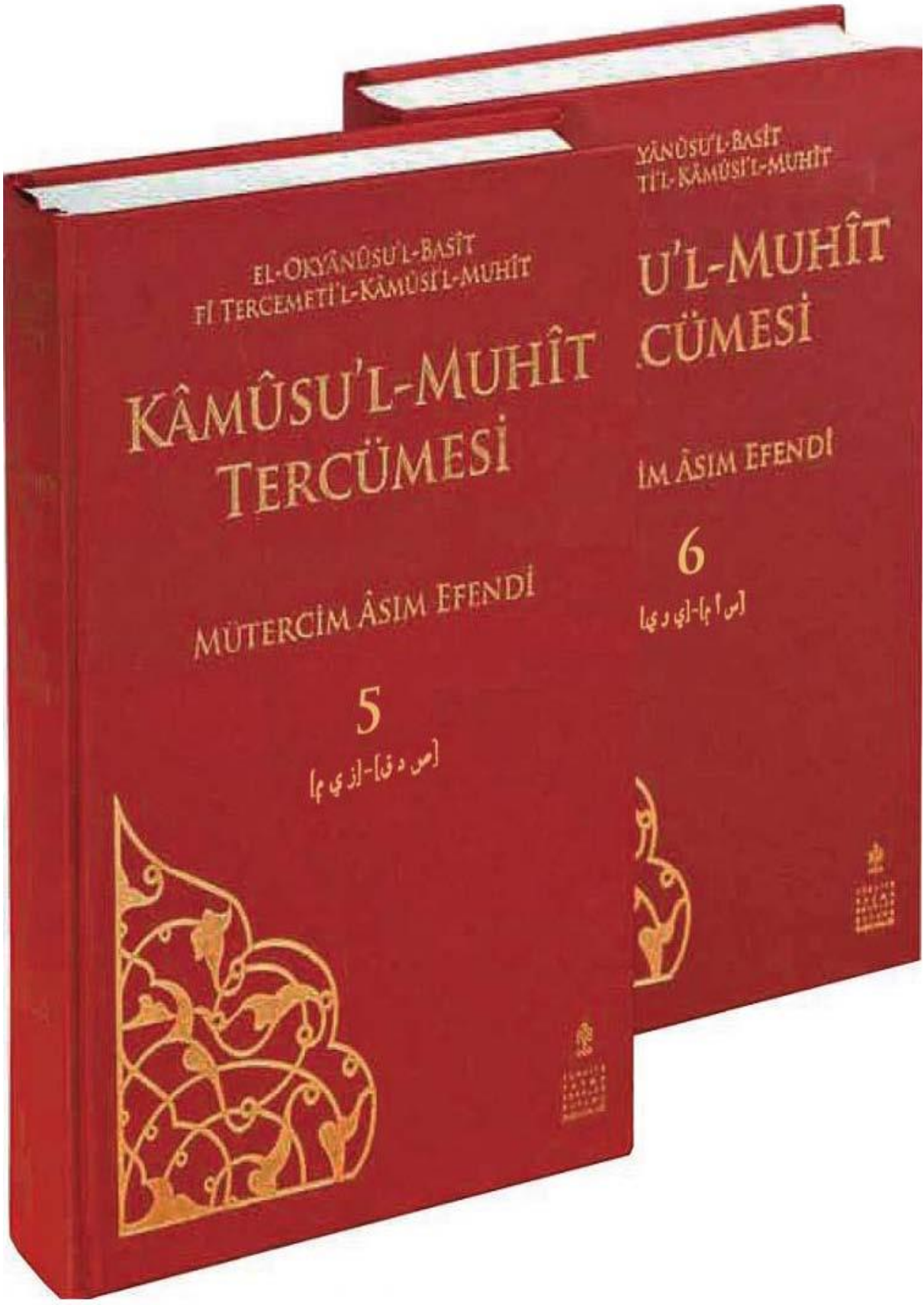

EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETÎ'L-KÂMÛSÎ'L-MUHÎT
KÂMÛSU'L-MUHÎT
TERCÜMESİ
MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ
5
[ص د ق]-[ز ي م]
YÂNÛSU'L-BASÎT
TÎ'L-KÂMÛSÎ'L-MUHÎT
U'L-MUHÎT
CÜMESİ
İM ÂSIM EFENDİ
6
[ص ا م]-[ي د ي]

Eserler Kurumu
Türkiye Yazma

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

5. CİLT

[ص د ق] - [ز ي م]

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 1

Edebiyat ve Sanat Serisi : 1
Sözlük Dizisi : 1

Kitabın adı : el-OKYÂNÛSU'L-BASÎT fî TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT
KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ
5. Cilt [ص د ق] - [ز ي م] ; (6 Cilt)

Müellifi : MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ (1755-1820)

Yayın hazırlık - Çeviri yazı : Mustafa Koç
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Eyyüp Tanrıverdi
Dicle Üniversitesi
Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı

Editör : Mustafa Koç

Arşiv Kayıt : Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi,
Hamidiye Koleksiyonu, No. 1377-1378-1379

Kitap tasarım : Abdusselam Ferşatoğlu

Yapım : Fotografika Ltd. Şti.

Baskı : Pasifik Ofset, Cihangir Mah. Baha İş Merkezi A Blok 34310
Haramidere-İstanbul. Tel.: 0212 412 17 77
Sertifika No. 12027

Baskı yeri ve yılı : İstanbul 2014

Baskı miktarı : 1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Mütercim Âsım Efendi
el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît
Kâmûsu'l-Muhît Tercümesi, 5. Cilt (6 Cilt)

1. Mütercim Âsım, 2. Kâmûs, 3. Arapça Sözlük, 4. Fîrûzâbâdî,
5. Arap Dili ve Edebiyatı, 6. Türk Dili ve Edebiyatı, 7. Osmanlı Türkçesi

ISBN: 978-975-17-3687-1 (5. Cilt) / 978-975-17-3665-9 (Takım)

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*'na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayınlanamaz ve çoğaltılamaz.

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No:5 34116 Fatih / İstanbul
Tel. : +90 (212) 511 36 37
Faks : +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

EL-OKYÂNÛSU'L-BASÎT
FÎ TERCEMETİ'L-KÂMÛSİ'L-MUHÎT

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ
(1755-1820)

5. CİLT

[ص د ق] - [ز ي م]

Yayına Hazırlayanlar
Mustafa Koç
Eyyüp Tanrıverdi

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER (Cilt 5)

BĀBU'L-ḴĀF 4063
Faslu'ṣ-ṣādi'l-mühmele 4063
Faslu'ḍ-ḍādi'l-muᶜceme 4074
Faslu'ṭ-ṭāʾi'l-mühmele 4075
Faslu'l-ᶜayni'l-mühmele 4090
Faslu'l-ġayni'l-muᶜceme 4121
Faslu'l-fāʾ 4131
Faslu'l-ḳāf 4149
Faslu'l-lām 4151
Faslu'l-mīm 4159
Faslu'n-nūn 4169
Faslu'l-vāv 4180
Faslu'l-hāʾ 4190
Faslu'l-yāʾi't-tahtiyye 4195
BĀBU'L-KĀF 4197
Faslu'l-hemze 4197
Faslu'l-bāʾi'l-muvahhade 4203
Faslu't-tāʾi'l-fevkiyye 4214
Faslu'ş-şāʾi'l-müsellese 4216
Faslu'l-cīm 4217
Faslu'l-ḥaʾi'l-mühmele 4217
Faslu'l-ǧāʾi'l-muᶜceme 4229
Faslu'd-dāli'l-mühmele 4230
Faslu'ẕ-ẕāli'l-muᶜceme 4237
Faslu'r-rāʾi'l-mühmele 4238
Faslu'z-zāyi'l-muᶜceme 4243
Faslu's-sīni'l-mühmele 4246
Faslu'ş-şīni'l-muᶜceme 4253
Faslu'ṣ-ṣādi'l-mühmele 4260
Faslu'ḍ-ḍādi'l-muᶜceme 4263
Faslu'ṭ-ṭāʾi'l-mühmele 4267
Faslu'l-ᶜayni'l-mühmele 4267
Faslu'l-ġayni'l-muᶜceme 4276
Faslu'l-fāʾ 4276
Faslu'l-kāf 4283
Faslu'l-lām 4284
Faslu'l-mīm 4288
Faslu'n-nūn 4298
Faslu'l-vāv 4303
Faslu'l-hāʾ 4308
Faslu'l-yāʾi't-tahtiyye 4316
BĀBU'L-LĀM 4317
Faslu'l-hemze 4317
Faslu'l-bāʾi'l-muvahhade 4341
Faslu't-tāʾi'l-fevkiyye 4367
Faslu'ş-şāʾi'l-müsellese 4372
Faslu'l-cīm 4383
Faslu'l-ḥāʾi'l-mühmele 4410
Faslu'l-ǧāʾi'l-muᶜceme 4450
Faslu'd-dāli'l-mühmele 4478
Faslu'ẕ-ẕāli'l-Muᶜceme 4496
Faslu'r-rāʾi'l-mühmele 4503
Faslu'z-zāyi'l-muᶜceme 4529
Faslu's-sīni'l-mühmele 4546
Faslu'ş-şīni'l-muᶜceme 4572
Faslu'ṣ-ṣādi'l-mühmele 4590
Faslu'ḍ-ḍādi'l-muᶜceme 4599
Faslu'ṭ-ṭāʾi'l-mühmele 4605
Faslu'ẓ-ẓāʾi'l-muᶜceme 4618
Faslu'l-ᶜayni'l-mühmele 4621
Faslu'l-ġayni'l-muᶜceme 4669
Faslu'l-fāʾ 4684
Faslu'l-ḳāf 4704
Faslu'l-kāf 4735
Faslu'l-lām 4754
Faslu'l-mīm 4756
Faslu'n-nūn 4775
Faslu'l-vāv 4806
Faslu'l-hāʾ 4822
Faslu'l-yāʾi't-tahtiyye 4840
BĀBU'L-MĪM 4841
Faslu'l-hemze 4841
Faslu'l-bāʾi'l-muvahhade 4862
Faslu't-tāʾi'l-fevkiyye 4878

Faslu’s-sāʾi’l-müsellese 4887
Faslu’l-cīm 4893
Faslu’l-ḥāʾi’l-mühmele 4912
Faslu’l-ǧāʾi’l-muᶜceme 4943
Faslu’d-dāli’l-mühmele 4966
Faslu’z-zāli’l-muᶜceme 4983
Faslu’r-rāʾi’l-mühmele 4986
Faslu’z-zāyi’l-muᶜceme 5014

el-Okyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît

KÂMÛSU'L-MUHÎT TERCÜMESİ

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ

5. CİLT

[ص د ق] - [ز ي م]

BĀBU'L-ḲĀF
(بَابُ الْقَافِ)

ق

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص د ق]

اَلصِّدْقُ [eṣ-ṣidḳ] (ṣād'ın kesri ve fethiyle) ve

اَلْمَصْدُوقَةُ [el-maṣdūḳat] (mīm'in fethiyle) Bir söz ve bir haber gerçek olmak ve gerçek söylemek maʿnāsınadır ki vākıʿa mutābık olmaktan ʿibārettir; كَذِبٌ [keẕib] mukābilidir. Ve ʿinde'l-baʿz ṣād'ın fethiyle masdardır ve kesriyle ism-i masdardır, gerçek ve gerçeklik maʿnāsına. Pes masdar oldukta haber gerçek olmak ve bir adam gerçek sözlü olmak ve gerçek söylemek maʿnālarına olur; yukālu: صَدَقَ فُلَانٌ فِي الْحَدِيثِ وَصَدَقَ فُلَانٌ اَلْحَدِيثَ صِدْقًا وَمَصْدُوقَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ضِدُّ كَذَبَ وَيُقَالُ صَدَقَ الْقِتَالَ Ve minhu'l-meselu: "صَدَقَنِي سِنَّ بَكْرِهِ" Bu mesel "ه،د،ع" māddesinde beyān olundu.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre صِدْقٌ [ṣidḳ] ve كَذِبٌ [keẕib] fi'l-asl kavl ve kelāmın vasfı olmak üzere mevzūʿdur ki Fārisīde rāst ve dürūg ve Türkīde gerçek ve yalan taʿbīr olunur, kavl-i mezbūr māzī ve müstakbel olsun ve vaʿd ve sāʾir güne kelām olsun. Ve صِدْقٌ [ṣidḳ] ve كَذِبٌ [keẕib] kasd-ı evvel ile envāʿ-ı kelāmdan hemān kelām-ı haberīye mahsūstur. Ve baʿzen bi'l-ʿaraz emr ve istifhām ve duʿā misilli kelām-ı inşāʾīde dahi istiʿmāl olunur. Ve ittisāʿ cihetiyle kāʾil ve muhbire de vasf olur. Ve

صِدْقٌ [ṣidḳ] Bir nesnenin eczāsı müctemiʿ ve erkānı tām ve kuvveti kāmil olmak cihetiyle hāsıl olmasına ıtlāk olunur, niteki emsile-i ātiyeden müstebān olur. Ve gāh

olur ki صِدْقٌ [ṣidḳ] iʿtikād-ı mütekellimde hāsıl ve sābit olan nesnede istiʿmāl olunur ve كَذِبٌ [keẕib] onun mukābili olur, niteki صَدَقَ ظَنِّي ve كَذَبَ ظَنِّي denir. Ve gāh olur ki efʿāl-i cevārihte istiʿmāl olunur niteki صَدَقَ الْقِتَالَ ve صَدَقَ فِي الْقِتَالِ derler, "Fütūr ve tehāvünsüz kıtāle gerçekten ikdām edip hakk-ı harbi tevfiye etti" maʿnāsına. Ve صِدْقٌ [ṣidḳ] māddesi lāzım ve müteʿaddī olur, iki fiʿle dahi taʿdiye eder, niteki mukābili olan كَذِبٌ [kezib] dahi böylecedir. İntehā. Ve

صِدْقٌ [ṣidḳ] (ṣād'ın kesriyle) Şiddet maʿnāsına istiʿmāl olunur, yaʿnī bir kimse şiddet üzere salāh ve hayra nisbet olunsa صِدْقٌ [ṣidḳ] lafzına muzāf ederler, meselā رَجُلُ صِدْقٍ ve صَدِيقُ صِدْقٍ ve اِمْرَأَةُ صِدْقٍ ve حِمَارُ صِدْقٍ derler izāfetle, yaʿnī rücūliyyet ve sıddīkiyyet ve hımāriyyette sādıktır ki eczāʾ ve erkānı kāmildir, niteki ıstılāhımızda dahi o "gerçekten adam" ve "gerçekten eşek" taʿbīr olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ﴾ Yaʿnī menziliyette kāmil ve garaz ve matlūba sālih ve marziyy ve her türlü hayr zann ve iʿtikād olunmakta sādık menzile inzāl buyurdular ki murād Mısır ve Şām ülkeleridir. Ve vech-i mezkūr üzere şiddet ve kemāl maʿnāsı irāde olundukta izāfetle رَجُلُ صِدْقٍ derler, ṣād'ın kesriyle. Ve naʿt olduğu sürette اَلرَّجُلُ الصَّدُقُ derler ki ṣād'ın fethiyledir.

Ve ṣād'ın fethiyle metānetli düz ve doğru mızrağa vasf olur; yukālu: رُمْحٌ صَدْقٌ أَيْ صُلْبٌ مُسْتَوٍ Ve metānet ve sedād ve istikāmeti olan adama vasf olur; yukālu: رَجُلٌ صَدْقٌ أَيْ مُسْتَقِيمٌ مَتِينٌ Ve mutlakan eczāʾ ve erkānı tām ve kāmil adama vasf olur; yukālu: رَجُلٌ صَدْقٌ أَيْ كَامِلٌ وَيُقَالُ إِمْرَأَةٌ صَدْقَةٌ وَقَوْمٌ صَدْقُونَ وَنِسَاءٌ صَدْقَاتٌ وَيُقَالُ رَجُلٌ صَدْقُ اللِّقَاءِ وَصَدْقُ النَّظَرِ Kaçan nāsla görüşmesi ve ülfet ve nazar ve muʿāmelesi sābit ve müstakīm ve vech-i tahkīk üzere olsa, yaʿnī nifāk ve müdāhene ve süret-i muʿāmele makūlesi evzāʿ ve muʿāmelāttan sālim olsa. Ve ʿArabların yemīnlerindendir ki صَدَقْتُ اللهَ لاَ صَدَقْتُ اللهَ حَدِيثًا إِنْ لَمْ أَفْعَلْ كَذَا حَدِيثًا derler, لاَ [lā]-i nāfiye teʾvīlindedir ki إِنْ لَمْ أَفْعَلْ كَذَا mahzūftur.

اَلصُّدْقُ [eṣ-ṣudḳ] (ṣād'ın zammıyla ve zammeteynle) صَدْقٌ [ṣadḳ] lafzından ki ṣād'ın fethiyle vasftır, cemʿdir, رَهْنٌ [rehn] ve رُهُنٌ [ruhun] gibi; yukālu: قَوْمٌ صُدْقٌ أَيْ صَادِقُونَ Ve صَدُوقٌ [ṣadūḳ] lafzından ve سَحَابٌ [seḥāb] vezninde صَدَاقٌ [ṣadāḳ] lafzından cemʿ olur.

اَلصَّدِيقُ [eṣ-ṣadīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gerçek sözlü rāst-gūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَدِيقٌ وَصَدِيقُ صِدْقٍ بِالْإِضَافَةِ مُبَالَغَةً Ve gerçek dosta ıtlāk olunur; müfredi ve cemʿi ve müzekker ve müʾennesi berāberdir ve müʾennesinde صَدِيقَةٌ [ṣadīḳat] dahi denir; cemʿi أَصْدِقَاءُ [aṣdiḳāʾ] gelir ve صُدَقَاءُ [ṣudeḳāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde ve صُدْقَانٌ [ṣudḳān] gelir ṣād'ın zammıyla ve cemʿü'l-cemʿi أَصَادِقُ [eṣādiḳ] gelir.

Mütercim der ki Beyḍāvī işbu: ﴿وَلاَ صَدِيقٍ حَمِيمٍ﴾ kerīmesinde صَدِيقٌ [ṣadīḳ]ın ifrādı bābında bu vechi dahi serd eylemiştir ki صَدِيقٌ [ṣadīḳ] lafzı عَدُوٌّ [ʿaduvv] gibi cemʿe da ıtlāk olunur, zīrā حَنِينٌ [ḥanīn] ve صَهِيلٌ [ṣahīl] gibi fi'l-asl masdardır, pes vasfiyyeti iʿtibārıyla teʾnīs ve cemʿi dahi gelir. İntehā. Ve صَدِيقٌ [ṣadīḳ]in musaggarında صُدَيِّقٌ [ṣudayyiḳ] denir, yā-yı müşedde-

de ile. ʿArablar medh ve tevkīr kasdıyla tasgīr ederler ki ahass ve ahlas-ı asdikāʾ demeyi murād ederler; tekūlu: هُوَ صُدَيِّقِي أَيْ أَخَصُّ أَصْدِقَائِي

اَلصَّدَاقَةُ [eṣ-ṣadāḳat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Sıdk vechiyle olan dostluğave muhabbete ıtlāk olunur; yukālu: بَيْنَهُمَا صَدَاقَةٌ أَيْ مَحَبَّةٌ بِالصِّدْقِ

اَلصَّيْدَقُ [eṣ-ṣaydaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznide) Emīn ve mevsūkun-bih adama ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ صَيْدَقٌ أَيْ أَمِينٌ Ve Ḳuṭb dedikleri kevkebin ismidir ki murād Ḳuṭb-ı şimālīdir, niteki "ق،و،د" māddesinde zikr olundu. Müʾellif orada Sühā nām kevkeb ile tefsīr eylemişti. Ve

صَيْدَقٌ [ṣaydaḳ] Pādişāha ıtlāk olunur, melik maʿnāsına.

اَلْمِصْدَاقُ [el-miṣdāḳ] (مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde) Bir nesneyi tasdīk eden şeyʾe denir; delīl ve burhān gibi; yukālu: عِنْدَهُ مِصْدَاقُ ذَلِكَ أَيْ مَا يُصَدِّقُهُ

اَلْمِصْدَقُ [el-miṣdaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde, lākin şārihin *Lisānu'l-ʿArab* ve *Esās* ve *ʿUbāb* ve sāʾir ümmehāttan musarrahu't-takyīd tashīhi üzere mīm'in ve dāl'ın fethiyle ki masdar-ı mīmīdir) صِدْقٌ [ṣidḳ] maʿnāsınadır. Pes ذُو lafzına izāfetle şol bahādıra ıtlāk olunur ki düşman üzere hamle ve hücūmu rāst ve dürüst ola, gūyā ki o hamleyi vaʿd eylemekle vaʿdinde sādık ola. Ve مِنْبَرٌ [minber] vezninde olduğuna göre ki ālet olur, yine sahih, belki bunda mübālagayı mutazammın olur; yukālu: شُجَاعٌ وَفَرَسٌ ذُو مِصْدَقٍ أَيْ صَادِقُ الْحَمْلَةِ وَصَادِقُ الْجَرْيِ Yaʿnī "Düşman üzere gerçekten hamle eden dil-āverdir ve gerçekten seğirten attır."

اَلصَّدَقَةُ [eṣ-ṣadeḳat] (fetehātla) Livechillāhi taʿālā fukarāyā verilen nesneye denir; yukālu: أَعْطَاهُ الصَّدَقَةَ وَهِيَ مَا أُعْطِيَ فِي ذَاتِ اللهِ تَعَالَى Mütercim der ki sıdk-ı fiʿl maʿnāsından meʾhūzdur, zīrā صَدَقَةٌ [ṣadeḳat] riyā ve sümʿasız sıdk ve ihlāsla ʿalā-vechi'l-kurb ihrāc ve iʿtā olunan māldan ʿibārettir, zekāt gibi; lākin صَدَقَةٌ [sadeḳat] mutatavviʿe ve zekāt vācibe mahsūstur. Ve baʿzen vācibe dahi صَدَقَةٌ [ṣadeḳat] ıtlāk olunur, fiʿlinde taharrī-i sıdk eylemek ʿalākasıyla. Ve'l-hāsıl mesūbāta sıdk ve ragbeti izhār eylediği için o ʿatiyyeye صَدَقَةٌ [ṣadeḳat] ıtlāk olunur, niteki mālın zekāʾ ve nemāsını müstelzim olduğu için zekāt ıtlāk olunur. صَدَاقٌ [ṣadāḳ]-ı zevce dahi صِدْقٌ [ṣidḳ] māddesindendir ki zevcin zevceye sıdk-ı ragbetini izhār eder.

اَلصُّدُقَةُ [eṣ-ṣaduḳat] (ṣād'ın fethi ve dāl'ın zammıyla) ve

اَلصُّدْقَةُ [eṣ-ṣudḳat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ve

اَلصَّدْقَةُ [eṣ-ṣadḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلصُّدُقَةُ [eṣ-ṣuduḳat] (zammeteynle) ve

اَلصَّدَقَةُ [eṣ-ṣadeḳat] (fethateynle) ve

اَلصِّدَاقُ [eṣ-ṣidāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلصَّدَاقُ [eṣ-ṣadāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Zevcenin mehrine denir, kābīn maʿnāsına. Ve نَدُسَةٌ [neduset] vezninde olan صَدُقَةٌ [ṣaduḳat]ın cemʿi صَدُقَاتٌ [ṣaduḳāt] gelir ve صُدْقَةٌ [ṣudḳat]ın ki ṣād'ın zammıyladır, صُدْقَاتٌ [ṣudḳāt] gelir, kezālik ṣād'ın zammıyladır ve صُدَقَاتٌ [ṣudeḳāt] gelir ṣād'ın zammı ve dāl'ın fethiyle ve صُدُقَاتٌ [ṣuduḳāt] gelir zammeteynle ki akbah-ı cümūʿudur.

صُدَيْقٌ [Ṣudayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve esmā-i ricāldendir: Ṣudayḳ b. Mūsā ve İsmāʿīl b. Ṣudayḳ ez-Ẕāriʿ muhaddislerdir.

اَلصِّدِّيقُ [eṣ-ṣiddīḳ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde ki mübālaga sīgasıdır) Kesīrü's-sıdk adama denir; yukālu: رَجُلٌ صِدِّيقٌ أَيْ كَثِيرُ الصِّدْقِ Burada kesret devāmdan kināyedir. Ve

صِدِّيقٌ [Ṣiddīḳ] Şeyhü'l-hulefāʾi'r-rāşidīn Ebū Bekr radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin lakablarıdır, emr-i miʿrācı işittiği anda tasdīk eylediği için telkīb olundu. Ve tābiʿīnden Ebū Hind'in ismidir. Ve Muḥammed b. Muḥammed el-Belḫī nām muhaddisin ceddi ismidir. Ve Ebu'ṣ-Ṣiddīḳ Bekr b. ʿAmr en-Nācī et-Tābiʿī künyesidir, rivāyet-i hadīs eylemiştir. Ve Ḫuşnām b. Ṣadīk ki أَمِيرٌ [emīr] vezninde-dir, ʿalā-kavlin سِكِّيتٌ [sikkīt] veznindedir, muhaddistir.

اَلصَّادِقَةُ [eṣ-ṣādiḳat] Hakīkati üzere zāhir ve mütebeyyin olan māddeye ve hālete ıtlāk olunur, فَعَلَهُ فِي غِبِّ صَادِقَةٍ أَيْ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْأَمْرُ

اَلْإِصْدَاقُ [el-işdāḳ] (hemzenin kesriyle) Hatunun nikāhında taʿyīn-i mehr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْدَقَ الْمَرْأَةَ إِذَا سَمَّى لَهَا صَدَاقًا

اَلصَّدَقُ [eṣ-ṣadaḳ] (fethateynle) Baʿzılar Naṣārā tāʾifesinin āteş gecelerine ıtlāk eylediler; lākin bu lahndır, savāb olan sīn-i mühmele ile سَدَقٌ [sedaḳ]tır, niteki "sīn" māddesinde beyān olundu.

اَلتَّصْدِيقُ [et-taṣdīḳ] Bir adamın kelāmını gerçeğe nisbet eylemek yaʿnī gerçek söyledi demek ve gerçeklemek maʿnāsınadır; yukālu: صَدَّقَهُ ضِدُّ كَذَّبَهُ Ve vahşī cānver üzere hamle ve hücūm olundukta çevresine iltifāt etmeyip hemān doğrusuna seğirtip gitmek maʿnāsına istiʿmāl olur; yukālu: صَدَّقَ الْوَحْشِيُّ إِذَا عَدَا وَلَمْ يَلْتَفِتْ لِمَا حُمِلَ عَلَيْهِ

اَلْمُصَدِّقُ [el-muṣaddiḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) Zekāt ahz eden ʿāmile ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَ الْمُصَدِّقُ الْفَرِيضَةَ وَهُوَ آخِذُ الصَّدَقَاتِ

اَلْمُتَصَدِّقُ [el-muteṣaddiḳ] (مُتَفَرِّقٌ [muteferriḳ] vezninde) Sadaka ve zekāt veren adama denir; yukālu: هُوَ مُتَصَدِّقٌ أَيْ مُعْطِي الصَّدَقَاتِ Ve fi't-tenzīl: ﴿إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ﴾ الآية، أَصْلُهُ اَلْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ فَقُلِبَتِ التَّاءُ صَادًا وَأُدْغِمَتْ فِي مِثْلِهَا Şārih der ki تَصَدُّقٌ [taṣadduḳ] mutlakan tafaddul maʿnāsına olup baʿdehu ʿörfte kendisiyle sevāb-ı ilāhī taleb olunan fiʿlde ki sadaka vermekten ʿibārettir, istiʿmāl olundu; tekūlu: تَصَدَّقْتُ عَلَى الْفُقَرَاءِ وَتَصَدَّقْتُ بِكَذَا

اَلْمُصَادَقَةُ [el-muṣādeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلصِّدَاقُ [eṣ-ṣidāḳ] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Sadākat üzere dostlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: صَادَقَهُ إِذَا خَالَّهُ

اَلتَّصَادُقُ [et-teṣāduḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) مُصَادَقَةٌ [muṣādeḳat] maʿnāsınadır; yukālu: تَصَادَقَا بِمَعْنَى صَادَقَا

[ص ر ق]

اَلصَّرَقُ [eṣ-ṣaraḳ] (fethateynle) Yufka nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ صَرَقٌ أَيْ رَقِيقٌ

اَلصَّرِيقَةُ [eṣ-ṣarīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Yufka ekmeğe denir, رَقَاقَةٌ [reḳaḳat] maʿnāsına; cemʿi صَرِيقٌ [ṣarīḳ]tir hā'sız ve صُرُقٌ [ṣuruḳ] gelir zammeteynle ve صَرَائِقُ [ṣarāʾiḳ] gelir.

[ص ع ف ق]

اَلصَّعْفُوقُ [eṣ-ṣaʿfūḳ] (ṣād'ın fethiyle) Leʾīm ve fürū-māyeye denir; yukālu: رَجُلٌ صَعْفُوقٌ أَيْ لَئِيمٌ Ve Yemāme'de bir karye adıdır,

onda beyne'l-ʿArab bir vakʿa olmuştur ve ona صَعْفُوقَةٌ [saʿfūḳat] dahi denir. Ve işbu صَعْفُوقٌ [ṣaʿfūḳ]tan gayrı kelām-ı ʿArabda faʿlūl vezninde vārid olmamıştır, ammā خَرْنُوبٌ [ḫarnūb] kelimesi zaʿīftir, fasīh olan ḫā'yı mazmūm yāhūd rā'yı müşedded olmaktır. Ve صَعْفُوقُ [ṣaʿfūḳ] صَعَافِقَةٌ [ṣaʿāfiḳat]ın müfredi olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلصَّعَافِقَةُ [eṣ-Ṣaʿāfiḳat] (عَمَالِقَةٌ [ʿamāliḳat] vezninde) Benū Mervān huddām ve tevābiʿinden bir tāʾifeye ıtlāk olunur; Yemāme'de mütemekkin olurlar idive onlara Benū Ṣaʿfūḳ dahi derler, ṣād'ın zammıyla da zebān-zededir. Ve bu صَعْفُوقُ [Ṣaʿfūḳ] kelimesi ism-i aʿcemī olmakla gayr-i munsarıftır, Yemāme'de Ṣaʿfūḳ nām karyede sākin olmalarıyla mahallin ismiyle tesmiye olundular. Ve

صَعَافِقَةٌ [ṣaʿāfiḳat] Şol kimselere denir ki sermāyesiz pazara varıp tācirler bir nesne aldıklarında aralarında bilece sokulup bir takrīble hisseye dāhil olurlar ola; yukālu: هُوَ مِنَ الصَّعَافِقَةِ وَهُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ السُّوقَ لِلتِّجَارَةِ بِلاَ رَأْسِ مَالٍ فَإِذَا اشْتَرَى التَّاجِرُ شَيْئًا دَخَلُوا مَعَهُمْ [Ve] صَعْفَقِيٌّ [ṣaʿfaḳiyy] ki جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] veznindedir ve صَعْفَقٌ [ṣaʿfaḳ] ki جَعْفَرٌ [caʿfer] veznindedir ve صَعْفُوقٌ [ṣaʿfūḳ] ki zikr olundu, müfredleridir. Ve cemʿleri صَعَافِقَةٌ [ṣaʿāfiḳat] gibi صَعَافِيقُ [ṣaʿāfīḳ] dahi gelir.

[ص ع ق]

اَلصَّاعِقَةُ [eṣ-ṣāʿiḳat] Ölüme ıtlāk olunur, mevt maʿnāsına.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre صَاعِقَةٌ [ṣāʿiḳat] nüzūl-i nārı yāhūd ʿazāb ve mevti müstashib olarak cevv-i semādan zuhūr eden asvāt-ı şedīdeye ıtlāk olunup baʿdehu mülāzemet ʿalākasıyla bunların her birinde istiʿmāl olundu. Ve Rāġib'in beyānına göre mevt ve nār ve ʿazāb ve sayha-i ʿazāb cümlesi fī-zātihā şeyʾ-i vāhiddir, teʾsīrāt iʿtibārıyla müteʿaddide olmuştur. İntehā. Ve

صَاعِقَةٌ [ṣāʿiḳat] Mühlik ʿazāba ıtlāk olunur. Ve sayha-i ʿazāba denir. Ve sevk-i sehāba müʾekkel olan ferištenin yedinde olan āteşīn kamçıya denir ki ucu dokunduğu nesneyi ihrāk eder yāhūd semādan düşen āteşten ʿibārettir ki yıldırım taʿbīr olunur. Ve

صَاعِقَةٌ [ṣāʿiḳat] Masdar olur, رَاعِيَةٌ [rāʿiyet] gibi; yıldırım dokundurmak maʿnāsına; yukālu: صَعَقَتْهُمُ السَّمَاءُ صَاعِقَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَتْهُمْ بِهَا

اَلصَّعْقُ [eṣ-ṣaʿḳ] (ṣād'ın fethiyle ve fethateynle) ve

اَلصَّعْقَةُ [eṣ-ṣaʿḳat] ve

اَلتَّصْعَاقُ [et-taṣʿāḳ] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Bir şiddet sebebiyle bī-hūş ve bī-hod olmak maʿnāsınadır ki bayılmak taʿbīr olunur; yukālu: صَعِقَ الرَّجُلُ صَعْقًا وَصَعَقًا وَصَعْقَةً وَتَصْعَاقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غُشِيَ عَلَيْهِ

اَلصَّعِقُ [eṣ-ṣaʿiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasftır, bir şiddetten bayılmış baygın adama denir. Ve şedīdü's-savt kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ صَعِقٌ أَيِ الشَّدِيدُ الصَّوْتِ Ve dāʾimā صَاعِقَةٌ [ṣāʿiḳat] tevakkuʿunda olan kimseye denir. Ve Ḫuveylid b. Nufeyl nām kimsenin lakabıdır. Ve Benū Kilāb'dan bir fāris lakabıdır, ona صِعِقٌ [Ṣiʿiḳ] dahi derler idi, إِبِلٌ [ibil] vezninde; nisbetinde صَعَقِيٌّ [Ṣaʿaḳiyy] denir fetehātla ve صِعَقِيٌّ [ṣiʿaḳiyy] denir, عِنَبِيٌّ [ʿinebiyy] vezninde ki gayr-i kıyās üzeredir, Temīm kabīlesi mezbūrun başına şiddetle vurduklarından min-baʿd müteʾessir olup bir āvāz-ı şedīd

işittikte bī-hūş olur idi, ona mebnī lakab-ı mezbūr ile telkīb eylediler. Ve baʿzılar dedi ki bir gün taʿām tabh ve tertīb edip nāgehān bir şedīd rüzgār zuhūr ve tencereyi ser-nigūn eylemekle rüzgāra sebb ve laʿn ettikte mazhar-ı recz-i ilāhī olup o hengāmda sāʿika zuhūr ve sadmesiyle savb-ı ʿademe mürūr eylediği bāʿis-i telkīb olmuştur.

اَلصَّعَقُ [eṣ-ṣaʿaḳ] (fethateynle) Şiddetle haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: صَعِقَ الرَّعْدُ صَعَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ صَوْتُهُ Ve şiddetli āvāza denir.

صُعَانِقُ [Ṣuʿāniḳ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Necd ülkesinde Benū Esed yurdunda bir mevziʿdir.

صُعَقُ [Ṣuʿaḳ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ص ف ر ق]

اَلصُّفُرُّقُ [eṣ-ṣufurruḳ] (ṣād'ın ve fā'nın ve rā-i müşeddenin zammeleriyle) Fālūzaḳ ismidir ki pālūze muharrefi pelte taʿbīr olunur; tekūlu:أَكَلْنَا صُفُرُّقًا أَيْ فَالُوذَقًا Ve bir nebāt ismidir.

[ص ف ق]

اَلصَّفْقُ [eṣ-ṣafḳ] (ṣād'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Şamar gibi seslenir vechile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ رَأْسَهُ صَفْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَرَبَهُ ضَرْبًا يُسْمَعُ لَهُ صَوْتٌ Ve bir nesneyi geriye döndürmek maʿnāsınadır, kapıyı kapamak için geriye döndürmek gibi; yukālu: صَفَقَ الشَّيْءَ إِذَا صَرَفَهُ وَرَدَّهُ Ve

صَفْقٌ [ṣafḳ] Nāhiye maʿnāsınadır; yukālu: قَعَدَ فِي صَفْقٍ أَيْ نَاحِيَةٍ Bunda ṣād'ın zammıyla ve fethateynle cāʾizdir. Ve mahal ve mevziʿ maʿnāsınadır. Ve

صَفْقُ الْجَبَلِ [ṣafḳu'l-cebel] Dağın yüzüne denir yāhūd yöresine denir; yukālu: نَزَلُوا صَفْقَ الْجَبَلِ وَهُوَ وَجْهُهُ أَوْ سَفْحُهُ Ve

صَفْقُ الْعُنُقِ [ṣafḳu'l-ʿunuḳ] Boynun bir cānibine denir; yukālu: ضَرَبَهُ عَلَى صَفْقَيْ عُنُقِهِ أَيْ عَلَى جَانِبَيْهَا Ve

صَفْقُ الْفَرَسِ [ṣafḳu'l-feres] Atın yanağından ʿibārettir; tekūlu: لاَ تَضْرِبْ صَفْقَيِ الْفَرَسِ أَيْ خَدَّيْهِ Ve

صَفْقٌ [ṣafḳ] Şol sarı suya denir ki üzerine su dökülüp ıslanmış yeni sahtiyāndan zuhūr eder. Bu maʿnāda fethateynle cāʾizdir. Ve ʿinde'l-baʿz صَفْقٌ [ṣafḳ] dibāgat olunan şeyʾin rīh ve taʿmına denir. Ve

صَفْقٌ [ṣafḳ] ve

صَفْقَةٌ [ṣafḳat] Beyʿin ʿakdi vukūʿunda el ele çalmak maʿnāsınadır ki bāyiʿ ile müşterī el ele alıp katʿ-ı mādde ederler; yukālu: صَفَقَ يَدَهُ بِالْبَيْعَةِ وَعَلَى يَدِهِ صَفْقًا وَصَفْقَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ يَدَهُ عَلَى يَدِهِ وَذَلِكَ عِنْدَ وُجُوبِ الْبَيْعِ Ve bu maʿnādan ism صَفْقٌ [ṣafḳ] ve صِفِقَّى [ṣifiḳḳā] dır, زِمِجَّى [zimiccā] vezninde ki beyʿ vaktinde el ele almağa denir. Ve

صَفْقٌ [ṣafḳ] Kuş kısmı kanatlarını kakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ إِذَا ضَرَبَهُمَا Ve kapıyı arkasına çevirmek, ʿalā-kavlin kapamak maʿnāsınadır. Bu maʿnā bābda hissīsadır; yukālu: صَفَقَ الْبَابَ إِذَا رَدَّهُ أَوْ أَغْلَقَهُ Ve kapıyı açmak maʿnāsına olmakla azdāddan olur; yukālu: صَفَقَ الْبَابَ إِذَا فَتَحَهُ Ve göz yummak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ عَيْنَهُ إِذَا غَمَّضَهُ Ve sāzın tellerini deprendirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ الْعُودَ إِذَا حَرَّكَ أَوْتَارَهُ Ve yabana gitmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ Ve yel ağaçları oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَتِ الرِّيحُ الْأَشْجَارَ إِذَا حَرَّكَتْهَا Ve kāseyi doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ الْقَدَحَ إِذَا مَلَأَهُ Ve

bir yere bir cemāʿat konmak maʿnāsınadır; tekūlu: صَفَقَتْ عَلَيْنَا صَافِقَةٌ أَيْ نَزَلَ بِنَا جَمَاعَةٌ Ve nākanın rahimi kısılıp kapanmakla içinde yavrusu ölmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَتِ النَّاقَةُ إِذَا أُرْتِجَتْ رَحِمُهَا عَنْ وَلَدِهَا حَتَّى يَمُوتَ Ve kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve su ile memzūc şerbeti süzülüp durulmak için bir kaptan āher kaba çekmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَقَ الشَّرَابَ إِذَا حَوَّلَهُ مَمْزُوجًا مِنْ إِنَاءٍ إِلَى إِنَاءٍ

اَلصِّفْقُ [eṣ-ṣifḳ] (ṣād'ın kesriyle) Kapı kanadına denir; yukālu: فَتَحَ صِفْقَ الْبَابِ أَيْ بَابُ دَارِهِ صَفْقٌ وَاحِدٌ ve kāle fi'l-*Esās*: مِصْرَاعَهُ إِذَا لَمْ يَكُنْ مِصْرَاعَيْنِ

اَلْإِصْفَاقُ [el-iṣfāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ الشَّيْءَ إِذَا صَرَفَهُ وَرَدَّهُ Ve kapıyı geri çevirmek, ʿalā-kavlin kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ الْبَابَ إِذَا رَدَّهُ أَوْ أَغْلَقَهُ Ve kāseyi doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ الْقَدَحَ إِذَا مَلَأَهُ Ve sulu şarābı durulmak içip āher kaba çekmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ الشَّرَابَ إِذَا حَوَّلَهُ مَمْزُوجًا مِنْ إِنَاءٍ إِلَى إِنَاءٍ لِيَصْفُوَ Ve bir mādde üzere ittifāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ الْقَوْمُ عَلَى كَذَا إِذَا أَطْبَقُوا Ve el bir nesneye ittifākī rāst gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَصْفَقَتْ يَدِي بِكَذَا أَيْ صَادَفَتْهُ وَوَافَقَتْهُ Ve bir adama doyuracak taʿām götürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَقَ لِلْقَوْمِ إِذَا جَاءَهُمْ مِنَ الطَّعَامِ بِمَا يُشْبِعُهُمْ Şārih der ki إِصْفَاقٌ [iṣfāḳ] koyunu yāhūd keçiyi günde bir kerre sağmak maʿnāsına da gelir; müʾellif bu maʿnāyı ihmāl eyledi; yukālu: أَصْفَقَ الْغَنَمَ إِذَا لَمْ يَحْلُبْهَا فِي الْيَوْمِ إِلاَّ مَرَّةً

اَلتَّصْفِيقُ [et-taṣfīḳ] Bu dahi kuş kısmı kanatlarını kakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ الطَّائِرُ بِجَنَاحَيْهِ إِذَا ضَرَبَهُمَا Bir nesneyi çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَهُ إِذَا قَلَّبَهُ Ve memzūc şarābı tasfiye için āher kaba boşaltmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ الشَّرَابَ إِذَا حَوَّلَهُ مَمْزُوجًا مِنْ إِنَاءٍ إِلَى إِنَاءٍ لِيَصْفُوَ Ve el kakmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ يَدَيْهِ إِذَا ضَرَبَ بِبَاطِنِ الرَّاحَةِ عَلَى الْأُخْرَى Ve deveyi bir merʿādan āher merʿāya tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ الْإِبِلَ إِذَا حَوَّلَ مِنْ مَرْعًى إِلَى آخَرَ Ve gitmek maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ Ve bir yerin çevresini dolaşmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفَّقَ الشَّيْءَ إِذَا طَافَهُ

اَلصَّافِقَةُ [eṣ-ṣāfiḳat] Bir yere nāzil olan cemāʿat-i insānīye denir.

اَلصَّفْقَةُ [eṣ-ṣafḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve lüzūm-ı ʿādī ʿalākasıyla ʿakd olunan beyʿaya ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: صَفْقَةٌ رَابِحَةٌ أَوْ خَاسِرَةٌ أَيْ بَيْعَةٌ **اَلصَّفَّاقُ** [eṣ-ṣaffāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şol bāzirgāna denir ki çok seferler edip eşmiş yortmuş olup umūr-ı ticārette mütekallib ve mutasarrıf ve be-gāyet kārgüzār ola; yukālu: تَاجِرٌ صَفَّاقٌ أَيْ كَثِيرُ الْأَسْفَارِ وَالتَّصَرُّفِ فِي التِّجَارَةِ وَيُقَالُ هُوَ صَفَّاقٌ أَفَّاقٌ

اَلصَّفَاقَةُ [eṣ-ṣafāḳat] (حَمَاقَةٌ [ḥamāḳat] vezninde) Sevb sık ve tefeli ve muhkem olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفُقَ الثَّوْبُ صَفَاقَةً Ve bir kimse pek yüzlü, bī-şerm ü hayā olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَفُقَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَحَ

اَلصَّفِيقُ [eṣ-ṣafīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır; sık ve tefeli ve muhkem dokunmuş sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ صَفِيقٌ ضِدُّ سَخِيفٍ Ve pek ve utanmaz yüze vasf olur; yukālu: وَجْهٌ صَفِيقٌ أَيْ وَقِحٌ

اَلصَّفُوقُ [eṣ-ṣafūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Be-gāyet yüksek ve sarp dağa denir; yukālu: جَبَلٌ صَفُوقٌ أَيْ مُمْتَنِعٌ Veyumuşak kebāde yaya denir; yukālu: قَوْسٌ صَفُوقٌ

أَيْ لَيِّنَةٌ Ve yüksek yalçın kayaya denir; yukālu: صَخْرَةٌ صَفُوقٌ أَيْ مَلْسَاءُ مُرْتَفِعَةٌ Cemʿi صُفُقٌ [ṣufuḳ] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve ziyādesiyle sarp ve yüksek, dik yukarı ʿakabeye vasf olur; cemʿi صَفَائِقُ [ṣafāʾiḳ] ve صُفُقٌ [ṣufuḳ] gelir zammeteynle.

اَلصِّفَاقُ [eṣ-ṣifāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kasıkta kıl biten derinin altında olan yufkaca deriye denir ki zar gibi olur, ekserī fıtık ʿārızası ona ʿārız olur. ʿİnde'l-baʿz deri ile bağırsaklar aralığı ve ʿalā-kavlin batnın derisinin mecmūʿuna denir ki cild-i zāhirī ve cild-i bātinīnin mecmūʿu olur; yukālu: إِنْشَقَّ صِفَاقُهُ أَيِ الْجِلْدُ الْأَسْفَلُ تَحْتَ الْجِلْدِ الَّذِي عَلَيْهِ الشَّعْرُ أَوْ مَا بَيْنَ الْجِلْدِ وَالْمُصْرَانِ أَوْ جِلْدُ الْبَطْنِ كُلُّهُ

اَلصَّوَافِقُ [eṣ-ṣavāfiḳ] ve

اَلصَّفَائِقُ [eṣ-ṣafāʾiḳ] Havādis ve nevāʾibe ıtlāk olunur; صَفِيقَةٌ [ṣafīḳat] ve صَافِقَةٌ [ṣāfiḳ at]ın cemʿidir.

اَلصَّفَقُ [eṣ-ṣafaḳ] (fethateynle) Dimāgın āhir ve nihāyetine denir. Şārih der ki اَلدِّمَاغُ nüshaları galattır, savāb olan bā-yı muvahhade ile اَلدِّبَاغُ olmaktır ki derinin en son dibāgatı olacaktır. Ve

صَفَقٌ [ṣafaḳ] Yeni kırbanın ve tulumun çalkantısı olan sarı suya denir. Ve bu ʿankarīb zikr olundu, lākin o sūret-i dīger ile taʿbīr olunmuştu.

اَلصَّفَاقِيقُ [eṣ-Ṣafāḳīḳ] (ṣād'ın fethiyle) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُصَافِقُ [el-muṣāfiḳ] (مُصَاحِبٌ [muṣāḥib] vezninde) Şol deveye denir ki bir mikdār bir yanı üzere ve bir mikdār bir yanı üzere yatar ola.

اَلْمُصَافَقَةُ [el-muṣāfeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir yandan bir yana dönerek yatmak maʿnāsınadır, yukālu: صَافَقَ الرَّجُلُ بَيْنَ جَنْبَيْهِ إِذَا انْقَلَبَ Ve nākayı buru tutmak maʿnāsınadır; yukālu: صَافَقَتِ النَّاقَةُ إِذَا مَخَضَتْ Ve iki sevbi birbirinin üzerine giymek maʿnāsınadır; yukālu: صَافَقَ بَيْنَ ثَوْبَيْنِ إِذَا طَارَقَ

اَلْإِنْصِفَاقُ [el-inṣifāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْصَفَقَ فُلَانٌ إِذَا اِنْصَرَفَ وَرَجَعَ

اَلْإِضْطِفَاقُ [el-iṣṭifāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Rüzgār dokunmakla ağaçlar oynayıp sarsılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَفَقَتِ الْأَشْجَارُ إِذَا اهْتَزَّتْ بِالرِّيحِ Ve sāzın telleri oynayıp çalınmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَفَقَ الْعُودُ إِذَا تَحَرَّكَتْ أَوْتَارُهُ

اَلتَّصَفُّقُ [et-teṣaffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Beri öte olta eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَفَّقَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَدَّدَ Ve bir husūsa taʿarruz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَفَّقَ لِلْأَمْرِ إِذَا تَعَرَّضَ لَهُ Ve nāka tersine yatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَفَّقَتِ النَّاقَةُ إِذَا انْقَلَبَتْ ظَهْرًا لِبَطْنٍ

[ص ق ق]

اَلصَّقُّ [eṣ-ṣaḳḳ] (ṣad'ın fethi ve ḳāf'ın teşdīdiyle) Kaya keleri ötmek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَّ الْحِرْبَاءُ صَقًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَرَّ Ve

صَقٌّ [ṣaḳḳ] Bir yere zor ile kakılan enserin savtından hikāyedir.

[ص ل ق]

اَلصَّلْقُ [eṣ-ṣalḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Katı āvāz ile feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَقَ الرَّجُلُ صَلْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَاتَ صَوْتًا شَدِيدًا Şārih der ki işbu "لَيْسَ مِنَّا مَنْ صَلَقَ وَحَلَقَ" hadīsinde vākiʿ صَلْقٌ [ṣalḳ] mesāʾibde refʿ-i savt ile nevha ve feryād eylemek ve حَلْقٌ [ḥalḳ] kezālik mesāʾibde حَلْقٌ [ḥalḳ]-ı şaʿr eylemek olacaktır ki bunlar menhīdir.Ve

صَلْقٌ [ṣalḳ] Değnekle vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَلَقَ فُلَانًا بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ Ve hatunu arkası üzere yatırıp cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: صَلَقَ جَارِيَتَهُ إِذَا بَسَطَهَا فَجَامَعَهَا Ve bir adamı bir ᶜazīm fitneye ve vākıᶜaya uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَلَقَ بَنِي فُلَانٍ إِذَا أَوْقَعَ بِهِمْ وَقْعَةً مُنْكَرَةً Ve bir adamı güneş ıssısı çalıp göyündürmek maᶜnāsınadır; yukālu: صَلَقَتِ الشَّمْسُ فُلَانًا إِذَا أَصَابَتْهُ بِحَرِّهَا

اَلْإِصْلَاقُ [el-işlāḳ] (hemzenin kesriyle) Katı āvāz ile feryād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَصْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا صَاتَ صَوْتًا شَدِيدًا

اَلْمِصْلَقُ [el-mişlaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِصْلَاقُ [el-mişlāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلصَّلَّاقُ [eṣ-ṣallāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Cārī ve sühan-ver ve belīg adama denir; yukālu: خَطِيبٌ مِصْلَقٌ وَمِصْلَاقٌ وَصَلَّاقٌ أَيْ بَلِيغٌ

اَلصَّلِيقَةُ [eṣ-ṣalīḳat] (سَلِيقَةٌ [selīḳat] vezninde) Gereği gibi pişmiş kebāba ve biryāna denir; cemᶜi صَلَائِقُ [ṣalāᵓiḳ] gelir; tekūlu: أَطْعَمَنَا الصَّلِيقَةَ وَهُوَ لَحْمٌ مَشْوِيٌّ مُنْضَجٌ

صَلِيقٌ [Ṣalīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vāsiṭ eyāletinde bir beldedir. Ve mühre tahtası gibi düz ve emles nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ صَلِيقٌ أَيْ أَمْلَسُ Mütercim der ki yufka ekmeğe صَلِيقٌ [ṣalīḳ] ve صَلِيقَةٌ [ṣalīḳat] ıtlākı zāhiren bu maᶜnādandır, zīrā ümmehāt-ı sāᵓirede صَلِيقٌ [ṣalīḳ] ve صَلِيقَةٌ [ṣalīḳat] yufka ekmek ile de müfesserdir.

اَلصَّلَقُ [eṣ-ṣalaḳ] (fethateynle) El ayası gibi düpdüz hemvār ovaya denir; cemᶜi أَصْلَاقٌ [aṣlāḳ] ve cemᶜü'l-cemᶜi أَصَالِيقُ [eṣālīḳ] gelir.

اَلْمَصَالِيقُ [el-meṣālīḳ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) İri büyük taşlara denir. Ve cüst ve çālāk develere denir.

اَلْمَصْلُوقُ [el-Maṣlūḳ] ᶜalā-kavlin مِصْلِيقٌ [Miṣlīḳ] (ki مِنْدِيلٌ [mindīl] veznindedir) Benū ᶜAmr b. Kilāb yurdunda bir su adıdır.

صَالِقَانُ [Ṣāliḳān] (lām'ın kesriyle) Belḫ kazāsında bir karyedir. Ve Büst muzāfātından bir beldedir.

اَلصُّلَاقَةُ [eṣ-ṣulāḳat] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Şol suya denir ki bir yerde çok eğlenip ve cā-be-cā içine davar girip beri öte karıştırıp döndürmekle istiᶜmāle salāhı kalmamış ola; yukālu: لَا يُتَوَضَّأُ مِنَ الصُّلَاقَةِ وَهِيَ الْمَاءُ الَّذِي قَدْ أَطَالَ فِي مَكَانٍ وَقَدْ صَلَقَتْهَا الدَّوَابُّ Ve o suya مَصْلُوقَةٌ [maṣlūḳat] dahi denir, devābb صَلْقٌ [ṣalḳ] ettiği için, yaᶜnī darb yāhūd īkāᶜ-ı vakᶜa eylediği için. Burada ibtidā أَطَالَ fiᶜli müzekker geldi, lafz-ı مَاءٌ [māᵓ] iᶜtibārıyla, baᶜdehu صَلَقَتْهَا zamīri müᵓennes geldi, صُلَاقَةٌ [ṣulāḳat] yāhūd مَاءَةٌ [māᵓet] iᶜtibārıyla. Ve tezkīr ile صَلَقَهَا nüshaları galattır. Ve müᵓellifin فَهِيَ مَصْلُوقَةٌ kavlinde هِيَ zamīri yine مَاءَةٌ [māᵓet]e yāhūd صُلَاقَةٌ [ṣulāḳat]a rāciᶜdir. Müᵓellif ᶜacīb müşevveş resm eylemiştir.

اَلصَّلَنْقَى [eṣ-ṣalenḳā] (عَلَنْدَى [ᶜalendā] vezninde ve elifin meddiyle cāᵓizdir) Çok sözlü, مِكْثَارٌ [miḳṯār] maᶜnāsınadır.

اَلتَّصَلُّقُ [et-teṣalluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Hatunu buru tutmakla feryād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَلَّقَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَخَذَهَا الطَّلْقُ فَصَرَخَتْ Ve dābbeye vecaᶜ makūlesi ᶜārız olmakla ıztırābından arkası üzere yatıp beri öte ağnamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَصَلَّقَتِ الدَّابَّةُ إِذَا تَمَرَّغَتْ ظَهْرًا لِبَطْنٍ غَمًّا وَكَذَا كُلُّ مُتَأَلِّمٍ

اَلْمُصْطَلِقُ [el-Muṣṭaliḳ] (مُصْطَلِحٌ [muṣṭaliḥ] vezninde) Cezīme b. Saᶜd b. ᶜAmr'ın la-

kabıdır, be-gāyet hoş-āvāz olmakla telkīb olundu, Ḫuzāʿa kabīlesinden ibtidā tarab ve tegannī eden mezbūrdur. Benu'l-Muṣṭaliḳ ki kabīle-i mezbūreden bir batndır, onun neslindendir.

[ص م ق]

اَلصَّمَقَةُ [eṣ-ṣameḳat] (fetehātla) Bī-meze süte denir; tekūlu: سَقَانِي صَمَقَةً أَيِ اللَّبَنَ الَّذِي ذَهَبَ طَعْمُهُ Ve kalın ve galīz destīye denir.

اَلْإِصْمَاقُ [el-iṣmāḳ] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapamak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin arkasından geri döndürüp gereği gibi kapayıp berkitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَقَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ أَوْ رَدَّهُ وَأَوْثَقَهُ Ve sütün yāhūd suyun tadı bozulup azıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْمَقَ اللَّبَنُ أَوِ الْمَاءُ إِذَا تَغَيَّرَ طَعْمُهُ وَخَبُثَ

اَلصَّامِقُ [eṣ-ṣāmiḳ] Aç, ʿalā-kavlin susuz demektir; yukālu: مَا زَالَ صَامِقًا أَيْ جَائِعًا أَوْ عَطْشَانَ

اَلْمُصَمِّقُ [el-muṣammiḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Fart-ı hayret sebebiyle ekl ve şürbden kalmış āşüfte ve hayrān adama denir; yukālu: هُوَ مُصَمِّقٌ أَيْ مُتَحَيِّرٌ لاَ يَأْكُلُ وَلاَ يَشْرَبُ

[ص ن د ق]

اَلصُّنْدُوقُ [eṣ-ṣundūḳ] (ṣād'ın zammı ve fethiyle) Maʿrūftur ki Türkīde dahi sanduk denir. زُنْدُوقٌ [zundūḳ] ve سُنْدُوقٌ [sundūḳ] bunda lügattır; cemʿi صَنَادِيقُ [ṣanādīḳ] gelir.

[ص ن ق]

اَلصُّنُقُ [eṣ-ṣunuḳ] (zammeteynle) أَصِنَّةٌ [eṣinnet] maʿnāsınadır ki صِنٌّ [ṣinn] ve صُنَانٌ [ṣunān] lafzlarının cemʿidir, koltukların çirkīn rāyihasına denir. Zāhiren müfredi صِنَاقٌ [ṣināḳ]tır.

اَلصَّنَقُ [eṣ-ṣanaḳ] (fethateynle) Koltuk pek bed ve çirkīn kokmak maʿnāsınadır; yukālu: صَنِقَ إِبْطُهُ صَنَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَفِرَ شَدِيدًا

اَلصَّنِقُ [eṣ-ṣaniḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلصَّانِقُ [eṣ-ṣāniḳ] Cemīʿ-i nüshalarda اَلْمَتِينُ الشَّدِيدُ ʿibāretiyle mersūmdur ki şedīd ve metīn ve müstahkem olan nesne demektir, lākin muktezā-yı mādde üzere اَلْمُنْتِنُ الشَّدِيدُ olmak yaʿnī nūn ve tā ile مُنْتِنٌ musahhafı olmak zann olunur ki murād koltuğu pek bed ve çirkīn kokan kimse demek olur, fe'lyunzar. Ve

صَنِقٌ [ṣaniḳ] Cüssesi büyük ve yumru insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ صَنِقٌ وَجَمَلٌ صَنِقَةٌ أَيْ ضَخْمٌ كَبِيرٌ Burada hāʾ mübālaga içindir.

اَلصَّنَقَةُ [eṣ-ṣaneḳat] (fetehātla) Yumru kalın ferce denir. Ve صَانِقٌ [ṣāniḳ] lafzından cemʿ olur ki deveye hoşça ve güzelce hizmet ve tīmār eden adamlara denir; yukālu: هُمْ صَنَقَةٌ أَيِ الْمُحْسِنُونَ خِدْمَةَ الْإِبِلِ

اَلْمُصْنِقُ [el-muṣniḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bu dahi deve kısmına güzel nezāret ve takayyüd ve tīmār eden adama denir; cemʿi مُصْنِقُونَ [muṣniḳūn]dur.

اَلصِّنَاقُ [eṣ-ṣināḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esrip kükredikte āvāzı ırağa giden bülend-āvāz deveye denir.

صَانِقَانُ [Ṣāniḳān] (nūn'un kesriyle) Merv kazāsında bir karye adıdır.

اَلْإِصْنَاقُ [el-iṣnāḳ] (hemzenin kesriyle) Isrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْنَقَ عَلَيْهِ إِذَا أَصَرَّ عَلَيْهِ Ve davara güzelce takayyüd ve tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصْنَقَ فِي مَالِهِ إِذَا أَحْسَنَ الْقِيَامَ عَلَيْهِ

[ص و ق]

اَلصَّوْقُ [eṣ-ṣavḳ] سَوْقٌ [sevḳ] vezninde ve mürādifidir ki davar sürmek maʿnāsınadır; yukālu: صَاقَ الدَّابَّةَ يَصُوقُهَا صَوْقًا بِمَعْنَى سَاقَهَا

اَلصُّوقُ [eṣ-ṣūḳ] (ṣād'ın zammıyla) Çarşıya denir, سُوقٌ [sūḳ] maʿnāsına. Ve ʿAḳīḳu'l-Medīne kurbünde bir mevziʿ adıdır ve ona صُوقَى [Ṣūḳā] dahi denir, طُوبَى [ṭūbā] vezninde. Ve Kuşeyyir nām şāʿirin şiʿrinde cemʿ olarak صُوقَاوَاتٌ ʿunvānında vārid olmuştur, gūyā ki eczāsı iʿtibārıyla cemʿ eylemiştir.

اَلصَّاقُ [eṣ-ṣāḳ] سَاقٌ [sāḳ] vezninde ve mürādifidir ki baldıra denir.

اَلصَّوِيقُ [eṣ-ṣavīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) سَوِيقٌ [sevīḳ] maʿnāsınadır ki kavuta denir.

اَلتَّصَوُّقُ [et-teṣavvuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Murdāra bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّقَ بِعَذِرَتِهِ إِذَا تَلَطَّخَ Şārih der ki *Muzhir*'de ve sāʾir kütüb-i sarfiyyede münsebbet olduğu üzere sīn ve ṣād ile lügat olan māddeler bi-reʾsihā lügat-ı müstakille olup tebādül cihetiyle değildir. Hattā Ṣāliḥ nām bir nahvī tebādül iddiʿāsında olmakla imdi cenābınıza سَالِحٌ [sāliḥ] demek dahi صَالِحٌ [ṣaliḥ] olur diye bir edīb-i zarīfin cevāb-ı müskiti letāʾiften maʿdūddur.

[ص ه ص ل ق]

اَلصَّهْصَلِقُ [eṣ-ṣahṣaliḳ] (جَحْمَرِشٌ [caḥmeriş] vezninde) Çağırgan ve bağırgan şamatacı kocakarıya denir. Ve tünd ve şedīd savta denir.

اَلصَّهْصَلِيقُ [eṣ-ṣahṣalīḳ] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Bu dahi çağırgan kocakarıya denir; tekūlu: مَا هَذَا الصَّهْصَلِقُ مِنْ هَذِهِ الصَّهْصَلِقِ وَالصَّهْصَلِيقِ أَيِ الصَّوْتُ الشَّدِيدُ مِنْ هَذِهِ الْعَجُوزِ الصَّخَّابَةِ

[ص ي ق]

اَلصِّيقُ [eṣ-ṣīḳ] (ṣād'ın kesriyle) ve

اَلصِّيقَةُ [eṣ-ṣīḳat] (hā'yla) Havāda cevelān eden toza denir, ʿalā-kavlin birbirine dolaşık, pusarık, havāya ağmış kesīf toza denir; yukālu: سَطَعَ الصِّيقُ وَالصِّيقَةُ أَيِ الْغُبَارُ الْجَائِلُ فِي الْهَوَاءِ أَوْ هُوَ الْتِفَافُهُ وَتَكَاثُفُهُ وَارْتِفَاعُهُ Müʾellif terdīd-i sānīyi müsāhama-güne resm eylemiştir; اَلْغُبَارُ الْمُلْتَفُّ الْمُتَكَاثِفُ الْمُرْتَفِعُ teʾvīlindedir. Ve sese denir, صَوْتٌ [ṣavt] maʿnāsına. Ve tere denir, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına. Ve davar kısmından neşʾet eden bed ve müntin rāyihaya denir. Ve hurmā beynisinin içinde olan kızıl nesneye denir; cemʿi صِيَقٌ [ṣiyaḳ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve serçe kuşuna denir; cemʿi صِيقَانٌ [ṣīḳān] gelir. Ve ʿArabdan bir batn adıdır.

صَيْقَاةُ [Ṣayḳāt] (ṣād'ın fethiyle) Bir mevziʿdir; onda bir vakʿa olmakla يَوْمُ صَيْقَاةَ [yevmu ṣayḳāt] maʿrūftur.

اَلصَّائِقُ [eṣ-ṣāʾiḳ] لَازِقٌ [lāziḳ] vezninde ve mürādifidir; yukālu: هُوَ صَائِقٌ لَهُ أَيْ لَازِقٌ

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض ف ق]

اَلضَّفْقُ [eḍ-ḍafḳ] (ḍād'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir sıkıntı ile birden defᶜ-i tabīᶜī eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَفَقَ الرَّجُلُ ضَفْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَضَعَ ذَا بَطْنِهِ بِمَرَّةٍ

[ض ق ق]

اَلضَّقُّ [eḍ-ḍaḳḳ] (ḍād'ın fethi ve ḳāf'ın teşdīdiyle) Ecrām-ı sulbe birbirine dokunmakla seslenmek yaᶜnī tak etmek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَقَّ الْحَجَرُ ضَقًّا إِذَا صَوَّتَ كَمَا يُقَالُ طَقَّ

[ض ي ق]

اَلضِّيقُ [eḍ-ḍīḳ] (ḍād'ın kesri ve fethiyle) Dar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَاقَ الشَّيْءُ يَضِيقُ ضِيقًا وَضَيْقًا ضِدُّ اتَّسَعَ Ve bundan ism ḍād'ın kesriyledir ki darlık demektir. Ve

ضَيْقٌ [ḍayḳ] ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] lafzının muhaffefi olur مَيْتٌ [meyt] ve مَيِّتٌ [meyyit] gibi, dar nesneye denir. Ve derūnda olan şekk ve gümāna ıtlāk olunur; ḍād'ın kesriyle de lügattır. Ve kalbe darlık veren nesneye ıtlāk olunur, gam ve fikr ve telāş ve fakr u fāka gibi; yukālu: فِي قَلْبِي ضَيْقٌ أَيْ شَكٌّ وَفِي صَدْرِهِ ضَيْقٌ أَيْ مَا ضَاقَ عَنْهُ الصَّدْرُ Ve

ضَيْقٌ [Ḍayḳ] Yemāme'de bir karye adıdır. Ve bahīl olmak maᶜnāsına masdar olur; yukālu: ضَاقَ الرَّجُلُ إِذَا بَخِلَ Ve

ضِيقٌ [ḍīḳ] (ḍād'ın kesriyle) Vüsᶜat ve ضِيقٌ [dīḳ] şānından olan nesneye mahsūstur, dār ve hücre gibi, pes fakr ve buhl ve gam makūlesinde istiᶜmāl olunmaz. Baᶜzılarᶜindinde ḍād'ın fethi ve kesriyle berāberdir, yaᶜnī ᶜumūm üzere müstaᶜmeldir; yukālu: فِي الدَّارِ ضِيقٌ بِالْكَسْرِ فَقَطْ أَوْ يُقَالُ فِيهَا ضِيقٌ وَضَيْقٌ بِالْكَسْرِ وَالْفَتْحِ

اَلتَّضَيُّقُ [et-teḍayyuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznninde) ve

اَلتَّضَايُقُ [et-teḍāyuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznninde) Daralmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَضَيَّقَ الْمَكَانُ وَتَضَايَقَ ضِدُّ اتَّسَعَ

اَلْإِضَاقَةُ [el-iḍāḳat] (hemzenin kesriyle) Daraltmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَضَاقَهُ ضِدُّ أَوْسَعَهُ Ve bir adamın māl ve menāli gidip darlığa düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَضَاقَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ مَالُهُ وَافْتَقَرَ

اَلتَّضْيِيقُ [et-taḍyīḳ] Bu dahi dar kılmak ve daraltmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَيَّقَهُ بِمَعْنَى أَضَاقَهُ

اَلضَّيِّقُ [eḍ-ḍayyiḳ] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde ve tahfīfle) ve

اَلضَّائِقُ [eḍ-ḍāᵓiḳ] Dar nesneye denir, İkisi de ism-i fāᶜildir, evvelki sübūtu ve ikinci hudūsu mutazammındır. Kāle'ş-şārih ve kuriᵓe kavluhu taᶜālā: ﴿وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ﴾ el-āyet.

اَلْمَضِيقُ [el-meḍīḳ] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) Şol mekāna ve emr ve maslahata denir ki dar ve sıkı ola; yukālu: نَزَلَ فِي مَضِيقٍ وَيُقَالُ وَقَعَ فِي مَضِيقٍ وَهُوَ مَا ضَاقَ مِنَ الْأَمَاكِنِ وَالْأُمُورِ Ve

مَضِيقُ [Meḍīḳ] Liḥfu Āre nām cebelde bir karye adıdır.

اَلْأَضْيَقُ [el-aḍyaḳ] Pek daracık yere denir; müᵓennesi ضِيقَى [ḍīḳā] ve ضُوقَى [ḍūḳā]dır, ضِيزَى [ḍīzā] ve طُوبَى [ṭūbā] veznlerinden. Şārih der ki aslları ضُيْقَى idi ki ḍād'ın zammesiyle. Evvelde yā'ya mücāveret için zamme kesreye mübdel oldu ve sānīde zammeye mücāneset için yāᵓ vāv'a ibdāl olundu.

اَلضِّيقَةُ [eḍ-ḍīḳat] (ḍād'ın kesri ve fethiyle) Fakr u fākaya ıtlāk olunur, ضِيقٌ [ḍīḳ] cemʿidir ki cemʿ-i cinsi demektir; yukālu: أَصَابَهُ ضِيقَةٌ أَيْ فَقْرٌ وَسُوءُ حَالٍ Ve

ضِيقَةٌ [Ḍīḳat] Menāzil-i kamerden bir menzil adıdır. Şārihin beyānına göre Şüreyyā ile Deberān beyninde memerr-i kamer olarak bir kevkebdir, memerr-i mezkūr be-gāyet dayyiktir, pek menhūs ʿadd ederler. Kāle fi'l-*Esās*: فُلاَنٌ كَوْكَبُهُ ضِيقَةٌ فَهُوَ أَبَدًا فِي ضِيقَةٍ وَهِيَ نَجْمٌ بَيْنَ الثُّرَيَّا وَالدَّبَرَانِ Ve

ضِيقَةٌ [Ḍīḳat] Ṭā'if ile Ḥuneyn beyninde bir tarīk adıdır. Ve ʿAyẕāb kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُضَايَقَةُ [el-muḍāyeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamı bir nesnede tazyīk eylemek maʿnāsınadır ki sıkıştırmak taʿbīr olunur; yukālu: ضَايَقَهُ إِذَا عَاسَرَهُ

اَلضِّيَاقُ [eḍ-ḍiyāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hırka ve tīb makūlesinden bir güne ʿilāca denir ki onunla nisvān ferclerini tazyīk ederler.

FASLU'Ṭ-ṬĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ق]

اَلطَّبَقُ [eṭ-ṭabaḳ] (fethateynle) Her nesnenin kapağına ve pūşīdesine denir; cemʿi أَطْبَاقٌ [aṭbāḳ] gelir; yukālu: وَافَقَ الشَّيْءُ طَبَقَهُ أَيْ غِطَاءَهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre bu mādde esmā-i mütezāyifedendir, bir nesne bir āher nesnenin mikdārınca fevkinde kılınmak maʿnāsınadır. Baʿdehu o fevkinde olan nesnede ve bu münāsebetle bir şeyʾe uygun ve muvāfık olan nesnede baʿdehu derecede ve menzilede ve ahvāl ve atvārda dahi istiʿmal olundu. Ve

طَبَقُ الشَّيْءِ [ṭabaḳu'ş-şeyʾ] O nesneye uygun ve berāber gelen şeyʾe denir, papuç teki gibi. Ve

طَبَقُ الْأَرْضِ [ṭabaḳu'l-arḍ] Yerin yüzünden ʿibārettir. Ve lisānımızda dahi tabak dedikleri nesneye denir ki içine meyve ve sāʾir meʾkūlāt korlar, Fārisīde tebūk ve tepeng denir. Ve küçük tepsiye ve meyve sepetine dahi ıtlāk olunur. Ve zamāndan bir قَرْنٌ [ḳarn]a طَبَقٌ [ṭabaḳ] ıtlāk olunur. Ve قَرْنٌ [ḳarn] eşher-i akvālde yüz sene müddettir. ʿAlā-kavlin طَبَقٌ [ṭabaḳ] yirmi seneye ıtlāk olunur; yukālu: مَضَى طَبَقٌ مِنَ الزَّمَانِ أَيْ قَرْنٌ أَوْ عِشْرُونَ سَنَةً Ve

طَبَقُ النَّاسِ وَالْجَرَادِ [ṭabaḳu'n-nās ve'l-cerād] Nāstan ve çekirgeden cemʿ-i kesīre yāhūd bunlardan birer cemāʿate ıtlāk olunur; tetābuk iʿtibārıyla. Ve hāl ve şān maʿnāsına istiʿmāl olunur, terakkī ve teʿallī münāsebetiyle; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ﴾ أَيْ حَالاً عَنْ حَالٍ Ve arkada olan omurga kemiklerinin ara-

lıklarında oynak yerine gelen yufkaca kemiklere ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَ طَبَقَهُ وَهُوَ عَظْمٌ رَقِيقٌ يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ فَقَارَيْنِ Ve her yeri ihāta eden ʿāmm ve şāmil yağmura ıtlāk olunur; yukālu: مَطَرٌ طَبَقُ الْأَرْضِ أَيْ عَامٌّ Ve ʿavret fercinin sırtına denir. Ve

طَبَقُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ [ṭabaḳu'l-leyl ve'n-nehār] Gece ve gündüzden vakt-i vefīr ve muʿzamına ıtlāk olunur; yukalu: مَضَى طَبَقٌ مِنَ اللَّيْلِ أَوِ النَّهَارِ أَيْ مُعْظَمُهُمَا

بَنَاتُ طَبَقٍ [benātu ṭabaḳ] Devāhī ve āfāta ıtlāk olunur; fi'l-asl hayyeye ıtlāk olunur idi, kıvrılıp yattıkta tabak şeklinde olduğu için; yukālu: إِحْدَى بَنَاتِ طَبَقٍ أَيِ الدَّوَاهِي Ve kavlumbağalara ve hayyelere ıtlāk olunur. Ve

بِنْتُ طَبَقٍ [bintu ṭabaḳ] Şol kaplumbağadır ki doksan dokuz yumurta yumurtlayıp cümlesi kaplumbağa çıkar, yüzüncü hayye zuhūr eder. Dāhiyeye ıtlākı ʿinde'l-baʿz buna mebnīdir. Ve

طَبَقٌ [ṭabaḳ] Masdar olur, طَفَقٌ [ṭafaḳ] maʿnāsına ki bir işe başlayıp işlemek üzere olmak maʿnāsına; yukālu: طَبِقَ يَفْعَلُ كَذَا طَبَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى طَفِقَ Ve

طَبَقٌ [ṭabaḳ] ve

طَبَقٌ [ṭabḳ] (سَبْقٌ [sebḳ] vezninde) Bir adamın eli yanına yapışıp ayrılmaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبِقَتْ يَدُهُ طَبَقًا وَطَبْقًا إِذَا لَزِقَتْ بِجَنْبِهِ

اَلتَّطْبِيقُ [et-tatbīḳ] Bir nesneyi kapaklamak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّقَ الشَّيْءَ إِذَا غَطَّاهُ Ve bir nesne ʿāmm ve şāmil olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّقَ الشَّيْءُ إِذَا عَمَّ Ve sehāb havā yüzünü bütün örtüp kaplamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: طَبَّقَ السَّحَابُ الْجَوَّ إِذَا غَشَّاهُ Kezālik su yāhūd yağmur yer yüzünü bürümek maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّقَ الْمَاءُ وَجْهَ الْأَرْضِ إِذَا غَطَّاهُ Ve تَطْبِيقٌ فِي الصَّلَاةِ [taṭbīḳ fi'ṣ-ṣalāt] rükūʿ hālinde iki elleri uylukları arasına sokup kıstırmaktan ʿibārettir; yukālu: طَبَّقَ الرَّاكِعُ إِذَا جَعَلَ يَدَيْهِ بَيْنَ فَخِذَيْهِ وَقَدْ نُهِيَ التَّطْبِيقُ Ve kılıç iki kemik mülākī olan mafsala rāst gelip birbirinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّقَ السَّيْفُ الْمَفْصِلَ إِذَا أَصَابَهُ فَأَبَانَهَا Ve تَطْبِيقُ الْفَرَسِ [taṭbīḳu'l-feres] at seğirtirken iki elini maʿan refʿ ve maʿan vazʿ eylemekten ʿibārettir; yukālu: طَبَّقَ الْفَرَسُ إِذَا قَرَّبَ فِي الْعَدْوِ Ve sehāb her yere kaplayı yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّقَ الْغَيْمُ الْأَرْضَ إِذَا عَمَّ بِمَطَرِهِ

اَلْإِطْبَاقُ [el-iṭbāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi kapaklamak ve üzerine nesne örtüp kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْبَقَ الشَّيْءَ إِذَا غَطَّاهُ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve bir nesne zımnında nās ittifāk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَطْبَقَ الْقَوْمُ عَلَيْهِ إِذَا أَجْمَعُوا Ve felekte kevākib pek çok görünmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَطْبَقَتِ النُّجُومُ إِذَا كَثُرَتْ وَظَهَرَتْ

اَلْإِنْطِبَاقُ [el-inṭibāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) تَطْبِيقٌ [taṭbīḳ]ten mutāviʿdir; yukālu: طَبَّقَهُ فَانْطَبَقَ

اَلتَّطَبُّقُ [et-teṭabbuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) إِطْبَاقٌ [iṭbāḳ]tan mutāviʿdir; yukālu: أَطْبَقَهُ فَتَطَبَّقَ

اَلْمُطَابَقَةُ [el-muṭābaḳat] ve

اَلطِّبَاقُ [eṭ-ṭibāḳ] (نِفَاقٌ [nifāḳ] vezninde) Bir nesneyi bir nesneye uydurup münāsib ve müsāvī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: طَابَقَهُ مُطَابَقَةً وَطِبَاقًا إِذَا وَافَقَهُ وَسَاوَاهُ Ve iki libāsı birbiri üzerine giymek maʿnāsınadır; yukālu: طَابَقَ بَيْنَ قَمِيصَيْنِ إِذَا لَبِسَ أَحَدَهُمَا عَلَى الْآخَرِ Ve bir nesne bir nesneye uygun ve çesbān olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَابَقَهُ إِذَا وَافَقَهُ Ve

ayağı bağlı kimse adımları sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُطَابِقُ الْمُقَيَّدُ أَيْ يَمْشِي مُقَارِنًا اَلْخَطْوَ Ve at kısmı ayaklarını elleri bastığı mevziʿe vazʿ ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: طَابَقَ الْفَرَسُ إِذَا وَضَعَ رِجْلَيْهِ مَوَاضِعَ يَدَيْهِ

اَلطِّبْقُ [eṭ-ṭibḳ] (ṭā'nın kesriyle) طَبَقٌ [ṭabaḳ] gibi sürü çekirgeye ve bir gürūh-ı nāsa ıtlāk olunur. Ve دِبْقٌ [dibḳ] ismidir ki ökse ve yelim kara taʿbīr olunan lüzūcetli nesnedir ki onunla kuş sayd olunur. Ve bir cins ağacın yemişine denir. Ve bir nesneyi āher nesneye yapıştıracak şeyʾe denir, çiriş ve tutkal gibi. Ve tuzaklara ve kapanlara denir; müfredi طِبْقَةٌ [ṭibḳat]tır. Ve nehārdan bir sāʿate denir, طِبْقَةٌ [ṭibḳat] dahi denir; yukālu: مَضَى طِبْقٌ مِنَ النَّهَارِ وَطِبْقَةٌ أَيْ سَاعَةٌ مِنْهُ Ve

طِبْقٌ [ṭibḳ] Geç maʿnāsına müstaʿmeldir ki Fārisīde dīr derler, gūyā ki zamān mutabbak olmuştur; طَبِيقٌ [ṭabīḳ] dahi denir, kemā se-yuzkeru. Ve bir nesnenin uygununa ve münāsib gelenine denir, niteki fethiyle de lügattır; طِبَاقٌ [ṭibāḳ] ve طَبِيقٌ [ṭabīḳ] dahi bu maʿnāyadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلطَّبَقَةُ [eṭ-ṭabeḳat] (fetehātla) طَبَقٌ [ṭabaḳ] lafzının müfredidir ki bir nesnenin kapağı ve üzerine örtülen çesbān pūşīdesine denir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre طَبَقٌ [ṭabaḳ] ve طَبَقَةٌ [ṭabeḳat] bir nesnenin muvāfıkı olan kapağa ve pūşīdesine mevzūʿ olup ve bi't-teşbīh alt kata muvāfık gelen üst kata ve yüksek rütbeye ve dereceye ıtlāk olunur. Ve cemʿinde أَطْبَاقٌ [aṭbāḳ] ve طِبَاقٌ [tibāḳ] denir. İntehā. Ve

طَبَقَةُ [Ṭabeḳat] ʿArabdan bir ʿākıle hatun ismidir ki onu Şenn nām bir ʿākıl ve dānā kimse tezevvüc eyledi; "وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً" meseli ondan neşʾet eylemiştir. Mütercim der ki bu meselin tafsīli *Mustaḳṣa'l-Emṣāl* nām kitābda mebsūttur. Ve ʿinde'l-baʿz bir kavmin bir kırbası var idi, istiʿmāl ederek ona bir kapak düzdüler. Ve kapak be-gāyet uygun gelmekle "وَافَقَ شَنٌّ طَبَقَةً" dediler. Yāhūd طَبَقَةُ [Ṭabeḳat] İyād kabīlesinden bir cengāver bahādır cemāʿat idi, dāʾimā nāsa musallıt ve şer-gīr olup bir kabīle onlara mukāvemet edemezler idi. Lākin Şenn kabīlesi dahi nāmdār pehlivānān olmakla طَبَقَةُ [Ṭabaḳat] kabīlesini şeb-hūn edip onlardan sāʾirlerin dād ve intikāmını ahz etmeleriyle mesel-i mezbūru īrād eylediler. Bir nesne bir āher şeyʾe pek münāsib ve çesbān geldikte īrād olunur.

اَلطِّبَاقُ [eṭ-ṭibāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Vech-i mezkūr üzere mufāʿaleden masdardır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿اَلَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طِبَاقًا﴾ اَلْآيَةُ، لِمُطَابَقَةِ بَعْضِهَا بَعْضًا قَالَ الشَّارِحُ قَالَ الْبَيْضَاوِيُّ لِمُطَابَقَةِ بَعْضِهَا فَوْقَ بَعْضٍ وَهُوَ مَصْدَرُ طَابَقَتِ النَّعْلُ بِالنَّعْلِ أَوْ طُوبِقَتْ طِبَاقًا أَوْ ذَاتُ طِبَاقٍ جَمْعُ طَبَقٍ كَجَبَلٍ وَجِبَالٍ أَوْ طَبَقَةٍ كَرَحَبَةٍ وَرِحَابٍ Ve

طِبَاقٌ [ṭibāḳ] Bir nesneye mutābık olan şeyʾe denir, طَبِيقٌ [ṭabīḳ] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلطُّبَّاقُ [eṭ-ṭubbāḳ] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Bir cins şecerdir, Mekke dağlarında nābit olur, şürben ve zımāden sümūma nāfiʿ ve cereb ve حِكَّةٌ [ḥikket] ve hummā-yı ʿatīkalara ve sancı ve yarakān ve südde-i kebide müfīd ve şedīdü'l-ishāndır, müfredātta bunu غَافَثٌ [ġāfeṯ] ile ve baʿzı kütüb-i tıbbiyyede غَافَتٌ [ġāfet] yerine istiʿmāl olunur diye mersūmdur.

اَلطَّبَاقَاءُ [eṭ-ṭabāḳāʾ] (ṭā'nın fethi ve elifin meddiyle) Nākaya aşmaktan ʿāciz ve bī-nevā olan deveye denir; yukālu: جَمَلٌ طَبَاقَاءُ أَيْ عَاجِزٌ عَنِ الضِّرَابِ Ve tekellümde tutulup talākat ve cerī ve selāsetle söyleyemez olan adama denir yāhūd şol sakīl ve girān-cān kimseye denir ki vakt-i cimāʿda sıkle-tinden hatunun sīnesine kapak gibi kapa-nıp çöker ola yāhūd cimāʿdan ʿāciz süst-endām adama denir; yukālu: رَجُلٌ طَبَاقَاءُ أَيْ يَنْعَجِمُ عَلَيْهِ الْكَلَامُ وَيَنْغَلِقُ أَوْ ثَقِيلٌ يُطْبِقُ عَلَى الْمَرْأَةِ بِصَدْرِهِ لِثِقَلِهِ أَوْ عَيِيٌّ

اَلطَّابَقُ [eṭ-ṭābaḳ] (هَاجَرَ [hācer] vezninde) ve

اَلطَّابِقُ [eṭ-ṭābiḳ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

اَلطَّبَاقُ [eṭ-ṭābāḳ] (işbāʿla) Büyük kıtʿalı yassı kiremide ve tuğlaya denir. Ve ʿuzv-ı bedene denir, el ve ayak gibi. ʿAlā-kavlin bir koyunun nısf gövdesine denir. Ve

طَابَقٌ [ṭābaḳ] (هَاجَرَ [hācer] vezninde) Yağ eritecek tavaya denir, tābe-i Fārisī muʿarrebidir; cemʿi طَوَابِقُ [ṭavābiḳ] ve طَوَابِيقُ [ṭavābīḳ] gelir. Mütercim der ki tuğla maʿnāsında dahi tābe muʿarrebidir.

اَلْعِمَّةُ الطَّابَقِيَّةُ [el-ʿimmetu'ṭ-ṭābeḳiyyet] Başa tava tarzında ʿimāme sarınmağa de-nir ki murād ucunu çene altından getirme-yip başta tava şeklinde münʿakid olması-dır, إِقْتِعَاطٌ [iḳtiʿāṭ] maʿnāsına. Ve bu güne sarınmak menhīdir. Zāhiren bu diyārlarda iḥtāb hizmetine muʿīn şādī taʿbīr ettikleri tāʾifenin sarıkları olur; yukālu: إِعْتَمَّ زَيْدٌ اَلْعِمَّةَ الطَّابَقِيَّةَ وَهِيَ الْإِقْتِعَاطُ

اَلطِّبَقُ [eṭ-ṭibaḳ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bu dahi tuzağa ve kapana denir. Bunun da müfredi طِبَقَةٌ [ṭibaḳat]tır, ṭā'nın kesriyle.

اَلطَّبِيقُ [eṭ-ṭabīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ge-ceden bir sāʿate denir, niteki طِبْقٌ [ṭibḳ] gün-düzden bir sāʿate denir; cemʿi طُبُقٌ [ṭubḳ] gelir ṭā'nın zammıyla; yukālu: مَضَى طَبِيقٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سَاعَةٌ Ve geç maʿnāsına istiʿmāl olunur, طِبْقٌ [ṭibḳ] gibi, gūyā ki zamān mu-tabbak olmuştur; yukālu: جَاءَ طِبْقًا وَطَبِيقًا أَيْ مَلِيًّا Ve bir nesneye uygun ve mutābık ge-len şeyʾe denir, طِبْقٌ [ṭibḳ] ve طَبَقٌ [ṭabaḳ] ve طِبَاقٌ [ṭibāḳ] gibi; yukālu: هَذَا طِبْقُهُ وَطَبَقُهُ وَطِبَاقُهُ وَطَبِيقُهُ أَيْ مُطَابِقُهُ

مَا أَطْبَقَهُ [mā aṭbaḳahu] Fiʿl-i taʿaccübdür, مَا أَحْذَقَهُ maʿnāsına. Her nesneyi her şeyʾe uygun ve münāsib eylemek maʿnāsından meʾhūzdur, ne ʿaceb uz ve üstāz adamdır demek olur.

اَلطَّبِقَةُ [eṭ-ṭabiḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vez-ninde) Zikr olunan طَبَقٌ [ṭabḳ] lafzın-dan meʾhūzdur ki el yana yapışık olmak maʿnāsınadır, niteki zikr olundu. Pes طَبِقَةٌ [ṭabiḳat] yana yapışık ele denir ki halkī öylece olur, aslā ayrılıp kımıldayamaz; yukālu: يَدٌ طَبِقَةٌ أَيْ لَازِقَةٌ بِالْجَنْبِ

اَلْمُطْبِقُ [el-muṭbiḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Bir nesneyi tamām örtüp bürücü nesneye denir. Bu münāsebetle ʿakl ve idrāki tamāmen setr ve tagtiye eden cünün ʿārızasına جُنُونٌ مُطْبِقٌ ıtlāk olunur. Kezālik hemīşe ahz ve istīlā edip aslā müfārik ve münfekk olmayan hummā ʿilletine حُمَّى مُطْبِقَةٌ ıtlāk olunur. Kāle'ş-şārih; yukālu: جُنُونٌ مُطْبِقٌ وَمَجْنُونٌ مُطْبَقٌ عَلَيْهِ بِفَتْحِ الْبَاءِ فِي الثَّانِي وَحُمَّى مُطْبِقَةٌ وَمَحْمُومٌ مُطْبَقٌ

اَلْحُرُوفُ الْمُطْبِقَةُ [el-ḥurūfu'l-muṭbiḳat] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Zahr-ı lisānı üst damağa kapatan hurūftur ki ṣād ve ḍād ve ṭāʾ ve ẓāʾ harfleridir.

اَلْمُطَبِّقُ [el-muṭabbiḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Dāʾimā umūr ve mesālihe reʾy

ve fikriyle musīb olan adama ıtlāk olunur; تَطْبِيقٌ [taṭbīḳ]-i seyften meʾhūzdur ki zikr olundu; yukālu: هُوَ مُطَبِّقٌ إِذَا كَانَ يُصِيبُ الْأُمُورَ بِرَأْيِهِ

[ط ر ق]

اَلطَّرْقُ [eṭ-ṭarḳ] (حَرْقٌ [ḥarḳ] vezninde) Vurmak, ʿalā-kavlin مِطْرَقَةٌ [miṭraḳat] ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَقَهُ طَرْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَهُ أَوْ بِالْمِطْرَقَةِ Ve çehreye şamar vurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَقَهُ إِذَا صَكَّهُ Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] Şol irkilmiş suya ıtlāk olunur ki develer içine girip bevl ve telvīsle murdār etmiş ola, مَطْرُوقٌ [maṭrūḳ] dahi denir, kemā se-yuzkeru. Ve hurde taşlar ile fāl açmak maʿnāsınadır, nohut fālı gibi; yukālu: طَرَقَ الْكَاهِنُ إِذَا ضَرَبَ بِالْحَصَى Ve yünü yolup ditmek, ʿalā-kavlin yumuşatmak için çubukla çarpmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَقَ الصُّوفَ إِذَا نَتَفَهُ أَوْ ضَرَبَهُ بِالْقَضِيبِ Ve aygır deveye denir ki dāʾimā onu nākaya çekerler, buğur taʿbīr olunur. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: لَهُ طَرْقٌ كَثِيرٌ أَيْ فَحْلٌ ضَارِبٌ Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] ve

طُرُوقٌ [ṭurūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Erkek dişiye aşmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَقَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ طَرْقًا وَطُرُوقًا إِذَا ضَرَبَهَا Ve bir yere gece vaktinde gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: طَرَقَنَا فُلَانٌ طَرْقًا وَطُرُوقًا أَيْ أَتَانَا بِاللَّيْلِ Ve sāz ve tarab ve nagamāttan her savt ve āgāzeye ve nagmeye ʿalā-hidetin طَرْقٌ [ṭarḳ] ıtlāk olunur; yukālu: تَضْرِبُ هَذِهِ الْجَارِيَةُ كَذَا طَرْقًا وَهُوَ كُلُّ صَوْتٍ أَوْ نَغْمَةٍ مِنَ الْعُودِ وَنَحْوِهِ Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] Erkek menīsine denir, مَاءُ الْفَحْلِ [māʾu'l-faḥl] maʿnāsına. Ve ʿakl ve idrāk zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: طُرِقَ الرَّجُلُ طَرْقًا عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا ضَعُفَ عَقْلُهُ Ve bir güne kehānet maʿnāsınadır ki pamuğu yüne karıştırmak vechiyle ederler, yaʿnī o cihetle fāl açmak maʿnāsınadır; yukālu: تَطْرِقُ الْعَجُوزُ طَرْقًا أَيْ تَخْلِطُ الْقُطْنَ بِالصُّوفِ إِذَا تَكَهَّنَ Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] Ṭayyiʾ lügatinde hurmā ağacına denir. Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] ve

طَرْقَةٌ [ṭarḳat] Bir kerre maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: إِخْتَضَبَتِ الْمَرْأَةُ طَرْقًا أَوْ طَرْقَتَيْنِ وَطَرْقَةً أَوْ طَرْقَتَيْنِ أَيْ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ وَتَقُولُ أَتَيْتُهُ طَرْقَيْنِ وَطَرْقَتَيْنِ Bu maʿnāda ṭā'nın zammıyla da cāʾizdir. Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] Tuzağa ve kapana, ʿalā-kavlin tuzak tarzında nesneye denir ki onunla vahş sayd olunur; ṭā'nın kesriyle de lügattır. Ve

طَرْقٌ [Ṭarḳ] Işfahān kazāsında bir karye adıdır. Ve

طَرْقٌ [ṭarḳ] Bulanık su içmek maʿnāsınadır; yukālu: طَرِقَ الرَّجُلُ طَرْقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ الْكَدِرَ

اَلْمَطْرُوقُ [el-maṭrūḳ] طَرْقٌ [ṭarḳ] gibi bu dahi şol suya denir ki içine develer girip halt ve telvīs eylemeleriyle murdār olmuş ola; yukālu: مَاءٌ طَرْقٌ وَمَطْرُوقٌ إِذَا خَوَّضَتْهُ الْإِبِلُ وَبَوَّلَتْ فِيهِ Ve süst ve gevşek ve sölpük adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَطْرُوقٌ إِذَا كَانَ فِيهِ رَخَاوَةٌ Ve şol çayıra denir ki kuruduktan sonra ona yağmur isābet eylemekle nevʿan tarāvetlenmiş ola; yukālu: كَلَأٌ مَطْرُوقٌ إِذَا ضَرَبَهُ الْمَطَرُ بَعْدَ يُبْسِهِ

اَلْإِسْتِطْرَاقُ [el-istiṭrāḳ] Ufacık taşlar ile fāl açan fālcıdan fāl açmak istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطْرَقْتُهُ إِذَا طَلَبْتَ مِنْهُ الطَّرْقَ بِالْحَصَى Ve bir kimseden döl için aygır taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu:

إِسْتَطْرَقَهُ فَحْلاً إِذَا طَلَبَهُ مِنْهُ لِيَضْرِبَ فِي إِبِلِهِ

اَلْمِطْرَقُ [el-miṭraḳ] ve

اَلْمِطْرَقَةُ [el-miṭraḳat] (mīm'lerin kesriyle) Yün çırpacak çubuğa ve tokmağa denir. Ve çekice denir. Ve

مِطْرَقٌ [miṭraḳ] Bir devenin ismidir. Ve Ebū Līne b. Miṭraḳ muhaddisīndendir.

اَلطَّرْقَةُ [eṭ-ṭarḳat] (ṭā'nın fethiyle) Bir kerre demektir ki zikr olundu. Ve bir adamın kār ve sanʿatına ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا النَّصْلُ طَرْقَةُ رَجُلٍ أَيْ صَنْعَتُهُ

اَلطَّارِقُ [eṭ-Ṭāriḳ] Erte yıldızına denir, gece tulūʿ ettiği için; yukālu: طَلَعَ الطَّارِقُ أَيْ كَوْكَبُ الصُّبْحِ Fenn-i nücūm ashābı ʿindinde gāh Zühre ve gāh Müşterī yıldızı olur.

اَلطَّرُوقَةُ [eṭ-ṭarūḳat] (ṭā'nın fethiyle) Çekilmek derecesine bālig olmuş nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ طَرُوقَةُ الْفَحْلِ إِذَا بَلَغَتْ أَنْ يَضْرِبَهَا الْفَحْلُ Ve derece-i mezbūreye gelmiş kıza da ıtlāk olunur.

اَلطَّارِقَةُ [eṭ-ṭāriḳat] Bir adamlık küçük serīre denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ عَلَى طَارِقَةٍ أَيْ عَلَى سَرِيرٍ صَغِيرٍ Ve bir adamın akribāʾ ve ʿaşīretine ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ طَارِقَتُهُ أَيْ عَشِيرَتُهُ

اَلطَّارِقِيَّةُ [eṭ-ṭāriḳiyyet] Bir güne kılāde ismidir.

اَلْمَطْرُوقَةُ [el-maṭrūḳat] Kulağının orta yeri damgalanmış dişi koyuna denir; yukālu: نَعْجَةٌ مَطْرُوقَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ وُسِمَتْ عَلَى وَسَطِ أُذُنِهَا

اَلطِّرَاقُ [eṭ-ṭirāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Zikr olunan koyunun kulağı ortasına basılan damgaya denir. Ve بَيْضَةٌ [beyḍat] makūlesi nesne eylemek için dökülüp teneke gibi yassılanmış demire denir. Ve kat kat dikilmiş ʿArab papucunun her katına denir ki papucun endāzesine besberāber ola, kezālik papucun tekine uygun gelen dīger tekine ıtlāk olunur. Ve mutlakan bir işe uygun gelen işe denir, meselā bir küpenin teki bir āher küpeye uygun gelmek gibi; yukālu: هَذَا طِرَاقُهُ أَيْ عَلَى حَذْوِهِ Ve ayakkabının cildine denir ki tasması nezʿ olunduktan sonra kalan cildinden ʿibārettir. Ve şol deriye denir ki kalkanın mikdārınca değirmice biçilip kalkana kaplanmış ola. Ve طِرَاقٌ [ṭirāḳ] bu maʿnāda mufāʿaleden masdar olur; yukālu: طَارَقَ التُّرْسَ طِرَاقًا إِذَا قَوَّرَ الْجِلْدَ عَلَى مِقْدَارِهِ فَأَلْزَقَهُ بِهِ

اَلطِّرْقُ [eṭ-ṭirḳ] (ṭā'nın kesriyle) Semizliğe ve zor ve kuvvete denir; yukālu: مَا بِهِ طِرْقٌ أَيْ شَحْمٌ وَقُوَّةٌ وَسِمَنٌ ʿArablar şahm ile tāb ve kuvvetten kināye ederler.

اَلطُّرْقُ [eṭ-ṭurḳ] (ṭā'nın zammıyla) طَرِيقٌ [ṭarīḳ]in ve طِرَاقٌ [ṭirāḳ]ın ki كِتَابٌ [kitāb] veznindedir, cemʿidir.

اَلطُّرْقَةُ [eṭ-ṭurḳat] (ṭā'nın zammıyla) Karanlığa denir; yukālu: غَشِيَتِ الطُّرْقَةُ أَيِ الظُّلْمَةُ Ve hırs ve tamaʿ maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ طُرْقَةٌ أَيْ طَمَعٌ Ve ahmak adama denir. Ve birbiri üzere yığılmış taşlara denir. Ve ʿādet ve kānūn maʿnāsınadır; yukālu: هَذِهِ طُرْقَتُهُ أَيْ دَأْبُهُ وَعَادَتُهُ Ve yola denir, طَرِيقٌ [ṭarīḳ] maʿnāsına. Ve bir şeyʾe sebeb ve mūsil olan vesīleye ve tarīka-i mahsūsaya denir; yukālu: هَذِهِ طُرْقَةٌ إِلَيْهِ أَيْ طَرِيقَةٌ Ve birbiri üzere kat kat yığılmış eşyāda olan tarīkaya denir; cemʿi طُرَقٌ [ṭuraḳ] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; bu maʿnāda ṭā'nın kesriyle de lügattır. Ve yayda olan çizgilere yāhūd yol yol görünen nesneye denir; cemʿi طُرَقٌ [ṭuraḳ] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلطَّرَقُ [eṭ-ṭaraḳ] (fethateynle) Kırbanın büküntüsüne denir ki yiv tarzında olur, çīn-i cebīn gibi. Ve

طَرَقٌ [ṭaraḳ] Masdar olur, devenin dizleri

gevşek ve zaʿīf olmak, ʿalā-kavlin inciklerinde eğrilik olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرِقَ الْبَعِيرُ طَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ فِي رُكْبَتَيْهِ ضَعْفٌ أَوْ فِي سَاقِهِ اعْوِجَاجٌ Ve kuşun yelekleri birbiri üzere kat kat olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرِقَ الرِّيشُ إِذَا كَانَ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ Ve

طَرَقٌ [ṭaraḳ] Su irkilen yerlere denir. Ve Veḳabā nām mahal kurbünde bir suyun adıdır. Ve طَرَقَةٌ [ṭaraḳat]tan cemʿ olur ki halka halka olan tuzağa ve ağa denir. Ve sıravardı deve izlerine denir; yukālu: هَذِهِ طَرَقُ الْإِبِلِ أَيْ آثَارُهَا بَعْضُهَا فِي إِثْرِ بَعْضٍ

اَلْأَطْرَقُ [el-aṭraḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Dizleri gevşek yāhūd incikleri eğrice olan deveye denir, طَرْقَاءُ [ṭarḳāʾ] müʾennesidir.

اَلْأَطْرَاقُ [el-aṭrāḳ] (hemzenin fethiyle) طَرَقٌ [ṭaraḳ] lafzının ki fethateynledir, cemʿidir ki kırbanın büküm yerlerine denir. Bu münāsebetle أَطْرَاقُ الْبَطْنِ [aṭrāḳu'l-baṭn] karın derisinin birbiri üzere büküm büküm olan yivlerine ıtlāk olunur. Ve أَطْرَاقُ الْقِرْبَةِ [aṭrāḳu'l-ḳirbet] meşkin büküntülerine denir ki zikr olundu.

اَلطَّرِيقُ [eṭ-ṭarīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maʿlūmdur ki yola denir, taraḳ-ı akdām olduğu için. Ve bu müzekker ve müʾennes olur. Müʾennesin cemʿi أَطْرُقٌ [aṭruḳ] gelir, يَمِينٌ [yemīn] ve أَيْمُنٌ [eymun] gibi. Ve müzekkerin cemʿi طُرُقٌ [ṭuruḳ] gelir, نَذِيرٌ [neẕīr] ve نُذُرٌ [nuẕur] gibi ve أَطْرِقَاءُ [aṭriḳāʾ] gelir, نَصِيبٌ [naṣīb] ve أَنْصِبَاءُ [anṣibāʾ] gibi ve أَطْرِقَةٌ [aṭriḳat] gelir, رَغِيفٌ [raġīf] ve أَرْغِفَةٌ [erġifet] gibi. Ve cemʿü'l-cemʿi طُرُقَاتٌ [ṭuruḳāt] gelir zammeteynle.

اَلطَّرِيقَةُ [eṭ-ṭarīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Uzun hurmā ağacına denir; cemʿi طَرِيقٌ [ṭarīḳ]tır. Ve hāl ve şān maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فُلَانٌ عَلَى طَرِيقَةٍ حَسَنَةٍ أَيْ حَالَةٍ Ve alaçık ve sāyebān direğine denir. Ve bir kavmin şerīf ve zī-şānına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ طَرِيقَةُ الْقَوْمِ أَيْ شَرِيفُهُمْ Bunda müfred ve cemʿi müsāvīdir ve gāh olur ki طَرَائِقُ [ṭarāʾiḳ] üzere cemʿlenir. Ve

طَرِيقَةٌ [ṭarīḳat] Baʿzı yerde büküm ve yiv tarzında uzun uzadı obruk ve isik yere denir ki yol şeklinde olur. Ve bir nesnenin yüzünde olan uzun çizgiye denir. Ve şol palāsa denir ki yünden yāhūd kıldan bir arşın kadar ʿarzı olup haşem-nişīnler onu evlerinin uzunluğu mikdārınca nesc ederler ve onu evlerinin bir köşesinden öbür köşesine gelince şukkaların aralığına iki taraflı dikip vasl ederler. Bizim çadırlarda ona şerit taʿbīr olunur, direğin başı onun ortalığına gelip ağırşağı onda olur; ve yekūlūne: ثَوْبٌ طَرَائِقُ أَيْ خَلَقٌ Sevb eskiyip dırāz dırāz sökülüp açılmakla gūyā ki her cüzʾü iʿtibārıyla cemʿ sīgasında istiʿmāl ederler.

اَلطِّرِّيقَةُ [eṭ-ṭirrīḳat] (سِكِّينَةٌ [sikkīnet] vezninde) Sölpüklüğe ve gevşekliğe denir; yukālu: فِيهِ طِرِّيقَةٌ أَيْ رَخَاوَةٌ وَلِينٌ ve minhu'l-meselu: "تَحْتَ طِرِّيقَتِكَ عِنْدَأْوَةٌ" Niteki "ع،ن،د" māddesinde beyān olundu. Ve toprağı yumuşak olan arz-ı sehleye denir.

اَلْمِطْرَاقُ [el-miṭrāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bir nesnenin uygun ve ölçümünde olan misl ve nazīrine denir; yukālu: هُوَ مِطْرَاقُهُ أَيْ تِلْوُهُ وَنَظِيرُهُ

اَلْمَطَارِيقُ [el-meṭārīḳ] (مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde) Piyāde adamlara denir. Şārihin beyānına göre müfredi مِطْرَقٌ [miṭraḳ]tır, مِنْبَرٌ [minber] vezninde ki nevādirdendir. Ve suya yaklaştıkta birbiri ardına dizilmiş develere denir.

أُمُّ طُرَّيْقٍ [ummu ṭurrayḳ] (قُبَيْطٌ [ḳubbeyṭ]

vezninde) Sırtlanın künyesidir.

اَلطِّرِيقُ [eṭ-ṭirrīḳ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Ekserī yere bakıp hāmūş ve epsem duran adama denir; yukālu: رَجُلٌ طِرِّيقٌ أَيْ كَثِيرُ الْإِطْرَاقِ Ve toy kuşunun erkeğine denir.

اَلْأُطَيْرِقُ [el-uṭayriḳ] (أُحَيْمِرٌ [uḥaymir] vezninde) ve

اَلطُّرَيْقُ [eṭ-ṭurayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Hicāz'a mahsūs bir cins hurmā ağacıdır.

اَلْإِطْرَاقُ [el-iṭrāḳ] (hemzenin kesriyle) Hāmūş ve epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ وَلَمْ يَتَكَلَّمْ Ve gözleri yere dikip epsem ve hāmūş durmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَرْخَى عَيْنَيْهِ يَنْظُرُ إِلَى الْأَرْضِ Ve bir kimseye döl için ʿāriyetī buğur vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَقَ فُلَانًا فَحْلَهُ إِذَا أَعَارَهُ لِيَضْرِبَ فِي إِبِلِهِ Ve lehv ve laʿibe meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَقَ إِلَى اللَّهْوِ إِذَا مَالَ إِلَيْهِ Ve gecenin zulmeti kat kat çökmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَطْرَقَ اللَّيْلُ عَلَيْهِ إِذَا رَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا Ve develer birbiri ardınca gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْرَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا تَبِعَ بَعْضُهَا بَعْضًا Ve tezevvüc maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: لَا أَطْرَقَ اللهُ عَلَيْهِ أَيْ لَا صَيَّرَ اللهُ لَهُ مَا يَنْكِحُهُ

أَطْرِقَا [Aṭriḳā] (hemzenin fethi ve rā'nın kesriyle ki tesniye-i emr-i hāzır bünyesiyledir) Bir belde ismidir; ve minhu kavlu Ebī Ẕuʾeyb el-Huẕelī: "عَلَى أَطْرِقَا بَالِيَاتُ الْخِيَامِ || إِلاَّ الثُّمَامُ وَإِلاَّ الْعِصِيُّ"

اَلْمُطْرِقُ [el-Muṭriḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bir vādī adıdır. Ve neseb ve haseb cihetiyle dūn ve kemter adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُطْرِقٌ أَيْ وَضِيعٌ Ve muhaddisīnden Naḍr-ı Kūfī pederinin ismidir.

اَلْمُطْرَقَةُ [el-muṭraḳat] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Birbiri üzerine katlanmış nesneye denir. Teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır, مَجَانٌّ مُطْرَقَةٌ bu maʿnādandır. مَجَانٌّ [mecānn] مِجَنٌّ [micenn] lafzının cemʿidir ki kalkana denir. Pes مَجَانٌّ مُطْرَقَةٌ birbirinin üzerine katlanıp yāhūd üzerlerine deri ve sinir kaplanmış kalkanlar demek olur ki kat kat dikilmiş ʿArab papucu tarzında olur. Müʾellif bununla işbu "لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تُقَاتِلُوا قَوْمًا كَانَ وُجُوهُهُمُ الْمَجَانُّ الْمُطْرَقَةُ" hadīsine telmīh eylemiştir; مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde dahi mervīdir. Yaʿnī "Kıyāmet kāʾim olmaz tā ki sizler çehreleri katlanmış yāhūd deri ve sinir kaplanmış kalkan şeklinde değirmi ve yumru ve galīz olan bir tāʾife ile cenk eylemedikçe." Pes o sıfatlı tāʾife ile muhārebe-i İslāmiyye kable kıyāmi's-sāʿa vāḳiʿ olacaktır. Ve hadīs-i āherde evsāf-ı sāʾireleri dahi mesrūde olmakla şürrāhın beyānına göre murād Moğol ve Tatar tāʾifesidir ki Mustaʿṣim Halīfe zamānında Hülagu Hān ile Baġdād'a ve sāʾir diyār-ı İslāmiyyeye istīlā-yı tāmm eylediler.

اَلتَّطْرِيقُ [et-taṭrīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Mahsūs bağırtlak kuşunun yumurtlaması vakti gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَّقَتِ الْقَطَاةُ إِذَا حَانَ خُرُوجُ بَيْضِهَا Ve nākanın kezālik hatunun veledi rahiminde eyleşip doğması güçlenmek maʿnāsınadır; yukālu: طَرَّقَتِ النَّاقَةُ بِوَلَدِهَا إِذَا نَشِبَ وَلَمْ يَسْهُلْ خُرُوجُهُ وَكَذَلِكَ الْمَرْأَةُ Ve bir adamın hakkını inkārdan sonra ikrār eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: طَرَّقَ فُلَانٌ بِحَقِّي إِذَا جَحَدَهُ ثُمَّ أَقَرَّ بِهِ Ve develeri merʿāya salıvermeyip alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: طَرَّقَ الْإِبِلَ إِذَا حَبَسَهَا عَنِ الْكَلَإِ Ve yol eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرَّقَ لِلْإِبِلِ إِذَا جَعَلَ لَهَا طَرِيقًا

اَلْإِطِّرَاقُ [el-iṭṭirāḳ] (hemzenin ve ṭā-yı müşeddedenin kesriyle ki fi'l-asl إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir) Develer birbirinin ardına dü-

şüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِطَّرَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا ذَهَبَ بَعْضُهَا فِي إِثْرِ بَعْضٍ Ve develer cāddeyi terk edip sāʾir yollara perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِطَّرَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا تَفَرَّقَتْ عَلَى الطُّرُقِ وَتَرَكَتِ الْجَوَادَّ

اَلتَّطَارُقُ [et-teṭāruḳ] Bu dahi develer birbirinin izine düşüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَارَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا ذَهَبَ بَعْضُهَا فِي إِثْرِ بَعْضٍ

اَلْمُطَارَقَةُ [el-muṭāraḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İki sevbi birbirinin üzerine giymek maʿnāsınadır; yukālu: طَارَقَ بَيْنَ ثَوْبَيْنِ إِذَا طَابَقَ أَيْ لَبِسَ أَحَدَهُمَا عَلَى الْآخَرِ Ve iki papucu birbirinin üzerine endāzesinde rāst edip dikmek maʿnāsınadır; yukālu: طَارَقَ بَيْنَ نَعْلَيْنِ إِذَا خَصَفَ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى

اَلْمُطَارَقَةُ [el-muṭāraḳat] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Birbiri üzerine katlanıp dikilmiş ayakkabıya denir, ʿArabların kalavrası gibi; yukālu: نَعْلٌ مُطَارَقَةٌ أَيْ مَخْصُوفَةٌ

اَلطِّرْيَاقُ [eṭ-ṭiryāḳ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلطِّرَّاقُ [eṭ-ṭirrāḳ] (ṭāʾnın kesri ve rāʾnın teşdīdiyle) تِرْيَاقٌ [tiryāḳ] lafzında lügatlerdir.

[ط ر م ق]

اَلطُّرْمُوقُ [eṭ-ṭurmūḳ] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Yarasa kuşuna denir.

[ط س ق]

اَلطَّسْقُ [eṭ-ṭasḳ] (ṭāʾnın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Bir nevʿ ölçek ismidir, ʿalā-kavlin tarla dönümleri üzere vazʿ olunan harāc-ı mukarrere-i muʿayyeneye denir. ʿİnde'l-baʿz sālyāne tarzında olan maʿlūm ve maʿhūd kesime denir. Ve ehl-i Baġdād ṭā-yı meksūre ile istiʿmāl edip lahn ederler. Ve lügat-ı mezbūre müvelled yāhūd muʿarreb zann olunur. Ümmehāt-ı sāʾireden münfehim olduğu üzere işbu طَسْقٌ [ṭasḳ] kelimesi teşe-i Fārisī muʿarrebidir, tā'nın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle ki yağ ölçecek ölçüye denir, baʿdehu harāc-ı arzda istiʿmāl olundu. Ve fīhi kāle fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "كَتَبَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ فِي رَجُلَيْنِ مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ أَسْلَمَا إِرْفَعِ الْجِزْيَةَ عَنْ رُؤُوسِهِمَا وَخُذِ الطَّسْقَ مِنْ أَرْضِهِمَا" وَقَالَ الطَّسْقُ الْوَظِيفَةُ مِنْ خَرَاجِ الْأَرْضِ الْمُقَرَّرَةِ عَلَيْهَا وَهُوَ فَارِسِيٌّ مُعَرَّبٌ

[ط ف ق]

اَلطَّفَقُ [eṭ-ṭafaḳ] (ṭāʾnın ve fāʾnın fethiyle) ve

اَلطُّفُوقُ [eṭ-ṭufūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir işi işlemeğe başlayıp bir düzeye işleyip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: طَفِقَ يَفْعَلُ كَذَا طَفَقًا وَطُفُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا وَاصَلَ الْفِعْلَ Ve bu mādde isbāt mevkiʿine hāstır, makām-ı nefyde istiʿmālle مَا طَفِقَ demek cāʾiz değildir. Şārih der ki طَفِقَ fiʿli efʿāl-i mukārebedendir, haberin dünüvvüyle fāʿile sübūtunun husūlüne mevzūʿdur. Ve gerçi bi'l-fiʿl şürūʿ maʿnāsına olup lākin istimrārı mutazammındır. İntehā. Ve

طَفَقٌ [ṭafaḳ] ve

طُفُوقٌ [ṭufūḳ] Bir adam emel ve maksūduna zafer bulup nāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَفِقَ الرَّجُلُ بِمُرَادِهِ إِذَا ظَفِرَ بِهِ Ve

طَفَقٌ [ṭafaḳ]Bir yere mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَفِقَ الْمَوْضِعَ طَفَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَازَمَهُ

اَلْإِطْفَاقُ [el-iṭfāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir adamı merāmına nāʾil kılmak maʿnāsınadır; yuklu: أَطْفَقَهُ اللهُ تَعَالَى بِمُرَادِهِ أَيْ أَظْفَرَهُ بِهِ

[ط ق]

طَقْ [ṭaḳ] (ṭāʾnın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla)

Taş birbirine yāhūd ecsām-ı sulbeye dokundukta zuhūr eden takırtıdan hikāyedir.

اَلطَّقْطَقَةُ [eṭ-ṭaḳṭaḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) İsmdir, vech-i mezkūr üzere takırdamağa ve takırtıya denir.

طِقْ [ṭiḳ] (ṭā'nın kesriyle) Su kenārından sıçrayan kurbağanın savtından hikāyedir.

[ط ل ق]

اَلطُّلُوقَةُ [eṭ-ṭulūḳat] (ṭā'nın zammıyla) ve **اَلطَّلَاقَةُ** [eṭ-ṭalāḳat] (حَمَاقَةٌ [ḥamāḳat] vezninde) Bir adam güler yüzlü, küşāde-rūy olmak maʿnāsınadır ki ʿabāset ve türş-rūyī mukābilidir; yukālu: طَلُقَ الرَّجُلُ طُلُوقَةً وَطَلَاقَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ طَلْقَ الْوَجْهِ Ve gündüz ve gece ne ıssı ve ne soğuk olmak yaʿnī hoş ve muʿtedil olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلُقَ الْيَوْمُ وَاللَّيْلُ إِذَا صَارَ طَلْقًا

اَلطُّلْقُ [eṭ-ṭalḳ] (ṭā'nın harekāt-ı selāsı ve lām'ın sükūnuyla) ve **اَلطِّلْقُ** [eṭ-ṭaliḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve **اَلطَّلِيقُ** [eṭ-ṭalīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) طُلُوقَةٌ [ṭulūḳat] ve طَلَاقَةٌ [ṭalāḳat]ten vasflardır ve dāʾimā وَجْهٌ [vech] lafzına muzāf olurlar, güler yüzlü, beşāşetli, küşāde-rūy adama denir; yukālu: هُوَ طَلْقُ الْوَجْهِ مُثَلَّثَةً وَطَلِيقُ الْوَجْهِ وَطَلِيقُ الْوَجْهِ أَيْ ضَاحِكُ الْوَجْهِ مُشْرِقَةٌ Ve eli açık civān-merd adama طَلْقُ الْيَدَيْنِ [ṭalḳu'l-yedeyn] ıtlāk olunur ṭā'nın fethiyle ve zammeteynle; yukālu: رَجُلٌ طَلْقُ الْيَدَيْنِ وَطُلُقُهُمَا أَيْ سَمْحُ الْيَدَيْنِ Ve lisānı cārī ve āb-ı revān gibi mütekellim ve fasīh adama طَلْقُ اللِّسَانِ [ṭalḳu'l-lisān] ıtlāk olunur ṭā'nın fethi ve kesriyle ve طَلِيقُ اللِّسَانِ [ṭalīḳu'l-lisān] dahi denir. Ve لِسَانٌ [lisān]a dahi sıfat olur; yukālu: رَجُلٌ طَلْقُ اللِّسَانِ وَطَلِيقُهُ أَيْ لِسَانٌ طَلْقٌ أَيْ ذَلْقٌ وَلِسَانٌ ذَلِيقُ اللِّسَانِ ve yukālu: طَلِيقٌ أَيْ ذَلِيقٌ وَطُلُقٌ بِضَمَّتَيْنِ أَيْ ذُلُقٌ وَطُلَقٌ كَصُرَدٍ وَطَلِيقٌ كَكَتِفٍ أَيْ ذُو حِدَّةٍ Ve üç ayağı sekil olup meselā sağ eli sekil olmayan ata طَلْقُ الْيَدِ الْيُمْنَى [ṭalḳu'l-yedi'l-yumnā] derler ṭā'nın fethiyle; yukālu: فَرَسٌ طَلْقُ الْيَدِ الْيُمْنَى أَيْ مُطْلَقُهَا Ve kāle fi'l-*Esās*: فَرَسٌ مُحَجَّلُ ثَلَاثٍ مُطْلَقُ يَدٍ أَوْ رِجْلٍ وَيُقَالُ مُحَجَّلُ الْأَيَامِنِ مُطْلَقُ الْأَيَاسِرِ لَا تَحْجِيلَ فِيهَا Ve

طَلْقٌ [ṭalḳ] (ṭā'nın fethiyle) Āhūya denir, ظَبْيٌ [ẓaby] maʿnāsına; cemʿi أَطْلَاقٌ [aṭlāḳ] gelir. Ve kelb-i şikārīye denir ki tazı taʿbīr olunur; ve minhu yukālu: أَرْسَلَ الطَّلْقَ إِلَى الْأَطْلَاقِ أَيْ كَلْبَ الصَّيْدِ إِلَى الظِّبَاءِ Ve bağlı olmayıp ayağı boş olan nākaya denir. Şārihin beyānına göre nākaya mahsūs değildir. Ve

طَلْقٌ [ṭalḳ] Ne ıssı ve ne soğuk olan muʿtedil gündüze ve geceye vasf olur; yukālu: يَوْمٌ طَلْقٌ وَلَيْلَةٌ طَلْقٌ وَطَلْقَةٌ أَيْ لَا حَرٌّ وَلَا قَرٌّ Ve

طَلْقٌ [Ṭalḳ] Aʿlām-ı nāstandır: Ṭalḳ b. ʿAlī b. Ṭalḳ ve Ṭalḳ b. Ḥuşşāf ve Ṭalḳ b. Yezīd ashābdandır. Ve

طَلْقٌ [ṭalḳ] Masdar olur, hatunu buru tutmak maʿnāsınadır; yukālu: طُلِقَتِ الْمَرْأَةُ فِي الْمَخَاضِ طَلْقًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَهَا وَجَعُ الْوِلَادَةِ Ve bir adam elini hayr ve ihsāna açmak yaʿnī birr ve ihsān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: طَلَقَ فُلَانٌ يَدَهُ بِخَيْرٍ طَلْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَتَحَهَا بِهِ Ve bir nesne vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: طَلَقَهُ الشَّيْءَ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَقَ الرَّجُلُ طَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَبَاعَدَ Ve

طَلْقٌ [ṭalḳ] Ayağı bağlı olmayıp boş olan adama ıtlāk olunur; ṭā'nın zammıyla da lügattır; yukālu: حُبِسَ فِي السِّجْنِ طَلْقًا أَيْ بِلَا قَيْدٍ وَلَا وِثَاقٍ Ve at kısmının bir baş seğirtmesine denir; ve minhu yukālu: عَدَا الْفَرَسُ طَلْقًا أَوْ طَلْقَيْنِ أَيْ شَوْطًا أَوْ شَوْطَيْنِ

اَلطَّالِقَةُ [eṭ-ṭāliḳat] Bu dahi hoş ve muʿtedil

geceye vasf olur; cemʿi طَوَالِقُ [ṭavāliḳ] gelir; yukālu: لَيْلَةٌ طَالِقَةٌ أَيْ لاَ حَرٌّ وَلاَ قَرٌّ

طُلَيْقٌ [Ṭulayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Sufyān'dır ki ashābdandır.

طَلْقَةُ [Ṭalḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir feresin ismidir.

اَلطَّلَاقُ [eṭ-ṭalāḳ] (ṭā'nın fethiyle) ʿAvret zevcinden boş olmak maʿnāsınadır ki kayd-ı nikāhtan halās olur; yukālu: طَلَقَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ زَوْجِهَا وَطَلُقَتْ طَلَاقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا بَانَتْ Şārihin beyānına göre işbu طَلَاقٌ [ṭalāḳ] māddesi tahliye mine'l-kayd maʿnāsına mevzūʿ olup maʿānī-i sāʾire ondan münşaʿibdir. Ve طَلَاقٌ [ṭalāḳ] lafzı vech-i mezkūr üzere masdar olup ism olarak dahi istiʿmāl olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ﴾ الآية Türkīde ondan boşamak ve boşanmak ile taʿbīr olunur. İntehā.

اَلطَّالِقُ [eṭ-ṭāliḳ] طَلَاقٌ [ṭalāḳ]-ı mezkūrdan vasftır, boş olan ʿavrete denir, cemʿi طُلَّقٌ [ṭullaḳ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve طَالِقَةٌ [ṭāliḳat] dahi denir hā'yla, cemʿi طَوَالِقُ [ṭavāliḳ] gelir. Şārihin beyānına göre kavl-i evvel Başriyyūn kavlidir ki nisvāna muhtass olan sıfāttandır, ذَاتُ طَلَاقٍ maʿnāsınadır ki niseb üzere olur. Ve ʿinde'l-Aḫfeş māzī maʿnāsında طَالِقٌ [ṭāliḳ] ve müstakbelde طَالِقَةٌ [ṭāliḳat] istiʿmāl olunur, yaʿnī eğer hatun bi'l-fiʿl boş ise طَالِقٌ [ṭāliḳ] denir, ve boşanmak dāʿiyesinde ise طَالِقَةٌ [ṭāliḳat] denir; fe-yukālu: إِمْرَأَةٌ طَالِقٌ أَيْ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا وَيُقَالُ إِمْرَأَةٌ طَالِقَةٌ غَدًا İntehā. Ve

طَالِقٌ [ṭāliḳ] Yularsız salma nākaya denir, ʿalā-kavlin suya giden nākaya yāhūd bir gün bir gece aralık verip baʿdehu sağılır olan nākaya denir; cemʿi طَوَالِقُ [ṭavāliḳ]tir. Ve

طَالِقَةٌ [ṭāliḳat] Salma nākaya denir ki obanın ve merʿānın her tarafından dilediği yerlerde başlı başına raʿy eder ola yāhūd şol nākaya denir ki çoban onu kendi nefsi için ihtiyār edip sāʾir nākaları ʿale'l-ʿāde suya götürüp sağdıkta onu terk eyleye; yukālu: نَاقَةٌ طَالِقَةٌ إِذَا صَارَتْ تُرْسَلُ فِي الْحَيِّ تَرْعَى مِنْ جَنَابِهِمْ حَيْثُ شَاءَتْ أَوْ هِيَ الَّتِي تَتْرُكُهَا الرَّاعِي لِنَفْسِهِ فَلاَ يَحْتَلِبُهَا عَلَى الْمَاءِ

اَلْمِطْلَاقُ [el-miṭlāḳ] ve

اَلْمِطْلِيقُ [el-miṭlīḳ] (mīm'lerin kesriyle) ve

اَلطُّلَقَةُ [eṭ-ṭuleḳat] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلطِّلِّيقُ [eṭ-ṭillīḳ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ʿAvreti çok boşar olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ مِطْلَاقٌ وَمِطْلِيقٌ وَطُلَقَةٌ وَطِلِّيقٌ أَيْ كَثِيرُ التَّطْلِيقِ Ve

مِطْلَاقٌ [miṭlāḳ] Yularsız salma yāhūd suya teveccüh eden nākaya denir.

اَلْإِطْلَاقُ [el-iṭlāḳ] (hemzenin kesriyle) Davarı bağlamayıp salma olarak salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَقَ الْمَوَاشِيَ ضِدُّ قَيَّدَهَا Ve tutsağı salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَقَ الْأَسِيرَ إِذَا خَلَّاهُ Ve zevceyi boşamak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَقَ اِمْرَأَتَهُ إِذَا خَلَّاهَا عَنْ قَيْدِ النِّكَاحِ Ve إِطْلَاقُ يَدٍ [iṭlāḳu yed] hayr ve ihsān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَطْلَقَ يَدَهُ بِخَيْرٍ إِذَا فَتَحَهَا Ve bir adamı zehrlemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki kayd-ı hayāttan berī eder; yukālu: أَطْلَقَ عَدُوَّهُ إِذَا سَقَاهُ سَمًّا Ve ağacı aşılamak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَقَ نَخْلَهُ إِذَا لَقَحَهُ Ve bir adamın devesi bağdan boşanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطْلَقَ الْقَوْمُ إِذَا طَلَقَتْ إِبِلُهُمْ

اَلتَّطْلِيقُ [et-ṭatlīḳ] Bu dahi ʿavret boşamak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّقَ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى أَطْلَقَهَا Ve ağaç aşılamak maʿnāsınadır; yukālu:

طَلَّقَ نَخْلَهُ إِذَا لَقَّحَهُ Ve yılan sokmuş adamın renc ve derdi sākin olup rāhat olmak maʿnāsınadır; yukālu: طُلِّقَ السَّلِيمُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا رَجَعَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ وَسَكَنَ وَجَعُهُ Ve سَلِيمٌ [selīm] tefeʾülen yılan sokmuş kimseye ıtlāk olunur.

اَلطَّلِيقُ [eṭ-ṭalīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maʿānī-i müteʿaddideleri karīben beyān olundu. Ve bendden halās olmuş esīre ıtlāk olunur. Ve طَلِيقُ الْإِلَهِ [ṭalīḳu'l-ilāh] rüzgāra ıtlāk olunur, mahlūkun medhali olmayıp ancak bi'z-zāt taraf-ı rabbānīden mürsel ve müseyyeb olduğuna mebnī; yukālu: طَلِيقُ الْإِلَهِ أَطْلَقَنَا مِنْ كَرَبِ الْحَرِّ أَيِ الرِّيحُ

اَلطِّلْقُ [eṭ-ṭilḳ] (ṭā'nın kesriyle) Helāl maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ لَكَ طِلْقًا أَيْ حَلَالاً Sāhibi her cihetle tasarrufuna mütemekkin olup katʿā bir vechle mütekayyid olmamak ʿalākasıyla ıtlāk olunmuştur, fiʿl bi-maʿnā mefʿūldür. Ve bir nesneden hāric ve berī ve gayr-i müteʿallik olan adama ıtlāk olunur; tekūlu: أَنْتَ مِنْهُ طِلْقٌ أَيْ خَارِجٌ بَرِيءٌ

اَلطَّلَقُ [eṭ-ṭalaḳ] (fethateynle) Deriden düzülür bir güne bağa ve bukağıya denir. Ve deve kısmının suvarmasına mahsūs bir güne seyr ve revişe denir ki deve ile suyun miyanesi iki gecelik mesāfe olmakla leyle-i ūlāda olan seyre طَلَقٌ [ṭalaḳ] derler; çoban deveyi إِطْلَاقٌ [iṭlāḳ] eylemekle yolda müseyyeben otlayarak gittiği için ıtlāk olundu. Bu cihetle zikr olunan develere leyle-i sāniyeden evvel طَوَالِقُ [ṭavāliḳ] ve leyle-i sāniyede قَوَارِبُ [ḳavārib] derler. Ve

طَلَقٌ [ṭalaḳ] Behre ve nasīb maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَصَبْتُ مِنْ مَالِهِ طَلَقًا أَيْ نَصِيبًا Ve bağırsağa denir; cemʿi أَطْلَاقٌ [aṭlāḳ] gelir. Müʾellif وَالْمِعَى وَالْقِبْتُ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle اَلْقِبْتُ lafzı ʿatf-ı tefsirdir. Bağırsağa طَلَقٌ [ṭalaḳ] ıtlākı müseyyeb olduğuna mebnīdir. Ve شُبْرُمٌ [şubrum] ismidir ki Mışır'da şerbet-i Ḥicāzī ve Türkīde ağaç sütleğeni dedikleri nebāttır, ʿalā-kavlin طَلَقٌ [ṭalaḳ] başka bir nebāt ismidir ki boyalarda istiʿmāl olunur yāhūd bunu nebāt ile tefsīr vehmdir, zikri ātī hacerden hāʾid olmuştur. Müʾellif bununla İbn ʿAbbād'a taʿrīz eylemiştir. Ve

طَلَقٌ [ṭalaḳ] Bir baş seğirtmeye denir. طَلْقٌ [ṭalḳ] gibi شَوْطٌ [şavṭ] maʿnāsına; yukālu: عَدَا الْفَرَسُ طَلَقًا وَطَلْقًا أَيْ شَوْطًا Ve bir hacer ismidir ki devāyīdir, كَوْكَبُ الْأَرْضِ [kevkebu'l-arḍ] dedikleridir, Türkīde evren pulu derler, Yemānī ve Hindī ve Endelusī nevʿi olur. Aʿlāsı Yemānī baʿdehu Hindī ve baʿdehu Endelusī olandır. Sahīfeleri be-gāyet rakīk ve berrāk ve levni sadefī olur. Dakk olundukta katmer katmer sahīfeleri ve pulları zuhūr eder. Ve onları hammāmlarda cām yerlerine istiʿmāl ederler, mahlūlünün aʿzāya tılāsı āteş yanığına māniʿ olur. Ve tarīk-i halli budur ki baʿzı hurde çakıl taşlarıyla bir hırkada ılıca suya vazʿ ve tahrīkten sonra süzüp güneşte kurutalar. Ve işbu طَلَقٌ [ṭalaḳ] lafzı telek-i Fārisī muʿarrebidir ki fethateynledir ve gerçi lām'ın sükūnuyla meşhūrdur yāhūd lām'ın sükūnu lahndır, zīrā aslı fethateynledir. Ve Ebū Ḥātim ṭā'nın kesriyle مِثْلٌ [miṯl] vezninde hikāyet eyledi.

اَلْمُطَلَّقُ [el-muṭalliḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Dāʾimā at yarıştırma dāʿiyesinde olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُطَلَّقٌ إِذَا كَانَ يُرِيدُ يُسَابِقُ بِفَرَسِهِ

اَلْإِنْطِلَاقُ [el-inṭilāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Gitmek maʿnāsınadır, gūyā ki bir

kimse kendisini ıtlāk ve irsāl eylemekle ona mutāviᶜ olmuş olur; yukālu: إِنْطَلَقَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ Ve bir adamın yüzü gülüp beşāşetlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْطَلَقَ وَجْهُهُ إِذَا انْبَسَطَ Ve giderilmek maᶜnāsına mechūlen bāʾ harfiyle istiᶜmāl olunur; yukālu: أُنْطُلِقَ بِهِ إِذَا ذُهِبَ بِهِ

اَلْإِسْتِطْلَاقُ [el-istiṭlāḳ] İshāle uğrayıp yürek sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَطْلَقَ بَطْنُهُ إِذَا مَشَى

اَلتَّطَلُّقُ [et-teṭalluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Āhū aslā bir semte meyl eylemeyerek ok gibi doğrusuna kaçıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَطَلَّقَ الظَّبْيُ إِذَا مَرَّ لاَ يَلْوِي عَلَى شَيْءٍ Ve at seğirttikten sonra kaşanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَطَلَّقَ الْفَرَسُ إِذَا بَالَ بَعْدَ الْجَرْيِ

اَلْإِطْلَاقُ [el-iṭṭilāḳ] (إِطِّرَادٌ [iṭṭirād] veznin-de ki إِفْتِعَالٌ [ifti ᶜāl]dendir) İnsānın derūnu açılıp münşerih ve münbasit olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَا تَطَلَّقَ نَفْسُهُ إِطْلَاقًا أَيْ مَا تَنْشَرِحُ

طَالَقَانُ [Ṭāleḳān] (خَابَرَانٌ [ḫāberān] veznin-de) Belḫ ile Merv'u'r-rūẕ beyninde bir belde ismidir; ᶜulemādan Ebū Muḥammed Muḥammed b. Ḫidāş eṭ-Ṭāleḳānī oradandır. Ve Ḳazvīn ile Ebher beyninde bir belde yāhūd bir eyālet ismidir; Sāhib İsmāᶜīl b. ᶜAbbād oradandır.

[ط و ق]

اَلطَّوْقُ [eṭ-ṭavḳ] (فَوْق [fevḳ] vezninde) Huliyyāt-ı nisvān envāᶜından boyuna taktıkları gerden-bende denir ki ṭā'nın zammıyla ṭoḳ taᶜbīr olunur; yukālu: لَهَا طَوْقٌ مِنَ الذَّهَبِ وَهُوَ حَلْيٌ لِلْعُنُقِ Ve mutlakan çenber ve halka ve kasnak gibi bir nesnenin çevresine dāʾiren-mā-dār geçirilen şeyʾe denir, ona dahi ṭoḳ taᶜbīr olunur, değirmen toku gibi; cemᶜi أَطْوَاقٌ [aṭvāḳ] gelir; ve minhu'l-meselu: كَبِرَ عَمْرٌو عَنِ الطَّوْقِ" Vefk ve mikdārından dūn ve kemter nesneye mülābis olanın hakkında darb olunur. Bu meseli ibtidā tekellüm eden emīr-i Ḥīre Ceẕīme el-Ebreş'tir ki mezbūr ᶜAmr'ın dayısıdır. Aslı budur ki Ceẕīme zātında celīlü'ş-şān olmakla etrāf ümerāʾ ve mülūkun oğullarını getirtip istihdām eder idi. ᶜAdiyy b. Naḍr dahi o cümleden olup ve be-gāyet hūb ve dil-ber olmakla Ceẕīme'nin Raḳāşi nām hemşīresi onun üftāde-i hāli ve āşüfte-i ᶜaşk-ı cemāli olmuş idi. Ve ᶜAdiyy, Ceẕīme'ye mahsūs sākīlik hizmetini eder idi. Bir gün Raḳāşi, ᶜAdiyy'e dedi ki "Ceẕīme'nin ᶜişret ve inbisātı vaktinde ḳāfiyesini düşürüp beni kendiden taleb kıl." O dahi bir gece ᶜālem-i ābda Cezīme tamām germī ve tāb bulmakla ᶜAdiyy'e "Benden ne matlūb edersen müsāᶜade ederim" diye telattuf eyledikte hemşīresinin tezvīci husūsunu niyāz eyledi. Ceẕīme rūy-i rızā izhārıyla müsāᶜade eylemekle Raḳ āşi, Ceẕīme'nin hūşyār olduktan sonra keyfiyyet-i mezkūreyi inkār eyleyeceğini teyakkun eylediğinden hemān o gece ᶜAdiyy ile dād ü sitāda iştigāl ve şugl-ı maᶜhūdu ikmāl eylediler. ᶜAle's-sabāh ᶜAdiyy ᶜarūsāne cedīd ve nefīs libāslar giyip envāᶜ-ı tīble mutayyeb olarak pīşgāh-ı Ceẕīme'de ᶜarz-ı endām eyledikte işbu ᶜarūsāne cāme-i nāzükāne ile ārāyişinin sebebinden istifsār eyledikte o dahi gece hemşīresini kendisine tezvīc eylediğini ihbār eyledi. Ceẕīme bu vazᶜı külliyyen inkār ve dest-i teʾessüfle ser ve rūyunu darb ve latme ibtidār ederek hemşīresine teveccüh ve "حَدِّثِينِي وَأَنْتِ غَيْرُ كَذُوبِ || أَبِحُرٍّ

زَنَيْتِ أَمْ بِهَجِينِ || أَمْ بِعَبْدٍ وَأَنْتِ أَهْلٌ لِعَبْدٍ || أَمْ بِدُونٍ وَأَنْتِ أَهْلٌ لِدُونِ" kıtʿasıyla hāl ve şānından istifsār eyledikte o dahi "Sen beni ebnā-i mülūktan bir küfʾ-i kerīme tezvīc eyledin" diye izhār-ı teşekkür-i bī-şümār eyledi. Ceẕīme endīşe-i dūr u dırāz ile hamūş olup bu muʿāmele ʿAdiyy'e münʿakis oldukta havfından vatanı tarafına firār ve onda ʿākıbet ʿazm-i dāru'l-karār eyledi. Beri tarafta Raḳāşi, ʿAdiyy zahrından bir velede hāmil kalıp müddeti inkızāsında bir oğlan doğurdu. Cezīme ismini ʿAmr vazʿ edip ve kendisi evlād mahrūmu olmakla tebennī edip bir güne ona mihr ve muhabbet eyledi ki dakīka-i vāhide görmese ārām edemez idi. Mürūr-ı zamānla ʿAmr yetişip civān oldukta sāʾir gılmānlar ile dāʾimā Ceẕīme için mantar devşirmeğe sahrāya ʿazīmet eder idi. Gılmānlar sataştıkları mantarın aʿlālarını kendileri ekl ve nāçīz makūlesini Ceẕīme'ye getirirler idi. Lākin ʿAmr aslā ekl etmeyip dest-res olduğunu heyʾetiyle alıp getirip "هَذَا جَنَايَ وَخِيَارُهُ فِيهِ || إِذْ كُلُّ جَانٍ يَدُهُ إِلَى فِيهِ" diyerek nazargāh-ı Ceẕīme'ye ʿarz ve vazʿ eder idi. Bir gün nefīs ve zī-kıymet libās ve ārāyişle sahrāya ʿāzim olup nāgehān cinn tāʾifesi kendisini ihtitāf eylemekle nā-bedīd olmağın etrāf u eknāf cüst ü cū olunup nām u nişānı nā-peydā olmuştu. Baʿde-müddetin Belḳayn yaʿnī Benu'l-Ḳayn cemāʿatinden Mālik ve ʿUḳayl ibnā Fāric nām birāderler baʿzı tuhaf ve hedāyā ile Ceẕīme tarafına emel zımnında müteveccih olmalarıyla güzergāhları olan Semāve türābında bir vādiye nüzūl edip kendi maslahatlarına meşgūl iken nāgehān bir taraftan ʿAmr-ı mezbūr peydā olup kıyāfet-i münkere ile bunların yanlarına gelip oturdu. Sen kimsin diye suʾāl eylediklerinde İbnu't-Tenūḫiyye diye cevāb eylediler. Bunlar ona iltifāt etmeyip yanlarında olan cāriyelerine heybeden bize taʿām ihrāc eyle diye emr eylemeleriyle o dahi çıkarıp itʿām ederken ʿAmr bana dahi taʿām ver diye cāriyeye işāret eylemekle ona dahi bir mikdār taʿām iʿtā eyledi. Baʿdehu cāriye mezbūrlara bāde verirken ʿAmr bādeden dahi iltimās eylemekle cāriye "لاَ تُطْعِمِ الْعَبْدَ الْكُرَاعَ فَيَطْمَعَ فِي الذِّرَاعِ" demekle mesel olmuştur. Baʿdehu merkūmlar, ʿAmr'ı vech-i tahkīk üzere idrāk eylemeleriyle alıp Ceẕīme'ye getirdiler. Ceẕīme, ʿAmr olduğunu yakīn edip dü-dest-i muhabbetle der-āgūş ve takbīl eyledikten sonra vālidesi yanına irsāl eyledi. Ve Mālik ile ʿAḳīl'e bunun mukābilinde benden her ne ki matlūbunuz var ise hāsıldır demekle onlar dahi kendisine nedīm ve musāhib olmayı niyāz eylediler. Bu cihetle ilā-āhiri'l-ʿömr merkez-i münādemede ber-karār oldular. Ve ʿAmr'ı vālidesi hammāma idhāl ve bedenini tanzīf ve kisvelerini tesrīh edip eğnine mülūkāne libāslar ilbās ve gerdanına bir mücevher altın طَوْقٌ [ṭavḳ] geçirmekle Ceẕīme o طَوْقٌ [ṭavḳ]ı gördükte kelām-ı mezbūru īrādeyledi. Ve

طَوْقٌ [ṭavḳ] Masdar olur, bir nesneye güç yetip tākat getirmek maʿnāsına, طَاقَةٌ [ṭāḳat] gibi; yukālu: طَاقَهُ يَطُوقُهُ طَوْقًا وَطَاقَةً إِذَا قَدَرَ عَلَيْهِ Ve

طَوْقٌ [Ṭavḳ] Esmādandır: Mālik b. Ṭavḳ, Hārūnu'r-Reşīd eyyāmı ricālindendir, Raḥbetu'l-Furāt nām belde sāhibidir.

اَلْأَطْوَاقُ [el-eṭvāḳ] (hemzenin fethiyle) Hindistān cevzinin sütüne denir ki müs-

kirdir, lākin içen adam rüzgāra çıkmadıkça neşʾesi muʿtedil olur ve eğer rüzgāra çıkar ise sekri ifrāt ve müştedd olur. Ve iʿtiyādı olmayan adamın şürb-i müdāmı ʿakl ve dimāgını bi'l-külliyye tebāh ve ifsād eder. Halāvet ve neşʾesi bir gün bākī olup bir günden sonra sirke gibi ekşi olur.

اَلطَّوْقَةُ [eṭ-ṭavḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dürüşt ve galīz arāzī aralığında vākiʿ yumuşak ve düz ve değirmi arza denir.

اَلطَّاقُ [eṭ-ṭāḳ] Kemere denir ki mukavves binādan ʿibārettir, kantara ve dīvān-hāne ve pencere kemerleri gibi, cemʿi طَاقَاتٌ [ṭāḳāt] gelir ve طِيقَانٌ [ṭīḳān] gelir ṭa'nın kesriyle; yukālu: بَنَى طَاقًا وَهُوَ مَا عُطِفَ مِنَ الْأَبْنِيَةِ Şārihin beyānına göre bunda ve maʿānī-i ātiyede tāy muʿārrebidir. Ve

طَاقٌ [ṭāḳ] Bir güne sevbe denir ki murād pamuklu hırka ve kaftan makūlesidir. Ve başa örttükleri şāl makūlesine denir, طَيْلَسَانٌ [ṭaylasān] maʿnāsına, ʿalā-kavlin yeşil olanına mahsūstur. Ve Sīstān eyāletinde bir belde adıdır. Ve Ṭaberistān'da bir hısn adıdır; Şeyṭānu'ṭ-Ṭāḳ lakabıyla mülakkab olan Muḥammed b. en-Nuʿmān onda sākin olmuş idi, gulāt-ı şīʿadan Şeyṭāniyye dedikleri tāʾife mesfūrun ashābıdır. Ve

طَاقٌ [ṭāḳ] Dağın burun gibi sivrilip çıkmış ucuna denir. Kezālik kuyudan sövelip çıkan sivri kayaya denir. Ve geminin küpeştesi tahtalarının aralığından taşra sövelip çıkan tahtaya ve ağaca denir. Ve

طَاقٌ [ṭāḳ] Tek maʿnāsınadır ki çift mukābilidir; yukālu: طَاقُ نَعْلٍ أَيْ فَرْدٌ مِنْهُ Ve ipin bir katına denir. Ve deste maʿnāsınadır; yukālu: طَاقَةُ رَيْحَانٍ أَيْ شُعْبَةٌ مِنْهُ

اَلطَّائِقُ [eṭ-ṭāʾiḳ] Bu dahi dağın bir tarafa sivrilip çıkan ucuna denir.

طَائِقَانُ [Ṭāʾiḳān] Belḫ kazāsında bir karyedir.

اَلتَّطْوِيقُ [eṭ-ṭaṭvīḳ] Bir kimseye bir iş teklīf eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: طَوَّقْتُكَهُ تَطْوِيقًا أَيْ كَلَّفْتُكَهُ Ve ikdār eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: طَوَّقَنِيَ اللهُ أَدَاءَ حَقِّهِ أَيْ قَوَّانِي عَلَيْهِ Ve تَطْوِيقُ نَفْسٍ [taṭvīḳu nefs] تَطْوِيعٌ [taṭvīʿ] gibi bir adamın nefsi bir işi kendisine teshīl ve terhīs eylemek maʿnāsınadır ki bu iş āsāndır, temşīt verebilirsin diyerek teşcīʿ ve igrā ve tesvīl eylemekten ʿibārettir; yukālu: طَوَّقَتْ لَهُ نَفْسُهُ أَيْ طَوَّعَتْ يَعْنِي رَخَّصَتْ وَسَهَّلَتْ Ve boyuna tavk geçirmek maʿnāsınadır, gerek haly olsun ve gerek demir makūlesi olsun; ve minhu kuriʾe kavluhu taʿālā: ''وَعَلَى الَّذِينَ يُطَوَّقُونَهُ'' أَيْ يُجْعَلُ كَالطَّوْقِ فِي أَعْنَاقِهِمْ مِنَ التَّطْوِيقِ وَقُرِئَ ''يَطَّوَّقُونَهُ'' أَصْلُهُ يَتَطَوَّقُونَهُ مِنَ التَّطَوُّقِ قُلِبَتِ التَّاءُ طَاءً وَأُدْغِمَتْ كَقَوْلِهِمْ إِطَّيَّرَ يَطَّيَّرُ أَصْلُهُ تَطَيَّرَ يَتَطَيَّرُ وَقُرِئَ يُطَيَّقُونَهُ أَصْلُهُ يُطَيْوَقُونَهُ قُلِبَتِ الْوَاوُ يَاءً وَقُرِئَ يَطَّيَّقُونَهُ بِفَتْحِ الْيَاءِ وَالطَّاءِ وَالْيَاءِ الْمُشَدَّدَتَيْنِ أَصْلُهُ يَتَطَيْوَقُونَهُ وَزْنُهُ يَتَفَيْعَلُونَهُ قُلِبَتِ الْوَاوُ يَاءً وَالتَّاءُ طَاءً

اَلْمُطَوَّقَةُ [el-muṭavveḳat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Boynu kudretten tavklı güvercin kuşuna denir ki bedeninin rengine muhālif olur, yukālu: حَمَامَةٌ مُطَوَّقَةٌ أَيْ ذَاتُ الطَّوْقِ Ve boynu kendiden tavklı büyük şişeye ıtlāk olunur.

اَلْإِطَاقَةُ [el-iṭāḳat] (hemzenin kesriyle) Bir nesneye güç yetip kādir olmak maʿnāsınadır ki tākat getirmek taʿbīr olunur; yukālu: أَطَاقَ الشَّيْءَ وَأَطَاقَ عَلَيْهِ إِذَا قَدَرَ Bu maʿnādan ism طَاقَةٌ [ṭāḳat]tır, tāb u tüvān maʿnāsına; tekūlu: مَا لِي طَاقَةٌ بِهِ أَيْ قُدْرَةٌ

[ط ه ق]

اَلطَّهْقُ [eṭ-ṭahḳ] (نَهْقٌ [nehḳ] vezninde) Tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: طَهَقَ الرَّجُلُ طَهْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَشَى سَرِيعًا

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ق]

اَلْعَبَقُ [el-ᶜabaḳ] (fethateynle) ve

اَلْعَبَاقَةُ [el-ᶜabāḳat] (حَمَاقَةٌ [ḥamāḳat] vezninde) ve

اَلْعَبَاقِيَةُ [el-ᶜabāḳiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) Bedene müşk ve ᶜanber makūlesi tīb sepişip yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبِقَ بِهِ الطِّيبُ عَبَقًا وَعَبَاقَةً وَعَبَاقِيَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ بِهِ Ve bir yerde mukīm olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: عَبِقَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَهُ Ve bir nesneye pek düşkün, harīs olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: عَبِقَ بِهِ إِذَا أُولِعَ

اَلْعَبِقُ [el-ᶜabiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol adama denir ki bir mikdārca tīb süründükte rāyihası bir müddet bedenden gitmeyip kalır ola; müᵓennesi عَبِقَةٌ [ᶜabiḳat]tır; yukālu: رَجُلٌ عَبِقٌ وَامْرَأَةٌ عَبِقَةٌ إِذَا تَطَيَّبَا بِأَدْنَى طِيبٍ لَمْ يَذْهَبْ عَنْهُمَا أَيَّامًا

اَلْعَبَقَةُ [el-ᶜabeḳat] (fetehātla) Yağ tulumunda kalmış yağ bulaşığına denir; yukālu: مَا فِي النِّحَى عَبَقَةٌ أَيْ وَضَرُ السَّمْنِ

عَبَقٌ [ᶜAbaḳ] (fethateynle) Ebū İsḥāḳ İsmāᶜīl b. ᶜÖmer el-ᶜAbaḳī nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلْعَبَاقَاءُ [el-ᶜabāḳāᵓ] (ᶜayn'ın fethiyle) Şol kimseye denir ki tutkal gibi nāsa yapışıp ayrılmaz ola, mübrim dilenci gibi; yukālu: رَجُلٌ عَبَاقَاءُ أَيْ يَلْزَقُ بِكَ

اَلْعَبَاقِيَةُ [el-ᶜabāḳiyet] (ثَمَانِيَةٌ [şemāniyet] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve mekkār ve hudᶜa-kār āfet ve ᶜayyār kimseye ıtlāk olunur, mekr ve şerri nāsa bulaşıp kaldığı tasavvuruna mebnīdir; yukālu: فُلَانٌ عَبَاقِيَةٌ أَيْ مَكَّارٌ دَاهِيَةٌ Ve şol yara eserine denir ki çehrenin görünen yerinde kalmış ola. Ve

عَبَاقِيَةٌ [ᶜabāḳiyet] Çalı cinsinden bir ağacın ismidir. Ve pek tarrār ve ᶜayyār uğruya denir; yukālu: لِصٌّ عَبَاقِيَةٌ أَيْ خَارِبٌ

اَلْعَبَنْقَاءُ [el-ᶜabenḳāᵓ] (ᶜayn'ın ve bā'nın fethiyle) ve

اَلْعَبَنْقَاةُ [el-ᶜabenḳāt] (hā'yla) Keskin pençeli tavşancıl kuşuna denir; yukālu: عُقَابٌ عَبَنْقَاءُ وَعَبَنْقَاةٌ أَيْ عَقَنْبَاةٌ

اَلْعِبِّقَانُ [el-ᶜibbiḳān] (ᶜayn'ın ve bā-yı müşeddedenin kesriyle) ve

اَلْعِبِّقَانَةُ [el-ᶜibbiḳānet] (hā'yla) Bed-hūy ve bed-meşreb adama denir; yukālu: رَجُلٌ عِبِّقَانٌ رِبِّقَانٌ وَرَجُلٌ وَامْرَأَةٌ عِبِّقَانَةٌ رِبِّقَانَةٌ أَيْ سَيِّءُ الْخُلُقِ Burada رِبِّقَانٌ [ribbiḳān] itbāᶜdır.

اَلْإِعْبِنْقَاءُ [el-iᶜbinḳāᵓ] (إِسْلِنْقَاءٌ [islinḳāᵓ] vezninde) Bir kimse āfet ve mekkār olmak, ᶜalā-kavlin bed-hūy olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْبَنْقَى الْغُلَامُ إِذَا صَارَ دَاهِيَةً أَوْ سَاءَ خُلُقُهُ

اَلتَّعْبِيقُ [et-taᶜbīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Hoş rāyiha yaymak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَّقَ الرَّجُلُ رَائِحَةَ الطِّيبِ إِذَا ذَكَاهَا

[ع ت ق]

اَلْعِتْقُ [el-ᶜitḳ] (ᶜayn'ın kesriyle) Kerem ve hüsn ü cemāl ve asālet ve necābet ve şeref ve şān maᶜnālarınadır; yukālu: بِهِ عِتْقٌ أَيْ كَرَمٌ وَجَمَالٌ وَنَجَابَةٌ وَشَرَفٌ

Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre asl عِتْقٌ māddesi kıdem maᶜnāsınadır ki Fārisīde dīrīne ve Türkīde çoktanki taᶜbīr olunur. Ve kıdem dahi zamān ve mekān ve rütbe cihetleriyle mutasavverdir. Bu cihetle kadīm nesneye ve kerīm ve cemīl ve necīb ve şerīf kimselere ve rikkiyyetten hālī olan kimseye عَتِيقٌ [ᶜatīḳ] ıtlāk olunur.

İntehā. Ve

عِتْقٌ [ʿitḳ] Kişi-zādelik, hürriyyet maʿnāsınadır. Ve kul āzād olmak maʿnāsınadır; bunda ʿayn'ın fethiyle de lügattır, ʿalā-kavlin fethle masdar ve kesr ile ismdir ki āzādlık maʿnāsınadır.

اَلْعَتَاقُ [el-ʿatāḳ] ve

اَلْعَتَاقَةُ [el-ʿatāḳat] (ʿayn'ların fethiyle) Bunlar da عِتْقٌ [ʿitḳ] gibi, kul āzād olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَ الْعَبْدُ عِتْقًا وَعَتَاقًا وَعَتَاقَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَرَجَ عَنِ الرِّقِّ فَهُوَ عَتِيقٌ وَعَاتِقٌ Şārihin *Miṣbāḥ*'tan nakline göre bu maʿnāda عِتْقٌ [ʿitḳ] bi-nefsihi müteʿaddī olmaz, fe-lā yukālu عَتَقْتُهُ Pes mechūl sīgasıyla عُتِقَ الْعَبْدُ demek sahīh olmaz; kezālik ifʿāl bābından bu maʿnāda lāzım gelmez, belki sülāsī lāzım ve ifʿāl bābı müteʿaddīdir, onun için مَعْتُوقٌ [maʿtūḳ] denmeyip عَتِيقٌ [ʿatīḳ] ve عَاتِقٌ [ʿātiḳ] ve مَعْتُوقٌ [maʿtūḳ] denir. Ve عَتِيقٌ [ʿatīḳ] müʾennese de vasf olur. Ve

عَتْقٌ [ʿatḳ] Bir adamın derisi sert ve dürüşt iken baʿzı ilāc sebebiyle yufkalıp nāzük olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَتَقَ فُلَانٌ وَعَتُقَ بَعْدَ اسْتِعْلَاجٍ عَتْقًا وَعِتْقًا وَعَتَاقَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْخَامِسِ إِذَا رَقَّتْ بَشَرَتُهُ بَعْدَ الْجَفَاءِ وَالْغِلَظِ Ve bir kimse üzere yemīn vācib olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَتِ الْيَمِينُ عَلَيْهِ إِذَا وَجَبَتْ Ve davar tavlanıp yarar olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَ مَالُهُ إِذَا صَلُحَ Ve at ileri geçip kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَ الْفَرَسُ إِذَا سَبَقَ فَنَجَا Ve

عَتَاقَةٌ [ʿatāḳat] Bir nesne eski ve kadīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتُقَ الشَّيْءُ وَعَتَقَ عَتَاقَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالْأَوَّلِ إِذَا قَدُمَ Ve şarāb yıllayıp neşʾe-dār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَتُقَتِ الْخَمْرُ عَتَاقَةً إِذَا حَسُنَتْ وَقَدُمَتْ Ve kız yeni yetişmek maʿnāsınadır ki henüz temellük-i zevc kaydından āzādeliği hāldir; yukālu: عَتُقَتِ الْجَارِيَةُ عَتْقًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَتْ عَاتِقًا Ve

عَتْقٌ [ʿatḳ] (ʿayn'ın fethiyle) Isırmak maʿnāsınadır, eser ibkā eylediğine mebnīdir; yukālu: عَتَقَهُ بِفِيهِ عَتْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَضَّهُ Ve davarı hoşça tīmār ve riʿāyetle iyi ve yarar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَ الْمَالَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve davar kendisi salāhiyet bulmak maʿnāsına da gelmekle bu maʿnāda müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: عَتَقَ الْمَالُ هُوَ إِذَا صَلُحَ Ve bu tekrār değildir, zīrā sābık bāb-ı sānīden, bu evveldendir. Ve at ve sāʾirleri takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَقَ الْفَرَسُ عَتْقًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا تَقَدَّمَ Niteki bāb-ı sānīden dahi gelir ki ānifen zikr olundu.

اَلْعُتُقُ [el-ʿutḳ] (ʿayn'ın zammıyla) عَتِيقٌ [ʿatīḳ] ve عَاتِقٌ [ʿātiḳ] lafzlarından cemʿ olur.

اَلْعَتِيقُ [el-ʿatīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْعَاتِقُ [el-ʿātiḳ] (حَائِضٌ [ḥāʾiḍ] vezninde) Āzād olmuş kula denir. Şārihin beyānına göre عَاتِقٌ [ʿātiḳ] bāb-ı sānīden lāzımın vasfıdır ki حَائِضٌ [ḥāʾiḍ] gibi niseb üzeredir, āzādlı demek olur. Ve عَتِيقٌ [ʿatīḳ] mefʿūl maʿnāsınadır ki āzād olmuş demek olur. İntehā. Lākin müʾellif إِعْتَاقٌ [iʿtāḳ] zeylinde dahi فَهُوَ مُعْتَقٌ وَعَتِيقٌ ʿunvānıyla resm eylemekle zāhiren gayr-i kıyās üzere إِعْتَاقٌ [iʿtāḳ]tan dahi gelmesi melhūzdur. Ve عَتِيقٌ [ʿatīḳ]in cemʿi عُتَقَاءُ [ʿuteḳāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde. Ve müʾennese dahi vasf olur; yukālu: عَبْدٌ عَتِيقٌ وَأَمَةٌ عَتِيقٌ وَيُقَالُ عَتِيقَةٌ Ve عَتِيقَةٌ [ʿatīḳat]in cemʿi عَتَائِقُ [ʿataʾiḳ] gelir; ve yukālu: هُوَ مَوْلًى عَتَاقَةٌ وَمَوْلًى عَتِيقٌ وَمَوْلَاةٌ عَتِيقَةٌ Yaʿnī āzādlı kul ve cāriyedir. مَوْلًى [mevlā] kelimesi عِتْقٌ [ʿitḳ] eden efendiye

ıtlāk olunduğu gibi عِتْقٌ [ʿitḳ] olunan kula da ıtlāk olunur. Ve

عَتِيقٌ [ʿatīḳ] Kadīm olan şeyʾe denir. Ve بَيْتٌ عَتِيقٌ [beytun ʿatīḳ] Kaʿbe-i muʿazzama'ya ıtlāk olunur, şerrefehallāhu taʿālā. Ve sebeb-i tesmiyesinde vücūh-ı ʿadīde beyān eylediler. Evvelā rūy-i zemīnde en evvel vazʿ ve tarh olunan beyt olduğuna mebnīdir. Ve ʿinde'l-baʿz tūfānda āsumāna refʿ olunmakla kayd-ı garktan ʿatīk ve āzād olduğu vech-i tesmiyedir. Ve ʿalā-kavlin mutlakan tasallut ve istīlā-i cebābireden muʿtak olduğuna mebnīdir. Yāhūd Ḥabeşe'nin yaʿnī mülk-i Ḥabeşe tarafından sūʾ-i kasd ile hücūm eden Ebrehe'nin tasallutundan muʿtak olduğu içindir, ebābīl ve fīl kıssası maʿlūmdur. Yāhūd Kaʿbe-i muʿazzama'ya bir kimse mālik olmayıp hürrü'l-asl olması bāʿis-i tesmiyedir. Ve

عَتِيقٌ [ʿatīḳ] Bir cins erkek hurmā ağacına denir ki ondan aşılanan ağacın hurması aslā dökülmez. Ve

عَتِيقٌ [ʿatīḳ] Suya ve şıraya ve şarābā ıtlāk olunur; yukālu: سَقَاهُ عَتِيقًا أَيْ مَاءً وَطِلَاءً وَشَرَابًا Ve hurmānın ʿalemidir. Ve süte ıtlāk olunur. Ve her şeyʾin güzīdesine ve hıyārına ıtlāk olunur. Ve

عَتِيقٌ [ʿAtīḳ] Ṣiddīḳ-i Ekber radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin lakablarıdır, hüsn ü cemāllerine mebnī yāhūd haklarında lisān-ı şerīfi Hazret-i Nebevī'den ʿaleyhi's-selām: "مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى عَتِيقٍ مِنَ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ" hadīs-i şerīfi sādır olduğuna mebnīdir yāhūd vālidelerinin tesmiyeleridir. Mütercim der ki ʿakib-i vilādette vālideleri kucağına alıp Beyt-i ʿatīk'e götürüp "يَا رَبِّ أَعْتِقْ هَذَا مِنَ الْمَوْتِ فَهَبْهُ لِي" duʿāsıyla tūl-i ʿömrü için niyāz-mend oldukta intāk-ı ilāhī ile rüknün birinden: "يَا أَمَةَ الرَّحْمَنِ بِالتَّحْقِيقِ || فُزْتِ بِحَمْلِ الْوَلَدِ الْعَتِيقِ || يُعْرَفُ فِي التَّوْرَاةِ بِالصِّدِّيقِ" ürcūzesi vālidesinin ve sāʾir huzzārın mesmūʿları olduğu sebeb-i telkīb olmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz ism-i aslīsi ʿAtīḳ'tir. İntehā. Ve ʿAtīḳ b. Yaʿḳūb ve ʿAtīḳ b. Seleme ve ʿAtīḳ b. Hişām ve ʿAtīḳ b. ʿAbdullāh el-Miṣrī ve ʿAtīḳ b. Muḥammed b. Hārūn ve ʿAtīḳ b. ʿAbdurrahmān ve ʿAtīḳ b. Mūsā ve ʿAtīḳ b. Muhammed el-Ḳayrevānī ve veled-i mükerremleri muhaddislerdir. Ve Ebū ʿAtīḳ Muḥammed b. ʿAbdurraḥmān b. Ebī Bekr ve Ebū ʿAtīḳ ʿAbdurraḥmān b. Cābir b. ʿAbdullāh tābiʿīlerdir. Ve İbn Ebī ʿAtīḳ rüvāt-ı hadīsten bir mācin-i maʿrūftur, tābiʿīn tabakasındandır. Ve

عَتِيقٌ [ʿatīḳ] Yıllamış hamra ıtlāk olunur; yukālu: رَاحٌ عَتِيقٌ وَعَتِيقَةٌ أَيْ قَدِيمٌ Ve soyu pāk ata ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ عَتِيقٌ أَيْ رَائِعٌ Ve baʿzılar dedi ki عِتْقٌ [ʿitḳ] lafzı ʿayn'ın kesri ve zammıyla hamr ve temr gibi cemādāt ve mevāta vasf olur, niteki قِدَمٌ [ḳidem] lafzı mevāt ve hayvāna ʿumūmen vasf olur. Pes فَرَسٌ عَتِيقٌ denmeyip خَمْرٌ عَتِيقٌ denir ve فَرَسٌ قَدِيمٌ ve خَمْرٌ قَدِيمٌ denir. Ve

عَتِيقٌ [ʿatīḳ] Derisi sert ve dürüşt iken baʿzı muʿālece ile yufkalanıp nāzük olmuş adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَتِيقٌ أَيِ الرَّقِيقُ الْبَشَرَةِ بَعْدَ الْجَفَاءِ وَالْغِلَظِ

اَلْعَاتِقُ [el-ʿātiḳ] Āzādlı kula denir ki zikr olundu. Ve yıllamış neşʾeli bādeye denir, عَتِيقٌ [ʿatīḳ] gibi. Ve geniş tuluma denir; yukālu: زِقٌّ عَاتِقٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve yeni yetişmiş tāze kıza denir; yukālu: هِيَ عَاتِقٌ أَيْ شَابَّةٌ أَوَّلَ مَا أَدْرَكَتْ Ve henüz ere varmamış kıza denir, ʿalā-kavlin ortaca yaʿnī gerçi yetişip

ve henüz ere varmamış olup lākin vakti dahi güzerān eylememiş ola. Bunlar أَزْوَاجٌ تَحْتَ تَمَلُّكِي kaydından henüz āzāde oldukları mülāhazasıyladır ve vasf-ı hāsstır; yukālu: جَارِيَةٌ عَاتِقٌ أَيْ لَمْ تَتَزَوَّجْ أَوْ هِيَ الَّتِي بَيْنَ الْإِدْرَاكِ وَالتَّعْنِيسِ Ve

عَاتِقٌ [ᶜātiḳ] Omuzda ridāᵓ ve şāl vazᶜ olunan ᶜuzva denir, ᶜalā-kavlin omuz başıyla boynun aralığına denir. Türkīde çiğin taᶜbīr olunur. Ve bu müzekkerdir, baᶜzen müᵓennes olur; yukālu: حَمَلَهُ عَلَى عَاتِقِهِ وَهُوَ مَوْضِعُ الرِّدَاءِ مِنَ الْمَنْكِبِ أَوْ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبِ وَالْعُنُقِ Şārihin beyānına göre takaddüm maᶜnāsındandır. Ve

عَاتِقٌ [ᶜāṭiḳ] Kızarmış eski yaya ıtlāk olunur; عَاتِقَةٌ [ᶜāṭiḳat] dahi denir. Ve henüz uçmağa başlamış kuş yavrusuna, ᶜalā-kavlin henüz kuvvetlenmemiş bağırtlak ve güvercin palazına denir. Ve عَاتِقٌ [ᶜāṭiḳ] lafzının cemᶜi عَوَاتِقُ [ᶜavātiḳ] gelir, كَوَاهِلُ [kevāhil] gibi.

اَلْعَتِيقَةُ [el-ᶜatīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Āzād olmuş cāriyeye denir, niteki zikr olundu; yukālu: أَمَةٌ عَتِيقٌ وَعَتِيقَةٌ وَإِمَاءٌ عَتَائِقُ Ve eski nesneye denir; teᵓnīsi mevsūfa nāzırdır. Ve ᶜArabların قَنْطَرَةٌ عَتِيقَةٌ وَجَدِيدٌ dediklerinin vechi burada عَتِيقَةٌ [ᶜatīḳat] عَاتِقَةٌ [ᶜātiḳat] maᶜnāsınadır ki niseb üzeredir; ذِي عِتْقٍ maᶜnāsınadır. جَدِيدٌ [cedīd] lafzı mefᶜūl maᶜnāsına olduğundan hāᵓ idhāl olunmamıştır; mā-lehu'l-fiᶜl ile mā-vekaᶜa lehu'l-fiᶜl beynini tefrīk için.

اَلْإِعْتَاقُ [el-iᶜtāḳ] (hemzenin kesriyle) Kul āzād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْتَقَهُ إِذَا أَخْرَجَهُ عَنِ الرِّقِّ وَذَلِكَ مُعْتَقٌ وَعَتِيقٌ Ve rākib atını sürᶜat ettirip ileri geçirmek maᶜnāsınadır ki gürūhtan kurtarıp āzād eylemiş olur; yukālu: أَعْتَقَ فَرَسَهُ إِذَا أَعْجَلَهَا وَأَنْجَاهَا Ve eski kuyuyu kazıp duvarını taşla örmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْتَقَ قَلِيبَهُ إِذَا حَفَرَهَا وَطَوَاهَا Ve davarı güzelce takayyüd ve tīmār ile tavlandırıp ıslāh eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَعْتَقَ الْمَالَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve bir yeri havza-i zabta geçirip mülk edinmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَعْتَقَ مَوْضِعَهُ إِذَا حَازَهُ فَصَارَ لَهُ

اَلْمُعْتَقُ [el-muᶜtaḳ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) إِعْتَاقٌ [iᶜtāḳ] olunmuş kula denir; عَتِيقٌ [ᶜatīḳ] gibi. Şārih der ki مَعْتُوقٌ [maᶜtūḳ] demek cāᵓiz değildir, zīrā sülāsī vech-i mezkūr üzere hemān lāzımdır, mezīd müteᶜaddīdir. Pes āzād edene مُعْتِقٌ [muᶜtiḳ] ve āzād oluna; مُعْتَقٌ [muᶜtaḳ] ve عَتِيقٌ [ᶜatīḳ] denir. Ve müᵓellifin عَتِيقٌ [ᶜatīḳ] lafzını tekrārı zāhiren buna işārettir. İntehā.

مَوْلَى عَتَاقَةٍ [mevlā ᶜatāḳat] (izāfetle) ve

مَوْلَى عَتِيقٍ [mevlā ᶜatīḳ] (kezālik izāfetle) Āzād olmuş kulun āzād eden efendisine denir ki āhir-i ᶜasabāt-ı sebebiyyedir. İşbu مَوْلَى [mevlā] lafzı efendiye ıtlāk olunduğu gibi, āzād olmuş kula dahi ıtlāk olunur. Pes مَوْلَى عَتَاقَةٍ [mevlā ᶜatāḳat] (izāfetle) iki tarafa dahi sālihtir ve مَوْلَى عَتِيقٍ [mevlā ᶜatīḳ] (izāfetle) efendi tarafına sālihtir. Ve vasfiyyetle āzāde kul tarafına sālihtir. Kezālik مَوْلَاةُ عَتِيقٍ Ve مَوْلَاةُ عَتِيقَةٍ [mevlātu ᶜatīḳat] (izāfetle) kulu ve cāriyeyi āzād eden seyyideye ıtlāk olunur. Ve مَوْلَاةٌ عَتِيقَةٌ [mevlātu ᶜatīḳat] (vasfiyyetle) āzāde olan cāriyeye ıtlāk olunur, baᶜzı nüshada izāfetle ve baᶜzda iᶜrābla mazbūt olmakla vecheyn-i mezkūreyne nisbetle ikisine de sahihtir. Ve ferāᵓizde مَوْلَى الْعَتَاقَةِ [mevle'l-ᶜatāḳat]tan murād efendisidir.

عُتَيْقٌ [ᶜUteyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Aᶜlām-ı nāstandır: ᶜUteyḳ b. Muḥammed

el-Cureşī ve ʿUteyḳ b. Aḥmed b. Ḥāmid ve ʿUteyḳ b. ʿĀmir el-Munteciʿ ve Bukeyr b. ʿUteyḳ ve Naṣr b. ʿUteyḳ ve el-Ġaḍḍūr b. ʿUteyḳ ve ʿAlī b. ʿUteyḳ ve Aḥmed ve Muḥammed ibnā ʿUteyḳ muhaddislerdir.

اَلْعُتَقِيُّونَ [el-ʿUteḳiyyūn] (زُفَرِيُّونَ [zuferiyyūn] vezninde) عُتَقَاءُ [ʿUteḳāʾ]a mensūb olanlardır ki elif tahfīf olunmuştur, murād ashābdan ʿAbdullāh b. Bişr ve muḥaddisīnden Ḥāriṣ b. Saʿīd ve kādī-i Tedmur ʿAbdurraḥmān b. el-Faḍl ve İmām Mālik ashābından ʿAbdurraḥmān b. Ḳāsim'dir.

اَلْعُتَقَاءُ [el-ʿuteḳāʾ] (كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde) عَتِيقٌ [ʿatīḳ] lafzından cemʿdir ki zikr olundu. Ve عُتَقَاءُ [ʿuteḳāʾ] kelimesi ki işbu: "اَلطُّلَقَاءُ مِنْ قُرَيْشٍ وَالْعُتَقَاءُ مِنْ ثَقِيفٍ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ" hadīsinde vākiʿdir, murād yevm-i feth-i Mekke'de baʿde'l-esr ve'l-istirkāk sebīlleri tahliye olanlardır, niteki طُلَقَاءُ [ṭuleḳāʾ] hīta-i esr ü istirkāka girmişken riʿāyeten ıtlāk olunanlardır. Ve

عُتَقَاءُ [ʿUteḳāʾ] Kabāʾil-i müteʿaddideden bir cemāʿattir. Ḥacr kabīlesinden Ḥimyer ve Saʿd kabīlesinden ʿAşīre ve Kināne'den Muḍar ve bunlardan başka niçe eşhāstan ʿibārettir. Ve

مَسْجِدُ الْعُتَقَاءِ [Mescidu'l-ʿUteḳāʾ] Mışır'da bir cāmiʿdir. Mezkūr ʿAbdurraḥmān b. Ḳāsim ki İmām Mālik sāhibidir, onun binā-kerdesidir.

اَلْعِتَاقُ [el-ʿitāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yırtıcı kuşlara ıtlāk olunur; müfredi عَتِيقٌ [ʿatīḳ]tir. Ve soyu pāk necīb atlara ıtlāk olunur; yukālu: خَيْلٌ عِتَاقٌ أَيْ نَجَائِبُ

اَلْعَتَائِقُ [el-ʿAtāʾiḳ] İki karye ismidir: biri Nehr-i ʿĪsā ve birisi Ḥille-i Mezyediyye şarkīsindedir.

اَلْعُتَاقُ [el-ʿutāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi yıllamış eski bādeye denir.

اَلتَّعْتِيقُ [et-taʿtīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Eskitmek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَّقَ الثَّوْبَ ضِدُّ جَدَّدَهُ Ve ısırmak maʿnāsınadır; yukālu: عَتَّقَهُ إِذَا عَضَّهُ

اَلْمُعَتَّقَةُ [el-muʿatteḳat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bir türlü ʿıtr ismidir. Ve yıllatılmış eski hamra vasf olur; yukālu: خَمْرٌ مُعَتَّقَةٌ أَيْ قَدِيمَةٌ

اَلْعِتْقُ [el-ʿitḳ] (ʿayn'ın kesri ve zammeteynle) Bir cins şecer ismidir ki ondan yay ittihāz olunur.

[ع ث ق]

اَلْعَثَقُ [el-ʿaṯaḳ] (ʿayn'ın ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) Bir cins şecer ismidir; müfredi عَثَقَةٌ [ʿaṯeḳat]tır. Ve

عَثَقُ الطَّرِيقِ [ʿaṯeḳu'ṭ-ṭarīḳ] Yolun cāddesine denir; tekūlu: أَخَذْنَا عَثَقَ الطَّرِيقِ أَيْ جَادَّتَهُ

اَلْعَثَقَةُ [el-ʿaṯeḳat] (fetehātla) Bolluk ve ābādān ve niʿmet ve hāsılātı firāvān arza denir; yukālu: أَمْسَتِ الْأَرْضُ عَثَقَةً أَيْ مُخْصِبَةً

اَلْإِعْثَاقُ [el-iʿṯāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir yer ucuzluk ve bolluk, niʿmetli bereketli olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْثَقَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَخْصَبَتْ

اَلْمُتَعَثِّقُ [el-muteʿaṯṯiḳ] (مُتَفَرِّقٌ [muteferriḳ] vezninde) ve

اَلْمُنْعَثِقُ [el-munʿaṯiḳ] (مُنْعَقِدٌ [munʿaḳid] vezninde) Birbirine karışmış girişmiş sehāba denir; yukālu: سَحَابٌ مُتَعَثِّقٌ وَمُنْعَثِقٌ إِذَا اخْتَلَطَ بَعْضُهُ بِبَعْضٍ

[ع د س ق]

اَلْعَيْدَسُوقُ [el-ʿaydesūḳ] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Bir böcek adıdır.

[ع د ق]

اَلْعَدْقُ [el-ʿadḳ] (ʿayn'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَقَهُ عَدْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ Ve yakīnen bilmediği nesne hakkında zann ve tahmīnle söz atmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَقَ بِظَنِّهِ إِذَا رَجَمَ بِهِ مُوَجِّهًا رَأْيَهُ إِلَى مَا لاَ يَسْتَيْقِنُهُ Ve bir nesne araştırır gibi havuzun etrāfına el sokup beri öte gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَقَ يَدَهُ إِذَا أَدْخَلَهَا فِي نَوَاحِي الْحَوْضِ كَطَالِبِ شَيْءٍ

اَلتَّعْدِيقُ [et-taʿdīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yakīni olmadığı nesne hakkında mücerred reʾy-i hoduyla zann ve tahmīn ederek söz atmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَّقَ بِظَنِّهِ بِمَعْنَى عَدَقَ

اَلْعَدَقُ [el-ʿadaḳ] (fethateynle) عَدْقٌ [ʿadḳ] ile iki maʿnāda dahi mürādiftir; yukālu: عَدِقَ بِظَنِّهِ عَدَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى عَدَقَ وَعَدِقَ يَدَهُ بِمَعْنَى عَدَقَ فِي نَوَاحِي الْحَوْضِ

اَلْإِعْدَاقُ [el-iʿdāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nesne araştırır gibi havuz etrāfına el sokup beri öte gezdirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْدَقَ يَدَهُ بِمَعْنَى عَدَقَ

اَلْعَوْدَقَةُ [el-ʿavdeḳat] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) إِعْدَاقٌ [iʿdāḳ] maʿnāsınadır. Ve

عَوْدَقَةٌ [ʿavdeḳat] İsm olur, عَوْدَقٌ [ʿavdaḳ] gibi ki kuyudan kova çıkaracak çengele denir ve ona عَوْدَقَةٌ [ʿadveḳat] dahi denir; cemʿi عُدُقٌ [ʿuduḳ] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve عَدَقَةٌ [ʿadeḳat] dahi denir,fetehātla, bunun cemʿi عَدَقٌ [ʿadaḳ]tır fethateynle. Ve

عَوْدَقَةٌ [ʿavdeḳat] Ucu çengelli bir demire denir ki kurt sayd edenler ona bir pāre et saplayıp yere dikerler, kurt gelip eti kavrayınca boğazına saplanıp kalmakla gelip ahz ederler.

اَلْعَادِقُ [el-ʿādiḳ] Belli ve pāyidār olarak reʾy ve fikri olmayan adama denir ki reʾy-i vāhid üzere karār edemeyip dāʾimā telvīn ve tahvīl-i zihn eder ola; yukālu: رَجُلٌ عَادِقُ الرَّأْيِ أَيْ لَيْسَ لَهُ صَيُّورٌ يَصِيرُ إِلَيْهِ

[ع ذ ق]

اَلْعَذْقُ [el-ʿaẕḳ] (ʿayn'ın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Yemişli hurmā ağacına denir; cemʿi أَعْذُقٌ [aʿẕuḳ] ve عِذَاقٌ [ʿiẕāḳ] gelir ʿayn'ın kesriyle. Ve

عَذْقٌ [ʿaẕḳ] Masdar olur, deve sürüsünden buğuru kovup sürüyü bir araya toplamak maʿnāsına; yukālu: عَذَقَ الْفَحْلَ عَنِ الْإِبِلِ عَذْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَفَعَ عَنْهَا وَحَوَاهَا Ve koyuna kendi rengine muhālif bir nesne ile nişān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَقَ الشَّاةَ إِذَا وَسَمَهَا بِالْعَذْقَةِ Ve bir kimseye bir ʿayb ve töhmet isnād eylemek yāhūd hakkında bed söz söylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَذَقَ فُلاَنًا بِشَرٍّ أَوْ قَبِيحٍ إِذَا رَمَاهُ بِهِ Ve bir şeyʾi bir nesneye nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَقَهُ إِلَى كَذَا إِذَا نَسَبَهُ Ve deve ishāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَقَ الْبَعِيرُ إِذَا ثَلَطَ Ve Mekke ayrığı dedikleri otun yemişi belirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَذَقَ الْإِذْخِرُ إِذَا ظَهَرَتْ ثَمَرَتُهُ

اَلْعِذْقُ [el-ʿiẕḳ] (ʿayn'ın kesriyle) Hurmā salkımına denir, kezālik üzüm salkımına denir yāhūd hurmāsı yāhūd üzümü ekl olunmuş salkım çöpüne denir; cemʿi أَعْذَاقٌ [aʿẕāḳ] ve عُذُقٌ [ʿuẕuḳ] gelir zammeteynle; yukālu: قَطَعَ عِذْقَ النَّخْلِ وَالْعِنَبِ وَهُوَ الْقِنْوُ مِنَ النَّخْلِ وَالْعُنْقُودُ مِنَ الْعِنَبِ أَوْ إِذَا أُكِلَ مَا عَلَيْهِ Ve

عِذْقٌ [ʿİẕḳ] Medīne'de Benī Umeyye b. Zeyd'e mahsūs bir kulenin ismidir. Ve ʿizz ve mecd ve rifʿat maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فِي بَنِي فُلاَنٍ عِذْقٌ قَدِيمٌ أَيْ عِزٌّ وَمَجْدٌ Ve çatallı ağaç dalına denir.

خَبْرَاءُ الْعِذَقِ [Ḫabrāʾu'l-ʿİẕaḳ] (ḫā'nın fethi ve عِذَقٌ [ʿiẕaḳ] عِنَبٌ [ʿineb] yāhūd جَبَلٌ [cebel] vezninde) Ṣammān nāhiyesinde bir mevziʿdir, onda katı vāfir sidr ağacı ve cābe-cā miyāh-ı kesīre vardır.

اَلْعَذْقَةُ [el-ʿaẕḳat] (ʿayn'ın fethi ve kesriyle) Koyunun rengine muhālif şol nişāna denir ki sāʾirin koyunlarına karışıp zāyiʿ olmamak için boynuna taʿlīk ederler.

اَلْإِعْذَاقُ [el-iʿẕāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi koyuna عَذْقَةٌ [ʿaẕḳat] taʿlīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَقَ الشَّاةَ بِمَعْنَى عَذَقَهَا Ve Mekke ayrığı yemiş vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْذَقَ الْإِذْخِرُ إِذَا ظَهَرَتْ ثَمَرَتُهُ

اَلْإِعْتِذَاقُ [el-iʿtiẕāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Başa sarılan dülbendin iki ucunu birden arkaya salındırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَذَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْبَلَ لِعِمَامَتِهِ عَذَبَتَيْنِ مِنْ خَلْفِ Ve bir kimseyi bir nesneye mahsūs kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَذَقَ فُلَانًا بِكَذَا إِذَا اخْتَصَّهُ بِهِ Ve deveye kendi levnine muhālif nişān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَذَقَ بَكْرَةً مِنَ الْإِبِلِ إِذَا أَعْلَمَ عَلَيْهَا لِيَقْبِضَهَا Yaʿnī "Sürünün içinden bir genç deveyi kendi iştirāʾ ve kabz eylemek için nişānladı."

اَلْعَذْقَانَةُ [el-ʿaẕḳānet] (شَيْطَانَةٌ [şeyṭānet] vezninde) Dili zefīr bed-zebān ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَذْقَانَةٌ أَيْ سَلِيطَةٌ

اَلْعَذِقُ [el-ʿaẕiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Uz ve çīre-dest, eli her şeyʾe yakışır adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَذِقٌ أَيْ لَبِقٌ Ve rāyihası tīz tībe denir; yukālu: طِيبٌ عَذِقٌ أَيْ ذَكِيٌّ

[ع ذ ل ق]

اَلتَّعَذْلُقُ [et-teʿaẕluḳ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Düz yürümeyip iki yana hareket ederek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَذْلَقَ فِي مَشْيِهِ إِذَا مَشَى مُتَحَرِّكًا

اَلْعُذْلُوقُ [el-ʿuẕlūḳ] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] veznince) Cüst ve çālāk ve sebük-rūh oğlana denir, ذُعْلُوقٌ [ẕuʿlūḳ] gibi.

[ع ر ق]

اَلْعَرَقُ [el-ʿaraḳ] (fethateynle) Zī-rūh kısmının gövdesi derisinden sızıp çıkan rutūbete denir ki ter taʿbīr olunur, sāʾir nesnelerin terinde bi'l-istiʿāre istiʿmāl olunur; yukālu: مَسَحَ عَرَقَهُ وَهُوَ رَشْحُ جِلْدِ الْإِنْسَانِ Ve duvardan sızıp çıkan rutūbete ıtlāk olunur. Ve ʿivaz ve sevaba, ʿalā-kavlin kalīline ıtlāk olunur; yukālu: إِتَّخَذْتُ عِنْدَهُ يَدًا بَيْضَاءَ وَأُخْرَى خَضْرَاءَ فَمَا نِلْتُ مِنْهُ عَرَقًا أَيْ ثَوَابًا وَنَفْعًا Ve süte ıtlāk olunur, memeye gelince damarlardan tereşşuh eylediği için. Ve duvar sırasına ve koruna denir; yukālu: بَنَى الْبَانِي عَرَقًا أَوْ عَرَقَيْنِ عَرَقَةً وَعَرَقَتَيْنِ أَيْ صَفًّا وَصَفَّيْنِ Ve dağın yöresinde olan yollara ıtlāk olunur. Ve sıra sıra deve izlerine ıtlāk olunur. Ve عَرَقُ التَّمْرِ [ʿaraḳu't-temr] hurmā pekmezine denir. Ve

عَرَقٌ [ʿaraḳ] Kuru üzüme denir, زَبِيبٌ [zebīb] maʿnāsına. Ve devenin dölüne denir, نِتَاجُ الْإِبِلِ [nitācu'l-ibil] maʿnāsına. Ve nefʿ ve fāʾideye ıtlāk olunur; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ عَرَقًا أَيْ نَفْعًا Ve sıravardı duran atlara ve kuşlara ıtlāk olunur. Ve mutlakan her nesnenin sırasına ve taburuna denir. Ve hurmā yaprağından hasır tarzında yapılmış nesneye denir, büküp zenbīl yapmazdan mukaddem, ʿalā-kavlin zenbīle denir, bunda rā'nın sükūnuyla da lügattır. Ve at kısmının mısır oyununa gider gibi bir baş seğirtmesine denir; yukālu: جَرَى الْفَرَسُ عَرَقًا أَيْ شَوْطًا وَطَلَقًا Ve

عَرَقُ الْقِرْبَةِ [ʿaraḳu'l-ḳirbet] Şiddetten ve mihnet ve meşakkatten kinayedir. Kır-

ba terledikte rāyihası bed ve habīs olur yāhūd kırbada fī-nefsi'l-emr عَرَقٌ [ᶜaraḳ] mutasavver olmamakla gūyā ki muhāl nesneyi mütekellif olur yāhūd عَرَقُ الْقِرْبَةِ [ᶜaraḳu'l-ḳirbet]ten murād kırbanın menfaᶜati yaᶜnī tereşşuh eden suyudur, gūyā o kimse be-gāyet taᶜab ve mihnete uğrayıp ve yanında ve bir eshel mahalde dahi su olmamakla mesāfe-i baᶜīdede vāḳiᶜ kırbanın suyuna varıp defᶜ-i harāret eylemeğe muhtāc olmuştur yāhūd عَرَقُ الْقِرْبَةِ [ᶜaraḳu'l-ḳirbet] dedikleri hurmā yaprağından örülmüş hasır tarzında nesnedir ki dolu kırba götüren adama onu göğsüne dayayıp kırbayı onun üzerinden alır yāhūd dolu ve ağır kırbayı götüren kimse ne güne sıklet çekip ᶜarak-rīz olur ise o güne renc ve meşakkate uğramaktan kināyedir. Ve'l-hāsıl beyne'l-ᶜArab عَرَقُ الْقِرْبَةِ meseldir; tekūlu: لَقِيتُ مِنْهُ عَرَقَ الْقِرْبَةِ أَيِ الشِّدَّةَ وَالْمَجْهُودَ وَالْمَشَقَّةَ Ve

عَرَقٌ [ᶜaraḳ] Masdar olur, terlemek maᶜnāsın; yukālu: عَرِقَ الرَّجُلُ عَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَرَشَّحَ جِلْدُهُ Ve üşengen kāhil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَرِقَ الرَّجُلُ إِذَا كَسِلَ

اَلْعُرَقُ [el-ᶜuraḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Çok terleyen şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ عُرَقٌ أَيْ كَثِيرُ الْعَرَقِ Ve işbu عُرَقٌ [ᶜuraḳ] kelimesi ki صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir, mübālaga maᶜnāsında muttarid değildir, ammā عُرَقَةٌ [ᶜuraḳat] kelimesi ki هُمَزَةٌ [humezet] veznindedir mübālagada muttariddir, zīrā فُعَلَةٌ [fuᶜalet] ᶜale'l-ıtlāk sülāsī mücerred fiᶜlinde muttariddir, ضُحَكَةٌ [ḍuḥaket] gibi ki güleğen adama denir.

اَلْعَرْقَةُ [el-ᶜarḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi dağ yörelerinde olan incecik yola denir ki cılkı ve çığır taᶜbīr olunur.

اَلْعَرِقُ [el-ᶜariḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol süte denir ki tulum içre olup deveye yüklenmekle devenin teri neşf edip taᶜmı bozulmuş ola; yukālu: لَبَنٌ عَرِقٌ إِذَا فَسَدَ طَعْمُهُ عَنْ عَرَقِ الْبَعِيرِ الْمُحَمَّلِ عَلَيْهِ

اَلْعَرِقَةُ [el-ᶜAriḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bir hatunun lakabıdır ki ismi Ḳilābe idi, كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde. Mezbūrenin oğlu Ḥibbān b. el-ᶜAriḳa'dır ki Ḫandeḳ gazvesinde Saᶜd b. Muᶜāẕ radıyallāhu ᶜanhu hazretlerine müşrikīn tarafından remy-i sihām eylemiştir. Ve mezbūreye عَرِقَةٌ [ᶜAriḳat] ile telkīb rāyihası pek hoş olduğuna mebnīdir.

اَلْعَرَقَةُ [el-ᶜaraḳat] (fetehātla) Duvar korlarının aralıklarına arkuru konan ağaca denir ki hatıl taᶜbīr olunur. Ve دِرَّةٌ [dirret]e denir ki tahrīfle tura taᶜbīr olunur; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْعَرَقَةِ أَيْ بِالدِّرَّةِ Ve tutsak bend ettikleri yassı kolan tarzında bağa denir; cemᶜi عَرَقٌ [ᶜaraḳ] gelir hā'sız ve عَرَقَاتٌ [ᶜaraḳat] gelir fetehātla.

اَلْعَرْقُ [el-ᶜarḳ] (غَرْقٌ [ġarḳ] vezninde) ve

اَلْمَعْرَقُ [el-maᶜraḳ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Kemik üzerinde olan eti kemirip cümlesini yemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَقَ الْعَظْمَ عَرْقًا وَمَعْرَقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَ مَا عَلَيْهِ مِنَ اللَّحْمِ Ve bir semte gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَقَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ Ve kırbaya ve azık çantasına عِرَاقٌ [ᶜirāḳ] dikmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَرَقَ الْمَزَادَةَ إِذَا جَعَلَ لَهَا عِرَاقًا Ve

عَرْقٌ [ᶜarḳ] Eti yenmiş kemiğe denir; cemᶜi عِرَاقٌ [ᶜirāḳ] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve عُرَاقٌ [ᶜurāḳ] gelir, غُرَابٌ [ġurāb] vezninde ve bu nevādirdendir. Ve baᶜzılar ᶜindinde eti üzerinde olan kemiğe عَرْقٌ [ᶜarḳ] ve eti soyulup ekl olunmuşa عُرَاقٌ [ᶜurāḳ] denir,

غُرَابٌ [ġurāb] vezninde, ke-mā se-yuzkeru. Ve ʿalā-kavlin ikisi de zikr olunan iki maʿnāya ıtlāk olunur. Ve

عَرْقٌ [ʿarḳ] Bir adamın gövdesinde eti az olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

عَرْقٌ [ʿarḳ] Şol yola denir ki nās ondan sülūk ve tereddüd ederek şāh-rāh olmuş ola; yukālu: أَخَذَ الْعَرْقَ فِي ذَهَابِهِ وَهُوَ الطَّرِيقُ يَعْرُفُهُ النَّاسُ حَتَّى يَسْتَوْضِحَ Pes bu مَعْرُوقٌ [maʿrūḳ] maʿnāsına olur.

اَلْعُرَاقُ [el-ʿurāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Eti ekl olunmuş kemiğe denir. Ve baʿzıların kavli ānifen zikr olundu. Ve

عُرَاقٌ [ʿurāḳ] ve

عُرَاقَةٌ [ʿurāḳat] (hā'yla) Sudan nutfeye yaʿnī sāfīye, ʿalā-kavlin kova ve kırba diplerinde kalan bir mikdārca suya denir. Ve pek çok yağmura denir. Ve عُرَاقُ الْغَيْثِ [ʿurāḳu'l-gayṯ] yağmur ʿakibinde biten ota denir; yukālu: مَا أَطْيَبَ عُرَاقَ الْغَيْثِ أَيْ نَبَاتَهُ فِي أَثَرِهِ

اَلْمُعَرَّقُ [el-muʿarraḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Gövdesinde eti az olan çelim-siz adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُعَرَّقُ الْعَظْمِ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ Ve azca su ile memzūc meşrūba denir.

اَلْمَعْرُوقُ [el-maʿrūḳ] Bu dahi gövdesinde eti azca çelimsiz adama denir; yukālu: عُرِقَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ عَرْقًا فَهُوَ مَعْرُوقٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ Ve azca su katılmış meşrūba denir; yukālu: سَقَاهُ مُعَرَّقًا وَمَعْرُوقًا وَهُوَ شَرَابٌ جُعِلَ فِيهِ عِرْقٌ مِنَ الْمَاءِ أَيْ قَلِيلٌ

اَلْعِرْقُ [el-ʿirḳ] (ʿayn'ın kesriyle) Damara denir, Fārisīde reg denir; bedende olur ve ağaçta olur ki kökünde damar tarzında tel tel saçaklardan ʿibārettir, her tarafa sürüp gider; cemʿi عُرُوقٌ [ʿurūḳ] ve أَعْرَاقٌ [aʿrāḳ] gelir ve عِرَاقٌ [ʿirāḳ] gelir ʿayn'ın kesriyle. Ve

عِرْقٌ [ʿirḳ] Her nesnenin asl ve bünyādına ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ عِرْقٌ كَرِيمٌ أَيْ أَصْلٌ Ve aslā ot bitirmez çorak yere denir. Ve şol yüksek ve dik yukarı galīz sarp dağa denir ki sarplığından tepesine çıkmak mümkin olmaya. Ve küçük dağa den-mekle zıdd olur. Ve gövdeye denir, جَسَدٌ [cesed] maʿnāsına. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve süte denir. Ve çok devābb ve mevāşī dölüne denir, nitāc-ı kesīr maʿnāsına. Ve Ḥuseyn b. ʿAbdulcebbār nām muhaddisin lakabıdır. Ve ılgın ağacı biten çorak yere denir. Ve yer ile uzun uzadı yufkaca kum yığınına denir, ʿalā-kavlin yüksek mekāna denir; cemʿi عُرُوقٌ [ʿurūḳ]tur. Ve azca nes-neye denir; yukālu: عِرْقٌ مِنَ الْمَاءِ أَيْ قَلِيلٌ

ذَاتُ عِرْقٍ [Ẕātu ʿİrḳ] Bādiyede bir mevziʿdir; huccāc-ı ʿIrāḳ'ın mīkātıdır. Ve

عِرْقٌ [ʿİrḳ] Benū Ḥanẓale b. Mālik'e mahsūs bir vādi ismidir. Ve Başra'da iki mevziʿ adıdır. Ve yalnızca bulunmuş dağın kutru-na denir. Ve yerde kalan ekşi ot bakiyyesi-ne denir. Ve ʿAbdurraḥmān b. ʿIrḳ ve oğlu Muḥammed tābiʿīndendir. Ve İbrāhīm b. Muḥammed b. ʿIrḳ el-Ḥimṣī muhaddistir. Ve Aḥmed b. Yaʿḳūb el-Muḳrī el-Baġdādī, İbnu Aḫi'l-ʿIrḳ demekle maʿrūftur.

عِرْقَةُ [ʿİrḳat] (ʿayn'ın kesriyle) Şām'da bir beldedir; ʿUrve b. Mervān el-Musnid ve Vāṣile b. Ḥasen el-ʿIrḳiyyān ki aʿlāmdandır oradandır. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

اَلْعُرُوقُ الصُّفْرُ [el-ʿurūḳu'ṣ-ṣufr] Fārisīde zerde-çūbe ve Türkīde sarı ağaç ve tahrīfle zerde-çav dedikleri kökün ismidir, ʿalā-kavlin هُرْدٌ [hurd] yāhūd مَامِيرَان [māmīrān]

ismidir ve inde'l-baʿz كُرْكُمٌ [kurkum]-i sagīr adıdır.

اَلْعُرُوقُ الْبِيضُ [el-ʿurūḳu'l-bīḍ] مُسْتَعْجِلَةٌ [mustaʿcilet] dedikleri nebāt adıdır ki büzīdān dedikleridir, tilki taşağı ve semizlik otu taʿbīr olunur. Nisvānı müsemmin olmakla semirmek için tenāvül ederler.

اَلْعُرُوقُ الْحُمْرُ [el-ʿurūḳu'l-ḥumr] فُوَّهٌ [fuveh] ismidir ki kızıl boya ve kızıl kök dedikleridir, boyacılar istiʿmāl ederler.

اَلْعُرُقُ [el-ʿuruḳ] (zammeteynle) عِرَاقٌ [ʿirāḳ] lafzının ki deniz kıyısına denir cemʿidir.

اَلْعُرُوقُ [el-ʿUrūḳ] (ʿayn'ın zammıyla) Diyār-ı Benī Kilāb'da Secā nām suya karīb bir niçe kızıl topraktan yığılmış höyüklere denir.

اَلْعِرَاقُ [el-ʿirāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kuş yeleğinin cevfine denir. Ve Benū Saʿd yurdunda bir niçe sulara ıtlāk olunur. Ve su kenārına, ʿalā-kavlin uzun uzadı kıyısına denir, kezālik denizin kıyısına denir; yukālu: يَمْشِي فِي عِرَاقِ الْمَاءِ وَفِي عِرَاقِ الْبَحْرِ أَيْ شَاطِئِهِ وَكَذَا شَاطِئُ الْبَحْرِ طُولا Ve kırbanın ve su tulumunun diplerine vazʿ olunan göne ve meşine denir ki iki kat dikiş çekilir. Ve طِبَابَةٌ [ṭibābet]e denir ki dikiş üzerine konulan meşindir, dikişin gözleri tutulmak için korlar. Ve

عِرَاقٌ [ʿirāḳ] Yalnızca dağın kutruna denir. Ve yerde kalan ekşi otların bakiyyesine denir ki deve merʿāsındandır; ve minhu yukālu: إِبِلٌ عِرَاقِيَّةٌ أَيْ تَرْعَى بَقَايَا الْحَمْضِ Ve tırnağı çepçevre ihāta eden pervāza denir. Ve عِرَاقُ الْأُذُنِ [ʿirāḳu'l-uẕun] kulağın pervāzı olan kemirtlekten ʿibārettir. Ve

عِرَاقُ الدَّارِ [ʿirāḳu'd-dār] Finā-i dārdır ki hānenin yöresinden ve avlusundan ʿibārettir. Ve

عِرَاقُ السُّفْرَةِ [ʿirāḳu's-sufret] Taʿām sofrasının pervāzına denir. Ve

عِرَاقُ النَّهْرِ [ʿirāḳu'n-nehr] Irmağın ve arkın aşağı tarafından müntehāsına kadar kıyısına denir. Ve

عِرَاقُ الْحَشَا [ʿirāḳu'l-ḥaşā] Batnın göbekten yukarı arkuru gelen yerinden ʿibārettir ki böğür aralığı olur, pervāz tarzındadır. Ve عِرَاقٌ [ʿirāḳ] lafzının mecmūʿunda cemʿi أَعْرِقَةٌ [aʿriḳat]tır ve عُرْقٌ [ʿurḳ]tur ʿayn'ın zammı ve zammeteynle. Ve

عِرَاقٌ [ʾİrāḳ] Bilād-ı maʿrūfeyi muhtevī ülkenin ismidir ki tūlen Başra kurbünde ʿAbbādān nām kasabadan Mavṣıl şehrine ve ʿarzen Ḳādisiyye'den Ḥulvān nām beldeye kadar arzdan ʿibārettir. Müʾennestir, müzekker dahi olur. Vech-i tesmiyesinde ekāvīl-i muhtelife vardır. Baʿzılar ʿindinde arz-ı merkūmede hurmā ve sāʾir ağaçlar firāvān olmakla ʿurūklarının birbirine sokuşup sık ve gür olması bāʿis-i tesmiyedir yāhūd arz-ı ʿArabı hāşiye ve pervāz gibi ihāta ve istikfāf eylediğinden ıtlāk olundu yāhūd عِرَاقُ الْمَزَادَةِ [ʿirāḳu'l-mezādet]ten meʾhūzdur ki zikr olundu, arz-ı merkūme ābādānlıkla çöl mā-beyninde vākiʿ olmakla gūyā ki o iki deri aralığına dikilen meşine teşbīh olundu. Ve baʿzılar dedi ki arz-ı mezbūre Dicle'nin ve Furāt'ın kıyılarında vākiʿ olmakla ıtlāk olundu yāhūd عِرَاقٌ [ʾİrāḳ] Īrānşehr muʿarrebidir ki kesīretü'n-nahl ve'ş-şecer demektir. Mütercim der ki Īrānşehr lafzının bu maʿnā ile münāsebeti maʿlūm değildir.

اَلْعِرَاقَانِ [el-ʿİrāḳān] Kūfe ile Başra'ya ıtlāk olunur.

اَلْعَرْقُوَةُ [el-ʿarḳuvet] (ʿayn'ın fethi ve ḳāf'ın

zammıyla تَرْقُوَةٌ [terḳuvet] vezninde ve ʿayn'ın zammıyla da cāʾizdir) Kovanın ağzına takılan haç tarzında arkuru iki ağacın birisine denir.

اَلْعَرْقُوَتَانِ [el-ʿarḳuvetān] عَرْقُوَةٌ [ʿarḳuvet] in tesniyesidir. Ve şol iki ağaca denir ki semer ağacının ön kaşıyla art kaşının aralığında olup onları birbirine kavuşturup bend ederler; cemʿi عَرَاقِي [ʿarāḳī] gelir ʿayn'ın fethi ve ḳāf'ın kesriyle. Ve

عَرْقُوَةٌ [ʿarḳuvet] Yerde olan şol yüksekçe tepeye denir ki mezār taşlıkları tarzında yığılmış ola.

اَلْعَرْقَاةُ [el-ʿarḳāt] (ʿayn'ın fethiyle) Bu dahi kovanın ağzında salīb şeklinde geçirilen iki ağacın birine denir. Ve

عَرْقَاةٌ [ʿarḳāt] (ʿayn'ın fethi ve kesriyle) Asl ve bünyād maʿnāsınadır. ʿAlā-kavlin mālın yaʿnī devābb ve mevāşī kısmının asl ve menşeʾine denir; عِرْقَةٌ [ʿirḳat] dahi denir ʿayn'ın kesriyle. Ve

عَرْقَاةٌ [ʿarḳāt] ve

عِرْقَةٌ [ʿirḳat] Ağacın omçasına ve kütüğüne denir ki etrāfına sürüp giden damarlar ve kökler ondan münşaʿib olur, oyum dahi denir, أُرُومَةٌ [urūmet] maʿnāsına; ve minhu yukālu: إِسْتَأْصَلَ اللهُ عَرْقَاتَهُمْ أَيْ أَصْلَهُمْ وَأُرُومَتَهُمْ Pes عَرْقَاتَهُمْ lafzının ʿayn'ını meftūh eden tā'yı dahi meftūh eder ve bu ekser-i istiʿmāldir, zīrā عَرْقَاةٌ [ʿarḳāt] lafzı müfreddir ve elifi ilhāk içindir ve ʿayn'ı meksūr edenler tā'yı dahi meksūr ederler, zīrā bu sūrette عِرْقَةٌ [ʿirḳāt] lafzının cemʿi olmuş olur.

ذَاتُ الْعَرَاقِي [ẕātu'l-ʿarāḳī] (ʿayn'ın fethiyle) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur, عَرَاقِي [ʿarāḳī]-i mezkūrdandır; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِذَاتِ الْعِرَاقِي أَيِ الدَّاهِيَةِ

عُرَيْقٌ [ʿUrayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Başra ile Baḥreyn beyninde bir mevziʿdir.

عُرَيْقَةُ [ʿUrayḳat] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿdir, onda bir vakʿa olmakla يَوْمُ عُرَيْقَةَ [yevmu ʿurayḳat] maʿrūftur.

اَلْإِعْرَاقُ [el-iʿrāḳ] (hemzenin kesriyle) ʿIrāḳ ülkesine varmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى الْعِرَاقَ Ve bir kimse kerem ve necābette yāhūd lüʾm ve denāʾette soy ve asīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَقَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ عَرِيقًا فِي اللُّؤْمِ وَفِي الْكَرَمِ Ve ağaç kök salıp kökleşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَقَ الشَّجَرُ إِذَا اشْتَدَّتْ عُرُوقُهُ فِي الْأَرْضِ Ve şarāba bir mikdārca su katmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَقَ الشَّرَابَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ عِرْقًا مِنَ الْمَاءِ أَيْ قَلِيلا Ve kovayı doludan azca doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَقَ فِي الدَّلْوِ إِذَا جَعَلَ الْمَاءَ فِيهَا دُونَ الْمَلْءِ

اَلتَّعْرِيقُ [et-taʿrīḳ] إِعْرَاقٌ [iʿrāḳ] ile iki maʿnāyı ahīrde mürādiftir.

اَلْمُعْرِقَةُ [el-Muʿriḳat] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ve

اَلْمُعَرِّقَةُ [el-Muʿarriḳat] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṣet] vezninde) Baḥr-i Ḳulzum sāhilinde Mekke'den Şām'a mūsıl tarīkin ismidir ki Ḳureyş ondan āmed-şüd ederler idi.

اَلْمُعْتَرِقُ [el-muʿteriḳ] (مُفْتَرِقٌ [mufteriḳ] vezninde) Gövdesinde eti azca olan çelimsiz adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُعْتَرِقٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ Niteki مُعَرَّقٌ [muʿarraḳ] dahi denir.

اَلْإِسْتِعْرَاقُ [el-istiʿrāḳ] Gövde terlemek için tere yatmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَرَّضَ لِلْحَرِّ كَيْ يَعْرَقَ

اَلْعَوَارِقُ [el-ʿavāriḳ] عَارِقَةٌ [ʿāriḳat]ın cemʿidir ki kemikten eti gereği gibi kemirip ekl edene denir. Bu münāsebetle dişlere ıtlāk olunur. Ve kaht senelere ıtlāk olunur,

insānın etini sıyırıp iᶜdām eylediği için.

اَلتَّعَرُّقُ [et-teᶜarruḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Kemikte olan etin cümlesini kemirip yemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَرَّقَ الْعَظْمَ إِذَا أَكَلَ بِمَا فِيهِ Ve güreş tutan kimse hasmının başını kendi koltuğu altına kıstırıp yıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: صَارَعَهُ فَتَعَرَّقَ أَيْ أَخَذَ رَأْسَهُ تَحْتَ إِبْطِهِ فَصَرَعَهُ

إِبْنُ عِرْفَانَ [İbnu ᶜİrḳān] (عِرْفَانٌ [ᶜirfān] vez-ninde) ᶜArabdan bir kimsedir.

اَلْعِرْقَانُ [el-ᶜİrḳān] (ᶜayn'ın kesriyle) Bir mevziᶜdir.

عَارِقٌ [ᶜĀriḳ] (rā'nın kesriyle) Ḳays b. Cirve eṭ-Ṭā'ī nām şāᶜirin lakabıdır. İşbu: "فَإِنْ لَمْ نُغَيِّرْ بَعْضَ مَا قَدْ صَنَعْتُمُ || لَأَنْتَحِيَنَّ الْعَظْمَ ذُو أَنَا عَارِقُهْ" beyti bāᶜis-i telkīb olmuştur. Mısrāᶜ-ı sānīde vāḳiᶜ ذُو kelimesi Ṭayyiᵓ lügatinde اَلَّذِي maᶜnāsınadır.

اَلْإِعْرَاقُ [el-İᶜrāḳ] (hemzenin fethiyle) Bir mevziᶜdir.

[ع ز ق]

اَلْعَزْقُ [el-ᶜazḳ] (ᶜayn'ın fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Hāssaten yeri yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَزَقَ الْأَرْضَ عَزْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَقَّهَا خَاصَّةً Ve süᶜatle yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَزَقَ الرَّجُلُ عَزْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ فِي الْعَدْوِ Ve bir haberi mahalline īsāl eylemeyip ᶜavk ve teᵓhīr eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: عَزَقَ الْخَبَرَ عَنِّي إِذَا حَبَسَهُ Ve bir kimseyi vurup süst ve bī-mecāl yere yamamak maᶜnāsınadır; tekūlu: عَزَقْتُهُ ضَرْبًا أَيْ أَثْخَنْتُهُ

اَلْمِعْزَقُ [el-miᶜzaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِعْزَقَةُ [el-miᶜzeḳat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Yer yaracak kazmaya denir ki keser gibi yāhūd ondan büyücek olur. Ve yabaya denir ki harman savururlar.

اَلْعُزُقُ [el-ᶜuzuḳ] (zammeteynle) Harman savuran adamlara denir. Ve bed-ahlāk kimselere denir; müfredleri عَزِقٌ [ᶜaziḳ]tir, كَتِفٌ [ketif] vezninde; yukālu: رَجُلٌ عُزُقٌ أَيِ الْعَسِرُ الْخُلُقِ وَرِجَالٌ عُزُقٌ بِضَمَّتَيْنِ أَيِ السَّيِّؤُو الْأَخْلَاقِ

اَلْعَزَقُ [el-ᶜazaḳ] (fethateynle) Yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَزِقَ بِهِ عَزَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ

اَلْعَزِيقُ [el-ᶜazīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dağ aralıklarında olan oturaklı düz yere denir.

اَلْعَزَّاقَةُ [el-ᶜazzāḳat] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vez-ninde) ve

اَلْعَزْوَقُ [el-ᶜazvaḳ] (جَرْوَلٌ [cervel] veznin-de) Şām fıstığı ağacının fıstık vermediği senede olan yemişine denir ki içi olma-yıp debbāğlar palamut gibi onunla deri dibāgat ederler yāhūd başka bir ağaç ye-mişidir ki be-gāyet bī-meze olur.

اَلْمُتَعَزِّقُ [el-muteᶜazziḳ] (مُتَفَرِّقٌ [muteferriḳ] vezninde) عَزِقٌ [ᶜaziḳ] gibi çepreşik hūylu adama denir.

[ع س ب ق]

اَلْعِسْبِقُ [el-ᶜisbiḳ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir cins acı ağaç ismidir ki onunla yarala-ra ᶜilāc olunur.

[ع س ق]

اَلْعَسَقُ [el-ᶜasaḳ] (fethateynle) Yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَسِقَ بِهِ عَسَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ Ve bir nesneye düşkün olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَسِقَ بِهِ إِذَا أُولِعَ بِهِ Ve bir kimseden matlūb olan şeyᵓin talebin-de ilhāh ve ikdām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَسِقَ عَلَيْهِ إِذَا أَلَحَّ عَلَيْهِ فِيمَا يَطْلُبُهُ Ve nāka buğura sürünüp üzerine düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَسِقَتِ النَّاقَةُ عَلَى الْفَحْلِ إِذَا أَرَبَّتْ عَلَيْهِ Ve bed-hūyluğa ve çepreşik

mizāclılığa ve teng-meşrebliğe denir; yukālu: فِي خُلُقِهِ عَسَقٌ أَيِ الْتِوَاءٌ وَعُسْرٌ وَضِيقٌ Ve zulmete denir, غَسَقٌ [ġasaḳ] maᶜnāsına. Ve kemter hurmā salkımının çöpüne denir.

اَلتَّعَسُّقُ [et-teᶜassuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) عَسَقٌ [ᶜasaḳ] ile üç evvelki maᶜnāda mürādiftir.

اَلْعُسُقُ [el-ᶜusuḳ] (zammeteynle) Borçlula-rını sıkıştırıp tazyīk eden adamlara denir. Ve hurmā aşılayan aşıcı kimselere denir, لَقَّاحُونَ [laḳḳāḥūn] maᶜnāsına.

اَلْعَسِيقَةُ [el-ᶜasīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezni-nde) Pek sulu olan kemter şarāba denir.

[ع س ل ق]

اَلْعَسْلَقُ [el-ᶜaslaḳ] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْعِسْلِقُ [el-ᶜisliḳ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْعُسَالِقُ [el-ᶜusāliḳ] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezni-nde) ve

اَلْعَسَلَّقُ [el-ᶜasellaḳ] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vez-ninde) Serāba denir ki beyābānda ırak-tan su şeklinde merᵓī olan nesnedir. Ve sibāᶜdan kurda denir. Ve arslana denir. Ve erkek devekuşuna denir. Ve mutlakan sayd ve şikār husūsunda cerīᵓ ve dilīr olan yırtıcı cānvere denir. Ve zişt-çehre, bed-endām, kabīhu's-sūret kimseye denir. Ve hafīf ve sebük-pā adama denir. Ve uzun boyunlu adama denir. Ve tilkiye denir. Mecmūᶜunun müᵓennesi hā'yladır; cemᶜi عَسَالِقُ [ᶜasāliḳ]tir.

[ع س ن ق]

اَلْعُسْنُقُ [el-ᶜusnuḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezni-nde) Eczā-i hüsn ü cemāli tām ve kāmil mahbūbeye denir; yukālu: غُلاَمٌ عُسْنُقٌ أَيِ التَّامُّ الْحُسْنِ

[ع ش ر ق]

اَلْعِشْرِقُ [el-ᶜişriḳ] (şīn-i muᶜceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) أَغْلاَثٌ [aġlāṯ] cin-sinden bir nebāttır, tohumu bevāsīre nāfiᶜ ve tevlīd-i leben ve tesvīd-i şaᶜr bābında müfīddir; müfredi عِشْرِقَةٌ [ᶜişriḳ at]tır. Müfredātta bunu merv cinsinden mermāhūz ile beyān ederler ki tohumuna tohm-ı merv derler.

اَلْعَشْرَقَةُ [el-ᶜaşreḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Nebāt yāhūd zemīn yeşillenmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَشْرَقَ النَّبْتُ وَالْأَرْضُ إِذَا اخْضَرَّا

عُشَارِقُ [ᶜUşāriḳ] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bir adamın yāhūd bir mevziᶜin ismidir.

[ع ش ق]

اَلْعِشْقُ [el-ᶜişḳ] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْعَشَقُ [el-ᶜaşaḳ] (fethateynle) ve

اَلْمَعْشَقُ [el-maᶜşaḳ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezni-nde) Bir kimsenin sevdiği mahbūbdan gayrı nazarında dil-ber ve mahbūb olmayıp na-zarını ona hasr eylemek, ᶜalā-kavlin ifrāt üzere muhabbet eylemekten ᶜibārettir, ᶜafāf ve ᶜismet cihetiyle olsun gerek fesād-ı zamīr ü niyyet cihetiyle olsun. Ve ᶜinde'l-baᶜz muhibbin nazarı mahbūbun ᶜuyūb ve nakāᵓisini görmez olup ser-ā-pā ᶜayn-ı cemāl müşāhede eylemekten ᶜibārettir. Yāhūd عِشْقٌ [ᶜişḳ] bir güne maraz-ı vesvāsīdir ki ᶜāşık kendi fikr ve endīşesini baᶜzı sūret-i hasenenin istihsānı üzere taslīt eylemekle maraz-ı mezbūru kendi nefsine celb eylemekten ᶜārız olur; yukālu: عَشِقَهُ عِشْقًا وَعَشَقًا وَمَعْشَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ عُجْبُ الْمُحِبِّ بِمَحْبُوبِهِ أَوْ إِفْرَاطُ الْحُبِّ وَيَكُونُ فِي عَفَافٍ وَفِي دَعَارَةٍ أَوْ عَمَى الْحِسِّ عَنْ إِدْرَاكِ عُيُوبِهِ أَوْ مَرَضٌ وَسْوَاسِيٌّ يَجْلُبُهُ إِلَى نَفْسِهِ بِتَسْلِيطِ فِكْرِهِ عَلَى اسْتِحْسَانِ

بَعْضِ الصُّوَرِ Kavl-i evvele göre tercememiz lāzım-ı maʿnā tasvīri kabīlindendir. Ve etıbbāʾ عِشْقٌ [ʿişḳ]ı emrāzdan ʿaddeyledi-ler hattā Buḳrāṭ nısf-ı emrāzdır ve Fārābī sülüsān-ı emrāzdır dedi, zīrā hem nefse ve hem bedene müteʿalliktir ve عِشْقٌ [ʿişḳ] galīzu't-tabʿ ve fāsidü'l-mizāc ve vazīʿu'l-himme olan eşhāsa ʿārız olmaz dediler. Şārihin beyānına göre عَشَقَةٌ [ʿaşeḳat] de-dikleri nebāttan meʾhūzdur. Ve bundan ism kezālik ʿayn'ın kesriyledir.

اَلْعَاشِقُ [el-ʿāşiḳ] عِشْقٌ [ʿişḳ]a giriftār adama denir. Müzekker ve müʾennese vasf olur, müʾennesinde عَاشِقَةٌ [ʿāşiḳat] dahi denir; yukālu: رَجُلٌ عَاشِقٌ وَامْرَأَةٌ عَاشِقٌ وَعَاشِقَةٌ

اَلتَّعَشُّقُ [et-teʿaşşuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Tekellüfle izhār-ı عِشْقٌ [ʿişḳ] eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَشَّقَهُ إِذَا تَكَلَّفَهُ

اَلْعِشِّيقُ [el-ʿişşīḳ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) عِشْقٌ [ʿişḳ] ve ʿalākası kesīr olan adama denir ki dāʾimā dil-berlere ʿāşık ve āşüfte olur; yukālu: رَجُلٌ عِشِّيقٌ أَيْ كَثِيرُ الْعِشْقِ

اَلْعَشَقُ [el-ʿaşaḳ] (fethateynle) Yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: عَشِقَ بِهِ عَشَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ بِهِ

اَلْعَشَقَةُ [el-ʿaşeḳat] (fetehātla) Bir nevʿ şe-ceredir ki yeşerip giderek incelip sap-sarı olur; cemʿi عَشَقٌ [ʿaşaḳ]tır. Cemīʿ-i müfredātta عَشَقَةٌ [ʿaşeḳat] sarmaşık dedik-leri nebātla müfesserdir ki ağaca sarma-şıp çıkar ve sarıldığı ağacı kurutur diye müfesserdir.

اَلْمَعْشُوقُ [el-Maʿşūḳ] Surre-men-reʾā nām kasabada bir kasrın ismidir. Ve mikyās-ı Mışr'da bir mevziʿin adıdır.

اَلْعُشُقُّ [el-ʿuşuḳ] (zammeteynle) Şükūfe kısmını hoşça dikip tesviye ve tīmārı husūsunda üstād olan kimselere denir ki çiçekçi taʿbīr olunur; zāhiren müfredi عَشِيقٌ [ʿaşīḳ] yāhūd عَشُوقٌ [ʿaşūḳ]tur.

[ع ش ن ق]

اَلْعَشَنَّقُ [el-ʿaşennaḳ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vez-ninde) ve

اَلْعُشَانِقُ [el-uşāniḳ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vez-ninde) Dahāmeti ve sıklet-i vücūdu ol-mayarak yakışıklıca uzun boylu adama denir. Müʾennesi hā'yladır, cemʿi عَشَانِقَةٌ [ʿaşāniḳat]tır ʿayn'ın fethiyle; yukālu: رَجُلٌ عَشَنَّقٌ وَعُشَانِقٌ أَيْ طَوِيلٌ لَيْسَ بِضَخْمٍ وَلاَ مُثْقَلٍ وَيُقَالُ اِمْرَأَةٌ عَشَنَّقَةٌ وَعُشَانِقَةٌ أَيْ كَذَلِكَ

[ع ص ق]

اَلْعَصَاقِيَةُ [el-ʿaṣāḳiyet] (كَرَاهِيَةٌ [kerāhiyet] vezninde) ve

اَلْعَصَاقِيَاءُ [el-ʿaṣaḳiyāʾ] (medd ile) Gırīv ve kavga ve şamataya denir; yukālu: مَا هَذِهِ الْعَصَاقِيَةُ وَالْعَصَاقِيَاءُ أَيِ الْجَلَبَةُ وَاللَّغَطُ

[ع ط ر ق]

اَلْعَطْرَقُ [el-ʿAṭraḳ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ع ف ق]

اَلْعَفْقُ [el-ʿafḳ] (ʿayn'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الرَّجُلُ عَفْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَابَ Ve zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الْحِمَارُ إِذَا ضَرِطَ Ve kamçı ile çok vu-rup dövmek maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَهُ بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ كَثِيرًا Ve biraz uyuyup uyan-mak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَ فُلاَنٌ إِذَا نَامَ قَلِيلاً ثُمَّ اسْتَيْقَظَ Ve bir işi muhkem eyleme-yip süst ve gevşek tutmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الْعَمَلَ إِذَا لَمْ يُحْكِمْهُ Ve erkek merkeb dişiye çok aşmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الْحِمَارُ إِذَا أَكْثَرَ ضِرَابَهَا *Nihāye*'de mutlak kesret-i dırāb ile müfesser olmak-

la zāhiren burada عَفْقُ حِمَارٍ misāli temsīl-i mahzdır. Ve

عَفْقٌ [ᶜafḳ] Deve suya çok varıp gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا تَرَدَّدَتْ إِلَى الْمَاءِ كَثِيرًا Ve biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve bir adamı bir nesneden menᶜ edip alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَهُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا حَبَسَهُ وَمَنَعَهُ Ve bir nesneyi rüzgār çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَتِ الرِّيحُ الشَّيْءَ إِذَا ضَرَبَتْهُ Ve

عَفْقٌ [ᶜafḳ] ve

عُفُوقٌ [ᶜufūḳ] Develer merᶜāya salıverildikte sapmayarak bir düzeye doğru gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَتِ الْإِبِلُ عَفْقًا وَعُفُوقًا إِذَا أَرْسَلَتْ فِي الْمَرْعَى فَمَرَّتْ عَلَى وُجُوهِهَا Ve bir adam gittiği yerden geriye çok çok dönüp gelmek maᶜnāsınadır; tekūlu: إِنَّكَ لَتَعْفِقُ أَيْ تُكْثِرُ الرُّجُوعَ Ve

عَفْقٌ [ᶜafḳ] ve

عَفَاقٌ [ᶜafāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] ve كِتَابٌ [kitāb] veznlerinde) Nākayı çok sağmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَ النَّاقَةَ عَفْقًا وَعَفَاقًا إِذَا أَكْثَرَ حَلْبَهَا Ve sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَقَ الرَّجُلُ عَفْقًا وَعَفَاقًا إِذَا ذَهَبَ سَرِيعًا

اَلْعَافِقُ [el-ᶜāfiḳ] Beri öte rücūᶜ ve tereddüdü kesīr olan her şeyᵓe denir; yukālu: هُوَ عَافِقٌ أَيْ رَاجِعٌ مُخْتَلِفٌ كَثِيرُ التَّرَدُّدِ

اَلْمِعْفَاقُ [el-miᶜfāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznninde) Ahbābı çok ziyāret eden adama denir, dāᵓimā zehāb u iyāb eylediği için; yukālu: رَجُلٌ مِعْفَاقُ الزِّيَارَةِ أَيْ كَثِيرُ الزِّيَارَةِ

اَلْعَفْقَةُ [el-ᶜafḳat] (تَمْرَةٌ [temret] veznninde) Nā-bedīdliğe denir; yukālu: هُوَ يَعْفِقُ الْعَفْقَةَ أَيْ يَغِيبُ الْغَيْبَةَ Ve

عَفْقَةٌ [ᶜafḳat] Etfāle mahsūs bir türlü laᶜib adıdır ki toprağı yığıp müteᶜārefleri vech üzere oynarlar.

عِفَاقٌ [ᶜİfāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İbn Mureyy'dir ki Bāhile kabīlesinden Aḥdeb b. ᶜAmr nām kimse mezbūru bir kaht eyyāmda iştirā ve biryān edip ekl eylemiştir.

اَلْعَيْفُقَانُ [el-ᶜayfuḳān] (ᶜayn'ın fethi ve fā'nın zammıyla) عَرْفَجٌ [ᶜarfec] gibi bir otun ismidir.

اَلْإِعْفَاقُ [el-iᶜfāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir kimse iktizāsı yok iken beyhūde bir yere çok varıp gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْفَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ الذَّهَابَ وَالْمَجِيءَ فِي غَيْرِ حَاجَةٍ

اَلْعُفُقُ [el-ᶜufuḳ] (zammeteynle) Sibāᶜdan kurtlara denir, ذِئَابٌ [ẕiᵓāb] maᶜnāsına.

عُفَيْقٌ [ᶜUfeyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Aᶜlāmdandır: Fezaᶜ b. ᶜUfeyḳ tābiᶜīndendir.

اَلتَّعْفِيقُ [et-taᶜfīḳ] Sürüyü gittikleri semtten toplayıp geri döndürmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَفَّقَ الْغَنَمَ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ إِذَا رَدَّهَا عَنْ وُجُوهِهَا

اَلْمُنْعَفَقُ [el-munᶜafaḳ] (fā'nın fethiyle) İsm-i mekāndır, dönecek yere denir, مُنْعَطَفٌ [munᶜaṭaf] maᶜnāsına. Baᶜzılar sudan dönecek yere tahsīs ettiler.

اَلْإِنْعِفَاقُ [el-inᶜifāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] veznninde) Bir işe sürᶜatle koşup gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْعَفَقُوا فِي حَاجَتِهِمْ إِذَا مَضَوْا فِيهَا وَأَسْرَعُوا

اَلْمُعَافَقَةُ [el-muᶜāfeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir kimseyi aldatmağa çabalayıp dürüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَافَقَهُ إِذَا عَالَجَهُ وَخَادَعَهُ مُخَادَعَةً [Ve] مُخَادَعَةٌ [muḫādeᶜat] muᶜālece üzere mürettebdir. Ve kurt gidip gelip sürüyü tebāh ve ifsād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَافَقَ الذِّئْبُ الْغَنَمَ إِذَا عَاثَ فِيهَا ذَاهِبًا وَجَائِيًا

اَلتَّعَفُّقُ [et-teʿaffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَفَّقَ بِفُلَانٍ إِذَا لَاذَ

اَلْإِعْتِفَاقُ [el-iʿtifāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Arslan şikār üzere dönüp salmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَفَقَ الْأَسَدُ فَرِيسَتَهُ إِذَا عَطَفَ عَلَيْهَا Ve kılıçla çarpışmak maʿnāsınadır ki müşāreket içindir; yukālu: إِعْتَفَقَ الْقَوْمُ بِالسُّيُوفِ إِذَا اجْتَلَدُوا

مِعْفَقٌ [Miʿfaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir recül ismidir.

[ع ف ل ق]

اَلْعَفْلَقُ [el-ʿaflaḳ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعَفَلَّقُ [el-ʿafellaḳ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Bol ve sölpük ve sıvık ferce denir; yukālu: فَرْجٌ عَفْلَقٌ وَعَفَلَّقٌ أَيْ وَاسِعٌ رِخْوٌ Ve şaşkın ve bön ve bed-nutk ʿavrete denir ki söylediğini kendisi dahi bilmez ola; ona عَفَلَّقَةٌ [ʿafelleḳat] dahi denir, عَمَلَّسَةٌ [ʿamelleset] gibi; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَفْلَقٌ وَعَفَلَّقٌ وَعَفَلَّقَةٌ أَيْ خَرْقَاءُ سَيِّئَةُ الْمَنْطِقِ

اَلْعُفْلُوقُ [el-ʿuflūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir.

[ع ق ق]

اَلْعَقِيقُ [el-ʿaḳīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemenī dedikleri kırmızı hacerin ismidir ki maʿrūftur, Yemen ülkesinde ve Bahr-i Rūmiyye sevāhilinde bulunur. Ve onun bir nevʿi vardır ki tuzlanmış etten akan su renginde bulanık olup ve hafīce ak ak hutūtu olur. Hacer-i merkūmla taḫattüm muhārebe ve muhāsame hengāmında havf ve ıztırāb-ı kalbi müsekkin ve ẕürūru cemīʿ-i aʿzādan demin inkıtāʿını mūcibdir. Ve cemīʿ-i aksāmının zürūru dişlerin çirk ve sufretini müzīl ve mahrūkunu tılā taharrük-i esnānı dāfiʿdir. Müfredi عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat]tır, cemʿi عَقَائِقُ [ʿaḳāʾiḳ]tir. Ve

عَقِيقٌ [ʿaḳīḳ] Dereye denir; cemʿi أَعِقَّةٌ [eʿiḳḳat]tır. Ve sel suyu yardığı akıntıya denir; yukālu: نَزَلُوا فِي الْعَقِيقِ أَيِ الْوَادِي وَكَذَا كُلُّ مَسِيلٍ شَقَّهُ مَاءُ السَّيْلِ Ve Medīne'de ve Yemāme'de ve Ṭāʾif'te ve Tihāme'de ve Necd ülkesinde birer mevziʿ adıdır ve bunlardan başka altı kıtʿa mevziʿin adıdır. Ve

عَقِيقٌ [ʿaḳīḳ] Mevlūdun saçına ve tüyüne denir ki müy-i māder-zād taʿbīr olunur, gerek insān ve gerek behāʾim olsun. Şārih der ki عَقٌّ [ʿaḳḳ] māddesi şakk ve katʿ maʿnāsına mevzūʿdur, şaʿr-ı mevlūd katʿ olunduğuna mebnī عَقِيقٌ [ʿaḳīḳ] ve عِقَّةٌ [ʿiḳḳat] ve عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat] ıtlāk olundu. Ve عِقَّةٌ [ʿiḳḳat] fi'l-asl masdardır, dereye ve akıntıya عَقِيقٌ [ʿaḳīḳ] ıtlākı münşakk olduklarına mebnīdir; yukālu: قَطَعَ عَقِيقَ الْوَلَدِ وَهُوَ شَعْرُ كُلِّ مَوْلُودٍ مِنَ النَّاسِ وَالْبَهَائِمِ Ve hacer-i mezbūra عَقِيقٌ [ʿaḳīḳ] ıtlākı medār-ı katʿ-ı dem olduğuna mebnīdir.

اَلْعِقَّةُ [el-ʿiḳḳat] (ʿayn'ın kesriyle) Bu dahi yeni doğmuş mevlūdun saçına ve tüyüne denir. Ve ʿinde'l-baʿz عِقَّةٌ [ʿiḳḳat] insān ile hımār cinsinden olana mahsūstur; cemʿi عِقَقٌ [ʿiḳaḳ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

اَلْعَقِيقَةُ [el-ʿaḳīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi mevlūdun saçına ve tüyüne denir. Ve iki yaşına varmamış جَذَعٌ [ceẕaʿ]ın yününe denir. Ve mevlūdun saçı kırkılıp yā tırāş oldukta zebh olunan koyuna ıtlāk olunur.

Mütercim der ki şakk maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu "اَلْغُلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيقَتِهِ" أَيْ إِنَّ أَبَاهُ يُحْرَمُ شَفَاعَةَ وَلَدِهِ إِذَا لَمْ يَعُقَّ عَنْهُ وَهِيَ الشَّاةُ الَّتِي تُذْبَحُ عِنْدَ حَلْقِ شَعْرِ الْمَوْلُودِ Resūlullāh sallallāhu

ʿaleyhi ve sellem hazretleri dāʾimā kabīh isimleri hasene tagyīr eylemeleriyle عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat]ı dahi نَسِيكَةٌ [nesīket]e tahvīl buyurdular. Ve عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat]ın sıfāt ve şurūtu *Şirʿatu'l-İslām* nām kitābda mufassalan meşrūhtur. İntehā. Ve

عَقِيقَةُ الْبَرْقِ [ʿaḳīḳatu'l-berḳ] Şimşeğin sehāb içre kalan uzun şuʿāʿına ıtlāk olunur. ʿArablar ona teşbīhle tāb-dār kılıçlara عَقَائِقُ [ʿaḳāʾiḳ] ıtlāk ederler. Ve

عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat] Su tulumuna ve azık dağarcığına denir. Ve ırmağa denir, نَهْرٌ [nehr] maʿnāsına. Ve sevbden yırtılıp koparıldığı hīnde sargı tarzında kopan bez parçasına denir. Ve sünnet olan çocuğun sünnet derisine denir. Ve havāya doğru atılan oka denir. Şārihin beyānına göre bu mahsūs oktur ki Cāhiliyye'de ona سَهْمُ الْإِعْتِذَارِ [sehmu'l-iʿtiẕār] dahi derler idi, ʿādāt-ı Cāhiliyye'den diyet-i katīle müteʿallik bir mādde zımnında havāya bir ok atarlar idi. Beynlerinde müteʿāref olan vech üzere nüzūl eder ise rızā-dāde olurlar idi.

اَلْعُقُقُ [el-ʿuḳaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi şimşeğin sehāb içre kalan eser-i şuʿāʿına denir.

اَلْعَقُّ [el-ʿaḳḳ] (ʿayn'ın fethi ve ḳāf'ın teşdīdiyle) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّهُ عَقًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهُ Ve mevlūdun halk-ı şaʿrında عَقِيقَةٌ [ʿaḳīḳat] kesmek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّ عَنِ الْمَوْلُودِ إِذَا ذَبَحَ عَنْهُ Ve havāya doğru ok atmak maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: عَقَّ بِالسَّهْمِ إِذَا رَمَى بِهِ نَحْوَ السَّمَاءِ Ve

عَقٌّ [ʿaḳḳ] Sıfat olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعُقُوقُ [el-ʿuḳūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَعَقَّةُ [el-meʿaḳḳat] (مَحَبَّةٌ [meḥabbet] vezninde) Veled peder ve māderine ʿisyān eylemek maʿnāsınadır ki şakk-ı ʿasā-yı tāʿat eder; yukālu: عَقَّ وَالِدَهُ عُقُوقًا وَمَعَقَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ ضِدُّ بَرَّهُ

اَلْعَاقُّ [el-ʿāḳḳ] ve

اَلْعَقُّ [el-ʿaḳḳ] (ʿayn'ın fethiyle) ve

اَلْعَقَقُ [el-ʿaḳaḳ] (ʿayn'ın fethiyle) Peder ve māderine ʿāsī olan nā-halefe denir. Şārih der ki savāb olan عُقَقٌ [ʿuḳaḳ] olmaktır, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ki عَاقٌّ [ʿāḳḳ] ın maʿdūlüdür, عَامِرٌ [ʿāmir] ve عُمَرُ [ʿumer] gibi. İntehā. Ve عَاقٌّ [ʿāḳḳ] lafzının cemʿi عَقَقَةٌ [ʿaḳaḳat]tır.

اَلْعُقُقُ [el-ʿuḳuḳ] (zammeteynle) Bu dahi عَاقٌّ [ʿāḳḳ] ve ʿāsī olan nā-halefe denir; yukālu: وَلَدٌ عَاقٌّ وَعَقٌّ وَعَقَقٌ وَعُقَقٌ أَيْ عَاصٍ لِوَالِدِهِ

عَقَاقِ [ʿaḳāḳi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) عُقُوقٌ [ʿuḳūḳ]tan ismdir, peder ve mādere ʿāsīliğe denir.

اَلْعُقُّ [el-ʿuḳḳ] ve

اَلْعُقَاقُ [el-ʿuḳāḳ] (ʿayn'ların zammıyla) Acı suya denir; yukālu: مَاءٌ عُقٌّ وَعُقَاقٌ أَيْ مُرٌّ

اَلْعُقُوقُ [el-ʿaḳūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Gebe kısrağa denir, katʿ-ı ʿaḳr ve katʿ-ı şübhe eylediğine yāhūd hamli maktūʿ ve meczūm olduğuna mebnīdir; yukālu: فَرَسٌ عَقُوقٌ أَيْ حَامِلٌ Ve gebe olmayan kısrağa denmekle zıdd olur; yukālu: فَرَسٌ عَقُوقٌ أَيْ حَائِلٌ Baʿzılar ʿindinde gebe olmayan عَقُوقٌ [ʿaḳūḳ] ıtlākı tefeʾül cihetiyledir. Cemʿi عُقُقٌ [ʿuḳuḳ]tur zammeteynle ve cemʿü'l-cemʿi عِقَاقٌ [ʿiḳāḳ]tır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve "طَلَبَ الْأَبْلَقَ الْعَقُوقَ" meseli ki mümteniʿü'l-husūl olan nesneyi taleb maʿrizinde darb olunur, "ب،ل،ق" māddesinde beyān olundu. Ve نَوَى الْعَقُوقِ [neva'l-ʿaḳūḳ] ıtlāk ettikleri hurmā çekir-

değı ki be-gāyet yumuşak olmakla ağızda çiğnenir. Gebe atlar mülāyemetinden nāşī geveleyip ekl ettikleri için ıtlāk olundu.

اَلْعَقَاقُ [el-ʿaḳāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْعَقَقُ [el-ʿaḳaḳ] (fethateynle) Kısrak gebe olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّتِ الْفَرَسُ عَقَاقًا وَعَقَقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَمَلَتْ Ve ʿinde'l-baʿz عَقَاقٌ [ʿaḳāḳ] سَحَابٌ [seḥāb] ve كِتَابٌ [kitāb] veznlerinde gebe olan kısrağın bi-ʿaynihi hamline denir. Ve

عَقَقٌ [ʿaḳaḳ] Yarılmak, inşikāk maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّ الشَّيْءُ يَعُقُّ كَعَضَّ يَعَضُّ عَقَقًا إِذَا انْشَقَّ

عَقَّةُ [ʿAḳḳat] (بَقَّةٌ [baḳḳat] vezninde) Nemir b. Ḳāsiṭ kabīlesinden bir batndır. Ve

عَقَّةٌ [ʿaḳḳat] Havāda şimşeğin uzun uzadı şuʿāʿına denir. Ve yerde olan derin çukura denir.

اَلْعِقُّ [el-ʿiḳḳ] (ʿayn'ın kesriyle) Bu dahi yerde olan derin çukura denir; yukālu: وَقَعَ فِي الْعَقَّةِ وَالْعِقِّ أَيِ الْحُفْرَةِ الْعَمِيقَةِ فِي الْأَرْضِ

اَلْعُقَّةُ [el-ʿuḳḳat] (ʿayn'ın zammıyla) Çocuk oyuncağına denir.

اَلْعِقَّانُ [el-ʿiḳḳān] (ʿayn'ın kesriyle) Hurmā ağacının ve üzüm asmasının diplerinden sürüp çıkan filizlere denir ki ıslāh için onları katʿ ederler.

اَلْإِعْقَاقُ [el-iʿḳāḳ] (hemzenin kesriyle) Hurmā ağacının ve üzüm asmasının diplerinden zevāʾid filizler sürüp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَقَّتِ النَّخْلَةُ أَوِ الْكَرْمَةُ إِذَا أَخْرَجَتَا الْعِقَّانَ Ve bir nesneyi acı kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَقَّهُ إِذَا أَمَرَّهُ Ve kısrak gebe kalmak maʿnāsınadır. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir; yukālu: أَعَقَّتِ الْفَرَسُ إِذَا حَمَلَتْ Bu kıyās üzere gebe kısrağa مُعِقٌّ demek lāzım idi, lākin gayr-i kıyās üzere عَقُوقٌ [ʿaḳūḳ] ıtlāk olundu. Ve bu nevādirdendir yāhūd lügat-ı rediyyede مُعِقٌّ [muʿiḳḳ] dahi ıtlāk olunmuştur.

اَلْعَوَاقُّ [el-ʿavāḳḳ] (ʿayn'ın fethi ve ḳāf'ın teşdīdiyle) Hurmā ağacının revādifine denir ki çevresinde bilece biten fidanlardan ʿibārettir; tekūlu: أَقْطَعُ عَوَاقَّ النَّخْلِ أَيْ رَوَادِفَهُ

اَلْعَقْعَقُ [el-ʿaḳʿaḳ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bir nevʿ ak ve kara ile alaca kuş ismidir ki savtı ʿayn ve ḳāf harflerine şebīhtir, Türkīde saksağan dedikleridir.

اَلْإِعْتِقَاقُ [el-iʿtiḳāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznnde) Kılıcı kından sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَّ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ Ve sehāb yarılıp açılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَّ السَّحَابُ إِذَا انْشَقَّ

اَلْإِنْعِقَاقُ [el-inʿiḳāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznninde) Toz havāya ağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَقَّ الْغُبَارُ إِذَا سَطَعَ Ve düğüm pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَقَّتِ الْعُقْدَةُ إِذَا انْشَدَّتْ Ve bulut defʿaten sağanakla yağmur dökmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَقَّتِ السَّحَابَةُ إِذَا تَبَعَّجَتْ بِالْمَاءِ Ve mutlakan yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْعَقَّ الشَّيْءُ إِذَا انْشَقَّ

[ع ل ق]

اَلْعَلَقُ [el-ʿalaḳ] (fethateynle) ʿĀmmeten kana denir دَمٌ [dem] maʿnāsına, ʿalā-kavlin pek kızıl kana yāhūd koyu kana yāhūd uyuşuk kana denir; عَلَقَةٌ [ʿaleḳat] ondan bir kıtʿadır; yukālu: فِي ثَوْبِهِ عَلَقٌ أَيْ عَلَقٌ دَمٌ أَوِ الشَّدِيدُ الْحُمْرَةِ أَوِ الْغَلِيظُ أَوِ الْجَامِدُ İşbu [ʿalaḳ] māddesi yapışıp ilişmek maʿnāsına mevzūʿdur. Ve mutlakan ilişken ve yapışkan nesneye denir. Burada nüshalar iki günedir ve ikisi dahi sahīh ve muhtemeldir. Kiminde وَكُلُّ مَا عُلِّقَ ʿibāretiyle

ki mechūl ve müşeddedü'l-lām olarak mersūmdur, buna göre mutlakan kendisine ilişip عَلَاقَةٌ [ʿalāḳat] olunan nesne demek olur ve kiminde عَلِقَ ʿunvānında ki سَمِعَ veznindedir, merkūmdur, buna göre mutlakan ilişken ve yapışkan nesne demek olur, zīrā fethateynle فَعَلٌ [faʿal] fāʿil maʿnāsına gelir, lākin bunu zeylinde وَالطِّينُ الَّذِي يَعْلَقُ بِالْيَدِ maʿnāsı müʾeyyiddir. Ve ele yapışkan balçığa denir. Ve husūmet-i lāzime ve muhabbet-i lāzime maʿnālarına masdar olurlar, ke-mā se-yuzkeru. Ve

عَلَقٌ [ʿalaḳ] Sülük taʿbīr olunan siyāh ve uzunca kurda denir ki aʿzāya yapıştırılır. Ve eşcār dorusundan mevāşī yediği doruğa denir. Ve yolun işlek yerine denir. Ve kuyunun makara ilişip ipi geçirilen nesneye denir. Ve makaranın kendisine yāhūd ip ve kova ve mihver gibi cümle edevātına ıtlāk olunur yāhūd bakaraya taʿlīk olunan ipe denir. Ve ʿaşk ve muhabbet eylemek maʿnāsınadır; عَلَاقَةٌ [ʿalāḳat] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve عَلَقُ الْقِرْبَةِ [ʿalaḳu'l-ḳirbet], عَرَقُ الْقِرْبَةِ [ʿaraḳu'l-ḳirbet] maʿnāsınadır ki şiddet ve mihnetten kināyedir; yukālu: وَقَعَ فِي عَلَقِ الْقِرْبَةِ أَيْ عَرَقِهَا Ve

عَلَقٌ [ʿalaḳ] Bir işi işlemeğe başlayıp ve onun üzerine olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِقَ يَفْعَلُ كَذَا أَيْ طَفِقَ Ve bilmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلِقَ أَمْرَهُ عَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَلِمَهُ Ve bir nesneye ilişip tutulmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "عَلِقَتْ مَعَالِقَهَا وَصَرَّ الْجُنْدَبُ" Ve mesel-i mezbūr "ص،ر،ر" māddesinde beyan olundu. Mütercim der ki gerçi müʾellif bunu mādde-i mezbūreye ihāle eyledi, lākin onda bir türlü taʿarruz eylemedi. Aslı budur ki bir kuyu kurbünde yurt tutmuş bir kimse bir gün o kuyuya varıp ipini kuyunun ipine bend eyledikten sonra kuyu sāhibine varıp hakk-ı civār iddiʿāsında oldu. Kuyu sāhibi sebebinden suʾāl eyledikte ipini kuyusunun ipine bend eylediğini ihbār eyledi. Kuyu sāhibi bunu işittikte "Ne yabana söylersin, ipini alıp bu semtten bertaraf ol!" diye istiskāl eyledikte mezbūr kelām-ı merkūmu īrād eyledi. Yaʿnī "Kuyunun su çekecek āleti bağlanıp ve جُنْدَبٌ [cundeb] ötmeğe başladı" ki harāret-i eyyāmdan kināyedir, pes bana buradan irtihāl emr-i muhāldir demektir. Bir kimse kendi işine ke-mā yenbagī metānet ve istihkām verdikte darb olunur. Ve baʿzılar "جَفَّ الْقَلَمُ" meselinin maʿrizinde darb ettiler. Ve

عَلَقٌ [ʿalaḳ] ʿAvret gebe kalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَلِقَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَبِلَتْ Ve davarın ağzına sülük yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: شَرِبَتِ الدَّابَّةُ الْمَاءَ فَعَلِقَتْ بِهَا الْعَلَقَةُ أَيْ تَعَلَّقَتْ Ve

عَلَقٌ [ʿalaḳ] Bir nesne ilişip geçmekle yırtılmış yırtığa denir; yukālu: عَلَقٌ أَيْ بِثَوْبِهِ خَرْقٌ مِنْ شَيْءٍ عَلِقَهُ Ve bu hāsıl bi'l-masdar kabīlindendir.

اَلْعُلْقَةُ [el-ʿulḳat] (ʿayn'ın zammıyla) Bu dahi davarın ağaç doruğundan yedikleri doruğa denir. Ve insānın kifāyet mikdārı taʿayyüş edecek maʿīşetine denir; yukālu: لَهُ عُلْقَةٌ وَهِيَ مَا يُتَبَلَّغُ بِهِ مِنَ الْعَيْشِ Ve şol ağaçlara denir ki yaprakları kış mevsimine kalmakla develer bahār hulūlüne kadar onunla taʿayyüş ederler. Ve kahvaltı ve sofralık taʿbīr olunan taʿām-ı muhtasara denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا عُلْقَةً أَيْ لُمْجَةً Ve cüzʾīce nesneden kināye olur; yukālu: لَمْ يَبْقَ عِنْدَهُ عُلْقَةٌ أَيْ شَيْءٌ Ve bir nesneye astıkları askıya denir. Ve ilişiğe denir; tekūlu: عُلْقَةٌ لِي فِي هَذَا الْمَالِ أَيْ عَلَاقَةٌ

اَلْعَلاَقُ [el-ʿalāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْعَلاَقَةُ [el-ʿalāḳat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bunlar da mevāşīnin eşcār uçlarından geçindikleri berk ve şāha denir. Ve

عَلاَقٌ [ʿalāḳ] Sofralık taʿbīr olunan taʿām-ı muhtasara denir, عُلْقَةٌ [ʿulḳat] gibi ki zikr olundu. Ve

عَلاَقَةٌ [ʿalāḳat] عَلَقٌ [ʿalaḳ] gibi bir kimseye gönül ilişip ʿaşk ve muhabbet eylemek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir kimseye yāhūd bir nesneye derūnda olan muhabbet-i lāzimeye denir ki zāʾil ve münfekk olmaya; ʿayn'ın kesriyle de lügattır yāhūd ʿayn'ın fethiyle muhabbet makūlesinin ilişiğine denir ve kesr ile kamçı makūlesinin kulpuna denir ki küşe-i tāziyāne taʿbīr olunur. Pes عَلاَقَةٌ [ʿalāḳat] ism olur; yukālu: عَلاَقَةٌ بِقَلْبِهِ لِفُلاَنٍ بِالْفَتْحِ وَيُكْسَرُ أَيِ الْحُبُّ اللَّازِمُ لِلْقَلْبِ أَوْ بِالْفَتْحِ فِي الْمَحَبَّةِ وَنَحْوِهَا وَبِالْكَسْرِ فِي السَّوْطِ وَنَحْوِهِ Ve

عَلاَقَةٌ [ʿalāḳat] İlişik maʿnāsınadır; عُلْقَةٌ [ʿulḳat] gibi; tekūlu: عَلاَقَةٌ أَيْ لِي فِي هَذَا الْمَالِ تَعَلُّقٌ Ve zahīre celbi için kāfileye koşulup gönderilen deveye denir. Ve sadākat maʿnāsınadır; yukālu: عَلاَقَةٌ أَيْ صَدَاقَةٌ بَيْنَهُمَا Ve husūmet maʿnāsına gelmekle zıdd olur; yukālu: عَلاَقَةٌ أَيْ خُصُومَةٌ بَيْنَهُمَا Ve bir adamın ilişip dāʾimā mukayyed olduğu nesneye denir, kār ve sanʿat ve hirfet gibi; yukālu: عَلاَقَةٌ أَيْ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ مِنْ صِنَاعَةٍ وَغَيْرِهَا Ve kefāf üzere geçinecek maʿāşā denir; yukālu: عَلاَقَةٌ أَيْ مَا يُتَبَلَّغُ بِهِ مِنْ عَيْشٍ لِفُلاَنٍ Ve عَلاَقَةُ الْمَهْرِ [ʿalāḳatu'l-mehr] hatunun ehl ve evliyāsı rāzī olup onunla hatunu tezvīcle tezevvüc eden adama taʿalluk ve iltiyām eyledikleri mikdārdan ʿibārettir, meselā yüz kuruştur; cemʿi عَلاَئِقُ [ʿalāʾiḳ] gelir; yukālu: أَدَّى عَلاَقَةَ الْمَهْرِ أَيْ مَا يَتَعَلَّقُونَ بِهِ عَلَى الْمُتَزَوِّجِ Ve

عَلاَقَةُ [ʿAlāḳat] Tābiʿīnden Ziyād'ın pederi ismidir. Ve ölüme ıtlāk olunur.

اَلْعُلُوقُ [el-ʿulūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْعِلْقُ [el-ʿilḳ] (ʿayn'ın kesriyle) ve

اَلْعَلَقُ [el-ʿalaḳ] (fethateynle) ve

اَلْعَلاَقَةُ [el-ʿalāḳat] (ʿayn'ın fethiyle) Bir kimseye yāhūd bir nesneye gönül ilişip ʿaşk ve muhabbetine giriftār olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِقَهُ وَعَلِقَ بِهِ عُلُوقًا وَعِلْقًا وَعَلَقًا وَعَلاَقَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَوَاهَا وَأَحَبَّهَا

ذُو عَلَقٍ [Ẕū ʿAlaḳ] (fethateynle) Benū Esed yurdunda bir dağdır; onda cemāʿat-i mezbūre Rebīʿa b. Mālik üzere hücūm eylemekle beynlerinde yevm-i Ẕī ʿAlaḳ maʿrūftur.

اَلْعَلَقُ [el-ʿalḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Davar ağaç doruğundan otlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَلِقَتِ الْإِبِلُ الْعِضَاهَ وَعَلَقَتْ عَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا رَعَتْهَا مِنْ أَعْلاَهَا Ve

عَلْقٌ [ʿalḳ] Şol yırtığa denir ki ona bir nesne ilişip dokunmakla yırtılmış ola; yukālu: أَصَابَ ثَوْبَهُ عَلْقٌ وَعَلَقٌ بِفَتْحَتَيْنِ كَمَا مَرَّ أَيْ خَرْقٌ مِنْ شَيْءٍ عَلِقَهُ Ve

عَلْقٌ [ʿAlḳ] Bir mevziʿ adıdır. Ve bir şecer adıdır ki debbāglar istiʿmāl ederler. Ve sövmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَقَهُ عَلْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَتَمَهُ Ve bir adamı dillemek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَقَهُ بِلِسَانِهِ إِذَا سَلَقَهُ

عَلَقَةُ [ʿAleḳat] (fetehātla) Esmādandır: ʿAleḳa b. ʿAbḳar b. Enmār, Becīle kabīlesinden bir kimsedir ki ashābdan Cundeb b. ʿAbdullāh el-ʿAlaḳī onun evlādındandır. Ve ʿAleḳa b. ʿUbeyd, Ezd kabīlesi ricālindendir. Ve ʿAleḳa b. Ḳays bir batn ismidir. Ve ammā Muḥammed b.

ʿİlḳa et-Teymī el-Edīb ʿayn'ın kesriyledir. Ve ʿUllaḳa b. el-Ḥāriṣ ki kabīle-i Ḳays ricālindendir, قُبَّرَةٌ [ḳubberet] veznindedir. Kezālik ʿUḳayl b. ʿUllaḳa ki şāʿirdir ve Hilāl b. ʿUllaḳa ki Ḳādisiyye vakʿasında ser-ʿasker-i ʿAcem olan Rüstem'in kātilidir, قُبَّرَةٌ [ḳubberet] veznindedir.

اَلْمَعْلُوقُ [el-maʿlūḳ] Boğazına su içerken sülük yapışmış insān ve hayvāna denir; yukālu: عُلِقَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ فَهُوَ مَعْلُوقٌ إِذَا نَشِبَ الْعَلَقُ بِحَلْقِهِ

عَلَاقِ [ʿalāḳi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir, taʿalluk kıl maʿnāsınadır; tekūlu: عَلَاقِ يَا هَذَا أَيْ تَعَلَّقْ

اَلْعُلَقُ [el-ʿulaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Gayr-i munsarıf olarak āfet ve dāhiyenin ʿalemidir, فُلَقُ [fulaḳ] lafzıyla istiʿmāl olunur; عَالِقٌ [ʿāliḳ] ve فَالِقٌ [fāliḳ] lafzlarından maʿdūllerdir; yukālu: جَاءَ بِعُلَقَ فُلَقَ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ Ve

عُلَقُ [ʿulaḳ] Ölümlere ıtlāk olunur, مَنَايَا [menāyā] maʿnāsına. Ve eşgāle ıtlāk olunur. Ve cemʿ-i kesīre ıtlāk olunur. Müʾellif وَالْعُلَقُ كَصُرَدٍ الْمَنَايَا وَالْأَشْغَالُ وَالْجَمْعُ الْكَثِيرُ ʿibāretiyle resm eylemekle o minvāl üzere terceme olundu. Ancak vech-i mezkūr üzere عُلَقُ [ʿulaḳ] lafzını dāhiye maʿnāsında ve bunlarda صُرَدٌ [ṣurad] ile vezn eylemekle hele dāhiyede müfred olduğu zāhir olup lākin bu maʿnālar cemʿ olmakla müfred terkībine mülāyim değildir. Gāliben zihni evvele müteʿallik olmakla burada dahi min-gayr-i tenebbüh صُرَدٌ [ṣurad] ile vezn eyledi, zīrā muktezā-yı maʿnā burada عُلَقٌ [ʿulaḳ] cemʿ olmaktır, غُرَفٌ [ġuref] gibi ki غُرْفَةٌ [ġurfet]in cemʿidir, pes عُلَقٌ [ʿulaḳ] dahi عُلْقَةٌ [ʿulḳat]in cemʿi olur, غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde fe'lyuharrer.

ذُومَعْلَقَةٍ [ẕū maʿleḳat] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) İlişken adama denir ki her gördüğü ve uğradığı nesneye ilişip taʿalluk eder ola; yukālu: رَجُلٌ ذُو مَعْلَقَةٍ إِذَا كَانَ يَتَعَلَّقُ بِكُلِّ مَا أَصَابَهُ

اَلْمِعْلَاقَانِ [el-miʿlāḳān] (mīm'in kesriyle) مِعْلَاقٌ [miʿlāḳ]ın tesniyesidir, kova ve zenbīl makūlesinin iki tarafında olan iplere denir ki onlar ile asılırlar. Ve

مِعْلَاقٌ [miʿlāḳ] ve

ذُو مِعْلَاقٍ [ẕū miʿlāḳ] Huccet ve burhānla cedel ve husūmet eden adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مِعْلَاقٌ وَذُو مِعْلَاقٍ أَيْ خَصِمٌ يَتَعَلَّقُ بِالْحُجَجِ Ve

مِعْلَاقٌ [miʿlāḳ] Lisāna ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ شَدِيدُ الْمِعْلَاقِ أَيِ اللِّسَانِ Ve mutlakan kendisiyle bir nesne iliştirilip asılır olan şeyʾe denir, et asacak çengel ve üzengi duvāli gibi; cemʿi مَعَالِيقُ [meʿālīḳ]tir; yukālu: فِي بَيْتِهِ مَعَالِيقُ التَّمْرِ وَالْعِنَبِ وَهُوَ كُلُّ مَا عُلِّقَ بِهِ الشَّيْءُ Ve مَعَالِيقُ [meʿālīḳ] bir cins hurmā ağacının ismidir.

اَلْمُعْلُوقُ [el-muʿlūḳ] (mīm'in zammıyla) Bu dahi kendisiyle bir nesne iliştirilip asılır olan şeyʾe denir.

اَلْعَلْقَى [el-ʿalḳā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir nevʿ nebāttır ki dalları ince ve kırılması ʿasīr olur, ondan süpürge ittihāz ve matbūhunu istiskā için şürb ederler, müfred ve cemʿine ıtlāk olunur.

اَلْعَالِقُ [el-ʿāliḳ] عَلْقَى [ʿalḳā] dedikleri nebāt-ı mezbūr otlayan deveye denir. Ve mugaylān gibi iri meşe ağaçlarına boynunu uzatıp otlayan deveye denir.

اَلْعُلَّيْقُ [el-ʿulleyḳ] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) ve

اَلْعُلَّيْقَى [el-ʿulleyḳā] (قُبَّيْطَى [ḳubbeyṭā] vez-

ninde) Bir nevʿ nebāttır ki ağaçlara sarmaşıp dolaşır. Varakını ağızda çiğnemek diş etlerini mukavvī ve ağızda hādis olan قُلَاعٌ [ḳulāʿ] mazarını dāfiʿ ve zımādı göze ʿārız olan beyāzı ve kabarmasını müzīl ve bevāsīre müfīddir. Ve kökü böbrekte olan taşları pārelemekte müʾessirdir. Cemīʿ-i müfredātta bunu böğürtlen dedikleri nebātla tefsīr ederler ki küçük siyāh dut gibi yemişi olur ve meʾkūldür.

عُلَّيْقُ الْجَبَلِ [ʿulleyḳu'l-cebel] ve

عُلَّيْقُ الْكَلْبِ [ʿulleyḳu'l-kelb] Birer nebāt adlarıdır. Müfredātta عُلَّيْقُ الْجَبَلِ [ʿulleyḳu'l-cebel] böğürtlenin cebelī kısmıyla müfesserdir ki dikenleri az ve dalları ak ve tedvīre māʾil olur. Ve عُلَّيْقُ الْكَلْبِ [ʿulleyḳu'l-kelb] böğürtlenden ekber ve şecere şebīh olur ve semeri zeytūn tarzında ve yeşil baʿdehu kırmızı olur, Türkīde kuş burnu ve it burnu ve yaban gülü derler.

اَلْعَوْلَقُ [el-ʿavlaḳ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Gūl-ı beyābānīye ıtlāk olunur. Ve hırslı kancık kelbe denir. Ve kuyruğa denir, ذَنَبٌ [ẕeneb] maʿnāsına. Ve sibāʿdan kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] maʿnāsına. Ve açlığa ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذَنِي الْعَوْلَقُ أَيِ الْجُوعُ

اَلْعَوَالِقُ [el-ʿAvāliḳ] Yemen'de bir tāʾifedir ki Vādi'l-Ḥanek nām mahalde ikāmet ederler.

اَلْعِلَاقَةُ [el-ʿilāḳat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kamçı makūlesinin kulpuna denir ki zikr olundu. Ve yay asmak için bağladıkları nesneye denir.

اَلْعَلَاقِيَةُ [el-ʿalāḳiyet] (ثَمَانِيَةٌ [ṣemāniyet] vezninde) Şol kimseye denir ki iliştiği nesneden ayrılmaz ola; yukālu: رَجُلٌ عَلَاقِيَةٌ إِذَا عَلِقَ شَيْئًا لَمْ يُقْلِعْ عَنْهُ

اَلْعَلْقَةُ [el-ʿalḳat] (ʿayn'ın fethiyle) Sevbi ağaç ve çalı makūlesi nesne ilişip çekmeğe denir.

اَلْعِلْقُ [el-ʿilḳ] (ʿayn'ın kesriyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve ilişik maʿnāsınadır, عَلَاقَةٌ [ʿalāḳat] gibi; yukālu: لَهُ فِي هَذَا الشَّيْءِ عِلْقٌ أَيْ عَلَاقَةٌ Ve nefīs ve fāhir nesneye ıtlāk olunur ki ona kalb taʿalluk eder; cemʿi أَعْلَاقٌ [aʿlāḳ] ve عُلُوقٌ [ʿulūḳ] gelir; yukālu: جَاءَ بِالْأَعْلَاقِ وَالْعُلُوقِ أَيِ النَّفَائِسِ Ve dağarcığa denir, جِرَابٌ [cirāb] maʿnāsına. Bu iki maʿnāda ʿayn'ın fethiyle de cāʾizdir. Ve bādeye, ʿalā-kavlin yıllamış köhnesine denir. Ve fāhir ve kerīm sevb ve kumaşa denir. Ve kalkana yāhūd kılıca denir. Ve bir nesneye ʿalākası olan adama denir; bu cihetle dāʾimā ʿilm ve maʿrifete muhibb ve tābiʿ olan adama عِلْقُ عِلْمٍ [ʿilḳu ʿilm] ıtlāk olunur, طِلْبُ عِلْمٍ ve تَبِعُ عِلْمٍ gibi; yukālu: هُوَ فُلَانٌ عِلْقُ شَرٍّ ve yukālu: عِلْقُ عِلْمٍ أَيْ يَتْبَعُهُ وَيُحِبُّهُ إِذَا كَانَ كَذَلِكَ

اَلْمُتَعَلِّقُ [el-muteʿallaḳ] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) عِلْقٌ [ʿilḳ] ve عَلَاقَةٌ [ʿalāḳat] gibi ilişiğe ıtlāk olunur; tekūlu: لِي فِي هَذَا الْمَالِ عُلْقَةٌ وَعِلْقٌ وَعُلُوقٌ وَعَلَاقَةٌ وَمُتَعَلِّقٌ بِمَعْنًى

اَلْعَلِيقُ [el-ʿalīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Davarın yemine ıtlāk olunur ki torbaya vazʿ olunur; yukālu: عَلَّقَ مِخْلَاةً بِلَا عَلِيقٍ أَيْ بِلَا قَضِيمٍ

عُلَيْقٌ [ʿUleyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Cebān b. ʿUleyḳ, Ṭayyiʾ kabīlesinden bir kimsedir.

اَلْعَلِيقَةُ [el-ʿalīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) عَلَاقَةٌ [ʿalāḳat] gibi zahīre celbi için kāfileye koşulan deveye denir.

اَلْعَلُوقُ [el-ʿalūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ölüme ıtlāk olunur; yukālu: عَلِقَتْ بِهِ الْعُلُوقُ أَيِ الْمَنِيَّةُ Ve gūl-ı beyābānīye ıtlāk olunur. Ve āfet ve dāhiyeye denir; yukālu: أَصَابَهُ الْعَلُوقُ أَيِ الْغُولُ وَكَذَا الدَّاهِيَةُ Ve deve otlaya-

cak nebāt ve eşcāra denir. Ve bir nevʿ şecere denir ki vazʿ-ı hamli mütekarrib olan nākalar otlar. Ve mutlakan adama yapışan şeyʾe denir. Ve şol nākaya denir ki kendi köşeğinden gayrıya yakılmakla veledine aslā meyl ve hanīn etmeyip her bār yakın gelse onu istişmām edip teberrī eder ola; yukālu: نَاقَةٌ عَلُوقٌ إِذَا كَانَتْ تَعْطِفُ عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا فَلَا تَرْأَمُهُ وَإِنَّمَا تَشُمُّهُ بِأَنْفِهَا وَتَمْنَعُ لَبَنَهَا Burada فَلَا تَرْأَمُهُ zamīri وَلَدٌ [veled]e rāciʿdir, gerçi muktezā-yı nazm-ı siyāk غَيْرٌ [ġayr] a rāciʿ olmaktır, lākin usūl-i sāʾireden وَلَدٌ [veled]e ircāʿı lāyih olmuştur. Ez-cümle Zemaḫşerī, *Muḳaddimetü'l-Edeb*'de "عَلُوقٌ [ʿalūḳ] ān ki beççe-rā mībūyed ve şīr nedehed" ʿibāretiyle resm eylemiştir. Ve zikri ātī meseli bunun zeylinde īrād eylemişlerdir. Vākıʿā bu maʿnāya mülāyemeti zāhirdir. Ve zevcinin gayrını sevmeyen hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَلُوقٌ إِذَا كَانَتْ لَا تُحِبُّ غَيْرَ زَوْجِهَا Ve buğura rām olmayan nākaya denir. Ve veledine yakılmayan nākaya denir; ve minhu kavluhum: "عَامَلْنَا مُعَامَلَةَ الْعَلُوقِ" يُقَالُ لِمَنْ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ لَا فِعْلٍ مَعَهُ Yaʿnī bir kimse bir sözü söyleyip yā bir nesne vaʿd edip ʿuhdesinden gelmedikte īrād olunur. Ve dāʾimā gayrın evlādını irzāʿ eden süt anasına denir.

اَلْعِلْقَةُ [el-ʿilḳat] (ʿayn'ın kesriyle) Yeni doğmuş çocuğa ibtidā dikilmiş sevbe denir, ʿalā-kavlin yenleri yok ʿArab gömleğine denir; yāhūd şol sevbe denir ki biçilip lākin iki tarafı uçkur bağlayacak yere kadar dikilmemiş ola ki bunu küçük kızcağızlar giyinirler yāhūd nefīs ve fāhir sevbe denir. Ve bir ağaç ismidir ki onunla dibāgat olunur. Ve

عِلْقَةُ [ʿİlḳat] Bir recül ismidir.

اَلْعَلَقَاتُ [el-ʿaleḳāt] (fetehātla) عَلَقَةٌ [ʿaleḳat] ın cemʿidir ki عَرَقَةُ الْقِرْبَةِ [ʿaraḳatu'l-ḳirbet] maʿnāsınadır, niteki zikr olundu; ve minhu yukālu: إِسْتَأْصَلَ عَلَقَاتِهِمْ أَيْ عَرَقَاتِهِمْ

اَلْعُلَّاقُ [el-ʿullāḳ] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلْعَلَّاقِيُّ [el-ʿAllāḳiyy] (رَبَّانِيٌّ [rabbāniyy] vezninde) Mışır'ın taraf-ı cenūbīsinde bir hısn adıdır.

اَلْعَلَاقَى [el-ʿalāḳā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) İnsāna vazʿ olunan elkāba ıtlāk olunur; müfredi عَلَاقِيَةٌ [ʿalāḳiyet]tir, ثَمَانِيَةٌ [ṯemāniyet] vezninde.

اَلْعَلَائِقُ [el-ʿalāʾiḳ] Bu dahi elkāba ıtlāk olunur; müfredi عِلَاقَةٌ [ʿilāḳat]tır, كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde; kamçı kulpu gibi adama takıldığı için ıtlāk olundu. Ve şol şikārlara denir ki ayaklarına tuzakların ipleri geçip ilişmiş ola.

اَلْإِعْلَاقُ [el-iʿlāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir ʿuzva sülük yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَرْسَلَ الْعَلَقَ لِيَمُصَّ Burada tercememiz hāsıl-ı maʿnādır, zīrā asl-ı maʿnā yapışmak için sülük salıvermektir. Ve nefīs ve fāhir māla sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ فُلَانٌ إِذَا صَادَفَ عِلْقًا مِنَ الْمَالِ Ve bir belā-yı ʿazīm peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ بِالدَّاهِيَةِ Ve su çektikleri kova ipinin ucuna iki deve koşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ بِالْغَرْبِ بَعِيرَيْنِ إِذَا قَرَنَهُمَا بِطَرَفِ رِشَائِهِ Ve yaya asacak bağ takmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ الْقَوْسَ إِذَا جَعَلَ لَهَا عِلَاقَةً Ve avcının tuzağına av dolaşıp tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْلَقَ الصَّائِدُ إِذَا عَلِقَ الصَّيْدُ فِي حِبَالَتِهِ

اَلتَّعْلِيقُ [et-taʿlīḳ] Bir nesneyi bir nesneye geçirip asmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلَّقَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ مُعَلَّقًا *Esās*'ta تَعْلِيقٌ [taʿlīḳ] bir

nesneyi muᶜallak kılmak maᶜnāsına da mersūmdur ki ne katᶜ ve ne terk eylemekten ᶜibārettir; yukālu: عَلَّقَ أَمْرَهُ وَأَمْرُهُ مُعَلَّقٌ إِذَا لَمْ يَصْرِمْهُ وَلَمْ يَتْرُكْهُ وَمِنْهُ تَعْلِيقُ أَفْعَالِ الْقُلُوبِ İntehā. Ve

تَعْلِيقٌ [taᶜlīḳ] Kapıyı kapamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَلَّقَ الْبَابَ إِذَا أَزْلَجَهُ Ve bir adamın ᶜaşk ve muhabbetine giriftār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عُلِّقَ فُلَانٌ إِمْرَأَةً عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَحَبَّهَا

اَلتَّعَلُّقُ [et-teᶜalluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi bir şeyᵓe geçirip asmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَلَّقَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ مُعَلَّقًا Ve bir adamın ᶜaşk ve muhabbetine giriftār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَلَّقَ الْمَرْأَةَ وَتَعَلَّقَ بِهَا إِذَا أَحَبَّهَا

اَلْإِعْتِلَاقُ [el-iᶜtilāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi bir mahbūbun ᶜaşk ve muhabbetine giriftār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَقَ الْغُلَامَ إِذَا أَحَبَّهُ

اَلْمُتَعَلِّقُ [el-muteᶜalliḳ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) عُلْقَةٌ [ᶜulḳat] ile yaᶜnī sedd-i ramak mikdārıyla taᶜayyüş eden adama denir; ve minhu'l-meselu: "لَيْسَ الْمُتَعَلِّقُ كَالْمُتَأَنِّقِ" Yaᶜnī kifāyet mikdārıyla taᶜayyüş eden adam, taᶜām husūsunda tedkīk ve ihtimām edip dilediğini tenāvül eden kimse gibi değildir, madrib-i mesel maᶜlūmdur.

عَلَّاقٌ [ᶜAllāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Aᶜlāmdandır: ᶜAllāḳ b. Ebī Muslim ve ᶜOṣmān b. Ḥuseyn b. ᶜUbeyde b. ᶜAllāḳ muhaddislerdir. Ve ᶜAllāk b. Şihāb b. Saᶜd b. Zeydimenāt Cāhiliyye'den bir kimsedir.

[ع م ق]

اَلْعَمْقُ [el-ᶜamḳ] (ᶜayn'ın fethi ve zammıyla) ve

اَلْعُمْقُ [el-ᶜumuḳ] (zammeteynle) Kuyu ve deniz makūlesinin derinliğine denir ki dibine doğru buᶜdden ᶜibārettir; yukālu: عُمْقُ الْبِئْرِ وَعُمْقُهَا كَذَا أَيْ قَعْرُهَا

اَلْعَمَاقَةُ [el-ᶜamāḳat] (حَمَاقَةٌ [ḥamāḳat] veznninde) Derin olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَمُقَتِ الْبِئْرُ عَمَاقَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَتْ قَعِيرَةً Ve

عَمَاقَةٌ [ᶜamāḳat] ve

عُمْقٌ [ᶜumḳ] (ᶜayn'ın zammıyla) Yol baᶜīd yāhūd tavīl olmak maᶜnāsına gelir; yukālu: عَمُقَ الطَّرِيقُ وَعَمِقَ عَمَاقَةً وَعُمْقًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ عَمِيقًا

اَلْعَمِيقُ [el-ᶜamīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] veznninde) Vasftır, dibi derin kuyu ve deniz makūlesine denir; cemᶜiعُمُقٌ [ᶜumuḳ] gelir zammeteynle ve عِمَقٌ [ᶜimaḳ] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ve عَمَائِقُ [ᶜamāᵓiḳ] gelir ve عِمَاقٌ [ᶜimāḳ] gelir ᶜayn'ın kesriyle; yukālu: بَحْرٌ عَمِيقٌ وَبِئْرٌ عَمِيقَةٌ أَيْ قَعِيرَةٌ Ve

عَمِيقٌ [ᶜamīḳ] Baᶜīd yāhūd dūr u dırāz olan yola ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ﴾ أَيْ بَعِيدٍ أَوْ طَوِيلٍ وَيُقَالُ فِي التَّعَجُّبِ مَا أَبْعَدَ عَمَاقَةَ الْبِئْرِ وَمَا أَعْمَقَهَا

اَلْعَمْقُ [el-ᶜamḳ] (ᶜayn'ın fethiyle) Beyābānın baᶜīd olan etrāfına denir; ᶜayn'ın zammıyla da cāᵓizdir, cemᶜi أَعْمَاقٌ [aᶜmāḳ]tır. Ve kurutmak için güneşe vazᶜ olunmuş hurmā koruğuna denir. Ve Ṭāᵓif'te bir vādī adıdır. Ve bilād-ı Muzeyne'de bir mevziᶜ yāhūd bir su adıdır; bunda fethateynle de cāᵓizdir. Ve Ḥaleb nevāhīsinde bir kazānın adıdır. Ve bādiyede Vādi'l-Furᶜ nām mahalde bir pınar adıdır. Ve Nehr-i Furāt üzerinde bir hısn adıdır ki hālen harābedir; Muᵓeyyed Ḫalīl b. İbrāhīm el-ᶜAmḳī oradandır.

اَلْعُمَقُ [el-ᶜUmaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve zammeteynle) Ẕātu ᶜIrḳ ile Maᶜdinu Benī

Suleym beyninde ki Mekke cāddesindedir, huccāc-ı Kūfe'nin bir konak yerinin adıdır yāhūd zammeteynle hatādır.

عِمْقَى [ʿimḳā] (ذِكْرَى [ẕikrā] vezninde) Bir nebāt adıdır ve ona عَمَاقِيَةٌ [ʿamāḳiyet] dahi denir, ثَمَانِيَةٌ [ṯemāniyet] vezninde. Ve

عِمْقَى [ʿİmḳā] Şol arzın ismidir ki onda Ebū Ẕüʾeyb el-Huẕelī nām bir şāʿirin yār ve hemdemi katl olunmakla mersiyesinde işbu: "لَمَّا رَأَيْتُ أَخَا الْعِمْقَى تَأَوَّبَنِي || هَمِّي وَأَفْرَدَ ظَهْرِي الْأَغْلَبُ الشَّسِحُ" beytiyle nübde eylemiştir. Ve baʿzılar bunda عِمْقَى [ʿİmḳā] lafzını ʿayn'ın zammıyla rivāyet ve bir dere ile beyān eylediler.

اَلْأَعْمَاقُ [el-Aʿmāḳ] (hemzenin fethiyle) Ḥaleb ile Anṭakiye beyninde bir beldedir. Zemīni masabb-ı miyāh-ı kesīre olmakla dāʾimā merc ve çepel olur, hemān şiddet-i sayf eyyāmında bir mikdārca çekilir. Ve bu ānifen zikr olunan عَمْقٌ [ʿAmḳ] nām kazā olacaktır, eczāsı iʿtibārıyla cemʿ olunmuştur. Hālen ʿAmiḳ Ovası dedikleri onun ovasıdır; haşem-nişīn olan Ekrād tāʾifesinin kışlaklarıdır.

اَلْعَمَقَةُ [el-ʿamaḳat] (fetehātla) Tulumda kalan yağ bulaşığına denir.

اَلْعَمَقُ [el-ʿamaḳ] (fethateynle) Hak ve istihkāk maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ فِيهِ عَمَقٌ أَيْ حَقٌّ

اَلْعَامِقُ [el-ʿāmiḳ] Zikr olunan عِمْقَى [ʿimḳā] nām nebāt otlayan deveye denir.

عِمَاقٌ [ʿİmāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

أَعَامِقُ [Eʿāmiḳ] (hemzenin fethiyle) Bir vādī adıdır.

اَلْإِعْمَاقُ [el-iʿmāḳ] (hemzenin kesriyle) Derin kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْمَقَ الْبِئْرَ إِذَا جَعَلَهَا عَمِيقَةً

اَلتَّعْمِيقُ [et-taʿmīḳ] إِعْمَاقٌ [iʿmāḳ] maʿnāsınadır; yukālu: عَمَّقَ الْبِئْرَ بِمَعْنَى أَعْمَقَهَا Ve bir nesnede derin nazar ve fikr eylemek maʿnāsınadır ki tedkīk ve imʿāndan ʿibārettir; yukālu: عَمَّقَ النَّظَرَ فِي الْأُمُورِ إِذَا بَالَغَ

اَلْإِعْتِمَاقُ [el-iʿtimāḳ] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Derin eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَمَقَ الْبِئْرَ إِذَا جَعَلَهَا عَمِيقَةً

اَلتَّعَمُّقُ [et-teʿammuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Diriltmek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: تَعَمَّقَ فِي كَلَامِهِ إِذَا تَنَطَّعَ

[ع م ل ق]

اَلْعَمَالِيقُ [el-ʿAmālīḳ] ve

اَلْعَمَالِقَةُ [el-ʿAmāliḳat] (ʿayn'ların fethiyle) عِمْلِيقٌ [ʿİmlīḳ] evlādından bir kavm idi ki etrāf-ı bilāda müteferrik olmuşlar idi. Ve

عِمْلِيقٌ [ʿİmlīḳ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] yāhūd قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) İbn Lāveẕ b. İrem b. Sām b. Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdır. Şārih der ki kavm-i ʿĀd bakiyyesinden cebābire idiler, Şām diyārında temekkün ederler idi, Cālūt onlardan idi.

اَلْعَمْلَقَةُ [el-ʿamleḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İşemek ve hadeslemek, ʿalā-kavlin ishālle defʿ etmek maʿnāsınadır; yukālu: عَمْلَقَ الصَّبِيُّ إِذَا بَالَ وَسَلَحَ أَوْ هُوَ الرَّمْيُ بِهِمَا Ve sözü derin söylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَمْلَقَ فِي الْكَلَامِ إِذَا عَمَّقَ

اَلْعِمْلَاقُ [el-ʿimlāḳ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Şol adama denir ki zarāfet ve nezāketle nāsı firīfte ve münhadiʿ eder ola; yukālu: رَجُلٌ عِمْلَاقٌ أَيْ يَخْدَعُكَ بِظَرْفِهِ

[ع ن د ق]

اَلْعُنْدُقَةُ [el-ʿunduḳat] (بُنْدُقَةٌ [bunduḳat] vezninde) Batnın aşağısında göbek yanında-

ki çukura denir ki boğaz çukuru tarzında olur, murād göbek çukuru olacaktır.

[ع ن ف ق]

اَلْعَنْفَقُ [el-ʿanfaḳ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir nesnenin hiffetine denir ki murād hafīf nesne olacaktır. Bu maʿnādandır ki alt dudakla enek aralığında biten azca ve hafīfçe sakal tellerine عَنْفَقَةٌ [ʿanfeḳat] denir. Müʾellif müsāmaha üzere tefsīr eylemiştir; yukālu: عَنْفَقَ أَيْ خَفِيفٌ شَيْءٌ Zīrā hiffet عَنْفَقَةٌ [ʿanfeḳat]ın maʿnāsıdır; yukālu: عَنْفَقَ الشَّيْءُ إِذَا خَفَّ وَقَلَّ Ve عَنْفَقٌ [ʿanfaḳ] lafzının müʾennesi عَنْفَقَةٌ [ʿanfeḳat]tır; yukālu: فِي عَنْفَقَتِهِ شَعْرَاتٌ بِيضٌ وَهِيَ شُعَيْرَاتٌ بَيْنَ الشَّفَةِ السُّفْلَى وَالذَّقَنِ

[ع ن ق]

اَلْعُنُقُ [el-ʿunḳ] (ʿayn'ın zammı ve zammeteynle) ve

اَلْعَنِيقُ [el-ʿanīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْعُنَقُ [el-ʿunaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Boyuna denir, جِيدٌ [cīd] maʿnāsına. Müzekker ve müʾennes olur; cemʿi أَعْنَاقٌ [aʿnāḳ]tır. Ve

عُنُقٌ [ʿunuḳ] Nāstan bir gürūha ıtlāk olunur; tekūlu: أَتَانِي عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve rüʾesā-yı kavme ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ عُنُقُ قَوْمِهِ أَيْ رَئِيسُهُمْ وَهُمْ أَعْنَاقٌ أَيْ أَشْرَافُ الْكَرِشِ Ve عُنُقُ [ʿunuḳu'l-kerish] işkenbenin esfelinden ʿibārettir ki murād göden bağırsağının aşağısıdır. Ve عُنُقُ الْخَيْرِ [ʿunuḳu'l-ḫayr] birr ve hayr ve haseneden bir kıtʿaya ıtlāk olunur; yukālu: لِفُلَانٍ عُنُقٌ مِنَ الْخَيْرِ أَيْ قِطْعَةٌ ve minhu'l-hadīsu: ''اَلْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ'' أَيْ أَكْثَرُهُمْ أَعْمَالًا أَوْ رُؤَسَاءُ لِأَنَّهُمْ يُوصَفُونَ بِطُولِ الْعُنُقِ وَرُوِيَ بِكَسْرِ الْهَمْزَةِ أَيْ إِسْرَاعًا إِلَى الْجَنَّةِ Yaʿnī "Yevm-i kıyāmette müʾezzin zümresi cümleden ezyed aʿmāl-ı hasene kıtʿalarına mazhar olarak mahşūr olurlar." Baʿzılar eşrāf ve sādāt maʿnāsına haml eylemekle ümmet-i Muḥammed beyninde eşrāf ve sādāt olarak haşr olunurlar demek olur, zīrā ʿArablar rüʾesāʾ ve aʿyānı tūl-i أَعْنَاقٌ [aʿnāḳ]la tavsīf ederler. Ve lafz-ı mezbūr hemzenin kesriyle de mervī olmakla isrāʿ maʿnāsına olmağın cümleden ziyāde cennete sürʿat eden tāʾife müʾezzin gürūhu olur demek olur. Ve bunda altı güne vech dahi zikr ederler, şürūh-ı kütüb-i ehādīste mebsūttur. Ve ʿArablar عُنُقٌ [ʿunuḳ] ile bir nesnenin evvelinden kināye ederler, meselā كَانَ ذَلِكَ عَلَى عُنُقِ الدَّهْرِ derler, عَلَى قَدِيمِ الدَّهْرِ maʿnāsına ve هُمْ عُنُقٌ إِلَيْكَ derler onlar sana māʾil ve muntazırlardır diyecek yerde, zīrā boyun medār-ı meyl ü teveccüh ü intizārdır.

ذُو الْعُنُقِ [Ẕu'l-ʿUnuḳ] Miḳdād b. Esved'in feresinin lakabıdır. Ve Yezīd b. ʿĀmir b. Mulevvaḥ nām kimsenin lakabıdır. Ve bir şāʿir-i Cuẕāmī lakabıdır. Ve Ḫuveylid b. Hilāl el-Becelī lakabıdır, boynu kalın olduğu için. Ve mezbūrun oğlu Ḥaccāc b. Ẕi'l-ʿUnuḳ Cāhiliyye rüʾesāsındandır.

اَلْأَعْنَاقُ [el-aʿnāḳ] (hemzenin fethiyle) عُنُقٌ [ʿunuḳ]un cemʿidir ki zikr olundu. Bu maʿnādandır ki teşbīh tarīkiyle rüzgārın havāya ağan tozuntularına أَعْنَاقُ الرِّيحِ [aʿnāḳu'r-rīḥ] ıtlāk ederler; yekūlūne: أَقْبَلَتْ أَعْنَاقُ الرِّيحِ أَيْ مَا سَطَعَ مِنْ عَجَاجِهَا

اَلْمِعْنَقَةُ [el-miʿneḳat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Gerden-bende denir; yukālu: جَاءَتْ وَعَلَيْهَا مِعْنَقَةٌ أَيْ قِلَادَةٌ Ve büyük kumluk önlerinde kāʾin ince uzun kum yığınına ıtlāk olunur. Ve bunda kıyās olan مِعْنَاقَةٌ [miʿnāḳat] olmaktır, zīrā cemʿinde مَعَانِيقُ الرِّمَالِ derler.

ذُو الْعُنُقِ [Ẕu'l-ʿUneyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vez-

ninde) Bir mevziʿdir.

ذَاتُ الْعُنَيْقِ [Ẕātu'l-ʿUneyḳ] Ḥācir nām mahal kurbünde bir sudur.

اَلْمَعْنَقَةُ [el-maʿneḳat] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Büğrü kaya parçasına denir. Ve şol yere denir ki be-gāyet kurak olmakla onda ikāmet kābil olmaya; yukālu: بَلَدٌ مَعْنَقَةٌ أَيْ لَا مُقَامَ بِهِ لِجُدُوبَتِهِ

يَوْمُ عَانِقٍ [yevmu ʿāniḳ] Beyne'l-ʿArab yevm-i maʿrūftur.

اَلْأَعْنَقُ [el-aʿnaḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Uzun boyunlu insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ أَعْنَقُ أَيِ الطَّوِيلُ الْعُنُقِ Ve bir aygır atın ismidir ki خُيُولٌ أَعْنَقِيَّةٌ ona mensūblardır. Ve boynunda beyāz olan kelbe denir. Ve İbrāhīm b. Aʿnaḳ muhaddistir.

بَنَاتُ أَعْنَقَ [Benātu Aʿnaḳ] Selefte Aʿnaḳ nām bir mütemevvil dihkānın kızlarıdır ki pek hūb ve dil-ber olmalarıyla eşʿār-ı ʿArabda īrād olunur. Ve Aʿnaḳ dedikleri mezbūr aygırın dölleri olan kısraklara بَنَاتُ أَعْنَقَ [benātu Aʿnaḳ] ıtlāk olunur. Ve ʿAmr b. Aḥmer nām şāʿirin işbu: "تَظَلُّ بَنَاتُ أَعْنَقَ مُسْرَجَاتٍ || لِرُؤْيَتِهِ يَرُحْنَ وَيَغْتَدِينَا" beytinde vecheyn-i mezbūreynle müfesserdir. Şārihin beyānına göre eğer أَعْنَقُ [aʿnaḳ]tan recül murād olursa مُسْرَجٌ lafzı ism-i fāʿil ve at murād olursa ism-i mefʿūl bünyesiyle olur.

اَلْعَنْقَاءُ [el-ʿanḳā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) أَعْنَقُ [aʿnaḳ]ın müʾennesidir. Bu münāsebetle sīmurg dedikleri kuşa عَنْقَاءُ مُغْرِبٌ [ʿanḳā'u muġrib] ıtlāk olunmuştur ki maʿrūfu'l-ism ve mechūlü'l-cism kuştur, niteki "غ،ر،ب" māddesinde zikr olundu. Mütercim der ki şārihin beyānına göre teʾnīsi دَاهِيَةٌ [dāhiyet] iʿtibārıyladır, lākin dāhiyeye عَنْقَاءُ [ʿanḳā'] ıtlākı tā'ir-i mezbūrdan müteferraʿdır. Vech-i asahhı bu fakīrin "مُغْرِب" māddesinde beyān eylediğidir ki ibtidā dişi olarak halk olunmuştur, gerçi cüssesinin ʿizam ve dahāmeti kezālik otuz güne renkten terekkübü cihetleriyle güyā ki جَمَاعَةُ طَيْرٍ teʾvīl ve iʿtibārı dahi mümkindür, lākin onlara hācet yoktur ve müzekker olan مُغْرِبٌ ile tavsīfi نَاقَةٌ ضَامِرٌ ve لِحْيَةٌ نَاصِلٌ kabīlindendir yāhūd tezkīri istiʿzām cihetine mahmuldür, zīrā ʿArablar şeyʾ-i kebīre zeker ıtlāk ederler. Meselā arı kısmının يَعْسُوبٌ [yaʿsūb] dedikleri büyük reʾīslerine ذَكَرُ النَّحْلِ ıtlāk eder. Ve عَنْقَاءُ [ʿanḳā'] ile āfet ve dāhiyeden kināye olunur. Ve

عَنْقَاءُ [ʿAnḳā'] Mülūk-i Ġassān'dan Ṣaʿlebe b. ʿAmr'ın lakabıdır, gerdanı uzun olduğundan mülakkab olmuştur. Ve yüksek ve etrāfa havāle olan dağın başında olan tepeye ıtlāk olunur. Ve kabīle-i Ḳuḍāʿa'dan bir emīrin lakabıdır. Ve İbn ʿAnḳā' bir şāʿirdir.

عُنْقَى [ʿUnḳā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Bir arzın yāhūd bir derenin ismidir.

اَلْعَنِيقُ [el-ʿanīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Birbirinin boynuna sarmaşmış iki kimsenin her birine denir; yukālu: هُوَ عَنِيقُهُ أَيْ مُعَانِقُهُ

اَلْعَنَقُ [el-ʿanaḳ] (fethateynle) Deve ve sā'ir devābba mahsūs bir güne yürüyüşe denir ki adımlarını açıp boyunlarını sündürüp yere döşenerek eşkin yürüyüşlerinden ʿibārettir, neşāt ve sürʿatle o resme yürürler, tarīk-i Ḥicāz'da gece içre develer neşāta gelip o güne yürüdükleri meşhūdumuz olmuştur ve o dūr u dırāz beyābānı o yürüyüşle kaʿt ederler, tayerān ediyorlar kıyās olunur; yukālu: تَسِيرُ الْإِبِلُ الْعَنَقَ وَهُوَ سَيْرٌ مُسْبَطِرٌ لِلْإِبِلِ وَالدَّابَّةِ Ve

عَنَقٌ [ʿanaḳ] Masdar olur, bir adam uzun boyunlu olmak maʿnāsına; yukālu: عَنِقَ الرَّجُلُ عَنَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَعْنَقَ

اَلْعَنَاقُ [el-ʿanāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Dişi oğlağa denir; cemʿi أَعْنُقٌ [aʿnuḳ] ve عُنُوقٌ [ʿunūḳ] gelir ʿayn'ın zammıyla; ve minhu'l-meselu: "اَلْعُنُوقُ بَعْدَ النُّوقِ" Yaʿnī "Mukaddemā nākalar sāhibi iken şimdi dişi oğlaklara kaldı" demektir. Mesel-i mezbūr bir kimse vüsʿat ve rehā sāhibi iken kıllet ve müzāyakaya düştükte darb olunur.

عَنَاقُ الْأَرْضِ [ʿanāḳu'l-arḍ] Fārisīde siyāhgūş dedikleri cānverdir, Türkīde karakulak dedikleri olacaktır. Cānver-i mezbūr dāʾimā arslan önünce gidip arslanın habercisi olmakla dāhiyeden ve bir emr-i şedīd ü fazīʿden kināye ederler; yekūlūne: جَاءَ بِالْعَنَاقِ وَبِعَنَاقِ الْأَرْضِ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ وَالْأَمْرِ الشَّدِيدِ Ve

عَنَاقٌ [ʿanāḳ] ve

عَنَاقَةٌ [ʿanāḳat] (hā'yla) Haybet ve hüsrān ve nevmīdī maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: جَاءَ فُلَانٌ بِالْعَنَاقِ وَالْعَنَاقَةِ أَيْ بِالْخَيْبَةِ Ve Benātu Naʿş dedikleri yedi kevkebin vasatında olan kevkebe ıtlāk olunur; niteki "ق،و،د" māddesinde tafsīl olundu. Ve

عَنَاقٌ [ʿanāḳ] İki yıllık zekāt mālına denir; kīle ve minhu kavlu Ebī Bekr li-ʿUmer radıyallāhu ʿanhumā hīne hārebe ehle'r-ridde: "لَوْ مَنَعُونِي عَنَاقًا مِمَّا كَانُوا يُؤَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَيْهِ" أَيْ زَكَاةَ عَامَيْنِ وَيُرْوَى عِقَالًا وَهُوَ زَكَاةُ عَامٍ Mütercim der ki *Nihāye*'nin beyānına göre عَنَاقٌ [ʿanāḳ]tan murād bir yaşını tamām etmemiş dişi oğlaktır, İmām Şāfiʿī bu maʿnāyı ahz ile سِخَالٌ [siḫāl]de sadakanın vücūbuna zāhib oldu. Ve baʿzılar iki yıllık māl-ı zekātla tefsīr ettiler, niteki عِقَالٌ [ʿiḳāl] bir yıllığa ıtlāk olunur. Ve

عَنَاقٌ [ʿAnāḳ] Muslim b. ʿAmr el-Bāhilī feresinin ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve Dehnā'da bir menāre-i ʿĀdiyye'nin yaʿnī dikili taş gibi bir mīl-i kadīmin adıdır, niteki Ẕu'r-Rumme işbu: "عَنَاقَ فَأَعْلَى وَاحِفَيْنِ كَأَنَّهُ || مِنَ الْبَغْيِ لِلْأَشْبَاحِ سِلْمٌ مُصَالِحُ" beytinde zikr eylemiştir. Ve

عَنَاقٌ [ʿAnāḳ] Ṭayyiʾ kabīlesi arzında bir vādī ismidir.

اَلْعَنَاقَانُ [el-ʿAnāḳān] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْعَنَاقَةُ [el-ʿAnāḳat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Ġaniyy kabīlesi yurdunda bir sudur.

اَلْعَانِقَاءُ [el-ʿāniḳāʾ] (nūn'un kesriyle) ʿArab tavşanı ve tarla sıçanı dedikleri cānverin yuvalarından birine ıtlāk olunur.

اَلتَّعَنُّقُ [et-teʿannuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ʿArab tavşanı mezkūr yuvasına girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَنَّقَ الْيَرْبُوعُ إِذَا دَخَلَ الْعَانِقَاءَ Ve tavşan başını boynunu yuvasına gömüp sinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَنَّقَ الْأَرْنَبُ إِذَا دَسَّ رَأْسَهُ وَعُنُقَهُ فِي جُحْرِهِ

اَلتَّعَانِيقُ [et-Teʿānīḳ] Bir mevziʿ adıdır. Ve تُعْنُوقٌ [tuʿnūḳ] lafzının cemʿi olur.

اَلتُّعْنُوقُ [et-tuʿnūḳ] (tā'nın zammıyla) Yumuşak topraklı yere denir.

اَلْمِعْنَاقُ [el-miʿnāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) عَنَقٌ [ʿanaḳ] dedikleri yürüyüşü güzel yaʿnī eşkini açık ve rāhat olan ata denir; cemʿi مَعَانِيقُ [meʿānīḳ]tir; yukālu: فَرَسٌ مِعْنَاقٌ أَيِ الْجَيِّدُ الْعَنَقِ

اَلْإِعْنَاقُ [el-iʿnāḳ] (hemzenin kesriyle) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَقَ الْفَرَسُ إِذَا أَسْرَعَ Ve kelbin gerdanına kılāde geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَقَ الْكَلْبَ إِذَا جَعَلَ فِي عُنُقِهِ قِلَادَةً Ve ekin boylanıp sünbülesi çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَقَ الزَّرْعُ

إِذَا طَالَ وَطَلَعَ سُنْبُلُهُ Ve Ülker yıldızı batmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْنَقَتِ الثُّرَيَّا إِذَا غَابَتْ Ve yel toprak savurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْنَقَتِ الرِّيحُ إِذَا أَذْرَتِ التُّرَابَ

اَلْمُعْنِقُ [el-muᶜniḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) Şol pek ve sert yüksek yere denir ki etrāf ve havālīsi yumuşak ve düz ola. Ve mutlakan yüksek arza ve tepeye denir; ve minhu yukālu: مَرْبَأَةٌ مُعْنِقَةٌ أَيْ مُرْتَفِعَةٌ

اَلتَّعْنِيقُ [et-taᶜnīḳ] Bir kimsenin üzerine yürüyüp havāle olmak maᶜnāsınadır, gūyā ki boynundan kavrayıp tutmak için yürür gibi; yukālu: عَنَّقَ عَلَيْهِ إِذَا مَشَى وَأَشْرَفَ Ve hurmānın kapçığı uzamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنَّقَتْ كَوَافِيرُ النَّخْلِ إِذَا طَالَتْ Ve makᶜad taşra uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنَّقَتْ اِسْتُهُ إِذَا خَرَجَتْ Ve hurmā koruğu dibine kadar alacalanıp olmağa başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنَّقَتِ الْبُسْرَةُ إِذَا بَلَغَ التَّرْطِيبُ قَرِيبًا مِنْ قِمَعِهَا Ve bir adamı hāᵓib ve mahrūm kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنَّقَ فُلَانًا إِذَا خَيَّبَهُ Ve bir kimsenin boynunu tutup sıkmak maᶜnāsınadır; ve minhu hadīsu Umm Seleme radıyallāhu ᶜanhā kālet: دَخَلَتْ شَاةٌ فَأَخَذْتُ قُرْصًا تَحْتَ دَنٍّ لَنَا فَقُمْتُ فَأَخَذْتُ مِنْ بَيْنِ لَحْيَيْهَا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ''مَا كَانَ يَنْبَغِي لَكِ أَنْ تُعَنِّقِيهَا'' أَيْ تَأْخُذِي بِعُنُقِهَا وَتَعْصِرِيهَا أَوْ تُخَيِّبِيهَا مِنْ عَنَّقَهُ إِذَا خَيَّبَهُ كَمَا ذُكِرَ وَرُوِيَ ''تُعَنِّكِيهَا'' مِنَ التَّعْنِيكِ وَهُوَ الْمَشَقَّةُ وَالتَّعْنِيفُ وَلَوْ رُوِيَ تُعَنِّفِيهَا بِالْفَاءِ لَكَانَ وَجْهًا

اَلْمُعَنِّقَةُ [el-muanniḳat] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) bir böcek adıdır.

اَلْمُعَنِّقَاتُ [el-muᶜanniḳāt] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Uzun dağlara vasf olur; yukālu: جِبَالٌ مُعَنِّقَاتٌ أَيْ طِوَالٌ

اَلتَّعَانُقُ [et-teᶜānuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-de) ve

اَلْمُعَانَقَةُ [el-muᶜāneḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Birbirinin boyunlarına sarılmak maᶜnāsınadır. Bunlar ᶜāşık ve maᶜşūk gibi muhabbet zımnında sarılmakta müstaᶜmeldir, niteki إِعْتِنَاقٌ [iᶜtināḳ] husūmete mahsūstur. Şārihin beyānına göre gāhca ehadühümā āher mevziᶜinde dahi müstaᶜmel olur; yukālu: تَعَانَقَا وَعَانَقَا إِذَا الْتَوَى كُلُّ وَاحِدٍ عُنُقَهُ بِالْمَحَبَّةِ

اَلْإِعْتِنَاقُ [el-iᶜtināḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bu dahi birbirinin boynuna sarılmak maᶜnāsınadır ki müşāreket içindir, lākin bu husūmete hāss olmakla birbirinin boyunlarını kavrayıp ve boğazına sarmaşmak olur; yukālu: إِعْتَنَقَا فِي الْحَرْبِ وَنَحْوِهَا بِمَعْنَى تَعَانَقَا

اَلْمُعْتَنَقُ [el-muᶜtenaḳ] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Bādiyede serāb lemeᶜān eden yerden uzun uzadı kum yığınının çıkıp görünen ucuna denir ki gūyā serābla إِعْتِنَاقٌ [iᶜtināḳ] eylemiştir.

[ع و ق]

اَلْعَوْقُ [el-ᶜavḳ] (سَوْقٌ [sevḳ] vezninde) Bir kimseyi bir işten alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: عَاقَهُ يَعُوقُهُ عَوْقًا إِذَا حَبَسَهُ وَصَرَفَهُ Ve geciktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاقَهُ إِذَا ثَبَّطَهُ Ve

عَوْقٌ [ᶜavḳ] Bir ehada hayr ve menfaᶜati olmayan şahsa denir; fi'l-asl masdardır, ᶜayn'ın zammıyla da cāᵓizdir; cemᶜi أَعْوَاقٌ [aᶜvāḳ]tır; yukālu: هُوَ عَوْقٌ مِنْ أَعْوَاقٍ أَيْ لَا خَيْرَ عِنْدَهُ Ve dāᵓimā nāsı hayrdan sarf ve menᶜ eden şahsa ıtlāk olunur, عَوْقَةٌ [ᶜavḳat] dahi denir; yukālu: فُلَانٌ عَوْقٌ وَعَوْقَةٌ إِذَا كَانَ يَعُوقُ النَّاسَ عَنِ الْخَيْرِ Ve ᶜArabların ''لَا يَكُونُ ذَلِكَ آخِرَ عَوْقٍ'' kavlleri آخِرَ دَهْرٍ maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki zamānın nihāyetine kadar olmaz demektir ki عَوْقٌ [ᶜavḳ] ve teᵓhīrin tükendiği vakttir. Ve

عَوْقٌ [ʿavḳ] عَائِقٌ [ʿāʾiḳ] maʿnāsına olur, kemā se-yuzkeru. Ve derenin burgaç yerine denir; yukālu: نَزَلُوا عَوْقَ الْوَادِي أَيْ مُنْعَرَجَهُ Ve Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır yāhūd bunda zammladır yāhūd zamm edenler galat eylediler yāhūd صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir. Ve

عَوْقٌ [ʿavḳ] Hatun zevcinin kalbine girip yanında mergūb ve muʿteber olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا عَاقَتِ الْمَرْأَةُ وَلَا لَاقَتْ عِنْدَ زَوْجِهَا أَيْ لَمْ تَلْصَقْ بِقَلْبِهِ Bu maʿnā hāsıl-ı maʿnādır ve mefʿūlden iktifā ile böylece müstaʿmeldir ve hemīşe لَاقَتْ kelimesiyle müstaʿmeldir. Asl-ı terkīb مَا عَاقَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجَهَا عَنِ النَّظَرِ وَالْمَحَبَّةِ إِلَى الْغَيْرِ وَلَا لَاقَتْ عِنْدَهُ أَيْ لَا لَصِقَتْ takdīrindedir, yaʿnī merʾe zevcini gayra nazar ve muhabbetten sarf ile kendisine hasr ve tahsīs eylemedi demektir ki ʿindinde vakʿ ve iʿtibārı müstelzimdir. Ve liyākat, iltisāk maʿnāsınadır ve terkīb-i mezbūr hemīşe makām-ı nefye mahsūstur.

اَلتَّعْوِيقُ [et-taʿvīḳ] ve

اَلْإِعْتِيَاقُ [el-iʿtiyāḳ] Bunlar da عَوْقٌ [ʿavḳ] ve sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّقَهُ وَاعْتَاقَهُ بِمَعْنَى عَاقَهُ

اَلْعَائِقُ [el-ʿāʾiḳ] ve

اَلْعَوِقُ [el-ʿaviḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) عَوْقٌ [ʿavḳ] gibi bir işten alıkoyup menʿ ve sarf eden māniʿ ve meşgaleye denir; tekūlu: عَاقَنِي عَائِقٌ وَعَوْقٌ بِالْفَتْحِ وَالضَّمِّ كَمَا مَرَّ وَعَوِقٌ أَيْ صَارِفٌ وَشَاغِلٌ

يَعُوقُ [yeʿūḳ] (yā-yı tahtiyyenin fethiyle) Hazret-i Nūḥ ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām kavminin perestiş ettikleri putun ismidir. Ve baʿzılar dedi ki يَعُوقُ [yeʿūḳ] selefte sulehādan herkesin muʿtekad ve mergūbu bir adam idi, hulūl-i ecel-i mevʿūduyla ʿāzim-i dārü'l-hulūd olduktan sonra nās ona be-gāyet müteʾessif ve müteʾessir olup cezaʿ ve ıztırāb eylediler, şeytān-ı laʿīn igtinām-ı fırsat edip hemān bir adam sūretine temessül ve onlara gelip size Yeʿūḳ'un sūretini temsīl edeyim, mihrāb-ı cāmiʿe nasb edesiz tā ki her namāzda onu müşāhede ile tesliye bulasız diye tesvīl eylemekle onlar dahi reʾyini istihsān eylediler. Pes laʿīn-i mesfūr, Yeʿūḳ'un sūretini ve ondan sonra vefāt eden yedi nefer sulehānın sūretlerini bi-ʿaynihā düzüp mihrāblarına vazʿ eylediler ve onlara dāʾimā taʿzīm eder oldular. Mürūr-ı zamānla evlādları ābāʾ ve ecdādının taʿzīmleri cihetinden gāfil olmalarıyla ābāʾ ve ecdādımız bunlara ʿubūdiyyet ederler idi diyerek asnām ittihāz ve perestiş eder oldular.

اَلْعَوَائِقُ [el-ʿavāʾiḳ] عَائِقَةٌ [ʿāʾiḳat]ın cemʿidir ki bir nesneyi cihetinden menʿ ve ʿavk eden hālete ve meşgaleye denir; ve minhu عَوَائِقُ الدَّهْرِ أَيِ الشَّوَاغِلُ مِنْ أَحْدَاثِهِ

اَلْعَيِّقُ [el-ʿayyiḳ] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) ضَيِّقٌ [ḍayyiḳ] kelimesine itbāʿan īrād olunur; yukālu: ضَيِّقٌ لَيِّقٌ عَيِّقٌ إِتْبَاعٌ Ve

عَيِّقٌ [ʿayyiḳ] Nāsı dāʾimā işinden gücünden ʿavk ve teʾhīr eden kimseye denir; bunda yā-yı müşeddedenin fethiyle de cāʾizdir; yukālu: رَجُلٌ عَيِّقٌ وَعَيَّقٌ أَيْ ذُو تَعْوِيقٍ وَتَرْبِيثٍ Bunların aslı عَيْوِقٌ ve عَيْوَقٌ idi.

اَلْعُوَقُ [el-ʿuvaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْعِوَقُ [el-ʿivaḳ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْعُوَقَةُ [el-ʿuveḳat] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bunlar da nāsı dāʾimā umūr ve mesālihından ʿavk ve تَبْثِيطٌ [tebṯīṭ] eden adama denir.

اَلْعُوَّقُ [el-ʿuvvaḳ] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Bu dahi عَيِّقٌ [ʿayyiḳ] ve عُوَقٌ [ʿuvaḳ]

maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin korkak adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ عُوَّقٌ أَيْ يُثَبِّطُ النَّاسَ عَنْ أُمُورِهِمْ أَوْ جَبَانٌ Ve عُوَّقٌ [ʿuvvaḳ] عَائِقٌ [ʿāʾiḳ] lafzından cemʿ olur.

اَلْعُوَقُ [el-ʿuvaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) عَائِقٌ [ʿāʾiḳ] ve şāgil maʿnāsınadır. Ve korkak adama denir. Ve şol adama denir ki dāʾimā onu umūr ve mesālih-i zāʾide kendi işinden ʿavḳ eder ola; yukālu: رَجُلٌ عُوَقٌ أَيْ لاَ يَزَالُ تُعَوِّقُهُ أُمُورٌ عَنْ حَاجَتِهِ Ve kasd eylediği işi fiʿle getirir olan adama denir. Bu iki maʿnāda vāv'ın teşdīdiyle de lügattır.

عُوَقَةُ [ʿUveḳat] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Yemāme'de bir mevziʿ adıdır.

عَوَقٌ [ʿAvaḳ] (fethateynle) ʿAbdulḳays kabīlesinden bir batn ismidir; fuzalā-yı seleften Munẕir b. Mālik ve Şeyhü'l-Buḫārī Muḥammed b. Sinān el-ʿAvaḳiyyān onlardandır. Ve

عَوَقٌ [ʿavaḳ] Açlık maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَخَذَنِي الْعَوَقُ أَيِ الْجُوعُ

اَلْعَوِقُ [el-ʿaviḳ] (خَجِلٌ [ḫacil] vezninde) Aç adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَوِقٌ لَوِقٌ أَيْ جَائِعٌ

عَاقْ عَاقْ [ʿāḳ ʿāḳ] Karganın savtından hikāyedir.

عُوقٌ [ʿŪḳ] (نُوحٌ [nūḥ] vezninde) Selefte tūl-i kāmetle zebān-zede olan ʿŪc nām kimsenin pederi ismidir ki ʿŪc b. ʿŪḳ tūl-i kāmette darb-ı meseldir. ʿĀmme-i nāsın ʿŪc b. ʿUnuḳ demeleri yanlıştır.

اَلْعُوَاقُ [el-ʿuvāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Dābbenin yürürken karnından zuhūr eden savta denir.

اَلْعُيُّوقُ [el-ʿAyyūḳ] (قَيُّومٌ [ḳayyūm] vezninde) Bir kırmızı tābān ve müşteʿil kevkebin ismidir, Kehkeşān'ın dāʾimā sağ tarafında Süreyyā'nın ardınca gidip ve Süreyyā'ya takaddüm eylemez; yukālu: طَلَعَ الْعُيُّوقُ وَهُوَ نَجْمٌ أَحْمَرُ مُضِيءٌ فِي طَرَفِ الْمَجَرَّةِ الْأَيْمَنِ يَتْلُو الثُّرَيَّا لا يَتَقَدَّمُهَا Şārihin beyānına göre Deberān dedikleri kevkebler ile Süreyyā miyānında olmakla onları Süreyyā ile mülākāttan عَوْقٌ [ʿavḳ] ve menʿ eylediği için عَيُّوقٌ [ʿayyūḳ] ıtlāk eylediler. Ve bu فَيْعُولٌ [feyʿūl] veznindedir, vāv yā'ya münkalib ve idgām olundu. Ve Ezherī ʿindinde يَفْعُولٌ [yefʿūl] veznindedir.

اَلْإِعْوَاقُ [el-iʿvāḳ] (hemzenin kesriyle) Yolda dābbe dermānde kalıp yāhūd zād-ı rāh tükenmekle seyrden kesilip öylece kalmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَعْوَقَ بِيَ الدَّابَّةُ أَوِ الزَّادُ أَيْ قَطَعَ يَعْنِي عَجَزْتُ عَنِ السَّفَرِ

اَلْمُعْوِقُ [el-muʿviḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznninde) Hafakān-ı kalbe uğramış adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُعْوِقٌ أَيْ مُخْفِقٌ Ve aç adama denir; yukālu: هُوَ مُعْوِقٌ أَيْ جَائِعٌ

اَلتَّعَوُّقُ [et-teʿavvuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Oyalanıp eğlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَوَّقَ الرَّجُلُ إِذَا تَثَبَّطَ

[ع ه ق]

اَلْعَوْهَقُ [el-ʿavhaḳ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Uzun adama denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ عَوْهَقٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve bir buğur adıdır ki soy develer ona nisbet olunur. Ve levni siyāha māʾil karamtık öküze denir. Ve dağ kırlangıcı dedikleri kuşa denir. Ve kara kargaya denir. Ve lāzverd yaʿnī lāciverd taʿbīr olan hacere denir, ʿalā-kavlin lāciverde şebīh bir türlü boya ismidir. Ve semāʾ renginde olup karamtıkça olan levne denir ki koyu māʾī ve lāciverdī olacaktır. Ve baʿzılar ʿindinde siyāh tüylü deveye denir. Ve boz renkli devekuşunun uzun olanına denir. Ve kayın ağacının güzīdesine denir ki yay

düzerler. Ve bir çemen-zār ismidir.

اَلْعَوْهَقَانِ [el-ᶜAvheḳān] (tesniye bünyesiyle) İki kevkebdir ki Ferḳadān'ın yanlarına doğru müntesiklerdir, medārları Ḳuṭb cāh[ı] verāsındadır.

اَلْعَيْهَقُ [el-ᶜayhaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Cünbüş ve neşāt maᶜnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ الْعَيْهَقُ أَيِ النَّشَاطُ

اَلْعَيْهَقَةُ [el-ᶜayheḳat] (hā'yla) Bir kuş adıdır.

اَلْعَيْهَاقُ [el-ᶜayhāḳ] (ᶜayn'ın fethiyle) Dalāl ve güm-rāhī maᶜnāsınadır; yukālu: مَا هَذَا الْعَيْهَاقُ أَيِ الضَّلَالُ

اَلْعَوْهَقَةُ [el-ᶜavheḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamı dalāl ve güm-rāhlığa uğratmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَاذَا عَوْهَقَكَ أَيْ رَمَى بِكَ فِي الْعَيْهَاقِ

[ع ي ق]

اَلْعَيْقَةُ [el-ᶜayḳat] (ᶜayn'ın fethiyle) Deniz yalısına ve kıyısına denir, سَاحِلُ الْبَحْرِ [sāḥilü'l-baḥr] maᶜnāsına.

اَلْعَيْقُ [el-ᶜayḳ] (ᶜayn'ın fethiyle) عَوْقٌ [ᶜavḳ] lafzında lügattır; yukālu: عَاقَهُ يَعِيقُهُ عَيْقًا بِمَعْنَى عَاقَهُ عَوْقًا Ve su hissesine denir; yukālu: أَخَذَ عَيْقَهُ أَيْ نَصِيبَهُ مِنَ الْمَاءِ

عِيقْ [ᶜīḳ] (ᶜayn'ın kesriyle) Zecr ve āzār kelimātındandır.

اَلتَّعْيِيقُ [et-taᶜyīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Seslenmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَيَّقَ الرَّجُلُ إِذَا صَوَّتَ

اَلْعَيُّوقُ [el-ᶜAyyūḳ] (قَيُّومٌ [ḳayyūm] vezninde) Bir kevkeb ismidir ki ānifen zikr olundu, vāvī ve yāᵓīdir, zīrā عَيْقٌ [ᶜayḳ] عَوْقٌ [ᶜavḳ] maᶜnāsına da gelir.

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUᶜCEME

(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ب ر ق]

اَلْغُبْرُقَةُ [el-ġubruḳat] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Gözleri büyücek ve mükahhal gibi be-gāyet siyāh olan hatuna denir ki cāmūs gözlü taᶜbīr olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ غُبْرُقَةُ الْعَيْنَيْنِ أَيْ وَاسِعَتُهُمَا شَدِيدَةُ سَوَادِ سَوَادِهِمَا

[غ ب ق]

اَلْغَبُوقُ [el-ġabūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Akşam vakti içilen bāde ve süt makūlesi nesneye denir, صَبُوحٌ [ṣabūḥ] mukābilidir; yukālu: شَرِبَ الْغَبُوقَ وَهُوَ مَا يُشْرَبُ بِالْعَشِيِّ

اَلْغَبْقُ [el-ġabḳ] (سَبْقٌ [sebḳ] vezninde) غَبُوقٌ [ġabūḳ] içirmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَبَقَهُ غَبْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَقَاهُ الْغَبُوقَ

اَلْإِغْتِبَاقُ [el-iġtibāḳ] (غَبُوقٌ [ġabūḳ] içmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِغْتَبَقَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الْغَبُوقَ

اَلْمُغْتَبَقُ el-muġtebaḳ] (mīm'in zammı ve bā'nın fethiyle) İsm-i mekān olur, غَبُوقٌ [ġabūḳ] içecek mahalle denir. Ve masdar-ı mīmī olur, غَبُوقٌ [ġabūḳ] içmek maᶜnāsına.

اَلْغَبْقَانُ [el-ġabḳān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vezninde) Dāᵓimā غَبُوقٌ [ġabūḳ] içen kişiye denir, müᵓennesinde غَبْقَى [ġabḳā] denir; yukālu: رَجُلٌ غَبْقَانُ وَامْرَأَةٌ غَبْقَى إِذَا كَانَ يَشْرَبُ الْغَبُوقَ

اَلْغَبَقَةُ [el-ġabeḳat] (fetehātla) Şol ipe denir ki çift süren ve kuyudan su çeken öküzün boyunduruk durmak için hörgücü üzere arkuru gelen haşebeye bend ederler.

اَلتَّغَبُّقُ [et-teġabbuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Akşam sütünü sağmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَبَّقَ الرَّجُلُ إِذَا حَلَبَ بِالْعَشِيِّ

[غ د ق]

اَلْغَدَقُ [el-ġadaḳ] (fethateynle) Çok suya denir; yukālu: مَاءٌ غَدَقٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve Ḥasen b. Bişr b. İsmāʿīl b. Ġadaḳ huffāzdan Şeyh ʿAbdulġanī şeyhidir. Ve

غَدَقٌ [ġadaḳ] Masdar olur, pınarın suyu firāvān olmak maʿnāsına; yukālu: غَدِقَتِ الْعَيْنُ غَدَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَزُرَتْ

بِئْرُ غَدَقٍ [Biʾru Ġadaḳ] (izāfetle) Medīne'de bir kuyu adıdır.

اَلْغَيْدَقُ [el-ġaydaḳ] ve

اَلْغَيْدَقَانُ [el-ġaydeḳān] (ġayn'ın ve dāl'ın fethiyle) ve

اَلْغَيْدَاقُ [el-ġaydāḳ] (بَيْطَارٌ [beyṭār] veznin-de) Ter ü tāze civāna denir. Ve civānlığa vasf olur; yukālu: شَابٌّ وَشَبَابٌ غَيْدَقٌ وَغَيْدَقَانٌ وَغَيْدَاقٌ أَيْ نَاعِمٌ Ve

غَيْدَاقٌ [ġaydāḳ] Kerīm ve muhsin adama vasf olur; yukālu: رَجُلٌ غَيْدَاقٌ أَيْ كَرِيمٌ Ve ke-ler yavrusuna denir. Ve gerimli uzun ata denir; yukālu: فَرَسٌ غَيْدَاقٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve

غَيْدَقَانٌ [ġaydeḳān] Kerīmü'l-huluk olan tāze civāna denir; yukālu: شَابٌّ غَيْدَقَانٌ أَيْ نَاعِمٌ كَرِيمُ الْخُلُقِ

اَلْغَيَادِيقُ [el-ġayādīḳ] (ġayn'ın fethiyle) Yı-lanlara denir, حَيَّاتٌ [ḥayyāt] maʿnāsına.

اَلْإِغْدَاقُ [el-iġdāḳ] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِغْدِيدَاقُ [el-iġdīdāḳ] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Yağmurun katarātı firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْدَقَ الْمَطَرُ وَاغْدَوْدَقَ إِذَا كَثُرَ قَطْرُهُ

اَلْغَيْدَقَةُ [el-ġaydeḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Bir adamın ağzının tükürüğü çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَيْدَقَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ بُزَاقُهُ

[غ ر ق]

اَلْغَرَقُ [el-ġaraḳ] (fethateynle) Suya bo-ğulmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرِقَ فِي الْمَاءِ غَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَسَبَ Ve bir içim süt içmek maʿnāsınadır; yukālu: غَرِقَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الْغُرْقَةَ Ve bir adamın ihtiyācı kalma-yıp müstagnī ve bī-niyāz olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غَرِقَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَغْنَى

اَلْغَرِقُ [el-ġariḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْغَارِقُ [el-gāriḳ] (نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde) ve

اَلْغَرِيقُ [el-ġarīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Suya gark olmuş adama denir. غَرِيقٌ [ġarīḳ] in cemʿi غَرْقَى [ġarḳā] gelir, مَرِيضٌ [marīḍ] ve مَرْضَى [marḍā] gibi; bāb-ı rābiʿden dahi ism-i fāʿil نَاصِرٌ [nāṣir] vezninde gelmek muttaridedir, عَالِمٌ [ʿālim] ve عَاشِقٌ [ʿāşiḳ] ve نَاعِمٌ [nāʿim] gibi.

اَلْغَرِقَةُ [el-ġariḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Ziyādesiyle suya kanmış arza ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ غَرِقَةٌ إِذَا كَانَتْ فِي غَايَةِ الرِّيِّ

اَلْغَارُوقُ [el-Ġārūḳ] Kūfe Mescidi'nin is-midir ki murād zemīni olacaktır, zīrā feverān-ı tennūr onun birköşesinden ol-makla tūfān-ı Nūḥ vākiʿ olup ʿālem oradan suya gark oldu. Kāle'ş-şārih fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi ʿAlī radıyallāhu ʿanhu ve zeke-re Mescidi'l-Kūfe fī zāviyetihi: "فَارَ التَّنُّورُ وَفِيهِ هَلَكَ يَغُوثُ وَيَعُوقُ وَهُوَ الْغَارُوقُ"

اَلْغُرْقَةُ [el-ġurḳat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir içim süt ve şerbet makūlesine denir; cemʿi غُرَقٌ [ġuraḳ]tır, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

غُرَقُ [Ġuraḳ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Yemen diyārında Hemdān kabīlesine mahsūs bir belde ismidir.

غَرَقٌ [Ġarḳ] (فَرْقٌ [farḳ] vezninde) Bir kar-yedir ve bu غَزَقٌ [Ġazaḳ] mushafı değildir ki zā-yı muʿceme iledir, muhaddisīnden

Curmūz b. ʿAbdullāh el-Ġarḳī oradandır.

اَلْغِرْقِيءُ [el-ġirḳiʾ] (ġayn'ın kesriyle) Yumurta kabuğunun içinde beyāzına yapışık ince zara denir. Ve bunun mahall-i zikri bu makāmdır, zīrā hemzesi zāʾiddir. Cevherī vehminden nāşī hemze bābında zikr eyledi. Şārih der ki müʾellif dahi mahsūs bāb-ı mezbūrda sebt eyledi. Ve Cevherī orada hemzenin ziyādesine tenbīh eyledi.

اَلْغَرْقَأَةُ [el-ġarḳaʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tavuk taşra kabuksuz yalnız ince zar ile yumurta yumurtlamak maʿnāsıdır; yukālu: غَرْقَأَتِ الدَّجَاجَةُ بَيْضَتَهَا إِذَا بَاضَتْهَا وَلَيْسَ لَهَا قِشْرٌ يَابِسٌ

غُرَيْقٌ [Ġurayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Benī Suleym yurdunda bir dere adıdır.

اَلْغَرْقَةُ [el-ġarḳat] (ġayn'ın fethiyle) Bir içim süt almak maʿnāsınadır; tekūlu: غَرَقْتُ مِنَ اللَّبَنِ غَرْقَةً إِذَا أَخَذْتَ مِنْهُ كُثْبَةً

اَلْغَرِقُ [el-ġariḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) غَرِيقٌ [ġarīḳ] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Bu maʿnādandır ki bir nesneden korkmuş olmakla çağırmaktan sesi boğulup kesilmiş olan adama غَرِقُ الصَّوْتِ [ġariḳu'ṣ-ṣavt] ıtlāk olunur; yukālu: إِنَّهُ لَغَرِقُ الصَّوْتِ أَيْ مُنْقَطِعُهُ مَذْعُورٌ

اَلْغِرْيَاقُ [el-ġiryāḳ] (جِرْيَالٌ [ciryāl] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلْإِغْرَاقُ [el-iġrāḳ] (hemzenin kesriyle) Suya boğmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْرَقَهُ وَغَرَّقَهُ فِي الْمَاءِ بِمَعْنًى Bu maʿnāda sülāsī istiʿmāl olunmaz. Ve ammā kavluhu taʿālā: ﴿وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا﴾ فَالْغَرْقُ فِيهِ أُقِيمَ مُقَامَ الْمَصْدَرِ الْحَقِيقِيِّ أَيْ إِغْرَاقًا Yaʿnī āyet-i merkūmede غَرْقٌ [ġarḳ] kelimesi fi'l-asl ism-i masdar olup masdar makāmına ikāmet olunmuştur. Mütercim der ki Saʿdī Çelebī bu vechi beyāndan sonra hazf-ı zevāʾid ile أَغْرَقَ sīgasından masdar olmak ihtimālini dahi īrād eylemiştir. Ve vech-i evvel آذَى-أَذَاةً ve أَصَابَ-صَوَابًا ve سَلَّمَ-سَلَامًا ve أَطَاعَ-طَاعَةً ve أَطَاقَ-طَاقَةً kabīlindendir ki ism-i masdar masdar-ı hakīkī mevziʿinde müstaʿmeldir. Ve bu semāʿīdir. İntehā. Ve

إِغْرَاقٌ [iġrāḳ] Bir kabı gereği gibi doldurmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَغْرَقَ الْكَأْسَ إِذَا مَلَأَهُ Ve yay çeken adama yayı şiddet ve ifrātla çekmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki yayı doldurmak taʿbīr olunur; yukālu: أَغْرَقَ النَّازِعُ فِي الْقَوْسِ إِذَا اسْتَوْفَى مَدَّهَا

اَلتَّغْرِيقُ [et-taġrīḳ] Bu dahi suya boğmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّقَهُ بِمَعْنَى أَغْرَقَهُ Ve yayı doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرَّقَ النَّازِعُ فِي الْقَوْسِ إِذَا اسْتَوْفَى مَدَّهَا Ve katl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غَرَّقَهُ إِذَا قَتَلَهُ Bunun aslı ḳābile olan hatun kıtlık yılında tevellüd eden mevlūdu son suyunda boğarlar idi, baʿdehu kesret-i istiʿmālle mutlakan katlde istiʿmāl olundu.

اَلْمُغَرَّقُ [el-muġarraḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُغْرَقُ [el-muġraḳ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Gümüş ile bi't-tamām tezyīn olunmuş nesneye ıtlāk olunur; yukālu: لِجَامٌ مُغَرَّقٌ بِالْفِضَّةِ وَمُغْرَقٌ أَيْ مُحَلًّى

اَلْإِسْتِغْرَاقُ [el-istiġrāḳ] Bir nesneyi ser-āpā kaplamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَغْرَقَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَوْعَبَهُ Ve şiddetle bayılarak gülmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَغْرَقَ فِي الضَّحِكِ إِذَا اسْتَغْرَبَ Ve devenin karnı pek büyümekle kolan ve göğüslük her yerini tutup sıkılamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: "إِسْتَغْرَقَ الْبَعِيرُ التَّصْدِيرَ" إِذَا ضَخُمَ بَطْنُهُ فَاسْتَوْعَبَ الْحِزَامَ حَتَّى ضَاقَ عَنْهُ Misāl-i mezbūrda الْبَعِير

fāʿil ve اَلتَّصْدِير mefʿūldür.

اَلْإِغْتِرَاقُ [el-iġtirāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) At sürüye karışıp baʿdehu cümlesine sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِغْتَرَقَ الْفَرَسُ الْخَيْلَ إِذَا خَالَطَهَا ثُمَّ سَبَقَهَا Ve soluğu ziyādesiyle içeri çekmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki hıçkırma derecesinde ola; yukālu: إِغْتَرَقَ النَّفَسَ إِذَا اسْتَوْعَبَ فِي الزَّفِيرِ Ve devenin karnı pek büyümekle göğüslük ve kolan daralmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَرَقَ الْبَعِيرُ التَّصْدِيرَ إِذَا ضَخُمَ بَطْنُهُ فَاسْتَوْعَبَ الْحِزَامَ حَتَّى ضَاقَ عَنْهُ Ve mahbūbe dil-ber bi'l-cümle enzār-ı nāsı kendisine müştagil kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فُلَانَةٌ تَغْتَرِقُ نَظَرَهُمْ أَيْ تَشْغَلُهُمْ بِالنَّظَرِ إِلَيْهَا عَنِ النَّظَرِ إِلَى غَيْرِهَا لِحُسْنِهَا

اَلْإِغْرِيرَاقُ [el-iġrīrāḳ] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Göz yaşla dolmak maʿnāsına müstaʿmeldir, şöyle ki merdüm-i dīde yaşa gark ola; yukālu: إِغْرَوْرَقَتْ عَيْنَاهُ إِذَا أَدْمَعَتَا كَأَنَّهَا غَرِقَتْ فِي دَمْعِهَا

غَارِيقُونُ [ġārīḳūn] yāhūd أَغَارِيقُونُ [eġārīḳūn] (hemze ile) Bir nebāt kökünün ismidir yāhūd bir nesnedir ki müteʿaffin olmuş eşcār cevfinde tekevvün eder, Türkīde katran köpüğü dedikleridir ki köke şebīh ve deryā-yı Rūm cezīrelerinden Eġārīḳā nām cezīreden getirirler, incir ve cemīz gibi ağaçların cevflerinde taʿaffün sebebiyle tekevvün eder, meşe ağacında kav tekevvün eylediği gibi. Sümümun tiryākıdır, müfettih ve ahlāt-ı kedireyi müshil ve müferrih ve ʿırku'n-nesā ve vecaʿ-ı mefāsıla be-gāyet müfīd ve sālihtir. Ve taʿlīki lesʿ-i ʿakrebe māniʿdir.

[غ ر د ق]

اَلْغَرْدَقَةُ [el-ġardeḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] veznin-de) Halkı toz ve talaz bürümek, ʿalā-kavlin gecenin zulmeti her şeyʾi bürümek maʿnāsınadır; yukālu: غَرْدَقَ الْغُبَارُ النَّاسَ إِذَا أَلْبَسَهُ أَوِ الْغَرْدَقَةُ إِلْبَاسُ اللَّيْلِ كُلَّ شَيْءٍ Kezālik perde makūlesini salıverip örtmek maʿnāsınadır; yukālu: غَرْدَقَ السِّتْرَ وَنَحْوَهُ إِذَا أَرْسَلَهُ

[غ ر ن ق]

اَلْغُرْنُوقُ [el-ġurnūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) ve

اَلْغِرْنَوْقُ [el-ġirnevḳ] (فِرْدَوْسٌ [firdevs] vez-ninde) ve

اَلْغُرْنَيْقُ [el-ġurneyḳ] (ġayn'ın zammı ve nūn'un fethiyle) Su kuşlarından bir siyāh, ʿalā-kavlin beyāz kuşun adıdır. Ve ʿinde'l-baʿz غُرْنُوقٌ [ġurnūḳ] ve غُرْنَيْقٌ [ġurneyḳ] ki ġayn'ların zammıyladır, bu iki ism turna kuşuna denir, كُرْكِيٌّ [kurkiyy] gibi; yāhūd turnaya şebīh bir kuştur. Ve esāmī-i ātiye şābb-ı nāʿime denir, ke-mā se-yuzkeru. Bu kuş cemīʿ-i müfredātta kuğu taʿbīr olunan ak su kuşuyla mübeyyendir, kazdan büyük ve boynu uzun olur, Fārisīde ona ḳū derler. Ve bunun işbu "غ،ر،ق" māddesinde zikri sahīh değildir, Cevherī vehminden nāşī orada zikr eyledi ki nūn'unun ziyādesine zāhib olmuştur. Şārih der ki İbn Cinnī rivāyet eder ki Sībeveyhi bu māddenin benāt-ı erbaʿ olduğuna yaʿnī asālet-i nūn'una ve Ebū Ḥayyān ziyādesine zāhib oldu. Ve İbn Eṣīr *Nihāye*'de benāt-ı erbaʿ rāddesinde zikr ve beyāzı vech-i tesmiye eylemiştir. Ve

غُرْنَيْقٌ [ġurneyḳ] (ġayn'ın zammı ve nūn'un fethiyle) ve

غُرْنُوقٌ [ġurnūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

غِرْنِيقٌ [ġirnīḳ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) ve

غَرَنْيَقٌ [ġarenyaḳ] (سَمَوْأَلٌ [semevʾel] vez-

ninde) ve

غِرْنَوْقٌ [ġirnevḳ] (فِرْدَوْسٌ [firdevs] veznin-de) ve

غِرْنَاقٌ [ġirnāḳ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

غُرَانِقٌ [ġurāniḳ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bedeni sīm gibi beyāz ve gül gibi ter ü tāze dil-ber civāna denir; cemʿleri غَرَانِيقُ [ġarānīḳ] ve غَرَانِقَةٌ [ġarāniḳat] gelir. Ve

غُرْنُوقٌ [ġurnūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Örülmüş saç topuna denir. Ve bir şecer adıdır; cemʿi غُرَانِقُ [ġurāniḳ]tir. ʿAlā-kavlin غُرْنُوقٌ [ġurnūḳ] ve غُرَانِقُ [ġurāniḳ] bir nebāttır ki عَوْسَجٌ [ʿavsec] ağacının kökün-de biter, be-gāyet yumuşak ve latīf olur; cemʿi غَرَانِيقُ [ġarānīḳ] gelir. Ve ʿinde'l-baʿz غُرْنُوقٌ [ġurnūḳ] tāze ve müstetir olan otlu-ğa denir ki güneş ve sāʾir havādis uğrama-dığından ter ü tāze ola. Ve

غُرَانِقٌ [ġurāniḳ] Aʿzāʾ ve endāmı tām ve her yeri uygun, etine dolu tāze delikanlı-ya denir, mahbūbeye de vasf olur; yukālu: شَابٌّ غُرَانِقٌ أَيْ تَامٌّ وَامْرَأَةٌ غُرَانِقٌ وَغُرَانِقَةٌ أَيْ شَابَّةٌ مُمْتَلِئَةٌ Pes burada غُرَانِقٌ [ġurāniḳ] müfred olur. Şārih der ki تِلْكَ الْغَرَانِيقُ الْعُلَى fıkra-sında غَرَانِيق [ġarānīḳ]ten murād asnāmdır, beyāz cihetiyle tuyūr-ı mezkūreye teşbīh olunmuştur.

اَلْغُرَانِقَةُ [el-ġurāniḳat] ve

اَلْغُرَانِقِيَّةُ [el-ġurāniḳiyyet] (ġayn'ların zammıyla) Şol nerm kisveye vasf olur ki nesīm-i dil-güşā onu beri öte perīşān eder ola; yukālu: لِمَّةٌ غُرَانِقَةٌ وَغُرَانِقِيَّةٌ أَيْ نَاعِمَةٌ تُفَيِّئُهَا الرِّيحُ

اَلْغَرْنَقَةُ [el-ġarneḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Göz fātir olmakla şuʿāʿ-ı şemse na-zar ederken iplik iplik nesneler görünme-ğe denir.

اَلْغُرْنَقُ [el-Ġurnaḳ] (جُنْدَبٌ [cundeb] vez-ninde) Benū Suleym yurdunda bir vādī adıdır.

[غ ز ق]

غَزَقٌ [Ġazaḳ] (ġayn'ın ve zāy-ı muʿcemenin fethiyle) Merv kazāsında bir karye adıdır. Ve bu غَرْقٌ [Ġarḳ] musahhafı değildir.

[غ س ق]

اَلْغَسَقُ [el-ġasaḳ] (fethateynle) Gecenin ibtidā karanlığına denir; yukālu: مِنَ الْغَسَقِ إِلَى الْفَلَقِ أَيْ مِنْ ظُلْمَةِ أَوَّلِ اللَّيْلِ Ve

غَسَقٌ [ġasaḳ] Buğday içinde زُؤَانٌ [zuʾān] ve karamuk gibi zāʾid nesneye denir. Müfredāt-ı sāʾire beyānına göre karamuk olacaktır.

اَلْغُسُوقُ [el-ġusūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْغَسَقَانُ [el-ġaseḳān] (fetehātla) Göz du-manlanıp seçmez olmak yāhūd yaşar-mak maʿnāsınadır; zulmet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: غَسَقَتْ عَيْنُهُ وَغَسِقَتْ غُسُوقًا وَغَسَقَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا أَظْلَمَتْ أَوْ دَمَعَتْ Ve

غَسَقَانٌ [ġaseḳān] Yaradan sarı su akmak maʿnāsınadır; yukālu: غَسِقَ الْجُرْحُ غَسَقَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَالَ مِنْهُ مَاءٌ أَصْفَرُ Ve

غَسْقٌ [ġasḳ] (ضَرْبٌ [ḍarb] vezninde) ve

غَسَقَانٌ [ġaseḳān] (fetehātla) Bulut yağmur çisentiletmek maʿnāsınadır; yukālu: غَسَقَتِ السَّمَاءُ غَسْقًا وَغَسَقَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَرَشَّتْ Ve memeden süt dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: غَسَقَ اللَّبَنُ إِذَا انْصَبَّ مِنَ الضَّرْعِ Ve

غَسْقٌ [ġasḳ] ve fethateynle

غَسَقٌ [ġasaḳ] ve

غَسَقَانٌ [ġaseḳān] Gece pek karanu olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَسَقَ اللَّيْلُ غَسْقًا وَغَسَقًا

Ve وَغَسَقَانًا إِذَا اشْتَدَّتْ ظُلْمَتُهُ

غَسَقَانٌ [ġaseḳān] Bir nesne dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَسِقَ الْمَاءُ غَسَقَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْصَبَّ

اَلْإِغْسَاقُ [el-iġsāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi gece pek muzlim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْسَقَ اللَّيْلُ إِذَا اشْتَدَّتْ ظُلْمَتُهُ Ve gecenin ibtidā karanusuna girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْسَقَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْغَسَقِ Ve müᵓezzin akşam ezānını ibtidā karanlığa kadar teᵓhīr eylemek maᶜnāsına istiᶜmāl-i şerᶜīdir; yukālu: أَغْسَقَ الْمُؤَذِّنُ إِذَا أَخَّرَ الْمَغْرِبَ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ Burada وَالْغُسُوقُ وَالْإِغْسَاقُ ᶜibāreti dahi mersūm olmakla tekrār olduğundan taᶜarruz olunmadı. Nihāyet إِغْسَاقٌ [iġsāḳ]ı غُسُوقٌ [ġusūḳ] gibi mücerred إِظْلَامٌ [iẓlām] maᶜnāsına haml ile tekrārdan tefassī olunur.

اَلْغَاسِقُ [el-ġāsiḳ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Kamere ıtlāk olunur yāhūd şafak gāᵓib olduğu hīnde leyle ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ﴾ أَيِ اللَّيْلِ إِذَا دَخَلَ أَوِ الثُّرَيَّا إِذَا سَقَطَتْ لِكَثْرَةِ الطَّوَاعِينِ وَالْأَسْقَامِ عِنْدَ سُقُوطِهَا وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَجَمَاعَةٌ مِنْ شَرِّ الذِّكَرِ إِذَا قَامَ Yaᶜnī baᶜzılar mutlakan kamer ile ve baᶜzılar leyl ile ve baᶜzılar husūfa dāhil kamer ile ve baᶜzılar zulmete dāhil gece ile tefsīr eylediler, zīrā mevkiᶜ-i şerr ü şūrdur. Ve baᶜzılar irtifāᶜdan sākıt olan Süreyyā ile tefsīr eylediler ki o hengāmda tavāᶜīn ve eskām çok tahaddüs eder, husūsan devābb ve mevāşī helākları o evānda olur ve tulūᶜ ve irtifāᶜında mündefiᶜ olur, niteki "إِذَا طَلَعَ النَّجْمُ ارْتَفَعَتِ الْعَاهَاتُ" hadīsinde işāret olunmuştur. Ve fi'l-*Cāmiᶜi'ṣ-Ṣaġīr* "إِذَا طَلَعَتِ الثُّرَيَّا أَمِنَ الزَّرْعُ مِنَ الْعَاهَاتِ" Ve İbn ᶜAbbās ve müfessirīnden cemāᶜat-i kesīre kıvāma gelmiş zeker ile beyān eylediler ki şerr ve şūrun ālet-i mahsūsu olduğu tezkīrden müstagnīdir.

اَلْغُسُوقُ [el-ġusūḳ] (وُقُوفٌ [vuḳūf] vezninde) Karanu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَسَقَ اللَّيْلُ غُسُوقًا إِذَا أَظْلَمَ

اَلْغَسَاقُ [el-ġasāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْغَسَّاقُ [el-ġassāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bārid ve müntin ve bed-rāyiha içeceğe denir. Kāle'ş-şārih; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا﴾ أَيْ بَارِدًا مُنْتِنًا Burada بَارِدٌ [bārid]den murād gāyetü'l-gāye bārid olandır ki içilmez rütbesinde ola. Müᵓellif hemān اَلْبَارِدُ الْمُنْتِنُ ᶜunvānıyla tefsīr eylemekle mutlak içecek ile terceme olundu, lākin *Ṣiḥāḥ*'ta ve sāᵓirde اَلْمَاءُ الْبَارِدُ الْمُنْتِنُ ᶜibāretiyle mersūm olmakla burada اَلْمَاءُ kaydı sākıt olmak dahi muhtemeldir. *Esās*'ta ehl-i nārın cülūdlarından seyelān eden mā-i esved ile müfesserdir. Pes vech-i tesmiye sevād olur. Müᵓellifin tefsīrine göre de sevād elbette taᶜaffüne lāzım ve melzūm-ı gālibdir. Ve Rāġib *Mufredāt*'ta مَا يَقْطُرُ مِنْ جُلُودِ أَهْلِ النَّارِ ᶜibāretiyle beyān eylemiştir. Ve Beyḍāvī'de مَا يَغْسِقُ أَيْ يَسِيلُ مِنْ صَدِيدِهِمْ وَقِيلَ الزَّمْهَرِيرُ ᶜibāretiyle müfesser olmakla غَسَقٌ [ġasaḳ] lafzını seyl ve cereyān maᶜnāsına haml eylemiştir, niteki müᵓellif mukayyeden beyān eyledi. Ve garībdir ki Cevāliḳī غَسَّاقٌ [ġassāḳ] lafzını lügat-ı Türkiyyede soğuk ve kokmuş suya denmekle gūyā ki muᶜarreb ᶜadd eylemiştir. Her hālde حَمِيمٌ mukābelesiyle müᵓellifin tefsīri ercahtır. Ve kuriᵓe bi't-tahfīf ve't-teskīl.

[غ ش ق]

اَلْغَشْقُ [el-ġaşḳ] (ġayn'ın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Yumuşak nesne-

ye vurmak maʿnāsınadır.

[غ ص ل ق]

اَلْغَصْلَقَةُ [el-ġaṣleḳat] (ġayn'ın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) İyice tuzlanmamış ve hoşça pişmemiş tatarı ete ve pastırmaya denir.

[غ ف ق]

اَلْغَفْقُ [el-ġafḳ] (ġayn'ın fethiyle) Zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ الْحِمَارُ غَفْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَرَجَتْ مِنْهُ رِيحٌ Ve bir adamı çok vurup dövmek maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ فُلَانًا بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ كَثِيرًا Ve deve her sāʿat suya gelmek maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا وَرَدَتْ كُلَّ سَاعَةٍ Ve erkek eşek dişiye peyderpey aşmak maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ الْحِمَارُ الْأَتَانَ إِذَا أَتَاهَا مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ Ve

غَفْقٌ [ġafḳ] Şiddetli olmayan hafīfçe yağmura denir. Ve bir nesne üzere hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ عَلَيْهِ إِذَا هَجَمَ Ve gāʾib ve nā-bedīd olduktan sonra nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ فُلَانٌ إِذَا آبَ مِنَ الْغَيْبَةِ فَجْأَةً

اَلْغَفْقَةُ [el-ġafḳat] (صَفْقَةٌ [ṣafḳat] vezninde) Bir mikdārca uyumak maʿnāsınadır; yukālu: غَفَقَ الْقَوْمُ غَفْقَةً إِذَا نَامُوا نَوْمَةً

اَلتَّغْفِيقُ [et-taġfīḳ] Ehl-i meclisin kelimātını dinleyerek uyumak maʿnāsınadır; yukālu: غَفَّقَ فُلَانٌ إِذَا نَامَ يَسْمَعُ حَدِيثَ الْقَوْمِ Ve yılan sokmuş adamı uyutmamakla tīmār eylemek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin uykusuz kaldıktan sonra uyumak maʿnāsınadır; yukālu: غَفَّقَ السَّلِيمَ إِذَا عَالَجَهُ وَسَهَّدَهُ أَوِ التَّغْفِيقُ نَوْمٌ فِي أَرَقٍ

اَلْمَغْفِقُ [el-maġfiḳ] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Merciʿ maʿnāsınadır.

اَلتَّغَفُّقُ [et-teġaffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bütün gün şarāb içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَفَّقَ الشَّرَابَ إِذَا شَرِبَهُ يَوْمَهُ أَجْمَعَ Cevherī burada اَلْمُنْغَفَقُ لِلْمُنْصَرَفِ ʿibāretiyle مُنْغَفَقٌ dönecek yer maʿnāsına olmak üzere sebt edip lākin o ʿayn-ı mühmele ile olmakla onda ve istişhād eylediği ürcūzede galat eyledi. Şārih der ki Cevherī, Aṣmaʿī ile İbn Aʿrābī'den rivāyet eylemiştir.

غَافِقٌ [Ġāfiḳ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Endelus'te bir hısn adıdır.

اَلْإِغْتِفَاقُ [el-iġtifāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İhāta eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَفَقَ بِهِ إِذَا أَحَاطَ

[غ ف ل ق]

اَلْغَفَلَّقَةُ [el-ġafelleḳat] (عَفَلَّقَةٌ [ʿafelleḳat] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu ve mühmele ile efsahtır.

[غ ق ق]

اَلْغَقُّ [el-ġaḳḳ] (شَقٌّ [şaḳḳ] vezninde) ve

اَلْغَقِيقُ [el-ġaḳīḳ] (حَقِيقٌ [ḥaḳīḳ] vezninde) Zift kaynar iken vakır vakır sesi çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: غَقَّ الْقَارُ غَقًّا وَغَقِيقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا غَلَى وَسُمِعَ صَوْتُهُ Ve çakır doğan ötmek maʿnāsınadır; yukālu: غَقَّ الصَّقْرُ إِذَا صَوَّتَ Ve su geniş yerden darca yere akarken çağlamak maʿnāsınadır; yukālu: غَقَّ الْمَاءُ غَقًّا وَغَقِيقًا إِذَا صَاتَ صَائِرًا مِنْ سَعَةٍ إِلَى ضِيقٍ Ve

غَقٌّ [ġaḳḳ] Karganın sesi boğulup gılzatlendikte olan ötmesinden hikāyedir.

اَلْغَقْغَقَةُ [el-ġaḳġaḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Çakır doğan ötmek maʿnāsınadır; yukālu: غَقْغَقَ الصَّقْرُ إِذَا صَوَّتَ

اَلْغَقَّاقُ [el-ġaḳḳāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْغَقُوقُ [el-ġaḳūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Cimāʿ hālinde ferci öten ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ غَقَّاقٌ وَغَقُوقٌ إِذَا كَانَتْ يُسْمَعُ لِفَرْجِهَا صَوْتٌ عِنْدَ الْجِمَاعِ

اَلْغَقَقَةُ [el-ġaḳaḳat] (fetehātla) Dağ kırlangıç kuşlarına denir.

غِقْ غِقْ [ġiḳ ġiḳ] (ġayn'ların kesriyle) Bir nesne kaynar iken zuhūr eden savtından hikāyedir; ve minhu'l-hadīs: "إِنَّ الشَّمْسَ لَتَقْرُبُ مِنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى إِنَّ بُطُونَهُمْ تَقُولُ غِقْ غِقْ" وَهِيَ حِكَايَةُ صَوْتِ الْغَلَيَانِ

[غ ل ف ق]

اَلْغَلْفَقُ [el-ġalfaḳ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yosuna denir طُحْلُبٌ [ṭuḥlub] maʿnāsına, ʿalā-kavlin suda nābit bir güne otluktur ki yassı yaprakları olur. Ve rehāʾ ve vüsʿat üzere olan dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ غَلْفَقٌ أَيْ رَخِيٌّ Ve kebāde gibi mülāyim yaya denir; yukālu: قَوْسٌ غَلْفَقٌ أَيْ رِخْوَةٌ Ve asma üzere oldukça yaprağa denir. Ve hurmā līfine denir. Ve kavl ve fiʿli çirkīn çolpa ve hemec karıya denir; yukālu: تَزَوَّجَ غَلْفَقًا أَيْ خَرْقَاءَ سَيِّئَةَ الْمَنْطِقِ وَالْعَمَلِ

اَلْغِلْفَاطُ [el-ġilfāṭ] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Çabuk yürüyen ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ غِلْفَاقُ الْمَشْيِ أَيْ سَرِيعَتُهُ Ve uzun ʿavrete denir, yukālu: إِمْرَأَةٌ غِلْفَاقٌ أَيْ طَوِيلَةٌ

غُلَافِقَةُ [Ġulāfiḳat] (ġayn'ın zammıyla) Yemen'de Zebīd sāhilinde bir karye adıdır.

اَلْغَلْفَقَةُ [el-ġalfeḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Muʿsir ve bed-hāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلْفَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْسَرَ Ve bed söylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَلْفَقَ الْكَلَامَ إِذَا أَسَاءَهُ

[غ ل ق]

اَلْغَلْقَةُ [el-ġalḳat] (ġayn'ın fethi ve kesriyle) ve

اَلْغَلْقَى [el-ġalḳā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir cins küçük ağaç ismidir ki Ḥicāz ve Tihāme ve Ḥabeş memleketlerinde olur, onunla aʿlā dibāgat olunur. Ve Ḥabeşe tāʾifesi onunla ālāt-ı harb suvarıp tesmīm ederler, o ālātın isābet eylediği vücūd aslā felāh bulmayıp helāk olur. Bunu müfredātta ṭoḫşīḳūn ile beyān ederler ki sütleğen nevʿinden semmiyyetli bir nebattır, bilād-ı Ermen'de onunla silāh namlusunu suvarırlar.

اَلْمَغْلُوقُ [el-maġlūḳ] Şecer-i غَلْقَةٌ [ġalḳat] ile dibāgat olunmuş deriye denir; yukālu: إِهَابٌ مَغْلُوقٌ إِذَا دُبِغَ بِالْغَلْقَةِ

اَلْغَلْقُ [el-ġalḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Kapı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: غَلَقَ الْبَابَ غَلْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَدَّهُ Ve bu lüsgadır yaʿnī hatādır yāhūd lügat-ı rediyye-i mehcūredir, fasīh olan ifʿāl bābında olmaktır. Ve غَلْقٌ [ġalḳ] bu maʿnādan ismdir, kapıyı kapamağa denir. Ve

غَلْقٌ [ġalḳ] Pek ırak yere gitmek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَقَ فِي الْأَرْضِ غَلْقًا إِذَا أَمْعَنَ Ve

غَلْقٌ [ġalḳ] Arık ve koca adama ve deveye, ʿalā-kavlin kızıl benizli adama ve kızıl tüylü deveye denir; yukālu: رَجُلٌ أَوْ جَمَلٌ غَلْقٌ أَيْ كَبِيرٌ أَعْجَفُ أَوْ أَحْمَرُ

اَلْغُلُقُ [el-ġuluḳ] (zammeteynle) Kapanmış kapıya denir, niteki zammeteynle فُتُحٌ [futuḥ] bunun mukābilidir; yukālu: بَابٌ غُلُقٌ أَيْ مُغْلَقٌ

اَلْغَلَقُ [el-ġalaḳ] (fethateynle) مِغْلَاقٌ [miġlāḳ] maʿnāsınadır ki kapıyı kapayacak mandala ve sürgüye ve kilīde denir; yukālu: أَغْلَقَ الْبَابَ بِالْغَلَقِ أَيِ الْمِغْلَاقِ وَهُوَ مَا يُغْلَقُ بِهِ الْبَابُ Ve

غَلَقٌ [ġalaḳ] Masdar olur, verdiği karz bedeli yanına vazʿ olunan rehni medyūn vakt-i meşrūtta edā etmemekle mürtehin o rehne müstehak olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلِقَ الرَّهْنُ غَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَحَقَّهُ

الْمُرْتَهِنُ وَذَلِكَ إِذَا لَمْ يُفْتَكَكْ فِي الْوَقْتِ الْمَشْرُوطِ Şārih der ki fiʿl-i mezbūr efʿāl-i Cāhiliyye'den olmakla işbu: "لَا يَغْلَقُ الرَّهْنُ بِمَا فِيهِ" hadīsiyle nehy ve refʿ olundu. Pes غَلَقٌ [ġalaḳ] fekk-i rehnin zıddı olur. Ve

غَلَقٌ [ġalaḳ] Hurmā dallarının dipleri kurulanmakla meyve vermekten kalmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلِقَتِ النَّخْلَةُ إِذَا دَوَّدَتْ أُصُولَ سَعَفِهَا فَانْقَطَعَ حَمْلُهَا Ve devenin arkası aslā onulmayacak vech üzere yağır olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلِقَ ظَهْرُ الْبَعِيرِ إِذَا دَبِرَ دَبَرًا لَا يَبْرَأُ

اَلْمِغْلَاقُ [el-miġlāḳ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) ve

اَلْمُغْلُوقُ [el-muġlūḳ] (mīm'in zammıyla) Bunlar da kapıyı kapayacak ālete denir, kilīd ve tırkaz ve mandal ve sürgü gibi. مُغْلُوقٌ [muġlūḳ] kelimesi ki mīm-i mazmūme ile مُكْحُلٌ [mukḥul] ve مُسْعُطٌ [musʿuṭ] gibi nevādirdendir.

اَلْمِغْلَقُ [el-miġlaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kumar oklarından bir ok yāhūd kumar tazʿīf oldukta yedincide gelen oka denir; cemʿi مَغَالِقُ [meġāliḳ] gelir. ʿAlā-kavlin مَغَالِقُ [meġāliḳ] kumarda fāʾiz olan oakların nuʿūt ve evsāfındandır, esmāsından değildir.

اَلْإِسْتِغْلَاقُ [el-istiġlāḳ] Pazarı muhayyer kılmayıp vech-i katʿī ile vermek maʿnāsınadır ki bāb-ı muʿāmeleyi iglāk etmiş olur; tekūlu: إِسْتَغْلَقَنِي فِي بَيْعَتِهِ أَيْ لَمْ يَجْعَلْ لِي خِيَارًا فِي رَدِّهِ وَيُقَالُ إِسْتَغْلَقْتُ عَلَيَّ بَيْعَتُهُ إِذَا صَارَ كَذَلِكَ Ve tekellümde hasr olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَغْلَقَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ إِذَا أُرْتِجَ

اَلْغَلِقُ [el-ġaliḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Çepreşik çetin söze denir; yukālu: كَلَامٌ غَلِقٌ أَيْ مُشْكِلٌ

غَلَّاقٌ [Ġallāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Benū Temīm kabīlesinden bir recül adıdır. Ve bir şāʿir ismidir. Ve Ḫālid b. Ġallāḳ muhaddisīndendir yāhūd bu mühmele iledir.

غَلَاقِ [Ġalāḳi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

غَوْلَقَانُ [Ġavleḳān] (صَوْلَجَانٌ [şavlecān] vezninde) Merv kazāsında bir karyedir.

اَلْإِغْلَاقُ [el-iġlāḳ] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْلَقَ الْبَابَ ضِدُّ فَتَحَهُ Ve zorakī işletmek, ikrāh maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَغْلَقَهُ عَلَى شَيْءٍ إِذَا أَكْرَهَهُ Ve ağır yük yükletmekle devenin sırtını yağır eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْلَقَ ظَهْرَ الْبَعِيرِ إِذَا أَدْبَرَهُ بِالْأَحْمَالِ

اَلْمُغَالَقَةُ [el-muġālaḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Mürāhene maʿnāsınadır; yukālu: غَالَقَهُ إِذَا رَاهَنَهُ

[غ م ق]

اَلْغَمَقُ [el-ġamaḳ] (fethateynle) Yeri rutūbet basmakla merc ve çepel olmak maʿnāsınadır ki havāsının vehāmetini müstelzimdir; yukālu: غَمِقَتِ الْأَرْضُ وَغَمَقَتْ وَغَمُقَتْ غَمَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا رَكِبَ عَلَيْهَا النَّدَى

اَلْغَمِقَةُ [el-ġamiḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Pek rutūbetli olmakla havāsı vahīm olan yāhūd sulara karīb olan arza denir ki cezb ve sereyānla dāʾimā rutūbetli olup havāsını tevhīm eder; yukālu: أَرْضٌ غَمِقَةٌ أَيْ ذَاتُ نَدًى وَثِقَلٍ أَوْ قَرِيبَةٌ مِنَ الْمِيَاهِ

اَلْغَمِقُ [el-ġamiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kesret-i rutūbetten rāyihası fāsid ve müteʿaffin olmuş nebāta denir; yukālu: نَبَاتٌ غَمِقٌ إِذَا كَانَ لِرِيحِهِ خَمَّةٌ وَفَسَادٌ لِكَثْرَةِ النَّدَى

اَلْمَغْمُوقُ [el-maġmūḳ] Şol hurmā koruğuna denir ki nuzc bulup olmak için üzeri ör-

tülüp bürünmüş ola; yukālu: بُسْرٌ مَغْمُوقٌ إِذَا كَانَ قَدْ غُمَّ لِيُدْرِكَ وَيَنْضَجَ Şārih der ki asl [maġmūḳ] şol hurmā koruğudur ki cüzʾīce sirkeye tuz sürüp kemāliyle nuzc bulmak için güneşe mevzūᶜ ola. Ve

مَغْمُوقٌ [maġmūḳ] غَمَقَةٌ [ġameḳat] marazına uğramış deveye denir.

اَلْغَمَقَةُ [el-ġameḳat] (fetehātla) Bir güne marazdır ki devenin omurga kemiğinde hādis olur.

[غ م ق]

اَلْغَهِقُ [el-ġahiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْغَيْهَقُ [el-ġayhaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznin-de) Gerimli uzun deveye denir. Ve

غَيْهَقٌ [ġayhaḳ] Neşāt ve şatāret maᶜnāsınadır. Ve deliliğe denir, جُنُونٌ [cunūn] maᶜnāsına; yukālu: بِهِ غَيْهَقٌ أَيْ نَشَاطٌ وَكَذَا جُنُونٌ Ve bu lafzla ᶜizam ve nezāret sıfatlanır, yaᶜnī büyüklüğe ve azlığa mübālagaten vasf olur; yukālu: شَيْءٌ غَيْهَقٌ أَيْ عَظِيمٌ وَيُقَالُ شَيْءٌ غَيْهَقٌ أَيْ نَزْرٌ

اَلْغَوْهَقُ [el-ġavhaḳ] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bu dahi cünūn maᶜnāsınadır. Ve kargaya denir; mühmele de lügattır.

اَلْغَيْهَقَةُ [el-ġayheḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Göze dumanlık gelmekle basarı zaᶜīf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَيْهَقَ الظَّلَامُ عَيْنَهُ إِذَا أَضْعَفَ بَصَرَهُ Ve göze duman gelip zaᶜīf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَيْهَقَتْ عَيْنُهُ إِذَا أَظْلَمَتْ

[غ و ق]

اَلْغَاقُ [el-ġāḳ] Bir cins su kuşu ismidir ki غَاقَةٌ [ġāḳat] dahi denir. Ve kargaya denir.

غَاقِ [ġāḳi] (ḳāf'ın kesriyle) Karganın sesinden hikāyedir. Kaçan nekre oldukta tenvīn idhāl olunur.

اَلتَّغْيِيقُ [et-taġyīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) Bir nesneyi fesāda verip tebāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَيَّقَ مَالَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ Ve bir nesne nazarı deng ve hayrān kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَيَّقَ بَصَرَهُ إِذَا حَيَّرَهُ Ve bir adam bir reʾy ve fikrde karār etmeyip tereddüd ve şūriş üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: غَيَّقَ الرَّجُلُ فِي رَأْيِهِ إِذَا اخْتَلَطَ فِيهِ فَلَمْ يَثْبُتْ عَلَى شَيْءٍ

اَلتَّغَيُّقُ [et-teġayyuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Göz dumanlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَيَّقَتْ عَيْنُهُ إِذَا أَظْلَمَتْ

غَيْقَةُ [Ġayḳat] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) Tinnīs kurbünde bir karyedir; muhaddisīnden Ḥuseyn ve ᶜÖmer ibnā İdrīs ve ᶜAbdulkerīm b. el-Ḥuseyn el-Ġayḳiyyūn oradandır. Ve Ḥarretu'n-Nār zahrında Benī Ṣaᶜlebe b. Saᶜd yurdunda bir mevziᶜdir.

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف أ ق]

اَلْفُؤَاقُ [el-fuʾāḳ] (hemze ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) فُوَاقٌ [fuvāḳ] lafzında lügattır ki hıçkırığadenir; yukālu: أَخَذَهُ الْفُؤَاقُ أَيِ الْفُوَاقُ Ve masdar olur, hıçkırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَأَقَ الرَّجُلُ فُؤَاقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَخَذَهُ الْفُؤَاقُ Ve ʿinde'l-baʿz فُؤَاقٌ [fuʾāḳ] hemze ile vecaʿın ismidir ki miʿdede mütehaddis olan rīh sebebiyle tekevvün eden hıçkırık ʿilletinden ʿibārettir ki ʿillet-i mahsūsadır, yaʿnī mehmūz olan فُؤَاقٌ [fuʾāḳ] ʿillet olan hıçkırığa ve vāvī olan ʿādeten ʿārız olanına mahsustur; ʿilletin sebebi ve ʿilācı kütüb-i tıbbiyyede meşrūhtur.

[ف ت ق]

اَلْفَتْقُ [el-fetḳ] (fā'nın fethi ve tā'nın sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَقَ الشَّيْءَ فَتْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهُ Ve

فَتْقٌ [fetḳ] Şakk-ı ʿasā-yı cemāʿat maʿnāsına müstaʿmeldir ki ittifākları yāhūd musālahaları bozulup niyyetlerine şikāk düşüp harb ve kıtāl rücūʿ eylemekten ʿibārettir; yukālu: فَتَقَ فُلَانٌ بَيْنَهُمْ أَيْ شَقَّ عَصَاهُمْ فَرَجَعَ الْحَرْبُ بَيْنَهُمْ Ve şafak söküp fecr yeri ağarmak maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda fethateynle cāʾizdir; yukālu: أُنْظُرْ إِلَى فَتْقِ الْفَجْرِ أَيِ الصُّبْحِ Ve şol yere ıtlāk olunur ki etrāf ve havālīsine yağmur yağıp oraya yağmaya. Ve bu فَاتِقٌ [fātiḳ] maʿnāsınadır ki gūyā ki etrāfını şakk etmiş olur; tekūlu: نَزَلْنَا فِي فَتْقِ الْمَوَاضِعِ وَهُوَ مَوْضِعٌ لَمْ يُمْطَرْ وَقَدْ مُطِرَ مَا حَوْلَهُ Ve

فَتْقٌ [fetḳ] Kasık yarığı taʿbīr olunan ʿillete denir. Müʾellif īcāz vechiyle taʿrīf eylemekle tafsīli budur ki ʿillet-i mezbūre teferruk-ı ittisāldır, yaʿnī şol yarıktır ki kasığın perdeleri altında muhtebes olan cismin teferruk-ı ittisāl sebebiyle hārice nüfūz eylemesidir. Ve gāhca أُنْثَيَيْنِ [unṯeyeyn]in üstünde olan iki mecrāların yırtılıp vāsiʿ olmasına ıtlāk olunur. Bu takdīrce kīs-i أُنْثَيَيْنِ [unṯeyeyne] iç yağı veyā perde veyā bağırsak nāzil olur, husūsan أَعْوَرُ [aʿver] dedikleri bağırsak nāzil olur yāhūd yarıktan çıkan şeyʾ-i galīz yeldir veyā māʾiyyetli veyā demeviyyetli rutūbettir. Ve bu ʿillet sıbyāndan gayrıya hādis olursa bürʾ ve ifākati yoktur. Ve debe dedikleri bunun şedīd olanıdır ki ünseyeyne emʿānın nüzūlüyle büyüyüp قَرْعَةٌ [ḳarʿat] tarzında olur. Ve

فَتْقٌ [fetḳ] Geniş ve küşāde ve meydānlı yere ıtlāk olunur; yukālu: خَرَجَ إِلَى فَتْقٍ أَيْ إِلَى مَا انْفَرَجَ وَاتَّسَعَ Ve hamura māye katmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَقَ الْعَجِينَ فَتْقًا إِذَا جَعَلَ الْفِتَاقَ فِيهِ Ve

فَتْقٌ [fetḳ] Āfet ve nāzile ve hādiseye ıtlāk olunur, deyn ve maraz ve fakr gibi; cemʿi فُتُوقٌ [futūḳ] gelir; yukālu: أَصَابَتْهُمْ فُتُوقٌ أَيْ آفَاتٌ كَالدَّيْنِ وَالْفَقْرِ وَالْمَرَضِ

اَلتَّفْتِيقُ [et-teftīḳ] Bu dahi yarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّقَهُ إِذَا شَقَّهُ

اَلتَّفَتُّقُ [et-tefettuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْفِتَاقُ [el-infitāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّقَهُ فَتَفَتَّقَ وَانْفَتَقَ أَيْ شَقَّهُ فَانْشَقَّ Ve

إِنْفِتَاقٌ [infitāḳ] Nākanın memesiyle göbeği aralığında فَتْقٌ [fetḳ] dedikleri ʿillet hādis olmak maʿnāsınadır ki gāhca helāka müʾeddī olur ve bu pek semizlikten tahaddüs eder; yukālu: إِنْفَتَقَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَخَذَهَا دَاءٌ فِيمَا

بَيْنَ ضَرْعِهَا وَسُرَّتِهَا وَرُبَّمَا تَمُوتُ بِهِ

اَلْمَفْتَقُ [el-meftaḳ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Gömleğin yırtmacına ve yakası yarığına denir.

اَلْإِفْتَاقُ [el-iftāḳ] (hemzenin kesriyle) فَتْقٌ [fetḳ] dedikleri yere yaʿnī etrāfına yağmur yağıp ona isābet eylememiş olan yere uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا صَادَفَ الْفَتْقَ Ve bir adamın davarları semirip tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَتْ دَوَابُّهُ Ve hurmā salkımının çöpüyle misvāklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَاكَ بِالْعَرَاجِينِ Ve bir kimse üstünden sehāb kesāfeti açılıp bertaraf olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ الْقَوْمُ إِذَا انْفَتَقَ عَنْهُمُ الْغَيْمُ Ve إِفْتَاقُ قَرْنِ الشَّمْسِ [iftāḳu ḳarni'ş-şems] güneş sehāb içre girip kulağı ayazda kalmakla ondan bir lemʿa ve şuʿāʿ zāhir olmaktan ʿibārettir; yukālu: أَفْتَقَ قَرْنُ الشَّمْسِ إِذَا أَصَابَ فَتْقًا فِي السَّمَاءِ فَبَدَا مِنْهُ Ve

إِفْتَاقٌ [iftāḳ] Bir adama ekserī فُتُوقٌ [futūḳ] ʿārız olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَلَحَّتْ عَلَيْهِ الْفُتُوقُ Ke-mā zukire. Ve geniş ve meydānlı açık yere çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَ إِلَى فَتْقٍ

اَلْفَتَقُ [el-fetaḳ] (fethateynle) ʿAvretin ferci رَتْقَاءُ [retḳāʾ] yaʿnī bitişik olmayıp pek ayrık olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتِقَتِ الْمَرْأَةُ فَتَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ رَتِقَتْ Ve yıl kurak olmayıp niʿmetli ve bereketli ucuzluk bolluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَتِقَ الْعَامُ إِذَا أَخْصَبَ

اَلْفَتْقَاءُ [el-fetḳāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Ferci bitişik olmayıp ayrık olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ فَتْقَاءُ أَيْ مُنْفَتِقَةُ الْفَرْجِ

اَلْفُتُوقُ [el-futuḳ] (zammeteynle) Çok sözlü ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ فُتُوقٌ أَيِ الْمُنْفَتِقَةُ بِالْكَلَامِ Ve Ṭāʾif'te bir karye adıdır.

اَلْفَتِيقُ [el-fetīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek semizlikten derisi cā-be-cā yarılıp yırtılmış olan deveye denir; yukālu: جَمَلٌ فَتِيقٌ إِذَا كَانَ قَدِ انْفَتَقَ سِمَنًا Ve فَتِيقُ اللِّسَانِ [fetīḳu'l-lisān] mütekellim ve minṭīḳ, tīz-zebān adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ فَتِيقُ اللِّسَانِ أَيْ حَدِيدُهُ Ve çatal temrene فَتِيقُ الشَّفْرَتَيْنِ [fetīḳu'ş-şefreteyn] denir, gūyā ki birisi āherinden ayrılmıştır; yukālu: نَصْلٌ فَتِيقُ الشَّفْرَتَيْنِ إِذَا كَانَتْ لَهُ شُعْبَتَانِ Ve

فَتِيقٌ [fetīḳ] Pek rūşen sabāh vaktine vasf olur; yukālu: صُبْحٌ فَتِيقٌ أَيْ مُشْرِقٌ

اَلْفَيْتَقُ [el-feytaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Dülgere denir, نَجَّارٌ [neccār] maʿnāsına. Ve demirciye denir حَدَّادٌ [ḥaddād] maʿnāsına. Ve pādişāha ıtlāk olunur. Ve kapıcıya denir, بَوَّابٌ [bevvāb] maʿnāsına. Bunların mecmūʿunda فَتْقٌ [fetḳ] maʿnāları melhūzdur.

ذُو فِتَاقٍ [Ẕū Fitāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْفِتَاقُ [el-Fitāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve hamur māyesine denir; yukālu: اَلْعَجِينُ لَا يَرْبُو إِلَّا بِالْفِتَاقِ وَهِيَ الْخَمِيرَةُ الْكَبِيرَةُ تُعَجِّلُ إِدْرَاكَ الْعَجِينِ Ve hurmā līfinin beyāz dibine denir. Ve hurmā salkımının çöpüne denir. Ve güneşin tulūʿ ve zuhūr ile görünen kulağına ıtlāk olunur; yukālu: ظَهَرَ فِتَاقُ الشَّمْسِ أَيْ قَرْنُهَا وَعَيْنُهَا Burada vāv, مَعَ [maʿa] maʿnāsına olmak melhūzdur. Ve güneşin önünden sehāb açılıp bertaraf olmağa denir; yukālu: ظَهَرَتِ الشَّمْسُ بِالْفِتَاقِ أَيْ بِانْفِتَاقِ الْغَيْمِ عَنْهَا Ve edviye-i mahlūtadan mürekkeb maʿcūna denir. Ve bir maʿrūf su ismidir.

فُوتَقُ [Fūtaḳ] (فُوفَلٌ [fūfel] vezninde) Merv kazāsında bir karyedir.

[ف ج ق]

اَلْفَيْجَقَةُ [el-feyceḳat] (cīm'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yürürken apışı ayırıp açmak maʿnāsınadır; yukālu: فَيْجَقَ بَيْنَ رِجْلَيْهِ إِذَا بَاعَدَ

اَلْفَيْجَقُ [el-feycaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznide) Bol ve meydānlı yere denir; yukālu: أَرْضٌ فَيْجَقٌ أَيْ وَاسِعَةٌ

اَلْمُتَفَيْجِقُ [el-mutefeyciḳ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Apışını ayırarak yürüyen adama denir, مُتَفَيْهِقٌ [mutefeyhiḳ] maʿnāsına.

اَلْإِنْفِجَاقُ [el-inficāḳ] إِنْفِهَاقٌ [infihāḳ] veznide ve mürādifidir ke-mā se-yuzkeru.

[ف ر ز د ق]

اَلْفَرَزْدَقُ [el-ferezdaḳ] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Tennūra düşmüş kirdelere denir ki cā-be-cā göyünüp muhterik olur; müfredi فَرَزْدَقَةٌ [ferezdeḳat]tır; tekūlu: أَطْعَمَنَا الْفَرَزْدَقَ وَهُوَ الرَّغِيفُ سَقَطَ فِي التَّنُّورِ Ve ekmek kırıntısına denir, فُتَاتُ الْخُبْزِ [futātu'l-ḫubz] maʿnāsına. Ve baʿzılar ʿindinde فَرَزْدَقَةٌ [ferezdeḳat] perāzde-i Fārisī muʿarrebidir ki hamur yumağına denir, ʿalā-kavlin فَرَزَ ile دَقَّ lafzlarından menhūt ve mürekkebdir, zīrā hamur dakīk olmakla ondan bir kıtʿa ifrāz olunmuştur, yaʿnī yumak dedikleri دَقٌّ [daḳḳ] olunan hamurdan bir kıtʿa-i müfrezedir; cemʿi فَرَازِقُ [ferāziḳ] gelir, kıyās ise فَرَازِدُ [ferāzid] olmaktır. Ve فَرَزْدَقٌ [Ferezdaḳ] ile Hemmām b. Ġālib b. Ṣaʿṣaʿa nām şāʿir-i maʿrūf mülakkab olmuştur. Şārihin beyānına göre çehresi tennūra düşmüş kirdeye şebīh olması bāʿis-i telkībdir. Ve فَرَزْدَقٌ [ferezdaḳ] lafzının tasgīrinde dahi kıyās olan فُرَيْزِدٌ [fureyzid] olmaktır, zīrā ism kaçan beş harfli olsa ve cümlesi hurūf-ı usūl olsa cemʿ ve tasgīrinde harf-i ahīri hazf olunur, lākin dāl'ın mahreci tāʾ mahreci olup ve tāʾ hurūf-ı ziyādeden olmakla mādde-i mezbūrede tā'ya kıyāsla ḳāf'tan hazfe evlā ʿadd olundu. Ve cemʿ ve tasgīrinde yāʾ taʿvīz edip فَرَازِيقُ [ferāzīḳ] ve فُرَيْزِيقٌ [fureyzīḳ] dahi denir.

[ف ر س ق]

اَلْفِرْسِقُ [el-firsiḳ] فِرْسِكٌ [firsik] vezninde ve mürādifidir ki et şeftalisine denir.

[ف ر ق]

اَلْفَرْقُ [el-farḳ] (حَرْقٌ [ḥarḳ] vezninde) ve **اَلْفُرْقَانُ** [el-furḳān] (fā'nın zammıyla) İki nesne arasını ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَقَ بَيْنَهُمَا فَرْقًا وَفُرْقَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَصَلَ ve kavluhu taʿālā: ﴿فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ﴾ أَيْ يُقْضَى ve kavluhu taʿālā: ﴿وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ﴾ أَيْ فَصَّلْنَاهُ وَأَحْكَمْنَاهُ ve kavluhu taʿālā: ﴿وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ﴾ أَيْ فَلَقْنَاهُ ve kavluhu taʿālā: ﴿فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا﴾ أَيِ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِلُ بِالْفَرْقِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ Ve

فَرْقٌ [farḳ] Başta olan saç bölüklerinin yoluna denir ki murād aralıklarıdır; yukālu: بَدَا الشَّيْبُ فِي فَرْقِهِ وَهُوَ الطَّرِيقُ فِي شَعْرِ الرَّأْسِ Ve bir kuş ismidir. Ve keten bezine denir. Ve bir ölçek adıdır ki Medīne'de maʿrūftur, üç sāʿ gılāl istīʿāb eder ve bunda fethateynle cāʾizdir, ʿalā-kavlin fethateynle efsahtır ve ʿinde'l-baʿz on altı rıtl ve ʿalā-kavlin dört rıtl istīʿāb eder; cemʿi فُرْقَانٌ [furḳān] gelir, بُطْنَانٌ [buṭnān] vezninde; yukālu: كَالَهُ بِالْفَرْقِ وَهُوَ مِكْيَالٌ بِالْمَدِينَةِ يَسَعُ ثَلَاثَةَ آصُعٍ وَيُحَرَّكُ أَوْ هُوَ أَفْصَحُ أَوْ يَسَعُ سِتَّةَ عَشَرَ رِطْلًا أَوْ أَرْبَعَةَ أَرْطَالٍ Mütercim der ki burada nüshalarda أَوْ أَرْبَعَةَ أَرْبَاعٍ mersūm olmakla galat-ı mahzdır. Muṭarrizī *Muġrib*'de akvāl-i ʿadīde tahrīrinden sonra وَبَعْضُهُمْ يَقُولُ اَلْفَرْقُ بِسُكُونِ الرَّاءِ أَرْبَعَةُ أَرْطَالٍ ʿibāretini resm ey-

lemekle savāb olan burada أَرْبَعَةُ أَرْطَالٍ ʿunvānıyla olmaktır. Ve *Tehẕīb*'de üç sāʿ on altı rıtlı müstevʿibdir diye mersūm olmakla zāhiren müʾellifin ihtilāfla beyānı mülāyim değildir, zīrā esahh-ı akvāl üzere sāʿ-ı nebevī beş rıtl ve sülüs-i rıtl olmakla üç sāʿ tamām on altı rıtl olur, meğer Ḥicāzī ve ʿIrāḳī ihtilāfına mahmul ola. Ve فِرْقٌ [firḳ] dedikleri yarılmış çekirdeğe mālik olmak maʿnāsınadır ki deveye ʿalef ederler, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: فَرَقَ الرَّجُلُ فَرْقًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا مَلَكَ الْفِرْقَ Şārih der ki gerçi müʾellifin siyākından zamīr-i مَلَكَ ona ircāʿ olunmak mütebādirdir, lākin savāb olan koyun sürüsüne rāciʿ olmaktır. Ve

فَرْقٌ [farḳ] Kuş hadeslemek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَقَ الطَّائِرُ فَرْقًا إِذَا ذَرَقَ

اَلْفَارُوقُ [el-fārūḳ] Mübālagadır, begāyet fark ve fasl eden adama denir. Bu münāsebetle ʿÖmer b. el-Ḫaṭṭāb radıyallāhu ʿanhu hazretlerine telkīb olunmuştur, hak ile bātıl mā-beynini kemāl üzere fark ve fasl eylediğine mebnī yāhūd Mekke-i mukerreme'de āfitāb-ı İslām'ı izhār edip īmān ve küfrün miyānını fark ve fasl eylediğinden telkīb olundu. Ve تِرْيَاقٌ فَارُوقٌ [tiryāḳun fārūḳun] ki cemīʿ-i terāyīḳ u mürekkebātın ahmed ve efdalıdır, maraz ile sıhhat beynini fārık olduğu için فَارُوقٌ [fārūḳ] ile muttasıf oldu. Ve

فَارُوقٌ [fārūḳ] Pek korkak adama denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْفَرَقُ [el-feraḳ] (fethateynle) Korkak ve ödek olmak kezālik korkmak maʿnāsınadır, havftan kalbi münsadiʿ olmak mülāhazasıyladır;yukālu: فَرِقَ الرَّجُلُ فَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَزِعَ Ve

فَرَقٌ [feraḳ] Sabāh vaktine denir, bām-dād maʿnāsına, ʿalā-kavlin fecr söküp sabāh yerinin açılmasına denir; tekūlu: بِتْنَا نُسَامِرُ إِلَى الْفَرَقِ أَيِ الصُّبْحِ نَفْسِهِ أَوْ فَلَقِهِ Ve ön dişlerin aralığı seyrek olmağa denir; yukālu: فِي ثَنَايَاهُ فَرَقٌ أَيْ تَبَاعُدٌ فِيمَا بَيْنَهَا Ve devenin ayaklarının bakanakları birbirinden açık ve meydānlı olmaya denir. Ve at kısmında فَرَقٌ [feraḳ] almacığının birisi āherinin üzerine havāle olmak yaʿnī bir tarafı yüksek öbür tarafı çökük ve basık olmaktan ʿibārettir ve bu at kısmında mekārih-i evsāftandır. Ve horoz kısmında فَرَقٌ [feraḳ] ibiği ayrık yaʿnī çatal olmasından ʿibārettir. Ve perçemin ve sakalın telleri seyrek olmağa denir. Ve yerde nebāt ayrı ayrı dağınık olmağa denir. Maʿānī-i mezkūrede فَرَقٌ [feraḳ] masdar ve ism olur. Ve

فَرَقٌ [feraḳ] Denizin mevcine girip dalmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرِقَ الرَّجُلُ فَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَخَلَ فِي الْفَرَقِ أَيِ الْمَوْجَةِ وَغَاصَ فِيهَا Ve فَرَقٌ [farḳ] dedikleri mikyāl ile nesne içmek maʿnāsınadır; yukālu: فَرِقَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ بِالْفَرْقِ أَيْ بِالْمِكْيَالِ الْمَزْبُورِ

اَلْفَارُوقَةُ [el-fārūḳat] ve

اَلْفَرُوقَةُ [el-ferūḳat] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] veznninde ve teşdīd ile cāʾizdir) Korkak ve bīzehre adama denir ki ödek taʿbīr olunur; müzekker ve müʾennese vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ فَارُوقَةٌ وَفَرُوقَةٌ أَيْ فَزِعٌ Ve ʿinde'l-baʿz فَرِقٌ [ferik] ki كَتِفٌ [ketif] veznninde ve فَرُقٌ [feruḳ] ki نَدُسٌ [nedus] veznnindedir ve فَرُوقٌ [ferūḳ] ki صَبُورٌ [ṣabūr] veznnindedir ve فَرُوقَةٌ [ferūḳat] ki مَلُولَةٌ [melūlet] veznnindedir ve فَرُّوقٌ [ferrūḳ] ki فَرُّوجٌ [ferrūc] veznnindedir ve فَارُوقٌ [fārūḳ] ve فَارُوقَةٌ [fārūḳat] pek korkak şedīdü'l-fezaʿ adama denir. Ve baʿzılar ʿindinde فَرُقٌ [feruḳ], نَدُسٌ [nedus]

vezninde, cibillī ve tabīʿī korkak ve ödek olana denir ve فَرِقٌ [feriḳ], كَتِفٌ [ketif] vezninde bir nesneden havf eylemiş olana denir.

اَلْمَفْرَقُ [el-mefraḳ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمَفْرِقُ [el-mefriḳ] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Başın tepesinin ortasına denir ki saçın her tarafa teferruk eylediği mahalden ʿibārettir; yukālu: بَدَا الشَّيْبُ فِي مَفْرَقِهِ وَمَفْرِقِهِ أَيْ وَسَطِ رَأْسِهِ وَهُوَ الَّذِي يُفْرَقُ فِيهِ الشَّعْرُ Ve مَفْرَقُ الطَّرِيقِ [mefreḳu'ṭ-ṭarīḳ] yolun niçe yollar ayrılan yerine denir ki yol ağzı taʿbīr olunur; cemʿi مَفَارِقُ [mefārik]tir ve minhu tekūlu: وَقَفْتُهُ عَلَى مَفَارِقِ الْحَدِيثِ أَيْ وُجُوهِهِ Mütercim der ki burada مَفْرَقٌ [mefraḳ] مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde geldiği kıyās üzere bāb-ı evvelden olduğuna mebnīdir ve مَجْلِسٌ [meclis] vezninde geldiği bāb-ı sānīden dahi vürūduna mebnīdir. Gerçi müʾellif bunu zikr eylemedi lākin ümmehāt-ı sāʾirede mesbūttur, hattā *Miṣbāḥ*'ta وَفِي لُغَةٍ مِنْ بَابِ ضَرَبَ ʿibāretiyle mersūmdur, ancak lügat-ı ʿāliye olmamakla müʾellif ona iltifāt etmeyip burada işāretle iktifā eyledi.

اَلْفُرُوقُ [el-furūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yol çatallanmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bir husūs zuhūr edip vech ve tarīki bilinmek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَقَ لَهُ الطَّرِيقَ فُرُوقًا إِذَا اتَّجَهَ لَهُ طَرِيقَانِ أَوِ اتَّجَهَ أَمْرٌ فَعَرَفَ وَجْهَهُ Ve nākayı yāhūd kancık merkebi buru tutmakla derd ve telāşından duramayıp bir tarafa kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: فَرَقَتِ النَّاقَةُ أَوِ الْأَتَانُ إِذَا أَخَذَهَا الْمَخَاضُ فَنَدَّتْ فِي الْأَرْضِ

اَلْفَارِقُ [el-fāriḳ] Buru tutmakla derdinden başını alıp kaçıp giden nākaya yāhūd merkebe denir; cemʿi فَوَارِقُ [fevāriḳ] ve فُرَّقٌ [furraḳ] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde. Ve bir sehābdan ayrılıp başkaca giden sehāb kıtʿasını ona teşbīhle فَارِقٌ [fāriḳ] ıtlāk ederler.

اَلْأَفْرَقُ [el-efraḳ] Bir almacığı dīgerinden yüksek olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَفْرَقُ إِذَا كَانَتْ إِحْدَى وَرِكَيْهِ مُشْرِفًا عَلَى الْأُخْرَى Ve çatal ibikli horoza denir; yukālu: دِيكٌ أَفْرَقُ أَيْ بَيِّنُ الْفَرَقِ Ve nāsiyesi yāhūd lihyesi çatal heyʾetinde ayrık olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَفْرَقُ أَيْ كَأَنَّ نَاصِيَتَهُ أَوْ لِحْيَتَهُ مَفْرُوقَةٌ بَيِّنُ الْفَرَقِ Ve ak horoza ıtlāk olunur; yukālu: دِيكٌ أَفْرَقُ أَيْ أَبْيَضُ Mütercim der ki zāhiren ıtlākın vechi أَفْرَقُ [efraḳ] fi'l-asl hakkında hadīs-i şerīf sādır olan hāssalı dīk-i ebyazın vasfı olup nāsın kemāl-i ragbetlerine mebnī kesret-i istiʿmālle giderek ism menzilinde şāyiʿ olmak melhūzdur. Ve hāyelerinin aralığı meydānlı olan koyuna denir; cemʿi فُرْقٌ [furḳ] gelir fā'nın zammıyla. Ve tek taşak ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَفْرَقُ أَيْ ذُو خُصْيَةٍ وَاحِدَةٍ Ve kollarının aralığı meydānlı ve kulaçlı olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَفْرَقُ أَيْ أَفْلَجُ

اَلْفَرِقَةُ [el-feriḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Otları perākende bitmiş yere denir; yukālu: أَرْضٌ فَرِقَةٌ أَيْ فِي نَبْتِهَا فَرَقٌ يَعْنِي إِذَا كَانَ مُتَفَرِّقًا Ve baʿzılar dedi ki فَرِقٌ [feriḳ] كَتِفٌ [ketif] vezninde hurde olmakla yerin yüzünü örtüp bürümeyen ota denir; yukālu: نَبْتٌ فَرِقٌ أَيْ صَغِيرٌ لَمْ يُغَطِّ الْأَرْضَ

اَلْفَرْقَاءُ [el-ferḳāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Memelerinin emziklerinin aralıkları küşāde olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ فَرْقَاءُ أَيِ الْبَعِيدَةُ مَا بَيْنَ الطُّبْيَيْنِ

فَارِقِينُ [Fāriḳīn] "م،ي،ي" māddesinde mezkūrdur, yaʿnī Diyār-ı Bekr eyāletinde bir beldedir ki مَيَّافَارِقِينُ [Meyyāfāriḳīn] ile

müteᶜāreftir.

اَلْأَفْرَاقُ [el-Efrāḳ] (hemzenin fethiyle) Emvāl-i Medīne'den bir mevziᶜdir.

فُرَيْقَاتٌ [Fureyḳāt] (جُهَيْنَاتٌ [cuheynāt] vezninde) ᶜAḳīḳ-i Medīne'de bir mevziᶜdir.

فُرَيْقٌ [Fureyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tihāme'de bir mevziᶜdir.

فُرَيِّقٌ [Fureyyiḳ] (yā-yı müşeddede-i meksūre ile صُغَيِّرٌ [ṣuġayyir] vezninde) Baḥreyn kurbünde bir çöl beyābān ismidir.

فُرُوقٌ [Furūḳ] (fā'nın zammıyla) Diyār-ı Saᶜd'da bir mevziᶜdir.

مَفْرُوقٌ [Mefrūḳ] Bir dağın adıdır. Ve Ebū ᶜAbdulmesīḥ nām kimsenin ismidir.

فَرُوقٌ [Ferūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Hecer nām beldeden ötecede bir ᶜakabe adıdır. Ve Ḳoṣṭanṭiniyye şehrinin lakabıdır. Şārihin beyānına göre şark ve garb yāhūd bahreyn beynlerini فَارِقٌ [fāriḳ] olduğuna mebnīdir. Ve bir mevziᶜ-i āher ismidir.

اَلْفَرُوقَةُ [el-ferūḳat] (مَلُولَةٌ [melūlet] vezninde) Hürmet ve nāmūsa denir; tekūlu: إِنْتَهَكْتُ فَرُوقَتَهُ أَيْ حُرْمَتَهُ Ve böbrek yağına denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا الْفَرُوقَةَ أَيْ شَحْمَ الْكُلْيَتَيْنِ

يَوْمُ الْفَرُوقَيْنِ [yevmu'l-ferūḳayn] Eyyām-ı ᶜArabdan bir yevm-i maᶜrūftur.

اَلْفِرْقُ [el-firḳ] (fā'nın kesriyle) ᶜAzīm koyun ve keçi ve sığır ve āhū sürüsüne denir, ᶜalā-kavlin yalnızca koyun ve keçi sürüsüne yāhūd sāhibinin gā'ib eylediği koyun ve keçi sürüsüne denir yāhūd yüzden eksik olan koyun ve keçi sürüsüne denir. Ve her nesneden bir bölüğe denir; yukālu: فِرْقٌ مِنْهُ أَيْ قِسْمٌ Ve sıbyāndan bir tā'ifeye denir. Ve fi'l-*Esās*: رَأَى أَعْرَابِيٌّ صِبْيَانًا فَقَالَ هَؤُلَاءِ فِرْقُ سُوءٍ Zāhiren min baᶜd kesret-i istiᶜmālle ism olmuştur. Ve develere ᶜalef edecek çekirdek külçesine denir. Ve pārelenmiş yāhūd fasla fasla ayrılmış nesneden bir parçaya denir; yukālu: هَذَا فِرْقٌ مِنْهُ أَيْ فِلْقٌ Ve dağa ıtlāk olunur. Ve yastım bayıra ve tepeye denir. Ve denizin dalgasına ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَهُ فِرْقُ الْبَحْرِ أَيْ مَوْجَتُهُ

اَلْإِفْرَاقُ [el-ifrāḳ] (hemzenin kesriyle) Kuşu sağnatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَقَ الطَّائِرَ إِذَا أَذْرَقَهُ Ve lohusa hatuna فَرِيقَةٌ [ferīḳat] yedirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَقَ النُّفَسَاءَ إِذَا أَطْعَمَهَا الْفَرِيقَةَ Ve hasta sıhhate yüz tutmak maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin sağalmak maᶜnāsınadır. Baᶜzılar ᶜindinde إِفْرَاقٌ ifrāḳ] insāna müddete'l-ᶜömr bir defᶜa ᶜārız olan ᶜilletten ifākate mahsūstur, çiçek ve kızamık gibi; yukālu: أَفْرَقَ الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ إِذَا أَقْبَلَ وَأَفَاقَ أَوْ بَرِئَ أَوْ لَا يَكُونُ الْإِفْرَاقُ إِلَّا فِيمَا لَا يُصِيبُكَ غَيْرَ مَرَّةٍ Ve nākanın çekilen sütünden memesine bir mikdārca süt gelmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَقَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَجَعَ إِلَيْهَا بَعْضُ لَبَنِهَا Ve develeri intāc ve ilkāh kaydlarına düşmeyip merᶜāda yılkı gibi hālleri üzere terk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَقَ الْقَوْمُ إِبِلَهُمْ إِذَا خَلَّوْهَا فِي الْمَرْعَى لَمْ يُنْتِجُوهَا وَلَمْ يُلْقِحُوهَا

ذَاتُ فِرْقَيْنِ [Ẕāṭu Firḳayn] yāhūd ذَاتُ فِرْقٍ [Ẕātu Firḳ] (fā'ların kesri ve fethiyle) Başra ile Kūfe beyninde bilād-ı Temīm'de bir yastım bayır ismidir.

اَلْفِرْقَةُ [el-firḳat] (fā'nın kesriyle) Bir mikdārını ihrāc eylemedikçe çalkaması kābil olmayan süt ile dolu yayığa ve tuluma denir. Ve nāstan bir bölüğe denir; cemᶜi فِرَقٌ [firaḳ] gelir fā'nın kesri ve rā'nın fethiyle. Ve baᶜzı eşᶜārda أَفَارِقَةٌ üzere cemᶜlenmiştir. Ve cemᶜü'l-cemᶜi أَفْرَاقٌ [efrāḳ] gelir ve sīga-i müntehe'l-cümūᶜu أَفَارِيقُ [efārīḳ] gelir; yukālu: بَدَتْ فِرْقَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ طَائِفَةٌ

اَلْفَرِيقُ [el-ferīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) فِرْقَةٌ [firḳat]tan ekser olan tāʾife-i insānīye denir; cemʿi أَفْرِقَاءُ [efriḳāʾ] gelir ve أَفْرُقٌ [efruḳ] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve فُرُوقٌ [furūḳ] gelir; yukālu: جَاءَ فَرِيقٌ مِنَ النَّاسِ وَهُوَ أَكْثَرُ مِنَ الْفِرْقَةِ Şārihin beyānına göre فَرِيقٌ [ferīḳ] ism-i cemʿdir vāhid ve kesīre ıtlāk olunur.

اَلْفُرْقَانُ [el-furḳān] (fā'nın zammıyla) Masdardır ki zikr olundu. Ve Kurʾān-ı kerīm'e ıtlāk olunur; hak ve bātıl ve helāl ve harām beynlerini fark eylediği için mübālagaten masdar ile tesmiye olundu. Ve her nesneye denir ki onunla hak batıl ve beyni fark oluna. Ve nasr ve ʿavn maʿnāsınadır. Ve delīl ve burhān maʿnāsınadır. Ve subh vaktine, ʿalā-kavlin seher hengāmına ıtlāk olunur. Ve sıbyāna ıtlāk olunur, murād فِرْقٌ [firḳ]-ı mezkūr gibi sıbyāh gürūhu olacaktır, fırka-i kibārdan müfterik oldukları tasavvuruyladır; pes bu maʿnāda ism-i cemʿ menzilinde olur yāhūd fā-yı mazmūme ile فُرْقٌ [furḳ] lafzından cemʿ iʿtibār olunur. Ve Hazret-i Mūsā'ya nāzil olan Tevrāt-ı şerīf'e ıtlāk olunur. Ve deryānın bölünüp açılmasına ıtlāk olunur, إِنْفِرَاقُ بَحْرٍ [infirāḳu baḥr] maʿnāsına; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَإِذَا آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ﴾ أَيِ انْفِرَاقَ الْبَحْرِ

يَوْمُ الْفُرْقَانِ [yevmu'l-furḳān] ki Kurʾān-ı kerīm'de yaʿnī işbu: ﴿وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ﴾ اَلْآيَة kerīmesinde vākiʿdir, murād Yevm-i Bedr'dir, zīrā hak ile bātılı ibtidā fark eden gündür.

اَلْفُرْقُ [el-furḳ] (fā'nın zammıyla) Bu dahi Kurʾān-ı kerīm'e ıtlāk olunur, فَارِقٌ [fāriḳ] maʿnāsınadır, nihāyet فُرْقَانٌ [furḳān] eblagdır.

اَلْفَرِيقَةُ [el-ferīḳat] (كَنِيسَةٌ [kenīset] veznin-de) Bir türlü taʿāmdır ki lohusa hatun için tertīb ederler, süt ile hurmādan yāhūd pirinç ve sāʾir hubūbātla sütten tertīb ederler ki lapa olacaktır. Ve sürüden gece ayrılıp bir tarafa doğru çekilip giden koyun bölüğüne denir.

اَلْفَرَاقُ [el-ferāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْفِرَاقُ [el-firāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ayrılığa denir, فُرْقَةٌ [furḳāt] maʿnāsına ki ismdir ve kurʾāne kavluhu taʿālā: ﴿هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ﴾ بِالْفَتْحِ

أَفْرِيقِيَّةُ [Efrīḳiyyet] (hemzenin fethiyle) Maġrib'de Endelus karşısında vākiʿ bilād-ı vāsiʿanın yanī bir ülkenin adıdır. Şārihin beyānına göre Efrīḳiş b. Ebrehe nām pādişāh ismiyle müsemmādır, Mışır ile Maġrib miyānındadır.

اَلْمُفْرِقُ [el-mufriḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Yavrusu ölmekle firākına uğramış nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُفْرِقٌ إِذَا فَارَقَهَا وَلَدُهَا بِمَوْتٍ Ve مُفْرِقُ الْجِسْمِ [mufriḳu'l-cism] gövdesi etsizce, ʿalā-kavlin semiz olan insān ve hayvāna ıtlāk olunur ki zıdd olur; ikisinde dahi fark melhūzdur; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مُفْرِقُ الْجِسْمِ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ أَوْ سَمِينٌ

اَلتَّفْرِيقُ [et-tefrīḳ] ve

اَلتَّفْرِقَةُ [et-tefriḳat] (تَكْمِلَةٌ [tekmilet] vezninde) Birbirinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَّقَهُ تَفْرِيقًا وَتَفْرِقَةً إِذَا بَدَّدَهُ Mütercim der ki zāhiren تَفْرِقَةٌ [tefriḳat] تَجْرِبَةٌ [tecribet] gibi ism-i masdar iken masdar menzilinde dahi istiʿmāl olunmuştur, zīrā tefʿīl vezni sahīhü'l-lām olan bāba ve tefʿilet تَسْمِيَةٌ [tesmiyet] ve تَزْكِيَةٌ [tezkiyet] gibi muʿtellü'l-lām olan bāba mahsūstur. İntehā. Ve

تَفْرِيقٌ [tefrīḳ] Korkutmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki şuʿūrunu dimāgından

perākende eder; yukālu: فَرَّقَهُ إِذَا خَوَّفَهُ

اَلتَّفَارِيقُ [et-tefārīḳ] (تَفْرِقَةٌ [tefriḳat]ın yāhūd ism kılınan تَفْرِيقٌ [tefrīḳ]in cemʿidir, ayrıca nesnelere denir; ve minhu yukālu: أَخَذَ حَقَّهُ بِالتَّفَارِيقِ ve mine'l-emsāli: "إِنَّكَ خَيْرٌ مِنْ تَفَارِيقِ الْعَصَا" Bu meseli ibtidā aʿrābdan Ġaniyye nām ʿavret kendi oğluna hitāb eylemiştir. Beyānı budur ki mezbūrenin bir oğlu var idi. Şevke-i Şuḳāʿī gibi be-gāyet bünyesi zaʿīf ve nahīf olup lākin ziyādesiyle bed-hūy ve bed-meşreb ve dāʾimā hemhāli olan civānlara uyup ulaşır idi, hulāsa āfet gibi bir maʿnā idi. Bir gün ʿale'l-ʿāde yine bir delikanlıya şer-gīr olup üzerine ok yılanı gibi hücūm eyledikte o dahi bir darbe ile kendisini hāksār ettikten sonra tutup enfini katʿ eylemekle vālidesi diyetini ahz eyledi. Fi'l-asl mübtelā-yı fakr u fāka iken diyet-i merkūme hāline imdād edip bir mikdārca rutūbete dest-res oldu. Baʿde müddetin yine birine şer-gīr olmakla o dahi ahz ve kulağını katʿ eyledi. Yine vālidesi diyetini ahz eyledi. Bir gün de birisi dudağını katʿ eylemekle onun dahi diyetini alıp hulāsa oğlunun gūyā ki dirhem dirhem etini satmakla vāfirce māla nāʾil olup oğluna medh ve senā maʿrizinde kelām-ı merkūmu īrād eyledi, yaʿnī "Ey oğlum, sen ʿasā pārelerinden hayrlısın!" Zīrā ʿasā katʿ olundukta pāresinden kelbin boynuna halta olur ve çivi ve kazık olur ve çuval kulpuna geçirecek ağaç olur ve onun başına ağırşak gibi bir nesne geçirilse besirek deve burunsalığı olur ve nākanın memesine bağlayacak ağaç olur ve eğer ʿasā şecerden gönder şeklinde katʿ olunursa her şıkkı bir kemān-gürüh olur ki mühre atacak zenbūrektir ve şıkkaları tefrīk olunursa ok olur ve o oklar tefrīk olundukta حِظَاءٌ [ḥiẓāʾ] olur, yaʿnī etfāl melʿabesi olan hurde oklar olur, baʿdehu dip çivisi olur, baʿdehu iplik eğirecek olur, baʿdehu kırık çanak kenetleri olur ki kenetçi ondan enseb kenetleyecek nesne bulamaz.

مُفَرِّقُ النَّعَمِ [muferriḳu'n-naʿam] ظَرِبَانٌ [ẓaribān] lakabıdır ki Türkīde göcen dedikleri bed-rāyiha cānverdir, yolda develer ve sāʾir hayvānlar giderken aralıklarına girip peyderpey zarta irsāl eder, be-gāyet bed-būy olmakla hayvānlar taʿaffününe tahammül edemeyip perākende olurlar.

اَلتَّفَرُّقُ [et-teferruḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتِّفِرَّاقُ [et-tifirrāḳ] (tā'nın ve fā'nın kesri ve rā'nın teşdīdiyle) Birbirinden ayrılıp fırka fırka olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَرَّقَ الْقَوْمُ تَفَرُّقًا وَتِفِرَّاقًا ضِدُّ تَجَمَّعَ

اَلْإِفْتِرَاقُ [el-iftirāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَفَرُّقٌ [teferruḳ] maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَرَقَ الْقَوْمُ بِمَعْنَى تَفَرَّقَ Şārih der ki baʿzılar تَفَرُّقٌ [teferruḳ]u ebdāna ve إِفْتِرَاقٌ [iftirāḳ]ı kelām ve havāya tahsīs eylediler lākin esahh olan ikisi birdir, niteki müʾellif dahi tefrīk eylemedi.

اَلْإِنْفِرَاقُ [el-infirāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَرَقَ عَنْهُ إِذَا انْفَصَلَ

اَلْمُنْفَرَقُ [el-munferaḳ] (mīm'in zammı ve nūn'un sükūnu ve rā'nın fethiyle) İsm-i mekān ve masdar olur, إِنْفِرَاقٌ [infirāḳ]tan.

[ف ر ن ق]

اَلْفُرَانِقُ [el-furāniḳ] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Arslana denir. Ve arslanın karakulağına denir ki pervānek muʿarrebidir, önünce sāʾir cānverleri inzār ederek gider. Ve ulak sürücüsüne denir ki ona yol delālet

eder; yukālu: هُوَ فُرَانِقٌ أَيِ الَّذِي يَدُلُّ صَاحِبَ الْبَرِيدِ عَلَى الطَّرِيقِ Mütercim der ki *Burhān*'da "pervānek" karakulak ile ve çarkacı ile ve "pervāne" kelebek dedikleri böcek ile ve fermān-ı şāhī ile ve yine karakulak ile müfesserdir.

اَلْفُرْنُقُ [el-furnuḳ] (فُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Kötü ve kemter şeyᵓe denir; yukālu: شَيْءٌ فُرْنُقٌ أَيْ رَدِيءٌ

اَلتَّفَرْنُقُ [et-tefernuḳ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir nesne fāsid ve tebāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَرْنَقَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Ve hayvānın kulağı kalkıp dik durmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَرْنَقَتْ أُذُنُ الْبَعِيرِ إِذَا شَخَصَتْ

[ف س ت ق]

اَلْفُسْتُقُ [el-fustuḳ] (فُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْفُسْتَقُ [el-fustaḳ] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Piste muᶜarrebidir ki şām fıstığı taᶜbīr olunan meyvedir, fındığın karındaşıdır; ciğere ve fem-i miᶜdeye ve sancıya ve ağız rāyihasına be-gāyet nāfiᶜdir. Şārihin beyānına göre ᶜinde'l-baᶜz "ف،س،ق" māddesinden meᵓhūzdur ki ᶜArabīdir.

فُسْتُقَانُ [Fustuḳān] (fā'nın ve tā'nın zammıyla) Merv kazāsında bir karye adıdır.

فُسْتُقَةُ [Fustuḳat] (fā'nın ve tā'nın zammıyla) Bir muhaddis lakabıdır.

[ف س ق]

اَلْفِسْقُ [el-fisḳ] (fā'nın kesriyle) ve

اَلْفُسُوقُ [el-fusūḳ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Hudā-yı müteᶜālin emrini terk eylemekle ᶜisyān edip tarīk-i haktan hurūc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَسَقَ الرَّجُلُ وَفَسَقَ فِسْقًا وَفُسُوقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالْخَامِسِ إِذَا تَرَكَ أَمْرَ اللهِ تَعَالَى وَعَصَى وَخَرَجَ عَنْ طَرِيقِ الْحَقِّ أَوْ فَجَرَ ve kavluhu taᶜālā: ﴿إِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾ أَيْ خُرُوجٌ عَنِ الْحَقِّ ve kavluhu taᶜālā: ﴿فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ﴾ أَيْ خَرَجَ Ve doğru yoldan sapmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَسَقَ الرَّجُلُ إِذَا جَارَ يَعْنِي عَنْ قَصْدِ السَّبِيلِ Ve tāze hurmā kabuğundan taşra pörtleyip çıkmak maᶜnāsınadır ki meᵓhaz-ı maᶜānī olmak menkūldür; yukālu: فَسَقَتِ الرُّطَبَةُ عَنْ قِشْرِهَا إِذَا خَرَجَتْ

اَلْفَاسِقُ [el-fāsiḳ] Tarīk-i haktan hāric olan adama denir, gerek aslī ve gerek ᶜārızī olsun, Baᶜzılar ᶜindinde maᶜnā-yı mezbūrdan meᵓhūzdur. Ve lafz-ı mezbūr ᶜArabī-i hālis iken ricāl-i Cāhiliyye'nin mensūr ve manzūm kelāmlarında katᶜā vārid olmamıştır. Suyūṭī *Muzhir*'de dedi ki فِسْقٌ [fisḳ] lafzını ᶜArab mücerred hurūc maᶜnāsına istiᶜmāl ederler idi, baᶜdehu şāriᶜ tāᶜat-ı ilāhīden hurūc-ı fāhiş ile hurūc maᶜnāsına nakl edip bu vech üzere hāric olan kimseye فَاسِقٌ [fāsiḳ] ıtlāk eyledi. Pes maᶜnā-yı mezbūr ıstılāh-ı şerᶜī olur. Müᵓellifin murādı maᶜnā-yı mezbūrda istiᶜmāl-i ᶜArab vākiᶜ olmadı demek olur, yoksa hurūc maᶜnāsına beynlerinde mütedavildir, niteki فَسَقَ الرُّطَبَةُ misāli mürūr eyledi. Pes *Muzhir*'in takrīrine göre فَسَقَ الرُّطَبَةُ misāli mücerred temsīl olur, lākin Rāġib'in beyānına göre mahsūstur.

اَلْإِنْفِسَاقُ [el-infisāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bu dahi hurmā kabuğundan taşra çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْفَسَقَتِ الرُّطَبَةُ عَنْ قِشْرِهَا إِذَا خَرَجَتْ

اَلْفُسَقُ [el-fusaḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْفِسِّيقُ [el-fissīḳ] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Dāᵓimā fısk ve fücūr üzere olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ فُسَقٌ وَفِسِّيقٌ أَيْ دَائِمُ الْفِسْقِ

اَلْفُوَيْسِقَةُ [el-fuveysiḳat] (musaggar bün-

yesiyle) Fāreye ıtlāk olunur, yuvasından ızrār-ı nās kasdıyla hurūc eylediği için. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "أُقْتُلُوا الْفُوَيْسِقَةَ" ve fi'n-*Nihāye*: "أَنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَمَّى الْفَأْرَةَ فُوَيْسِقَةً" Pes ism-i mezbūr tesmiye-i nebevī olur.

فَسَاقِ [fesāḳi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) ve

فُسَقُ [fusaḳ] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Harf-i nidā ile istiᶜmāl olunurlar, evvelki müᵓennese ve sānī müzekkere mahsūstur, ikisi de maᶜdūllerdir; yukālu: يَا فَسَاقِ لِلْمَرْأَةِ أَيْ يَا فَاسِقَةُ وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ يَا فُسَقُ أَيْ يَا أَيُّهَا الْفَاسِقُ

اَلتَّفْسِيقُ [et-tefsīḳ] Bir adamı fıska nisbet eylemek yaᶜnī o fāsıktır demektir ki تَعْدِيلٌ [taᶜdīl] mukābilidir; yukālu: فَسَّقَهُ الْحَاكِمُ ضِدُّ عَدَّلَهُ

اَلْفَاسِقِيَّةُ [el-fāsiḳiyyet] Bir güne sarık sarınmağa denir.

[ف ش ق]

اَلْفَشْقُ [el-feşḳ] (مَشْقٌ [meşḳ] vezninde) Kırmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَشَقَ الشَّيْءَ فَشْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَسَرَهُ Ve

فَشْقٌ [feşḳ] Yemek yemekten bir nevᶜdir ki dökerek ve saçarak pek pek yemekten ᶜibārettir; yukālu: فَشَقَ الرَّجُلُ فَشْقًا وَهُوَ ضَرْبٌ مِنَ الْأَكْلِ فِي شِدَّةٍ Ve bir adama dünyālık pek çok teveccüh eylemekle dāᵓimā dünyā ile uğraşıp oynamağa meşgūl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَشَقُوا الدُّنْيَا فَشْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَثُرَتْ عَلَيْهِمْ فَلَعِبُوا بِهَا

اَلْفَشَقُ [el-feşaḳ] (fethateynle) Neşāt ve şatāret maᶜnāsınadır; yukālu: فَشِقَ الرَّجُلُ فَشَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَشِطَ Ve bir nesneye nefs dağılıp yaᶜnī pāre pāre olup hırs eylemek maᶜnāsınadır ki tahsīline şiddet-i hırsından neşᵓet eder; yukālu: فَشِقَ عَلَيْهِ إِذَا حَرَصَ وَانْتَشَرَتْ نَفْسُهُ عَلَيْهِ Ve seğirtip kaçmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَشِقَ الْعَبْدُ إِذَا هَرَبَ Ve sığır ve koyun kısmının boynuzları aralığı açık ve meydānlı olmağa denir. Ve hayvānın önde olan memeleriyle geriden olan memeleri aralıkları açık olmağa denir.

اَلتَّفَشُّقُ [et-tefeşşuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Teveşşuh bi's-sevb maᶜnāsınadır ki sevbi sağ koltuğundan alıp sol omuzuna ilkā eylemekten ᶜibārettir, ihrām-ı muhrim gibi; yukālu: تَفَشَّقَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَشَّحَ بِثَوْبِهِ

فَاشُوقُ [Fāşūḳ] Buḫārā kazāsında bir karyedir.

اَلْمُفَاشَقَةُ [el-mufāşeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Nāgehānī bir kimse üzere çıkagelmek maᶜnāsınadır; yukālu: فَاشَقَهُ إِذَا بَاغَتَهُ

[ف ق ق]

اَلْفَقُّ [el-faḳḳ] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın teşdīdiyle) Açmak maᶜnāsınadır; tekūlu: فَقَقْتُهُ فَقًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَتَحْتَهُ

اَلْفَقَاقُ [el-feḳāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْفَقَاقَةُ [el-feḳāḳat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلْفَقْفَاقُ [el-faḳfāḳ] ve

اَلْفَقْفَاقَةُ [el-faḳfāḳat] (fā'ların fethiyle) Beyhūde-gūy ve perīşān-sühan ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَقَاقٌ وَفَقَاقَةٌ وَفَقْفَاقٌ وَفَقْفَاقَةٌ أَيْ أَحْمَقُ هُذَرَةٌ Ve

فَقْفَاقٌ [faḳfāḳ] Yave ve bī-maᶜnā söze denir; yukālu: كَلَامٌ فَقْفَاقٌ أَيْ سَقَطٌ

اَلْفَقْفَقَةُ [el-faḳfeḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Pek fakīr ve hāksār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: فَقْفَقَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ مُدْقِعًا Ve köpek kısmı havfından ürümek maᶜnāsınadır; yukālu: فَقْفَقَ الْكَلْبُ إِذَا نَبَحَ فَرَقًا Ve tekellümde pek derinlenip tasannuᶜ ey-

lemek maʿnāsınadır; yukālu: فَقْفَقَ فِي كَلَامِهِ إِذَا تَقَعَّرَ Ve فَقْفَقَةُ الْمَاءِ [faḳfeḳatu'l-māʾ] suyun sapır sapır katreleri dökülüp akması savtından hikāyedir.

اَلْفُقْفُوقُ [el-fuḳfūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ʿAkl ve zihn ve şuʿūr maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ فُقْفُوقٌ أَيْ عَقْلٌ وَذِهْنٌ

فَقَاقَةٌ [feḳāḳat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir kuş adıdır; cemʿi فَقَاقٌ [feḳāḳ]tır hā'sız.

اَلْفَقَقَةُ [el-feḳaḳat] (fetehātla) Oğuz ve sebük-magz ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ فَقَقَةٌ أَيِ الْحَمْقَى

اَلْإِنْفِقَاقُ [el-infiḳāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne yarılıp ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَقَّ الشَّيْءُ إِذَا انْفَرَجَ

[ف ل ق]

اَلْفَلْقُ [el-felḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَقَ الشَّيْءَ فَلْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَقَّهُ Ve

فَلْقٌ [felḳ] Yarığa ve çatlağa denir; cemʿi فُلُوقٌ [fulūḳ]tur; yukālu: فِي رِجْلِهِ فُلُوقٌ أَيْ شُقُوقٌ Ve kireç makūlesine vurulmuş derinin tüyünü yolmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَقَ صُوفَ الْجِلْدِ إِذَا نَزَعَهُ Niteki مَرْقٌ [merḳ] dahi bu maʿnāyadır.

اَلتَّفْلِيقُ [et-teflīḳ] Bu dahi bir nesneyi yarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّقَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى فَلَقَهُ

اَلْإِنْفِلَاقُ [el-infilāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّفَلُّقُ [et-tefelluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّقَهُ فَانْفَلَقَ وَتَفَلَّقَ أَيْ شَقَّهُ فَانْشَقَّ Ve

تَفَلُّقٌ [tefelluḳ] Nāsı müteʿaccib edecek mertebe ifrāt ve mübālaga ile seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّقَ الرَّجُلُ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الْعَدْوِ حَتَّى أُعْجِبَ مِنْ شِدَّتِهِ

اَلْفَالِقُ [el-fāliḳ] فَلْقٌ [felḳ]ten ism-i fāʿildir, yarıcı maʿnāsına; ve kavluhu taʿālā: ﴿فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى﴾ أَيْ خَالِقُهُ أَوْ شَاقُّهُ بِإِخْرَاجِ الْوَرَقِ مِنْهُ Burada خَلْقٌ [ḫalḳ] maʿnāsı dahi فَطْرٌ [faṭr] gibi mecāzdır. Ve

فَالِقٌ [Fāliḳ] Benū Kilāb yurdunda bir mevziʿdir, onda bir küçük su vardır. Ve

فَالِقٌ [fāliḳ] Çiçeğini yarmış hurmā ağacına vasf olur; yukālu: نَخْلٌ فَالِقٌ أَيْ مُنْشَقٌّ عَنِ الطَّلْعِ Ve iki tepe yāhūd iki yüksek yer aralığında olan alçak oturaklı düz yere ıtlāk olunur, فَالِقَةٌ [fāliḳat] dahi denir; ve minhu yukālu: كَانَ ذَلِكَ بِفَالِقِ كَذَا يُرِيدُونَ الْمَكَانَ الْمُنْحَدِرَ الْمُطْمَئِنَّ بَيْنَ الرَّبْوَتَيْنِ

اَلْفَلْقَةُ [el-felḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Devenin kulağı altında işbu ☙ resme basılmış damgaya denir ki ortasından bir ʿamūd şakk eylemiş halkadan ʿibārettir.

اَلْمَفْلُوقُ [el-meflūḳ] Kulağı altına فَلْقَةٌ [felḳat] dedikleri damga basılmış deveye denir.

اَلْفِلْقُ [el-filḳ] (fā'nın kesri ve fethiyle) Ağzın şıkkına yaʿnī bir köşesine denir; tekūlu: كَلَّمَنِي مِنْ فِلْقِ فِيهِ أَيْ مِنْ شِقِّهِ Yaʿnī "Bana yarım ağız söyledi." Ve

فِلْقٌ [filḳ] Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve Yemāme'de bir karye adıdır. Ve taʿaccüb olunacak emr-i ʿacībe denir; yukālu: يَأْتِي بِالْفِلْقِ أَيْ بِالْأَمْرِ الْعَجَبِ Ve yarı bölünmüş ağacın bir nısfından düzülmüş yaya denir. Ve iki bölünen çubuğun her şıkkına فِلْقٌ [filḳ] ıtlāk olunur.

اَلْفِلْقَةُ [el-filḳat] (fā'nın kesriyle) Bu dahi dāhiye maʿnāsınadır. Ve bir nesnenin kırıntısına denir; yukālu: هَذِهِ فِلْقَتُهُ أَيْ كِسْرَتُهُ Ve فِلْقَةُ الْجَفْنَةِ [filḳatu'l-cefnet] ayrılmış çanağın nısfına denir; yukālu: هَذِهِ فِلْقَةُ الْجَفْنَةِ أَيْ

نِصْفُهَا

اَلْفَلِيقُ [el-felīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi āfet ve dāhiyeye denir. Ve emr-i ʿacībe denir. Ve Ṭā'if'te bir karye adıdır. Ve kolda bir damarın ismidir, ʿalā-kavlin devenin boynunun önünde mecrā-yı hulkūm katında olan düzce çukur yere denir.

اَلْفَلِيقَةُ [el-felīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْمَفْلِقَةُ [el-mefliḳat] (مَحْمِدَةٌ [maḥmidet] vezninde) ve

اَلْفَلْقَى [el-felḳā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bunlar da dāhiyeye denir.

اَلْفَلَقُ [el-felaḳ] (fethateynle) Subh ve bāmdād maʿnāsınadır yāhūd ʿamūd-ı subhtan münşakk olan yaʿnī ʿamūd şeklinde mümtedd olan aydından ve ziyādan ʿibārettir yāhūd fecr maʿnāsınadır ki sabāh yeri ağarıp açılmaktan ʿibārettir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ أَيِ الصُّبْحِ أَوْ مَا انْفَلَقَ مِنْ عَمُودِهِ أَوِ الْفَجْرُ Ve baʿzılar bunu mecmūʿ-ı mahlūk ile tefsīr eylediler. Ve ʿinde'l-baʿz murād cehennemdir yāhūd cehennemde bir çāhın adıdır. Ve

فَلَقٌ [felaḳ] İki tepe beyninde vākiʿ alçak oturaklı düz yere denir; cemʿi فُلْقَانٌ [fulḳān] gelir fā'nın zammıyla. ʿAlā-kavlin iki kumluk tepe beyninde vākiʿ düz ve açık meydāna denir. Ve tomruğa denir ki zindānda mücrim ayağına vururlar; yukālu: مَاتَ اللِّصُّ فِي الْفَلَقِ أَيْ فِي مَقْطَرَةِ السَّجَّانِ Mekteb hācelerinin falakaları bundandır ki فَلَقٌ [felaḳ] müfredidir. Ve çanak dibinde kalan süt bakiyyesine denir; ve minhu yukālu tahkīren: يَا ابْنَ شَارِبِ الْفَلَقِ وَهُوَ مَا بَقِيَ مِنَ اللَّبَنِ فِي أَسْفَلِ الْقَدَحِ Ve ekşiyip kesilmiş süte denir. Ve Yemen'de ʿAsser nāhiyesinde bir karye adıdır.

اَلْمُتَفَلِّقُ [el-mutefelliḳ] (مُتَفَرِّقٌ [muteferriḳ] vezninde) Bu dahi ekşiyip kesilmiş süte denir.

اَلْإِفْلَاقُ [el-iflāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir emr-i ʿacīb peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْلَقَ الشَّاعِرُ إِذَا أَتَى بِالْعَجِيبِ Şārihin beyānına göre şuʿarā kısmında bu vasf-ı gālib olmuştur, mezāmīn-i ʿacībe ve maʿānī-i nādire vü garībe ihtirāʿ eden şāʿir-i belīge مُفْلِقٌ [muflik] ıtlāk olunur. Ve

إِفْلَاقٌ [iflāḳ] Āfet ve dāhiye ihdās eylemek maʿnāsınadır, hemīşe إِعْلَاقٌ [iʿlāḳ] māddesine mürādifen istiʿmāl ederler; yukālu: أَعْلَقَ وَأَفْلَقَ فُلَانٌ إِذَا جَاءَ بِعُلَقَ فُلَقَ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِفْتِلَاقُ [el-iftilāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Bu dahi emr-i ʿacīb peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَلَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْعَجِيبِ Ve halkı ʿacebe getirecek derece seğirtmekte çabalayıp mübālaga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَلَقَ فُلَانٌ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الْعَدْوِ حَتَّى أَعْجَبَ مِنْ شِدَّتِهِ

عُلَقُ فُلَقُ [ʿulaḳ fulaḳ] (زُفَرُ [zufer] veznlerinde ve خَمْسَةَ عَشَرَ [ḫamsete ʿaşere] gibi mürekkeb olarak) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ بِعُلَقَ فُلَقَ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ

اَلْفُلَّيْقُ [el-fulleyḳ] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] veznince) Yarma şeftali dedikleri şeftaliye denir ki çekirdeğinden yarılıp ayrılır; tekūlu: أَكَلْتُ فُلَّيْقًا أَيْ خَوْخًا يَتَفَلَّقُ عَنْ نَوَاهُ

اَلْمُفَلَّقُ [el-mufellaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Çekirdeğinden ayrılıp kurutulmuş yarma şeftaliye denir ki reçel makūlesi yaparlar.

اَلْفَيْلَقُ [el-feylaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznince) ʿAskere denir; cemʿi فَيَالِقُ [feyāliḳ]

tir; yukālu: جَاءَ بِفَيْلَقٍ عَظِيمٍ أَيْ بِجَيْشٍ عَظِيمٍ Ve ʿazīmü'l-heykel adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَيْلَقٌ أَيْ عَظِيمٌ Müʾellif pīle muʿarrebi olan فَيْلَقٌ [feylaḳ] lafzından sükūt eyledi ki ipek kurduna ve askı taʿbīr ettikleri ipek kozasına denir, kütüb-i fıkhiyyede beyʿ-i fāsid mebhasinde mestūrdur.

اَلتَّفَيْلُقُ [et-tefeyluḳ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir kimse semiz ve yumru tenū-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا ضَخُمَ وَسَمِنَ Ve temāşā edenleri müteʿaccib edecek rütbe seğirtmekte cehd ve mübālaga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا اجْتَهَدَ فِي الْعَدْوِ حَتَّى أُعْجِبَ مِنْ شِدَّتِهِ

اَلْمِفْلَاقُ [el-miflāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Zātında alçak ve fürū-māye olarak müflis ve mendebur kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِفْلَاقٌ أَيْ دَنِيٌّ رَذْلٌ قَلِيلُ الشَّيْءِ يَعْنِي مُعْدِمٌ

فِلَقٌ [filaḳ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Neysābūr kazāsında bir karye adıdır.

اَلْفُلَاقُ [el-fulāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْفَلُوقُ [el-felūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Peynirlenmiş süte denir ki murād süt kesiği olacaktır, surutka peniri gibi; yukālu: لَبَنٌ فُلَاقٌ وَفَلُوقٌ أَيْ مُتَجَبِّنٌ

اَلْفِلَاقُ [el-filāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sütün ekşiyip kesilmesine denir. Ve

فِلَاقٌ [filāḳ] (fā'nın kesriyle ve zammıyla) Yarılmış yumurta pāresine denir.

اَلْأَفْلَاقُ [el-eflāḳ] (hemzenin fethiyle) فِلْقٌ [filḳ]ın cemʿidir ki yarılmış yumurta pāresine denir; yukālu: صَارَ الْبَيْضُ فِلَاقًا وَأَفْلَاقًا أَيْ مُتَفَلِّقًا

اَلْفُلَاقَةُ [el-fulāḳat] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir nesneden ayrılan pāreye denir; yukālu: فُلَاقَةُ آجُرٍّ أَيْ قِطْعَةٌ مِنْهُ Cemʿi فُلَاقٌ [fulāḳ]tır hā'sız.

اَلْفَلْقَاءُ [el-felḳāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Memesinin deliği vāsiʿ koyuna vasf olur; yukālu: شَاةٌ فَلْقَاءُ الضَّرَّةِ أَيْ وَاسِعَتُهَا

اَلْفَلِيقَةُ [el-felīḳat] سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Azca saça denir; yukālu: فِي رَأْسِهَا فَلِيقَةٌ أَيْ قَلِيلَةٌ مِنَ الشَّعْرِ

اَلْفُلْقَانُ [el-fulḳān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Açık ve āşikāre yalan söze denir; yukālu: جَاءَ بِالْفُلْقَانِ أَيِ الْكَذِبِ الصُّرَاحِ

[ف ن ت ق]

اَلْفُنْتُقُ [el-funtuḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yollarda yapılmış hāne ve kārban-sarāya denir; tekūlu: نَزَلْنَا الْفُنْتُقَ أَيْ خَانَ السَّبِيلِ

[ف ن د ق]

اَلْفُنْدُقُ [el-funduḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) بُنْدُقٌ [bunduḳ] gibi fındık taʿbīr olunan yemişe denir. Ve yollarda olan hāne ve kārbān-sarāya denir; فُنْتُقٌ [funtuḳ] gibi. Şārih der ki فُنْتُقٌ [funṭuḳ] ve فُنْدُقٌ [funduḳ] şol hāndır ki yollar üzere yaparlar, gurebāʾ ve ebnā-i sebīl ücretsiz ona konarlar. Ve Maṣṣīṣā nām kasaba kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve bir muhaddis lakabıdır.

فُنْدُقُ الْحُسَيْنِ [Funduḳu'l-Ḥuseyn] Bir mevziʿdir.

اَلْفُنَيْدِقُ [el-Funeydiḳ] (musaggar bünyesiyle) Ḥaleb kazāsında bir mevziʿ adıdır.

اَلْفُنْدَاقُ [el-fundāḳ] (fā'nın zammıyla) Hisāb defterine denir; yukālu: أَحْضَرَ الْفُنْدَاقَ أَيْ صَحِيفَةَ الْحِسَابِ Şārih der ki فُنْدَاقٌ [fundāḳ] rūznāmec dedikleridir ki erbāb-ı dīvān rūz-nāme taʿbīr ettikleri defter olacaktır.

[ف ن ق]

اَلْفَنِيقُ [el-Fenīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Medîne kurbünde bir mevziᶜdir. Ve şol buğura denir ki be-gāyet kerîm ve necîb olmakla aslā kendisine tahmîl gibi hâletle renc ve ezā olunmayıp ve üzerine rükûb olunmaya; cemᶜi فُنُقٌ [funuḳ]tur, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve cemᶜü'l-cemᶜi أَفْنَاقٌ [efnāḳ]tır.

اَلْفَنِيقَةُ [el-fenīḳat] (سَفِينَةٌ [sefînet] vezninde) Garāreye denir ki zarf-ı maᶜlûmdur; cemᶜi فَنَائِقُ [fenāᵓiḳ]tir.

اَلْفُنُقُ [el-funuḳ] (zammeteynle) ve

اَلْمِفْنَاقُ [el-mifnāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Vücûdu ter ü nāzük ve nāzende mahbûbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ فُنُقٌ وَمِفْنَاقٌ أَيْ مُنَعَّمَةٌ Ve

فُنُقٌ [funuḳ] Semiz ve tavlı genç nâkaya denir; yukālu: نَاقَةٌ فُنُقٌ أَيْ فَتِيَّةٌ سَمِينَةٌ

اَلْإِفْنَاقُ [el-ifnāḳ] (hemzenin kesriyle) Fakr ve mihnette iken nāz ve naᵓîme nāᵓil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْنَقَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَعَّمَ بَعْدَ بُؤْسٍ

اَلتَّفْنِيقُ [et-tefnīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Nāz ve niᶜmetle perverde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَنَّقَ فُلَانًا إِذَا نَعَّمَهُ

اَلتَّفَنُّقُ [et-tefennuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Nāz ve naᶜîmle perverde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَنَّقَ الْغُلَامُ إِذَا تَنَعَّمَ

اَلْمُفَانِقُ [el-mufāniḳ] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Hoş ve nāzük ve mülāyim dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ مُفَانِقٌ أَيْ نَاعِمٌ

[ف و ق]

فَوْقَ [fevḳ] (fā'nın fethi ve vāv'ın sükûnuyla) Cihāt-ı sitt aksāmındandır, bir nesnenin üstüne denir ki تَحْتَ mukabilidir. İsm ve zarf olur ve her hâlde mebnidir. Kaçan bir kelimeye muzâf olsa muᶜreb olur. Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyânına göre فَوْقَ kelimesi mekânda ve zamânda ve cismde ve ᶜadedde ve rütbe ve menzilette istiᶜmāl olunur. Ve birkaç nevᶜ üzere müstaᶜmel olur; ez-cümle عُلُوٌّ [ᶜuluvv] maᶜnāsına, nahvu kavluhu taᶜālā: ﴿قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ﴾ الآية Ve suᶜūd ve hudūr iᶜtibārıyla istiᶜmāl olunur, nahvu kavlihi taᶜālā: ﴿فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ﴾ الآية Ve kiber ve sıgar cihetlerinde istiᶜmāl olunur, nahvu kavlihi taᶜālā: ﴿إِنَّ اللهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا﴾ الآية، أَشَارَ بِمَا فَوْقَهَا إِلَى الْعَنْكَبُوتِ Ve gahcā fazîlet-i dünyeviyye vü uhreviyye iᶜtibārıyla olur. Ve kahr ve galebe iᶜtibārıyla istiᶜmāl olunur. İntehā. Ve kavluhu taᶜālā: ﴿مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا﴾ أَيْ فِي الصِّغَرِ وَقِيلَ فِي الْكِبَرِ Ve

فَوْقٌ [fevḳ] ve

فَوَاقٌ [fevāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Masdar olurlar, şeref ve fazîlette sāᵓire gālib ve ser-bülend olmak maᶜnāsına; yukālu: فَاقَ فُلَانٌ أَصْحَابَهُ يَفُوقُ فَوْقًا وَفَوَاقًا إِذَا عَلَاهُمْ بِالشَّرَفِ Ve okun gezini kırmak maᶜnāsınadır; tekūlu: فُقْتُ السَّهْمَ فَوْقًا إِذَا كَسَرْتَ فُوقَهُ Ve okun gezi eğilmek yā ufanmak maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْفُوَاقُ [el-fuvāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir adamı hıçkırık tutmak maᶜnāsınadır, miᶜdeden rîh mütefevvik olur; yukālu: فَاقَ الرَّجُلُ فُوَاقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَخَصَتِ الرِّيحُ مِنْ صَدْرِهِ Ve

فُوَاقٌ [fuvāḳ] ve

فُؤُوقٌ [fuᵓūḳ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bedenden cân çıkmak üzere olmak, ᶜalā-kavlin ölmek yâhûd cân vermek maᶜnāsınadır; yukālu: فَاقَ بِنَفْسِهِ فُوَاقًا وَفُؤُوقًا

Ve إِذَا كَانَتْ عَلَى الْخُرُوجِ أَوْ مَاتَ أَوْ جَادَ لَهَا نākanın memesinde فِيقَةٌ [fīḳat] birikmek maʿnāsınadır; yukālu: فَاقَتِ النَّاقَةُ إِذَا اجْتَمَعَتِ الْفِيقَةُ فِي ضَرْعِهَا Ve

فُوَاقٌ [fuvāḳ] Hıçkırık ʿilletine denir, hālet-i nezʿde baʿzı muhtezire ʿārız olur. Ve sadrdan yaʿnī miʿdeden bī-ihtiyār yukarı çıkan rīhe denir ki bu dahi hıçkırık olacaktır, evvelki ʿillettir, sānī ʿārızadır, miʿde müteʾezzī olduğu nesneden kaçınıp münkabız olmasıyla müzīyi defʿ için münbasıt olmasından mürekkeb bir hālettir, baʿzı ihtilāf mehmūz olan فُؤَاقٌ [fuʾāḳ] māddesinde beyān olundu; yukālu: أَخَذَهُ الْفُوَاقُ وَهُوَ الَّذِي يَأْخُذُ الْمُحْتَضَرَ عِنْدَ النَّزْعِ وَالرِّيحِ الَّتِي تَشْخَصُ مِنَ الصَّدْرِ فُوَاقٌ Mütercim der ki [fuvāḳ] istīlā eyledikte iki parmağıyla burnunu tutup soluğunu kabz eyleye, şöyle ki aksırmak kertesine vara, bi-iznihi taʿālā mündefiʿ olur. İntehā. Ve

فُوَاقٌ [fuvāḳ] İki sağımın aralığı olan vakte denir. Meselā nākayı bir mikdār sağdıktan sonra terk ederler, yavrusu bir mikdārca emip ondan sonra yine sağarlar. İşte bu iki sağımın mā-beynine فُوَاقٌ [fuvāḳ] derler, bunda سَحَابٌ [seḥāb] vezninde dahi cāʾizdir. Ve ʿinde'l-baʿz فُوَاقٌ [fuvāḳ] memeyi sağan kimsenin sağarken elini açıp yumduğunun mā-beyni olan vaktten ʿibārettir; cemʿi أَفْوِقَةٌ [efviḳat] gelir, أَشْرِبَةٌ [eşribet] vezninde ve آفِقَةٌ [āfiḳat] gelir kalble ve bu آدُرٌ [ādur] kabīlindendir ki maklūbdur; yukālu: مَا أَقَامَ عِنْدَهُ إِلَّا فُوَاقَ نَاقَةٍ أَيْ مَا بَيْنَ الْحَلْبَتَيْنِ مِنَ الْوَقْتِ أَوْ مَا بَيْنَ فَتْحِ يَدِ الْحَالِبِ وَقَبْضِهَا عَلَى الضَّرْعِ Ve endāmı selgi ve muztarib olan uzun adama denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْفَائِقُ [el-fāʾiḳ] Her nesnenin güzīde ve aʿlāsına ıtlāk olunur; yukālu: فَائِقٌ أَيْ شَيْءٌ خِيَارٌ Ve boyun ile başın bittiği yere denir; yukālu: ضَرَبَ فَائِقَةَ وَهُوَ مَوْصِلُ الْعُنُقِ وَالرَّأْسِ

اَلْفَوَقَةُ [el-feveḳat] (fetehātla) Üdebā-i hutabāya ıtlāk olunur ki edeb ve belāgatte sāʾirden ser-bülendlerdir; müfredi فَائِقٌ [fāʾiḳ]tir; yukālu: هُمْ فَوَقَةٌ أَيْ أُدَبَاءُ خُطَبَاءُ

اَلْفَاقُ [el-fāḳ] Taʿāmla dolu kāseye denir. Şārihin beyānına göre aslı فَوَقٌ idi fethateynle. Ve tabh olunmuş zeytūn yağına denir. Ve sahrāya denir. Ve bir arzın ismidir. Ve bünye ve endāmı selgi ve muztarib uzun adama denir. Ve bir su kuşu adıdır ki boynu uzun olur. Ve

فَاقٌ [fāḳ] Masdar olur, فَوْقٌ [fevḳ] gibi; bunun da aslı فَوَقٌ [fevaḳ]tır fethateynle, kemā se-yuzkeru; okun gezi eğilmek, ʿalā-kavlin ufanmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاقَ السَّهْمُ يَفُوقُ فَاقًا وَفَوْقًا إِذَا مَالَ وَانْكَسَرَ Ve bu bāb-ı rābiʿdendir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْفُوقُ [el-fūḳ] (fā'nın zammıyla) Bu dahi endāmı muztarib, selgi, uzun adama denir. Ve فُوقُ الذَّكَرِ [fūḳu'ẕ-ẕeker] ālet-i tenāsülün başına ıtlāk olunur, ok gezine teşbīhle. Ve

فُوقٌ [fūḳ] Tarīk-i evvele denir ki meslūk olan tarīklerden tarīk-i evvel olacaktır; yukālu: أَخَذَ فُوقَ الطَّرِيقِ وَهُوَ الطَّرِيقُ الْأَوَّلُ Ve bir semte birden ok serpmeğe ıtlāk olunur, gūyā ki bir gezden atılmış olur; tekūlu: رَمَيْنَا فُوقًا أَيْ رِشْقًا Ve yine ok gezi maʿnāsından meʾhūz olarak bir adam bir düzeye gidip bir dahi geri dönüp gelmese مَا ارْتَدَّ عَلَى فُوقِهِ derler مَضَى وَلَمْ يَرْجِعْ maʿnāsına. Ve

فُوقٌ [fūḳ] Bir kuş adıdır. Ve fünūn-ı kelāmdan bir fenne ıtlāk olunur; ve minhu tekūlu li'r-reculi izā ahaze fī fennin mine'l-kelāmi: خُذْ فِي فُوقٍ أَحْسَنَ مِنْهُ أَيْ فِي فَنٍّ Ve ʿavretin fercine ıtlāk olunur. Ve lisānın ucuna, ʿalā-kavlin ağzın yarığına

ve şikāfına denir. Ve ok gezine denir ki okta kiriş bindirecek kertiktir. Baʿzılar ʿindinde فُوقَانِ [fūḳān] tesniye bünyesiyle, زَنَمَتَانِ [zenemetān] yaʿnī o kertiğin iki tarafında olan dirseklere denir ki her birine فُوقٌ [fūḳ] derler; cemʿi فُوَقٌ [fuvaḳ] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve أَفْوَاقٌ [efvāḳ] gelir ve فُقًى [fuḳā] gelir ki فُوَقٌ [fuvaḳ] lafzından maklūbdur, fā'nın zammı ve elifin kasrıyla.

ذُو الْفُوَقِ [Ẕu'l-Fuvaḳ] Mefrūk Ebū ʿAbdulmesīh nām kimsenin kılıcının lakabıdır. Ve

فُوقٌ [Fūḳ] Selefte Rūm şāhlarından birinin ismidir ki denānīr-i فُوقِيَّةٌ [fūḳiyyet] ona mensūbdur yāhūd savāb olan ḳāfeyn ile olmaktır.

اَلْفُوقَةُ [el-fūḳat] (fā'nın zammıyla) Bu dahi endāmı muztarib uzun adama denir. Ve ok gezine denir.

اَلْفِيقُ [el-fīḳ] (fā'nın kesriyle) Bu dahi hilkati muztarib selgi uzun kimseye denir.

اَلْفُيَاقُ [el-fuyāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) فِيقٌ [fīḳ] maʿnāsınadır.

اَلْفَاقَةُ [el-fāḳat] Fakr ve ihtiyāc maʿnāsınadır ki adama istīlāʾ ve kahr eder. Bu dahi فَوْقٌ māddesindendir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْفَاقَةُ أَيِ الْفَقْرُ وَالْحَاجَةُ

اَلْفَوْقَاءُ [el-fevḳāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol makaraya denir ki demirinin her dişinde iki فُوقٌ [fūḳ] ola, yaʿnī ok gezi gibi iki kertik ola; yukālu: مَحَالَةٌ فَوْقَاءُ إِذَا كَانَ لِكُلِّ سِنٍّ مِنْهَا فُوقَانِ Ve sivri uçlu zeker başına ıtlāk olur; yukālu: كَمَرَةٌ فَوْقَاءُ أَيِ الْمُحَدَّدَةُ الطَّرَفِ

اَلْأَفْوَقُ [el-efvaḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Gezi kırılmış oka denir; yukālu: سَهْمٌ أَفْوَقُ أَيْ مَكْسُورُ الْفُوقِ

اَلْفَوَقُ [el-fevaḳ] (fethateynle) Okun gezi eğilmek yāhūd kırılmak maʿnāsınadır. Baʿzılar dedi ki bunun fiʿli bāb-ı rābiʿdendir, yaʿnī fi'l-asl فَاقَ السَّهْمُ يَفَاقُ فَاقًا وَفَوَقًا sīgasındandır, "خَافَ-يَخَافُ" gibi, baʿdehu refʿ-i iltibās için vāv'ı tahrīk olunup ḥaẕer mahrecine ihrāc olundu, zīrā bu fiʿlbāb-ı rābiʿdendir; fe-yukālu: فَاقَ السَّهْمُ يَفَاقُ فَاقًا وَفَوَقًا بِالتَّحْرِيكِ إِذَا مَالَ وَانْكَسَرَ Ke-mā zukire.

اَلْفِيقَةُ [el-fīḳat] (fā'nın kesriyle) İki sağım arasında memede müctemiʿ olan sütün ismidir; cemʿi فِيقٌ [fīḳ] gelir hā'sız ve فِيَقٌ [fiyaḳ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve فِيقَاتٌ [fīḳāt] gelir fā'nın kesri ve meddiyle ve أَفْوَاقٌ [efvāḳ] gelir ve cemʿü'l-cemʿi أَفَاوِيقُ [efāvīḳ] gelir. Ve

فِيقَةُ الضُّحَى [fīḳatu'ḍ-ḍuḥā] Kabakuşluğa ıtlāk olunur; tekūlu: أَتَيْتُهُ فِيقَةَ الضُّحَى أَيِ ارْتِفَاعَهَا Ve

أَفَاوِيقُ [efāvīḳ] Sehābda cemʿ olan şol yağmurlara denir ki sāʿaten baʿde sāʿat yağar ola; yukālu: سَحَّتِ السَّمَاءُ أَفَاوِيقَهَا وَهِيَ مَا اجْتَمَعَ فِي السَّحَابِ مِنْ مَاءٍ فَهُوَ يُمْطِرُ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ Ve

أَفَاوِيقُ اللَّيْلِ [efāvīḳu'l-leyl] Gecenin ekser vaḳtine ıtlāk olunur; tekūlu: خَرَجْنَا بَعْدَ أَفَاوِيقَ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ أَكْثَرَهُ

أَفِيقُ [Efīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemen'de bir karye adıdır. Ve Dımaşḳ ile Ṭaberiyye beyninde bir belde adıdır; onda bir ʿakabe vardır ki ahbār-ı melāhimde zikr ederler, ʿāmme hemzesiz فِيقٌ [Fīḳ] derler, Hazret-i ʿĪsā'nın ʿakabe-i mezbūreye de nüzūlleri mervīdir.

اَلْإِفَاقَةُ [el-ifāḳat] (hemzenin kesriyle) Ok gezini kirişe bindirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفَقْتُ السَّهْمَ إِفَاقَةً إِذَا وَضَعْتَ فُوقَهُ فِي الْوَتَرِ وَتَقُولُ أَوْفَقْتُهُ إِيفَاقًا بِالْقَلْبِ وَأَمَّا أَفْوَقْتُهُ فَنَادِرٌ Ve

إِفَاقَةٌ [ifāḳat] Nākanın memesinde zikr olunan فِيقَةٌ [fīḳat] birikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاقَتِ النَّاقَةُ إِذَا اجْتَمَعَتِ الْفِيقَةُ فِي ضَرْعِهَا Ve hastaya sıhhat yāhūd hasta sıhhate dönmek yaʿnī sağalmak maʿnāsınadır, ictimāʿ-ı فِيقَةٌ [fīḳat]ten meʾhūzdur; yukālu: أَفَاقَ الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ إِذَا رَجَعَتِ الصِّحَّةُ إِلَيْهِ أَوْ رَجَعَ إِلَى الصِّحَّةِ Ve kaht ve kılletten sonra zamān ucuzluk, bolluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاقَ الزَّمَانُ إِذَا أَخْصَبَ بَعْدَ جَدْبٍ Ve rāhat ve āsāyiş maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا لَهُ إِفَاقَةٌ أَيْ رَاحَةٌ Ve iki sağım beyninde dinlenip ārām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاقَ الْحَالِبُ إِذَا أَرَاحَ بَيْنَ الْحَلْبَتَيْنِ

اَلْمُفِيقُ [el-mufīḳ] (مُجِيبٌ [mucīb] vezninde) ve

اَلْمُفِيقَةُ [el-mufīḳat] (hāʾyla) Memesinde فِيقَةٌ [fīḳat] müctemiʿ olmuş nākaya denir; cemʿi مَفَاوِيقُ [mefāvīḳ]tir. Ve

مُفِيقٌ [mufīḳ] مُفْلِقٌ [mufliḳ] maʿnāsınadır ki mezāmīn-i ʿacībe ibdāʿ eden şāʿire denir; yukālu: شَاعِرٌ مُفِيقٌ أَيْ مُفْلِقٌ

اَلْإِسْتِفَاقَةُ [el-istifāḳat] Bu dahi hasta sıhhat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفَاقَ الْمَرِيضُ مِنْ مَرَضِهِ بِمَعْنَى أَفَاقَ Ve nākayı bir mikdār fāsıla vererek aralık aralık sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَفَاقَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا فُوَاقًا فُوَاقًا ve minhu tekūlu: لَا إِسْتَفِقِ النَّاقَةَ أَيْ تَحْلُبْهَا قَبْلَ الْوَقْتِ Yaʿnī "Nākayı memesine süt müctemiʿ olmazdan akdem ʿacele edip sağma." Ve şarābdan ferāgat edip hūşyār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا يَسْتَفِيقُ مِنَ الشَّرَابِ أَيْ مَا يَكُفُّ Müʾellifin murādı şürbü terk eylemekle hemīşe ayık olmaktır. *Ṣiḥāḥ*'ta إِسْتَفَاقَ مِنْ سَكْرِهِ ʿunvānında olmakla sarhoşluktan ayılmak demek olur. Ve fi'l-*Esās*: هُوَ مُدْمِنٌ لَا يَسْتَفِيقُ مِنَ الشَّرَابِ Ve uykudan göz açılmayıp hemīşe uyur olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: رَجُلٌ مُسْتَفِيقٌ أَيْ كَثِيرُ النَّوْمِ [Bu] إِسْتِفَاقَةٌ [istifāḳat]-ı nāka maʿnāsındandır.

اَلتَّفْوِيقُ [et-tefvīḳ] Oka gez yapmak maʿnāsınadır; yukālu: فَوَّقَ السَّهْمَ إِذَا جَعَلَ لَهُ فُوقًا Ve deve köşeğine aralık aralık süt içirmek maʿnāsınadır; yukālu: فَوَّقَ الرَّاعِي الْفَصِيلَ إِذَا سَقَاهُ اللَّبَنَ فُوَاقًا فُوَاقًا

اَلْمُفَوَّقُ [el-mufevvaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Azca azca ekl ve şürb olunan meʾkūl ve meşrūba denir.

اَلتَّفَوُّقُ [et-tefevvuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimse üzere yükseklenmek maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun; yukālu: تَفَوَّقَ عَلَى قَوْمِهِ إِذَا تَرَفَّعَ Ve deve köşeği sütü aralık aralık içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَوَّقَ الْفَصِيلُ إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ فُوَاقًا فُوَاقًا Ve nākayı aralık aralık sağmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَوَّقَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا فُوَاقًا فُوَاقًا

اَلْإِنْفِيَاقُ [el-infiyāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Deve ziyādesiyle arıklayıp helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَاقَ الْجَمَلُ إِذَا هُزِلَ وَهَلَكَ Ve okun gezi kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَاقَ السَّهْمُ إِذَا تَكَسَّرَ فُوقُهُ

اَلْإِفْتِيَاقُ [el-iftiyāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Fakīr olmak yāhūd hıçkırık istīlāsıyla ölmek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَاقَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ أَوْ مَاتَ بِكَثْرَةِ الْفُوَاقِ

[ف ه ق]

اَلْفَهْقُ [el-fehḳ] (نَهْقٌ [nehḳ] vezninde ve fethateynle cāʾizdir) Gereği gibi dolmak maʿnāsınadır; yukālu: فَهِقَ الْإِنَاءُ فَهْقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ Ve bir adamın فَهْقَةٌ [fehḳat] ına vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: فَهَقَهُ فَهْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَ فَهْقَتَهُ

اَلْفَهْقَةُ [el-fehḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde)

Boynun arka kemiğine bitiştiği yerin yanında olan kemiğe denir ki omurga kemiklerinin evvelkisi olacaktır; ʿalā-kavlin boynun iç yüzünden başa bitiştiği yerin yanında damak üzerinden küçük dil üzere havāle olan kemiğe denir.

اَلْفَاهِقَةُ [el-fāhiḳat] ʿAkibinde kan revān olan taʿneye denir, ʿalā-kavlin فَهْقَةٌ [fehḳat] üzere basılan dāga vasf olur, كَيَّةٌ [keyyet] lafzına vasf olur; tekūlu: رَأَيْتُ عَلَيْهِ فَاهِقَةً أَيْ طَعْنَةً تَفْهَقُ بِالدَّمِ أَيْ تَتَصَبَّبُ أَوْ هِيَ كَيَّةٌ عَلَى الْفَهْقَةِ

اَلْفَيْهَقُ [el-feyhaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Vāsiʿ nesneye denir; yukālu: حَوْضٌ فَيْهَقٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve sütü pek çok nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ فَيْهَقٌ أَيْ صَفِيٌّ

اَلْمِفْهَاقُ [el-mifhāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Suyu firāvān kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ مِفْهَاقٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْمَاءِ

اَلْإِفْهَاقُ [el-ifhāḳ] (hemzenin kesriyle) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْهَقَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve devenin فَهْقَةٌ [fehḳat]ı üzere فَاهِقَةٌ [fāhiḳat] dedikleri dāg basmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْهَقَ الْبَعِيرَ إِذَا كَوَاهُ الْفَاهِقَةَ Ve bir nesne firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْهَقَ الْبَرْقُ وَغَيْرُهُ إِذَا اتَّسَعَ

اَلتَّفَهُّقُ [et-tefehhuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْفِهَاقُ [el-infihāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bunlar da bir nesne firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَهَقَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ

اَلتَّفَيْهُقُ [et-tefeyhuḳ] (تَفَيْعُلٌ [tefeyʿul] vezninde) Kelāmda taʿammuk ederek değirmen çakçakası gibi pek çok söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيْهَقَ فِي كَلَامِهِ إِذَا تَنَطَّعَ وَتَوَسَّعَ كَأَنَّهُ مَلَأَ بِهِ فَمَهُ Yaʿnī doldurmak maʿnāsına olan فَهْقٌ [fehḳ] lafzından meʾhūzdur.

[ف ي ق]

اَلْفَيْقُ [el-feyḳ] (fā'nın fethiyle) Tavuğun savtından hikāyedir ki murād tutuldukta çağırmasından hikāye olacaktır. Ve

فَيْقٌ [feyḳ] Masdar olur, cān vermek maʿnāsına; yukālu: فَاقَ الرَّجُلُ يَفِيقُ فَيْقًا إِذَا جَادَ بِنَفْسِهِ لُغَةٌ فِي يَفُوقُ

اَلْفِيقُ [el-Fīḳ] (fā'nın kesriyle) Dünyāyı muhīt olan dağın ismidir. Şārihin beyānına göre ḳāf ile قِيقٌ [Ḳīḳ] musahhafıdır. Ve

فِيقٌ [fīḳ] Pek uzun adama denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِفَاقَةُ [el-ifāḳat] (hemzenin kesriyle) Şāʿir مُفْلِقٌ [muflik] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَاقَ الشَّاعِرُ إِذَا أَفْلَقَ Ve bu māddeler yāʾiyye ve vāviyyedir, niteki zikr olundu.

أَفِيقُ [Efīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ānifen zikr olunan ʿakabedir.

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ر ب ق]

اَلْقُرْبَقُ [el-ḳurbaḳ] (جُنْدَبٌ [cundeb] veznin-de) Gurbe-i Fārisī muᶜarrebidir ki bakkāl dükkānına denir. Ve ammā Ebū Ḳuḥfān el-ᶜAnberī nām şaᶜirin işbu: يَا ابْنَ رُقَيْعٍ هَلْ لَهَا مِنْ مَغْبَقِ || مَا شَرِبَتْ بَعْدَ قَلِيبِ الْقُرْبَقِ" beytinde vākiᶜ قُرْبَقٌ [ḳurbaḳ]tan murād bi-ᶜaynihā Başra şehridir. Pes قُرْبَقٌ [ḳurbaḳ] Başra'nın dahi esmāsından olur.

[ق ر ط ق]

اَلْقُرْطَقُ [el-ḳurṭaḳ] (جُنْدَبٌ [cundeb] veznin-de) Kurte-i Fārisī muᶜarrebidir ki kurdekī ve bu beldede hırka taᶜbīr ettikleri libāsa denir.

اَلْقَرْطَقَةُ [el-ḳarṭaḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Kurdekī giydirmek maᶜnāsınadır.

اَلتَّقَرْطُقُ [et-teḳarṭuḳ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Kurdekī giymek maᶜnāsınadır; tekūlu: قَرْطَقْتُهُ فَتَقَرْطَقَ أَيْ أَلْبَسْتُ الْقُرْطُقَ إِيَّاهُ فَتَلَبَّسَ

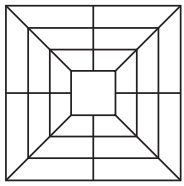
[ق ر ق]

اَلْقَرِقُ [el-ḳariḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde ve جَبَلٌ [cebel] veznlerinde) El ayası gibi düz ve hemvāre mekāna ve ovaya denir; yukālu: مَكَانٌ وَقَاعٌ قَرِقٌ وَقَرَقٌ أَيْ مُسْتَوٍ Ve

قَرَقٌ [ḳaraḳ] (fethateynle) Düz ovalarda yāhūd ırak beyābānlarda seyr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَرِقَ الرَّجُلُ قَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَارَ فِي الْقَرِقِ أَوْ فِي الْمَهَامِهِ

اَلْقَرْقُ [el-ḳarḳ] (فَرْقٌ [farḳ] vezninde) Tavuk sesine denir.

اَلْقِرْقُ [el-ḳirḳ] (ḳāf'ın kesriyle) Kemter soya ve nesebe denir; yukālu: هُوَ مِنْ قِرْقٍ أَيْ أَصْلٍ رَدِيءٍ Ve ᶜādet ve āyīn maᶜnāsınadır; yukālu: لَهُ قِرْقٌ حَسَنٌ أَيْ دَأْبٌ وَعَادَةٌ Ve sıgar-ı nāsa denir, pes müfredi قِرْقَةٌ [ḳirḳat] olur; yukālu: هُوَ مِنْ قِرْقِ النَّاسِ أَيْ مِنْ صِغَارِهِمْ Ve سُدَّرٌ [sudder] dedikleri laᶜibe denir ki Türkīde dokurcun oyunu dedikleridir, murabbaᶜu'ş-şekl olarak yirmi dört çizgili hāneler tarh edip hurde taşlar ile oynarlar, sūreti budur:

Ve سُدَّرٌ [sudder] سُكَّرٌ [sukker] vezninde se-der muᶜarrebidir ki üç kapılı demektir. Ve fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi Ebī Hureyre: "أَنَّهُ رُبَّمَا رَآهُمْ يَلْعَبُونَ بِالْقِرْقِ فَلَا يَنْهَاهُمْ"

اَلْقَرُوقُ [el-Ḳarūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Ṣammān ile Hecer beyninde bir vādī adıdır.

قُرَيْقٌ [Ḳureyḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Mevziᶜ-i mezbūr yanında bir mevziᶜ ismidir.

[ق ق ق]

اَلْقَقَقَةُ [el-ḳaḳaḳat] (fetehātla) Ġirbān-ı eh-liyyeye denir ki evlerde beslenen kargalar-dır. Ve çocuk hadesine denir; قَقَّةٌ [ḳaḳḳat] dahi denir teşdīd ile ve ḳāf'ın kesriyle de zebān-zeddir. Ve

قَقَّةٌ [ḳaḳḳat] Fenā ve kemter reʾy ve fikr ve tebdīre ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَ فِي قَقَّةٍ أَيْ رَأْيٍ سَوْءٍ Ve baᶜzılar dedi ki çocuk ha-desine قَقَّةٌ [ḳaḳḳat] denir, بَقَّةٌ [baḳḳat] vez-ninde yāhūd قِقَةٌ [ḳiḳat] ki ثِقَةٌ [siḳat] vez-nindedir. Çocuk kısmı bir fenā ve murdār şeyʾe yaklaştıkta zecr için çağırdıkları savttan hikāyedir ki قَقَّة قَقَّة diye çağırırlar yāhūd çocuk bir nesne ile korkutuldukta

yaʿnī muhātara şeyʾe salmak dāʿiyesinde oldukta tahvīf için çağırdıkları savttan hikāyedir.

[ق ل ق]

اَلْقَلَقُ [el-ḳalaḳ] (fethateynle) Muztarib ve bī-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلِقَ الرَّجُلُ قَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْزَعَجَ أَيِ اضْطَرَبَ

اَلْقَلَقَى [el-ḳaleḳā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) Bir güne kılāde ismidir.

اَلْقَلِقُ [el-ḳaliḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Muztarib ve bī-karār adama denir ki ism-i fāʿildir; yukālu: رَجُلٌ قَلِقٌ أَيْ مُضْطَرِبٌ ve min-hu yukālu: إِمْرَأَةٌ قَلِقُ الْوِشَاحِ أَيْ مُضْطَرِبٌ وِشَاحُهَا Bununla ʿArablar çelimsiz zebūnca hatun-dan kināye ederler.

اَلْمِقْلَاقُ [el-miḳlāḳ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] veznin-de) Muztarib ve bī-ārām adama denir ki mübālagayı mutazammındır; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ مِقْلَاقٌ أَيْ مُضْطَرِبٌ

اَلْإِقْلَاقُ [el-iḳlāḳ] (hemzenin kesriyle) Dābbenin arkasında edevātı pek durmayıp beri öte oynar olmak maʿnāsınadır; hemze sayrūret içindir; yukālu: أَقْلَقَتِ النَّاقَةُ إِذَا قَلِقَ جَهَازُهَا أَيْ قَتَبُهَا وَآلَتُهَا

[ق و ق]

اَلْقُوقُ [el-ḳūḳ] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقَاقُ [el-ḳāḳ] (حَالٌ [ḥāl] vezninde ki aslı قَوَقٌ idi fethateynle) ve

اَلْقِيقُ [el-ḳīḳ] (ḳāf'ın kesriyle) Haddi mütecāviz uzun olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ قُوقٌ وَقَاقٌ وَقِيقٌ أَيِ الْفَاحِشُ الطُّولِ Ve

قُوقٌ [ḳūḳ] Bir cins boynu uzun su kuşu-na denir. Ve ʿavretin fercine denir. Ve kayāsire-i Rūm'dan bir kayserin adıdır, denānīr-i قُوقِيَّةٌ [ḳūḳiyyet] ona mensūbdur. Müʾellif bunu fāʾ ile de zikr eylemiştir. Şārih der ki ona قُوقَا [Ḳūḳā] dahi derler idi. Zāhiren قُوقَا [ḳūḳā] dedikleri kisvet-i Evrām ona mensūbdur. Ve

قَاقٌ [ḳāḳ] Hafīf ve şelfe, sebük-meşreb ah-mak adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَاقٌ أَيْ أَحْمَقُ طَائِشٌ

اَلْقُوقَةُ [el-ḳūḳat] (ḳāf'ın zammıyla) صَلَعَةٌ [ṣaleʿat] maʿnāsınadır ki dazlığa denir; yukālu: بِرَأْسِهِ قُوقَةٌ أَيْ صَلَعَةٌ

اَلْمُقَوَّقُ [el-muḳavvaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Başının önü pek daz ve kavlak adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُقَوَّقٌ أَيْ عَظِيمُ الْقُوقَةِ

اَلْقَوْقُ [el-ḳavḳ] (ḳāf'ın fethiyle) ve

اَلْقَوْقَأَةُ [el-ḳavḳaʾet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Tavuk kak kak diye kakalamak maʿnāsınadır; yukālu: قَاقَتِ الدَّجَاجَةُ تَقُوقُ قَوْقًا وَقَوْقَأَتْ قَوْقَأَةً إِذَا صَوَّتَتْ

[ق ه ق]

قَهْقَاءُ [Ḳahḳāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir karye adıdır.

قَهْقُوَةُ [Ḳahḳuvet] (تَرْقُوَةٌ [terḳuvet] veznin-de) Mısır'da bir vilāyet adıdır.

[ق ي ق]

اَلْقَيْقُ [el-ḳayḳ] (ḳāf'ın fethiyle) Tavuk kıs-mının çağırmasından hikāyedir, horozu çiftleşmeğe çağırdıkta.

اَلْقِيقُ [el-ḳīḳ] (ḳāf'ın kesriyle) Şelfe ve yel-kovan ahmak adama denir, قَاقٌ [ḳāḳ] gibi; yukālu: رَجُلٌ قِيقٌ أَيْ أَحْمَقُ طَائِشٌ Ve dünyāyı muhīt olan dağın ismidir; müʾellif bunu fā ile de zikr eyledi.

اَلْقِيَاقُ [el-ḳiyāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] ve غُرَابٌ [ġurāb] veznlerinde) Uzun adama denir.

اَلْقِيقَةُ [el-ḳīḳat] (ḳāf'ın kesriyle) Yumurta kabuğunun içinde olan ince zara denir.

اَلْقِيقِئُ [el-ḳīḳiʾ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde)

Yumurta içinin akına denir. Müʾellif bunu hemze bābında dahi zikr eyledi.

اَلْقِيقَانِ [el-Ḳīḳān] (جِيرَانِ [cīrān] vezninde) İki mevziʿdir.

اَلْقِيقَاءَةُ [el-ḳīḳāʾet] (ḳāf'ın kesriyle) Arz-ı galīzeye denir; cemʿi قَوَاقِي [ḳavāḳī] ve قَيَاقِي [ḳayāḳī] gelir ḳāf-ı sāniyelerin kesriyle ve قِوَقٌ [ḳivaḳ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Şārih der ki aslı قَوْقَاءَةٌ [ḳavḳāʾet]tir. Cemʿ-i evvel aslı üzeredir, sānī lafzı üzeredir, sālis müfredi قِيقَةٌ [ḳīḳat] olmak tevehhümüne mebnīdir.

FASLU'L-LĀM

(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ب ق]

اَللَّبِقُ [el-lebiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَللَّبِيقُ [el-lebīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İşi yakıştığı üzere işler olan uz ve çīre-dest üstāza denir; yukālu: رَجُلٌ لَبِقٌ وَلَبِيقٌ أَيْ حَاذِقٌ بِمَا عَمِلَ Ve eğnine giydiği her câme yaraşık ve yakışık olan adama denir ki hılkī bir maʿnādır her ne girse yakışıp endāmına çesbān olur; yukālu: رَجُلٌ لَبِقٌ وَلَبِيقٌ أَيْ يَلِيقُ بِهِ الثَّوْبُ Maʿnā-yı ātīden vasflardır.

اَللَّبِقَةُ [el-lebiḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَللَّبِيقَةُ [el-lebīḳat] (ظَرِيفَةٌ [ẓarīfet] vezninde) Müʾennesleridir, ʿalā-kavlin nāz ve şīve ve edāsı güzel ve libās giyip kuşanması nāzük yaraşıklı mahbūbeye denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ لَبِقَةٌ وَلَبِيقَةٌ أَيْ يَلِيقُ بِهَا الثَّوْبُ أَوِ الْحَسَنَةُ الدَّلِّ وَاللِّبْسَةِ

اَللَّبَقُ [el-lebaḳ] (fethateynle) ve

اَللَّبَاقَةُ [el-lebāḳat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Her işte uz ve çīre-dest ve hāzık olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبِقَ الرَّجُلُ وَلَبُقَ لَبَقًا وَلَبَاقَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا حَذَقَ Ve baʿzılar ʿindinde لَبَقٌ [lebaḳ] zarāfet maʿnāsınadır; yukālu: لَبُقَ الرَّجُلُ لَبَقًا إِذَا ظَرُفَ Ve

لَبَقٌ [lebaḳ] ve

لَبَاقَةٌ [lebāḳat] Endāma libās yaraşıp yakışmak maʿrāsınadır; yukālu: لَبِقَ بِهِ الثَّوْبُ وَلَبُقَ بِهِ إِذَا لَاقَ

اَللَّبْقُ [el-lebḳ] (سَبْقٌ [sebḳ] vezninde) Bir nesneyi yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَقَ الشَّيْءَ لَبْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَيَّنَهُ

اَلتَّلْبِيقُ [et-telbīḳ] لَبْقٌ [lebḳ] maʿnāsınadır;

yukālu: لَبَّقَهُ إِذَا لَيَّنَهُ

اَلْمُلَبَّقُ [el-mulebbaḳ] (مُعَظَّم [muᶜaẓẓam] vezninde) Çervişle yumuşatılmış tiride vasf olur; yukālu: ثَرِيدٌ مُلَبَّقٌ أَيْ مُلَيَّنٌ بِالدَّسَمِ

[ل ث ق]

اَللَّثَقُ [el-leṯaḳ] (lām'ın ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) Gün rüzgārsız olup ve çok kırağı düşmekle rutūbetli olmak maᶜnāsınadır ki vehāmeti mūcibdir; tekūlu: لَثِقَ يَوْمُنَا لَثَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَكَدَتْ رِيحُهُ وَكَثُرَ نَدَاهُ

اَلْإِلْثَاقُ [el-ilṯāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yaşartıp ıslatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْثَقَهُ إِذَا بَلَّلَهُ وَنَدَّاهُ

اَلْإِلْتِثَاقُ [el-iltiṯāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesne yaşarıp ıslanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَلْثَقَهُ فَالْتَثَقَ أَيْ بَلَّلَهُ فَتَبَلَّلَ

اَللَّثِقُ [el-leṯiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Tüyleri ıslak kuşa vasf olur; yukālu: طَائِرٌ لَثِقٌ أَيْ مُبْتَلٌّ

اَلتَّلْثِيقُ [et-telṯīḳ] Bir nesneyi ifsād ve tebāh eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: لَثَّقَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ

[ل ح ق]

اَللَّحْقُ [el-laḥḳ] (lām'ın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) ve

اَللَّحَاقُ [el-leḥāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir adamın ardından yetişmek maᶜnāsınadır; yukālu: لَحِقَ بِهِ وَلَحِقَهُ لَحْقًا وَلَحَاقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَدْرَكَهُ

اَلْإِلْحَاقُ [el-ilḥāḳ] (hemzenin kesriyle) Lāzım ve müteᶜaddī olur, ardından yetişmek ve yetiştirmek maᶜnālarına; yukālu: أَلْحَقَهُ إِذَا أَدْرَكَهُ وَالْحَقُّ غَيْرَهُ إِذَا جَعَلَهُ مُدْرِكًا ve fi'l-kunūt: "إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ" أَيْ لَاحِقٌ Pes burada lāzımdır, lākin burada ahsen belki savāb olan ism-i mefᶜūl sīgasıyla olmaktır.

اَللُّحُوقُ [el-luḥūḳ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) At kısmı etinden düşüp arıklamak maᶜnāsınadır; yukālu: لَحِقَ الْفَرَسُ لُحُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَمُرَ At kısmının zumūru iki güne olur, biri sāhibi ᶜameliyle ve biri binefsihi olur. Burada لُحُوقٌ [luḥūḳ] zumūr maᶜnāsına olmak atın derisi hüzālden kemiğine yāhūd karnı sırtına lāhık ve lāsık olmak tasavvuruna mebnīdir.

لَاحِقٌ [Lāḥiḳ] Muᶜāviye b. Ebī Sufyān'ın ve Ġaniyy b. Aᶜṣur'un ve Ḥāzūḳ nām hāricīnin ve ᶜUyeyne b. Ḥāriṣ'in feresleri ismidir. Ve لَاحِقٌ اَلْأَصْغَرُ [Lāḥiḳu'l-Aṣġar] Benū Esed'e mahsūs bir feresin ismidir.

أَبُو لَاحِقٍ [ebū lāḥiḳ] Doğan kuşunun künyesidir.

اَللُّوَيْحِقُ [el-luveyḥiḳ] (musaggar bünyesiyle) Bir yırtıcı kuş adıdır ki keklik şikār eder.

اَلْمِلْحَاقُ [el-milḥāḳ] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol nākaya denir ki be-gāyet revende olmakla sā'ir develere yetişip ve ona aslā sebk ve takaddümle fā'ik olmayalar.

اَلْمُلْحَقُ [el-mulḥaḳ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bir kavm ve kabīleden olmayıp sonradan onlara iltisāk eden adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُلْحَقٌ أَيْ دَعِيٌّ مُلْصَقٌ

اَللِّحَاقُ [el-liḥāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yay gılāfına denir.

اَلْأَلْحَاقُ [el-elḥāḳ] (hemzenin fethiyle) Derenin şol yerlerine denir ki onlardan su çekilip yerine ekin zerᶜ olunur ola; müfredi لَحَقٌ [leḥaḳ]tır fethateynle.

اَلْإِسْتِلْحَاقُ [el-istilḥāḳ] أَلْحَاقٌ [elḥāḳ] dedikleri mevāziᶜ-i mezkūreye ekin ekmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْحَقَ الرَّجُلُ إِذَا زَرَعَ

الْأَلْحَاقَ Ve filān benim oğlumdur diye iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلْحَقَ فُلَانًا إِذَا ادَّعَاهُ

اَللَّحَقُ [el-leḥaḳ] (fethateynle) أَلْحَاقٌ [elḥāḳ] lafzının müfredidir ki zikr olundu. Ve evvelki şeyʾe yetişen nesneye denir. Ve evvelki meyvenin ʿakibinden bir dahi erişen meyveye denir; yukālu: أَثْمَرَ الشَّجَرُ اللَّحَقَ وَهُوَ الثَّمَرُ الَّذِي يُلْحَقُ بَعْدَ الْأَوَّلِ

اَلتَّلَاحُقُ [et-telāḥuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَاحَقَتِ الْمَطَايَا إِذَا لَحِقَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

[ل خ ق]

اَللُّخْقُوقُ [el-luḫḳūḳ] (ḫā-yı muʿceme ile عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Cānver ini gibi yerde olan yarığa denir.

[ل ذ ق]

اَللَّاذِقِيَّةُ [el-Lāẕiḳiyyet] (ẕāl-ı muʿceme-i meftūha ile) Ḥaleb aʿmālinden bir belde adıdır; hālen mühmele ile لَاذِقِيَّةُ dedikleridir.

[ل ر ق]

لُرْقَةُ [Lurḳat] (lām'ın zammıyla) Maġrib'de bir hısn adıdır.

[ل ز ق]

اَللُّزُوقُ [el-luzūḳ] (zā-yı muʿceme ile لُصُوقٌ [luṣūḳ] vezninde ve mürādifidir ki yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَزِقَ بِهِ لُزُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَ

اَلْإِلْتِزَاقُ [el-iltizāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi yapışmak maʿnāsınadır;yukālu: إِلْتَزَقَ بِهِ بِمَعْنَى لَزِقَ بِهِ

اَللِّزَاقُ [el-lizāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kendisiyle nesne yapıştırılan şeyʾe denir, çiriş ve tutkal gibi; yukālu: أَلْزَقَهُ بِاللِّزَاقِ أَيْ مَا يُلْزَقُ بِهِ Ve cimāʿ maʿnāsına müstaʿmeldir.

لِزَاقُ الذَّهَبِ [lizāḳu'ẕ-ẕeheb] (كِتَابُ الْعَرَبِ [kitābu'l-ʿarab] vezninde) أُشَّقٌ [uşşaḳ] ismidir ki çadır uşağı dedikleri nebāttır. Ve bir nevʿ devāyī dārū adıdır ki pırasa levninde olur, Ermen bilādından celb ederler. Ve başka bir dārū adıdır ki bevl-i sıbyāndan ittihāz olunur, yaʿnī bülūga karīb gılmānın bevlini bakır zarf içre būre-i Ermenī ile güneş karşısında gılzat peydā edince niçe müddet sahk ederler, cirāhāt-ı habīseye pek nāfiʿdir. Müʾellif bunları tefrīkle başkaca nesne ʿadd eylemiştir, lākin müfredātın beyānına göre لِزَاقُ الذَّهَبِ [lizāḳu'ẕ-ẕeheb] būre-i Ermenī nevʿinden olan tengārın bir nevʿi olacaktır ki لِحَامُ الذَّهَبِ [liḥāmu'ẕ-ẕeheb] dahi derler, maʿdenī ve masnūʿī olur, idhāli altının serīʿan zevbine bāʿis olur. İntehā.

لِزَاقُ الْحَجَرِ [lizāḳu'l-ḥacer] yāhūd

لِزَاقُ الرُّخَامِ [lizāḳu'r-ruḫām] Bir dārūdur ki hacer-i mahsūstan ittihāz olur. Bu dārū ve صَمْغُ الْبَلَاطِ [ṣamġu'l-belāṭ] dedikleridir ki mermer yāhūd āher hacer önüne tutkal izāfesiyle şeyʾ-i vāhid olunca dakk ettikleri nesnedir, Türkīde taş yalımı derler.

اَللَّزُوقُ [el-lezūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَللَّازُوقُ [el-lāzūḳ] (قَامُوسٌ [ḳāmūs] vezninde) Şol lāṣıkīye denir ki yara üzere yapıştırılır, sağalmayınca ondan kopmaz; yukālu: دَاوَى الْجِرَاحَةَ بِاللَّزُوقِ وَاللَّازُوقِ وَهُوَ دَوَاءٌ لِلْجُرْحِ يَلْزَمُهُ حَتَّى يَبْرَأَ

اَللِّزْقُ [el-lizḳ] (lām'ın kesriyle) ve

اَللَّزِيقُ [el-lezīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nesneye bitişik ve yapışık olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: هُوَ لِزْقِي وَبِلِزْقِي وَلَزِيقِي أَيْ بِجَنْبِي

اَللُّزَّيْقَى [el-luzzeyḳā] (lām'ın zammı ve zāyı müşeddedenin fethiyle خُلَّيْطَى [ḫulleyṭā] vezninde) Kelāmda olan rutūbete yaʿnī letāfet ve mülāyemete ıtlāk olunur ki sāmiʿin derūnuna çiriş gibi sıvanıp yapışır; yukālu: فِي كَلَامِهِ لُزَّيْقَى أَيْ رُطُوبَةٌ

اَللَّزَقُ [el-lezaḳ] (fethateynle) لَوَى [levā] maʿnāsınadır ki akciğerin susuzluktan yana yapışmasından ʿibārettir; yukālu: لَزِقَتِ الرِّئَةُ بِالْجَنْبِ لَزَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَتْ بِهِ عَطَشًا

اَللُّزَيْقَاءُ [el-luzeyḳāʾ] (قُطَيْعَاءُ [ḳuṭayʿāʾ] vezninde) Yağmur ʿakibinde taşların diplerinden yeşerip çıkan hurde otlara denir.

اَلْمُلَزَّقُ [el-mulezzaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Muhkem ve metīn olmayan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مُلَزَّقٌ أَيْ غَيْرُ مُحْكَمٍ

[ل س ق]

اَللُّسُوقُ [el-lusūḳ] (لُصُوقٌ [luṣūḳ] vezninde) Yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَسِقَ بِهِ لُسُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ بِهِ

اَلْإِلْتِسَاقُ [el-iltisāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) لُسُوقٌ [lusūḳ] maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَسَقَ بِهِ بِمَعْنَى لَسِقَ

اَلْإِلْسَاقُ [el-ilsāḳ] (hemzenin kesriyle) Yapıştırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَلْسَقْتُهُ إِذَا أَلْزَقْتَهُ

اَلِلِّسْقُ [el-lisḳ] (lām'ın kesriyle) ve

اَللَّسِيقُ [el-lesīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nesneye yapışık olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: هُوَ لِسْقِي وَبِلِسْقِي وَلَسِيقِي أَيْ بِجَنْبِي

اَللَّسَقُ [el-lesaḳ] (fethateynle) Susuzluktan akciğer böğüre yapışmak maʿnāsınadır; لَزَقٌ [lezaḳ] gibi; yukālu: لَسِقَتِ الرِّئَةُ بِالْجَنْبِ لَسَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَصِقَتْ عَطَشًا وَيُقَالُ لَسِقَ الْبَعِيرُ إِذَا الْتَصَقَتْ رِئَتُهُ بِجَنْبِهِ عَطَشًا Bu zikr olunan māddelerin mecmūʿunda zāy ve ṣād ile de lügattır.

اَلْمُلَسَّقُ [el-mulessaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir kavme sonradan mülhak olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُلَسَّقٌ بِهِمْ أَيْ دَعِيٌّ

[ل ص ق]

اَلْمُلْصَقَةُ [el-mulṣaḳat] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Etine dolu tıknaz hatuna denir.

اَلْإِلْصَاقُ [el-ilṣāḳ] (hemzenin kesriyle) Yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلْصَقَهُ بِمَعْنَى أَلْزَقَهُ Ve devenin art sinirini yāhūd bacağını sinirlemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَلْصَقَ بِعُرْقُوبِ بَعِيرِهِ أَوْ بِسَاقِهِ إِذَا عَقَرَهُ

[ل ع ق]

اَللَّعْقَةُ [el-laʿḳat] (lām'ın fethi ve zammıyla) Yalamak maʿnāsınadır; yukālu: لَعِقَهُ لَعْقَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَحِسَهُ Ve لَعْقُ الْإِصْبَعِ [laʿku'l-iṣbaʿ] Ölmekten kināyedir, erzākı tükenmek mülābesesine mebnīdir; yukālu: لَعِقَ فُلَانٌ إِصْبَعَهُ إِذَا مَاتَ Ve

لَعْقَةٌ [laʿḳat] (lām'ın fethiyle) Binā-i merre olur, bir kerre yalamak maʿnāsına. Ve ism olur bir yalamtık nesneye denir; ve minhu yukālu: فِي الْأَرْضِ لَعْقَةٌ مِنْ رَبِيعٍ أَيْ قَلِيلٌ مِنَ الرُّطْبِ Yaʿnī arz-ı mezkūreden hayvānlara bir yalamtık çayır vardır.

اَللُّعْقَةُ [el-luʿḳat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir kaşık dolusu nesneye denir; yukālu: أَلْعَقَهُ لَعْقَةً وَهِيَ اسْمُ مَا تَأْخُذُهُ فِي الْمِلْعَقَةِ

اَلْمِلْعَقَةُ [el-milʿaḳat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Kaşığa denir ki yalayacak ālettir.

اَللَّعُوقُ [el-laʿūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kaşıkla yaladıkları nesneye denir, maʿcūn ve gülbeşeker gibi.

اَللَّعْوَقُ [el-laʿvaḳ] (جَرْوَلٌ [cervel] vezninde)

ʿAklı azca olan sebük-ser adama denir ki bir yalamtık ʿaklı olur; yukālu: رَجُلٌ لَعْوَقٌ أَيِ الْقَلِيلُ الْعَقْلِ

اَللُّعَاقُ [el-luʿāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yalanmış taʿāmdan ağızda kalan bakiyyeye denir; tekūlu: مَا فِي فِيَّ لُعَاقٌ وَهُوَ مَا بَقِي فِيهِ مِنْ طَعَامٍ لَعِقَهُ

اَللَّعْوَقَةُ [el-laʿveḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işi çabuk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: لَعْوَقَ فِي عَمَلِهِ إِذَا أَسْرَعَ

اَللَّعِقُ [el-leʿiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Harīs kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ وَعِقٌ لَعِقٌ أَيْ حَرِيصٌ

لَعَقَةُ الدَّمِ [leʿaḳatu'd-dem] (fetehātla) Kan yalayan kimseler demektir ki murād Benū ʿAbduddār ve Benū Maḫzūm ve Benū ʿAdiyy ve Benū Sehm ve Benu Cumaḥ kabīleleridir. Kabāʾil-i mezbūre ʿādet-i Cāhiliyye üzere birbiriyle iʿtiḍād ve ittihād eylemek üzere teʿāhüd ve tehālüf eylediklerinde bir deve zebh edip demini yalayıp ʿalā-kavlin ellerini o deme batırmakla gūyā ki ʿakd-i yemīn ve tevsīk-i ʿahd eylediler.

اَلْإِلْتِعَاقُ [el-iltiʿāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamın levni mütegayyir olmak maʿnāsınadır, gūyā ki levni لَعْقٌ [laʿḳ] olunmuştur; yukālu: اُلْتُعِقَ لَوْنُهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ إِذَا تَغَيَّرَ

[ل ف ق]

اَللَّفْقُ [el-lefḳ] (lām'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Sevbin bir pāresini bir pāreye yanaştırıp dikmek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَقَ الثَّوْبَ لَفْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَمَّ شُقَّةً إِلَى أُخْرَى فَخَاطَهُمَا Ve taleb eylediği nesneye yetişmeyip hāʾib olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَفَقَ الْأَمْرَ إِذَا طَلَبَهُ فَلَمْ يُدْرِكْهُ Ve doğan kuşu salıverildiği şikārı sayd etmeyip boş dönmek maʿnāsınadır; yukālu: لَفَقَ الصَّقْرُ إِذَا أُرْسِلَ فَلَمْ يَصْطَدْ

اَللِّفْقُ [el-lifḳ] (lām'ın kesriyle) İki enden dikilmiş çarın bir enine denir; yukālu: مُلَاءَةٌ ذَاتُ لِفْقَيْنِ أَيْ عَرْضَيْنِ

اَلتِّلْفَاقُ [et-tilfāḳ] (tā'nın kesriyle yāhūd لِفَاقٌ [lifāḳ] ki كِتَابٌ [kitāb] veznindedir) Birbirine yanaştırılıp dikilecek iki sevbe denir. Müʾellif ثَوْبَانِ ʿunvānında resm eylemekle öylece terceme olundu, lākin muktezā o sevblerin her birine ıtlāk olunmaktır, hattā *Esās*'ta مَا هَذَا بِطِبَاقٍ لِذَا وَلِفَاقٍ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلتَّلَفُّقُ [et-teleffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) İltihāk maʿnāsınadır; yukālu: تَلَفَّقَ بِهِ إِذَا لَحِقَهُ

اَلتَّلَافُقُ [et-telāfuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir kavmin umūr-ı müteferrikası rābıta ve iltiyām bulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَافَقَ الْقَوْمُ إِذَا تَلَاءَمَتْ أُمُورُهُمْ

اَللَّفْقُ [el-lefaḳ] (fethateynle) Bir işe başlayıp işleyip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: لَفِقَ يَعْمَلُ كَذَا لَفَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَفِقَ Ve bir nesneye nāʾil olup ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَفِقَ الشَّيْءَ إِذَا أَصَابَهُ وَأَخَذَهُ

اَلْمُلَفَّقَةُ [el-muleffeḳat] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Düzme koşma yaldızlama olan kelimāta ıtlāk olunur; yukālu: أَحَادِيثُ مُلَفَّقَةٌ أَيْ مُزَخْرَفَةٌ

[ل ق ق]

اَللَّقُّ [el-laḳḳ] (شَقٌّ [şaḳḳ] vezninde) Yerde olan yarığa ve çatlağa denir; yukālu: بِالْأَرْضِ لَقٌّ أَيْ صَدْعٌ Ve

لَقٌّ [laḳḳ] Masdar olur, el ile yāhūd el ayasıyla bir adamın gözüne vurmak maʿnāsına; yukālu: لَقَّ عَيْنَهُ لَقًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهَا بِيَدِهِ أَوْ بِرَاحَتِهِ

اَللَّقْلَقُ [el-laḳlaḳ] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Lisāna ıtlāk olunur; yukālu: حَرَّكَ لَقْلَقَهُ أَيْ لِسَانَهُ Ve leylek kuşuna denir yāhūd bunda efsah olan لَقْلَاقٌ [laḳlāḳ] olmaktır; cemʿi لَقَالِقُ [leḳāliḳ] gelir. Şārihin beyānına göre لَقْلَقٌ [laḳlaḳ] لَقْلَاقٌ [laḳlāḳ] muhtasarıdır ve legleg muʿarrebidir ki Fārisīdir.

اَللَّقْلَقَةُ [el-laḳleḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Leylek ötmek maʿnāsınadır; yukālu: يُلَقْلِقُ اللَّقْلَقُ أَيْ يُصَوِّتُ Ve mutlakan ıztırābla olan savta yāhūd şiddetli savta denir; yukālu: لَهُنَّ لَقْلَقَةٌ أَيْ صَوْتٌ فِي اضْطِرَابٍ أَوْ شِدَّةُ الصَّوْتِ Ve yılan kısmı muttasıl dilini çı-karıp çenelerini oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: اَلْحَيَّةُ تُلَقْلِقُ أَيْ تُحَرِّكُ لَحْيَيْهَا دَائِمًا وَتُخْرِجُ لِسَانَهَا Ve bir nesneyi sarsıp ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: لَقْلَقَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ

اَلتَّلَقْلُقُ [et-telaḳluḳ] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vez-ninde) Beri öte ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَقْلَقَ الشَّيْءُ إِذَا تَقَلْقَلَ

اَلْمُلَقْلَقُ [el-mulaḳlaḳ] (ism-i mefʿūl bünye-siyle) Muttasıl şimşek gibi hareket edip oynar olan yavuz göze denir; yukālu: طَرْفٌ مُلَقْلَقٌ أَيْ حَدِيدٌ لَا يَقِرُّ مَكَانَهُ

اَللَّقَقَةُ [el-leḳaḳat] (fetehātla) Ağızları da-racık çukurlara denir. Ve elleriyle nāsın gözlerine darb eden kimselere denir ki cemʿ-i ism-i fāʿildir, müfredi لَاقٌّ [lāḳḳ]tır, teşdīd-i ḳāf'la.

[ل م ق]

اَللَّمْقُ [el-lemḳ] (lām'ın fethiyle) Yazı yaz-mak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَقَهُ لَمْقًا مِنَ الْبَابِ Ve yazıyı silip mahv eylemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: لَمَقَ الْأَوَّلَ إِذَا كَتَبَهُ Ve el ayasıy-la hāssaten göze vurmak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَقَ عَيْنَهُ إِذَا ضَرَبَهَا بِكَفِّهِ Ve bakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَمَقَ إِلَيْهِ إِذَا نَظَرَ

اَللَّمَقُ [el-lemaḳ] (fethateynle) Yolun orta-sına denir; yukālu: أَخَذَ فِي لَمَقِ الطَّرِيقِ أَيْ لَقَمِهِ

اَللُّمُقُ [el-lumuḳ] (zammeteynle) لَامِقٌ [lāmiḳ]in cemʿidir ki bir kimse ile vuruş-mağa yāhūd vurmağa başladıkta ibtidā onun gözünün içine vurmağa ibtidār eden adama denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ لَامِقًا وَهُوَ الْمُبْتَدِئُ بِصَفْقِ الْحَدَقَةِ فِي ضِرَابِهِ وَهُمْ لُمُقٌ

اَللَّمَاقُ [el-lemāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Meʾkūlāt ve meşrūbāttan cüzʾī nesneye denir ki bir tadımlık ve bir yalamtık taʿbīr olunur; yukālu: مَا ذَاقَ لَمَاقًا أَيْ شَيْئًا

اَلتَّلَمُّقُ [et-telemmuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vez-ninde) Tatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا تَمَلَّقَ بِشَيْءٍ أَيْ مَا تَلَمَّجَ

[ل و ق]

اَللَّوْقُ [el-levḳ] (سَوْقٌ [sevḳ] vezninde) Yu-muşatmak maʿnāsınadır; tekūlu: لُقْتُهُ أَلُوقُهُ لَوْقًا إِذَا لَيَّنْتَهُ Ve göze vurmak maʿnāsınadır; tekūlu: لُقْتُ عَيْنَهُ إِذَا ضَرَبْتَهَا Ve devātın mü-rekkebini ıslāh eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: لُقْتُ الدَّوَاةَ إِذَا أَصْلَحْتَ مِدَادَهَا Ve sābit ve ber-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ لَا يَلُوقُ عِنْدَكَ أَيْ لَا يَقِرُّ

اَللَّوْقَةُ [el-levḳat] (lām'ın fethiyle) Sāʿat maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ فُلَانٌ لَوْقَةً أَيْ سَاعَةً

اَللُّوقَةُ [el-lūḳat] (lām'ın zammıyla) Kay-mağa yāhūd kere yağına denir, ʿalā-kavlin kaymakla yāhūd kere yağıyla tāze hurmādan yāhūd sāfī yağla tāze hurmādan müretteb taʿāma denir. Ve ona أَلُوقَةٌ [elūḳat] dahi derler مَلُولَةٌ [melūlet] vez-ninde; tekūlu: أَطْعَمَنَا لُوقَةً وَأَلُوقَةً أَيْ زُبْدَةً أَيْ هِيَ بِالزُّطَبِ وَالسَّمْنِ Müʾellif أَلُوقَةٌ [elūḳat]ı "أ،ل،ق" bābında dahi sebt eylemişti ki "أ،ل،ق" māddesinden idi, zāhiren burada murād

hemān temsīldir.

اَلتَّلْوِيقُ [et-telvīḳ] Kere yağıyla taʿāmı ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَوَّقَ الطَّعَامَ إِذَا أَصْلَحَهُ بِالزُّبْدَةِ

اَللَّوَاقُ [el-levāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir tadımlık nesneye denir; yukālu: مَا ذَاقَ لَوَاقًا أَيْ شَيْئًا

اَللَّوَقُ [el-levaḳ] (fethateynle) Humk ve belāhat maʿnāsınadır.

اَلْأَلْوَقُ [el-elvaḳ] أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde ve mürādifidir; yukālu: رَجُلٌ أَلْوَقُ أَيْ بَيِّنُ اللَّوَقِ

[ل ه ق]

اَللَّهِقُ [el-lehiḳ] (كَتِفٌ [ketif] ve فَرَحٌ [feraḥ] veznlerinde) Şol ak deveye denir ki renginde nevʿan aşkarlık ola ki çil olur; müʾennesi لَهِقَةٌ [lehiḳat]tır, cemʿi لَهِقَاتٌ [lehiḳāt]tır, ve لِهَاقٌ [lihāḳ]tır lām'ın kesriyle. Ve

لَهِقٌ [lehiḳ] Beyāz öküze denir. Ve mutlakan ak nesneye denir. Ve pek ak nesneye vasf olur, ke-mā se-yukeru; müʾennesi لَهِقَةٌ [lehiḳat]tır. ʿAlā-kavlin لَهَقٌ [lehaḳ] parıltılı olmayan ak nesneye denir, sevr ve sevb ve şeybde vasf olur; yukālu: شَيْءٌ لَهِقٌ وَلَهَقٌ أَيْ أَبْيَضُ أَوِ اللَّهَقُ بِفَتْحَتَيْنِ اَلْأَبْيَضُ لَيْسَ بِذِي بَرِيقٍ Ve

لَهَقٌ [lehaḳ] (fethateynle) Masdar olur, pek ak olmak maʿnāsına; yukālu: لَهِقَ الشَّيْءُ لَهَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ابْيَضَّ شَدِيدًا

اَللَّهَاقُ [el-lehāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi ak öküze ve mutlakan ak nesneye denir.

اَللِّهَاقُ [el-lihāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi şedīdü'l-beyāz nesneye denir; müʾennesi dahi لِهَاقٌ [lihāḳ]tır.

اَللَّهْقُ [el-lehḳ] (سَحْقٌ [saḥḳ] vezninde) Bu dahi bir nesne pek ak olmak maʿnāsınadır; yukālu: لَهَقَ الشَّيْءُ لَهَقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ابْيَضَّ شَدِيدًا

اَلتَّلَهُّقُ [et-telehhuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznnde) لَهْقٌ [lehḳ] maʿnāsınadır.

اَللَّهْوَقُ [el-lehvaḳ] (جَرْوَلٌ [cervel] vezninde) Lāf-zen kimseye denir ki ʿuhdesinden gelmeyeceği nesneler vaʿd eder; yukālu: رَجُلٌ لَهْوَقٌ أَيْ مُطَرْمِذٌ فَيَّاشٌ

اَللَّهْوَقَةُ [el-lehveḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse ʿuhdesinde olmadığı nesne ile hüsn ve zīnet satmak maʿnāsınadır; yukālu. يُلَهْوِقُ فُلَانٌ إِذَا كَانَ يَتَحَسَّنُ بِمَا لَيْسَ فِيهِ Ve bir işi yāhūd bir sözü vech-i lāyıkı üzere ihtimāmla ʿamel ve edā eylemeyip hemān gelişigüzel eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَهْوَقَ فِي الْعَمَلِ وَالْكَلَامِ إِذَا لَمْ يُبَالِغْ فِيهِ

اَلتَّلَهْوُقُ [et-telehvuḳ] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) لَهْوَقَةٌ [lehveḳat] maʿnāsınadır; yukālu: تَلَهْوَقَ فِي الْعَمَلِ وَالْكَلَامِ بِمَعْنَى لَهْوَقَ

اَلْمُلَهَّقُ [el-mulehhaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Levni ak olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ مُلَهَّقُ اللَّوْنِ أَيْ أَبْيَضُهُ

[ل ي ق]

اَللَّيْقَةُ [el-leyḳat] ve

اَللَّيْقُ [el-leyḳ] (lām'ların fethiyle) Devāta līka komak, ʿalā-kavlin mürekkebini ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَاقَ الدَّوَاةَ يَلِيقُهَا لَيْقَةً وَلَيْقًا إِذَا جَعَلَ لَهَا لِيقَةً أَوْ أَصْلَحَ مِدَادَهَا Ve devātta mürekkeb līkaya alışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاقَتِ الدَّوَاةُ إِذَا لَصِقَ الْمِدَادُ بِصُوفِهَا Ve sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاقَ بِهِ إِذَا لَاذَ Ve bir adamın endāmına libās uyup yakışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَاقَ بِهِ الثَّوْبُ إِذَا لَبِقَ Ve bir nesne bir şeyʾe münāsib ve çesbān olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا الْأَمْرُ لَا يَلِيقُ بِكَ أَيْ لَا يَعْلَقُ Yaʿnī "Bu iş sana yapışmaz ki yakışmaz" demektir. Şārihin

beyānına göre bu iki maʿnā-yı ahīrde masdarı لِيَاقَةٌ [liyāḳat] dahi gelir, كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde.

اَلْإِلَاقَةُ [el-ilāḳat] (hemzenin kesriyle) Bu dahi devāta līka komak yā mürekkebini ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاقَ الدَّوَاةَ بِمَعْنَى لَاقَهَا Ve yapıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَاقَهُ بِنَفْسِهِ إِذَا أَلْزَقَهُ ve minhu yukālu: مَا يَلِيقُ دِرْهَمًا مِنْ جُودِهِ أَيْ مَا يُمْسِكُهُ Yaʿnī "Kemāl-i cūd u sehāsından elinde akça tutmaz." Zikr olunan ilsāk maʿnāsındandır ki keffine dirhemi ilsāk etmez maʿnāsının lāzımıdır.

اَللِّيقَةُ [el-līḳat] (lām'ın kesriyle) Devāta vazʿ olunan ibrīşim makūlesidir ki lisānımızda dahi līka taʿbīr olunur, devāta ve midāda mülāsık olduğu için ıtlāk olundu. Ve

لِيقَةٌ [līḳat] Şol lüzūcetli çamur parçasına denir ki el ile duvara vuruldukta yapışır ola.

اَللِّيقُ [el-līḳ] (lām'ın kesriyle) Bir siyāh nesnedir ki sırmaya karıştırırlar.

اَللِّيَقُ [el-liyaḳ] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Yufka sehāb pārelerine denir.

اَلْإِلْتِيَاقُ [el-iltiyāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Bir kimse bir adamla birbirine yapışıp cism-i vāhid olmak derecesinde hulūs üzere konuşup dostluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَاقَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ إِذَا صَافَاهُ كَأَنَّهُ لَزِقَ بِهِ Ve lāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَاقَ لَهُ إِذَا لَزِمَهُ Ve müstagnī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَاقَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَغْنَى

اَللَّيَّاقُ [el-leyāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Sebāt ve pāyidārī maʿnāsınadır; yukālu: لَيْسَ لِفُلَانٍ لَيَاقٌ أَيْ ثَبَاتٌ فِي الْأَمْرِ Ve otlağa denir, مَرْتَعٌ [mertaʿ] maʿnāsına.

اَلِّيَاقُ [el-liyāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Āteş şuʿlesine denir; tekūlu: آنَسْتُ لِيَافًا أَيْ شُعْلَةَ نَارٍ

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ ق]

اَلْمَأْقُ [el-meʾḳ] (mīm'in fethi ve hemzenin sükūnuyla ki مَعْقٌ [maʿḳ] veznindedir) ve

اَلْمُؤْقُ [el-muʾḳ] (mīm'in zammı ve hemzenin sükūnuyla ki مُعْقٌ [muʿḳ] veznindedir) ve

اَلْمُؤْقِي [el-muʾḳī] (مُعْطِي [muʿṭī] vezninde) ve

اَلْمَاقِي [el-māḳī] (قَاضِي [ḳādī] vezninde) ve

اَلْمَاقُ [el-māḳ] (مَالٌ [māl] vezninde ki hemze elife kalb olunmuştur) ve

اَلْمُوقِي [el-mūḳī] (hemzeyi vāv'a kalble مُوقِعٌ [mūḳiʿ] vezninde) ve

اَلْمَأْقِي [el-meʾḳī] (mīm'in fethi ve hemzenin sükūnu ve ḳāf'ın kesriyle مَأْوِي الْإِبِلِ [meʾvi'l-ibil] vezninde) ve

اَلْمُوقُ [el-mūḳ] (mīm'in zammıyla سُوقٌ [sūḳ] vezninde) ve

اَلْأُمْقُ [el-umḳ] (hemze-i mazmūme ile) ve

اَلْمُقْيَةُ [el-muḳyet] (mīm'in zammıyla) Gözün burundan cānibine denir ki gözden yaş akacak yerdir, Türkīde gözün pınarı taʿbīr olunur. ʿAlā-kavlin gözün mukaddemine ve ʿalā-reʾyin muʾahharına denir. Şārih der ki مُقَدَّمُ الْعَيْنِ [muḳaddemu'l-ʿayn] dediği yine gözün pınarı olacaktır ve مُؤَخَّرُ الْعَيْنِ [muʾaḫḫaru'l-ʿayn] kuyruğu olacaktır. Bu sürette harf-i terdīd ile أَوْ مُقَدَّمُ الْعَيْنِ ʿibaresi tekrārdır. Zāhiren İmām Leyṯ'in مُوقُ الْعَيْنِ مُؤَخَّرُهَا وَمَأْقُهَا مُقَدَّمُهَا taʿbīrinden mütehavveldir. İntehā. Ve bunların cemʿi آمَاقٌ [āmāḳ] gelir, آبَارٌ [ābār] gibi ve أَمْآقٌ [emʾāḳ] gelir, أَبْآرٌ [ebʾār] gibi ve مَوَاقٍ [mevāḳ] gelir mīm'in fethiyle ve مَآقٍ [meʾāḳ] gelir mīm'in fethi ve hemzenin meddiyle. Şārihin beyānına göre iki evvelki مُؤْقٌ [muʾḳ] ve مَأْقٌ [meʾḳ] ve أُمْقٌ [umḳ] ve مُوقٌ [mūḳ] ve مَاقٌ [māḳ] lafzlarının cemʿidir.

اَلْمَأَقَةُ [el-meʾeḳat] (fetehātla) Bir hālettir ki insāna bükāʾ hālinde ʿārız olur, sadrından hıçkırık gibi kopar iç çekme ve göğüs geçirme taʿbīr olunur; yukālu: أَصَابَتْهُ مَأَقَةٌ وَهِيَ شِبْهُ الْفُوَاقِ كَأَنَّهُ نَفَسٌ يَنْقَلِعُ مِنَ الصَّدْرِ عِنْدَ الْبُكَاءِ وَالنَّشِيجِ

اَلْمَأَقُ [el-meʾeḳ] (fethateynle) Ağlarken iç çekmek ve göğüs geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَئِقَ الصَّبِيُّ مَأَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَتْهُ الْمَأَقَةُ Şārihin beyānına göre ism-i fāʿil مَئِقٌ [meʾiḳ]tir, كَتِفٌ [ketif] vezninde; ve minhu'l-meselu: "أَنْتَ تَئِقُ وَأَنَا مَئِقٌ فَكَيْفَ نَتَّفِقُ" Burada تَئِقُ tā-i fevkiyye iledir ki mahallinde zikr olundu, yaʿnī "Sen serīʿü'l-gazab ve ben zaʿīfü'l-kalb olmak hasebiyle imtizācımız mümkin değildir."

اَلْإِمْتِئَاقُ [el-imtiʾāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) مَأَقٌ [meʾeḳ] maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَأَقَ الصَّبِيُّ بِمَعْنَى مَئِقَ Ve gazab müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَأَقَ غَضَبُهُ إِذَا اشْتَدَّ

اَلْمُؤْقُ [el-muʿḳ] (mīm'in zammı ve hemzenin sükūnuyla ve hemzenin terkiyle de lügattır) Bir arzın pek çukur olan etrāf ve nevāhīsine denir; cemʿi أَمْآقٌ [emʾāḳ] gelir, أَزْمَانٌ [ezmān] vezninde.

اَلْإِمْآقُ [el-imʾāḳ] (إِمْهَالٌ [imhāl] vezninde) مَأَقَةٌ [meʾeḳat]e yaʿnī zikr olunan göğüs geçirme hāletine dāhil olmak maʿnāsınadır ki murād o hālete uğramaktır; yukālu: أَمْأَقَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْمَأَقَةِ ve minhu'l-hadīsu: "مَا لَمْ تُضْمِرُوا الْإِمْآقَ" أَيِ الْغَيْظَ وَالْبُكَاءَ مِمَّا يَلْزَمُكُمْ مِنَ الصَّدَقَةِ *Nihaye*'de hazf-ı hemze ile إِمَاقٌ [imāḳ] ʿunvānında ki كِتَابٌ [kitāb] veznin-

dedir, mersūm ve إِمْآقٌ [imʾāḳ] muhaffefi olmak üzere meşrūhtur.

[م ح ق]

اَلْمَحْقُ [el-maḥḳ] (سَحْقٌ [saḥḳ] veznin-de) Bir nesneyi mahv ve ibtāl eylemek maʿnāsınadır ki ondan eser ve nişān koma-yıp belirsiz nābūd eylemekten ʿibārettir; yukālu: مَحَقَ الشَّيْءَ مَحْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَبْطَلَهُ وَمَحَاهُ Ve bir nesnenin bereketini gidermek maʿnāsına müstaʿlmedir; yukālu: مَحَقَ اللهُ الشَّيْءَ أَيْ ذَهَبَ بِبَرَكَتِهِ Ve bir nesneyi ıssı yakıp göyündürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَقَ الْحَرُّ الشَّيْءَ إِذَا أَحْرَقَهُ

اَلتَّمْحِيقُ [et-temḥīḳ] Bu dahi bir nesne-yi mahv ve ibtāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَّقَهُ بِمَعْنَى مَحَقَهُ Ve ʿādet-i Cāhiliyye üzere مَحِيقٌ [meḥīḳ] resmini icrā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَّقَ الرَّجُلُ إِذَا رَاعَى الْمَحِيقَ Ke-me se-nezkuru.

اَلتَّمَحُّقُ [et-temeḥḥuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) ve

اَلْإِمْتِحَاقُ [el-imtiḥāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Mahv ve muzmahil olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَحَقَهُ فَتَمَحَّقَ وَامْتَحَقَ وَيُقَالُ إِمَّحَقَ بِتَشْدِيدِ الْمِيمِ أَصْلُهُ إِمْتَحَقَ فَقُلِبَتِ التَّاءُ مِيمًا Ve

إِمْتِحَاقٌ [imtiḥāḳ] Bir nesneyi ıssı çalmakla göyünmek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَقَهُ الْحَرُّ فَامْتَحَقَ

اَلْإِمْحَاقُ [el-imḥāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesnenin bereketini gider-mek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْحَقَ اللهُ الشَّيْءَ أَيْ ذَهَبَ بِبَرَكَتِهِ Lākin bu lügat-ı zaʿīfedir, fasīhi sülāsīden olmaktır. Ve مِحَاقٌ [miḥāḳ]-ı hilāl gibi helāk olmak maʿnāsınadır;yukālu: أَمْحَقَ الْمَالُ إِذَا هَلَكَ كَمِحَاقِ الْهِلَالِ

اَلْمِحَاقُ [el-miḥāḳ] (mīm'in harekāt-ı selāsıyla) Ayın āhirine, ʿalā-kavlin ayın āhirinde olan üç geceye denir yāhūd ka-merin nihān olmasından ʿibārettir ki sabāh ve akşam görünmez olur; kamer güneş-le berāberce tulūʿ eylemekle güneş nūr-ı kameri مَحْقٌ [maḥḳ] ve mahv eylediği için ıtlāk olundu; yukālu: جَاءَنِي فِي مِحَاقِ الْقَمَرِ وَهُوَ آخِرُ الشَّهْرِ أَوْ ثَلَاثُ لَيَالٍ مِنْ آخِرِهِ أَوْ هُوَ أَنْ يَسْتَتِرَ الْقَمَرُ فَلَا يُرَى غُدْوَةً وَلَا عَشِيَّةً

اَلْمَحِيقُ [el-meḥīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yufkalanıp keskinlenmiş namluya denir, kemāl-i rikkatinden gūyā ki mahk olmuş olur; yukālu: نَصْلٌ مَحِيقٌ أَيْ مُرَقَّقٌ مُحَدَّدٌ Ve

مَحِيقٌ [meḥīḳ] Efʿāl-i Cāhiliyye'den bir ʿamel ismidir ki yevm-i miḥāḳta bir suyun sāhibi olan kimse sudan bir cānibe doğru çekilip gittikte bir āher kimse gelip o suya nüzūl ve davarını iskā edip āhir-ı māh-ı ātiye kadar onda ikāmet eder, baʿdehu sāhibi gelip o suya müstehak olup beyn-lerinde o suya مَحِيقٌ [meḥīḳ] taʿbīr ederler.

اَلْمَاحِقُ [el-māḥiḳ] Pek ıssı güne ıtlāk olu-nur; yukālu: يَوْمٌ مَاحِقُ الْحَرِّ أَيْ شَدِيدُهُ Ve

مَاحِقُ الصَّيْفِ [māḥiḳu'ṣ-ṣayf] Yaz eyyāmının şiddet-i harrından ʿibārettir; yukālu: جَاءَ فِي مَاحِقِ الصَّيْفِ أَيْ شِدَّةِ حَرِّهِ

[م د ق]

اَلْمَدْقُ [el-medḳ] (مَحْقٌ [maḥḳ] vezninde) Taş kırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَدَقَ الصَّخْرَةَ مَدْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَسَرَهَا

[م ذ ق]

اَلْمَذِيقُ [el-meẕīḳ] (ẕāl-ı muʿceme ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Su katılmış süte denir; tekūlu: سَقَانِي مَذِيقًا أَيْ لَبَنًا مَمْزُوجًا بِالْمَاءِ

اَلْمَذْقُ [el-meẕḳ] (mīm'in fethiyle) Süte su katmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذَقَ اللَّبَنَ مَذْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَزَجَهُ بِالْمَاءِ Ve dostluğu

hulūs üzere etmeyip münāfıkāne eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَذَقَ الْوُدَّ إِذَا لَمْ يُخْلِصْهُ

اَلْإِمْتِذَاقُ [el-imtiẕāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) ve

اَلْإِمِّذَاقُ [el-immiẕāḳ] (hemzenin ve mīm-i müşeddedenin kesriyle ki bu dahi إِفِّعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir) Süt su ile memzūc olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذَقَ اللَّبَنَ فَامْتَذَقَ وَامَّذَقَ أَيِ اخْتَلَطَ بِالْمَاءِ

اَلْمَمْذُوقُ [el-memẕūḳ] Su katılmış süte denir; yukālu: لَبَنٌ مَمْذُوقٌ وَمَذِيقٌ أَيْ مَمْزُوجٌ

اَلْمَذَّاقُ [el-meẕẕāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) ve

اَلْمُمَاذِقُ [el-mumāẕiḳ] (مُنَافِقٌ [munāfiḳ] vezninde) Dostluğu hulūs ve safvet üzere olmayan kimseye denir, ahbāb-ı zamāne gibi; yukālu: رَجُلٌ مَذَّاقٌ وَمُمَاذِقٌ أَيْ غَيْرُ مُخْلِصٍ

[م ذ ر ق]

اَلْمَذْرَقَةُ [el-meẕreḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Atmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذْرَقَ بِهِ إِذَا رَمَى بِهِ

[م ر ق]

اَلْمَرْقُ [el-merḳ] (فَرْقٌ [farḳ] vezninde) ʿAcele ile dürtmek ve sançmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَقَهُ بِالرُّمْحِ مَرْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ بِالْعَجَلَةِ Ve tencerede çorbayı yā et suyunu çok eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مَرَقَ الْقِدْرِ Ve sepiye vurulmuş derinin tüyünü yolmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَقَ الْجِلْدَ إِذَا نَتَفَ صُوفَهُ مَعْطُونًا Ve

مَرْقٌ [merḳ] Cevārī ve esāfil makūlesinin yaʿnī mūsikīden bī-haber eşhās-ı rezelenin beste ve şarkı gibi tarab ve tegannī eylemesine denir; hālen bu diyārlarda ayıcı ve maymuncu çingenelerin ve mahalle bekçilerinin ve Bulgurlu ʿarabacılarının türküleri ve maʿnīleri gibi. Şārihin beyānına göre bunda ismdir, fiʿli تَمْرِيقٌ [temrīḳ]tir, tekūlu: سَمِعْتُ الْمَرْقَ وَهُوَ غِنَاءُ الْإِمَاءِ وَالسَّفِلَةِ Ve dibāgat için sepiye vurulmakla müteʿaffin olmuş deriye denir; yukālu: "أَنْتَنُ مِنَ الْمَرَقِ" ve tekūlu'l-ʿArab: فُلَانٌ أَصَابَهُ أَيِ الْإِهَابِ الْمُنْتِنِ ذَلِكَ فِي مَرْقِكَ أَيْ مِنْ جَرَّاكَ وَفِي جُرْمِكَ يَعْنِي مِنْ أَجْلِكَ Ve burada فِي [fī] مِنْ [min] maʿnāsına olmakla "Filān kimseye filān iş senden ötürü ve senin cürmünden nāşī isābet eyledi" demek olur, إِهَابٌ مُنْتِنٌ maʿnāsından yāhūd şārihin beyānına göre مَرْقٌ [merḳ] hurmā ağacına mahsūs bir āfete dahi denmekle ondan meʾhūzdur.

اَلْإِمْرَاقُ [el-imrāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi tencerede çorbayı yāhūd et suyunu çok eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَقَ الْقِدْرَ إِذَا أَكْثَرَ الْمَرَقَ فِيهَا Ve bir adam ʿavret yerini açmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْدَى عَوْرَتَهُ Ve dibāgat için muʿālece olunan derinin tüyü yolunacak vakti gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرَقَ الْجِلْدُ إِذَا حَانَ لَهُ أَنْ يُنْتَفَ

اَلْمُرْقُ [el-murḳ] (mīm'in zammıyla) Tüyleri kavlamış kurtlara denir; أَمْرَقُ [emraḳ] müfredidir; yukālu: ذِئْبٌ أَمْرَقُ وَذِئَابٌ مُرْقٌ أَيْ أَمْعَطُ

اَلْمِرْقُ [el-mirḳ] (mīm'in kesriyle) Sepiye vurulmuş derinin kokmuş tüyüne denir; yukālu: أَنْتَنُ مِنَ الْمِرْقِ أَيِ الصُّوفِ الْمُنْتِنِ

مَرَقٌ [Meraḳ] (fethateynle) Mavṣil kazāsında bir karye adıdır. Ve ekine ʿārız olur bir āfete denir ki sünbüleden habbeler kable'n-nuzc sapır sapır dökülür; yukālu: أَصَابَ الزَّرْعَ مَرَقٌ أَيْ آفَةٌ Ve çorbaya ve et suyuna denir. مَرَقَةٌ [mereḳat] ondan ahasstır ki bir mikdārcasına denir. Müʾellif وَمِنَ الطَّعَامِ مَعْلُومٌ ʿibāretiyle resm edip çorba-

ya kezālik et suyuna dendiği ümmehāt-ı sāʾireden istinbāt olundu. Vech-i tesmiye netf-i sūf maʿnāsından meʾhūzdur, et suyu etten مُرُوقٌ [murūḳ] edip çorba dahi et suyundan olduğuna mebnidir, baʿdehu mutlak çorbaya dahi ıtlāk olundu. Bu fakīr ʿArabistān'da bir edībden: "إِذَا فَاتَكَ اللَّحْمُ فَاشْرَبِ الْمَرَقَةَ" kelāmını mesel olarak istimāʿ ve suʾāl eylediğimde et suyu olduğunu ifāde eylemişlir. Ve *Esās*'ta وَهُوَ الْمَاءُ الَّذِي يَمْرُقُ مِنَ اللَّحْمِ ʿunvānıyla beyān olunmuştur. Ve *Muḳaddime*'de çorba ile müfesserdir. Pes مَرَقٌ [meraḳ] çorbaya ve et suyuna da ıtlāk olunur. Ve

مَرَقٌ [meraḳ] Masdar olur, hurmā ağacının yemişi pek firāvān olmakla yemişini dökmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرِقَتِ النَّخْلَةُ مَرَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَفَضَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ الْكَثْرَةِ Ve yumurta iğdin olup cılk kesmek maʿnāsınadır; yukālu: مَرِقَتِ الْبَيْضَةُ إِذَا فَسَدَتْ فَصَارَتْ مَاءً

اَلْمُرُوقُ [el-murūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ok nişānın öte cānibine geçip çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرَقَ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ مُرُوقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ Ve

مُرُوقٌ [murūḳ] Sünbülenin kılçıklarına denir; müfredi مُرْقٌ [murḳ]tur mīm'in zammıyla.

اَلْمَارِقَةُ [el-Mārikat] Ḫavārīc tāʾifesine ıtlāk olunur, dīn-i Muḥammedī'den murūk-ı sehm gibi murūk ve hurūc eyledikleri için. Kāle'ş-şārih ve fi'l-hadīsi: "وَذَكَرَ الْخَوَارِجَ يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ" ve fī hadīsi ʿAlī radıyallāhu ʿanhu "أُمِرْتُ بِقِتَالِ الْمَارِقِينَ" يَعْنِي الْخَوَارِجَ

اَلْإِنْمِرَاقُ [el-inmirāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi ok nişāndan öte geçmek maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "رُوَيْدَ الْغَزْوَ يَنْمَرِقُ" Benū Kināne'den bir hatun begāyet dilīr olmakla dāʾimā başına ʿasker cemʿ edip kabāʾil-i sāʾireye çapul eder idi. Mukaddemā istirkāk eylediği civānlardan birine ʿalāka ve ittisāl eylemekle ondan hāmil olup o esnāda tevābiʿi yine bir semte āgaz eylemek husūsunu der-miyān eylemeleriyle kelām-ı mezbūru īrād eyledi ki şeb-hūn husūsunda bir müddet dahi imhāl ve teʾhīr eyleyesiz, tā ki batnımda olan veled taşra hurūc edince demektir. Mesel-i mezbūr ʿākıbet-i ahvāle intizār ve tevakkuf mevkiʿinde darb olunur.

اَلْمُرَيْقُ [el-murreyḳ] (قُبَيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] ismidir ki uspur dedikleri nebāttır.

اَلْمُتَمَرَّقُ [el-mutemerraḳ] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) مُرَيْقٌ [murreyḳ] ile yāhūd zaʿferānla boyanmış nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مُتَمَرَّقٌ أَيْ مَصْبُوغٌ بِالْمُرَيْقِ أَوْ بِالزَّعْفَرَانِ

اَلْمُتَمَرِّقُ [el-mutemerriḳ] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Semirmeğe yüz tutmuş ata denir; yukālu: فَرَسٌ مُتَمَرِّقٌ إِذَا أَخَذَ فِي السِّمَنِ

اَلْمُرَاقَةُ [el-murāḳat] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Deriden yolunan yüne denir ki yoluntu taʿbīr olunur yāhūd deve için yolunan bir mikdārca ot yoluntusuna denir.

اَلْإِمْتِرَاقُ [el-imtirāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne sürʿatle hurūc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَرَقَ الشَّيْءُ إِذَا خَرَجَ سَرِيعًا

بِئْرُ مَرْقٍ [Biʾru Merḳ] (فَرْقٌ [farḳ] vezninde ve فَرَحٌ [feraḥ] vezninde) Medīne'de bir kuyu adıdır.

اَلْمُمَرِّقُ [el-mumerriḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) Sütün yüzünde yıldız yıldız çekirge gözü gibi cā-be-cā parıldayan dāne dāne özüne denir.

اَلْأَمْرَاقُ [el-emrāḳ] (hemzenin fethiyle) Bu dahi sünbüle kılçıklarına denir; müfredi مُرْقٌ [murḳ]tur mīm'in zammıyla.

مَرَقِيَّةُ [Meraḳiyyet] (fetehātla) Şām'da bir hısn adıdır.

[م ز ق]

اَلْمَزْقُ [el-mezḳ] (mīm'in fethi ve zā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْمَزْقَةُ [el-mezḳat] (hā'yla) Yırtmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَزَقَ الثَّوْبَ مَزْقًا وَمَزْقَةً Ve kuş çımkırmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَزَقَ الطَّائِرُ مَزْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا رَمَى بِذَرْقِهِ Ve bir kimsenin ᶜırz ve nāmūsuna dokunmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَزَقَ عِرْضَ أَخِيهِ إِذَا طَعَنَ فِيهِ

اَلتَّمْزِيقُ [et-temzīḳ] Bu dahi bir nesneyi yırtmak maᶜnāsınadır ki murād pārelemektir.

اَلتَّمَزُّقُ [et-temezzuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Yırtılmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَزَّقَهُ فَتَمَزَّقَ

اَلْمُمَزَّقُ [el-Mumezzaḳ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] yāhūd مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şās b. Nehār nām şāᶜirin lakabıdır, zāde-i tabᶜı olan işbu: "فَإِنْ كُنْتُ مَأْكُولًا فَكُنْ خَيْرَ آكِلٍ || وَإِلَّا فَأَدْرِكْنِي وَلَمَّا أُمَزَّقِ" beyti bāᶜis-i telkīb olmuştur. Ve

مُمَزِّقٌ [Mumezziḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Başka bir şāᶜir-i Ḥaḍramī'dir. Ve مُمَزَّقٌ [mumezzaḳ] ki مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] veznindedir, تَمْزِيقٌ [temzīḳ] gibi masdardır, eşāre'l-muᵓellifu bihi ilā kavlihi taᶜālā: ﴿وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ الآية

اَلْمِزَقُ [el-mizaḳ] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) Yırtılan şeyᵓin pārelerine denir; müfredi مِزْقَةٌ [mizḳat]tır, فِرْقَةٌ [firḳat] vezninde; yukālu: مَزَقَ ثَوْبَهُ فَصَارَ مِزَقًا أَيْ قِطَعًا

اَلْمِزَاقُ [el-mizāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ziyādesiyle revende ve çabuk nākaya denir ki fart-ı sürᶜatinden yırtılmak derecesine vara; yukālu: نَاقَةٌ مِزَاقٌ أَيْ سَرِيعَةٌ جِدًّا

مُزَيْقِيَاءُ [Muzeyḳiyāᵓ] (musaggar bünyesiyle) Mülūk-i Yemen'den ᶜAmr b. ᶜĀmir'in lakabıdır, her gün iki fāhir câme giyip be-gāyet mütekebbir ve hod-bīn olmakla bir dahi giymekten ve āher kimsenin dahi giymesinden ᶜār ve teᵓebbī eylemekle akşam olıcak ikisini dahi yırtıp pāre pāre eder idi, ona bināᵓen Muzeyḳiyāᵓ ile mülakkab oldu.

اَلْمُزْقَةُ [el-muzḳat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir küçük kuş adıdır.

اَلْمِزْقَةُ [el-mizḳat] (mīm'in kesriyle) Mutlakan yırtık pāresine denir; cemᶜi مِزَقٌ [mizaḳ]tır, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ki zikr olundu.

اَلْمُمَازَقَةُ [el-mumāzeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Seğirtmekte biriyle yarışıp müsābaka eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَازَقَهُ إِذَا سَابَقَهُ فِي الْعَدْوِ

[م س ق]

اَلْمُسْتُقُ [el-mustuḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) "س،ت،ق" māddesinde beyān olundu.

[م ش ق]

اَلْمَشْقُ [el-meşḳ] (رَشْقٌ [reşḳ] vezninde) Mızrak dürtmekte ve vurmakta, ᶜalā-kavlin hāssaten kamçıyla vurmakta ve taᶜām yemekte sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَشَقَ الطَّعْنَ وَالضَّرْبَ أَوْ بِالسَّوْطِ وَالْأَكْلِ مَشْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ *Esās*'ta ve *Muḳaddime*'de bunlar kitābeti dahi ilhāk eylemiştir, niteki meşhūr ve mütedāveldir, lākin müᵓellif tefrīk eylemiştir. Ve مَشْقٌ فِي الْكِتَابَةِ [meşḳ fi'l-kitābet]

hurūfları uzatmaktan yaʿnī hatt-ı celī gibi uzun uzun keşīdeli yazmaktan ʿibārettir; yukālu: مَشَقَ فِي الْكِتَابَةِ إِذَا مَدَّ حُرُوفَهَا Ve

مَشْقٌ [meşḳ] Bir türlü cimāʿ eylemek maʿnāsınadır ki murād sürʿatli cimāʿ eylemektir. Ve taramak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ شَعْرَهُ إِذَا مَشَطَهُ Ve bir nesneyi sünüp uzamak için çekmek maʿnāsınadır, yaş deri çekmesi gibi; yukālu: مَشَقَ الشَّيْءَ إِذَا جَذَبَهُ لِيَمْتَدَّ Ve esvāb yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ الثَّوْبَ إِذَا مَزَقَهُ Ve zaʿīf zaʿīf taʿām yemek maʿnāsına olmakla gūyā ki zıdd olur, zīrā sürʿat-i ekl maʿnāsına da gelir, niteki zikr olundu. Ve sütü azca sağmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا قَلِيلا Ve hāssaten kirişi yumuşamak için çekip sündürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ الْوَتَرَ إِذَا مَدَّهُ لِيَلِينَ Ve bir nesne ince uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: مُشِقَتِ الْجَارِيَةُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَيُقَالُ فِي قَدِّهَا مَشْقٌ وَقَدٌّ مَمْشُوقٌ أَيْ طَوِيلٌ مَعَ رِقَّةٍ Ve davar çayırın iyi ve hoş olanlarını otlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَتِ الْإِبِلُ الْكَلَأَ إِذَا أَكَلَتْ أَطَايِبَهُ Ve bir adam taʿāmdan bir mikdārcasını yiyip çoğunu kapta komak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ الطَّعَامَ إِذَا أَبْقَى مِنْهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَكَلَ Ve cedīd libās bacağa sürünmekle yakıp acıtmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَقَ الثَّوْبُ الْجَدِيدُ السَّاقَ إِذَا حَرَقَهَا بِالْإِصَابَةِ

اَلْمَشْقَةُ [el-meşḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Davarın ayağına bağlanan bağın eserine denir ki yer etmiş olur. Ve at ve katır makūlesi davarın ayakları meydānlı apşak olmağa denir; yukālu: مَشْقَةٌ أَيْ فِي قَوَائِمِ الْفَرَسِ تَفَحُّجٌ وَتَشَحُّجٌ

اَلْمُشَاقَةُ [el-muşāḳat] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Saç ve sakal ve keten taranırken dökülen tarantıya denir yāhūd havāya giden yā taraktan kurtulanına denir; ikisi bir nesne olacaktır. Keten tarantısına üstüpü taʿbīr olunur.

اَلْإِمْتِشَاقُ [el-imtişāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi sühūletle kapmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَشَقَهُ إِذَا اخْتَلَسَهُ Ve bir nesneyi kesip yā bölüp bir pāresini almak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَشَقَهُ إِذَا اقْتَطَعَهُ Ve memede olan sütün cümlesini sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَشَقَ مَا فِي الضَّرْعِ إِذَا اسْتَوْفَاهُ حَلْبًا

اَلْمِشْقُ [el-mişḳ] (mīm'in kesriyle) Gövdesi çelimsiz adama denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve mīm'in kesri ve fethiyle aşı boyasına denir; yukālu: صَبَغَهُ بِالْمِشْقِ أَيْ بِالْمَغْرَةِ

اَلْمَشِيقُ [el-meşīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi az etli çelimsiz adama denir, kemā se-yuzkeru. Ve giyilmiş libāsa denir; yukālu: ثَوْبٌ مَشِيقٌ أَيْ لَبِيسٌ Ve arıklanmış yarak ata denir; yukālu: فَرَسٌ مَشِيقٌ أَيْ ضَامِرٌ

اَلْمَمْشُوقُ [el-memşūḳ] Bu dahi çelimsiz adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِشْقٌ وَمَشِيقٌ وَمَمْشُوقٌ أَيْ خَفِيفُ اللَّحْمِ Ve yarağını bulmuş ata denir; yukālu: فَرَسٌ مَمْشُوقٌ أَيْ ضَامِرٌ Ve incerek uzun çubuğa denir; yukālu: قَضِيبٌ مَمْشُوقٌ أَيْ طَوِيلٌ دَقِيقٌ

اَلْمُشْقَةُ [el-muşḳat] (mīm'in zammıyla) إِمْتِشَاقٌ [imtişāḳ]tan ismdir ki yeni libāsın bacağı sürtüp yakmasına ve uylukların birbirine sürünüp acışmasına denir; yukālu: فِي سَاقِهِ أَوْ قَوَائِمِهِ مُشْقَةٌ أَيْ حُرْقَةٌ مِنَ الثَّوْبِ الْجَدِيدِ

اَلْأَمْشَقُ [el-emşaḳ] Cā-be-cā çatlamış deriye denir; yukālu: جِلْدٌ أَمْشَقُ أَيْ مُتَشَقِّقٌ Ve yürürken uylukları birbirine sürünen adama denir; cemʿi مُشْقٌ [muşḳ]tur, mīm'in zammıyla.

اَلْمَشَقُ [el-meşaḳ] (fethateynle) Bir adamın uylukları birbirine sürünür olmak

maʿnāsınadır; yukālu: مَشِقَ الرَّجُلُ مَشَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَتْ إِحْدَى رَبَلَتَيْهِ إِلَى الْأُخْرَى

اَلْمَشْقَاءُ [el-meşḳāʾ] أَمْشَقُ [emşaḳ] lafzından müʾennesdir, yürürken uylukları birbirine sürünen ʿavrete denir.

اَلتَّمَشُّقُ [et-temeşşuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gecenin çoğu gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَشُّقُ جِلْبَابِ اللَّيْلِ إِذَا وَلَّى Ve [temeşşuḳu cilbābi'l-leyl] şafak söküp fecr aydınlığı ʿayān olmaktan kināyedir. Bunlar incelmek maʿnāsından meʾhūzlardır; yukālu: تَمَشَّقَ جِلْبَابُ اللَّيْلِ إِذَا ظَهَرَ تَبَاشِيرُ الصُّبْحِ Ve ağacın dalı ve çubuğu soyulup kabuğundan kavlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَشَّقَ الْغُصْنُ إِذَا تَقَشَّرَ وَتَحَسَّرَ Ve libās pārelenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَشَّقَ الثَّوْبُ إِذَا تَمَزَّقَ

اَلْمَمْشُوقَةُ [el-memşūḳat] Kāmeti tāze fidan gibi nāzük ve mevzūn ve dil-keş olan mahbūbeye denir; yukālu: جَارِيَةٌ مَمْشُوقَةٌ أَيْ حَسَنَةُ الْقَوَامِ

اَلتَّمَاشُقُ [et-temāşuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesneyi çekişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاشَقُوا اللَّحْمَ إِذَا تَجَاذَبُوهُ

اَلْمُمَاشَقَةُ [el-mumāşeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi çekişmek maʿnāsınadır; yukālu: مَاشَقَهُ الشَّيْءَ إِذَا جَاذَبَهُ Ve sövüşmek maʿnāsınadır; yukālu: مَاشَقَهُ إِذَا سَابَّهُ Ve haykırışmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاشَقَهُ إِذَا صَاخَبَهُ

اَلْمِشْقَةُ [el-mişḳat] (mīm'in kesriyle) Bu dahi مُشَاقَّةٌ [muşāḳḳat] maʿnāsınadır ki keten üstüpüsüne denir. Ve eski sevbe denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ مِشْقَةٌ أَيْ ثَوْبٌ خَلَقٌ ʿAlā-kavlin pamuk parçasına denir; cemʿi مِشَقٌ [mişaḳ] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

اَلْإِمْشَاقُ [el-imşāḳ] (hemzenin kesriyle) Kamçı ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْشَقَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِالسَّوْطِ

[م ط ق]

اَلْمَطَقُ [el-meṭaḳ] (fethateynle) Hurmā ağacına mahsūs bir ʿillet adıdır ki aslā meyve tutmaz olur.

اَلْمَطْقَةُ [el-maṭḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Tatlılığa denir; yukālu: مَا بِهِ مَطْقَةٌ أَيْ حَلَاوَةٌ

اَلتَّمَطُّقُ [et-temaṭṭuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesnenin taʿmını bilmek için tatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَطَّقَهُ إِذَا تَذَوَّقَهُ Ve lezīz taʿām yerken pek hoşlandığından dilini damağa vurup öttürmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَاقَهُ أَوْ أَكَلَهُ فَتَمَطَّقَ إِذَا صَوَّتَ بِلِسَانِهِ يَضُمُّهُ بِالْغَارِ الْأَعْلَى

[م ع ق]

اَلْمَعْقُ [el-maʿḳ] (mīm'in fethiyle) Bir nesneyi şiddetle içmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَقَ الْمَاءَ مَعْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا شَرِبَهُ شَدِيدًا Ve

مَعْقٌ [maʿḳ] Otsuz kır yere denir; yukālu: نَزَلُوا فِي مَعْقٍ أَيْ أَرْضٍ بِلَا نَبَاتٍ Ve

مَعْقٌ [maʿḳ] (mīm'in fethi ve zammıyla) Iraklık, بُعْدٌ [buʿd] maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا مَعْقٌ أَيْ بُعْدٌ Ve miʿde fāsid olmak maʿnāsınadır; yukālu: مُعِقَ الرَّجُلُ فَهُوَ مَمْعُوقٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا فَسَدَتْ مِعِدَتُهُ Ve sel suyu uğradığı yeri yarıp toprağını sıyırıp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَقَ السَّيْلُ الْأَرْضَ إِذَا جَرَفَهَا Ve bed-hūyluğa denir; yukālu: بِهِ مَعْقٌ أَيْ سُوءُ خُلُقٍ

اَلْمَعِيقُ [el-meʿīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Derin şeyʾe denir; yukālu: نَهْرٌ مَعِيقٌ أَيْ عَمِيقٌ ve yukālu: بِئْرٌ مَعِيقَةٌ أَيْ عَمِيقَةٌ

اَلْمَعَاقَةُ [el-meʿāḳat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Derin olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعُقَتِ الْبِئْرُ مَعَاقَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا عَمُقَتْ

اَلْإِمْعَاقُ [el-imʿāḳ] (hemzenin kesriyle) Derin eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَمْعَقْتُ الْبِئْرَ إِذَا أَعْمَقْتَهَا

اَلتَّمَعُّقُ [et-temaᶜᶜuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Derinlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَعَّقَ الشَّيْءُ إِذَا تَعَمَّقَ Ve bed-hūy olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَعَّقَ الرَّجُلُ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ

اَلْأَمْعَاقُ [el-emᶜāḳ] (hemzenin fethiy-le) أَعْمَاقٌ [aᶜmāḳ] maᶜnāsınadır ki baᶜīd olan beyābān etrāf ve nevāhīsine denir; cemᶜü'l-cemᶜi أَمَاعِقُ [emāᶜiḳ] ve أَمَاعِيقُ [emāᶜīḳ] gelir.

تَمْعُقُ [Temᶜuḳ] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Bir dağın adıdır.

[م ق ق]

اَلْمَقُّ [el-maḳḳ] (شَقٌّ [şaḳḳ] vezninde) Aşılamak için hurmā çiçeğini yarmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَقَّ الطَّلْعَةَ مَقًّا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهَا لِلْإِبَارِ

اَلْإِمْتِقَاقُ [el-imtiḳāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Yavru memede olan sütün cümlesini emmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِمْتَقَّ الْفَصِيلُ مَا فِي الضَّرْعِ إِذَا شَرِبَهُ كُلَّهُ

اَلتَّمَقُّقُ [et-temaḳḳuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Meşrūbu tedrīcī azca azca içmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَمَقَّقَهُ إِذَا شَرِبَهُ شَيْئًا فَشَيْئًا Ve bir nesneden müteᵓessir olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَصَابَهُ جُرْحٌ فَمَا تَمَقَّقَهُ أَيْ لَمْ يَضُرَّهُ

اَلْمَقَقُ [el-meḳaḳ] (fethateynle) Uzunluğa denir.

اَلْأَمَقُّ [el-emaḳḳ] Pek uzuna denir; yukālu: فَرَسٌ أَمَقُّ أَيْ بَيِّنُ الْمَقَقِ طَوِيلٌ

اَلْمُقَامِقُ [el-muḳāmiḳ] (ism-i fāᶜil bünye-siyle) Aksā-yı hulkūmdan tekellüm eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُقَامِقٌ إِذَا كَانَ يَتَكَلَّمُ بِأَقْصَى حَلْقِهِ

اَلْمَقَّاءُ [el-maḳḳāᵓ] (سَقَّاءٌ [saḳḳāᵓ] vezninde) Etsiz çelimsiz uyluğa vasf olur; yukālu: فَخِذٌ مَقَّاءُ أَيْ عَارِيَةٌ عَنِ اللَّحْمِ Ve ırak yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَقَّاءُ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلْمَقَقَةُ [el-meḳaḳat] (fetehātla) Henüz süt emen oğlaklara denir. Ve cāhil ve nādān eşhāsa denir.

اَلتَّمْقِيقُ [et-temḳīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir kimse nafaka-i ᶜayāli husūsunu tazyīk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَقَّقَ عَلَى عِيَالِهِ إِذَا ضَيَّقَ عَلَيْهِمْ Ve kuş yavrusunu ağzıyla yemlemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَقَّقَ الطَّائِرُ فَرْخَهُ إِذَا غَرَّهُ

اَلْمَقْمَقَةُ [el-maḳmeḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelze-let] vezninde) Bir nesne yumuşayıp sühūletlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَقْمَقَ الشَّيْءُ إِذَا لَانَ وَسَلِسَ Ve sert nesneyi münkād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَقْمَقَ الشَّيْءَ إِذَا خَيَّسَهُ وَذَلَّلَهُ Ve yavru anasının memesi-ni şiddetle çekip emmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَقْمَقَ أُمَّهُ إِذَا مَصَّ ضَرْعَهَا شَدِيدًا

مَوْقَقُ [Mevḳaḳ] (مَوْهَبٌ [mevheb] vezninde) Eceᵓ nām cebelde bir karye adıdır.

[م ل ق]

اَلْمَلْقُ [el-melḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Mahv eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَ الشَّيْءَ مَلْقًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا مَحَاهُ Ve cimāᶜ ey-lemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَ جَارِيَتَهُ إِذَا جَامَعَهَا Ve yaykamak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَ الثَّوْبَ إِذَا غَسَلَهُ Ve yavru süt emmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَ أُمَّهُ إِذَا رَضَعَهَا Ve vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve pek pek yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقَ فُلَانٌ إِذَا سَارَ شَدِيدًا

اَلتَّمَلُّقُ [et-temelluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) ve

اَلتِّمِلَّاقُ [et-timillāḳ] (kesreteynle ve lām'ın teşdīdiyle) Bir adama telattufla ᶜarz ve izhār-ı mahabbet eylemek maᶜnāsınadır ki yaltaklanmak taᶜbīr olunur; yukālu: تَمَلَّقَهُ

وَتَمَلَّقَ لَهُ تَمَلُّقًا وَتِمِلَّاقًا إِذَا تَوَدَّدَ إِلَيْهِ وَتَلَطَّفَ لَهُ

اَلْمَلَقُ [el-melaḳ] (fethateynle) Lutf ve muhabbet maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَقٌ فِيهِ أَيْ وُدٌّ وَلُطْفٌ Ve zamīrinde olmayan nesneyi lisānıyla iᶜtā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلِقَهُ وَمَلِقَ لَهُ مَلَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَعْطَاهُ بِلِسَانِهِ مَا لَيْسَ فِي قَلْبِهِ Ve

مَلَقٌ [melaḳ] Düz ve hemvār yere denir; tekūlu: سِرْنَا فِي الْمَلَقِ أَيِ الْأَرْضِ الْمُسْتَوِيَةِ Ve yüğrük atın be-gāyet serīᶜ ve rāhatlı ve eltaf seğirtmesine denir; yukālu: لِهَذَا الْفَرَسِ مَلَقٌ وَهُوَ أَلْطَفُ الْحُضْرِ وَأَسْرَعُهُ Ve bol hātem parmakta beri öte oynamak maᶜnāsınadır; yukālu: مَلِقَ الْخَاتَمُ إِذَا جَرِجَ

اَلْمَلِقُ [el-meliḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek sürᶜat ve letāfetle seğirten yüğrük ata denir; yukālu: فَرَسٌ مَلِقٌ إِذَا كَانَ بِهِ مَلَقٌ Müᵓennesi مَلِقَةٌ [meliḳat]tır. Ve zaᶜīf ve zebūn adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَلِقٌ أَيْ ضَعِيفٌ Ve letāfet ve istikāmetle seğirtmesine iᶜtimād olunmayan yaᶜnī çalık seğirtir olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ مَلِقٌ أَيْ لَا يُوثَقُ بِجَرْيِهِ

اَلْمَالَقُ [el-mālaḳ] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Ekincilerin tarlanın toprağını düzelttikleri nesneye denir ki sürgü taᶜbīr olunur. Ve duvarcıların sıva sıvadıkları ve sıva düzelttikleri nesneye denir ki Türkīde, Fārisī taᶜbīr ile māle denir. Şārihin beyānına göre مَالَجٌ [mālec] gibi مَالَقٌ [mālaḳ] dahi muᶜarrebidir.

اَلْمِمْلَقُ [el-mimlaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi مَالَقٌ [mālaḳ] maᶜnāsınadır. Pes bu mahv maᶜnāsından olur.

اَلتَّمْلِيقُ [et-temlīḳ] Tarlanın toprağını zikr olunan māle ile düzeltmek ve duvarın sıvasını kezālik māle ile sıvayıp düzeltmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَلَّقَ الْأَرْضَ وَالْجِدَارَ إِذَا مَلَّسُوهُمَا بِالْمَالَقِ

مَالَقَةُ [Māleḳat] (lām'ın fethiyle) Endelus diyārında bir belde adıdır.

اَلْمَيْلَقُ [el-meylaḳ] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Cüst ve çabuk insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مَيْلَقٌ أَيْ سَرِيعٌ Ve bir recül ismidir.

اَلْإِنْمِلَاقُ [el-inmilāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Bir nesne mühre tahtası gibi düz ve hemvār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْمَلَقَ الشَّيْءُ إِذَا امَّلَسَ Ve bir nesne sābūn gibi elden kayıp sıvışmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْمَلَقَ مِنِّي أَيْ أُفْلِتَ

اَلْإِمْلَاقُ [el-immilāḳ] (hemzenin ve mīm-i müşeddedenin kesriyle ki fi'l-asl إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznindedir) إِنْمِلَاقٌ [inmilāḳ] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِمَّلَقَ الشَّيْءُ إِذَا امَّلَسَ

اَلْمَلَقَةُ [el-meleḳat] (fetehātla) Yalçın düz kayaya denir; yukālu: قَامَ عَلَى الْمَلَقَةِ أَيِ الصَّفَاةِ الْمَلْسَاءِ

مُلَاقٌ [Mulāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir nehrin ismidir.

مَلَقُونِيَةُ [Meleḳūniyet] (yā'nın tahfīfiyle حَلَزُونِيَةٌ [ḥalezūniyet] vezninde) Ḳonya kurbünde bir belde adıdır.

اَلْمَمْلُوقُ [el-memlūḳ] مَلْقٌ [melḳ]ten ism-i mefᶜūldür, yaykanmış ve emilmiş maᶜnālarınadır. Bu münāsebetler ile yenice kısrağa çekilmiş aygıra مَمْلُوقُ الذَّكَرِ [memlūḳu'ẕ-ẕeker] ıtlāk ederler; yukālu: فَرَسٌ مَمْلُوقُ الذَّكَرِ أَيْ حَدِيثُ الْعَهْدِ بِالنِّتَاجِ

اَلْإِمْلَاقُ [el-imlāḳ] (hemzenin kesriyle) Fakīr olmak maᶜnāsınadır; melāset maᶜnāsındandır yāhūd mahv maᶜnāsındandır; yukālu: أَمْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve kısrak kulun düşürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْلَقَتِ الْفَرَسُ إِذَا أَزْلَقَتْ Ve yaykamak

maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَقَ الثَّوْبَ إِذَا غَسَلَهُ

اَلْإِمْتِلَاقُ [el-imtilāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İhrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَقَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْرَجَهُ

[م و ق]

اَلْمُوقُ [el-mūḳ] (mīm'in zammıyla) Kanatlı karıncaya denir. Ve gubāra denir. Ve gözün pınarına denir. Ve kalın çizmeye denir ki mest gibi yufka huff üzerinden giyilir, edik ve tomak ve nisvān çediği gibi; cemʿi أَمْوَاقٌ [emvāḳ]tır. Şārihin beyānına göre müze muʿarrebidir. Bunun tafsīli جُرْمُوقٌ [curmūḳ] māddesinde mürūr eyledi, fe'lyunzar. Ve

مُوقٌ [mūḳ] Gabāvete mukārin hamākate denir; yukālu: مَا أَبْيَنَ مُوقَهُ أَيْ حُمْقَهُ فِي غَبَاوَةٍ Ve bu maʿnada masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَائِقُ [el-māʾiḳ] Gabī ve künd-zihn olan ahmak ve bī-magza denir ki mank ve seme taʿbīr olunur; cemʿi مَوْقَى [mevḳā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde; yukālu: رَجُلٌ مَائِقٌ وَأَحْمَقُ مَائِقٌ وَرِجَالٌ مَوْقَى

اَلْمَوَاقَةُ [el-mevāḳat] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْمُؤُوقُ [el-muʾūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمُوقُ [el-mūḳ] (mīm'in zammıyla) Bir kimse künd-zihn olarak ahmak yaʿnī seme ve mank olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاقَ الرَّجُلُ يَمُوقُ مَوَاقَةً وَمُؤُوقَةً وَمُؤُوقًا وَمُوقًا إِذَا حَمُقَ

اَلْمَوْقُ [el-mevḳ] (شَوْقٌ [şevḳ] vezninde) Pazar rāyegān olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاقَ الْبَيْعُ يَمُوقُ مَوْقًا إِذَا رَخُصَ Ve

مَوْقٌ [mevḳ] (mīm'in fethiyle) ve

مُوقٌ [mūḳ] (mīm'in zammıyla) ve

مُؤُوقٌ [muʾūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

مَوَاقَةٌ [mevāḳat] (طَلَاقَةٌ [ṭalāḳat] vezninde) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَاقَ فُلَانٌ مَوْقًا وَمُوقًا وَمُؤُوقًا وَمَوَاقَةً إِذَا هَلَكَ

اَلْإِنْمِيَاقُ [el-inmiyāḳ] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَاقَ الرَّجُلُ إِذَا هَلَكَ

مُوقَانُ [Mūḳān] (سُلْطَانٌ [sulṭān] vezninde) Ermīniyye'de bir kazā ismidir.

اَلْإِسْتِمَاقَةُ [el-istimāḳat] Bir kimseyi ahmak ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمَاقَهُ إِذَا اسْتَحْمَقَهُ

[م ه ق]

اَلْمَهَقُ [el-mehaḳ] (fethateynle) Suya ʿārız olan hudrete denir ki çok durmaktan ʿārız olur; yukālu: اَلْمَاءُ عَلَاهُ مَهَقٌ أَيْ خُضْرَةٌ

اَلْأَمْهَقُ [el-emhaḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Şol ak nesneye denir ki ona aslā humret karışmayıp ve berrāk olmayıp lākin kireç renginde ola, yaʿnī gerçi beyāzlığı sāde ola, lākin berk ve revnakı olmamakla kireç gibi bozumtuk donuksu ola; yukālu: أَبْيَضُ أَمْهَقُ إِذَا كَانَ لَا تُخَالِطُهُ حُمْرَةٌ وَلَيْسَ بِنَيِّرٍ لَكِنَّهُ كَالْجِصِّ Ve minhu fi'n-*Nihāye* fī sifatihi ʿaleyhi's-selām: "وَلَمْ يَكُنْ بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ" وَهُوَ الْكَرِيهُ الْبَيَاضِ كَلَوْنِ الْجِصِّ يُرِيدُ أَنَّهُ كَانَ نَيِّرَ الْبَيَاضِ

اَلْمَهِيقُ [el-mehīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yolda olan çukurca ayak izlerine denir ki çok çiğnendiğinden yer etmiş olur. Ve arz-ı baʿīdeye denir.

اَلتَّمَهُّقُ [et-temehhuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Meşrūbu sāʿaten fe-sāʿat içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَهَّقَ الشَّرَابَ إِذَا شَرِبَهُ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ

اَلتَّمْهِيقُ [et-temhīḳ] Yavru sütü bol bol emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَّقَ الْفَصِيلُ الضَّرْعَ إِذَا رَضَعَ مُخْرَفَجًا

اَلْمَهْقُ [el-mehḳ] (نَهْقٌ [nehḳ] vezninde) Yelmek, pūyīden maʿnāsınadır; yukālu: اَلْخَيْلُ تَمْهَقُ مَهْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ تَعْدُو

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب ق]

اَلنَّبْقُ [en-nebḳ] (سَبْقٌ [sebḳ] vezninde) Yazı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَقَ الرَّجُلُ نَبْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَتَبَ Ve

نَبْقٌ [nebḳ] سِدْرٌ [sidr] ağacının yemişine denir ki ʿArabistān kirazı taʿbīr olunur; müfredi نَبْقَةٌ [nebḳat]tır. Ve şol un gibi nesneye denir ki hurmā ağacının özdeğinin özünden zuhūr eder, lezīz olur pekmez ile takviye edip nebīz ederler.

اَلنِّبْقُ [en-nibḳ] (nūn'un kesriyle) ve

اَلنَّبِقُ [en-nebiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bunlar da سِدْرٌ [sidr] ağacının meyvesine denir; müfredleri hā'yladır.

ذُو نَبِقٍ [Ẕū Nebiḳ] Bir mevziʿdir.

اَلتَّنْبِيقُ [et-tenbīḳ] Āhestece zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّقَ الْحِمَارُ إِذَا حَبَقَ غَيْرَ شَدِيدٍ

اَلْمُنَبَّقُ [el-munebbaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُنَبِّقُ [el-munebbiḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Zevāʾidleri izāle olunmakla bir çırpıdan çıkmış gibi yakışıklı düpdüz hurmā ve sāʾir nesnelerin sırasına denir; yukālu: نَخْلٌ مُنَبَّقٌ وَمُنَبِّقٌ أَيْ مُسْتَوٍ مُهَذَّبٌ مَصْطَفٌّ عَلَى سَطْرٍ

اَلنَّبِيقَةُ [en-nebīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznide) İri asma kollarının gözlerinden akan yaşa denir.

أَبُو نَبْقَةَ [Ebū Nebḳat] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Benū Muṭṭalib'den bir cemāʿatin ceddi künyesidir.

اَلْإِنْتِبَاقُ [el-intibāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde)

İstihrāc-ı kelām maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَقَ الْكَلَامَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ

اَلْإِنْبِيَاقُ [el-inbiyāḳ] Bu ecvef olmakla mahall-ı zikri "ب،و،ق" māddesidir, lākin Cevherī vehminden nāşī burada resm eyledi.

[ن ت ق]

اَلنَّتْقُ [en-neṭḳ] (فَتْقٌ [feṭḳ] vezninde) Bir nesneyi sarsıp silkmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَقَ الشَّيْءَ نَتْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا زَعْزَعَهُ وَنَفَضَهُ Ve bir nesneyi yerinden taşra çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَقَ الْغَرْبَ مِنَ الْبِئْرِ إِذَا جَذَبَهُ Ve hatunun evlādı kesīr olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, güyā ki rahimini mādde-i evlāddan silkmiş olur; yukālu: نَتَقَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا كَثُرَ وَلَدُهَا Ve söylemek, نُطْقٌ [nuṭḳ] maᶜnāsınadır; yukālu: لَا يَنْتِقُ أَيْ لَا يَنْطِقُ

اَلنَّاتِقُ [en-nātiḳ] ve

اَلْمِنْتَاقُ [el-mintāḳ] Evlādı kesīr olan hatuna denir. Ve

نَاتِقٌ [nātiḳ] فَاتِقٌ [fātiḳ] maᶜnāsınadır ki bir nesneyi şakk eden kimseye denir. Ve رَافِعٌ [rāfiᶜ] maᶜnāsınadır ki bir nesneyi yukarı kaldırıcı demektir; yukālu: هُوَ نَاتِقٌ لَهُ أَيْ رَافِعٌ Ve bir nesneyi döşeyip bast ediciye denir; yukālu: هُوَ نَاتِقُهُ أَيْ بَاسِطُهُ Şārih der ki masdarları olan نَتْقٌ [netḳ] şakk ve refᶜ ve bast maᶜnālarınadır. Ve çabuk tutuşan çakmağa denir; yukālu: زَنْدٌ نَاتِقٌ أَيْ وَارٍ Ve tīz gebe olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نَاتِقٌ أَيْ سَرِيعُ الْحَمْلِ Ve şol ata denir ki düz ve rāhat yürümeyip rākibini silkip ırgalar ola; yukālu: فَرَسٌ نَاتِقٌ إِذَا كَانَ يَنْفُضُ رَاكِبَهُ Ve

نَاتِقٌ [nātiḳ] (Harf-i taᶜrīfsiz) Ramazan ayının ᶜalemidir, sāᵓimi silkip sarstığı için.

اَلنُّتُوقُ [en-nutūḳ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Vücūdu et ile dolmak derecesinde semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَتَقَ زَيْدٌ نُتُوقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَمِنَ حَتَّى امْتَلَأَ

اَلْمَنْتَقُ [el-mentaḳ] (مَفْعَلٌ [maḳᶜad] veznnde) At kısmının karnında üzengi çalacak ve mahmuz vuracak yere denir.

اَلْإِنْتَاقُ [el-intāḳ] (hemzenin kesriyle) Zūrmend adamların kaldıracakları ağır gürz taşını kaldırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا شَالَ حَجَرَ الْأَشِدَّاءِ Ve bir adamın hānesi yamacında hāne yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ فُلَانٌ إِذَا بَنَى دَارَهُ بِنَاقَ دَارِ غَيْرِهِ Ve çok evlād doğurur hatun almak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ مِنْتَاقًا Ve gölgelik ve sāyebān tutunmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ فُلَانٌ إِذَا عَمِلَ مِظَلَّةً مِنَ الشَّمْسِ Şārih حَمَلَ nüshalarını tahtiᵓe eylemiştir. Ve dağarcığı içinde olan güveler düşmek için silkmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ الرَّجُلُ إِذَا نَفَضَ جِرَابَهُ لِيُصْلِحَهُ مِنَ السُّوسِ Ve savm-ı ramazān tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْتَقَ الشَّيْخُ إِذَا صَامَ شَهْرَ رَمَضَانَ

اَلنِّتَاقُ [en-nitāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesnenin yamacına denir; yukālu: دَارُهُ بِنَاقُ دَارِي أَيْ بِحِيَالِهِ

[ن خ ن ق]

اَلنَّخَانِيقُ [en-neḫānīḳ] (ḫā-yı muᶜceme ile) نُخْنُوقٌ [nuḫnūḳ] lafzının cemᶜidir ki kuyu duvarına müşābih yapılı duvara denir, lākin bu ondan küçük olur.

اَلنَّخَانِقَةُ [en-Neḫāniḳat] Kelb kabīlesinden Benū ᶜĀmir b. ᶜAvf'tan bir cemāᶜate ıtlāk olunur.

[ن د ق]

أَنْدَاقُ [Endāḳ] (hemzenin fethiyle) Semerḳand kazāsında bir karyedir; İbn Ebi'l-Ḥasen demekle maᶜrūf Ḥasen b. ᶜAlī

b. Sibāʿ el-Endākī oradandır. Ve Merv kazāsında bir karyedir.

[ن ر م ق]

اَلنَّرْمَقُ [en-nermaḳ] (nūn'un ve mīm'in fethiyle) Nerme-i Fārisī muʿarrebidir, tāze mahbūb bedeni gibi ter ve mülāyim nesneye denir.

[ن ز ق]

اَلنَّزْقُ [en-nezḳ] (nūn'un fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلنُّزُوقُ [en-nuzūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Aygır kısrağa aşmak maʿnāsınadır yāhūd cüst ve hafīflikten ileri sıçrayıp sāʾirleri takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَزِقَ الْفَرَسُ وَنَزَقَ نَزْقًا وَنُزُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَزَا أَوْ تَقَدَّمَ خِفَّةً وَوَثَبَ Ve

نَزَقٌ [nezaḳ] (fethateynle) ve

نَزْقٌ [nezḳ] ve

نُزُوقٌ [nuzūḳ] Gazab hengāmında tevakkur eylemeyip hafīflik eylemek maʿnāsınadır ki çekirge gibi oradan oraya sıçramaktır; yukālu: نَزِقَ الرَّجُلُ وَنَزَقَ نَزَقًا وَنَزْقًا وَنُزُوقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا طَاشَ وَخَفَّ عِنْدَ الْغَضَبِ

اَلْإِنْزَاقُ [el-inzāḳ] (hemzenin kesriyle) Aygırı kısrağa aştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْزَقَ الْفَحْلَ إِذَا أَنْزَاهُ Ve ifrātla gülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْزَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَفْرَطَ فِي ضَحِكِهِ Ve bir adam rüşd ve fetānet ve vakār sāhibi iken sefīh ve hafīf ve sebükser olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْزَقَ فُلَانٌ إِذَا سَفِهَ بَعْدَ حِلْمٍ

اَلتَّنْزِيقُ [et-tenzīḳ] Bu dahi aygırı kısrağa aştırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَزَّقَ الْفَحْلَ بِمَعْنَى أَنْزَقَهُ

اَلنَّزَقُ [en-nezaḳ] (fethateynle) نَزْقٌ [nezḳ] ve نُزُوقٌ [nuzūḳ] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve kap ve havuz makūlesi ağzına kadar dolmak maʿnāsınadır; yukālu: نَزِقَ الْإِنَاءُ وَالْغَدِيرُ إِذَا امْتَلَأَ إِلَى رَأْسِهِ Ve karīb maʿnāsınadır; yukālu: مَكَانٌ نَزَقٌ أَيْ قَرِيبٌ

اَلنِّزَاقُ [en-nizāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Revende ve çabuk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ نِزَاقٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْمُنَازَقَةُ [el-munāzeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلنِّزَاقُ [en-nizāḳ] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Sövüşmek maʿnāsınadır; yukālu: نَازَقَا مُنَازَقَةً وَنِزَاقًا إِذَا تَشَاتَمَا Ve mukārebe maʿnāsınadır; yukālu: نَازَقَهُ إِذَا قَارَبَهُ

اَلتَّنَازُقُ [et-tenāzuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi sövüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَازَقَا إِذَا تَشَاتَمَا

[ن س ت ق]

اَلنُّسْتُقُ [en-nustuḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Hizmet-kāra denir; hādim maʿnāsına, ʿalā-kavlin bu lügat-ı Rūmiyyedir, ʿArablar da tekellüm eylediler.

[ن س ق]

اَلنَّسْقُ [en-nesḳ] (nūn'un fethi ve sīn'in sükūnuyla) Kelimātı birbirine ʿatf ve rabt edip inci dizisi gibi üslūb ve nizām-ı vāhid üzere tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَقَ الْكَلَامَ نَسْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَطَفَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلنَّسَقُ [en-nesaḳ] (fethateynle) İnci dizisi gibi bir düzeye üslūb-ı vāhid üzere müretteb olan söze denir. Burada نَسَقٌ [nesaḳ] مَنْسُوقٌ [mensūḳ] maʿnāsınadır; yukālu: كَلَامٌ نَسَقٌ أَيْ عَلَى نِظَامٍ وَاحِدٍ Fi'l-asl نَسَقٌ [nesaḳ] masdardır. Ve

نَسَقٌ [nesaḳ] Nazmü'l-leʾāl gibi düz ve hemvār olan dendāna vasf olur; yukālu: ثَغْرٌ نَسَقٌ أَيْ مُسْتَوِيَةٌ Ve inci ve boncuk dizi-

sine denir. Ve Cevzā burcunun müştemil olduğu kevākibe denir ki Şüreyyā'nın ensesinde Cevzā'nın sol omuzunda vākiᶜ kevākib-i muntazamadan ᶜibārettir, ᶜalā-kavlin bunda zammıladır. Ve mutlakan nizām ve tertīb-i vāhid üzere olan şeyᵓe denir; yukālu: جَاءَ الْقَوْمُ نَسَقًا وَغُرِسَتِ النَّخْلُ نَسَقًا

اَلنَّسَقَانِ [en-Neseḳān] (tesniye sīgasıyla) İki kevkebe ıtlāk olunur ki Fekke'ye karīb yerden tulūᶜa ibtidā ederler: biri Yemānī ve dīgeri Şāmī'dir. Ve Fekke şimāl tarafında Ḳaṣᶜatu'l-Mesākīn dedikleri kevkeblerdir.

اَلْإِنْسَاقُ [el-insāḳ] (hemzenin kesriyle) Müseccaᶜ ve mukaffā muntazam kelām īrād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْسَقَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ سَجْعًا

اَلتَّنْسِيقُ [et-tensīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Pek düz ve nizām üzere dizmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَسَّقَ الشَّيْءَ إِذَا نَظَّمَهُ

اَلْمُنَاسَقَةُ [el-munāseḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir nesneyi bir nesne ᶜakibinde īrād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَاسَقَ بَيْنَهُمَا إِذَا تَابَعَ

اَلتَّنَاسُقُ [et-tenāsuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) ve

اَلْإِنْتِسَاقُ [el-intisāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّنَسُّقُ [et-tenessuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Nizām üzere dizilmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَاسَقَتِ الْأَشْيَاءُ وَانْتَسَقَتْ وَتَنَسَّقَتْ أَيِ انْتَظَمَتْ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ

[ن ش ق]

اَلنَّشُوقُ [en-neşūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Enfiyye gibi burna çekilen acıştırıcı devāyī dārūya denir, ᶜalā-kavlin rāyihası ve keskinliğini duymak için burna yaklaştırıp istişmām olunacak dārūya denir; yukālu: جَاءَ بِالنَّشُوقِ وَاللَّعُوقِ وَهُوَ كُلُّ دَوَاءٍ يُنْشَقُ مِمَّا لَهُ حَرَارَةٌ أَوْ يُدْنَى مِنَ الْأَنْفِ لِيَجِدَ رِيحَهُ وَحَرَّهُ

اَلنَّشْقُ [en-neşaḳ] (fethateynle) Koklamak maᶜnāsınadır; yukālu: نَشِقَهُ نَشْقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَمَّهُ Ve tuzağa ilişmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَشِقَ الظَّبْيُ فِي الْحِبَالَةِ إِذَا عَلِقَ

اَلْإِنْشَاقُ [el-inşāḳ] (hemzenin kesriyle) Koklatmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَنْشَقْتُهُ إِيَّاهُ إِذَا أَشْمَمْتَهُ Ve tuzağa ve ağa iliştirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَنْشَقْتُهُ فِي الْحِبَالَةِ إِذَا أَعْلَقْتَهُ فِيهَا

اَلْمَنْشَقُ [el-menşaḳ] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Burna ıtlāk olunur.

اَلنُّشْقَةُ [en-nuşḳat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Koyun ve kuzu makūlesinin boyunlarına geçirilen halkaya denir.

اَلنَّشَاقَى [en-neşāḳā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Boyna tuzağın halkası geçirilmiş saydlara denir, niteki ayaklarına ilişmiş olanlara عَلَاقَى [ᶜalāḳā] denir; ve minhu yekūlu's-sāᵓid li-şerīkihi: لِيَ النَّشَاقَى وَلَكَ الْعَلَاقَى

اَلْإِسْتِنْشَاقُ [el-istinşāḳ] Burna nesne çekinmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْشَقَ الْمَاءَ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي أَنْفِهِ

نُشَاقٌ [Nuşāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Diyār-ı Ḫuzāᶜa'da bir mevziᶜdir.

اَلنَّشِقُ [en-neşiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol ilişken adama denir ki duhūl ve mübāşeret eylediği māddelere ilişip kalır ola; yukālu: رَجُلٌ نَشِقٌ إِذَا دَخَلَ فِي أَمْرٍ نَشِبَ فِيهِ

[ن ط ق]

اَلنُّطْقُ [en-nuṭḳ] (nūn'un zammıyla) ve

اَلْمَنْطِقُ [el-menṭiḳ] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلنُّطُوقُ [en-nuṭūḳ] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde)

Maʿānī fehm olunur hurūf ve asvātla söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَطَقَ الرَّجُلُ نُطْقًا وَمَنْطِقًا وَنُطُوقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَكَلَّمَ بِصَوْتٍ وَحُرُوفٍ تُعْرَفُ بِهَا الْمَعَانِي Şārih der ki bu taʿrīf muktezāsınca نُطْقٌ [nuṭḳ] insān kelimātına mahsūstur, sāʾirlere isnādı mecāzdır.

اَلْإِنْطَاقُ [el-inṭāḳ] (hemzenin kesriyle) Söyletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْطَقَهُ اللهُ أَيْ كَلَّمَهُ

اَلْإِسْتِنْطَاقُ [el-istinṭāḳ] Bir kimseden söz söylemek taleb eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَنْطَقْتُهُ إِذَا طَلَبْتَ مِنْهُ النُّطْقَ

اَلنَّاطِقُ [en-nāṭiḳ] Söyleyici, güyende maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ نَاطِقٌ أَيْ مُتَكَلِّمٌ Ve

نَاطِقٌ [nāṭiḳ] Mutlakan māldan hayvān kısmına ıtlāk olunur, niteki صَامِتٌ [ṣāmit] altın ve gümüş makūlesine ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: مَا لَهُ نَاطِقٌ وَلَا صَامِتٌ أَيْ حَيَوَانٌ وَلَا غَيْرُهُ مِنَ الْمَالِ

اَلنَّاطِقَةُ [en-nāṭiḳat] Böğüre denir, خَاصِرَةٌ[ḫāṣirat] maʿnāsına.

اَلْمِنْطَقَةُ [el-minṭaḳat] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Kuşağa denir.

اَلْمِنْطَقُ [el-minṭaḳ] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلنِّطَاقُ [en-niṭāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Nisvān-ı ʿArab lisānlarından bir libāstır, hakīkati izār gibi bir şukkadır, vasatını bellerine bağlayıp yukarısını aşağının üzerinden dizlerine doğru salıverirler ve aşağısı yerde sürünür, onun uçkurluğu ve ağı ve paçaları olmaz, hāliyen fistan taʿbīr ettikleri gibi bir sevbdir; yukālu: جَاءَتْ وَبِهَا مِنْطَقٌ وَنِطَاقٌ وَهِيَ شُقَّةٌ تَلْبَسُهَا الْمَرْأَةُ وَتَشُدُّ وَسَطَهَا فَتُرْسِلُ الْأَعْلَى عَلَى الْأَسْفَلِ إِلَى الْأَرْضِ وَالْأَسْفَلُ يَنْجَرُّ فِي الْأَرْضِ لَيْسَ لَهَا حُجْزَةٌ وَلَا نَيْفَقٌ وَلَا سَاقَانِ Şārih der ki ibtidā onu vālide-i İsmāʿīl ʿaleyhi's-selām ittihāz eyledi. Ve sevb-i mezkūr nisvānın iş esvāblarındandır.

اَلْإِنْتِطَاقُ [el-intiṭāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Hatun نِطَاقٌ [niṭāḳ] bağlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَطَقَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَبِسَتِ النِّطَاقَ Ve kuşak kuşanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَطَقَ الرَّجُلُ إِذَا شَدَّ وَسَطَهُ بِمِنْطَقَةٍ Ve bir nesne ile kuvvet ve metānet bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavlu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu: "مَنْ يَطُلْ هَنُ أَبِيهِ يَنْتَطِقْ بِهِ" Yaʿnī "Pederinin zekeri uzun olan adam onu beline kuşanır." Tūl-i zeker-i peder kesret-i evlāddan ve إِنْتِطَاقٌ [intiṭāḳ] onlar ile kuvvet ve menāʿat bulmaktan kināyedir.

اَلتَّنَطُّقُ [et-tenaṭṭuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi kuşak kuşanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَطَّقَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى انْتَطَقَ

ذَاتُ النِّطَاقَيْنِ [Ẕātu'n-Niṭāḳayn] Esmāʾ bint Ebī Bekr radıyallāhu ʿanhumā lakabıdır, Leyle-i hicrette Fahr-i ʿālem ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleriyle Ebū Bekr eṣ-Ṣiddīḳ radıyallāhu ʿanhu gāra teşrīflerinde eğninde olan nitākını iki bölüp bir pāresini kendilere taʿām sofrası ve bir pāresini kırbaya bağ eylemişti.

ذَاتُ النِّطَاقِ [Ẕātu'n-Niṭāḳ] Benū Kilāb'a mahsūs bir tepeye ıtlāk olunur, yukarısı ve aşağısı siyāh olup vasatı kuşak tarzında beyāz olmakla ıtlāk olundu.

اَلنِّطَاقَانِ [en-niṭāḳān] (tesniye bünyesiyle) ʿAvret fercinin iki taraflı dudaklarına ıtlāk olunur.

اَلْمِنْطِيقُ [el-minṭīḳ] (mübālaga sīgasıyla) Belīg ve sühan-ver adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مِنْطِيقٌ أَيْ بَلِيغٌ Ve şol hatuna denir ki sağrısını bohça ile domaltıp büyük gösterir ola, zīrā beyne'l-ʿArab sağrılı karı makbūledir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِنْطِيقٌ إِذَا كَانَتْ مُتَأَزِّرَةً

بِحَشِيَّةٍ تُعَظِّمُ عَجِيزَتَهَا

اَلتِّنْطِيقُ [et-tenṭīḳ] Kuşak kuşatmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَطَّقَهُ إِذَا أَلْبَسَهُ الْمِنْطَقَةَ Ve su bir adamın yā bir nesnenin kemer-gāhına çıkmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: نَطَّقَ الْمَاءُ الْأَكَمَةَ وَغَيْرَهَا إِذَا بَلَغَ نِصْفَهَا

اَلنُّطُقُ [en-nuṭuḳ] (zammeteynle) نِطَاقٌ [niṭāḳ]ın cemᶜidir. Ve ᶜAbbās radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin kavlinde yaᶜnī naᶜt-ı nebevīde nazm eyledikleri kasīde ebyātından işbu: "حَتَّى احْتَوَى بَيْتُكَ الْمُهَيْمِنُ مِنْ || خِنْدِفَ عَلْيَاءَ تَحْتَهَا النُّطُقُ" beytinde vāki ᶜ بَيْتٌ [beyt]ten murād şān u şeref-i Mustafavī'dir. Ve نُطُقٌ [nuṭuḳ]tan murād baᶜzuhā fevka baᶜzin aᶜrāz ve nevāhī-i cibāldir, kendisiyle şedd-i evsāt olunan نِطَاقٌ [niṭāḳ]-ı mezkūrlara teşbīhle Resūl-i ekrem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretlerinin kavm ve ᶜaşīretleri miyānında irtifāᶜları ve onların kendilerden mā-dūn olduklarını temsīl eylemişlerdir.

اَلْمُتَنْطِقُ [el-mutanṭiḳ] (ism-i fāᶜildir) Bi't-tecevvüz ᶜazīz ve menīᶜ ve refīᶜü'ş-şān adama ıtlāk olunur; تَنَطُّقٌ [tenaṭṭuḳ]-ı evlād maᶜnāsındandır; yukālu: رَجُلٌ مُتَنْطِقٌ أَيْ عَزِيزٌ

اَلْمُنَطَّقَةُ [el-munaṭṭaḳat] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Şol agnāma ıtlāk olunur ki kemer-gāhlarına kırmızı nesne ile nişān olunmuş ola.

اَلْمُنَطَّقُ [el-munaṭṭaḳ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Beline kemer kuşatılmış kimseye denir; ve minhu: جَبَلٌ أَشَمُّ مُنَطَّقٌ Yaᶜnī "Şol mertebe yüksek dağdır ki sehāb onun kemer-gāhında kemer gibi kalır."

اَلْمُنْتَطِقُ [el-munteṭiḳ] إِنْتِطَاقٌ [intiṭāḳ]tan fāᶜildir, atına binmeyip yedeğinde çekip götüren adama denir; yukālu: جَاءَ مُنْتَطِقًا فَرَسَهُ إِذَا جَنَبَهُ وَلَمْ يَرْكَبْهُ

[ن ع ق]

اَلنَّعْقُ [en-naᶜḳ] (صَعْقٌ [ṣaᶜḳ] vezninde) ve **اَلنَّعِيقُ** [en-neᶜīḳ] (nūn'un fethiyle) ve **اَلنُّعَاقُ** [en-nuᶜāḳ] (nūn'un zammıyla) ve **اَلنَّعْقَانُ** [en-neᶜaḳān] (fetehātla) Çoban koyuna ve keçiye zecr ve āzār ile haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَعَقَ الرَّاعِي بِغَنَمِهِ نَعْقًا وَنَعِيقًا وَنُعَاقًا وَنَعْقَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا صَاحَ بِهَا وَزَجَرَهَا Ve karga ötmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَعَقَ الْغُرَابُ إِذَا صَاحَ

اَلنَّاعِقَانِ [en-Nāᶜiḳān] Cevzā burcunun kevākibinden iki kevkebe denir. Şārihin beyānına göre biri sol ayağında ve biri sol omuzunda merkūz ve be-gāyet berrāklardır.

نَاعِقٌ [Nāᶜiḳ] Benū Muḳīm cemāᶜatine mahsūs bir feres ismidir.

[ن ع ب ق]

اَلنُّعْبُقُ [en-nuᶜbuḳ] (ᶜayn-ı mühmele ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ نُعْبُقٌ أَيْ أَحْمَقُ

اَلنُّعْبُوقُ [en-nuᶜbūḳ] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Bir kuş ve bir mevziᶜ adlarıdır.

اَلنَّعْبَقَةُ [en-naᶜbeḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Davarın yürürken karnından işitilen lark lark diyerek sese denir, ᶜalā-kavlin bu ses hāyeleri kaplarının içinde oynamasından hāsıl olur.

اَلنُّعْبُوقَةُ [en-nuᶜbūḳat] (nūn'un zammıyla) نَعْبَقَةٌ [naᶜbeḳat] maᶜnāsınadır.

[ن غ ر ق]

اَلنُّغْرُقَةُ [en-nuġruḳat] (ġayn-ı muᶜceme ile قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Şol enseden sarkık saç bölüğüne denir ki kıvırcık olmak için bürülmüş ve örülmemiş ola; yukālu: مَا أَلْطَفَ نُغْرُقَتَهُ وَهِيَ قَصِيبَةُ الشَّعْرِ

[ن غ ق]

اَلنَّغِيقُ [en-neġīḳ] (شَهِيقٌ [şehīḳ] vezninde) Karga ötmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin mādde-i mezbūre hayr olan husūsta ötmesine mahsūstur, niteki نَعَبَ şerr olan māddeye mahsūstur, yaʿnī ʿArablar karganın āvāzından tefe»ül ve tatayyür eylemeleriyle tefe»ülde نَغَقَ ve tatayyürde نَعَبَ istiʿmāl olunur; yukālu: نَغَقَ الْغُرَابُ نَغِيقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاحَ أَوْ نَغَقَ فِي الْخَيْرِ وَنَعَبَ فِي الشَّرِّ Ve

نَغِيقٌ [neġīḳ] Şol nākaya denir ki aralık aralık boğuk ses ile bağırır ola; yukālu: نَاقَةٌ نَغِيقٌ إِذَا كَانَتْ تَبْغِمُ بُعَيْدَاتِ بَيْنٍ

[ن ف ق]

اَلنَّفَاقُ [en-nefāḳ] (fā'yla سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Pazar kāsid olmayıp rāyic ve rāyegān olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَقَ الْبَيْعُ نَفَاقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَاجَ Mü»ellif *Baṣā'ir*'de beyānına göre işbu "ن،ف،ق" māddesi muziyy ve nüfūz maʿnāsına mevzūʿ, sā'ir maʿānī birer münāsebetle ondan münşaʿiblerdir. Ve

نَفَاقٌ [nefāḳ] Çarşıda pazar kurulmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَقَتِ السُّوقُ إِذَا قَامَتْ Ve bir nesne tükenip bitmek, ʿalā-kavlin azalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَقَ الشَّيْءُ إِذَا نَفِدَ وَفَنِيَ أَوْ قَلَّ

اَلنُّفُوقُ [en-nufūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَقَ الرَّجُلُ وَالدَّابَّةُ نُفُوقًا إِذَا مَاتَا Ve yaranın kabuğu kavlamak maʿnāsınadır; yukālu: نَفَقَ الْجُرْحُ إِذَا تَقَشَّرَ

اَلنَّفَقُ [en-nefaḳ] (fethateynle) Bu dahi bir nesne tükenmek yāhūd azalmak maʿnāsınadır; yukālu: نَفِقَ الشَّيْءُ نَفَقًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَفِدَ وَفَنِيَ أَوْ قَلَّ Ve

نَفَقٌ [nefaḳ] Zīr-i zemīnde olan lagm ve cānver ini ve izbe makūlesine denir ki bir ucu āher tarafa çıkar ola; ve minhu'l-meselu: "ضَلَّ دُرَيْصٌ نَفَقَهُ" Niteki "ر،ص،د" māddesinde beyān olundu.

اَلنِّفَاقُ [en-nifāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Münāfıklık eylemek maʿnāsınadır, kemā se-yuzkeru. Ve ondan ism olur ki münāfıklığa denir. Ve نَفَقَةٌ [nefeḳat]ten cemʿ olur ki havāyice sarf olunacak nesneye denir, dirhem ve sā'iri gibi; yukālu: نَفَقَتْ نِفَاقُهُمْ أَيْ فَنِيَتْ نَفَقَاتُهُمْ

اَلْمِنْفَاقُ [el-minfāḳ] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kesīrü'n-nafaka adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِنْفَاقٌ أَيْ كَثِيرُ النَّفَقَةِ

اَلنَّفِقُ [en-nefiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol ata denir ki seğirtmesini çabuk katʿ eder ola ki soluksuz ve meydānsız taʿbīr olunur; yukālu: فَرَسٌ نَفِقُ الْجَرْيِ أَيْ سَرِيعُ انْقِطَاعِهِ

نُفَيْقٌ [Nufayḳ] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿdir.

نَافِقَانُ [Nāfiḳān] Merv kazāsında bir karyedir.

اَلْإِنْتِفَاقُ [el-intifāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Yer altında نَفَقٌ [nefaḳ] dedikleri zīr-i zemīne girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَقَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ النَّفَقَ Ve ʿArab tavşanı yuvasına duhūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَقَ الْيَرْبُوعُ إِذَا أَخَذَ فِي نَافِقَائِهِ Ve ʿArab tavşanı yuvasından çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَقَ الْيَرْبُوعُ إِذَا خَرَجَ مِنْ نَافِقَائِهِ

اَلنَّفَقَةُ [en-nefeḳat] (fetehātla) Havāyice ve taʿayyüşe sarf olunacak akçe ve zād u zevāde makūlesine denir; yukālu: نَفِدَتْ نَفَقَتُهُ وَهِيَ مَا يَنْفَقُهُ مِنَ الدَّرَاهِمِ وَنَحْوِهَا

اَلنَّافِقَةُ [en-nāfiḳat] نَافِجَةٌ [nāficet] vezninde ve mürādifidir ki göbek miskine denir; yukālu: لَهُ نَافِقَةٌ مِنْ مِسْكٍ أَيْ نَافِجَةٌ Zāhiren bu

dahi nāfe muᶜarrebidir, نَافِجَةٌ [nāficet] gibi.

اَلنَّافِقَاءُ [en-nāfiḳāʾ] (medd ile) ve

اَلنُّفْقَةُ [en-nufeḳat] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ᶜArab tavşanı ve tarla fāresi dedikleri cānverin yuvalarında bir yuvanın ismidir. İki yuva ittihāz eder, birini ketm ve birini izhār eder, bir haysiyyetle ki onun sakfını yufkaca yerin yüzüne karīb eder, قَاصِعَاءُ [ḳāṣiᶜāʾ] dedikleri yuvasından gelinse hemān نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ]nın sakfını delip taşra firār eder, münāfakat bundan meʾhūzdur.

اَلنَّفْقُ [en-nefḳ] (نَفْعٌ [nefᶜ] vezninde) ᶜArab tavşanı نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ] dedikleri yuvasından taşra çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَقَ الْيَرْبُوعُ وَنَفِقَ نَفْقًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا خَرَجَ مِنْ نَافِقَائِهِ

اَلتَّنْفِيقُ [et-tenfīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) نَفْقٌ [nefḳ] maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَّقَ الْيَرْبُوعُ بِمَعْنَى نَفَقَ Ve bir metāᶜı rāyic ve rāyegān kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَفَّقَ السِّلْعَةَ إِذَا رَوَّجَهَا

اَلنَّيْفَقُ [en-neyfaḳ] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) İç donunun ağına denir ki iki paçasının aralığıdır. Şārihin beyānına göre neyfe-i Fārisī muᶜarrebidir.

اَلْإِنْفَاقُ [el-infāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir adamın mālı tükenip fakīr olmak maᶜnāsınadır; zāhiren إِنْفَاقٌ [infāḳ]-ı kesīre iftikār lāzımdır, إِمْلَاقٌ [imlāḳ] gibi; yukālu: أَنْفَقَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve bir kimse mālını harc ve sarf edip tüketmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْفَقَ مَالَهُ إِذَا أَنْفَدَهُ Ve nāsın pazarı rāyic ve rāyegān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْفَقَ الْقَوْمُ إِذَا نَفَقَتْ سُوقُهُمْ Ve devenin pek semizlikten tüyleri dökülmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَنْفَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا انْتَثَرَتْ أَوْبَارُهَا سِمَنًا

اَلْإِسْتِنْفَاقُ [el-istinfāḳ] Bu dahi mālı harc edip tüketmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْفَقَ مَالَهُ إِذَا أَنْفَدَهُ

اَلْمُنْتَفِقُ [el-Muntefiḳ] (مُنْتَسِبٌ [muntesib] vezninde) Bir kabīle pederidir, hālen Muntefiḳ ᶜArabları dedikleri ondan münşaᶜibdir. Ve Mālik b. el-Muntefiḳ, Bisṭām b. Ḳays'ın kātilidir.

اَلْمُنَافَقَةُ [el-munāfeḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) ve

اَلنِّفَاقُ [en-nifāḳ] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Bir kāfir küfrünü setr edip sūretā imān ve islām izhār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَافَقَ فِي الدِّينِ إِذَا سَتَرَ كُفْرَهُ وَأَظْهَرَ إِيمَانَهُ Şārihin beyānına göre vech-i mezkūr üzere ᶜArab tavşanının نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ] nām mestūr yuva ittihāzından meʾhūzdur. Ve bu taᶜbīr İslāmīdir, kable'l-İslām ᶜArablar istiᶜmāl eylemezler idi. Ve Rāġib'in beyānına göre نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ] iki kapılı olmakla نِفَاقٌ [nifāḳ] ondan meʾhūzdur, مُنَافِقٌ [munāfiḳ] kimse gūyā ki bir kapıdan şerᶜe duhūl ve bir kapıdan hurūc eder. İntehā. Ve ᶜArab tavşanı نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ] dedikleri yuvasına girmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَافَقَ الْيَرْبُوعُ إِذَا أَخَذَ فِي نَافِقَائِهِ

اَلتَّنَفُّقُ [et-teneffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ᶜArab tavşanını yuvasından taşra çıkarmak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَنَفَّقْتُ الْيَرْبُوعَ إِذَا اسْتَخْرَجْتَهُ يَعْنِي مِنْ نَافِقَائِهِ

[ن ق ق]

اَلنَّقِيقُ [en-neḳīḳ] (ḳāf'la أَزِيزٌ [ezīz] vezninde) Kurbağa ötmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَقَّ الضِّفْدَعُ نَقِيقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَاحَ Ve ᶜakreb ve kedi ve tavuk seslenmekte dahi müstaᶜmeldir; yukālu: نَقَّتِ الْعَقْرَبُ وَالدَّجَاجَةُ وَالْهِرُّ إِذَا صَاتَتْ

اَلنَّقَّاقَةُ [en-naḳḳāḳat] (دَقَّاقَةٌ [ḍaḳḳāḳat] vez-

ninde) Kurbağaya denir.

اَلنَّقْنَقَةُ [en-naḳneḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Katı katı nakarātla kurbağa ötmek maʿnāsınadır; yukālu: نَقْنَقَ الضِّفْدَعُ إِذَا صَوَّتَتْ وَذَلِكَ إِذَا ضُوعِفَ Ve göz içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: نَقْنَقَتِ الْعَيْنُ إِذَا غَارَتْ

اَلنِّقْنِقُ [en-niḳniḳ] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Erkek devekuşuna, ʿalā-kavlin ürkek olanına yāhūd çabuk olanına denir; müʾennesi نِقْنِقَةٌ [niḳniḳat]tır.

[ن م ر ق]

اَلنُّمْرُقُ [en-numruḳ] ve

اَلنُّمْرُقَةُ [en-numruḳat] (nūn'un ve rā'nın harekāt-ı selāsıyla) Küçük yastığa denir ki koltuk yastığı taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin مِيثَرَةٌ [mīṯeret] maʿnāsınadır ki eyer ve pālān yastığıdır. Buralarda eyer ve pālān yastığı müteʿāref değildir, ancak mihaffe ve taht-ı revān içre kodukları küçük yastık müteʿāreftir. Ve pālān üzerine örtülen örtüye ve nihālīye ve gāşiyeye ve zīnpūşa denir. Şārihin beyānına göre نَمَارِقُ [nemāriḳ] cemʿidir; yukālu: إِتَّكَأَ عَلَى نُمْرُقَةٍ أَي الْوِسَادَةِ الصَّغِيرَةِ أَو الْمِيثَرَةِ ve yukālu: جَلَسَ عَلَى النُّمْرُقَةِ وَهِيَ الطِّنْفِسَةُ فَوْقَ الرَّحْلِ

ذُو النُّمْرُقِ الْكِنْدِيُّ [Ẕu'n-Numruḳ el-Kindiyy] Nuʿmān b. Yezīd'in lakabıdır.

اَلنِّمْرِقَةُ [en-nimriḳat] (زِبْرِجَةٌ [zibricet] vezninde) Araları açık açık olan sehāba ıtlāk olunur.

[ن م ق]

اَلنَّمْقُ [en-nemḳ] (nūn'un fethiyle) Göze tabanca vurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمَقَ عَيْنَهُ نَمْقًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَطَمَهَا Ve yazı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمَقَ الْكِتَابَ إِذَا كَتَبَهُ

اَلتَّنْمِيقُ [et-tenmīḳ] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yazıyı pek güzel ve revnaklı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمَّقَ الْكِتَابَ إِذَا حَسَّنَهُ وَزَيَّنَهُ بِالْكِتَابَةِ

اَلنَّمَقَةُ [en-nemeḳat] (fetehātla) Murdār rāyihaya denir; yukālu li'ş-şeyʾi'l-murvihi: فِيهِ نَمَقَةٌ أَيْ زُهُومَةٌ وَإِنْتَانٌ

اَلنَّمَقُ [en-nemaḳ] (fethateynle) Yolun meslūk olan vasatına ve pāygāhına denir; yukālu: أَخَذَ نَمَقَ الطَّرِيقِ أَيْ لَقَمَهُ

اَلْمُنْمِقُ [el-munmiḳ] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Çekirdeksiz tāze hurmāya denir; yukālu: رُطَبٌ مُنْمِقٌ أَيْ مَا لَهُ نَوَاةٌ

اَلْإِنْمَاقُ [el-inmāḳ] (hemzenin kesriyle) Ağacın hurması çekirdeksiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَقَتِ النَّخْلَةُ إِذَا لَمْ يَكُنْ لِرُطَبِهَا نَوَاةٌ

[ن و ق]

اَلنَّاقَةُ [en-nāḳat] Maʿlūmdur ki dişi deveye denir, Fārisīde uştur-i māde denir, Türkīde mādeyi tahrīfle māye taʿbīr ederler; cemʿi نَاقٌ [nāḳ] ve نُوقٌ [nūḳ] gelir nūn'un zammıyla ve أَنْؤُقٌ [enʾuḳ] gelir hemzenin fethi ve hemze-i mütevassitenin zammıyla ve أَنُوقٌ [enūḳ] gelir ve أَوْنُقٌ [evnuḳ] gelir kalb ile ve أَيْنُقٌ [eynuḳ] hemzenin fethi ve yā'nın sükūnuyla ve نِيَاقٌ [niyāḳ] gelir nūn'un kesriyle ve نَاقَاتٌ [nāḳāt] ve أَنْوَاقٌ [envāḳ] ve cemʿü'l-cemʿi أَيَانِقُ [eyāniḳ] gelir ve نِيَاقَاتٌ [niyāḳāt] gelir. Ve أَيْنُقٌ [eynuḳ] kelimesinin musaggarında أُيَيْنِقَاتٌ [uyeyniḳāt] denir, kıyās ise أُيَيْنِقٌ [uyeyniḳ] olmaktır. Şārih der ki lafzından müzekkeri yoktur, belki müzekkeri جَمَلٌ [cemel]dir. Ve نَاقَةٌ [nāḳat] aslı نَوَقَةٌ [neveḳat]tır fetehātla, zīrā cemʿi نُوقٌ [nūḳ] gelmiştir, خَشَبٌ [ḫaşeb] ve خُشُبٌ [ḫuşub] gibi ve hemze ile أَنْؤُقٌ [enʾuḳ] gelmesi "vāv"ın sıklet-i zammesine mebnīdir ve yā ile أَيْنُقٌ [eynuḳ] gelmesinde maklūb olan أَوْنُقٌ [evnuḳ]un vāv'ı

yā'ya maklūbdur ve bunun cemʿü'l-cemʿi أَيَانِقُ [eyāniḳ]tir. Ve نَاقَةٌ [nāḳat] lafzı نُوقٌ [nūḳ]-ı ātī maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

نَاقَةٌ [Nāḳat] Felekte bir niçe kevākibe ıtlāk olunur ki نَاقَةٌ [nāḳat] şeklinde muntazamlardır.

نُوقُ [Nūḳ] (nūn'un zammıyla) Belḫ kazāsında bir karyedir.

نُوقَانُ [Nūḳān] (nūn'un zammıyla) Ṭūs eyāletinin iki şehrden birinin ismidir ki dīgeri Ṭāberān'dır.

نُوقَاتُ [Nūḳāt] (nūn'un zammıyla) Sīstān şehrinde bir mahalledir.

اَلْمُنَوَّقُ [el-munevvaḳ] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol erkek deveye denir ki çok kullanılmakla nāka gibi yavaşıyıp rām olmuş ola; yukālu: جَمَلٌ مُنَوَّقٌ أَيْ مُذَلَّلٌ كَالنَّاقَةِ Ve aşılanmış hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلٌ مُنَوَّقٌ أَيْ مُلَقَّحٌ Ve bir sıraya dizilmiş ve bir diziye katar gibi yol yol ve sokak sokak olmuş nesneye denir; müʾennesi مُنَوَّقَةٌ [munevveḳat]tır; yukālu: شَيْءٌ مُنَوَّقٌ أَيْ مُصَفَّفٌ مُطَرَّقٌ مُسَكَّكٌ

اَلنَّوَّاقُ [en-nevvāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İş eri kār-güzār adama denir; yukālu: هُوَ نَوَّاقٌ أَيْ رَائِضُ الْأُمُورِ وَمُصْلِحُهَا

اَلنَّوْقَةُ [en-nevḳat] (نَوْبَةٌ [nevbet] vezninde) Her nesnede uzluğa ve hazākat ve mahārete denir; yukālu: بِهِ نَوْقَةٌ أَيْ حَذَاقَةٌ فِي كُلِّ شَيْءٍ

اَلنَّوَقَةُ [en-neveḳat] (fetehātla) Yehūd tāʾifesi tarafından kassāb dükkānına nāzır taʿyīn olunan eşhāsa denir ki iç yağını etten ayırıp tenkıye ederler, zīrā onların ʿindinde iç yağı harāmdır.

نُقْ نُقْ [nuḳ nuḳ] (nūn'ların zammıyla) Zikr olunan نَوَقَةٌ [neveḳat]ten emr-i hāzırdır, etten yağı tenkıye kıl demektir ki mersūm nāzır-ı kassāba emr ve hitāb eder, pes نَوْقٌ [nevḳ] bundan masdar olur.

اَلنَّاقُ [en-nāḳ] Baş parmağın altında olan et ile serçe parmağın altında olan et beyninde bilekçenin iç yüzüne mukābil ve elin ayasına mülāsık yarığa şebīh büküntüye denir. Kezālik dirseğin iç yüzünde ve kuyruk sokumunun kemiği dibinde vākiʿ o resme yerlere denir. Ve elde zuhūr eden sivilcelere denir; müfredi نَاقَةٌ [nāḳat]tır.

اَلنَّوَقُ [en-nevaḳ] (fethateynle) Azca humreti olan beyāza denir, nākanın tüyü gibi; yukālu: بِهِ نَوَقٌ أَيْ بَيَاضٌ فِيهِ حُمْرَةٌ يَسِيرَةٌ

اَلتَّنَيُّقُ [et-teneyyuḳ] ve

اَلتَّنَوُّقُ [et-tenevvuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznlerinde) Bir kimse taʿām ve libās husūsunda ihtimām edip dāʾimā nefīs taʿām ekl ve fāhir libās telebbüs eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَيَّقَ فُلَانٌ وَتَنَوَّقَ فِي مَطْعَمِهِ وَمَلْبَسِهِ إِذَا تَجَوَّدَ وَبَالَغَ

اَلنِّيقَةُ [en-nīḳat] (nūn'un kesriyle) تَنَوُّقُ [tenevvuḳ] maʿnāsından ismdir, nefīs yiyip nefīs giyer olmağa denir.

اَلنَّيِّقُ [en-neyyiḳ] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Taʿām ve libās husūsunda takayyüd ve ihtimām eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَيِّقٌ إِذَا كَانَ يَتَجَوَّدُ فِي مَطْعَمِهِ وَمَلْبَسِهِ

اَلْإِنْتِيَاقُ [el-intiyāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi üründülemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَاقَ الشَّيْءَ إِذَا انْتَقَى

اَلنِّيقُ [en-nīḳ] (nūn'un kesriyle) Dağın en yüksek yerine denir; cemʿi نِيَاقٌ [niyāḳ] gelir nūn'un kesriyle ve أَنْيَاقٌ [enyāḳ] ve نُيُوقٌ [nuyūḳ] gelir.

اَلْإِسْتِنْوَاقُ [el-istinvāḳ] Nākalanmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: إِسْتَنْوَقَ"

"اَلْجَمَلُ Aslı budur ki Museyyeb b. ʿAles nām şāʿir mülūk-i ʿArabdan ʿAmr b. Hind huzūrunda bir cemel vasfını mutazammın nazm eylediği işbu: "وَقَدْ أَتَلَافَى الْهَمَّ عِنْدَ احْتِضَارِهِ بِنَاجٍ عَلَيْهِ الصَّيْعَرِيَّةُ مِكْدَمِ" beytini inşād eyledikte Ṭarafa b. el-ʿAbd ki o hengāmda henüz nev-civān ve meclis-i mezbūrda hāzır idi, hemān kelām-ı merkūmu īrād eyledi, zīrā صَيْعَرِيَّةٌ [ṣayʿariyyet] nākaya mahsūs bir güne damgadır, Museyyeb cemel hakkında īrād eylemişti. Pes Museyyeb, Ṭarafa'nın bu taʿrīzinden hışm-nāk olup لَيَقْتُلَنَّهُ لِسَانُهُ Yaʿnī "Bu oğlanı elbette kendi lisānı katl eder" dedi. Vākıʿā encām-ı kār kendi lisānı belāsıyla hāksār oldu. Mesel-i mezbūr bir adam hīn-i tekellümde halt-ı kelām edip āher kelām takrīr eyledikte darb olunur.

نِيقِيَةُ [Nīḳiyet] (nūn'un kesriyle) yāhūd hemze ile أَنِيقِيَةُ [Enīḳiyet] yāhūd نِيقْيَا [Nīḳyā] İstanbul aʿmālinden bir beldedir. Şārih der ki muʿarrebātta medīne-i İzniḳ olmak üzere mersūmdur, lākin Niğde muʿarrebi olmak ondan akrebdir.

نَيُوقٌ [Neyūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir cebel-i ʿazīm adıdır. Ve bu fā'yla نَيُوفٌ [neyūf] musahhafı değildir.

تَنُوقُ [Tenūḳ] (tā'nın fethiyle) ʿUmān kazāsında bir mevziʿdir.

اَلْإِنْيَاقُ [el-inyāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir nesne pek nekre olmakla temāşā edenleri ʿacebe getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: آنَقَنِي الشَّيْءُ إِنْيَاقًا وَنِيقًا أَيْ أَعْجَبَنِي Şārihin beyānı üzere آنَقَنِي maklūbdur. Ve نِيقٌ [nīḳ] kelimesi ki sülāsīdir, ifʿāl bābından gayr-i kıyās üzere vārid olmuştur. Ve müʾellif bu māddeyi bi-ʿaynihā "أ،ن،ق" māddesinde dahi sebt eylemiştir.

نِيقُ الْعُقَابِ [Nīḳu'l-ʿUḳāb] Beyne'l-Ḥaremeyn bir mevziʿdir. Ve

نِيقُ [Nīḳ] Bir āher mevziʿ adıdır.

[ن ه ق]

اَلنَّهْقُ [en-nehḳ] (nūn'un fethi ve hā'nın sükūnuyla) Bir kuş adıdır. Ve su teresine şebīh bir otun ismidir, ʿalā-kavlin fetha-teynle su teresi ve su kerdemesi dedikleri nebātın yabanī nevʿidir.

اَلنَّهِيقُ en-nehīḳ] (nūn'un fethiyle) ve

اَلنُّهَاقُ [en-nuhāḳ] (nūn'un zammıyla) Merkeb anırmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهَقَ الْحِمَارُ وَنَهِقَ نَهِيقًا وَنُهَاقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا صَوَّتَ

اَلنَّاهِقَانِ [en-nāhiḳān] İki yumru kemiktir ki bütün tırnaklı hayvānın yüzünde göz yaşı aktığı yerde olur. Ve onlara نَوَاهِقُ [nevāhiḳ] dahi denir sīga-i cemʿ ile. Baʿzılar ʿindinde نَاهِقٌ [nāhiḳ] halk-ı hımārdan āvāzı çıktığı yere denir; cemʿi نَوَاهِقُ [nevāhiḳ] gelir.

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ب ق]

اَلْوُبُوقُ [el-vubūḳ] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَوْبِقُ [el-mevbiḳ] (مَوْعِدٌ [mevʿid] veznin-de) Helāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبَقَ الرَّجُلُ وَبِقَ كَوَعَدَ وَوَجِلَ وَوَرِثَ وُبُوقًا وَمَوْبِقًا إِذَا هَلَكَ

اَلْإِسْتِيبَاقُ [el-istībāḳ] وُبُوقٌ [vubūḳ] maʿnāsınadır.

اَلْمَوْبِقُ [el-mevbiḳ] (مَجْلِسٌ [meclis] veznin-de) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism-i mekān olur, مَهْلِكٌ [mehlik] maʿnāsına. Ve vaʿd-gāha denir, مَوْعِدٌ [mevʿid] maʿnāsına. Ve zindāna denir, مَحْبِسٌ [maḥbis] maʿnāsına. Ve cehennemde bir vādī adı-dır. Ve iki nesnenin beynine hāciz ve hāʾil olan şeyʾe denir. Kāle'ş-şārih kāle fi'l-*Esās* قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا﴾ أَيْ مَهْلِكًا مِنْ أَوْدِيَةِ جَهَنَّمَ يَحُولُ بَيْنَهُمْ قَالَ فِي الْبَصَائِرِ أَيْ مِنَ الْعَذَابِ مَا يُهْلِكُهُمْ أَوِ الْمَوْبِقُ الْمَوْعِدُ أَوْ مَحْبِسًا وَقِيلَ وَادٍ فِي جَهَنَّمَ

اَلْإِيبَاقُ [el-ībāḳ] (hemzenin kesriyle) Habs eylemek yāhūd helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْبَقَهُ إِذَا حَبَسَهُ أَوْ أَهْلَكَهُ

[و ث ق]

اَلْإِثَقَةُ [eṣ-ṣiḳat] (ṣā-yı müsellesenin kesriy-le) ve

اَلْمَوْثِقُ [el-mevṣiḳ] (مَوْعِدٌ [mevʿid] veznin-de) Bir adama emniyyetle iʿtimād kılmak maʿnāsınadır ki inanmak taʿbīr olunur; yukālu: وَثِقَ بِهِ كَوَرِثَ ثِقَةً وَمَوْثِقًا إِذَا ائْتَمَنَهُ Şārihin beyānına göre ism-i fāʿil وَاثِقٌ [vāṣiḳ]tir.

اَلْوَثِيقُ [el-veṣīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Muhkem ve üstüvār olan şeyʾe denir; cemʿi وِثَاقٌ [viṣāḳ] gelir vāv'ın kesriyle. Ve bu وَثَاقَةٌ [veṣāḳat]tan sıfattır; yukālu: عَقْدٌ وَثِيقٌ أَيْ مُحْكَمٌ

اَلْوَثَاقَةُ [el-veṣāḳat] (طَلَاقَةٌ [ṭalāḳat] vez-ninde) Bir nesne muhkem ve üstüvār ol-mak maʿnāsınadır yāhūd bir işe muhkem tedārük ile başlar olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَثُقَ الشَّيْءُ وَثَاقَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ وَثِيقًا أَوْ يُقَالُ وَثُقَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ بِالْوَثِيقَةِ فِي أَمْرِهِ

اَلْوَثِيقَةُ [el-veṣīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) ve

اَلْإِثْقَةُ [eṣ-ṣiḳat] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Şol nesneye denir ki ona inanılıp onunla kalbe iʿtimād hāsıl ola, temessük ve huccet ve kefīl gibi; yukālu: أَخَذَ أَمْرَهُ بِالْوَثِيقَةِ وَالْإِثْقَةِ أَيْ مَا يُعْتَمَدُ بِهِ Burada ثِقَةٌ [ṣiḳat] masdar bi-maʿnā mefʿūldür. Onun için tezkīr ve teʾnīsi ve ifrād ve cemʿi müsāvīdir ve baʿzen zükūr ve ināsta ثِقَاتٌ [ṣiḳāt] üzere cemʿlenir, عِدَاتٌ [ʿidāt] gibi. Ve

وَثِيقَةٌ [veṣīḳat] Çayırı çok yere ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ وَثِيقَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْعُشْبِ

اَلتَّوَثُّقُ [et-teveṣṣuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Bir işe metānet ve istihkām üzere ya-pışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَثَّقَ فِي أَمْرِهِ إِذَا أَخَذَهُ بِالْوَثِيقَةِ

اَلْمِيثَاقُ [el-mīṣāḳ] ve

اَلْمَوْثِقُ [el-mevṣiḳ] (مَجْلِسٌ [meclis] vez-ninde) ʿAhd ve peymāna denir, cemʿleri مَوَاثِيقُ [mevāṣīḳ] ve مَيَاثِقُ [meyāṣiḳ] ve مَيَاثِيقُ [meyāṣīḳ] gelir; tekūlu: بَيْنَنَا مِيثَاقٌ وَمَوْثِقٌ أَيْ عَهْدٌ Şārih der ki مِيثَاقٌ [mīṣāḳ] aslda مِوْثَاقٌ idi ki bir nesneyi bağlayacak nesneye de-nir. Ve مَوْثِقٌ [mevṣiḳ] masdardır, baʿdehu mübālagaten ʿahd ve peymānda müstaʿmel oldu. Ve *Miṣbāḥ*'ta bu cemʿler مِيثَاقٌ [mīṣāḳ] ın olup مَوْثِقٌ [mevṣiḳ]in cemʿi yā'sız مَوَاثِقُ [mevāṣiḳ] olmak üzere mersūmdur.

اَلْوَثَاقُ [el-veṯāḳ] (vāv'ın fethi ve kesriyle) Bir nesneyi muhkem bağlayacak bağa denir; yukālu: شَدَّهُ بِالْوَثَاقِ وَهُوَ مَا يُشَدُّ بِهِ

اَلْإِيثَاقُ [el-īṯāḳ] (hemzenin kesriyle) وَثَاقٌ [veṯāḳ] ile yāhūd وِثَاقٌ [viṯāḳ] içre muhkem bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْثَقَهُ فِي الْوَثَاقِ إِذَا شَدَّهُ فِيهِ

اَلتَّوْثِيقُ [et-tevṯīḳ] Bir nesneyi muhkem ve üstüvār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَثَّقَهُ إِذَا أَحْكَمَهُ Ve bir kimse hakkında emīn ve muʿtemeddir demek maʿnāsınadır; yukālu: وَثَّقَ فُلَانًا إِذَا قَالَ فِيهِ إِنَّهُ ثِقَةٌ

اَلْإِسْتِيثَاقُ [el-istīṯāḳ] Bir kimseden emn ve iʿtimād olunacak vesīka almak maʿnāsınadır, huccet ve kefīl ve temessük almak gibi; yukālu: إِسْتَوْثَقَ مِنْهُ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ الْوَثِيقَةَ

[و د ق]

اَلْوَدْقُ [el-vedḳ] (vāv'ın fethiyle) Yağmura denir; yukālu: أَخَذَنَا الْوَدْقُ أَيِ الْمَطَرُ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre وَدْقٌ [vedḳ] matar aralığında gubār gibi nesneye mevzūʿdur ki Türkīde ona kay derler, baʿdehu tecevvüzen matarda istiʿmāl olunur. Ve

وَدْقٌ [vedḳ] Masdar olur, yağmur damlamak maʿnāsına; yukālu: وَدَقَ الْمَطَرُ وَدْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَرَ Ve

وَدْقٌ [vedḳ] ve

وُدُوقٌ [vudūḳ] (وُقُوفٌ [vuḳūf] vezninde) Bir nesne pek gelip çatmakla tüleğe gelmek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَ إِلَيْهِ وُدُوقًا وَوَدْقًا ve minhu'l-meselu: "وَدَقَ إِذَا دَنَا مِنْهُ وَأَمْكَنَهُ الْعَيْرُ إِلَى الْمَاءِ" أَيْ دَنَا مِنْهُ Bu mesel bir nesneye ifrāt-ı hırsından tezellül ve huzūʿ eden kimse hakkında darb olunur. Ve

وَدْقٌ [vedḳ] Alışıp üns ve ülfet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَ بِهِ إِذَا اسْتَأْنَسَ بِهِ Ve karın vüsʿatlenmek, ʿalā-kavlin ishāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَ بَطْنُهُ إِذَا اتَّسَعَ أَوِ اسْتَطْلَقَ Ve bulut yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَتِ السَّمَاءُ إِذَا أَمْطَرَتْ Ve kılıç keskinlenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَ السَّيْفُ إِذَا حَدَّ Ve bir şahsın pek semizlikten göbeği sölpüklenip sarkmak, ʿalā-kavlin göbeği çıkık kimse gibi semizlikten taşra uğramak maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَتْ سُرَّتُهُ إِذَا سَالَتْ وَاسْتَرْخَتْ أَوْ خَرَجَتْ كَأَنَّهُ أَبْجَرُ Ve

وَدْقٌ [vedḳ] Şol kırmızı noktalara ve beneklere denir ki gözde hādis olur, demin kaynayıp çıkmasından hādis olur, ʿalā-kavlin bir etçeğizdir ki gözde hādis olup giderek büyüyüp galīzlenir yāhūd gözde bir marazdır ki onun darbından kulak şişip kabarır. Müfredi وَدْقَةٌ [vedḳat]tır ve bunda dāl'ın fethiyle de cāʾizdir; yukālu: أَصَابَ بِعَيْنِهِ وَدْقٌ أَيْ نُقَطٌ حُمْرٌ تَخْرُجُ فِيهَا مِنْ دَمٍ تَشْرَقُ بِهِ أَوْ هِيَ لَحْمَةٌ تَعْظُمُ فِيهَا أَوْ مَرَضٌ فِيهَا تَرِمُ مِنْهُ الْأُذُنُ Lākin kütüb-i tıbbiyyede وَدْقَةٌ [vedḳat] şahmeye şebīh kıtʿa-i beyzādır ki tabaka-i mültehimede zuhūr eder diye muʿarref olmakla kavl-i sānī buna akrebdir.

اَلْإِيدَاقُ [el-īdāḳ] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bulut yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَقَتِ السَّمَاءُ إِذَا أَمْطَرَتْ Ve bütün tırnaklı hayvān kösnümek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْدَقَتْ ذَاتُ الْحَافِرِ إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلْوَدَاقُ [el-vedāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْوَدَقَانُ [el-vedeḳān] (fetehātla) ve

اَلْوَدَقُ [el-vedaḳ] (fethateynle) Bunlar da bütün tırnaklı hayvān kösnümek maʿnāsınadır; yukālu: وَدَقَتْ ذَاتُ الْحَافِرِ وَوَدَقَتْ وَدَاقًا وَوَدَقَانًا وَوَدَقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلْإِسْتِيدَاقُ [el-istīdāḳ] Bu dahi وَدَاقٌ [vedāḳ] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْدَقَتْ ذَاتُ الْحَافِرِ بِمَعْنَى وَدَقَتْ

اَلْوَدُوقُ [el-vedūḳ] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْوَدِيقُ [el-vedīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kösnümüş bütün tırnaklı hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ وَأَتَانٌ وَدُوقٌ وَوَدِيقٌ أَيْ بِهَا وَدَاقٌ Burada وَبِهَاءٍ وَدَاقٌ nüshaları galattır.

اَلْوِدَاقُ [el-vidāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsmdir, bütün tırnaklı hayvānın kösnüklüğüne denir; yukālu: بِالْأَتَانِ وَدَاقٌ أَيْ إِرَادَةُ فَحْلٍ

اَلْمَوْدِقُ [el-mevdiḳ] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) İsm-i mekāndır, bir nesnenin pek gelip çatıp tüleğe geldiği mevziʿe denir.

ذَاتُ وَدْقَيْنِ [ẕātu vedḳayn] İki taraflı şiddetle yağan yağmura denir. Bu münāsebetle āfet ve dahiyeye ıtlāk olundu; ve minhu kavlu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu:

تِلْكُمْ قُرَيْشٌ تَمَنَّانِي لِتَقْتُلَنِي
فَلَا وَرَبِّكَ مَا بَرُّوا وَلَا ظَفِرُوا
فَإِنْ هَلَكْتُ فَرَهْنٌ ذِمَّتِي لَهُمْ
بِذَاتِ وَدْقَيْنِ لَا يَغْفُو لَهَا أَثَرُ»

İmām Māzinī dedi ki İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretlerinden işbu iki beytten gayrı şiʿr sudūru sıhhat bulmamıştır ve Zemaḫşerī bu kavli tasvīb eyledi.

اَلْوَدِيقَةُ [el-vedīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Pek ıssılığa denir; yukālu: خَرَجُوا فِي الْوَدِيقَةِ أَيْ شِدَّةِ الْحَرِّ Ve sebzevāt yāhūd çayırlı çemenli olan mevziʿe denir; tekūlu: نَزَلْنَا فِي الْوَدِيقَةِ أَيِ الْمَوْضِعِ الَّذِي فِيهِ بَقْلٌ أَوْ عُشْبٌ

اَلْوَدَقُ [el-vedaḳ] (fethateynle) Bir adamın gözünde وَدْقٌ [vedḳ] dedikleri zikr olunan ʿārıza zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَدِقَتْ عَيْنُهُ كَوَجِلَتْ تِيدَقُ بِكَسْرِ التَّاءِ وَدَقًا إِذَا ظَهَرَ فِيهَا الْوَدْقُ Burada muzāraʿat harfinin kesri Behrāʾ lügatine mebnīdir.

اَلْوَدِقَةُ [el-vediḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) وَدْقٌ [vedḳ] ʿārızası zuhūr eylemiş göze denir; yukālu: عَيْنٌ وَدِقَةٌ أَيْ بِهَا وَدْقٌ

اَلْوَادِقُ [el-vādiḳ] Keskin ālete denir; yukālu: سَيْفٌ وَادِقٌ أَيْ حَدِيدٌ

وَدْقَانُ [Vedḳān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir mevziʿdir.

وَدْقَةُ [Vedḳat] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bir recül ismidir.

[و ر ق]

اَلْوَرْقُ [el-verḳ] (vāv'ın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْوَرِقُ [el-veriḳ] كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوَرَقُ [el-veraḳ] (جَبَلٌ [cebel] veznin-de) Sikkeli akçelere denir, دَرَاهِمُ مَضْرُوبَةٌ maʿnāsına, cemʿi أَوْرَاقٌ [evrāḳ] ve وِرَاقٌ [virāḳ] gelir vāv'ın kesriyle. Şārihin beyānına göre bunlar cinstir, onun için müʾellif cemʿ sīgasıyla tefsīr eyledi; müfredleri hā'yladır.

اَلرِّقَةُ [er-riḳat] (rā'nın kesriyle) Bu dahi sikkeli akçeye denir; cemʿi رِقُونَ [riḳūn] gelir. Şārih der ki bu إِرَةٌ [iret] ile إِرُونَ [irūn] gibidir; ve minhu'l-hadīsu: "فِي الرِّقَةِ رُبُعُ الْعُشُرِ" Ve

رِقَّةٌ [riḳat] Buğdaycık otunun ibtidā nābit olanına denir. Ve şol arza denir ki ibtidā güz faslında yāhūd orta yaz mevsiminde ona yağmur yağmakla tāze ve yeşil otlar bitmiş ola. رِقَةٌ [riḳat] kelimesinde hāʾ, vāv-ı mahzūfeden ʿivazdır, وَعْدٌ [vaʿd] ve عِدَةٌ [ʿidet] gibi.

اَلْوَرَّاقُ [el-verrāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Akçesi çok adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَرَّاقٌ

أَيْ كَثِيرُ الدَّرَاهِمِ Ve kāgıdcıya denir.

اَلْوِرَاقَةُ [el-virāḳat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Kāgıdcılık hirfetine denir.

اَلْوَرَاقُ [el-verāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yer yüzünün nebātla yemyeşil olmasına denir. Ve bu وَرْقٌ [verḳ]ten meʾhūz değildir.

وَرْقٌ [Verḳ] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Esmādandır: Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Ḥamdeveyh b. Verḳ muhaddistir. Ve

وَرْقٌ [verḳ] Masdar olur, ağaç yapraklanmak maʿnāsına; yukālu: وَرَقَ الشَّجَرُ وَرْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ظَهَرَ وَرَقُهُ

اَلْوَرَقُ [el-veraḳ] (fethateynle) Kāgıda denir. Ve yaprağa denir. Şārih der ki fi'l-asl yaprağa mevzūʿdur, baʿdehu yaprak gibi yufka deriye ıtlāk olundu ki ona yazı yazılır idi, baʿdehu kitāb kāgıdına ıtlāk olundu. Müfredleri وَرَقَةٌ [veraḳat]tır hā'yla. Ve yer yüzünde değirmice kan kıtʿasına ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin yaradan düşmüş kan pāresine denir; tekūlu: رَأَيْتُ فِي الْأَرْضِ وَرَقَ الدَّمِ وَهُوَ مَا اسْتَدَارَ مِنْهُ عَلَى أَرْضٍ أَوْ مَا سَقَطَ مِنَ الْجِرَاحَةِ Ve خَبَطٌ [ḫabaṭ] maʿnāsınadır ki un gibi dakk olunup una katıldıktan sonra deve boğazına döktükleri yaprak maʿcūnuna denir. Ve mutlakan cānlı hayvāna denir; tekūlu: صَادَفْتُ وَرَقًا وَهُوَ الْحَيُّ مِنْ كُلِّ حَيَوَانٍ Ve deve ve koyun ve akçe ve sāʾiri gibi māl ve mevāşīye denir. Ve وَرَقُ الْقَوْمِ [varaḳu'l-ḳavm] cemāʿatin delikanlılarına ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin zaʿīf olan delikanlılarına denir; yukālu: هُمْ وَرَقُ الْقَوْمِ أَيْ أَحْدَاثُهُمْ أَوْ ضُعَفَاءُ فِتْيَانِهِمْ Ve nāsın hüsn ü cemāline ve dünyānın cemāl ve behcet ve zīnetine ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَحْسَنَ غَرَّتْهُ وَرَقُ الدُّنْيَا أَيْ جَمَالُهَا وَبَهْجَتُهَا ve وَرَقُ الْقَوْمِ أَيْ حُسْنَهُمْ

اَلْوَرَقَةُ [el-vereḳat] (fetehātla) وَرَقٌ [veraḳ]ın müfredidir ki zikr olundu. Ve

وَرَقَةٌ [veraḳat] Hasīs ve nākes şahsa ıtlāk olunur, varakın ibtizāli münāsebetiyle; yukālu: هُوَ وَرَقَةُ الْقَوْمِ أَيْ خَسِيسُهُمْ Ve kerīm adama ıtlāk olunmakla zıdd olur. Ve bu varakın nadāret ve letāfeti tasavvuruyladır; yukālu: هُوَ وَرَقَةٌ بَيْنَ الْقَوْمِ أَيْ كَرِيمٌ Ve baʿzılar dedi ki müzekkerde hā'sız ve müʾenneste hā'yla olarak hemān hasīs maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَجُلٌ وَرَقٌ وَامْرَأَةٌ وَرَقَةٌ أَيْ خَسِيسَانِ Ve

وَرَقَةُ [Veraḳat] Yemen'de bir belde adıdır. Ve Veraḳa b. Nevfel b. Esed b. ʿAbdulʿuzzā ki Ḫadīcetu'l-Kubrā radıyallāhu ʿanhā cenāblarının ʿamm-zādeleridir, husūs-ı İslām'ı muhtelefün fīhtir. Ve Veraḳa b. Ḥābis et-Temīmī ashābdandır.

اَلْوَرِيقَةُ [el-verīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْوَرِقَةُ [el-veriḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yaprağı firāvān ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ وَرِيقَةٌ وَوَرِقَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْوَرَقِ

اَلْإِيرَاقُ [el-īrāḳ] (hemzenin kesriyle) Ağaç yapraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَقَ الشَّجَرُ إِذَا ظَهَرَ وَرَقُهُ Ve bir adamın akçesi ve devābb ve mevāşīsi firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَقَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ وَدَرَاهِمُهُ Ve sayyād sayd edemeyip hāʾib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَقَ الصَّائِدُ إِذَا لَمْ يَصِدْ Ve tālib merāmına nāʾil olmayıp mahrūm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَقَ الطَّالِبُ إِذَا لَمْ يَنَلْ Ve gāzī ganīmete zafer bulmayıp tehī-dest olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَقَ الْغَازِي إِذَا لَمْ يَغْنَمْ

اَلتَّوْرِيقُ [et-tevrīḳ] Bu dahi ağaç yapraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّقَ الشَّجَرُ بِمَعْنَى أَوْرَقَ

اَلْوِرَاقُ [el-virāḳ] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yaprağın yarıp zuhūr edecek hengāmına denir; yukālu: قَدْ حَانَ الْوِرَاقُ أَيْ وَقْتُ خُرُوجِ الْوَرَقِ

اَلْوَرَاقَةُ [el-verāḳat] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Dalları yemyeşil ve yaprakları tāb u tarāvetli hoş-manzar şecere denir; yukālu: رَوْضَةٌ ذَاتُ وَرَاقَةٍ وَهِيَ الشَّجَرُ الْخَضْرَاءُ الْوَرَقِ الْحَسَنَتُهُ

وَرْقَانُ [Verḳān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir mevziʿdir.

وَرِقَانُ [Veriḳān] (rā'nın kesriyle) ʿArc ile Ruveyşe beyninde Medîne'den Mekke'ye musʿid tarîkin sağ tarafında vākiʿ bir siyāh dağın ismidir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadîsu: "ضِرْسُ الْكَافِرِ فِي النَّارِ مِثْلُ وَرِقَانَ"

مَوْرَقُ [Mevraḳ] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Rūm pādişāhlarından birinin adıdır; zāhiren Māvrān muʿarrebidir. Ve muhaddisînden Ṭarîf-i Medenî'nin pederi ismidir. Ve bunun مَوْكَلٌ [mevkel] ve مَوْزَنٌ [mevzen] ve مَوْهَبٌ [mevheb] ve مَوْظَبٌ [mevẓab] ve مَوْحَدٌ [mevḥad] kelimātından özge nazîri yoktur.

اَلْوَرْقَةُ [el-verḳat] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yayda olan ʿayb ve nakîsaya denir; yukālu: مَا فِي الْقَوْسِ وَرْقَةٌ أَيْ عَيْبٌ

اَلْأَوْرَقُ [el-evraḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Levni karamtık beyāz olan deveye denir. Bu levnde olan devenin eti hoş ve lezîz olur, gerçi istiʿmāli ve yürümesi makbūl olmaz. Ve bu nadāret-i varak maʿnāsından yāhūd remād maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: جَمَلٌ أَوْرَقُ إِذَا كَانَ فِي لَوْنِهِ بَيَاضٌ إِلَى سَوَادٍ Ve küle denir, رَمَادٌ [remād] maʿnāsına. Ve yağmursuz kurak zamāna ıtlāk olunur; yukālu: عَامٌ أَوْرَقُ أَيْ لَا مَطَرَ فِيهِ Ve sülüsānı sudan ʿibāret olan süte denir; yukālu: لَبَنٌ وُرْقٌ [vurḳ] Cemʿi أَوْرَقُ إِذَا صَارَ ثُلُثَاهُ مَاءً وَثُلُثُهُ لَبَنًا gelir vāv'ın zammıyla.

اَلْوَرْقَاءُ [el-verḳāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Dişi kurda denir, ذِئْبَةٌ [ẕiʾbet] maʿnāsına. Ve güvercin kuşuna denir; yukālu: غَنَّتِ الْوَرْقَاءُ أَيِ الْحَمَامَةُ Cemʿi وَرَاقَى [verāḳā] ve وَرَاقِي [verāḳī] gelir, صَحَارَى [ṣaḥārā] ve صَحَارِي [ṣaḥārī] gibi, nisbetinde وَرْقَاوِيٌّ [verḳāviyy] denir vāv ile. Ve Budeyl b. Verḳāʾ ashābdandır.

اَلْأُرَيْقُ [el-ureyḳ] (terhīm üzere) أَوْرَاقٌ [evrāḳ]ın musaggarıdır; ve minhu'l-meselu: "جَاءَ بِأُمِّ الرُّبَيْقِ عَلَى أُرَيْقٍ" Niteki "أ،ر،ق" māddesinde zikr olundu.

مُورَقٌ [Mūraḳ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Fāris eyāletinde bir mevziʿdir.

مُوَرِّقٌ [Muverriḳ] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Esāmīdendir: Muverriḳ b. Muhellib ve Muverriḳ b. Muşemriḥ tābiʿīlerdir. Ve Muverriḳ b. Şuḥayb muhaddis-i zaʿīftir.

اَلْإِيرِيقَاقُ [el-īrīḳāḳ] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Asmanın üzümü renklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِيرَاقَّ الْعِنَبُ يَوْرَاقُّ إِيرِيقَاقًا إِذَا لَوَّنَ

اَلْمُورَاقُّ [el-mūrāḳḳ] (mīm'in zammıyla) Renklenmiş üzüme denir.

وُرَيْقَةُ [Vureyḳat] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلتَّوَرُّقُ [et-teverruḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Davar yaprak otlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّقَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَكَلَتِ الْوَرَقَ

اَلْمُوَارَقَةُ [el-muvāraḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Pek yaklaşmak maʿnāsınadır; ve minhu tekūlu: مَا زِلْتُ مِنْكَ مُوَارِقًا أَيْ قَرِيبًا مُدَانِيًا

اَلْمَوْرَقَةُ [el-mevraḳat] (مَجْلَبَةٌ [meclebet] vezninde) Mālın kesret ve vefretine bāʿis olacak nesneye denir; yukālu: اَلتِّجَارَةُ مَوْرَقَةٌ

لِلْمَالِ أَيْ مُكَثِّرَةٌ

[و س ق]

اَلْوَسْقُ [el-vesḳ] (vāv'ın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Bir nesneyi biriktirip yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: وَسَقَهُ يَسِقُهُ وَسْقًا إِذَا جَمَعَهُ وَحَمَلَهُ Ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ﴾ Zīrā gece cemīʿ-i cibāl ü bihār u eşcār u ahcārı ve rūy-i zemīni ihātat ve istīʿāb eylemekle onları cemʿ edip arkasına yüklenmiş gibi olur. Ve

وَسْقٌ [vesḳ] Sürüp götürmek, طَرْدٌ [ṭard] maʿnāsınadır; yukālu: وَسَقَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve dişi hayvānın rahimi erkeğin menīsini götürüp gebe kalmak maʿnāsınadır; yukālu: وَسَقَتِ النَّاقَةِ إِذَا حَمَلَتْ وَأَغْلَقَتْ عَلَى الْمَاءِ رَحِمَهَا Ve göz, yaşı hāmil olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: وَسَقَتِ الْعَيْنُ الْمَاءَ إِذَا حَمَلَتْهُ Ve kāle fi'l-*Esās*: لَا أَفْعَلُ ذَلِكَ مَا وَسِقَتْ عَيْنِي الْمَاءَ Ve

وَسْقٌ [vesḳ] Altmış sāʿı müstevʿib keyl ve mikdāra denir, ʿalā-kavlin bir deve yükünden ʿibārettir; yukālu: عِنْدَهُ وَسْقٌ مِنْ تَمْرٍ أَيْ سِتُّونَ صَاعًا أَوْ حِمْلُ بَعِيرٍ Ve bu حِمْلٌ [ḥiml] maʿnāsındandır. Kavl-i evvele göre altmış sāʿ-ı nebevī ʿinde ehli'l-Ḥicāz üç yüz yirmi rıtl ederve ʿinde ehli'l-ʿIrāḳ dört yüz seksen rıtl eder, niteki *Nihāye*'de böylece mersūmdur.

اَلْوَسِيقَةُ [el-vesīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol develere ıtlāk olunur ki birbirine be-gāyet mūnis ve elūf olmakla biri uğurlanıp sürülse cümlesi ondan ayrılmayıp berāberce sürülür ola,benī ādemde رُفْقَةٌ [rufḳat] gibidir ki birbirinden münfekk olmazlar; yukālu: سَاقَ الْعَدُوُّ الْوَسِيقَةَ وَهِيَ مِنَ الْإِبِلِ كَالرُّفْقَةِ مِنَ النَّاسِ فَإِذَا سُرِقَتْ طُرِدَتْ مَعًا

اَلْوَاسِقُ [el-vāsiḳ] Gebe nākaya denir;cemʿi وِسَاقٌ [visāḳ] gelir vāv'ın kesriyle ve مَوَاسِقُ [mevāsiḳ] ve مَوَاسِيقُ [mevāsīḳ] gelir gayr-i kıyās üzere, güyā ki مِيسَاقٌ [mīsāḳ]ın yāhūd مَوْسِقٌ [mevsiḳ]in cemʿleridir.

اَلْوَسِيقُ [el-vesīḳ] (نَهِيقٌ [nehīḳ] vezninde) Hayvānı sürüp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: وَسَقَهُ وَسِيقًا إِذَا سَاقَهُ Ve

وَسِيقٌ [vesīḳ] Yağmura ıtlāk olunur.

اَلتَّوْسِيقُ [et-tevsīḳ] Gılāli altmışar sāʿ mikdārında bölük bölük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَسَّقَ الْحِنْطَةَ تَوْسِيقًا إِذَا جَعَلَهَا وَسْقًا وَسْقًا

اَلْإِيسَاقُ [el-īsāḳ] (hemzenin kesriyle) Deveye yük yükletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْسَقَ الْبَعِيرَ إِذَا حَمَّلَهُ حِمْلَهُ Ve ağacın hurması firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْسَقَتِ النَّخْلَةُ إِذَا كَثُرَ حَمْلُهَا

اَلْإِسْتِيسَاقُ [el-istīsāḳ] Develer birikmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْسَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا اجْتَمَعَتْ

اَلْإِتِّسَاقُ [el-ittisāḳ] (إِتِّفَاقٌ [ittifāḳ] veznince ki aslı إِوْتِسَاقٌ idi) Üslūb-ı vāhid üzere muntazam olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّسَقَ أَمْرُهُ إِذَا انْتَظَمَ

اَلْمُوَاسَقَةُ [el-muvāseḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile kuvvette yāhūd sāʾir hālette muʿāraza edip onunla berāber gelmek maʿnāsınadır; yukālu: وَاسَقَهُ إِذَا عَارَضَهُ Ve مُنَاهَدَةٌ [munāhedet] maʿnāsınadır ki cenkte birbirinin üzerine salıp tutuşmaktan ʿibarettir; yukālu: وَاسَقَهُ إِذَا نَاهَدَهُ فَكَانَ مِثْلَهُ وَلَمْ يَكُنْ دُونَهُ

اَلْمِيسَاقُ [el-mīsāḳ] (mīm'in kesriyle) Şol kuşa denir ki uçarken kanatlarını birbirine çalıp vurur ola; cemʿi مَيَاسِيقُ [meyāsīḳ] ve مَآسِيقُ [meʾāsīḳ] gelir hemze ile.

[و ش ق]

اَلْوَشِيقُ [el-veşīḳ] (şīn-i muʿceme ile أَمِيرٌ

[emīr] vezninde) ve

اَلْوَشِيقَةُ [el-veşīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Et pastırmasına denir, ʿalā-kavlin bir defʿa kaynatıp kuruttuktan sonra olan pastırmaya denir ki yola götürürler ve bu güne olan sāʾirden ziyāde dayanıp berkarār olur;bu zāhiren bizim sövüş dediğimiz olacaktır; yukālu: عِنْدَهُ وَشِيقٌ وَوَشِيقَةٌ أَيْ لَحْمٌ يُقَدَّدُ حَتَّى يَيْبَسَ أَوْ يُغْلَى إِغْلَاءَةً ثُمَّ يُقَدَّدُ

اَلْوَشْقُ [el-veşḳ] (مَشْقٌ [meşḳ] vezninde) Eti pastırma kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَشَقَ اللَّحْمَ وَشْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَدَّدَهُ Ve dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: وَشَقَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَشَقَ زَيْدٌ إِذَا أَسْرَعَ Ve

وَشْقٌ [veşḳ] Perākende çayıra denir; yukālu: بِالْمَرْعَى وَشْقٌ أَيْ مُتَفَرِّقٌ مِنَ الزِّرْعِ

اَلْإِتِّشَاقُ [el-ittişāḳ] (إِتِّفَاقٌ [ittifāḳ] vezninde) Eti yol pastırması kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّشَقَ اللَّحْمَ بِمَعْنَى وَشَقَهُ Ve niçe kimseler bir adamı kılıçla pastırma gibi pāre pāre doğramak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّشَقَ الْقَوْمُ فُلَانًا إِذَا جَعَلُوهُ وَشَائِقَ يَعْنِي كَمَا يُقْطَعُ اللَّحْمُ إِذَا قُدِّدَ Burada إِتِّشَاقٌ [ittişāḳ] iştirāk içindir.

اَلْوَاشِقُ [el-vāşiḳ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir mikdārca süte denir; tekūlu: سَقَانَا وَاشِقًا أَيْ لَبَنًا قَلِيلًا Ve sürʿatle geçip giden şeyʾe denir, ʿömr ve zamān gibi. Ve بَاشِقٌ [bāşiḳ] lafzında lügattır ki atmaca kuşuna denir. Ve bir kelb adıdır, yavuz olup her şeyʾi pārelediği için tesmiye olunmuştur. Ve Bervaʿ nām sahābiyyenin pederi ismidir.

اَلْوَشَّاقُ [el-veşşāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bu dahi sürʿatle geçip gidici nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ وَاشِقٌ وَوَشَّاقٌ أَيْ ذَاهِبٌ مُضِيٌّ

اَلتَّوْشِيقُ [et-tevşīḳ] Bir nesneyi kesip doğramak maʿnāsınadır; yukālu: وَشَّقَهُ إِذَا قَطَّعَهُ Ve perākende eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَشَّقَهُ إِذَا فَرَّقَهُ

اَلتَّوَاشُقُ [et-tevāşuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi niçe kimseler bir adamı kılıçla pastırmak gibi pāre pāre doğurmağa maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاشَقَهُ الْقَوْمُ بِمَعْنَى اتَّشَقُوهُ

اَلْإِيشَاقُ [el-īşāḳ] (hemzenin kesriyle) Bir nesneye ilişip tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْشَقَ الشَّيْءُ إِذَا نَشِبَ فِي شَيْءٍ Kılıç kınına ve anahtar kilīde ilişip tutulduğu gibi.

اَلْمَوَاشِيقُ [el-mevāşiḳ] Anahtar dişlerine ıtlāk olunur; müfredi, مِيشَاقٌ [mīşāḳ]tır.

وَشْقَةُ [Veşḳat] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Endelus'te bir beldedir.

اَلْوُشَّقُ [el-vuşşaḳ] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) أُشَّقٌ [uşşaḳ] lafzında lügattır ki çadır uşağı dedikleri dārūdur. ʿAcībdir ki müʾellif وَشَقٌ [veşaḳ] taʿbīr olunan hayvāndan sükūt eyledi. Maʿlūmdur ki derisinden aʿlā kürk olur, telebbüsü bevāsīr ve nikris ʿilletlerine emāndır. Ve garībdir ki *Ḥayātu'l-Ḥayevān* sāhibi dahi zikr eylememiştir. Müfredāt-ı tıbbiyyede hemān bu ismle maʿrūf cānverdir, levn ve şeklinde kaplana şebīh olur kelāmıyla mersūmdur, lākin [zann] ederim ki fi'l-asl وَشْقٌ [vaşḳ]-ı mezkūr maʿnāsından ʿArabī ola, niteki kelb-i mersūm وَاشِقٌ [vāşiḳ] ile müsemmādır.

[و ص ق]

اَلْوَصِيقُ [el-Veṣīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir dağ adıdır ki Kināne kabīlesinin yurduna ondan akreb dağ yoktur.

[و ع ق]

اَلْوَعِيقُ [el-veʿīḳ] (نَعِيقٌ [naʿīḳ] vezninde) ve

اَلْوُعَاقُ [el-vuʿāḳ] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

Davar yürürken karnından zuhūr eden savta denir.

اَلْوَعْقُ [el-vaʿḳ] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) Davar yürüken karnından savt zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَعَقَ الْفَرَسُ وَعْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سُمِعَ مِنْ بَطْنِهِ نَعِيقٌ وَنُعَاقٌ إِذَا مَشَى Ve

وَعْقٌ [vaʿḳ] Bed-hūy ve teng-meşreb ve dargın ve cüzʾī nesneden zacretlenir bī-imtizāc adama denir;وَعْقَةٌ [vaʿḳat] dahi denir, صَخْرَةٌ [ṣaḫret] vezninde,وَعِقٌ [veʿiḳ] denir,كَتِفٌ [ketif] vezninde; yukālu: رَجُلٌ وَعْقٌ وَوَعْقَةٌ وَوَعِقٌ أَيْ شَرِسٌ سَيِّءُ الْخُلُقِ ضَجِرٌ مُتَبَرِّمٌ Ve

وَعْقَةٌ [vaʿḳat] İsm olur, çetin hūyluluğa denir; yukālu: بِهِ وَعْقَةٌ أَيْ شَرَاسَةٌ Ve

وَعْقٌ [vaʿḳ] (وَعْدٌ [vaʿd] vezninde) ʿAcūl olmak maʿnāsınadır; tekūlu: وَعِقْتَ عَلَيَّ يَا رَجُلُ كَوَرِثْتَ وَعْقًا أَيْ عَجِلْتَ ve yukālu: مَا أَوْعَقَكَ أَيْ مَا أَعْجَلَكَ بِالتَّعَجُّبِ

وَاعِقَةُ [Vāʿiḳat] Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّوْعِيقُ [et-tevʿīḳ] تَغْوِيقٌ [taʿvīḳ] vezninde ve mürādifidir, gūyā ki ondan maklūbdur; yukālu: وَعَّقَهُ أَيْ عَوَّقَهُ Ve hilāf ve muhālefet maʿnāsınadır; yukālu: وَعَّقَهُ إِذَا خَالَفَهُ Ve ifsād maʿnāsınadır; yukālu: وَعَّقَهُ إِذَا عَاثَهُ Ve bir kimseyi çetin hūyluluğa ve serkeşliğe nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَعَّقَ فُلَانًا إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الشَّرَاسَةِ

[و غ ق]

اَلْوَغِيقُ [el-veġīḳ] (ġayn-ı muʿceme ile) وَعِيقٌ [veʿīḳ] vezninde ve mürādifidir ki davar kısmının yürürken karnından zuhūr eden savta denir, ʿalā-kavlin bu savt zekeri kabının çalkanmasından neşʾet eder.

[و ف ق]

اَلْوَفِيقُ [el-vefīḳ] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yoldaşa ıtlāk olunur; tekūlu: هُوَ وَفِيقِي أَيْ رَفِيقِي Ve bir adamın ʿalemidir.

اَلْوَفْقُ [el-vefḳ] (vāv'ın fethiyle) Bir nesne bir şeyʾe uygun gelmek maʿnāsınadır. Ve baʿzen muvāfık maʿnāsına istiʿmāl olunur; ve minhu yukālu: حَلُوبَتُهُ وَفْقُ عِيَالِهِ أَيْ لَبَنُهُ قَدْرُ كِفَايَتِهِمْ Ve تَوْفَاقٌ [tevfāḳ] ve تَيْفَاقٌ [teyfāḳ] maʿnāsına gelir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir kimsenin işi rāst gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: وَفِقْتَ أَمْرَكَ وَفْقًا مِنَ الْبَابِ السَّادِسِ أَيْ صَادَفْتَهُ مُوَافِقًا

اَلتَّوْفَاقُ [et-tevfāḳ] ve

اَلتَّيْفَاقُ [et-teyfāḳ] (tā'ların fethi ve kesriyle) ve

اَلتَّوْفِيقُ [et-tevfīḳ] ve

اَلْمِيفَاقُ [el-mīfāḳ] ve

اَلتَّوَفُّقُ [et-tevaffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir şeyʾin hudūs ve zuhūru hengāmında sūret bulmasında istiʿmāl olunur, gūyā ki o nesne o şeyʾin ān-ı hudūsuna muvāfık olur. Ve bunlar fi'l-asl masdarlardır; ve minhu tekūlu: أَتَيْتُكَ لِوَفْقِ الْأَمْرِ وَتَوْفَاقِهِ وَتَيْفَاقِهِ أَيْ لِحِينِ حُدُوثِهِ ve yukālu: أَتَيْتُكَ لِوَفْقِ تَفْعَلُ ذَلِكَ وَتَوْفَاقِهِ وَتَيْفَاقِهِ أَيْ لِحِينِ فِعْلِكَ ذَلِكَ ve yukālu: أَتَيْتُكَ لِتَوْفِيقِ الْهِلَالِ وَتَوْفَاقِهِ وَتَيْفَاقِهِ وَتَوْفِيقِهِ وَمِيفَاقِهِ وَتَوَفُّقِهِ أَيْ حِينَ أَهَلَّ Ve

تِيفَاقٌ [tīfāḳ] (tā'nın kesri ve fethiyle) Hizā ve mukābil maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu hadīsu ʿAlī radıyallāhu ʿanhu ve suʾile ʿani'l-beyti'l-maʿmūri fe-kāle: هُوَ" بَيْتٌ فِي السَّمَاءِ تِيفَاقَ الْكَعْبَةِ" أَيْ حِذَاءَهَا وَمُقَابِلَهَا

اَلْإِيفَاقُ [el-īfāḳ] (hemzenin kesriyle) Okun gezini kirişe komak maʿnāsınadır, kirişe gezi uydurmaktan ʿibārettir; yukālu: أَوْفَقَ السَّهْمَ وَبِالسَّهْمِ إِذَا وَضَعَ الْفُوقَ فِي الْوَتَرِ لِيَرْمِيَ وَلَا يُقَالُ أَفْوَقَ Niteki "ف،و،ق" māddesinde zikr olundu ki bu maʿnāda "أَفَاقَ-إِفَاقَةً" denir, -أَفْوَقَ

إِفْوَاقًا nādirdir. Ve

إِيفَاقٌ [īfāḳ] Nās bir adamın yanına gelip cümlesinin sözü birlikte müttehid olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْفَقَ الْقَوْمُ لِفُلَانٍ إِذَا دَنَوْا مِنْهُ وَاجْتَمَعَتْ كَلِمَتُهُمْ Ve develer katarlanıp cümlesi besberāber sıralanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْفَقَتِ الْإِبِلُ إِذَا اصْطَفَّتْ وَاسْتَوَتْ مَعًا Ve bir nesneye nāgehānī rāst gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: أُوفِقَ لِزَيْدٍ لِقَاؤُنَا عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا كَانَ لِقَاؤُهُ فَجْأَةً

اَلْمُوَافَقَةُ [el-muvāfaḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi bir nesneye uydurmak maʿnāsınadır; tekūlu: وَافَقْتُ السَّهْمَ بِالسَّهْمِ أَيْ قَصَدْتُ لَهُ بِهِ Ve bir kimseye rāst gelmek maʿnāsınadır; tekūlu: وَافَقْتُ فُلَانًا إِذَا صَادَفْتَهُ

اَلتَّوَافُقُ [et-tevāfuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İttifāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَافَقُوا عَلَى الْأَمْرِ إِذَا اتَّفَقُوا Ve yardımlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَافَقُوا إِذَا تَظَاهَرُوا

اَلْإِتِّفَاقُ [el-ittifāḳ] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki aslı إِوْتِفَاقٌ tır) Birbirine mütekārib olmak maʿnāsınadır ki murād birlikte olmaktır; yukālu: إِتَّفَقَا إِذَا تَقَارَبَا

اَلْمُتَوَقِّقُ [el-muteveffiḳ] (مُتَكَلِّمٌ [mutekellim] vezninde) Kelāmı düzüp koşup ictimāʿ ve iltiyām ile tekellüm eden adama denir; yukālu: هُوَ مُتَوَقِّقٌ لِلْكَلَامِ إِذَا كَانَ يَجْمَعُهُ وَيُهَيِّؤُهُ

اَلتَّوْفِيقُ [et-tevfīḳ] İşi rāst getirmek maʿnāsınadır; yukālu: وَفَّقَ أَمْرَهُ إِذَا جَعَلَهُ مُوَافِقًا Ve bir adamın delīl ve huccetini musīb kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَفَّقَهُ اللهُ أَيْ أَصَابَهُ فِي الْحُجَّةِ

اَلْإِسْتِيفَاقُ [el-istīfāḳ] Hudā-yı müteʿālden tevfīk niyāz eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَوْفَقْتُ اللهَ أَيْ سَأَلْتُهُ التَّوْفِيقَ وَيُقَالُ إِنَّهُ لَمُسْتَوْفَقٌ لَهُ بِالْحُجَّةِ بِفَتْحِ الْفَاءِ إِذَا أَصَابَ فِيهَا

اَلتَّوَفُّقُ [et-teveffuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tevfīke mazhar olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا يَتَوَفَّقُ عَبْدٌ إِلَّا بِتَوْفِيقِهِ

[و ق ق]

اَلْوَقُّ [el-vaḳḳ] (شَقٌّ [şaḳḳ] vezninde) Göçegen kuşu ötmek maʿnāsınadır; yukālu: وَقَّ الصُّرَدُ وَقًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَاحَ

اَلْوَقْوَاقُ [el-vaḳvāḳ] (ثَرْثَارٌ [serşār] vezninde) Korkak adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَقْوَاقٌ أَيْ جَبَانٌ Ve bir şecer adıdır ki ondan yazı yazacak divitler ittihāz olunur. Bu şecer Hindistān tarafında olur. Ve

وَقْوَاقٌ [Vaḳvāḳ] Çin ülkesinden yukarıcada bir memleketin ismidir. Mütercim der ki baʿzı cogrāfiyye kitāblarında وَقْوَاقٌ [Vaḳvāḳ] bir cezīre ismi olup onda şecere-i وَقْوَاقٌ [vaḳvāḳ] nābit olmak üzere mersūm ve o şecerenin vasfında ʿacāʾib-i hikāyāt merkūmdur.

اَلْوَقْوَقَةُ [el-vaḳveḳat] (وَعْوَعَةٌ [vaʿveʿat] vezninde) Köpekler ürüşmek ve kuşlar cıvıldaşmak maʿnālarınadır; yukālu: اَلْكِلَابُ تُوَقْوِقُ أَيْ تَنْبَحُ وَيُقَالُ اَلطَّيْرُ تُوَقْوِقُ أَيْ تُصَوِّتُ

اَلْوَقْوَاقَةُ [el-vaḳvāḳat] (ثَرْثَارَةٌ [serşāret] vezninde) Yanşak ve pür-gūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَقْوَاقَةٌ أَيْ مِكْثَارٌ

[و ل ق]

اَلْوَلْقُ [el-velḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَقَ الرَّجُلُ وَلْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَسْرَعَ Ve āhestece dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَقَ فُلَانًا بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ خَفِيفًا Ve kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَلَقَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve bir düzeye gitmek yāhūd bir düzeye yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَلَقَ فِي السَّيْرِ أَوِ الْكَذِبِ إِذَا اسْتَمَرَّ Kāle'ş-şārih ve minhu kuriʾe kavluhu taʿālā: ﴿إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ﴾ بِفَتْحِ التَّاءِ وَكَسْرِ اللَّامِ قَالَ الرَّاغِبُ أَيْ تُسْرِعُونَ الْكَذِبَ

اَلْوَلَقَى [el-veleḳā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Nākaya mahsūs pek pek yelmeğe denir; yukālu: نَاقَةٌ تَعْدُو الْوَلَقَى أَيِ الْعَدْوَ فِيهِ شِدَّةٌ Ve revende ve çālāk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ وَلَقَى أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْوَلِيقَةُ [el-velīḳat] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Un ve süt ve sāfī yağla yaptıkları bulamaç aşına denir.

اَلْأَوْلَقُ [el-evlaḳ] (hemzenin ve lām'ın fethiyle) Deliliğe denir, ʿalā-kavlin deliliğe şebīh bir ʿārızaya denir ki murād çalıksı olmaktır; yukālu: أَخَذَهُ الْأَوْلَقُ أَيِ الْجُنُونُ أَوْ شِبْهُهُ Şārih der ki İmām Fārisī bunu أَفْعَلُ [efʿal] vezninde ve İbn Berrī فَوْعَلٌ [fevʿal] vezninde takyīd eyledi. Pes evvele göre sürʿat maʿnāsına olan وَلْقٌ [velḳ]ten olur أَفْكَلُ gibi ismdir ve sānīye göre cünūn maʿnāsına olan أَلْقٌ [elḳ]ten olur. Ve müʾellif bunu "أ،ل،ق" māddesinde dahi sebt eyledi ihtilāfa bināʾen.

اَلْمَأْلُوقُ [el-meʾlūḳ] (مَأْلُوفٌ [meʾlūf] vezninde) ve

اَلْمُؤَوْلَقُ [el-muʾevlaḳ] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Dīvāneye yāhūd çalık ʿaklı sebük-ser adama denir ki ʿaklı yılık taʿbīr olunur. Ve yılık taʿbīri bu māddeden meʾhūz ve muharref olmak muhtemeldir.مُؤَوْلَقٌ [muʾevlaḳ] kelimesi أَوْلَقَ māddesinden ism-i mefʿūldür; yukālu: أُلِقَ الرَّجُلُ وَأُولِقَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَأْلُوقٌ وَمُؤَوْلَقٌ أَيْ مَجْنُونٌ أَوْ شَبِيهُهُ

وَالِقٌ [Vāliḳ] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Esmādandır: Cendel b. Vāliḳ tābiʿī-i Kūfīdir.

اَلْوَالِقِيُّ [el-Vāliḳiyy] Ḫuzāʿa kabīlesine mahsūs bir feresin ismidir.

[و م ق]

اَلْوَمْقُ [el-vemḳ] (نَمْقٌ [nemḳ] vezninde) ve

اَلْمِقَةُ [el-miḳat] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Sevmek maʿnāsınadır; yukālu: وَمِقَهُ وَمْقًا وَمِقَةً مِنَ الْبَابِ السَّادِسِ إِذَا أَحَبَّهُ

اَلْوَامِقُ [el-vāmiḳ] (ism-i fāʿildir); yukālu: هُوَ مَامِقٌ لَهُ أَيْ مُحِبٌّ

اَلتَّوَمُّقُ [et-tevemmuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Muhabbet izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: يَتَوَمَّقُهُ أَيْ يَتَوَدَّدُهُ

[و ه ق]

اَلْوَهَقُ [el-vehaḳ] (fethateynle ve hā'nın sükūnuyla cāʾizdir) Ucu ilmekli ipe ve urgana denir ki kemend taʿbīr olunur; cemʿi أَوْهَاقٌ [evhāḳ] gelir, ʿalā-kavlin muʿarrebdir; yukālu: طَرَحَ فِي عُنُقِهِ الْوَهَقَ وَهُوَ الْحَبْلُ يُرْمَى فِي أُنْشُوطَةٍ فَتُؤْخَذُ بِهِ الدَّابَّةُ وَالْإِنْسَانُ Mütercim der ki muʿarrebātta vehek-i Fārisī muʿarrebi olmak üzere mersūmdur. Ve

وَهْقٌ [vehḳ] [نَهْقٌ [nehḳ] vezninde) Alıkomak, habs maʿnāsınadır; yukālu: وَهَقَهُ عَنْهُ يَهِقُهُ وَهْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَبَسَهُ

اَلْمُوَاهَقَةُ [el-muvāheḳat] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Yoldaşlara hem-pā olup berāberce yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَذِهِ النَّاقَةُ تُوَاهِقُ الْأُخْرَى أَيْ تُوَاغِدُ وَتُوَاضِخُ Ve deve boynunu uzatarak āher deve ile yarışır gibi eşip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: اَلْبَعِيرُ يُوَاهِقُ الْآخَرَ أَيْ يَمُدُّ كُلُّ وَاحِدٍ أَعْنَاقَهُ فِي السَّيْرِ وَيُبَارِي

اَلتَّوَهُّقُ [et-tevehhuḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adamı kelāmda muztarr ve mütehayyir kılmak maʿnāsınadır ki ne söyleyeceğini bilmez olur; yukālu: تَوَهَّقَ فُلَانًا فِي الْكَلَامِ إِذَا اضْطَرَّهُ إِلَى مَا يَتَحَيَّرُ فِيهِ Ve çakıl taşları pek kızmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَهَّقَ الْحَصَى إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ

اَلتَّوَاهُقُ [et-tevāhuḳ] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle bir işte berāberleşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاهَقُوا إِذَا اسْتَوَوْا فِي الْفِعَالِ Ve develer yarışır gibi birbirine kızışıp yürüyüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاهَقَتِ الرِّكَابُ إِذَا تَسَايَرَتْ نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'L-HĀ'
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[ه ب ر ق]

اَلْهَبْرَقِيُّ [el-hebreḳiyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) ve

اَلْهِبْرِقِيُّ [el-hibriḳiyy] (هِبْرِزِيٌّ [hibriziyy] vezninde) Demirciye denir, حَدَّادٌ [ḥaddād] maʿnāsına. Ve kuyumcuya denir, صَائِغٌ [ṣāʾiġ] maʿnāsına. Ve yaban öküzüne denir, ثَوْرٌ وَحْشِيٌّ [s̱evr vaḥşiyy] maʿnāsına.

[ه ب ل ق]

اَلْهَبَلَّقُ [el-hebellaḳ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Bodur adama denir.

[ه ب ن ق]

اَلْهُبْنُقُ [el-hubnuḳ] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْهُبْنُوقُ [el-hubnūḳ] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْهِبْنِيقُ [el-hibnīḳ] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde ve bunda hā'nın fethiyle cāʾizdir) ve

اَلْهَبَيْنَقُ [el-hebeynaḳ] (سَمَيْدَعٌ [semeydaʿ] vezninde) ve

اَلْهُبَانِقُ [el-hubāniḳ] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] veznide) Tāze delikanlı hizmetkāra denir.

هَبَنَّقٌ [hebennaḳ] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] veznide) Ahmak ve bī-magz adama denir. Ve bodur kişiye denir; yukālu: هُوَ هَبَنَّقٌ أَيْ أَحْمَقُ وَكَذَا قَصِيرٌ

هَبَنَّقَةٌ [Hebenneḳat] (عَمَلَّسَةٌ [ʿamelleset] vezninde) Ẕu'l-Vedeʿāt Yezīd b. Ṣervān nām ahmak-ı meşhūrun lakabıdır, niteki "و،د،ع" māddesinde beyān olundu.

اَلْهُبْنُوقَةُ [el-hubnūḳat] (hā'nın zammıyla) Düdüğe denir, مِزْمَارٌ [mizmār] maʿnāsına.

Müfredāt-ı sāʾirede gemilerde çalınan düdük ile müfesserdir ki Türkīde sipsi ve Fārisīde şīne dedikleridir.

اَلْهَبْنَقَةُ [el-hebneḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Uyulukların iç yüzlerini birbirinden ayırarak yere döşeyip oturmağa denir; yukālu: يُهَبْنِقُ فِي الْجُلُوسِ هَبْنَقَةً وَيُقَالُ يَجْلِسُ الْهَبْنَقَةَ وَهِيَ أَنْ تُلْزِقَ بُطُونَ فَخِذَيْكَ بِالْأَرْضِ إِذَا جَلَسْتَ وَتَكَفَّهُمَا

[ه د ل ق]

اَلْهِدْلِقُ [el-hidliḳ] (زِبْرِجٌ [zibric] veznince) Un eleğine denir, مُنْخُلٌ [munḫul] maʿnāsına. Ve sölpük ve müsterhī nesneye denir. Ve avurdu büyük deveye denir.

اَلْهِدْلِقَةُ [el-hidliḳat] (زِبْرِجَةٌ [zibricet] vezninde) Devenin alt çenesinde olan sarkık tüylere denir.

[ه ر ق]

اَلْهِرَاقَةُ [el-hirāḳat] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Su dökmek maʿnāsınadır; yukālu: هَرَاقَ الْمَاءَ يُهَرِيقُهُ بِفَتْحِ الْهَاءِ هِرَاقَةً إِذَا صَبَّهُ وَأَصْلُهُ أَرَاقَ إِرَاقَةً Kemā se-yuzkeru.

اَلْإِهْرَاقُ [el-ihrāḳ] (hemzenin kesriyle) هِرَاقَةٌ [hirāḳat] maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَقَ الْمَاءَ يُهْرِقُهُ إِهْرَاقًا عَلَى وَزْنِ أَكْرَمَ يُكْرِمُ إِكْرَامًا إِذَا صَبَّهُ

اَلْإِهْرِيَاقُ [el-ihriyāḳ] (hemzenin ve rāʾnın kesriyle) إِهْرَاقٌ [ihrāḳ] maʿnāsınadır; yukālu: أَهْرَاقَهُ يُهْرِيقُهُ بِضَمِّ الْيَاءِ وَسُكُونِ الْهَاءِ وَكَسْرِ الرَّاءِ إِهْرِيَاقًا فَهُوَ مُهَرِيقٌ بِضَمِّ الْمِيمِ وَفَتْحِ الْهَاءِ وَكَسْرِ الرَّاءِ وَذَاكَ مُهْرَاقٌ بِضَمِّ الْمِيمِ وَفَتْحِ الْهَاءِ وَمُهْرَاقٌ بِضَمِّ الْمِيمِ وَسُكُونِ الْهَاءِ إِذَا صَبَّهُ وَأَصْلُهُ أَيْ أَصْلُ هَرَاقَ الْمَاءَ يُهَرِيقُ هِرَاقَةً أَرَاقَ يُرِيقُ إِرَاقَةً كَأَجَابَ يُجِيبُ إِجَابَةً وَأَصْلُ يُرِيقُ يُرْيِقُ كَيُكْرِمُ وَأَصْلُ يُرْيِقُ يُأْرِيقُ عَلَى وَزْنِ يُؤَكْرِمُ Hulāsası budur ki هِرَاقَةٌ [hirāḳat] كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde ifʿāl bābından masdardır.

Bu māddede üç lügat vardır. Biri lügat-ı mezbūredir ki hemze hāʾya kalb olundu,niteki أَرَحْتُ ve هَرَحْتُ derler, zīrā kelām-ı ʿArabda mütekellim sīgasında أَنَا أُرِيقُهُ istiʿmāl olunmadı, belki hemzeteynin ictimāʿını sakīl gördüklerinden hāʾya kalb edip أُهَرِيقُهُ dediler. Ve lügat-ı sāniye -أَهْرَقَ-يُهْرِقُ-إِهْرَاقًا" ʿunvānında istiʿmāl olunmaktır; "أَكْرَمَ-يُكْرِمُ-إِكْرَامًا" gibi, vaktā ki hemzeyi vech-i mezkūr üzere hāʾya kalb eylediler ise hāʾyı nefs-i kelimeden gibi lāzım kılıp üzerine elif idhāl ve hāʾnın lüzūmunu ʿaynü'l-fiʿli hazf eylemekten ʿivaz eylediler, zīrā أَهْرَقَ fi'l-asl أَرْيَقَ idi. Ve lügat-ı sālise "أَهْرَاقَهُ-يُهْرِيقُهُ-إِهْرِيَاقًا" ʿunvānındadır, niteki "أَطَاعَ-يُطِيعُ-إِطَاعَةً" sīgasında -إِسْطَاعَ" "يُسْطِيعُ-إِسْطِيَاعًا derler, māzīde hemzenin fethi ve muzāriʿde yāʾnın zammıyla ki sīn'i ʿaynü'l-fiʿlin hareke-i mahzūfesinden taʿvīz eylediler ve ism-i fāʿilinde مُهَرِيقٌ [muherīḳ] denir, mīm'in zammı ve hāʾnın fethi ve rāʾnın kesri ve meddiyle ve ism-i mefʿūlünde مُهَرَاقٌ derler mīm'in zammı ve hāʾnın fethi ve sükūnuyla. Ve maʿlūm ola ki يُهَرِيقُ lafzının ki lügat-ı evvelin muzāriʿidir, yāʾnın zammı ve hāʾnın fethiyle vezni يُهَفْعِلُ dür. Ve مُهَرَاقٌ [muherāḳ] lafzının ki mīm'in zammı ve hāʾnın fethiyle ism-i mefʿūlüdür, مُهَفْعِلٌ [muhefʿil] dir. Ammā يَهْرِيقُ ve مُهْرَاقٌ [muhrāḳ] kelimeleri ki hāʾnın sükūnuyladır, tekellümleri mümkin değildir, zīrā hāʾ ve fāʾ ikisi de sākinlerdir,ammā hāʾnın sükūnu zāhirdir ve fāʾnın sükūnu rā-i sākineden bedel olduğuna mebnīdir. Ve ʿArablar هَرِيقُوا عَلَيْكُمْ أَوَّلَ اللَّيْلِ derler emr bünyesiyle إِنْزِلُوا maʿnāsını irāde ederler. Müʾellifin hulāsa-i murādı minvāl-i muharrerdir. *Şāfiye* şerhinde dahi bu resme mestūrdur ki musannif yaʿnī İbn Ḥācib أَرَاقَ kelimesi-

nin hemzesi hā'ya ibdāl olunduktan sonra hā'yı nefs-i fāʾü'l-fiʿl tevehhümüne mebnī evveline hemze idhāl ve hā'yı iskānla أَهْرَاقَ-يُهْرِيقُ diyenleri taglīt eylemiştir. Ve bu ānifen zikr olunan vech-i sānī olacaktır, إِسْطَاعَ-يُسْطِيعُ-إِسْطِيَاعًا gibi ki "ط،و،ع" māddesinde zikr olundu. Ve *Miṣbāḥ*'ta müʾellifin zikr eylediği vech-i evveli دَحْرَجَ bābından ʿadd eylemiştir. هَرَاقَ kelimesinin aslı هَرْيَقَ idi دَحْرَجَ [daḥrece] vezninde, onun için muzāriʿde hāʾ meftūh olur, يُدَحْرِجُ kelimesinde dāl meftūh olduğu gibi. Kezālik ism-i fāʿilinde ve ism-i mefʿūlünde dahi meftūh olur. Ve emr-i hāzırında هَرِقْ denir hā'nın fethi ve rā'nın kesriyle,aslı هَرْيِقْ idi دَحْرِجْ [daḥric] vezninde. Ve baʿzen hāʾ ile hemzeyi cemʿ edip أَهْرَاقَهُ-يُهْرِيقُهُ derler hā-yı sākine ile, güyā ki hemze fi'l-asl yā'nın harekesinden ʿivaz olmuştur. Ve li-hāzā bu ziyāde ile fiʿl-i humāsī olmaz. Ve sāhib-i *Tehẕīb* bunu tahtiʾe eyledi. Ve baʿzılar hā'yı asliyye iʿtibārıyla sülāsīden هَرَقْتُهُ-هَرْقًا dediler ki bāb-ı sālistendir,lākin müʾellif ve Cevherī bu kavle iltifāt eylemedi. Pes vech-i vecīh kavl-i evveldir ki müʾellife göre إِقَامَةٌ bābından ve *Miṣbāḥ*'a göre دَحْرَجَةٌ bābındandır ki masdarı yine هِرَاقَةٌ [hirāḳat]tır, aslı هِرْيَاقٌ idi, دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde, yāʾ hazf olunup āherine hāʾ ʿivaz olmuştur. Ve emr-i hāzırında "هَرِقْ-هَرِيقَا هَرِيقُوا" derler.

اَلْمُهْرَقُ [el-muhraḳ] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Sahīfeye denir ki yazı yazılır.Ve bu muʿarrebdir, cemʿi مَهَارِقُ [mehāriḳ]tir. Mütercim der ki mühre-kerde muʿarrebidir ki mührelenmiş kāgıd demektir. Ve

مُهْرَقٌ [muhraḳ] Mühre tahtası gibi düz ve hemvār ovaya ıtlāk olunur.

اَلْمُهْرَوْرِقُ [el-muhrevriḳ] إِهْرِيرَاقٌ [ihrīrāḳ]tan ism-i fāʿildir, şiddetle dökülen sağanaklı yağmura vasf olur; yukālu: مَطَرٌ مُهْرَوْرِقٌ أَيْ صَبِّبٌ

اَلتَّهْرِيقُ [et-tehrīḳ] Bir nesneyi çok dökmek maʿnāsınadır; yukālu; ve minhu tekūlu'l-ʿArab: هَرِّقْ عَلَى خَمْرِكَ أَيْ تَثَبَّتْ Yaʿnī "Gereği gibi tesebbüt ve istihkām eyle, aslā zeyg eyleme!" diyecek yerde هَرِّقْ عَلَى خَمْرِكَ derler, kimseden bāk u pervā eyleme, sekr ve neşʾen üzere bir kat dahi ziyāde eyle demektir, baʿdehu bununla tesebbütten kināye eylediler.

اَلْمُهْرُقَانُ [el-muhruḳān] (mīm'in ve rā'nın zammıyla مُسْحُلَانٌ [musḥulān] vezninde) ve

اَلْمَهْرَقَانُ [el-mehreḳān] (mīm'in ve rā'nın fethiyle مَلْكَعَانٌ [melkeʿān] vezninde ve mīm'in zammı ve rā'nın fethiyle de lügattır) Deryāya denir, bahr maʿnāsına, ʿalākavlin sāhilden deryānın medd ile taştığı mevziʿe denir;إِهْرَاقٌ [ihrāḳ]tan meʾhūzdur. Ve

مُهْرُقَانُ [Muhruḳān] (mīm'in ve rā'nın zammıyla) Sāhil-i Baḥr-i Baṣra'da bir belde adıdır, māhī-rūyān muʿarrebidir ki balık çehreli demek olur. Mütercim der ki māh-rūyān muʿarrebi olmak dahi rūşendir.

هَوْرَقَانُ [Hevreḳān] (عَسْقَلَانُ [ʿasḳalān] vezninde) Merv kazāsında bir karyedir.

اَلْهِرْقُ [el-hirḳ] (hā'nın kesriyle) Eski sevbe denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ هِرْقٌ أَيْ ثَوْبٌ خَلَقٌ

[ه ر ز ق]

هُرْزُوقَى [hurzūḳā] (hā'nın ve zā-yı muʿcemenin zammı ve kasr ile) Habs ve tescīn maʿnāsına ismdir. Şārihin beyānına göre lügat-ı Nebaṭīdir, zāy'ın takdīmiyle

de lügattır, ʿadem-i insirāfı ʿalemiyyet ve elif-i teʾnīse mebnīdir.

اَلْمُهَرْزَقُ [el-muherzaḳ] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Mahbūs maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre bu mādde mutasarrıf olmayarak bu resme mesmūʿdur.

[ه ز ق]

اَلْهَزِقُ [el-heziḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Raʿd-ı şedīde denir.

اَلْإِهْزَاقُ [el-ihzāḳ] (hemzenin kesriyle) Çok gülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْزَقَ فِي الضَّحِكِ إِذَا أَكْثَرَ مِنْهُ

اَلْمِهْزَاقُ [el-mihzāḳ] (ميثاق [mīṯāḳ] vezninde) Güleğen hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِهْزَاقٌ أَيْ كَثِيرَةُ الضَّحِكِ Ve bir yerde karār etmez olan sebük-meşreb ve yelkovan karıya denir.

اَلْهَزِقَةُ [el-heziḳat] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) مِهْزَاقٌ [mihzāḳ] maʿnāsınadır; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِهْزَاقٌ وَهَزِقَةٌ أَيْ لَا تَسْتَقِرُّ فِي مَوْضِعٍ

اَلْهَزَقُ [el-hezaḳ] (fethateynle) Cünbüş ve neşāt maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ هَزَقٌ أَيْ نَشَاطٌ

[ه ز ر ق]

اَلْهَزْرَقَةُ [el-hezreḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pek çirkīn gülmeğe denir; yukālu: تَنْفِرُ النَّاسُ هَزْرَقَتَهُ وَهِيَ أَسْوَأُ الضَّحِكِ

هُزْرُوقَى [huzrūḳā] هُرْزُوقَى [hurzūḳā] vezninde ve mürādifidir ve ondan musahhaf değildir.

اَلْمُهَرْزَقُ [el-muhezraḳ] مُهَرْزَقٌ [muherzaḳ] vezninde ve mürādifidir.

[ه ط ق]

اَلْهَطَقُ [el-heṭaḳ] (fethateynle) Tīz tīz yürümeğe denir; yukālu: مَا هَذَا الْهَطَقُ أَيْ سُرْعَةُ الْمَشْيِ

[ه ف ت ق]

اَلْهَفْتَقُ [el-heftaḳ] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hefte muʿarrebidir ki yedi günden ʿibārettir, أُسْبُوعٌ [usbūʿ] maʿnāsınadır.

[ه ق ق]

اَلْهَقْهَقَةُ [el-haḳheḳat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Şiddetle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُهَقْهِقُ الرَّجُلُ أَيْ يَسِيرُ شَدِيدًا Ve bir kavmin kirāmına baʿdehu liʾām ve sefilesine bir mikdārca ʿatiyye tevzīʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَقْهَقَ فِي الْقَوْمِ إِذَا خَوَّصَ فِيهِمْ بِشَيْءٍ مِنَ عَطَاءٍ Şārih ḍād-ı muʿceme ile تُخَوِّضَ nüshasını tahtiʾe eylemiştir.

اَلْهَقُّ [el-haḳḳ] (شَقٌّ [şaḳḳ] vezninde) Cimāʿa cehd ile hatunu bī-tāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَقَّ الْمَرْأَةَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَهَدَهَا بِالْجِمَاعِ

اَلْهُقُقُ [el-huḳuḳ] (zammeteynle) Pek çok cimāʿ eden kimselere denir; yukālu: هُمْ هُقُقٌ أَيْ نَيَّاكُونَ

اَلْهَقْهَاقُ [el-haḳhāḳ] (ثَرْثَارٌ [serṯār] vezninde) Umūr ve mesālihinde katʿā fātir ve mütekāsil olmayıp mukaddim ve sāʿī olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَقْهَاقٌ أَيْ مُنْكَمِشٌ فِي أُمُورِهِ

[ه ل ق]

اَلْهَلْقُ [el-helḳ] (خَلْقٌ [ḫalḳ] vezninde) ve

اَلتَّهَلُّقُ [et-tehelluḳ] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَقَ الرَّجُلُ هَلْقًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَتَهَلَّقَ تَهَلُّقًا إِذَا أَسْرَعَ

اَلْهَلَقَى [el-heleḳā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) وَلَقَى [veleḳā] maʿnāsınadır ki nākanın şiddetle yelmesine denir.

[ه م ق]

اَلْهَمِقُ [el-hemiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ter ü tāze ve ipek gibi yumuşak çayıra denir.

Ve çok ota denir. Ve kuru otluğa denir.

اَلْهِمِقَّى [el-himiḳḳā] (hā'nın kesri ve mīm'in kesri ve fethateynle زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Gāh o yana gāh bu yana mestāne gibi yürümeğe denir; yukālu: يَمْشِي الْهِمِقَّى وَهُوَ مَشْيٌ عَلَى جَانِبٍ مَرَّةً وَعَلَى أُخْرَى مَرَّةً

اَلْهَمَقِيقُ [el-hemeḳīḳ] (حَمَصِيصٌ [ḥameṣīṣ] vezninde) Bir nevᶜ nebāt adıdır.

اَلْهَمْقَاقُ [el-hemḳāḳ] (hā'nın fethi ve zammıyla) Bir cins dānedir ki Belᶜam cibālinde nābit olur, kavurup takviyet-i cimāᶜ için ekl ederler; müfredi هَمْقَاقَةٌ [hemḳāḳat]tır.

اَلْمُهَمَّقُ [el-muhemmaḳ] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Öğünmüş sevīka denir.

اَلْهِمَقُّ [el-himaḳḳ] (خِدَبٌّ [ḫidebb] vezninde) Çolpa ve selgi ve perīşān ahmak adama denir; yukālu: رَجُلٌ هِمَقٌّ أَيْ أَحْمَقُ مُضْطَرِبٌ

[ه م ل ق]

اَلْهَمْلَقَةُ [el-hemleḳat] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هَمْلَقَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ه ن ق]

اَلْهَنَقُ [el-henaḳ] (fethateynle) Kalb sıkıntısı gibi hālet-i inkıbāza denir ki insāna ᶜārız olur; tekūlu: أَخَذَنِي الْهَنَقُ وَهُوَ شِبْهُ ضَجَرٍ يَعْتَرِي الْإِنْسَانَ

[ه ن د ل ق]

اَلْهَنْدَلِيقُ [el-hendelīḳ] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Çok sözlü pür-gūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَنْدَلِيقٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْكَلَامِ

[ه و ق]

اَلْهَوْقَةُ [el-hevḳat] (hā'nın fethiyle) أَوْقَةٌ [evḳat] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ه ي ق]

اَلْهَيْقُ [el-heyḳ] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْهَيْقَمُ [el-heyḳam] (ziyāde-i mīm'le) Erkek devekuşuna denir. Ve

هَيْقٌ [heyḳ] İnce uzun adama denir.

اَلْأَهْيَقُ [el-ehyaḳ] (أَحْمَقُ [aḥmaḳ] vezninde) Uzun boyunlu insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ أَهْيَقُ أَيِ الطَّوِيلُ الْعُنُقِ

FASLU'L-YĀᵓİ'T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ر ق]

اَلْيَرَقَانُ [el-yereḳān] (fetehātla ve rā'nın sükūnuyla) Ekine ᶜārız olur bir güne āfet ismidir, Türkīde san vurmuş ve sam çalmış taᶜbīr olunur, kezālik insāna ᶜārız olur bir güne maraz ismidir ki ikisine de sarılık taᶜbīr olunur, niteki "أ،ر،ق" māddesinde beyān olundu. Müᵓellif orada يَرَقَانٌ أَسْوَدُ ve يَرَقَانٌ أَصْفَرُ taᶜbīriyle iki güneye taksīm eylemişti ve meşhūru dahi budur, lākin *Teẕkire-i Dāvūd*'da bu fakīr gördüm ki bir dahi ahzar nevᶜi olur imiş ve o Hindistān'dan gayrı diyārda kalīlü'l-vukūᶜ imiş ve sebebi asfer ve esvedin ictimāᶜı imiş.

اَلْمَأْرُوقُ [el-meᵓrūḳ] ve

اَلْمَيْرُوقُ [el-meyrūḳ] Yarakān ᶜilletine uğramış adama ve ekine denir; yukālu: رَجُلٌ وَزَرْعٌ مَأْرُوقٌ وَمَيْرُوقٌ إِذَا أَصَابَهُمَا الْيَرَقَانُ Baᶜzı nüshada وَرَقٌ ve baᶜzında رِزْقٌ ᶜunvānında mersūm olmakla onlar da sālihtir.

اَلْيَارَقُ [el-yāraḳ] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Yassı dest-bende denir ki nisvān-ı ᶜAraba mahsūs bileziktir. Şārihin beyānına göre yāre muᶜarrebidir.

[ي ق ق]

اَلْيَقَقُ [el-yeḳaḳ] (yā'nın ve ḳāf'ın fethiyle) Hurmā göbeği dedikleri nesneye denir, جُمَّارُ النَّخْلِ [cummāru'n-naḫl] maᶜnāsına; يَقَقَةٌ [yeḳaḳat] ondan ahasstır ki bir pāresine ve bir lokmasına denir. Ve

يَقَقٌ [yeḳaḳ] Pamuğa denir. Ve pāk ak olan şeyᵓe denir ve teᵓkīden vasf ederler; yukālu: أَبْيَضُ يَقَقٌ أَيْ جِدًّا

اَلْيَقِقُ [el-yeḳiḳ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek ak olan şeyᵓe denir; yukālu: شَيْءٌ يَقِقٌ أَيْ شَدِيدُ الْبَيَاضِ Şārih der ki evvelki Kisāᵓī ve sānī İbnu's-Sikkīt rivāyetidir.

اَلْيَقَايِقُ [el-yeḳāyiḳ] يَقَقٌ [yeḳaḳ] lafzından cemᶜdir; yukālu: بِيضٌ يَقَايِقُ أَيْ شَدِيدَةُ الْبَيَاضِ

اَلْيُقُوقَةُ [el-yuḳūḳat] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Pek ak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: يَقَّ الشَّيْءُ يَقَّ يُقُوقَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ابْيَضَّ

[ي ل ق]

اَلْيَلَقُ [el-yelaḳ] (fethateynle) Ak nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ يَلَقٌ أَيْ أَبْيَضُ

اَلْيَلَقَةُ [el-yeleḳat] (سَمَكَةٌ [semeket] vezninde) Ak tüylü keçiye denir.

[ي ل م ق]

اَلْيَلْمَقُ [el-yelmaḳ] (yā'nın ve mīm'in fethiyle) Yelme-i Fārisī muᶜarrebidir, kaftana denir, قَبَاءٌ [ḳabāᵓ] maᶜnāsına;cemᶜi يَلَامِقُ [yelāmiḳ]tir. Ve bu "ل،م،ق" māddesinde dahi zikr olundu, lākin müᵓellif mādde-i mezkūrede buna tasaddī eylememiştir. Kaldı ki asl Fārisīde yelme, kapama taᶜbīr olunan kaftana denir.

[ي ن ق]

يَنَاقُ [Yenāḳ] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Rūm ser-ᶜaskerlerinden birinin ismidir ki zamān-ı hilāfet-i Ṣiddīḳ-i Ekber'de katl ve ser-i maktūᶜu dīvān-ı hilāfette galtān oldu.

يَنَّاقٌ [Yennāḳ] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Etbāᶜ-ı tābiᶜīnden Ḥasen b. Muslim'in ceddi ismidir ki sahābīdir.

BĀBU'L-KĀF
(بَابُ الْكَافِ)

ك

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب ك]

أَأْبَكُ [E'bek] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْأَبَكُ [el-ebek] (fethateynle) Bir adamın vücūdu pek etli semiz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبِكَ الرَّجُلُ أَبَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ لَحْمُهُ

اَلْأَبِكُ [el-ebik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِئْبَكُ [el-mi'bek] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Ahmak adama ıtlāk olunur; yukālu: إِنَّهُ لَعَفِكٌ أَبِكٌ وَمِعْفَكٌ مِئْبَكٌ أَيْ أَحْرَقُ عَفِقٌ [Ve] [ᶜafiḳ] dahi bu maᶜnāya olmakla teᵓkīd olur.

[أ ر ك]

اَلْأَرَاكُ [el-erāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir kıtᶜa arza denir. Ve ᶜArafāt'ta Nemire kurbünde bir mevziᶜ adıdır, Nuᶜmānu'l-Erāk ve Vādi'l-Erāk dedikleridir. Ve Huẕeyl kabīlesi yurdunda bir dağın adı-dır. Ve

أَرَاكٌ [erāk] Ekşi ota denir, حَمْضٌ [ḥamḍ] maᶜnāsına ki murād mülūhat ve merāreti olan ottur, deve kısmının fākihesidir. Ve حَمْضٌ [ḥamḍ] nevᶜinden bir şecer ismi-dir ki dallarıyla istiyāk olunur, Türkīde misvāk ağacı derler, Yemen tarafına mah-sustur; cemᶜi أُرُكٌ [uruk] gelir zammeteynle ve أَرَائِكُ [erāᵓik] gelir.

اَلْإِرْكُ [el-irk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ekşi ota denir, حَمْضٌ [ḥamḍ] maᶜnāsına; ve yukālu: عُشْبٌ لَهُ إِرْكٌ أَيْ تُقِيمُ فِيهِ الْإِبِلُ Zīrā deve kısmı şūr otluktan pek mahzūz olur.

اَلْأَرَاكِيَّةُ [el-erākiyyet] (hemzenin fethiy-le) Misvāk ağacı otlayan develere denir; yukālu: إِبِلٌ أَرَاكِيَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَرْعَى الْأَرَاكَ

اَلْأَرِكَةُ [el-eriket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Misvāk ağacı çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ أَرِكَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْأَرَاكِ Ve misvāk ağacı otlamaktan hasta olan develere denir; cemʿi أَرَاكَى [erākā] gelir, طَلَاحَى [ṭalāḥā] gibi.

اَلْأَرِكُ [el-erik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُؤْتَرِكُ [el-muʾterik] (مُؤْتَلِفٌ [muʾtelif] vezninde) Misvāk ağacının kuruluğuna denir ki firāvān ve birbirine sarmaşık ola; yukālu: أَرَاكٌ أَرِكٌ وَمُؤْتَرِكٌ أَيْ كَثِيرٌ مُلْتَفٌّ

اَلْأَرَكُ [el-erek] (fethateynle) Deve أَرَاكٌ [erāk] ağacı otlamaktan karnı ağrıyıp hasta olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرِكَتِ الْإِبِلُ أَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَتْ مِنْ أَكْلِ الْأَرَاكِ فَهِيَ أَرِكَةٌ وَأَرَاكَى Ve

أَرَكٌ [erek] Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرِكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلْأُرُوكُ [el-urūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bu dahi deve أَرَاكٌ [erāk] ağacı otlamaktan hasta olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَتِ الْإِبِلُ أُرُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اشْتَكَتْ مِنْ أَكْلِ الْأَرَاكِ وَيُقَالُ أُرِكَتِ الْإِبِلُ عَلَى الْمَجْهُولِ Ve deve أَرَاكٌ [erāk] ağacı otlamak yāhūd dāʾimī onu otlayıp durmak yāhūd mutlakan uğradığı ağacı otlayıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَتِ الْإِبِلُ أُرُوكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا رَعَتِ الْأَرَاكَ أَوْ لَزِمَتْهُ وَأَقَامَتْ فِيهِ تَأْكُلُهُ أَوْ هُوَ أَنْ تُصِيبَ أَيَّ شَجَرٍ كَانَ فَتُقِيمَ فِيهِ Ve bir husūsta lecc ve ısrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا لَجَّ Ve bir işte kıçınılıp gerilenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَأَخَّرَ Ve yaranın şişi çekilip onulmağa yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَ الْجُرْحُ إِذَا سَكَنَ وَرَمُهُ وَتَمَاثَلَ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve bir nesneyi bir kimse ʿuhdesine ilzām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَ الْأَمْرَ فِي عُنُقِهِ إِذَا أَلْزَمَهُ

اَلْأَرْكُ [el-erk] (تَرْكٌ [terk] vezninde) Deveye أَرَاكٌ [erāk] ağacı otlatmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَرَكْتُ الْإِبِلَ أَرْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَعَيْتَهَا الْأَرَاكَ Ve

أَرْكٌ [Erk] Sīstān kazāsında bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُؤْرِكُ [el-muʾrik] إِيرَاكٌ [īrāk]tan ism-i fāʿildir. أَرَاكٌ [erāk] ağaçlığında yurt tutup devesine onu otlatır olan adama denir; ve minhu yukālu: قَوْمٌ مُؤْرِكُونَ أَيْ نَازِلُونَ بِالْأَرَاكِ يَرْعَوْنَهَا

اَلْأَرِيكَةُ [el-erīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Zifāf-hānede kurulan serīre denir. Yāhūd mutlakan ittikā olunacak nesneye denir, serīr ve minassa ve firāş gibi. Yāhūd gelin için nasb olunan kubbe yāhūd çadır içre tertīb eyledikleri ʿālī ve müzeyyen tahta denir ve eger onda serīr olmaz ise ona حَجَلَةٌ [ḥacelet] denir; cemʿi أَرِيكٌ [erīk] gelir hā'sız ve أَرَائِكُ [erāʾik gelir. Ve bu ikāmet maʿnāsından meʾhūzdur; ve minhu yukālu: هُمْ مُتَّكِؤُونَ عَلَى الْأَرَائِكِ مَعَ بِيضٍ كَالتَّرَائِكِ فَالْأَرِيكَةُ سَرِيرٌ فِي حَجَلَةٍ أَوْ كُلُّ مَا يُتَّكَأُ عَلَيْهِ مِنْ سَرِيرٍ وَمِنَصَّةٍ وَفِرَاشٍ أَوْ سَرِيرٌ مُنَجَّدٌ مُزَيَّنٌ فِي قُبَّةٍ أَوْ بَيْتٍ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ فِيهِ سَرِيرٌ فَهُوَ حَجَلَةٌ قَالَ الرَّاغِبُ اَلْأَرِيكَةُ حَجَلَةٌ عَلَى سَرِيرٍ Ve

أَرِيكَةٌ [erīket] Yaranın dürüst olan etine ıtlāk olunur ki çirk ve hicrānı zāʾil olduktan sonra tāze kaynayıp zāhir olup hemān üzerinde deri bitmekten gayrı nesne kalmamış ola; yukālu: ظَهَرَتْ أَرِيكَةُ الْجُرْحِ أَيْ ذَهَبَتْ غَثِيثَتُهُ وَظَهَرَ لَحْمُهُ الصَّحِيحُ الْأَحْمَرُ

اَلتَّأْرِيكُ [et-teʾrīk] Gelini أَرِيكَةٌ [erīket]e oturtmak maʿnāsınadır ki önüne perde çekip ondan iclās ederler, dāmād gelip onun üzerinde zifāf eder; yukālu: أَرَّكَ الْعَرُوسَ إِذَا سَتَرَهَا بِالْأَرِيكَةِ

أَرَكٌ [Erek] (fethateynle) Tedmur kurbünde

bir karyedir. Ve Necd ve Ḥicāz beyninde Ḳafā Ḥaḍan nām cebelde bir tarīk adıdır.

ذُو أَرَكٍ [Ẕū Erek] (جَبَلٌ [cebel] ve عُنُقٌ [ᶜunuḳ] veznlerinde) Yemāme'de bir vādī adıdır.

ذُو أُرُوكٍ [Ẕū Urūk] (hemze-i mazmūme ile) Bir vādī ismidir.

أُرْكٌ [Urk] (hemze-i mazmūme ve zammeteynle) Bir mevziᶜdir.

أَرِيكٌ [Erīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir dere adıdır.

أُرَيْكَتَانِ [Ureyketān] (musaggar bünyesiyle) Ebū Bekr b. Kilāb kabīlesi yurdunda iki dağın adıdır.

أَرَاكَةُ [Erāket] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Esāmī-i nisvāndan ve ricāldendir: Erāke b. ᶜAbdullāh ve Yezīd b. Erāke şāᶜirlerdir.

اَلْمَأْرُوكُ [el-meᵓrūk] Asl ve bünyād maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْمَأْرُوكِ أَيِ الْأَصْلِ

آرَكُ [ārek] (hemzenin meddiyle أَفْضَلُ [efḍal] vezninde) Efᶜal-i tafdīldir, أَرِيكَةٌ [erīket]ten ahz ve tasarruf olunmuştur, pek lāyık ve çesbān maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: هُوَ آرَكُهُمْ بِكَذَا أَيْ أَخْلَقُهُمْ

اَلْإِئْتِرَاكُ [el-iᵓtirāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznnde) أَرَاكٌ [erāk] ağacı irilenip kuvvetlenmek, ᶜalā-kavlin yetişip kemālini bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَرَكَ الْأَرَاكُ إِذَا اسْتَحْكَمَ وَضَخُمَ أَوْ أَدْرَكَ

[أ س ك]

اَلْأَسْكَتَانِ [el-esketān] (hemzenin fethi ve kesri ve kāf'ın fethiyle) Tesniyedir, fercin iki kıyısına denir ki dudakları taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin kıyılarından ötece iki cānibine yāhūd iki kenārına denir, uzun zih gibi yerleridir; müfredi إِسْكَةٌ [isket]tir ve cemᶜi إِسْكٌ [isk]tir, hemzenin kesri ve fethiyle ve إِسَكٌ [isek]tir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde. Şārih der ki müᵓellif شُفْرَا الرَّحِمِ ᶜunvānında sebt eylemekle rahimden murād fercdir.

اَلْمَأْسُوكَةُ [el-meᵓsūket] Şol hatuna der ki sünnetçi hatā etmekle sünnet olacak lahm-ı zāᵓidini kesmeyip gayrı yerini kesmiş ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَأْسُوكَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ أَخْطَأَتْ خَافِضَتُهَا فَأَصَابَتْ غَيْرَ مَوْضِعِ الْخَفْضِ

آسَكُ [Āsek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Errecān kurbünde bir mevziᶜdir.

[أ ف ك]

اَلْإِفْكُ [el-ifk] (hemzenin kesri ve fethiyle)

اَلْأَفَكُ [el-efek] (fethateynle) ve

اَلْأُفُوكُ [el-ufūk] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَكَ الرَّجُلُ وَأَفِكَ إِفْكًا وَأَفَكًا وَأَفْكًا وَأُفُوكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا كَذَبَ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre إِفْكٌ [ifk] صَرْفُ الشَّيْءِ عَنْ وَجْهِهِ maᶜnāsına mevzūᶜ olup maᶜānī-i sāᵓire ondan münşaᶜibdir. Ve

إِفْكٌ [ifk] Bir adamı bir nesneden geri çevirmek yāhūd reᵓy ve endīşesini döndürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَكَ فُلَانًا عَنْهُ إِفْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَرَفَهُ وَقَلَبَهُ أَوْ قَلَبَ رَأْيَهُ Ve bir kimseyi yalan söyler eylemek yaᶜnī yalancı kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَكَ فُلَانًا إِذَا جَعَلَهُ يَكْذِبُ Ve bir adamı maksūdundan mahrūm ve nevmīd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَكَ فُلَانًا إِذَا حَرَمَهُ مُرَادَهُ

اَلتَّأْفِيكُ [et-teᵓfīk] Bu dahi yalan söylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَفَّكَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

اَلْأَفَّاكُ [el-effāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْأَفِيكُ [el-efīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَفُوكُ [el-efūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznnde) Yalancı adama denir; كَذَّابٌ [keẕẕāb]

maᶜnāsına. Ve

أَفِيكٌ [efīk] Ḥazm ve rüşdü ve hīle ve fetāneti kalīl olan ᶜāciz ve çolpa adama denir. Bu maᶜnāda bi-maᶜnā mefᶜūldür; yukālu: رَجُلٌ أَفِيكٌ أَيْ عَاجِزٌ قَلِيلُ الْحِيلَةِ وَالْحَزْمِ Ve kendi reᵓy ve fikri cihetinden mahdūᶜ ve firīfte olan adama denir ki kıllet-i rüşdünden neşᵓet eder; yukālu: هُوَ أَفِيكٌ أَيْ مَخْدُوعٌ عَنْ رَأْيِهِ

اَلْمَأْفُوكُ [el-meᵓfūk] أَفِيكٌ [efīk] ile maᶜnāyı ahīrde mürādiftir. Ve şol yere denir ki ona yağmur isābet eylemeyip ve onda aslā nebāt olmaya; müᵓennesi hā'yladır; yukālu: مَكَانٌ مَأْفُوكٌ وَأَرْضٌ مَأْفُوكَةٌ إِذَا لَمْ يُصِبْهُ مَطَرٌ وَلَيْسَ بِهِ نَبَاتٌ Ve ᶜakl ve rüşd ve izᶜānı zaᶜīf olan adama denir; yukālu: أُفِكَ الْمَكَانُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَفْكًا بِالْفَتْحِ فَهُوَ مَأْفُوكٌ أَيِ الضَّعِيفُ الْعَقْلِ

اَلْإِئْتِفَاكُ [el-iᵓtifāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir nesne tersine dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَفَكَتِ الْبَلْدَةُ إِذَا انْقَلَبَتْ

اَلْمُؤْتَفِكَاتُ [el-Muᵓtefikāt] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şol beldelerdir ki kavm-i Lūṭ ᶜaleyhi's-selām üzere zīr ü zeber oldular; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ﴾ Şārih der ki Ṣaᶜbe ve Ṣaᶜde ve ᶜAmre ve Dūmā ve Sedūm nām şehrler idi. Ve

مُؤْتَفِكَاتٌ [muᵓtefikāt] Şol riyāha ıtlāk olunur ki irsāl-i ilāhī ile bir arzı taklīb eyleye yāhūd muhtelifetü'l-mehābb ola, yaᶜnī neşᵓet edip estiği kerteler muhtelif ola ki kimi cenūbī ve kimi şimālī ve garbī ola; ve minhu tekūlu'l-ᶜArab: إِذَا كَثُرَتِ الْمُؤْتَفِكَاتُ زَكَتِ الْأَرْضُ Yaᶜnī "Muhtelif yeller estikte yerin zerᶜi kuvvetlenir ve nemā-dār olur."

اَلْأَفِيكَةُ [el-efīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Yalan söze denir; cemᶜi أَفَائِكُ [efāᵓik] gelir; yukālu: رَمَاهُ بِالْأَفِيكَةِ أَيِ الْكَذِبِ

أَفْكَانُ [Efkān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir belde adıdır.

اَلْأَفِكَةُ [el-efiket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Kurak seneye ıtlāk olunur; yukālu: سَنَةٌ أَفِكَةٌ أَيْ مُجْدِبَةٌ

اَلْأَفَكُ [el-efek] (fethateynle) Çehrede çene ile ağız uçlarının kavuştuğu yere denir; yukālu: أَصَابَ بِأَفَكِهِ أَيْ مَجْمَعِ الْفَكِّ وَالْخَطْمَيْنِ

اَلْأُفْكُ [el-ufk] (hemzenin zammıyla) أُفُوكٌ [ufūk] lafzından cemᶜdir, yalancılara denir.

[أ ك ك]

اَلْأَكَّةُ [el-ekket] (hemzenin ve kāf-ı müşeddedenin fethiyle) ve

اَلْأَكَّاكَةُ [el-ekkāket] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Şedāᵓid-i zamāndan olan şedīde ve mihnete denir; yukālu: أَصَابَتْهُمُ الْأَكَّةُ وَالْأَكَّاكَةُ أَيِ الشَّدِيدَةُ مِنْ شَدَائِدِ الدَّهْرِ Ve

أَكَّةٌ [ekket] Şiddet-i dehre ve şiddet-i harra denir; yukālu: أَزْعَجَتْهُ أَكَّةُ الدَّهْرِ وَأَكَّةُ الْحَرِّ أَيْ شِدَّتُهُمَا Ve bed-hūyluğa denir; yukālu: بِهِ أَكَّةٌ أَيْ سُوءُ الْخُلُقِ Ve hıkd ve kīne maᶜnāsınadır; yukālu: بِقَلْبِهِ أَكَّةٌ أَيْ حِقْدٌ Ve ölüme ıtlāk olunur. Ve bir kimse üzere hışm ve gazabla teveccüh eylemeğe denir; tekūlu: أَدْهَشَنِي أَكَّتُهُ أَيْ إِقْبَالُهُ عَلَيَّ بِالْغَضَبِ Ve sıkışmak, zahmet ve müzāhame maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا هَذِهِ الْأَكَّةُ أَيِ الزَّحْمَةُ Ve havānın rākid olmasına denir.

اَلْأَكُّ [el-ekk] (hemzenin fethi ve kāf'ın teşdīdiyle) ve

اَلْأَكِيكُ [el-ekīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İkisi de vasftır, rüzgārsız ıssı güne denir; yukālu: يَوْمٌ أَكٌّ وَأَكِيكٌ أَيْ حَارٌّ سَاكِنُ الرِّيحِ Ve

أَكٌّ [ekk] Masdar olur, gün rüzgārsız ıssı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَّ يَوْمُنَا أَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ أَكِيكًا Ve geri dön-

dürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَّهُ إِذَا رَدَّهُ Ve müzāhame eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَّ فُلَانًا إِذَا زَاحَمَهُ Ve teng-dil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكَّ فُلَانٌ إِذَا ضَاقَ صَدْرُهُ

اَلْإِئْتِكَاكُ [el-iᵓtikāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi havā rākid olarak pek ısı olmak maᶜnāsınadır; tekūlu: إِئْتَكَّ يَوْمُنَا بِمَعْنَى أَكَّ Ve sıkışmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَّ الْوِرْدُ أَيْ جَمَاعَةُ الْإِبِلِ الْوَارِدَةِ إِذَا ازْدَحَمَ Ve bir iş bir adama büyük görünüp ve büyük gelmekle ondan istinkāf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَّ مِنَ الْأَمْرِ إِذَا عَظُمَ عَلَيْهِ وَأَنِفَ مِنْهُ Ve yürürken ayakları birbirine çarpılıp dokunmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَّتْ رِجْلَاهُ إِذَا اصْطَكَّتَا

[أ ل ك]

اَلْأَلْكُ [el-elk] (hemzenin fethiyle) Ağızda nesne çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلَكَ الْفَرَسُ اللِّجَامَ أَلْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَلَكَهُ

اَلْأَلُوكَةُ [el-elūket] (hemzenin fethi ve lām'ın zammıyla) ve

اَلْمَأْلُكَةُ [el-meᵓluket] (mīm'in fethi ve lām'ın zammı ve fethiyle) ve

اَلْأَلُوكُ [el-elūk] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْمَأْلُكُ [el-meᵓluk] (mīm'in fethi ve lām'ın zammıyla ve bundan gayrı مَفْعُلٌ [mefᶜul] vezninde vārid olmamıştır) Mecmūᶜu elçilik, risālet maᶜnāsınadır. Şārih der ki müᵓellif teşvīş ile sebt eylemiştir, zīrā ümmehāt-ı sāᵓirenin beyānına göre أَلْكٌ [elk] ve أَلُوكَةٌ [elūket] ve أَلُوكٌ [elūk] ve مَأْلُكٌ [meᵓlek], مَفْعَلٌ [maḳᶜad] vezninde, masdarlardır, elçilik eylemek maᶜnāsınadır; ve مَأْلُكٌ [meᵓluk] mīm'in fethi ve lām'ın zammıyla ve مَأْلُكَةٌ [meᵓluket] lām'ın zammı ve fethiyle ismdir, elçiliğe denir; yukālu: أَلَكَ بَيْنَ الْقَوْمِ أَلْكًا وَأَلُوكَةً وَمَأْلُكًا وَأُلُوكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَرَسَّلَ وَيُقَالُ بَيْنَهُمَا مَأْلُكٌ وَمَأْلُكَةٌ أَيْ رِسَالَةٌ Ve

أَلُوكَةٌ [elūket] Elçinin hāmil olduğu risāle ve nāmeye ıtlāk olunur; tekūlu: إِحْمِلْ إِلَيْهِ أَلُوكَتِي أَيْ رِسَالَتِي İntehā. Ve

أَلُوكٌ [elūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Elçiye denir; yukālu: هُوَ أَلُوكٌ بَيْنَهُمَا أَيْ رَسُولٌ

اَلْمَلَكُ [el-melek] (fethateynle) Ferişteye denir, lisānımızda dahi melek denir; cinn ve şeytān gibi bunun da Türkīsi yoktur. ᶜİnde'l-baᶜz bu māddeden meᵓhūzdur ki aslı مَأْلَكٌidi, hemze lām üzere takdīm olunduktan sonra hazf olundu. Ve baᶜzılar ᶜindinde "ك،ل،م"den meᵓhūzdur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَأْلُوكُ [el-meᵓlūk] مَأْلُوقٌ [meᵓlūḳ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: رَجُلٌ مَأْلُوكٌ أَيْ مَأْلُوقٌ

اَلْإِسْتِيلَاكُ [el-istīlāk] Elçilik maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْلَكَ مَأْلُكَتَهُ إِذَا حَمَلَ رِسَالَتَهُ

[أ ن ك]

اَلْآنُكُ [el-ānuk] (hemzenin meddi ve nūn'un zammıyla) Kurşuna denir, أُسْرُبٌ [usrubb] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin ebyazına denir ki kalay olacaktır yāhūd esvedine yāhūd hālisine denir.

Müᵓellif أُسْرُبٌ [usrubb] lafzını آنُكٌ [ānuk] ve آنُكٌ [ānuk] lafzını أُسْرُبٌ [usrubb] ile taᶜrīf edip ve رَصَاصٌ [reṣāṣ]ı māddesinde iki nevᶜe taksīm eylemişti ki biri esveddir ki أُسْرُبٌ [usrubb]dur ve biri ebyazdır ki قَلْعِيٌّ [ḳalᶜiyy]dir demişti. Şimdi burada آنُكٌ [ānuk] lafzını أُسْرُبٌ [usrubb] ile taᶜrīf eyledi ki kendi beyānına göre رَصَاصٌ [reṣāṣ]-ı esved olur, Türkīde kurşun dedikleridir. Ve kavl-i sānīye göre قَلْعِيٌّ [ḳalᶜiyy] olur ki kalay dedikleridir. Kavl-i sālis ki أَسْوَدُ أَوْ أَبْيَضُ نَحْوُ الرَّصَاصِ yāhūd esvedi demektir, işte takrīr-i mezkūr esvedi

أُسْرُبٌ [usrubb] olacaktır. Bu terdīdin zāʾid olduğu gayr-i setīrdir. Ve أُسْرُبٌ [usrubb] Fārisīden muʿarrebdir. Ve آنُكٌ [ānuk] lafzının vezni أَفْعُلٌ [efʿul]dur ki أَفْلُسٌ [eflus] veznidir, cemʿe mahsūs olmakla müfred olarak bundan ve أَشُدٌّ [eşudd] lafzından gayrı vārid olmamıştır. Şārih der ki baʿzılar vezni فَاعِلٌ [fāʿil] olmaya zāhib oldular.

اَلْأَنْكُ [el-enk] (hemzenin fethiyle) Bir nesne büyüyüp yoğunlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنَكَ الشَّيْءُ أَنْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَظُمَ وَغَلُظَ Ve uzamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنَكَ الْبَعِيرُ إِذَا طَالَ Ve derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنَكَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَجَّعَ Ve hisset ve denāʾet ve irtikāb gibi ahlāk-ı rezīle peydā edip hırs ve tamaʿa düşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنَكَ الرَّجُلُ إِذَا طَمِعَ وَأَسَفَّ لِمَلَائِمِ الْأَخْلَاقِ

[أ و ك]

اَلْأَوْكَةُ [el-evket] (شَوْكَةٌ [şevket] vezninde) Gazab ve şerr ve şūr maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذِهِ الْأَوْكَةُ أَيِ الْغَضَبُ وَالشَّرُّ Türkīde "gazab"a öyke denmekle zāhiren أَوْكَةٌ [evket]ten meʾhūz ve muharreftir.

[أ ي ك]

اَلْأَيْكُ [el-eyk (hemzenin fethiyle) Sık ve birbirine sarmaşık ağaç koruluğuna denir yāhūd سِدْرٌ [sidr] ve أَرَاكٌ [erāk] ağaçlığı olan ormana denir, ʿalā-kavlin mutlakan ağaçlığa denir, hattā hurmālığa denir; müfredi أَيْكَةٌ [eyket]tir; yukālu: نَزَلُوا فِي الْأَيْكِ وَهُوَ الشَّجَرُ الْمُلْتَفُّ الْكَثِيرُ أَوِ الْغَيْضَةُ تُنْبِتُ السِّدْرَ وَالْأَرَاكَ أَوِ الْجَمَاعَةُ مِنْ كُلِّ الشَّجَرِ حَتَّى مِنَ النَّخْلِ وَمَنْ قَرَأَ قَوْلَهُ تَعَالَى ﴿أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ﴾ بِالْأَيْكَةِ فَهِيَ الْغَيْضَةُ وَمَنْ قَرَأَ "لَيْكَةَ" بِاللَّامِ فَهِيَ اسْمُ الْقَرْيَةِ Kırāʾat-i sāniyeye göre mevziʿ-i zikri lām faslı olur. Ve *Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*'de أَصْحَابُ اللَّائِكَةِ yaʿnī lām-ı müşeddede ile أَيْكَةٌ [eyket]in cemʿi olmak üzere mersūm olmakla vehm olmak melhūzdur. Ve

أَيْكٌ [eyk] Masdar olur, ağaç koruluk yāhūd ormanlık olmak maʿnāsına; yukālu: أَيِكَ الْأَرَاكُ أَيْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَيْكَةً

اَلْإِسْتِيَاكُ [istiʾyāk] أَيْكٌ [eyk] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْيَكَ الْأَرَاكُ بِمَعْنَى أَيِكَ

اَلْأَيِكُ [el-eyik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Meyve-dār olan ağaçlığa denir; yukālu: أَيْكٌ أَيِكٌ أَيْ مُثْمِرٌ

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ب ك]

بَابَكُ [Bābek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Meşhūr sāhib-i hurūc ismidir ki bilād-ı Fāris'ten Ḫurrem nām kasabadan neşʾet ve zuhūr edip cümle-i memālike istīlā eylemeğe ramak-ı yesīr kalmışdı. Baʿdehu bir takrīble Muʿtaşım-ı ʿAbbāsī zamānında katl ve iʿdām olundu. Ve ʿAbduṣṣamed b. Bābek şuʿarā-i muflikīndendir. Şārihin beyānına göre بَابَكُ [Bābek] ʿucme ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır.

[ب ت ك]

اَلْبَتْكُ [el-betk] (فَتْكٌ [fetk] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَكَهُ بَتْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ

اَلتَّبْتِيكُ [et-tebtīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır.

اَلْإِنْبِتَاكُ [el-inbitāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّبَتُّكُ [et-tebettuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّكَهُ فَانْبَتَكَ وَتَبَتَّكَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ وَتَقَطَّعَ

اَلْبِتْكَةُ [el-bitket] (bā'nın kesri ve fethateynle) Kesilen şeyʾin pāresine denir ki kesinti taʿbīr olunur; cemʿi بَتَكٌ [bitek] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: فِي يَدِهِ بِتْكَةٌ مِنَ الْحَبْلِ أَيْ قِطْعَةٌ مِنْهُ Ve evāhir-i leylde olan zulmete ıtlāk olunur; tekūlu: خَرَجْتُ وَقَدْ بَقِيَتْ بِتْكَةٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ جَهْمَةٌ

İşbu "ب،ت،ك" māddesinde *Ṣiḥāḥ* müterciminin بَتْكٌ [betk] bir nesneyi kabz edip çekmek maʿnāsına da gelir ʿunvānıyla *Ṣiḥāḥ*'tan bir maʿnā dahi tercümesi katʿ maʿnāsından müteferraʿ olup maʿnāyı mezkūr tahtında olduğuna bināʾen müʾellif ona iltifāt eylememiştir. Hattā Rāġib *Mufredāt*'ta بَتْكٌ [betk] aʿzāʾ ve şaʿr katında müstaʿmeldir; yukālu: بَتَكَ شَعْرَهُ وَأُذُنَهُ وَبَتَكْتُ الشَّعْرَ أَيْ تَنَاوَلْتُ قِطْعَةً مِنْهُ وَالْبِتْكَةُ الْقِطْعَةُ الْمُنْجَذِبَةُ ibāretiyle resm eylemekle maʿnāyı evvel zımnında olduğu vāzıhtır.

اَلْبَاتِكُ [el-bātik] قَاطِعٌ [ḳāṭiʿ] maʿnāsınadır. Ve Mālik b. Kaʿb el-Hemdānī kılıcının ismidir.

اَلْبَتُوكُ [el-betūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi قَاطِعٌ [ḳāṭiʿ] maʿnāsınadır; yukālu: سَيْفٌ بَاتِكٌ وَبَتُوكٌ أَيْ قَاطِعٌ

[ب خ ن ك]

اَلْبُخْنُكُ [el-buḫnuk] بُخْنُقٌ [buḫnuḳ] vezninde ve mürādifidir.

[ب ذ ك]

تَبُوذَكُ [tebūẕek] (tā'nın fethiyle) ʿAn-karīb tāʾ faslınla mersūmdur.

[ب ر ك]

اَلْبَرَكَةُ [el-bereket] (fetehātla) Bir nesnenin artıp çoğalmasına denir; yukālu: فِيهِ بَرَكَةٌ أَيْ نَمَاءٌ وَزِيَادَةٌ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl "ب،ر،ك"deve yere çökmek maʿnāsına mevzūʿdur ki dizlerini ve sadrını yere koyup yerleşmekten ʿibārettir. Bu maʿnādan lüzūm ve sübūt maʿnāsı iʿtibār olundu: بُرُوكُ دَابَّةٍ ve اِبْتِرَاكٌ فِي الْحَرْبِ ve بِرْكَةُ الْمَاءِ Ve bir şeye hayr-ı ilāhīnin sübūtune بَرَكَةٌ [bereket] ıtlākı ve ondan ziyāde nemāʾ maʿnāsı ve saʿādet maʿnāsı münşaʿib olmuştur. İntehā. Ve

بَرَكَةٌ [bereket] Saʿādet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ أَهْلُ الْبَرَكَةِ أَيِ السَّعَادَةِ Ve

بَرَكَةٌ [Bereket] Esāmīdendir: Bereket el-Mucāşiᶜ tābiᶜīndendir.

اَلتَّبْرِيكُ [et-tebrīk] Bereketle duᶜā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّكَ عَلَى الطَّعَامِ وَبَرَّكَ فِيهِ إِذَا دَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ Ve deve çökmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَّكَ الْبَعِيرُ إِذَا اسْتَنَاخَ

اَلْبَرِيكُ [el-berīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hayr ve bereketli şeyᵓe denir; yukālu: طَعَامٌ بَرِيكٌ أَيْ مُبَارَكٌ فِيهِ

اَلْمُبَارَكَةُ [el-mubāreket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bereket vermek ve bereketli kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَارَكَ اللهُ لَكَ وَفِيكَ وَعَلَيْكَ وَبَارَكَكَ أَيْ وَضَعَ فِيكَ الْبَرَكَةَ وَأَمَّا فِي حَدِيثِ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ "وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ" فَمَعْنَاهُ أَدِمْ لَهُ مَا أَعْطَيْتَهُ مِنَ التَّشْرِيفِ وَالْكَرَامَةِ Pes إِهْدِنَا [ihdinā] عَلَى ثَبِّتْنَا الْهِدَايَةِ maᶜnāsını mutazammın olduğu gibi burada بَارِكْ [bārik] dahi أَدِمْ لَهُ الْبَرَكَةَ maᶜnāsını mutazammındır. Ve

مُبَارَكَةٌ [mubāreket] Bir nesneye müdāvemet eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: بَارَكَ عَلَيْهِ إِذَا وَاظَبَ

اَلتَّبَارُكُ [et-tebāruk] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Hāssaten sıfat-ı ilāhiyyeden olmakla eşyā-i sāᵓirede istiᶜmāl olunmaz; yukālu: تَبَارَكَ اللهُ أَيْ تَقَدَّسَ وَتَنَزَّهَ فِي ذَاتِهِ وَصِفَاتِهِ Pes burada mülāzemet ᶜalākasıyla تَعَالَى maᶜnāsına olur. Ve cemīᶜ-i hayrāt u berekāt Hazret-i Hakk'a mahsūs olmakla mahlūkāttan müteᶜālī olduğuna mebnī mahlūkātta istiᶜmāl olunmaz.

Mütercim der ki hissīsadan olmakla bundan muzāriᶜ ve masdar ve ism-i fāᶜil sīgaları mutasarrıf olmaz, niteki Beyḍāvī sūre-i Furkān evvelinde tansīs eylemiştir. Ve yine Beyḍāvī ᶜaleyhi'r-rahme تَكَاثَرَ خَيْرُهُ أَوْ تَزَايَدَ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَتَعَالَى عَنْهُ فِي صِفَاتِهِ وَأَفْعَالِهِ ᶜibāretiyle tefsīr eylemiştir ki kavl-i evvel hāsıl-ı maᶜnādır. Ve kavl-i sānīde تَعَالَى kelimesi تَزَايَدَ lafzına ᶜatf-ı tefsīrdir ve تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] sīgası mübālagayı mutazammındır ki ezelī ve ebedī hayr ve birr ve ihsān-ı kesīr yaᶜnī gayr-i munkatıᶜdır yāhūd vech-i mezkūr üzere mahlūkāttan müteᶜālīdir demektir, taᶜālā ve tekaddese. Ve *Muzhir*'de mersūmdur ki nevāsih-i ibtidāᵓ ve bāb-ı istisnāᵓ ve bāb-ı taᶜaccüb ve emsāl üzere mebniyye olan efᶜāl ve sıfāt-ı ilāhiyyeye mahsūs olan تَبَارَكَ fiᶜli ve يَنْبَغِي ve عِمْ ve هَبْ makūlesi fiᶜller siyag-ı muhtelife tasarrufundan memnūᶜlardır. Ve

تَبَارُكٌ [tebāruk] Bir nesne ile hayra tefeᵓül eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَارَكَ بِالشَّيْءِ إِذَا تَفَأَّلَ بِهِ Maᶜnā-yı evvelde vech-i mezkūr üzere mutasarrıf olmayıp lākin maᶜnā-yı sānīde mutasarrıf olur.

اَلْبُرُوكُ [el-burūk] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلتَّبْرَاكُ [et-tebrāk] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Deve çökmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَكَ الْبَعِيرُ بُرُوكًا وَتَبْرَاكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَنَاخَ Ve sābit ve mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَكَ بِالْمَكَانِ إِذَا ثَبَتَ وَأَقَامَ بِهِ Ve

بُرُوكٌ [burūk] إِبْتِرَاكٌ [ibtirāk]tan ism olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve bulutun yağmuru dāᵓimī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَكَتِ السَّحَابُ إِذَا دَامَ مَطَرُهَا Ve çalışmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَرَكَ الرَّجُلُ فِيهِ إِذَا اجْتَهَدَ

اَلْإِبْرَاكُ [el-ibrāk] (hemzenin kesriyle) Deveyi çökürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَبْرَكْتُ الْبَعِيرَ إِذَا أَنَخْتَهُ

اَلْبَرْكُ [el-berk] (bā'nın fethiyle) Haşemnişīn olan oba halkının mecmūᶜ develerine denir ki otlaktan akşam vaktinde gelip obanın kenārlarında bāligaten mā-belagat bulut gibi çökmüş ola; her ne kadar kesīr

olursa da بَرْكٌ [berk] ıtlāk olunur. ʿAlā-kavlin çökmüş deve sürüsüne yāhūd pek çok develere denir. Müfredi بَارِكٌ [bārik] tir, صَحْبٌ [ṣaḥb] ve صَاحِبٌ [ṣāḥib] gibi; müʾennesi بَارِكَةٌ [bāriket]tir ve cemʿi بُرُوكٌ [burūk]tur. Pes ism-i cemʿ olur yaʿnī māddesinden vāhidi olan ism-i cemʿ olur, رَكْبٌ [rekb] gibi. Ve

بَرْكٌ [berk] Göğüse ıtlāk olunur, maʿnāyı ātīden meʾhūzdur; yukālu: ضَرَبَهُ بَرْكَهُ أَيْ صَدْرَهُ Ve devenin göğsünden yere gelen mevziʿine denir. Ve bir mevziʿ adıdır; fethateynle de zebān-zededir.

اَلْمُبْتَرِكُ [el-mubterik] (إِبْتِرَاكٌ [ibtirāk]tan ism-i fāʿildir) Bir nesne üzere çöküp zor ve ikdāmla dayanan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُبْتَرِكٌ أَيْ مُعْتَمِدٌ عَلَى شَيْءٍ مُلِحٌّ

اَلْبَرِكُ [el-burek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Dāʾimā nesne üzere çöker olan kimseye denir.

اَلْبِرْكَةُ [el-birket] (bā'nın kesriyle) Bu dahi göğüse denir, صَدْرٌ [ṣadr] maʿnāsına. Ve çökmüş nākanın çöktüğü yerde sütünün idrār eylemesine denir ki sāhibi onu gördükte kaldırıp sağar; yukālu: دَنَا وَقْتُ بِرْكَةِ النَّاقَةِ وَهِيَ أَنْ تَدِرَّ لَبَنَهَا وَهِيَ بَارِكَةٌ فَيُقِيمَهَا وَيَحْلُبَهَا Ve devenin göğsünün yere gelen derisine denir yāhūd bunda بَرْكٌ [berk] lafzının ki bā'nın fethiyledir cemʿidir,حِلْيَةٌ [ḥilyet] ve حَلْيٌ [ḥaly] gibi. Burada teşvīş vardır, zīrā müʾellif حَلْيٌ [ḥaly] māddesinde حَلْيٌ [ḥaly] ki ḥā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyladır, cemʿi حُلِيٌّ [ḥuliyy] gelir, دَلْوٌ [delv] ve دُلِيٌّ [duliyy] gibi yāhūd حَلْيٌ [ḥaly] cemʿdir, müfredi حَلْيَةٌ [ḥalyet]tir, ظَبْيَةٌ [ẓabyet] gibi ve حِلْيَةٌ [ḥilyet] ki ḥā'nın kesriyledir, cemʿi حِلًى [ḥilā] gelir, ḥā'nın kesri ve elifin kasrıyla ve حُلًى [ḥulā] gelir, ḥā'nın zammıyla diye tansīs eylemekle burada اَلْبِرْكَةُ أَوْ جَمْعُ اَلْبِرْكِ كَحِلْيَةٍ وَحَلْيٍ kavli mülāyim değildir, ġālibā ʿibāre أَوْ مُفْرَدُ الْبَرْكِ ʿunvānıyla iken kalem-i nāsihten أَوْ جَمْعُ ʿunvānıyla vākiʿ olmuştur, fe'lyuharrer. Ve ʿalā-kavlin بَرْكٌ [berk] bā'nın fethiyle insānın göğsüne ve بِرْكَةٌ [birket] sāʾir hayvānın göğsüne denir yāhūd بَرْكٌ [berk] göğüsün iç yüzüne denir ve بِرْكَةٌ [birket] taşra yüzüne denir. Ve

بِرْكَةٌ [birket] Havuza denir, بِرْكٌ [birk] gibi; cemʿi بِرَكٌ [birek] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] veznin-de. Ve

بِرْكَةٌ [birket] Binā-i nevʿ olur, deve bir güne çökmek maʿnāsına; yukālu: مَا أَحْسَنَ بِرْكَةَ هَذَا الْبَعِيرِ أَيْ نَوْعٌ مِنَ الْبُرُوكِ Ve sağmal koyuna denir; tesniyesi بِرْكَتَانِ [birketān] ve cemʿi بِرْكَاتٌ [birkāt]tır; yukālu: لَهُ بِرْكَةٌ أَيْ شَاةٌ حَلُوبَةٌVe

بِرْكَةٌ [birket] Su irkilip göllendiği yere denir. Hālen tarīk-i Ḥicāz'da بُرْكَة [burket]ler ki bā'nın zammıyladır, ondan muharreftir. Ve sabāh vakti sağılan sütten bir sağımlığa denir; bunda bā'nın fethiyle de cāʾizdir. Ve bir türlü kumāş-ı Yemenī ismidir.

اَلْبِرْكُ [el-birk] (bā'nın kesriyle) Bu dahi havuza denir. Ve Mekke ile Zebīd miyānında bir mevziʿ adıdır. Ve Necd'de Benū ʿUḳayl yurdunda bir su adıdır. Ve Mecāze'de bir mevziʿdir. Ve dīger iki mevziʿ adıdır.

اَلْبُرْكَةُ [el-burket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir güne su kuşuna denir ki sagīr ve ebyaz olur, Türkīde martı kuşu dedikleridir; cemʿi بُرَكٌ [burek]tir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve أَبْرَاكٌ [ebrāk]tır, أَصْحَابٌ [aṣḥāb] gibi ve بُرْكَانٌ [burkān]dır, رُغْفَانٌ [ruġfān] vezninde; bā'nın kesriyle de cāʾizdir. Ve

بُرْكَةٌ [burket] Kurbağaya denir; cemʿi بُرَكٌ

[burek]tir. Ve diyet ve حَمَالَةٌ [ḥamālet] maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin diyeti müteḥammil olup edāsına saʿy eden kimselere denir. Ve eşrāf ve aʿyān gürūhuna denir; tekūlu: أَتَيْتُهُ وَعِنْدَهُ بُرْكَةٌ أَيْ جَمَاعَةٌ مِنَ الْأَشْرَافِ Ve değirmencinin aldığı değirmen hakkına denir, avuç unu taʿbīr olunur. Ve diyet talebinde olan cemāʿate denir; bunda bā'nın herākat-ı selāsıyla da cāʾizdir. Ve

بُرْكَةُ اَلْأُرْدُنِيُّ [Burketu'l-Urduniyy] Muhaddistir, Mekḥūl'den rivāyet eylemiştir.

اَلْإِبْتِرَاكُ [el-ibtirāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Diz üzere çöküp muhārebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكُوا إِذَا جَثَوْا لِلرُّكَبِ فَاقْتَتَلُوا Ve seğirtmekte pek çabalayıp sürʿat ve ikdām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكُوا فِي الْعَدْوِ إِذَا أَسْرَعُوا مُجْتَهِدِينَ Bundan ism بُرُوكٌ [burūk]tur. Ve kılıcın pāsını açan adam pās açacak āletin üzerine yamanıp çökmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكَ الصَّيْقَلُ إِذَا مَالَ عَلَى الْمِدْوَسِ Ve bulutun yağmuru şiddetle sağanaklı dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكَتِ السَّحَابَةُ إِذَا اشْتَدَّ انْهِلَالُهَا Ve bulutun yağmuru dāʾimī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكَتِ السَّمَاءُ إِذَا دَامَ مَطَرُهَا Ve bir adama sövüp ʿırz ve nāmūsuna naks ve halel vermek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَرَكَ فِي عِرْضِهِ وَعَلَيْهِ إِذَا تَنَقَّصَهُ وَشَتَمَهُ

اَلْبَرُوكَاءُ [el-berūkāʾ] (جَلُولَاءُ [celūlāʾ] vezninde) ve

اَلْبَرَاكَاءُ [el-berākāʾ] (bā'nın fethiyle) Diz üzere çöküp sebāt ve temkīnle olan harb ve kıtāle denir.

اَلْبَرُوكُ [el-berūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Veled-i kebīri var iken ere varmış ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَرُوكٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ تَزَوَّجَتْ وَلَهَا وَلَدٌ كَبِيرٌ

اَلْبُرُوكُ [el-burūk] (bā'nın zammıyla) Un helvāsına denir, خَبِيصٌ [ḫabīṣ] maʿnāsına.

اَلْبَرِيكَةُ [el-berīket] (bā'nın fethiyle) İsmdir, un helvāsı yapmağa denir. Ve ʿinde'l-baʿz بَرِيكٌ [berīk], أَمِيرٌ [emīr] vezninde, kaymakla tāze hurmādan mürekkeb taʿāma denir. Mütercim der ki burada ʿibāre müşevveş zann olunuyor, zīrā hasbe'z-zāhir بَرِيكَةٌ [berīket] helvāya denmektir, خَبِيصَةٌ [ḫabīṣat] gibi; cemʿi بَرِيكٌ [berīk] olur ve بُرُوكٌ [burūk] ism olmaktır.

اَلْبِرَاكُ [el-birāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir cins balıktır ki kuş burnu gibi burnu olur; cemʿi بُرْكٌ [burk] gelir bā'nın zammıyla.

بَرَاكِ [berāki] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir, أُبْرُكُوا maʿnāsınadır ki küllü vāhid iʿtibārıyladır, sābit-kadem olasız demektir; yekūlūne fi'l-harbi: بَرَاكِ بَرَاكِ أَيْ أُبْرُكُوا

اَلْبَرَاكِيَّةُ [el-burākiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Bir türlü gemiye denir.

اَلْبِرْكَانُ [el-birkān] (bā'nın kesriyle) Bir şecer adıdır, ʿalā-kavlin şūr olan nebāta denir yāhūd sākı uzamayan nebāta denir. Ve bir nevʿ nebāt adıdır ki Necd bilādında nābit olur yāhūd nebātın hurde nevʿine denir. Müfredi بِرْكَانَةٌ [birkānet]tir yāhūd بِرْكَانٌ [birkān] cemʿdir, müfredi بُرْكٌ [burek]tir, صُرَدٌ [ṣurad] ve صِرْدَانٌ [ṣirdān] gibi.

بُرْكَانُ [Burkān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Esmādandır: Ebū Ṣāliḥ Burkān tābiʿīdir.

اَلْبَرَّكَانُ [el-berrekān] ve

اَلْبَرَّكَانِيُّ [el-berrekāniyy] (bā'nın ve rā-i müşeddedenin fethiyle) ve

اَلْبَرْنَكَانُ [el-bernekān] (زَعْفَرَانٌ [zaʿferān] vezninde) ve

اَلْبَرْنَكَانِيُّ [el-bernekāniyy] (زَعْفَرَانِيٌّ [zaʿferāniyy] vezninde) İpten dokunmuş

bir güne siyāh ʿabāya denir; cemʿi بَرَانِكُ [berānik gelir; hālen gemicilerin ve oduncu makūlelerinin giydikleri siyāh ʿabā olacaktır.

بِرْكُ الْغَمَادِ [Birku'l-Ġumād] (bā'nın kesri ve fethi ve ġayn-ı muʿcemenin harekāt-ı selāsıyla) Yemen'de ʿalā-kavlin verā-i Mekke'de beş merhale mesāfede bir mevziʿdir, ʿalā-reʾyin aksā-yı maʿmūre-i arzda vākiʿdir.

بِرْكُ النَّخْلِ [Birku'n-Naḫl] ve

بِرْكُ التِّرْيَاعِ [Birku't-Tiryāʿ] (bā'ların kesriyle) İki mevziʿdir.

طَرَفُ الْبِرْكِ [Ṭarafu'l-Birk] Mekke'ye on fersah Cebel-i Seṭāʿ kurbünde bir mevziʿdir.

بِرْكَةُ أُمِّ جَعْفَرٍ [Birketu Ummi Caʿfer] (bā'nın kesriyle) Tarīk-i Mekke'de Muġīṯe ile ʿUẕeyb aralığında bir birkedir.

بِرْكَةُ الْخَيْزُرَانِ [Birketu'l-Ḫayzurān] Filesṭīn türābındadır.

بِرْكَةُ زَلْزَلٍ [Birketu Zelzel] Baġdād kazāsındadır.

بِرْكَةُ الْحَبَشِ [Birketu'l-Ḥabeş] ve

بِرْكَةُ الْفِيلِ [Birketu'l-Fīl] ve

بِرْكَةُ رُمَيْسٍ [Birketu Rumeys] ve

بِرْكَةُ جُبِّ عُمَيْرَةَ [Birketu Cubbi ʿUmeyret] Mışır diyārındadır.

بُرَيْكٌ [Bureyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Yemāme'de bir beldedir. Ve muhaddisīnden bir cemāʿattir.

اَلْبُرَيْكَانِ [el-Bureykān] (musaggar bünyesiyle) Fürsān-ı ʿArabdan Bārik ve Bureyk nām birāderlerdir.

يَوْمُ الْبُرَيْكَيْنِ [yevmu'l-Bureykeyn] Eyyām-ı ʿArabdandır.

بَرْكُوتُ [Berkūt] (عَصْفُوتٌ [ʿaṣfūt] vezninde) Mışır'da bir karyedir.

بِرَكٌ [Birek] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Baṣra'da bir sokak adıdır.

اَلْمُبَارَكُ [el-Mubārek] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Baṣra'da bir nehr adıdır. Ve Vāsiṭ'ta bir nehrdir ki üzerinde bir karye vardır.

اَلْمُبَارَكَةُ [el-Mubāreket] Ḫārezm eyāletinde bir karyedir.

اَلْمُبَارَكِيَّةُ [el-Mubārekiyyet] Bir kalʿadır ki mevālī-i Benī ʿAbbās'tan Mubārek-i Türkī binā eylemiştir.

مَبْرَكٌ [Mebrek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Tihāme'de bir mevziʿdir. Ve Medīne'de bir hānedir ki peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri Medīne'ye teşrīflerinde nākaları onda burūk eylemiştir.

مَبْرَكَانُ [Mebrekān] (mīm'in ve rā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

تِبْرَاكٌ [Tibrāk] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Bir mevziʿdir.

بُرَكُ [burek] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Şehr-i zi'l-hiccenin ism-i kadīmidir. Ve ʿAvf b. Mālik b. Ḍubeyʿa lakabıdır. Ve

بُرَكٌ [burek] Korkak, cebān maʿnāsınadır. Ve kābūs maʿnāsınadır ki uykuda ʿārız olan ağırlıktır, ağır basma taʿbīr olunur.

اَلْبَارُوكُ [el-bārūk] Bu dahi korkak adama denir; yukālu: رَجُلٌ بُرَكٌ وَبَارُوكٌ أَيْ جَبَانٌ Ve kābūsa denir; tekūlu: زَاحَمَنِي الْبُرَكُ وَالْبَارُوكُ فِي النَّوْمِ أَيِ الْكَابُوسُ

اَلتَّبَرُّكُ [et-teberruk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir nesne ile teyemmün eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَّكَ بِهِ أَيْ تَيَمَّنَ

اَلْبَرْوَكَةُ [el-berveket] (قَسْوَرَةٌ [ḳasveret] vez-

ninde) Dişi kirpiye denir.

اَلْمُبْرِكَةُ [el-mubriket] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Āteşe denir.

اَلْبُورَكُ [el-būrek] بُورَقٌ [būraḳ] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde beyān olundu.

[ب ر ز ك]

بُرْزُكُ [Burzuk] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sāme b. Luʾeyy evlādından ism-i İbn Nuʿmān'dır.

[ب ر ت ك]

اَلْبَرْتَكَةُ [el-berteket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi yırtıp çāk çāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرْتَكَ الثَّوْبَ إِذَا مَزَّقَهُ وَخَرَّقَهُ Ve bir nesneyi kıyma kıymak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْتَكَهُ إِذَا قَطَّعَهُ مِثْلَ النَّمْلَةِ

اَلْبَرَاتِكُ [el-berātik] (bā'nın fethiyle) Küçük toprak tepelere denir. Müfredi mesmūʿ değildir.

[ب ر ش ك]

اَلْبَرْشَكَةُ [el-berşeket] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesnenin eczāʾ ve aʿzāsını yarıp birbirinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْشَكَ الْجَزُورَ إِذَا فَصَّلَهَا وَأَبَانَ بَعْضَهَا مِنْ بَعْضٍ

[ب ر ش ت ك]

اَلْبَرَشْتُوكُ [el-bereştūk] (سَقَنْقُورٌ [seḳanḳūr] vezninde) Bir nevʿ semek-i bahrī ismidir.

[ب ر م ك]

بَرْمَكُ [Bermek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yahyā b. Ḫālid-i Bermekī'nin ceddi ismidir ki onlara بَرَامِكَةٌ [Berāmiket] ıtlāk olunur.

[ب ر ن ك]

اَلْبَرْنَكَانُ [el-bernekān] "ب،ر،ك" māddesinde beyān olundu.

[ب ز ر ك]

بُزُرْكُ [buzurk] (bā'nın ve zā-yı muʿcemenin zammıyla) Lafz-ı aʿcemiyye yaʿnī Fārisiyyedir; büyük, kebīr maʿnāsınadır yāhūd ulu ve ʿazīm maʿnāsınadır. Baʿdehu onunla vezīr-i meşhūr Nizāmü'l-Mülk mülakkab oldu.

[ب ز ك]

اَلْبَزَكَى [el-bezekā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) Sürʿat-i seyr maʿnāsınadır; yukālu: يَسِيرُ الْبَزَكَى وَهُوَ سُرْعَةُ السَّيْرِ

[ب ش ك]

اَلْبَشْكُ [el-beşk] (bā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Bir işi fenāʾ ve kemter işlemek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ فِي عَمَلِهِ بَشْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا سَاءَ فِيهِ Ve dikişi seyrek seyrek fenāʾ ve kötü dikmek, ʿalā-kavlin ʿacele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ خِيَاطَةً رَدِيَّةً أَوْ عَجِلَ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve devenin ayağı bağını çözmek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ عِقَالَ الْبَعِيرِ إِذَا حَلَّهُ Ve bir nesneye bir şeyʾ katmak maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَهُ فِيهِ إِذَا خَلَطَهُ Ve davarı tīz tīz sürmek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا سَرِيعًا Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve davar yürürken ayaklarını tīz tīz nakıllayıp eşmek maʿnāsınadır; yukālu: بَشَكَ الْفَرَسُ إِذَا خَفَّ نَقْلُ قَوَائِمِهِ Ve bunda şīn'in fethiyle de cāʾizdir. Ve

بَشْكٌ [beşk] At yerden tırnaklarını kaldırarak ellerini tamām döşemeyerek vech üzere yürümek yā seğirtmeye denir; yukālu: يَعْدُو أَوْ يَمْشِي الْبَشْكَ وَهُوَ أَنْ يَرْفَعَ بِحَوَافِرِهِ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَنْبَسِطَ يَدَاهُ

اَلْإِبْتِشَاكُ [el-ibtişāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَشَكَ فُلَانٌ إِذَا كَذَبَ Ve kesilmek maʿnāsınadır, niteki بَشْكٌ [beşk] kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَشَكَ سِلْكُهُ إِذَا انْقَطَعَ Kāle'ş-şārih ve fi'l-ʿ*Ubāb*: إِبْتَشَكَ سَلَاهُ أَيِ انْقَطَعَ Ve إِنْقِطَاعُ سَلَاءٍ mihnet-i şedde uğra-maktan kinayedir, ʿ*Ubāb* meʾhaz-ı *Ḳāmūs* olmakla zāhiren savāb odur, سِلْكُهُ ʿunvānı kalem-i nāsih eseridir. Ve

إِبْتِشَاكٌ [ibtişāk] Bir adamın ʿırz ve nāmūsuna dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَشَكَ عِرْضَهُ إِذَا وَقَعَ فِيهِ

اَلْبَشَكَى [el-beşekā] (جَمَزَى [cemezā] vez-ninde) Cüst ve çīre-dest ve pīş-kār hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَشَكَى الْيَدَيْنِ وَالْعَمَلِ أَيْ خَفِيفَةٌ سَرِيعَةٌ Ve revende ve çabuk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ بَشَكَى أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْبُشْكَانِيُّ [el-Buşkāniyy] (عُثْمَانِيٌّ [ʿuşmāniyy] vezninde) ʿArabdan olup ʿArabiyye bil-mez olan ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: هُوَ بُشْكَانِيٌّ أَيْ أَحْمَقُ لَا يَعْرِفُ الْعَرَبِيَّةَ Ve Muḥammed b. ʿAlī el-Herevī el-Buşkānī el-Ḳāḍī muhaddistir.

[ب ض ك]

اَلْبَاضِكُ [el-bāḍik] (ḍād-ı muʿcemenin kes-riyle) ve

اَلْبَضُوكُ [el-beḍūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek kesici kılıca denir.

اَلْبَضْكُ [el-baḍk] (بَتْكٌ [betk] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: لَا يَبْضِكُ اللهُ يَدَهُ بَضْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ لَا يَقْطَعُهَا

[ب ط ر ك]

اَلْبِطْرِكُ [el-biṭark] (قِمَطْرٌ [ḳimaṭr] vezninde) ve

اَلْبَطْرَكُ [el-baṭrek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznin-de) بِطْرِيقٌ [biṭrīḳ] maʿnāsınadır ki Naṣārā tāʾifesinin ser-ʿaskeri yāhūd müctehidle-ri mesābesinde olan papazlarıdır. ʿAlā-kavlin Mecūs tāʾifesinin ulularına de-nir, niteki "ب،ط،ر،ق" māddesinde beyān olundu.

[ب ع ك]

اَلْبُعْكُوكَةُ [el-buʿkūket] (bā'nın zammıyla) Nāsın cemʿiyyet-gāhlarına denir; yukālu: إِجْتَمَعُوا فِي بُعْكُوكَتِهِمْ أَيْ مُجْتَمَعِهِمْ Ve

بُعْكُوكَةٌ [buʿkūket] (bā'nın zammı ve fet-hiyle) ve

بُعْكُوكٌ [buʿkūk] Bir mahalle nāzil olan cemāʿatin menzillerinde bākī ka-lan āsarlarına yāhūd havāssına yāhūd cemāʿatine denir. Ve develerde dahi istiʿmāl olunur. Ve bir nesnenin vasatına denir. Ve devābb ve mevāşīnin kesretine ve gubār ve izdihāmına denir. Ve baʿzılar dedi ki بُعْكُوكَةُ الصَّيْفِ [buʿkūketu'ṣ-ṣayf] yaz mevsiminin ıssılığının izdihām ve ictimāʿına ve بُعْكُوكَةُ الشِّتَاءِ [buʿkūketu'ş-şitāʾ] kış faslının ictimāʿ-ı bürūdetine ıtlāk olunur. Ve

بُعْكُوكٌ [buʿkūk] Issılığa denir, حَرٌّ [ḥarr] maʿnāsına.

اَلْبَعْكُ [el-baʿk] (bā'nın fethiyle) Bir nesne-nin etrāfını kılıçla çalmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعَكَهُ بِالسَّيْفِ بَعْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ أَطْرَافَهُ

اَلْبَعَكُ [el-beʿak] (fethateynle) Beden tıknaz ve yumru olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعِكَ جِسْمُهُ بَعَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَلُظَ وَاكْتَنَزَ

اَلْبَاعِكُ [el-bāʿik] Ahmak ve bī-magz adama denir.

اَلْبَعْكُوكَاءُ [el-baʿkūkāʾ] (bā'nın fethiyle) Şerr ve şūr ve gırīv ve kavgaya denir;

yukālu: مَا هَذِهِ الْبَعْكُوكَاءُ أَيِ الشَّرُّ وَالْجَلَبَةُ

[ب ك ك]

اَلْبَكُّ [el-bekk] (bā'nın fethi ve kāf'ın teşdīdiyle) Bir nesneyi yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الثَّوْبَ بَكًّا مِنَ الْبَابِ Ve dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الشَّيْءَ إِذَا فَرَّقَهُ Ve bir nesneyi fesh ve tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الشَّيْءَ إِذَا فَسَخَهُ Nüshalarda bu mükerreren vākiʿ olmuştur. Ve mecliste bir adama sıkıştırıp müzāyaka vermek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ فُلَانًا إِذَا زَاحَمَهُ Bu sürette tefrīk maʿnāsıyla beynlerinde zıddiyyet olur. Şārihin beyānına göre أَوْ زَحَمَهُ ʿunvānı zāʾiddir, zīrā zahm ve müzāhame bir maʿnāyadır. Ve mütekebbir ve müdemmig kimsenin nahvet ve dimāgını redd ile aşağılatmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ فُلَانًا إِذَا رَدَّ نَخْوَتَهُ وَوَضَعَ Ve bir kimsenin boynunu kırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ عُنُقَهُ إِذَا دَقَّهَا Ve fakr ve ihtiyāca uğramak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve bahādırlıktan nāşī ten-perver olmamakla vücūd huşūnetli sert olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الرَّجُلُ إِذَا خَشُنَ بَدَنُهُ شَجَاعَةً Ve çalışıp çabalayarak yāhūd kesret ve ilhāh üzere cimāʿ eylemekle hatuna zahmet verip bī-tāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّ الْمَرْأَةَ إِذَا جَهَدَهَا جِمَاعًا

بَكَّةُ [Bekket] (bā'nın fethiyle) Mekke-i mükerreme'nin ismidir, ʿalā-kavlin iki tarafında vākiʿ iki dağın mā-beyni olan bukʿanın yāhūd metāfın ismidir; دَقُّ الْعُنُقِ maʿnāsından meʾhūzdur, aʿnāk-ı cebābireyi dakk ve şikest eylediği için ıtlāk olundu, Ebrehe ve Ḳureyş gibi yāhūd müzāhame maʿnāsından meʾhūzdur, beher sene ondan nāsın izdihāmı bāʿis-i tesmiyedir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre ʿinde'l-baʿz bāʾ mīm'den bedeldir, لَازِبٌ [lāzib] ve لَازِمٌ [lāzim] gibi yāhūd onda zulmle ilhād eden cebābirenin aʿnākını dakk eylediği için yāhūd izdihāmdan nāşī ıtlāk olundu; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿بِبَكَّةَ مُبَارَكًا﴾ الآية Mütercim der ki edyān-ı sālifeyi hark ve ehl-i küfrü tefrīk ve müşrikīni fesh ve tebāh ve dimāg ve nahvetlerini redd ve vazʿ eylemek maʿnāları dahi vech-ı ıtlāk olmak baʿīd değildir.

اَلتَّبَاكُّ [et-tebākk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Terāküm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَاكَّ الشَّيْءُ إِذَا تَرَاكَمَ Ve nās sıkışıp kalabalık ve müzdahim olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَاكَّ الْقَوْمُ إِذَا ازْدَحَمُوا

اَلتَّبَكْبُكُ [et-tebekbuk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi müzdahim olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكْبَكَ الْقَوْمُ إِذَا ازْدَحَمُوا

اَلْبَكْبَكَةُ [el-bekbeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Nesneyi birbirinin üzerine tarh ve ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكْبَكَ الشَّيْءَ إِذَا طَرَحَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve kalabalık ve izdihām maʿnāsınadır; yukālu: بَكْبَكُوا إِذَا ازْدَحَمُوا Ve beri öte gelip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: بَكْبَكَ النَّاسُ أَيْ يَجِيؤُونَ وَيَذْهَبُونَ Ve bir nesneyi ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: بَكْبَكَ الشَّيْءَ إِذَا هَزَّهُ Ve bir metāʿın altını üstüne döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: بَكْبَكَ الْمَتَاعَ إِذَا قَلَّبَهُ Ve keçi kısmı oğlağının gövdesini bitler gibi dişlemek maʿnāsınadır; yukalu: بَكْبَكَتِ الْعَنْزُ بِوَلَدِهَا إِذَا فَعَلَتْ بِهَا كَأَنَّهَا تَعَضُّهَا

اَلْأَبَكُّ [el-ebekk] (hemzenin ve bā'nın fethiyle) Pek kurak ve kıtlık zamāna denir; yukālu: عَامٌ أَبَكُّ أَيْ شَدِيدٌ Ve devābb ve mevāşī ve sāʾirleri tefrīk ve perākende edene denir. Ve ehl ve kavminin umūrunda

saʿy ve gūşiş eden ecīre denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve maktūʿu'l-yed kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَبَكُّ أَيْ أَجْذَمُ Cemʿi بُكَّانٌ [bukkān] gelir bā'nın zammı ve kāf'ın teşdīdiyle.

اَلْبَكْبَكُ [el-bekbek] (فَدْفَدٌ [fedfed] veznin-de) Kazık gibi tünd ve kavī ālete denir; yukālu: ذَكَرٌ بَكْبَكٌ أَيْ مِدْفَعٌ

اَلْبَكْبَاكُ [el-bekbāk] (ثَرْثَارٌ [ṯerṯār] vezninde) Şol pek bodur adama denir ki be-gāyet kı-salığından yürürken küre gibi yuvarlanır ola; yukālu: رَجُلٌ بَكْبَاكٌ أَيْ قَصِيرٌ جِدًّا إِذَا مَشَى تَدَحْرَجَ مِنْ قِصَرِهِ

اَلْبَاكُ [el-bākk] Savāb ve hatāsını fark ve temyīze kudreti olmayan ahmak ve nādāna denir; yukālu: أَحْمَقُ بَاكٌّ تَاكٌّ إِذَا كَانَ [Ve] تَاكٌّ [tākk] lafzı teʾkīddir.

اَلْبُكُكُ [el-bukuk] (zāmmeteynle) Güçlü kuvvetli delikanlılara denir; yukālu: هُمْ بُكُكٌ أَيْ أَحْدَاثٌ أَشِدَّاءُ Ve oynak dinç eşeklere denir.

اَلْبُكَابِكُ [el-bukābik] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Be-gāyet cünbüşlü neşātlı şūh-meşreb adama denir; yukālu: إِنَّهُ لَبُكَابِكٌ أَيْ مَرِحٌ

بَاكْبَاكُ [Bākbāk] Bir recül adıdır.

[ب ل د ك]

اَلْإِبْلِنْدَاكُ [el-iblindāk] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Bir nesne bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْلَنْدَكَ الشَّيْءُ إِذَا اتَّسَعَ Ve havuz yer ile besberāber olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْلَنْدَكَ الْحَوْضُ إِذَا اسْتَوَى بِالْأَرْضِ

[ب ل س ك]

اَلْبَلْسَكَاءُ [el-belsekāʾ] (bā'nın ve sīn'in fethi ve kesrleriyle) Bir cins ottur ki esvāba iliş-tikte aslā ayırtlanıp ayrılmaz, yapışkan otu gibi. Şārih der ki bu münāsebetle nāzır-ı ʿaskere بَلْسَكَاءُ [belsekāʾ] ıtlāk ederler.

[ب ل ع ك]

اَلْبَلْعَكُ [el-belʿak] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Salkı ve sölpük nākaya, ʿalā-kavlin koca yāhūd yumru gövdeli olup ve kullanılmak-la rām ve zelūl olanına denir. Ve künd-zihn ve belīd olarak beyne'n-nās leʾīm ve hakīr adama denir; yukālu: هُوَ بَلْعَكٌ أَيْ بَلِيدٌ لَئِيمٌ حَقِيرٌ Ve bir nevʿ hurmā ismidir.

اَلْبَلْعَكَةُ [el-belʿaket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kılıçla kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلْعَكَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا قَطَعَهُ بِهِ

[ب ل ك]

اَلْبَلْكُ [el-belk] (bā'nın fethiyle) Karıştır-mak maʿnāsınadır لَبْكٌ [lebk] gibi; yukālu: بَلَكَهُ بَلْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَبَكَهُ

اَلْبُلُكُ [el-buluk] (zammeteynle) Bir adamı istihfāftan nāşī parmakla avurdu tahrīk eylemekten zuhūr eden asvāta denir ki carta taʿbīr olunur.

بَالَكُ [Bālek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Ebū Maʿmer nām fakīhin karyesi ismidir.

[ب ن ك]

اَلْبُنْكُ [el-bunk] (bā'nın zammıyla) Bir şeyʾin aslına yāhūd hālisine denir; yukālu: هُوَ بُنْكُهُ أَيْ أَصْلُهُ أَوْ خَالِصُهُ Şārih der ki bun-i Fārisī muʿarrebidir ki bir nesnenin aslına ve köküne denir. Ve

بُنْكٌ [bunk] Geceden bir sāʿate denir; yukālu: مَضَى بُنْكٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سَاعَةٌ مِنْهُ Ve bir türlü tīb-i maʿrūf adıdır. *Tuḥfe* sāhibinin beyānına göre بُنْكٌ [bunk] tut ağacı kabu-ğuna şebīh rāyihası güzel bir güne kabuk-tur. baʿzılar mugaylān-ı Yemenī ağacının kabuğudur dediler ve bu ʿıtriyyāttandır.

اَلتَّبَنُّكُ [et-tebennuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَنَّكَ بِمَوْضِعِ إِذَا أَقَامَ Ve yerleşip pāyidār ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَنَّكَ فِي عِزِّهِ إِذَا تَمَكَّنَ

بَانَكُ [Bānek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Bir karyedir. Şeyhü'l-Faḳʿasī olan Saʿīd b. Muslim'in ceddi ismidir.

اَلْبُنْبُكُ [el-bunbuk] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْبَنْبَكُ [el-benbek] (جَنْدَلٌ [cendel] veznin-de) Dülfīn gibi bir cins deniz cānveridir, ʿalā-kavlin kadırga balığı gibi bir balıktır ki insānı iki pāre edip belʿ eder.

اَلْبَابُونَكُ [el-bābūnek] بَابُونَجٌ [bābūnec] dir ki papatya dedikleri nebāttır. Şārihin beyānına göre ikisi de bābūne muʿarrebidir.

اَلتَّبْنِيكُ [et-tebnīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İki obadan iki kız bir semte çıkıp birbirine ehl ve kavminin ahbār ve havādisini nakl ve beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اَلْجَارِيَتَانِ بَنَّكَتَا تَبْنِيكًا وَهُوَ أَنْ تَخْرُجَا مِنْ حَيِّهِمَا فَتُخْبِرَ كُلُّ صَاحِبَهَا بِأَخْبَارِ أَهْلِهَا Ve iş bitirmek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: إِذْهَبِي فَبَنِّكِي حَاجَتَنَا أَيِ اقْضِيهَا عَلَى بِنَاءِ الْأَمْرِ

[ب ن د ك]

اَلْبَنَادِكُ [el-benādik] (bā'nın fethiyle) بَنَائِقُ [benāʾiḳ] maʿnāsınadır ki libās koltuk-larına vurulan hışteklere denir. Şārihin beyānına göre müfredi بُنْدُكٌ [bunduk] olup muʿarreb olmak gālibdir.

بُنْدُكَانُ [Bundukān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vez-ninde) Merv kazāsında bir karyedir; fukahādan Muḥammed b. ʿAbdulʿazīz oradandır.

[ب و ك]

اَلْبُوكُ [el-buvūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Deve tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْبَعِيرُ يَبُوكُ بُوكًا إِذَا سَمِنَ

اَلْبَائِكُ [el-bāʾik] Semiz deveye denir, cemʿi بُوَّكٌ [buvvek] ve بُيَّكٌ [buyyek] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde; müʾennesi بَائِكَةٌ [bāʾiket] tir, cemʿi بَوَائِكُ [bevāʾik]tir.

Mütercim der ki بَائِكٌ [bāʾik] lafzı vāvī iken cemʿinde yā ile بُيَّكٌ [buyyek] vürūdu müfredinin lafzına nazar iledir, niteki قَائِمٌ [ḳāʾim] ve نَائِمٌ [nāʾim] ve صَائِمٌ [ṣāʾim] kelimelerinde dahi قُوَّمٌ [ḳuvvem] ve قُيَّمٌ [ḳuyyem] ve نُوَّمٌ [nuvvem] ve نُيَّمٌ [nuyyem] ve صُوَّمٌ [ṣuvvem] ve صُيَّمٌ [ṣuyyem] derler, ancak Çārperdī bu makūleyi şevāzdan ʿadd eylemiştir, zīrā kāʿide-i sarf üzere vāv'ın yā'ya inkılābını muktezī yoktur, lākin sarfiyyūn ʿindinde istiskāl ve tahfīf bi-ʿaynihi tabībler ʿindinde her derd için kullandıkları pehlivān yakısı yerinde ol-makla bu bābda dahi mütemeşşī olur, zīrā ʿindlerinde bir vāv iki zamme ile mukad-derdir, bunda ise iki vāv var ki dört zam-me yerindedir, bir dahi evvelin zammesi olmakla beş zamme müctemiʿ olur, bir zammeyi istiskāl ederler iken beş zam-meyi elbette istiskāl ederler, pes istiskālen li'z-zammāt ve kasden li't-tahfīf yā'ya kalble بُيَّكٌ [buyyek] ve نُيَّمٌ [nuyyem] ve قُيَّمٌ [ḳuyyem] demiş olmak baʿīd değildir, fe'lyunzar.

اَلْبَوْكُ [el-bevk] (bā'nın fethiyle) Er-kek hayvān dişiye aşmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْحِمَارُ الْأَتَانَ بَوْكًا إِذَا نَزَا عَلَيْهَا Ve iki avuç içre mühre gibi yuvalak nesneyi beri öte yuvalayıp döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْبُنْدُقَةَ إِذَا دَوَّرَهَا بَيْنَ رَاحَتَيْهِ Ve nesne

satmak yāhūd satın almak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْمَتَاعَ إِذَا بَاعَهُ أَوِ اشْتَرَاهُ Ve su çıkmak için suyun gözüne ağaç makūlesini sokup beri öte oynatıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْعَيْنَ إِذَا ثَوَّرَ مَاءَهَا بِعُودٍ وَنَحْوِهِ لِيَخْرُجَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve bir nesne karış muruş olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْأَمْرُ إِذَا اخْتَلَطَ Ve bir kavmin reʾy ve endîşeleri ʿArab saçı gibi şürîde ve muhtelit olup bir vechile mahrec-i savābdan ʿāciz olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاكَ الْقَوْمُ رَأْيُهُمْ إِذَا اخْتَلَطَ عَلَيْهِمْ فَلَمْ يَجِدُوا مَخْرَجًا Ve

بَوْكٌ [bevk] Kerre yāhūd şeyʾ maʿnāsına istiʿmāl olunur; yukālu: أَوَّلَ بَوْكٍ أَيْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَوْ شَيْءٍ

اَلْإِنْبِيَاكُ [el-inbiyāk] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Bu dahi reʾy ve endîşe şürîde ve muh-telit olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَاكَ عَلَيْهِ رَأْيُهُ إِذَا اخْتَلَطَ فَلَمْ يَجِدْ مَخْرَجًا

اَلْمُبَاوِكُ [el-mubāvik] (ism-i fāʿil bünyesiy-le) Civār ve sohbette bir adama muhālit ve hem-hāl olan adama denir; yukālu: هُوَ مُبَاوِكٌ لَهُ أَيْ مُخَالِطُهُ فِي الْجِوَارِ وَالصَّحَابَةِ

تَبُوكُ [Tebūk] (tā'nın fethiyle) Şām ile Medîne beyninde bir arzın ismidir, gazve-i Tebūk orada vākiʿdir.

Mütercim der ki ehl-i siyer beyānı üzere تَبُوكُ [Tebūk] تَقُولُ [tekūlu] vezninde ki fiʿl-i müstakbel-i muhātabdır, Şām'a mūsıl tarîk-i Medîne'de vākiʿ bir kalʿa adıdır. Tāsiʿa-i hicriyyede oraya gazā-yı Hazret-i Nebevī vākiʿ olmuştur, muhallefîn kıssası bunda olmuştur. Baʿzılar kavlince menzil-i mezkūrda Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem ashābdan bir cemāʿatin bir nem-nāk eşmeye suyu çıksın diye ok sokup oy-nattıklarını gördükte: "مَا زِلْتُمْ تَبُوكُونَهَا بَوْكًا" buyurmalarıyla min-baʿd تَبُوكُ [tebūk] ile müsemmā oldu. Baʿdehu muʿcize-i ʿaliy-yeleriyle su nebʿ edip cereyān eyledi, lākin ehl-i cogrāfiyye ʿindinde تَبُوكُ [Tebūk] nām-ı aslîdir, hattā Ḥalebī merhūm ʿuc-meden ʿadd eylemekle ʿadem-i insirāfını tercîh eylemiştir. Hālen menzil-i mezbūr Şām huccācının konağıdır, ʿāsī hurmā taʿbīr ederler yaban hurmāsı kesîrdir.

اَلتَّبُوكِيُّ [et-tebūkiyy] (yā-yı nisbetle) Bir türlü Ṭāʾifī üzüm ismdir ki Tebūk'a nisbet olunur.

اَلْبَوْكَاءُ [el-bevkāʾ] (bā'nın fethiyle) Şüriş ve ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَ الْقَوْمِ بَوْكَاءُ أَيِ اخْتِلَاطٌ

بَاكُويَةُ [Bākūyet] Derbend-i Şirvān nevāhîsinden bir beldedir. Ve Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Aḥmed b. Bākūye eş-Şîrāzī sūfiyyedendir.

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'T-TĀ'İ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت ب ذ ك]

تَبُوذَكُ [Tebūẕek] (tā'nın fethi ve ẕāl-ı muᶜcemenin fethiyle) Bir mevziᶜ adıdır. Ve huffāzdan Ebū Seleme Mūsā b. İsmāᶜīl el-Minḳarī'ye Tebūẕekī ıtlākı Tebūẕek ehlinden bir cemāᶜat kendinin hānesine nezīl olup onlar ile ülfet ve mücāveretlerinden nāşīdir, ᶜalā-kavlin mevziᶜ-i mezbūrdan bir hāne iştirā eylemekle sebeb-i intisābı olmuştur. Ve

تَبُوذَكُ [tebūẕek] Tavuk ahşāsı satan adama denir; kursağı ve yüreği ve ciğeri makūlesi haşviyyāttan ᶜibarettir.

[ت ب ر ك]

اَلتَّبْرَكَةُ [et-tebreket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَرْكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ

تِبْرَاكٌ [Tibrāk] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Bir mevziᶜdir.

[ت ر ك]

اَلتَّرْكُ [et-terk] (tā'nın fethiyle) ve

اَلتِّرْكَانُ [et-tirkān] (tā'nın kesriyle) Bir nesneden ferāgat eylemek maᶜnāsınadır ki vazgelmek ve bırakmak ve boşlamak taᶜbīr olunur; yukālu: تَرَكَ الشَّيْءَ تَرْكًا وَتِرْكَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَدَعَهُ Şārih der ki تَرَكَ māddesi mefᶜūl-i vāhide taᶜdiye eyledikte tarh ve tahliye maᶜnāsına olur ve mefᶜūleyne müteᶜaddī oldukta صَيَّرَ ve جَعَلَ maᶜnāsını muzammın olup efᶜāl-i kulūb mecrāsına cārī olur. İntehā. Ve

تَرْكٌ [terk] جَعَلَ [caᶜale] maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَرَكَهُ كَذَا أَيْ جَعَلَهُ Bu sūrette gūyā ki zıdd olur ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ أَيْ أَبْقَيْنَا يَعْنِي أَبْقَيْنَا لَهُ ذِكْرًا حَسَنًا Pes ibkā' maᶜnā-yı lāzımı olur. Ve

تَرْكٌ [terk] تَرِيكَةٌ [terīket] olan hatun tezevvüc eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرِكَ الرَّجُلُ تَرْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَزَوَّجَ تَرِيكَةً

اَلْإِتِّرَاكُ [el-ittirāk] (tā-yı müşeddede ile إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi terk ve ferāgat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِتَّرَكَهُ بِمَعْنَى تَرَكَهُ

اَلتَّتَارُكُ [et-tetāruk] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bir nesneyi terk edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَتَارَكُوا الْأَمْرَ بَيْنَهُمْ إِذَا تَرَكُوهُ

اَلتَّرِكَةُ [et-teriket] (rā'nın kesriyle فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Kişinin baᶜde'l-mevt terk ve ibkā eylediği mīrās ve muhallefātına ıtlāk olunur; yukālu: بَقِيَ مِنْهُ تَرِكَةٌ كَثِيرَةٌ أَيْ مِيرَاثٌ Şārih der ki faᶜilet bi-maᶜnā mefᶜūlettir. Ve baᶜzen tā'yı kesr ve rā'yı iskānla tahfīf olunur, كَلِمَةٌ [kelimet] ve كِلْمَةٌ [kilmet] gibi, pes lisān-ı ᶜavāmda fetehātla تَرَكَةٌ [tereke] galattır.

اَلتَّرِيكَةُ [et-terīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol hatuna denir ki onu kimse tezevvüc eylemeyip mehcūre kalmış ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ تَرِيكَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ تُرِكَتْ وَلَمْ تُزَوَّجْ Ve şol çemenzāra ve çayırlığa denir ki otlanmasından gaflet olunmuş ola; yukālu: رَوْضَةٌ تَرِيكَةٌ إِذَا غُفِلَتْ عَنْ رَعْيِهَا Ve sel suyunun yerinde terk ve ibkā eylediği sulara denir. Ve içinden yavru çıktıktan sonra yumurtaya ıtlāk olunur. Baᶜzılar devekuşunun yumurtasına tahsīs eylediler. Ve tolgaya denir, بَيْضَةُ الْحَدِيدِ [beyḍatu'l-ḥadīd] maᶜnāsına; cemᶜi تَرَائِكُ [terā'ik] ve تَرِيكٌ [terīk] gelir hā'sız; yukālu: إِقْتَحَمَ فِي الْمَعْرَكَةِ وَعَلَى رَأْسِهِ تَرِيكَةٌ أَيْ بَيْضَةُ الْحَدِيدِ Ve hurması silkilmiş salkıma denir.

اَلتَّرْكَةُ [et-terket] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi yavrusu çıkmış yumurtaya ve tolgaya denir; cemʿi تَرْكٌ [terk]tir hā'sız ve fi'l-hadīs: جَاءَ الْخَلِيلُ "عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِ السَّلَامُ" إِلَى مَكَّةَ يُطَالِعُ تَرْكَتَهُ "أَيْ هَاجَرَ وَوَلَدَهَا إِسْمَعِيلَ وَلَوْ رُوِيَ بِكَسْرِ الرَّاءِ كَانَ وَجْهًا بِمَعْنَى الشَّيْءِ الْمَتْرُوكِ Yaʿnī تَمْرَةٌ [temret] vezninde rivāyete göre murād Hācer ile Hazret-i İsmāʿīl'dir, terk olunan beyza-i neʿāmeye teşbīh olunmuştur. Ve فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde rivāyete göre mefʿūl maʿnāsınadır ki şeyʾ-i metrūk demek olur. Ve

تَرْكَةٌ [terket] Orta boylu hatuna denir; yukālu: تَزَوَّجَ تَرْكَةً أَيِ امْرَأَةً رَبْعَةً

اَلتِّرِيكُ [et-terīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yemişi ekl olunmuş salkıma denir; yukālu: مَا فِيهِ إِلَّا تَرِيكٌ أَيْ عُنْقُودٌ أُكِلَ مَا عَلَيْهِ Ve hurması silkilmiş dala denir.

رَوْضَةُ التِّرِيكِ [Ravḍatu't-Terīk] Yemen'de bir merg-zār ismidir.

اَلْمُتَارَكَةُ [el-mutāreket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi hāli üzere terk eylemek ve terk edişmek maʿnālarına vāhid ve müşāreket için olur; yukālu: تَارَكَهُ وَتَارَكَهُ الْبَيْعَ وَقَوْلُهُمْ لَا بَارَكَ اللهُ فِيهِ وَلَا تَارَكَ وَلَا دَارَكَ إِتْبَاعٌ

اَلتُّرْكُ [et-Turk] (tā'nın zammıyla) Nāstan bir cinstir, ʿArab ve Rūm gibi; cemʿi أَتْرَاكٌ [Etrāk]tır. Bunlar Türk b. Yāfeş neslindendir.

بَنُو تُرْكَانَ [Benū Turkān] (عُثْمَانُ [ʿuşmān] vezninde) Vāsiṭ şehrinde bir ehl-i beyt yaʿnī bir hānedān ve dūdmāndır.

أَبُو التُّرَيْكِ اَلْأَطْرَابُلُسِيُّ [Ebu't-Tureyk el-Aṭrābulusiyy] ve

مُحْسِنُ بْنُ تُرَيْكٍ [Muḥsin b. Tureyk] ki زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindelerdir, muhaddislerdir.

تُرْكَةُ [Turket] (tā'nın zammıyla) Bir recül ismidir. Ve Zeyd ve Yezīd ibnā Turkī şāʿirlerdir. Müʾellif ism-i fiʿl-i emr olan تَرَاكِ [terāki] lafzından ki قَطَامِ [ḳaṭāmi] veznindedir, sükūt eyledi ve bu أُتْرُكْ [utruk] maʿnāsınadır. Kāle fi'l-*Esās*: تَرَاكِ تَرَاكِ صُحْبَةَ الْأَتْرَاكِ

[ت ر ن ك]

اَلتُّرْنُوكُ [et-turnūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] veznide) Hīre ve cura adama denir; yukālu: رَجُلٌ تُرْنُوكٌ أَيْ حَقِيرٌ مَهْزُولٌ

[ت ك ك]

اَلتَّكُّ [et-tekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Bir nesneyi kesmek yāhūd çiğneyip pārelemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَّ الشَّيْءَ تَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ أَوْ وَطِئَهُ فَشَدَخَهُ Ve nebīz ve şarāb adamı gereği gibi sarhoş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَّ النَّبِيذُ فُلَانًا إِذَا بَلَغَ مِنْهُ

اَلتَّكْتَكَةُ [et-tekteket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) تَكٌّ [tekk] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَكْتَكَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى تَكَّهُ

اَلتَّاكُّ [et-tākk] (teşdīd-i kāf'la) Arık, bītāb adama denir; yukālu: هُوَ تَاكٌّ أَيْ مَهْزُولٌ Ve ölümcül kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ تَاكٌّ أَيْ هَالِكٌ Bunlar ve maʿnā-yı ātī katʿ maʿnāsından niseb üzeredir. Ve ahmak ve nādāna denir; cemʿi تَاكُّونَ [tākkūn] ve تَكَكَةٌ [tekeket] gelir fetehātla ve تُكَّاكٌ [tukkāk] gelir, زُهَّادٌ [zuhhād] vezninde ve تُكَكٌ [tukek] gelir صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلتُّكُوكُ [et-tukūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kimse ahmak olmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَكَكْتَ يَا فُلَانُ تُكُوكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ كُنْتَ تَاكًّا

اَلتِّكَّةُ [et-tikket] (tā'nın kesriyle) Uçkura denir, şalvar-bend maʿnāsına. Ve bu katʿ maʿnāsındandır; cemʿi تِكَكٌ [tikek] gelir,

عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: حَلَّ تِكَّتَهُ أَيْ رِبَاطَ السَّرَاوِيلِ

اَلْإِسْتِكَاكُ [el-istikāk] Dona ve şalvara uçkur geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَكَّ التِّكَّةَ إِذَا أَدْخَلَهَا فِي السَّرَاوِيلِ

[ت م ك]

اَلتَّمَكُ [et-temek] (tā'nın fethiyle) ve

اَلتُّمُوكُ [et-tumūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Devenin hörgücü gereği gibi boylanıp ve sımsıkı tıknaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَكَ السَّنَامُ تَمَكًا وَتُمُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا طَالَ وَارْتَفَعَ وَتَرَوَّى وَاكْتَنَزَ

اَلتَّامِكُ [et-tāmik] Vech-i mezkūr üzere olan hörgüce denir. Ve hörgücü büyük nākaya denir.

اَلْإِتْمَاكُ [el-itmāk] (hemzenin kesriyle) Nākayı çayır semirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْمَكَ الْكَلَأُ النَّاقَةَ إِذَا سَمَّنَهَا

[ت ي ك]

تَايَكُ [Tāyek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Muḥammed b. Yūsuf es-Semerḳandī nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلتَّائِكُ [et-tāʾik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Pek ahmak adama denir ki seme taʿbīr olunur; yukālu: أَحْمَقُ تَائِكٌ أَيْ شَدِيدُ الْحُمْقِ

اَلتُّيُوكُ [et-tuyūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adam seme olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَاكَ الرَّجُلُ يَتِيكُ تُيُوكًا إِذَا كَانَ تَائِكًا

اَلْإِتَاكَةُ [el-itāket] (hemzenin kesriyle) Kıl yolmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَاكَ الشَّعْرَ إِذَا نَتَفَهُ

FASLU'Ş-ṢĀʾİ'L-MÜSELLESE

(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث ك ك]

اَلثَّكُّ [eṣ-ṣekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Seyr ve seyāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَكَّ فِي الْأَرْضِ ثَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَاحَ

اَلثَّكْثَكَةُ [eṣ-ṣekṣeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir kimse nādān olmakla nāsla dāʾimā ʿarbede ve kavga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَكْثَكَ الرَّجُلُ إِذَا حَمُقَ وَعَرِبَدَ Ve

ثَكْثَكَةٌ [ṣekṣeket] İsm olur, şaşkın ve çolpa ʿavrete denir; yukālu: هِيَ ثَكْثَكَةٌ أَيْ رَعْنَاءُ

FASLU'L-ḤĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ك]

اَلْحَبْكُ [el-ḥabk] (ḥā'nın fethiyle) Bir nesneyi pek bağlayıp muhkem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَهُ حَبْكًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا شَدَّهُ وَأَحْكَمَهُ Ve cullāh işlediği sevbde eser-i sanʿatı güzel eylemek yaʿnī tefeli, metīn ve zībā dokuyup güzel zamānlar tarh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَ الْحَائِكُ الثَّوْبَ إِذَا حَسَّنَ أَثَرَ الصَّنْعَةِ فِيهِ وَأَجَادَ نَسْجَهُ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve boyun vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَ عُنُقَهُ إِذَا ضَرَبَهَا Ve zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَ بِالْمِرْأَةِ إِذَا حَبَقَ Ve iştirā olunan şeyʾi müşterīden geri redd eylemek yāhūd müşterī bāyiʿe redd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَبَكَ فُلَانًا فِي الْبَيْعِ إِذَا رَادَّهُ

اَلْإِحْتِبَاكُ [el-iḥtibāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Bu dahi cullāh sevbi güzel zamānlar tarhıyla hūb ve muhkem okumak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَبَكَ الْحَائِكُ الثَّوْبَ إِذَا أَجَادَ نَسْجَهُ Ve dizleri dikip cāmesini sırtına ve ayaklarına sarıp oturmak maʿnāsınadır ki dervīşān ıstılāhında kemende girmek ve kemere girmek taʿbīr olunur; yukālu: إِحْتَبَكَ بِإِزَارِهِ أَيِ احْتَبَى

Mütercim der ki ehl-i beyān sanāyiʿ-i bedīʿiyyeden إِحْتِبَاكٌ [iḥtibāk] sanʿatını maʿnā-yı evvelden ahz eylediler, zīrā cullāh sevbi sık ve metīn dokumakla huyūt aralıklarını sedd edip ve zāʾid hüsn ve revnak ve letāfet ibdāʿ eylediği gibi mütekellim dahi mevāziʿ-i hazfe mahzūflar vazʿ ile kelāmı mülteʾim edip īcāz ve letāfet ve

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ر ك]

جَرْكَانُ [Cerkān] (سَحْبَانُ [saḥbān] veznince) Işfahān kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden Ebu'r-Recāʾ Muḥammed b. Aḥmed ondandır.

[ج ر ع ك]

اَلْجَرَعْكِيكُ [el-ceraʿkīk] ve

اَلْجَرَعْكُوكُ [el-ceraʿkūk] (fethateynle ve ʿayn'ların sükūnuyla) Pek uyumuş koyu yoğurda denir; tekūlu: أَطْعَمَنِي الْجَرَعْكِيكَ وَالْجَرَعْكُوكَ أَيِ اللَّبَنَ الرَّائِبَ الثَّخِينَ

[ج ك ج ك]

اَلْجَكْجَكَةُ [el-cekceket] (cīm'lerin fethiyle) Demirler birbirine dokundukta zuhūr eden savttan hikāyedir.

[ج ن ك]

جَنْكُ [Cenk] (cīm'in fethiyle) Bir recül ismidir, zāhiren aʿcemīdir, zīrā جَنْكٌ [cenk] Fārisīdir, harb maʿnāsına.

[ج ي ك]

جِيكَانُ [Cīkān] (cīm'in kesriyle) Fāris'te bir mevziʿdir. Ve Muḥammed b. Manṣūr b. Cīkān muhaddis-i kezzābdır.

hüsn-i ifāde ile zībā ve revnak-dār eder, zīrā إِحْتِبَاكٌ [iḥtibāk] sānīde nazīri isbāt olunan lafzı evvelden ve evvelde nazīri müsebbet olunanı sānīden hazf eylemektir, kezālik iki cümle zikr oluna ki her birinde āhere mütekābil kelime olmakla her birinden āherde zikr olunanın zıddını hazf eylemekten ᶜibārettir. Ve bu sanᶜatı müteᵓahhirīn ihtirāᶜ eylemiştir, hattā ﴿وَاللهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا﴾ kavl-i şerīfini إِحْتِبَاكٌ [iḥtibāk]a haml eylediler, fe'lyuhfaz.

اَلْحَبِيكُ [el-ḥabīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَحْبُوكُ [el-maḥbūk] Güzel tarīkalar ve zamānlar ile sanᶜatlı muhkem dokunmuş kumaşa denir. Ve

مَحْبُوكٌ [maḥbūk] Kaviyyü'l-bünye tüvānā ata vasf olur; yukālu: فَرَسٌ مَحْبُوكٌ أَيْ قَوِيٌّ

اَلْحُبْكَةُ [el-ḥubket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Şalvarın uçkurluğuna denir, حُجْزَةٌ [ḥuczet] maᶜnāsına. Ve kemer gibi bele bağladıkları ipe denir. Ve şol kayışa denir ki onunla pālānın sağlı sollu غَرَاضِيفُ [ġarāḍīf] dedikleri ağaçlara pālānın başını çekip sararlar; cemᶜi حُبَكٌ [ḥubek] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلتَّحَبُّكُ [et-teḥabbuk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Beline حُبْكَةٌ [ḥubket]i çekip bağlanmak, ᶜalā-kavlin cāmesini kavuşturup sarılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَبَّكَ الرَّجُلُ إِذَا شَدَّ الْحُبْكَةَ أَوْ تَلَبَّبَ بِثِيَابِهِ Ve hatun nitāk kuşanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَبَّكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَنَطَّقَتْ بِنِطَاقِهَا

اَلْحِبَاكُ [el-ḥibāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi semerin iki taraflı ağaçlarını başına sardıkları kayışa denir; cemᶜi حُبُكٌ [ḥubuk] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

حِبَاكُ الْحَمَامِ [ḥibāku'l-ḥamām] Güvercin kanatları üzere olan siyāh siyāh uzunca nakışlara ıtlāk olunur.

اَلْحُبُكُ [el-ḥubuk] (zammeteynle) Kumlukta olan zih gibi uzun uzun kıvrım tarzında tarīkalara denir ki rüzgār sühūletlice vurmakla peydā olur. Kezālik deniz ve sāᵓir su üzere o resme peydā olan yol yol muhayyel ak tarīkalara denir; müfredi حِبَاكٌ [ḥibāk]tır, كِتَابٌ [kitāb] gibi; yukālu: لِلرِّيحِ فِي الرَّمْلِ وَالْمَاءِ حُبُكٌ أَيْ حُرُوفٌ وَطَرَائِقُ Ve pek kıvrıcıktan kavrulmuş gibi şiken şiken olan saça denir; yukālu: فِي رَأْسِهِ حُبُكٌ أَيْ شَعْرُهُ جَعْدٌ مُتَكَسِّرٌ Ve حُبُكُ السَّمَاءِ [ḥubuku's-semāᵓ] felekte kevākibin seyr ettikleri tarāᵓik ve medārāttan ᶜibārāttır; yukālu: حُبُكُ السَّمَاءِ أَيْ طَرَائِقُ النُّجُومِ Bunun müfredi حَبِيكَةٌ [ḥabīket] tir, سَبِيكَةٌ [sebīket] gibi. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ﴾ أَيِ الطَّرَائِقِ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ تَصَوَّرَهَا مِنْهُ الطَّرَائِقَ الْمَحْسُوسَةَ بِالنُّجُومِ وَالْمَجَرَّةِ وَمِنْهُمْ مَنْ اعْتَبَرَ ذَلِكَ بِمَا فِيهَا مِنَ الطَّرَائِقِ الْمَعْقُولَةِ الْمُدْرَكَةِ بِالْبَصِيرَةِ Ve

حَبِيكَةٌ [ḥabīket] Saç tutamında olan şikene denir. Ve demir tolgada zih gibi görünen tarīkaya denir. Bunun cemᶜi حَبِيكٌ [ḥabīk]tir hā'sız ve حَبَائِكُ [ḥabāᵓik] ve حُبُكٌ [ḥubuk]tur zammeteynle.

اَلْحَبَكَةُ [el-ḥabeket] (fetehātla) Asma omçasına denir; حَبَكٌ [ḥabek] dahi denir hā'sız. Ve bu lām'la حَبَلَةٌ [ḥabelet]ten musahhaf değildir. Ve sevīk dānesine denir, عَبَكَةٌ [ᶜabeket]te lügattır.

ذُو الْحَبَكَةِ [Ẕu'l-Ḥabeket] ᶜUbeyde yāhūd ᶜAbde b. Saᶜd en-Nehdī lakabıdır.

اَلْحِبَكُ [el-ḥibekk] (خِدَبٌّ [ḫidebb] vezninde) Leᵓīm ve nākese denir; yukālu: رَجُلٌ حِبَكٌّ أَيْ لَئِيمٌ

اَلْحُبُكُّ [el-ḥubukk] (عُتُلٌّ [ᶜutull] vezninde) Tünd ve şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُبُكٌّ أَيْ شَدِيدٌ

اَلتَّحْبِيكُ [et-taḥbīk] Muhkem bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَّكَهُ إِذَا وَثَّقَهُ Ve bir nesneye uzun uzun yollar eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَّكَ فِيهِ إِذَا خَطَّطَ

اَلْمُحَبَّكُ [el-muḥabbek (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Pek kıvırcık saça ıtlāk olunur, ke-mā cāᵓe fī sifati'd-deccāl: مُحَبَّكُ الشَّعْرِ أَيْ مُجَعَّدُهُ وَيُرْوَى حُبُكُ الشَّعْرِ بِضَمَّتَيْنِ بِمَعْنَاهُ

[ح ب ت ك]

اَلْحَبْتَكُ [el-ḥabtek] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْحُبَاتِكُ [el-ḥubātik] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Cura kimseye denir.

[ح ب ر ك]

اَلْحَبَرْكَى [el-ḥaberkā] (fethateynle ve kasr ile) İsm-i cemᶜdir, قَوْمٌ هَلْكَى maᶜnāsınadır ki helāk olan tāᵓife ve cemāᶜatten ᶜibārettir. Ve müfred olur, kene dedikleri böceğe denir, قُرَادٌ [ḳurād] maᶜnāsına; müᵓennesi حَبَرْكَاةٌ [ḥaberkāt]tır. Ve kat kat sık ve kalın sehāba denir. Ve birbiri üzere yığılmış kum yığınına denir. Ve yoğun boyunlu adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَبَرْكَى أَيِ الْغَلِيظُ الرَّقَبَةِ Ve şol ayakları fersiz ve zaᶜīf adama denir ki ayaklarının fersizliğinden mukᶜad gibi hareket eder ola; yukālu: رَجُلٌ حَبَرْكَى أَيِ الضَّعِيفُ الرِّجْلَيْنِ كَأَنَّهُ مُقْعَدٌ لِضَعْفِهِمَا Ve belinden yukarısı uzun ve ayakları kısa insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ حَبَرْكَى أَيِ الطَّوِيلُ الظَّهْرِ الْقَصِيرُ الرِّجْلَيْنِ Ve bu حَبَرْكَى [ḥaberkā] lafzının elifi teᵓnīs içindir, yaᶜnī gayr-i munsarıftır ve baᶜzen tenvīn ilhāk olunur, insirāfla.

[ح ت ك]

اَلْحَتْكُ [el-ḥatk] (فَتْكٌ [fetk] vezninde) ve

اَلْحَتَكَانُ [el-ḥatekān] (fetehātla) Adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: حَتَكَ الرَّجُلُ حَتْكًا وَحَتَكَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve bir nesneyi cidd ile araştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَتَكَ الشَّيْءَ إِذَا بَحَثَهُ Ve kuş toprağı yā kumluğu eşinip yuva eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَتَكَ النَّعَامُ الرَّمْلَ إِذَا فَحَصَهُ Ve teveccüh eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: لَا أَدْرِي أَيْنَ حَتَكُوا أَيْ أَيْنَ تَوَجَّهُوا

اَلتَّحَتُّكُ [et-teḥattuk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَتَّكَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى وَقَارَبَ الْخَطْوَ مُسْرِعًا

اَلْحَوْتَكِيُّ [el-ḥavtekiyy] (جَوْهَرِيٌّ [cevheriyy] vezninde) Çelimsiz cura olarak cüce adama denir, حَوْتَكٌ [ḥavtek] dahi denir. Ve

حَوْتَكِيٌّ [ḥavtekiyy] Pek pek taᶜām ekl eden izᶜānsıza denir; yukālu: رَجُلٌ حَوْتَكِيٌّ وَحَوْتَكٌ أَيْ قَصِيرٌ ضَاوٍ وَيُقَالُ حَوْتَكِيٌّ أَيِ الشَّدِيدُ الْأَكْلِ

اَلْحَوْتَكِيَّةُ [el-ḥavtekiyyet] (جَوْهَرِيَّةٌ [cevheriyyet] vezninde) Bir türlü dülbende ve ᶜimāme sarınışa denir ki ᶜArablara mahsūstur; ve minhu'l-hadīs: "كَانَ رَسُولُ اللهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَخْرُجُ وَعَلَيْهِ الْحَوْتَكِيَّةُ" وَهِيَ عِمَّةٌ تَتَعَمَّمُهَا الْعَرَبُ Şārih der ki حَوْتَكٌ [Ḥavtek] nām kimseye mensūbdur.

اَلْحَوْتَكَةُ [el-ḥavteket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْحِتِكَّى [el-ḥitikkā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Bodur adamın yürüyüşüne denir; yukālu: يَمْشِي الْحَوْتَكَةَ وَالْحِتِكَّى أَيْ مِشْيَةَ الْقَصِيرِ

اَلْحَوَاتِكُ [el-ḥavātik] ᶜAlef ve gıdāları kemter ve nā-hoş dābbelere denir. Ve devekuşunun yavrularına yāhūd hurde nevᶜine denir.

اَلْحَتَكُ [el-ḥatek] (fethateynle) Bu dahi devekuşu yavrularına yāhūd hurdelerine

denir.

[ح ر ت ك]

اَلْحَرْتَكُ [el-ḥartek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hurde gövdeli cura adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَرْتَكٌ أَيِ الصَّغِيرُ الْجِسْمِ

[ح ر ك]

اَلْحَرْكُ [el-ḥark] (تَرْكٌ [terk] vezninde) ve **اَلْحَرَكَةُ** [el-ḥareket] (بَرَكَةٌ [bereket] vezninde) Kımıldamak ve deprenmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرُكَ الرَّجُلُ حَرْكًا وَحَرَكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ سَكَنَ Ve

حَرْكٌ [ḥark] Bir adam zimmetinde olan hakkı edādan imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَكَ الرَّجُلُ حَرْكًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا امْتَنَعَ مِنَ الْحَقِّ الَّذِي عَلَيْهِ Ve bir adamın omuzu başına vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَكَ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ حَارِكَهُ

اَلتَّحْرِيكُ [et-taḥrīk] Depretmek ve kımıldatmak maʿnāsınadır.

اَلتَّحَرُّكُ [et-teḥarruk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Mutāviʿidir; tekūlu: حَرَّكْتُهُ فَتَحَرَّكَ

اَلْحَرَاكُ [el-ḥarāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İsmdir, deprenişe ve kımıltıya denir, cünbüş maʿnāsına; yukālu: مَا بِهِ حَرَاكٌ أَيْ حَرَكَةٌ

اَلْمِحْرَاكُ [el-miḥrāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Āteş tahrīk edip ölçerecek kösegiye denir.

اَلْمَحْرَكُ [el-maḥrek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Boynun yukarı gelen tarafından köküne denir; yukālu: ضَرَبَهُ مَحْرَكَهُ وَهُوَ أَصْلُ الْعُنُقِ مِنْ أَعْلَاهَا

اَلْحَارِكُ [el-ḥārik] أَعْلَى الْكَاهِلِ [aʿla'l-kāhil] ismidir ki arkada yağrınının üst yanıdır, kürek kemiklerinin mültekāsıdır. Ve omuz başlarının aralığıdır, Türkīde çiğin taʿbīr olunur, cīm-i Fārisī ve kāf-ı Fārisī-i meksūreteynle; iki tarafında iki حَارِكٌ [ḥārik] olur ki kürek başları olacaktır, iki küreği orada kavuşur. Ve حَارِكٌ [ḥārik] fi'l-asl ذُو حَرَكَةٍ [ẕū ḥareket] maʿnāsına olup baʿdehu ʿuzv-ı mezbūrda ism oldu, كَاهِلٌ [kāhil] gibi; yukālu: حَمَلَ عَلَى حَارِكِهِ أَيْ أَعْلَا الْكَاهِلِ Ve şol yumruca kemiğe denir ki atın küreği başının iki tarafında olur. Ve atın omuzlarına karīb boynundan ibtidā yelesi biten yere denir ki rākib eliyle ona yapışıp rükūb eder.

اَلْحُرْكُوكُ [el-ḥurkūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Yağrınıya denir, كَاهِلٌ [kāhil] maʿnāsına.

اَلْحَرْكَكَةُ [el-ḥarkeket] (ḥā'nın ve kāf'ın fethiyle) Uyluk başında olan sivri kemiğe denir; cemʿi حَرَاكِكُ [ḥarākik] ve حَرَاكِيكُ [ḥarākīk]tir.

اَلْحَرِيكُ [el-ḥarīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bī-rücūliyyet adama ıtlāk olunur, tefeʾül kabīlindendir; yukālu: رَجُلٌ حَرِيكٌ أَيْ عِنِّينٌ Ve şol adama denir ki beli pek zaʿīf olmakla yürürken nebāt kökü gibi, güyā ki yerden kopar sūretinde ola; müʾennesi حَرِيكَةٌ [ḥarīket]tir; yukālu: رَجُلٌ حَرِيكٌ وَامْرَأَةٌ حَرِيكَةٌ أَيْ ضَعِيفُ الْخَصْرِ إِذَا مَشَى كَأَنَّهُ يَتَقَلَّعُ

اَلْحَرَكُ [el-ḥarek] (fethateynle) ʿİnnīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرِكَ الرَّجُلُ حَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ حَرِيكًا

اَلْمُحْتَرِكُ [el-muḥterik] (مُحْتَرِقٌ [muḥteriḳ] vezninde) Dāʾimā devenin omuzu başına binen adama denir.

اَلْحَرِكُ [el-ḥarik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Zekī ve zīrek ve cüst ve çālāk oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ حَرِكٌ أَيْ خَفِيفٌ ذَكِيٌّ

[ح ز ك]

اَلْحَزْكُ [el-ḥazk] (ḥā'nın fethi ve zāy'ın

sükūnuyla) Bir nesneyi sarıp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَزَكَهُ حَزْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَصَبَهُ Ve bir nesneyi bir yere kısıp sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَزَكَهُ إِذَا ضَغَطَهُ Ve bend eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَزَكَهُ بِالْحَبْلِ إِذَا شَدَّهُ

اَلْإِحْتِزَاكُ [el-iḥtizāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir nesne ile bağlanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَزَكَ بِالثَّوْبِ إِذَا احْتَزَمَ

[ح س ك]

اَلْحَسَكُ [el-ḥasek] (fethateynle) Demir dikeni dedikleri nebāta denir ki çoban kalkıtan dahi derler; semeresi koyunla-rın yünlerine ilişip ayırtlanmaz, Türkīde ona pıtrak derler. Ve yaprağı رِجْلَةٌ [ric-let] yaprağına şebīh ve ondan hurde olup ve yaprakları yanında katı ve sık ve müsellesü'ş-şekl dikenleri olur; semerini şürb külyeteynde ve mesānede olan taşları müfettit ve ʿusāre-i varakını şürb kuvvet-i cimāʿ ve defʿ-i ʿusr-i bevl ve yılan sokması husūsunda nāfiʿ ve bir hāneye matbūhunu serpmek pire kısmını mühliktir. Ve

حَسَكٌ [ḥasek] Bir güne demir çengele ıtlāk olunur ki bi-ʿaynihi demir dikeni tarzın-da üç dāne sivri mīhları olur, cenklerde husūsan hisārlarda kalʿanın ve ordunun düşman gelecek yerlerine atarlar, ne taraf-tan atsalar hacıyatmaz gibi elbette o mīhlar dik yukarı gelir, ʿale'l-gaflet geldiklerinde atların ve piyādelerin ayaklarına sançıl-makla bir hatve ileri güzerān edemezler. Ve baʿzen metīn kamıştan dahi ederler. Türkīde buna dahi demir dikeni ve domuz ayağı taʿbīr olunur, Fārisīde seyāliḫ denir. Ve

حَسَكٌ [ḥasek] Hıkd ve ʿadāvet maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve darıl-mak maʿnāsınadır; tekūlu: حَسِكَ عَلَيَّ حَسَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Ve davar yem yemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسِكَتِ الدَّابَّةُ إِذَا قَضِمَتْ

اَلْحَسِيكَةُ [el-ḥasīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) ve

اَلْحُسَاكَةُ [el-ḥusāket] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vez-ninde) ve

اَلْحَسَكَةُ [el-ḥaseket] (fetehātla) Bunlar da kīn ve ʿadāvete denir; tekūlu: فِي صَدْرِهِ عَلَيَّ حَسَكٌ وَحَسِيكَةٌ وَحُسَاكَةٌ وَحَسَكَةٌ أَيْ حِقْدٌ وَعَدَاوَةٌ Ve

حَسِيكَةٌ [ḥasīket] Kirpiye denir. Ve davarın yem tutulmuş arpasına denir.

اَلْحَسِكُ [el-ḥasik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dargın adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَسِكٌ أَيْ غَضْبَانُ

حَسْكَانُ [Ḥaskān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Muhaddisīnden Neysābūrī bir cemāʿatin nesebleri ricālindendir.

اَلْحِسْكِكُ [el-ḥiskik] (زِبْرِجٌ [zibric] veznin-de) Kirpiye denir.

اَلْحَسَاكِكُ [el-ḥasākik] Her şeyʾin hurde ve küçük olanlarına denir.

اَلْحَسِيكُ [el-ḥasīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bodur adama denir.

اَلْإِحْسَاكُ [el-iḥsāk] (hemzenin kesriyle) Davara yem tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْسَكَ الدَّابَّةَ فَحَسِكَتْ أَيْ أَقْضَمَهَا فَقَضِمَتْ

اَلْحُسَيْكَةُ [el-Ḥuseyket] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Medīne'de bir dağın ucunda bir mevziʿ adıdır.

حُسْكٌ [Ḥusk] (ḥā'nın zammıyla) Esāmīdendir: ʿAbdulmelik b. Ḥusk muhaddisīndendir.

[ح ش ك]

اَلْحَشَكُ [el-ḥaşek] (ḥā'nın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Memede süt şiddet-

le idrār edip irkilmek, ʿalā-kavlin memede süt çabuk dolmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشِكَ اللَّبَنُ فِي الضَّرْعِ حَشَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَرَّ سَرِيعًا أَوْ هُوَ سُرْعَةُ تَجَمُّعِ اللَّبَنِ فِي الضَّرْعِ Ve yayı şiddetle kurup çekmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَ الْقَوْسَ إِذَا نَزَعَهَا شَدِيدًا Ve davar arpa ile yemlenmek maʿnāsınadır; mühmele de lügattır.

اَلْحَشْكُ [el-ḥaşk] (ḥā'nın fethiyle) Nākayı sütü çoğalsın diye sağmayıp terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَ النَّاقَةَ حَشْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَرَكَ حَلْبَهَا حَتَّى يَجْتَمِعَ لَبَنُهَا Ve

حَشْكٌ [ḥaşk] ve

حُشُوكٌ [ḥuşūk] Nāka memede sütünü kendi biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَتِ النَّاقَةُ لَبَنَهَا إِذَا جَمَعَتْهُ Ve bulutun yağmuru firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَتِ السَّحَابَةُ إِذَا كَثُرَ مَاؤُهَا Ve hurmānın yemişi çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَتِ النَّخْلَةُ إِذَا كَثُرَ حَمْلُهَا Ve nās birikmek maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا Ve har har solumak maʿnāsınadır; حَشَكَ نَفَسُهُ إِذَا عَلَاهُ الْبُهْرُ Ve yay pek ve salābetli olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَشَكَتِ الْقَوْسُ إِذَا صَلُبَتْ

اَلْحَشُوكُ [el-ḥaşūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Memesinde sütü tīz biriktiren nākaya denir.

اَلْحَاشِكُ [el-ḥāşik] Meyvesi kesīr olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ حَاشِكٌ أَيْ كَثِيرُ الْحَمْلِ Ve salābetli yaya denir; yukālu: قَوْسٌ حَاشِكٌ أَيْ صُلْبٌ Ve peyderpey mütetābiʿ nesneye denir; yukālu: جَاؤُوا حَاشِكًا أَيْ مُتَتَابِعًا

اَلْحَوَاشِكُ [el-ḥavāşik] Muhtelif esen yellere denir, ʿalā-kavlin sert ve şedīd yāhūd āhestece esen yellere denir; yukālu: رِيَاحٌ حَوَاشِكُ أَيْ مُخْتَلِفَةٌ أَوْ شَدِيدَةٌ أَوْ ضَعِيفَةٌ Şārih der ki حَشَكٌ [ḥaşek] lafzının bir maʿnāsı dahi budur; حَوَاشِكُ [ḥavāşik] ki müfredi حَاشِكَةٌ [ḥaşiket]tir, ondandır.

حَشَّاكٌ [Ḥaşşāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir nehrin adıdır.

اَلْحَشَّاكُ [el-ḥaşşāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Anasını emmesin diye oğlağın ağzına bağladıkları ağaca denir ki esnek taʿbīr olur.

اَلْحَوْشَكَةُ [el-ḥavşeket] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Konağın bir köşesinden işitilen sese denir; tekūlu: سَمِعْتُ حَوْشَكَةً وَهُوَ مَا تَسْمَعُهُ فِي نَاحِيَةٍ مِنَ الدَّارِ وَالْمَنْزِلِ

اَلْحَشَكَةُ [el-ḥaşeket] (fetehātla) Cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا بِحَشَكَتِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ

اَلْحَشِيكَةُ [el-ḥaşīket] حَسِيكَةٌ [ḥasīket] vezninde ve mürādifidir. Ve bu Ebū Zeyd rivāyetidir.

اَلْإِحْشَاكُ [el-iḥşāk] (hemzenin kesriyle) Davara yem vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْشَكَ الدَّابَّةَ أَيْ أَقْضَمَهَا فَحَشِكَتْ Ke-mā zukire.

[ح ف ل ك]

اَلْحَفَلْكَى [el-ḥafelkā] (حَبَرْكَى [ḥaberkā] vezninde) Zaʿīfü'l-bünye cura adama denir.

[ح ف ن ك]

اَلْحَفَنْكَى [el-ḥafenkā] حَفَلْكَى [ḥafelkā] vezninde ve mürādifidir, pes elifleri ilhāk içindir; yukālu: رَجُلٌ حَفَلْكَى وَحَفَنْكَى أَيْ ضَعِيفٌ

[ح ك ك]

اَلْحَكُّ [el-ḥakk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Ecrāmdan bir nesneyi dīger nesneye şiddetle sürtmek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَّ الْحَجَرَ بِالْحَجَرِ حَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَمَرَّهُ عَلَيْهِ صَكًّا Ve beden gicişip kaşıttırmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَكِّنِي رَأْسِي أَيْ دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ

Müʾellif burada teşvīş ve tefrīt üzere resm

eylemiştir, zîrā ümmehāt-ı sāʾirede حَكٌّ [ḥakk] kazımak ve kaşımak maʿnālarıyla mansūstur. Ez-cümle *Mukaddimetu'l-Edeb*'de tırāşīden ve ḫārīden taʿbīrleriyle müfesser ve *Esās*'ta مَا حَكَّ جِلْدَكَ مِثْلَ ظُفْرِكَ وَأَحْكَكْتُنِي رَأْسِي فَحَكَكْتُهُ وَبِي بَثْرَةٌ تُحِكُّنِي ʿibāretiyle mersūm ve *Miṣbāḥ*'ta حَكَكْتُ الشَّيْءَ قَشَرْتَهُ ʿunvānıyla merkūmdur. Ve sāʾirlerde dahi bu resmedir. Müʾellif maʿnā-yı evveli resm ettikten sonra وَاحْتَكَّ رَأْسِي وَحَكَّنِي وَأَحَكَّنِي وَاسْتَحَكَّنِي أَيْ دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ ʿibāretiyle resm eylemekle إِحْتِكَاكٌ [iḥtikāk] gicişmek ve kaşınmak ve kazınmak maʿnālarına olup حَكٌّ [ḥakk] ve إِحْكَاكٌ [iḥkāk] ve إِسْتِحْكَاكٌ [istiḥkāk] kaşındırmak maʿnāsına olmuş olur. Nihāyetü'l-emr kazımak ve kaşımak maʿnāsını دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ tefsīrinde bi'l-işāre beyān etmiştir. Mādde ise maʿnā-yı mezbūrda müstakil olup ondan fürūʿāt teferruʿ eyledi. Ve kemāl-i īcāzdan meger ki maʿnā-yı evvel tahtına idrāc iddiʿāsında ola ki tırnağı ʿuzva sürtmek olur, beyān-ı lügat maʿrizinde bu vetīre ise nā-mülāyimdir. Ve'l-hāsıl حَكٌّ [ḥakk] kazımak ve kaşımak maʿnāsınadır. Müʾellife göre kazıttırmak ve kaşıttırmak maʿnāsına da olur ki gicişmeğin lāzımıdır. Ve kaldı ki burada ʿibāre *Esās*'ın ʿibareti gibi دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ فَحَكَكْتُهُ olup kalem-i nāsihten فَحَكَكْتُهُ lafzı sākıt olmak dahi melhūzdur. Ve

حَكٌّ [ḥakk] Sadr reyb ve gümān ve işm ve halecān-ı kalb makūlesi derūna teʾsīr eden hālāttan ʿibārettir; ve minhu tekūlu: مَا حَكَّ فِي صَدْرِي كَذَا أَيْ لَمْ يَنْشَرِحْ لَهُ صَدْرِي يَعْنِي كَانَ فِي قَلْبِي شَيْءٌ مِنَ الشَّكِّ وَالرَّيْبِ وَيُقَالُ حَكَّ فِي صَدْرِي أَيْ عَمِلَ فِي صَدْرِي Ve dāʾim şerr ve şūr ve fitne ihdāsına sebeb olan adama حَكُّ الشَّرِّ [ḥakku'ş-şerr] ve حِكَاكُ الشَّرِّ [ḥikāku'ş-şerr] ıtlāk ederler, كِتَابٌ [kitāb] vezninde; yukālu: إِنَّهُ حَكُّ الشَّرِّ وَحِكَاكُهُ أَيْ يُحَاكُّهُ كَثِيرًا يَعْنِي يُحَدِّثُهُ

اَلْإِحْتِكَاكُ [el-iḥtikāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Gicişmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِحْتَكَّ رَأْسِي أَيْ دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ Ve bir nesneye sürtünüp ve kaşınmak maʿnāsınadır, uyuzun ağaca sürtünüp kaşındığı gibi; yukālu: إِحْتَكَّ بِهِ إِذَا حَكَّ نَفْسَهُ عَلَيْهِ Ve derūnda bir nesne teʾsīr ve halecān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: إِحْتَكَّ فِي صَدْرِي إِذَا عَمِلَ

اَلْإِحْكَاكُ [el-iḥkāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kaşıttırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَحَكَّنِي رَأْسِي أَيْ دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ Ve kalbe bir nesne halecān vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَحَكَّ فِي صَدْرِي إِذَا عَمِلَ

اَلْإِسْتِحْكَاكُ [el-istiḥkāk] إِحْكَاكٌ [iḥkāk] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; tekūlu: إِسْتَحَكَّنِي رَأْسِي أَيْ دَعَانِي إِلَى حَكِّهِ

اَلْحِكَّةُ [el-ḥikket] (ḥā'nın kesriyle) ve

اَلْحُكَاكُ [el-ḥukāk] (غُرَابٌ [ġurāb] veznide) İsmlerdir, giciğe denir; yukālu: بِهِ حِكَّةٌ وَحُكَاكٌ أَيْ دَاءٌ يُحَكُّ مِنْهُ كَالْجَرَبِ Ve

حُكَاكٌ [ḥukāk] بُورَقٌ [būraḳ] ismidir ki büre dedikleri nesnedir.

اَلْحِكُّ [el-ḥikk] (ḥā'nın kesriyle) Şekk ve gümāna ıtlāk olunur, kalbi kazıdığı için; yukālu: فِي صَدْرِي مِنْهُ حِكٌّ أَيْ شَكٌّ

اَلتَّحَاكُّ [et-teḥākk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İki nesne birbirine dokunup yekdīgeri sıyırıp kazımak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَاكَّا إِذَا اصْطَكَّ جِرْمَاهُمَا فَحَكَّ كُلٌّ اَلْآخَرَ

اَلْمُحَاكَّةُ [el-muḥākket] Birbiriyle berāberlik iddiʿāsıyla yarışmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَاكَّهُ إِذَا بَارَاهُ

اَلْحُكَاكَةُ [el-ḥukāket] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] veznide) İki sürme taşını birbirine sürtmekle aralarından نُشَارَةٌ [nuşāret] gibi hāsıl olan

sürmeye denir. Ve kazınıp ve perdāht olunan nesneden dökülen hurde ve yumuşak kazıntıya ve döküntüye denir.

اَلْحَكَّاكَاتُ [el-ḥakkākāt] (ḥā'nın fethi ve kāf'ın teşdīdiyle) حَكَّاكَةٌ [ḥakkāket]in cemʿidir, kalbe halecān veren vesāvis ve evhāma ıtlāk olunur; ve minhu وَإِيَّاكُمْ وَالْحَكَّاكَاتِ أَيِ الْوَسَاوِسِ

اَلْحُكُكُ [el-ḥukuk] (zammeteynle) Ashāb-ı şerr ü fitneye ıtlāk olunur. Ve havāyic ve mühimmāt talebinde ilhāh ve cidd ve ikdām eden kimselere ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ حُكُكٌ أَيْ مُلِحُّونَ فِي طَلَبِ الْحَوَائِجِ Müfredleri حَاكٌّ [ḥākk]tır.

اَلْحَكَكُ [el-ḥakek] (fethateynle) Ruhāma şebīh bir nevʿ ak taşa denir. Bu taş ak ve yumuşak olur, ʿArabistān taraflarında حَوَارِيٌّ [ḥavāriyy] taʿbīr ederler. Ve

حَكَكٌ [ḥakek] Omuzları oynatarak bodur adamın yürüyüşü gibi yürümeğe denir; yukālu: يَمْشِي الْحَكَكَ وَهُوَ مِشْيَةٌ بِتَحَرُّكٍ كَمِشْيَةِ الْقَصِيرِ يُحَرِّكُ مَنْكِبَيْهِ Ve

حَكَكٌ [ḥakek] İsm olur, bir nesneyi rıfk ve letāfetle yonmağa ve perdāht eylemeğe denir. Ve davarın ayağı kayarlanmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكِكَتِ الدَّابَّةُ حَكَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نُحِتَتْ قَوَائِمُهُ خَفِيًّا

اَلْمُحَكَّكُ [el-muḥakkek] تَحْكِيكٌ [taḥkīk] ten ki sürtüp kaşımak maʿnāsınadır, ism-i mefʿūldür; ve minhu: اَلْجِذْلُ الْمُحَكَّكُ Ve bu şol direğe denir ki deve ağıllarında dikerler, gicik olan develer ona sürünüp kaşınırlar; ve minhu'l-meselu: "أَنَا جُذَيْلُهَا الْمُحَكَّكُ" Ḥubāb b. Munẕir, Saḳīfe-i Benī Sāʿide'de meşveret esnāsında kendi reʾy ve tedbīrini tercīhle ʿirrīflik maʿrizinde: "أَنَا جُذَيْلُهَا الْمُحَكَّكُ وَعُذَيْقُهَا الْمُرَجَّبُ" demekle min-baʿd mesel oldu. جُذَيْلٌ [cuẕeyl] جِذْلٌ [ciẕl]in musaggarıdır. Ve عُذَيْقٌ [ʿuẕeyḳ] عَذْقٌ [ʿaẕḳ]in musaggarıdır, taʿzīmi mutazammındır. Ve عُذَيْقٌ مُرَجَّبٌ şol hurmā dalına denir ki dayak vurulmakla metānet ve istihkām peydā eylemiş ola, yaʿnī halkın şifā-yı sadrı ve temşīt-i umūru benim reʾy ve tedbīrime manūttur ki bilgiç başıları benim demektir.

اَلْأَحْكَاكُ [el-aḥkāk] (hemzenin fethiyle) حَاكٌّ [ḥākk] lafzından cemʿdir, kazıcı ve kaşıyıcı maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: "مَا أَنْتَ مِنْ أَحْكَاكِهِ" أَيْ مِنْ رِجَالِهِ Yaʿnī "Sen bu husūsun temşītine ehl ve çesbān değilsin."

اَلْحَكِيكُ [el-ḥakīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kazınmış aşığa denir. Ve bu münāsebetle kesret-i meşy sebebiyle fersūde olmuş topuğa ıtlāk olunur; yukālu: كَعْبٌ حَكِيكٌ أَيْ مَحْكُوكٌ Ve kayarlanmış at tırnağına denir; yukālu: حَافِرٌ حَكِيكٌ أَيْ مَنْحُوتٌ Ve letāfetle perdāht olunmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ حَكِيكٌ أَيْ مَنْحُوتٌ خَفِيًّا Ve tırnakları kayarlanmış ata denir; yukālu: فَرَسٌ حَكِيكٌ أَيْ مُنْحَتُ الْحَافِرِ

اَلْأَحَكُّ [el-eḥakk] Bu dahi kayarlanmış at tırnağına vasf olur; yukālu: حَافِرٌ أَحَكُّ أَيْ مَنْحُوتٌ Ve ağzında dişleri kalmamış adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَحَكُّ أَيْ لَا سِنَّ فِي فَمِهِ

اَلْحَاكَّةُ [el-ḥākket] Dişe ıtlāk olunur.

اَلتَّحَكُّكُ [et-teḥakkuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adama şerr ve şūr için taʿarruz edip şer-gīr olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فُلَانٌ يَتَحَكَّكُ بِكَ أَيْ يَتَعَرَّضُ لِشَرِّكَ

[ح ل ك]

اَلْحُلْكَةُ [el-ḥulket] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحَلَكُ [el-ḥalek] (fethateynle) Pek siyāhlığa denir; yukālu: فِيهِ حُلْكَةٌ وَحَلَكٌ أَيْ

شِدَّةُ السَّوَادِ Ve

حُلْكَةٌ [ḥulket] Lisānda olan ʿucmeliğe denir, حُكْلَةٌ [ḥuklet] maʿnāsına, gūyā ki maklūbdur; yukālu: فِي لِسَانِهِ حُلْكَةٌ أَيْ حُكْلَةٌ Ve bir cins hurde cānvere denir ki balık suya daldığı gibi kumluğa dalıp gider, ʿalā-kavlin kertenkele envāʿındandır. Ve

حَلَكٌ [ḥalek] (fethateynle) Masdar olur, pek siyāh olmak maʿnāsına; yukālu: حَلِكَ الشَّيْءُ حَلَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْوَدَّ شَدِيدًا Ve

حَلَكُ الْغُرَابِ [ḥaleku'l-ġurāb] Karganın minkārına yāhūd siyāhlığına denir; yukālu: لَوْنُهُ أَسْوَدُ مِثْلَ حَلَكِ الْغُرَابِ أَيْ حَنَكِهِ أَوْ سَوَادِهِ

اَلْحَالِكُ [el-ḥālik] (niseb üzere ism-i fāʿildir) Pek siyāh nesneye denir.

اَلْمُحْلَوْلِكُ [el-muḥlevlik] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ve

اَلْحُلَكْلِكُ [el-ḥuleklik] (قُذَعْمِلٌ [ḳuẕaʿmil] vezninde) ve

اَلْحُلْكُوكُ [el-ḥulkūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ve

اَلْحَلَكُوكُ [el-ḥalekūk] (قَرَبُوسٌ [ḳarebūs] vezninde) ve

اَلْمُحْلَنْكِكُ [el-muḥlenkik] ve

اَلْمُسْتَحْلِكُ [el-mustaḥlik] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Bunlar da pek siyāh olan şeyʾe denir. Ve bunlar itbāʿ değildir; yukālu: شَيْءٌ وَأَسْوَدُ حَالِكٌ وَمُحْلَوْلِكٌ وَحُلَكْلِكٌ وَحُلْكُوكٌ وَحَلَكُوكٌ وَمُحْلَنْكِكٌ وَمُسْتَحْلِكٌ أَيْ شَدِيدُ السَّوَادِ

اَلْحُلْكَاءُ [el-ḥulkāʾ] (ḥā'nın zammı ve fethiyle) ve

اَلْحُلَكَاءُ [el-ḥulekāʾ] (غُلَوَاءُ [ġulevāʾ] vezninde) ve

اَلْحُلُكَّى [el-ḥulukkā] (ḥā'nın ve lām'ın zammı ve kāf-ı müşeddedenin fethiyle غُلُبَّى [ġulubbā] vezninde) Bunlar da حُلْكَةٌ [ḥulket] gibi bir cins kertenkeleye denir.

[ح م ك]

اَلْحَمَكُ [el-ḥamek] (fethateynle) Mutlakan hurde ve küçük cura nesnelere denir; müfredi حَمَكَةٌ [ḥameket]tir. Ve kehlelere denir. Ve rüzāl-ı nāsa ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ حَمَكٌ أَيْ رُذَالٌ Ve hurde karıncalara denir. Ve süt emer kuzulara denir. Ve hāssaten bağırtlak kuşunun ve devekuşunun curalarına denir. Ve bir nesnenin asl ve tabʿına denir; yukālu: كَرِيمُ الْحَمَكِ أَيْ كَرِيمُ الْأَصْلِ وَالطَّبْعِ Ve yolsuz, beyābanlarda bilmeyerek rehberlik eden nādān kılavuzlara denir; yukālu: ذَهَبُوا بِدَلَالَةِ الْحَمَكِ أَيِ الْأَدِلَّاءِ الَّذِينَ يَتَعَسَّفُونَ الْفَلَاةَ

اَلْحَمَكَةُ [el-ḥameket] (hā'yla) Müfredidir. Ve çirkīn ve bed-endām bodur ʿavrete denir. Ve

حَمَكٌ [Ḥamek] muhaddisīnden İbrāhīm b. ʿAlī b. Ḥamek el-Ḥamekī ceddinin lakabıdır.

اَلْحَمْكُ [el-ḥamk] (ḥā'nın fethiyle) Önce kılavuzluk edip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: حَمِكَ فِي الدَّلَالَةِ حَمْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَضَى

حَمَاكٌ [Ḥamāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemen'de bir hısn adıdır.

[ح ن ك]

اَلْحَنَكُ [el-ḥanek] (fethateynle) Ağzın iç yüzünden sakf-ı aʿlāsının iç yüzüyle çene kemiklerinin önlerinin uçlarından aşağıca olan ʿuzva denir ki murād ağzın tamāmen sakf-ı aʿlāsıdır, Fārisīde kām ve Türkīde damak taʿbīr olunur. Baʿzı nüshada أَوِ الْأَسْفَلُ vākiʿ olmakla ona göre أَوْ lafzı tenvīʿ olur ki ağzın sakf-ı esfeline de حَنَكٌ

[ḥanek] denir yāhūd vāv nüshasına göre وَالْأَسْفَلُ مِنْ طَرَفِ مُقَدَّمِ اللَّحْيَيْنِ mefhūmundan murād sakf-ı esfel olur ki sakf-ı aʿlāya ve sakf-ı esfele de حَنَكٌ [ḥanek] denir. Ve bu pek mülāyimdir, zīrā lisānımızda yukarısına üst damak ve aşağısına alt damak taʿbīri vardır, lākin Zemaḫşerī, *Esās*'ta ve *Muḳaddimetu'l-Edeb*'de وَهُوَ سَقْفُ أَعْلَى الْفَمِ ʿunvānıyla tasrīh eylemekle tercemede bu maʿnā takdīm olundu. Ve حَنَكٌ [ḥanek] lafzının cemʿi أَحْنَاكٌ [aḥnāk]tır. Ve

حَنَكٌ [ḥanek] Göçer ulu ulusa denir ki uğradıkları yerleri raʿy ederek giderler; yukālu: هُمْ حَنَكٌ وَأَحْنَاكٌ أَيْ جَمَاعَةٌ يَنْتَجِعُونَ بَلَدًا يَرْعَوْنَهُ Ve şol küçük ve yüksek tepelere ıtlāk olunur ki küfegi taşı gibi yumuşak ve ak taşlık ola. Ve bu ıtlāk حَنَكٌ [ḥanek] sakf-ı aʿlāya olunduğunu teʾyīd eder. Ve

حَنَكٌ [Ḥanek] Yemen'de ʿAvālik kabīlesi yurdunda bir vādī adıdır. Ve muhaddisīnden ʿĀmir-i Iṣfahānī lakabıdır. Ve

حَنَكُ الْغُرَابِ [ḥaneku'l-ġurāb] Karganın minkārına, ʿalā-kavlin siyāhlığına ıtlāk olunur.

اَلْحَنَكَةُ [el-ḥaneket] (fetehātla) Yüksek mahalde etrāfına müşrif kule gibi tepeye denir.

اَلْحُنُكُ [el-ḥunuk] (zammeteynle) Rüşd ve fetānet ehli hatuna denir, ere dahi ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ حُنُكٌ أَيْ لَبِيبٌ Ve

حُنُكٌ [ḥunuk] مُحَنَّكٌ [muḥannek] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّحْنِيكُ [et-taḥnīk] Bir kimsenin damağını ovmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَّكَهُ إِذَا دَلَكَ حَنَكَهُ Ve hurmā makūlesini ağızda çiğneyip çocuğun damağına çalmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَّكَ الصَّبِيَّ إِذَا مَضَغَ تَمْرًا أَوْ غَيْرَهُ فَدَلَكَهُ بِحَنَكِهِ Ve ʿömr ve zamān sebebiyle ahvāl ve takallübāt-ı kesīre tecribesi adamın ʿakl ve reʾy ve fetānetini müstahkem kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki feres-i مَحْنُوكٌ [mahnūk] tarzında müzellel eder; yukālu: حَنَّكَتْهُ السِّنُّ بِمَعْنَى حَنَكَتْهُ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحْنَاكُ [el-iḥnāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamın damağını ovmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَكَ فُلَانًا إِذَا دَلَكَ حَنَكَهُ Ve ʿömr ve zamān sebebiyle tecārib-i ahvāl adamın rüşd ve reʾyini üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَكَتْهُ السِّنُّ إِذَا أَحْكَمَتْهُ التَّجَارِبُ Ve geri döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْنَكَهُ إِذَا رَدَّهُ

اَلْمِحْنَكُ [el-miḥnek] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْحِنَاكُ [el-ḥināk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yavaşa taʿbīr ettikleri ipe denir ki yavaşıtmak için serkeş dābbenin ağzına bend ederler. Ve

حِنَاكٌ [ḥināk] حُنْكَةٌ [ḥunket] maʿnāsınadır ki ḥā'nın zammıyladır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

حِنَاكٌ [Ḥināk] Esāmīdendir: Ḥināk b. Senne ve Ḥināk b. Ṣābit ve Ebū Ḥināk, Benū Ebī Bekr b. Kilāb ve Ebū Ḥināk Berāʾ b. Ribʿī şāʿirlerdir.

اَلْحَنْكُ [el-ḥank] (ḥā'nın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Yavaşımak için davarın ağzına yavaşa vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَنَكَ الْفَرَسَ حَنْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَعَلَ فِي فِيهِ الرَّسَنَ Ve bir nesneyi gereği gibi fehm ve itkān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَنَكَ الشَّيْءَ إِذَا فَهِمَهُ وَأَحْكَمَهُ Ve hurmā makūlesini ağızda ezip parmakla küçük çocuğun damağına çalmak maʿnāsınadır, gerek ibtidā taʿāma alıştırmağa başladıkta olsun ki ebe

kadınlar ağız açma taᶜbīr ederler ve gerek alıştıktan sonra olsun; yukālu: حَنَكَ الصَّبِيَّ إِذَا مَضَغَ تَمْرًا أَوْ غَيْرَهُ فَدَلَكَهُ بِحَنَكِهِ Ve bir adam muᶜammer olmakla takallübāt-ı kesīre tecribesi reᵓy ve endīşesini ve ᶜakl ve rüşdünü metīn ve üstüvār kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَنَكَتِ السِّنُّ فُلَانًا إِذَا أَحْكَمَتْهُ التَّجَارِبُ Bu maᶜnāda fethateynle de lügattır.

اَلْإِحْتِنَاكُ [el-iḥtināk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi yavaşımak için atın ağzına yavaşa geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَنَكَ الْفَرَسَ بِمَعْنَى حَنَكَهُ Ve إِحْتِنَاكُ السِّنِّ [iḥtināku's-sinn] muᶜammer adamı tecribe-i ahvāl-i zamān metīnü'r-reᵓy kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَنَكَتْهُ السِّنُّ بِمَعْنَى حَنَكَتْهُ Ve bir kimse üzere gālib ve müstevlī olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; maᶜnā-yı evvelden meᵓhūzdur; yukālu: إِحْتَنَكَهُ إِذَا اسْتَوْلَى عَلَيْهِ Ve çekirge yerde olan nebātātı süpürü yemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِحْتَنَكَ الْجَرَادُ الْأَرْضَ إِذَا أَكَلَ مَا عَلَيْهَا Ve bir adamın bi'l-cümle mālını ahz eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: إِحْتَنَكَ فُلَانًا إِذَا أَخَذَ مَالَهُ كُلَّهُ

اَلْمَحْنُوكُ [el-maḥnūk] ve

اَلْمُحَنَّكُ [el-muḥannek] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Ağızda hurmā makūlesini ezip damağına sürdükleri çocuğa denir. Ve

مُحَنَّكٌ [muḥannek] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] veznninde) ve

مُحْنَكٌ [muḥnek] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

مُحْتَنِكٌ [muḥtenik] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ve

حَنِيكٌ [ḥanīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kesret-i tecārib-i ahvāl-i zamān sebebiyle rüşd ve reᵓyi metīn ve üstüvār olan adama denir, حُنُكٌ [ḥunuk] dahi denir ki zikr olundu; yukālu: رَجُلٌ مُحَنَّكٌ وَمُحْنَكٌ وَمُحْتَنِكٌ وَحَنِيكٌ وَحُنُكٌ أَيْ مُحْكَمُ الرَّأْيِ بِالتَّجَارِبِ

اَلْحُنْكَةُ [el-ḥunket] ve

اَلْحُنْكُ [el-ḥunk] (ḥā'ların zammıyla) ve

اَلْحِنْكُ [el-ḥink] (ḥā'nın kesriyle) İsmdir, tecribe-i ahvāl sebebiyle ᶜakl ve fikrin metānet ve istihkāmına denir.

اَلْأَحْنَكُ [el-aḥnek] (أَفْضَلُ [efḍal] vezninde) Efᶜal-i tafdīldir, sāᵓirlerden ezyed ekūl olan deveye ıtlāk olunur; yukālu: أَحْنَكُ الْبَعِيرَيْنِ أَيْ أَشَدُّهُمَا أَكْلًا وَهُوَ نَادِرٌ لِأَنَّ الْخِلْقَةَ لَا يُقَالُ فِيهَا مَا أَفْعَلَهُ Yaᶜnī hilkat efᶜālinden fiᶜl-i taᶜaccüb ve o vādīden olan efᶜal-i tafdīl vārid olmaz. Lākin şārihin beyānına göre bu siyag-ı taᶜaccüb ü müfāzaladandır, fiᶜli yoktur.

اَلْحَانِكُ [el-ḥānik] حَالِكٌ [ḥālik] vezninde ve mürādifidir; yukālu: أَسْوَدُ حَانِكٌ أَيْ حَالِكٌ

اَلْحُنْكَةُ [el-ḥunket] غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ve

اَلْحِنَاكُ [el-ḥināk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol ağaca denir ki onunla semerin sağlı sollu kaşında olan çöpleri birbirine zamm olunur yāhūd onları birbirine yanaştırıp sardıkları kayışa denir. Ve şol tahtaya denir ki nākanın çenesi altına bir ip ile bağlayıp ipin bir ucunu bīgāne köşeğin boynuna bend ederler, tā ki ona yakılıp kabūl eyleye.

اَلْحَنِيكَةُ [el-ḥanīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznninde) Güzel yiyişli dābbeye denir; yukālu: دَابَّةٌ حَنِيكَةٌ أَيِ الْجَيِّدَةُ الْأَكْلِ

اَلتَّحَنُّكُ [et-teḥannuk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznninde) Sarığın kelepini çene altından getirip almak vech üzere sarınmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَنَّكَ الرَّجُلُ إِذَا أَدَارَ الْعِمَامَةَ مِنْ تَحْتِ حَنَكِهِ

اَلْإِسْتِحْنَاكُ [el-istiḥnāk] Bir adam kalīlü'l-

ekl iken sonradan şedīdü'l-ekl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْنَكَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَدَّ أَكْلُهُ بَعْدَ قِلَّةٍ Ve ağaç kökünden ayrılıp kopmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْنَكَ الْعِضَاهُ إِذَا انْقَلَعَ مِنْ أَصْلِهِ

[ح و ك]

اَلْحَوْكُ [el-ḥavk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) ve

اَلْحِيَاكُ [el-ḥiyāk] ve

اَلْحِيَاكَةُ [el-ḥiyāket] (ḥā'ların kesriyle) Dokumak maᶜnāsınadır. Ve bu terkīb vāvī ve yāᵓīdir. Ve burada حِيَاكٌ [ḥiyāk] ve حِيَاكَةٌ [ḥiyāket]in aslı vāvīdir; yukālu: حَاكَ الثَّوْبَ يَحُوكُ حَوْكًا وَحِيَاكًا وَحِيَاكَةً إِذَا نَسَجَهُ Ve bir hātıra derūnda yerleşmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: حَاكَ الشَّيْءُ فِي صَدْرِي إِذَا رَسَخَ Ve

حَوْكٌ [ḥavk] بَاذَرُوجٌ [bāẕerūc] ismidir ki tere-i Ḫorāsānī dedikleri nebāttır. Ve semiz otuna denir.

اَلْحَائِكُ [el-ḥāᵓik] Cullāha denir; cemᶜi حَاكَةٌ [ḥāket]tir, قَائِدٌ [ḳāᵓid] ve قَادَةٌ [ḳādet] gibi ve حَوَكَةٌ [ḥaveket]tir fetehātla; müᵓennesi حَائِكَةٌ [ḥāᵓiket]tir, cemᶜi حَوَائِكُ [ḥavāᵓik]tir.

اَلْمَحَاكَةُ [el-meḥāket] (mīm'in fethiyle) İsm-i mekāndır, cullāh tezgāhına denir, dest-gāh maᶜnāsına.

حَاكَةُ [Ḥāket] Bilād-ı ᶜUẕre'de bir vādī adıdır.

اَلْمَحْوَكَةُ [el-maḥveket] (مَقْعَدَةٌ [maḳᶜadet] vezninde ki) Zikr olunan مَحَاكَةٌ [meḥāket] in aslıdır, tezgāha denir. Bu münāsebetle kıtāl ve muhārebede istiᶜmāl olundu, gūyā ki kılıç tezgāhıdır; ve minhu tekūlu: تَرَكْتُهُمْ فِي مَحْوَكَةٍ أَيْ قِتَالٍ

[ح ي ك]

اَلْحَيْكُ [el-ḥayk] (ḥā'nın fethiyle) ve

اَلْحَيَكَانُ [el-ḥayekān] (fetehātla) Bu dahi dokumak maᶜnāsınadır; yukālu: حَاكَ الثَّوْبَ يَحِيكُ حَيْكًا وَحَيَكَانًا إِذَا نَسَجَهُ Ve salını salını yürümek, ᶜalā-kavlin vücūdunu ve omuzlarını oynatarak yürümek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, hiyāket hengāmındaki evzāᶜ gibi; yukālu: حَاكَ الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ وَاخْتَالَ أَوْ حَرَّكَ مَنْكِبَيْهِ وَجَسَدَهُ فِي مَشْيِهِ Ve

حَيْكٌ [ḥeyk] Bir söz derūna işlemek, kezālik kılıç darībeye işlemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَاكَ الْقَوْلُ فِي الْقَلْبِ حَيْكًا إِذَا أَخَذَ وَحَاكَ السَّيْفُ إِذَا أَثَّرَ Ve kesmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki teᵓsīrin lāzımıdır; yukālu: حَاكَتِ الشَّفْرَةُ إِذَا قَطَعَتْ

اَلْحَائِكُ [el-ḥāᵓik] ve

اَلْحَيَّاكُ [el-ḥayyāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Cullāha denir; müᵓennesi حَيَّاكَةٌ [ḥayyāket]tir.

اَلْحَيَكَى [el-ḥayekā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) ve

اَلْحَيْكَانَةُ [el-ḥeykānet] (ḥā'nın fethi ve kesri) ve

اَلْحُيَكَانَةُ [el-ḥuyekānet] (ḥā'nın zammı ve yā'nın fethiyle) Bunlar da müᵓenneslerdir, salını salını yāhūd omuzlarını ve gövdesini oynatarak yürüyen ᶜavrete denir.

اَلْإِحَاكَةُ [el-iḥāket] (hemzenin kesriyle) Bu dahi teᵓsīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَاكَ السَّيْفُ إِذَا أَثَّرَ Ve kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَا أَحَاكَتِ الشَّفْرَةُ إِذَا قَطَعَتْ ve yukālu: مَا أَحَاكَهُ السَّيْفُ أَيْ مَا أَحَاكَ فِيهِ

حَيْكٌ [Ḥayek] (fethateynle) Esmādandır: Naṣr ve Muḥammed ibnā Ḥayek muhaddislerdir.

حَيْكَانُ [Ḥaykān] (غَيْلَانُ [ġaylān] vezninde) Neysābūr'da imām-ı ehl-i hadīs ve ibn-i imām olan Yaḥyā b. Muḥammed b. Yaḥyā

eẕ-Ẕuhlī lakabıdır.

اَلْحُيَيْكَةُ [el-ḥuyeyket] (musaggar bünyesiyle) Tıknaz ve yumru bodur ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حُيَيْكَةٌ كُيَيْكَةٌ أَيْ قَصِيرَةٌ مُكَتَّلَةٌ

اَلْإِحْتِيَاكُ [el-iḥtiyāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kemende girer gibi cāmesine sarılmak maᶜnāsınadır, إِحْتِيَاكٌ [iḥtiyāk] dahi bu maᶜnāyadır; yukālu: إِحْتَاكَ بِثَوْبِهِ إِذَا احْتَبَى بِهِ

FASLU'L-ḪĀᵓİ'L-MUᶜCEME

(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ك]

خَبَكٌ [Ḫabek] (fethateynle) Vuṣeyr b. el-Munẕir nām muhaddisin ceddi ismidir.

خَبَنْكُ [Ḫabenk] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Belḫ kazāsında bir karyedir.

[خ ر ك]

اَلْخَرْكُ [el-ḫark] (خَرْقٌ [ḫarḳ] vezninde) Lecc ve ısrār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَرِكَ فِيهِ خَرْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَجَّ

خَارَكُ [Ḫārek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Baḥr-i Fāris'te bir cezīre adıdır.

خَرَكَانُ [Ḫarekān] (fetehātla) Buḫārā'da bir mahalle adıdır.

[خ س ك]

خُسْكُ [Ḫusk] (ḫā'nın zammıyla) ᶜAbdulmelik nām muhaddisin ceddi ismidir.

[خ ش ك]

خُشْكُ [Ḫuşk] (ḫā'nın zammıyla) Muhaddisīnden İsḥāḳ b. ᶜAbdullāh en-Neysābūrī lakabıdır. Ve Dāvūd-ı müfessirin pederi ismidir. Ve İbrāhīm b. Ḥuseyn b. Ḫuşkān ki عُثْمَانُ [ᶜuṣmān] veznindedir, vāᶜiz-i meşhūrdur. İşbu خُشْكٌ [ḫuşk] lafzı Fārisīde kuruya denir.

خَاشْكٌ [Ḫāşk] (iltikā-i sākineynle) Mekrān eyāletinde bir belde adıdır.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د ب ك]

اَلدُّبَاكَةُ [ed-dubāket] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) كُرْنَافَةٌ [kurnāfet] maʿnāsınadır, kesilmiş budağın ağaçta kalan kütüğüne denir.

[د ر ك]

اَلدَّرَكُ [ed-derek] (fethateynle) Bir adamın ardından yetişmeye denir, لَحَاقٌ [leḥāḳ] maʿnāsına ismdir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "أَعُوذُ بِكَ مِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ" أَيْ لَحَاقِهِ Ve تَبِعَةٌ [tebiʿat] maʿnāsınadır ki talebinden sāhib-i hakk olan adamın ḫālī olmadığı nesneden ʿibārettir, damān gibi. Bunda rā'nın sükūnuyla da lügattır; ve minhu yukālu: مَا أَدْرَكَكَ مِنْ دَرَكٍ فَعَلَيَّ خَلَاصُهُ Ve وَهُوَ اللَّحَقُ مِنَ التَّبِعَةِ

دَرَكٌ [derek] Her nesnenin nihāyet-i kaʿrına denir; cemʿi أَدْرَاكٌ [edrāk]tir; yukālu: بَلَغَ الْغَوَّاصُ دَرَكَ الْبَحْرِ أَيْ أَقْصَى قَعْرِهِ Ve şol ip pāresine denir ki kuyu ipinin kovadan tarafına bend ve ilhāk ederler, tā ki suya o pāre gelip asl ip suya gelmeyip çürümekten mahfūz ola. Ve

دَرَكٌ [derek] Aşağıya doğru olan tabakaya ve pāye ve mertebeye denir, niteki دَرَجٌ [derec] yukarıya olandan ʿibārettir; cemʿi دَرَكَاتٌ [derekāt] gelir. Bu cihetle merātib-i cennetten دَرَجَاتٌ [derecāt] ile ve menāzil-i ehl-i cehennemden دَرَكَاتٌ [derekāt] ile taʿbīr olunur.

يَوْمُ الدَّرَكِ [yevmu'd-Derek] Evs ile Ḫazrec miyānında bir yevm-i maʿrūftur.

اَلْإِدْرَاكُ [el-idrāk] (hemzenin kesriyle) Erişmek ve yetişmek, luhūk maʿnāsınadır; yukālu: أَدْرَكَهُ إِذَا لَحِقَهُ Ve bir nesnenin vakti erişip derece-i kemālini bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَدْرَكَ الشَّيْءُ إِذَا بَلَغَ وَقْتَهُ وَإِنْتَهَى Ve bir nesne tükenip fenā bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْرَكَ الشَّيْءُ إِذَا فَنِيَ

اَلدَّرَّاكُ [ed-derrāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُدْرِكُ [el-mudrik] ve

اَلْمُدْرِكَةُ [el-mudriket] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Serīʿü'l-idrāk olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَرَّاكٌ وَمُدْرِكٌ وَمُدْرِكَةٌ أَيْ سَرِيعُ الْإِدْرَاكِ Ve

دَرَّاكٌ [Derrāk] Bir recül ismidir.

اَلتَّدَارُكُ [et-tedāruk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir cemāʿatin āhiri gelip evvelineye yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَارَكَ الْقَوْمُ إِذَا لَحِقَ آخِرُهُمْ أَوَّلَهُمْ ve kavluhu taʿālā: ﴿حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا﴾ اَلْآيَة أَصْلُهُ تَدَارَكُوا Yaʿnī tāʾ dāl'a kalb ve idgām ve evvelineye hemze idhāl olundu; ve kavluhu taʿālā: ﴿بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ﴾ أَيْ جَهِلُوا عِلْمَهَا وَلَا عِلْمَ عِنْدَهُمْ مِنْ أَمْرِهَا Yaʿnī ʿilmleri luhūk-ı emr-i āhiret husūsunda nihāyet buldu. Şārih der ki تَدَارَكَهُ اللهُ بِرَحْمَتِهِ kavlinde تَدَارُكٌ [tedāruk] لُحُوقٌ [luḥūḳ] maʿnāsınadır, Hudā-yı müteʿāl ona rahmetiyle yetişe ki rahmetini īsāl ede demektir.

اَلدِّرَاكُ [ed-dirāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır, at ardına düştüğü vahşīnin ardından yetişmek maʿnāsınadır; yukālu: دَارَكَ الْفَرَسُ الْوَحْشَ دِرَاكًا إِذَا لَحِقَهُ Ve bir nesneyi birbirinin ardınca kılmak maʿnāsınadır; yukālu: دَارَكَ الشَّيْءَ إِذَا اتَّبَعَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve

دِرَاكٌ [Dirāk] Bir kelbin adıdır.

اَلْمُتَدَارِكُ [el-mutedārik] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Ehl-i ʿarūz ıstılāhında şol kāfiyeye denir ki onda iki harf-i sākin beyninde iki

harf-i müteharrik vākiᶜ ola, مُتَفَاعِلُنْ gibi ki elif ve nūn beyninde ᶜayn ve lām vākiᶜdir. Ve فَعُولُنْ gibi ve فَعُولْ gibi ki lām-ı ūlānın sükūnuyladır, gūyā ki müteharrikeyn beyninde vākiᶜ sākin-i evvel ᶜāyık olmamakla harekāt birbirini müteᶜākib olmuştur.

اَلتَّدْرِيكُ [et-tedrīk] Yağmurun katreleri peyderpey dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرَّكَ الْمَطَرُ إِذَا تَابَعَ قَطْرُهُ

اَلْإِسْتِدْرَاكُ [el-istidrāk] Bir nesne ile bir nesneyi idrāk eylemek kaydında olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَدْرَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا حَاوَلَ إِدْرَاكَهُ بِهِ Ve meselā إِسْتَدْرَكَ الْخَطَأَ بِالصَّوَابِ derler, hatā olan kavl ve reᵓyini savābla idrāk edip çāresini görmek talebinde olsa, kezālik fevt olan nesneyi bir şeyᵓ ile yerine getirse إِسْتَدْرَكَ مَا فَاتَهُderler.

اَلدِّرْكَةُ [ed-dirket] (dāl'ın kesriyle) Yaya geçirilen kiriş başının ilmeğine denir. Ve şol kayışa ve sırıma denir ki yayın kirişine vasl olunur. Ve kısa kolana ekledikleri parçaya denir.

اَلْمُدَارَكَةُ [el-mudāreket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Masdar-ı sānīsi zikr olundu. Ve ammā kavluhum لَا بَارَكَ اللهُ فِيهِ وَلَا دَارَكَ فَإِتْبَاعٌ

اَلْمُدَارِكَةُ [el-mudāriket] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Cimāᶜdan doymaz olan ᶜavrete ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُدَارِكَةٌ إِذَا كَانَتْ لَا تَشْبَعُ مِنَ الْجِمَاعِ

اَلْمُدْرِكَةُ [el-Mudriket] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Benū Yerbūᶜ yurdunda bir su adıdır. Ve iki omuzun beyninde olan yumrucaya مُدْرِكَةٌ [mudriket] ıtlāk olunur. Ve Mudrike b. İlyās, "خ،ن،د،ف" māddesinde beyān olundu.

مُدْرِكٌ [Mudrik] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Bir feresin ismidir. Ve Mudrik b. Ziyād ve Mudrik b. el-Ḥāriṣ ve Mudrik el-Ġifārī Ebu'ṭ-Ṭufeyl ashābdandır. Ve Ḫālid b. Dureyk ki زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir, tābiᶜīndendir.

دَرَاكِ [derāki] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Fiᶜl-i emrdir, yetiş maᶜnāsına; tekūlu: دَرَاكِ بِمَعْنَى أَدْرِكْ

اَلدَّرِيكَةُ [ed-derīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Ardından sürülüp giden şikāra denir, tefeᵓülen yāhūd meᵓālen ıtlāk olunur, طَرِيدَةٌ [ṭarīdet] maᶜnāsına.

[د ر م ك]

اَلدَّرْمَكُ [ed-dermek] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Hās buğday ununa denir; yukālu: فُلَانٌ يُطْعِمُ مِنَ الدَّرْمَكِ أَيِ الْخُبْزِ مِنَ الدَّقِيقِ الْحُوَّارَى Ve yumuşak toprağa denir.

اَلدُّرْمُوكُ [ed-durmūk] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) Kālīçeye denir, طِنْفَسَةٌ [ṭinfeset] maᶜnāsına.

اَلدَّرْمَكَةُ [ed-dermeket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yelmek, ᶜalā-kavlin adımları sık sık atarak yürümek maᶜnāsınadır, yukālu: دَرْمَكَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا أَوْ قَارَبَ الْخَطْوَ Ve bināyı düz ve yalçın yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْمَكَ الْبِنَاءَ إِذَا مَلَّسَهُ Ve bir yeri bozup rīze rīze harāb ve tebāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرْمَكَ الْحَوْضَ إِذَا كَسَرَهُ

[د ر ن ك]

اَلدُّرْنُوكُ [ed-durnūk] (عُصْفُورٌ [ᶜuṣfūr] vezninde) ve

اَلدِّرْنِيكُ [ed-dirnīk] (dāl'ın kesriyle) Bir cins sevbe yāhūd bir güne döşemeye denir. Ve

دُرْنُوكٌ [durnūk] Kālīçeye denir; دِرْنِكٌ [dirnik] dahi denir, زِبْرِجٌ [zibric] vezninde.

[د س ك]

اَلدَّوْسَكُ [ed-devsek] (جَوْهَرْ [cevher] vezninde) Arslana denir.

اَلدَّيْسَكَى [ed-deysekā] (dāl'ın ve sīn'in fethi ve elifin kasrıyla) Devekuşundan ve koyun ve keçiden bir ʿazīm sürüye denir.

[د ع ك]

اَلدَّعْكُ [ed-daʿk] (dāl'ın fethiyle) Yeni libāsı giymekle huşūnetini giderip mülāyim kılmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَكَ الثَّوْبَ بِاللُّبْسِ Ve düşmanı rām ve münkād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَعَكَ الْخَصْمَ إِذَا لَيَّنَهُ Ve toprağa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَكَهُ فِي التُّرَابِ إِذَا مَرَّغَهُ Ve ovmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَكَ الْأَدِيمَ إِذَا دَلَكَهُ

اَلْمُدَاعِكُ [el-mudāʿik] (مُعَانِدٌ [muʿānid] vezninde) ve

اَلْمِدْعَكُ [el-midʿak] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Husūmeti tünd ve şedīd adama denir; yukālu: خَصْمٌ مُدَاعِكٌ وَمِدْعَكٌ أَيْ أَلَدُّ

اَلدُّعَكُ [ed-duʿak] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Zaʿīf ve nāt-üvāna denir. Ve bok böceğine denir. Ve bir kuş adıdır.

اَلدَّعِكُ [ed-deʿik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yanaz, önegü adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَعِكٌ أَيْ لَجُوجٌ

اَلتَّدَاعُكُ [et-tedāʿuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine husūmetleri müştedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاعَكَ الْقَوْمُ إِذَا اشْتَدَّتْ خُصُومَتُهُمْ Ve uğraşta biribirini beri öte sürüp dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاعَكُوا فِي الْحَرْبِ إِذَا تَمَرَّسُوا

اَلدُّعْكَةُ [ed-duʿket] (dāl'ın zammıyla) دُعْفَةٌ [duʿfet] vezninde ve mürādifidir ki bir bölük deveye denir. Ve yolun işlek sırtına denir; yukālu: أَخَذَ دُعْكَةَ الطَّرِيقِ أَيْ سَنَنَهُ

اَلدَّعَكُ [ed-deʿak] (fethateynle) Humk ve ruʿūnet maʿnāsınadır; yukālu: دَعِكَ الرَّجُلُ دَعَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ

اَلدَّاعِكَةُ [ed-dāʿiket] ve

اَلدَّاعِكُ [ed-dāʿik] Ahmak ve bī-magz adama denir. Ve

دَاعِكَةٌ [dāʿiket] Cürʾet ve ikdāmı olan hamākatli ʿavrete denir.

اَلدِّعْكَايَةُ [ed-diʿkāyet] (dāl'ın kesriyle) Şişman adama denir; er ve ʿavrete ıtlāk olunur, gerek tavīl ve gerek ʿarīz ve gerek bodur olsun.

اَلْمَدْعُوكَةُ [el-medʿūket] (mīm'in fethiyle) Şol yere denir ki ona nās çok konup göçer olmakla mühmelāttan ve davar fazalātından murdār ve mülevves ve müteʿaffin ola; yukālu: أَرْضٌ مَدْعُوكَةٌ إِذَا كَانَتْ كَثُرَ بِهَا النَّاسُ فَكَثُرَ آثَارُ الْمَالِ وَالْأَبْوَالِ حَتَّى تُفْسِدَهُ وَهُمْ يَكْرَهُونَ ذَلِكَ

[د ك ك]

اَلدَّكُّ [ed-dekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Duvar makūlesini yıkıp rīze rīze ve hırt mırt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّ الْحَائِطَ دَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَقَّهُ وَهَدَمَهُ Ve

دَكٌّ [dekk] Düz ve hemvār kumluğa denir; cemʿi دِكَاكٌ [dikāk] gelir dāl'ın kesriyle. Ve düz ve hemvār mekāna denir; cemʿi دُكُوكٌ [dukūk]tur; yukālu: مَكَانٌ دَكٌّ أَيْ مُسْتَوٍ Ve

دَكٌّ [dekk] Masdar olur, yerin iniş ve yokuş ve çakır çukurunu mühre tahtası gibi düzeltmek maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّ الْأَرْضَ دَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَوَّى صَعُودَهَا وَهُبُوطَهَا Ve çukurca yere toprak çekip düpdüz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّ الْأَرْضَ إِذَا كَبَسَ حُفْرَتَهَا بِالتُّرَابِ وَسَوَّاهَا Ve kuyuyu toprakla örtüp basırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّ الْبِئْرَ إِذَا دَفَنَهَا وَطَمَّهَا Ve

دَكٌّ [dekk] Höyüğe denir تَلٌّ [tell] maʿnāsına. Ve

دَكٌّ [dekk] Mechūl sīgasıyla hasta olmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin binā-i malūm üzere müstaʿmeldir, bir adamı maraz ve ʿillet zebūn eylemek maʿnāsına; yukālu: دُكَّ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا مَرِضَ أَوْ يُقَالُ دَكَّهُ الْمَرَضُ إِذَا أَضْعَفَهُ

اَلدَّكَّةُ [ed-dekket] (dāl'ın fethiyle) Bu dahi düz ve hemvār kumluğa denir. Ve دُكَّانٌ [dukkān] maʿnāsınadır ki kapı önünde ve kapı aralığında oturmak için musattah yapılmış sed ve seki ve sofa makūlesi nişīmene denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ عَلَى الدَّكَّةِ وَالدُّكَّانِ وَهُوَ بِنَاءٌ يُسَطَّحُ أَعْلَاهُ لِلْمَقْعَدِ Ve

دَكَّةُ [Dekket] Ġūṭā-i Dimaşḳ'ta bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِنْدِكَاكُ [el-indikāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir yerin engebe ve yumruları ve çakırı çukuru berāber ve yeksān olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّ الْمَكَانُ فَانْدَكَّ

اَلدُّكُّ [ed-dukk] (dāl'ın zammıyla) Pek iri ve yumru nesneye denir. Ve yere yakın yastım dağa denir; cemʿi دِكَكَةٌ [dikeket]tir, قِرَدَةٌ [kiredet] vezninde. Ve أَدَكُّ [edekk] lafzından cemʿ olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأَدَكُّ [el-edekk] Yassı arkalı, yere yakın ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَدَكُّ أَيِ الْعَرِيضُ الظَّهْرِ Ve hörgüçsüz yāhūd yassı hörgüçlü erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ أَدَكُّ أَيْ لَا سَنَامَ لَهُ أَوْ لَمْ يُشْرِفْ سَنَامُهُ

اَلدَّكَّاءُ [ed-dekkāʾ] (kāf'ın teşdīdiyle) Müʾennestir, galīz olmayan küçük balçık tepeye denir; cemʿi دَكَّاوَاتٌ [dekkāvāt]tır, ʿalā-kavlin cemʿ sīgasıyla müstaʿmeldir, müfredi yoktur. Ve

دَكَّاءُ [dekkāʾ] Hörgüçsüz yāhūd yassı hörgüçlü nākaya denir.

اَلدَّكَكُ [ed-dekek] (fethateynle) İsmdir, devenin hörgüçsüzlüğüne yāhūd yassı hörgüçlülüğüne denir.

اَلْمَدْكُوكُ [el-medkūk] Almacıkları basık ve yastım ata denir; yukālu: فَرَسٌ مَدْكُوكٌ أَيْ لَا إِشْرَافَ لِحَجَبَتِهِ

اَلدُّكَّانُ [ed-dukkān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) دَكَّةٌ [dekket] gibi musattah sed ve seki ve sofa makūlesi nişīmene denir. Şārih der ki baʿzılar ʿindinde nūn'u asliyyedir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ عَلَى الدُّكَّانِ وَهُوَ بِنَاءٌ يُسَطَّحُ أَعْلَاهُ لِلْمَقْعَدِ Ve

دُكَّانُ [Dukkān] Hemedān kazāsında bir karye adıdır.

اَلدَّكْدَكُ [ed-dekdek] (dāl'ların fethi ve kesriyle) ve

اَلدَّكْدَاكُ [ed-dekdāk] (ثَرْثَارٌ [serṯār] vezninde) Çukur ve dere ve hendek makūlesi yerleri örtüp yer ile besberāber olan kumluğa denir, ʿalā-kavlin yere yapışık olan kumluğa denir yāhūd gılzatli arza denir; cemʿi دَكَادِكُ [dekādik] ve دَكَادِيكُ [dekādīk] gelir; yukālu: نَزَلْنَا بِدَكْدَكٍ وَدَكْدَاكٍ أَيْ رَمْلٍ تَكَبَّسَ وَاسْتَوَى أَوْ مُلْتَبِدٍ بِالْأَرْضِ أَوْ هِيَ أَرْضٌ فِيهَا غِلَظٌ

اَلْمُدَكْدَكَةُ [el-mudekdeket] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) مَدْعُوكَةٌ [medʿūket] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: أَرْضٌ مُدَكْدَكَةٌ أَيْ مَدْعُوكَةٌ

اَلْمَدْكُوكَةُ [el-medkūket] (مَسْلُوكَةٌ [meslūket] vezninde) Şol arza denir ki çevresinde sınır gibi tümsekleri olmayıp hemvār olup ve رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri nebāt inbāt eder ola.

اَلْمِدَكَّةُ [el-midekket] (mīm'in kesriyle مِصَكَّةٌ [miṣakket] vezninde) Be-gāyet pīş-kār işe güce dayangan cāriyeye denir; yukālu: أَمَةٌ

مِدَكَّةٌ أَيْ قَوِيَّةٌ عَلَى الْعَمَلِ Ve müzekkere dahi vasf olur; yukālu: غُلَامٌ مِدَكٌّ أَيْ قَوِيٌّ

اَلدَّكِيكُ [ed-dekīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tām ve kāmil nesneye ıtlāk olunur, gūyā ki noksānı kebs olunmuştur; yukālu: يَوْمٌ دَكِيكٌ أَيْ تَامٌّ

اَلْمُدَكَّكُ [el-mudekkek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Hurmā makūlesi nesne ile meʾkūl olan ebū cehl karpuzuna denir; yukālu: حَنْظَلٌ مُدَكَّكٌ أَيْ يُؤْكَلُ بِتَمْرٍ وَغَيْرِهِ

اَلتَّدْكِيكُ [et-tedkīk] Ebū cehl karpuzuna hurmā mākūlesi tatlı katmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّكَ الْحَنْظَلَ بِالتَّمْرِ إِذَا خَلَطَهُ

[د ل ك]

اَلدَّلْكُ [ed-delk] (dāl'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi el ile sürtmek ve ovmak maʿnāsınadır; yukālu: دَلَكَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ دَلْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَرَسَهُ وَدَعَكَهُ Ve teʾdīb ve güş-māl etmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَلَكَ الدَّهْرُ فُلَانًا إِذَا أَدَّبَهُ وَحَنَّكَهُ

اَلدُّلُوكُ [ed-dulūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Güneş batmak, ʿalā-kavlin sararmak yāhūd zevāle varmak yāhūd vasat-ı semādan zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَلَكَتِ الشَّمْسُ دُلُوكًا إِذَا غَرَبَتْ أَوِ اصْفَرَّتْ أَوْ مَالَتْ أَوْ زَالَتْ عَنْ كَبِدِ السَّمَاءِ

اَلدِّلِيكُ [ed-delīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yel tozutup savurduğu toprağa denir. Ve Türkmenlerin hoşmerim dedikleri yiyeceğe denir ki kaymakla sütten tertīb ederler, ʿalā-kavlin hurmā ile kaymaktan müretteb olur; yukālu: أَطْعَمَنَا الدِّلِيكَ وَهُوَ طَعَامٌ مِنَ الزُّبْدِ وَاللَّبَنِ أَوْ زُبْدٌ وَتَمْرٌ Ve bir nebāt adıdır. Ve verd-i ahmerin semerine denir ki çiçeği döküldükten sonra biter, tāze hurmā gibi şīrīn olur, Şām'da ona ضُرْمُ الدِّيكِ [ṣurmu'd-dīk] derler. ʿAlā-kavlin دَلِيكٌ [delīk] yabanī kırmızı gülün semeridir, cirm ve humrette hurmā koruğu kadar ve halāvette tāze hurmā tadına şebīh olur, Yemen'de birbirine ihdā ederler. Baʿzı müfredātta دَلِيكٌ [delīk] çilek dedikleri mevye ile müfesserdir ve çilek ondan muharref olmak akrebdir. Ve

دَلِيكٌ [delīk] Umūr ve mesālihe mümāreset eylemiş, kār-güzār ve tecribe-kār adama ıtlāk olunur; cemʿi دُلُكٌ [duluk]tur, عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde; yukālu: رَجُلٌ دَلِيكٌ إِذَا كَانَ قَدْ مَارَسَ الْأُمُورَ

اَلتَّدَلُّكُ [et-tedelluk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir hūy ile tabīʿatlenip hūylanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَلَّكَ بِهِ إِذَا تَخَلَّقَ

اَلدَّلُوكُ [ed-delūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bedene sürüp ovuşturacak nesneye denir, tīb ve dühn gibi; yukālu: تَدَلَّكَ بِدَلُوكٍ وَهُوَ مَا يُدَلَّكُ بِهِ مِنْ طِيبٍ وَغَيْرِهِ Ve

دَلُوكٌ [Delūk] Ḥaleb türābında bir mevziʿ adıdır. Mütercim der ki دَلُوكٌ [Delūk] ʿAyntāb kazāsında bir kalʿa-i kadīme olup hālen bir karye-i kebīre olmuştur, ebniye-i kadīme āsārını müştemildir ve Mütenebbī kasāʾidinin birinde zikr eylemiştir.

اَلدُّلَاكَةُ [ed-dulāket] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) فِيقَةٌ [fīḳat]-ı ūlādan evvel sağılan süte denir. Ve فِيقَةٌ [fīḳat] māddesinde zikr olundu.

اَلْمَدْلُوكُ [el-medlūk] (مَدْكُوكٌ [medkūk] vezninde ve mürādifidir; yukālu: فَرَسٌ مَدْلُوكٌ أَيْ مَدْكُوكٌ Ve bir nesne talebinde ibrāmla örselenmiş adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَدْلُوكٌ إِذَا أُلِحَّ عَلَيْهِ فِي الْمَسْأَلَةِ Ve kesret-i seyr ü sefer ile pek örselenip fersūde olmuş deveye denir yāhūd dizlerinde gevşeklik olanına denir; yukālu: بَعِيرٌ مَدْلُوكٌ إِذَا دُلِكَ بِالْأَسْفَارِ أَوْ هُوَ الَّذِي فِي رُكْبَتَيْهِ دَلَكٌ

اَلدَّلَكُ [ed-delek] (fethateynle) Gevşekliğe denir; yukālu: بِهِ دَلَكٌ أَيْ رَخَاوَةٌ

اَلْمُدَالَكَةُ [el-mudāleket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın hakkını oyalandırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَالَكَهُ إِذَا مَاطَلَهُ

اَلدُّلَكَةُ [ed-duleket (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir böcek adıdır.

اَلدَّوَالَيْكُ [ed-devāleyk] (dāl'ın ve lām'ın fethiyle) Esvābına sarılıp kavuşturarak sürʿatle devşirikli yürümeğe denir, دَآلِيكٌ [deʾālīk] dahi denir hemze ile ve lām'ın kesriyle. Bunu müʾellif "د،و،ل" māddesinde sebt eylemiştir. Burada sebti zāhiren lafzına nazar iledir, yoksa bu دَوَالٌ [devāl] māddesinden tesniyedir, fe'lyunzar.

اَلدُّؤْلُوكُ [ed-duʾlūk] (dāl'ın zammıyla) Emr-i ʿazīme denir; cemʿi دَآلِيكُ [deʾālīk] tir.

[د ل ع ك]

اَلدَّلْعَكُ [ed-delʿak] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yumru cüsseli sölpük nākaya denir.

[د م ك]

اَلدُّمُوكُ [ed-dumūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Sürʿatle seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَكَتِ الْأَرْنَبُ دُمُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَتْ فِي عَدْوِهَا Ve bir nesne mühre tahtası gibi düz ve yalçın olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَكَ الشَّيْءُ إِذَا صَارَ أَمْلَسَ

اَلدَّمْكُ [ed-demk] (dāl'ın fethiyle) Bir nesneyi un gibi öğütmek maʿnāsınadır, yukālu: دَمَكَ الشَّيْءَ دَمْكًا إِذَا طَحَنَهُ Ve güneş irtifāʿ bulmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَكَتِ الشَّمْسُ إِذَا ارْتَفَعَتْ Ve ip bükmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَكَ الرِّشَاءَ إِذَا فَتَلَهُ Ve nākaya buğur aşmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَكَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا رَكِبَهَا

اَلدَّمُوكُ [ed-demūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sulb ve metīn olan yāhūd tīz tīz döner olan makaraya denir, ʿalā-kavlin pek büyük olmakla ona dolap devesi koşulan makaraya denir; cemʿi دُمُكٌ [dumuk] gelir, بَكَرَةٌ دَمُوكٌ أَيْ عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde; yukālu: صُلْبَةٌ أَوْ سَرِيعَةُ الْمَرِّ أَوْ عَظِيمَةٌ يُسْقَى بِهَا [عَلَى] السَّانِيَةِ

اَلدَّامِكَةُ [ed-dāmiket] Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır.

اَلدَّمِيكُ [ed-demīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tām ve kāmil şeye denir. Yukālu: شَهْرٌ دَمِيكٌ أَيْ تَامٌّ Ve kara denir ş̲elc manāsına.

دَمُوكٌ [Demūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ʿUḳbe b. Sinān'ın feresi ismidir. Ve ammā rācizin işbu: "أَنَا ابْنُ عَمْرٍو وَهِيَ الدَّمُوكُ" mısrāʿında vākiʿ دَمُوكٌ [demūk] feresin ismi olmayıp belki sıfattır, سَرِيعَةٌ maʿnāsınadır, sürʿatle dāʾir olan değirmene teşbīh eylemiştir. Cevherī ism olmak üzere kayd eylemekle vehm eylemiştir.

اَلْمِدْمَكُ [el-midmek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Yufka açacak oklavaya denir, مِطْمَلَةٌ [miṭmelet] maʿnāsına.

اَلْمِدْمَاكُ [el-midmāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Binānın bir sırasına denir ki kor taʿbīr olunur; yukālu: رَفَعَ الْبَانِي الْيَوْمَ مِدْمَاكًا وَاحِدًا وَهُوَ السَّافُ مِنَ الْبِنَاءِ

اَلدَّمَكْمَكُ [ed-demekmek] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Dayangan, kavī ve şedīd insān ve hayvāna denir.

[د م ل ك]

اَلدُّمْلُوكُ [ed-dumlūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Gülle gibi yuvalak yalçın taşa denir; yukālu: جَاءَ وَبِيَدِهِ دُمْلُوكٌ أَيْ حَجَرٌ أَمْلَسُ مُسْتَدِيرٌ

اَلْمُدَمْلَكُ [el-mudemlek] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yekpāre düzlenip tedvīr-i tāmm

üzere müdevver olmuş kunt ve hemvār ve sımsıkı nesneye denir, kalʿa yuvalakları gibi; yukālu: حَجَرٌ وَسَهْمٌ مُدَمْلَكٌ أَيْ مُخَلَّقٌ

اَلتَّدَمْلُكُ [et-tedemluk] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Kızın memesi ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَمْلَكَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ إِذَا فَلَكَ وَنَهَدَ

[د ن ك]

اَلدَّوْنَكُ [ed-Devnek] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Tesniye ve cemʿ bünyeleriyle de istiʿmāl olunur ki niteki İbn Muḳbil iki devekuşunun şiddet-i ʿadvı vasfında inşād eylediği işbu: "يَكَادَانِ بَيْنَ الدَّوْنَكَيْنِ وَأَلْوَةٍ || وَذَاتِ الْقَتَادِ السُّمْرِ يَنْسَلِخَانِ" beytinde tesniye sīgasıyla īrād eylemiştir, gūyā ki şiddetle ʿadvleri sebebiyle derilerinden münselih olayazarlar demektir. Kezālik Kuṣeyyir nām şāʿirin işbu: "أَقُولُ وَقَدْ جَاوَزْنَ أَعْلَامَ ذِي دَمٍ || وَذِي وَجَمَى أَوْ دُونَهُنَّ الدَّوَانِكُ" beytinde cemʿ sīgasıyla vākiʿ olmuştur.

اَلدُّنْدُكُ [ed-dunduk] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Şol semiz koç koyuna denir ki pek semizliğinden yürürken gövdesinin etleri tiril tiril titreyip oynar ola.

[د و ك]

اَلدَّوْكُ [ed-devk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) ve

اَلْمَدَاكُ [el-medāk] (mīm'in fethiyle) Ezmek maʿnāsınadır; yukālu: دَاكَ الشَّيْءَ يَدُوكُ دَوْكًا وَمَدَاكًا إِذَا سَحَقَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَاكَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve nās şüriş ve kavga ve fitneye düşmek maʿnāsınadır; yukālu: دَاكَ الْقَوْمُ إِذَا وَقَعُوا فِي اخْتِلَاطٍ Ve halk birden hasta olmak maʿnāsınadır, gūyā ki hastalık mecmūʿunu sahk eder; yukālu: دَاكَ الْقَوْمُ إِذَا مَرِضُوا Ve bir adamı suya yāhūd toprağa daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَاكَ فُلَانًا إِذَا غَتَّهُ فِي مَاءٍ أَوْ تُرَابٍ

اَلْمَدَاكُ [el-medāk] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْمِدْوَكُ [el-midvek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ʿAttārların dārū ezecek somakilerine denir.

اَلدَّوْكَةُ [ed-devket] (dāl'ın fethi ve zammıyla) Şerr ve şūr ve kavga ve husūmete denir; yukālu: وَقَعُوا فِي دَوْكَةٍ أَيْ فِي شَرٍّ وَخُصُومَةٍ

اَلتَّدَاوُكُ [et-tedāvuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Şerr ve kavga ve nizāʿ ve muhārebede birbirine girip tazyīk edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاوَكُوا إِذَا تَضَايَقُوا فِي الشَّرِّ وَالْخُصُومَةِ

[د ه ك]

دَهَكُ [Dehek] (fethateynle) Şīrāz yāhūd Vāsiṭ kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden ʿAlī ve Hārūn ibnā Ḥumeyd oradandır.

اَلدَّهْكُ [ed-dehk] (dāl'ın fethiyle) Bir nesneyi rīze rīze edip öğütmek maʿnāsınadır; yukālu: دَهَكَ الْأَرْضَ إِذَا طَحَنَهُ وَكَسَرَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَهَكَ الْمَرْأَةَ إِذَا وَطِئَهَا

[د ه ل ك]

دَهْلَكٌ [Dehlek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Berr-i Yemen ile Berr-i Ḥabeşe miyānında bir cezīre adıdır.

اَلدَّهَالِكُ [ed-Dehālik] (dāl'ın fethiyle) Arz-ı ʿArabda maʿrūf birkaç siyāh tepelere ıtlāk olunur.

[د ي ك]

اَلدِّيكُ [ed-dīk] (dāl'ın kesriyle) Horoza denir; cemʿi دُيُوكٌ [duyūk] ve أَدْيَاكٌ [edyāk] ve دِيَكَةٌ [diyeket]tir, قِرْدَةٌ [kiredet] vezninde. Ve gāh olur ki tavuğa da ıtlāk olunur, ni-

teki işbu: "وَزَقَّتِ الدِّيكُ بِصَوْتٍ زَقًّا"mısrāᶜında vākiᶜdir. Ve

دِيكٌ [dīk] Müşfik ve mihrübān adama ıtlāk olunur, horoz hasleti olduğu için. Ve bahār mevsimine ıtlāk olunur, gūyā ki televvün-i nebātına mebnīdir. Ve saç ayağına denir, أَثَافِيٌّ [eṣāfiyy] maᶜnāsına; bunda müfred ve cemᶜi berāberdir. Ve atın kulakları ardında olan yumru kemiğe ıtlāk olunur. Ve Hārūn b. Mūsā nām muhaddisin lakabıdır.

دِيكُ الْجِنِّ [Dīku'l-Cinn] ᶜAbdusselām nām şāᶜirin lakabıdır.

اَلْمَدَاكَةُ [el-medāket] (mīm'in fethi ve zammıyla) ve

اَلْمَدِيكَةُ [el-medīket] (mīm'in fethiyle) Horozu çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَدَاكَةٌ وَمَدِيكَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الدِّيكِ

دِكْ دِكْ [dik dik] (dāl'ların kesriyle) Horoz kişleyecek asvāttandır; yekūlūne: دِكْ دِكْ لِلدِّيكِ وَهُوَ زَجْرٌ لَهَا

FASLU'Z-ZĀLİ'L-MUᶜCEME

(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ ك ذ ك]

اَلذَّكْذَكَةُ [ez-zekzeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznince) Hayāt-ı kalb maᶜnāsınadır ki kalbin kemāl-i rāhat u inbisātından ᶜibārettir; yukālu: بِقَلْبِهِ ذَكْذَكَةٌ أَيْ حَيَاةٌ

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر ب ك]

اَلرَّبْكُ [er-rebk] (سَبْكٌ [sebk] vezninde) Bir nesneyi karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَكَ الشَّيْءَ رَبْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve tiridi ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَبَكَ الثَّرِيدَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve bir adamı çamura bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَكَ فُلَانًا إِذَا أَلْقَاهُ فِي وَحَلٍ Ve رَبِيكَةٌ [rebīket] dedikleri taʿām yapmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَكَ الرَّبِيكَةَ إِذَا عَمِلَهَا

اَلْإِرْتِبَاكُ [el-irtibāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Karışmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَكَهُ فَارْتَبَكَ أَيِ اخْتَلَطَ Ve çamura batmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَكَ فِي الْوَحَلِ إِذَا وَقَعَ Ve bir adamın işi şürīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَكَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَلَطَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ Ve sözü açık söylemeyip karışık ve dolaşık söylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَكَ فِي كَلَامِهِ إِذَا تَتَعْتَعَ Ve sayd tuzağa ilişip beri öte muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَكَ الصَّيْدُ فِي الْحِبَالَةِ إِذَا اضْطَرَبَ

اَلرَّبِيكَةُ [er-rebīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir türlü taʿāmdır ki keş ve hurmā ve sāfī yağla tertīb olunur ve gāhca üzerine su döküp içerler, ʿalā-kavlin un ile yāhūd sevīkle terbiye ederler yāhūd hurmā ve buğday yā un ve keş ile yağı bulayıp tabh ederler ve ona رَبِيكٌ [rebīk] dahi derler; ve minhu'l-meselu: "غَرْثَانُ فَارْبُكُوا لَهُ" Yaʿnī "Karnı açtır, ona رَبِيكَةٌ [rebīket] tertīb edesiz ki ekl eyleye." Aslı budur ki bir aʿrābī yabandan yurduna geldikte bir oğlu tevellüd eylediğini tebşīr eylediler. Aʿrābī, mübeşşire: مَا أَصْنَعُ بِهِ أَآكُلُهُ أَمْ أَشْرَبُهُ Yaʿnī "Ben o oğlanı ne yapayım? yiyeyim mi içeyim mi?" dedi. Hatunu bu kelāmı işittikte kelām-ı mezbūru īrād eyledi. Pes ona رَبِيكَةٌ [rebīket] yapıp tamām ekl ve şibaʿ hāsıl olduktan sonra كَيْفَ الطَّلَى وَأُمُّهُ Yaʿnī "Sabī ile anasının hāli nicedir?" diye istifsār eyledi. Ve

رَبِيكَةٌ [rebīket] Sütten ayrılmayan kaymağa denir. Ve çamur ile karışık suya denir.

اَلرُّبُكُ [er-rubek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلرَّبِيكُ [er-rebīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلرِّبِكُّ [er-ribekk] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) İşi şürīde ve muhtelit ve müşevveş olan adama denir.

اَلرَّبِكُ [er-rebik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Zaʿīfü'l-hīle, kalīlü't-tebdīr adama denir; yukālu: رَجُلٌ رَبِكٌ أَيْ ضَعِيفُ الْحِيلَةِ

اَلرَّبَكُ [er-rebek] (fethateynle) Bir adamın işi karış muruş olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبِكَ الرَّجُلُ رَبَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اخْتَلَطَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ

اَلْإِرْبِيكَاكُ [el-irbīkāk] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Bir māddeden irkilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَأَكَّ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا وَقَفَ Ve bir adamın fikr ve endīşesi şürīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْبَأَكَّ رَأْيُهُ إِذَا اخْتَلَطَ

أَرْبُكُ [Erbuk] (hemzenin fethi ve bā'nın zammıyla) Ḫūzistān kazāsında bir karyedir, أَرْبُقُ [Erbuḳ] dahi derler; aʿlāmdan ʿAlī b. Aḥmed el-Faḍl el-Erbukī oradandır.

اَلْأَرْبَكُ [el-erbek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bozumtuk siyāh deveye denir, ʿalā-kavlin kulakları ve yanları pek siyāh olup sāʾir yerleri bozumtuk ola.

[ر ت ك]

اَلرَّتْكُ [er-retk] (rā'nın fethi ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلرَّتَكُ [er-retek] (fethateynle) ve

اَلرَّتَكَانُ [er-retekān] (fetehātla) Deve adımları sık sık atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: رَتَكَ الْبَعِيرُ رَتْكًا وَرَتَكًا وَرَتَكَانًا مِنَ الْبَابِ ٱلْأَوَّلِ إِذَا قَارَبَ خَطْوَهُ

اَلْإِرْتَاكُ [el-irtāk] (hemzenin kesriyle) Deveyi vech-i mezkūr üzere yürütmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَرْتَكْتُ الْبَعِيرَ إِذَا مَشَّيْتَهُ بِالرَّتْكِ Ve fersiz fersiz gülmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْتَكَ الضَّحِكَ إِذَا ضَحِكَ فِي فُتُورٍ

اَلْمَرْتَكُ [el-mertek] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) مُرْدَاسَنْجٌ [murdāsenc] ismidir ki mürdeseng dedikleri dārūdur.

[ر د ك]

اَلرَّدَكُ [er-redek] (fethateynle) Bir kelimedir ki sīgası mehcūrdur, lākin ondan kelimāt-ı ātiye yaᶜnī رَوْدَكٌ [revdek] ve مُرَوْدَكٌ [murevdek] kelimeleri tasarruf olunmuştur.

اَلرَّوْدَكُ [er-revdek] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلْمُرَوْدَكُ [el-murevdek] (مجَوْهَرٌ [mucevher] vezninde) Dil-ber ve hūb-endām, müstesnā tāze civāna denir; müᵓennesi رَوْدَكَةٌ [revdeket] ve مُرَوْدَكَةٌ [murevdeket]tir; yukālu: غُلَامٌ رَوْدَكٌ وَمُرَوْدَكٌ وَجَارِيَةٌ رَوْدَكَةٌ وَمُرَوْدَكَةٌ أَيْ فِي عُنْفُوَانِهِمَا حَسَنَا الْخَلْقِ Ve مُرَوْدَكٌ [murevdek] ve مُرَوْدَكَةٌ [murevdeket] kelimelerinin mīm'leri meftūh olmak da cāᵓizdir. Bu sürette rubāᶜī olurlar, yaᶜnī رَوْدَكَةٌ [revdeket] ten ism-i mefᶜūl olmayıp حَبَوْكَرٌ [ḥabevker] gibi rubāᶜiyyü'l-asl olurlar, pes vezni فَعَوْلَلٌ [feᶜavlel] olur. Ve *Muzhir*'de فَوْعَلَ bābında شَبَابٌ رَوْدَكٌ أَيْ نَاعِمٌ ᶜibāretiyle de resīde-i nazardır. Kaldı ki zikri ātī رَوْدَكَةٌ [revdeket] kavl-i sānīden ābīdir, fe'lyunzar.

اَلرَّوْدَكَةُ [er-revdeket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi güzel yapmak ve güzel eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَوْدَكَهُ إِذَا حَسَّنَهُ

مَرْدَكٌ [Merdek] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Bir recül adıdır.

[ر ذ ك]

اَلرَّوْذَكَةُ [er-revẕeket] (zāl-ı muᶜceme ile جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Küçük kuzuya ve oğlağa denir; cemᶜi رَوَاذِكُ [revāẕik]tir.

رَاذَكَانُ [Rāzekān] (ẕāl-ı meftūha ile) Ṭūs kazāsında bir karye adıdır; fukahādan Aḥmed b. Ḥāmid oradandır.

[ر ز ك]

رُزَّيْكٌ [Ruzzeyk] (zā-yı muᶜceme ile قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) Vezīr-i Mıṣr olan Melik Ṣāliḥ Ṭalāᵓiᶜ'in pederi ismidir. Ve Ṭalāᵓiᶜ'in oğlu Melik ᶜĀdil'dir.

[ر ش ك]

اَلرِّشْكُ [er-rişk] (rā'nın kesriyle) Kaba sakallı adama denir; yukālu: رَجُلٌ رِشْكٌ أَيِ الْكَبِيرُ اللِّحْيَةِ Mütercim der ki Fārisīde dahi rişk bu maᶜnāyadır. Ve ok yarış edenlerin sebk ve takaddümlerini ᶜadd ve şümār eden adama denir. Aslı رِشْقٌidi ḳāf'la, baᶜdehu maᶜnā-yı mezbūrda istiᶜmāl olundu; yukālu: هُوَ رِشْكٌ أَيِ الَّذِي يَعُدُّ عَلَى الرُّمَاةِ فِي السَّبْقِ Lākin müᵓellif رِشْقٌ [rişḳ] lafzını māddesinde bu maᶜnāya zikr eylememiştir. Ve

رِشْكٌ [Rişk] Yezīd b. Ebī Yezīd eḍ-Ḍubaᶜī nām kimsenin lakabıdır ki ᶜilm-i ferāᵓiz ü hisābda yegāne-i ᶜasr idi. Şārih der ki رِشْكٌ [rişk] lafzı Başriyyūn lisānında kassāma ıtlāk olunduğu menkūldür. Mütercim der ki İbn Cevzī nakli üzere mezbūrun sakalı pek büyük imiş. Bir gece sakalı içine bir kebīr ᶜakreb girip üç gün kalmış ve āgāh olmamış. Fārisīde rā-i mazmūme ile ruşk,

ʿakrebe denmekle taʿrîben rā-i meksûre ile mezbûra رِشْكٌ [rişk] telkîb eylemişler, sebeb-i telkîbi bu imiş. Gerçi Demîrî dahi bu hâkiyeyi nakl eylemiştir, ancak şârihin nakl-i mezkûrunu tercîh etmiştir.

[ر ض ك]

اَلْإِرْضَاكُ [el-irḍâk] (ḍâd-ı muʿceme ile إِدْرَاكٌ [idrâk] vezninde) Gözleri peyderpey yumup açmak maʿnâsınadır; yukâlu: أَرْضَكَ عَيْنَيْهِ إِذَا غَمَّضَهُمَا وَفَتَحَهُمَا

[ر ك ك]

اَلرَّكِيكُ [er-rekîk] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) ve

اَلرُّكَاكُ [er-rukâk] (غُرَابٌ [ġurâb] vezninde) ve

اَلرُّكَاكَةُ [er-rukâket] (غُرَابَةٌ [ġurâbet] veznin-de) ve

اَلْأَرَكُّ [el-erekk] (hemzenin ve rā'nın fethi ve kāf'ın teşdîdiyle) Zâtında fürû-māye ve nâkes olarak reʾy ve ʿakl ve idrâki zaʿîf olan adama denir, ʿalâ-kavlin gayret ve nâmûsu olmayan yâhûd ehli ʿindinde vakʿ ve mehâbeti olmamakla kendisini eslemeyip ve mübâlât eylemez olan kimseye denir; müʾennesi رُكَاكَةٌ [rukâket]tir ve müzekkeri gibi رَكِيكٌ [rekîk]tir; cemʿi رِكَاكٌ [rikâk]tır rā'nın kesriyle; yukâlu: رَجُلٌ رَكِيكٌ وَرُكَاكٌ وَرُكَاكَةٌ وَأَرَكُّ أَيْ فَسْلٌ ضَعِيفٌ فِي عَقْلِهِ وَرَأْيِهِ أَوْ مَنْ لَا يَغَارُ أَوْ مَنْ لَا يَهَابُهُ أَهْلُهُ Ve ʿilm ve ʿirfânı kalîl olan adama رَكِيكُ الْعِلْمِ [rekîku'l-ʿilm] ıtlâk olunur; yukâlu: هُوَ رَكِيكُ الْعِلْمِ أَيْ قَلِيلُ الْعِلْمِ

اَلرَّكُّ [er-rekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) ve

اَلرَّكَاكَةُ [er-rekâket] (سَمَاحَةٌ [semâḥat] vezninde) Bir nesne süst ve zaʿîf olmak maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّ الشَّيْءُ رَكًّا وَرَكَاكَةً Ve yufka olmak maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّ الشَّيْءُ إِذَا رَقَّ Ve bir nesnenin baʿzını baʿzı üzere atmak maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّ الشَّيْءَ رَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَرَحَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve bir nesneyi bir kimsenin boynuna ilzâm eylemek maʿnâsınadır, boyuna tavk geçirmek gibi; yukâlu: رَكَّ الذَّنْبَ فِي عُنُقِهِ إِذَا أَلْزَمَهُ إِيَّاهُ Ve bir nesnenin hacm ve cüssesini bilmek için el ile sıkıp yoklamak maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّ الشَّيْءَ بِيَدِهِ إِذَا غَمَزَهُ لِيَعْرِفَ حَجْمَهُ Ve çalışarak cimâʿ eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا فَجَهَدَهَا Ve

رَكٌّ [rekk] Azca yağmura, ʿalâ-kavlin çisintiden ziyâdece olana denir; rā'nın kesriyle de lügattır, رَكِيكَةٌ [rekîket] dahi denir, kemâ se-yuzkeru; cemʿi أَرْكَاكٌ [erkâk] ve رِكَاكٌ [rikâk]tır rā'nın kesriyle. Ve

رَكٌّ [rekk] Bulut çisinti yağdırmak maʿnâsınadır; yukâlu: رَكَّكَتِ السَّمَاءُ رَكًّا إِذَا جَاءَتْ بِالرَّكِّ Ve

رَكٌّ [Rekk] Cebel-i Selmâ şarkîsinde bir su adıdır. Zuheyr işbu: "ثُمَّ اسْتَمَرُّوا وَقَالُوا إِنَّ || مَاءٌ بِشَرْقِيِّ سَلْمَى فِيهِ أَوْ رَكَكُ مَشْرَبَكُمْ" beytinde zarûret için fekk-i idgâm eyledi.

اَلْإِسْتِرْكَاكُ [el-istirkâk] Bir nesneyi zaʿîf ʿadd eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: إِسْتَرَكَّهُ إِذَا اسْتَضْعَفَهُ

اَلْمُرْتَكُّ [el-murtekk] (مُرْتَدٌّ [murtedd] vezninde) Şol adama denir ki zâhiren belîg ve mıntîk ve sühan-dân görünüp lâkin vakt-i cedel ü husûmet ü muhâverede ʿâciz ve ebkem ola; yukâlu: فُلَانٌ مُرْتَكٌّ إِذَا كَانَ تَرَاهُ بَلِيغًا وَإِذَا خَاصَمَ عَيِيَ Ve şol deveye denir ki bünyesi süst olup ve iliği hâlis olmaya, yaʿnî sıvık ve selgi ola; yukâlu: جَمَلٌ مُرْتَكٌّ أَيْ رِخْوٌ مَمْذُوقُ النِّقْيِ

اَلْإِرْتِكَاكُ [el-irtikâk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿâl] vezninde) Bir kimse zâhiren sühan-ver görünüp cedel ve muhâsamede ʿâciz ve mebhût olur olmak maʿnâsınadır; yukâlu: إِرْتَكَّ

الرَّجُلُ إِذَا كَانَ مُرْتَكًّا Ve beri öte muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَكَّ الشَّيْءُ إِذَا ارْتَجَّ Ve bir husūs zımnında mutmaʾinnü'l-kalb olmayıp şekk ve şübhede olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَكَّ فِي أَمْرِهِ إِذَا شَكَّ

اَلرَّكْرَكَةُ [er-rekreket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesne fersiz ve zaʿīf olmak maʿnāsına; yukālu: رَكْرَكَ الشَّيْءُ إِذَا ضَعُفَ ve yukālu: بِهِ رَكْرَكَةٌ أَيْ ضَعْفٌ

اَلرَّكِيكَةُ [er-rekīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) رَكٌّ [rekk] gibi çisintiye yāhūd çisintiden ziyādece olan yağmura denir; tekūlu: مَا أَصَابَنَا إِلَّا رَكٌّ وَرَكِيكَةٌ أَيْ مَطَرٌ قَلِيلٌ أَوْ هُوَ فَوْقَ الدَّثِّ Ve çisinti sepilmiş yere denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِرْكَاكُ [el-irkāk] (hemzenin kesriyle) Bulut çisinti yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَكَّتِ السَّمَاءُ إِذَا جَاءَ بِالرَّكِّ

اَلْمُرَكُّ [el-murekk] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) ve

اَلرِّكُّ [er-rikk] (rā'nın kesriyle) Bunlar da çisinti sepilmiş yere denir, رَكِيكَةٌ [rekīket] gibi; yukālu: أَرْضٌ رَكِيكَةٌ وَمُرَكٌّ وَرِكٌّ إِذَا مُطِرَ عَلَيْهَا الرَّكُّ

اَلرَّكَّاءُ [er-rekkāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Baykuş sesine denir.

اَلرَّكْرَاكَةُ [er-rekrāket] (ثَرْثَارَةٌ [serserāret] vezninde) Kıçı ve uylukları büyük ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَكْرَاكَةٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْعَجِزِ وَالْفَخِذَيْنِ

اَلرُّكَّى [er-rukkā] (rā-yı mazmūme ile رُبَّى [rubbā] vezninde) Tīz eriyip sızdırılır olan iç yağına denir; ve minhu'l-meselu: "هُوَ شَحْمَةُ الرُّكَّى" Dem-i hācette umūr ve mesālihte yār ve yāver olmayan āşinā hakkında darb olunur.

اَلْمَرْكُوكُ [el-merkūk] ʿİlāc ve ıslāh olunmuş kırbaya ve tuluma denir; yukālu: سِقَاءٌ مَرْكُوكٌ إِذَا عُولِجَ وَأُصْلِحَ

اَلتَّرْكُرُكُ [et-terekruk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Tulum ve yayık içinde olan süt yağ olmak için çalkanmak maʿnāsınadır.

[ر م ك]

اَلرَّمَكَةُ [er-remeket] (fetehātla) Kısrak ata denir. Ve döl için ittihāz olunan kısrak beygire denir; cemʿi رَمَكٌ [remek]tir, cemʿü'l-cemʿi أَرْمَاكٌ [ermāk]tır. Müʾellif اَلْفَرَسُ وَالْبِرْذَوْنَةُ تُتَّخَذُ لِلنَّسْلِ ʿibāretiyle beyān eylemekle muktezā-yı siyāk vasf-ı mezkūr ikisine de sıfat olmaktır, lākin şārih yalnız بِرْذَوْنَةٌ [birẕevnet]le tahsīs eylemekle o resme terceme olundu; tekūlu: رَكِبْتُ الرَّمَكَةَ أَيِ الْفَرَسَ أَوِ الْبِرْذَوْنَةَ تُتَّخَذُ لِلنَّسْلِ Ve zaʿīf ve bī-mecāl adama da ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ رَمَكَةٌ يَرْكَبُ الرَّمَكَةَ أَيْ ضَعِيفٌ

اَلرَّامِكُ [er-rāmik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] ve هَاجَرُ [hācer] vezninde) Bir siyāh nesnedir ki onu miske katıp karıştırırlar. Müfredātın beyānına göre رَامِكٌ [rāmik] zāc-ı esved ve mazı ve kışr-ı rummān ve samg-ı ʿArabī ve dibsten müretteb bir terkībdir. Ve

رَامِكٌ [rāmik] Bir yerde mukīm olup oradan ayrılmayan adama denir, ʿalā-kavlin bī-tāblıktan cemād gibi durgun adama denir; yukālu: هُوَ رَامِكٌ أَيْ مُقِيمٌ أَوْ مَجْهُودٌ

اَلرُّمُوكُ [er-rumūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir yerde dāʾimī mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَكَ بِالْمَكَانِ رُمُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ ve yukālu: رَمَكَتِ الْإِبِلُ إِذَا عَكَفَتْ عَلَى الْمَاءِ

اَلْإِرْمَاكُ [el-irmāk] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir yerde mukīm kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَرْمَكْتُهُ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَمْتَهُ بِهِ

اَلرُّمْكَةُ [er-rumket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde)

Kül rengine denir ki bozluktur; yukālu: بِهِ رُمْكَةٌ أَيْ لَوْنُ الرَّمَادِ Müʾellif vech-i mezkūr üzere bunu levn-i remād ile tefsīr eyledi, lākin *Nihāye*'de كُدُورَةٌ [kudūret] ile beyān ve zikr olunan رَامِكٌ [rāmik]i bundan tasvīg eylemiştir. Ve *Esās*'ta وُرْقَةٌ فِي سَوَادٍ ʿibāretiyle tefsīr olunmakla karamtık boz olur, pes bu kavllere göre kül renginden koyu karamtık olur. Ve *Mukaddimetu'l-Edeb*'de pek kızıl renkle beyān eylemiştir ki şiddet-i humretten siyāha māʾil görüne, fe'lyunzar.

اَلْإِرْمِكَاكُ [el-irmikāk] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Deve kül renginde boz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْمَكَّ الْجَمَلُ إِذَا كَانَ فِي لَوْنِ الرَّمَادِ Ve deve arık ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْمَكَّ الْبَعِيرُ إِذَا ضَمُرَ وَنَهِكَ

اَلْأَرْمَكُ [el-ermek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kül renginde boz deveye denir.

رَمَكَانُ [Remekān] (fetehātla) Bir mevziʿ adıdır.

يَرْمُوكُ [Yermūk] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Şām nāhiyesinde bir vādī ismidir.

أَرْمُكُ [Ermuk] (hemzenin fethi ve mīm'in zammıyla) Baḥr-i Yemen'de bir cezīredir.

اَلْإِسْتِرْمَاكُ [el-istirmāk] Bir adamın asl ve hasebi maʿyūb ve müstehcen olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْمَكَ الْقَوْمُ إِذَا اسْتُهْجِنُوا فِي أَحْسَابِهِمْ

[ر ن ك]

رَانِكٌ [Rānik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir küçük kabīle adıdır.

[ر و ك]

اَلرَّوْكَةُ [er-revket] (شَوْكَةٌ [şevket] vezninde) Baykuş āvāzına denir, رَوْكَاءُ [revkāʾ] dahi denir. Ve ehl-i Baġdād lisānında dalgaya denir, مَوْجٌ [mevc] maʿnāsına.

[ر ه ك]

اَلرَّهْكُ [er-rehk] (rā'nın fethiyle) Bir nesneyi iki taş aralığında bulgur gibi hurd eylemek, ʿalā-kavlin sahk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهَكَ الشَّيْءَ رَهْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَشَّهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ أَوْ سَحَقَهُ شَدِيدًا Ve çabalayarak şiddetle cimāʿ eylemekle hatunu itʿāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهَكَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَهَدَهَا فِي الْجِمَاعِ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهَكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve

رَهْكٌ [rehk] ʿAmel-i sālih maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ رَهْكٌ أَيْ عَمَلٌ صَالِحٌ

اَلْمَرْهُوكُ [el-merhūk] ve

اَلرَّهِيكُ [er-rehīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bulgur gibi hurd olmuş yāhūd pek sahk olunmuş nesneye denir.

اَلرَّهْوَكَةُ [er-rehveket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yürürken aʿzāʾ ve mefāsıl süst ve sölpük olmak maʿnāsınadır ki murād mefāsıl ve aʿzāsı salkı ve sölpük olarak kağşak gibi gevşek gevşek salkım saçak yürümektir; yukālu: رَهْوَكَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَرْخَى مَفَاصِلُهُ فِي الْمَشْيِ Ve muztarib ve bī-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهْوَكُوا إِذَا اضْطَرَبُوا

اَلْإِرْتِهَاكُ [el-irtihāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) رَهْوَكَةٌ [rehveket] ile maʿnā-yı evvel-de mürādiftir; yukālu: إِرْتَهَكَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى رَهْوَكَ ve yukālu: بِهِ رَهْوَكَةٌ وَارْتِهَاكٌ أَيِ اسْتِرْخَاءُ الْمَفَاصِلِ فِي الْمَشْيِ

اَلتَّرَهْوُكُ [et-terehvuk] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Dalga gibi çalkanarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ فُلَانٌ يَتَرَهْوَكُ أَيْ يَمُوجُ فِي مَشْيِهِ

اَلرَّهْكَةُ [er-rehket] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Zaʿīfliğe ve zebūnluğa denir; yukālu: فِيهِ

رَهْكَةٌ أَيْ ضَعْفٌ

اَلرَّهَكَةُ [er-reheket] (fetehātla) Soysuz ve zaʿīf ve nā-tüvān nākaya denir. Ve aslā bir işe güce yaramayan bī-hayr u menfaʿat adama denir, رُهَكَةٌ [ruheket] dahi denir, هُمَزَةٌ [humezet] vezninde; yukālu: رَجُلٌ رَهَكَةٌ وَرُهَكَةٌ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ

اَلرَّهْوَكُ [er-rehvek] (جَدْوَلٌ [cedvel] veznin-de) Semiz oğlağa ve semiz āhūya denir. Ve ter ü tāze delikanlıya denir; yukālu: شَابٌّ رَهْوَكٌ وَظَبْيٌ رَهْوَكٌ أَيْ سَمِينٌ ve yukālu: شَبَابٌ رَهْوَكٌ أَيْ نَاعِمٌ Müʾellifin kavlinde وَمِنَ الشَّبَابِ [şebāb] شَابٌّ [şābb] lafzından cemʿdir.

اَلْمُرَهْوَكُ [el-murehvek] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Zaʿīf ve muztarib olan şeyʾe de-nir; yukālu: أَمْرٌ مُرَهْوَكٌ أَيْ ضَعِيفٌ مُضْطَرِبٌ

[ر ي ك]

اَلرِّيَكَتَانِ [er-riyeketān] (rā'nın kesri ve yā'nın fethiyle) رِيَكَةٌ [riyeket] lafzından tesniyedir, iki yumruca mühreye denir ki uçları at kısmının iki taraflı kürekleri kavuştuğu yerin uçlarından çıkıp kökleri mahall-i mezbūrun üst tarafından olur; her birine رِيَكَةٌ [riyeket] denir.

نَجَزَ بِحَمْدِهِ تَعَالَى

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ ك]

اَلزَّأَكَانُ [ez-zeʾekān] (zāy'ın ve hemzenin fethiyle) Salınmak, tebahtur maʿnāsınadır; yukālu: زَأَكَ الرَّجُلُ زَأَكَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَبَخْتَرَ

اَلتَّزَاؤُكُ [et-tezāʾuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Utanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَاءَكَ مِنْهُ إِذَا اسْتَحْيَى

[ز ب ع ك]

اَلزَّبَعْبَكُ [ez-zebaʿbek] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلزَّبَعْبَكِيُّ [ez-zebaʿbekiyy] (yā-yı müşedde-de ile) Şol bī-ʿār ve fāhiş ve bī-perde kim-seye denir ki hakkında söylenen sözlere aslā mübālāt etmeyip müteʾessir olmaya; yukālu: رَجُلٌ زَبَعْبَكٌ وَزَبَعْبَكِيٌّ أَيْ فَاحِشٌ لَا يُبَالِي بِمَا قِيلَ فِيهِ

[ز ح ك]

اَلزَّحْكُ [ez-zaḥk] (zāy'ın fethi ve hā-yı mühmelenin sükūnuyla) Yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَكَ الْبَعِيرُ زَحْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَعْيَا Ve mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir nesneye pek yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَكَ مِنْهُ إِذَا دَنَا Ve bir nesneden alarga olmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: زَحَكَ عَنْهُ إِذَا تَنَحَّى

اَلْإِزْحَاكُ [el-izḥāk] (hemzenin kesriy-le) Bir adamın dābbesi yorulup kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْحَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَتْ دَابَّتُهُ

اَلْمُزَاحَكَةُ [el-muzāḥaket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Baʿīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَاحَكَهُ عَنْ نَفْسِهِ إِذَا بَاعَدَهُ

اَلتَّزَاحُكُ [et-tezāḥuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَاحَكُوا إِذَا تَدَانَوْا Ve ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَاحَكُوا إِذَا تَبَاعَدُوا

[ز ح ل ك]

اَلزُّحْلُوكَةُ [ez-zuḥlūket] زُحْلُوفَةٌ [zuḥlūfet] vezninde ve mürādifidir ki kızağa denir.

اَلتَّزَحْلُكُ [et-tezaḥluk] تَزَحْلُقٌ [tezaḥluḳ] vezninde ve mürādifidir.

[ز ح م ك]

اَلزُّحْمُوكُ [ez-zuḥmūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) كَشُوثَا [keşūṯā] ismidir ki bağ sarmaşığı dedikleri nebattır; cemʿi زَحَامِيكُ [zeḥāmīk]tir.

[ز ر ك]

اَلزَّرَكُ [ez-zerek] (fethateynle) Bed-hūy olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرِكَ الْغُلَامُ زَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَاءَ خُلُقُهُ

زُرَيْكٌ [Zureyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Zureyk b. Ebī Zureyk el-Baṣrī muhaddistir.

[ز ر ن ك]

اَلزُّرْنُوكُ [ez-zurnūk] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) El değirmeninin eline denir.

زَرَنْكُ [Zerenk] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Esmādandır: ʿAbdurraḥmān b. Zerenk ve oğlu Ebū Bekr ve hafīdi Ḥasen b. Muḥammed muhaddislerdir.

[ز ز ك]

اَلزَّوْزَكَةُ [ez-zevzeket] (zā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kıynakları ve yanları çalkayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: زَوْزَكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَرَّكَتْ أَلْيَتَيْهَا وَجَنْبَيْهَا فِي الْمَشْيِ

اَلزَّوَنْزَكُ [ez-zevenzek] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Omuzlarını ve yanlarını oynatarak bedenini çalkayarak yürür olan bodura denir, زَوَنَّكٌ [zevennek] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru tafsīluhu.

[ز ع ك]

اَلزُّعْكُوكُ [ez-zuʿkūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Semiz deveye denir. Ve leʾīm ve nākes bodura denir; cemʿi زَعَاكِكُ [zeʿākik] ve زَعَاكِيكُ [zeʿākīk] gelir.

اَلْأَزْعَكِيُّ [el-ezʿakiyy] (أَحْمَرِيٌّ [aḥmeriyy] vezninde) زُعْكُوكٌ [zuʿkūk] maʿnāsınadır.

اَلزَّعْكَةُ [ez-zaʿket] (زَحْمَةٌ [zaḥmet] vezninde) Bir mikdārca eğlenip durmağa denir; yukālu: لَهُمْ زَعْكَةٌ أَيْ لَبْثَةٌ

[ز ك ك]

اَلزَّكُّ [ez-zekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) ve

اَلزَّكَكُ [ez-zekek] (fethateynle) ve

اَلزَّكِيكُ [ez-zekīk] (zāy'ın fethiyle) Zaʿf ve zebūnluktan adımları sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّ الرَّجُلُ زَكًّا وَزَكِيكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَرَّ يُقَارِبُ خَطْوَهُ ضَعْفًا Ve

زَكٌّ [zekk] Arık ve zebūn şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ زَكٌّ أَيْ مَهْزُولٌ Ve seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّ الْغُلَامُ زَكًّا إِذَا عَدَا Ve çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ Ve tavuk yelmek maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّتِ الدَّجَاجَةُ إِذَا هَرَوَلَتْ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَّ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلزَّكْزَكَةُ [ez-zekzeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi zebūnluktan adımları sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: زَكْزَكَ الشَّيْخُ بِمَعْنَى زَكَّ

اَلزَّكِيكُ [ez-zekīk] Masdardır ki zikr olundu. Ve hurde hurde karışık yürüyüşe denir; yukālu: مَشْيٌ زَكِيكٌ أَيْ مُقَرْمَطٌ

اَلزُّكَازِكُ [ez-zukāzik] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vez-

ninde) Cüssesi hor ve nümāyişi hakīr ve cura adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُكَازِكٌ أَيْ دَمِيمٌ

اَلزُّكُّ [ez-zukk] (zāy'ın zammıyla) Üveyik kuşunun yavrusuna denir.

اَلزِّكَّةُ [ez-zikket] (سِكَّةٌ [sikket] vezninde) Silāha denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ الزِّكَّةُ أَيِ السِّلَاحُ

اَلزُّكَّةُ [ez-zukket] (zāy'ın zammıyla) Derūnda olan gayz ve gam ve tasaya ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَتْهُ الزُّكَّةُ أَيِ الْغَيْظُ وَالْغَمُّ

اَلتَّزَكْزُكُ [et-tezekzuk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Silāhlanıp yaraklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَكْزَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ عُدَّتَهُ أَيْ سِلَاحَهُ

اَلزَّكْزَاكَةُ [ez-zekzāket] (ثَرْثَارَةٌ [serşāret] vezninde) Kıçı büyük ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ زَكْزَاكَةٌ أَيْ عَجْزَاءُ

اَلْإِزْكَاكُ [el-izkāk] (hemzenin kesriyle) Bir nesne üzere musırr ve müstevlī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَكَّ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَصَرَّ وَاسْتَوْلَى Ve habs-i bevl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَكَّ بِبَوْلِهِ إِذَا حَقَنَ

اَلْإِزْدِكَاكُ [el-izdikāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ekin tāb u tarāvet peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَكَّ الزَّرْعُ إِذَا ارْتَوَى

[ز م ك]

اَلزِّمِكَّى [ez-zimikkā] (kesreteynle ve kāf'ın teşdīdi ve elifin kasrıyla) ve

اَلزِّمِكُّ [ez-zimikk] (yā'sız) Kuşun kuyruğu bittiği yere denir, ʿalā-kavlin bi'l-cümle kuyruğuna yāhūd köküne denir.

اَلزَّمْكُ [ez-zemk] (zāy'ın fethiyle) Bir adamı bir kimse üzere ölçerip kışkırtmak maʿnāsınadır tā ki onun hakkında gayz ve gazabı müştedd ola; yukālu: زَمَكَ فُلَانًا عَلَيْهِ زَمْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَرَّشَهُ حَتَّى اشْتَدَّ عَلَيْهِ غَضَبُهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَكَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلْإِزْمِيكَاكُ [el-izmīkāk] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Pek gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَاكَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ شَدِيدًا

اَلزَّمَكُ [ez-zemek] (fethateynle) Dargınlığa denir; yukālu: أَخَذَهُ الزَّمَكُ أَيِ الْغَضَبُ

اَلزَّمَكَةُ [ez-zemeket] (fetehātla) Dargın ve ʿacūl ve tīz-meşreb adama denir, ʿalā-kavlin ahmak bodura denir; yukālu: رَجُلٌ زَمَكَةٌ أَيْ عَجُولٌ غَضُوبٌ أَوْ أَحْمَقُ قَصِيرٌ

[ز م ل ك]

زِمِلْكَانُ [Zimilkān] (zāy'ın ve mīm'in kesriyle) Dimaşḳ kazāsında bir karyedir; şeyhimiz Ebu'l-Maʿālī oradandır. Ve Belḫ kazāsında bir teferrüc-gāh ismidir.

[ز ن ك]

زَنْكُ [Zenk] (zāy'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Aḥmed b. Aḥmed nām muhaddisin ceddinin ceddi ismidir.

اَلزَّنْكَتَانِ [ez-zeneketān] (fetehātla) زَنَكَةٌ [zeneket]in tesniyesidir, رِيَكَتَانِ [riyeketān] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

اَلزَّوَنَّكُ [ez-zevennek] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) زَوَنْزَكٌ [zevenzek] maʿnāsınadır ki çalkanarak salını bulanı yürüyen bodura denir, ʿalā-kavlin şol fuzūl kimseye denir ki mikdārından ziyāde hod-bīnlik edip edā ile iki tarafına bakınıp gūyā ki kendi nefsini bir adam kıyās eder ola, lākin zātında bir pula değmez ola; yukālu: هُوَ زَوَنَّكٌ أَيْ زَوَنْزَكٌ أَيِ الْقَصِيرُ الْحَيَّاكُ فِي مِشْيَتِهِ كَمَا ذُكِرَ أَوْ هُوَ الرَّافِعُ نَفْسَهُ فَوْقَ قَدْرِهَا اَلنَّاظِرُ فِي عِطْفَيْهِ يَرَى أَنَّ عِنْدَهُ خَيْرًا وَلَيْسَ كَذَلِكَ Mütercim der ki işbu زَوَنْزَكٌ [zevenzek] ve زَوَنَّكٌ [zevennek] ümmehāt-ı sāʾirede kasīr-i demīm ile yaʿnī çirkīn, bed-endām taslak bodur ile müfesserdir. Ve lafz-ı mezbūr Fārisīdir, hattā

Burhān'da "zevenzek" ve hadeng veznin-de "zeveng" ve "zevenkel" hakīrü'l-cüsse kanbūr olan bodur ile müfesserdir, bi-ʿaynihi ʿArab ahz ve istiʿmāl eylemişler.

اَلزَّانِكِيُّ [ez-zānikiyy] (nūn'un kesriyle) Şātır adama denir.

[ز و ك]

اَلزَّوْكُ [ez-zevk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) Karganın yürüyüşüne denir. Ve omuzla-rını oynatarak yürümeğe denir. Ve salın-mak, tebahtur maʿnāsınadır.

اَلزَّوَكَانُ [ez-zevekān] (fetehātla) زَوْكٌ [zevk] maʿnāsınadır. ʿİnde'l-baʿz zikr olunan زَوَنَّكٌ [zevennek] lafzı bundan meʾhūzdur.

اَلْمُزَوْزِكَةُ [el-muzevziket] (ism-i fāʿil bün-yesiyle) Müsriʿa hatuna denir, niteki ʿan-karīb زَوْزَكٌ māddesinde zikr olundu, lākin maʿnā-yı āher ile zikr eylemiştir.

زُوكُ [Zūk] (zāy'ın zammıyla) Yemen'de bir karye adıdır.

[ز ه ك]

اَلزَّهْكُ [ez-zehk] (zāy'ın fethiyle) Bir nes-neyi iki taş beyninde yarma gibi hurd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَكَ الشَّيْءَ زَهْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَشَّهُ بَيْنَ حَجَرَيْنِ Ve yel yerin toprağını savurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهَكَتِ الرِّيحُ الْأَرْضَ إِذَا سَهَكَتْهُ

[ز ي ك]

اَلزَّيَكَانُ [ez-zeyekān] (fetehātla) Salın-mak maʿnāsınadır, زَوَكَانٌ [zevekān] gibi; yukālu: زَاكَ الرَّجُلُ يَزُوكُ زَوَكَانًا وَيَزِيكُ زَيَكَانًا إِذَا تَبَخْتَرَ

زَيْكُونُ [Zeykūn] Nesef kazāsında bir karyedir.

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE

(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س ب ك]

اَلسَّبْكُ [es-sebk] (sīn'in fethiyle) Altın ve gümüş makūlesini eritip kālıba süzmek maʿnāsınadır; yukālu: سَبَكَ الذَّهَبَ وَغَيْرَهُ سَبْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَذَابَهُ وَأَفْرَغَهُ

اَلتَّسْبِيكُ [et-tesbīk] سَبْكٌ [sebk] maʿnāsınadır; yukālu: سَبَّكَهُ بِمَعْنَى سَبَكَهُ

اَلسَّبِيكَةُ [es-sebīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Eritilip kālıba ifrāg olunmuş kıtʿaya denir ki tahrīfle sübeke taʿbīr olunur; tekūlu: عِنْدِي سَبِيكَةٌ مِنَ الْفِضَّةِ أَيْ قِطْعَةٌ مُذَوَّبَةٌ مِنْهَا Ve

سَبِيكَةُ [Sebīket] Bir adamın ʿalemidir.

سُبْكُ الضَّحَّاكِ [Subku'ḍ-Ḍaḥḥāk] (sīn'in zammıyla) Mışır'da bir karyedir.

سُبْكُ الْعَبِيدِ [Subku'l-ʿAbīd] Yine Mışır'da bir karyedir; şeyhimiz ʿAlī b. ʿAbdulkāfī oradandır.

[س ب ن ك]

سَبَنْكُ [Sebenk] (سَمَنْدٌ [semend] veznin-de) Ebu'l-Ḳāsim ʿÖmer b. Muḥammed nām muhaddisin ki hafīdi Muḥammed b. İsmāʿīl b. ʿÖmer dahi muhaddistir, ceddi ismidir. Ve bunlar İbnu's-Sebenk demek-le maʿrūftur.

[س ت ك]

سِتِّيكُ [sittīk] (tā-yı fevkiyye ile) "Tāʾ" fas-lında mezkūrdur.

[س ح ك]

اَلْإِسْحِنْكَاكُ [el-isḥinkāk] (hemzenin ve ḥā'nın kesriyle) Gece pek karanu olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْكَكَ اللَّيْلُ إِذَا أَظْلَمَ

Ve söz söylerken tutulup hasr olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْحَنْكَكَ الْكَلَامُ عَلَيْهِ إِذَا تَعَذَّرَ

اَلسُّحْكُوكُ [es-suḥkūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ve

اَلسَّحَكُوكُ [es-seḥakūk] (قَرَبُوسٌ [ḳarabūs] vezninde) ve

اَلْمُسْحَنْكِكُ [el-musḥankik] (kāf'ın kesri ve fethiyle) Pek siyāh nesneye denir; yukālu: شَعْرٌ سُحْكُوكٌ وَسَحَكُوكٌ وَمُسْحَنْكِكٌ أَيْ شَدِيدُ السَّوَادِ

[س د ك]

اَلسَّدْكُ [es-sedk] (sīn'in fethiyle) ve

اَلسَّدَكُ [es-sedek] (fethateynle) Ayrılmamak vech üzere bir nesneye mülāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدِكَ بِهِ سَدْكًا وَسَدَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ

اَلسَّدِكُ [es-sedik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir nesneye düşkün adama denir; yukālu: هُوَ سَدِكٌ بِهِ أَيْ مُولَعٌ بِهِ Ve iş işlemekte eli çabuk çīre-dest adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَدِكٌ أَيِ الْخَفِيفُ الْيَدَيْنِ بِالْعَمَلِ Ve mızrak sançmakta māhir ve sebük-dest adama denir; yukālu: هُوَ سَدِكٌ بِالرُّمْحِ أَيْ طَعَّانٌ Ve bir nesneye dāʾimā mülāzım olan kimseye denir; yukālu: هُوَ سَدِكٌ بِهِ أَيْ لَازِمٌ بِهِ

اَلتَّسْدِيكُ [et-tesdīk] Bir nesneyi birbirinin üzerine dizip istif eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَدَّكَ جِلَالَ التَّمْرِ إِذَا نَضَّدَ بَعْضَهُ فَوْقَ بَعْضٍ

سَدَنْكُ [Sedenk] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

[س ر ك]

اَلسَّرَكُ [es-serek] (fethateynle) Bir kimse kaviyyü'l-bünye iken zaʿīf ve zebūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَرِكَ الرَّجُلُ سَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَعُفَ بَدَنُهُ بَعْدَ قُوَّةٍ

اَلسَّرْوَكَةُ [es-serveket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّسَرْوُكُ [et-teservuk] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Zebūnluktan yāhūd yorgunluktan kaplumbağa gibi ağır ağır ve gevşek gevşek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُسَرْوِكُ فُلَانٌ وَيَتَسَرْوَكُ أَيْ يَمْشِي رَدِيئًا وَبَطِيئًا مِنْ عَجَفٍ أَوْ إِعْيَاءٍ

اَلسُّرْكُوكُ [es-surkūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Arık deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ سُرْكُوكٌ أَيْ مَهْزُولٌ

[س ف ك]

اَلسَّفْكُ [es-sefk] (sīn'in fethiyle) Su ve kan makūlesi nesneyi dökmek maʿnāsınadır, kanda kesīrü'l-istiʿmāldır; yukālu: سَفَكَ الدَّمَ سَفْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَبَّهُ Ve sürʿatle çok kelām söylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَفَكَ الْكَلَامَ إِذَا نَثَرَهُ

اَلْمَسْفُوكُ [el-mesfūk] ve

اَلسَّفِيكُ [es-sefīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dökülmüş nesneye denir.

اَلْإِنْسِفَاكُ [el-insifāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَفَكَهُ فَانْسَفَكَ أَيِ انْصَبَّ

اَلْمِسْفَكُ [el-misfek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çok sözlü pür-gūy adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مِسْفَكٌ أَيْ مِكْثَارٌ

اَلسَّفَّاكُ [es-seffāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kelāma kādir belīg ve Sühan-dān adama ıtlāk olunur; yukālu: خَطِيبٌ سَفَّاكٌ أَيْ بَلِيغٌ قَادِرٌ عَلَى الْكَلَامِ

اَلسُّفْكَةُ [es-sufket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) لُمْجَةٌ [lumcet] maʿnāsınadır ki mihmāna takdīm olunan mā-hazardır.

اَلسَّفُوكُ [es-sefūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Nefs-i insānīye ıtlāk olunur. Ve kezzāba ıtlāk olunur.

[س ك ك]

اَلسَّكُّ [es-sekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Ensere denir, mīh ve mismār maʿnāsına, سَكِّيٌّ [sekkiyy] dahi denir; cemʿi سِكَاكٌ [sikāk]tır sīn'in kesriyle ve سُكُوكٌ [sukūk]tur zammla. Ve daracık kuyuya denir; sīn'in zammıyla da lügattır. Ve doğru yapılmış rāst ve hemvār bināya denir. Kezālik doğru kazılmış çukura denir. Ve masdar olur, bir nesnenin önünü tutup kapamak maʿnāsınadır; yukālu: سَكَّهُ سَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَدَّهُ Ve iki kulağı diplerinden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: سَكَّ أُذُنَيْهِ إِذَا اصْطَلَمَهُمَا Ve kapının arkasına kol demiri kakmak maʿnāsınadır; yukālu: سَكَّ الْبَابَ إِذَا ضَبَّبَهُ بِالْحَدِيدِ Ve devekuşu çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: سَكَّ النَّعَامُ مَا فِي بَطْنِهِ إِذَا أَلْقَاهُ Ve ishālle yestehlemek maʿnāsınadır; yukālu: سَكَّ سَلْحَهُ إِذَا رَمَى بِهِ رَقِيقًا Ve

سَكٌّ [sekk] Halkaları ve gözenekleri daracık zırha denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ سَكٌّ أَيْ دِرْعٌ ضَيِّقَةُ الْحَلَقِ

اَلسَّكُوكُ [es-sekūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi daracık kuyuya denir.

اَلسُّكُّ [es-sukk] (sīn'in zammıyla) ʿAkreb yāhūd örümcek yuvasına denir. Ve leʾāmet-i tabʿa denir; yukālu: بِهِ سُكٌّ أَيْ لُؤْمُ طَبْعٍ Ve gözenekleri daracık zırha denir. Ve önü tutulup kapanmış yola denir, dipsiz sokak gibi; yukālu: أَخَذَ سُكًّا أَيْ طَرِيقًا مُنْسَدًّا Ve أَسَكُّ [esekk] lafzından cemʿ olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir türlü tīb adıdır ki رَامِكٌ [rāmik]ten ittihāz olunur. رَامِكٌ [rāmik]i un edip elekten geçirdikten sonra su ile maʿcūn edip gereği gibi ovarlar, baʿdehu kaba yapışmamak için bir mikdār dühn-i ḫīrī ile bulayıp bir gece ʿalā-hālihi terk eyledikten sonra bir mikdār meshūk hālis misk izāfe ve gereği gibi mezc ve kurslar düzüp ve iki gün terk ederler. Sonra o kursları çuvaldız ile delip bir kınnaba tesbīh gibi dizip bir sene öylece terk ederler, ʿatīk oldukça rāyihāsı atyeb olur; beyne'l-etibbāʾ bu sukku'l-misk ile müteʿāreftir.

اَلسَّكَّاءُ [es-sekkāʾ] (teşdīd-i kāf'la) Bu dahi halkaları daracık zırha denir. Ve أَسَكُّ [esekk] lafzından müʾennestir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلسَّكَكُ [es-sekek] (fethateynle) Sağırlığa denir, masdar ve ism olur; ve minhu yukālu: فِي أُذُنِهِ سَكَكٌ أَيْ صَمَمٌ Ve kulaklar küçük ve basık ve başa yapışık olmak maʿnāsınadır ki Türkīde çomar taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin üstü yāhūd iç dāʾiresi küçük ve deliği dar olmak maʿnāsınadır, insānda ve hayvānda olsun; tekūlu: سَكِكْتَ يَا جُدَيُّ خِطَابًا لِلصَّبِيِّ سَكَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ صِغَرُ الْأُذُنِ وَلُزُوقُهَا بِالرَّأْسِ وَقِلَّةُ إِشْرَافِهَا أَوْ صِغَرُ قُوفِ الْأُذُنِ وَضِيقُ الصِّمَاخِ

اَلْأَسَكُّ [el-esekk] Sıfattır, kulağı vasf-ı mezkūr üzere olan insān ve hayvāna denir, سَكَّاءُ [sekkāʾ] müʾennesidir. Mütercim der ki سَكَّاءُ [sekkāʾ] māddesi kütüb-i fıkhiyye udhiyye bāhsinde müstaʿmeldir, lākin fukahāʾ halkī kulağı olmayan ile taʿrīf ederler, hattā *Muġrib*'de اَلَّتِي لَا أُذُنَ لَهَا إِلَّا الصِّمَاخُ ʿibāretiyle beyān eylemiştir, kuş gibi ve minhu: كُلُّ سَكَّاءَ تَبِيضُ وَكُلُّ شَرْقَاءَ تَلِدُ Ve

أَسَكُّ [esekk] Sağıra denir; yukālu: هُوَ أَسَكُّ أَيْ أَصَمُّ Ve Benū ʿAbdullāh b. ʿAmr b. Kulşūm cemāʿatinden birinin feresi ismidir. Ve devekuşuna ıtlāk olunur, işitmez olduğu için.

اَلسُّكَاكَةُ [es-sukāket] (ثُمَامَةٌ [şumāmet] vezninde) Hurde kulaklı şahsa denir. Ve gök-

yüzüne mülākī havāya denir; سُكَاكٌ [sukāk] dahi denir; ehl-i hikmete göre tabaka-i sābiʿa-i havāʾiyye olur; tekūlu: لَا أَفْعَلُ ذٰلِكَ وَلَوْ نَزَوْتُ فِي السُّكَاكَةِ وَالسُّكَاكِ أَيِ الْهَوَاءِ الْمُلَاقِي عَنَانَ السَّمَاءِ Ve reʾy-i hoduyla ʿāmil olup bir kimse ile meşveret eylemez olan adama denir; yukālu: هُوَ سُكَاكَةٌ أَيْ مُسْتَبِدٌّ بِالرَّأْيِ

اَلسُّكَاكُ [es-sukāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi gökyüzüne mülākī havāya denir, ke-mā zukire. Ve oka yelek yapıştırılan yere denir.

اَلسِّكَّةُ [es-sikket] (sīn'in kesriyle) Darbhāne sikkesine denir; yukālu: هٰذَا الدِّرْهَمُ فِي سِكَّةِ فُلَانٍ وَهِيَ حَدِيدَةٌ مَنْقُوشَةٌ تُضْرَبُ عَلَيْهَا الدَّرَاهِمُ Ve eşcār taburuna denir ki mistarvārī sıra ile dikilmiş eşcārdan ʿibārettir; cemʿi سِكَاكٌ [sikāk]tır sīn'in kesriyle; ve minhu kavluhum ضَرَبُوا بُيُوتَهُمْ سِكَاكًا أَيْ صَفًّا وَاحِدًا Ve

سِكَّةٌ [sikket] Çiftçilerin saban demirine denir; yukālu: شَقَّ الْأَرْضَ بِسِكَّةٍ وَهِيَ حَدِيدَةُ الْفَدَّانِ Ve doğru yola ve sokağa denir; ve minhu yukālu: أَخَذَ الْأَمْرَ بِسِكَّتِهِ أَيْ فِي حِينِ إِمْكَانِهِ Şārihin beyānına göre cemʿi سِكَكٌ [sikek] gelir, سِدْرَةٌ [sidret] ve سِدَرٌ [sider] gibi. *Miṣbāḥ*'ta ve gayrıda اَلسِّكَّةُ اَلزُّقَاقُ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve *Muġrib*'de زُقَاقٌ وَاسِعٌ ile müfesserdir. Ve bu maʿnā سِكَّةٌ [sikket]-i şecerden meʾhūzdur.

اَلسِّكِّيُّ [es-sikkiyy] سِكَّةٌ [sikket]e mensūb demektir. Bu münāsebetle meskūk altına ıtlāk olunur.

اَلسَّكْسَكَةُ [es-sekseket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Zaʿf ve zebūnī maʿnāsınadır; yukālu: سَكْسَكَةٌ أَيْ ضَعْفٌ بِهِ Ve şecāʿat maʿnāsınadır; yukālu: سَكْسَكَةٌ أَيْ فِي سَجِيَّتِهِ شَجَاعَةٌ

اَلسَّكَاسِكُ [es-Sekāsik] (sīn'in fethiyle) Yemen'de bir küçük kabīle adıdır; pederleri mülūk-i Yemen'den Seksek b. Eşres idi, ʿalā-kavlin ismi Sekāsik b. Vāʾile'dir yāhūd bu vehmdir, savāb olan kavl-i evveldir; nisbetinde سَكْسَكِيٌّ [Seksekiyy] denir.

اَلْإِسْتِكَاكُ [el-istikāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Nebāt kesretinden birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَكَّ النَّبْتُ إِذَا الْتَفَّ Ve kulak deliği dar olmakla işitmez olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَكَّتِ الْمَسَامِعُ إِذَا صَمَّتَ وَضَاقَتْ Burada ümmehāt-ı sāʾire misāl bu resmedir. Zāhiren kulağın deliği halkī kapanık vechiyle dar olmakla havā-i hāric havā-i vākıfı karʿ ile içeri dimāg ve kalbe idhāl edemediği sebebiyle işitmez olur yāhūd hāricden cism-i garīb vukūʿu gibi ʿārızadan yā dāhilden rutūbātın gılzatlenip ʿasabda tahaccürü gibi ʿārızadan nāşī südde hādis olmakla delik mesdūd tarzında daracık olmakla işitmez olur, fe'lyuharrer.

اَلتَّسَكْسُكُ [et-teseksuk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Yalvarmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَكْسَكَ إِلَيْهِ إِذَا تَضَرَّعَ

اَلْإِنْسِكَاكُ [el-insikāk] Hāssaten bağırtlak kuşu pek havālanıp pervāz eyledikten sonra göğsünü aşağıya verip yüzü koyu doğruluğuna süzülüp inmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْسَكَّ الْقَطَا وَأَعْجَبَنِي إِنْسِكَاكُهُ وَهُوَ أَنْ يَنْسَكَّ عَلَى وَجْهِهِ وَيُصَوِّبَ صَدْرَهُ بَعْدَ التَّحْلِيقِ Asl إِنْسِكَاكٌ [insikāk] doğru yola gitmek maʿnāsınadır.

[س ك ر ك]

اَلسُّكُرْكَةُ [es-sukurket] (zammeteynle) Mısır buğdayından müretteb bozaya denir; tekūlu: سَقَانِي السُّكُرْكَةَ أَيْ شَرَابَ الذُّرَةِ

[س ل ك]

اَلسَّلْكُ [el-selk] (sīn'in fethiyle) ve

اَلسُّلُوكُ [el-sulūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Yol ve mekān makūlesine girmek maʿnāsınadır; yukālu: سَلَكَ الْمَكَانَ سَلْكًا وَسُلُوكًا مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا دَخَلَ فِيهِ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl yola girmek maʿnāsına mevzūʿdur ki yola düzülmek taʿbīr olunur. Ve سَلْكٌ [selk] müteʿaddī olur; yukālu: سَلَكَهُ غَيْرُهُ وَفِيهِ وَعَلَيْهِ سَلْكًا أَيْ أَدْخَلَهُ ve yukālu: سَلَكَ يَدَهُ فِي الْجَيْبِ أَيْ أَدْخَلَهَا فِيهِ

اَلْإِسْلَاكُ [el-islāk] (hemzenin kesriyle) İdhāl maʿnāsınadır; yukālu: أَسْلَكَهُ إِيَّاهُ وَأَسْلَكَ يَدَهُ فِي الْجَيْبِ إِذَا أَدْخَلَهَا فِيهِ

اَلسِّلْكَةُ [es-silket] (sīn'in kesriyle) İplik teline denir ki iğneye geçirilir; cemʿi سِلْكٌ [silk] ve cemʿü'l-cemʿi أَسْلَاكٌ [eslāk] ve سُلُوكٌ [sulūk] gelir; yukālu: سَلَكَ السِّلْكَةَ فِي الْإِبْرَةِ أَيِ الْخَيْطَ

اَلسُّلْكَى [es-sulkā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Mızrak makūlesinin doğruluğuna dürtmesine ve dürtülmesine denir; yukālu: طَعَنَهُ السُّلْكَى أَيْ طَعْنَةً مُسْتَقِيمَةً Ve doğru işe denir, emr-i müstakīm maʿnāsına; yukālu: أَمْرٌ سُلْكَى أَيْ مُسْتَقِيمٌ Zāhiren teʾnīsi hāl yāhūd fiʿle teʾvīline mebnīdir.

اَلسُّلَكُ [es-sulek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bağırtlak kuşunun, ʿalā-kavlin keklik kuşunun ferīkine denir; tekūlu: أَخَذْتُ سُلَكًا أَيْ فَرْخَ الْقَطَا أَوِ الْحَجَلِ Ve dişisine سُلَكَةٌ [suleket] denir hā'yla ve سِلْكَانَةٌ [silkānet] denir sīn'in kesriyle ve bu nādirdir; cemʿi سِلْكَانٌ [silkān] gelir sīn'in kesriyle.

سُلَيْكٌ [Suleyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Suleyk b. ʿAmr veyāhūd Suleyk b. Hudbe el-Ġaṭafānī ashābdandır. Ve Suleyk b. Yeşribī b. Sinān b. Suleke şāʿir ve düzd-i çālāk u fettāktır. سُلَكَةُ [Suleket], هُمَزَةُ [humezet] veznindedir, vālidesidir. "أَعْدَى مِنْ سُلَيْكٍ"meselinin menşeʾidir. Ve Suleyk el-ʿUḳaylī ve Şaḳīḳ b. Suleyk şāʿirlerdir. Ve Suleyk b. Mişḥal ve Eġarr b. Ḥanẓale b. Suleyk es-Suleykī tābiʿīlerdir.

اَلْمُسَلَّكُ [el-musellek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İplik teli gibi nahīf ve nizār adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُسَلَّكٌ أَيْ نَحِيفٌ

اَلسَّلَكُوتُ [es-selekūt] (جَبَرُوتٌ [ceberūt] veznince) Bir kuş adıdır. Şārih der ki سِيَالْكُوتُ [Siyālkūt] dahi Hindistān'da bir şehr adıdır.

اَلْمَسْلَكَةُ [el-mesleket] (مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] vezninde) Kaftanın yırtmacına denir.

اَلسِّلْكُ [es-silk] (sīn'in kesriyle) Nāka doğurdukta memesinden ibtidā çıkan nesneye denir ki meme ağzı taʿbīr olunur, baʿdehu ağız çıkar.

[س م ك]

اَلسَّمَكُ [es-semek] (fethateynle) Balığa denir.

اَلسَّمَكَةُ [es-semeket] (hā'yla) Müfredidir. Ve felekte hūt burcuna ıtlāk olunur.

اَلسَّمْكُ [es-semk] (sīn'in fethiyle) Yükseltmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَكَ الْبِنَاءَ سَمْكًا Ve مِنَ الْبَابِ ٱلأَوَّلِ إِذَا رَفَعَهُ

سَمْكٌ [semk] Hānenin tāvānına ıtlāk olunur, sakf maʿnāsına, ʿalā-kavlin hānenin aʿlāsından esfeline kadar ıtlāk olunur ki murād yukarısından dibine kadar imtidādıdır; yukālu: رَفَعَ سَمْكَ الْبَيْتِ وَهُوَ السَّقْفُ أَوْ مِنْ أَعْلَا الْبَيْتِ إِلَى أَسْفَلِهِ Lākin Beyḍāvī işbu: ﴿رَفَعَ سَمْكَهَا﴾āyet-i kerīmesinde أَيْ جَعَلَ مِقْدَارَ ارْتِفَاعِهَا مِنَ الْأَرْضِ أَوْ ثَخَّنَهَا الذَّاهِبِ فِي الْعُلُوِّ رَفِيعًا ʿibāresiyle tefsīr eylemekle ikisi dahi müʾellifin tefsīrine münāfīdir. Kavl-i evvel zāhirdir ve kavl-i sānī ʿale'l-ʿakstir; müʾellifin kavline göre ʿamḳ olmuştur. Ve

her nesnenin boyuna ve kāmetine denir; yukālu: سَمْكُ الشَّيْءِ أَيْ قَامَتُهُ Ve Teymāʾ nām kasaba türābında bir su adıdır.

اَلسُّمُوكُ [es-sumūk] (سُلُوكٌ [sulūk] veznin-de) Yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَكَ الْبِنَاءُ سَمْكًا فَسَمَكَ سُمُوكًا أَيِ ارْتَفَعَ

اَلسِّمَاكُ [es-simāk] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Şol nesneye denir ki onunla bir nes-neyi yükseltip yukarı kaldırırlar; cemʿi سُمُكٌ [sumuk] gelir zammeteynle. Ve سِمَاكُ أَعْزَلِ [Simāku Aʿzel] ve سِمَاكُ رَامِحِ [Simāku Rāmiḥ] felekte iki berrāk kev-keblerdir yāhūd esed sūretinin boğazı çenberine doğru göğsüne gelmiş ayakları sūretleridir. Ve Simāk b. Ḥarb ve Simāk b. Ṣābit ve Simāk b. Saʿd ve Simāk b. Maḫzeme ki Kūfe'de mescid-i Simāk sābihidir. Ve Simāk b. Hezzāl sahābīlerdir.

اَلسَّمَّاكُ [es-Semmāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Muḥammed b. Ṣubeyḥ nām ʿābid ve muhaddisin ceddi ismidir. Ve Dāreḳuṭnī şeyhi olan ʿOṯmān b. Aḥmed ed-Daḳḳāḳ'ın ceddidir.

اَلْمِسْمَاكُ [el-mismāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Çadır direğine ıtlāk olunur ki ālet-i refʿ-i haymedir.

اَلْمُسْمَكَاتُ [el-musmekāt] (مُكْرَمَاتٌ [mukremāt] vezninde) Semāvāta ıtlāk olu-nur, مَسْمُوكَاتٌ lahndır yāhūd onda lügattır, lākin سَمْكٌ [semk] refʿ maʿnāsına olmak-la مَسْمُوكَاتٌ kıyās üzere vārid olduğundan telhīni nā-mülāyimdir. Hattā *Nihāye*'de ve fī hadīsi ʿAlī: أَيِ "وَبَارِئُ الْمَسْمُوكَاتِ" السَّمَوَاتِ السَّبْعِ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلْمَسْمُوكُ [el-mesmūk] Uzun şeyʾe denir. Ve metīn ve muhkem ipe ve urgana denir.

اَلسُّمَيْكَاءُ [es-sumeykāʾ] (musaggar bünye-siyle) Kuruttukları hurde balıklara denir, aterina ve tirhoz gibi.

سَمَكَةُ [Semeket] (fetehātla) Bir recül ismidir.

[س م ل ك]

اَلسَّمْلَكَةُ [es-semleket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi uzun ve değir-mi kılmak maʿnāsınadır, topuz sapı gibi; yukālu: سَمْلَكَ اللُّقْمَةَ إِذَا طَوَّلَهَا فِي لَمْلَمَةٍ وَتَدْوِيرٍ

[س ن ك]

اَلسُّنُكُ [es-sunuk] (zammeteynle) Açık şāh-rāh yollara denir.

[س ن ب ك]

اَلسُّنْبُكُ [es-sunbuk] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Bir güne yelmeye denir. Ve bütün tırnaklı devābbın tırnakları ucuna denir; yukālu: سُنْبُكُ الْفَرَسِ أَيْ طَرَفُ حَافِرِهِ Ve سُنْبُكُ السَّيْفِ [sunbuku's-seyf] kılıç kınında olan zīnetin ucuna ıtlāk olunur. Ve سُنْبُكُ الْمَطَرِ [sunbuku'l-maṭar] yağmurun evveline denir. Ve سُنْبُكُ الْبَيْضِ [sunbuku'l-bayḍ] tolganın tepesine denir. Ve سُنْبُكُ الْبُرْقُعِ [sunbuku'l-burḳuʿ] peçenin enseye bağ-ladıkları bağından ʿibārettir. Ve سُنْبُكُ الْأَرْضِ [sunbuku'l-arḍ] galīz olup hayr ve menfaʿati az olan por yere denir. Ve bir nesnenin vakt ve zamān-ı idrākine ıtlāk olunur; yukālu. كَانَ ذَلِكَ عَلَى سُنْبُكِهِ أَيْ عَلَى عَهْدِهِ Ve bir nesneden sābık ve mütekad-dim olana denir; yukālu: سُنْبُكٌ مِنْ كَذَا أَيْ مُتَقَدِّمٌ مِنْهُ

[س ه ك]

اَلسَّهَكُ [es-sehek] (fethateynle) Terleyen kimseden zuhūr eden bed rāyihaya denir; yukālu: فِيهِ سَهَكٌ أَيْ رِيحُ الْعَرَقِ Ve

سَهَكٌ [sehek] Masdar olur, terlemiş kim-se bed kokmak, kezālik ter bed kokmak

maʿnāsına; yukālu: سَهِكَ الرَّجُلُ وَالْعَرَقُ سَهَكًا Ve müteʿaffin et kokusuna ve balık ve demir pāsı kokularına مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَزْوَحَ denir.

اَلسَّهْكَةُ [es-sehket] (sīn'in fethiyle) ve

اَلسُّهَكَةُ [es-suheket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bunlar da سَهَكٌ [sehek] maʿnālarınadır; yukālu: مَا هَذَا السَّهَكُ وَالسَّهْكَةُ وَالسُّهَكَةُ أَيْ قُبْحُ رَائِحَةِ اللَّحْمِ الْخَبِزِ وَكَذَا رِيحُ السَّمَكِ وَصَدَإِ الْحَدِيدِ

اَلسَّهِكُ [es-sehik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Teri bed kokan adama denir.

اَلسَّهْكُ [es-sehk] (سَحْقٌ [saḥḳ] vezninde) Yel yerin toprağını savurmak maʿnāsınadır; yukālu: سَهَكَتِ الرِّيحُ التُّرَابَ عَنِ الْأَرْضِ سَهْكًا Ve sahk eylemek مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَطَارَتْهُ maʿnāsınadır; yukālu: سَهَكَهُ إِذَا سَحَقَهُ

اَلسُّهُوكُ [es-suhūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Dābbe āhestece ve mülāyim eşip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: سَهَكَتِ الدَّابَّةُ سُهُوكًا إِذَا جَرَتْ جَرْيًا خَفِيفًا

اَلْأَسَاهِيكُ [el-esāhīk] Devābbın günāgün eşip gidişlerine denir.

اَلسَّاهِكَةُ [es-sāhiket] ve

اَلسَّهُوكُ [es-sehūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلسَّيْهَكُ [es-seyhek] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلسَّيْهُوكُ [es-seyhūk] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) ve

اَلْمَسْهَكَةُ [el-mesheket] (مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] vezninde) Pek şedīd esen rüzgāra denir. Ve

مَسْهَكَةٌ [mesheket] ve

مَسْهَكٌ [meshek] (mīm'lerin fethiyle) Şedīd esen rüzgārın memerrine ve güzer-gāhına denir.

اَلسَّاهِكُ [es-sāhik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Göz ağrısına ve giciğine denir, كَاهِلٌ [kāhil] gibi ismdir; yukālu: بِعَيْنِهِ سَاهِكٌ أَيْ رَمَدٌ وَحِكَّةٌ

اَلسَّهَّاكُ [es-sehhāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمِسْهَكُ [el-mishek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol belīg ve sühan-ver adama denir ki rüzgār eser gibi fütūr ve fāsılasız muttasıl vāhid serd-i kelām eder ola; yukālu: رَجُلٌ سَهَّاكٌ وَمِسْهَكٌ أَيْ بَلِيغٌ يَمُرُّ فِي الْكَلَامِ مَرَّ الرِّيحِ [ve] yukālu: فَرَسٌ مِسْهَكٌ أَيْ جَرَّاءٌ Ve

مِسْهَكٌ [mishek] Rüzgār gibi eşip giden ata ıtlāk olunur.

اَلسَّهُوكُ [es-sehūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tavşancıl kuşuna denir.

اَلتَّسَهْوُكُ [et-tesehvuk] (تَرَهْوُكٌ [terehvuk] vezninde) Āhestece teʾennī ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَهْوَكَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى رُوَيْدًا

اَلسَّهِيكَةُ [es-sehīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir türlü taʿām adıdır.

[س و ك]

اَلسَّوْكُ [es-sevk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) Bir nesneyi sürtüp ovmak maʿnāsınadır; yukālu: سَاكَ الشَّيْءَ يَسُوكُ سَوْكًا إِذَا دَلَكَهُ Ve ağzı misvāklamak maʿnāsınadır; yukālu: سَاكَ فَمَهُ بِالْعُودِ إِذَا دَلَكَهُ

اَلتَّسْوِيكُ [et-tesvīk] Bu dahi ağza misvāk sürmek maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّكَ فَمَهُ بِمَعْنَى سَاكَهُ

اَلْإِسْتِيَاكُ [el-istiyāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّسَوُّكُ [et-tesevvuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Misvāklanmak maʿnāsınadır; yukālu:

إِسْتَاكَ الرَّجُلُ وَتَسَوَّكَ إِذَا تَدَلَّكَ بِالْمِسْوَاكِ Bu iki mâddede فُمٌ ve عُودٌ zikr olunmak sahîh değildir.

اَلْمِسْوَاكُ [el-misvāk] Ağza sürecek maʿhûd ağaçtır.

اَلسِّوَاكُ [es-sivāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Misvāka denir, cemʿi سُوُكٌ [suvuk]tur, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve bu müʾennes ve müzekker olur. Ve

سِوَاكٌ [sivāk] ve

تَسَاوُكٌ [tesāvuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Zaʿîf ve fersiz yürümek maʿnâsına müstaʿmeldir, gûyâ ki fart-ı zaʿfından vücûdunu iki tarafa sürüp ve sürtünerek yaʿnî boca vurarak yürür; yukâlu: سَاكَ الرَّجُلُ يَسُوكُ سِوَاكًا وَتَسَاوَكَ تَسَاوُكًا إِذَا سَارَ ضَعِيفًا

سُوَاكٌ [Suvāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir recülün ʿalemidir.

نَجَزَ بِحَمْدِهِ تَعَالَى

FASLU'Ş-ŞÎNİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ك]

اَلشَّبْكُ [eş-şebk] (سَبْكٌ [sebk] vezninde) Bir nesnenin eczâsını birbirine geçirip sokuşturmak maʿnâsınadır, pencere kafesi ve balık ağı ve parmakları birbirine geçirip kilîdlemek gibi; yukâlu: شَبَكَ الشَّيْءَ شَبْكًا Ve مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَنْشَبَ بَعْضَهُ فِي بَعْضٍ فَنَشِبَ umûr ve mesâlih pîçîde ve şürûde olmak maʿnâsına müstaʿmeldir. Zâhiren bunun masdarı شُبُوكٌ [şubûk]tur, قُعُودٌ [ḳuʿûd] vezninde; yukâlu: شَبَكَتِ الْأُمُورُ إِذَا اخْتَلَطَتْ وَالْتَبَسَتْ

اَلْإِشْتِبَاكُ [el-iştibāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mutâviʿidir; yukâlu: شَبَكَ الشَّيْءَ فَاشْتَبَكَ ve yukâlu: إِشْتَبَكَتِ الْأُمُورُ بِمَعْنَى شَبَكَتْ

اَلتَّشْبِيكُ [et-teşbîk] شَبْكٌ [şebk] maʿnâsınadır.

اَلتَّشَبُّكُ [et-teşebbuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mutâviʿidir; yukâlu: شَبَّكَ الشَّيْءَ فَتَشَبَّكَ

اَلتَّشَابُكُ [et-teşābuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi umûr ve mesâlih şürûde ve pîç-â-pîç olmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَشَابَكَتِ الْأُمُورُ بِمَعْنَى اشْتَبَكَتْ Ve

تَشَابُكٌ [teşābuk] Kelb ve sâʾir sibâʿ çatışmak maʿnâsınadır ki kilîdlenirler; yukâlu: تَشَابَكَتِ السِّبَاعُ إِذَا نَزَتْ

اَلشَّابِكُ [eş-şābik] Birbirine girişip sokuşmuş nesneye denir, ذُو شَبْكٍ [zū şebk] maʿnâsına; yukâlu: طَرِيقٌ شَابِكٌ أَيْ مُتَدَاخِلٌ مُلْتَبِسٌ Ve dişleri birine girişmiş arslana vasf olur; yukâlu: أَسَدٌ شَابِكٌ أَيْ مُشْتَبِكُ الْأَنْيَابِ

اَلشُّبَّاكُ [eş-şubbāk] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Kuzgun kılıcı dedikleri nebâta şebîh ve ondan aʿzeb bir nebât adıdır. Ve hasır tarzında sokuşturma olan nesnelere denir, pencere kafesi ve pencere demiri ve

zenbūrī perde gibi; her tāʾifesine شُبَّاكَةٌ [şubbāket] denir. Ve deveye çattıkları mahmillerin hānelerinin çatacak uçlarının aralıklarına denir ki kayışlar ile müşebbek çatıp sararlar. Ve sayyād ağına denir, شَبَكَةٌ [şebeket] gibi, ke-mā se-yuzkeru; cemʿi شَبَابِيكُ [şebābīk]tir. Ve

شُبَّاكٌ [Şubbāk] İsmāʿīl b. Mubārek nām muhaddisin ceddi ismidir. Ve ʿAlī b. Aḥmed b. Ebi'l-ʿİzz nām muhaddisin pederinin ceddi ismidir.

الشَّبَّاكُ [eş-Şebbāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: Şebbāk b. ʿĀʾiẕ ed-Destuvāʾī ve Şebbāk b. ʿAmr muhaddislerdir.

شِبَاكٌ [Şibāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Şibāk eḍ-Ḍabbī ve Şibāk b. ʿAbdulʿazīz ve ʿOṯmān b. Şibāk muhaddislerdir. Ve

شِبَاكٌ [Şibāk] Üç mevziʿin adıdır.

اَلشَّبَكَةُ [eş-şebeket] (fetehātla) Avcıların ağına denir, شَرَكَةٌ [şereket] maʿnāsına; cemʿi شَبَكٌ [şebek] ve شِبَاكٌ [şibāk]tır şīn'in kesriyle; yukālu: نَصَبَ الصَّيَّادُ الشُّبَّاكَ وَالشَّبَكَةَ أَيِ الشَّرَكَةَ Ve

شَبَكَةٌ [şebeket] Birbirine yakın kıyılara ıtlāk olunur. Ve dibi yakın olan eşmelere ıtlāk olunur ki bunlar da birbirine mütekārib ola. Ve kuyuları çok arza denir. Ve tarla sıçanının yuvalarına denir ki delik delik olur. Ve Eceʾ nām cebelde bir su adıdır. Ve Semīrāʾu'l-Esed nām mahal şarkīsinde bir su adıdır. Ve Benū Ḳuşeyr yurdunda bir sudur. Ve Benū Numeyr yurdunda üç su adıdır. Ve başka bir su adıdır.

اَلْإِشْبَاكُ [el-işbāk] (hemzenin kesriyle) Birbirine karīb kıyılar ve dibi yakın eşmeler kazmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْبَكَ الْقَوْمُ إِذَا حَفَرُوا الشَّبَكَةَ

اَلشُّبْكَةُ [eş-şubket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Sokuşma maʿnāsınadır. Bu ʿalāka ile neseb-i karābete yaʿnī hısımlığa ıtlāk olunur; yukālu: بَيْنَهُمَا شُبْكَةٌ أَيْ نَسَبُ قَرَابَةٍ

شُبَيْكٌ [Şubeyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Benū Māzin bilādında bir mevziʿ adıdır.

شُبَيْكَةُ [Şubeyket] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ʿArcāʾ kurbünde bir vādī ismidir. Ve Mekke ile Zāhir beyninde bir mevziʿ yāhūd bir kuyu adıdır. Ve Benū Selūl'e mahsūs bir su adıdır.

بَنُو شِبْكٍ [Benū Şibk] (şīn'in kesriyle) Bir batn adıdır.

ذُو شَبَكٍ [Ẕū Şebek] (fethatyenle) Ḥicāz'da bilād-ı Benī Naṣr b. Muʿāviye'de bir su adıdır.

اَلشَّبَكُ [eş-şebek] (fethateynle) Tarak dişlerine ıtlāk olunur.

اَلشَّبَابَكُ [eş-şābābek] (bā'nın fethiyle) Bir nebāt ismidir ki Mıṣır'da بَرْنُوفٌ [bernūf] demekle müteʿāreftir, beyne'l-etibbāʾ şābānec ile maʿruftur, Mıṣır diyārında olur.

[ش ح ك]

اَلشَّحْكُ [eş-şaḥk] (سَحْقٌ [saḥḳ] vezninde) Oğlak anasını emmesin diye ağzına شِحَاكٌ [şiḥāk] bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَحَكَ الْجَدْيَ شَحْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ فِي فَمِهِ الشِّحَاكَ

اَلشِّحَاكُ [eş-şiḥāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Anasını emmesin diye oğlağın ağzına arkuru bend ettikleri ağaca denir ki esnek ve ağızlık taʿbīr olunur.

[ش د ك]

اَلشَّوْدَكَانُ [eş-şevdekān] (şīn'in ve dāl'ın

fethiyle) Silāh ve yarağa denir, شِكَّةٌ [şikket] ve edāt-ı silāh maʿnāsına. Baʿzı nüshada اَلشَّبَكَةُ vākiʿ olmakla şārih onu tahtiʾe eylemiştir.

[ش ذ ك]

شَاذَكُ [Şāẕek] (ẕāl-ı muʿceme ile هَاجَرُ [hācer] vezninde) Muhaddisînden Yūsuf es-Sicistānī pederinin ismidir.

[ش ر ك]

اَلشِّرْكُ [eş-şirk] (şīn'in kesriyle) ve

اَلشِّرْكَةُ [eş-şirket] (şīn'in kesri ve zammıyla) Ortaklık maʿnāsınadır; tekūlu: لِي فِيهِ شِرْكٌ وَشِرْكَةٌ أَيِ اشْتِرَاكٌ Ve

شِرْكٌ [şirk] شَرِيكٌ [şerīk] gibi ortağa denir; cemʿi أَشْرَاكٌ [eşrāk] gelir, شِبْرٌ [şibr] ve أَشْبَارٌ [eşbār] gibi; yukālu: هُوَ شِرْكُهُ أَيْ مُشَارِكُهُ Ve

شِرْكَةٌ [şirket] Masdar olur, ortak olmak maʿnāsına; yukālu: شَرِكَهُ فِي الْبَيْعِ وَالْمِيرَاثِ شِرْكَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ شَرِيكَهُ Ve

شِرْكٌ [şirk] إِشْرَاكٌ [işrāk]ten ism olur, كُفْرٌ [kufr] maʿnāsına ki vāhid-i hakīkī olan Zāt-ı ecell ü aʿlāya hāşā şerīk isnādına denir. Ve hısımlığa ve karābete ıtlāk olunur, nesebde ortaklık olmak mülābesesiyle; tekūlu: رَغِبْنَا فِي شِرْكِكُمْ أَيْ مُشَارَكَتِكُمْ فِي النَّسَبِ Ve

شِرْكٌ [Şirk] Cebelu Ḳanān verāsında bir su adıdır.

اَلْإِشْتِرَاكُ [el-iştirāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]vezninde) ve

اَلتَّشَارُكُ [et-teşāruk] ve

اَلْمُشَارَكَةُ [el-muşāreket] Birbirine ortak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَرَكَا وَتَشَارَكَا وَشَارَكَا إِذَا وَقَعَتْ بَيْنَهُمَا الشِّرْكَةُ

اَلشَّرِيكُ [eş-şerīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ortağın her birine denir; cemʿi أَشْرَاكٌ [eşrāk] gelir, شَهِيدٌ [şehīd] ve أَشْهَادٌ [eşhād] gibi ve شُرَكَاءُ [şurekāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] gibi. Müʾennesi شَرِيكَةٌ [şerīket]tir, cemʿi شَرَائِكُ [şerāʾik]tir.

اَلْإِشْرَاكُ [el-işrāk] (hemzenin kesriyle) Hudā-yı müteʿāle gayrıyı hāşā şerīk eylemek zuʿm-ı bātılında olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْرَكَ بِاللهِ أَيْ كَفَرَ

اَلْمُشْرِكُ [el-muşrik] ve

اَلْمُشْرِكِيُّ [el-muşrikiyy] (yā-yı nisbetle ki) Mübālagaten nefsine mensūbdur. Vasf-ı mezkūr üzere olan kāfir-i melʿūna denir.

اَلشَّرَكُ [eş-şerek] (fethateynle) Avuçların tuzağına ve ağına denir ki ipten örülmüş olur, gūyā ki gözenekler ve örgüler birbirine şerīktir, dām ve şaşt maʿnāsına; cemʿi nādir olarak شُرُكٌ [şuruk]tur zammeteynle; yukālu: نَصَبَ الصَّائِدُ الشَّرَكَ وَهُوَ حَبَائِلُ الصَّيْدِ وَمَا يُنْصَبُ لِلطَّيْرِ Ve شَرَكُ الطَّرِيقِ [şereku't-ṭarīk] yolların cāddelerine ve işleğine denir, ʿalā-kavlin ulu yolda olan çatal çatal yollara denir ki öylece çekilip gidip bir mahalde asl cāddeye karışmaya; müfredi شَرَكَةٌ [şereket]tir. İkisi dahi maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur. Kavl-i evvele göre gūyā ki balık ağı serilmiş tarzında olduğu tasavvuruyladır ve sānī zāhirdir; yukālu: مَضَوْا عَلَى شَرَكِ الطَّرِيقِ أَيْ جَوَادِّهِ أَوْ هِيَ الطُّرُقُ الَّتِي لَا تَخْفَى عَلَيْكَ وَلَا تَسْتَجْمِعُ لَكَ Ve

شَرَكٌ [Şerek] Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır. Ve masdar olur, papucun tasması munkatıʿ olmak maʿnāsına; yukālu: شَرِكَ النَّعْلُ شَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَ شِرَاكُهُ Ve Ḥicāz'da bir dağın adıdır.

اَلشِّرَاكُ [eş-şirāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Papuç tasmasına denir, gūyā ki papuçla şirketi vardır; cemʿi شُرُكٌ [şuruk]tur, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve أَشْرُكٌ [eşruk]tur, أَفْلُسٌ

[eflus] vezninde; yukālu: أَصْلَحَ شِرَاكَ نَعْلِهِ أَيْ سَيْرَهَا Ve çayırlıkta olan ince yolcağıza denir ki çığır ve cılkı taᶜbīr olunur.

اَلتَّشْرِيكُ [et-teşrīk] Ortak eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَّكَهُ بِهِ إِذَا جَعَلَهُ شَرِيكًا لَهُ Ve ayakkabıya tasma geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَرَّكَ النَّعْلَ إِذَا جَعَلَ لَهَا شِرَاكًا Ve iştirā olunan nesnenin bir mikdārını mecmūᶜunu aldığı bahāya beyᶜ eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: عَامَلَ بِالتَّشْرِيكِ وَهُوَ بَيْعُ بَعْضِ مَا اشْتَرَاهُ بِمَا اشْتَرَاهُ بِهِ

اَلشُّرَكِيُّ [eş-şurekiyy] (şīn'in zammıyla هُذَلِيٌّ [huẕeliyy] vezninde ve rā'nın teşdīdiyle cāᵓizdir) Sürᶜatle yürüyüşe denir, gūyā ki hatve-i ūlāyı sāniyeye şerīk eder; yukālu: سَارَ شُرَكِيًّا أَيْ سَيْرًا سَرِيعًا Ve sürᶜatle peyderpey vurulan sille ve şamara denir; yukālu: لَطْمٌ شُرَكِيٌّ أَيْ سَرِيعٌ مُتَتَابِعٌ

شُرَيْكٌ [Şureyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Şureyk b. Mālik b. ᶜAmr bir batn pederinin ismidir. Ve Musedded b. Muserhed nām kimsenin ceddi ismidir ve merkūm muhaddisīndendir, nesebi Raḳīḳa el-ᶜAḳreb gibi müselsel olarak "سرهد"māddesinde beyān olundu.

اَلْمُشْتَرِكُ [el-muşterik] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Müvesvis ve mehmūm gibi kendi kendisiyle söyleşir olan adama denir, gūyā ki kendi nefsiyle iştirāki vardır yāhūd balık ağı nefsine dolaşmıştır; yukālu: رَجُلٌ مُشْتَرِكٌ إِذَا كَانَ يُحَدِّثُ نَفْسَهُ كَالْمَهْمُومِ

اَلْفَرِيضَةُ الْمُشَرَّكَةُ [el-ferīḍatu'l-muşerreket] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Ve ona müştereke ve mesᵓele-i hımāriyye dahi ıtlāk olunur. Ve bu mīrāsa müteᶜallik şol mesᵓeleden ᶜibārettir ki bir hatun fevt olup zevcini ve ümmünü ve ihvān li-ümm ve ihvān li-ebeveyni terk eylemekle ᶜÖmer el-Fārūḳ radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinden keyfiyyet-i taksīmi suᵓāl olundukta asl mesᵓele altıdan gelmekle nısfını zevce ve südüsünü ümme ve sülüsünü ihvān li-ümmihi verip ihvān li-ebeveyni mahrūm eyledikte mezbūrlar: "Yā emīre'l-müᵓminīn, tutalım pederimiz hımār imiş! Anamız bir değil midir?" dediler. Hazret-i ᶜÖmer dahi tefekkür edip o sülüste onları teşrīk eylediler. Bināᵓenᶜaleyh o mesᵓeleye مُشَرَّكَةٌ [muşerreket] ve مُشْتَرَكَةٌ [muştereket] ve حِمَارِيَّةٌ [ḥimāriyyet] ıtlāk olundu.

اَلشَّرَكَةُ [eş-Şereket] (fetehātla) Benū Esed'e mahsūs bir karyedir.

اَلْمُشَارِكُ [el-muşārik] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Usūlden esen yellerin beyninde hübūb eden eğri yelin kertesine karīb kerteden esen yele ıtlāk olunur; yukālu: رِيحٌ مُشَارِكٌ وَهِيَ الَّتِي تَكُونُ النَّكْبَاءُ إِلَيْهَا أَقْرَبَ مِنَ الرِّيحَيْنِ الَّتِي تَهُبُّ بَيْنَهُمَا

[ش ك ك]

اَلشَّكُّ [eş-şekk] (şīn'in fethi ve kāf'ın teşdīdiyle) Şübhe ve gümān maᶜnāsınadır ki yakīn mukābilidir; cemᶜi شُكُوكٌ [şukūk] tur; yukālu: مَا فِيهِ شَكٌّ وَهُوَ خِلَافُ الْيَقِينِ Mütercim der ki شَكٌّ [şekk] māddesi *Miṣbāḥ*'ta mebsūttur, fe'lyurācaᶜ. Ve

شَكٌّ [şekk] Masdar olur, şübhe ve gümān eylemek maᶜnāsına; yukālu: شَكَّ فِي الْأَمْرِ Ve شَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ارْتَابَ

شَكٌّ [şekk] Kemikte olan azca çatlağa denir; yukālu: فِي ضِلَعِهِ شَكٌّ أَيْ صُدَيْعٌ صَغِيرٌ فِي الْعَظْمِ Ve bir güne dārū ismidir ki fāreyi ihlāk eder; Ḫorāsān'da vākiᶜ gümüş maᶜdeninden celb olunur, Türkīde sıçan otu derler, beyāzı ve sarısı olur. Ve

شَكٌّ [şekk] Mızrağı deri ve et ve ke-

miğe işletip tā ötesine kadar geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَكَّهُ بِالرُّمْحِ شَكًّا إِذَا انْتَظَمَهُ بِهِ يَعْنِي خَرَقَهُ إِلَى الْعَظْمِ Ve silāhlanmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكَّ فِي السِّلَاحِ إِذَا دَخَلَ فِيهِ Ve devenin kolları yanlarına yapışmak maʿnāsınadır ki bī-tābliğından olup aksamağa başlar; yukālu: شَكَّ الْبَعِيرُ إِذَا لَزِقَ عَضُدُهُ بِالْجَنْبِ Ve bir nesneye nevʿan meyl eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: شَكَكْتُهُ وَإِلَيْهِ شَكًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَكَنْتَ Ve hāneleri bir çırpıda sıravardı yapmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكُّوا بُيُوتَهُمْ إِذَا جَعَلُوهَا عَلَى طَرِيقَةٍ وَاحِدَةٍ

اَلتَّشَكُّكُ [et-teşekkuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bu dahi gümān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَكَّكَ فِيهِ بِمَعْنَى شَكَّ

اَلتَّشْكِيكُ [et-teşkīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı şekk ve gümāna düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: شَكَّكَهُ فُلَانٌ إِذَا أَلْقَاهُ فِي الشَّكِّ

اَلشَّكُوكُ [eş-şekūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya denir ki pek tüylü olmakla semizliğinde ve zebūluğunda şekk ve gümān olunmağın hörgücüne yapışılıp yoklanır ola; cemʿi شُكٌّ [şukk] gelir şīn'in zammıyla.

اَلشِّكُّ [eş-şikk] (şīn'in kesriyle) Yay köşelerinin arkalarına geçirilen gılāflara denir.

اَلشُّكُّ [eş-şukk] (şīn'in zammıyla) شَكُوكٌ [şekūk] lafzından cemʿdir ki zikr olundu.

اَلشِّكَّةُ [eş-şikket] (سِكَّةٌ [sikket] vezninde) Silāha ve yarağa denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ شِكَّةٌ أَيْ سِلَاحٌ Ve balta makūlesinin sapı girecek deliğe sıkışıp tutmak için sokulan çiviye denir.

اَلشُّكَّةُ [eş-şukket] (şīn'in zammıyla) شُقَّةٌ [şuḳḳat] vezninde ve mürādifidir ki mesāfe maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا شُكَّةٌ بَعِيدَةٌ أَيْ شُقَّةٌ

اَلشَّاكَّةُ [eş-şākket] Bir güne verem ismidir ki boğazda hādis olur.

اَلشَّكِيكَةُ [eş-şekīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Fırka maʿnāsınadır ki bir bölüğe denir; yukālu: جَاءَتْ شَكِيكَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ فِرْقَةٌ Ve üslūb ve tarīka maʿnāsınadır; cemʿi شَكَائِكُ [şekāʾik] ve شُكُكٌ [şukuk] gelir zammeteynle. Ve hūy ve huluk maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ شَكِيكَةٌ حَسَنَةٌ أَيْ خُلُقٌ Ve meyve sepetine denir.

اَلشُّكِّيُّ [eş-şukkiyy] (şīn'in zammıyla) Ağır geme denir ki serkeş atlara vurulur. Şārihin beyānına göre Ermīniyye'de شُكٌّ [Şukk] nām karyeye mensūbdur.

اَلشِّكَاكُ [eş-şikāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sıra sıra mistarvārī yapılmış büyüt ve hıyāma denir.

اَلشَّكَاكَةُ [eş-şekāket] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Arzdan bir nāhiyeye denir.

اَلشَّكْشَكَةُ [eş-şekşeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Keskin silāha denir, ʿalā-kavlin silāhın keskinliğine denir.

[ش ن ب ك]

شَنْبَكٌ [Şenbek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Muhaddisīnden ʿAbdullāh ed-Dīneverī pederi ve ʿOs̱mān b. Aḥmed ed-Dīneverī ceddinin ismidir.

شِنْبِكٌ [Şinbik] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Aḥmed en-Nihāvendī ceddinin ismidir.

شَنُوكَةُ [Şenūket] (مَلُولَةٌ [melūlet] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve Kus̱eyyir nām şāʿir: "فَإِنَّ شِفَائِي نَظْرَةٌ لَوْ نَظَرْتُهَا || إِلَى ثَافِلٍ يَوْمًا وَخَلْفِي شَنَائِكُ" beytinde ezcāsı iʿtibārıyla cemʿ bünyesiyle īrād eylemiştir.

[ش و ك]

اَلشَّوْكُ [eş-şevk] (şīn'in fethiyle) Dikene denir, ḫār maʿnāsına; müfredi شَوْكَةٌ [şevket]tir. Ve

شَوْكٌ [şevk] Masdar olur, gövdeye diken batmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاكَتْهُ الشَّوْكَةُ تَشُوكُهُ شَوْكًا إِذَا دَخَلَتْ فِي جِسْمِهِ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur, birinin gövdesine diken batırmak maʿnāsına; tekūlu: شُكْتُهُ الشَّوْكَ أَشُوكُهُ شَوْكًا إِذَا أَدْخَلْتَهَا فِي جِسْمِهِ Ve شَوْكُ السِّلَاحِ [şevku's-silāḥ] hadīdü's-silāh adama ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adamın şevket ve hiddeti nümāyān olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاكَ الرَّجُلُ يَشَاكُ شَوْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ظَهَرَتْ شَوْكَتُهُ وَحِدَّتُهُ

اَلشَّاكَةُ [eş-şāket] Dikenlik yere denir, hāristān maʿnāsına; yukālu: أَرْضٌ شَاكَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الشَّوْكِ Ve

شَاكَةٌ [şāket] ve

شَوِكَةٌ [şeviket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

شَائِكَةٌ [şāʾiket] (ذَائِقَةٌ [ẕāʾiḳat] vezninde) Dikenli ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ شَاكَةٌ وَشَوِكَةٌ وَشَائِكَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الشَّوْكِ [Ve] شَاكٌ [şāk] kelimesinin aslı شَوِكَةٌ [şeviket] idi, فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde, vāv elife kalb olundu. Ve

شَاكَةٌ [şāket] ve

شِيكَةٌ [şīket] (şīn'in kesriyle) Masdar olur, dikenliğe uğramak ve dikenliğe düşmek maʿnāsınadır; yukālu: شَاكَ الرَّجُلُ يَشَاكُ شَاكَةً وَشِيكَةً إِذَا وَقَعَ فِي الشَّوْكِ Ve dikenliğe karışmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاكَ الرَّجُلُ الشَّوْكَةَ إِذَا خَالَطَهَا Ve bāʾ harfiyle müteʿaddī olur, bir adama diken dokundurmak maʿnāsına; yukālu: مَا شَاكَهُ بِالشَّوْكَةِ أَيْ مَا أَصَابَهُ بِهَا Ve diken dokunmak maʿnāsınadır; tekūlu: شِكْتُ الشَّوْكَةُ أَيْ أَصَابَتْنِي ve tekūlu: شَاكَتْنِي أَشَاكُهُ إِذَا وَقَعَتْ فِيهِ Bunların mecmūʿu bāb-ı rābiʿdendir. Kaldı ki misāl-i ahīr tekrār değildir, zīrā misāl-i sābıkta شَوْكٌ [şevk] lafzı gayr-i mezkūrdur ve burada zarfiyyet üzere mansūbdur.

اَلتَّشْوِيكُ [et-teşvīk] Ağaç dikenli olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا كَانَتْ شَائِكَةً Ve duvarın üzerini dikenlemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَ الْحَائِطَ إِذَا جَعَلَ الشَّوْكَ عَلَيْهِ Ve ekin sünbülesinin däneleri dağılmazdan mukaddem uçları ağarıp diken diken keskinlenmek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَ الزَّرْعُ إِذَا ابْيَضَّ قَبْلَ أَنْ يَنْتَشِرَ يَعْنِي حَدَّدَ Ve devenin azı dişleri uzamak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَتْ لَحْيَا الْبَعِيرِ إِذَا طَالَتْ أَنْيَابُهُ Ve kuş yavrusu tüylenip uçları diken diken çıkmağa başlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: شَوَّكَ الْفَرْخُ إِذَا خَرَجَتْ رُؤُوسُ رِيشِهِ Ve delikanlı civānın bıyığı sertlenmeğe başlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: شَوَّكَ شَارِبُ الْغُلَامِ إِذَا خَشُنَ لَمْسُهُ Ve kızın memeleri uçları görünmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ إِذَا تَحَدَّدَ طَرَفُهُ Ve tırāş olmuş adamın başının kılları zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّكَ الرَّأْسُ بَعْدَ الْحَلْقِ إِذَا نَبَتَ شَعْرُهُ

اَلْإِشْوَاكُ [el-işvāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ağaç dikenlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْوَكَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا كَانَتْ شَائِكَةً Ve bu aslı üzeredir. Ve baʿde'l-iʿlāl إِشَاكَةٌ [işāket] bir adama diken batırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَشَكْتُهُ الشَّوْكَ إِذَا أَدْخَلْتَهَا فِي جِسْمِهِ Ve bir adama diken dokundurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَشَاكَهُ شَوْكَةً وَلَا شَاكَهُ بِهَا أَيْ مَا أَصَابَهُ

اَلشَّوْكَةُ [eş-şevket] شَوْكٌ [şevk]in müfredidir ki zikr olundu. Ve

شَوْكَةٌ [şevket] Yarağa denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ شَوْكَةٌ أَيْ سِلَاحٌ Ve ʿinde'l-baʿz silāhın hiddetine ıtlāk olunur. Evvele göre ism ve

sānīye göre masdar yāhūd ism-i masdar olur. Ve شَوْكَةُ الْقِتَالِ [şevketu'l-ḳitāl] harb ve cidālin şiddetine ve düşmanı ifrāt üzere katl ve nikāyet ve istīsāla ıtlāk olunur; yukālu: دَهَشَتْنِي شَوْكَةُ الْقِتَالِ أَيْ شِدَّةُ بَأْسِهِ وَالنِّكَايَةُ فِي الْعَدُوِّ Ve

شَوْكَةٌ [şevket] Bir maraz-ı maʿrūf ismidir. Şārihin beyānına göre tāʿūn nevʿindendir, zāhiren kütüb-i tıbbiyyede bāġire ismiyle mersūm olan ʿillettir ki tāʿūn tarzında olur, ekser-i mutatabbib onu tāʿūn zann ederler, lākin değildir; Mıṣır'da ona كُبَّةٌ [kubbet] derler kāf-ı mazmūme ile ve Şām'da ضَرْبَةٌ [ḍarbet] derler. Ve kızıllık ve kızıl donlu dedikleri ʿillete denir ki kurdeşeni gibi bütün gövde kıpkızıl olur. Ve cullāhların çınbar dedikleri ālete denir ki diken diken olur, eriş ve argacı onunla düzeltirler. Ve ʿakrebin iğnesine denir. Ve bir hatun ismidir. Ve شَوْكَةُ الْكَتَّانِ [şevketu'l-kettān] ketencilerin tarak yerine kullandıkları nesneye denir ki yaş çamura hurmā dikenleri dizdikten sonra kurutup keteni onunla tararlar.

اَلْمَشُوكُ [el-meşūk] (mīm'in fethiyle مَقُولٌ [meḳūl] vezninde) Gövdesinde شَوْكَةٌ [şevket] dedikleri kızıllık hādis olan adama denir; yukālu: شِيكَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَشُوكٌ إِذَا عَلَتْ جَسَدَهُ الشَّوْكَةُ

اَلشَّوْكَاءُ [eş-şevkāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Henüz ülkeri ve sertliği olan yeni libāsa vasf olur; yukālu: حُلَّةٌ شَوْكَاءُ إِذَا كَانَتْ عَلَيْهَا خُشُونَةُ الْجِدَّةِ

شَاكُ السِّلَاحِ [şāku's-silāḥ] (kāf'ın tahfīfī ve zammıyla) ve

شَائِكُ السِّلَاحِ [şāʾiku's-silāḥ] ve

شَوِكُ السِّلَاحِ [şeviku's-silāḥ] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

شَاكِي السِّلَاحِ [şāki's-silāḥ] Keskin yaraklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ شَاكُ السِّلَاحِ وَشَائِكُ السِّلَاحِ وَشَوِكُ السِّلَاحِ وَشَاكِي السِّلَاحِ أَيْ حَدِيدُهُ

Şārih der ki شَاكُ السِّلَاحِ lafzında شَاك kelimesi kāf'ın kesriyle olduğu sūrette mankūs olur, قَاضٍ gibi. Ve bunda iki kavl vardır: Biri aslı شَائِكٌ idi, هَارٌ [hār] ve هَائِرٌ [hāʾir] gibi, kalb olundu; شَوْكَةٌ [şevket]ten meʾhūzdur ki hiddet-i silāh maʿnāsınadır. Kavl-i sānī شِكَّةٌ [şikket] lafzından ki teşdīd iledir meʾhūzdur, silāh maʿnāsına mübālagayı mutazammındır. Ve kāf'ın zammıyla olduğu hīnde kezālik iki kavl vardır: Biri aslı شَوْكٌidi vāv elife kalb olundu. Ve kavl-i sānī شَائِكٌ [şāʾik]ten mahzūftur. İntehā.

اَلْمُشْوِكَةُ [el-muşviket] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Dikenli ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ مُشْوِكَةٌ أَيْ ذَاتُ الشَّوْكِ Ve سِحَاءٌ [siḥāʾ] ve قَتَادٌ [ḳatād] ve هَرَاسٌ [herās] makūlesi çalılık yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُشْوِكَةٌ إِذَا كَانَتْ فِيهَا السِّحَاءُ وَالْقَتَادُ وَالْهَرَاسُ

شَوْكَانُ [Şevkān] (şīn'in fethi ve zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

مُشَوَّكَةٌ [Muşevveket] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Yemen'de cebel-i Ḳilhāḥ üzere bir kalʿadır.

اَلشُّوَيْكَةُ [eş-şuveyket] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir cins deveye denir. Şārihin beyānına göre azı dişleri uzun olanına denir. Ve

شُوَيْكَةُ [Şuveyket] Bir mevziʿ adıdır. Ve Ḳuds kurbünde bir karye adıdır.

شَاوَكَانُ [Şāvekān] Buḫārā kazāsında bir mevziʿdir.

قَنْطَرَةُ الشَّوْكِ [Ḳanṭaratu'ş-Şevk] Bağdād kazāsında Nehr-i ʿĪsā üzerinde bir karye-

dir; nisbetinde شَوْكِيٌّ [Şevkiyy] denir.

شَوْكَانُ [Şevkān] (çevgān vezninde) Baḥreyn kazāsında bir karye ve Yemen'de bir hısn adıdır. Ve Seraḫs ile Ebīverd beyninde bir beldedir; muhaddisīnden ʿAtīḳ b. Muḥammed b. ʿUneys ve birāderi Ebu'l-ʿAlābīs b. Muḥammed eş-Şevkāniyyān oradandır.

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE

(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص أ ك]

اَلصَّأَكُ [eṣ-ṣaʾek] (fethateynle) Bir kimse terledikte gövdesi bed ve çirkīn kokmak maʿnāsınadır; yukālu: صَئِكَ الرَّجُلُ صَأَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَرِقَ فَهَاجَتْ مِنْهُ رِيحٌ مُنْتِنَةٌ Ve kan donmak maʿnāsınadır; yukālu: صَئِكَ الدَّمُ إِذَا جَمَدَ Ve bir nesneye yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: صَئِكَ بِهِ إِذَا لَزِقَ بِهِ

اَلصَّأْكَةُ [eṣ-ṣaʾket] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Islanmış tahta ve ağaç rāyihasına denir; tekūlu: مَا هَذِهِ الصَّأْكَةُ وَهِيَ رَائِحَةُ الْخَشَبَةِ إِذَا نَدِيَتْ

اَلصَّئِكُ [eṣ-ṣaʾik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Tünd ve şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَئِكٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْمُصَائَكَةُ [el-muṣāʾeket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama şiddetle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: ظَلَّ يُصَائِكُنِي مُنْذُ الْيَوْمِ أَيْ يُشَادُّنِي

[ص ع ل ك]

اَلصَّعْلَكَةُ [eṣ-ṣaʿleket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Fakīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَعْلَكَهُ أَيْ أَفْقَرَهُ Ve kap içre tiride tepe yapmak, ʿalā-kavlin tepesini kubbe gibi yükseltmek maʿnāsınadır; yukālu: صَعْلَكَ الثَّرِيدَةَ إِذَا جَعَلَ لَهَا رَأْسًا أَوْ رَفَعَ رَأْسَهَا Ve çayır deveyi semirtmek maʿnāsınadır; yukālu: صَعْلَكَ الْبَقْلُ الْإِبِلَ إِذَا سَمَّنَهَا

اَلْمُصَعْلَكُ [el-muṣaʿlek] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yuvalak nesneye denir; ve minhu yukālu: رَجُلٌ مُصَعْلَكُ الرَّأْسِ أَيْ مُدَوَّرُهُ

اَلصُّعْلُوكُ [eṣ-ṣuʿlūk] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Fakīr ve bī-nevāya denir; yukālu: رَجُلٌ صُعْلُوكٌ أَيْ فَقِيرٌ

اَلتَّصَعْلُكُ [et-teṣaʿluk] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Fakīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَعْلَكَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ Ve deve tüyünü dökmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَعْلَكَتِ الْإِبِلُ إِذَا طَرَحَتْ أَوْبَارَهَا

عُرْوَةُ الصَّعَالِيكِ [ʿUrvetu'ṣ-Ṣaʿālīk] ʿUrve b. el-Verd'in lakabıdır; dāʾimā fukarāyı bir deve ağılına biriktirip māl-ı ganāyimle behre-mend eylediği için ismine muzāf olmuştur.

صَعْلَكِيكٌ [Ṣaʿlekīk] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Bir recül adıdır.

[ص ك ك]

اَلصَّكُّ [eṣ-ṣakk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Bir adama bir yassı nesne ile vurmak, ʿalā-kavlin mutlakan vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَكَّهُ صَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ شَدِيدًا بِعَرِيضٍ أَوْ عَامٍّ Ve kapıyı kilīdlemek yā kapamak maʿnāsınadır; yukālu: صَكَّ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ أَوْ أَطْبَقَهُVe

صَكٌّ [ṣakk] Nāme ve mektūba denir, كِتَابٌ [kitāb] maʿnāsına; cemʿi أَصُكٌّ [eṣukk] gelir hemzenin fethi ve ṣād'ın zammıyla ve صُكُوكٌ [ṣukūk] ve صِكَاكٌ [ṣikāk] gelir ṣād'ın kesriyle.

Mütercim der ki bundan murād pādişāh berātı ve kādī hucceti olacaktır; Fārisī olan çek muʿarrebidir, lākin kādī hucceti-nde meşhūrdur, ʿilm-i sakk mütedāveldir. Baʿzılar darb maʿnāsından bi-maʿnā mefʿūldür, gūyā ki şühūd ona darb-ı yed etmişlerdir, bu cihetle ʿArabīdir dediler. Buna göre şühūd ismleri kayd olunmadıkça صَكٌّ [ṣakk] ıtlāk olunmaz. Ve müʾellife göre iki sūrette dahi mutlak mektūbda istiʿmāli mecāzdır.

اَلْأَصَكُّ [el-eṣakk] ve اَلْمِصَكُّ [el-mişakk] (mīm'in kesriyle) Şol adama denir ki yürürken dizleri ve ökçeleri birbirine çarpılır ola; davarda topuk çalmak taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ أَصَكُّ وَمِصَكٌّ أَيْ مُضْطَرِبُ الرُّكْبَتَيْنِ وَالْعُرْقُوبَيْنِ Ve kavī ve tüvānā insān ve hayvāna denir. Ve

مِصَكٌّ [Mişakk] Ebreş el-Kelbī feresinin adıdır. Ve kapı bend edecek kilīd ve tırkaz makūlesine denir.

اَلصَّكَكُ [eṣ-ṣakek] (fethateynle) Yürürken topuk çalar olmak maʿnāsınadır; tekūlu: صَكِكْتَ يَا رَجُلُ صَكَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ كُنْتَ مِصَكًّا

اَلصَّكِيكُ [eṣ-ṣakīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zaʿīf ve zebūn maʿnāsınadır.

اَلصَّكَّةُ [eṣ-ṣakket] (ṣād'ın fethiyle) Öğle ıssısının pek şiddetine denir; أَعْمَى [aʿmā] lafzının musaggarı olan عُمَيٌّ [ʿumeyy] kelimesine izāfetle istiʿmāl olunur, teʾkīd ve mübālaga için; tekūlu: لَقِيتُهُ صَكَّةَ عُمَيٍّ Ve عُمَيٌّ [ʿUmeyy] أَيْ فِي أَشَدِّ الْهَاجِرَةِ حَرًّا ʿAmāliḳa'dan bir cebbārın adıdır, bir kavmi şiddet-i hācirede basıp nehb ve gāret eylemekle ednā mülābese ile ismine muzāf olmuştur, yā-yı tahtiyye bābında zikri iʿāde olunur inşāʾallāhu taʿālā.

اَلصُّكَاكُ [eṣ-ṣukāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) سُكَاكٌ [sukāk] gibi havāya denir.

[ص ل ك]

اَلصِّلَكُ [eṣ-ṣilek] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Koyunun memesinden ibtidā çıkan koyu ve lüzūcetli nesneye denir ki ağız ondan sonra gelir, süt ağzı taʿbīr olunur.

اَلتَّصْلِيكُ [et-taṣlīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nākanın memelerini sargı ile sarıp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّكَ ضَرْعَ النَّاقَةِ إِذَا صَرَّ

[ص م ك]

اَلصَّمَكِيكُ [eṣ-ṣamekīk] (fethateynle) ve اَلصَّمَكُوكُ [eṣ-ṣamekūk] (حَلَزُونٌ [ḥalezūn] vezninde) Şerr ve şūr ve fesāda sürʿat eden cāhil ve nādāna denir ki peyk-i şerr taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ صَمَكِيكٌ وَصَمَكُوكٌ أَيْ جَاهِلٌ سَرِيعٌ إِلَى الشَّرِّ Ve yavuz ve kavī ve şedīd olan insān ve hayvāna denir. Ve lüzūcetli yelmeşik nesneye denir. Ve kalın ve künde ve taslak insāna ve sāʾir nesneye denir. Ve

صَمَكِيكٌ [Ṣamekīk] Bir mevziʿ adıdır. Ve ʿacūl olan ahmak ve bī-magza denir; yukālu: رَجُلٌ صَمَكِيكٌ أَيْ أَحْمَقُ عَجِلٌ

اَلصَّمَكَةُ [eṣ-ṣameket] (fetehātla) Tüvānā erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ صَمَكَةٌ أَيْ قَوِيٌّ

اَلْمُصْمَئِكَّةُ [el-muṣmaʾikket] (مُطْمَئِنَّةٌ [muṭmaʾinnet] vezninde) Yağmurdan ıslanmış yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُصْمَئِكَّةٌ أَيْ مُبْتَلَّةٌ مِنَ الْمَطَرِ Ve düpdüz kaplayı rutūbetli buluta denir ki hemān yağmur yağdırmak üzere ola; yukālu: اَلسَّمَاءُ أَيِ السَّحَابُ مُصْمَئِكَّةٌ أَيْ مُسْتَوِيَةٌ خَلِيقَةٌ لِلْمَطَرِ

اَلْإِصْمِيكَاكُ [el-iṣmīkāk] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Gazaba gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَأَكَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ Ve süt yoğurt gibi pek koyulanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَأَكَّ اللَّبَنُ إِذَا خَثُرَ

اَلصَّمَكْمَكُ [eṣ-ṣamekmek] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bed-būy olan şeyʾe denir. Ve ergen adama denir, ʿaẕeb maʿnāsına. Ve kavī ve tüvānā adama denir.

اَلصِّمَاكُ [eṣ-ṣimāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ölçeğe sonradan ilhāk olunan tahtaya denir ki küçük olmakla ilhāk ederler; cemʿi صُمُكٌ [ṣumuk] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

[ص م ل ك]

اَلصَّمَلَّكُ [eṣ-ṣamellek] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Pek kuvvetli zūr-mend, kunt gövdeli adama denir; cemʿi صَمَالِكُ [ṣamālik]tir; yukālu: رَجُلٌ صَمَلَّكٌ أَيِ الشَّدِيدُ الْقُوَّةِ وَالْبَضْعَةِ

[ص و ك]

اَلصَّوْكُ [eṣ-ṣavk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) Evvel ve nahustīn maʿnāsınadır; tekūlu: لَقِيتُهُ أَوَّلَ صَوْكٍ وَبَوْكٍ أَيْ أَوَّلَ شَيْءٍ Yaʿnī "En evvel ona buluştum." Ve hareket maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ صَوْكٌ وَلَا بَوْكٌ أَيْ حَرَكَةٌ Ve bir nesne bulaşıp yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: صَاكَ بِهِ الزَّعْفَرَانُ يَصُوكُ صَوْكًا إِذَا لَزِقَ بِهِ Ve

صَوْكٌ [ṣavk] Er kişinin menīsine denir.

اَلتَّصَوُّكُ [et-teṣavvuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَوَّكَ فِي رَجِيعِهِ إِذَا تَلَطَّخَ بِهِ

[ص ي ك]

اَلصَّيْكُ [eṣ-ṣayk] (ṣād'ın fethiyle) Yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: صَاكَ بِهِ الطِّيبُ يَصِيكُ صَيْكًا إِذَا لَزِقَ بِهِ

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض أ ك]

اَلْمَضْؤُوكُ [el-maḍᵓūk] (مَنْهُوكٌ [menhūk] vezninde) Zükāma uğramış adama denir; yukālu: ضُئِكَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَضْؤُوكٌ أَيْ مَزْكُومٌ Şārihin beyānına göre masdarı ve ismi ضُؤَاكٌ [ḍuᵓāk]tır, زُكَامٌ [zukām] vezninde.

[ض ب ك]

اَلضُّبُوكُ [eḍ-ḍubūk] (ḍād'ın zammıyla) Yerin tebāşīrine ıtlāk olunur ki evvel-i bahārda cā-be-cā otları kaynayıp çıkmağa başlamakla tāb u tarāvetli hoş-manzar olmasından ᶜibārettir; tekūlu: أَعْجَبَنِي ضُبُوكُ الْأَرْضِ أَيْ تَبَاشِيرُهَا Ve ضُبُوكُ الْغَيْثِ [ḍubūku'l-ġayṯ] sehābın yağmur ᶜalāmetlerini göstermesine ıtlāk olunur ki evāᵓilinden ᶜibārettir; yukālu: قَدْ ظَهَرَ ضُبُوكُ الْغَيْثِ أَيْ إِخَالَتُهُ لِلْمَطَرِ

اَلْإِضْبِيكَاكُ [el-iḍbīkāk] (إِعْشِيشَابٌ [iᶜşīşāb] vezninde) Yerin otları zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْبَاكَّتِ الْأَرْضُ إِذَا خَرَجَ نَبْتُهَا

[ض ب ر ك]

اَلضِّبْرِكُ [eḍ-ḍibrik] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kaba uyluklu ᶜavrete denir; yukālu: هِيَ ضِبْرِكٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْفَخِذَيْنِ

اَلضُّبَارِكُ [eḍ-ḍubārik] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Arslana denir. Ve ehl ü ᶜayāli çok sıkletli adama denir. Ve vücūdu iri ve şedīd şahsa denir, ضِبْرَاكٌ [ḍibrāk] dahi denir, قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde.

[ض ح ك]

اَلضَّحْكُ [eḍ-ḍaḥk] (ḍād'ın fethi ve kesriyle) ve

اَلضِّحِكُ [eḍ-ḍiḥik] (kesreteynle) ve

اَلضَّحِكُ [eḍ-ḍaḥik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gülmek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَحِكَ الرَّجُلُ ضَحْكًا وَضِحِكًا وَضَحِكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ بَكَى Ve baᶜzı nās ḍād'ın kesriyle ضِحِكْتُ derler, kesre-i ḥā'ya itbāᶜan ve halkiyyede bu vazᶜ sahīhtir.

اَلتَّضَحُّكُ [et-teḍaḥḥuk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Gülmek peydā eylemek maᶜnāsınadır.

اَلتَّضَاحُكُ [et-teḍāḥuk] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Gülüşmek maᶜnāsınadır.

اَلضَّاحِكُ [eḍ-ḍāḥik] (ism-i fāᶜildir) ve

اَلضَّحَّاكُ [eḍ-ḍaḥḥāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلضَّحُوكُ [eḍ-ḍaḥūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمِضْحَاكُ [el-miḍḥāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلضُّحَكَةُ [eḍ-ḍuḥaket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلضُّحُكَّةُ [eḍ-ḍuḥukket] (حُزُقَّةٌ [ḥuzuḳḳat] vezninde) Güleğen adama denir, kesīrü'd-dahik maᶜnāsına. Ve

ضَحَّاكٌ [ḍaḥḥāk] ve

ضُحَكَةٌ [ḍuḥaket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Beyne'l-ᶜArab zemm ve kadh mahallinde īrād olunur ki murād küstāh ve bī-perde olup dāᵓimā nāsın akvāl ve efᶜāline hande eden bī-edebde istiᶜmāl olunur, niteki غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde ضُحْكَةٌ [ḍuḥket] bundan mezmūmdur, ke-mā se-yuzkeru. Ve

ضَحَّاكٌ [ḍaḥḥāk] ve

ضَحُوكٌ [ḍaḥūk] Yolun açık ve belli yerine ve vasatına ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذْنَا ضَحَّاكَ

الطَّرِيقِ وَضَحُوكَهُ أَيِ الْمُسْتَبِينَ مِنْهُ Ve

ضَحَّاكٌ [Ḍaḥḥāk] Selefte bir şāhın ismidir ki bütün arza mālik olmuştu. Vālidesi cinniyye olmakla o dahi onlara mülhak olmuştu. Mütercim der ki zāhiren Ferīdūn'un katl eylediği Ḍaḥḥāk Mardūş olacaktır ki deh-āk muʿarrebidir, on ʿayblı demektir. *Burhān-ı Ḳāṭıʿ* tercememizde mebsūttur.

اَلضُّحْكَةُ [eḍ-ḍuḥket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] veznin-de) Halka gülünç olan kimseye denir. Ve bu gāyet zemm ve kadh makāmında īrād olunur, مَسْخَرَةٌ [mesḫaret] gibi; yukālu: هُوَ ضُحْكَةٌ أَيْ يُضْحَكُ عَلَيْهِ

اَلْإِضْحَاكُ [el-iḍḥāk] (hemzenin kesriyle) Güldürmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَضْحَكْتُهُ ضِدُّ أَبْكَيْتُهُ

اَلضَّاحِكَةُ [eḍ-ḍāḥiket] Şol dişlere ıtlāk olunur ki güldükte ʿayān olurlar yāhūd azı dişler ile sivri dişlerin beyninde olan dört dişten ʿibārettir, iki kavlin meʾālī birdir; yukālu: إِفْتَرَّ عَنْ ضَاحِكَتِهِ وَهِيَ كُلُّ سِنٍّ يَبْدُو عِنْدَ الضَّحِكِ أَوِ الْأَرْبَعُ الَّتِي بَيْنَ الْأَنْيَابِ وَالْأَضْرَاسِ Ve

ضَاحِكَةُ [Ḍāḥiket] Benī Subeyʿ yurdunda bir su adıdır.

اَلْأُضْحُوكَةُ [el-uḍḥūket] (hemzenin zammıyla) Gülmeğe bāʿis olan gülecek şeyʾe denir; yukālu: جَاءَ بِأُضْحُوكَةٍ أَيْ مَا يُضْحَكُ مِنْهُ

اَلضَّحَكُ [eḍ-ḍaḥak] (fethateynle) Hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَحِكَتِ الْأَرْنَبُ ضَحَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَاضَتْ قِيلَ وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى ﴿فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَقَ﴾ الآية أَيْ حَاضَتْ Baʿzı ümmehātta masdarı ḍād-ı meksūre ile ضِحْكٌ olmak üzere mersūmdur, lākin müʾellifin kāʿidesi üzere fethateynledir ve gülmek maʿnāsından müsteʿārdır, zīrā hāʾiz olan hatun hāmil olmak gayr-i münker olmakla hayzı bāʿis-i inbisātı olur, yoksa hayz "ض،ح،ك"māddesinin maʿnāyı mevzūʿu değildir. Ve erneb kısmı hayz görür olmakla müʾellif ifāde için onunla temsīl eyledi. *Ḥayāt-ı Ḥayevān*'da tavşan ve sırtlan ve kelb ve yarasa kuşu hayz görür oldukları mastūrdur. Ve kaldı ki Rāgib *Mufredāt*'ta حَاضَتْile tefsīri eşedd-i redd ve inkār ile tezyīf eylemiştir, fe'lyurācaʿ. İntehā. Ve

ضَحَكٌ [ḍaḥak] Bir nesneyi ʿaceblemek yāhūd bir nesneden belinlemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ضَحِكَ الرَّجُلُ إِذَا عَجِبَ أَوْ فَزِعَ Ve bulutta şimşek oynamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ضَحِكَ السَّحَابُ إِذَا بَرِقَ Ve maymun seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَحِكَ الْقِرْدُ إِذَا صَوَّتَ

اَلضَّحْكُ [eḍ-ḍaḥk] (ḍād'ın fethiyle) Kara denir, ثَلْجٌ [ṯelc] maʿnāsına. Ve kere yağına ve kaymağa denir, زُبْدٌ [zubd] maʿnāsına. Ve bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına yāhūd mumlu bala denir. Ve ʿaceb ve taʿaccüb maʿnāsınadır. Ve ak ve berrāk dişe denir. Ve ağacın çiçeğine denir. Ve yolun vasatına denir. Ve hurmānın kapçığından henüz yarıp çıkan tomurcuğuna denir.

اَلضُّحْكُ [eḍ-ḍuḥk] (ḍād'ın zammıyla) ضَحُوكٌ [ḍaḥūk]un cemʿidir.

اَلضَّاحِكُ [eḍ-ḍāḥik] (ism-i fāʿildir ki) Zikr olundu. Ve dağlarda görünen billūr gibi ak ve berrāk taşa ıtlāk olunur. Ve aʿrāz-ı Medīne'den Ferş nām nāhiyeden aşağıcada iki dağın adıdır ki birine ضَاحِكٌ [Ḍāḥik] ve birine ضُوَيْحِكٌ [Ḍuveyḥik] denir.

بُرْقَةُ ضَاحِكٍ [Burḳatu Ḍāḥik] Diyār-ı Temīm'de bir mevziʿdir.

رَوْضَةُ ضَاحِكٍ [Ravḍatu Ḍāḥik] Ṣammān nām cebelde bir mevziʿdir.

[ض ر ك]

اَلضَّرِيكُ [eḍ-ḍarīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Erkek kerkes kuşuna denir. Ve ahmak adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضَرِيكٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve kötürüm kimseye denir; yukālu: هُوَ ضَرِيكٌ أَيْ زَمِنٌ Ve māder-zād olan aᶜmāya denir; yukālu: رَجُلٌ ضَرِيكٌ أَيْ ضَرِيرٌ Ve pek fakīr ve bī-nevāya denir; yukālu: هُوَ ضَرِيكٌ أَيْ فَقِيرٌ سَيِّءُ الْحَالِ Cemᶜi ضَرَائِكُ [ḍarāʾik] ve ضُرَكَاءُ [ḍurakāʾ] gelir.

اَلضَّرَاكَةُ [eḍ-ḍarāket] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] vezninde) Maᶜānī-i mezbūrenin mecmūᶜundan masdardır, bir adam ضَرِيكٌ [ḍarīk] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَرُكَ الرَّجُلُ ضَرَاكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ ضَرِيكًا

اَلضُّرَاكُ [eḍ-ḍurāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Arslana denir. Ve yoğun gövdeli, sinirleri iri, aᶜzāsı kunt ve metīn insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ ضُرَاكٌ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّدِيدُ عَصَبِ الْخَلْقِ

اَلضَّيْرَاكُ [eḍ-ḍayrāk] (ḍād'ın fethiyle) Bir cins balık adıdır.

[ض ك ك]

اَلضَّكُّ [eḍ-ḍakk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Bir nesne bir adama müzāyaka verip teng-dil eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ضَكَّهُ الْأَمْرُ ضَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَاقَ عَلَيْهِ Ve kıstırıp sıkıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَكَّ الشَّيْءَ إِذَا ضَغَطَهُ

اَلضَّكْضَكَةُ [eḍ-ḍakḍaket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ضَكٌّ [ḍakk] maᶜnāsınadır; yukālu: ضَكْضَكَهُ بِمَعْنَى ضَكَّهُ Ve tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يُضَكْضِكُ أَيْ يَمْشِي فِي سُرْعَةٍ

اَلضَّكْضَاكُ [eḍ-ḍakḍāk] (ثَرْثَارٌ [serṣār] vezninde) Tıknaz bodura denir, ضُكَاضِكُ [ḍukāḍik] dahi denir, عُلاَبِطُ [ᶜulābiṭ] vezninde; müʾennesi hāʾyladır; yukālu: رَجُلٌ ضَكْضَاكٌ وَضُكَاضِكٌ أَيْ قَصِيرٌ مُكْتَنِزٌ

اَلتَّضَكْضُكُ [et-teḍakḍuk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Şen ve şād ve handān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَضَكْضَكَ الرَّجُلُ إِذَا انْبَسَطَ وَابْتَهَجَ

[ض م ك]

اَلْإِضْمِيكَاكُ [el-iḍmīkāk] (إِعْشِيشَابٌ [iᶜşīşāb] vezninde) Ot gereği gibi suya kanıp yem-yeşil pür-tāb u tarāvet olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْمَاكُ النَّبْتُ إِذَا رَوِيَ وَاخْضَرَّ Ve yerin nebātı zuhūr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْمَاكَّتِ الْأَرْضُ إِذَا خَرَجَ نَبْتُهَا Ve pürhışm u gazab olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْمَاكُ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَ غَضَبًا Ve sehāb şübhesiz yağmurlu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِضْمَاكُ السَّحَابُ إِذَا لَمْ يُشَكَّ فِي مَطَرِهِ

[ض ن ك]

اَلضَّنْكُ [eḍ-ḍank] (ḍād'ın fethiyle) Mutlakan dar nesneye denir; vasf bi'l-masdardır, müzekker ve müʾenneste müstaᶜmeldir; yukālu: مَكَانٌ ضَنْكٌ وَعِيشَةٌ ضَنْكٌ أَيْ ضَيِّقٌ Ve

ضَنْكٌ [ḍank] ve

ضَنَاكَةٌ [ḍanāket] (ḍād'ın fethiyle) ve

ضُنُوكَةٌ [ḍunūket] (ḍād'ın zammıyla) Dar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَنُكَ الْمَكَانُ ضَنْكًا وَضَنَاكَةً وَضُنُوكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا ضَاقَ Ve

ضَنَاكَةٌ [ḍanāket] Bir adam zaᶜīf ve bī-mecāl olmak maᶜnāsınadır, gerek reʾy ve fikrinde ve gerek cisminde ve nefs ve ᶜaklında olsun ve gerek bunların mecmūᶜunda olsun, "ض،ي،ق" maᶜnāsından meʾhūzdur; yukālu: ضَنُكَ الرَّجُلُ ضَنَاكَةً إِذَا ضَعُفَ فِي رَأْيِهِ وَجِسْمِهِ وَنَفْسِهِ وَعَقْلِهِ

اَلضَّنِيكُ [eḍ-ḍanīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır, zaᶜīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضَنِيكٌ أَيْ ضَعِيفٌ Ve dar dirliğe denir; yukālu:

عَيْشٌ ضَنِيكٌ أَيْ ضَيِّقٌ Ve kendi ekmeğiyle bir adama hizmet eden hizmet-kāra denir ki bu hemān boğazı tokluğuna hizmet eden hādimden dahi mā-dūndur; yukālu: هُوَ ضَنِيكٌ لِفُلَانٍ أَيْ تَابِعٌ لَهُ يَخْدُمُ بِخُبْزِهِ Ve katʿ olunmuş nesneye denir.

اَلضُّنَاكُ [eḍ-ḍunāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلضُّنْكَةُ [eḍ-ḍunket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Zükām ʿilletine denir.

اَلْمَضْنُوكُ [el-maḍnūk] Zükām ʿilletine uğramış kimseye denir; yukālu: ضُنِكَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَضْنُوكٌ أَيْ مَزْكُومٌ

اَلضُّنْأَكُ [eḍ-ḍunʾek] (hemze ile جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلضَّنْأَكُ [eḍ-ḍanʾek] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Bünye ve terkībi metīn ve endāmı muhkem, sinirleri kavī adama denir; müʾennesi ضُنْأَكَةٌ [ḍunʾeket]tir. Ve

ضُنْأَكٌ [ḍunʾek] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Nāka-yı ʿazīmeye denir.

اَلضِّنَاكُ [eḍ-ḍināk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bünye ve terkībi kunt ve muhkem insān ve hayvāna denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur. Ve sağrısı koyun kuyruğu gibi büyük ve sakīl olan ʿavrete denir. Ve bu fi'l-asl masdardır; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ ضِنَاكٌ أَيِ الْمُوَثَّقُ الْخَلْقِ الشَّدِيدُ ve yukālu: إِمْرَأَةٌ ضِنَاكٌ أَيِ الثَّقِيلَةُ الْعَجُزِ Ve ulu ağaca denir.

[ض و ك]

اَلضَّوْكُ [eḍ-ḍavk] (شَوْكٌ [şevk] veznininde) Aygır kısrağa aşmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاكَ الْفَرَسُ الْحِجْرَ يَضُوكُ ضَوْكًا إِذَا نَزَا عَلَيْهَا

اَلضُّوَاكَةُ [eḍ-ḍuvāket] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) ve

اَلضُّوَيْكَةُ [eḍ-ḍuveyket] (musaggar bünyesiyle) Cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَتْ ضُوَاكَةٌ مِنَ النَّاسِ وَضُوَيْكَةٌ أَيْ جَمَاعَةٌ Zāhiren tasgīr nevʿden bir kıtʿa olduğu tasavvuruyladır.

اَلتَّضَوُّكُ [et-teḍavvuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَضَوَّكَ فِي رَحِيعِهِ إِذَا تَلَطَّخَ

اَلْإِضْطِوَاكُ [el-iḍṭivāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi şiddetle çekişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِضْطَوَكُوا عَلَيْهِ إِذَا تَنَازَعُوهُ بِشِدَّةٍ

[ض ي ك]

اَلضَّيْكُ [eḍ-ḍayk] (حَيْكٌ [ḥayk] vezninde) Nāka havānın şiddet-i harāretinden apışıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاكَتِ النَّاقَةُ تَضِيكُ ضَيْكًا إِذَا تَفَاجَّتْ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فَلَمْ تَقْدِرْ أَنْ تَضُمَّ فَخِذَيْهَا عَلَى ضَرْعِهَا Yaʿnī "Issının şiddetinden apışlarını ayırıp uyluklarını memelerine yanaştırmağa kādir olamadı." Ve pür-gazab olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَاكَ فُلَانٌ عَلَيَّ أَيِ امْتَلَأَ غَضَبًا

اَلضَّائِكُ [eḍ-ḍāʾik] Issılıktan apışıp kalan nākaya denir; cemʿi ضُيَّكٌ [ḍuyyek]tir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب ك]

اَلْعَبْكُ [el-ᶜabk] (ᶜayn'ın fethiyle) Bir nesneyi bir nesneye katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَكَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ عَبْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَبَكَهُ

اَلْعَبَكَةُ [el-ᶜabeket] (fetehātla) حَبَكَةٌ [ḥabeket] maᶜnāsınadır ki sevīkte olan dānedir. Ve bir nesnenin kırıntısına denir, كِسْرَةٌ [kisret] maᶜnāsına; yukālu: هَذَا عَبَكَةُ ذَاكَ أَيْ كِسْرَتُهُ Ve tuluma bulaşıp sıvanmış yağ eserine denir; yukālu: مَا فِي النِّحَى عَبَكَةٌ أَيْ مَا يَتَعَلَّقُ بِهِ مِنَ الْوَضَرِ Ve nāçīz nesneye denir. Ve sakīl ve bed-derūn ve nādān ve bed-likā ve bagīz kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عَبَكَةٌ أَيْ عَبَامٌ بَغِيضٌ

[ع ب ن ك]

اَلْعَبَنَّكُ [el-ᶜabennek] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) Bünyesi muhkem ve metīn ve şedīd insān ve hayvāna denir.

[ع ت ك]

اَلْعَتْكُ [el-ᶜatk] (ᶜayn'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Savaşta düşman üzere hamle etmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَكَ الرَّجُلُ عَتْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَرَّ فِي الْقِتَالِ Ve at bir adamı kapmağa saldırmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَكَ الْفَرَسُ إِذَا حَمَلَ لِلْعَضِّ Ve yay eskiliğinden kızarmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَكَتِ الْقَوْسُ إِذَا احْمَرَّتْ قِدَمًا Ve bir kimsenin elini göğsüne doğru burup çevirmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَكَ يَدَهُ إِذَا ثَنَاهَا إِلَى صَدْرِهِ Ve bir nesne hakkında ᶜazm ve niyyeti aslā münharif eylemeyip doğru ve rāst eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَتَكَ فُلَانٌ بِنِيَّتِهِ أَيِ اسْتَقَامَ لِوَجْهِهِ Ve bir adama havāle

FASLU'Ṭ-ṬĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ر ك]

طَبَرَكُ [Ṭaberek] (fetehātla) Rey kazāsında bir kalᶜa adıdır. Ve Iṣfahān ülkesinde bir kalᶜadır.

[ط ح ك]

اَلطُّحَّكُ [eṭ-ṭuḥḥak] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Henüz بَازِلٌ [bāzil] olmamış yaᶜnī azısını yarmamış deveye denir.

[ط ر ك]

طَرَّكُونَةُ [Ṭarrekūnet] (ṭā'nın ve rā-i müşeddedenin fethiyle) Endelus'te bir beldedir. Ve Maġrib'de bir mevziᶜdir.

[ط س ك]

اَلطَّسْكُ [eṭ-ṭask] (ṭā'nın fethiyle) طَسْقٌ [ṭasḳ] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

olup muttasıl bilā-mānic durmayıp vurup dövmek macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ فُلَانٌ عَلَيْهِ يَضْرِبُهُ أَيْ لَمْ يُنَهْنِهْهُ شَيْءٌ Ve

عَتْكٌ [catk] Dehr ve zamāna denir; yukālu: مَضَى عَلَيْهِ عَتْكٌ أَيْ دَهْرٌ Ve bu عَاتِكٌ [cātik] macnāsınadır. Ve bir dağın ismidir.

اَلْعُتُوكُ [el-cutūk] (قُعُودٌ [ḳucūd] vezninde) Yalnızca gitmek macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ فِي الْأَرْضِ عُتُوكًا إِذَا ذَهَبَ وَحْدَهُ Ve yemīn-i fācireye ikdām ve cesāret eylemek macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ عَلَى يَمِينٍ فَاجِرَةٍ إِذَا أَقْدَمَ Ve bir adama arkuru gelip mucteriz olmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ عَلَيْهِ بِخَيْرٍ أَوْ شَرٍّ إِذَا اعْتَرَضَ Ve cavret zevcine cukūk ve cisyān eylemek macnāsınadır; yukālu: عَتَكَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا إِذَا نَشَزَتْ وَعَصَتْ Ve عَتْكٌ [catk] gibi yay köhnelikten kızarmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكَتِ الْقَوْسُ عَتْكًا وَعُتُوكًا إِذَا احْمَرَّتْ قِدَمًا Ve bir nesne pek ekşimek macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ اللَّبَنُ وَالنَّبِيذُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمُوضَتُهُ Ve sidik nākanın uyluklarında kuruyup kalmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ الْبَوْلُ عَلَى فَخِذِ النَّاقَةِ إِذَا يَبِسَ Ve bir yere yolsuz arkuru katc edip varmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكَ الْبَلَدَ إِذَا عَسَفَهُ Ve bir yere sapmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكُوا إِلَى مَوْضِعِ كَذَا إِذَا مَالُوا إِلَيْهِ وَعَدَلُوا Ve bir hatun kavmine ser-gerde olmak macnāsınadır; yukālu: عَتَكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا شَرُفَتْ وَرَأَسَتْ Müʾellif gerçi masdarları tahlīt ve ibhām edip lākin şārihin temyīzi üzere resm olundu, fe-lā tagfel.

اَلْعَاتِكُ [el-cātik] Eskilikten kıpkızıl olan yaya denir. Ve kerīm ve bihter nesneye denir. Ve hālis olan renge denir; yukālu: شَيْءٌ عَاتِكٌ وَرَجُلٌ عَاتِكٌ أَيْ كَرِيمٌ وَلَوْنٌ عَاتِكٌ أَيْ خَالِصٌ Ve önegü yanaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَاتِكٌ أَيْ لَجُوجٌ Ve bir hāl üzere sābit olmayıp hālden hāle televvün eden nesneye denir. Ve nebīz-i sāfīye denir.

اَلْعَتِيكُ [el-catīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek ıssı güne denir; yukālu: يَوْمٌ عَتِيكٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ Ve Ezd kabīlesinden bir فَخِذٌ [feẖiẕ]in ismidir; nisbetinde عَتَكِيٌّ [cAtekiyy] denir fetehātla.

اَلْعَاتِكَةُ [el-cātiket] Aşı tutmaz olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ عَاتِكَةٌ إِذَا صَارَتْ لَا تَأْتَبِرُ Ve tīb ve gül-güne sürünmekten çehresi kıpkızıl olan cavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَاتِكَةٌ أَيْ مُحْمَرَّةٌ مِنَ الطِّيبِ Ve

عَاتِكَةُ [cĀtiket] Esmā-i nisvāndandır: Peygamber-i ekrem sallallāhu caleyhi ve sellem hazretlerinin ceddātında dokuz nefer cĀtike gelmiştir ki عَوَاتِكُ [cAvātik] ile tacbīr olunur: üç neferi Suleym kabilesindendir, biri cĀtike bint Hilāl'dir ki Hāşim'in ceddinin vālidesidir ve biri cĀtike bint Murre b. Hilāl'dir ki Hāşim'in vālidesidir ve biri cĀtike bint Evḳaş b. Murre b. Hilāl'dir ki Vehb b. cAbdumenāf'ın vālidesidir. Ve bākīleri Suleym kabīlesinin gayrıdandır. Kāle fi'n-*Nihāye* kāle'n-Nebiyyu caleyhi's-salātu ve's-selām: "أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِكِ مِنْ سُلَيْمٍ" Benū Suleym'i meziyyet cihetiyle tasrīh ve tahsīs buyurdular. Ve cĀtike bint Useyd ve cĀtike bint Ḫālid ve cĀtike bint Zeyd b. cAmr ve cĀtike bint cAbdullāh ve cĀtike bint cAvf ve cĀtike bint Nucaym ve cĀtike bint el-Velīd sahābiyyelerdir.

عِتْكَانُ [cİtkān] (cayn'ın kesriyle) Bir mevzicdir.

[ع ث ك]

اَلْعَثَكُ [el-caşek] (cayn'ın ve ṣā-yı müsellesenin fethiyle) ve

اَلْعُثُكُ [el-ʿuṣek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve اَلْعُثُكُ [el-ʿuṣuk] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Hāssaten hurmā ağacının ʿurūk ve usūlüne denir.

اَلْأَعْثَكُ [el-aʿṣek] أَعْسَرُ [aʿser] vezninde ve mürādifidir ki solak adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَعْثَكُ أَيْ أَعْسَرُ

اَلْعَثَكَةُ [el-ʿaṣeket] (fetehātla) رَدَغَةٌ [redeġat] maʿnāsınadır ki sulu çamura denir.

[ع د ك]

اَلْعَدْكُ [el-ʿadk] (ʿayn'ın fethiyle) Yapağıyı tokmakla çırpmak maʿnāsınadır.

اَلْمِعْدَكَةُ [el-miʿdeket] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Yapağı çırpacak tokmağa denir; yukālu; عَدَكَ الصُّوفَ بِالْمِعْدَكَةِ إِذَا ضَرَبَهُ بِالْمِطْرَقَةِ

[ع ر ك]

اَلْعَرْكُ [el-ʿark] (تَرْكٌ [terk] vezninde) Ovmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَ الْأَدِيمَ عَرْكًا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا دَلَكَهُ Ve bir nesneyi mahv olunca yā ıslāh oluncaya dek sürtmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَهُ إِذَا حَكَّهُ حَتَّى عَفَّاهُ Ve bir kimseye āzürde edecek şerr ve şūr yāhūd bir hādise ve musībet haml ve havāle kılmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَهُ إِذَا حَمَلَ عَلَيْهِ الشَّرَّ وَالدَّهْرُ [Ve] دَهْرٌ [dehr] nāzile ve nekbete ıtlāk olunduğu māddesinde beyān olundu. Ve

عَرْكٌ [ʿark] Deve dirseğiyle yanını sürüp yā kaşıyıp berelemek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَ الْبَعِيرُ إِذَا حَزَّ جَنْبَهُ بِمِرْفَقِهِ حَتَّى خَلَصَ إِلَى اللَّحْمِ Ve takallübāt-ı zamān bir adamı teʾdīb ve güş-mālle mütebassır ve huşyār eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَرَكَ الدَّهْرُ فُلَانًا إِذَا حَنَّكَهُ Ve davarı merʿāya salma salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَ الْإِبِلَ فِي الْحَمْضِ إِذَا خَلَّاهَا فِيهِ تَنَالُ مِنْهُ حَاجَتَهَا Ve davar otları hep otlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَتِ الْمَاشِيَةُ النَّبَاتَ إِذَا أَكَلَتْهُ Ve

عَرْكٌ [ʿark] ve

عَرَاكٌ [ʿarāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

عُرُوكٌ [ʿurūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرَكَتِ الْمَرْأَةُ عَرْكًا وَعِرَاكًا وَعُرُوكًا إِذَا حَاضَتْ Ve

عَرْكٌ [ʿark] Yırtıcı cānver necesine denir.

اَلْعَارِكُ [el-ʿārik] Dirseğiyle yanını sürtüp bere eden erkek deveye denir. Ve hāʾiz ʿavrete denir.

اَلْعَرَكْرَكُ [el-ʿarekrek] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) عَارِكٌ [ʿārik] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve büyük ve mücessem ferce denir. Ve bünyesi kalın deveye denir.

اَلْعَرَكُ [el-ʿarek] (fethateynle) İsmdir, davarı istediği kadar otlamak için merʿāya müseyyeb salıvermeye denir. Ve cenkte bir kimse merd-i efken olmak yaʿnī uğraştığı kimseyi aktarır bahādır olma maʿnāsınadır; yukālu: عَرِكَ الرَّجُلُ عَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ عَرِكًا Ve

عَرَكٌ [ʿarek] Sese denir, savt maʿnāsına.

اَلْإِعْرَاكُ [el-iʿrāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi hayz görmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْرَكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا حَاضَتْ

اَلْمُعْرِكُ [el-muʿrik] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Hāʾiz ʿavrete denir; عَارِكٌ [ʿārik] ve مُعْرِكٌ [muʿrik] vasf-ı hāsslardır.

اَلْعُرَاكَةُ [el-ʿurāket] (غُرَابَةٌ [ġurābet] vezninde) Evvelki فِيقَةٌ [fīḳat]ten mukaddem sağılan süte denir. Ve فِيقَةٌ [fīḳat] māddesinde zikr olundu.

اَلْعِرَاكُ [el-ʿirāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمُعَارَكَةُ [el-muʿāreket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Savaşmak maʿnāsınadır; yukālu: عَارَكَهُ عِرَاكًا وَمُعَارَكَةً إِذَا قَاتَلَهُ Ve

عِرَاكٌ [ʿirāk] Develer su üzerinde müzāhame eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْرَدَ إِبِلَهُ الْعِرَاكَ أَيْ أَوْرَدَهَا جَمِيعًا اَلْمَاءَ يَعْنِي زَاحَمَتْ Ve bunda اَلْعِرَاكُ lafzı mansūbdur. Fi'l-asl masdar olup baʿdehu harf-i taʿrīf idhāl olunmuştur ve harf-i taʿrīf masdarı kendi hālinden tagyīr eylememiştir. Mütercim der ki bu terkīb مَرَرْتُ بِهِمُ الْجَمَّاءَ الْغَفِيرَ ve dāl'ın nasbıyla اَلْحَمْدَ لِلّٰهِ kavlleri kabīlindendir. Ve baʿzılar hāl-i terkīb ederler. Ve bunda Sībeveyhi ve Ebū ʿAlī kavlleri vardır. Kütüb-i nahviyyede وَأَرْسَلَهَا الْعِرَاكَ kavli bir mebhastır. Ve ʿİrāk b. Mālik ecille-i tābiʿīndendir.

اَلْمَعْرَكَةُ [el-maʿreket] (مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] vezninde ve rā'nın zammıyla da lügattır) ve

اَلْمَعْرَكُ [el-maʿrek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمُعْتَرَكُ [el-muʿterek] (مُشْتَرَكٌ [muşterek] vezninde) Cengāha denir; tekūlu: حَضَرْنَا مَعْرَكَتَهُمْ وَمَعْرَكَهُمْ وَمُعْتَرَكَهُمْ أَيْ مَوْضِعَ الْعِرَاكِ وَالْمُعَارَكَةِ

اَلْإِعْتِرَاكُ [el-iʿtirāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Birbiriyle uğraşmak ve savaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَرَكُوا فِي الْمَعْرَكَةِ إِذَا اعْتَلَجُوا Ve develer su üzere izdihām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَرَكَتِ الْإِبِلُ فِي الْوِرْدِ إِذَا ازْدَحَمَتْ Ve hāʾiz ʿavret bez tutunmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَرَكَتِ الْمَرْأَةُ بِمِعْرَكَةٍ إِذَا احْتَشَتْ بِخِرْقَةٍ

اَلْمِعْرَكَةُ [el-miʿreket] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Hayz bezine denir.

اَلْعَرِكُ [el-ʿarik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Meydān-ı harbde merd-efken olan bahādıra denir; cemʿi عَرِكُونَ [ʿarikūn] gelir, zikr olunan عَرَكٌ [ʿarek] lafzından ki fethateynledir, vasftır. Ve birbirine sokuşmuş kumluğa denir. Ve sese denir, صَوْتٌ [ṣavt] maʿnāsına.

اَلْمُعْرَوْرِكُ [el-muʿrevrik] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Birbirine girişmiş kumluğa denir. Ve

مُعْرَوْرِكٌ [muʿrevrik] Aʿzāʾ ve mefāsili mütedāhil adama denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعَرَكْرَكَةُ [el-ʿarekreket] (سَفَرْجَلَةٌ [sefercelet] vezninde) Şol ʿavrete denir ki şişman olup lākin sağrısı ve uylukları etsiz olmakla bed-endām ve bed-kıyāfet ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَرَكْرَكَةٌ أَيْ رَسْحَاءُ لَحِيمَةٌ قَبِيحَةٌ

اَلْعَرِيكَةُ [el-ʿarīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Devenin hörgücüne, ʿalā-kavlin hörgücün bakiyyesine ıtlāk olunur. Ve nefs ve zāt maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَجُلٌ لَيِّنُ الْعَرِيكَةِ أَيْ سَلِسُ الْخُلُقِ مُنْكَسِرُ النَّخْوَةِ Yaʿnī "Mülāyim-meşreb ve nāzük-tabīʿat olup nahvet ve huşūnetten ve hilāf ve nüfūrdan āzādedir." Ve bunlar hörgüç maʿnāsından müsteʿārdır, bu cihetle tabīʿat maʿnāsına da müstaʿmeldir, niteki *Ṣiḥāḥ*'ta mersūmdur.

اَلْعُرُوكُ [el-ʿarūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya denir ki semizliği ve zebūnluğu hörgücünü yoklamakla maʿlūm ola, ʿalā-kavlin hörgücü yağlı mıdır değil midir yoklanır ola; cemʿi عُرُكٌ [ʿuruk] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْعَرْكَةُ [el-ʿarket] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kerre ve merre mevkiʿinde istiʿmāl olunur; cemʿi عَرَكَاتٌ [ʿarekāt] gelir, حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] gibi; tekūlu: لَقِيتُهُ عَرْكَةً أَيْ مَرَّةً وَعَرَكَاتٍ أَيْ مَرَّاتٍ

اَلْعَرَكِيُّ [el-ʿarekiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Balık avcısına denir; cemʿi عَرَكٌ [arek]tir, عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] ve عَرَبٌ [ʿarab] gibi ve عُرُوكٌ [ʿurūk]tur zammla. Ve ge-

mici leventlerine عَرَكٌ [ʿarek] ıtlākı bu maʿnādandır, onun da vāhidi عَرَكِيٌّ [ʿarekiyy]dir. Şārih der ki عَرَكٌ [ʿarek] mevc ve telātum maʿnāsına olmakla ıtlāk-ı mezbūr ondan meʾhūzdur.

اَلْعَرِيكُ [el-ʿarīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Aʿzāʾ ve mefāsılı kunt ve mütedāhil adama denir.

اَلْعَرَكِيَّةُ [el-ʿarekiyyet] (عَرَبِيَّةٌ [ʿarabiyyet] vezninde) Rūspī ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَرَكِيَّةٌ أَيْ فَاجِرَةٌ Ve yoğun gövdeli ʿavrete denir, عَرَكَانِيَّةٌ [ʿarekāniyyet] dahi denir.

اَلْمَعْرُوكُ [el-maʿrūk] Müzdeham-gāh olan suya denir; yukālu: مَاءٌ مَعْرُوكٌ أَيْ مُزْدَحَمٌ عَلَيْهِ

اَلْمَعْرُوكَةُ [el-maʿrūket] Şol arza denir ki otlarını mevāşī bi'l-cümle ekl eylemekle kel baş gibi kır ve kurak kalmış ola; yukālu: أَرْضٌ مَعْرُوكَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ عَرَكَتْهَا الْمَاشِيَةُ حَتَّى أَجْدَبَتْ

اَلْعُرَكَةُ [el-ʿureket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Renc ve cefāya mütehammil adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ عُرَكَةٌ إِذَا كَانَ يَعْرِكُ الْأَذَى بِجَنْبِهِ يَعْنِي يَحْتَمِلُهُ

ذُو الْعَرْكَيْنِ [Ẕu'l-ʿArkeyn] Benū Şeybān'dan Nubāte el-Hindī nām kimsenin lakabıdır.

اَلْمِعْرَكُ [el-Miʿrek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِعْرَاكُ [el-Miʿrāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Esāmīdendir.

[ع س ك]

اَلْعَسَكُ [el-ʿasek] (fethateynle) Bir nesneye yapışıp ondan ayrılmayıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: عَسِكَ بِهِ عَسَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ وَلَصِقَ بِهِ

[ع ض ن ك]

اَلْعَضَنَّكُ [el-ʿaḍannek] (ḍād-ı muʿceme ile عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vezninde) Galīz ve şedīd nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ عَضَنَّكٌ أَيْ غَلِيظٌ وَشَدِيدٌ Ve yumru ve sımsıkı büyük ferce denir. Ve şol ʿavrete denir ki semizliğinden ve tıknazlığından sağrıları kavuşuk ve uyluk aralıkları daracık ve sımsıkı ola. Ve büyük fercli ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَضَنَّكٌ أَيِ اللَّفَّاءُ الَّتِي ضَاقَ مُلْتَقَيْ فَخِذَيْهَا مَعَ تَرَارَتِهَا وَكَذَا الْعَظِيمَةُ الرَّكَبِ

اَلْعَضَنَّكَةُ [el-ʿaḍanneket] (عَمَلَّسَةٌ [ʿamelleset] vezninde) Şişman ve taslak ʿavrete denir. Ve büyük fercli ʿavrete denir.

[ع ف ك]

اَلْعَفْكُ [el-ʿafk] (ʿayn'ın fethi ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلْعَفَكُ [el-ʿafek] (fethateynle) Pek ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَفِكَ الرَّجُلُ عَفْكًا وَعَفَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ جِدًّا Ve

عَفْكٌ [ʿafk] (fā'nın sükūnuyla) Sözü geç söylemek yāhūd sözü gayrı cihete burup çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَفَكَ الْكَلَامَ عَفْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَمْ يُقِمْهُ أَوْ لَفَتَهُ لَفْتًا

اَلْأَعْفَكُ [el-aʿfek] Pek ahmak seme kimseye denir. Ve solak adama denir. Ve bir işi hüsn ve lāyıkı üzere işlemekle kādir olmayan hemec kimseye denir. Ve bir sözde sābit olmayıp çalı kuşu gibi bir sözden bir söze munsarıf olan adama denir; ve min kulli'l-maʿānī yukālu: رَجُلٌ أَعْفَكُ أَيْ أَحْمَقُ جِدًّا وِكَذَا الْأَعْسَرُ وَكَذَا مَنْ لَا يُحْسِنُ الْعَمَلَ وَكَذَا مَنْ لَا يَثْبُتُ عَلَى حَدِيثٍ

اَلْعَفِكُ [el-ʿafik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعَفِيكُ [el-ʿafīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْعَنْفَكُ [el-ʿanfek] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Pek ahmak ve şaşkın adama denir.

أَبُو عَفَكٍ [Ebū ʿAfek] (fethateynle) Bir yahūdīdir ki be-gāyet mūzī ve melʿūn olmakla peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaley-

hi ve sellem, Sālim b. ʿUmeyr-i Ensārī'yi irsāl ve melʿūn-ı mezbūru sipürde-i dārü'n-nikāl eylemiştir.

اَلْعَفْكَاءُ [el-ʿafkāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Serkeş olan nākaya denir.

[ع ك ك]

اَلْعَكَّةُ [el-ʿakket (ʿayn'ın harekāt-ı selāsı ve kāf'ın teşdīdiyle) ve

اَلْعَكَكُ [el-ʿakek] (fethateynle) ve

اَلْعَكِيكُ [el-ʿakīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْعِكَاكُ [el-ʿikāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Havā durgun olduğu hālde ıssının şiddetine denir; cemʿi عِكَاكٌ [ʿikāk] gelir müfredi gibi. Ve

عَكَّةٌ [ʿakket] Kırbadan küçük olan yağ tulumuna denir; cemʿi عُكَكٌ [ʿukek]tir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve عِكَاكٌ [ʿikāk]tır ʿayn'ın kesriyle. Ve

عُكَّةٌ [ʿukket] Hummānın titremesine ve üşütmesine denir ki mukaddimesidir; yukālu: أَخَذَتْهُ عُكَّةُ الْحُمَّى أَيْ عُرَوَائُهَا Ve şol kumluğa denir ki güneşin teʾsīrinden āteş gibi kızgın ola. Bu iki maʿnāda ʿayn'ın fethiyle de lügattır. Ve gebe nākaya ʿurūz eder bir güne levne denir ki gebe nisvāna ʿārız olan çığıt dedikleri levne şebīh olur.

اَلْعَكَّةُ [el-ʿakket] (ʿayn'ın fethiyle) Pek ıssı yere denir; yukālu: أَرْضٌ عَكَّةٌ بِالنَّعْتِ وَأَرْضٌ عَكَّةٍ بِالْإِضَافَةِ أَيْ حَارَّةٌ Ve durgun havālı pek ıssı geceye denir; yukālu: لَيْلَةٌ عَكَّةٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرِّ مَعَ لَثَقٍ وَاحْتِبَاسِ رِيحٍ

اَلْعَكُّ [el-ʿakk] ve

اَلْعَكِيكُ [el-ʿakīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da durgun havālı ıssı güne denir; yukālu: يَوْمٌ عَكٌّ وَعَكِيكٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَرِّ Ve

عَكٌّ [ʿakk] Masdar olur, havā durgun olarak be-gāyet ıssı olmak maʿnāsınadır; tekūlu: عَكَّ يَوْمُنَا عَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ عَكِيكًا Ve gebe nāka çığıt olmuş hatun gibi bir türlü renge girmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّتِ النَّاقَةُ إِذَا تَبَدَّلَتْ لَوْنًا غَيْرَ لَوْنِهَا Ve bir kimsenin üzerine kerr ve hamle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّ عَلَيْهِ إِذَا عَطَفَهُ كَمَا يُقَالُ عَاكَهُ عَوْكًا Ve bir sözün tekrār söylenmesini taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّ فُلَانًا إِذَا حَدَّثَهُ بِحَدِيثٍ فَاسْتَعَادَ مِنْهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا Ve bir adamın hakkını ʿavk ve teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ إِذَا مَاطَلَهُ بِحَقِّهِ Ve bir kimse üzere tekrār-be-tekrār şerr ve şūr ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ بِشَرٍّ إِذَا كَرَّرَهُ عَلَيْهِ Ve bir adamı işinden sarf edip alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ إِذَا صَرَفَهُ وَحَبَسَهُ Ve bir kimseye huccet ve burhānla gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ بِالْحُجَّةِ إِذَا قَهَرَهُ بِهَا Ve bir adamı itʿāb edince kadar bir işi tekrār-be-tekrār işletmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ بِالْأَمْرِ إِذَا رَدَّهُ حَتَّى أَتْعَبَهُ Ve kamçı ile vurmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّهُ بِالسَّوْطِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve bir muglak ve mübhem kelāmı tefsīr ve beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَّ الْكَلَامَ إِذَا فَسَّرَهُ Ve

عَكٌّ [ʿakk] Bele kuşanılan fūtanın iki uçlarını salıverip sāʾir yerini kuşanıp bağlanmağa denir, عَكَّى [ʿakkā] dahi denir, حَتَّى [ḥattā] vezninde; yukālu: إِتَّزَرَ إِزْرَةَ عَكٍّ وَكَّ وَإِزْرَةَ عَكَّى وَهِيَ أَنْ يُسْبِلَ طَرَفَيْ إِزَارِهِ وَيَضُمَّ سَائِرَهُ Burada وَكٌّ [vekk] vāv ile defʿ maʿnāsınadır ki izārı salıvermekten ʿibārettir. Ve ʿAkk b. ʿUdṯān ṯā-yı müsellese ile İbn Abdullāh b. el-Ezd'dir. Cevherī vehminden nāşī Maʿadd'ın birāderi olmak üzere nūn'la İbn ʿAdnān diye resm eylemiştir. Ve ʿAkk, ʿalā-kavlin Ḥāriṯ b. ed-Diʾṯ b. ʿAdnān'ın lakabıdır, lākin savāb olan kavl-i evveldir.

اَلْمُعَاكَّةُ [el-muʿākket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir kimse üzere kerr ve hamle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَاكَّهُ إِذَا عَطَفَ عَلَيْهِ

اَلْعَكَوَّكُ [el-ʿakevvek] (جَزَوَّرٌ [cezevver] vezninde) Tıknaz bodura, ʿalā-kavlin şişman bodura denir; yukālu: رَجُلٌ عَكَوَّكٌ أَيْ قَصِيرٌ مُلَزَّزٌ أَوْ سَمِينٌ Ve toprağı pek ve katı olan por yere denir, ʿalā-kavlin mülāyim ve sehl yere denir. Ve bir recül adıdır.

اَلْمِعَكُّ [el-miʿakk] (mīm'in kesriyle) Husūmeti şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِعَكٌّ أَيْ خَصِمٌ أَلَدُّ Ve şol ata denir ki bir mikdār eşip sonra darb ve mahmuz ile yürütmeğe muhtāc ola; yukālu: فَرَسٌ مِعَكٌّ إِذَا كَانَ يَجْرِي قَلِيلًا ثُمَّ يَحْتَاجُ إِلَى الضَّرْبِ

عَكَّاءُ [ʿAkkāʾ] (ʿayn'ın fethi ve elif'in meddiyle) Sugūr-ı Şāmiyye'den bir maʿrūf beldedir.

اَلْعُكَّى [el-ʿukkā] (ʿayn'ın zammıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Mukl sevīkine denir.

[ع ل ك]

اَلْعَلْكُ [el-ʿalk] (ʿayn'ın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Bir nesneyi ağızda sakız gibi beri öte çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَكَهُ عَلْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا مَضَغَهُ وَلَجْلَجَهُ Ve at ağzında gemi gevmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَلَكَ الْفَرَسُ اللِّجَامَ إِذَا حَرَّكَهُ فِي فِيهِ Ve dişleri birbirine sürtüp gıcırdatmak maʿnāsınadır; yukālu: عَلَكَ نَابَيْهِ إِذَا حَرَقَ أَحَدَهُمَا بِالْآخَرِ فَحَدَثَ صَوْتٌ

اَلْعَالِكُ [el-ʿālik] ve

اَلْعَلِكُ [el-ʿalik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Çiğnemesi metīn olan özlü nesneye denir ki tekellüfle yumuşayıp ekl oluna; yukālu: طَعَامٌ عَالِكٌ وَعَلِكٌ أَيْ مَتِينُ الْمُضْغَةِ

اَلْعِلْكُ [el-ʿilk] (ʿayn'ın kesriyle) Çiğnemeğe kābil olup eczāsı müteferrik olmayan nesnelere ıtlāk olunur, ism-i cinstir ki sakız taʿbīr olunur, samg-ı sanavber ve samg-ı erze ve samg-ı fustuḳ u serv ü yenbūt u buṭm gibi. Cümlesinden bihteri صَمْغُ الْبُطْمِ [ṣamġu'l-buṭm]dur ki sakız terminti taʿbīr olunur, müsahhin ve müdirr ve takviyet-i cimāʿda müʾessirdir. Ve عِلْكٌ [ʿilk] lafzının cemʿi عُلُوكٌ [ʿulūk] gelir.

اَلْعَلَّاكُ [el-ʿallāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sakız satana denir.

اَلْعُلَاكُ [el-ʿulāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْعَلَاكُ [el-ʿalāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Çiğnemtiye denir; yukālu: مَا ذَاقَ عُلَاكًا وَعَلَاكًا أَيْ مَا يُعْلَكُ

اَلتَّعْلِيكُ [et-taʿlīk] Derīyi güzel dibāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَّكَ الْقِرْبَةَ إِذَا أَجَادَ دَبْغَهَا Ve devābb ve mevāşīye gereği gibi takayyüd ve tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَّكَ مَالَهُ إِذَا أَحْسَنَ الْقِيَامَ عَلَيْهِ Ve ellerini mālının üzerine sakız gibi yapıştırıp tutmak maʿnāsınadır ki ifrāt üzere buhl ve hisset eylemekten kināyedir; yukālu: عَلَّكَ يَدَيْهِ عَلَى مَالِهِ إِذَا شَدَّهُمَا بُخْلًا

اَلْعَلِكَةُ [el-ʿaliket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Erkek deve esridikte boğazından çıkan kızıl dağarcığa denir, شِقْشِقَةٌ [şikşikat] maʿnāsına. Ve suya karīb olan yere ıtlāk olunur; yukālu: أَرْضٌ عَلِكَةٌ أَيْ قَرِيبَةٌ مِنَ الْمَاءِ

اَلْعَلِكَاتُ [el-ʿalikāt] (فَرِحَاتٌ [feriḥāt] vezninde) Şedīd azı dişlere ıtlāk olunur; müfredi عَلِكَةٌ [ʿaliket]tir; yukālu: لَهُ عَلِكَاتٌ أَيْ أَنْيَابٌ شِدَادٌ

اَلْعَلَكُ [el-ʿalek] (fethateynle) ve

اَلْعَلَاكُ [el-ʿalāk] (سَحَابٌ [seḥāb] ve غُرَابٌ [ġurāb] veznlerinde) Bir nevʿ şecer-i

Ḥicāzī ismidir.

اَلْعَوْلَكُ [el-ʿavlek] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) At ve eşek ve koyun kısmında bir damardır ki bir ucu rahimlerinde olup ve bir ucu ferclerinde olan lahm-ı zāʾide dāhil olmuştur. Ve

عَوْلَكٌ [ʿavlek] Lisānda olan peltekliğe denir; yukālu: فِي لِسَانِهِ عَوْلَكٌ أَيْ لَجْلَجَةٌ

اَلْإِعْلِنْكَاكُ [el-iʿlinkāk] (إِسْحِنْكَاكٌ [isḥinkāk] vezninde) Saç gür ve top olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْلَنْكَكَ الشَّعْرُ إِذَا كَثُرَ وَاجْتَمَعَ

اَلْعَلَكَةُ [el-ʿaleket] (fetehātla) Semiz ve hoşmanzar nākaya denir.

[ع ن ك]

اَلْعَنْكُ [el-ʿank] (ʿayn'ın fethiyle) ve

اَلْعُنُوكُ [el-ʿunūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kumluk be-gāyet müteʿakkid ve muhkem ve mürtefiʿ olmak maʿnāsınadır, şöyle ki ondan tarīk ve meslek mümkin olmaya; yukālu: عَنَكَ الرَّمْلُ عَنْكًا وَعُنُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَعَقَّدَ وَارْتَفَعَ فَلَمْ تَكُنْ فِيهِ طَرِيقٌ Ve ʿavret erine nüşūz ve ʿisyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا نَشَزَتْ وَعَصَتْ Ve süt pek koyu olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ اللَّبَنُ إِذَا خَثُرَ Ve bir yere revān olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ فُلَانٌ إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ Ve bir kimse üzerine hamle edip sür salmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ الْفَرَسُ إِذَا حَمَلَ وَكَرَّ Ve kum ve kan pek kızarmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ الرَّمْلُ وَالدَّمُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمْرَتُهُمَا Ve deve halāsı düşvār olan kumsala düşüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ الْبَعِيرُ إِذَا سَارَ فِي الرَّمْلِ فَلَمْ يَكَدْ يَتَخَلَّصْ مِنْهُ Ve kapıyı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: عَنَكَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ

اَلتَّعَنُّكُ [et-teʿannuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Kumluk yığılıp müteʿakkid ve mürtefiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَنَّكَ الرَّمْلُ بِمَعْنَى عَنَكَ

اَلْإِعْتِنَاكُ [el-iʿtināk] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Deve halāsı güç kumluğa düşüp taʿab ve mihnetle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَنَكَ الْبَعِيرُ بِمَعْنَى عَنَكَ

اَلْعَانِكُ [el-ʿānik] Muhkem ve muʿakkad kum yığınına denir ki ondan yol mümkin olmaya. Ve lāzım ve mülāzım maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ عَانِكٌ لَهُ أَيْ لَازِمٌ Ve semiz ʿavrete denir. Ve Cevherī'nin kırmızı yāhūd pek kızıl kana عَانِكٌ [ʿanīk] ıtlākı vehmdir, bunlar tā-yı fevkıyye iledir.

اَلْعِنْكُ [el-ʿink] (ʿayn'ın kesriyle) Asl ve esās maʿnāsınadır; fethateynle de cāʾizdir; yukālu: لَهُ عِنْكٌ قَوِيٌّ أَيْ أَصْلٌ Ve gecenin evvelinden bir bölüğe denir, sülüsüne varınca; ʿalā-kavlin muzlim olan bölüğüne yāhūd sülüs-i bākīye denir. Bu maʿnāda ʿayn'ın harekāt-ı selāsıyla da lügattır; yukālu: مَضَى عِنْكٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سُدْفَةٌ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى ثُلُثِهِ أَوْ قِطْعَةٌ مِنْهُ مُظْلِمَةٌ أَوِ الثُّلُثُ الْبَاقِي Ve her nesnenin vāfir ve muʿzamına denir. Ve kapıya denir; yukālu: فَتَحَ الْعِنْكَ أَيِ الْبَابَ

اَلْعَنِيكُ [el-ʿanīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Muhkem ve müteʿakkad kum yığınına denir; cemʿi عُنْكٌ [ʿunk]tur, ʿayn'ın zammıyla.

اَلْمِعْنَكُ [el-miʿnek] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kapı kapayacak kilīde ve sürgüye denir.

اَلْإِعْنَاكُ [el-iʿnāk] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَكَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ Ve çerçi ve satıcı makūlesi kapılarda alım satım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَكَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّجَرَ فِي الْأَبْوَابِ Ve çok ve ʿazīm kumluğa düşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْنَكَ فُلَانٌ إِذَا وَقَعَ فِي الرَّمْلِ الْكَثِيرِ

اَلْعَنْكُ [el-ʿAnk] (ʿayn'ın fethiyle) Bir mev-

ziᶜ adıdır.

عُنَكُ [ᶜUnek] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Baḥreyn kazāsında bir karyedir.

[ع ن ق ك]

اَلْعَنْقَكُ [el-ᶜanḳak] (ḳāf'la جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Ahmak ve şaşkın adama denir, ere ve ᶜavrete ıtlāk olunur. Ve sakīl ve nātırāş kimseye denir.

[ع و ك]

اَلْعَوْكُ [el-ᶜavk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) Bir kimse üzere döne döne hamle eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ عَلَيْهِ يَعُوكُ عَوْكًا Ve bir nesneye teveccüh ve ikbāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ عَلَيْهِ إِذَا أَقْبَلَ Ve ᶜavret kendi hānesine gelip bulduğunu yemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا رَجَعَتْ فِي بَيْتِهَا فَأَكَلَتْ مَا فِيهِ ve minhu'l-meselu: "عُوكِي عَلَى بَيْتِكِ إِذَا أَعْيَاكِ بَيْتُ جَارَتِكِ" Yaᶜnī "Ey hatun, komşunun evinde yiyecek nesne bulmadığın hīnde kendi evceğizine varıp bulduğunu ekl eyle." Ve kesb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ مَعَاشَهُ إِذَا كَسَبَهُ Ve sığınmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ بِهِ إِذَا لَاذَ Ve bir nesne ümīdine düşmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ عَلَى مَالِهِ إِذَا رَجَاهُ Ve

عَوْكٌ [ᶜavk] Evvel vehle maᶜnāsınadır; tekūlu: لَقِيتُهُ أَوَّلَ عَوْكٍ وَبَوْكٍ أَيْ أَوَّلَ شَيْءٍ Ve hareket maᶜnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ عَوْكٌ أَيْ حَرَكَةٌ

اَلْمَعَاكُ [el-meᶜāk] (mīm'in fethiyle) Bu dahi kesb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ مَعَاشَهُ عَوْكًا وَمَعَاكًا إِذَا كَسَبَهُ Ve

مَعَاكٌ [meᶜāk] İsm-i mekān olur, mezheb ve meslek maᶜnāsına. Ve melceᵓ ve melāz maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ مَعَاكِي أَيْ مَلَاذِي Ve ihtimāl maᶜnāsınadır; yukālu: لَيْسَ عِنْدَهُ مَعَاكٌ أَيِ احْتِمَالٌ

اَلْإِعْتِوَاكُ [el-iᶜtivāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Kalabalık olmak, izdihām maᶜnāsınadır; yukālu: إِعْتَوَكُوا إِذَا ازْدَحَمُوا

اَلتَّعَاوُكُ [et-teᶜāvuk] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Harb ve kıtāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَاوَكُوا إِذَا اقْتَتَلُوا

اَلْمَعْوَكَةُ [el-maᶜveket] (مَعْرَكَةٌ [maᶜreket] vezninde) ve

اَلْعَوِيكَةُ [el-ᶜavīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznide) Harb ve kıtāl maᶜnāsınadır; tekūlu: تَرَكْتُهُمْ فِي مَعْوَكَةٍ وَعَوِيكَةٍ أَيْ قِتَالٍ

[ع ه ك]

اَلْعَيْهَكَةُ [el-ᶜayheket] ve

اَلْعَوْهَكَةُ [el-ᶜavheket] (ᶜayn'ların fethiyle) Harb ve kıtāl maᶜnāsınadır. ᶜalā-kavlin عَيْهَكَةٌ [ᶜayheket] birbirini yere çalmağa denir, صِرَاعٌ [ṣirāᶜ] maᶜnāsına ve haykırışmağa denir, صِيَاحٌ [ṣiyāḥ] maᶜnāsına; yukālu: مَا هَذِهِ الْعَيْهَكَةُ وَالْعَوْهَكَةُ أَيِ الْقِتَالُ أَوِ الْعَيْهَكَةُ الصِّرَاعُ وَالصِّيَاحُ

[ع ي ك]

اَلْعَيَكَانُ [el-ᶜayekān] (fetehātla) Omuzları oynatarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: عَاكَ الرَّجُلُ يَعِيكُ عَيَكَانًا إِذَا مَشَى وَحَرَّكَ مَنْكِبَيْهِ

اَلْعَيْكَةُ [el-ᶜayket] أَيْكَةٌ [eyket] vezninde ve mürādifidir ki sık ağaç koruluğuna denir.

اَلْعَيْكَتَانِ [el-ᶜAyketān] İki dağdır; عَيْكَانِ [ᶜAykān] dahi denir, سَيْدَانِ [seydān] vezninde.

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ س ك]

اَلْغَسَكُ [el-ġaseḳ] غَسَقٌ [ġaseḳ] vezninde ve mürādifidir ki zulmet maᶜnāsınadır.

[غ ي ك]

اَلْغَائِكَةُ [el-ġāʾiket] Şaşkın ve bön ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ غَائِكَةٌ أَيْ حَمْقَاءُ

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف ت ك]

اَلْفَتْكُ [el-fetk] (fā'nın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْفُتُوكُ [el-futūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Nefs hāhiş ve ārzū ettiği nesnelere ve hātıra hutūr eden işlere irkilmeyip hemān taᶜarruz ve hücūm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَتَكَ الرَّجُلُ فَتْكًا مُثَلَّثَةً وَفُتُوكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا رَكِبَ مَا هَمَّ مِنَ الْأُمُورِ وَدَعَتْ إِلَيْهِ نَفْسُهُ Ve

فَتْكٌ [fetk] Bir kimsenin fırsatını gözeterek düşürüp nāgehānī hemān açıktan katl eylemek yāhūd yaralamak maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin eᶜammdır, gerek hufyeten ve gerek mücāhereten olsun; yukālu: فَتَكَ بِفُلَانٍ إِذَا انْتَهَزَ مِنْهُ فُرْصَةً فَقَتَلَهُ أَوْ جَرَحَهُ مُجَاهَرَةً أَوْ أَعَمُّ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "اَلْإِيمَانُ قَيَّدَ الْفَتْكَ" Yaᶜnī "Ehl-i īmān fetk fiᶜlini irtikāb eylemez." Ve lecc ve ᶜinād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَتَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا لَجَّ Ve ᶜavret lāübāliyāne olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: فَتَكَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا مَجَنَتْ Ve

فُتُوكٌ [futūk] Habāsette mübālaga eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَتَكَ فِي الْخُبْثِ فُتُوكًا إِذَا بَالَغَ

اَلْإِفْتَاكُ [el-iftāk] (hemzenin kesriyle) فَتْكٌ [fetk] ile maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: أَفْتَكَ بِمَعْنَى فَتَكَ

اَلْفَاتِكُ [el-fātik] فَتْكٌ [fetk] ve فُتُوكٌ [futūk] tan ism-i fāᶜildir. Ve

فَاتِكٌ [fātik] Cerīʾ ve mikdām ve bahādıra denir; cemᶜi فُتَّاكٌ [futtāk] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde.

اَلْمُفَاتَكَةُ [el-mufāteket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet]

vezninde) Birbirine mahāret ve hazākat ve çīre-destlik izhār edişmek maʿnāsınadır; yukālu: فَاتَكَهُ وَفَاتَكُوا أَيْ مَاهَرَهُ وَمَاهَرُوا Ve bir nesne ile şiddetle uğraşmak maʿnāsınadır, ekl-i taʿāma öfke ile uğraşmak gibi; yukālu: فَاتَكَ الشَّيْءَ إِذَا وَاقَعَهُ بِشِدَّةٍ Ve bir işe dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: فَاتَكَ الْأَمْرَ إِذَا وَاقَعَهُ Ve bir kimse tarafına mülāzemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَاتَكَ فُلَانًا إِذَا دَاوَمَهُ Ve satılık şeyʾe sāhibinin takdīr eylediği semeni vermek maʿnāsınadır, niteki müfāteha paha söyleşip bir nesne vermemekten ʿibārettir; yukālu: فَاتَكَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ مَا اسْتَامَ بِبَيْعِهِ كَمَا يُقَالُ فَاتَحَهُ إِذَا سَاوَمَهُ وَلَمْ يُعْطِهِ شَيْئًا

اَلتَّفْتِيكُ [et-teftīk] Pamuk ditmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّكَ الْقُطْنَ إِذَا نَفَشَهُ Zāhiren lisānımızda bundan tiftik meʾhūz ve muharreftir.

اَلتَّفَتُّكُ [et-tefettuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir işe bir kimse ile meşveretsiz hemān kendi nefsine hücūm ve mübāşeret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَتَّكَ بِأَمْرِهِ إِذَا مَضَى لَا يُؤَامِرُ أَحَدًا

[ف د ك]

فَدَكُ [Fedek] (fethateynle) Ḫayber kazāsında bir karye adıdır. Ve Fedekī b. ʿAʿbed ki عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] veznindedir, Umm ʿAmr b. el-Ehtem olan Meyyā nām hatunun pederidir.

فُدَيْكٌ [Fudeyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْفُدَيْكَاتُ [el-Fudeykāt] (musaggar bünyesiyle) Havāricden bir tāʾifedir; Fudeyk nām hāricīye mensūblardır.

اَلتَّفْدِيكُ [et-tefdīk] Pamuk ditmek maʿnāsınadır, تَفْتِيكٌ [teftik] gibi; yukālu: فَدَّكَ الْقُطْنَ إِذَا نَفَشَهُ

[ف ذ ل ك]

اَلْفَذْلَكَةُ [el-feẕleket] (ẕāl-ı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hāsib, hisāb-ı mufassalını tekmīl ve ferāgat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَذْلَكَ الْحَاسِبُ حِسَابَهُ إِذَا أَنْهَاهُ وَفَرَغَ مِنْهُ Ve bu muhāsiblerin hisābı nihāyete eriştirip hulāsa ve icmāl eyledikte mikdār-ı meblagını beyān zımnında فَذَلِكَ كَذَا وَكَذَا yaʿnī hisāb-ı mezbūrun cümlesi şu mikdārdır dediklerinden meʾhūz ve muhteraʿdır; pes بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] gibi menhūt olur.

[ف ر ك]

اَلْفَرْكُ [el-ferk] (تَرْكٌ [terk] vezninde) Bir nesneyi el ile sürtüp ovmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَكَ الثَّوْبَ وَالسُّنْبُلَ فَرْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ Ve bir adama bugz eylemek, ʿalā-kavlin ehad-ı zevceyn āhere bugz eylemeğe mahsūstur, niteki fā'nın kesriyle فِرْكٌ [firk] ve قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde فُرُوكٌ [furūk] ve zammeteyn ve teşdīd-i kāf'la فُرُّكَانٌ [furukkān] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: فَرِكَهُ وَفَرَكَهُ فَرْكًا وَفِرْكًا وَفُرُوكًا وَفُرُّكَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَمِنَ الْأَوَّلِ شَاذًّا إِذَا بَغَضَهُ أَوْ خَاصٌّ بِبُغْضَةِ الزَّوْجَيْنِ فَيُقَالُ فَرِكَهَا وَفَرِكَتْهُ

اَلْإِنْفِرَاكُ [el-infirāk] (mutāviʿdir) Bir nesne el ile ovulmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرَكَ الثَّوْبَ فَانْفَرَكَ Ve omuz düşük olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَرَكَ مَنْكِبُهُ إِذَا زَالَتْ وَابِلَتُهُ مِنَ الْعَضُدِ

اَلْفَارِكُ [el-fārik] ve

اَلْفَرُوكُ [el-ferūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kavl-i evvele göre mutlakan bagīz olan ve sānīye göre zevcini sevmeyip bugz üzere olan ʿavrete denir.

اَلْمُفَرَّكُ [el-muferrek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kişiye denir ki ʿavretler on-

dan hoşlanmayıp bugz eder ola; yukālu: رَجُلٌ مُفَرَّكٌ إِذَا كَانَ تُبْغِضُهُ النِّسَاءُ

اَلْمُفَرَّكَةُ [el-muferreket] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Şol ᶜavrete denir ki erkekler ondan hazz eylemeyip bugz eder ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُفَرَّكَةٌ إِذَا صَارَتْ يُبْغِضُهَا الرِّجَالُ

اَلْمُفَارَكَةُ [el-mufāreket] مُتَارَكَةٌ [mutāreket] vezninde ve mürādifidir; yukālu: فَارَكَهُ إِذَا تَارَكَهُ

اَلْفَرَكُ [el-ferek] (fethateynle) Kulak dibinden salkı olup düşük olmak maᶜnāsınadır ki gevgeç kulaklı taᶜbīr olunur; yukālu: فَرِكَتْ أُذُنُهُ فَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَرْخَى أَصْلُهَا

اَلْفَرْكَاءُ [el-ferkāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْفَرِكَةُ [el-feriket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Dibinden salkı ve düşük olan kulağa vasf olur; yukālu: أُذُنٌ فَرْكَاءُ وَفَرِكَةٌ أَيْ مُسْتَرْخِيَةٌ

اَلتَّفَرُّكُ [et-teferruk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Yürümekte ve söz söylemekte fersiz ve fātir olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَفَرَّكَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَسَّرَ فِي كَلَامِهِ وَمَشْيِهِ

اَلْإِفْرَاكُ [el-ifrāk] (hemzenin kesriyle) Ekin sünbülesinin elde ovulmak vakti gelip çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَفْرَكَ الْحَبُّ إِذَا حَانَ أَنْ يُفْرَكَ

اَلْإِسْتِفْرَاكُ [el-istifrāk] Sünbülenin däneleri özlenip pekişmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَفْرَكَ الْحَبُّ فِي السُّنْبُلَةِ إِذَا سَمِنَ وَاشْتَدَّ

اَلْفَرِيكُ [el-ferīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol dānelere denir ki kemālini bulmakla elde ovulmağa sālih ola; Anadolu'da ferik pilāvı bundan olur. Ve ferik aşına denir ki yağla yā süt ile tertīb ederler.

اَلْمَفْرُوكُ [el-mefrūk] Şol deveye denir ki zaᶜfından ve gevşekliğinden omuzları mafsaldan ayrılıp ve kürek kemiğinin vasatında olan yumru kemiğin cevfindeki siniri yerinden cüdā olmuş ola. Ve pek koyu boyanmış nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مَفْرُوكٌ أَيْ مَصْبُوغٌ صَبْغًا شَدِيدًا

اَلْفُرَيِّكَانُ [el-fureyyikān] (fā'nın zammı ve yā-yı müşeddedenin kesriyle) Lisānın dibinde olan iki dāne kemiklere ıtlāk olunur, her biri فُرَيِّكٌ [fureyyik]tir.

فِرِكَّانُ [Firikkān] (سِنِمَّارٌ [sinimmār] ve جُلُنَّارٌ [culunnār] veznlerinde) Bir mevziᶜ yāhūd iki mevziᶜ adıdır.

اَلْفِرْكُ [el-Firk] (fā'nın kesriyle) Kelvāzā kurbünde bir karye adıdır.

فِرِكٌّ [Firek] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) Bir mevziᶜdir.

فَرَكٌّ [Ferek] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Işfahān kazāsında bir karyedir.

اَلْفَرِكُ [el-ferik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) El ile ovulmakla kabuğundan kavlamış nesneye denir.

أَفْرَكُ [Efrek] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ف ر ت ك]

اَلْفَرْتَكَةُ [el-ferteket] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kıyma kıymak maᶜnāsınadır; yukālu: فَرْتَكَهُ إِذَا قَطَعَهُ مِثْلَ الذَّرِّ Ve bir işi bozup tebāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: فَرْتَكَ عَمَلَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ Ve adımları hurde hurde atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: فَرْتَكَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مِشْيَةً مُتَقَارِبَةً

فَرْتَكُ [Fertek] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) yāhūd رَأْسُ الْفَرْتَكِ [reʾsu'l-fertek] Yemen cānibine doğru sāhil-i Baḥr-ı Hindistān'da bir dağın külāh gibi sivri tepesinin adıdır.

[ف ر س ك]

اَلْفِرْسِكُ [el-firsik] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde)

Şeftaliye denir, خَوْخٌ [ḫavḫ] maʿnāsına, ʿalā-kavlin tüysüz ve kızıl nevʿine denir ki et şeftali taʿbīr olunur yāhūd çekirdeğinden ayrılır olanına denir ki Fārisīde hülū ve Türkīde yarma şeftali ve baʿzı diyārda ekmek şeftali derler; tekūlu: أَكَلْنَا الْفِرْسِكَ أَيِ الْخَوْخَ أَوْ هُوَ ضَرْبٌ مِنْهُ أَجْرَدُ أَحْمَرُ أَوْ مَا يَنْفَلِقُ عَنْ نَوَاهُ Vanḳulu merhūm مَا يَنْفَلِقُ lafzındaki مَا kelimesini nāfiyeye haml ile inhirāf eylemiştir.

[ف ك ك]

اَلْفَكُّ [el-fekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Bir nesneyi bitişik ve yapışık olduğu nesneden ayırmak maʿnāsınadır, mafsal ve hatm-i mektūb gibi; yukālu: فَكَّ الشَّيْءَ فَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَصَلَهُ Ve

فَكٌّ [fekk] ve

فُكُوكٌ [fukūk] Rehn eylediği nesneyi kurtarıp çıkarmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَكَّ الرَّهْنَ إِذَا خَلَّصَهُ Ve pīr-i fānī olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ الرَّجُلُ إِذَا هَرِمَ ve yukālu: فَكَّ الشَّيْخُ وَفَرَّجَ Yaʿnī "Pek pīr olup çenesi düştü." Ve esīri kurtarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ الْأَسِيرَ إِذَا خَلَّصَهُ Ve kul āzād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ الرَّقَبَةَ إِذَا أَعْتَقَهَا Ve bir nesneyi tutup yummuş ve sıkmış olan avucu açmak maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ يَدَهُ إِذَا فَتَحَهَا عَمَّا فِيهَا Ve

فَكٌّ [fekk] El ve bilek yerinden burkulup çıkmağa denir ki kırılmaktan dūndur; yukālu: وَقَعَ فَكٌّ بِيَدِهِ وَهُوَ انْفِصَالُ الْيَدِ دُونَ الْكَسْرِ Ve

فَكٌّ [fekk] ve

فَكَّةٌ [fekket] Sölpük ve çolpa olarak ahmak ve şaşkın olmak maʿnāsınadır; tekūlu: فَكِكْتَ يَا رَجُلُ وَفَكَكْتَ فَكًّا وَفَكَّةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ أَيْ حَمُقْتَ فِي اسْتِرْخَاءٍ ve yukaul: بِهِ فَكَّةٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ فِي الْحُمْقِ Ve

فَكٌّ [fekk] Çeneye denir, zenaḫ maʿnāsına; ikisine فَكَّانِ [fekkān] denir; yukālu: ضَرَبَ فَكَّهُ أَيْ لَحْيَهُ Ve bu infisāl maʿnāsından meʾhūzdur, fi'l-asl masdardır.

اَلْإِفْتِكَاكُ [el-iftikāk] Bu dahi rehni kurtarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَكَّ الرَّهْنَ إِذَا خَلَّصَهُ

اَلْفَكَاكُ [el-fekāk] (fā'nın fethi ve kesriyle) Bu dahi esīr kurtarmak maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ الْأَسِيرَ فَكًّا وَفَكَاكًا إِذَا خَلَّصَهُ Ve

فَكَاكٌ [fekāk] Şol nesneye denir ki onu vermekle rehn halās olur; fā'nın kesriyle de lügattır; yukālu: مَا لِرَهْنِكَ فَكَاكٌ أَيْ مَا يُفْتَكُّ بِهِ

اَلْإِنْفِكَاكُ [el-infikāk] Bir ʿuzv yerinden ayrılıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْفَكَّتْ إِنْفَكَّتْ إِصْبَعُهُ إِذَا انْفَرَجَتْ ve yukālu: قَدَمُهُ إِذَا زَالَتْ

اَلْفَكَكُ [el-fekek] (fethateynle) Ayak yerinden burkulup çıkmak maʿnāsınadır ki masdar ve ism olur; yukālu: فَكَّتْ قَدَمُهُ تَفَكُّ بِقَدَمِهِ فَكَكٌ أَيِ انْفِسَاخٌ Ve çene yerinden ayrılıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ فَكُّهُ فَكَكًا إِذَا انْكَسَرَ Ve omuz mafsalından ayrılıp düşük olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَكَّ مَنْكِبُهُ فَكَكًا وَفَكًّا بِالْإِدْغَامِ إِذَا انْفَرَجَ وَاسْتَرْخَى

اَلْأَفَكُّ [el-efekk] Sıfattır, zaʿf ve istirhādan nāşī omuzu mafsalından ayrılıp düşük olan kimseye denir. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve

أَفَكُّ [efekk] Çeneye denir, فَكٌّ [fekk] gibi; yāhūd burun ucundan üst çenenin biriktiği yere yāhūd alt ve üst çenelerin kavuştuğu yere denir, iki taraflı olur, her birine denir.

اَلْفَكَّةُ [el-Fekket] (fā'nın fethiyle) Sıbyān-ı ʿArabın قَصْعَةُ الْمَسَاكِينِ [Ḳaṣʿatu'l-Mesākīn] ve etfāl-i Türk'ün Dilenciler Keşkülü

dedikleri kevākib-i müstedīreye denir ki Simāk-ı Rāmiḥ'in halfında olur.

اَلْمُتَفَكِّكَةُ [el-mutefekkiket] (مُتَفَكِّهَةٌ [mutefekkihet] vezninde) Kösnük kısrağa denir; yukālu: فَرَسٌ مُتَفَكِّكَةٌ أَيْ وَدِيقٌ

اَلْإِفْكَاكُ [el-ifkāk] (hemzenin kesriyle) ve اَلتَّفَكُّكُ [et-tefekkuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nākanın doğurması yaklaşmakla kuyruğu dibinin iki tarafı salkılanıp ve memesi büyümek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin تَفَكُّكٌ [tefekkuk] pek kösnüyüp erkek istemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَكَّتِ النَّاقَةُ وَتَفَكَّكَتْ إِذَا أَقْرَبَتْ فَاسْتَرْخَى صَلَوَاهَا وَعَظُمَ ضَرْعُهَا وَدَنَا نِتَاجُهَا أَوْ تَفَكَّكَتْ بِمَعْنَى اشْتَدَّتْ ضَبَعَتُهَا Ve

تَفَكُّكٌ [tefekkuk] Hamākatten nāşī her fiʿlde salkı ve sünepe ve perīşān-kirdār olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَتَفَكَّكُ إِذَا لَمْ يَكُنْ بِهِ تَمَاسُكٌ مِنْ حُمْقٍ يَعْنِي فِي كَلَامِهِ وَمَشْيِهِ وَغَيْرِهِ

اَلْفَاكُّ [el-fākk] Pīr-i fānī adama ve deveye denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ فَاكٌّ أَيْ هَرِمٌ Ve pek ahmak ve şaşkın adama denir; cemʿi فَكَكَةٌ [fekeket] gelir fetehātla ve فِكَاكٌ [fikāk] gelir, رِجَالٌ [ricāl] vezninde.

[ف ل ك]

اَلْفَلَكُ [el-felek] (fethateynle) Medārü'n-nücūm ismidir ki kevākibin dāʾir olduğu gök olmuş olur; cemʿi أَفْلَاكٌ [eflāk] ve فُلُكٌ [fuluk] gelir zammeteynle, istidāre maʿnāsından meʾhūzdur. Müʾellif īcāz vechiyle taʿrīf eylemiştir, gerçi Rāġib dahi مَجْرَى النُّجُومِ ʿunvānıyle tefsīr eylemiştir, pes murād medār-ı kevākib olan gök demektir. Hattā *Nihāye*'de وَهُوَ مَدَارُ النُّجُومِ مِنَ السَّمَاءِ ʿibāretiyle resm eylemiştir. Ve Ebū ʿUbeyde فَلَكُ السَّمَاءِ الَّذِي يَدُورُ عَلَيْهِ النُّجُومُ ile beyān eylemiştir. Bināʾenʿaleyh semāda nücūmun tarīka-i medārātı demek değildir. Hulāsā فَلَكٌ [felek] kendide nücūm deverān eden göğe ıtlāk olunur ki فَلَكُ الْبُرُوجِ [feleku'l-burūc] ve أَفْلَاكٌ [eflāk] tedvīrāt olur, felek-i aʿzama ve sāʾir eflāka vazʿan ıtlāk olunmayıp belki taglīben yāhūd mürselen ıtlāk olunmuş olur. Ve her şeyʾin müstedār ve muʿzamına denir. Ve deryānın çalkanan dalgasına denir; tekūlu: تَرَكْتُهُ كَأَنَّهُ يَدُورُ كَالْفَلَكِ أَيْ كَمَوْجِ الْبَحْرِ الْمُضْطَرِبِ Ve rüzgārın tahrīk ve muztarib eylediği büyük suya denir; yukālu: يَضْطَرِبُ كَالْفَلَكِ أَيْ كَالْمَاءِ الَّذِي حَرَّكَتْهُ الرِّيحُ Ve düz sahrā ortasında vākiʿ kumdan tepeye denir. Ve etrāfından mürtefiʿ değirmice arz kıtʿalarına denir; müfredi فَلْكَةٌ [felket]tir تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve cemʿi فِلَاكٌ [filāk]tır, رِجَالٌ [ricāl] vezninde.

اَلْأَفْلَكُ [el-eflek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) فَلْكَةٌ [felket] dedikleri arz-ı mezkūre çevresinde dāʾir olan adama denir.

اَلْفَلْكُ [el-felk] (fā'nın fethiyle) Kızın memesi ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَكَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ فَلْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اسْتَدَارَ Ve kız ağırşak memeli olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَكَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا صَارَتْ فَالِكًا

اَلْإِفْلَاكُ [el-iflāk] (hemzenin kesriyle) ve اَلتَّفْلِيكُ [et-teflīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da kızın memesi ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْلَكَ ثَدْيُهَا وَفَلَّكَ بِمَعْنَى فَلَكَ Ve

تَفْلِيكٌ [teflīk] Kız ağırşak memeli olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّكَتِ الْجَارِيَةُ بِمَعْنَى فَلَكَتْ Ve bir husūsta lecc ve ısrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّكَ فُلَانٌ إِذَا لَجَّ فِي الْأَمْرِ Ve kancık kelb erkeğe kızmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّكَتِ الْكَلْبَةُ إِذَا أَجْعَلَتْ وَحَاضَتْ Yaʿnī erkeğe pek kızdığından içerisinden kan geldi.

اَلتَّفَلُّكُ [et-tefelluk] Bu dahi kızın memesi

ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّكَ ثَدْيُهَا إِذَا اسْتَدَارَ

اَلْفَالِكُ [el-fālik] ve

اَلْمُفَلِّكُ [el-mufellik] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Ağırşak memeli kıza denir, vasf-ı hāsslardır.

اَلْفُلْكَةُ [el-fulket] (fā'nın zammıyla) Ağırşağa denir ki iplik eğirdikleri iğde olur; fā'nın kesriyle de cāʾizdir; yukālu: صَارَ ثَدْيُهَا كَالْفُلْكَةِ وَهِيَ شَيْءٌ مُدَوَّرٌ لِلْمِغْزَلِ Semāya فَلَكٌ [felek] tesmiyesi bundandır. Ve devenin omurga kemikleri aralıklarının kavuştukları ene denir. Ve lisānın dip tarafından olan ucunun üzerinden olan yumruca küçük nesneye denir ki küçük dilden başkadır. Ve atın ve devenin göğüslerinin çevre ve dāʾiresine denir. Ve yekpāre bir kayadan olan tepeye denir. Ve at kuyruğunun kıllarından örülmüş ağırşak tarzında şol nesneye denir ki anasını emmesin diye deve yavrusunun lisānını cüzʾīce yarıp üzerine bend ederler. Ve mutlakan değirmi olan nesneye ıtlāk olunur.

اَلْفُلْكُ [el-fulk] (fā'nın zammıyla) Gemiye denir, سَفِينَةٌ [sefīnet] maʿnāsına; müʾennes ve müzekker olur ve müfred ve cemʿ olur. Pes ism-i cins olmuş olur. Ve baʿzılar yaʿnī Sībeveyhi dedi ki cemʿ olan فُلْكٌ [fulk] müfred olan فُلْكٌ [fulk] un cemʿ-i teksiridir, yaʿnī cemʿde olan zamme ve sükūn müfredde olan zamme ve sükūna mugāyir iʿtibār olunur. Ve bu جُنُبٌ [cunub] ve طِفْلٌ [ṭifl] gibi vāhid ve cemʿ olan ism kabīlinden değildir, zīrā فُعْلٌ [fuʿl] fā'nın zammıyla ve فَعَلٌ [faʿal] fethateynle şeyʾ-i vāhide ıtlāk olunmakta müştereklerdir, عُرْبٌ [ʿurb] ile عَرَبٌ [ʿarab] gibi. Ve fethateynle olan فَعَلٌ [faʿal] in hod fā'nın zammıyla فُعْلٌ [fuʿl] üzere cemʿ olunması cāʾizdir, أُسْدٌ [esed] ile أُسْدٌ [usd] gibi, pes fā'nın zammıyla فُعْلٌ [fuʿl] un yine fā'nın zammıyla فُعْلٌ [fuʿl] üzerine cemʿlenmesi cāʾiz ve sahīh olur. Mütercim der ki *Miṣbāḥ*'ın ve sāʾirin beyānına göre vāhid oldukta müzekker olur ki binā-i قُفْلٌ [ḳufl] gibi olur ve cemʿ oldukta müʾennes olur ki binā-i حُمْرٌ [ḥumr] gibi olur yāhūd مَرْكَبٌ [merkeb] teʾvīliyle müzekker ve سَفِينَةٌ [sefīnet] teʾvīliyle müʾennes olur. Ve cemʿ oldukta vech-i mezkūr üzere hurūfunun tagyīri takdīri olur, دِلَاصٌ [dilāṣ] ve هِجَانٌ [hicān] gibi.

اَلْفَلِكُ [el-felik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kemikleri salkı ve mefāsilleri iri ve künde olan taslak adama denir. Ve dizinin ağırşağında vecaʿ olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ فَلِكٌ إِذَا كَانَ بِهِ وَجَعٌ فِي فَلْكَةِ رُكْبَتِهِ Ve zengī ʿArablar gibi ağırşak sağrılı adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَلِكٌ أَيْ لَهُ أَلْيَةٌ كَفَلْكَةٍ كَالزَّنْجِ

فَلَكُ [Felek] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Seraḫs kazāsında bir karye adıdır.

اَلْفَيْلَكُونُ [el-feylekūn] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Oklavaya denir, شُوبَقٌ [şūbaḳ] maʿnāsına.

اَلْإِفْلِيكَانِ [el-iflīkān] (hemze-i meksūre ve tesniye bünyesiyle) Boğazda küçük dili cenāh tarzında ihāta eden iki hurde et parçasına denir; her birine إِفْلِيكٌ [iflīk] denir.

[ف ن ك]

اَلْفُنُوكُ [el-funūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) Bir yerde ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ بِالْمَكَانِ فُنُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir nesneye müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ عَلَيْهِ إِذَا وَاظَبَ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ

الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve bir nesnede lecc ve ısrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ فِيهِ إِذَا لَجَّ Ve ʿavret lāübāliyāne ve bī-perde olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا مَجَنَتْ Ve sofrada bir nesne komayıp bir düzeye yiyip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ فِي الطَّعَامِ فُنُوكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا اسْتَمَرَّ فِي أَكْلِهِ وَلَمْ يَعَفْ مِنْهُ شَيْئًا Ve bir işe girişmek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا دَخَلَ

اَلْإِفْنَاكُ [el-ifnāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْنَكَ عَلَيْهِ إِذَا وَاظَبَ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْنَكَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve lecc ve ʿinād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْنَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا لَجَّ

اَلْمُفَانَكَةُ [el-mufāneket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir işe duhūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَانَكَ فِي الْأَمْرِ إِذَا دَخَلَ فِيهِ

اَلْفَنِيكُ [el-fenīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çenelerin kavuştuğu yere denir ki iki taraflı olur, ikisine فَنِيكَانِ [fenīkān] denir; ʿalā-kavlin alt dudağın altında عَنْفَقَةٌ [ʿanfeḳat] ın iki yanlarına gelen uçlarının her birine denir, ikisine فَنِيكَانِ [fenīkān] denir. عَنْفَقَةٌ [ʿanfeḳat] zekan ortasındaki azca kıllara denir, niteki māddesinde beyān olundu. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: إِذَا تَوَضَّأْتَ فَلَا تَنْسَ الْفَنِيكَيْنِ" Kāle'l-muʾellif: وَهُوَ مَجْمَعُ لَحْيَيْكَ أَوْ طَرَفُهُمَا عِنْدَ الْعَنْفَقَةِ Mahall-i mezbūrlar gaslde mevkiʿ-i gaflet olduğuna mebnī tenbīh sādır oldu. Lākin *Nihāye*'de gayr gūnetefsīr olunmuştur. Ve başta tırāş müntehī olduğu yerdeki kemiğe denir. Ve زِمِكَّى [zimikkā] maʿnāsınadır ki kuşun kuyruğunun köküne denir.

اَلْإِفْنِيكُ [el-ifnīk] (hemzenin kesriyle) فَنِيكٌ [fenīk] maʿnāsınadır.

اَلْفَنْكُ [el-fenk] (fā'nın ve nūn'un sükūnuyla ve fethateynle) ʿAceb ve taʿaccüb maʿnāsınadır. Ve bir kimseye taʿaddī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ عَلَيْهِ فَنْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَعَدَّى عَلَيْهِ Ve lecc ve ısrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ فِيهِ إِذَا لَجَّ Ve gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ عَلَيْهِ إِذَا غَلَبَ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَنَكَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ Ve

فَنْكٌ [fenk] Kapıya denir, بَابٌ [bāb] maʿnāsına.

اَلْفِنْكُ [el-fink] (fā'nın kesriyle) Bu dahi kapıya denir, بَابٌ [bāb] maʿnāsına. Ve geceden bir sāʿate ve bir bölüğe denir; fā'nın zammıyla da lügattır.

اَلْفَنَكُ [el-fenek] (fethateynle) Karsak taʿbīr olunan cānvere denir ki derisinden kürk olur, kürk envāʿının atyebi ve eşref ve aʿdelidir; cemīʿ-i emzice-i muʿtedileye sālihtir. Ve

فَنَكُ [Fenek] Semerḳand kazāsında bir karye adıdır. Ve Cezīre-i İbn ʿÖmer kurbünde Ekrād'a mahsūs bir kalʿa adıdır.

اَلْمُتَفَنِّكَةُ [el-mutefenniket] (مُتَفَكِّهَةٌ [mutefekkihet] vezninde) Bön ʿavrete denir, حَمْقَاءُ [ḥamḳāʾ] maʿnāsına.

اَلْفَنَّاكُ [el-fennāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Karsak kürkü satan adama denir. Ve Aḥmed b. Muḥammed el-Fennākī ki fukahādandır, pederi ona mensūbdur.

[ف ه ك]

اَلْفَيْهَكُ [el-feyhek] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bön ve sebük-magz ʿavrete denir.

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك ر ك]

اَلْكُرْكِيُّ [el-kurkiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Tāʾir-i maʿrūf ismidir ki turna kuşuna denir, Fārisīde kulenk denir; cemʿi كَرَاكِيُّ [kerākiyy] gelir kāf'ın fethiyle. زَنْبَقٌ [zenbaḳ] yağıyla karıştırılmış dimāğını ve merāresini seʿūṭan istiʿmāl kuvvet-i muhāfaza īrāsında ʿacībü'l-eserdir, belki ekserī hāfızaya aldığı nesneyi min-baʿd unutmaz olur. Ve pazı suyuyla merāresini üç gün seʿūṭ lakve-i betteye nāfiʿ, kezālik merāresini tılā cereb ve baras ʿilletlerine zāhirü'l-menāfiʿdir. Mütercim der ki turna dimāğını ekl kuvvet-i hāfıza īrāsında bī-ʿadīl olup lākin rücūliyyeti kātıʿ olduğu baʿzı sikāttan mesmūʿ olmuştur.

كَرْكُ [Kerk] (kāf'ın fethiyle) Cebelu Lubnān eteğinde bir karye adıdır.

كَرَكُ [Kerek] (fethateynle) Belḳāʾ nevāhīsinde bir kalʿa adıdır.

اَلْكُرَّكُ [el-kurrek] (دُمَّلٌ [dummel] vezninde) ʿArablara mahsūs bir laʿib adıdır. Şārih der ki küre oyunudur ki top oyunu olacaktır. İntehā. Ve hīz ve muhannese كُرَّكِيٌّ [kurrekiyy] ıtlākı bu cihettendir, gulāmpārelerin önlerine top gibi yuvalanırlar.

اَلْكَرِكُ [el-kerik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kırmızı nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ كَرِكٌ أَيْ أَحْمَرُ

[ك ش ك]

اَلْكَشْكُ [el-keşk] (kāf'ın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Arpa suyuna denir, مَاءُ الشَّعِيرِ [māʾu'ş-şaʿīr] maʿnāsına; murād arpa çorbasıdır ki etıbbāʿ yoğurd kurusu olan keşk ile fark için كَشْكُ الشَّعِيرِ [keşku'ş-şaʿīr] ıtlāk ederler, yoksa مَاءُ الشَّعِيرِ [māʾu'ş-şaʿīr] başka terkībdir.

[ك ز م ز ك]

اَلْكَزْمَازِكُ [el-kezmāzik] (kāf'ın fethiyle) Ilgın yemişine denir; Fārisīde kāf-ı ʿacemiyle olmakla taʿrīb olundu. Ve lafz-ı mezbūr ılgın mazısı demektir, zirā Fārisīde "gez" ılgın ağacına denir, vasf-ı terkībi cihetiyle takdīm olunmuştur.

[ك ع ك]

اَلْكَعْكُ [el-kaʿk] (kāf'ın fethiyle) Kek ve peksimet dedikleri ekmeğe denir, kāk-ı Fārisī muʿarrebidir, Şām keki maʿlūmdur.

[ك و ك]

اَلْكَوْكَوَةُ [el-kevkevet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İki tarafa hareket ve temāyül ederek tīz tīz yürümek, ʿalā-kavlin bodur kimse yelmek maʿnāsınadır; yukālu: كَوْكَى الرَّجُلُ كَوْكَوَةً إِذَا اهْتَزَّ فِي مَشْيِهِ وَأَسْرَعَ أَوْ هُوَ عَدْوُ الْقَصِيرِ

اَلْكُوَاكِيَةُ [el-kuvākiyet] (عُلاَبِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) ve

اَلْكَوْكَاةُ [el-kevkāt] (kāf'ın fethiyle) Bodura denir.

اَلْمُكَوْكِي [el-mukevkī] (mīm'in zammıyla) Aslā işe yaramaz bī-hayr u menfaʿat kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُكَوْكٍ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ

[ك ي ك]

اَلْكَيْكَةُ [el-keyket] (أَيْكَةٌ [eyket] vezninde) Yumurtaya denir, بَيْضَةٌ [beyḍat] maʿnāsına. Aslı كَيْكَيَةٌ [keykeyet]tir, فَيْعَلَةٌ [feyʿalet] vezninde; cemʿi كَيَاكِي [keyākī] gelir, لَيَالِي [leyālī] vezninde ve musaggarı كُيَيْكَةٌ [kuyeyket]tir, جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde ve كُيَيْكِيَةٌ [kuyeykiyet]tir, لُيَيْلِيَةٌ [luyeyliyet]

vezninde.

اَلْكَيْكَاءُ [el-keykāʾ] (بَيْدَاءُ [beydāʾ] vezninde) İşe yaramaz bī-hayr adama denir; yukālu: هُوَ كَيْكَاءُ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل أ ك]

اَلْمَلْأَكُ [el-melʾek] ve

اَلْمَلْأَكَةُ [el-melʾeket] (mīm'lerin ve hemzelerin fethiyle) Elçiliğe denir, risālet maʿnāsına; tekūlu: إِحْمِلْ إِلَيْهِ مَلْأَكِي وَمَلْأَكَتِي أَيْ رِسَالَتِي

اَلْإِلَاكَةُ [el-ilāket] (hemzenin kesriyle) Elçilik eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَلِكْنِي إِلَى فُلَانٍ أَيْ أَبْلِغْهُ عَنِّي أَلْئِكْنِي Ve bunun aslı أَكْرِمْنِي vezninde, hemzenin harekesi mākabline nakl olunduktan sonra hemze hazf olundu.

اَلْمَلْأَكُ [el-melʾek] (مَفْعَدٌ [maḳʿad] veznince) Ferişteye denir, taraf-ı ilāhīden peygamberlere resūl olup iblāg-ı ahkām eyledikleri için; vezni مَفْعَلٌ [mefʿal]dir, kesret-i istiʿmālden hemze hazf olunup مَلَكٌ [melek] dediler. Ve baʿzen şāzz olarak isbāt olunur. Müʾellif hemze faslında dahi bunu īrād eylemişti. Bu cihetle hemziyye ve lāmiyye olması muhtelefün-fīhtir. Belki müʾellif "م،ل،ك" māddesinde dahi sebt etmiştir. Pes bunda üç güne, belki baʿzılar "ل،و،ك"ten dahi meʾhūzdur demekle dört güne ihtilāf olmuştur. Rāġib ve Zemaḫşerī ve ekser-i eʾimme mehmūzü'l-fāʾ olmasına zāhiblerdir. Kaldı ki lāmiyye olduğu sūrette zikr olunan مَلْأَكٌ [melʾek] ve مَلْأَكَةٌ [melʾeket] masdar-ı mīmī olup meʾhaz olmak ve terkīb irsāl maʿnāsına olmak lāzımdır ki hattā mefʿal ondan meʾhūz ve ism-i mekān yāhūd ism-i mefʿūl makāmına kāʾim tasavvur oluna, zīrā mübālagaten مَلَكٌ [melek] mevziʿ-i risālet yāhūd ism-i

mefʿūl iʿtibār olunmak sahīhtir. Ve bu kavl Ebū ʿUbeyde kavlidir, lākin terkībin irsāl maʿnāsına olduğu sābit değildir, onun için müʾellif dahi telaʿsüm ve īcāz ile sebt eyledi ve illā bu kavl tekellüf cihetinden eslemdir. Ve kütüb-i sālifenin birinde bu hakīr gördüm ki Süryānīde مَقْلَيَاثَا melek demektir, mīm'in ve ḳāf'ın fethi ve āhirde ş̄ā-yı müsellese ile; baʿdehu ʿArablar taʿrīb edip مَلْكَايَا dediler, sonra tahfīf ve tasarruf edip مَلَكٌ [melek] ve مَلَائِكَةٌ [melāʾiket] dediler, niteki lafza-i celālenin ve آمِينَ kelimesini ve رَحْمَن lafzının ehl-i tahkīk Süryāniyyü'l-asl olduğunu tansīs eylediler, fe'lyuhfaz.

[ل ب ك]

اَللَّبْكُ [el-lebk] (سَبْكٌ [sebk] vezninde) Katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَكَهُ لَبْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve

لَبْكٌ [lebk] Mahlūt nesneye ıtlāk olunur, لَبْكَةٌ [lebket] gibi; yukālu: ثَرِيدٌ لَبْكٌ وَثَرِيدَةٌ لَبْكَةٌ أَيْ مَخْلُوطٌ Ve tiridi ekl için bir araya toplamak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَكَ الثَّرِيدَ إِذَا جَمَعَهُ لِيَأْكُلَهُ

اَلتَّلْبِيكُ [et-telbīk] Bu dahi karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَبَكَهُ إِذَا خَلَّطَهُ

اَللِّبِكُ [el-lebik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Karışık, şūrīde nesneye denir; yukālu: أَمْرٌ لَبِكٌ أَيْ مُلْتَبِسٌ مُخْتَلِطٌ

اَلْإِلْتِبَاكُ [el-iltibāk] Karışık, şūrīde olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَبَكَ الْأَمْرُ إِذَا اخْتَلَطَ

اَللَّبِيكَةُ [el-lebīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) بَكِيلَةٌ [bekīlet] maʿnāsınadır ki birbirine karışmış keçi ve koyun sürüsüne denir. Ve cemāʿat-i insānīye denir; yukālu: جَائَتْ لَبِيكَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve bir türlü taʿām adıdır ki keş ve un yāhūd hurmā ve sāfī yağla müretteb omaç aşıdır.

اَللُّبَاكَةُ [el-lubāket] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bu dahi cemāʿat-i insānīye denir.

اَللَّبَكَةُ [el-lebeket] (fetehātla) Lokmaya, ʿalā-kavlin tiridden yā حَيْسٌ [ḥays] dedikleri taʿāmdan bir kıtʿaya denir.

اَلْإِلْبَاكُ [el-ilbāk] (hemzenin kesriyle) Fuhş ve hatā söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْبَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْنَى وَأَخْطَأَ فِي مَنْطِقِهِ

اَلتَّلَبُّكُ [et-telebbuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir mādde müştebih ve muhtelit olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَبَّكَ الْأَمْرُ إِذَا تَلَبَّسَ

[ل ح ك]

اَللَّحْكُ [el-laḥk] (سَحْقٌ [saḥḳ] vezninde) Ağza dārū yaʿnī ağız otu dökmek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَكَ الصَّبِيَّ لَحْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَوْجَرَهُ الدَّوَاءَ Ve bir nesneyi bir nesneye gereği gibi yapıştırıp bitiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: لَحَكَ بِالشَّيْءِ إِذَا شَدَّ الْتِئَامَهُ Ve yalamak maʿnāsınadır; yukālu: لَحِكَ الْعَسَلَ لَحْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَعِقَهُ

اَلْمُلَاحَكَةُ [el-mulāḥaket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلتَّلَاحُكُ [et-telāḥuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bunlar da لَحْكٌ [laḥk] maʿnāsınadır; yukālu: لَاحَكَهُ بِهِ وَتَلَاحَكَهُ بِمَعْنَى لَحَكَهُ Müʾellif ibāretiyle كَلَاحَكَ وَتَلَاحَكَ lafzına tanzīr eylemekle o resme terceme olundu, yoksa ümmehāt-ı sāʾirede تَلَاحُكٌ [telāḥuk] bir nesnenin ezcāsı sokuşturma gibi birbirine girişmek maʿnāsıyla mersūmdur. Ve müʾellife göre bir nesne bir şeyʾe gereği gibi yapışıp bitişik olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَاحَكَتْ فَقَارُ الظَّهْرِ تَلَاحُكًا إِذَا شَدَّ الْتِئَامُهَا

اَللَّحِكُ [el-leḥik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Geç inzāl eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ لَحِكٌ أَيْ بَطِيءُ الْإِنْزَالِ

اَللُّحَكَاءُ [el-luḥakāʾ] (غُلَوَاءُ [ġulevāʾ] veznin-de) ve

اَللُّحَكَةُ [el-luḥaket] (هُمَزَةٌ [humezet] vez-ninde) Kertenkeleye şebīh gök renkli bir cānver adıdır.

اَلْمُتَلَاحِكَةُ [el-mutelāḥiket] (مُتَلَاحِقَةٌ [mutelāḥiḳat] vezninde) Bünye ve terkībi kunt ve kavī ve şedīd nākaya denir.

اَلْمَلَاحِكُ [el-melāḥik] (mīm'in fethiyle) Dar yerlere denir; yukālu: وَقَعُوا فِي الْمَلَاحِكِ أَيِ الْمَضَايِقِ

[ل د ك]

اَللَّدْكُ [el-ledk] (lām'ın fethiyle) ve

اَللَّدَكُ [el-ledek] (fethateynle) Yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: لَدِكَ بِهِ لَدْكًا وَلَدَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِقَ بِهِ

[ل ذ ك]

اَللَّذَكُ [el-leẕek] (lām'ın ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Yara henüz bir hoş-ça onulmayıp lākin etleri bitip düzelmek maʿnāsınadır; yukālu: لَذِكَ الْجُرْحُ لَذَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَوَى نَبَاتُ لَحْمِهِ Ve baʿzılar ʿindinde lafz-ı mezbūr musahhaftır, savāb olan أَرَكَ الْجُرْحُ olmaktır.

[ل ف ك]

اَلْأَلْفَكُ [el-elfek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Solak adama denir, أَعْسَرُ [aʿser] maʿnāsına. Ve ahmak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَلْفَكُ أَيْ أَعْسَرُ وَكَذَا أَحْمَقُ

اَللِّفِيكُ [el-lefīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi ahmak adama denir.

[ل ك ك]

اَللَّكُّ [el-lekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Yum-rukla bir adamın kafasına vurmak, ʿalā-kavlin bir kimseye vurup öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَّهُ لَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِجُمْعِهِ فِي قَفَاهُ أَوْ ضَرَبَهُ فَدَفَعَهُ Ve eti ke-mikten ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَّ اللَّحْمَ إِذَا فَصَلَهُ عَنْ عِظَامِهِ Ve karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: لَكَّهُ إِذَا خَلَطَهُ Ve

لَكٌّ [lekk] Ete denir, لَحْمٌ [laḥm] maʿnāsına. Ve bir nebāt adıdır ki onunla nesne boya-nır. Şārihin taʿrīfine göre Fārisīde lāk de-dikleri nebāttır ki lök taʿbīr olunan kırmızı boya onun zamkıdır, ondan mühr mumu düzülür ve onunla yalnız ipek ve yün bo-yanır ve ثُفْلٌ [ṣufl]ünü kuyumcular istiʿmāl ederler.

اَللِّكَاكُ [el-likāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ziḥām maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذَا اللِّكَاكُ أَيِ الزِّحَامُ Ve eti kunt ve şedīd olan nākaya denir; cemʿi لُكَكٌ [lukek] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve لِكَاكٌ [likāk] gelir müfredi gibi. Ve bu دِلَاصٌ [dilās] kabīlindendir.

اَللُّكِّيَّةُ [el-lukkiyyet] ve

اَللُّكَالِكُ [el-lukālik] (lām'ların zammıy-la) Bunlar da şedīdü'l-lahm olan nākaya denir.

اَلْإِلْتِكَاكُ [el-iltikāk] Sıkışıp müzdahim ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَكَّ الْوِرْدُ إِذَا ازْدَحَمَ Ve nās yemeklik tası gibi birbirine girişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَكَّ الْعَسْكَرُ إِذَا تَضَامَّ وَتَدَاخَلَ Ve sözde hatā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَكَّ فِي كَلَامِهِ إِذَا أَخْطَأَ Ve bir adam iktizā eden delīl ve hucceti-ni geç īrād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِلْتَكَّ فِي حُجَّتِهِ إِذَا أَبْطَأَ

اَللَّكِيكُ [el-lekīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir-birine girişmiş ʿaskere denir. Ve bedende-ki ete ıtlāk olunur. Ve gövdesi sıkı ve pek ve tıknaz adama denir. Ve katrana denir. Ve bir şecer-i zaʿīf adıdır. Ve bir mevziʿ ismidir.

اَللُّكُّ [el-lukk] (lām'ın zammıyla) Zikr olunan لَكٌّ [lekk] dedikleri nebātın ثُفْلٌ [sufl] üne yāhūd ᶜusāresine denir. Kuyumcular onunla hançer ve bıçak saplarını yapıştırırlar. Bir dirhemini şürb, hafakān ve yarakān ve istiskā ve ciğer ve miᶜde ve dalak ve mesāne evcāᶜına nāfiᶜ olup lākin semiz adamı ihzāl eder. Ve baᶜzılar dediler ki lām'ın zammıyla لُكٌّ [lukk] zikr olunan لَكٌّ [lekk] boyasıyla boyanmış derinin yufka tırāşesine denir ki onunla hançer ve bıçak saplarını bend ederler; lām'ın fethiyle de cāᵓizdir. Ve

لُكٌّ [Lukk] Endelus ülkesinde bir belde adıdır. Ve İskenderiyye ile Ṭarabulus-ı Ġarb beyninde bir beldedir. Ve

لُكٌّ [lukk] لَكِيكٌ [lekīk] gibi etine dolu sımsıkı tıknaz adama denir; مُلَكَّكٌ [mulekkek] dahi denir, مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde.

اَلْمُلْتَكُّ [el-multekk] (مُلْتَزٌّ [multezz] vezninde) Geçkin sarhoşa denir; yukālu: سَكْرَانُ مُلْتَكٌّ أَيْ يَابِسٌ سَكْرًا

اَللُّكْلُكُ [el-lukluk] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Bodura denir. Ve iri ve yumru gövdeli deveye denir.

لُكَاكٌ [Lukāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ḥazn-ı Benī Yerbūᶜ'da bir mevziᶜ adıdır.

اَللَّكَّاءُ [el-lekkāᵓ] (عَكَّاءُ [ᶜakkāᵓ] vezninde) Lök boyasıyla boyanmış derilere denir.

[ل ل ك]

اَللَّالِكَائِيُّ [el-Lālikāᵓiyy] (Āhirde hemze baᶜdehu yā-yı nisbetle) Muhaddis-i meşhūr Ebu'l-Ḳāsim Hibetullāh b. el-Ḥasen b. Manṣūr er-Rāzī eṭ-Ṭaberī nisbetidir.

[ل م ك]

اَللَّمْكُ [el-lemk] (lām'ın fethiyle) ve

اَللُّمَاكُ [el-lumāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَللِّمَاكُ [el-limāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Tūtiyāya denir ki göze çekilip cilā verir; yukālu: إِكْتَحَلَ بِاللَّمْكِ وَاللُّمَاكِ وَاللِّمَاكِ وَهُوَ الْجِلَاءُ يُكْحَلُ بِهِ الْعَيْنُ Ve

لَمْكٌ [lemk] Masdar olur, hamuru iyice yoğurmak maᶜnāsına; yukālu: لَمَكَ الْعَجِينَ لَمْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَلَكَهُ

اَللَّمَاكُ [el-lemāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Cüzᵓīce taᶜāma denir ki yalamtık taᶜbīr olunur.

اَلتَّلَمُّكُ [et-telemmuk] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Cüzᵓīce nesne tatmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَا تَلَمَّكَ بِلَمَاكٍ أَيْ مَا ذَاقَ شَيْئًا Ve deve çenelerini beri öte oynatıp gevmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَمَّكَ الْبَعِيرُ إِذَا لَوَى لَحْيَيْهِ Ve dil ile dudakları yalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يَتَلَمَّكُ أَيْ يَتَلَمَّظُ

لَمَكُ [Lemek] (fethateynle) ve

لَامَكُ [Lāmek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Nūḥ peygamber ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin pederleri ismidir.

اَللَّمِيكُ [el-lemīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gözleri sürmeli adama denir; yukālu: رَجُلٌ لَمِيكٌ أَيْ مَكْحُولُ الْعَيْنَيْنِ

اَلْيَلْمَكُ [el-yelmek] (يَلْمَعُ [yemaᶜ] vezninde) Kavī ve tüvānā delikanlıya denir. Ve bu ricāle mahsūstur; yukālu: رَأَيْتُ يَلْمَكًا أَيْ شَابًّا قَوِيًّا

[ل و ك]

اَللَّوْكُ [el-levk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) Ağızda bir nesneyi pek yapça çiğnemek maᶜnāsınadır ki gevelemek taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin pek nesneyi çiğnemek yāhūd sakız gibi çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: لَاكَ الشَّيْءَ يَلُوكُ لَوْكًا إِذَا مَضَغَهُ أَهْوَنَ الْمَضْغِ أَوْ هُوَ

مَضْغُ صُلْبٍ أَوْ عَلْكُ الشَّيْءِ Ve at gemini gevmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: لَاكَ الْفَرَسُ اللِّجَامَ إِذَا مَضَغَهُ Ve adamın ʿırz ve nāmūsuna dokunup dillemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ يَلُوكُ أَعْرَاضَ النَّاسِ أَيْ يَقَعُ فِيهِمْ

اَللَّوَاكُ [el-levāk] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Çiynemtiye denir; yukālu: مَا ذَاقَ لَوَاكًا أَيْ مَضَاغًا وَقَوْلُهُمْ أَلْكِنِي إِلَى فُلَانٍ ذُكِرَ فِي "ل،أ،ك" Yaʿnī أَلْكِنِي misāli ki elçilik eylemek maʿnāsınadır, إِلَاكَةٌ [ilāket]ten emrdir, Cevherī'nin burada zikri vehmdir, ve ona müteʿallik kıyāstan zikr eylediği kelāmlar bi'l-cümle tahbīt ve tahlīttir. Hulāsa işbu "ل،و،ك" māddesinden değildir. Şārih der ki Cevherī, Ebū Zeyd ve Ebū ʿUṣfūr ve Ebū Ḥayyān emsāli ehl-i lügate ittibāʿ eylemiştir; li-ennehum kālu; ve yukālu: اَلْمَلَكُ مِنْ لَاكَ الشَّيْءَ فِي فِيهِ أَيْ أَدَارَهُ وَهُوَ مَفْعَلٌ كَمَعَادٍ ثُمَّ حُذِفَتِ الْعَيْنُ

[ل ي ك]

اَللَّيْكَةُ [el-Leyket] (أَيْكَةٌ [eyket] vezninde) Ashāb-ı Ḥicr'in karyeleri ismidir. Ve bihā karaʾe Nāfiʿ ve İbn Keşīr ve İbn ʿĀmir fī sūreti'ş-Şuʿarāʾ ve Ṣād. Ve Zemaḫşerī'nin لَيْكَةٌ [Leyket]in ism-i karye olduğunu inkār eylemesi nā-be-cādır.

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م ت ك]

اَلْمَتْكُ [el-metk] (فَتْكٌ [fetk] vezninde ve zammeteynle ve yalnız mīm'in zammıyla) Sineğin burnuna, ʿalā-kavlin zekerine denir. Ve her hayvānın zekerinin ucuna denir. Ve insān zekerinin kellesinin altında vākiʿ damarın ismidir; menīnin mahreci odur derler. ʿAlā-kavlin إِحْلِيلٌ [iḥlīl]den içeri ve doğru gerilip çekilen dericiğe denir yāhūd إِحْلِيلٌ [iḥlīl]in veterine yaʿnī girişine denir ki önünde gerilip duran damar olacaktır. Şārih der ki bununla evvelki kavlin farkı nā-maʿlūmdur. Yāhūd şol damara denir ki haşefenin altı yanından zekerin iç yüzünde olur ki sünnet olan kimsede en sonra sağalan oralıktır. Ve ʿavret kısmının fercinde dilcik taʿbīr olunan lahm-ı zāʾide denir ki sünnet olduktan sonra yerinde kalır yāhūd onda olan damara denir. Ve ağaç kavununa denir; bunda mīm'in kesriyle de lügattır. Ve zümāverd ismidir ki kadın budu ve kadın lokması taʿbīr olunan taʿāmdır. Ve kuriʾe kavluhu taʿālā: "وَاعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتْكًا" أَيْ زُمَاوَرْدًا أَوْ أُتْرُجًّا Vanḳulu merhūmun burada زُمَاوَرْدٌ [zumāverd]i turfanda meyve ile tefsīri garībdir. Ve süsen ismidir ki maʿrūf çiçektir.

اَلْمُتُكُّ [el-mutukk] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Bu dahi ʿavret fercinin lahm-ı zāʾidine denir.

اَلْمَتْكُ [el-metk] (فَتْكٌ [fetk] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: مَتَكَ الشَّيْءَ مَتْكًا إِذَا قَطَعَهُ Ve

مَتْكٌ [metk] Bir nebāt adıdır ki ʿusāresi buz

gibi müncemid olur.

اَلْمَتْكَاءُ [el-metkāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Fercinin lahm-ı zāʾidi uzun olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَتْكَاءُ أَيْ بَظْرَاءُ Ve iki deliği bir olan ʿavrete denir; yukālu: هِيَ مَتْكَاءُ أَيْ مُفْضَاةٌ Ve bevlini tutmayan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَتْكَاءُ أَيْ لَا تُمْسِكُ بَوْلَهَا

اَلْمُمَاتَكَةُ [el-mumāteket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesnenin beyʿ ve şirāsında birbirine mümāhere eylemek maʿnāsınadır ki her biri mahārette galebe eylemek kaydında olmaktan ʿibrettir, yukālu: مَاتَكَهُ فِي الْبَيْعِ إِذَا مَاهَرَهُ

اَلتَّمَتُّكُ [et-temettuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Azca azca ve yudum yudum içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَتَّكَ الشَّرَابَ إِذَا تَجَرَّعَهُ

[م ح ك]

اَلْمَحْكُ [el-maḥk] (سَحْقٌ [saḥḳ] vezninde) Lecc ve ʿinād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَحَكَ الرَّجُلُ مَحْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَجَّ

اَلْمَحِكُ [el-meḥik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُمَاحِكُ [el-mumāḥik] (مُعَانِدٌ [muʿānid] vezninde) ve

اَلْمُتَمَحِّكُ [el-mutemaḥḥik] ve

اَلْمَحْكَانُ [el-maḥkān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Lecūc ve muʿānid adama denir ki önegü taʿbīr olunur. Ve

مَحْكَانُ [maḥkān] Çetin huylu, çaparız meşrebli, yanaz, bī-imtizāc adama denir. Ve bununla baʿzı kimseler tesmiye olundular; yukālu: رَجُلٌ مَحْكَانُ أَيْ عَسِرُ الْخُلُقِ

اَلتَّمَاحُكُ [et-temāḥuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Lecc ve ʿinād edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاحَكَا إِذَا تَلَاجَّا

اَلْمُمْتَحِكُ [el-mumteḥik] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Gazūb olarak lecūc olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُمْتَحِكٌ أَيْ لَجُوجٌ فِي الْغَضَبِ

اَلْإِمْحَاكُ [el-imḥāk] (hemzenin kesriyle) Bir adam dargın meşreb olarak lecūc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْحَكَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ مُمْتَحِكًا

[م ر ك]

مَرَاكٌ [Merāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemen'de ʿAden şehrine bir merhale mesāfede bir mevziʿdir.

مَرْكَةُ [Merket] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Zengibār'da bir belde adıdır.

اَلْمَرِكُ [el-merik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Meʾbūn kimseye denir, müzekker-i semāʿī olacaktır; yukālu: رَجُلٌ مَرِكٌ أَيْ مَأْبُونٌ

[م س ك]

اَلْمَسْكُ [el-mesk] (mīm'in fethiyle) Deriye denir, cild maʿnāsına, ʿalā-kavlin hāssaten kuzu derisine denir; cemʿi مُسُوكٌ [musūk] tur. Bir kıtʿasına مَسْكَةٌ [mesket] denir, تَمْرَةٌ [temret] vezninde ki ahasstır; ve tekūlu'l-ʿArab: "هُمْ فِي مُسُوكِ الثَّعَالِبِ" أَيْ مَذْعُورُونَ خَائِفُونَ Zīrā tilki kısmı be-gāyet vehhām ve endīşe-nāk olurlar. Ve deriye مَسْكٌ [mesk] ıtlākı bedeni māsik olduğuna mebnīdir. Ve

مَسْكٌ [mesk] Masdar olur, bir nesneyi salıvermemek vech üzere pek tutup zabt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَكَ بِهِ مَسْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا احْتَبَسَ وَاعْتَصَمَ بِهِ

اَلْمَسَكُ [el-mesek] (fethateynle) Boynuzdan ve bağadan ve fīl kemiğinden düzülmüş bileziklere ve halhāllara denir; müfredi مَسَكَةٌ [meseket]tir. Ve suyu içmeyip tutan pek yerlere ıtlāk olunur.

اَلْمِسْكُ [el-misk] (mīm'in kesriyle) Tīb-i maʿrūftur, bir mikdārına مِسْكَةٌ [misket]

denir ki ahasstır; cemʿi مِسَكٌ [misek]tir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Kalbe takviyet ve sevdāvī olanlara şecāʿati müris ve hafakāna ve emʿāda olan riyāh-ı galīzeye nāfiʿ ve semūma müfīd ve cimāʿı mukavvīdir. Ve şebboy yağıyla memzūcunu reʾs-i إِحْلِيلٌ [iḥlīl]le tılā tahrīk-i kuvvet-i cimāʿiyyede ʿacībü'l-eserdir. Şārihin beyānına göre muşk-i Fārisī muʿarrebidir; ʿArablar ona مَشْمُومٌ [meşmūm] ıtlāk ederler.

مِسْكُ الْبَرِّ [misku'l-berr] Türkīde misk otu dedikleri hoş-bū nebāttır.

مِسْكُ الْجِنِّ [misku'l-cinn] ʿAnber-būy dedikleri nebāttır ki Süryānīde شَوَاصِر [şevāṣir] denir.

اَلْمُمَسَّكُ [el-mumessek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Misk katılmış nesneye denir; yukālu: دَوَاءٌ مُمَسَّكٌ أَيْ خُلِطَ بِالْمِسْكِ

اَلتَّمْسِيكُ [et-temsīk] Misk sürmek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَّكَهُ إِذَا طَيَّبَهُ بِالْمِسْكِ Ve bir nesneyi pek tutup hıfz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَسَّكَهُ إِذَا احْتَبَسَ وَاعْتَصَمَ بِهِ

اَلْمُسْكَانُ [el-muskān] (mīm'in zammıyla) İştirā olunan nesnenin verilen peşin bahāsına denir; tekūlu: إِشْتَرَيْتُهُ بِمُسْكَانِهِ أَيْ بِعَرَبُونِهِ

اَلْإِمْسَاكُ [el-imsāk] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّمَاسُكُ [et-temāsuk] ve

اَلتَّمَسُّكُ [et-temessuk] ve

اَلْإِسْتِمْسَاكُ [el-istimsāk] Bunlar da bir nesneyi salıvermemek vech üzere tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْسَكَ بِهِ وَتَمَاسَكَ وَتَمَسَّكَ وَاسْتَمْسَكَ إِذَا احْتَبَسَ بِهِ وَاعْتَصَمَ بِهِ Ve

إِمْسَاكٌ [imsāk] Alıkomak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمْسَكَهُ إِذَا حَبَسَهُ Ve söylerken epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْسَكَ عَنِ الْكَلَامِ إِذَا سَكَتَ Ve buhl maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فِيهِ إِمْسَاكٌ أَيْ بُخْلٌ

اَلْمُسْكَةُ [el-musket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Kendisine temessük olunacak şeyʾe denir; tekūlu: أَتَمَسَّكُ بِهِ مُسْكَةٌ أَيْ مَا لِي فِيهِ Ve imsāk-ı beden edecek ekl ve şürbe müteʿallik gıdāya denir ki bedel-i mā-yutehallel taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin geçinecek kadar kūt ve gıdāya ıtlāk olunur; yukālu: مَا لَهُ مُسْكَةٌ وَهِيَ مَا يُمْسِكُ الْبَدَنَ مِنَ الْغِذَاءِ وَالشَّارِبِ أَوْ مَا يُتَبَلَّغُ بِهِ مِنْهُمَا Ve ʿakl-ı vāfire ve zihn-i kāmile ıtlāk olunur ki nā-şāyān aʿmālden imsāk eder; cemʿi مُسَكٌ [musek]tir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; yukālu: إِنَّهُ لَذُو مُسْكَةٍ أَيْ عَقْلٍ وَافِرٍ Ve buhl ve hisset maʿnāsınadır; bunda zammeteynle de cāʾizdir. Ve mürācaʿat olunacak hayr ve fāʾideye denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَسِيكُ [el-mesīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bedeni imsāk edecek kūt ve gıdāya yāhūd geçinecek kadar maʿāşa denir. Ve ʿakl-ı vāfire denir. Ve bahīl adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَسِيكٌ أَيْ بَخِيلٌ

اَلْمَسَكَةُ [el-meseket] (fetehātla) Yeni doğmuş çocuğun ve at kulununun çehrelerinde olan kabuk gibi yufka dericiğe denir. Ve kuyu kazılacak pek ve muhkem yere, ʿalā-kavlin şol pek yerde vākiʿ kesme kuyuya denir ki içerisi taşla örülüp yapılmağa muhtāc olmaya. Bu iki maʿnāda mīm'in zammıyla da cāʾizdir. Ve dilīr ve bahādır adama ıtlāk olunur; yukālu: حَسَكَةٌ مَسَكَةٌ أَيْ شُجَاعٌ

اَلْمَاسِكَةُ [el-māsiket] مَسَكَةٌ [meseket] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve

مَاسِكَةٌ [māsiket] Tutucu nesneye denir, teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; ve minhu tekūlu'l-ʿArab: بَيْنَنَا مَاسِكَةُ رَحِمٍ أَيْ وَاشِجَةُ رَحِمٍ

Ve bu مَاسِكَةٌ رَحِمٌ teʾvīlindedir.

اَلْمِسِّيكُ [el-missīk] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلْمُسَكَةُ [el-museket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْمُسُكُ [el-musuk] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Bunlar da bahīl ve mümsik şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ مِسِّيكٍ وَمُسَكَةٌ وَمُسُكٌ أَيْ بَخِيلٌ Ve

مِسِّيكٌ [missīk] Çok su alan kırbaya ıtlāk olunur; yukālu: سِقَاءٌ مِسِّيكٌ أَيْ كَثِيرُ الْأَخْذِ لِلْمَاءِ Ve

مُسَكَةٌ [museket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol eli kuvvetli zūr-dest adama denir ki bir nesneyi tutup zabt eyledikte bir kimse onu elinden kurtarmağa kādir olmaya; yukālu: رَجُلٌ مُسَكَةٌ إِذَا أَمْسَكَ بِشَيْءٍ لَمْ يُقْدَرْ عَلَى تَخْلِيصِهِ مِنْهُ Bunun cemʿi مُسَكٌ [musek]tir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلْمَسَاكُ [el-mesāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْمَسَاكَةُ [el-mesāket] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ve

اَلْمِسَاكُ [el-misāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمِسَاكَةُ [el-misāket] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bunlar da bahīlliğe denir; yukālu: فِيهِ إِمْسَاكٌ وَمُسَكَةٌ وَمَسَاكٌ وَمَسَاكَةٌ وَمِسَاكٌ وَمِسَاكَةٌ أَيْ بُخْلٌ Ve

مَسَاكٌ [mesāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Suyu tutup içmeyen pek yere denir ki su onda irkilip kalır. Ve

مِسَاكٌ [misāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mürācaʿat olunacak hayr ve menfaʿate denir ki onu elden salıvermek münāsib ve mümkin olmamakla gūyā ki adamı imsāk eder; yukālu: مَا فِيهِ مِسَاكٌ وَمُسْكَةٌ وَمَسِيكٌ أَيْ خَيْرٌ يُرْجِعُ إِلَيْهِ

اَلْمُمْسَكَةُ [el-mumseket] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Atın sekil olan ayağına ıtlāk olunur, beyāzı imsāk eylediği için, ʿalā-kavlin sekil olmayan ayağa denir.

اَلْمَسَاكَةُ [el-mesāket] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Kırba çok su alır olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَسَكَ السِّقَاءُ مَسَاكَةً إِذَا صَارَ مَسِيكًا

مِسْكَوَيْهِ [Miskeveyhi] (سِيبَوَيْهِ [sībeveyhi] vezninde) Bir recül ʿalemidir.

مَاسِكَانُ [Māsikān] (sīn'in kesriyle) Mekrān eyāletinde bir nāhiyedir.

مُسَيْكٌ [Museyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Ferve b. Museyk ashābdandır.

مُسْكَانُ [Muskān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Şeyh-i tāʾife-i şīʿa olan ʿAbdullāh'ın lakabıdır.

مَاسِكٌ [Māsik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلْمَسِيكَةُ [el-mesīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Suyu sorup içmez olan pek yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَسِيكَةٌ إِذَا صَارَتْ لَا تُنَشِّفُ الْمَاءَ صَلَابَةً

[م ش ك]

مُشْكَانُ [Muşkān] (şīn-i muʿceme ile عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Bir recül ʿalemidir. Ve İṣṭaḫr kazāsında bir karyedir. Ve Fīrūzābād-ı Fāris kazāsında bir karyedir. Ve Hemedān aʿmālinden bir beldedir. Ve Muşkān el-Cemmāl tābiʿīndendir. Ve Maʿrūf b. Muşkān el-Muḳrī ve ʿAṭvān b. Muşkān et-Tābiʿī ve Muḥammed b. Muşkān muhaddislerdir.

مُشْكُدَانَةُ [muşkudānet] (mīm'in zammıyla) Fāris'te şol hoş-bū habbelere denir ki baʿzı ʿıtriyyātla terkīb edip tesbīh gibi ipliğe di-

zip küçük kızlar boyunlarına ve kollarına kılāde ederler. Muhaddisînden ʿAbdullāh b. ʿĀmir be-gāyet hoş-būy olmakla onunla mülakkab olmuştur.

[م ص ط ك]

اَلْمَصْطَكَى [el-maṣṭakā] (mīm'in fethi ve zammı ve elifin kasrıyla) ve

اَلْمَصْطَكَاءُ [el-maṣṭakāʾ] (mīm'in fethi ve medd ile) ʿİlk-i rūmī ismidir ki Türkīde sakız taʿbīr olunur; beyāzı ve siyāhı olur. Beyāzının matbūhunu şürb miʿdeye ve hurūc-ı makʿada ve emʿāʾ ve ciğere ve suʿāl-ı müzmine nāfiʿ ve ağız kokusuna ve diş etlerine ve teftīk-i şehvet ve teftīh-i südde bāblarında be-gāyet müfīddir.

اَلْمُمَصْطَكُ [el-mumaṣṭak] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) مَصْطَكَى [maṣṭakā] katılmış dārūya denir; yukālu: دَوَاءٌ مُمَصْطَكٌ إِذَا خُلِطَ بِهِ الْمَصْطَكَى

[م ع ك]

اَلْمَعْكُ [el-maʿk] (mīm'in fethiyle) Bir nesneyi toprağa sürtüp bulamak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَكَهُ فِي التُّرَابِ مَعْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَلَكَهُ بِهِ Şārih der ki مَعْكٌ [maʿk] mutlakan ovmak maʿnāsına da gelir; yukālu: مَعَكَهُ إِذَا دَلَكَهُ Ve

مَعْكٌ [maʿk] Bir adamı bir takrīble maglūb ve makhūr eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَعَكَهُ بِالْقِتَالِ وَالْخُصُومَةِ إِذَا لَوَاهُ Ve bir adamın hakkını oyalandırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَعَكَ دَيْنَهُ وَبِدَيْنِهِ إِذَا مَطَلَهُ بِهِ

اَلْمَعِكُ [el-meʿik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمِمْعَكُ [el-mimʿak] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْمُمَاعِكُ [el-mumāʿik] (مُعَانِدٌ [muʾānid] vezninde) Dāʾimā borcunu teʾhīr eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَعِكٌ وَمِمْعَكٌ وَمُمَاعِكٌ أَيْ مَاطِلٌ بِدَيْنِهِ Ve

مَعِكٌ [meʿik] Şedīdü'l-husūmet adama denir. Ve ahmak ve nādāna denir; yukālu: رَجُلٌ مَعِكٌ أَيِ الْأَلَدُّ وَكَذَا الْأَحْمَقُ

اَلْمَعَاكَةُ [el-meʿāket] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] vezninde) Ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعُكَ الرَّجُلُ مَعَاكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا حَمُقَ

اَلتَّمَعُّكُ [et-temaʿʿuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Toprağa bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَعَّكَ فِي التُّرَابِ إِذَا تَمَرَّغَ

اَلتَّمْعِيكُ [et-temʿīk] Toprağa bulamak maʿnāsınadır; tekūlu: مَعَّكْتُهُ إِذَا مَرَّغْتَهُ

اَلْمَعْكَى [el-maʿkā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Çok deveye denir; yukālu: إِبِلٌ مَعْكَى أَيْ كَثِيرَةٌ

اَلْمَعْكُوكَاءُ [el-maʿkūkāʾ] (mīm'in fethi ve zammıyla) Kargaşa ve fitne ve toz ve duman ve şerr ve şūr maʿnāsınadır ki iki ʿasker birbirine āmīhte oldukta peydā olur; yukālu: وَقَعُوا فِي مَعْكُوكَاءَ أَيْ فِي غُبَارٍ وَجَلَبَةٍ وَشَرٍّ

اَلْمُعْكُوكَةُ [el-muʿkūket] (mīm'in zammıyla) Kesret ü vefret-i māla denir; tekūlu: أَعْجَبَتْنِي مُعْكُوكَةُ الْمَالِ أَيْ كَثْرَتُهُ

[م ك ك]

اَلْمَكُّ [el-mekk] (شَكٌّ [şekk] vezninde) Memeden sütü ve kemikten iliği ağız ile sorup cümlesini emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَكَّ الْمُخَّ مَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَصَّهُ جَمِيعَهُ Ve helāk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَكَّ الشَّيْءَ إِذَا أَهْلَكَهُ Ve eksiltmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَكَّهُ إِذَا نَقَصَهُ وَمِنْهُمَا مَكَّةُ Ke-mā se-yuzkeru. Ve kuş çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَكَّ الطَّائِرُ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ

اَلْإِمْتِكَاكُ [el-imtikāk] ve

اَلتَّمَكُّكُ [et-temekkuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-

ninde) Bunlar da bir nesnenin mecmūʿunu ağız ile emip sormak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَكَّ الْمُخَّ وَتَمَكَّكَهُ إِذَا مَصَّهُ جَمِيعَهُ Ve

تَمَكُّكٌ [temekkuk] Medyūna tekāzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَكَّكَ عَلَى الْغَرِيمِ إِذَا أَلَحَّ

اَلْمَكْمَكَةُ [el-mekmeket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi bir nesnenin mecmūʿunu sorup emmek maʿnāsınadır; yukālu: مَكْمَكَ الشَّيْءَ بِمَعْنَى مَكَّهُ Ve yuvalak gibi yuvarlanarak yürümek maʿnāsınadır ki tıknaz yumru bodur yürüyüşüdür; yukālu: يَتَمَكْمَكُ فِي الْمَشْيِ أَيْ يَتَدَحْرَجُ

اَلْمُكَاكُ [el-mukāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْمُكَاكَةُ [el-mukāket] (غُرَابَةٌ [ġurābet] vezninde) Sorulup cümlesi ağız ile alınan nesneye denir, sorulan ilik gibi; yukālu: خَرَجَ مُكَاكُهُ وَمُكَاكَتُهُ أَيْ مُصَاصُهُ

مَكَّةُ [Mekket] (mīm'in fethiyle) Beled-i Ḥarām yāhūd mecmūʿ-ı Ḥarem-i şerīfin ismidir ki dāhil-i mevākīt olan arz-ı münīfeden ʿibārettir; naks maʿnāsından meʾhūzdur, cemīʿ-i günāhı naks ve ifnā eylediği için yāhūd ihlāk maʿnāsındandır, onda zulm ve cevr edenleri ihlāk eylediği için.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre beş vech dahi muhtemeldir: Biri arz-ı merkūmede su kalīl olmakla gūyā ki yerden suyu ağızlarıyla emip istihrāc ederler. Sānī yine emip sormak maʿnāsındandır, gūyā ki beher sene nāsı kendisine doğru emip cezb eder. Sālisā مَكٌّ [mekk]-i tāʾir maʿnāsındandır, gūyā ki ʿisyānı مَكٌّ [mekk] ve defʿ eder. Rābiʿā مُكَاكَةٌ [mukāket]ten meʾhūzdur ki vasat-ı ʿazmda olan lübb ve muhh olacaktır, arz-ı merkūme dahi dünyānın vasatı ve hulāsasıdır. Hāmisā ʿusātın zünūbunu kemikten ilik sorup çıkarır gibi istihrāc ve izāle eder. İntehā.

اَلْمَكُّوكُ [el-mekkūk] (تَنُّورٌ [tennūr]vezninde) Bir güne su içecek tasa denir. Şārihin beyānına göre vasatı vāsiʿ ve yukarısı daracık olur. Ve

مَكُّوكٌ [mekkūk] Bir türlü ölçek adıdır ki bir buçuk صَاعٌ [ṣāʿ] alır, ʿalā-kavlin nısf-ı رِطْلٌ [riṭl] alır, sekiz أُوقِيَّةٌ [ūḳiyyet]e kadar yāhūd nısf وَيْبَةٌ [veybet] alır. Ve وَيْبَةٌ [veybet] yirmi iki yāhūd yirmi dört مُدٌّ [mudd]-i Hazret-i Nebevī ʿaleyhi's-selām mikdārıdır. Ve ʿinde'l-baʿz üç كَيْلَجَةٌ [keylecet] alır. Ve كَيْلَجَةٌ [keylecet] bir مَنٌّ [menn] ile bir مَنٌّ [menn]in yedi sümünüdür. Ve مَنٌّ [menn] ki bir batmandır, iki رِطْلٌ [riṭl]dır. Ve رِطْلٌ [riṭl] on iki أُوقِيَّةٌ [ūḳiyyet]tir. Ve bir أُوقِيَّةٌ [ūḳiyyet] bir إِسْتَارٌ [istār] ile ve bir إِسْتَارٌ [istār]ın sülüsānıdır. Ve إِسْتَارٌ [istār] dört مِثْقَالٌ [miṯḳāl]le nısf-ı مِثْقَالٌ [miṯḳāl]dır. Ve مِثْقَالٌ [miṯḳāl] bir دِرْهَمٌ [dirhem] ile bir دِرْهَمٌ [dirhem]in sülüs-i esbāʿıdır. Ve دِرْهَمٌ [dirhem altı دَانِقٌ [dāniḳ]tir. Ve دَانِقٌ [dāniḳ] iki قِيرَاطٌ [ḳīrāṭ]tır. Ve قِيرَاطٌ [ḳīrāt] iki طَسُّوجٌ [ṭassūc]dur. Ve طَسُّوجٌ [ṭassūc] iki حَبَّةٌ [ḥabbet]tir. Ve حَبَّةٌ [ḥabbet] bir دِرْهَمٌ [dirhem]in sümününün südüsüdür ki دِرْهَمٌ [dirhem]in kırk sekiz cüzʾünden bir cüzʾdür. Ve مَكُّوكٌ [mekkūk] lafzının cemʿi مَكَاكِيكُ [mekākīk]tir ve مَكَاكِيُّ [mekākiyy] gelir, kāf-ı ahīri yā'ya ibdāl ve idgāmla.

اَلْمَكْمَاكَةُ [el-mekmāket] (شَرْشَارَةٌ [şerşāret] vezninde) ve

اَلْمُتَمَكْمِكَةُ [el-mutemekmiket] (مُتَدَحْرِجَةٌ [mutedaḥricet] vezninde) Aʿzāsı sıkı ve dernekli ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَكْمَاكَةٌ وَمُتَمَكْمِكَةٌ أَيْ كَمْكَامَةٌ

اَلْمَكَّانَةُ [el-mekkānet] (كَتَّانَةٌ [kettānet] vezninde) Cāriye kısmına ıtlāk olunur, أَمَةٌ [emet] maʿnāsına; tahkīren مَكٌّ [mekk]-i tāʾir maʿnāsındandır.

[م ل ك]

اَلْمِلْكُ [el-melk] (mīm'in harekāt-ı selāsı ve lām'ın sükūnuyla) ve

اَلْمَلَكَةُ [el-meleket] (fetehātla) ve

اَلْمَمْلُكَةُ [el-memluket] (mīm'in fethi ve lām'ın zammı, ʿalā-kavlin harekāt-ı selāsıyla) Bir nesneye istiklāl vechi üzere zabt eylemeğe kādir olarak zafer bulup zīr-i dest ü istīlāya almak maʿnāsınadır ki mālik olmak taʿbīr olunur; yukālu: مَلَكَ الشَّيْءَ مِلْكًا مُثَلَّثَةً وَمَلَكَةً وَمَمْلُكَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا احْتَوَاهُ قَادِرًا عَلَى الْإِسْتِبْدَادِ بِهِ Ve

مُلْكٌ [mulk] (mīm'in harekāt-ı selāsıyla yāhūd fethateynle yāhūd zammeteynle) Mülkiyyet üzere zabt ve tasarruf olunacak nesneye denir; yukālu: مَا لَهُ مُلْكٌ أَوْ مَلَكٌ أَوْ مُلُكٌ أَيْ شَيْءٌ يَمْلِكُهُ Ve beyne'l-aʿrāb bir adamın merʿā ve meşreb ve devābb ve mevāşīsine yāhūd bir adamın kendisi hafr edip infirād üzere zabt eylediği kuyuya ıtlāk olunur; ve minhu tekūlu: لِي فِي هَذَا الْوَادِي مُلْكٌ مُثَلَّثًا وَيُحَرَّكُ أَيْ مَرْعًى وَمَشْرَبٌ وَمَالٌ أَوْ هِيَ الْبِئْرُ يَحْفِرُهَا وَيَنْفَرِدُ بِهَا Ve

مُلْكٌ [mulk] (mīm'in harekāt-ı selāsıyla) Hāssaten bir adamın suyuna ıtlāk olunur; yukālu: لَيْسَ لَهُمْ مُلْكٌ مُثَلَّثًا أَيْ مَاءٌ Ve

مُلْكٌ [mulk] (kezālik harekāt-ı selāsla) Memlūk maʿnāsına müstaʿmeldir, مَلَكَةٌ [meleket] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adamın taht-ı iktidārında olan şeyʾe denir; tekūlu: أَعْطَانِي مِنْ مُلْكِهِ مُثَلَّثَةً أَيْ مِمَّا يَقْدِرُ عَلَيْهِ Ve yine harekāt-ı selāsla kulluk, rıkk ve bendegī maʿnāsınadır; yukālu: طَالَ مُلْكُهُ مُثَلَّثَةً أَيْ رِقُّهُ Ve yine harekāt-ı selāsla hatun tezevvüc eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمْلَكَهُ إِيَّاهَا حَتَّى مَلَكَهَا مُلْكًا مُثَلَّثًا أَيْ زَوَّجَهُ إِيَّاهَا فَتَزَوَّجَهَا وَلَا يُقَالُ مَلَكَ بِهَا وَلَا أَمْلَكَ Ve مُلْكُ الطَّرِيقِ [mulku'ṭ-ṭarīḳ] yine harekāt-ı selāsla yolun vasatına yāhūd kenārına ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَ مُلْكَ الطَّرِيقِ أَيْ وَسَطَهُ أَوْ حَدَّهُ

اَلْإِمْلَاكُ [el-imlāk] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi bir kimseye mülk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَكَهُ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ مُلْكًا لَهُ يَمْلِكُهُ Ve bir adamı şāh nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْلَكُوهُ إِذَا صَيَّرُوهُ مَلِكًا Ve bir adama hatun tezvīc eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمْلَكَهُ إِيَّاهَا إِذَا زَوَّجَهُ إِيَّاهَا وَلَا يُقَالُ مَلَكَ بِهَا كَمَا ذُكِرَ وَيُقَالُ أُمْلِكَ فُلَانٌ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا زُوِّجَ أَيْضًا Pes إِمْلَاكٌ [imlāk] maʿlūm ve mechūlden tezvīc ve tezevvüc maʿnāsına gelir.

Şārih der ki müʾellifin إِذَا زُوِّجَ عَنْهُ أَيْضًا kelāmında عَنْهُ أَيْضًا ʿibāresi tetimme-i tefsīrden değildir, belki *Tehẕīb*'de ve *Muḥkem*'de kavl-i evvel Liḥyānī'den menkūl olup baʿdehu kavl-i sānī dahi ondan menkūl olduğunu beyān zımnında عَنْهُ أَيْضًا ʿibāreti mersūm olmakla müʾellif mingayr-i imʿān o ʿibāreyi dahi sahīfesine nakl eylemiştir. İntehā. Ve

إِمْلَاكٌ [imlāk] Emr-i tatlīk mahallinde istiʿmāl olunur; yukālu: أُمْلِكَتْ فُلَانَةٌ أَمْرَهَا عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا طُلِّقَتْ Ve hamuru gereği gibi özleyerek yoğurmak maʿnāsına müstaʿmeldir, مِلَاكَةٌ [milāket]ten meʾhūzdur; yukālu: أَمْلَكَ الْعَجِينَ إِذَا أَنْعَمَ عَجْنَهُ يَعْنِي حَتَّى انْتَهَتْ مِلَاكَتُهُ

اَلتَّمْلِيكُ [et-temlīk] Bu dahi bir nesneyi bir adama mülk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّكَهُ إِيَّاهُ إِذَا جَعَلَهُ مُلْكًا لَهُ يَمْلِكُهُ Ve bir adamı şāh kılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّكُوهُ إِذَا صَيَّرُوهُ مَلِكًا Ve hamuru gereği gibi

yoğurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّكَ الْعَجِينَ إِذَا أَنْعَمَ عَجْنَهُ

اَلْمَلَكُ [el-melek] (mīm'in ve lām'ın fethiyle) Bir nesnenin kıyām-ı mülkiyyetine sebeb olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: اَلْمَاءُ مَلَكُ أَمْرٍ لِأَنَّهُمْ إِذَا كَانَ مَعَهُمْ مَاءٌ مَلَكُوا أَمْرَهُمْ ve مَلَكٌ [melek] مَلَائِكَةٌ [melāʾiket]in müfredidir, ferişteye denir, "ل،أ،ك" māddesinde beyān olundu. Şārih der ki مَلَكٌ [melek] lafzını işbu "م،ل،ك" māddesinden dahi ahz eylediler ki kuvvet maʿnāsınadır.

اَلْمَلْكُ [el-melk] (mīm'in fethiyle) Suya kandırmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَلَكَنَا الْمَاءَ مَلْكًا أَيْ أَرْوَانَا يَعْنِي فَقَوِينَا عَلَى أَمْرِنَا Ke-mā zukire. Ve mālik olmak maʿnāsınadır, niteki reʾs-i māddede teslīsle beyān olundu. Ve مَلْكُ الْوَلِيِّ [melku'l-veliyy] yaʿnī velī taht-ı velāyetinde olan hatunu kendi başına tezevvücden hazer ve menʿ edip emr-i tezevvücünde mutasarrıf olmasından ʿibārettir. Ve

مَلْكٌ [melk] ذُو الْمُلْكِ [ẕu'l-mulk], yaʿnī mülk sāhibi pādişāh ve melīk maʿnāsınadır, kemā se-yuzkeru. Ve

مَلْكٌ [melk] إِمْلَاكٌ [imlāk] gibi hamuru kuvvetle özleyerek yoğurmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَكَ الْعَجِينَ مَلْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَنْعَمَ فِي عَجْنِهِ Ve āhū yavrusu kuvvetlenip anasının arkasına düşüp gitmeğe kādir olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَكَ الْخِشْفُ أُمَّهُ إِذَا قَوِيَ وَقَدَرَ أَنْ يَتْبَعَهَا

اَلْمَلَكَةُ [el-meleket] (fetehātla) Memlūk maʿnāsınadır; tekūlu: مِلْكُ يَمِينِي وَمَلَكَةُ يَمِينِي أَيْ مَا أَمْلِكُهُ Ve kulluk, rıkk maʿnāsınadır; yukālu: طَالَ مُلْكُهُ وَمَلَكَتُهُ أَيْ رِقُّهُ وَيُقَالُ أَقَرَّ بِالْمَلَكَةِ أَيْ بِالْمُلْكِ Mütercim der ki ʿulemāʾ ve hukemāʾ meleke-i nefsāniyyeyi bundan tefrīʿ eylediler. Ve o nefs-i insānīde rāsih bir sıfattan ʿibārettir. Tavzīhi budur ki nefs için efʿālden baʿzı efʿāl sebebiyle bir heyʾet-i mahsūsa hāsıl olur. O heyʾete keyfiyyet-i nefsānī denir. Pes o keyfiyyet serīʿü'z-zevāl ise ona hālet denir. Ammā tekrār sebebiyle nefse mümāreset hāsıl ve o keyfiyyet mürtesim olup ʿadīmü'z-zevāl yā batīʾü'z-zevāl olursa ona مَلَكَةٌ [meleket] ıtlāk olunur, gūyā ki sāhibinin memlūku olmuş olur.

اَلْمَمْلَكَةُ [el-memleket] (mīm'in fethi ve lām'ın harekāt-ı selāsıyla) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve ʿArabların عَبْدُ مَمْلَكَةٍ [ʿabdu memleketin] dedikleri şol kuldur ki özü esīr olup peder ve māderi esīr olmaya, niteki عَبْدٌ قَنٌّ [ʿabdun ḳann] köle-zāde olan köleden ʿibārettir. Ve baʿzılar عَبْدٌ قَنٌّ [ʿabdun ḳann] iştirā olunan kuldur dediler; yukālu: هُوَ عَبْدُ مَمْلَكَةٍ إِذَا مُلِكَ وَلَمْ يُمْلَكْ أَبَوَاهُ Ve

مَمْلَكَةٌ [memleket] (lām'ın fethi ve zammıyla) Pādişāhın ʿizz ve mülküne ve ferr ve dārāt ve saltanatına ve hadem ve haşem ve bendegānına ıtlāk olunur; yukālu: ذَاكَ الْمَلِكُ صَاحِبُ مَمْلَكَةٍ أَيْ عِزٍّ وَسُلْطَانٍ وَعَبِيدٍ Ve lām'ın fethiyle ism-i mekāndır, kalem-rev-i saltanatı olan arāzī ve eyālāta ıtlāk olunur ve lām'ın zammıyla memleketinin vasatına ıtlāk olunur, سُرَّةُ الْمُلْكِ [surretu'l-mulk] gibi.

اَلْمُلُوكَةُ [el-mulūket] (mīm'in zammıyla) مِلْكٌ [milk] maʿnāsınadır; yukālu: أَقَرَّ بِالْمُلُوكَةِ أَيْ بِالْمِلْكِ

اَلْمُلْكُ [el-mulk] (mīm'in zammıyla) İsmdir, hükm ile bir nesnenin zabt ve tasarrufuna denir. Ve zīr-i tasarrufta olan şeyʾe denir; müzekker ve müʾennes olur. Ve ʿizz ve ʿazamet ve şevket ve saltanat maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: لَهُ الْمُلْكُ

Ve أَيِ الْعِزُّ وَالسُّلْطَانُ

مُلْكٌ [mulk] جُلْبَانٌ [culbān] dedikleri galleye denir. Ve azca suya denir. Ve مُلْكُ الدَّابَّةِ [mulku'd-dābbet] davarın ayaklarına denir ve zammeteynle lügattır; müfredi مِلَاكٌ [milāk]tır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

اَلْمَلْكُ [el-melk] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْمَلِكُ [el-melik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمَلِيكُ [el-melīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَالِكُ [el-mālik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Mülk sāhibine denir ki murād pādişāhtır; cemʿleri مُلُوكٌ [mulūk] ve أَمْلَاكٌ [emlāk] ve مُلَكَاءُ [mulekāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde ve مُلَّكٌ [mullek] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde, leff ü neşr-i müretteb üzeredir.

اَلْأُمْلُوكُ [el-umlūk] (hemzenin zammıyla) İsm-i cemʿ-i مُلُوكٌ [mulūk]tur. Ve ʿArabdan bir cemāʿattir, ʿalā-kavlin Ḥimyer kabīlesinin mekāviline yaʿnī mülūkuna ıtlāk olunur.

اَلْمَلَكُوتُ [el-melekūt] (رَهَبُوتٌ [rehebūt] vezninde) ve

اَلْمَلْكُوَةُ [el-melkuvet] (تَرْقُوَةٌ [terḳuvet] vezninde) Mübālagadır, ʿizz ve saltanat ve ʿazamete ıtlāk olunur; ve minhu: لِلَّهِ الْمُلْكُ وَالْمَلَكُوتُ وَالْمَلْكُوَةُ أَيِ الْعِزُّ وَالسُّلْطَانُ Şārih der ki ehl-i tahkīk مُلْكٌ [mulk]i ʿālem-i zāhirde ve مَلَكُوتٌ [melekūt]u ʿālem-i bātında istiʿmāl ederler. Ve işbu مَلَكُوتٌ [melekūt] ve جَبَرُوتٌ [ceberūt] ve رَغَبُوتٌ [raġabūt] ve رَهَبُوتٌ [rehebūt] ve تَرَبُوتٌ [terebūt] makūlesinde vāv ve tāʾ zāʾidedir, mübālaga içindir, pes مَلَكُوتٌ [melekūt] mülk-i ʿazīm maʿnāsınadır.

اَلتَّمَالُكُ [et-temāluk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir adam kendi nefsine mālik olmak yaʿnī nefsinin maglūb ve mahkūmu olmayıp zabt ve tasarrufuna kādir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَالَكَ فُلَانٌ عَنْهُ أَيْ مَلَكَ نَفْسَهُ Ve مَا تَمَالَكَ فُلَانٌ أَنْ وَقَعَ كَذَا derler. Nefsini zabt ve habse kādir olmayıp filān māddeye uğradı diyecek yerde ve şu duvar muhkem değildir diyecek yerde هَذَا حَائِطٌ لَا يَتَمَالَكُ derler.

اَلْمَلَاكُ [el-melāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İktidār, mülk maʿnāsınadır; yukālu: لَيْسَ لَهُ مَلَاكٌ أَيْ لَا يَتَمَالَكُ ve

مَلَاكٌ [melāk] (mīm'in fethi ve kesriyle) Bir işin kıvāmına ıtlāk olunur ki onunla ona mālik olunur; yukālu: هَذَا مَلَاكُ الْأَمْرِ وَمَلَاكُهُ أَيْ قِوَامُهُ الَّذِي يُمْلَكُ بِهِ

اَلْمِلَاكُ [el-milāk (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Balçığa ıtlāk olunur ki binā yapılır. Ve tezevvüc, ʿalā-kavlin ʿakd-i nikāh maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda fethle de cāʾizdir; tekūlu: شَهِدْنَا إِمْلَاكَهُ وَمِلَاكَهُ أَيْ تَزَوُّجَهُ أَوْ عَقْدَهُ Ve kıvām maʿnāsındandır ki نَاقَةٌ مِلَاكُ الْإِبِلِ derler, nākanın bi'l-cümle develer ensesine uyup ardına düşerler diyecek yerde, gūyā ki o develere mālik olmakla onları çekip götürür.

اَلْمُلَيْكَةُ [el-muleyket] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Sahīfeye ıtlāk olunur. Ve bir cemāʿatin ismidir ki nisvāndan sahābiyyelerdir.

تَمْلِكُ [Temlik] (تَضْرِبُ [taḍribu] vezninde) Bir sahābiyye ismidir.

مَلِيكَةُ [Melīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bint Ebi'l-Ḥasen en-Neysābūriyye'dir ki muhaddisedir.

مُلَيْكٌ [Muleyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Yezīd b. Muleyk ve ʿAbdurraḥmān b. Aḥmed b. Muleyk muhaddislerdir.

مَلِيكٌ [Melīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. ʿAlī b. Melīk muhaddistir.

مَلُوكٌ [Melūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. el-Ḥasen b. Melūk ve Aḥmed b. Muḥammed b. Melūk muhaddislerdir.

مَالِكٌ [Mālik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) İmāmü'l-Medīne İbn Enes ʿaleyhi'r-rahme hazretleridir ki sāhib-i mezhebdir. Ve

مَالِكٌ [Mālik] Katı vāfir muhaddisīn ve doksan nefer sahābe-i güzīn ismleridir.

أَبُو مَالِكٍ [ebū mālik] Açlığın yāhūd pek kocalığın künyesidir, tefeʾül kabīlindendir; yukālu: أَخَذَهُ أَبُو مَالِكٍ أَيِ الْجُوعُ أَوِ السِّنُّ وَالْكِبَرُ

مِلْكٌ [Milk] (mīm'in kesriyle) Mekke'de yāhūd Yemāme'de bir vādī ismidir.

مِلْكَانُ [Milkān] (mīm'in kesriyle yāhūd fetehātla) Ṭāʾif'te bir dağın adıdır ve fetehātla Melekān b. Cerm ve Melekān b. ʿAbbād, Ḳuḍāʿa kabīlesi ricālindendir. Bu ikiden mā-ʿadāsı mīm'in kesriyledir.

[م ه ك]

اَلْمَهْكُ [el-mehk] (mīm'in fethiyle) Bir nesneyi gereği gibi sahk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَكَ الشَّيْءَ مَهْكًا Ve tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَكَ فِي الْمَشْيِ إِذَا أَسْرَعَ Ve cimāʿda cehd ile hatunu hākisār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَكَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَهَدَهَا جِمَاعًا Ve bir nesneyi mühre tahtası gibi düz ve sıyrıncak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَكَ الشَّيْءَ إِذَا مَلَّسَهُ Ve erkek insānın ve hayvānın sulbü zaʿīf ve bī-tāb olmakla dölü olmaz olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَهِكَ صُلْبُهُ مَهْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَمُهِكَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا صَارَ مَهِيكًا Kemā se-yuzkeru.

اَلْمُهْكَةُ [el-muhket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] ve تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Civānlığın ve delikanlılığın tamām çağına denir ki bünye ve terkīb gereği gibi karārına gelip aʿzāʾ ve endām kālıbına girmekten ʿibārettir; yukālu: بِهِ مُهْكَةُ الشَّبَابِ أَيْ نَفْحَتُهُ وَامْتِلَاؤُهُ

اَلْمُمْتَهِكُ [el-mumtehik] إِمْتِهَاكٌ [imtihāk]tan ism-i fāʿildir. Ve

اَلْمُمَهَّكُ [el-mumehhek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Gereği gibi çağını ve endāmını bulmuş dolgun civāna denir; yukālu: شَابٌّ مُمْتَهِكٌ وَمُمَهَّكٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ شَبَابًا

اَلْمُمَهِّكُ [el-mummehik] (زُمَّلِقٌ [zummeliḳ] vezninde) Endāmı muztarib ve selgi uzun adama denir. Ve adımları seyrek ve meydānlı ata denir.

اَلْمَهُوكُ [el-mehūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yumuşak yaya denir; yukālu: قَوْسٌ مَهُوكٌ أَيْ لَيِّنَةٌ

مَاهَكُ [Māhek] (هَاجَرُ [hācer] veznin-de) Esāmīdendir: Yūsuf b. Māhek muhaddistir.

اَلتَّمَهُّكُ [et-temehhuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir işi güzel işleyip hüsn ve letāfet göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَهَّكَ فِي الْعَمَلِ إِذَا تَحَسَّنَ فِيهِVe bir nesneyi el ile nakş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَهَّكَ بِيَدِهِ إِذَا نَقَشَهُ

اَلْمَمْهُوكُ [el-memhūk] Kelāmda hatāsı çok olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَمْهُوكٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْخَطَإِ

اَلْمَهِيكُ [el-mehīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dölü olmayan erkek hayvāna denir, sulbü zaʿīf ve ʿalīl olduğundan neşʾet eder; yukālu: فَحْلٌ مَهِيكٌ إِذَا ضُرِبَ فَلَمْ يَلْقَحْ

اَلتَّمَاهُكُ [et-temāhuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbiriyle lecāc ve cidāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاهَكَ الْقَوْمُ إِذَا تَمَاحَكُوا وَلَجُّوا

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'N-NŪN

(فَصْلُ النُّونِ)

[ن ب ك]

اَلنَّبَكَةُ [en-nebeket] (fethateynle ve تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Başı sivri tepeye denir ki ekserī toprağı kızıl olanına denir; ʿalā-kavlin inişli yokuşlu arza denir yāhūd top-raktan olan küçük tepeye denir ki höyük taʿbīr olunur; cemʿi نَبْكٌ [nebk]dir ve نَبَكٌ [nebek] gelir fethateynle ve نِبَاكٌ [nibāk]tır nūn'un kesriyle ve نُبُوكٌ [nubūk]tur nūn'un zammıyla.

اَلْإِنْتِبَاكُ [el-intibāk] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَكَ الشَّيْءُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve bir şerr ve fitne husūsuna ʿazm ve tasmīmle kıyām eyle-mek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْتَبَكَ الْقَوْمُ إِذَا انْطَوَوْا عَلَى شَرٍّ

اَلنَّبْكُ [en-Nebk] (nūn'un fethiyle) Ḥimṣ ile Dimaşḳ beyninde bir karyedir.

اَلنُّبَاكُ [en-Nubāk] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Seffāḥ b. Ḫālid et-Taġlebī ve Kuleyb b. Rebīʿa et-Taġlebī fereslerinin ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır yāhūd bu نُبَاكَةٌ [Nubāket] tir.

اَلنُّبُوكُ [en-Nubūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلنَّابِكُ [en-nābik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Mürtefiʿ yere denir; yukālu: مَكَانٌ نَابِكٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ

تَنْبُوكُ [Tenbūk] (تَنْسُوخُ [tensūḫ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ن ت ك]

اَلنَّتْكُ [en-netk] (نَتْقٌ [netḳ] vezninde) Bir nesneyi el ile gereği gibi kavrayıp tuttuk-

tan sonra kendisine doğru zor ile çekerek eğip bükmek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَكَ الشَّيْءَ نَتْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَذَبَهُ يَقْبِضُ عَلَيْهِ ثُمَّ يَكْسِرُهُ إِلَيْهِ بِجَفْوَةٍ Ve baʿde'l-bevl zekeri el ile beri öte ovup istibrā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَكَ ذَكَرَهُ إِذَا اسْتَبْرَأَ بَعْدَ الْبَوْلِ وَنَفَضَهُ Ve kıl yolmak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَكَ شَعْرَهُ إِذَا نَتَفَهُ

[ن د ك]

أَنْدُكَانُ [Endukān] (hemzenin fethi ve dāl'ın zammıyla) Ferġāna kazāsında bir karyedir; ʿÖmer b. Muḥammed b. Ṭāhir eṣ-Ṣūfī oradandır. Ve Seraḫs kazāsında bir karyedir; Aḥmed el-Ḥammādī nām zāhid-i meşhūrun merkadi ondadır.

[ن ز ك]

اَلنِّزْكُ [en-nizk] (nūn'un kesri ve fethiyle) Keler ve bozumca taʿbīr olunan cānverlerin ālet-i tenāsülüne denir. Bunların ikişer zekeri olur.

اَلنَّيْزَكُ [en-neyzek] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Kısa mısrağa denir. Şārih der ki bu nīze-i Fārisī muʿarrebidir, gerçi kāf Fārisīde tasgīr içindir, lākin burada taʿrībe ʿalāmettir.

اَلنَّزْكُ [en-nezk] (نَزْقٌ [nezḳ] vezninde) نَيْزَكٌ [neyzek] ile dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَكَهُ نَزْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَعَنَهُ بِالنَّيْزَكِ Ve bir adama bilā-mūcib bed söyleyip taʿn ve āzār eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَزَكَ فُلَانًا إِذَا أَسَاءَ الْقَوْلَ فِيهِ وَرَمَاهُ بِغَيْرِ حَقٍّ

اَلنُّزْكُ [en-nuzek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Şol kimseye denir ki dāʾimā nāsı taʿn ve taʿrīz ve taʿyīble āzürde eder ola; yukālu: رَجُلٌ نُزَكٌ أَيْ عَيَّابٌ لُمَزَةٌ

اَلنُّزَيْكَاتُ [en-nuzeykāt] (musaggar bünyesiyle) Aslā işe yaramaz bī-hayr u menfaʿat olan adamlara ve keçilere denir.

[ن س ك]

اَلنَّسْكُ [en-nesk] (nūn'un harekāt-ı selāsı ve sīn'in sükūnuyla ve zammeteynle) Hazret-i Rabb-i Zü'l-Celāl'e olan kullukğa ve ʿibādet ve tāʿate denir. Ve mutlakan hakkullāha ıtlāk olunur, zekāt ve sadaka ve zebh lillāh gibi. Ve bu maʿnāda masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلنَّسْكَةُ [en-nesket] (nūn'un fethiyle) ve

اَلْمَنْسَكُ [el-mensek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznnde) ve

اَلنَّسَاكَةُ [en-nesāket] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] vezninde نَسْكٌ [nesk] gibi masdarlardır, Hazret-i Hudā ʿazze ve celle dergāhına ʿibādet ve taʿat eylemek maʿnāsına; yukālu: نَسَكَ الرَّجُلُ وَنَسُكَ نَسْكًا مُثَلَّثَةً وَنُسُكًا بِضَمَّتَيْنِ وَمَنْسَكًا وَنَسَاكَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا تَعَبَّدَ

اَلتَّنَسُّكُ [et-tenessuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznnde) Bu dahi Hak taʿālāya kulluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَسَّكَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَبَّدَ

اَلنُّسْكُ [en-nusk] (nūn'un zammıyla) ve

اَلنُّسُكُ [en-nusuk] (zammeteynle) ve

اَلنَّسِيكَةُ [en-nesīket] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznnde) Hak yoluna zebh olunan kurbāna denir, ʿalā-kavlin نُسْكٌ [nusk] nūn'un zammıyla kurbānın demine ve نَسِيكَةٌ [nesīket] kurbāna denir; yukālu: مَنْ صَنَعَ كَذَا فَعَلَيْهِ نُسْكٌ وَنُسُكٌ وَنَسِيكَةٌ أَيْ ذَبِيحَةٌ أَوِ النُّسُكُ اَلدَّمُ وَالنَّسِيكَةُ اَلذَّبِيحَةُ Ve

نَسِيكَةٌ [nesīket] Altından yā gümüşten yoğun sebīke gibi kıtʿaya denir. Şārih der ki bu musaffā olanına mahsūstur, hattā ʿibādet maʿnāsı bundan meʾhūz olduğu baʿzılardan menkūldür.

اَلْمَنْسِكُ [el-mensik] (مَجْلِسٌ [meclis] veznnde) ve

اَلْمَنْسَكُ [el-mensek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) نُسْكٌ [nusk] ve ʿibādātın şirʿa ve tarīkasına ve umūr-ı merʿiyyesine denir ki tarīka-i aʿmālinden ʿibārettir. Ve ʿibādetgāha denir; cemʿi مَنَاسِكُ[menāsik]tir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا﴾ أَيْ مُتَعَبَّدَاتِنَا

Şārih der ki مَنْسِكٌ [mensik] ve مَنْسَكٌ [mensek] kelimesi ism-i mekān olur, ʿibādetgāh maʿnāsına. Ve masdar olur. Ve ism-i zamān olur, menāsik-i haccda şāyiʿ olmuştur ki umūr-ı meşrūʿa-i mahsūsadan ʿibārettir. İntehā. Ve

مَنْسِكٌ [mensik] ve مَنْسَكٌ [mensek] nefs-i نُسُكٌ [nusuk] ve ʿibādet maʿnāsına olur. Ve kurbān zebh edecek mevziʿe denir, bismilgāh maʿnāsına. Ve

مَنْسَكٌ [mensek] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir adamın meʾlūf olduğu mekāna ıtlāk olunur.

اَلنَّسْكُ [en-nesk] (nūn'un fethiyle) Bir nesneyi su ile yaykayıp pāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَكَ الثَّوْبَ وَغَيْرَهُ نَسْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَسَلَهُ بِالْمَاءِ فَطَهَّرَهُ Ve çorak yeri tatyīb ve ıslāh etmek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَكَ السَّبَخَةَ إِذَا طَيَّبَهَا Ve güzel sīret ve tarīkaya müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَكَ إِلَى طَرِيقَةٍ جَمِيلَةٍ إِذَا دَاوَمَ عَلَيْهَا Ve

نَسْكٌ [nesk] مَنْسَكٌ [mensek] gibi mekān-ı meʾlūf u muʿtāda ıtlāk olunur.

اَلنَّاسِكَةُ [en-nāsiket] Şol arza denir ki yakında ona yağmur yağmakla yeşerip tāzelenmiş ola; yukālu: أَرْضٌ نَاسِكَةٌ أَيْ خَضْرَاءُ حَدِيثَةُ الْعَهْدِ

اَلنَّسِيكُ [en-nesīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Altına ve gümüşe ıtlāk olunur.

نُسَكٌ [nusek] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلْمَنْسُوكَةُ [el-mensūket] Tüyleri dökülmüş çıplak kısrağa denir; yukālu: فَرَسٌ مَنْسُوكَةٌ أَيْ مَلْسَاءُ جَرْدَاءُ Ve gübrelenmiş tarlaya denir; yukālu: أَرْضٌ مَنْسُوكَةٌ أَيْ دُمِّنَتْ بِالْأَبْعَارِ

[ن ش ك]

اَلنَّشَّاكُ [en-Neşşāk] (şīn-i muʿceme ile شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ḫālid b. Mubārek nām muhaddisin ceddi ismidir.

[ن ط ك]

أَنْطَاكِيَةُ [Anṭākiyet] (hemzenin fethi ve kesri ve nūn'un sükūnu ve kāf'ın kesri ve yā'nın tahfīfiyle) ʿAvāṣim taʿbīr olunan ülkenin kāʿidetü'l-mülkü olan beldenin ismidir ki murād ʿAvāṣim-i Ḥalebu'ş-şehbāʾdır, cā-be-cā ʿuyūn-ı kesīreyi hāvī bir beldedir; surunun mikdār-ı devresi on iki mīldir ve derūnunda beş cebeli müştemildir. Mütercim der ki bekāyā-yı mülūk-ı İskendender'den Anṭaḳiyus bināsıdır.

[ن ف ك]

اَلنَّفَكَةُ [en-nefeket] (fetehātla) نَكَفَةٌ [nekefet] maʿnāsınadır ki boğazda çıkan ura ve yumruya denir.

[ن ك ك]

اَلنَّكْنَكَةُ [en-nekneket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Borçluya pek teşdīd ve tekāzā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكْنَكَ عَلَى غَرِيمِهِ إِذَا شَدَّدَ Ve bir işi iyi onarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَكْنَكَ الْعَمَلَ إِذَا أَصْلَحَهُ

[ن ل ك]

اَلنُّلْكُ [el-nulk] (nūn'un zammı ve kesriyle) Şecer-i دُبٌّ [dubb] yāhūd زُعْرُورٌ [zuʿrūr] ismidir. Müʾellifin evvelkiden murādı ahlat ağacı olacaktır. Ve زُعْرُورٌ [zuʿrūr] alıç ağa-

cıdır. Şārihin beyānına göre muᶜarrebdir.

[ن ن ك]

نَنَّكٌ [Nennek] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Bir recül ᶜalemidir.

نَانَكُ [Nānek] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Muhaddisīnden Aḥmed b. Dāvūd el-Ḫorāsānī lakabıdır.

[ن و ك]

اَلنُّوكُ [en-nūk] (nūn'un zammı ve fethiyle) İsmdir, humk ve belāhet maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ نُوكٌ أَيْ حُمْقٌ

اَلنَّوَاكَةُ [en-nevāket] ve

اَلنَّوَاكُ [en-nevāk] (nūn'ların fethiyle) ve

اَلنَّوَكُ [en-nevek] (fethateynle) Ahmāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَوِكَ الرَّجُلُ نَوَاكَةً وَنَوَاكًا وَنَوَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ

اَلْإِسْتِنْوَاكُ [el-istinvāk] نَوَاكَةٌ [nevāket] maᶜnāsınadır.

اَلْأَنْوَكُ [el-envek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُسْتَنْوِكُ [el-mustenvik] Ahmak adama denir. أَنْوَكُ [envek]in cemᶜi نَوْكَى [nevkā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve نُوكٌ [nūk] gelir nūn'un zammıyla, هُوجٌ [hūc] vezninde.

اَلنَّوْكَاءُ [en-nevkāᵓ] حَمْقَاءُ [ḥamḳāᵓ] vezninde ve müradifidir; cemᶜi نُوكٌ [nūk]tur nūn'un zammıyla.

اَلْإِنْوَاكُ [el-invāk] (hemzenin kesriyle) Bir adamı ahmak bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْوَكَ فُلَانًا إِذَا صَادَفَهُ أَنْوَكَ

مَا أَنْوَكَهُ [mā envekehu] Fiᶜl-i taᶜaccübdür, maᶜnāsına; مَا أَحْمَقَهُ لَمْ يُقَلْ أَنْوِكْ بِهِ وَهُوَ الْقِيَاسُ Yaᶜnī kıyās iken bundan fiᶜl-i taᶜaccüb-i āher vārid olmamıştır.

[ن ه ك]

اَلنَّهَاكَةُ [en-nehāket] (nūn'un fethiyle) Gālib olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَهُ نَهَاكَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا غَلَبَهُ Ve libāsı eskiyince kadar giymek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَ الثَّوْبَ إِذَا لَبِسَهُ حَتَّى خَلَقَ Ve ekl-i taᶜāmda ifrāta gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَ مِنَ الطَّعَامِ إِذَا بَالَغَ فِي أَكْلِهِ Ve bir adama mübālaga ile şetm eylemek maᶜnāsınadır ki ᶜırz ve hürmetine gereği gibi halel vermekten ᶜibārettir; yukālu: نَهَكَ عِرْضَهُ إِذَا بَالَغَ فِي شَتْمِهِ

اَلنَّهْكُ [en-nehk] (نَهْقٌ [nehḳ] vezninde) Memedeki sütün mecmūᶜunu sağıp almak maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَ الضَّرْعَ نَهْكًا إِذَا اسْتَوْفَى جَمِيعَ مَا فِيهِ Ve bir adamı bir ᶜārıza ve ᶜillet gereği gibi zebūn ve bī-mecāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَتْهُ الْحُمَّى إِذَا أَضْنَتْهُ وَهَزَلَتْهُ وَجَهَدَتْهُ وَيُقَالُ نَهِكَتْهُ نَهْكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ke-mā se-yuzkeru. Ve

نَهْكٌ [nehk] ve

نَهْكَةٌ [nehket] Bir adama pek işkence eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَهُ السُّلْطَانُ نَهْكًا وَنَهْكَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَالَغَ فِي عُقُوبَتِهِ Ve bir nesneyi içip tüketmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهِكَ الشَّرَابَ إِذَا أَفْنَاهُ Ve bir nesnenin kesret-i şürbü şāribi zebūn ve bī-tāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَهَكَهُ الشَّرَابُ نَهْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَضْنَاهُ Ve işbu نَهْكٌ [nehk] māddesi mübālaga maᶜnāsını mutazammındır; ve minhu kavluhu ᶜaleyhi's-selām: "إِنْهَكُوا أَعْقَابَكُمْ أَوْ لَتَنْهَكَنَّهَا النَّارُ" أَيْ بَالِغُوا فِي غَسْلِهَا وَتَنْظِيفِهَا Yaᶜnī "Ābdestte topuklarınızı gereği gibi gasl ve tathīrine ihtimām edesiz, yoksa orayı sonra nār-ı cehennem ihrākta mübālaga ve ifrāt eder." Ve kezā fi'l-hadīs: "إِنْهَكُوا وُجُوهَ الْقَوْمِ" أَي اجْهَدُوهُمْ وَابْلُغُوا جَهْدَهُمْ Yaᶜnī "Cenk ve kıtāle teşvīk ve sevk ve igrā ile ᶜaskerin

yüzlerine sell-i seyf hücūm eylemekte pek mübālaga ve bezl cehd ve makdūr edesiz." Ve

نَهْكٌ [nehk] ve

نَهَكٌ [nehek] (fethateynle) ve

نَهْكَةٌ [nehket] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde) ve

نَهَاكَةٌ [nehāket] (نَسَاكَةٌ [nesāket] vezninde) Maraz bir adamı zebūn ve nā-tüvān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَهِكَتْهُ الْحُمَّى نَهْكًا كَمَا مَرَّ وَنَهَكًا وَنَهْكَةً وَنَهَاكَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَضْنَتْهُ وَهَزَلَتْهُ وَجَهَدَتْهُ

اَلْإِنْتِهَاكُ [el-intihāk] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Bu dahi maraz bir adamı bī-mecāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَهَكَتْهُ الْحُمَّى بِمَعْنَى نَهِكَتْهُ

اَلْإِنْهَاكُ [el-inhāk] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adama pek işkence eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَكَهُ السُّلْطَانُ إِذَا بَالَغَ فِي عُقُوبَتِهِ

اَلْمَنْهُوكُ [el-menhūk] Maraz ve ʿilletten zār ve zebūn olmuş adama denir; yukālu: نُهِكَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَنْهُوكٌ إِذَا دَنِفَ وَضَنِيَ Ve

مَنْهُوكٌ [menhūk] ʿArūziyyūn ʿörfünde bahr-i recezden sülüsānı iskāt olup sülüsü kalan beyte ıtlāk olunur, نَهْكٌ [nehk] ʿilleti cārī olmuş olur. Şārih der ki bahr-i münserihte dahi cārī olur.

اَلنَّهِيكُ [en-nehīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلنَّاهِكُ [en-nāhik] Her husūsta mübālaga eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَهِيكٌ وَنَاهِكٌ أَيْ مُبَالِغٌ فِي الْأَشْيَاءِ Ve

نَهِيكٌ [nehīk] Bahādır adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَهِيكٌ أَيْ شُجَاعٌ Ve adamcıl olan kavī ve tüvānā deveye denir. Ve be-gāyet keskin ve işlek kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ نَهِيكٌ أَيِ الْقَاطِعُ الْمَاضِي Ve hüsn-i huluk sāhibi adama denir. Ve bir recül ismidir.

اَلنَّهُوكُ [en-nehūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi bahādır adama denir.

اَلنَّهَاكَةُ [en-nehāket] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] vezninde) نَهِيكٌ [nehīk] olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهُكَ الرَّجُلُ وَالْفَحْلُ نَهَاكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ نَهِيكًا

نُهَيْكٌ [nuheyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] ve أَمِيرٌ [emīr] veznlerinde) حُرْقُوصٌ [ḥurḳūṣ] dedikleri böceğe denir.

اَلْإِنْهِكَاكُ [el-inhikāk] (إِنْفِكَاكٌ [infikāk] vezninde ve mürādifidir; yukālu: مَا يَنْهَكُّ أَيْ مَا يَنْفَكُّ Ümmehāt-ı sāʾireden münfehim olduğu üzere mübālaganın lāzımı olan devām maʿnāsını mutazammın olup ve hemīşe menfiyyen istiʿmāl olunur, niteki إِنْفِكَاكٌ [infikāk] māddesinden مَا يَنْفَكُّ ve مَا انْفَكَّ dahi böylecedir.

[ن ي ك]

اَلنَّيْكُ [en-neyk] (nūn'un fethiyle) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاكَ الْمَرْأَةَ يَنِيكُ نَيْكًا إِذَا جَامَعَهَا

اَلنَّيَّاكُ [en-neyyāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Cemmāʿ adama denir; ve minhu'l-meselu: "مَنْ يَنِكِ الْعَيْرَ يَنِكْ نَيَّاكًا" [Ve] عَيْرٌ [ʿayr] eşeğe denir, gāliblere mugālebe maʿrizinde darb olunur.

اَلتَّنَايُكُ [et-tenāyuk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznide) Gözü uyku basmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَايَكُوا إِذَا غَلَبَهُمُ النُّعَاسُ Ve gözün kapakları fütūr ve nevmden yumulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَايَكَتِ الْأَجْفَانُ إِذَا انْطَبَقَ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ

نَجَزَتِ النُّونُ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و ت ك]

اَلْأَوْتَكُ [el-evtek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْأَوْتَكَى [el-evtekā] (kasr ile أَجْفَلَى [ecfelā] vezninde) شِهْرِيزٌ [şihrīz] dedikleri bir cins hurmāya denir yāhūd sevād-ı ʿIrāḳ'a mahsūs bir güne hurmādır.

[و د ك]

اَلْوَدَكُ [el-vedek] (fethateynle) Et yağına denir ki çerviş taʿbīr olunur; yukālu: مَا فِيهِ وَدَكٌ أَيْ دَسَمٌ Ve

وَدَكٌ [vedek] Masdar olur, et yağı bulaşmakla yağlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَدِكَتْ يَدُهُ وَدَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَسِمَتْ

اَلدِّكَةُ [ed-diket] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) İsmdir, yağlılığa denir.

اَلتَّوْدِيكُ [et-tevdīk] Bir nesneye çerviş komak maʿnāsınadır; yukālu: وَدَّكَ الثَّرِيدَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ الْوَدَكَ

اَلْوَدِكُ [el-vedik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Semiz yağlı ete denir; yukālu: لَحْمٌ وَدِكٌ أَيْ سَمِينٌ ذُو وَدَكٍ

اَلْوَادِكُ [el-vādik] Semiz ve çerb adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَادِكٌ أَيْ سَمِينٌ

اَلْوَدِيكَةُ [el-vedīket] ve

اَلْوَدِيكُ [el-vedīk] (vāv'ların fethiyle) ve

اَلْوَدُوكُ [el-vedūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Semiz ve yağlı tavuğa vasf olur; yukālu: دَجَاجَةٌ وَدِيكَةٌ وَوَدِيكٌ وَوَدُوكٌ أَيْ سَمِينَةٌ Ve

وَدِيكَةٌ [vedīket] Un ile ve çerviş ile yapılan bulamaç aşına denir.

وَدَكُ [Vedek] (fethateynle) Rubʿ-ı meskūna mālik olan Ḍaḥḥāk-ı Mārdūş'un vālidesi ismidir.

وَادِكٌ [Vādik] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

وَدُوكٌ [Vedūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

وَدَّاكٌ [Veddāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

مُوَدِّكٌ [Muveddik] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiş] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

بَنَاتُ أَوْدَكَ [benātu evdek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Devāhī ve āfāta ıtlāk olunur. Ve

أَوْدَكٌ [evdek] Nāstan kināye olunur; yukālu: مَا أَدْرِي أَيُّ أَوْدَكٍ هُوَ أَيْ أَيُّ النَّاسِ

اَلْوَدْكَاءُ [el-Vedkāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir kumluk yāhūd bir mevziʿ adıdır.

وُدَيْكٌ [Vudeyk] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[و ر ك]

اَلْوَرْكُ [el-verk] (vāv'ın fethi ve kesriyle) ve

اَلْوَرِكُ [el-verik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bedende uyluğun üst tarafına denir ki uca ve kemiğine uca kemiği denir, iki taraflı olur, ikisine وَرِكَانِ [verikān] denir, lahm ve şahmıyla Türkīde kıynak taʿbīr olunur ki ʿArabīde اَلْيَةٌ [elyet] denir ve Fārisīde sürūn denir. Ve bu müʾennestir, cemʿi أَوْرَاكٌ [evrāk]tır; ve minhu yukālu: اَلْقَوْمُ عَلَي وَرِكٍ وَاحِدٍ أَيْ مُتَّفِقٌ كَمَا يُقَالُ سَاقٌ وَاحِدٌ

اَلْوَرَكُ [el-verek] (fethateynle) Bir adamın kıynağı büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرِكَتِ الْمَرْأَةُ وَرَكًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَتْ وَرِكَتُهُ

اَلْأَوْرَكُ [el-evrek] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Büyük kıynaklı adama denir; وَرْكَاءُ [verkāʾ] müʾennesidir.

اَلْوَرْكُ [el-verk] (تَرْكٌ [terk] vezninde) Kıynak üzere çöküp oturmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ الرَّجُلُ يَرِكُ وَرْكًا إِذَا اعْتَمَدَ عَلَى وَرِكِهِ

Ve bir nesneyi وَرِكٌ [verik]in berāberinde kılmak yaʿnī tamām وَرِكٌ [verik]i onun üstüne getirmek maʿnāsınadır, meselā eyere ve pālāna bindikte kolanı وَرِكٌ [verik] in altına getirmek gibi; yukālu: وَرَكَ الْحَبْلَ أَوِ الرَّحْلَ إِذَا جَعَلَهُ حِيَالَ وَرِكِهِ Ve erkek eşek alt çenesini dişinin sağrısı üzere komak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ الْحِمَارُ عَلَى الْأَتَانِ إِذَا وَضَعَ حَنَكَهُ عَلَى قَطَاتِهَا Ve rākib attan inmek için وَرِكٌ [verik]ini bükmek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ الرَّاكِبُ إِذَا ثَنَى وَرِكَهُ لِيَنْزِلَ أَيْ عَنِ الدَّابَّةِ Ve bir adamın وَرِكٌ [verik]ine vurmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَ فِي وَرِكِهِ

اَلتَّوَرُّكُ [et-teverruk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznninde) Bu dahi وَرِكٌ [verik] üzere çökmek maʿnāsınadır; gerek bir وَرِكٌ [verik]i ve gerek ikisi üzere olsun ve gerek birini yāhūd ikisini dahi yere vazʿ eylesin; yukālu: تَوَرَّكَ الرَّجُلُ إِذَا اعْتَمَدَ عَلَى وَرِكِهِ Ve bir adam bir nesneyi kıçına bastırıp yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّكَ الصَّبِيُّ إِذَا جَعَلَهُ عَلَى وَرِكِهِ مُعْتَمِدًا عَلَيْهَا ve تَوَرُّكٌ فِي الصَّلَاةِ [teverruk fi'ṣ-ṣālāt] وَرِكٌ [verik]i sağ ayak üzere koyup oturmak, ʿalā-kavlin kıynakların ikisini yā birini yere komaktan ʿibārettir. Evvelki vazʿ sünnet ve ikinci menhīdir, zīrā sol وَرِكٌ [verik] sol ayağın üzerine gelmek lāzımdır. Ve bu vazʿ ricāl hakkında menhīdir ve nisvān hakkında ester olmakla sol elyesini yere koyup iki ayaklarını dahi sağ cānibinden ihrāc ederler; yukālu: تَوَرَّكَ فِي الصَّلَاةِ إِذَا وَضَعَ الْوَرِكَ عَلَى الرِّجْلِ الْيُمْنَى أَوْ وَضَعَ أَلْيَتَيْهِ أَوْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأَرْضِ Ve rākib inmek için yāhūd istirāhat için ayağının birini büküp وَرِكٌ [verik]ini eyer kaşının iç yüzüne komak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّكَ عَلَى الدَّابَّةِ إِذَا ثَنَى رِجْلَهُ لِيَنْزِلَ أَوْ يَسْتَرِيحَ Ve gecikmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَوَرَّكَ عَنِ الْحَاجَةِ إِذَا تَبَطَّأَ Ve bir kimse necisine bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّكَ فِي خُرْئِهِ إِذَا تَلَطَّخَ بِهِ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir şeyʾe kādir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَرَّكَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا قَدَرَ

اَلتَّوَارُكُ [et-tevāruk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznninde) Bu dahi وَرِكٌ [verik] üzere çöküp oturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَارَكَ الرَّجُلُ إِذَا اعْتَمَدَ عَلَى وَرِكِهِ

اَلْوُرُوكُ [el-vurūk] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznninde) Rākib ayağının birini büküp وَرِكٌ [verik] ini eyer yāhūd pālān hānesine komak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ الرَّاكِبُ وُرُوكًا إِذَا ثَنَى رِجْلَهُ لِيَنْزِلَ أَوْ يَسْتَرِيحَ ve minhu'l-meselu: "لَا تَرِكْ فَإِنَّ الْوُرُوكَ مَصْرَعَةٌ" Yaʿnī وُرُوكٌ [vurūk] rākibi düşürmeğe sebebdir. Ve

وُرُوكٌ [vurūk] Bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ Ve bir işe kādir olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَكَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا قَدَرَ Ve yan üzere yatmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرِكَ الرَّجُلُ وُرُوكًا مِنَ الْبَابِ السَّادِسِ إِذَا اضْطَجَعَ كَأَنَّهُ وَضَعَ وَرِكَهُ عَلَى الْأَرْضِ

اَلْمَوْرِكُ [el-mevrik] (مَجْلِسٌ [meclis] veznninde) ve

اَلْمَوْرِكَةُ [el-mevriket] ve

اَلْوَارِكَةُ [el-vāriket] ve

اَلْوِرَاكُ [el-virāk] (كِتَابٌ [kitāb] veznninde) Pālānda ve eyerde kaşın iç yüzüne denir ki rākibin ayağına fütūr geldikte büküp وَرِكٌ [verik]ini oraya vazʿ eder. Ve

وِرَاكٌ [virāk] (كِتَابٌ [kitāb] veznninde) Şol zībā sevb ve çultar makūlesine denir ki havudun ve pālānın مَوْرِكٌ [mevrik]ine zīnet için vazʿ ve taʿlīk ederler; cemʿi وُرُكٌ [vuruk]tur, كُتُبٌ [kutub] veznninde. Ve şol mü-

nakkaş kumaşa denir ki rengīn yünlerden saçaklar ve püsküller yapıp pālānın مَوْرِكٌ [mevrik]ine geçirirler. Yāhūd şol müzeyyen küçük hırka ve perde makūlesine denir ki pālānının مَوْرِكٌ [mevrik]ine örtülür, eyer gāşiyesi gibi pālān örtüsü olacaktır, ekserī cecimden ederler.

اَلْمِوْرَكَةُ [el-mivreket] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْمِوْرَاكُ [el-mivrāk] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pālānın ön hānesine denir. Ve pālān minderine denir ki eyer minderi gibi pālāna rükūb edenler onun üstüne kuʿūd ederler.

اَلتَّوْرِيكُ [et-tevrīk] Bir nesneyi وَرِكٌ [verik]in berāberine alıp üzerine oturmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّكَ الْحَبْلَ أَوِ الرَّحْلَ إِذَا جَعَلَهُ حِيَالَ وَرِكِهِ Ve bir nesneye kādir olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّكَ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا قَدَرَ Ve bir nesneye īcāb ve ilzām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّكَهُ إِذَا أَوْجَبَهُ Ve bir cünha ve günāhı bir kimseye nisbet edip ona yükletmek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّكَ الذَّنْبَ عَلَيْهِ إِذَا حَمَلَهُ Ve yemīn veren adamın hilāf-ı murādını niyyet ederek yemīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَرَّكَ الْيَمِينَ إِذَا نَوَى غَيْرَ مَا نَوَاهُ الْمُسْتَحْلِفُ

اَلْمُوَارَكَةُ [el-muvāreket] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Dağı aşmak maʿnāsına; yukālu: وَارَكَ الْجَبَلَ إِذَا جَاوَزَهُ

اَلْمُوَرَّكُ [el-muverrek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bī-günāh olup üzerine günāh haml olunan mazlūma denir; yukālu: إِنَّهُ لَمُوَرَّكٌ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَيْ لَيْسَ لَهُ ذَنْبٌ [Bu] تَوْرِيكٌ [tevrīk]-i mezkūrdan meʾhūzdur; ve minhu تَوْرِيكُ الْعُلَمَاءِ فِي مُصَنَّفَاتِهِمْ عَلَى بَعْضٍ

اَلْوِرْكُ [el-virk] (vāv'ın kesriyle) Yayın kiriş geçirecek cānibine denir. Ve ağacın وَرِكٌ [verik]inden yaʿnī köküne karīb yerinden düzülmüş masnūʿ olan yaya denir.

اَلْوُرْكُ [el-vurk] (vāv'ın zammıyla ve zammeteynle) وَارِكٌ [vārik]in cemʿidir ki zikr olundu.

اَلْوَرِكَانُ [el-verikān] (vāv'ın fethi ve rā'nın kesriyle) Bir nesnenin kökünden ve dibinden yukarıca iki yan başına denir.

نَعْلٌ مَوْرِكَةٌ [naʿlun mevriket] (مَوْعِدَةٌ [mevʿidet] vezninde) ve

نَعْلٌ مَوْرِكٌ [naʿlun mevrik] (مَوْعِدٌ [mevʿid] vezninde) ve

نَعْلٌ مَوْرُوكَةٌ [naʿlun mevrūket] Devenin tabanının derisinden düzülen ayakkabıya denir; yukālu: نَعْلٌ مَوْرِكَةٌ وَمَوْرِكٌ وَمَوْرُوكَةٌ إِذَا كَانَتْ مِنَ الْوَرِكِ أَيْ مِنْ نَعْلِ الْخُفِّ Şārih der ki وَرِكٌ [verik] naʿl-i huff ismi değildir, belki devenin ayağı taşırkadıkta yine deve sağrısından tabanının altına naʿl yaparlar, işte o deriden yapılan ayakkabıya نَعْلٌ مَوْرِكَةٌ derler, hattā ehl-i Mekke ona Fārisīden meʾhūz olarak دركون [derkūn] ve cemʿinde دراكين [derākīn] derler. Ve دركون [derkūn] bābu'l-ist demektir. Ve مَوْرِكٌ [mevrik] lafzının tezkīri نَعْلٌ [naʿl] kelimesinin lafzı iʿtibārıyladır.

اَلْمِيرَكَةُ [el-mīreket] (مِيجَنَةٌ [mīcenet] vezninde) Eyerin ve pālānın ön hānesine denir ki rākibin ayağına kelāl geldikte büküp وَرِكٌ [verik]ini oraya vazʿ eder, مَوْرِكَةٌ [mevriket] dahi denir.

اَلْمُورِكُ [el-mūrik] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) إِيرَاكٌ [īrāk]tan ism-i fāʿildir, pālānın ön hānesine fütūr gelen ayağı büküp وَرِكٌ [verik]ini vazʿ eden adama denir, baʿdehu istiʿāre vechiyle merkūbda ʿalākası olmayan adama ıtlāk olundu; ve minhu yukālu:

هُوَ مَوْرِكٌ فِي هَذِهِ الْإِبِلِ أَيْ لَيْسَ لَهُ مِنْهَا شَيْءٌ

اَلْوَرِكَةُ [el-Veriket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yemāme'de bir kumluk adıdır.

وَرْكَانُ [Verkān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Işfahān'da bir mahalle adıdır.

اَلْوَرْكَاءُ [el-verkāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) ve

اَلْوَرْكَانَةُ [el-verkānet] (عَطْشَانَةٌ [ʿaṭşānet] vez-ninde) Büyük kıynaklı ʿavrete ve büyük kuyruklu dişi koyuna denir. Ve

وَرْكَاءُ [Verkāʾ] İbrāhīm el-Ḫalīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi't-teslīm hazretlerinin mevlid-i şerīfleri olan mahallin ismidir. Mütercim der ki ekser-i müverrihīn ʿin-dinde Bābil iklīminde Kūşā ve kütüb-i sālifede Kūşāryā nām belde fenāsında bir gār içre tevellüd eylemiştir. Zāhiren وَرْكَاءُ [Verkāʾ] o gārın ismidir. Hazret-i Nūḥ ʿaleyhi's-selām dahi onda tevellüd eyle-di. Ve ʿinde'l-baʿz mevlidi Sūs-i Ehvāz şehrindedir.

اَلْوَرْكَى [el-verkā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde vāv'ın kesriyle de cāʾizdir) Bir nesnenin aslına ve esāsına ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: إِنَّ عِنْدَهُ لَوَرْكَى خَبَرٍ أَيْ أَصْلُ خَبَرٍ

[و ز ك]

اَلْوَزْكُ [el-vezk] (vāv'ın fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ʿAvret kısmı sürʿatle yürümek, ʿalā-kavlin çirkīn ve bed bed yürümek maʿnāsınadır; yukālu: وَزَكَتِ الْمَرْأَةُ وَزْكًا إِذَا أَسْرَعَتْ أَوْ مَشَتْ قَبِيحَةً Ve cimāʿ hāletinde erine mülāyemet ve inkıyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَزَكَتْ عِنْدَ النِّكَاحِ إِذَا لَانَتْ وَوَاتَتْ

[و ش ك]

اَلْوَشْكُ [el-veşk] (vāv'ın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلْوَشَاكَةُ [el-veşāket] (نَسَاكَةٌ [nesāket] vez-ninde) Serīʿ ve çabuk olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَشُكَ الْأَمْرُ وَشْكًا وَوَشَاكَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا سَرُعَ ve minhu وَشْكُ الْفِرَاقِ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّوْشِيكُ [et-tevşīk] Bu dahi tīz ve serīʿ ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: وَشَّكَ الْأَمْرُ إِذَا سَرُعَ

اَلْإِيشَاكُ [el-īşāk] (hemzenin kesriyle) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْشَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ السَّيْرَ Ve minhu يُوشِكُ الْأَمْرُ أَنْ يَكُونَ كَذَا وَيُوشِكُ أَنْ يَكُونَ الْأَمْرُ وَلَا تُفْتَحُ شِينُهُ أَوْ فَتْحُهُ لُغَةٌ رَدِيَّةٌ Yaʿnī vech-i mezkūr üzere يُوشِكُ kelimesi إِيشَاكٌ [īşāk]tan fiʿl-i müs-takbel olmakla sürʿat eder maʿnāsına olup baʿdehu fiʿl-i mukārebede istiʿmāl olundu; pes misāl-i mezbūrda iş şöylece olmak-la yaklaşır demek olur. Şārih der ki fiʿl-i mukārebede muzāriʿin istiʿmāli māzīden ekserdir ve ism-i fāʿilin istiʿmāli kalīldir ve baʿzılar sülāsīden dahi istiʿmāl eyle-diler. Kāle fi'l-*Esās*: أَوْشَكَ ذَا خُرُوجًا وَوَشُكَ وَأَوْشَكَ أَنْ يَفْعَلَ وَيُوشِكُ أَنْ يَخْرُجَ

اَلْمُوَاشَكَةُ [el-muvāşeket] إِيشَاكٌ [īşāk] maʿnāsınadır; yukālu: وَاشَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ السَّيْرَ

اَلْوَشِيكُ [el-veşīk] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Serīʿ ve çabuk maʿnāsınadır; müzekker ve müʾenneste istiʿmāl olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَشِيكٌ أَيْ سَرِيعَةٌ Ve

وَشِيكٌ [Veşīk] Ḥāzūḳ nām hāricīnin feresi ismidir.

اَلْوَشْكُ [el-veşk] (vāv'ın fethi ve zammıy-la) ve

اَلْوَشْكَانُ [el-veşkān] (vāv'ın fethi ve zam-mıyla) İsmlerdir, sürʿat maʿnāsınadır; yukālu: وَشْكُ الْفِرَاقِ وَوَشْكَانُهُ أَيْ سُرْعَتُهُ

وَشْكَانَ [veşkāne] (vāv'ın harekāt-ı selāsıyla) İsm-i fiʿl-i māzīdir, "serīʿ oldu" maʿnāsına; yukālu: وَشْكَانَ مَا يَكُونُ ذَلِكَ أَيْ سَرُعَ Mütercim der ki Şeyh Raḍī kavlince haber maʿnāsına dāll olan esmā-i efʿālin cümlesi taʿaccüb maʿnāsını mutazammınmıdır, meselā أَبْعَدَهُ هَيْهَاتَ kelimesi ما ve أَسْرَعَهُ بُطْآنَ ما ve وَشْكَانَ [veşkān] [buṭʾān] أَبْطَأَهُ maʿnālarınadır, zīrā esmā-i efʿāl maʿnāsına dāll olduğu fiʿllerden āked ve eblagdır, pes bunlarda taʿaccüb maʿnāsı teʾkīd-i mezkūrdur.

اَلْمُوَاشِكُ [el-muvāşik] (مُصَاحِبٌ [muṣāḥib] vezninde) Çabuk ve çālāk insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ مُوَاشِكٌ وَنَاقَةٌ مُوَاشِكَةٌ أَيْ سَرِيعٌ وَقَدْ وَاشَكَ

اَلْوِشَاكُ [el-vişāk] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsmdir, çabukluğa denir.

[و ع ك]

اَلْوَعْكُ [el-vaʿk] (vāv'ın fethiyle) ve

اَلْوَعْكَةُ [el-vaʿket] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde) Havā durgun olarak pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَعَكَ الْحَرُّ وَعْكًا وَوَعْكَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اشْتَدَّ مَعَ سُكُونِ الرِّيحِ Ve sıtma vücūdu örseleyip āzürde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَعَكَتْهُ الْحُمَّى إِذَا أَذَتْهُ Ve pek yorgunluktan neşʾet eden derd ve eleme denir; yukālu: أَخَذَهُ الْوَعْكُ أَيْ أَلَمٌ مِنْ شِدَّةِ التَّعَبِ Ve

وَعْكٌ [vaʿk] Mahmūm adama denir, masdar ile müsemmādır. Ve

وَعْكٌ [vaʿk] Bir nesneyi yere vurup pāre pāre eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَعَكَ الشَّيْءَ وَعْكًا إِذَا دَكَّهُ Ve toprağa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: وَعَكَهُ فِي التُّرَابِ إِذَا مَعَكَهُ

اَلْوَعِكُ [el-veʿik] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمَوْعُوكُ [el-mevʿūk] وَعْكٌ [vaʿk]-i hummādan zār ve zebūn olan adama denir.

اَلْوَعْكَةُ [el-vaʿket] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

وَعْكَةٌ [vaʿket] Savaş yerine denir, مَعْرَكَةٌ [maʿreket] maʿnāsına. Ve şiddetle düşmeğe denir. Ve su üzere develerin izdihāmına denir.

اَلْإِيعَاكُ [el-īʿāk] (hemzenin kesriyle) Toprağa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْعَكَهُ فِي التُّرَابِ إِذَا مَعَكَهُ Ve develer su üzere izdihām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْعَكَتِ الْإِبِلُ فِي الْوِرْدِ إِذَا ازْدَحَمَتْ

[و ك ك]

اَلْوَكْوَكَةُ [el-vekveket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Top gibi yuvarlanarak yürümek maʿnāsınadır, tıknaz bodur yürümesi gibi; yukālu: وَكْوَكَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُتَدَحْرِجًا Ve cenkten kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكْوَكَ مِنَ الْحَرْبِ إِذَا فَرَّ Ve güvercin ötmek maʿnāsınadır; yukālu: وَكْوَكَ الْحَمَامُ إِذَا هَدَرَ

اَلتَّوَكْوُكُ [et-tevekvuk] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi yuvarlanı yuvarlanı yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَكْوَكَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مُتَدَحْرِجًا

اَلْوَكْوَاكُ [el-vekvāk] (ثَرْثَارٌ [serṣār] vezninde) Tıknaz bodur gibi yuvarlanı yuvarlanı yürüyen adama denir. Ve korkak bī-zehre adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَكْوَاكٌ أَيْ جَبَانٌ

اَلْوَكْوَاكَةُ [el-vekvāket] (ثَرْثَارَةٌ [serṣāret] vezninde) Sağrısı büyük ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَكْوَاكَةٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْأَلْيَتَيْنِ

اَلْوَكُّ [el-vekk] (دَكٌّ [dekk] vezninde) Öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّهُ وَكًّا إِذَا دَفَعَهُ Ve ʿArabların إِتْتَزَرَ عَكَّ وَكَّ kavlleri "ع،ك،ك" māddesinde zikr olundu.

[و م ك]

اَلْوَمْكَةُ [el-vemket] (vāv'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Genişliğe denir; yukālu: فِيهِ وَمْكَةٌ أَيْ فُسْحَةٌ

[و ن ك]

اَلْوَنْكُ [el-venk] (vāv'ın fethi ve nūn'un sükūnuyla) Kişi kendi kavmi içre yerleşip temekkün eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَنَكَ فُلَانٌ فِي قَوْمِهِ وَنْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَمَكَّنَ فِيهِمْ

اَلْوَانِكُ [el-vānik] Yurdunda ārām eden kuşa denir. وَاكِنٌ [vākin] maʿnāsına; yukālu: طَائِرٌ وَانِكٌ أَيْ وَاكِنٌ

نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'L-HĀ'
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[ه ب ك]

اَلْهُبَكَةُ [el-hubeket] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Ahmak ve nādān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هُبَكَةٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve toprağı batak yere denir ki yürürken ayak batıp gider; cemʿi هُبَكَاتٌ [hubekāt] gelir, tekūlu: وَقَعْنَا فِي هُبَكَةٍ أَيِ الْأَرْضِ الَّتِي تَسُوخُ فِيهَا الْأَقْدَامُ Ve هُبَكَاتُ كَلْبٍ [Hubekatu Kelb] bundandır ki Kelb kabīlesi yurdunda bir niçe sulardır.

اَلْإِنْهِبَاكُ [el-inhibāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Batağa batıp gömülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَبَكَتْ بِهِ الْأَرْضُ إِذَا سَاخَتْ بِهِ Burada إِنْهِبَاكٌ [inhibāk] bā' harfiyle müteʿaddī ol-muştur, yoksa asl binā' إِنْفِعَالٌ [infiʿāl]dir.

[ه ب ر ك]

اَلْهَبْرَكَةُ [el-hebreket] (hā'nın ve rā'nın fet-hiyle) Ter ü tāze ve nāzenīn kıza denir; yukālu: تَزَوَّجَ هَبْرَكَةً أَيْ جَارِيَةً نَاعِمَةً

اَلْهَبْرَكُ [el-hebrek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kemāline gelmiş civānlığa denir; yukālu: شَبَابٌ هَبْرَكٌ أَيْ تَامٌّ Ve

هَبْرَكٌ [hebrek] ve

هُبَارِكٌ [hubārik] عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kemālini bulmuş civāna denir; yukālu: شَابٌّ هَبْرَكٌ وَهُبَارِكٌ أَيْ تَامٌّ

[ه ب ن ك]

اَلْهَبَنَّكُ [el-hebennek] (عَمَلَّسٌ [ʿamelles] vez-ninde) ʿAkl ve fikrinde noksān olan ah-mak ve seme adama denir. Ve koğucu ve nakkāl-i makāl kimseye denir; müʾennesi هَبَنَّكَةٌ [hebenneket]tir; yukālu: رَجُلٌ هَبَنَّكٌ أَيِ الْأَحْمَقُ الضَّعِيفُ يَعْنِي فِي الْعَقْلِ وَيُقَالُ رَجُلٌ هَبَنَّكٌ وَامْرَأَةٌ هَبَنَّكَةٌ أَيْ الْمَاشِي بِالنَّمِيمَةِ Ve

هَبَنَّكَةٌ [hebenneket] Üşengen tembel adama denir, كَسْلَانُ [keslān] maʿnāsına.

[ه ت ك]

اَلْهَتْكُ [el-hetk (فَتْكٌ [fetk] vezninde) Perde makūlesi nesneyi yerinden çekip katʿ eylemek, ʿalā-kavlin delik ve yırtık açılıp ardındaki görünecek kadar bir parçasını yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتَكَ السِّتْرَ وَغَيْرَهُ هَتْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَذَبَهُ فَقَطَعَهُ مِنْ مَوْضِعِهِ أَوْ شَقَّ جُزْءًا مِنْهُ فَبَدَا مَا وَرَاءَهُ

اَلْإِنْهِتَاكُ [el-inhitāk] ve

اَلتَّهَتُّكُ [et-tehettuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Perde makūlesi vech-i mezkūr üzere yırtılmak maʿnāsınadır; yukālu: هَتَكَهُ فَانْهَتَكَ وَتَهَتَّكَ

اَلْمُنْهَتِكُ [el-munhetik] ve

اَلْمُتَهَتِّكُ [el-mutehettik] ve

اَلْمُسْتَهْتِكُ [el-mustehtik] (ism-i fāʿil bünyeleriyle) Şol bī-hayā ve bī-ʿāra denir ki rüsvāylıktan mübālāt eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ مُنْهَتِكٌ وَمُتَهَتِّكٌ وَمُسْتَهْتِكٌ أَيْ لَا يُبَالِي أَنْ يُهْتَكَ سِتْرُهُ

اَلْهُتْكَةُ [el-hutket] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İsmdir, yırtık perdenin yırtılmış parçasına denir. Ve geceden bir sāʿate ıtlāk olunur, gūyā ki yırtık parçasıdır; tekūlu: سِرْنَا هُتْكَةً مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سَاعَةً

اَلْهِتْكُ [el-hitek] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Yeni doğmuş çocukla bilece çıkan eş dedikleri deriden yırtılan pārelere denir.

[ه ت ر ك]

اَلْهَتْرَكُ [el-hetrek] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Arslana denir.

[ه د ك]

اَلْهَدْكُ [el-hedk] (hā'nın fethiyle) Bināyı yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدَكَ الْبِنَاءَ هَدْكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَدَمَهُ

اَلتَّهَدُّكُ [et-tehedduk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir kimseye ifrāt-ı gazab ve tehevvür ile havāle olup hātır-şiken ve dil-āzār sözler söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَدَّكَ عَلَيْهِ بِالْكَلَامِ إِذَا تَهَدَّمَ

اَلْهَوْدَكُ [el-hevdek] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Semiz ve mülahham adama denir.

اَلْهَنَادِكَةُ [el-henādiket] ʿAn-karīb mezkūrdur. Müʾellif, Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir.

[ه ف ك]

اَلْهَيْفَكُ [el-heyfek] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Şaşkın ve hamkāʾ ʿavrete denir; yukālu: تَزَوَّجَ هَيْفَكًا أَيْ حَمْقَاءَ

اَلْمُنْهَفِكُ [el-munhefik] (مُنْهَمِكٌ [munhemik] vezninde) Salkı ve perīşān yürür olan adama denir. Ve halt ve hatāsı kesīr adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُنْهَفِكٌ أَيِ الْمُضْطَرِبُ الْمُسْتَرْخِي فِي الْمَشْيِ وَكَذَا الْكَثِيرُ الْخَطَاءِ وَالْإِخْتِلَاطِ Pes masdarları maʿnā-yı mezkūr üzeredir.

اَلْمُهَفَّكُ [el-muheffek] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) مُنْهَفِكٌ [munhefik] maʿnāsınadır.

[ه ك ك]

اَلْهَكُّ [el-hekk] (دَكٌّ [dekk] vezninde) Āhestece zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ الرَّجُلُ هَكًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَسَا Ve kuş çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ الطَّائِرُ إِذَا خَذَفَ بِذَرْقِهِ Ve devekuşu sağnamak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ النَّعَامُ Ve sahk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ الشَّيْءُ إِذَا سَحَقَهُ Ve kılıçla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّهُ بِالسَّيْفِ إِذَا ضَرَبَهُ بِهِ Ve nebīz yāhūd bāde şāribini gereği gibi sarhoş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ النَّبِيذُ فُلَانًا إِذَا بَلَغَ مِنْهُ Ve memeden sütün mecmūʿunu sağıp çıkarmak maʿnāsınadır;

yukālu: هَكَّ اللَّبَنَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ Ve bir adamın gereği gibi ʿırzını yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ فُلَانًا إِذَا نَهَكَهُ Ve şiddetle yāhūd çok cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا شَدِيدًا أَوْ كَثِيرًا Ve

هَكٌّ [hekk] Fāsidü'l-ʿakl adama denir ki vasf olur; yukālu: رَجُلٌ هَكٌّ أَيْ فَاسِدُ الْعَقْلِ Cemʿi هَكَكَةٌ [hekeket] gelir, fetehātla ve أَهْكَاكٌ [ehkāk] gelir. Ve sağanaklı şedīd yağmura denir. Ve mızrakla peyderpey sançmak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّهُ بِالرُّمْحِ Ve kuyu obrulup çökmek maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّشَ الْبِئْرُ إِذَا تَهَوَّرَتْ Ve

هَكٌّ [hekk] Toy kuşu ʿacele ile çımkırmak maʿnāsınadır, هَكِيكٌ [hekīk] gibi, ke-mā seyuzkeru. Ve iskāt olunmak maʿnāsınadır; yukālu: هُكَّ الشَّيْءُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أُسْقِطَ

اَلْمَهْكُوكُ [el-mehkūk] Sahk olunmuş nesneye denir. Ve kuvve-i māsikesi olmamakla dübürüne mālik olmayan adama denir. Ve kelāmda mübālāt eylemeyip diline ne gelirse söyleyen fodula denir; yukālu: رَجُلٌ مَهْكُوكٌ أَيْ لَا يَمْلِكُ إِسْتَهُ وَكَذَا يَتَمَجَّنُ فِي كَلَامِهِ

اَلْهَكِيكُ [el-hekīk] Bu dahi sahk olunmuş nesneye denir. Ve muhannes ve zensīret şahsa denir. Ve masdar olur, هَكٌّ [hekk] gibi toy kuşu ʿacele ile çımkırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَكَّ الْحُبَارَى هَكًّا وَهَكِيكًا إِذَا ذَرَقَ بِالْعَجَلَةِ

اَلْهَكَوَّكُ [el-hekevvek] (عَزَوَّرٌ [ʿazevver] vezninde) Pek ve galīz yere denir ki por taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin yumuşak sehl yere denmekle zıdd olur. Ve semiz, mülahham adama denir. Ve mācin ve lāübālī kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ هَكَوَّكٌ أَيْ سَمِينٌ وَكَذَا مَاجِنٌ

اَلْهَكُوكُ [el-hekūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi lāübālī ve mācin kimseye denir.

اَلْإِنْهِكَاكُ [el-inhikāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ʿAvret doğururken çatısı ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَكَّ صَلَاهَا إِذَا انْفَرَجَ فِي الْوِلَادَةِ Ve deve çökerken yere sürünüp yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَكَّ الْبَعِيرُ إِذَا لَزِقَ بِالْأَرْضِ عِنْدَ بُرُوكِهِ

اَلْمُنْهَكَّةُ [el-munhekket] (مُنْفَكَّةٌ [munfekket] vezninde) Doğurması düşvār olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُنْهَكَّةٌ إِذَا عَسُرَ وِلَادُهَا

اَلْهَكْهَكَةُ [el-hekheket] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Çok cimā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَكْهَكَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ مِنَ الْجِمَاعِ

اَلْهَكْهَاكُ [el-hekhāk] (سَرْسَارٌ [serṣār] vezninde) Çok cimāʿ eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَكْهَاكٌ أَيْ كَثِيرُ الشَّفْتَنَةِ

اَلتَّهَكُّكُ [et-tehekkuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gebe hayvānın vazʿı gelip çatmakla memeleri büyüyüp apışı genşeyip söl-püklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَكَّكَتِ الْأُنْثَى إِذَا أَقْرَبَتْ فَاسْتَرْخَى صَلَوَاهَا وَعَظُمَ ضَرْعُهَا

[ه ل ك]

اَلْهُلْكُ [el-hulk] (hā'nın zammıyla) ve

اَلْهَلَاكُ [el-helāk] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلتُّهْلُوكُ [et-tuhlūk] (tā'nın zammıyla) ve

اَلْهُلُوكُ [el-hulūk] (سُلُوكٌ [sulūk] vezninde) ve

اَلْمَهْلَكَةُ [el-mehleket] (مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] vezninde) ve

اَلتَّهْلُكَةُ [et-tehluket] (tā'nın fethi ve lām'ın harekāt-ı selāsıyla) Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَكَ الرَّجُلُ وَهَلِكَ هَلْكًا وَهَلَاكًا وَتُهْلُوكًا وَهُلُوكًا وَمَهْلَكَةً وَتَهْلُكَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا مَاتَ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre هَلَاكٌ [helāk] ki meyte-i sūʾ ile ölmek ve fenā bulmak maʿnāsınadır, onun için enbiyā-

yı ʿizām haklarında istiʿmāli memnūʿdur. Ve dört vech üzere müstaʿmeldir: Evvelā bir nesne bir kimseden mefkūd olup lākin sāʾirin ʿindinde mevcūd ola; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ﴾ Sāniyā fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ﴾ Sālisā mevt maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ﴾ Rābiʿā bi'l-külliyye mahv ve maʿdūm olmak maʿnāsınadır ki ondan fenāʾ ile taʿbīr olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾Ve ʿazāb ve havf ve fakr maʿnālarında dahi müstaʿmeldir. Ve تَهْلُكَةٌ [tehluket] lafzı nevādir-i masādırdandır. Ve müʾellif مَنَعَ kelimesiyle de tanzīr eylemekle bāb-ı sālisten dahi vārid olur imiş, lākin zāhiren şevāzzdandır, ancak *Faṣīḥ* şārihi ʿāmmīye nisbet eylemiştir. İntehā. Ve

هُلْكٌ [hulk] ve

هَلَاكٌ [helāk] Müteʿaddī olur; yukālu: هَلَكَهُ هُلْكًا وَهَلَاكًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي بِمَعْنَى أَهْلَكَهُ Ve bu Temīm lügatine mahsūs olduğu *Miṣbāḥ*'ta müsebbettir. Ve bir nesneye pek düşkün harīs olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هَلَكَ إِلَيْهِ إِذَا شَرِهَ

اَلْإِهْلَاكُ [el-ihlāk] (hemzenin kesriyle) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْلَكَهُ بِمَعْنَى هَلَكَهُ Ve bir nesneyi satmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَهْلَكَهُ إِذَا بَاعَهُ

اَلْإِسْتِهْلَاكُ [el-istihlāk] Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهْلَكَهُ بِمَعْنَى أَهْلَكَهُ Ve mālı dağıtıp bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهْلَكَ الْمَالَ إِذَا أَنْفَقَهُ وَأَنْفَدَهُ

اَلتَّهْلِيكُ [et-tehlīk] Bu dahi helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّكَهُ بِمَعْنَى أَهْلَكَهُ

اَلْهَالِكُ [el-hālik] Helāk olan şeyʾe denir, niseb üzere ism-i fāʿildir, pes Temīm lügatinde müteʿaddī olmak lāzımdır; cemʿi هَلْكَى [helkā] gelir, مَرْضَى [merḍā] gibi ve هُلَّكٌ [hullek] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve هَلَّاكٌ [hellāk] gelir, قَطَّاعٌ [ḳaṭṭāʿ] veznin-de ve هَوَالِكُ [hevālik] gelir şāzz olarak, فَوَارِسُ [fevāris] ve نَوَاكِسُ [nevākis] gibi, zīrā فَوَاعِلُ [fevāʿil] فَاعِلَةٌ [fāʿilet]in kezālik sıfat-ı muhtassa-i müʾennes olan gayr-i ʿākılın sıfatı yāhūd ismi olan فَاعِلٌ [fāʿil]in cemʿidir.

اَلْهَلَكَةُ [el-heleket] (fetehātla) ve

اَلْهَلْكَاءُ [el-helkāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Helāk maʿnāsına ismlerdir; yukālu: وَقَعَ فِي الْهَلَكَةِ وَالْهَلْكَاءِ أَيِ الْهَلَاكِ ve yukālu: هِيَ هَلَكَةٌ هَلْكَاءُ تَوْكِيدٌ

اَلْهَلْكُ [el-helk] (hā'nın fethi ve zammı ve lām'ın sükūnuyla) Helāk maʿnāsına ismdir; ve minhu tekūlu: "لَأَذْهَبَنَّ فَإِمَّا هَلْكٌ وَإِمَّا مَلْكٌ" أَيْ إِمَّا أَنْ أَهْلِكَ أَوْ أَمْلِكَ Yaʿnī "Elbette ben giderim yā helāk olurum yā matlūbuma mālik olurum." Terkīb-i mezbūr إِمَّا أَنْ أَهْلِكَ هَلْكًا وَإِمَّا أَنْ أَمْلِكَ مَلْكًا sebkindedir ki fi'l-asl mefʿūl-i mutlaktır, fiʿli hazf olunup sebāta delālet için merfūʿ oldu yāhūd fiʿl-i mahzūfun fāʿilidir, إِمَّا أَنْ يَقَعَ لِي هَلْكٌ وَمَلْكٌ teʾvīlindedir yāhūd mübtedā-yı mahzūfa haber yāhūd mubtedādır. Ve مَلْكٌ lafzında dahi mīm'in fethi ve zammı cārīdir.

اَلْمَهْلَكَةُ [el-mehleket] (mīm'in fethi ve lām'ın harekāt-ı selāsıyla) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism-i mekān olur, çöle ve beyābāna ıtlāk olunur مَفَازَةٌ [mefāzet] maʿnāsına.

اَلْهَلَكُونُ [el-helekūn] (حَلَزُونٌ [ḥalezūn] vezninde ve hā'nın kesriyle cāʾizdir) Otsuz ve nebātsız arza denir, her ne kadar onda su dahi olursa. Ve

هَلَكُونٌ [helekūn] ve

هَلَكِينٌ [helekīn] Müddet-i medīdeden beri yağmur yağmamış kurak arza denir; yukālu: أَرْضٌ هَلَكُونٌ وَهَلَكِينٌ إِذَا لَمْ تُمْطَرْ مُنْذُ دَهْرٍ Ve bunlar sīga-i cemᶜ üzere mübālagayı mutazammın ismlerdir.

اَلْهَلَكُ [el-helek] (fethateynle) Kaht ve kurak senelere denir; müfredi هَلَكَةٌ [heleket] tir ve هَلَكَاتٌ [helekāt] dahi denir fetehātla. Ve

هَلَكٌ [helek] Yedi kat arzın her birinin aralığına denir, yedinciye varınca kadar. Ve helāk olmuş hayvānın cīfesine denir. Ve dağın yukarısıyla aşağısının mā-beynine denir ki yöre taᶜbīr olunur. Ve mutlakan iki nesne aralığından olan boş yere ve havāya denir, zemīn ile sakf aralığı gibi. Ve yukarıdan aşağıya düşen nesneye denir.

اَلْهَلُوكُ [el-helūk] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Erkek üzere yumulup düşen kīr dīvānesi rūspī ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَلُوكٌ أَيْ فَاجِرَةٌ مُتَسَاقِطَةٌ عَلَى الرِّجَالِ Ve kocasıyla hoş muᶜāşeret eden hatuna denmekle zıdd olur. Maᶜnā-yı sānīde helāk muhabbetten nāşī mutasavverdir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَلُوكٌ أَيِ الْحَسَنَةُ التَّبَعُّلِ لِزَوْجِهَا Ve serīᶜü'l-inzāl adama denir.

اَلْهُلُكُ [el-huluk] (zammeteynle) هَالِكَةٌ [hāliket] maᶜnāsınadır ki sıfat-ı müfrededir; ve minhu kavluhum: إِفْعَلْ ذَلِكَ إِمَّا هَلَكَتْ هُلُكُ Burada هَالِكَةٌ [hāliket] maᶜnāsınadır. Ve إِمَّا kelimesi hemze-i meksūre iledir ve هَلَكَتْ māzī-i müᵓennestir, فāᶜili هُلُكُ lafzıdır ki sıfat-ı müfrededir, هَالِكَةٌ [hāliket] maᶜnāsınadır; إِمْرَأَةٌ عُطُلٌ ve نَاقَةٌ سُرُحٌ gibi. Ve هُلُكُ [huluk]ten murād nefs-i هَالِكَةٌ [hāliket]tir. Ve münevvenen ve baᶜzen gayr-i münevven istiᶜmāl olunur. Gayr-i munsarıf olduğuna göre, gūyā ki هُلُكُ lafzını nefsine ᶜalem iᶜtibār eylemiştir ve izāfetle هُلُكَتْ dahi vākiᶜ olmuştur. Evvele göre هَالِكٌ [hālik] yaᶜnī هَلَاكٌ [helāk] şānından olan nefsin helāk olursa da ve ikinciye göre onun nefs-i هَالِكَةٌ [hāliket] i helāk olursa da o işi işle demek olur. Baᶜdehu kelām-ı mezbūru tevsīᶜle عَلَى مَا خَيَّلَتْ mevkiᶜinde mesel olarak icrā eylediler ki be-heme hāl demek olur, niteki lisānımızda dahi bu resme taᶜbīrler zebānzededir, meselā أَفْعَلُ ذَلِكَ إِمَّا هَلَكَتْ هُلُكُ وَإِمَّا هُلُكُهُ هَلَكَتْ demek, "Be-heme hāl ben o işi işlerim" demek olur. Ve ᶜani'l-Kisāᵓī أَمَّا هَلَكَةُ هُلُكَ جَعَلَهُ اسْمًا وَأَضَافَ إِلَيْهِ Bundan murād yine nefstir, هَلَكَةُ هُلُكَ هِيَ sebkindedir. Ve هُلُكَ [hulek] bunda gayr-i münevvendir ki yine gayr-i munsarıftır. Ve هَلَكَةٌ [heleket] hā'nın fethiyle هَلَاكٌ [helāk] maᶜnāsınadır, pes isnād mübālagayı mutazammın yāhūd وَقَعَتْ fiᶜl-i mahzūfunun فāᶜili iᶜtibār olunur, ve ᶜalā-kile'l-vecheyn kasīm evvel takdīr olunur. Ve إِمَّا [immā]-i sāniyede vāv'ın hazfı cāᵓizdir; yāhūd yā zāᵓid olup إِنْ vasliyye iᶜtibār ve vāv-ı vasliyye mukadderen irāde olunur, kezā efāde'ş-şārih. Ve vekaᶜa fī Musned Aḥmed b. Ḥanbel fī hadīsi'd-deccāli ve zikri sifatihi fe-kāle: "أَعْوَرُ جَعْدٌ أَزْهَرُ هِجَانٌ أَقْمَرُ فَإِمَّا هَلَكَ الْهُلُكُ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَيْسَ بِأَعْوَرَ" هَكَذَا رُوِيَ بِأَلْ يَعْنِي بِحَرْفِ التَّعْرِيفِ Bu dahi maᶜnā-yı mezbūrda yaᶜnī عَلَى كُلِّ حَالٍ mevkiᶜinde müstaᶜmeldir.

Mütercim der ki İbn Eṯīr iki rivāyet dahi nakl eylemiştir. Biri وَلَكِنِ الْهُلْكُ كُلُّ الْهُلْكِ ki hā'ların zammı ve lām'ların sükūnuyladır ve biri فَإِمَّا هَلَكَتْ هُلَّكُ ki رُكَّعٌ [rukkaᶜ] veznindedir. Rivāyet-i ūlāya göre هُلْكُ [hulk] helāk maᶜnāsına ismdir, deccāla helākle duᶜādır, melᶜūn-ı mesfūr

her ne kadar iddiʿā-yı rubūbiyyetle nāsa makdūrdan hāric baʿzı evzāʿ ve hālāt telbīs ve tesvīl ederse de gözünden yekçeşmlik nakīsasını izāleye kādir değildir, sizin Tanrınız aʿver değildir, yaʿnī ʿayb ve nakīsadan münezzehtir demektir. Ve rivāyet-i sāniyeye göre هُلَّكٌ [hullek] هَالِكٌ [hālik]in cemʿidir, melʿūn-ı mezbūra ittibāʿ eden nüfūs-ı cāhile helāk olsun demektir. Hulāsa kelimāt-ı merkūme ne güne olursa olsun be-heme hāl mevkiʿinde mesel-i mütedāveldir.

اَلتَّهْلُكَةُ [et-tehluket] (tā'nın fethi ve lām'ın zammıyla) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism mecrāsında istiʿmāl olunur ki ʿākıbeti helāka müʾeddī olan nesneye ve hāl ve keyfiyyete denir; yukālu: وَقَعَ فِي التَّهْلُكَةِ وَهِيَ كُلُّ مَا عَاقِبَتُهُ إِلَى الْهَلَاكِ

وَادِي تُهُلِّكَ [vādī tuhullike] (tā'nın ve hā'nın zammı ve lām-ı müşeddedenin kesriyle) Bātıl ve beyhūde maʿnāsına ʿalemdir. Ve gayr-i munsarıftır, vezn-i fiʿl ve ʿalemiyyetle niteki تُخُيِّبَ [tuḫuyyibe] ve تُضُلِّلَ [tuḍullile] dahi böylece bātıl mevkiʿinde ʿalemdir; yukālu: وَقَعَ فُلَانٌ فِي وَادِي تُهُلِّكَ أَيْ فِي الْبَاطِلِ

اَلْإِهْتِلَاكُ [el-ihtilāk] ve

اَلْإِنْهِلَاكُ [el-inhilāk] Bir kimse kendi nefsini mehlekeye salmak maʿnāsınadır; yukālu: اَلْقَطَاةُ تَهْتَلِكُ وَتَنْهَلِكُ مِنْ خَوْفِ الْبَازِي أَيْ تَرْمِي بِنَفْسِهَا فِي الْمَهَالِكِ

اَلْمُهْتَلِكُ [el-muhtelik] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Yal-hor ve ʿabdü'l-batn şahsa denir ki nās kendisini ziyāfet ve itʿām eylemekten gayrı fikri ve maksadı olmaya; yukālu: رَجُلٌ مُهْتَلِكٌ أَيْ لَا هَمَّ لَهُ إِلَّا أَنْ يَتَضَيَّفَهُ النَّاسُ

اَلْهُلَّاكُ [el-hullāk] (زُوَّارٌ [zuvvār] veznınde) Şol cerrār ve sāʾil-meşreb tāʾifeye denir ki nāsı cerr ve suʾāl ederek devr eder olalar. Ve şol oba oba cerr ve istiʿtā eylemek ʿādetleri olan cerrār tāʾifesine denir ki yollarından azıp güm-rāh olmuş olalar. Ve onlara مُهْتَلِكُونَ [muhtelikūn] dahi derler; yukālu: قَوْمٌ هُلَّاكٌ أَيِ الَّذِينَ يَنْتَابُونَ النَّاسَ ابْتِغَاءَ مَعْرُوفِهِمْ وَيُقَالُ هُمْ هُلَّاكٌ وَمُهْتَلِكُونَ أَيِ الْمُنْتَجِعُونَ الَّذِينَ ضَلُّوا الطَّرِيقَ

اَلْهَالِكِيُّ [el-hālikiyy] Demirciye denir. Fi'l-asl Hālik kabīlesinden bir kimse meşhūr demirci olup baʿdehu giderek mutlakan demirciye ıtlāk eylediler, ʿalā-kavlin en evvel beyne'l-ʿArab demir işleyen Hālik b. Esed nām kimse olmakla her demirciyi sonra ona nisbet eylediler. Ve kılıç ve hançer pāslarını açıp cilā veren adama dahi ıtlāk eylediler.

اَلتَّهَالُكُ [et-tehāluk] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznınde) Bir nesne üzerine nefsini ilkā ile yumulup düşüşmek maʿnāsınadır, pervānenin çerāga düşüştüğü gibi; yukālu: تَهَالَكَ عَلَى الْفِرَاشِ إِذَا تَسَاقَطَ Ve hatun iki tarafa salını bulanı yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَالَكَتِ الْمَرْأَةُ فِي مَشْيِهَا إِذَا تَمَايَلَتْ

اَلْهَالِكَةُ [el-hāliket] Ziyādesiyle harīse olan nefse vasf olur; yukālu: نَفْسٌ هَالِكَةٌ أَيْ شَرِهَةٌ

اَلْهِلْكَةُ [el-hilket] (hā'nın kesriyle) Sākıta ve hālike maʿnāsınadır; cemʿi هِلَكٌ [hilek] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: فُلَانٌ هِلْكَةُ الْهِلَكِ أَيْ سَاقِطَةٌ مِنَ السَّوَاقِطِ

اَلْهَيْلَكُونُ [el-heylekūn] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] veznınde) Dendānesi olmayan orağa denir, ekini iyice biçmeyip tebāh eylediği için.

اَلْهَالُوكُ [el-hālūk] Sıçan otuna denir, سَمُّ الْفَأْرِ [semmu'l-feʾr] maʿnāsına. Kütüb-i tıbbiyyede türāb-ı hālik ile mersūmdur. Ve طَرَاثِيثُ [ṭarāṯīṯ] yaʿnī kolgan dikeni taʿbīr

olunan nebāttan bir nevʿin ismidir.

[ه م ك]

اَلْهَمْكُ [el-hemk] (hā'nın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Bir adamı bir işe giriştirip onunla mütemādī mütevaggil edip uğraştırmak maʿnāsınadır.

اَلْإِنْهِمَاكُ [el-inhimāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّهَمُّكُ [et-tehemmuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir işe girişip cidd ve ısrār ile mütemādī ona mütevaggil olup uğraşmak maʿnāsınadır; yukālu: هَمَكَهُ فِي الْأَمْرِ هَمْكًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ فَانْهَمَكَ وَتَهَمَّكَ أَيْ لَجَّجَهُ فِيهِ فَلَجَّ يَعْنِي جَدَّ وَتَمَادَى فِيهِ

اَلْمَهْمُوكُ [el-mehmūk] Memdūd ve mütemādī olmuş nesneye denir. Bu münāsebetle sırtının iki tarafında teğelti değdiği yerleri yumru olmayıp salkı olan ata مَهْمُوكُ الْمَعَدَّيْنِ [mehmūku'l-meʿaddeyn] ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ مَهْمُوكُ الْمَعَدَّيْنِ أَيْ مُرْسَلُهُمَا Mevziʿ-i mezbūrları aşağıya doğru memdūd olduğu için ıtlāk olundu.

اَلْإِهْمِيكَاكُ [el-ihmīkāk] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Pür-gazab olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْمَأَكَّ الرَّجُلُ إِذَا امْتَلَأَ غَضَبًا

[ه ن د ك]

اَلْهِنْدِكِيُّ [el-Hindikiyy] (hā'nın ve dāl'ın kesriyle) Hind tāʾifesinden olan bir kimseye denir. Ve bu هِنْدٌ [Hind] lafzından mutasarrıf değildir, yaʿnī هِنْدٌ [Hind] lafzına mensūb değildir, zīrā harf-i kāf hurūf-ı ziyādeden değildir; cemʿi هَنَادِكُ [Henādik] tir; yukālu: رَجُلٌ هِنْدِكِيٌّ مِنَ الْهَنَادِكِ أَيْ مِنْ أَهْلِ الْهِنْدِ

Mütercim der ki müʾellif bununla Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir; zīrā Cevherī kāf'ı zāʾid iʿtibārıyla gayr-i kıyās üzere هِنْدٌ [Hind] lafzına nisbet eylemiştir, lākin bu iʿtibārı Ezherī'den ve sāʾirden ahz eylemiştir. Ve vākıʿā kāf'ın bir mahalde ziyādesi sābit değildir, meger ki lafz-ı mezbūru ʿArab ibtidā Ḥabeşe ehlinden istimāʿla istiʿmāl eylemiş olalar, zīrā ehl-i Ḥabeşe ismin āhirine nisbete dāll olmak için kāf ziyāde ederler. Ve kaldı ki muhtemeldir ki lafz-ı mezbūr Fārisīden meʾhūz ola, zīrā Fārisīde āhire lāhık olan kāf edāt-ı tasgīrdir, ehl-i Hind ehl-i Fürs ʿindinde muhakkar olmakla ekserī Hindī ve Hindū makāmında Hindik derler, nisbet tasavvuruyla, zīrā aslı هِنْدُوكْiidi, Hindīcik demektir. Baʿdehu ʿArab ahz ve kāf'ı cevher-i kelimeden kıyāsla āhirine yā-i nisbet ilhāk ve taʿrīben dāl'ı meksūr edip هِنْدِكِيٌّ dediler. Sudūr-ı İslām'da ʿArab Īrān iklīmini feth ve ehl-i Fürse ihtilātla katı vāfir elfāz-ı Fārisiyye ahz ve gūnagūn onlarda icrā-yı telāʿub ettikleri *Muzhir*'de mansūstur; ve fīhi kāle'l-Ezherī: سُيُوفٌ هِنْدِكِيَّةٌ أَيْ هِنْدِيَّةٌ وَالْكَافُ زَائِدَةٌ Ve *Ṣiḥāḥ*'ta cemʿi هَنَادِكَةٌ [henādiket] ʿunvānında mesbūttur ki vāhidi mensūb olduğuna dālldır, fe'lyuharrer.

[ه و ك]

اَلْهَوْكُ [el-hevk] (شَوْكٌ [şevk] vezninde) ve

اَلْهِوَكُّ [el-hivekk] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) ve

اَلْيَهْكُوكُ [el-yehkūk] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Şol ahmak kimseye denir ki pek nādān olmayıp dimāgında bir mikdārca rüşd ve idrāk bakiyyesi ola.

اَلْهَوَكُ [el-hevek] (fethateynle) İsmdir, vech-i mezkūr üzere olan hamākate denir; yukālu: بِهِ هَوَكٌ أَيْ حُمْقٌ وَفِيهِ بَقِيَّةٌ Ve masdar olur, bir adam يَهْكُوكٌ [yehkūk] olmak maʿnāsına; yukālu: هَوِكَ الرَّجُلُ هَوَكًا مِنَ الْبَابِ

الرَّابِعِ إِذَا كَانَ يَهْكُوكًا

اَلْمُتَهَوِّكُ [el-mutehevvik] (مُتَهَوِّرٌ [mutehevvir] vezninde) ve

اَلْهَوَّاكُ [el-hevvāk] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ser-geşte ve mütehayyir adama denir. Ve

مُتَهَوِّكٌ [mutehevvik] Dāʾimā helāka müʾeddī olan vartaya kendisini ilkā ile sākıt ve hālik olur olan adama denir.

اَلْهُوكَةُ [el-hūket] (hā'nın zammıyla) Çukura denir, حُفْرَةٌ [ḥufret] maʿnāsına.

اَلتَّهْوِيكُ [et-tehvīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çukur kazmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّكَ الرَّجُلُ إِذَا حَفَرَ

اَلتَّهَوُّكُ [et-tehevvuk] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Ser-geşte ve mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّكَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَيَّرَ Ve تَهَوُّرٌ [tehevvur] maʿnāsınadır ki bir husūsa mülāhaza ve mübālāt eylemeksizin şürūʿ ve iktihām eylemektir; yukālu: تَهَوَّكَ فُلَانٌ إِذَا تَهَوَّرَ

اَلْهَوَّاكَةُ [el-hevvāket] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Çorak yere denir, سَبَخَةٌ [sebeḫat] maʿnāsına.

اَلْهَوِكَةُ [el-heviket] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) هَوَّاكَةٌ [hevvāket] maʿnāsınadır.

اَلْإِنْهِيَاكُ [el-inhiyāk] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) تَهَوُّكٌ [tehevvuk] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَاكَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى تَهَوَّكَ

[ه ي ك]

اَلتَّهْيِيكُ [et-tehyīk] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَيَّكَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve çukur kazmak maʿnāsınadır ki تَهْوِيكٌ [tehvīk]te lügattır; yukālu: هَيَّكَ الرَّجُلُ إِذَا حَفَرَ

Müʾellif هِيكَ Ve هَيْكَkelimelerini dahi lafzlarına nazaran burada zikr eylemesi münāsib idi, هِيكَ [hīk] ki hā-i meksūre iledir, هِيَّكٌ [hiyyek] lafzından muhaffeftir ki yā-yı müşeddede-i meftūha iledir. Ve إِيَّاكَ lafzından maklūb olan هِيَّاكَ muhaffefidir, tahzīr içindir إِحْذَرْ maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve هَيْكَ kelimesi ki hā-i meftūha iledir, هَيَّكَ lafzından muhaffeftir ki yā-yı müşeddede-i meftūha iledir. Ve bu هَيَّاكَ muhaffefidir ki أَسْرِعْ maʿnāsına ism-i fiʿl-i emrdir. Zāhiren müʾellif kāf hitābiyye olduğuna nazar ile evāhir-i kitāba tevkīf edip lākin orada dahi sükūt eylemiştir.

FASLU’L-YĀʾİ’T-TAHTİYYE
(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي ك ك]

يَكٌّ [yekk] (yā’nın fethi ve kāf’ın teşdīdiyle) Fi’l-asl lafz-ı Fārisīdir, bir ᶜadedin ismidir, وَاحِدٌ [vāḥid] maᶜnāsına. Ve Ruʾbe nām şāᶜir ahz edip işbu: ”وَقَدْ أُقَاسِي حُجَّةَ الْخَصْمِ الْمَحِكْ تَحَدِّيَ الرُّومِيِّ مِنْ يَكٍّ لِيَكْ“ | | beytinde īrād eylemiştir مِنْ وَاحِدٍ لِوَاحِدٍ demektir. Ve bunda يَكٌّ [yekk] lafzı münevvenen ve gayr-i münevven mervīdir; ve الْفَارِسِيِّ lafzına veznin tahammülü olmadığından الرُّومِيِّ ile taᶜbīr eylemiştir, zīrā murādı ”تَحَدِّيَ الْفَارِسِيِّ“ demek idi. Mütercim der ki şāᶜir-i merkūm الرُّومِيِّ diyecek yerde اَلْفُرْسِيِّ deseydi dahi ehven olur idi. Ve

يَكٌّ [Yekk] Magrib’de bir beldedir.

يَكَكٌ [Yekek] (fethateynle) Bir mevziᶜdir.

قَدْ نَجَزَتِ الْكَافُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ الْكَافِي الْمُعِينِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ أَوَّلًا وَآخِرًا وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّهِ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

BĀBU'L-LĀM
(بَابُ اللَّامِ)

ل

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب ل]

اَلْإِبِلُ [el-ibil] (hemzenin ve bā'nın kesriyle ve bā'nın sükūnuyla ki muhaffeftir) Deveye denir. Ve bu müfreddir, cemʿe dahi ıtlāk olunur, fī-zātihi cemʿ ve ism-i cemʿ değildir. Cemʿi آبَالٌ [ābāl] gelir hemzenin meddiyle. Musaggarı أُبَيْلَةٌ [ubeylet]tir hā'yla.

Mütercim-i hakīr der ki usūl-i sāʾirenin ve Şeyh Raḍī ve sāʾirin beyānlarına göre غَنَمٌ [ġanem] gibi إِبِلٌ [ibil] kelimesi dahi ism-i cemʿdir, lafzından müfredi yoktur ve müʾennestir, zīrā lafzından müfredi olmayan esmā-i cümūʿ ādemiyyūnun gayrıda teʾnīsi vācibdir, ona bināʾen musaggarı أُبَيْلَةٌ [ubeylet]tir hā'yla. Ve cemʿinde آبَالٌ [ābāl] denir ki çok deve sürüleri demek olur. Ve tesniyesinde إِبِلَانِ [ibilān] denir ki iki deve sürüleri demektir. Müʾellif dahi tesniyeyi bu maʿnā ile beyān eylemekle ism-i cemʿ değildir kavllerinin beyninde tenākuz şāʾibesi olur.

Ve müfredi بَعِيرٌ [baʿīr]dir, niteki غَنَمٌ [ġanem]in müfredi شَاةٌ [şāt]tır. Ve müʾellife göre cinse dāll olur, lākin غَنَمٌ [ġanem] kabīlinden olmaz. Ve *Ḥayāt-ı Ḥayevān* sāhibinin tansīsine göre إِبِلٌ [ibil] نَاسٌ [nās] menzilinde ve بَعِيرٌ [baʿīr] إِنْسَانٌ [insān] ve جَمَلٌ [cemel] رَجُلٌ [recul] ve نَاقَةٌ [nāḳat] مَرْأَةٌ [merʾet] ve قَعُودٌ [ḳaʿūd] فَتًى [fetā] ve قَلُوصٌ [ḳalūṣ] فِتْيَةٌ [fityet] menzillerindedir, fe'lyunzar. Ve *Durr-i Muḫtār*'da mersūmdur ki إِبِلٌ [ibil] tesmiyesi efḫāzlarına bevl eyledikleri tasavvuruna mebnīdir, pes beynlerinde iştikāk-ı kebīr

münāsebeti olur, lākin bu tevcīh vicdāna mülāyim gelmediği gayr-i setīrdir, kaldı ki meʾhaz-ı iştikāk إِبَالَةٌ [ibālet] tasvīr olunmak akrebdir.

اَلْإِبِلَانِ [el-ibilān] (tesniyedir) İki sürü deve demektir; yukālu: لَهُ إِبِلَانِ أَيِ الْقَطِيعَيْنِ مِنَ الْإِبِلِ Ve

إِبِلٌ [ibil] Yağmurlu sehāba ıtlāk olunur.

اَلتَّأَبُّلُ [et-teʾebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Deve edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّلَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْإِبِلَ Ve davar çayır otlamak sebebiyle sudan iktifā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّلَتِ الْإِبِلُ وَغَيْرُهَا إِذَا جَزَأَتْ عَنِ الْمَاءِ بِالرُّطْبِ Ve er ʿavretin cimāʿından imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَبَّلَ عَنِ امْرَأَتِهِ إِذَا امْتَنَعَ عَنْ غِشْيَانِهَا

اَلْأَبَلُ [el-ebl] (hemzenin fethiyle) Bir adamın devesi çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَ الرَّجُلُ أَبَلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَثُرَتْ إِبِلُهُ Ve gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَهُ إِذَا غَلَبَهُ Ve imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَ عَنْهُ إِذَا امْتَنَعَ Ve

أَبْلٌ [ebl] ve

أُبُولٌ [ubūl] Deve tāze çayır yāhūd yonca otlamakla sudan müstagnī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَتِ الْإِبِلُ وَأَبِلَتْ أَبْلًا وَأُبُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا جَزَأَتْ عَنِ الْمَاءِ بِالرُّطْبِ Ve baʿzılar ʿindinde أَبْلٌ [ebl] ve أُبُولٌ [ubūl] develer çobansız salma ve müseyyeb olarak yurt yerinden ıraklaşıp gāʾib olmak yāhūd vahşīlenip yılkı gibi yabanī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَتِ الْإِبِلُ وَأَبِلَتْ إِذَا هَمَلَتْ فَغَابَتْ وَلَيْسَ مَعَهَا رَاعٍ أَوْ تَأَبَّدَتْ Ve bir kimse cimāʿdan iğrenip imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَ الرَّجُلُ عَنِ امْرَأَتِهِ إِذَا امْتَنَعَ عَنْ غِشْيَانِهَا Ve ʿibādete dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَ الرَّجُلُ إِذَا نَسَكَ Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve bir kimseyi salma develer sāhibi kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَهُ أَبْلًا إِذَا جَعَلَ لَهُ إِبِلًا سَائِمَةً Ve kuyu ağzına إِبَالَةٌ [ibālet] çatmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَبَلْتُ الْبِئْرَ إِذَا جَعَلْتَ لَهَا إِبَالَةً Ve

أَبَلٌ [ebl] Yaş yāhūd kuru otlağa denir; hemzenin zammıyla da cāʾizdir.

اَلتَّأْبِيلُ [et-teʾbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın devesi çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّلَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ إِبِلُهُ Ve bir nesneden imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّلَ عَنْهُ إِذَا امْتَنَعَ Ve deve kısmına hoşça takayyüd ve tīmār edip tavlandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَّلَ الْإِبِلَ إِذَا سَمَّنَهَا Ve bir adam kendi nefsi için besleyecek develer edinmek maʿnāsınadır ki beyʿ için olmaya; yukālu: أَبَّلَ فُلَانٌ إِذَا اتَّخَذَ إِبِلاً وَاقْتَنَاهَا Ve تَأْبِيلُ الْمَيِّتِ [teʾbīlü'l-meyyit] [teʾbīn] maʿnāsınadır ki meyyitin sıfāt-ı cemīlesini yād ve taʿdād ederek girye ve zārī eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَبَّلَ الْمَيِّتَ بِمَعْنَى أَبَّنَ

اَلْإِيبَالُ [el-ībāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamın develeri çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: آبَلَ الرَّجُلُ إِيبَالًا إِذَا كَثُرَتْ إِبِلُهُ

اَلْأُبُولُ [el-ubūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Hayvān çayır yemekle sudan iktifā eylemek maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve develer bir yerde ārām ve ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَتِ الْإِبِلُ أُبُولًا إِذَا أَقَامَتْ بِالْمَكَانِ Ve develer çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَتِ الْإِبِلُ إِذَا كَثُرَتْ Ve otlar develer otlayacak derecede uzamak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَ الْعُشْبُ إِذَا طَالَ فَاسْتَمْكَنَ مِنْهُ الْإِبِلُ

اَلْآبِلُ [el-ābil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] veznin-de) Çayır otlamakla sudan müstagnī olan hayvāna denir; cemʿi أُبَّالٌ [ubbāl] dır, كُفَّارٌ [kuffār] gibi. Ve deve ve koyun

mesālihinde üstāz ve hüner-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ آبِلٌ أَيْ حَاذِقٌ فِي مَصْلَحَةِ الْإِبِلِ وَالشَّاءِ Ve deve sāhibi adama denir; yukālu: رَجُلٌ آبِلٌ أَيْ ذُو إِبِلٍ Ve Ḥimṣ kazāsında bir karye adıdır. Ve Dimaşḳ sancağında bir karyedir ki آبِلُ السُّوقِ [Ābilu's-Sūḳ] denmekle müteᶜāreftir; Ḥuseyn b. ᶜĀmir el-Muḳrī el-Ābilī oradandır. Ve Nābulus türābında bir mevziᶜdir. Ve Urdun kurbünde bir mevziᶜdir ki آبِلُ الزَّيْتِ [Ābilu'z-Zeyt] denmekle müteᶜāreftir.

اَلْأَبَالَةُ [el-ebālet] (سَمَاحَةٌ [semāḥat] veznin-de) ve

اَلْأَبَلُ [el-ebel] (fethateynle) Bir adam deve ve koyun mesālihinde uz ve hüner-mend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبَلَ فُلَانٌ وَأَبِلَ أَبَالَةً وَأَبَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا حَذَقَ فِي مَصْلَحَةِ الْإِبِلِ وَالشَّاءِ فَهُوَ Ke-mā zukire. Ve deve çoğalmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَبِلَتِ الْإِبِلُ وَأَبَلَتْ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا كَثُرَتْ

اَلْأَبِلُ [el-ebil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bāb-ı rābiᶜden ism-i fāᶜildir, deve ve koyun mesālihinde üstāz olan adama denir. Ve deve sāhibi kimseye denir. Ve semiz, tenū-mend deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَبِلٌ أَيْ لَحِيمٌ

اَلْآبَلُ [el-ābel] (أَفْضَلُ [efḍal] vezninde) İsm-i tafdīldir, deve ve koyun kısmının takayyüd ve tīmārı husūsunda pek uz ve pek hüner-mend adama denir;yukālu: هُوَ مِنْ آبَلِ النَّاسِ أَيْ أَشَدِّهِمْ تَأَنُّقًا فِي رِعْيَةِ الْإِبِلِ وَالشَّاءِ

اَلْمُؤَبَّلَةُ [el-muᵓebbelet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Bir kimsenin kendi nefsi için ve besleme için ittihāz eylediği develere denir ki beyᶜ için olmaya; yukālu: إِبِلٌ مُؤَبَّلَةٌ إِذَا اتَّخَذَتْ لِلْقِنْيَةِ

اَلْأُبَّلُ [el-ubbel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Salma develere denir; yukālu: إِبِلٌ أُبَّلٌ أَيْ مُهْمَلَةٌ

اَلْأَوَابِلُ [el-evābil] Çok develere denir; yukālu: إِبِلٌ أَوَابِلُ أَيْ كَثِيرَةٌ

اَلْأَبَابِيلُ [el-ebābīl] (hemzenin fethiyle) Bölükler ve sürüler, فِرَقٌ [firaḳ] maᶜnāsınadır ki فِرْقَةٌ [firḳat]ın cemᶜidir. Ve bu müfredi olmayan cemᶜdir, عَبَادِيدُ [ᶜabādīd] ve شَمَاطِيطُ [şemāṭīt] gibi; yukālu: جَاءَتِ الْإِبِلُ أَبَابِيلَ أَيْ فِرَقًا Şārih der ki baᶜzılar müfredi إِبَّالَةٌ [ibbālet] ve إِبَّوْلٌ [ibbevl] ve إِبِيلٌ [ibbīl] olduğuna zāhib oldular. Ve baᶜzılar أَبَابِيلُ [ebābīl] dağ kırlangıcı dedikleri kuş olmasına zāhib oldular, niteki baᶜzı kütüb-i tefāsīrde ve *Ḥayāt-ı Ḥayevān*'da mersūmdur.

اَلْإِبَّالَةُ [el-ibbālet] (إِجَّانَةٌ [iccānet] vezninde; bā'nın tahfīfiyle de cāᵓizdir) ve

اَلْإِبِّيلُ [el-ibbīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) ve

اَلْإِبَّوْلُ [el-ibbevl] (عِجَّوْلٌ [ᶜiccevl] vezninde) ve

اَلْإِيبَالُ [el-ībāl] (دِينَارٌ [dīnār] vezninde ki bunun aslı إِبَّالٌ idi teşdīd-i bā'yla) Kuş ve deve ve at kısmından bir bölüğe denir, ᶜalā-kavlin peyderpey gelen bölüklerden her bölüğe denir; yukālu: إِبَّالَةٌ مِنَ الطَّيْرِ وَالْخَيْلِ وَالْإِبِلِ وَإِبِّيلٌ وَإِبَّوْلٌ وَإِيبَالٌ أَيْ قِطْعَةٌ أَوْ مُتَتَابِعَةٌ مِنْهَا Ve

إِبَّالَةٌ [ibbālet] (إِجَّانَةٌ [iccānet] vezninde) Bir bağ otluğa denir ki götürülür; ve minhu'l-meselu: "ضِغْثٌ عَلَى إِبَّالَةٍ" Yaᶜnī "Bir bağ otluk yükünün üzerine bir tutam otluk dahi vazᶜ ve tahmīl olundu." Murād sıklet kemālinde iken bir sıklet dahi ārız oldu demektir. Mesel-i mezbūr beliyye üzere beliyye ᶜārız oldukta īrād olunur. Baᶜzılar ᶜindinde hısb ve rehānın teᶜākubunda darb olunur ki evvelin zıddıdır. Ve bunda dahi bā'nın tahfīfiyle cāᵓizdir.

اَلْأَبِيلُ [el-ebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Değ-

neğe denir, عَصَا [ʿaṣā] maʿnāsına. Ve Süryānī lisānında hazīn ve gamgīn adama denir. Ve Naṣārā tāʾifesinin reʾīsine yāhūd papazlarına denir, رَاهِبٌ [rāhib] maʿnāsına yāhūd sāhib-i nākūslarına denir ki zāhiren müʾezzin makāmında olur, cemʿi آبَالٌ [ābāl]dır, شَهِيدٌ [şehīd] ve أَشْهَادٌ [eşhād] gibi ve أُبْلٌ [ubl]dur hemzenin zammıyla. Bu cihetle أَبِيلُ الْأَبِيلِينَ [ebīlu'l-ebīlīn] ki papazlar papazı demektir, Naṣārā tāʾifesi ʿĪsā ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selā hazretlerini murād ederler. Müʾellif وَالْحَزِينُ بِالسُّرْيَانِيَّةِ وَرَئِيسُ النَّصَارَى أَوِ الرَّاهِبُ ʿibāretiyle sebt eylemekle muktezā-yı siyāk bu maʿnāda أَبِيلٌ [ebīl] Süryānī olup ve sebeb-i tesmiye حُزْنٌ māddesi olmaktır, niteki رَاهِبٌ [rāhib] havf maʿnāsına olan رَهْبٌ [rehb]dendir. Ve Zemaḫşerī, *Esās*'ta dedi ki أَبَلَتِ الْإِبِلُ derler, deve yaş yonca yemekle sudan kāniʿ ve fārig olsa; ve تَأَبَّلَ فُلَانٌ derler, nikāhı ve kurbān-ı nisvānı terk eylese; ve رَاهِبٌ [rāhib]e أَبِيلٌ [ebīl] ıtlākı bu maʿnādandır; yukālu: أَبِلَ أَبَالَةً فَهُوَ أَبِيلٌ مِثْلَ فَقِهَ فَقَاهَةً فَهُوَ فَقِيهٌ Ve İbn Eṯīr dahi *Nihāye*'de vech-i mezkūr üzere beyān eylemiştir. Müʾellif dahi bu maʿnāları yukarıda sebt eylemiştir, fe'lyunzar.

اَلْأَيْبَلِيُّ [el-eybeliyy] (hemzenin fethi ve yā'nın sükūnu ve bā-yı muvahhadenin zammı ve fethiyle) ve

اَلْهَيْبَلِيُّ [el-heybeliyy] (صَيْقَلِيٌّ [ṣayḳaliyy] vezninde) ve

اَلْأَبْلِيُّ [el-ebuliyy] (hemzenin fethi ve bā'nın zammıyla) ve

اَلْأَيْبَلُ [el-eybel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلْأَيْبُلُ [el-eybul] (bā'nın zammıyla) ve

اَلْأَبِيلِيُّ [el-ebīliyy] (أَمِيرِيٌّ [emīriyy] veznin-de) Bunlar da أَبِيلٌ [ebīl] maʿnāsınadır ki Naṣārā'nın reʾīslerine yāhūd papazlarına yāhūd çan sāhiblerine denir.

اَلْأَبِيلَةُ [el-ebīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْإِيبَالَةُ [el-ībālet] (دِينَارَةٌ [dīnāret] vezninde) ve

اَلْوَبِيلَةُ [el-vebīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bunlar da إِبَّالَةٌ [ibbālet] gibi bir kucak otluğa denir.

اَلْإِبَالَةُ [el-ibālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Deve ve koyun makūlesini gereği gözetip takayyüd ve tīmārlarına hüsn-i ihtimām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ حَسَنُ الْإِبَالَةِ أَيِ السِّيَاسَةِ يَعْنِي الْقِيَامَ عَلَى مَالِهِ Ve

إِبَالَةٌ [ibālet] Bir adamın ashāb ve ʿaşīretine denir, أُبُلَّةٌ [ubullet] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adamın isteklisi olan şeyʾe denir, طَلِبَةٌ [ṭalibet] maʿnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve kuyunun ağzına çevirdikleri bināya denir ki kuyu bileziği taʿbīr olunur; yukālu: لَيْسَ عَلَى الْبِئْرِ إِبَالَةٌ'' وَهِيَ شَيْءٌ تُصَدَّرُ بِهِ الْبِئْرُ Ve büyük ve kaba odun bağına denir ki ortasından ip ile bağlayıp yüklenirler, ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde dahi lügattır. Mesel-i mezkūrda bā'nın tahfīfi bu maʿnādandır; yukālu: إِحْتَمَلَ إِبَالَةً مِنَ الْحَطَبِ أَيْ حُزْمَةً كَبِيرَةً

اَلْأَبِلَةُ [el-ebilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bu dahi bir adamın isteklisi ve hāhişi olan nesneye denir; yukālu: هِيَ أَبِلَتُهُ أَيْ طَلِبَتُهُ وَحَاجَتُهُ Ve döllü döşlü hayr ve bereketli nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ أَبِلَةٌ أَيْ مُبَارَكَةٌ مِنَ الْوَلَدِ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

اَلْإِئْتِبَالُ [el-iʾtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Deve kısmının takayyüd ve tīmārı ve riʿāyeti maslahatına dāʾimā kıyām ve ihtimām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَا يَأْتَبِلُ أَيْ لَا يَثْبُتُ عَلَى رِعْيَةِ الْإِبِلِ وَلَا يُحْسِنُ

مِهْنَتَهَا أَيْ خِدْمَتَهَا Ve rākib deve üzere Mısır cündîsi gibi sābit ve ber-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ لَا يَأْتَبِلُ أَيْ لَا يَثْبُتُ عَلَى الْإِبِلِ رَاكِبًا

اَلْإِبِلِّيُّ [el-ibilliyy] (kesreteynle ve fethateynle) آبِلٌ [ābil] ve أَبِلٌ [ebil] gibi develeri olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ آبِلٌ وَأَبِلٌ وَإِبِلِيٌّ أَيْ ذُو إِبِلٍ

اَلْأَبَّالُ [el-ebbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Deve çobanına denir.

اَلْإِبْلَةُ [el-iblet] (hemzenin kesriyle) ʿAdāvet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ شَدِيدُ الْإِبْلَةِ أَيِ الْعَدَاوَةِ

اَلْأُبْلَةُ [el-ublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Āfete denir, عَاهَةٌ [ʿāhet] maʿnāsına.

اَلْأَبْلَةُ [el-eblet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ʿalā-kavlin fetehātla) İnsāna ʿārız olan sıklet ve vehāmete denir, kesret-i taʿāmdan ʿārız olan sıklet gibi; tekūlu: أَخَذَتْنِي الْأَبْلَةُ أَيِ الثِّقَلُ وَالْوَخَامَةُ Ve günāha denir; إِثْمٌ [iṣm] maʿnāsına.

اَلْأَبَلُ [el-ebel] (fethateynle) Bu dahi adama ʿārız olan sıklet ve vehāmete denir. Ṣārihin beyānına göre bunların aslı وَبْلَةٌ ve وَبَلٌ idi, vāv hemzeye tebdîl olundu.

اَلْأُبُلَّةُ [el-ubullet] (عُتُلَّةٌ [ʿutullet] vezninde) Bir türlü taʿāmdır ki hurmāyı iki taş beyninde nîmce dövdükten sonra üzerine süt sağıp karıştırmakla tertîb ederler. Ve bir bölük hurmāya denir; yukālu: أُبُلَّةٌ مِنَ التَّمْرِ أَيْ فِدْرَةٌ Ve

أُبُلَّةُ [Ubullet] Baṣra'da bir mevziʿ adıdır ki dünyāda meşhūr olan dört cinānın birisidir ki Ġūṭā-i Dimaşḳ Soġd-ı Semerḳand ve Şiʿb-i Bevvān ve Ubulle-i Baṣra'dır; İmām Muslim şeyhi Şeybān b. Ferrūḫ el-Ubullī oraya mensūbdur. Ve

أُبُلَّةٌ [ubullet] bir adamın ʿaşīret ve ashābına denir, إِبَالَةٌ [ibālet] gibi; yukālu: جَاءَ فِي إِبَالَتِهِ وَأُبُلَّتِهِ أَيْ أَصْحَابِهِ وَقَبِيلَتِهِ Ve bir adamın matlūbu ve hāhiş-kerdesi olan şeyʾe denir, ke-mā se-yuzkeru.

أُبَيْلَى [Ubeylā] (musaggaran ve maksūran) Bir hatun ismidir.

اَلْمُؤَبَّلُ [el-Muʾebbel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şuʿarādan İbrāhīm-i Endelusī lakabıdır.

أُبْلُ [Ubl] (hemzenin zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلْأُبُلُ [el-ubul] (zammeteynle) Otlandıktan sonra tāzeden yeşerip çıkan çayıra denir.

اَلْإِبِلَّةُ [el-ibillet] (kesreteyn ve lām-ı müşeddede ile ve zammeteynle ki zikr olundu) ve

اَلْإِبْلَاةُ [el-iblāt] (hemzenin kesriyle) Bunlar da taleb olunacak nesneye denir; yukālu: هُوَ مِنْ إِبِلَّةِ سَوْءٍ وَأُبُلَّتِهِ وَإِبْلَاتِهِ وَإِبَالَتِهِ كَمَا ذُكِرَ أَيْ مِنْ طَلِبَةِ سَوْءٍ Yaʿnī cihet-i kabīhadan matlūb olan nesnelerdendir.

أُبْلِيٌّ [Ubliyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs iki meşhūr dağın yanında bir dağın adıdır.

أُبْلَى [Ublā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Bir niçe dağlardır ki Biʾru Māʿūne oradadır.

اَلْمَأْبُولَةُ [el-meʾbūlet] Ağzına bilezik çevrilmiş kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ مَأْبُولَةٌ أَيْ مُصَدَّرَةٌ بِالْإِبَالَةِ

اَلْبُلَةُ [el-bulet] (ثُبَةٌ [ṣubet] vezninde) Bu dahi büyük ve kaba odun bağına denir.

اَلْمَأْبَلَةُ [el-meʾbelet] (مَأْسَدَةٌ [meʾsedet] vezninde) Develi yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَأْبَلَةٌ أَيْ ذَاتُ إِبِلٍ

[أ ت ل]

اَلْأَتْلُ [el-etl] (hemzenin fethi ve tā'nın

sükūnuyla) ve

اَلْأَثْلَانُ [el-etlān] ve

اَلْأَتَلَالُ [el-etelāl] (fetehātla) Öfke ve dargınlıkla adımları sık sık atarak arkun arkun yürümek maʿnāsınadır ki bir nesne zımnında gazab-nāk olan kimse öylece yürüyüp gider; yukālu: أَتَلَ الرَّجُلُ أَتْلًا وَأَتَلَانًا وَأَتَلَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَارَبَ الْخَطْوَ فِي غَضَبٍ Ve taʿāmdan tulum gibi dopdolu olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَلَ مِنَ الطَّعَامِ إِذَا امْتَلَأَ

اَلْأَوْتَلُ [el-evtel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Tok kimseye denir, شَبْعَانُ [şebʿān] maʿnāsına. Müʾellif bunu vāv faslında dahi zikr eylemiştir, zāhiren vāv hemzeden maklūb diyen kavle mebnī burada dahi sebt eyledi.

اَلْأُتُلُ [el-utul] ve

اَلْوُتُلُ [el-vutul] (zammeteynle) Tok kimselere denir; müfredleri أَوْتَلُ [evtel]dir; yukālu: قَوْمٌ أُتُلٌ وَوُتُلٌ أَيْ شِبَاعٌ Şārih der ki müʾellif نَهْرُ إِتِلَ māddesinden zuhūl eylemiştir ki bilād-ı Ḫazar u Bulġar içre cārī bir nehr-i ʿazīmdir.

[أ ث ل]

اَلْأُثُولُ [el-uṯūl] (ṯā-yı müsellese ile وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Bir nesne köklenip tamām mertebe asl ve istihkām bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَلَ الشَّيْءُ أُثُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَأَصَّلَ

اَلتَّأْثُلُ [et-teʾeṯṯul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) أُثُولٌ [uṯūl] maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى أَثَلَ Ve ululanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الشَّيْءُ إِذَا عَظُمَ Ve emek çekip sermāye kazanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الْمَالَ إِذَا اكْتَسَبَهُ Ve kuyu kazmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الْبِئْرَ إِذَا حَفَرَهَا Ve zahīre edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَهُ مِيرَةً Ve bir nesne etrāftan tedrīcle birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَجَمَّعَ

اَلتَّأْثِيلُ [et-teʾṯīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Mālı māyelendirip nemā ve bereketle firāvān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّلَ مَالَهُ إِذَا زَكَّاهُ وَأَصَّلَهُ Ve mülkü ululandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّلَ مُلْكَهُ إِذَا عَظَّمَهُ Ve ehl ve müteʿallakātına fāhir kisveler ilbās edip nüvāziş ve ihsān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّلَ الْأَهْلَ إِذَا كَسَاهُمْ أَفْضَلَ كِسْوَةٍ وَأَحْسَنَ إِلَيْهِمْ Ve bir adamın mālı kesret bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّلَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَ مَالُهُ

اَلْأَثْلَةُ [el-eṯlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir semtten meclūb olan zahīreye denir; yukālu: جَلَبَ أَثْلَةً أَيْ مِيرَةً Ve ev esbābına denir, مَتَاعُ الْبَيْتِ [metāʿu'l-beyt] maʿnāsına ve bunda harekātla cāʾizdir. Ve yat ve yarağa ve sāz ve sāmāna denir; yukālu: أَخَذَ أَثْلَتَهُ أَيْ أُهْبَتَهُ Ve bir nesnenin asl ve māyesine denir; cemʿi إِثَالٌ [iṯāl] gelir جِبَالٌ [cibāl] vezninde; yukālu: لِفُلَانٍ أَثْلَةُ مَالٍ أَيْ أَصْلُ مَالٍ Ve mecāzen şeref ve hasebe ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: هُوَ يَنْحِتُ فِي أَثْلَتِنَا أَيْ يَطْعَنُ فِي حَسَبِنَا *Esās*'ta bu maʿnā şecer-i āti'z-zikr ismi olan أَثْلٌ [eṯl] kelimesinden olmak üzere mersūmdur, vākıʿā نَحْتٌ [naḥt] taʿbīri ona karīne olur. Ve

أَثْلَةُ [Eṯlet] Medīne kurbünde bir mevziʿdir. Ve Baġdād kazāsında bir karyedir. Ve Huẕeyl bilādında bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَثْلُ [el-eṯl] (hemzenin fethi ve ṯā'nın sükūnuyla) Acı ılgın ağacına denir; müfredi أَثْلَةٌ [eṯlet]tir ve cemʿi أَثَلَاتٌ [eṯelāt]tır fetehātla ve أُثُولٌ [uṯūl] gelir. Ilgın ağacı iki nevʿ olur: Biri طَرْفَاءُ [ṭarfāʾ] ve biri أَثْلٌ [eṯl]dir ki kebīr olur, buna acı ılgın der-

ler, ağacı pek metīn olur, قَصْعَةٌ [ḳaṣʿat] ve kadeh yaparlar; zikr olunan şeref ve haseb maʿnāsı bundan meʾhūzdur.

اَلْأَثَالُ [el-eṯāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْأُثَالُ [el-uṯāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mevrūs olan mecd ve şeref ve şānā ıtlāk olunur; yukalu: هُوَ عُلُوُّ الْأَثَالِ وَالْأُثَالِ أَيِ الْمَجْدِ وَالشَّرَفِ Ve

أُثَالٌ [Uṯāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve ʿAbs kabīlesine mahsūs bir su yāhūd bir hısn adıdır. Ve Ḳāʿa'da bir karye adıdır. Ve bir dere ismidir ki Vādi's-Sitāre'ye müntehī olur. Ve Ġumāze kurbünde bir su adıdır. Ve Ġumeyr ile Bustānu İbn ʿĀmir beyninde bir mevziʿ adıdır. Ve Ḍamre b. Ḍamre en-Nehşelī nām kimsenin feresi ismidir. Ve Uṯāl b. en-Nuʿmān ashābdandır.

أُثَيْلٌ [Uṯeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznin-de) Nevāhī-i Medīne'de bir dere adıdır, ʿinde'l-baʿz ذُو أُثَيْلٍ [Ẕū Uṯeyl] ile müsemmādır ki Bedr ile Ṣafrāʾ beyninde vākiʿdir, Āl-i Caʿfer'e mahsūs hurmālığı çok bir yerdir.

أَثِيلٌ [Eṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziʿdir.

ذُو الْمَأْثُولِ [Ẕu'l-Meʾṯūl] ve

ذَاتُ الْأَثْلِ [Ẕātu'l-Eṯl] ve

أُثَيْلَةُ [Uṯeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Birer mevziʿdir.

[أ ج ل]

اَلْأَجَلُ [el-ecel] (fethateynle) Bir vaktin gāyet ve encāmına denir, meselā hayāt ve ʿömr-i insānī bābında madrūb ve mukadder olan müddetin gāyetine denir ki o anda insān lā-mahāle vefāt eder. Kezālik vaʿde ile alınan borcun nihāyet-i müddetine denir. Ve bir nesnenin müddet ve zamānına denir; cemʿi آجَالٌ [ācāl] gelir, آمَالٌ [āmāl] vezninde.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki أَجَلٌ [ecel] kelimesi bir nesne hakkında madrūb ve mukadder olan müddete mevzūʿdur. Baʿdehu hayāt-ı insāna madrūb olan müddette ki murād gāyetidir, istiʿmāl olundu. Ve nass-ı kerīmde beş vech üzere müstaʿmeldir: Evvelā gāyet-i müddet-i hayāt ki mevt-i mukadderden ʿibārettir. Sāniyā vakt-i muʿayyen maʿnāsınadır. Sālisā ihlāk-ı küffār maʿnāsınadır. Rābiʿā ʿiddet-i mutallakada istiʿmāl olundu. Hāmisā ʿazāb ve ʿukūbet maʿnāsında istiʿmāl olundu. İntehā. Ve

أَجَلٌ [ecel] Masdar olur, gerilenmek, teʾehhür maʿnāsınadır; yukālu: أَجِلَ الْأَمْرُ أَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَأَخَّرَ

اَلتَّأْجِيلُ [et-teʾcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir muʿayyen vakte kadar müddet-i mühlet taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّلَهُ إِذَا حَدَّدَ لَهُ الْأَجَلَ Ve إِجْلٌ [icl] dedikleri boyun ağrısına tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّلَ فُلَانًا إِذَا دَاوَاهُ مِنَ الْإِجْلِ Ve bir işten bir adamı alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّلَهُ عَنْهُ إِذَا مَنَعَهُ وَحَبَسَهُ Ve su irkilecek gölcük makūlesi yere etrāftan su getirip biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّلَ الْمَاءَ فِي الْمَأْجَلِ إِذَا جَمَعَهُ فِيهِ

اَلْآجِلُ [el-ācil] (عَاجِلٌ [ʿācil] vezninde) ve

اَلْأَجِيلُ [el-ecīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zikr olunan أَجَلٌ [ecel] māddesinden ism-i fāʿillerdir, müteʾehhar olan şeyʾe denir, عَاجِلٌ [ʿācil] mukābilidir; ve minhu yukālu: يُؤْثِرُ الْعَاجِلَ وَيَذَرُ الْآجِلَ وَالْأَجِيلَ

اَلْإِسْتِيجَالُ [el-istīcāl] Vakt-i muʿayyene kadar mühlet istemek maʿnāsınadır; tekūlu:

إِسْتَأْجَلْتُهُ فَأَجَّلَنِي إِلَى مُدَّةٍ

اَلْآجِلَةُ [el-ācilet] (عَاجِلَةٌ [ʿācilet] vezninde) Āhirete ıtlāk olunur, niteki عَاجِلَةٌ [ʿācilet] dünyāya ıtlāk olunur.

اَلْإِجْلُ [el-icl] (hemzenin kesriyle) Boyun ağrısına denir ki murād boyun yastıktan düşmekten yāhūd yastığın huşūnetinden ʿārız olan ağrı olacaktır. Ve bakar-ı vahş sürüsüne denir; cemʿi آجَالٌ [ācāl]dir.

اَلْأَجْلُ [el-ecl] (hemzenin fethiyle) Boyun vech-i mezkūr üzere ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: أَجِلَ الرَّجُلُ أَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَى عُنُقَهُ Ve boyun ağrısına tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَهُ مِنَ الْإِجْلِ أَجَلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَاوَاهُ مِنْهُ Ve bir adamı bir işten alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَهُ عَنْهُ إِذَا حَبَسَهُ وَمَنَعَهُ ve minhu yukālu: أَجَلُوا مَالَهُمْ أَيْ حَبَسُوهُ عَنِ الْمَرْعَى Ve bir kimse hakkında şerr ve mazarratla cināyet eylemek, ʿalā-kavlin üzerine şerr ve fitne tozutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَ الشَّرَّ عَلَيْهِمْ إِذَا جَنَاهُ أَوْ أَثَارَهُ وَهَيَّجَهُ Ve beri öte saʿy ve gūşiş ederek māl kesb ve cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَ لِأَهْلِهِ إِذَا كَسَبَ وَجَمَعَ وَجَلَبَ وَاحْتَالَ

اَلْمُؤَاجَلَةُ [el-muʾācelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi boyun ağrısına ʿilāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آجَلَهُ إِذَا دَاوَاهُ مِنَ الْإِجْلِ Ve menʿ ve tevkīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آجَلَهُ عَنْهُ إِذَا حَبَسَهُ وَمَنَعَهُ

اَلْأُجُلُ [el-ucl] (hemzenin zammıyla) أَجِيلٌ [ecīl]in cemʿidir ki müteʾehhir maʿnāsınadır. Ve hurmā ağacının çevresinde müctemiʿ olan çamura denir.

اَلتَّأَجُّلُ [et-teʾeccul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Vakt-i muʿayyene kadar mühlet istemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّلَ مِنْهُ إِذَا اسْتَأْجَلَ [Ve] tefaʿʿul bābı istifʿāl] maʿnāsına da muttaridedir. Ve dağ öküzleri birikip sürü olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّلَ الصِّوَارُ إِذَا صَارَ إِجْلًا Ve nās bir araya gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّلَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا Ve gölcük makūlesi yerde su irkilmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَّلَ الْمَاءَ فِي الْمَأْجَلِ فَتَأَجَّلَ أَيِ اسْتَنْقَعَ

مِنْ أَجْلِكَ [min eclike] ve

مِنْ أَجْلَاكَ [min eclāke] ve

مِنْ أَجْلَالِكَ [min eclālike] (hemzelerin fehti ve kesriyle) مِنْ جَلَلِكَ [min celelike] maʿnāsınadır ki senden ötürü demektir, Fārisīde ez-berāy-ı tū makāmındadır. İkinci üçüncüden muhaffeftir, ve o جَلَلٌ māddesindendir. Müʾellif burada istitrāden zikr eylemiştir.

Tahkīkimize göre أَجْلٌ fi'l-asl zikr olunduğu üzere cināyet-i şerr maʿnāsına olup baʿdehu mutlakan cināyette şāyiʿ oldu. Meselā مِنْ أَجْلِهِ فَعَلْتُ ذَلِكَ kavlinde onun kesb ve cināyeti sebebiyle īcāb eylediği fiʿlden nāşī ben şöyle ettim demek olup giderek ittisāʿ ile mutlakan ʿillet makāmında istiʿmāl eylediler. Pes mecāz bi-mertebeteyn olur. Ve مِنْ kelimesi ibtidāʾiyyedir, fiʿl-i mezkūra müteʿalliktir, meselā مِنْ أَجْلِهِ ضَرَبْتُ kavlinde ضَرَبْتُ fiʿline müteʿalliktir, إِبْتِدَاءُ ضَرْبِي وَإِنْشَاؤُهُ مِنْ أَجْلِهِ sebkindedir, niteki مِنْ جَرَّاكَ dahi böylecedir ki مِنْ أَنْ جَرَرْتَهُ sebkindedir.

اَلْمَأْجَلُ [el-meʾcel] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) ve

اَلْمُؤَجَّلُ [el-muʾeccel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Su birikecek yere denir, مُسْتَنْقَعٌ [mustenḳaʿ] maʿnāsına.

أُجَيْلٌ [Uceyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: ʿÖmer ve ʿOṯmān ibnā Uceyl muhaddislerdir. Ve Nāʿim b. Uceyl

mevālī-i Umm Seleme'dendir, tābiʿīdir.

أَجَلْ [ecel] (fethateynle) نَعَمْ [neʿam] lafzı gibi, kelime-i cevābdır, yaʿnī īcāb için mevzūʿdur, نَعَمْ [neʿam] ve بَلَى [belā] kelimeleri gibi, Türkīde evet ve belā ve Fārisīde ārī denir; lākin أَجَلْ [ecel] tasdikte, نَعَمْ [neʿam] kelimesinden ahsendir. Ve نَعَمْ [neʿam] istifhāmda أَجَلْ [ecel] kelimesinen ahsendir. Meselā أَنْتَ سَوْفَ تَذْهَبُ denilse, cevābında أَجَلْ demek ahsendir ve أَتَذْهَبُ denilse cevābında نَعَمْ [neʿam] demek ahsendir.

أَجَلَى [Ecelā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Bir maʿrūf merʿānın adıdır.

أَجْلَةُ [Eclet] (دَجْلَةٌ [declet] vezninde) Yemāme'de bir karyedir.

اَلْإِجَّلُ [el-iccel] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) ve **اَلْأُجَّلُ** [el-uccel] (قُبَّرٌ [ḳubber] vezninde) Dağ keçisinin erkeğine denir.

[أ د ل]

اَلْأَدْلُ [el-edl] (عَدْلٌ [ʿadl] vezninde) Onulmağa başlayan yaranın mühresi düşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَ الْجُرْحُ أَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَقَطَ جِلْبُهُ Ve sütü yāhūd ayranı yayıkta yaymak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَ اللَّبَنَ إِذَا مَخَضَهُ وَحَرَّكَهُ Ve bir ağır nesneyi yüklenip emekleyerek ıkınarak yap yap yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَ الشَّيْءَ إِذَا دَلَحَ بِهِ مُثْقَلا

اَلْإِدْلُ [el-idl] (hemzenin kesriyle) Boyun ağrısına denir, yastıktan düşmekle ʿārız olan ağrı olacaktır. Ve pek koyu ekşi süte denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا إِدْلًا مَا يُطَاقُ حَمْضًا أَيْ لَبَنًا خَاثِرًا حَامِضًا Ve bir adamın emekleyerek götürüp gittiği ağır nesneye denir.

[أ ر د خ ل]

اَلْإِرْدَخْلُ [el-irdaḫl] (ḫā-yı muʿceme ile قِرْطَعْبٌ [ḳirṭaʿb] vezninde) Etine dolu semiz adama denir; yukālu: رَجُلٌ إِرْدَخْلٌ أَيْ تَارٌّ سَمِينٌ

[أ ر ل]

أُرُلٌ [Urul] (zammeteynle) Bir dağın adıdır. Ve diyār-ı Fezāre'de bir mevziʿ adıdır. Ve Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir sıhrīcin ismidir.

أَرِيلِيَةُ [Erīliyet] (hemzenin fethi ve yā'nın tahfīfiyle) Endelus ülkesinde bir hısn adıdır.

أُرَيْلٌ [Ureyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Vālibe b. el-Ḥāriṯ'tir ki Benū Vālibe'dendir.

اَلْأُرْلَةُ [el-urlet] (hemzenin zammıyla) غُرْلَةٌ [ġurlet] vezninde ve mürādifidir ki haşefenin derisidir, hıtānda katʿ olunur.

[أ ز ل]

اَلْأَزْلُ [el-ezl] (hemzenin fethi ve zā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Darlık ve şiddet ve sahtī maʿnāsınadır ki ismdir. Ve masdar olur, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: هُوَ فِي أَزْلٍ أَزِلٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ ضِيقٍ وَشِدَّةٍ ve yukālu: كَكَتِفٍ مُبَالَغَةً أَيْ شِدَّةٌ شَدِيدَةٌ Ve habs ve tevkīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَلَهُ أَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَبَسَهُ Ve atın örkünü ve kösteğini kısaltıp salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَزَلَ الْفَرَسَ إِذَا قَصَّرَ حَبْلَهُ ثُمَّ سَيَّبَهُ Ve devābb ve mevāşīyi havftan yāhūd kuraklıktan nāşī yabana çıkarmayıp obada alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَلُوا أَمْوَالَهُمْ إِذَا لَمْ يُخْرِجُوهَا إِلَى الْمَرْعَى خَوْفًا أَوْ جَدْبًا Ve bu maʿnā zikr olunan ʿumūmda dāhil iken müʾellif tahsīs eylemiştir, gūyā ki bunda ziyāde-i zīk u şiddet mutasavverdir. Ve darlığa ve kıtlığa uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ فِي ضِيقٍ وَشِدَّةٍ

اَلْإِزْلُ [el-izl] (hemzenin kesriyle) كَذِبٌ [keẕib] maʿnāsınadır; yukālu: فِي كَلَامِهِ إِزْلٌ أَيْ كَذِبٌ Ve āfet ve dāhiyeye denir.

اَلْأَزَلُ [el-ezel] (fethateynle) Kıdem maʿnāsınadır ki şeyʾin evvel ve ibtidāsı olmamaktan yaʿnī vücūdun cānib-i māzīde muʿteber ezmine-i mukaddere-i gayr-i mütenāhiyede istimrārından ʿibārettir, niteki أَبَدٌ [ebed] cānib-i müstakbelde istimrārından ʿibārettir; yekūlūne: هُوَ أَزَلِيٌّ أَيْ مَنْسُوبٌ إِلَى الْأَزَلِ Ve bunun aslı يَزَلِيٌّ idi ki لَمْ يَزَلْ kelimesine mensūbdur, yaʿnī kadīm olan şeyʾe لَمْ يَزَلْ ıtlāk olunmakla ondan ihtisār olunan يَزَلْ [yezel]e mensūbdur, baʿdehu tahfīfen yā'yı elife kalb edip أَزَلِيٌّ [ezeliyy] dediler, niteki Zī Yezen nām melike mensūb olan mızrağı nisbette رُمْحٌ أَزَنِيٌّ dediler. Ve لَمْ يَزَلْ [lem yezel] زَوَالٌ [zevāl] māddesindendir ki devām maʿnāsına müstaʿmeldir. Şārih der ki baʿzılar zīk maʿnāsına olan أَزَلٌ [ezel]den meʾhūzdur dediler, kadīmin bidāyeti tarafını takdīr ve idrākten ʿukūl ve müdrike müzāyakada kalıp bir vechle nāfiz olmadığına bināʾen onda istiʿmāl olundu. Ve Zemaḫşerī dedi ki bu mādde masnūʿdur, kelām-ı ʿArabdan değildir, gūyā ki لَمْ أَزَلْ lafzına nazar edip ihtisār ile أَزَلٌ [ezel]i ahz ve istiʿmāl eylediler. Mütercim der ki zāhiren أَبَدِيٌّ [ebediyy] taʿbīrine müşākil ve mukābil eylediler.

اَلْأَزُولُ [el-ezūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Pek kaht ve şedīd olan yıla vasf olur; cemʿi أُزُلٌ [uzl] gelir hemzenin zammıyla; yukālu: سَنَةٌ أَزُولٌ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلْمَأْزِلُ [el-meʾzil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) İsm-i mekāndır, مَضِيقٌ [meḍīḳ] maʿnāsınadır.

اَلتَّأَزُّلُ [et-teʾezzul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Darılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَزَّلَ صَدْرُهُ إِذَا ضَاقَ

أَزَالُ [Ezāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemen'de Ṣanʿāʾ şehrinin ism-i kadīmidir, ʿalā-kavlin bānīsi ismidir.

[أ س ل]

اَلْأَسَلُ [el-esel] (fethateynle) Koğalak ve hasır otu dedikleri nebāta denir ki sazlık aksāmındandır. Ve teşbīhle mızrak kargılarına ve oklara ıtlāk olunur. Ve hurmā ağacının sivri sivri dikenlerine denir. Ve şol çubuk tarzında fidanlara ve dallara denir ki yapraksız düz ve hemvār bitip ondan hasır ve sepet makūlesi nesc ederler, ʿalā-kavlin eğri olmayıp düz ve doğru olan çubuklara ve şāhlara ıtlāk olunur; müfredi أَسَلَةٌ [eselet]tir. Ve أَسَلَةُ اللِّسَانِ [eseletu'l-lisān] Dilin sivri ucuna ıtlāk olunur. Ve

أَسَلَةُ الْبَعِيرِ [eseletu'l-baʿīr] Devenin ḳaḍībine yaʿnī zekerine ıtlāk olunur. Ve

أَسَلَةُ النَّصْلِ [eseletu'n-naṣl] Temrenin yalmanına ıtlāk olunur. Ve

أَسَلَةُ الذِّرَاعِ [eseletu'ẕ-ẕirāʿ] Kolun incelen yerine ıtlāk olunur. Ve

أَسَلَةُ النَّعْلِ [eseletu'n-naʿl] Papucun burnundan ʿibārettir. Ve işbu أَسَلَةٌ [eselet] kelimesi "ع،ظ،م" māddesinde iʿāde olunur, inşāʾallāhu taʿālā.

اَلتَّأْسِيلُ [et-teʾsīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Yağmurun yere nāfiz olan rutūbeti kolun أَسَلَةٌ [eselet]ine yaʿnī incelenen yerine kadar bālig olmak maʿnāsınadır ki murād yağmur toprağa o mikdār nüfūz eylemektir; yukālu: أَسَّلَ الْمَطَرُ إِذَا بَلَغَ نَدَاهُ أَسَلَةَ الْيَدِ Mütercim der ki niteki yağmur kolun ʿazīm olan yerine kadar bālig olsa عَظُمَ الْمَطَرُ derler. Ve *Esās*'ta mersūmdur ki bir aʿrābī bir

āher aʿrābīye كَيْفَ كَانَتْ مَطْرَتُكُمْ أَأَسْلَتْ أَمْ عَظَّمَتْ Yaʿnī "Āsār-ı rūtūbeti kolun incerek olan yeri yāhūd kaba yeri kadar mı yere nüfūz eyledi?" diye suʾāl eyledikte مَا بَلَغَتِ الضَّرائِرَ Yaʿnī "Baş parmağın darrelerine yaʿnī altında olan ete kadar bile varmadı" diye cevāb eyledi.

اَلْآسَالُ [el-āsāl] (hemzenin meddiyle) Şemāʾil ve ahlāk ve ʿalāmāt maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَى آسَالٍ مِنْ أَبِيهِ أَيْ شَبَهٍ وَعَلَامَاتٍ Ve bunun müfredi mesmūʿ değildir. Şārih der ki آسَانٌ [āsān] kelimesi bu maʿnāyadır, ona kıyās olunursa müfredi أُسُلٌ [usul] olur zammeteynle.

اَلْمُؤَسَّلُ [el-muʾessel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Keskinlenmiş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُؤَسَّلٌ أَيْ مُحَدَّدٌ Pes تَأْسِيلٌ [teʾsīl] bir nesneyi keskinletmek maʿnāsınadır.

اَلْأَسِيلُ [el-esīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çubuk gibi doğru ve düz ve sıyrıncak nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَسِيلٌ أَيْ أَمْلَسُ مُسْتَوٍ Ve söbü yüze ıtlāk olunur; yukālu: خَدٌّ أَسِيلٌ أَيْ طَوِيلٌ مُسْتَرْسِلٌ

اَلْأَسَالَةُ [el-esālet] (أَصَالَةٌ [eṣālet] vezninde) Yüz söbü olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسُلَ خَدُّهُ أَسَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ أَسِيلا

أَسِيلَةُ [Sīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Benu'l-ʿAnber yurdunda bir su ve bir hurmālık adıdır. Ve Benū Mālik b. İmriʾilḳ ays cemāʿatine mahsūs bir su adıdır.

اَلتَّأَسُّلُ [et-teʾessul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir adam şemāʾil ve ahlākta atasına benzemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَسَّلَ أَبَاهُ إِذَا أَشْبَهَهُ

اَلْمَأْسَلُ [el-Meʾsel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bir dağın adıdır.

دَارَةُ مَأْسَلٍ [Dāretu Meʾsel] Dārāt-ıʿArabdandır.

[أ ش ل]

اَلْأَشْلُ [el-eşl] (hemzenin fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Arşın ve endāze mekādīrinden bir mikdār-ı maʿlūmdur ki Başra ahālīsi beyninde müteʿāreftir; cemʿi أُشُولٌ [uşūl]dür. Ve أُشُولٌ [uşūl] iplere denir, gūyā ki onlar ile ölçüldüğü için ıtlāk olundu ve bu lügat-ı Nebaṭiyyedir.

[أ ص ل]

اَلْأَصْلُ [el-aṣl] (hemzenin fethiyle) ve اَلْيَاصُولُ [el-yāṣūl] (يَافُوخٌ [yāfūḫ] vezninde) Her nesnenin esfeline yaʿnī vücūdunun aşağısına denir ki dip ve kök taʿbīr olunur; cemʿi أُصُولٌ [uṣūl]dür ve آصُلٌ [āsul]dur hemzenin meddiyle, أَفْلُسٌ [eflus] veznide; yukālu: قَعَدَ فِي أَصْلِ الْجَبَلِ وَيَاصُولِهِ أَيْ أَسْفَلِهِ Şārih-i merhūm der ki baʿzılar ʿindinde bir şeyʾin أَصْلٌ [aṣl]ı kāʿidesinden ʿibārettir ki o şeyʾi yukarı mürtefiʿ oluyor tevehhüm eylesen, onun irtifāʿıyla sāyir olarak mürtefiʿ ola, ağacın kökü ve duvarın dibi gibi. Ve ʿinde'l-baʿz أَصْلُ الشَّيْءِ [aṣlu'ş-şeyʾ] o şeyʾin vücūdunun müstenid olduğu nesneden ʿibārettir, kaldı ki sūret-i taʿrīfler muhtelif ve meʾāller müttehiddir. Ve haseb ve nesebe ki soy taʿbīr olunur, أَصْلٌ [aṣl] ıtlākı bu maʿnādandır. Ve ʿArabın "لَا أَصْلَ لَهُ وَلَا فَصْلَ" kavllerinde أَصْلٌ [aṣl]dan murād haseb ve فَصْلٌ [faṣl]dan murād lisān olduğu Kisāʾī'den menkūldür. İntehā. Ve

أَصْلٌ [aṣl] Masdar olur, bir kimseyi bilerek katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَصَلَهُ عِلْمًا أَصْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَتَلَهُ Mütercim der ki *Esās*'ın beyānına göre bu maʿnā أَصْلٌ [aṣl]ın maʿnā-yı mevzūʿundan meʾhūzdur ki asl ve hakīkatine isābet etti maʿnāsı irāde olunur yāhūd أَصَلَةٌ [aṣalet]ten meʾhūzdur

ki insāna sıçrayıcı hayye-i kattāleye denir, ke-mā se-yuzkeru. İntehā. Ve

أَصْلٌ [aṣl] Bir kimse üzerine أَصَلَةٌ [aṣalet] dedikleri yılan sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَلَتْهُ الْأَصَلَةُ إِذَا وَثَبَتْ عَلَيْهِ

اَلْأَصَالَةُ [el-aṣālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Bir nesne köklü olmak, ʿalā-kavlin kökü muhkem yerleşip sābit ve ber-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصُلَ الشَّيْءُ أَصَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ ذَا أَصْلٍ أَوْ ثَبَتَ وَرَسَخَ أَصْلُهُ Ve bed adamın reʾy ve fikr ve mülāhazası hūb ve bihter olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَصُلَ الرَّأْيِ إِذَا جَادَ Ve bir adam asīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصُلَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ أَصِيلا

اَلتَّأَصُّلُ [et-teʾaṣṣul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bu dahi bir nesnenin kökü yerleşip köklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَصَّلَ الشَّيْءُ إِذَا ثَبَتَ وَرَسَخَ أَصْلُهُ

اَلْأَصِيلُ [el-aṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَصِيلَةُ [el-aṣīlet] (hāʾyla) Helāk maʿnāsınadır. Ve mevt maʿnāsınadır; أَصَالَةٌ [aṣālet]-i mezkūrdan meʾhūz ismdir. Ve

أَصِيلُ [Aṣīl] Endelus'te bir belde ismidir. Ve köklü nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَصِيلٌ أَيْ لَهُ أَصْلٌ وَعِرْقٌ Ve neseb sāhibi adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَصِيلٌ أَيْ لَهُ أَصْلٌ Ve reʾy ve tedbīri sābit ve metīn olarak dūr-endīş ve ʿākıbet-bīn adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ أَصِيلٌ أَيْ عَاقِبٌ ثَابِتُ الرَّأْيِ Ve ikindi ile ak-şam aralığına denir ki āhir-i nehārdır; tekūlu: لَقِيتُهُ أَصِيلًا أَيْ عَشِيًّا Cemʿi أُصُلٌ [uṣul] gelir zammeteynle ve أُصْلَانٌ [uṣlān] gelir hemze-i mazmūme ile ve آصَالٌ [āṣāl] gelir hemze-i memdūde ile ve أَصَائِلُ [aṣāʾil] ge-lir. Ve أُصْلَانٌ [uṣlān] kelimesinin musagga-rında nādir olarak أُصَيْلَانٌ [uṣaylān] denir ve gāhca أُصَيْلَالٌ [uṣaylāl] denir nūn'u lām'a ibdālle. Şārih der ki bir kelime cemʿde ednā-yı ʿaded üzere musaggar olur, yaʿnī cemʿ-i kıllet vezninden tasgīr olunur ve cemʿ-i kıllet أَفْعُلٌ [efʿul] ve أَفْعَالٌ [efʿāl] ve أَفْعِلَةٌ [efʿilet] ve فِعْلَةٌ [fiʿlet]tir, أُصْلَانٌ [uṣlān] kelimesi bunlardan olmamakla şāzz oldu.

اَلْإِيصَالُ [el-īṣāl] (hemzenin kesriyle) İkin-di ile akşam arasına girmek maʿnāsınadır; yukālu: آصَلَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الْأَصِيلِ

اَلْأَصِيلَةُ [el-aṣīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Bir nesnenin götürüsüne denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve hāssaten devābb ve mevāşīnin yāhūd hurmālığın mecmūʿuna ıtlāk olunur; yukālu: أَصِيلَتُكَ أَيْ مَالُكَ أَوْ نَخْلُكَ

اَلْأَصَلَةُ [el-aṣalet] (fetehātla) Bu dahi bir nesnenin götürüsüne denir; yukālu: أَخَذَهُ بِأَصِيلَتِهِ وَأَصَلَتِهِ أَيْ كُلِّهِ Yaʿnī asl ve esāsıyla ki mecmūʿudur, ahz eyledi. Ve

أَصَلَةٌ [aṣalet] Bir cins yılana denir ki küçük ʿalā-kavlin büyük olup nefh ve nefesiy-le insān ve hayvānı der-sāʿat helāk eder; cemʿi أَصَلٌ [aṣal]dır fethateynle.

أُصَيْلٌ [Uṣayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Uṣayl b. ʿAbdullāh el-Huẕelī ev el-Ġifārī ashābdandır.

اَلْأَصَلُ [el-aṣal] (fethateynle) Su çamurluk-tan nāşī müteʿaffin olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصِلَ الْمَاءُ أَصَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَسِنَ مِنْ حَمْأَةٍ Ve et bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصِلَ اللَّحْمُ إِذَا تَغَيَّرَ

اَلْإِسْتِئْصَالُ [el-istiʾṣāl] Bir nesneyi kökün-den koparmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْصَلَهُ إِذَا قَلَعَهُ مِنْ أَصْلِهِ

اَلْأَصِلُ [el-aṣil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İstiʾṣāl olunmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَصِلٌ أَيْ مُسْتَأْصِلٌ

[أ ص ط ب ل]

اَلْإِصْطَبْلُ [el-iṣṭabl] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Āhūra denir, مَوْقِفُ دَابَّةٍ [mevḳifu dābbet] maʿnāsına. Ve bu lügat-ı Şāmiyye'dir. Şārih der ki müʾellif مَأْوَى الدَّابَّةِ ʿunvānıyla īrād eylese enseb idi. Ve bunun hemzesi asliyyedir, İbn Dureyd bunu müvelledāttan ʿadd eyledi. Müʾellif Şāmiyye ile ona telmīh eylemiştir. Ve cemʿinde أَصَاطِبُ [eṣāṭib] denir.

[أ ص ط ف ل]

اَلْإِصْطَفْلِينَ [el-iṣṭaflīn] (جِرْدَحْلِينٌ [cirdaḥlīn] vezninde ki yāʾ ve nūn ziyādesiyledir) Sebzevāttan havuca denir; müfredi إِصْطَفْلِينَةٌ [iṣṭaflīnet]tir. كَمَا وَرَدَ فِي كِتَابِ مُعَاوِيَةَ إِلَى قَيْصَرَ وَبَلَغَهُ أَنَّهُ أَرَادَ أَنْ يَغْزُوَ بِلَادَ الشَّامِ أَيَّامَ فِتْنَةِ صِفِّينَ لَئِنْ تَمَّمْتَ عَلَيَّ مَا بَلَغَنِي مِنْ عَزْمِكَ لَأُصَالِحَنَّ صَاحِبِي وَلَأَكُونَنَّ مُقَدِّمَتَهُ إِلَيْهِ وَلَأَجْعَلَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ الْبَخْرَاءَ حُمَمَةً سَوْدَاءَ وَلَأَنْتَزِعَنَّكَ مِنَ الْمُلْكِ إِنْتِزَاعَ الْإِصْطَفْلِينَةِ وَلَأَرُدَّنَّكَ إِرِّيسًا مِنَ الْأَرَارِسَةِ تَرْعَى الدَّوْبَلَ، أَيْ إِنْتِزَاعَ الْجَزَرَةِ Yaʿnī Muʿāviye, Emīrü'l-müʾminīn İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretleriyle Ṣiffīn melhamesine meşgūl iken kayser-i Rūm Şām üzere hücūm kasdında olmakla Muʿāviye tehdīdi hāvī mersūm tarafına işbu nāmeyi irsāl eyledi. Mefhūmu budur ki "Eğer sen mesmūʿum olduğu üzere Şām üzere ʿazmini tetmīm ve tahkīk eder isen sāhibimle yaʿnī Hazret-i Murtaḍā ile musālaha edip baʿdehu mukaddime-i ʿasker-i müşārünileyh olarak üzerine varıp billāhi'l-kerīm pāyitahtın olan Ḳoṣṭanṭiniyye-i baḥrāyı yakıp yıkıp siyāh kömür ederim ve seni memleketinden yerden havuç çekilip koparıldığı [gibi] çekip kopardıktan sonra seni hınzīr çobanı ederim. Kaldı ki Ḳoṣṭanṭiniyye'yi baḥrāʾ ile tavsīfi sāhil-i bahrde olmakla kesīrü'l-ebhire olduğuna mebnīdir. Ve İbn Esīr, إِصْطَفْلٌ kelimesini dahi Şāmiyye'den ʿadd eylemiştir.

[أ ط ل]

اَلْإِطْلُ [el-iṭl] (hemzenin kesriyle ve kesreteynle) Bedende böğüre denir, خَاصِرَةٌ [ḫāṣire]t maʿnāsına; cemʿi آطَالٌ [āṭāl]dır.

اَلْأَيْطَلُ [el-eyṭal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Bu dahi böğüre denir; cemʿi أَيَاطِلُ [eyāṭil] dir.

اَلْأُطْلُ [el-uṭl] (hemzenin zammıyla) Nesne maʿnāsınadır; yukālu: مَا ذَاقَ أُطْلًا أَيْ شَيْئًا

[أ ف ل]

اَلْأُفُولُ [el-ufūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Gāʾib ve nābūd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَلَ الْقَمَرُ وَأَفِلَ أُفُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا غَابَ Ve emzikli hatunun sütü çekilip soğuşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفَلَتِ الْمُرْضِعُ أُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ذَهَبَ لَبَنُهَا

اَلْأَفِيلُ [el-efīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Devenin إِبْنُ مَخَاضٍ [ibnu meḫāḍ] olanına ve ondan yaşlıca olanına da denir. Ve deve köşeğine denir, فَصِيلٌ [feṣīl] maʿnāsına; cemʿi إِفَالٌ [ifāl] gelir hemzenin kesriyle جِمَالٌ [cimāl] vezninde ve أَفَائِلُ [efāʾil] gelir.

اَلْآفِلُ [el-āfil] ve

اَلْآفِلَةُ [el-āfilet] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] ve صَاحِبَةٌ [ṣāḥibet] vezninde) Gebe olan yırtıcı cānvere denir; yukālu: سَبُعَةٌ آفِلٌ وَآفِلَةٌ أَيْ حَامِلٌ

اَلْأَفَلُ [el-efel] (fethateynle) Cünbüş ve neşāta gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفِلَ الرَّجُلُ أَفَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَشِطَ Ve emzikli hatunun sütü bi'l-cümle soğuşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفِلَتِ الْمُرْضِعُ إِذَا ذَهَبَ لَبَنُهَا

اَلْمُأَفَّلُ [el-muʾeffel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vez-

ninde) Zaʿīf ve nā-tüvān adama denir.

اَلتَّأَفُّلُ [et-teʾefful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Tekebbürlük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَفَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلتَّأْفِيلُ [et-teʾfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama tevkīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَّلَهُ إِذَا وَقَّرَهُ

[أ ك ل]

اَلْأَكْلُ [el-ekl] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْمَأْكَلُ [el-meʾkel] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] veznin-de) Yemek, horden maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَهُ أَكْلًا وَمَأْكَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَنَاوَلَ الْمَطْعَمَ Ve fi'l-hadīsi: "أُمِرْتُ بِقَرْيَةٍ تَأْكُلُ الْقُرَى" أَيْ يَفْتَحُ أَهْلُهَا الْقُرَى وَيَغْنَمُونَ أَمْوَالَهَا فَجُعِلَ ذَلِكَ أَكْلًا مِنْهَا أَوْ هَذَا تَفْضِيلٌ لَهَا كَقَوْلِهِمْ هَذَا حَدِيثٌ يَأْكُلُ الْأَحَادِيثَ İşbu hadīs-i şerīfte vākiʿ karyeden murād Medīne-i münevvere'dir ve ehli ensār-ı kirāmdır. Hāsıl-ı maʿnā "Ben Medīne'ye hicretle meʾmūr oldum ki ahālīsi İslām sebebiyle bilād-ı sāʾireye gālib olup emvāl ve eşyālarını igtinām ve ekl eder-ler." Ve ʿinde'l-baʿz Medīne'nin bilād-ı sāʾireye cihet-i tafdīlini mübeyyindir ki Medīne'ye nisbetle bilād-ı sāʾire maʿdūm mesābesindedir. Medīne'nin kadr ve şānı onları mahv ve güm-nām eder demek olur.

اَلْآكِلُ [el-ākil] ve

اَلْأَكِيلُ [el-ekīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İsm-i fāʿildir, آكِلٌ [ākil]in cemʿi أَكَلَةٌ [ekelet]tir, كَاتِبٌ [kātib] ve كَتَبَةٌ [ketebet] gibi. Ve

أَكِيلٌ [ekīl] Ekl olunan nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَكِيلٌ أَيْ مَأْكُولٌ Ve bir kimse ile berāber taʿām eden adama denir; yukālu: هُوَ أَكِيلُهُ أَيْ مُؤَاكِلُهُ Ve cānver ekl eylediği māşiyeye denir.

اَلْأَكْلَةُ [el-eklet] (ضَرْبَةٌ [ḍarbet] veznin-de) Binā-i merredir, bir kerre yemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَكَلْتُهُ أَكْلَةً أَيْ مَرَّةً

أُكْلَةٌ [uklet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Lok-maya denir. Ve bir kurs nāna ıtlāk olunur; tekūlu: أَكَلْتُ أُكْلَةً أَيْ قُرْصَةً Ve mutlakan yiye-cek nesneye denir; tekūlu: مَا ذُقْتُ عِنْدَهُ أُكْلَةً أَيْ طُعْمَةً Cemʿi أُكَلٌ [ukel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

ذُوالْأُكْلَةِ [Ẕu'l-Uklet] Ḥassān b. Ṣābit radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin lakabıdır.

اَلْإِكْلَةُ [el-iklet] (hemzenin kesriyle) Binā-i nevʿdir, taʿām yemek kılığına ve heyʾetine denir ki yiyiş taʿbīr olunur; yukālu: يَأْكُلُ الطَّعَامَ إِكْلَةً حَسَنَةً Ve fasl ve gıybet maʿnāsına müstaʿmeldir ve bunda hemzenin harekāt-ı selāsıyla cāʾizdir; ve minhu yukālu li'l-mugtābi: هُوَ يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ Ve

إِكْلَةٌ [iklet] Gicik ʿilletine denir حِكَّةٌ [ḥik-ket] maʿnāsına. Ve masdar olur, أُكَالٌ [ukāl] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأُكَالُ [el-ukāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi gicik ʿilletine denir; yukālu: أَخَذَهُ الْإِكْلَةُ وَالْأُكَالُ أَيْ الْحِكَّةُ Ve تَأَكُّلٌ [teʾekkul] maʿnāsından ism olur, ʿuzv sürtünüp bir-birini yemeğe denir, إِكَالٌ [ikāl] gibi. Ve nākanın karnında veledi tüylenip beri öte sürtünmekle içerisinde ʿārız olan giciğe denir; yukālu: بِالنَّاقَةِ أُكَالٌ أَيْ حِكَّةٌ فِي بَطْنِهَا حِينَ نَبَتَ وَبَرُ جَنِينِهَا Ve masdar olur, إِكْلَةٌ [iklet] gibi, beden gicişmek maʿnāsına; tekūlu: أَكَلَنِي رَأْسِي إِكْلَةً وَأُكَالًا أَيْ حَكَّنِي Ve bu maʿnāda سَحَابٌ [seḥāb] vezninde dahi cāʾizdir.

اَلْأَكِلَةُ [el-ekilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bu dahi giciğe denir. Ve bir maraz ismidir ki ʿārız olduğu ʿuzvu tedrīcle ekl ve mahv eder, halk beyninde آكِلَةٌ [ākilet] marazı de-dikleridir; yukālu: وَقَعَتْ فِي رِجْلِهِ أَكِلَةٌ وَهِيَ دَاءٌ فِي الْعُضْوِ يَأْتَكِلُ مِنْهُ Ve

أَكِلَةٌ [ekilet] Şol nākaya denir ki karnında

veledi tüylenmekle beri öte içerisi sürtünüp gicişir ola.

اَلْأُكَلَةُ [el-ukelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْأَكِيلُ [el-ekīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَكُولُ [el-ekūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yiyegen pür-hor adama denir; yukālu: رَجُلٌ أُكَلَةٌ وَأَكِيلٌ وَأَكُولٌ أَيْ كَثِيرُ الْأَكْلِ

اَلْإِيكَالُ [el-īkāl] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye bir nesne yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: آكَلَهُ الشَّيْءَ إِذَا أَطْعَمَهُ إِيَّاهُ Ve bir nesneyi ekl eyledin diye daʿvā kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَهُ الشَّيْءَ إِذَا ادَّعَاهُ عَلَيْهِ Ve nās aralığına fitne ve fesād ilkāsıyla birbirine düşürmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: آكَلَ بَيْنَهُمْ إِذَا حَمَلَ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ Ve hurmā ve ekin makūlesi hāsıl vermek maʿnāsınadır; yukālu: آكَلَ النَّخْلُ وَالزَّرْعُ إِذَا أَطْعَمَ Ve bir adamı bir kimsenin ahz ve kahrına muktedir eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آكَلَ فُلَانًا فُلَانًا Kāle'ş-şārih وَلَمَّا أَنْشَدَ الْمُمَزَّقُ الْعَبْدِيُّ النُّعْمَانِيُّ قَوْلَهُ "فَإِنْ كُنْتُ مَأْكُولًا فَكُنْ خَيْرَ آكِلٍ || وَإِلا فَأَدْرِكْنِي وَلَمَّا أُمَزَّقِ" قَالَ لَهُ النُّعْمَانُ لَا آكُلُكَ وَلَا أُوكِلُكَ غَيْرِي Evvekli أَكْلٌ [ekl]den, sānī إِيكَالٌ [īkāl] dendir, yaʿnī "Seni ne ben kahr ederim ve ne gayrıya kahr ve hākisār ettiririm."

اَلتَّأْكِيلُ [et-teʾkīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi ekl eyledin diye iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَّلَهُ الشَّيْءَ إِذَا ادَّعَاهُ عَلَيْهِ Ve çok yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَّلَ فُلَانٌ مَالِي وَشَرَّبَهُ أَيْ أَطْعَمَهُ النَّاسَ Yaʿnī "Hep mālımı halka yedirip içirdi." Ve çok yemek maʿnāsınadır; tekūlu: ظَلَّ مَالِي يُؤَكِّلُ وَيُشَرِّبُ أَيْ يَرْعَى كَيْفَ شَاءَ

اَلْمُؤَاكَلَةُ [el-muʾākelet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) ve

اَلْإِكَالُ [el-ikāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir kimse ile bilece ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آكَلَ فُلَانًا مُؤَاكَلَةً وَإِكَالًا إِذَا أَكَلَ مَعَهُ كَمَا يُقَالُ وَاكَلَهُ مُوَاكَلَةً فِي لُغَيَّةٍ Yaʿnī lügat-ı rediyyede hemzesi vāv'a ibdāl olunur.

اَلْإِسْتِئْكَالُ [el-istiʾkāl] Bir kimseden yiyecek istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْكَلَهُ الشَّيْءَ إِذَا طَلَبَ إِلَيْهِ أَنْ يَجْعَلَهُ لَهُ أُكْلَةً أَيْ طُعْمَةً ve yukālu: فُلَانٌ يَسْتَأْكِلُ الضُّعَفَاءَ أَيْ يَأْخُذُ أَمْوَالَهُمْ

اَلْأُكْلُ [el-ukl] (hemzenin zammıyla ve zammeteynle) Meyveye ıtlāk olunur, ثَمَرٌ [s̱emer] maʿnāsına; yukālu: أُكْلُ بُسْتَانِكَ دَائِمٌ أَيْ ثَمَرُهُ Ve dünyādan rızk ve hazz ve nasībe ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ ذُو أُكْلٍ مِنَ الدُّنْيَا أَيْ رِزْقٍ وَحَظٍّ Müfredleri أُكْلَةٌ [uklet]tir, عُمْدَةٌ [ʿumdet] vezninde. Ve reʾy ve ʿakl ve idrāke ıtlāk olunur. Ve حَصَافَةٌ [ḥaṣāfet] ve metānet-i zihn ve rüşd maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنَّهُ ذُو أُكْلٍ أَيْ رَأْيٍ وَعَقْلٍ Ve mensūc olan bezin ve kumaşın tefeliliğine ve sıklığına ıtlāk olunur, kesret-i gazl tasavvuruna mebnīdir; yukālu: ثَوْبٌ ذُو أُكْلٍ أَيْ صَفَاقَةٍ وَقُوَّةٍ

اَلْأَكِيلَةُ [el-ekīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) أَكِيلٌ [ekīl] gibi cānverin ekl eylediği koyun ve keçi makūlesi māşiyeye denir. Ve şol koyuna denir ki ekl için sürüden ifrāz olunmuş ola.

اَلْأَكُولَةُ [el-ekūlet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) Doğurmaz kısır koyuna denir; yukālu: شَاةٌ أَكُولَةٌ أَيْ عَاقِرٌ Ve ekl için sürüden ifrāz olunmuş koyuna denir. Ve cānver saydı için tuzağa nasb olunan koyuna denir; أُكُولَةٌ [ukūlet] dahi denir hemze-i mazmūme ile ve bu lügat-ı kabīhadır.

اَلْمَأْكَلَةُ [el-meʾkelet] (mīm'in fethi ve kāf'ın fethi ve zammıyla) Bir mahalden celb olunan zahīreye denir; yukālu: جَاءَ بِالْمَأْكَلَةِ أَيِ الْمِيرَةِ Ve ekl olunacak nesneye denir. Ve bunda vasf olur; yukālu: لِفُلَانٍ مَأْكَلَةٌ أَيْ مَا

يُؤْكَلُ وَيُقَالُ شَاةٌ مَأْكَلَةٌ

ذُو الْآكَالِ [ẕu'l-ākāl] (medd ile) Beyne'l-ʿArab ehl-i kabīlenin rüʾesāʾ ve sādātına ıtlāk olunur ki mirbāʿ ahz ederler. Ve مِرْبَاعٌ [mirbāʿ] ganīmet mālının rubuʿuna denir ki Cāhiliyye'de rüʾesāya ʿāʾid olur idi; yukālu: هُوَ مِنْ ذَوِي الْآكَالِ أَيْ سَادَةُ الْأَحْيَاءِ الْآخِذِينَ لِلْمِرْبَاعِ Cevherī vehminden nāşī yalnızca آكَالٌ ʿunvānında sebt eyledi. Ve آكَالٌ [ākāl] medd ile أُكْلٌ [ukl] lafzının cemʿidir ki ekl olunacak nesnelerdir, onun için mülūkun havāss taʿbīr olunan مَأْكَلٌ [meʾkel]lerine آكَالُ الْمُلُوكِ [ākālu'l-mulūk] ıtlāk olunur; yukālu: آكَالُ الْمُلُوكِ أَيْ مَآكِلُهُمْ Ve آكَالُ الْجُنْدِ [ākālu'l-cund] ʿaskerin ʿulūfelerine ıtlāk olunur; yukālu: أَعْطُوا آكَالَ الْجُنْدِ أَيْ أَطْمَاعَهُمْ

آلْآكِلَةُ [el-ākilet] (صَاحِبَةٌ [ṣāḥibet] vezninde) Otlayıcı hayvānlara ıtlāk olunur. Ve آكِلَةُ اللَّحْمِ [ākiletu'l-laḥm] bıçağa ıtlāk olunur. Ve ucu sivri keskin değneğe ıtlāk olunur. Ve āteşe ve kamçılara ıtlāk olunur.

آلْمِئْكَلَةُ [el-miʾkelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Üç adam doyuracak küçük çanağa ve kavataya denir. Ve küçük tencereye denir. Ve mutlakan içinde taʿām ekl olunacak kaba denir; tekūlu: أَكَلْنَا الطَّعَامَ مِنَ الْمِئْكَلَةِ وَهِيَ قَصْعَةٌ صَغِيرَةٌ تُشْبِعُ الثَّلَاثَةَ وَكَذَا بُرْمَةٌ صَغِيرَةٌ وَكُلُّ مَا أُكِلَ فِيهِ Ve bu ism-i ālet bünyesinde olan ism-i mekānlardandır.

آلْأَكَلُ [el-ekel] (fethateynle) Aʿzāʾ ve ağaç makūlesi birbirine sürtünmekle yepriyip aşınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكِلَ الْعُضْوُ وَالْعُودُ أَكَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أُكِلَ بَعْضُهُ بَعْضًا

آلْإِئْتِكَالُ [el-iʾtikāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi ekl maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَلَ الْعُضْوُ وَالْعُودُ بِمَعْنَى أَكِلَ Ve bir kimse pek öfkelenip deryā gibi cūş u hurūşa gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَلَ الرَّجُلُ مِنْهُ إِذَا غَضِبَ وَهَاجَ Ve pek dargınlıktan āteş gibi yanıp yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَكَلَ غَضَبًا إِذَا احْتَرَقَ وَتَوَهَّجَ

آلتَّأَكُّلُ [et-teʾekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِئْتِكَالٌ [iʾtikāl] maʿnālarınadır. Ve bir nesne pek parıldayıp yalabımak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَكَّلَ الْكُحْلُ وَالصَّبِرُ وَالْفِضَّةُ وَالسَّيْفُ وَالْبَرْقُ إِذَا اشْتَدَّ بَرِيقُهُ

آلْإِكَالُ [el-ikāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) أُكَالٌ [ukāl] gibi ismdir, ʿuzv ve ağaç makūlesi birbirine sürtünmekle aşınıp yeprinmesine denir.

آلْأَكَالُ [el-ekāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nākanın karnında veledi tüylenip beri öte sürtünmekle cevfi gicişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكِلَتِ النَّاقَةُ أَكَالًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَبَتَ وَبَرُ جَنِينِهَا فَوَجَدَتْ حِكَّةً وَأَذًى فِي بَطْنِهَا Ve ağızda dişler aşınıp yeprimek maʿnāsınadır; yukālu: أَكِلَتِ الْأَسْنَانُ إِذَا تَكَسَّرَتْ أَيِ احْتَكَّتْ فَذَهَبَتْ

آلْآكِلُ [el-ākil] (ism-i fāʿildir ki) Zikr olundu. Ve

آكِلٌ [ākil] Pādişāh ve vālīye ıtlāk olunur, niteki raʿiyyet ve zīr-destāna مَأْكُولٌ [meʾkūl] ıtlāk olunur.

آلْمُؤْكَلُ [el-muʾkel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Merzūk ve münaʿʿam adama denir; yukālu: هُوَ مُؤْكَلٌ أَيْ مَرْزُوقٌ

آلْمِئْكَالُ [el-miʾkāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kaşığa ıtlāk olunur, مِلْعَقَةٌ [milʿaḳat] maʿnāsına.

[أ ل ل]

آلْأَلُّ [el-ell] (hemzenin fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Hareket ve ihtizāz ile tīz tīz yürümek yāhūd muztarib ve nā-hemvār yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الرَّجُلُ فِي مَشْيِهِ يَؤُلُّ وَيَئِلُّ أَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَسْرَعَ وَاهْتَزَّ وَاضْطَرَبَ Ve bir nesne sāf ve berrāk ol-

mak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ اللَّوْنُ إِذَا بَرَقَ وَصَفَا Ve yelip seğirtirken omuzların başlarında فَرِيصَةٌ [ferīṣat] dedikleri etler yukarı yukarı titreyip oynamak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّتْ فَرَائِصُهُ إِذَا لَمَعَتْ فِي عَدْوٍ Ve harbe ile dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ فُلَانًا إِذَا طَعَنَهُ Ve tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve sevbi seyrek seyrek dikmek maʿnāsınadır ki ilmek taʿbīr olunur; yukālu: أَلَّ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ تَضْرِيبًا Ve bir kimseyi yāhūd bir nesneyi bir kimse üzere haml ve havāle kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّهُ عَلَيْهِ إِذَا حَمَلَهُ عَلَيْهِ ve tekūlu: مَا أَلَّكَ عَلَيَّ أَيْ مَا حَمَلَكَ Ve

أَلَّ [ell] ve

أَلَلٌ [elel] (fethateynle) ve

أَلِيلٌ [elīl] Hasta yāhūd gam-nāk adam inleyip zārīlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الْمَرِيضُ وَالْحَزِينُ أَلًّا وَأَلَلًا وَأَلِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَنَّ وَحَنَّ Ve bülend āvāz ile duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالدُّعَاءِ Ve musībet hengāmında feryād ve efgān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الرَّجُلُ إِذَا صَرَخَ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ Ve at kulaklarını kalem gibi dikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الْفَرَسُ إِذَا نَصَبَ أُذُنَيْهِ وَحَدَّدَهُمَا Ve şikārī kuş ava salmaktan imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الصَّقْرُ إِذَا أَبَى أَنْ يَصِيدَ Ve nāle ve zārīlikle duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَلَّ الرَّجُلُ إِذَا جَأَرَ بِالدُّعَاءِ Ve أَلَّةٌ [ellet] lafzından cemʿ olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأَلَلُ [el-elel] (fethateynle) Masdardır ki zikr olundu. Ve dişler çürüyüp tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلِلَتْ أَسْنَانُهُ أَلَلًا Ve tulum kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلِلَتِ السِّقَاءُ إِذَا أَزِوَحَتْ Ve أَلَلَانِ [elelān] ki tesniyedir, hançerin ve bıçağın iki yüzüne denir, her birine أَلَلٌ [elel] denir. Ve أَلَلَانِ [elelān] ketifin iki yüzüne denir yāhūd ketifte birbirine mutābık iki lahmeye denir ki beynlerinde ketif kemiğinin yüzüne doğru bir boş aralık vardır, oradan nezʿ olunup o iki lahmelerden biri āherden fasl ve temyīz olundukta beynlerinden su seyelān eder. Ve

أَلَلٌ [elel] يَلَلٌ [yelel] kelimesinde lügattır ki dişlerin kısa ve ağzın içine doğru dürülüp eğrice olmasına denir.

اَلْأَلِيلُ [el-elīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

أَلِيلٌ [elīl] Çocuğu vefāt eylemiş hatuna denir, أَلِيلَةٌ [elīlet] dahi denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَلِيلٌ وَأَلِيلَةٌ أَيْ ثَكِلَةٌ Ve hummā ʿārızasının derd ve ıztırābına denir; yukālu: أَخَذَهُ أَلِيلُ الْحُمَّى أَيْ عَلَزُهَا Ve iri ve ufak taşların birbirine dokunmalarından hāsıl olan çakırtıya denir. Ve su çağıltısına denir, خَرِيرٌ [ẖarīr] maʿnāsına.

اَلْأَلِيلَةُ [el-elīlet] أَلِيلٌ [elīl] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve şol otlak davarlarına denir ki merʿāları baʿīd ola, أُلَّةٌ [ullet] dahi denir hemze-i mazmūme ile.

اَلْإِلُّ [el-ill] (hemzenin kesriyle) ʿAhd ve peymān ve yemīn maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا إِلٌّ أَيْ عَهْدٌ وَحَلِفٌ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve komşuluk, جَارٌ [ceʾr] maʿnāsınadır. Ve hısımlık, karābet maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا إِلٌّ أَيْ جَأْرٌ وَكَذَا قَرَابَةٌ Ve ceyyid ve bihter olan asl ve maʿdene denir; yukālu: هُوَ مِنْ إِلِّ أَيْ أَصْلٍ جَيِّدٍ وَمَعْدِنٍ صَحِيحٍ Ve hıkd ve bugz ve ʿadāvet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ إِلٌّ أَيْ حِقْدٌ وَعَدَاوَةٌ Ve tanrılık, rubūbiyyet maʿnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu hadīsu Laḳīṭ: "أُنْبِئُكَ بِمِثْلِ ذَلِكَ فِي إِلِّ اللهِ" أَيْ فِي رُبُوبِيَّتِهِ وَإِلَهِيَّتِهِ Ve

إِلٌّ [İll] Hudā-yı müteʿāl'in ism-i şerīfidir.

Ve her ism ki āhiri إِلٌّ [ill] ve إيل [īl] ola, o ism ismullāha muzāftır, zīrā إِلٌّ [ill] ve إيل [īl] esmā-i Hudā-yı müteᶜāl'dir, lākin Rāġib, tefsīrinde bunu tazᶜīf eylemiştir, ke-mā se-yuzkeru; إِسْرَائِيلُ ve جَبْرَائِيلُ gibi. Ve

إِلٌّ [ill] Vahy-i rabbānī maᶜnāsınadır ki taraf-ı rabbānīden enbiyā-yı ᶜizāma ilkā olunan kelimedir. Ve zimmet ve emān ve zinhār maᶜnāsınadır. Ve musībet deminde cezaᶜ ve feryāda denir; ve minhu mā-ruviye fi'l-hadīsi: "عَجِبَ رَبُّكُمْ مِنْ إِلِّكُمْ فِيمَنْ رَوَاهُ بِالْكَسْرِ وَرِوَايَةُ الْفَتْحِ أَكْثَرُ أَيْ مِنْ جَزَعِكُمْ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَيُرْوَى مِنْ أَزْلِكُمْ وَهُوَ أَشْبَهُ أَيْ مِنْ ضِيقِكُمْ وَشِدَّةِ قُنُوطِكُمْ

اَلْأَلَّةُ [el-ellet] (hemzenin fethiyle) Yassı temrenli harbeye denir; yukālu: طَعَنَهُ بِالْأَلَّةِ أَيِ الْحَرْبَةِ الْعَرِيضَةِ Ve iniltiye denir, nāle maᶜnāsına; tekūlu: مَا نِمْتُ مِنْ أَلَّتِهِ أَيْ مِنْ أَنَّتِهِ Ve silāha ve bi'l-cümle edevāt-ı cenge denir. Ve başı çatal olan şāha ve sırığa denir. Ve akan suyun çığıltısına denir. Ve harbe ile dürtmeğe denir; yukālu: أَلَقَاهُ بِالْأَلَّةِ أَيْ بِطَعْنَةِ الْحَرْبَةِ

اَلْإِلَالُ [el-ilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi yassı temrenli harbeye denir.

اَلْأُلُّ [el-ull] (hemzenin zammıyla) أَوَّلُ [evvel] maᶜnāsınadır. Ve bu أَوَّلُ [evvel] lafzından mutasarrıf değildir; yukālu: أُلُّهُ أَيْ أَوَّلُهُ

اَلْإِلَّةُ [el-illet] (hemzenin kesriyle) Binā-i nevᶜdir, bīr güne enīn eylemek maᶜnāsınadır.

اَلْأَلَالُ [el-elāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bātıl ve beyhūdeye denir. Ve ᶜArabların هُوَ الضَّلَالُ بْنُ الْأَلَالِ kavlleri itbāᶜ ve müzāvecedir.

إِلَا [illā] (hemze-i meksūre ve elif-i maksūre ile) Dört vech üzere müstaᶜmeldir: Evvelā istisnā içindir, ke-kavlihi taᶜālā: ﴿فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ Sānī غَيْرُ [ġayr] kelimesi makāmına kāᵓim sıfat olur, mā-baᶜdinin mā-kabline zāten ve sıfaten tegāyürü hasebiyle; pes إِلَا ile yāhūd mā-baᶜdiyle yāhūd ikisiyle bile cemᶜ-i münekker yāhūd şibh-i münekker sıfatlanır: Evvelin misāli: ﴿لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللهُ لَفَسَدَتَا﴾ kerīmesidir. Ve sāniye misāl Ẕu'r-Rumme'nin işbu: "قَلِيلٍ بِهَا الْأَصْوَاتُ إِلَّا بُغَامُهَا" mısrāᶜında vākiᶜ إِلَا kelimesidir. Zīrā اَلْأَصْوَاتُ kelimesinin taᶜrīfi taᶜrīf-i cins olmakla münekkere şebīhtir.Vech-i sālis ᶜātıfe olur, vāv gibi; kīle ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ الآية ve kezā kavluhu taᶜālā: ﴿إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوءٍ﴾ الآية Cumhūr bunları istisnā-i munkatıᶜa ircāᶜ eylemeleriyle müᵓellif قِيلَ ile temrīzan īrād eylemiştir. Vech-i rābiᶜ zāᵓid olur, ke-kavli Ẕi'r-Rumme: "خَرَاجِيجُ مَا تَنْفَكُّ إِلَّا مُنَاخَةً عَلَى الْخَسْفِ أَوْ نَرْمِي بِهَا بَلَدًا قَفْرًا" [beyitte] مَا تَنْفَكُّ مُنَاخَةً demektir.

أَلَا [ellā] (hemzenin fethiyle) Harf-i hass u tahdīddir, cümle-i fiᶜliyye-i haberiyyeye muhtastır. Müᵓellif bunları evāhir-i kitābda dahi sebt eylemiştir.

أَلَالٌ [Elāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

إِلَالٌ [İlāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ᶜArafāt'ta bir dağın adıdır. Yāhūd bir uzun kumluk yığınıdır ki ᶜArafāt'ta imāmın sağ tarafına düşer, baᶜzılar bunu خِلٌّ [ḫill] vezninde إِلٌّ [ill] ᶜunvānıyla beyān eylemeleriyle vehm eylediler.

أُلَلَةُ [Ulelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلتَّأْلِيلُ [et-teᵓlīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir

nesnenin ucunu sivriltip keskinletmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَلَّلَ الشَّيْءَ إِذَا حَدَّدَهُ أَيْ حَدَّدَ طَرَفَهُ

اَلْإِلَلُ [el-ilel] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) إِلَّةٌ [illet]in cemᶜidir ki hısımlık maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ إِلَلٌ أَيْ قَرَابَاتٌ

اَلْأُلَلُ [el-ulel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) أُلَّةٌ [ullet]in cemᶜidir ki korusu baᶜīd olan mevāşīye denir.

أُلُو [ulū] (hemzenin ve lām'ın zammıyla) Bir cemᶜdir ki kendi lafzından müfredi yoktur, ذَوُو maᶜnāsıdır ki sāhibler demektir. Ve hemān muzāf olarak istiᶜmāl olunur ve gūyā ki müfredi أُلٌ kelimesidir tahfīfle, zīrā hālet-i refᶜinde vāv ile istiᶜmāl olunur, ke-kavlihi taᶜālā: ﴿نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ﴾ Ve hālet-i nasb u cerrinde yāᵓ ile istiᶜmāl olunur, ke-kavlihi taᶜālā: ﴿وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النِّعْمَةِ﴾ ve kavluhu taᶜālā: ﴿لِتَنُوأُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ﴾ Şārih der ki baᶜzılar ism-i cemᶜ olup müfredi lafzının gayrından ذُو olduğuna zāhib oldular, مَرْأَةٌ ile نِسْوَةٌ gibi ve أُولَاتُ cemᶜ-i müᵓennesidir. İntehā.

أُولُو الْأَمْرِ [ulu'l-emr] ki hükm ve fermān sāhibleri demektir, murād peygāmber-i ekrem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretlerinin ashāb-ı kirāmıdır ve ashāb-ı kirāma ittibāᶜ ve iktidā eden ehl-i ᶜilm zümresidir ve ehl-i ᶜilm ü dīn olan mülūk ve ümerāᵓ fırkasıdır. Mütercim der ki bu mādde "أ،م،ر" māddesinde bast olundu.

[أ م ل]

اَلْأَمَلُ [el-emel] (جَبَلٌ [cebel] ve نَجْمٌ [necm] ve شِبْرٌ [şibr] veznlerinde) Ümīd ve recāᵓ maᶜnāsınadır ki Türkīde bundan umu ile ve umma ile taᶜbīr olunur; cemᶜi آمَالٌ [āmāl] gelir medd ile; yukālu: إِنْقَطَعَ أَمَلُهُ أَيْ رَجَاؤُهُ Ve

أَمَلٌ [emel] Masdar olur, ummak ve ümīd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَمَلَ الشَّيْءَ أَمَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَجَاهُ

اَلتَّأْمِيلُ [et-teᵓmīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi ummak maᶜnāsınadır, lākin teksīr içindir; yukālu: أَمَّلَهُ بِمَعْنَى أَمَلَهُ

اَلْإِمْلَةُ [el-imlet] (hemzenin kesriyle) Binā-i nevᶜdir; ve minhu yukālu: مَا أَطْوَلَ إِمْلَتَهُ أَيْ أَمَلَهُ أَوْ تَأْمِيلَهُ Tūl-i emelinden taᶜaccüb makāmında söylenir. Müᵓellifin أَوْ تَأْمِيلَهُ kavline göre إِمْلَةٌ [imlet] تَأْمِيلٌ [teᵓmīl]den ism dahi olur imiş ki ondan umma ile ve ümīd ile taᶜbīr olunur.

اَلتَّأَمُّلُ [et-teᵓemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Bir işin gavr ve hakīkatine ıttılāᶜ ümīdiyle bi't-teᵓennī iᶜāde-i fikr ederek gereği gibi düşünmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَمَّلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا تَلَبَّثَ فِيهِ وَالنَّظَرِ

أَمِيلٌ [Emīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziᶜdir. Ve şol tūlānī kum yığınına denir ki tūlü bir merhale ve ᶜarzı bir mīl mikdārı ola, ᶜalā-kavlin bülend ve mürtefiᶜ olanına denir; cemᶜi أُمُلٌ [umul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

أَمُولٌ [Emūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلْمُؤَمَّلُ [el-muᵓemmel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Koşu atlarından sekizinci gelen ata denir ki cümlesi on olur.

اَلْأَمَلَةُ [el-emelet] (fetehātla) Bir adamın aᶜvān ve ensārına denir; yukālu: هُمْ أَمَلَتُهُ أَيْ أَعْوَانُهُ Müfredi آمِلٌ [āmil]dir, ümīd-vār maᶜnāsına, zīrā fi'l-hakīka umuculardır.

آمُلُ [Āmul] (آنُكُ [ānuk] vezninde) Ṭāberistān'da bir belde adıdır; İmām Muḥammed b. Cerīr eṭ-Ṭaberī el-Āmulī ve muhaddis-i meşhūr Faḍl b. Aḥmed ez-

Zuhrī el-Āmulī oradandır. Ve

آمَلُ [Āmul] Nehr-i Ceyḥūn'a bir mīl mesāfede bir başka belde adıdır, ᶜāmme ona آمُودُ [Āmūd] derler, savāb olan آمُلُ [Āmul]dür; Şeyhu'l-Buḫārī ᶜAbdullāh b. Ḥammād el-Āmulī ve Şeyh-i Ebī Dāvūd Aḥmed b. ᶜAbede el-Āmulī oradandır.

[أ و ل]

اَلْأَوْلُ [el-evl] (حَوْلٌ [ḥavl] vezninde) ve

اَلْمَآلُ [el-meᵓāl] (مَعَادٌ [meᶜād] vezninde) Rücūᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ إِلَيْهِ الْأَمْرُ يَؤُولُ أَوْلًا وَمَآلًا إِذَا رَجَعَ Ve bir nesneden geriye dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ عَنْهُ إِذَا ارْتَدَّ Ve

أَوْلٌ [evl] ve

إِيَالٌ [iyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesne pek koyulanıp galīz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ الدُّهْنُ وَغَيْرُهُ أَوْلًا وَإِيَالًا إِذَا خَثُرَ Ve أَوْلٌ [evl] bu maᶜnāda müteᶜaddī olur; tekūlu: أَلْتُهُ إِذَا جَعَلْتَهُ خَاثِرًا Ve

أَوْلٌ [evl] ve

إِيَالٌ [iyāl] ve

إِيَالَةٌ [iyālet] (كِتَابٌ [kitāb] ve كِتَابَةٌ [kitābet] veznlerinde) Vālī olup hükūmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ عَلَى الْقَوْمِ أَوْلًا وَإِيَالًا وَإِيَالَةً إِذَا وَلِيَ Ve devābb ve mevāşīyi hüsn-i takayyüd ü tīmār ile ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ الْمَالَ إِذَا أَصْلَحَهُ وَسَاسَهُ Ve kurtulmak maᶜnāsınadır ki وَأْلٌ lafzında lügattır; yukālu: آلَ مِنْ فُلَانٍ إِذَا نَجَا Ve davar zebūnlayıp arıklamak maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ لَحْمُ النَّاقَةِ إِذَا ذَهَبَ فَضَمُرَتْ

اَلْإِيَالُ [el-iyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) أَوْلٌ [evl] maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve vālī-i memleket umūr u mesālih-i raᶜiyyeti güzel riᶜāyet ve siyāset eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: آلَ الْمَلِكُ رَعِيَّتَهُ إِيَالًا إِذَا سَاسَهُمْ أَيْ أَحْسَنَ رِعَايَتَهُمْ

اَلْإِئْتِيَالُ [el-iᵓtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznnde) Bu dahi mālı hoşça görüp gözetmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِئْتَالَ الْمَالَ إِذَا أَصْلَحَهُ وَسَاسَهُ

اَلْمَآلُ [el-meᵓāl] (مَعَادٌ [meᶜād] vezninde) أَوْلٌ [evl] maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve bir nesneyi eksiltmek maᶜnāsına gelir; yukālu: آلَ الشَّيْءَ مَآلًا إِذَا نَقَصَهُ

اَلْإِيِّلُ [el-iyyel] (قِنَّبٌ [ḳinneb] vezninde) ve

اَلْأُيُّلُ [el-uyyel] (خُلَّبٌ [ḫulleb] vezninde) ve

اَلْأَيِّلُ [el-eyyil] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) وَعِلٌ [veᶜil] ismidir ki dağ keçisi tekesine denir ki Türkīde geyik ve bir nevᶜine sığın taᶜbīr olunur. Ve dağ keçisine Türkīde ceyran derler. Maᶜlūm ola ki bu birkaç nevᶜ olur: Bir nevᶜi kaviyyü'l-heykel ve ısısı meşeliklerde olur, ᶜArabīde بَقَرُ الْوَحْشِ ve Fārisīde gevezn denir. Ve bir nevᶜi dağ eteklerinde ağaçlı yerlerde olur, cüssesi āhūdan ekber ve şitāda tüyleri siyāha māᵓil ve sayfta kırmızı olur ve kuyruğu olmaz, buna ᶜArabīde وَعِلٌ [veᶜil] ve Türkīde çopur denir. Ve ısısı dağlarda olan nevᶜine bakar-ı cebelī denir ki dağ öküzü taᶜbīr olunur.

اَلتَّأْوِيلُ [et-teᵓvīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi bir nesneye redd ve ircāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوَّلَ الشَّيْءَ إِلَيْهِ إِذَا رَجَّعَهُ Ve تَأْوِيلُ الْكَلَامِ [teᵓvīlu'l-kelām] merciᶜ-i kelāmı tedebbür ve taharrī ve takdīr ile tefsīr eylemekten ᶜibārettir; yukālu: أَوَّلَ الْكَلَامَ إِذَا دَبَّرَهُ وَقَدَّرَهُ وَفَسَّرَهُ

Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre تَفْسِيرٌ [tefsīr] kelimesinin iştikākında ihtilāf olundu. Baᶜzılar ᶜindinde lafz-ı تَفْسِيرٌ [tefsīr]den menkūldür ki tabībin teşhīs-i ᶜillet için kārūre-i marīza nazar eylemesinden ᶜibārettir. Ve baᶜzılar icrā-yı fe-

res maʿnāsına olan تَفْسِيرٌ [tefsīr]den ve baʿzılar keşf maʿnāsına olan سَفْرٌ [sefr]den meʾhūzdur dediler. Ve hakīkat-ı ʿörfiyyesi bir lafzdan murād olup ve fehmden muhtebis olan maʿnāyı keşf ve īzāhtan ʿibārettir. Ve تَأْوِيلٌ [teʾvīl] rücūʿ maʿnāsına olan أَوْلٌ [evl]den meʾhūzdur. Pes ʿinde'l-müfessirīn bir āyet-i kerīmenin maʿnāsını bir nesneye ircāʿla beyān eylemekten ʿibārettir. Ve baʿzılar أَوَّلَ lafzından meʾhūzdur dediler. Buna göre تَأْوِيلٌ [teʾvīl] kelāmı evveline sarf ve ircāʿ eylemekten ʿibāret olur. Ve baʿzılar hükm ve siyāset maʿnāsına olan إِيَالَةٌ [iyālet]ten meʾhūzdur dediler. Buna göre تَأْوِيلٌ [teʾvīl], مُؤَوِّلٌ [muʾevvil] olan kimse zihn ve fikrini sırr-ı kelāmın tetebbuʿuna taslīt eylemekten ʿibārettir ki kelimeden maksūd olan maʿnā zāhir ve murād-ı mütekellim ʿayān ola; pes تَفْسِيرٌ [tefsīr] ile تَأْوِيلٌ [teʾvīl] beyninde fark olur. تَفْسِيرٌ [tefsīr] nüzūl-ı āyetin sebebinden bahs ve min haysü'l-lüga mevziʿ-i kelāmın beyānına müteʿallik māddeye mübāşeretten ʿibārettir. Ve تَأْوِيلٌ [teʾvīl] esrār-ı āyātı ve estār-ı kelimātı tefahhus ve ehad-ı ihtimālāt-ı āyeti taʿyīn eylemekten ʿibārettir ki vücūh-ı muhtelifeye muhtemel olan āyette olur. İntehā. Ve

تَأْوِيل [teʾvīl] Rüʾyā taʿbīr eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَوَّلَ الرُّؤْيَا إِذَا عَبَّرَهُ Ve

تَأْوِيلٌ [teʾvīl] Bir hoş-bū nebāt adıdır. Ve bu تَنْبِيتٌ [tenbīt] bābındandır, yaʿnī تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde gelen ismlerdendir.

اَلتَّأَوُّلُ [et-teʾevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi تَأْوِيلٌ [teʾvīl]-i kelām maʿnāsınadır; yukālu: تَأَوَّلَ الْكَلَامَ بِمَعْنَى أَوَّلَهُ

اَلْأُيُّلُ [el-uyyel] (خُلَّبٌ [ḫulleb] veninde) Rahime sākıt olmuş menīye denir. Ve pek koyu süte denir, ʿalā-kavlin sütün kabına denir.

اَلْآيِلُ [el-āyil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bu dahi pek koyu süte denir.

اَلْآلُ [el-āl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) Kurumu yüksek deveye denir. Ve serāba denir ki tāb-ı āfitāb çorak yerlere dokunmakla şaʿşaʿası ıraktan su gibi görünür, ılgım salgım taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin evvel-i nehārda merʾī olan serāba mahsūstur ki hafīfçe bir parıltıdır ki peyderpey tereffuʿ ve temevvüc ve tereddüd eder sūretinde görünür pusarıktır ve gāhī semtinde olan eşhāsı terfīʿ eder tahayyül olunur. Rāġib'in beyānına göre "آَلَ-يَؤُولُ" māddesindendir. Ve bu müzekker ve müʾennes olur; yukālu: لَمَعَ الْآلُ وَلَمَعَتْ أَيِ السَّرَابُ أَوْ هُوَ خَاصٌّ بِمَا فِي أَوَّلِ النَّهَارِ Ve

آلٌ [āl] Tahtaya ve keresteye denir, خَشَبٌ [ḫaşeb] maʿnāsına. Ve bir nesnenin şahsına denir. Kāle'ş-şārih fī tefsīri kavlihi taʿālā: ﴿وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ﴾ قِيلَ آلُ فِرْعَوْنَ أَيْ شَخْصُهُ Ve çadır direğine denir, آَلَةٌ [ālet] dahi denir; cemʿi آَلَاتٌ [ālāt] gelir. Ve

آلٌ [Āl] bir dağın adıdır. Ve dağın etrāf ve nevāhīsine denir; yukālu: نَزَلُوا آلَ الْجَبَلِ أَيْ أَطْرَافَهُ وَنَوَاحِيهِ Ve آلُ الرَّجُلِ [ālu'r-recul] kişinin ehl ve ʿayāl ve etbāʿ ve ehibbāʾ ve asdikāsından ʿibārettir. Ve ekserī eşrāfta ve ashāb-ı kadr ü şānda istiʿmāl olunur. Pes آلُ الْإِسْكَافِ denmez, niteki أَهْلُ الْإِسْكَافِ denir. Ve bu maʿnāda aslı أَهْلٌ idi, hāʾ hemzeye ibdāl olunduktan sonra tevālī-i hemzetān istihcān olunmakla hemze-i sāniye elife kalb olunup آلٌ [āl] oldu. Musaggarında أُوَيْلٌ [uveyl] denir ve aslına redd ile أُهَيْلٌ [uheyl] dahi denir; yukālu: آلُ الْأَمِيرِ أَيْ أَهْلُهُ

وَأَتْبَاعُهُ وَأَوْلِيَاؤُهُ Şārih der ki ʿinde'l-baʿz aslı أَوَلٌ [evel] idi fethateynle, vāv elife maklūb oldu, pes rücūʿ maʿnāsından olur.

اَلْآلَةُ [el-ālet] (حَالَةٌ [ḥālet] vezninde) Bu dahi çadır direğine denir. Ve hālet maʿnāsınadır; tekūlu: رَأَيْتُهُ فِي آلَةٍ شَدِيدَةٍ أَيْ حَالَةٍ Ve katılık, şiddet maʿnāsınadır. Ve serīr-i meyyite denir ki tābūt olacaktır. Ve bir nesneyi işlemeğe vesīle olan şeyʾe denir, أَدَاةٌ [edāt] maʿnāsına, dülgerin keseri ve kātibin kalemi gibi; yukālu: لَا يُعْمَلُ إِلَّا بِالْآلَةِ وَهِيَ مَا اعْتَمَلْتَ بِهِ مِنْ أَدَاةٍ Ve آلَةٌ [ālet] lafzı müfred ve cemʿe ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin müfredi olmayarak cemʿdir yāhūd müfreddir, cemʿi آلَاتٌ [ālāt] gelir.

أَوَلٌ [Evl] (حَوَلٌ [ḥavl] vezninde) Arz-ı Ġaṭafān'da bir mevziʿ adıdır. Ve Mekke ile Yemāme beyninde bir dere adıdır.

أَوَالٌ [Evāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Baḥreyn denizinde bir cezīredir ki yanında megāṣ-ı lüʾlüʾ vardır. Ve Bekr ve Taġlib kabīlelerine mahsūs bir sanem adıdır.

اَلْأَوَّلُ [el-evvel] Hemzenin ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle ki آخِرٌ [āḫir] mukābilidir. Ve "و،أ،ل" māddesinde mersūmdur.

اَلْإِيَالَاتُ [el-iyālāt] (hemzenin kesriyle) Derelere denir, أَوْدِيَةٌ [evdiyet] maʿnāsına.

اَلْأَوَلُ [el-evel] (fethateynle) Sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوِلَ الرَّجُلُ أَوَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَبَقَ

أَوْلِيلُ [Evlīl] (hemzenin fethiyle) Maġrib'de bir tuzla adıdır.

[أ ه ل]

اَلْأَهْلُ [el-ehl] (hemzenin fethi ve hā'nın sükūnuyla) Bir adamın ʿaşīret ve akribāsına denir, evlād ve ʿayāl ve ihvān ve sāʾir kavm ve tebārı gibi; yukālu: هُوَ مِنْ أَهْلِهِ أَيْ مِنْ عَشِيرَتِهِ وَذَوِي قُرْبَاهُ [Ve] آلٌ [āl] bundan maklūbdur. Cemʿi أَهْلُونَ [ehlūn] gelir ve أَهَالِي [ehālī] gelir hemzenin fethiyle ve āhirinde yā ile, لَيَالِي [leyālī] gibi ve آهَالٌ [āhāl] gelir medd ile, فَرْخٌ [ferḫ] ve أَفْرَاخٌ [efrāḫ] gibi ve أَهْلَاتٌ [ehlāt] gelir hā'nın sükūnuyla ve fethiyle. Ve

أَهْلُ الْأَمْرِ [ehlu'l-emr] أُولُو الْأَمْرِ [ulu'l-emr] demektir; yukālu: أَهْلُ الْأَمْرِ أَيْ وُلَاتُهُ Ve

أَهْلُ الْبَيْتِ [ehlu'l-beyt] Bir adamın hānesi sükkānına ıtlāk olunur. Ve

أَهْلُ الْمَذْهَبِ [ehlu'l-meẕheb] Bir mezhebin sālik ve muʿtekidine ıtlāk olunur. Ve

أَهْلُ الرَّجُلِ [ehlu'r-recul] ve

أَهْلَةُ الرَّجُلِ [ehletu'r-recul] Kişinin zevcesine ıtlāk olunur. Ve

أَهْلُ النَّبِيِّ [ehlu'n-nebiyyi] ʿAleyhi's-selām ezvāc-ı mutahhere ve benāt-ı müzehhere ve dāmād-ı mükerremleri olan ʿAlī el-Murtaḍā'dan yāhūd ezvāc-ı mutahhere ile آلٌ [āl] ıtlāk olunan ricālden ʿibārettir ki ahfād ve zürriyyāt onda dāhildir. Ve

أَهْلُ الْأَنْبِيَاءِ [ehlu'l-enbiyāʾ] Her peygamberin ümmetine de ıtlāk olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre أَهْلٌ [ehl] esmā-i ʿumūmdandır. Ez-ān-cümle أَهْلُ الرَّجُلِ [ehlu'r-recul] şol kimselerdir ki onları ve o adamı bir neseb yāhūd bir dīn yā bir sınāʿat yā beyt ve beled cemʿ eylemiş ola. Pes fi'l-asl أَهْلُ بَيْتِ الرَّجُلِ [ehlu beyti'r-recul] bir meskenin cemʿ eylediği kimseler olup baʿdehu tecevvüzen bir nesebin cemʿ eylediklerinde istiʿmāl, baʿdehu ʿale'l-ıtlāk üsret-i Hazret-i Nebevī'de müteʿāref oldu. Bu münāsebetle صَاحِبَةُ الْبَيْتِ [ṣāḥibetu'l-beyt]i yaʿnī zevcesinde

ve أَهْلُ الْإِسْلَامِ [ehlu'l-İslām] dīn-i İslām'ın cemᶜ eylediği zevātta istiᶜmāl olundu.

Ve ᶜArabların kādim olan adama مَرْحَبًا وَأَهْلًا kavlleri "Sen müzāyakasız ve seᶜatli ve şen ve ābādān ve yerli āşinā ve hānedān olan mahalle geldin, ecānib ve gurebāᵓ olan mahalle gelmedin!" demektir ki murād zāt ve kadr ve şānını ᶜārif āşinā ve ahbāba geldin, her hālde hoş-dil ve ᶜazīz ve mükerrem olacaksız demektir; yekūlūne: مَرْحَبًا وَأَهْلًا أَيْ صَادَفْتَ أَهْلًا لَا غُرَبَاءَ Ve

أَهْلٌ [ehl] Müstehık ve müstevcib maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Bunda müfred ve cemᶜe ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ وَهُمْ أَهْلٌ لِكَذَا أَيْ مُسْتَوْجِبٌ Ve آلٌ [āl] maᶜnāsınadır ki akribāᵓ ve ehibbāᵓ ve evliyāya denir. Ve آلٌ [āl] kelimesinin aslı أَهْلٌ [ehl] idi, ke-mā tekaddeme fī "أ،و،ل"; ve minhu آلُ اللهِ وَرَسُولُهُ أَيْ أَوْلِيَاؤُهُ

اَلْأُهُولُ [el-uhūl] (أُفُولٌ [ufūl] vezninde) Ehl edinmek maᶜnāsınadır ki zevce edinmek ve kavm ve ᶜaşīret ve ahbāb edinmekten ᶜibārettir; yukālu: أَهَلَ الرَّجُلُ أُهُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا اتَّخَذَ أَهْلًا

اَلتَّأَهُّلُ [et-teᵓehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِتِّهَالُ [el-ittihāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) أُهُولٌ [uhūl] maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَهَّلَ الرَّجُلُ وَاتَّهَلَ بِمَعْنَى أَهَلَ

اَلْآهِلُ [el-āhil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Şen ve ābādān yere denir; yukālu: مَكَانٌ آهِلٌ أَيْ لَهُ أَهْلٌ

اَلْمَأْهُولُ [el-meᵓhūl] Bi'l-fiᶜl kendide şenlik olan yere denir; yukālu: مَكَانٌ مَأْهُولٌ أَيْ فِيهِ أَهْلُهُ وَقَدْ أُهِلَ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ

اَلْأَهْلِيُّ [el-ehliyy] (yā-yı nisbetle) Hāneye ve adama mūnis ve şenliğe meᵓlūf olan hayvāna denir ki vahşī ve yabanī mukābilidir; yukālu: حِمَارٌ أَهْلِيٌّ أَيْ مَأْلُوفٌ لِلْمَنْزِلِ

اَلْأَهِلُ [el-ehil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) أَهْلِيٌّ [ehliyy] maᶜnāsınadır.

اَلتَّأْهِيلُ [et-teᵓhīl] Kādim ve misāfire مَرْحَبًا وَأَهْلًا diye alkışlamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهَّلَ بِهِ إِذَا قَالَ لَهُ مَرْحَبًا وَأَهْلًا Ve bir adamı bir nesneye müstehak ve şāyān görmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهَّلَهُ لِذَلِكَ إِذَا رَآهُ أَهْلًا لَهُ

اَلْأَهَلُ [el-ehel] (fethateynle) Üns ve ülfet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهِلَ بِهِ أَهْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَنِسَ بِهِ

اَلْإِيهَالُ [el-īhāl] (إِيصَالٌ [īṣāl] vezninde) Bu dahi bir adamı bir nesneye müstehak görmek maᶜnāsınadır; yukālu: آهَلَهُ لِذَلِكَ إِيهَالًا إِذَا رَآهُ أَهْلًا لَهُ

اَلْإِسْتِيهَالُ [el-istīhāl] Müstehak olmak, istīcāb maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْهَلَهُ أَيِ اسْتَوْجَبَهُ Ve bu lügat-ı ceyyidedir. Cevherī'nin inkārı bātıl ve beyhūdedir. Mütercim der ki Ḫayālī hāşiyesinin dībācesinde اَلْحَمْدُ لِمُسْتَأْهِلِهِ kavli bundandır. Ve

إِسْتِيهَالٌ [istīhāl] إِهَالَةٌ [ihālet] ahz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْهَلَ فُلَانٌ إِذَا أَخَذَ الْإِهَالَةَ

اَلْإِهَالَةُ [el-ihālet] (hemzenin kesriyle) İç yağına denir ᶜalā-kavlin arınmış ve sızıtılmışına yāhūd zeytūn yağına denir; tekūlu: أَكَلْنَا إِهَالَةً أَيْ شَحْمًا أَوْ مَا أُذِيبَ مِنْهُ أَوْ زَيْتًا Ve mutlakan katık olan şeyᵓe denir, yağ ve sirke ve sāᵓiri gibi. Ve ᶜArabların "سَرْعَانَ ذَا إِهَالَةً" meselleri "س،ر،ع" māddesinde beyān olundu. Ve

إِهَالَةٌ [İhālet] Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْأَهِلَةُ [el-ehilet] (فَرِحَةٌ [ferīḥat] vezninde)

Māla ıtlāk olunur, ʿinde'l-ʿArab cimāl ve mevāşīdir; yukālu: هُوَ أَهْلُ أَهِلَةٍ أَيْ مَالٍ

أُهَيْلٌ [Uheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[أ ي ل]

إِيلُ [Īl] (hemzenin kesriyle) Esmā-i hüsnā-i ilāhiyyedendir. Şārih der ki Süryānīdir, إِسْرَائِيلُ [isrāʾīl] عَبْدُ اللهِ [ʿabdullāh] yāhūd صَفْوَةُ اللهِ [ṣafvetullāh] demektir; ve إِسْمَعِيلُ [ismāʿīl] مُطِيعُ اللهِ [muṭīʿullāh] demektir. Pes إِيلُ [īl] kelimesi tevārüdü'l-lüga kabīlinden olur. Ve

إِيلٌ [Īl] Bir dağın adıdır.

إِيلِيَاءُ [Īliyāʾ] (hemzenin kesriyle ve elifin meddi ve kasrıyla ve iki sürette lām'ın teşdīdiyle) ve

إِيْلِيَاءُ [İlyāʾ] (yā-yı vāhide ile ve elifin meddi ve kasrıyla) Ḳuds-i şerīf şehrinin ismidir. Mütercim der ki Süryānīde إِيلِيَا [īliyā] hudāyī maʿnāsınadır, zīrā إِيلُ [īl] ism-i celāl ve يَا [yā] kelimesi Süryānīde edāt-ı nisbettir. Ve إِلْيَا [ilyā] إِيلِيَا [īliyā] muhaffefidir, hāsıl-ı maʿnā بَيْتُ اللهِ [beytullāh] demektir.

أَيْلَةُ [Eylet] (hemzenin fethiyle) Mekke ile Medīne beyninde Yenbuʿ kurbünde bir dağın adıdır. Ve Yenbuʿ ile Mışır beyninde bir belde adıdır; ʿAḳabe-i Eyle meşhūrdur. ʿAḳīl b. Ḫālid el-Emevī ki mevālī-i Hazret-i ʿOṯmān'dandır ve onun akrībāları ve Yūnus b. Yezīd ki mevālī-i Muʿāviye'dendir ve akrībāları ve bir cemāʿat-i muhaddisīn oradandır.

إِيلَةُ [Īlet] (hemzenin kesriyle) Bāḫarz kazāsında bir karyedir. Ve iki mevziʿ adıdır.

أَيْلُولُ [eylūl] (hemze-i meftūha ile) Şühūr-ı Rūmiyyeden bir şehrin ismidir.

أَيِّلُ [Eyyel] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) Bir beldedir.

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب أ د ل]

اَلْبَأْدَلَةُ [el-beʾdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَأْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى سَرِيعًا Ve

بَأْدَلَةٌ [beʾdelet] Kişinin memesiyle koltuğu aralığında olan ete, ʿalā-kavlin meme etine denir; cemʿi بَآدِلُ [beʾādil]dir, بَطَائِلُ [beṭāʾil] vezninde. Ve ʿinde'l-baʿz bunun māddesi sülāsī olmakla mevziʿ-i zikri "ب،د،ل" māddesidir. Cevherī'nin burada zikri vehmdir.

[ب أ ز ل]

اَلْبَأْزَلَةُ [el-beʾzelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Nizāʿ ve cidāl maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذِهِ الْبَأْزَلَةُ أَيِ اللِّحَاءُ وَالْمُعَارَضَةُ Ve tīz ve tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَأْزَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى سَرِيعًا

[ب أ ل]

اَلْبَئِيلُ [el-beʾīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hīre ve cura adama denir; yukālu: ضَئِيلٌ بَئِيلٌ أَيْ صَغِيرٌ ضَعِيفٌ

اَلْبَآلَةُ [el-beʾālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْبُؤُولَةُ [el-buʾūlet] (سُهُولَةٌ [suhūlet] vezninde) Bir kimse hīre ve cura olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَؤُلَ الرَّجُلُ بَآلَةً وَبُؤُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَئِيلا

[ب ب ل]

بَابِلُ [Bābil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ʿIrāḳ'ta bir mevziʿ adıdır. Ona sihr ve hamr nisbet olunur, sihr-i Bābilī ve hamr-ı Bābilī meşhūrdur.

Şārih der ki Bābil belde olmak üzere maʿrūftur ve Süryānīdir, nehr maʿnāsınadır, Dicle ve Fırāt yanlarında vākiʿdir. Selefte mülūk-i Kenʿāniyyīn makarrı idi. Nemrūd, Hazret-i İbrāhīm'i orada nāra ilkā eyledi. İntehā.

اَلْبَابِلِيُّ [el-bābiliyy] ve

اَلْبَابِلِيَّةُ [el-bābiliyyet] Semm ile hamra ıtlāk olunur, zāhiren Bābil mevkiʿleri olduğuna mebnīdir.

[ب ت ل]

اَلْبَتْلُ [el-betl] (bā'nın fethiyle) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَلَهُ بَتْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve bir nesneyi āherden ayırıp ifrāz ve temyīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَلَ الشَّيْءَ إِذَا مَيَّزَهُ عَنْ غَيْرِهِ Ve

بَتْلٌ [betl] Kesilmiş nesnede istiʿmāl olunur, mübālagatan mebtūl maʿnāsına; ve minhu yukālu: عَطَاءٌ بَتْلٌ أَيْ مُنْقَطِعٌ لَا يُشْبِهُهُ عَطَاءٌ أَوْ مُنْقَطِعٌ لَا يُعْطَى بَعْدَهُ عَطَاءٌ Yaʿnī "Bir ʿatādır ki envāʿından munkatıʿ ve mütemeyyizdir, mikdārda kendisine aslā bir türlü ʿatāʾ şebīh olmaz" yāhūd "efrādından munkatıʿdır" demektir ki ensesi kesilmiş ʿatādır demek olur; ve yukālu: صَدَقَةٌ بَتْلَةٌ أَيْ مُنْقَطِعَةٌ عَنْ صَاحِبِهَا Yaʿnī katʿī olmakla minbaʿd ricʿat ihtimāli yoktur.

اَلتَّبْتِيلُ [et-tebtīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır. Ve تَبَتُّلٌ [tebettul] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِنْبِتَالُ [el-inbitāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّبَتُّلُ [et-tebettul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: بَتَّلَهُ فَانْبَتَلَ وَتَبَتَّلَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ وَتَقَطَّعَ Ve hurmā fidanı بَتُولٌ [betūl] olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: إِنْبَتَلَتِ الْفَسِيلَةُ وَتَبَتَّلَتْ إِذَا صَارَتْ بَتُولا Ve تَبَتُّلٌ إِلَى اللهِ [tebettul ilallāh] mā-

sivādan kesilip vech-i ihlāsla Hakk'a teveccüh ve ʿubūdiyyet eylemek, ʿalā-kavlin nikāh ve tezevvücü terk edip zehādet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَتَّلَ إِلَى اللهِ وَبَتَّلَ إِذَا انْقَطَعَ وَأَخْلَصَ أَوْ تَرَكَ النِّكَاحَ وَزَهِدَ فِيهِ Müʾellif işbu āyet-i kerīmeye işāret eylemiştir: ﴿وَتَبَتَّلْ إِلَى اللهِ تَبْتِيلًا﴾ Bu āyette iḥtibāk sanʿatı vardır. Ve بَتِّلْ نَفْسَكَ تَبْتِيلا ve تَبَتَّلْ تَبَتُّلا sebkindedir, bi'l-külliyye dergāh-ı Hazret-i Hakk'a munkatıʿ ve müteveccih olup dāʾimā nefsini mā-sivādan katʿ ve tecrīd üzere olmağı mutazammındır. Ve تَبْتِيلٌ [tebtīl] dahi تَبَتُّلٌ [tebettul] maʿnāsına da olmakla riʿāyet-i fevāsıl ve tefennün ve dakīka-i mezkūre nüktelerine de mebnī olur. Ve bu Sībeveyhi mezhebidir.

اَلْبَتُولُ [el-betūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol hatuna denir ki ricāl kısmından bi'l-külliyye kesilip aslā onlara dāʾir hāceti ve şehvet ve mürācaʿatı olmaya; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَتُولٌ أَيْ مُنْقَطِعَةٌ عَنِ الرِّجَالِ لَا أَرَبَ لَهَا فِيهِمْ Meryem el-ʿAẕrāʾ radıyallāhu ʿanhā cenābına Betūl ıtlākı bu cihetledir. Ve

بَتُولٌ [Betūl] Fāṭimatu'z-Zehrāʾ radıyallāhu ʿanhā cenāblarının lakablarıdır, fazl ve dīn ve haseb cihetleriyle nisvān-ı zamāndan ve nisvān-ı ümmetten munkatıʿa ve müteemeyyize olduğu için. Ve

بَتُولٌ [betūl] Şol hurmā fidanına denir ki ağacın kökünden başkaca ayrılıp kök salmakla anasından munkatıʿ ve müstagnī ola; yukālu: فَسِيلَةٌ بَتُولٌ أَيْ مُنْقَطِعَةٌ عَنْ أُمِّهَا مُسْتَغْنِيَةٌ بِنَفْسِهَا

اَلْبَتِيلُ [el-Betīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi Hazret-i Meryem'e ıtlāk olunur, بَتُولٌ [betūl] gibi. Ve anasından ayrılıp başkaca kök salan hurmā fidanına denir. Ve derenin aşağısında olan akıntıya denir; cemʿi بُتُلٌ [butul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve salkımları aşağıya doğru sarkık olan ağaca denir. Ve Yemāme'de bir dağın adıdır. Ve bir derenin ismidir.

اَلْبَتِيلَةُ [el-betīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi anasından başkaca bi-nefsihi kök salmış hurmā fidanına denir. Ve بَتِيلٌ [Betīl] nām cebel-i mezkūr kurbünde bir su adıdır. Ve insānın ve hayvānın sağrısına denir, عَجِزٌ [ʿaciz] maʿnāsına. Ve etine dolu tıknaz ʿuzva denir; yukālu: عُضْوٌ بَتِيلٌ أَيْ مُكْتَنِزٌ Ve بَتْلَاءُ [betlāʾ] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُبْتِلَةُ [el-mubtilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Şol hurmā ağacına denir ki بَتِيلَةٌ [betīlet] dedikleri fidan-ı mezkūrun anası yaʿnī aslı ola.

اَلْإِسْتِبْتَالُ [el-istibtāl] Bu dahi hurmā fidanı بَتُولٌ [betūl] olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْتَلَتِ الْفَسِيلَةُ بِمَعْنَى تَبَتَّلَتْ

اَلْمُبَتَّلَةُ [el-mubettelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Be-gāyet hūb ve dil-ber mahbūbeye denir, gūyā ki hüsn ü cemāl cism ve endāmına biçilmiş katʿī kisvet ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُبَتَّلَةٌ أَيْ جَمِيلَةٌ كَأَنَّهَا بُتِّلَ حُسْنُهَا عَلَى أَعْضَائِهَا Ve şol hatuna denir ki tāmmü'l-hilkat ve mütenāsibetü'l-aʿzā olup endāmının etleri birbiri üzere gelmiş olmaya, yaʿnī serv-i sehī gibi bir çırpıdan çıkmış mevzūn ola, ʿalā-kavlin endāmında inkıbāz olmayıp rāst ve nāzük ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُبَتَّلَةٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ يَرْكَبْ بَعْضُ لَحْمِهَا بَعْضًا أَوْ كَانَ جَمَلٌ مُبَتَّلٌ إِذَا كَانَ فِي أَعْضَائِهَا إِسْتِرْسَالٌ كَذَلِكَ ve yukālu: Ve bununla ricāl tāʾifesi sıfatlanmaz.

اَلْبَتْلَاءُ [el-betlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَبْتَلُ [ebtel] kelimesinden müʾennestir, بَتِيلَةٌ [betīlet] gibi kesik ve munkatıʿ nesnelere vasf olur; ve minhu: عُمْرَةٌ بَتْلَاءُ أَيْ لَيْسَ مَعَهَا

غَيْرُهَا وَيُقَالُ عُمْرَةٌ بَتِيلَةٌ وَيُقَالُ مَرَّ عَلَى بَتِيلَةٍ وَبَتْلَاءَ مِنْ رَأْيِهِ أَيْ عَزِيمَةٍ لَا تُرَدُّ Yaʿnī "Redd ve ircāʿ mümkin olmayan ʿazīmet-i katʿiyye üzere mürūr eyledi."

[ب ث ل]

اَلْبُثْلَةُ [el-buṯlet] (bā'nın zammı ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Şöhret maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ بُثْلَةٌ أَيْ شُهْرَةٌ

[ب ج ل]

اَلتَّبْجِيلُ [et-tebcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama taʿzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَجَّلَهُ تَبْجِيلًا إِذَا عَظَّمَهُ Ve bir adama بَجْلٌ [becel] demek maʿnāsınadır; yukālu: بَجَّلَهُ إِذَا قَالَ لَهُ بَجَلْ

اَلْبَجَالُ [el-becāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْبَجِيلُ [el-becīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Muʿazzam ve muvakkar adama yāhūd ʿazīmü'l-kadr müsinn ve ihtiyār olarak şekl ve şemāʾil sāhibi vecīh ve seyyid ve zī-şān adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَجَالٌ وَبَجِيلٌ أَيْ مُبَجَّلٌ أَوْ هُوَ الشَّيْخُ الْكَبِيرُ السَّيِّدُ الْعَظِيمُ مَعَ جَمَالٍ وَنُبْلٍ Ve

بَجِيلٌ [becīl] Yoğun ve galīz nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ بَجِيلٌ أَيْ غَلِيظٌ

اَلْبَجَالَةُ [el-becālet] (أَصَالَةٌ [aṣālet] vezninde) ve

اَلْبُجُولُ [el-bucūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adam بَجِيلٌ [becīl] olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجُلَ الرَّجُلُ بَجَالَةً وَبُجُولًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَجِيلا

اَلْبَاجِلُ [el-bācil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Hoş-hāl ve sāhib-i niʿmet ü refeh ü servet adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَاجِلٌ أَيِ الْحَسَنُ الْحَالِ الْمُخْصِبُ Ve dāʾimā şen ve şādān adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَاجِلٌ أَيْ فَرْحَانُ Ve bunlar bāb-ı ātīdendir.

اَلْبَجْلُ [el-becl] (bā'nın fethiyle) ve

اَلْبُجُولُ [el-bucūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Bir adam بَاجِلٌ [bācil] olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجِلَ الرَّجُلُ وَبَجَلَ بَجْلًا وَبُجُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا صَارَ بَاجِلا

اَلْأَبْجَلُ [el-ebcel] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Ayakta bir kalın damarın ismidir; ʿalā-kavlin at kısmının kollarına mahsūstur, insānda أَكْحَلُ [ekḥal] dedikleri damar mesabesindedir.

اَلْبَجَلُ [el-becel] (fethateynle) Bühtān maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bā'nın zammıyla bühtān-ı ʿazīme denir. Ve ʿaceb ve taʿaccüb maʿnāsınadır. Ve Loḳmān b. ʿĀd'ın işbu: "خُذِي مِنِّي أَخِي ذَا الْبَجَلِ" kavlinde يَرْضَى بِخَسِيسِ الْأُمُورِ maʿnāsınadır. Tafsīli budur ki birāderlerinden birisi bir hatuna hitbe eylemekle Loḳmān o hatuna birāder-i merkūmunu zemm ve kadh zımnında kelām-ı mezburu īrād eylemiştir. Bunda vākiʿ بَجَلٌ kelimesi vech-i ātī üzere haseb ve kifāye maʿnāsından meʾhūz olmakla birāderim mezbūr be-gāyet dūn-himmet ve mütenezzil kimse olmakla meʿālī-i umūra sarf-ı zihn eylemeyip rezālet-i tabʿı hasebiyle dāʾimā umūr-ı hasīseye ragbet ve irtikāb edip bu bana kifāyet eder diye kasr-ı bāʿ-ı himmet eder demektir.

بَجَلِي [becelī] (fethateynle ve yā-yı mütekellime izāfetle ve cīm'in sükūnuyla cāʾizdir) حَسْبِي [ḥasbī] maʿnāsınadır, yaʿnī بَجَلٌ [becel] kelimesi ism olur ve iki vech üzere istiʿmāl olunur: Evvelā حَسْبُ [ḥasbu] mürādifi olur; tekūlu: بَجَلِي أَيْ حَسْبِي Yaʿnī "Bana yetişir." Ve ism-i fiʿl olur يَكْفِي [yekfī] maʿnāsına. Pes بَجَلْكَ ve بَجَلْنِي dersin lām'ların sükūnlarıyla, يَكْفِيكَ ve يَكْفِينِي maʿnāsına. Sāniyā harf olur, نَعَمْ [neʿam]

maᶜnāsına ki harf-i tasdīktir.

اَلْإِبْجَالُ [el-ibcāl] (hemzenin kesriyle) Kifāyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَبْجَلَهُ الشَّيْءُ إِذَا كَفَاهُ

اَلْبَجْلَةُ [el-beclet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) Şecere-i sagīreye denir; cemᶜi بَجْلَاتٌ [beclāt]tır. Ve hūb ve dil-ber olan şekl ve sīmāya ve çehre-i dil-ārāya denir; yukālu: بِهِ بَجْلَةٌ أَيْ شَارَةٌ حَسَنَةٌ Ve

بَجْلَةُ [Beclet] Bir kabīlenin pederi ismidir; nisbetinde بَجَلِيٌّ [Becliyy] denir cīm'in sükūnuyla; ashābdan ᶜAmr b. ᶜAbese ve muhaddisīnden ᶜĪsā b. ᶜAbdurraḥmān el-Becliyyān onlardandır.

بَجِيلَةُ [Becīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Yemen'de Maᶜadd kabīlesinden bir cemāᶜattir; nisbetinde بَجَلِيٌّ [Beceliyy] de-nir harekātla; ashābdan Cerīr b. ᶜAbdullāh el-Becelī ona mensūbdur.

بَنُوبَجَالَةَ [Benū Becālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir batnın ismidir.

[ب ح ل]

اَلْبَحْلُ [el-baḥl] (bā'nın fethi ve ḥā-yı müh-melenin sükūnuyla) Adamı hākisār eden fakr-ı şedīd maᶜnāsınadır.

[ب ح د ل]

اَلْبَحْدَلَةُ [el-baḥdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Omuz başının ardında olan kürek kemiği eğilmek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَالَتْ كَتِفُهُ Ve sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي الْمَشْيِ Ve işte ve yelip yopurmakta cüst ve çabukluğa denir; yukālu: بِهِ بَحْدَلَةٌ أَيْ خِفَّةٌ فِي السَّعْيِ

بَحْدَلٌ [Baḥdel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ب ح ش ل]

اَلْبَحْشَلَةُ [el-baḥşelet] (şīn-i muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kara ᶜArabla-rın raksı gibi raks eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْشَلَ الْغُلَامُ إِذَا رَقَصَ رَقْصَ الزِّنْجِ

بَحْشَلٌ [Baḥşel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Aḥmed b. ᶜAbdurraḥmān el-muhaddis el-Miṣrī lakabıdır.

[ب ح ظ ل]

اَلْبَحْظَلَةُ [el-baḥẓalet] (ẓā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ᶜArab tavşanı-nın ve fārenin kalkıyıp sıçraması gibi sıç-rayıp atılmak maᶜnāsınadır; yukālu: بَحْظَلَ إِذَا قَفَزَ قَفَزَانَ الْيَرْبُوعِ وَالْفَأْرَةِ

[ب خ ض ل]

اَلْبَخْضَلُ [el-baḫḍal] (ḫā-yı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Kalın gövdeli, eti çok, yumru ve topaç adama denir.

اَلتَّبَخْضُلُ [et-tebaḫḍul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Gövdenin eti çok ve kalın ol-mak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَخْضَلَ لَحْمُهُ إِذَا غَلُظَ وَكَثُرَ

[ب خ ل]

اَلْبُخْلُ [el-buḫl] ve

اَلْبُخُولُ [el-buḫūl] (bā'ların zammıyla) ve

اَلْبَخَلُ [el-beḫal] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

اَلْبَخْلُ [el-baḫl] (نَجْمٌ [necm] vezninde) ve

اَلْبُخُلُ [el-buḫul] (عُنُقٌ [ᶜunuḳ] veznin-de) Nākesliğe denir ki cūd ve kerem mukābilidir; yukālu: بِهِ بُخْلٌ وَبُخُولٌ وَبَخَلٌ وَبَخْلٌ أَيْ ضِدُّ الْكَرَمِ Ve

بُخْلٌ [buḫl] (bā'nın zammıyla) ve

بَخَلٌ [beḫal] (fethateynle) Masdar olurlar, nākeslik edip imsāk eylemek maᶜnāsına; yukālu: بَخِلَ بِكَذَا وَبَخُلَ بُخْلًا وَبَخَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ

وَالْخَامِسِ ضِدُّ كَرُمَ Ve gāh olur ki بَخَلٌ [beḫal] ile ki fethateynledir, mübālagaten pek bahīl olan kimse sıfatlanır; yukālu: رَجُلٌ بَخَلٌ مُبَالَغَةً

اَلْبَاخِلُ [el-bāḫil] Mümsik ve nākes şahsa denir; cemʿi بُخَّلٌ [buḫḫal] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

اَلْبَخِيلُ [el-beḫīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cibillī nākese denir; bāb-ı hāmistendir; cemʿi بُخَلَاءُ [buḫalāʾ] gelir, أُمَرَاءُ [umerāʾ] vezninde.

اَلْبَخَالُ [el-beḫāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْبَخَّالُ [el-baḫḫāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُبَخَّلُ [el-mubaḫḫal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Pek bahīl ve nākese denir.

اَلْإِبْخَالُ [el-ibḫāl] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bahīl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْخَلَهُ إِذَا وَجَدَهُ بَخِيلًا

اَلتَّبْخِيلُ [et-tebḫīl] Bir adamı buhle nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَخَّلَهُ إِذَا رَمَاهُ بِالْبُخْلِ

اَلْمَبْخَلَةُ [el-mebḫalet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Bāʿis-i buhl olan şeyʾe denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "اَلْوَلَدُ مَبْخَلَةٌ مَجْبَنَةٌ" أَيْ مَا يَحْمِلُ عَلَى الْبُخْلِ وَالْجُبْنِ وَيَدْعُو إِلَيْهِ

[ب د ل]

اَلْبَدَلُ [el-bedel] (fethateynle) ve

اَلْبِدْلُ [el-bidl] (bā'nın kesriyle) ve

اَلْبَدِيلُ [el-bedīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nesnenin ʿivaz ve halefine denir ki değişik taʿbīr olunur; cemʿi أَبْدَالٌ [ebdāl]dır; yukālu: هَذَا بَدَلٌ مِنْهُ وَبِدْلٌ وَبَدِيلٌ أَيْ خَلَفٌ مِنْهُ

اَلتَّبَدُّلُ [et-tebeddul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi bir nesneden bedel almak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَدَّلَهُ وَتَبَدَّلَ مِنْهُ إِذَا اتَّخَذَهُ مِنْهُ بَدَلًا Ve bir nesne eski heyʾetinden bozulup mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَدَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَغَيَّرَ

اَلْإِسْتِبْدَالُ [el-istibdāl] Bu dahi bir nesneyi bir nesneden bedel almak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْدَلَهُ وَبِهِ بِمَعْنَى تَبَدَّلَهُ

اَلْإِبْدَالُ [el-ibdāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّبْدِيلُ [et-tebdīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da تَبَدُّلٌ [tebeddul] maʿnāsınadır; yukālu: أَبْدَلَهُ مِنْهُ وَبَدَّلَهُ إِذَا اتَّخَذَهُ مِنْهُ بَدَلًا Ve

تَبْدِيلٌ [tebdīl] Bir nesneyi tagyīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَدَّلَهُ إِذَا حَرَّفَهُ أَيْ غَيَّرَهُ Müʾellif تَبْدِيلٌ [tebdīl]in bir nesneyi şeyʾ-i āhere değişmek maʿnāsından iktisār eylemiştir. Bu maʿnāda iki mefʿūle taʿdiye eder.

حُرُوفُ الْبَدَلِ [ḥurūfu'l-bedel] ʿİnde's-sarfiyyīn on dört harftir ki onları işbu: "أَنْجَدْتُهُ يَوْمَ صَالَ زُطٌّ" kelāmı cemʿ eylemiştir. Ve idgāmın gayrıda şāyiʿ olan hurūf-ı bedel yirmi bir harftir ki işbu: "بِجِدِّ صَرْفُ شَكِسٍ أَمِنَ طَيِّ ثَوْبَ عِزَّتِهِ" kelāmı cemʿ eylemiştir. Ve işbu hurūf-ı bedelden murād yekdīgerin makāmına vazʿ olunan hurūftur, meselā yāʾ yerine vazʿ olunan vāv gibi.

اَلْمُبَادَلَةُ [el-mubādelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْبِدَالُ [el-bidāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Bir nesneyi bir nesne ile değişmek maʿnāsınadır; yukālu: بَادَلَهُ مُبَادَلَةً وَبِدَالًا إِذَا أَعْطَاهُ مِثْلَ مَا أَخَذَهُ مِنْهُ

اَلْأَبْدَالُ [el-ebdāl] (hemzenin fethiyle) Evliyāullāh zümresinden bir cemāʿattir ki Hazret-i Hak celle ve ʿalā onları arzında ikāmet yaʿnī baʿzı tasarruf-ı mesālih-i halk zımnında izn-i maʿnevī ile mazhar-ı

hilāfet eder. Ve onlar dāʾimā yetmiş nefer olurlar, kırk neferi arz-ı Şām'da ve otuzu bilād-ı sāʾirede olur. İçlerinden biri intikāl eyledikte sāʾir nāstan birini intihāb ve onun yerine ikāme ve iclās ederler.

اَلْبِدْلُ [el-bidl] (bā'nın kesriyle ve fethateynle) Şerīf ve kerīm adama ıtlāk olunur; cemʿi أَبْدَالٌ [ebdāl]dir.

اَلْبَدَلُ [el-bedel] (fethateynle) Bir adam vecaʿ-ı mefāsıla ve kol ağrısına mübtelā olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَدِلَ الرَّجُلُ بَدَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَتْ مَفَاصِلُهُ وَيَدُهُ ve yukālu: أَخَذَهُ الْبَدَلُ أَيْ وَجَعُ الْمَفَاصِلِ وَالْيَدَيْنِ Ve bir adamın بَأْدَلَةٌ [beʾdelet]i ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: بَدِلَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَكَتْ بَأْدَلَتُهُ كَمَا ذُكِرَ فِي مَادَّتِهِ

اَلْبَدِلُ [el-bedil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vecaʿ-ı mefāsıla ve kol ağrısına mübtelā adama denir.

اَلْبَدَّالُ [el-beddāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Meʾkūlāt satıcı adama denir ki ʿāmme bakkāl derler; yukālu: هُوَ بَدَّالٌ أَيْ بَيَّاعُ الْمَأْكُولَاتِ وَالْعَامَّةُ تَقُولُ بَقَّالٌ Zīrā بَقَّالٌ [baḳḳāl] sebzevāt satıcıya denir.

بَادَوْلَى [Bādevlā] (dāl'ın fethi ve zammı ve elifin kasrıyla) Bir mevziʿdir.

بُدَيْلٌ [Budeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmā-i ricāldendir: Budeyl b. Verḳāʾ ve Budeyl b. Meysere ve Budeyl b. Umm Aṣram el-Ḫuzāʿiyyān ve Budeyl b. Seleme ve Budeyl b. ʿAmr b. Kulṯūm ve Budeyl b. Māriye ve Budeyl-i āher ki bir belde ve kabīleye nisbetle müteʿāref değildir, cümlesi ashābdandır. Ve Aḥmed b. Budeyl el-Eyyāmī ve bir cemāʿat-i uhrā ve أَمِيرٌ [emīr] vezninde Bedīl b. ʿAlī el-Erdebīlī ve Bedīl b. Aḥmed el-Herevī ve Bedīl b. Ebi'l-Ḳāsim el-Ḫūyī ve Ṣāliḥ b. Bedīl muhaddislerdir.

[ب ذ ل]

اَلْبَذْلُ [el-beẕl] (bā'nın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Maʿlūmdur ki tīb-i nefsle bir adama ʿatiyye ihsān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَذَلَهُ بَذْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَعْطَاهُ وَجَادَ بِهِ

اَلْإِبْتِذَالُ [el-ibtiẕāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesneyi dāʾimī kullanmak maʿnāsınadır ki sıyānet mukābilidir; yukālu: إِبْتَذَلَهُ ضِدُّ صَانَهُ ve minhu yukālu: "فَرَسٌ لَهُ بَذْلٌ أَوِ ابْتِذَالٌ" Yaʿnī "Bir attır ki vakt-i hācette icrā edip kullanmak için zātında mevkūf ve mahfūz yüğrüklük māyesi vardır."

Şārih der ki asl mesel "فَرَسٌ لَهُ صَوْنٌ وَبَذْلٌ وَابْتِذَالٌ" ʿunvānındadır, niteki *Esās*'ta mersūm olduğu üzere فَرَسٌ لَهُ صَوْنٌ وَبَذْلٌ derler, kaçan at makdūru olan cery ve huzrun cümlesini defʿaten ihrāc eylemeyip baʿzını bezl ve baʿzını vakt-i iktizāya tevkīf eylese, niteki كَحِيلٌ [keḥīl] atların hālidir. İntehā.

اَلْمِبْذَلَةُ [el-mibẕelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْبِذْلَةُ [el-biẕlet] (bā'nın kesriyle) Sepette ve sandūkta hıfz olunmayıp her gün istiʿmāl olunan sevbe denir ki gündelik taʿbīr olunur. Ve

مِبْذَلَةٌ [mibẕelet] ve

مِبْذَلٌ [mibẕel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Köhne libāsa denir; tekūlu: خَرَجْنَا عَلَيْنَا فِي مِبْذَلَتِهِ وَبِذْلَتِهِ وَهِيَ مَا لَا يُصَانُ مِنَ الثِّيَابِ ve tekūlu: جَاءَ وَعَلَيْهِ مِبْذَلَةٌ وَمِبْذَلٌ أَيْ ثَوْبٌ خَلَقٌ

اَلْمُبْتَذِلُ [el-mubteẕil] ve

اَلْمُتَبَذِّلُ [el-mutebeẕẕil] (إِبْتِذَالٌ [ibtiẕāl]den ve تَبَذُّلٌ [tebeẕẕul]den ism-i fāʿil bünyele-

riyle) Gündelik yāhūd köhne libās telebbüs eden adama denir. Ve dāʾimā işini binefsihi işler olan kimseye denir ki nefsini mübtezel eder; yukālu: هُوَ مُبْتَذِلٌ وَمُتَبَذِّلٌ إِذَا كَانَ يَعْمَلُ عَمَلَ نَفْسِهِ

اَلْمُبْتَذَلُ [el-mubteẕel] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Dāʾimā kullanılan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: سَيْفٌ صَدْقُ الْمُبْتَذَلِ أَيْ مَاضِي الضَّرِيبَةِ Yaʿnī kullanılıp çarpıldığı nesnede gereği gibi işlek ve nāfizdir.

مَبْذُولٌ [Mebẕūl] (mīm'in fethiyle) Bir şāʾirdir.

بَذْلٌ [Beẕl] (نَجْمٌ [necm] vezninde) ve

بَذَّالٌ [Beẕẕāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde)

بُذَيْلٌ [Buẕeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmā-i ricāldendir.

[ب ر أ ل]

اَلْبَرَائِلُ [el-burāʾil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلْبُرَائِلَى [el-burāʾilā] (kasr ile) Kuşun boynunun çevresinde olan değirmice tüylere denir ki ekserī horoz boynunda olur, ʿalākavlin hemān toy kuşunun boynunda olan değirmice tüylere mahsūstur. Ve

بُرَائِلٌ [burāʾil ve

بُرَائِلَى [burāʾilā] ve

أَبُو بُرَائِلٍ [ebū burāʾil] Horoza ıtlāk olunur. Ve

بُرَائِلُ الْأَرْضِ [burāʾilu'l-arḍ] Yerde biten çayıra ve çimene ıtlāk olunur.

اَلْبَرْأَلَةُ [el-berʾelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّبَرْأُلُ [et-teberʾul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) ve

اَلْإِبْرِيلَالُ [el-ibrīlāl] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Horoz ve toy kuşu birbiriyle döğüşürken boyunlarında بُرَائِلٌ [burāʾil] dedikleri değirmi tüyleri kabartmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْأَلَ الدِّيكُ وَالْحُبَارَى وَتَبَرْأَلَ وَابْرَأَلَّ إِذَا نَفَشَ الْبَرَائِلَ لِلْقِتَالِ

اَلْمُبْرَئِلُ [el-mubreʾil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şerr ve şūra āmāde olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُبْرَئِلٌ لِلشَّرِّ أَيْ مُتَهَيِّءٌ لَهُ

بُرْآلٌ [Burʾāl] (bā'nın zammıyla) Esmādandır: ʿAbdulbāḳī b. Muḥammed b. Burʾāl muhaddis-i Endelusī'dir.

[ب ر ج ل]

بُرْجُلَانُ [Burculān] (bā'nın ve cīm'in zammıyla) Vāsiṭ kazāsında bir karyedir.

اَلْبُرْجُلَانِيَّةُ [el-Burculāniyyet] Baġdād'da bir mahalledir.

[ب ر ز ل]

اَلْبُرْزُلُ [el-burzul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Fīl-heyʾet iri adama denir.

[ب ر ط ل]

اَلْبُرْطُلُ [el-burṭul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْبُرْطُلُّ [el-burṭull] (teşdīd-i lām'la أُرْدُنٌّ [urdunn] vezninde) Bir güne kalansüve yaʿnī baş kisvetidir. Şārihin beyānına göre selefte Mevlevī külāhı gibi uzun bir güne mücevveze idi.

اَلْبُرْطُلَّةُ [el-burṭullet] (zammeteynle ve lām'ın teşdīdiyle) İçerisi daracık olan gölgeliğe denir, miẓalle-i dayyika maʿnāsına.

اَلْبِرْطِيلُ [el-birṭīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bir güne uzun ve pek taşa denir, Türkīde palandız taşı derler. Ve baʿzılar ʿindinde bir türlü demir külünge denir ki pek metīn ve tūlānī olur, onunla değirmen taşı nakr ederler, Türkīde dişengi derler. Ve taşçıların mutlakan taş kırdıkları külünge denir

ki varyoz taʿbīr olunur. Ve rüşvete denir ki hakkı ibtāl ve bātılı ihkāk sūretine getirmek için verilen zehrliktir; cemʿi بَرَاطِيلُ [berāṭīl] gelir. Şārihin beyānına göre bu maʿnā-yı evvelden meʾhūzdur; yukālu: أَلْقَمَهُ الْبِرْطِيلَ أَيِ الرِّشْوَةَ

اَلْبَرْطَلَةُ [el-berṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Havuzun duvar ve kenārı makūlesi berāberine بِرْطِيلٌ [birṭīl] dedikleri taş yapmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَعَلَ بِإِزَاءِ حَوْضِهِ بِرْطِيلا Ve bir adama rüşvet vermek maʿnāsınadır; yukālu: بَرْطَلَ فُلَانًا إِذَا رَشَاهُ

اَلتَّبَرْطُلُ [et-teberṭul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Rüşvet almak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْطَلَهُ فَتَبَرْطَلَ إِذَا ارْتَشَى

[ب ر ع ل]

اَلْبُرْعُلُ [el-burʿul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sırtlan yavrusuna denir, ʿalā-kavlin ak tavşan ile çakalın imtizācından hāsıl olan yavruya denir.

[ب ر غ ل]

اَلْبَرَاغِيلُ [el-berāġīl] (ġayn-ı muʿceme ile بَرَاطِيلُ [berāṭīl] vezninde) Suya karīb olan kurā ve arāzīye denir, ʿalā-kavlin otlu sulu ābādān yer ile berriyye miyānında olan bilāda denir, Enbār ve Ḳādisiyye gibi; müfredi بِرْغِيلٌ [birġīl]dir, قِنْدِيلٌ [ḳindīl] gibi.

اَلْبَرْغَلَةُ [el-berġalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) بَرَاغِيلُ [berāġīl] dedikleri arz-ı mezkūrede sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَنَ الْبِرْغِيلَ

[ب ر ق ل]

اَلْبَرْقَلَةُ [el-berḳalet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

اَلْبِرْقِيلُ [el-birḳīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Selefte kemāngürüh dedikleri ālete denir ki onunla yuvalak atarlar idi, جُلَاهِقٌ [culāhiḳ] maʿnāsına hālen tüfek onun bedelidir. Bu sūrette tüfeğe de ıtlākı sahīh olur. Asl kemāngürüh zenbūrek olacaktır ki hālen ʿAcemde müstaʿmeldir; baʿzı vüzerāʾ cebhānesinde dahi resīde-i nazardır.

[ب ز ل]

اَلْبَزْلُ [el-bezl] (bā'nın fethi ve zāyı muʿcemenin sükūnuyla) Yarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَلَ الشَّيْءَ بَزْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَقَّهُ Ve hamrın ve sāʾir nesnenin zarfını delmek maʿnāsınadır; yukālu: بَزَلَ الْخَمْرَ وَغَيْرَهَا إِذَا نَقَبَ إِنَاءَهَا Ve bir nesneyi süzüp durultmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَلَ الشَّرَابَ إِذَا صَفَّاهُ Ve bir işi yāhūd bir mülāhazayı katʿī ve ilişiksiz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَزَلَ الْأَمْرَ أَوِ الرَّأْيَ إِذَا قَطَعَهُ Ve

بَزْلٌ [bezl] ve

بُزُولٌ [buzūl] Devenin azı dişi yarıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَلَ نَابُ الْبَعِيرِ بَزْلًا وَبُزُولا إِذَا طَلَعَ Ve

بَزْلٌ [bezl] Şiddet ve sahtī maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرٌ ذُو بَزْلٍ أَيْ شِدَّةٍ

اَلتَّبْزِيلُ [et-tebzīl] Bu dahi yarmak maʿnāsınadır.

اَلتَّبَزُّلُ [et-tebezzul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznindedir) Yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَّلَ الشَّيْءَ فَتَبَزَّلَ أَيْ شَقَّقَهُ فَتَشَقَّقَ Ve bir nesnenin kabını delmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَزَّلَ الْخَمْرَ وَغَيْرَهَا إِذَا نَقَبَ إِنَاءَهَا

اَلْإِنْبِزَالُ [el-inbizāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi yarılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْبَزَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَشَقَّقَ

اَلْإِبْتِزَالُ [el-ibtizāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi bir nesnenin zarfını delmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَزَلَ الْخَمْرَ وَغَيْرَهَا إِذَا نَقَبَ إِنَاءَهَا

اَلْبُزَالُ [el-buzāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hamr makūlesi nesnenin zarfının delin-miş yerine yaʿnī deliğine denir.

اَلْبَازِلُ [el-bāzil] ve

اَلْبُزُولُ [el-bezūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Azısını henüz yarmış deveye denir, cemel ve nākaya vasf olur; yukālu: جَمَلٌ وَنَاقَةٌ بَازِلٌ وَبُزُولٌ إِذَا كَانَ قَدْ بَزَلَ نَابُهُ Cemʿleri بُزَّلٌ [buzzel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve بُزُلٌ [bu-zul] gelir كُتُبٌ [kutub] vezninde ve بَوَازِلُ [bevāzil] gelir. Ve dokuzuncu senede olur ki ondan sonra bir ismle müsemmā olur, dişi zuhūr eylemez. Lākin müʾellifin onun-cu yaşında deveye مُخْلِفٌ [muḫlif] ıtlākı bu kavline münākızdır, niteki "خ،ل،ف" māddesinde beyān eyledi. Ve

بَازِلٌ [bāzil] Devenin بُزُولٌ [buzūl] vaktin-de zuhūr eden dişine de denir; cemʿi بَوَازِلُ [bevāzil] gelir. Ve

بَازِلٌ [bāzil] Tecribe-i ahvālde kāmil ve rüşd ve dirāyette tāmm ve müstekmil ada-ma ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بَازِلٌ أَيْ كَامِلٌ فِي تَجْرِبَتِهِ

اَلْمِبْزَلُ [el-mibzel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِبْزَلَةُ [el-mibzelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Süzgüye denir, مِصْفَاةٌ [miṣfāt] maʿnāsına.

اَلْبَزْلَاءُ [el-bezlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol emr-i ʿazīme ıtlāk olunur ki hak ile bātıl miyānını fark ve fasl eyleye; yukālu: خُطَّةٌ بَزْلَاءُ أَيْ تَفْصِلُ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ Ve dāhiye-i ʿazīmeye ıtlāk olunur. Ve reʾy-i ceyyid ve fikr-i sāʾibe ıtlāk olunur. Ve şedāʾide ve umūr-ı ʿizāma ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ نَهَّاضٌ بِبَزْلَاءَ أَيِ الشَّدَائِدِ وَيَقُومُ بِالْأُمُورِ الْعِظَامِ

اَلْبَازِلَةُ [el-bāzilet] Māl kısmından şeyʾ-i yesīre denir; yukālu: مَا عِنْدَهُ بَازِلَةٌ أَيْ شَيْءٌ مِنْ مَالٍ Ve şol baş yarığına denir ki deriyi ya-rıp lākin öte savuşmaya; yukālu: مَا يَلْزَمُ فِي الْبَازِلَةِ وَهِيَ الْحَارِصَةُ مِنَ الشِّجَاجِ تَبْزِلُ الْجِلْدَ وَلَا تَعْدُوهُ

بُزْلٌ [buzl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir keçinin adıdır.

بُزَيْلٌ [Buzeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ʿĀṣ b. Vāʾil'in ʿabd-i āzād-kerdesidir.

اَلْبِزَالُ [el-bizāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol çuvaldız tarzında demir ālete denir ki onunla köpük süzecek deliği açılır.

اَلتِّبْزِلَةُ [et-tibzilet] (tāʾnın ve zāyʾın kesriy-le) ve

اَلتُّبَيْزِلَةُ [et-tubeyzilet] (musaggar bün-yesiyle. Baʿzı nüshada تِبْزِيلَةٌ [tibzīlet] mersūmdur) ve

اَلتِّبْزِلَّةُ [et-tibzillet] (lāmʾın teşdīdiyle) Bo-dur adama denir; yukālu: رَجُلٌ تِبْزِلَةٌ وَتُبَيْزِلَةٌ وَتِبْزِلَّةٌ أَيْ قَصِيرٌ

[ب س ل]

اَلْبَسْلُ [el-besl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Harām maʿnāsınadır. Ve helāl maʿnāsına olmakla zıdd olur. Müfred ve cemʿe ve müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur, zīrā fiʾl-asl masdardır; yukālu: هَذَا وَهِيَ بَسْلٌ أَيْ حَرَامٌ وَكَذَا حَلَالٌ Ve düşnām ve levm ve tevbīh maʿnāsınadır; yukālu: بَسْلَهُ بَسْلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَحَاهُ وَلَامَهُ Ve Cāhiliyye'de Ġatafān ve Ḳays kabīlelerinden bir tāʾife ʿindinde muʿteber olan sekiz eşhür-i huru-mun ismidir. Ve ivdirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَهُ بَسْلًا إِذَا أَعْجَلَهُ Ve şiddet ve sahtī maʿnāsınadır. Ve elek ile un makūlesi nes-

neyi elemek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَهُ إِذَا نَخَلَهُ بِالْمُنْخُلِ Ve bir nesneyi azca azca ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ قَلِيلًا قَلِيلا Ve

بَسْلٌ [besl] Aspur suyuna ve kına suyuna denir. Ve bed-manzar ve zişt-heyʾet adama denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَهُ إِذَا حَبَسَهُ Ve Benī ʿĀmir b. Luʾeyy cemāʿatinin lakabıdır. Ve onlar Ḳureyş-i Ẓavāhir'in bir cenāhları idi, cenāh-ı āherlerine يَسْلٌ [Yesl] ıtlāk olunur idi yā-yı tahtiyye ile. Ve

بَسْلٌ [besl] آمين [āmīn] maʿnāsına istiʿmāl olunur, إِذَا دَعَا الرَّجُلُ يَقُالُ بَسْلًا بَسْلًا أَيْ آمِينَ آمِينَ Şārihin beyānına göre īcāb maʿnāsından meʾhūzdur. وَكَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ آمِينَ وَبَسْلًا مَعْنَاهُ إِيجَابًا وَتَحْقِيقًا Mütercim der ki hill ve ibāha manāsından olmak akrebdir; yukālu: بَسَلَهُ اللهُ بَسْلًا أَيْ أَحَلَّهُ Pes burada أَبْسَلَهُ بَسْلا sebkindedir ki "Yā Rab, duʿāmı müstecāb edip o maksūdu erzān kıl" demek olur. Ve

بَسْلٌ [besl] Veyl ve helāk maʿnāsına müstaʿmeldir; levm ve şiddet maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: بَسْلًا لَهُ أَيْ وَيْلًا لَهُ وَيُقَالُ بَسْلًا وَأَسْلًا دُعَاءٌ عَلَيْهِ

اَلْبَسِيلُ [el-besīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bed-manzar ve kerīh-kıyāfet adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَسْلٌ وَبَسِيلٌ أَيِ الْكَرِيهُ الْمَنْظَرِ Ve bir karye adıdır. Ve üdebā-yı Endelus'ten Ḥalef-i Ḳureşī nām edībin pederi ismidir. Ve kapta bayata kalmış nebīz ve bāde bakiyyesine denir. Ve harām nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ بَسِيلٌ أَيْ حَرَامٌ

بَسَلْ [besel] (fethateynle) أَجَلْ [ecel] maʿnāsınadır ki kelime-i tasdīktir.

اَلْإِبْسَالُ [el-ibsāl] (hemzenin kesriyle) Harām kılmak, tahrīm maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَهُ اللهُ أَيْ حَرَّمَهُ Ve bir nesneyi bir şeyʾe karşı tutup rehn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَهُ لِكَذَا إِذَا عَرَّضَهُ وَرَهَنَهُ Ve bir adamı mehleke ve hizlāna bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَهُ إِذَا أَسْلَمَهُ لِلْمَهْلَكَةِ Ve bir işi bir adama ihāle ve sipāriş kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَهُ لِعَمَلِهِ وَأَبْسَلَ بِهِ إِذَا وَكَّلَهُ إِلَيْهِ Ve bir kimse nefsini mevt ve helāka temkīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَ نَفْسَهُ لِلْمَوْتِ إِذَا وَطَّنَهَا Ve hurmā koruğunu kurutup puhte eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْسَلَ الْبُسْرَ إِذَا طَبَخَهُ وَجَفَّفَهُ

اَلْبُسُولُ [el-busūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne harām olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَ الشَّيْءُ بُسُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَ بَسِيلًا أَيْ حَرَامًا Ve süt ve nebīz makūlesi katı ve bed-taʿm olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَسَلَ اللَّبَنُ وَالنَّبِيذُ إِذَا صَارَ بَاسِلاً

اَلْبَاسِلُ [el-bāsil] Harām nesneye denir. Ve arslana denir. Ve dilīr ve bahādıra denir; cemʿi بُسَلَاءُ [buselāʾ] gelir, أُمَرَاءُ [umerāʾ] vezninde ve بُسْلٌ [busl] gelir bā'nın zammıyla; yukālu: رَجُلٌ بَاسِلٌ أَيْ شُجَاعٌ Ve

بَاسِلٌ [bāsil] Kerīh ve müstehcen ve şedīd söze denir; yukālu: قَوْلٌ بَاسِلٌ أَيْ كَرِيهٌ شَدِيدٌ

اَلْبَسِلُ [el-besil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Harām şeyʾe denir.

اَلتَّبَسُّلُ [et-tebessul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Gazabdan yā şecāʿatten yüzü gözü burtarıp ekşitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَسَّلَ الرَّجُلُ إِذَا عَبَسَ غَضَبًا Ve inde'l-gazab تَبَسُّلٌ [tebessul] bir adamın çehre ve manzarası pek zişt ve kerīh olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَسَّلَ الرَّجُلُ إِذَا كَرِهَتْ مَرْأَتُهُ وَفَظُعَتْ

اَلْمُتَبَسِّلُ [el-mutebessil] (مُتَوَكِّلٌ [mutevekkil] vezninde) Aslana denir.

اَلْبَسَالَةُ [el-besālet] ve

اَلْبَسَالُ [el-besāl] (bā'ların fethiyle) Bahādır olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَسُلَ الرَّجُلُ بَسَالَةً وَبَسَالًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ بَاسِلا

اَلتَّبْسِيلُ [et-tebsīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bir nesneden hoşlanmayıp iğrenmek maʿnāsınadır; yukālu: بَسَّلَهُ إِذَا كَرِهَهُ

اَلْبَسِيلَةُ [el-besīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir nesnenin taʿmında olan acımtırak tada denir; yukālu: فِيهِ بَسِيلَةٌ أَيْ فِي طَعْمِهِ عَلْقَمَةٌ Ve bir nesnenin bakiyyesine denir.

اَلْبُسْلَةُ [el-buslet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Rukye ve efsūn okuyan adama verilen üc-rete denir.

اَلْإِبْتِسَالُ [el-ibtisāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Rukye-hān ücret almak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَلَ الرَّاقِي إِذَا أَخَذَ الْبُسْلَةَ

اَلْمُبَسَّلُ [el-mubessel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Taʿmı acı ve kerīh olan nesneye denir; ve minhu yukālu: حَنْظَلٌ مُبَسَّلٌ إِذَا أُكِلَ وَحْدَهُ فُتُكْرِهَ طَعْمُهُ Zīrā sādece yendikte taʿmı pek beşīʿ gelir.

اَلْإِسْتِبْسَالُ [el-istibsāl] Bu dahi bir adam nefsini mevt ve helāka tavṭīn ve takrīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْسَلَ نَفْسَهُ لِلْمَوْتِ إِذَا وَطَّنَهُ Ve bir adam düşmanı yā helāk ederim yā ben helāk olurum diye bī-muhābā ve bī-bāk u pervā kendisini cenge ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْسَلَ الرَّجُلُ إِذَا طَرَحَ نَفْسَهُ فِي الْحَرْبِ يُرِيدُ أَنْ يَقْتُلَ أَوْ يُقْتَلَ

[ب س ك ل]

اَلْبُسْكُلُ [el-buskul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) فُسْكُلٌ [fuskul] maʿnāsınadır ki yarış atla-rından en sonra gelen ata denir.

[ب س م ل]

اَلْبَسْمَلَةُ [el-besmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) بِسْمِ اللهِ [bismillāh] demek maʿnāsınadır; yukālu: بَسْمَلَ الْقَارِئُ إِذَا قَالَ بِسْمِ اللهِ Mütercim-i hakīr der ki İmām Suyūṭī *Muzhir* nām kitābında bu mādde için bāb-ı mahsūs ʿakd edip ve bu kabīlden olana menḥūt ıtlāk eylemiştir. Ve naḥt, ıstılāh-ı edebiyyede iki kelimeyi baʿde'l-ihtisār terkīb eylemekten ʿibārettir; حَمْدَلَةٌ ve حَوْقَلَةٌ ve حَيْعَلَةٌ ve هَلَّلَةٌ bunlardandır.

[ب س ي ل]

بَسْيَلٌ [Besyel] (yā-yı tahtiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Rūm tāʾifesinden bir kimsedir ki devlet-i Reşīdiyye'de tercümān idi. Ve Ḫalef b. Besyel ʿulemā-i Endelus'tendir.

[ب ص ل]

اَلْبَصَلُ [el-beṣal] (fethateynle) Maʿlūmdur ki soğana denir; müfredi بَصَلَةٌ [baṣalet] tir. Ve cenkte başa giyilen tolgaya denir; yukālu: جَاؤُوا وَفِي رَأْسِهِمُ الْبَصَلُ أَيْ بَيْضُ الْحَدِيدِ

اَلْبَصَلِيَّةُ [el-Beṣaliyyet] Baġdād'da bir ma-hall adıdır.

إِقْلِيمُ الْبَصَلِ [İḳlīmu'l-Beṣal] Endelus'te İşbīliyye'de bir ülkenin adıdır.

اَلْمُتَبَصِّلُ [el-mutebaṣṣil] (مُتَبَصِّرٌ [mutebaṣṣir] vezninde) Şol nesneye denir ki soğan gibi sık ve kat kat kabuklu ola; yukālu: قِشْرٌ مُتَبَصِّلٌ أَيْ كَثِيرُ الْقُشُورِ كَثِيفٌ

بُصْلَةٌ [Buṣlat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir recül ʿalemidir.

اَلتَّبْصِيلُ [et-tebṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّبَصُّلُ [et-tebaṣṣul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Soyup çıplatmak maʿnāsınadır; bināları selb içindir; yukālu: بَصَّلَهُ مِنْ ثِيَابِهِ وَتَبَصَّلَهُ إِذَا جَرَّدَهُ ve yukālu: تَبَصَّلُوهُ إِذَا أَكْثَرُوا سُؤَالَهُ حَتَّى نَفِدَ مَا عِنْدَهُ Yaʿnī "Kesret-i suʾālle

o adamı soğan gibi soyup bütün mālını tükettiler."

[ب ط ل]

اَلْبُطْلُ [el-buṭl] ve

اَلْبُطْلَانُ [el-buṭlān] ve

اَلْبُطُولُ [el-buṭūl] (bā'ların zammıyla) Bir nesne ʿabese gidip lagv ve heder olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطَلَ الشَّيْءُ بُطْلًا وَبُطْلَانًا وَبُطُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ذَهَبَ ضَيَاعًا وَخُسْرًا

اَلْإِبْطَالُ [el-ibṭāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi lagv ve heder kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَلَهُ إِذَا ذَهَبَ بِهِ ضَيَاعًا وَخُسْرًا Ve hezl ve yāve söz söylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَبْطَلَ فِي الْحَدِيثِ إِذَا هَزَلَ Ve bir bātıl ve beyhūde nesne peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَاءَ بِالْبَاطِلِ

اَلْبَطَالَةُ [el-beṭālet] (أَصَالَةٌ [aṣālet] veninde) Yāve ve beyhūde söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَطَلَ فِي الْحَدِيثِ بَطَالَةً إِذَا هَزَلَ Ve ırgat āvāre kalmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطَلَ الْأَجِيرُ إِذَا تَعَطَّلَ Ve bahādır olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَطُلَ الرَّجُلُ بَطَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَطِلًا أَيْ شَجِيعًا

اَلْبَاطِلُ [el-bāṭil] Hakk mukābilidir, niteki خَطَأٌ [ḫaṭaʾ] صَوَابٌ [ṣavāb] mukabilidir, zātında sebāt ve hakīkat olmayan nesneden ʿibārettir; cemʿi أَبَاطِيلُ [ebāṭīl] gelir; yukālu: هُوَ بَاطِلٌ أَيْ ضِدُّ الْحَقِّ Ve iblīs-i laʿīne ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ﴾

اَلْبَطَّالُ [el-baṭṭāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kemāl-i butlānla muttasıf olan şeyʾe denir; yukālu: رَجُلٌ بَطَّالٌ أَيْ ذُو بَاطِلٍ بَيِّنُ الْبُطُولِ Ve pek bahādıra denir, ke-mā se-yuzkeru. Mütercim der ki ıstılāhımızda aylak taʿbīr olunan şahsa بَطَّالٌ [baṭṭāl] ıtlāk olunur.

اَلتَّبَطُّلُ [et-tebaṭṭul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) Bātıl ve beyhūde nesne ile uğraşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَطَّلُوا بَيْنَهُمْ إِذَا تَدَاوَلُوا الْبَاطِلَ Ve bahādırlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَطَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَشَجَّعَ

اَلْبَطَلُ [el-beṭal] (fethateynle) ve

اَلْبَطَّالُ [el-baṭṭāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bahādır adama denir, cenkte zahm-dār oldukta necdet ve şehāmetinden zahmine mübālāt eylemeyip öylece terk ve ibtāl eylediği için yāhūd ekfāʾ ve akrānın demleri onların yanlarında heder ve bātıl olduğu için ıtlāk olundu; yukālu: رَجُلٌ بَطَلٌ وَبَطَّالٌ أَيْ شُجَاعٌ تَبْطُلُ جِرَاحَتُهُ فَلَا يَكْتَرِثُ لَهَا أَوْ تَبْطُلُ عِنْدَهُ دِمَاءُ الْأَقْرَانِ Cemʿi أَبْطَالٌ [ebṭāl] gelir, müʾennesi بَطَلَةٌ [beṭalet]tir.

اَلْبُطْلَانَاتُ [el-buṭṭalāt] (سُكَّرَاتٌ [sukkerāt] vezninde) Türrehāt ve mālāyaʿnī kelimāt ve efʿāle denir; yukālu: جَاءَ بِالْبُطْلَانَاتِ أَيِ التُّرَّهَاتِ

اَلْأُبْطُولَةُ [el-ubṭūlet] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْإِبْطَالَةُ [el-ibṭālet] (hemzenin kesriyle) Bātıl ve beyhūde maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ أُبْطُولَةٌ وَأَبْطَالَةٌ أَيْ بَاطِلٌ

اَلْبَطَلَةُ [el-beṭalet] (fetehātla) بَاطِلٌ [bāṭil]in cemʿidir, cādūlara ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ بَطَلَةٌ أَيْ سَحَرَةٌ

[ب ع ل]

اَلْبَعْلُ [el-baʿl] (bā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Şol yüksek yere denir ki ona hemān senede bir defʿa yağmur isābet eder ola. Ve meskī olmayan hurmā ve sāʾir ağaçlara ve ekinlere denir ki deştī taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin yağmur ile meskī olanlarına denir; yukālu: فِي الْبَعْلِ كَذَا عُشْرًا وَهُوَ كُلُّ نَخْلٍ وَشَجَرٍ وَزَرْعٍ لَا يُسْقَى أَوْ مَا سَقَتْهُ السَّمَاءُ Ve bāgçe ve tarla suvarmak için

mīrī tarafına verilen harāca denir ki nehr-i harācīden saky olundukta verilir; yukālu: أَدَّوْا بَعْلَهُمْ وَهُوَ مَا أُعْطِيَ مِنَ الْإِتَاوَةِ عَلَى سَقْيِ النَّخْلِ Ve hurmā ağacının erkeğine denir. Ve Yūnus ʿaleyhi's-selām kavmine mahsūs bir putun adıdır. Baʿzı nüshada kavm-i İlyās vākiʿ olup lākin إِلْيَاسُ nüshası sahīh ve savābdır, يُونُسُ lafzını sehv-i kalem-i nāsıhtır; iz kāle taʿālā: ﴿وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِأَلَا تَتَّقُونَ أَتَدْعُونَ بَعْلًا﴾ الآية Beyḍāvī'nin beyānına göre Şām diyārında Bekk nām belde ehline mahsūs bir sanemdir. O belde hālen Baʿlebek ile müştehirdir. Ve ʿinde'l-baʿz بَعْلٌ [baʿl] Yemen lügatında رَبٌّ maʿnāsınadır. İntehā. Ve

بَعْلٌ [Baʿl] Selātīn-i sālifeden birinin ismidir. Ve بَعْلُ الشَّيْءِ [baʿlu'ş-şeyʾ] bir nesnenin sāhib ve mālikine denir; yukālu: هُوَ بَعْلُهُ أَيْ رَبُّهُ Ve ağırlığa denir, ثِقْلٌ [ṣiḳal] maʿnāsına. Ve zevc maʿnāsınadır ki zevc ve zevceye ıtlāk olunur. Ve zevcede بَعْلَةٌ [baʿlet] dahi denir. Cemʿi بِعَالٌ [biʿāl]dır bā'nın kesriyle ve بُعُولَةٌ [buʿūlet]tir, bunda hā-i teʾnīs cemāʿat içindir ve بُعُولٌ [buʿūl]dur bā'ların zammıyla. Müʾellifin *Başāʾir*'de beyānına göre zevc maʿnāsında hakīkat ve māʿadāda mecāzdır, istiʿlāʾ tasavvurundan münşaʿiblerdir.

اَلْإِسْتِبْعَالُ [el-istibʿāl] Bir yer yağmur suyuyla suvarılır olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْعَلَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ بَعْلًا Ve zevc olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْعَلَ لَهَا إِذَا صَارَ بَعْلًا لَهَا

اَلْبُعُولَةُ [el-buʿūlet] (bā'nın zammıyla) Bu dahi zevciyyet maʿnāsınadır ki tarafeynden muʿteberdir; yukālu: بَعَلَ الرَّجُلُ لَهَا بُعُولَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَارَ بَعْلًا لَهَا وَكَذَا بَعَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ ذَاتَ بَعْلٍ Ve ibā ve imtināʿ ve muhālefet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَعَلَ عَلَيْهِ إِذَا أَبَى

اَلتَّبَعُّلُ [et-tebaʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hatun zevcine hizmet ve itāʿat eylemek, ʿalā-kavlin zevci safālanmak için ārāste olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَعَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَطَاعَتْ بَعْلَهَا أَوْ تَزَيَّنَتْ لَهُ

اَلْبِعَالُ [el-biʿāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) ve **اَلْمُبَاعَلَةُ** [el-mubāʿalet] (مُجَادَلَةٌ [mucādelet] vezninde) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَاعَلَهَا بِعَالًا وَمُبَاعَلَةً إِذَا جَامَعَهَا Ve er ʿavretiyle oynaşmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاعَلَهَا إِذَا لَاعَبَهَا Ve hatun ere varmak maʿnāsınadır; yukālu: بَاعَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا اتَّخَذَتْ بَعْلًا Ve bir cemāʿat birbirinin kızlarını tezevvüc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَاعَلَ الْقَوْمُ إِذَا تَزَوَّجَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ Ve mücāleset maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَاعَلَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا جَالَسَهُ

اَلتَّبَاعُلُ [et-tebāʿul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi er ʿavretiyle oynaşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَاعَلَ أَهْلَهَا إِذَا لَاعَبَهَا

اَلْبَعَلُ [el-beʿal] (fethetaynle) Bir nesneden pek heybetlenip havf eylemek, medhūş olup ne işleyeceğini bilmez olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَعِلَ بِأَمْرِهِ بَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَهِشَ وَفَرِقَ وَبَرِمَ فَلَمْ يَدْرِ مَا صَنَعَ

اَلْبَعِلُ [el-beʿil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere olan adama denir.

اَلْبَعِلَةُ [el-beʿilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Şol çolpa ve perīşān ʿavrete denir ki libāsı hüsn-i üslūbla yakıştıramayıp endāma uyduramaz ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَعِلَةٌ إِذَا كَانَتْ لَا تُحْسِنُ لُبْسَ الثِّيَابِ

بَعَالٌ [Beʿāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿUsfān kurbünde bir arzın adıdır.

بُعَالٌ [Buʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

Ermīniyye'de bir dağın adıdır.

شَرَفُ الْبَعْلِ [Şerefu'l-Baʿl] Huccāc-ı Şām yolunda bir dağdır.

بَعْلَبَكُّ [Baʿlebekk] Şām'da bir şehrin adıdır. "ب،ك،ك" māddesinde zikr olundu. Mütercim der ki bu ihāle-i mevhūmedir, zīrā onda mādde-i mezbūreyi zikr eylemedi, kaldı ki بَعْلٌ [baʿl] sanem ismidir ki zikr olundu ve بَكٌّ [Bekk] o saneme perestiş eden melikin ismidir. Sanem-i mezbūr bukʿa-i şehr-i mezkūrda kāʾim olup giderek terkible şehr-i merkūma ıtlāk olundu.

[ب غ ل]

اَلْبَغْلُ [el-baġl] (bā'nın fethi ve gayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Devābb kısmından katıra denir, Fārisīde ester denir; cemʿi بِغَالٌ [biġāl] gelir bā'nın kesriyle; müʾennesi بَغْلَةٌ [baġlet]tir.

اَلْمَبْغُولَاءُ [el-mebġūlāʾ] (mīm'in fethiyle) İsm-i cemʿdir, katırlara denir.

اَلْبَغْلُ [el-baġl] (بَذْلٌ [beẕl] vezninde) Bir adamın evlādını هُجْنَةٌ [hucnet]le nisbet eylemek maʿnāsınadır, mādde-i mezbūredendir, katır kısmı nā-cins olduğuna mebnidir. Katıra baban kimdir diye suʾāl etmişler, anam attır demiş; yukālu: بَغَلَهُمْ بَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا هَجَّنَهُمْ

اَلتَّبْغِيلُ [et-tebġīl] بَغْلٌ [baġl] maʿnāsınadır; yukālu: بَغَّلَهُمْ يَعْنِي بَغَلَهُمْ Ve yürümekten yorulup fürū-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَغَّلَ فِي الْمَشْيِ إِذَا بَلَّدَ وَأَعْيَا Ve deve yorga ile eşkin beyninde yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَغَّلَتِ الْإِبِلُ إِذَا مَشَتْ بَيْنَ الْهَمْلَجَةِ وَالْعَنَقِ

بُغَيْلٌ [Buġayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Ḥafṣ b. Buġayl muhaddistir.

[ب ق ل]

اَلْبَقْلُ [el-baḳl] (bā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Zāhir ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقَلَ الشَّيْءُ بَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ظَهَرَ Ve yerin yüzünde otlar bitmek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا انْبَتَتْ Ve رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri ot yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَلَ الرِّمْثُ إِذَا اخْضَرَّ Ve tāze civānın sebze gibi hatt-ı ruhsārı belirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَقَلَ وَجْهُ الْغُلَامِ إِذَا خَرَجَ شَعْرُهُ Ve davar için tāze çayır biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَلَ لِبَعِيرِهِ إِذَا جَمَعَ لَهُ الْبَقْلَ Ve

بَقْلٌ [baḳl] Şol ota denir ki tohumdan biter ola ki onun beher sene yenileyecek aslı ve oyumu olmaya, üzerinde olan tohumu dāʾimā dökülüp gelecek sene o tohumlardan yine nābit ola; müfredi بَقْلَةٌ [baḳlet]tir; yukālu: تَرْعَى الْإِبِلُ الْبَقْلَ وَهُوَ مَا نَبَتَ فِي بَزْرِهِ لَا فِي أُرُومَةٍ ثَابِتَةٍ

اَلْإِبْقَالُ [el-ibḳāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yer otlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتْ Ve رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri otluk yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَ الرِّمْثُ إِذَا اخْضَرَّ Ve tāzenin hatt-ı ruhsārı belirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَ وَجْهُ الْغُلَامِ إِذَا خَرَجَ شَعْرُهُ Ve izhār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَهُ اللهُ أَيْ أَظْهَرَهُ Ve inbāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَهُ أَيْ أَنْبَتَهُ Ve bir adamın mevāşīsi بَقْلٌ [baḳl] otlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْقَلَ الْقَوْمُ إِذَا رَعَتْ مَاشِيَتُهُمُ الْبَقْلَ

اَلْبَاقِلُ [el-bāḳil] رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri otun yeşerip tāzelenmişine denir; yukālu: رِمْثٌ بَاقِلٌ أَيْ مُخْضَرٌّ Ve

بَاقِلٌ [Bāḳil] Bir ʿāciz ve hemec ve bī-magz kimsenin ismidir ki beyne'l-ʿArab: "أَعْيَى مِنْ بَاقِلٍ" meselinin menşeʾīdir. Bir gün on

bir akçeye bir āhū iştirā edip āgūşunda götürür iken bir kimse bu āhūyu kaç akçeye aldın diye bahasından suʾāl eyledikte, lisānıyla on bir akçeye aldım demeyi idāre edemediğinden işāretle tefhīm edeyim zuʿmuyla on parmağını irāʾet için avuçlarını açıp ve bir ʿadede işāret için lisānını çıkardıkta āhū kucağından pertāv edip firār eyledi.

بَنُو بَاقِلٍ [Benū Bāḳil] Ezd kabīlesinden bir cemāʿattir. Ve onlara بَقْلٌ [Baḳl] dahi denir.

اَلْبَقِيلَةُ [el-baḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْبَقِلَةُ [el-beḳilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Sebzeli yere denir; yukālu: أَرْضٌ بَقِيلَةٌ وَبَقِلَةٌ أَيْ مُبْقِلَةٌ

اَلتَّبْقِيلُ [et-tebḳīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi yer otlanmak ve tāzenin hatt-ı ruhsārı belirmek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَّلَ وَجْهُ الْغُلَامِ إِذَا خَرَجَ بَقْلُ الْأَرْضِ إِذَا أَنْبَتَتْ شَعْرُهُ Ve hayvāna güzel takayyüd ve tīmār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَقَّلَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاسَهَا

اَلتَّبَقُّلُ [et-tebeḳḳul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) بَقْلٌ [baḳl] araştırmağa çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَقَّلَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَجَ يَطْلُبُ الْبَقْلَ Ve davar بُقُولٌ [buḳūl] otlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَقَّلَتِ الْمَاشِيَةُ إِذَا رَعَتِ الْبَقْلَ

اَلْبُقْلُ [el-buḳl] (bā'nın zammıyla) Hāssaten mevsim-i bahārda zuhūr eden بَقْلٌ [baḳl] dedikleri ota denir.

اَلْبَقَّالَةُ [el-baḳḳālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) ve

اَلْمَبْقَلَةُ [el-mebḳalet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Sebze-zāra denir; bunda ḳāf'ın zammıyla da cāʾizdir.

اَلْإِبْتِقَالُ [el-ibtiḳāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Davar بُقُولٌ [buḳūl] otlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَقَلَتِ الْمَاشِيَةُ إِذَا رَعَتِ الْبَقْلَ Ve bir adam davarı بُقُولٌ [buḳūl] otlar olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَقَلَ الْقَوْمُ إِذَا رَعَتْ مَاشِيَتُهُمُ الْبَقْلَ

بَقْلَةُ الضَّبِّ [baḳletu'ḍ-ḍabb] Bir nebāt adıdır bād-rencbūye-i berrīdir ki oğul otunun yabanī nevʿidir.

اَلْبَاقِلَّى [el-bāḳillā] (lām'ın teşdīd ve tahfīfi ve kasr ile) ve

اَلْبَاقِلَاءُ [el-bāḳilāʾ] (lām'ın tahfīfi ve medd ile) فُولٌ [fūl] ismidir ki bakla taʿbīr olunan galledir; müfredinde بَاقِلَاءَةٌ [bāḳilāʾet] denir hā'yla, ʿalā-kavlin müfred ve cemʿi berāberdir. Tenāvülü riyāh-ı fāside ve uykuda ahlām-ı rediyye yaʿnī fenāʾ ve muhtelif düşler görmeği müris ve seder ve hemm ve ahlāt-ı galīzayı müvellid ve suʿāle ve tarāvet-i bedene nāfiʿdir. Ve baʿzı muslihler ile ıslāh olunmuşu hıfz-ı sıhhat bābında müʾessirdir ve zencebīl ile tāzesini tenāvül takviyet-i cimāʿda bī-ʿadīldir.

اَلْبَاقِلَّى الْقِبْطِيُّ [el-bāḳillā'l-ḳibṭiyyu] Bir nebāttır ki dānesi bakladan asgar olur, Türkīde yaban baklası ve Fārisīde cāmise dedikleri olacaktır.

اَلْبَقْلَةُ الْيَمَانِيَّةُ [el-baḳletu'l-Yemāniyyet] ve

بَقْلَةُ الرُّمَاةِ [baḳletu'r-rumāt] ve

بَقْلَةُ الرَّمْلِ [baḳletu'r-reml] ve الْبَرَارِي [el-berārī] ve

اَلْبَقْلَةُ الْحَامِضَةُ [el-baḳletu'l-ḥamiḍat] ve

اَلْبَقْلَةُ الْأُتْرُجِّيَّةُ [el-baḳletu'l-utrucciyyet] Birer nebāt adıdır, bakla-i Yemāniyye-i uştur dedikleri nebāttır. Ve

بَقْلَةُ الرُّمَاةِ [baḳletu'r-rumāt] Ermīniyye ve

Ḫazar ve Maġrib'de kesīr olur, varakı sinirli yaprağına şebīh ve ondan asgar ve kökü ince ve şuʿbeleri kesīr olur. Ve

بَقْلَةُ الرَّمْلِ [baḳletu'r-reml] ki بَقْلَةُ الْبَرَارِي [baḳletu'l-berārī] dahi derler, kum baklası dedikleridir, قُنَابَرَى [ḳunāberā]ya şebīh ve ondan asgar olur. Ve bakla-i ḥāmiḍa, kuzu kulağı nevʿinden حُمَّاضٌ [ḥummāḍ] dedikleridir ki Fārisīde tere-i Ḫorāsānī ve sāk-ı turşek dahi derler. Ve bakla-i utrucciyye, bād-rencbūyedir ki oğul otu dedikleridir ki sebzevāt bedeli tenāvül ederler.

بَقْلَةُ الْأَنْصَارِ [baḳletu'l-enṣār] كُرْنُبٌ [kurnub] dur ki lahana dedikleri sebzedir.

بَقْلَةُ الْخَطَاطِيفِ [baḳletu'l-ḫaṭāṭīf] الْعُرُوقُ الصُّفْرُ [el-ʿurūḳu'ṣ-ṣufr]dur ki zerdeçāv yāhūd māmīrāndır.

اَلْبَقْلَةُ الْمُبَارَكَةُ [el-baklatu'l-mubāreket] Hindibādır yāhūd semiz otudur.

اَلْبَقْلَةُ اللَّيِّنَةُ [el-baḳletu'l-leyyinet] ve

بَقْلَةُ الْحَمْقَاءِ [baḳletu'l-ḥamḳā'] Semiz otudur, pāygāhlarda bittiği için humka müsneddir.

بَقْلَةُ الْمَلِكِ [baḳletu'l-melik] Şāhteredir.

اَلْبَقْلَةُ الْبَارِدَةُ [el-baḳletu'l-bāridet] لَبْلَابٌ [leblāb]dır ki sarmaşık nevʿindendir, Türkide hemil derler.

اَلْبَقْلَةُ الذَّهَبِيَّةُ [el-baḳletu'ẕ-ẕehebiyyet] قَطْفٌ [ḳaṭf] ismidir ki سَرْمَقٌ [sermaḳ] dedikleridir, koyun sarmaşığı taʿbīr olunur.

بُقُولُ الْأَوْجَاعِ [buḳūlu'l-evcāʿ] Bir nebāttır ki vecaʿ-ı batn için mücerrebdir, Yūnānīde kakalya dedikleridir ki bu ismle meşhūrdur, Maġrib'de ve İfrīkiyye bādiyelerinde biter.

اَلْبُوقَالُ [el-būḳāl] (bā'nın zammıyla) Kulpsuz bardağa denir; tekūlu: شَرِبْتُ مِنَ الْبُوقَالِ وَهُوَ كُوزٌ بِلَا عُرْوَةٍ Zāhiren teşdīd-i ḳāf'la Türkīde buḳḳāl dedikleri ondan muharreftir.

بَنُو بُقَيْلَةَ [Benū Buḳaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir batn ismidir.

اَلْبَقَّالُ [el-baḳḳāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Etʿime ve meʾkūlāt satan kimseye denir. Ve bu lügat-ı ʿāmmiyyedir, savāb olan بَدَّالٌ [beddāl] olmaktır, niteki māddesinde beyān olundu. Ve Muḥammed b. Ebi'l-Ḳāsim el-Ḫārezmī el-Baḳḳāl ki tasānīf-i kesīre-i hasene sāhibi imām-ı bāriʿdir, ʿAcem āhirine yāʾ ziyādesiyle İmāmu'l-Baḳḳālī ʿunvānında zikr ederler, pes yā-i nisbet olmayıp yā-i ʿucme olur.

[ب ك ل]

اَلْبَكْلُ [el-bekl] (bā'nın fethiyle) Bir nesneyi katıp karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَلَ الشَّيْءَ بَكْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ Ve ganīmet maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ بَكْلًا كَثِيرًا Ve بَكِيلَةٌ [bekīlet] dedikleri taʿām yapmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكَلَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْبَكِيلَةَ أَيْ غَنِيمَةً

اَلتَّبَكُّلُ [et-tebekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bu dahi ganīmete denir. Ve bu ismdir, masdar değildir, تَنَوُّطٌ [tenevvuṭ] gibi; yukālu: لَهُ تَبَكُّلٌ كَثِيرٌ أَيْ غَنِيمَةٌ Ve

تَبَكُّلٌ [tebekkul] Masdar olur, bir nesneyi bir nesneye mukābil satmak maʿnāsına; meselā deveyi sahtiyāna satmak gibi; yukālu: تَبَكَّلَهُ بِشَيْءٍ إِذَا عَارَضَهُ بِهِ كَالْبَعِيرِ بِالْأَدَمِ Ve bir kimseye şetm ve darb ve kahr ile havāle ve şer-gīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكَّلَهُ وَتَبَكَّلَ عَلَيْهِ إِذَا عَلَاهُ بِالشَّتْمِ وَالضَّرْبِ وَالْقَهْرِ Ve tahlīt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكَّلَ فِي الْكَلَامِ إِذَا خَلَّطَ Ve ʿucb ve pindār ile salınarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكَّلَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا اخْتَالَ

اَلْبَكِيلَةُ [el-bekīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْبَكَالَةُ [el-bekālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir türlü taʿāmdır ki unu rubb ile yāhūd sāfī yağ ve hurmā ile karıştırıp omaç ederler, ʿalā-kavlin gereği gibi ıslanmış kavut yāhūd hurmā ve süt ile karışık kavut yāhūd kavut ile unu karıştırıp su ile ve sāfī yağla yāhūd zeytle murattab olmuş kavut yāhūd katı keşke tāze hurmā katılıp yāhūd öğünmüş keş ve hurmāyı zeytle karıştırmak cihetiyle tertīb olunur. Ve

بَكِيلَةٌ [bekīlet] Birbirine katılmış koyun ve keçi sürüsüne ıtlāk olunur. Kezālik bir āher sürü katılmış sürüye denir; yukālu: ظَلَّتِ الْقَطِيعَةُ بَكِيلَةً إِذَا اخْتَلَطَ الضَّأْنُ وَالْمَعَزُ وَكَذَا الْغَنَمُ إِذَا أُلْقِيَتْ عَلَيْهَا غَنَمٌ أُخْرَى Ve ganīmet mālına denir. Ve tabīʿat maʿnāsınadır; yukālu: كَرِيمُ الْبَكِيلَةِ أَيِ الطَّبِيعَةِ

اَلتَّبْكِيلُ [et-tebkīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) Karış muruş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَكَّلَهُ إِذَا خَلَّطَهُ

اَلْبِكْلَةُ [el-biklet] (bā'nın kesriyle) Bu dahi tabīʿat maʿnāsınadır. Ve heyʾet ve şekl ve kıyāfet ve hāl ve hilkat maʿnālarınadır.

بَنُوبِكَالٍ [Benū Bikāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥimyer kabīlesinden bir batndır; tābiʿīnden Nevf b. Fuḍāle el-Bikālī onlardandır.

اَلْبَكِيلُ [el-Bekīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hemdān kabīlesinden bir cemāʿattir. Ve

بَكِيلٌ [bekīl] Şol dil-ber mahbūba denir ki libās ve revişinde gereği gibi tekellüf ve dikkat ve ihtimām eder ola; yukālu: جَمِيلٌ بَكِيلٌ أَيْ مُتَنَوِّقٌ فِي لُبْسِهِ وَمَشْيِهِ

ذُو بَكْلَانَ [Ẕū Beklān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) İbn Ṣābit nām emīrdir ki Ruʿayn kabīlesindendir.

[ب ل ل]

اَلْبَلَلُ [el-belel] (fethateynle) ve

اَلْبِلَّةُ [el-billet] (bā'nın kesri ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْبِلَالُ [el-bilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْبُلَالَةُ [el-bulālet] (bā'nın zammıyla) Yaşlık maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ بَلَلٌ وَبِلَّةٌ وَبِلَالٌ وَبُلَالَةٌ أَيْ نُدْوَةٌ

اَلْبَلُّ [el-bell] (bā'nın fethiyle) ve

اَلْبِلَّةُ [el-billet] (bā'nın kesriyle) Bir nesneyi yaşartmak ve ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّهُ بِالْمَاءِ بَلًّا وَبِلَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَدَّاهُ Ve

بَلٌّ [bell] ve

بِلَالٌ [bilāl] Sıla-i rahim eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, niteki يُبْسٌ [yubs] katʿ-ı rahim maʿnāsına müstaʿmeldir, zīrā nedevātla baʿzı eşyāʾ birbirine muhtelit ve muttasıl olur; yukālu: بَلَّ رَحِمَهُ بَلًّا وَبِلَالًا إِذَا وَصَلَهَا Ve

بَلٌّ [bell] ve

بُلُولٌ [bulūl] ve

بَلَلٌ [belel] (fethateynle) Hastalıktan sıhhat bulup ten-dürüst olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ مِنْ مَرَضِهِ بَلًّا وَبُلُولًا وَبَلَلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَسُنَتْ حَالُهُ Ve

بَلٌّ [bell] Bir şeyʾe pek düşkün ve āşüfte olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ بِالشَّيْءِ بَلًّا إِذَا لَهِجَ بِهِ Ve

بَلَّ [bell] Vasf olur, şol kimseye denir ki dāʾimā yemīn ederek inkār ile halkının hakkını ekl ve belʿ edip edā eylemez ola; yukālu: رَجُلٌ بَلٌّ إِذَا كَانَ يَمْنَعُ بِالْحَلِفِ مَا عِنْدَهُ مِنْ حُقُوقِ النَّاسِ Ve ʿAlī b. el-Ḥasen b. el-Bell el-Bagḍādī muhaddistir. Ve

بَلٌّ [bell] Yabana gitmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ فُلَانٌ بَلًّا إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ Ve

بَلٌّ [bell] Be-gāyet lecūc ve mücādil ve muʿārız adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَلٌّ أَيْ أَلَدُّ جَدِلٌ Ve zimmetinde olan hukūk-ı nāsı mümāṭale ve ekl ve belʿ eden hallāf ve zalūm kimseye denir. Ve bu tekrārdır. Ve

بَلٌّ [bell] Lutf ve ihsān maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَلَّكَ اللهُ ابْنًا وَبَلَّكَ بِابْنٍ أَيْ رَزَقَكَهُ Ve tarlaya tohum ekmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلُّوا الْأَرْضَ إِذَا بَذَرُوهَا

اَلتَّبْلِيلُ [et-teblīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi pek ıslatmak maʿnāsınadır.

اَلْإِبْتِلَالُ [el-ibtilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Islanmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّلَهُ فَابْتَلَّ

اَلتَّبَلُّلُ [et-tebellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَنَدَّى Ve

إِبْتِلَالٌ [ibtilāl] ve

تَبَلُّلٌ [tebellul] Hasta ifākat bulup gereği gibi ten-dürüst olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِبْتَلَّ مِنْ مَرَضِهِ وَتَبَلَّلَ إِذَا حَسُنَتْ حَالُهُ بَعْدَ الْهُزَالِ Ve

تَبَلُّلٌ [tebellul] Arslan haykırarak pençesiyle yere vurup taşını toprağını tozutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَّلَ الْأَسَدُ إِذَا أَثَارَ بِمَخَالِبِهِ الْأَرْضَ وَهُوَ يَزْأَرُ

اَلْبِلَّةُ [el-billet] (bā'nın kesriyle) İsm ve masdardır ki zikr olundu. Ve

بِلَّةٌ [billet] Hayr ve rızk ve hasene maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَصَابَ مِنْهُ بِلَّةً كَثِيرَةً أَيْ خَيْرًا وَرِزْقًا Ve lisānın talākat ve beyān ve fesāhatle cereyanına, ʿalā-kavlin mutāvaʿatla her harfi mahrecinden ahz ederek āb-ı revān gibi selāsetle cery ve istimrārına ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَحْسَنَ بِلَّةَ لِسَانِهِ أَيْ جَرَيَانَهُ وَفَصَاحَتَهُ أَوْ وُقُوعَهُ عَلَى مَوَاضِعِ الْحُرُوفِ وَاسْتِمْرَارِهِ عَلَى الْمَنطِقِ وَسَلَاسَتِهِ Ve azca yaşlığa denir ki nem-nāklık taʿbīr olunur yāhūd mutlakan yaşlığa denir; yukālu: بِهِ بِلَّةٌ أَيْ بَلَلٌ دُونٌ أَوْ نَدَاوَةٌ Ve sıhhat ve ʿāfiyete ıtlāk olunur. Ve velīmeye ıtlāk olunur.

اَلْبِلَالُ [el-bilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve bā'nın harekāt-ı selāsıyla) Suya ıtlāk olunur. Ve mutlakan kendisiyle boğaz terṭīb olunacak şeyʾe denir; yukālu. مَا فِي سِقَائِهِ بِلَالٌ وَهُوَ مَا يُبَلُّ بِهِ الْحَلْقُ Ve

بِلَالٌ [bilāl] Masdardır, sıla-i rahim eylemek maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve esāmī-i ricāldendir: Bilāl b. Rebāḥ b. Ḥamāme, İmāmü'l-murselīn ʿaleyhi's-salātu fī kulli hīn hazretlerinin müʾezzinleridir ki Bilāl-i Ḥabeşī'dir, radıyallāhu ʿanhu. Ve Ḥamāme, Rebāḥ'ın vālidesidir. Ve Bilāl b. Mālik ve Bilāl b. Ḥāriṣ el-Muzeniyyān ve bir mahalle mensūb olmayarak Bilāl-i āher sahābelerdir.

بِلَالُ آبَادٍ [Bilālu ābād] Bir mevziʿdir.

اَلْبُلَّةُ [el-bullet] (bā'nın zammıyla) Tāze çayırın rutūbetine ve terliğine denir. Ve merʿāda kalan çayır bakiyyesine denir; yukālu: بِالْمَرْعَى بُلَّةٌ أَيْ بَقِيَّةُ الْكَلَإِ Ve ʿayb ve nakīsa maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: طَوَاهُ عَلَى بُلَّتِهِ Ke-mā se-yuzkeru ve bunda bā'nın fethiyle cāʾizdir.

اَلْبَلَّةُ [el-bellet] (bā'nın fethiyle ve zammıyla) Gençlik ve tāzelik hengāmının tarāvetine ve terliğine ıtlāk olunur; yukālu: بِهِ بَلَّةُ الشَّبَابِ أَيْ طَرَاوَتُهُ Ve mugaylān gibi büyük meşe ağaçların çiçeğine yāhūd çiçekleri ʿakibinde zuhūr eden hurde tüy ve tiftik gibi nesneye denir. Ve عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] ve سَمُرٌ [semur] ağaçlarının çiçeklerine denir yāhūd onlardan hāsıl olan lüzūcetli şıraya denir ki meyān balı gibi nesnedir ve

bunda bā'nın kesriyle lügattır. Ve fakr u fākadan sonra ikbāl eden zenginliğe ıtlāk olunur; tekūlu: شَكَرْتُ بَلَّةَ فُلَانٍ أَيْ غِنَاهُ بَعْدَ الْفَقْرِ Ve merʿāda kalan çayır bakiyyesine denir; bā'nın zammıyla da cāʾizdir. Ve قَرَظٌ [ḳaraẓ] ağacının yemişine denir ki onunla dibāgat ederler, palamut olacaktır.

اَلْبُلَّى [el-bullā] (bā'nın zammıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Bu dahi baʿde'l-fakr ikbāl eden gınāya denir.

اَلْبَلِيلُ [el-belīl] (bā'nın fethiyle) Rutūbetli serin rüzgāra denir; müfred ve cemʿine ıtlāk olunur; yukālu: رَوَّحَنَا الْبَلِيلُ أَيِ الرِّيحُ الْبَارِدَةُ مَعَ نَدًى Ve savt maʿnāsınadır. Ve قَلِيلٌ [ḳalīl] kelimesine itbāʿ olur; yukālu: قَلِيلٌ بَلِيلٌ

اَلْبُلُولُ [el-bulūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Serin rutūbetli yel esmek maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّتِ الرِّيحُ بُلُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَبَّتْ بَلِيلا Ve kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ مِنْهُ إِذَا نَجَا Ve hasta sıhhat bulmak maʿnāsınadır, ke-mā zukire. Ve

بُلُولٌ [bulūl] ʿAyb ve nakīsa maʿnāsına müstaʿmeldir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir nesneye ilişip mübtelā olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yecīʾu.

اَلْبِلُّ [el-bill] (bā'nın kesriyle) Şifāʾ maʿnāsınadır; yukālu: وَجَدَ بِلًّا مِنْ مَرَضِهِ أَيْ شِفَاءً Ve mübāh maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ بِلٌّ أَيْ مُبَاحٌ وَيُقَالُ حِلٌّ وَبِلٌّ أَيْ حَلَالٌ وَمُبَاحٌ أَوْ هُوَ إِتْبَاعٌ Ve āfet ve dāhiye maʿnāsınadır; cemʿi أَبْلَالٌ [eblāl]dır; yukālu: هُوَ بِلُّ أَبْلَالٍ أَيْ دَاهِيَةُ الدَّوَاهِي

بَلَالِ [belāli] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Sıla-i rahimin ismidir; yukālu: هُوَ يُرَاعِي بَلَالِ أَيْ صِلَةَ الرَّحِمِ Ve hayr ve menfaʿate ıtlāk olunur; yukālu: لَا تَبْلُكَ عِنْدَنَا بَلَالِ أَيْ لَا يُصِيبُكَ خَيْرٌ

اَلْإِبْلَالُ [el-iblāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ مِنْهُ إِذَا نَجَا Ve ağaç meyve vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ الشَّجَرُ إِذَا أَثْمَرَ Ve hasta ifākat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ الْمَرِيضُ إِذَا بَرَأَ Ve hayvān başını alıp yabana kaçıp nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّتْ مَطِيَّتُهُ عَلَى وَجْهِهَا إِذَا هَمَتْ ضَالَّةً Ve ağaca su yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ الْعُودُ إِذَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ Ve seyr ve seyāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ Ve bir kimse nihāyet derecede müfsid ve habīs olmak maʿnāsınadır; şöyle ki nāsı fesād ve habāsetle ʿāciz eder ola; yukālu: أَبَلَّ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا فَسَادًا وَخُبْثًا Ve bir adama gālib ve müstevlī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبَلَّ عَلَيْهِ إِذَا غَلَبَهُ

اَلْبَلَلُ [el-belel] (fethateynle) بَلٌّ [bell] ve بُلُولٌ [bulūl] gibi hastalıktan ve zebūnluktan kemāl-i ʿāfiyet bulmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ مِنْ مَرَضِهِ بَلًّا وَبَلَلًا وَبُلُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve إِذَا حَسُنَتْ حَالُهُ بَعْدَ الْهُزَالِ

بَلَلٌ [belel] (fethateynle ve zammeteynle) ve

بُلُولَةٌ [bulūlet] (bā'nın zammıyla) Bakiyye maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: إِنْصَرَفَ الْقَوْمُ بِبَلَلِهِمْ وَبُلُولَتِهِمْ أَيْ وَفِيهِمْ بَقِيَّةٌ

اَلْبُلَّةُ [el-bullet] (bā'nın zammı ve fethiyle) ve

اَلْبُلُولَةُ [el-bulūlet] ve

اَلْبُلُولُ [el-bulūl] ve

اَلْبُلَالَةُ [el-bulālet] (bā'ların zammıyla) ve

اَلْبَلَلَةُ [el-belelet] (fetehātla) ve

اَلْبَلَلَاتُ [el-belelāt] (حَرَكَاتٌ [ḥarekāt] veznınde) ve

اَلْبَلَالَةُ [el-belālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznınde) ve

اَلْبُلَلَاتُ [el-bulelāt] (bā'nın zammıyla) Yaşlığa denir; ve minhu yukālu: طَوَيْتُهُ عَلَى

بِلَّتِهِ وَبُلُولَتِهِ وَبُلُولِهِ وَبُلَالَتِهِ وَبَلَلَتِهِ وَبَلَلَاتِهِ وَبَلَالَتِهِ وَبُلَلَاتِهِ أَيِ احْتَمَلْتُهُ عَلَى مَا فِيهِ مِنَ الْعَيْبِ أَوْ دَارَيْتُهُ وَفِيهِ بَقِيَّةٌ مِنَ الْوُدِّ Bu kelām yaşlık maʿnāsından yāhūd bakiyye maʿnāsındandır yāhūd ʿayb ve nakīsa maʿnāsındandır ki hakīkatleri yaşlık maʿnāsıdır, pes murād ben onun ʿayb ve isāʾetini tegāfül ve tecāhül-güne ketm ve ihfā ederek evzāʿına mütehammil oldum, yaʿnī zāhiren hukūk ve muhabbetine halel vermedim demektir yāhūd henüz derūnunda bana muhabbet bakiyyesi olmakla cefāsından igmāzla yine müdārā ve müvāsāt eyledim demektir. Bunun aslı tulumu yaş iken büktükte deri mütekessir olmayıp kuruduktan sonra büktükte elbette endāmına kesr ve halel ʿārız olur olmakla إِطْوِ السِّقَاءَ عَلَى بَلِّهِ وَبَلَلِهِ dedikleri kelāmdandır, ke-mā yukālu: طَوَيْتُ السِّقَاءَ عَلَى بُلَّتِهِ بِضَمِّ الْبَاءِ وَاللَّامِ وَبِفَتْحِهَا أَيْ طَوَيْتُهُ وَهُوَ نَدٍ Ve

بَلَلٌ [belel] (fethateynle) Fevz ve zafer bulmak maʿnāsınadır; tekūlu: بَلِلْتُ بِهِ بَلَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ظَفِرْتَ بِهِ Ve bir muhannes dil-sūza giriftār olmak maʿnāsınadır; tekūlu: بَلِلْتُ بِهِ أَيْ صَلِيتُ وَشَقِيتُ بِالْقَافِ Ve bir adamın sohbetine mülāzım olmak maʿnāsınadır; tekūlu: بَلِلْتُ فُلَانًا إِذَا لَزِمْتَهُ Ve

بَلَلٌ [belel] ve

بَلَالَةٌ [belālet] ve

بُلُولٌ [bulūl] Bir nesneye şīfte ve mübtelā olmak maʿnāsınadır; tekūlu: بَلِلْتُ بِهِ بَلَلًا وَبَلَالَةً وَبُلُولًا إِذَا مُنِيتَ بِهِ وَعُلِّقْتَهُ كَمَا تَقُولُ بَلَلْتُ بِهِ بِالْفَتْحِ أَبَلُّ بُلُولًا Ve bir nesneyi bilmek ve āşinā olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: مَا بَلِلْتُ بِهِ بِالْكَسْرِ بَلَلًا أَيْ مَا أَصَبْتُهُ وَلَا عَلِمْتُهُ Ve bir kimse أَبَلُّ [ebell] olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلَّ الرَّجُلُ بَلَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَبَلَّ Ke-mā se-yuzkeru. Ve revnak ve tecemmül ve āb u tāb maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا أَحْسَنَ بَلَلَهُ أَيْ تَجَمُّلَهُ

اَلْإِسْتِبْلَالُ [el-istiblāl] Bu dahi hasta gereği gibi sıhhat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبَلَّ مِنْ مَرَضِهِ إِذَا حَسُنَتْ حَالُهُ بَعْدَ الْهُزَالِ

اَلْبَالَّةُ [el-bāllet] (teşdīd-i lām'la دَالَّةٌ [dāllet] vezninde) Hayr ve menfaʿate ıtlāk olunur; yukālu: لَا تَبُلُّكَ عِنْدَنَا بَالَّةٌ أَوْ بَلَالٍ كَقَطَامِ كَمَا ذُكِرَ أَيْ لَا يُصِيبُكَ خَيْرٌ

اَلْأَبَلُّ [el-ebell] Vasftır, pek önegü mücādil ve münāziʿ adama denir, بَلٌّ [bell] gibi; yukālu: رَجُلٌ أَبَلُّ أَيْ أَلَدُّ جَدِلٌ Ve kimseden utanmaz pek yüzlü kimseye denir; yukālu: هُوَ أَبَلُّ إِذَا كَانَ لَا يَسْتَحْيِي Ve nihāyet derecede leʾīm ve nākese denir ki aslā hayr ve nefʿi şāʾibesine bir kimse zafer-yāb olmaz ola; yukālu: رَجُلٌ أَبَلُّ أَيِ الْمُتَمَنِّعُ وَالشَّدِيدُ اللُّؤْمِ لَا يُدْرَكُ مَا عِنْدَهُ Ve nāsın dāʾimā hakkını mümātala ile ekl ve belʿ kaydında olan hallāf ve zalūm adama denir; yukālu: فُلَانٌ أَبَلُّ أَيْ مَطُولٌ حَلَّافٌ ظَلُومٌ Ve zinā-kār kimseye denir; müʾennesi بَلَّاءُ [bellāʾ]dır, cemʿi بُلٌّ [bull] dur bā'nın zammıyla; yukālu: رَجُلٌ أَبَلُّ وَامْرَأَةٌ بَلَّاءُ أَيْ فَاجِرٌ

اَلْمِبَلُّ [el-mibell] (mīm'in kesriyle) Husūmette sābit ve pāyidār adama denir; yukālu: خَصْمٌ مِبَلٌّ أَيْ ثَبْتٌ

اَلْبُلْبُلُ [el-bulbul] (دُلْدُلٌ [duldul] veznin-de) Maʿrūf kuşun ismidir ki lisānımızda dahi bülbül denir. Ve şol adama denir ki be-gāyet cüst ve sebük-rūh ve sāhib-i gayret olmakla seferlerde herkesin umūr ve mesālihine muʿāvenet eder ola; بُلْبُلِيٌّ [bulbuliyy] dahi denir nefsine nisbetle; yukālu: رَجُلٌ بُلْبُلٌ وَبُلْبُلِيٌّ أَيْ خَفِيفٌ فِي السَّفَرِ مِعْوَانٌ Ve bir balık ismidir ki cüssesi el kadar olur. Ve

بُلْبُلٌ [Bulbul] Esmā-i ricāldendir: İbrāhīm b. Bulbul ve hafīdi Bulbul b. İsḥāḳ muhad-

dislerdir. Ve İsmāʿīl b. Bulbul, Muʿtemid Halīfe'nin vezīri idi, küremā-i nāstan idi. Ve

بُلْبُلُ الْكُوزِ [bulbulu'l-kūz] Bardak ve ibrīk emziğine ıtlāk olunur; tekūlu: شَرِبْتُ مِنْ بُلْبُلِ الْكُوزَةِ أَيْ مِنْ قَنَاتِهَا الَّتِي تَصُبُّ الْمَاءَ

اَلْبُلْبُلَةُ [el-bulbulet] (هُدْهُدَةٌ [hudhudet] vezninde) Emzikli bardağa denir. Ve kadınlar bineceği hevdece denir.

اَلْبَلْبَلَةُ [el-belbelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Cenkte mızrakları birbirine giriştirip karış muruş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَلْبَلُوا الْأَسِنَّةَ إِذَا اخْتَلَطُوهَا Ve ārāʾ ve efkārı perīşān ve perākende kılmak maʿnāsınadır; kezālik metāʿı perīşān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَلْبَلُوا آرَاءَهُمْ إِذَا فَرَّقُوهَا وَيُقَالُ بَلْبَلَ الْمَتَاعَ إِذَا فَرَّقَهَا Ve

بَلْبَلَةٌ [belbelet] Bir nevʿ siyāh boncuğa denir ki sadefler içlerinde olur. Ve

بَلْبَلَةٌ [belbelet] Kalbe be-gāyet hırāş ve ıztırāb veren tasaya ve vesveseye ve halecāna denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve masdar olur, bir adamın derūnuna tasa ve vesvese ve hadşe vermekle muztarib ve bī-karār eylemek maʿnāsına.

اَلْبِلْبَالُ [el-bilbāl] (bā'nın kesriyle) Bu dahi masdardır, بَلْبَلَةٌ [belbelet] maʿnāsına; yukālu: بَلْبَلَ فُلَانٌ اَلْقَوْمَ بَلْبَلَةً وَبِلْبَالًا إِذَا هَيَّجَهُمْ وَحَرَّكَهُمْ

اَلْبَلْبَالُ [el-belbāl] ve

اَلْبَلَابِلُ [el-belābil] ve

اَلْبَلْبَالَةُ [el-belbālet] (bā'ların fethiyle) Bunlar da kalbe ʿārız olan tasaya ve hadşe ve vesveseye denir; yukālu: أَلْقَى فِي صَدْرِ فُلَانٍ بَلْبَلَةً وَبَلْبَالًا وَبَلَابِلَ وَبَلْبَالَةً أَيْ هَمًّا شَدِيدًا وَوَسَاوِسَ Ve

بَلْبَالٌ [belbāl] Kurda denir, ذِئْبٌ [ziʾb] maʿnāsına.

بُلْبُولٌ [Bulbūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Bir mevziʿ ismidir. Ve Yemāme'de bir dağın adıdır.

بِلِّيٌّ [billiyy] ve

بِلِّيَّانٌ [billiyyān] (kesreteynle ve yā'ların teşdīdiyle) ve

بَلَّى [bellā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde ve bā'nın kesriyle cāʾizdir) Bunlar pek baʿīd olmakla yeri nā-naʿlūm olmak makāmında istiʿmāl olunur. Vech-i mezkūr üzere başını alıp yabana gidip nābūd olmak maʿnāsına olan بُلُولٌ [bulūl] māddesinden meʾhūzdur; ve minhu yukālu: هُوَ بِذِي بِلِّيٍّ وَذِي بِلِّيَانٍ وَبِذِي بَلَّى أَيْ بَعِيدٌ حَتَّى لَا يُعْرَفَ Ve kandā olduğu maʿlūm değildir diyecek yerde هُوَ بِذِي بَلِيٍّ derler وَلِيٌّ [veliyy] vezninde bāʾnın kesriyle de cāʾizdir ve ذِي بَلَيَانٍ [ẕī beleyān] derler fetehātla ve yā'nın tahfīfiyle ve ذِي بِلِيَّانٍ [ẕī biliyyān] derler kesreteynle ve yā'nın teşdīdiyle ve بِذِي بِلٍّ derler bā'nın kesriyle ve ذِي بِلَّيَانٍ denir bā'nın kesri ve lām-ı müşeddenin fethiyle ve ذِي بَلَّيَانٍ derler bā'nın ve lām-ı müşeddedenin fethiyle ve ذِي بَلْيَانٍ derler سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde kezālik ذَهَبَ بِذِي هِلِّيَانٍ وَبِذِي بِلِّيَانٍ derler hā'nın ve bā'nın ve lām-ı müşeddedenin kesriyle ve munsarıf ve gayr-i munsarıf olarak nerede olduğu maʿlūm değildir diyecek yerde ve ʿinde'l-baʿz بِلِّيَانٌ [billiyyān] buʿdun ʿalemidir. Bunların mecmūʿu بُلُولٌ [bulūl]-ı mezkūr maʿnāsından meʾhūz ve mutasarrıftır. ʿAlā-kavlin بِلِّيَانٌ [Billiyyān] verā-i Yemen'de yāhūd aʿmāl-i Hecer'den bir mevziʿ ismidir yāhūd rubʿ-ı meskūnun nihāyetine denir. Ve Ḫālid b. Velīd radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin أَمَّا وَابْنُ الْخَطَّابِ حَيٌّ فَلَا وَلَكِنْ ذَلِكَ إِذَا كَانَ النَّاسُ بِذِي بِلِّيٍّ بِكَسْرِ الْبَاءِ وَاللَّامِ وَالْيَاءِ الْمُشَدَّدَةِ وَذِي بِلًّى بِكَسْرِ الْبَاءِ

وَفَتْحِ اللَّامِ الْمُشَدَّدَةِ وَالْقَصْرِ kavlinden murād nās müteferrik olup halīfesiz ve imāmsız kalmakla firak-ı muhtelife ve tavāʾif-i nā-müʾtelife olmağın birbirinden hissī yā maʿnevī baʿīd olmalarıdır. Niteki vech-i mezkūr üzere her nesne ki baʿīd olup mahalli nā-maʿlūm olsa هُوَ بِذِي بِلِّيٍّ وَذِي بِلَّى وَذِي بِلِّيَانٍ derler. Bu resme terkīblerde ذِي [ẕī] صَاحِبٌ [ṣāḥib] maʿnāsına olup muktezāsına göre mekān yāhūd vakt-i mukaddere muzāf iʿtibār olunur; ve minhu إِذْهَبْ بِذِي تَسْلَمُ

اَلْبَلَّانُ [el-bellān] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Hamāma denir ki gasl-gāhtır; cemʿi بَلَّانَاتٌ [bellānāt]tır; tekūlu: دَخَلْتُ الْبَلَّانَ فَاغْتَسَلْتُ أَيِ الْحَمَّامَ Şārih der ki hāliyā ʿāmme hammām hizmet-kārına ıtlāk ederler.

اَلْمُتَبَلِّلُ [el-mutebellil] (مُتَذَلِّلٌ [muteẕellil] vezninde) Arslana denir.

اَلْمُبَلِّلُ [el-mubellil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Ötegen güvercine denir. Ve çağırgan tāvūs kuşuna denir.

اَلْبُلَلُ [el-bulel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Tohuma denir, بَذْرٌ [beẕr] maʿnāsına.

اَلتَّبَلْبُلُ [et-tebelbul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Lisānlar muhtelif ve muhtelit olmak maʿnāsınadır, meselā kimi ʿArabī ve kimi Fārisī ve Rūmī olmak gibi; yukālu: تَبَلْبَلَتِ الْأَلْسُنُ إِذَا اخْتَلَطَتْ Ve devābb ve mevāşī otlağın her tarafını tetebbuʿ ederek bi'l-cümle otlayıp bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلْبَلَتِ الْإِبِلُ الْكَلَأَ إِذَا تَتَبَّعَتْهُ فَلَمْ تَدَعْ مِنْهُ شَيْئًا

اَلْبَلَابِلُ [el-bulābil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Cüst ve çālāk adama denir ki her ne işe şürūʿ eylese çabukluk ile rüʾyet eyleye; cemʿi بَلَابِلُ [belābil]dir, bā'nın fethiyle; yukālu: رَجُلٌ بُلَابِلٌ أَيْ خَفِيفٌ فِيمَا أَخَذَ

اَلْمُبِلُّ [el-mubill] (mīm'in zammı ve bā'nın kesriyle) Şol adama denir ki hubs ve hudʿasından nāşī murād eylediğin husūsta sana mütābaʿattan seni ʿāciz ve bī-tāb eder ola; yukālu: رَجُلٌ مُبِلٌّ إِذَا كَانَ يُعْيِيكَ أَنْ يُتَابِعَكَ عَلَى مَا تُرِيدُ

بُلَيْلٌ [Buleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ṣiffīn türābında vākiʿ şerīʿanın yaʿnī nehrin ismidir. Ve bir recül adıdır.

اَلْبَالُولُ [el-bālūl] Cüzʾīce suya denir; yukālu: مَا فِي الْبِئْرِ بَالُولٌ أَيْ شَيْءٌ مِنَ الْمَاءِ

اَلْبُلَلَةُ [el-bulelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Ziyy ve heyʾet ve kıyāfet maʿnāsınadır.

اَلْبُلُلَةُ [el-bululet] ve

اَلْبُلُولَةُ [el-bulūlet] (zammeteynle) Hāl ve şān maʿnāsınadır; tekūlu: كَيْفَ بُلُلَتُكَ وَبُلُولَتُكَ أَيْ حَالُكَ

اَلْأُبُلَّةُ [el-ubullet] (zammeteynle) Kabīle maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ فِي أُبُلَّتِهِ أَيْ فِي قَبِيلَتِهِ

بَلْ [bel] (bā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Harf-i ıḍrābdır. Eger kendiden sonra cümle zikr olunursa ıdrābın maʿnāsı yā mefhūm-ı evveli ibtāl olur ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ﴾ Yāhūd bir garazdan garaz-ı āhere intikāl olur, ke-kavlihi taʿālā: ﴿فَصَلَّى بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَوةَ الدُّنْيَا﴾ Ve eger kendiden sonra müfred gelirse sānīyi evvele ʿatf için olur, baʿdehu eger kendiden mukaddem fiʿl-i emr yāhūd kelime-i īcāb zikr olunursa mā-kablini meskūtun-ʿanh şeklinde kılar, yaʿnī mā-kabline bir nesne ile hükm olunmayıp belki hükm mā-baʿdine isbāt olunur, ke-kavlihim: إِضْرِبْ زَيْدًا بَلْ عَمْرًا وَقَامَ زَيْدٌ بَلْ عَمْرٌو Ve eger kendiden mukaddem nefy yāhūd nehy zikr olunursa mā-kablini ʿalā-hālīhi takrīr edip zıdd-ı mefhūmunu mā-baʿdine isbāt eder, ke-kavlihim: مَا قَامَ زَيْدٌ بَلْ عَمْرٌو وَلَا يَقُومُ زَيْدٌ بَلْ عَمْرٌو Ve baʿzılar yaʿnī

Muberred ve ʿAbduvāriṣ nefy ve nehyin maʿnālarını mā-baʿdine nākil olmasını tecvīz eylediler. Pes مَا زَيْدٌ قَائِمًا بَلْ قَاعِدًا ve بَلْ قَاعِدٌ demek sahīh olup ve maʿnā cihetleri muhtelif olur. Ve Kūfiyyūn nehy ve şibh-i nehyin gayrısında vākiʿ بَلْ ile ʿatf-ı kelām olunmağı menʿ eylediler. Pes ضَرَبْتُ زَيْدًا بَلْ أَبَاكَ kavli sahīh olmaz. Ve gāh olur ki tevkīd-i ıdrāb için baʿde'l-īcāb vākiʿ olan بَلْ kelimesinden mukaddem lā-i nāfiye ziyāde olunur, ke-kavli'ş-şāʿir: "وَجْهُكَ الْبَدْرُ لَا بَلِ الشَّمْسُ لَوْنًا" Ve lā-i mezbūre baʿde'n-nefy بَلْ kelimesinin takrīr-i mā-kablini tevkīd için ziyāde olunur, ke-kavlihi "وَمَا هَجَرْتُكِ لَا بَلْ زَادَنِي شَغَفًا"

[ب ن ي ل]

بُنَيِّلُ [Bunīl] (bā'nın zammı ve nūn'un kesriyle) Şuʿarā-yı Endelus'ten Muḥammed b. Muslim'in ceddi ismidir. Ve bunda asahh olan imāle ile olmaktır, lākin ıstılāhen yā-yı tahtiyye ile ketb ederler.

[ب و ل]

اَلْبَوْلُ [el-bevl] (bā'nın fethiyle) Maʿlūmdur ki sidiğe denir; cemʿi أَبْوَالٌ [ebvāl] gelir. Fi'l-asl masdardır. Ve

بَوْلٌ [bevl] Masdar olur, işemek maʿnāsınadır; yukālu: بَالَ الرَّجُلُ يَبُولُ بَوْلًا Ve

بَوْلٌ [bevl] Velede ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ بَوْلٌ كَثِيرٌ أَيْ وَلَدٌ Ve ʿaded-i kesīre ıtlāk olunur. Ve yerden su kaynayıp akmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَالَ الْمَاءُ إِذَا انْفَجَرَ Ve erimek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَالَ الشَّحْمُ إِذَا ذَابَ

اَلْبِيلَةُ [el-bīlet] (bā'nın kesriyle) İsmdir, işemeğe denir.

اَلْبَوْلَةُ [el-bevlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kız olan velede denir, duhter maʿnāsına; yukālu: لَهُ بَوْلَةٌ أَيْ بِنْتٌ

اَلْبُوَالُ [el-buvāl] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Bir ʿillettir ki çok çok idrār ettirir; yukālu: أَصَابَهُ بُوَالٌ أَيْ دَاءٌ يَكْثُرُ مِنْهُ الْبَوْلُ Mütercim der ki zāhiren bu ʿillet kütüb-i tıbbiyyede ẕiyābīṭus ismiyle mersūm olandır ki Yūnānīdir. Ve ona ʿArabīde دُوَّارَةٌ [duvvāret] ve دُولَابٌ [dūlāb] ve زَلَقُالْكُلْيَةِ [zelaḳu'l-kulyet] derler. Ve bu سَلِسُ الْبَوْلِ [selisu'l-bevl]den başkadır. Bunda ʿataş dāʾimī olarak içtiğini hemān bevl eder, كُلَى [kulā] zaʿīf olmakla imsāk-ı māʾ edemeyip tīz tīz idrār eder olur.

اَلْبُوَلَةُ [el-buvelet] (هُمَزَةٌ [humezet] veznin-de) Çok idrār eden adama denir.

اَلْمِبْوَلَةُ [el-mibvelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Ördek taʿbīr olunan kaba denir ki ona idrār ederler.

اَلْمَبْوَلَةُ [el-mebvelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) İdrāra bāʿis olan şeyʾe denir; yukālu: اَلشَّرَابُ مَبْوَلَةٌ أَيْ يَحْمِلُهُ عَلَى الْبَوْلِ

اَلْبَالُ [el-bāl] Hāl ve şān maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: هُوَ كَاسِفُ الْبَالِ أَيْ سَيِّءُ الْحَالِ Ve hātır maʿnāsınadır; yukālu: قَالَ لَهُ فَمَا أَلْقَى لَهُ بَالًا أَيْ خَاطِرًا وَقَلْبًا Ve bir cins iri balık adıdır. Bu balık Hind ve Ḥabeşe deryāsında olur, pek ʿazīm ve garīb cüssesini nakl ederler. Ve

بَالٌ [bāl] Tarla belledikleri demir bele denir. Ve refāh ve rehā-i maʿāş maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ بَالٌ أَيْ رَخَاءُ عَيْشٍ

اَلْبَالَةُ [el-bālet] (حَالَةٌ [ḥālet] vezninde) Kārūreye denir. Ve dağarcığa denir, جِرَابٌ [cirāb] maʿnāsına. Ve tīb koyacak kaba ve kutuya denir. Ve Ḥicāz'da bir mevziʿ adıdır. Ve kayırmak maʿnāsına olan بَالَةٌ [bālet]in mahall-i zikri muʿtell bābıdır.

بَوْلَى [Bevlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Esmādandır: Hilāl b. Zeyd b. Yesār b. Bevlā tābiʿīndendir.

أَبْوَالُ الْبِغَالِ [ebvālu'l-biġāl] Serāba ıtlāk olunur. Mütercim der ki bagl sefer-i baʿīde mütehammil olduğu için ıtlāk olundu, lākin burada بَوْلٌ [bevl]den murād veled olmak aglebdir, bigālin veledi olmamakla vāhī olan serābdan kināye ederler.

بَالُوَيْهْ [Bāluveyeh] Bir recül ismidir.

[ب ه د ل]

اَلْبَهْدَلُ [el-behdel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sırtlan eniğine denir. Ve bir yeşil kuşun adıdır.

بَنُو بَهْدَلٍ [Benū Behdel] Benī Saʿd'dan bir cemāʿattir.

اَلْبَهْدَلَةُ [el-behdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cüst ve çabuk yürümek maʿnāsınadır; yukālu: بَهْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا خَفَّ وَأَسْرَعَ فِي الْمَشْيِ Ve er kişinin memesi büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا عَظُمَتْ ثَنْدُوَتُهُ Ve

بَهْدَلَةُ [Behdelet] Temīm kabīlesinden bir recül ismidir. Ve Umm ʿĀṣim b. Ebi'n-Necūd el-Muḳrī ismidir.

[ب ه ص ل]

اَلْبُهْصُلُ [el-buhṣul] (عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] veznide) Yumru gövdeli dızman adama denir; yukālu: رَجُلٌ بُهْصُلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْجِسْمِ Ve ak nesneye denir.

اَلْبُهْصُلَةُ [el-buhṣulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuzet] vezninde) Bodur ʿavrete denir; bā'nın fethiyle de cā'izdir. Ve çağırgan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بُهْصُلَةٌ أَيْ صَخَّابَةٌ Ve beşeresi pek beyāz olan hatuna denir; bā'nın fethiyle de lügattır; yukālu: إِمْرَأَةٌ بُهْصُلَةٌ أَيِ الشَّدِيدَةُ الْبَيَاضِ

اَلْبُهَيْصِلُ [el-buheyṣil] (musaggar bünyesiyle) Zaʿīf ve kemter ve redī' adama denir.

اَلْبَهْصَلَةُ [el-behṣalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse soyunup libāsına kumar oynamak maʿnāsınadır; yukālu: بَهْصَلَ الرَّجُلُ إِذَا خَلَعَ ثِيَابَهُ فَقَامَرَ بِهَا Ve kemiğin etini kemirip çevresinde olanı zih gibi alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: بَهْصَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ اللَّحْمَ عَلَى الْعَظْمِ فَتَنَكَّفَهُ مِنْ أَكْنَافِهِ Ve nāsı māllarından yaʿnī hergelesi içinden sürüp ihrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَهْصَلَ الْقَوْمَ مِنْ مَالِهِمْ إِذَا أَخْرَجَهُمْ

[ب ه ك ل]

اَلْبَهْكَلَةُ [el-behkelet] بَهْكَنَةٌ [behkenet] vezninde ve mürādifidir ki nerm-ten tāze mahbūbeye denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَهْكَلَةٌ أَيْ غَضَّةٌ نَاعِمَةٌ

[ب ه ل]

اَلْبَهْلُ [el-behl] (bā'nın fethiyle) Azca suya denir, مَاءٌ قَلِيلٌ maʿnāsına. Baʿzı nüshada مَالٌ قَلِيلٌ mersūmdur. Ve laʿn ve nefrīn eylemek maʿnāsınadır. Mü'ellif bunu tekrār eylemiştir; yukālu: بَهَلَ اللهُ فُلَانًا بَهْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ أَيْ لَعَنَهُ Ve mehl maʿnāsınadır; yukālu: بَهْلًا أَيْ مَهْلًا أَيْ أَبْهِلْ بَهْلًا Ve bir adamı kendi re'y ve irādesine koyup hod-ser olarak boşlamak maʿnāsınadır; tekūlu: بَهَلْتُ فُلَانًا إِذَا خَلَّيْتَهُ مَعَ رَأْيِهِ Şārihin beyānına göre maʿnāyı mevzūʿu budur, laʿn ve sā'ir maʿānī-i münşaʿibe bundan müteferraʿdır.

اَلتَّبَهُّلُ [et-tebehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Matlūb olan nesnenin tahsīli sebebiyle renc ve zahmet çekmek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَهَّلَ فُلَانٌ إِذَا عُنِيَ بِمَا يُطْلَبُ

اَلْإِبْهَالُ [el-ibhāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi boşlamak terk ve iḫlā maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَلَهُ إِذَا تَرَكَهُ Ve nākayı

salma salıvermek maʿnāsınadır ki isteyen kimse sütünü sağıp tenāvül eder; yukālu: أَبْهَلَ النَّاقَةَ إِذَا أَهْمَلَهَا Kezālik sütlü nākanın memesi bağını çözüp öylece salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَلَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَّ صِرَارَهَا وَتَرَكَهَا Ve bir kimseyi reʾy ve irādesine koyup aslā onun kayd ve gāʾilesinde olmayarak kendi başına terk eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَبْهَلْتُ فُلَانًا إِذَا خَلَّيْتَهُ مَعَ رَأْيِهِ Baʿzılar dedi ki eğer bu resme tesyīb ve ihmāl olunan harāʾir ise yaʿnī kişi-zāde ise بَهَلَهُ denir, sülāsīden ve eğer ʿabīd kısmı ise أَبْهَلَهُ denir, إِفْعَالٌ [ifʿāl] bābından. Ve

إِبْهَالٌ [ibhāl] Tohumu tamām ektikten sonra tarlaya su salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَلَ الْمَاءَ إِذَا أَرْسَلَهُ فِيمَا بَذَرَهُ

اَلْبَاهِلُ [el-bāhil] Şol nākaya denir ki memesinin bağı olmaya, ʿalā-kavlin yularsız salma ola yāhūd damga ve nişānesi olmaya; cemʿi بُهْلٌ [buhl] gelir bā'nın zammıyla بُزْدٌ [burd] gibi ve بُهَّلٌ [buhhel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde; yukālu: نَاقَةٌ بَاهِلٌ أَيْ لَا صِرَارَ عَلَيْهَا أَوْ لَا خِطَامَ أَوْ لَا سِمَةَ Ve

بَاهِلٌ [bāhil] Hod-ser adama denir, bādiye aʿrābı gibi; yukālu: رَجُلٌ بَاهِلٌ أَيْ عَلَى رَأْسِهِ لَا يَصِلُ إِلَيْهِ أَحَدٌ Ve bī-kār ve āvāre gezen şahsa denir; yukālu: هُوَ بَاهِلٌ أَيْ مُتَرَدِّدٌ بِلَا عَمَلٍ Ve sopası ve toykası olmayan çobana denir; yukālu: رَاعٍ بَاهِلٌ إِذَا كَانَ بِلَا عَصًا

اَلْبَهَلُ [el-behel] (fethateynle) Nākanın memesi bağı çözülüp veledi emer olarak salma olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهِلَتِ النَّاقَةُ بَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حُلَّتْ صِرَارُهَا وَتُرِكَ وَلَدُهَا يَرْضَعُهَا

اَلْمُبْهَلَةُ [el-mubhelet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Memesinin bağını çözüp tesyīb ettikleri salma nākaya denir; cemʿi مَبَاهِلُ [mebāhil] gelir.

اَلْإِسْتِبْهَالُ [el-istibhāl] Memesinin bağı olmayan nākayı sağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْهَلَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا بِلَا صِرَارٍ Ve vālī raʿiyyeti hod-ser terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْهَلَ الْوَالِي الرَّعِيَّةَ إِذَا أَهْمَلَهُمْ Ve إِسْتَبْهَلَتِ الْبَادِيَةُ الْقَوْمَ derler, kaçan haşem-nişīn tāʾifesi bādiyeye nüzūl edip makarr-ı hükūmet pek baʿīd olmakla tasarruf-ı vülāt kaydından ser-āzāde olup dil-hāhları üzere ʿamel ve hareket eyleseler.

اَلْبَاهِلَةُ [el-bāhilet] Dul hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَاهِلَةٌ أَيْ أَيِّمٌ Ve bir kabīle ismidir.

اَلْبَهْلَةُ [el-behlet] (bā'nın fethi ve zammıyla) İsmdir; laʿnet ve nefrīn maʿnāsınadır; yukālu: عَلَيْهِ الْبَهْلَةُ أَيِ اللَّعْنَةُ

اَلْمُبَاهَلَةُ [el-mubāhelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلتَّبَهُّلُ [et-tebehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّبَاهُلُ [et-tebāhul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine laʿnetle bed-duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَاهَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا وَتَبَهَّلُوا وَتَبَاهَلُوا أَيْ تَلَاعَنُوا

اَلْإِبْتِهَالُ [el-ibtihāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Sāʾirden katʿ-ı taʿalluk edip samīm ve ihlāsla hazret-i hakka tazarruʿ ve duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَهَلَ إِلَيْهِ تَعَالَى إِذَا دَعَا وَتَضَرَّعَ

بُهْلُلٌ [buhlul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

بَهْلَلٌ [behlel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Gayr-i munsarıf olarak bātıl ve beyhūde mevkiʿinde müstaʿmeldir, yaʿnī bātıl ve beyhūdenin ʿalemleridir. Sebeb-i insirāfları vezn-i fiʿl ve ʿalemiyyettir. Evvel fi'l-asl mechūl sīgası olup baʿde'l-

ʿalem lām-ı ūlā mazmūm olmuştur; yukālu: هُوَ الضَّلَالُ بْنُ بُهْلُلٍ وَبَهْلَلٍ أَيِ الْبَاطِلُ

اَلْأَبْهَلُ [el-ebhel] (أَحْمَدُ [aḥmed] veznin-de) Bir şecer-i kebīrin yemişine denir ki varakı طَرْفَاءُ [ṭarfāʾ] varakına ve ye-mişi سِدْرٌ [sidr] yemişine şebīh olur. Ve bu Cevherī'nin tevehhüm eylediği gibi şecer-i عَرْعَرٌ [ʿarʿar] değildir, Türkīde o şe-cere ardıç ağacı ve yemişine ardıç tohumu dedikleridir. Buhūru rahimden cenīnin sürʿat-i iskātında müʾessir ve sirke ile tılāsı دَاءُ الثَّعْلَبِ [dāʾuṣ-ṣaʿleb] ʿilletine nāfiʿ ve bal ile tılāsı kurūh-ı habīsenin tenkıye-sinde müfīddir.

اَلْبُهْلُولُ [el-buhlūl] (bā'nın zammıyla سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Güleğen, handān ada-ma denir; yukālu: رَجُلٌ بُهْلُولٌ أَيْ ضَحَّاكٌ Ve cāmiʿ-i mecāmiʿ-i hayr u hasenāt olan sey-yid ve zī-şān adama denir; yukālu: هُوَ بُهْلُولٌ أَيْ سَيِّدٌ وَجَامِعٌ لِكُلِّ خَيْرٍ Şārih der ki sūret-i mecānīnde olan ʿukalādan Buhlūl-i Dānā meczūb-ı maʿrūftur.

اَلْبَهِيلَةُ [el-behīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezni-nde) بَهِيرَةٌ [behīret] maʿnāsınadır ki beyne'l-kavm seyyide ve şerīfe olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ بَهِيلَةٌ أَيْ بَهِيرَةٌ

بَهِيلٌ [Behīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İbn ʿUreyb b. Ḥaydān'dır.

[ب ي ل]

بِيلٌ [Bīl] (bā'nın kesriyle) Reyy kazāsında bir nahiyedir; zühhād ve muhaddisīnden ʿAbdullāh b. Ḥasen el-Bīlī oradan-dır. Ve Seraḫs kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden ʿİṣām b. el-Vaḍḍāḥ ve Muḥammed b. Aḥmed b. ʿAmreveyh ve Muḥammed b. Ḥamdūn b. Ḫālid el-Bīliyyūn oradandır.

نَجَزَ بِحَمْدِهِ تَعَالَى

FASLU'T-TĀʾİ'L-FEVKİYYE

(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت أ ل]

اَلتَّأَلَانُ [et-teʾelān] (tā'nın ve hemzenin fet-hiyle) Bir kimse başını yukarı yukarı sil-kerek yürümek maʿnāsınadır. ʿAlā-kavlin savāb olan nūn'la olmaktır, ke-mā se-yuzkeru inşāʾallāhu taʿālā. Müʾellif burada taʿrīfte müsāmaha eylemiştir.

[ت ب ل]

اَلتَّبَلُ [et-tebl] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Düş-manlığa denir; cemʿi تُبُولٌ [tubūl] ve nādir olarak تَبَابِيلُ [tebābīl] gelir; yukālu: بَيْنَهُمَا تَبَلٌ أَيْ عَدَاوَةٌ Ve hıkd ve kīne maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ فِي قَلْبِهِ تَبَلٌ أَيْ ذَحْلٌ Ve bir kim-seyi hasta kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَهُ الْحُبُّ تَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْقَمَهُ Ve bir adamın ʿaklını alıp seme ve bī-hūş eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَهُ إِذَا ذَهَبَ بِعَقْلِهِ Ve zamān havādis ve nevāʾible bir kim-seyi tebāh ve telef eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَبَلَ الدَّهْرُ الْقَوْمَ إِذَا رَمَاهُمْ بِصُرُوفِهِ وَأَفْنَاهُمْ Ve bir mahbūbe ʿışk-ı cemāliyle bir ʿāşık-ı bī-çārenin gönlünü āşüfte ve derd-nāk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَبَلَتِ الْمَرْأَةُ فُؤَادَ الرَّجُلِ أَيْ أَصَابَتْهُ بِتَبْلٍ وَذَلِكَ الْفُؤَادُ مَتْبُولٌ Ve tencereye تَابِلٌ [tābil] komak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلَ الْقِدْرَ إِذَا جَعَلَ فِيهَا التَّابِلَ

اَلْإِتْبَالُ [el-itbāl] (hemzenin kesriy-le) Bu dahi bir adamı derde düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْبَلَهُ إِذَا أَسْقَمَهُ

اَلتَّتْبِيلُ [et-tetbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّوْبَلَةُ [et-tevbelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vez-ninde) ve

اَلْمُتَابَلَةُ [el-mutābelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) Bunlar da tencereye تَابِلٌ [tābil] komak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَّلَ الْقِدْرَ وَتَوْبَلَهَا وَتَابَلَهَا إِذَا جَعَلَ فِيهَا التَّابِلَ

اَلتَّابِلُ [et-tābil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] ve هَاجَرُ [hācer] veznlerinde) ve

اَلتَّوْبَلُ [et-tevbel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) أَبْزَارُ الطَّعَامِ [ebzāru't-ṭaʿām] maʿnāsınadır ki tencere havāyicine denir; fülfül ve kemmūn ve sāʾiri gibi ki telzīz-i taʿām için vazʿ olunur; cemʿi تَوَابِلُ [tevābil] gelir. Şārih der ki تَوَابِلُ [tevābil] havāyicden ahasstır; تَوَابِلُ [tevābil] telzīz için vazʿ olunan أَبْزَارٌ [ebzār]dır.

اَلتَّبَّالُ [et-tebbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) تَوَابِلُ [tevābil] sāhibine denir ki murād satıcısı olacaktır.

تُوبَالُ النُّحَاسِ [tūbālu'n-nuḥās] ve

تُوبَالُ الْحَدِيدِ [tūbālu'l-ḥadīd] (tā'ların zammıyla) Bakır ve demir çekiçlendikte etrāfa sıçrayan hurdelerdir ki Türkīde tuval derler, bakır tuvalı ve demir tuvalı taʿbīr olunur. Mā-i ʿasel ile bir miskālını şürb balgamı kuvvetli müshildir.

تَبَالَةُ [Tebālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yemen'de bir beldedir ki hısb ve rehāʾ ve niʿmetle maʿrūftur. Emeviyye'den ʿAbdulmelik, Ḥaccāc-ı Ẓālim'i oraya vālī eylemekle varıp hāricden şehri temāşā eyledikte beğenmeyip istihkār eylediğinden beyne'l-ʿArab "أَهْوَنُ مِنْ تَبَالَةَ عَلَى الْحَجَّاجِ" mesel olmuştur.

تُبَلُ [Tubel] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bir derenin ismidir.

تُبَّلُ [Tubbel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Ḥaleb aʿmālinden bir beldedir.

كَفْرُ تَبِيلٍ [Kefru Tebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Raḳḳa ile Bālis beyninde bir mevziʿdir.

[ت ت ل]

اَلتَّتْلُ [et-tetl] (tā'nın fethiyle) Bir nevʿ tīb ismidir.

[ت ز ل]

اَلتَّوْزَلَى [et-tevzelā] (tā'nın fethi ve elifin kasrıyla ve meddiyle) Āfet ve dāhiyeye denir.

[ت ر ب ل]

تِرْبِلٌ [Tirbil] (زِبْرِجٌ [zibric] ve جَعْفَرٌ [caʿfer] veznlerinde) Bir mevziʿdir.

[ت ع ل]

اَلتَّعَلُ [et-teʿal] (fethateynle) Gāhca adamın boğazına ʿārız olan yanıksı acı gıcışmeğe denir; yukālu: أَخَذَهُ التَّعَلُ أَيْ حَرَارَةُ الْحَلْقِ الْهَائِجَةِ وَيُقَالُ تَعِلَ حَقَّهُ تَعْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ

[ت ف ل]

اَلتَّفْلُ [et-tefl] (tā'nın fethi ve fā'nın sükūnuyla) Tükürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَ تَفْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا بَصَقَ Şārih der ki تَفْلٌ [tefl] yapça tükürmeğe denir, rukye-hānın avucuna ve okuduğu adamın vücūduna tü tü diyerek rutūbetsiz tükürdüğü gibi. Bundan mā-dūnu نَفْثٌ [nefṯ], badehu نَفْخٌ [nefḫ] olur.

اَلتُّفْلُ [et-tufl] (tā'nın zammıyla) ve

اَلتُّفَالُ [et-tufāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Tükürüğe denir, بُصَاقٌ [buṣāḳ] maʿnāsına. Ve köpüğe denir, زَبَدٌ [zebed] maʿnāsına.

اَلتَّفَلُ [et-tefel] (fethateynle) Bir adamın vücūdu bed kokmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَ الرَّجُلُ تَفَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ

اَلتَّفِلُ [et-tefil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gövdesi bed kokan adama denir.

اَلتَّفِلَةُ [et-tefilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمِتْفَالُ [el-mitfāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Gövdesi bed kokan ʿavrete denir.

اَلْإِتْفَالُ [el-itfāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesnenin rāyihasını mütegayyir edip bed kokutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْفَلَتِ الشَّمْسُ رَائِحَتَهُ إِذَا غَيَّرَتْهُ

اَلتَّتْفُلُ [et-tenfulu] (تَنْضُبُ [tanḍubu] vezninde) ve

اَلتُّتْفُلُ [et-tunful] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلتِّتْفَلُ [et-tinfel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلتَّتْفَلُ [et-tenfel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلتِّتْفِلُ [et-tinfil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلتُّتْفَلُ [et-tunfel] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلتُّفَّلُ [et-tuffel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Tilkiye ʿalā-kavlin eniğine denir; müʾennesleri hāʾyladır. Ve

تَنْفُلُ [tenfulu] (تَنْضُبُ [tanḍubu] vezninde) Kuru otluğa denir, ʿalā-kavlin bir şecer adıdır yāhūd karamtık yeşil bir nebāt adıdır.

[ت ك ل]

اَلتُّكْلَانُ [et-tuklān] (tāʾnın zammıyla) Bir nesneye yā bir kimseye iʿtimād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكِلَ عَلَيْهِ تُكْلَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اتَّكَلَ Ve bu gerçi وُكُولٌ [vukūl]dan meʾhūz olmakla mevziʿ-i zikri vāv faslı olup lākin lafzına riʿāyeten bu makāmda dahi zikr eyledim.

[ت ل ل]

اَلتَّلُّ [et-tell] (tāʾnın fethi ve lāmʾın teşdīdiyle) Bir adamı yere yıkmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin boynun bir tarafı ve bir yanağı yere gelmek vech üzere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ فُلَانًا تَلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَرَعَهُ أَوْ أَلْقَاهُ عَلَى عُنُقِهِ وَخَدِّهِ Ve bir kimse hakkında muhill-i nāmūs olacak harf-endāzlık eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَلَّ فُلَانًا بِتِلَّةِ سَوْءٍ إِذَا رَمَاهُ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ Ve bir nesneyi bir adamın eline huşūnetlice vermek yāhūd eline bırakıvermek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ الشَّيْءَ بِيَدِهِ إِذَا دَفَعَهُ إِلَيْهِ أَوْ أَلْقَاهُ Ve tazarruʿ ve niyāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ الرَّجُلُ إِلَيْهِ تَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا تَضَرَّعَ Ve düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ الشَّيْءُ إِذَا سَقَطَ Ve dökmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ الْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ Ve gövde terlemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَلَّ جَبِينُهُ إِذَا رَشَحَ بِالْعَرَقِ Ve kuyuya ip sarkıtmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّ الْحَبْلَ فِي الْبِئْرِ إِذَا أَرْخَاهُ فِيهَا Ve

تَلٌّ [tell] Topraktan tepeye denir ki höyük taʿbīr olunur. Ve kum kümesine denir. Ve küçük dağ tarzında yüksek tepeye denir, رَابِيَةٌ [rābiyet] maʿnāsına; cemʿi تِلَالٌ [tilāl] gelir, جِبَالٌ [cibāl] gibi. Ve yastığa ıtlāk olunur, وِسَادَةٌ [visādet] maʿnāsınadır; bunun cemʿi şāzz olarak أَتْلَالٌ [etlāl]dir. ʿAlā-kavlin تَلٌّ [tell] bir türlü kumaşa denir. Ve

تَلٌّ [Tell] Aʿlāmdandır: ʿÖmer b. Muḥammed b. et-Tell el-Kūfī muhaddistir.

اَلْمَتْلُولُ [el-metlūl] ve

اَلتَّلِيلُ [et-telīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yere çalınmış kimseye denir. Ve

مَتْلُولٌ [metlūl] Kurumu metīn ve devşirimli kunt öküze denir. Ve

تَلِيلٌ [telīl] Boyuna ıtlāk olunur, عُنُقٌ [ʿunuḳ] maʿnāsına; cemʿi أَتِلَّةٌ [etillet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] vezninde ve تُلُلٌ [tulul] gelir, سُرُرٌ [surur] vezninde ve تَلَائِلُ [telāʾil] gelir دَلَائِلُ [delāʾil] vezninde.

اَلتِّلَّةُ [et-tillet] (tāʾnın kesriyle) Çirkīn

işe denir; yukālu: رَمَاهُ بِتِلَّةِ سَوْءٍ أَيْ بِأَمْرٍ قَبِيحٍ Burada سَوْءٌ lafzına izāfeti mübālagaya mahmūldür. Ve bu ضَرْعٌ maʿnāsından meʾhūz ismdir, maʿnā-yı mezbūrda istiʿmāl olundu. Ve

تِلَّةٌ [tillet] Binā-i nevʿ olur, yan üzere bir güne yatmak maʿnāsınadır ki ondan yatış ile taʿbīr olunur; yukālu: لَهُ تِلَّةٌ حَسَنَةٌ أَيْ ضِجْعَةٌ Ve yaşlığa denir; yukālu: بِهِ تِلَّةٌ أَيْ بَلَلٌ Ve hālet maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ تِلَّةٌ حَسَنَةٌ أَيْ حَالَةٌ Ve üşengenliğe denir; yukālu: فِي خِلْقَتِهِ تِلَّةٌ أَيْ كَسَلٌ

اَلتَّلَّى [et-tellā] (حَتَّى [ḥattā] vezninde) Yere yıkılmış kimselere denir; müfredi تَلِيلٌ [telīl]dir; yukālu: قَوْمٌ تَلَّى أَيْ صَرْعَى Ve

تَلَّى [Tellā] Bir mevziʿ adıdır; tā'nın kesriyle de cāʾizdir.

اَلْمِتَلُّ [el-mitell] (mīm'in kesriyle مِقَصٌّ [miḳaṣṣ] vezninde) Bir adamı yere yıkacak nesneye denir; yukālu: تَلَّهُ بِالْمِتَلِّ وَهُوَ مَا يُتَلُّ بِهِ Ve dimdik kavī ve metīn mızrağa denir. Ve yavuz adama ve deveye denir. Ve namāzda dimdik durur olan musallīye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ يُصَلِّي مِتَلًّا وَهُوَ الْمُنْتَصِبُ فِي الصَّلَاةِ

اَلتَّلْتَلَةُ [et-teltelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneyi sarsıp ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: تَلْتَلَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ وَأَقْلَقَهُ Ve ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَلْتَلَ الشَّيْءُ إِذَا زَلْزَلَ Ve pek pek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَلْتَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ شَدِيدًا Ve davarı ʿunf ve şiddetle sürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلْتَلَ الدَّابَّةَ إِذَا سَاقَهَا عَنِيفًا Ve katılık, şiddet maʿnāsınadır; yukālu: لَقِيَ مِنْهُ تَلْتَلَةً أَيْ شِدَّةً Ve

تَلْتَلَةٌ [teltelet] Şol maşrabaya denir ki hurmānın ibtidā çıkan yemişinin kapçıklarından düzülmüş ola. Ve

تَلْتَلَةُ بَهْرَاءَ [telteletu Behrāʾ] Behrāʾ halkının muzāraʿat harfini meksūr telaffuz eylemelerinden ʿibārettir. Şārih der ki niteki Ḳays ve Temīm'in hemzeyi ʿayn'a tebdīllerine عَنْعَنَةٌ [ʿanʿanet] ve Huẕeyl'in ḥā'yı ʿayn'a tebdīllerine فَحْفَحَةٌ [faḥfeḥat] ve Rebīʿa ve Muḍarr'ın kāf-ı hitāb-ı müʾennesten sonra şīn-i muʿceme ilhākına كَشْكَشَةٌ [keşkeşet] derler. Ve bunların tafsīli *Kitāb-ı Muzhir*'de mebsūttur.

Mütercim der ki letāyiftendir ki ʿaḳīle-i kabīlesi olan Leylā el-Aḫyeliyye-i Behrāʾiyye nām hatun hasbe'l-ʿāde kendi lügatları üzere tekellüm eder idi. Bir gün ʿAbdulmelik-i Emevī huzūruna duhūl edip ittifākī İmām Şaʿbī dahi hāzır bi'l-meclis olmakla Leylā ile mutāyebe bābında bi'l-işāre meʾzūn olduktan sonra Leylā'ya hitāb edip: "يَا لَيْلَى مَا بَالُ قَوْمِكِ لَا يَكْتُنُونَ" Yaʿnī "Senin kavmin niçin künye ile iktinā eylemezler?" dedikte Leylā: "وَيْحَكَ أَمَا نِكْتَنِي" dedi ki murādı "Bizler künye ile iktinā eylemez miyiz!" demektir ki نَكْتَنِي [nektenī] إِكْتِنَاءٌ [iktināʾ]dan müstakbel mütekellim-i maʿa'l-gayrdır, lākin kendi lügatları üzere nū'nun meksūr telaffuz eylemekle cimāʿ maʿnāsına olan نَيْكٌ [neyk]ten māzī-i muhātab sūretinde olmuştur ki zāhiren "Sen beni tasarruf eylemedin mi!" demek olur. Pes İmām Şaʿbī cevābında لَا وَاللهِ لَوْ فَعَلْتُ لَاغْتَسَلْتُ demekle Leylā'ya hicāb ve meclise inbisāt-i bī-hisāb ʿārız oldu. İntehā.

اَلتَّلَّةُ [et-tellet] (tā'nın fethiyle) Bu dahi hurmā yemişinin kapçıklarından düzülmüş maşrabaya denir, تَلْتَلَةٌ [teltelet] gibi; tekūlu: شَرِبْتُ بِالتَّلَّةِ وَالتَّلْتَلَةِ وَهِيَ مَشْرَبَةٌ مِنْ قِيقَاءِ الطَّلْعِ Ve

تَلَّةٌ [tellet] Binā-i merre olur, bir kerre dökmek maʿnāsınadır; yukālu: تَلَّهُ تَلَّةً أَيْ صَبَّهُ صَبَّةً وَاحِدَةً Ve yan üzere yatmağa denir, ضَجْعَةٌ [ḍacʿat] maʿnāsına.

اَلتَّالُّ [et-tāll] (ضَالٌّ [ḍāll] kelimesine itbāʿan zikr olunur; yukālu: ضَالٌّ تَالٌّ

اَلتَّلَالَةُ [et-telālet] ve

اَلتَّلَالُ [et-telāl] ضَلَالَةٌ [ḍalālet] ve ضَلَالٌ [ḍalāl] veznlerinde ve onlara itbāʿ olurlar; yukālu: ضَلَالَةٌ تَلَالَةٌ وَالضَّلَالُ بْنُ التَّلَالِ إِتْبَاعٌ

اَلتُّلَّى [et-tullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Boğazlanmış koyuna denir.

اَلْمُتَالَّةُ [el-mutāllet] (teşdīd-i lām'la مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Kısrak için aygır taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَبَ يُتَالُّ مُتَالَّةً أَيْ يَطْلُبُ لِفَرَسِهِ فَحْلا

اَلْإِتْلَالُ [el-itlāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi damlatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَلَّ الْمَائِعَ إِذَا أَقْطَرَهُ Ve hayvānı yedeğe bağlayıp çekip yedmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَلَّ الْفَرَسَ إِذَا ارْتَبَطَهُ وَاقْتَادَهُ

اَلتَّلَلُ [et-telel] (fethateynle) Yaşlığa denir; yukālu: بِهِ تَلَلٌ أَيْ بَلَلٌ

اَلتَّلُولُ [et-telūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yedeğe batāʾetle gelip güçle yedilir olan hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ تَلُولٌ إِذَا كَانَ لا يَنْقَادُ إِلَّا بَطِيئًا

اَلتُّلَاتِلُ [et-tulātil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kalın gövdeli sımsıkı tıknaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ تُلَاتِلٌ أَيْ تَارٌّ غَلِيظٌ

[ت م أ ل]

اَلْمُتْمَئِلُّ [el-mutmeʾill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) İʿtidāl üzere uzun boylu adama denir, ʿalā-kavlin uzun olup mīl gibi dimdik durur olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُتْمَئِلٌّ أَيْ طَوِيلٌ مُعْتَدِلٌ أَوْ طَوِيلٌ مُنْتَصِبٌ

اَلْإِتْمِيلَالُ [el-itmīlāl] (إِفْعِيلَالٌ [ifʿīlāl] veznnde) Bir nesne pek uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْمَأَلَّ الشَّيْءُ إِذَا طَالَ وَاشْتَدَّ

[ت م ل]

اَلتُّمْلُولُ [et-tumlūl] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] veznnde) Bir nebāt adıdır ki Nebatī lisānından ḳunābirī ve Fārisīde bergast derler; ibtidāyı bahārda cemīʿ-i sebzevāttan akdem zuhūr eder. Türkīde Ermenīler hıyārı ve sülüklü pancar taʿbīr ederler, eklen ve zımāden behak ve وَضَحٌ [veḍaḥ] ve baras ʿilletlerine nāfiʿ ve müshil ve miʿdeye ve ciğere sālih ve mahrūr ve mebrūd mizāclara muvāfıktır, mekbūsu iştihā-yı taʿāmı ziyāde eder.

اَلتَّامُولُ [et-tāmūl] تَانَبُولٌ [tānebūl] ismidir ki يَقْطِينٌ [yaḳṭīn]den yaʿnī sāk üzere durmayan nebāt envāʿındandır, kavun ve sarmaşık gibi. Varakının taʿmı karanfil taʿmına şebīh olur, magsūl kireç ile mazg ederler. Taʿāmı müştehī ve neşʾe-bahş ve cimāʿı mukavvī ve diş etine ve miʿde ve kebide īrās-ı takviyette bī-ʿadīldir. Ve bunu ehl-i Hind bāde bedeli istiʿmāl ederler, nevʿan keyf ve neşve īrās eder. Ve nebātı böğrülce nebātı şeklinde bitip sarmaşık gibi civārında olan eşcāra sarılır; Hind ehli tunbūl ve pān dahi derler.

تُمَيْلَةُ [tumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznnde) Ḥicāz diyārına mahsūs bir cānverdir ki kediye şebīh olur, ʿalā-kavlin karakulak dedikleridir; cemʿi تِمْلَانٌ [timlān]dır, tā'nın kesriyle ve تُمَيْلَاتٌ [tumeylāt] gelir tā'nın zammıyla. Ebū Tumeyle, Yahyā b. Vāḍiḥ nām muhaddisin künyesidir.

[ت م ه ل]

اَلْإِتْمِهْلَالُ [el-itmihlāl] (إِشْعِرَارٌ [iḳşiʿrār] vez-

ninde) Bir nesne pek uzamak, ʿalā-kavlin iʿtidāl vechiyle uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِتْمَهَلَّ الشَّيْءُ إِذَا طَالَ وَاشْتَدَّ أَوِ اعْتَدَلَ

[ت ن ب ل]

اَلتِّنْبِلُ [et-tinbel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلتِّنْبَالُ [et-tinbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلتِّنْبَالَةُ [et-tinbālet] (قِرْطَاسَةٌ [ḳirṭāset] vezninde) ve

اَلتُّنْبُولُ [et-tunbūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bodur adama denir.

اَلتَّنْبُلُ [et-tenbul] (تَنْضُبُ [tenḍubu] vezninde) ve

اَلتَّانَبُولُ [et-tānebūl] Zikr olunan تَامُولٌ [tāmūl] kelimesinde lügattır.

[ت ن ت ل]

اَلتِّنْتِلُ [et-tintel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلتِّنْتَالَةُ [et-tintālet] (قِرْطَاسَةٌ [ḳirṭāset] vezninde) Bodur adama denir.

[ت و ل]

اَلتُّوَلَةُ [et-tuvelet] (tā'nın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Cādūluğa denir, sihr maʿnāsına, ʿalā-kavlin sihre şebīh vazʿ ve fiʿle denir, nīrencāt gibi; yukālu: هُوَ يَعْمَلُ التُّوَلَةَ أَيِ السِّحْرَ أَوْ شِبْهَهُ Ve nisvānın efsūn boncuğuna denir ki kocalarını teshīr ve tahbīb için efsūn edip istishāb ederler. Ve pek ʿazīm ve münker dāhiyeye denir; cemʿi تُوَلَاتٌ [tuvelāt] gelir tā'nın zammı ve vāv'ın fethiyle.

اَلتِّوَلَةُ [et-tivelet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) تُوَلَةٌ [tuvelet] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلتَّوْلَةُ [et-tevlet] (tā'nın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Bu dahi ʿazīm ve münker dāhiyeye denir.

اَلتَّوْلُ [et-tevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Sihre dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَالَ الرَّجُلُ يَتُولُ تَوْلًا إِذَا عَالَجَ السِّحْرَ

اَلتَّالُ [et-tāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) Hurmā fidanlarına denir; müfredi تَالَةٌ [tālet]tir.

تَوْلَةُ [Tevlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Esmādandır: Muḥammed b. Aḥmed b. Tevle muhaddistir.

اَلتَّوِيلَةُ [et-tevīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Cemāʿate denir.

تَوْلَى [Tevlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Esmādandır: ʿAbdullāh b. Tevlā tābiʿīndendir.

تَوِيلٌ [Tevīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ümerā-i Mıṣr'dan Ḥanẓale b. Ṣafvān'ın ceddidir.

تُوَيْلٌ [Tuveyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Ḳays b. Tuveyl bir kimsedir.

اَلتَّاوِيلَةُ [et-tāvīlet] (vāv'ın kesriyle) Bir ot ismidir.

اَلتُّوَلَاتُ [et-tuvelāt] (tā'nın zammı ve vāv'ın fethiyle) Zikr olunan تُوَلَةٌ [tuvelet] in cemʿidir ki dāhiyeye denir; ve minhu yukālu: جَاءَ بِدُوَلَاهُ وَتُوَلَاهُ وَدُوَلَاتِهِ وَتُوَلَاتِهِ أَيِ بِالدَّوَاهِي Ve دُوَلَاتٌ [duvelāt] dahi dāhiye maʿnāsınadır; fıkra-i ūlāda ihtisāran tā'ları hazf olunmuştur.

FASLU'Ş-ŞĀʾİ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث أ ل]

اَلثُّؤْلُولُ [eş-şuʾlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Memenin düğmeciğine denir, حَلَمَةُ الثَّدْيِ [ḥalemetu'ş-şedy] maʿnāsına. Ve bedende hādis olan hurde hurde dāneciklere denir ki siğil taʿbīr olunur, Fārisīde āzuḫ derler, günāgün zuhūr eder, kimi menkūs ve kimi müteşakkak olup yongalanır ve kimi bedene yapışık olur ve bir nevʿi vardır ki mismār şeklinde dibi ince ve uzun ve bir tarafa māʾil ve münfetih olur, buna tavuk götü taʿbīr ederler. Cümlesi balgamī yā sevdāvī yāhūd ikisinden mürekkeb halt-ı galīz ü yābīsten tahaddüs eder. Ve ثُؤْلُولٌ [şuʾlūl] kelimesinin cemʿi ثَآلِيلُ [şeʾālīl] gelir, يَعَالِيلُ [yeʿālīl] vezninde.

اَلثَّأْلَلَةُ [eş-şeʾlelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّثَأْلُلُ [et-teşeʾlul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir adamın bedeninde siğiller bitmek maʿnāsınadır; yukālu: ثُؤْلِلَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ وَتَثَأْلَلَ جَسَدُهُ إِذَا خَرَجَتْ بِهِ الثَّآلِيلُ

[ث ب ل]

اَلثُّبْلُ [eş-şubl] (şā'nın zammıyla) ve

اَلثَّبَلُ [eş-şebel] (fethateynle) Kap ve havuz makūlesinin dibinde kalan bakiyyeye denir; yukālu: لَمْ يَبْقَ فِيهِ إِلَّا ثُبْلٌ وَثَبَلٌ وَهُوَ الْبَقِيَّةُ فِي أَسْفَلِ الْإِنَاءِ وَغَيْرِهِ

[ث ت ل]

اَلثَّيْتَلُ [eş-şeytel] (tā ile حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Rücūliyyetsiz adama denir; yukālu: هُوَ ثَيْتَلٌ أَيْ عِنِّينٌ Ve sığın dedikleri geyiğe ʿalā-kavlin kocasına yāhūd erkeğine denir. Ve bir cins yaban öküzüne denir. Ve gemi arslanı gibi sāhib-i şekl ü kıyāfet olmakla kendiden erlik ve şecāʿat meʾmūl iken içi boş davul gibi māyeden hālī adama denir; yukālu: إِنَّهُ ثَيْتَلٌ وَهُوَ الرَّجُلُ الضَّخْمُ الَّذِي تَظُنُّ أَنَّ فِيهِ خَيْرًا

اَلثَّيْتَلَةُ [eş-şeytelet] (بَيْطَرَةٌ [beyṭarat] vezninde) Baʿde't-teʿākul izhār-ı hamākat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَيْتَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَامَقَ بَعْدَ تَعَاقُلٍ

[ث ج ل]

اَلثَّجَلُ [eş-şecel] (fethateynle) Bir adamın karnı büyüyüp sarkmak yāhūd böğürleri ve yanları tulum gibi kabarıp belirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَجِلَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَ بَطْنُهُ وَاسْتَرْخَى أَوْ خَرَجَتْ خَاصِرَتَاهُ

اَلْأَثْجَلُ [el-eşcel] ve

اَلْمُثَجَّلُ [el-muşeccel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Karnı büyük ve salkı adama denir. Ve

أَثْجَلُ الْوَادِي [eşcelu'l-vādī] Derenin geniş yerine ıtlāk olunur.

اَلثَّجْلَاءُ [eş-şeclāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَثْجَلُ [eşcel]in müʾennesidir. Ve geniş çantaya ve dağarcığa denir; yukālu: مَزَادَةٌ ثَجْلَاءُ أَيْ وَاسِعَةٌ

اَلْأَثْجَلِينُ [el-eşcelīn] أَثْجَلُ [eşcel] kelimesinden cemʿdir, dāhiye sözlere ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: طَعَنَ فُلَانًا الْأَثْجَلِينَ أَيْ رَمَاهُ بِدَاهِيَةٍ مِنَ الْكَلَامِ Ve bu فَثْكَرِينَ ve أَقْوَرِينَ kabīlindendir ki ʿArablar esmā-i devāhīyi teʾkīd ve tehvīl için sīga-i ʿākıl üzere cemʿ olarak īrād ederler.

ثُجْلٌ [Şucl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde Şıḳḳ-ı ʿĀliye'de bir mevziʿdir.

يَثْجَلُ [Yeşcel] (يَمْنَعُ [yemnaʿu] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ث ر ث ل]

ثَرْثَالٌ [Ṯerṯāl] (ṯā-yı müsellese ile خَزْغَالٌ [ḫazġāl] vezninde) Aḥmed b. ʿAbdulʿazīz b. Aḥmed el-Baġdādī nām muhaddisin pederinin ceddi ismidir, beyne'l-muhaddisīn cüzʾ-i meşhūr sāhibidir.

[ث ر ط ل]

اَلثُّرْطَلَةُ [eṯ-ṯerṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Salkılık ve sölpüklük maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ ثُرْطَلَةٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ Ve libāsı yere sürüyerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ مُثَرْطِلًا إِذَا كَانَ يَسْحَبُ ثِيَابَهُ

[ث ر ع ل]

اَلثُّرْعُلَةُ [eṯ-ṯurʿulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Horozun boynunda değirmi top tüylere denir.

[ث ر غ ل]

اَلثُّرْغُلَةُ [eṯ-ṯurġulet] (iʿcāmla قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Dişi tilkiye denir.

ثُرْغُولٌ [ṯurġūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir ot adıdır.

[ث ر م ل]

اَلثَّرْمَلَةُ [eṯ-ṯermelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yestehlemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَلَ الصَّبِيُّ إِذَا سَلَحَ Ve et yemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ اللَّحْمَ Ve eti tatarı pişirmek, ʿalā-kavlin müsāfire tīzce yetiştirmek için taʿāmı çiğ pişirmek yāhūd āteş korunda pişirmiş etin külünü silkmeyip meydāna öylece getirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَلَ اللَّحْمَ إِذَا لَمْ يُنْضِجْهُ أَوْ لَمْ يُنْضِجْ طَعَامَهُ تَعْجِيلًا لِلْقِرَى أَوْ لَمْ يَنْفُضْ مَلَّتَهُ مِنَ الرَّمَادِ لِذَلِكَ Ve taʿāmı saçına sakalına dökerek ve elini ve ağzını bulaştırarak pisçe yemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَلَ الطَّعَامَ إِذَا لَمْ يُحْسِنْ أَكْلَهُ فَانْتَثَرَ عَلَى لِحْيَتِهِ وَفَمِهِ işte dikkat ve verziş etmeyip hemān gelişigüzel işlemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْمَلَ عَمَلَهُ إِذَا لَمْ يَتَنَوَّقْ فِيهِ

اَلثُّرْمُلُ [eṯ-ṯurmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir cānver adıdır.

أُمُّ ثُرْمُلٍ [ummu ṯurmul] Dişi sırtlan künyesidir.

اَلثُّرْمُلَةُ [eṯ-ṯurmulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Üst dudağın taşra yüzünde olan yive denir ki burundan berice ortasında olur. Ve kapta kalan bakiyyeye denir. Ve tilkiye denir. Ve bir recül adıdır.

[ث ع ل]

اَلثُّعْلُ [eṯ-ṯuʿl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

اَلثَّعَلُ [eṯ-ṯeʿal] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

اَلثُّعْلُولُ [eṯ-ṯuʿlūl] (بُهْلُولٌ [buhlūl] vezninde) Dişlerin ensesinde biten zāʾid dişe denir ki ekserī baʿde'l-bülūg zuhūr eder, ʿalā-kavlin dişlerin menbitleri muhtelif olarak birbirinin üstüne avrılıp bingeşmeğe denir; yukālu: بِأَسْنَانِهِ ثُعْلٌ وَثَعَلٌ وَثُعْلُولٌ أَيْ سِنٌّ زَائِدَةٌ خَلْفَ الْأَسْنَانِ أَوْ دُخُولُ سِنٍّ تَحْتَ أُخْرَى فِي اخْتِلَافٍ مِنَ الْمَنْبِتِ

اَلثَّعَلُ [eṯ-ṯeʿal] (fethateynle) Dişlerin menbiti muhtelif olarak birbirinin üzerine bingeşmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَعِلَتْ سِنُّهُ ثَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَرَاكَبَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى Ve

ثَعَلٌ [ṯeʿal] Nākanın ve ineğin ve koyunun memelerinin başlarında olan zāʾid nesneye denir ki siğil tarzında olur, ʿalā-kavlin memelerinin emzikleri üstünde bir zāʾid emziğe yāhūd emziğin ucu çatal olarak zāʾidine denir.

اَلْأَثْعَلُ [el-eṯʿal] Dişleri birbirinin üzerine yamanıp bingeşmiş olan adama denir. Ve beyne'n-nās ihsānla fazīlet zāʾidesi olan seyyid ve ʿālī-şān adama ıtlāk olunur;

yukālu: رَجُلٌ أَثْعَلُ أَيْ سَيِّدٌ ضَخْمٌ لَهُ فُضُولٌ مَعْرُوفٍ

اَلثَّغْلَاءُ [eṣ-ṣaʿlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol diş etine vasf olur ki dişleri birbirinin üstüne bingeşip yamanmış ola; yukālu: لِثَةٌ ثَغْلَاءُ إِذَا تَرَاكَبَتْ أَسْنَانُهَا

اَلْإِثْعَالُ [el-iṣʿāl] (hemzenin kesriyle) Mihmānlar çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَلَ الضِّيفَانُ إِذَا كَثُرُوا Ve ücret ʿazīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَلَ الْأَجْرُ إِذَا عَظُمَ Ve muhālefet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَلَ الْقَوْمُ عَلَيْنَا أَيْ خَالَفُوا Ve bir mādde pek ʿazīm olmakla cihet-i teşebbüs ü sülūku nā-maʿlūm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَلَ الْأَمْرُ إِذَا عَظُمَ فَلَا يُدْرَى كَيْفَ يَتَوَجَّهُ لَهُ Ve devābbın kesretinden suyun başı pek müzdahim olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْعَلَ الْوِرْدُ إِذَا ازْدَحَمَ

اَلثَّعُولُ [eṣ-ṣeʿūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mülhakātı ve uyuntusu çok olan ʿaskere denir; yukālu: كَتِيبَةٌ ثَعُولٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحَشْوِ وَالتِّبَاعِ Ve zāʾid memesi olan yāhūd emziği çifte olan nākaya denir.

اَلثَّعْلُ [eṣ-ṣaʿl] (sā'nın fethi ve zammıyla) ثَعَلٌ [ṣeʿal] maʿnāsınadır ki fethateynledir, niteki zikr olundu.

ثُعَالَةُ [ṣuʿālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) ve

ثُعَالٌ [ṣuʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Dişi tilkiye denir, maʿrife-i lā-yansariftir. Ve baʿzılar ʿindinde ثُعَالَةٌ [ṣuʿālet] عِنَبُ الثَّعْلَبِ [ʿinebu'ṣ-ṣaʿleb] ismidir ki çakal üzümü dedikleridir. Ve

ثُعَالَةُ الْكَلَإِ [ṣuʿāletu'l-kelaʾ] Çayırın kurusuna ve yābisine denir.

اَلْمَثْعَلَةُ [el-meṣʿalet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Dişi tilki çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَثْعَلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الثُّعَالَةِ

بَنُو ثُعَلٍ [Benū Ṣuʿal] İbn ʿAmr ki صُرَدٌ [ṣurad] veznindedir, bir cemāʿattir.

ثُعَالٌ [Ṣuʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Revḥā ile Ruveyṣe beyninde bir şiʿb adıdır.

ثُعْلٌ [Ṣuʿl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Necd diyārında bir mevziʿdir. Ve bir böcek ismidir ki taʿaffün eden kırbalarda mütekevvin olur. Ve leʾīm ve fürū-māye kimseye denir.

اَلْمُثْعِلُ [el-muṣʿil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Müzdaham olan su başına denir; yukālu: وِرْدٌ مُثْعِلٌ أَيْ مُزْدَحَمٌ

اَلثُّعْلُولُ [eṣ-ṣuʿlūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Dargın ve gazab-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ ثُعْلُولٌ أَيْ غَضْبَانُ Ve üç yā dört taraftan dahi sağması mümkin olan koyuna denir. Ve bu sühūlet ve inkıyāddan yāhūd memesinin ziyādeliğinden nāşī olur.

[ث ف ل]

اَلثُّفْلُ [eṣ-ṣufl] (sā'nın zammı ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلثَّافِلُ [eṣ-ṣāfil] Bir nesnenin çöküntüsüne denir ki دُرْدِيٌّ [durdiyy] muharrefi tortu taʿbīr olunur; yukālu: عَلَا فِي الدَّوَاءِ وَالْمَاءِ صَفْوُهُ وَرَسَبَ ثُفْلُهُ وَثَافِلُهُ وَهُوَ مَا اسْتَقَرَّ تَحْتَ الشَّيْءِ مِنْ كُدْرَةٍ Ve

ثُفْلٌ [ṣufl] Dāne ve galle cinsine denir, ehl-i bādiye leben ve temrin mā-ʿadāsına ki murād hubūbāttır, ثُفْلٌ [ṣufl] ıtlāk ederler; tekūlu: تَرَكْتُهُمْ يَأْكُلُونَ الثُّفْلَ أَيِ الْحَبَّ Ve el değirmeninin altına yaydıkları sofraya denir. Ve

ثَافِلٌ [ṣāfil] İnsān necisine denir.

اَلثَّفِلُ [eṣ-ṣefil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāʾimā bir nesnenin çöküntüsünü ve lorunu ve tortusunu ekl eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ ثَفِلٌ إِذَا كَانَ يَأْكُلُ الثُّفْلَ

اَلْمُثَافِلُ [el-muṯāfil] (مُسَافِرٌ [musāfir] vezninde) Süt ve yoğurt kısmı olmamakla hubūbatla taʿayyüş eden adama denir ki bedevī tāʾifesinin o sürette ahvālleri şedīd olur; yukālu: هُمْ مُثَافِلُونَ أَيْ يَأْكُلُونَ الثُّفْلَ وَهُوَ الْحَبُّ أَيْ مَا لَهُمُ اللَّبَنُ

اَلثِّفَالُ [eṯ-ṯifāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İbriğe denir ki ābdest alınır. Ve el değirmeni altına yaydıkları sofraya denir. Ve Zuheyr nām şāʿirin işbu: "فَتَعْرُكُكُمُ عَرْكَ الْهَوَى بِثِفَالِهَا" mısrāʿında vākiʿ بِثِفَالِهَا kelimesinin bā'yı عَلَى yāhūd مَعَ maʿnāsına olmakla zarf-ı mahalliyyet-i hāldedir, حَالَ كَوْنِهَا طَاحِنَةً sebkindedir, zīrā değirmen çekenler altına sofrayı çektikleri vaktte bast ederler. Ve

ثِفَالٌ [ṯifāl] Değirmenin alt taşına denir; ثُفَالٌ [ṯufāl] dahi denir, غُرَابٌ [ġurāb] vezninde.

اَلثَّفْلُ [eṯ-ṯefl] (ṯā'nın fethiyle) El değirmeninin altına sofra yaymak maʿnāsınadır; yukālu: ثَفَلَ الرَّحَى ثَفْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَقَاهَا بِالثِّفَالِ Ve bir nesneyi bir kerrede saçmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَفَلَ الشَّيْءَ إِذَا نَثَرَهُ بِمَرَّةٍ وَاحِدَةٍ

اَلثَّفَالُ [eṯ-ṯefāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلثَّفَلُ [eṯ-ṯefel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Ayağı ağır hayvāna denir.

اَلْإِثْفَالُ [el-iṯfāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesne çöküntülü olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْفَلَ الشَّرَابُ إِذَا صَارَ فِيهِ ثُفْلٌ

اَلتَّثَفُّلُ [et-teṯefful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne tortulanmak maʿnāsınadır. Ve tortulatmak maʿnāsınadır; lāzım ve müteʿaddī olur; ve minhu yukālu: تَثَفَّلَهُ عِرْقُ سُوءٍ إِذَا قَصَّرَ بِهِ عَنِ الْمَكَارِمِ Yaʿnī "O adamı bed-asl ve fürū-māyeliği meʾāsir ve mekārim ve mürüvvetten kāsır ve bī-behre eyledi."

اَلْمُثَافَلَةُ [el-muṯāfelet] مُثَافَنَةٌ [muṯāfenet] vezninde ve mürādifidir ki bir kimse ile bir yerde çöküp oturmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَافَلَهُ بِمَعْنَى ثَافَنَهُ

اَلتَّثْفِيلُ [et-teṯfīl] Taʿāmı süt ile berāber yemek maʿnāsınadır ki murād taʿām aralığında ayran gibi cā-be-cā süt içerek yemektir, gūyā ki taʿāmı süte ثُفْلٌ [ṯufl] eder; tekūlu: ثَفَّلْتُ عَنِ اللَّبَنِ بِالطَّعَامِ إِذَا أَكَلْتَ الطَّعَامَ مَعَ اللَّبَنِ

[ث ق ل]

اَلثِّقَلُ [eṯ-ṯiḳal] (ḳāf'la عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Ağırlığa denir; yukālu: بِهِ ثِقَلٌ أَيْ ضِدُّ الْخِفَّةِ Ve

ثِقَلٌ [ṯiḳal] ve

ثَقَالَةٌ [ṯeḳālet] (أَصَالَةٌ [aṣālet] vezninde) Masdar olurlar, ağır olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَقُلَ الشَّيْءُ ثِقَلًا وَثَقَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ ضِدُّ خَفَّ Ve gebelik hāleti belirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ثَقُلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا اسْتَبَانَ حَمْلُهَا Ve ağacın dalları özlenip kuvvetlenmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki ağırlıklarını müstelzimdir; yukālu: ثَقُلَ الْعَرْفَجُ وَالثُّمَامُ إِذَا تَرَوَّثَ عِيدَانُهُ Ve kulak bir mikdārca sağırlanmak maʿnāsınadır ki ağılaşmak taʿbīr olunur; yukālu: ثَقُلَ سَمْعُهُ إِذَا ذَهَبَ بَعْضُهُ

اَلثَّقِيلُ [eṯ-ṯeḳīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلثَّقَالُ [eṯ-ṯeḳāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلثُّقَالُ [eṯ-ṯuḳāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Vasflardır, ağır nesneye denir; cemʿleri ثِقَالٌ [ṯiḳāl] gelir ṯā'nın kesriyle ve ثُقْلٌ [ṯuḳl] gelir, zammıyla. Ve ثَقِيلٌ [ṯaḳīl] bāb-ı rābiʿden dahi vasf olur, marazı ağırlaşıp müştedd olan hastaya denir, ثَاقِلٌ [ṯāḳil] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلثَّقَلُ [eṯ-ṯeḳal] (fethateynle) Müsāfirin metāʿ ve haşemine denir, sāz u sāmān ve

bār u büngāh maᶜnāsına ki ağırlık taᶜbīr olunur; yukālu: لِلْمُسَافِرِ ثَقَلٌ كَثِيرٌ أَيْ مَتَاعٌ وَحَشَمٌ Ve şol nefīs ve ᶜālī-kadr nesneye denir ki girān-bahā olmakla sāhibi çokluk istiᶜmāl eylemeyip hıfz ve sıyānet eder ola; yukālu: لَهُ ثَقَلٌ كَثِيرٌ وَهُوَ كُلُّ شَيْءٍ نَفِيسٌ مَصُونٌ ve minhu'l-hadīsu: "إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمُ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللهِ وَعِتْرَتِي" Bunların her biri şeyᵓ-i nefīs ü masūndur. Ve

اَلثَّقَلَانِ [eṣ-ṣeḳalān] Fī kavlihi taᶜālā: ﴿أَيُّهَا الثَّقَلَانِ﴾ اَلْآيَة اَلْإِنْسُ وَالْجِنُّ Zīrā bunların her biri kuttān-ı arz olmakla gūyā ki arzı sakīl ederler yāhūd zünūb sebebiyle müskillerdir.

اَلْأَثْقَالُ [el-eṣḳāl] (hemzenin fethiyle) ثِقْلٌ [siḳal] kelimesinin cemᶜidir ki ṣā'nın kesriyledir, yerde medfūn olan genc ve defīneye ıtlāk olunur. Ve medfūn olan mevtāya ıtlāk olunur; kāle'ṣ-ṣārih ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ أَيْ كُنُوزُهَا أَوْ مَوْتَاهَا Ve insānın mütehammil olduğu zunūb ve āsāma ıtlāk olunur. Ve ağır yüklere denir; yukālu: حَمَلُوا الدَّوَابَّ أَثْقَالًا أَيْ أَحْمَالًا ثَقِيلَةً

اَلتَّثْقِيلُ [et-teṣḳīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ağır kılmak ve ağırlatmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَقَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ ثَقِيلًا

اَلْإِثْقَالُ [el-iṣḳāl] (hemzenin kesriyle) Ağır yük yükletmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْقَلَهُ إِذَا حَمَلَهُ ثَقِيلًا Ve gebelik belirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْقَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا اسْتَبَانَ حَمْلُهَا Ve bir adamı maraz ve nevm ve leᵓāmet gibi ᶜārıza basmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَثْقَلَهُ الْمَرَضُ وَالنَّوْمُ وَاللُّؤْمُ إِذَا عَلَاهُ وَثَقَّلَهُ

اَلْمُثْقِلُ [el-muṣḳil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Hamli ağırlaşıp beyāna çıkan ᶜavrete ve sāᵓire denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَفَرَسٌ مُثْقِلٌ إِذَا اسْتَبَانَ حَمْلُهَا

اَلْمُثَقَّلَةُ [el-muṣaḳḳalet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Döşeme makūlesini bastıran baskı taşına denir, mermerden olur, bir tarafı kalkıp buruşmasın diye korlar.

اَلْمِثْقَالُ [el-miṣḳāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bir şeyᵓin kendi mislinden vezn ve mīzānına denir ki murād onun ağırlığında olan nesnedir, meselā bir miskāl gümüş ki bir dīnār ağırlığından olan gümüş demektir; yukālu: مِثْقَالُ الشَّيْءِ أَيْ مِيزَانُهُ fe-kavluhu taᶜālā: ﴿مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾ أَيْ مِنْ مِثْلِهِ زِنَةَ ذَرَّةٍ Cemᶜi مَثَاقِيلُ [meṣāḳīl]dir. Ve مِثْقَالُ الذَّهَبِ [miṣḳālu'ẕ-ẕeheb] ki bir dirhem ve bir dirhemin subuᶜu olacaktır, "مَكُّوكٌ" māddesinde tafsīl olundu. Ve مَثَاقِيلُ [meṣāḳīl] meᵓūnet ve havāyice ıtlāk olunur; yukālu: أَلْقَى عَلَيْهِ مَثَاقِيلَهُ أَيْ مُؤْنَتَهُ

اَلثِّقَالُ [eṣ-ṣeḳāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ثَقِيلٌ [ṣeḳīl] maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve sağrısı büyük, ᶜalā-kavlin ağır tabīᶜatlı temkīn ve rezānetli hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ ثَقَالٌ أَيْ مِكْفَالٌ أَوْ رَزَانٌ Ve ayağı ağır künd hayvāna denir; yukālu: بَعِيرٌ ثَقَالٌ أَيْ بَطِيءٌ

اَلثَّقْلُ [eṣ-ṣaḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Bir nesnenin hiffet ve sıkletini bilmek için elde tahmīnle tartmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَقَلَ الشَّيْءَ بِيَدِهِ ثَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا زَازَ ثِقَلَهُ

اَلتَّثَاقُلُ [et-teṣāḳul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Üşenip ağırlaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَثَاقَلَ عَنْهُ إِذَا ثَقُلَ وَتَبَاطَأَ Ve bir kimse necdet ve mübārezete ḥaṣṣ ve tahrīk olunmuşken kıyām ve mübāderetten oyalanıp tekāᶜud eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَثَاقَلَ الْقَوْمُ إِذَا لَمْ يَنْهَضُوا لِلنَّجْدَةِ وَقَدِ اسْتُنْهِضُوا لَهَا

اَلثَّقَلَةُ [eṣ-ṣeḳalet] (fetehātla) ve

اَلثِّقْلَةُ [eṣ-ṣiḳlet] (ṣā'nın kesriyle) ve
اَلثَّقْلَةُ [eṣ-ṣaḳlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve
اَلثِّقَلَةُ [eṣ-ṣiḳalet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) ve
اَلثَّقِلَةُ [eṣ-ṣeḳilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Ağırlığa ve bār u büngāha ıtlāk olunur; yukālu: إِرْتَحَلَ الْقَوْمُ بِثَقَلَتِهِمْ وَثِقْلَتِهِمْ وَثَقْلَتِهِمْ وَثَقِلَتِهِمْ وَثَقَلِتِهِمْ أَيْ بِأَثْقَالِهِمْ وَأَمْتِعَتِهِمْ كُلِّهَا Ve
ثَقْلَةٌ [ṣaḳlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve
ثَقَلَةٌ [ṣeḳalet] (fetehātla) Taʿāmın sıkletinden içeriye ʿārız olan ağırlığa denir; tekūlū: وَجَدْتُ فِي نَفْسِي ثَقْلَةً وَثَقَلَةً بَعْدَ الطَّعَامِ وَهِيَ مَا يُوجَدُ فِي الْجَوْفِ مِنْ ثِقَلِ الطَّعَامِ Ve
ثُقْلَةٌ [ṣaḳlet] (ṣā'nın fethiyle) Adamı bastıran uyuklamak hāletine denir ki gözü açmaktan kalır; tekūlu: أَثْقَلَتْنِي الثُّقْلَةُ أَيِ النَّعْسَةُ الْغَالِبَةُ
اَلثَّقَلُ [eṣ-ṣeḳal] (fethateynle) Metāʿ ve haşem maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve
ثَقَلٌ [ṣeḳal] Masdar olur, hasta ağırlaşmak maʿnāsına; yukālu: ثَقِلَ الْمَرِيضُ ثَقَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ مَرَضُهُ
اَلثَّاقِلُ [eṣ-ṣāḳil] ثَقِيلٌ [ṣeḳīl] gibi hastalığı ağırlaşmış hastaya denir; yukālu: مَرِيضٌ ثَقِيلٌ وَثَاقِلٌ وَأَصْبَحَ ثَاقِلًا أَيْ أَثْقَلَهُ الْمَرَضُ Burada ثَاقِلٌ [ṣāḳil] niseb üzeredir. Ve tāmm ve kāmilü'l-vezn altına vasf olur; yukālu: دِينَارٌ ثَاقِلٌ أَيْ كَامِلٌ وَيُقَالُ دَنَانِيرُ ثَوَاقِلُ أَيْ كَوَامِلُ Ve
ثَاقِلٌ [Ṣāḳil] Bir belde adıdır.
اَلْمُسْتَثْقَلُ [el-musteṣḳal] (ism-i mefʿūldür) ثَقِيلٌ [ṣeḳīl] ʿadd olunan şeyʾe denir. Ve hastalık ve nevm ve lüʾm makūlesi hālete basılmış adama denir.
اَلثِّقَالُ [eṣ-ṣiḳāl] (جِبَالٌ [cibāl] vezninde) ve
اَلثُّقَلَاءُ [eṣ-ṣuḳalāʾ] (جُهَلَاءُ [cuhelāʾ] vezninde) ثَقِيلٌ [ṣeḳīl]in cemʿidir, sohbetleri müsteskil nādān ve girān-cān kimselere ıtlāk olunur ki mukārenetleri sıklet-i rūhānīdir; yukālu: هُمْ ثِقَالُ النَّاسِ وَثُقَلَاؤُهُمْ أَيْ يُكْرَهُ صُحْبَتُهُمْ
اَلثِّقْلُ [eṣ-Ṣiḳl] (ṣā'nın kesriyle) Bir mevziʿ adıdır.

[ث ك ل]

اَلثُّكْلُ [eṣ-ṣukl] (ṣā'nın zammıyla) Mevt ve helāk maʿnālarınadır; yukālu: أَصَابَهُمُ الثُّكْلُ أَيِ الْمَوْتُ وَالْهَلَاكُ Ve bir kimse mahbūbunu yāhūd veledini yavı kılmağa denir; bunda fethateynle de lügattır; yukālu: أَفْلَقَهُ الثُّكْلُ وَالثَّكَلُ أَيْ فِقْدَانُ حَبِيبِهِ أَوْ وَلَدِهِ Ve
ثَكَلٌ [ṣekel] (fethateynle) Masdar olur, bir adam sevgili dostunu yāhūd veledini yavı kılmak maʿnāsına; yukālu: ثَكِلَ فُلَانٌ الْحَبِيبَ أَوِ الْوَلَدَ ثَكَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَقَدَهُ
اَلثَّاكِلُ [eṣ-ṣākil] ve
اَلثَّكْلَانُ [eṣ-ṣeklān] (عَطْشَانُ [ʿaṭşān] vezninde) Sevgili dostunu yāhūd veledini yavı kılmış adama denir. Müʾennesinde kezālik ثَاكِلٌ [ṣākil] ve hā'yla ثَكْلَانَةٌ [ṣeklānet] denir kalīl olarak; yukālu: رَجُلٌ ثَاكِلٌ وَثَكْلَانُ أَيْ ذُو ثُكْلٍ وَامْرَأَةٌ ثَاكِلٌ وَثَكْلَانَةٌ أَيْ ذَاتُ ثُكْلٍ
اَلثَّكُولُ [eṣ-ṣekūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve
اَلثَّكْلَى [eṣ-ṣeklā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bunlar da veledini yavı kılmış ʿavrete denir.
اَلْإِثْكَالُ [el-iṣkāl] (hemzenin kesriyle) Hatun dāʾimā veledini yavı kılar olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْكَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَزِمَهَا الثُّكْلُ Ve veledini yavı kıldırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْكَلَهَا اللهُ وَلَدَهَا إِذَا جَعَلَهَا مُثْكِلًا
اَلْمُثْكِلُ [el-muṣkil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Dāʾimā veledini yavı kılan mātem-zede hatuna denir; cemʿi مَثَاكِيلُ [meṣākīl]

dir.

اَلْمُشْكِلَةُ [el-muşkilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Şol kasīdeye vasf olur ki ondan māteme müteʿallik mezāmīn īrād oluna; yukālu: قَصِيدَةٌ مُشْكِلَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ ذُكِرَ فِيهَا الثُّكْلُ

اَلْمَشْكَلَةُ [el-meşkelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Dostu yāhūd veledi yavı kılmağa bāʿis olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: رُمْحُهُ لِلْوَالِدَاتِ مَشْكَلَةٌ أَيْ دَاعِيَةٌ لِلثُّكْلِ

اَلثَّكُولُ [eş-şekūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Veledini yavı kılmış hatuna denir ki zikr olundu. Ve şol beyābāna vasf olur ki ona sülūk eden mefkūd ve nābūd ola; yukālu: فَلَاةٌ ثَكُولٌ أَيْ مَنْ سَلَكَهَا فُقِدَ

اَلْإِشْكَالُ [el-işkāl] (hemzenin kesriyle) ve اَلْأُشْكُولُ [el-uşkūl] (أُطْرُوشٌ [uṭrūş] vezninde) Harmanın salkımlı çöpüne denir; عِشْكَالٌ [ʿişkāl] maʿnāsına. إِشْكَالٌ [işkāl], إِعْصَارٌ [iʿṣār] gibi إِفْعَالٌ [ifʿāl] vezninde gelen ismdir.

[ث ل ل]

اَلثَّلَّةُ [eş-şellet] (şā'nın ve lām-ı müşeddedenin fethiyle) Karışık koyun ve keçi sürüsüne, ʿalā-kavlin çok olan sürüsüne ve ʿalā-reʾyin hāssaten yalnız koyun sürüsüne denir; cemʿi ثِلَلٌ [şilel] gelir şā'nın kesriyle, بَدْرَةٌ [bedret] ve بِدَرٌ [bider] gibi ve ثِلَالٌ [şilāl] gelir, سِلَالٌ [silāl] gibi; yukālu: لَهُ ثَلَّةٌ أَيْ جَمَاعَةُ الْغَنَمِ أَوِ الْكَثِيرَةُ مِنْهَا أَوْ مِنْ ضَأْنٍ خَاصَّةً Ve yalnızca koyun yününe denir; yukālu: كِسَاءٌ جَيِّدُ الثَّلَّةِ وَهُوَ الصُّوفُ وَحْدَهُ Ve kıl ve deve tüyleriyle karışık yüne denir. Ve kuyudan ihrāc olunan toprağa denir. Bunun cemʿi ثُلَلٌ [şulel] gelir, صُرَدٌ [şurad] vezninde. Ve sahrālarda mīl ve mināre gibi nesnelere denir ki yola gidenler onların diplerinde gölgelenirler. Ve deve kısmının susuzluğu hālātından bir hālete denir ki o iki şirb beyninde olan iki günlük susuzluktur, murād iki gün susuz kalıp suya gelmeleri olacaktır.

اَلْإِثْلَالُ [el-işlāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın koyun sürüsü yāhūd yünü çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثَلَّ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ عِنْدَهُ الثَّلَّةُ Ve bir adama duvarın yāhūd hānenin termīm ve ıslāhıyla emr eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَثْلَلْتُهُ أَيْ أَمَرْتُهُ بِإِصْلَاحِ مَا ثُلَّ مِنْهُ

اَلْمُثِلُّ [el-muşill] (مُقِلٌّ [muḳill] vezninde) ثَلَّةٌ [şellet]i kesīr olan adama denir.

اَلثَّلُّ [eş-şell] Kuyudan toprak çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ الْبِئْرَ ثَلًّا مِنَ الْبَابِ اَلْأَوَّلِ إِذَا أَخْرَجَ مِنْهُ الثَّلَّةَ أَيِ التُّرَابَ Ve

ثَلٌّ [şell] ve

ثَلَلٌ [şelel] (fekk-i idgāmla) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّهُمْ ثَلًّا وَثَلَلًا إِذَا أَهْلَكَهُمْ Ve

ثَلٌّ [şell] Davar terslemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّتِ الدَّابَّةُ إِذَا رَاثَتْ Ve toprak yāhūd kum yığınını el ile bir tarafa çalmak yāhūd bir cānibinden yıkıp gedmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ التُّرَابَ الْمُجْتَمِعَ أَوِ الْكَثِيبَ إِذَا حَرَّكَهُ بِيَدِهِ أَوْ كَسَرَ مِنْ إِحْدَى جَوَانِبِهِ Ve bināyı yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ الدَّارَ إِذَا هَدَمَهُ ve minhu yukālu: ثَلَّ اللهُ عَرْشَهُ أَيْ أَمَاتَهُ أَوْ أَذْهَبَ مُلْكَهُ أَوْ عِزَّهُ Pes burada ʿarştan murād vücūdu yāhūd taht-ı mülk ve ʿizzetidir. Ve

ثَلٌّ [şell] Kuyuyu topraklamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ التُّرَابَ فِي الْبِئْرِ إِذَا هَالَهُ Ve akçe dökmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ الدَّرَاهِمَ إِذَا صَبَّهَا

اَلثُّلَّةُ [eş-şullet] (şā'nın zammıyla) Cemāʿat-i insānīye denir; ve minhu yukālu: فُلَانٌ لَا يُفَرِّقُ بَيْنَ الثَّلَّةِ بِالْفَتْحِ وَبَيْنَ الثُّلَّةِ

بِالضَّمِّ أَيْ بَيْنَ جَمَاعَةِ الْغَنَمِ وَبَيْنَ جَمَاعَةِ النَّاسِ Ve çok akçeye denir; yukālu: ثُلَّةٌ مِنَ الدَّرَاهِمِ أَيْ كَثِيرَةٌ Bunda fethle de cā'izdir.

اَلثِّلَّةُ [eṣ-ṣillet] (ṣā'nın kesriyle) Helāklığa denir, هُلْكَةٌ [hulket] maʿnāsına; cemʿi ثِلَلٌ [ṣilel]dir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

اَلثَّلَلُ [eṣ-ṣelel] (fethateynle) Helāk eylemek maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve helāk maʿnāsınadır ki ismdir; yukālu: أَصَابَهُ ثِلَلٌ أَيْ هَلَاكٌ Ve

ثَلَلُ الْفَمِ [ṣelelu'l-fem] Ağızda olan dişlerin dökülmesinden ʿibārettir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِثَلَلِ الْفَمِ أَيْ أَنْ تَسْقُطَ أَسْنَانُهُ

اَلثَّلْثَلَةُ [eṣ-ṣelṣelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi toprak yāhūd kum yığınının bir tarafını el ile rahne-dār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلْثَلَ التُّرَابَ الْمُجْتَمِعَ أَوِ الْكَثِيبَ بِمَعْنَى ثَلَّهُ

اَلتَّثَلُّلُ [et-teṣellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Binā' yıkılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلَّ الدَّارَ فَتَثَلَّلَتْ

اَلثُّلْثُلُ [eṣ-ṣulṣul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Yıkılmış bināya denir ki yıkık taʿbīr olunur; هَدَمٌ [hedem] maʿnāsına ki fethateynledir, مَهْدُومٌ [mehdūm] maʿnāsınadır.

اَلثَّلِيلُ [eṣ-ṣelīl] Suyun çağıltısına denir, ʿalā-kavlin su dökülürken şarıltısına denir; tekūlu: سَمِعْتُ ثَلِيلَ الْمَاءِ أَيْ صَوْتَ جَرْيِهِ أَوْ صَوْتَ انْصِبَابِهِ

اَلثَّلْثَالُ [eṣ-ṣelṣāl] (ثَرْثَارٌ [ṣerṣār] vezninde) Taʿmı ekşi olan nebātāttan bir nevʿ nebāt adıdır.

اَلْإِثْلَالُ [el-inṣilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne üzere her taraftan üşüntü eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِثْلُوا عَلَيْهِ إِذَا انْثَالُوا

اَلْمُثَلِّلُ [el-muṣellil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) Dā'imā māl cemʿ ve iddihār eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُثَلِّلٌ أَيْ جَامِعٌ لِلْمَالِ

اَلثُّلَّى [eṣ-ṣullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Berbād ve tebāh olmuş ʿizzet ve şevkete ıtlāk olunur; yukālu: عِزَّةٌ ثُلَّى أَيْ هَالِكَةٌ

اَلثُّلْثُلَانُ [eṣ-ṣulṣulān] (جُلْجُلَانٌ [culculān] vezninde) İt üzümü dedikleri nebāta denir. Ve kuru çayıra denir; bunda ṣā'nın kesriyle lügat-ı aʿlādır.

[ث م ل]

اَلثُّمْلَةُ [eṣ-ṣumlet] (ṣā'nın zammı ve fethiyle) ve

اَلثَّمِيلَةُ [eṣ-ṣemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kap içre olan şol dāne ve galleye ve kavuta ve hurmāya denir ki kabın nısfı kadar yā nısfından eksikçe ola yāhūd nısfından ziyādece ola; ثَمْلَةٌ [ṣemlet]in cemʿi ثُمَلٌ [ṣumel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve ثَمَائِلُ [ṣemā'il] gelir. Ve

ثُمْلَةٌ [ṣumlet] ve

ثَمِيلَةٌ [ṣemīlet] Havuzun yā kırbanın dibinde kalan cüz'īce su bakiyyesine denir. Ve eşme taʿbīr olunan kuyunun dibinden çıkan çamura denir. Ve deveye katran yā kırbaya yağ sürdükleri yün ve yapağı parçasına denir. Ve

ثُمْلَةٌ [ṣumlet] Rüşd ve hazm ve fetānet eserine ıtlāk olunur, ثُمْلٌ [ṣuml] gibi ke-mā se-yuzkeru.

اَلثَّمَلَةُ [eṣ-ṣemelet] (fetehātla) Bu dahi havuz ve kırba diplerinde kalan bir mikdārca su bakiyyesine denir. Ve deve ve kırba bağlayacak yün parçasına denir. Ve hayz bezine denir.

اَلثُّمَالَةُ [eṣ-ṣumālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) ve

اَلثَّمِيلَةُ [eṣ-ṣemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Batnda taʿām ve şarābdan kalan ba-

kiyyeye denir. Ve

ثُمَالَةٌ [s̱umālet] Köpüğe denir, رُغْوَةٌ [ruġvet] maʿnāsına; yukālu: شَرِبَ ثُمَالَةَ اللَّبَنِ أَيْ رُغْوَتَهُ Ve

ثُمَالَةُ [S̱umālet] ʿAvf b. Eslem'in ki bir batn pederidir, lakabıdır; kendi kavmini itʿām edip köpüklü süt içirmekle telkīb olundu.

اَلثَّمِيلَةُ [eṣ-ṣemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ثَمَلَةٌ [ṣemelet] ve ثُمَالَةٌ [ṣumālet] maʿnālarınadır ki zikr olundu. Ve oturaklı döşekli bināya denir ki temeli taşlar ile döşenmiş ola. Ve bir kuş adıdır. Ve ekin yerlerinde su irkilmek için sāde taşlar ile çevrilmiş çevriğe ve dāʾireye denir.

اَلْمِثْمَلَةُ [el-miṣmelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Bu dahi deve ve kırba bağlayacak yün pāresine denir. Ve süzme yoğurt koyacak sepete denir ki hurmā yaprağından işlenir. Ve çobanın azık çantasına denir ki içine azığını koyup omuzuna geçirir.

اَلثُّمْلُ [eṣ-ṣuml] (ṣā'nın zammıyla) Bu dahi ʿakl ve hazm ve dirāyet ṣāʾibesine ıtlāk olunur, ثُمْلَةٌ [ṣumlet] gibi; yukālu: بِهِ ثُمْلَةٌ وَثُمْلٌ أَيْ شَيْءٌ مِنْ عَقْلٍ وَحَزْمٍ

اَلثَّمَلُ [eṣ-ṣemel] (fethateynle) Sarhoş olmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمِلَ الرَّجُلُ ثَمَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَكِرَ Ve gölgeye denir, ظِلٌّ [ẓill] maʿnāsına. Ve meks ve ikāmet maʿnāsınadır; yukālu: ثَمِلَ فُلَانٌ إِذَا أَقَامَ وَمَكَثَ Ve ثَمَلَةٌ [ṣemelet] lafzının cemʿi olur ki hayz bezine denir.

اَلثَّمِلُ [eṣ-ṣemil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Sarhoşa denir; yukālu: شَرِبَ حَتَّى أَصْبَحَ ثَمِلًا أَيْ سَكْرَانًا Ve bir nesneye muhibb olan kimseye denir; tekūlu: أَنَا ثَمِلٌ إِلَى كَذَا أَيْ مُحِبٌّ لَهُ

اَلثَّمْلُ [eṣ-ṣeml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) ve

اَلثُّمُولُ [eṣ-ṣumūl] (شُمُولٌ [şumūl] veznin-de) Meks ve ikāmet maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَلَ الرَّجُلُ ثَمْلًا وَثُمُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَقَامَ وَمَكَثَ Ve bir adama meded ve yardım edip işini görmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَلَ قَوْمَهُمْ إِذَا أَغَاثَهُمْ وَقَامَ بِأَمْرِهِمْ Ve bir adamı yedirip içirip ve her levāzımını bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَلَهُمْ أَيْ أَطْعَمَهُمْ وَسَقَاهُمْ وَقَامَ بِأَمْرِهِمْ Ve ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَلَ الطَّعَامَ ثَمْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَكَلَ ve yukālu: مَا ثَمَلَ شَرَابَهُ بِشَيْءٍ أَيْ مَا أَكَلَ قَبْلَ أَنْ يَشْرَبَ طَعَامًا

اَلثِّمَالُ [eṣ-ṣimāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol adama denir ki dāʾimā kavmine meded ve yāverlik edip umūr ve havāyiclerine kıyām eder ola; yukālu: هُوَ ثِمَالُ قَوْمِهِ أَيْ غِيَاثُهُمْ يَقُومُ بِأَمْرِهِمْ

اَلثُّمَالُ [eṣ-ṣumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْمُثَمَّلُ [el-muṣemmel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol zehre denir ki terbiye olunup kapta müddet-i medīde kalmakla kemāle bālig ola ki yıllamış zehr olur; yukālu: سَقَاهُ الثُّمَالَ وَالْمُثَمَّلَ أَيِ السَّمَّ الْمُنْقَعَ يَعْنِي أَيَّامًا حَتَّى اخْتَمَرَ Ve

ثُمَالٌ [ṣumāl] ثُمَالَةٌ [ṣumālet]in cemʿi olur ki köpüğe denir.

اَلْمَثْمِلُ [el-meṣmil] (مَنْزِلٌ [menzil] veznin-de) Melceʾ ve penāh maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مَثْمِلُهُ أَيْ مَلْجَأُهُ

اَلثَّامِلُ [eṣ-ṣāmil] Cilāsı köhnelenmiş çoktan pāslı kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ ثَامِلٌ أَيْ قَدِيمُ الْعَهْدِ بِالصِّقَالِ Ve şol mahalle denir ki latīf ve muvāfık olmakla letāfeti insānı onda ikāmete haml ve teşvīk eder ola.

اَلْمُثْمِلُ [el-muṣmil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Köpüklü süte denir, ke-mā seyuzkeru. Ve ثَامِلٌ [ṣāmil] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: بَلَدٌ ثَامِلٌ وَمُثْمِلٌ إِذَا

كَانَ يَحْمِلُ الْمَقَامَ

اَلْمُثَمِّلُ [el-muṯemmil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Bu dahi köpüklü süte denir; yukālu: لَبَنٌ مُثْمِلٌ وَمُثَمِّلٌ أَيْ ذُو رُغْوَةٍ Ve

مُثَمِّلٌ [muṯemmil] Güvercin kuşunun asvāt ve elhānları evsāfındandır, yaʿnī güvercinin şol güne ötüşüdür ki sāmiʿi bāde gibi neşʾe-dār eyleye; ve minhu yukālu: سَمِعْتُ الْحَمَامَ يَصُوتُ مُثَمِّلًا وَهُوَ الَّذِي يَطْرَبُ وَيَكَادُ يَثْمُلُ أَيْ يَسْكَرُ مَنْ يَسْمَعُ صَوْتَهُ

اَلثَّامِلِيَّةُ [eṯ-Ṯāmiliyyet] Eşcaʿ kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

اَلْمَثْمَلَةُ [el-meṯmelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Sıhrīce denir, مَصْنَعَةٌ [maṣneʿat] maʿnāsına.

اَلثَّمِيلُ [eṯ-ṯemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ekşi süte ıtlāk olunur; tekūlu: سَقَانِي ثَمِيلًا أَيْ لَبَنًا حَامِضًا Ve dağlarda ve kayalarda su irkilecek nukreye ve çukura denir.

ثُمَيْلٌ [Ṯumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn ʿAbdullāh el-Eşʿarī'dir ki tābiʿīdir.

اَلتَّثَمُّلُ [et-teṯemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kapta olan bakiyyeyi bi'l-cümle içmek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَمَّلَ مَا فِي الْإِنَاءِ إِذَا تَحَسَّاهُ

اَلتَّثْمِيلُ [et-teṯmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneden artırıp bakiyye komak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّلَهُ إِذَا بَقَّاهُ

[ث ن ت ل]

اَلثِّنْتِلُ [eṯ-ṯintil] (tā-yı fevkiyye ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bodura denir.

اَلثَّنْتَلَةُ [eṯ-ṯentelet] (قَنْطَرَةٌ [ḳanṭarat] vezninde) İğdin yumurtaya denir. Ve masdar olur, bir kimse pāklandıktan sonra yine murdār ve mülevves olmak maʿnāsına; yukālu: ثَنْتَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَذَّرَ بَعْدَ تَنَظُّفٍ

[ث و ل]

اَلثَّوْلُ [eṯ-ṯevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Bal arısının sürüsüne denir, جَمَاعَةُ النَّحْلِ [cemāʿatu'n-naḥl] maʿnāsına. Müfredi yoktur, ʿalā-kavlin erkeğine denir. Ve taʿmında humūzat olan şecere denir.

اَلثَّوَلُ [eṯ-ṯevel] (fethateynle) Hāssaten koyun kısmının aʿzāsı gevşeklik ve sölpüklük peydā eylemekle salkı ve süst olmak ʿalā-kavlin cünūn gibi bir ʿārızadır ki serāsime olmakla aslā sürüye uymayıp otladıkta serseri beri öte deverān eder; yukālu: ثَوِلَتِ الشَّاةُ ثَوَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ اسْتِرْخَاءٌ فِي أَعْضَائِهَا خَاصَّةً أَوْ كَالْجُنُونِ يُصِيبُهَا فَلَا تَتْبَعُ الْغَنَمَ وَتَسْتَدِيرُ فِي مَرْتَعِهَا

اَلْإِثْوِلَالُ [el-iṯvilāl] (إِفْعِلَالٌ [ifʿilāl] vezninde) ثَوَلٌ [ṯevel] maʿnāsınadır; yukālu: إِثْوَلَّتِ الشَّاةُ إِثْوِلَالًا بِمَعْنَى ثَوِلَ

اَلتَّثَوُّلُ [et-teṯevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adama şetm ve kahr ile havāle ve şer-gīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَوَّلَ عَلَيْهِ إِذَا عَلَاهُ بِالشَّتْمِ وَالْقَهْرِ Ve bal arıları birikip toplanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَوَّلَتِ النَّحْلُ إِذَا اجْتَمَعَتْ وَالْتَفَّتْ

اَلْإِنْثِيَالُ [el-inṯiyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Birden dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَالَ التُّرَابُ إِذَا انْصَبَّ Ve kuvvet-i nātıkada söz çoğalıp peyderpey lisānı dolmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki nātıkaya kelām üşüntü eder; yukālu: إِنْثَالَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ إِذَا تَتَابَعَ وَكَثُرَ فَلَمْ يَدْرِ بِأَيِّهِ يَبْدَأُ

اَلثَّوِيلَةُ [eṯ-ṯevīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir bölük top çayırlığa denir. Ve şol cemāʿate denir ki müteferrik obalardan gelip birikmiş olalar.

اَلثَّوَّالَةُ [eṯ-ṯevvālet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Çok çekirge sürüsüne denir. Ve bu جَبَّانَةٌ [cebbānet] gibi ismdir.

اَلْأَثْوَلُ [el-eṯvel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Mecnūna denir. Ve ahmak ve bī-magz adama denir. Ve bir kimseye meded ve nusret husūsunda, kezālik hayr ve hasene husūsunda ve mutlakan kār ve ʿamelde batīʾ ve girān-tabʿ olan adama denir. Ve seğirtmesi ağır kabran davara denir; cemʿi ثُولٌ [ṯūl]dur ṯā'nın zammıyla.

اَلثَّوْلُ [eṯ-ṯevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Bir adam ahmak olmak, ʿalā-kavlin kendide nevʿan cünūn şāʾibesi belirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَالَ الرَّجُلُ ثَوْلًا إِذَا حَمُقَ أَوْ بَدَا فِيهِ الْجُنُونُ وَلَمْ يَسْتَحْكِمْ Ve kapta olan nesneyi dökmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَالَ مَا فِي الْوِعَاءِ إِذَا صَبَّ مَا فِيهِ

اَلْأَثَاوِلَةُ [el-eṯāvilet] (أَسَافِلَةٌ [esāfilet] vezninde) Gūyā ki ثُولٌ [ṯūl] kelimesinden cemʿü'l-cemʿdir, kāhil ve kabran eşhāsa denir; yukālu: أَشْبَاحٌ أَثَاوِلَةٌ أَيْ بِطَاءٌ

اَلثَّوْلَاءُ [eṯ-ṯevlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) أَثْوَلُ [eṯvel] kelimesinden müʾennestir; yukālu: شَاةٌ ثَوْلَاءُ أَيْ مَجْنُونَةٌ Ve Nuʿaym b. eṯ-Ṯevlāʾ, Başra subaşılığına mutasarrıf bir adam idi.

[ث ه ل]

ثَهْلَانُ [Ṯehlān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve bir recül ismidir.

ثَهْلَلٌ [ṯehlel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve جُنْدَبٌ [cundeb] veznlerinde) Mechūl ve gayr-i maʿrūf ismidir yāhūd esmā-i bātıledendir ve gayr-i munsarıf olarak istiʿmāl olunur ki ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl sebebleri vardır; yukālu: هُوَ الضَّلَالُ بْنُ ثَهْلَلٍ أَيِ الَّذِي لَا يَعْرِفُ أَوْ مِنْ أَسْمَاءِ الْبَاطِلِ

اَلثَّهَلُ [eṯ-ṯehel] (fethateynle) Yer üzere yayılıp döşenmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَهِلَ الشَّيْءُ ثَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْبَسَطَ عَلَى الْأَرْضِ

ثَهْلَلٌ [Ṯehlel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sāhil-i Kāẓime kurbünde bir mevziʿdir.

[ث ي ل]

اَلثِّيلُ [eṯ-ṯīl] (ṯā'nın kesri ve fethiyle) Devenin ve sāʾir hayvānın zekeri gılāfına denir, ʿalā-kavlin zekerlerine denir. Ve

ثِيلٌ [ṯīl] (ṯā'nın kesriyle) Bir nebāt adıdır, ثَيِّلٌ [ṯeyyil] dahi derler, كَيِّسٌ [keyyis] vezninde, Türkīde ayrık dedikleri nebāt olacaktır.

اَلْأَثْيَلُ [el-eṯyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zekerinin gılāfı büyük olan deveye denir; cemʿi ثِيلٌ [ṯīl] gelir ṯā'nın kesriyle.

ثَيِّلَةُ [Ṯeyyilet] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Ḳaṭan nām mahalde bir sudur.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج أ ل]

اَلْجَأْلُ [el-ceʾl] (جَعْلٌ [caʿl] vezninde) Beri öte gidip gelmek maʿnāsınadır; yukālu: جَأَلَ الرَّجُلُ جَأْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ذَهَبَ وَجَاءَ Ve yün ve yapağı biriktirmek maʿnāsınadır. Ve kendi birikmek maʿnāsına olmakla lāzım ve müteʿaddī olur; yukālu: جَأَلَ الصُّوفَ إِذَا جَمَعَهُ أَوِ اجْتَمَعَ

اَلْجَأَلَانُ [el-ceʾelān] (fetehātla) Topal olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَئِلَ الرَّجُلُ جَأَلَانًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَرِجَ

اَلْإِجْئِلَالُ [el-icʾilāl] (إِفْعِلَالٌ [ifʿilāl] vezninde) Bir nesneden korkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْأَلَّ عَنْهُ إِذَا فَزِعَ

اَلْجِئْلَالُ [el-ciʾlāl] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Bu dahi belinleyip korkmak maʿnāsınadır; yukālu: جَئْلَلَ عَنْهُ جِئْلَالًا إِذَا فَزِعَ

جَيْأَلُ [ceyʾel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

جَيْأَلَةُ [ceyʾelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde gayr-i munsarıf olarak) ve

جَيَلٌ [ceyel] (fethateynle) ve

اَلْجَيْأَلُ [el-ceyʾel] (muʿarref bi'l-lām olarak حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Sırtlana denir, ضَبُعٌ [ḍabuʿ] maʿnāsına.

اَلْجَيْأَلَةُ [el-ceyʾelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Yaranın çirkine denir; yukālu: مَسَحَ جَيْأَلَةَ الْجُرْحِ أَيْ غَثِيثَهُ

[ج ب ت ل]

جَبْتَلُ [Cebtel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yemen'de diyār-ı Nehd türābında bir mevziʿ adıdır.

[ج ب ل]

اَلْجَبَلُ [el-cebel] (fethateynle) Mutlakan vetid-i arza denir ki dağ taʿbīr olunur, Fārisīde kūh denir, gerek ʿazīm ve gerek tavīl olsun. Eğer başkaca münferid olursa أَكَمَةٌ [ekemet] yāhūd قُنَّةٌ [ḳunnet] denir. Cemʿi أَجْبُلٌ [ecbul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve جِبَالٌ [cibāl] gelir cīm'in kesriyle ve أَجْبَالٌ [ecbāl] gelir. Ve

جَبَلٌ [cebel] Bir kavmin seyyid ve zīşānına, kezālik ʿālim ve fāzılına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ جَبَلُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ وَعَالِمُهُمْ Ve bahīl ve mümsik şahsa ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ جَبَلٌ أَيْ بَخِيلٌ Ve

جَبَلٌ [Cebel] Esmādandır: Cebel b. Cevvāl ashābdandır.

بِلَادُ الْجَبَلِ [Bilādu'l-Cebel] Āẕerbaycān ülkesiyle ʿIrāḳ-ı ʿArab beyninde vākiʿ memlekete denir ki niçe bilād ve Ḫūzistān ve Fāris ve bilād-ı Deylem'den ʿibārettir; muhaddisīnden Ḥasen b. ʿAlī el-Cebelī oraya nisbet olunur.

اَلْجَبَلَانِ [el-Cebelān] Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs Selmā ve Eceʾ nām iki dağa ıtlāk olunur.

اَلْإِجْبَالُ [el-icbāl] (hemzenin kesriyle) Dağa varmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَلَ الْقَوْمَ إِذَا صَارُوا إِلَى الْجِبَالِ Ve bir adamı bahīl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَلَهُ إِذَا وَجَدَهُ جَبَلًا أَيْ بَخِيلًا Ve mütekellime söz düşvārlanıp inkıbāz ve incimād gelmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْبَلَ الشَّاعِرُ إِذَا صَعُبَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ Ve kuyu kazan kimse pek yere varmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَلَ الْحَافِرُ إِذَا بَلَغَ الْمَكَانَ الصُّلْبَ Ve zor ve cebr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَلَهُ إِذَا جَبَرَهُ Ve bir adamın okunun temreni yā kılıcı جَبَلٌ [cebel] yaʿnī künd olmak

maʿnāsınadır; yukālu: أَجْبَلُوا إِذَا جَبَلَ حَدِيدُهُمْ Ke-mā se-yuzkeru.

إِبْنَةُ الْجَبَلِ [ibnetu'l-cebel] Yılana ıtlāk olunur, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına. Ve āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِابْنَةِ الْجَبَلِ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ Ve dağ tepesinde nābit kayın ağacından düzülmüş yaya ıtlāk olunur.

اَلْمَجْبُولُ [el-mecbūl] ʿAzīmü'l-hilkat, kūh-peyker adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَجْبُولٌ أَيْ عَظِيمٌ

اَلْجَبْلُ [el-cebl] (جَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Ev avlusuna denir, سَاحَةٌ [sāḥat] maʿnāsına. Ve masdar olur, yaratmak maʿnāsına; yukālu: جَبَلَهُمُ اللهُ جَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ أَيْ خَلَقَهُمْ Ve bir tabīʿatla tabīʿatlandırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَلَهُ عَلَى الشَّيْءِ أَيْ طَبَعَهُ Ve cebr ve zor eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَبَلَهُ إِذَا جَبَرَهُ Ve

جَبْلٌ [cebl] Taslak ve galīz ve künde şeyʾe denir, مَجْبُولٌ [mecbūl] maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: رَجُلٌ جَبْلُ الرَّأْسِ أَيْ قَلِيلُ الْحَلَاوَةِ

اَلْجِبْلُ [el-cibl] (cīm'in kesri ve zammıyla) Çok şeyʾe denir, kesīr maʿnāsına.

اَلْجُبْلُ [el-cubl] (cīm'in zammıyla) Kuru ağaca denir. Ve cemāʿat-i insānīye denir; yukālu: جَاءَ جُبْلٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ

اَلْجُبُلُ [el-cubul] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

اَلْجِبْلُ [el-cibl] (عِدْلٌ [ʿidl] vezninde) ve

اَلْجُبُلُّ [el-cubull] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) ve

اَلْجِبِلُّ [el-cibill] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) ve

اَلْجِبِلَّةُ [el-cibillet] (طِمِرَّةٌ [ṭimirret] vezninde) ve

اَلْجَبِيلُ [el-cebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da cemāʿat-i insānīye denir.

اَلْجَبِلُ [el-cebil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Taslak ve yakışıksız yonulmuş oka denir; yukālu: سَهْمٌ جَبِلٌ أَيِ الْجَافِي الْبَرْيِ Ve ʿinde'l-baʿz mutlakan yoğun ve taslak ve nā-tırāş nesneye denir. Ve dişi demirden düzülmüş temrene denir ki künd olup geçmez olur.

اَلْجَبْلَةُ [el-ceblet] (cīm'in fethi ve kesriyle) Yüze denir, vech maʿnāsına, ʿalā-kavlin beşeresine denir yāhūd nāzıra mukābil gelen yerine denir; yukālu: بِهِ صَبَاحَةُ الْجَبْلَةِ أَيِ الْوَجْهِ أَوْ بَشَرَتُهُ أَوْ هِيَ مَا اسْتَقْبَلَكَ مِنْهُ Ve yoğun gövdeli taslakça ʿavrete denir. Ve ʿayb ve nakīsa maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ جَبْلَةٌ أَيْ عَيْبٌ Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ جَبْلَةٌ أَيْ قُوَّةٌ Ve yerin pekliğine ve salābetine denir.

اَلْجِبْلَةُ [el-ciblet] (cīm'in kesriyle ve zammıyla) ve

اَلْجِبِلَّةُ [el-cibillet] (طِمِرَّةٌ [ṭimirret] vezninde) Ümmet ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جِبِلَّةٌ وَجِبِلَّةٌ كَثِيرَةٌ أَيْ أُمَّةٌ وَجَمَاعَةٌ Ve bir nesnenin asl ve mebnāsına denir; yukālu: هُوَ قَوِيُّ الْجِبِلَّةِ أَيِ الْأَصْلِ Ve sevbin māye ve kıvāmı olan nesc olunacak ipliğe denir; ve minhu: ثَوْبٌ جَيِّدُ الْجِبِلَّةِ أَيِ الْغَزْلِ Ve gılzat maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ ذُو جِبِلَّةٍ أَيْ غَلِيظٌ

اَلْجُبْلَةُ [el-cublet] (cīm'in zammıyla) Ümmet ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve hörgüce denir, سَنَامٌ [senām] maʿnāsına ve fethle cāʾizdir.

اَلْجِبِلَّةُ [el-cibillet] (طِمِرَّةٌ [ṭimirret] vezninde) Bu dahi ümmet ve cemāʿate denir. Ve hilkat ve tabīʿat maʿnāsınadır; yukālu: كَرِيمُ الْجِبِلَّةِ أَيِ الْخِلْقَةِ Ve çokluğa denir; yukālu: بِهِ جِبِلَّةٌ أَيْ كَثْرَةٌ

اَلْجُبُلَّةُ [el-cubullet] (حُزُقَّةٌ [ḥuzuḳḳat] vezninde) Bu dahi çokluk, kesret maʿnāsınadır. Ve bir nesnenin asl ve esāsına denir.

اَلْجُبْلَةُ [el-cublet] (cīm'in harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْجَبَلَةُ [el-cebelet] (fetehātla) Yaratılmış, hilkat ve nihād ve tabīʿat maʿnāsınadır; yukālu: جُبِلَةُ فُلَانٍ وَجَبَلَتُهُ عَلَى الْكَرَمِ أَيْ خِلْقَتُهُ وَطَبِيعَتُهُ

اَلْجِبَالُ [el-cibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Cesede ve bedene denir; yukālu: بَعِيرٌ عَظِيمُ الْجِبَالِ أَيِ الْجَسَدِ وَالْبَدَنِ

جُبَيْلٌ [Cubeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Feyd kurbünde bir dağ adıdır. Ve Efāʿiye ile Meslaḥ miyānında bir dağdır ki onda bān ağaçları nābit olur. Ve sevāhil-i Dimaşḳ'ta bir belde adıdır; ʿUbeyd b. Ḫiyār ve İsmāʿīl b. Ḥuṣayn ve Muḥammed b. el-Ḥāriṯ ve Ebū Saʿīd el-Muhaddisūn el-Cebeliyyūn oradandır. Ve Riḍā b. Cubeyl, Ḳuḍāʿa nesebi ricālindendir.

جُبُّلٌ [Cebbul] (cīm'in fethi ve bā-yı müşeddedenin zammıyla) Şātiʾ-i Dicle'de bir karyedir; Mūsā b. İsmāʿīl ve Ḥakem b. Suleymān ve Aḥmed b. Ḥamdān ve İsḥāḳ b. İbrāhīm el-Muhaddisūn el-Cebbuliyyūn ondandır.

ذُو جِبْلَةٍ [Ẕū Ciblet] (cīm'in kesriyle) Yemen'de bir mevziʿdir.

جُبْلَةُ [Cublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ʿAden ile Ṣanʿā miyānında bir beldedir.

اَلْجَبِيلَةُ [el-cebīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kabīle maʿnāsınadır.

اَلْجُبُلَّةُ [el-cubullet] (teşdīd-i lām'la أُبُلَّةٌ [ubullet] vezninde) Kıtlık ve kuraklık yıla denir, sene-i mücdibe maʿnāsınadır.

اَلتَّجْبِيلُ [et-tecbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi kesip doğramak maʿnāsınadır; yukālu: جَبَّلَهُ إِذَا قَطَّعَهُ

اَلتَّجَبُّلُ [et-tecebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi süpürü almak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَبَّلَ مَا عِنْدَهُ إِذَا اسْتَنْظَفَهُ

اَلْجَبْلَةُ [el-ceblet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْمِجْبَالُ [el-micbāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Kalın gövdeli ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَبْلَةٌ وَمِجْبَالٌ أَيْ غَلِيظَةٌ

جَبَلَةُ [Cebelet] (fetehātla) Necd'de bir mevziʿ ve Tihāme'de bir karye adıdır. Ve sāhil-i Baḥr-i Şām'da bir beldedir; muhaddisīnden Suleymān b. ʿAlī ve ʿOṯmān b. Eyyūb ve ʿAbdurraḥmān b. Şuʿayb el-Cebeliyyūn ondandır. Ve Baḥreyn kazāsında bir karyedir. Ve Ḥicāz'da bir mevziʿdir, zikr olunan Suleymān b. ʿAlī ona mensūb olduğu baʿzılardan mervīdir. Ve

جَبَلَةُ [Cebelet] Esāmīdendir: Cebele b. Ḥāriṯe ve Cebele b. ʿAmr b. el-Ezraḳ ve İbn Mālik ve İbnu'l-Eşʿar ve İbn Ebī Kerib ve İbn Ṯaʿlebe ve İbn Saʿīd ve mensūb olmayarak niçe Cebele nām zevāt ashābdandır. Ve Cebele b. Suḥaym ve Cebele b. ʿAṭiyye muhaddislerdir. Ve Cebele b. Eyhem āhir-i mülūk-i Ġassān'dır, ʿAmr b. en-Nuʿmān el-Cebelī neslindendir. Ve ammā Muḥammmed b. ʿAlī el-Cebelī, Cebel-i Endelus'tendir. Ve Muḥammed b. ʿAbdulvāḥid el-Cebelī el-Hāfız Ḍiyāʾaddīn, Şām'da Cebel-i Ḳāsyūn'a mensūbdur. Ve Muḥammed b. Aḥmed b. ʿAlī ve Aḥmed b. ʿAbdurraḥmān el-Cebeliyyān muhaddislerdir.

اَلْجَبِيلُ [el-cebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cemāʿat-i insānīye denir ki zikr olundu. Ve mutlakan taslak ve galīz ve çirkīn nesneye denir; ve minhu yukālu: رَجُلٌ جَبِيلُ الْوَجْهِ أَيْ قَبِيحُهُ

جُبَيْلَةُ [Cubeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Baḥreyn aʿmālinden bir kasabadır.

جَبُّولُ [Cebbūl] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Ḥaleb kurbünde bir karyedir.

اَلْجُنْبُلُ [el-cunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ağaçtan masnūᶜ yumru ve kalın kavataya ve çanağa denir.

[ج ب ر ل]

جِبْرِيلُ [cibrīl] "ج،ب،ر" māddesinde zikr olundu.

[ج ب ه ل]

اَلْجَبَهْلُ [el-cebehl] (سَمَنْدٌ [semend] vezninde) Taslak ve yakışıksız adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَبَهْلٌ أَيْ جَافٍ

[ج ث ل]

اَلْجَثْلُ [el-ceṯl] (cīm'in fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) ve

اَلْجَثِيلُ [el-ceṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Çok ve gür olup birbirine sarmaşmış top ağaçlığa ve saça denir, ᶜalā-kavlin kısa olarak kalın ve kaba olanına yāhūd siyāh ve kesīf olanına denir yāhūd mutlakan sık ve kaba olup birbirine sarmaşık top olan şeyᵓe denir.

اَلْجَثَالَةُ [el-ceṯālet] (أَصَالَةٌ [aṣālet] vezninde) ve

اَلْجُثُولَةُ [el-cuṯūlet] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Bir nesne جَثِيلٌ [ceṯīl] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَثِلَ الشَّعْرُ أَوِ الشَّيْءُ وَجَثُلَ جَثَالَةً وَجُثُولَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ جَثِيلا

اَلْجَثْلَةُ [el-ceṯlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İri karıncaya denir; cemᶜi جَثْلٌ [ceṯl]dir, تَمْرٌ [temr] gibi. Ve yaprakları gür ve firāvān iri ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ جَثْلَةٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْوَرَقِ الضَّخْمَةُ

اَلْإِجْثِيلَالُ [el-icṯīlāl] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Kuş tüylerini kabartmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْثَأَلَّ الطَّائِرُ إِذَا نَفَشَ رِيشَهُ Ve ot kısmı boylanıp gür olup birbirine sarmaşmak yāhūd boylanıp harekete başlamakla yolmağa kābil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْثَأَلَّ النَّبْتُ إِذَا طَالَ وَالْتَفَّ أَوِ اهْتَزَّ وَأَمْكَنَ أَنْ يُقْبَضَ عَلَيْهِ Ve kuşun tüyleri ürperip kabarmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْثَأَلَّ الرِّيشُ إِذَا انْتَفَشَ Ve bir adam gazaba gelmekle şerr ve kıtāle yapınmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْثَأَلَّ فُلَانٌ إِذَا غَضِبَ وَتَهَيَّأَ لِلْقِتَالِ وَالشَّرِّ

اَلْمُجْثَئِلُّ [el-mucṯeᵓill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeᶜill] vezninde) Enli ᶜarīz nesneye denir. Ve dikilip duran şeyᵓe denir.

اَلْجَثْلُ [el-ceṯl] (cīm'in fethiyle) Yel bir nesneyi sıyırıp iletmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَثَلَتْهُ الرِّيحُ جَثْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَفَلَتْهُ

اَلْجُثَالُ [el-cuṯāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Toygar kuşuna denir.

اَلْجُثَالَةُ [el-cuṯālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Hazān olup dökülen ağaç yapraklarına denir.

اَلْجَثَلُ [el-ceṯel] (fethateynle) Anaya denir, أُمٌّ [umm] maᶜnāsına. Ve zevceye denir; ve minhu yukālu: ثَكِلَتْهُ الْجَثَلُ وَفُسِّرَ بِهِمَا

[ج ح ل]

اَلْجَحْلُ [el-caḥl] (cīm'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Kaya kelerine denir, حِرْبَاءُ [ḥirbāᵓ] maᶜnāsına. Ve iri kelere denir. Ve arı kısmının beyine denir ki büyük olur, يَعْسُوبٌ [yaᶜsūb] maᶜnāsına. Ve iri tuluma denir. Ve bok böceğine denir; cemᶜi جُحُولٌ [cuḥūl] ve جُحْلَانٌ [cuḥlān] gelir cīm'lerin zammıyla. Ve iki yanları iri ve kaba adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَحْلٌ أَيْ عَظِيمُ الْجَنْبَيْنِ Ve hurde develere denir. Ve

جَحْلٌ [Caḥl] Esāmīdendir: Caḥl b. Ḥanẓale

bir şāʿirdir. Ve Ḥakem b. Caḥl ve Sālim b. Bişr b. Caḥl tābiʿīlerdir. Ve

جَحْلٌ [caḥl] Masdar olur, yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحَلَهُ جَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَرَعَهُ

اَلتَّجْحِيلُ [et-tecḥīl] جَحْلٌ [caḥl] maʿnāsınadır; yukālu: جَحَّلَهُ إِذَا صَرَعَهُ

اَلْجَحْلَاءُ [el-caḥlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Nāka-i ʿazīmeye denir.

اَلْجَيْحَلُ [el-ceyḥal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Büyük kayaya denir. Ve şol büyük balık derisine denir ki ondan kalkan düzülür. Ve mutlakan iri ve büyük şeyʾe denir.

اَلْمُجَحَّلُ [el-mucaḥḥal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Yere çalınmış, masrūʿ maʿnāsınadır.

اَلْجُحَالُ [el-cuḥāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ağuya denir, سَمٌّ [semm] maʿnāsına.

[ج ح د ل]

اَلْجَحْدَلَةُ [el-caḥdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam deveci, ʿalā-kavlin kirācı olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ جَمَّالًا أَوْ مُكَارِيًا Ve fakīr iken zengīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَغْنَى بَعْدَ فَقْرٍ Ve bir kimseyi yere yıkmak, ʿalā-kavlin bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ أَوْ رَبَطَهُ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve māl biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ الْمَالَ إِذَا جَمَعَهُ Ve develeri toplayıp kirāya koşmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَلَ الْإِبِلَ إِذَا ضَمَّهَا وَأَكْرَاهَا

اَلْجَحْدَلُ [el-caḥdel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجُحْدُلُ [el-cuḥdul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Her yanı uygun, etine dolu semiz oğlana denir.

اَلْجَنَحْدَلُ [el-cenaḥdel] (كَنَهْبَلٌ [kenehbel] vezninde) Bodura denir.

[ج ح ش ل]

اَلْجَحْشَلُ [el-caḥşel] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجُحْشُلُ [el-cuḥşul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْجُحَاشِلُ [el-cuḥāşil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Cüst ve çālāk adama denir.

[ج ح ف ل]

اَلْجَحْفَلُ [el-caḥfel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Çok ʿaskere denir; yukālu: جَاءَ الْأَمِيرُ بِجَحْفَلٍ أَيْ جَيْشٍ كَثِيرٍ Ve seyyid ve kerīm adama denir; yukālu: هُوَ جَحْفَلٌ أَيْ سَيِّدٌ كَرِيمٌ Ve yanları iri ve kaba adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَحْفَلٌ أَيِ الْعَظِيمُ الْجَنْبَيْنِ

اَلْجَحْفَلَةُ [el-caḥfelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Bütün tırnaklı davarın dudağına denir, at ve katır ve eşek gibi, niteki insān dudağına شَفَةٌ [şefet] denir. Ve at kısmının kollarının iç yüzlerinde filori mikdārında iki dāne tüysüzce nişānların ve mührelerin her birine denir ki halkī damga tarzında olur. Ve

جَحْفَلَةٌ [caḥfelet] Masdar olur, atıp yere çalmak maʿnāsına; yukālu: جَحْفَلَهُ إِذَا صَرَعَهُ وَرَمَاهُ Ve bir adamı kendi fiʿliyle tebkīt ve iskāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَحْفَلَهُ إِذَا بَكَّتَهُ بِفِعْلِهِ

اَلتَّجَحْفُلُ [et-tecaḥful] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَحْفَلَ الْقَوْمُ إِذَا تَجَمَّعُوا

اَلْجَحَنْفَلُ [el-ceḥanfel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Kalın dudaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَحَنْفَلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّفَةِ

[ج خ د ل]

اَلْجَحْدَلُ [el-caḫdel] (ḫā-yı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznlerinde) Her yanı uygun etli cānlı oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ جَحْدَلٌ أَيْ حَادِرٌ سَمِينٌ

[ج د ل]

اَلْجَدْلُ [el-cedl] (cīm'in fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Örgüyü muhkem eylemek maᶜnāsınadır ki muhkem bükmek olacaktır; yukālu: جَدَلَ الْحَبْلَ جَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَحْكَمَ فَتْلَهُ Ve

جَدْلٌ [cedl] Kazık gibi kavī ve şedīd olan zekere ıtlāk olunur. Ve ellerin ve ayakların ve sāᵓir aᶜzānın metīn ve muhkem olan uzun kemiklerine ıtlāk olunur. Ve bedende şol kemiğe denir ki kütük gibi yoğun ve muhkem olup ve ona sāᵓir kemikler karışmayıp başkaca ola, omaca kemiği gibi, bunlarda kesr ile de cāᵓizdir; cemᶜi أَجْدَالٌ [ecdāl] gelir ve جُدُولٌ [cudūl] gelir. Ve

جَدْلٌ [cedl] Masdar olur, āhū ve sāᵓir hayvān yavruları kuvvetlenip anası arkasına uyup gider olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَلَ وَلَدُ الظَّبْيَةِ وَغَيْرِهَا جَدْلًا إِذَا قَوِيَ وَتَبِعَ أُمَّهُ Ve sünbüle özlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَلَ الْحَبُّ فِي السُّنْبُلِ إِذَا وَقَعَ Ve bir adamı yere yıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَلَهُ إِذَا صَرَعَهُ عَلَى الْجَدَالَةِ Ve

جَدْلٌ [cedl] Kabr ve mezāra ıtlāk olunur.

اَلْجَدِيلُ [el-cedīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Tasmadan örülmüş yulara denir. Ve deve boynuna geçirdikleri ipe denir ki tasmadan yāhūd kıldan örülmüş ola. Ve nisvān-ı ᶜArabın وِشَاحٌ [vişāḥ] taᶜbīr ettikleri zīnete denir ki gerdanlarına hamāᵓil-vārī takınırlar; cemᶜi جُدُلٌ [cudul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

جَدِيلٌ [Cedīl] Nuᶜmān b. Munẕir'in bir buğurunun ismidir.

اَلْمَجْدُولُ [el-mecdūl] Kemikleri mütenāsib ve latīf ve endām ve terkībi muhkem ve kunt adama denir;yukālu: رَجُلٌ مَجْدُولٌ أَيْ لَطِيفُ الْقَصَبِ مُحْكَمُ الْفَتْلِ

اَلْأَجْدَلُ [el-ecdel] Kurumu kunt ve hoş olan ᶜuzva vasf olur; yukālu: سَاعِدٌ أَجْدَلُ أَيْ حَسَنُ الطَّيِّ Ve

أَجْدَلُ [ecdel] صَقْرٌ [ṣaḳr] ismidir ki cevārih-i tuyūrdan çakır taᶜbīr ettikleridir, Fārisīde çarg denir; cemᶜi أَجَادِلُ [ecādil]dir. Ve

أَجْدَلُ [Ecdel] Ebū Ẕerr el-Ġifārī radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin feresi ismidir. Ve Culās b. Maᶜdīkereb el-Kindī feresinin adıdır. Ve Benū Cedīle'den Meşcaᶜa'nın feresi ismidir.

اَلْمَجْدُولَةُ [el-mecdūlet] ve

اَلْجَدْلَاءُ [el-cedlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznince) Kurumu kunt ve güzel ve yakışıklı baldıra vasf olur; yukālu: سَاقٌ مَجْدُولَةٌ وَجَدْلَاءُ أَيْ حَسَنَةُ الطَّيِّ Ve muhkem örülmüş zırha vasf olur; cemᶜi جُدْلٌ [cudl]dur cīm'in zammıyla; yukālu: دِرْعٌ جَدْلَاءُ وَدُرُوعٌ جُدْلٌ أَيْ مُحْكَمَةٌ Ve

جَدْلَاءُ [cedlāᵓ] Bir dişi kelbin adıdır. Ve kulakları bir tarafa bükük ve kıvrık olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ جَدْلَاءُ أَيِ الْمُنْثَنِيَةُ الْأُذُنِ Ve bir tarafa doğru verepçe olan şıkşıkaya yaᶜnī devenin ağzından çıkan kızıl dağarcığa vasf olur; yukālu: شِقْشِقَةٌ جَدْلَاءُ أَيْ مَائِلَةٌ Ve bir şeyᵓin cihetinde semt ve nāhiyesinde müstaᶜmeldir; ve minhu yukālu: ذَهَبَ عَلَى جَدْلَائِهِ أَيْ عَلَى وَجْهِهِ وَنَاحِيَتِهِ

اَلْأَجْدَلِيُّ [el-ecdeliyy] Nefsine nisbetle bu dahi أَجْدَلُ [ecdel] gibi çakıra denir, صَقْرٌ [ṣaḳr] maᶜnāsına.

اَلْمِجْدَلُ [el-micdel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Köşke denir, قَصْرٌ [ḳaṣr] maʿnāsına; cemʿi مَجَادِلُ [mecādil]dir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu'l-Aʿşā: أَيْ "فِي مِجْدَلٍ شُيِّدَ بُنْيَانُهُ" Burada فِي قَصْرٍ nüshaları galattır. Ve

مِجْدَلٌ [micdel] Pek mücādil ve münāziʿ adama denir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْجَدَالَةُ [el-cedālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yere denir, أَرْضٌ [arḍ] maʿnāsına; yukālu: أَلْقَاهُ عَلَى الْجَدَالَةِ أَيِ الْأَرْضِ Ve ʿinde'l-baʿz yufkaca kumsala denir. Ve şol hurmā koruğuna denir ki henüz pekişmeyip lākin değirmilenip yeşillenmiş ola. Ve ayakları uzunca hurde karıncaya denir.

اَلتَّجْدِيلُ [et-tecdīl] Bu dahi yere yıkmak maʿnāsınadır.

اَلْإِنْجِدَالُ [el-incidāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّجَدُّلُ [et-teceddul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mutāviʿlerdir, yere çalınmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَلَهُ جَدْلًا وَجَدَّلَهُ فَانْجَدَلَ وَتَجَدَّلَ أَيْ صَرَعَهُ فَانْصَرَعَ

اَلْجُدُولُ [el-cudūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Pek ve muhkem olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَلَ الشَّيْءُ جُدُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَلُبَ

اَلْجَدِلُ [el-cedil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْجِدْلُ [el-cidl] (عِدْلٌ [ʿidl] vezninde) جُدُولٌ [cudūl]dan vasftır, pek ve saht olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ جَدِلٌ وَجِدْلٌ أَيْ صُلْبٌ Ve

جَدِلٌ [cedil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek münāziʿ ve mücādil adama denir.

اَلْجَدَلُ [el-cedel] (fethateynle) ʿAn-iktidār şiddetle nizāʿ ve husūmet eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَدَلَ الرَّجُلُ جَدْلًا إِذَا اشْتَدَّتْ خُصُومَتُهُ وَقَدَرَ عَلَيْهَا Ve bu ihkām-ı fetl maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْمُجَادَلَةُ [el-mucādelet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) ve

اَلْجِدَالُ [el-cidāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir kimse ile şiddetle muhāseme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَادَلَهُ مُجَادَلَةً وَجِدَالًا إِذَا خَاصَمَهُ بِاللِّدَدِ

اَلْمِجْدَالُ [el-micdāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Bu dahi pek mücādil ve münāziʿ adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَدِلٌ وَمِجْدَلٌ وَمِجْدَالٌ أَيْ شَدِيدُ الْجِدَالِ

اَلْمَجْدَلُ [el-mecdel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Cemāʿat-i insānīye denir.

اَلْجَدِيلَةُ [el-cedīlet] قَبِيلَةٌ [kabīlet] vezninde ve mürādifidir. Ve seciyyet ve fıtrat ve şākile maʿnāsınadır; yukālu: عَمِلَ عَلَى جَدِيلَتِهِ أَيْ شَاكِلَتِهِ Ve nāhiye maʿnāsınadır. Ve güvercin makūlesi kuş koyacak kafese denir. Ve hāl ve üslūb ve tarīka maʿnāsınadır; yukālu: اَلْقَوْمُ عَلَى جَدِيلَةِ أَمْرِهِمْ أَيْ حَالَتِهِمُ الْأُولَى وَطَرِيقَتِهِمْ Ve yakasız ʿArab gömleği tarzında bir türlü sevbe denir ki ʿArab sıbyānı ve hāʾiz hatunlar giyerler. Ve

جَدِيلَةُ [Cedīlet] Esmā-i nisvāndandır: Cedīle bint Subeyʿ b. ʿAmr, Ḥimyer kabīlesinden bir cemāʿatin vālidesidir, nisbetinde جَدَلِيٌّ [Cedeliyy] denir, عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde.

اَلْجَدَّالُ [el-ceddāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) جَدِيلَةٌ [cedīlet] dedikleri kuş kafesi yapan adama denir.

جُدَالٌ [Cudāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mavṣil aʿmālinden bir beldedir.

مُجَادِلٌ [Mucādil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Ḫābūr kazāsında bir belde adıdır.

اَلْجَدْوَلُ [el-cedvel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجِدْوَلُ [el-cidvel] (خِرْوَعٌ [ḫirvaʿ] vezninde) Nehr-i sagīre denir. Ve hāssaten bir nehr-i

maʿrūf ismidir.

اَلْجَدْلَةُ [el-cedlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dibek ve havan eline denir.

اَلْإِجْدَالُ [el-icdāl] (hemzenin kesriyle) Āhū makūlesi dişi hayvānın veledi kuvvetlenip kendisiyle gezer olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْدَلَتِ الظَّبْيَةُ إِذَا مَشَى مَعَهَا وَلَدُهَا

[ج ذ ل]

اَلْجِذْلُ [el-ciẕl] (cīm'in kesri ve ẕāl-ı muʿcumenin sükūnuyla) Ağaç makūlesinin yukarı dorusu gittikten sonra kalan omçasına ve köküne denir, ʿalā-kavlin ağacın kütüğüne denir ki hurmānın kesilmiş budağı dibi tarzında olur; cīm'in fethiyle de cāʾizdir. Cemʿi أَجْذَالٌ [ecẕāl] ve جِذَالٌ [ciẕāl] gelir cīm'in kesriyle ve جُذُولٌ [cuẕūl] ve جُذُولَةٌ [cuẕūlet] gelir cīm'lerin zammıyla; yukālu: إِنْتَصَبَ كَالْجِذْلِ وَهُوَ أَصْلُ الشَّجَرَةِ وَغَيْرِهَا بَعْدَ ذَهَابِ الْفَرْعِ أَوْ مَا عَظُمَ مِنْ أُصُولِ الشَّجَرَةِ وَمَا عَلَى مِثَالِ شَمَارِيخِ النَّخْلِ مِنَ الْعِيدَانِ Ve ayakkabının ucuna denir. Ve dağın merʾī ve zāhir olan tepesine denir; cemʿi أَجْذَالٌ [ecẕāl] gelir. Ve azca māla ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ جِذْلٌ مِنَ الْمَالِ أَيْ قَلِيلٌ Ve şol sivri kütük tarzında yoğun ağaca denir ki deve kısmının yatağına dikerler, uyuz ve gicik develer gelip ona sürtünmek için. Musaggarında جُذَيْلٌ [cuẕeyl] denir; ve minhu kavlu'l-Ḥabbāb b. el-Munẕir: "أَنَا جُذَيْلُهَا الْمُحَكَّكُ وَعُذَيْقُهَا الْمُرَجَّبُ" Tasgīrleri taʿzīm içindir; ve minhu yukālu: أَنَا جِذْلُ بُرْهَانٍ أَيْ صَاحِبُ بُرْهَانٍ Ve ʿArablar devābb ve mevāşī kısmının zabt ve sıyānet ve riʿāyeti husūsunda refīk ve muʿāvin olan adama جِذْلُ مَالٍ ıtlāk ederler; yukālu: فُلَانٌ جِذْلُ مَالٍ أَيْ رَفِيقٌ بِسِيَاسَتِهِ

جِذْلُ الطِّعَانِ [Ciẕlu'ṭ-Ṭiʿān] Meşāhīr-i ʿArabdan ʿAlḳame b. Firās'ın lakabıdır.

اَلْجُذُولُ [el-cuẕūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Ağaç gibi dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: جَذَلَ الشَّيْءُ جُذُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْتَصَبَ وَثَبَتَ

اَلْجَذَلُ [el-ceẕel] (fethateynle) Şādān olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَذِلَ الرَّجُلُ جَذَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَرِحَ

اَلْجَذِلُ [el-ceẕil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْجَذْلَانُ [el-ceẕlān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Mesrūr ve şādān kimseye denir. Ve baʿzı eşʿārda zarūreten جَاذِلٌ [cāẕil] ʿunvānında vārid olmuştur; yukālu: رَجُلٌ جَذِلٌ وَجَذْلَانُ أَيْ فَرِحٌ

اَلْإِجْذَالُ [el-icẕāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı sevindirmek maʿnāsınadır.

اَلْإِجْتِذَالُ [el-ictiẕāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Sevinmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْذَلَهُ فَاجْتَذَلَ أَيْ أَفْرَحَهُ فَابْتَهَجَ

اَلْجَاذِلُ [el-cāẕil] Şol tuluma denir ki içinde olan sütün taʿmını tagyīr eder ola; yukālu: سِقَاءٌ جَاذِلٌ إِذَا غَيَّرَ طَعْمَ اللَّبَنِ

اَلتَّجَاذُلُ [et-tecāẕul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Kīn ve ʿadāvet edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاذَلُوا إِذَا تَضَاغَنُوا وَتَعَادَوْا

اَلْجَذِلَةُ [el-ceẕilet] (فَرِحَةٌ [ferīḥat] vezninde) Şol asmaya vasf olur ki susuzluktan çubukları ve filizleri kıvırcıklanmış ola; yukālu: كَرْمَةٌ جَذِلَةٌ إِذَا نَبَتَتْ وَجَعُدَتْ عِيدَانُهَا يَعْنِي مِنَ الْعَطَشِ

[ج ر ل]

اَلْجَرَلُ [el-cerel] (fethateynle) Taşlara denir, pes müfredi جَرَلَةٌ [cerelet]tir, ʿalā-kavlin ağaçlı taşlığa yāhūd pek ve saht ve galīz olan mekāna denir; cemʿi أَجْرَالٌ [ecrāl] gelir. Ve

جَرَلٌ [cerel] Masdar olur, bir mahal pek ve katı ve galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرِلَ الْمَكَانُ جَرَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَلُبَ وَغَلُظَ

اَلْجَرِلُ [el-ceril] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Toprağı pek ve galīz olan mekāna denir. Bunun da cemʿi أَجْرَالٌ [ecrāl]dir.

اَلْجَرْوَلُ [el-cervel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Taşlık yere denir, sengistān maʿnāsına. Ve taşlara ʿalā-kavlin el kayasına denir, tahammülüne kadar. Ve yırtıcı cānverlerden bir cānverin ismidir. Ve Ḥuṭayʾe el-ʿAbsī nām şāʿirin lakabıdır.

اَلْجُرَوِلُ [el-curevil] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] veznin-de) ve

اَلْجُرَوِلَةُ [el-curevilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) Bunlar da taşlık yere denir.

اَلْجِرْيَالُ [el-ciryāl] (cīm'in kesriyle) Kırmızı boyaya denir; yukālu: صَبَغَهُ بِالْجِرْيَالِ وَهُوَ صِبْغٌ أَحْمَرُ Ve جِرْيَالُ الذَّهَبِ [ciryālu'z-zeheb] Altının humretine denir. Ve aspurun ibtidā çıkan ʿusāresine denir. Ve mutlakan sāfī ve hālis olan rengine denir, kırmızı ve sāʾiri olsun. Ve bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına, ʿalā-kavlin bādenin rengine denir. Ve ʿAbbās b. Mirdās'ın ve Ḳays b. Zuheyr-i Nemerī'nin feresleri ismidir.

اَلْجِرْيَالَةُ [el-ciryālet] (cīm'in kesriyle) Bu dahi bādeye yāhūd rengine denir.

اَلْجَرْوَلَةُ [el-Cervelet] (cīm'in fethiyle) Aʿlā-yı diyār-ı Necd'de Ġaniyy kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

جُرْوَلُ [Curvel] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Yemen'de bir karye yāhūd bir su adıdır.

اَلْإِجْرَالُ [el-icrāl] (hemzenin kesriyle) Kuyu kazarken pek ve por yere varmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْرَلَ الْحَافِرُ إِذَا حَفَرَ فَبَلَغَ الْجِرْوَالَ

[ج ر ث ل]

اَلْجَرْثَلَةُ [el-cerṯelet] (ṯā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) El ile toprağı savurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْثَلَ التُّرَابَ إِذَا سَفَاهُ بِيَدِهِ

[ج ر د ب ل]

اَلْجَرْدَبِيلُ [el-cerdebīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) جَرْدَبَانٌ [cerdebān] maʿnāsınadır. Ve o şol kimsedir ki sofra başında bir mikdār taʿām alıp sol elinde hıfz edip ve halk ile berāberce sağ eliyle yemeğe başlar, halkın önünde olan taʿām bittikten sonra kendisi o sakladığı taʿāmı ekl eder. Mütercim der ki جَرْدَبَالٌ [cerdebāl], "gerdbān" muʿarrebidir, ʿArablar ahz ve maʿnā-yı mezbūrda telāʿub eylediler, baʿdehu ondan جَرْدَبِيلٌ [cerdebīl] kelimesini dahi ahz ettiler.

[ج ر د ح ل]

اَلْجِرْدَحْلُ [el-cirdaḥl] (cīm'in kesriyle) Dereye denir, وَادِي [vādī] maʿnāsına. Ve pek iri kūh-peyker deveye denir, erkeğine ve dişisine ıtlāk olunur.

[ج ر د ل]

اَلْجَرْدَلَةُ [el-cerdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Aşağıya düşmeğe müşrif olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ عَلَى السُّقُوطِ Ve vakaʿa fī *Ṣaḥīḥi'l-Buḫārī*: "فَمِنْهُمُ الْمُوبَقُ بِعَمَلِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُجَرْدَلُ" وَفِي رِوَايَةٍ فَمِنْهُمُ الْمُجَرْدَلُ كِلَاهُمَا بِالْجِيمِ فِيمَا ضَبَطَهُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْأَصِيلِيُّ وَفَسَّرَهُ بِالْإِشْرَافِ عَلَى السُّقُوطِ وَحَكَى ابْنُ الصَّابُونِيِّ الْمُجَرْدَلَ بِالْجِيمِ وَالزَّايِ الْمُعْجَمَةِ وَهُوَ وَهَمٌ وَرِوَايَةُ الْجُمْهُورِ بِالْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ وَالرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ وَمَعْنَاهُ الْمُقَطَّعُ بِالْكَلَالِيبِ أَوِ الْمَصْرُوعُ Ke-mā se-yeʾtī.

[ج ر ع ب ل]

اَلْجَرْعَبِيلُ [el-cerʿabīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Yoğun ve galīz şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ جَرْعَبِيلٌ أَيْ غَلِيظٌ

[ج ز ل]

اَلْجَزْلُ [el-cezl] (cīm'in fethi ve zāy-ı

muᶜcemenin sükūnuyla) Kuru oduna denir, ᶜalā-kavlin hammām odunu gibi kalın oduna denir ki tomruk taᶜbīr olunur; yukālu: جَاءَ بِجَزْلٍ كَثِيرٍ أَيْ حَطَبٍ يَابِسٍ أَوْ هُوَ الْغَلِيظُ الْعَظِيمُ مِنْهُ Ve çok nesneye ıtlāk olunur; cemᶜi جِزَالٌ [cizāl] gelir cīm'in kesriyle; yukālu: شَيْءٌ جَزْلٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve pek cömert ve kerīm adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَزْلٌ أَيْ كَرِيمٌ مِعْطَاءٌ Ve reᵓy ve fikri metīn, dirāyet-i kāmile sāhibi ᶜākıl ve reşīd adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ جَزْلٌ أَيْ عَاقِلٌ أَصِيلُ الرَّأْيِ Ve rekīk olmayıp rāst ve dürüst olan lafz ve kelimeye vasf olur; yukālu: لَفْظٌ جَزْلٌ أَيْ خِلَافُ الرَّكِيكِ Ve güvercin āvāzesine denir; yukālu: مَا أَلْطَفَ جَزْلَ الْحَمَامَةِ أَيْ صَوْتَهَا Ve

جَزْلٌ [cezl] ᶜArūziyyūn ıstılāhında zihāfāt-ı bahr-i kāmildendir ki mütefāᶜilün cüzᵓünün harf-i rābiᶜini iskān ve sānīsini iskāttan ᶜibārettir ki müfteᶜilun cüzᵓüne nakl olunur. Mütercim der ki kütüb-i ᶜarūzda ḫā-yı muᶜceme ile خَزْلٌ [ḫazl] ᶜunvānında mersūmdur, niteki müᵓellif orada dahi zikr eylemiştir. Ve

جَزْلٌ [cezl] Masdar olur, cüzᵓ-i mezkūrda zihāf-ı merkūmu icrā eylemek maᶜnāsına; yukālu: جَزَلَ مُتَفَاعِلُنْ جَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَسْقَطَ رَابِعَهُ وَأَسْكَنَ ثَانِيَهُ Ve baᶜzılar dedi ki cüzᵓ-i mezkūra مَجْزُولٌ [meczūl] ıtlākı جَزْلٌ [cezl] ᶜārız olan deveye teşbīhledir ki vasatı olan harf-i rābiᶜi senām-ı meczūle teşbīh olunmuştur. Ve

جَزْلٌ [cezl] Havut devenin omuzu başını kesip yağır eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَلَ الْقَتَبُ غَارِبَ الْبَعِيرِ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir nesneyi kılıçla çalıp iki pāre kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَزَلَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا قَطَعَهُ جَزْلَتَيْنِ Ve

جَزْلٌ [cezl] Bir nebāt adıdır.

اَلْجَزِيلُ [el-cezīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi çok nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ جَزِيلٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْجَزْلَةُ [el-cezlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْجَزْلَاءُ [el-cezlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) جَزْلٌ [cezl] kelimesinin müᵓennesleridir ki fikr ve mülāhazası asīl ve metīn olan ᶜākıle ve reşīde hatuna denir. Ve

جَزْلَةٌ [cezlet] Sağrısı büyük hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَزْلَةٌ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْعَجُزِ Ve ekmek bakiyyesine denir. Ve süt tulumuna denir. Ve hurmā sepetine denir.

اَلْجُزْلُ [el-cuzl] (cīm'in zammıyla) أَجْزَلُ [eczel] kelimesinin cemᶜidir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْجِزْلَةُ [el-cizlet] (cīm'in kesriyle) Büyük hurmā bölüğüne denir, جِزْلٌ [cizl] dahi denir hā'sız; yukālu: جِزْلَةٌ مِنَ التَّمْرِ وَجِزْلٌ أَيْ قِطْعَةٌ عَظِيمَةٌ مِنْهُ Ve bir nesneden bir pāreye denir; yukālu: أَخَذَ جِزْلَةً مِنْهُ أَيْ قِطْعَةً

اَلْجَزَلُ [el-cezel] (fethateynle) Deve havut ağacı teᵓsīrinden omuzu başı kesilmiş yāhūd cıdav olmuş olmak maᶜnāsınadır ki omuzu başını yağır eylemekle oradan kemik çıkıp yeri çukur olur; yukālu: جَزِلَ الْبَعِيرُ جَزَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَجْزَلَ

اَلْأَجْزَلُ [el-eczel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasf-ı merkūm üzere olan deveye denir; müᵓennesi جَزْلَاءُ [cezlāᵓ]dır.

اَلْإِجْزَالُ [el-iczāl] (hemzenin kesriyle) Havut devenin omuzu başını yağır eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْزَلَ الْقَتَبُ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى جَزَلَهُ

اَلْجَزَالَةُ [el-cezālet] (أَصَالَةٌ [aṣālet] vezninde) Bir nesne büyük ve ᶜazīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَزُلَ الشَّيْءُ جَزَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا عَظُمَ Ve bir adam hūb-reᵓy

ve nīk-endīş olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزُلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ ذَا رَأْيٍ جَيِّدٍ

اَلْجَزَالُ [el-cezāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hurmā kesimine denir; yukālu: هَذَا زَمَنُ الْجَزَالِ أَيْ صِرَامِ النَّخْلِ

جَزَالَى [Cezālā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْجَوْزَلُ [el-cevzel] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Tāze civāna ıtlāk olunur; tekūlu: رَأَيْتُ جَوْزَلًا أَيْ شَابًّا Ve güvercin palazına denir. Ve arıklıktan düşkün ve fürū-mānde ol-muş nākaya denir. Ve zehre denir, سَمٌّ [semm] maʿnāsına; yukālu: سَقَاهُ الْجَوْزَلَ أَيِ السَّمَّ

بَنُو جَزِيلَةَ [Benū Cezīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kinde kabīlesinden bir batndır.

جُزَلٌ [Cuzel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Muhaddisīnden Saʿīd b. ʿOs̱mān'ın lakabıdır.

جَزْلٌ [Cezl] ve

جَزْلَةٌ [Cezlet] (تَمْرٌ[temr] ve تَمْرَةٌ [temret] veznlerinde) Esāmīdendir.

[ج ط ل]

اَلْجَطْلَاءُ [el-caṭlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Süst ve zebūn koca nākaya denir. Ve pīrlikten dişleri yāhūd kuvveti kalmamak-la ʿalefi çiynemeyip geveler olan nākaya denir.

[ج ع ل]

اَلْجَعْلُ [el-caʿl] (cīm'in fethi ve zammıyla) ve

اَلْجَعَالَةُ [el-ceʿālet] (cīm'in fethi ve kesriy-le) İş işlemek maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَهُ جَعْلًا وَجَعَالَةً وَجِعَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَنَعَهُ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre جَعْلٌ kelimesi asl maʿnāda ʿumūm-ı efʿale mevzūʿdur, fiʿl ve sunʿ ve sāʾiri gibi maʿānī-i ātiyeden hangi maʿnāda istiʿmāl olunsa lā-mahāle fiʿl yaʿnī işlemek maʿnāsını mutazammındır. Ve Ḳurʾān-ı mübīnde on üç vech üzere müstaʿmeldir. 1) أَنْشَأَ ve أَخَذَ ve أَقْبَلَ ve طَفِقَ maʿnāsına ki bir işi işlemeğe yönelip başlamak ve iş-ler olmak demektir; yukālu: جَعَلَ يَفْعَلُ كَذَا 2) أَيْ طَفِقَ خَلَقَ maʿnāsınadır, ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ 3) Kavl ve irsāl maʿnāsınadır, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا﴾ أَيْ قُلْنَاهُ وَأَرْسَلْنَاهُ 4) Tehyiʾe ve tesviye maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾ أَيْ يُهَيِّئْ 5) Takdīr maʿnāsınadır, ke-kavlihi taʿālā: ﴿قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ أَيْ قَدَّرَ 6) Tebdīl maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ﴾ 7) İdhālü'ş-şeyʾ fi'ş-şeyʾ maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ﴾ 8) Bir nesneyi kalbe ilhām ve ilkā eylemek maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ﴾ 9) İʿtikād maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿اَلَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ﴾ 10) Tesmiye maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ 11) Bir şeyʾi şeyʾ-i āherden īcād ve tekvīn eyle-mek maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَاللهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا﴾ 12) Bir nesneyi bir sıfat ve hāletten āher sıfat ve hālete dön-dürmek maʿnāsınadır ki تَصْيِيرٌ [taṣyīr] mü-radifidir; bundan lisānımızda kılmak ile taʿbīr olunur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا﴾ أَيْ صَيَّرَهَا 13) Bir nesne üzere hükm eylemek maʿnāsınadır, gerek hakk ve gerek bātıl olsun, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ Pes maʿānī-i mezkūrede ʿumūm ve husūs yāhūd ıtlāk ve takyīd ʿalākalarıyla istiʿmāl olunur. Asl kılmak maʿnāsına olup ve efʿāl-i

merkūmenin her birinde melhūz ve musavverdir. İntehā. Ve

جَعْلٌ [caʿl] Vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَ الشَّيْءَ جَعْلًا إِذَا وَضَعَهُ ve yukālu: جَعَلَ بَعْضُهُ قَوْلَ بَعْضٍ أَيْ أَلْقَاهُ Ve kılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَ الْقَبِيحَ حَسَنًا أَيْ صَيَّرَهُ Ve iʿtikād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَ الْبَصْرَةَ بَغْدَادَ أَيْ ظَنَّهَا إِيَّاهَا Burada zann iʿtikād maʿnāsınadır. Ve bir kimse ile bir husūsu bir vech üzere şartlaşmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَ لَهُ كَذَا عَلَى كَذَا إِذَا شَارَطَهُ بِهِ عَلَيْهِ Ve bir işe yönelip başlamak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَلَ يَفْعَلُ كَذَا أَيْ أَخَذَ وَأَقْبَلَ Ve tesmiye maʿnāsınadır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَجَعَلُوا الْمَلَئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا﴾ أَيْ سَمَّوْا Ve tebyīn maʿnāsınadır, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا﴾ أَيْ بَيَّنَّاهُ Ve ʿazv ve nisbet eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: جَعَلْتُ زَيْدًا أَخَاكَ أَيْ نَسَبْتُهُ إِلَيْكَ Ve yaratmak maʿnāsına olur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ﴾ أَيْ خَلَقَهُمَا Ve teşrīf maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَجَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ أَيْ شَرَّفْنَاكُمْ ve ke-kavlihi taʿālā: ﴿جَعَلَ اللهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا﴾ أَيْ شَرَّفَهُ Ve tebdīl maʿnāsınadır; ke-kavlihi taʿālā: ﴿فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا﴾ أَيْ بَدَّلْنَا Ve hükm-i şerʿī maʿnāsınadır, nahvu: جَعَلَ اللهُ الصَّلَوَاتِ الْمَفْرُوضَاتِ خَمْسًا Ve tahakküm-i bidʿī maʿnāsınadır; muhālif-i şerʿat olarak hükm-i ʿindīden ʿibārettir, hükm-i şerʿī mukābilidir; ke-kavlihi taʿālā: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ Ve gāh olur ki lāzım olarak istiʿmāl olunur, kaçan efʿāl-i mukārebeye dāhil olsa, yaʿnī fiʿl-i mukārebe maʿnāsını mutazammın olsa ke-kavli'ş-şāʿir: "وَقَدْ جَعَلْتُ إِذَا مَا قُمْتُ يُثْقِلُنِي || ثَوْبِي فَأَنْهَضُ نَهْضَ الشَّارِبِ الثَّمِلِ" Ve

جَعْلٌ [caʿl] Hurmā ağacının erkeğine denir.

اَلْجُعَالَةُ [el-cuʿālet] (cīm'in harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلْجِعَالُ [el-ciʿāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْجُعْلُ [el-cuʿl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

اَلْجَعِيلَةُ [el-ceʿīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir iş mukābelesinde şart olunan ʿivaz ve ücrete denir, ayak teri ve el kirāsı gibi; yukālu: أَعْطَى الْعَامِلَ جُعَالَتَهُ مُثَلَّثَةً وَجَعِيلَتَهُ أَيْ مَا جَعَلَهُ لَهُ عَلَى عَمَلِهِ يَعْنِي أَجْرَهُ

اَلتَّجَاعُلُ [et-tecāʿul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Bir nesneyi beynlerinde cuʿl ve şarīta taʿyīn edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاعَلُوا الشَّيْءَ إِذَا جَعَلُوهُ بَيْنَهُمْ

اَلْجَعَالَةُ [el-ceʿālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) Rüşvete ıtlāk olunur; yukālu: أَعْطَى لَهُ جَعَالَةً أَيْ رِشْوَةً Ve gazā ve kıtāle bedel gönderilen adama şart ve taʿyīn eyledikleri bedel-i ücrete ıtlāk olunur; bunda cīm'in kesri ve zammıyla da cāʾizdir; tekūlu: أَعْطَيْتُ جَعَالَتَهُ وَهِيَ مَا يُجْعَلُ لِلْغَازِي إِذَا غَزَى عَنْكَ بِجُعْلٍ

اَلْجِعَالَةُ [el-ciʿālet] (cīm'in kesri ve zammıyla) Paçavraya denir ki onunla āteşten tencereyi tutup indirirler; جِعَالٌ [ciʿāl] dahi denir hā'sız; yukālu: إِنْزِلِ الْقِدْرَ بِالْجِعَالَةِ وَالْجِعَالِ أَيِ الْخِرْقَةِ

اَلْإِجْعَالُ [el-icʿāl] (hemzenin kesriyle) Bir kimseye ʿameli mukābilinde جُعْلٌ [cuʿl] ve ücret taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْعَلَهُ جُعْلًا إِذَا أَثْبَتَهُ لَهُ Ve ücret vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْعَلَ لَهُ الْجُعْلَ إِذَا أَعْطَاهُ Ve paçavra ile ocaktan tencere indirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْعَلَ الْقِدْرَ إِذَا أَنْزَلَهَا بِالْجِعَالِ Ve kancık köpek ve sāʾir cānverler erkeğe kızmak maʿnāsınadır ki yalakımak taʿbīr olunur; yukālu: أَجْعَلَتِ الْكَلْبَةُ وَغَيْرُهَا إِذَا أَحَبَّتِ السِّفَادَ Ve suya bok böceği uşmak yāhūd suda ölmek maʿnāsınadır; yukālu:

أَجْعَلَتِ الْجِعْلَانُ مَاءً إِذَا كَثُرَتْ فِيهِ أَوْ مَاتَتْ فِيهِ

اَلْإِسْتِجْعَالُ [el-istic'āl] Bu dahi kancık köpek ve kurt makūlesi cānver yalakımak ma'nāsınadır; yukālu: إِسْتَجْعَلَتِ الْكَلْبَةُ بِمَعْنَى أَجْعَلَتْ

اَلْمُجْعِلُ [el-muc'il] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Erkeğe kızmış kancık köpek makūlesine denir. Ve bok böceği üşmüş suya denir.

اَلْجَعْلَةُ [el-ca'let] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Hurmā fidanına denir, 'alā-kavlin bodur hurmā ağacına denir yāhūd kemter olanına yāhūd yemişine el erişmez olanına denir; cem'i جَعْلٌ [ca'l]dır, تَمْرٌ [temr] gibi.

اَلْجُعَلُ [el-cu'al] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Siyāh ve çirkīn ve bed-manzar ve bed-kıyāfet kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جُعَلٌ أَيْ أَسْوَدُ دَمِيمٌ Ve önegü lecūc ve mu'ānid kimseye denir. Ve dā'imā nāsın ef'āl ve evzā'ını gözeten rakībe denir; yukālu: رَجُلٌ جُعَلٌ أَيْ لَجُوجٌ وَكَذَا رَقِيبٌ Ve bok böceğine denir ki Fārisīde sergin-gerdān denir; cem'i جِعْلَانٌ [ci'lān]dır cīm'in kesriyle.

اَلْمُجْعِلَةُ [el-muc'ilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Bok böceği çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُجْعِلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْجِعْلَانِ

اَلْجِعْلُ [el-ci'l] (cīm'in kesriyle) ve

اَلْجَعِلُ [el-ce'il] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bok böceği üşmüş yāhūd içinde ölmüş suya denir; yukālu: مَاءٌ جِعْلٌ وَجَعِلٌ وَمُجْعِلٌ كَمَا مَرَّ إِذَا كَثُرَتْ فِيهِ الْجِعْلَانُ أَوْ مَاتَتْ فِيهِ

اَلْجَعَلُ [el-ce'al] (fethateynle) Su bok böceğiyle dolmak ma'nāsınadır; yukālu: جَعِلَ الْمَاءُ جَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ بِالْجِعْلَانِ Ve bir adam semiz olarak bodur olmak ma'nāsınadır; yukālu: جَعِلَ الْغُلَامُ إِذَا قَصُرَ فِي سِمَنٍ Ve yanaz olmak ma'nāsınadır; yukālu: جَعِلَ فُلَانٌ إِذَا كَانَ لَجُوجًا

اَلْجَعْوَلُ [el-ca'vel] (جَرْوَلٌ [cervel] vezninde) Devekuşunun yavrusuna denir.

بَنُو جِعَالٍ [Benū Ci'āl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir cemā'attir.

جُعَلَةُ [Cu'alet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir mevzi' adıdır.

جُعَيْلٌ [Cu'ayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Cu'ayl b. Surāḳa eḍ-Ḍamrī ve Cu'ayl el-Eşca'ī ashābdandır. Ve Ka'b b. Cu'ayl bir şā'irdir.

اَلْجَاعِلُ [el-cā'il] Nesne verici, mu'tī ma'nāsınadır.

اَلْمُجْتَعِلُ [el-mucte'il] Alıcı, āhiz ma'nāsınadır; yukālu: هُوَ جَاعِلٌ أَيْ مُعْطٍ وَذَا مُجْتَعِلٌ أَيْ آخِذٌ مِنْ قَوْلِهِمْ جَعَلَهُ فَاجْتَعَلَ أَيْ أَعْطَاهُ فَأَخَذَ

اَلْمُجَاعَلَةُ [el-mucā'alet] (مُفَاعَلَةٌ [mufā'alet] vezninde) Bir adama rüşvet vermek ma'nāsınadır; yukālu: جَاعَلَهُ إِذَا رَشَاهُ

[ج ع ب ل]

اَلْجَعْبَلَةُ [el-ca'belet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sür'at eylemek ma'nāsınadır; yukālu: جَعْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ج ع ث ل]

جُعْثُلٌ [Cu'ṯul] (ṯā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) İbn 'Āhān'dır ki kādī-i İfrīḳiyye'dir, kurrā' ve fukahādandır.

[ج ع د ل]

اَلْجَعْدَلُ [el-ca'del] (جَعْفَرٌ [ca'fer] vezninde) ve

اَلْجَنْعَدَلُ [el-cena'del] (كَنَهْبَلٌ [kenehdel] vezninde) ve

اَلْجُنْعُدِلُّ [el-cuna'dil] (خُبَعْثِنٌ [ḫuba'ṯin] vezninde) Sulb ve şedīd olan şey'e denir.

[ج ع ف ل]

اَلْجَعْفَلِيلُ [el-caᶜfelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Şişip yatan maktūle denir; yukālu: فِي الْأَرْضِ جَعْفَلِيلٌ أَيْ قَتِيلٌ مُنْتَفِخٌ

اَلْجَعْفَلَةُ [el-caᶜfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Süvārīyi vurup aktarmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَعَنَهُ فَجَعْفَلَهُ أَيْ قَلَبَهُ عَنِ السَّرْجِ فَصَرَعَهُ

[ج ف ل]

اَلْجَفْلُ [el-cefl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Bir nesnenin kabuğunu soymak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَهُ جَفْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَشَرَهُ Ve çamuru sıyırıp kürümek maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ الطِّينَ إِذَا جَرَفَهُ Ve hāssaten fīl kısmı terslemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ الْفِيلُ إِذَا رَاثَ Ve kemikten eti sıyırmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ اللَّحْمَ عَنِ الْعَظْمِ إِذَا نَحَّاهُ Ve balığı deniz taşra atmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ الْبَحْرُ السَّمَكَ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى السَّاحِلِ Ve yel bulutu çalıp sürᶜatle iletmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَتِ الرِّيحُ السَّحَابَ إِذَا ضَرَبَتْهُ وَاسْتَخَفَّتْهُ ve yukālu: جَفَلَتِ الرِّيحُ الظَّلِيمَ إِذَا حَرَّكَتْهُ وَطَرَدَتْهُ Ve yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ Ve

جَفْلٌ [cefl] Pek ürkek devekuşuna denir. Ve yağmuru boşalmakla boş giden sehāba denir; yukālu: سَحَابٌ جَفْلٌ إِذَا كَانَ قَدْ هَرَاقَ مَاءَهُ وَمَضَى Ve ayaklı iri karıncaya denir; جَثْلٌ [ceṣl] kelimesinde lügattır. Ve bir türlü siyāh karıncaya denir. Ve gemiye denir, سَفِينَةٌ [sefīnet] maᶜnāsına; cemᶜi جُفُولٌ [cufūl] gelir.

اَلتَّجْفِيلُ [et-tecfīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) جَفْلٌ [cefl] ile iki maᶜnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: جَفَّلَهُ تَجْفِيلًا بِمَعْنَى جَفَلَهُ فِي الْمَعْنَيَيْنِ الْأُولَيَيْنِ

اَلْجِفْلُ [el-cifl] (cīm'in kesriyle) Fīl kısmının tersine denir; cemᶜi أَجْفَالٌ [ecfāl]dir.

اَلْجُفُولُ [el-cufūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Saç pejmürde ve perīşān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ الشَّعْرُ جُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَعِثَ Ve sürᶜatle çıkıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَ الظَّلِيمُ إِذَا أَسْرَعَ وَذَهَبَ فِي الْأَرْضِ Ve yel sürᶜatle esmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَفَلَتِ الرِّيحُ إِذَا أَسْرَعَتْ

اَلْإِجْفَالُ [el-icfāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sürᶜatle maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْفَلَ الظَّلِيمُ إِذَا انْجَفَلُوا ve yukālu: أَجْفَلَ الْقَوْمُ أَيِ انْجَفَلُوا Ve müteᶜaddī olur, sürᶜatle yürütmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَجْفَلْتُهُ إِذَا أَسْرَعْتَهُ

اَلْجَفُولُ [el-cefūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sehābı sürᶜatle götürüp giden yele denir; yukālu: رِيحٌ جَفُولٌ أَيْ تَجْفِلُ السَّحَابَ Ve gür ve firāvān şeyᵓe denir; yukālu: جُمَّةٌ جَفُولٌ أَيْ عَظِيمَةٌ Ve yaşlı ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَفُولٌ أَيْ كَبِيرَةٌ

اَلْجَافِلَةُ [el-cāfilet] ve

اَلْمُجْفِلُ [el-mucfil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Sürᶜatle esen yele denir; yukālu: رِيحٌ جَافِلَةٌ وَمُجْفِلٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

اَلْإِجْفِيلُ [el-icfīl] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Korkak, cebān maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ إِجْفِيلٌ أَيْ جَبَانٌ Ve ürkek devekuşuna denir. Ve oku meydānlı süren yaya denir. Ve yaşlı ᶜavrete denir; yukālu: تَزَوَّجَ إِجْفِيلًا أَيْ مَرْأَةً مُسِنَّةً

اَلْإِنْجِفَالُ [el-incifāl] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَفَلَ الظِّلُّ إِذَا ذَهَبَ Ve halk yurdundan kopup sürᶜatle ᶜazīmet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْجَفَلَ الْقَوْمُ إِذَا انْقَلَعُوا فَمَضَوْا

اَلْجُفَالَةُ [el-cufālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Cemāᶜat-i insānīye denir. Ve tencerenin yüzünden kepçe ile alınan kefe

ve köpüğe denir. Ve sel suyunun süpürüp ilettiği hār u hāşāk makūlesine denir ki selinti taʿbīr olunur.

اَلْجَفَلَى [el-cefelā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) ve

اَلْأَجْفَلَى [el-ecfelā] (hemzenin fethiyle) İnsāndan ʿāmme ve cemāʿat maʿnāsınadır ki şümūlü mutazammındır; yukālu: دَعَاهُمُ الْجَفَلَى وَالْأَجْفَلَى أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ وَعَامَّتِهِمْ Baʿzılar dedi ki hemze ile أَجْفَلَى [ecfelā] her nesnenin cemāʿatine denir.

اَلْجُفْلُ [el-cufl] (cīm'in zammıyla) جَفُولٌ [cefūl]un cemʿidir ki zikr olundu.

اَلْأَجْفَلَةُ [el-ecfelet] (hemzenin ve fā'nın fethiyle) Cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا أَجْفَلَةً وَأَزْفَلَةً وَبِأَجْفَلَتِهِمْ وَأَزْفَلَتِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ جُفُولٌ [Cufūl] (cīm'in zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلْجُفَالُ [el-cufāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Sütün köpüğüne denir. Ve çok nesneye denir, ʿalā-kavlin hāssaten çok yüne ve yapağıya denir. Ve sel götürdüğü selintiye denir.

اَلْجَفِيلُ [el-cefīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi çok yüne ve yapağıya denir. Ve gür olduğundan tarlayı basan ekinden tahfīf için katʿ olunana denir.

اَلْجَفْلَةُ [el-ceflet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) Kırkılmış yüne denir ki yapağı taʿbīr olunur.

اَلْجَفْلَةُ [el-ceflet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yaprakları gür ve fırāvān ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ جَفْلَةٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْوَرَقِ

جَيْفَلٌ [ceyfel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Māh-ı zi'l-kaʿdenin ism-i kadīmidir.

اَلتَّجَفُّلُ [et-tecefful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Horoz boynunun tüylerini kabartmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَفَّلَ الدِّيكُ إِذَا نَفَشَ بُرَائِلَهُ

اَلْجَافِلُ [el-cāfil] Yerinden kopup oynayan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ جَافِلٌ أَيْ مُنْزَعِجٌ Ve Benū Ẕubyān'a mahsūs bir feresin ismidir.

[ج ل ل]

اَلْجَلَالَةُ [el-celālet] ve

اَلْجَلَالُ [el-celāl] (cīm'lerin fethiyle) Bir adam yaşlı ve muʿammer olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّ فُلَانٌ جَلَالَةً وَجَلَالًا وَاحْتَنَكَ Müʾellifin مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَسَنَّ kavli tefsīr erkānından değildir, tetmīm kabīlindendir. Ve

جَلَالٌ [celāl] Ulu ve büzürg olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّ جَلَالًا إِذَا عَظُمَ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre جَلَالَةٌ [celālet] ʿizam-ı kadr maʿnāsına olup ve جَلَالٌ [celāl] ki hā'sızdır ʿizam-ı kadr ü şānda gāyet ve tenāhī maʿnāsınadır ki onunla hemān zāt-ı ecell ü aʿlā mevsūf olur; fekīle: ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ Ve Hak celle ve ʿalāyı onunla tavsīf yā zāt-ı vahdāniyyetine istidlāl olunacak eşyā-i ʿazīme halk eylediği içindir yāhūd ihātadan ʿālī ve celīl olduğuna yāhūd havāssla idrāk olunmaktan celīl olduğuna mebnīdir. İntehā. Ve

جَلَالٌ [celāl] أَجَلُّ [ecl] maʿnāsına gelir ki edāt-ı taʿlīldir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْجَلِيلُ [el-celīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İki maʿnā-yı mezkūrdan vasftır, yaşlı ve sālhorde adama denir. Ve ulu ve büzürg ve ʿazīm maʿnāsınadır. Ve ثُمَامٌ [ṯumām] dedikleri nebāta denir ki yaban darısı taʿbīr olunan ottur. Maʿnā-yı evvelin cemʿi جِلَّةٌ [cillet] gelir cīm'in kesriyle ve ahīrin cemʿi جَلَائِلُ [celāʾil] gelir. Ve bir recülün adıdır. Ve Yemen diyārında bir kavmin

ismidir; tābiʿīnden Ebū Muslim el-Celīlī onlardandır, ʿalā-kavlin Yemen'de Ẕu'l-Celāl nām vādīye mensūbdur.

جَبَلُ الْجَلِيلِ [Cebelu'l-Celīl] Şām'da bir dağın ismidir.

اَلْجِلُّ [el-cill] (cīm'in kesri ve fethiyle جَلِيلٌ) [celīl] maʿnāsınadır ki ulu ve ʿazīm demektir. Ve hurde ve dakīk olmayan şeyʾe denir ki iri ve büyük demek olur; ve minhu yukālu: مَا لَهُ دِقٌّ وَلَا جِلٌّ أَيْ دَقِيقَةٌ وَلَا جَلِيلَةٌ Ve büyük döşeme ve kilim makūlesine ıtlāk olunur ki palās makūlesine mukābildir. Ve hasād olan ekinin kamışına denir ki anız taʿbīr olunur, Fārisīde sibārī derler ve bunda cīm'in zammıyla ve fethiyle cāʾizdir.

اَلْجُلَالُ [el-culāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْجُلَّالُ [el-cullāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bunlar da celīl ve ʿazīm maʿnāsına vasflardır; yukālu: شَيْءٌ جُلَالٌ وَجُلَّالٌ أَيْ جَلِيلٌ Ve

جُلَالٌ [culāl] Her nesnenin muʿzamına ve vefretine denir, meselā: جُلَالُ الْبَحْرِ [culālu'l-baḥr] denizin engin yerine denir.

اَلْجَلِيلَةُ [el-celīlet] ve

اَلْجُلَالَةُ [el-culālet] (غُرَابَةٌ [ġurābet] vezninde) Müʾenneslerdir, kadri ʿazīm olan kadına denir. Ve

جَلِيلَةٌ [celīlet] Hemān bir karın doğurmuş hayvāna denir; yukālu: نَاقَةٌ جَلِيلَةٌ إِذَا كَانَتْ نَتَجَتْ بَطْنًا وَاحِدًا Ve yemişi pek çok olan ulu hurmā ağacına denir; cemʿi جِلَالٌ [cilāl] gelir kesr ile.

اَلْإِجْلَالُ [el-iclāl] (hemzenin kesriyle) Ululamak, taʿzīm maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَّهُ إِذَا عَظَّمَهُ Ve bir adama جَلِيلَةٌ [celīlet] dedikleri hayvān vermek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَجَلَّنِي أَيْ مَا أَعْطَانِي الْجَلِيلَةَ Ve kavī ve zūrmend olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَلَّ الرَّجُلُ إِذَا قَوِيَ Ve zaʿīf ve nā-tüvān olmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; pes hemzesi selbiyye olur; yukālu: أَجَلَّ فُلَانٌ إِذَا ضَعُفَ

اَلتَّجِلَّةُ [et-tecillet] (تَحِلَّةٌ [taḥillet] vezninde) İsmdir, ululamağa denir, تَكْرِمَةٌ [tekrimet] gibi.

اَلْجُلُّ [el-cull] (cīm'in zammıyla) جُلَالٌ [culāl] gibi bir şeyʾin vāfir ve muʿzamına denir; yukālu: أَخَذَ جُلَّهُ وَجُلَالَهُ وَكِبْرَهُ أَيْ مُعْظَمَهُ Ve

جُلٌّ [cull] Dābbe çuluna denir; çul جُلٌّ [cull] muharrefidir. Cīm'in fethiyle de cāʾizdir, cemʿi جِلَالٌ [cilāl]dir cīm'in kesriyle ve أَجْلَالٌ [eclāl]dir; yukālu: رَفَعَ جُلَّ الْفَرَسِ أَيْ مَا يَلْبَسُهُ لِيُصَانَ بِهِ Mütercim der ki Rāġib'in *Mufredāt*'ta beyānına göre جُلٌّ [cull] kendisiyle muʿzam-ı şeyʾ örtülecek pūşişe denir, cull-i feres ve culle-i temr bu maʿnādandır, صَحِيفَةٌ [ṣaḥīfet] maʿnāsına olan مَجَلَّةٌ [mecellet] dahi bundandır, kemā se-yuzkeru. Ve

جُلٌّ [cull] (kezālik feth ve zammla) Yāsemīn dedikleri çiçeğe denir. Ve verd ismidir ki gül taʿbīr olunan maʿrūf şükūfedir, gerek ak ve kırmızı ve sarı olsun; müfredi جُلَّةٌ [cullet]tir. Şārihin beyānına göre gul-i Fārisī muʿarrebidir. Ve

جُلٌّ [Cull] Vākişa kurbünde bir su adıdır. Ve Cull b. Ḥikk, Ṭayyiʾ kabīlesi nesebindendir. Ve

جُلٌّ [cull] Çadır ve alaçık ve binā kurulan yere denir ki oba yeri olacaktır; yukālu: جُلُّ بَيْتِكَ أَيْ حَيْثُ ضُرِبَ وَبُنِيَ

اَلتَّجَلُّلُ [et-tecellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Bir nesne üzere tefevvuk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَلَّلَهُ إِذَا عَلَاهُ Ve bir nesnenin vāfir ve muʿzamını almak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَلَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَ مُعْظَمَهُ

اَلتَّجَالُّ [et-tecāll] (teşdīd-i lām'la تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Ululanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَالَّ عَنْهُ أَيْ تَعَاظَمَ

اَلْجُلَّى [el-cullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Emr-i ʿazīme denir; cemʿi جُلَلٌ [culel] dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Şārih der ki bu أَجَلُّ [ecell] kelimesinden müʾennestir, teʾnīsi خِطَّةٌ [ḫiṭṭat] yāhūd دَاهِيَةٌ [dāhiyet] teʾvīliyledir.

اَلْجِلَّةُ [el-cillet] (cīm'in kesriyle) Vech-i mezkūr üzere جَلِيلٌ [celīl]in cemʿidir, kadr ve şān sāhibleri ʿuzamāʾ ve sādāta denir; yukālu: قَوْمٌ جِلَّةٌ أَيْ عُظَمَاءُ وَسَادَةٌ ذَوُوا أَخْطَارٍ Ve yaşlı ve sāl-horde adama ve deveye denir; müfred ve cemʿine ve müzekker ve müʾennesine ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin iki yaşından بَازِلٌ [bāzil] oluncaya dek nākaya denir yāhūd iki yaşında olan erkek deveye denir yāhūd erkeğine جِلٌّ [cill] ve nākaya جِلَّةٌ [cillet] denir; yukālu: بَعِيرٌ جِلٌّ وَنَاقَةٌ جِلَّةٌ

اَلْجُلَّةُ [el-cullet] (cīm'in zammıyla) Büyük hurmā küfesine ve zenbīline denir ki başkaca bir deng olur, hurmā dallarından işlenir; cemʿi جِلَالٌ [cilāl] gelir cīm'in kesriyle ve جُلَلٌ [culel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir, *Muḳaddimetu'l-Edeb*'de yaş hurmā dengi ile müfesserdir.

اَلْجَلَلُ [el-celel] (fethateynle) ʿAzīm olan şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ جَلَلٌ أَيْ عَظِيمٌ Ve sagīr ve hakīr olana denmekle zıdd olur; yukālu: شَيْءٌ جَلَلٌ أَيْ حَقِيرٌ Müʾellif bunu da tekrār eylemiştir.

اَلتَّجْلِيلُ [et-teclīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi dābbeyi çullamak maʿnāsınadır; tekūlu: جَلَّلْتُ الدَّابَّةَ إِذَا أَلْبَسْتَهَا الْجُلَّ

اَلْجَلُّ [el-cell] (cīm'in fethiyle) Bu dahi dābbeyi çullamak maʿnāsınadır; tekūlu: جَلَلْتُ الدَّابَّةَ جُلًّا إِذَا أَلْبَسْتَهَا الْجُلَّ

جَلٌّ [cell] (cīm'in fethi ve zammıyla) Gemi yelkenine denir, شِرَاعٌ [şirāʿ] maʿnāsına; cemʿi جُلُولٌ [culūl]dur. Ve

جَلٌّ [Cell] ʿArabdan bir cemāʿatin pederi ismidir. Ve جَلِيلٌ [celīl] maʿnāsınadır; yukālu: أَمْرٌ جَلٌّ أَيْ جَلِيلٌ Ve hakīr maʿnāsına olmakla zıdd olur. Ve

جَلٌّ [cell] ve

جَلَّةٌ [cellet] Masdar olur, el ile deve kığını biriktirmek maʿnāsına; yukālu: جَلَّ الْبَعْرَ جَلًّا وَجَلَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ بِيَدِهِ Ve cināyet maʿnāsınadır; tekūlu: جَلَلْتَ هَذَا عَلَى نَفْسِكَ أَيْ جَنَيْتَهُ Ve

جَلٌّ [cell] Celā-yı vatan eylemek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir nesnenin göm ve muʿzam olanını almak maʿnāsınadır; yukālu: جُلُّوا الْأَقِطَ جَلًّا إِذَا أَخَذُوا جُلَالَهُ Ve

جَلٌّ [Cell] Bir cemāʿat adıdır.

جَلَالٌ [Celāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Esmāʾ ve elkābdandır: Ebu'l-Celāl Zubeyr b. ʿAmr ve Ebu'l-Celāl el-Kirmīnī muhaddislerdir. Baʿzılar sānīyi ḥā-i mühmele ile zabt eylediler. Ve Ummu'l-Celāl bint ʿAbdullāh b. Kuleyb el-ʿUḳayliyye muhaddisedir. Ve Muḥammed b. Ebī Bekr el-Celālī muhaddistir.

ذَاتُ الْجِلَالِ [Ẕātu'l-Cilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hilāl b. Ḳays el-Esedī feresinin lakabıdır.

اَلْجُلَالُ [el-culāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

İri ve dızman şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ جُلَالٌ أَيْ ضَخْمٌ Ve bir dağın adıdır. Ve bir nesnenin gömüne denir; yukālu: أَخَذَ جُلَالَ الشَّيْءِ أَيْ مُعْظَمَهُ

جَلَّالٌ [Cellāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Necd ülkesinden Mekke'ye gelecek yolun ismidir.

اَلْجَلَالَةُ [el-celālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) Şol sığıra denir ki boş gezip necāsāt tenāvül ve tetebbuʿ eder ola. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: أَيِ "نَهَى عَنْ لُحُومِ الْجَلَالَةِ" الْبَقَرَةِ الَّتِي تُتَبِّعُ النَّجَاسَاتِ *Nihāye*'de mutlakan necāsāt ekl eden hayvānla müfesserdir ve ahkāmı mufassaldır.

اَلْجُلَالَةُ [el-culālet] (كُنَاسَةٌ [kunāset] veznin-de) Büyük ve kaba nākaya denir.

اَلْجُلَّةُ [el-cullet] (cīm'in herākāt-ı selāsıyla) Deve kığlarına, ʿalā-kavlin bir dānesine yāhūd ezilip dağılmamış olanına denir.

اَلْإِجْتِلَالُ [el-ictilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Tutrak için deve kığı devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَلَّ الرَّجُلُ إِذَا الْتَقَطَ الْجُلَّةَ لِلْوَقُودِ Ve bir nesnenin gömünü almak maʿnāsınadır; tekūlu: إِجْتَلَلْتُ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذْتَ جُلَالَهُ أَيْ مُعْظَمَهُ

مِنْ جُلِّكَ [min cullike] (cīm'in zammıyla) ve

مِنْ جَلَالِكَ [min celālike] (cīm'in fethiyle) ve

مِنْ جَلَلِكَ [min celelike] (fethateynle) ve

مِنْ تَجِلَّتِكَ [min tecilletike] (تَحِلَّةٌ [teḥillet] vezninde) ve

مِنْ إِجْلَالِكَ [min iclālike] (hemzenin kes-riyle) ve

مِنْ أَجْلِ إِجْلَالِكَ [min ecli iclālike] Cüm-lesi مِنْ أَجْلِكَ [min eclike] maʿnāsına müstaʿmeldir ki kelime-i taʿlīldir, senden ötürü demektir; yukālu: فَعَلَهُ مِنْ جُلِّكَ وَجَلَالِكَ وَجَلَلِكَ وَتَجِلَّتِكَ وَإِجْلَالِكَ وَمِنْ أَجْلِ إِجْلَالِكَ أَيْ مِنْ أَجْلِكَ İbtidāsı taʿzīm için olup baʿdehu giderek taʿlīl mevkiʿinde istiʿmāl olun-du, zīrā meselā فَعَلْتُهُ مِنْ جُلِّكَ kavli sana taʿzīmen onu işledim demek olup gide-rek tevsīʿle senin için işledim mevkiʿinde istiʿmāl olundu.

اَلْجُلُولُ [el-culūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] veznin-de) جَلٌّ [cell] gibi celā-yı vatan eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَّ الْقَوْمُ عَنْ مَنَازِلِهِمْ جُلُولًا وَجَلًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَلَوْا

اَلْجَالَّةُ [el-cāllet] (lām'ın teşdīdiyle) Celā-yı vatan eden cemāʿate denir.

جَلَّانُ [Cellān] Bir küçük kabīle adıdır.

اَلتَّجَلْجُلُ [et-tecelcul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vez-ninde) Yere gömülmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَلْجَلَ فِي الْأَرْضِ إِذَا سَأَخَ Ve sarsılıp ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَلْجَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ وَتَضَعْضَعَ

اَلْجَلْجَلَةُ [el-celcelet] (زَلْزَلَةٌ [zelze-let] vezninde) Bir nesneyi ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve pek çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَاتَ شَدِيدًا Ve gök gürülde-mek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ السَّحَابُ إِذَا رَعَدَ Ve lisān ile bir adamı korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ فُلَانًا إِذَا أَوْعَدَهُ بِالْوَعِيدِ Ve karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ الشَّيْءَ إِذَا خَلَطَهُ Ve at kısmı safvetle kişnemek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ الْفَرَسُ إِذَا صَفَا صَهِيلُهُ Ve kirişi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْجَلَ الْوَتَرَ إِذَا شَدَّ فَتْلَهُ

اَلْمُجَلْجَلُ [el-mucelcel] (مُسَلْسَلٌ [muselsel] vezninde) Gürültülü buluta denir; yukālu: سَحَابٌ مُجَلْجَلٌ أَيْ رَاعِدٌ Ve pek zarīf olup aslā ʿayb-ı zāhirīsi olmayan adama denir;

yukālu: رَجُلٌ مُجَلْجَلٌ أَيْ ظَرِيفٌ جِدًّا لَا عَيْبَ فِيهِ Ve kuvveti tāmm ve kāmil olan deveye denir.

اَلْجَلْجَالُ [el-celcāl] (ثَرْثَارٌ [serşār] vezninde) Gürültülü ve her yere şāmil yağmura denir; yukālu: غَيْثٌ جَلْجَالٌ أَيْ رَاعِدٌ مُطْبِقٌ

اَلْمُجَلْجِلُ [el-mucelcil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Kavī ve tüvānā olan seyyid ve zīşān adama denir, ʿalā-kavlin bülend-āvāz olanına denir; yukālu: هُوَ مُجَلْجِلٌ أَيْ سَيِّدٌ قَوِيٌّ أَوِ الْبَعِيدُ الصَّوْتِ Ve cerī᾽ ve deffāʿ olarak nātıkaya mālik sühan-ver adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُجَلْجِلٌ أَيْ جَرِيءٌ دَفَّاعٌ مِنْطِيقٌ Ve çok ʿadede denir; yukālu: عَدَدٌ مُجَلْجِلٌ أَيْ كَثِيرٌ

اَلْجُلْجُلُ [el-culcul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Küçük çana ve def puluna denir, ceres-i sagīr maʿnāsına. Ve sebük-rūh olup işte güçte cüst ve çālāk ve neşātmend adama denir; cemʿi جَلَاجِلُ [celācil] gelir.

اَلْجُلَاجِلُ [el-culācil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) جُلْجُلٌ [culcul] maʿnāsınadır; yukālu: غُلَامٌ جُلَاجِلٌ وَجُلْجُلٌ أَيْ خَفِيفُ الرَّوْحِ نَشِيطٌ فِي عَمَلِهِ Ve

جُلَاجِلٌ [culācil] Derūnda جُلْجُلٌ [culcul] gibi muhtelic olan hātıraya ıtlāk olunur; ve minhu tekūlu: أَبَثَثْتُهُ جُلَاجِلَ نَفْسِي أَيْ مَا كَانَ يَتَجَلْجَلُ فِيهَا Ve savt ve nehīkı sāf ve duru hımāra denir, جُلَالٌ [culāl] gibi ki غُرَابٌ [ġurāb] veznindedir; yukālu: حِمَارٌ جُلَاجِلٌ وَجُلَالٌ أَيْ صَافِي النَّهِيقِ

اَلْمُجَلْجَلَةُ [el-mucelcelet] (مُسَلْسَلَةٌ [muselselet] vezninde) Çan geçirilmiş develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُجَلْجَلَةٌ إِذَا عُلِّقَتْ عَلَيْهَا الْجِلَاجِلُ

دَارَةُ جُلْجُلٍ [Dāretu Culcul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Necd'de bir mevziʿ adıdır.

اَلْجُلْجُلَانِ [el-culculān] (cīm'lerin zammıyla) Kişniş tohumuna denir, ثَمَرُ الْكُزْبَرَةِ [semeru'l-kuzberet] maʿnāsına. Ve حَبُّ السِّمْسِمِ [ḥabbu's-simsim] ismidir ki susam dedikleri galledir. Ve حَبُّ الْقَلْبِ [ḥabbu'l-ḳalb] ismidir ki süveydā olacaktır, yürekte merdümek-dīde gibi dāneciktir.

جَلَاجِلُ [Celācil] (cīm'in fethi ve zammıyla) Bir mevziʿ adıdır. Ve cīm'in fethiyle bir mevziʿ-i āherdir.

اَلْمَجَلَّةُ [el-mecellet] (mīm'in ve cīm'in fethiyle) Şol sahīfeye denir ki onda hikmet mestūr ola; ve minhu: قَرَأَ مَجَلَّةَ لُقْمَانَ وَهِيَ الصَّحِيفَةُ الَّتِي فِيهَا الْحِكْمَةُ Ve her kitāb ve mektūba مَجَلَّةٌ [mecellet] ıtlāk olunur; yukālu: رَأَيْتُهُ وَبِيَدِهِ مَجَلَّةٌ أَيْ كِتَابٌ

Mütercim der ki جُلٌّ [cull] kitābın cild ve gıtāsına denmekle مَجَلَّةٌ [mecellet] bundan meʾhūzdur, pes مَجَلَّةٌ [mecellet] gıtā geçirilmiş kitāb ve sahīfeye denip baʿdehu bi't-tevsīʿ mutlak kitāba ıtlāk olundu, niteki جُلٌّ [cull] māddesinde beyān olundu. *Nihāye*'de baʿzılar ʿİbrānīden muʿarreb olduğuna zāhib oldukları mersūmdur, lākin vech-i mezkūr üzere ʿArabī-i sahīhtir, mukaddemā kütüb-i hikemiyye pek mergūb ve muʿteber olmakla fāhir gıtāʾ geçirirler idi, baʿdehu mutlak kitābda istiʿmāl olundu.

جَلُولَاءُ [Celūlāʾ] (cīm'in fethi ve lām'ın zammıyla) Baġdād kazāsında Ḫāniḳīn nām beldeye bir merhale mesāfede bir karye adıdır; onda ehl-i İslām'la ʿacem beyninde bir vakʿa olmuştur. Nisbetinde جَلُولِيٌّ [Celūliyy] denir, gayr-i kıyās üzere.

اَلْمُجَلِّلُ [el-Mucellil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Aʿlāmdandır: Ummu Cemīl Fāṭima bint el-Mucellil sahābiyyedir.

اَلتَّجَالُلُ [et-tecālul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesnenin gömünü almak maʿnāsınadır; tekūlu: تَجَالَلْتُهُ إِذَا أَخَذْتَ جُلَالَهُ أَيْ مُعْظَمَهُ

جَلْتَا [Celultā] (cīm'in fethi ve lām-ı ūlānın zammıyla) Nehrevān nāhiyesinde bir karyedir.

جَلُولَتَيْنِ [Celūleteyn] (cīm'in fethi ve lām'ın zammıyla) Bir karye adıdır.

أَبُو جُلَّةَ [Ebū Cullet] (cīm'in zammıyla) Bir recülün künyesidir.

جُلَالَةُ [Culālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir ʿavretin adıdır.

اَلْجُلَالُ [el-culāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) جُلَاجِلٌ [culācil] gibi sesi duru eşeğe denir.

[ج م ل]

اَلْجَمَلُ [el-cemel] (cīm'in ve mīm'in fethiyle ve mīm'in sükūnuyla cāʾizdir) Erkek deveye denir. Ve şüzūz üzere nākaya ıtlāk olunur; ve minhu kīle: شَرِبْتُ لَبَنَ جَمَلِي Ve baʿzılar dedi ki جَمَلٌ [cemel] dört yaşına girmiş, ʿalā-kavlin جِذْعٌ [ciẕʿ] yāhūd بَازِلٌ [bāzil] yāhūd iki yaşına girmiş erkek deveye mahsūstur. Bu kerteye varmayınca جَمَلٌ [cemel] ıtlāk olunmaz. Cemʿi أَجْمَالٌ [ecmāl] ve جَامِلٌ [cāmil ve جُمْلٌ [cuml] gelir cīm'in zammıyla ve جِمَالٌ [cimāl] gelir, جِبَالٌ [cibāl] gibi ve جِمَالَةٌ [cimālet] ve جِمَالَاتٌ [cimālāt] gelir cīm'lerin harekāt-ı selāslarıyla ve جَمَائِلُ [cemāʾil] gelir ve أَجَامِلُ [ecāmil] gelir.

Mütercim der ki جَمَلٌ [cemel] zikri ātī جَمَالٌ [cemāl]den meʾhūzdur, zīrā ʿArablar جَمَلٌ [cemel] kısmını cemāl ve zīnet ʿadd ederler. Kaldı ki müʾellif cemʿ ʿadādında جَامِلٌ [cāmil] kelimesini dahi sebt eyledi. "بَقَرٌ" māddesinde بَاقِرٌ [bāḳir] kelimesinin ism-i cemʿ olduğunu tansīs eylemekle bu dahi onun gibi ism-i cemʿ olmak aglebdir, hattā Şeyḫ Raḍī dahi tansīs eylemiştir. Ve fi'l-meseli: "إِتَّخَذَ فُلَانٌ اللَّيْلَ جَمَلًا" أَيْ سَرَى كُلَّهُ Yaʿnī "Bütün gece durmayıp bir düzeye gitti."

اَلْجَامِلُ [el-cāmil] Cemʿdir, niteki zikr olundu. Ve çobanları ve sāhibleri berāber olarak deve sürüsüne denir. Ve ʿazīm obaya ıtlāk olunur.

اَلْجُمَالَةُ [el-cumālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) جَامِلٌ [cāmil] dedikleri deve sürüsünden bir bölüğe denir, ʿalā-kavlin içinde erkek deve olmayan nāka sürüsüne denir; cīm'in harekāt-ı selāsıyla da cāʾizdir. Ve at sürüsüne denir; cemʿi جُمَالٌ [cumāl] gelir cīm'in zammıyla nādir olarak; ve minhu kavlu'ş-şāʿir: "وَالْأُدْمُ فِيهِ يَعْتَرِكْنَ || بِجَوِّهِ عَرَكَ الْجُمَالَةِ"

اَلْجَمِيلُ [el-cemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Erimiş ve sızdırılmış iç yağına denir; yukālu: أَكَلَ الْجَمِيلَ أَيِ الشَّحْمَ الذَّائِبَ Ve جَمَالٌ [cemāl] māddesinden vasf olur, halkī ve hulkī hūb olan adama denir; yukālu: هُوَ جَمِيلٌ أَيِ الْحَسَنُ الْخَلْقِ وَالْخُلُقِ

دَرْبُ جَمِيلٍ [Derbu Cemīl] Baġdād'da bāb-ı maʿrūftur, ona niçe zevāt mensūblardır. Ve İsḥāḳ b. ʿAmr el-Cemīlī bir şāʿir-i yegāne ve müflıktır.

اَلْإِسْتِجْمَالُ [el-isticmāl] Deve جَمَلٌ [cemel] olmak mertebeye varmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْمَلَ الْبَعِيرُ إِذَا صَارَ جَمَلًا

اَلْجَمَّالَةُ [el-cemmālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Devecilere denir, خَيَّالَةٌ [ḫayyālet] ve حَمَّارَةٌ [ḥammāret] gibi; yukālu: هُمْ جَمَّالَةٌ أَيْ أَصْحَابُ الْجِمَالِ

اَلْجُمَالِيَّةُ [el-cumāliyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) جَمَلٌ [cemel] gibi bünye ve terkībi kavī ve muhkem ve dayangan

nākaya vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ جُمَالِيَّةٌ أَيْ وَثِيقَةٌ كَالْجَمَلِ وَكَذَا يُقَالُ رَجُلٌ جُمَالِيٌّ أَيْ ضَخْمُ الْأَعْضَاءِ تَامُّ الْخَلْقِ

اَلْجَمَلُ [el-cemel] (fethateynle) Erkek deveye denir ki zikr olundu. Ve hurmā ağacına denir. Ve bir cins deniz balığına denir ki tūlü otuz endāze mikdārında olur ve bu جَمَلُ الْبَحْرِ [cemelu'l-baḥr] dedikleridir. Ve

جَمَلٌ [Cemel] Esāmīdendir: Cemel b. Saʿd, Meẕḥic kabīlesinden bir cemāʿatin pederidir; tābiʿīnden Hind b. ʿAmr el-Cemelī onlara mensūbdur.

بِئْرُ جَمَلٍ [Biʾru Cemel] Medīne'de bir maʿrūf kuyudur. Ve

جَمَلٌ [Cemel] Ḥuseyn b. ʿAbdusselām nām şāʿirin lakabıdır ki İmām Şāfiʿī'den rivāyet-i fıkh u hadīs eylemiştir.

لَحْيُ جَمَلٍ [Laḥyu Cemel] (lām'ın fethiyle) Beyne'l-Ḥaremeyn bir mevziʿdir, Medīne'ye akrebdir. Kezālik Medīne ile Feyd beyninde bir mevziʿdir. Ve Necrān ile Teşlīş beyninde bir mevziʿdir.

لَحْيَا جَمَلٍ [Laḥyā Cemel] (tesniye bünyesiyle) Yemāme'de bir mevziʿdir.

عَيْنُ جَمَلٍ [ʿAynu Cemel] Kūfe kurbünde bir çeşme adıdır.

أَبُو الْجَمَلِ [Ebu'l-Cemel] Eyyūb b. Muḥammed ve Suleymān b. Dāvūd el-Yemāniyyān künyeleridir ki muhaddislerdir.

اَلْجُمَيْلُ [el-cumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

اَلْجُمَّيْلُ [el-cummeyl] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) ve

اَلْجُمْلَانَةُ [el-cumlānet] (cīm'in zammıyla) ve

اَلْجُمَيْلَانَةُ [el-cumeylānet] (musaggar bünyesiyle) Bülbül kuşuna denir.

اَلْجَمَالُ [el-cemāl] (كَمَالٌ [kemāl] vezninde) Bir adam halk ve hulku güzel olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمُلَ الرَّجُلُ جَمَالًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا صَارَ جَمِيلًا *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre aslı جَمَالَةٌ [cemālet] idi, kesret-i istiʿmālden hā'yı tahfīf olundu. Ve ʿArablar جَمَالَكَ أَنْ لَا تَفْعَلَ كَذَا derler ki igrādır, yaʿnī "Şöylece eylemek sana şeyn ve nakīsa īrās eder olmakla onu işlemeyip cemāl īrās edecek fiʿle mülāzemet eyle."

اَلْجُمَالُ [el-cumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْجُمَّالُ [el-cummāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Bu dahi vasftır, sāhib-i cemāl adama denir.

اَلْجَمْلَاءُ [el-cemlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) Müʾennestir. Ve aʿzāʾ ve terkībi tāmm ve her tarafı uygun ve latīf hayvāna denir.

اَلتَّجَمُّلُ [et-tecemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Zīnetlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَيَّنَ Ve erimiş yağ ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الشَّحْمَ الْمُذَابَ

اَلْمُجَامَلَةُ [el-mucāmelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adam ile sıdk-ı samīmle dostluk eylemeyip sūretā güzelce muʿāmele edişmek, ʿalā-kavlin güzel ülfet ve muʿāşeret edişmek maʿnāsınadır; yukālu: جَامَلَهُ إِذَا لَمْ يُصْفِهِ الْإِخَاءَ بَلْ مَاسَحَهُ بِالْجَمِيلِ أَوْ أَحْسَنَ عِشْرَتَهُ

اَلْجَمْلُ [el-ceml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَلَ الشَّيْءَ جَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ Ve iç yağını eritmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَلَ الشَّحْمَ إِذَا أَذَابَهُ

اَلْإِجْمَالُ [el-icmāl] (hemzenin kesriyle) İç

yağı eritmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَلَ الشَّحْمَ إِذَا أَذَابَهُ Ve

إِجْمَالٌ [icmāl] Bir nesnenin talebinde ʿacele ve ifrāt eylemeyip teʾennī ve iʿtidāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَلَ فِي الطَّلَبِ إِذَا اتَّأَدَ وَاعْتَدَلَ فَلَمْ يُفْرِطْ Ve dağınık nesneyi biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَلَ الشَّيْءَ إِذَا أَجْمَعَهُ عَنْ تَفْرِقَةٍ Ve hisāb ve kelāmı cümle eylemek maʿnāsınadır ki tafsīl mukābilidir; yukālu: أَجْمَلَ الْحِسَابَ إِذَا رَدَّهُ إِلَى الْجُمْلَةِ Ve iyiliği ve ihsānı çok ve güzel eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْمَلَ الصَّنِيعَةَ إِذَا حَسَّنَهَا وَكَثَّرَهَا

اَلْإِجْتِمَالُ [el-ictimāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İç yağını eritmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَمَلَ الشَّحْمَ إِذَا أَذَابَهُ

اَلْجَمُولُ [el-cemūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Dāʾimā iç yağı eriten adama denir. Ve semiz hatuna denir.

اَلْجُمْلَةُ [el-cumlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Maʿlūmdur ki bir nesnenin cemāʿatine ve mecmūʿuna denir; yukālu: جُمْلَةُ الشَّيْءِ أَيْ جَمَاعَتُهُ Ve

جُمْلَةُ [Cumlet] Kādī-i Dimaşḳ olan Yūsuf b. İbrāhīm nām fāzılın ceddi ismidir.

اَلْجُمَّلُ [el-cummel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلْجُمَلُ [el-cumel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْجُمْلُ [el-cuml] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

اَلْجُمُلُ [el-cumul] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

اَلْجَمَلُ [el-cemel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Gemi ipine denir ki murād iri halatıdır, komana taʿbīr olunur. Ve kuriʾe bihinne kavluhu taʿālā: ﴿حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ﴾ الآية Ve

جُمَّلٌ [cummel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde ve tahfīfle cāʾizdir) Hisāb-ı cümele denir ki أَبِيجَادٌ [ebīcād] hurūf-ı mukattaʿasıdır. Her biri bir ʿadede dāldır, tārīh hisāb ederler.

اَلْجُمُلُ [el-cumul] (صُحُفٌ [ṣuḥuf] vezninde) Cemāʿat-i insānīye denir.

اَلتَّجْمِيلُ [et-tecmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Tezyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّلَهُ إِذَا زَيَّنَهُ Ve ʿaskeri haylī müddet oyalandırıp tevkīf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّلَ الْجَيْشَ إِذَا أَطَالَ حَبْسَهُمْ

اَلْجَمِيلَةُ [el-cemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Āhū sürbeʾine ve güvercin sürüsüne denir.

جُمْلُ [Cuml] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir ʿavretin ismidir.

جَمَالُ [Cemāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir başkaca hatun ismidir.

جُمَلُ [Cumel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) İbn Vehb'dir ki Benū Sāme cemāʿati nesebindendir.

جُمَيْلُ [Cumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Uht-ı Maʿḳil b. Yesār'dır ki sahābiyyedir.

جَوْمَلُ [Cevmel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir recül adıdır.

جَمَالٌ [Cemāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

جَمَلٌ [Cemel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) ve

جَمِيلٌ [Cemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esāmī-i nāstandır ki cümlesi zikr olundu.

جُمَالٌ [Cumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir beldedir.

جُمَّيْلٌ [Cummeyl] (قُبَيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) Ebu'l-Ḫaṭṭāb ʿÖmer b. Ḥasen b. Diḥye nām hāfızın ceddidir.

[ج م ح ل]

اَلْجُمَّحْلُ [el-cummaḥl] (ḥā-yı mühmele ile شُمَّخْرٌ [şummaḫr] vezninde) Sedef

içre olan ete denir ki kabına yapışık olur, kütüb-i tıbbiyyede edviye aksāmından maᶜdūddur.

[ج م ع ل]

اَلْجُمَعْلِيلُ [el-cumaᶜlīl] (خُزَعْبِيلٌ [ḫuzaᶜbīl] vezninde) Her nesneden birer mikdār biriktirir olan kimseye denir.

اَلْجُمَعْلِيلَةُ [el-cumaᶜlīlet] (خُزَعْبِيلَةٌ [ḫuzaᶜbīlet] vezninde) Sırtlana denir. Ve pek koca düşkün nākaya, ᶜalā-kavlin bünyesi kavī, dayanıklı, yavuz olanına yāhūd zaᶜf ve hüzālden fürū-mānde olmuş iken sonradan vücūduna tāb u tüvān gelip kemāliyle kuvvetlenmiş olanına denir; yukālu: نَاقَةٌ جُمَعْلِيلَةٌ أَيْ هَرِمَةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ وَثِيقَةٌ أَوِ الَّتِي كَانَتْ رَازِمَةً ثُمَّ انْبَعَثَتْ

اَلْجُمْعُلَةُ [el-cumᶜulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Baldan yāhūd yağdan bir topağa denir ki cevz kadar ola; tekūlu: أَخَذْتُ جُمْعُلَةً مِنْ عَسَلٍ أَوْ لَبَنٍ أَيْ قَدْرَ جَوْزَةٍ

اَلْمُجَمْعَلَةُ [el-mucemᶜalet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Bedeni topaç ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُجَمْعَلَةُ اللَّحْمِ أَيْ مَعَقَّدَتُهُ

جَمَاعِيلُ [Cemāᶜīl] (cīm'in fethi ve mīm'in tahfīfi ve teşdīdiyle) Ḳuds kazāsında bir karye adıdır.

[ج ن ب ل]

اَلْجُنْبُلُ [el-cunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ağaçtan düzülmüş kalın kavataya ve çanağa denir. Müᵓellif bunu "ج،ب،ل" māddesinde dahi sebt eyledi. Zāhiren nūn emrinde ihtilāfa mebnīdir. Ve

جُنْبُلٌ [Cunbul] Ebū ᶜAbdullāh Muḥammed b. ᶜİṣmet eḍ-Ḍabbī nām muhaddisin ceddi ismidir.

[ج ن ث ل]

جَنْثَلٌ [Cenṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[ج ن د ل]

اَلْجَنْدَلُ [el-cendel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir adam kaldırıp götüreceği kadar olan taşa denir; dāl'ın kesriyle de cāᵓizdir; ve minhu yukālu: شَادَ قَصْرَهُ بِصُمِّ الْجَنْدَلِ وَهُوَ مَا يُقِلُّهُ الرَّجُلُ مِنَ الْحِجَارَةِ *Esās*'ın beyānına göre nūn'u zāᵓidedir. Zāhiren müᵓellif ᶜindinde asliyyedir. Ve

جَنْدَلُ [Cendel] (maᶜrife olarak) Bir bukᶜanın ismidir.

اَلْجُنْدِلُ [el-cunedil] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) Taş yığını olan mahalle denir.

اَلْجُنْدِلَةُ [el-cunedilet] (عُلَبِطَةٌ [ᶜulebiṭat] vezninde) Taşlık yere denir, sengistān maᶜnāsına; cīm'in fethiyle de cāᵓizdir; yukālu: أَرْضٌ جُنْدِلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْحِجَارَةِ

اَلْجُنَادِلُ [el-cunādil] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Kavī ve ᶜazīm olan insān ve hayvāna denir.

دُومَةُ الْجَنْدَلِ [Dūmetu'l-Cendel] Bir mevziᶜ adıdır.

[ج ن ج ل]

اَلْجُنْجُلُ [el-cuncul] (cīmeynle قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Kuşkonmaz otuna şebīh bir otun ismidir; salatasını ve cacığını yaparlar. Müfredātta kuşkonmazdan bir sınf olmak üzere mübeyyendir.

[ج ن ع د ل]

اَلْجَنْعَدَلُ [el-cenaᶜdel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde ve cīm'in zammı ve dāl'ın kesriyle lügattır) Kalın gövdeli sımsıkı tıknaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَنْعَدَلٌ أَيْ تَارٌّ غَلِيظٌ

[ج و ل]

اَلْجَوْلَةُ [el-cevlet] (cīm'in fethiyle) Hāssaten cenkte cevānib-i meydānı dolanmak maʿnāsınadır ki bahādır süvārī vazʿıdır, niteki جَوْلٌ [cevl] ve جَوَلَانٌ [cevelān] tavāfta müstaʿmeldir, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: جَالَ فِي الْحَرْبِ يَجُولُ جَوْلَةً إِذَا دَارَ الْمَيْدَانَ Ve ʿasker aʿdādan geri çekilip yine hamle eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki dönek çalmak taʿbīr olunur; yukālu: جَالَ الْقَوْمُ إِذَا انْكَشَفُوا ثُمَّ كَرُّوا

اَلْجَوْلُ [el-cevl] (cīm'in fethi ve zammıyla) ve

اَلْجُؤُولُ [el-cuʾūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْجَوَلَانُ [el-cevelān] (fetehātla) ve

اَلْجِيلَانُ [el-cīlān] (cīm'in kesriyle ki aslı جِوْلَانٌ idi) Bunlar mutlakan dolanmak maʿnāsınadır; yukālu: جَالَ فِي الطَّوَافِ يَجُولُ جَوْلًا وَجُؤُولًا وَجَوَلَانًا وَجِيلَانًا إِذَا دَارَ Ve

جَوْلٌ [cevl] Toprak yerinden savrulup havāya ağmak maʿnāsınadır; yukālu: جَالَ التُّرَابُ جَوْلًا إِذَا ذَهَبَ وَسَطَعَ Ve bir nesneyi ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَالَ الشَّيْءَ إِذَا اخْتَارَهُ Ve

جَوْلٌ [cevl] (cīm'in fethi ve zammıyla) Toprağa denir, جَائِلٌ [cāʾil] maʿnāsınadır. Ve جَوْلٌ [cevl] bāʾ harfiyle müteʿaddī olur, bir nesneyi dolandırmak maʿnāsınadır; yukālu: جَالَ بِهِ إِذَا أَدَارَهُ Ve

جَوْلٌ [cevl] Pek çok koyun ve keçiye denir. Ve ʿazīm leşkere denir. Ve deve sürüsüne ve at sürüsüne denir, ʿalā-kavlin otuz yā kırk reʾs yāhūd güzīde ve müntehab olan deve bölüğüne denir. Ve yaşlı koca geyiğe denir. Ve bir şecer adıdır. Ve dağa denir, جَبَلٌ [cebel] maʿnāsına. Şārih der ki bunda savāb olan حَبْلٌ [ḥabl] olmaktır ki ipe denir. Ve toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına.

اَلتَّجْوَالُ [et-tecvāl] (tā'nın fethiyle) تَفْعِيلٌ [tefʿīl]den masdardır, çok dolanmak maʿnāsınadır; yukālu: جَوَّلَ الرَّجُلُ تَجْوَالًا إِذَا طَافَ

اَلْإِجْتِيَالُ [el-ictiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznince) Dolanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَالَ الرَّجُلُ إِذَا طَافَ Ve bir adamı doğru yolundan sarf ve tahvīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَالَهُمْ إِذَا حَوَّلَهُمْ عَنْ قَصْدِهِمْ Ve ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَالَهُ مِنْهُمْ إِذَا اخْتَارَهُ

اَلْإِنْجِيَالُ [el-inciyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznince) Bu dahi cevelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْجَالَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى جَالَ Ve toprak yerinden kalkıp havāya ağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْجَالَ التُّرَابُ إِذَا ذَهَبَ وَسَطَعَ

اَلْمِجْوَلُ [el-micvel] (مِنْبَرٌ [minber] veznince) Nisvāna mahsūs bir kesim cāmeye denir ki kısa zıbın olacaktır, ʿalā-kavlin küçük kızlar giyerler bir çemrek libāstır ki içinde cevelān ederler. Ve kalkana ıtlāk olunur. Ve halhāla ıtlāk olunur. Ve dürüst akçeye denir, beyne'n-nās cevelān eder. Ve bāzū-bende ve hamāʾile denir, عُوذَةٌ [ʿūẕet] maʿnāsına. Ve hımār-ı vahşīye denir. Ve gümüşe denir. Ve gerdanlık ortasına geçirdikleri gümüşten yapılmış şemseye denir. Ve şol beyāz sevbe denir ki kumarcılar bir araya gelip kumara başladıkta kumar okları kendisine teslīm olunan kimsenin yedine verilir.

اَلْجَوْلَانُ [el-Cevlān] (سَلْمَانُ [selmān] veznince) Şām'da bir dağın adıdır. Ve toprağa denir. Ve şol hurde çakıllara denir ki rüzgār onları beri öte oynatıp deverān ettirir ola. Ve tozlu topraklı yaʿnī dumanlı

güne denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْجَيْلَانُ [el-ceylān] (cīm'in fethiyle) Toprağa denir. Ve dumanlı güne denir.

اَلْجَوَلَانُ [el-cevelān] (fetehātla) Masdardır ki zikr olundu. Ve devābb ve mevāşīnin hurdelerine ve kemterlerine denir. Ve

جَوَلَانُ الْهُمُومِ [cevelānu'l-humūm] Kalbe ᶜārız olan tasa ve endūhun ibtidā-yı ᶜurūzundan ᶜibārettir ki derūnda oynayıp deverāna başlar; tekūlu: فِي قَلْبِي جَوَلَانُ الْهُمُومِ أَيْ أَوَّلُهَا

اَلْإِجَالَةُ [el-icālet] (hemzenin kesriyle) Dolandırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجَالَهُ وَأَجَالَ بِهِ إِذَا أَدَارَهُ

اَلتَّجَاوُلُ [et-tecāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Meydānda cevelān edişmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَاوَلَ الْجَيْشُ إِذَا جَالَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْحَرْبِ

اَلْمُجَاوَلَةُ [el-mucāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Müdāfaᶜa ve mutārede maᶜnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ مُجَاوَلَاتٌ أَيْ مُطَارَدَاتٌ وَمُدَافَعَاتٌ

اَلْأَجْوَلُ [el-ecvel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْجَوْلَانِيُّ [el-cevlāniyy] ve

اَلْجَيْلَانِيُّ [el-ceylāniyy] (cīm'lerin fethiyle) Bunlar da tozlu topraklı dumanlı güne vasf olur; yukālu: يَوْمٌ أَجْوَلُ وَجَوْلَانِيٌّ وَجَيْلَانِيٌّ وَجَوْلَانٌ وَجَيْلَانٌ أَيْ كَثِيرُ الْغُبَارِ وَالتُّرَابِ Ve

جَوْلَانِيٌّ [cevlāniyy] ᶜĀmmü'l-menfaᶜat adama denir ki hayr ve nefᶜi karīb ve baᶜīde cāᵓil olur; yukālu: رَجُلٌ جَوْلَانِيٌّ أَيْ عَامُّ الْمَنْفَعَةِ

اَلْجَائِلَةُ [el-cāᵓilet] Cevelān eden nesneye denir; teᵓnīsi mevsūf iᶜtibārıyladır. Bu münāsebetle zamīrde cevelān eden hātıraya ve miyānede dāᵓir olan maslahata ıtlāk olunur; ve minhu tekūlu: أَجِلْ جَائِلَتَكَ أَيِ اقْضِ الْأَمْرَ الَّذِي أَنْتَ فِيهِ

اَلْجُولُ [el-cūl] (cīm'in zammıyla) ᶜAkl maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Ve ᶜazm maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: لَيْسَ لَهُ جُولٌ أَيْ عَقْلٌ وَكَذَا عَزْمٌ Ve at sürüsüne ve deve sürüsüne denir. Ve kabrin ve kuyunun diplerinden ağızlarına kadar yalımına denir. Ve denizin ve dağın bir tarafına denir; cemᶜi أَجْوَالٌ [ecvāl] ve جُوَالَةٌ [cuvālet] gelir cīm'in zammıyla. Ve bir bölük deveye ve devekuşuna ve koyun ve keçi sürüsüne denir. Ve suyun dibinde olan büyük kayaya denir.

اَلْجَيْلُ [el-ceyl] (cīm'in fethiyle) ve

اَلْجَالُ [el-cāl] Bunlar da kabrin ve kuyunun ve denizin ve dağın bir cānibine denir.

جُولَةُ [Cūlet] (cīm'in zammıyla) Esāmīdendir: ᶜAbdullāh b. Aḥmed b. Cūle ve Muḥammed b. ᶜAlī b. Cūle ve ᶜAlī b. Muḥammed b. Aḥmed b. Cūle muhaddislerdir.

أَجْوَلُ [Ecvel] (أَحْوَلُ [aḥvel] vezninde) Ṭayyiᵓ kabīlesi yurdunda vākiᶜ Eceᵓ ve Selmā nām dağların hizāsında bir dağ adıdır yāhūd birbirine karīb birkaç bayırlara denir.

اَلْجَوَالَةُ [el-cevālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir nesnenin seçilmiş güzīdesine denir; yukālu: أَخَذَ جَوَالَةَ مَالِهِ أَيْ نُقَايَتَهُ وَخِيَارَهُ

اَلْجَوَّالُ [el-Cevvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ᶜUḳfān el-Yerbūᶜī nām kimsenin feresi adıdır.

اَلْأَجْوَلِيُّ [el-ecveliyy] (أَحْمَرِيٌّ [aḥmeriyy] vezninde) Pek cüst ve çālāk ve cevvāl ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَجْوَلِيٌّ أَيْ سَرِيعٌ جَوَّالٌ

جَوْلَى [Cevlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir

mevziʿdir.

اَلْجَوِيلُ [el-cevīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Rüzgārın önüne alıp tozuttuğu nesneye denir, kuru otluk ve ağaç yaprağı gibi; yukālu: مَالُ الدُّنْيَا كَالْجَوِيلِ وَهُوَ مَا سَفَرَتْهُ الرِّيحُ مِنْ حُطَامِ النَّبْتِ

[ج ه ل]

اَلْجَهْلُ [el-cehl] (سَهْلٌ [sehl] vezninde) ve

اَلْجَهَالَةُ [el-cehālet] (رَذَالَةٌ [reẕālet] vezninde) Bilmez olmak maʿnāsınadır ki عِلْمٌ [ʿilm] mukābilidir; yukālu: جَهِلَ الشَّيْءَ جَهْلًا وَجَهَالَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضِدُّ عَلِمَهُ Ve عَلَى harfiyle bilmezlenmek maʿnāsına olur; yukālu: جَهِلَ عَلَيْهِ إِذَا أَظْهَرَ الْجَهْلَ

اَلْجَاهِلُ [el-cāhil] ve

اَلْجَهُولُ [el-cehūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bilmez, nādān maʿnāsına ism-i fāʿillerdir; cemʿleri جُهَّلٌ [cuhhel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve جُهَّالٌ [cuhhāl] gelir ve جُهَلَاءُ [cuhelāʾ] gelir; ve yukālu: هُوَ جَاهِلٌ مِنْهُ أَيْ جَاهِلٌ بِهِ Yaʿnī "O nesne mukaddemden onun maʿlūmu değildir." Bu cehl-i mezmūm değildir. Ve

جَاهِلٌ [cāhil] Arslana ıtlāk olunur.

اَلتَّجَاهُلُ [et-tecāhul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir kimse kendisini cāhil göstermek yaʿnī bilmezden gelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَاهَلَ زَيْدٌ إِذَا أَظْهَرَ الْجَهْلَ

اَلْمَجْهَلَةُ [el-mechelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Bir adamı cehālete bāʿis ve müʾeddī olan şeyʾe denir; yukālu: شُغْلُ الْعَبَثِ مَجْهَلَةٌ أَيْ يَحْمِلُ عَلَى الْجَهْلِ

اَلتَّجْهِيلُ [et-techīl] Bir adama cāhildir diye cehle nisbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَهَّلَهُ إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الْجَهْلِ

اَلْمَجْهَلُ [el-mechel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Şol beyābāna denir ki onda ʿalāmet-i tarīk u semt olmamakla menzil-i maksūda ʿazm ve vusūl müteʿazzir ola. Ve bunun tesniye ve cemʿi yoktur; yukālu: أَرْضٌ مَجْهَلٌ إِذَا كَانَتْ لَا يُهْتَدَى فِيهَا Lākin *Esās*'ta cemʿ bünyesiyle de mersūmdur.

اَلْإِسْتِجْهَالُ [el-istichāl] Bir adamı cāhil ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَجْهَلَهُ إِذَا عَدَّهُ جَاهِلًا Ve istihfāf ve istihkār maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَجْهَلَهُ إِذَا اسْتَخَفَّهُ Ve rüzgār ağacın dallarını oynatmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَجْهَلَتِ الرِّيحُ الْغُصْنَ إِذَا حَرَّكَتْهُ فَاضْطَرَبَ

اَلْمِجْهَلُ [el-michel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِجْهَلَةُ [el-michelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْجَيْهَلُ [el-ceyhel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلْجَيْهَلَةُ [el-ceyhelet] (صَيْقَلَةٌ [ṣayḳalet] vezninde) Kösegiye denir ki onunla ocak ve āteş karıştırırlar. Ve

جَيْهَلٌ [Ceyhel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Bir hatunun adıdır. Ve büyük yalçın kayaya denir.

اَلْمَجْهُولَةُ [el-mechūlet] Şol nākaya ıtlāk olunur ki ondan hergiz süt sağılmamış ola yāhūd damgasız ola; yukālu: نَاقَةٌ مَجْهُولَةٌ أَيْ لَمْ تُحْلَبْ قَطُّ أَوْ لَا سِمَةَ عَلَيْهَا

اَلْجَهْلَاءُ [el-cehlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) جَاهِلِيَّةٌ [cāhiliyyet] lafzından meʾhūz olup ve onu teʾkīd için īrād olunur; yukālu: كَانَ ذَلِكَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ الْجَهْلَاءِ وَهِيَ الْقَدِيمَةُ

[ج ه ب ل]

اَلْجَهْبَلُ [el-cehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Büyük başlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَهْبَلٌ أَيِ الْعَظِيمُ الرَّأْسِ Ve yaşlı sāl-horde

geyiğe, ʿalā-kavlin iri cüsselisine denir. Ve Cehbel b. Seyf şol kimsedir ki peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin intikālleri haberini ehl-i Ḥaḍramevt'e īsāl eylemiştir.

بَنُو جَهْبَلٍ [Benū Cehbel] Şām'da bir hānumāndır ki cümlesi fukahāʾ idi.

اَلْجَهْبَلَةُ [el-cehbelet] (cīm'in ve bā'nın fethiyle) Çirkīn ve bed-çehre ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَهْبَلَةٌ أَيْ قَبِيحَةٌ

[ج ي ل]

اَلْجِيلُ [el-cīl] (cīm'in kesriyle) Nāstan bir sınıf ve tāʾifeye denir; yukālu: جِيلٌ مِنَ التُّرْكِ وَجِيلٌ مِنَ الْعَرَبِ أَيْ صِنْفٌ Ve

جِيلُ [Cīl] Esfel-i Bağdād'da bir karye adıdır. Ve Ziyād b. Cīl ve Yezīd b. Cīl muhaddislerdir.

جَيْلَانُ [Ceylān] (cīm'in fethiyle) ʿAbdulḳays kabīlesinden bir cemāʿattir. Ve Yemen'de bir eyālettir. Ve şol çakıl taşlarına denir ki onu rüzgār beri öte tozuntu gibi yuvalayıp oynatır ola.

جِيلَانُ [Cīlān] (cīm'in kesriyle) Īrān'da bir iklīm yaʿnī bir ülkenin ismidir, Gīlān muʿarrebidir. Ve bir cemāʿate denir ki onları Nūşirevān, Baḥreyn vilāyetine tertīb ve temkīn eylemişti. Ve

جِيلَانُ [Cīlān] Ebu'l-Celd b. Ferve demekle maʿrūf muhaddis-i tābiʿīnin ismidir.

FASLU'L-ḤĀʾİ'L-MÜHMELE

(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ل]

اَلْحَبْلُ [el-ḥabl] (ḥā'nın fethiyle) İpe denir ki nesne bend ederler; cemʿi أَحْبُلٌ [aḥbul] ve أَحْبَالٌ [aḥbāl] ve حُبُولٌ [ḥubūl] gelir. Ve fi'l-hadīsi: "حَبَائِلُ اللُّؤْلُؤِ كَأَنَّهُ جَمْعٌ عَلَى غَيْرِ قِيَاسٍ أَوْ هُوَ تَصْحِيفٌ وَالصَّوَابُ جَنَابِذُ" Yaʿnī sıfat-ı cennette vārid olan "فَإِذَا فِيهَا حَبَائِلُ اللُّؤْلُؤِ" hadīsinde vāki حَبَائِلُ [ḥabāʾil] kelimesi gūyā ki gayr-i kıyās üzere حَبْلٌ [ḥabl]in cemʿidir. Ve baʿzılar ʿindinde musahhaftır, savāb olan جَنَابِذُ olmaktır ki جُنْبُذٌ [cunbuẕ]un cemʿidir, kunbed muʿarrebidir ki kubbeye denir. Şārih der ki evvelki İmām Buḫārī rivāyetidir, رَمْلٌ مُسْتَطِيلٌ maʿnāsına olan حَبْلٌ [ḥabl]in gayr-i kıyās üzere cemʿi olan حِبَالَةٌ [ḥibālet]ten cemʿü'l-cemʿ olmakla bi't-teşbīh ıtlāk olunmuştur. Ve

حَبَلٌ [Ḥabl] Esāmīdendir: Aḥmed b. Muḥammed b. Ḥabl, kādī-i Māleḳa'dır ki nahviyyūndandır. Ve Rebīʿa b. Ḥātim el-Ḥablī el-Miṣrī muhaddisīndendir. Ve

حَبْلٌ [ḥabl] Masdar olur, bir nesneyi iple bağlamak maʿnāsına; yukālu: حَبَلَ الشَّيْءَ حَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَدَّهُ بِالْحَبْلِ ve minhu'l-meselu: "يَا حَابِلُ أُذْكُرْ حَلًّا" Yaʿnī "Ey bunu bend eden kimse, çözmeyi hātırından ihrāc eyleme ki bunun bağlaması var ammā çözmesi de var!" Ve

حَبْلٌ [ḥābl] İpe ve urgana denir, resen maʿnāsına; cemʿi حُبُولٌ [ḥubūl]dur. Şārih der ki bunun maʿnā-yı evvel ile farkı nā-maʿlūm olmakla tekrār gibidir, lākin evvelde رِبَاطٌ [ribāṭ] ile tefsīr eylemekle bundan ahass olur. Ve uzun uzadı kum yı-

ğınına ıtlāk olunur; yukālu: نَزَلُوا فِي حَبْلٍ أَيْ رَمْلٍ مُسْتَطِيلٍ Ve ʿahd ve peymān maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَيْنَهُمَا حَبْلٌ أَيْ عَهْدٌ Ve zimmet ve zinhār ve emān maʿnāsınadır; yukālu: قَطَعَ حَبْلَهُ أَيْ ذِمَّتَهُ وَأَمَانَهُ Ve ağırlık, sikal maʿnāsınadır. Ve āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur. Ve visāl ve tevāsul maʿnāsınadır. Ve عَاتِقٌ [ʿātiḳ] maʿnāsınadır ki omuz başıyla boyunun aralığından ʿibārettir, ʿalākavlin o aralıkta olan uzunluğa ve tarīkaya denir yāhūd orada olan sinire denir. Ve kolda ve arkada birer damarın ismidir ki izāfetle müteʿayyen olur; yukālu: حَبْلُ الزِّرَاعِ ve حَبْلُ الظَّهْرِ Kaldı ki her ʿuzvda uzun ve kalın olarak asīl ve kavvām olan damara حَبْلٌ [ḥabl] ıtlāk ederler. Meselā حَبْلُ الظَّهْرِ [ḥablu'ẓ-ẓahr] kafādan nāzil arka damarıdır ki ondan niçe damarlar münşaʿib olur. Ve حَبْلُ الذِّرَاعِ [ḥablu'ẕ-ẕirāʿ] قِيفَالٌ [ḳīfāl]den dirsek yanında zuhūr ve زَنْدَيْنِ [zendeyn] üzerine dāʾir iki kısma münkasim olur. Ve حَبْلُ الْوَرِيدِ [ḥablu'l-verīd] boyun damarıdır, ve kiss ʿalā-zālike. Ve Başra'da bir mevziʿ adıdır ki reʾs-i meydān-ı Ziyād demekle müteʿāreftir; bunda ḥā'nın kesriyle de cāʾizdir yāhūd her biri başka mevziʿlerdir. Ve

حَبْلٌ [Ḥabl] ʿArefe'nin yaʿnī cebel-i ʿArafāt'ın ismidir. Ve koşu meydānının başına denir ki yarışçılar onda durup oradan koşarlar. Ve

حَبْلٌ [ḥabl] Yine masdar olur, حِبَالَةٌ [ḥibālet] ile cānver tutmak yāhūd حِبَالَةٌ [ḥibalet] nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَبَلَ الصَّيْدَ حَبْلًا إِذَا أَخَذَهُ بِالْحِبَالَةِ أَوْ نَصَبَهَا لَهُ

حِبَالٌ [Ḥibāl] (كِتَابٌ [kitāb] veznincle) Esāmīdendir: Ḥibāl b. Rufeyde tābiʿīndendir. Ve Ḥibāl b. Seleme b. Ḥuveylid, Ṭuleyḥa b. Ḥuveylid'in birāderzādesidir. Ve

حِبَالُ السَّاقِ [ḥibālu's-sāḳ] Baldırda olan sinirlere ıtlāk olunur. Burada حِبَالٌ [ḥibāl] yine حَبْلٌ [ḥabl]in cemʿidir, lākin müʾellif buna taʿarruz eylemedi. Ve

حِبَالُ الذَّكَرِ [ḥibālu'ẕ-ẕeker] Ālet-i tenāsülün damarlarından ʿibārettir.

اَلْحَبَّالُ [el-ḥabbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İpçiye ve urgancıya denir. Muhaddisînden Ebū İsḥāḳ el-Ḥabbāl ve bir cemāʿat o hirfet ashābıdır.

اَلْمُحَبَّلُ [el-muḥabbel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bu dahi ipe ve urgana denir. Ve kıvırcık saça denir ki ip külçesi şeklinde olur; yukālu: شَعْرٌ مُحَبَّلٌ أَيْ مُجَعَّدٌ شِبْهَ الْحَبْلِ

حَبْلَةُ [Ḥablet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ʿAsḳalān kurbünde bir karye adıdır.

اَلْحَابُولُ [el-ḥābūl] Hurmā ağacına çıkacak kemende denir.

اَلْحِبَالَةُ [el-ḥibālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْأُحْبُولُ [el-uḥbūl] ve

اَلْأُحْبُولَةُ [el-uḥbūlet] (hemzelerin zammıyla) Tuzağa ve ağa denir ki ipten düzülür; yukālu: نَصَبَ حِبَالَتَهُ وَأُحْبُولَتَهُ أَيْ مِصْيَدَتَهُ

اَلْإِحْتِبَالُ [el-iḥtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) حِبَالَةٌ [ḥibālet] ile cānver avlamak yāhūd حِبَالَةٌ [ḥibālet] kurmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَبَلَ الصَّيْدَ إِذَا أَخَذَهُ بِالْحِبَالَةِ أَوْ نَصَبَهَا لَهُ

اَلْمَحْبُولُ [el-maḥbūl] Şol cānverdir ki kendisini sayd için tuzak kurulmuş ola, her ne kadar düşmediyse de.

اَلْمُحْتَبِلُ [el-muḥtebil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Tuzağa düşmüş cānvere denir.

اَلْحَبَائِلُ [el-ḥabāʾil] حِبَالَةٌ [ḥibālet]in cemʿidir

ki ağa ve tuzağa denir, niteki zikr olundu; ve minhu حَبَائِلُ الْمَوْتِ أَيْ أَسْبَابُهُ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "اَلنِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ" أَيْ مَصَائِدُهُ

حَبِيلُ بَرَاحٍ [ḥabīlu berāḥ] (أَمِيرُ فَلَاحٍ [emīru felāḥ] vezninde) Bahādıra ıtlāk olunur. Ve arslanın ismidir. Burada حَبِيلٌ [ḥabīl] مَحْبُولٌ [maḥbūl] maʿnāsınadır ki bağlanmış demektir. Ve بَرَاحٌ [berāḥ] zevāl maʿnāsınadır, arslan ve bahādır adam cürʾet ve şecāʿatlerinden nāşī yerlerinde bağlanmış gibi sābit-kadem olduklarına mebnī ıtlāk olundu.

حُبَيْلٌ [Ḥubeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. el-Faḍl b. Ebī Ḥubeyl muhaddistir.

اَلْحِبْلُ [el-ḥibl] (ḥā'nın kesri ve fethiyle) Āfet ve dāhiyeye denir; cemʿi حُبُولٌ [ḥubūl] gelir. Ve dānā ve zīrek ve sāhib-i rüşd ü fetānet adama denir; ve minhu yukālu: إِنَّهُ لَحِبْلٌ مِنْ أَحْبَالِهَا لِلدَّاهِيَةِ مِنَ الرِّجَالِ Ve

حِبْلٌ [ḥibl] Rıfk ve telattufla devābb ve mevāşīsine takayyüd ve tīmār ve ihtimām eden adama denir; yukālu: هُوَ حِبْلُ مَالِهِ أَيْ قَائِمٌ عَلَيْهِ رَفِيقٌ بِسِيَاسَتِهِ

اَلْحَابِلُ [el-ḥābil] Tuzak nasb eden adama denir; ve minhu kavluhum: ثَارَ حَابِلُهُمْ عَلَى نَابِلِهِمْ أَيْ أَوْقَدُوا الشَّرَّ بَيْنَهُمْ Yaʿnī "Beynlerinde āteş-i şerr ü fitne īkād edip birbirine düştüler." Burada نَابِلٌ [nābil] ok atana denir. Ve حَابِلٌ [ḥābil] bezin arışına ve نَابِلٌ [nābil] argacına denir. Mesel-i mezbūr bu maʿnādan dahi ahz olunur. Ve ʿArablar حَوَّلَ حَابِلَهُ عَلَى نَابِلِهِ derler, zīr ü zeber eyledi diyecek yerde. Ve

حَابِلٌ [ḥābil] حُبْلَةٌ [ḥublet] dedikleri nebāt ekl eden cānvere denir; yukālu: ضَبٌّ حَابِلٌ إِذَا كَانَ يَأْكُلُ الْحُبْلَةَ Ve cādūya denir, سَاحِرٌ [sāḥir] maʿnāsına. Ve bir arzın ismidir.

اَلْحُبْلَةُ [el-ḥublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Asmaya denir ki كَرْمٌ [kerm] maʿnāsına, ʿalā-kavlin teveğinden ve omçasından bir kola denir ve fetehātla cāʾizdir. Ve سَلَمٌ [selem] ve سَيَالٌ [seyāl] ve سَمُرٌ [semur] nām bādiye ağaçlarının yemişine denir yāhūd iri meşe ağaçlarının yemişine denir, mugaylān yemişi gibi; cemʿi حُبُلٌ [ḥubl]gelir, قُفْلٌ [ḳufl] vezninde ve حُبَلٌ [ḥubel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve

حُبْلَةٌ [ḥublet] Nisvān zīnetlerinden bir güne pīrāye ismidir. Ve bir ot ismidir ki onu dāʾimā keler ekl eder.

اَلْحَبَلُ [el-ḥabel] (fethateynle) Üzüm asmasına denir. Ve baʿzen bā'yı iskān ederler. Müfredi حَبَلَةٌ [ḥabelet]tir hā'yla; yukālu: لَهُ حَبَلُ تَغْلٍ صَيَعَانًا وَهِيَ الْكَرْمُ وَالْحَبَلَةُ اَلْكَرْمَةُ Asmanın çubukları ve kolları حِبَالٌ [ḥibāl]le teşbīh olunmuştur. Ve

حَبَلٌ [ḥabel] Dolmak maʿnāsına masdar olur; yukālu: حَبِلَ مِنَ الشَّرَابِ حَبَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَلَأَ Ve öfkelenmek maʿnāsınadır; yukālu: حَبِلَ فُلَانٌ إِذَا غَضِبَ Ve öfke ve gam ve tasa maʿnāsına ism olur; yukālu: حَبَلٌ بِهِ أَيْ غَضَبٌ وَغَمٌّ Ve gebe olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَبِلَتِ الْمَرْأَةُ حَبَلًا إِذَا صَارَتْ حُبْلَى Ve ism olur, karında olan çocuğa ve yavruya denir; müʾennesi حَبَلَةٌ [ḥabelet]tir, cemʿi أَحْبَالٌ [aḥbāl]dir.

اَلْحُبَالُ [el-ḥubāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Dolmağa denir, إِمْتِلَاءٌ [imtilāʾ] maʿnāsına; yukālu: بِهِ حُبَالٌ مِنَ الشَّرَابِ أَيِ امْتِلَاءٌ

اَلْحَبْلَانُ [el-ḥablān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Karnı şarābdan dolmuş kişiye denir; müʾennesi حَبْلَى [ḥablā]dır عَطْشَى [ʿaṭşā] vezninde ve ḥā'ların zammıyla da cāʾizdir. Ve

حَبْلَانُ [ḥablān] ve

حَبْلَانَةٌ [ḥablānet] Pür-hışm u gazab ere ve ᶜavrete denir.

حَبْلُ حَبْلُ [ḥablu ḥablu] (ḥā'ların fethi ve bā'ların sükūnuyla) Koyun kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır.

اَلْحَابِلَةُ [el-ḥābilet] Gebe hatuna denir; cemᶜinde şāz olarak حَبَلَةٌ [ḥabelet] denir fetehātla.

اَلْحُبْلَى [el-ḥublā] (كُبْرَى [kubrā] vezninde) Bu dahi gebe hatuna denir, إِمْتِلَاءٌ [imtilāᵓ] maᶜnāsından meᵓhūzdur; cemᶜi حُبْلَيَاتٌ [ḥubleyāt]tır ve حَبَالَى [ḥabālā]dır ḥā'nın fethi ve elifin kasrıyla ki elif-i teᵓnīsinden maklūb olan yāᵓ elife ibdāl olunmuştur. Ve gāhca حَبْلَانَةٌ [ḥablānet] dahi denir ki müfreddir. Ve حُبْلَى [ḥublā] kelimesinin nisbetinde حُبْلِيٌّ [ḥubliyy] ve حُبْلَوِيٌّ [ḥubleviyy] ve حُبْلَاوِيٌّ [ḥublāviyy] denir ḥā'ların zammıyla.

حَبَلُ الْحَبَلَةِ [ḥabelu'l-ḥabelet] (fethateynle عَمَلُ الْعَمَلَةِ [ᶜamelu'l-ᶜamelet] vezninde ki) İşbu "نَهَى عَنْ بَيْعِ حَبَلِ الْحَبَلَةِ" hadīsinde vārid olmuştur, murād batn-ı nākada olan yavrudur. Pes حَبَلٌ [ḥabel]حَابِلَةٌ [ḥābilet] in cemᶜi olur ki nākalar demektir yāhūd asmanın kable'l-bülūg üzümüdür yāhūd batnda olan veledin melhūz olan veledidir ki Cāhiliyye'de veled-i veled-i mevāşīyi tebāyuᶜ ederler idi. Pes buna göre حَبَلَةٌ [ḥabelet] müfred-i müᵓennes olur. Kāle'l-muᵓellif وَهُوَ مَا فِي بَطْنِ النَّاقَةِ أَوْ حَمْلُ الْكَرْمَةِ قَبْلَ أَنْ يَبْلُغَ أَوْ وَلَدُ الْوَلَدِ الَّذِي فِي الْبَطْنِ وَكَانَتِ الْعَرَبُ تَفْعَلُهُ

اَلْمَحْبَلُ [el-maḥbel] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) İsm-i zamāndır, gebelik vaktine denir; yukālu: كَانَ ذَلِكَ فِي مَحْبَلِ فُلَانٍ أَيْ وَقْتِ حَبَلِ أُمِّهِ بِهِ Ve

مَحْبَلٌ [maḥbel] Kitāb-ı evvele ıtlāk olunur ki murād levh-i mahfūzdur.

اَلْمَحْبِلُ [el-maḥbil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) مَهْبِلٌ [mehbil] maᶜnāsınadır ki rahim yāhūd rahimin nihāyetidir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّحْبِيلُ [et-taḥbīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ekinin yāhūd asmanın filizlerini ve çubuklarını birbirinin üzerine atmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَبَّلَ الزَّرْعَ إِذَا قَذَفَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلْإِحْبِلُ [el-iḥbīl] (إِثْمِدٌ [işmid] ve أَحْمَدُ [aḥmed] veznlerinde) ve

اَلْحُنْبُلُ [el-ḥunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznninde) Böğrülceye denir, لُوبِيَاءُ [lūbiyāᵓ] maᶜnāsına.

اَلْحَبَالَّةُ [el-ḥabāllet] (ḥā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Uzun uzadı gitmeye denir, إِنْطِلَاقٌ [inṭilāḳ] maᶜnāsına. Ve bir nesnenin mevsim ve zamānına denir; yukālu: حَانَتْ حَبَالَّتُهُ أَيْ زَمَانُهُ وَحِينُهُ Ve ağırlık, sikal maᶜnāsınadır. Ve muttaridedendir ki lām'ın şeddesiyle فَعَالَّةٌ [faᶜāllet] vezninde olan kelimede lām'ın tahfīfi dahi cāᵓizdir, illā حَبَالَّةٌ [ḥabāllet] kelimesinde cāᵓiz değildir, niteki حَمَارَّةُ الْقَيْظِ ve صَبَارَّةُ الْبَرْدِ kelimelerinde muhaffef olur.

اَلْحُبْلَى [el-ḥublā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Gebe hatuna denir ki zikr olundu. Ve Sālim b. Ġanem b. ᶜAvf'ın lakabıdır kebīrü'l-batn olduğu içün. بَنُو الْحُبْلَى [Benu'l-Ḥublā] ki ensārdan bir batndır, mezbūrun zürriyyetindendir, ve ona nisbette حُبْلِيٌّ [Ḥubliyy] derler, kıyās üzere ve حُبُلِيٌّ [Ḥubuliyy] denir zammeteynle ve حُبَلِيٌّ [Ḥubeliyy] denir, جُهَنِيٌّ [cuheniyy] vezninde.

اَلْحُبَيْلُ [el-ḥubelīl] (ḥā'nın zammıyla) Bir

küçük cānverdir ki helāk olduktan sonra vücūduna yağmur isābet eyledikte yine cānlanır.

اَلْمُحْتَبَلُ [el-muḥtebel] (مُحْتَمَلٌ [muḥtemel] vezninde) At kısmının bilekçesine denir ki hurde taʿbīr olunur; yukālu: فَرَسٌ طَوِيلُ الْمُحْتَبَلِ أَيْ أَرْسَاغُهُ

حِبَالٌ [Ḥibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İbn Seleme b. Ḫuveylid'dir ki İbnu ahī Ṭuleyḥa b. Ḫuveylid'dir.

حُبَلُ [Ḥubel] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِحْبَالُ [el-iḥbāl] (hemzenin kesriyle) Gebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْبَلَهَا إِذَا أَلْقَحَهَا Ve iri meşe ağaçlarının çiçekleri dökülüp yemiş tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْبَلَتِ الْعِضَاهُ إِذَا تَنَاثَرَ وَرْدُهَا وَعَقَّدَ

[ح ت ب ل]

اَلْحَتْبَلُ [el-ḥatbel] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْحُتَابِلُ [el-ḥutābil] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Vücūdu çelimsiz olan yāhūd cura ve hurde-beden adama denir.

[ح ب ج ل]

اَلْحُبَاجِلُ [el-ḥubācil] (cīm'le عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Aʿzāsı topaç tıknaz bodura denir; yukālu: رَجُلٌ حُبَاجِلٌ أَيِ الْقَصِيرُ الْمُجْتَمِعُ الْخَلْقِ

[ح ب ر ك ل]

اَلْحَبَرْكَلُ [el-haberkel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Kalın dudaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَبَرْكَلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّفَةِ

[ح ب ك ل]

اَلْحَبَوْكَلُ [el-ḥabevkel] (vāv ile) حَبَرْكَلٌ [ḥaberkel] vezninde ve mürādifidir.

اَلْحَبْكَلُ [el-ḥabkel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznlerinde) Bodura denir.

[ح ت ل]

اَلْحَتْلُ [el-ḥatl] (فَتْلٌ [fetl] vezninde) Vermek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَلَهُ حَتْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَاهُ Ve

حَتْلٌ [ḥatl] Her şeyʾin redīʾ ve kemterine denir; yukālu: أَعْطَاهُ حَتْلًا أَيْ رَدِيئًا Ve misl ve şibh maʿnāsınadır; bunda ḥā'nın kesriyle de cāʾizdir.

اَلْحَاتِلُ [el-ḥātil] Bu dahi misl ve nazīr maʿnāsınadır.

اَلْحَوْتَلُ [el-ḥavtel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bülūga mürāhık oğlana denir. Ve bağırtlak kuşunun yavrusuna denir. Ve cura ve zaʿīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَوْتَلٌ أَيْ ضَعِيفٌ

اَلْحَوْتَلَةُ [el-ḥavtelet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) Bodura denir.

[ح ت ف ل]

اَلْحُتْفُلُ [el-ḥutful] (عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] vezninde) Çömlek dibinde kalan çorba ve et suyu bakiyyesine denir, ʿalā-kavlin et suyunun dibinde kalan kırıntı tirit bakiyyesine denir. Ve yağ tortusuna ve posasına denir. Ve mālın kötü ve kemterine denir ki iyisi intihāb olunmuş olur. Ve veled ile ve sonraca çıkan çirk āb ve mühmelāta denir. Ve sefile ve rüzāl-i nāsa denir ki adam molozu taʿbīr olunur. Ve tencere dibinde kalan et hırt mırtına denir.

[ح ث ل]

اَلْحَثْلُ [el-ḥaṯl] (ḥā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Sūʾ-i redāʿ ve sū-i hāl maʿnāsınadır; yukālu: نَشَأَ الصَّبِيُّ بِالْحَثْلِ أَيْ بِسُوءِ الرَّضَاعِ وَالْحَالِ Ve

حَثْلٌ [ḥaṯl] Her şeyʾin kötüsüne ve kemte-

rine denir.

اَلْإِحْتِالُ [el-iḥṣāl] (hemzenin kesiryle) Sabīnin redāᶜ ve gıdāsında ihtimām eylemeyip sūᵓ-i hālle bakıp beslemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْتَلَتْهُ أُمُّهُ إِذَا أَسَاءَتْ رَضَاعَهُ فَنَشَأَ بِالْحَتْلِ Ve bir adamı zamān fakīr ve bed-hāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْتَلَهُ الدَّهْرُ إِذَا أَسَاءَ حَالَهُ

اَلْمُحْتَلُ [el-muḥṣel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bed-redāᶜ ve bed-gıdā velede denir. Ve Muḥṣel b. Ḥavṣāᵓ bir şāᶜirdir.

اَلْحِتْلُ [el-ḥiṣl] (ḥā'nın kesriyle) Hīre ve zebūn adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِتْلٌ أَيْ ضَاوٍ

اَلْحُتَالَةُ [el-ḥuṣālet] (كُنَاسَةٌ [kunāset] vezninde) Buğday ve hurmā makūlesinden atılacak silkinti makūlesine denir ki زُوَانٌ [zuvān] ve kabuk misilli mühmelāttır, işe yaramayıp atarlar Ve her şeyᵓin kötüsüne ve kemterine denir; tekūlu: أُطْرُحْ حُتَالَةَ الطَّعَامِ وَهِيَ الزُّؤَانُ وَنَحْوُهُ يَكُونُ فِيهِ وَالْقُشَارَةُ وَمَا لَا خَيْرَ فِيهِ وَكَذَا الرَّدِيءُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ

اَلْحِتْيِلُ [el-ḥiṣyel] (حِذْيَمٌ [ḥiẓyem] vezninde) Bodura denir. Ve bir şecer-i kūhī ismidir. Ve üşengen, kāhil ve keslān adama denir. Ve bed-gıdā olan hīre çocuğa denir.

اَلْحَتَلُ [el-ḥaṣel] (fethateynle) Bir adamın karnı büyük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَتِلَ الرَّجُلُ حَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَ بَطْنُهُ

اَلْحِتْلَةُ [el-ḥiṣlet] (ḥā'nın kesriyle) Havuz dibinde kalan su bakiyyesine denir ki istiᶜmāle muvāfık olmaz.

[ح ث ف ل]

اَلْحُثْفُلُ [el-ḥuṣful] (حُتْفُلٌ [ḥutful] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْحَثْفَلَةُ [el-ḥaṣfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tencere dibinde kalan bakiyyeyi içmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَثْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ الْحُثْفُلَ مِنَ الْقِدْرِ

[ح ج ل]

اَلْحَجَلُ [el-ḥacel] (fethateynle) Keklik kuşunun erkeğine denir; müfredi حَجَلَةٌ [ḥacelet]tir. Müᵓellif اَلْوَاحِدَةُ حَجَلَةٌ ᶜibāretiyle resm eylemekle müᵓennesine de işāret eylemiştir.

اَلْحِجْلَى [el-ḥiclā] (ḥā'nın kesriyle ve elifin kasrıyla دِفْلَى [diflā] vezninde) İsm-i cemᶜdir. Ve bunun ظِرْبَى [ẓirbā] lafzından gayrı nazīri yoktur ve bu ظِرْبَانٌ [ẓirbān] lafzından ism-i cemᶜidir, lākin *Miṣbāḥ*'ta ve *Şāfiye*'de bu حَجَلٌ [ḥacel] ve حَجَلَةٌ [ḥacelet]ten cemᶜ olmak üzere mersūmdur. Ve keklik eti muᶜtedildir, nısf miskāl ciğerinden ekl ve ibtilāᶜ sarᶜ marazına nāfiᶜ ve merāresini ayda bir kerre dimāga istiᶜāṭ zekāᵓ ve fıtnat īrāsında be-gāyet müfīd ve basarı mukavvīdir.

اَلْحَجَلَةُ [el-ḥacelet] (fetehātla) حَجَلٌ [ḥacel] müfredidir ki zikr olundu. Ve kubbe tarzında zifāf-hāne tertīb olunan çadıra denir ki ᶜArablar mahsūsan cevānib-i erbaᶜası ilikli mestūr kubbe tarzında çadır ittihāz ve siyāb ve sütūr ile derūnunu tezyīn edip orada zifāf ettirirler, hālen şehrlerde dahi envāᶜ-ı cihāz ile ārāste beytü'z-zifāf ve cihāz odası maᶜlūmdur. Cemᶜi حَجَلٌ [ḥacel] gelir fethateynle ve حِجَالٌ [ḥicāl] gelir ḥā'nın kesriyle; yukālu: اَلْمَرْأَةُ فِي حَجَلَتِهَا وَهِيَ كَالْقُبَّةِ وَمَوْضِعٌ يُزَيَّنُ بِالثِّيَابِ وَالسُّتُورِ لِلْعَرُوسِ Müᵓellifin وَمَوْضِعٌ kavlin وَهِيَ مَوْضِعٌ takdīrindedir yāhūd vāv tugyān-ı kalem-i nāsihtir, zīrā *Nihāye*'de بَيْتٌ كَالْقُبَّةِ يُسْتَرُ بِالثِّيَابِ ᶜibāretiyle mersūmdur. Ve

حَجَلَةٌ [ḥacelet] Halkī küçük ve hurde develere denir ki gayr-i makbūldür; cemᶜi

حَجَلٌ [ḥacel] gelir fethateynle.

اَلتَّحْجِيلُ [et-taḥcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Gelin için mücehhez zifāf-hāne ittihāz eylemek, ʿalā-kavlin gelini zifāf-hāneye komak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّلَ الْعَرُوسَ إِذَا اتَّخَذَ لَهَا حَجَلَةً أَوْ أَدْخَلَهَا فِيهَا Ve hatun parmakları ucuna alaca kına yakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّلَتِ الْمَرْأَةُ بَنَانَهَا إِذَا لَوَّنَتْ خِضَابَهَا Ve

تَحْجِيلٌ [taḥcīl] At kısmının kavāʾiminde olan beyāza denir ki sekil taʿbīr olunur, bileklerini tecāvüz edip dizlerini yukarı geçmeye, zīrā bukağı maʿnāsına olan حَجَلٌ [ḥacel]den meʾhūzdur. Ve işbu sekil dahi kiminin dört ayağında ve kiminin iki ayağıyla bir elinde ve yalnız iki ayağında da ve yalnız bir ayağında olur. Böylece olursa ona تَحْجِيلٌ [taḥcīl] ve o ata مُحَجَّلٌ [muḥaccel] denir. Ve hāssaten iki ellerinde olmaz. Mādem ki ayaklarıyla bilece olmaya, kezālik yalnız elin birinde olmaz meger ki ayaklarıyla bilece ola, yaʿnī bir ayağıyla yā iki ayağıyla bilece ola, pes böylece olmazsa تَحْجِيلٌ [taḥcīl] ve مُحَجَّلٌ [muḥaccel] ıtlāk olunmaz. Ve işbu تَحْجِيلٌ [taḥcīl] kelimesi masdardır, ism dahi olur; yukālu: حُجِّلَتْ قَوَائِمُ الْفَرَسِ تَحْجِيلًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَفِي قَوَائِمِهِ تَحْجِيلٌ وَهُوَ بَيَاضٌ فِي قَوَائِمِهِ كُلِّهَا وَيَكُونُ فِي رِجْلَيْنِ وَيَدٍ وَفِي رِجْلَيْنِ فَقَطْ وَفِي رِجْلٍ فَقَطْ وَلَا يَكُونُ فِي الْيَدَيْنِ خَاصَّةً إِلَّا مَعَ الرِّجْلَيْنِ وَلَا فِي يَدٍ وَاحِدَةٍ دُونَ الْأُخْرَى إِلَّا مَعَ الرِّجْلَيْنِ

Mütercim der ki *Siyer-i Kebīr*'de mastūrdur ki zamān-ı Cāhiliyye'de feres-i ercel ile teşeʾüm ve aḥcel ile tefeʾül ederler idi. Resūl-i ekrem ʿaleyhi's-salātu ve's-selām mebʿūs olup ʿādāt-ı Cāhiliyye'nin kimini nesh ve ibtāl ve kimini ibkā ve müsāmaha buyurdular. İşbu تَحْجِيلٌ [taḥcīl] husūsunu dahi müsāmaha ve ibkā edip "خَيْرُ الْخَيْلِ الْأَفْرَجُ الْمُحَجَّلُ" hadīsiyle feres-i muhaccel meymūn ve efdal olduğunu beyān buyurdular. Hālen beyne'l-ʿArab muʿteberdir. İntehā. Ve

تَحْجِيلٌ [taḥcīl] Nākanın memesinde bağdan ʿārız olan beyāza denir. Ve deveye mahsūs bir damga ismidir. Ve göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَّلَتْ عَيْنُهُ تَحْجِيلًا إِذَا غَارَتْ Ve

تَحْجِيلُ الْمِقْرَى [taḥcīlu'l-miḳrā] Beyne'l-ʿArab mihmān ziyāfet edecek çanağa atın tahcīli mikdār sütçeğiz koduktan sonra üzerine su döküp çanağı doldurmaktan ʿibārettir. Ve bunu kurak eyyāmda ederler ki sütün ʿizzet ve kılleti olur; yukālu: قَرَاهُمْ بِتَحْجِيلِ الْمِقْرَى وَهُوَ أَنْ يُصَبَّ فِيهِ لُبَيْنَةٌ قَلِيلَةٌ قَدْرَ تَحْجِيلِ الْفَرَسِ ثُمَّ يُوَفَّى الْمِقْرَى بِالْمَاءِ Burada مِقْرَى [miḳrā] kelimesi مِنْبَرٌ [minber] veznindedir.

اَلْحَجْلُ [el-ḥacl] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) ve

اَلْحَجَلَانُ [el-ḥacelān] (fetehātla) Ayağı bukağılı kimse bir ayağını kaldırıp dīger ayağı üzere çöküp sıçrayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَلَ الْمُقَيَّدُ حَجْلًا وَحَجَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا رَفَعَ رِجْلًا وَتَرَيَّثَ فِي مَشْيِهِ عَلَى رِجْلِهِ Ve sekerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: حَجَلَ الْغُرَابُ إِذَا نَزَا فِي مَشْيِهِ Ve iki nesne beyninde hāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: حُجِلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا حُيِّلَ

اَلْحِجْلُ [el-ḥicl] (ḥā'nın kesri ve fethiyle) ve

اَلْحِجِلُ [el-ḥicil] (إِبِلٌ [ibil] vezninde) ve

اَلْحِجِلُّ [el-ḥicill] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Halhāla denir; cemʿi أَحْجَالٌ [aḥcāl] ve حُجُولٌ [ḥucūl] gelir. Ve

حِجْلٌ [ḥicl] (ḥā'nın kesriyle) Aklığa denir; cemʿi أَحْجَالٌ [aḥcāl] gelir; yukālu: بِهِ حِجْلٌ

أَيْ بَيَاضٌ Ve bukağının ayakları geçecek iki tavkın her birine denir. Ve bukağının kendisine denir; yukālu: حَلَّ حِجْلَهُ أَيْ قَيْدَهُ Ve bunda ḥā'nın fethiyle ve kesreteynle cāʾizdir.

اَلْمَحْجُولُ [el-maḥcūl] ve

اَلْمُحَجَّلُ [el-muḥaccel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Vech-i mezkūr üzere ayağı sekil olan ata denir.

Şārih der ki eğer sekil dört ayağında olursa ona مُحَجَّلُ الْأَرْبَعِ [muḥaccelu'l-erbaʿ] derler ve eğer iki ayakta olursa مُحَجَّلُ الرِّجْلَيْنِ [muḥaccelu'r-ricleyn] derler ve eğer bir ayağında olup bileğini tecāvüz eylemiş olursa مُحَجَّلُ الرِّجْلِ الْيُمْنَى [muḥaccelu'r-ricli'l-yumnā] yāhūd مُحَجَّلُ الرِّجْلِ الْيُسْرَى [muḥaccelu'r-ricli'l-yusrā] derler ve eğer üç ayağında olup bir elinde yā bir ayağında olmaza مُحَجَّلُ الثَّلَاثِ [muḥaccelu's-selāṯ] مُطْلَقُ الْيَدِ [muṭlaḳu'l-yed] yā مُطْلَقُ الرِّجْلِ [muṭlaḳu'r-ricl] derler. Ve eğer sağ eliyle sol ayağında olursa مُمْسِكُ الْأَيَامِنِ مُطْلَقُ الْأَيَاسِرِ derler. Ve eğer sollarında olursa مُمْسِكُ الْأَيَاسِرِ مُطْلَقُ الْأَيَامِنِ derler ve eğer sağ eliyle sol ayağında yāhūd sol eliyle sağ ayağında olursa gerek az ve gerek çok olsun ona مَشْكُولٌ [meşkūl] derler. Ve

مُحَجَّلٌ [muḥaccel] Bağdan sakarlanmış nāka memesine denir; yukālu: ضَرْعٌ مُحَجَّلٌ أَيْ مُبْيَضٌّ مِنْ آثَارِ الصِّرَارِ

اَلْحُجُولُ [el-ḥucūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Göz çukurlanıp içeri batmak maʿnāsınadır; yukālu: حَجَلَتْ عَيْنُهُ حُجُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَارَتْ

اَلْحَوْجَلَةُ [el-ḥavcelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) حُجُولٌ [ḥucūl] maʿnāsınadır; yukālu: حَوْجَلَتْ عَيْنُهُ إِذَا غَارَتْ Ve

حَوْجَلَةٌ [ḥavcelet] Kārūreye denir, ʿalā-kavlin dibi büyük olanına denir. Ve baʿzen lām'ı müşedded olur. Cemʿi حَوَاجِلُ [ḥavācil] ve حَوَاجِيلُ [ḥavācīl] gelir.

اَلْحَجْلَاءُ [el-ḥaclāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Sāʾir aʿzāsı siyāh olup hemān kolları beyāz olan koyuna vasf olur. Ve bir vādī ismidir.

اَلْحَاجِلَاتُ [el-ḥācilāt] Şol develere denir ki sinirlenmekle sağ kalan ayağı üzere sekerek yürüyeler.

تَحْجُلُ [taḥcul] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde ki) Cevherī bir feres ismidir diye sebt eylemiştir; bu tashīftir, savāb olan عَجْلَى [ʿaclā] olmaktır ʿayn'la, سَكْرَى [sekrā] vezninde.

اَلْحُجَيْلَاءُ [el-ḥuceylāʾ] (musaggar bünyesiyle) Şol suya denir ki ona hergiz güneş dokunmaz ola. Ve elifin kasrıyla bir mevziʿ adıdır.

اَلْحَجَّالُ [el-ḥaccāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Berrāk ve tābān nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ حَجَّالٌ أَيْ بَرَّاقٌ

اَلْحَجُولُ [el-ḥacūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Irak nesneye denir; yukālu: مَنْزِلٌ حَجُولٌ أَيْ بَعِيدٌ

حَجَلْ حَجَلْ [ḥacel ḥacel] (fethateynle) Mükerreren dişi koyuna mahsūs zecr ve āzārdır, ʿalā-kavlin sütünü sağmak için çağıracak asvāttandır.

دُبَّى حَجَلٍ [dubbā ḥacel] (dāl'ın zammıyla) Etfāl-i ʿAraba mahsūs bir laʿibdir.

حَجَلٌ [Ḥacel] (fethateynle) Esāmīdendir: Ḥacel b. ʿAmr, Benū Ḥanīfe'den bir fāristir. Ve

حَجَلٌ [Ḥacel] Bir şāʿirdir ki Benū Māzin mevālīsinden idi.

اَلْحَجِيلُ [el-ḥacīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Üç ayağı sekil olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ

حَجِيلٌ أَيْ مُحَجَّلُ ثَلَاثٍ

حَجْلٌ [ḥacl] (ḥā'nın fethiyle) Peygamber-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin Muġīre nām ʿamcalarının lakabıdır.

اَلْإِحْجَالُ [el-iḥcāl] (hemzenin kesriyle) Devenin sol elinden bağı çözüp sağ ayağına bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْجَلَ الْبَعِيرَ إِذَا أَطْلَقَ قَيْدَهُ مِنْ يَدِهِ الْيُسْرَى وَشَدَّهُ فِي الْيُمْنَى

[ح د ل]

اَلْحَدَلُ [el-ḥadel] (fethateynle) Zulm eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: حَدِلَ عَلَيَّ حَدَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ ظَلَمَنِي Ve bir adamın bir omuzu dīgerinden yüksek ve kalkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدِلَ الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ أَحَدُ عَاتِقَيْهِ عَلَى الْآخَرِ Ve gözün bir yanıyla bakmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَحْدَلُ حَدَلًا أَيْ يَنْظُرُ فِي شِقِّ عَيْنِهِ

اَلْأَحْدَلُ [el-aḥdel] ve

اَلْحَدِلُ [el-ḥadil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasflardır, bir omuzu dīgerinden kalkık olan kişiye denir; cemʿi حَدَالَى [ḥadālā] gelir, سَكَارَى [sekārā] gibi. Ve ʿinde'l-baʿz أَحْدَلُ [aḥdel] boynu bir tarafa eğri olana denir; cemʿi حُدُلٌ [ḥudul]dür كُتُبٌ [kutub] vezninde, ʿalā-kavlin bir yanı üzere yengeç gibi yanın yanın yürür olan adama denir. Ve tek taşak hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ أَحْدَلُ أَيْ ذُو خُصْيَةٍ وَاحِدَةٍ Ve solak adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَحْدَلُ أَيْ أَعْسَرُ Ve bir kelbin adıdır. Ve Ebū Ẕerr-i Ġifārī'nin feresi adıdır yāhūd bunda savāb olan cīm'le olmaktır.

اَلْحَدْلُ [el-ḥadl] (عَدْلٌ [ʿadl] vezninde) ve

اَلْحُدُولُ [el-ḥudūl] (عُدُولٌ [ʿudūl] vezninde) Cevr ve sitem eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَدَلَ عَلَيْهِ حَدْلًا وَحُدُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَارَ Ve

حَدْلٌ [ḥadl] Vasf olur, عَدْلٌ [ʿadl] gibi; yukālu: إِنَّهُ لَحَدْلٌ أَيْ غَيْرُ عَدْلٍ

اَلْمُحْدَلَةُ [el-muḥdelet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) ve

اَلْحُدَالُ [el-ḥudāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْحَدْلَاءُ [el-ḥadlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol yaya denir ki bir köşesi dīger köşesinden kalkık ola ki berāber olmayıp bir tarafı kaçmış olur; yukālu: قَوْسٌ مُحْدَلَةٌ وَحُدَالٌ وَحَدْلَاءُ أَيْ بَيِّنَةُ الْحَدَلِ وَالْحُدُولَةِ يَعْنِي تَطَامَنَتْ إِحْدَى سِيَتَيْهَا

اَلتَّحَادُلُ [et-teḥādul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Ok atan kimse yayın üzerine eğilip yamanmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَتَحَادَلُ أَيْ يَنْحَنِي عَلَى الْقَوْسِ

اَلْحِدْلُ [el-ḥidl] (ḥā'nın kesriyle) Donun ve şalvarın uçkurluğuna denir. Ve boyun ağrısına denir ki baş yastıktan düşmek sebebiyle tahaddüs eder; tekūlu: أَخَذَنِي حِدْلٌ أَيْ وَجَعُ عُنُقٍ

اَلْحَوْدَلُ [el-ḥavdel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Erkek maymuna denir.

بَنُو حُدَالٍ [Benū Ḥudāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) yāhūd

بَنُو حُدَالَةٍ [Benū Ḥudālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bir cemāʿattir.

حَدَالَى [Ḥadālā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Bir mevziʿdir.

حَدَالٌ [ḥadāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir şecerdir. Ve Şām'da bir mevziʿdir.

اَلْحُدَالُ [el-ḥudāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Düz ve yalçın nesneye denir, mühre tahtası gibi; yukālu: شَيْءٌ حُدَالٌ أَيْ أَمْلَسُ

اَلْمُحَادَلَةُ [el-muḥādelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Tilki gibi bir nesneye sinerek ve igfāl ederek varmak maʿnāsınadır;

yukālu: حَادَلَهُ إِذَا رَاوَغَهُ

اَلْحُدُلُ [el-ḥudul] (zammeteynle) حُضُضٌ [ḥuḍuḍ] ismidir ki خَوْلَانٌ [ḫavlān] dedikleri dārūdur.

اَلْحِدْيَلُ [el-ḥidyel] (حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) ve

اَلْحَيْدَلَانُ [el-ḥaydelān] (صَيْدَلَانٌ [ṣaydelān] vezninde) Bodura denir.

اَلْحَوْدَلَةُ [el-ḥavdelet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) Tepeye denir, أَكَمَةٌ [ekemet] maʿnāsına.

حُدَيْلَةُ [Ḥudeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Bir recülün ismidir. Ve Medīne'de bir mahalle adıdır.

حُدَيْلَاءُ [Ḥudeylāʾ] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْحَدْلَاءُ [el-ḥadlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) Doğruluğuna kazılmamış kuyuya denir; yukālu: رَكِيَّةٌ حَدْلَاءُ أَيْ مُخَالِفَةٌ عَنْ قَصْدِهَا

[ح د ق ل]

اَلْحَدْقَلَةُ [el-ḥadḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gözü çevirerek bakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَدْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَدَارَ الْعَيْنَ فِي النَّظَرِ

[ح ذ ل]

اَلْحَذْلُ [el-ḥaẕl] (ḥā'nın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Meyl maʿnāsınadır; yukālu: حَذْلُكَ مَعَ فُلَانٍ أَيْ مَيْلُكَ

اَلْحَذَلُ [el-ḥaẕel] (fethateynle) Göz ʿillet-lerinden bir ʿillettir ki gözün kapakları ve pınarı kıpkızıl ve kurhalar peydā olup dāʾimā yaşı seyelān eder olmaktır yāhūd hurde sivilceler peydā olmakla gözün kirpikleri dökülmekten ʿibārettir; yukālu: حَذِلَتْ عَيْنُهُ حَذَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَبِهَا حَذَلٌ وَهِيَ حُمْرَةٌ فِي الْعَيْنِ وَانْسِلَاقٌ وَسَيَلَانُ دَمْعٍ أَوْ قِلَّةُ شَعْرِ الْعَيْنَيْنِ Ve

حَذَلٌ [ḥaẕel] Bir cins şecerin dānesine denir ki kaht senelerde aʿrābīler ondan ekmek yapıp ekl ederler. Ve

حَذَلٌ [ḥaẕel] Gömleğin eteğinin çevresine denir.

اَلْحَاذِلَةُ [el-ḥāẕilet] Zikr olunan حَذَلٌ [ḥaẕel] ʿilletine uğramış göze denir.

اَلْإِحْذَالُ [el-iḥẕāl] (hemzenin kesriyle) Gözü حَاذِلَةٌ [ḥāẕilet] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْذَلَ عَيْنَهُ الْبُكَاءُ وَالْحَرُّ أَيْ جَعَلَهَا حَاذِلَةً

اَلْحَذَالُ [el-ḥaẕāl] (سَحَابٌ [seḥāb] ve غُرَابٌ [ġurāb] veznlerinde) Kana şebīh bir nesnedir ki سَمُرٌ [semur] ağacından zuhūr eder, ʿArablar ona حَيْضُ السَّمُرِ [ḥayḍu's-semur] derler, baʿzı dut ağacından dahi zuhūr eder. ʿAlā-kavlin bir zāʾid nesnedir ki şecer-i mezbūrda nābit olur yāhūd zamka şebīh bir nesnedir ki طَلْحٌ [ṭalḥ] ve mugaylān ağaçlarında hāsıl olur. Ve

حَذَالٌ [ḥaẕāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Karıncaya denir.

اَلْحُذْلُ [el-ḥuẕl] (ḥā'nın zammı ve kesriyle) ve

اَلْحُذَلُ [el-ḥuẕel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Asl ve mebnā maʿnāsınadır. Ve

حُذَلٌ [ḥuẕel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Donun uçkurluğuna denir. Ve kucağa denir, āgūş maʿnāsına; yukālu: فِي حُذَلِ أُمِّهِ أَيْ فِي حِجْرِهَا Ve

حُذْلٌ [ḥuẕl] (ḥā'nın zammıyla) ve

حُذْلَةٌ [ḥuẕlet] ḥā'yla) Nitāk dedikleri kuşağın yā kucağın aşağı kenārına denir.

اَلْحِذْلُ [el-ḥiẕl] (ḥā'nın kesriyle) Şol ağır yüke denir ki altında emekleyerek sıklet-i ʿazīme ile yürünür ola; tekūlu: رَأَيْتُهُ وَعَلَيْهِ حِذْلٌ وَهُوَ مَا يُدْلِجُ بِهِ مُثْقَلًا مِنْ شَيْءٍ يَحْمِلُهُ

اَلْحُذَلُ [el-ḥuẕel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْحُذْلُ [el-ḥuẕl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) ve

اَلْحُذَالَةُ [el-ḥuẕālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bunlar da gömleğin eteğinin çevresine denir. Ve

حُذَالَةٌ [ḥuẕālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir güne kızıl zamk ismidir. Ve her nesnenin atılacak döküntü makūlesine denir. Ve saman kırıklarına ve döküntülerine denir.

اَلتَّحَذُّلُ [et-teḥaẕẕul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir adamın hāline acıyıp mihr ve merhamet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَذَّلَ عَلَيْهِ إِذَا أَشْفَقَ

اَلْحِذَالُ [el-ḥiẕāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Zaʿferān gibi bir nesnedir ki nar çiçeğinin içinde olur.

اَلْحَوْذَلَةُ [el-ḥavẕelet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) Devenin tabanı bir cānibe meyl edip eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: حَوْذَلَ خُفُّ الْبَعِيرِ إِذَا مَالَ فِي شِقٍّ وَيُقَالُ فِي خُفِّهِ حَوْذَلَةٌ

حُذَيْلَاءُ [Ḥuẕeylāʾ] (رُتَيْلَاءُ [ruteylāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

حَذَالَةٌ [Ḥaẕālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir ʿavret adıdır.

[ح ر ج ل]

اَلْحُرْجُلُ [el-ḥurcul] (عُصْفُرٌ [ʿuṣfur] vezninde) ve

اَلْحُرَاجِلُ [el-ḥurācil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Uzun adama denir. Ve

حُرْجُلٌ [ḥurcul] Çabuk ve çālāk insān ve hayvāna denir.

اَلْحَرْجَلَةُ [el-ḥarcelet] (ḥā'nın ve cīm'in fethiyle) At sürüsüne denir; حَرْجَلٌ [ḥarcel] dahi denir hā'sız. Ve çekirge sürüsüne denir. Ve ısısı ve vahīm arza denir. Ve aksaklığa denir; yukālu: بِرِجْلِهِ حَرْجَلَةٌ أَيْ عَرَجٌ Ve masdar olur, uzamak maʿnāsına; yukālu: حَرْجَلَ الشَّيْءُ إِذَا طَالَ Ve saff ve taburu tamamlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَرْجَلَ فُلَانٌ إِذَا تَمَّمَ صَفًّا فِي صَلَاةٍ أَوْ غَيْرِهَا Ve sağa sola yelip yopurmak yāhūd bagy ve neşātla yelmek maʿnāsınadır, perverde tayın yelmesi gibi; yukālu: حَرْجَلَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا يَمْنَةً وَيَسْرَةً أَوْ هِيَ عَدْوٌ فِيهِ بَغْيٌ وَنَشَاطٌ

اَلْحَرَاجِلَةُ [el-ḥarācilet] (ḥā'nın fethiyle) حَرْجَلَةٌ [ḥarcelet]in cemʿidir ki at sürüsüne denir; ve minhu yukālu: جَاؤُوا حَرَاجِلَةً أَيْ عَلَى خَيْلِهِمْ وَعَرَاجِلَةً أَيْ مُشَاةً

[ح ر ق ل]

اَلْحَرْقَلَةُ [el-ḥarḳalet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir güne yürümeğe denir.

[ح ر ك ل]

اَلْحَرْكَلَةُ [el-ḥarkelet] حَرْقَلَةٌ [ḥarḳalet] vezninde ve müradifidir. Ve

حَرْكَلَةٌ [ḥarkelet] Piyādegāna denir, رَجَّالَةٌ [reccālet] maʿnāsına. Ve masdar olur, sayyād şikārdan haybetle dönüp gelmek maʿnāsına; yukālu: حَرْكَلَ الصَّائِدُ إِذَا أَخْفَقَ

[ح ر ل]

حَرَالَّةٌ [Ḥarāllet] (ḥā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Maġrib'de bir belde adıdır, ʿalā-kavlin Berber kavminden bir kabiledir; ʿAlī b. Aḥmed b. el-Ḥasen el-Ḥarāllī ki tasānīf-i meşhūre sāhibidir, ona mensūbdur.

[ح ر م ل]

اَلْحَرْمَلُ [el-ḥarmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Üzerlik tohumuna denir, Fārisīde sipend derler. Sevdāyī ve balgam-ı galīzi be-gāyet müshil ve demi musaffī ve münevvimdir; gayr-i meshūkundan bir bu-

çuk miskālini on iki gün süfūf vechiyle tenāvül ʿırḳu'n-nesā ʿilletinin bi'l-külliyye defʿinde mücerrebdir. Ve

حَرْمَلٌ [Ḥarmel] Bir adamın ve bir mevziʿin ismleridir.

اَلْحَرْمَلَةُ [el-ḥarmelet] (حَرْكَلَةٌ [ḥarkelet] vezninde) Bir başka nebāt ismidir ki bādiye-nişīnler çakmak ittihāz ettikleri مَرْخٌ [merḫ] ve عَفَارٌ [ʿafār] nām ağaçlardan sonra çakmaklarının ecvedi bu nebāttır. Ve cümle-i yetūʿāttandır ki sütlü olur. Sütü yapağıyla alınıp kurutulduktan sonra zımād olunsa ʿillet-i cerebe be-gāyet müfīddir. Ve

حَرْمَلَةٌ [Ḥarmelet] Esāmīdendir: Ḥarmele b. ʿAbdullāh b. Ḥarmele, İmām Şāfiʿī ashābındandır. Ve niçe muhaddisīn ismleridir.

حَرْمَلَاءُ [Ḥarmelāʾ] (ḥā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْحَرْمَلِيَّةُ [el-Ḥarmeliyyet] (ḥā'nın fethiyle) Anṭākiyye kazāsında bir karyedir.

اَلْحُرَيْمِلَةُ [el-ḥureymilet] (musaggar bünyesiyle) Bir cins şecerdir ki küçük nar şeklinde kozaları olur, içinden be-gāyet mülāyim ve latīf pamuk hāsıl olur; onun pamuğunu hiffet ve nuʿūmeti hasebiyle mülūk ve kibārın yüz yastığına vazʿ olunur.

[ح ز أ ل]

اَلْإِحْزِيلَالُ [el-iḥzīlāl] (zāy-ı muʿceme ile إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Bir nesne yükseğe ağıp yücelmek maʿnāsınadır, gerek hissī ve gerek maʿnevī olsun, fe-mine's-sānī yukālu: إِحْزَأَلَّ الْبَعِيرُ فِي السَّيْرِ إِحْزِءْلَالًا إِذَا ارْتَفَعَ ve mine'l-evveli: إِحْزَأَلَّ الْحَبْلُ إِذَا ارْتَفَعَ فَوْقَ السَّرَابِ Ve birikmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَأَلَّ الشَّيْءُ إِذَا اجْتَمَعَ Ve bir nesnenin eczāsı devşirilip toplanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَأَلَّ فُؤَادُهُ إِذَا انْضَمَّ خَوْفًا Zīrā āsūdelikte yürek münbasit olur.

اَلْحَوْزَلُ [el-ḥavzel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلْحَوْزَلَةُ [el-ḥavzelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Bodura denir.

اَلْإِحْتِزَالُ [el-iḥtizāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Libāsa bürünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا احْتَزَمَ بِالثَّوْبِ Ve baʿzılar ʿindinde bu musahhaftır, savāb olan إِحْتِزَاكٌ [iḥtizāk] olmaktır kāf'la.

[ح ز ن ب ل]

اَلْحَزَنْبَلُ [el-ḥazenbel] (غَضَنْفَرٌ [ġaḍanfer] vezninde) Şaşkın ve bön ʿavrete denir; yukālu: تَزَوَّجَ حَزَنْبَلًا أَيْ مَرْأَةً حَمْقَاءَ Ve gövdesi dernekli topaç bodura denir. Ve pek koca karıya denir. Ve ʿakākīr envāʿından bir nebāt adıdır ki bu ismle maʿrūftur, diyār-ı Şām'da ondan murabbālar tertīb ederler. Ve

حَزَنْبَلٌ [ḥazenbel] Kalın dudaklı adama denir. Ve yumru, kalkık ferce denir. Ve sāʾir yumru, kalkık nesneye denir.

[ح ز ق ل]

حِزْقِلٌ [Ḥizḳil] (ḳāf'la زِبْرِجٌ [zibric] veznincde) yāhūd

حِزْقِيلٌ [Ḥizḳīl] (زِنْبِيلٌ [zinbīl] veznindedir) Enbiyā-yı ʿizāmdan bir peygamber-i zī-şānın ismidir, salavātullāhi ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhim ecmaʿīn. Şārih der ki peygamber-i müşārünileyh Benī İsrāʾīl enbiyālarındandır, Hazret-i Mūsā intikālinden sonra Hazret-i Yūşaʿ b. Nūn kāʾim olup baʿdehu Kālib ve baʿdehu Ḥizkīl kāʾim olmuştur. Kavmine tāʿūn isābet eylemekle ülūf yaʿnī be-gāyet kesīr olarak

diyārlarından hurūc eylediler. Baʿdehu cümlesi bir vādīye gelip onda ārām ederler iken Hak celle ve ʿalā mecmūʿunu birden ihlāk ve baʿdehu Hazret-i Ḫizḳīl duʿāsıyla ʿale'l-ʿumūm ihyā eyledi.

اَلْحَزَاقِلَةُ [el-ḥazāḳilet] (ḥā'nın fethiyle) Sefile ve rüzāl-i nāsa denir; yukālu: هُمْ حَزَاقِلَةُ النَّاسِ أَيْ خُشَارَتُهُمْ

اَلْحِزْقِلُ [el-ḥizḳil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Dar huylu, teng-meşreb adama denir.

[ح ز ك ل]

اَلْحَزَوْكَلُ [el-ḥazevkel] (فَدَوْكَسٌ [fedevkes] vezninde) Bodura denir.

[ح ز م ل]

اَلْحِزْمِلُ [el-ḥizmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Hasīse ve nākes ʿavrete denir; yukālu: هِيَ حِزْمِلٌ أَيْ خَسِيسَةٌ

[ح س ب ل]

اَلْحَسْبَلَةُ [el-ḥasbelet] (بَسْمَلَةٌ [besmelet] vezninde) حَسْبِيَ اللهُ [ḥasbiyallāh] demek maʿnāsınadır; yukālu: حَسْبَلَ زَيْدٌ إِذَا قَالَ حَسْبِيَ اللهُ Şārihin beyānına göre بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَمْدَلَةٌ [ḥamdelet] gibi bu dahi menhūttur.

[ح س د ل]

اَلْحَسْدَلُ [el-ḥasdel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Kene dedikleri böceğe denir, قُرَادٌ [ḳurād] maʿnāsına.

اَلْحَسْدَلِيُّ [el-ḥasdeliyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Şol komşuya vasf olur ki dāʾimā gözü ve gönlü hem-civārında ola, yaʿnī āyende ve revendesini ve ahvāl ve efʿālini hemīşe gözetip tecessüs ve teftīş eder ola. O makūle komşu civārında değil, mahallesinde ikāmet nā-maʿkūldur; yukālu: هُوَ جَارٌ حَسْدَلِيٌّ وَهُوَ الَّذِي عَيْنُهُ تَرْعَاكَ وَقَلْبُهُ يَرَاكَ Mütercim der ki *İḫtiṭāf* nām kitābda mersūm olduğu üzere جَارٌ حَسْدَلِيٌّ [cārun ḥasdeliyy] قُرَادٌ [ḳurād]-ı mezkūra mensūbdur. قُرَادٌ [ḳurād] dābbenin tüyünü ve kanını ne güne takşīr ederse, cār-ı hasūd dahi gözüyle öylece takşīr eder, hattā "ح،س،د" māddesi حَسْدَلٌ māddesinden meʾhūz olduğu dahi onda mastūrdur, ve minhu yukālu: "اَلْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ" Bu hakīr öylece komşu nazarıyla haylīce musāb olmuştur, bu bābda taharrī ve tebāʿud ile cümleye vasiyyetim derkārdır, ʿamel etmek vācibedendir.

[ح س ل]

اَلْحَسْلُ [el-ḥasl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Davarı şiddetle sürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَلَ الدَّابَّةَ حَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَاقَهَا شَدِيدًا Ve

حَسْلٌ [ḥasl] نَبِقٌ [nebiḳ] dedikleri meyvenin henüz yeşil ve hām olanına denir. Ve rezīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَلَهُ إِذَا رَذَلَهُ Ve bir nesneden işe yaramaz rezīl ve kemter bakiyye komak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَلَ مِنْهُ إِذَا أَبْقَى بَقِيَّةً رُذَالا

اَلْحِسْلُ [el-ḥisl] (ḥā'nın kesriyle) Keler dedikleri cānverin henüz yumurtadan çıkmış yavrusuna denir; cemʿi أَحْسَالٌ [aḥsāl] ve حُسُولٌ [ḥusūl] ve حِسْلَانٌ [ḥislān] gelir ḥā'nın kesriyle ve حِسَلَّةٌ [ḥiselet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde; ve minhu'l-meselu: لَا آتِيكَ سِنَّ الْحِسْلِ" Yaʿnī "Ben sana أَيْ أَبَدًا حِسْلٌ [ḥisl] kısmının dişleri durdukça gelmem" ki ebedī gelmem demekten kināyedir, zīrā keler kısmının helāk oluncaya dek dişleri sākıt olmaz.

أَبُو حِسْلٍ [ebū ḥisl] ve

أَبُو حُسَيْلٍ [ebū ḥuseyl] (musaggar bünyesiyle) Kelerin künyesidir.

اَلْإِحْتِسَالُ [el-iḥtisāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-

de) Yumurtadan çıkmış keler yavrusu avlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَسَلَ الرَّجُلُ إِذَا اصْطَادَ الْحِسْلَ

اَلْحَسِيلَةُ [el-ḥasīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Hurmānın kemterine denir ki koruğu halāvetlenmezden mukaddemce kurutulup süte yā suya ıslattıktan sonra bir mikdār lezīz hurmā katmakla kesb-i halāvet edip ekl olunur. Ve rüzāl-i nāsa denir ki adam molozu taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ حَسِيلَةُ الْقَوْمِ أَيْ خُشَارَتُهُمْ Ve buzağıya denir.

اَلْحَسِيلُ [el-ḥasīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) حَسِيلَةٌ [ḥasīlet]in cemʿidir. Ve bakar-ı ehlīye denir; bundan müfredi yoktur. Ve her nesnenin kemterine ve rüzāline denir; cemʿi حُسُلٌ [ḥusul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْحُسَالَةُ [el-ḥusālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] veznince) Gümüşe, ʿalā-kavlin bürādesine denir; yukālu: أَتَى بِحُسَالَةٍ أَيِ الْفِضَّةِ أَوْ سُحَالَتِهَا Ve arpa ve buğday makūlesinin dökülen kabuk misilli döküntüsüne denir.

اَلْمَحْسُولُ [el-maḥsūl] Hasīs ve nāçīz ve kemter nesneye denir; yukālu: هُوَ مَحْسُولٌ أَيْ خَسِيسٌ وَمَرْذُولٌ

اَلْحَسَلَاتُ [el-ḥaselāt] (fetehātla) Diyār-ı Benī Ḍibāb'da bir niçe haḍbelerdir. Onların her birine حَسْلَةٌ [ḥaslet] ve حُسَيْلَةٌ [ḥuseylet] dahi denir, تَمْرَةٌ [temret] ve جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde.

اَلْحِسْفِلُ [el-ḥisfil] (fā'yla زِبْرِجٌ [zibric] veznince) Her nesnenin kemterine ve rüzāline denir; tekūlu: أَعْطَانِي حِسْفِلَهُ أَيْ رَدِيئَهُ Ve hīre ve cura çocuklara denir; جَعْفَرٌ [caʿfer] veznince dahi cāʾizdir.

اَلْحِسَفْلُ [el-ḥisefl] (حِضَجْرٌ [ḥiḍacr] veznince) Karnı büyük adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِسَفْلٌ أَيِ الْوَاسِعُ الْبَطْنِ

[ح س ق ل]

اَلْحِسْقِلُ [el-ḥisḳil] (ḳāf'la زِبْرِجٌ [zibric] veznince) Her hayvānın hurde ve sagīr olan yavrusuna denir.

[ح س ك ل]

اَلْحِسْكِلُ [el-ḥiskil] حِسْقِلٌ [ḥisḳil] vezninde ve müradifidir; cemʿi حَسَاكِلُ [ḥasākil] gelir ve حِسْكِلَةٌ [ḥiskilet] gelir, hā'yla.

Mütercim der ki işbu حِسْكِلٌ [ḥisḳil] kelimesinin cemʿi hā'yla حِسْكِلَةٌ [ḥiskilet] dahi gelmiştir ki nevādirdendir, niteki ʿalā-kavlin كَمْءٌ [kemʾ] kelimesinin dahi cemʿi كَمْئَةٌ [kemʾet] gelmiştir. Tezkīr ve teʾnīs māddesinde Şeyḫ Raḍī dedi ki gāhca tā-i vāhidden müfārakat edip cinse dāhil olur, كَمْأَةٌ [kemʾet] ve فَقْعَةٌ [faḳʿat] gibi ki cinslerdir, كَمْءٌ [kemʾ] ve فَقْعٌ [faḳʿ] müfredleridir. Ve ʿinde'l-baʿz bunlarda tāʾ yine vahdet içindir, mücerred olanlar cinslerdir. Pes işbu حِسْكِلٌ [ḥiskil] dahi bu kabīldendir, ihtilāf-ı mezkūra mebnī müʾellif كَمْءٌ māddesinde ihtilāf üzere sebt eylemiştir. Ve ekser-i mahalde müʾellif cinsi cemʿ ʿunvānıyla sebt eder ki murād cemʿ-i cinsī olacaktır, zīrā terkībinden vāhid olan ism-i cins ʿinde'l-asahh cemʿdir. Ve

حِسْكِلٌ [ḥiskil] Demirci kızgın demiri döverken sıçrayan saçıntıya denir.

اَلْحَسْكَلُ [el-ḥaskel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] veznince) Her şeyʾin redīʾ ve kemterine denir.

اَلْحِسْكِلَتَانِ [el-ḥiskiletān] (زِبْرِجَتَانِ [zibricetān] vezninde) حِسْكِلَةٌ [ḥiskilet]in tesniyesidir, husyeteyne denir.

اَلْحَسْكَلَةُ [el-ḥaskelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Devenin hurde nevʿini boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَسْكَلَ الرَّجُلُ إِذَا نَحَرَ صِغَارَ إِبِلِهِ

اَلْحُسَاكِلَةُ [el-ḥuṣākilet] (ḥā'nın zammıyla) ᶜAskerin işe yaramaz hurde ve huşārelerine denir.

[ح ش ل]

اَلْحَشْلُ [el-ḥaşl] (ḥā'nın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Her şeyᵓin alçağına ve kemterine denir. Ve masdar olur, rezīl ve kemter kılmak maᶜnāsına; yukālu: حَشَلَهُ حَشْلًا إِذَا رَذَلَهُ

اَلْحَشِيلَةُ [el-ḥaşīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir adamın ᶜayāline denir, حَشْبَلَةٌ [ḥaşbelet] gibi ki bā-yı muvahhade ile dir yāhūd ehadühümā āherden musahhaftır.

[ح ص ل]

اَلْحَاصِلُ [el-ḥāṣil] Her nesneden hāsıl şol şeyᵓe denir ki mā-ᶜadāsı zāᵓil olduktan sonra kendisi yerinde bākī ve sābit ola, yaᶜnī her şeyᵓin birazı gittikten sonra yerinde bākī ve sābit olanından ᶜibārettir; yukālu: هَذَا حَاصِلُهُ وَهُوَ مَا بَقِيَ وَثَبَتَ وَذَهَبَ مَا سِوَاهُ

اَلْحُصُولُ [el-ḥuṣūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) ve

اَلْمَحْصُولُ [el-maḥṣūl] (مَعْقُولٌ [maᶜḳūl] vezninde) Masdarlardır, hāsıl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصَلَ الشَّيْءُ حُصُولًا وَمَحْصُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَقِيَ وَثَبَتَ وَذَهَبَ مَا سِوَاهُ

اَلتَّحْصِيلُ [et-taḥṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Hāsıl olan nesneyi tahlīs ve temyīz eylemek maᶜnāsınadır ki sāᵓirinden ayırıp hāsıl kılmaktan ᶜibārettir, meselā حَصَّلَ تُرَابَ الْمَعْدِنِ derler, "Altını toprağından ayırıp hālis eyledi" ve حَصَّلَ الدَّقِيقَ derler, "Unu kepeğinden elek ile ayırdı" ve حَصَّلُوا الْقَوْمَ فِي الدِّيوَانِ derler, "Kavmin hāzır ve gāᵓibini ve zinde ve mürdesini teftīş ve temyīz eyledi" maᶜnāsına ki ıstılāhımızda yoklama ile taᶜbīr olunur. Ve

تَحْصِيلٌ [taḥṣīl] Hurmānın بَلَحٌ [belaḥ] dedikleri koruğu kezālik ibtidā çıkan tomurcuğu حَصَلٌ [ḥaşal] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصَّلَ النَّخْلُ إِذَا صَارَ بَلَحُهُ أَوْ طَلْعُهُ حَصَلًا

اَلْحَصِيلَةُ [el-ḥaşīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) İsmdir, bir nesnenin birazı gittikten sonra bākī ve mütemeyyiz olanına denir; ve minhu yukālu: مَا حَصِيلَتُكَ أَيْ مَا مُتِّزَ مِنْ حَصَائِلُ تَحْصِيلِكَ *Esās*'ın beyānına göre cemᶜi [ḥaşāᵓil]dir: وَسُمِّيَ كِتَابُ الْحَصَائِلِ لِأَنَّ صَاحِبَهُ زَعَمَ أَنَّهُ حَصَلَ فِيهِ مَا فَاتَ الْخَلِيلَ

اَلتَّحَصُّلُ [et-teḥaşşul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesne bir araya birikip sābit ve bākī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَصَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَجَمَّعَ وَثَبَتَ

اَلْمَحْصُولُ [el-maḥṣūl] Masdardır ki zikr olundu. Ve hāsıl maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki husūl bulan nesneden ᶜibārettir; ve minhu yukālu: هَذَا مَحْصُولُ كَلَامِهِ أَيْ حَاصِلُهُ Şārih der ki صَوْمٌ [ṣavm] ve فِطْرٌ [fiṭr], صَائِمٌ [ṣāᵓim] ve مُفْطِرٌ [muftir] mevkiᶜine īkāᶜ olunduğu gibi bu dahi فَاعِلٌ [fāᶜil] mevkiᶜine īkāᶜ olundu.

اَلْحَصَلُ [el-ḥaşal] (fethateynle) Dābbe toprak yāhūd çakıl yiyip cevfinde kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِلَتِ الدَّابَّةُ حَصَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكَلَتِ التُّرَابَ أَوِ الْحَصَى فَبَقِيَ فِي جَوْفِهَا Ve mesānede taş peydā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَصِلَ الصَّبِيُّ إِذَا وَقَعَ الْحَصَى فِي أُنْثَيَيْهِ Ve

حَصَلٌ [ḥaşal] Hurmā koruğuna denir pekişmezden akdem, ᶜalā-kavlin pekişip değirmilendiği hengāmda ıtlāk olunur. Ve hurmānın ibtidā tomurcuklanıp çıkan çiçeği koruğuna denir sararmağa başladıkta. Ve buğdaydan ayırtlanıp atılan nesneye denir ki زُوَانٌ [zuvān] ve karamuk gibi nesnelerdir. Ve harman yerinde temizlendik-

ten sonra kalan çeç ve pāk galleye denir.

اَلْحَصْلُ [el-ḥaṣl] (تَمْرٌ [temr] vezninde) حَصَلٌ [ḥaṣal] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْإِحْصَالُ [el-iḥṣāl] (hemzenin kesriyle) Hurmā koruğu حَصَلٌ [ḥaṣal] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْصَلَ النَّخْلُ بِمَعْنَى حَصَّلَ

اَلْحُصَالَةُ [el-ḥuṣālet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Bu dahi buğday içinde ayırtlanıp atılan delice ve karamuk makūlesine denir. Ve harman yerinde tenkiye ve temizlendikten sonra bākī kalan çeç galleye denir.

اَلْحَصِيلُ [el-ḥaṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلْحَوْصَلُ [el-ḥavṣal] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلْحَوْصَلَاءُ [el-ḥavṣalāʾ] (medd ile) ve

اَلْحَوْصَلَةُ [el-ḥavṣalet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde ve teşdīd-i lām'la lügattır) Kuşun kursağına denir ki insānın miʿdesi yerindedir, Fārisīde seng-dān denir; gıdāsı orada hāsıl olduğu için ıtlāk olunmuştur. Ve ʿinde'l-baʿz حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] her hayvānın karnından aşağı yerine denir, kasığına varınca kadar. Ve حَوْصَلَةُ الْحَوْضِ [ḥavṣaletu'l-ḥavḍ] havuzun nihāyetinde suyun müstakarr olduğu yere ıtlāk olunur. Ve

حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] Masdar olur, kuş kendi kursağını tuʿme ile doldurmak maʿnāsına; yukālu: حَوْصَلَ الطَّائِرُ إِذَا مَلَأَ حَوْصَلَتَهُ

Mütercim der ki müʾellif حَوْصَلٌ [ḥavṣal] dedikleri kuştan sükūt eyledi. Ve o, su kuşlarından kebīrü'l-cüsse ʿazīmü'l-havsala bir kuştur. Mışır'da بَجَعٌ [becaʿ] ve جَمَلُ الْمَاءِ [cemelu'l-māʾ] dahi derler, ak tavşan tüyü gibi tüyleri olmakla ondan kürk ittihāz eder, *Ḥayāt-ı Ḥayevān* sāhibinin beyānına göre siyāh nevʿi dahi olur.

اَلْإِحْوِنْصَالُ [el-iḥvinṣāl] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Kuş boynunu ensesine doğru büküp kursağını domaltmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْوَنْصَلَ الطَّائِرُ إِذَا ثَنَى عُنُقَهُ وَأَخْرَجَ حَوْصَلَتَهُ

اَلْحَوْصَلُ [el-ḥavṣal] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلْمُحَوْصَلُ [el-muḥavṣal] (مُجَوْهَرٌ [mucevher] vezninde) Bunlar da havuzun nihāyetinde su müstakarr olan yerine denir. Ve

حَوْصَلٌ [ḥavṣal] Şol koyuna denir, karnının göbeğinden yukarı tarafı ʿazīm ola.

اَلْمُحْصَوْصِلُ [el-muḥṣavṣil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol adama denir ki gebe karı gibi göbeğinden aşağısı domalıp kalkmış ola; yukālu: رَجُلٌ مُحْصَوْصِلٌ إِذَا كَانَ قَدْ خَرَجَ أَسْفَلُهُ مِنْ قِبَلِ سُرَّتِهِ كَالْحُبْلَى

حَوْصَلَاءُ [Ḥavṣalāʾ] (ḥā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْمُحَصِّلَةُ [el-muḥaṣṣilet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Dāʾimā maʿden türābından altını tahsīl ve temyīz eden hatuna denir ki maʿden rencberi olmuş olur.

اَلْحَيْصَلُ [el-ḥayṣal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Sebzevāttan bādincāna denir.

[ح ض ل]

اَلْحَضَلُ [el-ḥaḍal] (ḥā'nın ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyle) Hurmā ağacının budaklarının dipleri fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضِلَتِ النَّخْلَةُ حَضَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَتْ أُصُولُ سَعَفِهَا Ve onun ıslāhı şu vechledir ki budakların diplerinde funda yakıp o fāsid olan līfler ve dallar bi'l-cümle muhterak olup baʿdehu yeniden tāzelenip hūb ve ceyyid līfler ve berg

ve şāhlar zuhūr eder.

[ح ط ل]

اَلْحِطْلُ [el-ḥiṭl] (ḥā'nın kesriyle) Sibāᶜdan kurda denir; cemᶜi أَحْطَالٌ [aḥṭāl]dir.

[ح ظ ل]

اَلْحَظْلُ [el-ḥaẓl] (ḥā'nın fethi ve ẓā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْحِظْلَانُ [el-ḥiẓlān] (ḥā'nın kesriyle) ve

اَلْحَظْلَانُ [el-ḥaẓalān] (fetehātla) Bir adamı tasarruftan ve meşy ve hareketten menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَظَلَ عَلَيْهِ حَظْلًا وَحِظْلَانًا وَحَظَلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا مَنَعَهُ مِنَ التَّصَرُّفِ وَالْحَرَكَةِ وَالْمَشْيِ

اَلْحَظِلُ [el-ḥaẓil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْحَظَّالُ [el-ḥaẓẓāl] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) ve

اَلْحَظُولُ [el-ḥaẓūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol mümsik ve hisābı mutasarrıf adama denir ki ehl ve ᶜayāline infāk eylediği nafakayı hisāb eder ola; yukālu: رَجُلٌ حَظِلٌ وَحَظَّالٌ وَحَظُولٌ أَيْ مُقَتِّرٌ يُحَاسِبُ أَهْلَهُ بِالنَّفَقَةِ

اَلْحِظْلَانُ [el-ḥiẓlān] (خِذْلَانٌ [ḫiẓlān] veznin-de) Maᶜnā-yı mezbūrdan ismdir.

اَلْحَظَلَانُ [el-ḥaẓalān] (fetehātla) Masdardır ki zikr olundu. Ve gazab-nāk adamın yürüyüşüne denir; yukālu: هُوَ يَحْظُلُ حَظَلَانًا أَيْ يَمْشِي مَشْيَ الْغَضْبَانِ Ve makdūr olan yürüyüşün mecmūᶜunu sarf ve ibrāz eylemeyip birazını alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: حَظَلَ الْمَشْيَ حَظَلَانًا إِذَا كَفَّ بَعْضَ مَشْيِهِ

اَلْحَظَلُ [el-ḥaẓal] (fethateynle) Deve ebū cehl karpuzunu çok yemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَظِلَ الْبَعِيرُ حَظَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَكْثَرَ مِنْ أَكْلِ الْحَنْظَلِ Ve hurmā şāhlarının dipleri fāsid ve tebāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَظِلَتِ النَّخْلَةُ بِمَعْنَى حَضِلَتْ Ve koyunun memesinde verem peydā olmakla levn ve kıyāfeti pejmürdelenip ve ayağı aksamak maᶜnāsınadır; yukālu: حَظِلَتِ الشَّاةُ إِذَا ظَلَعَتْ وَتَغَيَّرَ لَوْنُهَا لِوَرَمٍ فِي ضَرْعِهَا

اَلْحَظِلُ [el-ḥaẓil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ebū cehl karpuzunu çok ekl eden deveye denir; cemᶜi حَظَالَى [ḥaẓālā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde.

[ح ف ل]

اَلْحَفْلُ [el-ḥafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) ve

اَلْحُفُولُ [el-ḥufūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْحَفِيلُ [el-ḥafīl] (ḥā'nın fethiyle) Birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَفَلَ الْمَاءُ وَاللَّبَنُ حَفْلًا وَحُفُولًا وَحَفِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اجْتَمَعَ ve yukālu: حَفَلَ الْقَوْمُ حَفْلًا إِذَا اجْتَمَعُوا Ve biriktirmek maᶜnāsına müteᶜaddī olur; yukālu: حَفَلَهُ إِذَا جَمَعَهُ Ve çay iki yanları sel ile dopdolu olarak akmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَفَلَ الْوَادِي بِالسَّيْلِ إِذَا جَاءَ بِمِلْءِ جَنْبَيْهِ Ve buluttan sağanaklı yağmur yağmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَفَلَتِ السَّمَاءُ إِذَا اشْتَدَّ مَطَرُهَا Ve göz yaşı çok akmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَفَلَ الدَّمْعُ إِذَا كَثُرَ Ve

حَفْلٌ [ḥafl] Cemᶜ-i kesīre ıtlāk olunur, ke-mā se-yuzkeru. Ve bu fi'l-asl masdardır. Ve kayırmak, mübālāt maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki biriktirmeği müstelzimdir; yukālu: مَا حَفَلَهُ بِهِ أَيْ مَا بَالَى

اَلتَّحَفُّلُ [et-teḥafful] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] veznninde) Bu dahi birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَفَّلَ الْمَاءُ إِذَا اجْتَمَعَ Ve zīnetlenmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki onunla cemᶜiyyet peydā eder; yukālu: تَحَفَّلَ فُلَانٌ إِذَا حَفَلَ أَيْ جَلَا وَتَحَفَّلَ تَزَيَّنَ Şārih der ki *Ṣiḥāḥ*'ta تَزَيَّنَ ve زَيَّنَ maᶜnālarından murād أَيِ اجْتَلَا

dir. Ve

تَحَفُّلٌ [teḥafful] Meclisin ashābı çoğalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَفَّلَ الْمَجْلِسُ إِذَا كَثُرَ أَهْلُهُ

اَلْإِحْتِفَالُ [el-iḥtifāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi birikmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَلَ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعَ ve yukālu: إِحْتَفَلَ الْمَاءُ إِذَا اجْتَمَعُوا Ve çay sel ile māl-ā-māl akmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِحْتَفَلَ الْوَادِي بِالسَّيْلِ إِذَا جَاءَ بِمِلْءِ جَنْبَيْهِ Ve bir nesne vāzıh ve āşikāre olmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki cemʿiyyetin lāzımıdır; yukālu: إِحْتَفَلَ الشَّيْءُ إِذَا وَضَحَ Ve ifrāt ve mübālaga eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِحْتَفَلَ فِيهِ إِذَا بَالَغَ Ve umūr ve mesālihe hüsn-i kıyām ve ihtimām eylemek maʿnāsınadır ki cemʿiyyetli tutmaktan ʿibārettir; yukālu: هُوَ يَحْتَفِلُ بِالْأُمُورِ أَيْ يُحْسِنُ الْقِيَامَ بِهَا Ve mübālāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا احْتَفَلَ بِهِ أَيْ مَا بَالَى Ve yol belli ve ʿayān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَلَ الطَّرِيقُ إِذَا بَانَ وَظَهَرَ Lākin bunda tekrār şāʾibesi vardır. Ve at kısmı makdūru olan seğirtmekten henüz ʿuhde-i iktidārında bakiyye var iken rākibine nihāyet-i vüsʿunu sarf eyledi sūretini göstermek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَفَلَ الْفَرَسُ إِذَا أَظْهَرَ لِفَارِسِهِ أَنَّهُ بَلَغَ أَقْصَى حُضْرِهِ وَفِيهِ بَقِيَّةٌ

اَلتَّحْفِيلُ [et-taḥfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: حَفَّلَهُ إِذَا جَمَعَهُ Ve tezyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَفَّلَهُ إِذَا زَيَّنَهُ Ve taṣriye maʿnāsınadır ki satılık koyunu memesinde süt cemʿ olup pek sütlü görünmek için birkaç gün sağmayıp hāli üzere komaktan ʿibārettir; yukālu: حَفَّلَ الشَّاةَ إِذَا صَرَّاهَا Kāle'ş-şārih: نَهَى" عَنْ بَيْعِ الْمُحَفَّلَةِ"

اَلْحَافِلُ [el-ḥāfil] Süt ile dopdolu olan memeye vasf olur; cemʿi حُفَّلٌ [ḥuffel]dir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde; yukālu: ضَرْعٌ حَافِلٌ أَيْ كَثِيرٌ لَبَنُهُ Ve memesi pek sütlü hayvāna denir, teʾnīsle de müstaʿmeldir.

اَلْحَفُولُ [el-ḥafūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi memesi pek sütlü hayvāna denir; yukālu: نَاقَةٌ حَافِلَةٌ وَحَفُولٌ وَشَاةٌ حَافِلٌ أَيْ كَثِيرُ اللَّبَنِ فِي ضَرْعِهَا

اَلْحَفَلَى [el-ḥafelā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) ve

اَلْأَحْفَلَى [el-aḥfelā] (hemze ile) جَفَلَى [cefelā] ve أَجْفَلَى [ecfelā] kelimelerinde lügatlerdir ki zikr olundu.

اَلْحَفِيلُ [el-ḥafīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) حَفْلٌ [ḥafl] gibi cemʿ-i kesīre denir; yukālu: جَمْعٌ حَفْلٌ وَحَفِيلٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve bir nesneyi mübālaga vechiyle ahz eden adama denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحَفِيلَةُ [el-ḥafīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Götürü ve mecmūʿ maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا بِحَفِيلَتِهِمْ أَيْ بِأَجْمَعِهِمْ

اَلْمَحْفِلُ [el-maḥfil] (مَجْلِسٌ [meclis] veznin-de) ve

اَلْمَحْفَلُ [el-maḥfel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) ve

اَلْمُحْتَفَلُ [el-muḥtefel] (إِحْتِفَالٌ [iḥtifāl]den ism-i mekān olarak) Cemʿiyyet-gāha de-nir; yukālu: هَذَا مَحْفِلُ الْقَوْمِ وَمَحْفَلُهُمْ وَمُحْتَفَلُهُمْ أَيْ مُجْتَمَعُهُمْ

اَلْحَفْلَةُ [el-ḥaflet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İfrāt ve mübālaga maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ حَفِيلٌ وَذُو حَفْلٍ وَحَفْلَةٍ أَيْ مُبَالَغٌ فِيمَا أَخَذَ فِيهِ Ve bir husūsta cidd ve mübālaga eylemeğe denir; yukālu: أَخَذَ لِلْأَمْرِ حَفْلَتَهُ أَيْ جَدَّ فِيهِ

اَلْحُفَالَةُ [el-ḥufālet] حُثَالَةٌ [ḥuṣālet] vezninde ve mürādifidir ki bir şeyʾin rüzāl ve kem-terine denir. Ve dühn ve tībin rakīk olan

posasına ve tüflüne denir. Ve süt köpüğüne denir.

اَلْحِفْوَلُ [el-ḥifvel] (خِرْوَعٌ [ḫirvaʿ] vezninde) Bir cins şecerdir ki yemişi hurde erik kadar ve acımtırak ve meʾkūl olur.

اَلْحَوْفَلَةُ [el-ḥavfelet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) İri zeker başına denir. Ve masdar olur, bir adamın zekerinin başı şişip kabarmak maʿnāsına; yukālu: حَوْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَتْ حَوْفَلَتُهُ

اَلْحُفَالُ [el-ḥufāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Cemʿ-i ʿazīm maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا حُفَالًا أَيْ جَمْعًا عَظِيمًا Ve müctemiʿ olmuş süte denir.

اَلْمُحَافِلُ [el-muḥāfīl] (مُجَادِلٌ [mucādil] vezninde) Şān ve nāmūsunu hıfz ve vikāye eden adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُحَافِظٌ عَلَى حَسَبِهِ مُحَافِلٌ أَيْ يَصُونُهُ

ذَاتُ الْحَفَائِلِ [Ẕātu'l-Ḥafāʾil] Bir mevziʿdir.

حُفَائِلُ [Ḥufāʾil] (ḥā'nın zammıyla) Bir mevziʿ yāhūd bir vādī ismidir.

اَلْحَفَيْلَلُ [el-ḥafeylel] (سَمَيْدَعٌ [semeydaʿ] vezninde) Bir şecer ismidir.

[ح ق ل]

اَلْحَقْلُ [el-ḥaḳl] (عَقْلٌ [ʿaḳl] vezninde) Toprağı pāk ve münbit tarlaya denir, حَقْلَةٌ [ḥaḳlet] dahi denir, تَمْرٌ [temr] ve تَمْرَةٌ [temret] gibi; ve minhu'l-meselu: "لَا تُنْبِتُ الْبَقْلَةَ إِلَّا الْحَقْلَةُ" Cevher-i insāniyyet asīl adamdan meʾmūldür diyecek yerde īrād olunur. Ve

حَقْلٌ [ḥaḳl] Yaprakları gereği gibi şuʿbelenip tarlayı basmış gür ve onat gök ekine denir, ʿalā-kavlin derneklenip topraktan zuhūra başlamış olan yāhūd henüz tāze ve yeşil iken ıtlāk olunur.

اَلْحَقْلَةُ [el-ḥaḳlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) حَقْلٌ [ḥaḳl] maʿnāsınadır, yaʿnī müfredidir. Ve deveye mahsūs bir ʿillet adıdır ki karnı sancılanmaktan ʿibārettir. Ve toprak yemekten nāşī at kısmının karnına ʿārız olan vecaʿa denir. Ve bu maʿnāda masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحْقَالُ [el-iḥḳāl] (hemzenin kesriyle) Tarla ve ekin حَقْلٌ [ḥaḳl] olmak maʿnāsınadır, yukālu: أَحْقَلَتِ الْأَرْضُ وَأَحْقَلَ الزَّرْعُ إِذَا صَارَ حَقْلًا

اَلْمَحَاقِلُ [el-meḥāḳil] (مَحَافِلُ [meḥāfil] vezninde) Merāziʿ maʿnāsınadır ki مَزْرَعَةٌ [mezraʿat]ın cemʿidir; müfredi مَحْقَلَةٌ [maḥḳalet]tir; yukālu: فِي أَرْضِهِ مَحَاقِلُ أَيْ مَزَارِعُ

اَلْمُحَاقَلَةُ [el-muḥāḳalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Tarlada olan ekini henüz salāhı ʿayān olmazdan mukaddem satmak, ʿalā-kavlin henüz sünbülede olanı der-enbār olan buğdaya satmak ve ʿinde'l-baʿz hāsılın sülüsüne yā rubuʿune yāhūd ondan ekall ve eksere ʿakd-i müzāraʿa eylemek yāhūd tarlayı bir mikdār buğday bedeli iktirā eylemek maʿnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "نَهَى عَنِ الْمُحَاقَلَةِ" وَهِيَ بَيْعُ الزَّرْعِ قَبْلَ بُدُوِّ صَلَاحِهِ أَوْ بَيْعُهُ فِي سُنْبُلِهِ بِالْحِنْطَةِ أَوِ الْمُزَارَعَةِ بِالثُّلُثِ أَوِ الرُّبُعِ أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرَ أَوِ اكْتِرَاءُ الْأَرْضِ بِالْحِنْطَةِ

اَلْحِقْلَةُ [el-ḥiḳlet] (ḥā'nın kesriyle ve harekāt-ı selāsıyla cāʾizdir) Havuzda kalan sāfī su bakiyyesine denir. Ve kapta kalan süt bakiyyesine denir. Ve seçilen hurmā döküntüsüne denir. Ve kāsenin dudağından aşağıca dolusuna denir. Ve Yemāme'de bir nāhiye ismidir.

اَلْحَقَلُ [el-ḥaḳal] (fethateynle) Deve zikr olunan حَقْلَةٌ [ḥaḳlet] marazına uğramak maʿnāsınadır, حَقْلَةٌ [ḥaḳlet] gibi, kezālik at dahi حَقْلَةٌ [ḥaḳlet] dediği karın vecaʿına

uğramak maʿnāsınadır; yukālu: حَقَلَ الْبَعِيرُ وَالْفَرَسُ حَقْلَةً وَحَقَلًا إِذَا أَصَابَ الْحَقْلَةَ

اَلْحِقْلُ [el-ḥiḳl] (ḥā'nın kesriyle) Mihaffeye denir. Ve batn emrāzından bir maraz adıdır. Ve davarın çayır yemekten bağırsaklarında hāsıl olan suya denir.

اَلْحُقَالُ [el-ḥuḳāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi batn-ı devābbda çayırdan hāsıl olan suya denir.

اَلْحَقِيلَةُ [el-ḥaḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) حُقَالٌ [ḥuḳāl] maʿnāsınadır, cemʿi حَقَائِلُ [ḥaḳāʾil]dir. Ve hurmānın rüzāl ve kemterine denir ki ayırtlanıp atılır.

اَلْحَقِيلُ [el-ḥaḳīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol yüksekçe arza denir ki dağlık derecesine bālig olmaya; yassımtırak bayırca yer olacaktır. Ve bir nebāt adıdır.

اَلْحَوْقَلَةُ [el-ḥavḳalet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) Şol gerdanı uzun şīşeye denir ki sakkālar taşırlar. Ve süst ve sölpük zekere denir. Ve adımları sık sık atarak tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى سَرِيعًا وَقَارَبَ الْخَطْوَ Ve zaʿf ve ʿacz ve iʿyāʾ maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ وَأَعْيَا Ve uyumak maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ Ve idbār maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَ إِذَا أَدْبَرَ Ve cimāʿdan ʿāciz olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَ الشَّيْخُ إِذَا أَعْجَزَ عَنِ الْجِمَاعِ Ve pīr ve sāl-horde adam nā-tüvānlıktan ellerini böğrüne dayamak maʿnāsınadır ki kıyāma ʿaczden neşʾet eder; yukālu: حَوْقَلَ الشَّيْخُ إِذَا اعْتَمَدَ بِيَدَيْهِ عَلَى خَصْرِهِ Ve öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوْقَلَهُ إِذَا دَفَعَهُ

اَلْحَيْقَلُ [el-ḥayḳal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Hayr ve menfaʿatsiz adama denir; yukālu: هُوَ حَيْقَلٌ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ

اَلْحَوْقَلُ [el-ḥavḳal] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Zekere denir.

اَلْحَاقُولُ [el-ḥāḳūl] Bir nevʿ balık ismidir ki yeşil ve uzun olur.

حَقْلُ [Ḥaḳl] (تَمْرٌ [temr] vezninde) Cebel-i Eceʾ kurbünde bir karyedir. Ve Eyle kurbünde bir karyedir. Ve kabīle-i Suleym yurdunda bir dere adıdır. Ve sāhil-i şehr-i Teymā ismidir.

مِخْلَافُ الْحَقْلِ [Miḫlāfu'l-Ḥaḳl] Yemen'de bir ülkedir.

حَقْلُ الرَّخَامَى [Ḥaḳlu'r-Reḫāmā] (نَقْلُ الْيَتَامَى [naḳlu'l-yetāmā] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْحُقَالِيَّةُ [el-Ḥukāliyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Yemen'de bir hısndır.

حِقَالٌ [Ḥiḳāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

حَقَالٌ [Ḥaḳāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İbn Enmār'dır.

[ح ك ل]

اَلْحُكْلُ [el-ḥukl] (hā'nın zammıyla) Āvāzı işitilmeyen hayvāna denir, karınca gibi; yukālu: تَكَلَّمْ كَلَامَ الْحُكْلِ وَأَصِبْ وَهُوَ مَا لَا يُسْمَعُ صَوْتُهُ كَالذَّرِ Misāl-i mezbūrda تَكَلَّمْ emr sīgasıyladır; pire ve kehle dahi bu nevʿdendir. Ve

حُكْلٌ [Ḥukl] Süleymān peygamberin ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām ismidir. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre سُلَيْمَانُ [Suleymān] kavl-i rācihte ism-i aʿcemī olmakla ism-i māder-zādları olur. Pes bir ism-i şerīfi dahi حُكْلٌ [Ḥukl] olur, lākin buna taʿarruz eylememiştir. Ve sāʾirlerin beyānına göre سُلَيْمَانُ [Suleymān] ism-i ʿArabīdir; حُكْلٌ [Ḥukl], دَاوُدُ [Dāvūd] gibi ʿalem-i ʿİbrānīdir. Ve

حُكْلٌ [ḥukl] At kısmının topukları sölpük ve butları basık olmakla yürürken birbiri-

ne sürtülür olmağa denir.

اَلْحُكْلَةُ [el-ḥuklet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Lisānda olan tutkunluğa denir ki kelāmı hoşça beyān edip açıkça fehm olunmaz olur; yukālu: فِي لِسَانِهِ حُكْلَةٌ أَيْ عُجْمَةٌ

اَلْحَكْلُ [el-ḥakl] (شَكْلٌ [şekl] vezninde) Bir kelām müşkil ve müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكَلَ عَلَيَّ الْخَبَرُ حَكْلا Ve süngüyü bir ayak üzerinde durgurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكَلَ الرُّمْحَ إِذَا أَقَامَ عَلَى إِحْدَى رِجْلَيْهِ Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكَلَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلْإِحْكَالُ [el-iḥkāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir kelām ve haber müşkil ve müştebih olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَحْكَلَ عَلَيَّ الْخَبَرُ إِذَا أَشْكَلَ Ve bir kimse üzere şerr ve fitne koparmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَلَ عَلَيْهِمْ إِذَا أَثَارَ عَلَيْهِمْ شَرًّا

اَلْحَوْكَلُ [el-ḥavkel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bodura denir. Ve bahīl ve nākese denir.

اَلْحَوْكَلَةُ [el-ḥavkelet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) Bir güne yürümeye denir.

اَلْإِحْتِكَالُ [el-iḥtikāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir mādde tutkunlanıp müşkil ve müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَكَلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَكَلَ وَالْتَبَسَ Ve lisān ʿArabī iken ʿacemiyye taʿallüm eylemek maʿnāsınadır, murād ʿArabların Türkçe tekellümleri gibi tekellüm eder olmaktır; عَجَمِيَّةٌ [ʿacemiyyet] عَرَبِيَّةٌ [ʿArabiyyet] mukābilidir, Rūm ve Türk ve Fürs ve sāʾir lisāna şāmildir; yukālu: إِحْتَكَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَلَّمَ الْعَجَمِيَّةَ بَعْدَ الْعَرَبِيَّةِ

اَلْحَاكِلُ [el-ḥākil] Bir nesneyi tahmīn ve takdīr eden adama denir ki ehl-i hibre dediğimiz olacaktır; yukālu: رَجُلٌ حَاكِلٌ أَيْ مُخَمِّنٌ

اَلتَّحَكُّلُ [et-teḥakkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Cehlden nāşī lecc ve ʿinād eylemek maʿnāsınadır, her ne husūsta olursa olsun; yukālu: تَحَكَّلَ فُلَانٌ إِذَا لَجَّ جَهْلا

[ح ل ل]

اَلْحَلُّ [el-ḥall] (ḥāʾnın fethi ve lāmʾın teşdīdiyle) ve

اَلْحُلُولُ [el-ḥulūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْحَلَلُ [el-ḥalel] (fethateynle ki nevādirdendir) Bir yere nüzūl edip konmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ الْمَكَانَ وَبِالْمَكَانِ حَلًّا وَحُلُولًا وَحَلَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَزَلَ بِهِ Ve gāh olur ki bāʾ harfiyle müteʿaddī olur, kondurmak maʿnāsına. Harf-i bāʾ hemze-i إِفْعَالٌ [ifʿāl]i muʿākib oldu ki onunla hemzeden istignā olundu; yukālu: حَلَّ بِهِ إِذَا جَعَلَهُ يَحُلُّ Ve

حَلٌّ [ḥall] Seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا Ve düğümü çözmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ الْعُقْدَةَ إِذَا نَقَضَهَا Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre işbu حَلٌّ [ḥall] māddesi çözmek maʿnāsına mevzūʿdur, maʿānī-i sāʾire birer münāsebet ve tasavvur ile ondan münşaʿibdir. Ve

حَلٌّ [ḥall] ve

حُلُولٌ [ḥulūl] Donmuş nesnenin donu çözülüp erimek maʿnāsınadır; yukālu: حُلَّ الْجَامِدُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أُذِيبَ Ve bir mekān meskūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: حُلَّ الْمَكَانُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا سُكِنَ Ve

حَلٌّ [ḥall] شَيْرَجٌ [şeyrec] ismidir ki susam yağıdır, şīr-i rūgan muharrefidir şırlagan taʿbīr olunur; yukālu: مَا فِي الْقِنْدِيلِ حَلٌّ أَيْ شَيْرَجٌ

اَلْحَالُّ [el-ḥāll] Bir mahalle konan adama denir; cemʿi حُلُولٌ [ḥulūl] gelir ḥāʾnın zam-

mıyla ve حُلَّالٌ [ḥullāl] gelir عُمَّالٌ [ʿummāl] vezninde ve حُلَّلٌ [ḥullel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

اَلْإِحْتِلَالُ [el-iḥtilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir yere konmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَلَّ الْمَكَانَ وَبِالْمَكَانِ إِذَا نَزَلَ بِهِ

اَلْإِحْلَالُ [el-iḥlāl] (hemzenin kesriyle) Bir yere kondurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّهُ الْمَكَانَ وَبِالْمَكَانِ إِذَا جَعَلَهُ يَحُلُّ بِهِ Ve hācī ihrāmdan çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّ مِنْ إِحْرَامِهِ إِذَا خَرَجَ Ve bir nesneyi helāl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ حَلَالا Ve bir nesneyi vācib ve lāzım kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّهُ اللهُ عَلَيْهِ أَيْ أَوْجَبَهُ Ve koyunun sütü azalmak, ʿalā-kavlin memesi kurumakla çayır otlayıp yeniden memesi sütlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّتِ الشَّاةُ إِذَا قَلَّ لَبَنُهَا أَوْ يَبِسَ فَأَكَلَتِ الرَّبِيعَ فَدَرَّتْ Ve eşhür-i hurumdan çıkıp eşhür-i helāle girmek yāhūd harem-i şerīften حِلٌّ [ḥill]e çıkmak yāhūd der-ʿuhde eylediği ʿahd ve mīsāktan çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي أَشْهُرِ الْحِلِّ أَوْ خَرَجَ إِلَى الْحِلِّ أَوْ مِنْ مِيقَاتٍ كَانَ عَلَيْهِ Ve bir adam kendi nefsine istilzām-ı ʿukūbet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَلَّ الرَّجُلُ بِنَفْسِهِ إِذَا اسْتَوْجَبَ الْعُقُوبَةَ

اَلتَّحْلِيلُ [et-taḥlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir adamı bir yere kondurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّلَهُ الْمَكَانَ إِذَا جَعَلَهُ يَحُلُّ بِهِ Ve bir nesneyi helāl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّلَهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ حَلَالا Ve keffāret-i yemīn eylemek maʿnāsınadır; تَحِلٌّ [taḥill] ve تَحِلَّةٌ [taḥillet] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve bu maʿnādan ahz ile bir nesneyi hiffet ve sühūletle tutmakta istiʿmāl olunur; ve minhu ضَرَبَهُ ضَرْبًا تَحْلِيلًا أَيْ كَالتَّعْزِيرِ يَعْنِي لَمْ يُبَالِغْ فِيهِ

اَلْمُحَالَّةُ [el-muḥāllet] (teşdīd-i lām'la مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile bilece konmak maʿnāsınadır; yukālu: حَالَّهُ مُحَالَّةً إِذَا نَزَلَ مَعَهُ

اَلْحَلِيلَةُ [el-ḥalīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Bir adamın zevcesine ıtlāk olunur. Ve zevcine حَلِيلٌ [ḥalīl] denir. Ve bi-maʿnā fāʿil tasavvuruyla zevceye de حَلِيلٌ [ḥalīl] ıtlākı cāʾizdir, zīrā her biri āherin mahalline hulūl eder, bīgāne kısmı hulūl edemez yāhūd ehadühümā āherin izārını hall edip yāhūd birbirine helāl olduklarına mebnīdir.

اَلْحَلَّةُ [el-Ḥallet] (ḥā'nın fethiyle) Bağdād aʿmālinden Duceyl nāhiyesinde bir ka-sabadır, hālen lisānımızda kesr ile müteʿāreftir. Ve Ḍariyye ile Yemāme beyninde bir yüksekçe yerin ismidir yāhūd bilād-ı Ḍabbe'de bir toprağı dürüşt mevziʿin adıdır. Ve

حَلَّةٌ [ḥallet] Sazlıktan örülmüş büyük zenbīle denir. Ve konak yerine denir, مَحَلَّةٌ [maḥallet] maʿnāsına; yukālu: نَزَلُوا بِالْحَلَّةِ الْوَخِيمَةِ أَيِ الْمَحَلَّةِ Ve Şām'da bir mevziʿ adı-dır. Ve حَلَّةُ الشَّيْءِ [ḥalletu'ş-şeyʾ] (ḥā'nın fethi ve kesriyle) bir nesnenin cihetine ve doğru semtine denir; yukālu: هَذِهِ لَيْسَتْ بِحَلَّتِهِ أَيْ جِهَتِهِ وَقَصْدِهِ Ve vücūda ʿārız olan kırık-lığa ve zaʿf ve fütūra ıtlāk olunur; ḥā'nın kesriyle de cāʾizdir; yukālu: فِيهِ حَلَّةٌ أَيْ ضَعْفٌ وَفُتُورٌ وَتَكَسُّرٌ

اَلْحِلَّةُ [el-ḥillet] (ḥā'nın kesriyle) Bir yere konup ārām eden kavm ve cemāʿate denir; tekūlu: رَأَيْتُ بِهَا حِلَّةً أَيْ قَوْمًا نُزُولا Ve

حِلَّةٌ [ḥillet] Binā-i nevʿ olur, konmak heyʾetine denir ki ondan konuş ile taʿbīr olunur; yukālu: لَهُمْ حِلَّةٌ سَهْلَةٌ وَهِيَ هَيْئَةُ الْحُلُولِ Ve bir mahalde müctemiʿ cümle-i büyūta

ıtlāk olunur ki bādiye-nişīnler oba ve ehl-i şehr mahalle taʿbīr ederler, ʿalā-kavlin yüz hāneden ʿibāret olan büyūta ıtlāk olunur; yukālu: بِهَا حِلَّةٌ أَيْ جَمَاعَةُ بُيُوتِ النَّاسِ أَوْ هِيَ مِائَةُ بَيْتٍ Ve meclise ıtlāk olunur. Ve kavmin cemʿiyyet-gāhına ıtlāk olunur; cemʿi حِلَالٌ [ḥilāl] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve

حِلَّةٌ [ḥillet] Bir cins dikenli çalıya denir ki mevāşī merʿāsındandır ve onlara be-gāyet yarar. Ve hasır şukkasına denir. Ve

حِلَّةٌ [Ḥillet] Bir belde adıdır ki emīr-i ʿArab Ṣadaḳa b. Dubeys b. Mezyed binā eylemekle hālen Mezyediyye ile müteʿāreftir. Ve Ḥuveyze kurbünde bir karye ismidir ki Dubeys b. ʿAfīf nām emīr-i ʿArab binā eylemiştir. Ve

حِلَّةُ بْنُ قَيْلَةَ [Ḥille b. Ḳaylet] Aʿmāl-i Mezār'dan bir beldedir. Ve

حِلَّةٌ [ḥillet] Masdar olur, hacda kurbān kendisi zebh olunması helāl olan mahalle erişmek maʿnāsına; yukālu: حَلَّ الْهَدْيُ حِلَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَلَغَ الْمَوْضِعَ الَّذِي يَحِلُّ فِيهِ نَحْرُهُ Ve mutallaka hatun ʿiddetinden çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ عِدَّتِهَا

اَلْحُلَّةُ [el-ḥullet] (ḥā'nın zammıyla) Kumaştan ve āher sevbden ridā ve izārın mecmūʿuna denir. Elbette حُلَّةٌ [ḥullet] iki sevbden olur, bir sevbe ıtlāk olunmaz, ʿalā-kavlin حُلَّةٌ [ḥullet] içi astarlı sevbe ıtlāk olunur. Şārih der ki kavl-i evvel ercahtır ve o iki sevb cins-i vāhid olmağa muhtācdır; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ وَهِيَ إِزَارٌ وَرِدَاءٌ بُرْدٌ وَغَيْرُهُ وَلَا يَكُونُ حُلَّةٌ إِلَّا مِنْ ثَوْبَيْنِ أَوْ ثَوْبٍ لَهُ بِطَانَةٌ Ve

حُلَّةٌ [ḥullet] Silāha ıtlāk olunur, zırh ve siper ve sāʾiri gibi; cemʿi حُلَلٌ [ḥulel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve حِلَالٌ [ḥilāl] gelir ḥā'nın kesriyle.

ذُو الْحُلَّةِ [Ẕu'l-Ḥullet] ʿAvf b. Ḥāriṣ b. ʿAbdumenāt lakabıdır.

اَلْمَحَلَّةُ [el-meḥallet] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle) Konak yerine denir; yukālu: هِيَ مَحَلَّةُ الْقَوْمِ أَيْ مَنْزِلُهُمْ Ve Mışır'da bir belde ve on dört mevziʿ ismidir.

اَلْمِحْلَالُ [el-miḥlāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol çayırlığa ve merg-zāra denir ki ona ebnā-i sebīl çok konar ola; ism-i ālet menziline tenzīl olunmuştur; yukālu: رَوْضَةٌ مِحْلَالٌ إِذَا كَانَتْ تَحِلُّ النَّاسُ فِيهَا كَثِيرًا

اَلْمُحِلَّتَانِ [el-muḥilletān] (ism-i fāʿil ʿunvānı ve tesniye bünyesiyle) Tencere ile el değirmenine ıtlāk olunur ki bādiye-nişīnlere edevāt-ı nüzūlün elzemleridir.

اَلْمُحِلَّاتُ [el-muḥillāt] (bu dahi mīm'in zammı ve ḥā'nın kesri ve cemʿ bünyesiyle) Tencere ve el değirmeni ve kova ve kırba ve çanak ve bıçak ve balta ve çakmak makūlesi edevāta ıtlāk olunur, zīrā havāyic-i mezbūresi mevcūd ve mükemmel olan müsāfir dil-hāhı olan mahalle nüzūl ederler ve illā bir obaya yāhūd karye semtine nüzūl eylemeğe muztarr olurlar; yukālu: نَزَلُوا وَمَعَهُمُ الْمُحِلَّاتُ وَهِيَ الْقِدْرُ وَالرَّحَى وَالدَّلْوُ وَالْقِرْبَةُ وَالْجَفْنَةُ وَالسِّكِّينُ وَالْفَأْسُ وَالزَّنْدُ مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي لَا بُدَّ لِلنَّازِلِ مِنْهُ

اَلْمُحِلَّةُ [el-muḥillet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol akıntı ve dere ağzına denir ki içine haşem-nişīn evlerinden bir yā iki ev sığışır ola; yukālu: تَلْعَةٌ مُحِلَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَضُمُّ بَيْتًا أَوْ بَيْتَيْنِ

اَلْحِلُّ [el-ḥill] (ḥā'nın kesriyle) Hācī ihrāmdan çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ مِنْ إِحْرَامِهِ حِلًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَرَجَ ve yukālu: فَعَلَهُ فِي حِلِّهِ وَحِرْمِهِ بِالْكَسْرِ وَالضَّمِّ فِيهِمَا أَيْ وَقْتَ إِحْلَالِهِ وَإِحْرَامِهِ Ve

حِلٌّ [ḥill] Arz-ı Mekke'de harem havzasından hāric olan mahalle ıtlāk olunur ki harem mukābilidir. Ve bu tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: صَارَ فِي الْحِلِّ وَهُوَ مَا جَاوَزَ الْحَرَمَ Ve helāl olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ حِلٌّ أَيْ لَيْسَ بِحَرَامٍ Ve helāl olmak maʿnāsına masdar olur; yukālu: حَلَّ الشَّيْءُ حِلًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَانَ حَلَالا Ve kavlu'l-ʿArab: "حِلٌّ وَبِلٌّ" zukire fī fasli'l-bāʾ. Ve

حِلٌّ [ḥill] Tahlīl-i yemīn maʿnāsından ism olur, ʿuhde-i yemīnden çıkmağa denir. Ve ok nişānına denir.

اَلْحَلَالُ [el-ḥelāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) İhrāmdan çıkmış hācīye denir, "حَلَّ-يَحِلُّ-حِلًّا" sīgasındandır; bunda حَالٌّ denmez, kıyās ise حَالٌ [ḥāll] olmaktır; yukālu: حَلَّ الْمُحْرِمُ فَهُوَ حِلٌّ كَمَا ذُكِرَ وَحَلَالٌ لَا حَالٌّ Şārihin beyānına göre masdar ile tesmiyedir, حُلُولٌ [ḥulūl] maʿnāsından iltibās vāhimesine mebnī حَالٌّ ıtlāk olunmadı. Ve

حَلَالٌ [ḥelāl] Harām olmayan şeyʾe denir; ḥā'nın kesriyle de cāʾizdir; yukālu: شَيْءٌ حَلَالٌ ضِدُّ حَرَامٍ Ve

حَلَالٌ [Ḥelāl] Esāmīdendir: Ḥelāl b. Şevr b. Ebī'l-Ḥelāl el-ʿAtekī ve Bişr b. Ḥelāl ve Aḥmed b. Ḥelāl muhaddislerdir.

اَلْحُلْوُ الْحَلَالُ [el-ḥulvu'l-ḥelāl] Şübhe ve rībe ve iftirā şāʾibesinden ʿārī olan kelāma ıtlāk olunur; yukālu: كَلَامُهُ حُلْوٌ حَلَالٌ أَيْ لَا رِيبَةَ فِيهِ

اَلْحُلُولُ [el-ḥulūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Konmak maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve kurbānlık hayvān hacda zebh olunacağı mahalle bālig olmak maʿnāsınadır, حِلَّةٌ [ḥillet] gibi; yukālu: حَلَّ الْهَدْيُ حِلَّةً وَحُلُولا إِذَا بَلَغَ الْمَوْضِعَ الَّذِي يَحِلُّ فِيهِ نَحْرُهُ Ve vācib ve lāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ أَمْرُ اللهِ عَلَيْهِ أَيْ وَجَبَ

اَلْمُحِلُّ [el-muḥill] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Harām olan şeyʾin hurmetini nakz ile helāl ʿadd eden, ʿalā-kavlin eşhür-i hurumun hurmetini nakz edip riʿāyet ve iʿtibār eylemeyen kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُحِلٌّ أَيْ مُنْتَهِكٌ لِلْحَرَامِ أَوْ لَا يَرَى لِلشَّهْرِ الْحَرَامِ حُرْمَةً

اَلْحَلِيلُ [el-ḥalīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi helāl maʿnāsınadır ki harām mukābilidir.

اَلْإِسْتِحْلَالُ [el-istiḥlāl] Bir nesneyi helāl ittihāz eylemek yāhūd bir kimseden helāllik dilemek maʿnāsınadır ki hukūku helālleşmek taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَحَلَّهُ إِذَا اتَّخَذَهُ حَلَالًا أَوْ يُقَالُ اسْتَحَلَّهُ الشَّيْءَ إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يُحِلَّهُ لَهُ

اَلْحِلَالُ [el-ḥilāl] (ḥā'nın kesriyle) Nisvāna mahsūs bir güne merkeb ismidir, mihaffe gibi. Ve pālānın esbāb ve edevātına denir.

اَلتَّحِلَّةُ [et-teḥillet] ve

اَلتَّحِلُّ [et-teḥill] (tā'ların fethi ve ḥā'ların kesriyle) تَحْلِيلٌ [taḥlīl] gibi masdarlardır ve sīga-i ahīre şāzzdır, keffāret-i yemīn eylemek maʿnāsınadır ki yemīnden hānis olmayıp bir nesne ile çıkmaktan ʿibārettir; yukālu: حَلَّلَ الْيَمِينَ تَحْلِيلًا وَتَحِلَّةً وَتَحِلًّا إِذَا كَفَّرَهَا Yemīn eden adam, keffāret eylediği ʿukde-i yemīni hall eder. Ve

تَحِلَّةٌ [taḥillet] İsm olur, kendisiyle ʿukde-i yemīnin inhilāl bulacağı keffārete denir. Şārih der ki istisnāʾ bi'l-meşiyye dahi tahillettir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿قَدْ فَرَضَ اللهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ﴾ أَيْ بَيَّنَ مَا تَنْحَلُّ بِهِ عُقْدَةُ أَيْمَانِكُمْ مِنَ الْكَفَّارَةِ وَالْإِسْتِثْنَاءِ بِالْمَشِيَّةِ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre تَحِلَّةُ الْقَسَمِ keffāretten ve istisnāʾ kavlinin mikdār-ı müddetinden dahi ʿibāret olur, meselā: وَاللهِ إِنْ شَاءَ اللهُ أَفْعَلُ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللهُ kavlinde vākiʿ kelāmının tekellümü kadar ān-ı yesīrden ʿibārettir; ve minhu'l-hadīsu: "لَا يَمُوتُ لِرَجُلٍ

ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ فَتَمَسَّهُ النَّارُ إِلَّا تَحِلَّةَ الْقَسَمِ" أَيْ إِلَّا قَدْرَ مَا يَقُولُ إِنْ شَاءَ اللهُ Yaʿnī "Bir müslimin üç veledi vefāt eylese o kimseye nār-ı cehennem hemān inşāʾallāh diyecek kadar müddet mess eder, ziyādesi mess eylemez." Ve mess-i mezbūrdan murād vürūd ʿale'n-nārdır. Baʿdehu ʿArab تَحِلَّةٌ [teḥillet]-i kasemi kalīl-i müfrītte istiʿmāl eylediler, aslı vech-i mezkūr üzere yemīn yerini bulacak fiʿlin mikdār-ı cüzʾīsine mübāşeretten ʿibārettir. Meselā bir mekānda kuʿūd eylemek bābında bir kimse yemīn eylemekle mekān-ı mezbūrda cüzʾīce kuʿūd eylese yemīn yerini bulup o kimse hānis olmaz. İşte تَحِلَّةُ الْقَسَمِ [teḥilletu'l-ḳasem] bundan ʿibārettir ki yemīni hall edecek kadar fiʿl olur, baʿdehu lemhu'l-basar gibi kadr-i yesīrde istiʿmāl eylediler, kezālik istisnāʾ bi'l-meşiyye ile hānis olmamakla onun telaffuzunda ve kadr-i müddetinde istiʿmāl eylediler.

اَلتَّحَلُّلُ [et-teḥallul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Yemīnde istisnā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki meşiyyet-i ilāhiyyeye taʿlīkle yemīn eylemekten ʿibārettir: وَاللهِ أَفْعَلُ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللهُ demek gibi; yukālu: تَحَلَّلَ فِي يَمِينِهِ إِذَا اسْتَثْنَى Ve bir kimse yoldan geldikten sonra yolun ʿārızasından ʿalīl ve bī-mīzāc olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَحَلَّلَ السَّفَرُ بِالرَّجُلِ إِذَا اعْتَلَّ بَعْدَ قُدُومِهِ

اَلْحُلَّانُ [el-ḥullān] (ḥā'nın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) Keffāret-i yemīn için verilecek nesneye denir; tekūlu: أَعْطِهِ حُلَّانَ يَمِينِهِ أَيْ مَا يُحَلِّلُهَا Ve oğlağa denir, جَدْيٌ [cedy] maʿnāsına yāhūd tāze kuzucağıza denir, خَرُوفٌ [ḫarūf] maʿnāsına, ʿalā-kavlin anasının karnını yarıp çıkardıkları oğlağa mahsūstur. Ve heder ve bātıl maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَمُهُ حُلَّانٌ أَيْ بَاطِلٌ

اَلْمُحَلِّلُ [el-muḥallil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Yarışta iki bahs eden kimseye sālis olana denir ki eğer onları sebk edersе ödülü alıp ve geri kalırsa garāmetten muʿāf olur. Şārih der ki müʾellifin اَلْمُحَلِّلُ الْفَرَسُ الثَّالِثُ فِي الرِّهَانِ إِنْ سَبَقَ أَخَذَ وَإِنْ سُبِقَ فَمَا عَلَيْهِ شَيْءٌ ʿunvānıyla yaʿnī فَرَسٌ [feres] ile tefsīri müsāmahadır. Ve şol kimseye denir ki talāk-ı selāse ile mutallaka olan hatunu tezevvüc eyleye tā ki zevc-i evvele nikāhın hillini müʾeddī ola; yukālu: فُلَانٌ مُحَلِّلٌ فَرَاجِعْهُ وَهُوَ مُتَزَوِّجُ الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا لِتَحِلَّ لِلزَّوْجِ الْأَوَّلِ

اَلْإِنْحِلَالُ [el-inḥilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Düğüm çözülmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ الْعُقْدَةَ فَانْحَلَّتْ

اَلْمُحَلَّلُ [el-muḥallel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Azca nāçīz nesneye denir, şeyʾ-i yesīr maʿnāsına. Ve içine develer girip tekdīr ve tagyīr eylemiş suya denir; yukālu: مَاءٌ مُحَلَّلٌ إِذَا كَانَ قَدْ حَلَّتْهُ الْإِبِلُ فَكَدَّرَتْهُ

اَلْمَحِلُّ [el-meḥill] (mīm'in fethi ve ḥā'nın kesriyle) Masdardır, مَرْجِعٌ [merciʿ] gibi; vācib ve lāzım olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّ حَقِّي عَلَيْهِ مَحِلًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ وَجَبَ وَيُقَالُ حَلَّ الدَّيْنُ إِذَا صَارَ حَالًا Yaʿnī müddet-i maʿkūdesi tamām olmakla edāsı lāzım oldu. Şārih der ki medyūn olan ʿArablar hilāli görünce: "لَا مَرْحَبًا بِمَحِلِّ الدَّيْنِ وَتَقَرُّبِ الْآجَالِ" dedikleri bundandır.

اَلْإِحْلِيلُ [el-iḥlīl] ve

اَلتِّحْلِيلُ [et-tiḥlīl] (hemzenin ve tā'nın kesriyle) Zekerin deliğine denir; kezālik memenin deliğine denir, izāfetle müteʿayyen olur.

اَلْحَلَلُ [el-ḥalel] (fethateynle) Konmak maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve devābbın ayaklarında olan sölpüklüğe denir, ʿalā-

kavlin sinirleri gevşek ve yumuşak olarak topuklarında olan sölpüklüğe denir yāhūd deve kısmına mahsūstur; ve yukālu: حَلَّ الْبَعِيرُ حَلَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ بِهِ حَلَلٌ وَهِيَ رَخَاوَةٌ فِي قَوَائِمِ الدَّابَّةِ أَوِ اسْتِرْخَاءٌ فِي الْعَصَبِ مَعَ رَخَاوَةٍ فِي الْكَعْبِ أَوْ تَخُصُّ الْإِبِلَ Ve رَسَحٌ [resaḥ] maʿnāsınadır ki insānın kıynakları çelimsiz olmağa denir; tekūlu: حَلِلْتَ يَا رَجُلُ أَيْ كُنْتَ أَرْسَحَ Ve pöçler ve dizler ağrıklı olmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَلِلْتَ يَا فُلَانُ أَيْ أَصَابَكَ وَجَعٌ بَوَرِكَيْكَ وَرُكْبَتَيْكَ

اَلْأَحَلُّ [el-eḥall] Maʿnā-yı mezbūrdan vasftır; müʾennesinde حَلَّاءُ [ḥallāʾ] denir, cemʿi حُلٌّ [ḥull] gelir ḥā'nın zammıyla.

إِحْلِيلٌ [İḥlīl] (إِكْلِيلٌ [iklīl] vezninde) Bir vādī ismidir.

إِحْلِيلَاءُ [İḥlīlāʾ] (medd ile) Bir dağın adıdır. Ve kasr ile Benū Esed yurdunda bir şiʿbin adıdır.

اَلْمَحِلُّ [el-Meḥill] (mīm'in fethi ve ḥā'nın kesriyle) Yemen'de bir karye adıdır.

اَلْحَلْحَلَةُ [el-ḥalḥalet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneyi depretip oynatarak yerinden ayırıp alarga eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلْحَلَهُمْ إِذَا أَزَالَهُمْ عَنْ مَوْضِعِهِمْ وَحَرَّكَهُمْ Ve deveye ḥal ḥal demek maʿnāsınadır; yukālu: حَلْحَلَ الْإِبِلَ إِذَا قَالَ لَهَا حَلِ حَلِ

اَلتَّحَلْحُلُ [et-teḥalḥul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Yerinden oynayıp alarga olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلْحَلَهُمْ فَتَحَلْحَلُوا

حَلِ حَلِ [ḥal ḥal] (ḥā'ların fethi ve lām'ların tenvīnleriyle yāhūd حَلْ [ḥal] sükūn-ı lām'la) Deve zecr ve āzārındandır, eştirip yürütmek için onunla āzār ve igrā ederler.

اَلْحُلَاحِلُ [el-Ḥulāḥil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve

حُلَاحِلٌ [ḥulāḥil] Zātında bahādır olan ʿazīmü'ş-şān adama denir yāhūd kesīrü'l-mürüvve ʿālī-şān yāhūd salābetli, vecāhetli, vakūr ve pür-temkīn olanına denir. Ve bu ricāla mahsūstur. Ve bundan fiʿl mutasarrıf olmaz; cemʿi حَلَاحِلُ [ḥalāḥil]dir ḥā'nın fethiyle; yukālu: هُوَ حُلَاحِلٌ أَيْ سَيِّدٌ شُجَاعٌ أَوِ الضَّخْمُ الْكَثِيرُ الْمُرُوَّةِ أَوِ الرَّزِينُ فِي ثَخَانَةٍ Burada dahāmet ʿuluvv-i şāna masrūftur.

اَلْمُحَلْحَلُ [el-muḥalḥal] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) حُلَاحِلٌ [ḥulāḥil] maʿnāsınadır.

حَلْحَلٌ [Ḥalḥal] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Bir mevziʿdir.

حَلْحُولُ [Ḥalḥūl] (ḥā'nın fethiyle) Şām'da Ceyrūn kurbünde bir karyedir ki Yūnus peygamberin ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām merkad-i münevverleri ondadır. Ve bunda kıyās olan ḥā'nın zammıyla olmaktır.

حُلَيْلٌ [Ḥuleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Suleym kabīlesi yurdunda bir mevziʿdir. Ve حَرُونٌ [Ḥarūn] nām aygırın neslinden bir feresin ismidir ki Miḳsem b. Keşīr'in idi. Ve bir recülün ismidir.

اَلْحَلْحَالُ [el-Ḥalḥāl] (ثَرْثَارٌ [serşār] vezninde) İbn Durrī eḍ-Ḍabbī'dir ki tābiʿīndendir.

[ح م د ل]

اَلْحَمْدَلَةُ [el-ḥamdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ hikāyesidir ki murād اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ [el-ḥamdu lillāh] demektir, بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَسْبَلَةٌ [ḥasbelet] gibi menhūttur; yukālu: حَمْدَلَ الْقَارِئُ حَمْدَلَةً إِذَا قَالَ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

[ح م ظ ل]

اَلْحَمْظَلُ [el-ḥamẓal] (ẓā-yı muʿceme ile) حَنْظَلٌ [ḥanẓal] vezninde ve mürādifidir ki ebū cehl karpuzudur.

اَلْحَمْظَلَةُ [el-ḥamẓalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet]

vezninde) حَنْظَلٌ [ḥanẓal] devşirmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمْظَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَنَى الْحَمْظَلَ

[ح م ل]

اَلْحَمْلُ [el-ḥaml] (رَمْلٌ [reml] vezninde) ve اَلْحُمْلَانُ [el-ḥumlān] (ḥā'nın zammıyla) Arkaya bir nesneyi yüklenip götürmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَلَهُ حَمْلًا وَحُمْلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي بِمَعْنَى احْتَمَلَهُ ve kavluhu taᶜālā: ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ﴾ اَلْآيَة، أَيْ يَخُنَّهَا وَخَانَهَا الْإِنْسَانُ وَالْإِنْسَانُ هُنَا الْكَافِرُ وَالْمُنَافِقُ Yaᶜnī āyet-i merkūmede vāki ᶜ حَمْلٌ [ḥaml] den murād tecevvüz tarīkiyle hıyānettir, zīrā emānet bir haml-i rūhānīdir ki sāhibine edā eylemedikçe zimmetinden zā'il ve ᶜuhdesinden hāric olmayıp dā'imā onu güyā ki arkasında yük tarzında götürüp durur. Bu cihettendir ki ᶜArablar edā-yı emānet eylemeyen adama حَامِلُ الْأَمَانَةِ [ḥāmilu'l-emānet] ve مُحْتَمِلُ الْأَمَانَةِ [muḥtemilu'l-emānet] ıtlāk ederler. Pes insān ki burada kāfir ve münāfıktır, baᶜde't-tahammül hıyānet yaᶜnī edā-yı hukūkunda imtināᶜ ve taksīr eylediler. Mü'ellif *Baṣā'ir*'de kabūl ile de tefsīr eylemiştir. Ve حَمْلٌ عَلَى الشَّيْءِ [ḥaml ᶜale'ş-şey'] kandırmak, hass ve igrā maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَلَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَغْرَاهُ بِهِ Ve عَنْ ile sılalandıkta hilm ve müsāmaha ve mülāyemet maᶜnāsına olur; yukālu: حَمَلَ عَنْهُ إِذَا حَلَمَ فَهُوَ حَمُولٌ Ve

حَمْلٌ [ḥaml] Karında olan velede ıtlāk olunur, vasf bi'l-masdardır; cemᶜi أَحْمَالٌ [aḥmāl] gelir; yukālu: سَقَطَ حَمْلُهَا وَهُوَ مَا يُحْمَلُ فِي الْبَطْنِ مِنَ الْوَلَدِ Ve

حَمْلٌ [Ḥaml] Yemen'de bir karye adıdır. Ve hatun gebe olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ حَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا عَلِقَتْ وَلَا يُقَالُ حَمَلَتْ بِهِ أَوْ قَلِيلٌ Yaᶜnī bā' harfiyle bu maᶜnāda taᶜaddīsi cā'iz değildir yāhūd nevādirdendir. Mütercim der ki *Ḥamāse* ebyātından: "حَمَلَتْ بِهِ فِي لَيْلَةٍ مُزَوَّدَةٍ" mısrāᶜında şürrāh عَلِقَتْ maᶜnāsını tazmīn eylemişlerdir. Ve

حَمْلٌ [ḥaml] Ağacın yemişine ıtlāk olunur, ḥā'nın kesriyle de cā'izdir yāhūd ḥā'nın fethiyle henüz anası koynunda olan meyveye ve kesr ile zāhire çıkan meyveye denir yāhūd fethle ᶜavretin batnında ve şecerin re'sinde olana ve kesr ile arkada yā başta götürülen yüke denir. Ve ᶜinde'l-baᶜz ağacın meyvesi çok ve gür olmazsa kesr ile ıtlāk olunur ve çoğalıp firāvān olursa fethle حَمْلٌ [ḥaml] denir. Cemᶜi أَحْمَالٌ [aḥmāl] gelir ve حُمُولٌ [ḥumūl] gelir ḥā'nın zammıyla ve حِمَالٌ [ḥimāl] gelir kesr ile; ve minhu yaᶜnī fi'l-hadīsi yaᶜnī hadīsi binā'i mescidi'l-Medīne: "هَذِهِ الْحِمَالُ لَا حِمَالُ خَيْبَرَ" يَعْنِي ثَمَرَ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ لَا يَنْفَدُ وَقَالَ ابْنُ الْأَثِيرِ أَيْ إِنَّ هَذَا فِي الْآخِرَةِ أَفْضَلُ مِنْ ذَاكَ وَأَحْمَدُ عَاقِبَةً Ve fi'l-*Meşārik*: "هَذَا الْحِمَالُ لَا حِمَالُ خَيْبَرَ" أَبَرُّ رَبَّنَا وَأَظْهَرُ" ve kāle fī şerhihi مَصْدَرُ الْحِمَالُ حَمْلِأَزَادَ بِهِ حَمْلُ اللَّبَنِ لِبِنَاءِ الْمَسْجِدِ وَقَوْلُهُ "لَا حِمَالُ خَيْبَرَ" بِالنَّصْبِ يَعْنِي لَا يَكُونُ مِثْلَ حَمْلِ خَيْبَرَ وَقَوْلُهُ أَبَرُّ رَبَّنَا بِالنَّصْبِ عَلَى حَذْفِ حَرْفِ النِّدَاءِ كَأَنَّهُ يَتَمَثَّلُ بِهِ عِنْدَ نَقْلِهِ اللَّبَنَ فِي بُنْيَانِ الْمَسْجِدِ Ve kelām-ı mezbūr mevzūndur. Ve حَمْلٌ [ḥaml] müteᶜaddī olur, yük yükletmek maᶜnāsına; yukālu: حَمَلَهُ الْحِمْلَ أَيْ فَعَلَ ذَلِكَ بِهِ Ve izhār-ı gazab eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَلَ الْغَضَبَ Kīle ve minhu'l-hadīsu: "إِذَا بَلَغَ الْمَاءُ قُلَّتَيْنِ لَمْ يَحْمِلْ خَبَثًا" أَيْ لَمْ يَظْهَرْ فِيهِ الْخَبَثُ

اَلْمَحْمُولُ [el-maḥmūl] ve

اَلْحَمِيلُ [el-ḥamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir nesneyi arkasına yüklenmiş adama denir;

yukālu: حَمَلَهُ فَهُوَ مَحْمُولٌ وَحَمِيلٌ Ve

مَحْمُولٌ [maḥmūl] Şol adama ıtlāk olunur ki dāʾimā eşkin ve فَارِهٌ [fārih] dābbeye binmek cihetinden bahtlı ve mahzūz ola; yukālu: رَجُلٌ مَحْمُولٌ أَيْ مَجْدُودٌ مِنْ رُكُوبِ الْفُرَّهِ Ve

حَمِيلٌ [ḥamīl] Oğulluğa ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ حَمِيلُهُ أَيْ دَعِيُّهُ Ve garīb adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ حَمِيلٌ أَيْ غَرِيبٌ Ve bir adamın şerīkine denir. Ve kefīle denir; yukālu: هُوَ حَمِيلٌ لَهُ أَيْ شَرِيكٌ وَكَذَا كَفِيلٌ Ve bilād-ı küfrden anası karnında götürülmüş velede denir. Ve İslām vilāyetinde doğmayıp diyārından küçük götürülen esīre denir. Ve sel suyunun getirdiği hār u hāşāka denir. Ve ثُمَامٌ [ṣumām] ve وَشِيجٌ [veşīc] dedikleri otun siyāhlanıp pejmürde olanına denir. Ve su akıntısının vasat ve batnına denir ki orada hergiz ot nābit olmaz. Ve tarīka yāhūd cāmiʿe bırakılmış şol sabīye denir ki kavm-i āher onu götürüp kendi bilādında perveriş eyleye; هَذَا حَمِيلٌ وَهُوَ الْمَنْبُوذُ يَحْمِلُهُ قَوْمٌ فَيُرَبُّونَهُ

اَلْإِحْتِمَالُ [el-iḥtimāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yüklenip götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَمَلَهُ بِمَعْنَى حَمَلَهُ Ve bir adamın ihsānını kabūl ve telakkī edip mukābilinde şükr ve senā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِحْتَمَلَ الصَّنِيعَةَ إِذَا تَقَلَّدَهَا وَشَكَرَ Ve gazabdan levn-i beşere mütegayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُحْتُمِلَ لَوْنُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا غَضِبَ وَامْتُقِعَ Ve bir beldeden belde-i uhrāya götürülecek esīr iştirā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَمَلَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَرَى الْحَمِيلَ أَيِ السَّبْيَ الْمَحْمُولَ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ

اَلْحِمْلُ [el-ḥiml] (ḥā'nın kesriyle) Götürülen yüke denir, Fārisīde bār derler; cemʿi أَحْمَالٌ [aḥmāl]dir; yukālu: عَلَى ظَهْرِهِ حِمْلٌ وَهُوَ مَا حُمِلَ Ve mihaffe götüren deveye denir; fethle de cāʾizdir.

اَلْحُمْلَانُ [el-ḥumlān] (ḥā'nın zammıyla) Masdardır, niteki zikr olundu. Ve

حُمْلَانٌ [ḥumlān] Bir adama yükünü yükletmek için hāssaten hibe tarīkiyle verilen dābbeye denir; yukālu: سَأَلَهُ الْحُمْلَانَ وَهُوَ مَا يُحْمَلُ عَلَيْهِ مِنَ الدَّوَابِّ فِي الْهِبَةِ خَاصَّةً Ve kuyumcular ıstılāhında akçeye haml ve izāfe olunan bakır makūlesi katıntıya denir; yekūlūne: مَا بِهَذَا الدِّرْهَمِ حُمْلَانٌ وَهُوَ مَا يُحْمَلُ عَلَى الدَّرَاهِمِ مِنَ الْغِشِّ

اَلْإِنْحِمَالُ [el-inḥimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) İgrā maʿnāsına olan حَمْلٌ [ḥaml]den mutāviʿdir, bir nesneye igrā olunmakla ona havāle olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَلَهُ عَلَيْهِ فَانْحَمَلَ Şārih der ki bu dahi إِنْعَدَمَ gibi şevāzzdandır.

اَلْحَمْلَةُ [el-ḥamlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Cenkte düşman üzere saldırıp hücūm eylemeğe denir; yukālu: لَهُ حَمْلَةٌ صَادِقَةٌ أَيْ كَرَّةٌ فِي الْحَرْبِ

اَلْحِمْلَةُ [el-ḥimlet] (ḥā'nın kesri ve zammıyla) Bir obadan bir obaya yāhūd bir menzilden bir menzile yüklenip götürmeğe denir. Pes bu حَمْلٌ [ḥaml] ve إِحْتِمَالٌ [iḥtimāl]den ahass olur.

اَلتَّحْمِيلُ [et-taḥmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْحِمَّالُ [el-ḥimmāl] (ḥā'nın kesri ve mīm'in teşdīdiyle كِذَّابٌ [kiẕẕāb] vezninde) Bir nesneyi āhere yükletmek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّلَهُ الْأَمْرَ تَحْمِيلًا وَحِمَّالا

اَلتَّحَمُّلُ [et-teḥammul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتِّحِمَّالُ [et-tiḥimmāl] (kesreteynle ve

teşdīd-i mīm'le) Bir nesneyi yüklenmek ve bir māddeyi üzerine almak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّلَهُ فَتَحَمَّلَ تَحَمُّلًا وَتِحِمَّالا

اَلتَّحَامُلُ [et-teḥāmul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bir zahmetli güç nesneyi kendi üzerine alıp mihnet çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَامَلَ فِي الْأَمْرِ وَبِالْأَمْرِ إِذَا تَكَلَّفَهُ عَلَى مَشَقَّةٍ Ve bir adama tākatinden hāric nesne teklīf ve tahmīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَامَلَ عَلَيْهِ إِذَا كَلَّفَهُ مَا لَا يُطِيقُ

Mütercim der ki ümmehāt-ı sāᵓirede تَحَامَلَ yine عَلَى harfiyle meyl maᶜnāsına, kezālik zulm ve cevr maᶜnāsına müstaᶜmel olduğu mastūrdur. Ve kāle fi'l-*Esās*: وَالشَّيْخُ يَتَحَامَلُ فِي مَشْيِهِ yaᶜnī ağır ağır yürüse, gūyā ki sırtında ağır yük vardır. Ve bu maᶜnālar mecāzdır. Müᵓellifīnin تَحَامَلَ taᶜbīrleri zulm maᶜnāsındandır ki suçu ona yüklet-mek gibidir.

اَلْإِسْتِحْمَالُ [el-istiḥmāl] Bir adam kendi umūr ve havāyicini bir kimseye havāle ve tahmīl eylemek maᶜnāsınadır, kethudāya umūr haml ve havāle ettikleri gibi; yukālu: إِسْتَحْمَلَهُ نَفْسَهُ إِذَا حَمَّلَهُ حَوَائِجَهُ وَأُمُورَهُ

اَلْمُسْتَحْمِلُ [el-mustaḥmil] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Şol aya ıtlāk olunur ki müddet-i devrinde mevcūd olan nāsa mihnet ve meşakkat haml eyleye, yaᶜnī hitāmına kadar halk renc ve mihnetle imrār-ı evkāt edeler; yukālu: شَهْرٌ مُسْتَحْمِلٌ إِذَا كَانَ يَحْمِلُ أَهْلَهُ عَلَى مَشَقَّةٍ

اَلْحَمُولُ [el-ḥamūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mübālagadır, ağır yük ve çok yük götüre-ne denir. Ve halīm ve havsala-dār adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ حَمُولٌ أَيْ ذُو حِلْمٍ ke-mā zukire.

حُمْلَانُ [Ḥumlān] (عُثْمَانُ [ᶜuṯmān] vezninde) Yemen'de bir karyedir.

اَلْحَامِلُ [el-ḥāmil] ve

اَلْحَامِلَةُ [el-ḥāmilet] Gebe hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَامِلٌ وَحَامِلَةٌ أَيْ ذَاتُ حَمْلٍ [Ve] حَامِلٌ [ḥāmil] sıfat-ı muhtassa olduğun-dan ve حَامِلَةٌ [ḥāmilet] حَمَلَتْ sīgasından mebnī olduğundan nāşīdir. Mütercim der ki *Kāfiye* şārihi Şeyḫ Raḍī teᵓnīs bahsin-de bu mebhasi şerh ve bast eylemiştir, fe'lyurācaᶜ. Ve

حَامِلَةٌ [ḥāmilet] Meyveli ağaca vasf olur; yukālu: شَجَرَةٌ حَامِلَةٌ أَيْ ذَاتُ حَمْلٍ Ve üzüm taşıyacak zenbīle ıtlāk olunur, مَحْمِلٌ [maḥmil] gibi.

اَلْحَمَّالُ [el-ḥāmmāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Dāᵓimā yük götürene denir, bārkeş maᶜnāsına; yukālu: هُوَ حَمَّالٌ أَيْ حَامِلُ الْأَحْمَالِ

اَلْحِمَالَةُ [el-ḥimālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Hammāllık hirfetine denir.

اَلْمَحْمِلُ [el-maḥmil] (مَجْلِسٌ [meclis] vez-ninde) Mihaffe tarzında iki taraflı nesnedir ki deveye çatıp her birine bir adam binip gider; cemᶜi مَحَامِلُ [meḥāmil] gelir. Hālen Şām ve Mışır huccācları önlerinde giden مَحْمِلٌ [maḥmil] olacaktır ki mihaffe şeklin-de lākin tepesi mahrūtī olur, nās mahfil-i şerīf taᶜbīr ederler. Ve onun beyᶜine muhaddisīnden Ebu'l-Ḥasen Aḥmed b. Muḥammed b. el-Ḳāsim b. İsmāᶜīl b. Muḥammed b. İsmāᶜīl el-Meḥāmilī ve veledi Muḥammed ve Yaḥyā ve birāderi Ebu'l-Ḳāsim el-Ḥuseynī mensūblardır. Şārih der ki onu ibtidā Ḥaccāc-ı Ẓālim īcād eylemiştir. Ve

مَحْمِلٌ [maḥmil] Şol büyük zenbīle denir ki onunla serecek yere üzüm taşırlar.

اَلْمِحْمَلُ [el-miḥmel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kılıç bağına denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve ağacın yere sürüp giden köküne ve da-marına ıtlāk olunur.

اَلْحَمِيلَةُ [el-ḥamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) ve

اَلْحِمَالَةُ [el-ḥimālet] (ḥā'nın kesriyle) Bun-lar da kılıç bağına denir; yukālu: تَقَلَّدَ مَحْمِلَ السَّيْفِ وَحَمِيلَتَهُ وَحِمَالَتَهُ أَيْ عَلَاقَتَهُ Şārih der ki مَحْمِلٌ [maḥmil] kelimesinin cemʿi مَحَامِلُ [meḥāmil]dir. Ve حَمِيلَةٌ [ḥamīlet] ve حِمَالَةٌ [ḥimālet]in ʿinde'l-Ḫalīl حَمَائِلُ [ḥamāʾil]dir ve ʿinde'l-Aṣmaʿī حَمَائِلُ [ḥamāʾil] kelime-sinin lafzından müfredi yoktur, belki müf-redi مَحْمِلٌ [maḥmil]dir.

اَلْحَمُولَةُ [el-ḥamūlet] (ḥā'nın fethiyle) Yük davarına denir gerek deve ve hımār ve ge-rek sāʾiri olsun ve hālen sırtında yük olsun ve olmasın; yukālu: لَهُمْ حَمُولَةٌ وَهِيَ مَا يَحْتَمِلُ الْقَوْمُ عَلَيْهِ مِنْ بَعِيرٍ وَحِمَارٍ وَنَحْوِهِ كَانَتْ عَلَيْهِ أَثْقَالٌ أَوْ لَمْ تَكُنْ Şārih der ki işbu حَمُولَةٌ [ḥamūlet] lafzı رَكُوبَةٌ ve حَلُوبَةٌ kabīlindendir. Ve

حَمُولَةٌ [ḥamūlet] Bi-ʿaynihi yüklere de ıtlāk olunur; yukālu: مَرَّتِ الْإِبِلُ وَعَلَيْهَا حَمُولَةٌ أَيْ أَحْمَالٌ

اَلْحُمُولُ [el-ḥumūl] (ḥā'nın zammıyla) حِمْلٌ [ḥiml] kelimesinin ki kesr ve fethle-dir, cemʿidir, hevdeclere ʿalā-kavlin hev-dec çatılmış develere denir; yukālu: مَرَّتِ الْحُمُولُ أَيِ الْهَوَادِجُ أَوِ الْإِبِلُ عَلَيْهِ الْهَوَادِجُ

اَلْإِحْمَالُ [el-iḥmāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama yük yükletmek husūsunda muʿāvenet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْمَلَهُ الْحِمْلَ إِذَا أَعَانَهُ Ve ʿavret gebe olma-dan memesine süt getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْمَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا نَزَلَ لَبَنُهَا مِنْ غَيْرِ حَبَلٍ

اَلْحَمَالَةُ [el-ḥamālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) Şol diyete denir ki bir kavm cihetin-den kavm-i āher tahammül edip der-ʿuhde edeler, حَمَالٌ [ḥamāl] dahi denir, سَحَابٌ [seḥāb] vezninde; cemʿi حُمُلٌ [ḥumul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde; yukālu: عَلَيْهِمْ حَمَالَةٌ وَحَمَالٌ أَيِ الدِّيَةُ يَحْمِلُهَا قَوْمٌ عَنْ قَوْمٍ Müʾellif قَوْمٌ ile tabīri mücerred temsīl kabīlinden ekserīye mebnīdir yoksa bir adam dahi ta-hammül eder. Meselā iki tāʾife mukātele ederken hāricden biri miyānelerine duhūl ve maktūllerin diyetini tahammül birle ıslāh-ı mā-beyn eder. Ve

حَمَالَةٌ [ḥamālet] Masdar olur, kefīl olmak maʿnāsına; yukālu: حَمَلَ بِهِ حَمَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَفَلَ

حِمَالَةٌ [Ḥimālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Benī Suleym ve ʿĀmir b. eṭ-Ṭufeyl ve Muṭayr b. el-Eşyem ve ʿAbāye b. Şeks nām kimselerin feresleri ismidir.

حَمَّالٌ [Ḥammāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Evfā b. Maṭar'ın feresi ismidir. Ve fukahādan Rāfiʿ b. Naṣr'ın lakabıdır.

حُمَيْلٌ [Ḥumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir. Ve Ebū Başra el-Ġifārī lakabıdır ve بَصْرَةُ [Başrat] bā-yı muvahha-de ve ṣād-ı mühmele iledir. Ve Benū ʿİcl'e mahsūs bir feresin ismidir ki Ḥarūn nām aygırın dölündendir.

اَلْحَوَامِلُ [el-ḥavāmil] Ayaklara ıtlāk olu-nur. Ve حَوَامِلُ الْقَدَمِ [ḥavāmilu'l-ḳadem] ve حَوَامِلُ الذِّرَاعِ [ḥavāmilu'ẕ-ẕirāʿ] ayakların ve kolların sinirlerine ıtlāk olunur; müfredle-ri حَامِلَةٌ [ḥāmilet]tir.

اَلْمَحَامِلُ [el-meḥāmil] (mīm'in fethiyle) مَحْمِلٌ [maḥmil]in cemʿidir ki zikr olun-du. Ve مَحَامِلُ الذَّكَرِ [meḥāmilu'ẕ-ẕeker] ve حَمَائِلُ الذَّكَرِ [ḥamāʾilu'ẕ-ẕeker] ālet-i tenāsülün kökünde olan damar ile derisine ıtlāk olunur.

اَلْمُحْمِلُ [el-muḥmil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Şol hatuna denir ki gebe değil iken memesine süt gelmiş ola; إِحْمَالٌ [iḥmāl]-i mezkūrdandır.

اَلْحَمَلُ [el-ḥamel] (fethateynle) Emlik kuzuya denir yāhūd tokluya ve ondan sehlce küçüğüne denir; cemʿi حُمْلَانٌ [ḥumlān] gelir ḥā'nın zammıyla ve أَحْمَالٌ [aḥmāl] gelir; yukālu: ذَبَحَ حَمَلًا وَهُوَ الْخَرُوفُ أَوِ الْجَذَعُ مِنْ أَوْلَادِ الضَّأْنِ فَمَا دُونَهُ Rāġib'in beyānına göre sığarından nāşī kucakta mahmūl olduğuna mebnī olmakla kavl-i evvel ercah olur. Ve

حَمَلٌ [ḥamel] Yağmuru çok buluta ıtlāk olunur. Ve burūc-ı felekiyyeden bir burcun adıdır ki onda merkūz olan kevākib حَمَلٌ [ḥamel] heyʾetindedir. Ve Şām'da bir mevziʿ adıdır. Ve Mekke'ye karīb Zeyme ve Sevme yanında bir dağın adıdır. Ve

حَمَلٌ [Ḥamel] Esāmīdendir: Ḥamel b. Saʿdāne ashābdandır. Ve Ḥamel b. Mālik b. en-Nābiġa ve Ḥamel b. Bişr el-Eslemī ve ʿAdām b. Ḥamel ve ʿAlī b. es-Serī b. eṣ-Ṣaḳr b. Ḥamel muhaddislerdir. Ve ʿĀlic nām kumluğun tepelerinden bir tepe ismidir. Ve bir dağın adıdır ki orada طِمِرَّانِ [Ṭimirrān] nām iki dağ dahi vardır.

اَلْحَوْمَلُ [el-ḥavmel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Duru ve sāfī olan sel suyuna denir. Ve yağmurunun kesretinden nāşī kapkara olmuş siyāh buluta denir. Ve her şeyʾin evveline denir. Ve Ḥārişe b. Evs'in feresi ismidir. Ve bir hatunun ismidir ki "أَجْوَعُ مِنْ كَلْبَةِ حَوْمَلٍ" meselinin menşeʾidir. Mezbūrenin bir dişi kelbi var idi, gündüz aç koyup gece salıverir idi. Ve bütün gece çadırın etrāfını dolanıp hirāset eder idi. Bir gün açlık cānına kār eylemekle nāçār kendi kuyruğunu ekl eyledi, baʿdehu begāyet aç kimse hakkında mesel oldu. Ve

حَوْمَلٌ [Ḥavmel] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَحْمَالُ [el-aḥmāl] (hemzenin fethiyle) Temīm kabīlesinden bir niçe batna ıtlāk olunur.

اَلْمَحْمُولَةُ [el-maḥmūlet] Bir cins buğdaya denir ki boz olup sünbülesinin dāneleri büyük olur.

بَنُو حَمِيلٍ [Benū Ḥamīl] (أَمِيرٌ [emīr] veznindedir) Bir batndır.

اَلْحُمَيْلَةُ [el-Ḥumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ʿIrāḳ'ta Nehru'l-Melik nāhiyesinde bir karyedir.

اَلْحَمِيلَةُ [el-ḥamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznindedir) Bir kimse üzere sıklet ve mihnet olan adama ve nesneye ıtlāk olunur; tekūlu: هُوَ حَمِيلَةٌ عَلَيْنَا أَيْ كَلٌّ وَعِيَالٌ Böyle mahallerde tāʾ mübālagaya dālldır, دَاهِيَةٌ [dāhiyet] tasavvuruyla.

اَلْحَوْمَلَةُ [el-ḥavmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Su götürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَوْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا حَمَلَ الْمَاءَ

[ح ن ب ل]

اَلْحَنْبَلُ [el-ḥanbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bodura denir. Ve kürke denir, فَرْوٌ [ferv] maʿnāsına, ʿalā-kavlin köhnesine denir yāhūd eski çizmeye denir; yukālu: جَاءَ حَنْبَلٌ وَلَهُ حَنْبَلٌ أَيْ قَصِيرٌ وَلَهُ فَرْوٌ أَوْ خَلَقُهُ أَوِ الْخُفُّ الْخَلَقُ Ve denize denir. Ve büyük karınlı adama denir, ʿalā-kavlin şişman adama denir. Ve

حَنْبَلٌ [Ḥanbel] Diyār-ı Temīm'de bir mergzāra denir. Ve

حَنْبَلٌ [Ḥanbel] Esāmī-i nāstandır: Ebū ʿAbdullāh Aḥmed b. ʿAbdullāh b. Ḥanbel sāhibü'l-mezheb ve imāmü's-sünnettir. Şārih der ki savāb olan Aḥmed b. Muḥammed olmaktır.

اَلْحِنْبَالَةُ [el-ḥinbālet] (ḥā'nın kesriyle) Bu dahi deryāya denir. Ve çok sözlü pür-güy adama denir.

اَلْحِنْبَالُ [el-ḥinbāl] (ḥā'nın kesriyle) Büyük

karınlı yāhūd mülahham ve şişman adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِنْبَالٌ أَيِ الضَّخْمُ الْبَطْنِ أَوِ اللَّحِيمُ

اَلْحُنْبُلُ [el-ḥunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Mugaylān ağacının tomurcuğuna denir. Ve غَافٌ [ġāf] dedikleri şecerin yemişine denir. Ve غَافٌ [ġāf] māddesinde zikr olundu. Ve

حُنْبُلٌ [ḥunbul] Böğrülceye denir.

اَلْحَنْبَلَةُ [el-ḥanbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Böğrülce yemek, ᶜalā-kavlin kürk giymek maᶜnāsınadır; yukālu: حَنْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْحُنْبُلَ أَوْ لَبِسَ الْحَنْبَلَ

اَلتَّحَنْبُلُ [et-teḥanbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Başı aşağı eğmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَنْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَأْطَأَ

اَلْحُنَابِلُ [el-ḥunābil] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Kalın ve metīn kirişe denir; yukālu: وَتَرٌ حُنَابِلٌ أَيْ غَلِيظٌ شَدِيدٌ

[ح ن ت ل]

أَبُوحَنْتَلٍ [Ebū Ḥantel] (tā-yı fevkıyye ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bişr b. Aḥmed b. Faḍāle nām muhaddisin künyesidir.

اَلْحُنْتَالُ [el-ḥuntāl] (ḥā'nın zammıyla ve hemze ile ve hemzesiz ekserdir) Hulüvv ve iftirāk maᶜnāsınadır; بُدٌّ [budd] kelimesi gibi; tekūlu: مَا لِي مِنْهُ حُنْتَالٌ أَيْ بُدٌّ Yaᶜnī "Benim için onu boşlamak yoktur, nāçār ve zarūrīdir." Niteki لَا بُدَّ çāresiz ve nā-güzīr demektir. Ve kelime-i mezbūre rubāᶜī yāhūd humāsīdir. Cevherī vehminden nāşī sülāsī māddesinde zikr eylemiştir. Şārih der ki baᶜzı eᵓimme-i sarfın kavli olmakla vehm müteretteb değildir.

[ح ن ث ل]

اَلْحَنْثَلُ [el-ḥanṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Zaᶜīf ve zebūn adama denir.

[ح ن ج ل]

اَلْحِنْجِلُ [el-ḥincil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) İri gövdeli, çağırgan, şamatacı ᶜavrete denir; yukālu: إِبْتَلَى فُلَانٌ بِحِنْجِلٍ أَيْ بِامْرَأَةٍ ضَخْمَةٍ صَخَّابَةٍ

اَلْحُنْجُلُ [el-ḥuncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir yırtıcı cānver adıdır.

اَلْحُنَاجِلُ [el-ḥunācil] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Aᶜzāsı dernekli sıkı bodura denir.

[ح ن د ل]

اَلْحَنْدَلُ [el-ḥandel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bodura denir.

[ح ن ص ل]

اَلْحِنْصَالُ [el-ḥinṣāl] ve

اَلْحِنْصَالَةُ [el-ḥinṣālet] (ḥā'ların kesriyle) Karnı büyük adama denir. Ve bu baᶜzen mehmūz olur.

[ح ن ض ل]

اَلْحَنْضَلَةُ [el-ḥanḍalet] (حَنْظَلَةٌ [ḥanẓalet] vezninde) Kayalarda olan su irkilecek çukura ve onda irkilen suya denir, ᶜalā-kavlin küçük su gölüne denir; حَنْضَلَةٌ [ḥanḍalet] müfredidir.

[ح ن ظ ل]

اَلْحَنْظَلُ [el-ḥanẓal] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Maᶜlūmdur ki ebū cehl karpuzuna denir. Efdalı sarı nevᶜidir, ekserī müstaᶜmel olan şaḥmıdır. Mefāsıla munsabb olan balgam-ı galīzi şürbü yā ihtikānı müshil ve mālīhūlyā ve sarᶜ ve efkār-ı fāside ve dāᵓu's-saᶜleb ve cüzām ᶜilletlerine nāfiᶜ, kezālik şahmı husūsan kökü yılan ve ᶜakreb soktuğuna müfīd ve dānesiyle buhūru vecaᶜ-ı dendāna ve matbūhunu hāneye

serpmek ihlāk-ı berāgīste müʾessir ve yeşilini delk ʿırku'n-nesā ʿilletine ʿazīmü'l-menāfiʿdir. Ve nebātında münferiden nābit olanı kattāldir. Ve

حَنْظَلٌ [Ḥanẓal] Esāmīdendir: Ḥanẓal b. Ḥuṣayn ashābdandır. Ve Ḥanẓale on dört sahābenin ismidir ve beş nefer muhaddis adıdır. Ve Ḥanẓale b. Mālik, kabīle-i Temīm'de eʿazz u ekrem-i kabīledir ki dūdmānına أَكْرَمُونَ [Ekremūn] ıtlāk ederler.

دَرْبُ حَنْظَلَةَ [Derbu Ḥanẓalet] Reyy şehrinde bir dervāze-i sūr ismidir.

ذُو الْحَنَاظِلِ [Ẕu'l-Ḥanāẓil] Nukre b. Ḳays nām fāris ve bahādırın lakabıdır.

[ح ن ك ل]

اَلْحَنْكَلُ [el-ḥankel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْحُنَاكِلُ [el-ḥunākil] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Leʾīm ve fürū-māyeye denir. Ve bodura denir. Ve yumru gövdeli taslak ve nā-zībā kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ حَنْكَلٌ وَحُنَاكِلٌ أَيْ لَئِيمٌ وَقَصِيرٌ جَافٍ غَلِيظٌ

اَلْحَنْكَلَةُ [el-ḥankelet] (حَنْظَلَةٌ [ḥanẓalet] vezninde) Çirkīn ve bed-endām kara ʿavrete denir. Ve taslak ve yakışıksız ʿavrete denir; yukālu: تَزَوَّجَ حَنْكَلَةً أَيْ دَمِيمَةً سَوْدَاءَ وَكَذَا جَافِيَةً Ve

حَنْكَلَةٌ [ḥankelet] Masdar olur, ağır ağır oyalanarak yürümek maʿnāsına; yukālu: حَنْكَلَ فِي الْمَشْيِ إِذَا تَثَاقَلَ وَتَبَاطَأَ

[ح و ق ل]

اَلْحَوْقَلَةُ [el-ḥavḳalet] حَوْلَقَةٌ [ḥavleḳat] vezninde ve mürādifidir. Ve sāʾir maʿnāları "ح،ق،ل" māddesinde zikr olundu.

[ح و ل]

اَلْحَوْلُ [el-ḥavl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Yıla denir, سَنَةٌ [senet] maʿnāsına; cemʿi أَحْوَالٌ [aḥvāl] ve حُؤُولٌ [ḥuʾūl] gelir ḥā'nın ve hemzenin zammıyla ve حُوُولٌ [ḥuvūl] gelir ḥā'nın ve vāv'ın zammıyla.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl "ح،و،ل" māddesi bir şeyʾin gayrdan tagayyür ve infisāli maʿnāsına mevzūʿdur, gāh tagayyür ve gāh infisāl iʿtibārıyla; maʿānī-i sāʾire ondan münşaʿibdir. Meselā seneye حَوْلٌ [ḥavl] ıtlāk olunur ki tesmiye bi'l-masdardır, inkilābı ve şemsin metāliʿ ve megāribinde deverānı iʿtibārına mebnīdir. İntehā. Ve

حَوْلٌ [ḥavl] Sene tamām olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ الْحَوْلُ يَحُولُ حَوْلًا إِذَا تَمَّ Ve

حَوْلٌ [ḥavl] ve

حُؤُولٌ [ḥuʾūl] (hemze ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir nesne üzerine yıl geçmek maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ عَلَيْهِ الْحَوْلُ حَوْلًا وَحُؤُولًا إِذَا أَتَى عَلَيْهِ وَكَذَا يُقَالُ حَالَتِ الدَّارُ وَحِيلَ بِهَا Ve bir hālden bir hāle dönmek maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَوَّلَ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ Ve yay eğilmek maʿnāsınadır; yukālu: حَالَتِ الْقَوْسُ إِذَا صَارَتْ مُعْوَجَّةً Ve mutlakan bir nesne eski hālinden mütegayyir olmak maʿnāsınadır, doğru nesnenin eğilmesi gibi; yukālu: حَالَ الشَّيْءُ مَثَلًا إِذَا تَغَيَّرَ مِنَ الْإِسْتِوَاءِ إِلَى الْعِوَجِ Ve

حَوْلٌ [ḥavl] Hīle maʿnāsınadır, ke-mā seyuzkeru. Müʾellif bunu ism siyākında bi'l-müsāmaha sebt eyledi, lākin bu maʿnāda masdardır. Ve davara sıçrayıp binmek maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ فِي ظَهْرِ دَابَّتِهِ إِذَا وَثَبَ وَاسْتَوَى Ve

حَوْلٌ [ḥavl] ve

حُؤُولٌ [ḥuʾūl] ve

حَيْلُولَةٌ [ḥaylūlet] (قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] veznin-de) İki nesne aralığına hāciz ve hāʾil ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ بَيْنَهُمَا إِذَا حَجَزَ Ve

حَوْلٌ [ḥavl] bir nesnenin çevre ve pīrāmenine denir, حَوَالٌ [ḥavāl] gibi ki سَحَابٌ [seḥāb] veznindedir; yukālu: قَعَدَ هُوَ حَوَالَيْهِ مُثَنًّى حَوَالٍ وَحَوْلَهُ وَحَوْلَيْهِ مُثَنًّى وَحَوَالَهُ كَسَحَابٍ وَأَحْوَالَهُ جَمْعُ حَوْلٍ Tesniye terkīblerine göre çevre mukavvesen ikiye taksīm olunur. Ve

حَوْلٌ [ḥavl] Kuvvet maʿnāsına gelir, حَوْلَةٌ [ḥavlet] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحَالَةُ [el-iḥālet] (hemzenin kesriyle) Seneyi tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَهُ اللهُ الْحَوْلَ أَيْ أَتَمَّهُ Ve kāfir, İslām'a gelmek maʿnāsınadır ki küfrden tahavvül eylemektir; yukālu: أَحَالَ فُلَانٌ إِذَا أَسْلَمَ Ve bir adamın nākası buğura çekilmiş iken o sene kısır kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَهُ الرَّجُلُ إِذَا صَارَتْ إِبِلُهُ حَائِلًا فَلَمْ تَحْمِلْ Ve bir nesne üzerinden yıl geçmek maʿnāsınadır ki bir yıllık olmak taʿbīr olunur; yukālu: أَحَالَ الشَّيْءُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ حَوْلٌ Ve bir mahalde bir yıl ikāmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ فِيهِ حَوْلًا وَكَذَا يُقَالُ أَحْوَلَهُ بِهِ عَلَى الْأَصْلِ Ve senenin tamāmına erişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ الرَّجُلُ الْحَوْلَ إِذَا بَلَغَهُ Yaʿnī "Vefāt eyle-meyip hitām-ı sāle erişti." Ve bir nesne bir hālden bir hāle dönmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَوَّلَ أَيْ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ Ve dāyini āher adama havāle ve takas ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ الْغَرِيمَ إِذَا زَجَّاهُ عَنْهُ إِلَى غَرِيمٍ آخَرَ Ve bir kimseyi zaʿīf ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ عَلَيْهِ إِذَا اسْتَضْعَفَهُ Ve kovadan ve kaptan bir nesne boşaltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ عَلَيْهِ الْمَاءَ مِنَ الدَّلْوِ إِذَا أَفْرَغَهُ مِنْهُ Ve bir kimse üzere kamçı makūlesi nesne ile vurmağa kasd ve hücūm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ عَلَيْهِ بِالسَّوْطِ إِذَا أَقْبَلَ Ve gecenin zulmeti zemīn üzere yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ اللَّيْلُ إِذَا انْصَبَّ عَلَى الْأَرْضِ Ve sıçrayıp davar-ın arkasına binmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ فِي ظَهْرِ دَابَّتِهِ إِذَا وَثَبَ وَاسْتَوَى Ve bir nes-ne üzere yıllar geçmek maʿnāsınadır, yıl-lamak ve sāl-horde olmak taʿbīr olunur; yukālu: أَحَالَتِ الدَّارُ إِذَا أَتَى عَلَيْهَا أَحْوَالٌ أَيْ سِنُونَ وَكَذَا يُقَالُ أَحْوَلَتْ Ve

إِحْوَالٌ [iḥvāl] (ki hemzenin kesriy-le asl üzeredir) Çocuk bir yıllık olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْوَلَ الصَّبِيُّ إِحْوَالًا إِذَا أَتَى عَلَيْهِ حَوْلٌ Ve

إِحَالَةٌ [iḥālet] Muhāl söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى بِالْكَلَامِ الْمُحَالِ Ve nāka hāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَالَتْ نَاقَتُهُ إِذَا صَارَتْ حَائِلًا Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِحْتِيَالُ [el-iḥtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] veznin-de) Bu dahi bir nesne üzerinden yıl geç-mek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَالَ الشَّيْءُ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ حَوْلٌ Ve hīle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَالَ فُلَانٌ إِذَا أَتَى بِالْحِيلَةِ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحَوَالَةُ [el-ḥavālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vez-ninde) İhāle-i deyn maʿnāsından ismdir, borçlunun bir adama yüz eylediği akçeye denir. Ve bir nehri nehr-i āhere döndürme-ğe denir. Ve kefālet maʿnāsınadır; yukālu: قَبِلَ حَوَالَتَهُ أَيْ كَفَالَتَهُ Ve ʿAbdullāh b. Ḥavāle yāhūd İbn Ḥavlī sahābedir.

اَلْمُحْوِلُ [el-muḥvil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Bir yıllık çocuğa denir; yukālu: صَبِيٌّ مُحْوِلٌ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ حَوْلٌ Ve dişi doğurduk-tan sonra erkek doğurmuş yāhūd ʿale'l-

ʿaks olan ʿavrete ve nākaya denir, مُحْيِلٌ [muḥyil] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحَوْلِيُّ [el-ḥavliyy] (ḥā'nın fethiyle) Bir yıllık hayvāna denir, gerek çatal tırnaklı ve gerek sā'iri olsun; mü'ennesinde حَوْلِيَّةٌ [ḥavliyyet] ve onun cemʿinde حَوْلِيَّاتٌ [ḥavliyyāt] denir; yukālu: أَتَى بِالْحَمْلِ الْحَوْلِيِّ وَهُوَ مَا أَتَى عَلَيْهِ حَوْلٌ مِنْ ذِي حَافِرٍ وَغَيْرِهِ Şārih der ki ʿArablar bunu tevsīʿle mutlakan sagīr nesnede ve kasīrü'l-müdde nesnede istiʿmāl ederler.

اَلْمُسْتَحَالَةُ [el-musteḥālet] ve

اَلْمُسْتَحِيلَةُ [el-musteḥīlet] Sonradan eğilmiş yaya vasf olur; yukālu: قَوْسٌ مُسْتَحَالَةٌ وَمُسْتَحِيلَةٌ أَيْ مُعْوَجَّةٌ Ve bir sene yāhūd iki sene sürülmeyip por kalmış tarlaya ıtlāk olunur. Ve mutlakan istivā' hālinden ʿivec hāline mütehavvil olan nesneye مُسْتَحِيلٌ [musteḥīl] ıtlāk olunur. Ve

مُسْتَحَالَةٌ [musteḥālet] Baldırının ve incik kemiğinin iki tarafı da eğri olan adama denir; hā' nakliyyedir; yukālu: رَجُلٌ مُسْتَحَالَةٌ إِذَا كَانَ طَرَفَا سَاقَيْهِ مُعْوَجَّيْنِ

اَلْإِسْتِحَالَةُ [el-istiḥālet] Bir nesne evvelki hālinden hālet-i uhrāya dönmek maʿnāsınadır, istikāmetten ʿivece dönmek gibi; yukālu: إِسْتَحَالَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَوَّلَ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ وَيُقَالُ إِسْتَحَالَتِ الْقَوْسُ إِذَا تَغَيَّرَتْ مِنَ الْإِسْتِوَاءِ إِلَى الْعِوَجِ Ve bir nesneye ʿacabā hareket eder mi diye bilmek için nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَالَهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ هَلْ يَتَحَرَّكُ

اَلْحَوْلُ [el-ḥavl] ve

اَلْحَيْلُ [el-ḥayl] (ḥā'ların fethiyle) ve

اَلْحِوَلُ [el-ḥivel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْحَوْلَةُ [el-ḥavlet] (صَوْلَةٌ [ṣavlet] vezninde) ve

اَلْحِيلَةُ [el-ḥīlet] (ḥā'nın kesriyle ki aslı حِوْلَةٌ idi) ve

اَلْحَوِيلُ [el-ḥavīl] (عَوِيلٌ [ʿavīl] vezninde) ve

اَلْمَحَالُ [el-meḥāl] ve

اَلْمَحَالَةُ [el-meḥālet] (mīm'lerin fethiyle) ve

اَلْإِحْتِيَالُ [el-iḥtiyāl] ve

اَلتَّحَوُّلُ [et-teḥavvul] ve

اَلتَّحَيُّلُ [et-teḥayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznlerinde) Umūr ve mesālihin tasarruf ve idāresinde hazākat ve cevdet-i fikr ü nazar ve kudret maʿnāsınadır ki taklīb-i fikr-i sā'ib lāzimesidir. Istılāhımızda "hīle" fend ve mekr ve dubara makāmında istiʿmāli bundan baʿīd değildir, bunun lāzımı gibidir. Mü'ellif إِحْتِيَالٌ [iḥtiyāl] ile تَحَوُّلٌ [teḥavvul] ve تَحَيُّلٌ [teḥayyul]ü ittirāden mezc eylemiştir. حِيلَةٌ [ḥīlet]in cemʿi حِوَلٌ [ḥivel] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde aslı üzere ve حِيَلٌ [ḥiyel gelir, yine عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve حِيَلَاتٌ [ḥiyelāt] gelir, عِنَبَاتٌ [ʿinebāt] vezninde; yukālu: فُلَانٌ ذُو حَوْلٍ وَحِيلٍ وَحَوْلَةٍ وَحِيلَةٍ وَحَوِيلٍ وَمَحَالٍ وَمَحَالَةٍ وَاحْتِيَالٍ وَتَحَوُّلٍ وَتَحَيُّلٍ أَيْ ذُو حِذْقٍ وَجَوْدَةِ نَظَرٍ وَقُدْرَةٍ عَلَى التَّصَرُّفِ Ve

حِوَلٌ [ḥivel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) İsmdir, zevāl ve intikāl maʿnāsına; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا﴾ Ve

حِوَلُ الدَّهْرِ [ḥivelu'd-dehr] Zamānın tekālīb ve ʿacāyibine ıtlāk olunur. Ve

حِوَلٌ [ḥivel] Şol hendeğe denir ki ona serāpā hurmā ağaçları dikerler.

اَلْحَوْلَةُ [el-ḥavlet] (صَوْلَةٌ [ṣavlet] vezninde) حِيلَةٌ [ḥīlet] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır. Ve bir hālden bir hāle dönmeğe denir, tahavvül ve inkılāb maʿnāsınadır. Bu iki maʿnāda حَوْلٌ

[ḥavl] dahi müstaʿmeldir. Kāle'ş-şārih ve minhu: "لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ" Ve atın arkasına binmeğe denir.

اَلْحَوَلُ [el-ḥuvel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْحَوْلَةُ [el-ḥūlet] (بُومَةٌ [būmet] vezninde) ve

اَلْحُوَّلُ [el-ḥuvvel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلْحُوَلَةُ [el-ḥuvelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْحَوَالِيُّ [el-ḥavāliyy] (ḥā'nın fethi ve zammıyla) ve

اَلْحَوَلْوَلُ [el-ḥavelvel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلْحُوَّلِيُّ [el-ḥuvveliyy] (سُكَّرِيٌّ [sukkeriyy] vezninde) Be-gāyet hīle-kār adama denir ki her umūrunda lutf ve hazākatlī tasarruf eder; yukālu: رَجُلٌ حُوَلٌ وَحُولَةٌ وَحُوَّلٌ وَحُوَلَةٌ وَحَوَالِيٌّ وَحَوَلْوَلٌ وَحُوَّلِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الْإِحْتِيَالِ

مَا أَحْوَلَهُ [mā aḥvelehu] ve

مَا أَحْيَلَهُ [mā aḥyelehu] Fiʿl-i taʿaccübdür, مَا هُوَ أَحْوَلُ مِنْكَ وَأَحْيَلُ أَيْ أَكْثَرُ حِيلَةً Yaʿnī efʿal-i tafdīl dahi gelir. Ve bunlar sābıkı'z-zikr حِيلَةٌ [ḥīlet] maʿnāsına olan حَوْلٌ [ḥavl] bināsından yāhūd إِحْتِيَالٌ [iḥtiyāl] bināsından masūglardır, zīrā Aḫfeş ve Muberred ʿindlerinde cemīʿ-i mezīd-i sülāsīden fiʿl-i taʿaccüb ve efʿal-i tafdīl masūg olur.

اَلتَّحَوُّلُ [et-teḥavvul] ve

اَلتَّحَيُّلُ [et-teḥayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir yerden āher yere intikāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَوَّلَ عَنْهُ إِذَا زَالَ إِلَى غَيْرِهِ Ve arkada kāre yaʿnī bir arka yükü yük götürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَوَّلَ الرَّجُلُ إِذَا حَمَلَ الْكَارَةَ عَلَى ظَهْرِهِ ve yukālu: تَحَوَّلَ الْكِسَاءَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ شَيْئًا ثُمَّ حَمَلَهُ عَلَى ظَهْرِهِ Ve hīle kılmak maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: تَحَوَّلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا احْتَالَ Ve

تَحَوُّلٌ [teḥavvul] Vāʿiz nāsın kabūl-i vaʿz u pend için neşāt ve ikbāl vaktini araştırıp gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَوَّلَ فُلَانًا بِالْمَوْعِظَةِ إِذَا تَوَخَّى الْحَالَ الَّتِي يَنْشَطُ فِيهَا لِقَبُولِهَا

لَا مَحَالَةَ [lā meḥālet] (mīm'in fethiyle) لَا بُدَّ maʿnāsınadır; مَحَالَةَ [meḥālet] kelimesi masdar-ı mīmīdir, تَحَوُّلٌ [taḥavvul] yāhūd حِيلَةٌ [ḥīlet] maʿnāsınadır, لَا kelimesinin ismidir, haberi mahzūf مَوْجُودَةٌ lafzıdır, لَا بُدَّ maʿnāsına müstaʿmeldir ki nāçār ve lāʿilāc demektir. Meselā اَلْمَوْتُ آتٍ لَا مَحَالَةَ مِنْهُ derler, mevt elbette gelecektir, gelmesin diye hīle ve ondan halāsa çāre ve zevāl ve intikāl mümkin değildir demektir.

اَلْمُحَالُ [el-muḥāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Vech ve tarīkinden münharif olan kelāma denir ki murād vukūʿ ve imkān cihetinden hāric bātıl ve beyhūde kelāmdır. Meselā cism-i vāhid hālet-i vāhidede iki mekānda bulunur demek gibi; yukālu: تَكَلَّمَ بِالْمُحَالِ أَيِ الْكَلَامِ الَّذِي عُدِلَ عَنْ وَجْهِهِ Şārih der ki baʿdehu mutlakan mümkinü'l-vukūʿ olmayan bātıl nesnede istiʿmāl olundu.

اَلْمُسْتَحِيلُ [el-musteḥīl] Bu dahi مُحَالٌ [muḥāl] maʿnāsınadır. Ve dolu nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مُسْتَحِيلٌ أَيْ مَلْآنُ

اَلتَّحْوِيلُ [et-taḥvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi muhāl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ مُحَالًا Ve bir nesneyi yerinden āher yere ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّلَهُ إِلَيْهِ إِذَا أَزَالَهُ إِلَيْهِ Bundan ism حِوَلٌ [ḥivel] ve حَوِيلٌ [ḥavīl]dir, عِنَبٌ [ʿineb] ve أَمِيرٌ [emīr] veznlerinde. Ve bir nesne yerinden āher yere ayrılmak maʿnāsına olmakla lāzım ve müteʿaddī olur; yukālu: حَوَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَوَّلَ Ve Kehkeşān vasat-ı feleke varmak maʿnāsınadır ki yaz mevsiminde

olur; yukālu: حَوَّلَتِ الْمَجَرَّةُ إِذَا صَارَتْ فِي وَسَطِ السَّمَاءِ Ve nāka hāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّلَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ حَائِلًا Ve bir adamın gözünü bir ʿarıza ile şaşı kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّلَ عَيْنَهُ إِذَا صَيَّرَهَا حَوْلَاءَ

اَلْحِوَلُ [el-ḥivel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْحَوِيلُ [el-ḥavīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zāʾil olmak maʿnāsından ismlerdir, ayrılmağa denir, zevāl maʿnāsına, niteki zikr olundu; yukālu: لَا حِوَلَ عَنْهُ وَلَا حَوِيلَ أَيْ لَا زَوَالَ وَلَا انْتِقَالَ عَنْهُ Ve

حَوِيلٌ [ḥavīl] Taleb ve hāhiş maʿnāsına ismdir, muhāvele maʿnāsındandır. Ve şāhid ve güvāha denir; yukālu: هُوَ حَوِيلٌ لَهُ أَيْ شَاهِدٌ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve kefīl maʿnāsınadır ki bundan ism حَوَالَةٌ [ḥavālet] tir, niteki zikr olundu; yukālu: يَجِبُ عَلَى حَوِيلِهِ أَيْ كَفِيلِهِ

اَلْإِحْتِوَالُ [el-iḥtivāl] (aslı üzere إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adama nās her taraftan üşüntü edip ortaya almak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَوَلُوهُ إِذَا احْتَاشُوا عَلَيْهِ

اَلْحِوَالُ [el-ḥivāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) ve

اَلْمُحَاوَلَةُ [el-muḥāvelet] (مُجَادَلَةٌ [mucādelet] vezninde) Bir nesneyi taleb ve hāhiş kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَاوَلَهُ حِوَالًا وَمُحَاوَلَةً إِذَا رَامَهُ *Esās*'ta taleb bi'l-hīle maʿnāsıyla müfesserdir. Ve bir nesne tarafına havāle-i nazar edip dikkat ve imʿānla bakmak maʿnāsınadır; tekūlu: حَاوَلْتُ لَهُ بَصَرِي أَيْ حَدَّدْتُهُ نَحْوَهُ وَرَمَيْتُ بِهِ

اَلْحَيْلُولَةُ [el-ḥaylūlet] (كَيْنُونَةٌ [keynūnet] vezninde) İki nesne aralığına girip hāciz olmak maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: حَالَ بَيْنَهُمَا حَيْلُولَةً إِذَا حَجَزَ

اَلْحِوَالُ [el-ḥivāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْحُوَلُ [el-ḥuvel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْحَوَلُ [el-ḥavel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) İki nesne aralığına girip hāciz ve māniʿ olan şeyʾe denir.

اَلْحَوَالُ [el-ḥavāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Tagayyür ve inkılāb maʿnāsınadır; ve minhu: حَوَالُ الدَّهْرِ أَيْ تَغَيُّرُهُ وَصَرْفُهُ

اَلْحُولَةُ [el-ḥūlet] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحَوَلَانُ [el-ḥavelān] (fetehātla) ve

اَلْحِوَلُ [el-ḥivel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْحُوَلَانُ [el-ḥuvelān] (ḥā'nın zammı ve vāv'ın fethiyle) ve

اَلْحُولَاءُ [el-ḥūlāʾ] (ḥā'nın zammıyla) Cümlesi sarf ve tagayyür maʿnāsına olmakla lāzımı olan ʿacāyib ve garāʾib irāde olunur; ve minhu yukālu: هَذَا مِنْ حُولَةِ الدَّهْرِ وَحَوَلَانِهِ وَحِوَلِهِ وَحُوَلَانِهِ وَحُولَائِهِ أَيْ مِنْ عَجَائِبِهِ

اَلْحَائِلُ [el-ḥāʾil] Levni bozulmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ حَائِلٌ أَيْ مُتَغَيِّرٌ لَوْنُهُ Ve Ṭayyiʾ kabīlesi yurdunda olan iki dağ yanında bir mevziʿ adıdır. Ve Necd'de bir mevziʿ adıdır. Ve buğura çekilmiş iken tutmayıp kısır kalmış nākaya denir, ʿalākavlin bir sene yāhūd iki yāhūd birkaç sene kısır kalmışına denir, kezālik mutlakan haml şānından olan nisāʾ ve hayvān vech-i mezkūr üzere kısır kalsa ve meyvedār ağaç öylece meyve tutmayıp kalsa hāʾil ıtlāk olunur; cemʿi حِيَالٌ [ḥiyāl] gelir ḥā'nın kesriyle ve حُولٌ [ḥūl] gelir ḥā'nın zammıyla ve حُوَّلٌ [ḥuvvel] gelir, سُكَّرٌ [sukker] vezninde ve حُولَلٌ [ḥūlel] gelir ki ḥā'nın zammı ve lām'ın fethiyle ism-i cemʿdir. Ve gāhca teʾkīd ve mübālaga için حَائِلُ حُولَلٍ ve حَائِلُ حُولٍ derler izāfetle. Ve ʿinde'l-baʿz bir sene gebe kalmayana حَائِلٌ [ḥāʾil] ve iki sene gebe kalmayana حَائِلُ

حُولٍ ve حَائِلُ حُولَلٍ derler ḥā'ların zammıyla. Pes bu mübālagayı mutazammındır; yukālu: نَاقَةٌ حَائِلٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ حُمِلَ عَلَيْهَا فَلَمْ تَلْقَحْ أَوِ الَّتِي لَمْ تَلْقَحْ سَنَةً أَوْ سَنَتَيْنِ أَوْ سَنَوَاتٍ وَكَذَا كُلُّ حَائِلٍ وَيُقَالُ حَائِلُ حُولٍ وَحَائِلُ حُولَلٍ مُبَالَغَةٌ أَوْ إِنْ لَمْ تَحْمِلْ سَنَةً فَحَائِلٌ أَوْ سَنَتَيْنِ فَحَائِلُ حُولٍ وَحُولَلٍ Ve

حَائِلٌ [ḥāʾil] Dişi köşeğe denir doğduğu sāᶜatte, niteki erkeğine سَقْبٌ [saḳb] denir; yukālu: نُتِجَتِ النَّاقَةُ حَائِلًا حَسَنَةً أَيِ الْأُنْثَى مِنْ أَوْلَادِ الْإِبِلِ سَاعَةَ تُوضَعُ

اَلْحَالُ [el-ḥāl] (بَالٌ [bāl] vezninde) İnsānın mā-hüve ᶜaleyhi olduğu nesneye denir, teʾnīsle حَالَةٌ [ḥālet] dahi denir, yaᶜnī nefsi ve bedeni ve vasfı olan umūr-ı mütegayyireden insāna muhtass olan heyʾet ve keyfiyyete ıtlāk olunur ki insān onun üzerinde kāʾim olur, heyʾet-i mezbūre zi'l-hāl olan insāna lāzım ve müfārik dahi olur, lākin sıfatta sübūt muᶜteberdir. Ve حَالٌ [ḥāl], lafzı iᶜtibārıyla müzekker ve sıfat iᶜtibārıyla müʾennes olur; yukālu: لَهُ حَالٌ حَسَنٌ وَحَسَنَةٌ وَحَالَةٌ وَهِيَ كَيْنَةُ الْإِنْسَانِ وَمَا هُوَ عَلَيْهِ Ve

حَالٌ [ḥāl] El-ān içinde olduğun vakte ıtlāk olunur ki māzī ile müstakbel beyninde berzahtır, māzīnin nihāyeti ve müstakbelin bidayetidir; cemᶜi أَحْوَالٌ [aḥvāl] ve أَحْوِلَةٌ [aḥvilet] gelir, أَفْعِلَةٌ [efᶜilet] vezninde. Şārihin beyānına göre aslı حَوَلٌ idi fethateynle. Ve

حَالٌ [ḥāl] Siyāh balçığa denir. Ve yumuşak toprağa denir. Ve çarşaf makūlesi sevbe silkilmiş سَمُرٌ [semur] ağacının yaprağına denir. Ve kişinin zevcesine ıtlāk olunur. Ve süte denir. Ve hāssaten müteᶜaffin siyāh balçığa denir, حَمْأَةٌ [ḥamʾet] maᶜnāsına ve bu maᶜnā-yı evvelden ahasstır. Ve arka yüküne denir ne olursa olsun, كَارَةٌ [kāret] maᶜnāsına; yukālu: جَاءَنَا يَحْمِلُ حَالًا أَيْ كَارَةً وَهِيَ مَا تَحْمِلُهُ عَلَى ظَهْرِكَ Ve çocuk ᶜarabasına denir ki onunla yürümeğe meşk ederler. Ve at kısmının sırtında teğelti gelen yere denir yāhūd sırtının boyundan sağrıya kadar uzantısına ve tarīkasına denir. Ve ıssı küle denir, رَمَادٌ حَارٌّ maᶜnāsına. Ve içine biçilmiş çayır koyup götürdükleri çul ve palās makūlesine denir. Ve Yemen'de Ezd diyārında bir belde adıdır.

اَلْحَالَةُ [el-ḥālet] حَالٌ [ḥāl] maᶜnāsınadır ki müʾennesidir; cemᶜi حَالَاتٌ [ḥālāt] gelir. Ve حَالَاتُ الدَّهْرِ [ḥālātu'd-dehr] ve أَحْوَالُ الدَّهْرِ [aḥvālu'd-dehr] zamānın surūf ve inkılābātına ıtlāk olunur; yukālu: غَيَّرَتْهُمْ حَالَاتُ الدَّهْرِ وَأَحْوَالُهُ أَيْ صُرُوفُهُ

اَلْحُولَةُ [el-ḥūlet] (ḥā'nın zammıyla) ᶜAcībe-i zamāna ıtlāk olunur; cemᶜi حُولٌ [ḥūl] gelir غُولٌ [ġūl] vezninde. Ve vāhī ve münker nesneye ıtlāk olunur. Ve mutlakan taᶜaccüb edecek nesneye denir.

اَلْحُؤُولُ [el-ḥuʾūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْحِيَالُ [el-ḥiyāl] ve

اَلْحِيَالَةُ [el-ḥiyālet] (ḥā'ların kesriyle) Nāka ḥāʾil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَالَتِ النَّاقَةُ حُؤُولًا وَحِيَالًا وَحِيَالَةً إِذَا صَارَتْ حَائِلًا Ve

حِيَالٌ [ḥiyāl] İsm olur, şol ipe denir ki devenin karnı altından kolanına bend olunur, tā ki kolan sıyrılıp hāyesine doğru inmeye. Ve حِيَالُ الشَّيْءِ [ḥiyālu'ş-şeyʾ] bir nesnenin yamacına denir, قُبَالَةٌ [ḳubālet] maᶜnāsına; ve minhu yukālu: قَعَدَ حِيَالَهُ وَبِحِيَالِهِ أَيْ بِإِزَائِهِ

اَلْمُحَوَّلُ [el-muḥavvil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Tahvīl-i mezkūr maᶜnāsındandır, حَائِلٌ [ḥāʾil] olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُحَوَّلٌ أَيْ حَائِلٌ Ve dişi ᶜakabinde erkek doğurmuş yāhūd ᶜale'l-ᶜaks olan ᶜavrete ve nākaya denir, ke-mā se-yuzkeru.

حَيْوِيلٌ [ḥayvīl] (yā-yı tahtiyye ile زَنْبِيلٌ [zenbīl] vezninde) Esmādandır: Ḳurre b. Ḥayvīl muhaddistir.

اَلْمَحَالَةُ [el-meḥālet] (mīm'in fethiyle) Kuyu çarkına denir, مَنْجَنُونُ [mencenūn] gibi. Ve büyük makaraya denir, bekre-i ʿazīme maʿnāsına. Şārihin beyānına göre tekerleğe dahi denir; cemʿi مَحَالٌ [meḥāl] dir hā'sız ve مَحَاوِلُ [meḥāvil] gelir. Ve bu dönmek maʿnāsına olan حَوْلٌ [ḥavl] dendir. Ve arkada omurga kemiklerinin ortasında olan kemiğe denir ki arka kemiği taʿbīr olunur, mühre-i puşt maʿnāsına, مَحَالٌ [meḥāl] dahi denir, سَحَابٌ [seḥāb] vezninde.

اَلْحَوَلُ [el-ḥavel] (fethateynle) Göz şaşı olmak maʿnāsınadır ki birkaç güne olur, beyāzı kuyruğunda ve siyāhı pınarına doğru olur ve kiminde ḥadeḳadan burun üzerine māʾil olur ve kiminde kuyruğunda olur ve kiminde yukarı kaş kemiğine doğru māʾil ve nāzır olur ve kiminde hadeka kuyruğuna doğru māʾil olur; ve yukālu: حَوِلَتْ عَيْنُهُ حَوَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَفِي عَيْنِهِ حَوَلٌ وَيُقَالُ حَالَتْ تَحَالُ مِثْلَ خَافَتْ تَخَافُ

اَلْإِحْوِلَالُ [el-iḥvilāl] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Bu dahi göz şaşı olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْوَلَّتْ عَيْنُهُ بِمَعْنَى حَوِلَتْ Lākin bu mübālaga içindir.

اَلْأَحْوَلُ [el-aḥvel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْحَوِلُ [el-ḥavil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gözü şaşı adama denir; müʾennesi حَوْلَاءُ [ḥavlāʾ]dır. Ve göze de vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ حَوْلَاءُ وَعَيْنٌ حَوْلَاءُ

اَلْحِوَلَاءُ [el-ḥivelāʾ] (ḥā'nın kesri ve vāv'ın fethiyle عِنَبَاءُ [ʿinebāʾ] ve سِيَرَاءُ [siyerāʾ] veznlerinde ki vezn-i mezbūr bu üç kelimeden gayrı yoktur, ḥā'nın zammıyla da cāʾizdir) Nākanın döl yatağı olan deriye denir, nisvānda مَشِيمَةٌ [meşīmet] denir. Ve o yeşile māʾil bir deridir ki küdüretli olur, su ile dolu olup yavruyla bilece zuhūr eder. Ve cā-be-cā kızıl ve yeşil hutūtla muhattat ve içinde غِرْسٌ [ġirs] dedikleri dericikler olur. Ve bu سَلَى [selā]nın gayrıdır, zīrā o yavrunun yüzünde burulmuş çıkar gidermeyince helāk olur. Ve bu maʿnāya mebnī ʿArablar māʾ ve hudret ve hısbı hāvī mahalle nāzil oldu diyecek yerde نَزَلُوا فِي مِثْلِ حِوَلَاءِ النَّاقَةِ derler, zīrā حِوَلَاءُ [ḥivelāʾ] vech-i mezkūr üzere yeşil ve su ile memlū ve reyyān olur.

اَلْإِحْوِيلَالُ [el-iḥvilāl] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Yerin nebātları boylanıp yer yüzü yemyeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْوَالَّتِ الْأَرْضُ إِذَا اخْضَرَّتْ وَاسْتَوَى نَبَاتُهَا

بَنُو حَوَالَةَ [Benū Ḥavālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) ʿArabdan bir batn adıdır.

بَنُو مُحَوَّلَةٍ [Benū Muḥavvelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Ashābdan ʿAbdullāh b. Ġaṭafān evlād ve ensāline ıtlāk olunur. Mukaddemā ismi ʿAbdulʿuzzā olup baʿde'l-İslām mefhar-ı enām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretleri tahvīl ve ʿAbdullāh ile tesmiye buyurmalarıyla evlād ve ahfādına Benū Muḥavvele ıtlāk olundu.

اَلْمُحَوَّلُ [el-Muḥavvel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Baġdād garbīsinde bir mevziʿdir.

اَلْمُحْيِلُ [el-muḥyil] (mīm'in zammıyla ki إِحَالَةٌ [iḥālet]ten ism-i fāʿildir) مُحْوِلٌ [muḥvil] ve مُحَوِّلٌ [muḥavvil] gibi dişi doğurduktan sonra ʿakabinde erkek yāhūd bi'l-ʿaks doğurmuş hatuna ve nākaya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُحْيِلٌ وَنَاقَةٌ مُحْيِلٌ وَمُحْوِلٌ

وَمُحَوِّلٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ وَلَدَتْ غُلَامًا إِثْرَ جَارِيَةٍ أَوْ عَكَسَتْ

حَالَةُ [Ḥālet] Benu'l-Ḳayn diyārında bir mevziᶜdir.

حَوْلَايَا [Ḥavlāyā] (ḥā'nın fethiyle) Nehrevān aᶜmālinden bir karyedir.

حُوَالَى [Ḥuvālā] (ḥā'nın zammı ve kasrıyla) Bir mevziᶜdir.

ذُو حَوْلَانَ [Ẕū Ḥavlān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلتَّحَاوِيلُ [et-teḥāvīl] (تَجَاوِيفُ [tecāvīf] vezninde) Bir sene zirāᶜat olunup ve bir sene zirāᶜat olunmayan tarlalara ıtlāk olunur. Şārihin beyānına göre müfredi تَحْوِيلٌ [taḥvīl]dir. Ve müᵓellif müsāmaha ile tefsīr eylemiştir; ve yukālu: تَحَاوِيلُ الْأَرْضِ أَيْ تُخْطِئُ حَوْلًا وَتُصِيبُ حَوْلًا أَيْ تُزْرَعُ سَنَةً وَسَنَةً لا وَبِهِ تَتَقَوَّى الْأَرْضُ

اَلْحَوْلَوَلُ [el-ḥavelvel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Pek çālāk ve çemrek muhīl ve dāhiye adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَوَلْوَلٌ أَيْ مُنْكَرٌ كَمِيشٌ

ذُو حَوَالٍ [Ẕū Ḥavāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mülūk-i Ḥimyer'den bir melikin lakabıdır ki ezvāᵓ zümresindendir.

[ح ي ع ل]

اَلْحَيْعَلَةُ [el-ḥayᶜalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ezān ve ikāmet eden müᵓezzin حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ve حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ maᶜnāsınadır. Ve bu بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَمْدَلَةٌ [ḥamdelet] gibi menhūttur; yukālu: حَيْعَلَ الْمُؤَذِّنُ إِذَا قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ

[ح ي ه ل]

اَلْحَيْهَلُ [el-ḥayhel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْحَيَّهَلُ [el-ḥayyehel] (ḥā'nın ve yā-yı müşeddedenin fethiyle ve yā'nın kesriyle cāᵓizdir) Deve merᶜāsı olan türş ve hurde nebāt nevᶜinden bir güne hurde şecer ismidir ki yaprağı olmaz; müfredi حَيْهَلَةٌ [ḥayhelet] ve حَيَّهَلَةٌ [ḥayyehelet]tir. Ve Ḥumeyd b. Şevr nām şāᶜirin işbu: "دَمِيثٌ بِهِ الرِّمْثُ وَالْحَيَّهَلْ" mısrāᶜında ki hāᵓ mazmūmedir, lām'ın harekesi hā'ya nakl olundu. Ve

حَيَّهَلَةٌ [ḥayyehelet] (yā'nın teşdīdi ve lām'ın fethiyle) ve

حَيَّهَلْ [ḥayyehel] (lām'ın sükūnuyla) ve

حَيَّهَلَنْ [ḥayyehelen] (nūn'la) ve

حَيَّهَلَا [ḥayyehelen] (tenvīnle) ve

حَيَّهَلَا [ḥayyehelā] (tenvīnsiz) Hass ve igrā kelimātındandır. Ve bunların hükm-i āherleri dahi vardır, muᶜtell bābından "ح،ي،ي" faslında zikrleri gelir inşāᵓallāhu taᶜālā.

[ح ي ل]

اَلْحَيْلَةُ [el-ḥaylet] (ḥā'nın fethiyle) Keçi sürüsüne, ᶜalā-kavlin keçi ve koyun karışık sürüye denir. Ve dağın yukarısından yuvalanıp inmekle dağın dibinde çoğalıp kümelenmiş taşlara denir. Ve Serāt kazāsından bir belde adıdır. Ve إِحْتِيَالٌ [iḥtiyāl]den ism olur, حَيْلٌ [ḥayl] ve حَوْلٌ [ḥavl] gibi; yukālu: إِنَّهُ لَذُو حَيْلَةٍ وَحَيْلٍ وَحَوْلٍ أَيْ حِيلَةٍ Ve

حَيْلٌ [ḥayl] Zor ve kuvvet maᶜnāsınadır; yukālu: بِهِ عَلَيْهِ حَيْلٌ أَيْ قُوَّةٌ Ve derenin ortasında irkilip kalmış suya denir; cemᶜi أَحْيَالٌ [aḥyāl] ve حُيُولٌ [ḥuyūl] gelir. Ve

حَيْلُ [Ḥayl] Medīne ile Ḫayber beyninde bir mevziᶜdir.

يَوْمُ الْحَيْلِ [yevmu'l-ḥayl] Eyyām-ı ᶜArab'dan bir yevm-i maᶜrūftur.

حَيْلَانُ [Ḥaylān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Ḥaleb kazāsında bir karye ismidir ki

derūn-ı Ḥaleb'e cārī mecrānın mahreci ondandır.

اَلْحِيلَانُ [el-ḥīlān] (ḥā'nın kesriyle) Harman ʿarabasının tahtalarıyla demir edevātına denir.

اَلْحُيُولُ [el-ḥuyūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: حَالَ الشَّيْءُ يَحُولُ حُيُولًا إِذَا تَغَيَّرَ

حَيْلِ حَيْلِ [ḥayli ḥayli] (mükerreren جَيْرِ [ceyri] vezninde) Keçi kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır.

FASLU'L-ḪĀʾİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ب ل]

اَلْخَبْلُ [el-ḫabl] (ḫā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Bir ʿārıza sebebiyle aʿzāya ʿārız olan fesāda ve tebāhlığa denir. Ve فَالِجٌ [fālic] ʿilletine denir ki ʿuzv gevşeyip tutmaz olur ve gāh baştan gayrı cemīʿ-i aʿzāya ʿārız olup hiss ve hareketten kalır. Bu maʿnālarda fethateynle de cāʾizdir; yukālu: بِهِ خَبْلٌ أَيْ فَسَادُ عُضْوٍ وَكَذَا فَالِجٌ Ve ellerin ve ayakların kesikliğine denir; cemʿi خُبُولٌ [ḫubūl] gelir; yukālu: بَنُو فُلَانٍ يُطَالِبُونَ بِدِمَاءٍ وَخَبْلٍ أَيْ قَطْعِ الْأَيْدِي وَالْأَرْجُلِ Bu maʿnālarda خَبْلٌ [ḫabl] vasf bi'l-masdardır, zīrā fi'l-asl masdardır. Ve

خَبْلٌ [ḫabl] Istılāh-ı ʿarūziyyūnda bahr-i basīt ü recezin مُسْتَفْعِلُنْ cüzʾlerinden sīn ve fāʾ harflerini iskāt eylemekten ʿibārettir, zīrā harf-i sākin سَبَبٌ [sebeb]-i hafīfin yedi menzilinde olmakla iskāt olundukta gūyā ki katʿ olunmuş olur. Ve bu zihāf-ı müzdevicdir ki tayy ile ḫabn ʿilletlerinden mürekkebdir. Ve خَبْلٌ [ḫabl] aslı üzere masdaren istiʿmāl olunur, habs eylemek maʿnāsına; yukālu: خَبَلَهُ خَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَبَسَهُ Ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَلَهُ خَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَنَعَهُ Ve ödünç maʿnāsınadır, karz gibi; yukālu: أَخَذَهُ خَبْلًا أَيْ قَرْضًا Ve ʿāriyet nesne almaya denir; yukālu: أَخَذَهُ خَبْلًا أَيِ اسْتِعَارَةً Ve yük götüren hammāla kavl ve şarttan zāʾid verilen nesneye denir; yukālu: أَعْطَاهُ خَبْلًا وَهُوَ مَا زِدْتَهُ عَلَى شَرْطِكَ الَّذِي يَشْتَرِطُهُ الْحَمَّالُ Ve bir adamı mecnūn kılmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَلَهُ الْحُزْنُ خَبْلًا إِذَا جَنَّنَهُ Ve bir adamın ʿaklını yāhūd ʿuzvunu tebāh eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: خَبَلَ فُلَانًا إِذَا أَفْسَدَ عَقْلَهُ أَوْ عُضْوَهُ Ve taksīr etmek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَلَ عَنْ فِعْلِ أَبِيهِ إِذَا قَصَّرَ

اَلْخَبَلُ [el-ḫabel] (fethateynle) Cinn ve dīve denir; yukālu: مَسَّهُ الْخَبَلُ أَيِ الْجِنِّيُّ Ve davarın ayaklarına ʿārız olan fesāda ve bozukluğa denir ki yürümekten kalır. Ve deliliğe denir; bunda ḫā'nın zammı ve fethi ve bā'nın sükūnuyla da cā'izdir; yukālu: بِهِ خَبَلٌ وَخُبَلٌ وَخُبْلٌ أَيْ جُنُونٌ Ve

خَبَلٌ [ḫabel] Bir kuş adıdır ki bütün gece gūyā ki مَاتَتْ خَبَلْ diyerek öter. Ve su tulumuna ve dolu kırbaya denir.

اَلْخَابِلُ [el-ḫābil] Bu dahi cinn ve perīye denir. Ve müfsid ve fitne-kāra denir. Ve şeytāna denir.

اَلْخَبَالُ [el-ḫabāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Noksān maʿnāsınadır. Ve helāk maʿnāsınadır. Ve renc ve zahmet maʿnāsınadır. Ve sıklet ve kell ve ʿiyāl maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ خَبَالٌ عَلَيْهِ أَيْ كَلٌّ وَعِيَالٌ Ve zehr-i kātile denir. Ve ehl-i cehennemin hīn-i hirkatte bedenlerinden seyelān eden sarı suya denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ سَقَاهُ اللهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ" وَهُوَ صَدِيدُ أَهْلِ النَّارِ Ve kuyunun içerisinde olan obrukluk ve bucaklılık vazʿına denir ki baʿzen kova obruklara ve bucaklara girip ilişmekle yırtılır; yukālu: هَذِهِ الْبِئْرُ فِيهَا خَبَالٌ وَهُوَ أَنْ تَكُونَ مُتَلَجِّفَةً فَرُبَّمَا دَخَلَتِ الدَّلْوُ فِي تَلْجِيفِهَا فَتَخْتَرِقَ Ve Cevherī خَبَالٌ [ḫabāl]i Lebīd'in feresi ismidir diye sebt ve Lebīd'in işbu: "تَكَاثَرَ قُرْزُلٌ وَالْجَوْنُ فِيهَا || وَعَجْلَى وَالنَّعَامَةُ وَالْخَيَالُ" beytiyle istişhādı vehmdir, niteki عَجْلَى lafzında dahi vehmle تَحَجُّلٌ ʿunvānında resm eylemiştir, savāb olan yā-yı tahtiyye ile خَيَالٌ olmaktır. Ve

خَبَالٌ [ḫabāl] Masdar olur, delirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَبِلَ الرَّجُلُ خَبَالًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا جُنَّ Ve bir kimsenin eli çolak olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبِلَتْ يَدُهُ إِذَا شَلَّتْ

اَلتَّخْبِيلُ [et-taḫbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِخْتِبَالُ [el-iḫtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Mecnūn kılmak maʿnāsınadır; yukālu: خَبَلَ فُلَانًا وَاخْتَبَلَهُ إِذَا جَنَّنَهُ Ve bir kimsenin ʿaklını yā ʿuzvunu fāsid ve tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَبَّلَهُ وَاخْتَبَلَهُ إِذَا أَفْسَدَ عَقْلَهُ أَوْ عُضْوَهُ Ve

إِخْتِبَالٌ [iḫtibāl] Davar kısmı delirip bir yerde ārām eylemeyip beri öte çalkanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَبَلَتِ الدَّابَّةُ إِذَا لَمْ تَثْبُتْ فِي مَوْطِنِهَا

اَلْأَخْبَلُ [el-aḫbel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) خَبَالٌ [ḫabāl]-i mezkūrdan vasftır; yukālu: هُوَ أَخْبَلُ أَيْ مَجْنُونٌ

اَلْخَبِلُ [el-ḫabil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol zamāna vasf olur ki halkı be-gāyet şiddet ve müzāyaka-i havādisle kahr ve tebāh eyleye; yukālu: دَهْرٌ خَبِلٌ أَيْ مُلْتٍ عَلَى أَهْلِهِ

اَلْإِسْتِخْبَالُ [el-istiḫbāl] Davarı ʿāriyet istemek maʿnāsınadır.

اَلْإِخْبَالُ [el-iḫbāl] (hemzenin kesriyle) Bir davarı ʿāriyete vermek, ʿalā-kavlin sütüyle ve yünüyle intifāʿ eylemek için yāhūd üzerinde gazā eylemek için bir atı ʿāriyete vermek maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَخْبَلَنِي نَاقَةً فَأَخْبَلْتُهَا أَيِ اسْتَعَارَنِيهَا فَأَعَرْتُهَا أَوْ أَعَرْتُهَا لِيَنْتَفِعَ بِلَبَنِهَا وَوَبَرِهَا أَوْ فَرَسًا لِيَغْزُوَ عَلَيْهِ Ve

إِخْبَالٌ [iḫbāl] Bir adam nākalarını iki bölük edip bir sene bir bölüğünü ve gelecek sene dīger bölüğünü intāc eylemek maʿnāsınadır, niteki iki tarlası olan birini bir sene ve dīgerini gelecek sene zirāʿat

eylemekle tarlaları dinlendirip kuvvet buldurur; yukālu: فُلَانٌ يَخْبُلُ إِبِلَهُ إِخْبَالًا وَهُوَ أَنْ يَجْعَلَ إِبِلَهُ نِصْفَيْنِ يُنْتَجُ كُلَّ عَامٍ نِصْفًا

اَلْمُخَبَّلُ [el-muḫabbel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Benū Şumāle'den ve Ḳurayᶜ ve Saᶜd kabīlelerinden bir niçe şāᶜirlerdir, kezālik Kaᶜbu'l-Muḫabbel şāᶜir-i maᶜrūftur.

اَلْمُخَبِّلُ [el-muḫabbil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Dehr ve zamānın ismidir, maᶜānī-i mezkūre mülāhazalarına mebnīdir.

اَلْخُبْلُ [el-ḫubl] (ḫā'nın zammıyla ve fethiyle) Kalb ve hātıra ıtlāk olunur; tekūlu: وَقَعَ فِي خُبْلِي أَيْ فِي نَفْسِي وَخَلَدِي Ve bu terkīb nādim ve peşīmān oldum diyecek mevkiᶜde istiᶜmāl olunur; tekūlu: وَقَعَ فِي خُبْلِي أَيْ سُقِطَ فِي يَدِي

Bu terkīb haylīce tetebbuᶜa ilcāʾ eylemekle bi'l-āhere meʾhaz-ı müʾellif olan *ᶜUbāb*'da وَقَعَ فِي خُبْلِي مِنْ كَذَا أَيْ فِي نَفْسِي وَخَلَدِي ᶜibāretiyle mezkūr olmakla terkīb-i mezkūr mesel-i mezbūr vādīsinde istiᶜmāli münfehim ve sāʾir meʾhazlardan ve kütüb-i emsāldan dahi müstanbat olduğu üzere خُبْلٌ [ḫubl] māddesi ber-vech-i mezkūr cünūn ve fesād-ı ᶜakl maᶜnāsına olup hāliyyet ve mahalliyyet ᶜalākasıyla ibtidā nefs ve kalbde müstaᶜmel olmuştur, niteki mesel-i mezbūrda vākiᶜ يَدٌ dahi nefs ve kalbde istiᶜmāl olundu. Ve vücūhu "س،ق،ط" māddesinde tafsīl olundu. Baᶜdehu mesel-i mezbūr maᶜrizinde istiᶜmāl olundu, zīrā ᶜādeten kalb ve nefse vākiᶜ olan hadşe ve vesvese ve halecān ekserī teʾessüf ve nedāmet yāhūd hayretten yāhūd zelle ve hatādan nāşī olur, وَقَعَ فِي خُبْلِي مِنْ كَذَا kavli o nesneden nāşī nādim ve müteʾessif yāhūd mütehayyir oldum yāhūd muhtī olduğum maᶜlūmum oldu demek olur. Ve baᶜzı meʾhazda سُقِطَتْ فِي يَدِي ᶜunvānıyla mersūmdur, niteki cevāzı "س،ق،ط" māddesinde tafsīl olundu.

[خ ب ت ل]

اَلْخَبْتَلُ [el-ḫabtel] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bodur ᶜavrete denir.

اَلْخُبْتُلُ [el-ḫubtul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Şol çalık ve şaşkın kimseye denir ki dāʾimā nāsın mekrūh ve menfūru olan aᶜmāl ve evzāᶜ ve eşyāya ikdām edip o makūle mekrūhātla uğraşır ola; yukālu: فُلَانٌ خُبْتُلٌ أَيْ أَهْوَجُ أَبْلَهُ مُقْدِمٌ عَلَى مَكْرُوهِ النَّاسِ

اَلْخَبْتَلَةُ [el-ḫabtelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse çalık ve sersem ve bīmagz olmakla dāʾimā mekārih-i nāsla uğraşmak maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يُخَبْتِلُ أَيْ أَهْوَجُ أَبْلَهُ يُقْدِمُ عَلَى مَكْرُوهِ النَّاسِ

[خ ب ر ج ل]

اَلْخَبَرْجَلُ [el-ḫabercel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Turna kuşuna denir, كُرْكِيٌّ [kurkiyy] maᶜnāsına.

[خ ت ع ل]

اَلْخَتْعَلَةُ [el-ḫatᶜalet] (tā-yı fevkiyye ile) Ağır ağır oyalanarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: خَتْعَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ فِي مَشْيِهِ

[خ ت ل]

اَلْخَتْلُ [el-ḫatl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) ve اَلْخَتَلَانُ [el-ḫatelān] (fetehātla) Aldamak maᶜnāsınadır; yukālu: خَتَلَهُ خَتْلًا وَخَتَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا خَدَعَهُ Ve kurt makūlesi cānver şikārı tutmaya āheste āheste sinerek varmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: خَتَلَ الذِّئْبُ الصَّيْدَ إِذَا تَخَفَّى لَهُ

اَلْخَاتِلُ [el-ḫātil] ve
اَلْخَتُولُ [el-ḫatūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Maʿnā-yı mezkūrdan ism-i fāʿillerdir.

اَلْخَوْتَلُ [el-ḫavtel] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Zarīf ve hoş-tabʿ adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَوْتَلٌ أَيْ ظَرِيفٌ

اَلْخَوْتَلَى [el-ḫavtelā] (خَوْزَلَى [ḫavzelā] vez-ninde) Siperlenerek yürüyüşe denir ki şikār yāhūd bir kimse beni görmesin diye öylece yürürler; yukālu: يَمْشِي الْخَوْتَلَى وَهِيَ مِشْيَةٌ فِي سُتْرَةٍ

خَتْلَانُ [Ḫatlān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir belde adıdır. Bu belde Türkistān'da vākiʿdir, nisbetinde خَتْلِيٌّ [Ḫatliyy] denir ḫā'nın fethi ve tā'nın sükūnuyla. Şārih der ki bu nisbetin vechi maʿlūm olmadı. Mütercim der ki kütüb-i cogrāfiyyenin baʿzında خَتْلٌ [Ḫatl] قَتْلٌ [ḳatl] vezninde Bedaḫşān ülkesinde bir vilāyet adıdır, ona خَتْلَانُ [Ḫatlān] dahi derler diye muharrer olmakla خَتْلِيٌّ [Ḫatliyy] ehaffına nisbet olunmuş olur. Ve baʿzında خَتْلٌ [Ḫatl] şeh-rin ve خَتْلَانُ [Ḫatlān] eyāletinin ismi olmak üzere mersūm olmakla nisbeti muvāfık olur.

اَلْخِتْلُ [el-ḫitl] (ḫā'nın kesriyle) Siperlene-cek ve tesettür edecek perde makūlesine ve mevziʿine denir. Ve tavşan inine denir.

خُتُّلٌ [Ḫuttel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Māverā-i nehr'de bir vilāyet adıdır; musannifü'd-*Dībāc* İsḥāḳ b. İbrāhīm ve müʾellif-i *Kitābu'l-Meḥabbe* İbrāhīm b. ʿAbdullāh ve ʿAbbād ve Mucāhid ibnā Mūsā ve Muḥammed b. ʿAlī b. Ṭavḳ ve Mūsā b. ʿAlī ve ʿAbbās b. Aḥmed ve Aḥmed b. ʿAbdullāh ve ʿAbdurraḥmān b. Aḥmed ve ʿAlī b. Aḥmed el-Ezraḳ ve ʿÖmer ve Aḥmed ibnā Caʿfer ve ʿAlī b. ʿÖmer ve Muḥammed b. İbrāhīm ve Muḥammed b. Ḫālid ve Ḥasen b. Muḥammed b. el-Cuneyd el-Muḥaddisūn ve ʿAlī b. Ḥāzim Ebu'l-Ḥasen el-Liḫyānī el-Luġavī el-Ḫutteliyyūn oraya mensūblardır.

اَلْمُخَاتَلَةُ [el-muḫātelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamı aldatmak ve dubara etmek maʿnāsınadır; yukālu: خَاتَلَهُ إِذَا خَادَعَهُ

اَلتَّخَاتُلُ [et-teḫātul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vez-ninde) Birbirini aldatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَاتَلُوا إِذَا تَخَادَعُوا

اَلْإِخْتِتَالُ [el-iḫtitāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Nāsın sırren söyleşti kleri fısıltıya hufye-ten kulak tutup dinlemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَتَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَسَمَّعَ سِرَّ الْقَوْمِ

[خ ث ل]

اَلْخَثْلَةُ [el-ḫaṯlet] (ḫā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla ve fetehātla) Ka-rından göbek ile kasığın aralığına denir; cemʿi خَثَلَاتٌ [ḫaṯlāt] gelir ḫā'nın fethi ve ṯā'nın sükūnuyla ve fethiyle. Ve

خَثْلَةٌ [ḫaṯlet] Büyük karınlı ʿavrete denir; ve minhumā yukālu: اَلْخَثْلَةُ اشْتَكَتْ خَثْلَتَهَا أَيِ الْمَرْأَةُ الضَّخْمَةُ الْبَطْنِ عَنْ وَجَعِ مَا بَيْنَ السُّرَّةِ وَالْعَانَةِ

خُثَيْلٌ [Ḫuṯeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İmām Mālik'in ceddi ismidir yāhūd bu cīm'ledir.

[خ ج ل]

اَلْخَجَلُ [el-ḫacel] (fethateynle) Bir adam utandığından mütehayyir ve medhūş olup cemād gibi sākin ve epsem kalmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجِلَ الرَّجُلُ خَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَحْيَا وَدُهِشَ وَبَقِيَ سَاكِتًا لَا يَتَكَلَّمُ وَلَا يَتَحَرَّكُ Ve davar balçığa ve bataġa uğra-makla mütehayyir gibi bī-mecāl olup kal-mak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَجِلَ الْبَعِيرُ إِذَا سَارَ فِي الطِّينِ فَبَقِيَ كَالْمُتَحَيِّرِ Ve arkada

olan yük pek ağır olmakla altında basılıp bī-tāb olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَجِلَ بِالْحِمْلِ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهِ Ve otlar uzayıp ve çoğalıp birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجِلَ النَّبْتُ إِذَا طَالَ وَالْتَفَّ Ve bir adama bir mādde pek müşkil ve çaparız olmakla hayrān olup ne güne ʿamel ve hareket edeceğini bilmez olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَجِلَ فُلَانٌ بِأَمْرِهِ إِذَا الْتَبَسَ عَلَيْهِ فَلَا يَدْرِي كَيْفَ الْمَخْرَجُ مِنْهُ Ve bir kimse devlet ve ikbālini hazm etmeyip sermestlikle güyā ki boturluğa müʾeddī olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, güyā ki devlet ve ġınā kendisini basmış olur; yukālu: فِيهِ خَجَلٌ أَيْ سُوءُ احْتِمَالِ الْغِنَى كَأَنْ يَأْشَرَ وَيَبْطَرُ عِنْدَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu li'n-nisāʾi: "إِذَا جُعْتُنَّ دَقِعْتُنَّ وَإِذَا شَبِعْتُنَّ خَجِلْتُنَّ" Yaʿnī "Aç olduğunuz vaktte derd ve tefekkürden hākisār olursuz ve doyduğunuzda mest gibi cihāna sığmaz olursuz." Baʿzılar mücib-i şerm ü hacālet olacak evzāʿa mübāderet edersiz diye tefsīr eyledi. Ve bir nesneden usanıp bıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَجِلَ مِنْهُ إِذَا بَرِمَ Ve kesb ü taleb-i maʿāş husūsunda kāhillik eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَجِلَ فِي طَلَبِ الرِّزْقِ أَيِ التَّوَانِي بِهِ Ve fesād ve tebāhī maʿnāsınadır; yukālu: خَجِلَ الشَّيْءُ إِذَا فَسَدَ Ve gömlek ve kaftan makūlesi libāsın etekleri pāre pāre salkım saçak olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَجِلَ الْقَمِيصُ إِذَا تَشَقَّقَ أَسَافِلُهُ وَذَلَاذِلُهُ

اَلْخَجِلُ [el-ḫacil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve اَلْمُخْجِلُ [el-muḫcil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Otları pek firāvān yāhūd birbirine sarmaşık olan yere denir; yukālu: وَادٍ خَجِلٌ وَمُخْجِلٌ أَيْ مُفْرِطُ النَّبَاتِ أَوْ مُلْتَفُّ بِهِ Ve

خَجِلٌ [ḫacil] Köhne sevbe vasf olur; yukālu: ثَوْبٌ خَجِلٌ أَيْ خَلَقٌ Ve bol ve uzun sevbe vasf olur; yukālu: ثَوْبٌ خَجِلٌ أَيْ وَاسِعٌ طَوِيلٌ Ve boylu uzun ota denir. Ve şol geniş çula denir ki atın arkasını sıkmamakla beri öte oynayıp muztarib ola; yukālu: جُلٌّ خَجِلٌ أَيْ وَاسِعٌ يَضْطَرِبُ عَلَى الْفَرَسِ

اَلْإِخْجَالُ [el-iḫcāl] (hemzenin kesriyle) ve اَلتَّخْجِيلُ [et-taḫcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı خَجِلٌ [ḫacil] ve şermsār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْجَلَهُ وَخَجَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ خَجِلًا

[خ د ل]

اَلْخَدْلُ el-ḫadl] (ḫā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) Yumru ve dolgun nesneye denir, kabak dolması gibi olan baldır gibi; yukālu: شَيْءٌ خَدْلٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ ضَخْمٌ

اَلْخَدَلُ [el-ḫadel] (fethateynle) ve اَلْخَدَالَةُ [el-ḫadālet] (عَدَالَةٌ [ʿadālet] vezninde) ve اَلْخُدُولَةُ [el-ḫudūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Bir nesne yumru ve dolgun olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَدِلَتِ السَّاقُ خَدَلًا وَخَدَالَةً وَخُدُولَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ خَدْلَةً

اَلْخَدْلَةُ [el-ḫadlet] (عَدْلَةٌ [ʿadlet] vezninde) Vasf olan خَدْلٌ [ḫadl]-i mezkūrun müʾennesidir, kabak dolması gibi yumru ve dolgun baldıra denir; yukālu: سَاقٌ خَدْلَةٌ أَيْ بَيِّنَةُ الْخَدْلِ مُمْتَلِئَةٌ ضَخْمَةٌ Ve şol hatuna vasf olur ki baldırı yumru ve dolgun ve değirmi ola; فَرِحَةٌ [ferīḥat] vezninde dahi lügattır; cemʿi خِدَالٌ [ḫidāl] gelir. ʿAlā-kavlin خَدْلَةٌ [ḫadlet] kemikleri ince olarak gövdesi etine dolu hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَدْلَةٌ أَيِ الْغَلِيظَةُ السَّاقِ الْمُسْتَدِيرَتُهَا أَوْ هِيَ مُمْتَلِئَةُ الْأَعْضَاءِ فِي دِقَّةٍ عِظَامٍ Ve

خَدْلَةٌ [ḫadlet] Bir ʿārıza sebebiyle zaʿīf ve pejmürde olmuş üzüm dānesine denir. Ve

صَابٌ [ṣāb] dedikleri şecerin özdeğine denir; bunda ḫā'nın zammıyla da lügattır.

اَلْخَذْلَاءُ [el-ḫadlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) ve

اَلْخِذْلِمُ [el-ḫidlim] (ḫā'nın ve lām'ın kesriyle) Bunlar da kemikleri ince olarak etine dolu tıknaz hatuna denir; mīm mübālagatan zāᵓiddir.

[خ د ف ل]

اَلْخَدَافِلُ [el-ḫadāfil] (ḫā'nın fethiyle) Pek eski ve mübtezel libāslara denir, مَعَاوِزُ [meᶜāviz] maᶜnāsına. Ve bunun müfredi mesmūᶜ değildir; ve minhu'l-meselu: "غَرَّنِي بُرْدَاكَ مِنْ خَدَافِلِي" Yaᶜnī "Senin eğninde olan iki kumaşın beni aldatmakla kendi eski cāmelerimin telefine bādī oldu." Bunun aslı budur ki bir hatun bir kimsenin eğninde iki nefīs libās görmekle servet ve sāmān sāhibi bir adam zann edip tezevvücüne ragbet ve bir takrīb ile ᶜakdi sūret-yāb olup hāl ve māl sāhibi ere varıyorum diye kendi köhne libāslarını tarh edip istikrāzla cedīd cāmeler ittihāz eyledi. Baᶜde'l-mukārene o adamın yaldız olduğu mütebeyyin olmakla kelām-ı mezbūru īrād eyledi. Baᶜzılar بُرْدَاكَ lafzında kāf-ı hitābı kesr ile tekellüm ve aslını bu resme beyān eyledi ki bir kimse bir hatundan iki fāhir câme istiᶜāre ve telebbüs ve kendi köhne cāmesini tarh edip çend rūz mürūrunda hatun gelip o ᶜāriyet cāmelerini istircāᶜ eyledikte o kimse mesel-i mezbūru īrād eyledi. Āher kimsenin mālına tamaᶜ ile kendi mālını telef ve zāyiᶜ eden kimse hakkında darb olunur.

اَلْخَدْفَلَةُ [el-ḫadfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Eski libās giymek maᶜnāsınadır; yukālu: خَدْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِسَ قَمِيصًا خَلَقًا

[خ ذ ل]

اَلْخَذْلُ [el-ḫaẕl] (ḫā'nın fethi ve ẕāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْخِذْلَانُ [el-ḫiẕlān] (ḫā'nın kesriyle) Bir adama meded ve nusret eylemeyip hor ve zelīl terk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَلَهُ وَخَذَلَ عَنْهُ خَذْلًا وَخِذْلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَرَكَ نُصْرَتَهُ Şārih der ki nusret meᵓmūl olunan kimse nusreti terk eylemek lafz-ı mezkūrun vazᶜında muᶜteberdir. İntehā. Ve geyik makūlesi hayvān ṣavāḥibinden yaᶜnī sürüden ve eşlerinden tahallüf edip yalnızca olmak, ᶜalā-kavlin tahallüf edip sürüye yetişmeyip öylece kendi başına kalmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَلَتِ الظَّبْيَةُ وَغَيْرُهَا إِذَا تَخَلَّفَتْ عَنْ صَوَاحِبِهَا أَوْ تَخَلَّفَتْ فَلَمْ تَلْحَقْ خَذَلَتِ الظَّبْيَةُ الْقَطِيعَ أَوْ صَوَاحِبَهَا Terkīb-i mezkūr takdīrindedir, gūyā ki sürüden müfārakat ve infirādı sebebiyle ebnā-yı nevᶜini mahzūl etmiş olur. Ve vahşiyye olan hayvān yavrusunu terk etmeyip üzerinde ber-karār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَلَتِ الظَّبْيَةُ إِذَا قَامَتْ عَلَى وَلَدِهَا Vahşiyye-i mezbūre sürüyü terk ve veledi ᶜindinde kıyām eylemekle ᶜibāret-i merkūmede terk maᶜnāsı muᶜteberdir, kezālik misāl-i evvel gibi veledi üzere kıyām sebebiyle sürüden müfterik olmakla kendisi yāhūd bi's-sebebiyye veledi sürüyü mahzūl etmiş olur, Şārihin terkīb-i mezkūru kalb kabīlinden demesine hācet yoktur.

اَلْخَاذِلُ [el-ḫāzil] ve

اَلْخُذَلَةُ [el-ḫuẕelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde ism-i fāᶜillerdir) Terk-i meded ü nusret eden kimseye denir; mefhūm-ı sānīde mübālaga muᶜteberdir. Ve

خَاذِلٌ [ḫāzil] Sürüden mütehallif olup müteferrid olan vahşī hayvāna denir. Ve ve-

ledini terk eylemeyip üzerinde kāʾim olan vahşīye denir. Ve münhezim adama denir ve bu niseb üzeredir; yukālu: رَجُلٌ خَاذِلٌ أَيْ مُنْهَزِمٌ

اَلْخَذُولُ [el-ḫaẕūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُخْذِلُ [el-muḫẕil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Dāʾimā sürüden tahallüfle yalnız başına olan geyik makūlesi hayvāna vasf olur. Ve

خَذُولٌ [ḫaẕūl] Şol kısrağa denir ki doğurmak burusu tuttukta aslā beri öte ıztırāb eylemeyip yerinden bir kadem ayrılmaz ola; yukālu: فَرَسٌ خَذُولٌ إِذَا ضَرَبَهَا الْمَخَاضُ لَمْ تَبْرَحْ مِنْ مَكَانِهَا

اَلْإِخْذَالُ [el-iḫẕāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi vahşī hayvān veledini terk eylemeyip üzerinde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْذَلَتِ الظَّبْيَةُ إِذَا أَقَامَتْ عَلَى وَلَدِهَا Ve vahşī hayvānın yavrusu anasını kendisini hazl ve terk eder bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْذَلَ وَلَدُ الْوَحْشِيَّةِ إِذَا وَجَدَ أُمَّهُ تَخْذُلُهُ

اَلتَّخَاذُلُ [et-teḫāẕul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) إِخْذَالٌ [iḫẕāl] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَخَاذَلَتِ الظَّبْيَةُ بِمَعْنَى أَخْذَلَتْ Ve bir adamın ayakları zaʿīf ve bīmecāl olmak maʿnāsınadır, gūyā ki meşy hāletinde ayakları kendisine tebeʿiyyet etmeyip terk eder; yukālu: تَخَاذَلَتْ رِجْلَاهُ إِذَا ضَعُفَتَا Ve bir adam cenkten yāhūd ʿaskerden kıçınlayıp geri dönmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَاذَلَ الْقَوْمُ إِذَا تَدَابَرُوا

[خ ذ ع ل]

اَلْخِذِعِلُ [el-ḫiẕiʿil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Şaşkın ve ahmak ʿavrete denir. Ve meşinden dikilmiş bir kesim libāsa denir ki aʿrāb tāʾifesinden hāʾiz ʿavretler ve baʿzı bön ve oğuz ʿavretler dahi giyerler.

اَلْخَذْعَلَةُ [el-ḫaẕʿalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bu güne yürümeğe denir, murād ayaklarını çekerek ve aksayarak yürümektir. Ve karpuz makūlesini küçük küçük dilmek maʿnāsınadır; yukālu: خَذْعَلَ الْبِطِّيخَ وَغَيْرَهُ إِذَا قَطَّعَهُ قِطَعًا صِغَارًا

اَلْخُذْعُولَةُ [el-ḫuẕʿūlet] (ḫā'nın zammıyla) Kabak ve hıyār makūlesinden dilinmiş dilime denir.

[خ ر ب ل]

خِرْبِيلُ [Ḫirbīl] (rā-i mühmele ve bā-i muvahhade ile قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Āl-i Yāsīn'den müʾmin olan zāt-ı güzīnin ismidir. Şārih der ki *Tabṣīr*'de Āl-i Firʿavn'dan olmak üzere mersūmdur, niteki Ḳurʾān-ı kerīm'de Hazret-i Mūsā ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-salātu ve's-selām kıssasında mezkūrdur. Ve

خِرْبِيلٌ [ḫirbīl] Şaşkın ahmak ʿavrete, ʿalā-kavlin pek koca karıya denir; cemʿi خَرَابِلُ [ḫarābil]dir. Şārih der ki bunda kıyās olan خَرَابِيلُ [ḫarābīl] olmaktır.

[خ ر د ل]

اَلْخَرْدَلَةُ [el-ḫardelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Taʿām kısmının tayyib ve nefīsini yemek maʿnāsınadır; yukālu: خَرْدَلَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَ خِيَارَهُ Ve hurmā koruklarının ekserini döküp geri kalanları sirkelenmekle irilenip şeh-dāne olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْدَلَتِ النَّخْلَةَ إِذَا كَثُرَ نَفْضُهَا وَعَظُمَ مَا بَقِيَ مِنْ بُسْرِهَا Ve eti iri iri parçalamak, ʿalā-kavlin hurde hurde doğrayıp dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرْدَلَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَعَ أَعْضَائَهُ أَوْ قَطَعَهُ وَفَرَّقَهُ

اَلْمُخَرْدِلُ [el-muḫardil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol hurmā ağacına denir ki yemişlerinin ekserini dökmekle geri kalan koruk-

ları irilenip şeh-dāne olur ola; yukālu: نَخْلَةٌ مُخَرْدِلٌ إِذَا كَثُرَ نَفْضُهَا وَعَظُمَ مَا بَقِيَ مِنْ بُسْرِهَا

اَلْخَرَادِيلُ [el-ḫarādīl] Hurde hurde doğranmış ve kıyılmış ete denir ki kıyma taᶜbīr olunur; yukālu: لَحْمٌ خَرَادِيلٌ أَيْ مُخَرْدَلٌ Şārihin beyānına göre müfredi mesmūᶜ değildir.

اَلْمُخَرْدَلُ [el-muḫardel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Yere çalınıp yıkılmış adama denir, مَصْرُوعٌ [maṣrūᶜ] maᶜnāsına.

اَلْخَرْدَلُ [el-ḫardel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Maᶜrūf dānedir, Türkīde tahrīfle hardal dedikleridir. Berrī kısmından bir nevᶜine kıcı taᶜbīr olunur. Musahhin ve mülattif ve aᶜmāk-ı bedenden balgamı cāzib ve kāliᶜ ve müleyyin ve hāzım ve tılāsı nikris ve ᶜırku'n-nesā ve baras ᶜilletlerine nāfiᶜ ve buhūru hāneden tard-ı hayyāt husūsunda müfīd ve ᶜusāresini taktīr vecaᶜ-ı üzünü müsekkin ve meshūkunu zımād vecaᶜ-ı esnānı defᶜ etmekte be-gāyet müᵓessirdir. Ve hardal-ı Fārisī dedikleri Mışır'da حَشِيشَةُ السُّلْطَانِ [ḥaşīşetu's-suṭṭān] demekle müteᶜāref olan nebāttır ki ḥarf-i ebyaz yaᶜnī tereden bir kısmdır ki varakı ᶜarīz ve çiçeği ak ve hiddeti ekall olur.

[خ ر ذ ل]

اَلْخَرْذَلَةُ [el-ḫarẕelet (ẕāl-ı muᶜcemel ile) خَرْدَلَةٌ [ḫardelet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: خَرْذَلَ اللَّحْمَ لُغَةٌ فِي خَرْدَلَهُ

[خ ر ط ل]

اَلْخَرْطَالُ [el-ḫarṭāl] (خَزْعَالٌ [ḫazᶜāl] vezninde) Bir cins maᶜrūf galle ismidir yāhūd هُرْطُمَانٌ [hurṭumān] dedikleridir ki burçağa şebīh dānelerdir, arpa ve buğday aralıklarında biter, Türkīde geleçeri (?) ve çatalca dahi derler.

[خ ر ق ل]

اَلْخَرْقَلَةُ [el-ḫarḳalet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Oku hazākatle üstāzāne atmak yāhūd teᵓennī ve sükūnetle yapınarak salıvermek yāhūd nişāna işletip ötesine geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَرْقَلَ الرَّامِي فِي رَمْيِهِ إِذَا تَنَوَّقَ أَوْ أَرْسَلَهُ بِالتَّأَنِّي أَوْ هُوَ إِمْرَاقُ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ

[خ ر م ل]

اَلْخِرْمِلُ [el-ḫirmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bön ve oğuz ᶜavrete, ᶜalā-kavlin çolpa ve sölpük ve perīşānına yāhūd pek yaşlı kocakarıya denir. Ve pek çok nāsa denir; yukālu: تَزَوَّجَ فُلَانٌ خِرْمِلًا وَهِيَ الْمَرْأَةُ الْحَمْقَاءُ أَوِ الرَّعْنَاءُ أَوِ الْعَجُوزُ الْمُتَهَدِّمَةُ

اَلْخَرَامِلُ [el-ḫarāmil] خَدَافِلُ [ḫadāfil] vezninde ve mürādifidir ki pek eski esvāba denir.

اَلتَّخَرْمُلُ [et-teḫarmul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Libās köhneliğinden pārelenmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَرْمَلَ الثَّوْبُ إِذَا تَمَزَّقَ

[خ ز ل]

اَلْخَزَلُ [el-ḫazel] (ḫā'nın ve zā-yı muᶜcemenin fethiyle) Bir kimse belini salmış gibi ağır ağır yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: خَزِلَ الرَّجُلُ خَزَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَشَى فِي تَثَاقُلٍ Ve bir adamın yā bir hayvānın beli şikest olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَزِلَ فُلَانٌ إِذَا انْكَسَرَ ظَهْرُهُ

اَلتَّخَزُّلُ [et-teḫazzul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bu dahi beli şikeste gibi ağır ağır yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَزَّلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى فِي تَثَاقُلٍ ve yukālu: تَخَزَّلَ السَّحَابُ كَأَنَّهُ يَتَرَاجَعُ تَثَاقُلًا Yaᶜnī bulut be-gāyet ağır yürüdüğünden gūyā ki geri geri gider tahayyül olunur.

اَلْإِنْخِزَالُ [el-inḫizāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) تَخَزُّلٌ [teḫazzul] maʿnāsınadır; yukālu: إِنْخَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى فِي تَثَاقُلٍ Ve bir adamın sö-züne mübālāt etmeyip ʿaczden yāhūd sāʾir hāletten nāşī cevābından sükūt eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِنْخَزَلَ عَنْ جَوَابِي إِذَا لَمْ يَعْبَأْ بِهِ Ve kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْخَزَلَ فِي كَلَامِهِ إِذَا انْقَطَعَ

اَلْخَيْزَلُ [el-ḫayzel] (حَيْدَرٌ [ḫayder] vezninde) ve

اَلْخَيْزَلَى [el-ḫayzelā] ve

اَلْخَوْزَلَى [el-ḫavzelā] (خَيْزَرَى [ḫayzerā] vez-ninde) Belini salmış gibi kesik kesik ağır ağır yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الْخَيْزَلَ وَالْخَيْزَلَى وَالْخَوْزَلَى وَهِيَ مِشْيَةٌ فِي تَثَاقُلٍ كَأَنَّهُ انْكَسَرَ ظَهْرُهُ

اَلْخُزْلَةُ [el-ḫuzlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İsmdir, bel kırıklığına denir; yukālu: بِهِ خُزْلَةٌ أَيْ كَسْرَةٌ فِي ظَهْرِهِ Ve ehl-i ʿarūz ıstılāhında مُتَفَاعِلُنْ cüzʾünden elifin sukūtuyla tā'nın sākin olmasına ıtlāk olunur ki مُفْتَعِلُنْ cüzʾüne nakl olunur.

اَلْأَخْزَلُ [el-aḫzel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمَخْزُولُ [el-maḫzūl] Beli şikeste insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ أَخْزَلُ وَمَخْزُولٌ أَيْ مُنْكَسِرُ الظَّهْرِ Ve

أَخْزَلُ [aḫzel] Şol deveye vasf olur ki hör-gücü bi-tamāmihi yepriyip kalmamış ola; yukālu: بَعِيرٌ أَخْزَلُ إِذَا ذَهَبَ سَنَامُهُ كُلُّهُ

اَلْخَزْلُ [el-ḫazl] (ḫā'nın fethi ve zāy'ın sükūnuyla) Bu dahi ʿarūziyyūn ıstılāhında خُزْلَةٌ [ḫuzlet] dedikleri ʿillet-i merkūmeye ıtlāk olunur, lākin خَزْلٌ [ḫazl] masdardır, zikr olunan خُزْلَةٌ [ḫuzlet] ismidir; o cüzʾe مَخْزُولٌ [maḫzūl] denir, niteki cīm'le جَزْلٌ [cezl] dahi bu maʿnāda müstaʿmeldir. Ve bir adamı işinden ʿavk edip alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: خَزَلَهُ عَنْ حَاجَتِهِ خَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَوَّقَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزَلَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْإِخْتِزَالُ [el-iḫtizāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Bir adam kavm ve cemāʿatinden ayrı-lıp münferid olmak maʿnāsınadır, yukālu: إِخْتَزَلَ فُلَانٌ إِذَا انْفَرَدَ Ve bir nesneyi kesip iskāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَزَلَهُ إِذَا حَذَفَهُ Ve bir nesneyi kendisi için bölüp ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَزَلَهُ إِذَا اقْتَطَعَهُ

اَلْخُزَلَةُ [el-ḫuzelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol adama denir ki dāʾimā nāsı hācet ve maksadından ʿavk ve teʾhīr eder ola; yukālu: هُوَ خُزَلَةٌ إِذَا كَانَ يَعُوقُ النَّاسَ عَمَّا يُرِيدُ

[خ ز ع ل]

اَلْخَزْعَلَةُ [el-ḫazʿalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Aksayarak ve yekdirerek yü-rümek maʿnāsınadır; yukālu: خَزْعَلَ الضَّبُعُ ve yukālu: خَزْعَلَ الْمَاشِي إِذَا عَرِجَ وَخَمَعَ رِجْلَيْهِ Yaʿnī aksak gibi ayaklarını silkerek yürüdü.

اَلْخَزْعَالُ [el-ḫazʿāl] (ḫā'nın fethiyle) Ak-saklığa denir; yukālu: نَاقَةٌ بِهَا خَزْعَالٌ أَيْ ظَلْعٌ Ve kelām-ı ʿArabda fāʾü'l-fiʿli meftūh فَعْلَالٌ [faʿlāl] vezni, muzāʿaf olanlardan gayrıda yoktur, illā هَمَّانُ [hemmān] خَزْعَالٌ [ḫazʿāl] ve قَسْطَالٌ [ḳasṭāl] ve خَرْطَالٌ [ḫarṭāl] kelimeleri vardır.

اَلْخَزْعَلُ [el-ḫazʿal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sırtlana denir.

اَلْخُزْعَالَةُ [el-ḫuzʿālet] (ḫā'nın zammıyla) Horata ve şaka eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذِهِ الْخُزْعَالَةُ أَيِ الْمِزَاحُ وَالتَّلَعُّبُ

[خ ز ع ب ل]

اَلْخَزْعَبَلُ el-ḫazaʿbel] (fethateynle شَمَرْدَلٌ

[şemerdel] vezninde) Turfe ve hoş-āyende hikāyelere ve dāsitānlara denir; yukālu: جَاءَ بِالْخَزَعْبَلِ أَيِ الْأَحَادِيثِ الْمُسْتَطْرَفَةِ

اَلْخُزَعْبِلُ [el-ḫuzaʿbil] (ḫā'nın zammıyla قُذَعْمِلٌ [ḳuẕaʿmil] vezninde) ve

اَلْخُزَعْبِيلُ [el-ḫuzaʿbīl] (işbāʿla) Bātıl ve beyhūde ve mühmel nesneye denir; yukālu: أَتَى بِالْخُزَعْبِيلِ وَالْخُزَعْبِيلِ أَيِ الْبَاطِلِ Mütercim der ki *Maḳāmāt*'ta cemʿ sīgasıyla خُزَعْبِلَاتٌ ʿunvānında mersūm olmakla خُزَعْبِلٌ cemʿi olmuş olur.

اَلْخُزَعْبِلَةُ [el-ḫuzaʿbilet] (قُذَعْمِلَةٌ [ḳuẕaʿmilet] vezninde) Taʿaccüb olunacak ʿacīb nesneye denir.

اَلْخُزَعْبِيلَةُ [el-ḫuzaʿbīlet] (işbāʿla) Adamı güldürecek nesneye denir, أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] maʿnāsına.

[خ س ل]

اَلْخَسِيلُ [el-ḫasīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Alçak ve rezīl ve kemter şeyʾe denir; cemʿi خَسَائِلُ [ḫasāʾil] ve خِسَالٌ [ḫisāl] gelir ḫā'nın kesriyle; yukālu: شَيْءٌ خَسِيلٌ أَيْ رَذْلٌ Ve nāsın nākes ve rezīl ve fürū-māyesine denir ki adam molozu taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ خَسِيلٌ أَيْ خُشَارَةُ الْقَوْمِ

اَلْمُخَسَّلُ [el-muḫassel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمَخْسُولُ [el-maḫsūl] Beyne'n-nās merzūl ve muhakkar adama denir.

اَلْخُسَّلُ [el-ḫussel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلْخُسَّالُ [el-ḫussāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Erzāl-i nāsa denir; yukālu: هُمْ خُسَّلٌ وَخُسَّالٌ أَيْ أَرْذَالٌ

اَلْخَسْلُ [el-ḫasl] (غَسْلٌ [ġasl] vezninde) Bir nesneyi ki kemterliğinden nāşī yabana tard eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَسَلَهُ خَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَفَاهُ

اَلْخُسَالَةُ [el-ḫusālet] خُسَالَةٌ [ḫusālet] vezninde ve mürādifidir ki her nesnenin yabana atılacak kötüsüne ve kemterine denir.

[خ ش ل]

اَلْخَشْلُ [el-ḫaşl] (ḫā'nın fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) İçi çıkmış yumurtaya denir. Ve مُقْلٌ [muḳl] dedikleri dārūya, ʿalā-kavlin yābisine yāhūd tāzesine yāhūd hurdesine yā çekirdeğine denir; fethateynle de cāʾizdir. Müfredi خَشْلَةٌ [ḫaşlet]tir, تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve خَشَلَةٌ [ḫaşelet]tir, ثَمَرَةٌ [şemeret] vezninde. Bu dārūya Türkīde ebū cehl kozağı taʿbīr olunur ki Ḥicāz ve Hind'e mahsūs bir şecerin yemişidir. Ve

خَشْلٌ [ḫaşl] Bir cins nebāt ismidir ki sarı ve kırmızı ve yeşil nevʿleri olur. Ve

خَشْلٌ [ḫaşl] Bileziklerin ve halhālların başlarına ve uçlarına denir.

اَلْخَشَلُ [el-ḫaşel] (fethateynle) Kötü ve kemter şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ خَشَلٌ أَيْ رَدِيءٌ Ve masdar olur, libās eskimek maʿnāsınadır; yukālu: خَشِلَ الثَّوْبُ خَشْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَلِيَ

اَلْمُخَشَّلُ [el-muḫaşşel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمَخْشُولُ [el-maḫşūl] Merzūl ve muhakkar kimseye denir. Ve

مُخَشَّلٌ [muḫaşşel] Müzeyyen adama ıtlāk olunur. Bunda تَفْعِيلٌ [tefʿīl] izāle içindir; yukālu: رَجُلٌ مُخَشَّلٌ أَيْ مُحَلًّى

اَلْخَشْلُ [el-ḫaşl] (ḫā'nın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Rezīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَشَلَهُ خَشْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَذَلَهُ

اَلْخَشِيلُ [el-ḫaşīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kuru selintiye denir, غُثَاءٌ يَابِسٌ maʿnāsına.

اَلْخَشِلُ [el-ḫaşil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Zebūn ve bī-mecāl adama denir; yukālu: هُوَ خَشِلٌ فَشِلٌ أَيْ ضَعِيفٌ

اَلتَّخَشُّلُ [et-teḫaşşul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Tezellül ve tahakkur eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَشَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَامَنَ وَذَلَّ

اَلْخَنْشَلِيلُ [el-ḫanşelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Pek işlek, serīʿ ve māzī insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ خَنْشَلِيلٌ أَيْ مَاضٍ

[خ ش ب ل]

اَلْخَشْبَلُ [el-ḫaşbell] (ḫā'nın ve bā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Toprağı pek tepeye denir, أَكَمَةٌ صُلْبَةٌ maʿnāsına.

[خ ش ن ف ل]

اَلْخَشْنَفَلُ [el-ḫaşenfel] (جَحْنَفَلٌ [ceḥanfel] vezninde) ʿAvret kısmının fercine denir.

[خ ص ل]

اَلْخَصْلَةُ [el-ḫaşlat] (ḫā'nın fethi ve ṣād'ın sükūnuyla) Hūy ve hulk maʿnāsınadır; yukālu: خَصْلَةٌ حَسَنَةٌ أَيْ خَلَّةٌ Ve insānda merkūz olan fazīlet ve meziyyet yāhūd rezīlet ve denāʾet sıfatına denir, lākin fazīlet sıfatında gālib olmuştur, pes بِهِ خَصْلَةٌ dense sıfat-ı fazīletle muttasıftır demek olur; cemʿi خِصَالٌ [ḫiṣāl]dir. Ve

خَصْلَةٌ [ḫaşlet] Ok nişāna rast değmeğe denir, ʿalā-kavlin nişānın pek yakın bitişiğine vurmağa denir, onun için iki defʿa nişānın o resme pek semtine vursalar tīrendāzlar beyninde rāst nişāna vurmuş ʿadd olunur, خَصْلٌ [ḫaşl] dahi derler. Ve

خَصْلَةٌ [ḫaşlet] Üzümün neferiyye taʿbīr olunan hurde salkımına denir. Ve kesilmiş dikenli şāha denir. Bu iki maʿnālarda ḫā'nın zammıyla da cāʾizdir. Ve ağaçta dalın ve çubuğun tāze ve yumuşak olan ucuna denir, filiz gibi. Ve عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] nām şecerin ter ü tāze olan çubuğuna denir. Bu iki maʿnāda fetehātla da lügattır, ʿalā-kavlin asl fetehātla lügattır.

اَلْخَصْلُ [el-ḫaṣl] (أَصْلٌ [aṣl] vezninde) خَصْلَةٌ [ḫaşlet] ile maʿnā-yı sāliste mürādiftir. Ve ok yarışında meydāna vazʿ olan ödüle denir; ve minhu yukālu: أَحْرَزَ فُلَانٌ خَصْلَهُ إِذَا غَلَبَ أَيْ أَخَذَ خَطَرَهُ Ve

خَصْلٌ [ḫaṣl] ve

خِصَالٌ [ḫiṣāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ok atışmakta sāʾire gālib olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَصَلَهُمْ خَصْلًا وَخِصَالًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَضَلَهُمْ Ve bu bāb-ı mugālebeden olmakla خَاصَلَهُمْ فَخَصَلَهُمْ sebkindedir, نَاضَلَهُمْ فَنَضَلَهُمْ gibi. Ve bunda fā'yla فَضَلَهُمْ nüshası galattır. Ve

خَصْلٌ [ḫaṣl] Bir nesneyi kesip ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَصَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ وَفَصَلَهُ

اَلْخُصْلَةُ [el-ḫuşlat] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Devşirilmiş top saça denir, ʿalā-kavlin bir tutam saça denir. Ve et parçasına denir ki ʿuzv ola kol ve but gibi.

اَلْخَصِيلَةُ [el-ḫaṣīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi خُصْلَةٌ [ḫuşlet] maʿnāsınadır. Ve et parçasına denir, ʿalā-kavlin ʿuzvunda olup ayrılmamış olan et pāresine denir, uyulukların ve pazıların ve karacaların balık etleri gibi yāhūd kalın ve kaba etli sinire denir; cemʿi خَصِيلٌ [ḫaṣīl]dir ve خَصَائِلُ [ḫaṣāʾil]dir.

اَلتَّخَاصُلُ [et-teḫāṣul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Ok yarışmakta ödül komak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَاصَلُوا إِذَا تَرَاهَنُوا عَلَى النِّضَالِ

اَلْخَصِيلُ [el-ḫaṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde)

Ok yarışında maglūb olan adama denir; yukālu: خَصِيلٌ أَيْ مَقْمُورٌ Ve at ve sığır makūlesi hayvānın kuyruğuna denir, ذَنَبٌ [ẕeneb] maʿnāsına. Burada ذِئْبٌ nüshası galattır.

اَلْمِخْصَالُ [el-miḫṣāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Ekin biçecek orağa denir, مِنْجَلٌ [mincel] maʿnāsına.

اَلْمِخْصَلُ [el-miḫṣal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Keskin kılıca ıtlāk olunur, سَيْفٌ قَطَّاعٌ maʿnāsına.

اَلتَّخْصِيلُ [et-taḫṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi kesip pāre pāre eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَصَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ قِطَعًا Ve ağaç budamak maʿnāsınadır; yukālu: خَصَّلَ الشَّجَرَ إِذَا شَذَّبَهُ Ve davara yedirmek için yumuşak tāze şāhlar kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَصَّلَ الْبَعِيرَ إِذَا قَطَعَ لَهُ الْخُصْلَةَ

خُصَيْلَةُ [Ḫuṣaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bint Vāṣile b. el-Eskaʿdır ki ashābdandır.

بَنُو خُصَيْلَةَ [Benū Ḫuṣaylet] ʿArabdan bir küçük batndır.

اَلْخُصَالَةُ [el-ḫuṣālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) حُصَالَةٌ [ḫuṣālet] lafzında lügattır ki harman yerinde kalan süpürüntüye denir.

[خ ض ل]

اَلْخَضِلُ [el-ḫaḍil] (ḍād-ı muʿceme ile كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْخَاضِلُ [el-ḫāḍil] Şol ıslak ve nem-nāk nesneye denir ki rutūbeti azca azca taşraya sızıp çıkar ola; yukālu: شَيْءٌ خَضِلٌ وَخَاضِلٌ أَيْ نَدٍ يُتَرَشَّفُ نَدَاهُ Ve

خَضِلٌ [ḫaḍil] Semiz ve tarāvetli ete ve biryāna vasf olur; yukālu: شِوَاءٌ خَضِلٌ أَيْ رَشْرَاشٌ Ve Ḫaḍil b. Seleme ve Ḫaḍil b. ʿAbīd şāʿirlerdir.

اَلْخَضَلُ [el-ḫaḍal] (fethateynle) Bir nesne yaşarıp nem-māk olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَضِلَ الشَّيْءُ خَضَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَدِيَ Ve ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْضَلَهُ فَخَضَلَ أَيِ ابْتَلَّ

اَلْإِخْضِلَالُ [el-iḫḍilāl] (إِفْعِلَالٌ [ifʿilāl] vezninde) Bir nesne pek nem-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَلَّ الشَّيْءُ إِذَا نَدِيَ Ve ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْضَلَهُ فَاخْضَلَّ Ve gece pek muzlim olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَلَّ اللَّيْلُ إِذَا أَظْلَمَ

اَلْإِخْضِيلَالُ [el-iḫḍīlāl] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Bu dahi bir nesne pek nem-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَأَلَّ الشَّيْءُ إِذَا نَدِيَ Ve

إِخْضِيلَالٌ [iḫḍīlāl] ki إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] veznindedir, إِخْضِلَالٌ [iḫḍilāl]-ı mezkūr maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَالَّ الشَّيْءُ إِذَا نَدِيَ Ve ağacın dalları ve yaprakları firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَأَلَّ الشَّجَرُ كَاطْمَأَنَّ وَاخْضَالَّ كَاحْمَارَّ إِذَا كَثُرَتْ أَغْصَانُهَا وَأَوْرَاقُهَا

اَلْإِخْضَالُ [el-iḫḍāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْضَلَهُ إِذَا بَلَّهُ Ve ıslanmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: أَخْضَلَ الشَّيْءُ إِذَا ابْتَلَّ

اَلْإِخْضِيضَالُ [el-iḫḍīḍāl] (إِعْشِيشَابٌ [iʿşīşāb] vezninde) Bu dahi bir nesne ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْضَوْضَلَ الشَّيْءُ إِذَا ابْتَلَّ

اَلْخَضِيلَةُ [el-ḫaḍīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bāgçeye ve çemen-zāra denir.

اَلْخُضُلَّةُ [el-ḫuḍullet] (حُزُقَّةٌ [ḥuzuḳḳat] vezninde) Tāb u tarāvet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ خُضُلَّةٌ أَيْ نَعْمَةٌ وَرِيٌّ Ve refāh ve ikbāl ve sāmān maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي خُضُلِّهِ يَوْمُ خُضُلَّةٍ بِالْإِضَافَةِ أَيْ يَوْمُ رَفَاهِيَةٍ أَيْ ve yukālu: خُضُلَّةُ نَعِيمٍ Ve zevceye ıtlāk olunur; yukālu: خُضُلَّةُ الرَّجُلِ أَيْ زَوْجَتُهُ Ve

خُضُلَّةٌ [Ḫuḍullet] Nisvān-ı ʿArab esāmīsindendir. Ve eleğim sağmaya denir, ʿādeten mūcib-i matar u niʿmet olduğuna mebnī; yukālu: طَلَعَتِ الْخُضُلَّةُ وَهِيَ قَوْسُ قُزَحَ Ve bedeni ter ü tāze ve nāzük hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خُضُلَّةٌ أَيْ نَاعِمَةٌ

اَلْمُخْضَلُ [el-muḫḍal] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde ve lām'ın teşdīdiyle مُحْمَرٌّ [muḥmerr] vezninde lügattır) Tāb u tarāvetli hoş dirliğe vasf olur; yukālu: عَيْشٌ مُخْضَلٌ وَمُخْضَلٌّ أَيْ نَاعِمٌ

اَلْخَضْلُ [el-ḫaḍl] (فَضْلٌ [faḍl] vezninde ve fethateynle cāʾizdir) İnciye, ʿalā-kavlin sāfī ve ābdār olanına ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ وَفِي يَدِهِ خَضْلٌ كَثِيرٌ أَيِ اللُّؤْلُؤُ أَوِ الدُّرُّ الصَّافِي Ve bir maʿrūf boncuk adıdır; müfredi خَضْلَةٌ [ḫaḍlet]tir.

[خ ط ل]

اَلْخَطَلُ [el-ḫaṭal] (fethateynle) Çabukluğa denir; yukālu: بِيَدِهِ خَطَلٌ أَيْ خِفَّةٌ وَسُرْعَةٌ Ve fāsid olarak çok kelāma denir. Ve bu maʿnālarda masdar olur; yukālu: خَطِلَ الرَّجُلُ خَطَلًا أَيْ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ فَاسِدٍ كَثِيرٍ Ve insān ve feres kısmının kāmetlerinde selgilik ve ıztırāb olarak uzunluğa denir; yukālu: فِيهِ خَطَلٌ أَيْ طُولٌ وَاضْطِرَابٌ Kezālik mızrakta dahi vasf-ı mezkūra denir. Ve خَطَلُ الْمَرْأَةِ [ḫaṭalu'l-merʾet] ʿAvret kısmının fāhişeliğinden ʿibārettir; yukālu: بِهَا خَطَلٌ أَيْ فُحْشٌ وَرِيبَةٌ Ve salınarak ve burularak olan yürüyüşe denir; yukālu: فِي مَشْيِهِ خَطَلٌ أَيْ تَلَوٍّ وَتَبَخْتُرٍ

اَلْأَخْطَلُ [el-aḫṭal] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Cüst ve çālāk adama denir. Ve herze-güy olarak ozan ve yanşak kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ أَخْطَلُ أَيِ الْكَثِيرُ الْكَلَامِ الْفَاسِدُ Ve

أَخْطَلُ [Aḫṭal] Elkābdandır: Aḫṭal-i Taġlibī ki Ġiyāṯ b. Ġavṯ'dır ve Aḫṭal-i Ḍabuʿī ki Ḍabīʿa kabilesindendir. Ve Aḫṭal b. Ḥammād b. en-Nemir b. Tevleb ve Aḫṭal b. Ġālib şāʿirlerdir.

اَلْخَطِلُ [el-ḫaṭil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi vasftır, أَخْطَلُ [aḫṭal] maʿnāsınadır. Ve ahmak ve bī-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَطِلٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve şol mukātile denir ki teʾennī eylemeyip hasma hemān mızrağı sançmakta ʿacele ve sürʿat eder ola ki merām üzere olamaz; yukālu: هُوَ خَطِلٌ أَيِ السَّرِيعُ الطَّعْنِ الْعَجِلُهُ Ve nişān semtine doğru gitmeyip düz olmadığından bir tarafa sapan oka denir. Ve sert ve galīz sevbe vasf olur; yukālu: ثَوْبٌ خَطِلٌ أَيْ خَشِنٌ غَلِيظٌ Ve sayyādın tuzak ipine denir. Ve alaçık dedikleri çadırın ve sevbin uçlarına ve eteklerine denir ki uzunluklarından yere sürünür ola. Ve خَطِلُ الْيَدَيْنِ [ḫaṭilu'l-yedeyn] elleri sert ve dürüşt olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَطِلُ الْيَدَيْنِ أَيْ خَشِنُهُمَا Ve serīʿü'l-ihsān adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَطِلٌ بِالْمَعْرُوفِ أَيْ عَجِلٌ عِنْدَ الْعَطَاءِ

اَلتَّخَطُّلُ [et-teḫaṭṭul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Salınarak ve burularak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَطَّلَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَبَخْتَرَ وَتَلَوَّى

اَلْخَطَلُ [el-Ḫaṭal] (جَبَلٌ [cebel] veznnde) Esāmīdendir: Hilāl yāhūd ʿAbdullāh b. Ḫaṭal şol kimsedir ki yevm-i feth-i Mekke'de isticāre kasdıyla estār-ı Kaʿbe'ye sarılmışken Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri katli bābında fermān eylemekle Ebū Berze el-Eslemī tīgıyla ʿāzim-i sūy-i nīrān oldu.

اَلْخَيْطَلُ [el-ḫayṭal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznnde) Kelbe denir. Ve kediye denir.

اَلْخَنْطَلُ [el-ḫanṭal] (جَنْدَلٌ [cendel] veznnde) خَيْطَلٌ [ḫayṭal] maʿnāsınadır. Ve āfet ve

dāhiyeye denir. Ve çekirge sürbesine denir. Ve ʿattāra denir.

اَلْخَطْلَاءُ [el-ḫaṭlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Enli kulaklı koyuna denir; cemʿi خُطُلٌ [ḫuṭul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve salkı ve düşük kulağa vasf olur; yukālu: أُذُنٌ خَطْلَاءُ أَيْ مُسْتَرْخِيَةٌ Ve memeleri tulum gibi sarkık, endāmı taslak nā-zībā ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خَطْلَاءُ أَيْ جَافِيَةٌ طَوِيلَةُ الثَّدْيَيْنِ

[خ ع ل]

اَلْخَيْعَلُ [el-ḫayʿal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Kürke denir ki giyilir, فَرْوٌ [ferv] maʿnāsına, ʿalā-kavlin yırtmaçlı sevbe denir yāhūd şol nisvān ferācesine denir ki bir şıkkı dikilip şıkk-ı āheri dikilmeyip öylece gömlek gibi arkaya alıp giyerler yāhūd yensiz ʿArab gömleğine denir.

Müʾellif لَهُ أَوْ قَمِيصٌ لَا كُمَّيْ ʿibaretiyle resm eylemekle لَا كُمَّيْ لَهُ kelimesinde lām mukahham menzilinde olmağın muʿteddünbihā olmadığından gūyā كُمٌّ [kumm] lafzı zamīre muzāf iʿtibār olunmakla nūn-ı tesniye sākıt olmuştur, لَا غُلَامَيْ لَهُ وَلَا أَبَا لَهُ terkībleri gibi. İntehā. Ve

خَيْعَلٌ [ḫayʿal] Kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] maʿnāsına. Ve sıyrık yüzlü, bī-perde ve bī-hayā kimseye denir, خَلِيعٌ [ḫalīʿ] maʿnāsına. Ve gūl-ı beyābānīye denir.

اَلْخَيَاعِيلُ [el-Ḫayāʿīl] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْخَيْعَلَةُ [el-ḫayʿalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adama خَيْعَلٌ [ḫayʿal] dedikleri sevb-i mezbūru gidermek maʿnāsınadır.

اَلتَّخَيْعُلُ [et-teḫayʿul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Sevb-i merkūmu giymek maʿnāsınadır; yukālu: خَيْعَلَهُ فَتَخَيْعَلَ أَيْ أَلْبَسَهُ الْخَيْعَلَ فَلَبِسَهُ

اَلْخَوْعَلَةُ [el-ḫavʿalet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir töhmetten nāşī gizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: خَوْعَلَ الرَّجُلُ إِذَا اخْتَبَى مِنْ رِيبَةٍ

[خ ف ل]

اَلْخَافِلُ [el-ḫāfil] (fā-yı meksūre ile) Kaçkın köle ve mahbūs gibi kaçıp giden adama denir, هَارِبٌ [hārib] maʿnāsına; yukālu: هُوَ خَافِلٌ أَيْ هَارِبٌ

[خ ف ث ل]

اَلْخَفْثَلُ [el-ḫafṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْخُفَاثِلُ [el-ḫufāṯil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ʿAklı ve bedeni zaʿīf ve zebūn olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَفْثَلٌ وَخُفَاثِلٌ أَيِ الضَّعِيفُ عَقْلًا وَبَدَنًا

[خ ف ج ل]

اَلْخُفَاجِلُ [el-ḫufācil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Aslā kavlen ve fiʿlen bir işe yaramaz olan ʿāciz ve çolpa künd-fehm adama denir; yukālu: رَجُلٌ خُفَاجِلٌ أَيْ فَدْمٌ

اَلْخَفَنْجَلُ [el-ḫafencel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Sakīl ve girān-cān ve türk ve nādān kimseye denir. Ve apşak, bedendām, kabīhü'l-heykel kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خَفَنْجَلٌ أَيْ ثَقِيلٌ وَخْمٌ وَكَذَا مَنْ فِيهِ سَمَاجَةٌ وَفَحَجٌ

[خ ف ش ل]

اَلْخَفَنْشَلُ [el-ḫafenşel] Şīn-i muʿceme ile خَفَنْجَلٌ [ḫafencel] vezninde ve mürādifidir.

[خ ل ل]

اَلْخَلُّ [el-ḫall] (ḫā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Tāze üzümün ve gayrının şırasından humūzat bulan nesneye denir ki sirke taʿbīr olunur. Ve lafz-ı mezbūr ʿArabī-yi sahihtir. Ondan bir mikdāra خَلَّةٌ [ḫallet] denir tā-i tahsīsle. Ve sirke tāze

üzümden ve kuru üzümden ve hurmā ve şeker ve ʿasel ve incir emsālinden ve pirinç misilli hubūbāttan tertīb olunur. Ecved ve efdali خَلُّ الْخَمْرِ [ḫallu'l-ḫamr]dır, yaʿnī tāze üzüm şırasından olan sirkedir, ibtidā hamr olmadıkça sirke olmakla خَلُّ الْخَمْرِ [ḫallu'l-ḫamr] ıtlāk olunur. Ve sāʾirin şıraları evvel-i emrden sirke olur. Ve bu sirke iki latīf cevherden mürekkebdir ki bārid ve hārrdır; miʿdeye ve diş etine ve kurūh-ı habīseye ve giciğe nāfiʿ ve haşerāt sokmasına ve afyon tenāvülünün mazarratına ve āteş yanığına ve vecaʿ-ı esnānā ve āteşte germ olanının buhārı istiskāya ve ʿusr-i semʿe ve kulak gürültüsüne ve çınıltısına be-gāyet müfīddir.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına işbu mādde fürce beyne'ş-şeyʾeyn maʿnāsına mevzūʿdur, bi'l-cümle maʿānī-i sāʾire birer mülāhaza ile ondan münşaʿibdir. Ezcümle خَلٌّ [ḫall] kelimesi ki sirkeye denir, şıraya humūzat tahallül eylediği tasavvuruna mebnīdir. Ve خَلَّةٌ [ḫallet] ki meveddet ve sadākat maʿnāsınadır, derūna mütehallil olmak mülāhazasıyladır ve sāʾirleri bunlara kıyās oluna. İntehā. Ve

خَلٌّ [ḫall] Kumlukta olan nāfiz yola, ʿalākavlin iki kumsal aralığından geçen yola yāhūd yığılmış ve müterākim olmuş kumlukta geçen yola denir. Ve bu müzekkerdir, müʾennes dahi olur; cemʿi أَخِلٌّ [eḫill] gelir, hemzenin fethi ve ḫā'nın zammıyla ve خِلَالٌ [ḫilāl] gelir ḫā'nın kesriyle; yukālu: أَخَذُوا الْخَلَّ أَيِ الطَّرِيقَ الَّذِي يَنْفُذُ فِي الرَّمْلِ أَوِ النَّافِذَ بَيْنَ رَمْلَيْنِ أَوِ النَّافِذَ فِي الرِّمَالِ الْمُتَرَاكِمَةِ Ve nahīf ve zebūn ve muhtellü'l-cism adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ خَلٌّ أَيْ نَحِيفٌ مُخْتَلُّ الْجِسْمِ Ve pek köhne cāmeye denir; yukālu: ثَوْبٌ أَخَلُّ أَيْ بَالٍ Ve boyunda ve arkada olur bir damar adıdır, baştan inip gelir. Ve اِبْنُ مَخَاضٍ [ibn meḫāḍ]a denir ki ikiye girmiş erkek deve yavrusudur, خَلَّةٌ [ḫallet] dahi denir müzekker olarak; müʾennesinde kezālik خَلَّةٌ [ḫallet] denir, ke-mā se-yuzkeru. Bunun yavruluğuna büyüklük tahallülü bāʿis-i tesmiyedir; yukālu: أَتَاهُمْ بِقُرْصٍ كَأَنَّهُ فِرْسِنُ خَلٍّ أَوْ خَلَّةٍ أَيِ ابْنُ الْمَخَاضِ Ve tüyleri azca olan kuşa denir ki cā-be-cā aralıklarında derisi görünür; yukālu: طَائِرٌ خَلٌّ أَيِ الْقَلِيلُ الرِّيشِ Ve ekşi ota denir, حَمْضٌ [ḥamḍ] maʿnāsına. Ve arık ve mehzūl insān ve hayvāna denir. Ve semize denmekle zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ خَلٌّ أَيْ مَهْزُولٌ وَكَذَلِكَ سَمِينٌ Ve deve köşeğine denir, فَصِيلٌ [feṣīl] maʿnāsına. Ve şerr ve şūra ıtlāk olunur; yukālu: رَمَاهُ بِالْخَلِّ أَيْ بِالشَّرِّ Ve libāsta olan yırtmaca denir. Ve رِمَالُ الْخَلِّ [Rimālu'l-Ḫall] Ḥicāz'da Līne kurbünde vākiʿ kumsallara ıtlāk olunur. Ve Muḥammed b. el-Mubārek b. el-Ḫall fukahādandır. Ve gāh olur ki sirke maʿnāsına olan خَلٌّ [ḫall] ile hayrdan kināye ederler helāl olduğu için, niteki خَمْرٌ [ḫamr] ile şerden kināye ederler; yukālu: مَا لَهُ خَلٌّ وَلَا خَمْرٌ أَيْ خَيْرٌ وَلَا شَرٌّ Yaʿnī "Elinden hayr ve şerr gelmez." Ve

خَلٌّ [ḫall] Masdar olur, deveyi nebātı ekşi olmayan mahalle götürmek maʿnāsına; yukālu: خَلَّ الْإِبِلَ خَلاً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَوَّلَهَا إِلَى الْخُلَّةِ Ve bir nesneyi delip öte yanına işletmek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّ الشَّيْءَ إِذَا ثَقَبَهُ وَنَفَذَهُ Ve anasını emmesin diye köşeğin diline خِلَالٌ [ḫilāl] dedikleri ağızlık geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّ الْفَصِيلَ إِذَا شَقَّ لِسَانَهُ فَأَدْخَلَ فِيهِ الْخِلَالَ Ve kilim ve keçe makūlesinin pārelerini خِلَالٌ [ḫilāl] ile birbirine bitiştirip oyuklamak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّ الْكِسَاءَ إِذَا شَدَّهُ بِخِلَالٍ Ve fakīr ve muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: خُلَّ زَيْدٌ

عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا احْتَاجَ Ve tahsīs maʿnāsınadır, eʿammdan ifrāzına mebnīdir; yukālu: خَلَّ فِي دُعَائِهِ أَيْ خَصَّ وَهُوَ ضِدُّ عَمَّ Ve

خَلٌّ [ẖall] ve

خُلُولٌ [ẖulūl] Gövdenin eti eksilip mehzūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّ لَحْمُهُ خَلا وَخُلُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا نَقَصَ وَهَزَلَ

اَلْخَلِيلُ [el-ẖalīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bedeni nahīf ve muhtellü'l-cism olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَلِيلٌ أَيْ نَحِيفٌ مُخْتَلُّ الْجِسْمِ Ve bir nesne ile delinmiş nesneye denir. Ve fakīr ve bī-nevāya denir; yukālu: رَجُلٌ خَلِيلٌ أَيْ مُعْدِمٌ فَقِيرٌ Ve bir adamın yār ve dostuna denir; cemʿi أَخِلَّاءُ [eẖillāʾ] gelir ve خُلَّانٌ [ẖullān] gelir ẖā'nın zammıyla, ʿalākavlin خَلِيلٌ [ẖalīl] sādık dosta denir yāhūd muhabbeti şāʾibe-i halelden ʿārī rāst ve dürüst ve sāfī olan dosta denir; müʾennesi خَلِيلَةٌ [ẖalīlet]tir, cemʿi خَلِيلَاتٌ [ẖalīlāt] ve خَلَائِلُ [ẖalāʾil]dir; yukālu: هُوَ خَلِيلُهُ أَيْ صَدِيقُهُ أَوْ هُوَ الصَّادِقُ أَوْ مَنْ أَصْفَى الْمَوَدَّةَ وَأَصَحَّهَا Ve

خَلِيلٌ [H̱alīl] Ashābdan Saʿīd b. Zeyd b. ʿAmr b. Nufeyl'in kılıcı adıdır. Ve

إِبْرَاهِيمُ الْخَلِيلُ [İbrāhīm el-H̱alīl] ʿalānebiyyinā ve ʿaleyhi salātu'l-Celīl hazretlerinin beldeleri ismidir ki Ḳuds-ı şerīf kurbündedir, nisbetinde خَلِيلِيٌّ [H̱alīliyy] denir. Müʾellif "ح،ب،ر" māddesinde ism-i medīne-i Hazret-i İbrāhīm ʿaleyhi's-selām Ḥabrūn olmak üzere resm eylemiştir. Kaldı ki asl ismi Ḥabrūn'dur ki Beytu Ḥabrūn dahi derler. مَدِينَةُ الْخَلِيلِ [Medīnetu'l-H̱alīl] taʿbīri mütedāvil iken giderek مَدِينَةٌ lafzını iskātla خَلِيلٌ [H̱alīl] zebān-zed olmuştur ki hālen خَلِيلُ الرَّحْمَنِ [H̱alīlu'r-Raḥmān] ile müteʿārefetir. Ve خَلِيلُ الرَّجُلِ [ẖalīlu'r-recul] adamın kalbine yāhūd enfine ıtlāk olunur.

اَلْخَلَّةُ [el-ẖallet] (ẖā'nın fethiyle) Sirkeden bir mikdāra ve اِبْنُ مَخَاضٍ [ibnu meẖāḍ]a ve بِنْتُ مَخَاضٍ [bintu meẖāḍ]a denir, niteki zikr olundu. Ve küçük deliğe yāhūd mutlakan deliğe denir. Ve sāʾir kumluklardan başkaca olan kumluğa denir. Ve hamra yāhūd ekşisine denir yāhūd ekşimeyip başka güne taʿmı mütegayyir olmuş hamra denir; cemʿinde خَلٌّ [ẖall] denir hā'sız; yukālu: أَتَى بِالْخَلَّةِ أَيِ الْخَمْرِ أَوْ حَامِضِهَا أَوِ الْمُتَغَيِّرَةُ بِلَا حُمُوضَةٍ Ve

خَلَّةُ [H̱allet] Yemen'de bir karye addır. Ve hafīfe ʿavrete denir. Ve bir adamın vefātından sonra hālī kalan mekānına denir. Ve hācet ve fakr u fāka maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "اَلْخَلَّةُ تَدْعُو إِلَى السَّلَّةِ" أَيِ الْفَقْرُ وَالْخَصَاصَةُ تَدْعُو إِلَى السَّرِقَةِ Yaʿnī "Zarūret-i fakr u ihtiyāc uğruluk irtikābına müʾeddī olur." Ve

خَلَّةٌ [ẖallet] Hūy ve haslet maʿnāsınadır; cemʿi خِلَالٌ [ẖilāl]dir ẖā'nın kesriyle; yukālu: هَذِهِ خَلَّةٌ صَالِحَةٌ أَيْ خَصْلَةٌ

اَلتَّخْلِيلُ [et-taẖlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hamr ve sāʾir eşribe ekşiyip tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّلَتِ الْخَمْرُ وَغَيْرُهَا مِنَ الْأَشْرِبَةِ إِذَا حَمُضَتْ وَفَسَدَتْ Ve şıra sirke olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلَّلَ الْعَصِيرُ إِذَا صَارَ خَلا Ve sirke eylemek maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: خَلَّلَ الْخَمْرَ إِذَا جَعَلَهَا خَلا Ve turşu basmak maʿnāsınadır ki Ḥicāz semtinde hurmā koruğunu basarlar; yukālu: خَلَّلَ الْبُسْرَ إِذَا وَضَعَهُ فِي الشَّمْسِ ثُمَّ نَضَّجَهُ بِالْخَلِّ فَجَعَلَهُ فِي جَرَّةٍ Yaʿnī hurmā koruklarını ibtidā güneşte bir mikdār sirke ile ıslatıp terbiyeden sonra "destiye bastı" ve hıyār turşusu bastıkta خَلَّلَ الْخِيَارَ derler. Ve

تَخْلِيلٌ [taẖlīl] Sakalı ve parmakları hilāllemek maʿnāsınadır ki aralıklarına su

geçirmekten ʿibārettir; yukālu: خَلَّلَ لِحْيَتَهُ وَأَصَابِعَهُ إِذَا أَسَالَ الْمَاءَ بَيْنَهَا

اَلْإِخْتِلَالُ [el-iḫtilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi şıra sirke olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَّ الْعَصِيرُ إِذَا صَارَ خَلا Ve sirke ittihāz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَّ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْخَلَّ Ve develer şūr olmayan yerde otlayıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَّتِ الْإِبِلُ إِذَا احْتَبَسَتْ فِي الْخُلَّةِ Ve bir nesneye muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَّ إِلَيْهِ إِذَا احْتَاجَ Ve düşmanı mızrağa dizmek maʿnāsınadır ki ötesine geçiri komaktan ʿibārettir; yukālu: إِخْتَلَّهُ بِالرُّمْحِ إِذَا نَفَذَهُ وَانْتَظَمَهُ Ve gövdenin eti eriyip mehzūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَّ لَحْمُهُ إِذَا نَقَصَ وَهُزِلَ

اَلْخَلَّالُ [el-ḫallāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sirke satan adama denir ki sirkeci taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ خَلَّالٌ أَيْ بَائِعُ الْخَلِّ

اَلْخُلَّةُ [el-ḫullet] (ḫā'nın zammıyla) Bir cins dikenli meşe ağacına denir ki deve kısmının merʿāsındandır. Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] ağacının ormanına denir. Ve şol ota denir ki taʿmı şūr olmayıp halāvetli ola ki حَمْضٌ [ḥamḍ] mukābilidir. İşbu خُلَّةٌ [ḫullet] deve kısmının ekmeği ve حَمْضٌ [ḥamḍ] kebābı menzilesinedir. Ve

خُلَّةٌ [ḫullet] Şol arza denir ki ondan حَمْضٌ [ḥamḍ] olmaya, gerek خُلَّةٌ [ḫullet] olsun gerek olmasın; cemʿi خُلَلٌ [ḫulel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve

خُلَّةٌ [ḫullet] خَلِيلَةٌ [ḫalīlet] maʿnāsınadır ki sıdk ve samīmle yār olan hatuna denir. Ve bir kimse tarafına muhtass olan sadākat ve muhabbete denir ki onda aslā خَلَلٌ [ḫalel] olmaya, gerek ʿiffet ve gerek fücūr ve deʿāret cihetiyle olsun; cemʿi خِلَالٌ [ḫilāl] dır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve

خُلَّةٌ [ḫullet] Samīmī dosta denir, sadīk maʿnāsına; tesmiye bi'l-masdardır, müzekker ve müʾennese ve müfred ve cemʿe ıtlāk olunur; tekūlu: هُوَ وَهِيَ وَهُمْ خُلَّتِي أَيْ صَدِيقِي

اَلْخُلُولَةُ [el-ḫulūlet] (ḫā'nın zammıyla) ve

اَلْخُلَالَةُ [el-ḫulālet] (ḫā'nın harekāt-ı selāsıyla) Maʿnā-yı evvelden ismdir ki vech-i mezkūr üzere dostlaşmağa ve āşinālığa denir.

اَلْخُلِّيَّةُ [el-ḫulliyyet] (ḫā'nın zammı ve lām-ı müşeddedenin kesriyle ki) خُلَّةٌ [ḫullet]e mensūblar demektir, müʾennestir. Ve

اَلْمُخِلَّةُ [el-muḫillet] (mīm'in zammı ve ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْمُخْتَلَّةُ [el-muḫtellet] Şol develere denir ki خُلَّةٌ [ḫullet] dedikleri zikr olunan otluk otlar olalar; yukālu: إِبِلٌ خُلِّيَّةٌ وَمُخِلَّةٌ وَمُخْتَلَّةٌ إِذَا كَانَتْ تَرْعَى الْخُلَّةَ

اَلْإِخْلَالُ [el-iḫlāl] (hemzenin kesriyle) Deveyi şūr olmayıp tatlı olan otta otarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّ الْقَوْمُ إِذَا رَعَتْ إِبِلُهُمُ الْخُلَّةَ Ve develeri otu şūr olmayan mahalle iletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّ إِبِلَهُ إِذَا حَوَّلَهَا إِلَى الْخُلَّةِ Ve bir nesneyi rahne-dār eylemek maʿnāsınadır ki sakatlamak taʿbīr olunur; yukālu: أَخَلَّ بِالشَّيْءِ إِذَا أَجْحَفَ Ve bir yeri yāhūd bir nesneyi terk edip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّ بِالْمَكَانِ وَغَيْرِهِ إِذَا غَابَ عَنْهُ وَتَرَكَهُ Meselā bir adama mesāff-ı maʿrekede durduğu yerden bir āher yere gitse, أَخَلَّ فُلَانٌ derler. Ve vālī-i memleket serhadlerde muhāfız olan ʿaskeri taklīl eylemekle serhadlerde rahne ve vehn ve halel peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّ الْوَالِي بِالثُّغُورِ إِذَا قَلَّلَ الْجُنْدَ بِهَا يَعْنِي فَأَوْهَنَهَا بِالْخَلَلِ فِيهَا Ve vaʿde yāhūd hukūka vefā eylemeyip gadr eylemek maʿnāsınadır;

yukālu: أَخَلَّ بِالرَّجُلِ إِذَا لَمْ يَفِ لَهُ Ve gedā ve muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُخِلَّ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا احْتَاجَ Ve muhtāc kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَخَلَّكَ اللهُ إِلَيْهِ أَيْ مَا أَحْوَجَكَ Ve hurmā ağacı koruk tutmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّتِ النَّخْلَةُ إِذَا أَطْلَعَتْ الْخِلَالَ Ve hurmā ağacı yemişini bed ve fenā vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَلَّتِ النَّخْلَةُ إِذَا أَسَاءَتْ الْحَمْلَ Müʾellif bunu gerçi azdāddan ʿadd eyledi, lākin zıddiyyeti muhtelldir.

اَلْخَلَلُ [el-ḫalel] (fethateynle) İki nesne beyninde olan açıklığa ve aralığa denir, parmakların beyninde olan aralık gibi ve sehābda olan sünger aralıkları gibi hafī ve mevhūm aralığa denir ki onlardan yağmur hurūc eder, خِلَالٌ [ḫilāl] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Şārihin beyānına göre cemʿi خِلَالٌ [ḫilāl]dır, جَبَلٌ [cebel] ve جِبَالٌ [cibāl] gibi. Pes müʾellifin كَخِلَالِهِ kavli müsāmaha olur, fe-kavluhu taʿālā: ﴿فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ﴾ الآية قُرِئَ بِهِمَا Ve

خَلَلٌ [ḫalel] Bir nesnede yāhūd bir husūsta olan vehn ve zaʿf hāletine denir ki mazbūt ve müstahkem olmaz; yukālu: فِي أَمْرِهِ خَلَلٌ أَيْ وَهْنٌ Ve insānda olan rikkate ve hāl yufkalığına denir. Ve reʾy ve tedbīr ve endīşede olan nizāmsızlığa ve perīşānlığa denir; yukālu: فِي رَأْيِهِ خَلَلٌ أَيِ انْتِشَارٌ وَتَفَرُّقٌ

اَلْخِلَالُ [el-ḫilāl] (ḫā'nın kesriyle) Sehābdan yağmur mahreclerine denir; müfredi خَلَلٌ [ḫalel]dir, ke-mā zukire; yukālu: اَلْمَطَرُ يَخْرُجُ مِنْ خَلَلِ السَّحَابِ وَمِنْ خِلَالِهِ أَيْ مَخَارِجِ الْمَاءِ Ve iki nesne aralığına sokulmuş şeyʾe denir, خَلَلٌ [ḫalel] gibi, ke-mā se-yuzkeru; bunda ḫā'nın fethiyle de cāʾizdir. Ve خِلَالُ الدَّارِ [ḫilālu'd-dār] evlerin aralıklarına denir ki hudūdlarının mā-havlleridir, زُقَاقٌ [zuḳāḳ] gibi, gerek büyūt-i şehr ve gerek büyūt-i haşem olsun; müfredi خَلَلٌ [ḫalel] dir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ﴾ اَلْآيَة أَيْ مَا حَوَالَيْ حُدُودِهَا وَمَا بَيْنَ بُيُوتِهَا Ve bir nesneyi delecek ālete denir, bīz gibi, gerek demirden ve gerek ağaçtan olsun; cemʿi أَخِلَّةٌ [eḫillet]tir. Ve diş ve kulak ayırtlayacak şeyʾe denir ki tahrīfle hilāl taʿbīr olunur, Fārisīde dendān-firīz derler. Ve deve köşeği anasını emmesin diye dilini yarıp geçirdikleri tahta pāresinden düzülmüş ağızlığa denir. Ve yırtılmış kilim makūlesi nesneyi birbirine oyuklayıp bitiştirecek tahta pārelerine denir ki biʿaynihi kenet tarzında olur. Ve

خِلَالٌ [ḫilāl] Yokluğa ve ʿudm-i hāle denir. Bu maʿnāya mebnī Ebū Bekr eṣ-Ṣiddīḳ radıyallāhu ʿanhu hazretleri Ẕu'l-Ḫilāl ile mülakkab oldular, zīrā mā-meleklerini tasadduk ve infāk edip katʿā geriye bir nesne tahlīf eylemediler. Ve Muḥammed b. Aḥmed el-Ḫilālī muhaddistir. Kezālik muhaddisīnden İbrāhīm b. Oṣmān el-Ḫallālī ki كَتَّانِيٌّ [kettāniyy] veznindedir, beyʾ-i خِلَالٌ [ḫilāl]e mensūbdur. Ve خِلَالٌ [ḫilāl] مُفَاعَلَةٌ[mufāʿalet]ten masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve

خِلَالٌ [ḫilāl] Diş aralıklarında kalan taʿām bakiyyesine denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْخِلَلُ [el-ḫilel] (ḫā'nın kesriyle) Bu dahi iki nesne aralığına sokulmuş şeyʾe denir, خِلَالٌ [ḫilāl] gibi; yukālu: هُوَ خِلَلُهُمْ وَخِلَالُهُمْ أَيْ بَيْنَهُمْ Ve dişlerin aralıklarında kalan taʿām bakiyyelerine denir, خِلَالَةٌ [ḫilālet] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Müfredi خِلَّةٌ [ḫillet] ve خِلَلَةٌ [ḫilelet]tir ḫā'ların kesriyle.

اَلتَّخَلُّلُ [et-teḫallul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznninde) Aralığa sokulmak maʿnāsınadır;

yukālu: تَخَلَّلَهُمْ إِذَا دَخَلَ بَيْنَهُمْ Ve bir nesnenin ortasına işleyip geçmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلَّلَ الشَّيْءُ فِيهِ إِذَا نَفَذَ فِيهِ Vanḳulu merhūm نَفَذَ lafzını gālibā ihmālle bulduğundan bir nesne tamām olmak maʿnāsına terceme eylemiştir. Ve

تَخَلُّلٌ [teḫallul] Yağmur her yere yağmayıp mahsūs bir yere yağmak maʿnāsınadır ki murād baʿzı yere yağmaktır; yukālu: تَخَلَّلَ الْمَطَرُ إِذَا خَصَّ وَلَمْ يَكُنْ عَامًّا Ve cemāʿatin aralığına girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلَّلَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلَ خِلَالَهُمْ Burada takdīr-i muzāfla خِلَالَ دِيَارِهِمْ teʾvīl olunsa tekrārdan sālim olur. Ve şāhların aralıklarından rutab araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلَّلَ الرُّطَبَ إِذَا طَلَبَ بَيْنَ خِلَالِ السَّعَفِ Ve mızrakla bir adama peyderpey dürtüştürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلَّلَ فُلَانًا بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ طَعْنَةً إِثْرَ أُخْرَى Ve خِلَالٌ [ḫilāl] ile diş aralıklarını ayırtlamak maʿnāsınadır; tekūlu: وَجَدْتُ فِي فَمِي خِلَّةً فَتَخَلَّلْتُ

اَلْخُلَالُ [el-ḫulāl] ve

اَلْخُلَالَةُ [el-ḫulālet] (ḫā'ların zammıyla) Şāhlar aralıklarında olan meyveye ve koruklar aralığında olan olmuş hurmāya denir. Ve

خُلَالٌ [ḫulāl] Şol ʿārızaya denir ki halāvetli nesneye ʿārız olup taʿmını ekşimtirek eder; yukālu: أَصَابَهُ خُلَالٌ وَهُوَ عَرَضٌ يَعْرِضُ فِي كُلِّ حُلْوٍ فَيُغَيِّرُ طَعْمَهُ إِلَى الْحُمُوضَةِ Ve

خُلَالَةٌ [ḫulālet] Diş aralıklarında kalan taʿām bakiyyesine denir, خَلَلٌ [ḫalel] gibi. Mütercim der ki ʿArablar فُلَانٌ يَأْكُلُ خِلَالَهُ وَخَلَلَهُ وَخُلَالَتَهُ derler ki كِتَابٌ [kitāb] ve عِنَبٌ [ʿineb] ve ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] veznlerindedirler, "Filān dişleri aralıklarında kalan taʿām bakiyyesini ekl eder" demektir, bununla onun hisset ve leʾāmetinden kināye ederler.

اَلْمَخْلُولُ [el-maḫlūl] Delinip ötesine işlenmiş nesneye denir, خَلِيلٌ [ḫalīl] gibi.

اَلْخَالُّ [el-ḫāll] (teşdīd-i lām'la) ve

اَلْمُتَخَلْخِلُ [el-muteḫalḫil] (مُتَزَلْزِلٌ [mutezelzil] vezninde) Aralıkları seyrek seyrek olan şeyʾe denir ki birbirine yanaşı ve bitişik munzamm ve mütekāsif olmaya; yukālu: عَسْكَرٌ خَالٌّ وَمُتَخَلْخِلٌ أَيْ غَيْرُ مُتَضَامٍّ Mütercim der ki Ḳāḍī Mīr'de ve sāʾir kütüb-i hikemiyyede تَكَاثُفٌ mukābilinde تَخَلْخُلٌ taʿbīrleri bu maʿnādandır.

اَلْمُخْتَلُّ [el-muḫtell] (مُعْتَلٌّ [muʿtell] veznnde) Şol nesneye denir ki vehn ve zaʿfından tebāh olup berbādlığa müşrif ola; yukālu: أَمْرٌ مُخْتَلٌّ أَيْ وَاهٍ Ve yoksul adama denir, مُخِلٌّ [muḫill] gibi. Ve pek susuz insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ مُخْتَلٌّ أَيِ الشَّدِيدُ الْعَطَشِ

اَلْمُخِلُّ [el-muḫill] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ve

اَلْأَخَلُّ [el-eḫall] خَلِيلٌ [ḫalīl] ve مُخْتَلٌّ [muḫtell] gibi yoksula denir; yukālu: رَجُلٌ مُخِلٌّ وَمُخْتَلٌّ وَخَلِيلٌ وَأَخَلُّ أَيْ مُعْدِمٌ فَقِيرٌ ve yukālu: رَجُلٌ أَخَلُّ أَيْ أَفْقَرُ Bunda asl fiʿl muʿteber olmayıp fazīlet muʿteberdir.

اَلْمُخَالَّةُ [el-muḫāllet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْخِلَالُ [el-ḫilāl] (جِدَالٌ [cidāl] ve حَلَالٌ [ḫalāl] veznlerinde) Bir kimse ile sıdk ve safvet üzere dostluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَالَّهُ مُخَالَّةً وَخِلَالًا إِذَا صَادَقَهُ Bunda حَلَالٌ [ḫalāl] vezni şüzūz üzeredir.

اَلْخِلُّ [el-ḫill] ve

اَلْخِلَّةُ [el-ḫillet] (ḫā'ların kesriyle) Samīmī ez-dil ü cān dostluğa denir; yukālu: إِنَّهُ لَكَرِيمُ الْخِلِّ وَالْخِلَّةِ أَيِ الْمُصَادَقَةِ وَالْإِخَاءِ Ve

خِلٌّ [ḫill] (kezālik ḫā'nın kesriyle ve zammıyla) Sadīk-i muhtassa denir ki bir adamın samīmī yārıdır. Ve ʿinde'l-baʿz وُدٌّ [vudd] kelimesine mukārin olmadıkça zamm-ı ḫā'yla خُلٌّ ıtlāk olunmaz. Cemʿi أَخْلَالٌ [aḫlāl] gelir; tekūlu: كَانَ فُلَانٌ لِي وُدًّا وَخُلًّا وَهُوَ بِالْكَسْرِ وَالضَّمِّ أَيْ صَدِيقًا مُخْتَصًّا أَوْ لَا يُضَمُّ إِلَّا مَعَ وُدٍّ

اَلْمُخَلِّلُ [el-Muḫallil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Nāfiʿ b. Ḫalīfe el-Ġanevī nām şāʿirin lakabıdır.

اَلْخَلَالُ [el-ḫalāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hurmā koruğuna denir ki murād değirmilenip yeşillenmeğe başlamış olandır. Gerçi müʾellif بَلَحٌ [belaḥ] ile tefsīr eyledi lākin müsāmaha-güne beyān eylemiştir; derecātını "ب،س،ر" māddesinde tafsīl eylemiştir.

اَلْخِلَّةُ [el-ḫillet] (ḫā'nın kesriyle) Dostluğa denir ki zikr olundu. Ve meşin yā sahtiyān kaplanmış olan kılıç kınına denir, ʿalākavlin zerrīn ve sīmīn kın üzere muhāfaza için çekilen meşin makūlesi deriye denir. Ve kūşe-i kemāna sardıkları deriye denir ki tīr-endāzlar beyninde zāg taʿbīr olunur, toncu ona geçirirler. Ve mutlakan münakkaş ve müzeyyen olan meşine ve sahtiyāna denir, onunla baʿzı nesne düzerler; cemʿi خِلَلٌ [ḫilel] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve خِلَالٌ [ḫilāl] gelir ḫā'nın kesriyle ve cemʿü'l-cemʿi أَخِلَّةٌ [eḫillet]tir.

اَلْخَلْخَلُ [el-ḫalḫal] (فَدْفَدٌ [fedfed] ve هُدْهُدٌ [hudhud] veznlerinde) ve

اَلْخَلْخَالُ [el-ḫalḫāl] (بَلْبَالٌ [belbāl] veznninde) Nisvānın zīnet-i maʿrūfeleridir ki ayak bilezikleridir, ʿArabistān'da müteʿāreftir, gümüşten düzülür. Ve nāzük sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ خَلْخَلٌ وَخَلْخَالٌ أَيْ رَقِيقٌ Ve

خَلْخَالٌ [Ḫalḫāl] Āẕerbaycān ülkesinde Sulṭāniyye şehrine karīb bir belde adıdır.

اَلْمُخَلْخَلُ [el-muḫalḫal] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Ayakta halhāl geçirecek yere denir ki ism-i mekāndır; yukālu: نِعْمَ الْخَلْخَالُ فِي الْمُخَلْخَلِ الْحَسَنِ وَهُوَ مَوْضِعُ الْخَلْخَالِ

اَلتَّخَلْخُلُ [et-teḫalḫul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Hatun ayağına halhāl takınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَلْخَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَبِسَتِ الْخَلْخَالَ

اَلْخَلْخَلَةُ [el-ḫalḫalet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Kemik üzerinde olan etin cümlesini sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَلْخَلَ الْعَظْمَ إِذَا أَخَذَ مَا عَلَيْهِ مِنَ اللَّحْمِ

خُلَيْلَانُ [Ḫuleylān] (nūn'un zammıyla) Bir mutrib ve mugannī ismidir. Cemīʿ-i nüshalarda بِضَمِّ النُّونِ ʿunvānıyla mukayyeddir, lākin asl بِضَمِّ الْخَاءِ olmaktır ki musaggar olur; اَلنُّون nüshaları kalem-i nāsih tugyānı olmak melhūzdur.

[خ م ل]

اَلْخُمُولُ [el-ḫumūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Bir kimse güm-nām olmak maʿnāsınadır ki adı sanı batmak taʿbīr olunur; yukālu: خَمَلَ ذِكْرُهُ وَصَوْتُهُ خُمُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَفِيَ فَهُوَ خَامِلٌ

اَلْإِخْمَالُ [el-iḫmāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı güm-nām edip zikr ve şöhretini mensī ve mehcūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْمَلَهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ خَامِلًا Ve bez ve kadife ve kilim ve makreme ve çuka makūlesine hav ve saçak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْمَلَ الْقَطِيفَةَ إِذَا جَعَلَهَا ذَاتَ خَمْلٍ

اَلْخَامِلُ [el-ḫāmil] Beyne'n-nās şān ve şöhreti sākıt olan güm-nām adama denir; cemʿi خَمَلٌ [ḫamel] gelir fethateynle;

yukālu: رَجُلٌ خَامِلٌ أَيْ سَاقِطٌ لَا نَبَاهَةَ لَهُ

اَلْخَمِيلَةُ [el-ḫamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Alçak ve çukurca basık yere denir ki güzel ot biteği ola, ʿalā-kavlin eşcār inbāt eder olan kumsala denir; yukālu: نَزَلُوا فِي خَمِيلَةٍ وَهِيَ الْأَرْضُ الْمُنْهَبِطَةُ وَهِيَ مَكْرَمَةٌ لِلنَّبَاتِ أَوْ رَمْلَةٌ تُنْبِتُ الشَّجَرَ Ve kadifeye denir ki maʿrūftur. Ve birbirine sarmaşık sık ve gür ağaçlara denir ki Fārisīde hıyābān derler. Ve ağaç koruluğu yere denir, nerede olursa olsun; tekūlu: نَزَلْنَا فِي خَمِيلَةٍ أَيِ الْمَوْضِعِ الْكَثِيرِ الشَّجَرِ Ve devekuşunun yeleklerine ve tüylerine denir.

اَلْخَمْلَةُ [el-ḫamlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi kadifeye denir, kilim ve ihrām ve zīlū ve çuka ve makreme makūlesi havlu ve saçaklı nesneye denir; bunda kesr ile de cāʾizdir.

اَلْخِمْلَةُ [el-ḫimlet] (ḫā'nın kesriyle) Bu dahi kadifeye denir. Ve bir adamın serīre ve biṭānesine denir ki nefsinde merkūz olan mayasıdır; cemʿi خِمْلَاتٌ [ḫimlāt]tır; yukālu: فُلَانٌ خَبِيثُ الْخِمْلَةِ أَيِ الْبِطَانَةِ وَالسَّرِيرَةِ ve yukālu: إِسْئَلْ عَنْ خِمْلَاتِهِ أَيْ أَسْرَارِهِ وَمَخَازِيهِ ve yukālu: هُوَ لَئِيمُ الْخِمْلَةِ أَوْ كَرِيمُ الْخِمْلَةِ Ve ʿinde'l-baʿz lüʾm ve denāʾete mahsūstur ki كَرِيمُ الْخِمْلَةِ demek cāʾiz değildir.

اَلْخَمْلُ [el-ḫaml] (ḫā'nın fethiyle) Bu dahi devekuşunun tüyüne ve yeleğine denir. Ve

خَمْلٌ [ḫaml] Masdar olur, hurmā koruğunu yumuşamak için destī makūlesi kaba basmak maʿnāsınadır; yukālu: خَمَلَ الْبُسْرَ خَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَضَعَهُ فِي الْجَرِّ أَوْ نَحْوِهِ لِيَلِينَ Ve

خَمْلٌ [ḫaml] Kadifeye ve zīlū ve ihrām ve nihālī makūlesinin saçağına ve havına ve püskülüne denir; yukālu: قَطِيفَةٌ ذَاتُ خَمْلٍ أَيْ هُدْبٍ Ve kalīçeye denir, طِنْفِسَةٌ [ṭinfiset] maʿnāsına. Ve bir balık ismidir, ʿalā-kavlin bunda savāb olan cīm'le ve fetha-teynle olmaktır.

اَلْخَمَالَةُ [el-ḫamālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bu dahi devekuşunun tüyüne denir.

اَلْخِمْلُ [el-ḫiml] (ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْخُمَالُ [el-ḫumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْخُمَالِيُّ [el-ḫumāliyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Sıdk ve safvet ve samīm üzere olan dosta ve āşināya denir; yukālu: فُلَانٌ لَهُ خَمْلٌ وَخُمَالٌ وَخُمَالِيٌّ أَيِ الْحَبِيبُ الْمُصَافِي Ve

خُمَالٌ [ḫumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir ʿillet adıdır ki insānın mefāsılına ve hayvānın kavāʾimine ʿārız olur ki ayakları ondan aksayıp topallanır, vecaʿ-ı mefāsıl olacaktır.

اَلْمَخْمُولُ [el-maḫmūl] خُمَالٌ [ḫumāl] ʿil-letine uğramış insān ve hayvāna denir; yukālu: خُمِلَ الْإِنْسَانُ وَغَيْرُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَخْمُولٌ أَيْ بِهِ خُمَالٌ

بَنُوخُمَالَةَ [Benū Ḫumālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) ʿArabdan bir batndır.

اَلْخَمِيلُ [el-ḫamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yumuşak ve mülāyim olan taʿāma denir, tirit ve helvā gibi; yukālu: أَكَلُوا خَمِيلًا وَهُوَ مَا لَانَ مِنَ الطَّعَامِ Ve sık ve kesīf sehāba denir. Ve saçaklı sevblere denir; müfredi خَمِيلَةٌ [ḫamīlet]tir.

خُمْلٌ [Ḫuml] (ḫā'nın zammıyla) ve

خُمَيْلٌ [Ḫamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

خُمَيْلَةُ [Ḫamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

خُمَيْلَةُ [Ḫumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmīdendir.

خُمَيْلٌ [Ḫumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

Ḥabīb b. Ebī Ṣābit ez-Zeyyāt nām muhaddisin şeyhidir ki tābiʿīdir.

اَلْإِخْتِمَالُ [el-iḫtimāl] (اِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Devābb ve mevāşī sık ağaçlık otlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَمَلَ الْبَعِيرُ إِذَا رَعَى الْخَمَائِلَ

[خ م ج ل]

اَلْخَمْجَلِيلَةُ [el-ḫamcelīlet] (زَنْجَبِيلَةٌ [zencebīlet] vezninde) Nās aralığında olan şüriş ve fitne ve kavga ve ihtilāle denir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَ الْقَوْمِ خَمْجَلِيلَةٌ أَيْ تَهْوِيشٌ

[خ ن ب ل]

خَنْبَلٌ [Ḫanbel] (حَنْبَلٌ [ḥanbel] vezninde) Bir recül ismidir.

خُنْبُلٌ [Ḫunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Diyār-ı kabīle-i Kilāb'da bir mevziʿ adıdır.

[خ ن ث ل]

اَلْخَنْثَلُ [el-ḫanṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Zaʿīf ve zebūn kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خَنْثَلٌ أَيْ ضَعِيفٌ Ve büyük karınlı salkı ve sölpük hatuna denir; yukālu: تَزَوَّجَ خَنْثَلًا أَيِ امْرَأَةً ضَخْمَةَ الْبَطْنِ مُسْتَرْخِيَةً Ve bir vādī ismidir.

[خ ن ج ل]

اَلْخِنْجِلُ [el-ḫincil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) İri gövdeli şamatacı ʿavrete denir. Ve oğuz, şaşkın ʿavrete denir. Ve dili zefīr bed-zebān bezīʾe ʿavrete denir; yukālu: هِيَ خِنْجِلٌ أَيْ جَسِيمَةٌ صَخَّابَةٌ وَكَذَا حَمْقَاءُ وَكَذَا بَذِيئَةٌ

اَلْخَنْجَلَةُ [el-ḫancelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) خِنْجِلٌ [ḫincil] olan ʿavret almak maʿnāsınadır; yukālu: خَنْجَلَ فُلَانٌ إِذَا تَزَوَّجَ بِخِنْجِلٍ

[خ ن د ل]

اَلْخَنْدَلَةُ [el-ḫandelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Beden etine dolu olmak maʿnāsınadır; yukalu: خَنْدَلَ جِسْمُهُ إِذَا امْتَلَأَ

[خ ن ش ل]

اَلْخَنْشَلَةُ [el-ḫanşelet] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pek pīrlikten nāşī vücūd sendereyip muztarib olmak maʿnāsınadır ki kuvvet-i temāsükü kalmayıp harekette sendereyip yıkılmak üzere olur; yukālu: خَنْشَلَ الرَّجُلُ إِذَا اضْطَرَبَ مِنَ الْكِبَرِ وَالْهَرَمِ

اَلْخَنْشَلُ [el-ḫanşel] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) ve

اَلْخَنْشَلِيلُ [el-ḫanşelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Çabuk ve revende deveye denir. Ve yumru bedenli iri ve yavuz deveye denir.

[خ ن ط ل]

اَلْخَنْطَلِيلَةُ [el-ḫanṭalīlet] (زَنْجَبِيلَةٌ [zencebīlet] vezninde) Deve ve sığır sürüsüne denir. Ve bulut pāresine denir.

اَلْخُنْطُولُ [el-ḫunṭūl] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) خَنْطَلِيلَةٌ [ḫanṭalīlet] maʿnāsınadır; cemʿi خَنَاطِيلُ [ḫanāṭīl]dir ki bölük bölük develere ve sığırlara denir; yukālu: إِبِلٌ خَنَاطِيلُ أَيْ مُتَفَرِّقَةٌ ve yukālu: لُعَابٌ خَنَاطِيلُ أَيْ مُتَلَزِّجٌ مُعْتَرِضٌ بِهَا Yaʿnī geyik ve sığır makūlesinin ağızlarından yelmeşik salyarlar bölük bölük akıp çenelerinde arkuru yapışıp kalsalar.

[خ و ل]

اَلْخَالُ [el-ḫāl] (مَالٌ [māl] vezninde) Vālide karındaşına denir ki dayı taʿbīr olunur; cemʿi أَخْوَالٌ [aḫvāl] ve أَخْوِلَةٌ [aḫvilet] ve خُولٌ [ḫūl] gelir ḫā'nın zammıyla ve خُوَّلٌ [ḫuvvel] gelir, سُكَّرٌ [sukker] vezninde ve خُؤُولَةٌ [ḫuʾūlet] gelir, عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde. Müʾennesi خَالَةٌ [ḫālet]tir ki vālidenin kız karındaşıdır, teyze taʿbīr olunur; tekūlu: هُوَ

خَالِي أَيْ أَخُو أُمِّي وَهِيَ خَالَتِي وَهُنَّ خَالَاتِي
Mütercim der ki İmām Ṣaʿleb beyānına göre خَالٌ [ḫāl] خَوَلٌ [ḫavel]den meʾhūzdur ki fethateynledir, haşem maʿnāsınadır, yaʿnī aslı خَوَلٌ idi yāhūd خَائِلٌ [ḫāʾil]den maklūb ve muhtasardır ki muhāfız maʿnāsınadır, niteki عَمٌّ [ʿamm] "ع،م،م" māddesindendir, Cāḥiẓ işbu: "عِرْقُ الْخَالِ لَا يَنَامُ" meselinin beyānında dedi ki veledin خَالٌ [ḫāl] ve خَالَةٌ [ḫālet]e müşābeheti عَمٌّ [ʿamm] ve عَمَّةٌ [ʿammet]e müşābehetinden ziyādedir, zīrā veledin vālidesine olan münāsebeti vālidine olan münāsebetinden ziyadedir, hattā ekserī vālidesi ʿırkına çekerler. Ḳurʾān-ı kerīm'de ﴿قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ﴾ āyeti عَلَى لَبَنِهِ ile de tefsīr olunmuştur, onun için pederine nisbet nā-halef evlād kesīr olur, husūsan vālidesi tarafı fürū-māye ola, elbette pederine o veled ʿadū olur. Baʿzı hukemādan sordular ki "Sebeb nedir ki biz veledlerimize mihr ve muhabbet ederiz, onlar bize çendān muhabbet etmezler, belki vücūd ve emvāl ve umūrumuza ʿadāvet muʿāmelesi ederler?" O hakīm takrīr-i mezkūr ile cevāb verdi. Ve hakīm-i āher dedi ki "Veledimiz bizden cüzʾdür, elbette küll cüzʾe māʾil ve müncezibdir." Ve biri dahi dedi ki "Hazret-i Ādem'in vālidi olmamakla vālid hakkını bilmemek gūyā ki evlādına mīrāstır." Ve biri dahi sūfiyāne dedi ki "Bu ʿālem-i ibtilāya kudūmlerine sebeb olduğumuz için bize ʿadāvet ederler." İntehā. Kezālik zikr-i ātī maʿnāların cümlesinde خَالٌ [ḫāl] kelimesi خَائِلٌ [ḫāʾil]den maklūb ve muhtasardır. Ve

خَالٌ [ḫāl] Bir nesnenin sīmāsından firāsetle fehm ve istinbāt olunan ʿalāmet-i hayra denir; tekūlu: أَخَلْتُ فِي فُلَانٍ خَالًا مِنَ الْخَيْرِ أَيْ تَوَسَّمْتُ Ve ʿaskerin bayrağına denir. Ve bir cins kumaş adıdır ki beyne'l-ʿArab maʿrūftur. Ve siyāh tüylü buğura denir; yukālu: لَهُ خَالٌ أَيْ فَحْلٌ أَسْوَدُ مِنَ الْإِبِلِ Ve bir nesnenin sāhibine denir; tekūlu: أَنَا خَالُ هَذَا الْفَرَسِ أَيْ صَاحِبُهَا Ve bir nesneyi gereği gibi görüp gözetip riʿāyet ve tīmārında hemīşe kıyām ve ihtimām eden adama denir; yukālu: هُوَ خَالُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ قَائِمٌ عَلَيْهِ

اَلْإِخَالَةُ [el-iḫālet] (hemzenin kesriyle) Bir nesnede emāre-i hayr teferrüs ve istidlāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَالَ فِيهِ خَالًا مِنَ الْخَيْرِ إِذَا تَفَرَّسَ

اَلتَّخَيُّلُ [et-teḫayyul] ve

اَلتَّخَوُّلُ [et-teḫavvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznlerinde) إِخَالَةٌ [iḫālet] maʿnāsınadır ki vāvī ve yāʾīdir; yukālu: تَخَيَّلَ فِيهِ خَالًا مِنَ الْخَيْرِ وَتَخَوَّلَ إِذَا تَفَرَّسَ Ve

تَخَوُّلٌ [teḫavvul] Bir adamı dayı edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّلَ خَالًا إِذَا اتَّخَذَهُ كَمَا يُقَالُ تَعَمَّمَ عَمًّا Ve bir nesneyi görüp gözetip muhāfaza eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَوَّلَ فُلَانًا إِذَا تَعَهَّدَهُ

اَلْإِخْوَالُ [el-iḫvāl] (hemzenin kesriyle ki aslı üzeredir) Dayılar sāhibi olmak maʿnāsınadır, niçe dayıları olmaktan ʿibārettir; yukālu: أَخْوَلَ الرَّجُلُ وَأَخْوَلَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا كَانَ ذَا أَخْوَالٍ

اَلْخَائِلُ [el-ḫāʾil] Bu dahi mālı gereği gibi muhāfaza ve tīmār ve riʿāyetinde takayyüd ve ihtimām edici adama denir, niteki خَالٌ [ḫāl] dahi denir. Ve خَالٌ [ḫāl] bundan maklūb ve muhtasardır, niteki zikr olundu; yukālu: هُوَ خَالُ مَالٍ وَخَائِلُهُ أَيْ إِزَاؤُهُ قَائِمٌ عَلَيْهِ

اَلْمُخْوِلُ [el-muḫvil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznninde) ve

اَلْمُخْوَلُ [el-muḫvel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vez-

ninde) ve

اَلْمُخَالُ [el-muḫāl] (vāv'ı elife kalble) كَرِيمُ الْأَخْوَالِ [kerīmu'l-aḫvāl] adama denir, niteki مُعِمٌّ [muʿimm] ve مُعَمٌّ [muʿamm] kerīmü'l-aʿmām olana denir. Ve bunlar مُعَمٌّ kelimesine mukārinen istiʿmāl olunurlar; yukālu: رَجُلٌ مُعِمٌّ وَمُعَمٌّ مُخْوِلٌ وَمُخَوَّلٌ وَمُخَالٌ أَيْ كَرِيمُ الْأَعْمَامِ وَالْأَخْوَالِ

اَلْخُؤُولَةُ [el-ḫuʾūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Dayılık maʿnāsınadır; tekūlu: بَيْنِي وَبَيْنَهُ خُؤُولَةٌ ve yukālu: هُوَ خَالٌ أَيْ بَيِّنُ الْخُؤُولَةِ ve yukālu: هُمَا ابْنَا خَالَةٍ Yaʿnī "İki teyze oğullarıdır." Ve lā tekul: إِبْنَا عَمَّةٍ Yaʿnī iki عَمَّةٌ [ʿammet] oğulları demek sahīh değildir, niteki إِبْنَا عَمٍّ denip إِبْنَا خَالٍ demek müstakīm değildir, zīrā عَمَّةٌ [ʿammet]in birāderi عَمَّةٌ [ʿammet]in oğluna dayı olur ve dayının hemşīresi dayının oğluna خَالَةٌ [ḫālet] olur.

اَلْخَوَلُ [el-ḫavel] (fethateynle) At geminin damağının dibine denir. Ve bir adama münʿim-i hakīkī celle şānuhu hazretlerinin inʿām ve ihsān eylediği kul ve cāriye ve havāşī ve hadem ve haşem ve niʿmet ve sāmāna denir; müfred ve cemʿine ve müzekker ve müʾennesine ıtlāk olunur. Ve ʿinde'l-baʿz müfredi خَائِلٌ [ḫāʾil]dir, evvele göre aslı masdar olmak tasavvur olunur; yukālu: لِفُلَانٍ خَوَلٌ وَهُوَ مَا أَعْطَاهُ اللهُ تَعَالَى مِنَ النِّعَمِ وَالْعَبِيدِ وَالْإِمَاءِ وَغَيْرِهِمْ مِنَ الْحَاشِيَةِ Ve bu taʿahhüd ve riʿāyet maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِسْتِخْوَالُ [el-istiḫvāl] (aslı üzere) Hadem ve haşem edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَخْوَلَهُمْ إِذَا اتَّخَذَهُمْ خَوَلًا Ve dayı edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَخْوَلَ فِيهِمْ إِذَا اتَّخَذَهُمْ أَخْوَالًا وَيُقَالُ إِسْتَخَالَ فِيهِمْ

اَلتَّخْوِيلُ [et-taḫvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama ihsān ve tafaddül vechiyle nesne iʿtā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَوَّلَهُ اللهُ الْمَالَ أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ مُتَفَضِّلًا

اَلْخَوْلِيُّ [el-ḫavliyy] (ḫā'nın fethiyle) Mālı gereği gibi görüp gözetip hıfz ve tīmār ve riʿāyetinde hüsn-i ihtimām eden adama denir, خَائِلٌ [ḫāʾil] gibi; cemʿi خَوَلٌ [ḫavel] gelir fethateynle. Şārih der ki *Muḥkem*'de عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] ve عَرَبٌ [ʿarab] veznlerinde mersūmdur.

اَلْخَوْلُ [el-ḫavl] (حَوْلٌ [ḥavl] vezninde) ve

اَلْخِيَالُ [el-ḫiyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde ki aslı خِوَالٌ idi) Māla hüsn-i takayyüd ü riʿāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَالَ الرَّجُلُ مَالَهُ يَخُولُ خَوْلًا وَخِيَالًا إِذَا رَعَاهُ وَسَاسَهُ وَقَامَ بِهِ

أَخْوَلَ أَخْوَلَ [aḫvel aḫvel] (hemzenin ve vāv'ın fethi ve āhirlerin feth üzere binālarıyla) İki ismdir, ism-i vāhid hükmünde kılınmıştır, perākende ve müteferrik maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ذَهَبُوا أَخْوَلَ أَخْوَلَ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ *Esās*'ta mersūm olduğu üzere جَاءَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ ثُمَّ تَفَرَّقُوا أَخْوَلَ أَخْوَلَ derler, مُنْتَشِرِينَ وَمُتَفَرِّقِينَ maʿnāsına. Ve bu خَوْلٌ [ḫavl] kelimesinden ki mālı hüsn-i riʿāyet eylemek maʿnāsınadır, meʾhūzdur, çobanların her biri sürülerini alıp otlaklara dağılıp ve herkes sürüsü için otlağın güzīdesine ibtidār ve aʿlā çayırlarıyla davarlarını raʿy ve tīmār eyledikleri hālde yekdīgere nefāsetle أَنَا أَخْوَلُ مِنَ الْآخَرِ Yaʿnī benim riʿyet ve taʿahhüdüm ondan efdal ve bihterdir dirler idi, baʿdehu bi'l-mülābese mutlakan müteferrik ve perākende olan nesnede istiʿmāl olundu.

اَلْمَخِيلُ [el-meḫīl] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) Ḫalīku'l-hayr maʿnāsınadır ki sīmāsında eser-i hayr u kerem lāyih olmakla ifāza-i hayra ehl ve çesbān adama ıtlāk olunur; yukālu: إِنَّهُ لَمَخِيلٌ لِلْخَيْرِ أَيْ خَلِيقٌ لَهُ

اَلْخَوْلِيُّ [el-Ḫavliyy] (حَوْلِيٌّ [ḥavliyy] vez-

ninde) Esāmīdendir: Evs b. Ḫavelī vāv'ın fethiyle ve sükūnuyla ve Ḫavlī b. Ebī Ḫavlī vāv'ların sükūnuyla ve Ḫavlī b. Evs ashāblardır.

اَلْمُخَوَّلُ [el-Muḫavvel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir muhaddistir. Ve Bisṭām b. Ḳays nām kimsenin kılıcı ismidir.

اَلْخُوَيْلَاءُ [el-Ḫuveylāʾ] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziʿ adıdır.

خَوْلَانُ [Ḫavlān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Yemen'de bir kabīle adıdır.

كُحْلُ الْخَوْلَانِ [kuḥlu'l-ḫavlān] حُضُضٌ [ḥuḍuḍ] yaʿnī خَوْلَانٌ [ḫavlān] dedikleri dārūnun ʿusāresine denir.

اَلْخَوْلَةُ [el-ḫavlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dişi āhūya denir. Ve

خَوْلَةُ [Ḫavlet] Nisvāndan on nefer sahābiyye ismidir. ʿAlā-kavlin dört neferi خُوَيْلَةُ [Ḫuveylet]dir, جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde ki Ḫuveyle bint Ḥakīm ve Ḫuveyle bint Ṣāmir ve Ḫuveyle bint Ḳays ve Ḫuveyle bint el-Muḫāvile'dir.

[خ ي ل]

اَلْخَيْلُ [el-ḫayl] ve

اَلْخَيْلَةُ [el-ḫaylet] (ḫā'ların fethi ve kesri ve yā'ların sükūnuyla) ve

اَلْخَالُ [el-ḫāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde ki aslı خَيَلٌ idi fethateynle) ve

اَلْخَيَلَانُ [el-ḫayelān] (fetehātla) ve

اَلْمَخِيلَةُ [el-meḫīlet] (mīm'in fethi ve ḫā'nın kesriyle) ve

اَلْمَخَالَةُ [el-meḫālet] (mīm'in fethiyle) ve

اَلْخَيْلُولَةُ [el-ḫaylūlet] (حَيْلُولَةٌ [ḥaylūlet] vezninde) Sanmak maʿnāsınadır ki Fārisīde pindāşten mürādifidir; yukālu: خَالَ الشَّيْءَ يَخَالُ خَيْلًا وَخَيْلَةً وَخَالًا وَخَيَلَانًا وَمَخِيلَةً وَمَخَالَةً وَخَيْلُولَةً إِذَا ظَنَّهُ Ve bu, efʿāl-i kulūbdandır. Mütekellim-i müstakbelinde إِخَالُ denir hemzenin kesriyle ve lügat-ı rediyyede meftūh olur. Şārihin beyānına göre kesri lügat-ı Ṭāʾiyye'dir, giderek elsinede kesīrü'l-istiʿmāl olmakla fasīh menzilinde oldu. Ve bu gayr-i kıyās üzeredir.

اَلتَّخْيِيلُ [et-taḫyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّخَيُّلُ [et-teḫayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde ki zāhiren gayr-i kıyās üzere تَفْعِيلٌ [tefʿīl]den masdar-ı sānī olarak mesmūʿdur ancak bu ziyāde tugyān-ı kalemden olmak aglebdir, zīrā meʾhazların birinde yoktur) Bir adama sūʾ-i zann eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَيَّلَ عَلَيْهِ تَخْيِيلًا وَتَخَيُّلًا إِذَا وَجَّهَ التُّهَمَةَ إِلَيْهِ Ve

تَخْيِيلٌ [taḫyīl] Bir adamın sīmāsından hayr ve kerem ve necābet teferrüs ve izʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَيَّلَ فِيهِ الْخَيْرَ إِذَا تَفَرَّسَهُ Ve sibāʿdan kurt kısmı görüp havf eylemek için deve yavrusunun yanına oyuk nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَيَّلَ لِلنَّاقَةِ إِذَا وَضَعَ لِوَلَدِهَا خَيَالًا لِيَفْزَعَ مِنْهُ الذِّئْبُ Ve sehāb yağmur yağdırmağa yapınmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَيَّلَ السَّحَابُ إِذَا تَهَيَّأَتْ لِلْمَطَرِ Ve bir nesneden zarar endīşesiyle havf ve ihtirāz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki hayāllemek taʿbīr olunur; yukālu: خَيَّلَ عَنِ الْقَوْمِ إِذَا كَعَّ عَنْهُمْ

اَلتَّخَيُّلُ [et-teḫayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde ki bāb-ı mahsūstur) Bir nesneden firāsetle bir vazʿ ve hālet yāhūd bir nesneyi firāsetle fehm ve idrāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَيَّلَهُ إِذَا تَفَرَّسَهُ ve yukālu: تَخَيَّلَ فِيهِ الْخَيْرَ إِذَا تَفَرَّسَهُ Ve bulut yağmur yağdırmağa yapınmak maʿnāsınadır ki bulanıp ve kararmakla ondan yağmur

yağmak hiss olunur; yukālu: تَخَيَّلَتِ السَّحَابُ إِذَا تَهَيَّأَتْ لِلْمَطَرِ Ve kibr ve hod-bīnlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَيَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ Ve bir nesne bir adamın kuvve-i mütehayyilesinde bir sūret misāliyle sūret-pezīr olmak maʿnāsınadır, meselā bir sevād görüp dābbe tasavvur ederken insān zuhūr etmek gibi; yukālu: تَخَيَّلَ الشَّيْءُ لَهُ إِذَا تَشَبَّهَ

اَلْمُخَيِّلَةُ [el-muḫayyilet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṣet] vezninde) ve

اَلْمُخَيِّلُ [el-muḫayyil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṣ] vezninde) ve

اَلْمُخِيلَةُ [el-muḫīlet] (مُجِيبَةٌ [mucībet] vezninde) ve

اَلْمُخْتَالَةُ [el-muḫtālet] Yağmurlu kıyās olunan buluta vasf olurlar; yukālu: سَحَابَةٌ مُخَيِّلَةٌ وَمُخَيِّلٌ وَمُخِيلَةٌ وَمُخْتَالَةٌ إِذَا كَانَتْ تَحْسَبُهَا مَاطِرَةً

اَلْإِخْيَالُ [el-iḫyāl] (hemzenin kesriyle ki aslı üzeredir) ve

اَلْإِخَالَةُ [el-iḫālet] (إِمَالَةٌ [imālet] vezninde) Yağmurlu zann olunan sehāba yağdırır mı yoksa yağdırmaz mı diye bakıştırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَخْيَلْنَا إِخْيَالًا وَأَخَلْنَا إِخَالَةً أَيْ شِمْنَا سَحَابَةً مُخِيلَةً Ve

إِخْيَالٌ [iḫyāl] Sehāb imtāra yapınmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْيَلَتِ السَّمَاءُ إِذَا تَهَيَّأَتْ لِلْمَطَرِ Ve sibāʿdan kurt görüp havf eylemek için deve yavrusunun yanına oyuk nasb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْيَلَ لِلنَّاقَةِ إِذَا وَضَعَ لِوَلَدِهَا خَيَالًا لِيَفْزَعَ مِنْهُ الذِّئْبُ Ve

إِخَالَةٌ [iḫālet] Nākanın memesi sütlü göstermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخَالَتِ النَّاقَةُ إِذَا كَانَ فِي ضَرْعِهَا لَبَنٌ Ve zemīn günāgün nebātla müzeyyen olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخَالَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ إِذَا ازْدَانَتْ

اَلْخَالُ [el-ḫāl] (مَالٌ [māl] vezninde) Şol sehāba denir ki hilf-i matar eylemeyip elbette yağdırır ola, ebr-i bārende maʿnāsına, ʿalā-kavlin yağmursuz olanına denir ki murād yağmurlu görünmekle halkı ümīdvār edip sonra yağmursuz zuhūr ede. Şārihin beyānına göre kavl-i evvel ercahtır; ve minhu kavluhum سَحَّ خَالٌ إِذْ رَعَدَ أَيْ أَمْطَرَ سَحَابٌ لَا يُخْلِفُ مَطَرُهُ Ve şimşeğe denir; yukālu: لَمَعَ الْخَالُ أَيِ الْبَرْقُ Ve kibr ve nahvete denir; yukālu: بِهِ خَالٌ أَيْ كِبْرٌ Ve sert olmayıp nāzük ve mülāyim olan sevbe denir. Ve bir cins kumāş-ı Yemenī ismidir. Ve bedende olan noktaya denir ki ben taʿbīr olunur, zīb-i cemāl-i hūbāndır; cemʿi خِيلَانٌ [ḫīlān] gelir ḫā'nın kesriyle; yukālu: فِي خَدِّهِ خَالٌ أَيْ شَامَةٌ Ve iri ve yumru dağa denir; yukālu: صَعِدُوا بِالْخَالِ أَيِ الْجَبَلِ الضَّخْمِ Ve yumru ve iri kūh-peyker deveye denir; yukālu: جَاءَ عَلَى خَالٍ أَيْ بَعِيرٍ ضَخْمٍ Ve emīrin önünde çekilen sancağa denir; yukālu: عَقَدُوا خَالًا أَيْ لِوَاءً Ve dābbe ayağına ʿārız olan aksaklığa denir. Ve bu maʿnada masdar olur ki aslı خَيَلٌ idi fethateynle; yukālu: خَالَ الْفَرَسُ يَخَالُ خَالًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ظَلِعَ ve yukālu: فِي قَوَائِمِهِ خَالٌ أَيْ ظَلَعٌ Ve meyyit setr olunan sevb ve kefene denir; yukālu: لَفَّ الْمَيِّتَ فِي خَالٍ وَهُوَ ثَوْبٌ يُسْتَتَرُ بِهِ الْمَيِّتُ Ve pek civān-merd ve sehī adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَالٌ أَيْ سَمْحٌ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve fehm ve firāset maʿnāsınadır; yukālu: أَخْطَأَ فِيهِ خَالِي أَيْ مُخَيِّلَتِي وَفِرَاسَتِي Ve siyāh tüylü buğura denir; bunda vāvī ve yāʾīdir; yukālu: لَهُ خَالٌ أَيْ فَحْلٌ أَسْوَدُ Ve bir nesnenin sāhibine denir; yukālu: هُوَ خَالُهُ أَيْ صَاحِبُهُ Ve hilāfet maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَزَ خَالَهُ أَيْ خِلَافَتَهُ Ve Deşīne nām mevziʿin yamacında bir dağın adıdır. Ve hod-bīn ve mütekebbir adama denir; yukālu: هُوَ مِنْ أَوْضَاعِ الْخَالِ أَيِ

الْمُتَكَبِّرُ الْمُعْجَبُ بِنَفْسِهِ Ve enīs ve elīf olmayan hālī ve tenhā mevziᶜe denir; yukālu: رَأَيْتُهُ فِي الْخَالِ أَيِ الْمَوْضِعِ الَّذِي لَا أَنِيسَ بِهِ Ve zann ve tevehhüm ve gümān maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَابَ فِيهِ خَالِي أَيْ ظَنِّي وَتَوَهُّمِي Ve ᶜalāka-i muhabbetten āzāde-dil olan adama denir ki aslā kendide bir ehad tarafına ᶜaşk ve muhabbet şāᵓibesi olmaya; yukālu: رَجُلٌ خَالٌ أَيْ فَارِغٌ مِنْ عَلَاقَةِ الْحُبِّ Ve ergen adama denir; yukālu: هُوَ خَالٌ أَيْ عَزَبٌ Ve mālı gereği gibi görüp gözetip riᶜāyet ve tīmārında hüsn-i kıyām u ihtimām eden adama denir; yukālu: هُوَ خَالُ الْمَالِ أَيِ الْحَسَنُ الْقِيَامِ عَلَيْهِ Ve küçük tepeye denir, أَكَمَةٌ [ekemet]-i sagīre maᶜnāsına. Ve bir nesneye dāᵓimā mülāzım ve muvāzıb olan adama denir; yukālu: هُوَ خَالُهُ أَيْ مُلَازِمُهُ Ve atın gemine denir; yukālu: لَا تَرْكَبْ عَلَى فَرَسٍ بِلَا خَالٍ أَيْ بِلَا لِجَامٍ Ve kalbi ve cismi zaᶜīf yaᶜnī cebān ve zebūn adama denir; yukālu: لَا خَيْرَ فِي الْخَالِ أَيِ الضَّعِيفِ الْقَلْبِ وَالْجِسْمِ Ve bir nebāt adıdır. Ve Necd bilādına mahsūs bir güne maᶜrūf şükūfe adıdır. Ve bu nebt-i evvel yaᶜnī nebāt-ı mezkūr değildir. Ve rībe ve gümān ve töhmetten berīᵓü's-sāha adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَالٌ أَيْ بَرِيءٌ مِنَ التُّهَمَةِ Ve firāset-i musībe sāhibi adama denir ki tahayyül ve teferrüs eylediği māddede hüsn-i firāset ve isābet-i fikr ü kiyāseti ola, İyās ve Ebū Firās gibi; yukālu: هُوَ خَالٌ أَيِ الْحَسَنُ الْمَخِيلَةِ بِمَا يُتَخَيَّلُ فِيهِ Şārih der ki خَالٌ [ḫāl] kelimesinde müᵓellifin zikr eylediği otuz üç maᶜnādır, baᶜzı vāvī ve baᶜzı yaᵓīdir. Ve bunların ekserinde خَائِلٌ [ḫāᵓil] kelimesinden maklūb ve muhtasardır ve baᶜzında aslı خَيْلٌ dır, نَالٌ [nāl] ve نَيْلٌ [neyl] gibi ve baᶜzında aslı خَيَلٌ [ḫayel]dir fethateynle.

اَلْأَخْيَلُ [el-aḫyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُخِيلُ [el-muḫīl] (مُجِيبٌ [mucīb] vezninde) ve

اَلْمَخْيُولُ [el-maḫyūl] Vücūdu benli adama denir, izāfetle müteᶜayyen olur; müᵓennesinde خَيْلَاءُ [ḫaylāᵓ] denir, حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde; yukālu: هُوَ أَخْيَلُ وَأَخْيَلُ الْخَدِّ وَمُخِيلٌ وَمَخْيُولٌ أَيْ ذُو خَالٍ

اَلْأَخْيَلُ [el-aḫyel] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde ism olarak) ve

اَلْخُيَلَاءُ [el-ḫuyelāᵓ] (نُفَسَاءُ [nufesāᵓ] vezninde) ve

اَلْخَيْلُ [el-ḫayl] ve

اَلْخَيْلَةُ [el-ḫaylet] (ḫā'ların fethi ve yā'ların sükūnuyla) ve

اَلْمَخِيلَةُ [el-meḫīlet] (مَسِيرَةٌ [mesīret] vezninde) Kibr ve pindār maᶜnāsınadır; yukālu: إِيَّاكَ وَالْأَخْيَلَ وَالْخُيَلَاءَ وَالْخَيْلَ وَالْخَيْلَةَ وَالْمَخِيلَةَ أَيِ الْكِبْرَ

اَلْخَائِلُ [el-ḫāᵓil] ve

اَلْمُخْتَالُ [el-muḫtāl] ve

اَلْأُخَائِلُ [el-uḫāᵓil] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) خَالٌ [ḫāl] gibi hod-bīn ve müdemmag ve sāhib-i vücūd adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَالٌ وَخَائِلٌ وَخَالٍ مَقْلُوبًا وَمُخْتَالٌ وَأُخَائِلٌ أَيْ مُتَكَبِّرٌ Üçüncü lügat خَائِلٌ [ḫāᵓil]den maklūb ve muhtasardır.

اَلتَّخَائُلُ [et-teḫāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Kibr ve pindār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَايَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ

اَلْأَخْيَلُ [el-aḫyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) صُرَدٌ [ṣurad] ismidir ki göçegen dedikleri kuştur, boyunburan dahi derler yāhūd beyne'l-ᶜArab şeᵓāmetle maᶜrūf bir kuştur, ᶜalā-kavlin شِقِرَّاقٌ [şiḳirrāḳ] ismidir ki arı kuşudur, ak ve kara alaca olduğu bāᶜis-i tesmiyedir; cemᶜi خِيلٌ [ḫīl]dir ḫā'nın kesriyle.

بَنُو الْأَخْيَلِ [Benu'l-Aḫyel] Benī ʿUḳayl'den bir cemāʿattir ki Leylā el-Aḫyeliyye'nin rahṭıdır. Ve Ebu'l-Aḫyel Ḫālid b. ʿAmr es-Sulefī ve İsḥāḳ b. Aḫyel el-Ḥalebī muhaddislerdir.

اَلْخَيَالُ [el-ḫayāl] ve

اَلْخَيَالَةُ [el-ḫayālet] (سَحَابٌ [seḥāb] ve سَحَابَةٌ [seḥābet] veznlerinde) İnsānın mütehayyilesinde yakaza ve rüʾyā hāllerinde mürtesem ve müteşebbeh yaʿnī sūret-pezīr olan şahs ve timsāle denir; tekūlu: تَخَيَّلَ لِي خَيَالٌ وَخَيَالَةٌ وَهُوَ مَا تَشَبَّهَ لَهُ فِي الْيَقَظَةِ وَالْحُلْمِ مِنْ صُورَةٍ Cemʿi أَخْيِلَةٌ [aḫyilet]tir, أَفْعِلَةٌ [efʿilet] vezninde.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre خَيَالٌ [ḫayāl] ve خَيَالَةٌ [ḫayālet] fi'l-asl sūret-i mütecerrideden ʿibārettir, menāmda ve mirʾātta ve suda ve merʾînin gaybetinden sonra kalbde mutasavver olan sūret gibi, baʿdehu mütehayyilede tasavvur olunan her nesnede istiʿmāl olundu. Kezālik خَيَالٌ [ḫayāl] mecrāsında olan nāl gibi nahīf ve rakīk şahslarda istiʿmāl olundu. Ve

تَخْيِيلٌ [taḫyīl] Bir nesnenin sūret-i mücerredesini nefste yaʿnī mütehayyilede tasvīr eylemekten ʿibarettir. Ve تَخَيُّلٌ [teḫayyul] o sūret-i muhayyelenin sūret-pezīr olmasından ʿibārettir.

Ve hukemāʾ kuvā-yı dimāgiyyeden kuvve-i mütehayyileyi bundan tasrīf eylediler. Ve o insānda bir kuvvettir ki suver-i mahsūse ve ondan münteza ʿ olan maʿānī-i cüzʾiyyede tasarruf edip gāh terkīb ve gāh tefrīk eder. el-Hāsıl dāʾimā suver-i maʿānīye birer kālıb nesc ve ilbās eylemek bu kuvvetin şānındandır. Ve bu kuvveti ʿakl-ı külliyyātta istiʿmāl ederse مُفَكِّرَةٌ [mufekkiret] derler ve eğer vehm-i cüzʾiyyātta istiʿmāl ederse مُتَخَيِّلَةٌ [muteḫayyilet] denir. Ve bu kuvvetin mahalli vasat-ı dimağdır. ʿĀlem-i rüʾyāda nefs-i nātıka ʿālem-i şühūdda hudūs edecek yā hudūs etmiş eşyāʾ ve ahvāli ʿālem-i melekūt u misālde ʿakl-ı faʿʿāldan telakkuf eylediği maʿānī-i rūhānīye işbu kuvvet birer sūret ve kālıb ilbās eyler ki rüʾyā-yı sādıka bu keyfiyyetten ʿibārettir. Ve bu, kuvvet-i hayāliyyenin gayrıdır. Ve havāss-ı zāhirenin biriyle mahsūs olan sūretin müdriki hiss-i müşterektir. Onun hāzin ve hāfızı خَيَالٌ [ḫayāl] dir, niteki suver-i mahsūseden münteza ʿ olan maʿānīnin yaʿnī umūr-ı cüzʾiyyenin müdriki وَهْمٌ [vehm] ve onun hāfızı ذَاكِرَةٌ [ẕākiret]tir. İntehā. Ve

خَيَالٌ [ḫayāl] Bir adamın şahs ve talʿatına ıtlāk olunur ki karaltısı olacaktır; yukālu: شَاهَدْتُ خَيَالَهُ أَيْ شَخْصَهُ وَطَلْعَتَهُ Ve oyuk taʿbīr olunan şeyʾe denir ki bir ağaca bir siyāh kilim örtüp ekinli tarla ve bāg ve bāgçe kenārlarına nasb ederler, tā ki behāyim ve tuyūr onu insān zannıyla tevahhuş ederler, Fārisīde tendīse derler; yukālu: نَصَبَ خَيَالًا فِي مَزْرَعَتِهِ وَهُوَ كِسَاءٌ أَسْوَدُ يُنْصَبُ عَلَى عُودٍ يُخَيَّلُ بِهِ لِلْبَهَائِمِ وَالطَّيْرِ فَتَظُنُّهُ إِنْسَانًا وَيُقَالُ لَهُ الْفَزَّاعَةُ Ve

خَيَالٌ [Ḫayāl] Benū Taġlib'e mahsūs bir arzın ismidir. Ve bir otun adıdır.

اَلْخَيْلُ [el-ḫayl] (لَيْلٌ [leyl] vezninde) At sürüsüne denir, cemāʿat-i efrās maʿnāsına. Lafzından müfredi yoktur ki ism-i cemʿ olur. ʿAlā-kavlin müfredi خَائِلٌ [ḫāʾil]dir, hod-bīnler gibi edā ve şīve ile yürümelerıyle ıtlāk olundu; cemʿi أَخْيَالٌ [aḫyāl] ve خُيُولٌ [ḫuyūl]dur ve ḫā'nın kesriyle خِيلٌ [ḫīl] dahi lügattır. Ve

خَيْلٌ [ḫayl] Atlı ʿaskere denir; yukālu: جَاءَتِ الْخَيْلُ كَالسَّيْلِ أَيِ الْفُرْسَانِ Ve Ḳazvīn

kurbünde bir belde adıdır. Ve Zeydu'l-Ḫayl ki şecāʿatinden nāşī tesmiye olunmuştur, dergāh-ı risālet-penāh-ı Hazret-i Muṣṭafavī ʿaleyhi's-salātu ve's-selām türābına vüfūd eyledikte خَيْلٌ [ḫayl] kelimesini خَيْرٌ [ḫayr]a tahvīl ile Zeydu'l-Ḫayr tesmiye buyurdular. خَيْرٌ [ḫayr] dahi خَيْلٌ [ḫayl] maʿnāsına, yaʿnī eser-i hayr olduğundan başka mukaddemā Kaʿb b. Zuheyr hazretlerinin fereslerini gasb ve ahz eylemek töhmetiyle taraf-ı mümāileyhten methūm olmağın o töhmet hücnetini izāle kasdına mebnīdir; ve tekūlu'l-ʿArab: فُلَانٌ لَا تُسَايَرُ خَيْلَاهُ أَوْ لَا تُوَاقَفُ أَيْ لَا تُطَاقُ نَمِيمَةً وَكَذِبًا Yaʿnī "Filānla koğuculukta ve yalancılıkta mukāvemet olunup başa çıkılmaz." Burada fiʿiller mechūl bünyeleriyledir; ve mine'l-emsāli: "اَلْخَيْلُ أَعْلَمُ مِنْ فُرْسَانِهَا" Yaʿnī "Atlar, süvārlarından aʿlemdir." Bir adamın hāli zann ve gümānın vefkince zuhūr eyledikte darb olunur. Ve

خَيْلٌ [ḫayl] Masdar olur, dāʾimā sedef dedikleri nebāt ekl eder olmak maʿnāsına; yukālu: خَالَ الرَّجُلُ يَخَالُ خَيْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَامَ عَلَى أَكْلِ الْخِيلِ

اَلْخِيلُ [el-ḫīl] (ḫā'nın kesriyle) سَذَابٌ [seẕāb] ismidir ki sedef dedikleri nebāttır. Ve حِلْتِيتٌ [ḥiltīt] dedikleri bed-būy dārūya denir; bunda fethle de lügattır.

خِيلَةُ [Ḫīlet] (ḫā-yı meksūre ile) Esmādandır: Ḫīle el-Iṣbahānī muhaddistir.

اَلْمُخَايَلَةُ [el-muḫāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın vazʿ ve tavrı gibi muʿāmele ile ona muʿāraza etmek maʿnāsınadır; yukālu: خَايَلَهُ إِذَا بَارَاهُ

ذُو خَيْلٍ [Ẕū Ḫayl] Ezvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Ḥimyer'den Mālik b. Zubeyd lakabıdır.

ذُو خَيْلَيْلٍ [Ẕū Ḫayleyl] (ḫā'nın ve lām'ın fethalarıyla) İbn Cureş b. Eslem'dir.

بَنُو الْمُخَيَّلِ [Benu'l-Muḫayyel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde Ḍubayʿatu Aḍcem kabīlesinden bir cemāʿattir.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ ل]

اَلدَّأْلُ [ed-deʾl] (dāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla ve fethiyle) ve

اَلدَّأْلَى [ed-deʾelā] (جَمَزَى [cemezā] veznin-de) Zaʿīf ve āheste yürümek ʿalā-kavlin adımları sık sık atarak yelmek yāhūd cün-büşlü neşātlı yürümek maʿnāsınadır. Bu-rada دَأْلٌ [deʾl] masdar ve دَأْلَى [deʾelā] ism-dir; yukālu: دَأَلَ الرَّجُلُ دَأْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَشَى ضَعِيفَةً أَوْ عَدَا مُتَقَارِبًا أَوْ مَشَى نَشِيطًا Ve

دَأْلٌ [deʾl] ve

دَأْلَانٌ [deʾelān] (fetehātla) Bir adama reng ve fend edip aldamak maʿnāsınadır; yukālu: دَأَلَ فُلَانًا دَأْلًا وَدَأْلَانًا إِذَا خَتَلَهُ Ve

دَأْلٌ [deʾl] ve

دَأْلَانٌ [deʾelān] (fetehātla) إِبْنُ آوَى [ibn āvā] ismidir ki çakal dedikleri cānverdir; tes-miye bi'l-masdardır.

اَلدُّئِلُ [ed-duʾil] (dāl'ın zammı ve hemze'nin kesriyle ki kelām-ı ʿArab'da bunun nazīri yoktur ve baʿzen hemzesi mazmūm olur) Bu dahi çakal dedikleri cānverdir. Ve sibāʿdan kurda denir. Ve gelincik dedik-leri cānvere şebīh bir küçük cānverin adı-dır. Ve Duʾil b. Muḥallim b. Ġālib, Hūn b. Ḫuzeyme şaʿbından bir kabīlenin pe-deridir. Nisbetinde دُؤَلِيٌّ [Duʾeliyy] denir dāl'ın zammı ve hemzenin fethiyle, zīrā yā-yı nisbetle kesreteyni istiskāl eylediler ve دُوَلِيٌّ [Duveliyy] denir hemzeyi tahfīfen vāv'a ibdālle ve دِيلِيٌّ [Dīliyy] denir, dāl'ın kesri ve meddiyle ki hemze yā'ya kalb ve dāl mücāveretiyle meksūr olmuştur خِيرِيٌّ [ḫīriyy] vezninde ve دِئِلِيٌّ [Diʾiliyy] denir dāl'ın ve hemzenin kesriyle ve bu nādirdir. Ve Işfahānī merhūm *Kitābu'l-Lumaʿ* şer-hinde dedi ki Ebu'l-Esved-i Ẓālim b. ʿAmr ed-Diʾelī ki İmām ʿAlī radıyallāhu ʿanhu hazretlerinden ahz ile ibtidā tekellüm bi'n-nahv eylemiştir, onun nisbeti dāl'ın kesri ve hemzenin fethiyle عِنَبٌ [ʿineb] vezninde Diʾel nām bir başka kabīleye mensūbdur. Ve İbnu'l-Ḳaṭṭāʿ dedi ki Duʾil dāl'ın zammı ve hemzenin kesriyle Ebu'l-Esved'in rahṭıdır ki kabīle-i Kināne'de bir cemāʿattir. Ve دُولٌ [Dūl] dāl'ın zam-mı ve meddiyle ki زُورٌ [zūr] veznindedir, Ḥanīfe kabīlesinde ve دِيلٌ [Dīl] dāl'ın kesr ve meddiyle ki زِيرٌ [zīr] veznindedir ʿAbdulḳays kezālik Ezd kabīlesinde birer cemāʿattır. Şārih der ki müʾellif bunları "د،و،ل" māddesinde bi-nefsihā beyān eder. Ve دُئِلٌ [duʾil] vezninde ismin vürūdunu gerçi selb edip lākin "د،و،ل" ve "ر،ي،م" māddelerinde sebt eylemiştir.

اِبْنُ دَأْلَانَ [İbn Deʾlān] Bir recül ismidir ve bunların tafsīli "د،و،ل" māddesinde gelir.

اَلدُّؤُلُولُ [ed-duʾlūl] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] veznin-de) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve şūriş ve ihtilāt maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ بَيْنَهُمْ دُؤُلُولٌ أَيِ اخْتِلَاطٌ

اَلْمُدَاءَلَةُ [el-mudāʾelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birbirine reng ve fend edip al-damak, muhātele maʿnāsınadır, vāhid ve müşāreket için gelir; yukālu: دَائَلَهُ أَيْ خَاتَلَهُ وَيُقَالُ دَائِلًا أَيْ خَاتِلًا

[د ب ل]

اَلدَّبْلُ [ed-debl] (dāl'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَلَهُ دَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ Ve değnekle peyderpey vurmak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَلَهُ بِالْعَصَا إِذَا تَابَعَ عَلَيْهِ

الضَّرْبَ بِهَا Ve lokmayı toplayıp büyük almak maʿnāsınadır; yukālu: دَبَلَ اللُّقْمَةَ إِذَا كَبَّرَهَا لِلَّقْمِ Ve

دَبْلٌ [debl] ve

دُبُولٌ [dubūl] Tarlayı gübre makūlesiyle ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَلَ الْأَرْضَ دَبْلًا وَدُبُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَهَا بِالسِّرْقِينِ وَنَحْوِهِ Ve

دَبْلٌ [debl] Tāʿūna denir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالدَّبْلِ أَيِ الطَّاعُونِ Ve nehr-i sagīre denir, جَدْوَلٌ [cedvel] maʿnāsına; cemʿi دُبُولٌ [dubūl]dur. Ve bir kimseye āfet erişmek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّدْبِيلُ [et-tedbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi lokmayı büyütmek maʿnāsınadır; yukālu: دَبَّلَ اللُّقْمَةَ إِذَا كَبَّرَهَا لِلَّقْمِ

اَلدِّبْلُ [ed-dibl] (dāl'ın kesriyle) Mahbūbu yavı kılmağa denir; yukālu: أَخَذَهُ الدِّبْلُ أَيِ الثُّكْلُ Ve belā ve dāhiyeye denir; cemʿi دُبُولٌ [dubūl]dur ve yukālu: دِبْلٌ دَابِلٌ وَدِبْلٌ دَبِيلٌ مُبَالَغَةٌ ve yukālu: دَبَلَتْهُ الدُّبُولُ أَيْ دَهَتْهُ أَيْ دَاهِيَةٌ دَهْيَاءُ الدَّوَاهِي

اَلدُّبْلُ [ed-dubl] (dāl'ın zammıyla) Küçük ve hurde eşeğe denir.

اَلدُّبَيْلَةُ [ed-dubeylet] (جُهَيْنَةٌ [cuheynet] vezninde) Dāhiyeye denir. Mütercim der ki tasgīri tekbīr içindir, gūyā ki cemīʿ-i devāhī kendide münhasır dāhiye-i münferide demektir yāhūd tasgīr yine tefeʾül kasdına mebnīdir. Ve

دُبَيْلَةٌ [dubeylet] Bir maraz ve ʿillet adıdır ki cevf-i insānda ʿārız olur ve bu sıracaya karīb bir çıbandır. Asl bir şiştir ki içinde mādde münsabb olacak yeri olur. Ve üç türlü olur: biri şahmīdir ki içi don yağı gibidir ve biri ʿaselīdir ki içinde bal gibi nesne olur ve biri kilsīdir ki içinde kireç gibi şeyʾ olur. Ve baʿzından kıl ve taş gibi ve ağaç pāresi ve kemik gibi nesneler çıkar, nās buna kemik sıracası taʿbīr ederler.

اَلدُّبْلَةُ [ed-dublet] (dāl'ın zammı ve fethiyle) Bu dahi دُبَيْلَةٌ [dubeylet] dedikleri ʿillet-i mezkūreye denir.

اَلدُّبَالُ [ed-dubāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Gübre ve fışkı makūlesine denir ki onunla tarla ıslāh olunur.

اَلدَّوْبَلُ [ed-devbel] (حَوْقَلٌ [ḥavḳal] veznide) Hınzīre, ʿalā-kavlin erkeğine yāhūd yavrusuna denir. Ve hımār sıpasına denir. Ve habīs kurda denir, ذِئْبٌ عَرِمٌ maʿnāsına. Ve Aḫṭal nām şāʿirin lakabıdır. Ve tilkiye denir.

اَلدَّبِيلُ [ed-debīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bādiye meşeliğinden غَضَا [ġaḍā] dedikleri ağaç koruluğuna denir. Ve düz yere denir. Ve أَرْطَى [erṭā] nām ağacın tārümār olan yaprağına denir; cemʿi دُبُلٌ [dubul]dur كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

دَبِيلٌ [Debīl] Sind ülkesinde bir mevziʿ adıdır.

اَلدُّبْلَةُ [ed-dublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Büyük lokmaya denir; yukālu: يَأْخُذُ دُبْلَةً أَيْ لُقْمَةً كَبِيرَةً Ve nesne kümesine denir. Ve baltanın sap geçirecek deliğine denir; cemʿi دُبُلٌ [dubul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve دُبَلٌ [dubel]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلدَّبُولُ [ed-debūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Dāhiyeye denir. Ve veledini yavı kılmış ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَبُولٌ أَيْ ثَكْلَى ve yukālu fi'd-duʿāʾi: دَبَلَتْهُ الدَّبُولُ أَيْ ثَكِلَتْهُ الثَّكْلَى أَيْ أُمُّهُ

دُبَيِّلٌ [Dubeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] yā أَمِيرٌ [emīr] veznlerinde yāhūd كُتُبٌ [kutub] vezninde) Şām'da bir mevziʿ adıdır; muhaddisīnden

ʿAbdurraḥīm b. Yaḥyā ve Aḥmed b. Muḥammed b. Hārūn ve Şuʿayb b. Muḥammed oradandır.

دَيْبُلٌ [Deybul] (dāl'ın fethi ve yā'nın sükūnu ve bā'nın zammıyla) Sind ülkesinin kasabası yaʿnī kāʿidetü'l-mülkü olan şehrin ismidir ve ona دَيْبُلَانِ [Deybulān] dahi denir tesniye ile; meşāhīrden Muḥammed b. İbrāhīm ed-Deybulī el-Mekkī oradandır.

[د ب ك ل]

اَلدَّبْكَلَةُ [ed-debkelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deve ve koyun makūlesi sürünün perākende olanlarını etrāfından çevirip bir araya toplayıp biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَبْكَلَ الْمَالُ إِذَا جَمَعَهُ وَرَدَّ أَطْرَافَ مَا انْتَشَرَ مِنْهُ

اَلدَّبْكَلُ [ed-debkel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Derisi kalın, çirkīn, bed-manzar ve bed-kıyāfet adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَبْكَلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْجِلْدِ السَّمِجُ

أُمُّ دَبْكَلٍ [ummu debkel] Sırtlanın künyesidir.

إِبْنُ أَبِي دُبَاكِلٍ [İbnu Ebī Dubākil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Ḫuzāʿa kabīlesinden bir şāʿirdir.

[د ج ل]

اَلدُّجَيْلُ [ed-duceyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

اَلدُّجَالَةُ [ed-ducālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Katrāna denir.

اَلدَّجْلُ [ed-decl] (dāl'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Deveye katrān sürmek, ʿalā-kavlin cemīʿ bedenini katrānlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَجَلَ الْبَعِيرَ دَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَلَاهُ بِالدُّجَيْلِ أَوْ عَمَّ جِسْمَهُ بِالْهِنَاءِ Ve yalan düzüp söylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَجَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ وَأَخْرَقَ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَجَلَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve arzın enhāʾ ve etrāfını bi'l-cümle geşt ü güzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَجَلَ فُلَانٌ الْأَرْضَ إِذَا قَطَعَ نَوَاحِيَهَا سَيْرًا

اَلتَّدْجِيلُ [et-tedcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bi't-tamām bürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَجَّلَ الشَّيْءَ إِذَا غَطَّاهُ Ve bir nesneyi altınla yaldızlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَجَّلَهُ إِذَا طَلَاهُ بِالذَّهَبِ

اَلدُّجَالُ [ed-ducāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Altına yāhūd suyuna denir ki onunla nesne yaldızlanır; yukālu: دَجَلَهُ بِالدُّجَالِ أَيِ الذَّهَبِ أَوْ مَائِهِ

اَلدَّجَالُ [ed-decāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kılıcın cevherine denir. Ve fışkıya denir, سِرْجِينٌ [sircīn] maʿnāsına.

اَلدُّجْلُ [ed-ducl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Şuradan buradan birikip derilmiş eşhāsa denir ki derinti taʿbīr olunur; yukālu: هُمْ دُجْلٌ أَيْ أَلْقَاطٌ

اَلدَّجَّالَةُ [ed-deccālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Pek çok yoldaşlara vasf olur, yolu ihāta eyledikleri için; yukālu: رُفْقَةٌ دَجَّالَةٌ أَيْ عَظِيمَةٌ

اَلدَّجَّالُ [ed-deccāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Āhir zamānda hurūc ve zuhūr edecek kezzābdır ki melʿūn maʿnāsına; mesīh ile de sıfatlanır. Bunun ahz ve iştikākı zikr olunan mevāddın cümlesinden muhtemeldir. Ez-cümle دَجْلٌ [decl] māddesinden ki devenin her yerini katrānlamağa denir, mersūm dahi arzın cümlesini geşt ü güzār eylemekle ona teşbīh olundu yāhūd kizb ve ihtirāʿ-ı kizb maʿnāsındandır yāhūd katʿ-ı nevāhī-i arz maʿnāsındandır yāhūd taġṭīʾe maʿnāsına olan تَدْجِيلٌ [tedcīl]den meʾhūzdur, küfr ve tugyānıyla nāsı yā kesret-i cümūʿuyla bütün rūy-i zemīni

tagtiʾe ve ihāta eylediğine mebnīdir yāhūd hakkı bātıl ile setr eylediği içindir yāhūd yaldızlamak maʿnāsına olan تَدْجِيلٌ [tedcīl] den meʾhūzdur, zīrā bātılı hak sūretinde temvīh ve telbīs edecektir yāhūd دُجَالٌ [ducāl]den meʾhūzdur ki altına denir, künūz-ı arz kendisine tābiʿ ve müsahhar olacaktır yāhud cevher-i seyf ismi olan دَجَالٌ [decāl]le müsemmādır, aʿyün-i nāsta sihr ve telbīsle cümlesinden mümtāz ve müzeyyen göründüğü için yāhūd rufka-i ʿazīme maʿnāsına olan دَجَّالَةٌ [deccālet] ten meʾhūzdur, kesret-i tevābiʿinden nāşī yāhūd سِرْجِينٌ [sircīn] maʿnāsına olan دَجَالٌ [decāl]dendir, levs-i vücūduyla rūy-i zemīni murdār eylediği için yāhūd elḳāṭ-ı nās maʿnāsına olan دُجْلٌ [ducl]den meʾhūzdur ki kendisine tābiʿ olanlar o makūle eşhās olacaktır.

Mütercim der ki *Nihāye*'de işbu: "يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ مُمَوِّهُونَ" hadīsinde ile tefsīr olunmakla cemʿi دَجَّالُونَ [deccālūn] olmuş olur. Ve *Muzhir*'de mersūmdur ki دَجَّالٌ [deccāl]in cemʿinde Mālik b. Enes دَجَاجِلَةٌ [decācilet] geldiğini rivāyet eylemiştir.

دِجْلَةُ [Diclet] (dāl'ın kesri ve fethiyle) Nehr-i maʿrūf ismidir ki nehr-i Baġdād'dır; tagtiʾe maʿnāsındandır.

دُجَيْلٌ [Duceyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] veznin-de) Nehr-i Dicle'den münşaʿib bir halīc ismidir.

[د ح ل]

اَلدَّحْلُ [ed-daḥl] (dāl'ın fethi ve zammı ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Şol lağıma ve yer altında olan zīr-zemīne denir ki ağzı dar ve aşağısı geniş ola, şöyle ki içinde meşy olunur ola ve baʿzen şecer-i سِدْرٌ [sidr] inbāt eder ola. ʿAlā-kavlin dere ve çay kenārlarında olan yarların altında olan deliğe denir ki su darbıyla cānver deliği tarzında oyulmuş olur yāhūd kuyunun dibinde yan tarafından arkuru oyulmuş deliğe denir yāhūd haşem-nişīn çadırlarında sirdāb şeklinde خَرْقٌ [ḫarḳ] ve şikāfa denir ki müsāfir geldikte nisvān oraya girip tesettür ederler. Ve

دَحْلٌ [daḥl] Sahrınca denir; cemʿi أَدْحُلٌ [edḥul] ve أَدْحَالٌ [edḥāl] ve دِحَالٌ [diḥāl] gelir dāl'ın kesriyle ve دُحُولٌ [duḥūl] ve دُحْلَانٌ [duḥlān] gelir dāl'ın zammıyla.

اَلدَّحْلَةُ [ed-daḥlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kuyuya denir بِئْرٌ [biʾr] maʿnāsına.

اَلدَّحِلُ [ed-deḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Karnı büyük ve sölpük olan adama denir. Ve mālı çok servet ve sāmān sāhibi adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَحِلٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْمَالِ Ve dāʾimā nāsa reng ve fend ve hudʿa eden dubaracı dāhiye ve kallāş kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ دَحِلٌ أَيْ دَاهِيَةٌ خَدَّاعٌ Ve şol adama denir ki dāʾimā bir nesne iştirāsında kendi merāmına muvāfık pahaya indirince kadar bāyiʿe noksān paha ʿarz ederek mücādele ile tenzīl eder ola; yukālu: هُوَ دَحِلٌ أَيْ مُمَاكِسٌ عِنْدَ الْبَيْعِ حَتَّى يَسْتَمْكِنَ مِنْ حَاجَتِهِ Ve semizlikten karnı taşra uğramış şişman bodura denir; yukālu: رَجُلٌ دَحِلٌ أَيْ سَمِينٌ قَصِيرٌ مُنْدَلِقُ الْبَطْنِ

اَلدَّحَلُ [ed-deḥal] (fethateynle) Maʿānī-i mezbūreden masdardır; yukālu: دَحِلَ الرَّجُلُ دَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ دَحِلا

اَلدَّحُولُ [ed-deḥūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol eşme kuyuya denir ki kazılıp lākin kazıldığı yerden rāst su bulunmayıp sağ yā sol duvarlarından su eseri belirmekle onların altından lağım edip su istinbāt oluna. Ve cevānib ve etrāfı vāsiʿ olan kuyuya

denir. Ve şol nākaya denir ki dāʾimā yolda develerden alarga gidip ve yürümekte cümlesiyle yarışıp muᶜāraza eder ola; yukālu: نَاقَةٌ دَحُولٌ إِذَا كَانَتْ تُعَارِضُ الْإِبِلَ مُتَنَحِّيَةً عَنْهَا

اَلدَّحْلُ [ed-daḥl] (نَحْلٌ [naḥl] vezninde) Kuyunun cevānibinde yer kazmak, ᶜalā-kavlin çadırın köşesine girip kuytulanmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحَلَ الرَّجُلُ دَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَفَرَ فِي جَوَانِبِ الْبِئْرِ أَوْ صَارَ فِي جَانِبِ الْخِبَاءِ Ve ıraklaşmak, ᶜalā-kavlin bir kimseden havf ve haşyetinden nāşī kaçıp pinhān olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحَلَ عَنِّي إِذَا تَبَاعَدَ أَوْ فَرَّ وَاسْتَتَرَ وَخَافَ Ve دَحْلٌ [daḥl] dedikleri lağıma girmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَحَلَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الدَّحْلِ

اَلدَّاحُولُ [ed-dāḥūl] Sayyādların geyik ve sığın saydı için yere nasb ettikleri hışt tarzında ağaçlara denir ki tuzağı ona tertīb ederler; cemᶜi دَوَاحِيلُ [devāḥil]dir.

دَحْلَانُ [Daḥlān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Bir karyedir.

اَلْإِدْحَالُ [el-idḥāl] (hemzenin kesriyle) دَحْلٌ [daḥl] dedikleri zikr olunan çukura girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَدْحَلَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الدَّحْلِ

اَلْمُدَاحَلَةُ [el-mudāḥalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir adama tilkilik edip reng ve fend ile firīfte eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَاحَلَهُ إِذَا رَاوَغَهُ وَخَادَعَهُ Ve bir nesneyi sāhibini aldatmakla eksik pahaya almak maᶜnāsınadır; yukālu: دَاحَلَهُ إِذَا مَاكَسَهُ Ve maᶜlūmu olan şeyʾi bir adamdan ketm edip özgesini haber vermek maᶜnāsınadır; yukālu: دَاحَلَهُ إِذَا كَتَمَ مَا عَلِمَهُ وَأَخْبَرَ بِغَيْرِهِ

دَحْلُ [Daḥl] (فَحْلٌ [faḥl] vezninde) Benī Yerbūᶜ yurdunda vākiᶜ dürüşt yer kurbünde bir mevziᶜdir.

اَلدِّحَالُ [ed-diḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İmtināᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَحَلَ عَنْهُ دِحَالًا إِذَا امْتَنَعَ

دُحْلٌ [Duḥl] (dāl'ın zammıyla) Yemen ile bilād-ı Buce beyninde bir cezīredir.

اَلدَّحْلَاءُ [ed-daḥlāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Ağzı dar kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ دَحْلَاءُ أَيِ الضَّيِّقَةُ الرَّأْسِ

[د ح ق ل]

اَلدَّحْقَلَةُ [ed-daḥḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın karnı şişip kabarmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْقَلَ بَطْنُهُ إِذَا انْتَفَخَ

[د ح م ل]

اَلدَّحْمَلَةُ [ed-daḥmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi yer üzerinde yuvarlamak maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْمَلَ بِهِ إِذَا دَحْرَجَهُ عَلَى الْأَرْضِ Ve pāymāl ve hākisār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَحْمَلَ الْقَوْمَ إِذَا تَرَكَهُمْ مُسَوَّيْنَ بِالْأَرْضِ مُصَرَّعِينَ يُوطَؤُونَ Yaᶜnī "Kavmi bi'l-cümle katl ve helāk edip lāşelerini pāymāl ve hākisār olarak terk eyledi." Ve

دَحْمَلَةٌ [daḥmelet] İsm olur, şol kocakarıya denir ki gövdesinde et eseri kalmayıp derileri kıranta çukadar çehresi gibi sarkık sarkık olmuş ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَحْمَلَةٌ أَيْ نَاحِلَةٌ مُسْتَرْخِيَةُ الْجِلْدِ Ve yumru gövdeli, etine dolu karıya denmekle zıdd olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَحْمَلَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ تَارَّةٌ

اَلدُّحَامِلُ [ed-duḥāmil] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Kalın gövdeli tıknaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ دُحَامِلٌ أَيْ غَلِيظٌ مُكْتَنِزٌ

[د خ ل]

اَلدُّخُولُ [ed-duḫūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْمَدْخَلُ [el-medḫal] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznin-

de) Girmek maʿnāsınadır; yukālu: دَخَلَ الدَّارَ دُخُولًا وَمَدْخَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ نَقِيضُ خَرَجَ Ve bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; tekūlu: دَخَلْتُ بِهِ إِذَا أَدْخَلْتَهُ

اَلتَّدَخُّلُ [et-tedaḫḫul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) ve

اَلْإِنْدِخَالُ [el-indiḫāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) ve

اَلْإِدِّخَالُ [el-iddiḫāl] (hemzenin ve dāl-ı müşeddedenin kesriyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Bunlar da girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَخَّلَ فِيهِ وَانْدَخَلَ وَادَّخَلَ بِمَعْنَى دَخَلَ

اَلْإِدْخَالُ [el-idḫāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْمُدْخَلُ [el-mudḫal] (mīm'in zammıyla ve ḫā'nın fethiyle masdar-ı mīmī olarak) Gir-dirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَدْخَلْتُهُ إِدْخَالًا وَمُدْخَلًا إِذَا صَيَّرْتَهُ دَاخِلًا

اَلدَّاخِلَةُ [ed-dāḫilet] Bir nesnenin iç yüzüne denir; ve minhu tekūlu: إِغْسِلْ دَاخِلَةَ إِزَارِكَ أَيْ طَرَفَهُ الَّذِي يَلِي الْجَسَدَ Ve fūta kuşanmış ada-mın sağ tarafına gelen yerine kezālik دَاخِلَةُ الْإِزَارِ [dāḫiletu'l-izār] ıtlāk olunur. Ve

دَاخِلَةُ الْأَرْضِ [dāḫiletu'l-arḍ] Kuytu yer-lerinden ʿibārettir, dağ dipleri gibi; cemʿi دَوَاخِلُ [devāḫil]dir; tekūlu: بِتْنَا فِي دَوَاخِلِ الْأَرْضِ مِنَ الْمَطَرِ أَيْ خُمُرِهَا وَغَوَامِضِهَا Ve

دَاخِلَةُ الرَّجُلِ [dāḫiletu'r-recul] Bir adamın iç yüzüne ve zamīr ve derūnuna ıtlāk olu-nur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلدُّخْلَةُ [ed-duḫlet] (dāl'ın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلدَّخِيلَةُ [ed-deḫīlet] ve

اَلدَّخِيلُ [ed-deḫīl] (dāl'ların fethiyle) ve

اَلدُّخْلُلُ [ed-duḫlul] (dāl'ın zammı ve lām'ın zamm ve fethiyle) ve

اَلدُّخَيْلَاءُ [ed-duḫaylāʾ] (musaggar bünye-siyle) ve

اَلدَّاخِلَةُ [ed-dāḫilet] (رَاحِلَةٌ [raḥilet] veznin-de) ve

اَلدُّخَّلُ [ed-duḫḫal] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلدِّخَالُ [ed-diḫāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلدُّخَّيْلَاءُ [ed-duḫḫaylāʾ] (dāl'ın zammı ve ḫā-yı müşeddedenin fethiyle سُمَّيْهَى [summeyhā] vezninde) ve

اَلدَّخْلُ [ed-daḫl] (dāl'ın fethi ve kesriyle) Bir adamın iç yüzüne denir ki zamīr ve niyyet ve mezheb ve cemīʿ-i emr ve kār u bār-ı derūnīsinden ʿibārettir. Ve

دَخِيلٌ [deḫīl] ve

دُخْلُلٌ [duḫlul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

دِخْلِلٌ [diḫlel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Ki-şinin şol derūnī dostuna ve hem-demine ıtlāk olunur ki bi'l-cümle serāʾir-i umūruna mahrem, her işine ihtilāt eder ola; yukālu: فُلَانٌ دَخِيلُهُ وَدُخْلُلُهُ وَدِخْلِلُهُ أَيْ مُدَاخِلُهُ مُبَاطِنُهُ Ve

دَاخِلُ الْحُبِّ [dāḫilu'l-ḥubb] ve

دُخْلُلُ الْحُبِّ [duḫlelu'l-ḥubb] ki جُنْدَبٌ [cun-deb] veznindedir, muhabbet ve meved-detin zımnında olan safvet ve yek-rengī hāletine denir; yukālu: قَدْ بَدَا دَاخِلُ حُبِّهِ وَدُخْلُلُهُ أَيْ صَفَاءُ دَاخِلِهِ

اَلدَّخَلُ [ed-deḫal] (fethateynle) Bir adamın ʿakl ve idrākine yāhūd bedenine sirāyet ve duhūl eden fesād ve halele denir; yukālu: فِي عَقْلِهِ أَوْ جِسْمِهِ دَخَلٌ وَهُوَ مَا دَاخَلَهُ مِنْ فَسَادٍ Ve masdar olur, bir adamın ʿaklına yā bedeni-ne fesād ve halel karışmak maʿnāsınadır; yukālu: دَخِلَ الرَّجُلُ دَخَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَدُخِلَ عَلَى الْمَجْهُولِ دَخْلًا بِسُكُونِ الْخَاءِ فَهُوَ مَدْخُولٌ إِذَا دَاخَلَهُ الْفَسَادُ Ve

دَخَلٌ [deḫal] Mekr ve gadr ve hadīʿa

maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هَذَا مِنْ دَخَلِ فُلَانٍ أَيْ مِنْ مَكْرِهِ وَغَدْرِهِ وَخَدِيعَتِهِ Ve ʿillet ve dāʾ maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve bir adamın haseb ve ʿırk ve nesebinde olan ʿayb ve nakīsaya ıtlāk olunur; yukālu: فِي حَسَبِهِ دَخَلٌ أَيْ عَيْبٌ Ve birbirine sarmaşmış sık ve gür ağaçlığa denir; yukālu: بِأَرْضِهِ دَخَلٌ أَيْ شَجَرٌ مُلْتَفٌّ Ve bīgāne olup bir kavm ve kabīleye müntesib geçinen kavme denir. Bu fi'l-asl masdar olmakla müfred ve cemʿe ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ وَهُمْ دَخَلٌ لَهُمْ أَيْ لَيْسُوا مِنْهُمْ وَيَنْتَسِبُونَ إِلَيْهِمْ Ve masdar olur, bir adamın iç yüzü fāsid ve tebāh olmak maʿnāsına; yukālu: دَخِلَ أَمْرُهُ دَخَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ دَاخِلُهُ

اَلدَّخِيلُ [ed-deḫīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) دَاخِلٌ [dāḫil] maʿnāsınadır; yukālu: دَاءٌ دَخِيلٌ وَحُبٌّ دَخِيلٌ أَيْ دَاخِلٌ Ve bīgāneden olup sonradan bir kavmin beynine girip onlara müntesib olan adama denir; yukālu: هُوَ دَخِيلٌ فِيهِمْ أَيْ مِنْ غَيْرِهِمْ وَدَخَلَ فِيهِمْ Ve şol kelimeye ıtlāk olunur ki ʿArabiyye-i sahīha değil iken kelām-ı ʿArab miyānına duhūl eylemiş ola; yukālu: كَلِمَةٌ دَخِيلٌ أَيْ أُدْخِلَتْقِي كَلَامِ الْعَرَبِ وَلَيْسَتْ مِنْهُ Mütercim der ki *Kitāb-ı Muzhir*'de ve *Cemhere*'de misāli mebsūttur. Ve

دَخِيلٌ [deḫīl] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında hurūf-ı revī ile elif-i teʾsīs beyninde olan harfe ıtlāk olunur, şāʿirin "كِلِينِي لِهَمٍّ يَا أُمَيْمَةُ نَاصِبِ" mısrāʿında vākiʿ نَاصِبِ kelimesinde olan ṣād gibi. Ve

دَخِيلٌ [deḫīl] Şol ata denir ki merʿāya ihrāc olunmayıp ahırda ʿalef ile beslenir ola; yukālu: فَرَسٌ دَخِيلٌ إِذَا خُصَّ بِالْعَلَفِ Ve Kelec eḍ-Ḍabbī nām kimsenin feresi ismidir. Ve birbirine be-gāyet sokuşmuş ve girişmiş mefāsıl-ı aʿzāya denir ki kunt olur, دِخَالٌ [diḫāl] gibi ke-mā se-yuzkeru. Ve burada müʾellifin resmi müsāmaha üzeredir.

اَلْمُدْخَلُ [el-muḍḫal] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) إِدْخَالٌ [idḫāl]den masdar-ı mīmī ve ism-i mekān olur. Ve şol leʾīm ve fürū-māyeye denir ki bīgāneden olup bir cemāʿate yāhūd bir adama neseben intisāb dāʿiyesinde ola; yukālu: هُوَ مُدْخَلٌ أَيْ لَئِيمٌ دَعِيٌّ

اَلدَّخْلُ [ed-daḫl] (نَخْلٌ [naḫl] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

دَخْلٌ [daḫl] İçeride olan ʿillete denir. Ve ʿayb ve nakīsaya denir. Ve rībe ve töhmet maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda fethateynle de cāʾizdir; yukālu: فِيهِ دَخْلٌ أَيْ رِيبَةٌ Ve bir adamın īrādına denir ki harc ve masraf mukābilidir; yukālu: دَخْلُهُ لَا يَفِي بِخَرْجِهِأَيْ مَا دَخَلَ عَلَيْهِ مِنْ ضَيْعَتِهِ

اَلدُّخَّلُ [ed-duḫḫal] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Biṭāne maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve ʿazāʾ ve endāmı dernekli birbirine sokuşmuş topaç galīzü'l-cism adama denir; yukālu: رَجُلٌ دُخَّلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْجِسْمِ الْمُتَدَاخِلُهُ Ve sinirlerin aralıklarına sokuşmuş yumru etlere denir. Ve ağaç köklerinin aralıklarında ve kovuklarında nābit otlara denir. Ve kuşun tüylerinin ve yeleklerinin taşra ve iç yüzleri aralıklarında biten yumuşak tüylere denir. Ve bir cins boz renkli kuşun ismidir; cemʿi دَخَاخِيلُ [deḫāḫīl]dir. Ve Medīne'ye karīb Ẓalim ile Milḥateyn beyninde bir mevziʿ adıdır.

اَلدُّخْلَلُ [ed-duḫlel] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

اَلدُّخْلُلُ [ed-duḫlul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) دُخَّلٌ [duḫḫal] gibi boz kuşa denir.

اَلدِّخَالُ [ed-diḫāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir kerre su içmiş deveyi iki susuz develerin aralığına idhāl edip havuza sürmeğe

denir, tā ki gereği gibi içmediyse onlar ile içip reyyān ola; dāl'ın zammıyla da lügattır; yukālu: سَقَى بَعِيرَهُ بِالدِّخَالِ وَهُوَ أَنْ تُدْخِلَ بَعِيرًا قَدْ شَرِبَ بَيْنَ بَعِيرَيْنِ لَمْ يَشْرَبَا لِيَشْرَبَ مَاءً عَسَاهُ لَمْ يَكُنْ شَرِبَ Ve

دِخَالٌ [diḫāl] At kısmının saçlarına denir. Ve دِخَالُ الْمَفَاصِلِ [diḫālu'l-mefāṣil] دَخِيلٌ [deḫīl] gibi bedende birbirine sokuşmuş kunt ve müstahkem en yerlerine denir. Müʾellif bunu da müsāmaha ile beyān eylemiştir, zīrā دُخُولُ بَعْضِهَا فِي بَعْضٍ ʿibāretiyle resm eylemiştir, pes masdar ism-i fāʿil maʿnāsına haml olunur.

اَلدِّخْلَةُ [ed-diḫlet] (dāl'ın kesriyle) Bir levnin levn-i āhere karışmasına denir. Ve

دِخْلَةٌ [diḫlet] ve

مَدْخَلٌ [medḫal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Meslek ve mezheb maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ حَسَنُ الدِّخْلَةِ وَالْمَدْخَلِ أَيِ الْمَذْهَبِ فِي أُمُورِهِ

اَلدَّوْخَلَّةُ [ed-devḫallet] (dāl'ın fethi ve lām'ın teşdīd ve tahfīfiyle) Hurmā yaprağından maʿmūl büyük hurmā sepetine denir ki bir deng olur, kazevi taʿbīr olunur. Ve قزوى [kazevi] غَزِّيٌّ [Ġazzeviyy] muharrefidir; fi'l-asl Ġazze şehrine mensūbdur; yukālu: وَضَعَ التَّمْرَ فِي الدَّوْخَلَةِ وَهِيَ سَفِيفَةٌ مِنْ خُوصٍ يُوضَعُ فِيهَا التَّمْرُ

دَخُولٌ [Deḫūl] (قَبُولٌ [ḳabūl] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلدَّاخِلُ [ed-Dāḫil] Zuheyr b. Ḥarām el-Huẕelī nām şāʿirin lakabıdır.

اَلدَّخِيلِيُّ [ed-deḫīliyy] (أَمِيرِيٌّ [emīriyy] vezninde) Hānegī āhūyā ıtlāk olunur; yukālu: ظَبْيٌ دَخِيلِيٌّ أَيْ رَبِيبٌ

دَخْلَةُ [Daḫlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Hurmālığı çok bir karye adıdır. Ve vahşī bal arısının bal yaptığı yere denir ki kaya ve ağaç kovuklarında olur.

هَضْبُ مَدَاخِلَ [Haḍbu Medāḫil] (mīm'in fethiyle) Reyyān nām mahall üzere müşrif bir bayırın adıdır.

اَلدِّخْلِلُ [ed-diḫlil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bedende et içinde sokuşturulmuş biten ete denir.

اَلدُّخَيْلِيَاءُ [ed-duḫayliyāʾ] (musaggar bünyesiyle) ʿArablara mahsūs bir laʿibdir.

اَلْمُتَدَخِّلُ [el-mutedaḫḫil] (تَدَخُّلٌ [tedaḫḫul] den ism-i fāʿil bünyesiyle) Umūra tekellüfle duhūl eden adama denir; yukālu: هُوَ مُتَدَخِّلٌ فِي الْأُمُورِ إِذَا كَانَ يَتَكَلَّفُ الدُّخُولَ

اَلدُّخَّلَةُ [ed-duḫḫalet] (قُبَّرَةٌ [ḳubberet] vezninde) Bedende topaç ete denir.

اَلْمَدْخُولَةُ [el-medḫūlet] İçi çürüyüp kovuk olan ağaca denir; yukālu: نَخْلَةٌ مَدْخُولَةٌ أَيْ عَفِنَةٌ

اَلْمَدْخُولُ [el-medḫūl] Vücūduna hüzāl gelmiş adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَدْخُولٌ أَيْ مَهْزُولٌ Ve ʿakl ve idrākine fesād ve halel gelmiş sersem adama denir; yukālu: دُخِلَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَدْخُولٌ أَيْ فِي عَقْلِهِ دَخَلٌ

[د ر ب ل]

اَلدَّرْبَلَةُ [ed-derbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir güne yürümeğe denir. Ve tabl çalmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْبَلَ الطَّبْلَ إِذَا ضَرَبَهُ

[د ر ج ل]

اَلدَّرْجَلَةُ [ed-dercelet] (dāl'ın ve cīm'in fethiyle) Kılıç bağlarına ve yay sinirlerine geçirdikleri tasmaya ve sinire denir. Ve masdar olur, kılıç bağına yāhūd yaya tasma yāhūd sinir geçirmek maʿnāsına; yukālu: دَرْجَلَ قَوْسَهُ إِذَا جَعَلَ بِهَا الدَّرْجَلَةَ

[د ر خ ب ل]

اَلدُّرَخْبِيلُ [ed-duraḫbīl] (ḫā-yı muʿceme ile

شُرَحْبِيلٌ [şuraḥbīl] vezninde) Dāhiye ve āfete denir.

[د ر خ م ل]

اَلدُّرَخْمِيلُ [ed-duraḫmīl] (mīm'le) دُرَخْبِيلٌ [duraḫbīl] vezninde ve mürādifidir. Ve batīʾ ve sakīlü'r-reʾs tenbel adama denir; yukālu: رَجُلٌ دُرَخْمِيلٌ أَيِ الْبَطِيءُ الثَّقِيلُ الرَّأْسِ

اَلدُّرَخْمِلَةُ [ed-duraḫmilet] (قُذَعْمِلَةٌ [ḳuẕaʿmilet] vezninde) Uʿcūbe ve udhūke nesneye denir.

[د ر ق ل]

اَلدِّرَقْلُ [ed-diraḳl] (ḳāf'la سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Bir cins beze denir, siyāb-ı Ermīniyye gibi.

اَلدِّرَقْلَةُ [ed-diraḳlet] (hā'yla) Sıbyāna mahsūs bir laʿib adıdır. Ve reviş ve endāmı hūb ve dil-keş mahbūba denir, بَخْتَرِيٌّ [baḫteriyy] maʿnāsına.

اَلدَّرْقَلَةُ [ed-derḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle mürūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَرَّ سَرِيعًا Ve bir adama itāʿat edip münkād olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْقَلَ لَهُ إِذَا أَطَاعَ وَأَذْعَنَ Ve raks eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْقَلَ فُلَانٌ إِذَا رَقَصَ Ve yürürken apışları ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَفَحَّجَ Ve salını salını yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَرْقَلَ فُلَانٌ إِذَا تَبَخْتَرَ

[د ر ك ل]

اَلدِّرْكِلَةُ [ed-dirkilet] (شِرْذِمَةٌ [şirẕimet] vezninde ve سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) ʿAcem halkına mahsūs bir güne laʿib ismidir, ʿalā-kavlin ʿAcem raksına denir yāhūd bu lügat-ı Ḥabeşiyyedir.

[د ر و ل]

دَرَوْلِيَةُ [Derevliyet] (dāl'ın ve rā'nın fethiyle) Rūm diyārında bir beldedir ki ʿāmme Develi taʿbir ederler, bu hālen Anadolu'da Develikarahisār dedikleri olacaktır.

[د ش ل]

اَلدَّوْشَلَةُ [ed-devşelet] (dāl'ın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Zekerin başına denir.

[د ع ل]

اَلدَّعَلُ [ed-deʿal] (fethateynle) Reng ve fend ile aldatmak, خَتْلٌ [ḫatl] maʿnāsınadır; yukālu: دَعَلَهُ دَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا خَتَلَهُ

اَلدَّاعِلُ [ed-dāʿil] Dāʾimā kaçagan köle makūlesine denir, هَارِبٌ [hārib] maʿnāsına.

اَلْمُدَاعَلَةُ [el-mudāʿalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamı yāhūd birbirini reng ve hudʿa ile aldatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَاعَلَهُ إِذَا خَاتَلَهُ

[د ع ب ل]

اَلدِّعْبِلُ [ed-diʿbil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kurbağa yumurtasına denir. Ve tüvānā nākaya denir, دِعْبِلَةٌ [diʿbilet] dahi denir hā'yla. Ve yüksek nākaya denir, kezālik دِعْبِلَةٌ [diʿbilet] dahi denir. Ve

دِعْبِلٌ [Diʿbil] Ḫuzāʿa kabīlesinden bir şāʿir-i meşhūrdur ki Rāfizī idi.

[د ع ك ل]

اَلدَّعْكَلَةُ [ed-daʿkelet] (dāl'ın ve kāf'ın fethiyle) Ayakla yeri tabanlayıp yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعْكَلَ الْأَرْضَ إِذَا دَمَّثَهَا بِرِجْلِهِ وَطْئًا

[د غ ل]

اَلدَّغَلُ [ed-deġal] (dāl'ın ve ġayn-ı muʿcemenin fethiyle) Bir nesneyi fāsid ve tebāh eden müfsid şeyʾe denir, ʿayb ve rībe gibi; yukālu: فِيهِ دَغَلٌ أَيْ دَخَلٌ وَمُفْسِدٌ Ve bir-

birine sarmaşmış ağaçlığa denir; yukālu: بِأَرْضِ كَذَا دَغَلٌ أَيْ شَجَرٌ كَثِيرٌ مُلْتَفٌّ Ve kesretinden nāşī birbirine girişip sarmaşmış otluğa denir. Müʾellif burada müsāmaha eylemiştir, zīrā masdar ʿunvānıyla resm eylemiştir, bu ise ismdir; yukālu: نَبْتٌ دَغَلٌ أَيْ كَثِيرٌ مُشْتَبِكٌ Ve şol korkunç yere denir ki onda bagteten katl ve igtiyāl havfı ola; cemʿi أَدْغَالٌ [edġāl] ve دِغَالٌ [diġāl] gelir dāl'ın kesriyle.

اَلدَّغِلُ [ed-deġil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُدْغِلُ [el-mudġil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Cān korkusu olan, korkunç, ʿalā-kavlin gizli ve nihān mekāna denir; yukālu: مَكَانٌ دَغِلٌ وَمُدْغِلٌ أَيْ ذُو دَغَلٍ أَوْ خَفِيٌّ

اَلْإِدْغَالُ [el-idġāl] (hemzenin kesriyle) Sık ağaçlığa girip nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا غَابَ فِي الدَّغَلِ Ve bir adamı gadr ve hıyānetle ʿale'l-gafle helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَلَ بِهِ إِذَا خَانَهُ وَاغْتَالَهُ Ve bir adamı vālī ve hākime gamz ve siʿāyet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَلَ بِهِ إِذَا وَشَى بِهِ Ve bir nesneye fesād ve halel verecek şeyʾ idhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا أَدْخَلَ فِيهِ مَا يُفْسِدُهُ

اَلدَّاغِلَةُ [ed-dāġilet] Derūnda mektūb olan hıkd ve kīneye denir; yukālu: فِي قَلْبِهِ دَاغِلَةٌ لِفُلَانٍ أَيْ حِقْدٌ مُكْتَتِمٌ Ve bir adamın ʿayb ve nakīsasını ve gadr ve cevr ve hıyānet edecek tarīkini iltimās eden eşhāsa denir; yukālu: هُمْ دَاغِلَةٌ لَكَ أَيْ يَلْتَمِسُونَ عَيْبَكَ وَخِيَانَتَكَ

اَلدَّغْلُ [ed-daġl] (dāl'ın fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Bir mahalle nihānīce sakınarak ve sinerek girmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَلَ فِيهِ دَغْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَخَلَ فِيهِ دُخُولَ الْمُرِيبِ

اَلدَّغَاوِلُ [ed-deġāvil] (dāl'ın fethiyle) Āfāt ve devāhīye denir. Müfredi yoktur. Cevherī vehminden nāşī vāv'ın takdīmiyle دَوَاغِلُ [devāġil] ʿunvānında resm eylediğinden başka Ebū ʿUbeyde'ye nisbet eylemekle onda dahi vehm eyledi, zīrā Ebū ʿUbeyde hemān دَغَاوِلُ [deġāvil] ʿibāretiyle nakl eyledi.

اَلْمَدَاغِلُ [el-medāġil] (mīm'in fethiyle) Butūn-ı evdiyeye denir; مَدْغَلٌ [medġal] müfredidir; yukālu: إِنْدَسُّوا فِي مَدَاغِلَ أَيْ بُطُونِ الْأَوْدِيَةِ

اَلدَّغِيلَةُ [ed-deġīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) دَغَلٌ [deġal] maʿnāsınadır ki ʿayb ve fesād ve sāʾir maʿānī-i mezkūreyi mutazammındır.

[د غ ف ل]

اَلدَّغْفَلُ [ed-daġfel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Fīl yavrusuna, ʿalā-kavlin kurt yavrusuna denir. Ve vüsʿat ve rehā üzere olan dirliğe denir; yukālu: هُوَ فِي دَغْفَلٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ وَاسِعٍ مُخْصِبٍ Ve çok ve gür kuş tüyüne denir. Ve esāmīdendir: Daġfel b. Ḥanẓale en-Nessābe, Benū Şeybān'dandır.

[د ف ل]

اَلدِّفْلُ [ed-difl] (dāl'ın kesriyle) ve

اَلدِّفْلَى [ed-diflā] (ذِكْرَى [ẕikrā] vezninde) Bir cins merāretli nebt yaʿnī şecer ismidir ki Fārisīde ona har-zehre denir, Türkīde ağu ağacı dedikleridir ki halk ona zakkūm ağacı derler. Çiçeği hoş-manzar ve kırmızı ve baʿzı sarı ve siyāh ve yaldırayıcı olur; bāgçelerde tezyīn için yetiştirirler; matbūhunun tılāsı cereb ve حِكَّةٌ [ḥikket] e ve zımādı diz ve arka ağrılarına müfīd ve hāneye reşy tard-ı berāgīs husūsunda müʾessir ve lübbünü baʿde'l-inḳāʾ on iki defʿa tılā baras ʿilletini izālede nāfiʿdir ve

çiçeği kattāldir. Ve

دِفْلٌ [difl] Katrāna ve zifte denir.

[د ق ل]

اَلدَّقَلُ [ed-deḳal] (dāl'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Yemişi çok hurmā ağacına denir, خِصَابٌ [ḫiṣāb] maʿnāsına ki ṣād-ı mühmele ile-dir. Ve pek kemter ve yaramaz hurmāya denir, ʿalā-kavlin müteʿāref olan ecnāstan olmayanına denir; tekūlu: مَا أَطْعَمُونَا إِلاَّ الدَّقَلَ وَهُوَ أَرْدَأُ التَّمْرِ أَوْ مَا لَمْ يَكُنْ أَجْنَاسًا مَعْرُوفَةً Ve gemi direğine denir ki seren taʿbīr olunur; ve minhu yukālu li'l-mahbūbi: زَوْرَقٌ بِلَا دَقَلٍ وَهُوَ سَهْمُ السَّفِينَةِ

اَلدَّوْقَلُ [ed-devḳal] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Bu dahi gemi serenine denir. Ve ālet-i tenāsüle ıtlāk olunur. Ve bir recül adıdır.

اَلْإِدْقَالُ [el-idḳāl] (hemzenin kesriy-le) Hurmā ağacı kemter yemiş vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْقَلَ النَّخْلُ إِذَا أَثْمَرَ دَقَلًا Ve koyun hīre ve cura olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْقَلَتِ الشَّاةُ إِذَا كَانَتْ دَقَلَةً

اَلدَّقَلَةُ [ed-deḳalet] (fetehātla) ve

اَلدَّقِلَةُ [ed-deḳilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلدَّقِيلَةُ [ed-deḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Be-gāyet hīre ve cura koyuna denir; cemʿi دِقَالٌ [diḳāl]dir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

اَلْمُدْقِلُ [el-mudḳil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) Sonradan hīre ve cura olmuş koyuna denir.

اَلدَّوْقَلَةُ [ed-devḳalet] (حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalet] vezninde) İri zeker başına denir. Ve bir şāʿir adıdır.

اَلدَّقْلُ [ed-daḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Bir adamı bir nesneden menʿ ve mahrūm eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: دَقَلَهُ دَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ وَحَرَمَهُ Ve bir adamın ağzına ve burnuna vurmak, ʿalā-kavlin kafāsına ve çenelerine vurmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقَلَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَ أَنْفَهُ وَفَمَهُ أَوْ قَفَاهُ وَلَحْيَيْهِ Ve bedende olan zaʿf ve zebūnluğa denir; yukālu: فِي جِسْمِهِ دَقْلٌ أَيْ ضَعْفٌ

اَلدُّقُولُ [ed-duḳūl] (دُخُولٌ [duḫūl] veznin-de) Bir yere girip yāhūd gidip nābūd ve nā-bedīd olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقَلَ فُلَانٌ دُقُولًا إِذَا تَغَيَّبَ Ve girmek maʿnāsınadır; yukālu: دَقَلَ فِيهِ إِذَا دَخَلَ

دَقَلَةُ [Deḳalet] (fetehātla) Yemāme'de bir mevziʿdir.

اَلدَّوْقَلَةُ [ed-devḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi ahz ve ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوْقَلَهُ إِذَا أَخَذَهُ وَأَكَلَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوْقَلَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve hāyeler enseye çıkıp uylukların gerisine çarpılarak sölpümek maʿnāsınadır; yukālu: دَوْقَلَتْ خُصْيَتَاهُ إِذَا خَرَجَتَا مِنْ خَلْفِهِ فَضَرَبَتَا أَدْبَارَ فَخِذَيْهِ وَاسْتَرْخَتَا

[د ك ل]

اَلدَّكْلُ [ed-dekl] (أَكْلٌ [ekl] vezninde) Çamu-ru yoğurmak için el ile biriktirip toplamak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَلَ الطِّينَ دَكْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ بِيَدِهِ لِيُطَيِّنَ بِهِ Ve ayakla çiğnemek maʿnāsınadır; yukālu: دَكَلَ الشَّيْءَ إِذَا وَطِئَهُ

اَلدَّكَلَةُ [ed-dekelet] (fetehātla) Siyāh ve müteʿaffin balçığa denir, حَمْأَةٌ [ḥamʾet] maʿnāsına. Ve sıvık balçığa denir; yukālu: طَانَهُ بِالدَّكَلَةِ أَيِ الطِّينِ الرَّقِيقِ Ve şol ʿizz ve أَنَفَةٌ [enefet] ve menāʿat ashābı kimselere de-nir ki sultān ve emīr tarafına icābet ve imtisālden taʿazzüz ve istinkāf eder olalar. Bu maʿnāda cemʿ-i ism-i fāʿildir; yukālu: هُمْ دَكَلَةٌ أَيْ لَا يُجِيبُونَ السُّلْطَانَ مِنْ عِزِّهِمْ

اَلتَّدَكُّلُ [et-tedekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-

de) Şūhluk izhārıyla bir adama nāz ve şīve eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَكَّلَ عَلَيْهِ إِذَا تَدَلَّلَ وَانْبَسَطَ Ve ʿizz ve rifʿat izhārıyla bālā-pervāzlık edip dimāg ve ahkām satmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَكَّلَ عَلَيْهِ إِذَا تَرَفَّعَ وَاعْتَزَّ Ve kibr ve edā ile ser-firāzlık göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَكَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَخَايَلَ Ve bir kimseden gerilenip ensesine kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَكَّلَ عَنْهُ إِذَا تَبَاطَأَ عَنْهُ

دُكَّالَةُ [Dukkālet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Maġrib'de Berber-zemīn'de bir beldedir.

اَلْأَدْكَلُ [el-edkel] أَدْكَنُ [edken] vezninde ve mürādifidir ki karamtık nesneye denir.

اَلدَّكْلَةُ [ed-deklet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) صِلِّيَانٌ [şilliyān] dedikleri ot bakiyyesine denir yāhūd bir parçasına denir.

اَلتَّدْكِيلُ [et-tedkīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Toprağa bulayıp ağnatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّلَ الدَّابَّةَ إِذَا مَرَّغَهَا

دَكَالَى [dekālā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Bir şeytānın ismidir.

[د ل ل]

اَلدَّلُّ [ed-dell] (dāl'ın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلدَّلَالُ [ed-delāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلدَّالُولَاءُ [ed-dālūlāʾ] (medd ile) Nāz ve şīve ve ʿişveye denir, zevce zevcine cürʾet yaʿnī küstāhlık sūretini zāhiren muhālefet eder gibi göstermekten ʿibārettir, hakīkatte murādı muhālefet değildir; yukālu: هِيَ حَسَنَةُ الدَّلِّ وَالدَّلَالِ وَالدَّالُولَاءِ وَهُوَ تَدَلُّلُهَا عَلَى زَوْجِهَا Ve تُرِيهِ جُرْأَةً عَلَيْهِ فِي تَغَنُّجٍ وَتَشَكُّلٍ

دَلٌّ [dell] ve

دَلَالٌ [delāl] Masdar olur, nāz ve şīve eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَلَّتِ الْمَرْأَةُ عَلَى زَوْجِهَا دَلًّا وَدَلَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَظْهَرَتْ جَرَاءَةً عَلَيْهِ فِي تَغَنُّجٍ وَتَشَكُّلٍ كَأَنَّهَا تُخَالِفُهُ وَمَا بِهَا خِلَافٌ Ve

دَلٌّ [dell] Vakār ve sekīnet ve hüsn-i manzar ve hüsn-i sīret maʿnāsınadır; yukālu: مَا أَحْسَنَ دَلَّهُ أَيْ هَدْيَهُ

اَلتَّدَلُّلُ [et-tedellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznindе) Nāzlanmak ve şīve ve edā göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَلَّلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَيْهِ بِمَعْنَى دَلَّتْ

اَلْإِدْلَالُ [ed-idlāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi şūhluk edip nāz ve ʿişve eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَّ عَلَيْهِ إِذَا انْبَسَطَ Ve bir adamın muhabbetine iʿtimādı olmakla küstāhāne evzāʿ izhārında ifrāta gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَّ عَلَيْهِ إِذَا وَثِقَ بِمَحَبَّتِهِ فَأَفْرَطَ عَلَيْهِ ve minhu'l-meselu: "أَدَلَّ فَأَمَلَّ" Ve

إِدْلَالٌ [idlāl] Hengām-ı muhārebede hasmına yukarıdan aşağı hamle ve ahz eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَدَلَّ عَلَى أَقْرَانِهِ إِذَا أَخَذَهُمْ مِنْ فَوْقُ وَكَذَا الْبَازِي عَلَى صَيْدِهِ Ve kurt uyuz olup zebūnlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَلَّ الذِّئْبُ إِذَا جَرِبَ وَضَوِيَ

اَلدَّالَّةُ [ed-dāllet] (teşdīd-i lām'la) İsmdir, nāz ve şīve māddesine denir ki yār-ı samīmīye ibrāz ve tahmīl olunur; hāʾ ismiyyedir; tekūlu: لَهُ عَلَيْهِ دَالَّةٌ وَهِيَ مَا يَدُلُّ عَلَى الْحَمِيمِ

اَلدَّلَالَةُ [ed-delālet] (dāl'ın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلدُّلُولَةُ [ed-dulūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Bir adamı bir nesneye doğru yol gösterip kılavuzluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَلَّهُ عَلَيْهِ دَلَالَةً مُثَلَّثَةً وَدُلُولَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَدَّدَهُ إِلَيْهِ

اَلْإِنْدِلَالُ [el-indilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznindе) Bir nesneye delālet olunmak maʿnāsınadır; yukālu: دَلَّهُ عَلَيْهِ فَانْدَلَّ Ve dö-

külmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَلَّ الْمَاءُ إِذَا انْصَبَّ

اَلدِّلِّيلَى [ed-dillīlā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Masdardır, دَلَالَةٌ [delālet] gibi; yukālu: دَلَّهُ عَلَيْهِ دَلَالَةً وَدُلُولَةً وَدِلِّيلَى Ve ʿinde'l-baʿz fenn-i delālette maʿrīfet ve rüsūh ve mahāret maʿnāsınadır ki mübālaga olur. Mütercim der ki *Şāfiye*'de mansūs olduğu üzere bu bāb kesret ve mübālagaya mevzūʿ masdardır. İntehā. Cevherī bunu delīl ile tefsīr eylemekle sehv eyledi, zīrā خِلِّيفَى [ḫillīfā] gibi masādırdandır.

اَلدَّلَّالُ [ed-dellāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bāyiʿ ile müşterī beynini cāmiʿ olan adama denir ki lisānımızda dahi muʿteberdir, دَلَالَةٌ [delālet]ten mübālagadır. Ve muhaddisīnden bir cemāʿatin ismleridir.

اَلدَّلَالَةُ [ed-delālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznnde) ve

اَلدِّلَالَةُ [ed-dilālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) İsmdir, dellāllığa denir. Ve كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde dellāllık ücretine denir, kezālik kılavuzluk ücretine denir; dāl'ın fethiyle de cāʾizdir.

اَلدَّلِيلُ [ed-delīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kılavuza denir.

اَلتَّدَلْدُلُ [et-tedeldul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Muʿallak olan nesne beri öte salınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَلْدَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَهَدَّلَ وَتَحَرَّكَ مُتَدَلِّيًا

اَلدَّلْدَلَةُ [ed-deldelet] ve

اَلدِّلْدَالُ [ed-dildāl] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] ve زِلْزَالٌ [zilzāl] veznlerinde) Yürürken başı ve gövdeyi oynatmak maʿnāsınadır; yukālu: يُدَلْدِلُ فُلَانٌ رَأْسَهُ وَأَعْضَاءَهُ دَلْدَلَةً وَدِلْدَالًا إِذَا حَرَّكَهُ

اَلدَّلْدَالُ [ed-deldāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] veznnde) Maʿnā-yı mezbūrdan ismdir, yürürken başı ve gövdeyi oynatmağa denir.

اَلدُّلْدُولُ [ed-duldūl] ve

اَلدُّلْدُلُ [ed-duldul] (dāl'ların zammıyla) Kirpiye denir, قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] maʿnāsına, ʿalā-kavlin büyüğüne denir yāhūd kirpiye şebīh bir cins cānvere denir. Şārihin beyānına göre oklu nevʿi olacaktır. Ve

دُلْدُلٌ [Duldul] Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin katırları ismidir ki şehbāʾ yaʿnī kır idi, melik-i İskenderiyye olan Muḳavḳıs ihdā eylemişti. Ve

دُلْدُلٌ [duldul] Emr-i ʿazīm ve ḫaṭb-ı cesīm maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَنَّ لَهُ دُلْدُلٌ أَيْ أَمْرٌ عَظِيمٌ

دَلَّةٌ [Dellet] (غَلَّةٌ [ġallet] vezninde) ve

مُدِلَّةُ [Mudillet] (mīm'in zammıyla ve dāl'ın kesriyle) Mülūk-i Ḥimyer'den Menşicān nām melikin iki kızları ismleridir.

دِلْ [dil] (dāl'ın kesri ve lām'ın sükūnuyla ki) Fārisīde gönüle denir, فُؤَادٌ [fuʾād] maʿnāsına. Ve ʿArab taʿrīble دَلٌّ [dell] dediler dāl'ın fethi ve lām'ın teşdīdiyle ve onunla mahbūbelere tesmiye ederler.

دَلَّوَيْهِ [Delleveyh] (fetehātla عَمْرَوَيْهِ [ʿamreveyhi] vezninde) Ziyād b. Eyyūb eṭ-Ṭūsī nām muhaddis-i meşhūrun lakabıdır.

دُلَيْلٌ [Duleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Niçe muhaddislerin ismidir.

اَلدَّلِيلُ [ed-delīl] (أَمِيرٌ [emīr] veznnde) Esāmīdendir: ʿAbdulmelik b. Delīl ve Aḥmed b. Maḥmūd b. ed-Delīl muhaddislerdir.

دَلَالٌ [Delāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir muhaddis-i maʿlūmdur. Ve Delāl b. ʿAdiyy, Ḥimyer kabīlesinin nesebi ricālindendir.

اَلدَّلْدَالُ [ed-deldāl] (ثَرْثَارٌ [ṣerṣār] veznin-

de) İsmdir ki zikr olundu. Ve kalak ve ıztırāb maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ الدَّلْدَالُ أَيِ الْإِضْطِرَابُ Ve

دَلْدَالٌ [deldāl] ve

دُلْدُلٌ [duldul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Şol kimselere ıtlāk olunur ki iki mādde beyninde müterəddid ve müzebzeb olup ehadühümāyı tercīh ve ihtiyār edemeyeler; yukālu: قَوْمٌ دَلْدَالٌ وَدُلْدُلٌ إِذَا تَدَلْدَلُوا بَيْنَ أَمْرَيْنِ فَلَمْ يَسْتَقِيمُوا

اَلدُّلَّى [ed-dullā] (dāl'ın zammıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Şāh-rāha denir, mehacce-i vāzıha maʿnāsına.

[د م ل]

اَلدَّمَالُ [ed-demāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Müddet-i medīdeden kalmış çürümüş siyāh hurmāya denir ki tenāvüle salāhiyyeti kalmamış ola; tekūlu: مَا قَدَّمُونَا إِلَّا دَمَالًا وَهُوَ التَّمْرُ الْعَفِنُ الْأَسْوَدُ الْقَدِيمُ Ve denizin taşra attığı hār u hāşāk makūlesine denir. Ve gübreye ve fışkıya denir. Ve davarın basıp çiğneyip telvīs ve murdār eylediği gübre ve toprak makūlesi çirke denir. Ve henüz idrāk etmeksizin kararıp tebāh olmuş hurmā koruğuna denir.

اَلدَّمْلُ [ed-deml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) ve

اَلدَّمَلَانُ [ed-demelān] (fetehātla) Tarlayı gübre ile ıslāh eylemek yāhūd gübrelemek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَلَ الْأَرْضَ دَمْلًا وَدَمَلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَهَا أَوْ سَرْقَنَهَا Ve nās beynlerini ıslāh eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَمَلَ بَيْنَ الْقَوْمِ إِذَا أَصْلَحَ Ve çıban onulup sağalmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمِلَ الدُّمَّلُ دَمْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَرِئَ Ve çıbanı sağaltmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَلَ الدَّوَاءُ الدُّمَّلَ دَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَرَّأَهُ

دَمْلٌ [deml] Rıfk ve mülāyemet maʿnāsınadır; yukālu: عَامَلَهُ بِالدَّمْلِ أَيْ بِالرِّفْقِ

اَلتَّدَمُّلُ [et-tedemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Tarla gübre ile ıslāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَلَ الْأَرْضَ فَتَدَمَّلَتْ أَيْ أَصْلَحَهَا فَصَلَحَتْ بِالدَّمَالِ

اَلدَّوْمَلَةُ [ed-devmelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Miyāne-i nāsı ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوْمَلَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَصْلَحَ

اَلتَّدَامُلُ [et-tedāmul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Nās birbiriyle beynleri ıslāh olup barışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَامَلُوا إِذَا تَصَالَحُوا

اَلدُّمَّلُ [ed-dummel] (سُكَّرٌ [sukker] veznide) ve

اَلدُّمَلُ [ed-dumel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Çıbana denir, خُرَاجٌ [ḫurāc] maʿnāsına. Müşeddedenin cemʿi دَمَامِيلُ [demāmīl]dir. Şārih der ki çıbana دُمَّلٌ [dummel] ıtlākı إِنْدِمَالٌ [indimāl]i tefeʾülüne mebnīdir.

اَلْإِنْدِمَالُ [el-indimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznide) Çıban onulup sağalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَمَلَ الدُّمَّلُ إِذَا بَرِئَ

اَلْمُدَامَلَةُ [el-mudāmelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müdārā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَامَلَهُ إِذَا دَارَاهُ

[د م ح ل]

اَلدَّمْحَلَةُ [ed-demḥalet] (ḥā-yı mühmele ile) دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde ve mürādifidir ki yuvarlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَمْحَلَ الشَّيْءَ إِذَا دَحْرَجَهُ

اَلدُّمَاحِلُ [ed-dumāḥil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Aʿzāsı dernekli tıknaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ دُمَاحِلٌ أَيْ مُكْتَنِزٌ مُتَدَاخِلٌ

اَلدِّمْحَالُ [ed-dimḥāl] (dāl'ın kesriyle) تِبَّرِي [tibberī] maʿnāsınadır ki tā'nın kesri ve bā-i müşeddedenin fethiyledir. Ve işbu تِبَّرِي [tibberī] ne olduğunu ehl-i lügat

tefsīr eylemediler. Kayd-ı mezkūr şārihin takyīdi üzeredir.

[د ن ل]

دَانَالُ [Dānāl] (nūn'la ism-i aʿcemīdir. Şārih der ki دَانِيَالُ [Dāniyāl] ile maʿrūftur ki bir peygamber-i güzīn ismidir.

[د ن ب ل]

دُنْبُلُ [Dunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ekrād tāʾifesinden bir ʿaşīret ismidir, Mavṣil nevāhīsinde mütemekkin olurlar; Aḥmed b. Naṣr el-Faḳīh eş-Şāfiʿī ve ʿAlī b. Ebī Bekr b. Suleymān el-Muḥaddiṯ ed-Dunbuliyyān onlardandır.

[د و ل]

اَلدَّوْلَةُ [ed-devlet] (dāl'ın fethiyle) İnkılāb-ı zamān maʿnāsınadır ki zamānın hālden hāle tagayyür ve inkılābından ʿibārettir; yukālu:لِلدَّهْرِ دَوْلَةٌأَيِ انْقِلَابٌ Ve mālda olan ʿukbe yaʿnī māl muʿākabe ve münāvebe cihetiyle yekdīgerin ellerine geçmeğe denir. Meselā bir māl ve cāh bir zamān bir kimsenin ʿuhdesinde olup ondan bir āhere baʿdehu bir gayra nakl ve irtihālinden ʿibārettir; dāl'ın zammıyla da cāʾizdir. Baʿzılar ʿindinde dāl'ın zammıyla nevbet-i mālda ve fethiyle harb ve kıtālde müstaʿmeldir ki iki ʿaskerin birbirine bi'n-nevbe kerr ve hamle ile galebesinden ʿibārettir ki o bunu ve gāh bu onu sürüp götürür ve ʿalā-kavlin dāl'ın fethi ve zammı müsāvīdir ki ikisinde dahi istiʿmāl olunur yāhūd dāl'ın zammıyla āhirette ve fethiyle dünyāda müstaʿmeldir ki zafer-i dünyevī ve zafer-i uhrevīden ʿibarettir. Cemʿi دُوَلٌ [duvel]dir dāl'ın harekāt-ı selāsı ve vāv'ın fethiyle.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de mefhūm-ı beyānına göre ʿalā-kavlin دُولَةٌ [dūlet] ki dāl'ın zammıyladır, mütedāvil olan şeyʾin bi-ʿaynihi ismidir ve dāl'ın fethiyle masdardır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿كَيْلَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ﴾ الآية İntehā. Ve

دَوْلَةٌ [devlet] (dāl'ın fethiyle) Kuş kursağına denir, مُنْدَالٌ [mundāl] olduğu için; yukālu: أَخْرَجَ دَوْلَةَ الطَّائِرِ أَيْ حَوْصَلَتَهُ Müʾellif وَالْقَانِصَةُ lafzıyla da tefsīr eylemekle tekrārdan hıfz için قَانِصَةٌ [ḳānişat]ı tahsīs ve حَوْصَلَةٌ [ḥavṣalat]ı taʿmīm eylemek mümkindir yāhūd قَانِصَةٌ [ḳānişat]ı göden bağırsağına haml eylemek muhtemeldir. Ve

دَوْلَةٌ [devlet] Devenin ağzından çıkan kızıl dağarcığa denir, شِقْشِقَةٌ [şiḳşiḳat] maʿnāsına. Ve azık çantası tarzında bir güne zarfa denir ki ağzı dar olur. Ve دَوْلَةُ الْبَطْنِ [devletu'l-baṭn] karnın bir tarafına ıtlāk olunur; yukālu: ضَرَبَ دَوْلَةَ بَطْنِهِ أَيْ جَانِبَهُ Ve

دَوْلَةٌ [devlet] Masdar olur, karın sölpüklenip sarkmak maʿnāsına; yukālu: دَالَ بَطْنُهُ يَدُولُ دَوْلَةً إِذَا اسْتَرْخَى Ve bir nesne elden ele nakl ve deverān eylemek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: دَالَتِ الْأَيَّامُ إِذَا دَارَتْ

اَلْإِدَالَةُ [el-idālet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi nevbet vechiyle elden ele geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَالَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ مُتَدَاوِلًا Ve düşmana gālib edip intikām almağa zafer vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَدَالَنَا اللهُ مِنْ عَدُوِّنَا أَيْ جَعَلَ الْكَرَّةَ لَنَا عَلَيْهِمْ فَغَلَبْنَا بِالظَّفَرِ Ve galebe ve fīrūzī maʿnāsınadır; tekūlu: اَللَّهُمَّ أَدِلْنِي عَلَى فُلَانٍ أَيِ انْصُرْنِي وَاجْعَلْنِي غَالِبًا عَلَيْهِ

اَلتَّدَاوُلُ [et-tedāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznindе) Bir nesneyi nevbet-be-nevbet elden ele gezerek ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاوَلُوهُ إِذَا أَخَذُوهُ بِالدُّوَلِ

دَوَالَيْكَ [devāleyke] (dāl'ın fethiyle) لَبَّيْكَ [lebbeyke] ve حَنَانَيْكَ [ḥanāneyke] kelimeleri gibi tesniye bünyesiyledir; mukadder müfredi دَوَالٌ [devāl]dir ki دَوْلَةٌ [devlet] maʿnāsınadır. Bi'd-defeʿāt mahallerinde beyān olunduğu üzere ʿArablar bir māddeden tekerrür ve tezāʿuf yāhūd devām ve mübālaga kasd eylediklerinde terkīb-i mezbūr gibi ondan tesniye terkīb ve mahzūfü'l-fiʿl yāhūd sīga-i emr sūretinde īrād ederler. Pes دَوَالَيْكَ [devāleyke] kelimesi dahi bu cümleden olmakla emr olarak "bir ʿamel ve kāra müteʿākiben müdāvil ol" demektir ki fiʿl-i mahzūf أَدِلْ دَاوِلْ yāhūd olur yāhūd masdar olarak "ikbāl ve merām sana merreten baʿde-uhrā teveccüh eylesin" demek olur ki fiʿli mahzūftur yāhūd bu dahi emr olmakla cümle-i duʿāiyyedir; yukālu: دَوَالَيْكَ أَيْ مُدَاوَلَةً عَلَى الْأَمْرِ يَعْنِي دَاوِلْ يَا فُلَانُ مُدَاوَلَةً عَلَى التَّأْكِيدِ أَوْ دَالَتْ لَكَ الدَّوْلَةُ كَرَّةً بَعْدَ كَرَّةٍ أَوْ تَدَاوَلِ الدَّوْلَةَ يَا فُلَانُ تَدَاوُلًا بَعْدَ تَدَاوُلٍ ve yukālu: فَعَلْنَا ذَلِكَ دَوَالَيْكَ أَيْ كَرَّاتٍ بَعْضُهَا فِي إِثْرِ بَعْضٍ Ve gāh olur ki ona harf-i taʿrīf dāhil olup kāf ile berāberce ism-i vāhid iʿtibār olunmakla اَلدَّوَالَيْكَ dahi derler, pes tekerrür-i fiʿlin yāhūd devāmın ismi olur, meselā خُذِ الدَّوَالَيْكَ sebkinde olur. Ve işbu دَوَالَيْكَ [devāleyke] lafzı yürüyen adama cevelāna başladıkta sevbini iki taraftan kavuşturup sıkıca yapmak bābında dahi emr olarak istiʿmāl olunur tā ki cevelānı muztarib olmayıp muntazam ola; yukālu: دَوَالَيْكَ وُهُوَ أَمْرٌ بِالتَّحَفُّزِ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا جَالَ يَعْنِي تَدَاوَلْ ثَوْبَكَ مِنَ الطَّرَفَيْنِ Burada tekrār vech-i mersūm üzere iki cānibleri iʿtibārıyladır yāhūd dāʾimā kavuşturmak üzere ol diye teʾkīd ve tekrārı mutazammındır. Kaldı ki işbu دَوَالَيْكَ [devāleyke] ve هَجَاجَيْكَ [hecāceyke] ve هَذَاذَيْكَ [heẕāẕeyke] māddeleri kezālik لَبَّيْكَ [lebbeyke] ve سَعْدَيْكَ [saʿdeyke] müfreden istiʿmāli olmamakla dāʾimā bu resme tesniye olarak müstaʿmel olur, müfredleri mukadder olur, ammā حَنَانَيْكَ [ḥanāneyke] ve حَوَالَيْكَ [ḥavāleyke] māddelerinin müfredleri müstaʿmeldir, Şeyḫ Raḍī mefʿūl-i mutlak mebhasinde tafsīl eylemiştir.

اَلْإِنْدِيَالُ [el-indiyāl] (اِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Karında olan nesne sıyrılmak maʿnāsınadır ki ishālden kināyedir; yukālu: إِنْدَالَ مَا فِي بَطْنِهِ إِذَا خَرَجَ Ve karın sölpüklenip yere doğru sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَالَ بَطْنُهُ إِذَا اتَّسَعَ وَدَنَا مِنَ الْأَرْضِ Ve bir nesne muʿallak olup beri öte oynayıp salınmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَالَ الشَّيْءُ إِذَا نَاسَ وَتَعَلَّقَ

اَلدُّوَلَةُ [ed-duvelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur; ve yukālu: جَاءَ بِدُوَلَاهُ وَتُوَلَاهُ وَيُقَالُ جَاءَ بِدُوَلَاتِهِ وَتُوَلَاتِهِ أَيْ بِالدَّوَاهِي Burada دُوَلَاتٌ [duvelāt] ve تُوَلَاتٌ [tuvelāt] دُوَلَةٌ [duvelet]in cemʿidir. Misāl-i evvelde tāʾ muhaffefdir.

اَلدَّوِيلُ [ed-devīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Üzerinden bir sene geçmiş kuru ota denir, ʿalā-kavlin iki sene geçmişine denir yāhūd نَصِيٌّ [naṣiyy] ve سَبَطٌ [sebaṭ] dedikleri ota mahsūstur.

اَلدَّوَالِيُّ [ed-devāliyy] (سَحَابِيٌّ [seḥābiyy] vezninde) Bir güne Ṭāʾifī üzüm ismidir.

اَلدُّولُ [ed-Dūl] (dāl'ın zammıyla) Benī Ḥanīfe b. Ṣaʿb b. Luceym cemāʿatinden bir recül ve Bekr b. Vāʾil kabīlesinden bir cemāʿattir. Ferve b. Nufāṯe ki Cāhiliyye zamānında hükümrān-ı milket-i Şām olmuştu, onlardandır. Ve Dūl b. Saʿdumenāt b. Ġāmid, Ezd kabīlesindendir. Ve Dūl b. Ḥill b. ʿAdiyy, Ribāb kabīlesindendir.

اَلدِّيلُ [ed-Dīl] (dāl'ın kesriyle) ʿAbdulḳays kabīlesinden bir cemāʿattir, ʿalā-kavlin onlar kabīle-i mezbūreden Dīl ile musemmā iki kimsedir ki biri Dīl b. Şenn b. Efṣā b. ʿAdulḳays ve biri Dīl b. ʿAmr b. Vedīʿa b. Efṣā b. ʿAbdulḳays'tır. Ve

دِيلٌ [Dīl] Bilād-ı Fezāre'de bir mevziʿdir. Kezālik Dīl b. Zeyd ve Dīl b. ʿAmr, Ezd kabīlesindendir. Ve Dīl b. Umeyye, İyād kabīlesindendir. بَنُو الدِّيلِ [Benu'd-Dīl] kezālik Benī Bekr b. ʿAbdumenāt cemāʿatindir.

بَنُو دَالَانَ [Benū Dālān] Kūfe'de bir batndır; Ebū Ḫālid Yezīd b. ʿAbdurraḥmān nām muhaddis onlardandır. Ve Dālān b. Sābiḳa, Hemdān kabīlesi nesebindendir.

اَلدَّالَةُ [ed-dālet] (حَالَةٌ [ḥālet] vezninde) Şöhret maʿnāsınadır; cemʿi دَالٌ [dāl]dır hā'sız. Ve

دَالَةٌ [dālet] ve

دَوْلٌ [devl] (حَوْلٌ [ḥavl] vezninde) Masdar olurlar, meşhūr ve rüsvāy olmak maʿnāsına ki elsine ve mecāliste zikri mütedāvil olur; yukālu: دَالَ الرَّجُلُ يَدُولُ دَوْلًا وَدَالَةً إِذَا صَارَ شُهْرَةً أَيْ مَشْهُورًا Ve

دَوْلٌ [devl] Karın sölpüklenip sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: دَالَ بَطْنُهُ إِذَا اسْتَرْخَى Ve

دَوْلٌ [devl] دَلْوٌ [delv] kelimesinde lügattır ki kovaya denir, yaʿnī ondan maklūb değildir. Ve

دَوْلٌ [devl] Masdar olur, zamān hālden hāle münkalib olmak maʿnāsına, دَوْلَةٌ [devlet] gibi; yukālu: دَالَ الزَّمَانُ يَدُولُ دَوْلًا إِذَا انْقَلَبَ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ

دُولَانُ [Dūlān] (dāl'ın zammıyla) Bir mevziʿdir.

اَلْمُدَاوَلَةُ [el-mudāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi beyne'n-nās elden ele gezdirip nakl ve devr ettirmek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: وَاللهُ يُدَاوِلُ الْأَيَّامَ بَيْنَ النَّاسِ Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾ أَيْ نُصَرِّفُهَا بَيْنَهُمْ نُدِيلُ لِهَؤُلَاءِ تَارَةً وَلِهَؤُلَاءِ أُخْرَى

اَلدَّوَلُ [ed-devel] (fethateynle) Elden ele geçen nişān okuna denir ki sābıktan lāhıka intikāl eylemiş ola.

[د ه ل]

اَلدَّهْلُ [ed-dehl] (dāl'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla) Sāʿat-i zamānī maʿnāsınadır; yukālu: مَضَى دَهْلٌ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سَاعَةٌ Ve azca nesneye denir; yukālu: بَقِيَ دَهْلٌ مِنْهُ أَيْ يَسِيرٌ

اَلدَّاهِلُ [ed-dāhil] (ذَاهِلٌ [ẕāhil] vezninde) Vālih ve mütehayyir maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ دَاهِلٌ أَيْ مُتَحَيِّرٌ

دِهْلَى [Dihlā] (dāl'ın kesriyle) Bilād-ı Hind'in aʿzamı olan şehrin adıdır.

[د ه ب ل]

اَلدَّهْبَلَةُ [ed-dehbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hırs ve şerehten nāşī sā'irden ziyāde yemek için lokmaları büyük büyük kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَهْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَبَّرَ اللُّقَمَ لِيُسَابِقَ فِي الْأَكْلِ

اَلدَّهْبَلُ [ed-Dehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir kuş adıdır. Ve Şerīk nām kādī-i Kūfe'nin ceddi ismidir. Ve Dehbel b. Kāre, ekkālūn gürūhundan tekbīr-i lokma ile müteʿāref bir yādigārdır. Ve Ebū Dehbel iki şāʿirdir, biri Cumaḥ kabīlesinden ve dīgeri Dubeyr kabīlesindendir.

[د ه ق ل]

اَلدَّهْقَلَةُ [ed-dehḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dābbenin derisi dayıncıklanıp elden sıvışınca kadar el ile tutup tırāş ey-

lemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَهْقَلَ جِلْدَ الدَّابَّةِ إِذَا أَخَذَهُ وَحَلَقَهُ حَتَّى يَتَمَلَّصَ

دَهْقَلٌ [Dehḳal] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Ḳabīṣa ve Humeyl nām sahābelerin cedleri ismidir.

[د ه ك ل]

اَلدَّهْكَلُ [ed-dehkel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir; yukālu: جَاءَ بِالدَّهْكَلِ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ Ve şedāʾid ve mihen-i zamāndan bir şedīde ve mihnete denir; yukālu: وَقَعَ عَلَيْهِ دَهْكَلٌ أَيْ شَدِيدَةٌ مِنْ شَدَائِدِ الدَّهْرِ

اَلدَّهْكَلَةُ [ed-dehkelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Zemīni ayakla çiğnemek maᶜnāsınadır; yukālu: دَهْكَلَ الْأَرْضَ إِذَا وَطِئَهَا بِالرِّجْلِ Ve süvārī ᶜasker bir nesne üzerinden geçmekle onu ne güne pāymāl ve hākisār ederlerse öylece etmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَهْكَلُوهُ دَهْكَلَةً وَهِيَ شِبْهُ الدَّمْدَمَةِ فِي الْفُرْسَانِ

[د ي ل]

اَلدِّيلُ [ed-Dīl] (dāl'ın kesriyle) Tağlib ve ᶜAbdulḳays ve İyād ve sāʾir baᶜzı kabāʾilden birer cemāᶜattir.

تَدِيلُ [Tedīl] (تَمِيلُ [temīlu] vezninde ki vezn-i fiᶜl-i muzāriᶜdir) İbn Cuşem'dir ki Cuẕām kabīlesi nesebindendir.

FASLU'Ẕ-ẒĀLİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ ل]

اَلذَّأْلُ [eẕ-ẕeʾl] (ẕāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلذَّأَلَانُ [eẕ-ẕeʾelān] (fetehātla) Sürᶜatle yürümek, ᶜalā-kavlin āhestece edā ve hırāmla yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَلَ الرَّجُلُ ذَأْلًا وَذَأَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَسْرَعَ فِي مَشْيِهِ أَوْ مَشَى عَلَى خِفَّةٍ وَمَيْسٍ Ve

ذَأَلَانٌ [ẕeʾelān] Çakalın yāhūd kurdun yürüyüşüne denir.

اَلذَّأْلَانُ [eẕ-ẕeʾlān] (سَحْبَانُ [saḥbān] ve عُثْمَانُ [ᶜuṯmān] veznlerinde) Çakala ᶜalā-kavlin kurda denir; cemᶜi ذَآلِيلُ [ẕeʾālīl] gelir,lām'la şāz olarak, ثَعَالِيلُ [seᶜālīl] vezninde.

ذُؤَالَةُ [Ẕuʾālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bir recül ismidir. Ve sibāᶜdan kurda denir; ᶜalemiyyet ve teʾnīs sebebleriyle gayr-i munsarıftır; cemᶜi ذِئْلَانٌ [ẕiʾlān] ve ذُؤْلَانٌ [ẕuʾlān] gelir ẕāl'ın kesri ve zammıyla.

اَلتَّذَاءُلُ [et-teẕāʾul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Tahakkur eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَذَاءَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَصَاغَرَ

[ذ ب ل]

اَلذَّبْلُ [eẕ-ẕebl] (نَبْلٌ [nebl] vezninde) ve

اَلذُّبُولُ [eẕ-ẕubūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Ot pejmürde olmak maᶜnāsınadır ki solmak taᶜbīr olunur; yukālu: ذَبَلَ النَّبْتُ وَذَبَلَ ذَبْلًا وَذُبُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا ذَوَى Ve at arıklamak yāhūd yarak olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: ذَبَلَ الْفَرَسُ إِذَا ضَمُرَ Ve ᶜArablar bir adama bed-duᶜā mevkiᶜinde مَا لَهُ ذَبَلَ ذَبْلَةً derler ki مَا [mā] mevsūliyyedir ve

ذَبَلَ fiʿl-i māzī-i duʿāʾiyyedir ve ذَبْلَةٌ [ẕeblet] ضَرْبَةٌ [ḍarbet] vezninde mefʿūl-i mutlaktır, مَا كَانَ لَهُ مِنَ الْمَالِ أَوْ غَضِّ الشَّبَابِ ذَبْلُ ذَبْلَةٍ sebkinde olmakla mālik olduğu māl yāhūd tarāvet-i şebābı ذَابِلٌ [ẕābīl] olsun demek olur. Ve bunda ذَبَلَ ذَبْلُهُ ʿunvānıyla da zebān-zededir ki yine ذَبَلَ fiʿl-i māzī-i duʿāʾiyyedir; ذَبْلٌ [ẕebl] نَبْلٌ [nebl] vezninde zamīre muzāf fāʿilidir, ذُبُولٌ [ẕubūl] şānından olan nesneye ıtlāk olunmakla pejmürde olmak şānından olan cemīʿ-i eşyāsı ذَابِلٌ [ẕābil] olsun demek olur; yukālu: مَالَهُ ذَبَلَ ذَبْلًا ذَابِلاً وَذَبْلًا ذَبِيلًا مُبَالَغَةً Yaʿnī "Bi'l-cümle vücūd ve mevcūdu nebāt-ı pejmürde gibi solup āb u tāb u revnaktan ʿārī kalsın."

اَلذَّبْلَةُ [eẕ-ẕeblet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Deve tersine denir, بَعْرَةٌ [baʿret] maʿnāsına. Ve nebātātı pejmürde eden yele denir; yukālu: تَهَبُّ الذَّبْلَةُ أَيِ الرِّيحُ الْمُذْبِلَةُ

اَلذُّبَالَةُ [eẕ-ẕubālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) ve

اَلذُّبَّالَةُ [eẕ-ẕubbālet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Çerāg fitiline denir; cemʿi ذُبَالٌ [ẕubāl]dır hā'sız ve ذُبَّالٌ [ẕubbāl] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde; ve minhu kavluhum: لَا تَكُنْ كَالذُّبَالَةِ وَالذُّبَّالَةِ تُضِيءُ لِلنَّاسِ وَهِيَ تَحْتَرِقُ Ve

ذُبَالٌ [ẕubāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir güne çıbanlara ve yaralara denir ki insānın yan tarafında çıkıp içeri doğru oyulup gider; müfredi ذُبَالَةٌ [ẕubālet]tir. فَتِيلٌ [fetīl] gibi cevfe nüzūfu bāʿis-i tesmiyedir, gālibā bu yara cemre yāhūd nār-ı Fārisī dedikleridir.

اَلذَّبْلُ [eẕ-ẕebl] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Deniz yāhūd kara kaplumbağasının kışrına denir ki kabı olacaktır, ʿalā-kavlin bir dābbe-i bahriyyenin sırtının kemiğidir ki ondan bilezik ve tarak düzülür, Türkīde bağa taʿbīr olunur; onunla saç ve sakal taramak bi'l-hāssa saç ve sakal diplerinde olan kehle sirkelerini ve konağı muhric ve dāfiʿdir. Sāʾir ümmehātta kavl-i sānī mansūstur. Ve

ذَبْلٌ [Ẕebl] Bir dağın ismidir.

اَلذِّبْلُ [eẕ-ẕibl] (ẕāl'ın kesriyle) Bir kimse mahbūbunu yavı kılmağa denir, ثُكْلٌ [ṣukl] maʿnāsına; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالذِّبْلِ أَيِ الثُّكْلِ ve yukālu: ذِبْلٌ ذَبِيلٌ أَيْ ثُكْلٌ ثَاكِلٌ مُبَالَغَةً

اَلذَّابِلُ [eẕ-ẕābil] Pejmürde nesneye denir ki niseb üzeredir; yukālu: بَقْلٌ ذَابِلٌ أَيْ ذَوِيٌّ Ve şol kargıya ıtlāk olunur ki dolu özlü olmayıp incerek ve kabuğu birbirine yapışık ola; yukālu: قَنًى ذَابِلٌ أَيْ رَقِيقٌ لَاصِقُ اللِّيطِ Ve ذَابِلٌ [ẕābil] kelimesinin cemʿi ذُبُلٌ [ẕubul] dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve ذُبَّلٌ [ẕubbel] dir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde. Ve Ẕābil b. Ṭufeyl ashābdandır.

اَلذَّبْلَاءُ [eẕ-ẕeblāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Dudaklarında āb ve tāb u tarāvet olmayan ʿavrete ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ ذَبْلَاءُ أَيِ الْيَابِسَةُ الشَّفَةِ

اَلتَّذَبُّلُ [et-teẕebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) İnce ve ufak yapılı ʿavret erkek yürüyüşü gibi yürümek, ʿalā-kavlin salınarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَبَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا مَشَتْ مِشْيَةَ الرِّجَالِ وَهِيَ دَقِيقَةٌ أَوْ تَبَخْتَرَتْ

يَذْبُلُ [Yeẕbul] (يَنْصُرُ [yenṣuru] vezninde) Bir dağın ismidir, أَذْبُلُ [Eẕbul] dahi derler mütekellim bünyesiyle.

اَلْإِذْبَالُ [el-iẕbāl] (hemzenin kesriyle) Soldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْبَلَ الْبَرْدُ الثَّمَرَ إِذَا أَذْوَاهُ

[ذ ج ل]

اَلذَّجْلُ [eẕ-ẕecl] (ẕāl'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Zulm ve sitem eylemek

maʿnāsınadır; yukālu: ذَجَلَهُ ذَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ظَلَمَهُ

اَلذَّاجِلُ [eẕ-ẕācil] Zālim maʿnāsınadır.

[ذ ح ل]

اَلذَّحْلُ [eẕ-ẕaḥl] (ẕāl'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Öç ve intikām maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin bir adama bir āher kimse tarafından taʿaddī ve īsāl olunan zarar ve rahne ve cināyete yāhūd ʿadāvete mücāzāt talebine denir yāhūd mutlakan ʿadāvete ve hıkd ve kīneye denir; cemʿi أَذْحَالٌ [eẓḥāl] ve ذُحُولٌ [ẕuḥūl] gelir; yukālu: طَلَبَ عِنْدَ فُلَانٍ ذَحْلًا وَهُوَ الثَّأْرُ أَوْ طَلَبَ مُكَافَأَةٍ بِجِنَايَةٍ جُنِيَتْ عَلَيْكَ أَوْ عَدَاوَةٍ أُتِيَتْ إِلَيْكَ أَوْ هُوَ الْعَدَاوَةُ وَالْحِقْدُ Ve

ذَحْلٌ [Ẕaḥl] Bir mevziʿ adıdır.

[ذ ح م ل]

اَلذَّحْمَلَةُ [eẕ-ẕaḥmelet] دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde ve mürādifidir, ذَمْحَلَةٌ [ẕemḥalet] gibi; yukālu: ذَحْمَلَ الْحَجَرَ إِذَا دَحْرَجَهُ

[ذ ر م ل]

اَلذَّرْمَلَةُ [eẕ-ẕermelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yestehlemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَرْمَلَ الصَّبِيُّ إِذَا سَلَحَ Ve mihmāna taʿcīl için ekmeği tennūrdan küllü küllü çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَرْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْرَجَ خُبْزَتَهُمُرَمَّدَةً لِيُعَجِّلَهَا عَلَى الضَّيْفِ

[ذ ع ل]

اَلذَّعَلُ [eẕ-ẕeʿal] (fethateynle) Bir nesneyi baʿde'l-inkār ikrār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَعَلَهُ ذَعَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَقَرَّهُ بَعْدَ الْجُحُودِ

[ذ ف ل]

اَلذَّفْلُ [eẕ-ẕefl] (ẕāl'ın fethi ve kesri ve fā'nın sükūnuyla) Sıvık katrāna denir.

[ذ ل ل]

اَلذُّلُّ [eẕ-ẕull] (ẕāl'ın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلذُّلَالَةُ [eẕ-ẕulālet] (ẕāl'ın zammıyla) ve

اَلذِّلَّةُ [eẕ-ẕillet] (ẕāl'ın kesriyle) ve

اَلْمَذَلَّةُ [el-meẕellet] (fetehātla) ve

اَلذَّلَالَةُ [eẕ-ẕelālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Hor ve hakīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَلَّ الرَّجُلُ ذُلًّا وَذَلَالَةً وَذِلَّةً وَمَذَلَّةً وَذَلَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَانَ Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ﴾ أَيْ لَمْ يَتَّخِذْ وَلِيًّا يُعَاوِنُهُ وَيُحَالِفُهُ لِذِلَّةٍ بِهِ وَهُوَ عَادَةُ الْعَرَبِ Yaʿnī ʿādet-i ʿArab budur ki hīn-i hācette defʿ-i tārika-i zillet ve celb-i rāfika-i ʿizz ü meneʿat kasdıyla muʿāzadet ve muʿāvenet eylemek için birbiriyle tehālüf ve teʿāhüd edip ehadühümā āhere velī ve muʿīn olurlar, lākin hazret-i ʿazīz-i mutlak celle şānuhu ve ʿazze sultānuhu o resme yār ve yāverden müstagnī ve cümleye muʿīn ve mugnīdir.

اَلذَّلِيلُ [eẕ-ẕelīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلذِّلَالُ [eẕ-ẕilāl] (كِبَارٌ [kibār] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan vasftır, bāb-ı rābiʿ mecrāsındadır, hor ve hakīr adama denir. ذَلِيلٌ [ẕelīl]in cemʿi ذِلَالٌ [ẓilāl]dir zāl'ın kesriyle ve أَذِلَّاءُ [eẕillāʾ] gelir ve أَذِلَّةٌ [eẕillet gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] vezninde, ve kavluhum ذُلٌّ ذَلِيلٌ أَيْ مُذِلٌّ أَوْ مُبَالَغَةٌ Tefsīr-i evvel أَلِيمٌ [elīm] gibidir ki مُؤْلِمٌ [muʾlim] maʿnāsınadır.

اَلْإِذْلَالُ [el-iẕlāl] (hemzenin kesriyle) Zelīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَلَّهُ إِذَا صَيَّرَهُ ذَلِيلًا Ve bir adamın kurenāʾ ve ashābı zelīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذَلَّ فُلَانٌ إِذَا صَارَ أَصْحَابُهُ أَذِلَّاءَ Ve bir adamı zelīl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذَلَّ فُلَانًا إِذَا وَجَدَهُ ذَلِيلًا

اَلْإِسْتِذْلَالُ [el-istiẕlāl] Zelīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَذَلَّهُ أَيْ ذَلَّلَهُ Ve bir

adamı zelīl ve hor görmek maʿnāsınadır ki horsunmak taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَذَلَّهُ إِذَا رَآهُ ذَلِيلا Ve serkeş deve rām olmak için arkasını kaşıyıp kenelerini ayırtlamakla okşamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَذَلَّ الْبَعِيرَ الصَّعْبَ إِذَا نَزَعَ الْقُرَادَ عَنْهُ لِيَسْتَلِذَّ فَيَأْنَسَ بِهِ

اَلذُّلُّ [eẕ-ẕull] (ẕāl'ın zammı ve kesriyle) Yavaş ve rām ve āsān olmak maʿnāsınadır ki suʿūbet ve serkeşī mukābilidir; yukālu: ذَلَّ الْبَعِيرُ ذُلًّا وَذِلًّا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي ضِدُّ صَعُبَ فَهُوَ ذَلُولٌ Pes yalnız zammla hakārete ve zamm ve kesr ile sühūlette müstaʿeldir. Ve

ذِلٌّ [ẕill] (ẕāl'ın kesriyle) İsm olur, مُذَلَّلٌ [muẕellel] maʿnāsına ki kesret-i teredddüd ile çiğnenip āsānlık peydā eylemiş vāzıh ve küşāde yola ıtlāk olunur; yukālu: رَكِبُوا ذُلَّ الطَّرِيقِ أَيْ مَحَجَّتَهُ Ve rıfk ve rahm ve mülāyemet maʿnāsınadır. Bunda zammla da cāʾizdir. Ve kuriʾe bihimā kavluhu taʿālā: ﴿وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ﴾ اَلْآيَة وَالْمَعْنَى لِنْ وَارْفُقْ وَارْحَمْ وَانْقَدْ لَهُمَا Ve ʿalā-kavlin ẕāl'ın kesriyle ذُلُولٌ [ẕelūl] māddesinden masdardır, yavaş ve rām olmak maʿnāsınadır, zammla maʿānī-i mezbūrede hāstır.

اَلذَّلُولُ [eẕ-ẕelūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mādde-i sāniyeden vasftır, yavaş ve rām ve münkād olan insān ve hayvāna denir, serkeş mukabilidir; cemʿi ذُلُلٌ [ẕulul] gelir zammeteynle ve أَذِلَّةٌ [eẕillet gelir, أَعِزَّةٌ [eʿizzet] vezninde; yukālu: دَابَّةٌ ذَلُولٌ ضِدُّ صَعْبٍ

اَلتَّذْلِيلُ [et-teẕlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Zelīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَلَّلَهُ بِمَعْنَى أَذَلَّهُ Ve asmanın salkımları aşağı sarkıp salınmak, ʿalā-kavlin cümlesi berāber ve hemvār sarkmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki ahzı sühūletli olur; yukālu: ذُلِّلَ الْكَرْمُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا دُلِّيَتْ عَنَاقِيدُهُ أَوْ سُوِّيَتْ Ve hurmā ağacının salkımlarını sarkıp düşmemek için dalları üzere vazʿ eylemek maʿnāsınadır ki bunda bināsı selb içindir ve maʿlūmen ve mechūlen cāʾizdir; yukālu: ذَلَّلَ النَّخْلَ إِذَا وَضَعَ عِذْقَهَا عَلَى الْجَرِيدَةِ لِتَحْمِلَهُ

اَلْأَذْلَالُ [el-eẕlāl] (hemzenin fethiyle) ذِلٌّ [ẕill] kelimesinden cemʿdir ki ẕāl'ın kesriyledir, mecārī ve mesālik maʿnāsına müstaʿmeldir; sühūlet maʿnāsından meʾhūzdur, niteki zikr olundu; yukālu: أُمُورُ اللهِ جَارِيَةٌ أَذْلَالَهَا وَعَلَى أَذْلَالِهَا أَيْ عَلَى مَجَارِيهَا يَعْنِي مَسَالِكَهَا وَطُرُقَهَا Ve hāl ve şān maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَعْهُ عَلَى أَذْلَالِهِ أَيْ حَالِهِ Ve vech ve semt ve üslūb maʿnāsına müstaʿmeldir. Bu iki maʿnāda müfredi mesmūʿ değildir, lākin *Nihāye*'de عَلَى وُجُوهِهِ ʿibāretiyle müfesserdir; yukālu: جَاءَ عَلَى أَذْلَالِهِ أَيْ عَلَى وَجْهِهِ Ve ذَلَازِلُ [zelāẕil] maʿnāsınadır.

اَلذَّلَازِلُ [eẕ-ẕelāẕil] (سَلَاسِلُ [selāsil] veznninde) ve

اَلذَّلَزِلُ [eẕ-ẕeleẕil] ve

اَلذَّلَزِلَةُ [eẕ-ẕeleẕilet] (ẕāl-ı ūlāların ve lām'ların fethi ve ẕāl-ı sāniyelerin kesriyle) ve

اَلذُّلَزِلُ [eẕ-ẕuleẕil] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلذُّلَزِلَةُ [eẕ-ẕuleẕilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] veznninde) ve

اَلذُّلْذُلُ [eẕ-ẕulẕul] (هُدْهُدٌ [hudhud] veznninde) ve

اَلذِّلْذِلُ [eẕ-ẕilẕil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلذِّلْذِلَةُ [eẕ-ẕilẕilet] (زِبْرِجَةٌ [zibricet] veznninde) Gömlek makūlesi sevbin uzun olmakla yere karīb sarkan etekleri uçlarına denir

ki salınıp durur. Ve

ذَلَاذِلُ [ẕelāẕil] ve

ذُلْذُلَاتٌ [ẕulẕulāt] (هُدْهُدَاتٌ [hudhudāt] vezninde) ve

ذُلَيْذِلَاتٌ [ẕuleyẕilāt] (musaggar bünyesiyle) أَذْلَالٌ [eẕlāl] gibi bir semte gidip gelen yā bir mecliste olan nāsın evāhirine ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ أَذْلَالُ النَّاسِ وَذَلَاذِلُهُمْ وَذُلْذُلَاتُهُمْ وَذُلَيْذِلَاتُهُمْ أَيْ أَوَاخِرُهُمْ

اَلذَّلُولِيُّ [eẕ-ẕelūliyy] (صَبُورِيٌّ [ṣabūriyy] vezninde) Hoş-hūy ve mülāyim-meşreb halīm ve mütehammil adama ıtlāk olunur; cemʿi ذَلُولِيُّونَ [ẕelūliyyūn]dur; yukālu: هُوَ ذَلُولِيٌّ أَيِ الْحَسَنُ الْخُلُقِ الدَّمِيثُهُ

عَيْرُ الْمَذَلَّةِ [ʿayru'l-meẕellet] (سَيْرُ الْمَحَلَّةِ [seyru'l-maḥallet] vezninde) Hakāret eşeği demektir, bu münāsebetle kazığa ıtlāk olunur, vücūdu hākisār ve gerdanı maglūl ve başından hemīşe tokmak eksik olmaz; yukālu: هُوَ كَعَيْرِ الْمَذَلَّةِ أَيِ الْوَتِدُ Mütercim der ki bu zemīne işbu beyt-i Fārisī ne güzel mülāyimdir: "Duşmenānet hemçu mīh-i hayme mīhāhem tu-rā // Ten be-hāk u ser be-kūb u rīsmān der-gerdenest"

اَلتَّذَلْذُلُ [et-teẕelẕul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir nesne sölpük ve sarkık olmakla beri öte oynayıp muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَلْذَلَ الشَّيْءُ إِذَا اضْطَرَبَ وَاسْتَرْخَى

اَلْإِذْلِيلَاءُ [el-iẕlīlāʾ] (إِحْلِيلَاءٌ [iḥlīlāʾ] vezninde) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: إِذْلَوْلَى الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ذ م ل]

اَلذَّمِيلُ [eẕ-ẕemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Deve kısmının yürüyüşünden bir güne yürüyüşe denir ki kendi kolayına tabīʿatınca mülāyim yürümesinden ʿibarettir, ʿalākavlin عَنَقٌ [ʿanaḳ] mertebesinden ki adımları açıp boyunlarını uzatarak su gibi eşmekten ʿibārettir, ziyāde ve mütecāviz olan yürümesine denir; yukālu: سَارَ الْبَعِيرُ سَيْرًا ذَمِيلًا وَهُوَ السَّيْرُ اللَّيِّنُ مَا كَانَ أَوْ فَوْقَ الْعَنَقِ Ve

ذَمِيلٌ [ẕemīl] Masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلذَّمْلُ [eẕ-ẕeml] (رَمْلٌ [reml] vezninde) ve

اَلذُّمُولُ [eẕ-ẕumūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) ve

اَلذَّمِيلُ [eẕ-ẕemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلذَّمَلَانُ [eẕ-ẕemelān] (جَوَلَانٌ [cevelān] vezninde) Deve seyr-i ذَمِيلٌ [ẕemīl] ile yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: ذَمَلَ الْبَعِيرُ ذَمْلًا وَذُمُولًا وَذَمِيلًا وَذَمَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا سَارَ ذَمِيلا

اَلذَّمُولُ [eẕ-ẕemūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere yürür olan nākaya denir; cemʿi ذُمُلٌ [ẕuml]dur, zāl'ın zammıyla faʿūl bi-maʿnā fāʿildir.

اَلتَّذْمِيلُ [et-teẕmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Deveyi seyr-i ذَمِيلٌ [ẕemīl] ile eştirip yürütmek maʿnāsınadır; tekūlu: ذَمَّلْتُ الْبَعِيرَ إِذَا حَمَلْتَهُ عَلَى الذَّمِيلِ

اَلذَّمِيلَةُ [eẕ-ẕemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Yürümekten dermānde olmuş develere ve nākaya vasf olur; yukālu: إِبِلٌ وَنَاقَةٌ ذَمِيلَةٌ أَيْ مُعْيِيَةٌ

ذَامِلٌ [Ẕāmil] ve

ذُمَيْلٌ [Ẕumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

[ذ م ح ل]

اَلذَّمْحَلَةُ [eẕ-ẕemḥalet] دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde ve mürādifidir, دَحْمَلَةٌ [daḥmelet] gibi; yukālu: ذَمْحَلَ الْحَجَرَ إِذَا دَحْرَجَهُ

[ذ و ل]

اَلذَّالُ [eẕ-ẕāl] Hurūf-ı hecādan harf-i maʿrūfedir; musaggarında ذُوَيْلَةٌ [ẕuveylet] denir.

اَلتَّذْوِيلُ [et-teẕvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Ẕāl harfini yazmak maʿnāsınadır; tekūlu: ذَوَّلْتُ ذَالًا إِذَا كَتَبْتَ الذَّالَ

اَلذَّوِيلُ [eẕ-ẕevīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kurumuş otluk ve meyve makūlesine denir; yukālu: نَبْتٌ ذَوِيلٌ أَيْ يَبِيسٌ

[ذ ه ل]

اَلذَّهْلُ [eẕ-ẕehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) ve

اَلذُّهُولُ [eẕ-ẕuhūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Bir nesneyi kasden unutur gibi terk eylemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin meşgūliyyet sebebiyle gaflet edip unutmak yāhūd ülfetinden bi'l-külliyye hātırı fārig ve āzāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَهَلَهُ وَذَهَلَ عَنْهُ ذَهْلًا وَذُهُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَرَكَهُ عَلَى عَمْدٍ أَوْ نَسِيَهُ لِشُغْلٍ أَوْ هُوَ السُّلُوُّ وَطِيبُ النَّفْسِ عَنِ الْإِلْفِ Ve

ذَهْلٌ [ẕehl] (ẕāl'ın fethi ve zammıyla) Geceden bir sāʿate denir; yukālu: جَاءَ بَعْدَ ذَهْلٍ مِنَ اللَّيْلِ أَيْ سَاعَةٍ

اَلذُّهْلُولُ [eẕ-ẕuhlūl] (بُهْلُولٌ [buhlūl] vezninde) Yüğrük soy ata denir; yukālu: فَرَسٌ ذُهْلُولٌ أَيْ جَوَادٌ

اَلذُّهْلُ [eẕ-ẕuhl] (ẕāl'ın zammıyla) Şecer-i بَشَامْ [beşām] ismidir ki Ḥicāzī bir şecerdir, ʿIrāḳ ve Mışır'da dahi olur, hālen belesān yağı diye getirdikleri ondan seyelān eden rutūbettir. Ve Ẕuhl b. Şeybān bir kabīledir, Yaḥyā el-Ḥāfiẓ ve kavl-i sahīh üzere sāhibü'l-mezheb İmām Aḥmed o kabīledendir. Ve ammā Ḳāḍī Ebu'ṭ-Ṭāhir eẕ-Ẕuhlī, Sedūsī'dir, yaʿnī Sedūs b. Şeybān b. Ẕuhl neslindendir.

ذُهَيْلٌ [Ẕuheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn ʿAṭiyye'dir. Ve Ẕuheyl b. ʿAvf tābiʿīndendir.

اَلذُّهْلَانِ [eẕ-Ẕuhlān] (ẕāl'ın zammıyla ki tesniyedir) Ẕuhl b. Şeybān ile Ẕuhl b. Şaʿlebe b. ʿUkābe murād olur. Ve Ẕuhlān, عُثْمَانُ [ʿuşmān] vezninde esāmīdendir.

[ذ ي ل]

اَلذَّيْلُ [eẕ-ẕeyl] (لَيْلٌ [leyl] vezninde) Her şeyʾin āhir ve encāmına denir; ve minhu yukālu: جَاءَ فِي ذَيْلِ النَّاسِ أَيْ فِي آخِرِهِمْ ve yukālu: هُوَ ذَيْلُ الْقَوْمِ أَيْ آخِرُهُمْ Ve ذَيْلُ الْإِزَارِ [ẕeylu'l-izār] ve ذَيْلُ الثَّوْبِ [ẕeylu's-sevb] eteklerinden ʿibārettir, dāmen maʿnāsına; yukālu: جَرَّ ذَيْلَهُ وَهُوَ مَا جُرَّ مِنْ ثَوْبِهِ Ve ذَيْلُ الرِّيحِ [ẕeylu'r-rīḥ] rüzgārın kumlukta sadmesinden nāşī atıp süpürüntüsü şeklinde zāhir olan eser ve nişāneye ıtlāk olunur, gūyā ki etekle süpürülüp çekilmiş tarzında bir süret olur. Ve ذَيْلُ الدَّابَّةِ [ẕeylu'l-dābbet] hayvānın kuyruğundan ʿibārettir yāhūd yere doğru sarkan kıllı ucuna ıtlāk olunur; yukālu: فَرَسٌ طَوِيلُ الذَّيْلِ أَيِ الذَّنَبِ أَوْ مَا أُسْبِلَ مِنْهُ Ve ذَيْلٌ [ẕeyl] kelimesinin cemʿi أَذْيَالٌ [eẕyāl] ve ذُيُولٌ [ẕuyūl] ve أَذْيُلٌ [eẕyul] gelir. Ve

ذَيْلٌ [ẕeyl] Masdar olur, sevb etekli olmak maʿnāsına; yukālu: ذَالَ الثَّوْبُ ذَيْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَارَ لَهُ ذَيْلٌ Ve hayvān kuyruğunu yukarı kaldırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ذَالَ بِذَنَبِهِ إِذَا شَالَ Ve bir kimse nāz ve fahr ile eteklerini sürüyüp salınarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: ذَالَ فُلَانٌ إِذَا تَبَخْتَرَ فَجَرَّ ذَيْلَهُ Ve ʿavret ve nāka zebūnlayıp hüzāle uğramak maʿnāsınadır; yukālu: ذَالَتِ الْمَرْأَةُ وَالنَّاقَةُ إِذَا هُزِلَتْ Ve bir nesne hor ve bī-mikdār olmak maʿnāsınadır; yukālu: ذَالَ الشَّيْءُ إِذَا هَانَ Ve bir adamın hāli alçaklamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ذَالَتْ حَالُهُ

إِذَا تَوَاضَعَتْ Ve bir adama küstāhāne lāübālī muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ذَالَ إِلَيْهِ إِذَا انْبَسَطَ يَعْنِي تَبَسَّطَ غَيْرَ مُحْتَشِمٍ

اَلْإِذْيَالُ [el-izyāl] (hemzenin kesriyle ki aslı üzeredir) ve

اَلْإِذَالَةُ [el-izālet] (إِمَالَةٌ [imālet] vezninde) Bu dahi libās etekli olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذْيَلَ الثَّوْبُ إِذَا صَارَ لَهُ ذَيْلٌ Ve

إِذَالَةٌ [izālet] ʿAvreti yāhūd nākayı zebūnlatıp mehzūl eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَذَلْتُ الْمَرْأَةَ وَالنَّاقَةَ إِذَا هَزَلْتَهَا Ve dābbe ve ʿabīd ve hizmet-kār makūlesine hoşça riʿāyet ve tīmār eylemeyerek dāʾimā kullanmakla zebūn ve bī-mecāl eylemek maʿnāsınadır, tekūlu: أَذَلْتُهُ أَيْ أَهَنْتُهُ وَلَمْ أُحْسِنِ الْقِيَامَ عَلَيْهِ Ve hatun yaşmağı yüzünden salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَالَتِ الْقِنَاعَ إِذَا أَرْسَلَتْهُ

اَلتَّذَايُلُ [et-teẕāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznince) Bir adamın hāli aşağılayıp alçaklamak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَايَلَتْ حَالُهُ إِذَا تَوَاضَعَتْ

اَلتَّذَيُّلُ [et-teẕeyyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznince) Bir adama inbisātla küstāhāne muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَيَّلَ إِلَيْهِ إِذَا انْبَسَطَ Ve salınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَذَيَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَبَخْتَرَ

اَلذَّائِلُ [eẕ-ẕāʾil] Niseb üzeredir, uzun kuyruklu hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ ذَائِلٌ أَيْ ذُو ذَيْلٍ Ve

ذَائِلٌ [ẕāʾil] ve

ذَائِلَةٌ [ẕāʾilet] Uzun etekli zırha denir, kemā se-yuzkeru. Ve ince ve latīf ve nāzük gerdana vasf olur; yukālu: حَلَقٌ ذَائِلٌ أَيْ رَقِيقٌ لَطِيفٌ Şārih der ki tūliyyet dahi muʿteberdir, niteki *Muḥkem*'de طُولٍ مَعَ kaydıyla mukayyeddir.

اَلذَّيَّالُ [eẕ-ẕeyyāl] (شَدَّادٌ [şeddād] veznince) Kuyruğu pek uzun hayvāna vasf olur yāhud boyu ve kuyruğu uzun olan gerimli ata vasf olur; yukālu: فَرَسٌ ذَيَّالٌ أَيِ الطَّوِيلُ الذَّيْلِ أَوِ الطَّوِيلُ الْقَدِّ الطَّوِيلُ الذَّيْلِ Ve salınarak yürür olan ʿişveli ata denir; yukālu: فَرَسٌ ذَيَّالٌ أَيِ الْمُتَبَخْتِرُ فِي مَشْيِهِ

اَلْمُذَالَةُ [el-muẕālet] (mīm'in zammıyla) Bu dahi etekli zırha denir; yukālu: دِرْعٌ ذَائِلٌ وَذَائِلَةٌ وَمُذَالَةٌ أَيْ طَوِيلَةٌ Ve cāriyeye ıtlāk olunur, hizmetle imtihān olunduğu için ve minhu'l-meselu: أَيِ الْأَمَةِ "أَخْيَلُ مِنْ مُذَالَةٍ" Yaʿnī fī zātihā hor ve mühān iken kibr ve dimāgından nāşī yine edā ve hırāmı elden komayan cāriyeden dahi müdemmagdır. Bu mesel zātında denī ve hakīr iken kibr ve nahvet satan yādigār hakkında īrād olunur.

اَلْمُذَيَّلُ [el-muẕeyyel] مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُتَذَيِّلُ [el-muteẕeyyil] Pek müstaʿmel ve mütebezzil nesneye denir ki saklanıp takayyüd olunmaz ola, iş esvābı gibi; yukālu: شَيْءٌ مُذَيَّلٌ وَمُتَذَيِّلٌ أَيْ مُتَبَذِّلٌ Ve

مُذَيَّلٌ [muẕeyyel] Uzun etekli sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُذَيَّلٌ أَيْ طَوِيلُ الذَّيْلِ

ذُو ذَيْلٍ [Ẕū Ẕeyl] Şeybān nām kimsenin feresi lakabıdır.

اَلْأَذْيَالُ [el-eẕyāl] (hemzenin fethiyle) ذَيْلٌ [ẕeyl]in cemʿidir ki etekler demektir. Bu maʿnādandır ki evāhir-i nāsa أَذْيَالٌ [eẕyāl] ıtlāk olunur; tekūlu: جَاءَنَا أَذْيَالُ النَّاسِ أَيْ أَوَاخِرُ مِنْهُمْ

اَلْمُتَذَيِّلَةُ [el-muteẕeyyelet] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Cüzʾīce yağmur çisintisi uğramış arza denir; yukālu: أَرْضٌ مُتَذَيِّلَةٌ إِذَا أَصَابَهَا لَطْخٌ مِنْ مَطَرٍ ضَعِيفٍ

اَلْمِذَالُ [el-miẕāl] (مِحَالٌ [miḥāl] vezninde)

ʿArūziyyūn ıstılāhında bahr-i basītin ve bahr-i kāmilin āhir beytinde vākiʿ şol vetidine ıtlāk olunur ki ona bir harf ziyāde kılınmış ola, gūyā ki harf-i mezbūr sevbin eteği menzilinde olur, meselā mütefāʿilun ve müstefʿilun, mütefāʿilāni ve müstefʿilāni olur. Ve ʿillet-i mezbūreye إِذَالَةٌ [iẕālet] ve تَذْيِيلٌ [teẕyīl] dahi derler.

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر أ ل]

اَلرَّأْلُ [er-reʾl (rā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Devekuşu yavrusuna denir, ʿalā-kavlin bir yıllık olanına denir, müʾennesi رَأْلَةٌ [reʾlet]tir; cemʿi أَرْؤُلٌ [erʾul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve رِئْلَانٌ [riʾlān] gelir rā'nın kesriyle ve رِئَالٌ [riʾāl] ve رِئَالَةٌ [riʾālet] gelir rā'ların kesriyle.

اَلْمُرْئِلَةُ [el-murʾilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Yavrulu olan devekuşuna denir; yukālu: نَعَامَةٌ مُرْئِلَةٌ أَيْ ذَاتُ رِئَالٍ

اَلرَّاؤُولُ [er-rāʾūl] (فَاعُولٌ [fāʿūl] vezninde) Davar kısmında zuhūr eden artık dişe denir ki dişlerinin gerisinde çıkar, arpayı hoşça kıramayıp ıslatır, kesr etmedikçe yemi iyice yiyemez; yukālu: فِي أَسْنَانِ الدَّابَّةِ رَاؤُولٌ أَيْ زِيَادَةٌ Ve

رَاؤُولٌ [rāʾūl] Atın ağzı köpüğüne denir yāhūd salyarına denir.

اَلرُّؤَالُ [er-ruʾāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi atın ağzı köpüğüne yāhūd salyarına denir.

رَأْلَانُ [Reʾlān] (سَحْبَانُ [saḥbān] veznide) Esāmīdendir: Cābir b. Reʾlān bir şāʿirdir, Ṭayyiʾ kabīlesinden Sinbis nām cemāʿattendir, nisbetinde رَأْلَانِيٌّ [Reʾlāniyy] denir.

ذَاتُ الرِّئَالِ [Ẕātu'r-Riʾāl] (rā'nın kesriyle) Bir çemen-zārın ismidir.

جَوُّ الرِّئَالِ [Cevvu'r-Riʾāl] Bir mevziʿdir.

اَلرِّئَالُ [er-riʾāl] (rā'nın kesriyle) رَأْلٌ [reʾl] lafzının cemʿidir ki zikr olundu. Ve felekte devekuşu yavrusunun sūretinde niçe

kevākibe ıtlāk olunur.

اَلْإِسْتِزْآلُ [el-istirʾāl] Otlar devekuşu yavrusunun boyunları gibi uzayıp boylanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَزْأَلَ النَّبَاتُ إِذَا طَالَ Ve devekuşu yavrusunun dişleri büyümek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَزْأَلَتِ الرِّئْلَانُ إِذَا كَبُرَتْ أَسْنَانُهَا

اَلْمُرَائِلُ [el-murāʾil] (مُجَاوِرٌ [mucāvir] vezninde) Cüst ve çabuk insān ve hayvāna denir; مُرَائَلَةٌ [murāʾelet]ten ism-i fāʿildir, رَأْلٌ [reʾl] maʿnāsından mutasarrıftır; ve minhu yukālu: مَرَّ فُلَانٌ مُرَائِلًا أَيْ مُسْرِعًا

[ر أ ب ل]

اَلرَّأْبَلَةُ [er-reʾbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ayağı taşırkamış gibi bir tarafa doğru yamanıp sarsılarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَأْبَلَةً فُلَانٌ يُرَأْبِلُ إِذَا كَانَ يَمْشِي مُتَكَفِّئًا فِي جَانِبِهِ كَأَنَّهُ يَتَوَجَّى Ve hubs ve mekr ve fend ve dehā maʿnāsınadır; yukālu: فَعَلَ ذَلِكَ مِنْ رَأْبَلَتِهِ أَيْ مِنْ دَهَاهُ وَخُبْثِهِ

اَلرِّئْبَالُ [er-riʾbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Arslana denir. Ve kurda denir. Ve şol adama denir ki anasının yalnızca veledi kendi ola, kendiden gayrı karındaş tevellüd eylememiş ola. Ve bu rubāʿīdir ve baʿzen mehmūz olmaz. Cemʿi رَآبِلُ [reʾābil]dir, نَوَافِلُ [nevāfil] vezninde ve رَآبِيلُ [reʾābīl] dir, مَصَابِيحُ [meṣābīḥ] vezninde.

اَلتَّرَأْبُلُ [et-tereʾbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Niçe kimseler uğruluk eylemek, ʿalā-kavlin başbuğsuz yeke başlarına piyādece çeteye gidip çapul eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَأْبَلُوا إِذَا تَلَصَّصُوا أَوْ غَزَوْا عَلَى أَرْجُلِهِمْ وَحْدَهُمْ بِلَا وَالٍ عَلَيْهِمْ

[ر ب ل]

اَلرَّبْلَةُ [er-reblet] (rā'nın fethi ve bā'nın sükūnuyla ve fetehātla) Mutlakan gövde-de olan kalın ve kaba ete denir, ʿāla-kavlin uyluğun iç yüzünün etine denir ki kaba et taʿbīr olunur yāhūd hayvānın memesiyle ferci çevresinde olan ete denir.

اَلرَّبِلَةُ [er-rebilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلرَّبْلَاءُ [er-reblāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Uyluklarının kaba etleri büyük olan, ʿalā-kavlin semizlikten kasıkları daracık ve sıkı olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَبْلَةٌ وَرَبْلَاءُ أَيْ عَظِيمَةُ الرَّبَلَاتِ أَوْ رَفْغَاءُ

اَلرَّبَالَةُ [er-rebālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Gövdenin etinin çokluğuna denir; yukālu: فِيهِ رَبَالَةٌ أَيْ كَثْرَةُ اللَّحْمِ فِي بَدَنِهِ

اَلرَّبْلَةُ [er-reblet] (عَبْلَةٌ [ʿablet] vezninde) ve

اَلْمُتَرَبِّلَةُ [el-muterebbilet] (مُتَجَمِّلَةٌ [mutecemmilet] vezninde) Gövdesi etli semiz ʿavrete denir; yukālu: هِيَ رَبْلَةٌ وَمُتَرَبِّلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ اللَّحْمِ

اَلرَّبِيلَةُ [er-rebīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Semizliğe denir; yukālu: فِيهَا رَبِيلَةٌ أَيْ سِمَنٌ Ve hoş ve bī-taʿab dirliğe ve refāh ve hısb ve rehāya denir; yukālu: هُوَ فِي رَبِيلَةٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ خَفْضٍ وَنَعْمَةٍ

اَلرَّبْلُ [er-rebl] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Nās çoğalmak, ʿalā-kavlin bir adamın emvāl ve evlādı firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَلَ الْقَوْمُ رَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَثُرُوا أَوْ كَثُرَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ Ve

رَبْلٌ [rebl] Şol cins nebāt ve şecere denir ki evāhir-i sayfta hazān olduktan sonra yağmursuz geceler serinliğiyle yeniden yaprak açar ola; cemʿi رُبُولٌ [rubūl]dur ve yukālu: رَبْلٌ أَرْبَلُ مُبَالَغَةٌ

اَلتَّرَبُّلُ [et-terebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hayvān رَبْلٌ [rebl] dedikleri nebāt-ı merkūmu ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّلَ الظَّبْيُ إِذَا أَكَلَ الرَّبْلَ Ve nebāt ve şe-

cer رَبْلٌ [rebl] ihrāc eylemek maʿnāsınadır ki evāhir-i sayfta bürūdet-i leyālī ile yeniden yapraklar açıp yeşermekten ʿibārettir; yukālu: تَرَبَّلَ الشَّجَرُ إِذَا أَخْرَجَ الرَّبْلَ Ve bu lāzımıyla tefsīrdir. Ve

تَرَبُّلٌ [terebbul] Bir adam davarına رَبْلٌ [rebl] otlatmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّلَ الْقَوْمُ إِذَا رَعَوْا الرَّبْلَ Ve şikāra dürüşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَصَيَّدَ Ve رَبْلٌ [rebl] nebātını araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَبَّلَ الرَّجُلُإِذَا تَتَبَّعَ الرَّبْلَ

اَلتَّرْبِيلُ [et-terbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِرْبَالُ [el-irbāl] (hemzenin kesriyle) Yer رَبْلٌ [rebl] dedikleri nebāt bitirmek yāhūd nebāt-ı mezkūru çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَبَلَتِ الْأَرْضُ وَأَرْبَلَتْ إِذَا أَنْبَتَتِ الرَّبْلَ أَوْ كَثُرَ رَبْلُهَا

اَلْمِرْبَالُ [el-mirbāl] رَبْلٌ [rebl]i çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مِرْبَالٌ أَيْ كَثِيرَةُ الرَّبْلِ

اَلرَّبِيلُ [er-rebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yalnızca gezen uğruya denir; yukālu: هُوَ رَبِيلٌ أَيْ لِصٌّ يَغْزُو وَحْدَهُ

اَلرَّيْبَلُ [er-reybel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Etine dolu ter ve nerm ve nāzük bedenli hatuna denir.

اَلرِّيبَالُ [er-rībāl] (rā'nın kesriyle) Arslana denir. Ve boylu olup kesretinden birbirine sarmaşık olan otlağa denir. Ve mehmūzu ʿan-karīb zikr olundu. Ve zebūn ve zaʿīf ihtiyār adama denir.

إِرْبِلُ [İrbil] (إِثْمِدٌ [işmid] vezninde) Mavṣil kurbünde bir beldedir. Ve diyār-ı Şām'da Ṣaydā nām şehrin ism-i kadīmidir.

رَبَالٌ [Rebāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Esāmīdendir: Ḥafṣ b. ʿAmr b. Rebāl er-Rebālī muhaddisīndendir.

اَلرَّبَلُ [er-rebel] (fethateynle) Bir cins nebāt adıdır ki rengi pek koyu yeşil olur, Mışır diyārından Bulbeys türābında kesīrdir, ondan iki dirhem mikdārı engerek lesʿinin tiryākıdır, Türkīde yaban pelini dedikleridir ki efsentīn-i berrī ıtlāk olunur.

رِبِّيلٌ [Ribbīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Ḥammāl-ı Esedī nām kimsenin karındaşıdır ki melhame-i Ḳādisiyye'de ikisinden dahi āsār-ı ʿazīme ser-zede-i zuhūr olmuştur.

تَرْبُلُ [Terbul] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِرْتِبَالُ [el-irtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamın mālı bereketlenip firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَبَلَ مَالُهُ إِذَا كَثُرَ

[ر ب ح ل]

اَلرِّبَحْلُ [er-ribaḥl] (ḥā-yı mühmele ile قِمَطْرٌ [ḳimaṭr] vezninde) Tıknaz gövdeli, etine dolu, uzun boylu kişiye denir, ʿalā-kavlin hilkat ve endāmı tāmm ve kāmil olana denir; ve ʿalā-reʾyin ʿazīmü'ş-şān adama denir. Maʿneyeyn-i evveleyne göre deve kısmında dahi müstaʿmeldir.

اَلرِّبَحْلَةُ [er-ribaḥlet] (قِمَطْرَةٌ [ḳimaṭret] vezninde) Etine dolu, iri vücūdlu, endām ve aʿzāsı hūb ve zībā olarak uzun boylu ʿavrete denir; yukālu: جَارِيَةٌ رِبَحْلَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ جَيِّدَةُ الْخَلْقِ طَوِيلَةٌ

[ر ت ب ل]

اَلرَّتْبَلُ [er-retbel] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bodura denir. Ve bir recül ismidir. Ve Ṣāliḥ b. Rutbīl ki rā'nın zammıyladır, muhaddisīndendir.

[ر ت ل]

اَلرَّتَلُ [er-retel] (fethateynle) Bir nesne inci dizisi gibi vech-i latīf ve üslūb-ı mütenāsib

üzere muntazam ve müretteb olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتِلَ الشَّيْءُ رَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَنَاسَقَ وَانْتَظَمَ حُسْنًا Ve dişler inci gibi ak ve berrāk ve ābdār olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتِلَ الثَّغْرُ إِذَا كَانَ أَبْيَضَ كَثِيرَ الْمَاءِ Ve

رَتَلٌ [retel] Mübālagaten vasf olur, hoş ve dil-keş ve rūşen kelama denir; yukālu: كَلَامٌ رَتَلٌ أَيْ حَسَنٌ Ve mutlakan hoş ve pākīze ve latīf nesneye denir. Ve pek sıkı olmayıp seyrekçe olarak ak ve berrāk ve ābdār olup inci dizisi gibi hemvār ve nāzük dizilmiş dişlere denir; yukālu: ثَغْرٌ رَتَلٌ أَيْ مُفَلَّجٌ حَسَنُ التَّنْضِيدِ شَدِيدُ الْبَيَاضِ كَثِيرُ الْمَاءِ

اَلرَّتِلُ [er-retil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasftır, latīf ve dil-keş ve hoş-āyende kelāma denir. Ve mutlakan hoş ve pākīze nesneye denir. Ve inci gibi hemvār dizilmiş ak ve ābdār dişlere denir. Ve soğuk suya denir; yukālu: مَاءٌ رَتِلٌ أَيْ بَيِّنُ الرَّتَلِ بَارِدٌ

اَلتَّرْتِيلُ [et-tertīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kelāmı yerli yerinde güzel ve uygun nizām-ı latīf üzere teʾlīf ve tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَّلَ الْكَلَامَ إِذَا أَحْسَنَ تَأْلِيفَهُ Şārih der ki تَرْتِيلُ قُرْآنٍ [tertīlu Ḳurʾān] bundan meʾhūzdur ki Ḳurʾān'ı dāne-dār ve rūşen ve teʾennī ve teʾemmül ederek āheste āheste okumaktan ʿibārettir.

اَلتَّرَتُّلُ [et-terettul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sözü ʿacele söylemeyip teʾennī ve tedebbür ederek söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَتَّلَ فِي الْكَلَامِ إِذَا تَرَسَّلَ

اَلرُّتَيْلَاءُ [er-ruteylāʾ] (musaggar bünyesiyle ve medd ve kasr ile) Hevāmm ve haşerāt-ı arzdan bir cānverdir ki eşheri zübāb-ı kebīr şeklinde olup dāʾimā çerāg etrāfında tayerān eder, Türkīde kelebek taʿbīr ederler. Ve bir nevʿi olur ki siyāh olup alaca benleri olur ve bir nevʿi olur ki sarı ve hurde tüyleri olur. Cemīʿ-i cinsi zehr-nāk olmakla lesʿi müverrim ve mūlimdir. Bu cānver ʿankebūt cinsinden böy taʿbīr ettikleri cānverdir ki sarı ve siyāh kısmının zehri ʿakreb kadar müʾessir ve baʿzen kattāl olur. Ve

رُتَيْلَاءُ [ruteylāʾ] Bir cins nebāt ismidir ki çiçeği susam çiçeğine şebīh olur; zikr olunan cānverin ve ʿakrebin soktuğu yere müfīddir.

اَلرَّاتِلَةُ [er-rātilet] Bodur adama denir.

اَلْأَرْتَلُ [el-ertel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Talākatle tekellüm edemeyip tutkun tutkun söyleyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْتَلُ أَيْ أَرَتُّ

[ر ج ل]

اَلرَّجُلُ [er-recul] (rāʾnın fethi ve cīm'in zammı ve tahfīfen sükūnuyla) Maʿlūmdur ki nevʿ-i insāndan ancak bülūg ve şebābiyyet kertesine varmış erkeğe denir, etfāl ve sıbyāna ıtlāk olunmaz, Fārisīde merdüm ve Türkīde er kişi taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin tevellüd eylediği sāʿatte رَجُلٌ [recul] ıtlāk olunur; musaggarında رُجَيْلٌ [ruceyl] denir ve رُوَيْجِلٌ [ruveycil] denir gayr-i kıyās üzere. Ve

رَجُلٌ [recul] Çok cimāʿ eden adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ رَجُلٌ أَيْ كَثِيرُ الْجِمَاعِ Ve piyādeye denir, رَاجِلٌ [rācil] maʿnāsına. Ve kāmil ve mürūʾeti tāmm adama ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا رَجُلٌ فِي الرِّجَالِ أَيْ كَامِلٌ Ve رَجُلٌ [recul] kelimesinin cemʿi رِجَالٌ [ricāl] ve رِجَالَاتٌ [ricālāt] gelir rāʾnın kesriyle ve رَجْلَةٌ [reclet] gelir rāʾnın fethi ve cīm'in sükūnuyla ve رِجَلَةٌ [ricelet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde ve مَرْجَلٌ [mercel] gelir mīm'in ve cīm'in fethiyle ve أَرَاجِلُ [erācil] gelir, أَرَاذِلُ [erāẕil] vezninde ve

müʾennesinde رَجُلَةٌ [reculet] denir hā'yla.

Şārih der ki evvelā رِجَالَاتٌ [ricālāt] رِجَالٌ [ricāl]in cemʿidir ki cemʿü'l-cemʿ olur, sāniyā müʾennese رَجُلَةٌ [reculet] ıtlākı ʿale'l-ıtlāk değildir, belki evzāʿ ve atvārında ricāle şebīh olan hatunla mukayyeddir ki erkeksi kadın taʿbīr olunur; vākıʿā *Mufredāt*-ı Rāġib'da böylece mersūmdur.

اَلتَّرَجُّلُ [et-tereccul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Hatun baʿzı evzāʿ ve atvārında erkeksi olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ كَالرَّجُلِ Ve piyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّلَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ رِجْلَيْهِ Ve çakmağı ayakların altına almak maʿnāsınadır, إِرْتِجَالٌ [irticāl] māddesinde tafsīl olunur; yukālu: تَرَجَّلَ الزَّنْدَ إِذَا وَضَعَهُ تَحْتَ رِجْلَيْهِ Ve güneş yükselip gündüz tamām rūşen olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّلَ النَّهَارُ إِذَا ارْتَفَعَ Müʾellif bunu tekrār eylemişdir. Ve ipsiz ve kemendsiz ayakla kuyuya inmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّلَ الْبِئْرَ وَفِي الْبِئْرِ إِذَا نَزَلَ يَعْنِي مِنْ غَيْرِ أَنْ يُدْلِيَ Ve piyāde yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَجَّلَ فُلَانٌ إِذَا مَشَى رَاجِلا

اَلرُّجُولِيَّةُ [er-rucūliyyet] ve

اَلرُّجْلَةُ [er-ruclet] ve

اَلرُّجْلِيَّةُ [er-rucliyyet] (rā'ların zammıyla) ve

اَلرَّجُولِيَّةُ [er-recūliyyet] (rā'nın fethiyle) Masdarlardır ve bunlardan fiʿl mutasarrıf olmaz, erlik maʿnāsına; yukālu: رَجُلٌ بَيِّنُ الرُّجُولِيَّةِ وَالرُّجْلَةِ وَالرُّجْلِيَّةِ وَالرَّجُولِيَّةِ

اَلْأَرْجَلُ [el-ercel] (أَفْعَلُ [efʿal] vezninde) Ziyādesiyle er demektir; yukālu: هُوَ أَرْجَلُ الرَّجُلَيْنِ أَيْ أَشَدُّهُمَا

اَلْمُرْجِلُ [el-murcil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Dāʾimā erkek doğurur olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُرْجِلٌ أَيْ مُذْكِرٌ

اَلْمُرَجَّلُ [el-mureccel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kumaşa denir ki onda ricāl sūretleri nakş ve tasvīr olunmuş ola; yukālu: بُرْدٌ مُرَجَّلٌ إِذَا كَانَ فِيهِ صُورَةُ الرِّجَالِ Şārih der ki müʾellif bunu tekrār eylemişdir, zīrā karīben وَالْمُرَجَّلُ اَلْمُعْلَمُ dediği bu olacaktır, lākin مُعْلَمٌ [muʿlem] zincefli sevb demek olmakla tekrār değildir, hattā zikri ātī "ر،ح،ل" māddesinde müʾellif işrāb eylemişdir. Ve

مُرَجَّلٌ [mureccel] Bir ayağından yüzülmüş ve soyulmuş olan tuluma denir. Ve hamr ile dolu tuluma denir. Ve yerde kanatlarının eser ve nişāneleri olan çekirgelere denir.

اَلرِّجْلُ [er-ricl] (rā'nın kesriyle) Topuktan aşağı ayağa denir, قَدَمٌ [ḳadem] maʿnāsına, ʿalā-kavlin uyluğun dibinden ki kalça başıdır, aşağı tabana varınca ıtlāk olunur; cemʿi أَرْجُلٌ [ercul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde. Ve ʿArablar هُوَ قَائِمٌ عَلَى رِجْلٍ derler, bir emr-i ʿazīm taḥaddüs ve isābet eyledikte katʿā mütegayyir ve müteʾessir olmayıp ona mukāvemete ibtidār eder diyecek yerde. Ve

رِجْلٌ [ricl] Bir nesnenin bir bölüğüne ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ رِجْلٌ مِنْهُ أَيْ طَائِفَةٌ Ve tulumun yarısına kadar dolu şarāb ve zeyt makūlesine ıtlāk olunur. Ve çekirke sürbesine denir; bunun lafzından müfredi yoktur, niteki عَانَةٌ [ʿānet] gibi ki hımār hergelesine denir ve خَيْطٌ [ḫayṭ] gibi ki devekuşu sürüsüne denir ve صِوَارٌ [ṣivār] gibi ki sığır sürüsüne denir; cemʿi أَرْجَالٌ [ercāl] dir. Ve

رِجْلٌ [ricl] Ayak donunun paçasına de-

nir. Ve bir nesnede olan hisse ve nasîbe ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ رِجْلٌ فِيهِ أَيْ سَهْمٌ Ve çok uyuyan uykucu adama ıtlāk olunur, نَؤُومٌ [neʾūm] maʿnāsına. Ve yazısız sāde kāgıda denir. Ve fakr u fāka ve büʾs ve şiddet maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve insān necisine denir, kāzūre maʿnāsına. Ve ʿaskere ıtlāk olunur. Ve sebk ve takaddüm maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: اَلرِّجْلُ لِي أَيِ التَّقَدُّمُ Bu maʿnālarda cemʿi أَرْجَالٌ [ercāl] dir. Ve

رِجْلٌ [ricl] Bir adamın ʿahd ve zamānına ıtlāk olunur, hayātı tasavvuruna mebnīdir; yukālu: كَانَ ذَلِكَ عَلَى رِجْلِ فُلَانٍأَيْ فِي حَيَاتِهِ وَعَلَى عَهْدِهِ

رِجْلُ الْغُرَابِ [riclu'l-ġurāb] Bir nebāttır, غُرَابٌ [ġurāb] māddesinde beyān olundu. Ve bir güne bağa ıtlāk olunur ki onunla nākanın memesini bend ederler, yavrusu emmesin için ve aslā münhall olmaz.

رِجْلُ الْقَوْسِ [riclu'l-ḳavs] Yayın aşağı köşesine ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: فُلَانٌ لَا يَعْرِفُ يَدَ الْقَوْسِ مِنْ رِجْلِهَا أَيْ سِيَتَهَا الْعُلْيَا مِنَ السُّفْلَى Ve

رِجْلُ الْبَحْرِ [riclu'l-baḥr] Denizin körfezine denir ıtlāk olunur خَلِيجُ الْبَحْرِ [ḫalīcu'l-baḥr] maʿnāsına. Ve

رِجْلُ السَّهْمِ [riclu's-sehm] Okun iki uçlarından her birine ıtlāk olunur. Ve

رِجْلُ الطَّائِرِ [riclu'ṭ-ṭāʾir] Deveye mahsūs bir güne dağlağı ismidir. Ve

رِجْلُ الْجَرَادِ [riclu'l-cerād] Bakla-i Yemāniyye'ye şebīh bir nebāttır ki زَرْنَبٌ [zerneb] ıtlāk olunan nebāt olacaktır, Türkīde çekirge ayağı taʿbīr olunur.

اَلْأَرْجَلُ [el-ercel] (أَكْمَلُ [ekmel] vezninde) Ziyādesiyle er demektir; yukālu: هُوَ أَرْجَلُ الرَّجُلَيْنِ أَيْ أَشَدُّهُمَا Ve ayağı büyük adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْجَلُ أَيْ عَظِيمُ الرِّجْلِ Ve bir ayağı böğrüne kadar sekil olan ata denir ki gayr-i matbūʿdur, meger alnında dahi dirhem kadar beyāz ola; müʾennesi رَجْلَاءُ [reclāʾ]dır; yukālu: فَرَسٌ أَرْجَلُ إِذَا كَانَ فِي إِحْدَى رِجْلَيْهِ بَيَاضٌ يَعْنِي إِلَى الْخَاصِرَةِ

اَلرَّجَلُ [er-recel] (fethateynle) Bir adam piyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجِلَ الرَّجُلُ رَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ ظَهْرٌ يَرْكَبُهُ يَعْنِي فَيَمْشِي عَلَى قَدَمَيْهِ Ve dābbenin bir ayağı böğrüne kadar sekil olmak maʿnāsınadır, niteki vasfı zikr olundu; yukālu: رَجِلَتِ الدَّابَّةُ إِذَا كَانَ بَيَاضٌ فِي إِحْدَى رِجْلَيْهِ يَعْنِي إِلَى الْخَاصِرَةِ Ve devenin yavrusunu her kaçan dilerse anası emsin diye anasıyla salıvermeğe denir, kezālik oğlak ve kuzu makūlesinde dahi istiʿmāl olunur. Ve zikr olunan yavruya da رَجَلٌ [recel] ıtlāk olunur, ke-mā seyuzkeru; ve tekūlu'l-ʿArabu: إِرْتَجِلْ رَجَلَكَ أَيْ عَلَيْكَ شَأْنَكَ فَأَلْزَمْهُ Yaʿnī "Müseyyeb olan yavru hayvānlarını salıvermeyip bağla" demektir; dāʾimā kendi hāl ve şānına mukayyed ve meşgūl olup umūrunu mazbūt kıl, perīşān ve müseyyeb eyleme demekten kināyedir. Ve saç ve sakala ne kıvırcık ve ne gevşek doğru olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجِلَ الشَّعْرُ إِذَا كَانَ بَيْنَ السُّبُوطَةِ وَالْجُعُودَةِ Ve bu maʿnāda vasf olur, ke-mā seyuzkeru. Ve öylesi saç sāhibine de ıtlāk olunur. Ve yılkı ve hergele içre müseyyeben salıverilmiş ata denir. Ve o resme at sürüsünde dahi istiʿmāl olunur; vasf bi'l-masdar olmakla ifrād ve cemʿi müsāvīdir; yukālu: فَرَسٌ رَجَلٌ أَيْ مُرْسَلٌ عَلَى الْخَيْلِ وَكَذَا خَيْلٌ رَجَلٌ ve yukālu: بَاتَ الْحِصَانُ بِرَجَلِ الْخَيْلِ

اَلرَّاجِلُ [er-rācil] ve

اَلرَّجُلُ [er-recul] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلرَّجِلُ [er-recil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve اَلرَّجِيلُ [er-recīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve اَلرَّجْلُ [er-recl] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) ve اَلرَّجْلَانُ [er-reclān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Piyāde adama denir. رَاجِلٌ [rācil]in cemʿi رِجَالٌ [ricāl] gelir, قَائِمٌ [ḳāʾim] ve قِيَامٌ [ḳiyām] gibi ve رَجَّالَةٌ [reccālet] gelir rā'nın fethi ve cīm'in teşdīdiyle ve رُجَّالٌ [ruccāl] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde ve رُجَالَى [rucālā] gelir rā'nın zammı ve cīm'in tahfīfiyle ve رَجَالَى [recālā] gelir rā'nın fethiyle ve رَجْلَى [reclā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde. Bunun üçü de رَجْلَانُ [reclān] lafzının cemʿidir. Ve رُجْلَانٌ [ruclān] gelir rā'nın zammıyla, رَاكِبٌ [rākib] ve رُكْبَانٌ [rukbān] gibi ve رُجْلَةٌ [ruclet] gelir rā'nın zammıyla ve رِجْلَةٌ [riclet] gelir rā'nın kesriyle ve أَرْجِلَةٌ [ercilet] gelir, رَغِيفٌ [reġīf] ve أَرْغِفَةٌ [erġifet] gibi ve أَرَاجِلُ [erācil] ve أَرَاجِيلُ [erācīl] gelir.

اَلرَّجْلَةُ [er-reclet] (rā'nın fethiyle ve kesriyle) Pek yürümeğe denir; yukālu: مَا هَذِهِ الرَّجْلَةُ وَالرِّجْلَةُ أَيِ شِدَّةُ الْمَشْيِ Ve ʿinde'l-baʿz rā'nın zammıyla yürümekte dayanaklığa denir ki yürügenlik taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ ذُو رُجْلَةٍ أَيْ قُوَّةٍ عَلَى الْمَشْيِ

اَلرَّجْلَى [er-reclā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde ve medd ile de cāʾizdir) Şol taşlığa denir ki be-gāyet sarp ve dürüşt olmakla davar işleyemediğinden nāçār inip piyādece meşy olunur ola, ʿalā-kavlin çakır çukur olmayıp gerçi düzce ola, lākin sengistān ola; yukālu: حَرَّةٌ رَجْلَى وَرَجْلَاءُ أَيْ خَشِنَةٌ يُتَرَجَّلُ فِيهَا أَوْ مُسْتَوِيَةٌ كَثِيرَةُ الْحِجَارَةِ

اَلْإِرْتِجَالُ [el-irticāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) تَرَجُّلٌ [tereccul] gibi çakmağı ayakları altına vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَلَ الزَّنْدَ إِذَا وَضَعَهُ تَحْتَ رِجْلَيْهِ Aʿrāb tāʾifesi çakmağı ağaçtan ittihāz eylemeleriyle yukarıya geleni eliyle tutup aşağısını ayağı altına vazʿ ederek çakarlar. Ve

إِرْتِجَالٌ [irticāl] Koyun makūlesi hayvānın ayaklarını bağlamak, ʿalā-kavlin baʿde'z-zebh ayaklarından asmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَلَ الشَّاةَ إِذَا عَقَلَهَا بِرِجْلَيْهَا أَوْ عَلَّقَهَا بِرِجْلِهَا Ve sözü bi'l-bedāhe söylemek maʿnāsınadır ki fikr ve tertīb eylemeksizin defʿī söylemekten ʿibārettir, öylesi adama hāzır-cevāb taʿbīr olunur, gūyā ki yerinden hareket yāhūd kuʿūd etmeksizin rācilen yaʿnī kāʾimen söylemiş olur, bilā-faysal demekten kināyedir; yukālu: إِرْتَجَلَ الْكَلَامَ إِذَا تَكَلَّمَ بِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يُهَيِّئَهُ Ve bir adam hod-reʾylik edip bir kimse ile meşveretsiz ve istirşādsız ʿamel eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَلَ بِرَأْيِهِ إِذَا انْفَرَدَ ve minhu yukālu: أَمْرُكَ مَا ارْتَجَلْتَ أَيْ مَا اسْتَبَدَدْتَ فِيهِ بِرَأْيِكَ Ve at eşkin ile yorga beyninde nakıllamak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَلَ الْفَرَسُ إِذَا رَاوَحَ بَيْنَ الْعَنَقِ وَالْهَمْلَجَةِ Ve kazanda taʿām tabh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَلَ الطَّبَّاخُ إِذَا طَبَخَ الطَّعَامَ فِي الْمِرْجَلِ

اَلرُّجْلَةُ [er-ruclet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Kuvvet-i meşy maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve at kısmının bir ayağında böğrüne kadar şāmil sekile denir ki gayr-i makbūldür, niteki vasfları zikr olundu; yukālu: بِالْفَرَسِ رُجْلَةٌ وَتَرْجِيلٌ أَيْ بَيَاضٌ فِي إِحْدَى رِجْلَيْهِ إِلَى الْخَاصِرَةِ

اَلتَّرْجِيلُ [et-tercīl] رُجْلَةٌ [ruclet] gibi ismdir; yukālu: بِهِ تَرْجِيلٌ أَيْ رُجْلَةٌ Ve saç ve sakal taramak maʿnāsınadır; tekūlu: رَجَّلْتُ الشَّعْرَ إِذَا سَرَّحْتَهُ Ve takviyet maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki ayaklandırmış olur; yukālu: رَجَّلَهُ إِذَا قَوَّاهُ

اَلرَّجْلُ [er-recl] (rā'nın fethi ve cīm'in

sükūnuyla) Hatun veledini başından evvel ayakları çıkar olduğu hālde doğurmak maʿnāsınadır ki ters doğurmak taʿbīr olunur; yukālu: رَجَلَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا رَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَضَعَتْهُ بِحَيْثُ خَرَجَتْ رِجْلَاهُ قَبْلَ رَأْسِهِ Ve رَجْلٌ [recl] شَكْسٌ [şeks] gibi vasf olur, ne kıvırcık ve ne düz doğru olan saça denir; fethateynle de lügattır ki zikr olundu, kemā se-yuzkeru. Ve

رَجْلٌ [recl] Yavruyu anasını dilediği vakitte emsin diye berāberce salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَلَ الْفَصِيلَ إِذَا أَرْسَلَهُ مَعَ أُمِّهِ لِيَرْضَعَ مَا شَاءَ Ve kuzu ve oğlak makūlesi anasını emmek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَلَ الْبَهْمُ أُمَّهُ إِذَا رَضَعَهَا Ve

رَجْلٌ [recl] Saçı ne kıvırcık ve ne düz doğru olan adama denir; fethateynle de lügattır ki zikr olundu; cemʿi أَرْجَالٌ [ercāl] ve رَجَالَى [recālā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde; yukālu: رَجُلٌ رَجْلُ الشَّعْرِ وَرَجَلُهُ أَيْ بَيْنَ السُّبُوطَةِ وَالْجُعُودَةِ Ve

رَجْلٌ [recl] Aygır kısrağa aşmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَلَ الْفَحْلُ عَلَى الْفَرَسِ إِذَا نَزَاهُ

اَلرَّجِيلُ [er-recīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) رَاجِلٌ [rācil] gibi pek yürügen adama denir, revende maʿnāsına; cemʿi رَجْلَى [reclā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve رَجَالَى [recālā] gelir, سَكَارَى [sekārā] vezninde; yukālu: رَجُلٌ رَاجِلٌ وَرَجِيلٌ أَيْ مَشَّاءٌ Ve dayanıklı sulb ve metīn adama denir; yukālu: هُوَ رَجِيلٌ أَيْ صُلْبٌ Ve iki tarafı dahi baʿīd olan mekāna ıtlāk olunur ki meşy-i kesīre muhtāc olur; yukālu: مَكَانٌ رَجِيلٌ أَيْ بَعِيدُ الطَّرَفَيْنِ Burada اَلطَّرِيقَيْنِ nüshaları galattır. Ve şol ata denir ki pek çok binilmekle pūlād gibi metānet peydā edip her ne kadar itʿāb olunsa katʿā terlemeye, Tatar atları gibi; yukālu: فَرَسٌ رَجِيلٌ أَيْ مَوْطُوءٌ رَكُوبٌ لَا يَعْرَقُ Ve bi'l-bedāhe söylenmiş söze denir; yukālu: كَلَامٌ رَجِيلٌ أَيْ مُرْتَجَلٌ

اَلرَّجِلُ [er-recil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) رَجْلٌ [recl] ve رَجَلٌ [recel] gibi ne kıvırcık ve ne doğru olan saça denir; yukālu: شَعْرٌ رَجْلٌ وَرَجَلٌ وَرَجِلٌ أَيْ بَيْنَ السُّبُوطَةِ وَالْجُعُودَةِ Ve saçı vech-i mezkūr üzere olan adama denir.

اَلْإِرْجَالُ [el-ircāl] (hemzenin kesriyle) Yavru dilediği vaktte anasını emmek için bilece salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْجَلَ الْفَصِيلَ إِذَا أَرْسَلَهُ مَعَ أُمِّهِ Ve bir adama bir nesne zımnında mühlet vermek yāhūd piyāde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْجَلَهُ إِذَا أَمْهَلَهُ أَوْ جَعَلَهُ رَاجِلا

اَلْمُرْتَجِلُ [el-murtecil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol adama denir ki çekirge sürüsüne uğradıkta birazını tutup kebāb eder ola; yukālu: رَجُلٌ مُرْتَجِلٌ إِذَا كَانَ يَقَعُ بِرِجْلٍ مِنْ جَرَادٍ فَيَشْوِي مِنْهَا Ve çakmağı elleriyle ve ayaklarıyla tutan adama denir.

اَلرِّجْلَةُ [er-riclet] (rā'nın kesriyle) Yalnız bir çemen-zārda ve ağaçlıkta عَرْفَجٌ [ʿarfec] dedikleri şecerin menbitine denir ki onda çok nābit olur. Ve kara taşlık tepeden düz ovaya akan su akıntısına denir; cemʿi رِجَلٌ [ricel] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde. Ve حَمْضٌ [ḥamḍ] yaʿnī kuzukulağı dedikleri nebāttan bir güne nebāta denir. Ve semiz otuna denir, فَرْفَخٌ [ferfaḫ] ve بَقْلَةُ الْحَمْقَاءِ [baḳlatu'l-ḥamḳāʾ] dahi denir pāygāhta bitmekle hamākatte nisbet olunmuştur; ve minhu'l-meselu: "هُوَ أَحْمَقُ مِنْ رِجْلَةٍ" Bunda ʿāmme "أَحْمَقُ مِنْ رِجْلِهِ" derler zamīr ile.

رِجْلَةُ التِّيْسِ [Ricletu't-Teys] (rā'nın kesriyle) Kūfe ile Şām beyninde bir mevziʿdir.

رِجْلَةُ أَحْجَارٍ [Ricletu Aḥcār] Şām'da bir mevziʿdir.

رِجْلَتَا بَقَرٍ [Ricletā Baḳar] Ḥaznu Benī Yerbūᶜ esfelinde bir mevziᶜdir.

ذُو الرِّجْلِ [Ẕu'r-Ricl] Loḳmān b. Tevbe nām şāᶜirin lakabıdır.

اَلْمِرْجَلُ [el-mircel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Tarağa denir; yukālu: رَجَّلَ شَعْرَهُ بِالْمِرْجَلِ أَيِ الْمُشْطِ Ve taştan ve bakırdan masnūᶜ büyük kazana denir. Ve bu müzekkerdir; yukālu: طَبَخَ الطَّعَامَ بِالْمِرْجَلِ وَهُوَ الْقِدْرُ مِنَ الْحِجَارَةِ وَالنُّحَاسِ

اَلتَّرَاجِيلُ [et-terācīl] (tā'nın fethiyle) كَرَفْسٌ [kerefs] dedikleri sebzeye denir.

اَلْمُمَرْجَلُ [el-mumercel] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Şol sevb ve nihālī ve perde makūlesine denir ki onda مِرْجَلٌ [mircel] yaᶜnī kazan sūretleri nakş olunmuş ola; aç aᶜrābī takımı bu güne kazan ve çemçe tasvīr ederler; yukālu: ثَوْبٌ مُمَرْجَلٌ إِذَا كَانَتْ فِيهِ صُوَرُ الْمَرَاجِلِ

رَجَّالٌ [Reccāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İbn ᶜUnfuve'dir ki dergāh-ı Hazret-i risālet-penāhīye Benū Ḥanīfe ile bilece vüfūd eyledi, baᶜdehu mürtedd olup Müseylime nām kezzāba ittibāᶜ eylemekle melhame-i Yemāme'de Zeyd b. Ḫattāb'ın delālet-i şemşīriyle vāsıl-ı ser-i menzil-i saᶜīr oldu. Bunu ḥā-yı mühmele ile resm edenler vehm eylemiştir. Ve Reccāl b. Hind şāᶜirdir.

رِجَالٌ [Ricāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Ebu'r-Ricāl Sālim b. ᶜAṭā tābiᶜī muhaddistir, vālidesi ᶜAmre'den rivāyet-i hadīs eyledi. Ve ᶜUbeyd b. Ricāl şeyh-i Ṭaberānī'dir.

اَلرُّجَيْلَاءُ [er-ruceylā'] (musaggar bünyesiyle غُمَيْصَاءُ [ġumeyṣā'] vezninde) Koyunların ve keçilerin peyderpey yaᶜnī tabaka tabaka doğurmalarına ıtlāk olunur; tekūlu'l-ᶜArab izā veledeti'l-ganemu baᶜzuhā baᶜde baᶜzin: وَلَّدْتُهَا الرُّجَيْلَاءَ Ve رُجَيْلَاءُ [ruceylā'] رَجَلِيُّونَ [receliyyūn] maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلرَّاجِلَةُ [er-rācilet] Şol büyük koça denir ki çoban ona baᶜzı esbābını tahmīl eder.

اَلْمَرْجَلُ [el-mercel] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) ve

اَلْمِرْجَلُ [el-mircel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir çeşit yemenī ismidir.

اَلرَّجَلِيُّونَ [er-Receliyyūn] (عَرَبِيُّونَ [ᶜarabiyyūn] vezninde) رُجَيْلَاءُ [Ruceylā'] gibi selefte bir cemāᶜattir ki āhū gibi yüğrük ve revende olmalarıyla attan ziyāde seğirtirler idi. Ve onlar Suleyk el-Meḳānib ve Munteşir b. Vehb el-Bāhilī ve Evfā b. Maṭar el-Māzinī nām eşhās idi. Müfredinde رَجَلِيٌّ [Receliyy] denir ki be-gāyet yüğrük demektir.

رِجْلٌ [Ricl] ve

رِجْلَةُ [Riclet] (rā'ların kesriyle) Esāmīdendir:

رَجْلَاءُ [Reclā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) Benū Saᶜīd b. Ḳurṭ yurdunda bir su adıdır.

رِجَلٌ [Ricel] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) Yemāme'de bir mevziᶜdir.

اَلرَّاجِلُ [er-rācil] Piyādeye denir ki zikr olundu. Ve şol nākaya denir ki memesi bağlı olmayıp yavrusu dilediği vaktte emer ola; yukālu: نَاقَةٌ رَاجِلٌ عَلَى وَلَدِهَا أَيْ لَيْسَتْ بِمَصْرُورَةٍ

ذُو الرُّجَيْلَةِ [Ẕu'r-Ruceylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Üç kimsenin lakabıdır ki ᶜĀmir b. Mālik et-Taġlebī ve Kaᶜb b. ᶜĀmir en-Nehdī ve ᶜAmir b. Zeyd b. Menāt'tır.

اَلْأَرَاجِيلُ [el-erācīl] Avcılara denir, gūyā ki أَرْجِلَةٌ [ercilet]in cemᶜidir; yukālu: هُمْ أَرَاجِيلُ

أَيْ صَيَّادُونَ

[ر ح ل]

اَلرَّحْلُ [er-raḥl] (rā'nın fethi ve ḥā-yı müh-melenin sükūnuyla) ve

اَلرَّاحُولُ [er-rāḥūl] Hāssaten deve kısmının semerine ve pālānına denir; cemʿi أَرْحُلٌ [erḥul]dür, فَلْسٌ [fels] ve أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve رِحَالٌ [riḥāl]dir rā'nın kesriyle; yukālu: شَدَّ الرَّحْلَ وَالرَّاحُولَ عَلَى الْبَعِيرِ أَيْ مَرْكَبَهُ عَلَيْهِ Ve

رَحْلٌ [raḥl] İnsānın mesken ve meʾvāsına ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا رَحْلُ فُلَانٍ أَيْ مَسْكَنُهُ Ve bir adamın müstashabı olan esbāb ve esāsa ıtlāk olunur ki uruba ve sipāhīlik taʿbīr olunur; yukālu: أَلْقَى رَحْلَهُ عَلَى رَحْلِ الْبَعِيرِ وَهُوَ مَا يَسْتَصْحِبُهُ مِنَ الْأَثَاثِ

اَلرِّحَالَةُ [er-riḥālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Atın eyerine denir; yukālu: شَدَّ الرِّحَالَةَ عَلَى الْفَرَسِ أَيِ السَّرْجَ Ve ʿinde'l-baʿz kaltaksız olan eyere denir ki sādece gönden olur, ʿArablar bu resme eyeri koşu vaktinde kullanırlar. Ve

رِحَالَةُ [Riḥālet] ʿĀmir b. Ṭufeyl'in feresi ismidir. Ve mükerreren رِحَالَهْ رِحَالَهْ koyunu sağmak için çağıracak asvāttandır.

ذُو الرِّحَالَةِ [Ẕu'r-Riḥālet] Muʿāviye b. Kaʿb b. Muʿāviye'nin lakabıdır.

اَلرَّحْلِ [er-raḥl] (نَحْلٌ [naḥl] vezninde) Devenin sırtına pālān vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَحَلَ الْبَعِيرَ رَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَطَّ عَلَيْهِ الرَّحْلَ Ve

رَحْلٌ [raḥl] ve

رَحِيلٌ [reḥīl] Bir menzilden menzil-i āhere göçmek maʿnāsınadır; yukālu: رَحَلَ عَنِ الْمَكَانِ رَحْلًا وَرَحِيلًا إِذَا انْتَقَلَ Ve bir kim-se üzere kılıçla havāle olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki kılıcı onun üzerine pālān gibi ilkā eder; yukālu: رَحَلَ فُلَانًا بِسَيْفِهِ إِذَا عَلَاهُ

اَلْإِرْتِحَالُ [el-irtiḥāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Bu dahi deveye pālān vurmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَحَلَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى رَحَلَهُ Ve deve aslā durmayıp yel gibi eşip gitmek maʿnāsınadır; yukālu; إِرْتَحَلَ الْبَعِيرُ إِذَا سَارَ وَمَضَى Ve göçmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَحَلَ الْقَوْمُ عَنِ الْمَكَانِ إِذَا انْتَقَلُوا

اَلْمَرْحُولُ [el-merḥūl] ve

اَلرَّحِيلُ [er-reḥīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pālān vurulmuş deveye denir. Ve

رَحِيلٌ [reḥīl] Yürümek bābında kavī ve tüvānā olan erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ رَحِيلٌ أَيْ قَوِيٌّ عَلَى السَّيْرِ Ve irtihālden ism-dir, göç maʿnāsınadır; yukālu: غَدًا يَوْمُ الرَّحِيلِ وَهُوَ اسْمُ ارْتِحَالِ الْقَوْمِ Ve Mekke ile Başra beyninde bir menzil adıdır.

اَلرِّحْلَةُ [er-riḥlet] (rā'nın kesriyle) Binā-i nevʿdir, deveye pālān vurmak heyʾetine denir ki ondan pālān vuruş ile taʿbīr olu-nur; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الرِّحْلَةِ أَيِ الرَّحْلِ لِلْإِبِلِ Ve

رِحْلَةٌ [riḥlet] (rā'nın kesri ve zammıyla) Yürümek husūsunda olan dayanıklığa ıtlāk olunur; yukālu: بَعِيرٌ ذُو رِحْلَةٍ وَذُو رُحْلَةٍ أَيْ قَوِيٌّ عَلَى السَّيْرِ Ve

رُحْلَةٌ [ruḥlet] (rā'nın zammı ve kesriy-le) إِرْتِحَالٌ [irtiḥāl]den ismdir, göçme maʿnāsınadır; tekūlu: قَرُبَتْ رِحْلَتُنَا وَرُحْلَتُنَا أَيْ ارْتِحَالُنَا Ve ʿinde'l-baʿz rā'nın kesriy-le ismdir ve zammıyla kasd ve teveccüh ve irtihāl olunan semt ve maksada denir; yukālu: غَدًا يَوْمُ الرِّحْلَةِ أَيِ الْإِرْتِحَالِ وَمَكَّةُ رُحْلَتِي أَيِ الْوَجْهُ الَّذِي أَقْصِدُهُ وَأُرِيدُ أَنْ أَرْتَحِلَ إِلَيْهِ Burada müʾellifin إِرْتِحَالٌ [irtiḥāl] ile tefsīri tefhīm içindir, yoksa maʿnā-yı masdarī değildir. Ve

رُحْلَةٌ [ruḥlet] (rā'nın zammıyla) Bir defʿa

olan sefere denir; yukālu: يَشْتَكِي مِنْ رُحْلَةٍ أَيْ سَفْرَةٍ وَاحِدَةٍ

اَلرَّحَّالُ [er-raḥḥāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Deveye yakışıklı pālān vurmak husūsunda ᶜārif ve māhir olan adama denir.

اَلْمُرَحَّلَةُ [el-muraḥḥalet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Pālānlı develere denir; yukālu: إِبِلٌ مُرَحَّلَةٌ إِذَا كَانَتْ عَلَيْهَا رِحَالُهَا Ve sırtlarından pālānları alınmış çıplak develere denmekle zıdd olur; bunda bināsı izāle içindir; yukālu: إِبِلٌ مُرَحَّلَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ وُضِعَتْ عَنْهَا الرِّحَالُ

اَلرَّحُولُ [er-reḥūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّحُولَةُ [er-reḥūlet] (عَجُولَةٌ [ᶜacūlet] veznin-de) ve

اَلرَّاحِلَةُ [er-rāḥilet] Pālāna yarayan yaᶜnī üzerine yük tahmīline yarar olan deveye denir ki tüvānā ve münkād olur. Müᵓellif اَلصَّالِحَةُ لِأَنْ تُرْحَلَ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle ibil yāhūd nākaya vasf olmak münfehim olur. Şārihin beyānına göre müzekker ve müᵓennese sālih müfreddir. Müzekker husūsunda hāᵓ mübālaga içindir, hattā رَاحِلَةٌ [rāḥilet]in cemᶜi رَوَاحِلُ [revāḥil] dir. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre baᶜzılar nākaya tahsīs eylemiştir. Bu cihetle müᵓellifin murādı bu olmak gālibdir, pes pālān vurmağa salāhiyyeti olan haml ve rükūba sālih olmakla yük devesi ve binit devesi demek olur. Ve *Nihāye*'de اَلرَّاحِلَةُ مِنَ الْبَعِيرِ الْقَوِيُّ عَلَى الْأَسْفَارِ وَالْأَحْمَالِ وَالذَّكَرُ وَالْأُنْثَى فِيهِ سَوَاءٌ وَالْهَاءُ فِيهِ لِلْمُبَالَغَةِ ᶜibāretiyle müfesser olmakla kavl-i mezkūru müᵓeyyiddir.

اَلْإِرْحَالُ [el-irḥāl] (hemzenin kesriyle) Deveyi taᶜlīmle رَاحِلَةٌ [rāḥilet] kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْحَلَ الْإِبِلَ أَوِ النَّاقَةَ إِذَا رَاضَهَا فَصَارَتْ رَاحِلَةً Ve bir adamın rāhileleri çok olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْحَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ رَوَاحِلُهُ Ve deve zaᶜf ve zebūnluktan sonra arkalanıp kuvvet ve metānet bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْحَلَ الْبَعِيرُ إِذَا قَوِيَ ظَهْرُهُ بَعْدَ ضَعْفٍ Kezālik deve arıkladıktan sonra semirip tüvānā olmakla göçe yarar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْحَلَتِ الْإِبِلُ إِذَا سَمِنَتْ بَعْدَ هُزَالٍ فَأَطَاقَتِ الرِّحْلَةَ Ve bir adama rāhile vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْحَلَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ رَاحِلَةً

اَلْمُرَحَّلُ [el-muraḥḥal] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol kumaşa ve nihālīye denir ki onda pālān sūretleri menkūş ola; yukālu: بُرْدٌ مُرَحَّلٌ إِذَا كَانَتْ فِيهِ تَصَاوِيرُ رَحْلٍ Cevherī'nin bunu خَزٌّ [ḫazz] dedikleri su koyunu tiftiğinden mensūc olup مُعْلَمٌ [muᶜlem] yaᶜnī zincefli olan sūf izār ile tefsīri ceyyid ve muvāfık değildir, zīrā o cīm'le مُرَجَّلٌ [mureccel] kelimesinin tefsīridir. Kāle'ş-şārih fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ رَسُولَ اللهِ خَرَجَ ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ" قَالَ الْمُرَحَّلُ اَلَّذِي قَدْ نُقِشَ فِيهِ تَصَاوِيرُ الرِّحَالِ

اَلْمِرْحَلُ [el-mirḥal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kavī ve tüvānā erkek deveye denir.

اَلرَّحْلَاءُ [er-raḥlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznin-de) Şol siyāh koyuna denir ki sırtı ak ola yāhūd ᶜale'l-ᶜaks ola; yukālu: شَاةٌ رَحْلَاءُ أَيْ سَوْدَاءُ وَظَهْرُهَا أَبْيَضُ أَوْ عَكْسُهُ

اَلْأَرْحَلُ [el-erḥal] (أَحْمَرُ [aḥmer] veznin-de) Yalnızca sırtı ak olan yağız ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَرْحَلُ أَيْ أَسْوَدُ أَبْيَضُ الظَّهْرِ فَقَطْ

اَلتَّرَحُّلُ [et-teraḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] veznin-de) Bir adama bir emr-i mekrūh tahmīl eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَرَحَّلَهُ إِذَا رَكِبَهُ بِمَكْرُوهٍ Ve göçmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَحَّلَ الْقَوْمُ إِذَا انْتَقَلُوا

رَاحِيلُ [Rāḥīl] Yūsuf peygamber ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin

vālideleri ismidir.

رِخْلَةُ [Riḫlet] (rā'nın kesriyle) Bir yastım dağın adıdır.

اَلتَّرْحِيلُ [et-terḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Göçürmek maʿnāsınadır; tekūlu: رَحَّلْتُهُ أَيْ أَظْعَنْتُهُ مِنْ مَكَانِهِ Ve تَرْحِيلٌ [terḥīl] ism olarak istiʿmāl olunur, baʿzı devenin küreklerinde olan kırlığa ʿalā-kavlin kızıllığa denir; yukālu: بِهِ تَرْحِيلٌ وَهُوَ شُهْبَةٌ أَوْ حُمْرَةٌ عَلَى الْكَتِفَيْنِ

اَلرَّاحِلُ [er-rāḥil] Bir mahalden göçegen adama denir; cemʿi رُحَّلٌ [ruḥḥal]dir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

اَلْمَرْحَلَةُ [el-merḥalet] (مَزْبَلَةٌ [mezbelet] vezninde) مَرَاحِلُ [merāḥil] kelimesinin müfredidir ki bir konak mesāfeye denir; yukālu: بَيْنَهُمَا مَرْحَلَةٌ وَهِيَ الْمَسَافَةُ الَّتِي يُعْطِيهَا الْمُسَافِرُ فِي نَحْوِ يَوْمٍ

اَلْمُرَاحَلَةُ [el-murāḥalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adamın göçmesi husūsunda yardım eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَاحَلَهُ إِذَا عَاوَنَهُ عَلَى رِحْلَتِهِ

اَلْإِسْتِرْحَالُ [el-istirḥāl] Bir kimseden kendiye muʿāvin ve refīk olmak için bilece göçmesini istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْحَلَهُ إِذَا سَأَلَهُ أَنْ يَرْحَلَ لَهُ Bunda devesine pālān vurmasını yāhūd kendisine رَاحِلَةٌ [rāḥilet] vermesini istemek maʿnāları dahi muhtemeldir.

اَلرِّحَالُ [er-Riḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥīre nām vilāyette nesc olunmuş kalīçelere denir.

أَبُو الرَّحَّالِ [Ebu'r-Raḥḥāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ḫālid b. Muḥammed et-Tābiʿī ve Ebu'r-Raḥḥāl, ʿUḳbe b. ʿUbeyd eṭ-Ṭāʾī ve Raḥḥāl b. el-Munẕir ve ʿAmr b. er-Raḥḥāl ve ʿAlī b. Muḥammed b. Raḥḥāl muhaddislerdir. Ve Raḥḥāl b. ʿAzre şāʿirdir.

اَلْمُسْتَرْحِلَةُ [el-musterḥilet] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Soyu pāk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُسْتَرْحِلَةٌ أَيْ نَجِيبَةٌ

اَلرَّاحُولَاتُ [er-rāḥūlāt] Ferezdaḳ nām şāʿirin beytinde vākiʿ olmuştur, murād alaca ve münakkaş pālānlardır. Beyt-i merkūmdan murādı işbu: "عَلَيْهِنَّ رَاحُولَاتُ كُلِّ قَطِيفَةٍ || مِنَ الْخَزِّ أَوْ مِنْ قَيْصَرَانَ عِلَامُهَا" beytidir. Pes müfredi رَاحُولٌ [rāḥūl]dur ki zikr olundu. Ve قَيْصَرَانُ [ḳayṣarān] bir güne alaca kumaş ismidir.

[ر خ ل]

اَلرِّخْلُ [er-riḫl] (rā'nın kesri ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلرِّخْلَةُ [er-riḫlet] (hā'yla) ve

اَلرَّخِلُ [er-reḫil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Hāssatan dişi kuzuya denir; cemʿi أَرْخُلٌ [erḫul] ve رِخَالٌ [riḫāl] gelir rā'nın kesri ve zammıyla ve رِخْلَانٌ [riḫlān] gelir rā'nın kesriyle ve رَخْلَةٌ [raḫlet] gelir rā'nın fethiyle ve رِخَلَةٌ [riḫalet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde.

رُخَيِّلٌ [Ruḫayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Benū Caʿfer b. Kilāb'a mahsūs bir feres ismidir.

بَنُو رُخَيْلَةَ [Benū Ruḫaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir batndır.

اَلرِّخْلَةُ [er-Riḫlet] (rā'nın kesriyle) Ṣāliḥ b. Mubārek nām muhaddisin ceddidir.

[ر د خ ل]

اَلإِرْدَخْلُ [el-irdaḫl] (قِرْطَعْبٌ [ḳirṭaʿb] vezninde) Etine dolu semiz adama denir. Müʾellif bunu hemze faslında dahi zikr eyledi, hemzesinin asālet ve ziyādesi bābında olan ihtilāfa bināʾen.

[ر د ع ل]

اَلرِّدَعْلُ [er-ridaʿl] (dāl ve ʿayn-ı mühmeleteyn ile رِبَحْلٌ [ribaḥl] vezninde) Cura ve hurde yapılı evlāda denir; yukālu: لَهُ رِدَعْلٌ كَثِيرٌ وَهُوَ صِغَارُ الْأَوْلَادِ

[ر ذ ل]

اَلرَّذْلُ [er-reẕl] (rā'nın fethi ve ẕāl'ın sükūnuyla) ve

اَلرُّذَالُ [er-ruẕāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلرَّذِيلُ [er-reẕīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَرْذَلُ [el-erẕel] (أَجْهَلُ [echel] vezninde) Dūn ve hasīs ve fürū-māye kimseye denir, ʿalā-kavlin her şeyʾin kötüsüne ve kemterine denir, رَدِيءٌ [redīʾ] maʿnāsına. Üçünün cemʿi أَرْذَالٌ [erẕāl] ve رُذُولٌ [ruẕūl] gelir rāının zammıyla ve رُذَلَاءُ [ruẕelāʾ] gelir, جُهَلَاءُ [cuhelāʾ] vezninde ve رُذَالٌ [ruẕāl] gelir ki bu iki رَذِيلٌ [reẕīl]in cemʿidir ve أَرْذَلُونَ [erẕelūn] gelir.

Mütercim der ki الآية ﴿إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا﴾ kerīmesinde Beyḍāvī dedi ki أَرَاذِلُ [erāẕil] أَرْذَلُ [erẕel] kelimesinin cemʿidir ve أَرْذَلُ [erẕel] أَحْمَرُ [aḥmer] gibi sıfat olmakla kıyās olan cemʿi رُذْلٌ [ruẕl] olmaktır rā'nın zammıyla, lākin bi'l-galebe ism menzilinde olmakla ism gibi أَفَاعِلُ [efāʿil] üzere cemʿlendi, hattā bu cihetle mevsūfu dahi hazf olundu, lākin sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre أَرَاذِلُ [erāẕil] أَرْذَلُ [erẕel] in cemʿidir ki o رَذْلٌ [reẕl] kelimesinin cemʿidir ki كَلْبٌ [kelb] ve أَكْلُبٌ [eklub] ve أَكَالِبُ [ekālib] gibi, pes أَرَاذِلُ [erāẕil] cemʿü'l-cemʿ olur.

اَلرَّذَالَةُ [er-reẕālet] (جَهَالَةٌ [cehālet] vezninde) ve

اَلرُّذُولَةُ [er-ruẕūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Rezīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَذُلَ الرَّجُلُ أَوِ الشَّيْءُ وَرَذِلَ رَذَالَةً وَرُذُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ رَذِيلًا

اَلرَّذْلُ [er-reẕl] (عَزْلٌ [ʿazl] vezninde) Rezīl kılmak maʿnāsına; yukālu: رَذَلَهُ رَذْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَعَلَهُ رَذِيلًا

اَلْإِرْذَالُ [el-irẕāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi Rezīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْذَلَهُ بِمَعْنَى رَذَلَهُ Ve bir adamın ashāb ve yārān ve hem-demleri bi'z-zāt rezīl kimseler olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْذَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ أَصْحَابُهُ رُذَلَاءَ

اَلرُّذَالُ [er-ruẕāl] ve

اَلرُّذَالَةُ [er-ruẕālet] (rā'ların zammıyla) Her nesnenin iyisi seçilip üğürtlendikten sonra geri kalan kötüsüne ve kemterine denir; yukālu: هَذَا مِنْ رُذَالِ التَّمْرِ وَرُذَالَتِهِ وَهِيَ مَا انْتُقِيَ جَيِّدُهُ

اَلرَّذِيلَةُ [er-reẕīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Haslet-i redīʾe ve şīme-i deniyye maʿnāsınadır, fazīlet mukābilidir; yukālu: بِهِ رَذِيلَةٌ ضِدُّ فَضِيلَةٍ

اَلْإِسْتِرْذَالُ [el-istirẕāl] Bir nesneyi nāhoş görüp kemter ve rezīl ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْذَلَهُ ضِدُّ اسْتَجَادَهُ

رُذَالَى الْعُمُرِ [ruẕāla'l-ʿumur] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) ve

أَرْذَلُ الْعُمُرِ [erẕelu'l-ʿumur] (أَكْمَلُ [ekmel] vezninde) أَسْوَأُ الْعُمُرِ [esveʾu'l-ʿumur] maʿnāsınadır ki fertūt ve maʿtūh olup dimāgına yübūset-i tāmme ve kuvā ve müdrikesine vehn ve halel tārī olmakla sūʾ-i fehm ve nisyān müstevlī olur, bi-ʿaynihi etfāl sīretine müntakil olur; yukālu: رُدَّ إِلَى رُذَالَى الْعُمُرِ وَأَرْذَلِهِ أَيْ أَسْوَإِهِ وَهُوَ الْهَرَمُ وَالْخَرَفُ Burada nüsha-i sahīha وَرُذَالَى ʿibāretiyledir, رُذَالَى كَحُبَارَى وَأَرْذَلُ الْعُمُرِ أَسْوَأُهُ kavli رُذَالَى الْعُمُرِ takdīrindedir ki bu iktifāʾ

ʿinde'n-nühāt cāʾizdir. Pes حُبَارَى [ḥubārā] gibi bunun da elifi teʾnīs-i gayr-i hissī olur.

[ر س ل]

اَلرَّسَلُ [er-resel] (fethateynle) Her nesneden bir bölüğe ve bir sürbeye denir; cemʿi أَرْسَالٌ [ersāl]dir; yukālu: رَسَلٌ مِنْهُ أَيْ قَطِيعَةٌ مِنْهُ Ve develere, ʿalā-kavlin deveden ve koyun ve keçi kısmından bir sürüye denir; yukālu: جَاءَ بِالرَّسَلِ أَيِ الْإِبِلِ وَالْقَطِيعِ مِنْهَا وَمِنَ الْغَنَمِ Ve

رَسَلٌ [resel] ve

رَسَالَةٌ [resālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Masdar olur, deve su gibi hevār ve mülāyim yürür olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَسِلَ الْبَعِيرُ رَسَلًا وَرَسَالَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ رَسَلا Ve saç kıvırcık olmayıp sarkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَسِلَ الشَّعْرُ رَسَلا وَرَسَالَةً إِذَا كَانَ رَسَلا

اَلرِّسْلُ [er-risl] ve

اَلرِّسْلَةُ [er-rislet] (rāʾların kesriyle) Rıfk ve teʾennī ve تُؤَدَةٌ [tuʾedet] maʿnāsına müstaʿmeldir ki bir işte zor ve ʿunf ve ʿacele etmeyip mülāyemet ve sühūlet ve teʾennī vechiyle tutmaktan ʿibārettir, ve minhu yukālu: أَخَذَ فِيهِ عَلَى رِسْلِهِ وَرِسْلَتِهِ أَيْ عَلَى الرِّفْقِ وَالتُّؤَدَةِ ve yukālu: عَلَى رِسْلِكَ وَعَلَى رِسْلَتِكَ أَيِ ارْفُقْ وَاتَّئِدْ Yaʿnī "Rıfk ve mülāyemetle tut, teʾennī kıl." Burada عَلَى harfi mukadder fiʿl-i emr-i münāsibe müteʿalliktir. Ve

رِسْلٌ [risl] Çok süte ıtlāk olunur, mütetābiʿan idrārı münāsebetiyle; yukālu: مَا بِالنَّاقَةِ رِسْلٌ أَيِ اللَّبَنُ مَا كَانَ Burada مَا kelimesi mübālagayı mutazammındır, kezālik zamāniyyeye dahi haml olunmak mümkindir ki مُدَّةَ ثُبُوتِهِ sebkinde olur. Ve atın kolunun ucuna ıtlāk olunur; yukālu: ضَرَبَ رِسْلَ الْفَرَسِ أَيْ طَرَفَ عَضُدِهِ

اَلتَّرَسُّلُ [et-teressul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir işi ʿunf ve ʿacele ile tutmayıp rıfk ve sühūlet ve teʾenniyle āheste āheste tutmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: تَرَسَّلَ فِي قِرَاءَتِهِ إِذَا اتَّئَدَ وَتَرَفَّقَ وَتَمَهَّلَ

اَلْإِرْسَالُ [el-irsāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın mevāşīsi sütlü olduğundan sütü çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ رِسْلُهُمْ Ve deve ve koyun ve keçi sürüleri sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا ذَوِي أَرْسَالٍ أَيْ قَطَائِعَ Ve bir adamı bir kimse üzere teslīṭle havāle kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَهُ عَلَيْهِ إِذَا سَلَّطَهُ عَلَيْهِ Ve tahliye ve tesyīb edip salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَهُ إِذَا أَطْلَقَهُ Ve kendi başına ve kendi hāline komak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَهُ إِذَا أَهْمَلَهُ Ve göndermek ve yollamak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلَهُ إِلَيْهِ إِذَا وَجَّهَهُ إِلَيْهِ

اَلتَّرْسِيلُ [et-tersīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi mevāşīsi sütlü olmakla sütü firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَسَّلَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ رِسْلُهُمْ Ve

تَرْسِيلٌ [tersīl] Tertīl maʿnāsınadır ki Ḳurʾān-ı mübīni ʿacele etmeyip rıfk ve sükūnet ve teʾennī ve tedebbür cihetiyle kıraʾat eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَسَّلَ قِرَاءَتَهُ إِذَا رَتَّلَ Ve deve köşeğine süt içirmek maʿnāsınadır; tekūlu: رَسَّلْتُ فُصْلَانِي إِذَا سَقَيْتَهَا الرِّسْلَ

اَلرَّسْلُ [er-resl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Sühūlet ve mülāyemet vechiyle olan yürüyüşe denir; yukālu: سَيْرٌ رَسْلٌ أَيْ سَهْلٌ Ve mülāyemetle āb-ı revān gibi latīf ve hemvār yürüyen deveye denir; müʾennesi رَسْلَةٌ [reslet]tir; yukālu: بَعِيرٌ رَسْلٌ وَنَاقَةٌ رَسْلَةٌ أَيِ السَّهْلُ السَّيْرِ Ve kıvırcık olmayıp sarkık olan saça denir; yukālu: شَعْرٌ رَسْلٌ أَيْ مُسْتَرْسَلٌ

اَلرِّسْلَةُ [er-reslet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kesel ve fütür maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ رِسْلَةٌ أَيْ كَسَلٌ

اَلْمِرْسَالُ [el-mirsāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pek latīf ve mülāyim yürüyüşlü nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مِرْسَالٌ أَيْ سَهْلَةُ السَّيْرِ Cemʿi مَرَاسِيلُ [merāsīl]dir. Ve ʿArabın لَا يَكُونُ الْفَتَى مِرْسَالا kavllerinde vākiʿ مِرْسَالٌ [mirsāl] kelimesi إِرْسَالٌ [irsāl]den mübālagadır. Ve bu bāb-ı kināyedendir, maʿnāsı murāddır لَا يَكُونُ مُرْسَلَ اللُّقْمَةِ فِي حَلْقِهِ ki zātında fütüvvet ve mürüvvet cevheri merkūz olan adam lokmayı yalnızca kendi boğazına salıvermez yaʿnī mihmānsız aslā taʿām tenāvül eylemez demekten kināyedir. Ve baʿzılar dedi ki murād bir ağaçlık ve ormanlık mahalden giderken önüne gelen şāhları eliyle yol açmak için elbette tutup bertaraf eylemek şān-ı fütüvvetten olmakla mürüʾet sāhibi adam o şāhları refīkine dokunup ızrār eylemesin diye ellerinden salıvermez demektir ki sāhib-i fütüvvet olan hemīşe hemrāh ve hem-demine īsāl-i menfaʿat ve defʿ-i mazarrat eylemekle muttasıf olur demekten kināyedir. Ve

مِرْسَالٌ [mirsāl] Küçük oka ıtlāk olunur; yukālu: سَهْمٌ مِرْسَالٌ أَيْ صَغِيرٌ

اَلرِّسَالَةُ [er-risālet] (rā'nın kesri ve fethiyle) Göndermek maʿnāsına olan إِرْسَالٌ [irsāl]den ismdir, elçiliğe denir; tekūlu: أَرْسَلْتُهُ بِرِسَالَةٍ وَرَسَالَةٍ Şārih der ki bi't-tevessüʿ elçinin hāmil olduğu nāmeye de رِسَالَةٌ [risālet] ıtlāk eylediler, pes kitāb-ı sagīre رِسَالَةٌ [risālet] ıtlākı mecāz bi-mertebeteyn olur.

اَلرَّسُولُ [er-resūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّسِيلُ [er-resīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bunlar da elçilik, رِسَالَةٌ [risālet] maʿnāsınadır; yukālu: أَرْسَلْتُهُمْ بِرَسُولٍ وَرَسِيلٍ أَيْ بِرِسَالَةٍ Şārihin beyānına göre bunlar fi'l-asl masdarlardır, قَبُولٌ [ḳabūl] ve أَزِيزٌ [ezīz] gibi, baʿdehu ism-i masdar olarak istiʿmāl olundu. Ve bunların fiʿli mehcūrdur. İntehā. Ve

رَسُولٌ [resūl] Vasf olur, elçiye denir, مُرْسَلٌ [mursel] maʿnāsına; cemʿi أَرْسُلٌ [ersul] gelir ve رُسُلٌ [rusul] gelir zammeteynle ve رُسَلَاءُ [ruselāʾ] gelir, عُلَمَاءُ [ʿulemāʾ] vezninde; yukālu: هُوَ رَسُولُهُ أَيْ مُرْسَلُهُ Ve kavluhu taʿālā fī hikāyeti Mūsā ve ahīhi Hārūn: ﴿فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وَلَمْ يَقُلْ رُسُلٌ لِأَنَّ فَعُولًا وَفَعِيلًا يَسْتَوِي فِيهِمَا الْمُذَكَّرُ وَالْمُؤَنَّثُ وَالْوَاحِدُ وَالْجَمْعُ

Burada murād vasf bi'l-masdar olan فَعُولٌ [faʿūl] ve فَعِيلٌ [faʿīl]dir ve karīne-i makāliyye ile müʾellifin murādı budur. Ve sıfat olan faʿūl bi-maʿnā fāʿil olup ve faʿīl bi-maʿnā mefʿūl olursa kezālik tezkīr ve teʾnīsi müsāvī olur, kezālik faʿūl ve faʿīl müştak ile müʾevvel olursa ifrād ve cemʿi müsāvīdir, pes رَسُولٌ [resūl] ذُو الرِّسَالَةِ [ẕu'r-risālet] demek olur. Ve tesniye dahi cemʿiyyeti mutazammın olduğundan müʾellif وَلَمْ يَقُلْ رَسُولا demeyip رُسُلٌ ʿunvānında resm eyledi.

Ve *Baṣāʾir*'den müstefād olduğu üzere işbu رَسَلٌ [resel] ve رَسَالَةٌ [resālet] māddesi إِنْبِعَاثٌ عَلَى السُّهُولَةِ maʿnāsına mevzūʿdur. Vech-i mezkūr üzere رَسَلٌ [resel] ki fethateynledir ve رَسَالَةٌ [resālet] سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde seyr-i eshel maʿnāsınadır, bundan vasf رَسُولٌ [resūl] ve رَسِيلٌ [resīl]dir, bu maʿnādan elçilik maʿnāsı ahz ve ondan رَسُولٌ [resūl] tasarruf olundu. Pes burada اَلْمُرْسَلُ ile tefsīri mahzā tebyīn için yāhūd faʿūl bi-maʿnā müfʿal olduğunu işʿār için-

dir, ve'l-hāsıl رِسَالَةٌ [risālet] ve رَسُولٌ [resūl] ve رَسِيلٌ [resīl] fi'l-asl masdarlardır, seyr-i eshel maʿnāsına, baʿdehu elçi olmak maʿnāsına masdar olarak istiʿmāl olundu. Ve bu maʿnādan fiʿlleri mutasarrıf değildir, baʿdehu baʿzen ism menzilinde ve baʿzen mübālagaten vasf olarak istiʿmāl olunur, istiʿmāl-i evvelde masdariyyet ciheti melhūz olmakla müfred ve cemʿi müsāvī olur ve istiʿmāl-i sānīde tesniye ve cemʿi masūgdur. Ve kaldı ki müʾellifin ibtidā وَالْإِسْمُ اَلرِّسَالَةُ وَكَصَبُورٍ وَأَمِيرٍ kavli ism menzilinde müstaʿmel olan masdar-ı aslīye nāzırdır, baʿdehu وَالرَّسُولُ أَيْضًا اَلْمُرْسَلُ kavli vasfiyyete nāzırdır ki bi-maʿnā muʿfaldır niteki zikr olundu. İntehā. Ve

رَسُولٌ [resūl] Bir adama ok yarışında ve sāʾir husūslarda muvāfakat eden adama denir; yukālu: هُوَ رَسُولُهُ أَيِ الْمُوَافِقُ لَهُ فِي النِّضَالِ وَغَيْرِهِ Şārih der ki bu maʿnāda رَسِيلٌ [resīl] müştehirdir. Ve birbiriyle haberleşen adamların her birine رَسِيلٌ [resīl] ıtlāk olunur.

اَلتَّرَاسُلُ [et-terāsul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine elçi yollamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَاسَلُوا إِذَا أَرْسَلَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ

اَلْمُرَاسِلُ [el-murāsil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Baldırları pek uzun ve kıllı olan hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُرَاسِلٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الشَّعْرِ فِي سَاقَيْهَا الطَّوِيلَتُهُ Ve kendisine dünürlük ve hitbe eden kimse ile beynlerinde mürāsele eden ʿavrete denir, hitbe eden gerek kendi nefsi için ve gerek āher için etsin; yukālu: مَرْأَةٌ مُرَاسِلٌ إِذَا كَانَتْ تُرَاسِلُ الْخُطَّابَ Ve ʿinde'l-baʿz zevcinden müfārakat eylemiş ʿavrete denir yāhūd pek koca ve sāl-horde olmuşuna denir yāhūd eri vefāt eylemiş olana denir yāhūd zevcinin kendisini tatlīk edeceğini sezmekle ve henüz vücūdunda herem olmayıp istiʿmāl-i salāhiyyet bakiyyesi olmağın zevc-i āhere varmak kasdıyla tezeyyün edip onunla bi'l-mürāsele haberleşir olanına denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُرَاسِلٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ فَارَقَهَا زَوْجُهَا أَوْ أَسَنَّتْ أَوْ مَاتَ زَوْجُهَا أَوْ أَحَسَّتْ مِنْهُ الطَّلَاقَ فَتَزَيَّنَ لِآخَرَ وَتُرَاسِلُهُ وَفِيهَا بَقِيَّةٌ Burada مُرَاسَلَةٌ [murāselet] haberleşmek maʿnāsınadır.

اَلرَّاسِلَانِ [er-rāsilān] (tesniye bünyesiyle) Bedende iki küreğe ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin küreklerde vākiʿ iki damara ıtlāk olunur. Ve ketif mahallinde عِرْقَا الْكَفَّيْنِ [ʿirḳa'l-keffeyn] ʿunvānıyla resm edenler galat eylemişlerdir. Ve baʿzılar رَابِلَتَانِ ile tefsīr eylediler ki iki pazıların nihāyet bulduğu yerdir ki omuz başlarıdır yāhūd iki kürek kemiklerinin uçlarıdır.

اَلرُّسَيْلَاتُ [er-ruseylāt] (musaggar bünyesiyle) رِسْلَاتٌ [rislāt] lafzından ki رِسْلٌ [risl] kelimesinin cemʿidir rā'nın kesriyle ki rıfk ve teʾennī maʿnāsınadır, ondan musaggardır, yavaşça ve mülāyimce hevn ve sükūnet maʿnāsına olur; ve minhu yukālu: أَلْقَى الْكَلَامَ عَلَى رُسَيْلَاتِهِ أَيْ تَهَاوَنَ بِهِ

اَلرُّسَيْلَى [er-ruseylā] (musaggar bünyesiyle) Bir böcek adıdır.

أُمُّ رِسَالَةٍ [ummu risālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznince) Dişi kartal kuşunun künyesidir.

اَلرَّسِيلُ [er-resīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) رَسُولٌ [resūl] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve vāsiʿ nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ رَسِيلٌ أَيْ وَاسِعٌ Ve latīf nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ رَسِيلٌ أَيْ لَطِيفٌ Ve aygıra ve buğura ıtlāk olunur; yukālu: أَرْسَلَ رَسِيلًا إِلَى الرَّسَلِ أَيْ فَحْلًا Ve مُرَاسِلٌ [murāsil] maʿnāsınadır ki bir kimse ile haberleşen adama denir; yukālu: هُوَ رَسِيلُهُ أَيْ مُرَاسِلُهُ Ve tatlı hoş-güvār suya

ıtlāk olunur; yukālu: مَاءٌ رَسِيلٌ أَيْ عَذْبٌ

اَلرُّسُلُ [er-rusul] (zammeteynle) Henüz çar tutunmamış ve ferāce giymemiş küçük kıza denir; yukālu: لَا تَخْتَمِرُ جَارِيَةٌ رُسُلٌ أَيْ صَغِيرَةٌ

اَلْمُرْسَلَةُ [el-murselet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Sīneye doğru salınıp sarkan gerdanlığa denir, ʿalā-kavlin boncuk ve düğme makūlesiyle ārāste olanına denir; yukālu: جَائَتْ وَفِي عُنُقِهَا مُرْسَلَةٌ أَيْ قِلَادَةٌ طَوِيلَةٌ تَقَعُ عَلَى الصَّدْرِ أَوْ قِلَادَةٌ فِيهَا الْخَرَزُ وَغَيْرُهَا

اَلْأَحَادِيثُ الْمُرْسَلَةُ [el-eḥādīṣu'l-murselet] ʿİnde'l-muhaddisīn şol hadīslere ıtlāk olunur ki muhaddis onu esānīd-i muttasıla ile tābiʿīye kadar isnād ve rivāyet edip ve o tābiʿī fem-i saʿādetten telakkī eden sahābeyi zikr eylemeyerek hemān قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ʿunvānıyla taraf-ı nebevīden rivāyet eder ola.

Şārih der ki Saʿīd b. el-Museyyeb ve Mekḥūl ve Neḫaʿī ve Ḥasan-ı Başrī ekser bu nehc üzere rivāyet eylediler; yukālu: جَاءَ فِي الْحَدِيثِ الْمُرْسَلِ وَفِي الْأَحَادِيثِ الْمُرْسَلَةِ وَهِيَ الَّتِي يَرْوِيهَا الْمُحَدِّثُ إِلَى التَّابِعِيِّ ثُمَّ يَقُولُ التَّابِعِيُّ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَذْكُرْ صَحَابِيًّا Mütercim der ki tābiʿīden mā-dūnda müntehī ve merfūʿ olan hadīse mürsel ıtlākı muhteleftir, Ḥākim ıtlāk eylemedi ve Ḫaṭīb ıtlāk eyledi, niteki ehl-i usūl-i fıkhiyye dahi ıtlāk eylediler.

اَلْإِسْتِرْسَالُ [el-istirsāl] Bir adamdan bir kimse kendisine sürü sürü deve yollamasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْسَلَ مِنْهُ إِذَا قَالَ لَهُ أَرْسِلْ إِلَيَّ الْإِبِلَ أَرْسَالًا Ve bir kimse ile kemāl üzere üns ve ülfet peydā eylemekle miyānelerinden tekellüf ve vahşet bertaraf olmağın ona yayılıp bī-muhābā küstāhāne inbisātla muʿāmele eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki teklīfsiz ahbāb muʿāmelesidir; yukālu: إِسْتَرْسَلَ إِلَيْهِ إِذَا انْبَسَطَ وَاسْتَأْنَسَ Ve saç kıvırcık olmayıp sarkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَرْسَلَ الشَّعْرُ إِذَا صَارَ سَبْطًا

اَلرِّسَالُ [er-risāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Devenin ayaklarına ıtlāk olunur; müfredi رِسْلٌ [risl]dir rā'nın kesriyle.

اَلْمُرْسَلَاتُ [el-murselāt] (مُكْرَمَاتٌ [mukremāt] vezninde ki مُرْسَلٌ [mursel]in cemʿidir, irsāl olunmuş nesneler demektir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا﴾ أَيِ الرِّيَاحُ أَوِ الْمَلَائِكَةُ أَوِ الْخَيْلُ

[ر ط ل]

اَلرِّطْلُ [er-riṭl] (rā'nın fethi ve kesri ve ṭā'nın sükūnuyla) On iki ūkiyye veznînin miʿyārıdır, her ūkiyye kırk dirhemdir. Şārihin beyānına göre رِطْلٌ [riṭl] iki günedir: biri رِطْلٌ [riṭl]-i Şāmīdir ki müʾellifin taʿrīf eylediği budur, dört yüz seksen dirhem olur. Ve biri Bağdādīdir ki yüz yirmi sekiz dirhem ile erbaʿata esbāʿin dirhemden ʿibārettir, tafsīli "مَكُوكٌ" māddesinde güzerān eyledi. İntehā; tekūlu: عِنْدِي رِطْلٌ سَمْنًا وَهُوَ اثْنَتَا عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَالْأُوقِيَّةُ أَرْبَعُونَ دِرْهَمًا Ve رِطْلٌ [riṭl] Cura oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ رِطْلٌ أَيْ قَضِيفٌ Ve bülūga mukārib olana denir, murāhiḳ maʿnāsına, ʿalā-kavlin henüz vücūdunun kemikleri istihkām bulmamış sagīr oğlana denir. Ve mülāyim ve leyyin adama denir; yukālu: رَجُلٌ رِطْلٌ أَيْ لَيِّنٌ Ve vücūdu zaʿīf ihtiyār adama, ʿalā-kavlin sölpüklüğe ve gevşekliğe varmış pīrliğe kadem basmış bedeni süst ve bī-tāb olmağa başlamış olana denir; yukālu: رَجُلٌ رِطْلٌ أَيْ كَبِيرٌ ضَعِيفٌ أَوْ ذَاهِبٌ إِلَى اللِّينِ وَالرَّخَاوَةِ وَالْكِبَرِ Ve رَطْلٌ [raṭl] (yalnızca rā'nın fethiyle) ʿAdl ve dād maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ رَطْلٌ أَيْ

عَدْلٌ Ve sölpük ve gevşek adama denir; yukālu: رَجُلٌ رَطْلٌ أَيْ رِخْوٌ Ve bön ve ahmak adama denir. Ve cüst ve revende erkek ata denir; bunda rā'nın kesriyle de cā'izdir; mü'ennesi رَطْلَةٌ [raṭlet]tir.

اَلْمُرْطِلُ [el-murṭil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznninde) Bu dahi mülāyim ve leyyin adama denir. Ve uzun adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُرْطِلٌ أَيْ لَيِّنٌ وَكَذَا طَوِيلٌ

اَلتَّرْطِيلُ [et-terṭīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznninde) Saçı yağla yağlayıp kıvırcıklarını açıp düz ve mülāyim ederek salındırmak maʿnāsınadır; yukālu: رَطَّلَ الشَّعْرَ إِذَا لَيَّنَهُ بِالدُّهْنِ وَكَسَّرَهُ وَأَرْسَلَهُ Ve bir nesneyi رِطْلٌ [riṭl] dedikleri vezn-i mezbūr ile tartmak maʿnāsınadır ki murād rıtl rıtl tartmaktır; yukālu: رَطَّلَهُ إِذَا وَزَنَهُ بِالْأَرْطَالِ

اَلرُّطَيْلَاءُ [er-Ruṭaylā'] (musaggar bünyesiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْإِرْطَالُ [el-irṭāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın cura veledi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ لَهُ وَلَدٌ رِطْلٌ Ve ʿinde'l-baʿz إِرْطَالٌ [irṭāl] bir adamın kulakları gevşek ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَرْخَتْ أُذُنَاهُ

اَلرَّطْلُ [er-raṭl] (rā'nın fethiyle) Yelmek, püyīden maʿnāsınadır; yukālu: رَطَلَ الرَّجُلُ رَطْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَدَا Ve bir nesnenin mikdārını bilmek için el ile yoklayıp tartıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: رَطَلَ الشَّيْءَ إِذَا رَازَهُ لِيَعْرِفَ وَزْنَهُ

[ر ع ل]

اَلرَّعْلُ [er-raʿl] (rā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Pek dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَلَهُ رَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَعَنَهُ طَعْنًا شَدِيدًا Ve kılıçla çalmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَلَهُ بِالسَّيْفِ إِذَا نَفَحَهُ بِهِ Ve

رَعْلٌ [raʿl] Dağın burun gibi çıkmış sivri ucuna denir, أَنْفُ الْجَبَلِ [enfu'l-cebel] maʿnāsına. Ve رَعْلُ الرَّجُلِ [raʿlu'r-recul] adamın eğninde olan libāstan ʿibārettir; yukālu: جَاءَ يَجُرُّ رَعْلَهُ أَيْ ثِيَابَهُ Ve

رَعْلٌ [Raʿl] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِرْعَالُ [el-irʿāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi pek dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْعَلَهُ إِذَا طَعَنَهُ طَعْنًا شَدِيدًا

اَلرَّعْلَةُ [er-raʿlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Devekuşuna denir. Ve nākanın ve koyunun kulaklarının ensesinden bir mikdārca dilenip hudāyī küpe tarzında sarkıtılan pāreye denir. Ve sünnet mevziʿinden kesilen deriye denir. Ve meyvesi kemter ve fenā olan hurmā ağacına, ʿalā-kavlin uzun hurmā ağacına denir. Ve kişinin ʿayāline, ʿalā-kavlin kesīr olursa ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ رَعْلٌ أَيْ عِيَالٌ أَوْ كَثِيرٌ مِنْهُمْ Ve bir bölük atlılara denir ki azca ola, ʿalā-kavlin ilerice gelenlerine denir; yukālu: رَأَيْتُ رَعْلًا أَيْ قِطْعَةً مِنَ الْخَيْلِ قَلِيلَةً أَوْ مُقَدِّمَتَهَا Ve ʿinde'l-baʿz yirmi yāhūd yirmi beş mikdārı olan süvārī bölüğüne denir; cemʿi رِعَالٌ [riʿāl] ve أَرْعَالٌ [erʿāl] ve أَرَاعِيلُ [erāʿīl] gelir ki cemü'l-cemʿ olacaktır. Kāle fi'l-*Esās*: وَمِنْهُ أَرَاعِيلُ الرِّيَاحِ أَيْ أَوَائِلُهَا Ve

رُعَّلٌ [ruʿʿal] Gāh olur ki bakar cinsinden olan o mikdār bölüğe de ıtlāk olunur, işbu bakar münāsebetiyle hayl-i merkūmdan feres fehm olunmaya, zīrā fürsān maʿnāsında mansūstur, meger ki mecāzen ıtlāk oluna.

اَلرَّعِيلُ [er-reʿīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bir bölük azca süvārīlere denir; tekūlu: جِئْتُ فِي الرَّعِيلِ الْأَوَّلِ وَهِيَ الْقِطْعَةُ مِنَ الْخَيْلِ الْقَلِيلَةُ

اَلرَّعْلَاءُ [er-raʿlā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde)

Kulağında zikri mesbūk رَعْلَةٌ [raʿlet] olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ رَعْلَاءُ إِذَا كَانَتْ بِأُذُنِهَا رَعْلَةٌ Ve ʿAdiyy b. er-Raʿlāʾ şāʿirdir.

اَلْمُسْتَرْعِلُ [el-musterʿil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) رَعِيلٌ [reʿīl] dedikleri fırka-i mezkūre içre çeteye çıkan adama denir, ʿalā-kavlin kāʾidlerine denir ki dilīr olmakla önlerinde çarka tarzında çekip gider yāhūd süvārī içre deve rākibine denir; yukālu: كُنْتُ مُسْتَرْعِلًا وَهُوَ الْخَارِجُ فِي الرَّعِيلِ أَوْ هُوَ قَائِدُهَا أَوْ ذُو الْإِبِلِ

اَلرِّعْلُ [er-riʿl] (rāʾnın kesriyle) Erkek hurmā ağacına denir, ذَكَرُ النَّخْلِ [ẕekeru'n-naḫl] maʿnāsına. Ve Riʿl ve Ẕekvān, Suleym kabīlesinden münşaʿib iki kabīledir.

اَلرَّاعِلُ [er-rāʿil] Kemter ve işe yaramaz olan hurmāya denir, دَقَلٌ [deḳal] maʿnāsına.

اَلْمُرَعَّلُ [el-muraʿʿal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Devābb ve mevāşīnin güzīde ve bihterine denir, خِيَارُ الْمَالِ [ḫiyāru'l-māl] maʿnāsına.

اَلرُّعْلُولُ [er-ruʿlūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Bir cins sebze, ʿalā-kavlin طَرْخُونٌ [ṭarḫūn] ismidir.

اَلْأَرْعَلُ [el-erʿal] Bedende yere doğru sarkık ve düşük olan sevbe denir ki yukarı kaldırarak yürümeğe muztarr olunur; yukālu: جَاءَ يَجُرُّ أَرْعَلَهُ أَيْ مَا تَهَدَّلَ مِنْ ثِيَابِهِ Ve fi'l-*Esās*: ثَوْبٌ أَرْعَلُ أَيْ طَوِيلٌ مُسْتَرْخٍ Kezālik pek uzayıp boylu olduğundan bir tarafa eğilip bükülmüş olan otlara denir; yukālu: عُشْبٌ أَرْعَلُ أَيْ طَالَ حَتَّى انْثَنَى مِنَ النَّبَاتِ وَطَابَ Burada nüshaları galattır. Ve

أَرْعَلُ [erʿal] Ahmak adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْعَلُ أَيْ أَحْمَقُ

اَلرَّعَالَةُ [er-reʿālet] (جَهَالَةٌ [cehalet] vezninde) Humk maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ رَعَالَةٌ أَيْ حُمْقٌ

اَلرَّعَلُ [er-reʿal] (fethateynle) Ahmak olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعِلَ الرَّجُلُ رَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَمُقَ

اَلْمِرْعَلُ [el-mirʿal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Keskin kılıca denir, tīg-i berrān maʿnāsına; yukālu: ضَرَبَهُ بِسَيْفٍ مِرْعَلٍ أَيْ بَاتِكٍ

اَلرُّعْلَةُ [er-ruʿlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Mersin makūlesi hoş-bū çiçeklerden tertīb olunup tāc gibi başa sokulan çiçek tutamına denir.

أَبُو رِعْلَةَ [ebū riʿlet] (rāʾnın kesriyle) Kurdun künyesidir.

اَلرُّعَالُ [er-ruʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Burundan seyelān eden fazlaya denir.

رُعَيْلٌ [Ruʿayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Ābid b. eṣ-Ṣadif ismidir ki Ḥaḍremevt kabīlesi nesebindendir.

اَلرَّعْوَلِيُّ [er-raʿveliyy] (جَهْوَرِيٌّ [cehveriyy] vezninde) Tatarı tabh olunmuş kebāba ve biryāna denir; yukālu: شِوَاءٌ رَعْوَلِيٌّ إِذَا كَانَ لَمْ يُطْبَخْ جَيِّدًا

[ر ع ب ل]

اَلرَّعْبَلَةُ [er-raʿbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam çolpa ve şaşkın hatun almak maʿnāsınadır; yukālu: رَعْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ بِرَعْنَاءَ Ve et kesmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعْبَلَ اللَّحْمَ إِذَا قَطَعَهُ Ve esvābı yırtıp pārelemek maʿnāsınadır; yukālu: رَعْبَلَ الثَّوْبَ إِذَا مَزَّقَهُ Ve رَعْبَلَةٌ [raʿbelet] ism olur, kemā se-yuzkeru.

اَلتَّرَعْبُلُ [et-teraʿbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Esvāb yırtılıp pārelenmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعْبَلَ الثَّوْبَ فَتَرَعْبَلَ Ve sevb eskimek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَعْبَلَ الثَّوْبُ إِذَا خَلِقَ

اَلرُّعْبُولَةُ [er-ruʿbūlet] (rāʾnın zammıyla) Pārelenmiş eski sevb paçavrasına denir.

اَلرِّعْبِلَةُ [er-riᶜbilet] (زِبْرِجَةٌ [zibricet] veznin-de) Eski sevbe denir; cemᶜi رَعَابِيلُ [reᶜābīl] dir ve yukālu: ثَوْبٌ رَعَابِيلُ أَيْ أَخْلَاقٌ Her cüzᵓ-i müᵓellefi bir sevb iᶜtibār olunmuştur.

اَلرَّعْبَلُ [er-raᶜbel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Köhne libāslı ᶜavrete denir, ᶜalā-kavlin bön ve şaşkın ve çolpa, aslā hayr ve şerre yaramaz olanına denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَعْبَلٌ أَيْ ذَاتُ خُلْقَانٍ أَوْ حَمْقَاءُ رَعْنَاءُ خَرْقَاءُ Ve ᶜArablar tahkīr ve izdirāᵓ mevkiᶜinde hamākatini telmīhle bir adamın vālidesinden kināye edip ثَكِلَتْهُ الرَّعْبَلُ derler; yekūlune: ثَكِلَتْهُ الرَّعْبَلُ أَيْ أُمُّهُ Ve Raᶜbel b. ᶜİṣām ve ᶜAmr b. Raᶜbel şāᶜirlerdir yāhūd sānī iᶜcāmladır. Ve Ebū Ẕubyān b. Raᶜbel beyne'l-ᶜArab zikr ve şöhret sāhibidir.

اَلرَّعْبَلَةُ [er-raᶜbelet] (جَحْفَلَةٌ [caḥfelet] vezninde) ve

اَلرَّعْبَلِيلُ [er-raᶜbelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Düz ve doğru esmeyen yele vasf olur; yukālu: رِيحٌ رَعْبَلَةٌ وَرَعْبَلِيلٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ تَسْتَقِمْ فِي هُبُوبِهَا

[ر غ ل]

اَلرُّغْلُ [er-ruġl] (rā'nın zammı ve ġayn-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nebāt adıdır, ᶜalā-kavlin سَرْمَقٌ [sermaḳ] ismidir ki koyun sarmaşığı ve kara pazı dedikleri nebattır; cemᶜi أَرْغَالٌ [erġāl]dir.

اَلْإِرْغَالُ [el-irġāl] (hemzenin kesriyle) Yer zikr olunan nebāt bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الرُّغْلَ Ve ekinin sünbülesi tamām özlenip yoğunlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَ الزَّرْعُ إِذَا جَاوَزَ سُنْبُلُهُ الْإِلْحَامَ Ve bir tarafa māᵓil olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَ إِلَيْهِ إِذَا مَالَ Ve hatā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْطَأَ Ve yol azmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَتِ الْإِبِلُ عَنْ مَرَاتِعِهَا إِذَا ضَلَّتْ Ve bir nesneyi mevziᶜ-i münāsibin gayrı mevziᶜe komak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَلَ الشَّيْءَ إِذَا وَضَعَهُ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ Ve ana veledini emzirmek maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلرَّغْلُ [er-raġl] (رَمْلٌ [reml] vezninde) Zikr olunan إِرْغَالٌ [irġāl]-i zerᶜden ismdir, sünbülesi özlenip pekişmiş ekine denir. Ve

رَغْلٌ [raġl] Masdar olur, veled anasını emmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَغَلَ الْوَلَدُ أُمَّهُ رَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَضَعَهَا فَأَرْغَلَتْهُ أَيْ أَرْضَعَتْهُ Ve baᶜzılar bunu oğlak kısmına tahsīs eylediler.

اَلرَّغْلَةُ [er-raġlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Henüz süt emen tāze oğlağa ve kuzuya denir.

اَلرُّغْلَةُ [er-ruġlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Sünnet yerinde kesilecek deriye denir, قُلْفَةٌ [ḳulfet] maᶜnāsına.

اَلْأَرْغَلُ [el-erġal] Henüz sünnet olmamış kimseye denir; yukālu: غُلَامٌ أَرْغَلُ أَيْ أَقْلَفُ Ve hāyeleri uzun kimseye denir. Ve refāh ve vüsᶜat ve līn ve rāhat üzere olan zamān ve maᶜīşete denir; yukālu: هُوَ فِي عَيْشٍ أَرْغَلَ وَزَمَانٍ أَرْغَلَ أَيْ وَاسِعٍ نَاعِمٍ

اَلرَّغُولُ [er-reġūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Her bulduğunu igtinām ve ekl eder olan adama denir; yukālu: هُوَ رَجُلٌ رَغُولٌ إِذَا اغْتَنَمَ كُلَّ شَيْءٍ وَأَكَلَهُ Ve şol koyuna denir ki kuzu gibi koyunların memesini emer ola; yukālu: شَاةٌ رَغُولٌ إِذَا صَارَتْ تَرْضَعُ الْغَنَمَ

رَغَالِ [reġāli] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Cāriye kısmına denir, zikr olunan maᶜānīden bir maᶜnā-yı münāsib melhūzdur, أَمَةٌ [emet] ve kenīzek maᶜnāsına.

أَبُو رِغَالُ [Ebū Riġāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ṣemūd kavminden Ṣaḳīf kabīlesinin

cedd-i aʿlāları olan kimsedir. *Sunen*-i Ebī Dāvūd ve *Delāʾilu'n-Nubuvve* ve sāʾir kütüb-i ehādīste İbn ʿÖmer radıyallāhu ʿanhumā hazretlerinden mervī olarak bu vetīre üzere müsebbettir ki Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleriyle Ṭāʾif gazāsına hurūc ve ʿazīmetimiz hılālinde reh-güzārımızda bir kabr zuhūr eylemekle Fahr-i ʿālem hazretleri buyurdular ki işbu kabr kabīle-i Ṣaḳīf'in ceddi olan Ebū Riġāl'indir. Mersūm Ṣemūd kavminden olup ve işbu harem-i şerīfte mütemekkin olarak ʿurūz eden ʿavārız ve ekdārı ondan defʿ eder idi. Vaktā ki harem-i şerīften hurūc eyledikte taraf-ı rabbānīden kavmine isābet eden kahr ve nıkmet burada mezbūra dahi isābet eylemekle helāk ve burada defn olundu. Pes Cevherī'nin Ebū Riġāl şol kimse idi ki beyt-i şerīfi hedm kasdıyla vürūd eden Ḥabeşe tāʾifesine delīl olup yolda helāk olmuştu demesi gayr-i ceyyiddir. Kezālik İbn Sīde'nin Ebū Riġāl, Şuʿayb peygamber ʿaleyhi's-selām hazretlerinin ʿabdi olup ʿöşr-i emvāl tahsīline muʿayyen ve zālim ve cābir idi, bu mahalde helāk ve medfūn oldu dediği nā-be-mahaldir. Mütercim der ki muʿteddün-bihā olan kütüb-i siyerde Cevherī'nin kavli mersūmdur, hattā kendisiyle bilece bir nihāl-i zerrīn defn olunmuş idi, nebş olunsa bulunmak melhūzdur buyurmalarıyla fi'l-hāl nebş ve ihrāc eylediler.

إِبْنَا رَغَالٍ [İbnā Reġāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ḍariyye kurbünde iki dağdır.

اَلرَّغْلَاءُ [er-raġlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol nākaya denir ki kulakları bir mikdār dilenip dilenen pāresi hudāyī küpe tarzında salınır ola, niteki böylece olan koyuna رَغْلَاءُ [raʿlāʾ] denir mühmele ile; yukālu: نَاقَةٌ رَغْلَاءُ إِذَا شُقَّتْ أُذُنُهَا وَبَقِيَتْ مُعَلَّقَةً

رُغْلَانُ [Ruġlān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Bir recülün ismidir.

[ر ف ل]

اَلرَّفْلُ [er-refl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) ve

اَلرَّفَلُ [er-refel] (fethateynle) Libās giymekte ve sāʾir vazʿ ve ʿamelde beceriksiz taslak ve çolpa ve perīşān olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَلَ الرَّجُلُ وَرَفِلَ رَفْلًا وَرَفَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا خَرُقَ بِاللِّبَاسِ وَكُلِّ عَمَلٍ Ve

رَفَلٌ [refl] (نَفَلٌ [nefl] vezninde) ve

رَفَلَانٌ [refelān] (fetehātla) Etekleri yere sürüyerek edāʾ ve hırāmla yürümek yāhūd elleri salarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَفَلَ فُلَانٌ رَفْلًا وَرَفَلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَرَّ ذَيْلَهُ وَتَبَخْتَرَ أَوْ خَطَرَ بِيَدِهِ Ve kuyunun suyunu çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَلَ الرَّكِيَّةَ رَفْلًا إِذَا أَجَمَّهُ

اَلْأَرْفَلُ [el-erfel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلرَّفِلُ [er-refil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasflardır, beceriksiz çolpa adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْفَلُ وَرَفِلٌ أَيْ أَخْرَقُ

اَلرَّفْلَاءُ [er-reflāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Müʾennesidir, çolpa ve şaşkın ʿavrete denir. Ve şol ʿavrete denir ki hüsn-i şīve ve nezāketle yürümeyi uydurup beceremediğinden eteklerini sürüyerek çolpa ve devşirimsiz yürür ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَفْلَاءُ إِذَا كَانَتْ لَا تُحْسِنُ الْمَشْيَ فَتَجُرُّ ذَيْلَهَا

اَلرَّفِلَةُ [er-refilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلرِّفِلَةُ [er-rifilet] (kesreteynle) Çirkīn ve bed-manzar ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَفِلَةٌ وَرِفِلَةٌ أَيْ قَبِيحَةٌ Zāhiren rā'nın kesresi fā'ya itbāʿladır. Ve

رَفِلَةٌ [refilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Eteklerini şīve ve nezāketle sürüyerek yürür olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَفِلَةٌ إِذَا كَانَتْ تَجُرُّ ذَيْلَهَا جَرًّا حَسَنًا

اَلْإِرْفَالُ [el-irfāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi etekleri yere sürüyerek nāz ve hırāmla nāzenīnāne yürümek yāhūd ellerini salarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْفَلَ فُلَانٌ إِذَا جَرَّ ذَيْلَهُ وَتَبَخْتَرَ أَوْ خَطَرَ بِيَدِهِ Ve eteği salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْفَلَ ذَيْلَهُ إِذَا أَرْسَلَهُ

اَلتَّرْفِيلُ [et-terfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَمْنِينٌ [temnīn] lafzı gibi ismdir, eteklerini sürüyerek salını salını yürüyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ تَرْفِيلٌ إِذَا كَانَ يَرْفُلُ فِي مَشْيِهِ Ve

تَرْفِيلٌ [terfīl] Masdar olur, kuyunun suyunu çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّلَ الرَّكِيَّةَ إِذَا أَجَمَّهَا Ve

تَرْفِيلٌ [terfīl] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında bahr-i kāmilin mütefāʿilun cüzʾüne bir sebeb-i hafīf ziyāde eylemekten ʿibārettir ki mütefāʿilātün olur, iḥmām-ı rekiyyet yāhūd cerr-i ẕeyl maʿnāsından ki tūl-i zeylin lāzımıdır, meʾhūzdur lākin تَرْفِيلٌ [terfīl] ʿilleti bahr-i kāmil-i meczuvve belki ʿarūz-ı sālisenin darb-ı evveline mahsūstur. Ve

تَرْفِيلٌ [terfīl] Bir adamı seyyid ve ʿālī-şān kılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّلَهُ الْمَلِكُ إِذَا سَوَّدَهُ Ve ululamak, taʿzīm maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّلَهُ إِذَا عَظَّمَهُ Ve horlamak, tezlīl maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: رَفَّلَهُ إِذَا ذَلَّلَهُ Bunda bināsı izāle içindir. Ve temlīk maʿnāsınadır; yukālu: رَفَّلَهُ إِيَّاهُ إِذَا مَلَّكَهُ إِيَّاهُ

اَلرِّفْلُ [er-rifl] (rāʾnın kesriyle) Eteğe denir; yukālu: أَرْفَلَ رِفْلَهُ إِذَا أَرْسَلَ ذَيْلَهُ

اَلْمِرْفَالُ [el-mirfāl] Ekserī eteklerini sürüyerek hırāmānī yürür olan adama denir.

اَلرَّفَالُ [er-refāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Uzun saça denir; yukālu: شَعْرٌ رَفَالٌ أَيْ طَوِيلٌ

اَلرِّفَلُّ [er-rifell] (خِدَبٌّ [ḫidebb] vezninde) Uzun kuyruklu dābbeye denir. Ve lahīm ve şahīm insān ve hayvāna denir. Ve bol cāmeye denir. Ve derisi geniş olan deveye denir.

اَلرِّفَالُ [er-rifāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol keçe makūlesi nesneye denir ki dişi keçiye aşmasın diye tekenin kasığına bend ederler.

اَلْمُرَفَّلَةُ [el-mureffelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol nākaya denir ki yavrusu emmesin diye bir paçavra ile memesinin dibi sarılıp baʿdehu o paçavranın bir tarafı salıverilmekle memelerinin uçlarını bütün ihāta edip bürümüş ola; yukālu: نَاقَةٌ مُرَفَّلَةٌ إِذَا كَانَتْ تُصَرُّ بِخِرْقَةٍ ثُمَّ تُرْسَلُ عَلَى أَخْلَافِهَا فَتُغَطَّى بِهَا

رَوْفَلٌ [Revfel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir recül ismidir.

تَوْفُلُ [Terful] (تَنْصُرُ [tenṣuru] vezninde) Esāmīdendir: Terful b. ʿAbdulkerīm ve Terful b. Dāvūd muhaddislerdir.

رُفَيْلٌ [Rufeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbnu'l-Muslime'dir ki nehr-i Rufeyl ona mensūbdur.

اَلرَّفَلُ [er-refel] (fethateynle) Kuyunun dibinde az az müctemiʿ olan suya denir; yukālu: هَذَا رَفَلُ الرَّكِيَّةِ أَيْ حَمْئَتُهَا

رَفَلْ رَفَلْ [refel refel] (mükerreren fethateynle) Koyun kısmını sağmak için çağıracak asvāttandır.

اَلتَّرْفَلَةُ [et-terfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kibr ve nahvetle salınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرْفَلَ الرَّجُلُ تَرْفَلَةً إِذَا تَبَخْتَرَ كِبْرًا

[ر ق ل]

اَلرَّقْلَةُ [er-raḳlet] (rā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) El yetişmez olan hurmā ağacına denir; cemʿi رَقْلٌ [raḳl]dır hā'sız ve رِقَالٌ [riḳāl] gelir; yukālu: مَا هُمْ رِجَالٌ إِنَّمَا هُمْ رِقَالٌ جَمْعُ رَقْلَةٍ وَهِيَ النَّخْلَةُ الَّتِي فَاتَتِ الْيَدَ

اَلرَّاقُولُ [er-rāḳūl] Hurmā ağacına çıkacak kemende ve pālehenge denir, حَابُولٌ [ḥābūl] maʿnāsına.

اَلْإِرْقَالُ [el-irḳāl] (hemzenin kesriyle) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve katʿ-ı mefāze eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْقَلَ الْمَفَازَةَ إِذَا قَطَعَهَا

اَلْمِرْقَالُ [el-mirḳāl] ve

اَلْمُرْقِلُ [el-murḳil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) ve

اَلْمُرْقِلَةُ [el-murḳilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Cüst ve revende nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مِرْقَالٌ وَمُرْقِلٌ وَمُرْقِلَةٌ أَيْ مُسْرِعَةٌ Ve

مِرْقَالٌ [Mirḳāl] Hāşim b. ʿUtbe'nin ki ashābdandır, lakabıdır, Şiffīn melhamesinde ʿAlī b. Ebī Ṭālib kerremallāhu vechehu kendisine bir ʿalem vermekle hāmil olarak sürʿat eylediği için telkīb olundu. Ve Ebu'l-Mirḳāl, Zefeyān ile mülakkab kimsenin künyesidir, ismi ʿAṭā' b. Esīd idi, Benī ʿUvāfe'den idi.

[ر ك ل]

اَلرَّكْلُ [er-rekl] (شَكْلٌ [şekl] vezninde) At seğirtmek için iki yanlarına ayakla yā üzengi ile tepip vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَلَ الْفَرَسَ رَكْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ بِرِجْلِهِ لِيَعْدُوَ Ve bir ayakla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَلَهُ إِذَا ضَرَبَهُ بِرِجْلٍ وَاحِدَةٍ Ve

رَكْلٌ [rekl] Tepmeye ıtlāk olunur ki bir ayakla vurmaktır, Fārisīde leked denir. Ve pırasa taʿbīr olunan sebzeye denir, كُرَّاثٌ [kurrāṯ] maʿnāsına.

اَلتَّرَاكُلُ [et-terākul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirlerine ayakla vuruşmak maʿnāsınadır ki tepişmek taʿbīr olunur, mülāʿabe aksāmındandır; yukālu: تَرَاكَلَ الْقَوْمُ إِذَا رَكَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا بِأَرْجُلِهِمْ

اَلرَّكَّالُ [er-rekkāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Pırasa satıcı adama denir.

اَلرَّكْلَةُ [er-reklet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir bağ sebzeye denir; yukālu: جَاءَ وَبِيَدِهِ رَكْلَةٌ مِنَ الْبَقْلِ أَيْ حُزْمَةٌ

اَلْمِرْكَلُ [el-mirkel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ayağa ıtlāk olunur, رِجْلٌ [ricl] maʿnāsına.

اَلْمَرْكَلُ [el-merkel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Yola ıtlāk olunur, tarīk maʿnāsına. Ve fāris atı eştirip yāhūd seğirtmek için yanlarına ayağıyla tepip vuracak yere denir ki üzengi yeridir.

اَلْمُرَكَّلَةُ [el-murekkelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Şol yere denir ki davarlar ayaklarıyla çiğneyip basarak pekişmiş ve katılanmış ola; yukālu: أَرْضٌ مُرَكَّلَةٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ كُدَّتْ بِحَوَافِرِ الدَّابَّةِ

اَلتَّرَكُّلُ [et-terekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bāg-bān yere bel tepmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَكَّلَ بِمِسْحَاتِهِ إِذَا ضَرَبَهَا بِرِجْلِهِ لِتَدْخُلَ فِي الْأَرْضِ

مَرْكَلَانُ [Merkelān] (مَرْطَبَانٌ [merṭabān] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ر م ل]

اَلرَّمْلُ [er-reml] (نَمْلٌ [neml] vezninde) Maʿlūmdur ki kuma denir, Fārisīde rīk denir; müfredi رَمْلَةٌ [remlet]tir, cemʿi رِمَالٌ [rimāl] ve أَرْمُلٌ [ermul]dür, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde. Ve رَمْلَةٌ [remlet] ile baʿzı nisvān tesmiye olundular, berrāklığına binā'en; ez-cümle Remle bint Ebī Sufyān ki Ummu

Ḥabībe'dir, ezvāc-ı mutahharāttandır, radıyallāhu ʿanhunne. Ve

رَمْلٌ [reml] Masdar olur, taʿāma kum katmak maʿnāsınadır. Ve taʿāmdan murād hıntadır; yukālu: رَمَلَ الطَّعَامَ رَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَعَلَ فِيهِ الرَّمْلَ Ve bir nesneyi kan ile ālūde eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَلَ الثَّوْبَ إِذَا لَطَخَهُ بِالدَّمِ Ve bez ve hasır makūlesini yufkaca dokumak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَلَ النَّسْجَ إِذَا رَقَّقَهُ Ve serīr ve hasır makūlesini cevher ve sāʾir zīnet makūlesiyle bezemek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَلَ السَّرِيرَ أَوِ الْحَصِيرَ إِذَا زَيَّنَهُ بِالْجَوْهَرِ وَنَحْوِهِ Ve serīrin üstüne şerit örüp geçirmek maʿnāsınadır ki murād hasır iskemle gibi oturacak yerini yumuşak şeritlerden örüp yapmaktır; yukālu: رَمَلَ السَّرِيرَ إِذَا رَمَلَ أَيْ نَسَجَ شَرِيطًا فَجَعَلَهُ ظَهْرًا لَهُ

اَلْإِرْمَالُ [el-irmāl] (hemzenin kesriyle) رَمْلٌ [reml] maʿnāsına; yukālu: أَرْمَلَ النَّسْجَ وَالسَّرِيرَ بِمَعْنَى رَمَلَهُ Ve bir adamın zād ve tūşe ve nafakası tükenip bī-zād u nevā kalmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَلَ الْقَوْمُ إِذَا نَفَدَ زَادُهُمْ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: أَرْمَلُوا الزَّادَ إِذَا أَنْفَدُوهُ Ve ip makūlesi nesneyi uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَلَ الْحَبْلَ إِذَا طَوَّلَهُ Ve bir nesne kana bulanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَلَ السَّهْمُ إِذَا تَلَطَّخَ بِالدَّمِ Ve hatun dul olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْمَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ أَرْمَلَةً

اَلتَّرْمِيلُ [et-termīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bez ve hasır makūlesini yufkaca ve hurdece dokumak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّلَ النَّسْجَ إِذَا رَقَّقَهُ Ve hatun dul olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ أَرْمَلَةً Ve bir nesneyi magşūş ve müzeyyef kılmak maʿnāsınadır, kumlu galle gibi; yukālu: رَمَّلَهُ إِذَا زَيَّفَهُ ve yukālu: كَلَامٌ مُرَمَّلٌ أَيْ مُزَيَّفٌ

اَلرَّمَلُ [er-remel] (fethateynle) ve

اَلرَّمَلَانُ [er-remelān] (fetehātla) ve

اَلْمَرْمَلُ [el-mermel] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Ling ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu. رَمَلَ فُلَانٌ رَمَلًا وَرَمَلَانًا وَمَرْمَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَرْوَلَ ve minhu: رَمَلَانُ طَائِفِ الْبَيْتِ الشَّرِيفِ Ve

رَمَلٌ [remel] ʿArūziyyūn ıstılāhında kasīde ile recezden mā-ʿadāya ıtlāk olunur. Şārih der ki müʾellifin tefsīri vazʿ-ı ʿAraba mebnīdir ki kasīde ile recezin gayrı şiʿre رَمَلٌ [remel] ıtlāk ederler. Ve ehl-i ʿarūz bahr-i mahsūsa رَمَلٌ [remel] ıtlāk ederler ki vezni altı kerre fāʿilātün cüzʾlerinden mürekkebdir, nesc-i hasīr gibi muntazamü'l-evtād olduğu için tesmiye eylediler. İntehā. Ve

رَمَلٌ [remel] Azca yağmura denir. Ve bir nesnede olan ziyādeye denir. Ve bakar-ı vahşīnin ayaklarında olan hutūta denir ki kendi levnine muhālif olur.

اَلْأَرْمَلُ [el-ermel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Fakīr ve muhtāc yāhūd miskīn olan kişiye denir; müʾennesi أَرْمَلَةٌ [ermelet]tir; cemʿleri أَرَامِلُ [erāmil] ve أَرَامِلَةٌ [erāmilet] tir; yukālu: رَجُلٌ أَرْمَلُ وَامْرَأَةٌ أَرْمَلَةٌ أَيْ مُحْتَاجٌ وَمُحْتَاجَةٌ أَوْ مِسْكِينٌ وَمِسْكِينَةٌ Şārih der ki nüfūdu'z-zād maʿnāsına olan إِرْمَالٌ [irmāl] den meʾhūzdur, gayr-i kıyās üzeredir. İntehā. Ve

أَرْمَلُ [ermel] Ergen adama denir, عَزَبٌ [ʿazeb] maʿnāsına, yine müʾennesi أَرْمَلَةٌ [ermelet]tir. Ve ʿinde'l-baʿz yesārı olup ihtiyācı olmayan ʿavrete أَرْمَلَةٌ [ermelet] ıtlāk olunmaz, her ne kadar kocasız ise de; yukālu: رَجُلٌ أَرْمَلُ أَيْ عَزَبٌ وَامْرَأَةٌ أَرْمَلَةٌ أَيْ عَزَبَةٌ أَوْ لَا يُقَالُ لِلْعَزَبَةِ الْمُوسِرَةِ أَرْمَلَةٌ

Mütercim der ki bu mâddede üç kelime müstaʿmeldir: Biri ثَيِّبٌ [s̱eyyib] dir ki müʾellife göre zevcinden ʿale'l-ıtlāk müfārakat etmiş hatundur yāhūd medhūlün-bihā olandır, dāhil olan recüle de ıtlāk olunur, kavl-i evvele göre dul hatun olur, sāniye göre بِكْرٌ [bikr] mukābili olur. Ve biri أَرْمَلَةٌ [ermelet]tir ki müʾellife göre mutlakan kocasız olandır. Ve baʿzılar ʿusr-i hālle takyīd eylediler. Ve biri dahi أَيِّمٌ [eyyim]dir ki bu dahi kocasız olandır, gerek ثَيِّبٌ [s̱eyyib] ve gerek بِكْرٌ [bikr] olsun. Ve recüle dahi ıtlāk olunur. Ve Zemaḫşerī ve sāʾire göre ثَيِّبٌ [s̱eyyib] er görmüş olandır ve أَرْمَلَةٌ [ermelet] dul olandır gerek ere varsın gerek varmasın ve أَيِّمٌ [eyyim] kocasız olandır, gerek ثَيِّبٌ [s̱eyyib] ve gerek بِكْرٌ [bikr] olsun. Pes müʾellifin beyānıyla beynlerinde muhālefet yok gibidir, lākin İbn Eṣīr'in kavli bunlara muhāliftir. Ve أَرْمَلَةٌ [ermelet] ʿinde'l-baʿz رَمْلٌ [reml]den meʾhūzdur ki kuma denir, bī-zevc hatun bir mertebe muhtāc oldu ki gūyā ihtiyāc onu kuma oturttu, niteki ذُو مَتْرَبَةٍ [ẕū metrebet] dahi bu resmedir. Ve ʿinde'l-baʿz أَرْمَلَةٌ [ermelet] irmāl-i zād maʿnāsından meʾhūz olmakla mutlakan zevcesiz ere ve zevcsiz ʿavrete أَرْمَلُ [ermel] ve أَرْمَلَةٌ [ermelet] denir, lākin zevcesi vefāt eden kişide istiʿmāli kalīldir. Ve zevci vefāt eden ʿavrette ki dul taʿbīr olunur, istiʿmāli kesīrdir, zīrā infāk-ı zevce muhtācdır. Ve

أَرْمَلُ [ermel] Matar ve menfaʿati kalīl yaʿnī ʿadīm olan seneye vasf olur; yukālu: عَامٌ أَرْمَلُ أَيْ قَلِيلُ الْمَطَرِ وَالنَّفْعِ Ve muhtācīn olan ricāl-i zuʿafāʾ cemāʿatine أَرْمَلَةٌ [ermelet] denir, içlerinde nisāʾ tāʾifesi yoksa; yukālu: أَطْعَمَ الْأَرْمَلَةَ أَيِ الرِّجَالَ الْمُحْتَاجِينَ الضُّعَفَاءَ

اَلْأُرْمُولَةُ [el-urmūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) عَرْفَجٌ [ʿarfec] nām şecerin kesilmiş şāhından özdeğinde kalan parçasına denir; cemʿi أَرَامِلُ [erāmil] ve أَرَامِيلُ [erāmīl] dir.

اَلرُّمْلَةُ [er-rumlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bakar-ı vahşiyyenin ayaklarında ve sırtlarında olan siyāh çizgiye denir; cemʿi رُمَلٌ [rumel]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve أَرْمَالٌ [ermāl]dir. Şārihin beyānına göre فِي قَوَائِمِ الْبَقَرَةِ الْوَحْشِيَّةِ وَفِي ظَهْرِهَا ʿibāreti nüshalardan sākıttır.

رَمْلَةُ [Remlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Beş mevziʿ adıdır. Eşheri Şām ülkesinde رَمْلَةُ [Remlet] dedikleri beldedir; muhaddisīnden İdrīs er-Remlī ve Mekkī b. ʿAbdusselām er-Rumeylī ki musaggar bünyesiyledir oradandır.

اَلرَّمْلَاءُ [er-remlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Ayakları siyāh ve sāʾir yerleri beyāz olan dişi koyuna denir; müzekkeri أَرْمَلُ [ermel]dir; yukālu: نَعْجَةٌ رَمْلَاءُ أَيْ سَوْدَاءُ الْقَوَائِمِ وَسَائِرُهَا أَبْيَضُ

اَلْمُرَمِّلُ [el-muremmil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُرْمِلُ [el-murmil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Arslana denir.

اَلْمِرْمَلُ [el-mirmel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Küçük bukağıya denir.

اَلْيَرْمُولُ [el-yermūl] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Hasır tarzında hurmā yaprağından örülmüş nesneye denir ki yelpaze ve zenbīl düzülür.

اَلرُّمَالُ [er-rumāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hasır örgüsüne denir; yukālu: مَا أَحْسَنَ رُمَالَ هَذَا الْحَصِيرِ أَيْ مَرْمُولَهُ

اَلْمُرَمَّلُ [el-muremmel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol pālūze ve zırva ve helvā

makūlesine denir ki yüzünde hasır örgüsü gibi çīnleri ve bükülmeleri kesīr ola; yukālu: خَبِيصٌ مُرَمَّلٌ إِذَا كَثُرَ عَصْدُهُ وَلَيُّهُ

أَرْمَلُولٌ [Ermelūl] (عَضْرَفُوطٌ [ᶜaḍrefūṭ] vezninde) Maġrib'de bir beldedir.

تُرَامِلُ [Turāmil] (tā-yı fevkiyye-i mazmūme ile) Bir vādī ismidir.

يَرْمَلُ [Yermel] (يَمْنَعُ [yemnaᶜu] vezninde) Bir mevziᶜdir.

يَرْمَلَةُ [Yermelet] (yā'nın fethiyle) Endelus'te bir nāhiyedir.

اَلْأُرْمُولَةُ [el-urmūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) Ergen oğlana denir; yukālu: غُلَامٌ أُرْمُولَةٌ أَيْ أَرْمَلُ

رُمَيْلَةُ [Rumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Üç mevziᶜ ismidir. Ve bir recül adıdır.

[ر م ع ل]

اَلْإِرْمِعْلَالُ [el-irmiᶜlāl] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiᶜrār] vezninde) Çocuk ağzından salyar akar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الصَّبِيُّ إِذَا سَالَ لُعَابُهُ Ve bir nesne ıslanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الثَّوْبُ إِذَا ابْتَلَّ Ve biryān ve kebāb tabh olunurken yağı damlar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الشِّوَاءُ إِذَا سَالَ دَسَمُهُ Ve sürᶜatle gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve pek āvāz ile haykırmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الرَّجُلُ إِذَا شَهِقَ Ve perākende olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّتِ الْإِبِلُ إِذَا تَفَرَّقَتْ Ve gön ve sahtiyān makūlesi pek yaşarıp ıslanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الْأَدِيمُ إِذَا تَرَطَّبَ شَدِيدًا Ve göz yaşı peyderpey muttasıl akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَعَلَّ الدَّمْعُ إِذَا تَتَابَعَ

[ر م غ ل]

اَلْإِرْمِغْلَالُ [el-irmiġlāl] (ġayn-ı muᶜceme ile إِرْمِغْلَالٌ [irmiᶜlāl] vezninde) Bu dahi göz yaşı peyderpey akmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْمَغَلَّ الدَّمْعُ بِمَعْنَى إِرْمَعَلَّ

اَلْمُرْمَغِلُّ [el-murmeġill] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmaḥill] vezninde) Dibāgate vurulmuş deriye denir; yukālu: جِلْدٌ مُرْمَغِلٌّ إِذَا وُضِعَ لِلدِّبَاغِ

[ر و ل]

اَلرُّوَالُ [er-ruvāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلرَّاوُولُ [er-rāvūl] (كَافُورٌ [kāfūr] vezninde) Dābbe kısmının ağzı salyarına denir, ᶜalā-kavlin at cinsinin salyarına mahsūstur; yukālu: سَالَ رُوَالُهُ وَرَاوُولُهُ فِي مِخْلَاتِهِ وَهُوَ لُعَابُ الدَّوَابِّ أَوْ خَاصٌّ بِالْفَرَسِ ve yukālu: رُوَالٌ رَائِلٌ مُبَالَغَةً أَيْ لُعَابٌ كَثِيرٌ Ve

رُوَالٌ [ruvāl] Baᶜzı dābbenin ağzında biten artık dişe denir ki muᶜayyen olan sırasından ve ᶜadedinden ziyāde olur, yem yemeğe māniᶜ olmakla kesr ve ihrāc ederler.

اَلرَّائِلُ [er-rāᵓil] Bu dahi dābbe kısmında zuhūr eden artık dişe denir; yukālu: كَسَرَ رُوَالَهُ وَرَائِلَهُ أَيْ سِنَّهُ الزَّائِدَةَ الَّتِي لَا تَنْبُتُ عَلَى نِبْتَةِ الْأَضْرَاسِ Ve damlayıcı ve damlayan şeyᵓe denir; yukālu: دَهَنَهُ حَتَّى صَارَ الدُّهْنُ رَائِلًا أَيْ قَاطِرًا

اَلتَّرْوِيلُ [et-tervīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Ekmeğe çerviş yağını katık eylemek, ᶜalā-kavlin sāfī yağla ovmak yāhūd pek yağlı yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَوَّلَ الْخُبْزَةَ إِذَا أَدَمَهَا بِالْإِهَالَةِ أَوْ دَلَكَهَا بِالسَّمْنِ أَوْ أَكْثَرَ دَسَمَهَا Ve at kısmı efşān eylemek için āletini sarkıtmak maᶜnāsınadır; ᶜalā-kavlin gevşekçe kaldırmak maᶜnāsınadır. Ve ᶜinde'l-baᶜz تَرْوِيلٌ [tervīl] insān kısmı henüz ᶜavrete mess ve vusūlden mukaddem inzāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَوَّلَ الْفَرَسُ إِذَا أَدْلَى لِيَبُولَ أَوْ أَنْعَظَ فِي اسْتِرْخَاءٍ أَوْ يُقَالُ رَوَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَنْزَلَ قَبْلَ الْوُصُولِ إِلَى الْمَرْأَةِ

اَلْمِرْوَلُ [el-mirvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Salyarı çok akan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِرْوَلٌ أَيْ كَثِيرُ اللُّعَابِ Ve ince ve zaʿīf ip ve urgan parçasına denir.

يَرُولَةُ [Yerūlet] (حَمُولَةٌ [ḥamūlet] vezninde) Endelus'te bir nāhiye adıdır.

دَيْرُ رَوْلَانَ [Deyru Revlān] (سَيْرُ سَلْمَانَ [seyru selmān] vezninde) Kabīle-i Suleym yurdunda bir vādīdir.

[ر ه ب ل]

اَلرَّهْبَلَةُ [er-rehbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir güne yürüyüşe denir ki murād sendereyerek ve sarsılarak yürüyüştür.

اَلتَّرَهْبُلُ [et-terehbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Sarsılarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَهْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى الرَّهْبَلَةَ

اَلرَّهْبَلُ [er-rehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Fehm olunmayan söze denir; zāhiren perīşān ve bī-ser ü bün yāhūd muztarib olduğundan nāşīdir; yukālu: كَلَامٌ رَهْبَلٌ أَيْ لَا يُفْهَمُ

اَلْمُرَهْبِلُ [el-murehbil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Fehm olunmayan çepreşik sözlü adama denir.

[ر ه د ل]

اَلرَّهْدَلُ [er-rehdel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Zaʿīf ve zebūn adama denir. Ve ahmak ve nādāna denir; yukālu: رَجُلٌ رَهْدَلٌ أَيْ ضَعِيفٌ وَكَذَا أَحْمَقُ Ve جَعْفَرٌ [caʿfer] ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve زِبْرِجٌ [zibric] veznlerinde bir cins kuş ismidir. Ve bunlar رَهْدَنٌ [rehden] lafzında lügatlerdir.

[ر ه ل]

اَلرَّهَلُ [er-rehel] (fethateynle) Gövdenin eti sölpük ve muztarib olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهِلَ لَحْمُهُ رَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اضْطَرَبَ وَاسْتَرْخَى Ve gövdenin eti kabarıp kabalanmak maʿnāsınadır ki semirip şişman olmaktan ʿibārettir yāhūd ʿilletsiz şişkin olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَهِلَ لَحْمُهُ إِذَا انْتَفَخَ أَوْ وَرِمَ مِنْ غَيْرِ دَاءٍ Ve

رَهَلٌ [rehel] Vilādet ʿakibinde zuhūr eden son dedikleri sarı suya denir.

اَلتَّرْهِيلُ [et-terhīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir ʿārıza yüzü gözü şişirip vücūdu sölpük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَهَّلَهُ النَّوْمُ إِذَا أَوْرَثَهُ الرَّهَلَ

اَلرِّهْلُ [er-rihl] (rā'nın kesriyle) Şol yufka buluta denir ki rutūbet taḫyīl eyleye.

اَلْمُرَهَّلُ [el-murehhel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Yüzü gözü şişkin, vücūdu sölpüklenmiş adama denir; yukālu: أَصْبَحَ مُرَهَّلًا إِذَا تَهَيَّجَ أَيْ وَجْهُهُ Ve bu pek çok uykudan yāhūd mahmūr kalkmaktan neş'et eder.

[ر ي ل]

اَلرِّيَالُ [er-riyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ağız salyarına denir; yukālu: سَالَ رِيَالُهُ أَيْ لُعَابُهُ Ve bu vāviyyede lügattır.

اَلرَّيْلُ [er-reyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) Ağızdan salyar akmak maʿnāsınadır; yukālu: رَالَ الصَّبِيُّ يَرِيلُ رَيْلًا إِذَا سَالَ لُعَابُهُ

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز ب ل]

اَلزِّبْلُ [ez-zibl] (zā'nın kesri ve bā'nın sükūnuyla) ve

اَلزِّبِيلُ [ez-zebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Fışkıya ve gübreye denir, سِرْقِينٌ [sirḳīn] maᶜnāsına. Ve zebīl ve zenbīl dedikleri zarfa denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَزْبَلَةُ [el-mezbelet] (mīm'in ve bā'nın fethiyle ve şüzūzen bā'nın zammıyla ism-i mekāndır) Süprüntülüğe ve gübreliğe denir; yukālu: اَلدُّنْيَا كَالْمَزْبَلَةِ أَيْ مَلْقَى الزِّبْلِ وَمَوْضِعُهُ

اَلزَّبْلُ [ez-zebl] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Ekini gübre ile ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: زَبَلَ زَرْعَهُ زَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَمَدَهُ

اَلزِّبَالُ [ez-zibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bal arısının ağzına alıp kovanına götürdüğü şeyᵓe denir. Ve bununla pek az nāçīz nesneden kināye ederler; yukālu: مَا أَصَابَ زِبَالًا أَيْ شَيْئًا Tenvīn tahkīr içindir ve zāy'ın zammıyla da cāᵓizdir, lākin *Esās* nüshalarında اَلنَّمْلَةُ yerinde mīm'le اَلنَّمْلَةُ ᶜunvānıyla mersūm olmakla karıncanın ağzıyla götürdüğü nesnecik demek olur ve muktezāyı māddeye bu akrebdir.

اَلزُّبَالَةُ [ez-zubālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bu dahi şeyᵓ-i yesīre ıtlāk olunur; yukālu: مَا فِي الْبِئْرِ زُبَالَةٌ أَيْ شَيْءٌ يَعْنِي مِنَ الْمَاءِ Ve

زُبَالَةُ [Zubālet] Ashābdan Mālik b. el-Ḥuveyriṯ b. Eşyem pederinin ceddi ismidir. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve Caᶜfer b. Muḥammed ez-Zubālī muhaddistir.

زَبَالَةُ [Zebālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir mevziᶜdir; muhaddisīnden Muḥammed b. el-Ḥasen b. ᶜAyyāş ez-Zebālī oradandır. Ve Muḥammed b. el-Ḥasen b. Zebāle muhaddistir. Ve Zebāle bint ᶜUteybe b. Mirdās şuᶜarādandır.

اَلزَّبِيلُ [ez-zebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde ki zikr olundu) ve

اَلزِّبِّيلُ [ez-zibbīl] (سِكِّينٌ [sikkīn] vezninde) ve

اَلزِّنْبِيلُ [ez-zinbīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde ve baᶜzen zāy'ı meftūh olur) قُفَّةٌ [ḳuffet]ye denir ki küfe taᶜbīr olunan zarftır, hurmā yaprağından örerler ki murād Türkīde dahi zenbīl dedikleri olacaktır, günāgün şeklde yaparlar, ᶜalā-kavlin dağarcığa denir, جِرَابٌ [cirāb] maᶜnāsına yāhūd mutlakan haml olunacak ve nesne koyacak kaba denir, وِعَاءٌ [viᶜāᵓ] maᶜnāsına. Ve زَبِيلٌ [zebīl] kelimesinin cemᶜi زُبُلٌ [zubul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve زُبْلَانٌ [zublān]dır zāy'ın zammıyla. Şārih der ki زِبِّيلٌ [zibbīl]in cemᶜi زَبَابِيلُ [zebābīl] ve زِنْبِيلٌ [zinbīl] cemᶜi زَنَابِيلُ [zenābīl]dir. Ve zenbīle زِبِّيلٌ [zibbīl] ve زِنْبِيلٌ [zinbīl] ıtlākı mukaddemā onunla gübre taşıdıklarına mebnīdir. Ve nūn'u zāᵓidedir.

اَلزِّئْبِلُ [ez-ziᵓbil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Āfet ve dāhiyeye ıtlāk olunur.

اَلزَّأْبَلُ [ez-zeᵓbel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde ve yā'nın kesriyle de cāᵓizdir) Bodur adama denir. Ve hemzenin terkiyle زَبَلٌ [zebl] ᶜunvānı ekserdir.

زَابِلُ [Zābel] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Sind ülkesinde bir beldedir.

زِنْبِيلٌ [Zinbīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Esāmīdendir: Aḥmed b. el-Ḥuseyn b. Aḥmed b. Zinbīl en-Nehāvendī, İmām Buḫārī tārīhinin rāvīsidir ki Ebu'l-Ḳāsim el-Aşḳar'dan o dahi İmām Buḫārī'den rivāyet eyledi.

اَلزُّبْلَةُ [ez-zublet] (zāy'ın zammıyla) Lokmaya denir.

اَلزَّبَلَةُ [ez-zebelet] (fetehātla) Şeyʾ-i yesīr maʿnāsınadır; tekūlu: مَا رَزَأْتُهُ زَبَلَةً أَيْ شَيْئًا

[ز ب ت ل]

اَلزَّبْتَلُ [ez-zebtel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bodur adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَبْتَلٌ أَيْ قَصِيرٌ

[ز ج ل]

اَلزُّجْلَةُ [ez-zuclet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İki gözün aralığında olan deriye denir; yukālu: جَرَحَ زُجْلَتَهُ أَيِ الْجِلْدَةَ الَّتِي بَيْنَ الْعَيْنَيْنِ Ve hālet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَى زُجْلَةٍ حَسَنَةٍ أَيْ حَالَةٍ Ve nāsın gırīv ve feryādına ve şamatasına denir; bunda zāy'ın fethiyle de cāʾizdir; tekūlu: سَمِعْتُ زُجْلَةَ النَّاسِ أَيْ صَوْتَهُمْ Ve su makūlesi nesneden hāsıl olan cüzʾīce rutūbete denir; yukālu: أَصَابَتْهُ زُجْلَةٌ مِنْهُ أَيْ بِلَّةٌ Ve pek cüzʾī ve nāçīz nesneye denir; yukālu: أَعْطَانِي زُجْلَةً مِنْهُ أَيْ هُنَيْهَةً مِنْهُ Ve her nesneden bir pāreye ve bir bölüğe denir; yukālu: زُجْلَةٌ مِنْهُ أَيْ قِطْعَةٌ Ve mutlakan cemāʿate, ʿalā-kavlin hāssaten insāndan bir gürūh ve cemāʿate ıtlāk olunur; bunda zāy'ın fethiyle de cāʾizdir. Ve Zucle bint Manẓūr, zevce-i Zubeyr'dir yāhūd Hazret-i Muʾāviye'nin āzād-kerde cāriyesidir yāhūd kızı ʿĀtike'nin āzād-kerdesidir.

اَلزَّجْلُ [ez-zecl] (زَجْرٌ [zecr] vezninde) Bir nesneyi öte kakıp atmak maʿnāsınadır; yukālu: زَجَلَهُ وَبِهِ زَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ وَدَفَعَهُ Ve mızrağın aşağı harbesiyle dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: زَجَلَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا زَجَّهُ Ve baʿīd yerden güvercin salmak maʿnāsınadır; yukālu: زَجَلَ الْحَمَامَ إِذَا أَرْسَلَهَا عَلَى بُعْدٍ Ve dişinin rahimine menī dökmek maʿnāsınadır; yukālu: زَجَلَ الْمَاءَ فِي رَحِمِهَا إِذَا صَبَّهُ

اَلزَّاجِلُ [ez-zācil] ve

اَلزَّجَّالُ [ez-zeccāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Irak yerden salınan güvercine denir, kebūter-i Bagdādī gibi; yukālu: هِيَ حَمَامُ الزَّاجِلِ وَالزَّجَّالِ أَيْ يُرْسَلُ عَلَى بُعْدٍ Bunlar zikr olunan زَجْلٌ māddesinden olmakla حَمَامٌ lafzına vasf oldukları sūrette elbette niseb üzere olmak lāzımdır. Ve hasbe'z-zāhir lā-mahāle vasflardır, zīra izāfetlerinde fāʾide bi'z-zikr melhūz değildir, meger beyāniyyeye haml oluna. Ve

زَاجِلٌ [zācil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] ve هَاجِرٌ [hācer] veznlerinde) Tulum bağlayacak ipin ucunda olan çivi ve halka tarzında ağaç pāresine denir. Ve mızrağın aşağı harbesinde olan halkaya denir. Ve ʿaskerin başbuğuna denir; yukālu: هُوَ زَاجِلُ الْعَسْكَرِ أَيْ قَائِدُهُمْ Ve Zeydu'l-Ḫayl nām kimsenin feresi ismidir. Ve bülend-āvāz adama denir. Ve hānendeye denir; yukālu: رَجُلٌ زَاجِلٌ أَيْ رَفِيعُ الصَّوْتِ وَكَذَا الْمُطْرِبُ

اَلزَّاجَلُ [ez-zācel] (cīm'in fethiyle عَالَمٌ [ʿālem] vezninde) Buğur devenin menīsine denir yāhūd erkek devekuşunun menīsine denir ve gāhca hemze ile de melfūzdur. Ve ʿalā-kavlin erkek devekuşu kendi nevbetinde yumurtası üzere yattığı esnāda dübüründen seyelān eden nesneye denir. Baʿzı nüshada تَحْضِينُهَا بَيْضَهَا ʿunvānıyla ki zamīr-i müʾennestir, mersūm olmakla galattır, savāb olan müzekker zamīrleri olmaktır yāhūd cemʿiyyeti mutazammın cinsiyyet iʿtibārına mebnīdir. Ve

زَاجَلُ [zācel] Deve kısmının boyunlarına mahsūs bir güne damga ismidir.

اَلْمِزْجَلُ [el-mizcel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde)

Mızrağın temrenine denir. Ve kısa mızrağa ve hışt dediklerine denir.

اَلْمِزْجَالُ [el-mizcāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol oka denir ki henüz temrenlenip ve yelek geçirilmemiş ola.

اَلزَّجَلُ [ez-zecel] (fethateynle) Nās birbiriyle oynaşıp şamata ve hengāme eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَجِلَ الْقَوْمُ زَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَعِبُوا وَجَلَبُوا Ve şarkı ve beste okuyup hānendelik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَجِلَ الزَّاجِلُ إِذَا طَرَبَ Ve refʿ-i savt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَجِلَ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ الصَّوْتَ Ve bu maʿnālarda ism olarak müstaʿmeldir.

اَلزَّجِلُ [ez-zecil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلزَّاجِلُ [ez-zācil] Bülend-āvāz adama denir. Ve hānendeye denir. Ve şol nebāta denir ki ona yel dokundukça seslenir ola; yukālu: نَبْتٌ زَجِلٌ إِذَا صَوَّتَتْ فِيهِ الرِّيحُ

اَلزُّؤَاجِلُ [ez-zuʾācil] (hemze ile عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلزِّئْجِيلُ [ez-ziʾcīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde ve hemze bedeli nūn'la) Zaʿīf ve zebūn adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُؤَاجِلٌ وَزِئْجِيلٌ وَزِنْجِيلٌ أَيْ ضَعِيفٌ

اَلزَّجَنْجَلُ [ez-zecencel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Aynaya denir, مِرْآةٌ [mirʾāt] maʿnāsına; سَجَنْجَلٌ [secencel] kelimesinde lügattır.

اَلزَّجُولُ [ez-zecūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Irak yokuşa denir; yukālu: عَقَبَةٌ زَجُولٌ أَيْ بَعِيدَةٌ

اَلزَّجْلَاءُ [ez-zeclāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Cüst ve revende nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ زَجْلَاءُ أَيْ سَرِيعَةٌ

[ز ح ل]

اَلزَّحْلُ [ez-zaḥl] (zāy'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bir nesne yerinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَلَ عَنْ مَكَانِهِ زَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا زَالَ Ve yorulmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve dābbe yürürken kıçın kıçın gerilenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَحَلَتِ النَّاقَةُ إِذَا تَأَخَّرَتْ فِي سَيْرِهَا

اَلتَّزَحْوُلُ [et-tezaḥvul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi bir nesne yerinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَحْوَلَ عَنْ مَكَانِهِ إِذَا زَالَ

اَلزُّحُولُ [ez-zuḥūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adam yerinden alarga olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَحَلَ الرَّجُلُ عَنْ مَكَانِهِ زُحُولًا إِذَا تَنَحَّى

اَلتَّزَحُّلُ [et-tezaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) زُحُولٌ [zuḥūl] maʿnāsınadır; yukālu: تَزَحَّلَ عَنْ مَكَانِهِ إِذَا تَنَحَّى

اَلزَّحِلُ [ez-zeḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلزِّحْلِيلُ [ez-ziḥlīl] (نِحْرِيرٌ [niḥrīr] vezninde) Mekānından alarga olan adama denir.

اَلزَّحُولُ [ez-zeḥūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Şol nākaya denir ki develer ile havuza geldikte menʿ ve redd için sāhibi yā bir gayrı kimse her ne kadar çehresine darb ederse de gerisini dönüp kıçın kıçın yine sokulup havuza gelir ola; yukālu: نَاقَةٌ زَحُولٌ إِذَا وَرَدَتِ الْحَوْضَ فَضَرَبَ الرَّائِدُ وَجْهَهَا فَوَلَّتْ عَجُزَهَا وَلَمْ تَزَلْ تَزْحَلُ حَتَّى تَرِدَ Ve

زَحُولٌ [zeḥūl] Irak yokuşa vasf olur; yukālu: عَقَبَةٌ زَحُولٌ أَيْ بَعِيدَةٌ Faʿūl bi-maʿnā fāʿil-i nisebī olmakla tezkīr ve teʾnīsi müsāvīdir.

اَلزُّحَلُ [ez-zuḥal] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Umūr ve meşāgilden kıçınılıp dāʾimā kenare-gīr olan adama denir; müʾennesi زُحَلَةٌ [zuḥalet]tir; yukālu: رَجُلٌ زُحَلٌ وَامْرَأَةٌ زُحَلَةٌ إِذَا كَانَ يَزْحَلُ عَنِ الْأُمُورِ Ve

زُحَلُ [Zuḥal] (زُفَرُ [zufer] vezninde gayr-i munsarıf olarak) خُنَّسٌ [ḫunnes] ıtlāk olunan kevākib-i seyyāreden bir kevkeb ismidir ki felek-i sābiʿde merkūzdur, baʿīd ve mütenahhī olduğu için ıtlāk olundu. Ve bu زَاحِلٌ [zāḥil]den maʿdūldür, Fārisīde ona Keyvān denir.

غُلَامُ زُحَلَ [Ġulāmu Zuḥal] Ebu'l-Ḳāsim demekle müştehir bir müneccimdir.

اَلزِّحْلِيلُ [ez-ziḥlīl] (نِحْرِيرٌ [niḥrīr] vezninde) Dāʾimā mekānından baʿīd ve mütenahhī olan adama denir. Ve dar ve dayıncak yalçın yere denir ki ayak ilişmeyip kayıp gider. Ve cüst ve çālāk adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زِحْلِيلٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلزُّحْلُولُ [ez-zuḥlūl] (zāy'ın zammıyla) Bu dahi dar ve dayıncak yalçın yere denir, زِحْلِيلٌ [ziḥlīl] gibi; yukālu: مَكَانٌ زِحْلِيلٌ وَزُحْلُولٌ أَيْ ضَيِّقٌ زَلَقٌ مِنَ الصَّفَا

اَلْإِزْحَالُ [el-izḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir nesneye nāçār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْحَلَهُ إِلَيْهِ إِذَا أَلْجَأَهُ إِلَيْهِ Ve ırak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْحَلَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ

اَلتَّزْحِيلُ [et-tezḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi ırak eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَحَّلَهُ إِذَا أَبْعَدَهُ

اَلزُّحْلَةُ [ez-zuḥalet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol cānvere denir ki yuvasına kıçın kıçın girer ola; yukālu: دَابَّةٌ زُحْلَةٌ إِذَا كَانَتْ تَدْخُلُ جُحْرَهَا مِنْ قِبَلِ اسْتِهَا Ve aslā seyr ü sefer ve seyāhat eylemez olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُحْلَةٌ أَيْ لَا يَسِيحُ فِي الْأَرْضِ Zāhiren bu tehekküm yāhūd zıddıyla tesmiye kabīlindendir.

اَلْإِزْحِئْلَالُ [el-izḥiʾlāl] (hemze ile إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) إِحْزِئْلَالٌ [iḥziʾlāl] maklūbudur ki zikr olundu; yukālu: إِزْحَأَلَّ الْبَعِيرُ مَقْلُوبُ إِحْزَأَلَّ

اَلزِّحَلُّ [ez-ziḥall] (خِدَبٌّ [ḫidebb] vezninde) Şol erkek deveye denir ki suvat başında sāʾir develeri zor ile geri sürüp kendisi ileriye sokulup içer ola.

اَلزَّيْحَلَةُ [ez-zeyḥalet] (بَيْطَرَةٌ [beyṭaret] vezninde) Kibr ve edā ve şīve ile yürümeğe denir; yukālu: يَمْشِي الزَّيْحَلَةَ أَيْ مِشْيَةَ خُيَلَاءَ

[ز ر ق ل]

اَلزَّرْقَلَةُ [ez-zerḳalet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın hak ve matlūbunu tamāmen vermek maʿnāsınadır; tekūlu: زَرْقَلَ بِحَقِّي أَيْ أَعْطَانِيهِ Ve kıl ditmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرْقَلَ الشَّعْرَ إِذَا نَفَشَهُ

[ز ع ل]

اَلزَّعَلُ [ez-zeʿal] (fethateynle) Neşāt-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعِلَ الرَّجُلُ زَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَشِطَ Ve boş at cünbüş ve neşātla şevke gelip beri öte koşup oynamak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَلَ الْفَرَسُ إِذَا اسْتَنَّ بِغَيْرِ فَارِسِهِ

اَلتَّزَعُّلُ [et-tezaʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi şenlenip cünbüş ve neşātlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَشَّطَ

اَلْإِزْعَالُ [el-izʿāl] (hemzenin kesriyle) Atı cünbüş ve şevke getirip neşātlandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَلَ الْفَرَسَ إِذَا نَشَّطَهُ Ve bir nesneyi yerinden koparıp izʿāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَلَهُ مِنْ مَكَانِهِ إِذَا أَزْعَجَهُ

اَلزُّعْلُولُ [ez-zuʿlūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Cüst ve hafīf adama denir.

اَلْإِزْعِيلُ [el-izʿīl] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Hemīşe şūh ve şen ve şakrak adama denir; yukālu: رَجُلٌ إِزْعِيلٌ أَيْ نَشِيطٌ

اَلزَّعْلَةُ [ez-zaʿlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol hayvāna denir ki bir sene doğurup bir sene aralık verir ola; yukālu: نَاقَةٌ زَعْلَةٌ إِذَا صَارَتْ تَلِدُ سَنَةً وَلَا تَلِدُ أُخْرَى Ve dişi deveku-şuna denir.

اَلزِّعْلُ [ez-Ziʿl] (zāy'ın kesriyle) Bir mevziʿ ve bir recül adlarıdır.

اَلزَّعِلُ [ez-zeʿil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Açlıktan zār ve muztarib adama denir ki yılan gibi kıvrılıp nāle ve enīn eder ola; yukālu: هُوَ زَعِلٌ أَيْ مُتَضَوِّرٌ جُوعًا

زُعَيِّلٌ [Zuʿayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḳays b. Mirdās'ın feresi ismidir.

زَعْلٌ [Zaʿl] (تَمْرٌ [temr] vezninde)

زَعْلَانُ [Zaʿlān] (سَحْبَانُ [saḥbān] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

[ز ع ب ل]

اَلزَّعْبَلُ [ez-zaʿbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şol adama denir ki yediği gıdāyı hazm edemeyip bedenine bedel-i mā-yetehallel olmamakla karnı şişip ve boynu çöp gibi incelmiş ola; yukālu: رَجُلٌ زَعْبَلٌ إِذَا لَمْ يَنْجَعْ فِيهِ الْغِذَاءُ فَعَظُمَ بَطْنُهُ وَدَقَّ عُنُقُهُ Ve engerek yılanına denir. Ve kaya kelerine denir, حِرْبَاءُ [ḥirbāʾ] maʿnāsına. Ve vālideye ıtlāk olunur. Ve ʿalā-kavlin bön ve sebük-magz olan ʿav-rete denir. Bu cihetle tahkīr ve düşnām mevkiʿinde vālideden kinaye ile ثَكِلَتْهُ الزَّعْبَلُ derler ki ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ الْحَمْقَاءُ demektir. Ve

زَعْبَلٌ [zaʿbel] Pamuk ağacına denir ki ʿArabistān'da bayağı ağaç olur. Ve bir muhaddis ismidir ki ondan Ebū Ḳudāme el-Ḥāriş b. ʿUbeyd rivāyet-i hadīs eyledi. Ve Zaʿbel b. el-Velīd eş-Şāmī ve Fāṭima bint Zaʿbel tahdīs eylediler.

اَلزَّعْبَلَةُ [ez-zaʿbelet] (zā'nın fethiyle) Be-deni semirip boynu incelmiş olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَعْبَلَةٌ وَهُوَ مَنْ يَسْمُنُ بَدَنُهُ وَتَدِقُّ رَقَبَتُهُ Ve bu zikr olunan زَعْبَلٌ [zaʿbel] den ise zāhiren tecevvüz iʿtibārı lāzımdır. Ve masdar olur, çok olarak fāhir vergi vermek maʿnāsınadır; yukālu: زَعْبَلَ فُلَانٌ إِذَا أَعْطَى عَطِيَّةً سَنِيَّةً

[ز ع ج ل]

اَلزَّعْجَلَةُ [ez-zaʿcelet] (زَعْبَلَةٌ [zaʿbelet] vezninde) Bed-hūyluk, sūʾü'l-huluk maʿnāsınadır.

[ز غ ل]

اَلزَّغْلُ [ez-zaġl] (zāy'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi defʿa defʿa dökmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَلَ الْمَاءَ زَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَبَّهُ دُفَعًا Burada دُفَعٌ [dufaʿ] غُرَفٌ [ġuref] vezninde cemʿdir. Ve

زَغْلٌ [zaġl] Ağızdan nesne püskürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَلَهُ إِذَا مَجَّهُ Ve yavru anasını emmek maʿnāsınadır ki lāzımıyla tefsīrdir; yukālu: زَغَلَ الْجَدْيُ أُمَّهُ إِذَا رَضَعَهَا Ve deve sidiğini atarak bevl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَغَلَتِ النَّاقَةُ بِبَوْلِهَا إِذَا رَمَتْ بِهِ

اَلْإِزْغَالُ [el-izġāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deve sidiğini atarak bevl etmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْغَلَتِ النَّاقَةُ بِبَوْلِهَا بِمَعْنَى زَغَلَتْ Ve kuş ağzıyla yavrusunu yemlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْغَلَ الطَّائِرُ فَرْخَهُ إِذَا زَقَّهُ Ve mızrak dürtüldüğü yerden kan fışkırt-mak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْغَلَتِ الطَّعْنَةُ بِالدَّمِ إِذَا أَوْزَغَتْ

اَلزُّغْلَةُ [ez-zuġlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Ağızdan püskürülen su makūlesine denir. Ve azca ve nāçīz nesneden kināye olur; tekūlu: أَزْغِلْ لِي زُغْلَةً مِنْ إِنَائِكَ أَيْ صُبَّ لِي شَيْئًا Ve ist ve dübüre denir. Ve bir uğurdan dö-külüp yāhūd atılan şeyʾe denir, bevl olsun

gayrı olsun.

اَلزَّاغُولُ [ez-Zāġūl] Ḫorāsān diyārında Penc-dīh nāhiyesinden bir karyedir. Penc-dīh muʿarrebinde Bence̱zīh derler bā-yı muvahhade ve ẕāl-ı muʿceme ile; fühūl-i aʿlāmdan Muḥammed b. el-Ḥasen b. Muḥammed b. el-Ḥuseyn el-Bence̱zīhī ez-Zāġūlī oradandır, yüz ʿaded mücelledi hāvī *Ḳaydu'l-Evābid* nām bir kitāb teʾlīf eylemiştir ki ʿilm-i tefsīr ü hadīs ü fıkh u lügate müştemildir.

اَلزَّغُولُ [ez-zeġūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Meme emmeğe be-gāyet düşkün olan deve ve koyun makūlesi hayvān yavrusuna denir; yukālu: جَدْيٌ وَفَصِيلٌ زَغُولٌ أَيْ لَهِجٌ بِالرَّضَاعِ

اَلزُّغْلُولُ [ez-zuġlūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Cüst ve hafīf adama denir. Ve bir recül adıdır. Ve çocuğa denir, tıfl maʿnāsına; yukālu: لَهُ زُغْلُولٌ كَثِيرٌ أَيْ طِفْلٌ Ṣārihin beyānına göre cemʿi زَغَالِيلُ [zeġālīl]dir.

زُغَيِّلٌ [Zuġayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Zuġayl et-Temmār b. Şāhīn nām muhaddisin şeyhidir. Mütercim der ki baʿzı fukahāʾ ve şuʿarāʾ kelāmlarında زَغْلٌ [zaġl] taʿbīrleri görülüp lākin usūl-i lügatte mersūm olmamakla zāhiren müvelleddir.

[ز غ ف ل]

اَلزَّغْفَلُ [ez-zaġfel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir cins ağaç ismidir.

اَلزَّغْفَلَةُ [ez-zaġfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) زَغْفَلٌ [zaġfel] dedikleri şecer-i mezkūru odun edip yakmak maʿnāsınadır; yukālu: زَغْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَوْقَدَ الزَّغْفَلَ Ve yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَغْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ

[ز غ م ل]

اَلزُّغْمُلُ [ez-zuġmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Derūnda muzmer olan kīne ve ʿadāvete denir; yukālu: بِهِ لِفُلَانٍ زُغْمُلٌ أَيْ حَسِيكَةٌ فِي قَلْبِهِ

[ز ف ل]

اَلْأَزْفَلُ [el-ezfel] (hemzenin ve fāʾnın fethiyle) İsmdir, hışm ve gazab ve hiddete denir; yukālu: بِهِ أَزْفَلُ أَيْ غَضَبٌ وَحِدَّةٌ Ve bu أَفْكَلُ [efkel] gibi ismdir.

اَلْأَزْفَلَةُ [el-ezfelet] (أَرْمَلَةٌ [ermelet] vezninde) Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاؤُوا أَزْفَلَةً أَيْ جَمَاعَةً

اَلْإِزْفَلَّةُ [el-izfellet] (إِرْدَبَّةٌ [irdebbet] vezninde) Hiffet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ إِزْفَلَّةٌ أَيْ خِفَّةٌ

اَلْأَزْفَلَى [el-ezfelā] أَجْفَلَى [ecfelā] vezninde ve mürādifidir ki māddesinde zikr olundu.

زَوْفَلٌ [Zevfel] (نَوْفَلٌ [nevfel] vezninde) Bir recül ismidir.

[ز ف ق ل]

اَلزَّفْقَلَةُ [ez-zefḳalet] (sānīde ḳāfʾla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: زَفْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ز ق ل]

اَلزُّقْلُ [ez-zuḳl] (zāyʾın zamm ve ḳāfʾın sükūnuyla) ve

اَلزَّوَاقِيلُ [ez-zevāḳīl] (أَبَابِيلُ [ebābīl] vezninde) Uğrulara denir; yukālu: هُمْ زُقْلٌ وَزَوَاقِيلُ أَيْ لُصُوصٌ Müʾellif müfredlerinden sükūt eylemiştir. Ve زَوَاقِيلُ الْعِمَامَةِ [zevāḳīlu'l-ʿimāmet] baştan sarığın altından ihrāc olunan saçlara ve perçemlere denir; yukālu: أَخْرَجُو الزَّوَاقِيلَ مِنْ تَحْتِ الْعَمَائِمِ وَهِيَ الشُّعُورُ الَّتِي يُخْرِجُونَهَا مِنْ تَحْتِهَا Burada müʾellif müsāmaha ile tefsīr eylemiştir, zīrā أَنْ تُخْرَجَ الشُّعُورُ مِنْ تَحْتِهَا ʿibāretiyle resm eylemiştir, ekser-i

mahallerde bu ʿunvānla taʿrīf eylemek ʿādetidir. *Esās*'ta ve sāʾir ümmehātta وَهِيَ الشُّعُورُ الَّتِي يُخْرِجُونَهَا مِنْ تَحْتِ الْعَمَائِمِ ʿibāretiyle müfesser olmakla burada أَنْ kelimesi masdariyye olmağın خُرُوجٌ ile müʾevvel ve masdar bi-maʿnā ism-i fāʿil olmağın اَلْخَارِجُ ile mesbūktur. Ve bu muttaridedir, niteki evāʾil-i *Ḥāşiye-i Muṭavvel*'de Ḥasan Çelebī tansīs eylemiştir ve bi'd-defeʿāt mahallerinde sebt olunmuştur, fe-lā tagfel.

اَلزَّقِيلَةُ [ez-zeḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Daracık sokağa denir.

اَلزَّوْقَلَةُ [ez-zevḳalet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Baştan sarığın iki uçlarını çıkarıp salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: زَوْقَلَ عِمَامَتَهُ إِذَا سَدَلَ طَرَفَيْهَا ʿİmāme-i zevkaliyye dedikleri bu tarz olan sarınıştır.

[ز ل ل]

اَلزَّلُّ [ez-zell] (zāy'ın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلزَّلِيلُ [ez-zelīl] (أَزِيزٌ [ezīz] vezninde) ve

اَلْمَزِلَّةُ [el-mezillet] (mīm'in fethi ve zāy'ın kesriyle) ve

اَلزُّلُولُ [ez-zulūl] (حُلُولٌ [ḥulūl] vezninde) ve

اَلزَّلَلُ [ez-zelel] (fethateynle) ve

اَلزِّلِّيلَى [ez-zillīlā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde ve medd ile lügattır) Ayak çamurdan ve dayıncak yerden dayınıp kaymak yāhūd bir sözde zeyg ve hatā eylemek maʿnāsınadır. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre ayak kaymak maʿnāsında hakīkat ve habt ve hatāʾ kelāmda mecāzdır; tekūlu: زَلَلْتَ يَا رَجُلُ تَزِلُّ وَزَلِلْتَ كَمَلِلْتَ زَلًّا وَزَلِيلًا وَمَزِلَّةً وَزُلُولا وَزِلِّيلَى وَزِلِّيلَاءَ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا زَلِقَتْ فِي طِينٍ أَوْ مَنْطِقٍ Ve bir adamın ʿömr ve hayātı geçip gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَلَّ عُمُرُهُ إِذَا ذَهَبَ Ve

زَلِيلٌ [zelīl] ve

زُلُولٌ [zulūl] Sürʿatle mürūr eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki güyā kayıp gitmiş olur; yukālu: زَلَّ الرَّجُلُ زَلِيلًا وَزُلُولًا إِذَا مَرَّ سَرِيعًا Ve

زُلُولٌ [zulūl] Akçe elden kayıp dökülmek, ʿalā-kavlin vezni nākıs ve nā-tamām olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَّتِ الدَّرَاهِمُ زُلُولا إِذَا انْصَبَّتْ أَوْ نَقَصَتْ وَزْنًا

اَلْإِزْلَالُ [el-izlāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı sürçtürüp kaydırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَلَّهُ إِذَا أَزْلَقَهُ Ve bir adama inʿām ve ihsān eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَزَلَّ إِلَيْهِ نِعْمَةً أَيْ أَسْدَاهَا Güyā ki niʿmeti ona izlāk eylemiş olur, pes bu istiʿāreye mebnīdir. Ve bir adama hak ve matlūbundan bir mikdārını vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَزَلَّ إِلَيْهِ مِنْ حَقِّهِ شَيْئًا أَيْ أَعْطَاهُ

اَلْإِسْتِزْلَالُ [el-istizlāl] Bu dahi bir adamı sürçtürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَزَلَّهُ بِمَعْنَى أَزَلَّهُ

اَلْمَزَلَّةُ [el-mezellet] (mīm'in ve zāy'ın fethiyle) ve

اَلْمَزِلَّةُ [el-mezillet] (zāy'ın kesriyle) İsm-i mekānlardır, dayıncak yalçın yere denir ki ayak ilişmeyip kayıp gider, evvel bāb-ı rābiʿden ve sānī bāb-ı sānīdendir; yukālu: هَذِهِ مَزَلَّةُ الْأَقْدَامِ وَمَزِلَّتُهَا أَيْ مَزْلَقُهَا Ve zāy'ın kesriyle masdar-ı mīmī olur ki zikr olundu.

اَلزَّلَّةُ [ez-zellet] (zāy'ın fethiyle) İsmdir, ayak sürçüp kaymağa denir. Ve ziyāfet ve sanīʿa maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda zāy'ın zammıyla da zebān-zededir, إِزْلَالٌ [izlāl]-i niʿmet maʿnāsındandır; yukālu: إِتَّخَذَ فُلَانٌ زَلَّةً أَيْ صَنِيعَةً Ve düğüne ve velīmeye ıtlāk olunur; tekūlu: كُنَّا فِي زَلَّةِ فُلَانٌ أَيْ فِي عُرْسِهِ Ve hatīʾa ve cünha ve bādireye

ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَتْ مِنْهُ زَلَّةٌ أَيْ خَطِيئَةٌ Ve سَقْطَةٌ [saḳṭat] maʿnāsına müstaʿmeldir, gerek kavlen ve gerek fiʿlen olsun; yukālu: وَقَعَتْ فِي قَوْلِهِ أَوْ رَأْيِهِ زَلَّةٌ أَيْ سَقْطَةٌ Ve bir dostun yāhūd akribādan birinin ziyāfeti taʿāmından peştemāle koyup hāneye götürülen taʿāma ıtlāk olunur ki horden ve bürden kāʿidesincedir. Ve bu maʿnāda lügat-ı ʿIrāḳiyye yāhūd ʿāmmiyyedir; yukālu: فُلَانٌ يَرْتَكِبُ الزَّلَّةَ وَهِيَ اسْمٌ لِمَا يُحْمَلُ مِنْ مَائِدَةِ الصَّدِيقِ أَوِ الْقَرِيبِ Mütercim der ki kaydırmak maʿnāsından lügat-ı sahīha olsa ne mānisʿdir.

اَلزُّلُّ [ez-zull] (zāy'ın zammıyla) ve

اَلزَّلَلُ [ez-zelel] (fethateynle) Sıyrıncak yere denir. Sīga-i sāniye fi'l-asl masdar olmakla teʾnīs ve tezkīri müsāvīdir; yukālu: مَقَامٌ زُلٌّ وَزَلَلٌ وَمَقَامَةٌ زَلَلٌ أَيْ يُزَلُّ فِيهِ Ve

زَلَلٌ [zelel] Vezn ve mikdārda olan noksāna ıtlāk olunur; yukālu: فِي مِيزَانِهِ زَلَلٌ أَيْ نُقْصَانٌ Ve bir adam arık kıçlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَّ الرَّجُلُ زَلَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَزَلَّ

اَلزَّلَّاءُ [ez-zellāʾ] Şol yaya vasf olur ki hazākatli düzülmekle oku tīz ve çabuk çıkar ola, gūyā ki kayıp gider olur; yukālu: قَوْسٌ زَلَّاءُ إِذَا كَانَتْ يَزِلُّ السَّهْمُ عَنْهَا لِسُرْعَةِ خُرُوجِهِ

اَلزَّالُّ [ez-zāll] (teşdīd-i lām'la) Vezni nākıs olan akçeye vasf olur; yukālu: دِرْهَمٌ زَالٌّ أَيْ نَاقِصٌ

اَلزِّلَّةُ [ez-zillet] (zāy'ın kesriyle) Taşlara yāhūd sıyrıncak ve emles ve hemvār olanlarına ıtlāk olunur; pes müfredi زِلٌّ [zill] olur; yukālu: رَمَاهُ بِالزِّلَّةِ أَيِ الْحِجَارَةِ أَوْ مُلْسِهَا

اَلزُّلَّةُ [ez-zullet] (zāy'ın zammıyla) Soluk darlığına denir ki ʿilletten nāşī olur; yukālu: أَخَذَتْهُ الزُّلَّةُ أَيْ ضِيقُ النَّفَسِ

اَلزُّلَالُ [ez-zulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلزَّلِيلُ [ez-zelīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلزَّلُولُ [ez-zelūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلزُّلَازِلُ [ez-zulāzil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Şol sāfī ve hafīf ve hoş-güvār soğuk suya denir ki aslā boğazda ilişmeyip hemān mürūr eder ola, gūyā ki kayıp gider olur; yukālu: مَاءٌ زُلَالٌ وَزَلِيلٌ وَزَلُولٌ وَزُلَازِلٌ أَيْ سَرِيعُ الْمَرِّ فِي الْحَلْقِ بَارِدٌ عَذْبٌ صَافٍ سَهْلٌ سَلِسٌ

اَلْأَزَلُّ [el-ezell] (أَجَلُّ [ecell] vezninde) Cüst ve çālāk maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَجُلٌ أَزَلُّ أَيْ سَرِيعٌ Ve kıçları ve kıynakları etsiz ve çelimsiz olan yāhūd pek etsiz ve çelimsiz olan adama denir ki aslā uçkur tutmaz olur; yukālu: رَجُلٌ أَزَلُّ أَيْ أَرْسَحُ أَيْ خَفِيفُ الْوَرِكَيْنِ أَوْ أَشَدُّ مِنْهُ وَالْخَفِيفُ الْوَرِكَيْنِ Burada kavli اَلْأَرْسَحُ kavline ʿatf-ı tefsīrdir, اَلْأَشَجُّ nüshaları galat-ı mahzdır.

اَلسِّمْعُ الْأَزَلُّ [es-simʿu'l-ezell] (sīn'in kesriyle) Şol cānverdir ki kurt ile sırtlandan tevellüd eder. Asl سِمْعٌ [simʿ] o cānverin ismidir, kuvve-i sāmiʿası şedīd olduğu için, niteki māddesinde beyān olundu. Ve sağrısının eti olmayıp kuru değnek gibi olduğu için أَزَلُّ [ezell] ona sıfat-ı lāzime oldu, niteki sırtlana عَرَجٌ [ʿarec] vasf-ı lāzım olmakla عَرْجَاءُ [ʿarcāʾ] ıtlāk eylediler.

اَلزَّلْزَلَةُ [ez-zelzelet] (قَلْقَلَةٌ [ḳalḳalet] veznince) ve

اَلزِّلْزَالُ [ez-zilzāl] (zāy'ın harekāt-ı selāsıyla) Bir nesneyi ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: زَلْزَلَ الشَّيْءَ زَلْزَلَةً وَزِلْزَالًا مُثَلَّثَةً إِذَا حَرَّكَهُ Şārihin beyānına göre bunlardan ism زَلْزَالٌ [zelzāl]dir zāy'ın fethiyle.

اَلزَّلَازِلُ [ez-zelāzil] (zāy'ın fethiyle) Bünye-i cemʿ üzere belāyāʾ ve şedāʾide ıtlāk olunur; vech-i mezkūr üzere ism

olan زِلْزَالٌ [zilzāl]in cemʿidir; yukālu: أَصَابَتْهُ الزَّلَازِلُ أَيِ الْبَلَايَا

إِزِلْزِلُ [izilzil] (hemzenin ve zā'ların kesriyle) Bir kelimedir ki zelzele-i arz hengāmında tekellüm ederler. Fi'l-asl hemze-i istifhāmiyye-i meftūha olup ve زُلْزِلَ sīga-i mechūle idi, zīk-ı vakt sebebiyle tahfīfen meksūr eylediler, pes "Zelzele mi oluyor?" demek olur.

اَلزُّلْزُولُ [ez-zulzūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Cüst ve çālāk ve zarīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُلْزُولٌ أَيْ خَفِيفٌ ظَرِيفٌ Ve çabukluk, hiffet maʿnāsınadır. Ve kıtāl ve şerr ve şūr ve cidāl maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: وَقَعَ بَيْنَهُمْ زُلْزُولٌ أَيْ قِتَالٌ وَشَرٌّ

اَلزَّلْزِلُ [ez-zelezil] (zāy-ı ūlānın ve lām'ın fethi ve sāniyenin kesriyle) Ev esbābına ve hırt mırt eşyāya denir ki أَثَاثُ الْبَيْتِ [eṯāṯu'l-beyt] taʿbīr olunur.

اَلزَّلْزَلُ [ez-Zelzel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Hārūn Halīfe vaktinde bir mugannī yaʿnī sāzende ismidir, sāz çalması beyne'n-nās darb-ı mesel olmuştur; Baġdād'da vākiʿ Birke-i Zelzel ona muzāftır. Müʾellifin يُضْرَبُ بِضَرْبِهِ الْعُودَ الْمَثَلُ kavlinde اَلْعُود lafzı ضَرْب kelimesinin ki masdardır, mefʿūlüdür ve اَلْمَثَلُ kavli يُضْرَبُ kelimesinin nāʾib-i fāʿilidir.

اَلزُّلْزُلُ [ez-zulzul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Tabl çalmakta üstāz olan mehtere denir; yukālu: هُوَ زُلْزُلٌ أَيْ طَبَّالٌ حَاذِقٌ

اَلزَّلِيلُ [ez-zelīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Etʿimeden pālūzeye ve zırvaya ıtlāk olunur, serīʿü'l-mürūr oldukları için; tekūlu: أَطْعَمَنَا الزَّلِيلَ أَيِ الْفَالُوذَ

زَلُولٌ [Zelūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Maġrib'de bir beldedir.

زَلَّالَةُ [Zellālet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Tihāme'de bir ʿakabe adıdır.

اَلْمُزَلِّلُ [el-muzellil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Lutf ve ihsānı firāvān adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزَلِّلٌ أَيْ كَثِيرُ الْمَعْرُوفِ

اَلزِّلِّيَّةُ [ez-ziliyyet] (kesreteynle) Zīlūçe ve cācim taʿbīr olunan alaca döşemeye denir; cemʿi زَلَالِيُّ [zelāliyy]dir. Müʾellifin اَلزِّلِّيَّةُ kavlinde اَلْبِسَاطُ lafzının harf-i taʿrīfi ʿahd-i hāricīye mahmūldür, fe-lā tagfel. Fārisīde buna zīlū denir; gerçi muʿarreb zann olunur, lākin taʿrībine müʾellif ve sāʾiri taʿarruz eylememiştir.

[ز م ل]

اَلزِّمَالُ [ez-zimāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir adam bir yanı üzere çöküp öbür yanını yukarıca kaldırarak seğirtmek maʿnāsınadır, gūyā ki bir ayağının üzerine iʿtimād eder ki öbür yanında zor olmaz; yukālu: زَمَلَ الرَّجُلُ زِمَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَدَا مُعْتَمِدًا فِي أَحَدِ شِقَّيْهِ رَافِعًا جَنْبَهُ الْآخَرَ Ve

زِمَالٌ [zimāl] Devenin ayağına ʿārız olan aksaklığa denir; yukālu: بِالْبَعِيرِ زِمَالٌ أَيْ ظَلْعٌ Ve su tulumunun sargısına denir; cemʿi زُمَلٌ [zumul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve أَزْمِلَةٌ [ezmilet]tir, أَشْرِبَةٌ [eşribet] vezninde.

اَلزُّمُولُ [ez-zumūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Tābiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَلَهُ زُمُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَبِعَهُ

اَلزَّامِلُ [ez-zāmil] Dāʾimā gayra tebeʿiyyet eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَامِلٌ أَيْ يَزْمُلُ غَيْرَهُ أَيْ يَتْبَعُهُ Ve şol dābbeye denir ki cünbüş ve neşātından bir tarafa aksayıp yektirir gibi yanın yanın yürür ola; yukālu: فَرَسٌ زَامِلٌ إِذَا كَانَ كَأَنَّهُ يَظْلَعُ مِنْ نَشَاطِهِ Ve

زَامِلٌ [Zāmil] Muʿāviye b. Mirdās es-Sulemī feresinin ismidir.

اَلزَّمْلُ [ez-zeml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) ve
اَلزَّمَالُ [ez-zemāl] (جَمَالٌ [cemāl] vezninde) ve
اَلزَّمَلَانُ [ez-zemelān] (fetehātla) Dābbe kısmı cünbüş ve vecd ve neşātından bir tarafa aksayıp yektirir gibi yanın yanın yürümek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَلَ الْفَرَسُ زَمْلًا وَزَمَالا وَزَمَلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَشَى كَأَنَّهُ يَظْلَعُ مِنْ نَشَاطِهِ Ve
زَمْلٌ [zeml] Bir adamı davar üzere ardına alıp redīf eylemek, ʿalā-kavlin mihaffe ve mahmil makūlesinde kendisine denk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَلَهُ زَمْلًا إِذَا أَرْدَفَهُ أَوْ عَادَلَهُ
اَلزَّامِلَةُ [ez-zāmilet] تَنْبَلِيتٌ [tenbelīt] dābbesine denir ki ona yolda binilmeyip tenbelīt yüklenir, deve olsun sāʾir davar olsun; yukālu: رَكِبَ عَلَى الرَّاحِلَةِ وَحَمَلَ عَلَى الزَّامِلَةِ وَهِيَ الَّتِي يُحْمَلُ عَلَيْهَا مِنَ الْإِبِلِ وَغَيْرِهَا Mütercim der ki Muṭarrizī'nin beyānına göre زَامِلَةٌ [zāmilet] vech-i mezkūr üzere تَنْبَلِيتٌ davarına denir, zikr olunan زَمْلٌ māddesinden gūyā ki ism-i fāʿildir, hāʾ ismiyyet içindir. Ve bu رَاحِلَةٌ [rāḥilet] ve حَمُولَةٌ [ḥamūlet] gibidir. رَاحِلَةٌ [rāḥilet] binit davarına ve حَمُولَةٌ [ḥamūlet] yük davarına denir. Ve زَامِلَةٌ [zāmilet] تَنْبَلِيتٌ [tenbelīt] in kendisinde dahi istiʿmāl olunur, niteki İmām Muḥammed'in إِكْتَرَى بَعِيرَ مُحَمَّلٍ فَوُضِعَ عَلَيْهِ زَامِلَةٌ يُضْمَنُ kavlinde زَامِلَةٌ [zāmilet]ten murād تَنْبَلِيتٌ [tenbelīt]tir.
اَلْأَزْمَلُ [el-ezmel] (أَفْكَلُ [efkel] vezninde) Karışık āvāza denir, ʿalā-kavlin davar yürürken hāyesi derisinden zuhūr eden sese denir; yukālu: سَمِعَ مِنْهُ أَزْمَلًا وَهُوَ الصَّوْتُ الْمُخْتَلِطُ أَوْ صَوْتٌ يَخْرُجُ مِنْ قُنْبِ الدَّابَّةِ Ve hep ve cümle maʿnāsına müstaʿmeldir. Evvelkinde ismdir ve bunda أَفْعَلُ [efʿal]dir; yukālu: أَخَذَهُ بِأَزْمَلِهِ أَيْ جَمِيعِهِ Ve esās ve resās maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve ʿayāl maʿnāsınadır, ke-mā se-yecīʾu.
اَلْأَزْمَلَةُ [el-ezmelet] (hemzenin ve mīm'in fethiyle) Çok nesnelere denir; teʾnīsi mevsūf iʿtibārıyladır; ve minhu yukālu: لَهُ عِيَالَاتٌ أَزْمَلَةٌ أَيْ كَثِيرَةٌ Ve yay çınırtısına denir; tekūlu: سَمِعْتُ أَزْمَلَةَ الْقَوْسِ أَيْ زَنِينَهَا Ve esās ve metāʿ maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve ʿayāl maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.
اَلْأُزْمُولَةُ [el-uzmūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) ve
اَلْإِزْمَوْلَةُ [el-izmevlet] (بِرْذَوْنَةٌ [birẕevnet] vezninde) Seslenici dişi hayvāna denir, yaban keçisi ve sāʾiri olsun.
اَلزَّوْمَلَةُ [ez-zevmelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Deve sürmek maʿnāsınadır; yukālu: زَوْمَلَ الْإِبِلَ إِذَا سَاقَهَا Ve ism olur, ahmāl ve eskālleri mahmūl olmuş develere denir; yukālu: عِيرٌ زَوْمَلَةٌ أَيِ الَّتِي عَلَيْهَا أَحْمَالُهَا Burada zamīr, عِيرٌ [ʿīr]e ʿāʾiddir.
اَلزُّمْلَةُ [ez-zumlet] (زُمْرَةٌ [zumret] vezninde) Çok yoldaşlara denir; yukālu: جَاءَ وَمَعَهُ زُمْلَةٌ أَيْ رُفْقَةٌ Ve cemāʿat ve gürūh maʿnāsınadır.
اَلزِّمْلَةُ [ez-zimlet] (zāy'ın kesriyle) Birbirine sarmaşmış uzun ve kısa karışık çatılkı hurmā fidanlarına ıtlāk olunur. Ve el erişmez olan hurde hurmā fidanlarına denir; yukālu: بِالْأَرْضِ زُمْلَةٌ أَيْ مَا الْتَفَّ مِنَ الْجَبَّارِ وَالصَّوْرِ مِنَ الْوَدِيِّ وَكَذَا مَا فَاتَ الْيَدَ مِنَ الْفَسِيلِ
اَلزَّمِيلُ [ez-zemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve
اَلزِّمْلُ [ez-ziml] (zāy'ın kesriyle) Bir adamın davar üzere ardına binmiş adama denir; tekūlu: كُنْتُ زَمِيلَهُ وَزِمْلَهُ أَيْ رَدِيفَهُ Ve yolda ehadühümā āherin develerine yük yüklemek ve binmek ve bindirmek husūsunda ʿamel ve muvāfakati olan iki yoldaşların

her birine زَمِيلٌ [zemīl] ve ikisine زَمِيلَانِ [zemīlān] denir ve illā رَفِيقَانِ [refīḳān] denir. Hulāsası budur ki زَمِيلٌ [zemīl] bir adamın ardına binen ve yükün ardına binen kimseye ve bir hevdecde bir adama ᶜadīl olan kimseye ve yükleri bir deveye mahmūl olan iki kimsenin her birine ve seferde yoldaşına yük yükletmek ve sāʾir güne meşāgilde yār ve yāver olan adama denir. Ve رَفِيقٌ [refīḳ] bu ᶜamellerde medhali olmayıp hemān hemrāh olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُمَا زَمِيلَانِ إِذَا عَمِلَ الرَّجُلَانِ عَلَى بَعِيرَيْهِمَا فَإِذَا كَانَا بِلَا عَمَلٍ فَرَفِيقَانِ

اَلتَّزْمِيلُ [et-tezmīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Gizlemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: زَمَّلَهُ إِذَا أَخْفَاهُ Ve bir nesneyi sevb içre dürüp sarmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَمَّلَهُ بِثَوْبِهِ إِذَا لَفَّهُ بِهِ

اَلتَّزَمُّلُ [et-tezemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Esvāba sarılıp bürünmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَلَفَّفَ بِثَوْبِهِ وَيُقَالُ إِزَّمَّلَ بِتَشْدِيدِ الزَّايِ وَالْمِيمِ وَزْنُهُ إِفَّعَّلَ بِتَشْدِيدِ الْفَاءِ وَالْعَيْنِ Müʾellif bununla aslı تَزَمَّلَ olduğuna işāret eder; ve kad kuriʾe bihi.

Maᶜlūm ola ki tā-i إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl]den evvel işbu on dört harfi mutazammın أتئذ ذو ظوي سشص ضط kelāmında vākiᶜ harflerden biri vākiᶜ olsa, tāʾ o harfe kalb ve idgām olunur, kezālik تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] ve تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] tā'larından sonra hurūf-ı mezkūre biri olsa, tā'ları ona kalb ve idgām olunduktan sonra evvellerine hemze-i meksūre celb olunur, "إِدَّثَّرَ" ve "إِطَّهَّرَ" ve "إِزَّمَّلَ" gibi, fe'lyuhfaz.

اَلزُّمَّلُ [ez-zummel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلزُّمَلُ [ez-zumel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلزِّمْلُ [ez-ziml] (zāy'ın kesriyle عِدْلٌ [ᶜidl] vezninde) ve

اَلزُّمَيْلُ [ez-zumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

اَلزُّمَّيْلُ [ez-zummeyl] (قُبَّيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde) ve

اَلزُّمَّالُ [ez-zummāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلزِّمِلُ [ez-zemil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْإِزْمَلُّ [el-izmell] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) ve

اَلزُّمَيْلَةُ [ez-zumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ve

اَلزُّمَّيْلَةُ [ez-zummeylet] (قُبَّيْطَةٌ [ḳubbeyṭat] vezninde) ve

اَلزُّمَّالَةُ [ez-zummālet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Korkak ve zaᶜīfü'n-nefs bīzehre adama denir; taşrada bir mādde zuhūr eylese cübn ve rehāvetinden çıkmayıp esvābına sarılıp yatar.

اَلْإِزْمِيلُ [el-izmīl] (إِكْسِيرٌ [iksīr] vezninde) Bıçkıya denir ki papuççular onunla sahtiyān keserler; tekūlu: قَطَعْتُ الْأَدِيمَ بِالْإِزْمِيلِ وَهُوَ شَفْرَةُ الْحَذَّاءِ Ve şol hılāl tarzında keskin demire denir ki bakar-ı vahş vurmak için mızrağın ve hıştekin ucuna üstüvār ederler ki onunla vururlar. Ve çekice denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْإِزْمِيلِ أَيِ الْمِطْرَقَةِ Ve yavuz, tünd ve şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ إِزْمِيلٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve zaᶜīf ve zebūn adama denmekle zıdd olur; yukālu: رَجُلٌ إِزْمِيلٌ أَيْ ضَعِيفٌ

اَلْأَزْمُلُ [el-ezmul] (hemzenin fethi ve mīm'in zammıyla) أَزْمَلٌ [ezmel] ve أَزْمُلَةٌ [ezmulet] gibi bu dahi sipāhīliğe ve urubaya denir; yukālu: أَخَذَهُ بِأَزْمَلِهِ بِفَتْحِ الْمِيمِ وَبِأَزْمُلِهِ بِضَمِّ الْمِيمِ وَبِأَزْمُلَتِهِ أَيْ بِأَثَاثِهِ

اَلزَّمَلَةُ [ez-zemelet] (fetehātla) أَزْمَلَةٌ [ezmelet] ve أَزْمَلٌ [ezmel] gibi ᶜayāl maᶜnāsınadır;

yukālu: تَرَكَ زَمَلَةً وَأَزْمَلَةً وَأَزْمَلًا أَيْ عِيَالا

اَلْإِزْدِمَالُ [el-izdimāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde ki tā'yı dāl'ı maklūbdur) Yükü birden arkaya alıp götürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَمَلَ الْحَمْلَ إِذَا حَمَلَهُ بِمَرَّةٍ وَاحِدَةٍ

أِبْنُ زَوْمَلَةَ [ibn zevmelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir taʿbīrdir ki bir şeyʾe ve bir mâddeye vech-i itkân üzere ʿālim olan adama ıtlāk olunur, إِبْنُ بَجْدَةَ [ibnu becdet] gibi. Fi'l-asl زَوْمَلَةٌ [zevmelet] sevk-i ibil maʿnāsınadır, ʿinde'l-ʿArab sevk-i ibil emr-i ʿazīm ü muʿtenā olmak mülābesesine mebnidir. Ve أَبٌ [eb] ve إِبْنٌ [ibn] ve أَخٌ [aḫ] kelimeleri sāhib mevkiʿinde müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ ابْنُ زَوْمَلَتِهَا أَيِ الْأُمُورِ أَيْ عَالِمٌ بِهَا Ve

اِبْنُ زَوْمَلَةَ [ibnu zevmelet] Kenīzek-zādeye ıtlāk olunur, ekserī sevk-i ibil hizmetinde oldukları için; yukālu: هُوَ ابْنُ زَوْمَلَةَ أَيِ ابْنُ الْأَمَةِ Ve bu gūyā ki masdardan maʿdūl ʿalem olmakla gayr-i munsarıftır.

اَلزِّمْلُ [ez-ziml] (zāy'ın kesriyle) Redīf maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve ʿAbdullāh b. Ziml tābiʿīnden gayr-i mevsūku'r-rivāyedir; Ṣāġānī merhūmun sahābīdir demesi galattır. Ve

زِمْلٌ [ziml] Arka ile götürülecek yüke denir. Bu maʿnādandır ki hemān yarım çuval yükün var diyecek yerde مَا فِي جُوَالِقِكَ إِلَّا زِمْلٌ derler.

زَمْلٌ [Zeml] (نَمْلٌ [neml] vezninde) yāhūd

زُمَيْلٌ [Zumeyl] (ki زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde-dir) İbn Rebīʿa yāhūd İbn ʿAmr b. Ebi'l-ʿAnz b. Ḥaşşāf'tır ki sahābīdir. Ve Zumeyl b. ʿAyyāş ki زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir, ʿUrve b. Zubeyr onun āzād-kerdesinden rivāyet-i hadīs eyledi.

زُمَيْلَةُ [Zumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Tucīb kabīlesinden bir batndır; muhaddisīnden Seleme b. Maḫreme ez-Zumeylī onlardandır.

اَلْمُزَمَّلَةُ [el-muzemmelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) İçinde su tebrīd eyledikleri destī ve küp makūlesine denir. Ve bu ehl-i ʿIrāḳ lügatıdır, ıslak bez ve yaprak makūlesiyle gece vakti destīyi ve küpü sarıp serdāba yāhūd yelgin serin mahalle vazʿ ederler; yekūlūne: بَرَدَ الْمَاءُ فِي الْمُزَمَّلَةِ وَهِيَ الْجَرَّةُ أَوِ الْخَابِيَةُ الَّتِي يُبَرَّدُ فِيهَا الْمَاءُ

[ز م ج ل]

اَلزِّمْجِيلُ [ez-zimcīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] veznin-de) Kaplana denir, نَمِرٌ [nemir] maʿnāsına.

[ز م ه ل]

اَلْإِزْمِهْلَالُ [el-izmihlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Yağmur şiddetle sağanaklı yağmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَهَلَّ الْمَطَرُ إِذَا وَقَعَ Ve kar eriyip akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْمَهَلَّ الثَّلْجُ إِذَا سَالَ بَعْدَ ذَوَبَانِهِ

اَلْمُزْمَهِلُّ [el-muzmehill] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmeḥill] vezninde) Dikilip mīl gibi duran şeyʾe denir; yukālu: كَانَ مُزْمَهِلًّا أَيْ مُنْتَصِبًا Ve duru ve sāfī suya denir.

[ز ن ج ب ل]

اَلزَّنْجَبِيلُ [ez-zencebīl] (zāy'ın ve cīm'in fethiyle) Bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına. Ve Türkīde tahrīfle zencefil taʿbīr olunan köke denir ki toprak altına işleyip gider; nebātı kamışa ve hasır otuna şebīh olur, kuvvet-i müsahhine ve hāzıme sāhibi ve bir mikdār müleyyin ve cimāʿı mukavvī ve kuvvet-i zekā ve hāfızayı mūris ve keçinin ciğeri rutūbetiyle mahlūten tecfīf ve sahk olunmuşunu iktihāl gışāve-i ʿaynı ve zulmet-i basarı müzīldir. Şārih der ki muʿarribātın beyānına زَنْجَبِيلٌ [zencebīl]

şengelīl-i Fārisī muᶜarrebidir. Ve ᶜArablar mutlakan müstetāb olan şeyᵓe زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] ıtlāk ederler, ona bināᵓen hamra dahi ıtlāk eylediler.

زَنْجَبِيلُ الْكِلَابِ [zencebīlu'l-kilāb] Bir güne nebāttır ki varakı söğüt varakına şebīh ve dalları kırmızı olur, كَلَفٌ [kelef] ve نَمَشٌ [nemeş] ᶜilletlerini müzīldir, Fārisīde buna seg-küş ve Türkīde firenk biberi ve köpek zencefili derler.

زَنْجَبِيلُ الْعَجَمِ [zencebīlu'l-ᶜacem] Uşturgāzdır ki deve dikeni dedikleridir.

زَنْجَبِيلُ الشَّامِ [zencebīlu'ş-şām] رَاسَنٌ [rāsen] ismidir ki Türkīde andız taᶜbīr olunan nebāttır.

[ز ن د ب ل]

اَلزَّنْدَبِيلُ [ez-zendebīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Zende-pīl-i Fārisī muᶜarrebidir ki büyük fīl demektir. "Zende" Fārisīde ᶜazīm maᶜnāsınadır ve pīl pā-yı Fārisiyle fīldir.

[ز ن ف ل]

اَلزَّنْفَلَةُ [ez-zenfelet] (fā'yla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sırtında ağır yükü olan adam gibi emekleyerek sıkletle tīz tīz yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: زَنْفَلَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا تَحَرَّكَ كَالْمُثْقَلِ وَأَسْرَعَ

زَنْفَلٌ [Zenfel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Esāmīdendir; زَنْفَلُ الْعَرَفِيِّ [Zenfelu'l-ᶜArafiyy] fukahā-i Mekke'den bir fakīh-i gayr-i mevsūktur.

أُمُّ زَنْفَلٍ [ummu zenfel] Dāhiye künyelerindendir.

[ز ن ق ل]

اَلزَّنْقَلَةُ [ez-zenḳalet] (ḳāf'la) زَنْفَلَةٌ [zenfelet] vezninde ve mürādifidir.

[ز و ل]

اَلزَّوَالُ [ez-zevāl] (نَوَالٌ [nevāl] vezninde) ve اَلزُّوُولُ [ez-zuvūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلزَّوِيلُ [ez-zevīl] (zāy'ın fethiyle) ve

اَلزَّوَلَانُ [ez-zevelān] (fetehātla) Bir nesne yerinden ayrılmak maᶜnāsınadır; yukālu: زَالَ الشَّيْءُ عَنْ مَكَانِهِ يَزُولُ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَيَزَالُ يَعْنِي مِنَ الرَّابِعِ وَهِيَ قَلِيلَةٌ مَرْوِيَّةٌ عَنْ أَبِي عَلِيٍّ زَوَالًا وَزُوُولًا وَزَوِيلًا وَزَوَلَانًا إِذَا ذَهَبَ وَاسْتَحَالَ Ve زَوَالٌ [zevāl] ve زُوُولٌ [zuvūl] bu maᶜnāda müteᶜaddī olur; tekūlu: زِلْتُهُ بِكَسْرِ الزَّايِ أَزَالُهُ وَأَزِيلُهُ ve tekūlu: زِلْتُ عَنْ مَكَانِي زَوَالًا وَزُوُولًا Yaᶜnī müteᶜaddī olduğu sūrette yalnızca fiᶜl-i māzī bāb-ı rābiᶜden ve lāzım geldiği sūrette yalnızca bāb-ı evvelden vārid olarak müstaᶜmel olmuştur. Burada müᵓellifin ve أَزِيلُهُ kavli zikri ātī yāᵓiyyenin müstakbelidir, istitrāden resm eylemiştir; ve kavluhum زَالَ زَوَالُهُ وَأَزَالَ اللهُ زَوَالَهُ دُعَاءٌ بِالْهَلَاكِ Misāl-i evvelde زَوَالُهُ kelimesi fāᶜildir, pes bunlarda زَوَالٌ [zevāl]den hareket ve tenakkul murād olmakla o adamın mevtini taleb eylemekten kināyedir. Ve زَوَالُ النَّهَارِ [zevālu'n-nehār] gündüzün kabakuşluk olmasından ᶜibārettir: yukālu: زَالَ النَّهَارُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve

زَوَالٌ [zevāl] ve

زُوُولٌ [zuvūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

زِئَالٌ [ziᵓāl] كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

زَوَلَانٌ [zevelān] (جَوَلَانٌ [cevelān] vezninde) Güneş vasat-ı felekten yaᶜnī nısf-ı nehārdan gurūb semtine dönmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir. ᶜArablar şemsin vasat-ı felekte bir mikdārca sebātını zuᶜm eylemeleriyle meyline زَوَالٌ [zevāl] taᶜbīr eylediler; yukālu: زَالَتِ الشَّمْسُ زَوَالًا وَزُوُولًا

وَزِئَالًا وَزَوَلَانًا إِذَا مَالَتْ عَنْ كَبِدِ السَّمَاءِ Ve göç-mek maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; yukālu: زَالَتِ الْخَيْلُ بِرُكْبَانِهَا إِذَا نَهَضَتْ Ve cüdā olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَالَهُ إِذَا فَارَقَهُ

اَلْإِزْوِلَالُ [el-izvilāl] (إِفْعِلَالٌ [ifʿilāl] vezninde) Bu dahi bir nesne yerinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْوَلَّ الشَّيْءُ بِمَعْنَى زَالَ

اَلْإِزَالَةُ [el-izālet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yerinden giderip ayırmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَزَلْتُهُ إِذَا نَحَّيْتَهُ وَقَوْلُهُمْ أَزَالَ اللهُ زَوَالَهُ دُعَاءٌ بِالْهَلَاكِ

اَلتَّزْوِيلُ [et-tezvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِزَالَةٌ [izālet] maʿnāsınadır; tekūlu: زَوَّلْتُهُ بِمَعْنَى أَزَلْتُهُ Ve bir nesneyi meydāna getirip tahsīl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَوَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَجَاءَهُ Burada أَجَادَهُ nühsaları galattır.

اَلزَّوَائِلُ [ez-zevāʾil] زَائِلَةٌ [zāʾilet]in cemʿidir, şikāra ıtlāk olunur, hareketlerine mebnī; yukālu: بِالْأَرْضِ زَوَائِلُ كَثِيرَةٌ أَيْ صَيْدٌ Ve nisvāna ıtlāk olunur, hissī ve maʿnevī ʿadem-i istikrārlarına bināʾen; yukālu: لَيْسَ لِلزَّوَائِلِ وَفَاءٌ أَيْ لِلنِّسَاءِ Ve nücūma ıtlāk olunur.

اَلزَّائِلُ [ez-zāʾil] Zevāl şānından olan nesneye denir; ve minhu yukālu: زَالَ زَائِلُ الظِّلِّ أَيْ قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ Yaʿnī "Tamām öğle ıssılığının şiddeti kāʾim oldu." Maʿlūmdur ki zevāliyyet elbette zıllın vasf-ı lāzımıdır, dāʾimā zāʾil olmaktadır. Şems vasat-ı semāya vāsıl olunca kadar seyr ve hareket üzere olup vakt-i mezbūrda gūya ki zāʾil olmayıp ʿalā-hālihi durur gibi tahayyül olunur ve bu şemsin orada sūret-i ikāmetinden neşʾet eder. Kezālik kıyām-ı zahīrede vākiʿ kıyām-ı dābbenin fürūmande kalmasından meʾhūz olmak mümkindir. Şems merkez-i merkūma vāsıl olunca kadar seyr-i serīʿle hareket edip merkez-i mezbūra geldikte nāzıra nisbet gūyā ki tevakkuf eder, o güne vukūf müşāhede hālinede ʿArablar قَامَ قَائِمُ الظَّهِيرَةِ وَزَالَ زَائِلُ الظِّلِّ taʿbīr ederler.

اَلزَّيْلُولَةُ [ez-zeylūlet] (حَيْلُولَةٌ [ḥaylūlet] vezninde) Göç yurda gelip konmuş iken bir ʿārıza sebebiyle ricʿat yāhūd bir semte meyl ve ʿazīmet eylemek maʿnāsınadır ki yurt değişmek taʿbīr olunur; yukālu: زَالَ ظُعُنُهُمْ زَيْلُولَةً إِذَا ائْتَوَوْا مَكَانَهُمْ ثُمَّ بَدَا لَهُمْ عَنْهُ Burada إِئْتَوَوْا kelimesi yurd maʿnāsına olan أَوَى māddesinden إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]dir.

اَلْمُزَاوَلَةُ [el-muzāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلزِّوَالُ [ez-zivāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Bir nesneyi tahsīl edip meydāna getirmek için dürüşüp çalışmak maʿnāsınadır; yukālu: زَاوَلَهُ مُزَاوَلَةً وَزِوَالًا إِذَا عَالَجَهُ وَحَاوَلَهُ وَطَالَبَهُ

اَلتَّزَوُّلُ [et-tezevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi dürüşüp çalışarak meydāna getirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَوَّلَهُ إِذَا أَجَاءَهُ Niteki تَزْوِيلٌ [tezvīl] māddesinde galat nüsha beyān olundu. Ve nihāyet derecede zarīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَوَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَنَاهَى ظَرْفُهُ

اَلزَّوْلُ [ez-zevl] (zāy'ın fethiyle) Taʿaccüb olunacak nesneye denir; cemʿi أَزْوَالٌ [ezvāl] gelir; yukālu: هَذَا زَوْلٌ مِنَ الْأَزْوَالِ أَيْ عَجَبٌ مِنَ الْعَجَائِبِ Ve çakıra denir; yukālu: صَادَهُ بِالزَّوْلِ أَيِ الصَّقْرِ Ve kişinin ʿavret yerine denir; yukālu: كَشَفَ زَوْلَهُ وَهُوَ فَرْجُ الرَّجُلِ Ve bahādıra denir; yukālu: هُوَ زَوْلٌ أَيْ شُجَاعٌ Ve Yemen'de bir mevziʿ adıdır. Ve civānmerd adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَوْلٌ أَيْ جَوَادٌ Ve bir nesnenin şahs ve heykeline denir; tekūlu: رَأَيْتُ زَوْلَهُ أَيْ شَخْصَهُ Ve belāʾ ve āfete denir. Ve zīrek ve zarīf olarak çīre ve sebük-rūh adama denir; müʾennesi زَوْلَةٌ

[zevlet]tir, cemʿi أَزْوَالٌ [ezvāl]dir; yukālu: رَجُلٌ زَوْلٌ وَامْرَأَةٌ زَوْلَةٌ أَيْ خَفِيفٌ ظَرِيفٌ فَطِنٌ

اَلْإِنْزِيَالُ [el-inziyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Cüdā olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْزَالَ عَنْهُ إِذَا فَارَقَهُ

اَلزَّائِلَةُ [ez-zāʾilet] (غَائِلَةٌ [ġāʾilet] vezninde) Her cānlı hayvāna, ʿalā-kavlin mütehar-rik olan şeyʾe ıtlāk olunur; hāʾ mübālaga yāhūd ismiyyet içindir; yukālu: لَوْ كَانَ زَائِلَةً لَتَحَرَّكَ وَهِيَ كُلُّ ذِي رُوحٍ أَوْ مُتَحَرِّكٍ

اَلْإِزْدِيَالُ [el-izdiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Zāʾil kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَالَهُ أَيْ أَزَالَهُ

اَلتَّزَاوُلُ [et-tezāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Dürüşüp çalışışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَاوَلُوا إِذَا تَعَالَجُوا

اَلزَّوِيلُ [ez-zevīl] (zāy'ın fethiyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve telāş ve ıztırāb ve bī-karārī maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَخَذَهُ الزَّوِيلُ وَالْعَوِيلُ أَيِ الْحَرَكَةُ وَالْبُكَاءُ ve tekūlu'l-ʿArab: زَالَ زَوِيلُهُ وَزَالَ زَوَالُهُ أَيْ زَالَ جَانِبُهُ ذُعْرًا وَفَرَقًا Yaʿnī "Ziyādesiyle havf eylemekle muztarib ve bī-karār olup yüreği kopmak derecesine geldi." Ve yukālu: زِيلَ زَوِيلُهُ Ve bunda fiʿl masdarına isnād olunmuştur, terkīb-i mezbūr kemāl-i mübālagayı mutazammındır, gūyā ki şiddet-i havfından ıztırābı dahi muztarib olmuştur.

زُوَيْلٌ [Zuveyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir beldedir. Ve muʿarref bi'l-lām olarak Ḥāciz kurbünde bir mevziʿdir.

زَوِيلَةُ [Zevīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Berber-zemīn'de bir beldedir. Ve İfrīḳiyye kurbünde bir beldedir.

زُوَيْلَةُ [Zuveylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿ yāhūd bir recül ismidir.

بَابُ زُوَيْلَةَ [Bābu Zuveylet] Ḳāhire-i Mıṣr'da bir dervāze adıdır.

اَلزَّوَّالُ [ez-zevvāl] شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de ki Cevheri meşyinde hareketi kesīr ve katʿ mesāfesi kalīl olan kimse ile tefsīr ve ürcūze-i ātiye ile istişhād eylemiştir. Lügatinde ve ürcūzede galat eylemiştir, zīrā ürcūze kāf kāfiyesinde manzūmdur, pes زَوَّالٌ [zevvāl] dahi onda kāf'la زَوَّاكٌ [zevvāk]tır. Ve ürcūzenin evveli budur:

تَعَرَّضَتْ مُرَيْئَةُ الْحَيَّاكِ
لِنَاشِيءِ دَمَكْمَكٍ نَيَّاكِ
الْبُحْتُرِ الْمُجَذَّرِ الزَّوَّاكِ
فَأَرَّهَا بِقَاسِحٍ بَكَّاكِ
فَأَوْرَكَتْ لِطَعْنِهِ الدَّرَّاكِ
عِنْدَ الْخِلَاطِ أَيَّمَا إِيرَاكِ
فَدَاكَهَا بِصَيْلَمٍ دَوَّاكِ
يَدْلُكُهَا فِي ذَلِكَ الْعِرَاكِ
بِالْقَنْفَرِيشِ أَيَّمَا تَدْلَاكِ

Lākin "ز،و،ك" māddesinde müʾellif vasf-ı mezkūr üzere meşy maʿnāsını beyān eylemedi, fe'lyunzar.

[ز ه ل]

اَلزُّهْلُولُ [ez-zuhlūl] سُرْسُورٌ [sursūr] veznin-de) Mühre tahtası gibi düz ve sıyrıncak nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ وَأَرْضٌ زُهْلُولٌ أَيْ أَمْلَسُ Ve bir dağın adıdır.

اَلزَّهْلُ [ez-zehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Şerr ve şūr ve fitneden ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهَلَ عَنِ الشَّرِّ زَهْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا تَبَاعَدَ عَنْهُ

اَلزَّهَلُ [ez-zehel] (fethateynle) Bir nesne beyāz olarak yalçın olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهِلَ الشَّيْءُ زَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَمْلَسَ أَبْيَضَ

اَلزَّاهِلُ [ez-zāhil] Baʿde'l-ıztırāb kalbi ārām ve itmīnān bulmuş adama denir; yukālu: هُوَ زَاهِلٌ أَيِ الْمُطْمَئِنُّ الْقَلْبِ

[ز ه م ل]

اَلزَّهْمَلَةُ [ez-zehmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Metāʿ ve esbābı birbiri üzere dizip istif eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهْمَلَ الْمَتَاعَ إِذَا نَضَّدَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

[ز ي ل]

اَلزَّيْلُ [ez-zeyl] (نَيْلٌ [neyl] vezninde) Bir nesneyi yerinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَالَهُ عَنْ مَكَانِهِ يَزِيلُهُ زَيْلًا لُغَةٌ فِي أَزَالَهُ Ve bir nesneyi āhirden ayırıp cüdā eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: زِلْتُهُ أَزِيلُهُ فَلَمْ يَنْزَلْ أَيْ مِزْتُهُ فَلَمْ يَنْمَزْ

اَلْإِزَالَةُ [el-izālet] (إِقَامَةٌ [iḳāmet] vezninde) ve

اَلْإِزَالُ [el-izāl] (hā'sız إِقَامٌ [iḳām] vezninde) Bir nesneyi yerinden ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزَالَهُ عَنْ مَكَانِهِ إِزَالَةً وَإِزَالا إِذَا نَحَّاهُ

اَلتَّزَيُّلُ [et-tezeyyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّزْيِيلُ [et-tezyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde ki şārihin beyānına göre lügat-ı Ḥicāziyyedir, تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninden masdar-ı sānī olarak müstaʿmeldir) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَيَّلَ الْقَوْمُ تَزَيُّلًا وَتَزْيِيلا إِذَا تَفَرَّقُوا

اَلتَّزَايُلُ [et-tezāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَايَلُوا إِذَا تَفَرَّقُوا Ve birbirinden ayrılıp cüdā olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَايَلُوا إِذَا تَبَايَنُوا Ve ehl-i vecāhet kimseden hayā ve teʾeddüb kılmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki ona takarrüb edemeyip tebāyün bi'ş-şahs muʿāmelesini müstelzimdir; yukālu: تَزَايَلَ عَنْهُ إِذَا احْتَشَمَ

اَلْإِنْزِيَالُ [el-inziyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesne āherden ayrılıp cüdā olmak maʿnāsınadır; tekūlu: زِلْتُهُ فَلَمْ يَنْزَلْ أَيْ مِزْتُهُ فَلَمْ يَنْمَزْ Bunun aslı يَنْزَالُ idi, cezm sebebiyle elif sākıt oldu.

اَلتَّزْيِيلُ [et-tezyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Dağıtmak ve tefrīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَيَّلَهُ إِذَا فَرَّقَهُ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ﴾

اَلْمُزَايَلَةُ [el-muzāyelet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) ve

اَلزِّيَالُ [ez-ziyāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Müfārakat maʿnāsınadır; yukālu: زَايَلَهُ مُزَايَلَةً وَزِيَالًا إِذَا فَارَقَهُ

اَلزَّيَلُ [ez-zeyel] (fethateynle) Paçanın aralıkları açık ve meydānlı olmak maʿnāsınadır ki apışı açık olmak taʿbīr olunur.

اَلْأَزْيَلُ [el-ezyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Maʿnā-yı mezkūrdan vasftır; yukālu: رَجُلٌ أَزْيَلُ أَيْ بَيْنَ الزَّيَلِ مُتَبَاعِدٌ مَا بَيْنَ الْفَخِذَيْنِ

اَلْمِزْيَلُ [el-mizyel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِزْيَالُ [el-mizyāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pek zīrek ve hūş-mend ve latīf olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِزْيَلٌ وَمِزْيَالٌ أَيْ كَيِّسٌ لَطِيفٌ

مَازَالَ [mā zāle] مَا بَرِحَ [mā beriḥa] maʿnāsınadır ki dāʾimā oldu demektir; tekūlu: مَا زِلْتُ أَفْعَلُهُ أَيْ مَا بَرِحْتُYaʿnī "Hemīşe onu işler oldum." Ve bunun muzāriʿi أَزَالُ ve أَزِيلُ sīgalarıdır ki bāb-ı rābiʿden ve bāb-ı sānīdendir. Ve nahviyyūn ona fiʿl-i nākıs ıtlāk ederler, fiʿl-i tāmm ile māddeleri muhteliftir, zīrā fiʿl-i tāmm زَوْلٌ māddesinden ve bu زَيْلٌ māddesinden

masūgdur, ʿalā-kavlin nākısa tāmmeden mugayyiredir, fi'l-asl فَعَلٌ [faʿal] yaʿnī meftūhu'l-ʿayn olup baʿdehu فَعِلٌ [faʿil] bābına ki meksūrü'l-ʿayndır, nakl olunmuştur yāhūd meyz ve tefrīk maʿnāsına olan "زَالَهُ-يَزِيلُهُ" māddesinden meʾhūzdur. Ve bunda مَا زِلْتُ بِزَيْدٍ وَمَا زِلْتُ وَزَيْدًا وَحَتَّى فَعَلَ ve harf-i nefysiz مَا زِلْتُ أَفْعَلُ dahi derler, مَا زِلْتُ أَفْعَلُ maʿnāsına ki harf-i nefy mukadderdir ve bu lügat-ı kalīledir ve مَا زِيلَ فُلَانٌ يَفْعَلُ كَذَا derler, كَادَ kelimesinde كِيدَ dedikleri gibi.

Şārih der ki işbu مَا زَالَ māddesi ki زَوَالٌ [zevāl] yāhūd زَيْلٌ [zeyl]den meʾhūzdur, menfiyyü'z-zevāl olmakla müdāvemet ve mülāzemet maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve refʿ-i ism ve nasb-ı haber husūsunda كَانَ kelimesinin mecrāsına icrā olunmuştur ve onda istisnā sahīh değildir. Ve ahkām-ı sāʾiresi kütüb-i nahviyyede meşrūh ve mebsūttur.

FASLU'S-SĪNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ السِّينِ الْمُهْمَلَةِ)

[س أ ل]

اَلسُّؤَالُ [es-suʾāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلسَّآلَةُ [es-seʾālet] (سَفَالَةٌ [sefālet] vezninde) ve

اَلْمَسْأَلَةُ [el-mesʾelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) ve

اَلتَّسْئَالُ [et-tesʾāl] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) ve

اَلسَّأَلَةُ [es-seʾelet] (fetehātla) Bir nesneyi bir kimseden istemek maʿnāsınadır ki Fārisīde hāsten denir; asl dilenmek maʿnāsına mevzūʿdur; yukālu: سَأَلَهُ كَذَا وَعَنْ كَذَا وَبِكَذَا أَيْ عَنْهُ سُؤَالًا وَسَآلَةً وَمَسْأَلَةً وَتَسْئَالًا وَسَأَلَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَدْعَى Burada بِكَذَا lafzında bāʾ, عَنْ maʿnāsınadır.

Müʾellifin *Baṣaʾir*'de beyānına göre işbu سُؤَالٌ [suʾāl] māddesi bir nesneyi bir kimseden bilmeği yāhūd bilmeğe müʾeddī olan şeyʾi kezālik bir kimseden māl yāhūd māla müʾeddī olan nesneyi taleb ve istidʿā eylemekten ʿibārettir ki bunlardan Türkīde sormak yāhūd dilenmek ile taʿbīr olunur. Maʿnā-yı evvelin cevābı lisānladır ki sorulan şeyʾe ne güne ise cevāb verilir; el, bunda lisānın halīfesi olur ki kitābetle yāhūd işāretle edā eder. Ve maʿnā-yı sānīnin cevābı el ile olur ki matlūbunu iʿtā eder ve bunda lisān, elin halīfesi olur ki vaʿd eder yāhūd لَا ile redd eder ve maʿnā-yı evvelde müstaʿmel olunca mefʿūl-i sānīye ve gāhca bi-nefsihi ve gāhca harf-i cerr vāsıtāsıyla taʿdiye eder, meselā سَأَلْتُهُ كَذَا وَعَنْ كَذَا وَبِكَذَا derler ve عَنْ harfiyle taʿaddīsi ekserdir.

Ve maʿnā-yı sānīde istiʿmāl olundukta binefsihi yāhūd مِنْ harfi vāsıtasıyla taʿdiye eder, nahvu kavlihi taʿālā: ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾ ve kavluhu taʿālā: ﴿وَاسْئَلُوا اللهَ مِنْ فَضْلِهِ﴾ Hulāsası dilenmek maʿnāsında hakīkattir ve sormakta gūyā ki haberin sıhhati cevābını dilenir olmakla bi'l-istiʿāredir. İntehā.

Ve bunun emr-i hāzırında سَلْ ve إِسْأَلْ ve إِسَلْ denir hemze-i ʿayn'ı hazfle ve gāh olur ki māzī ve müstakbelin hemzelerini tahfīf bedeli ile tahfīf edip "سَالَ-يَسَالُ" derler "خَافَ-يَخَافُ" gibi ve emr-i hāzırında سَلْ derler. Ve bu Huẕeyl lügatıdır. Ve bu lügate göre تَفَاعُلٌ [tefāʿul]ünde تَسَاوُلٌ denir vāv ile; yukālu: هُمَا يَتَسَاوَلَانِ كَمَا يُقَالُ يَتَقَاوَمَانِ وَيَتَقَاوَلَانِ Gūyā ki "خَافَ-يَخَافُ" māddesine kıyās olunmuştur.

اَلسُّؤْلُ [es-suʾl ve

اَلسُّؤْلَةُ [es-suʾlet] (sīnlerin zammı ve hemzelerin sükūnuyla ve hemzelerin terkiyle cāʾizdir) Matlūb olan hācete denir, عُرْفٌ [ʿurf] ve نُكْرٌ [nukr] gibi mefʿūl maʿnāsınadır, Fārisīde hāste mürādifidir; tekūlu: أَصَبْتُ مِنْهُ سُؤْلِي وَسُؤْلَتِي أَيْ مَا سَأَلْتُهُ

اَلْمَسْأَلَةُ [el-mesʾelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve mefʿūl için müsteʿār olur سُؤْلٌ [suʾl] gibi, mesʾūl olan nesneye denir, ke-mā seyuzkeru; mesāʾil-i ʿilmiyye bundandır.

اَلسُّؤَلَةُ [es-suʾelet] (sīn'in zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Kesīrü's-suʾāl adama denir; yukālu: رَجُلٌ سُؤَلَةٌ أَيِ الْكَثِيرُ السُّؤَالِ

اَلْإِسْآلُ [el-isʾāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın hācet ve mesʾūlünü kazā eylemek maʿnāsınadır ki hemzesi izāle için olur; yukālu: أَسْأَلَ سُؤْلَهُ وَمَسْأَلَتَهُ إِذَا قَضَى حَاجَتَهُ Ve Bilāl b. Cerīr'in işbu: "إِذَا ضِفْتَهُمْ أَوْ سَآيَلْتَهُمْ | | وَجَدْتَ بِهِمْ عِلَّةً حَاضِرَهْ" beytinde vākiʿ سَآيَلْتَهُمْ kelimesinde ki sīn'in fethi ve hemzenin meddi ve yā-yı tahtiyye-i meftūha iledir, lügateyn beynini cemʿ eylemiştir, biri asl olan سَأَلْتُهُ kelimesinden hemzedir ve birisi سَايَلْتُهُ kelimesinde vākiʿ hemzenin ʿivaz ve ferʿi olan yā-yı tahtiyyedir. Ve bu فَاعَلْتُهُ veznindedir, pes bunun vezni فَعَايَلْتَهُمْ olur. Ve bu nazīri olmayan bir misāl-ı nādirdir.

Mütercim-i hakīr der ki *Keşşāf* hāşiyesinde ﴿سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ﴾ kerīmesinin tefsīrinde bu vech üzere meşrūhtur ki işbu ﴿سَأَلَ سَائِلٌ﴾ kerīmesi iki vechle kırāʾat olunmuştur, biri mehmūz olarak ve biri elifle kırāʾat olunmuştur ki vāv'dan maklūbdur قَالَ ve خَافَ gibi ve bu Ḳureyş lügatidir. Ve bunda ecvef-i yāʾī lügati dahi vardır, niteki تَفَاعُلٌ [tefāʿul]ünde يَتَسَاوَلَانِ ve يَتَسَاءَلَانِ ve يَتَسَايَلَانِ derler yāhūd yāʾ hemzeden maklūbdur. Ve bir lügat dahi vardır ki سَالَ kelimesinin elifi hemzeden maklūbdur, مِنْسَأَةٌ ve مِنْسَاةٌ gibi. Pes Bilāl mezbūr سَايَلْتُهُ kelimesindeki مُسَايَلَةٌ [musāyelet]tendir, hemze lügatine ve hemzenin ferʿi olan yāʾ lügatine riʿāyetle ikisini cemʿi eylemiştir, ʿindinde birisi müraccah olmamakla: sayyādın balığa خُنْثَى [ḫunṯā] ıtlākı kabīlinden olur. Ve "بِعَذَابٍ وَاقِعٍ" kelimesinde bāʾ ʿinde'l-Aḫfeş عَنْ maʿnāsınadır, niteki müʾellif dahi ona zāhib olmuştur ki عَنْ كَذَا lafzını بِكَذَا ile beyān eyledi. Ve ʿinde gayrihi burada سُؤَالٌ [suʾāl] duʿā maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve baʿzılar mürādif ʿadd eylemekle mürādifine haml eylediler.

اَلتَّسَاءُلُ [et-tesāʾul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirini soruşturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَاءَلَ الْقَوْمُ إِذَا سَأَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا Ve birbirlerinden nesne taleb edişmek maʿnāsına

da kābildir.

[س ب ل]

اَلسَّبِيلُ [es-sebīl] ve

اَلسَّبِيلَةُ [es-sebīlet] (sīn'lerin fethiyle) Açık ulu yola denir, müzekker ve müʾennes olur, cemʿi سُبُلٌ [subul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

Şārih der ki teʾnīsi ehl-i Ḥicāz ve tezkīri Temīm lügatidir. Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ﴾ اَلْآيَة، فَالسَّبِيلُ هَهُنَا اسْمُ جِنْسٍ لِقَوْلِهِ ﴿وَمِنْهَا جَائِرٌ﴾ Yaʿnī āyet-i merkūmede vākiʿ سَبِيلٌ kelimesi ism-i cinstir ki sebīl-i vāhid murad değildir, tetimmesinde vākiʿ ﴿وَمِنْهَا جَائِرٌ﴾ kavli karīnesiyle ki taksīmi mutazammındır. Ve ism-i cins olduğundan nāşī قَصْدٌ lafzı kendisine muzāf oldu; ve kavluhu taʿālā: ﴿وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ﴾ أَيْ فِي الْجِهَادِ وَكُلِّ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ مِنَ الْخَيْرِ وَاسْتِعْمَالُهُ فِي الْجِهَادِ أَكْثَرُ Yaʿnī şerʿde mütedāvil olan sebīl-i ilāhī mutlakan takarrüb ilallāh şerefine mūsil olan mezheb ve mesleke ve ekserī gazā ve cihāda ıtlāk olunur.

اِبْنُ السَّبِيلِ [ibnu's-sebīl] اِبْنُ الطَّرِيقِ [ibnu'ṭ-ṭarīḳ] demektir ki yolcuya ıtlāk olunur. Ve şerʿde zād ve nevāsı kalmamakla beldesine rücūʿdan ʿāciz ve fürū-mānde olan yolcuya denir, beytü'l-mālden hissesi vardır; yukālu: هُوَ ابْنُ السَّبِيلِ أَيِ ابْنُ الطَّرِيقِ أَيِ الَّذِي قُطِعَ عَلَيْهِ الطَّرِيقُ

اَلسَّابِلَةُ [es-sābilet] Çiğnenmiş tarīk-i meslūkeye denir ve bu niseb üzeredir; yukālu: مَرَّ الْقَوْمُ فِي السَّابِلَةِ أَيِ الطَّرِيقَةِ الْمَسْلُوكَةِ Ve yolda gidip gelen yolcu tāʾifesine denir; cemʿi سَوَابِلُ [sevābil]dir; yukālu: مَرَّتِ السَّابِلَةُ أَيِ الْقَوْمُ الْمُخْتَلِفَةُ عَلَى السَّبِيلِ

اَلْإِسْبَالُ [el-isbāl] (hemzenin kesriyle) Yolun yolcusu çok olmak maʿnāsınadır ki işlek olmak taʿbīr olunur; yukālu: أَسْبَلَتِ الطَّرِيقُ إِذَا كَثُرَتْ سَابِلَتُهَا Ve perde ve izār makūlesini aşağı salıvermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسْبَلَ الْإِزَارَ إِذَا أَرْخَاهُ Ve peyderpey gözyaşını akıtmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسْبَلَ الدَّمْعَ إِذَا أَرْسَلَهُ Ve sehāb yağmur inzāl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسْبَلَتِ السَّمَاءُ إِذَا أَمْطَرَتْ Ve iksār-ı kelām eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسْبَلَ عَلَيْهِ إِذَا أَكْثَرَ كَلَامَهُ عَلَيْهِ Ve lāzım olur, gözyaşı ve yağmur muttasılan dökülmek maʿnāsına; yukālu: أَسْبَلَ الدَّمْعُ وَالْمَطَرُ إِذَا هَطَلَا Ve ekin baş vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْبَلَ الزَّرْعُ إِذَا خَرَجَ سَبُولَتُهُ

اَلسَّبُولَةُ [es-sebūlet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) ve

اَلسَّبَلَةُ [es-sebelet] (fetehātla) ve

اَلسُّنْبُلَةُ [es-sunbulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] veznninde) Ekin başına denir ki top dāneli salkımıdır, Fārisīde hūşe denir.

Müʾellif سُنْبُلَةٌ [sunbulet] lafzını burada istitrāden yāhūd nūn'unun asliyye ve zāʾideliği bābda ihtilāfa mebnī zikr eylemiştir. Ve kaldı ki *Ravḍ-ı Enf* nām kitābda mersūm olduğu üzere ehl-i Ḥicāz ʿindinde سُنْبُلَةٌ [sunbulet]in nūn'u zāʾid olmakla ondan إِفْعَالٌ [ifʿāl] bābını tasrīfle أَسْبَلَ الزَّرْعُ derler, niteki حَنْظَلَةٌ [ḥanẓālet] ten إِحْظَالٌ [iḥẓāl] tasrīf ederler. Ve Benū Temīm ʿindinde nūn'u asliyye olmakla ondan hemān "سَنْبَلَةٌ-سَنْبَلَ" fiʿlini tasrīf ederler. Ve kabīle-i Hemdān سُنْبُلَةٌ [sunbulet]e سَبُولَةٌ [sebūlet] ve سَبَلَةٌ [sebelet] ıtlāk eylemeleriyle onlardan kıyās üzere إِسْبَالٌ [isbāl] tasvīg ederler, pes burada ve zikri ātī سُنْبُلَةٌ [sunbulet] māddesinde bu akvāle zımnen işāret etmiş olur. Ve سُنْبُلَةٌ [sunbu-

let]e Türkīde başak taʿbīr ederler.

اَلسَّبَلُ [es-sebel] (fethateynle) Yağmura ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَ السَّبَلُ أَيِ الْمَطَرُ Ve buruna ıtlāk olunur, sūret-i إِسْبَالٌ [isbāl] de olduğu için. Ve sövüp suvarmağa ıtlāk olunur, gūyā ki baştan ayağa إِسْبَالٌ [isbāl]-i şetm eder; yukālu: عَلَاهُ بِالسَّبَلِ أَيِ السَّبِّ وَالشَّتْمِ Ve ekin hūşesine denir. Ve gışāve-i ʿayn ʿilletine denir ki ʿurūk-ı zāhirenin tabaka-i mültehime sathında müntefih olup beynlerinde tütün gibi siyāh perdenin intisācından hādis olur; ekser-i kütüb-i tıbbiyyenin beyānına göre سَبَلٌ [sebel] bir perdedir ki ʿurūka müşābih olan ecsām-ı garībenin göz üzere mütevellid olan perdeye intisācından hādis olur, gūyā ki örümcek ağına müşābih bir zar hāsıl olur, fe-ʿalā-kavli'l-müʾellif yukālu: وَقَعَ فِي عَيْنِهِ السَّبَلُ وَهُوَ غِشَاوَةُ الْعَيْنِ مِنَ انْتِفَاخِ عُرُوقِهَا الظَّاهِرَةِ فِي سَطْحِ الْمُلْتَحِمَةِ وَانْتِسَاجُ شَيْءٍ فِيمَا بَيْنَهُمَا كَالدُّخَانِ Türkīde bu ʿillete perde taʿbīr olunur. Baʿzı nüshalarda وَانْتِسَاجُ شَيْءٍ yerinde وَظُهُورُ شَيْءٍ mersūm olmakla o nüshalar galattır. Ve müʾellifin taʿrīfi *Mūciz* sāhibinin taʿrīfine muvāfıktır.

اَلسَّبَلَةُ [es-sebelet] (fetehātla) Üst dudağın vasatında olan dāʾireye denir, ʿalā-kavlin bıyığa yāhūd bıyığın uçlarına yāhūd iki taraflı bıyıkların kavuştuğu yere yāhūd hāssatan sakalın ucuna doğru zekan üzere nābit kılların mecmūʿuna yāhūd sakalın önüne denir ki sīneye doğru inip sarkar; cemʿi سِبَالٌ [sibāl] gelir sīn'in kesriyle. Şārih der ki nüshalarda sakt vākiʿdir, zīrā أَوْ هِيَ اللِّحْيَةُ كُلُّهَا ʿibāretiyle olmakla أَوْ هِيَ اللِّحْيَةُ kavli sākıt olmuştur ki yāhūd sakalın mecmūʿuna da ıtlāk olunur demektir. Ve

سَبَلَةٌ [sebelet] Devenin alt çenesinden boğazına doğru sarkan tüylere denir. Ve siyāb ve libāsa ıtlāk olunur, yere doğru sarktığı için; yukālu: جَرَّ سَبَلَتَهُ أَيْ ثِيَابَهُ Ve ʿArablar سَبَلَةٌ [sebelet] ile devenin derisinin rikkat ve nezāketinden kināye ederler; yukālu: بَعِيرٌ حَسَنُ السَّبَلَةِ أَيْ رِقَّةِ جِلْدِهِ Ve bi'l-mücāvere devenin boğazı çukuruna ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: كَتَبَ فِي سَبَلَةِ النَّاقَةِ أَيْ طَعَنَ فِي ثُغْرَةِ نَحْرِهَا Ve tekūlu'l-ʿArab: جَاءَ وَقَدْ نَشَرَ سَبَلَتَهُ أَيْ جَاءَ مُتَوَعِّدًا Yaʿnī "Bıyığını horoz gibi kabartıp serperek geldi" ki murād īʿād ve tehdīd ederek geldi demektir, zīrā o hengāmda bıyıklar horoz tüyü gibi kabarıp serpilir.

ذُوالسَّبَلَة [Ẕu's-Sebelet] Ḫālid b. ʿAvf b. Naḍla'nın lakabıdır ki rüʾesā-yı ʿArabdandır.

اَلسَّبَلَانِيُّ [es-sebelāniyy] (fetehātla ve yā-yı nisbetle) ve

اَلْمُسْبِلُ [el-musbil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمُسْبَلُ [el-musbel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) ve

اَلْمُسَبِّلُ [el-musebbil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُسَبَّلُ [el-musebbel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْأَسْبَلُ [el-esbel] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) سَبَلَةٌ [sebelet]i uzun adama denir. Şārih der ki burada سَبَلَةٌ [sebelet]ten murād bıyık uçlarıdır; yukālu: رَجُلٌ سَبَلَانِيٌّ وَمُسْبِلٌ وَمُسْبَلٌ وَمُسَبِّلٌ وَمُسَبَّلٌ وَأَسْبَلُ أَيْ طَوِيلُ السَّبَلَةِ Ve

مُسْبِلٌ [musbil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Zekere ıtlāk olunur. Ve kelere denir ضَبٌّ [ḍabb] maʿnāsına. Ve kumar oklarından altıncıya yāhūd beşinciye denir. Ve şehr-i zi'l-hiccenin ism-i kadīmidir, eyyām-ı se-

neyi nihāyete إِسْبَالٌ [isbāl] eylediği için. Ve

مُسَبَّلٌ [musebbel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Yakışıksız, bed-kıyāfet koca kişiye denir.

اَلسَّبْلَاءُ [es-seblāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Uzun kirpikli göze vasf olur; yukālu: عَيْنٌ سَبْلَاءُ أَيْ طَوِيلَةُ الْهُدْبِ

اَلْأَسْبَالُ [el-esbāl] (hemzenin fethiyle) سَبَلَةٌ [sebelet]in cemᶜidir ki buruna ve bıyıklara yā bıyıkların uçlarına denir. ᶜArablar bi'l-istiᶜāre bir zarfın kenārına ve dudağına ıtlāk ederler; ve minhu yukālu: مَلَأَ الْكَأْسَ إِلَى أَسْبَالِهَا أَيْ حُرُوفِهَا وَشِفَاهِهَا

اَلسَّبِلَةُ [es-sebilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Uzun ve sarkık husyeye vasf olur; yukālu: خُصْيَةٌ سَبِلَةٌ أَيْ طَوِيلَةٌ

بَنُو سَبَالَةَ [Benū Sebālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir kabīledir.

اَلسُّبْلَةُ [es-sublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Vāsiᶜ ve şāmil olan yağmura denir; yukālu: وَقَعَتِ السُّبْلَةُ أَيِ الْمَطَرَةُ الْوَاسِعَةُ

إِسْبِيلٌ [İsbīl] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bir belde adıdır.

سِبَالٌ [Sibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Medīne ile Başra meyānında bir mevziᶜdir.

سَبَلٌ [Sebel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Yemāme kurbünde bir mevziᶜdir. Ve bir feresin ismidir. Ve Sebel b. el-ᶜAclān Ṭāᵓifiyyü'l-asl sahābīdir. Ve Hubeyre nām muhaddisin pederi ismidir yāhūd bu şīn-i muᶜceme iledir.

ذُو السَّبَلِ [Ẕu's-Sebel] (fethateynle) İbn Ḥadeḳa b. Naṭṭa nām kimsenin lakabıdır. Ve

سَبَلٌ [sebel] Bir bölük mızraklara denir az olsun çok olsun; yukālu: سَبَلٌ مِنْ رِمَاحٍ أَيْ طَائِفَةٌ مِنْهَا

سَبْلَلٌ [Seblel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلتَّسْبِيلُ [et-tesbīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi fī sebīlillāh vakf ve mübāh kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَبَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى

ذُو السِّبَالِ [Ẕu's-Sibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ebū Hureyre radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin dayısı olan Saᶜd b. Ṣufeyḥ nām kimsenin lakabıdır.

سَبَّالٌ [Sebbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ezdād b. Cemīl b. Mūsā nām muhaddisin vālidinin ceddi ismidir.

سَلْسَبِيلٌ [Selsebīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Cennette bir çeşmenin ismidir. Bu cihetle maᶜrife ve gayr-i munsarıftır, lākin āhir-i āyette olup sāᵓir fevāsıl āyāt-ı münevven olmakla tenāsüb ve izdivāc için āhirine elif ziyādesiyle münevven oldu. Ve ᶜan-karīb māddesinde beyān olunur. Müᵓellifin burada zikri baᶜzılar سَلَّ سَبِيلا kelimelerinden mürekkeb yaᶜnī menhūt ᶜadd ettiklerine mebnīdir.

بَنُو سُبَيْلَةَ [Benū Subeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ᶜArabdan bir kabīledir.

سَبَلَانُ [Sebelān] (fetehātla) Bir dağın ismidir. Ve niçe muhaddislerin lakabıdır ki Sālim Mevlā Mālik b. Evs ve İbrāhīm b. Ziyād ve Ḫālid b. ᶜAbdullāh ve şeyḫ-i Ḫālid b. Dihḳān olan Ebū ᶜAbdullāh'tır.

[س ب ت ل]

اَلسُّبْتُلُ [es-subtul] (عُصْفُرٌ [ᶜuṣfur] vezninde) Bir güne sebze tohumudur.

[س ب ح ل]

اَلسِّبَحْلُ [es-sibaḥl] (قِمَطْرٌ [ḳimaṭr] vezninde) İri kelere ve iri ve yumru deveye ve

büyük tuluma ve tenū-mend kıza denir.

اَلسَّبَحْلَلُ [es-sebaḥlel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) سِبَحْلٌ [sibaḥl] maʿnāsına. Ve bi-nefsihi sayd ve şikār eylemek kertesine bālig olmuş arslan yavrusuna denir.

اَلسَّبْحَلَةُ [es-sebḥalet] (حَمْدَلَةٌ [ḥamdelet] vezninde) بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَمْدَلَةٌ [ḥam-delet] gibi menhūttur, bir adam سُبْحَانَ اللهِ [subḥānallāh] demek maʿnāsınadır; yukālu: سَبْحَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَالَ سُبْحَانَ اللهِ

[س ب ع ل]

اَلسَّبَعْلَلُ [es-sebaʿlel] سَبَهْلَلٌ [sebehlel] vez-ninde ve mürādifidir, ke-mā se-yuzkeru.

[س ب غ ل]

اَلْإِسْبِغْلَالُ [el-isbiġlāl] (ġayn-ı muʿceme ile إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Câme ıslanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْبَغَلَّ الثَّوْبُ إِذَا ابْتَلَّ بِالْمَاءِ ve yukālu: إِسْبَغَلَّ الشَّعْرُ بِالدُّهْنِ أَيِ ابْتَلَّ بِهِ

اَلسَّبَغْلَلُ [es-sebaġlel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Silāhsız ve yaraksız fārig ve mücerred adama denir; tekūlu: أَتَانَا فُلَانٌ سَبَغْلَلًا أَيْ لَا شَيْءَ مَعَهُ وَلَا سِلَاحَ عَلَيْهِ

اَلْمُسْبَغِلُّ [el-musbeġill] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmaḥill] vezninde) Geniş ve tām ve vāfir olan şeyʾe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُسْبَغِلٌّ أَيْ مُتَّسِعٌ ضَافٍ ve yukālu: دِرْعٌ مُسْبَغِلَّةٌ أَيْ مُتَّسِعَةٌ ضَافِيَةٌ

[س ب ه ل]

اَلسَّبَهْلَلُ [es-sebehlel] سَبَغْلَلٌ [sebaġlel] vezninde ve mürādifidir ki yaraksız ve silāhsız fārig ve mücerred kimseye denir, ʿalā-kavlin bir kimseyi mühtemm eyleme-diğinden aslā mübālāt eylemeyip bī-bāk u pervā olup salını bulanı gezer olan adama denir yāhūd dünyevī ve uhrevī bir ʿamel ile müştagil olmayan battāl ve bī-kār ada-ma denir ki aylak taʿbīr olunur, hulāsası bātıl ve beyhūde demektir; yukālu: جَاءَ فُلَانٌ سَبَهْلَلًا أَيْ سَبَغْلَلًا أَوْ مُخْتَالًا غَيْرَ مُكْتَرِثٍ أَوْ لَا فِي عَمَلِ دُنْيَا وَلَا آخِرَةٍ Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "إِنِّي لَأَكْرَهُ أَنْ أَرَى أَحَدَكُمْ سَبَهْلَلًا لَا فِي عَمَلِ دُنْيَا وَلَا فِي عَمَلِ آخِرَةٍ" Mütercim der ki İbn Eşīr'in beyānına göre burada دُنْيَا ve آخِرَةٍ kelimeleri münevvendir ki nekrelerdir, lākin tenkīrleri muzāflarına rāciʿdir ki عَمَلٌ kelimesidir, pes لَا فِي عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ الدُّنْيَا وَلَا فِي عَمَلٍ مِنْ أَعْمَالِ الْآخِرَةِ sebkin-dedir; ve yekūlūne: يَمْشِي فُلَانٌ سَبَهْلَلًا إِذَا جَاءَ وَذَهَبَ فِي غَيْرِ شَيْءٍ Yaʿnī "İşi gücü yok iken beyhūde yere gidip gelir." Ve yekūlūne: هُوَ الضَّلَالُ بْنُ السَّبَهْلَلِ أَيِ الْبَاطِلُ

[س ت ل]

اَلسَّتْلُ [es-setl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Nās vāhiden baʿde vāhidin bir mahal-den peyderpey hurūc ve zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَتَلَ الْقَوْمُ سَتْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجُوا مُتَتَابِعِينَ وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ Ve göz yaşı ve inci makūlesi nesne sapır sapır akmak ve dizisinden sıyrılıp dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَتَلَ الدَّمْعُ وَاللُّؤْلُؤُ إِذَا جَرَى قَطَرَانًا فَهُوَ سَاتِلٌ

اَلْإِسْتِتَالُ [el-istitāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) ve

اَلتَّسَاتُلُ [et-tesātul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) سَتْلٌ [setl] maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَتَلَ الْقَوْمُ وَتَسَاتَلُوا بِمَعْنَى سَتَلُوا

اَلْمَسْتَلُ [el-mestel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Dar yola denir; yukālu: وَقَعَ فِي مَسْتَلٍ أَيْ طَرِيقٍ ضَيِّقٍ

اَلسَّتَلُ [es-setel] (fethateynle) Tavşancıl kuşuna denir, ʿalā-kavlin ona şebīh yāhūd kerkes kuşuna şebīh bir kuş ismidir; cemʿi سُتْلَانٌ [sutlān]dır sīn'in zammı ve kesriyle. Ve

سَتَلٌ [setel] Masdar olur, bir kimseye uymak, تَبَعٌ [tebaᶜ] maᶜnāsınadır; yukālu: سَتَلَ فُلَانًا سَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَبِعَهُ

اَلْمُسَاتَلَةُ [el-musātelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Uymak mütābaᶜat maᶜnāsınadır; yukālu: سَاتَلَهُ إِذَا تَابَعَهُ

اَلسُّتَالَةُ [es-sutālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Her nesnenin alçağına ve kemterine denir; yukālu: بَقِيَتْ سُتَالَتُهُ أَيْ رُزَالَتُهُ

اَلْمَسْتُولُ [el-mestūl] مَسْلُوتٌ [meslūt] vezninde ve mürādifidir ki bütün eti sıyrılıp alımış kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ مَسْتُولٌ أَيْ مَسْلُوتٌ

[س ج ل]

اَلسَّجْلُ [es-secl] (sīn'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) Su ile dopdolu olan büyük kovaya denir, pes bu vasflara münāfī olana ıtlāk olunmamak lāzımdır; tekūlu: سَقَيْتُهُ سَجْلًا وَهُوَ الدَّلْوُ الْعَظِيمَةُ مَمْلُوءَةً Ve işbu سَجْلٌ [secl] kelimesi müzekkerdir. Ve kova dolusu suya denir; yukālu: سَقَاهُ سَجْلًا أَيْ مِلْءَ الدَّلْوِ Ve kerīm ve civān-merd adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ سَجْلٌ أَيْ جَوَادٌ Ve büyük memeye ıtlāk olunur; cemᶜi سِجَالٌ [sicāl] ve سُجُولٌ [sucūl] gelir; ve minhu'l-meselu: "اَلْحَرْبُ بَيْنَهُمْ سِجَالٌ" أَيْ سَجْلٌ مِنْهَا عَلَى هَؤُلَاءِ وَآخَرُ عَلَى هَؤُلَاءِ Yaᶜnī gāh bunlar ve gāh onlar gālib olur. Pes maᶜnā-yı evvelden meᵓhūzdur, kuyudan su çeken aᶜrāb-ı bādiyenin her birinin birer kovaları olmakla bi'l-münāvebe su çekerler, pes muhārebede bi'l-münāvebe zafer ve galebe ona temsīl olunmuştur. Zemaḫşerī burada سِجَالٌ [sicāl] مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet]ten masdar olmak dahi mümkindir dedi. Ve

سَجْلٌ [secl] Masdar olur, bir nesneyi kova boşaltır gibi yukarıdan aşağıya bırakmak ve atmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَجَلَ بِهِ سَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَى بِهِ مِنْ فَوْقُ Ve su dökmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَجَلَ الْمَاءَ إِذَا صَبَّهُ

اَلسَّجِيلُ [es-secīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) سَجْلٌ [secl] kelimesini teᵓkīd ve mübālaga için īrād olunur; yukālu: سَجْلٌ سَجِيلٌ مُبَالَغَةً ve yukālu: دَلْوٌ سَجِيلٌ وَسَجِيلَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ Burada tezkīr سَجْلٌ [secl] iᶜtibārına mebnīdir; ve yukālu: خُصْيَةٌ سَجِيلَةٌ أَيْ بَيِّنَةُ السَّجَالَةِ مُسْتَرْخِيَةُ الصَّفَنِ وَاسِعَتُهُ Yaᶜnī büyük kova gibi derileri geniş ve sarkık hāyedir. Pes bu maᶜnālarda سَجِيلٌ [secīl] kelimesi سُجَالَةٌ [sucālet]ten sıfat olur ki bāb-ı hāmistendir, büyük kova gibi geniş ve sarkık olmak maᶜnāsınadır; ve yukālu: ضَرْعٌ سَجِيلٌ وَأَسْجَلُ كَأَفْضَلَ أَيْ مُتَدَلٍّ وَاسِعٌ Ve

سَجِيلٌ [secīl] Hisse ve nasīb maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَعْطَاهُ سَجِيلَهُ مِنْ كَذَا أَيْ نَصِيبَهُ Ve pek ve sulb ve şedīd olan nesneye ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ سَجِيلٌ أَيْ صُلْبٌ شَدِيدٌ

اَلْإِسْجَالُ [el-iscāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama bir yāhūd iki büyük kova yāhūd dolusu su vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْجَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ سَجْلًا أَوْ سَجْلَيْنِ Burada سَجْلًا kelimesinin tenvīni taᶜzīm yāhūd teksīr içindir, zīrā إِسْجَالٌ [iscāl]in mefhūmunda meᵓhāz cihetiyle mübālaga mazmūndur, niteki أَوْ سَجْلَيْنِ kavli dahi ona mebnīdir, fe'lyunzar. Ve

إِسْجَالٌ [iscāl] Bir adam birr ve hayr-ı kesīr sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْجَلَ فُلَانٌ إِذَا كَثُرَ خَيْرُهُ Ve nāsı terk ve ferāmūş eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَسْجَلَ النَّاسَ إِذَا تَرَكَهُمْ Ve bir nesneyi hāli üzere boşlayıp terk ve tesyīb eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَسْجَلَ الْأَمْرَ لَهُمْ إِذَا أَطْلَقَهُ

Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "لَا تُسْجِلُوا أَنْعَامَكُمْ" أَيْ تُطْلِقُوهَا فِي زُرُوعِ النَّاسِ Ve havuzu doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْجَلَ الْحَوْضَ إِذَا مَلَأَهُ

اَلسَّجْلَاءُ [es-seclāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Büyük memeli hayvāna denir; yukālu: نَاقَةٌ سَجْلَاءُ أَيْ عَظِيمَةُ الضَّرْعِ Ve kıçı büyük ʿav-rete vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ سَجْلَاءُ أَيِ الْعَظِيمَةُ الْمَأْكَمَةِ

اَلْمُسَاجَلَةُ [el-musācelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile bir nesne müfāharetinde bahs ve iddiʿā ile yarışmak maʿnāsınadır. Fi'l-asl kova yarışı etmek maʿnāsınadır ki iki kimse kova kenārında durup ve her biri iddiʿā ile elinde olan büyük kova ile su çekerler ehadühümā āherden ziyāde çeker ise o gālib olur, baʿdehu mutlakan bir mādde zımnında iddiʿā ile muʿāraza ve müfāharette istiʿmāl olundu; yukālu: سَاجَلَهُ إِذَا بَارَاهُ وَفَاخَرَهُ

اَلتَّسَاجُلُ [et-tesācul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) İki yāhūd ziyāde adımları birbiriyle bahs ve iddiʿā eyledikleri nesnede bi'l-muʿāraza yarış edişmek maʿnāsınadır; yukālu: هُمَا يَتَسَاجَلَانِ أَيْ يَتَبَارَيَانِ

اَلْمُسْجَلُ [el-muscel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vez-ninde) Müseyyeb, salıverilmiş nesneye denir, mürsel ve mutlak maʿnāsına; ve minhu yukālu: فَعَلْنَاهُ وَالدَّهْرُ مُسْجَلٌ أَيْ لَا يَخَافُ أَحَدًا Ve herkese mübāh ve mebzūl ve bī-dirīg olan şeyʾe ıtlāk olunur; yukālu: شَيْءٌ مُسْجَلٌ أَيْ مَبْذُولٌ مُبَاحٌ لِكُلِّ أَحَدٍ Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu İbni'l-Ḥanefiyye fī kav-lihi taʿālā: ﴿هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ﴾ هِيَ مُسْجَلَةٌ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ

اَلتَّسْجِيلُ [et-tescīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Zeker kıvāma gelmek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَنْعَظَ Ve bir nesneyi kova boşaltır gibi yukarıdan aşağıya bı-rakmak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَّلَ بِهِ إِذَا رَمَى بِهِ مِنْ فَوْقُ Ve mahkeme sicili yazmak maʿnāsınadır; yukālu: سَجَّلَ الْقَاضِي إِذَا كَتَبَ السِّجِلَّ

اَلسِّجِلُّ [es-sicill] (kesreteynle ve teşdīd-i lām'la) Mahkemede ʿuhūd ve mevāsīk ve ahkām makūlesi mevādd ketb olunan mecelle ve kitāba denir; cemʿi سِجِلَّاتٌ [sicillāt]tır. Hāliyā kādīnin suver-i daʿāvā kayd eylediği kitābda müteʿāreftir. Kādīʿaskerlerin rūznāmçelerine de ıtlāk olunur; yukālu: كَتَبَ عَلَيْهِ سِجِلًّا وَهُوَ كِتَابُ الْعَهْدِ وَنَحْوُهُ *Muġrib*'de kitābu'l-hükm ile müfes-serdir ki kādīnin hükm-i hucceti olacak-tır. Ve baʿzılar tomar ile beyān eylediler. Ve ʿinde'l-baʿz سِجِّيلٌ [siccīl] gibi seng ve gil muʿarrebidir, evāʾilde ona yazı yazar-lar idi, baʿdehu mutlakan mektūbun fīh olan sahīfede müstaʿmel olup mertebe-i sālisede kādī sicillinde müteʿāref oldu. Ve

سِجِلٌّ [sicill] Kātibe ıtlāk olunur. Ve ehl-i Ḥabeşe lisānında recül ve merdüm maʿnāsınadır ki er kişi demektir. Ve Fāhr-i ʿālem sallallāhu taʿālā ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin dīvānları küttābından bir kātib-i mahsūsun ismidir. Ve bir ferişte-nin ismidir.

اَلسِّجْلُ [es-sicl] (sīn'in kesri ve lām'ın tahfīfiyle) سِجِلٌّ [sicill] kelimesinde ki teşdīd-i lām'ladır, lügattır, kitāb-ı merkūma denir.

اَلسُّجْلُ [es-sucl] (sīn'in zammıyla) سَجْلَاءُ [seclāʾ] kelimesinin cemʿidir ki büyük me-meli nākaya denir, niteki zikr olundu.

اَلسِّجِّيلُ [es-siccīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Kesek tarzında bir güne taşa denir. Ve bu seng ve gil muʿarrebidir ki murād kum-

lu çamur ile puhte olup sonra mütehaccer olan taştır; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ﴾ أَيْ حِجَارَةٍ كَالْمَدَرِ مُعَرَّبٌ سَنْك وَكِل أَوْ كَانَتْ طُبِخَتْ بِنَارِ جَهَنَّمَ وَكُتِبَ فِيهَا أَسْمَاءُ الْقَوْمِ أَوْ قَوْلُهُ تَعَالَى مِنْ سِجِّيلٍ أَيْ مِنْ سِجِلٍّ أَيْ مِمَّا كُتِبَ لَهُمْ أَنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ بِهَا قَالَ تَعَالَى ﴿وَمَا أَدْرَيكَ مَا سِجِّينٌ كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ وَالسِّجِّيلُ بِمَعْنَى السَّجِّينِ Yaʿnī ʿinde'l-baʿz nār-ı cehennemde çamur ile matbūh taşlardır ki üzerlerinde nāzil ve musīb olacak eşhāsın ismleri mersūmdur yāhūd سِجِّيلٌ [siccīl] burada سِجِلٌّ [sicill] demektir, yaʿnī fi'l-asl seng ve gil muʿarrebi olan سِجِلٌّ [sicill] olup baʿdehu işbāʿ olunmuştur, pes hıcāre-i merkūme ile taʿzīb olunacakları mektūb olan kitāb-ı mahfūz ahkāmındandır demektir, zīrā: ﴿وَمَا أَدْرَيكَ مَا سِجِّينٌ كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ الآية kerīmesi bu maʿnāya delīldir, zīrā سِجِّيلٌ [siccīl] burada سِجِّينٌ [siccīn] maʿnāsınadır ki ﴿كِتَابٌ مَرْقُومٌ﴾ ile müfesserdir. Ve Ezherī dedi ki bu maʿnā benim ʿindimde maʿānī-i sāʾireden ahsen ve esbettir.

اَلسَّاجُولُ [es-sācūl] ve

اَلسَّوْجَلُ [es-sevcel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) ve

اَلسَّوْجَلَةُ [es-sevcelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Şişe gılāfına denir.

اَلسَّجَنْجَلُ [es-secencel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Aynaya denir ve bu lügat-ı Rūmiyyedir, ʿArablar ahz ve istiʿmāl eylediler; yukālu: نَظَرَ فِي السَّجَنْجَلِ أَيِ الْمِرْآةِ Ve altına denir. Ve gümüş sebīkelerine denir; müfredi سَجَنْجَلَةٌ[secencelet]tir. Ve zaʿferāna denir.

اَلْإِنْسِجَالُ [el-insicāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Su dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: سَجَلَ الْمَاءَ فَانْسَجَلَ أَيْ صَبَّهُ فَانْصَبَّ

اَلسَّجُولُ es-secūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Sütü çok keçiye vasf olur; yukālu: عَنْزٌ سَجُولٌ أَيْ غَزِيرَةٌ Baʿzı nüshada عَيْنٌ سَجُولٌ olmakla o dahi mülāyimdir.

سِجَالِ سِجَالِ [sicāli sicāli] (sīn'lerin kesriyle) Koyun kısmını sağmak için çağıracak kelimāttandır.

[س ح ل]

اَلسَّحْلُ [es-saḥl] (sīn'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Yalın kat iplikten dokunmuş gevşek beze denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ سَحْلٌ أَيْ لَمْ يُبْرَمْ غَزْلُهُ Ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: سَحَلَ الثَّوْبُ سَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَسَجَهُ غَيْرَ مُبْرَمٍ غَزْلُهُ Ve

سَحْلٌ [saḥl] Yalın kat ipe denir, bunların mukābiline مُبْرَمٌ [mubrem] denir; yukālu. شَدَّهُ بِالسَّحْلِ أَيِ الْحَبْلِ الَّذِي عَلَى قُوَّةٍ وَاحِدَةٍ Ve bir türlü beyāz beze, ʿalā-kavlin penbe zar bürünceğe denir; yukālu: جَائَتْ وَعَلَيْهَا سَحْلٌ أَسْحَالٌ وَهُوَ ثَوْبٌ أَبْيَضُ أَوْ مِنَ الْقُطْنِ Cemʿi [eshāl] ve سُحُولٌ [suḥūl] gelir ve سُحُلٌ [suḥul] gelir zammeteynle. Ve

سَحْلٌ [saḥl] Kezālik masdar olur, bir nesnenin kabuğunu yonup soymak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَهُ سَحْلًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا قَشَرَهُ وَنَحَتَهُ Ve yel yerin yüzünü sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّ الرِّيَاحَ تَسْحَلُ الْأَرْضَ أَيْ تَكْشُطُ مَا عَلَيْهَا Ve akçeyi üğürtlemek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَ الدَّرَاهِمَ إِذَا انْتَقَدَهَا Ve akçeyi fi'l-hāl sayıp vermek maʿnāsınadır ki tırnağı dibinde vermek taʿbīr olunur; yukālu: سَحَلَ الْغَرِيمُ مِائَةَ دِرْهَمٍ إِذَا نَقَدَهُ Ve harıl harıl kamçı ile vurmak maʿnāsınadır ki vücūdun derisini soyup sıyırır; yukālu: سَحَلَهُ مِائَةَ سَوْطٍ إِذَا ضَرَبَهُ Ve

سَحْلٌ [saḥl] ve

سُحُولٌ [suḥūl] Göz ağlayıp sapır sapır yaş dökmek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَتِ الْعَيْنُ

سَحْلًا وَسُحُولًا إِذَا بَكَتْ Ve bir adama levm ve şetm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَهُ فُلَانٌ إِذَا شَتَمَهُ وَلَامَهُ

اَلسَّحِيلُ [es-seḥīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi yalın kat iplikten dokunmuş beze denir. Ve

سَحِيلٌ [seḥīl] ve

سُحَالٌ [suḥāl] (sīn'in zammıyla) Eşek ve katır kısmı anırmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَ الْبَغْلُ سَحِيلًا وَسُحَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا نَهَقَ Ve

سَحِيلٌ [seḥīl] ve

سُحَالٌ [suḥāl] Eşek kısmının anırdıktan sonra boğazında tereddüd eden hırıltıya denir.

اَلْإِنْسِحَالُ [el-insiḥāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir nesnenin kabuğu soyulmak maʿnāsınadır; yukālu: سَحَلَهُ فَانْسَحَلَ أَيْ قَشَرَهُ فَانْقَشَرَ Ve āb-ı revān gibi muttasıl tekellüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki bir nesnenin bütün kabuğu soyulup sıyrılır; yukālu: إِنْسَحَلَ بِالْكَلَامِ إِذَا جَرَى بِهِ

اَلسَّاحِلُ [es-sāḥil] Deniz yalısına denir; yukālu: قَعَدَ بِالسَّاحِلِ أَيْ رِيفِ الْبَحْرِ وَشَاطِئِهِ Ve bu maklūbdur, zīrā soymak maʿnāsına olan سَحْلٌ [saḥl]den meʾhūz olmakla kıyās olan مَسْحُولٌ [meshūl] olmaktır, zīrā yalıyı su sadme ile سَحْلٌ [saḥl] ve takşīr eder yāhūd muzāf mukadderdir ki ذُو سَاحِلٍ [ẕū sāḥil] demektir, سَحْلٌ [saḥl] edici su sāhibi demek olur, zīrā su medd ve cezr ile kıyının kışrını sıyırıp götürür. Mütercim der ki baʿzılar ﴿عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ﴾ kabīlinden ve baʿzılar niseb üzere de iʿtibār ettiler.

اَلْمُسَاحَلَةُ [el-musāḥalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Deniz yalısına gelmek maʿnāsınadır; yukālu: سَاحَلَ الْقَوْمُ إِذَا أَتَوُا السَّاحِلَ

اَلسُّحَالَةُ [es-suḥālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Altın ve gümüş eğelenirken dökülen bürādeye denir ki eğinti taʿbīr olunur; yukālu: هَذِهِ سُحَالَةُ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَهِيَ مَا سَقَطَ مِنْهُمَا إِذَا بُرِدَا Ve nāsın sefile ve fürū-māye takımına denir; yukālu: جَاءَ وَمَعَهُ سُحَالَةُ الْقَوْمِ أَيْ خُشَارَتُهُمْ Ve buğday ve arpa makūlesi gılālin kabuklarına denir.

اَلْمِسْحَلُ [el-misḥal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Nesne yonacak ālete denir, keser gibi; yukālu: سَحَلَهُ بِالْمِسْحَلِ أَيْ بِالْمِنْحَتِ Ve törpüye ve eğeye denir; yukālu: سَحَلَهُ بِالْمِسْحَلِ أَيِ الْمِبْرَدِ Ve lisāna ıtlāk olunur, ne güne olursa, yaʿnī gerek fasīh olsun gerek olmasın, lākin *Esās*'ta وَلِسَانٌ مِسْحَلٌ جُعِلَ كَالْمِبْرَدِ kaydı fesāhatli lisāna tahsīsi müşʿirdir. Müʾellif der ki Cevherī'nin bilā-harf-i ʿatf vasf ʿunvānıyla وَاللِّسَانُ الْخَطِيبُ kavli sehvdir, savāb olan وَالْخَطِيبُ olmaktır ki maʿnā-yı mahsūstur. Ve

مِسْحَلٌ [misḥal] At gemine denir, لِجَامٌ [licām] maʿnāsına, ʿalā-kavlin gem damağı dedikleri çatal demire denir ki atın ağzının içine girer. Ve belīg ve sühanver hatībe ıtlāk olunur; yukālu: خَطِيبٌ مِسْحَلٌ أَيْ بَلِيغٌ Müʾellif ānifen Cevherī'ye taʿarruzunda savāb olan وَالْخَطِيبُ olmaktır kavliyle مِسْحَلٌ [misḥal] mutlakan hatībe de ıtlāk olunduğunu telmīh etmişken garībdir ki ona taʿārruz eylemeyip hatīb-i belīg ile beyān eylediler. Ve

مِسْحَلٌ [misḥal] At geminin ağızlığının iki uçlarında olan halkaların her birine denir ki dizgin onlara geçirilir; ve minhu yukālu: رَكِبَ فُلَانٌ مِسْحَلَهُ أَيْ تَبِعَ غَيَّهُ فَلَمْ يَنْثَنِ بَعْضًا Baʿzen başı sert at مِسْحَلٌ [misḥal]-i mezbūru azıya almakla suʿūbet edip fārisin

idāre ve aʿmālini aslā eslemeyip kendi başına gittikte رَكِبَ الْفَرَسُ مِسْحَلَهُ derler. Bu maʿnādan ahz ile filān aslā münzecir olmayıp dāʾimā bagy ve tugyāna münhemiktir diyecek yerde رَكِبَ فُلَانٌ مِسْحَلَهُ derler. Müʾellif وَأَيْضًا اَلْغَيُّ يُقَالُ رَكِبَ مِسْحَلَهُ kavli رَكِبَ takdīrindedir ki مِسْحَلٌ [misḥal] gayy ve tugyān mevkiʿinde dahi müstaʿmeldir demektir yāhūd وَالْغَيُّ mubtedāʾ ve رَكِبَ مِسْحَلَهُ cümlesi haber olup fāʿil mukadder ve مِسْحَلَهُ zamīri mubtedāya rāciʿdir yāhūd zamīr فُلَانٌ [fülān]a rāciʿdir ve mübālagayı mutazammındır, lākin sibāk iktizāsıyla kavl-i evvel ercahtır. Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu ʿAlī kerremallāhu vechehu: "إِنَّ بَنِي أُمَيَّةَ لَا يَزَالُونَ يَطْعُنُونَ فِي مِسْحَلِ ضَلَالَةٍ" أَيْ إِنَّهُمْ يُسْرِعُونَ فِيهَا وَيَجِدُّونَ Ve

مِسْحَلٌ [misḥal] Sakalın bir tarafına denir, ʿalā-kavlin عِذَارٌ [ʿiẕār]dan aşağı mukaddem-i lihyeye varınca her cānibe مِسْحَلٌ [misḥal] ve iki cānibe مِسْحَلَانِ [misḥalān] denir. Ve cūd ve sehāda derece-i kemāle resīde olan adama vasf olur; yukālu: رَجُلٌ مِسْحَلٌ أَيْ غَايَةٌ فِي السَّخَاءِ Ve vālī ve hākim tarafından ikāmet-i hudūd etmeye meʾmūr cellāda denir; yukālu: هُوَ مِسْحَلٌ أَيْ جَلَّادٌ يُقِيمُ الْحُدُودَ Burada جَلَّادٌ [cellād] değnek çalan kimsedir ki madrūbun değnekle derisini سَحْلٌ [saḥl] eder. Ve

مِسْحَلٌ [misḥal] Neşīt ve şātır sākīye denir. Ve un eleğine denir. مُنْخُلٌ [munḫul] maʿnāsına. Ve su tulumunun ve azık dağarcığının ağzına denir. Ve Ḳurʾān-ı Kerīm kırāʾātinde māhir ve hāzık olan adama denir. Ve nāzük ve pākīze pamuk bezine denir. Ve dāʾimā yalnız başına ʿamel eden bahādır adama denir. Ve suyu pek çok olup şiddetle dökülür olan oluğa denir; yukālu: مِيزَابٌ مِسْحَلٌ إِذَا كَانَ لَا يُطَاقُ مَاؤُهُ Ve ʿazm-ı sārim ve kasd-ı cāzim maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: رَكِبَ فُلَانٌ مِسْحَلَهُ إِذَا عَزَمَ صَارِمًا عَلَى الْأَمْرِ وَجَدَّ فِيهِ Bu şekīme-i licām maʿnāsından meʾhūzdur. Ve yalın kat bükülmüş ipe denir, مُبْرَمٌ [mubrem] mukabilidir; burada وَالْغَيُّ lafzı mersūm olmakla ānifen zikr olundu. Ve pek firāvān yağmura ıtlāk olunur. Ve insānın yüzünün bir cānibine denir; yukālu: شَابَ مِسْحَلُهُ أَيْ عَارِضُهُ Ve Şureyḥ b. Ḳirvāş el-ʿAbsī feresinin ismidir. Ve bir adamın ismidir. Ve Aʿşā nām şāʿirin tābiʿi olan cinnī ismidir.

اَلسِّحَالُ [es-siḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] veznince) Bu dahi geme denir, لِجَامٌ [licām] maʿnāsınadır.

اَلْإِسْحِلَانِيُّ [el-isḥilāniyy] (hemzenin ve ḥā'nın kesriyle) Tavīlü'l-lihye adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ إِسْحِلَانِيُّ اللِّحْيَةِ أَيْ طَوِيلُهَا

اَلْإِسْحِلَانِيَّةُ [el-isḥilāniyyet] (hā'yla) Bālābülend olup hüsn ü cemāl ve yāl ü bāl sāhibesi hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ إِسْحِلَانِيَّةٌ أَيْ رَائِعَةٌ طَوِيلَةٌ جَمِيلَةٌ

اَلْمُسْحُلَانُ [el-musḥulān] (mīm'in ve ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْأُسْحُلَانُ [el-usḥulān] (أُسْطُوَانٌ [usṭuvān] vezninde) ve

اَلْمُسْحُلَانِيُّ [el-musḥulāniyy] (kezālik zammeteynle) Uzun boylu, ʿalā-kavlin gür ve düz saçlı civāna vasf olur; müʾennesleri hā'yladır; yukālu: شَابٌّ مُسْحُلَانٌ وَأُسْحُلَانٌ وَمُسْحُلَانِيٌّ أَيْ طَوِيلٌ أَوْ سَبْطُ الشَّعْرِ أَفْرَعُ

اَلسَّحْلَالُ [es-saḥlāl] (sīn'in fethiyle) Büyük karınlı adama denir.

مُسْحُلَانُ [Musḥulān] (zammeteynle) Bir vādī yā bir mevziʿ adıdır.

سَحُولٌ [Seḥūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Yemen'de bir mevziᶜdir, onda siyāb nesc olunur.

اَلْإِسْحِلُ [el-isḥil] (kesreteynle) Bir cins şecerdir ki dallarından misvāk ittihāz olunur.

اَلسُّحَلَةُ [es-suḥalet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Küçük dişi tavşana denir.

اَلْمَسْحُولُ [el-mesḥūl] Cura ve cüce adama ıtlāk olunur, gūyā ki vücūdu sıyrılmış olur; yukālu: رَجُلٌ مَسْحُولٌ أَيْ صَغِيرٌ حَقِيرٌ Ve düz ve geniş mekāna ıtlāk olunur. Ve ᶜAccāc nām kimsenin bir erkek devesi ismidir.

اَلْأَسَاحِلُ [el-esāḥil] (أَسَافِلُ [esāfil] vezninde) Su akıntılarına denir; yukālu: نَزَلُوا فِي الْأَسَاحِلِ أَيْ مَسَايِلِ الْمَاءِ

اَلْإِسْحَالُ [el-isḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı nās kendisine şetm ve düşnām ile dāᵓimā tahkīr eder bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسْحَلَ فُلَانًا إِذَا وَجَدَ النَّاسَ يَسْحُلُونَهُ أَيْ يَشْتُمُونَهُ Burada şetm maᶜnā-yı mecāzīdir.

[س ح ب ل]

اَلسَّحْبَلُ [es-saḥbel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) İri ve büyük kovaya ve kelere ve tuluma ve yumru karna denir. Ve vāsiᶜ dereye denir, niteki سَحَبْلَلٌ [seḥablel] dahi bu maᶜnāyadır ki māddesinde zikr olundu. Ve

سَحْبَلٌ [Saḥbel] Bir derenin ismidir.

اَلسَّحْبَلَةُ [es-saḥbelet] (sīn'in fethiyle) Kova gibi sarkık hāyeye denir.

[س ح ج ل]

اَلسَّحْجَلَةُ [es-saḥcelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi el ile ovup pürüzünü ve buruşuğunu gidermekle düpdüz musaykal kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: سَحْجَلَ الشَّيْءَ إِذَا دَلَكَهُ وَصَقَلَهُ

[س ح د ل]

اَلسُّحَادِلُ [es-suḥādil] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Ālet-i tenāsüle denir; ve minhu'l-meselu: "هُوَ لَا يَعْرِفُ سُحَادِلَيْهِ مِنْ عُنَادِلَيْهِ" Yaᶜnī "Zekerini hāyelerinden fark ve temyīz eyleyecek istiᶜdādı yoktur." عُنَادِلٌ [ᶜunādil] zammla hāyeye denir ve سُحَادِلٌ [suḥādil] kelimesinden tesniye īrādı mevkiᶜi olan hāyeler iᶜtibārıyladır yāhūd müşākele içindir.

سَحْدَلٌ [Saḥdel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül ᶜalemidir.

[س خ ل]

اَلسَّخْلَةُ [es-saḫlet] (sīn'in fethi ve ḫā-yı muᶜcemenin sükūnuyla) Kuzuya denir, büyük ve küçük olsun, erkek ve dişi olsun; cemᶜi سَخْلٌ [saḫl]dır hā'sız ve سِخَالٌ [siḫāl] gelir sīn'in kesriyle ve سُخْلَانٌ [suḫlān] gelir sīn'in zammıyla ve سِخَلَةٌ [siḫalet] gelir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde nādir olarak.

Müᵓellif اَلسَّخْلَةُ وَلَدُ الشَّاةِ مَا كَانَ ᶜibāretiyle tefsīr eylemekle kendi kāᶜide ve tarīkası üzere öylece taᶜmīm olunmuştur, yoksa *Ṣiḥāḥ*'ta ve sāᵓirde doğduğu sāᶜatte kuzuya ve oğlağa ıtlāk olunmak üzere mersūmdur. Nihāyet *Muḳaddimetu'l-Edeb*'de "bere-i nev-zāde" yaᶜnī yeni doğmuş kuzu ile müfesserdir. Gerçi müᵓellifin مَا كَانَ taᶜmīmi erkek ve dişiye şümūlüyle iᶜtibār olunursa nevᶜan usūl-i sāᵓireye muvāfık olur, lākin kendi tarīkasına muhālif olur, husūsan doğduğu anda kaydı dahi yoktur, fe'lyuharrer.

اَلسُّخَّلُ [es-suḫḫal] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) ve

اَلسُّخَّالُ [es-suḫḫāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Zaᶜīf ve hor ve ellerinden hayr ve şerr

gelmez kimselere denir; müfredleri سَخْلٌ [saḫl]dır, نَخْلٌ [naḫl] vezninde; yukālu: رِجَالٌ سُخَّلٌ وَسُخَّالٌ أَيْ ضُعَفَاءُ أَرْذَالٌ Ve

سُخَّلٌ [suḫḫal] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Çekirdeği pekişmez olan kemter hurmāya denir, شِيصٌ [şīṣ] maʿnāsına.

اَلسَّخْلُ [es-saḫl] (sīn'in fethiyle) سُخَّلٌ [suḫḫal] ve سُخَّالٌ [suḫḫāl]in müfredidir ki zikr olundu. Ve nākıs ve nā-tamām olan şeyʾe denir ki henüz hadd-i tamāmına bālig olmaya. Ve

سَخْلٌ [saḫl] Masdar olur, nefy ve selb eylemek maʿnāsınadır, niteki خَسْلٌ [ḫasl] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: سَخَلَهُمْ سَخْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَفَاهُمْ Ve bir nesneyi hudʿa ve sanʿatla bir takrīb ahz eylemek maʿnāsınadır, bir kimsenin yanından usülle bir nesne ahzı gibi; yukālu: سَخَلَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ مُخَاتَلَةً

اَلتَّسْخِيلُ [et-teshīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı ʿayblamak maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّلَهُمْ إِذَا عَابَهُمْ Ve hurmā ağacının çekirdeği ve meyvesi zaʿīf olmak, ʿalā-kavlin meyvesini vaktinden mukaddem dökmek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّلَتِ النَّخْلَةُ إِذَا ضَعُفَ نَوَاهَا وَثَمَرُهَا أَوْ نَفَضَتْهُ Ve bir adam hurmā silkmek maʿnāsınadır; yukālu: سَخَّلَ الرَّجُلُ النَّخْلَةَ إِذَا نَفَضَهَا

اَلْإِسْخَالُ [el-isḫāl] (hemzenin kesriyle) Teʾhīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْخَلَ الْأَمْرَ إِذَا أَخَّرَهُ

اَلْمَسْخُولُ [el-mesḫūl] Merzūl ve muhakkar nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَسْخُولٌ أَيْ مَرْذُولٌ Ve nā-maʿlūm nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مَسْخُولٌ أَيْ مَجْهُولٌ

سِخَالٌ [Siḫāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلسُّخَالَةُ [es-suḫālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) İyi nesneden seçilip atılan şeyʾe denir, نُفَايَةٌ [nufāyet] maʿnāsına.

[س د ل]

اَلسَّدْلُ [es-sedl] (عَدْلٌ [ʿadl] vezninde) Bir nesneyi aşağı salıverip sarkıtmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَلَ الشَّعْرَ سَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَرْخَاهُ وَأَرْسَلَهُ Mütercim der ki işbu سَدْلُ الثَّوْبِ māddesi mesāʾil-i fıkhiyyedendir, niteki *Muġrib*'de سَدَلَ الثَّوْبَ إِذَا أَرْسَلَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَضُمَّ جَانِبَيْهِ وَقِيلَ هُوَ أَنْ يُلْقِيَهُ عَلَى رَأْسِهِ وَيُرْخِيَهُ عَلَى مَنْكِبَيْهِ وَأَسْدَلَ خَطَأٌ ʿibāretiyle mersūm olmakla bu maʿnālarda سَدْلٌ [sedl]-i ʿörfī olmuş olur. Ve إِسْدَالٌ [isdāl] hatā olmadığı müʾellifin resminden zāhirdir. Ve

سَدْلٌ [sedl] Bez makūlesini yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: سَدَلَ ثَوْبَهُ سَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَقَّهُ Ve seyr ü seyāhat eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَدَلَ فِي الْبِلَادِ إِذَا ذَهَبَ

اَلْإِسْدَالُ [el-isdāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi aşağı salıverip sarkıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْدَلَهُ بِمَعْنَى سَدَلَهُ

اَلْمُنْسَدِلُ [el-munsedil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Sarkık saça vasf olur; yukālu: شَعْرٌ مُنْسَدِلٌ أَيْ مُسْتَرْسِلٌ

اَلسُّدْلُ [es-sudl] (sīn'in zammıyla ve kesriyle) Perdeye denir ki asılır; cemʿi أَسْدَالٌ [esdāl] gelir ve سُدُولٌ [sudūl] gelir ve أَسْدُلٌ [esdul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde.

اَلسِّدْلُ [es-sidl] (sīn'in kesriyle) Şol inci dizisine denir ki nisvān kılāde edip gerdanlarından sīneye doğru salındırırlar; yukālu: جَاءَتْ وَعَلَيْهَا سِدْلٌ أَيْ سِمْطٌ مِنَ الدُّرِّ يَطُولُ إِلَى الصَّدْرِ

اَلسَّدَلُ [es-sedel] (fethateynle) Meyl

maᶜnāsınadır; yukālu: فِيهِ سَدَلٌ إِلَى جَانِبٍ أَيْ مَيْلٌ

اَلْأَسْدَلُ [el-esdel] (أَكْمَلُ [ekmel] vezninde) Bir tarafa doğru verep olan şeyᵓe denir; cemᶜi سُدُلٌ [sudul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde; yukālu: ذَكَرٌ أَسْدَلُ أَيْ مَائِلٌ

اَلسَّدِيلُ [es-sedīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Haşem-nişīn çadırlarının şukkalarında arkuru tozluk tarzında etekliğe denir. Ve zifāf-hāneye çekilen zara ve perdeye denir. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve mihaffe ve taht-ı revān örtülerine denir ki uçları aşağı sarkmış ola.

اَلسَّوْدَلُ [es-sevdel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bıyığa denir, شَارِبٌ [şārib] maᶜnāsına.

اَلسَّوْدَلَةُ [es-sevdelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir adamın bıyığı uzamak maᶜnāsınadır; yukālu: سَوْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا طَالَ سَوْدَلُهُ

[س ر ب ل]

اَلسِّرْبَالُ [es-sirbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Gömleğe denir, قَمِيصٌ [ḳamīṣ] maᶜnāsına yāhūd zırha denir, دِرْعٌ [dirᶜ] maᶜnāsına yāhūd mutlakan melbūs olan libāsa denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ سِرْبَالٌ أَيْ قَمِيصٌ أَوْ دِرْعٌ أَوْ كُلُّ مَا لَبِسَ Mütercim der ki burada دِرْعٌ [dirᶜ] zırh maᶜnāsınadır, niteki Kaᶜb radıyallāhu ᶜanhu demiştir: || "شُمُّ الْعَرَانِينِ أَبْطَالٌ لَبُوسُهُمُ مِنْ نَسْجِ دَاوُدَ فِي الْهَيْجَا سَرَابِيلُ"

اَلتَّسَرْبُلُ [et-teserbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) سِرْبَالٌ [sirbāl] giymek maᶜnāsınadır; yukālu: تَسَرْبَلَ بِالسِّرْبَالِ إِذَا تَلَبَّسَ بِهِ

اَلسَّرْبَلَةُ [es-serbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) سِرْبَالٌ [sirbāl] giydirmek maᶜnāsınadır; yukālu: سَرْبَلْتُهُ أَيْ أَلْبَسْتُهُ السِّرْبَالَ Ve

سَرْبَلَةٌ [serbelet] İsm olur, yağlı tiride denir; tekūlu: أَطْعَمَنِي السَّرْبَلَةَ أَيِ الثَّرِيدَ الدَّسِمَ

[س ر ط ل]

اَلسَّرْطَلَةُ [es-serṭalet] (sīn'in fethiyle) Yakışıksız, taslak uzunluğa denir; yukālu: فِي قَدِّهِ سَرْطَلَةٌ أَيْ طُولٌ فِي اضْطِرَابٍ

اَلسَّرْطَلُ [es-serṭal] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Yakışıksız, taslak, muztaribü'l-hilkat uzun adama denir.

[س ر ف ل]

إِسْرَافِيلُ [İsrāfīl] (hemzenin kesriyle) Bir ferişte ismidir ki melāᵓike-i erbaᶜa-i müdebbirenin birisidir, ᶜaleyhimü's-selām. Ve işbu إِسْرَافِيلُ [İsrāfīl] kelimesi ᶜinde'l-baᶜz humāsī ve hemzesi asliyyedir.

[س ر و ل]

اَلسَّرَاوِيلُ [es-serāvīl] (sīn'in fethiyle) İç dona denir. Ve bu Fārisīden yaᶜnī şalvār lafzından muᶜarrebdir ve müᵓennestir, baᶜzen müzekker olur; cemᶜi سَرَاوِيلَاتٌ [serāvīlāt]tır. ᶜAlā-kavlin lafz-ı ᶜArabīdir, سِرْوَالٌ [sirvāl] ve سِرْوَالَةٌ [sirvālet] kelimelerinin cemᶜidir sīn'lerin kesriyle yāhūd müfredi سِرْوِيلٌ [sirvīl]dir sīn'in kesriyle ve bundan gayrı kelām-ı ᶜArabda fiᶜvīl vezni yoktur fā'nın kesriyle. Ve işbu سَرَاوِيلُ [serāvīl] kelimesinde nūn'la سَرَاوِينُ [serāvīn] ve muᶜceme ile شِرْوَالٌ [şirvāl] dahi lügattır. Şārih der ki bunun tafsīli *Kāfiye*şürūhunda mebsūttur.

اَلسَّرْوَلَةُ [es-servelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adama iç donu giydirmek maᶜnāsınadır.

اَلتَّسَرْوُلُ [et-teservul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) İç donu giymek maᶜnāsınadır; tekūlu: سَرْوَلْتُهُ فَتَسَرْوَلَ أَيْ أَلْبَسْتُهُ السَّرَاوِيلَ فَتَلَبَّسَ

اَلْمُسَرْوَلَةُ [el-muservelet] (مُدَحْرَجَةٌ

[mudaḥrecet] vezninde) Ayakları tüylü olan güvercine denir ki şalvārlı ve çakşırlı taʿbīr olunur; yukālu: حَمَامَةٌ مُسَرْوَلَةٌ إِذَا كَانَ فِي رِجْلَيْهَا رِيشٌ Ve

مُسَرْوَلٌ [muservel] Şol ata vasf olur ki ayağın sekil taʿbīr olunan beyāzı pazılarına ve uyluklarına şāmil ola, beyāz şalvār giydirilmiş tarzında olur; yukālu: فَرَسٌ مُسَرْوَلٌ إِذَا جَاوَزَ بَيَاضُ تَحْجِيلِهِ الْعُضْدَيْنِ وَالْفَخِذَيْنِ

[س ط ل]

اَلسَّطْلُ [es-saṭl] (sīn'in fethiyle) Lisānımızda tahrīfle sitil taʿbīr olunan kulplu tasa denir; cemʿi سُطُولٌ [suṭūl] gelir; tekūlu: إِغْتَسَلْتُ بِالسَّطْلِ وَهِيَ طُسَيْسَةٌ لَهَا عُرْوَةٌ

اَلسَّيْطَلُ [es-seyṭal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bu dahi zikr olunan kaba denir, ʿalā-kavlin leğene denir, طَسْتٌ [ṭast] maʿnāsına. Ve buسَطْلٌ [saṭl]-ı maʿrūf değildir. Ve pek uzun adama denir.

اَلسَّاطِلُ [es-sāṭil] Havāya ağmış gubāra denir, niteki طَاسِلٌ [ṭāsil] dahi bu maʿnāyadır.

اَلتَّسَيْطُلُ [et-teseyṭul] (تَفَيْعُلٌ [tefeyʿul] vezninde) Bir kimse silāhsız olarak tek ü tenhā gezmek maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ يَتَسَيْطَلُ إِذَا جَاءَ وَحْدَهُ وَلَيْسَ مَعَهُ شَيْءٌ يَعْنِي مِنَ السِّلَاحِ

[س ع ب ل]

اَلسَّعَابِلُ [es-seʿābil] (sīn'in fethiyle) Gerimli uzun develere denir.

[س ع ل]

اَلسُّعَالُ [es-suʿāl] (sīn'in zammıyla) İsmdir, öksürüğe denir ki akciğerin ve ona muttasıl olan aʿzānın yaʿnī ālāt-ı nefesin kendilere müstevlī olan müzīyi defʿ için tabīʿatın hareketinden ʿibārettir; yukālu: بِهِ سُعَالٌ وَهِيَ حَرَكَةٌ تَدْفَعُ بِهَا الطَّبِيعَةُ أَذًى عَنِ الرِّئَةِ وَالْأَعْضَاءِ الَّتِي تَتَّصِلُ بِهَا Ve

سُعَالٌ [suʿāl] ve

سُعْلَةٌ [suʿlet] (kezālik sīn'in zammıyla) Masdar olur, öksürmek maʿnāsına; yukālu: سَعَلَ الرَّجُلُ سُعَالًا وَسُعْلَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَهُ السُّعَالُ

اَلسَّاعِلُ [es-sāʿil] سُعَالٌ [suʿāl] lafzını teʾkīd için īrād olunur; yukālu: أَخَذَهُ سُعَالٌ سَاعِلٌ مُبَالَغَةٌ Ve boğaza ıtlāk olunur, حَلْقٌ [ḥalḳ] maʿnāsına. Ve öksürüklü nākaya denir.

اَلسَّعْلُ [es-saʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Cünbüşlü ve neşātlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَعَلَ الرَّجُلُ سَعْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَشِطَ Şārih der ki savāb olan bāb-ı rābiʿden fethateynle olmaktır.

اَلْإِسْعَالُ [el-isʿāl] (hemzenin kesriyle) Neşāt-mend eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَسْعَلْتُهُ أَيْ أَنْشَطْتُهُ

اَلْمَسْعَلُ [el-mesʿal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Bu dahi boğaza ıtlāk olunur.

اَلسِّعْلَاةُ [es-siʿlāt] ve

اَلسِّعْلَاءُ [es-siʿlāʾ] (sīn'lerin kesriyle) Gūl-ı beyābānīye denir, ʿalā-kavlin cinn tāʾifesinin sāhiresine denir ki cādū ve mehīb ve mühviline koncoloz taʿbīr olunur; cemʿleri سَعَالِي [seʿālī]dir sīn'in fethiyle ve lām'ın kesriyle. Müʾellif سَاحِرَةُ الْجِنِّ ʿibāretiyle resm eylemekle zāhiren ins gibi cinn tāʾifesinin dahi cādūları nisvān kısmından olur; tekūlu: نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ هَؤُلَاءِ السَّعَالِي أَيِ النِّسَاءِ اللَّاتِي كَالسَّعَالِي وَهِيَ جَمْعُ السِّعْلَاةِ وَالسِّعْلَاءِ اَلْغُولُ أَوْ سَاحِرَةُ الْجِنِّ

اَلْإِسْتِسْعَالُ [el-istisʿāl ʿAvret سِعْلَاةٌ [siʿlāt] hūyunda olmak yaʿnī çağırgan ve selīta ve bī-hayā olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَسْعَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا صَارَتْ كَالسِّعْلَاةِ أَيْ صَخَّابَةً

اَلسَّعَلُ [es-seʿal] (fethateynle) Çekirdeği gevşek olan nā-cins hurmānın yābisine

denir; tekūlu: قَدَّمَ ضَيْفَهُ سَعَلًا أَيْ شِيصًا يَابِسًا

اَلسَّعَالِيُّ [es-seʿāliyy] (sīn'in fethi ve lām'ın kesriyle) Türkīde öksürük otu dedikleri nebāta denir ki ʿArabīde حَشِيشَةُ السُّعَالِ [ḥaşīşetu's-suʿāl] dahi derler; yaprağını zımād çıbanları muhallil ve müfeccir ve tāzesi cereb ʿilletini kalʿ ve izālede müʾessirdir. Ve سُعَالٌ [suʿāl] ve رَبْوٌ [rebv] ve zīk-i sadr ʿilletlerinin efdal-i edviyesindendir ve buhūr ve istinşākında dahi bu teʾsīr derkārdır.

[س غ ب ل]

اَلسَّغْبَلَةُ [es-saġbelet] (ġayn-ı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın bedeninde çok cirāhatler peydā olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَغْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحَاتُ Ve taʿāmı erimiş çerviş yağıyla katık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَغْبَلَ الطَّعَامَ إِذَا آدَمَهُ بِالْإِهَالَةِ Ve saçı yağa çimdirmek maʿnāsınadır; yukālu: سَغْبَلَ رَأْسَهُ بِالدُّهْنِ إِذَا رَوَّاهُ

اَلْمُسَغْبَلُ [el-musaġbel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Sehl ve āsān nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُسَغْبَلٌ أَيْ سَهْلٌ

اَلتَّسَغْبُلُ [et-tesaġbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Zırh giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَغْبَلَ الدِّرْعَ إِذَا لَبِسَهَا

[س غ ل]

اَلسَّغْلُ [es-saġl] (sīn'in fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) ve

اَلسَّغِلُ [es-seġil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Elleri ve ayakları ince ve cüssesi küçük olan adama denir, ʿalā-kavlin aʿzāsı muztarib taslak olanına yāhūd bed-hulk ve bed-gıdā olana yāhūd nahīf ve mehzūl olanına denir; yukālu: رَجُلٌ سَغْلٌ وَسَغِلٌ أَيِ الصَّغِيرُ الْجُثَّةِ الدَّقِيقُ الْقَوَائِمِ أَوِ الْمُضْطَرِبُ الْأَعْضَاءِ أَوِ السَّيِّءُ الْخُلُقِ وَالْغِذَاءِ أَوِ الْمُتَخَدِّدُ الْمَهْزُولُ

اَلسَّغَلُ [es-seġal] (fethateynle) Bir kimse vasf-ı mezkūr üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَغِلَ الرَّجُلُ سَغَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ سَغِلًا

[س ف ر ج ل]

اَلسَّفَرْجَلُ [es-sefercel] (sīn'in ve fā'nın fethiyle) Ayva taʿbīr olunan maʿrūf meyveye denir; cemʿi سَفَارِجُ [sefāric] gelir; müfredinde سَفَرْجَلَةٌ [sefercelet] denir hā'yla. Ve işbu سَفَرْجَلٌ [sefercel]in tabīʿatı kābız ve mukavvī ve bevli müdirr ve taʿāma müşehhī ve susuzluğu müsekkindir. Ve baʿde't-taʿām tenāvülü müshildir ve dilip çekirdeğini ihrāc ve cevfini hālī edip yerine ʿasel vazʿ eyledikten sonra çamurlayıp fırında kavrulmuş olanı be-gāyet nāfiʿdir.

[س ف ل]

اَلسُّفْلُ [es-sufl] ve

اَلسُّفُولُ [es-sufūl] ve

اَلسُّفَالَةُ [es-sufālet] (sīn'lerin zammıyla) ve

اَلسِّفْلُ [es-sifl] ve

اَلسِّفْلَةُ [es-siflet] (sīn'lerin kesriyle) ve

اَلسَّفَالُ [es-sefāl] (sīn'in fethiyle) Aşağılık ve alçaklık maʿnāsınadır ki عُلْوٌ [ʿulv] ʿayn'ın zammıyla ve عُلُوٌّ [ʿuluvv] teşdīd-i vāv ile ve عُلَاوَةٌ [ʿulāvet] ʿayn'ın zammıyla ve عِلْوٌ [ʿilv] ve عِلْوَةٌ [ʿilvet] ʿayn'ların kesriyle ve عَلَاءٌ [ʿalāʾ] ʿayn'ın fethiyle mukābilleridir. Şārihin beyānına göre bunların kimisi ism olarak istiʿmāl olunur ki bir nesnenin aşağısı demektir.

اَلْأَسْفَلُ [el-esfel] Pek aşağı ve pek alçak demektir ki أَعْلَى [aʿlā] mukābilidir; ve kavluhu taʿālā: ﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ أَيْ إِلَى الْهَرَمِ أَوْ إِلَى التَّلَفِ أَوْ إِلَى الضَّلَالِ لِمَنْ كَفَرَ [Ve] هَرَمٌ

[herem]den murād erzel-i ʿömrdür.

اَلسَّفَالُ [es-sefāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلسُّفُولُ [es-sufūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Aşağı olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفُلَ الشَّيْءُ وَسَفِلَ وَسَفَلَ سَفَالًا وَسُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ نَقِيضُ عَلَا فَهُوَ سَافِلٌ Şārih der ki baʿzılar ferāʾiz kitāblarında وَإِنْ سَفُلَتْ kelimesinde fā'nın zammını tahtiʾe etmeleri mülāyim değildir. Ve

سُفُولٌ [sufūl] Bir nesnenin yukarısından aşağısına inmek ve dibine çökmek maʿnāsınadır, tortu gibi; yukālu: سَفَلَ فِي الشَّيْءِ سُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَزَلَ مِنْ أَعْلَاهُ إِلَى أَسْفَلِهِ

اَلسَّفْلُ [es-sefl] (sīn'in fethi ve zammı ve fā'nın sükūnuyla) ve

اَلسِّفَالُ [es-sifāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir kimse bir nesnede māyesi aşağı olmakla kem-behre olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفُلَ فُلَانٌ فِي خُلُقِهِ وَعِلْمِهِ سَفْلًا وَسُفْلًا وَسِفَالًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا قَلَّ حَظُّهُ فِيهِ Mütercim der ki *Miṣbāḥ* sāhibi bunu bāb-ı evvelden tasrīf eylemiştir.

اَلتَّسَفُّلُ [et-tesefful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) سَفْلٌ [sefl] ve سِفَالٌ [sifāl] maʿnāsınadır; yukālu: تَسَفَّلَ فِي خُلُقِهِ وَعِلْمِهِ بِمَعْنَى سَفُلَ

اَلسِّفْلَةُ [es-siflet] (sīn'in kesriyle) ve

اَلسَّفِلَةُ [es-sefilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Nāsın erāzil ve evbāş ve fürū-māyelerine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِنْ سِفْلَةِ النَّاسِ وَسَفِلَتِهِمْ أَيْ أَسَافِلِهِمْ وَغَوْغَائِهِمْ Ve

سَفِلَةٌ [sefilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Dābbe kısmının ayaklarına ıtlāk olunur; yukālu: سَفِلَةُ الْبَعِيرِ سَالِمَةٌ أَيْ قَوَائِمُهُ

اَلسَّافِلَةُ [es-sāfilet] Mızrağın dip demirine doğru nısfından aşağısına ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: مَا عَالِيَةُ الرُّمْحِ كَسَافِلَتِهِ

اَلسُّفَالَةُ [es-sufālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) عُلَاوَةٌ [ʿulāvet] mukābilidir. Ve عُلَاوَةٌ [ʿulāvet] yel estiği yere denir ki orada yel çehreye dokunur, pes سُفَالَةٌ [sufālet] onun mukābilidir ki onda yel çehreye dokunmaz; yukālu: قَعَدَ فِي سُفَالَةِ الرِّيحِ وَهِيَ ضِدُّ عُلَاوَتِهَا أَيْ حَيْثُ تَهُبُّ Ve her şeyʾin aşağısına denir; yukālu: سُفَالَةُ الشَّيْءِ أَيْ أَسْفَلُهُ Ve

سُفَالَةُ [Sufālet] Hind ülkesinde bir belde adıdır.

اَلسَّفَالَةُ [es-sefālet] (sīn'in fethiyle) Alçak ve hasīs ve nāçīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَفُلَ الرَّجُلُ وَالشَّيْءُ سَفَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا نَذُلَ

اَلْمَسْفَلَةُ [el-Mesfelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Esfel-i Mekke'de bir mahalle adıdır, miteki مَعْلَاةٌ [Maʿlāt] yukarı tarafında bir mahalledir. Ve Yemāme'de bir karye adıdır.

[س ق ل]

اَلسَّقْلُ [es-saḳl] (ḳāf'la نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Cilā vermek maʿnāsınadır; صَقْلٌ [ṣaḳl] lafzında lügattır; yukālu: سَقَلَ السَّيْفَ سَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ بِمَعْنَى صَقَلَهُ

اَلسُّقْلُ [es-suḳl] (sīn'in zammıyla) Böğür taʿbīr olunan ʿuzva denir, صُقْلٌ [ṣuḳl] lafzında lügattır.

اَلسَّيْقَلُ [es-seyḳal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde ve mürādifidir ki cilā-kāra denir.

اَلْإِسْقِيلُ [el-isḳīl] ve

اَلْإِسْقَالُ [el-isḳāl] (hemzelerin kesriyle) عُنْصُلٌ [ʿunṣul] ismidir ki بَصَلُ الْفَأْرِ [beṣalu'l-feʾr] dedikleri nebāttır, Türkīde ada soğanı taʿbīr ederler.

اَلسَّقِلُ [es-seḳil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Böğürleri birbirine geçmiş gibi aç, arık, çe-

limsiz adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَقِلٌ أَيِ الْمُنْهَضِمُ الْخَاصِرَتَيْنِ Ve sırtının iki yanlarının eti az çelimsiz karnı içine geçik ata denir; yukālu: فَرَسٌ سَقِلٌ أَيِ الْقَلِيلُ لَحْمِ الْمَتْنِ

[س ك ل]

اَلسِّكْلُ [es-sikl] (sīn'in kesriyle) Bir cins yumru siyāh balık ismidir; cemʿi أَسْكَالٌ [eskāl] ve سِكَلَةٌ [sikelet]tir, قِرَدَةٌ [ḳiredet] vezninde.

[س ل ل]

اَلسَّلُّ [es-sell] (sīn'in fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Bir nesneyi rıfk ve sühūletle bir nesneden çekip çıkarmak maʿnāsınadır ki sıyırmak taʿbīr olunur, kılıcı kından sıyırmak gibi; yukālu: سَلَّ السَّيْفَ عَنِ الْغِمْدِ سَلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا انْتَزَعَهُ وَأَخْرَجَهُ مِنْهُ فِي رِفْقٍ Ve

سَلٌّ [sell] سَلَّةٌ [sellet] maʿnāsınadır ki içine ekmek makūlesi kodukları sepete denir. Ve

سَلٌّ [sell] Bir adamın dişleri dökülüp silinmek maʿnāsınadır; yukālu: سَلَّ الرَّجُلُ سَلًّا إِذَا ذَهَبَتْ أَسْنَانُهُ Ve sıfat olur dişleri dökülüp silinmiş kişiye denir; müʾennesi سَلَّةٌ [sellet] tir; yukālu: رَجُلٌ سَلٌّ وَامْرَأَةٌ سَلَّةٌ أَيِ الذَّاهِبَةُ الْأَسْنَانِ

اَلْإِسْتِلَالُ [el-istilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi sıyırıp çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَلَّ السَّيْفَ بِمَعْنَى سَلَّهُ

اَلسَّلِيلُ [es-selīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kınından sıyrılmış kılıca vasf olur; yukālu: سَيْفٌ سَلِيلٌ أَيْ مَسْلُولٌ Ve yeni doğmuş velede ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ سَلِيلُهُ أَيْ وَلَدُهُ Ve atın tayına denir, مُهْرٌ [muhr] maʿnāsına. Ve māsikesiz ve سَلَى [selā] dedikleri derisiz hemān sādece mütevellid olan yavruya denir, niteki eş makūlesi māsike ve selā ile mütevellid olana بَقِيرَةٌ [baḳīret] ıtlāk olunur. Ve

سَلِيلٌ [selīl] At kısmının dimāgına denir. Ve hālis şarāba denir. Ve deve hörgücüne denir. Ve derede yahūd vasatında olan su mecrāsına denir. Ve نُخَاعٌ [nuḫāʿ] maʿnāsınadır ki omurga iliğidir, murdār ilik taʿbīr olunur, taʿrīfi "ن،خ،ع" māddesinde mürūr eyledi. Ve şol vāsiʿ ve çukur dereye denir ki سَلَمٌ [selem] ve سَمُرٌ [semur] dedikleri meşe ağaçları inbāt eder ola; cemʿi سُلَّانٌ [sullān]dır رُمَّانٌ [rummān] vezninde; lām'ın kesret-i ictimāʿından ahīri nūn'a ibdāl olunmuştur, niteki سَالٌّ [sāll] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

سَلِيلٌ [Selīl] Esmādandır: Selīl-i Eşcaʿī sahābīdir. Ve Ebu's-Selīl Ḍurayb b. Buḳayr tabiʿīdir. Ve Ebu's-Selīl ʿAbdullāh b. İyād ve Ebu's-Selīl Aḥmed b. sāhib-i Āmid ʿĪsā ve oğlu Selīl b. Aḥmed ve Selīl b. Bişr b. Rāfiʿ ve ʿAbdullāh b. Yaḥyā b. Selīl ve Zeyd b. Ḫalīfe b. es-Selīl muhaddislerdir.

اَلسَّلَّةُ [es-sellet] (sīn'in fethiyle ve kesriyle) Binā-i merre ve binā-i nevʿdir, ism dahi olur, kılıç sıyırmağa denir; tekūlu: أَتَيْنَاهُمْ عِنْدَ السَّلَّةِ أَيْ عِنْدَ اسْتِلَالِ السُّيُوفِ Ve

سَلَّةٌ [sellet] سَلٌّ [sell] marazına denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir nesneyi nihānīce usūlle çalıp uğurlamaya denir, hamurdan kıl çekmek gibi; yukālu: أَخَذَهُ بِالسَّلَّةِ أَيِ السَّرِقَةِ الْخَفِيَّةِ Ve içine ekmek ve sāʾir nesne kodukları sepete ve tablaya ve kelatire denir; cemʿi سِلَالٌ [silāl] gelir sīn'in kesriyle, niteki سَلٌّ [sell] dahi denir hā'sız; yukālu: وَضَعَهُ فِي السَّلِّ وَالسَّلَّةِ أَيِ الْجُونَةِ Ve

سَلَّةٌ [sellet] At kısmı pek çok seğirtmekten nāşī yāhūd tökeziyip yıkılmaktan nāşī içerisinde öykeni şişmekle o şişkinlikten soluyarak har har alıp vermek hāletine denir,

üzerine çul atıp beri öte gezdirerek terlet-medikçe o hâlet mündefiᶜ olmaz; yukālu: سَكَنَتْ سَلَّةُ الْفَرَسِ وَهُوَ ارْتِدَادُ الرَّبْوِ فِي جَوْفِهِ مِنْ كَبْوَةٍ يَكْبُوهَا Ve

سَلَّةٌ [sellet] Bir dikişi iki iğne ile iki kat sırımla dikmeğe denir ki kırba ve gön makūlesini öylece dikerler. Ve havuzda yāhūd mancana gibi büyük küplerde olan ᶜayb ve rahne ve sakta yāhūd havuzun duvarı olan taşların aralıklarında olan yarık ve çatlak makūlesi sakta denir.

اَلْإِنْسِلَالُ [el-insilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّسَلُّلُ [et-tesellul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Nāsın içinden nihānīce sıyrılıp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْسَلَّ مِنَ الزِّحَامِ وَتَسَلَّلَ إِذَا انْطَلَقَ فِي اسْتِخْفَاءٍ

اَلسُّلَالَةُ [es-sulālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir nesneden sıyrılıp çıkan şeyᵓe denir; yukālu: هُوَ سُلَالَتُهُ أَيْ مَا انْسَلَّ مِنْ شَيْءٍ Ve velede ıtlāk olunur, سَلِيلٌ [selīl] gibi; yukālu: هُوَ سَلِيلُهُ وَسُلَالَتُهُ أَيْ وَلَدُهُ Mütercim der ki ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾ kerīmesinde Rāġib'in beyānına göre سُلَالَةٌ [sulālet]ten murād küdürāt-ı arziyyeden مَسْلُولٌ [meslūl] olan safvet ve hulāsadır. Ve ᶜArablar nutfeye سُلَالَةٌ [sulālet] ıtlāk ederler.

اَلسَّلِيلَةُ [es-selīlet] (حَلِيلَةٌ [ḥalīlet] vezninde) Kız evlādına ıtlāk olunur; yukālu: هِيَ سَلِيلَتُهُ أَيْ بِنْتُهُ Ve dābbe kısmının sırtının iki yanlarında olan uzun uzadı ete denir. Ve gövdede olan yol yol sinire yāhūd ete denir ki birbirinden münfasılca olur. Ve

سَلِيلَةٌ [selīlet] Bir cins uzun balık ismidir.

اَلسَّالُّ [es-sāll] (ضَالٌّ [ḍāll] vezninde) Bu dahi سَلَمٌ [selem] ve سَمُرٌ [semur] dedikleri meşe ağaçları inbāt eden geniş ve derin dereye denir, سَلِيلٌ [selīl] gibi; cemᶜi bunun da سُلَّانٌ [sullān] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde, ᶜalā-kavlin cemᶜi سَوَّالٌ [sevvāl] gelir sīn'in fethi ve lām'ın teşdīdiyle.

اَلسِّلُّ [es-sill] (sīn'in kesri ve zammıyla) ve

اَلسُّلَالُ [es-sulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir maraz ismidir. Bunun hakīkati akciğerde hādis bir yaradır, ibtidā-yı emrde bir gizli hummā ᶜārız olur. Ve bu maraz ekserī zātu'r-riᵓe yāhūd zātu'l-cenb yāhūd uzun uzadı kuru öksürüklü nevāzil ve zükām ᶜilletlerinin ᶜakibinde zuhūr eder ki onlardan müntakil olur, halk bu ᶜillete verem ve kuru hastalık taᶜbīr ederler.

اَلْمَسْلُولُ [el-meslūl] سَلٌّ [sell] marazına mübtelā adama denir; yukālu: سُلَّ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ وَأَسَلَّهُ اللهُ فَهُوَ مَسْلُولٌ أَيْ بِهِ سَلٌّ وَسُلَالٌ Şārihin beyānına göre مَسْلُولٌ [meslūl] إِسْلَالٌ [islāl]den olmakla şāzzdır, lākin müᵓellifin muktezā-yı ᶜibāreti sülāsīdendir yāhūd ikisinden dahi vārid olur.

اَلْإِسْلَالُ [el-islāl] (hemzenin kesriyle) Vech-i mezkūr üzere سَلٌّ [sell] marazına uğratmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسَلَّهُ اللهُ أَيِ ابْتَلَاهُ بِالسَّلِّ Ve bir nesneyi nihānīce çalıp uğurlamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَسَلَّهُ إِذَا سَرَقَهُ خُفْيَةً Ve rüşvet almak maᶜnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīs: "لَا إِغْلَالَ وَلَا إِسْلَالَ"

اَلْمِسَلَّةُ [el-misellet] (mīm'in kesriyle) Çuvaldıza denir. Fi'l-asl ism-i ālettir, ipi miḫyaṭten öteye سَلٌّ [sell] eder; yukālu: خَاطَهُ بِالْمِسَلَّةِ وَهِيَ مِخْيَطٌ ضَخْمٌ

اَلسُّلَّاءَةُ [es-sullāᵓet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Hurmā ağacının dikenine denir; cemᶜi سُلَّاءٌ [sullāᵓ]dır, رُمَّانٌ [rummān] vezninde. Müᵓellif bunu mehmūz olarak hemze bābında sebt eylemekle burada dahi

zikrinin vechi maʿlūm değildir, fe'lyunzar.

سَلُولُ [Selūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ḳays kabīlesinden bir فَخِذٌ [feḫiẕ]in ismidir ki batndan asgardır; Murre b. Ṣaʿṣaʿa evlādıdır, سَلُولُ [selūl] vālideleri ismidir. Şuʿarādan ʿAbdullāh b. Hemmām es-Selūlī onlardandır. Ve reʾīsü'l-münāfikīn olan cehūl ve fodul ʿAbdullāh b. Ubeyy nām merzūlun vālidesi ismidir.

سُلِّيٌّ [Sulliyy] (كُلِّيٌّ [kulliyy] veznin-de) Benū ʿĀmir b. Ṣaʿṣaʿa yurdunda bir mevziʿdir. Ve سُمَيٌّ [sumeyy] vezninde olan سُلَيٌّ [suleyy] lafzından musahhaf değildir.

اَلسُّلَّانُ [es-Sullān] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Benū ʿAmr b. Temīm yurdunda bir vādī ismidir.

[س ل س ل]

اَلسَّلْسَلُ [es-selsel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلسَّلْسَالُ [es-selsāl] (خَلْخَالٌ [ḫalḫāl] vezninde) Tatlı hoş-güvār suya denir, ʿalā-kavlin soğuk suya denir. Ve içimi āsān bādeye denir.

اَلسُّلَاسِلُ [es-sulāsil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) سَلْسَلٌ [selsel] maʿnāsınadır; tekūlu: سَقَانِي سَلْسَلًا وَسَلْسَالًا وَسُلَاسِلًا أَيْ مَاءً عَذْبًا أَوْ بَارِدًا

اَلتَّسَلْسُلُ [et-teselsul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Su yüksekten engebeye çağıl çağıl akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَسَلْسَلَ الْمَاءُ إِذَا جَرَى فِي حُدُورٍ Ve libās eskiyip yepriyince kadar giyilmek maʿnāsınadır ki dırāz dırāz iplikleri çıkar; yukālu: تَسَلْسَلَ الثَّوْبُ إِذَا لُبِسَ حَتَّى رَقَّ

اَلْمُسَلْسَلُ [el-muselsel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) ve

اَلْمُتَسَلْسِلُ [el-muteselsil] (مُتَزَلْزِلٌ [mutezelzil] vezninde) Seyrek seyrek fenā ve kem nesc olunmuş sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُسَلْسَلٌ وَمُتَسَلْسِلٌ أَيْ رَدِيءُ النَّسْجِ Ve

مُسَلْسَلٌ [muselsel] Çubuklu ve kalemli alaca kumaşa vasf olur; yukālu: ثَوْبٌ مُسَلْسَلٌ إِذَا كَانَ فِيهِ وَشْيٌ مُخَطَّطٌ

اَلسَّلْسَلَةُ [es-selselet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bir nesneyi zencīr şeklinde birbirine ekleyip muttasıl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: سَلْسَلَ الشَّيْءَ بِهِ إِذَا أَوْصَلَهُ بِهِ Ve

سَلْسَلَةٌ [selselet] Hörgüç etinden bir pāreye denir; bunda sīn'in kesriyle de lügattır. Ve

سَلْسَلَةٌ [selselet] Taʿām ekl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَا سَلْسَلَ طَعَامًا أَيْ مَا أَكَلَهُ

اَلسِّلْسِلَةُ [es-silsilet] (sīn'lerin kesriyle) Zencīre denir, demirden ve ip makūlesinden olur; cemʿi سَلَاسِلُ [selāsil] dir; yukālu: قَيَّدَهُ بِالسِّلْسِلَةِ وَهِيَ دَائِرٌ مِنْ حَدِيدٍ وَتَحْوِهِ Ve سَلَاسِلُ الْبَرْقِ [selāsilu'l-berḳ] şimşeğin birbirine zencīr-vārī muttasıl parıltısından ʿibārettir; yukālu: بَدَتْ سَلَاسِلُ الْبَرْقِ Ve سَلَاسِلُ السَّحَابِ [selāsilu's-seḥāb] bu dahi bulut içre şimşeğin parıltısından ʿibārettir ki bulut yalabıyıp parıldıyor kıyās olunur. Müfredi سِلْسِلَةٌ [silsilet] ve سِلْسِلٌ [silsil]dir kesreteynle. Ve

سِلْسِلَةٌ [silsilet] وَحَرَةٌ [veḥaret] dedikleri böceğin ismidir ki māddesinde beyān olundu.

اَلسِّلْسِلَانُ [es-Silsilān] (kesreteynle) Bir mevziʿ adıdır.

سَلْسَلٌ [Selsel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Dehnāʾ nām mahalde bir dağın adıdır.

اَلسَّلَاسِلُ [es-selāsil] سِلْسِلَةٌ [silsilet]in cemʿidir. Ve birbiri üzere münʿakid olup kat kat zencīrlenmiş uzun uzadı kumsa-

la ıtlāk olunur ki yürümesi dahi sühūletli ola; tekūlu: أَخَذْنَا السَّلَاسِلَ وَهُوَ رَمْلٌ إِنْعَقَدَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ وَيَنْقَادُ Ve سَلَاسِلُ الْكِتَابِ [selāsilu'l-kitāb] sutūr-ı kitāba ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَقْوَمَ سَلَاسِلُ كِتَابِهِ أَيْ سُطُورُهُ

ذَاتُ السَّلَاسِلِ [Ẕātu's-Selāsil] Vādi'l-Ḳurā verāsında bir su ismidir, sāmine-i hicrette seriyye-i ʿAmr b. el-ʿĀṣ oraya gazā eyledi.

[س ل س ب ل]

اَلسَّلْسَبِيلُ [es-selsebīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Huşūnetsiz nerm ve latīf ve mülāyim nesneye denir. Ve onunla latīf ve hoş-güvār su sıfatlanır. Ve hamra ıtlāk olunur. Ve cennette bir çeşmenin ismidir. Şārih der ki ümmehāt-ı sāʾire beyānına göre lezīz ve hoş-güvār sehl ve latīf suya denir. Ve ʿinde'l-baʿz سَلْ سَبِيلا kelimesinden menhūt ve mürekkebdir. Ve ʿalā-kavlin mutlakan serīʿü'l-cery olan suya denir.

[س م ل]

اَلسَّمَلَةُ [es-semelet] (fetehātla ve sīn'in zammı ve mīm'in sükūnuyla) Azca suya denir; cemʿi سَمَلٌ [semel]dir; yukālu: مَا فِي الْحَوْضِ إِلَّا سَمَلَةٌ أَيْ مَاءٌ قَلِيلٌ Ve siyāh ve müteʿaffin balçığa denir, حَمْأَةٌ [ḥamʾet] maʿnāsına. Ve havuz dibinde kalan su bakiyyesine denir; cemʿi سَمَلٌ [semel] gelir fethateynle ve سِمَالٌ [simāl] gelir sīn'in kesriyle.

اَلتَّسَمُّلُ [et-tesemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Havuz dibinde kalan su bakiyyesini içmek yāhūd ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ السَّمَلَةَ أَوْ أَخَذَهَا Ve meşrūbu ifrātla içip çoğa gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَسَمَّلَ النَّبِيذَ إِذَا أَلَحَّ فِي شُرْبِهِ

اَلسَّمْلُ [es-seml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Havuzu siyāh balçıktan arıtmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَلَ الْحَوْضَ سَمْلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَقَّاهُ مِنَ السَّمَلَةِ Ve nās beynini tasfiye ve ıslāh eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: سَمَلَ بَيْنَ الْقَوْمِ إِذَا أَصْلَحَ Ve kova kuyudan mā-i kalīl çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَلَتِ الدَّلْوُ إِذَا لَمْ تُخْرِجْ إِلَّا السَّمَلَةَ الْقَلِيلَةَ Ve bir kimsenin gözünü çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَلَ عَيْنَهُ إِذَا فَقَأَهَا Şārih der ki baʿzıların bunu kızgın demir ile göz çıkarmağa tahsīsleri müvecceh değildir.

اَلتَّسْمِيلُ [et-tesmīl] Bu dahi havuzu kara balçıktan arıtmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّلَ الْحَوْضَ إِذَا نَقَّاهُ مِنَ السَّمَلَةِ Ve kova kuyudan mā-i kalīl çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّلَتِ الدَّلْوُ إِذَا لَمْ تُخْرِجْ إِلَّا السَّمَلَةَ الْقَلِيلَةَ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve havuzdan hemān mā-i kalīl çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: سَمَّلَ الْحَوْضُ إِذَا لَمْ يَخْرُجْ مِنْهُ إِلَّا مَاءٌ قَلِيلٌ وَيُقَالُ سَمَّلَتِ الدَّلْوُ إِذَا كَانَتْ كَذَلِكَ Ve bir adama sözü rakīk ve nāzükāne söylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yufkaca, azca su maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: سَمَّلَ فُلَانًا بِالْقَوْلِ إِذَا رَقَّقَ لَهُ

اَلْإِسْمَالُ [el-ismāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nās miyānesini tasfiye ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْمَلَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَصْلَحَ Ve libās eskimek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْمَلَ الثَّوْبُ إِذَا أَخْلَقَ

اَلْإِسْتِمَالُ [el-istimāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi göz çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمَلَ عَيْنَهُ إِذَا فَقَأَهَا

اَلسُّمُولُ [es-sumūl] ve

اَلسُّمُولَةُ [es-sumūlet] (sīn'lerin zammıyla) Sevb eskimek maʿnāsınadır; yukālu: سَمَلَ الثَّوْبُ سُمُولًا وَسُمُولَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخْلَقَ

اَلسَّمَالَةُ [es-semālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Bu dahi sevb eskimek maᶜnāsınadır; yukālu: سَمُلَ الثَّوْبُ سَمَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا أَخْلَقَ

اَلْأَسْمَالُ [el-esmāl] (hemzenin fethiyle) ve

اَلسَّمَلَةُ [es-semelet] (fetehātla) ve

اَلسَّمَلُ [es-semel] (fethateynle) Eski sev-be denir; yukālu: ثَوْبٌ أَسْمَالٌ وَسَمَلَةٌ وَسَمَلٌ أَيْ خَلَقٌ Şārihin beyānına göre أَسْمَالٌ [esmāl] سَمَلٌ [semel] kelimesinin cemᶜidir, ezcāᵓ iᶜtibārıyla vasf olmuştur, بُرْمَةٌ أَعْشَارٌ ve ثَوْبٌ أَسْمَالٌ terkībleri gibi. Ve ᶜinde'l-baᶜz أَخْلَاقٌ [esmāl] bünye-i cemᶜ üzere vārid müfred sīgasıdır. İntehā.

اَلسَّمِلُ [es-semil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلسَّمِيلُ [es-semīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلسَّمُولُ [es-semūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bunlar da eski sevbe denir.

اَلسُّمْلَانُ [es-sumlān] (sīn'in zammıyla) Bir nesnenin bakiyyelerine denir; yukālu: سُمْلَانُ النَّبِيذِ أَيْ بَقَايَاهُ

اَلسَّمَالُ [es-semāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mā-i rākid içre mütekevvin olan kurtçağı-za denir.

اَلسَّمَّالُ [es-semmāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir şecer adıdır. Ve bir kabīle pederinin lakabıdır, sille ile bir adamın gözünü çıkardığından mülakkab olmuştur. أَبُو السَّمَالِ الْعَدَوِيُّ [Ebu's-Semmāl el-ᶜAdeviyy] ki ismi Ḳaᶜneb idi, mukrī ve ᶜilm-i kırāᵓatte sāhib-i teᵓlīftir. Ve Esed kabīlesinden bir şāᶜirin künyesidir. Ve başka bir recül künyesidir ki şürb-i hamr eylemekle Emīrü'l-müᵓminīn ᶜAlī el-Murtaḍā radıyallāhu ᶜanhu ona hadd-i şürb vurmuştur. Ve Semmāl b. ᶜAvf ashābdan Mucāşiᶜ b. Mesᶜūd'un ceddidir. Ve Seyyāl b. Semmāl b. el-Cureyş ve Ḫulled b. Ebī Yezīd b. Semmāl muhaddislerdir.

اَلسَّمَوَّلُ [es-semevvel] (حَزَوَّلٌ [ḥazevvel] vezninde) Arz-ı vāsiᶜaya denir. Ve yumu-şak topraklı yere denir.

سَمْوِيلُ [semvīl] (sīn'in fethiyle) Bir kuşun yāhūd kuşları çok bir şehrin ismidir.

اَلسَّامِلُ [es-sāmil] Dāᵓimā ıslāh-ı maᶜīşet cihetine saᶜy ve gūşiş eden adama denir; yukālu: هُوَ سَامِلٌ أَيْ سَاعٍ لِإِصْلَاحِ الْمَعِيشَةِ

اَلسَّوْمَلَةُ [es-sevmelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Küçük fincāna denir; tekūlu: سَقَانِي بِالسَّوْمَلَةِ أَيِ الْفِنْجَانَةِ الصَّغِيرَةِ

اَلْمُسْمَئِلُّ [el-musmeᵓill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeᶜill] vezninde) Bir kuş adıdır. Ve aç, arık karın-lı adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُسْمَئِلٌّ أَيِ الضَّامِرُ الْبَطْنِ Ve pek eski sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُسْمَئِلٌّ أَيْ بَالٍ

اَلْإِسْمِئْلَالُ [el-ismiᵓlāl] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiᶜlāl] vezninde) Aç, arık karınlı olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْمَأَلَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ مُسْمَئِلًا

اَلسَّمَوْأَلُ [es-semevᵓel] (سَفَرْجَلٌ [sefer-cel] vezninde) Bir kuş adıdır ki أَبُو بَرَاءٍ [ebū berāᵓ] ile mükennādır. Ve gölgeye denir, ظِلٌّ [ẓill] maᶜnāsına. Ve sirke içre tekevvün eden sineğe denir. Ve Semevᵓel b. ᶜĀdiyāᵓ bir recüldür, yaᶜnī Ḥişn-ı Ablaḳ sāhibi yahūdī idi ki vefā-i ᶜahd bābında darb-ı meseldir; ve min emsālihim: "أَوْفَى مِنَ السَّمَوْأَلِ" Ve

سَمَوْأَلٌ [semevᵓel] Cüst ve çālāk deveye de-nir; yukālu: قَرَبٌ سَمَوْأَلٌ أَيْ سَرِيعٌ

اَلسَّمْأَلُ [es-semᵓel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bu dahi gölgeye denir.

اَلسَّمْأَلَةُ [es-semᵓelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Sirkeye sinek üşmek maᶜnāsınadır;

yukālu: سَمْأَلَ الْخَلُّ إِذَا عَلَاهُ السَّمَوْأَلُ

اَلسُّمْلَةُ [es-sumlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Açlığın şiddetinden gözden sıkıntıyla acı-şarak cereyān eden göz yaşına denir, gūyā ki gözü سَمْلٌ [seml] eder, yaʿnī çıkarır gibi olduğundan ıtlāk olundu; yukālu: تَسِيلُ مِنْ عَيْنِهِ السُّمْلَةُ أَيْ دَمْعٌ يُهَرَاقُ عِنْدَ الْجُوعِ الشَّدِيدِ كَأَنَّهُ يَفْقَأُ الْعَيْنَ

[س م ر ط ل]

اَلسَّمَرْطَلُ [es-semerṭal] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلسَّمَرْطُولُ [es-semerṭūl] (سَقَنْقُورٌ [seḳanḳūr] vezninde) Endāmı selgi ve muztarib uzun adama denir.

[س م ع ل]

إِسْمَعِيلُ [İsmāʿīl] (hemzenin kesriyle) İbrāhīm el-Ḫalīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhimā'ş-selām hazretleridir, مُطِيعُ اللهِ [muṭīʿullāh] maʿnāsınadır. Ve rivāyet-i sahīha üzere zebīh olan Hazret-i İsmāʿīl'dir. Müʾellif gerçi lügatine tasaddī eylemedi, lākin Süryānī ve ʿalā-kavlin İşmūyil muʿarrebi olmak üzere kütüb-i muʿteberede mersūmdur. Ve sāhib-i *Muzhir*'in beyānına göre İbrāhīm ve İsmāʿīl gibi elfāz-ı ʿacemiyyeyi ʿArablar kıyās-ı ʿArabī üzere tasarruf ederler, meselā tesniyelerinde إِبْرَاهِيمَانِ ve إِسْمَاعِيلَانِ ve cemʿlerinde terhīmle أَبَارِهُ [Ebārih] ve أَسَامِعُ [Esāmiʿ] ve musaggarlarında بُرَيْهٌ [Bureyh] ve سُمَيْعِلٌ [Sumeyʿil] derler.

[س م غ ل]

اَلْمُسْمَغِلُّ [el-musmeġill] (ġayn-ı muʿceme ile مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Uzun deveye denir.

[س م ه ل]

اَلْمُسْمَهِلُّ [el-musmehill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Çelimsiz arık adama denir.

[س م ن د ل]

اَلسَّمَنْدَلُ [es-semendel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Hindistān'a mahsūs bir kuş adıdır ki āteş içine girer ve āteş kendisine teʾsīr eylemez. Bu kuş Fārisīde semender dedikleri kuş olacaktır. Ve müʾellif سَمَنْدَرٌ [semender]i bir cānverdir diye ʿale'l-ıtlāk zikr eylemiştir.

[س ن ب ل]

اَلسُّنْبُلَةُ [es-sunbulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Ekin hūşesine denir; cemʿi سَنَابِلُ [senābil]dir, "س،ب،ل" māddesinde ona müteʿallik kelām bast olundu. Ve

سُنْبُلَةُ [Sunbulet] Burūc-ı felekiyyeden bir burcun adıdır. Ve Sunbule bint Māʿiṣ ve Ummu Sunbule el-Mālikiyye sahābiyyelerdir. Ve

سُنْبُلَةُ [Sunbulet] Mekke'de bir kuyu ismidir ki Benū Cumaḥ ve Benū ʿĀmir hafr eylediler.

اَلسَّنْبَلَةُ [es-senbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ekin başaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: سَنْبَلَ الزَّرْعُ إِذَا صَارَ ذَا سُنْبُلَةٍ Ve bir adamın libāsı uzun olmakla ardından yā önünden çekip sürümek maʿnāsınadır; yukālu: سَنْبَلَ الرَّجُلُ ثَوْبَهُ إِذَا جَرَّهُ مِنْ خَلْفِهِ أَوْ أَمَامِهِ Ve

سُنْبُلَةٌ [sunbulet] Büyük ve dikenli olan meşe ağacına denir, mugaylān gibi.

اَلسُّنْبُلَانِيُّ [es-sunbulāniyy] (عُنْفُوَانِيٌّ [ʿunfuvāniyy] vezninde) Bol ve uzun cāmeye denir ki yere sürünür ola, ʿalā-kavlin bilād-ı Rūm'dan Sunbulān dedikleri beldeye mensūbdur; yukālu: قَمِيصٌ

سُنْبُلَانِيٌّ أَيْ سَابِغُ الطُّولِ أَوْ مَنْسُوبٌ إِلَى بَلَدٍ بِالرُّومِ

سُنْبُلَانُ [Sunbulān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) ve

سُنْبُلُ [Sunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Rūm diyārında iki beldedir ki mā-beynleri yirmi fersah mesāfedir. Ve

سُنْبُلٌ [Sunbul] Esāmīdendir: Sunbul b. ʿAlī eş-Şāmī muhaddistir. Ve

سُنْبُلٌ [sunbul] Bu ismle maʿrūf hoş-bū şükūfe ismidir ki سُنْبُلُ الْعَصَافِيرِ [sunbulu'l-ʿaṣāfīr] dahi derler. Envāʿ-ı ʿadīdesi vardır, bihteri Sūrī kısmıdır ve ezʿafı sünbül-i Hindīdir; müfettih ve riyāhı muhallil ve dimāgı ve kebid ve tıhāl ve külā ve emʿāyı mukavvī ve bevli müdirr ve rahimden cereyān eden dem-i müfriti imsāk bābında pek müʾessirdir. Sünbül-i rūmī dedikleri نَارِدِينُ [nāridīn]dir ki sarı olur, ondan bir nevʿine Taliyan sünbülü derler ve bir nevʿine Alaman sünbülü ve sultānī sünbül taʿbīr ederler.

[س ن ج ل]

سِنْجَالٌ [Sincāl] (sīn'in kesriyle) Bir mevziʿ adıdır.

[س ن ط ل]

اَلسَّنْطَلَةُ [es-senṭalet] (sīn'in fethiyle) Uzunluk, tūl maʿnāsınadır.

اَلسَّنْطَلِيلُ [es-senṭalīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Pek uzun adama denir.

اَلْمُسَنْطَلُ [el-musenṭal] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Şol zaʿīfü'l-meşy adama denir ki yürürken sendereyerek yürür ola, ʿalā-kavlin başını eğip kaldırarak yürür ola yāhūd vücūdunu zabt ve imsāk edemeyip sarhoş gibi her tarafa meyelān ederek yürür ola; yukālu: رَجُلٌ مُسَنْطَلٌ أَيِ الضَّعِيفُ الْمَشْيِ يَكَادُ يَسْقُطُ إِذَا مَشَى أَوْ مَنْ يَنْحَدِرُ رَأْسُهُ وَيَرْتَفِعُ أَوِ الْمَائِلُ لَا يَمْلِكُ نَفْسَهُ Ve şekl ve hilkat ve endāmı muztarib, karnı büyük taslak adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُسَنْطَلٌ أَيِ الْعَظِيمُ الْبَطْنِ الْمُضْطَرِبُ الْخَلْقِ

اَلسُّنْطَالَةُ [es-sunṭālet] (sīn'in zammıyla) Başı eğerek sükūn ve karār ile yürüyüşe denir.

سَنْطَلٌ [Senṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şammān zāhirinde bir küçük dağın adıdır.

[س ه ل]

اَلسَّهْلُ [es-sehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) ve

اَلسَّهِلُ [es-sehil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kolay ve āsān şeyʾe denir, nisbetinde سُهْلِيٌّ [suhliyy] denir sīn'in zammıyla ki tagyīr-i niseb kabīlindendir; yukālu: أَمْرٌ سَهْلٌ وَسَهِلٌ وَرَمْلٌ سُهْلِيٌّ وَهُوَ كُلُّ شَيْءٍ إِلَى اللِّينِ Ve

سَهْلٌ [sehl] Karga kuşuna denir. Ve toprağı yumuşak, yürümesi āsān düz ve mülāyim yere denir; cemʿi سُهُولٌ [suhūl] gelir; yukālu: نَزَلُوا إِلَى أَرْضٍ سَهْلٍ وَإِلَى سَهْلٍ وَهُوَ ضِدُّ الْحَزْنِ Ve yüzünün eti çelimsizce adama denir ki mehāsindendir; yukālu: رَجُلٌ سَهْلُ الْوَجْهِ أَيْ قَلِيلُ لَحْمِهِ Ve

سَهْلٌ [Sehl] Yirmi sahābī ve yüz nefer muhaddis ismidir.

بَنُوسَهْلٍ [Benū Sehl] Yemen'de şehr-i Ṣanʿā kazāsında bir karyedir.

اَلسَّهَالَةُ [es-sehālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne kolay olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَهُلَ الْأَمْرُ سَهَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ سَهْلًا Şārihin beyānına göre bundan ism سُهُولَةٌ [suhūlet] sīn'in zammıyla, yer düz ve mülāyim olmak demektir.

اَلتَّسْهِيلُ [et-teshīl] Kolay eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَهَّلَهُ إِذَا يَسَّرَهُ

اَلسُّهُولَةُ [es-suhūlet] (sīn'in zammıyla)

Yer düz ve mülāyim olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَهُلَتِ الْأَرْضُ سُهُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَتْ سَهْلا

اَلسُّهْلِيُّ [es-suhliyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) İsm-i mensūbdur ki zikr olundu. Ve

سُهْلِيٌّ [suhliyy] Arz-ı sehlede raʿy eden deveye vasf olur; yukālu: بَعِيرٌ سُهْلِيٌّ إِذَا كَانَ يَرْعَى فِي السَّهْلِ

اَلْإِسْهَالُ [el-ishāl] (hemzenin kesriyle) Düz ve mülāyim yere varmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَلَ الْقَوْمُ إِذَا صَارُوا فِي السَّهْلِ Ve tabīʿat mülāyim olup sürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهِلَ الرَّجُلُ وَأُسْهِلَ بَطْنُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا امْتَشَى Ve devāʾ makūlesi nesne tabīʿati mülāyim edip sürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَسْهَلَهُ الدَّوَاءُ إِذَا أَلَانَ بَطْنَهُ

اَلسِّهْلَةُ [es-sihlet] (sīn'in kesriyle) Şol kum gibi hurde ve yumuşak toprağa denir ki su akıntısı sürüp götürmüş ola.

اَلسَّهِلَةُ [es-sehilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) سِهْلَةٌ [sihlet] dedikleri zikr olunan topraklı yere denir; yukālu: أَرْضٌ سَهِلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ السِّهْلَةِ وَيُقَالُ نَهْرٌ سَهِلٌ إِذَا كَانَ كَذَلِكَ

اَلْمُسَاهَلَةُ [el-musāhelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ʿUnf ve şiddet eylemeyip rıfk ve sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: سَاهَلَهُ إِذَا يَاسَرَهُ

اَلْإِسْتِسْهَالُ [el-istishāl] Bir nesneyi kolaysınmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَسْهَلَهُ إِذَا عَدَّهُ سَهْلا

سُهَيْلٌ [Suheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Endelus'te bir hısn ismidir. Ve yine orada bir vādī adıdır. Ve bir kevkeb ismidir ki tulūʿunda bi'l-cümle fevākih nuzc bulup ve şiddet-i harr-i havā münkazī olur; bu kevkeb diyār-ı Yemen'de merʾī olduğu için sitāre-i Yemenī taʿbīr ederler. Mütercim der ki Yemen halkından mesmūʿumuzdur ki gerek elma makūlesi kırmızı renkli meyveler ve sāʾir o renkte olan eşyāʾ bi-iznihi taʿālā o kevkebin tulūʿunda renk-pezīr olup hattā kırmızıya boyayacak sahtiyānları hāzır edip tulūʿu onda boyaya vazʿ ederler imiş. Ve ʿakīk dedikleri taş kezālik ondan renk alır imiş, fe-subhāne'l-kādir. Ve Suheyl b. Rāfiʿ ve Suheyl b. ʿAmr el-Enṣārī ve Suheyl b. Beyḍāʾ ve Suheyl b. ʿĀmir ve Suheyl b. ʿAmr el-Ḳureşī ve Suheyl b. ʿAdiyy sahābelerdir. Ve Suheyl b. Ebī Ḥazm ve Suheyl b. Ebī Ṣāliḥ muhaddis-i zaʿīflerdir.

سُهَيْلَةُ [Suheylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir kezzāb ismidir; ve minhu'l-meselu: "أَكْذَبُ مِنْ سُهَيْلَةَ"

اَلسَّهُولُ [es-sehūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Müshil dārūya denir.

سَهْلَةُ [Sehlet] (كَهْلَةُ [kehlet] vezninde) Yemen'de Ebyen kazāsında bir hısn adıdır. Ve bir recül ismidir. Ve Yemen'de bir nāhiye ismidir ki Sehleyn demekle müteʿāreftir.

اَلتَّسَاهُلُ [et-tesāhul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Tesāmuh maʿnāsınadır ki huşūnet eylemeyip rıfk ve mülāyemetle muʿāmele edişmekten ʿibārettir; yukālu: تَسَاهَلَا أَيْ تَسَامَحَا

[س ه ب ل]

اَلسَّهْبَلُ [es-sehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Dilīr ve sāhib-i cürʾet adama denir; yukālu: رَجُلٌ سَهْبَلٌ أَيْ جَرِيءٌ

[س و ل]

اَلتَّسْوِيلُ [et-tesvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama kendi nefsi bir nesneyi güzel

ve müzeyyen göstermek maʿnāsınadır; yukālu: سَوَّلَتْ لَهُ نَفْسُهُ كَذَا أَيْ زَيَّنَتْ

Müʾellifin ʿādeti hemīşe vāvī olan māddeyi hāʾīye takdīm etmek iken burada teʾhīr eylemekle zāhiren tagyīrü'l-üslūb nüktesine mürāʿāt eylemiştir. Ve müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre تَسْوِيلٌ [tesvīl] nefs meyl ve hırs eylediği nesneyi sāhibine sehl ve tezyīn edip kabīh ise de sūret-i hasenede tasvīr ve irāʾet eylemekten ʿibārettirtā ki ona mübāşeret eyleye. Baʿzılar ʿindinde سُولٌ [sūl] kelimesinden meʾhūzdur ki insānın temennī eylediği ümniyye maʿnāsınadır. Nihayet أُمْنِيَّةٌ [umniyyet] takdīr ve tasmīm olunan matlūbda ve سُولٌ [sūl] taleb ve iltimās olunanda müstaʿmeldir. İntehā. Ve

تَسْوِيلٌ [tesvīl] İgvā-yı şeytānda müstaʿmeldir; yukālu: سَوَّلَ لَهُ الشَّيْطَانُ إِذَا أَغْوَاهُ

اَلسَّوِيلُ [es-sevīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAdīl ve hemtā maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَا سَوِيلُكَ أَيْ عَدِيلُكَ

اَلْأَسْوَلُ [el-esvel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Esfelinde sölpüklük olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَسْوَلُ إِذَا كَانَ فِي أَسْفَلِهِ اسْتِرْخَاءٌ

اَلسَّوَلُ [es-sevel] (fethateynle) Bir adamın belinden aşağısı sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: سَوِلَ الرَّجُلُ سَوَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَسْوَلَ

اَلسَّوْلَةُ [es-sevlet] (جَوْلَةٌ [cevlet] vezninde) Batnında ve sāʾir aʿzāʾ ve eşyāda olan sölpüklüğe denir; yukālu: بِهِ سَوْلَةٌ أَيِ اسْتِرْخَاءٌ Ve

سَوْلَةُ [Sevlet] Nahle-i Yemāniyyede bir tepe üzere bir hısn adıdır ki mukaddemā ʿAcībe ve Ḳaryetu'l-Ḥamām derler idi.

اَلسُّولَةُ [es-sūlet] (sīn'in zammıyla) Bir nesneyi sormak ve istemek, mesʾele maʿnāsınadır; mehmūz olan سُؤْلَةٌ [suʾlet] de lügattır.

اَلسُّوَالُ [es-suvāl] (sīn'in zammı ve kesriyle) Bu dahi mehmūz olan سُؤَالٌ [suʾāl] kelimesinde lügattır; tekūlu: سَلْتُ أَسَالُ بِفَتْحِهِمَا سُوَالًا بِالضَّمِّ وَالْكَسْرِ لُغَةٌ فِي سَأَلْتُ وَقَوْلُهُمْ هُمَا يَتَسَاوَلَانِ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهَا وَاوٌ فِي الْأَصْلِ Yaʿnī hemzeden mübeddele değildir, niteki "س،أ،ل" māddesinde beyān olundu.

اَلسُّوَلَةُ [es-suvelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Kesīrü's-suʾāl adama denir; yukālu: رَجُلٌ سُوَلَةٌ أَيْ كَثِيرُ السُّؤَالِ

اَلسَّوْلَاءُ [es-sevlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) İri kovaya denir.

[س ي ل]

اَلسَّيْلُ [es-seyl] (مَيْلٌ [meyl] vezninde) ve

اَلسَّيَلَانُ [es-seyelān] (مَيَلَانٌ [meyelān] vezninde) Akmak maʿnāsınadır; yukālu: سَالَ الْمَاءُ سَيْلًا وَسَيَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَرَى Ve

سَيْلٌ [seyl] Akan suya da ıtlāk olunur; masdar ism mevziʿine mevzūʿdur; yukālu: مَاءٌ سَيْلٌ أَيْ سَائِلٌ Ve ʿinde'l-baʿz سَيْلٌ [seyl] cereyānı tugyān üzere olan firāvān suya ıtlāk olunur, zīrā mübālagayı mutazammındır, Fārisīde seylāb derler; cemʿi سُيُولٌ [suyūl]dür. Pes lisān-ı ʿāmme-i Türkīde sel suyu bā-fermān-ı ʿālī ile kabīlindendir.

اَلْإِسَالَةُ [el-isālet] Akıtmak maʿnāsınadır; yukālu: أَسَالَهُ أَيْ أَجْرَاهُ Ve temrenin yalmanını söbüleyip uzatmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَسَالَ غِرَارَ النَّصْلِ إِذَا أَطَالَهُ

اَلسِّيلَةُ [es-sīlet] (sīn'in kesriyle) Suyun akışına denir. Ve bu binā-i nevʿ olur; yukālu: مَا أَرَقَّ سِيلَةَ الْمَاءِ أَيْ جَرْيَتَهُ

اَلسَّائِلَةُ [es-sāʾilet] At kısmının cebhesinden غُرَّةٌ [ġurret] dedikleri şol beyāza ıtlāk olunur ki muʿtedil olup kasabe-i enfe doğru

inmiş ola, ʿalā-kavlin burnun yumuşağına inip ve burnunda olan zātī beyāza da varmış ola; yukālu: فِي جَبْهَةِ الْفَرَسِ غُرَّةٌ سَائِلَةٌ أَيْ مُعْتَدِلَةٌ نَازِلَةٌ فِي قَصَبَةِ الْأَنْفِ أَوْ هِيَ الَّتِي سَالَتْ عَلَى الْأَرْنَبَةِ حَتَّى رَثَمَتْهَا

اَلسِّيلَانُ [es-sīlān] (sīn'in kesriyle) Kılıcın ve bıçağın saplarına giren demire denir ki kuyruk taʿbīr olunur; tekūlu: طَوِّلْ سِيلَانَ السَّيْفِ وَنَحْوَهَ وَهُوَ سِنْخُ قَائِمِهِ Ve

سِيلَانُ [Sīlān] Bir cemāʿatin ismidir. Ve İbn Sīlān ashābdandır. Ve ʿĪsā b. Sīlān ve Cābir b. Sīlān muhaddislerdir.

اَلسَّيَالُ [es-Seyāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Ḥicāz'da bir mevziʿdir.

سَيَالَةُ [Seyālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Medīne'ye bir konak mesāfede bir mevziʿdir. Ve meşe ağaçlarından bir cins ağaç ismidir ki uzun ve ak dikenleri olur, koparıldıkta sütü zuhūr eder, ʿalā-kavlin سَمُرٌ [semur] ağacının uzun olanına denir; cemʿi سَيَالٌ [seyāl]dir hā'sız.

اَلْمَسِيلُ [el-mesīl] (مَبِيعٌ [mebīʿ] vezninde) İsm-i mekāndır, suyun aktığı yere denir ki geçip gittiği yol olacaktır, reh-güzer-i āb maʿnāsına, niteki مَسَلٌ [mesel] dahi denir fethateynle ki aslı مَسْيِلٌ idi; cemʿi مَسَايِلُ [mesāyil] ve مُسُلٌ [musul] gelir zammeteynle ve أَمْسِلَةٌ [emsilet] gelir, أَرْغِفَةٌ [erġifet] vezninde ve مُسْلَانٌ [muslān] gelir mīm'in zammıyla. Şārihin beyānına göre cümūʿ-ı ahīre şāzdır, gūyā ki faʿīl vezninde kıyās olunmuştur. Ve مَسَلٌ [mesel] ki fethateynledir, muhaffeftir.

اَلسَّيَّالُ [es-seyyāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Hisāb envāʿından bir güne muhāsebenin ismidir, baʿzı nüshada ضَرْبٌ مِنَ الْحِيتَانِ vāki olmuştur, meʿhazlarda dahi böylece ve mübhemdir. Ve Seyyāl b. Semmāl muhaddistir.

اَلسَّيَالَى [es-Seyālā] (سَكَارَى [sekārā] vezninde) Şām'da bir su adıdır.

سَيْلُونُ [Seylūn] (جَيْحُونٌ [ceyḥūn] vezninde) Nābulus kazāsında bir karyedir.

سَيْلَةُ [Seylet] (أَيْلَةُ [eylet] vezninde) Feyyūm türābında bir karyedir.

سِيلَى [Sīlā] (ضِيزَى [ḍīzā] vezninde) Bir serhadd ismidir.

حَبْسُ سَيَلٍ [Ḥabsu Seyel] (fethateynle) Ḥarre-i Benī Suleym ile Sevāriḳiyye miyānında bir mevziʿdir.

مَسِيلا [Mesīlā] (mīm'in fethiyle) مَسِيلَةُ [Mesīlet] dahi derler, Maġrib'de bir belde adıdır ki Fāṭimiyyūn binā-kerdesidir.

FASLU'Ş-ŞĪNİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الشِّينِ الْمُعْجَمَةِ)

[ش ب ل]

اَلشِّبْلُ [eş-şibl] (şīn'in kesriyle) Sayd eylemek derecesine gelmiş arslan eniğine denir; cemᶜi أَشْبَالٌ [eşbāl] ve أَشْبُلٌ [eşbul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve شُبُولٌ [şubūl] ve شِبَالٌ [şibāl] gelir, حِبَالٌ [ḥibāl] vezninde ve minhu yukālu: إِنَّ هَذَا الشِّبْلَ مِنْ ذَاكَ الْأَسَدِ وَهُوَ وَلَدُ الْأَسَدِ إِذَا أَدْرَكَ الصَّيْدَ

اَلشُّبُولُ [eş-şubūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Nāz ve naᶜīmle neşv ü nemā bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَبَلَ الْغُلَامُ شُبُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَبَّ فِي نِعْمَةٍ

اَلْإِشْبَالُ [el-işbāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama mihrübānlık ve yār ve yāverlik eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْبَلَ عَلَيْهِ إِذَا عَطَفَ وَأَعَانَهُ Ve hatun zevcinden sonra evlādına şefkaten ere varmayıp evlādı üzere kıyām ve meᵓūnetlerine sabr ve ihtimām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْبَلَتِ الْمَرْأَةُ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا أَقَامَتْ عَلَيْهِمْ بَعْدَ زَوْجِهَا وَلَمْ تَتَزَوَّجْ

إِشْبِيلِيَّةُ [İşbīliyyet] (hemze-i meksūre ile إِرْمِينِيَّةُ [irmīniyyet] vezninde) Endelus diyārının aᶜzam-ı bilādı olan beldedir.

ذُو الشِّبْلَيْنِ [Ẕu'ş-Şibleyn] (şīn-i meksūre ile) ᶜĀmir b. ᶜAmr b. Ḥāriş'in lakabıdır, iki ikiz oğlu olup nās onlara شِبْلَيْنِ [şibleyn] ıtlāk eylediklerine mebnī. Ve Ḫadir b. Şibl fukahādandır. Ve Şibl b. ᶜAbbād el-Mekkī ve Şibl b. el-ᶜAlāᵓ muhaddislerdir.

اَلشَّابِلُ [eş-şābil] Azı dişleri şebeke gibi birbirine sokuşturulmuş arslana denir. Ve etli cānlı, yāl ü bāl sāhibi nāzenīn delikanlıya denir; yukālu: غُلَامٌ شَابِلٌ أَيْ مُمْتَلِئٌ نَعْمَةً وَشَبَابًا

اَلشِّبْلِيُّ [eş-Şibliyy] (şīn'in kesriyle) Bir cemāᶜatin ismidir ki cedleri olan Şibl nām kimseye mensūblardır, pes her biri Şiblī ve mecmūᶜu Şibliyye'dir.

شُبَيْلٌ [Şubeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Şubeyl b. ᶜAvf Ebu'ṭ-Ṭufeyl el-Aḥmeşī tābiᶜīdir, Cāhiliyye'de Fahr-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem zamānını idrāk eylemiştir. Ve Şubeyl b. ᶜAzre eḍ-Ḍubayᶜī, Ḳatāde hazretlerinin kayınlarıdır. Ve Munebbih b. Şubeyl, Ṣaḳīf kabīlesi nesebinin ricālindendir. Ve Ebū Şubeyl ᶜAbdullāh b. Ebī Muslim muhaddistir.

[ش ث ل]

اَلشُّثُولَةُ [eş-şuṯūlet] (şīn'in ve sā-yı müsellesenin zammıyla) Bir adamın parmakları hıyār gibi yoğun ve galīz olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَثُلَتْ أَصَابِعُهُ وَشَثِلَتْ شُثُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا غَلُظَتْ

اَلشَّثْلُ [eş-şeṯl] (شَكْسٌ [şeks] vezninde) Vasftır, yoğun parmaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ شَثِلُ الْأَصَابِعِ أَيْ غَلِيظُهَا كَمَا يُقَالُ شَثْنُ الْأَصَابِعِ

[ش ج ل]

اَلشَّجْوَلُ [eş-şecvel] (cīm'le جَرْوَلٌ [cervel] vezninde) Ayakları uzun adama denir.

مِشْجَلٌ [Mişcel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Esāmīdendir: Ṣābit b. Mişcel tābiᶜīdir.

[ش ح ت ل]

اَلشَّحْتَلَةُ [eş-şaḥtelet] (şīn'in fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnu ve tā-yı fevkiyye-i meftūha ile) نُتْفَةٌ [nutfet] maᶜnāsınadır ki ottan ve yünden bir pençe yonultuya denir. Ve bununla nāçīz nesneden kināye ederler; tekūlu: أَعْطِنِي شَحْتَلَةً مِنْ كَذَا أَيْ نُتْفَةً مِنْهُ

[ش خ ل]

اَلشَّخْلُ [eş-şaḫl] (şīn'in fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Meşrūbu süzüp durultmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَلَ الشَّرَابَ شَخْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا صَفَّاهُ Ve hayvāndan süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: شَخَلَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا Ve

شَخْلٌ [şaḫl] Sadīk dosta ʿalā-kavlin musādakat eden tāze gulāma denir, شَخِيلٌ [şeḫīl] dahi bu maʿnāyadır, أَمِيرٌ [emīr] vezninde; yukālu: لَهُ شَخْلٌ وَشَخِيلٌ أَيْ صَدِيقٌ أَوْ هُوَ الْغُلَامُ الْحَدَثُ الَّذِي يُصَادِقُهُ

اَلْمُشَاخَلَةُ [el-muşāḫalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile safvet ve hulūs üzere dostluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَاخَلَهُ إِذَا صَافَاهُ

اَلْمِشْخَلُ [el-mişḫal] ve

اَلْمِشْخَلَةُ [el-mişḫalet] (mīm'lerin kesriyle) Süzgüye denir, مِصْفَاةٌ [miṣfāt] maʿnāsına.

[ش د ل]

شَادِلٌ [Şādil] (dāl-ı mühmele ile صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir recül ʿalemidir. Ve Muḥammed b. Şādil b. ʿAlī en-Neysābūrī, İsḥāḳ b. Rāhuveyh ashābındandır.

شَادِلَةُ [Şādilet] (hā'yla) Maġrib'de bir beldedir, ʿalā-kavlin ẕāl-i muʿceme iledir. Seyyid Ebu'l-Ḥasen ʿAlī eş-Şāẕelī kuddise sırruhu ki sūfiyye-i İskenderiyye'den tāʾife-i Şāẕeliyye'nin üstāzlarıdır, oraya mensūbdur. Ve o tāʾifenin medh ve tergīblerinde Üstāz Ebu'l-ʿAbbās Aḥmed b. ʿAṭā işbu kıtʿayı inşād eylemişlerdir:

تَمَسَّكْ بِحُبِّ الشَّادِلِيَّةِ تَلْقَ مَا
تَرُومُ فَحَقِّقْ ذَاكَ مِنْهُمْ وَحَصِّلْ
وَلَا تَعْدُوَنْ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُمْ
شُمُوسُ هُدًى فِي أَعْيُنِ الْمُتَأَمِّلِ

[ش ذ ل]

شَاذِلٌ [Şāẕil] (ẕāl-ı muʿceme ile صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Bir recül ʿalemidir. Ve Şehrān b. Şāẕil, İmām Mekḥūl'un ecdādındandır.

شَيْذَلَةٌ [Şeyẕelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥaydaret] vezninde) Fukahā-yı Şāfiʿiyye'den ʿUzeyzī b. ʿAbdulmelik lakabıdır.

[ش ر ح ل]

شَرَاحِيلُ [Şerāḥīl] (şīn-i meftūha ve ḫā-yı mühmele-i meksūre ile) Esāmīdendir: Şerāḥīl b. Udde ve Şerāḥīl b. Yezīd ve Şerāḥīl b. ʿAmr muhaddislerdir. Ve Şerāḥīl el-Minḳarī ve Şerāḥīl el-Cuʿfī ki baʿzılar ʿindinde bu Şuraḥbīl'dir ve Şerāḥīl b. Murre ve Şerāḥīl b. Zurʿa ashābdandır. Ve işbu شَرَاحِيلُ [şerāḥīl] kelimesi Sībeveyhi ʿindinde gerek hālet-i taʿrīf ve gerek tenkīrde gayr-i munsarıftır, zīrā müntehā-yı cemʿ sīgasındadır. Ve Aḫfeş ʿindinde hālet-i tenkīrde munsarıf olur, zīrā cemʿ-i hakīkī olmamakla ʿillet-i uhrāya muhtācdır. Ve eğer musaggar kılınır ise ikisinin ʿindinde dahi munsarıf olur, zīrā lafz-ı merkūm ʿArabīdir. سَرَاوِيلُ [serāvīl] bunun hilāfıncadır ki hālet-i tasgīrinde munsarıf olmaz, aʿcemī olduğu için. Şārih der ki شَرَاحِيلُ [şerāḥīl] kelimesi Sībeveyhi ʿindinde مَفَاعِلُ [mefāʿil] ve مَفَاعِيلُ [mefāʿīl] gibidir ki müntehā-yı cemʿdir. Ve sāʾirin ʿindinde aʿcemīdir, vedīʿa maʿnāsınadır, ism-i celāle olan إِيلٌ [īl] kelimesine muzāftır, ona bināʾen hālet-i tenkīrde munsarıf olur.

[ش ر ح ب ل]

شُرَحْبِيلٌ [Şuraḥbīl] (خُزَعْبِيلٌ [ḫuzaʿbīl] vezninde) Esāmīdendir: Şuraḥbīl el-Ḥanẕalī ve Şuraḥbīl el-Cuʿfī ʿalā-kavlin bu

Şerāḥīl'dir ve Şuraḥbīl b. Ġaylān ve Şuraḥbīl b. es-Simṭ ve Şuraḥbīl b. Ḥasene ve Şuraḥbīl b. Evs yāhūd Evs b. Şuraḥbīl sahābelerdir. Ve Şuraḥbīl b. Saʿd ve Şuraḥbīl b. Saʿīd ve Şuraḥbīl b. Şerīk ve Şuraḥbīl b. Muslim ve Şuraḥbīl b. Yezīd ve İbnu'l-Ḥakem muhaddislerdir.

[ش ر ل]

اَلشَّرْوَالُ [eş-şirvāl] سِرْوَالٌ [sirvāl] vezninde ve onda lügattır ki şalvāra denir, niteki zikr olundu.

[ش س ل]

اَلشَّسِلَةُ [eş-şesilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) شَسِلَةٌ [şeşilet] lafzında lügattır ki galīz ayağa ve galīz parmaklara denir.

[ش ش ق ل]

اَلشَّشْقَلَةُ [eş-şeşḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Filori bozmak maʿnāsınadır; yukālu: شَشْقَلَ الدِّينَارَ إِذَا غَيَّرَهُ

اَلشَّشْقَاقُلُ [eş-şeşḳāḳul] (şīn'in fethiyle) ve اَلْأَشْقَاقُلُّ [el-eşḳāḳull] (hemzenin fethi ve lām'ın şeddesiyle) Bir cins şecer-i Hindī kökünün ismidir ki ondan murabbā tertīb olunur; müleyyin ve muharrik-i cimāʿdır, beyne'l-etibbāʾ شَقَاقُلٌ [şeḳāḳul] ile müteʿaref olan köktür.

[ش ص ل]

اَلشَّاصُلَّى [eş-şāṣullā] (ṣād'ın zammı ve lām-ı müşeddedenin fethi ve elifin kasrıyla ve lām tahfīf olunduğu sürette elifin meddiyle tekellüm olunur) Bir nebāt adıdır.

اَلشَّوْصَلَةُ [eş-şevṣalet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir adam zikr olunan شَاصُلَّى [şāṣullā] yemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوْصَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الشَّاصُلَّى

[ش ع ل]

اَلشَّعَلُ [eş-şeʿal] (fethateynle) ve اَلشُّعْلَةُ [eş-şuʿlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) At kısmının kuyruğundan olan beyāza denir; yukālu: فِي الْفَرَسِ شَعَلٌ وَشُعْلَةٌ وَهُوَ الْبَيَاضُ فِي ذَنَبِهَا Kezālik perçeminde ve kulakları tozunda olan beyāza denir. Ve شَعَلٌ [şeʿal] Masdar olur, atın kuyruğunda yā perçeminde yāhūd kulağı tozunda beyāz olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعِلَ الْفَرَسُ شَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ ذَا شُعْلَةٍ Ve شُعْلَةٌ [şuʿlet] ʿAlevlenmiş odun pāresine denir ki murād ʿalevlenmiş ucu olacaktır, niteki ʿalevlenmiş āteş kıtʿasına da denir; tekūlu: خُذْ شُعْلَةً مِنْهُ وَهِيَ مَا أَشْعَلْتَ فِيهِ مِنَ الْحَطَبِ Ve āteş ʿalevine denir; yukālu: كَأَنَّهُ شُعْلَةُ النَّارِ أَيْ لَهَبُهَا Cemʿi شُعُلٌ [şuʿul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Şārih der ki savāb olan صُرَدٌ [ṣurad] vezninde olmaktır. Ve

شُعْلَةُ [Şuʿlet] Ḳays b. Sibāʿın feresi ismidir.

اَلْإِشْعِيلَالُ [el-işʿīlāl] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bu dahi at kısmının kuyruğunda yā perçeminde yāhūd kulakları ardında beyāz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْعَالَّ الْفَرَسُ إِذَا كَانَ ذَا شُعْلَةٍ Ve başın kılları ürperip dik dik kabarmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِشْعَالَّ رَأْسُهُ إِذَا انْتَفَشَ يَعْنِي شَعْرُهُ

اَلْأَشْعَلُ [el-eşʿal] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلشَّعِيلُ [eş-şeʿīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلشَّاعِلُ [eş-şāʿil] Kuyruğunda yā perçeminde yā kulakları ensesinde beyāz olan ata denir; شَعْلَاءُ [şaʿlāʾ] müʾennesidir. Ve شَاعِلٌ [şāʿil] niseb üzere istiʿmāl olunur, ذُو إِشْعَالٍ maʿnāsına, لَابِنٌ [lābin] ve تَامِرٌ [tāmir] gibi; yukālu: رَجُلٌ شَاعِلٌ أَيْ ذُو إِشْعَالٍ Mütercim der ki *Muzhir*'de kendilerden efʿāl mutasarrıf

olmayan esmāʾ için bāb-ı mahsūs mersūm olup işbu شَاعِلٌ [şāʿil] dahi o cümlede münderic olmakla bundan dahi sīga-i muhtelife mebnī değildir.

اَلشَّغْلُ [eş-şaʿl] (جَعْلٌ [caʿl] vezninde) Bir nesnede mübālaga ve imʿān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَغَلَ فِي الْأَمْرِ شَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَمْعَنَ فِيهِ Ve āteş ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَغَلَ النَّارَ إِذَا أَلْهَبَهَا Ve

شَغْلٌ [şaʿl] ʿAlev gibi cüst ve çālāk ve āteşpāre adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ شَغْلٌ أَيْ خَفِيفٌ مُتَوَقِّدٌ Ve

شَغْلٌ [Şaʿl] Teʾebbeṭa Şerren ismiyle müsemmā şāʿirin lakabıdır, cüst ve müteyakkid olduğuna bināʾen.

اَلتَّشْعِيلُ [et-teşʿīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِشْعَالُ [el-işʿāl] (hemzenin kesriyle) Bunlar da āteş ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَغَلَ النَّارَ وَأَشْعَلَهَا إِذَا أَلْهَبَهَا Ve

إِشْعَالٌ [işʿāl] Deveyi gereği gibi katranlamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَشْعَلَ إِبِلَهُ بِالْقَطِرَانِ إِذَا كَثَّرَهُ عَلَيْهَا Ve ʿaskeri çapula yayıp kol kol her tarafa perākende eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَشْعَلَ الْخَيْلَ فِي الْغَارَةِ إِذَا بَثَّهَا Ve develeri dağıtmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَشْعَلَ الْإِبِلَ إِذَا فَرَّقَهَا Ve şeb-hūn ʿaskeri çapul üzere çekirge gibi perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْعَلَتِ الْغَارَةُ إِذَا تَفَرَّقَتْ Ve suvarmak yā tuluma su komak husūsunda suyu çoğaltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْعَلَ السَّقْيَ إِذَا أَكْثَرَ الْمَاءَ Ve kırbanın yā tulumun suyu cābe-cā çıkıp seyelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْعَلَتِ الْقِرْبَةُ أَوِ الْمَزَادَةُ إِذَا سَالَ مَاؤُهَا مُتَفَرِّقًا Ve hançer yā mızrak dürtmekla hādis olan yaranın kanı müteferrikan zuhūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْعَلَتِ الطَّعْنَةُ إِذَا خَرَجَ دَمُهَا مُتَفَرِّقًا Ve gözün yaşı firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْعَلَتِ الْعَيْنُ إِذَا كَثُرَ دَمْعُهَا

اَلْإِشْتِعَالُ [el-işti ʿāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) ve

اَلتَّشَعُّلُ [et-teşaʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Āteş yalınlanmak maʿnāsınadır; yukālu: شَعَّلَ النَّارَ وَأَشْعَلَهَا فَاشْتَعَلَتْ وَتَشَعَّلَتْ أَيْ أَلْهَبَهَا فَالْتَهَبَتْ Pes leff-i müretteb üzere mutāviʿdir.

اَلشُّعْلُولُ [eş-şuʿlūl] (şīn'in zammıyla) Bu dahi āteş ʿalevine denir.

اَلشَّعِيلَةُ [eş-şeʿīlet] (سَكِينَةٌ [sekīnet] vezninde) Fitil ucunda yanmış ʿaleve yāhūd şuʿleli fitile denir; cemʿi شَعِيلٌ [şeʿīl]dir hā'sız; yukālu: أَضَاءَتِ الشَّعِيلَةُ وَهِيَ الْمُشْعَلَةُ فِي الذُّبَالِ أَوِ الْفَتِيلَةُ فِيهَا نَارٌ

اَلْمَشْعَلُ [el-meşʿal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Kandīle ıtlāk olunur, ism-i mekāndır.

اَلْمِشْعَلُ [el-mişʿal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Süzgüye ıtlāk olunur, مِصْفَاةٌ [miṣfāt] maʿnāsına. Ve ehl-i bādiyenin deriden düzdükleri ayaklı küpe denir ki içine nebīz basarlar, مِشْعَالٌ [mişʿāl] dahi derler, مِصْبَاحٌ [miṣbāḥ] vezninde.

اَلْمُشْعِلُ [el-muşʿil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Çok olup her tarafa münteşir olan çekirge sürüsüne denir; yukālu: yukālu: جَرَادٌ مُشْعِلٌ أَيْ كَثِيرٌ مُتَفَرِّقٌ

بَنُوشُعَلَ [Benū Şuʿal] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Temīm kabīlesinden bir batndır.

اَلشَّعَالِيلُ [eş-şeʿālīl] شَعَارِيرُ [şeʿārīr] vezninde ve mürādifidir ki perākendegān ve müteferrikīn demektir, hemān cemʿ olarak müstaʿmeldir; yukālu: ذَهَبُوا شَعَالِيلَ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ

[ش غ ل]

اَلشُّغْلُ [eş-şuġl] (şīn'in zammı ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla ve zammeteynle

ve şīn'in fethiyle ve fethateynle ki dört lügattır) İşle güçle uğraşa ve bir adamın uğraştığı işe güce denir ki فَرَاغٌ [ferāġ] mukabilidir; cemʿi أَشْغَالٌ [eşġāl] ve شُغُولٌ [şuġūl] gelir; tekūlu: أَنَا فِي شُغْلٍ وَهُوَ ضِدُّ الْفَرَاغِ

اَلشَّغْلُ [eş-şaġl] (şīn'in fethiyle ve zammıyla) Bir adamı bir nesne ile uğraştırıp meşgūl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: شَغَلَهُ شَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَهُ مَشْغُولا

اَلْإِشْغَالُ [el-işġāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi meşgūl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْغَلَهُ بِمَعْنَى شَغَلَهُ Ve bu lügat-ı ceyyidedir, ʿalā-kavlin lügat-ı redīʾedir yāhūd kalīledir yaʿnī bu maʿnāda ifʿāl bābından vürūdu bu resme ihtilāfīdir. Müʾellif bununla nevʿan Cevherī'ye taʿrīz etmiştir, zīrā وَلَا تَقُلْ أَشْغَلْتُهُ لِأَنَّهَا لُغَةٌ رَدِيئَةٌ demiştir.

اَلْإِشْتِغَالُ [el-iştigāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne ile uğraşıp meşgūl olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَغَلَ بِهِ إِذَا صَارَ مَشْغُولا بِهِ

Şārih der ki baʿzılar bundan binā-i fāʿil vürūdunu inkār eylediler, zīrā إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] eğer mutāviʿ olursa elbette lāzım olur ve gayr-i mutāviʿ olursa elbette kendide maʿnā-yı taʿaddī bulunmak lāzımdır, إِكْتَسَبْتُ الْمَالَ وَاكْتَحَلْتُ terkībleri gibi. Ve işbu إِشْتَغَلْتُ māddesi ise mutāviʿ değildir ve onda maʿnā-yı taʿaddī yoktur dediler, lākin fi'l-asl fasīh-i kelāmda mehcūrü'l-istiʿmāl olan fiʿlin mutāviʿi olmakla kendide maʿnā-yı taʿaddī bulunmuştur, zīrā aslda أَشْغَلْتُهُ فَاشْتَغَلَ idi, أَحْرَقْتُهُ فَاحْتَرَقَ gibi. Pes إِشْتَغَلْتُ بِكَذَا kavlinde cār ve mecrūr mefʿūl maʿnāsındadır. İntehā.

اَلْمَشْغُولُ [el-meşġūl] Bir nesne ile uğraşır olan adama denir; yukālu: شُغِلَ بِهِ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَشْغُولٌ

مَا أَشْغَلَهُ [mā eşġalehu] Fiʿl-i taʿaccübdür ve bu şāzdır, zīrā fiʿl-i mechūlden binā olunmuştur. Mütercim der ki fiʿl-i taʿaccüb elbette efʿal-i tafdīlin mebnāsından binā kılınır, efʿal-i tafdīlde kıyās olan tafdīl-i fāʿil maʿnāsındandır. Ve baʿzen gayr-i kıyās üzere tafdīl-i mefʿūl maʿnāsından binā kılınır, أَعْذَرُ [aʿẕer] ve أَشْهَرُ [eşher] ve أَلْوَمُ [elvem] ve أَشْغَلُ [eşġal] gibi, pes fiʿl-i taʿaccüb dahi أَشْغَلَ bābından gayr-i kıyās üzere vāriddir.

اَلشَّغِلُ [eş-şeġil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُشْتَغِلُ [el-muşteġil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bir nesne ile uğraşır olan adama denir. Ve bunda ġayn'ın fethiyle ki ism-i mefʿūldür, nādirdir.

اَلشَّاغِلُ [eş-şāġil] Bir adamı meşgūl eden kimseye denir. Ve mübālagaten bununla شُغْلٌ [şuġl] tavsīf olunur; yukālu: شُغْلٌ شَاغِلٌ مُبَالَغَةً

اَلْمَشْغَلَةُ [el-meşġalet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Meşgūliyyete bāʿis olan işe güce denir; tekūlu: لِي مَشْغَلَةٌ أَيْ مَا يَشْغُلُنِي

اَلشَّغْلَةُ [eş-şaġlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Dövülmüş harmana denir; cemʿi شَغْلٌ [şaġl]dir. Kāle'l-müʾellif; ve minhu'l-hadīsu: "خَطَبَ عَلِيٌّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَلَى شَغْلَةٍ" أَيْ عَلَى كُدْسٍ Müʾellifin وَالْكُدْسُ kavli اَلْبَيْدَرُ kavline ʿatf-ı tefsīrdir, zīrā بَيْدَرٌ [beyder] harman yerine de denir.

اَلْأُشْغُولَةُ [el-uşġūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) شُغْلٌ [şuġl] kelimesinden أُفْعُولَةٌ [ufʿūlet]tir, uğraşacak ve telehhī edecek şeyʾe denir.

[ش ف ل]

اَلْمِشْفَلَةُ [el-mişfelet] (fā'yla مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Hayvān kısmının kursağı-

na ve işkenbesine denir, كَبَارِجَةٌ [kebāricet] ve كَرِشٌ [kerişş] maʿnāsına; cemʿi مَشَافِلُ [meşāfil]dir. Burada كَبَارِجَةٌ [kebāricet] kerāce-i Fārisī muʿarrebidir ki kursağa denir.

[ش ف ص ل]

اَلشِّفْصِلَّى [eş-şifṣillā] (şīn'in ve ṣād'ın kesri ve lām'ın teşdīdi ve elifin kasrıyla) Bir nevʿ nebāttır ki yanında olan eşcāra sarmaşır, ʿalā-kavlin o nebātın yemişine denir ki simsim gibi dāne olur.

اَلشَّفْصَلَةُ [eş-şefṣalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Zikr olunan nebātı ekl eylemek maʿnāsınadır; kezālik شَاصُلَّى [şāṣullā] dedikleri nebāt-ı merkūmu ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَفْصَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الشِّفْصِلَّى وَكَذَا أَكَلَ الشَّاصُلَّى Müʾellif شَاصُلَّى [şāṣullā] māddesinde fiʿli شَوْصَلَةٌ olmak üzere sebt eylemekle شَفْصَلَةٌ [şefṣalet]in mülāyemeti maʿlūm değildir.

[ش ف ق ل]

شَفْقَلٌ [Şefḳal] (fāʾ ve ḳāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir adamın ismidir.

أَبُوشَفْقَلٍ [Ebū Şefḳal] Ferezdaḳ nām şāʿirin rāvī-i eşʿārıdır.

[ش ق ل]

اَلشَّاقُولُ [eş-şāḳūl] (ḳāf'la) Ucu harbeli üvendireye denir ki Başra zürrāʿları kullanırlar. Ve zekere ıtlāk olunur. Şārih der ki mühendislerin ve miʿmārların ve münecciminin istimāl eyledikleri şākūl bundan meʾhūzdur, ʿalā-kavlin şāḥul muʿarrebidir.

اَلشَّقْلُ [eş-şaḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَقَلَ الْمَرْأَةَ شَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَامَعَهَا Ve altın tartmak maʿnāsınadır; yukālu: شَقَلَ الدِّينَارَ إِذَا وَزَنَهُ

اَلشَّوْقَلَةُ [eş-şevḳalet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Hilm ve sükūnetten nāşī tevakkur eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَوْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَزَّنَ حِلْمًا

اَلشَّقَاقُلُ [eş-şeḳāḳul] "ش،ش،ق،ل" māddesinde beyān olundu.

إِشْقَالِيَةُ [İşḳāliyet] (hemze-i meksūre ile) Endelus'te bir belde adıdır.

شَاقُولَةُ [Şāḳūlet] Esāmīdendir: Meymūne bint Şāḳūle müteʿabbidāt-ı ümmetten bir hatundur.

[ش ك ل]

اَلشَّكْلُ [eş-şekl] (şīn'in fethi ve kesriyle) Şibh ve mislʿ maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا شَكْلُهُ أَيْ شِبْهُهُ وَمِثْلُهُ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre شَكْلٌ [şekl] ve مُشَاكَلَةٌ [muşākelet] heyʾet ve sūrette müşabehettir, niteki نِدٌّ [nidd] cinsiyyette ve شِبْهٌ [şibh] keyfiyyette olur. İntehā. Ve

شَكْلٌ [şekl] Bir adamın tabʿ ve hevāsına sālih ve muvāfık olan şeyʾe denir; ve minhu tekūlu: هَذَا مِنْ هَوَايَ وَشَكْلِي وَهُوَ مَا يُوَافِقُكَ وَيَصْلُحُ لَكَ Ve umūr-ı muhtelife-i müşkileye ıtlāk olunan أَشْكَالٌ [eşkāl] kelimesinden müfred olur, yaʿnī her biri bir cinsten olup yekdīgere mütehālif olan umūr ve havāyicin her birine شَكْلٌ [şekl] denir; yukālu: هَذِهِ الْأُمُورُ أَشْكَالٌ أَيْ مُخْتَلِفَةٌ مُشْكِلَةٌ Şārih der ki maʿnā-yı evvelde cemʿi شُكُولٌ [şukūl] dur ve baʿzen أَشْكَالٌ [eşkāl] gelir. Ve

شَكْلٌ [şekl] Bir nesnenin gerek mahsūs ve gerek mevhūm sūretine denir; cemʿi أَشْكَالٌ [eşkāl] ve شُكُولٌ [şukūl] gelir; yukālu: هَذَا شَكْلُ ذَاكَ وَهُوَ صُورَةُ الشَّيْءِ الْمَحْسُوسَةُ وَالْمُتَوَهَّمَةُ Ve sarı ve kırmızıyla alaca bir nebāt adıdır. Ve ehl-i ʿarūz ıstılāhında ḫabn ve keff ʿilletlerini cemʿ eylemeğe ıtlāk olunur, habn

sebeb-i hafīfin sākinini hazf ve keff sābiᶜ-i sākini hazf eylemek olmakla شَكْلٌ ذُو وَتِدٍ mecmūᶜ olan fāᶜilātün cüzᵓünden elif ve nūn'un hazfinden ᶜibāret olur. Ve

شَكْلٌ [şekl] Masdar olur, bir nesne mütebeyyin olmayıp çaparız ve müştebih olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَلَ الْأَمْرُ شَكْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا الْتَبَسَ Ve asmada ve tevekte olan üzümün baᶜzısı olmak maᶜnāsınadır ki alacalanmak taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin siyāhlanıp olmağa başlamak maᶜnāsınadır ki ben düşmek taᶜbīr olunur; yukālu: شَكَلَ الْعِنَبُ إِذَا أَيْنَعَ بَعْضُهُ أَوِ اسْوَدَّ وَأَخَذَ فِي النُّضْجِ Ve yazıya nokta ve iᶜrāb vazᶜ eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, güyā ki شِكَالٌ [şikāl] ile kayd etmiş olur; yukālu: شَكَلَ الْكِتَابَ إِذَا أَعْجَمَهُ Ve davarın ayağını kösteklemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَلَ الدَّابَّةَ إِذَا شَدَّ قَوَائِمَهَا بِحَبْلٍ

اَلشَّاكِلَةُ [eş-şākilet] شَكْلٌ [şekl] ve شِبْهٌ [şibh] maᶜnāsınadır; yukālu: هَذَا عَلَى شَاكِلَةِ أَبِيهِ أَيْ شِبْهُهُ Ve nāhiye maᶜnāsınadır; yukālu: يَمْشِي فِي شَاكِلَةِ الطَّرِيقِ أَيْ فِي نَاحِيَتِهِ وَجَانِبِهِ Ve niyyet maᶜnāsınadır. Ve tarīkat ve mezheb maᶜnāsınadır. Kāle'ş-şārih kavluhu taᶜālā: ﴿قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ﴾ أَيْ سَجِيَّتِهِ وَخِلْقَتِهِ Ve

شَاكِلَةٌ [şākilet] Cebhede صُدْغٌ [ṣudġ] ile yaᶜnī tulun ile kulağın aralığında olan beyāza denir; yukālu: مَا أَلْطَفَ شَاكِلَتَهُ وَهُوَ بَيَاضٌ بَيْنَ الْأُذُنِ وَالصُّدْغِ Ve at kısmının boş böğrünün arkuru tarafıyla ثَفِنَةٌ [sefinet] inin yaᶜnī inciklerinden uyluklarının kavuştuğu yerin beyninde olan deriye denir; yukālu: أَصَابَ شَاكِلَةَ الْفَرَسِ وَهُوَ جِلْدٌ بَيْنَ عُرْضِ الْخَاصِرَةِ وَالثَّفِنَةِ

اَلتَّشَكُّلُ [et-teşekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Sūret bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَكَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَصَوَّرَ Ve üzümün kimi puhte olup alacalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَشَكَّلَ الْعِنَبُ بِمَعْنَى شَكَلَ

اَلتَّشْكِيلُ [et-teşkīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi sūretlendirmek ve sūret vermek maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَّلَهُ إِذَا صَوَّرَهُ Ve hatun tepesinden saçını sağlı sollu iki bölük örmek maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَّلَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا إِذَا ضَفَرَتْ خُصْلَتَيْنِ مِنْ مُقَدَّمِ رَأْسِهَا عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ Ve bir nesne çaparız ve müştebih olmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَّلَ الْأَمْرُ إِذَا الْتَبَسَ Ve üzüm alacalanmak maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَّلَ الْعِنَبُ بِمَعْنَى شَكَلَ Ve davarın ayağını kösteklemek maᶜnāsınadır; yukālu: شَكَّلَ الدَّابَّةَ إِذَا شَدَّ قَوَائِمَهَا بِحَبْلٍ

اَلْإِشْكَالُ [el-işkāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesne müştebih ve mültebis olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَلَ الْأَمْرُ إِذَا الْتَبَسَ Ve hurmā ağacının yemişi derecesini bulup hoş ve latīf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَلَ النَّخْلُ إِذَا طَابَ رُطَبُهُ Ve göz شَكْلَاءُ [şeklāᵓ] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَشْكَلَتِ الْعَيْنُ إِذَا كَانَتْ شَكْلَاءَ Ve yazıya nokta ve iᶜrāb vazᶜ eylemek maᶜnāsınadır; hemzesi selb için olmakla güyā ki iltibās ve iştibāhını izāle eder; yukālu: أَشْكَلَ الْكِتَابَ إِذَا أَعْجَمَهُ

اَلْأَشْكَالُ [el-eşkāl] (hemzenin fethiyle) شَكْلٌ [şekl]in cemᶜidir ki zikr olundu. Ve mültebis ve müştebih olan umūra vasf olur; yukālu: أُمُورٌ أَشْكَالٌ أَيْ مُلْتَبِسَةٌ Ve

أَشْكَالٌ [eşkāl] İnciden yā gümüşten masnūᶜ salkım küpelere denir ki birbirine müşābih ve müşākil ola; bunun da müfredi شَكْلٌ [şekl]dir; yukālu: جَاءَتِ النِّسَاءُ وَعَلَيْهِنَّ أَشْكَالٌ وَعَلَيْهَا شَكْلٌ أَيْ حُلِيٌّ مِنْ لُؤْلُؤٍ أَوْ فِضَّةٍ يُشْبِهُ بَعْضُهُ بَعْضًا تُقَرَّطُ بِهِ

اَلْأَشْكَلَةُ [el-eşkelet] (hemzenin ve kāf'ın fethiyle) لَبْسٌ [lebs] ve iltibās maᶜnāsınadır ki bir nesne mültebis ve muhtelit olmaktan

ʿibārettir; yukālu: أَشْكَلَةٌ أَيْ لَبِسٌ بِهِ Ve hācet ve mühimmeye denir; tekūlu: لَيْسَ لِي أَشْكَلَةٌ إِلَيْهِ أَيْ حَاجَةٌ Ve şibh ve misl maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلشَّكْلَاءُ [eş-şeklāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bu dahi hācet maʿnāsınadır. Ve شُكْلَةٌ [şuklet]i olan göze denir; yukālu: عَيْنٌ شَكْلَاءُ أَيْ بِهَا شُكْلَةٌ Ve böğürleri ak olan dişi koyuna denir; yukālu: نَعْجَةٌ شَكْلَاءُ أَيِ الْبَيْضَاءُ الشَّاكِلَةِ

اَلْأَشْكَلُ [el-eşkel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Karışık kırmızılı ve aklı olan nesneye denir yāhūd kızılsı ve bulanıklı ak olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ أَشْكَلُ إِذَا كَانَ فِيهِ حُمْرَةٌ وَبَيَاضٌ مُخْتَلِطٌ أَوْ مَا فِيهِ بَيَاضٌ يَضْرِبُ إِلَى الْحُمْرَةِ وَالْكُدْرَةِ Ve سِدْرٌ [sidr] ağacının cebelī nevʿine denir, müfredi أَشْكَلَةٌ [eşkelet]tir. Ve kızılsı kara deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَشْكَلُ إِذَا اخْتَلَطَ سَوَادُهُ حُمْرَةً Ve gözünün beyāzında kırmızılık olan adama denir ki kırmızısı ela olur, niteki eşhel sarısı ela olur; ve fi'l-hadīsi: "كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَشْكَلَ الْعَيْنِ أَيْ فِي بَيَاضِهَا شَيْءٌ مِنْ حُمْرَةٍ وَهُوَ مَحْمُودٌ مَحْبُوبٌ Fe-niʿme mā-kāle fī hilyetihi ʿaleyhi's-selām: Mest-i ʿışk olmağın o çeşm-i humār// Humrete māʾil idi bir mikdār" Ve kīle طَوِيلَ شَقِّ الْعَيْنِ Yaʿnī gözlerinin şakkı muʿtedil tavīl idi ki ona bademī göz taʿbīr olunur, mehāsindendir. Şārih kavl-i sāniyi taglīt eylemiştir, vākıʿā vazʿ-ı māddeye muhāliftir. Ve

أَشْكَلُ [eşkel] Kanla karışık suya denir. Ve mutlakan levninin sevādı humrete māʾil koç koyuna ve sāʾir hayvāna denir. Ve bir nesneye pek benzeyen şeyʾe denir; yukālu: هَذَا أَشْكَلُ بِهِ أَيْ أَشْبَهُ

اَلشُّكْلَةُ [eş-şuklet] (şīn'in zammıyla) Kızıl karışıklı siyāh olan renge denir ki baʿzı develerde olur. Ve gözde شُهْلَةٌ [şuhlet]e şebīh olur; nihāyet شُكْلَةٌ [şuklet] kırmızısı alalığa ve شُهْلَةٌ [şuhlet] sarısı alalığa denir ki koyun gözlülük taʿbīr olunur, zikr olunan أَشْكَلُ [eşkel]bundan vasftır yāhūd شُكْلَةٌ [şuklet] beyāzında olan alalık olmakla شُهْلَةٌ [şuhlet] sevādında olan alalıktır. Müʾellif "ش،ه،ل" māddesinde gözün siyāhı çizgili kızıla māʾil olmakla nass eylemiştir. Ve

شُكْلَةٌ [şuklet] Şibh ve müşābehet maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلشِّكَالُ [eş-şikāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Kösteğe ve pāyvende denir; cemʿi شُكُلٌ [şukul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde; yukālu: شَدَّ قَوَائِمَ الدَّابَّةِ بِالشِّكَالِ أَيْ بِالْحَبْلِ الْخَاصِّ لَهَا Ve şol ipe denir ki devenin göğüs bağıyla kasık bağının aralığına çekip bend ederler, kezālik kasık bağıyla karnı altından çekilen kolanın aralığına bağladıkları bağa denir. Ve davarın elleriyle ayakları beynine bağladıkları kısa kösteğe ve pāyvende denir. Ve at kısmının bir ayağı mutlak olarak üç ayağında olan sekile denir ve bunun ʿaksine de denir; yukālu: فَرَسٌ بِهِ شِكَالٌ أَيْ ثَلَاثُ قَوَائِمِهِ مُحَجَّلَةٌ وَالْوَاحِدَةُ مُطْلَقَةٌ وَعَكْسُهُ أَيْضًا Kāle fi'n-*Nihāye*: "إِنَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَرِهَ الشِّكَالَ فِي الْخَيْلِ" Mütercim der ki Rāġib, *Mufredāt*'ta bir ayağıyla bir elinde olmağa tahsīs eylemiştir.

اَلْمَشْكُولُ [el-meşkūl] Fenn-i ʿarūzda şekl-i zihāfı cārī olan cüzʾe denir ki harf-i sānī vü sābiʿ mahzūf olur, niteki karīben zikr olundu.

اَلشَّوَاكِلُ [eş-şevākil] شَاكِلَةٌ [şākilet]in cemʿidir, şāh-rāhtan münşaʿib olan yollara denir; yukālu: أَخَذُوا الشَّوَاكِلَ وَهِيَ الطُّرُقُ الْمُنْشَعِبَةُ عَنِ الطَّرِيقِ الْأَعْظَمِ

اَلشِّكْلُ [eş-şikl] (şīn'in kesri ve fethiyle) Nisvānın nāz ve şīve ve ʿişvesine denir;

yukālu: إِمْرَأَةٌ ذَاتُ شِكْلٍ أَيْ غُنْجٍ وَدَلٍّ وَغَزَلٍ

اَلشَّكَلُ [eş-şekel] (fethateynle) Mahbūba nāz ve şīveli olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِلَتِ الْمَرْأَةُ شَكَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ ذَاتَ شِكْلٍ Ve koyun kısmı ve sāʾir hayvānın böğrü ak olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِلَ الْكَبْشُ وَغَيْرُهُ إِذَا كَانَ أَشْكَلَ Ve bir nesnenin beyāzında kırmızılık olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَكِلَ الشَّيْءُ إِذَا كَانَ فِي بَيَاضِهِ حُمْرَةٌ Ve

شَكَلٌ [Şekel] ʿArabdan bir batn pederinin ismidir. Ve Şekel b. Ḥumeyd el-ʿAbsī ashābdandır. Ve oğlu Şuteyr b. Şekel muhaddistir.

اَلشَّكِلَةُ [eş-şekilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Bāb-ı mezbūrdan vasftır; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَكِلَةٌ أَيْ ذَاتُ شِكْلٍ

شَكْلَةُ [Şeklet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir hatun ismidir.

اَلشَّوْكَلُ [eş-şevkel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Piyāde ʿaskere denir, ʿalā-kavlin meymene-i ʿaskere ki sağ kol taʿbīr olunur yāhūd meysereye denir. Ve nāhiye ve cānib maʿnāsınadır. Ve sincan dikeni dedikleri şecere denir, عَوْسَجَةٌ [ʿavsecet] maʿnāsına.

اَلشَّكِيلُ [eş-şekīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Atın ağzında olan gemin suluğunda zāhir olan kanla karışık köpüğe denir.

اَلشُّكْلُ [eş-şukl] (şīn'in zammıyla) شُكْلَاءُ [şeklāʾ] kelimesinin cemʿidir ki beyāzı humrete māʾil göze denir; yukālu: عَيْنٌ شَكْلَاءُ إِذَا كَانَتْ فِي بَيَاضِهِ حُمْرَةٌ Ve أَشْكَلُ [eşkel] kelimesinin cemʿidir ki zikr olundu.

اَلْمُشَاكَلَةُ [el-muşākelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesne bir āher nesneye uygun olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاكَلَهُ إِذَا وَافَقَهُ Mütercim der ki müşākele-i ehl-i beyān bundan meʾhūzdur ki tekārüb fi'l-ḫayāl ʿalākasıyla mecāz kabīlindendir.

اَلتَّشَاكُلُ [et-teşākul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi muvāfakat maʿnāsınadır; yukālu: هُمَا لَا يَتَشَاكَلَانِ أَيْ لَا يَتَوَافَقَانِ

اَلشَّاكِلُ [eş-şākil] Bu dahi şibh maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ أَشْكَلَةٌ مِنْ أَبِيهِ وَشُكْلَةٌ وَشَاكِلٌ أَيْ شِبْهٌ

[ش ل ل]

اَلشَّلَلُ [eş-şelel] (fethateynle) Sevbe isābet eden şol siyāh lekeye denir ki gasl ile zāʾil olmaya; yukālu: مَا هَذَا الشَّلَلُ بِثَوْبِكَ وَهُوَ سَوَادٌ أَصَابَهُ وَلَا يَذْهَبُ بِغَسْلِهِ Ve

شَلَلٌ [şelel] ve

شَلٌّ [şell] (teşdīd ile) Masdar olurlar, davarı ardından sürüp kovmak maʿnāsınadır; yukālu: شَلَّ الْإِبِلَ شَلَلًا وَشَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَرَدَهُ Ve el çolak olmak maʿnāsınadır ki rūh çekilip yābis olmaktan ʿibārettir yāhūd el bi'l-külliyye zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَلَّتْ يَدُهُ شَلًّا وَشَلَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا يَبِسَتْ أَوْ ذَهَبَتْ وَيُقَالُ شُلَّتْ عَلَى الْمَجْهُولِ ʿArablar üstād-ı tīr-endāza ok attıkta duʿā edip لَا شَلَلَا ve لَا شَلَلِ veكَ يَدُ لَا تَشْلَلْ derler, elin dāʾimā sağ ve dürüst olsun demektir. Burada شَلَلِ [şelāli] قَطَامِ [ḳaṭāmi] veznindedir ve لَا تَشْلَلْ nehy bünyesiyledir. Şārih der ki kezālik لَا شَلَلَ وَلَا عَمًى derler, elin ve gözün dürüst olsun demektir ve لَا شَلَّ عَشْرُكَ derler عَشْرٌ [ʿaşr]den murād on parmağıdır. Ve

شَلٌّ [şell] Göz peyderpey yaş salıverip akıtmak maʿnāsınadır; tard maʿnāsındandır; yukālu: شَلَّتِ الْعَيْنُ دَمْعَهَا شَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَرْسَلَهَا Mütercim der ki ümmehāt-ı sāʾirede شَلٌّ [şell] dikişi seyrek seyrek dikmek yaʿnī ilmek maʿnāsına da mersūm olmakla müʾellif ondan sükūt eylemiştir.

اَلْإِنْشِلَالُ [el-inşilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Davar ensesinden sürülüp kovulmak maʿnāsınadır; yukālu: شَلَّ الْإِبِلَ فَانْشَلَّتْ Ve sel suyu henüz çoğalıp tugyān eylemez-den evvelce atılarak akmağa başlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَلَّ السَّيْلُ إِذَا ابْتَدَأَ فِي الْإِنْدِفَاعِ قَبْلَ أَنْ يَشْتَدَّ Ve yağmur sapır sapır dö-külmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَلَّ الْمَطَرُ إِذَا انْحَدَرَ

اَلْإِشْلَالُ [el-işlāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi el çolak olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُشِلَّتْ يَدُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ بِمَعْنَى شُلَّتْ وَيُقَالُ أَشَلَّ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْفَاعِلِ إِذَا كَانَتْ يَدُهُ شَلَّاءَ

اَلْأَشَلُّ [el-eşell] (أَقَلُّ [eḳall] vezninde) Eli çolak kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَشَلُّ أَيِ الشَّلَّاءُ يَدُهُ

اَلشَّلَّاءُ [eş-şellāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Çolak ele denir; yukālu: يَدٌ شَلَّاءُ أَيْ يَابِسَةٌ أَوْ ذَاهِبَةٌ Ve basarı zaʾil olmuş göze vasf olur; yukālu: عَيْنٌ شَلَّاءُ إِذَا كَانَتْ قَدْ ذَهَبَ بَصَرُهَا

اَلشَّلِيلُ [eş-Şelīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir belde adıdır. Ve

شَلِيلٌ [şelīl] Devenin sağrısına örttükleri pālāsa ve cecime denir ki yünden yāhūd kıldan mensūc olur, Türkīde götlük taʿbīr olunur; ʿArablar ve Türkmenler atlara dahi ederler. Ve cenkte zırh altından giydikleri cāmeye denir; yukālu: لَبِسَ الشَّلِيلَ أَيِ الْغِلَالَةَ تُلْبَسُ تَحْتَ الدِّرْعِ Ve büyük zırh altından gi-yilen küçük zırha denir, ʿalā-kavlin mutla-kan zırha denir; cemʿi شِلَّةٌ [şillet]tir, şīn'in kesriyle جِلَّةٌ [cillet] vezninde. Ve derede yāhūd derenin vasatında olan su mecrāsına denir. Ve kokar ilik ve murdār ilik dedik-leri iliğe denir, نُخَاعٌ [nuḫāʿ] maʿnāsına. Ve arka etinde olan yol yol tarīkalara denir ki arka ile bilece mümtedd olur; pes müfredi شَلِيلَةٌ [şelīlet]tir. Ve

شَلِيلٌ [Şelīl] Ashābdan Cerīr b. ʿAbdullāh el-Becelī ceddinin ismidir. Ve Şelīl b. Mu-helhil, Ḥāfıẓ ʿAbdulmuʾmin ed-Dimyāṭī şeyhidir.

شُلَيْلٌ [Şuleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn İsḥāḳ ez-Zinbeḳī'dir ki muhaddistir. Ve Ebu'ş-Şelīl en-Nufāṣī, Benū Kilāb'dan bir meşhūr lıṣṣ ve şāʿirdir.

اَلْمِشَلُّ [el-mişell] (mīm'in kesriyle) Dişi eşeklerin dāʾimā artlarına düşüp sürüp götürür olan haşarı erkek eşeğe denir; yukālu: حِمَارٌ مِشَلٌّ أَيْ كَثِيرُ الطَّرْدِ Ve شَلُولٌ [şelūl] ve شُلُلٌ [şulul] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلشَّلُولُ [eş-şelūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلشُّلُلُ [eş-şulul] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

اَلشُّلَلُ [eş-şulel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلشُّلْشُلُ [eş-şulşul] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) ve

اَلشَّلْشَلُ [eş-şelşel] (فَدْفَدٌ [fedfed] veznin-de) İşte güçte cüst ve sebük-rūh ve hoş-sohbet, nāzük-tabīʿat, şen ve şūh adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِشَلٌّ وَشَلُولٌ وَشُلُلٌ وَشُلَلٌ وَشُلْشُلٌ وَشَلْشَلٌ أَيْ خَفِيفٌ فِي الْحَاجَةِ سَرِيعُ حُسْنِ الصُّحْبَةِ طَيِّبُ النَّفْسِ Ve

شَلُولٌ [şelūl] Genç nākaya ve koyuna de-nir ki devede نَابٌ [nāb] gibidir. Ve Benū ʿAclān yurdunda bir suyun ismidir. Ve

شُلْشُلٌ [şulşul] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) Gövdesi çelimsiz olup işte güçte cüst ve pehlivān adama denir. Ve

شَلْشَلٌ [şelşel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Peyderpey damlayan suya ve kana denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُشَلْشَلُ [el-muşelşel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bu dahi gövdesinin eti azca

olup işte güçte çabuk ve çālāk adama denir, شُلْشُلٌ [şulşul] gibi; yukālu: رَجُلٌ شُلْشُلٌ وَمُشَلْشَلٌ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ خَفِيفٌ فِيمَا أَخَذَ فِيهِ

اَلشَّلْشَلَةُ [eş-şelşelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Şapır şapır su damlamak maʿnāsınadır; yukālu: اَلْمَاءُ يُشَلْشِلُ أَيْ يَقْطُرُ Ve su ve kan makūlesini dökmek maʿnāsınadır; yukālu: شَلْشَلَ السَّيْفُ الدَّمَ إِذَا صَبَّهُ Ve

شَلْشَلَةٌ [şelşelet] ve

شِلْشَالٌ [şilşāl] (زِلْزَالٌ [zilzāl] vezninde) Bevli serperek işemek maʿnāsınadır; yukālu: شَلْشَلَ بَوْلَهُ وَبِبَوْلِهِ شَلْشَلَةً وَشِلْشَالًا إِذَا فَرَّقَهُ وَأَرْسَلَهُ مُنْتَشِرًا

اَلشَّلْشَالُ [eş-şelşāl] (şīn'in fethiyle) Maʿnāyı ahīrden ismdir, serperek işemeğe denir.

اَلْمُتَشَلْشِلُ [el-muteşelşil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Peyderpey damlayan su ve kan makūlesine denir; yukālu: مَاءٌ وَدَمٌ مُتَشَلْشِلٌ أَيْ مُتَتَابِعُ الْقَطْرِ

اَلتَّشَلْشُلُ [et-teşelşul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Su makūlesini şarıl şarıl dökmek maʿnāsına, bāʾ harfiyle müteʿaddī olur; yukālu: تَشَلْشَلَ بِالْمَاءِ إِذَا صَبَّهُ

اَلشُّلَّةُ [eş-şullet] (şīn'in zammıyla) Mutlak niyyete, ʿalā-kavlin sefer husūsunda maʿkūd olan niyyete denir; tekūlu: عَقَدْتُ فِي قَلْبِي شُلَّةً وَهِيَ النِّيَّةُ أَوِ النِّيَّةُ فِي السَّفَرِ Ve bir adamın taleb ve hāhişinde olduğu emr-i baʿīde denir. Ve bunda şīn'in fethiyle de lügattır; yukālu: لَهُ شُلَّةٌ أَيْ أَمْرٌ بَعِيدٌ يَطْلُبُهُ

اَلْمُشَلِّلُ [el-muşellil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Kancık eşeklere hırs ve kasdı nihāyet mertebede olan haşarı eşeğe denir ki hemān gördüğünün arkasına düşüp saldırır ola.

مُشَلَّلٌ [Muşellel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir dağın adıdır ki ondan Ḳudeyd nām mahalle nüzūl olunur.

[ش م ل]

اَلشِّمَالُ [eş-şimāl] (şīn'in kesriyle) ve

اَلشِّيمَالُ [eş-şīmāl] (yāʾ ziyādesiyle ki işbāʿdır) ve

اَلشِّمْلَالُ [eş-şimlāl] (şīn'in kesriyle) Sola denir ki sağ mukābilidir, sol ele ve sol yana ve sol cihete şāmildir, يَمِينٌ [yemīn] mukabilidir; شِمَالٌ [şimāl]in cemʿi أَشْمُلٌ [eşmul] gelir ve شَمَائِلُ [şemāʾil] gelir gayr-i kıyās üzere ve شُمُلٌ [şumul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve شِمَالٌ [şimāl] gelir müfredinin lafzı üzere, دِلَاصٌ [dilāṣ] gibi; yukālu: فُلَانٌ يَعْمَلُ بِشِمَالِهِ وَأَتَى مِنْ شِمَالِي وَهُوَ ضِدُّ الْيَمِينِ Ve

شِمَالٌ [şimāl] Hūy ve tabīʿat maʿnāsınadır; cemʿi شَمَائِلُ [şemāʾil] yukālu: هُوَ كَرِيمُ الشِّمَالِ أَيِ الطَّبْعِ Ve uğursuzlukta müstaʿmeldir; yukālu: زَجَرْتُ لَهُ طَيْرَ الشِّمَالِ أَيْ طَيْرَ الشُّؤْمِ Şārih der ki ʿArablar sol ile teşeʾüm eylediklerine mebnīdir, niteki يَمِينٌ [yemīn] ile teyemmün ederler, bereket maʿnāsına olan يُمْنٌ [yumn] māddesinden meʾhūzdur derler ve li-hāzā يَمِينٌ [yemīn]e يُمْنَى [yumnā] ve şimāle شُؤْمَى [şuʾmā] ıtlāk ederler. Ve

شِمَالٌ [şimāl] Bir türlü damga ismidir ki koyun kısmının memesine basılır. Ve ekin biçen adamın eliyle kabz eylediği bir tutam ekine denir. Ve koyunun memesine geçirdikleri torba şeklinde keseye denir ki memesi sütten ağırlaştıkta geçirirler, ʿalā-kavlin bu keçi kısmına mahsūstur.

أَبُو الشِّمَالِ [Ebu'ş-Şimāl] Tābiʿīndendir. Ve Muḥammed b. Ebu'ş-Şimāl ki ʿUṭāridī'dir, muhaddistir.

ذُو الشِّمَالَيْنِ [Ẕu'ş-Şimāleyn] Ashābdan ʿUmeyr b. ʿAbduʿamr'ın lakabıdır; iki eliy-

le işler olduğundan mülakkab olmuştu.

اَلشَّمْلُ [eş-şeml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Bir nesneyi sol tarafa ve sol ele ve sol yana almak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَلَ بِهِ شَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخَذَهُ ذَاتَ الشِّمَالِ Ve bir nesneyi serinlemek ve soğumak için شَمَالٌ [şemāl] yeline karşı komak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَلَ الْخَمْرَ إِذَا عَرَضَهَا لِلشَّمَالِ فَبَرَدَتْ Ve koyun kısmının memesine شِمَالٌ [şimāl] dedikleri keseyi geçirip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: شَمَلَ الشَّاةَ شَمْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَلَّقَ عَلَى ضَرْعِهَا الشِّمَالَ وَشَدَّهُ Ve koyunun memesine geçirecek kese düzmek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَلَ الشَّاةَ إِذَا جَعَلَ لَهَا شِمَالا Ve

شُمُولٌ [şumūl] ʿUmūm maʿnāsınadır, kemā se-yuzkeru. Ve

شَمْلٌ [şeml] ve

شُمُولٌ [şumūl] Bir nesneyi شَمْلَةٌ [şemlet] dedikleri ihrāmla örtüp bürümek maʿnāsınadır; yukālu: شَمِلَهُ شَمْلًا وَشُمُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَطَّاهُ بِالشَّمْلَةِ Ve

شَمْلٌ [şeml] Ağaçta olan hurmāları bi'l-cümle devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَلَ النَّخْلَةَ شَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَقَطَ مَا عَلَيْهَا مِنَ الرُّطَبِ Ve

شَمْلٌ [şeml] Kalabalığa ve izdihāma denir; yukālu: دَخَلَ فِي شَمْلِ الْجَمَاعَةِ أَيْ غِمَارِهَا Ve bunda fethateynle de lügattır.

اَلشَّمَالُ [eş-şemāl] (şīn'in fethi ve kesriyle) Ḥicr-i Kaʿbe-i muʿazzama semtinden esen yele denir. Ve حِجْرٌ [Ḥicr], Beyt-i Şerīf'in şimāl tarafındadır; ʿalā-kavlin kıbleye müteveccih olan adamın sağ tarafından esen yel olacaktır, lākin sāhīh olan kutb-ı şimālī cihetinden matlaʿ-ı şems ile Benātu Naʿş mā-beyninden yāhūd matlaʿ-ı Benātu Naʿş ile Nesr-i Tāʾir'in maskiti mā-beyninden esen rüzgārdır. Ve bu rüzgār ʿādetā gecelerde hübūb eylemez. Evvelki ihtilāf mukīmin makāmı iʿtibārına mebnidir, kaldı ki müʾellifin taʿrīfi usūl-i erbaʿaya mebnidir.

Ehl-i cogrāfiyye taksīmi üzere matlaʿ-ı şemsten hübūb eden gün doğusu taʿbīr olunur, kutb-ı şimāle doğru; matlaʿ-ı ʿAyyūḳ'a dek üç kertesi vardır. Ve matlaʿ-ı ʿAyyūḳ'tan hübūb edene poyraz yeli taʿbīr olunur, kutba varınca; bunun da üç kertesi var. Matlaʿ-ı Benātu Naʿş poyrazın vasatıdır. Ve kutbdan hübūb edene yıldız taʿbīr olunur, magīb-i ʿAyyūḳ'a kadar; bunun da üç kertesi var. Ve magīb-i ʿAyyūḳ'tan hübūb edene karayel taʿbīr olunur, maskit-i Nesr-i Tāʾir'e kadar; bunun da üç kertesi var ve bunlar poyraz ʿadd olunur. Ve maskit-i Nesr-i Tāʾir ki magīb-i asl dahi derler tamām gün doğusu mukābilidir, batı taʿbīr olunur, magīb-i ʿakrebe kadar. Bunun da üç kertesi var. Ve magīb-i ʿakrebden esen rüzgāra lodos taʿbīr olunur, kutb-ı cenūbīye kadar ve ondan esen yele bu diyārlarda kıble yeli taʿbir olunur, matlaʿ-ı ʿakrebe kadar ve ondan esen yele keşişleme taʿbīr olunur. İntehā. Ve شَمَالٌ [şemāl] kelimesinin cemʿi شَمَالَاتٌ [şemālāt] gelir. Ve işbu شَمَالٌ [şemāl] lafzı rīh-i mezbūreye ism olarak ve sıfat olarak istiʿmāl olunur; yukālu: هَبَّتِ الشَّمَالُ وَرِيحٌ شَمَالٌ

اَلشَّيْمَلُ [eş-şeymel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) ve

اَلشَّأْمَلُ [eş-şeʾmel] (hemze ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلشَّمَلُ [eş-şemel] (fethateynle ve kalīlen mīm'in sükūnuyla) ve

اَلشَّمْأَلُ [eş-şemʾel] (mīm'in hemzeye takdīmiyle جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde ve gāhca lām'ı müşedded olur) ve

اَلشَّوْمَلُ [eş-şevmel] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) ve

اَلشَّمُولُ [eş-şemūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلشَّمِيلُ [eş-şemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) cümlesi شَمَالٌ [şemāl] lafzından lügattır, rīh-i mezbūreye denir.

اَلْإِشْمَالُ [el-işmāl] (hemzenin kesriyle) شَمَالٌ [şemāl] yeline girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي رِيحِ الشَّمَالِ Ve koyunun memesine شِمَالٌ [şimāl] dedikleri kese düzmek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَ الشَّاةَ إِذَا جَعَلَ لَهَا شِمَالا Ve hāssatan cümleye şerr ve şūr ve belāʾ yetiştirmek maʿnāsınadır, taʿmīm-i şerr maʿnāsınadır ki hayr ve ha-senede istiʿmāl olunmaz; yukālu: أَشْمَلَهُمْ شَرًّا إِذَا عَمَّهُمْ Ve bu baʿzın kavlidir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adama örtünüp bürüne-cek ihrām vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ الشَّمْلَةَ Ve ihrām sāhibi olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ ذَا مِشْمَلٍ أَيْ شَمْلَةٍ Ve ağacın hurmāsını hep der-mek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَ النَّخْلَةَ إِذَا لَقَطَ مَا عَلَيْهَا مِنَ الرُّطَبِ Ve buğur deve nāka sü-rüsünün nısfını sülüsānına varınca kadar aşıp gebe eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَشْمَلَ الْفَحْلُ شَوْلَهُ لِقَاحًا إِذَا أَلْقَحَ النِّصْفَ إِلَى الثُّلُثَيْنِ Niteki mecmūʿuna aşmağa إِقْمَامٌ [iḳmām] denir.

اَلشَّمَلُ [eş-şemel] (fethateynle) Poyraz yeli dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمِلَ الْقَوْمُ شَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَتْهُمُ الشَّمَالُ Ve شَمْلٌ [şeml] ve شُمُولٌ [şumūl] gibi bir nes-ne ʿāmm ve şāmil olmak maʿnāsınadır ki cümleye yetişmekten ʿibārettir; yukālu: شَمِلَهُمُ الْأَمْرُ وَشَمَلَهُمْ شَمَلًا وَشَمْلًا وَشُمُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا عَمَّهُمْ وَيُقَالُ شَمِلَهُمْ خَيْرًا أَوْ شَرًّا مِنَ الثُّلَاثِيِّ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَأَشْمَلَهُمْ شَرًّا إِذَا عَمَّهُمْ بِهِ Ke-mā zukire. Ve

شَمَلٌ [şemel] Nāka gebe kalmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمِلَتِ النَّاقَةُ لِقَاحًا إِذَا قَبِلَتْهُ Ve çokluk nesneler bir nesneyi örtüp gizlemek maʿnāsınadır; yukālu: شَمِلَتْ إِبِلُكُمْ بَعِيرًا لَنَا أَيْ أَخْفَتْهُ Ve

شَمَلٌ [şemel] Bir mikdārca tāze hurmāya denir. Ve azca yağmura denir. Kezālik nāstan ve sāʾir nesneden şeyʾ-i yesīre de-nir; cemʿi أَشْمَالٌ [eşmāl] gelir. Ve bir nes-neyi tamām örtüp bürüyen perde makūlesi şeyʾe denir, كَنَفٌ [kenef] maʿnāsına.

اَلْإِشْتِمَالُ [el-iştimāl] (إِفْتِعَالٌ [ifteʿāl] veznin-de) Bir adam cāmesine elleri bile taşra kalmayıp bütün bedenini ihāta eylemek vechiyle bürünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَمَلَ بِثَوْبِهِ إِذَا أَدَارَهُ عَلَى جَسَدِهِ كُلِّهِ حَتَّى لَا تَخْرُجَ مِنْهُ يَدُهُ Bu maʿnādandır ki bir adamı bir mādde ihrām gibi basıp ihāta eylese إِشْتَمَلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ derler.

اَلشِّمْلَةُ [eş-şimlet] (şīn'in kesriyle) Binā-i nevʿdir, sevbi bütün bürünmek heyʾetine denir ki bundan lisānımızda bürünüş ile taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ حَسَنُ الشِّمْلَةِ أَيْ هَيْئَةِ اشْتِمَالِهِ Ve "ش،م،ل" صَمَّاءُ شِمْلَةٌ māddesinde mezkūrdur.

اَلشَّمْلَةُ [eş-şemlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْمِشْمَلُ [el-mişmel] ve

اَلْمِشْمَلَةُ [el-mişmelet] (mīm'lerin kesriyle) Kadife dedikleri büyük ve tüylü saçaklı ihrāmdan küçük şol yufka ihrāma denir ki ʿArablar ona bütün bedenini bürüyüp sarı-nırlar; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ شَمْلَةٌ وَمِشْمَلٌ وَمِشْمَلَةٌ وَهُوَ كِسَاءٌ دُونَ الْقَطِيفَةِ يُشْتَمَلُ بِهِ Ve

مِشْمَلٌ [mişmel] Pala taʿbīr olunan kısa kılıca denir ki saklandıkta libāsla setr olunur; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْمِشْمَلِ وَهُوَ سَيْفٌ قَصِيرٌ يَتَغَطَّى بِالثَّوْبِ

اَلتَّشَمُّلُ [et-teşemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّشْمِيلُ [et-teşmīl] (تَفْعِلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ʿAlā-hilāfi'l-kıyās masdar-ı sānī olmak üzere ihrāma bürünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَمَّلَ بِالشَّمْلَةِ تَشَمُّلًا وَتَشْمِيلًا إِذَا اشْتَمَلَ بِهَا

اَلْمِشْمَالُ [el-mişmāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Yorgana denir, مِلْحَفَةٌ [milḥafet] maʿnāsına.

اَلشَّمُولُ [eş-şemūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمَشْمُولَةُ [el-meşmūlet] Bādeye ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin bārid olanına denir, rāyihasını nāsa şāmil eylediğinden yāhūd شَمَالٌ [şemāl] yeli gibi عَصْفَةٌ [ʿaṣfet] ve nesemesi olduğundan ıtlāk eylediler; yukālu: سَقَاهُ الشَّمُولَ وَالْمَشْمُولَةَ أَيِ الْخَمْرَ أَوِ الْبَارِدَةَ Ve

شَمُولُ [Şemūl] Bir çengī hatun ismidir.

اَلْمَشْمُولُ [el-meşmūl] Ahlāk-ı radiyye ve şemā'il-i behiyye sāhibi adama ıtlāk olunur; şimāl yeliyle tīb ve letāfet kesb eylemiş sudan meʾhūzdur; yukālu: رَجُلٌ مَشْمُولٌ أَيِ الْمَرْضِيُّ الْأَخْلَاقِ

اَلشَّمْلُ [eş-şeml] (şīn'in fethi ve kesriyle) ve

اَلشِّمِلُّ [eş-şimill] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Hurmā salkımına ʿalā-kavlin yemişi azca olanına denir.

اَلشُّمْلُولُ [eş-şumlūl] (şīn'in zammıyla) Bu dahi azca nesneye denir; cemʿi شَمَالِيلُ [şemālīl]dir.

شَمْلَةُ [Şemlet (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Esāmīdendir: Şemle b. Munīb ve Şemle b. Huzāl muhaddis-i zaʿīflerdir.

أُمُّ شَمْلَةَ [ummu şemlet] Dünyānın ve hamrın künyesidir.

شُمَيْلَةُ [Şumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esmādandır: Şumeyle b. Muḥammed b. Caʿfer ki ümerā-i Mekke evlādındandır, muhaddis-i zaʿīftir.

اَلشَّمْلَلَةُ [eş-şemlelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bu dahi ağaçtaki hurmāları bi'l-cümle dermek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْلَلَ النَّخْلَةَ إِذَا لَقَطَ مَا عَلَيْهَا مِنَ الرُّطَبِ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: شَمْلَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلشَّمَالِيلُ [eş-şemālīl] (شَعَارِيرُ [şeʿārīr] vezninde) Bölük bölük demektir, cemʿ bünyesiyle müstaʿmeldir; yukālu: ذَهَبُوا شَمَالِيلَ أَيْ فِرَقًا Ve

شَمَالِيلُ [şemālīl] Maʿķule nāhiyesinde bir niçe müteferrik uzun kumsallara ıtlāk olunur.

اَلْإِنْشِمَالُ [el-inşimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir işte çabuk ve çemrek olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَمَلَ فِي حَاجَتِهِ إِذَا شَمَّرَ Ve sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْشَمَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلتَّشْمِيلُ [et-teşmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: شَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلشِّمِلَّةُ [eş-şimillet] (جِبِلَّةٌ [cibillet] vezninde) ve

اَلشِّمَالُ [eş-şimāl] ve

اَلشِّمْلَالُ [eş-şimlāl] ve

اَلشِّمْلِيلُ [eş-şimlīl] (şīn'lerin kesriyle) Cüst ve revende nākaya vasf olur; yukālu: نَاقَةٌ شِمِلَّةٌ وَشِمَالٌ وَشِمْلَالٌ وَشِمْلِيلٌ أَيْ سَرِيعَةٌ

شَمَّالٌ [Şemmāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İbn Musā'dır ki muhaddistir ve ferddir,

muhaddisīnde hem-nāmı yoktur.

شُمَيْلٌ [Şumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve شِمَالٌ [Şimāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve شَمْلَةُ [Şemlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve شَامِلٌ [Şāmil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ش م ر د ل]

اَلشَّمَرْدَلُ [eş-şemerdel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Genç ve çabuk ve hoş-endām deveye ve sā'ir hayvāna denir. Ve Şemerdel b. Şerīk el-Yerbūʿī ve Şemerdel b. Ḥāciz el-Becelī ve Şemerdel el-Kaʿbī şāʿirlerdir.

اَلشَّمَرْدَلَةُ [eş-şemerdelet] (hā'yla) Hoş-manzar ve hūb-endām nākaya denir.

[ش م ر ذ ل]

اَلشَّمَرْذَلُ [eş-şemerẕel] (ẕāl-ı muʿceme ile) شَمَرْدَلٌ [şemerdel] vezninde ve onda lügattır.

[ش م ر ط ل]

اَلشَّمَرْطَلُ [eş-şemerṭal] (شَمَرْدَلٌ [şemerdel] vezninde) ve

اَلشَّمَرْطُولُ [eş-şemerṭūl] (سَقَنْقُورٌ [seḳanḳūr] vezninde) Vücūdu selgi ve perīşān, yakışıksız uzun adama denir.

[ش م ط ل]

اَلشُّمْطَالَةُ [eş-şumṭālet] (şīn'in zammıyla) İç yağlıca et parçasına denir.

[ش م ش ل]

اَلشِّمْشِلُ [eş-şimşil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Fīl dedikleri hayvāna denir.

[ش م ع ل]

اَلْإِشْمِعْلَالُ [el-işmiʿlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Yüksek yere çıkmak ve yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: إِشْمَعَلَّ الرَّجُلُ إِذَا أَشْرَفَ Ve bir nesneyi aramak içün sürʿatle etrāfa dağılıp cüst ü cū eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِشْمَعَلَّ الْقَوْمُ فِي الطَّلَبِ إِذَا بَادَرُوا فِيهِ وَتَفَرَّقُوا Ve develer poturluk edip her biri bir cānibe perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْمَعَلَّتِ الْإِبِلُ إِذَا مَضَتْ وَتَفَرَّقَتْ مَرَحًا Ve çapul ʿaskeri çekirge gibi düşmanın her koluna saldırıp münteşir olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْمَعَلَّتِ الْغَارَةُ فِي الْعَدْوِ إِذَا انْتَشَرَتْ

اَلشَّمْعَلَةُ [eş-şemʿalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Perākende olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَمْعَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve ism olur, cünbüşlü neşātlı nākaya denir, شَمْعَلٌ [şemʿal] dahi denir hā'sız. Ve شَمْعَلَةُ الْيَهُودِ [şemʿalatu'l-yehūd] tā'ife-i yehūdun kırā'atlerine ıtlāk olunur, masdar ve ism olmak muhtemeldir; yukālu: أَعْجَبَتْنِي شَمْعَلَةُ الْيَهُودِ أَيْ قِرَاءَتُهُمْ Ve Şemʿale b. Ḳā'id ve Şemʿale b. Ṭaysele ve Şemʿale el-Aḫḍar eḍ-Ḍabbī şāʿirlerdir.

اَلْمُشْمَعِلُّ [el-muşmeʿill] (مُضْمَحِلٌّ [muḍmaḥill] vezninde) Bu dahi şevkli nākaya denir. Ve serīʿ ve hafīfü'r-rūh zarīf adama, ʿalā-kavlin pek uzun adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُشْمَعِلٌّ أَيْ خَفِيفٌ ظَرِيفٌ أَوْ طَوِيلٌ Ve ekşi süte denir. Ve Muşme'ill b. Melḥān ve Muşmeʿill b. İyās muhaddislerdir.

[ش ن ب ل]

اَلشَّنْبَلَةُ [eş-şenbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Öpmek maʿnāsınadır; yukālu: شَنْبَلَ الْغُلَامَ إِذَا قَبَّلَهُ

شَنْبَلٌ [Şenbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Şenbel muhaddistir. Ve Ebū Şenbel Ḥamel b. Ḥazrec şāʿirdir.

[ش ن ف ل]

اَلشَّنْفَلَةُ [eş-şenfelet] (fā'yla) Bir nesne mutālebe ederken keseden akçe ihrāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: شَنْفَلَ الْمُشْتَرِي إِذَا أَخْرَجَ الدَّرَاهِمَ فِي الْمُطَالَبَةِ

[ش و ل]

اَلشَّوْلُ [eş-şevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) ve اَلشَّوَلَانُ [eş-şevelān] (fetehātla) Nāka kuyruğunu yukarı kaldırmak maʿnāsınadır ki likāh için kezālik hamlini iʿlām için kaldırır; yukālu: شَالَتِ النَّاقَةُ بِذَنَبِهَا تَشُولُ شَوْلا وَشَوَلَانًا إِذَا رَفَعَتْهُ Ve kuyruk kendisi kalkmak maʿnāsına müteʿaddī ve lāzım olur; yukālu: شَالَ الذَّنَبُ إِذَا ارْتَفَعَ Ve harf-i bāʾ vāsıtasıyla müteʿaddī olur, bir nesneyi yukarı kaldırmak maʿnāsına; niteki maʿnā-yı evvel dahi böylecedir; yukālu: شَالَ بِالْحَجَرِ شَوْلًا إِذَا رَفَعَهُ Ve ʿArablar شَالَتْ نَعَامَتُهُ derler, bir adam öykelenip hiffet eyledikten sonra sākin ve ārāmīde oldukta; yekūlūne: شَالَتْ نَعَامَةُ فُلَانٍ أَيْ خَفَّ وَغَضِبَ ثُمَّ سَكَنَ Zīrā devekuşu uçmak hevāsıyla bir mikdārca yerden ayağı kesilip lākin kuvvet-i tayerānı olmamakla yine fi'l-hāl mütenezzil olur; ve tekūlu'l-ʿArab: شَالَتْ نَعَامَةُ الْقَوْمِ إِذَا خَفَّتْ مَنَازِلُهُمْ مِنْهُمْ Yaʿnī "Kavm-i mezbūr göçüp yurtları hafīf yaʿnī tenhā ve hālī kaldı." Ve baʿzılar تَفَرَّقَتْ كَلِمَتُهُمْ kavliyle tefsīr eyledi ki sözleri birbirine muvāfık olmayıp müteferrik oldu, devekuşu sürüsünün teferrukları gibi. Ve baʿzılar ذَهَبَ عِزُّهُمْ kavliyle tefsīr eyledi ki o kavmin ʿizz ve şevketleri ve revnak ve haysiyyetleri zāʾil oldu demektir. Bunda نَعَامَةٌ [neʿāmet] cemāʿat maʿnāsından meʾhūzdur

شَوْلٌ [eş-şevl] Hafīf ve çabuk adama ıtlāk olunur. Ve tulumun ve kovanın diplerinde kalan su bakiyyesine denir yāhūd azca suya denir; cemʿi أَشْوَالٌ [eşvāl]dir.

اَلْإِشَالَةُ [el-işālet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi nāka likāh için kuyruğunu yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَالَتِ النَّاقَةُ ذَنَبَهَا إِذَا رَفَعَتْهُ Ve bir adam bir nesneyi yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَالَ الْحَجَرَ إِذَا رَفَعَهُ

اَلشَّائِلُ [eş-şāʾil] Likāh için kuyruğunu yukarı kaldıran sütsüz nākaya denir; cemʿi شُوَّلٌ [şuvvel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve شُيَّلٌ [şuyyel] gelir vāv'ı yā'ya ibdālle ve شِيَّلٌ [şiyyel] gelir yāʾ mücāveretine mebnī şīn'in kesriyle ve شُوَّالٌ [şuvvāl] gelir, كُتَّابٌ [kuttāb] vezninde.

اَلشَّائِلَةُ [eş-şāʾilet] Şol nākaya denir ki hamlinden yā vazʿından yedi māh müddet geçmekle sütünü bütün çekmiş ola. Cemʿi شَوْلٌ [şevl] gelir ki masdar veznindedir ve bu gayr-i kıyās üzeredir ve أَشْوَالٌ [eşvāl] gelir.

اَلتَّشْوِيلُ [et-teşvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nākanın sütü çekilip eksilmek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَ لَبَنُ النَّاقَةِ إِذَا نَقَصَ Kezālik nāka شَائِلَةٌ [şāʾilet] olmakla sütü bütün çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَتِ النَّاقَةُ إِذَا جَفَّتْ أَلْبَانُهَا Ve devenin karnı çekilip güyā ki arkasına yapışık olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَتِ الْإِبِلُ إِذَا لَحِقَتْ بُطُونُهَا بِظُهُورِهَا Ve tulumun dibinde azca su bakiyyesi komak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَ فِي الْمَزَادَةِ إِذَا أَبْقَى شَوْلًا مِنَ الْمَاءِ Ve su azalmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَ الْمَاءُ إِذَا قَلَّ Ve kovanın suyu azca olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَوَّلَ الْغَرْبُ إِذَا قَلَّ مَاؤُهُ Ve cimāʿ eylemeğe mübāşeret hılālinde zeker sölpüklenip süst olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذَنِي التَّشْوِيلُ أَيِ اسْتِرْخَاءُ الذَّكَرِ عِنْدَ مُحَاوَلَةِ الْجِمَاعِ

شَوَّالَةُ [şevvālet] (قَتَّالَةٌ [ḳattālet] vezninde)

ʿAkrebin ʿalemidir, ذَاتُ الشَّوْلَةِ olduğu için. Ve bir kuşun ismidir. Ve koğucu karıya ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَوَّالَةٌ أَيْ نَمَّامَةٌ

اَلشَّوْلَةُ [eş-şevlet] (صَوْلَةٌ [ṣavlet] vezninde) ʿAkrebin kuyruğundan dāʾimā yukarı kaldırdığı yeridir ki ucu olacaktır, dikenli mahallidir; yukālu: ضَرَبَتِ الْعَقْرَبُ بِشَوْلَتِهَا وَهِيَ مَا تَشُولُ مِنْ ذَنَبِهَا Ve şaşkın ve bön ʿavrete denir. Ve menāzil-i kamerden bir menzilin ismidir ki iki nūrānī kevkebden ʿibārettir, onlara حُمَةُ الْعَقْرَبِ [ḥumetu'l-ʿakreb]dahi derler. Şārihin beyānına göre ʿakreb sūretinin dikeni menzilindedir. Ve Zeydu'l-Fevāris eḍ-Ḍabbī feresinin ismidir. Ve ʿAdvān kabīlesinden bir sebük-magz cāriyenin ismidir, dāʾimā efendilerine nasīhat eder idi, lākin fart-ı hamākatinden nāşī zarar ve vebālini kendi görür idi, bināʾen ʿaleyh "شَوْلَةُ نَاصِحَةٌ" mesel oldu ki ahmak nāsıh hakkında "أَنْتَ أَوْ هُوَ شَوْلَةُ النَّاصِحَةُ" diye darb ederler.

اَلْمُشَاوَلَةُ [el-muşāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir nesneyi yukarı kaldırmak ve yukarı ağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: شَاوَلَ الْحَجَرَ إِذَا رَفَعَهُ

اَلْإِنْشِيَالُ [el-inşiyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Yukarı kalkmak ve yukarı ağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَشَالَ الْحَجَرَ فَانْشَالَ أَيِ ارْتَفَعَ

اَلْمِشْوَالُ [el-mişvāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Yerinden kaldırmağa güç yetişir olan taşa denir; zāhiren lāzımı olan remy yāhūd istiʿmāl tasavvuruyla ālet sīgasıyla vārid olmuştur; yukālu: أَخَذَ بِيَدِهِ مِشْوَالًا أَيْ حَجَرًا يُشَالُ

اَلشُّوَيْلَاءُ [eş-şuveylāʾ] (musaggar bünyesiyle) Bir nebāttır ki edviyedendir, شُوَيْلٌ [şuveyl] dahi derler, قُبَيْطٌ [ḳubbeyṭ] vezninde. Bu nebāt Türkīde varatika dedikleridir.

شَوَّالٌ [Şevvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Merv kazāsında bir karyedir. Ve şehr-i fıtr ismidir ki bayram ayıdır; cemʿinde شَوَاوِيلُ [şevāvīl] ve شَوَّالَاتٌ [şevvālāt] denir. Şārihin beyānına göre nākaların شَوْلٌ [şevl]-i eznābı o māha müsādif olduğu bāʿis-i ıtlāk olmuştur. Ve sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre شَوَّالٌ [şevvāl] kelimesine baʿzen harf-i taʿrīf dāhil olur, zāhiren عَبَّاسٌ [ʿabbās] kelimesi gibi, vasfiyyet-i asliyye lemhine mebnī olur, zīrā kütüb-i nahviyyede mansūstur ki esmā-i şühūr aʿlām-ı cinsiyye bābındandır, hattā شَعْبَانُ [şaʿbān] ve رَمَضَانُ [ramaḍān] kelimelerinin ʿadem-i insirāfının bir sebebi ʿalemiyyettir. Bu cihetle sāhib-i *Telvīḥ*'in فَخْرُ الْإِسْلَامِ ʿibāresinden رَجَب kelimesi ʿalemiyyet ve muʿarref bi'l-lām olan اَلرَّجَبُ kelimesinden ʿadl ʿilletleriyle gayr-i munsarıftır diye nakline iʿtirāz eylemişlerdir lākin اَلْحَسَنُ gibi اَلرَّجَبُ lafzında dahi lemh-i vasfiyyete kāʾil olsalar ne māniʿ vardır, vech-i mezkūr üzere hilāf-ı kıyāstan elbette evlādır. Ve esāmī-i şühūra dāʾir baʿzı nefāyis مُحَرَّمٌ māddesinde resm olunur, inşāʾallāhu taʿālā. Ve Sālim b. Şevvāl tābiʿīndendir. Ve ʿAbde bint Ebī Şevvāl, Rābiʿa el-ʿAdeviyye cenāblarından rivāyet-i hadīs eylemiştir.

اَلشُّوَيْلَةُ [eş-Şuveylet] ve

اَلشُّوَيْلَاءُ [eş-Şuveylāʾ] (musaggar bünyeleriyle) İki mevziʿlerdir.

ذُو الشَّاوَلِ [Ẕu'ş-Şāvel] (vāv-ı meftūha ile) İbn Duʿām b. Mālik el-Hemdānī'dir ki أَذْوَاءُ [eẕvāʾ] taʿbīr olunan mülūk-i Ḥimyer'dendir.

اَلْإِشْتِيَالُ [el-iştiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde)

Bir adama sebb ve āzār ile şer-gīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْتَالَ لَهُ إِذَا تَعَرَّضَ لَهُ وَسَبَّهُ

اَلشَّوْشَلَاءُ [eş-şevşelāʾ] (şīn'lerin fethiyle) Cimāʿa denir, نَيْكٌ [neyk] maʿnāsına, ʿalā-kavlin bu lügat-ı Ḥabeşiyyedir.

اَلْمِشْوَلُ [el-mişvel] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Küçük orağa denir ki onunla çayır biçerler.

اَلشَّوِلُ [eş-şevil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Her ʿamel ve hizmette cüst ve çālāk olan ada-ma denir; yukālu: رَجُلٌ شَوِلٌ أَيْ خَفِيفٌ فِي الْعَمَلِ وَالْخِدْمَةِ وَالْحَاجَةِ سَرِيعٌ

[ش ه ل]

اَلشَّهَلُ [eş-şehel] (fethateynle) ve

اَلشُّهْلَةُ [eş-şuhlet] (شُعْلَةٌ [şuʿlet] vezninde) Gözün siyāhı göklükten azca ve ondan ahsen olmak, ʿalā-kavlin gözün siyāhı kızıllığa māʾil olmağa denir. Ve bu شُكْلَةٌ [şuklet] gibi kızıl çizgili olmayıp lākin siyāhı azca ve yufkaca olmakla gūyā ki kızıla māʾil görünür, Türkīde ela gözlülük ve koyun gözlülük taʿbīr olunur; yukālu: فِي عَيْنِهِ شَهَلٌ وَشُهْلَةٌ وَهُوَ أَقَلُّ مِنَ الزَّرَقِ فِي الْحَدَقَةِ وَأَحْسَنُ مِنْهُ أَوْ أَنْ تُشْرَبَ الْحَدَقَةُ حُمْرَةً وَلَيْسَتْ خُطُوطًا كَالشُّكْلَةِ وَلَكِنَّهَا قِلَّةُ سَوَادِ الْحَدَقَةِ حَتَّى كَأَنَّهُ يَضْرِبُ إِلَى الْحُمْرَةِ Ve

شَهَلٌ [şehel] Masdar olur, ela gözlü olmak maʿnāsınadır; yukālu: شَهِلَ الْغُلَامُ شَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ فِي عَيْنِهِ شُهْلَةٌ

اَلْإِشْهِلَالُ [el-işhilāl] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vez-ninde) Pek ela gözlü olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِشْهَلَّ الصَّبِيُّ بِمَعْنَى شَهِلَ

اَلْأَشْهَلُ [el-eşhel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Ela gözlü adama denir; müʾennesi شَهْلَاءُ [şehlāʾ]dır. Kāle fi'n-*Nihāye* ve fī sifati-hi ʿaleyhi's-selām: اَلشُّهْلَةُ "كَانَ أَشْهَلَ الْعَيْنَيْنِ حُمْرَةٌ فِي سَوَادِ الْعَيْنِ كَالشُّكْلَةِ فِي الْبَيَاضِ Ve

أَشْهَلُ [eşhel] Bir sanemin ismidir, ʿArab-dan Benū ʿAbdu'l-Eşhel dedikleri cemāʿat ona muzāftır.

اَلشَّهْلَاءُ [eş-şehlāʾ] أَشْهَلُ [eşhel]in müʾennesidir, göze dahi sıfat olur; yukālu: رَجُلٌ أَشْهَلُ وَامْرَأَةٌ شَهْلَاءُ وَعَيْنٌ شَهْلَاءُ Ve

شَهْلَاءُ [şehlāʾ] Hācete denir.

اَلشَّهْلَةُ [eş-şehlet] (كَهْلَةٌ [kehlet] vezninde) Kocakarıya denir. Ve orta yaşlı ʿ ākıle ha-tuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ شَهْلَةٌ أَيْ نَصَفٌ عَاقِلَةٌ Ve bu mādde nisāya mahsūstur.

اَلْمُشَاهَلَةُ [el-muşāhelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adam ile nizāʿ edip sövüş-mek maʿnāsınadır; yukālu: شَاهَلَهُ إِذَا شَاتَمَهُ وَشَارَّهُ

شُهَيْلٌ [Şuheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Nābī'dir ki tebaʿ-ı tābiʿīndendir.

شَهْلٌ [Şehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Findu'z-Zimmānī el-Vābilī nām şāʿirin lakabıdır. Ve

شَهْلٌ [şehl] Kezib ve dürūg maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ وَلْعٌ وَشَهْلٌ أَيْ كَذِبٌ

شَهَالُ [Şehāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mışır diyārında bir karyedir.

اَلتَّشَهُّلُ [et-teşehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Zaʿf ve hüzālden çehrenin āb u tāb ve tarāveti gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَشَهَّلَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ مَاءُ وَجْهِهِ

[ش ه م ل]

اَلشَّهْمَلَةُ [eş-şehmelet] (şīn'in ve mīm'in fethiyle) Kocakarıya denir.

شِهْمِيلٌ [Şihmīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bir batn pederidir.

FASLU'Ṣ-ṢĀDİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الصَّادِ الْمُهْمَلَةِ)

[ص أ ل]

اَلصَّآلَةُ [eṣ-ṣaʾālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznin-de) Deve adamcıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَؤُلَ الْبَعِيرُ صَآلَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا وَثَبَ النَّاسَ أَوْ صَارَ يَقْتُلُ النَّاسَ وَيَعْدُو عَلَيْهِمْ İşbu iki sūrette dahi taʿbīr-i Türkī vāhiddir.

اَلصَّؤُولُ [eṣ-ṣaʾūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Adamcıl deveye denir; yukālu: جَمَلٌ صَؤُولٌ إِذَا صَارَ لَهُ صَآلَةٌ

اَلصَّئِيلُ [eṣ-ṣaʾīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Atın kişnemesine denir; صَهِيلٌ [ṣahīl] maʿnāsına; tekūlu: أَعْجَبَنِي صَئِيلُ الْفَرَسِ أَيْ صَهِيلُهُ

[ص أ ب ل]

اَلصِّئْبِلُ [eṣ-ṣiʾbil] (زِبْرِجٌ [zibric] veznin-de ve bāʾnın zammıyla cāʾizdir) Āfet ve dāhiyeye denir.

[ص ح ل]

اَلصَّحَلُ [eṣ-ṣaḥal] (fethateynle) Ses boğuk olmak, ʿalā-kavlin boğuklukla tīz olmak maʿnāsınadır. Ve ʿinde'l-baʿz adamın sadrında huşūnet peydā olup ses çatal-lanmaktan ʿibārettir ki düz çıkmaz olur, soğuk eserinden yāhūd balgam ve nez-le makūlesi ʿārızadan olur; yukālu: صَحِلَ صَوْتُهُ صَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَحَّ أَوِ احْتَدَّ فِي بَحَحٍ أَوْ هُوَ خُشُونَةٌ فِي الصَّدْرِ وَانْشِقَاقٌ فِي الصَّوْتِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْتَقِيمَ

اَلْأَصْحَلُ [el-aṣḥal] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلصَّحِلُ [eṣ-ṣaḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) صَحَلٌ [ṣaḥal] ile muttasıf adama denir.

[ص د ل]

صَيْدَلَانُ [Ṣaydelān] (ṣād'ın ve dāl'ın fet-hiyle) Bir belde yāhūd bir mevziʿ adıdır; nisbetinde صَيْدَلَانِيٌّ [Ṣaydelāniyy] denir ve gayr-i kıyās üzere صَنْدَلَانِيٌّ [Ṣandelāniyy] denir yāʾ bedeli nūn'la ve صَيْدَنَانِيٌّ [Ṣaydenāniyy] denir lām bedeli nūn'la; cemʿinde صَيَادِلَةٌ [Ṣayādilet] denir, lām'ın asāletine mebnī lām üzere cemʿlendi. Ve

صَيْدَلَانِيٌّ [ṣaydelāniyy] (mensūb olarak) ʿItr satan adama denir. Müʾellif burada pek īcāz eylemiştir, zīrā ümmehāt-ı sāʾirenin hulāsası üzere صَيْدَلَانِيٌّ [ṣaydelāniyy] ʿıtr ve ʿakākīr ve eczā satana denir ki ispeç-yar ve tuhafçı ve çerçi makūlesi olacaktır, Fārisīde pīlever denir. Ve ʿArabda ibtidā neşʾeti kavl-i rācih üzere صَيْدَلَانٌ [Ṣaydelān] nām mahall-i mezbūrdan olmakla giderek ʿalem-i gālib olmuştur. Ve *Faṣīh*şerhinde demiştir ki صَيْدَلَانٌ [ṣaydelān] bir böcek adıdır ki otluk ve yaprak ve hār u hāşāk hurdelerini biriktirip kendisi için mesken yapar; eczācı ve çerçi ona teşbīhen nisbet olundu. Ve baʿzılar sāʾir güne vech zikr eylemişler, lākin ercah olan kavl-i evvel-dir, niteki müʾellif dahi ona tansīs eyle-miştir. Fukahādan Muḥammed b. Dāvūd eş-Şāfiʿī eṣ-Ṣaydelānī ve hafīdi Suleymān hirfet-i mezkūreye mensūblardır. Şārih der ki işbu صَيْدَلَانِيٌّ [ṣaydelāniyy] Fārisīden muʿarrebdir ve cemʿ bunundur; müʾellifin evvelde sebti nā-mülāyimdir.

اَلصَّيْدَلَةُ [eṣ-ṣaydelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İspeçyarlık ve çerçilik ve tuhaf-çılık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَيْدَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ صَيْدَلَانًا

[ص ص ل]

اَلصَّاصَلُ [eṣ-ṣāṣal] (هَاجِرُ [hācer] vezninde)

ve

اَلصَّوْصَلَاءُ [eṣ-ṣavṣalāʾ] (كَرْبَلَاءُ [kerbelāʾ] vezninde) Bir otun ismidir.

[ص ع ل]

اَلصَّعْلَةُ [eṣ-ṣaʿlet] (نَخْلَةٌ [naḫlet] vezninde) Eğri olup ve şāhlarının dipleri çıplak olan hurmā ağacına denir ki līf ve yaprak makūlesi olmaya. Ve başı ve boynu ince ve hurde olan adama denir. Kezālik başı hurde ve ince olan hurmā ağacına ve devekuşuna denir.

اَلصَّعْلَاءُ [eṣ-ṣaʿlāʾ] ve

اَلْأَصْعَلُ [el-aṣʿal] ve

اَلصَّعْلُ [eṣ-ṣaʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Sıfat-ı mezkūre olan mezbūrların müʾennes ve müzekkerleridir. Ve

صَعْلٌ [ṣaʿl] Uzun şeyʾe denir. Ve tüyü dökülmüş kavlak eşeğe denir.

اَلصَّعَلُ [eṣ-ṣaʿal] (fethateynle) ve

اَلْإِصْعِيلَالُ [el-iṣʿīlāl] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) İnsān ve hurmā ağacı ve devekuşu hurde başlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَعِلَ صَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَاصْعَالَّ إِصْعِيلَالًا إِذَا كَانَ أَصْعَلَ

صُعَيِّلٌ [Ṣuʿayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

[ص ع ت ل]

اَلْمُصَعْتَلُ [el-muṣaʿtel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Başı sivri adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُصَعْتَلُ الرَّأْسِ أَيْ مُسْتَطِيلُهُ

[ص غ ل]

اَلصَّغِلُ [eṣ-ṣaġil] (ġayn-ı muʿceme ile كَتِفٌ [ketif] vezninde) سَغِلٌ [seġil] kelimesinde lügattır ki zikr olundu.

اَلصِّيَّغْلُ [eṣ-ṣiyyaġl] (yā-yı müşeddede ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Birbirine yapışıp toplanmış hurmāya denir ki bölündükte aralarında çizgiler heyʾetinde merʿī olur. Ve bu بَرْنِيٌّ [berniyy] dedikleri bir cins hurmānın gayrıda olur, buna balçık hurmā taʿbīr olunur; kezālik birbirine yapışıp toplanmış balçığa denir. Ve kelām-ı ʿArabda bundan gayrı فِيَّعْلٌ [fiyyaʿl] vezninde kelime yoktur.

[ص غ ب ل]

اَلصَّغْبَلَةُ [eṣ-ṣaġbelet] سَغْبَلَةٌ [sağʿbelet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu; yukālu: صَغْبَلَ الطَّعَامَ بِمَعْنَى سَغْبَلَهُ

[ص ف ص ل]

اَلصِّفْصِلَّى [eṣ-ṣifṣillā] (ṣād'ların kesri ve lām'ın teşdīdiyle) Bir otun ismidir.

اَلْإِصْفَالُ [el-iṣfāl] (hemzenin kesriyle) Davara nebāt-ı mezkūru otarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا رَعَى إِبِلَهُ الصِّفْصِلَّى

[ص ق ل]

اَلصَّقْلُ [eṣ-ṣaḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Bir nesnenin pāsını açıp yā mühreleyip cilā vermek maʿnāsınadır; yukālu: صَقَلَ السَّيْفَ وَالْمِرْآةَ وَالثَّوْبَ وَالْوَرَقَ صَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَلَاهُ Ve davarı arıklatmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَلَ النَّاقَةَ إِذَا أَضْمَرَهَا Ve bir nesneyi yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَلَ بِهِ الْأَرْضَ إِذَا ضَرَبَ Ve değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَقَلَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلْمَصْقُولُ [el-maṣḳūl] ve

اَلصَّقِيلُ [eṣ-ṣaḳīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cilā verilmiş nesneye denir.

اَلصِّقَالُ [eṣ-ṣiḳāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsmdir, pāstan açmağa denir, جِلَاءٌ [cilāʾ] maʿnāsına; yukālu: مَا أَحْسَنَ صِقَالَ السَّيْفِ أَيْ

جِلَائِهَا Ve

صِقَالٌ [ṣiḳāl] Karna ıtlāk olunur, بَطْنٌ [baṭn] maʿnāsına. Ve صِقَالُ الْفَرَسِ [ṣiḳālu'l-feres] at kısmını dāʾimā silip süpürüp gereği gibi tīmār ve perverde eylemesinden ʿibārettir, vücūdu gūyā ki مَصْقُولٌ [maṣḳūl] olur; ve minhu yukālu: اَلْفَرَسُ فِي صِقَالِهِ أَيْ فِي صَنْعَتِهِ وَصِيَانَتِهِ

اَلصَّاقِلُ [eṣ-ṣāḳil] Bir nesneye cilā verici adama denir; cemʿi صُقُلٌ [ṣuḳul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْمِصْقَلَةُ [el-miṣḳalet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Mühreye denir ki kāgıd ve bez makūlesi mührelenir; yukālu: صَقَلَ الْوَرَقَ بِالْمِصْقَلِ وَهِيَ خَرَزَةٌ يَصْقُلُ بِهَا Müʾellif gālibe mebnī mühreye tahsīs eyledi, yoksa mutlakan ālet-i صَقْلٌ [ṣaḳl] olan şeyʾe denir, meselā cāmların pāsını açtıkları mermer tozu gibi.

اَلصَّيْقَلُ [eṣ-ṣayḳal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznin-de) Kılıç açıp bilemek sanʿatı olan adama denir; cemʿi صَيَاقِلُ [ṣayāḳil] ve صَيَاقِلَةٌ [ṣayāḳilet] gelir; yukālu: هُوَ صَيْقَلٌ أَيْ شَحَّاذُ السُّيُوفِ وَجَلَّاؤُهَا

اَلصُّقْلُ [eṣ-ṣuḳl] (ṣād'ın zammıyla) Yana denir, جَنْبٌ [cenb] maʿnāsına. Ve cüst ve revende dābbeye denir. Ve böğüre denir; صُقْلَةٌ [ṣuḳlet] dahi denir hā'yla; yukālu: فَرَسٌ لَاحِقُ الصُّقْلَيْنِ أَيِ الْخَاصِرَتَيْنِ

اَلصَّقِلُ [eṣ-ṣaḳil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir düzeye yürümeyip türlü türlü karışık yürür olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ صَقِلٌ أَيْ مُخْتَلِفُ الْمَشْيِ Ve gövdesinin eti azca çelimsiz olan ata denir, gerek yanları ve böğürleri uzun ve gerek kısa olsun; yukālu: فَرَسٌ صَقِلٌ أَيِ الْقَلِيلُ اللَّحْمِ طَالَ أَوْ قَصُرَ يَعْنِي صُقْلِهِ

صُقَلُ [Ṣuḳal] (زُفَرُ [zufer] vezninde) ʿUrve b. Zeydu'l-Ḫayl nām kimsenin kılıcı ismidir.

مَصْقَلَةُ [Maṣḳalet] (mīm'in fethiyle مَسْلَمَةُ [meslemet] vezninde) Bir recülün ismidir.

صِقِلِّيَةُ [Ṣiḳilliyet] (kesrāt-ı selāsla ve lām'ın teşdīdi ve yā'nın tahfīfiyle) Maġrib denizinde bir cezīre adıdır, hālen İṭalya memleketine muhāzī Akdeniz'de Çiçilya ve Sicilya taʿbīr olunan cezīre olacaktır.

صِقِلِّيَانُ [Ṣiḳilliyān] (kezālik kesrāt ve teşdīd-i lām'la) Şām'da bir mevziʿdir.

اَلصَّقْلَاءُ [eṣ-Ṣaḳlāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznin-de) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِصْقَلُ [el-miṣḳal] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de مِصْقَلَةٌ [miṣḳalet] gibi ism-i ālettir. Bu münāsebetle darb-ı lisāna mālik belīg ve cārī sühanver adama ıtlāk olunur; yukālu: خَطِيبٌ مِصْقَلٌ أَيْ مِصْلَقٌ

[ص ق ع ل]

اَلصِّقْعَلُ [eṣ-ṣiḳaʿl] (ṣād-ı meksūre ile سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Tāze sağılmış süte ıslanmış kuru hurmāya denir.

اَلصِّنْقَعْلَةُ [eṣ-ṣinḳaʿlet] (ṣād'ın kesri ve nūn'un sükūnuyla) Soğuk meşrūba denir; yukālu. شَرْبَةٌ صِنْقَعْلَةٌ أَيْ بَارِدَةٌ

[ص ل ل]

اَلصَّلِيلُ [eṣ-ṣalīl] (ṣād'ın fethiyle) Mutlakan bir nesne seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّ الشَّيْءُ صَلِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ Ve atın dizginini devşirirken licām uzun uzadı çinremek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّ اللِّجَامُ إِذَا امْتَدَّ صَوْتُهُ Ve kılıç dokundukta başta olan tolga seslenmek maʿnāsınadır ki kezālik çinremek taʿbīr olunur; yukālu: صَلَّ الْبَيْضُ إِذَا سُمِعَ لَهُ طَنِينٌ عِنْدَ الْقِرَاعِ Ve demir mīhı zor ile bir sert yere kakarken çat çat diye çatırdamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّ الْمِسْمَارُ إِذَا ضُرِبَ فَأُكْرِهَ أَنْ يَدْخُلَ فِي الشَّيْءِ يَعْنِي إِذَا

سُمِعَ صَوْتُهُ عِنْدَ الضَّرْبِ Ve devenin be-gāyet susuzluktan bağırsakları kurumakla su içerken bağırsakları ötmek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّتِ الْإِبِلُ إِذَا يَبِسَتْ أَمْعَاؤُهَا مِنَ الْعَطَشِ فَسُمِعَ لَهَا صَوْتٌ عِنْدَ الشُّرْبِ Ve su tulumu kurumak maʿnāsınadır ki çatırtıyı müstelzimdir; yukālu: صَلَّ السِّقَاءُ إِذَا يَبِسَ

اَلصَّلْصَلَةُ [eṣ-ṣalṣalat] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

اَلْمُصَلْصَلُ [el-muṣalṣal] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde masdar olarak) Bu dahi bir nesne seslenmek maʿnāsınadır ki tekerrürü mutazammındır; yukālu: صَلْصَلَ الشَّيْءُ صَلْصَلَةً وَمُصَلْصَلًا إِذَا صَوَّتَ Ve yābis nesnenin eczāsı birbirine dokunmakla çığıştamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلْصَلَ اللِّجَامُ إِذَا تُوُهِّمَ تَرْجِيعُ صَوْتِهِ Pes صَلِيلٌ [ṣalīl] ile bunun farkı olur. Kezālik صَلْصَلٌ [ṣalṣal] çan çıngırdamak maʿnāsınadır; yukālu: صَلْصَلَ الْجَرَسُ إِذَا رُجِّعَ صَوْتُهُ Ve bir adamı lisānla tahvīf ve tehdīd eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: صَلْصَلَ فُلَانًا إِذَا أَوْعَدَهُ وَتَهَدَّدَهُ Ve ʿaskerin başbuğunu katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلْصَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَتَلَ سَيِّدَ الْعَسْكَرِ Ve raʿd muhtelıt gürüldemeyip bir düzeye doru savtla gürüldemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلْصَلَ الرَّعْدُ إِذَا صَفَا صَوْتُهُ Ve lāf u güzāf ile söze āb u tāb vererek mutesanniʿāne tekellüm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: صَلْصَلَ الْكَلِمَةَ إِذَا أَخْرَجَهَا مُتَحَذْلِقًا Ve

صَلْصَلَةٌ [ṣalṣalat] İsm olur, gölde kalan su bakiyyesine ve kap dibinde kalan dühn ve zeyt bakiyyesine denir| çalkanıp seslendiklerine mebnīdir.

اَلتَّصَلْصُلُ [et-teṣalṣul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bu dahi demir ve huliyy makūlesi tıngırdamak ve çığıştamak maʿnāsınadır; yukālu: تَصَلْصَلَ اللِّجَامُ بِمَعْنَى صَلْصَلَ وَيُقَالُ تَصَلْصَلَ الْحُلِيُّ إِذَا صَوَّتَ Ve gölün dibinde olan çamur kurumak maʿnāsınadır ki patırtıyı müstelzimdir; yukālu: تَصَلْصَلَ الْغَدِيرُ إِذَا جَفَّتْ حَمْأَتُهُ

اَلصُّلُولُ [eṣ-ṣulūl] (حُلُولٌ [ḥulūl] vezninde) Et kokmak maʿnāsınadır, gerek çiğ ve gerek pişmiş olsun; yukālu: صَلَّ اللَّحْمُ صُلُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَنْتَنَ Ve çok durmaktan su bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّ الْمَاءُ إِذَا أَجِنَ

اَلْإِصْلَالُ [el-işlāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi et kokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَلَّ اللَّحْمُ إِذَا أَنْتَنَ Ve suyu bozmak maʿnāsınadır; yukālu: أَصَلَّ الْمَاءَ الْقَدَمُ إِذَا غَيَّرَهُ

اَلصَّلَّالُ [eṣ-ṣallāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Mütegayyir olmuş suya denir; yukālu: مَاءٌ صَلَّالٌ أَيْ آجِنٌ Zāhiren burada صَلَّالٌ [ṣallāl] niseb üzeredir yāhūd مُصِلٌّ [muṣill] maʿnāsınadırدَرَّاكٌ| [derrāk], مُدْرِكٌ [mudrik] maʿnāsına geldiği gibi.

اَلصَّلَّةُ [eṣ-ṣallet] (غَلَّةٌ [ġallet] vezninde) Deriye denir, جِلْدٌ [cild] maʿnāsına, ʿalā-kavlin henüz dibāgat olunmamış kuru deriye denir. Ve ayakkabıya denir; yukālu: لَبِسَ الصَّلَّةَ أَيِ النَّعْلَ Ve yere ʿalā-kavlin kupkuru yere denir yāhūd iki memtūr olan yerlerin aralığında kāʾin memtūr olmayan yere denir; cemʿi صِلَالٌ [ṣilāl]dir ṣād'ın kesriyle. Ve vüsʿatli firāvān yağmura denir. Ve müteferrik yağan azca yağmura denmekle zıdd olur; bunda ṣād'ın kesriyle de cāʾizdir; yukālu: مَطَرَةٌ صَلَّةٌ وَمَطَرٌ صَلٌّ أَيْ وَاسِعَةٌ وَكَذَا مُتَفَرِّقَةٌ قَلِيلَةٌ Ve bir bölük çayırlığa denir. Ve nemnāk toprağa denir. Ve zor ile kakılan mīh ve kazık makūlesinin takırtısına ve at geminin çıkırtısına denir. Ve dibāgat içre olan müntin ve bed-rāyiha deriye denir.

اَلصَّلُّ [eṣ-ṣall] (ṣād'ın fethiyle) Bu dahi

müteferrik yağan azca yağmura denir. Ve

صَلٌّ [ṣall] Masdar olur, meşrūbu süzüp durultmak maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّ الشَّرَابَ صَلًّا إِذَا صَفَّاهُ Ve toprakla karışık galleye su dökmekle topraktan başkaca ayırmak maʿnāsınadır; tekūlu: صَلَلْنَا الْحَبَّ الْمُخْتَلِطَ بِالتُّرَابِ أَيْ صَبَبْنَا فِيهِ مَاءً فَعَزَلْنَا كُلًّا عَلَى حِيَالِهِ Ve dāhiye isābet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَلَّتْهُمُ الصَّالَّةُ إِذَا أَصَابَتْهُمُ الدَّاهِيَةُ

اَلصُّلَّةُ [eṣ-ṣullet] (ṣād'ın zammıyla) Suyun ve sāʾir nesnenin bakiyyesine denir. Ve bed ve müntin rāyihaya denir. Ve nemnāk yerde duran yāhūd ıslak olan şişkin lahme denir ki ekşimti rāyihası olur. Müʾellif وَتَرَارَةُ اللَّحْمِ النَّدِيِّ ʿibāretiyle resm eylemekle gerçi lahm-ı mezbūrun şişkinliği demek olup lākin muktezā-yı siyāk ism olmakla وَاللَّحْمُ التَّارُّ النَّدِيُّ teʾvīlinde olmak mülāyimdir.

اَلصِّلَالَةُ [eṣ-ṣilālet] (ṣād'ın kesriyle) Çizme astarına ʿalā-kavlin koncuna denir; cemʿi أَصِلَّةٌ [eṣillet]tir, أَجِلَّةٌ [ecillet] vezninde, صِلَالٌ [ṣilāl] dahi denir hā'sız; yukālu: فَسَخَ صِلَالَةَ الْخُفِّ وَصِلَالَهُ أَيْ بِطَانَتَهُ أَوْ سَاقَهُ

اَلصُّلْصُلُ [eṣ-ṣulṣul] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) ve

اَلصُّلَاصِلُ [eṣ-ṣulāṣil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلصَّلْصَالُ [eṣ-ṣalṣāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) ve

اَلْمُصَلْصِلُ [el-muṣalṣil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Anırgan bülend-āvāz eşeğe vasf olur; yukālu: حِمَارٌ صُلْصُلٌ وَصُلَاصِلٌ وَصَلْصَالٌ وَمُصَلْصِلٌ أَيْ مُصَوِّتٌ Ve

صُلْصُلٌ [ṣulṣul] (بُلْبُلٌ [bulbul] vezninde) صَلْصَلَةٌ [ṣalṣalet] gibi gölde kalan su bakiyyesine denir; صُلْصُلَةٌ [ṣulṣulat] dahi denir ṣād'ın zammı ve hā'yla. Kezālik dühn ve zeyt makūlesinin kapta kalan bakiyyesine denir. Ve atın alnında olan perçeme denir; bunda fethle de zebān-zededir, ʿalā-kavlin atın yelesi bittiği yerde olan kılların içinde olan beyāza denir. Ve kadeh ve kāseye yāhūd küçüğüne denir. Ve bir kuşun ismidir, ʿalā-kavlin üveyik kuşuna denir, فَاخِتَةٌ [fāḫitet] maʿnāsına. Ve hayvān güdüp otlatmakta uz ve māhir olan çobana ve sığırtmaca denir. Ve tarīk-i Medīne'de bir mevziʿ ismidir. Ve Yemāme kurbünde bir su adıdır. Ve bir başka mevziʿ ismidir. Ve at kısmının arkasının ve sīne-bend yerinin tüyleri dökülmekle yerlerinde kalan hurde beyāz tüylere denir. Ve

صَلْصَالٌ [ṣalṣāl] Kum ile karışık hālis ve pākīze çamura denir; ʿalā-kavlin tabh olunup saksı yapılmazdan mukaddem ıtlāk olunur, tabh olundukta فَخَّارٌ [faḫḫār] denir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ﴾ الآية، وَهُوَ الطِّينُ الْحُرُّ خُلِطَ بِالرَّمْلِ أَوِ الطِّينِ مَا لَمْ يُجْعَلْ خَزَفًا Şārih der ki ʿinde'l-baʿz bunun aslı صَلَّالٌ [ṣallāl] idi شَدَّادٌ [şeddād] vezninde lām'ın biri ṣād'a ibdāl olundu.

اَلصُّلْصُلَةُ [eṣ-ṣulṣulet] (ṣād'ların zammıyla) Gölde kalan su bakiyyesine denir ki zikr olundu. Ve güvercin kuşuna denir. Ve kulaklara doğru nāzil olan zülüf ve gīsūya denir, وَفْرَةٌ [vefret] maʿnāsına.

دَارَةُ صُلْصُلٍ [Dāretu Ṣulṣul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلصِّلُّ [eṣ-ṣill] (ṣād'ın kesriyle) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına yāhūd ince ve sarı nevʿine denir ki pek şedīd olur, şārihin beyānına göre aslā ona efsūn teʾsīr eylemez imiş; yukālu: لَدَغَتْهُ الصِّلُّ أَيِ الْحَيَّةُ أَوْ هِيَ الدَّقِيقَةُ الصَّفْرَاءُ Ve āfet ve dāhiyeye ıtlāk

olunur; cemʿi أَصْلَالٌ [aṣlāl]dır; ve minhu yukālu: إِنَّهُ لَصِلُّ أَصْلَالٍ أَيْ دَاهٍ مُنْكَرٌ فِي الْخُصُومَةِ وَغَيْرِهَا Ve misl ve nazīr maʿnāsınadır. Ve kırn ve hemtā maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا صِلُّ هَذَا أَيْ قِرْنُهُ Ve bir şecer adıdır. Ve kesici kılıca denir; cemʿleri أَصْلَالٌ [aṣlāl]dır.

اَلصَّالَّةُ [eṣ-ṣāllet] (ضَالَّةٌ [ḍāllet] vezninde) Bu dahi dāhiye ıtlāk olunur; yukālu: صَلَّتْهُمُ الصَّالَّةُ Ke-mā zukire.

اَلصُّلُّ [eṣ-ṣull] (ṣād'ın zammıyla) Kokmuş ete ve sāʾir nesneye denir.

اَلْمِصَلَّةُ [el-miṣallet] (mīm'in kesriyle) İçinde nesne durultacak kaba denir. Bunu baʿzılar kepçe ile de beyān eylemişler.

اَلصِّلِّيَانُ [eṣ-ṣilliyān] (ṣād'ın ve lām-ı müşeddedenin kesriyle) Buğdaycık otu dedikleri ota denir; müfredi صِلِّيَانَةٌ [ṣilliyānet] tir. Ve çok yağmura denir.

اَلْمُصَلِّلُ [el-muṣallil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُصَلْصَلُ [el-muṣalṣal] (مُسَلْسَلٌ [muselsel] vezninde) Seyyid-i kavm olan kerīm ve hasīb ve hālisü'n-neseb adama denir; yukālu: هُوَ مُصَلِّلٌ وَمُصَلْصَلٌ أَيْ سَيِّدٌ كَرِيمٌ حَسِيبٌ خَالِصُ النَّسَبِ Ve

مُصَلِّلٌ [muṣallil] Firāvān yağmura denir; yukālu: مَطَرٌ مُصَلِّلٌ أَيْ جَوْدٌ Ve papuççuya denir, أَسْكَفٌ [eskef] maʿnāsına ki ʿāmme إِسْكَافٌ [iskāf] derler.

اَلصَّالُّ [eṣ-ṣāll] (ضَالٌّ [ḍāll] vezninde) Döküldükte yer yarılır olan suya denir ki zorlu ve firāvān munsabb olduğundan olur; yukālu: مَاءٌ صَالٌّ إِذَا وَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ تَنْشَقُّ

اَلصُّلَالَةُ [eṣ-ṣulālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Toprakla karışmış galleye su döküp tahrīk eylemekle topraktan ayrılan galleye denir.

صُلَاصِلُ [Ṣulāṣil] (عُلَابِطُ [ʿulābiṭ] vezninde) Benū ʿAmr b. Ḥanẓale cemāʿatinden Benū Esmer yurdunda bir su adıdır.

[ص م ل]

اَلصَّمْلُ [eṣ-ṣaml] (حَمْلٌ [ḥaml] veznin-de) Değnekle vurmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَلَ فُلَانًا بِالْعَصَا صَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve bir nesne pekişip kaskatı olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَلَ الشَّيْءُ إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ Ve ağaç suya kanmadığından sertlenip huşūnet peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَلَ الشَّجَرُ إِذَا لَمْ يَجِدْ رَيًّا فَخَشُنَ Ve taʿāmdan çekilmek maʿnāsınadır; yukālu: صَمَلَ عَنِ الطَّعَامِ إِذَا كَفَّ عَنْهُ

اَلصُّمُولُ [eṣ-ṣumūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bu dahi bir nesne kaskatı olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَمَلَ الشَّيْءُ صَمْلًا وَصُمُولًا إِذَا صَلُبَ وَاشْتَدَّ

اَلصَّامِلُ [eṣ-ṣāmil] ve

اَلصَّمِيلُ [eṣ-ṣamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kuru nesneye denir.

اَلصِّمْلِيلُ [eṣ-ṣimlīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bir otun adıdır. Ve zaʿīfü'l-bünye çelimsiz nahīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ صِمْلِيلٌ أَيِ الضَّعِيفُ الْبُنْيَةِ

اَلْإِصْمِيلَالُ [el-iṣmīlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Bir nesne pek katılanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَأَلَّ الشَّيْءُ إِذَا اشْتَدَّ Ve otlar gür olmakla birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِصْمَأَلَّ النَّبْتُ إِذَا الْتَفَّ

اَلْمُصْمَئِلَّةُ [el-muṣmaʾillet] (مُضْمَحِلَّةٌ [muḍmaḥillet] vezninde) Dāhiyeye denir.

اَلصَّوْمَلَةُ [eṣ-ṣavmelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir adamın cūʿ ve mihnetten gövdesinin derisi gön gibi kupkuru olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَوْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَفَّ جِلْدُهُ جُوعًا وَضُرًّا

اَلصَّوْمَلُ [eṣ-ṣavmel] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) ʿĀliye'de bir cins şecerin adıdır.

اَلصُّمُلُّ [eṣ-ṣumull] (عُتُلٌّ [ʿutull] vezninde) Bünye ve hilkati şedīd ve muhkem adama denir.

[ص ن ب ل]

اَلصُّنْبُلُ [eṣ-ṣunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلصِّنْبِلُ [eṣ-ṣinbil] (خِنْدِفٌ [ẖindif] vezninde) Nihāyet mertebede zīrek ve fatin ve āfet ve dāhī adama denir; yukālu: هُوَ صُنْبُلٌ وَصِنْبِلٌ أَيِ الدَّاهِي الْمُنْكَرُ Ve

صِنْبِلٌ [Ṣinbil] (خِنْدِفٌ [ẖindif] vezninde) Tağlib kabīlesinden bir recülün ʿalemidir.

[ص ن د ل]

اَلصَّنْدَلُ [eṣ-ṣandel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Maʿrūf kokulu ağaçtır ki birkaç nevʿ olur, beyāzı ve sarısı ve kırmızısı olur, bihte-ri kırmızı yāhūd beyāz nevʿidir; evrām-ı hārreyi muhallil ve hafakān ve sudāʿ ve zaʿf-ı miʿde-i hārreye ve hummānın envāʿına nāfiʿdir. Mütercim der ki *Burhān*'a صَنْدَلٌ [ṣandel] çendel muʿarrebi olmak üzere mersūmdur. Ve

صَنْدَلٌ [ṣandel] ve

صُنَادِلٌ [ṣunādil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Başı yumru ve iri ve gövdesi ʿazīm ve metīn deveye ve eşeğe denir. Ve

يَوْمُ صَنْدَلٍ [yevmu ṣandel] Beyne'l-ʿArab yevm-i maʿrūftur ki ondan kıtāl-i şedīd olmuştur.

اَلصَّنْدَلَةُ [eṣ-ṣandelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deve ve eşek kısmı صَنْدَلٌ [ṣan-del] olmak maʿnāsınadır; yukālu: صَنْدَلَ الْبَعِيرُ وَالْحِمَارُ إِذَا ضَخُمَ رَأْسُهُ وَصَلُبَ وَعَظُمَ

اَلتَّصَنْدُلُ [et-teṣandul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Nisvānla horata ve şaka eyleyip erişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَنْدَلَ فُلَانٌ إِذَا تَغَزَّلَ مَعَ النِّسَاءِ

اَلصَّنْدَلَانِيُّ [eṣ-ṣandelāniyy] صَيْدَلَانِيٌّ [ṣaydelāniyy] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ص ن ط ل]

اَلْمُصَنْطِلُ [el-muṣanṭil] (ṭā'nın kesriyle) Dā'imā başını yere eğerek meşy eden ada-ma denir; yukālu: رَجُلٌ مُصَنْطِلٌ إِذَا كَانَ يَمْشِي وَيُطَأْطِئُ رَأْسَهُ

[ص و ل]

اَلصَّوْلُ [eṣ-ṣavl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) ve

اَلصِّيَالُ [eṣ-ṣiyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde ki aslı صِوَالٌ idi) ve

اَلصُّوُولُ [eṣ-ṣuvūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلصَّوَلَانُ [eṣ-ṣavelān] (جَوَلَانٌ [cevelān] vez-ninde) ve

اَلصَّالُ [eṣ-ṣāl] (vāv'ı elife ibdālle) ve

اَلْمَصَالَةُ [el-meṣālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vez-ninde) Bir kimsenin üzerine yürüyüş edip saldırmak maʿnāsınadır, adamcıl deve gibi; yukālu: صَالَ عَلَى قِرْنِهِ يَصُولُ صَوْلًا وَصِيَالًا وَصُؤُولًا وَصَالًا وَمَصَالَةً إِذَا سَطَا عَلَيْهِ Ve bir kim-seye havāle ve şer-gīr olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: صَالَ عَلَى فُلَانٍ إِذَا اسْتَطَالَ عَلَيْهِ وَقَهَرَهُ Ve

صَوْلٌ [ṣavl] Erkek yavuz deve sā'ir develer üzere saldırıp kimini kavrayıp kimini tepe-lemek maʿnāsınadır; yukālu: صَالَ الْفَحْلُ عَلَى الْإِبِلِ صَوْلًا إِذَا قَاتَلَهَا Ve haşarı eşek dişi üzere saldırıp önüne katıp sürmek maʿnāsınadır; yukālu: صَالَ الْعَيْرُ عَلَى الْعَانَةِ إِذَا شَلَّهَا Ve

صَوْلٌ [ṣavl] ve

صَوْلَةٌ [ṣavlet] Bir adamın üzerine kedi gibi

sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: صَالَ عَلَيْهِ صَوْلًا وَصَوْلَةً إِذَا وَثَبَ Ve bir kimse hakkında bir nesne mukadder olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: صِيلَ لَهُمْ كَذَا عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ أُتِيحَ Bu maʿnā mecazdır ve bu maʿnāda hemān mechūlen istiʿmāl olunur.

اَلصَّوُولُ [eṣ-ṣavūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Saldırıcı mukātil deveye denir; adama saldırana adamcıl taʿbīr olunur, niteki mehmūzen dahi müstaʿmeldir.

اَلْمِصْوَلُ [el-miṣvel] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Acısı gitmek için içinde ebū cehl kavunu ıslattıkları bir türlü kaba denir.

اَلْمِصْوَلَةُ [el-miṣvelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde ve mürādifidir ki süpürgeye denir.

اَلصِّيلَةُ [eṣ-ṣīlet] (ṣād'ın kesriyle) Kamçının ucunda olan düğüme denir.

صَوْلٌ [Ṣavl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Ṣaʿīd-i Mışr kazāsında bir karyedir. Muḥammed b. Caʿfer el-Faḳīh el-Mekkī eṣ-Ṣūlī oradandır.

صُولٌ [Ṣūl] (ṣād'ın zammıyla) Bir recūlün adıdır; aʿlāmdan Ebū Bekr eṣ-Ṣūlī ve ʿamca-zādesi İbrāhīm eṣ-Ṣūlī ona mensūblardır. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّوْصِيلُ [et-tevṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Su ile bir nesneyi çıkarmak maʿnāsınadır, pirincin su ile taşlarını çıkarmak gibi; yukālu: صَوَّلَهُ إِذَا أَخْرَجَهُ بِالْمَاءِ Ve harmanın etrāfını süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: صَوَّلَ الْبَيْدَرَ إِذَا كَنَسَ نَوَاحِيهِ Ve tava içre kavrulan çekirgeleri karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: اَلْجَرَادُ يُصَوِّلُ فِي مَشْوَاهُ أَيْ يُسَاطُ

اَلْمُصَوَّلَةُ [el-muṣavvelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Su ile tenkıye olunmuş buğdaya yāhūd çevresi süpürülmüş çeç buğday harmanına denir.

اَلصُّولَةُ [eṣ-ṣūlet] (ṣād'ın zammıyla) Su ile toprağı ve keseği temizlenmiş buğdaya denir. Müʾellif تَصْوِيلٌ [taṣvīl]in iki evvelki maʿnālarının ʿakibinde وَصُولَةٌ مُصَوَّلَةٌ وَحِنْطَةٌ مِنْ حِنْطَةٌ ʿibāretiyle sebt eylemekle bermuktezā-yı siyāk vech-i mezkūr üzere terceme kılındı.

اَلْمُصَاوَلَةُ [el-muṣāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلصِّيَالُ [eṣ-ṣiyāl] ve

اَلصِّيَالَةُ [eṣ-ṣiyālet] (ṣād'ların kesriyle) Dövüşmek için bir kimse üzere sıçrayıp atılmak maʿnāsınadır; yukālu: صَاوَلَهُ مُصَاوَلَةً وَصِيَالًا وَصِيَالَةً إِذَا وَاثَبَهُ

اَلتَّصَاوُلُ [et-teṣāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirinin üzerine sıçrayıp hamle edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَصَاوَلَا إِذَا تَوَاثَبَا

صَوْلَةُ [Ṣavlet] (خَوْلَةُ [ẖavlet] vezninde) Bir recül adıdır.

[ص ه ل]

اَلصَّهَلُ [eṣ-ṣahel] (fethateynle) ve

اَلصَّهْلُ [eṣ-ṣahl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) صَحَلٌ [ṣaḥal] maʿnāsınadır ki savtta cüzʾīce boğukluk olarak tīzliğe denir ki pek zil sadāsı gibi doru çıkmayıp lengerlice hiddet üzere olmasından ʿibārettir, at kişirtisi gibi ve bu mehāsindendir; yukālu: فِي صَوْتِهِ صَهَلٌ وَصَهْلٌ وَصَحَلٌ أَيْ حِدَّةٌ مَعَ بَحَحٍ

اَلصَّهِيلُ [eṣ-ṣahīl] (sād'ın fethiyle) At kişnemek maʿnāsınadır; yukālu: صَهَلَ الْفَرَسُ صَهِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالثَّالِثِ إِذَا صَوَّتَ Ve

صَهِيلٌ [ṣahīl] İsm olur, atın sesine denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلصُّهَالُ [eṣ-ṣuhāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

Bu dahi atın sesine denir ki kişirti taʿbīr olunur; yukālu: سَمِعْتُ صَهِيلَ الْفَرَسِ وَصُهَالَهُ أَيْ صَوْتَهُ

اَلصَّهَّالُ [eṣ-ṣahhāl] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Ata ıtlāk olunur, kişneyici olduğundan yāhūd pek kişneyici olanına denir.

اَلصَّاهِلُ [eṣ-ṣāhil] Kişneyici demektir; ve minhu yukālu: رَجُلٌ ذُو صَاهِلٍ أَيْ شَدِيدُ الصِّيَالِ وَالْهِيَاجِ Yaʿnī esrimiş deve gibi hışm ve sat-vetle savlet ve heyecānı şedīd olan kimse-dir, gūyā ki nefsinde ve tabʿında bir صَاهِلٌ [ṣāhil] münderic olmakla savlet vaktinde gūyā ki صَهِيلٌ [ṣahīl] eder. Ve

صَاهِلٌ [ṣāhil] Şol deveye denir ki dāʾimā elleriyle ve ayaklarıyla yeri tepip ve önü-ne geleni kavrayıp ve ʿizzet-i nefsinden nāşī aslā bir defʿa olsun böğürmeye, lākin şiddetinden cevfinde gürültüler peydā olur ola; yukālu: جَمَلٌ صَاهِلٌ إِذَا كَانَ يَخْبِطُ بِيَدِهِ وَرِجْلِهِ وَيَعَضُّ وَلَا يَرْغُو بِوَاحِدَةٍ مِنْ عِزَّةِ نَفْسِهِ وَلِجَوْفِهِ دَوِيٌّ ve yukālu: جَمَلٌ ذُو صَاهِلٍ وَنَاقَةٌ ذَاتُ صَاهِلٍ

اَلصَّاهِلَةُ [eṣ-ṣāhilet] (فَاعِلَةٌ [fāʿilet] vezninde) Masdardır, صَهِيلٌ [ṣahīl] maʿnāsına ism olarak müstaʿmeldir; cemʿi صَوَاهِلُ [ṣavāhil] dir; yukālu: فَرَسٌ لَهُ صَاهِلَةٌ رَقِيقَةٌ أَيْ صَهِيلٌ Ve

صَوَاهِلُ [ṣavāhil] Tarla teptikleri ve kirizme ettikleri bellerin ve tırpanların savtlarına ıtlāk olunur. Ve otluklar içre sineklerin vızırtılarına ıtlāk olunur; tekūlu: أَعْجَزَتْنِي صَوَاهِلُ الذِّبَّانِ أَيْ أَصْوَاتُهَا فِي الْعُشْبِ

بَنُو صَاهِلَةَ [Benū Ṣāhilet] ʿArabdan bir cemāʿattir.

[ص ه ط ل]

اَلصَّهْطَلَةُ [eṣ-ṣahṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sölpüklüğe ve gevşekliğe de-nir; yukālu: بِهِ صَهْطَلَةٌ أَيْ رَخَاوَةٌ

[ص ي ل]

اَلصَّيْلُ [eṣ-ṣayl] (مَيْلٌ [meyl] vezninde) صَوْلٌ [ṣavl] kelimesinde lügattır; yukālu: صَالَ عَلَيْهِ يَصِيلُ صَيْلًا لُغَةٌ فِي صَالَ يَصُولُ صَوْلًا وَيُقَالُ صِيلَ كَذَا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ قُبِضَ وَأُتِيحَ أَيْ قُدِّرَ نَجَزَ بِعَوْنِهِ تَعَالَى

FASLU'Ḍ-ḌĀDİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الضَّادِ الْمُعْجَمَةِ)

[ض أ ل]

اَلضَّئِيلُ [eḍ-ḍaʾīl] (hemze ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hīre ve cura çelimsiz adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضَئِيلٌ أَيْ صَغِيرٌ حَقِيرٌ Ve bedeni arık ve nahīf adama denir; cemᶜi ضُؤَلَاءُ [ḍuʾelāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde ve ضِئَالٌ [ḍiʾāl] gelir ḍād'ın kesriyle.

اَلْمُضْطَئِلُ [el-muḍṭaʾil] إِضْطِآلٌ [iḍṭiʾāl]den ki إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl]dir, ism-i fāᶜildir, ضَئِيلٌ [ḍaʾīl] maᶜnālarınadır.

اَلضَّآلَةُ [eḍ-ḍaʾālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam ضَئِيلٌ [ḍaʾīl] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَؤُلَ الرَّجُلُ ضَآلَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ ضَئِيلا

اَلتَّضَاءُلُ [et-teḍāʾul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznin-de) ضَآلَةٌ [ḍaʾālet] maᶜnāsınadır; yukālu: تَضَاءَلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى ضَؤُلَ Ve bir adam beni görmesinler diye oturup küçülmekle gizlenmek maᶜnāsınadır ki sinmek taᶜbīr olunur; yukālu: تَضَاءَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَخْفَى شَخْصَهُ قَاعِدًا وَتَصَاغَرَ

اَلضُّؤْلَانُ [eḍ-ḍuʾlān] (ḍād'ın zammıyla) Sıklet ve külfet maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ عَلَيْهِ ضُؤْلَانٌ أَيْ كَلٌّ

اَلضُّؤْلَةُ [ed-ḍuʾlet] (ḍād'ın zammıyla) (şārihin tasvībi üzere تُؤَدَةٌ [tuʾedet] vezninde) Zaᶜīf ve bī-mecāl adama denir.

اَلضَّئِيلَةُ [eḍ-ḍaʾīlet] ضَئِيلٌ [ḍaʾīl] kelimesinin müʾennesidir. Ve küçük dile ıtlāk olunur, لَهَاةٌ [lehāt] maᶜnāsına. Ve ince yılana denir, ok yılanı gibi; yukālu: سَاوَرَتْهُ ضَئِيلَةٌ أَيْ حَيَّةٌ دَقِيقَةٌ

[ض أ ب ل]

اَلضِّئْبِلُ [eḍ-ḍiʾbil] (زِئْبِرٌ [ziʾbir] vezninde ve kalīlen bā'nın zammıyla) Āfet ve dāhiye maᶜnāsınadır. Ve kelām-ı ᶜArabda işbu ضِئْبِلٌ [ḍiʾbil] ve زِئْبِرٌ [ziʾbir] kelimelerinden gayrı فِعْلِلٌ [fiᶜlil] vezninde yoktur, yaᶜnī fā'nın kesri ve lām'ın zammıyla ki lügat-ı sāniyeye göredir, hattā müʾellif زِئْبِرٌ māddesinde onun lahn olduğuna dahi kavl zikr eyledi, lākin müʾellif ṣād-ı mühmele ile صِئْبِلٌ [ṣiʾbil] kelimesini dahi vezn-i mezbūrda zikr eyledi, fe'lyunzar.

[ض ح ل]

اَلضَّحْلُ [eḍ-ḍaḥl] (رَحْلٌ [raḥl] vezninde) Yer yüzünde olan azca ve yufkaca suya denir ki aslā ᶜumku olmaya; cemᶜi أَضْحَالٌ [aḍḥāl] ve ضُحُولٌ [ḍuḥūl] ve ضِحَالٌ [ḍiḥāl] gelir ḍād'ın kesriyle; ve minhu fi'l-musecceᶜāt: بَلَدُكُمْ مَحْلٌ وَمَاؤُكُمْ ضَحْلٌ وَهُوَ الْمَاءُ الْقَلِيلُ عَلَى الْأَرْضِ لَا عُمْقَ لَهُ

أَتَانُ الضَّحْلِ [etānu'ḍ-ḍaḥl] "أ،ت،ن" māddesinde beyān olundu ki su içinde olan kayaya denir ki bir tarafı taşra çıkmış ola. Ve

ضَحْلٌ [ḍaḥl] Masdar olur, yerdeki su yufka olmak maᶜnāsına; yukālu: ضَحَلَ الْمَاءُ ضَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا رَقَّ Ve gölün suyu azca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَحَلَتِ الْغُدُرُ إِذَا قَلَّ مَاؤُهَا Burada غُدُرٌ [ġudur] zamm-ı ġayn'la غَدِيرٌ [ġadīr]in cemᶜidir.

اَلْمَضْحَلُ [el-maḍḥal] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) Suyu az olan mahalle denir.

[ض ر ز ل]

اَلضِّرْزِلُ [eḍ-ḍirzil] (zā-yı muᶜceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Be-gāyet bahīl ve cimri ve nākes şahsa denir; yukālu: هُوَ ضِرْزِلٌ أَيْ شَحِيحٌ

[ض ع ل]

اَلضَّاعِلُ [eḍ-ḍāʿil] (ʿayn'ın kesriyle) Kavī ve tüvānā erkek deveye denir; yukālu: جَمَلٌ ضَاعِلٌ أَيْ قَوِيٌّ

اَلضَّعَلُ [eḍ-ḍaʿal] (fethateynle) Tekārüb-i nesebden yaʿnī birbiri üzere müteʿākiben doğmaktan nāşī çocuğun vücūdu cura ve hīre olmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَعِلَ الصَّبِيُّ ضَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَقَّ بَدَنُهُ مِنْ تَقَارُبِ النَّسَبِ

[ض غ ل]

اَلضَّغِيلُ [eḍ-ḍaġīl] (ġayn-ı muʿceme ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hacāmat şīşesi çeken adamın ağzının sesine denir; tekūlu: سَمِعْتُ ضَغِيلًا وَهُوَ صَوْتُ فَمِ الْحَجَّامِ إِذَا امْتَصَّ مِحْجَمَهُ

[ض ك ل]

اَلضَّكْلُ [eḍ-ḍakl] (شَكْلٌ [şekl] vezninde) Azca suya denir.

اَلضَّيْكَلُ [eḍ-ḍaykel] (هَيْكَلٌ [heykel] veznin-de) Cüssesi büyük ve yumru tenū-mend adama denir, fīl gibi. Ve çıplak adama de-nir. Ve fakīr ve gedāya denir; cemʿi ضَيَاكِلُ [ḍayākil] ve ضَيَاكِلَةٌ [ḍayākilet]tir.

اَلْأَضْكَلُ [el-aḍkel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bu dahi çıplak adama denir; yukālu: رَجُلٌ ضَيْكَلٌ وَأَضْكَلُ أَيْ عُرْيَانٌ

[ض ل ل]

اَلضَّلَالُ [eḍ-ḍalāl] ve

اَلضَّلَالَةُ [eḍ-ḍalālet] (ḍād'ların fethiyle) ve

اَلضُّلُّ [eḍ-ḍall] (ḍād'ın fethi ve zammıyla) ve

اَلضَّلْضَلَةُ [eḍ-ḍalḍalet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vez-ninde) ve

اَلْأُضْلُولَةُ [el-uḍlūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) ve

اَلضِّلَّةُ [eḍ-ḍillet] (ḍād'ın kesriyle) ve

اَلضَّلَلُ [eḍ-ḍalel] (fethateynle) Yol azgınlı-ğına ve yolsuzluğa ve güm-rāhlığa denir ki ismdir, hidāyet mukābilidir; yukālu: هُوَ فِي الضَّلَالِ وَالضَّلَالَةِ وَالضَّلِّ وَالضَّلْضَلَةِ وَالْأُضْلُولَةِ وَالضِّلَّةِ وَالضَّلَلِ أَيْ ضِدُّ الْهُدَى وَالرَّشَادِ Şārihin beyānına göre müʾellif masdar ile ismi muhtelit ey-lemiştir, zīrā ضَلَالٌ [ḍalāl] ile ضَلَالَةٌ [ḍalālet] masdarlardır ve mā-ʿadāsı ismlerdir. İntehā. Lākin ism olarak dahi istiʿmāl olu-nurlar. Ve masdariyyet sūretinde azgın ve güm-rāh olmak maʿnāsınadır ki yol azmak maʿnāsından meʾhūzdur; tekūlu: ضَلَلْتَ يَا رَجُلُ كَزَلَلْتَ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَيُقَالُ ضَلِلْتَ كَمَلِلْتَ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ ضَلَالًا وَضَلَالَةً ضِدُّ اهْتَدَيْتَ

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre ضَلَالٌ [ḍalāl] ve ضَلَالَةٌ [ḍalālet] tarīk-i müstakīmden ʿamden ev sehven ve kalīlen ev kesīren ʿudūl eylemek maʿnāsına mevzūʿdur. Ve umūr-ı sāʾirede hatāʾen ev ʿamden ʿudūl eylemekte dahi istiʿmāl olunur. Ve gaflet ve nisyānda dahi müstaʿmeldir. Ve vech-i āher ile ضَلَالٌ [ḍalāl] iki kısma münkasım olur: Biri ʿulūm-ı nazariyyede olan ضَلَالٌ [ḍalāl] dir, maʿrifet-i vahdāniyyet ve maʿrifet-i nübüvvet makūlesinde olan ضَلَالٌ [ḍalāl] gibi ve biri ʿulūm-ı ʿameliyyede olan ضَلَالٌ [ḍalāl]dir, maʿrifet-i ahkām-ı şerʿiyyede olan ضَلَالٌ [ḍalāl] gibi. Ve إِضْلَالٌ [iḍlāl] dahi iki nevʿdir: Biri budur ki sebebi ضَلَالٌ [ḍalāl] ola, meselā bir nesne yitir-mek gibi ve bir kimsenin ضَلَالٌ [ḍalāl] ına hükm eylemek bu kabīldendir. Ve birisi budur ki إِضْلَالٌ [iḍlāl] ضَلَالٌ [ḍalāl] e sebeb ola, bir adamı güm-rāh eylemek gibi. Ve baʿzı hukemādan menkūldür ki insānın isābeti vech-i vāhidden ve dalāleti

vücūh-ı kesīreden nāşī olur; zīrā istikāmet ve savāb, nişāna musīb olan ok menzilindedir ve dalālet cevānibine sākıt olan yerindedir ki kesīrdir. İntehā. Ve

ضَلَالٌ [ḍalāl] ve

ضَلَالَةٌ [ḍalālet] Yol yitirmek maʿnāsınadır ki yol azmak taʿbīr olunur; tekūlu: ضَلِلْتُ الطَّرِيقَ كَمَلِلْتُ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَكَذَا يُقَالُ ضَلِلْتُ الدَّارَ وَالْمَنْزِلَ وَكُلَّ شَيْءٍ مُقِيمٍ لَا يُهْتَدَى لَهُ Yaʿnī mutlakan sābit ve ber-karār olan bir nesnenin ki tarīk ve dār makulesidir, yerini bilmeyip yā varacak yolunu bulmadığın hīnde ضَلِلْتُهُ dersin ki bāb-ı rābiʿdendir. Ve o nesne kendi bilinmez ve bulunmaz olursa ضَلَّ عَنِّي dersin ki bāb-ı sānīdendir. Hulāsa zıdd-ı hidāyet maʿnāsından bāb-ı rābiʿden ve sānīden vürūd eder. Ve tarīk ve menzil gibi sābit olan nesnelerin mevziʿlerini bilmeyip azmak ve hatā eylemek maʿnāsında yalnız bāb-ı rābiʿden vürūd eder. Ve o makūle nesne bulunmaz oldukta bāb-ı sānīden عَنْ harfiyle vārid olur. Ve hayvān kısmı dahi sābit menzilinde olmakla bunda dahi bāb-ı rābiʿden īrād olunur. Ve

ضَلَالٌ [ḍalāl] ve

ضَلَالَةٌ [ḍalālet] Bir nesneyi yitirmek ve zāyiʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ضَلَّ فُلَانٌ اَلْبَعِيرَ وَالْفَرَسَ ضَلَالًا وَضَلَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ذَهَبَا عَنْهُ Ve bir nesne zāyiʿ olup yitmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَلَّ الْبَعِيرُ وَالْفَرَسُ ضَلَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا ضَاعَ Ve bir kimse helāk olup vücūdu hākisār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ضَلَّ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ وَصَارَ تُرَابًا وَعِظَامًا Ve gizlenip gāʾib olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ضَلَّ الْمَاءُ فِي اللَّبَنِ إِذَا خَفِيَ وَغَابَ Ve unutmak maʿnāsınadır; yukālu: ضَلَّ فُلَانًا إِذَا أُنْسِيَهُ ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ﴾ تَنْبِيهٌ عَلَى أَنَّ ذَلِكَ سَهْوٌ Ve bir nesne yā bir kimse elden çıkıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَلَّنِي فُلَانٌ أَيْ ذَهَبَ عَنِّي فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَيْهِ

اَلْإِضْلَالُ [el-iḍlāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi yitirmek, إِضَاعَةٌ [iḍāʿat] maʿnāsınadır; yukālu: أَضَلَّ الْبَعِيرَ وَالْفَرَسَ إِذَا ذَهَبَا عَنْهُ

Mütercim der ki *Miṣbāḥ*'ta mersūmdur ki Ezherī dediği أَضْلَلْتُ الشَّيْءَ derler hemze ile, kaçan dābbe ve nāka ve sāʾir nesneyi zāyiʿ olup yerini bilmez ise ve tarīk ve dār makūlesi sābit nesnenin mevziʿini hatā ederse sülāsīden ve bāb-ı sānī ve rābiʿden ضَلَلْتُهُ وَضَلِلْتُهُ derler. Ve İbn Aʿrābī dedi ki أَضَلَّنِي كَذَا derler hemze ile, o nesneyi bulmağa kādir olmayıp ʿāciz olur ise ve ضَلَّنِي كَذَا derler gerek insān ve gerek hayvān olsun bāb-ı sānīden olarak gāʾib olup bulmaktan ʿāciz olur ise. İntehā. Ve

إِضْلَالٌ [iḍlāl] Bir nesneyi yere gömüp nābūd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَضَلَّ الشَّيْءَ إِذَا دَفَنَهُ وَغَيَّبَهُ

اَلضَّالُّ [eḍ-ḍāll] ve

اَلضَّلُولُ [eḍ-ḍalūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Azgın, güm-rāh maʿnāsınadır; evvel bāb-ı sānīden, sānī rābiʿdendir.

اَلضَّالَّةُ [ed-ḍāllet] Sāhibsiz beyābānda kalmış deveye denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: وَجَدَ ضَالَّتَهُ وَهِيَ مِنَ الْإِبِلِ اَلَّتِي تَبْقَى بِمِضْيَعَةٍ بِلَا رَبٍّ Şārih der ki müʾellifin deveye tahsīsi inhisār-ı ʿAraba mebnīdir, yoksa eger zāyiʿ olan ki Türkīde yitik taʿbīr olunur, insān ise ضَالٌّ [ḍāll] denir hā'sız ve eger hayvān ve sāʾir nesne ise ضَالَّةٌ [ḍāllet] denir hā'yla.

اَلضُّلَّةُ [eḍ-ḍullet] (ḍād'ın zammıyla) Delālet sanʿatında kāʾin uzluğa ve حِذْقٌ [ḥiẕḳ] ve

mahārete ıtlāk olunur. Fi'l-asl ضُلَّةٌ [ḍullet] zammla yitikliğe denir ki ismdir, gūyā delīl-i hāzık yitiklik için mahlūktur, İstanbul'daki maʿhūd böcek gibi; yukālu: دَلِيلٌ بِهِ ضُلَّةٌ أَيْ حِذْقٌ بِالدَّلَالَةِ

اَلضَّلَّةُ [eḍ-ḍallet] (ḍād'ın fethiyle) Hayret maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذَنِي مِنْهُ ضَلَّةٌ أَيْ حَيْرَةٌ Ve gaybet maʿnāsına yaʿnī gāʾibliğe de denir, hayr ve şerrde istiʿmāl olur, meselā bir ahbābın gaybet ve müfārakatı ve bir nesnenin ziyāʿ ve fikdānı gibi; yukālu: طَالَ ضَلَّتُهُ وَأَقْلَقَنِي ضَلَّتُهُ أَيْ غَيْبَتُهُ Ve kāle fi'l-*Esās*: ذَهَبَ دَمُهُ ضَلَّةً

تُضَلِّلَ [tuḍullile] (zammeteynle ve lām-ı müşeddedenin kesriyle ve baʿzen meftūh olur) Bātıl ve heder ve beyhūde maʿnāsında ʿalemdir. Ve bu تُهُلِّكَ [tuhullike] ve تُخُيِّبَ [tuḫuyyibe] gibi tasarrufāttandır, fi'l-asl fiʿl-i müstakbeldir ve hāliyen gayr-i munsarıflardır; yukālu: وَقَعَ فِي وَادِي تُضَلِّلَ أَيِ الْبَاطِلِ Ve ʿadem-i insirāfının ʿilleti ʿalemiyyet ve ḍād'ın zammı sūretinde vezn-i fiʿl-i aslī ve fethi sūretinde hāli ʿilletleridir; yukālu: وَقَعُوا فِي وَادِي تُضَلِّلَ أَيِ الْبَاطِلِ

اَلتَّضْلِيلُ [et-taḍlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّضْلَالُ [et-taḍlāl] (tā'nın fethiyle) Bir adamı dalālete vardırmak maʿnāsınadır ki azdırmak ve azgın eylemek taʿbīr olunur; yukālu: ضَلَّلَهُ تَضْلِيلًا وَتَضْلَالًا إِذَا صَيَّرَهُ إِلَى الضَّلَالِ

اَلْمَضِلَّةُ [el-meḍillet] (mīm'in fethi ve ḍād'ın kesriyle) ve

اَلْمَضَلَّةُ [el-meḍallet] (fethateynle) ve

اَلضُّلَضِلَةُ [eḍ-ḍulaḍilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) Şol yere denir ki onda yol azılır ola; yukālu: أَرْضٌ مَضِلَّةٌ وَمَضَلَّةٌ وَضُلَضِلَةٌ إِذَا كَانَتْ يُضَلُّ فِيهَا يَعْنِي الطَّرِيقَ

اَلضِّلِّيلُ [eḍ-ḍillīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Kesīrü'd-dalāl kimseye denir; yukālu: شَيْخٌ ضِلِّيلٌ أَيْ كَثِيرُ الضَّلَالِ

اَلْمُضَلَّلُ [el-muḍallel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Aslā hayr tarafına muvaffak olmayan şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ مُضَلَّلٌ إِذَا كَانَ لَا يُوَفَّقُ بِخَيْرٍ

اَلْمَلِكُ الْمُضِلُّ [el-Meliku'l-Muḍill] ve **اَلضِّلِّيلُ** [eḍ-Ḍillīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) İmruʾulḳays nām şāʿir-i Cāhilī murāddır. Müʾellif bununla işbu hadīse işāret eylemiştir. Ve fī hadīsi ʿAlī radıyallāhu ʿanhu ve kad suʾile ʿan eşʿari'ş-şuʿarāʾi fe-kāle: ''إِنْ كَانَ وَلَا بُدَّ فَالْمَلِكُ الضِّلِّيلُ'' يَعْنِي امْرَئَ الْقَيْسِ

اَلضِّلُّ [eḍ-ḍill] (ḍād'ın kesriyle ve zammıyla) ضَلَالٌ [ḍalāl]dan ismdir, azgınlığa denir; ve minhu kavluhum mübālagaten: هُوَ ضِلُّ بْنُ ضِلِّ بْنِ ضِلٍّ أَيْ مُنْهَمِكٌ فِي الضَّلَالَةِ أَوْ لَا يُعْرَفُ هُوَ وَأَبُوهُ أَوْ لَا خَيْرَ فِيهِ Ve tefsīr-i sānīye göre ضِيَاعٌ [ḍiyāʿ] maʿnāsından olur.

اَلضِّلَّةُ [eḍ-ḍillet] (ḍād'ın kesriyle) Pīçlik ve harām-zādelik maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: هُوَ ابْنُهُ لِضِلَّةٍ أَيْ لِغَيْرِ رِشْدَةٍ Ve heder ve ʿabes maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: ذَهَبَ دَمُهُ ضِلَّةً أَيْ بِلَا ثَأْرٍ يَعْنِي هَدَرًا ve yukālu. هُوَ تِبْعُ ضِلَّةٍ بِالْإِضَافَةِ وَالنَّعْتِ أَيْ دَاهِيَةٌ لَا خَيْرَ فِيهِ ve kezā yukālu: هُوَ ضِلُّ أَضْلَالٍ Bunda ḍād'ın kesri ve zammıyla cāʾizdir, niteki ṣād-ı mühmele ile de zebān-zededir, lākin onda fakat meksūr olur.

اَلضَّلَلُ [eḍ-ḍalal] (fethateynle) İsmdir, niteki zikr olundu. Ve şol suya denir ki kaya altından ve kuytudan cereyān edip aslā ona güneş dokunmaz ola, ʿalā-kavlin ağaçlık aralığından cereyān eden suya denir.

اَلضَّلَاضِلُ [eḍ-ḍalāḍil] (سَلَاسِلُ [selāsil] vezninde) Su bakiyyelerine denir; müfredi ضَلْضَلَةٌ [ḍalḍalet]tir; yukālu: ضَلَاضِلُ الْمَاءِ أَيْ

بَقَايَاهُ

اَلضَّلْضِلَةُ [eḍ-ḍaleḍilet] ve

اَلضَّلْضِلُ [eḍ-ḍaleḍil] (fethateynle ve ḍād-ı sāniyenin kesriyle) ve

اَلضُّلْضِلَةُ [eḍ-ḍuleḍilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) ve

اَلضُّلَاضِلُ [eḍ-ḍulāḍil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) ve

اَلضُّلْضُلَةُ [eḍ-ḍulḍulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Toprağı kalın pek yere denir; yukālu: أَرْضٌ ضَلَضِلَةٌ وَضَلَضِلٌ وَضُلَضِلَةٌ وَضُلَاضِلٌ وَضُلْضُلَةٌ أَيْ غَلِيظَةٌ Ve bir adam yüklenip götürmeğe güç yetecek taşlara denir. Ve

ضُلَاضِلٌ [ḍulāḍil] ve

ضُلَضِلَةٌ [ḍuleḍilet] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] ve عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) Delīl-i hāzıka denir.

تَضْلَالٌ [Taḍlāl] (tā'nın fethiyle) Bir mevziʿ adıdır.

ضُلٌّ بِتَضْلَالٍ [ḍulle bi-taḍlāl] (ḍād'ın zammıyla) Bātıl ve beyhūde maʿnāsında müstaʿmeldir, niteki baʿzı eşʿārda gelmiştir.

اَلضُّلُّ [eḍ-ḍull] (ḍād'ın zammıyla) Azmağa denir ki zikr olundu. Ve gaybūbet ve fikdān maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu'l-meselu: "يَا ضُلَّ مَا تَجْرِي بِهِ الْعَصَا" أَيْ يَا فَقْدَهُ وَيَا تَلَفَهُ Bu meseli ibtidā melik-i Cezīre olan Ceẕīme'nin hemşīre-zādesi ʿAmr tekellüm eyledi. Ve عَصَا [ʿaṣā] Ceẕīme'nin bindiği kısrağın ismidir ki be-gāyet yüğrük idi, vaktā ki melike-i Ḥīre olan Zebbā'nın desīsesiyle Ceẕīme mezbūre tarafına ʿāzim ve dām-ı hīlesine giriftār oldukta vezīri olan Ḳaṣīr feres-i merkūmeye binip geriye firār eyledi, vusūlünde ʿAmr, Ḳaṣīr'i عَصَا [ʿaṣā] üzere tek ü tenhā ıraktan gördükte kelām-ı mezbūru tekellüm eyledi; tevakkuʿ-ı şerr ü şūr maʿrizinde īrād olunur.

ضُلَضِلَةٌ [Ḍuleḍilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) ve

ضُلْضُلٌ [Ḍulḍul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

ضَلِيلَاءُ [Ḍalīlāʾ] (ḍād'ın fethiyle) Bir mevziʿdir.

[ض م ح ل]

اَلْإِضْمِحْلَالُ [el-iḍmiḥlāl] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Bir nesne zāʾil ve nābūd olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْمَحَلَّ الشَّيْءُ إِذَا ذَهَبَ Ve bunda mīm'in takdīmiyle إِمْضَحَلَّ ve nūn'la إِضْمَحَنَّ dahi lügattir. Ve çözülmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِضْمَحَلَّ الْحَبْلُ إِذَا انْحَلَّ Ve havādan bulut sıyrılıp açılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِضْمَحَلَّ السَّحَابُ إِذَا انْقَشَعَ Ve mādde-i mezbūrenin mevziʿi zikri bu makāmdır, "ض،ح،ل" māddesi değildir. Şārih der ki müʾellif gerçi mīm'in asāletine zehābla Cevherī'ye taʿrīz eylemiştir, lākin ekser-i sarfiyyūn ziyādesine kāʾillerdir.

[ض م ل]

اَلضَّمِيلَةُ [eḍ-ḍamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kötürüm ʿavrete, ʿalā-kavlin topal ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ ضَمِيلَةٌ أَيْ زَمِنَةٌ أَوْ عَرْجَاءُ

[ض ن د ل]

اَلضَّنْدَلُ [eḍ-ḍandel] صَنْدَلٌ [ṣandel] vezninde ve mürādifidir ki ḍaḫmü'r-reʾs insān ve hayvāna denir yāhūd savāb olan ṣād-ı mühmele ile olmaktır.

[ض ه ل]

اَلضُّهُولُ [eḍ-ḍuhūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir kapta süt birikmek maʿnāsınadır; yukālu: ضَهَلَ اللَّبَنُ ضُهُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا

اجْتَمَعَ

اَلضَّهْلُ [eḍ-ḍahl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Bir kapta birikmiş süte denir. ᶜAlā-kavlin ضَهْلٌ [dahl] ve ضُهُولٌ [ḍuhūl] mutlakan bir nesne tedrîcle birikmek maᶜnāsınadır; yaᶜnī ضَهْلٌ [ḍahl] ism olmayıp ضُهُولٌ [ḍuhūl] gibi masdardır; yukālu: ضَهَلَ الشَّيْءُ ضَهْلًا وَضُهُولا إِذَا اجْتَمَعَ شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ Ve

ضَهْلٌ [ḍahl] Nākanın ve kuyunun sütü az olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَهَلَتِ النَّاقَةُ وَالشَّاةُ إِذَا قَلَّ لَبَنُهُمَا Ve meşrûb azca ve duruca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ضَهَلَ الشَّرَابُ إِذَا قَلَّ وَرَقَّ Ve rücūᶜ maᶜnāsınadır; yukālu: ضَهَلَ إِلَيْهِ إِذَا رَجَعَ Ve bir adamın tamām-ı hakkını ibtāl edip eksik vermek maᶜnāsınadır. Ve bu mā-i kalîl maᶜnāsından meᵓhûzdur; yukālu: ضَهَلَ فُلَانًا حَقَّهُ إِذَا نَقَصَهُ إِيَّاهُ وَأَبْطَلَ عَلَيْهِ

اَلضَّهُولُ [eḍ-ḍahūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Sütü azca olan nāka ve koyuna denir; cemᶜi ضُهُلٌ [ḍuhul]dür, كُتُبٌ [kutub] veznin-de; yukālu: نَاقَةٌ وَشَاةٌ ضَهُولٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّبَنِ Ve suyu az kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ ضَهُولٌ أَيْ قَلِيلُ الْمَاءِ Ve yumurtlayıcı devekuşuna denir.

اَلضَّاهِلَةُ [eḍ-ḍāhilet] Suyu azca pınara ve ayazmaya vasf olur; yukālu: عَيْنٌ ضَاهِلَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ الْمَاءِ

اَلضَّهْلَةُ [eḍ-ḍahlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Cüzᵓîce nesneye denir.

اَلْإِضْهَالُ [el-iḍhāl] (hemzenin kesriyle) Ağacın hurmâsı belirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَضْهَلَ النَّخْلُ إِذَا ظَهَرَ رُطَبُهُ Ve bir adama cüzᵓîce mâl ve ᶜatiyye vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَضْهَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ ضَهْلَةً مِنْ مَالٍ أَيْ عَطِيَّةً نَزْرَةً

اَلْإِسْتِضْهَالُ [el-istiḍhāl] Bir haberi tecessüs ederek bir lemᶜasını hasbe'l-imkān ahz ile tahsîl-i vukûf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَضْهَلَ الْخَبَرَ إِذَا اسْتَوْحَى مِنْهُ مَا أَمْكَنَهُ

[ض ي ل]

اَلضَّالُ [eḍ-ḍāl] (tahfîfle مَالٌ [māl] vezninde) سِدْرٌ [sidr] ağacının enhârdan baᶜîd olan nevᶜine denir ki mā-i matar ile neşv ü nemā bulur; müfredi ضَالَةٌ [ḍālet]tir, ᶜalā-kavlin yabanî nevᶜine denir. Ve bir başka şecerin dahi adıdır ki bādiye eşcārındandır.

اَلْإِضَالَةُ [el-iḍālet] (hemzenin kesriyle) Bir şecer ضَالٌ [ḍāl] bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَضَالَ الْمَكَانُ وَأَضْيَلَ عَلَى الْأَصْلِ إِذَا أَنْبَتَ الضَّالَ

اَلضَّالَةُ [eḍ-ḍālet] Bi'l-cümle yarağa denir, silâh maᶜnāsına; ᶜalā-kavlin sihâma denir.

ذَاتُ الضَّالِ [Ẕātu'ḍ-Ḍāl] Bir mevziᶜ-i maᶜrûf adıdır.

FASLU'Ṭ-ṬĀ'İ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الطَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ط ب ل]

اَلطَّبْلُ [eṭ-ṭabl] (ṭā'nın fethiyle) Maʿlūmdur ki zurnanın ulu karındaşıdır, bir yüzlü ve iki yüzlü olur; cemʿi أَطْبَالٌ [aṭbāl] ve طُبُولٌ [ṭubūl] gelir. Ve

طَبْلٌ [ṭabl] Masdar olur, davul çalmak maʿnāsına; yukālu: طَبَلَ الرَّجُلُ طَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَهُ Ve

طَبْلٌ [ṭabl] Halk ve nāsa ıtlāk olunur, şamatalarından nāşī. Ve bir çeşit Yemānī kumāş ismidir ki onda طَبْلٌ [ṭabl] sūretleri menkūştur, ʿalā-kavlin Mışır'da nesc olunur. Ve harāc maʿnāsınadır ki arz-ı harāciyyeden alınan māldır; ve minhu: هُوَ يُحِبُّ الطَّبْلِيَّةَ أَيْ دَرَاهِمَ الْخَرَاجِ

اَلطَّبَّالُ [eṭ-ṭabbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Davulcuya denir ki mihter olacaktır.

اَلطِّبَالَةُ [eṭ-ṭibālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Davulculuk hirfetine denir.

اَلتَّطْبِيلُ [et-taṭbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi davul çalmak maʿnāsınadır; yukālu: طَبَّلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى طَبَلَ Müʾellif طَبْلَةٌ [ṭablet]ten sükūt eyledi, fi'l-asl harāc akçesi saydıkları tahtaya denip baʿdehu taʿmīm eylediler.

اَلطُّوبَالَةُ [eṭ-ṭūbālet] (ṭā'nın zammıyla) Dişi koyuna denir; cemʿi طُوبَالَاتٌ [ṭūbālāt] gelir. Erkeğine طُوبَالٌ ıtlāk olunmaz.

[ط ح ل]

اَلطِّحَالُ [eṭ-ṭiḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ahşā-i dāhiliyyeden dalak dedikleri ʿuzva denir, cemʿi طُحُلٌ [ṭuḥul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve

طِحَالٌ [Ṭiḥāl] Bir kelbin adıdır. Ve Benu'l-Ġubber cemāʿatine mahsūs bir mevziʿin ismidir; ve minhu'l-meselu: "ضَيَّعْتَ الْبِكَارَ عَلَى طِحَالٍ" Burada بِكَارٌ [bikār] بَكْرٌ [bekr] in cemʿidir ki genç deveye denir. Aslı budur ki Suveyd b. Ebī Kāhil nām kimse Benū Ġubber'i işbu: "مَنْ سَرَّهُ النَّيْكُ بِغَيْرِ مَالٍ || فَالْغُبَّرِيَّاتُ عَلَى طِحَالِ" ürcūzesiyle hicv edip baʿde-bürhetin mezbūr Suveyd bir kabīleye esīr olmakla fekākesi husūsunda Benū Ġubber'dan istiʿāne eyledikte merkūmlar kelām-ı mezbūru īrād eylediler. Bir adam mukaddemā hakkında isāʾet eylediği kimseden hācet taleb eyledikte darb olunur.

اَلطَّحَلُ [eṭ-ṭaḥal] (fethateynle) Bir adamın dalağı büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحِلَ الرَّجُلُ طَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَظُمَ طِحَالُهُ Ve çamur sebebiyle su fāsid olup kokmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحِلَ الْمَاءُ إِذَا أَفْسَدَ وَأَنْتَنَ Ve bir nesnenin levni أَطْحَلُ [aṭḥal] olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحِلَ الذِّئْبُ إِذَا كَانَ أَطْحَلَ مِنْ حَمْأَةٍ

اَلطَّحْلُ [eṭ-ṭaḥl] (ṭā'nın fethi ve ḥā'nın sükūnuyla) Bir adam dalak ağrısına uğramak maʿnāsınadır; yukālu: طُحِلَ فُلَانٌ عَلَى الْمَجْهُولِ طَحْلًا إِذَا شَكَا طِحَالَهُ Ve bir adamın dalağına vurmak yā dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحَلَهُ طَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَصَابَ طِحَالَهُ Ve bunda ḥā'nın fethiyle de zebān-zededir, harf-i halk olduğu için. Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: طَحَلَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ

اَلطَّحِلُ [eṭ-ṭaḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dalağı büyük adama denir. Ve bi't-tabʿ dargın ve hışm-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ طَحِلٌ أَيْ غَضْبَانُ Ve dolu kaba denir; yukālu: قَدْحٌ طَحِلٌ أَيْ مَلْآنُ Ve bu yosunlu suya denir; yukālu: مَاءٌ طَحِلٌ أَيْ مُطْحْلَبٌ Ve siyāh bulanık

suya denir.

اَلطُّحْلَةُ [eṭ-ṭuḥlet] (ṭā'nın zammıyla) Boz ile kara beyninde bir türlü renktir ki cüzʾīce beyāza māʾil olur, Türkīde gökçül taʿbīr olunur, Fārisīde nīlgūn denir ve bu dalak rengidir.

اَلْأَطْحَلُ [el-aṭḥal] ve

اَلطَّحْلَاءُ [eṭ-ṭaḥlāʾ] طُحْلَةٌ [tuḥlet]ten vasflardır, gökçül şeyʾe denir; yukālu: ذِئْبٌ أَطْحَلُ وَشَاةٌ طَحْلَاءُ إِذَا كَانَ لَوْنُهُ طُحْلَةً أَيْ بَيْنَ الْغُبْرَةِ وَالسَّوَادِ بِبَيَاضٍ

اَلطَّاحِلُ [eṭ-ṭāḥil] Bulanık nesneye denir; yukālu: شَرَابٌ وَغُبَارٌ طَاحِلٌ أَيْ كَدِرٌ

مِطْحَلٌ [Miṭḥal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Esmādandır: Maʿḳil b. Ḫuveylid b. Miṭḥal, Huẕeyl kabīlesinden bir şāʿirdir, ʿalā-kavlin ona Ebu'l-Meṭāḥil derler.

يَوْمُ الْمَطَاحِلِ [yevmu'l-meṭāḥil] (mīm'in fethiyle) Beyne'l-ʿArab bir yevmdir ki onda mukātele eylediler yāhūd مَطَاحِلُ [Meṭāḥil] bir mevziʿdir ki kıtāl onda vākiʿdir.

اَلْمَطْحُولُ [el-maṭḥūl] Doldurulmuş kaba denir; yukālu: إِنَاءٌ مَطْحُولٌ أَيْ مَمْلُوءٌ

طَحْلَاءُ [Ṭaḥlāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Mısır diyārında iki karye adıdır.

[ط ح م ل]

اَلطِّحْمِيلُ [eṭ-ṭiḥmīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Horoza denir; yukālu: صَاحَ الطِّحْمِيلُ أَيِ الدِّيكُ

[ط ر ب ل]

اَلطِّرْبَالُ [eṭ-ṭirbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Yollarda ve baʿzı yüksek tepelerde nişān için yapılmış mīl ve mināreye denir. Ve her yüksek ve ʿālī bināya denir. Ve dağdan ve duvardan küngüre gibi havāya doğru uzadı çıkmış dik ve yalım kıtʿaya denir. Ve dağdan sövelip çıkmış büyük kayaya denir ki alt tarafından geçilmek vehm-nāk ola.

اَلطَّرْبَلَةُ [eṭ-ṭarbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] veznine) Sidiği yukarı çöğdürerek işemek maʿnāsınadır; yukālu: طَرْبَلَ بَوْلَهُ إِذَا مَدَّهُ إِلَى فَوْقٍ

اَلطِّرْبِيلُ [eṭ-ṭirbīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Harman dövecek dövene ve harman ʿarabasına denir.

اَلطَّرَابِيلُ [eṭ-ṭarābīl] صَوَامِعُ [ṣavāmiʿ] maʿnāsınadır ki صَوْمَعَةٌ [ṣavmaʿat]-i rāhibin cemʿidir; ve minhu: طَرَابِيلُ الشَّامِ أَيْ صَوَامِعُهَا Şārihin beyānına göre müfredi طِرْبَالٌ [ṭirbāl]dir.

[ط ر ج ه ل]

اَلطِّرْجِهَالَةُ [eṭ-ṭircihālet] (ṭā'nın ve cīm'in kesriyle) Fincāna denir ki zarf-ı maʿlūmdur, طِرْجِهَارَةٌ [ṭircihāret] gibi. Müʾellif طِرْجِهَارَةٌ [ṭircihāret]i mutlakan resm eylemekle tarīkası üzere evveli meftūh olup burada بِالْكَسْرِ kaydıyla takyīd eylemekle zāhiren bu meksūr olur. Pes كَالطِّرْجِهَارَةِ kavli maʿnāya mahmūl olur. Ve kütüb-i tıbbiyyede reʾs-i hancere üç غُضْرُوفٌ [ġuḍrūf]u müştemil olup üçüncüsüne طِرْجِهَالِيٌّ denir diye mersūm olmakla zāhiren fincān şeklinde olduğuna mebnī olur.

[ط ر غ ل]

اَلْأُطْرُغُلَّاتُ [el-uṭruġullāt] (hemzenin ve rā'nın ve ġayn-ı muʿcemenin zammı ve lām'ın teşdīdiyle) Boynunda tavkları olan yusufcuk kuşlarına ve ḥaḳ Kurʾān dedikleri kumru kuşlarına ve üveyik kuşlarına denir. Şārihin beyānına göre أُطْرُغُلٌّ [uṭruġull] müfredidir.

[ط س ل]

اَلطَّسْلُ [eṭ-ṭasl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Yer yüzünde akıp giden suya denir; yukālu: أَرْضٌ بِهَا طَسْلٌ وَهُوَ الْمَاءُ الْجَارِي عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ Ve masdar olur, serāb berriyyede oynayıp yaldıramak maʿnāsına; yukālu: طَسَلَ السَّرَابُ طَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَضَاءَ وَاضْطَرَبَ

اَلطَّيْسَلُ [eṭ-ṭaysel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] vezninde) Serāba denir ki berriyyede su gibi görünür. Ve yele denir, رِيحٌ [rīḥ] maʿnāsına yāhūd şedīdine denir. Ve gubāra denir. Ve pek karanu geceye denir. Ve çok şeyʾe denir. Ve leğene denir, طَسْتٌ [ṭast] maʿnāsına, niteki طَسْيَلٌ [ṭasyel] dahi denir sīn'in takaddümüyle.

اَلطَّيْسَلَةُ [eṭ-ṭayselet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam yakın sefer edip ticāret-i rābihaya nāʾil olmakla mālı çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: طَيْسَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَافَرَ قَرِيبًا فَكَثُرَ مَالُهُ Ve

طَيْسَلَةُ [Ṭayselet] حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] gibi bir recül ismidir.

[ط ع ل]

اَلطَّعْلُ [eṭ-ṭaʿl] (ṭā'nın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Nāsın neseblerine kadh ve taʿn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَعَلَ فِي نَسَبِهِ طَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَدَحَ فِيهِ

اَلطَّاعِلُ [eṭ-ṭāʿil] Eğri iken doğrulmuş oka denir.

[ط ف ل]

اَلطَّفْلُ [eṭ-ṭafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Mutlakan ter ü tāze ve nerm olan şeyʾe denir; cemʿi طِفَالٌ [ṭifāl] gelir ṭā'nın kesriyle ve طُفُولٌ [ṭufūl] gelir; müʾennesi طَفْلَةٌ [ṭaflet] tir; yukālu: غُلَامٌ وَبَنَانٌ طَفْلٌ وَامْرَأَةٌ طَفْلَةٌ أَيْ نَاعِمَةٌ Fi'l-asl masdar olmakla müzekker ve müʾennese ve müfred ve cemʿe ıtlāk olunur, niteki بَنَانٌ [benān] cemʿ iken muttasıf oldu.

اَلطَّفَالَةُ [eṭ-ṭafālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلطُّفُولَةُ [eṭ-ṭufūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Bir nesne ter ü tāze ve nerm olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَفُلَ الشَّيْءُ طَفَالَةً وَطُفُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا رَخُصَ وَنَعُمَ Ve çocukluğa denir, طُفُولِيَّةٌ [ṭufūliyyet] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلطِّفْلُ [eṭ-ṭifl] (ṭā'nın kesriyle) Mutlakan küçük nesneye denir, ʿalā-kavlin küçük mevlūda denir ki çocuk taʿbīr olunur; yukālu: جَاءَ وَمَعَهُ طِفْلٌ وَهُوَ الصَّغِيرُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ أَوِ الْمَوْلُودُ Ve her vahşī hayvānın dahi veledine طِفْلٌ [ṭifl] ıtlāk olunur; cemʿi أَطْفَالٌ [aṭfāl] gelir. Mütercim der ki İbn Eşīr'in beyānına göre müʾenneslerinde طِفْلَةٌ [ṭiflet] dahi denir. Ve cins irādesiyle طِفْلٌ [ṭifl] vāhid ve cemʿe ıtlāk olunur ve ʿinde'l-baʿz fi'l-asl masdar olduğuna mebnīdir. Ve

طِفْلٌ [ṭifl] Hācet maʿnāsınadır. Ve geceye denir, لَيْلٌ [leyl] maʿnāsına. Ve gurūba karīb güneşe ıtlāk olunur. Ve āteş şerāresine denir; yukālu: تَطَايَرَتْ أَطْفَالُ النَّارِ Ve her şeyʾin cüzʾüne ve pāresine ıtlāk olunur, gerek ʿayn ve zāt ve gerek hades ve maʿnā olsun; ve minhu yukālu: طِفْلُ الْهَمِّ وَالْحُبِّ أَيْ جُزْؤٌ مِنْهُ

اَلطَّفَلُ [eṭ-ṭafel] (fethateynle) ve

اَلطُّفُولِيَّةُ [eṭ-ṭufūliyyet] (yā-yı müşeddede ile) طَفَالَةٌ [ṭafālet] ve طُفُولَةٌ [ṭufūlet] gibi çocukluğa denir. Bunlardan fiʿl mutasarrıf olmaz; yukālu: هُوَ طِفْلٌ بَيِّنُ الطَّفَلِ وَالطَّفَالَةِ وَالطُّفُولَةِ وَالطُّفُولِيَّةِ Ve

طَفَلُ الْعَشِيِّ [ṭafelu'l-ʿaşiyy] İkindi vaktinin āhirine ıtlāk olunur, güneş sararıp gurūb eylemeğe başladığı hengāmda. Ve

طَفَلُ الْغَدَاةِ [ṭafelu'l-ġadāt] Güneşin tulūᶜundan pertevi her yere istimkān yaᶜnī yayıldığı hengāma kadar ıtlāk olunur; tekūlu: آتِيهِ فِي طَفَلِ الْعَشِيِّ وَهُوَ آخِرُهُ عِنْدَ الْغُرُوبِ وَكَذَا يُقَالُ أَتَانِي فِي طَفَلِ الْغَدَاةِ وَهُوَ مِنْ لَدُنْ ذُرُورِ الشَّمْسِ إِلَى اسْتِمْكَانِهَا فِي الْأَرْضِ Ve

طَفَلٌ [ṭafel] Karanlığa denir; yukālu: جَاءَنِي فِي طَفَلِ اللَّيْلِ أَيْ فِي الظُّلْمَةِ Ve

طَفَلٌ [ṭafel] Masdar olur, nebātı toprak basmakla boylanmayıp tebāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفِلَ النَّبْتُ طَفَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَصَابَهُ التُّرَابُ يَعْنِي فَأَفْسَدَ وَلَمْ يَطُلْ

اَلْمُطْفِلُ [el-muṭfil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) Çocuklu hatuna ve yavrulu cānvere denir; cemᶜi مَطَافِيلُ [meṭāfīl] ve مَطَافِلُ [meṭāfil] gelir; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَظَبْيَةٌ مُطْفِلٌ أَيْ ذَاتُ الطِّفْلِ Ve şol soğuk geceye denir ki şiddet-i bürūdetten etfāli helāk eder ola. Bunun hemzesi izāle içindir; yukālu: لَيْلَةٌ مُطْفِلٌ إِذَا كَانَتْ تَقْتُلُ الْأَطْفَالَ بَرْدًا

اَلتَّطْفِيلُ [et-ṭaṭfīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Kelāmı tedebbür ve teᵓemmül ile yaᶜnī her tarafını besleyerek söylemek maᶜnāsınadır ve bu terşīh gibidir; yukālu: طَفَّلَ الْكَلَامَ إِذَا تَدَبَّرَهُ Ve gece gelip çatmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَ اللَّيْلُ إِذَا دَنَا Ve hayvān kendi yavrusunu beslemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَتِ النَّاقَةُ إِذَا رَشَّحَتْ طِفْلَهَا Ve güneş gurūba başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَتِ الشَّمْسُ إِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ Ve deveyi yavrusu ardından erişmek için āhestece sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَ الْإِبِلَ إِذَا رَفَقَ بِهَا فِي السَّيْرِ حَتَّى تَلْحَقَهَا أَطْفَالُهَا Ve nebātı toprak basmakla boylanmayıp fāsid ve tebāh olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَ النَّبَاتُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَهُ التُّرَابُ Ve bir kimse tufeylī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَّلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ طُفَيْلِيًّا

اَلطَّفْلُ [eṭ-ṭafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Bu dahi hayvān yavrusunu terbiye eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَلَتِ النَّاقَةُ طَفْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَشَّحَتْ طِفْلَهَا

اَلطُّفُولُ [eṭ-ṭufūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Güneş gurūba yaklaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَلَتِ الشَّمْسُ طُفُولًا إِذَا دَنَتْ لِلْغُرُوبِ Ve bir kimse gurūb vaktine girmek maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَلَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الطَّفَلِ Ve güneş doğmak maᶜnāsınadır; yukālu: طَفَلَتِ الشَّمْسُ إِذَا طَلَعَتْ Ve güneş gurūb vaktinde kızarmak maᶜnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: طَفَلَتِ الشَّمْسُ إِذَا احْمَرَّتْ عِنْدَ الْغُرُوبِ

اَلْإِطْفَالُ [el-iṭfāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi gurūb vaktine girmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الطَّفَلِ Ve güneş gurūb deminde kızarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطْفَلَتِ الشَّمْسُ إِذَا احْمَرَّتْ عِنْدَ الْغُرُوبِ

اَلطَّفِيلُ [eṭ-ṭafīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Havuzlarda kalmış bulanık sulara denir; müfredi طَفِيلَةٌ [ṭafīlet]tir. Ve

طَفِيلٌ [Ṭafīl] Mekke'de bir dağın adıdır.

طُفَيْلٌ [Ṭufeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir şāᶜirin ismidir. Ve Ṭufeyl b. Zellāl el-Kūfī ki dalkavuk zümresinin pīridir, velīme ve ziyāfetlere daᶜvetsiz bī-tekellüf vardığından طُفَيْلُ الْأَعْرَاسِ [Ṭufeylu'l-aᶜrās] yāhūd طُفَيْلُ الْعَرَائِسِ [Ṭufeylu'l-ᶜarāᵓis] ile mülakkab olmuştu. Baᶜdehu her dalkavuğu ona nisbet edip طُفَيْلِيٌّ [ṭufeyliyy] ıtlāk eylediler. Kāle fi'l-*Esās*: فُلَانٌ مَا زَالَ يُطَفِّلُ عَلَى النَّاسِ حَتَّى نَسَخَ طُفَيْلَ الْأَعْرَاسِ Şārih der ki طُفَيْلِيٌّ [ṭufeyliyy] ehl-i ᶜIrāḳ ıstılāhındandır, ᶜArabīde ona وَارِشٌ [vāriş] ve وَاغِلٌ [vāġil] denir. Mütercim der ki müᵓellif Ebu'ṭ-Ṭufeyl ᶜĀmir b. Vāᵓile'den ki sahābīdir sükūt eyledi, müşārünileyh ashāb-ı kirām zümresinin

cümlesinden en sonra intikāl eylemiştir, hicretin yüzüncü ʿalā-kavlin yüz yirminci senesinde irtihāl eyledi, radıyallāhu ʿanhu.

اَلطِّفْلِيلُ [eṭ-ṭiflīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Bu dahi uyuntuya ve dalkavuğa denir, طُفَيْلِيٌّ [ṭufeyliyy] gibi ve ondan tasarruf olunmuştur, Fārisīde kāse-līs derler.

اَلتَّطَفُّلُ [et-teṭafful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Tufeylī olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَطَفَّلَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ طُفَيْلِيًّا

اَلطِّفْيِلُ [eṭ-ṭifyel] (حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) Çocuğa denir, طِفْلٌ [ṭifl] maʿnāsına. Ve bir recülün ismidir.

اَلطُّفَالُ [eṭ-ṭufāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلطَّفَالُ [eṭ-ṭafāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Kuru balçığa denir.

اَلْمَطَافِلُ [el-Meṭāfil] (mīm'in fethiyle) Bir mevziʿin adıdır.

[ط ف ش ل]

اَلطَّفْيَشَلُ [eṭ-ṭafeyşel] (şīn-i muʿceme ile سَمَيْدَعٌ [semeydaʿ] vezninde) Bir türlü çorbaya denir ve bu mercimek çorbası olacaktır.

اَلطَّفَنْشَلُ [eṭ-ṭafenşel] (nūn'la سَمَنْدَلٌ [se-mendel] vezninde) Zaʿīf ve zebūn ve bī-mecāl adama denir, maʿnā-yı mezbūrdan meʾhūzdur.

[ط ل ل]

اَلطَّلُّ [eṭ-ṭall] (ṭā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Zaʿīf ve fersiz yağmura denir, ʿalā-kavlin yağmur kısmının pek hafīf ve zaʿīf olanına denir ki çisinti taʿbīr olunur. Ve ʿalā-kavlin çiğ ve şebnem taʿbīr olunan rutūbete denir yāhūd ondan ziyādece ve yağmurdan aşağıca yağan yağmura denir; cemʿi طِلَالٌ [ṭilāl]dir ṭā'nın kesriyle ve طِلَلٌ [ṭilal]dır, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: وَقَعْنَا الطَّلَّ أَيِ الْمَطَرَ الضَّعِيفَ أَوْ هُوَ أَخَفُّ الْمَطَرِ وَأَضْعَفُهُ أَوِ النَّدَى أَوْ فَوْقَهُ وَدُونَ الْمَطَرِ Ve

طَلٌّ [ṭall] İnsāna ʿaceb verecek hūb ve latīf dil-keş nesneye ıtlāk olunur; yukālu: لَيْلٌ وَشَعْرٌ وَمَاءٌ وَحَدِيثٌ طَلٌّ أَيْ حَسَنٌ مُعْجِبٌ Ve süte ıtlāk olunur; yukālu: سَقَانَا طَلًّا أَيْ لَبَنًا Ve yaş-lı pīr adama ıtlāk olunur, zaʿf-ı vücūdu ta-savvuruyla; yukālu: رَجُلٌ طَلٌّ أَيْ كَبِيرٌ سِنًّا Ve yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına; bun-da kesr ile de zebān-zededir. Ve

طَلٌّ [ṭall] Masdar olur, dāyinin hakkını vermeyip uzatmak maʿnāsına; yukālu: طَلَّ غَرِيمَهُ طَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَطَلَهُ Ve nākanın sütü azalmağa denir; ṭā'nın zammıyla da lügattır. Ve ʿunf ve şiddetle deve sür-mek maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّ الْإِبِلَ طَلا إِذَا سَاقَهَا عَنِيفًا Ve kan heder olmak, ʿalā-kavlin intikāmı alınmayıp öylece kal-mak maʿnāsınadır. Bu maʿnāda mechūl sīgasıyla ekserdir; yukālu: طَلَّ دَمُهُ وَطُلَّ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ يَطَلُّ كَيَزَلُّ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَكَيَمَلُّ يَعْنِي مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هَدَرَ أَوْ لَمْ يُثْأَرْ بِهِ Ve bir adamın hakkını ibtālle noksān vermek maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّهُ حَقَّهُ طَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَقَصَهُ إِيَّاهُ وَأَبْطَلَهُ Ve

طَلٌّ [ṭall] Semizliğe ve rutūbet-i bedene ıtlāk olunur; yukālu: مَا بِالنَّاقَةِ طَلٌّ أَيْ طِرْقٌ Ve yere طَلٌّ [ṭall] dedikleri rutūbet-i mezkūre yağmak maʿnāsınadır; yukālu: طُلَّتِ الْأَرْضُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهَا الطَّلُّ Ve tılā ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّهُ بِالدُّهْنِ إِذَا طَلَاهُ بِهِ Ve dāyinin hakkını katʿā vermeyip üzerine yatmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّ فُلَانًا حَقَّهُ إِذَا مَنَعَهُ Ve

طَلٌّ [ṭall] ve

طُلُولٌ [ṭulūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Demi heder eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: طَلَلْتُ

الدَّمَ طَلًّا وَطُلُولًا أَيْ أَهْدَرْتُهُ

اَلْمَطْلُولُ [el-maṭlūl] ve

اَلطَّلِيلُ [eṭ-ṭalīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Heder olan deme denir; yukālu: دَمٌ مَطْلُولٌ وَطَلِيلٌ أَيْ هَدَرٌ Ve

طَلِيلٌ [ṭalīl] Mahlūka denir, halk maʿnāsına. Baʿzı nüshalarda اَلْحُلْوُ ʿibāretiyle ki tatlı nesne demektir vārid olup lākin şārih خَلَق nüshasını tasvīb eylemiştir. Ve baʿzı nüshada خَلِقٌ lafzı كَتِفٌ [ketif] vezninde mazbūt olmakla eski nesne demek olur. Vicdānımızda bu nüsha ercahtır. Ve

طَلِيلٌ [ṭalīl] Hasıra denir, ʿalā-kavlin دَوْمٌ [devm] ağacından yāhūd hurmā dalından yā kabuğundan işlenmiş olanına denir; cemʿi أَطِلَّةٌ [eṭillet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] vezninde ve طِلَّةٌ [ṭillet] gelir ṭā'nın kesriyle ve طُلُلٌ [ṭulul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْإِطْلَالُ [el-iṭlāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi dem heder olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُطِلَّ دَمُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا هَدَرَ Ve demi heder kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَلَّ اللهُ دَمَهُ أَيْ أَهْدَرَهُ فَهُوَ مُطَلٌّ عَلَى زِنَةِ اسْمِ الْمَفْعُولِ أَيْ مَهْدُورٌ Ve bir nesne üzerine havāle ve müşrif olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَلَّ عَلَيْهِ إِذَا أَشْرَفَ

اَلطَّلَالَةُ [eṭ-ṭalālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne pek hūb ve nekre olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَلَّ الشَّيْءُ طَلَالَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَعْجَبَ Ve

طَلَالَةٌ [ṭalālet] İsm olur, طَلَلٌ [ṭalel] gibi vīrāne hāne ve sarāydan kalan āsār-ı bināya denir. Ve her şeyin şahs ve heykeline denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve ferah ve sürūr maʿnāsınadır. Ve güzelliğe denir, bahāʾ ve behcet maʿnāsına. Ve hālet-i haseneye ve heyʾet-i cemīleye ıtlāk olunur; tekūlu: أَعْجَبَنِي طَلَالَتُهُ أَيْ حَالَتُهُ الْحَسَنَةُ وَهَيْئَتُهُ الْجَمِيلَةُ

اَلطُّلَّاءُ [eṭ-ṭullāʾ] (ṭā'nın zammıyla سُلَّاءٌ [sullāʾ] vezninde) Heder olmuş kana denir, دَمٌ مَطْلُولٌ maʿnāsına. Bunun hemzesi lām'dan mübeddel olan yā-i tahtiyyeden münkalibdir.

اَلطَّلَّةُ [eṭ-ṭallet] (ṭā'nın fethiyle) Lezīz hamra denir; yukālu: سَقَاهُ طَلَّةً أَيْ خَمْرًا لَذِيذَةً Ve zevceye denir; yukālu: هِيَ طَلَّتُهُ أَيْ زَوْجَتُهُ Ve hoş ve dil-keş rāyihaya denir; yukālu: مَا هَذِهِ الطَّلَّةُ أَيِ الرَّائِحَةُ اللَّذِيذَةُ Ve çiğ düşmüş çemen-zāra denir; yukālu: قَعَدْنَا فِي رَوْضَةٍ طَلَّةٍ أَيْ مَبْلُولَةٍ بِالطَّلِّ Ve kocakarıya denir. Ve dili zefīr bed-zebān karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ طَلَّةٌ أَيْ بَذِيَّةٌ Ve matʿam ve melbes husūsunda olan hoşluğa ve letāfete denir ki dāʾimā ter ve nāzük taʿām yiyip güzel ve fāhir libās giymekten ʿibārettir; yukālu: هُوَ يَعْتَنِي الطَّلَّةَ أَيِ النِّعْمَةَ فِي الْمَطْعَمِ وَالْمَلْبَسِ

اَلطِّلَّةُ [eṭ-ṭillet] (ṭā'nın kesriyle) طَلِيلٌ [ṭalīl] kelimesinin cemʿidir ki hasıra ve sāʾire denir.

اَلطُّلَّةُ [eṭ-ṭullet] (ṭā'nın zammıyla) Boyuna denir; yukālu: أَخَذَ مِنْ طُلَّتِهِ أَيْ عُنُقِهِ Ve bir içim süte denir; cemʿi طُلَلٌ [ṭulel]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; yukālu: مَا سَقَانِي طُلَّةً أَيْ شَرْبَةً لَبَنٍ

اَلطَّلَلُ [eṭ-ṭalel] (fethateynle) Harāb olan hāne ve ʿimāretten sövelip kalan esere denir, muhterik olan ʿarsada kalmış cā-be-cā ocak ve duvar kıtʿaları gibi, طَلَالٌ [ṭālāl] e dahi denir. Ve her şeyʾin şahs ve kālıb ve heykeline denir; cemʿi أَطْلَالٌ [aṭlāl] ve طُلُولٌ [ṭulūl] gelir. Ve طَلَلُ الدَّارِ [ṭalelu'd-dār] hānenin dehlīzlerinde olan sedd ve seki makūlesi nişīmene denir. Ve طَلَلُ السَّفِينَةِ [ṭalelu's-sefīnet] geminin yelkeninden ʿibārettir; yukālu: مَدَّ الْمَلَّاحُ طَلَلَ السَّفِينَةِ

أَيْ جِلَالَهَا Ve ter ü tāze şeyʾe denir, طَرِيٌّ [ṭariyy] maʿnāsına. Ve suyun yüzüne ıtlāk olunur; yukālu: مَشَى عَلَى طَلَلِ الْمَاءِ أَيْ عَلَى ظَهْرِهِ يَعْنِي وَجْهِهِ Ve şāʿirin işbu: "مِثْلُ النَّقَا لَبَّدَهُ ضَرْبُ الطَّلَلْ" mısrāʿında vākiʿ طَلَلٌ [ṭalel] kelimesi ki lāmeynledir şāʿir teşdīd-i lām'la ضَرْبُ الطَّلِّ demek murād edip lākin vezn mutāviʿ olmamakla fekk-i idgām ettikten sonra lām'ı tahrīk eyledi. Ve baʿzılar ṭā'nın kesri ve lām'ın fethiyle rivāyet eylemekle ona göre طَلٌّ [ṭall] kelimesinin cemʿi olan طِلَالٌ [ṭilāl]den maksūr olur. لَبَّدَهُ kelimesi تَلْبِيدٌ [telbīd]den ki yeri ıslatmak maʿnāsınadır, māzidir.

اَلطُّلُّ [eṭ-ṭull] (ṭā'nın zammıyla) Süte ʿalā-kavlin kana denir.

اَلتَّطَالُلُ [et-teṭālul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Bir nesneye boynu sündürüp bakmak maʿnāsınadır ki ırak nesneye öylece bakılır; tekūlu: تَطَالَلْتُ حَتَّى رَأَيْتُهُ أَيْ تَطَاوَلْتُ فَنَظَرْتُ

اَلْإِسْتِطْلَالُ [el-istiṭlāl] Yükseğe çıkmakla bir nesne üzerine havāle ve müşrif olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَلَّ عَلَيْهِ إِذَا أَشْرَفَ

أَطْلَالٌ [Aṭlāl] (hemzenin fethiyle) Bukeyr eş-Şeddāḫī nām sahābenin nākası yāhūd kısrağı ismidir. Mūmāileyh Saʿd b. Ebī Vaḳḳāṣ ile Ḳādisiyye vakʿasına hāzır olmuştur. Ve dābbe-i merkūmenin tekellüm eylediğini zuʿm ve nakl ederler. Sūreti budur ki esnā-yı muhārebede nehr-i Ḳādisiyye'nin verāsında bulunup dād u sitāde meşgūl iken ʿacemler nehrin cisrini katʿ eylemeleriyle ʿavdetinde pīş ü pesinden reh-güzer memnūʿ olup aʿdā dahi tazyīk üzere olmağın mütehayyir olmakla dābbe-i mezkūreye يَا أَطْلَالُ ثِبِي yaʿnī bu nehri öteye pertāv eyle diye çağırdıkta dābbe dahi وَثْبٌ وَسُورَةُ الْبَقَرَةِ deyip hemān berk-ı hātif gibi öte tarafa pertāv eyledi. وَثْبٌ kavli عَلَيَّ وَثْبٌ takdīrindedir ki öte sıçramak üzerime vācibdir demektir. Ve سُورَةُ الْبَقَرَةِ kavli kasemdir. Şārih der ki nehr-i mezbūrun ʿarzı tamām kırk zirāʿ idi, ʿacemler vech-i mezkūr üzere dābbenin tekellümünü istimāʿ ve bu resme vüsūbunu müşāhede eylediklerinde bunlar āsumānīlerdir, bir vechle mukāvemet eylemek mümkin değildir deyip ʿinān-gerāy-ı semt-i idbār oldular.

اَلطُّلَاطِلَةُ [eṭ-ṭulāṭilet] (عُلَابِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve boğazın içinde olan etçeğize yāhūd nesne yutacak yerinin ucunda olan yumruca ete denir; ʿalā-kavlin küçük dil düşmeğe denir ki ʿillettir, boğazdan taʿām ve şarāb sühūletle geçmez olur. Ve Mālik nām kimsenin pederi ismidir. Mezbūr Mālik taraf-ı Hazret-i Nebevī'ye hezl ve istihzā kabīhasına cesāret edenlerin birisidir. Ve

طُلَاطِلَةٌ [ṭulāṭilet] Eşek kısmına mahsūs bir maraz adıdır ki aslāblarında tahaddüs edip zuhūrlarını katʿ ve ifnā eder.

اَلطُّلَطِلَةُ [eṭ-ṭulaṭilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) ve

اَلطُّلَطِلُ [eṭ-ṭulaṭil] (hā'sız) Bunlar da āfet ve dāhiyeye denir.

اَلطُّلَاطِلُ [eṭ-ṭulāṭil] (ṭā'nın zammı ve fethiyle) Bu dahi merkeb kısmının sırtlarında zuhūr eden maraz-ı mezkūra denir. Ve ölüme denir, mevt manāsına. Ve çāre ve ʿilāc kabūl eylemeyen maraza denir.

ذُوطِلَالٍ [Ẕū Ṭilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Benū Murre bilādında bir su yā bir mevziʿ adıdır. Ve Ebū Selmā b. Rebīʿa'nın feresi ismidir.

اَلطُّلْطُلُ [eṭ-ṭulṭul] (هُدْهُدٌ [hudhud] veznin-de) Maraz-ı dāʾimīye denir; yukālu: أَخَذَهُ الطُّلْطُلُ أَيِ الْمَرَضُ الدَّائِمُ

طُلَيْطُلَةُ [Ṭuleyṭulet] (ṭā'ların zammıyla) Maġrib'de bir belde adıdır.

اَلطَّلْطَلَةُ [eṭ-ṭalṭalet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznin-de) Irgalamak maʿnāsınadır; yukālu. طَلْطَلَهُ إِذَا حَرَّكَهُ

اَلْمُطِلُّ [el-muṭill] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Sābit ve ber-karār olmayan şeyʾe denir; yukālu: أَمْرٌ مُطِلٌّ أَيْ لَيْسَ بِمُسْتَقِرٍّ Ve bu he-der maʿnāsından meʾhūzdur ki şebnem maʿnāsınan münşaʿibdir.

[ط م ل]

اَلطَّمْلُ [eṭ-ṭaml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Halk ve mahlūkun cümlesine denir; yukālu: خَلَقَ اللهُ الطَّمْلَ وَهُوَ الْخَلْقُ كُلُّهُمْ Ve masdar olur, da-varı ʿunf ve şiddetle sürmek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَلَ الْإِبِلَ طَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَاقَهَا عَنِيفًا Ve hasırı aralıklarına ip çekerek ör-mek maʿnāsınadır; yukālu: طَمَلَ الْحَصِيرَ إِذَا رَمَلَهُ وَجَعَلَ فِيهِ الْخُيُوطَ Ve bezi koyu boyamak maʿnāsınadır; yukālu: طَمَلَ الثَّوْبَ إِذَا أَشْبَعَ صِبْغَهُ Ve oklava ile ekmek hamurunu yayıp açmak maʿnāsınadır; yukālu: طَمَلَ الْخُبْزَ إِذَا وَسَّعَهُ بِالْمِطْمَلَةِ Ve bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: طَمَلَ الدَّمُ السَّهْمَ إِذَا لَطَخَهُ وَكُلُّ مَا لُطِخَ بِدُهْنٍ أَوْ دَمٍ أَوْ قَارٍ وَشِبْهِ ذَلِكَ فَقَدْ طُمِلَ عَلَى الْمَجْهُولِ

اَلطِّمْلُ eṭ-ṭiml] (ṭā'nın kesriyle) ve

اَلطَّامِلُ [eṭ-ṭāmil] ve

اَلطَّمُولُ [eṭ-ṭamūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ʿĀrsız ve perdesiz şahsa denir ki ne işlerse aslā hayāsı ve bāk u pervāsı olmaya. طِمْلٌ [ṭiml] kelimesinin cemʿi طُمُولٌ [ṭumūl] ge-lir; yukālu: رَجُلٌ طِمْلٌ وَطَامِلٌ وَطَمُولٌ أَيْ فَاحِشٌ لَا يُبَالِي مَا صَنَعَ Bundan ism طُمُولَةٌ [ṭumūlet]tir, ʿārsızlık ve edebsizlik maʿnāsına. Ve

طِمْلٌ [ṭiml] Bulanık suya denir. Ve boya-ya doymuş beze denir; yukālu: ثَوْبٌ طِمْلٌ أَيْ مُشَبَّعٌ صِبْغًا Ve siyāh kilime, ʿalā-kavlin mut-lakan siyāh nesneye denir. Ve kılādeye de-nir; yukālu: فِي عُنُقِهِ طِمْلٌ أَيْ قِلَادَةٌ Ve leʾīm ve fürū-māyeye denir. Ve ahmak ve nādāna denir. Ve fāsık ve habīs uğruya denir. Ve eski sevbe denir. Ve şahs ve cüssesi hafī tüysüz kurda denir ki kavlak olmakla şah-sı görünüp belli olmaz. Ve bed-hūyluk ve bed-hāl ve bed-kıyāfet tülengī fakīre denir yāhūd çıplak olanına denir.

اَلطِّمْلِيلُ [eṭ-ṭimlīl] (ṭā'nın kesriyle) Bu dahi fāsık ve habīs uğruya denir. Ve bed-hulk ve bed-kıyāfet ve bed-hāl fakīre denir.

اَلطِّمِلُّ [eṭ-ṭimill] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) Hafiyyü'ş-şahs olan kavlak kurda denir.

اَلطِّمْلَالُ [eṭ-ṭimlāl] (سِرْبَالٌ [sirbāl] vezninde) طِمِلٌّ [ṭimill] maʿnāsınadır. Ve bed-hulk ve bed-şekl ve bed-hāl fakīre denir.

اَلطُّمْلُولُ [eṭ-ṭumlūl] (ṭā'nın zammıyla) طِمْلَالٌ [ṭimlāl] ile maʿnā-yı sānīde mürādiftir. Ve çıplak adama denir.

اَلطَّمِيلُ [eṭ-ṭamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hafiyyü'ş-şān olan adama denir. Ve çıp-lak adama denir. Ve erkek oğlağa denir. Kezālik dişi oğlağa denir, عَنَاقٌ [ʿanāḳ] maʿnāsına. Ve hasıra denir. Ve siyāh ça-murun suyuna denir. Ve hurmā ağacının dikenine denir. Ve yassı temrene denir. Ve kılādeye denir, tīb ile mülattah olduğu için.

اَلطَّمِيلَةُ [eṭ-ṭamīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Bu dahi dişi oğlağa denir, عَنَاقٌ [ʿanāḳ] maʿnāsına.

طِمْلَالٌ [Ṭimlāl] (سِرْبَالٌ [sirbāl] vezninde) Benū Ḥāriṯ b. Ṣaʿlebe'ye mahsūs bir feres

ismidir.

اَلطُّمْلَةُ [eṭ-ṭumlet] (ṭā'nın zammı ve fethi ve fethateynle) Havuz dibinde kalan suya denir. Ve kara balçığa denir.

اَلطِّمْلَةُ [eṭ-ṭimlet] (ṭā'nın kesriyle) Zebūn ve zaʿīf ʿavrete denir; yukālu: تَزَوَّجَ طِمْلَةً أَيْ ضَعِيفَةً

اَلْمِطْمَلَةُ [el-miṭmelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Oklavaya denir, شَوْبَقٌ [şevbaḳ] maʿnāsına.

اَلْمَطْمُولُ [el-maṭmūl] ve

اَلطَّمِيلُ [et-ṭamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Oklava ile açılmış hamura denir. Ve kan bulaşmış oka denir.

اَلطَّمَلُ [eṭ-ṭamel] (fethateynle) Bir nesneye bulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: طَمِلَ بِهِ طَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَطَخَ بِهِ

اَلطَّمْلَةُ [eṭ-ṭamlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Murdār ve bulaşık işe ıtlāk olunur; yukālu: وَقَعَ فِي طَمْلَةٍ أَيْ أَمْرٍ قَبِيحٍ فَالْتَطَخَ بِهِ

اَلْإِطِّمَالُ [el-iṭṭimāl] (teşdīd-i ṭā'yla إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Havuzda olan suyun mecmūʿunu çıkarıp kuru balçık kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِطَّمَلَ مَا فِي الْحَوْضِ إِطِّمَالًا إِذَا أَخْرَجَ فَلَمْ يَتْرُكْ فِيهِ قَطْرَةً Baʿzı nüshada bu mechūlen mazbūttur.

اَلْإِنْطِمَالُ [el-inṭimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Uğrulara ortak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْطَمَلَ الرَّجُلُ إِذَا شَارَكَ اللُّصُوصَ

اَلْإِطْمَالُ [el-iṭmāl] (hemzenin kesriyle) Mahv eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَطْمَلَ الدَّفْتَرَ إِذَا مَحَاهُ

[ط م س ل]

اَلطَّمْسَلَةُ [eṭ-ṭamselet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Cimʿādan ʿāciz ve süst-endām olmak maʿnāsınadır; yukālu: طَمْسَلَ الرَّجُلُ عَنِ الْمَرْأَةِ إِذَا عَجَزَ

اَلطُّمْسُلُ [eṭ-ṭumsul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Uğruya denir; cemʿi طَمَاسِلَةٌ [ṭamāsilet] tir.

اَلطَّمْسَلَى [eṭ-ṭamselā] (خَوْزَلَى [ḫavzelā] vezninde) Mihnet ve şiddet ve keder ve ʿazāb maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: هُوَ يَمْشِي فِي الطَّمْسَلَى أَيْ فِي الضَّرَّاءِ

[ط ن ب ل]

اَلطَّنْبَلَةُ [eṭ-ṭanbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Baʿde't-teʿāḳul izhār-ı hamākat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَنْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَامَقَ بَعْدَ تَعَاقُلٍ

طَنْبُولُ [Ṭanbūl] (ṭā'nın fethiyle) Mışır'da iki karye adıdır.

[ط و ل]

اَلطُّولُ [eṭ-ṭūl] (ṭā'nın zammıyla) Uzamak maʿnāsınadır; yukālu: طَالَ الشَّيْءُ طُولًا إِذَا امْتَدَّ Şārih der ki ʿinde'l-baʿz bu mādde bāb-ı hāmisten mutasarrıftır, nakīzi olan قَصُرَ bābına haml ile ve ʿinde'l-baʿz bāb-ı evveldendir. Fiʿli lāzım olmakla ism-i fāʿili طَوِيلٌ [ṭavīl] gelir. İntehā. Ve

طُولٌ [ṭūl] طِوَالٌ [ṭivāl] ve طِيَالٌ [ṭiyāl] gibi meks ve ārām yāhūd ʿömr ve hayāt maʿnāsına müstaʿmeldir, ke-mā seyuzkeru. Şārihin beyānına göre طُولٌ [ṭūl] uzunluk maʿnāsına ism olur ve cemʿinde أَطْوَالٌ [aṭvāl] denir; yukālu: لَهُ طُولٌ أَيْ خِلَافُ عَرْضٍ

اَلْإِسْتِطَالَةُ [el-istiṭālet] Bu dahi uzamak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَالَ الشَّيْءُ بِمَعْنَى طَالَ Lākin elbette bunun mefhūmunda uzun uzadı uzamak muʿteberdir. Ve bir nesne yukarıya doğru uzun uzadı çekilip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَالَ الشَّقُّ فِي الْحَائِطِ إِذَا امْتَدَّ وَارْتَفَعَ Ve bir kimse üzere fazl ve rifʿat dāʿiyesinde olmak maʿnāsınadır; yukālu:

إِسْتِطَالَ عَلَيْهِ إِذَا تَفَضَّلَ Ve kibr ve nahvetle bir adama havāle olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَطَالَ عَلَيْهِ إِذَا تَطَاوَلَ Ve aʿdānın katl eylediği nüfūstan ezyed onlardan katl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَطَالُوا عَلَيْهِمْ إِذَا قَتَلُوا أَكْثَرَ مِمَّا كَانُوا قَتَلُوا

اَلطَّوِيلُ [eṭ-ṭavīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلطُّوَالُ [eṭ-ṭuvāl] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Vasflardır, uzun nesneye denir; müʾennesi طَوِيلَةٌ [ṭavīlet] ve طُوَالَةٌ [ṭuvālet] tir ve cemʿleri طِوَالٌ [ṭivāl] ve طِيَالٌ [ṭiyāl]dir ṭā'ların kesriyle, sānīde vāv li-ecli'l-kesre yā'ya ibdāl olundu. Ve

طَوِيلٌ [ṭavīl] Ehl-i ʿarūz ʿindinde bir bahrin ismidir, lügat-ı müvellededir. Mütercim der ki taʿbīrāt-ı sarfiyyede harf-i ṭavīl ü müṣṭatīl dedikleri ḍād-ı muʿceme olacak-tır, niteki harf-i sagīrden murādları ṣād-ı mühmele ve zāy ve sīn harfleridir.

اَلطُّوَّالُ [eṭ-ṭuvvāl] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) İfrātla uzun şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ طُوَّالٌ أَيْ مُفْرِطُ الطُّولِ

اَلْمُطَاوَلَةُ [el-muṭāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bāb-ı mugālebedendir, tūl-i kāmet bābında bir adam ile yarışmak, kezālik طَوْلٌ [ṭavl] cihetinde yaʿnī gınā ve devlet ve yesār bābında yarışmak maʿnāsınadır; tekūlu: طَاوَلَنِي فَطُلْتُهُ أَيْ بَاحَثَنِي فِي الطُّولِ وَالطَّوْلِ فَكُنْتُ أَطْوَلَ مِنْهُ Şārih der ki bāb-ı hāmisten olsa da mugālebede bāb-ı evve-le menkūl olur. Ve bir nesnenin vaʿdesini uzatmak maʿnāsınadır; meselā borcu teʿhīr eylemek gibi; yukālu: طَاوَلَهُ إِذَا مَاطَلَهُ

اَلْإِطَالَةُ [el-iṭālet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِطْوَالُ [el-iṭvāl] (aslı üzere) Bir nesneyi uzatmak ve uzun kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَالَ الشَّيْءَ وَأَطْوَلَهُ بِمَعْنَى طَوَّلَهُ Ve

إِطَالَةٌ [iṭālet] Hatun uzun boylu evlād yāhūd uzun boylu veled doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطَالَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتْ أَوْلَادًا طِوَالًا أَوْ وَلَدًا طَوِيلًا Ve minhu'l-meselu: "إِنَّ الْقَصِيرَةَ قَدْ تُطِيلُ" Yaʿnī "Kısa boylu ʿavret gāhīce uzun boylu evlād getirir." Kāsır olan kimseden bir fiʿl-i kāmil zuhūrunda darb olunur. Cevherī bu kelāmı tevehhümünden hadīs olmak üzere īrād eylemiştir.

اَلتَّطْوِيلُ [et-taṭvīl] Bu dahi uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: طَوَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ طَوِيلًا Ve dābbenin merʿāda طَوِيلَةٌ [ṭavīlet] ipini gevşetip uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: طَوَّلَ لِلدَّابَّةِ إِذَا أَرْخَى طَوِيلَتَهَا Ve mühlet ver-mek maʿnāsınadır ki vaʿdeyi uzatmaktan ʿibārettir; yukālu: طَوَّلَ لَهُ إِذَا أَمْهَلَهُ

اَلطَّوَلُ [eṭ-ṭavel] (fethateynle) Devenin مِشْفَرٌ [mişfer]-i aʿlāsı yaʿnī üst dudağı uzun olmak maʿnāsınadır. Cevheri مِشْفَرٌ [miş-fer] yerine شَفَةٌ [şefet] lafzıyla taʿbīr ey-lemekle vehm eylemiştir, zīrā شَفَةٌ [şefet] insān dudağına mahsūstur. Şārih der ki bu insānın burnuna مِرْسَنٌ [mirsen] ıtlākı kabīlindendir, fe-lā veheme. Ve bu bāb-ı rābiʿden mutasarrıftır; yukālu: طَوِلَ الْبَعِيرُ طَوَلًا إِذَا كَانَ فِي مِشْفَرِهِ الْأَعْلَى طَوَلٌ Ve iʿlāl olun-madığı iltibāsa mebnīdir.

اَلْأَطْوَلُ [el-aṭvel] Üst dudağı uzun deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَطْوَلُ إِذَا كَانَ فِي مِشْفَرِهِ طَوَلٌ Ve pek uzun nesneye denir. Evvelkide ism-i fāʿil, bunda ism-i tafdīldir.

اَلتَّطَاوُلُ [et-teṭāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vez-ninde) Irak nesneye uzanıp bakmak maʿnāsınadır; yukālu: تَطَاوَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَطَالَلَ Ve kibr ve tereffuʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَاوَلَ عَلَيْهِ إِذَا تَرَفَّعَ

اَلطِّيلَةُ [eṭ-ṭīlet] (ṭā'nın kesriyle) ʿÖmr ve zindegānī maʿnāsınadır; yukālu: أَطَالَ اللهُ

طِيلَتَهُ أَيْ عُمْرَهُ

اَلتِّطْوَلُ [et-tiṭvel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) ve

اَلطَّوِيلَةُ [eṭ-ṭavīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلطِّوَلُ [eṭ-ṭivel] ve

اَلطِّيَلُ [eṭ-ṭiyel] (عِنَبٌ [ʿineb] veznlerinde ve baʿzı eşʿārda bu ikinin lām'ları müşedded olur) Dābbenin ayaklarına bağlanan yāhūd ayaklarına bağladıktan sonra bir ucunu tutup merʿāya salıverilecek ipe denir. Tavla ipi bundan muharreftir.

اَلطَّوَالُ [eṭ-ṭavāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Dehrin uzunluğunda müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: لَا أُكَلِّمُهُ طَوَالَ الدَّهْرِ أَيْ مَدَى الدَّهْرِ

اَلطِّوَلُ [eṭ-ṭivel] ve

اَلطِّيَلُ [eṭ-ṭiyel] (عِنَبٌ [ʿineb] veznlerinde) ve

اَلطُّوَلُ [eṭ-ṭūl] (ṭā'nın zammıyla) ve

اَلطَّوْلُ [eṭ-ṭavl] (ṭā'nın fethiyle) ve

اَلطِّيَلُ [eṭ-ṭīl] (ṭā'nın kesriyle) ve

اَلطُّوَلُ [eṭ-ṭuvel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلطَّوَالُ [eṭ-ṭavāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلطِّوَالُ [eṭ-ṭivāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Meks ü ārām yāhūd ʿömr ü hayāt yāhūd uzun uzadı gidip gāʾib olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: طَالَ طَوَلُكَ وَطِيَلُكَ وَطُوَلُكَ وَطَوْلُكَ وَطِيلُكَ وَطُولُكَ وَطَوَالُكَ وَطِيَالُكَ أَيْ مَكْثُكَ أَوْ عُمُرُكَ أَوْ غَيْبَتُكَ

اَلطَّوْلُ [eṭ-ṭavl] (ṭā'nın fethiyle) ve

اَلطَّائِلُ [eṭ-ṭāʾil] ve

اَلطَّائِلَةُ [eṭ-ṭāʾilet] Fazl ve meziyyet ve kudret ve gınā ve vüsʿat ve refāhiyyet maʿnālarınadır; yukālu: إِنَّهُ لَذُو طَوْلٍ أَيْ فَضْلٍ وَيُقَالُ لَذُو طَوْلٍ فِي كُلِّ الْأَحْوَالِ أَيْ ذُو قُدْرَةٍ وَإِنَّهُ لَذُو طَوْلٍ فِي مَالِهِ أَيْ ذُو غِنًى وَسَعَةٍ Ve yukālu: مَا هُوَ بِطَائِلٍ أَيْ دُونٌ وَخَسِيسٌ Yaʿnī "Fazīleti yoktur, alçak ve fürū-māye ve nākestir." Ve

طَائِلٌ [ṭāʾil] Nefʿ ve fāʾide maʿnāsına müstaʿmeldir ve bu nefy makāmına mahsūstur; yukālu: لَمْ يَحْلُ مِنْهُ بِطَائِلٍ Yaʿnī "Ondan bir fāʾide istifāde eylemedi."

اَلتَّطَوُّلُ [et-teṭavvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) Bir adamı ihsānla memnūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَوَّلَ عَلَيْهِمْ إِذَا امْتَنَّ

اَلطَّوْلُ [eṭ-ṭavl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) تَطَوُّلٌ [teṭavvul] maʿnāsınadır; yukālu: طَالَ عَلَيْهِمْ يَطُولُ طَوْلًا إِذَا امْتَنَّ

طُوَّلٌ [ṭuvvel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Bir cins su kuşu ismidir ki ayakları uzun olur.

طُوَالَةُ [Ṭuvālet] (ثُمَامَةٌ [s̱umāmet] vezninde) Bir mevziʿ yāhūd bir kuyu ismidir. Ve Benū Ḍubayʿa b. Nizār'a mahsūs bir feresin adıdır.

أَبُو طُوَالَةَ [Ebū Ṭuvālet] ʿAbdullāh b. ʿAbdurraḥmān el-Buḫārī künyesidir ki tābiʿīndendir.

طُوَالٌ [Ṭuvāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir adamın ismidir.

بَنُو الْأَطْوَلِ [Benu'l-Aṭvel] ʿArabdan bir batndır.

اَلطَّالَةُ [eṭ-ṭālet] (حَالَةٌ [ḥālet] vezninde) Kancık merkebe denir, أَتَانٌ [etān] maʿnāsına.

اَلْمِطْوَلُ [el-miṭvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Zekere ıtlāk olunur. Ve uzun ipe ve urgana ve merʿāda hayvān ayağına bağladıkları örk taʿbīr olunan ipe ıtlāk olunur; cemʿi مَطَاوِلُ [meṭāvil] gelir; ve minhu: شُدُّوا مَطَاوِلَ الْخَيْلِ أَيْ أَرْسَانَهَا

اَلطَّيِّلَةُ [eṭ-ṭayyilet] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Bir rüzgārın karşısından esen rüzgāra denir; tekūlu: صَرَفْتُنَا طَيِّلَةُ الرِّيحِ أَيْ نَيِّحَتُهَا

اَلسَّبْعُ الطُّوَلُ [es-sebʿu'ṭ-ṭuvel] (صُرَدٌ [ṣurad]

vezninde) Suver-i Ḳurʾāniyye'den yedi sūre-i kerīmeye ıtlāk olunur ki sūre-i Bakara ve Ālu ʿİmrān ve Nisāʾ ve Māʾide ve Aʿrāftır ki altı sūre-i mütevāliyedir, yedincisi sūre-i Yūnustur, ʿalā-kavlin sūre-i Enfāl ile Berāʾe'dir ki o kāʾil ʿindinde ikisi bir sūre ʿadd olunur. Müʾellif bununla "أُوتِيتُ السَّبْعَ الطُّوَلَ" hadīsine telmīh eylemiştir.

اَلطَّوِيلَةُ [eṭ-ṭavīlet] طَوِيلٌ [ṭavīl]in müʾennesidir; ve minhu'l-meselu: "قَصِيرَةٌ مِنْ طَوِيلَةٍ" أَيْ تَمْرَةٌ مِنْ نَخْلَةٍ Bu mesel ihtisār-ı kelām maʿrizinde darb olunur ki muhtasar müfīd ola. Ve

طَوِيلَةٌ [Ṭavīlet] Şammān türābında bir merg-zārın ismidir ki ʿarzı bir mīl ve tūlü üç mīl mesāfe yerdir ve onda yağmur irkilecek sahrınc tarzında yer vardır.

اَلطُّولَى [eṭ-ṭūlā] (طُوبَى [ṭubā] vezninde) أَطْوَلُ [aṭvel]in müʾennesidir. Ve hālet-i refʿaya ıtlāk olunur; cemʿi طُوَلٌ [tuvel]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلطَّائِلَةُ [eṭ-ṭāʾilet] طَائِلٌ [ṭāʾil] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve kīne ve ʿadāvete ıtlāk olunur, uzayıp gittiği için; yukālu: بَيْنَهُمْ طَائِلَةٌ أَيْ عَدَاوَةٌ وَتِرَةٌ

[ط ه ب ل]

اَلطَّهْبَلَةُ [eṭ-ṭahbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Seyr ü seyāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: طَهْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ فِي الْأَرْضِ

[ط ه ف ل]

اَلطَّهْفَلَةُ [eṭ-ṭahfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dāʾimā darı ekmeği yemek maʿnāsınadır; yukālu: طَهْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ خُبْزَ الذُّرَّةِ وَدَاوَمَ عَلَيْهِ

[ط ه ل]

اَلطَّهَلُ [eṭ-ṭahel] (fethateynle) Su bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: طَهِلَ الْمَاءُ وَطَهَلَ طَهَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا أَجِنَ

اَلطَّهِلُ [eṭ-ṭahil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلطَّاهِلُ [eṭ-ṭāhil] Durmaktan mütegayyir olmuş suya denir.

اَلتَّطَهُّلُ [et-teṭahhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Bu dahi su bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَطَهَّلَ الْمَاءُ بِمَعْنَى طَهِلَ

اَلطُّهْلَةُ [eṭ-ṭuhlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir mikdārca çayırlığa denir. Ve ter ü tāze sebzeye denir.

اَلطَّهْيَلَةُ [eṭ-ṭahyelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Tāze sebze yemek maʿnāsınadır; yukālu: طَهْيَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الطُّهْلَةَ

اَلطِّهْلِئَةُ [eṭ-ṭihliʾet] (ṭāʾnın ve lām'ın kesriyle) ve

اَلطِّهْئِلَةُ [eṭ-ṭihʾilet] (hemzenin takdīmiyle) ve

اَلطَّهِيلَةُ [eṭ-ṭahīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Aslā bir işe yaramayan bī-hayr u menfaʿat ahmak ve nādāna denir. Ve havuz içre parça parça dökülen sıva çamuruna denir. Cevherī bu makāmda طِهْلِئَةٌ māddesini sebt ve سَحَابَةٌ misāliyle مَا فِي السَّمَاءِ طِهْلِئَةٌ أَيْ سَحَابَةٌ [seḥābet] maʿnāsına olduğunu beyān ettikten sonra فِعْلِئَةٌ [fiʿliʾet] vezninde olmakla hemzesi māddelerinde zikri sebk eden غِرْقِئٌ [ġirḳiʾ] ve كِرْفِئٌ [kirfiʾ] kelimelerinin hemzeleri gibi zāʾidedir diye hükm eyledi. Pes enseb olan bunları iki mevziʿde zikr eylemektir, zīrā hemzesi ihtilāf üzeredir ki ʿinde'l-baʿz zāʾid ve ʿinde-gayrihim asīldir.

[ط ه م ل]

اَلطَّهْمَلُ [eṭ-ṭahmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) El ile yapışacak hacmi yaʿnī ele gelip tutacak yeri olmayan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ طَهْمَلٌ أَيِ الَّذِي لَا يُوجَدُ لَهُ حَجْمٌ إِذَا مُسَّ Ve cura ʿavrete denir. Ve hilkati kabīh, bed-likā, tenū-mend adama denir; müʾennesi طَهْمَلَةٌ [ṭahmelet]tir; yukālu: رَجُلٌ طَهْمَلٌ أَيْ جَسِيمٌ قَبِيحُ الْخِلْقَةِ

اَلطَّهْمَلِيُّ [eṭ-ṭahmeliyy] (yā-yı müşeddede ile) Bodur olan siyāh adama denir.

اَلتَّطَهْمُلُ [et-teṭahmul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir adam eli boş yaʿnī yaraksız silāhsız gezip yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَهْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى وَلَا شَيْءَ مَعَهُ يَعْنِي مِنَ السِّلَاحِ Ve bir adamdan bir nesne ahz ve cerr etmek için hīle ve dubara ve desīse iʿmāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَطَهْمَلَ لِفُلَانٍ إِذَا احْتَالَ أَيْ يَأْخُذُ مِنْهُ شَيْئًا

FASLU'Ẕ-ẒĀʾİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الظَّاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[ظ ل ل]

اَلظِّلُّ [eẓ-ẓill] (ẓā'nın kesri ve lām'ın teşdīdiyle) ضِحٌّ [ḍiḥḥ] mukābilidir ki فَيْءٌ [feyʾ] mefhūmundan eʿamm olur, pes gerek dāʾimā gölge olsun ve gerek şems kendiden zāʾil olsun. Ve ʿalā-kavlin فَيْءٌ [feyʾ] maʿnāsınadır ki şems zāʾil olduktan sonra olan gölgeden ʿibārettir, pes dāʾimī olan gölgeye ki kuytu yerde olur ıtlāḳ olunmaz. Ve ʿinde'l-baʿz mefhūmları mugāyirdir, ظِلٌّ [ẓill] sabāhtan zevāle kadar ve فَيْءٌ [feyʾ] zevālden sonra olan gölgeden ʿibārettir; cemʿi ظِلَالٌ [ẓilāl] ve ظُلُولٌ [ẓulūl] ve أَظْلَالٌ [aẓlāl] gelir; tekūlu: قَعَدْنَا فِي الظِّلِّ وَهُوَ نَقِيضُ الضِّحِّ أَوْ هُوَ الْفَيْءُ أَوْ هُوَ بِالْغَدَاةِ وَالْفَيْءُ بِالْعَشِيِّ

Şārih der ki ظِلٌّ [ẓill] سَتْرٌ [setr] maʿnāsına mevzūʿ olmakla kavl-i evvel ercahtır; ve mine'l-emsāli: "أَتْرُكُهُ تَرْكَ الظَّبْيِ ظِلَّهُ" Yaʿnī "Ben filānı āhū kendi zıllını terk eylediği gibi terk ve ferāmūş ederim" demektir, begāyet mütevahhiş ve nefūr olup bir vechile dāʾire-i üns ü ülfete duhūl eylemez olan kimse hakkında darb olunur, zīrā āhū kısmı bir nesneden ürküp tevahhuş ederse bir dahi ona ʿavdet eylemez, belki vahşiyyü't-tabʿ olmakla kendi gölgesinden nüfūr ve tevahhuş eder. Mesel-i mezbūrda vākiʿ تَرْك lafzı rā'nın sükūnuyladır ki masdardır. Cevherī vehminden nāşī māzī sūretinde īrād ve أَتْرُكُهُ kelimesini iskāt eyledi. Şārihin beyānına göre *Tehẕīb* ve *Mecmaʿu'l-Emṯāl* ve *ʿUbāb*'da Cevherī'ye muvāfık müsebbettir. Vākıʿā ez-cümle *Mustaḳṣā*'da bu resme mersūmdur ki dāʾimī yār

ve hem-deminden nefret ve müfārakat eden kimse hakkında mesel darb edip تَرَكَ الظَّبْيُ ظِلَّهُ derler. Ve terk ve hicrānla hem-demini ırād eden kimse لَأَ تْرُكَنَّكَ تَرْكَ الظَّبْيِ ظِلَّهُ" der ki hicrān-ı ebedīye telmīh eder, fi'l-hakīka mülāyim olan dahi böyle olmaktır, zīrā müʾellifin darb ve madrabı vicdāna mülāyim değildir. Ve

ظِلٌّ [ẓill] Cennet-i aʿlāya ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ﴾ أَيِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ Ve merʾī olan hayāle ıtlāk olunur, gerek cinn tāʾifesinden ve gerek sāʾirden olsun; yukālu: أَصَابَهُ ظِلٌّ أَيْ خَيَالٌ مِنَ الْجِنِّ وَغَيْرِهِ Ve

ظِلٌّ [Ẓill] Mesleme b. ʿAbdulmelik b. Mervān'ın feresi ismidir. Ve ʿizz ve meneʿa ve şevket maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بِهِ ظِلٌّ أَيْ عِزٌّ وَمَنَعَةٌ Ve libāsın pürüzüne ıtlāk olunur; yukālu: بَدَا ظِلُّ الثَّوْبِ أَيْ زِئْبِرُهُ Ve geceye yāhūd bir bölüğüne ıtlāk olunur; tekūlu: دَخَلْنَا الظِّلَّ أَيِ اللَّيْلَ أَوْ جُنْحَهُ Ve her nesnenin karaltısına ve şahs ve sevādına yāhūd tesettür eylediği sevb ve perde makūlesine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ظِلُّهُ أَيْ شَخْصُهُ أَوْ كِنُّهُ Ve

ظِلُّ الشَّبَابِ [ẓillu'ş-şebāb] Civānlığın evvel hengāmına ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ فِي ظِلِّ الشَّبَابِ أَيْ أَوَّلِهِ Ve

ظِلُّ الْقَيْظِ [ẓillu'l-ḳayẓ] Harāret-i havānın şiddetinden ʿibārettir; yukālu: سِرْنَا فِي ظِلِّ الْقَيْظِ أَيْ شِدَّتِهِ Ve

ظِلُّ السَّحَابِ [ẓillu's-seḥāb] Şemsi setr eden parçasına yāhūd yere düşen sevādına ıtlāk olunur. Ve

ظِلُّ النَّهَارِ [ẓillu'n-nehār] Şems tamām irtifāʿ bulup pertevi gālib olduğu hengāmda nehārın levninden ʿibārettir; yukālu: أَعْجَبَنِي ظِلُّ النَّهَارِ أَيْ لَوْنُهُ إِذَا غَلَبَتْهُ الشَّمْسُ Ve

ظِلٌّ [ẓill] Kenef ve himāyet maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ فِي ظِلِّهِ أَيْ كَنَفِهِ وَحِمَايَتِهِ Ve

ظِلٌّ [ẓill] إِظْلَالٌ [iẓlāl]den ism olur, bir nesneyi bürüyüp örten örtüye denir; yukālu: هُوَ فِي ظِلٍّ أَيْ فِي سِتْرٍ وَغِطَاءٍ

اَلظَّلِيلُ [eẓ-ẓalīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Gölgeli yere, ʿalā-kavlin dāʾimā gölgeli olan yere denir; yukālu: مَكَانٌ ظَلِيلٌ أَيْ ذُو ظِلٍّ أَوْ دَائِمُ الظِّلِّ ve minhu: ظِلٌّ ظَلِيلٌ أَوْ مُبَالَغَةٌ Yaʿnī dāʾimī gölgeye ıtlākı bu maʿnādandır yāhūd teʾkīd ve mübālagaya mahmūldür ki pek koyu gölge demektir.

اَلْإِظْلَالُ [el-iẓlāl] (hemzenin kesriyle) Gölgeli olmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَظَلَّ يَوْمُنَا إِذَا صَارَ ذَا ظِلٍّ Ve bir nesne bir şeyʾi örtüp bürümek yāhūd ona pek yakın gelmekle gölgesi basmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَظَلَّنِيَ الشَّيْءُ أَيْ غَشِيَنِي أَوْ دَنَا مِنِّي حَتَّى أَلْقَى عَلَيَّ ظِلَّهُ

اَلْإِسْتِظْلَالُ [el-istiẓlāl] Gölgeye varıp oturmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَظَلَّ الظِّلُّ إِذَا مَالَ إِلَيْهِ وَقَعَدَ فِيهِ Ve bir nesneden yā bir nesneyi gölgelik edip onunla gölgelenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَظَلَّ مِنَ الشَّيْءِ وَبِهِ إِذَا تَظَلَّلَ Ve asmanın ve teveğin salkımlı çubukları birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır ki gölgeliği müstelzimdir; yukālu: إِسْتَظَلَّ الْكَرْمُ إِذَا الْتَفَتَ نَوَامِيهِ Ve göz içeri batmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَظَلَّتِ الْعُيُونُ إِذَا غَارَتْ Ve içeriden kan fışkırıp çıkmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki beşereyi setr eder; yukālu: إِسْتَظَلَّ الدَّمُ إِذَا فَارَ مِنَ الْجَوْفِ

اَلظُّلُّ [eẓ-ẓall] (ẓāʾnın fethiyle) ve

اَلظُّلُولُ [eẓ-ẓulūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bir adam gece işlemeyip bütün gündüz işlemek maʿnāsınadır; yukālu: ظَلَّ نَهَارَهُ يَفْعَلُ كَذَا ظَلًّا وَظَلُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ Ve baʿzı eşʿarda ظَلَّ لَيْلَهُ ʿunvānıyla da mesmūʿ olmuştur ki

gece işlemekte dahi müstaʿmeldir.

Şārih der ki mukayyed bi'l-vakt olmayarak صَارَ maʿnāsına da müstaʿmel olmakla bu o kabildendir, hattā İbn Mālik'ten طَالَ yāhūd دَامَ maʿnāsına tāmme olduğu dahi mervīdir. Ve nākısa oldukta medhūlü olan cümlenin mazmūnu ekserī istigrāk-ı nehārı müfīd olur. Ve bunun māzī-i mütekellim sīgasında gāh olur ki ظَلِلْتُ أَعْمَلُ كَذَا dersin lām-ı ūlānın kesriyle ve gāhca lām-ı ūlāyı hazfle ظَلْتُ dersin ki لَسْتُ veznindedir ve bu şāzz olan tahfīf envāʿındandır. Ve ʿArabdan baʿzıları lām-ı mahzūfenin kesresini ẓā'ya nakl ile ظِلْتُ derler, مِلْتُ gibi.

اَلظَّلَّةُ [eẓ-ẓallet] (ẓā'nın fethiyle) İkāmet ve ārām maʿnāsınadır; yukālu: كَانَ بِهِ ظَلَّتِي أَيْ إِقَامَتِي Ve sağlığa denir; yukālu: حَيَّاكَ اللهُ ظَلَّتَكَ أَيْ صِحَّتَكَ

اَلظُّلَّةُ [eẓ-ẓullet] (ẓā'nın zammıyla) Bir nesneyi kaplayı bürüyüp örten örtüye denir, gāşiye maʿnāsına. Ve بُرْطُلَّةٌ [burṭullet] maʿnāsınadır ki gölgeliktir, sāyebān maʿnāsına; tekūlu: قَعَدْنَا تَحْتَ الظُّلَّةِ أَيِ الْبُرْطُلَّةِ Ve sehābdan ibtidā zuhūr edip gölge eden kıtʿasına denir. Ve ağacın gölgelik eden yerine denir ki altına girip gölgelenilir; ve kavluhu taʿālā: ﴿فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ﴾ الْآيَةُ قَالُوا غَيْمٌ تَحْتَهُ سَمُومٌ أَوْ سَحَابَةٌ أَظَلَّتْهُمْ فَاجْتَمَعُوا تَحْتَهَا مُسْتَجِيرِينَ بِهَا مِمَّا نَالَهُمْ مِنَ الْحَرِّ فَأَطْبَقَتْ عَلَيْهِمْ Yaʿnī Ḳurʾān-ı kerīm'de ashāb-ı eyke hakkında vārid olan ظُلَّةٌ [ẓullet]ten murād şol mutbak sehāb idi ki tahtında bād-ı semūm var idi, cümlesi onun teʾsīriyle helāk oldular. Ve ʿinde'l-baʿz o gün havāda bir kıtʿa sehāb var idi, şiddet-i harāret-i havādan istirāhat için onun tahtına ilticā eylediler. Bi-emrihi taʿālā sehāb-ı merkūm o tāʾifenin mecmūʿunun üzerine sakf gibi çöküp bi'l-cümle altında helāk oldular. Şārih der ki baʿzı müfessirīn dediler ki bi-emrihi taʿālā yedi gün ʿale't-tevālī harr-ı cehennem gibi havā nihayet derecede hārr olup şöyle ki çeşmeler galeyān eylediler, baʿdehu havā yüzünde bir kıtʿa bulut zāhir olup إِسْتِظْلَالٌ [istiẓlāl] eylediklerinde matar gibi üzerlerine āteş imtār eylemekle cümlesi muhterak ve helāk oldular. Ve

ظُلَّةٌ [ẓullet] Suffe tarzında yere denir ki harr ve berdden onunla istitār olunur; cemʿi ظُلَلٌ [ẓulel]dir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve ظِلَالٌ [ẓilāl]dir ẓā'nın kesriyle. Mütercim der ki *Muġrib*'in beyānına göre taʿbīrāt-ı fıkhiyyede vākiʿ ظُلَّةُ الدَّارِ [ẓulletu'd-dār] kavlinden murād bāb üzere olan süddedir.

اَلظِّلَالَةُ [eẓ-ẓilālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ظُلَّةٌ [ẓullet] gibi gölgeliğe denir; yukālu: دَامَتْ ظِلَالَةُ الظِّلِّ وَظُلَّتُهُ وَهِيَ مَا يُسْتَظَلُّ بِهِ Ve havā yüzünde bir taraftan yalnızca görünen bulut pāresine denir ki zemīnin bir semtine gölge salmış ola.

اَلظِّلَّةُ [eẓ-ẓillet] (ẓā'nın kesriyle) ظِلَالٌ [ẓilāl] maʿnāsınadır; pes ism-i cemʿ olur, gölgeler demek olur.

اَلْمِظَلَّةُ [el-miẓallet] (mīm'in kesri ve fethi ve ẓā'nın fethiyle) Alaçık taʿbīr olunan büyük ʿArab çadırına denir ki kıldan olur; hālen bu diyārlarda oba taʿbīr olunan çadıra da ıtlāk olunur; yukālu: إِتَّخَذَ مِظَلَّةً وَمَظَلَّةً أَيِ الْكَبِيرَ مِنَ الْأَخْبِيَةِ Evvele göre ism-i ālet ve sāniye göre ism-i mekān olur; cemʿleri مَظَالُّ [meẓāll]dir.

اَلْأَظَلُّ [el-eẓall] (أَجَلُّ [ecell] vezninde) Parmağın iç yüzüne denir; yukālu: أَصَابَ أَظَلَّهُ وَهُوَ بَطْنُ الْإِصْبَعِ Ve deve bakanağının iç yüzüne de denir; cemʿ ظُلٌّ [ẓull] gelir ẓā'nın zammıyla ve bu şāzzdır. Ve ʿAccāc nām

şāᶜirin işbu: "تَشْكُو الْوَجَى مِنْ أَظْلَلٍ وَأَظْلَلِ" mısrāᶜında zarūret-i vezn için izhār-ı tazᶜīf yaᶜnī fekk-i idgām eylemiştir, zāhiren bu أَفْكَلُ [efkel] gibi ismdir.

اَلظَّلِيلَةُ [eẕ-ẓalīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Dere akıntısının esfelinde olan su irkilecek yere denir. Ve cā-be-cā top top ağaçlığı kesīr olan bāgçeye ve merg-zāra denir; cemᶜi ظَلَائِلُ [ẓalāᵓil] gelir.

مُلَاعِبُ ظِلِّهِ [mulāᶜibu ẓillihi] Gölgesiyle oynayıcı demektir. Bu münāsebetle bir kuşa ıtlāk eylediler, gölgesiyle mülāᶜabe eylediği için, Demīrī قِرِلَّى [ḳirillā] ile beyān eylemiştir, ke-mā se-yuzkeru; وَيُقَالُ فِي التَّثْنِيَةِ مُلَاعِبَا ظِلِّهِمَا وَفِي الْجَمْعِ مُلَاعِبَاتُ ظِلِّهِنَّ فَإِذَا نَكَّرْتَهُ أَخْرَجْتَ الظِّلَّ عَلَى الْعِدَّةِ فَقُلْتَ هُنَّ مُلَاعِبَاتُ أَظْلَالِهِنَّ Bu sūrette ism-i ᶜaded hükmünde olur. مُلَاعِبَاتُ ظِلِّهِنَّ demek sahīh değildir.

اَلظَّلَالَةُ [eẕ-ẓalālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir nesnenin şahs ve kālıbına denir.

اَلظَّلَالُ [eẕ-ẓalāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Mutlakan gölgelik eden şeyᵓe denir, sāyebān maᶜnāsına.

ظَلِيلَاءُ [Ẓalīlāᵓ] (ẓā'nın fethiyle) Bir mevziᶜdir.

أَبُو ظِلَالٍ [Ebū Ẓilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Hilāl b. Ebī Mālik et-Tābiᶜī künyesidir.

اَلظِّلَالُ [eẕ-ẓilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Cennetin gölgelerinden ᶜibārettir, yaᶜnī Ḳurᶜān-ı kerīm'de vākiᶜ bi'l-cümle ظِلَالٌ [ẓilāl]den murād ظِلَالٌ [ẓilāl]-i cennettir, ke-mā fi-kavlihi: ﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ﴾ Ve ظِلَالُ الْبَحْرِ [ẓilālu'l-baḥr] deryānın emvācından ᶜibārettir; tekūlu: أَدْهَشَنِي ظِلَالُ الْبَحْرِ أَيْ أَمْوَاجُهُ

اَلظَّلَلُ [eẕ-ẓalel] (fethateynle) Ağaçlık ve hıyābān aralığından akıp giden suya denir ki aslā ona güneş dokunmaya; tekūlu: إِسْتَرَحْنَا عَلَى ظَلَلٍ وَهُوَ الْمَاءُ الَّذِي يَجْرِي تَحْتَ الشَّجَرِ لَا تُصِيبُهُ الشَّمْسُ

اَلتَّظْلِيلُ [et-taẓlīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) Gölgelik etmek maᶜnāsınadır ki maᶜlūmdur. Ve adamı tahvīf için kamçıyla yā değnekle işāret eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ظَلَّلَ بِالسَّوْطِ إِذَا أَشَارَ بِهِ تَخْوِيفًا

اَلظُّلْظُلُ [eẕ-ẓulẓul] (دُلْدُلٌ [duldul] vezninde) Gemilere denir, سُفُنٌ [sufun] maᶜnāsına; müfredi ظُلْظُلَةٌ [ẓulẓulet]tir.

ظَلَّالٌ [Ẓallāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

FASLU'L-ᶜAYNİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ)

[ع ب د ل]

عَبْدَلٌ [ᶜAbdel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) İbn Ḥanẓale'dir ki Nehhās demekle maᶜruftur; kavmi beyninde şerîf ve zī-şān idi. Ve Mezyed el-Muḥāribī ve Ḥakem el-Kūfī ibnā ᶜAbdel şāᶜirlerdir.

اَلْعَبَادِلَةُ [el-ᶜAbādilet] (ᶜayn'ın fethiyle) Ashābdan yüz yirmi nefer zevāt-ı kirāmdır ki cümlesi ᶜAbdullāh ile müsemmādır. Ve mutlak zikr olundukta dört nefer zāt-ı şerîf murād olur ki ᶜAbdullāh b. ᶜAbbās ve ᶜAbdullāh b. ᶜÖmer ve ᶜAbdullāh b. ᶜAmr b. el-ᶜĀṣ ve ᶜAbdullāh b. Zubeyr hazarātıdır; ᶜAbdullāh b. Mesᶜūd dāhil değildir. Cevherī bu bābda tevehhüm eylemiştir. Şārih der ki Cevherī selāseye hasr edip ᶜAbdullāh b. Zubeyr'i zikr eylemedi ve bu reʾy-i fukahādır. Müʾellifin beyānı reʾy-i muhaddisīndir. Müʾellif bunu "ع،ب،د" māddesinde dahi sebt eyledi. Ve عَبَادِلَةٌ [ᶜabādilet] kelimesi kelimāt-ı menhūtedendir, عَبْدُ اللهِ lafzının maᶜnā-yı cemᶜinden menhūt ve mutasarrıftır.

[ع ب ق ل]

اَلْعَبَاقِيلُ [el-ᶜabāḳīl] (ḳāf'la أَبَابِيلُ [ebābīl] vezninde) Bedende kalan maraz bekāyāsına ve ᶜaşk ve muhabbet bekāyāsına denir.

[ع ب ل]

اَلْعَبْلُ [el-ᶜabl] (طَبْلٌ [ṭabl] vezninde) İri ve yumru nesneye denir, عَبَالَةٌ [ᶜabālet]ten vasftır, insānda fī-zātihi kemikleri iri kalın gövdeli adama denir. Müʾennesi عَبْلَةٌ [ᶜablet]tir, cemᶜi عِبَالٌ [ᶜibāl]dir, حِبَالٌ [ḥibāl] gibi; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ عَبْلٌ وَنَاقَةٌ عَبْلَةٌ أَيْ ضَخْمٌ Ve

عَبْلٌ [ᶜabl] Masdar olur, ağacın yaprağını silkmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَ الشَّجَرَةَ عَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَتَّ وَرَقَهَا Ve oka مِعْبَلَةٌ [miᶜbelet] dedikleri yassı ve uzun temren geçirmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَ السَّهْمَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ مِعْبَلَةً Ve geri redd eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَ الشَّيْءَ إِذَا رَدَّهُ Ve alıkomak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَهُ إِذَا حَبَسَهُ Ve kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir nesneyi alıp iletmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَ بِهِ إِذَا ذَهَبَ بِهِ

اَلْعَبَالَةُ [el-ᶜabālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir nesne iri ve yumru olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَبُلَ الشَّيْءُ عَبَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ ضَخْمًا

اَلْعُبُولُ [el-ᶜubūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) ve

اَلْعَبَلُ [el-ᶜabel] (fethateynle) Bunlar da عَبَالَةٌ [ᶜabālet] maᶜnāsınadır; yukālu: عَبَلَ الشَّيْءَ عُبُولًا وَعَبِلَ عَبَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا ضَخُمَ

اَلْعَبِلُ [el-ᶜabil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) İri ve dürüşt nesneye denir; bāb-ı rābiᶜden ism-i fāᶜildir.

اَلْإِعْبَالُ [el-iᶜbāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesne kalınlanıp ağarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْبَلَ الشَّيْءُ إِذَا غَلُظَ وَابْيَضَّ Şārihin beyānına göre fi'l-asl kolların kalınlanıp beyāz olmasına bi'l-hissīsa mevzūᶜ olup baᶜdehu sāʾir nesnede tevsīᶜ olundu. Ve

إِعْبَالٌ [iᶜbāl] Ağacın yaprağı düşüp dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْبَلَ الشَّجَرُ إِذَا سَقَطَ وَرَقُهُ Ve ağacın yaprakları belirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْبَلَ الشَّجَرُ إِذَا ظَهَرَ وَرَقُهُ

اَلْعَبْلَاءُ [el-ᶜablāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Kayaya denir, صَخْرَةٌ [ṣaḫret] maᶜnāsına, ᶜalā-kavlin ak olanına denir. Ve üç mevziᶜ

ismleridir. Ve Ḳays bilādında vākiʿ bakır maʿdeninin ismidir.

اَلْعَبَنْبَلُ [el-ʿabenbel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Şedīd ve ʿāzimü'l-heykel nesneye denir.

اَلْعَبَلُ [el-ʿabel] (fethateynle) Açık ve münbasit olmayıp kıvrışık ve buruk olan yaprağa denir. طَرْفَاءُ [ṭarfāʾ] ağacının yaprağı gibi. Ve أَرْطَى [erṭā] ağacının yemişine denir, ʿalā-kavlin şecer-i mezbūrun galīz olup kendisiyle dibāgat eylemeğe sālih olan agsānına denir ve ʿalā-kavlin hurde yaprağa yāhūd ağaçtan düşen yaprağa denir. Ve henüz zuhūr eden yaprağa denmekle zıdd olur.

اَلْمِعْبَلَةُ [el-miʿbelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Yassı ve uzun temrene denir.

اَلْعَبَالَّةُ [el-ʿabāllet] (ʿayn'ın fethi ve lām'ın teşdīdi ve tahfīfiyle) Ağırlık, sikal maʿnāsınadır; yukālu: أَلْقَى عَلَيْهِ عَبَالَّتَهُ وَعَبَالَتَهُ أَيْ ثِقَلَهُ

ذُو الْعَابِلِ [Ẕu'l-ʿĀbil] İbn Raḥīb'dir ki ezvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Yemen'dendir.

بَنُو عَبِيلٍ [Benū ʿAbīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿArab-ı ʿāribeden bir kabīledir ki hālen münkariz olmuşlardır. ʿAbīl-i merkūm İbn ʿAvṣ b. İrem b. Sām b. Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdır.

اَلْعَبُولُ [el-ʿabūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ölüme denir, مَنِيَّةٌ [meniyyet] maʿnāsına; ve minhu yukālu: عَبَلَتْهُ عَبُولٌ أَيْ إِشْتَعَبَتْهُ شَعُوبُ يُقَالُ ذَلِكَ لِلرَّجُلِ إِذَا مَاتَ كَمَا يُقَالُ غَالَتْهُ غُولٌ Burada teʾnīs-i fiʿl مَنِيَّةٌ [meniyyet] tasavvuruna mebnīdir. Mütercim der ki عَبُولُ [ʿabūl] شَعُوبُ [şaʿūb] gibi مَنِيَّةٌ [meniyyet]in yaʿnī ölümün ismidir. Pes gayr-i munsarıftır, dahāmet ve sıklet maʿnāsından yāhūd sukūt-ı varak maʿnāsındandır. Ve lemh-i vasfiyyet sebebiyle gāh olur ki شَعُوبُ [şaʿūb] gibi ona dahi harf-i taʿrīf dāhil olur.

اَلْعَبَالُ [el-ʿabāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Dağ gülüne denir, وَرْدٌ جَبَلِيٌّ maʿnāsına; onun ağacı kalın ve iri olup hattā ondan ʿasā ittihāz olunur, ʿasā-yı Mūsā ʿaleyhi's-selām onun şāhından olduğu baʿzılardan mervīdir.

عَوْبَلٌ [ʿAvbel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْأَعْبَلُ [el-aʿbel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Taşları ak olan dağa denir yāhūd be-gāyet sert ve haşin ve galīz olan taşa denir ki kırmızı ve beyāz ve siyāh olur.

عُبْلَةُ [ʿUblet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Esāmīdendir: ʿUble b. Enmār, ʿAmīre kabīlesi ricālindendir.

عَبْلَةُ [ʿAblet] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) Ḳureyş kızlarından bir hatun idi ki bir kabīlenin vālidesi idi, o kabīle halkına عَبْلَاتٌ [ʿAblāt] ıtlāk olunur; nisbetlerinde عَبْلِيٌّ [ʿAbliyy] denir, غَرْبِيٌّ [ġarbiyy] vezninde.

عَبَلَةُ [ʿAbelet] (fetehātla) Muhaddistir, İbn Mākūlā'dan rivāyet-i hadīs eyledi.

عَبْلَةُ الْبِئْرَةِ [ʿAbletu'l-Biʾret] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Maġrib'de bir mevziʿdir.

اَلْعَبِيلَةُ [el-ʿabīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kalın gövdeli tenū-mend ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَبِيلَةٌ أَيْ غَلِيظَةٌ Ve ʿAbīle b. Ḳismīl sāhib-i menkabe bir kimsedir.

اَلْعُنْبُلُ [el-ʿunbul] ve

اَلْعُنْبُلَةُ [el-ʿunbulet] (ʿayn'ların zammıyla) Fercde olan lahm-ı zāʾide denir, بَظْرٌ [baẓr] maʿnāsına.

اَلْعُنَابِلُ [el-ʿunābil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yoğun şeyʾe denir.

اَلْعُنْبُلِيُّ [el-ᶜunbuliyy] (سُنْبُلِيٌّ [sunbuliyy] vezninde) Zengī ᶜAraba ıtlāk olunur, gılzat-ı vücūdlarınan nāşī.

اَلْمَعَابِلُ [el-Meᶜābil] (mīm'in fethiyle) Bir mevziᶜdir.

اَلْمُعَبِّلُ [el-muᶜabbil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Yassı ve uzun temrenli ok taşıyan adama denir.

[ع ب ه ل]

اَلْعَبْهَلَةُ [el-ᶜabhelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deveyi boş ve müseyyeb salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبْهَلَ الْإِبِلَ إِذَا أَهْمَلَهَا Ve

عَبْهَلَةٌ [ᶜabhelet] ve

عِبْهَالٌ [ᶜibhāl] (ᶜayn'ın kesriyle) Bir kimseye levm ve ᶜitāb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَبْهَلَهُ عَبْهَلَةً وَعِبْهَالًا إِذَا عَاتَبَهُ

اَلْعَبَاهِلُ [el-ᶜabāhil] (ᶜayn'ın fethiyle) ve

اَلْمُعَبْهَلَةُ [el-muᶜabhelet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Yabana salma ve müseyyeb salıverilmiş develere denir; yukālu: إِبِلٌ عَبَاهِلُ وَمُعَبْهَلَةٌ أَيْ مُهْمَلَةٌ

اَلْعَبَاهِلَةُ [el-ᶜabāhilet] (عَبَادِلَةٌ [ᶜabādilet] vezninde) Şol aḳyāle yaᶜnī mülūk-i Yemen'e yāhūd mutlakan mülūka denir ki dāᵓimā mülklerinde ber-karār olup aslā bir taraftan zevāl tetarruk eylemeye; müfredi عَبْهَلٌ [ᶜabhel]dir, جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde; ve minhu yukālu: مَا كَانَ لِسُوقَةٍ بَاهِلَهُ أَنْ يُبَارُوا الْمُلُوكَ الْعَبَاهِلَةَ وَهُمُ الْأَقْيَالُ الْمُقَرُّونَ عَلَى مُلْكِهِمْ فَلَمْ يُزَالُوا عَنْهُ Ve bu zikr olunan عَبْهَلَةٌ [ᶜabhelet] maᶜnāsındandır ki mukayyed ve merbūt olmayıp kendi başına olan develere teşbīh olunmuşlardır ve āhirindeki tāᵓ teᵓkīd-i cemᶜ içindir.

اَلْمُتَعَبْهِلُ [el-muteᶜabhil] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ᶜİzz ve meneᶜa sāhibi adama denir. Ve aslā bir nesneden menᶜ olmayıp kendi başına murahhas-ı tāmm olan adama denir.

[ع ت ل]

اَلْعَتَلَةُ [el-ᶜatelet] (fetehātla) Tarlada olan büyük keseğe denir ki tarla sürülürken yerden kopup ayrılır. Ve şol demir kazmaya denir ki baltanın başı tarzında olur, ᶜalākavlin yayvan başlı değnek tarzında olup onunla duvar hedm ederler, Türkīde kösegi taᶜbīr ettikleri ālet olacaktır. Ve dülgerlerin ve oymacıların ay demiri dedikleri ālete denir. Ve aslā gebe kalmayan nākaya denir. Ve yoğun değneğe denir ki sopa ve toyka taᶜbīr olunur. Ve ᶜacem yayına denir; cemᶜi عَتَلٌّ [ᶜatell]dir hā'sız. Ve ᶜAtele b. ᶜAbdu's-Sulemī ashābdandır; Fahr-i ᶜālem sallallāhu ᶜaleyhi ve sellem hazretleri tagyīr edip ᶜUtbe ile tesmiye eylediler, zīrā عَتَلَةٌ [ᶜatelet] zikr olunan āletlerin ismi olup şiddet ve gılzati mutazammın olmakla kerīh görüp tagyīr eylediler.

اَلْعُتُلُّ [el-ᶜutull] (zammeteynle ve teşdīd-i lām'la) Ekūl ve menūᶜu'l-hayr ve bīmenfaᶜat olarak nā-tırāş ve nādān ve sengdil ve galīz kimseye denir; yukālu: هُوَ عُتُلٌّ أَيْ أَكُولٌ مَنُوعٌ جَافٍ غَلِظٌ Ve yoğun mızrağa denir.

اَلْعَتِيلُ [el-ᶜatīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Irgat ve ecīre denir. Ve hizmet-kāra denir; cemᶜi عُتَلَاءُ [ᶜutelāᵓ] gelir, جُهَلَاءُ [cuhelāᵓ] vezninde. Ve

عَتِيلٌ [ᶜatīl] Maraz-ı şedīde vasf olur; yukālu: دَاءٌ عَتِيلٌ أَيْ شَدِيدٌ

اَلْعُنْتُلُ [el-ᶜuntul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde ve جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Fercde olan lahm-ı zāᵓide denir, بَظْرٌ [baẓr] maᶜnāsına.

اَلْعَتْلُ [el-ʿatl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Bir adamı göğsünden yā girībānından tutup ʿunf ve şiddetle sürüreyerek alıp götürmek maʿnāsınadır, uğru ve mücrim çekip götürdükleri gibi; yukālu: عَتَلَهُ عَتْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَرَّهُ عَنِيفًا فَحَمَلَهُ Ve davarın yularını dibinden kavrayıp yedmek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَلَ النَّاقَةَ إِذَا قَادَهَا يَعْنِي أَخَذَ مِنْ أَصْلِ زِمَامِهَا فَقَادَهَا

اَلْإِنْعِتَالُ [el-inʿitāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrun mutāviʿidir; yukālu: عَتَلَهُ فَانْعَتَلَ

اَلْمِعْتَلُ [el-miʿtel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bir adamın göğsünden yā girībānından tutup sürüyerek götürmek bābında kavī ve tüvānā olan adama denir.

اَلْعَتَلُ [el-ʿatel] (fethateynle) Şerr işe sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَتَلَ إِلَى الشَّرِّ عَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْعَتِلُ [el-ʿatil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāʾimā şerr ve şūra sürʿat ve şitāb eder olan kimseye denir ki peyk-i şerr taʿbīr olunur.

اَلْعَنْتَلَةُ [el-ʿantelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi pāre pāre yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنْتَلَهُ إِذَا خَرَّقَهُ قِطَعًا

اَلتَّعَتُّلُ [et-teʿattul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam mekānından ayrılmak maʿnāsınadır; tekūlu: لَا أَتَعَتَّلُ مَعَكَ أَيْ لَا أَبْرَحُ مَكَانِي

اَلْعِتْوَلُ [el-ʿitvel] (دِرْهَمٌ [dirhem] vezninde) Süst-endām kimseye denir ki aslā hareketi yāhūd ʿavreti ignā edecek mertebe kuvveti olmaya; yukālu: رَجُلٌ عِتْوَلٌ أَيْ لَيْسَ عِنْدَهُ غَنَاءٌ لِلنِّسَاءِ Gerçi müʾellif دِرْهَمٌ [dirhem] vezniyle takyīd edip lākin قِنْوَلٌ [ḳinvell] māddesinde teşdīd-i lām'la resm eylemekle buraya münāfī olur.

اَلْعَنَاتِلُ [el-ʿanātil] (عَنَادِلُ [ʿanādil] vezninde) Ekl edecek lāşe makūlesini pāre pāre eden sırtlanlara denir. Şārih der ki ekser nüshalarda اَلظِّبَاءُ الْعَنَاتِلُ vākiʿ olmakla hatādır, savāb olan اَلضِّبَاعُ olmaktır.

[ع ث ل]

اَلْعَثِلُ [el-ʿaṯil] (ṣā-yı müsellese ile كَتِفٌ [ketif] vezninde ve fethateynle cāʾizdir) Mutlakan çok olan nesneye denir. Ve iri ve yoğun olan nesneye denir.

اَلْعَثَلُ [el-ʿaṯel] (fethateynle) Bir nesne kesīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَثِلَ الشَّيْءُ عَثَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ عَثِلًا أَيْ كَثِيرًا Ve iri ve yoğun olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَثِلَ الشَّيْءُ إِذَا كَانَ عَثِلًا أَيْ غَلِيظًا ضَخْمًا Ve

عَثَلٌ [ʿaṯel] Koyun kısmının işkenbesini ve bağırsaklarını ihāta eden yufkaca yağa denir ki çöz taʿbīr olunur.

اَلْعِثْوَلُ (el-ʿiṯvell] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Süst ve salkı ve ʿāciz kimseye denir. Ve başının ve gövdesinin kılları çok olan adama denir.

اَلْعَثَوْثَلُ [el-ʿaṯevṯel] (صَنَوْبَرٌ [ṣanevber] vezninde) عِثْوَلٌ [ʿiṯvell] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْعَثُولُ [el-ʿaṯūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ahmak ve nādāna denir; cemʿi عُثُلٌ [ʿuṯul] dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve pek yoğun taslak ve yakışıksız hurmā ağacına denir; yukālu: تَخْلَةٌ عَثُولٌ أَيْ جَافِيَةٌ غَلِيظَةٌ

اَلْعَثْوَلِيَّةُ [el-ʿaṯveliyyet] (جَعْفَرِيَّةٌ [caʿferiyyet] vezninde) Gür ve sık kaba sakala vasf olur; yukālu: لِحْيَةٌ عَثْوَلِيَّةٌ أَيْ كَبِيرَةٌ كَثَّةٌ

عِثَالٌ [ʿİṯāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir yokuş belen yāhūd arz-ı kabīle-i Cuẕām'da bir dere adıdır.

اَلْعِثْلُ [el-ʿiṯl] (ʿayn'ın kesriyle) Māl kıs-

mını yaʿnī davarları iyice görüp gözetip gereği gibi takayyüd ve riʿāyet eder olan adama denir; yukālu: هُوَ عِثْلُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

اَلْعُثْلُولُ [el-ʿuṣlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) At kısmının yelesinin sinirine denir ki yeli onun üzerinde biter; yukālu: أَصَابَ عُثْلُولَ الْفَرَسِ وَهُوَ عَصَبُ الْمَعْرِفَةِ يَنْبُتُ عَلَيْهِ الشَّعْرُ

أُمُّ عِثْيِلٍ [ummu ʿiṣyel] (حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] vezninde) Dişi sırtlanın künyesidir. Ve

عِثْيِلٌ [ʿiṣyel] Erkek sırtlana denir. Ve aslā tīb ve dühn sürünmeyip ve hergiz tezeyyün eylemeyen adama denir ki vücūdu bed rāyiha bağlayıp ve saç ve sakalı karış muruş olur; yukālu: رَجُلٌ عِثْيِلٌ أَيْ لَا يَدَّهِنُ وَلَا يَتَزَيَّنُ

اَلْعَثْلُ [el-ʿaṣl] (فَصْلٌ [faṣl] vezninde) Kırılmış kemik eğri sarılmakla eğri bitmek maʿnāsınadır; yukālu: عَثَلَتْ يَدُهُ عَثْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَبَرَتْ عَلَى غَيْرِ اسْتِوَاءٍ كَمَا يُقَالُ عَثَمَتْ يَدُهُ

[ع ث ج ل]

اَلْعَثْجَلُ [el-ʿaṣcel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعُثَاجِلُ [el-ʿuṣācil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Karnı büyük adama denir. Ve geniş büyük kırba ve tulum ve çuval makūlesi kaba denir.

اَلْعَثْجَلِيَّةُ [el-ʿAṣceliyyet] (جَعْفَرِيَّةٌ [caʿferiyyet] vezninde) Arz-ı Yemāme'den Vādi's-Suleyʿ nām mahalde bir arzın adıdır. Ve bir suyun adıdır.

اَلْعَثْجَلَةُ [el-ʿaṣcelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam pek pīrlikten yā hastalıktan nāşī yerinden güçle ağır ağır deprenip kalkar olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَثْجَلَ الرَّجُلُ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهِ النُّهُوضُ مِنْ هَرَمٍ أَوْ عِلَّةٍ

[ع ث ك ل]

اَلْعُثْكُولُ [el-ʿuṣkūl] ve

اَلْعُثْكُولَةُ [el-ʿuṣkūlet] (ʿayn'ların zammıyla) ve

اَلْعِثْكَالُ [el-ʿiṣkāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Hurmā salkımının sapına yāhūd salkımına denir. Ve

عُثْكُولَةٌ [ʿuṣkūlet] Zīnet için hevdeclere astıkları reng-āmīz yünden ve sāʾir nesneden olan püsküle denir ki salkım gibi giderken beri öte salınır.

اَلْمُتَعَثْكِلُ [el-muteʿaṣkil] (kāf'ın kesri ve fethiyle) Salkımlı hurmā dalına denir; yukālu: عِذْقٌ مُتَعَثْكِلٌ أَيْ ذُو عَثَاكِيلَ

اَلْعَثْكَلَةُ [el-ʿaṣkelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hevdeci عُثْكُولَةٌ [ʿuṣkūlet] dedikleri püskül ile zīnetlemek maʿnāsınadır; yukālu: عَثْكَلَ الْهَوْدَجَ إِذَا زَيَّنَهُ بِالْعُثْكُولَةِ Ve ağır ağır yelmek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يُعَثْكِلُ أَيْ يَعْدُو ثَقِيلًا

ذُوعَثْكَلَانَ [Ẕū ʿAṣkelān] (عَسْقَلَانُ [ʿasḳalān] vezninde) Ezvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Yemen'de bir meliktir.

[ع ج ل]

اَلْعَجَلُ [el-ʿacel] ve

اَلْعَجَلَةُ [el-acelet] (fethateynle) İsmlerdir, ivmeğe ve ivecenliğe denir ki bir nesneyi vaktinden mukaddem taleb ve taharrī eylemekten ʿibārettir; onun için mezmūmdur; yukālu: إِخْتَلَّ أَمْرُهُ مِنَ الْعَجَلِ وَالْعَجَلَةِ أَيِ السُّرْعَةِ Ve

عَجَلٌ [ʿacel] ve

عَجَلَةٌ [ʿacelet] Masdar olur, ivmek maʿnāsına; yukālu: عَجِلَ الرَّجُلُ عَجَلًا وَعَجَلَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَسْرَعَ Ve

عَجَلٌ [ʿacel] Balçığa yāhūd siyāh ve

müteᶜaffin balçığa denir, حَمْأَةٌ [ḥameᵓt] maᶜnāsına. Mütercim der ki ﴿خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ﴾ kerīmesinde baᶜzılar bununla tefsīr edip lākin Rāġib baᶜde't-tezyīf dedi ki belki murād ᶜacele ve sürᶜat maᶜnāsınadır, ᶜacele ve kıllet-i sabr u sebāt insānın lāzım-ı māhiyyeti olmakla gūyā ki ondan mahlūk olmuştur, niteki خُلِقَ زَيْدٌ مِنَ الْكَرَمِ derler, fart-ı mübālagayı mutazammındır. Ve baᶜzılar bunda kalb var dediler. خُلِقَ الْعَجَلُ مِنَ الْإِنْسَانِ ile teᵓvīl eylediler, gūyā ki ᶜacele insānın tabāyiᶜ-i mecbūlesinden bir tabīᶜat ve ahlākından bir cüzᵓ olduğuna tenbīh nüktesine mebnīdir. Ve balçığa عَجَلٌ [ᶜacel] ıtlākı sürᶜat maᶜnāsındandır ki hemān toprak suyu gördüğü gibi müteṭayyin olur.

اَلْعَجِلُ [el-ᶜacil] (كَتِفٌ [ketif] ve نَدُسٌ [nedus] veznlerinde) ve

اَلْعَجْلَانُ [el-ᶜaclān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] veznin-de) ve

اَلْعَاجِلُ [el-ᶜācil] ve

اَلْعَجِيلُ [el-ᶜacīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Meşrebi ivegen olan adama denir. عَجْلَانُ [ᶜaclān] lafzının cemᶜi عَجَالَى [ᶜacālā] gelir ᶜayn'ın fethi ve عُجَالَى [ᶜucālā] gelir ᶜayn'ın zammıyla. Ve عَجْلَانُ [ᶜaclān] ve عَجِيلٌ [ᶜacīl]in cemᶜleri عِجَالٌ [ᶜicāl] gelir ᶜayn'ın kesriyle. Ve

عَجْلَانُ [ᶜaclān] Şehr-i şaᶜbāna ıtlāk olunur, çabuk gelip gittiğine bināᵓen, zīrā āhirinde savm-ı müfācī olmakla o hayālle ezhānda serīᶜü'l-inkızāᵓ olarak cilve eder, husūsan tiryākīlerin vicdānlarında hafta kadar hükmü olur. Ve

عَجْلَانُ [ᶜAclān] Aᶜlām-ı nāstandır.

اَلتَّعْجِيلُ [et-taᶜcīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) İvmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَجَّلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى عَجِلَ Ve bir kimseye sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: عَجَّلَهُ إِذَا سَبَقَهُ Ve keş taᶜbīr olunan yoğurt kurusunu عَجَاجِيلُ [ᶜacācīl] kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَجَّلَ الْأَقِطَ إِذَا جَعَلَهُ عَجَاجِيلَ

اَلتَّعَجُّلُ [et-teᶜaccul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Bu dahi ivmek ve ivecenlik eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَجَّلَ فِي أَمْرِهِ بِمَعْنَى عَجِلَ Ve yoğurt kurusunu عَجَاجِيلُ [ᶜacācīl] kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَجَّلَ الْأَقِطَ إِذَا جَعَلَهُ عَجَاجِيلَ

اَلْإِسْتِعْجَالُ [el-istiᶜcāl] İvdirmek maᶜnāsınadır ki bir adama bir işi ᶜacele ile tutturmaktan ve ᶜacele ile tut diye emr ve teklīf eylemekten ᶜibārettir; yukālu: إِسْتَعْجَلَهُ إِذَا حَثَّهُ وَأَمَرَهُ أَنْ يَعْجَلَ Ve bir adamın bir husūsta ᶜacele eylemesini taleb eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu: مَرَّ فُلَانٌ يَسْتَعْجِلُ أَيْ طَالِبًا ذَلِكَ مِنْ نَفْسِهِ مُتَكَلِّفًا إِيَّاهُ Gūyā ki kendi nefsinden ᶜacele ile mürūru taleb ve teklīf eder. Ve sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْجَلَهُ إِذَا سَبَقَهُ

اَلْعَجْلَى [el-ᶜaclā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Oku çabuk çıkıp giden yaya vasf olur; yukālu: قَوْسٌ عَجْلَى أَيْ سَرِيعَةُ السَّهْمِ

اَلْعَاجِلُ [el-ᶜācil] آجِلٌ [ācil] vezninde ve mukābilidir ki hālen ve hāzır olan şeyᵓe denir, niteki آجِلٌ [ācil] zamān-ı ātīde olacak nesneye denir; ve minhu yukālu: لَا تَبِعِ الْعَاجِلَ بِالْآجِلِ

اَلْإِعْجَالُ [el-iᶜcāl] (hemzenin kesriyle) Sebk ve takaddüm eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْجَلَهُ إِذَا سَبَقَهُ Ve nāka hilkati nātamām yavru düşürmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَعْجَلَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَلْقَتْ وَلَدَهَا لِغَيْرِ تَمَامٍ

اَلْمُعْجِلُ [el-muᶜcil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) ve

اَلْمُعَجِّلُ [el-muᶜaccil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ]

vezninde) ve

اَلْمِعْجَالُ [el-miᶜcāl] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Şol nākaya denir ki senesi tamāmından mukaddem doğurup ve yavrusu diri kalır ola; yukālu: نَاقَةٌ مُعْجِلٌ وَمُعَجِّلٌ وَمِعْجَالٌ وَهِيَ مَا تُنْتَجُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَكْمِلَ الْحَوْلَ فَيَعِيشُ وَلَدُهَا Ve

مُعْجِلٌ [muᶜcil] Şol nākaya denir ki çökertip üzerine binmek için ayağı üzengisine vazᶜ eylediğin gibi yerleşmeğe kalmayıp hemān sıçrayıp kalkar ola, مُعْجِلَةٌ [muᶜcilet] dahi denir; pes müzekkerine de مُعْجِلٌ [muᶜcil] denir; yukālu: نَاقَةٌ مُعْجِلٌ وَمُعْجِلَةٌ إِذَا كَانَتْ حِينَ وَضَعَتْ الرِّجْلَ فِي غَرْزِهَا وَثَبَتْ Ve şol hurmā ağacına denir ki hurmāsı turfanda vaktinde erişir ola; yukālu: نَخْلَةٌ مُعْجِلَةٌ أَيْ مُدْرِكَةٌ فِي أَوَّلِ الْحَمْلِ

اَلْمُعْجَلُ [el-muᶜcel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Sene tamāmından mukaddem doğup diri kalan deve köşeğine denir.

اَلْعِجَالَةُ [el-ᶜicālet] (ᶜayn'ın kesri ve zammıyla) ve

اَلْعُجْلُ [el-ᶜucl] ve

اَلْعُجْلَةُ [el-ᶜuclet] (ᶜayn'ların zammıyla) ᶜAcele ile tertīb olunan şeyᵓe denir, taᶜām-ı mā-hazarı gibi; kāle'ş-şārih ve minhu kavluhum: اَلتَّمْرُ عِجَالَةُ الرَّاكِبِ وَعُجْلَتُهُ Yaᶜnī "Dābbesine rükūb edip bir semte gidecek adam için hurmā taᶜām-ı mā-hazardır" ki onun için meks eylemek iktizā eylemez. Ve fi'l-mesel: "اَلثَّيِّبُ عِجَالَةُ الرَّاكِبِ" Bu mesel sehlü'l-husūl olan nesnede darb olunur. Ve

عِجَالَةٌ [ᶜicālet] (kezālik ᶜayn'ın kesri ve zammıyla) ve

إِعْجَالَةٌ [iᶜcālet] (hemze-i meksūre ile) ve

عُجْلٌ [ᶜucl] ve

عُجْلَةٌ [ᶜuclet] (ᶜayn'ların zammıyla) Sağım vaktinden mukaddem çobanın otlakta kendi yā gayrı için sağdığı leben-i kalīle ıtlāk olunur; tekūlu: سَقَانَا عِجَالَةً وَإِعْجَالَةً وَعُجْلا وَعُجْلَةً وَهِيَ اللَّبَنُ الَّذِي يُعَجِّلُ الْحَالِبُ لِنَفْسِهِ أَوْ لِغَيْرِ فِي الرَّعْيِ مِنْ لَبَنٍ يَسِيرٍ

اَلْمُعَجِّلُ [el-muᶜaccil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Dāᵓimā vech-i mezkūr üzere عِجَالَةٌ [ᶜicālet] ıtlāk eyledikleri süt sağan çobana denir. Ve dāᵓimā ehline o sütü getiren adama denir; yukālu: هُوَ مُعَجِّلٌ إِذَا كَانَ يَأْتِي أَهْلَهُ بِالْعِجَالَةِ

اَلْمُتَعَجِّلُ [el-muteᶜaccil] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) مُعَجِّلٌ [muᶜaccil] maᶜnāsınadır.

اَلْعُجَّالُ [el-ᶜuccāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلْعِجَّوْلُ [el-ᶜiccevl] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) حَيْسٌ [ḥays] dedikleri taᶜāmdan yāhūd hurmādan bir sıkım şeyᵓe denir ki avuçla hemān sıkıp eklinde istiᶜcāl olunur; tekūlu: أَتَانَا بِعُجَّالٍ وَعِجَّوْلٍ أَيْ بِجُمَّاعِ الْكَفِّ مِنَ الْحَيْسِ أَوِ التَّمْرِ Müᵓellif bunu tekrār eylemiştir. Ve sevīk ile tahmīr olunmuş hurmāya denir ki ᶜale'l-ᶜacele bī-tekellüf ekl ve belᶜ olunur, رَاحَةُ الْحُلْقُومِ [rāḥatu'l-ḥulḳūm] mesābesinde olur.

اَلْعِجْلُ [el-ᶜicl] (ᶜayn'ın kesriyle) ve

اَلْعِجَّوْلُ [el-ᶜiccevl] (سِنَّوْرٌ [sinnevr] vezninde) Erkek buzağıya denir. Sānīnin cemᶜi عَجَاجِيلُ [ᶜacācīl] gelir.

Müᵓellif burada müsāmaha eylemiştir. Ve *Baṣāᵓir*'de عِجْلٌ [ᶜicl]in cemᶜi عُجُولٌ [ᶜucūl] ve عِجَّوْلٌ [ᶜiccevl]in cemᶜi عَجَاجِيلُ [ᶜacācīl] olduğunu tasrīh eylemiştir. Ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre عِجْلٌ [ᶜicl]in müᵓennesi عِجْلَةٌ [ᶜiclet]tir hā ile ve cemᶜi عُجُولٌ [ᶜucūl]dür zammeteynle ve عِجَلَةٌ [ᶜicelet]tir, عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde. Ve *Muġrib*'in beyānına göre عِجَّوْلٌ [ᶜiccevl]in عَجَاجِيلُ [ᶜacācīl]

cemʿidir ki سِنَّوْرٌ [sinnevr] veznindedir ki cemʿi سَنَانِيرُ [senānīr]dir. Ve Rāġib'in beyānına göre buzağı kısmında bir güne ʿacele tasavvur olundu ki ثَوْرٌ [ṯevr] olduktan sonra o ʿacele münʿadim olur. Ve Demīrī dedi ki Benī İsrāʾīl mīʿād-ı Mūsā ʿaleyhi's-selām tamām olmazdan mukaddem Sāmirī yaptığı buzağıya perestiş ettikleri vech-i tesmiyedir.

اَلْمُعْجِلُ [el-muʿcil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Buzağılı ineğe denir; yukālu: بَقَرَةٌ مُعْجِلٌ أَيْ ذَاتُ عِجْلٍ

بَنُو عَجَلٍ [Benū ʿAcel] (fethateynle) Bir cemāʿattir.

اَلْعِجْلَةُ [el-ʿiclet] (ʿayn'ın kesriyle) عِجْلٌ [ʿicl] kelimesinin müʾennesidir. Ve su tulumuna denir. Ve dolaba denir ki kuyu çarkıdır; cemʿi عِجَلٌ [ʿicel] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde ve عِجَالٌ [ʿicāl] gelir, جِبَالٌ [cibāl] vezninde. Ve bir otun ismidir. Ve şehr-i Enbār kurbünde bir mevziʿ adıdır; عِجْلَةُ [ʿİclet] nām bir hatunun ismiyle müsemmādır.

اَلْعَجَلَةُ [el-ʿacelet] (fetehātla) ʿArabaya ve kanlıya ve koçuya denir; cemʿi عَجَلٌ [ʿacel]dir hā'sız ve أَعْجَالٌ [aʿcāl] ve عِجَالٌ [ʿicāl]dir ʿayn'ın kesriyle. Ve çarka ve dolaba denir, ʿalā-kavlin deve çarkına denir ki pek büyük olur, مَحَالَةٌ [meḥālet] maʿnāsına. Ve esvāb ve eskāl taşıyacak teskereye ve senem ʿarabasına denir ki tahtalardan tarīka tarzında olur. Ve şol ağaca denir ki kuyunun kenārında yapılan mīl üzerine arkuru uzatılıp kova ona asılır. Ve balçığa ve siyāh ve müteʿaffin çamura denir. Ve hurmā ağacının özdeğinde oyma tarzında olan basamağa denir ki onlara ayakları basarak tepesine çıkarlar, niteki نَقِيرٌ [naḳīr] oyma basamaklı olan hurmā özdeğine denir. Bunların cümlesinde sürʿat maʿnāsı melhūzdur. Ve

عَجَلَةُ [ʿAcelet] Yemen'de bir karye adıdır.

دَارُ الْعَجَلَةِ [Dāru'l-ʿAcelet] Mekke'de Mescid-i Ḥarām'ın ittisālinde bir dārdır.

اَلْعَجَلِيُّ [el-ʿaceliyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) عَجَلَةُ [ʿacelet]e mensūb demektir ki ʿarabacı murād olur; ve minhu Oṯmān b. Şarāb el-ʿAcelī. Ve bu, fukahāʾ ve muhaddisīndendir.

اَلْعِجْلِيُّ [el-ʿİcliyy] (ʿayn'ın kesriyle) Benū ʿİcl cemāʿatine mensūbdur; ve minhu Ebu'l-Futūḥ Esʿad ve Saʿd b. ʿAlī el-ʿİcliyyān aʿlām-ı ʿulemādandır.

اَلْعَجُولُ [el-ʿacūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bi't-tabʿ ivegen adama denir. Ve veledini yavı kılmış vālih ve hayrān ʿavrete ve nākaya denir; cezaʿ ve ıztırābından beri öte ʿacele ile tereddüd eylediklerinden ıtlāk olundu; cemʿi عُجُلٌ [ʿucul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve عَجَائِلُ [ʿacāʾil]dir. Ve ölüme ıtlāk olunur; yukālu: صَرَمَتْهُ الْعَجُولُ أَيِ الْمَنِيَّةُ Mütercim der ki شَعُوبُ [şaʿūb] ve عَبُولُ [ʿabūl] gibi bu dahi gayr-i munsarıftır, vasfiyyet-i asliyye lemhasıyla harf-i taʿrīf dahi dāhil olur. Ve

عَجُولٌ [ʿacūl] Kahvaltı taʿbīr olunan muhtasarī taʿāma denir; tekūlu: أَطْعَمَنَا بِالْعَجُولِ أَيِ اللُّهْنَةِ Ve Mekke'de bir kuyu ismidir ki ʿAbduşems yāhūd Ḳuṣayy hafr eylemiştir.

اَلْمَعَاجِيلُ [el-meʿācīl] Muhtasar olan yollara denir ki şāh-rāh olmayıp menzile عَجَلَةُ [ʿacelet] ile varılacak yollardır, uğrun yol taʿbīr olunur; müfredi مِعْجَالٌ [miʿcāl]dir; yukālu: أَخَذُوا مَعَاجِيلَ الطُّرُقِ أَيْ مُخْتَصَرَاتِهَا

اَلْعُجَيْلَى [el-ʿuceylā] (musaggar bünyesi ve kasr ile) ve

اَلْعُجَيْلَةُ [el-ʿuceylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Tīz tīz sürʿatle yürümeğe denir; yukālu: سَارَ الْعُجَيْلَى وَالْعُجَيْلَةَ أَيْ سَرِيعًا

اَلْعُجَيْلُ [el-ʿuceyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Kahvaltı ve sofralık taʿbīr olunan taʿām-ı muhtasara denir yāhūd müsāfire tekellüflü taʿāmdan mukaddem ihzār olunan muhtasarīce taʿāma denir.

اَلْعِجَالَةُ [el-ʿicālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bir nebāt adıdır.

اَلْعَجْلَاءُ [el-ʿAclāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْعَجْلَانِيَّةُ [el-ʿAclāniyyet] Meşīşa kurbünde Mercu'd-Dībāc nām mahalde bir belde adıdır.

عَجْلَى [ʿAclā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Ẕu'r-Rumme nām şāʿirin nākası ismidir. Ve Ṣaʿlebe b. Ummu Ḥazne ve Zeyd b. Mirdās es-Sulemī Ve Dureyd b. eṣ-Ṣimme nām kimselerin feresleri ismidir.

عُبَيْدٌ اَلْعِجْلُ [ʿUbeyd el-ʿİcl] (sıfat olarak) Ḥuseyn b. Muḥammed nām muhaddisin lakabıdır.

اَلْعَجَاجِيلُ [el-ʿacācīl] عِجَّوْلٌ [ʿiccevl]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve söbü söbü keş sıkımlarına denir ki avuç dolusu sıkıp ekl ederler.

اَلْمُسْتَعْجَلَةُ [el-mustaʿcelet] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Şāh-rāhtan başka menzile karīb uğrun yola denir; tekūlu: أَخَذْتُ مُسْتَعْجَلَةً مِنَ الطَّرِيقِ وَهَذِهِ مُسْتَعْجَلَاتُ الطَّرِيقِ بِمَعْنَى الْقُرْبَةِ وَالْخُصْرَةِ وَكَذَا يُقَالُ هَذِهِ خُدْعَةٌ مِنَ الطَّرِيقِ وَمَخْدَعٌ

أُمُّ عَجْلَانَ [ummu ʿaclān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) Bir kuşun künyesidir.

[ع د ل]

اَلْعَدْلُ [el-ʿadl] (ʿayn'ın fethi ve dāl'ın sükūnuyla) ve

اَلْعَدَالَةُ [el-ʿadālet] (ʿayn'ın fethiyle) ve

اَلْعُدُولَةُ [el-ʿudūlet] (ʿayn'ın zammıyla) ve

اَلْمَعْدِلَةُ [el-maʿdilet] (mīm'in fethi ve dāl'ın kesriyle) ve

اَلْمَعْدَلَةُ [el-maʿdelet] (dāl'ın fethiyle) Cevr etmeyip nüfūs ve ʿukūlda istikāmeti kāʾim ve derkār olan emr ve hāleti icrā eylemek maʿnāsınadır; lisānımızda ʿadālet eylemek taʿbīr olunur ki sultān ve vālīye göre zulm ve sitem etmeyip dād ve insāf eylemekten ve hākime göre hak ile hükm eylemekten ʿibārettir; yukālu: عَدَلَ الْوَالِي وَالْحَاكِمُ عَدْلًا وَعَدَالَةً وَعُدُولَةً وَمَعْدِلَةً وَمَعْدَلَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي ضِدُّ جَارَ هُوَ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَيَعْدِلُ ve yukālu: فَهُوَ عَادِلٌ مِنْ عُدُولٍ وَعَدْلٍ بِلَفْظِ الْوَاحِدِ وَهَذَا اسْمٌ لِلْجَمْعِ ve yukālu: رَجُلٌ عَدْلٌ وَامْرَأَةٌ عَدْلٌ وَعَدْلَةٌ Yaʿnī sīga-i mezbūreden ism-i fāʿil عَادِلٌ [ʿādil] gelir; cemʿi عُدُولٌ [ʿudūl]dür ve عَدْلٌ [ʿadl] ism-i cemʿ olarak müstaʿmel olur; yukālu: قَوْمٌ عَدْلٌ أَيْ عَادِلُونَ Ve عَادِلٌ [ʿādil] maʿnāsına olur. Ve bu fi'l-asl masdardır, mübālagaten vasf olmuştur, asliyyeti iʿtibārıyla merʾeye sıfat olup إِمْرَأَةٌ عَدْلٌ denir. Ve vasfiyyeti iʿtibārıyla ʿalāmet-i teʾnīs idhāl olunup إِمْرَأَةٌ عَدْلَةٌ denir.

Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki عَدْلٌ [ʿadl] kelimesi masdar olur ve mübālagaten vasf olur, ذُو عَدْلٍ [ẕū ʿadl] maʿnāsına. Bu sūrette tesniye ve cemʿi ve müʾennesi gelmez, pes رَجُلٌ عَدْلٌ ve رِجَالٌ عَدْلٌ ve رَجُلَانِ عَدْلٌ ve إِمْرَأَةٌ عَدْلٌ ve نِسْوَةٌ عَدْلٌ denir. Ve eger tesniye ve cemʿ ve müʾennes ʿunvānıyla merʾī olur ise خَصْمٌ [ḫaṣm] ve نَدْبٌ [nedb] kelimeleri gibi fi'l-asl masdar olmayıp vasf olan kelimelerin mecrāsına icrā olunmuş olur,

niteki İbn Cinnī إِمْرَأَةٌ عَدْلَةٌ ʿunvānıyla sebt ve masdarı müʾennese vasf olmak üzere icrā eylemeleriyle عَدْلٌ [ʿadl] kelimesine ʿalāmet-i teʾnīs ilhāk eylediler diye hikāyet eyledi, zīrā bu sūrette zāta menkūl olmakla tesniye ve cemʿ ve teʾnīsi sahīh olur, pes menʾūtun-bih olan ʿayn-ı ʿadālet iʿtibārı ki maʿnā-yı mübālagadır, melhūz olur. Ve vasf mecrāsına icrā olunanda sāʾir sıfāt gibi zāt melhūz olur. Ve şārih der ki عَدْلٌ [ʿadl] niseb üzere olmayan عَادِلٌ [ʿādil] bedeli olur ise vasfiyyetine iʿtibāren sīga ile tasvīg olunur. Ve Şihāb merhūm dedi ki menʿūtun-bih olan masdarda vāhid ve müzekker ve cemʿ ve müʾennes müsāvī olur. Ve bu istivā asl muttariddir. Bu sūrette masdariyyeti ciheti maktūʿu'n-nazar olmaz. Ve Şeyh Raḍī merhūmun رَجُلَانِ عَدْلَانِ kavli buna münāfī değildir, zīrā onda cānib-i maʿnā yaʿnī vasfiyyet-i hakīkiyye murāddır, niteki gāhca müntakalün ileyhā olan hāli iʿtibārıyla tesniye ve cemʿlenir dedi. Ve *Miṣbāḥ*'ta bāb-ı rābiʿden fethateynle عَدَلٌ [ʿadel] sīgası ziyāde edip جَارَ وَظَلَمَ ʿibāretiyle tefsīr eyledi, kezālik bāb-ı hāmisten عَدُلَ عَدَالَةً وَعُدُولَةً فَهُوَ عَدْلٌ أَيْ مَرْضِيٌّ يُقْنَعُ بِهِ ʿibaretini īrād ve vāhide ve gayra ıtlāk olunur, kezālik tesniye ve cemʿi dahi gelir diye tansīs eylemekle عَدْلٌ [ʿadl] buna göre شَكْسٌ [şeks] gibi vasf olup bāb-ı sānīden masdar dahi olmakla iki cihetine de iʿtibār cāʾiz olmuş olur, zīrā masdar ile mübālagaten tavsīf muttaridedir. Bu sūrette müʾellifin ism-i cemʿ olur dediği asl-ı merkūma münāfī olur. Ve müʾellif إِمَامٌ kelimesini bundan tefrīk eylemiştir, niteki māddesinde mübeyyendir.

Ve عَدْلٌ [ʿadl] iki nevʿdir: biri ʿadl-i mutlaktır ki ʿakl onun hüsnünü muktezī olup ve ezmineden bir zamānda nesh ve tebdīli kābil ve vechen mine'l-vücūh cevr ve iʿtidā ile muttasıf olmaya, muhsine ihsānı mukābilinde ihsān ve bir adamdan renc ve ezāyı defʿ eden kimse üzerinden renc ve ezāyı defʿ eylemek gibi. Ve nevʿ-i āheri şol ʿadldir ki ʿadāleti şerʿle maʿlūm olup baʿzı ezminede neshi mümkin ola, kısās ve erş-i cināyāt ve ahz-i māl-ı mürtedd gibi. İntehā. Ve

عَدْلٌ [ʿadl] ve

مَعْدَلَةٌ [maʿdelet] ve

عَدَالَةٌ [ʿadālet] İsm olur, Fārisīde ondan dād ile taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ أَهْلُ الْعَدْلِ وَالْمَعْدَلَةِ وَالْعَدَالَةِ أَيْ ضِدُّ الْجَوْرِ وَمَا قَامَ فِي النُّفُوسِ إِنَّهُ مُسْتَقِيمٌ Müʾellifin وَمَا قَامَ kavli ضِدُّ الْجَوْرِ mefhūmunu tefsīrdir. Ve sevk-i taʿrīfi ʿādeti üzere müsāmahadır. Ve

عَدْلٌ [ʿadl] Bir nesneyi bir nesne ile berāberleştirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَهُ عَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَازَنَهُ Bunda maʿnā-yı lāzım dahi müstaʿmeldir. Ve mihaffede bir adama denk olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَهُ فِي الْمَحْمِلِ إِذَا رَكِبَ مَعَهُ Ve

عَدْلٌ [ʿadl] Misl ve nazīr maʿnāsınadır; cemʿi أَعْدَالٌ [aʿdāl]dir, ke-mā se-yuzkeru. Ve ölçeğe ıtlāk olunur, lākin عَادِلٌ [ʿādil] olması muʿteberdir; yukālu: أَعْطَاهُ بِالْعَدْلِ أَيْ بِالْكَيْلِ Ve bir nesne mukābilinde olan cezā ve ʿivaz maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هَذَا عَدْلُ ذَاكَ أَيْ جَزَاؤُهُ Ve farīza ve nāfile maʿnālarına gelir. Ve fidye maʿnāsına müstaʿmeldir, nefsine muʿādil olduğuna mebnī, niteki fāʾ bābında "ص،ر،ف" faslında işbu: "مَنِ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا" hadīsinde sebk eyledi ki farīza ile ve nāfile ile ve fidye ile tefsīr eylediler. Ve

عَدْلٌ [ʿadl] Berāberliğe denir; yukālu: قَسَّمُوا بَيْنَهُمْ عَلَى الْعَدْلِ أَيْ عَلَى السَّوِيَّةِ Ve doğruluk, istikāmet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ عَدْلٌ أَيِ اسْتِقَامَةٌ Ve

عَدْلٌ [ʿAdl] Bir kimsenin ismidir ki "وُضِعَ عَلَى يَدَيْ عَدْلٍ" meselinin menşeʾidir. Mezbūr Tubbaʿ nām melik-i Yemen'in cellādı olmakla katli murād-ı katʿī olan kimseler ona teslīm olunur idi ki min-baʿd halāsı nā-mümkin olur idi. Baʿdehu mutlakan nevmīd ve meʾyūs olunan nesne hakkında "وُضِعَ عَلَى يَدَيْ عَدْلٍ" meselini īrād eylediler. Ve

عَدْلٌ [ʿadl] Bir nesneyi doğrultmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَ السَّهْمَ عَدْلًا إِذَا أَقَامَهُ Ve

عَدْلٌ [ʿadl] عُدُولٌ [ʿudūl] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve yol bir semte dönmek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَ الطَّرِيقُ إِذَا مَالَ Ve buğur deve dişiye aşmağı ferāgat eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَ الْفَحْلُ إِذَا تَرَكَ الضِّرَابَ Ve buğuru dişiye aşmaktan ayırıp bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَ الْجَمَّالُ الْفَحْلَ إِذَا نَحَّاهُ يَعْنِي عَنِ الضِّرَابِ Ve iki adamın beynini tesviye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَلَ فُلَانًا بِفُلَانٍ إِذَا سَوَّى بَيْنَهُمَا

اَلْعَادِلُ [el-ʿādil] ʿAdl ve dād edici adama denir; bāb-ı sānīden ism-i fāʿildir; cemʿi عُدُولٌ [ʿudūl]dür, شَاهِدٌ [şāhid] ve شُهُودٌ [şuhūd] gibi.

اَلتَّعْدِيلُ [et-taʿdīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hākim hak üzere doğruca hükm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَدَّلَ الْحَاكِمُ الْحُكْمَ إِذَا أَقَامَهُ Ve şāhid makūlesini tezkiye eylemek maʿnāsınadır ki murād عَدْلٌ [ʿadl]e nisbetle عَادِلٌ [ʿādil]dir demektir; yukālu: عَدَّلَ فُلَانًا إِذَا زَكَّاهُ Ve terazi keffelerini berāberleştirmek ve berāberce tutmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَّلَ الْمِيزَانَ إِذَا سَوَّاهُ Ve bir nesne yükün bir dengi kadar olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَدَّلَ أَيْ شَرِبَ حَتَّى صَارَ بَطْنُهُ كَالْعِدْلِ Ve eğri nesneyi doğrultmak maʿnāsınadır; yukālu: عَدَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَقَامَهُ

اَلْعَدَلَةُ [el-ʿadelet] (fetehātla) ve

اَلْعُدَلَةُ [el-ʿudelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vez-ninde) Şāhidleri tezkiye eden adamlara denir, kādīlerin tezkiye-i nāʾibleri gibi ki onlara da birkaç müzekkī lāzımdır. ʿAlā-kavlin هُمَزَةٌ [humezet] vezninde müfred ve fetehātla cemʿ sīgasıdır.

اَلْمُعَادَلَةُ [el-muʿādelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesne ile berāberleşmek ve berāberlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَادَلَهُ إِذَا وَازَنَهُ Ve bunda müteʿaddī maʿnāsı dahi lügattır. Ve bir müşkil işe giriftār ol-makla fiʿl ve terki beyninde müttereddid olmak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يُعَادِلُ هَذَا الْأَمْرَ إِذَا ارْتَبَكَ فِيهِ وَلَمْ يُمْضِهِ Ve bunun mefhūmu عِدَالٌ [ʿidāl] mefhūmuna mugāyirdir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adama mihaffe-daş olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَادَلَهُ فِي الْمَحْمِلِ إِذَا رَكِبَ مَعَهُ Ve bir nesne eğrilmek maʿnāsınadır; yukālu: عَادَلَ الشَّيْءُ إِذَا اعْوَجَّ

اَلْعِدْلُ [el-ʿidl] (ʿayn'ın kesriyle) Bu dahi misl ve nazīr maʿnāsınadır, cemʿi أَعْدَالٌ [aʿdāl]dır. Ve yükün bir dengine denir; cemʿi أَعْدَالٌ [aʿdāl] ve عُدُولٌ [ʿudūl] gelir; yukālu: هَذَا عِدْلُ ذَاكَ الْحِمْلِ أَيْ نِصْفُهُ

اَلْعَدِيلُ [el-ʿadīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi عَدْلٌ [ʿadl] ve عِدْلٌ [ʿidl] gibi misl ve nazīr maʿnāsınadır; cemʿi عُدَلَاءُ [ʿudelāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde; yukālu: لَا عَدْلَ لَهُ وَلَا عِدْلَ وَلَا عَدِيلَ أَيِ الْمِثْلُ وَالنَّظِيرُ Ve mi-haffede bir adama denk olan mihaffedaşa denir; yukālu: هُوَ عَدِيلُهُ فِي الْمَحْمِلِ أَيْ مُعَادِلُهُ

اَلْإِعْتِدَالُ [el-iʿtidāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kemm ve keyfte iki hâlet beyninde mütevassıt hâletle muttasıf olmak maʿnâsınadır; meselâ bir cism tûl ve ḳıṣar haletleri beyninde mütevassıt olmak gibi ki orta boylu olmak taʿbîr olunur ve su ve havâ, harâret ve bürûdet beyninde mütevassıt olmak gibi; yukâlu: إِعْتَدَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَوَسَّطَ بَيْنَ حَالَيْنِ فِي كَمٍّ وَكَيْفٍ Ve mutlakan bir nesne mütenâsib ve hadd ve üslûbu mütevâfık olmaya إِعْتِدَالٌ [iʿtidāl] ıtlâk olunur; yukâlu: اِعْتَدَالٌ أَيْ بِهِ تَنَاسُبٌ

اَلْعُدُولُ [el-ʿudūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) عَدْلٌ [ʿadl] gibi yoldan sapmak maʿnâsınadır; yukâlu: عَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ عَدْلًا وَعُدُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَادَ Ve

عُدُولٌ [ʿudūl] Dönmek maʿnâsınadır; yukâlu: عَدَلَ إِلَيْهِ إِذَا رَجَعَ

اَلْمَعْدِلُ [el-maʿdil] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلْمَعْدُولُ [el-maʿdūl] (ism-i mekândır) Dönüp varacak ve sapacak yer demektir; sânî maʿdûlün ileyh hükmündedir; yukâlu: مَا لَهُ مَعْدِلٌ وَمَعْدُولٌ أَيْ مَصْرِفٌ

اَلْإِنْعِدَالُ [el-inʿidāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Sapmak maʿnâsınadır; yukâlu: إِنْعَدَلَ عَنِ الطَّرِيقِ إِذَا حَادَ

اَلْعِدَالُ [el-ʿidāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İki şıkkın birini tercîh ve tasmîmle ihtiyâra kâdir olamayıp tefekkür ve iʿmâl-ı endîşe ederek beynlerinde mütereddid kalmak maʿnâsınadır; ve minhu tekûlu: أَنَا فِي عِدَالٍ مِنْ هَذَا الْأَمْرِ وَهُوَ أَنْ يَعْرِضَ أَمْرَانِ فَلَا تَدْرِي لِأَيِّهِمَا تَصِيرُ فَأَنْتَ تَرَوَّى فِي ذَلِكَ قَطَعْتُ الْعِدَالَ ve yukâlu: كِتَابٌ [kitāb] فِيهِ إِذَا صَمَّمْتَ Müʾellif bunu مُعَادَلَةٌ [muʿâdelet] vezniyle gerçi takyîd eyledi, lâkin مُفَاعَلَةٌ [mufâʿalet]ten masdar olmak aglebdir.

عَدَوْلَى [ʿAdevlā] (fethateynle) Baḥreyn nâhiyesinde bir karyedir. Ve

عَدَوْلَى [ʿadevlā] Kadîm ve tavîl şecere denir.

اَلْعَدَوْلِيَّةُ [el-ʿadevliyyet] (yâ-yı nisbetle) عَدَوْلَى [ʿAdevlā] dedikleri karye-i mezbûreye mensûb bir gûne gemilere denir yâhûd عَدُولٌ [ʿAdūl] nâm gemiciye yâhûd عَدُولٌ [ʿAdūl] nâm tâʾifeye mensûbdur ki Hecer bilâdına nâzil olurlar idi. Ve bu müfreddir, cemʿi عَدَوْلَى [ʿadevlā] dır. Ve

عَدَوْلِيٌّ [ʿadevliyy] Gemici levendine denir, aʿlâm-ı gâlibeden olmuştur; yukâlu: هُوَ عَدَوْلِيٌّ أَيْ مَلَّاحٌ

عُدَيْلٌ [ʿUdeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbnu'l-Ferec nâm şâʿirin ismidir.

مَعْدِلٌ [Maʿdil] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) İbn Aḥmed'dir ki muhaddistir.

اَلْمُعَدَّلَاتُ [el-muʿaddelāt] (مُعَظَّمَاتٌ [muʿaẓẓamāt] vezninde) Hânenin köşelerine ıtlâk olunur, زَوَايَا الْبُيُوتِ [zevâya'l-buyût] maʿnâsına.

اَلْعَدَلُ [el-ʿadel] (fethateynle) Yükün iki denginin berâberliğine ve berâberleşmesine denir; yukâlu: لَيْسَ فِي الْحِمْلِ عَدَلٌ أَيْ تَسْوِيَةٌ فِي عِدْلَيْهِ

[ع د م ل]

اَلْعُدْمُلُ [el-ʿudmul] ve

اَلْعُدْمُلِيُّ [el-ʿudmuliyy] ve

اَلْعُدَامِلُ [el-ʿudāmil] ve

اَلْعُدَامِلِيُّ [el-ʿudāmiliyy] (ʿayn'ların zammıyla) Müsinn ve kadîm adama denir ki Nûḥî taʿbîr olunur. Ve iri kadîm ağaca denir. Ve iri koca kelere denir.

اَلْعُدْمُولُ [el-ʿudmūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vez-

ninde) Kurbağaya denir, ضِفْدَعٌ [ḍifdaᶜ] maᶜnāsına.

اَلْعُدْمُلُ [el-ᶜudmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Erkek kartal kuşuna denir.

[ع ن د ب ل]

اَلْعَنْدَبِيلُ [el-ᶜandebīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) İbn Tummere rivāyeti üzere bir küçük kuşun ismidir, ᶜalā-kavlin عَنْدَلِيبٌ [ᶜandelīb]de lügattır.

[ع ن د ل]

اَلْعَنْدَلُ [el-ᶜandel] (صَنْدَلٌ [ṣandal] vezninde) Yumru başlı deveye denir; müzekker ve müᵓennese şāmildir. Ve pek uzun adama denir; müᵓennesi عَنْدَلَةٌ [ᶜandelet]tir.

اَلْعَنْدَلَةُ [el-ᶜandelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deve yavuz ve metīn olmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَنْدَلَ الْبَعِيرُ إِذَا اشْتَدَّ Ve bülbül ötmek maᶜnāsınadır; yukālu: عَنْدَلَ الْبُلْبُلُ إِذَا صَوَّتَ

اَلْعُنَادِلَانِ [el-ᶜunādilān] (ᶜayn'ın zammıyla) Hāyelere denir, müfredi عُنَادِلٌ [ᶜunādil]dir; ve minhu yukālu: "هُوَ مَا يَعْرِفُ سُحَادِلَيْهِ مِنْ عُنَادِلَيْهِ" أَيِ الْخُصْيَانِ

اَلْعَنْدَلِيلُ [el-ᶜandelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Bir güne serçe kuşudur.

اَلْعَنْدَلَةُ [el-ᶜandelet] عَنْدَلٌ [ᶜandel]in müᵓennesidir ki pek uzun ᶜavrete denir. Ve iri memeli ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَنْدَلَةٌ أَيْ ضَخْمَةُ الثَّدْيَيْنِ

اَلْعَنْدَلِيبُ [el-ᶜandelīb] هَزَارٌ [hezār]dır ki bülbüldür; bāᵓ bābında zikr olundu.

[ع ذ ل]

اَلْعَذْلُ [el-ᶜaẕl] (ᶜayn'ın fethi ve ẕālın muᶜcemenin sükūnuyla) Kınamak maᶜnāsınadır; yukālu: عَذَلَهُ عَذْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَامَهُ

اَلتَّعْذِيلُ [et-taᶜẕīl] عَذْلٌ [ᶜaẕl] maᶜnāsınadır; yukālu: عَذَّلَهُ بِمَعْنَى عَذَلَهُ

اَلْعَذَلُ [el-ᶜaẕel] (fethateynle) İsmdir, kınamağa denir; yukālu: لَا يَنْفَعُهُ الْعَذَلُ أَيِ الْمَلَامَةُ

اَلْإِعْتِذَالُ [el-iᶜtiẕāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّعَذُّلُ [et-teᶜaẕẕul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Melāmeti kabūl eylemek maᶜnāsınadır ki nefsine mürācaᶜatle cürm ve hatāsını idrāk ve iᶜtirāf eylemekten ᶜibārettir; yukālu: إِعْتَذَلَ فُلَانٌ وَتَعَذَّلَ إِذَا قَبِلَ الْعَذَلَ Ve

إِعْتِذَالٌ [iᶜtiẕāl] Bir nesneyi işlemeğe tamām kasd ve teveccüh kılmak maᶜnāsınadır ki maᶜnā-yı evvelin lāzımı olur; yukālu: إِعْتَذَلَ عَلَيْهِ إِذَا اعْتَزَمَ Ve ok atan kimse hatā eylemekle tekrār atmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir, güyā ki hatādan nāşī nefsine levm edip tekrār atmağa mübāşeret eder; yukālu: إِعْتَذَلَ الرَّامِي إِذَا رَمَى ثَانِيَةً

اَلْعُذْلَةُ [el-ᶜuẕelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْعَذَّالُ [el-ᶜaẕẕāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Dāᵓimā nāsı melāmet eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ عُذَلَةٌ وَعَذَّالٌ أَيْ كَثِيرُ الْعَذْلِ

اَلْعَذَلَةُ [el-ᶜaẕelet] (fetehātla) ve

اَلْعُذَّالُ [el-ᶜuẕẕāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) ve

اَلْعُذُّلُ [el-ᶜuẕẕel] (رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde) عَاذِلٌ [ᶜāẕil] kelimesinin cemᶜidir ki lāᵓim maᶜnāsınadır.

اَلْمُعْتَذِلَاتُ [el-muᶜteẕilāt] (مُعْتَدِلَاتٌ [muᶜtedilāt] vezninde) ve

اَلْعُذُلُ [el-ᶜuẕul] (zammeteynle) Pek ıssı günlere vasf olur, güyā ki pek ıssılığından nāşī kendi nefslerine levm ederler; yukālu: أَيَّامٌ مُعْتَذِلَاتٌ وَعُذُلٌ أَيْ شَدِيدَةُ الْحَرِّ

اَلْعَاذِلُ [el-ʿāẕil] عَذْلٌ [ʿaẕl]den ism-i fāʿildir. Ve beden-i nisvāndan şol damara denir ki dem-i istihāza ondan hurūc eder. Müʾellif bunu rā-i mühmele ile عَاذِرٌ [ʿāẕir] ʿunvānında dahi zikr eylemişti. Ve bir su yāhūd bir mevziʿin ismidir. Ve Cāhiliyye'de şaʿbān ayının ʿalā-kavlin şevvāl ayının ismidir; cemʿi عَوَاذِلُ [ʿavāẕil] dir.

اَلْعَذَّالَةُ [el-ʿaẕẕālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) İst ve makʿada ıtlāk olunur.

اَلْمُعَذَّلُ [el-muʿaẕẕel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol kerīm ve civān-merd adama ıtlāk olunur ki ifrāt-ı sehāsından levm olunur ola; yukālu: هُوَ مُعَذَّلٌ إِذَا كَانَ يُعْذَلُ لِإِفْرَاطِ جُودِهِ Ve bir recül adıdır.

[ع ر ج ل]

اَلْعَرْجَلَةُ [el-ʿarcelet] (ʿayn'ın ve cīm'in fethiyle) At sürüsünden bir bölüğe denir. Ve piyādegān gürūhuna denir. Ve keçi sürüsüne denir.

اَلْعِرْجَوْلُ [el-ʿircevl] (بِرْذَوْنٌ [birẕevn] vezninde) Cemāʿat maʿnāsınadır.

[ع ر د ل]

اَلْعَرْدَلُ [el-ʿardel] (صَنْدَلٌ [ṣandal] vezninde) Sulb ve şedīd olan nesneye denir.

اَلْعَرْدَلَةُ [el-ʿardelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gevşek ve sölpük yürümeğe denir; yukālu: يَمْشِي عَرْدَلَةً أَيْ مُسْتَرْخِيًا

اَلْعَرَنْدَلُ [el-ʿarendel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Uzun adama denir. Ve sulb ve şedīd kimseye denir.

[ع ر ز ل]

اَلْعِرْزَالُ [el-ʿirzāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Arslan yatağına denir. Ve arslanın yavrularına yaptığı yatağa denir ki ağaçlardan ve otluklardan getirip yuva tarzında yapıp yavrularını onda yatırır. Ve hurmā ve sāʾir ağaç üzere olan bāgçevān yatağına denir ki arslan makūlesi cānver havfından yapıp onda ārām ederler. Ve et bakiyyesine denir. Ve çuval tarzında olan kaba denir. Ve şol küçük çadır ve kulübe makūlesi ārāmgāha denir ki kıtāl hengāmında mülūk ve rüʾesā için ittihāz olunur; yukālu: إِنَّ الْجَيْشَ يُقَاتِلُونَ وَالْمَلِكُ يَنْظُرُ مِنَ الْعِرْزَالِ وَهُوَ بَيْتٌ صَغِيرٌ يُتَّخَذُ لِلْمَلِكِ إِذَا قَاتَلَ Ve mantar devşirenlerin kulübelerine denir. Ve yılan inine denir. Ve metāʿ-ı kalīle denir. Ve ağacın budağına denir. Ve dükkāna denir, حَانُوتٌ [ḥānūt] maʿnāsına. Ve firka-i insānīye denir. Ve ağırlık, sikal maʿnāsına. Ve zelīl ve hakīr maʿnāsınadır. Ve çanta ve dağarcık makūlesinin ağzına denir. Ve şol قَفِيَّةٌ [ḳafiyyet]e yaʿnī ikrām kabīlinden olan taʿām makūlesine denir ki hāssatan insān için tertīb ve ihtiyār olunmuş ola, müsāfir için ihtiyār olunan etʿime gibi.

اَلْعَرَازِيلُ [el-ʿarāzīl] (عَزَازِيلُ [ʿazāzīl] vezninde) Uğruluk için müctemiʿ olmuş kimselere denir; yukālu: قَوْمٌ عَرَازِيلُ أَيْ مُجْتَمِعُونَ فِي لُصُوصِيَّةٍ

[ع ر ط ل]

اَلْعَرْطَلُ [el-ʿarṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْعَرْطَلِيلُ [el-ʿarṭalīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) İri ve dızman şeyʾe denir; yukālu: رَجُلٌ عَرْطَلٌ وَعَرْطَلِيلٌ أَيْ ضَخْمٌ Ve ifrāt üzere uzun adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَرْطَلٌ وَعَرْطَلِيلٌ أَيِ الْفَاحِشُ الطُّولِ

اَلْعَرْطَوِيلُ [el-ʿarṭavīl] (vāv ile زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Yāl ü bāl sāhibi, hoşendām, sehī-ḳāmet civāna denir; yukālu: شَابٌّ عَرْطَوِيلٌ أَيِ الْحَسَنُ الشَّبَابِ

[ع ر ق ل]

اَلْعَرَاقِيلُ [el-ʿarāḳīl] (ḳāf'la عَرَازِيلُ [ʿarāzīl] vezninde) Āfāt ve devāhī maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَتْهُمُ الْعَرَاقِيلُ أَيِ الدَّوَاهِي Ve عَرَاقِيلُ الْأُمُورِ [ʿarāḳīlu'l-umūr] ṣiʿāb ve müşkilāt-ı umūrdan ʿibārettir; yukālu: وَقَعُوا فِي عَرَاقِيلِ الْأُمُورِ أَيْ صِعَابِهَا

اَلْعَرْقَلَةُ [el-ʿarḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doğru yoldan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَارَ عَنِ الْقَصْدِ Ve sözü cihet ve üslūbundan eğip sapıtmak maʿnāsınadır; yukālu: عَرْقَلَ كَلَامَهُ إِذَا عَوَّجَهُ Ve bir adama bir işi yā bir sözü hakkı üzere tutmayıp ve doğrusunu söylemeyip cihetinden çevirip bükmek maʿnāsınadır; yukālu: عَرْقَلَ عَلَى فُلَانٍ إِذَا عَوَّجَ عَلَيْهِ الْفِعْلَ وَالْكَلَامَ وَأَدَارَ عَلَيْهِ كَلَامًا غَيْرَ مُسْتَقِيمٍ

عَرْقَلٌ [ʿArḳal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) İbnu'l-Ḫaṭīm'dir ki şāʿirdir.

اَلْعِرْقِيلُ [el-ʿirḳīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Yumurtanın sarısına denir.

اَلْعَرْقَلَى [el-ʿarḳalā] (خَوْزَلَى [ḫavzelā] vezninde) Salınarak yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الْعَرْقَلَى وَهِيَ مِشْيَةٌ بِتَبَخْتُرٍ

اَلْعِرْقَالُ [el-ʿirḳāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Aslā doğru muʿāmele ve vazʿı olmayan adama denir ki sülūkü ve fiʿl ve kavli dāʾimā kec ü mec olan kimseden ʿibārettir; yukālu: رَجُلٌ عِرْقَالٌ أَيْ لَا يَسْتَقِيمُ عَلَى رُشْدِهِ

[ع ر ك ل]

اَلْعَرْكَلُ [el-ʿarkel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Deffe denir ki sāz aksāmındandır. Ve tavlaya denir, طَبْلٌ [ṭabl] maʿnāsına; yukālu: يَنْقُرُ الْعَرْكَلَ أَيِ الدَّفَّ وَكَذَا الطَّبْلَ Ve bir recülün adıdır.

[ع ر هـ ل]

اَلْعِرْهَلُّ [el-ʿirhell] (إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) Yavuz deveye denir.

اَلْعُرَاهِلُ [el-ʿurāhil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Kurumu tāmm ve kāmil olan ata denir ki her yeri uygun olur; yukālu: فَرَسٌ عُرَاهِلٌ أَيِ الْكَامِلُ الْخَلْقِ

اَلْعَرَاهِيلُ [el-ʿarāhīl] (ʿayn'ın fethiyle) Salma ve müseyyeb deve gürūhuna denir; müfredi عُرْهُولٌ [ʿurhūl]dür, زُنْبُورٌ [zunbūr] gibi. Ve bunların mecmūʿunda zāy-ı muʿceme ile de lügattır.

[ع ز ل]

اَلْعَزْلُ [el-ʿazl] (ʿayn'ın fethi ve zāy-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi yerinden yā gürūhundan yāhūd ʿamelinden ayırıp bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَزَلَهُ عَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَحَّاهُ جَانِبًا Ve cimāʿ ederken inzāl vaktinde gebe kalmasın diye içeri inzāl eylemeyip zekeri taşra ihrāc eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَزَلَ عَنْ أَمَتِهِ إِذَا لَمْ يُرِدْ وَلَدَهَا Ve

عَزْلٌ [ʿazl] Şol māl-ı mīrīye denir ki edāsının vakt-i muʿayyeni hulūlünden mukaddem muhassıl tarafından hemān vezn ve intikād olunmaksızın ele geçeni beytü'l-māl tarafına evvel-be-evvel takdime tarīkiyle irsāl ve īrād olunup baʿdehu vakt-i muʿayyeni hulūlünde toptan hisāb olunur ola; yukālu: أَتَى بِالْعَزْلِ وَهُوَ مَا يُورَدُ بَيْتَ الْمَالِ تَقْدِمَةً غَيْرَ مَوْزُونٍ وَلَا مُنْتَقَدٍ إِلَى مَحَلِّ النَّجْمِ Ve

عَزْلٌ [ʿAzl] bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّعْزِيلُ [et-taʿzīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ʿAzl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَزَّلَهُ بِمَعْنَى عَزَلَهُ

اَلْإِعْتِزَالُ [el-iʿtizāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِنْعِزَالُ [el-inᶜizāl] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّعَزُّلُ [et-teᶜazzul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) عَزْلٌ [ᶜazl] ve تَعْزِيلٌ [taᶜzīl]in mutāviᶜleridir; yukālu: عَزَلَهُ وَعَزَّلَهُ فَاعْتَزَلَ وَانْعَزَلَ وَتَعَزَّلَ أَيْ نَحَّاهُ جَانِبًا فَتَنَحَّى Ve

إِعْتِزَالٌ [iᶜtizāl] عَزْلٌ [ᶜazl] ile maᶜnā-yı sānīde mürādiftir; yukālu: إِعْتَزَلَ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى عَزَلَ عَنْهَا

اَلْمِعْزَالُ [el-miᶜzāl] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Sāᵓir çobanlara ihtilāt etmeyip dāᵓimā davarlarını başkaca raᶜy eden çobana denir. Ve dāᵓimā gürūhundan alargaya nāzil olan yolcuya denir. Ve silāhsız adama denir; cemᶜi مَعَازِيلُ [meᶜāzīl]dir; yukālu: هُوَ مِعْزَالٌ أَيْ نَازِلٌ نَاجِيَةً مِنَ السَّفَرِ وَكَذَا لَا رُمْحَ لَهُ ᶜArablar رُمْحٌ [rumḥ] ile mutlak silāhtan kināye ederler. Ve hisset ve denāᵓetinden kumarcılara karışmayıp seyircilik eden kimseye denir. Ve ᶜaklı zaᶜīf ahmak ve nādāna denir ki nāsa ihtilāttan mahrūmdur.

اَلتَّعَازُلُ [et-teᶜāzul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Nās birbirinden cüdā olup başkaca olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَعَازَلَ الْقَوْمُ إِذَا انْعَزَلَ بَعْضُهُمْ عَنْ بَعْضٍ

اَلْعُزْلَةُ [el-ᶜuzlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) إِعْتِزَالٌ [iᶜtizāl]den ismdir, başkalığa ve alargalığa ve ayrılığa denir, cüdāyī maᶜnāsınadır; ve minhu kavluhum: مَنِ اخْتَارَ الْعُزْلَةَ فَالْعِزُّ لَهُ

اَلْأَعْزَلُ [el-aᶜzel] Yalnız başkaca olan kumluğa denir; yukālu: رَمْلٌ أَعْزَلُ أَيْ مُنْفَرِدٌ مُنْقَطِعٌ Ve ᶜādeten kuyruğu bir tarafa eğri olan dābbeye denir, yaᶜnī kuyruğunun eğriliği halkī olmayıp kendisi eğri alıştırmış ola ki zemīmedir; ᶜArab fārisleri ᶜale'l-ıtlāk teşeᵓüm ederler, husūsan sağ tarafına eğri ola; ve minhu yekūlūne: أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الْأَعْزَلِ عَلَى الْأَعْزَلِ أَيْ مِنَ الرَّجُلِ الَّذِي لَا سِلَاحَ مَعَهُ عَلَى الْفَرَسِ الْمَائِلِ الذَّنَبِ عَادَةً Ve yağmursuz buluta ıtlāk olunur. Ve kurbān etinden gāᵓib hissesine denir. Ve Simākeyn ıtlāk olunan iki kevkebin birinin vasfıdır ki dīgerine سِمَاكٌ أَعْزَلُ ve ona سِمَاكٌ رَامِحٌ derler. رَامِحٌ [simāk rāmiḥ]in önünde olan kevkebi رُمْحٌ [rumḥ]a teşbīh eylediler. Ve bu yalnız olmakla gūyā ki silāhsızdır yāhūd bunun tulūᶜ ve zuhūru eyyāmında aslā rīh ve berd āsārı olmamakla gūyā ki silāhtan ᶜārī olmuştur. Mütercim der ki bu münāsebetle işbu kıtᶜa-i belīganın sebti revā görüldü: "لَا تَطْلُبَنَّ بِآلَةٍ لَكَ رُتْبَةً || قَلَمُ الْبَلِيغِ بِغَيْرِ جِدِّ مِغْزَلُ || سَكَنَ السِّمَاكَانِ السَّمَاءَ كِلَاهُمَا || هَذَا لَهُ رُمْحٌ وَهَذَا أَعْزَلُ" Ve

أَعْزَلُ [aᶜzel] Omaca taᶜbīr olunan iki pöç kemiklerinin birisi nākıs olan dābbeye denir. Ve silāhsız adama denir, niteki عُزُلٌ [ᶜuzul] dahi bu maᶜnāyadır zammeteynle; ikisinin de cemᶜi عُزْلٌ [ᶜuzl] gelir ᶜayn'ın zammıyla ve أَعْزَالٌ [aᶜzāl] gelir ve عُزَّلٌ [ᶜuzzel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde ve عُزْلَانٌ [ᶜuzlān] gelir zammıla.

اَلْعَزَلُ [el-ᶜazel] (fethateynle) İsmdir, silāhsızlığa denir.

اَلْعَزْلَاءُ [el-ᶜāzlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Dübüre denir, ist maᶜnāsına. Ve tulum ve meşk makūlesinin su dökülecek yerine denir ki ağzından başka olmakla oradan su ahz olunur; esfelinde olan ağzı olacaktır. Cemᶜi عَزَالِى [ᶜazālī] gelir ᶜayn'ın fethi ve lām'ın kesriyle ve عَزَالَى [ᶜazālā] gelir lām'ın fethiyle. Ve Benū Caᶜfer b. Kilāb'a mahsūs bir feresin ismidir.

اَلْعُزْلُ [el-ᶜuzl] (ᶜayn'ın zammıyla) ve

اَلْعِزَالُ [el-ᶜizāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Zaᶜf ve zebūnī maᶜnāsınadır.

اَلْأَعَازِلُ [el-Eᶜāzil] Bir mevziᶜdir.

عُزْلَةُ [ᶜUzlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Yemen'de şehr-i Baḥrāne aᶜmālinden bir karye adıdır.

اَلْعَزَالَانِ [el-ᶜazālān] (ᶜayn'ın fethi ve tesniye bünyesiyle) Tavşancıl kuşunun kuyruğu ucunda olan iki cığaya denir.

عُزَيْلَةُ [ᶜUzeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziᶜdir.

اَلْمُعْتَزِلَةُ [el-Muᶜtezilet] Ḳaderiyye'den bir fırkadır, yaᶜnī kaderi inkār edenlerden bir fırkadır ki usūl-i firak-ı dālleden olan yedi fırkanın birisidir. Zuᶜmlerince ᶜindlerinde fiᵓe-i dālle ᶜadd olunan ehl-i sünnetten ve Ḫavāric tāᵓifesinden iᶜtizāl ettiklerinden nāşī kendi gürūhlarına مُعْتَزِلَةٌ [muᶜtezilet] ıtlāk eylediler. Baᶜzılar dedi ki lakab-ı mezbūru onlara Ḥasan-ı Baṣrī ᶜaleyhi'r-rahme telkīb eyledi. Vechi budur ki Vāṣil b. ᶜAṭāᵓ nām kimse ki Ḥasan-ı Baṣrī'nin ashābından ve telāmizesinden idi, bir gün cāmiᶜde ders meclisine hāricden bir adam gelip dedi ki "Ey muktedā-yı dīn, hālen zamānımızda bir gürūh peydā oldu ki ehl-i kebīreyi ikfār ederler ve bir tāᵓife de küfr ile tāᶜat nefᶜ vermediği gibi īmān ile maᶜsiyet dahi zarar vermez derler. Pes bunda bize ne güne iᶜtikād eylemek lāzımdır?" Ḥasan-ı Baṣrī cevāb vermezden mukaddem mezbūr Vāṣil cevāba mütesaddī olup "Ben kebīre sāhibi mutlak müᵓmindir ve mutlak kāfirdir demem, belki o küfr ile īmān beyninde bir menziledir, ne müᵓmindir ve ne kāfirdir!" derim dedi. Baᶜdehu meclisten kalkıp mescidin sütūnlarından bir sütūn pāyānına iᶜtizāl ve kelām-ı merkūmu Ḥasan-ı Baṣrī ashābından bir cemāᶜate takrīr eylemeğe ibtidār eyledikte, Ḥasan hazretleri "قَدِ اعْتَزَلَ عَنَّا وَاصِلٌ" demekle min-baᶜd o fırkaya مُعْتَزِلَةٌ [muᶜtezilet] ıtlāk olundu. Ve efᶜāl-i ᶜibādı kendi kudretlerine isnād edip kaderi inkār eyledikleri için Ḳaderiyye ile de mülakkab oldular.

اَلْعَزَلُ [el-ᶜazel] (fethateynle) Davarın sağrı tarafına denir; ve minhu yukālu li-sāᵓiki'l-himāri: إِقْرَعْ عَزَلَ حِمَارِكَ أَيْ مُؤَخَّرَهُ

اَلْعَزَلَةُ [el-ᶜazelet] (fetehātla) Davarın elmacığı üzere olan omaca kemiğine denir.

[ع ز ه ل]

اَلْعُزْهُولُ [el-ᶜuzhūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Salma ve müseyyeb olan erkek deveye denir, cemᶜi عَزَاهِيلُ [ᶜazāhīl]dir. Ve çabuk ve sebük-pā adama denir; yukālu: رَجُلٌ عُزْهُولٌ أَيْ سَرِيعٌ خَفِيفٌ

اَلْعِزْهِلُ [el-ᶜizhil] (زِبْرِجٌ [zibric] ve جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznlerinde) Selgi ve perīşān-endām adama denir. Ve güvercin kuşunun erkeğine yāhūd palazına denir. Ve

عِزْهِلٌ [ᶜizhil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

عُزْهُولٌ [ᶜuzhūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Serīᶜ ve sābık adama denir.

اَلْعِزْهَلُّ [el-ᶜizhell] (إِرْدَبٌّ [irdebb] vezninde) Bī-kār ve fārig boş gezen adama denir, aylak taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ عِزْهَلٌّ أَيْ فَارِغٌ

عَزْهَلٌ [ᶜAzhel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir recül adıdır. Ve bir mevziᶜin ismidir.

اَلْمُعَزْهَلُ [el-muᶜazhel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Dāᵓimā kūt ve gıdāsı güzel olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُعَزْهَلٌ أَيِ الْحَسَنُ الْغِذَاءِ

عُزَاهِلُ [ᶜUzāhil] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ع س ل]

اَلْعَسَلُ [el-ᶜasel] (ᶜayn'ın ve sīn'in fethiyle)

Su akarken yüzünde peydā olan kabarcığa denir; yukālu: بَدَا الْعَسَلُ فِي وَجْهِ الْمَاءِ أَيِ الْحَبَابُ Ve bala denir ki Fārisīde engubīn derler, bal arısının luʿābından ʿibārettir. Ve ʿinde'l-baʿz māddesi bir hafīce şebnem gibi rutūbettir ki Hak subhānehu ve taʿālā havāda hādis edip çiçek ve yaprak makūlesi üzere nāzil olur, ilhām-ı rabbāniyle arı kısmı ağızlarıyla o rutūbeti iltiḳāṭ edip kovanına götürüp vazʿ ve cemʿ eder. İşte bal o rutūbet-i müctemiʿadan ʿibārettir. Ve onun māddesi bir buhār-ı latīftir ki hafīce arzdan suʿūd ve cevv-i havāda imtizācla nuzc bulup hakīkat-i uhrāya tahvīl eyledikten sonra gece vakti bürūdet-i havādan kesb-i gılzat edip عَسَلٌ [ʿasel] olarak kudret helvāsı gibi ezhār ve evrāk üzere nāzil olur, ilhām-ı ilāhī ile arılar onları iltikāt ve nakl ederler. Ve gāh olur ki bi-ʿaynihi عَسَلٌ [ʿasel] olarak nāzil olmakla halk onu iltikāt ederler. Ve ben عَسَلٌ [ʿasel]in menāfiʿ ve esmāsı bābında bir kitāb-ı mahsūs teʾlīf eyledim. Kitāb-ı mezbūr *Terḳīḳu'l-Esel fī Taṣfīḳi'l-ʿAsel* ismiyle müsemmādır. Ve عَسَلٌ [ʿasel] kelimesi müzekkerdir ve müʾennes olur; cemʿi أَعْسَالٌ [aʿsāl] ve عُسُلٌ [ʿusul] gelir zammeteynle ve عُسْلٌ [ʿusl] gelir ʿayn'ın zammıyla ve عُسُولٌ [ʿusūl] ve عُسْلَانٌ [ʿuslān] gelir ʿayn'ların zammıyla. Ve عَسَلٌ [ʿasel] ile tatlı hūy ve seciyye ve şemāʾilden kināye olur; ve minhu yukālu: هُوَ عَلَى أَعْسَالٍ مِنْ أَبِيهِ أَيْ عَلَى آسَانٍ Yaʿnī "Filānda pederinin ahlāk ve şemāʾiline dāʾir neşʾe ve halāvet āsārı vardır, gūyā ki onun عَسَلٌ [ʿasel]inden yaʿnī māyesinden muhammerdir. Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Hurmā pekmezine denir; yukālu: أَكَلْنَا عَسَلًا أَيْ صَقْرَ التَّمْرِ Ve عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] nām şecerin zamkına ıtlāk olunur.

عَسَلُ اللُّبْنَى [ʿaselu'l-lubnā] (كَسَلُ الْكُبْرَى [keselu'l-kubrā] vezninde) Buhūr envāʿından bir nevʿ tīb ismidir ki bir cins şecerden bi-nefsihi seyelān eder, hoşbūy olmakla halk onunla tebahhur ederler, ʿāmme tahrīfle حَصَى لُبَانٍ derler. Bu mīʿa-i sāʾile olacaktır ki halk حَصَى لُبَانٍ [ḥaṣā lubān]ı dahi tahrīf edip ʿasel-bend buhūru derler ve baʿzı diyārda ona zığla derler. Ve

عَسَلُ الرِّمْثِ [ʿaselu'r-rimṯ] (rā'nın kesriyle) رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri nebāttan peydā olan lüzūcetli ak şıradır ki gümüş koza şeklinde zuhūr eder. Müʾellif دُهْنُ الْعَسَلِ [duhnu'l-ʿasel] dedikleri dārūyu ihmāl eyledi, zāhiren müvelled olduğuna mebnīdir. Ve

دُهْنُ الْعَسَلِ [duhnu'l-ʿasel] Yūnānīde urmalī ve beyne'l-etibbāʾ dühn-i Dāvūd dedikleridir ki Türkīde Dāvūd peygamber yağı ve Bulgar yağı taʿbīr olunur.

بَنُو عَسَلٍ [Benū ʿAsel] Bir kabīledir. Ve ʿAsel b. Ẕekvān bir maʿrūf kimsedir ki ahbāriyyūndandır, Aṣmaʿī ile mülākāt eyledi. Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Masdar olur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعَسَلِيُّ [el-ʿaseliyy] (yā-yı nisbetle) عَسَلٌ [ʿasel] renginde olan şeyʾe denir; عَسَلِيُّ الْيَهُودِ [ʿaseliyyu'l-yehūd] ki selefte Yehūd tāʾifesi ʿalāmet-i imtiyāz için omuzları başına diktikleri sarı parçadan ʿibārettir, o cihetle ıtlāk olunmuştur ve ona غِيَارٌ [ġiyār] dahi derler idi. Sonra kıyāfetleri bütün tebdīl olduğundan ona hācet kalmadı.

اَلْعَسَّالُ [el-ʿassāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kovandan bal sağan adama denir. Ve Ṣafvān b. ʿAssāl ashābdandır. Ve pek titreyici mızrağa denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعَاسِلُ [el-ʿāsil] Bu dahi kovandan bal sağan adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَسَّالٌ وَعَاسِلٌ أَيْ مُشْتَارُ الْعَسَلِ مِنْ مَوْضِعِهِ Ve kurda denir, ذِئْبٌ [ẕiʾb] maʿnāsına; terkīb-i ātīden meʾhūzdur; cemʿi عُسَّلٌ [ʿussel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve عَوَاسِلُ [ʿavāsil] gelir. Ve şol sālih ve müttakī adama denir ki salāh ve takvāsının vasf ve senāsını nās عَسَلٌ [ʿasel] gibi istiḥlā eder ola, yaʿnī tatlı tatlı vasf ve senā edip ve senāsından istitābe ve istilzāz edeler. Ve

عَاسِلٌ [ʿāsil] Titreyici mızrağa denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعَسَّالَةُ [el-ʿassālet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Arının bal yaptığı gömece denir; mübālagaten ıtlāk olunmuştur, gūyā ki bal vericidir ve teʾnīsi شُورَةٌ [şūret] iʿtibārıyladır; yukālu: إِطَّرَدَتِ النَّحْلُ إِلَى الْعَسَّالَةِ أَيْ شُورَتِهَا Ve bal arısına ıtlāk olunur; teʾnīsi نَحْلٌ [naḥl] iʿtibārıyladır, zīrā نَحْلٌ [naḥl] ism-i cinstir.

اَلْعَسْلُ [el-ʿasl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Taʿāma bal katmak ve bal ile tertīb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ الطَّعَامَ عَسْلا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا خَلَطَهُ بِالْعَسَلِ Ve bir adama zād için bal vermek ve zādını baldan tehyiʾe kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: عَسَلْتُهُمْ إِذَا زَوَّدْتَهُمْ الْعَسَلَ Ve bir adamı hoş ve tatlı medh ve senā eylemek maʿnāsınadır ki ballandırmak taʿbīr olunur; yukālu: عَسَلَ فُلَانًا إِذَا طَيَّبَ الثَّنَاءَ عَلَيْهِ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ الْمَرْأَةَ عَسْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا نَكَحَهَا Ve bir adamı halka şīrīn gösterip sevdirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ اللهُ فُلَانًا أَيْ حَبَّبَهُ إِلَى النَّاسِ Ve عُسُولٌ [ʿusūl] ve عَسَلَانٌ [ʿaselān] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

عَسَلٌ [ʿasel] ve

عَسَلَانٌ [ʿaselān] (fetehātla) Kurt ve at telāş ve sürʿatle koştuğundan çalkanarak ve başını depretip oynatarak seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ الذِّئْبُ أَوِ الْفَرَسُ عَسَلًا وَعَسَلَانًا إِذَا اضْطَرَبَ فِي عَدْوِهِ وَهَزَّ رَأْسَهُ يَعْنِي مِنْ مَضَائِهِ مُسْرِعًا Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Sürʿatle gitmek maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ الدَّلِيلُ بِالْمَفَازَةِ إِذَا أَسْرَعَ Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Çabuk ve revende nākaya denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Helāk ve tebāb maʿnāsına müstaʿmeldir; sürʿatle zehāb maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: عَسَلًا لَهُ أَيْ تَعْسًا

اَلتَّعْسِيلُ [et-taʿsīl] Bu dahi taʿāma bal katmak maʿnāsınadır; yukālu: عَسَّلَ الطَّعَامَ إِذَا خَلَّطَهُ بِالْعَسَلِ Ve bir adama zād için bal vermek maʿnāsınadır; tekūlu: عَسَّلْتُهُمْ أَيْ زَوَّدْتُهُمُ الْعَسَلَ

اَلْإِسْتِعْسَالُ [el-istiʿsāl] Bal istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْسَلَ الْقَوْمُ فَعَسَّلْتُهُمْ أَيِ اسْتَوْهَبُوا الْعَسَلَ فَزَوَّدْتُهُمْ إِيَّاهُ

اَلْعَسَلُ [el-ʿasel] (fethateynle) Tatmak, zevk maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ مِنْ طَعَامِهِ عَسَلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ذَاقَهُ Ve bu حَلَبَ حَلَبًا bābı kabīlindendir ki bāb-ı evvelden masdarı fethateynle gelmiştir. Ve

عَسَلٌ [ʿasel] ve

عَسَلَانٌ [ʿaselān] (fetehātla) Su rüzgārın tahrīkiyle çalkanıp oynamak maʿnāsınadır; yukālu: عَسَلَ الْمَاءُ عَسَلًا وَعَسَلَانًا إِذَا حَرَّكَتْهُ الرِّيحُ فَاضْطَرَبَ Ve

عَسَلٌ [ʿasel] Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; ve minhu'l-hadīsu: "كَذَبَ عَلَيْكَ الْعَسَلَ بِنَصْبِ الْعَسَلِ وَرَفْعِهِ أَيْ عَلَيْكَ بِسُرْعَةِ الْمَشْيِ Niteki "ك،ذ،ب" māddesinde şerh olundu.

اَلْعُسُولُ [el-ʿusūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْعَسَلَانُ [el-ʿaselān] (fetehātla) Elde mız-

rak pek titremek maʿnāsınadır, عَسَلٌ [ʿasel] gibi; yukālu: عَسَلَ الرُّمْحَ عَسْلًا وَعُسُولًا وَعَسَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اشْتَدَّ اهْتِزَازُهُ

اَلْعَسُولُ [el-ʿasūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) عَاسِلٌ [ʿāsil] ve عَسَّالٌ [ʿassāl] gibi titreğen mızrağa denir; yukālu: رُمْحٌ عَاسِلٌ وَعَسَّالٌ وَعَسُولٌ أَيْ شَدِيدُ الْإِهْتِزَازِ

اَلْعَنْسَلُ [el-ʿansel] (حَنْظَلٌ [ḥanẓal] vezninde) Cüst ve çabuk nākaya denir.

اَلْعِسْلُ [el-ʿİsl] (ʿayn'ın kesriyle) Cinn tāʾifesinden bir kabîle ismidir. Ve

بَنُوعِسْلٍ [Benū ʿİsl] Benū ʿAmr b. Yerbūʿ'dan münşaʿib bir kabiledir; ʿArablar onların vâlideleri sâhire-i cinniyye olduğunu zuʿm ederler. Ve

عِسْلٌ [ʿisl] Hayvân kısmına gereği gibi takayyüd ve tîmâr edip iyice görüp gözeten adama denir; yukālu: هُوَ عِسْلُ مَالٍ أَيْ إِزَاؤُهُ

قَصْرُ عِسْلٍ [Ḳaṣru ʿİsl] Başra'da Ḫuṭṭatu Benī Ḍabbe kurbünde bir kasrın ismidir; Ṣabīġ nām kimsenin pederi olan ʿİsl nām kimseye muzâftır. Ve Ṣabīġ bāb-ı ġayn-ı muʿcemede beyân olundu, lâkin müʾellif orada Sabīġ b. ʿUseyl ʿunvânında zikr eylemiştir.

ذُو عِسْلٍ [Ẕū ʿİsl] Bir mevziʿdir.

اَلْمَعْسَلَةُ [el-maʿselet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Arı kovanına denir, خَلِيَّةٌ [ḫaliyyet] maʿnâsına.

اَلْعَسَلَةُ [el-ʿaselet] (fetehâtla ki عَسَلٌ [ʿasel] den tā-i vahdetle müfreddir) Bir kıtʿa bala denir; ve minhu yukālu: مَا أَعْرِفُ لَهُ مَضْرَبَ عَسَلَةٍ [Ve] مَضْرَبُ عَسَلٍ [maḍrebu ʿasel] arının bal çalacak yeridir ki gömeç taʿbîr olunur, baʿdehu bir adamın ʿırk ve asl ve nesebinde istiʿmâl olundu, zîrâ gömeç balın menşeʾidir.

اَلْعَسِيلُ [el-ʿasīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Darbesi serîʿ ve şedîd olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَسِيلٌ أَيِ الشَّدِيدُ الضَّرْبِ السَّرِيعُ رَجْعُ الْيَدِ Ve ʿattâr süpürgesine, ʿalâ-kavlin غَالِيَةٌ [ġāliyet] yaʿnî kabdan kalye misk alacak yeleğine denir. Ve fîlin ve devenin zekerine denir; cemʿi عُسُلٌ [ʿusul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

إِبْنُ عَسْبَلَةَ [İbnu ʿAselet] (fetehâtla) Bir şāʿirdir.

أَبُو عِسْلَةَ [ebū ʿislet] (ʿayn'ın kesriyle) Kurdun künyesidir.

اَلْعُسَيْلَةُ [el-ʿUseylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Semîrāʾ şarkîsinde bir suyun adıdır. Ve عُسَيْلَةٌ [ʿuseylet] ki عَسَلٌ [ʿasel] lafzından musaggardır, mutlak nutfeye ʿalâ-kavlin recülün nutfesine ve ʿalâ-reʾyin cimāʿın tadına ve lezzetine ıtlâk olunur ki عَسَلٌ [ʿasel]e teşbîh olunmuştur; ve bi-kullin minhā fussire'l-hadîsu: "حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقُ عُسَيْلَتَكِ" Ve عَسَلٌ [ʿasl] kelimesinde teʾnîs gālib olmakla hāʾ ile musaggar oldu yâhûd عَسَلَةٌ [ʿaselet]ten musaggardır, Türkîde ondan balcağız ile taʿbîr olunur. Ve kadr-i kalîl ile ḥilliyyet hâsıl olacağına telmîh için tasgîr ile edâ buyurdular.

اَلْعُسُلُ [el-ʿusul] (zammeteynle) Sâlih ve dîndâr adamlara ıtlâk olunur; müfredi عَاسِلٌ [ʿāsil] ve عَسُولٌ [ʿasūl]dür, niteki عَاسِلٌ [ʿāsil] mâddesinde vechi beyân olundu.

اَلْعَسِلَةُ [el-ʿAsilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yemen'de belde-i Baʿdâniyye aʿmâlinden bir karyedir.

[ع س ب ل]

اَلْعَسْبَلَةُ [el-ʿasbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Halk birbirine gelip gidip tereddüd eylemek maʿnâsınadır ki bir hâdise

hengāmında yāhūd ʿīd gibi eyyām-ı maʿdūdede ederler; yukālu: اَلنَّاسُ يُعَسْبِلُونَ أَيْ يَخْتَلِفُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ وَيَتَرَدَّدُ

[ع س ج ل]

عَسْجَلٌ [ʿAscel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Benū Suleym harresinde bir mevziʿ adıdır.

[ع س ط ل]

اَلْعَسْطَلَةُ [el-ʿasṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Nizāmsız şūrīde söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَسْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَلَّمَ غَيْرَ ذِي نِظَامٍ

اَلْمُعَسْطَلُ [el-muʿasṭal] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Hezeyān-ı mahmūm gibi şūrīde ve perīşān söze denir; yukālu: كَلَامٌ مُعَسْطَلٌ أَيْ مُعَلْسَطٌ

[ع س ق ل]

اَلْعَسْقَلَةُ [el-ʿasḳalet] (ʿayn'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Toprağı pek ve por olarak ak taşlık yere denir; tekūlu: نَزَلْنَا عَسْقَلَةً وَهِيَ أَرْضٌ صُلْبَةٌ وَفِيهَا حِجَارَةٌ بِيضٌ Ve masdar olur, serāb ıldıramak maʿnāsınadır; yukālu: عَسْقَلَ السَّرَابُ إِذَا تَرَيَّعَ

اَلْعَسَاقِيلُ [el-ʿasāḳīl] (مَثَاقِيلُ [meṯāḳīl] vezninde) Mantarlara denir, müfredi عَسْقَلٌ [ʿasḳal]dir, جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde ve عُسْقُولٌ [ʿusḳūl]dür, زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde. Ve

عَسَاقِيلُ [ʿasāḳīl] ve

عَسَاقِلُ [ʿasāḳil] Serāba denir ki berriyyede su gibi lemeʿān eder; maʿnā-yı müfrede mevzūʿ olan sīgadandır, حَضَاجِرُ [ḥaḍācir] gibi. Ve bölük bölük bulut pārelerine denir. Şārihin beyānına göre bunda cemʿdir; yukālu: فِي السَّمَاءِ عَسَاقِيلُ وَعَسَاقِلُ أَيِ الْقِطَعُ الْمُتَفَرِّقَةُ مِنَ السَّحَابِ

عَسْقَلَانُ [ʿAsḳalān] (ʿayn'ın ve ḳāf'ın fethiyle) Sāhil-i bahr-i Şām'da bir beldedir ki Naṣārā tāʾifesi beher sāl ona hacc ve ziyāret ederler, hālen harābedir. Ve Belḫ kazāsında bir karye yāhūd bir mahalledir; muhaddisīnden ʿĪsā b. Aḥmed b. Verdān el-ʿAsḳalānī el-Belḫī ondandır. Şārih der ki İbn Ḥacer belde-i mezkūredendir. Ve

عَسْقَلَانُ الرَّأْسِ [ʿasḳalānu'r-reʾs] Başın tepesine denir; yukālu: ضَرَبَ عَسْقَلَانَ رَأْسِهِ أَيْ أَعْلَاهُ

[ع ص ق ل]

اَلْعُصْقُولُ [el-ʿuṣḳūl] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Erkek çekirgeye denir.

اَلْعَصَاقِيلُ [el-ʿaṣāḳīl] (مَثَاقِيلُ [meṯāḳīl] vezninde) Kasırga yellerine denir; müfredi عُصْقُولٌ [ʿusḳūl]dür; yukālu: هَبَّتِ الْعَصَاقِيلُ أَيِ الْأَعَاصِيرُ

[ع ص ل]

اَلْعَصَلُ [el-ʿaṣal] (fethateynle ve ʿayn'ın kesri ve ṣād'ın sükūnuyla) Bağırsağa denir, مِعًى [miʿā] maʿnāsına; cemʿi أَعْصَالٌ [aʿṣāl]dir. Ve şecer-i دِفْلَى [diflā] ismidir ki ağu ağacı dedikleridir; müfredi عَصَلَةٌ [ʿaṣalet]tir. Ve

عَصَلٌ [ʿaṣal] At kısmının kuyruk sokumu bir tarafa doğru eğilip buruk olmak maʿnāsınadır, şöyle ki yancık etlerine varıp dokunur ola; yukālu: عَصِلَ الْفَرَسُ عَصَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ عَسِيبُ ذَنَبِهِ مُلْتَوِيًا حَتَّى يُصِيبَ كَاذَتَهُ ve yukālu: فِي عَسِيبِ ذَنَبِهِ عَصَلٌ أَيِ الْتِوَاءٌ Ve değnek gibi pek ve katı nesne halkī eğri olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَصِلَ الْعُودُ عَصَلًا وَهُوَ الْإِعْوِجَاجُ فِي صَلَابَةٍ خِلْقَةً

اَلْعَصِلُ [el-ʿaṣil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَعْصَلُ [el-aʿṣal] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Eğri olan pek şeyʾe denir. عَصِلٌ [ʿaṣil] kelimesinin cemʿi عِصَالٌ [ʿiṣāl]dir ʿayn'ın kesriyle; yukālu: عُودٌ وَعَصًا عَصِلٌ وَأَعْصَلُ أَيْ مُعْوَجٌّ Ve

أَعْصَلُ [aʿṣal] Eğri bacaklı adama denir; yukālu. رَجُلٌ أَعْصَلُ أَيِ الْمُعْوَجُّ السَّاقِ Ve baʿzılar dedi ki أَعْصَلُ [aʿṣal] bir nesne üzere dāʾimā eğilip avrılarak meşgūl ve müdāvim olan adama denir. Ve eğri dişe ve eğri oka denir; yukālu: نَابٌ وَسَهْمٌ أَعْصَلُ أَيْ أَعْوَجُ Cemʿi عُصْلٌ [ʿuṣl]dür ʿayn'ın zammıyla.

اَلْمِعْصَالُ [el-miʿṣāl] (مِفْتَاحٌ [miftāḥ] vezninde) Bāgçevānların keke ve gelberi taʿbīr ettikleri ucu eğri ağaca denir ki onunla ağacın dallarını eğip meyve koparırlar. Ve çevgāna denir, صَوْلَجَانٌ [ṣavlecān] maʿnāsına.

اَلْمِعْصِيلُ [el-miʿṣīl] (mīm'in kesriyle) Bu dahi çevgāna denir.

اَلْعَصْلَاءُ [el-ʿaṣlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Gövdesi etsiz, değnek gibi kupkuru olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَصْلَاءُ أَيْ لَا لَحْمَ عَلَيْهَا

اَلْعَصْلُ [el-ʿaṣl] (فَصْلٌ [faṣl] vezninde) İşemek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَلَ الصَّبِيُّ عَصْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا بَالَ Ve ağacı eğmek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَلَ الْعُودَ إِذَا عَوَّجَهُ فَإِنْ كَانَ اعْوِجَاجُهُ عَلَى خِلْفَةٍ قُلْتَ عَصِلَ كَفَرِحَ Ke-mā merre.

اَلْإِعْصِيلَالُ [el-iʿṣīlāl] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Birini vurmak kasdıyla değneğe kavramak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْصَأَلَّ الرَّجُلُ إِذَا قَبَضَ عَلَى عَصَاهُ

اَلتَّعْصِيلُ [et-taʿṣīl] Gecikmek ve ağır deprenmek maʿnāsınadır; yukālu: عَصَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ

اَلْمِعْصَلُ [el-miʿṣal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Borçlusuna şiddet-i tekāzā eden adama denir; yukālu: هُوَ مِعْصَلٌ أَيْ مُشَدَّدٌ عَلَى غَرِيمِهِ

اَلْعَاصِلُ [el-ʿāṣil] Katı ve pek oka denir.

اَلْمُعَصِّلُ [el-muʿaṣṣil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Atıldıkta burulup bir tarafa çavıp yabana giden oka denir.

اَلْعُنْصُلُ [el-ʿUnṣul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yemāme'den doğru Başra'ya mūsıl tarīkin ismidir. Ve عُنْصُلٌ [ʿunṣul] ki عُنْصَلٌ [ʿunṣal] dahi denir, جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde ve medd ile عُنْصُلَاءُ [ʿunṣulāʾ] ve عُنْصَلَاءُ [ʿunṣalāʾ] dahi denir) basal-ı berrī ismidir ki إِسْقَالٌ [isḳāl] ile ve بَصَلُ الْفَارِ [başalu'l-fār] ile müteʿāreftir, Türkīde ada soğanı derler, beyne'l-etıbbāʾ إِسْقِيلٌ [isḳīl] ile maʿruftur; dāʾu's-saʿleb ve fālic ve ʿırku'n-nesā ʿilletlerine nāfiʿ ve sirkesi suʿāl-i müzmin ve rebv ve zīk-ı nefes ve ḥaşrece ʿilletlerine müfīd ve beden-i zaʿīfi mukavvīdir.

اَلْعُصْلُ [el-ʿuṣl] (ʿayn'ın zammıyla) أَعْصَلُ [aʿṣal]ın cemʿidir ki zikr olundu. Ve bir mevziʿ ismidir.

[ع ض ل]

اَلْعَضَلَةُ [el-ʿaḍalet] (ʿayn'ın ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyle) ve

اَلْعَضِيلَةُ [el-ʿaḍīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Baldır ve kol makūlesi aʿzāda olan sinirli kalın ve kaba ete denir ki balık eti taʿbīr olunur. Müʾellif gerçi كُلُّ عَصَبَةٍ مَعَهَا لَحْمٌ غَلِيظٌ ʿibāretiyle tefsīr edip lākin murād tercume olunan üslūbdur. Sāhib-i *Teẕkire*'nin beyānına göre beden-i insānda sagīr ve kebīr beş yüz otuz ʿadale vardır.

اَلْعَضَلُ [el-ʿaḍal] (fethateynle) Bir adamın gövdesinde balık eti çok olmak yāhūd baldırının balık eti kaba ve yoğun olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضِلَ الرَّجُلُ عَضَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ كَثِيرَ الْعَضَلِ أَوْ ضَخُمَتْ عَضَلَةُ سَاقِهِ

اَلْعَضِلُ [el-ʿaḍil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعَضُلُ [el-ʿaḍul] (نَدُسٌ [nedus] vezninde)

Sıfatlarda vasf-ı mezkūr üzere olan adama denir.

اَلْعَضْلُ [el-ʿaḍl] (فَضْلٌ [faḍl] vezninde) Bir adamı sıkıştırıp tazyīk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَلَ عَلَيْهِ عَضْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَيَّقَ Ve bir adamın işi pek düşvār ve şedīd olmak maʿnāsınadır, gūyā ki kendisini tazyīk eder; yukālu: عَضَلَ بِهِ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَدَّ Ve

عَضْلٌ [ʿaḍl] ve

عِضْلٌ [ʿiḍl] ve

عِضْلَانٌ [ʿiḍlān] (ʿayn'ların kesriyle) Bir kimse bir hatunu ere varmaktan zulmen menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَلَ الْمَرْأَةَ عَضْلًا وَعِضْلًا وَعِضْلَانًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا مَنَعَهَا الزَّوْجَ ظُلْمًا

اَلْإِعْضَالُ [el-iʿḍāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir mādde sarplanıp düşvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْضَلَ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَدَّ Ve bir düşvār iş bir adamı ʿāciz ve fürū-mānde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْضَلَهُ الْأَمْرُ إِذَا غَلَبَهُ وَأَعْيَاهُ Ve hatunun ve tavuk ve sāʾir hayvānın doğurması ʿusretli olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْضَلَتِ الْمَرْأَةُ وَالدَّجَاجَةُ وَغَيْرُهَا بِوَلَدِهَا إِذَا عَسِرَ عَلَيْهَا Ve bir müşkil derd ve maraz etıbbāyı ʿāciz ve maglūb eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْضَلَ الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ أَيْ غَلَبَهُمْ

اَلتَّعْضِيلُ [et-taʿḍīl] Bu dahi bir hatunu ere varmaktan zulmen menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَّلَ الْمَرْأَةَ بِمَعْنَى عَضَلَهَا Ve yer ehl-i meclise daralmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضَّلَ الْمَكَانُ إِذَا ضَاقَ Ve bir yer nāsla dopdolu olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَضَّلَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا إِذَا غَصَّتْ بِهِمْ Ve hatun ve sāʾir hayvān doğurmakta ʿusret-lenmek maʿnāsınadır; yukālu: عَضَّلَتِ الْمَرْأَةُ وَالدَّجَاجَةُ وَغَيْرُهَا إِذَا عَسِرَ عَلَيْهَا

اَلْمُعْضِلُ [el-muʿḍil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) ve

اَلْمُعَضِّلُ [el-muʿaḍḍil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Doğurması sarp ve düşvār olan hatuna ve sāʾir hayvāna denir. Ve

مُعْضِلٌ [muʿḍil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Pek çirkīn şeyʾe denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّعَضُّلُ [et-teʿaḍḍul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bir ʿillet pek müşkil olmakla etıbbāyı çāre ve tedbīrden ʿāciz kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَضَّلَ الدَّاءُ الْأَطِبَّاءَ إِذَا غَلَبَهُمْ يَعْنِي فَأَعْيَاهُمْ دَوَاؤُهُ

اَلْعُضَالُ [el-ʿuḍāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Pek müşkil maraza denir ki tabībleri ʿāciz ve fürū-mānde ede; yukālu: دَاءٌ عُضَالٌ أَيْ مُعْيٍ غَالِبٌ يَعْنِي عَلَى الْأَطِبَّاءِ Ve şol şedīd yemīne vasf olur ki aslā istisnā ve rücūʿ ve insırāfı mümkin olmayıp katʿī ola; yukālu: حَلْفَةٌ عُضَالٌ أَيْ شَدِيدَةٌ لَا مَثْنَوِيَّةَ فِيهَا Mütercim der ki مَثْنَوِيَّةٌ [meṯneviyyet] istisnāʾ ve rücūʿ ve insırāf maʿnāsınadır, niteki Nābiġa'nın işbu: "حَلَفْتُ يَمِينًا غَيْرَ ذِي مَثْنَوِيَّةٍ" mısrāʿının şerhinde istisnāʾ ve rücūʿla şerh olunduğu-nu Şihāb merhūm: ﴿إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ve ﴿خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ kerīmelerinin tefsīrinde Beyḍāvī merhūmun فَهُمَا عَلَى عُمُومِهِمَا بِلَا مَثْنَوِيَّةٍ kavlinin şerhinde beyān eylemiştir.

اَلْإِعْضِيلَالُ [el-iʿḍīlāl] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vez-ninde) Ağacın dalları gür ve firāvān ol-makla birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْضَأَلَّتِ الشَّجَرَةُ إِذَا كَثُرَتْ أَغْصَانُهَا وَالْتَفَّتْ

اَلْعِضْلُ [el-ʿiḍl] (ʿayn'ın kesriyle) Dāhiye olan adama denir. Ve pek çirkīn şeyʾe denir.

اَلْعَضَلُ [el-ʿaḍal] (fethateynle) Bādiyede bir mevziʿdir ki çok meşe ve ormanlı mahaldir yāhūd ʿayn'ın fethi ve ḍād'ın

sükūnuyladır. Ve ʿAḍal b. el-Hūn b. Ḫuzeyme bir kabīlenin pederidir. Ve جُرَذٌ [cureẕ] dedikleri iri sıçana denir. Cevherī'nin siyāk-ı kelāmının muktezāsı ʿayn'ın zammıyla olmaktır lākin öylece değildir, belki hemān fethateynledir; cemʿi عِضْلَانٌ [ʿiḍlān] gelir ʿayn'ın kesriyle.

اَلْعُضَلُ [el-ʿuḍal] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْعُضْلُ [el-ʿuḍl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Āfāt ve devāhīye ıtlāk olunur; müfredleri عُضْلَةٌ [ʿuḍlet]tir, غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde. Ve

عُضَلُ [ʿUḍal] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir mevziʿdir.

بَنُوعُضَيْلَةَ [Benū ʿUḍaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir batndır.

اَلْمُعْضِلَاتُ [el-muʿḍilāt] (مُحْسِنَاتٌ [muḥsināt] vezninde) Şedāʾid ve nevāʾibe ıtlāk olunur; müfredi مُعْضِلَةٌ [muʿḍilet]tir; yukālu: نَزَلَتْ بِهِمُ الْمُعْضِلَاتُ أَيِ الشَّدَائِدُ

اَلْعِضْيَلُّ [el-ʿiḍyell] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Leʾīm ve teng-hūy ve bī-imtizāc kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ عِضْيَلٌّ أَيْ لَئِيمٌ ضَيِّقُ الْخُلُقِ

اَلْعَضْيَلُ [el-ʿaḍyel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Salābetli pek nesneye denir.

[ع ض ه ل]

اَلْعَضْهَلَةُ [el-ʿaḍhelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Şīşenin ağzını tıkamak maʿnāsınadır; yukālu: عَضْهَلَ الْقَارُورَةَ إِذَا ضَمَّ رَأْسَهَا

[ع ط ل]

اَلْعَطَلُ [el-ʿaṭal] (fethateynle) ve

اَلْعُطُولُ [el-ʿuṭūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Hatun düzgünden ve pīrāyeden hālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَطِلَتِ الْمَرْأَةُ عَطَلًا وَعُطُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا حَلْيٌ Ve

عَطَلٌ [ʿaṭal] (fethateynle) Boyuna ıtlāk olunur, libāstan ḫalevī olduğu için; yukālu: إِنَّهَا لَحَسَنَةُ الْعَطَلِ أَيِ الْعُنُقِ Ve bir adamın gövdesi büyük olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, her libās uymadığından kezālik sürʿatle iş güç göremez olduğundan istiʿmāl olundu; yukālu: عَطِلَ الرَّجُلُ عَطَلًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا عَظُمَ بَدَنُهُ Ve bir kimse māldan yāhūd edebden ʿārī ve bī-behre olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَطِلَ الرَّجُلُ مِنَ الْمَالِ وَالْأَدَبِ إِذَا خَلَا [Ve] والْأَدَب kavlinde vāv أَوْ maʿnāsınadır. Ve

عَطَلٌ [ʿaṭal] Şahs ve heykele ıtlāk olunur; cemʿi أَعْطَالٌ [aʿṭāl]dir.

اَلتَّعَطُّلُ [et-teʿaṭṭul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi hatun düzgünden hālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَطَّلَتِ الْمَرْأَةُ بِمَعْنَى عَطِلَتْ Ve bir kimse işsiz güçsüz bī-kār kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَطَّلَ الرَّجُلُ إِذَا بَقِيَ بِلَا عَمَلٍ

اَلْعَاطِلُ [el-ʿāṭil] ve

اَلْعُطُلُ [el-ʿuṭul] (zammeteynle) عَطَلٌ [ʿaṭal] den ism-i fāʿildir, pīrāyeden hālī hatuna denir. عَاطِلٌ [ʿāṭil]in cemʿi عَوَاطِلُ [ʿavāṭil] dir ve عُطَّلٌ [ʿuṭṭal]dir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve عُطُلٌ [ʿuṭul]ün cemʿi أَعْطَالٌ [aʿṭāl]dir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَاطِلٌ وَعُطُلٌ أَيْ خَالِيَةٌ مِنَ الْحَلْيِ Ve

عُطُلٌ [ʿuṭul] (zammeteynle) Kılādesi ve yuları olmayan boş ata ve deveye denir. Ve damgasız deveye denir. Ve silāhsız adama denir; cemʿi أَعْطَالٌ [aʿṭāl]dir. Ve māl ve edebden bī-behre adama denir.

اَلْمِعْطَالُ [el-miʿṭāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Dāʾimā zīnet ve pīrāyeden ḫālī olmak muʿtādı olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِعْطَالٌ أَيِ الْمُعْتَادَةُ الْعَطَلَ

اَلْمَعَاطِلُ [el-meʿāṭil] مَعْطَلٌ [maʿṭal]in cemʿidir

ki مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznindedir nisvānın düzgün takınacak ʿuzvlarına denir, boyun ve bilekçe ve topuk gibi; yukālu: إِنَّهَا لَحَسَنَةُ الْمَعَاطِلِ أَيْ مَوَاقِعُ الْحُلِيِّ

اَلْأَعْطَالُ [el-aʿṭāl] عُطُلٌ [ʿuṭul]ün cemʿidir ki zammeteynledir ve عَطَلٌ [ʿaṭal]in cemʿidir ki fethateynledir, niteki zikr olundular.

اَلتَّعْطِيلُ [et-taʿṭīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kap makūlesi nesneyi boşaltmak ve boş komak maʿnāsınadır; yukālu: عَطَّلَهُ إِذَا فَرَّغَهُ وَأَخْلَاهُ Ve bir nesneyi zāyiʿ ve tebāh olarak boşlamak maʿnāsınadır, kuyuyu işletmeyip harābe boşlamak gibi ve diyārı hālī ve harābe terk eylemek gibi; yukālu: عَطَّلَ الشَّيْءَ إِذَا تَرَكَهُ ضَيَاعًا

اَلْعَطِلَةُ [el-ʿaṭilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Endām ve vücūdu hūb develere denir ki zīnettten müstagnī olurlar; yukālu: إِبِلٌ عَطِلَةٌ أَيْ حَسَنَةُ الْجِسْمِ Vāhidinde عَطِلٌ [ʿaṭil] denir. Ve sütü firāvān güzīde nākaya denir. Kezālik sütü çok koyuna denir. Ve köşeleriyle ağacın aralığına bağladıkları kayışı kırılmış kovaya denir.

اَلْعَيْطَلُ [el-ʿayṭal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznincde) Hüsn-i endām ve tenāsüb-i aʿzā ile her yanı uygun uzun gerdanlı hatuna denir yāhūd mutlakan uzun gerdanlı insān ve hayvāna denir. Ve bu sıfatlar zīnetten müstagnī eder; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَيْطَلٌ أَيِ الطَّوِيلَةُ الْعُنُقِ فِي حُسْنِ جِسْمٍ أَوْ هُوَ كُلُّ مَا طَالَ عُنُقُهُ Ve

عَيْطَلٌ [ʿayṭal] Erkek hurmā ağacının çiçeğinin dalına denir ki onu aşı kalemi ederler ve ona عَطِيلٌ [ʿaṭīl] dahi derler, أَمِيرٌ [emīr] vezninde, meyveden hālī olduğu için.

اَلْمُعَطَّلُ [el-Muʿaṭṭal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Huẕeyl kabīlesinden bir şāʿirdir. Ve

مُعَطَّلٌ [muʿaṭṭal] Ḥirāset ve zirāʿatten hālī por yere denir, arz-ı mevāt maʿnāsına.

اَلْمُعَطَّلَةُ [el-muʿaṭṭalet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Çobansız salma develere vasf olur; yukālu: إِبِلٌ مُعَطَّلَةٌ أَيْ لَا رَاعِيَ لَهَا

عَطَالَةُ [ʿAṭālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Benū Temīm yurdunda bir dağın adıdır.

اَلْعُطْلَةُ [el-ʿuṭlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) تَعَطُّلٌ [taʿaṭṭul] maʿnāsından ismdir, boşluk ve bī-kārlık maʿnāsınadır.

اَلْعُطْلُ [el-ʿuṭl] (ʿayn'ın zammıyla ve zammeteynle) Māldan yā edebden bī-behre adama denir; yukālu: رَجُلٌ عُطْلٌ وَعُطُلٌ أَيْ خَالٍ مِنَ الْمَالِ أَوِ الْأَدَبِ Ve kirişsiz yaya denir; yukālu: قَوْسٌ عُطْلٌ أَيْ بِلَا وَتَرٍ

[ع ط ب ل]

اَلْعُطْبُلُ [el-ʿuṭbul] ve

اَلْعُطْبُولُ [el-ʿuṭbūl] ve

اَلْعُطْبُولَةُ [el-ʿuṭbūlet] (ʿayn'ların zammıyla) ve

اَلْعَيْطَبُولُ [el-ʿayṭabūl] (حَيْزَبُونٌ [ḥayzebūn] vezninde) Güzel ve dil-ber, etli cānlı, uzun gerdanlı tāze mahbūbeye denir; cemʿi عَطَابِلُ [ʿaṭābil] ve عَطَابِيلُ [ʿaṭābīl] gelir. Ve baʿzılar dedi ki عَيْطَبُولٌ [ʿayṭabūl] uzun boylu hatuna denir.

[ع ظ ل]

اَلْعِظَالُ [el-ʿiẓāl] (iʿcāmla كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْمُعَاظَلَةُ [el-muʿāẓalet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] vezninde) Dişisiyle cimāʿ hāletinde çatışıp ilişir olan kelb ve çekirge makūlesi cānver çatışıp çengelleşmek maʿnāsınadır; yukālu: عَاظَلَ الْكَلْبُ وَالْجَرَادُ عِظَالًا وَمُعَاظَلَةً إِذَا تَرَاكَبَ وَتَشَدَّدَ عِنْدَ السِّفَادِ Ve

عِظَالٌ [ʿiẓāl] Beyne'ş-şuʿarāʾ tazmīn-i kāfiye eylemeğe ıtlāk olunur ki beyt-i

muʾahharın tamām maʿnāsını beyt-i mukaddeme merhūn ve merbūt eylemekten ʿibārettir; yukālu: عَاظَلَ فِي الْقَافِيَةِ عِظَالًا إِذَا ضَمَّنَ

اَلتَّعَاظُلُ [et-teʿāẓul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلْإِعْتِظَالُ [el-iʿtiẓāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) مُعَاظَلَةٌ [muʿāẓalet] maʿnāsınadır; yukālu: تَعَاظَلَتِ الْكِلَابُ وَاعْتَظَلَتْ إِذَا تَرَاكَبَتْ عِنْدَ السِّفَادِ

اَلْعَظْلُ [el-ʿaẓl] (ʿayn'ın fethiyle) Köpek çatışmak maʿnāsınadır; yukālu: عَظَلَتِ الْكِلَابُ وَعَظِلَ عَظْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا رَكِبَ بَعْضُهَا بَعْضًا Misālde عَظَلَ الْكَلْبُ ʿunvānıyla olsa münāsib idi ki müʾennestir.

اَلْعَاظِلُ [el-ʿāẓil] ve

اَلْعَظْلَى [el-ʿaẓlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Çiftleşmekte birbirine bağlanıp ayrılmayan çekirgelere denir; yukālu: جَرَادٌ عَاظِلٌ وَعَظْلَى أَيْ مُتَعَاظِلَةٌ لَا تَبْرَحُ Kelb makūlesi sāʾir hayvāna da vasf olurlar.

اَلتَّعَظُّلُ [et-teʿaẓẓul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّعْظِيلُ [et-taʿẓīl] Nās bir nesne üzere müctemiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَظَّلُوا عَلَيْهِ وَعَظَّلُوا إِذَا اجْتَمَعُوا عَلَيْهِ

يَوْمُ الْعُظَالَى [yevmu'l-ʿuẓālā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) Beyne'l-ʿArab bir yevm-i maʿrūftur ki onda Benū Temīm, Bekr b. Vāʾil kabīlesine şeb-hūn eyledi; lede'l-inhizām halk müzāhameden birbirinin üzerine basılıp yāhūd ikisi üçü bir dābbeye rükūb eylediklerinden nāşī ıtlāk olundu.

اَلْعُظْلُ [el-ʿuẓul] (zammeteynle) Meʾbūn ve kekeze ıtlāk olunur; tekūlu: لَا تَقْرَبْ مِنْهَا فَإِنَّهَا عُظْلٌ أَيْ مَأْبُونٌ

اَلْمُعْظِلُ [el-muʾẓil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمُعْظَئِلُّ [el-muʿẓaʾill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Ağaçlık ve koruluk yere denir; yukālu: مَوْضِعٌ مُعْظِلٌ وَمُعْظَئِلٌّ أَيِ الْكَثِيرُ الشَّجَرِ

[ع ف ل]

اَلْعَفَلُ [el-ʿafel] (ʿayn'ın ve fā'nın fethiyle) ve

اَلْعَفَلَةُ [el-ʿafelet] (fetehātla) Şol şeyʾe denir ki baʿzı nisvānın ve nākanın fercinde zuhūr eder, baʿzı ricālde hādis olan debbelik gibi.

Şārih der ki bu قَرَنٌ [ḳaren] dedikleri değildir, zīrā قَرَنٌ [ḳaren] ki aslık taʿbīr olunur, o fercin içinde katı et yāhūd kemik tahaddüs eylemekle medhal bitişik olur. Ve bu ebkāra mahsūstur. Ve عَفَلٌ [ʿafel] debbeliktir ki şiş zuhūr edip kezālik medhali sedd eder ve gāhca pek büyüyüp hattā oturdukta yere mess eder olur. Ve bu ekser baʿde'l-vilāde zuhūr eder. Ve baʿzılar ikisini bir ʿadd eylediler. İntehā.

Mütercim-i hakīr der ki işbu mādde ahkām-ı fıkhiyyeye müteʿallik olmakla bir mikdārca irhā-yı ʿinān revā görüldü. Maʿlūm ola ki bunda üç taʿbīr müteda-vildir: Biri رَتْقٌ [retḳ] ve biri عَفَلَةٌ [ʿafelet] ve biri قَرَنٌ [ḳaren]dir. Müʾellifin beyānına göre رَتْقٌ [retḳ] fercin içerisinin çatısında gerçi menfez mütehayyel olup lākin bitişik tarzında olmakla bir türlü infāz kābil olmaya yāhūd iç menfezi olmayıp yalnız mebālden ʿibāret ola ve bu ebkāra mahsūstur. Ve عَفَلَةٌ [ʿafelet] vech-i mezkūr üzere baʿzı ricālde hādis olan أُدْرَةٌ [udret] gibi nisvānın fercinde mütehaddis şeyʾe yaʿnī şişe denir. Ve أُدْرَةٌ [udret] ki debbeliktir fıtk sebebiyle kīse-i husye müntefih ve müteʿazzim olur. Ve bunun قَرْوٌ [ḳarv] ve قِيلَةٌ [ḳīlet] ve أُدْرَةٌ [udret] ve ism-i ʿāmm

olan فَتْقٌ [fetḳ] gibi esbāb ve envāʿ-ı muhtelifesi ve hafīfi ve şedīdi ve sagīri ve kebīri vardır. Bu hādise nisvānda dahi olur, kiminde halkī ve kiminde ʿārızī olur ki fercinin ağzında sinirli et gibi nesne olur ve büyüğü ve küçüğü olur ve kiminde perde olur. Ve ona rīh yāhūd māʾ yāhūd ecsām-ı sāʾire inip taşraya domaltır. Pes bu ebkārda ve ekserī seyyibātta velādet zoruyla hādis olur. Kütüb-i tıbbiyyede bu رَتْقٌ [retḳ] ismiyle muʿabberdir, Türkīde buna aslık derler. Müʾellifin عَفَلَةٌ [ʿafelet] dediği bu olacaktır.

Ve قَرَنٌ [ḳaren] müʾellife göre عَفَلَةٌ [ʿafelet]-i sagīredir ve etıbbāya göre māddesi halkī kemiktir yāhūd halt-ı sulb-ı şedīddir. Buna ʿilāc hemān gayr-i kābildir. Ve baʿzen inzımām ve imtilāʾ sebebiyle nüfūz mümkin olmaz. Ve müʾellifin رَتْقٌ [retḳ] māddesinde takdīm eylediği kavl bu olacaktır. Ve *Muġrib*'in ve *Miṣbāḥ*'ın ve *Nihāye*'nin beyānları dahi tafsīl-i merkūma mülāyimdir, ancak *Nihāye*'de عَفَلَةٌ [ʿafelet] ile قَرَنٌ [ḳaren]i fark etmemiştir. Ve Ḳāḍī Şureyḥ mahzarına bir kimse bir cāriye-i karnāʾ getirip istiftā eyledikte "Yere oturtun, eğer o hādise yere dokunursa ʿaybdır ve illā ʿayb değildir" diye iftā eylediğini nakl eylemiştir. Buna göre رَتْقٌ [retḳ] halkī bitişik ve عَفَلٌ [ʿafel] ve قَرَنٌ [ḳaren] debbelik olur, niteki müʾellife göre de ikisi birdir, lākin sıgar ve kiber cihetiyle farkları vardır. Pes beynlerinde ʿumūm ve husūs-ı mutlak olmak melhūzdur fe'lyuhfaz; yukālu: بِهَا عَفَلٌ وَعَفَلَةٌ وَهُوَ شَيْءٌ يَخْرُجُ مِنْ قُبُلِ النِّسَاءِ وَحَيَاءِ النَّاقَةِ كَالْأُدْرَةِ لِلرِّجَالِ Ve

عَفَلٌ [ʿafel] Masdar olur hatunda yāhūd nākada عَفَلَةٌ [ʿafelet] hudūs eylemek maʿnāsına; yukālu: عَفِلَتِ الْمَرْأَةُ أَوِ النَّاقَةُ عَفَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ بِهَا عَفَلَةٌ

اَلْعَفْلَاءُ [el-ʿaflāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Vasf-ı mezbūr üzere olan hatuna ve nākaya denir.

اَلتَّعْفِيلُ [et-taʿfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) عَفَلَةٌ [ʿafelet] dediği ʿillet-i mezkūreyi ʿilācla onultmak maʿnāsınadır; bināsı izāle içindir; yukālu: عَفَّلَ الْمَرْأَةَ إِذَا أَصْلَحَ عَفَلَتَهَا Ve bir ʿavret hakkında عَفْلَاءُ [ʿaflāʾ]dır demek maʿnāsınadır; yukālu: عَفَّلَهَا إِذَا نَسَبَهَا إِلَى الْعَفَلَةِ

اَلْعَفْلُ [el-ʿafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Keçi tekesinin ve öküzün paçaları aralığının yağının kesretine denir. Ve bu enenmiş, خَصِيٌّ [ḫaṣiyy] olanlarda müstaʿmeldir, zīrā onlar semiz ve oraları yağlı olur; yukālu: فِي التَّيْسِ أَوِ الثَّوْرِ عَفْلٌ وَهُوَ كَثْرَةُ شَحْمٍ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِمَا وَهُوَ أَعْفَلُ Ve

عَفْلٌ [ʿafl] Dübür ile zekerin beyninde olan çizgiye denir. Ve koç kısmının hāyelerinin ve çevre yanlarının yağına denir. Ve koç kısmının semizliğini ve arıklığını bilmek için el ile yoklanacak kavram yerine denir.

اَلْعَافِلُ [el-ʿāfil] Dāʾimā uzun libās üzerinden kısa libās giyer olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَافِلٌ إِذَا كَانَ يَلْبَسُ الثِّيَابَ الْقِصَارَ فَوْقَ الطِّوَالِ

عَفَالِ [ʿafāli] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Nisvāna mahsūs sebb ve düşnām ve āzār kelimātındandır.

عَفْلَانُ [ʿAflān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Benū Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda bir dağın adıdır.

عَفْلَانَةُ [ʿAflānet] Cebel-i ʿAflān kurbünde bir kadīm suyun adıdır.

اَلْعَفْلَاءُ [el-ʿaflāʾ] عَفَلَةٌ [ʿafelet]i olan ʿavrettir ki zikr olundu. Ve gülerken taşra dürü-

len dudağa denir; yukālu: شَفَةٌ عَفْلَاءُ إِذَا كَانَتْ تَتَقَلَّبُ عِنْدَ الضَّحِكِ

بَنُو الْعُفَيْلِ [Benu'l-ᶜUfeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Benū Mālik b. Saᶜd cemāᶜatidir ki ᶜAccāc-ı Rāciz'in kavmidir.

[ع ف ج ل]

اَلْعَفَنْجَلُ [el-ᶜafencel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Şol sakīl ve yave-güy ve fodūl ve herze-kāra denir ki her māddede vazīfesi olmayan hezr ve hezeyān sözler tefevvüh eder ola.

[ع ف ش ل]

اَلْعَفْشَلُ [el-ᶜafşel] (şīn-i muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْعَفَنْشَلُ [el-ᶜafenşel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) ve

اَلْعَفَشَلِيلُ [el-ᶜafşelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Sakīl ve girān-cān ve hayr ve şerre yaramaz kimseye denir. Ve

عَفْشَلِيلٌ [ᶜafşelīl] Galīz ve nā-tırāş ve taslak sakīl ve nādān şahsa denir. Ve gövdesinin etleri sölpüklenip salkı salkı olan kocakarıya denir. Ve zīlū gibi tüyleri çok olan kilime denir. Ve dişi sırtlana yāhūd erkeğine denir.

اَلْعِفْشَالُ [el-ᶜifşāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Korkak ve yavaş adama denir ki kimseye şiddetle muᶜāmele edemez; yukālu: رَجُلٌ عِفْشَالٌ أَيْ قَلِيلُ الْبَأْسِ

[ع ف ط ل]

اَلْعَفْطَلَةُ [el-ᶜafṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi bir āher nesneye katıp karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: عَفْطَلَهُ بِهِ إِذَا خَلَطَهُ

[ع ف ق ل]

اَلْعَفْقَلُ [el-ᶜafḳal] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Büyük yüzlü adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَفْقَلٌ أَيِ الْعَظِيمُ الْوَجْهِ

[ع ف ك ل]

اَلْعَفْكَلُ [el-ᶜafkel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Ahmak ve sebük-magz adama denir.

[ع ق ل]

اَلْعَقْلُ [el-ᶜaḳl] (ᶜayn'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) ᶜİlm ve idrāk maᶜnāsınadır ki zihnde hāsıl olan sūretten ᶜibārettir, ᶜalā-kavlin eşyānın hüsn ve kubh ve kemāl ve noksāna müteᶜallik sıfātını idrāke ıtlāk olunur. Bu maᶜnā-yı evvelden ahasstır. Ve ᶜinde'l-baᶜz iki hayr olan şeyʾin hayrda ezyed ve eblag olanını ve iki şerr olan şeyʾin şerr ve mazarratta eşedd ve evfer olanını idrākten ᶜibārettir. Ve baᶜzılar ᶜindinde umūr-ı ᶜadīdeye ıtlāk olunur, yaᶜnī عَقْلٌ [ᶜaḳl] bir kuvvet-i maᶜneviyye-i mevdūᶜadır ki insān onun vesātatıyla kabīh ve hasen beynini fark ve temyīz eder. İşte o kuvvetten kezālik zihn-i insānda baᶜzı mukaddimāt sebebiyle hāsıl ve müteretteb olan suver ve maᶜānī-i müctemiᶜadan ᶜibārettir ki onların vesātatıyla agrāz ve mesālih ve umūr vücūh-ı lāyıkası üzere müstetibb ve müstakīm ve müstekmil olur. Kezālik insānın harekāt ve kelimātı bābında kendisine mahsūs heyʾet-i mahmūde ve şīve-i matbūᶜdan ᶜibārettir, pes işbu umūr-ı selāsede müşterek olur, lākin evvelde hakīkat ve ahīreynde mecāz olur, zīrā bunlar kuvvet-i mezkūrenin eser ve semeresidir, kaldı ki gerçi işbu taᶜrīfātla taᶜrīf eylediler, lākin hakk olan budur ki عَقْلٌ [ᶜaḳl] bir nūr-ı rūhānīden ᶜibārettir ki nefs-i insānī onun vesātatıyla ᶜulūm-ı zarūriyye vü nazariyyeyi idrāk ve izᶜān eder. Ve onun ibtidā-yı vücūdu

veledin rahimde istikmāl-i hilkatle henüz cenīn olduğu hengāmdandır, baʿdehu tedrīcle bülūgu vaktine kadar tezāyüd ve nemāʾ üzere olur, Fārisīde ona hūş ve hıred ve Türkīde us taʿbīr olunur; cemʿi عُقُولٌ [ʿuḳūl]dür.

Müʾellifin وَيُطْلَقُ لِأُمُورٍ لِقُوَّةٍ بِهَا kavlinde vākiʿ لِقُوَّةٍ kelimesi لِأُمُورٍ kavlinden bedeldir ve لِمَعَانٍ ve لِهَيْئَةٍ kavlleri maʿtūftur. Ve bu bedel-i baʿz tarīkiyledir yāhūd maʿa-mā ʿutife ʿaleyhi iʿtibārıyla bedel-i küll olur; أَوْ لِقُوَّةٍ nüshası galattır. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre asl عَقْلٌ [ʿaḳl] imsāk ve istimsāk maʿnāsına mevzūʿdur. Vedīʿa-i mezkūre insānı umūr-ı kabīhadan menʿ ve imsāk eylediği mülābesesiyle عَقْلٌ [ʿaḳl] ıtlāk olundu ve tesmiye bi'l-masdardır, niteki ḥıcr ve nehy ıtlākı dahi bu mülāsebe iledir. Ve masdar olarak istiʿmāl olunur, niteki مَعْقُولٌ [maʿḳūl] dahi masdardır, مَفْعُولٌ [mefʿūl] vezninde, ʿaklı istiʿmālle her nesneyi bilir olmak maʿnāsınadır ki oğlan ʿākıl ve bālig olmak taʿbīr olunur; yukālu: عَقَلَ الْغُلَامُ عَقْلًا وَمَعْقُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَدْرَكَ فَهُوَ عَاقِلٌ مِنْ عُقَلَاءَ Ve fi'l-*Esās* yukālu: مَا فَعَلْتُ مُنْذُ عَقَلْتُ وَيُقَالُ عَقَلَ فُلَانٌ بَعْدَ الصِّبَا أَيْ عَرَفَ الْخَطَأَ الَّذِي كَانَ عَلَيْهِ Yaʿnī kendide olan hatānın hatā olduğunu fehm ve idrāk eyledi. Ve *Muḳaddimetu'l-Edeb*'de Zemaḫşerī عَقْلٌ [ʿakl] hiredmend geşten yaʿnī ʿakıllı olmak ve عَقَلَ الْغُلَامُ hiredmend şud yaʿnī oğlan ʿākıl oldu ʿunvānıyla tefsīr eylemekle vech-i mezkūr üzere terceme olundu. Ve *Miṣbāḥ*'ta bāb-ı sānīden müteʿaddī olarak idrāk ve bāb-ı rābiʿden lāzım maʿnāsıyla mersūmdur, hattā عُقَلَاءُ [ʿuḳalāʾ] üzere cemʿlenmesi ona mebnīdir. Ve müʾellife göre صَالِحٌ [ṣāliḥ] ve عَالِمٌ [ʿālim] gibi nevādirden olur. İntehā. Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] ʿİlāc yüreği kabz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الدَّوَاءُ بَطْنَهُ عَقْلًا Ve fehm ve idrāk eylemek maʿnāsınadır ki zikr olunan nūr-ı rūhānī eseridir; yukālu: عَقَلَ الشَّيْءَ عَقْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَهِمَهُ Ve devenin ayağını büküp bilekçesini koluna bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّ وَظِيفَهُ إِلَى ذِرَاعِهِ Ve bir adam maktūlün hūn-bahāsını vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الْقَتِيلَ إِذَا وَدَاهُ Ve bir kimse kātilden bedel olup kātil üzere lāzım gelen hūn-bahāyı kendi mālından edā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ عَنْ فُلَانٍ إِذَا أَدَّى جِنَايَتَهُ Burada عَنْ kelimesi bedeliyyet içindir. Ve hūn-bahā almak için ḳaved ve kısāsı terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ لَهُ دَمَ فُلَانٍ إِذَا تَرَكَ الْقَوَدَ لِلدِّيَةِ Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] ve

عُقُولٌ [ʿuḳūl] Āhū kısmı yüksek sarp dağa kaçıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الظَّبْيُ عَقْلًا وَعُقُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَعِدَ Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] Gölge tamām nısf-ı nehār haddinde seyrden kalıp sābit olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الظِّلُّ إِذَا قَامَ قَائِمَ الظَّهِيرَةِ Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] ve

عُقُولٌ [ʿuḳūl] Bir yere sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ Ve güreşçi hasmını sarma taʿbīr olunan fend ile yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ الشَّغْرَبِيَّةَ Ve deve عَاقُولٌ [ʿāḳūl] dedikleri nebāt otlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَلَ الْبَعِيرُ إِذَا أَكَلَ الْعَاقُولَ Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] Hūn-bahāya ıtlāk olunur. Fi'l-asl hūn-bahā için verdikleri develeri götürüp veliyy-i maktūlün kapısına عَقْلٌ [ʿaḳl] ve bend ederler idi, sonra hūn-bahāda dahi

istiʿmāl olundu; ve minhu yukālu: اَلْعَقْلُ عَلَى الْعَاقِلَةِ أَيِ الدِّيَةُ Ve kalʿaya ve hısn ve hisāra ıtlāk olunur. Ve sığınacak yere denir; tekūlu: هُوَ عَقْلِي أَيْ حِصْنِي وَمَلْجَإِي Ve insānın gönlüne ıtlāk olunur, قَلْبٌ [ḳalb] maʿnāsına; bunlar tesmiye bi'l-masdarlardır. Ve mihaffe örtüsü olan kırmızı beze denir, ʿalākavlin bir çeşit alaca kumaş adıdır, mihaffe pūşīdesi dahi ederler. Ve

عَقْلٌ [ʿaḳl] ʿArūziyyīn ıstılāhında bahr-i vāfirin mufāʿaletun cüzʾünden lām'ı ki beşinci harf-i müteharriktir, isḳāt eylemeğe ıtlāk olunur, pes mefāʿilun cüzʾüne nakl olunur; عَقْلٌ [ʿaḳl]-ı baʿīrden meʾhūzdur. Burada إِسْقَاطُ الْيَاءِ مِنْ مَفَاعِيلُنْ nüshası galat-ı mahzdır.

اَلتَّعْقِيلُ [et-taʿḳīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) Bu dahi ʿākıl ve hıred-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى عَقَلَ Ve devenin dizini bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّلَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى عَقَلَهُ Ve bir adamı ʿākıl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّلَهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ عَاقِلا Ve asma koruk vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَقَّلَ الْكَرْمُ إِذَا أَخْرَجَ الْحِصْرِمَ

اَلْعَاقِلُ [el-ʿāḳil] عَقْلٌ [ʿaḳl] ve مَعْقُولٌ [maʿḳūl]den ism-i fāʿildir, sāhib-i ʿakl kimseye denir; cemʿi عُقَلَاءُ [ʿuḳalāʾ] ve عُقَّالٌ [ʿuḳḳāl] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde. Bunun عُقَلَاءُ [ʿuḳalāʾ] üzere cemʿlenmesi vech-i mezkūr üzere bāb-ı rābiʿden dahi vürūduna mebnīdir, zīrā فُعَلَاءُ [fuʿalāʾ] vezninde cemʿ فَعِيلٌ [faʿīl] bünyesine mahsūstur ve müʾellife göre nevādirdendir. Ve

عَاقِلٌ [ʿāḳil] Geyiğe ve ceyrana denir, ظَبْيٌ [ẓaby] maʿnāsına, yüksek dağlara suʿūd eylediği için. Ve bir dağın ismidir. Ve yedi mevziʿin adıdır. Ve ʿĀḳil b. el-Bukeyr b. ʿAbduyāleyl ashābdandır, mukaddemā ismi غَافِلٌ [Ġāfil] olmakla Nebiyy-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri tahvīl ve ʿĀḳıl ile tesmiye buyurdular.

اَلْعَقُولُ [el-ʿaḳūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Fehm ve idrāki gālib, fehīm ve müdrik adama denir.

اَلْإِعْتِقَالُ [el-iʿtiḳāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Bu dahi devenin dizini büküp bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى عَقَلَهُ Ve bir adamı güreşte ayakla sarmaya getirip yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَهُ إِذَا صَرَعَهُ الشَّغْرَبِيَّةَ Ve fāris nīzesini paçasıyla rikābı aralığına sokup tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَ رُمْحَهُ إِذَا جَعَلَهُ بَيْنَ رِكَابِهِ وَسَاقِهِ Ve sağmak için koyunun ayaklarını ḥālib iki bacağı aralığına çekip almak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَ الشَّاةَ إِذَا وَضَعَ رِجْلَيْهَا بَيْنَ سَاقِهِ وَفَخِذِهِ فَحَلَبَهَا Ve bir adam eyer üzere yāhūd pālān üzere ayağını büküp ucası gelen mevziʿe komak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَ رِجْلَهُ إِذَا ثَنَاهَا فَوَضَعَهَا عَلَى الْمَوْرِكِ Ve maktūl için diyet almak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَقَلَ مِنْ دَمِ فُلَانٍ إِذَا أَخَذَ الْعَقْلَ Ve dil tutulmak maʿnāsınadır; yukālu: اُعْتُقِلَ لِسَانُهُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْكَلَامِ

اَلْعَقَلُ [el-ʿaḳal] (fethateynle) Topuk çalar gibi dizleri birbirine çarpılıp sürünmek maʿnāsınadır ki zaʿftan neşʾet eder yāhūd ayakları doğru olmayıp taşraya doğru buruk ve dürük olmak maʿnāsınadır ki at kısmında olursa ona it elli taʿbīr ederler; yukālu: عَقِلَ الْبَعِيرُ عَقَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ اضْطِكَاكُ الرُّكْبَتَيْنِ أَوِ الْتِوَاءٌ فِي الرِّجْلَيْنِ

اَلْأَعْقَلُ [el-aʿḳal] Vasf-ı mezkūr üzere olan deveye denir; müʾennesi عَقْلَاءُ [ʿaḳlāʾ]dır.

اَلتَّعَاقُلُ [et-teʿāḳul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde)

Bir maktūlün diyetini niçe kimseler çekişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَاقَلُوا دَمَ فُلَانٍ إِذَا عَقَلُوهُ بَيْنَهُمْ

اَلْمَعْقُلَةُ [el-maʿḳulet] (mīm'in fethi ve ḳāf'ın zammıyla) Tevzīʿ-i garāmet cihetiyle edā olunan māla denir; yukālu: صَارَ دَمُهُ مَعْقُلَةً عَلَى قَوْمِهِ أَيْ غُرِمَ عَلَيْهِمْ Ve hūn-bahāya denir; yukālu: لَنَا عِنْدَ فُلَانٍ ضَمَدٌ مِنْ مَعْقُلَةٍ أَيْ مِنْ دِيَةٍ كَانَتْ عَلَيْهِ Cemʿi مَعَاقِلُ [meʿāḳil]dir; ve minhu yukālu: هُمْ عَلَى مَعَاقِلِهِمُ الْأُولَى أَيْ عَلَى حَالِ الدِّيَاتِ الَّتِي كَانَتْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ Yaʿnī diyetleri zamān-ı Cāhiliyye'de ne resme edā ederlerse hāliyā o vazʿ üzere edā ederler. Ve baʿzılar عَلَى مَرَاتِبِ آبَائِهِمْ ʿibāretiyle tefsīr eylediler. Ve

مَعْقُلَةُ [Maʿḳulet] Dehnāʾ nām mevziʿde bir düz ovanın adıdır.

اَلْعِقَالُ [el-ʿiḳāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Devenin dizini bağladıkları ipe denir. Ve ʿArabların عِقَالُ الْمِئِينَ [ʿiḳālu'l-miʾīn] taʿbīrleri ki مِئِينَ cemʿ bünyesiyledir, bundan meʾhūzdur, şol şerīf ve ʿālī-şān adama denir ki esīr oldukta fekāke ve fidāsı niçe yüz mihār deve ola. Ve

عِقَالٌ [ʿiḳāl] Deveden ve koyundan bir senelik lāzım gelen zekāta denir; ve minhu kavlu Ebī Bekr radıyallāhu ʿanhu hīne'mteneʿati'l-ʿArabu ʿan edāʾi'z-zekāti ileyhi: "لَوْ مَنَعُونِي عِقَالًا كَانُوا يُؤَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَيْهِ" Ve

عِقَالٌ [ʿİḳāl] Bir recülün ismidir. Ve

عِقَالٌ [ʿiḳāl] Genç dişi deveye denir.

اَلتَّعَقُّلُ [et-teʿaḳḳul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir ayağı büküp omaca kemiği gelen yerin üzerine komak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقَّلَ الرَّجُلُ إِذَا ثَنَاهَا فَوَضَعَهَا عَلَى الْمَوْرِكِ Ve bir kimseyi deveye irkāb eden adam iki ellerinin parmaklarını birbirine geçirip merdiven gibi durup tutmak maʿnāsınadır ki Kaʿbe yolunda ʿakkāmlar öylece irkāb ederler; yukālu: تَعَقَّلَ لَهُ بِكَفَّيْهِ إِذَا شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِمَا لِيَرْكَبَ الْجَمَلَ وَاقِفًا

اَلْعُقَّالُ [el-ʿUḳḳāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Ḥavṭ b. Ebī Cābir'in feresi ismidir. Ve dābbe kısmının ayaklarına mahsūs bir ʿillet ismidir yürümeğe başladıkta bir sāʿat kadar aksayıp baʿdehu küşāde ve münbasıt olur. Baʿzılar at kısmına tahsīs eylediler.

عَقَّالٌ [ʿAḳḳāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İsm-i Ebī Şeyẓam b. Şebbe'dir ki muhaddisīndendir.

اَلْعَقِيلَةُ [el-ʿaḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Kerīme ve muhaddere olan hatuna denir, gūyā ki kendi nefsini hāricden ʿakl ve menʿ ve hirāset eder; yukālu: هِيَ عَقِيلَةٌ بَيْنَ قَوْمِهَا أَيْ كَرِيمَةٌ مُخَدَّرَةٌ Ve عَقِيلَةُ الْقَوْمِ [ʿaḳīletu'l-ḳavm] bir kavmin seyyid ve zī-şānına ıtlāk olunur. Asl عَقِيلَةٌ [ʿaḳīlet] maʿnā-yı evvele mevzūʿdur, baʿdehu mutlakan ʿazīz ve nefīs adama ve nesneye tevsīʿ olundu; müzekkerde tāʾ ismiyyete yāhūd mübālagaya mahmūl olur; yukālu: هُوَ عَقِيلَةُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve her nesnenin enfes ve ekremine ıtlāk olunur. Ve عَقِيلَةُ الْبَحْرِ [ʿaḳīletu'l-baḥr] şāhdāne inciye denir. Ve

عَقِيلَةٌ [ʿaḳīlet] Be-gāyet cinsi pāk deveye denir.

اَلْعَاقُولُ [el-ʿāḳūl] Deryānın engin yerine ʿalā-kavlin dalgasına ıtlāk olunur. Ve derenin ve nehrin burgaç yerine denir. Ve çepreşik ve müştebih ve mültebis olan işe ve māddeye denir. Ve şol arza denir ki burgacı çok olduğundan yolu bölünüp semt-i maksūda gidilmez ola. Ve Türkīde yandık otu dedikleri dikenli ota denir ki deve merʿāsındandır.

دَيْرُ عَاقُولٍ [Deyru ʿĀḳūl] Nehrevān kazāsında bir beldedir; muhaddisīnden ʿAbdulkerīm b. el-Heyṣem el-ʿĀḳūlī ona mensūbdur. Kezālik Maġrib'de bir beldedir; Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b. İbrāhīm el-ʿĀḳūlī oradandır. Ve Mavṣıl kazāsında bir karye adıdır.

عَاقُولا [ʿĀḳūlā] (elifin kasrıyla) Tevrāt kitābında Kūfe şehrinin ismi olmak üzere merkūmdur.

اَلْعَاقِلَةُ [el-ʿāḳilet] Fi'l-asl diyet ve hūnbahā maʿnāsına olan عَقْلٌ [ʿaḳl]den ism-i fāʿildir, cemāʿat-i ʿākıle demektir, baʿdehu bir adamın ʿasabesine ıtlāk olundu ki katl-i hatā ile diyet lāzım oldukta diyetini çekip edā ederler. Ve bu sıfāt-ı gālibeden olmuştur; ve minhu kavlu'ş-Şaʿbī: "لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَمْدًا وَلَا عَبْدًا" Ve bu hadīs değildir, vech-i mersūm üzere Şaʿbī kelāmıdır; Cevherī vehminden nāşī hadīs olmak üzere sebt eylemiştir; وَمَعْنَاهُ أَنْ يَجْنِيَ الْحُرُّ عَلَى عَبْدٍ لَا الْعَبْدُ عَلَى حُرٍّ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ الْمَعْنَى كَذَلِكَ لَكَانَ الْكَلَامُ لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَنْ عَمْدٍ وَلَمْ يَكُنْ وَلَا تَعْقِلُ عَبْدًا Yaʿnī ʿan-kasdin cināyet eden adamın diyetini ʿākılesi tahammül eylemez, belki o cināyet eden kimsenin mālından lāzım gelir, kezālik bir ʿabd cināyet eylese mevlāsının عَاقِلَةٌ [ʿāḳilet]i üzere diyeti lāzım gelmez, lākin cināyeti rakabesine isābet eder ki bu İmām-ı Aʿẓam ʿaleyhi'r-rahme hazretlerinin kavlidir. Aşmaʿī dedi ki bu mebhasi Hārūn-ı Reşīd huzūrunda Ebū Yūsuf hazretlerine īrād eylediğimde عَقَلْتُهُ terkībiyle عَقَلْتُ عَنْهُ terkībinin beynini fark eylemedi, hattā ben ona tefhīm eyledim. Şārih der ki İbn Ebī Leylā kavl-i mezkūru hilāfı üzere tefsīr eylemiştir, yaʿnī ahrārdan bir adam bir ʿabd üzere cināyet eylese diyetini o cināyet eden adamın عَاقِلَةٌ [ʿāḳilet]i mütehammil olmayıp belki kendinin hāssa-i mālından lāzım gelir. Ve Aşmaʿī dedi ki İbn Ebī Leylā'nın kelāmı istiʿmāl-i ʿAraba muvāfıktır, zīrā maʿnā kavl-i evvel üzere olsa لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَنْ عَبْدٍ olmak iktizā eder idi. Mütercim-i hakīr baʿde'l-istikrāʾi'l-kesīr der ki evvelā kelām-ı merkūm İmām Muḥammed'in *Muvaṭṭa*'sında sened-i İbn ʿAbbās ile: "لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَمْدًا وَلَا صُلْحًا وَلَا اعْتِرَافًا وَلَا مَا جَنَى الْمَمْلُوكُ" ʿunvānıyla hadīs olmak üzere müsebbettir. Sāniyā *ʿUbāb*'da وَفِي حَدِيثِ الشَّعْبِيِّ "لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَمْدًا وَلَا عَبْدًا وَلَا صُلْحًا وَلَا اعْتِرَافًا" ʿibāretiyle mersūm olmakla hadīs-i evvel hadīs-i sānīyi mübeyyindir, niteki İbn Eṣīr *Nihāye*'de metn-i sānī ʿunvānıyla resm eylemiştir, yaʿnī ʿamden olan cināyet hāssatan cānī mālından lāzım gelip عَاقِلَةٌ [ʿāḳilet]i tahammül eylemez. Kezālik hataʾen olup sulh oldukları cināyeti kezālik min-gayr-i beyyine cānīnin ikrār eylediği cināyeti عَاقِلَةٌ [ʿāḳilet]i iltizām eylemez. Kezālik ʿabd-i hürr üzere cināyet eylese ʿākıle-i mevlāsı mütehammil olmayıp rakabesinden iktizā eder. Pes hadīs-i merkūmun sibākı لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَمْدًا وَلَا kavlidir ve siyākı ki صُلْحًا وَلَا اعْتِرَافًا kavlidir, عَقَلَهُ terkībi burada عَقَلَ عَنْهُ maʿnāsına müstaʿmel olduğuna delālet ederler. Pes maʿnā لَا تَعْقِلُ الْعَاقِلَةُ عَنْ عَمْدٍ وَعَمَّنْ صَلَحَ وَعَمَّنِ اعْتَرَفَ sebkinde olur, niteki *Hidāye* şārihi Ekmel bu resme tahrīr eylemiştir. Ve eger maʿnā vech-i mezkūr olmasa betr-i nazm nakīsası lāzım gelir.

Ve müʾellif كَمَا تَوَهَّمَ أَبُو حَنِيفَةَ kavliyle isāʾet-i edeb eylemiştir, zīrā her ne kadar vehmin maʿnā-yı rācihi hatarāt-ı kalb ise de mercūhta istiʿmāli şāyiʿdir, mahmil-i mezkūr imkānda olduğundan başka

اَلْمُجْتَهِدُ يُخْطِيءُ وَيُصِيبُ mefhūmu üzere müctehid hemīşe sāʾib olmadığı maʿlūmdur, zuhūr-ı hataʾ sūretinde dahi vazīfe ve edeb üzere hüsn-i taʿbīr eylemek ehl-i insāfa vācibdir. Müʾellifin ʿādet-i müstemirresi Cevherī'ye ve sāʾire taʿarruzda dāʾimā tevhīm ʿunvānıyla harf-endāz olmakla kalemine taʿbīr-i mezkūr tabīʿat-ı sāniye olmuştur, hattā bu māddeden çend harf mukaddemce yine Cevherī'ye taʿbīr-i mezbūr ile taʿarruz eylemiştir. Bu cihetle İmām-ı Aʿẓam hakkında dahi fikr ve reviyyetsiz sebk-i lisān-ı kalem etmiştir, yoksa bu resme hāric-i hadd-i edeb taʿbīr-i nāsezāya ālāyişten kaʿbı bālā-terdir, husūsā bu mesʾele kendi mezhebiyle münāzaʿaya müteʿallik değildir. Ve İmām-ı Aʿẓam hazretlerini kaçan zikr eylese imām ʿunvānı gibi taʿbīrāt-ı taʿzīmle zikr eylemek ʿādetidir, husūsā *el-Mirḳātu'l-Vāfiye fī Ṭabaḳāti'l-Ḥanefiyye* nām teʾlīfinde mezheb-i Ḥanefīde olan fukahā-i kirāma hizmet eylemiştir. Ve'l-hāsıl taʿbīr-i mezkūr vech-i muharrer üzere Cevherī lātıhasından min-gayr-i istihzāri'z-zihn sebk eylemekle zelletü'l-ʿākıl kabīlindendir, maʿa-zālik kendisine şeyn-i ʿazīm ʿadd olunmuştur. Garībdir ki bu hakīr ʿArabistān'da baʿzı Şāfiʿī esātizeden telemmüz sebebiyle onlar ile ihtilātımız olmuştu. Ḥanefī tāʾifesinde zerreten-mā taʿassub şāʾibesi olmayıp bi't-tabʿ Şāfiʿī kısmında derkār olmakla bu şīveleri bāʿis-i istiʿcābımız olur idi; fe'l-muʾellifu minhum tecāvezallāhu ʿanhu.

اَلْمُعَاقَلَةُ [el-muʿāḳalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bāb-ı mugālebede müstaʿmeldir, bir kimse ile ʿakl yarışı etmek maʿnāsınadır; yukālu: عَاقَلَهُ فَعَقَلَهُ كَنَصَرَهُ أَيْ غَالَبَهُ فِي الْعَقْلِ فَغَلَبَهُ وَكَانَ أَعْقَلَ مِنْهُ Ve bir kimse ile diyet husūsunda berāber olmak maʿnāsınadır ki bunun da diyeti onun diyeti mikdārında olmaktan ʿibārettir; ve minhu: اَلْمَرْأَةُ تُعَاقِلُ الرَّجُلَ إِلَى ثُلُثِ دِيَتِهَا أَيْ مُوضِحَتُهُ وَمُوضِحَتُهَا سَوَاءٌ فَإِذَا بَلَغَ الْعَقْلُ ثُلُثَ الدِّيَةِ صَارَتْ دِيَةُ الْمَرْأَةِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ دِيَةِ الرَّجُلِ Yaʿnī recülün مُوضِحَةٌ [mūḍiḥat]ıyla ʿavretin مُوضِحَةٌ [mūḍiḥat]ı müsāvīdir, pes عَقْلٌ [ʿaḳl] sülüs-i diyete bālig oldukta ʿavretin diyeti recülün diyetinin nısf-ı mikdārına rücūʿ eder. مُوضِحَةٌ [muḍiḥat] şol baş yarığıdır ki baş kemiğinin beyāzı görüne. Bu mesʾelenin tafsīli budur ki fi'l-asl nisvānın diyeti ricāl diyetinin nısfı idi, hisse-i mīrās gibi. Saʿīd b. el-Museyyeb bu resme hükm eyledi ki eğer mecniyyün-ʿaleyhā olan hatunun cināyeti sülüs-i diyet-i kāmilden nākıs olursa recül ile müsāvī olur ki recül o cināyet-i vākıʿa mukābilinde ne mikdār diyet alırsa hatun dahi o mikdār olur. Ve eger sülüs-i diyete bālig olursa recülün diyetinin nısfını alır. Meselā bir ʿavretin bir parmağına cināyet olunsa on deve diyet alır, niteki recül dahi bu mikdār alır ve iki parmağına cināyet olunsa yirmi deve alır ve üç parmağına otuz alır ve dört parmağına yirmi deveye ricʿat olunur, zīrā sülüs-i diyeti tecāvüz eylemekle nısf-ı diyet-i recüle redd olundu. Şārih der ki Şāfiʿī ve ehl-i Kūfe ona iʿtibār eylemediler, ʿavretin bir parmağında beş ve iki parmağında on deve ahzıyla ʿamel eylediler.

اَلْعُقَّيْلَى [el-ʿuḳḳaylā] (سُمَّيْهَى [summeyhā] vezninde) Üzüm koruğuna denir; yukālu: فِي الْكَرْمِ عُقَّيْلَى أَيِ الْحِصْرِمُ

اَلْإِعْقَالُ [el-iʿḳāl] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi ʿākıl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَلَهُ إِذَا وَجَدَهُ عَاقِلا Ve bir adam

üzere bir senelik zekāt vācib olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا وَجَبَ عَلَيْهِ عِقَالٌ أَيْ زَكَاةُ عَامٍ Ve Cevherī'nin مَا أَعْقَلَ عَنْكَ شَيْئًا أَيْ دَعْ عَنْكَ الشَّكَّ kavli tashīftir, savāb olan مَا أَغْفَلَهُ olmaktır. Garībdir ki müʾellif bunu mahallinde ihmāl eylemiştir, inşāallāhu taʿālā zikr olunur.

اَلْعُقْلَةُ [el-ʿuḳlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Remmāl ıstılāhında eşkāl-i remliyyeden bir şekl ismidir ki bir zevc ve iki ferd ve bir zevcden ʿibarettir ki sūreti budur: ⁘ Mütercim der ki beyne'r-remmālīn bunun medlūlü nūn harfidir, zīrā her şekl bir harfe dāll olmakla istintāk ederler. Ve tertībleri ebced tertībi üzeredir, meselā لِحْيَانٌ [liḥyān]ın medlūlü elif ve إِنْكِيسٌ [inkīs]in medlūlü bāʾ harfleridir.

عُقَيْلٌ [ʿUḳayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥavrān kazāsında bir karye adıdır. Ve esāmī-i ricāldendir. Ve bir kabīlenin pederi ismidir.

اَلْمُعَقِّلُ [el-Muʿaḳḳil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Rebīʿa b. Kaʿb lakabıdır.

اَلْمَعْقِلُ [el-maʿḳil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Sığınacak yere denir, hısn ve kalʿa ve sarp yerler gibi; yukālu: لَجَؤُوا إِلَى مَعْقِلٍ أَيْ مَلْجَإٍ Ve Maʿḳil b. el-Munẕir ve Maʿḳil b. Yesār ve Maʿḳil b. Sinān ve İbn Muḳarrin ve İbn Ebi'l-Heyṯem ki İbn Umm Maʿḳil'dir ve ona Maʿḳil b. Ebī Maʿḳil dahi derler, cümlesi ashābdandır.

عَوْقَلَةُ [ʿAvḳalet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Esmādandır: Ẕuʾāle b. ʿAvḳale sahābīdir.

عَقِيلٌ [ʿAḳīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İbn Ebū Ṭālib'dir ki İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu hazretlerinin li-eb birāderleridir; Ḳureyş'in ensāb ve tevārīh bābında aʿlemleri idi. Ve ʿAḳīl b. Muḳarrin dahi sahābīdir.

اَلْعَقَنْقَلُ [el-ʿaḳanḳal] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Büyük ve geniş dereye denir. Ve birbiri üzere yığılmış kum yığınına denir. Ve keler dedikleri cānverin kursağına denir, عَنْقَلٌ [ʿanḳal] dahi denir, جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde. Ve çanağa ve kāseye denir. Ve kılıca denir.

[ع ق ب ل]

اَلْعَقَابِيلُ [el-ʿaḳābīl] (ʿayn'ın fethiyle) Cemʿdir; müfredi عُقْبُولٌ [ʿuḳbūl] ve عُقْبُولَةٌ [ʿuḳbūlet]tir ʿayn'ların zammıyla, maraz ve ʿillet ve ʿadāvet ve ʿaşk ve muhabbet bakiyyelerine denir. Ve uçuk taʿbīr olunan hurde sivilcelere denir ki hummā ʿakibinde dudakta zuhūr eder, Fārisīde teb-hāle denir. Ve mihnet ve şedīdeye denir. Ve şerr ve şūr maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ذُو عَقَابِيلَ أَيْ شِرِّيرٌ

اَلتَّعَقْبُلُ [et-teʿaḳbul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir adamı günāhı için muʾāhaze eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَقْبَلَهُ إِذَا تَعَقَّبَهُ

اَلْعُقَيْلَةُ [el-ʿuḳabilet] (عُلَيْطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) Bir adamın dāʾimā ardına düşüp cürm ve nakīsasını bulup kadh ve muʾāhaze eden kimseye denir; yukālu: هُوَ عُقَيْلَةُ فُلَانٍ أَيْ يَتَعَقَّبُهُ

[ع ق ر ط ل]

اَلْعَقَرْطَلُ [el-ʿaḳarṭal] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde ve baʿzen ʿayn ve ḳaf ve ṭāʾ meksūr olur) Fīl dedikleri hayvānın dişisine denir, أُنْثَى الْفِيَلَةِ maʿnāsına. Burada اَلْفِيَلَةُ [el-fiyelet] عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde فِيلٌ [fīl]in cemʿi olmakla ġayn-ı muʿceme ile اَلْغِيَلَة lafzı galattır.

[ع ك ل]

اَلْعَكْلُ [el-ʿakl] (شَكْلٌ [şekl] vezninde) Biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ الشَّيْءَ عَكْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا جَمَعَهُ Ve develeri öteden beri toplayıp sürmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ الْإِبِلَ إِذَا حَازَهَا وَسَاقَهَا Ve devenin bilekçelerini ip ile kollarına bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ الْبَعِيرَ إِذَا شَدَّ رُسْغَ يَدَيْهِ إِلَى عَضُدِهِ بِحَبْلٍ Ve bir husūsta kendi karīha ve reʾyinden söz söyleyip hükm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا قَالَ فِيهِ بِرَأْيِهِ Ve bir nesne çepreşik müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ إِذَا الْتَبَسَ Ve bir nesne hakkında kendi firāsetiyle zann ve tahmīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ بِرَأْيِهِ إِذَا حَدَسَ Ve bir adamı habs eylemek, ʿalā-kavlin yere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ فُلَانًا إِذَا حَبَسَهُ أَوْ صَرَعَهُ Ve metāʿı birbiri üzerine istif eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ الْمَتَاعَ إِذَا نَضَّدَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve ölmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ فُلَانٌ إِذَا مَاتَ Ve bir husūsta çalışıp çabalamak maʿnāsınadır; yukālu: عَكَلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا جَدَّ

اَلْعِكَالُ [el-ʿikāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Devenin diz bağına denir, عِقَالٌ [ʿiḳāl] gibi.

اَلْإِعْكَالُ [el-iʿkāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِعْتِكَالُ [el-iʿtikāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da bir mādde çaparız ve müşkil ve müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْكَلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ وَاعْتَكَلَ إِذَا الْتَبَسَ Ve

إِعْتِكَالٌ [iʿtikāl] Nāstan ʿuzlet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَكَلَ الرَّجُلُ إِذَا اعْتَزَلَ Ve iki öküz birbiriyle süsüşmek maʿnāsınadır ve bināsı müşāreket içindir; yukālu: إِعْتَكَلَ الثَّوْرَانِ إِذَا تَنَاطَحَا

اَلْعِكْلُ [el-ʿikl] (ʿayn'ın kesri ve fethiyle) Leʾīm ve fürū-māye kimseye denir; cemʿi أَعْكَالٌ [aʿkāl]dir.

اَلْعَوْكَلُ [el-ʿavkel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Kum yığınının sırtına denir; yukālu: قَعَدَ عَلَى الْعَوْكَلِ أَيْ ظَهْرِ الْكَثِيبِ Ve ʿazīm olan kumluğa, ʿalā-kavlin birbiri üzere müterākim olan kum yığınına denir. Ve bir türlü katığa denir ki aʿrāb tāʾifesi çorbaya katıp ekl ederler; ve minhu: مَرَقَةٌ عَوْكَلِيَّةٌ Ve

عَوْكَلٌ [ʿavkel] Isırgan tavşana denir, zāhiren tavşanın bu nevʿi de olur imiş; tekūlu: أَتَانِي بِعَوْكَلٍ أَيْ بِأُرْنَبٍ عَقُورٍ Ve apşak bodura denir, kasīr ve efḥac maʿnāsına. Ve hamākatli bön ʿavrete denir. Ve ʿArabların قَلَّدْتُهُ قَلَائِدَ عَوْكَلٍ kavlleri ki قَلَّدْتُهُ قَلَائِدَ الْفَضَائِحِ ile müfesserdir, "Ben onu rüsvāy ve müftedah kıldım" demektir, maʿānī-i mezkūreden meʾhūzdur.

عُكْلٌ [ʿUkl] (ʿayn'ın zammıyla) Bir belde adıdır. Ve bir kabīlenin pederi lakabıdır ki halkı gabāvet ve beladetle muttasıflardır. Ve mezbūrun asl ismi ʿAvf b. ʿAbdumenāt olup kendisini ʿUklā nām cāriye terbiye eylemekle ʿUkl ile mülakkab oldu.

اَلْعَاكِلُ [el-ʿākil] Uğursuz bahīl ve nākes bodura denir; yukālu: هُوَ عَاكِلٌ أَيْ قَصِيرٌ بَخِيلٌ Cemʿi عُكُلٌ [ʿukul]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve bir recül ismidir.

عِكَالٌ [ʿİkāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

عُكَيْلٌ [ʿUkeyl] ve

عَكَّالٌ [ʿAkkāl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] ve شَدَّادٌ [şeddād] veznlerinde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلْعَوْكَلَانُ [el-ʿAvkelān] (ʿayn'ın fethiyle) İki kevkebe ıtlāk olunur. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve bir kabīlenin pederi ismidir.

اَلْعُكْلِيَّةُ [el-ʿUkliyyet] (ʿayn'ın zammıyla) Benī Ebī Bekr b. Kilāb yurdunda bir suyun adıdır.

اَلْمِعْكَلُ [el-miʿkel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çoban ağaçtan yaprak silkecek değneğe denir.

اَلْعَكَلُ [el-ʿakel] (fethateynle) Çerāgda yağın posası dibine çöküp birikmek maʿnāsınadır; yukālu: عَكِلَتِ الْمِسْرَجَةُ عَكَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَكِرَتْ

[ع ك ز ل]

اَلْعَكَازِيلُ [el-ʿakāzīl] (ʿayn'ın fethiyle) Arslan pençelerine denir; müfredi عُكْزُولَةٌ [ʿukzūlet]tir.

[ع ل ل]

اَلْعَلُّ [el-ʿall] (ʿayn'ın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْعَلَلُ [el-ʿalel] (fekk-i idgām ile) Su makūlesi meşrūbu bir kerre içtikten sonra ikinci defʿada içmek, ʿalā-kavlin mütetābiʿan tekrār içmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَّ الرَّجُلُ عَلًّا وَعَلَلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ عَلَّ Ve إِذَا شَرِبَ شُرْبَةً ثَانِيَةً أَوْ شَرِبَ بَعْدَ الشُّرْبِ تِبَاعًا [ʿall] bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: عَلَّهُ إِذَا سَقَاهُ ثَانِيَةً أَوْ تِبَاعًا Ve taʿāmdan bir mikdār ekl eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هَذَا طَعَامٌ قَدْ عُلَّ مِنْهُ عَلَى الْمَجْهُولِ أَيْ أُكِلَ مِنْهُ Ve

عَلٌّ [ʿall] Sıfat olur, ekserī nisvāna müteredddid olan zen-dosta ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ عَلُّ النِّسَاءِ إِذَا كَانَ يَزُورُهُنَّ كَثِيرًا Ve büyük ve dızman keçi tekesine denir. Ve iri keneye, ʿalā-kavlin hurde keneye denmekle zıdd olur. Ve nahīf ve zebūn ihtiyār adama denir. Ve mutlakan cüssesi hurde olup yaşlı olan hayvāna denir. Ve marazdan gövdesinin derileri buruş yarış olmuş adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَلٌّ إِذَا كَانَ قَدْ تَقَبَّضَ جِلْدُهُ مِنْ مَرَضٍ Ve

عَلٌّ [ʿall] ve

عَلَلٌ [ʿalel] Bir adama peyderpey vurup dövmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَلَّ الضَّارِبُ الْمَضْرُوبَ إِذَا تَابَعَ عَلَيْهِ الضَّرْبَ

اَلْإِعْلَالُ [el-iʿlāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ikinci defʿada içirmek maʿnasınadır; yukālu: أَعَلَّهُ إِذَا سَقَاهُ ثَانِيَةً Ve bir adamın davarı ikinci mertebede su içmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعَلَّ الْقَوْمُ إِذَا عَلَّتْ إِبِلُهُمْ Ve bir adamı hasta ve ʿalīl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَلَّهُ اللهُ أَيْ أَصَابَهُ بِعِلَّةٍ فَهُوَ مُعَلٌّ وَعَلِيلٌ وَلَا تَقُلْ مَعْلُولٌ وَالْمُتَكَلِّمُونَ يَقُولُونَ وَلَسْتُ مِنْهُ عَلَى ثَلَجٍ Yaʿnī مَعْلُولٌ ʿunvānı cāʾiz değildir, her ne kadar mütekellimūn istiʿmāl ederlerse de ve benim ona vüsūk ve iʿtimādım yoktur.

Mütercim der ki *Miṣbāḥ*'ın tahrīrine göre mechūl bünyesiyle عُلَّ الْإِنْسَانُ sīgası vardır, maraz maʿnāsına. Ve baʿzılar bāb-ı sāniden lāzım olarak mebnī li'l-fāʿil īrād ederler ki ism-i mefʿūl عَلِيلٌ [ʿalīl] olur, niteki müʾellif dahi masdarı عِلَّةٌ [ʿillet] olarak resm eylemiştir. Ve *Muġrib*'de ذُو عِلَّةٍ ile müfesserdir. Pes أَعَلَّهُ اللهُ فَهُوَ مَعْلُولٌ terkībi kavl-i sahīh üzere tedāhul kabīlindendir, zīrā aslı أَعَلَّهُ اللهُ فَعُلَّ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولُ فَهُوَ مَعْلُولٌ dur, hattā hasta eylemek maʿnāsına müteʿaddī olarak عِلَّةٌ [ʿillet] sīgası dahi vārid olmakla مَعْلُولٌ [maʿlūl] ondan kıyās üzere masūgdur. Ve إِعْلَالٌ [iʿlāl]den kıyās üzere ism-i mefʿūl مُعَلٌّ [muʿall] ʿunvānında dahi vārdır, lākin kalīlü'l-istiʿmāldir. Bu takdīrce müʾellifin tereddüdü nā-mülāyim olur, hattā Sībeveyhi'nin gāhca مُفْعَلٌ [mufʿal] bünyesinden mefʿūl ile istignā olunur kavli vech-i evvel dakīkasına yaʿnī tedāhüle mahmūl olur, niteki أَحَمَّهُ فَهُوَ مَحْمُومٌ وَأَجَنَّهُ فَهُوَ مَجْنُونٌ kavllerinde dahi bu resme taʿbīr eylemiştir. Ve

إِعْلَالٌ [iʿlāl] Deve suyu içip gereği gibi

kanmaksızın döndürmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَعْلَلْتُ الْإِبِلَ إِذَا أَصْدَرْتَهَا قَبْلَ رِيِّهَا Ve ʿalā-kavlin bunda muʿceme iledir.

اَلتَّعَلُّلُ [et-teʿallul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sāʾir nesneyi terk edip bir nesne ile meşgūl olup vakt geçirmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin avunmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلَّلَ بِالْأَمْرِ إِذَا تَشَاغَلَ بِهِ أَوْ تَجَزَّأَ Ve ʿavret ile gülüp oynayıp erişmek maʿnāsınadır; zendosta عِلٌّ [ʿall] ıtlākı bundandır; yukālu: تَعَلَّلَ بِالْمَرْأَةِ إِذَا تَلَهَّى بِهَا Ve hatun nifāstan kurtulup pāklanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلَّلَتِ الْمَرْأَةُ مِنْ نِفَاسِهَا إِذَا خَرَجَتْ

اَلْإِعْتِلَالُ [el-iʿtilāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) تَعَلُّلٌ [teʿallul] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: إِعْتَلَّ بِالْأَمْرِ بِمَعْنَى تَعَلَّلَ Ve hasta ve ʿalīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَّ الرَّجُلُ إِذَا مَرِضَ Ve bir ʿözr ve ʿilletle bahāne eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَّ الرَّجُلُ إِذَا اعْتَذَرَ Ve bir adamı bir işten ʿavk eylemek, ʿalā-kavlin üzerine suç atmak maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَلَّهُ إِذَا اعْتَاقَهُ عَنْ أَمْرٍ أَوْ تَجَنَّى عَلَيْهِ

اَلتَّعَالُّ [et-teʿāll] (teşdīd-i lām'la تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi hatun nifāstan çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَالَّتِ الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ نِفَاسِهَا

اَلتَّعْلِيلُ [et-taʿlīl] Bir kimseyi bir nesne ile avutup eğlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: عَلَّلَهُ بِطَعَامٍ وَغَيْرِهِ إِذَا شَغَلَهُ بِهِ

اَلتَّعِلَّةُ [et-teʿillet] (tā'nın fethi ve ʿayn'ın kesri ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْعَلَّةُ [el-ʿallet] (ʿayn'ın fethiyle) ve

اَلْعُلَالَةُ [el-ʿulālet] (ʿayn'ın zammıyla) Avunup eğlenecek nesneye denir ki eğlence taʿbīr olunur; yukālu: وَمَا هِيَ إِلَّا تَعِلَّةٌ وَعَلَّةٌ Ve وَعُلَالَةٌ يُتَعَلَّلُ بِهَا وَهُوَ مَا يُتَعَلَّلُ بِهِ

عُلَالَةٌ [ʿulālet] İbtidā sağımdan sonra sağılan süte denir ki bir kerre sağdıktan sonra veledi salıverilip sonraca sağılan süt olur, o sağıma فَيْقَةٌ [feyḳat]-i ūlā derler. Ve memede kalan süt bakiyyesine ve atın seğirtmesinden kalan bakiyyeye ve mutlakan her şeyʾin bakiyyesine ıtlāk olunur. Ve nākayı sabāh ve öğle ve akşam vakti sağdıkta öğle vakti sağılan sütüne denir. Bu maʿnā-yı sābıktan başkadır.

اَلْمُعَالَلَةُ [el-muʿālelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Nākayı vech-i mezkūr üzere sağmak maʿnāsınadır; tekūlu: عَالَلْتُ النَّاقَةَ إِذَا أَخَذْتَ عُلَالَتَهَا Burada lām-ı müşeddede ile عَالَّتْ nüshası galattır.

اَلْعِلَالُ [el-ʿilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مُعَالَلَةٌ [muʿālelet]ten ismdir, vech-i mezkūr üzere olan sağıma denir.

اَلْعَلَّةُ [el-ʿallet] (ʿayn'ın fethiyle) Eğlenceye denir ki zikr olundu. Ve zevcenin ortağına ıtlāḳ olunur; vech-i ātī üzere şürbet-i sāniyeden meʾhūzdur; yukālu: هِيَ عَلَّتُهَا أَيْ ضَرَّتُهَا Cemʿi عَلَّاتٌ [ʿallāt]tır. Bu maʿnādandır ki li-eb kardeşlere بَنُو الْعَلَّاتِ ıtlāk olunur, ümmehāt-ı muhtelifeden yaʿnī pederlerinin ezvāc-ı müteʿaddidesinden hāsıl olan evlāddır; yukālu: هَؤُلَاءِ بَنُو عَلَّاتٍ أَيْ بَنُو أُمَّهَاتٍ شَتَّى مِنْ رَجُلٍ وَاحِدٍ وَإِنَّمَا سُمِّيَتْ بِذَلِكَ لِأَنَّ الَّذِي تَزَوَّجَهَا عَلَى أُولَى قَدْ كَانَتْ قَبْلَهَا نَاهِلٌ ثُمَّ عَلَّ مِنْ هَذِهِ يَعْنِي أَنَّ الرَّجُلَ الَّذِي تَزَوَّجَ الْأُمَّهَاتِ عَلَى الزَّوْجَةِ الْأُولَى الَّتِي قَدْ كَانَتْ قَبْلَ الْأَخِيرَاتِ نَاهِلٌ أَيْ شَارِبٌ أَوَّلَ شُرْبٍ ثُمَّ عَلَّ مِنَ الْأَخِيرَاتِ Burada كَانَتْ [kānet] وَجَدَتْ [vecedet] maʿnāsınadır, pes قَدْ كَانَتْ kavli أُولَى kelimesinin sıfatı ve نَاهِلٌ kavli إِنَّ الَّذِي kavlinde إِنَّ kelimesinin haberidir. Şārih der ki بَنُو الْعَلَّاتِ mā-fevk-ı vāhide ıtlāk olunur. Maʿlūm ola ki kardeşler üç kısmdır: بَنُو الْأَعْيَانِ [benu'l-aʿyān]

li-ebeveyn ve بَنُو الْعَلَّاتِ [benu'l-ʿallāt] li-eb ve بَنُو الْأَخْيَافِ [benu'l-aḫyāf] li-ümm olanlardır. Sāhib-i *Miṣbāḥ* işbu kıtʿada taʿrīf ve beyān eylemiştir:

وَمَتَى أَرَدْتَ تَمَيُّزَ الْأَعْيَانِ

فَهُمُ الَّذِينَ يَضُمُّهُمْ أَبَوَانِ

أَخْيَافُ أُمٍّ لَيْسَ يَجْمَعُهُمْ أَبٌ

وَبِعَكْسِهِ الْعَلَّاتُ يَفْتَرِقَانِ

اَلْعِلَّةُ [el-ʿillet] (ʿayn'ın kesriyle) Maraz maʿnāsınadır; ism ve masdar olur, ism-i cemʿi عِلَلٌ [ʿilel]dir, سِدْرَةٌ [sidret] ve سِدَرٌ [sider] gibi, ʿalīli işgāl eylediği için yāhūd ʿaraz-ı mütekerrir olduğu için tesmiye olunmuştur ki عِلَلٌ [ʿilel]-i mezkūrdan meʾhūzdur; ve yukālu: عَلَّ الرَّجُلُ عِلَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَرِضَ Zikr olunan عَلِيلٌ [ʿalīl] bundan meʾhūzdur, vech-i mezkūr üzere lāzım olmakla عَلِيلٌ [ʿalīl] vārid olmuştur; ve yukālu: عَرَضَتْهُ الْعِلَّةُ أَيِ الْمَرَضُ Ve ʿözr ve hades ve bahāneye ıtlāk olunur ki sāhibini teveccüh eylediği cihetten ʿavk ve işgāl eder; ve minhu hadīsu ʿĀṣim b. Ṣābit: "مَا عِلَّتِي وَأَنَا جَلْدٌ نَابِلٌ" أَيْ مَا عُذْرِي فِي تَرْكِ الْجِهَادِ وَمَعِي أَهْبَةُ الْقِتَالِ Ve minhu'l-meselu: "لَا تَعْدَمُ خَرْقَاءُ عِلَّةً" Yaʿnī "ʿÖzr ve bahānenin envāʿı kesīr ve īrādı yesīrdir." Şöyle ki nādān ʿavretler dahi bir ʿözr ve bahāne bulup īrād edebilir. Bu mesel bir māddenin ityānına muktedir iken iʿtizār eden kimse hakkında darb olunur ki iʿzārdan nehy ve menʿini mutazammındır. Ve

عِلَّةٌ [ʿillet] Sebeb ve bāʿis maʿnāsına müstaʿmeldir. Bunlar maraz maʿnāsındandır; yukālu: هَذِهِ عِلَّتُهُ أَيْ سَبَبُهُ Fukahānın şerʿde müsebbet hükm olan emre عِلَّةٌ [ʿillet] ıtlākı bundandır ki tekerrürüyle hükm mütekerrir olur. Ve ehl-i maʿkūlun dahi عِلَّةٌ [ʿillet] taʿbīrleri bundandır. Ve sarfiyyūnun "و،ا،ي" harflerine harf-i ʿillet ıtlākı bundandır, zīrā ʿalīl zebān-zedidir, izāfet ednā mülābese içindir yāhūd maraz gibi kelimāta nüfūzlarına mebnīdir. Ve ʿİlle b. Ġanm, Ḳuḍāʿa kabīlesinin nesebi ricālindendir. Bu maʿnālarda عِلَّةٌ [ʿillet]in cemʿi عِلَّاتٌ [ʿillāt]tır. Ve عِلَّاتٌ [ʿillāt] hālāt maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu kavluhum: عَلَى عِلَّاتِهِ أَيْ عَلَى كُلِّ حَالٍ

اَلْمُعَلِّلُ [el-muʿallil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ʿÖzr ve ʿilletler serdiyle harāc cābīsini savup defʿ eden adama denir; yukālu: هُوَ مُعَلِّلٌ أَيْ دَافِعٌ جَابِي الْخَرَاجِ بِالْعِلَلِ Ve davarı bir kerre suvardıktan sonra tekrār suvarır olan kimseye denir. Ve meyveyi bir defʿa verdikten sonra tekrār eden adama denir; yukālu: نَاطُورٌ مُعَلِّلٌ إِذَا كَانَ يَجْنِي الثَّمَرَةَ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ Ve

مُعَلِّلٌ [muʿāllil] Berdu'l-ʿacūz eyyāmından bir yevmin ismidir ki murād yevm-i sādistir.

عَلَّ [ʿalle] (ʿayn'ın ve lām-ı müşeddedenin fethiyle) Kelime-i tamaʿ u işfāḳtır; evveline lām ziyādesiyle لَعَلَّ dahi denir. Ve bunda lügāt-ı ʿadīde vardır, "ل،ع،ل" māddesinde mezkūrdur.

اَلْيَعْلُولُ [el-yaʿlūl] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] vezninde) Suyu sāfī ve ak ve berrāk olup cereyān üzere olan göle denir. Ve suyun yüzünde peydā olan kabarcığa denir; yukālu: ظَهَرَ عَلَى الْمَاءِ يَعْلُولٌ وَيَعَالِيلُ أَيْ حَبَابٌ وَنَفَّاخَةٌ Ve ak buluta ʿalā-kavlin bir pāre ak buluta denir; yukālu: فِي السَّمَاءُ يَعْلُولٌ أَيِ السَّحَابُ الْأَبْيَضُ أَوِ الْقِطْعَةُ الْبَيْضَاءُ مِنْهُ Ve yağmur ʿakibinde tekrār yağan yağmura denir. Ve bezi bir kerre boyadıktan sonra ikinci defʿada olan bo-

yaya denir; yukālu: أَثَرُ الْيَعْلُولِ فِي الثَّوْبِ وَهُوَ مَا عُلَّ مِنَ الصِّبْغِ مَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى Ve iki hörgüçlü deveye denir; tekūlu: رَأَيْتُ يَعْلُولًا مِنَ الْإِبِلِ أَيْ ذَا السِّنَامَيْنِ

اَلْعُلْعُلُ [el-ʿulʿul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde ve فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Zekere denir, ʿalā-kavlin kıvāma geldikte şiddetlenmeyip tiryākī āleti gibi sölpük olanına denir. Ve toygar kuşunun erkeğine denir. Ve göğüs nihāyetinde karın üzere havāle olan lisān şeklinde kemiğe denir; yukālu: أَصَابَ عُلْعُلَهُ أَيِ الرَّهَابَةُ الَّتِي تُشْرِفُ عَلَى الْبَطْنِ مِنَ الْعَظْمِ كَأَنَّهُ لِسَانٌ

اَلْعَلْعَالُ [el-ʿalʿāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Bu dahi toygar kuşunun erkeğine denir. Ve Şām'da bir dağın adıdır.

اَلْعُلْعُولُ [el-ʿulʿūl] (سُرْسُورٌ [sursūr] vezninde) Şerr-i dāʾimī ve ıztırāb ve fitne ve harb ve kıtāl maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعُوا فِي الْعُلْعُولِ أَيِ الشَّرِّ الدَّائِمِ وَالْإِضْطِرَابِ وَالْقِتَالِ

تَعِلَّةُ [Teʿillet] (tā'nın fethiyle) Bir recül ismidir.

عَلْعَلْ [ʿal ʿal] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Koyun ve keçi kısmına mahsūs sürecek zecr ve āzār kelimātındandır.

اَلْعَلِيلَةُ [el-ʿalīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir kerre tīb sürüntükten sonra tekrār sürünmüş hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَلِيلَةٌ أَيْ مُطَيَّبَةٌ طِيبًا بَعْدَ طِيبٍ Şārihin beyānına göre عَلِيلَةٌ [ʿalīlet] عَلِيلٌ [ʿalīl] kelimesinden dahi müʾennes olur.

اَلْعِلِّيَّةُ [el-ʿilliyyet] (ʿayn'ın ve lām-ı müşeddedenin kesriyle ve ʿayn zammıyla lügattır) Çardağa denir ki üst tabakada olur; cemʿi عَلَالِيُّ [ʿalāliyy] gelir ʿayn'ın fethiyle; tekūlu: قَعَدْنَا فِي الْعِلِّيَّةِ أَيِ الْغُرْفَةِ Ve

عِلِّيَّةٌ [ʿilliyyet] ve

عُلِّيَّةٌ [ʿulliyyet] ve

عِلْيَةٌ [ʿilyet] (ʿayn'ın kesri ve lām'ın sükūnu ve yā'nın tahfīfiyle) ve

عِلِّيٌّ [ʿilliyy] (ʿayn'ın ve lām-ı müşeddedinin kesriyle) ve

عُلِّيٌّ [ʿulliyy] (ʿayn'ın zammıyla ki bu ikide tāʾ yoktur) ʿUlüvv ve şān ve şeref sāhibi kimselere vasf olur; yukālu: هُوَ مِنْ عِلِّيَّةِ قَوْمِهِ وَعُلِّيَّتِهِمْ وَعِلْيَتِهِمْ وَعِلِّيِّهِمْ وَعُلِّيِّهِمْ أَيْ مِنْ أَهْلِ الْعُلُوِّ وَالشَّرَفِ ve kavluhu taʿālā: ﴿كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ﴾ اَلْوَاحِدُ عِلِّيٌّ كَسِكِّينٍ وَعِلِّيَّةٌ بِالْهَاءِ وَعُلِّيَّةٌ بِضَمِّ الْعَيْنِ أَوْ جَمْعٌ بِلَا وَاحِدٍ وَسَيُعَادُ فِي الْمُعْتَلِّ Müʾellifin burada īrādı hemān lafzına riʿāyete mebnīdir.

اَلْعَلْعَلَانِ [el-ʿalʿalān] (ʿayn'ların fethiyle) Bir cins şecer-i kebīr ismidir.

اَلتَّعَلْعُلُ [et-teʿalʿul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznide) Bir nesne sölpük olmakla beri öte salınıp oynamak maʿnāsınadır; yukālu: تَعَلْعَلَ الشَّيْءُ إِذَا اضْطَرَبَ وَاسْتَرْخَى

عَلَلَانُ [ʿAlelān] (fetehātla) Ḥismā nām mahalde bir su adıdır.

اَلْعَلَّانَةُ [el-ʿallānet] (سَكْرَانَةٌ [sekrānet] vezninde) Cāhil ve nādān ʿavrete denir; müezekkeri عَلَّانٌ [ʿallān]dır; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَلَّانَةٌ وَرَجُلٌ عَلَّانٌ أَيْ جَاهِلَةٌ وَجَاهِلٌ

عُلَيْلٌ [ʿUleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir adamın ismidir.

اَلْعَالَّةُ [el-ʿāllet] (teşdīd-i lām'la) İkinci defʿa dahi suvarılan dābbeye ve develere denir; ذُو عَلَلٍ [ẕū ʿalel] maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "عَرَضَ عَلَيَّ سَوْمَ الْعَالَّةِ" Yaʿnī "Onu bana ʿarzda mübālaga ve ilhāh eylemedi" ki murād sathī ve lafzī ʿarz eyledi demektir, lisānımızda yarım ağız ile teklīf eyledi diyecek yerde darb olunur; ikinci defʿada suvarılan hayvānlara su-

yun ʿarzında çendān ibrām ve mübālaga olunmaz.

[ع م ل]

اَلْعَمَلُ [el-ʿamel] (fethateynle) İşlenecek işe denir, mihnet ve fiʿl maʿnāsına tesmiye bi'l-masdardır, Fārisīde kār ve kirdār denir; cemʿi أَعْمَالٌ [aʿmāl]dir; yukālu: عَمَلُهُ جَيِّدٌ وَرَأَيْتُهُ فِي عَمَلٍ شَدِيدٍ أَيِ الْمِهْنَةِ وَالْفِعْلِ Ve masdar olur, iş işlemek maʿnāsına; yukālu: عَمِلَ الرَّجُلُ عَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا مَهَنَ وَفَعَلَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre عَمَلٌ [ʿamel] فِعْلٌ [fiʿl] ile mürādiftir ve ʿinde'l-baʿz فِعْلٌ [fiʿl]den ahasstır, zīrā فِعْلٌ [fiʿl] bi-kasdin ve bi-gayr-i kasdin olana şāmildir, onun için baʿzı hayvānata nisbet olunur. Ve عَمَلٌ [ʿamel] bi-kasdin olana mahsūstur, ibil-i ʿavāmilden gayrı hayvānata nisbet olunmamıştır, o dahi mecāzdır. Ve bu kavl ʿinde'l-müʾellif rācih olmakla اَلْمِهْنَةُ وَالْفِعْلُ ʿunvānıyla tefsīr eyledi. İntehā. Ve

عَمَلٌ [ʿamel] Deve eşkin ve işlek olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَمِلَتِ النَّاقَةُ إِذَا كَانَتْ عَمِلَةً Ve şimşek muttasıl çakıp oynamak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَمِلَ الْبَرْقُ إِذَا دَامَ Ve bir kelime bir āher kelimede envāʿ-ı iʿrābdan birini ihdās eylemek maʿnāsınadır ki ʿörf-i nahviyyīndir; yukālu: عَمِلَ الشَّيْءُ فِي الشَّيْءِ أَيِ الْكَلِمَةُ فِي الْكَلِمَةِ إِذَا أَحْدَثَ فِيهَا نَوْعًا مِنَ الْإِعْرَابِ وَالْعَامِلُ مَا عَمِلَ عَمَلًا مَا فَرَفَعَ أَوْ نَصَبَ أَوْ جَرَّ Ve dābbede ʿamel-i üzün ile sürʿatten kināye olur, zīrā sürʿat hengāmında şiddet-i seyrden kulakları-nı tahrīk eder; yukālu: عَمِلَتِ النَّاقَةُ بِأُذُنِهَا إِذَا أَسْرَعَتْ

اَلْإِعْمَالُ [el-iʿmāl] (hemzenin kesriyle) İş işletmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْمَلَهُ إِذَا جَعَلَهُ عَامِلًا Ve ālet makūlesi nesneyi işe kullanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْمَلَ رَأْيَهُ وَآلَتَهُ إِذَا عَمِلَ بِهِ

اَلْإِسْتِعْمَالُ [el-istiʿmāl] Bir adamı işletmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْمَلَهُ غَيْرَهُ بِمَعْنَى أَعْمَلَهُ Ve ālet makūlesini işe kullanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَعْمَلَ رَأْيَهُ وَآلَتَهُ إِذَا عَمِلَ بِهِ Mütercim der ki mā-i müstaʿmel bu maʿnādandır. Pes baʿzıların kıyāsa muhāliftir kavlleri nā-be-cādır.

اَلْإِعْتِمَالُ [el-iʿtimāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir işi bir adam bi-nefsihi işlemek maʿnāsınadır; yukālu: إِعْتَمَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْمَلَ بِنَفْسِهِ Müʾellifin tefsīrine göre إِعْتِمَالٌ [iʿtimāl] sāʾirin medhal ve muʿāveneti olmayarak yalnız başına işlemek olur ki meşakkati müstelzimdir, lākin *Esās*'ta اَلرَّجُلُ يَعْتَمِلُ لِنَفْسِهِ وَيَسْتَعْمِلُ غَيْرَهُ وَيَتَعَمَّلُ فِي حَاجَاتِ النَّاسِ ʿibāretiyle mersūm olmakla ona göre إِعْتِمَالٌ [iʿtimāl] bir adam kendi nefsi için yaʿnī o iş kendisine ʿāʾid olmak için işlemek olur, meselā kātib nefsi için bir kitāb yazmak gibi ve تَعَمُّلٌ [teʿammul] gayr için zahmet çekip işlemek olur, eger müʾellifin tefsīri bu kavle tevfīk murād olunur ise إِذَا عَمِلَ الرَّجُلُ عَمَلًا مُتَعَلِّقًا بِنَفْسِهِ takdīr olunur, fe'lyunzar.

اَلْعَمِلُ [el-ʿamil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْعَمُولُ [el-ʿamūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Vasflardır, dāʾimā işli güçlü adama denir yāhūd iş üzere matbūʿ olan yaʿnī işsiz bīkār duramayıp işe güce idmān ve iʿtiyādı olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ عَمِلٌ وَعَمُولٌ أَيْ ذُو عَمَلٍ أَوْ مَطْبُوعٌ عَلَى الْعَمَلِ Ve

عَمِلٌ [ʿamil] Muttasıl çakıp oynayan şimşeğe vasf olur, yukālu: بَرْقٌ عَمِلٌ أَيْ دَائِمُ الْعَمَلِ

اَلْعَمِلَةُ [el-ʿamilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) عَمَلٌ [ʿamel] maʿnāsınadır. Ve işlenen işe denir.

اَلْعِمْلَةُ [el-ʿimlet] (ʿayn'ın kesriyle) Bu

dahi işlenen işe denir. Ve binā-i nevʿ olur, heyʾet-i ʿamel maʿnāsına ki ondan işleyiş ile taʿbīr olunur; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْعِمْلَةِ أَيْ هَيْئَةِ الْعَمَلِ Ve bir adamın derūnunda meknūn olan hāssatan şerr ve fāsid vazʿ ve niyyete denir; yukālu: هُوَ فَاسِدُ الْعِمْلَةِ وَهِيَ بَاطِنَةُ الرَّجُلِ فِي الشَّرِّ Ve ecīre ücreti mukābilinde verilen ücrete denir ki işçilik taʿbīr olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْعُمْلَةُ [el-ʿumlet] (ʿayn'ın zammıyla) ve

اَلْعُمَالَةُ [el-ʿumālet] (ʿayn'ın harekāt-ı selāsıyla) Bunlar da ücret-i ʿamele denir; yukālu: أَعْطَى عِمْلَتَهُ وَعُمْلَتَهُ وَعُمَالَتَهُ أَيْ أَجْرَ عَمَلِهِ

اَلتَّعْمِيلُ [et-taʿmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İş işleyen ırgata ücret vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَمَّلَ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ الْعُمَالَةَ Ve bir kavm üzere voyvoda nasb eylemek maʿnāsınadır. Ve o voyvodaya عَامِلٌ [ʿāmil] denir; yukālu: عُمِّلَ فُلَانٌ عَلَيْهِمْ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أُمِّرَ

اَلْعَمَلَةُ [el-ʿamelet] (fetehātla) عَامِلٌ [ʿāmil] in cemʿidir, elleriyle iş işleyen adamlara denir, renc-berler gibi; yukālu: هُمْ عَمَلَةٌ أَيِ الْعَامِلُونَ بِأَيْدِيهِمْ

بَنُو الْعَمَلِ [benu'l-ʿamel] Piyādegāna ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ بَنُو الْعَمَلِ أَيْ مُشَاةٌ

اَلْمُعَامَلَةُ [el-muʿāmelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse ile bir işi pazarlaşmak maʿnāsınadır ki akçe ile müddet-i maʿlūme yāhūd mutlak olarak işe kullanmaktan ʿibārettir; yukālu: عَامَلَهُ إِذَا سَامَهُ بِعَمَلٍ

اَلْعِمِلِّينُ [el-ʿimillīn] (kesreteynle ve teşdīd-i lām'la) yāhūd

عِمْلِينٌ [ʿimlīn] (ki غِسْلِينٌ [ġislīn] veznindedir) yāhūd

عُمَلِينَ [ʿumelīn] (ki بُرَحِينَ [bureḥīn] veznindedir) İfrāt-ı eziyyet ve işkence ve taʿab mevkiʿinde müstaʿmeldir; yukālu: عَمِلَ بِهِ الْعِمِلِّينَ أَوِ الْعِمِلِينَ أَوِ الْعُمَلِينَ أَيْ بَالَغَ فِي أَذَاهُ Pes vezn-i evvele göre müfredi عِمِلٌّ [ʿimill] olur, طِمِرٌّ [ṭimirr] ve عِفِرٌّ [ʿifirr] veznlerinde ve sānīye göre müfred olur, غِسْلِينٌ [ġislīn] gibi ki yāʾ ve nūn zāʾidlerdir ve sālise göre evvelin harekāt-ı selāsıyla müfredi عِمْلٌ [ʿiml] olur. بُرَحِينَ [bureḥīn] ve بُلَغِينَ [buleġīn] māddelerinde zikr olunduğu üzere bir ḫaṭb ve emrin şiddet-i nikāyetini işʿār için kasd ve taʿammüd sāhibi ʿukalāʾ menzilinde cemʿ-i selametle cemʿlendirip baʿdehu ʿalem olarak istiʿmāl ederler, bu cihetle bunlar da cemʿ ve müfred iʿrābı cāʾizdir, ammā vezn-i sānī müfreddir.

اَلْيَعْمَلَةُ [el-yaʿmelet] (yā'nın ve mīm'in fethiyle) Soy ve işlek ve işe alışık dayangan nākaya denir; müzekkeri يَعْمَلٌ [yaʿmel] dir. Ve bunlar ismdir, sıfat değillerdir, pes جَمَلٌ يَعْمَلٌ وَنَاقَةٌ يَعْمَلَةٌ demek cāʾiz değildir.

اَلْعَمَالَةُ [el-ʿamālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Nāka işlek ve eşkin olmağa denir.

اَلْعَمِلَةُ [el-ʿamilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) İşlek ve eşkin nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ عَمِلَةٌ أَيْ فَارِهَةٌ بَيِّنَةُ الْعَمَالَةِ

اَلْعَوَامِلُ [el-ʿavāmil] Ayaklara ıtlāk olunur; yukālu: ضَعُفَتْ عَوَامِلُهُ أَيْ أَرْجُلُهُ Ve çift öküzlerine ve harman dövdükleri öküzlere ıtlāk olunur; müfredleri عَامِلَةٌ [ʿāmilet]tir.

اَلْعَامِلُ [el-ʿāmil] ve

اَلْعَامِلَةُ [el-ʿāmilet] Mızrağın sadrına denir ki temrenin altı yanıdır; ve minhu: اَلرُّمْحُ بِعَامِلِهِ وَعَامِلَتِهِ أَيْ صَدْرِهِ

بَنُو عَامِلَةَ [Benū ʿĀmilet] İbn Sebāʾdır ki Yemen'de bir cemāʿattir, Ḳāsiṭ evlādındandır.

بَنُو عَمَلٍ [Benū ʿAmel] (fethateynle)

Yemen'de bir cemāʿattir.

بَنُو عُمَيْلَةَ [Benū ʿUmeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir kabīledir.

عَمَلَى [ʿAmelā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْعَمْلَةُ [el-ʿamlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Sirkat yāhūd hıyānet maʿnāsınadır; tekūlu: سَمِعْتُ بِهِ عَمْلَةً أَيْ سَرِقَةً أَوْ خِيَانَةً

اَلْمَعْمُولُ [el-maʿmūl] Süt ile bal karışık olan şerbete denir; tekūlu: سَقَانَا شَرَابًا مَعْمُولا وَهُوَ مَا فِيهِ اللَّبَنُ وَالْعَسَلُ

عَمَلَّةُ [ʿAmellet] (ʿayn'ın ve mīm-i müşeddedenin fethiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْمَعْمَلُ [el-Maʿmel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Vādī-i Bīşe'de Hāşimiyyūn'a mahsūs bir mülkün ismidir.

يَوْمُ الْيَعْمَلَةِ [yevmu'l-yaʿmelet] Beyne'l-ʿArab yevm-i maʿrūftur.

اَلتَّعَمُّلُ [et-taʿammul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bir iş için yāhūd iş işlemekten taʿab ve zahmet çekmek maʿnāsınadır ki murād zahmet ve tekellüfle bir zor iş işle-mektir; yukālu: تَعَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَنَّى Müʾellif عَامِلُ الصَّدَقَةِ [ʿāmilu'ṣ-ṣadaḳat]ı zımnen zikr eyledi, inşāʾallāhu taʿālā, "س،ع،ي" māddesinde tafsīl olunur.

[ع م ث ل]

اَلْعَمَيْثَلُ [el-ʿameyṯel] (ʿayn'ın ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) Şol insān ve hayvāna denir ki cüssesi büyük ve sölpük olduğundan batīʾü'l-hareke ola; ʿalā-kavlin şīve ve edā cihetiyle libāsını yere doğru sarkı-tıp etekleri yeri süpürerek yürür ola, aslā eteklerini çemreyip yāhūd beline sokmaz ola. Ve çemrek, celādetli, cünbüşlü ada-ma denmekle zıdd olur; müʾennesi عَمَيْثَلَةٌ [ʿameyṯelet]tir. Ve dāʾimā uzun libās gi-yen adama denir. Ve gövdesi sölpük bo-dura denir. Ve uzun kuyruklu geyiğe ve dağ keçisine denir. Ve iri ve yassı gövdeli metīn ve şedīd adama denir. Ve arslana denir. Ve kerīm ve müteʿayyin ve zī-şān adama denir; yukālu: هُوَ عَمَيْثَلٌ أَيْ سَيِّدٌ كَرِيمٌ

اَلْعَمَيْثَلَةُ [el-ʿameyṯelet] (hāʾyla) عَمَيْثَلٌ [ʿameyṯel]in müʾennesidir ki zikr olundu. Ve tenū-mend nākaya denir.

اَلْعَمَيْثَلِيَّةُ [el-ʿameyṯeliyyet] (yā-yı müşed-dede ile) Geriye kıçınlayarak ve eteğini sürüyerek olan yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي الْعَمَيْثَلِيَّةَ وَهِيَ مِشْيَةٌ فِي تَقَاعُسٍ وَجَرِّ ذُيُولٍ

[ع ن ب ل]

اَلْعُنْبُلَةُ [el-ʿunbulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vez-ninde) ve

اَلْعُنْبُلُ [el-ʿunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Ferc-i nisvānda olan lahm-ı zāʾide denir. Ve

عُنْبُلَةٌ [ʿunbulet] Lahm-ı zāʾidi uzun olan hatuna denir. Ve şol ağaçtan ve tahtadan masnūʿ nesneye denir ki üzerinde hāven ve dibek makūlesiyle nesne dövülür. Müʾellif وَالْخَشَبَةُ يُدَقُّ عَلَيْهَا بِالْمِهْرَاسِ ʿibāretiyle beyān eylemekle bu resme terceme olundu. Zāhiren o güne bir nesne olur imiş ki üze-rine hāven ve dibek makūlesi konup nes-ne dövülür. ʿArabların edevāt ve evʿiyeleri bu diyārlarda ve bu diyārların edevāt ve evʿiyeleri ʿArabistān'da müteʿāref değil-dir, fe'lyunzar.

اَلْعُنَابِلُ [el-ʿunābil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Kalın kirişe denir. Ve dahmü'l-heykel adama denir.

اَلْعُنْبُلِيُّ [el-ʿunbuliyy] (سُنْبُلِيٌّ [sunbuliyy] ve-zinnde) Galīzü'l-cüsse zengī ʿavrete denir.

[ع ن ت ل]

اَلْعُنْتُلُ [el-ʿuntul] (tā-yı fevkiyye ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Katı ve pek nesneye denir. Ve ʿavretin lahm-ı zāʾidine denir, عُنْبُلٌ [ʿunbul] kelimesinde lügattır.

اَلْعَنْتَلَةُ [el-ʿantelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi pāre pāre yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنْتَلَ الشَّيْءَ إِذَا خَرَّقَهُ قِطَعًا

اَلْعَنَاتِلُ [el-ʿanātil] (ʿayn'ın fethiyle) Şol sırtlanlara denir ki ekīlesini yaʿnī tuʿmesi olan lāşe makūlesini pāre pāre eder ola.

[ع ن ث ل]

أُمُّ عَنْثَلٍ [ummu ʿanṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Sırtlanın künyesidir, أُمُّ عِثْيِلٍ [ummu ʿiṯyel] kelimesinde lügattır.

[ع ن ج ل]

اَلْعُنْجُلُ [el-ʿuncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Gövdesinin eti gidip kemikleri çıkmış pīr ve ihtiyāra denir.

اَلْعُنْجُولُ [el-ʿuncūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir böcek adıdır.

[ع ن د ل]

اَلْعَنْدَلَةُ [el-ʿandelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Devenin sinirleri kaskatı pek ve metīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَنْدَلَ الْبَعِيرُ إِذَا اشْتَدَّ عَصَبُهُ Ve bülbül ötmek maʿnāsınadır; yukālu: عَنْدَلَ الْهَزَارُ إِذَا صَوَّتَ Müʾellif bunu "ع،د،ل" zeylinde dahi zikr eylemiştir.

اَلْعَنْدَلُ [el-ʿandel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Başı büyük deveye denir; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur. Ve uzun ve gerimli deveye denir; müʾennesi عَنْدَلَةٌ [ʿandelet]tir.

اَلْعُنَادِلَانِ [el-ʿunādilān] (ʿayn'ın zammı ve tesniye bünyesiyle) Hāyelere denir; ve minhu: "هُوَ لَا يَعْرِفُ سُحَادِلَيْهِ مِنْ عُنَادِلَيْهِ" أَيْ خُصْيَيْهِ

اَلْعَنْدَلِيلُ [el-ʿandelīl] (عَنْدَلِيبٌ [ʿandelīb] vezninde) Serçe cinsinden bir kuşun adıdır.

اَلْعَنْدَلَةُ [el-ʿandelet] (ʿayn'ın ve dāl'ın fethiyle) Memeleri tulum gibi iri olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَنْدَلَةٌ أَيْ ضَخْمَةُ الثَّدْيَيْنِ

اَلْعَنَادِلُ [el-ʿanādil] عَنْدَلِيبٌ [ʿandelīb] kelimesinin cemʿidir, āhiri hazf olunmuştur, zīrā her ism ki māddesi dört harften mütecāviz olup ve harf-i rābiʿ harf-i medd ü līn olmaz ise rubāʿīye redd olunduktan sonra cemʿ binā olunur. Şārih der ki ve eger harf-i rābiʿ harf-i medd ü līn olursa rubāʿīye redd olunmaksızın binā olunur.

[ع ن ص ل]

اَلْعُنْصُلُ [el-ʿunṣul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) بَصَلُ الْفَأْرِ [baṣalu'l-feʾr] ismidir ki ada soğanıdır, "س،ق،ل" ve "ع،ص،ل" māddelerinde dahi zikr olundu.

[ع ن ظ ل]

اَلْعَنْظَلُ [el-ʿanẓal] (ẓā-yı muʿceme ile جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Örümcek evine denir, بَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ [beytu'l-ʿankebūt] maʿnāsına.

اَلْعَنْظَلَةُ [el-ʿanẓalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yelmek maʿnāsınadır; yukālu: عَنْظَلَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا

[ع ن ك ل]

اَلْعَنْكَلُ [el-ʿankel] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Taş gibi pek nesneye denir.

[ع ن ل]

عَيْنَيْلُ [ʿAyneyl] (ʿayn'ın ve nūn'un fethiyle) İbn Nāciye b. el-Cumāhir'dir ki Eşʿar kabīlesinin nesebi ricālindendir.

[ع و ل]

اَلْعَوْلُ [el-ʿavl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Haktan meyl ve ʿudūl ile cevr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ فِي الْحُكْمِ يَعُولُ عَوْلًا إِذَا جَارَ وَمَالَ عَنِ الْحَقِّ Ve terazi hakk ve iʿtidālden nākıs ve māʾil yāhūd zāʾid olmak maʿnāsınadır ki dirhem keffesi ağır olup mebīʿ keffesi hafīf olmakla havāya ağmaktan ʿibārettir; yukālu: عَالَ الْمِيزَانُ يَعُولُ عَوْلًا وَيَعِيلُ عَيْلًا إِذَا نَقَصَ وَجَارَ أَوْ زَادَ Ve bir mādde büyüyüp müştebih ve müşkil olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: عَالَ أَمْرُهُمْ إِذَا اشْتَدَّ وَتَفَاقَمَ Ve bir mādde-i şedīde bir adamı basıp kemāl üzere sıklet ve ıztırāb vermek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ الشَّيْءُ فُلَانًا إِذَا غَلَبَهُ وَثَقُلَ عَلَيْهِ وَأَهَمَّهُ Ve ehl-i ferāʾiz ıstılāhında mahrec zīk olmakla farīza ve sihām mahrec üzere zāʾid olmak maʿnāsınadır ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; yukālu: عَالَتِ الْفَرِيضَةُ فِي الْحِسَابِ إِذَا زَادَتْ وَارْتَفَعَتْ ve tekūlu: عُلْتُ الْفَرِيضَةَ أَيْ زِدْتُهَا Niteki ferāʾizde minberiyye mesʾelesinde عَوْلٌ [ʿavl] vākiʿ olmuştur. Ve

عَوْلٌ [ʿavl] ve

عِيَالَةٌ [ʿiyālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bir adamın ʿayāli çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ فُلَانٌ عَوْلًا وَعِيَالَةً إِذَا كَثُرَ عِيَالُهُ Ve

عَوْلٌ [ʿavl] ve

عُؤُولٌ [ʿuʾūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

عِيَالَةٌ [ʿiyālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Evlād ve ʿayālin meʾūnet ve nafakalarını görmek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ عِيَالَهُ عَوْلًا وَعُؤُولًا وَعِيَالَةً إِذَا كَفَّاهُمْ وَمَانَهُمْ Ve

عَوْلٌ [ʿavl] إِعْوَالٌ [iʿvāl]den ism olur, عَوْلَةٌ [ʿavlet] ve عَوِيلٌ [ʿavīl] gibi ki sayha ile ve bülend āvāz ile olan bükāya denir; ve minhu yukālu: عِيلَ عَوْلُهُ أَيْ ثَكِلَتْهُ أُمُّهُ ve yukālu: عِيلَ صَبْرِي أَيْ غُلِبَ yaʿnī "Sabrım tükendi." Ve yukālu: عَالَ عَوْلُهُ وَعَالَ صَبْرِي عَلَى بِنَاءِ الْمَعْلُومِ Terkīb-i sānī refʿ maʿnāsına olan عَوْلٌ [ʿavl] den meʾhūzdur; ve yukālu: عِيلَ مَا هُوَ عَائِلُهُ أَيْ غُلِبَ مَا هُوَ غَالِبُهُ Yaʿnī "Ona gālib olan maglūb olsun!" Bir adamın kelāmından yā sāʾir nesneden taʿaccüb olundukta duʿāʾ makāmında īrād olur. Ve

عَوْلٌ [ʿavl] Bir adama bār ve sıklet olan nesneye ıtlāk olunur, vasf bi'l-masdardır; tekūlu: هَذَا كَانَ عَلَيَّ عَوْلًا أَيْ ثِقَلًا Ve mühimmāt ve levāzımda kendisinden istiʿānet olunan kimseye denir; yukālu: هُوَ عَوْلٌ لَهُ أَيْ مُسْتَعَانٌ بِهِ Ve ʿayālin kūt ve nafakalarına ıtlāk olunur; yukālu: عَالَ عَوْلَ عِيَالِهِ أَيْ قُوتَهُمْ Ve ʿArablar "Filān aslā bir nesneye mālik değildir!" diyecek yerde مَا لَهُ عَالٌ وَلَا مَالٌ derler, قَوَلَ lafzında قَالَ dedikleri gibi ki masdardır, kūt ve nafaka maʿnāsınadır. Ve مَا لَهُ عَالٌ وَمَالٌ derler ki burada fiʿl-i māzī sīgalarıyladır ve مَا kelimesi nefsinden ʿibārettir. Bu fıkra "Filānın ʿayāli kesīr olup ve hükmünde musīb ve ʿādil olmayıp cāʾir ve māʾil olsun!" demektir ki bed-duʿāʾ mevkiʿinde īrād olunur. Ve ayağı sürçüp yıkılan kimseye عَالَكَ عَالِيًا derler, refʿ maʿnāsındandır, "Seni Hak taʿālā dürüst ve ʿālī olarak yıkıldığın yerden kaldırsın!" demektir, niteki bu mahalde لَعًا لَكَ عَالِيًا dahi derler ki "Aʿzāʾ ve cevārihin dürüst ve tām olarak kalkasın!" demektir. Ve

عَوْلٌ [ʿavl] وَيْبٌ [veyb] ve وَيْلٌ [veyl] maʿnāsına müstaʿmeldir ki vay ve yazık demektir; yukālu: عَوْلَكَ وَعَوْلَ زَيْدٍ مِثْلَ وَيْبَكَ وَوَيْبَ زَيْدٍ

اَلْإِعَالَةُ [el-iʿālet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ferāʾizi عَوْلٌ [ʿavl] ettirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَعَلْتُ الْفَرَائِضَ بِمَعْنَى عُلْتُهُ

Ve evlād ve ʿayālin nafaka ve meʾūnetlerini görmek maʿnāsınadır; yukālu: أَعَالَ عِيَالَهُ إِذَا كَفَّاهُمْ وَمَانَهُمْ Ve harīs olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَالَ فُلَانٌ إِذَا حَرَصَ وَيُقَالُ أَعْيَلَ فَهُوَ مُعْوِلٌ وَمُعِيلٌ Pes bu maʿnāda vāvī ve yāʾī olur. Ve fakīr ve muhtāc olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعَالَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ

اَلْإِعْوَالُ [el-iʿvāl] (hemzenin kesriyle) Bir adam ʿayāl-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْوَلَ فُلَانٌ إِذَا كَثُرَ عِيَالُهُ وَفِيهِ يُقَالُ أَعْيَلَ Ve feryād ile ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْوَلَ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْبُكَاءِ وَالصِّيَاحِ Ve bir kimseye nāz ve edā ile tekellüfāne vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْوَلَ عَلَيْهِ إِذَا أَدَلَّ وَحَمَلَ Ve harīs olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَعْوَلَ فُلَانٌ إِذَا حَرَصَ كَمَا يُقَالُ أَعَالَ وَأَعْيَلَ Ve ok atıldıktan sonra yay çinremek maʿnāsınadır; yukālu: أَعْوَلَتِ الْقَوْسُ إِذَا صَوَّتَتْ

اَلتَّعْيِيلُ [et-taʿyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi ʿayāl meʾūnetini görmek maʿnāsınadır; yukālu: عَيَّلَ عِيَالَهُ إِذَا كَفَّاهُمْ وَمَانَهُمْ Ve bir kimseyi ʿayāl edinip vech-i maʿāşını görmek yāhūd ihmāl edip kendi başına bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: تَعْيِيلٌ عَيَّلَهُمْ أَيْ صَيَّرَهُمْ عِيَالًا أَوْ أَهْمَلَهُمْ İşbu [taʿyīl] māddesi yāʾiyye olan عِيَالٌ [ʿiyāl] māddesindendir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّعْوِيلُ [et-taʿvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Feryād ile ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّلَ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْبُكَاءِ وَالصِّيَاحِ Ve bir kimseye nāz ve şīve ile tafra eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّلَ عَلَيْهِ إِذَا أَدَلَّ وَحَمَلَ ve minhu yukālu: عَوِّلْ عَلَيَّ مَا شِئْتَ Yaʿnī "Ben senin cefā ve sitem ve evzāʿını mü-tehammilim, bana her ne dilersen tahmīl eyle." Ve iʿtimād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّلَ عَلَيْهِ مُعَوَّلًا إِذَا اتَّكَلَ وَاعْتَمَدَ عَلَيْهِ Müʾellifin misāline göre مُعَوَّلٌ [muʿavvel] مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde masdar-ı mīmīdir. Bu maʿnāda istiʿmāli mādde-i mezbūreye hāss olur. Pes تَعْوِيلٌ [taʿvīl] ʿunvānı maʿnā-yı mezbūrda müstaʿmel olmaz, niteki şārihin müsteşhedātı dahi bunu nātıktır. Ve kāle fi'l-*Esās*: إِنَّمَا الدُّنْيَا دِوَلٌ لَيْسَ عَلَيْهَا مُعَوَّلٌ Lākin *Miṣbāḥ*'ta تَعْوِيلٌ [taʿvīl] ʿunvānıyla mersūmdur. Ve

تَعْوِيلٌ [taʿvīl] عَالَةٌ [ʿālet] dedikleri sāyebān tutmak maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّلَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْعَالَةَ Ve bir kimseden istiʿāne eylemek maʿnāsınadır; yukālu: عَوَّلَ عَلَيْهِ إِذَا اسْتَعَانَ بِهِ

اَلْعَوْلَةُ [el-ʿavlet] (ʿayn'ın fethiyle) ve

اَلْعَوِيلُ [el-ʿavīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) إِعْوَالٌ [iʿvāl] ve تَعْوِيلٌ [taʿvīl]den عَوْلٌ [ʿavl] gibi ismlerdir, feryād ve figānla olan ağlamağa denir; yukālu: لِفُلَانَةٍ عَوْلٌ وَعَوْلَةٌ وَعَوِيلٌ أَيِ الْبُكَاءُ بِالصِّيَاحِ

اَلْمَعُولُ [el-meʿūl] (مَقُولٌ [meḳūl] vezninde) Galebe maʿnāsından mefʿūldür; tekūlu: صَبْرِي مَعُولٌ أَيْ مَغْلُوبٌ

اَلْعِوَلُ [el-ʿivel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) İʿtimād maʿnāsına olan تَعْوِيلٌ [taʿvīl]den ismdir, iʿtimād maʿnāsınadır; yukālu: مَا عَلَيْهِ عِوَلٌ أَيِ اعْتِمَادٌ Ve istiʿāne maʿnāsınadır; yukālu: لَمْ يُثْمِرْ عِوَلُهُ أَيِ اسْتِعَانَتُهُ

اَلْعَيِّلُ [el-ʿayyil] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) ve

اَلْعِيَالُ [el-ʿiyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir adamın besleyip zād ve nafakalarını gör-düğü kimseye denir, evlād ve ezvāc ve etbāʿ gibi; sıklet maʿnāsındandır. Ve bu vāviyye ve yāʾiyyedir. عَيِّلٌ [ʿayyil] keli-mesinin cemʿi عَالَةٌ [ʿālet] ve عَيَايِلُ [ʿayāyil] gelir; yukālu: نِسْوَةٌ عَيَايِلُ

Müʾellif bunu "ع،ي،ل" māddesinde dahi zikr eyledi. Kaldı ki burada عَيِّلٌ [ʿayyil] ve عِيَالٌ [ʿiyāl] kelimelerini مَنْ تَتَكَفَّلُ بِهِمْ

ʿibāretiyle beyān edip ve orada عَيِّلٌ [ʿayyil] عِيَالٌ [ʿiyāl] kelimesinin müfredi ve cemʿü'l-cemʿi عَيَايِلُ [ʿayāyil] olduğunu tasrīh eylemiştir. Ve şārih der ki *Nihāye*'de tasrīh olunduğu üzere عَيِّلٌ [ʿayyil] kelimesi عِيَالٌ [ʿiyāl]in müfredidir, جَيِّدٌ [ceyyid] ve جِيَادٌ [ciyād] gibi, kezālik cemʿi عَيَايِلُ [ʿayāyil] gelir, niteki جَيِّدٌ [ceyyid]in cemʿi جَيَايِدُ [ceyāyid] dahi gelir. Ve عَيِّلٌ [ʿayyil] baʿzen cemāʿate dahi ıtlāk olunur ve عِيَالٌ [ʿiyāl] bazen müfrede dahi ıtlāk olunur. Ve cemʿinde عَالَةٌ [ʿālet] geldiği سَيِّدٌ [seyyid] ve سَادَةٌ [sādet] gibidir. Müʾellif teşvīş ve telfīk eylemiştir. Ve نِسْوَةٌ عَيَايِلُ kavliyle gerçi cemʿ-i müʾennese telmīh eyleyip lākin fi'l-hakīka bu mādde müzekkere ve müʾennese ıtlāk olunur. İntehā.

اَلْمِعْوَلُ [el-miʿvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Taşçıların külüng taʿbīr ettikleri ālete denir; cemʿi مَعَاوِلُ [meʿāvil]dir; ve minhu مَا زَالَ يَقْرَعُ صَفَاتِهِ بِمَعَاوِلِهِ وَيَفْرِي أَدِيمَهُ بِمَخَازِلِهِ وَهِيَ حَدِيدَةٌ يُنْقَرُ بِهَا الْجِبَالُ

اَلْعَالَةُ [el-ʿālet] Devekuşuna denir, نَعَامَةٌ [neʿāmet] maʿnāsına. Ve yağmurdan teset-tür için ittihāz olunan sāyebāna denir.

اَلْمَعَاوِلُ [el-Meʿāvil] ve

اَلْمَعَاوِلَةُ [el-Meʿāvilet] (mīm'lerin fethiyle) Ezd kabīlesinden münşaʿib bir niçe kabāʾildir.

اَلْعَوَّالُ [el-ʿAvvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: Sebre b. el-ʿAvvāl bir maʿrūf kimsedir. Ve Ḫārice b. ʿAvvāl, ʿAmr b. el-ʿĀṣ ile Mısır fethine hāzır oldular.

اَلْإِعْتِوَالُ [el-iʿtivāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezinde) Ağlamak maʿnāsınadır ki murād feryād ile ağlamaktır; yukālu: إِعْتَوَلَ الرَّجُلُ إِذَا بَكَى يَعْنِي مَعَ رَفْعِ الصَّوْتِ

عُوَالٌ [ʿUvāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Benī ʿAbdullāh b. Ġaṭafān'dan bir cemāʿattir. Ve iki mevziʿ ismidir.

[ع ه ل]

اَلْعَيْهَلُ [el-ʿayhel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

اَلْعَيْهَلَةُ [el-ʿayhelet] (hā'yla) ve

اَلْعَيْهُولُ [el-ʿayhūl] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) ve

اَلْعَيْهَالُ [el-ʿayhāl] (بَيْطَارٌ [beyṭār] vezninde) Cüst ve revende nākaya denir. Ve soyu pāk yavuz nākaya denir. Ve

عَيْهَلٌ [ʿayhel] Erkek deveye denir. Ve hafīf ve sebük-meşreb adama denir ki hiffetinden bir yerde karār eylemez ola, yelkovan taʿbīr olunur; müʾennesleri عَيْهَلَةٌ [ʿayhelet] tir. Ve şedīd esen rüzgāra denir. Ve uzun hatuna denir. Ve

عَيْهَلَةٌ [ʿayhelet] Kocakarıya denir.

اَلْعَاهِلُ [el-ʿāhil] (hā'nın kesriyle) Pādişāh-ı aʿzama denir. خَلِيفَةٌ [ḫalīfet] gibi; yekūlu: قَعَدَ عَلَى سَرِيرِ مِلْكِهِ الْعَاهِلُ وَهُوَ الْمَلِكُ الْأَعْظَمُ كَالْخَلِيفَةِ Ve zevci olmayan hatuna denir.

[ع ي ل]

اَلْعَيْلُ [el-ʿayl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلْعَيْلَةُ [el-ʿaylet] (hā'la) ve

اَلْعُيُولُ [el-ʿuyūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْمَعِيلُ [el-meʿīl] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) Fakīr ve gedā olmak maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ الرَّجُلُ يَعِيلُ عَيْلًا وَعَيْلَةً وَعُيُولًا وَمَعِيلًا إِذَا افْتَقَرَ Ve

عَيْلَةٌ [ʿaylet] İsm olur, fakr u fāka maʿnāsına; yukālu: هُوَ فِي عَوْلَةٍ مِنْ عَيْلَةٍ أَيْ فِي بُكَاءٍ مِنْ فَقْرٍ Ve

عَيْلٌ [ʿayl] ve

مَعِيلٌ [meʿīl] Bir adamı bir müşkil nesnenin tahsīli ʿāciz ve fürū-mānde kılmak maʿnāsınadır; tekūlu: عَالَنِي الشَّيْءُ

عَيْلًا وَمَعِيلًا أَيْ أَعْوَزَنِي Ve nāzendelikle iki cānibe meyelānla salını salını yürümek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ الرَّجُلُ وَالْفَرَسُ فِي مَشْيِهِ إِذَا تَمَايَلَ وَاخْتَالَ وَتَبَخْتَرَ Ve bir adam yitiği kanda arayıp bulacağını bilmeyip mütehayyir kalmak maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ الضَّالَّةَ إِذَا لَمْ يَدْرِ أَيْنَ يَبْغِيهَا Ve

عَيْلٌ [ʿayl] ve

عُيُولٌ [ʿuyūl] Bir yerde gezip dönüştürmek maʿnāsınadır; yukālu: عَالَ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ وَدَارَ

اَلْعَائِلُ [el-ʿāʾil] Maʿnā-yı evvelden ism-i fāʿildir; cemʿi عَالَةٌ [ʿālet] ve عُيَّلٌ [ʿuyyel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve عَيْلَى [ʿaylā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde. Şārihin beyānına göre عَالَةٌ [ʿālet] عَوَلَةٌ [ʿavelet] takdīrindedir fetehātla.

اَلْمُعِيلُ [el-muʿīl] (mīm'in zammıyla) Arslana denir. Ve kaplana denir. Ve kurda denir, saydlarını إِعَالَةٌ [iʿālet] yaʿnī taleb eyledikleri için ve bu gezip dönmek maʿnāsına olan عَيْلٌ [ʿayl]den meʾhūzdur; yukālu: أَعَالَهُ إِذَا الْتَمَسَهُ

اَلتَّعَيُّلُ [et-teʿayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi iki tarafa meyelānla salını salını yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَعَيَّلَ فِي مَشْيِهِ بِمَعْنَى عَالَ

اَلْعَيَّالَةُ [el-ʿayyālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Salını salını yürüyen hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ عَيَّالَةٌ أَيْ مُتَبَخْتِرَةٌ مَيَّالَةٌ

اَلْعَيْلَانُ [el-ʿaylān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Erkek sırtlana denir. Ve Ḳays'ın pederi ismidir yāhūd savāb olan Ḳaysu ʿAylān olmaktır izāfetle ve ʿArabda onun hemnāmı yoktur. Ve عَيْلَانُ [ʿAylān] fi'l-asl Ḳays'ın feresi ismidir, kendisi ona muzāf olmuştur.

اَلْعِيَالُ [el-ʿiyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) عَيِّلٌ [ʿayyil] kelimesinin cemʿidir ki جَيِّدٌ [ceyyid] veznindedir, kişinin nafaka ve meʾūnetini rüʾyet eylediği kimselerdir; fakr ve ʿacz maʿnālarındandır, cemʿu'l-cümʿi عَيَايِلُ [ʿayāyil]dir. Ve bu mādde "ع،و،ل" māddesinde dahi zikr olundu.

اَلْعَيْلَةُ [el-ʿAylet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ʿalā-kavlin كَيِّسَةٌ [keyyiset] veznindedir) Şaḫr'ın pederidir. Ve Şaḫr ashābdandır. Ve ona İbn Ebi'l-ʿAyle dahi derler. Ve

عَيْلَةٌ [ʿaylet] Fakr u fāka maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve bir adamın zād ve meʾūnetini görmeğe denir; tekūlu: طَالَ عَيْلَتِي إِيَّاكَ أَيْ طَالَ مَا عُلْتُكَ Yaʿnī "Çok zamāndır ben senin meʾūnetini idāre ederim."

اَلْعِيَالَةُ [el-ʿiyālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْمَعَالَةُ [el-meʿālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Dābbenin yemine denir; yukālu: عِيَالَةُ الْبِرْذَوْنِ أَيْ مَعَالَتُهُ أَيْ عَلَفُهُ Şārih der ki ʿibārede sakt vardır, zīrā مَعَالَةٌ [meʿālet]i mukaddem tefsīr eylememiştir.

اَلْعَيَلُ [el-ʿayel] (fethateynle) Bir adam bir haberi yā bir kelāmı onun tālib ve mürīdi olmayıp ve o haber ve kelām şānından olmayan kimseye ʿarz eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki tālib ve mürīdine zafer-yāb olmadığından mürīd olmayan kimseye arz eder, Aḫfeş'in keçiye ders okuttuğu gibi olur. Ve bu maʿnā dālleyi kanda arayacağını bilmemek maʿnāsına olan عَيْلٌ [ʿayl]den mutasarrıftır. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا وَإِنَّ مِنَ الْعِلْمِ جَهْلًا وَإِنَّ مِنَ الْقَوْلِ عَيَلًا" وَهُوَ عَرْضُكَ حَدِيثَكَ وَكَلَامَكَ عَلَى مَنْ لَا يُرِيدُهُ وَلَيْسَ مِنْ شَأْنِهِ كَأَنَّهُ لَمْ يَهْتَدِ لِمَنْ يُرِيدُهُ فَعَرَضَهُ عَلَى مَنْ لَا يُرِيدُهُ *Nihāye*'de dahi bi-ʿaynihā bu ʿibāre ile

müfesserdir, pes كَأَنَّهُ لَمْ يَهْتَدِ kelāmı iltifāt bābından olur.

عَيِّلَةٌ [ʿAyyilet] (كَيِّسَةٌ [keyyiset] vezninde) Esmā-i nisvāndandır.

FASLU'L-ĠAYNİ'L-MUʿCEME

(فَصْلُ الْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ)

[غ ت ل]

اَلْغَتَلُ [el-ġatel] (ġayn'ın ve tā-yı fevkiyyenin fethiyle) Bir mahal ağaçlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَتِلَ الْمَكَانُ غَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ فِيهِ الشَّجَرُ

اَلْغَتِلُ [el-ġatil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ağaçlık mekāna denir. Ve sık ve firāvān olduğundan birbirine sarmaşmış ağaçlara denir; yukālu: نَخْلٌ غَتِلٌ أَيْ مُلْتَفٌّ Burada نَخْلٌ kelimesini müzekker ile vasf Temīm lügatine mebnīdir.

[غ د ل]

اَلْغَيْدَلُ [el-ġaydel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Vüsʿat ve refāhiyyet üzere olan dirliğe denir; yukālu: هُوَ فِي غَيْدَلٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ وَاسِعٍ رَغَدٍ

[غ د ف ل]

اَلْغِدَفْلُ [el-ġidefl] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Pek uzun kişiye denir. Ve her yanı uygun ve tāmm ve ʿazīmü'l-hilkat deveye denir. Ve vüsʿatli dirliğe denir; yukālu: هُوَ فِي غِدَفْلٍ أَيْ عَيْشٍ وَاسِعٍ Ve yeprimiş eski sevbe denir; cemʿi غَدَافِلُ [ġadāfil]dir; ve minhu'l-meselu: "غَرَّبَنِي بُرْدَاكَ مِنْ غَدَافِلِي" Yaʿnī "Senin vereceğin kumaş cāmelerini firīfte eylemekle eski esvābımdan dūr eyledi." Aslı budur ki bir kimseye bir devletliden kisvet niyāz, o dahi vaʿd eylemekle vaʿdine firīfte olup eğninde olan eski libāslarını tarh eyledikten sonra devletli ihlāf-ı vaʿd eylemekle bīçāre ʿuryān kaldıkta kelām-ı mezbūru īrād eyledi.

اَلْغِدَفْلَةُ [el-ġideflet] (سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) Vüsʿatli nesneye denir; teʾnīsi

mevsūfu iʿtibārıyladır; yukālu: رَحْمَةٌ ثُمَامَةٌ [mulāʾet] مُلَاءَةٌ Ve وَمُلَاءَةٌ غِدَفْلَةٌ أَيْ وَاسِعَةٌ [sumāmet] vezninde iki şukkadan dikilmiş çarşafa denir.

اَلْغُدَافِلُ [el-ġudāfil] (غُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznin-de) Kuyruğunun tüyleri gür ve firāvān olan deveye yāhūd koça denir; yukālu: بَعِيرٌ أَوْ كَبْشٌ غُدَافِلٌ أَيْ كَثِيرُ شَعْرِ الذَّنَبِ

اَلْغَدْفَلَةُ [el-ġadfelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Bir adam dāʾimā ekl ve şürble yāhūḍ ekl ve cimāʿla uğraşmak maʿnāsınadır; yukālu: غَدْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي الْأَهْيَغَيْنِ

[غ ر ل]

اَلْغُرْلَةُ [el-ġurlet] (ġayn'ın zammıyla) Zeke-rin başında sünnet olacak deriye denir, قُلْفَةٌ [ḳulfet] maʿnāsına.

اَلْأَغْرَلُ [el-aġrel] أَقْلَفُ [aḳlef] vezninde ve mürādifidir ki sünnetsiz kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَغْرَلُ أَيْ أَقْلَفُ Ve ucuzluk, bol-luk yıla denir; yukālu: عَامٌ أَغْرَلُ أَيْ مُخْصِبٌ Ve süsʿatli dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ أَغْرَلُ أَيْ وَاسِعٌ

اَلْغَرِلُ [el-ġaril] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Uzun mızrağa denir; yukālu: رُمْحٌ غَرِلٌ أَيْ طَوِيلٌ Ve bünye ve hilkati salkı ve sölpük adama de-nir; yukālu: رَجُلٌ غَرِلٌ أَيِ الْمُسْتَرْخِي الْخَلْقِ

اَلْغِرْيَلُ [el-ġiryel] (حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] veznin-de) Havuz dibinde kalan çamura denir. Ve toza denir; غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına. Ve şol çamura denir ki sel suyu getirip yerin yüzünde yarılıp kalmış ola, gerek yaş ve gerek kuru olsun. Ve her bütün tırnaklı hayvānın sümüğüne denir. Ve şol göle denir ki suyu çekilip dibinde دَعَامِيصُ [deʿāmīṣ] yaʿnī it balığı dedikleri siyāh hurde böcekler kalmış ola ki onda ka-lan suyun içilmeğe imkān ve salāhiyyeti olmaya. Ve şīşenin dibinde kalan yağ makūlesinin posasına ve tortusuna denir.

[غ ر ب ل]

اَلْغَرْبَلَةُ [el-ġarbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Un ve sāʾir nesneyi kalburlayıp elemek maʿnāsınadır; yukālu: غَرْبَلَ الدَّقِيقَ إِذَا نَخَلَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "مَنْ غَرْبَلَ النَّاسَ نَخَلُوهُ" Yaʿnī "Halkı kalbur-layan kimseyi halk dahi un gibi elerler." Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: غَرْبَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve katl-i ʿāmm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غَرْبَلَهُمْ إِذَا قَتَلَهُمْ وَطَحَنَهُمْ

اَلْمُغَرْبَلُ [el-muġarbel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Dūn ve hasīs ve alçak şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ مُغَرْبَلٌ أَيْ دُونٌ خَسِيسٌ Ve lāşesi şişip kabarmış maktūle denir. Ve tebāh ve hāksār ve berbād olmuş mülk ve saltanata ıtlāk olunur.

اَلْغِرْبَالُ [el-ġirbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] veznin-de) Maʿrūftur ki Türkīde tahrīfle kalbur derler. Ve deff ve dāʾire dedikleri çalgıya denir. Ve koğucu ve nemmām şahsa ıtlāk olunur.

[غ ر ز ح ل]

اَلْغِرْزَحْلَةُ [el-ġirzaḥlet] (ḥā-yı mühmele ile قِنْدَحْرَةٌ [ḳindaḥret] vezninde) Değneğe de-nir, عَصًا [ʿaṣā] maʿnāsına. Şārihin vasfına göre sopa ve soymantı taʿbīr olunan yoğun değnek olacaktır.

[غ ر ق ل]

اَلْغَرْقَلَةُ [el-ġarḳalet] (ḳāf'la دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Başa birden su dök-mek maʿnāsınadır; yukālu: غَرْقَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ الْمَاءَ بِمَرَّةٍ Ve yumurta iğdin olmak ve kavun ve karpuz posalmak maʿnāsınadır; yukālu: غَرْقَلَ الْبَيْضَةُ وَالْبِطِّيخُ إِذَا فَسَدَ مَا فِي جَوْفِهِمَا

[غ ر م ل]

اَلْغُرْمُولُ [el-ġurmūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Zekere denir, ʿalā-kavlin yoğun olarak sölpük olanına denir, henüz hıtān olmazdan mukaddem.

غُرْمُلٌ [Ġurmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yaʿkūb nām muhaddisin pederi ismidir.

اَلْغَرَامِيلُ [el-ġarāmīl] Bir niçe kızıl topraklı bayırlara ıtlāk olunur.

[غ ز ل]

اَلْغَزْلُ [el-ġazl] (عَزْلٌ [ʿazl] vezninde) İplik eğirmek maʿnāsınadır; yukālu: غَزَلَتِ الْمَرْأَةُ الْقُطْنَ غَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve

غَزْلٌ [ġazl] Eğrilmiş ipliğe denir, مَغْزُولٌ [maġzūl] maʿnāsına.

اَلْإِغْتِزَالُ [el-iġtizāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) غَزْلٌ [ġazl] maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَزَلَتْهُ بِمَعْنَى غَزَلَتْهُ

اَلْغُزَّلُ [el-ġuzzel] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) ve

اَلْغَوَازِلُ [el-ġavāzil] İplik eğiren hatunlara denir; müfredi غَازِلَةٌ [ġāzilet]tir; yukālu: نِسْوَةٌ غُزَّلٌ وَغَوَازِلُ أَيْ تَغْزِلُونَ الْغَزْلَ

اَلْمَغْزَلُ [el-maġzel] (mīm'in harekāt-ı selāsıyla ve zāy'ın fethiyle) İplik eğirecek ālete denir ki iğ olacaktır, Fārisīde dūk denir.

اَلْإِغْزَالُ [el-iġzāl] (hemzenin kesriyle) İplik eğirirken مَغْزَلٌ [maġzel]i çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغْزَلَ الْغَازِلُ إِذَا أَدَارَ الْمَغْزَلَ

اَلْمُغَيْزِلُ [el-muġayzil] (musaggar bünyesiyle) İnce sicime ıtlāk olunur.

اَلْمُغَازَلَةُ [el-muġāzelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Nisvānla ʿāşıkāne horata edip erişmek ve mülātafe eylemek maʿnāsınadır; غَزَالٌ [ġazāl] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: هُوَ يُغَازِلُ النِّسَاءَ أَيْ يُحَادِثُهُنَّ Ve bir nesneye pek yakın olup çatmak maʿnāsınadır; yukālu: غَازَلَ الْأَرْبَعِينَ إِذَا دَنَا مِنْهَا

اَلْغَزَلُ [el-ġazel] (fethateynle) Maʿnāyı evvelden ismdir, nisvānla ʿāşıkāne latīfeye ve horataya denir. Ve masdar olur, zenānla ālüftelik vechiyle konuşmak maʿnāsınadır; yukālu: غَزِلَ فُلَانٌ بِهَا غَزَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا حَادَثَهُنَّ Ve āhunun ensesine düşüp kovan tazı āhūyu şikārdan fātir olmak maʿnāsınadır, bir haysiyyetle ki yetişip alacağı anda āhū havfından bağırmakla yapışmayıp tehī ʿudūl eyleye; yukālu: غَزِلَ الْكَلْبُ إِذَا فَتَرَ وَهُوَ أَنْ يَطْلُبَهُ حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ ثَغَا مِنْ فَرَقِهِ انْصَرَفَ عَنْهُ

اَلْمَغْزَلُ [el-maġzel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) غَزَلٌ [ġazel] gibi bu dahi ismdir, zenānla ʿāşıkāne sohbet ve latīfeye denir.

اَلتَّغَزُّلُ [et-teġazzul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Zenānla sohbet ve ülfette tekellüf eylemek yaʿnī tekellüfle hāsıl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَزَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَكَلَّفَ لِلْمُغَازَلَةِ بِالنِّسَاءِ

اَلْغَزِلُ [el-ġazil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāʾimā nisvānla ʿāşıkāne erişip مُغَازَلَةٌ [muġāzelet] eden zen-dosta denir; yukālu: هُوَ غَزِلٌ أَيْ مُتَغَزِّلٌ بِالنِّسَاءِ Ve her nesneden ʿāciz ve zaʿīf olan adama denir ki aslā bir şeyʾin idāresine kudreti olmaya; yukālu: رَجُلٌ غَزِلٌ أَيْ ضَعِيفٌ عَنِ الْأَشْيَاءِ

اَلْأَغْزَلُ [el-aġzel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Şol hummāya denir ki isābet eylediği ʿalīlin garīm gibi girībānını salıvermeye; yukālu: أَصَابَتْهُ حُمَّى أَغْزَلُ وَهِيَ مَا كَانَتْ مُعْتَادَةً لِلْعَلِيلِ مُتَكَرِّرَةً Burada tezkīr مَرَضٌ tasavvuruyladır.

اَلْغَزَالُ [el-ġazāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şol āhū yavrusuna denir ki hareket edip

gezmeğe başlamış ola, ʿalā-kavlin doğduğu andan çak gereği gibi seğirtmek derecesine varınca ıtlāḳ olunur; cemʿi غِزْلَةٌ [ġizlet] ve غِزْلَانٌ [ġizlān] gelir ġayn'ların kesriyle; yukālu: رَأَيْتُ غَزَالًا وَهُوَ شَادِنٌ حِينَ يَتَحَرَّكُ وَيَمْشِي أَوْ مِنْ حِينَ يَلِدُ إِلَى أَنْ يَبْلُغَ أَشُدَّ الْإِحْضَارِ

اَلْمُغْزِلُ [el-muġzil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) غَزَالٌ [ġazāl]i olan geyiğe denir, vasf-ı hāsstır; yukālu: ظَبْيَةٌ مُغْزِلٌ أَيْ ذَاتُ غَزَالٍ

اَلْغَزَالَةُ [el-ġazālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Güneşe ıtlāk olunur; خُيُوطُ الشَّمْسِ [ḫuyūṭu'ş-şems] taʿbīr olunan şuʿāʿı iplik غَزْلٌ [ġazl] eder gibi ihdās ve temdīd eylediği için ıtlāk olundu, ʿalā-kavlin tulūʿu anında ve ʿinde'l-baʿz irtifāʿı hengāmında ıtlāk olunur. Ve baʿzılar ʿindinde ʿaynu'ş-şems yaʿnī çeşme-i āfitāba ıtlāk olunur ki güneşin özü ve menşeʾ-i şuʿāʿıdır; yukālu: طَلَعَتِ الْغَزَالَةُ أَيِ الشَّمْسُ أَوْ عِنْدَ طُلُوعِهَا أَوْ عِنْدَ ارْتِفَاعِهَا أَوْ عَيْنُ الشَّمْسِ Şārih der ki bunda غَرَبَتِ الْغَزَالَةُ demek cāʾiz değildir diye Ḥarīrī ve Zemaḫşerī tansīs eylediler, lākin müʾellifin kavl-i evveline göre cāʾizdir. Ve

غَزَالَةُ [Ġazālet] Bir hatunun ismidir. Ve baʿzen harf-i taʿrīfi mahzūf olur. Ve bir nevʿ nebāt adıdır ki halāvetli olmakla her hayvān onu ekl eder. Ve Muḥaṭṭam b. Erḳam'ın feresi ismidir. Ve

غَزَالَةُ الضُّحَى [ġazāletu'ḍ-ḍuḥā] ve

غَزَالَاتُ الضُّحَى [ġazālātu'ḍ-ḍuḥā] Kuşluk vaktinin evveline yāhūd güneş yer yüzüne yayıldıktan sonraca olan vakte denir ki genç kuşluk taʿbīr olunur ve ʿalā-kavlin kuşluğun evvelinden humus-ı nehār güzerān edince kadar ıtlāk olunur; tekūlu: لَقِيتُهُ غَزَالَةَ الضُّحَى وَغَزَالَاتِ الضُّحَى أَيْ أَوَّلَهَا أَوْ بُعَيْدَ مَا تَنْبَسِطُ الشَّمْسُ وَتَضْحَى أَوْ أَوَّلُهَا إِلَى مُضِيِّ خُمُسِ النَّهَارِ Pes غَزَالَاتٌ [ġazālāt] أَوَانٌ [evān] iʿtibārına mebnīdir.

غَزَالُ شَعْبَانَ [ġazālu şaʿbān] Bir böcektir.

دَمُ الْغَزَالِ [demu'l-ġazāl] طُرْخُونٌ [ṭurḫūn] a şebīh hirrīfiyyetli bir nebāt adıdır, kızıl sütleğen gibi suyu olmakla nisvān-ı aʿrāb onun suyuyla kollarına bilezik tarzında hutūt çevirirler. Ve

غَزَالُ [Ġazāl] Bir ʿakabenin ismidir. Ve

غَزَالٌ [Ġazāl] ve

غَزَالَةُ [Ġazālet] Esāmīdendir.

اَلْغُزَيِّلُ [el-Ġuzeyyil] (رُبَيِّعٌ [rubeyyiʿ] vezninde) Hubeyre b. ʿAbduyaġūş'un ceddi ismidir.

دَارَةُ الْغُزَيِّلِ [Dāretu'l-Ġuzeyyil] Belḥāriş b. Rebīʿa kabīlesine mahsūs bir mevziʿdir.

اَلْمَغَازِلُ [el-meġāzil] (mīm'in fethiyle) Harman ʿarabasının ʿamūdlarına denir ki murād iğleri olacaktır. Müʾellif, Ṭūs kazāsında vākiʿ Ġazāle nām karyeden sükūt eyledi. O karye İmām Ebū Ḥāmid el-Ġazālī ʿaleyhi'r-rahme hazretlerinin mevlidi olmakla nisbeti orayadır. Bunda zāy'ın teşdīdi hatādır, niteki *Miṣbāḥ*'ta mansūstur.

[غ س ل]

اَلْغَسْلُ [el-ġasl] (ġayn'ın fethi ve zammıyla) Yaykamak maʿnāsınadır; yukālu: غَسَلَ الثَّوْبَ غَسْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَهَّرَهُ بِالْمَاءِ Baʿzılar ʿindide ġayn'ın fethiyle masdar ve zammıyla ismdir ki yaykamağa ve yaykanmağa denir. Ve

غَسْلٌ [ġasl] Bir adamı dövüp vücūdunu acıtmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غَسَلَهُ إِذَا ضَرَبَهُ فَأَوْجَعَ Ve çok cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, insān ve hayvānda istiʿmāl olunur; yukālu: غَسَلَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا كَثِيرًا وَيُقَالُ غَسَلَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا

أَكْثَرَ ضِرَابَهَا Ve at pek terlemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غُسِلَ الْفَرَسُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا عَرِقَ

اَلْغَسِيلُ [el-ġasīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَغْسُولُ [el-maġsūl] Yaykanmış nesneye denir; cemʿi غُسْلَى [ġaslā] ve غُسَلَاءُ [ġuselāʾ] gelir, قَتْلَى [ḳatlā] ve قُتَلَاءُ [ḳutelāʾ] gibi, müʾennesinde غَسِيلٌ [ġasīl] ve غَسِيلَةٌ [ġasīlet] denir. Şārih der ki egerçi faʿīl bi-maʿnā mefʿūlde tezkīr ve teʾnīs müsāvīdir, lākin bunda galebe-i ismiyyetle tāʾ dāhil olan sıfat mecrāsına icrā olundu, نَطِيحَةٌ [naṭiḥat] gibi. Ve bunun cemʿi غُسَالَى [ġusālā] gelir, سُكَارَى [sukārā] gibi.

اَلْمَغْسَلُ [el-maġsel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) ve

اَلْمَغْسِلُ [el-maġsil] (مَنْزِلٌ [menzil] veznin-de) ve

اَلْمُغْتَسَلُ [el-muġtesel] (مُعْتَبَرٌ [muʿteber] vez-ninde ki ism-i mekāndır) Hāssaten meyyit gasl olunan yere denir. Şārih der ki مُغْتَسَلٌ [muġtesel] غُسْلٌ [ġusl] edecek yere de denir.

اَلْإِغْتِسَالُ [el-iġtisāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bedeni yaykamak maʿnāsınadır ki yun-mak ve yaykanmak taʿbīr olunur; yukālu: إِغْتَسَلَ بِالْمَاءِ إِذَا غَسَلَ بَدَنَهُ Ve bütün bedene tīb sürünmek maʿnāsına müstaʿmeldir ki gereği gibi tereşşuh eder vech ile sürün-mekten ʿibārettir, yağa çimdi taʿbīr olunur; yukālu: إِغْتَسَلَ بِالطِّيبِ إِذَا تَنَضَّحَ Ve at gereği gibi terlemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِغْتَسَلَ الْفَرَسُ إِذَا عَرِقَ

اَلْغُسْلُ [el-ġusl] (ġayn'ın zammıyla) İsm-dir, yunup yaykanmağa denir; غُسْلٌ [ġusl]-i şerʿī maʿlūmdur; ve minhu: اَلْغُسْلُ فَرْضُهُ كَذَا Ve

غُسْلٌ [ġusl] إِغْتِسَالٌ [iġtisāl] olunacak suya denir, ekl olunacak nesneye أُكْلٌ [ukl] de-dikleri gibi; tekūlu: سَكَبْتُ لَهُ غُسْلًا أَيْ مَاءً يَغْتَسِلُ بِهِ

اَلْغِسْلُ [el-ġisl] ve

اَلْغِسْلَةُ [el-ġislet] (ġayn'ların kesriyle) ve

اَلْغَسُولُ [el-ġasūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْغَسُّولُ [el-ġassūl] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bunlar da إِغْتِسَالٌ [iġtisāl] olunacak suya denir. Ve خِطْمِيٌّ [ḫiṭmiyy]ye yaʿnī kendi-siyle nesne gasl edecek hātem çiçeğine ve çevgān makūlesine denir ki aʿrābın sābūnlarıdır. Bu cihetle sābūna da ıtlāk olunur. Ve

غِسْلَةٌ [ġişlet] (ġayn'ın kesriyle) Mutlakan tībe ve sürünecek dühne ıtlāk olunur. Ve nisvān saçlarını tararken yumuşatmak için saçlarına saçtıkları ʿabīr makūlesine denir. Ve

غِسْلٌ [ġisl] ve

غِسْلَةٌ [ġislet] (kezālik ġayn'ların kesriyle) Baş yaykadıkları nesneye denir, mersin ve hātem çiçeği ve çoğan ve gil taʿbīr olunan çamur gibi. Ve mersin yaprağına denir ki baʿzı tīble terkīb edip nisvān saçlarına sürünürler.

اَلْغُسَالَةُ [el-ġusālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vez-ninde) Nesne yaykayacak suya denir. Ve yaykanmış nesnenin suyuna denir ki yaykantı taʿbīr olunur. Ve مَغْسُولٌ [maġsūl] olan sevb makūlesine denir.

اَلْغِسْلِينُ [el-ġislīn] (ġayn'ın kesriyle) Bu dahi مَغْسُولٌ [maġsūl] olan sevb makūlesine denir. Ve ehl-i cehennemin muhterak olur-ken derilerinden seyelān eden çirk-āba de-nir ki yaykantı menzilindedir. Kāle taʿālā:

﴿وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينَ﴾ وَهُوَ مَا يَسِيلُ مِنْ جُلُودِ أَهْلِ النَّارِ Ve pek ıssı ve germ-nāk nesneye denir. Ve cehennemde bir şecerin adıdır. Şārihin beyānına göre فِعْلِينٌ [fiʿlīn] vezninedir, yāʾ ve nūn zāʾiddir, mübālagayı mutazammındır.

اَلْمِغْسَلُ [el-miġsel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kendisiyle nesne gasl olunacak ālete denir, tās ve ibrīk gibi.

اَلتَّغْسِيلُ [et-taġsīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Çok cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: غَسَّلَ الْمَرْأَةُ إِذَا جَامَعَهَا كَثِيرًا Ve gasl-i aʿzāʾ husūsunda mübālaga eylemek maʿnāsınadır; isbāg-ı vudūʾ gibi; yukālu: غَسَّلَ الْأَعْضَاءَ إِذَا بَالَغَ فِي غَسْلِهِ

اَلْغِسْلُ [el-ġisl] (ġayn'ın kesriyle) ve

اَلْغُسْلُ [el-ġusel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْغَسِيلُ [el-ġasīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْغُسَلَةُ [el-ġuselet] (ġayn'ın zammıyla هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْمِغْسَلُ [el-miġsel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْغِسِّيلُ [el-ġissīl] (سِكِّيتٌ [sikkīt] vezninde) Dişiye çok aşıcı aygır ata ve buğur deveye denir, ʿalā-kavlin çok aşıp gebe etmez olanına denir; yukālu: فَحْلٌ غِسْلٌ وَغُسْلٌ وَغَسِيلٌ وَغُسَلَةٌ وَمِغْسَلٌ وَغِسِّيلٌ أَيْ كَثِيرُ الضِّرَابُ أَوْ يُكْثِرُ الضِّرَابَ وَلَا يُلْقِحُ Ve bu insānda dahi istiʿmāl olunur.

اَلْمَغَاسِلُ [el-Meġāsil] (mīm'in fethiyle) Yemāme'de niçe vādilere ıtlāk olunur.

غِسْلٌ [Ġisl] (ġayn'ın kesriyle) Benī Esed diyārında bir mevziʿdir.

ذَاتُ غِسْلٍ [Ẕātu Ġisl] Bir mevziʿ-i āherdir.

غُسْلٌ [Ġusl] (ġayn'ın zammıyla) Semīrāʾ nām mahallin sağ tarafında bir mevziʿdir; onda bir su olmakla ona غُسْلَةٌ [Ġuslet] dahi derler.

غَسَلَةُ [Ġaselet] fetehātla] Teymāʾ nām mahall ile Ṭayyiʾ kabīlesine mahsūs Eceʾ ve Selmā nām dağların beyninde bir dağın adıdır.

اَلْغِسْوَلَّةُ [el-Ġisvellet] (قِثْوَلَّةٌ [ḳişvellet] vezninde) Ḥimṣ kurbünde bir karye adıdır.

اَلْمَغْسِلَةُ [el-Maġsilet] (مَنْزِلَةٌ [menzilet] vezninde) Medīne'de bir cebbāne ismidir ki onda esvāb gasl ederler.

أَبُوغِسْلَةَ [ebū ġislet] (ġayn'ın kesriyle) Kurdun künyesidir.

اَلْإِغْسَالُ [el-iġsāl] (hemzenin kesriyle) Erkek hayvān dişiye çok aşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغْسَلَ الْفَحْلُ إِذَا أَكْثَرَ الضِّرَابَ

اَلْغَسْوِيلُ [el-ġasvīl] (ġayn'ın fethiyle) Bir nevʿ ottur ki çorak yerlerde olur.

[غ س ب ل]

اَلْغَسْبَلَةُ [el-ġasbelet] (sīn-i mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Suyu talazıtıp savurmak maʿnāsınadır; yukālu: غَسْبَلَ الْمَاءَ إِذَا ثَوَّرَهُ

[غ ش ف ل]

اَلْغَشْفَلُ [el-ġaşfel] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Tilkiye denir.

[غ ض ل]

اَلْإِغْضِيلَالُ [el-iġḍīlāl] (ḍād-ı muʿceme ile) إِخْضِيلَالٌ [iḫḍīlāl] vezninde ve mürādifidir ki ağacın berg ve şāhları gür ve firāvān olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْضَأَلَّتِ الشَّجَرَةُ إِذَا اخْضَأَلَّتْ

[غ ط ل]

اَلْغَطْلُ [el-ġaṭl] (ġayn'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Gökyüzünü bulut kaplayıp havāyı zulmet bürümek maʿnāsınadır;

yukālu: غَطَلَتِ السَّمَاءُ يَوْمَنَا هَذَا غَطْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَطْبَقَ دَجْنُهَا

اَلْإِغْطَالُ [el-iġṭāl] (hemzenin kesriyle) غَطْلٌ [ġaṭl] maʿnāsınadır; yukālu: أَغْطَلَتِ السَّمَاءُ بِمَعْنَى غَطَلَتْ

اَلْغَطَلُ [el-ġaṭal] (fethateynle) Gece pek karanu olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَطِلَ اللَّيْلُ غَطَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا الْتَبَسَتْ ظُلْمَتُهُ

اَلْغَيْطُولُ [el-ġayṭūl] (طَيْفُورٌ [ṭayfūr] vezninde) Her tarafı tutmuş kaplayı zulmete denir. Ve ʿaskerin karışık çığıltı ve gırīv ve feryādlarına denir. Ve karanlığa denir.

اَلْغَيْطَلَةُ [el-ġayṭalet] (ġayn'ın fethiyle) غَيْطُولٌ [ġayṭūl] ile iki maʿnā-yı ahīrde mürādiftir. Ve emn ve āsāyişle olan ekl ve şürb ve ferah ve sürūra denir; yukālu: هُوَ فِي غَيْطَلَةٍ أَيْ أَكْلٍ وَشُرْبٍ وَفَرَحٍ بِالْأَمْنِ Ve gözü uyku basmağa denir; tekūlu: أَخَذَتْنِي الْغَيْطَلَةُ أَيْ غَلَبَةُ النُّعَاسِ Ve غَيْطَلَةُ اللَّيْلِ [ġayṭalatu'l-leyl] gece karanlığı çökmekten ʿibarettir; yukālu: إِعْتَكَرَتْ غَيْطَلَةُ اللَّيْلِ أَيْ الْتِجَاجُ سَوَادِهِ Ve māl-ı مُطْغِي [muṭġī]ye denir. Şārih der ki مُطْغِي [muṭġī] kelimesi إِطْغَاءٌ [iṭġāʾ]dan ism-i fāʿildir ki tugyān ettirici yaʿnī sāhibine bāʿis-i baṭar u tugyān olan māl demektir. Burada merām bu değildir, belki طَغَى māddesinden meʾhūzdur ki sığır makūlesinin bağırmasına denmekle māl-ı مُطْغِي [muṭġī] öküz ve cāmūs makūlesi bağırıcı māl demek olur ve bu İmām Ferrāʾ merhūmdan menkūldür. Ve

غَيْطَلَةٌ [ġayṭalet] Naʿīm-i dünyāya ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ غَيْطَلَةٌ أَيِ الْمَالُ الْمُطْغِي

Mütercim der ki burada tugyāna haml eylemek şārihin tahrīrinden ercah zann olunur, zīrā إِطْغَاءٌ [iṭġāʾ] māl kısmının hemān sıfat-ı hāssasıdır, hattā niçe ehādīste vasf olarak vāriddir. Ez-cümle işbu: "إِنَّ لِلْعِلْمِ طُغْيَانًا كَطُغْيَانِ الْمَالِ" hadīsinde musarrahtır. Ve bu maʿnā mütebādirdir. Ve bu mahmeli sāhib-i *Esās* tasrīh eylemiştir; haysu kāle: أَبْطَرَتْهُمْ غَيَاطِلُ الدُّنْيَا أَيْ نِعَمُهَا الْمُتَرَادِفَةُ Pes müʾellifin وَنَعِيمِ الدُّنْيَا kavli ʿatf-ı tefsīr olur. İntehā. Ve

غَيْطَلَةٌ [ġayṭalet] Birbirine sarmaşmış çatılkı gür ağaçlığa denir. Ve ılgın ağaçlığına denir. Ve cemāʿat-i insānīye denir. Ve sütlü geyiğe ve ineğe denir.

اَلْغَيْطَلُ [el-ġayṭal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Kediye denir. سِنَّوْرٌ [sinnevr] maʿnāsına. Ve غَيْطَلُ الضُّحَى [ġayṭalu'ḍ-ḍuḥā] kuşluk vaktinden şol zamāndır ki güneş maşrıktan o dereceye geldikte magrib tarafından ikindi vaktinin derecesine gelmiş heyʾetinde olur ki nehārın tulūʿ-ı şemsten ʿuşrüne karīb vakt olur. Baʿzı nüshada ظُهْر ʿunvānıyla mersūm olmakla öğle vaktinin derecesine gelmiş gibi olur ki zevāle karīb zamān olur. Buna göre kuşluğun nihāyeti zamān olur; yukālu: جَاءَ فِي غَيْطَلِ الضُّحَى وَهُوَ حَيْثُ تَكُونُ الشَّمْسُ مِنْ مَشْرِقِهَا كَهَيْئَتِهَا مِنْ مَغْرِبِهَا وَقْتَ الْعَصْرِ أَوِ الظُّهْرِ

اَلْغَطْيَلَةُ [el-ġaṭyelet] (takdīm-i ṭāʾyla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam māl ve haşem ve niʿmet husūsunda refāh ve vüsʿat üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: غَطْيَلَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّسَعَ فِي مَالِهِ وَحَشَمِهِ Ve sığır alıp satmak maʿnāsınadır; yukālu: غَطْيَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَعَلَ تِجَارَتَهُ فِي الْبَقَرِ Ve nās bülend āvāz ile şamata ederek lakırdıya dalmak maʿnāsınadır; yukālu: غَطْيَلَ الْقَوْمُ إِذَا أَفَاضُوا فِي الْحَدِيثِ وَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمْ

اَلْغُوطَالَةُ [el-ġūṭālet] (ġayn'ın zammıyla) Bāgçeye ve çemen-zāra denir.

اَلْإِغْطِيلَالُ [el-iġṭīlāl] (إِخْضِيلَالٌ [iḫḍīlāl] vezninde) Bir nesne kat kat birbirinin üzerine bingeşip çökmek maʿnāsınadır, emvāc-ı

bahr gibi ve sehāb-ı müterākim gibi; yukālu: إِغْطَأَلَّ الشَّيْءُ إِذَا رَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا

[غ ف ل]

اَلْغُفُولُ [el-ġufūl] (fā'yla شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Bir nesneyi kıllet-i tahaffuz ve teyakkuzdan nāşī sehv ve terk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَفَلَ عَنْهُ غُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَرَكَهُ وَسَهَى عَنْهُ

اَلْإِغْفَالُ [el-iġfāl] (hemzenin kesriyle) غُفُولٌ [ġufūl] maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْفَلَهُ بِمَعْنَى غَفَلَ عَنْهُ Ve baᶜzılar dedi ki غَفَلَ الرَّجُلُ [kavli] صَارَ غَافِلا maᶜnāsınadır ve غَفَلَ عَنْهُ [kavli] وَصَلَ غَفْلَتُهُ إِلَيْهِ وَأَغْفَلَهُ maᶜnāsınadır.

Müᵓellif عَقْلٌ māddesinde مَا أَعْقَلَهُ عَنْكَ ᶜibāretini sebt eylediği için Cevherī'ye taᶜarruz ve savāb olan مَا أَغْفَلَهُ ᶜunvānında olmaktır deyip ve burada onu sebt eylemedi. Sīrāfī tevcīhine göre kelām-ı mezbūr bir kelām-ı sābıka mebnīdir. Meselā mütekellim muhātaba زَيْدٌ لَيْسَ بِغَافِلٍ عَنِّي deyip muhātab dahi بَلَى، مَا أَغْفَلَهُ عَنْهُ أُنْظُرْ شَيْئًا يَعْنِي تَفَقَّدْ أَمْرَكَ demiş ola ki bu bābda şekk ve şübhe yoktur, ᶜale't-tahkīk Zeyd senden gāfil değildir demek olur. Pes zīk-i vakt yāhūd ihtimām için أُنْظُرْ kelimesini hazf eylemiştir, fe'lyunzar.

اَلْغَفْلَةُ [el-ġaflet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْغَفَلُ [el-ġafel] (fethateynle) ve

اَلْغُفْلَانُ [el-ġuflān] (ġayn'ın zammıyla) İsmdir, gāfillik maᶜnāsınadır.

اَلتَّغَافُلُ [et-teġāful] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] veznide) ve

اَلتَّغَفُّلُ [et-teġafful] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ᶜAn-kasdin gaflet göstermek maᶜnāsınadır; yukālu: تَغَافَلَ الرَّجُلُ وَتَغَفَّلَ إِذَا تَعَمَّدَ الْغَفَلَ

اَلتَّغْفِيلُ [et-taġfīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adam bir nesne ile mühimm olmayıp gāfil ve bī-haber kendi ᶜāleminde iken ᶜale'l-gafle üzerine varmak yā tutmak maᶜnāsındadır ki gāfilletmek ve gāfil avlamak taᶜbīr olunur; yukālu: غَفَّلَ فُلَانًا إِذَا كَفَاهُ وَهُوَ غَافِلٌ لَا يُعْنِي بِشَيْءٍ Ve setr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: غَفَّلَهُ إِذَا سَتَرَهُ

اَلْمُغَفَّلُ [el-muġaffel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Rüşd ve fıtnattan bī-behre adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُغَفَّلٌ أَيْ لَا فِطْنَةَ لَهُ Ve bir recül ismidir.

اَلْغَفُولُ [el-ġafūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bön ve ebleh nākaya denir ki kimin yavrusu gelip kendiden emerse emzirir ola; yukālu: نَاقَةٌ غَفُولٌ أَيْ بَلْهَاءُ

اَلْغُفْلُ [el-ġufl] (ġayn'ın zammıyla) Şol kimseye denir ki hayrı meᵓmūl ve şerrinden ihtirāz olunmaya, yaᶜnī ne hayra ve ne şerre yarar ola; yukālu: رَجُلٌ غُفْلٌ إِذَا كَانَ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ وَلَا يُخْشَى شَرُّهُ Ve nişān ve ᶜalāmeti olmayan kumar okuna ve yola ve sāᵓir nesneye denir. Ve eser-i ᶜimāreti olmayan arza denir. Ve damgası olmayan dābbeye denir. Ve nasīb ve garāmeti olmayan kumar okuna denir ki mühmel olur. Ve haseb ve şerefi olmayan ḫāmil ve bī-vücūd adama denir; yukālu: رَجُلٌ غُفْلٌ أَيْ لَا حَسَبَ لَهُ Ve şāᶜiri nā-maᶜlūm olan şiᶜre denir. Ve şāᶜir-i mechūle denir. Ve devenin tüylerine denir, أَوْبَارُ الْإِبِلِ [evbāru'l-ibil] maᶜnāsına.

اَلْمَغْفَلَةُ [el-maġfelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) عَنْفَقَةٌ [ᶜanfeḳat] maᶜnāsınadır ki alt dudak ile zekan beyninde müctemiᶜ olan top kıllara denir. Cevherī vehminden nāşī onun iki cānibiyle tefsīr eyledi. Şārih dedi ki *Nihāye*'de رَأَى رَجُلًا يَتَوَضَّأُ فَقَالَ "عَلَيْكَ بِالْمَغْفَلَةِ وَالْمَنْشَلَةِ" hadīsinin tefsīrinde مَغْفَلَةٌ [maġfelet] عَنْفَقَةٌ [ᶜanfeḳat] ile mübey-

yendir, zīrā vudūʾ hālinde gaflet mahalli olmakla ihtiyātla emr eylediler. Ve مَنْشَلَةٌ [menşelet] serçe parmağında hātem duran mahaldir.

غَافِلٌ [Ġāfil] ʿAbdullāh b. Mesʿūd radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin ceddi ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve Ġāfil b. Ṣaḫr, birāder-i Ḳureym b. Ṣāhile'dir.

غُفَيْلَةُ [Ġufeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznine) ʿArabdan bir batndır. Ve Ġufeyle b. ʿAvf, Sukūn kabīlesinin nesebi ricālindendir. Ve Ġufeyle b. Ḳāsiṭ, Rebīʿa ricālindendir. Ve Ġufeyle bint ʿĀmir b. ʿAbdullāh b. el-ʿAvīc el-ʿAdeviyye'dir. Ve Hubeyb b. Muġfil ki مُحْسِنٌ [muḥsin] veznindedir, ashābdandır.

اَلْغَفَلُ [el-ġafel] (fethateynle) Bol ve çok refāh ve refāgatlı māla ve dirliğe ıtlāk olunur, bāʿis-i gaflet olduğu için; yukālu: هُوَ فِي غَفَلٍ مِنَ الْعَيْشِ أَيْ كَثِيرٍ رَفِيعٍ وَاسِعٍ

بَنُوالْمُغَفَّلِ [Benu'l-Muġaffel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir batndır. Ve Kāmil b. Ġufeyl ki زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir, muhaddistir.

[غ ل ل]

اَلْغُلُّ [el-ġull] ve

اَلْغُلَّةُ [el-ġullet] (ġayn'ların zammıyla) ve

اَلْغَلَلُ [el-ġalel] (fethateynle) ve

اَلْغَلِيلُ [el-ġalīl] (أَزِيزٌ [ezīz] vezninde) Susuzluğa, ʿalā-kavlin şiddetine denir ki pek susuzluktur yāhūd susuzluktan cevfin yanıp göyünmesine denir; yukālu: أَخَذَهُ الْغُلُّ وَالْغُلَّةُ وَالْغَلَلُ وَالْغَلِيلُ أَيِ الْعَطَشُ أَوْ شِدَّتُهُ أَوْ حَرَارَةُ الْجَوْفِ Ve

غُلٌّ [ġull] ve

غُلَّةٌ [ġullet] Masdar olur, susamak yāhūd susuzluktan içerisi göyünmek maʿnāsına; yukālu: غَلَّ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ غُلًّا وَغُلَّةً إِذَا عَطِشَ أَوِ اشْتَدَّ أَوِ احْتَرَقَ جَوْفُهُ فَهُوَ غَلِيلٌ وَمَغْلُولٌ وَمُغْتَلٌّ

اَلْغَالُّ [el-ġāll] (teşdīd-i lām'la) ve

اَلْغَلَّانُ [el-ġallān] (عَلَّانُ [ʿallān] veznindе) Susuz deveye denir; binā-i ātīdendir; yukālu: بَعِيرٌ غَالٌّ وَغَلَّانُ أَيْ عَطْشَانُ

اَلْغَلَّةُ [el-ġallet] (ġayn'ın fethiyle) Deve pek susuz kalmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ الْبَعِيرُ غَلَّةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطِشَ شَدِيدًا

اَلْإِغْتِلَالُ [el-iġtilāl] (إِفْتِعَالُ [ifti'āl] vezninde) Bu dahi deve pek susamak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَلَّ الْبَعِيرُ بِمَعْنَى غَلَّ Ve bir kimse غَالِيَةٌ [ġāliyet] sürünmek maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَلَّ بِالْغَالِيَةِ إِذَا تَطَيَّبَ بِهَا Ve içmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِغْتَلَلْتُ الشَّرَابَ إِذَا شَرِبْتَهُ Ve siyāb altından bir sevb dahi giymek maʿnāsınadır; tekūlu: إِغْتَلَلْتُ الثَّوْبَ إِذَا لَبِسْتَهُ تَحْتَ الثِّيَابِ Ve koyunlara غَلَلٌ [ġalel] ve غُلَالَةٌ [ġulālet] dediği maraz uğramak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَلَّتِ الْغَنَمُ إِذَا أَخَذَتْهُ الْغَلَلُ وَالْغُلَالَةُ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْغَلِيلُ [el-ġalīl] (عَلِيلٌ [ʿalīl] vezninde) Susuzluğa denir ki zikr olundu. Ve kalbde muzmer olan hıkd ve kīneye denir. Ve masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve yonca ile karışık hurmā çekirdeğine denir ki nākaya verirler. Ve derūnda cāygīr olan ʿaşk ve hüzn ve endūh ve tasa harāretine denir; yukālu: فِي قَلْبِهِ غَلِيلٌ أَيْ حَرَارَةُ الْحُبِّ وَالْحُزْنِ

اَلْغِلُّ [el-ġill] (ġayn'ın kesriyle) Bu dahi غَلِيلٌ [ġalīl] gibi derūnda muzmer olan kīneye denir; yukālu: بِقَلْبِهِ لَهُ غِلٌّ وَغَلِيلٌ أَيْ حِقْدٌ Ve masdar olur, bir adamın derūnu bir kimseye kīndār olmak ve kīn bağlamak maʿnāsına; yukālu: غَلَّ صَدْرُهُ غِلًّا وَغَلِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَقَدَ وَضَغِنَ

اَلْإِغْلَالُ [el-iġlāl] (hemzenin kesriyle)

Hıyānet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الرَّجُلُ إِذَا خَانَ Ve deveyi iyice kandırmayıp susuz komak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الْإِبِلَ إِذَا أَسَاءَ سَقْيَهَا فَلَمْ تَرْوَ وَقَدْ غَلَّتِ الْإِبِلُ kemā zukire. Ve kassāb deriyi yüzerken etini ve yağını gereği gibi sıyırmayıp deride birazını alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الْجَازِرُ فِي الْجِلْدِ إِذَا أَخَذَ بَعْضَ اللَّحْمِ وَالشَّحْمِ فِي السَّلْخِ يَعْنِي وَتَرَكَ بَعْضَهُ مُلْتَزِقًا بِالْجِلْدِ Ve bir adamın koyunları pek susamak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ فُلَانٌ إِذَا اغْتَلَّتْ غَنَمُهُ أَيْ عَطِشَتْ Ve dere غُلَّانٌ [ġullān] dedikleri nebāt bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الْوَادِي إِذَا أَنْبَتَ الْغُلَّانَ Ve bir adamın غَلَّةٌ [ġallet] ve mahsūlu erişmek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الْقَوْمُ إِذَا بَلَغَ غَلَّتُهُمْ Ve bir nesneye dike dike şiddetle bakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّ الْبَصَرُ إِذَا شَدَّدَ النَّظَرَ Ve tarla mahsūl vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَغَلَّتِ الضِّيَاعُ إِذَا أَعْطَتِ الْغَلَّةَ Müʾellif bunu tekrār eylemiştir. Ve bir adamı hıyānete nisbet eylemek maʿnāsınadır ki filān hāyindir demekten ʿibārettir; yukālu: أَغَلَّ فُلَانًا إِذَا نَسَبَهُ إِلَى الْغُلُولِ وَالْخِيَانَةِ

اَلْغُلُولُ [el-ġulūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Mutlakan hıyānet eylemek ve ʿinde'l-baʿz ganīmet mālına mahsūstur; yukālu: غَلَّ الرَّجُلُ غُلُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَانَ أَوْ هُوَ خَاصٌّ بِالْفَيْءِ

اَلْغَلُّ [el-ġall] (ġayn'ın fethiyle) İdhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّهُ فِي الشَّيْءِ غَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَدْخَلَهُ Ve dāhil olmak maʿnāsına lāzım olur; yukālu: غَلَّ فِيهِ إِذَا دَخَلَ Ve esvāb altından غِلَالَةٌ [ġilālet] giymek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ الْغِلَالَةَ إِذَا لَبِسَهَا Ve saçın diplerine dühn ve tīb sokuşturup öyüştürmek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ الدُّهْنَ فِي رَأْسِهِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي أُصُولِ شَعْرِهِ Ve bir adamın basarı semt-i savābdan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ بَصَرُهُ إِذَا حَادَ عَنِ الصَّوَابِ Ve ağaçlar aralığından su akıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ الْمَاءُ بَيْنَ الْأَشْجَارِ إِذَا جَرَى فِيهَا Ve cimāʿ eden adamın zekeri pek büyük olmakla ʿavretin fercini dopdolu tıkamak maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ الْمَرْأَةَ إِذَا حَشَاهَا يَعْنِي وَلَا يَكُونُ إِلَّا مِنْ ضَخْمٍ Ve bir adamın boynuna yā eline demir lāle geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: غَلَّ فُلَانًا إِذَا وَضَعَ مَا لَهُ أُلَّ وَغُلَّ فِي عُنُقِهِ أَوْ يَدِهِ الْغُلَّ Ve ʿArabların kavlleri bed-duʿādır, أُلَّ ve غُلَّ kelimeleri māzī-i mechūllerdir, أُلَّ kafāsından kakılıp defʿ oluna ve غُلَّ dīvāne olup boynuna tavk ve lāle geçirile demektir. Ve burada مَا lafzı nefsinden ʿibarettir.

اَلْغَلْغَلَةُ [el-ġalġalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İdhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَلْغَلَ فِيهِ إِذَا أَدْخَلَ Ve tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: غَلْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve

غَلْغَلَةٌ [Ġalġalet] Niçe dağ yollarıdır ki cebel-i Reyyān'dan beri gelirler. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِنْغِلَالُ [el-inġilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّغَلُّلُ [et-teġallul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّغَلْغُلُ [et-teġalġul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bir nesnenin içine sokulup girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْغَلَّ فِيهِ وَتَغَلَّلَ وَتَغَلْغَلَ إِذَا دَخَلَ Ve

تَغَلُّلٌ [teġallul] ve

تَغَلْغُلٌ [teġalġul] غَالِيَةٌ [ġāliyet] sürünmek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَلَّلَ بِالْغَالِيَةِ وَتَغَلْغَلَ إِذَا تَطَيَّبَ بِهَا Ve

تَغَلْغُلٌ [teġalġul] Tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَغَلْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلتَّغْلِيلُ [et-taġlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-

de) Bir kimseye غَالِيَةٌ [ġāliyet] sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَلَّلَهُ بِالْغَالِيَةِ إِذَا طَيَّبَهُ بِهَا

اَلْغِلَالَةُ [el-ġilālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) ve

اَلْغُلَّةُ [el-ġullet] (ġayn'ın zamıyla) Kaftan ve üstlük altından giydikleri nīm-ten libāsa denir ki zıbın ve entari ve içlik ve zırh gömleği makūlesidir; yukālu: بَرَزَتْ فُلَانَةُ فِي غِلَالَةٍ وَغُلَّةٍ وَهُوَ شِعَارٌ يُلْبَسُ تَحْتَ الثَّوْبِ Ve

غِلَالَةٌ [ġilālet] عُظَّامَةٌ [ᶜuẓẓāmet] maᶜnāsınadır ki karıların büyük görünmek için libās altından kıçlarına bağlandıkları boğçadır. Ve demir halkanın iki uçlarını kavuşturup vasl edecek perçīne denir.

اَلْغُلُّ [el-ġull] (ġayn'ın zammıyla) Mahbūs ve mecnūn boynuna ve eline geçirdikleri demir tavka ve lāleye denir; cemᶜi أَغْلَالٌ [aġlāl]dir.

اَلْغَلَّةُ [el-ġallet] (ġayn'ın fethiyle) Susamak maᶜnāsınadır ki zikr olundu. Ve ism olur, bir nesnenin dahl ve hāsılatına denir ki mahsūl taᶜbīr olunur, hāne kirāsı ve ecr-i gulām ve fāᵓide-i arz makūlesi hāsılattan ᶜibārettir; yukālu: أَخَذَ غَلَّتَهُ وَهُوَ الدَّخْلُ مِنْ كِرَاءِ دَارٍ وَأَجْرِ غُلَامٍ وَفَائِدَةِ أَرْضٍ

اَلْمُغَلْغَلَةُ [el-muġalġalet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Bir şehrden bir şehre mürsel ve mahmūl olan risāleye ıtlāk olunur; yukālu: رِسَالَةٌ مُغَلْغَلَةٌ أَيْ مَحْمُولَةٌ مِنْ بَلَدٍ إِلَى بَلَدٍ

اَلْغُلَّانُ [el-ġullān] (ġayn'ın zammıyla) طَلْحٌ [ṭalḥ] nām meşe ağacının menbitlerine, ᶜalā-kavlin derin ve çukur derelere denir; müfredi غَالٌّ [ġāll] ve غَلِيلٌ [ġalīl]dir. Ve bir nevᶜ nebāt-ı maᶜrūf ismidir; bunun müfredi غَالٌّ [ġāll]dir.

اَلْغَلَائِلُ [el-ġalāᵓil] (حَلَائِلُ [ḥalāᵓil] vezninde) Zırhlara denir, ᶜalā-kavlin halkaların uçlarını kavuşturup vasl edecek perçīne denir yāhūd zırh gömleklerine denir ki zırh altından giyilir; müfredi غَلِيلَةٌ [ġalīlet]tir.

اَلْغَلَلُ [el-ġalel] (fethateynle) ve

اَلْغُلَالَةُ [el-ġulālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Koyun ve keçi kısmına mahsūs bir maraz ismidir, memelerini iyice sağmayıp bakiyye terkinden hādis olur.

غُلْغُلٌ [Ġulġul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Baḥreyn nevāhīsinde bir dağdır.

غُلَائِلُ [Ġulāᵓil] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bilād-ı Ḫuzāᶜa'dan bir beldedir.

اَلْمُغْتَلُّ [el-muġtell] (مُخْتَلٌّ [muḫtell] vezninde) Susuz, teşne kimseye denir. Ve müştāk ve ārzū-mend maᶜnāsına müstaᶜmeldir; tekūlu: أَنَا مُغْتَلٌّ إِلَيْهِ أَيْ مُشْتَاقٌ

اَلْإِسْتِغْلَالُ [el-istiġlāl] Bir adama bir kimse kendi için غَلَّةٌ [ġallet] kazanmak teklīf eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَغَلَّ عَبْدَهُ إِذَا كَلَّفَهُ أَنْ يُغِلَّ عَلَيْهِ Ve غَلَّةٌ [ġallet] mevkiᶜinden غَلَّةٌ [ġallet] almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَغَلَّ الْمُسْتَغَلَّاتِ إِذَا أَخَذَ غَلَّتَهَا

اَلْغَلُولُ [el-ġalūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) رَاحَةُ الْحُلْقُومِ [rāḥatu'l-ḥulḳūm] gibi çiğnemeksizin cevfe dāhil olan taᶜāma denir; yukālu: نِعْمَ غَلُولُ الشَّيْخِ هَذَا وَهُوَ الطَّعَامُ الَّذِي يُدْخِلُهُ جَوْفَهُ

[غ م ل]

اَلْغَمْلُ [el-ġaml] (ġayn'ın fethi ve mīm'in sükūnuyla) Dibāgat olunacak deriyi dibāgat ederken ifsād ve tebāh eylemek, ᶜalā-kavlin tüyü ve yünü çürüyüp dağılmak için enbāşteye basmak yāhūd taᶜaffün edip gevşemekle tüyü āsān yolunmak için kuma gömmek maᶜnāsınadır; yukālu: غَمَلَ الْأَدِيمَ غَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَفْسَدَهُ أَوْ جَعَلَهُ فِي

غُمَّةٍ لِيَفْسِخَ صُوفُهُ أَوْ دَفَنَهُ فِي الرَّمْلِ فَيَسْتَرْخِيَ فَيَنْتَتِفَ شَعْرُهُ Kezālik çabuk nuzc bulup idrāk eylemek için hurmā koruğunu örtüp basırmak yāhūd yere gömmek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَلَ الْبُسْرَ إِذَا غَمَّهُ Ve bir adamı terletmek için örtüp bürümek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَلَ فُلَانًا إِذَا غَطَّاهُ لِيَعْرَقَ Ve bir nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَلَ الشَّيْءَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve üzüm salkımlarını birbirinin üzerine istif edip dizmek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَلَ الْعِنَبَ إِذَا نَضَّدَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ Ve otlak gürlüğünden birbirinin üzerine bingeşmek maʿnāsınadır; yukālu: غَمَلَ النَّبَاتُ إِذَا رَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا Ve

غَمْلٌ [Ġaml] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِنْغِمَالُ [el-inġimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Zikr olunan غَمْلٌ [ġaml]-ı edīm maʿnāsından ʿale'l-ihtilaf mutāviʿdir; yukālu: غَمَلَ الْأَدِيمَ فَانْغَمَلَ

اَلْغَمَلُ [el-ġamel] (fethateynle) Sargının birbiri üzere kesretinden nāşī yara sıkılıp azıtmak maʿnāsınadır; yukālu: غَمِلَ الْجُرْحُ غَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ يَعْنِي مِنْ تَرَاكُبِ الْجَبَائِرِ

اَلْغَمِيلُ [el-ġamīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Birbirinin üstünde bitmiş buğdaycık otuna denir.

اَلْغُمْلُولُ [el-ġumlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznide) Ağaçlık dereye denir, ʿalā-kavlin ʿarzı azca uzun uzadı dereye denir ki ağaçları ve otları birbirine sarılıp çatılkı ola. Ve yüksek tepeye denir. Ve mutlakan top ve müctemiʿ nesneye denir ki muzlim ve müterākim ola, gerek ağaçlık ve gerek bulut ve gerek karanlık olsun hattā odanın köşesi bu heyʾette olmakla ona dahi ıtlāk olunur. Ve bir nevʿ sebze ismidir ki tabh ve ekl olunur; bu sebze قُنَابَرَى [ḳunāberā] olacaktır ki Ermenīler hıyārı ve sülüklü pancar dedikleridir.

اَلتَّغَمُّلُ [et-teġammul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) Bolalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَمَّلَ الشَّيْءُ إِذَا تَوَسَّعَ

غَمْلَى [Ġamelā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْمَغْمُولُ [el-maġmūl] Bī-nām u nişān olan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَغْمُولٌ أَيْ خَامِلٌ

[غ ن ب ل]

اَلْغُنْبُولُ [el-ġunbūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznide) Bir kuş adıdır.

[غ ن ت ل]

اَلْغَنْتَلُ [el-ġantel] (tā-yı fevkiyye ile جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Bī-nām u nişān olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ غَنْتَلٌ أَيْ خَامِلٌ

أُمُّ غَنْتَلٍ [ummu ġantel] Sırtlanın künyesidir.

[غ ن ج ل]

اَلْغُنْجُلُ [el-ġuncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Karakulak dedikleri cānvere denir; cemʿi غَنَاجِلُ [ġanācil] gelir.

اَلْغُنْجُولُ [el-ġuncūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznide) Bir cānverdir, hakīkati nā-maʿlūmdur.

[غ ن د ل]

اَلْغُنْدُلَانِيُّ [el-ġundulāniyy] (ġayn'ın ve dāl'ın zammıyla) İri başlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ غُنْدُلَانِيٌّ أَيِ الضَّخْمُ الرَّأْسِ

[غ و ل]

اَلْغَوْلُ [el-ġavl (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَالَهُ يَغُولُهُ غَوْلًا إِذَا أَهْلَكَهُ Ve bir nesne yā bir kimseyi nāgehanī ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: غَالَهُ إِذَا أَخَذَهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَدْرِ Ve

غَوْلٌ [ġavl] Baş ağrısına denir; yukālu: أَخَذَهُ الْغَوْلُ أَيِ الصُّدَاعُ Ve sarhoşluğa de-

nir; yukālu: شَرِبَ الْخَمْرَ فَأَخَذَهُ الْغَوْلُ أَيِ السُّكْرُ Ve buᶜd-ı mefāze maᶜnāsınadır; yukālu: مَفَازَةٌ ذَاتُ غَوْلٍ أَيْ بُعْدٍ Ve renc ve meşakkat maᶜnāsınadır; yukālu: هَوَّنَ اللهُ عَلَيْكَ غَوْلَ هَذَا السَّفَرِ أَيْ مَشَقَّتَهُ Ve obruk, alçak yere denir. Ve mevz ağaçlığına denir. Ve çok toprağa denir. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve غَوْلُ الرِّجَامِ [Ġavlu'r-Ricām] (rā-i meksūre ile) bir başka mevziᶜdir.

اَلْإِغْتِيَالُ [el-iġtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bu dahi helāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِغْتَالَهُ إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلْغُولُ [el-ġūl] (ġayn'ın zammıyla) Sebeb-i helāk olan nesneye denir; yukālu: وَقَعَ غَالَتْهُ غُولٌ أَيْ فِي الْغُولِ أَيْ الْهَلَكَةِ ve yukālu: أَهْلَكَتْهُ هَلَكَةٌ Ve āfet ve dāhiyeye denir; yukālu: أَصَابَتْهُ الْغُولُ أَيِ الدَّاهِيَةُ ve سِعْلَاةٌ [siᶜlāt] maᶜnāsınadır ki tenhā beyābānda baᶜzı şekl ile insāna merᵓī olup iḍlāl ve telāᶜub eden bir cins cinn tāᵓifesine denir, Türkīde koncoloz taᶜbīr olunur; cemᶜi أَغْوَالٌ [aġvāl] ve غِيلَانٌ [ġīlān] gelir ġayn'ın kesriyle.

Kāleş'şārih ve fi'n-*Nihāye* ve fi'l-hadīsi: "لَا غُولَ وَلَا صَفَرَ" İbn Eṯīr dedi ki غُولٌ [ġūl] cinn ve şeyātīnden bir cinstir. ᶜArab zuᶜm ederler ki غُولٌ [ġūl] tenhā beyābānda insāna suver-i muhtelife ile mütelev-vin olarak merᵓī olup yolundan iḍlāl ve ihlāk eder. Bunun vücūdunu Fahr-i enām ᶜaleyhi's-selām nefy eyledi. Ve baᶜzılar dedi ki menfī olan ᶜayn-ı غُولٌ [ġūl] olma-yıp belki suver-i muhtelife ile müşetekkil olarak insāna tasallutunu nefy eylediler, hattā işbu: "إِذَا تَغَوَّلَتِ الْغِيلَانُ فَبَادِرُوا بِالْأَذَانِ" hadisi ve "لَا غُولَ وَلَكِنَّ السَّعَالِي" hadīsi kavl-i sānīyi müᵓeyyiddir, niteki müᵓellif dahi beyān eder. Ve غُولٌ [ġūl] semādan sākıt olan şehebden mahlūk olmak üzere meşhūrdur, kaldı ki vākıᶜā bir adam gece-lerde bir tenhā mahalde yāhūd yolda bulu-nup vehm ve vahşet peydā eylese gözüne eşkāl-ı mühevvele ile müteşekkil sūret-i garībe tahayyül eder, hakīkati vāhimenin fiᶜlidir. Ve gerçi cinn tāᵓifesinin vücūdu şerᶜan sābittir, lākin kavl-i tahkīk üzere tasallut ve ızrārdan memnūᶜlardır. Ve Ru-meli ülkesinin baᶜzı kutrunda cādū taᶜbīr ettikleri şahs, nakllerine göre غُولٌ [ġūl] nevᶜindendir. İbn Kemāl ve Ebu's-Suᶜūd ve Saᶜduddīn-i Ḥasen-Cānī fetvāları üze-re ervāh-ı habīse kendiler ile münāsebeti olan ecsād-ı habīseye duhūl ve tasarruf edip kendiler gibi murdārlara ıḍrār ederler, lākin ehl-i īmāna musallat olamazlar ve defᶜinin çāresi dahi fetāvā-yı mezkūrede meşrūhtur. İntehā. Ve

غُولٌ [ġūl] Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maᶜnāsına; bunun cemᶜi أَغْوَالٌ [aġvāl]dir. Ve cinn tāᵓifesinin sāhiresine denir ki cādū taᶜbīr olunur. Ve ölüme denir, مَنِيَّةٌ [meniyyet] maᶜnāsına. Ve bir mevziᶜ adı-dır. Ve bir cins şeytāna denir ki insānı ekl eder, ᶜalā-kavlin bu bir cānverdir ki baᶜzı ᶜArab bādiyede onu görüp bildiler, hattā Teᵓebbeṭa Şerren lakabıyla mülakkab olan kimse onu katl eylemiştir. Ve

غُولٌ [ġūl] Elvān u eşkāl-i muhtelife ile mütelevvin ve müteşekkil olan sāhirlere ve öylesi cinn tāᵓifesine ıtlāk olunur yāhūd mutlakan müzīl-i ᶜakl olan şeyᵓe denir; bu maᶜnāda ġayn'ın fethiyle de cāᵓizdir.

اَلْغَوَائِلُ [el-ġavāᵓil] (غَائِلَةٌ [ġāᵓilet]in cemᶜidir, āfāt ve devāhīye ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَتْهُمُ الْغَوَائِلُ أَيِ الدَّوَاهِي Ve غَائِلَةُ الْحَوْضِ [ġāᵓiletu'l-ḥavḍ] Havuzun gediğine ve rahnesine denir ki ondan suyu telefe cere-

yan eder. Ve غَائِلَةٌ [ġāʾilet] teʾkīd-i dāhiye için غَوْلٌ [ġavl] kelimesine sıfat olur; tāʾ mübālaga içindir; yukālu: أَتَى غَوْلًا غَائِلَةً أَيْ أَمْرًا دَاهِيًا مُنْكَرًا

اَلْمُغَاوَلَةُ [el-muġāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Mübādere ve müsābaka maʿnāsınadır; tekūlu: كُنْتُ أُغَاوِلُ حَاجَةً أَيْ أُبَادِرُ Mütercim-i *Ṣiḥāh* mübādele ile beyān eylemekle zāhiren nüshası galat imiş, hattā *Nihāye*'de اَلْمُغَاوَلَةُ اَلْمُبَادَرَةُ فِي السَّيْرِ وَأَصْلُهُ مِنَ الْغَوْلِ أَيِ الْبُعْدِ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْمِغْوَلُ [el-miġvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Baʿzı kamçılara geçirilen demir namluya denir ki kamçı ona gılāf menzilinde olur, kamçı sūretiyle onunla vurup katʿ ve cerh ederler. Ve مِشْمَلٌ [mişmel] yaʿnī pala tarzında bir güne ālete denir ki paladan ince ve uzunca olur, buna Fārisīde bilisk ve Türkīde pinyal ve şiş taʿbīr ederler. Ve uzun temrene denir. Ve ʿinde'l-baʿz مِغْوَلٌ [miġvel] enseli bir güne incerek kılıca denir ki Türkīde görde dedikleri olacaktır ki ʿArabların cenbiyye taʿbīr ettikleri ettikleri dahi bu kısımdandır. Bu āleti fettāklar kullanırlar, igtiyāl ile hemān iʿmāl ederler. Ve

مِغْوَلٌ [Miġvel] Bir recül ismidir. Ve

مِغْوَلٌ [miġvel] kezālik غَوْلٌ [ġavl]den ism-i ālet olur ki çabuk helāk eden nesneye ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: فَرَسٌ ذَاتُ مِغْوَلٍ أَيْ ذَاتُ سَبْقٍ Gūyā ki sāʾir atları sebk ile igtiyāl eder.

اَلْغَوْلَانُ [el-ġavlān] (خَوْلَانٌ [ḫavlān] vezninde) Çevgāna şebīh bir nevʿ ekşi otun ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّغَوُّلُ [et-teġavvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Televvün maʿnāsınadır; yukālu: تَغَوَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَلَوَّنَتْ

اَلْأَغْوَلُ [el-aġvel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْغُوَّلُ [el-ġuvvel] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Refāh ve nuʿūmetli nerm ve latīf dirliğe denir; yukālu: عَيْشٌ أَغْوَلُ وَغُوَّلٌ أَيْ نَاعِمٌ

غُوَيْلٌ [Ġuveyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir mevziʿdir.

[غ ي ل]

اَلْغَيْلُ [el-ġayl] (مَيْلٌ [meyl] vezninde) Müʾellif اَللَّبَنُ تُرْضِعُهُ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا وَهِيَ تُؤْتَى أَوْ وَهِيَ حَامِلٌ وَاسْمُ ذَلِكَ اللَّبَنِ اَلْغَيْلُ أَيْضًا ʿibāretiyle beyān eylemekle غَيْلٌ [ġayl] hatun cimāʿ olunurken yāhūd hāmil iken çocuğa verdiği sütten ʿibaret olur, zīrā muktezā-yı ʿibāre budur. Şārih der ki müʾellif ʿādeti üzere burada dahi müsāmaha ile müşevveşen tefsīr eylemiştir, zīrā غَيْلٌ [ġayl] lafzını ibtidāʾ ism olarak tefsīr eyledikten sonra وَاسْمُ ذَلِكَ اللَّبَنِ اَلْغَيْلُ أَيْضًا ʿibāresi zāʾid ve mühmeldir, asl hakk-ı ʿibāre غَيْلٌ [ġayl] masdar ve ism olmaktır, masdariyyeti sūrette cimāʿ olunan yāhūd hāmil olan hatun veledini emzirmek maʿnāsınadır ki o veled süt hastası olur; yukālu: غَالَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا تَغِيلُ غَيْلًا إِذَا أَرْضَعَهَا وَهِيَ تُؤْتَى أَوْ وَهِيَ حَامِلٌ Ve o sütün dahi ismi غَيْلٌ [ġayl]dır, niteki *Nihāye*'de ve ümmehāt-ı sāʾirede اَلْغَيْلُ هُوَ أَنْ يُجَامِعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ وَهِيَ مُرْضِعٌ أَوْ حَامِلٌ ʿibāretiyle müfesserdir. Ve

غَيْلٌ [ġayl] Etli dolu bilekçeye denir. Ve etine dolu tenū-mend delikanlıya denir. Ve yer yüzünde akan suya denir. Ve bir nesne üzere çizilmiş çizgiye denir. Ve Mekke'de Cebel-i Ebī Ḳubeys dibinden akan suyun ismidir ki çırpıcılar onda bez çırparlar. Ve akar pınarlı dereye denir. Ve yakın görünen ırak yere ve nesneye denir. Ve Yelemlem yanında bir mevziʿ adıdır.

Ve Yemāme kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Ve Benū Caᶜde yurdunda bir dere adıdır. Ve başka bir mevziᶜ adıdır. Ve mutlakan sulu yere denir. Ve sevbde olan damgaya denir. Ve bol cāmeye denir.

اَلْإِغَالَةُ [el-iġālet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِغْيَالُ [el-iġyāl] (aslı üzere) ᶜAvret cimāᶜ olunur iken yāhūd hāmil iken çocuğu emzirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَغَالَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا وَأَغْيَلَتْهُ إِذَا سَقَتْهُ الْغَيْلَ Gerçi müᵓellif ānifen غَيْلٌ [ġayl] kelimesini vech-i meşrūh üzere beyān edip şārih dahi vetīre-i merkūme üzere tashīh eyledi, lākin derd-dest olan usūlün mecmūᶜunda bu maᶜnā إِفْعَالٌ [ifᶜāl] bābından mersūmdur. Zāhiren müᵓellifin ibtidāᵓ الْغَيْل kavli sütün ismi olup sāniyā ᶜibāre وَاسْمُ ذَلِكَ الْإِرْضَاعِ iken اَلْإِرْضَاع yerine اَللَّبَن kelimesi tugyān-ı kalem-i nāsih olmak aglebdir, zīrā *Nihāye*'den ve sāᵓireden münfehim olan böylece olmaktır, مُغِيلٌ [muġīl] ve مُغَالٌ [muġāl] ᶜunvānları dahi mezīdden olduğunu müᵓeyyiddir. Ve

إِغْيَالٌ [iġyāl] Ağacın berg ve şāhları gür ve sık ve birbirine sarmaşık olmakla koyu gölgelik olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْيَلَ الشَّجَرُ إِذَا صَارَ مِغْيَالا Ke-mā se-yuzkeru. Ve keçi ve koyun makūlesi hayvān bir senede iki defᶜā döl vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَغْيَلَتِ الْغَنَمُ إِذَا نُتِجَتْ فِي السَّنَةِ مَرَّتَيْنِ

اَلْإِسْتِغْيَالُ [el-istiġyāl] ᶜAvret çocuk emzirirken yāhūd hāmil iken cimāᶜ olunmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَغْيَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَامَعَهَا زَوْجُهَا غَيْلا Ve إِغْيَالٌ [iġyāl] ile maᶜnā-yı sānide mürādiftir; yukālu: إِسْتَغْيَلَ الشَّجَرُ إِذَا صَارَ مِغْيَالا

اَلْمُغِيلُ [el-muġīl] (مُعِينٌ [muᶜīn] vezninde) ve

اَلْمُغْيِلُ [el-muġyil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Cimāᶜ olunurken yāhūd hāmil iken çocuğuna süt veren hatuna denir.

اَلْمُغَالُ [el-muġāl] (مُبَاحٌ [mubāḥ] vezninde) ve

اَلْمُغْيِلُ [el-muġyel] (مُكْرِمٌ [mukrem] vezninde) Hālet-i mezbūrede süt emen çocuğa denir. Evvel إِغَالَةٌ [iġālet]ten, sānī إِغْيَالٌ [iġyāl]den meᵓhūzdur.

اَلْغِيلَةُ [el-ġīlet] (ġayn'ın kesriyle) İsmdir, hālet-i irdāᶜda olan cimāᶜa ve hāmil hatun veledini irdāᶜa denir; ve minhu'l-hadīsu: "لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ" Ve

غِيلَةُ [Ġīlet] Bir mevziᶜ adıdır. Ve شِقْشِقَةٌ [şikşikat] maᶜnāsınadır ki devenin esridikte ağzından çıkan dağarcığa denir. Ve

غِيلَةٌ [ġīlet] Bir kimseyi hīle ve hudᶜa ile aldayıp bir yere götürüp helāk eylemeğe denir; yukālu: قَتَلَهُ غِيلَةً أَيْ خُدْعَةً فَذَهَبَ بِهِ إِلَى مَوْضِعٍ فَقَتَلَهُ

اَلْمُغْتَالُ [el-muġtāl] (مُخْتَارٌ [muḫtār] vezninde) Bu dahi semiz dolgun bileğe denir; yukālu: سَاعِدٌ مُغْتَالٌ أَيْ رَيَّانُ مُمْتَلِئٌ Ve etli cānlı tenū-mend delikanlıya denir.

اَلْغِيلُ [el-ġīl] (ġayn'ın kesriyle) Birbirine sarmaşmış sık ve çatılkı ağaçlığa denir; fethle de zebān-zededir. Ve sazlığa denir. Ve bük taᶜbīr olunan sık meşeye denir. Ve her sulu dereye denir; cemᶜi أَغْيَالٌ [aġyāl] ve غُيُولٌ [ġuyūl]dür. Ve bir mevziᶜ adıdır.

اَلْمُغَيِّلُ [el-muġayyil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) ve

اَلْمُتَغَيِّلُ [el-muteġayyil] (مُتَحَيِّرٌ [muteḥayyir] vezninde) Sazlıkta ve ormanlıkta sābit ve ona dāhil olan kimseye denir.

اَلْمِغْيَالُ [el-miġyāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şāhları birbirine sarmaşık ve sık budaklı ağaca denir ki altı koyu gölgelik

ola; yukālu: شَجَرَةٌ مِغْيَالٌ أَيِ الْمُلْتَفَّةُ الْأَفْنَانِ وَارِفَةُ الظِّلَالِ

اَلتَّغَيُّلُ [et-teġayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Ağaç مِغْيَالٌ [miġyāl] olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَيَّلَ الشَّجَرُ إِذَا صَارَ مِغْيَالا Ve bir kavmin mālları çoğalıp gür ve firāvān olmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin kendileri çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَغَيَّلَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرَ أَمْوَالُهُمْ أَوْ كَثُرُوا

اَلْغَيْلَةُ [el-ġaylet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Semiz ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ غَيْلَةٌ أَيْ سَمِينَةٌ

اَلْغُيُلُ [el-ġuyul] (zammeteynle) Çok yāhūd semiz ve tavlı develere ve sığırlara denir; yukālu: إِبِلٌ أَوْ بَقَرٌ غُيُلٌ أَيْ كَثِيرَةٌ أَوْ سِمَانٌ

غَيْلَانُ [Ġaylān] (سَلْمَانُ [selmān] veznide) Ẕu'-Rumme ile maʿrūf şāʿirin ismidir. Ve bir adamın ismidir ki bir kavm ile miyānelerinde deme dāʾir bir mādde-i ʿadāvet olmakla çak kendi gözlerine toprak girmedikçe yaʿnī helāk olmadıkça kavm-i mezbūr ile müsāleme ve musāfāt eylememek bābında yemīn eylemişti. Bir gün kavm-i merkūm nāgehānī kendisini ihāta ve üzerine kasd ve hücūm eylemeleriyle gūyā ki ʿuhde-i yemīnden hurūcla musālahaya rām ve kāʾil olduğunu işʿār için تَحَلَّلْ يَا غَيْلُ diyerek kendi gözlerine toprak saçmağa başladı, lākin o vazʿını kabūl eylemeyip katl eylediler, تَحَلَّلْ kelimesi emrdir, ʿuhde-i yemīnden hurūc eyle demektir. Ve غَيْلُ [ġayl] غَيْلَانُ [ġaylān]dan mürahhamdır.

أُمُّ غَيْلَانَ [ummu ġaylān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Şecer-i سَمُرٌ [semur]dur ki bādiye eşcārından mugāylān ağacı dedikleridir.

اَلْغَائِلَةُ [el-ġāʾilet] ve

اَلْمَغَالَةُ [el-meġālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] veznide) Derūnda muzmer olan hıkd ve kīneye denir. Ve şerr ve şūr maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ غَائِلَةٌ وَمَغَالَةٌ أَيْ شَرٌّ

أَغْيَالٌ [Aġyāl] yāhūd ذَاتُ أَغْيَالٍ [Ẕātu Aġyāl] (hemzenin fethiyle) Yemāme'de bir vādī ismidir.

اَلْإِغْتِيَالُ [el-iġtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Oğlan semirip tenū-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِغْتَالَ الْغُلَامُ إِذَا سَمِنَ وَغَلُظَ

FASLU'L-FĀʾ
(فَصْلُ الْفَاءِ)

[ف أ ل]

اَلْفَأْلُ [el-feʾl] (fā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) طِيَرَةٌ [ṭiyeret] mukābilidir ki lisānımızda fāl derler, uğur tutma ve يُمْنٌ [yumn] muharrefi yum tutma taʿbīr olunur. Meselā bir hasta bir kimseden yā sālim ve gāʾib tecessüs eden yā vācid lafzlarını istimāʿ edip şifāʾ ve vicdāna teyemmünle ʿazm ve ümīd eder. Ve bu hemīşe hayrda müstaʿmeldir, ʿalā-kavlin hayr ve şerde istiʿmāl olunur. Cemʿi فُؤُولٌ [fuʾūl] gelir fā'nın zammıyla ve أَفْؤُلٌ [efʾul] gelir أَفْلُسٌ [eflus] vezninde; ve tekūlu'l-ʿArab: لَا فَأْلَ عَلَيْكَ أَيْ لَا ضَيْرَ Zīrā aʿrāb tāʾifesi hayr ve şerri tefeʾülden zuʿm ederler. Şārih der ki hemzeyi elife kalble فَالٌ [fāl] dahi cāʾizdir.

اَلتَّفَاءُلُ [et-tefāʾul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde ki şārihin beyānına göre aslı تَفَأُّلٌ [tefeʾʾul] idi ki تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznindedir, hemze tahfīf ve elife kalb olunmuştur. Ve

اَلتَّفَأُّلُ [et-tefeʾʾul] (aslı üzere تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِفْتِيَالُ [el-iftiʾāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Fāl tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَاءَلَ بِالشَّيْءِ وَتَفَأَّلَ وَافْتَأَلَ ضِدُّ تَطَيَّرَ

اَلتَّفْئِيلُ [et-tefʾīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama fāl açtırmak yā fāl tutturmak maʿnāsınadır; yukālu: فَأَّلَهُ بِهِ إِذَا جَعَلَهُ يَتَفَأَّلُ بِهِ

اَلْفَئِلُ [el-feʾil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Mülahham adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَئِلُ اللَّحْمِ أَيْ كَثِيرُهُ

اَلْفِئَالُ [el-fiʾāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Sıbyāna mahsūs bir laʿib ismidir. Bir küme toprak içre bir nesne sakladıktan sonra toprağı birkaç bölük öbek edip o nesne hangi bölüktedir diye refīklerine sorarlar.

[ف ت ل]

اَلْفَتْلُ [el-fetl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Bükmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتَلَ الْحَبْلَ فَتْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَوَّاهُ فَهُوَ فَتِيلٌ وَمَفْتُولٌ Ve yüzü bir tarafa çevirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَتَلَ وَجْهَهُ عَنْهُمْ إِذَا صَرَفَهُ Ve فَتْلُ ذُؤَابَةٍ [fetlu ẕuʾābet] bir adamı hudʿa ile reʾy ve endīşesinden izāle eylemekten kināye olur; yukālu: فَتَلَ ذُؤَابَتَهُ إِذَا أَزَالَهُ عَنْ رَأْيِهِ Ve fi'l-emsāli: "مَا زَالَ يَفْتِلُ مِنْ فُلَانٍ فِي الذِّرْوَةِ وَالْغَارِبِ" أَيْ يَدُورُ مِنْ وَرَاءِ خَدِيعَتِهِ Yaʿnī "Hīle ve hudʿa ardından dolanır ki onu fend ve mekr ile maglūb eylemeğe saʿy eder." Şārih der ki *Nihāye*'de ve minhu hadīsu'z-Zubeyr ennehu seʾele ʿĀʾişe radıyallāhu ʿanhumā el-hurūce ile'l-Başra: "فَأَبَتْ عَلَيْهِ فَمَا زَالَ يَفْتِلُ فِي الذِّرْوَةِ وَالْغَارِبِ" ʿibāretinin tefsīrinde bu vechle mersūmdur ki ذِرْوَةٌ [ẕirvet]ten murād hörgücün yukarısı ve غَارِبٌ [ġārib] hörgüç ile boynun aralığıdır. Mesel-i mezbūrun aslı budur ki serkeş deveye yular geçirmek murād eden kimse ibtidā ذِرْوَةٌ [ẕirvet] ve غَارِبٌ [ġārib]ini sığayarak ve boynunu okşayarak ve tüylerini lutfla örüp bükerek kendisine mūnis ve rām edip bu takrīble ona yular geçirir. Baʿdehu mutlakan letāyifü'l-hiyel ile aldatmakta istiʿmāl olundu. Ve

فَتْلٌ [fetl] Bülbül ötmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: فَتَلَ الْبُلْبُلُ إِذَا صَاحَ

اَلتَّفْتِيلُ [et-teftīl] Bu dahi bükmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّلَ الْحَبْلَ بِمَعْنَى فَتَلَهُ

اَلْفَتِيلُ [el-fetīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَفْتُولُ [el-meftūl] Bükülmüş nesneye denir. Ve

فَتِيلٌ [fetīl] Līften bükülmüş ince sicime denir ki baʿzen onu kerevit ağaçlarının kavuştukları yerde olan halkaya da bend ederler. Ve hurmā çekirdeğinin şakkında iplik tarzında olan nesneye denir. Ve parmakların aralıklarında cemʿ olup iplik iplik bükülmüş kīr ve pāsa denir. Bu cihetle hammāmlarda tellākların ihrāc eyledikleri uzun uzun kīr bükümlerine de denir. Ve فَتِيلٌ [fetīl] ile nāçīz nesneden kināye olunur, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْإِنْفِتَالُ [el-infitāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّفَتُّلُ [et-tefettul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bükülmek maʿnāsınadır; yukālu: فَتَّلَهُ فَانْفَتَلَ وَتَفَتَّلَ

اَلْفَتِيلَةُ [el-fetīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi parmakların aralıklarında bükülen iplik iplik kīre denir. Ve ذُبَالَةٌ [ẕubālet] maʿnāsınadır ki çerāg fitilidir, Fārisīde pelīte denir; yukālu: طَوَّلَ فَتِيلَةَ السِّرَاجِ أَيْ ذُبَالَتَهُ

اَلْفَتْلَةُ [el-fetlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla cāʾizdir) Fitil gibi nāçīz ve hakīr nesneye ıtlāk olunur; yukālu: مَا أُغْنِي عَنْكَ فَتِيلًا وَلَا فَتْلَةً أَيْ شَيْئًا Ve

فَتْلَةٌ [fetlet] Hāssatan سَلَمٌ [selem] ve سَمُرٌ [semur] ağacının semeri olan dānelerin kabına denir ki fasulye kabı tarzında olur ve bu henüz tomurcuklanıp zuhūr eylediği hengāmda olur. Ve عُرْفُطٌ [ʿurfuṭ] nām meşe ağacının yemişine denir; bunda fetehātla da zebān-zededir. Ve baʿzılar dedi ki فَتْلٌ [fetl] ki فَتْلَةٌ [fetlet]in cemʿidir, yaprak olmayıp lākin yaprak makāmına kāʾim olan yemiş makūlesi nesneye denir ki baʿzı meşe ağacının yaprağı olmayıp yaprağı yerinde zāʾid nesnesi olur. Ve zemīne yayılmayan nebāta denir ki bir özdekten ʿibāret olup ışkın nām nebāt gibi büzülüp bükülür ola.

اَلْإِفْتَالُ [el-iftāl] (hemzenin kesriyle) سَلَمٌ [selem] ve سَمُرٌ [semur] ağaçlarının dāneleri kapçıklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْتَلَ السَّلَمُ وَالسَّمُرُ إِذَا صَارَ ذَا فَتْلَةٍ

اَلْفَتَلُ [el-fetel] (fethateynle) Nākanın dirsekleri girgin ve sokuşturma topaç olmakla iki yanlarından açık ve meydānlı olmak maʿnāsınadır, gūyā ki yanlarından bükülmüş gibi olur; yukālu: نَاقَةٌ فِي مِرْفَقَيْهَا فَتَلٌ أَيِ انْدِمَاجٌ فِي مِرْفَقَيْهَا

اَلْأَفْتَلُ [el-eftel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasf-ı mezkūr üzere olan dirseğe denir.

اَلْفَتْلَاءُ [el-fetlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Sıfat-ı mezkūre üzere olan nākaya denir. Ve baʿzılar ʿindinde فَتْلَاءُ [fetlāʾ] ayakları çenber gibi mukavves olup ağır yürüyüşlü olan nākaya denir.

اَلْفَتَّالُ [el-fettāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bülbül kuşuna ıtlāk olunur, فَتْلٌ [fetl]-i nagamāt u makāmāt eylediğine mebnī.

يَفْتَلُ [Yeftel] (يَجْعَلُ [yecʿal] vezninde) Ṭoḫāristān ülkesinde bir belde adıdır.

[ف ت ك ل]

اَلْفُتَكْلِينُ [el-futeklīn] (fā'nın zammıyla دُرَخْمِينُ [duraḫmīn] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir.

[ف ج ل]

اَلْفَجَلُ [el-fecl] (fā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla ve fethateynle) Bir nesne yoğunlanıp gevşek ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَجِلَ الشَّيْءُ وَفَجَلَ فَجْلًا وَفَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا اسْتَرْخَى وَغَلُظَ

اَلتَّفْجِيلُ [et-tefcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi yassılatıp enliletmek

maʿnāsınadır; yukālu: فَجَّلَهُ إِذَا عَرَّضَهُ

اَلْأَفْجَلُ [el-efcel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْفَنْجَلُ [el-fencel] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Bacaklarının aralığı meydānlı olan adama denir.

اَلْفُجْلُ [el-fucl] (fā'nın zammıyla) ve

اَلْفُجُلُ [el-fucul] (zammeteynle) Turp taʿbīr olunan sebzeye denir; müfredi فُجْلَةٌ [fuclet]tir hā'yla. Vecaʿ-ı mefāsıla ve yarakān ʿilletine ve ciğer ağrısına ve istiskāya ve yılan ve ʿakreb sokmasına be-gāyet nāfiʿ ve kışrı yā suyu ʿakreb üzere vazʿ olunsa ʿakrebi kātildir. Ve baʿde't-taʿām tenāvülü hāzım ve müleyyin ve kable't-taʿām iştihāyı müsekkindir. Ve tohumu sā'ir eczāsından kavī ve baʿdehu kışrı ve baʿdehu varakı ve sonra lahmıdır.

حَبُّ الْفُجْلِ [ḥabbu'l-fucl] Başka bir dārūdur, دُهْنُ الْفُجْلِ [duhnu'l-fucl] dedikleri yağ ondan ittihāz olunur. Bu yabanī turp dedikleridir ki ondan سِيمْغَةٌ [sīmġat] dedikleri yağ ittihāz olunur.

اَلْفَنْجَلَةُ [el-fencelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْفَنْجَلَى [el-fencelā] (kasr ile) Gevşek gevşek yürümeğe denir, pīr adamların yürümesi gibi.

اَلْفَاجِلُ [el-fācil] Kumarcıya denir; yukālu: هُوَ فَاجِلٌ أَيْ قَامِرٌ

اَلْإِفْتِجَالُ [el-ifticāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Yeniden bir nesne peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَجَلَ الْأَمْرَ إِذَا اخْتَلَقَهُ

[ف ح ل]

اَلْفَحْلُ [el-faḥl] (fā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Her hayvānın erkeğine ya'nī dölü alınır olan erkeğine denir ki atta aygır ve devede buğur taʿbīr olunur; cemʿi فُحُولٌ [fuḥūl] ve أَفْحُلٌ [efḥul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve فِحَالٌ [fiḥāl] ve فِحَالَةٌ [fiḥālet] gelir fā'ların kesriyle. Ve

فَحْلٌ [faḥl] Masdar olur, bir adam develerine soyu pāk buğur ihtiyār edip çekmek maʿnāsına; yukālu: فَحَلَ إِبِلَهُ فَحْلًا كَرِيمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اخْتَارَ لَهَا Ve dişilere erkek salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: فَحَلَ الْإِبِلَ إِذَا أَرْسَلَ فِيهَا فَحْلا Ve

فَحْلٌ [Faḥl] Süheyl yıldızına ıtlāk olunur; sā'ir yıldızlardan alarga durduğu için devenin buğuruna teşbīh olundu, zīrā buğur nākaya aştıktan sonra alarga olur; ve minhu yukālu: أَمَا تَرَى الْفَحْلَ كَيْفَ تَزْهُو أَيْ سُهَيْلا Ve Faḥl b. ʿAyyāş b. Ḥassān, kātil-i Yezīd b. el-Muhelleb'dir, bir darbede tehālüf eylemeleriyle birbirine zahm yetiştirip yekdīgeri katl eylediler. Ve

فَحْلٌ [faḥl] Erkek hurmā ağacına denir ki dişiye ondan aşı alınır. Ve haber ve hadīs ve eşʿār rivāyet eden rāvīye denir; cemʿi فُحُولٌ [fuḥūl] gelir; ve minhu: جَرِيرٌ وَالْفَرَزْدَقُ هُمْ فُحُولٌ أَيْ رَاوِيهِمْ فَحْلُ بَنِي مُضَرَ أَيْ رَاوِيهِمْ ve yukālu: رُوَاةٌ Ve

فَحْلٌ [faḥl] Erkek hurmā yaprağından nesc olunmuş hasıra denir; yukālu: بَسَطَ لَهُ فَحْلا أَيْ حَصِيرًا مِنْ فُحَّالِ النَّخْلِ Ve

فَحْلٌ [Faḥl] Şām'da bir mevziʿ adıdır ki sadr-ı İslām'da orada vekāyiʿ vākiʿ oldu. Ve

فَحْلٌ [Faḥl] ʿAlḳame nām şāʿirin lakabıdır, İmruʾulḳays zevzesi olan Ummu Cundeb mezbūru şāʿiriyyette İmruʾulḳays üzere tercīh eylediği için İmruʾulḳays mezbūreyi tatlīk eyledikten sonra ʿAlḳame tezevvüc eylemekle onunla mülakkab oldu. Ve

فُحُولُ الشُّعَرَاءِ [fuḥūlu'ş-şuʿarāʾ] Kendiler ile

muhācāt eden şāʿirlere gālib olanlara ıtlāk olunur, Cerīr ve Ferezdaḳ gibi. Ve şol şāʿirlere ıtlāk olunur ki hīn-i muşāʿarede muʿārızlarına tafdīl ve tercīh olunalar; yukālu: هُوَ مِنْ فُحُولِ الشُّعَرَاءِ وَهُمُ الْغَالِبُونَ بِالْهِجَاءِ مَنْ هَاجَاهُمْ وَكَذَا كُلُّ مَنْ إِذَا عَارَضَ شَاعِرًا فُضِّلَ عَلَيْهِ

اَلْفُحُولَةُ [el-fuḥūlet] (fā'nın zammıyla) ve

اَلْفِحَالَةُ [el-fiḥālet] ve

اَلْفِحْلَةُ [el-fiḥlet] (fā'ların kesriyle) Erkeklik ve aygırlık maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فَحْلٌ بَيِّنُ الْفُحُولَةِ وَالْفِحَالَةِ وَالْفِحْلَةِ أَيِ الذُّكُورَةِ Şārihin beyānına göre bunlar gerçi masdar olup lākin bunlardan fiʿl mutasarrıf olmaz, pes ism yerinde müstaʿmel olurlar.

اَلْفَحِيلُ [el-feḥīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Haşarı aygır adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَحِيلٌ أَيْ بَيِّنُ الْفُحُولَةِ Ve döl için nākaya aşmakta māhir olan cinsi pāk buğura denir; yukālu: فَحْلٌ فَحِيلٌ أَيْ كَرِيمٌ مُنْجِبٌ فِي ضِرَابِهِ Ve dahāmette buğur deveye şebīh olan ʿazīmü'l-cüsse koça ıtlāk olunur; yukālu: كَبْشٌ فَحِيلٌ أَيْ يُشْبِهُ فَحْلَ الْإِبِلِ فِي نُبْلِهِ

اَلْإِفْتِحَالُ [el-iftiḥāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Bu dahi nākalara çekmek için soy buğur intihāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَحَلَ إِبِلَهُ فَحْلًا كَرِيمًا إِذَا اخْتَارَ لَهَا

اَلْإِفْحَالُ [el-ifḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama dölünü almak için ʿāriyet vechiyle buğur vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْحَلَهُ فَحْلًا إِذَا أَعَارَهُ

اَلْإِسْتِفْحَالُ [el-istifḥāl] Hindistān'da vilāyet-i Kābul عِلْجٌ [ʿilc]]lerinin yaʿnī aslā bir dīn ile mütedeyyin olmayan tāʾifenin kendi ʿavretleri içre erkek salıvermelerine ıtlāk olunur. Oraya ʿArabdan bir tenū-mend, ʿazīmü'l-heykel şahs vardıkta dölünü almak için nisvānlarıyla mezbūru taḫliye edip deyyūsluk eder; yukālu: اَلْأَعْلَاجُ تَسْتَفْحِلُ وَهُوَ مَا يَفْعَلُهُ أَعْلَاجُ كَابُلَ إِذَا رَأَوْا رَجُلًا جَسِيمًا مِنَ الْعَرَبِ خَلَّوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ نِسَائِهِمْ لِيُولَدَ فِيهِمْ مِثْلُهُ Ve hurmā ağacı sonradan erkeklik eylemek maʿnāsınadır ki meyve vermez olur; yukālu: إِسْتَفْحَلَتِ النَّخْلَةُ إِذَا صَارَتْ فُحَّالا Ve bir mādde büyüyüp müştedd ve ʿazīm olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِسْتَفْحَلَ الْأَمْرُ إِذَا تَفَاقَمَ

اَلْفُحَّالُ [el-fuḥḥāl] (رُمَّانٌ [rummān] veznince) Hāssatan erkek hurmā ağacına denir; cemʿi فَحَاحِيلُ [feḥāḥīl]dir.

اَلتَّفَحُّلُ [et-tefaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Aygıra öykünmek maʿnāsınadır ki zuʿmünce aygırlanmak taʿbīr olunur; yukālu: تَفَحَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَشَبَّهَ بِالْفَحْلِ يَعْنِي فِي الذُّكُورَةِ Ve libās ve taʿām husūsunda tebezzül ve taḫaşşün eylemek yaʿnī tasannuʿ ve tezeyyün eylemeyip bulgur bulamaç makūlesi dürüşt nesneler yiyip ve kaba ve dürüşt libāslar giymek maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve bu فُحُولَةٌ [fuḥūlet]ten meʾhūzdur ki أُنْثَى [unṯā] mukābilidir, zīrā libāsta tezeyyün ve tasannuʿ nisvān şīvesidir, baʿdehu matʿam husūsunda dahi şāyiʿ oldu; yukālu: تَفَحَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّفَ الْفُحُولَةَ فِي اللِّبَاسِ وَالْمَطْعَمِ فَخَشُنَهُمَا

فِحْلَانُ [Fiḥlān] (fā'nın kesriyle) Cebel-i Uḥud yanında bir mevziʿ ismidir.

اَلْفَحْلَتَانُ [el-Faḥletān] (fā'nın fethiyle) Bir mevziʿdir.

فِحْلٌ [Fiḥl] (fā'nın kesri ve fethiyle ve كَتِفٌ [ketif] vezninde) Birer mevziʿ adlarıdır.

اَلْفَحْلَاءُ [el-Faḥlāʾ] Bir mevziʿdir.

اَلْمُتَفَحِّلُ [el-mutefaḥḥil] (مُتَحَمِّلٌ [muteḥammil] vezninde) Erkek gibi hāmil olmayan yaʿnī meyve tutmayan ağaca denir, erkek incir ve erkek tut ağaçları gibi.

اَلْفَحْلَةُ [el-faḥlet] (فَحْلٌ [faḥl] kelimesinde müʾennestir; bī-perde, dili zefīr olup herkese şer-gīr olan karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ فَحْلَةٌ أَيْ سَلِيطَةٌ

[ف ح ج ل]

اَلْفَحْجَلُ [el-faḥcel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bu kelimeyi gerçi nahviyyūn kitāblarında zikr ve أَفْحَجُ [efḥac] ile yaʿnī apşak kimse ile tefsīr eylediler, lākin benim ʿindimde bu vehmdir, zīrā أَفْحَجُ [efḥac] adama فَنْجَلٌ [fencel] denir, niteki zikr olundu, onlara itbāʿan ben dahi īrād eyledim.

[ف خ ل]

اَلتَّفَخُّلُ [et-tefaḫḫul] (ḫā-yı muʿceme ile تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hilm ve vakār ve temkīn göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَخَّلَ الرَّجُلُ إِذَا أَظْهَرَ الْوَقَارَ وَالْحِلْمَ Ve bir adam namāz-ı ʿīd yāhūd sūr makūlesine gidecek olmakla fāhir libāslarını giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَخَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَهَيَّأَ وَلَبِسَ أَحْسَنَ ثِيَابِهِ

[ف د ك ل]

اَلْفَدَاكِلُ [el-fedākil] (fā'nın fethiyle) Umūr-ı ʿazīmeye denir; yukālu: عَرَضَتْ عَلَيْهِ فَدَاكِلُ أَيْ عِظَامُ الْأُمُورِ

[ف ر ج ل]

اَلْفَرْجَلَةُ [el-fercelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Apışı ayırarak tīz tīz yürümek maʿnāsınadır; yukālu: فَرْجَلَ زَيْدٌ إِذَا تَفَحَّجَ وَأَسْرَعَ

اَلْفِرْجَوْلُ [el-fircevl] (بِرْذَوْنٌ [birẕevn] vezninde) Kaşağıya denir, فِرْجَوْنٌ [fircevn] maʿnāsına.

[ف ر ز ل]

اَلْفِرْزِلُ [el-firzil] (زِبْرِجٌّ [zibric] vezninde) Bukağıya denir; yukālu: قَيَّدَهُ بِالْفِرْزِلِ أَيِ الْقَيْدِ Ve demirci مِقْرَاضٌ [miḳrāḍ]ına denir ki onunla demir keserler; yukālu: قَطَعَهُ بِالْفِرْزِلِ أَيْ بِمِقْرَاضِ الْحَدَّادِ

اَلْفَرْزَلَةُ [el-ferzelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bukağıya vurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَرْزَلَ اللِّصَّ إِذَا قَيَّدَهُ

اَلْفُرْزُلُ [el-furzul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) İri ve dızman adama denir.

[ف ر ع ل]

اَلْفُرْعُلُ [el-furʿul] (ʿayn-ı mühmele ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sırtlan eniğine denir; müʾennesi فُرْعُلَةٌ [furʿulet]tir, cemʿi فَرَاعِلُ [ferāʿil] ve فَرَاعِلَةٌ [ferāʿilet]tir. Mütercim der ki "أَغْزَلُ مِنَ الْفُرْعُلِ" emsāldendir. Meydānī merhūmun beyānına göre burada أَغْزَلُ [aġzel] dehşet ve fütūr maʿnāsına olan غَزْلٌ māddesindendir, niteki kelb onunla muttasıf olur, ke-mā zukire.

اَلْفُرْعُلَانُ [el-furʿulān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Erkek sırtlana denir.

[ف ر ف ل]

اَلْفُرَافِلُ [el-furāfil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Büyüt-ı şehr-i ʿUmān'a mahsūs bir güne sevīk yaʿnī kavut ismidir.

[ف ز ل]

اَلْفَيْزَلَةُ [el-feyzelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Şol arza denir ki yağmur yağdıkta suyu çekmeyip hemān akıp gider ola; yukālu: نَزَلْنَا فِي فَيْزَلَةٍ أَيِ الْأَرْضِ السَّرِيعَةِ السَّيْلِ

[ف س ل]

اَلْفَسْلُ [el-fesl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Bāg ve asma çubuğuna denir ki anasından katʿ ve gars olunur; yukālu: قَطَعَ فَسْلًا مِنَ الْكَرْمِ أَيْ قَضِيبًا لِلْغَرْسِ Ve mürūʾetsiz denī ve rezīl kimseye denir ki insān molozu taʿbīr olunur; cemʿleri أَفْسُلٌ [efsul] gelir, أَفْلُسٌ [ef-

lus] vezninde ve فُسُولٌ [fusūl] gelir ve فِسَالٌ [fisāl] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve فُسْلٌ [fusl] ve فُسُولَةٌ [fusūlet] ve فُسَلَاءُ [fuselāʾ] gelir fā'ların zammıyla; yukālu: هُوَ فَسْلٌ لَا يُرْجَى خَيْرُهُ أَيْ رَذْلٌ لَا مُرُوءَةَ لَهُ Ve

فَسْلٌ [fesl] Masdar olur, çocuğu memeden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: فَسَلَ الصَّبِيَّ فَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا فَطَمَهُ

اَلْمَفْسُولُ [el-mefsūl] Bu dahi mürūʾetsiz denī ve hasīs ve nākese denir.

اَلْفَسَالَةُ [el-fesālet] (رَذَالَةٌ [reẕālet] vezninde) ve

اَلْفُسُولَةُ [el-fusūlet] (fā'nın zammıyla) Bir kimse hasīs ve nākes olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَسُلَ الرَّجُلُ بِضَمِّ السِّينِ وَفَسِلَ بِكَسْرِهَا وَفُسِلَ عَلَى الْمَجْهُولِ فَسَالَةً وَفُسُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ فَسْلًا وَمَفْسُولا

اَلْفَسِيلَةُ [el-fesīlet] (وَسِيلَةٌ [vesīlet] vezninde) Hurmā fidanına denir; cemʿi فَسَائِلُ [fesāʾil] ve فَسِيلٌ [fesīl] gelir hā'sız ve فُسْلَانٌ [fuslān] gelir fā'nın zammıyla.

اَلْإِفْسَالُ [el-ifsāl] (hemzenin kesriyle) Hurmā fidanını anasından ayırıp başka yere dikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْسَلَ الْفَسِيلَةَ إِذَا انْتَزَعَهَا مِنْ أُمِّهَا وَاغْتَرَسَهَا Ve bir metāʿı beğenmeyip irzāl eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْسَلَ عَلَيْهِ مَتَاعَهُ إِذَا أَرْذَلَهُ Ve akçeyi züyūf ʿadd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْسَلَ دَرَاهِمَهُ إِذَا زَيَّفَهَا

اَلْفُسَالَةُ [el-fusālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Demir ve bakır makūlesi çekiçle dövülürken sıçrayan hurdevātına denir; yukālu: هُوَ أَهْوَنُ عِنْدِي مِنَ الْفُسَالَةِ وَهِيَ مَا تَنَاثَرَ مِنَ الْحَدِيدِ وَنَحْوِهِ عِنْدَ الضَّرْبِ إِذَا طُبِعَ

اَلْمُفَسِّلَةُ [el-mufessilet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Şol ʿavrete denir ki zevci cimāʿa meyl ve irāde eyledikçe hayzım var diye iʿtizār-ı beyhūde ile redd ve imtināʿ eder ola; zevcini terzīl ettiği için ıtlāk olundu; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُفَسِّلَةٌ إِذَا كَانَتْ لَمَّا أَرَادَ زَوْجُهَا غِشْيَانَهَا قَالَتْ أَنَا حَائِضٌ لِتَرُدَّهُ

اَلْفِسْلُ [el-fisl] (fā'nın kesriyle) Ahmak ve bī-magz adama denir.

[ف س ك ل]

اَلْفُسْكُلُ [el-fuskul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْفِسْكِلُ [el-fiskil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْفُسْكُولُ [el-fuskūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْفِسْكَوْلُ [el-fiskevl] (بِرْذَوْنٌ [birẕevn] vezninde) Ödüle koşulan atlardan en sonra gelen ata denir ki onuncu olur. Ve

فِسْكِلٌ [fiskil] Rezīl ve fürū-māye kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ فِسْكِلٌ أَيْ رَذْلٌ Ve

فُسْكُولٌ [fuskūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde ve بِرْذَوْنٌ [birẕevn] vezninde) Uyuntu kimseye denir ki bir tāʾifeye hod-be-hod uyup enselerinden gider; yukālu: رَجُلٌ فُسْكُولٌ وَفِسْكَوْلٌ أَيْ مُتَأَخِّرٌ تَابِعٌ

اَلْفَسْكَلَةُ [el-feskelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimseyi uyuntu olmak maʿnāsınadır. Ve bir kimseyi uyuntu eylemek maʿnāsına müteʿaddī olur; yukālu: فَسْكَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ فُسْكُولًا وَفَسْكَلَ فُلَانًا إِذَا صَيَّرَهُ فُسْكُولا

[ف ش ل]

اَلْفَشْلُ [el-feşel] (fā'nın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Bir adam zaʿīf ve cebān ve süst ve kāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَشِلَ الرَّجُلُ فَشَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَسِلَ وَضَعُفَ وَتَرَاخَى وَجَبُنَ

اَلْفَشْلُ [el-feşl] (fā'nın fethi ve şīn'in

sükūnuyla) ve

اَلْفَشِلُ [el-feşil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Korkak ve zaʿīf ve üşengen ve künd olan şahsa denir; cemʿi فُشْلٌ [fuşl] gelir fā'nın zammıyla; yukālu: رَجُلٌ خَشْلٌ فَشْلٌ وَخَشِلٌ فَشِلٌ أَيْ كَسْلَانُ ضَعِيفٌ مُتَرَاخٍ جَبَانٌ Ve

فَشْلٌ [feşl] (şīn'in sükūnuyla) Hatun mihaffe içine فِشْلٌ [fişl] düzmek maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; yukālu: فَشِلَتِ الْمَرْأَةُ الْهَوْدَجَ إِذَا جَعَلَتْ لَهَا فِشْلا

اَلْفِشْلُ [el-fişl] (fā'nın kesriyle) Mihaffe örtüsüne denir, ʿalā-kavlin mihaffe minderine denir ki nisvān onun üstüne otururlar; cemʿi فُشُولٌ [fuşūl]dür.

اَلْإِفْتِشَالُ [el-iftişāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّفَشُّلُ [et-tefeşşul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Hatunlar mihaffe içre فِشْلٌ [fişl] edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَشَلَتِ الْمَرْأَةُ فِي الْهَوْدَجِ وَتَفَشَّلَتْ بِمَعْنَى فَشِلَتْ Ve

تَفَشُّلٌ [tefeşşul] Evlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَشَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَزَوَّجَ Ve su akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَشَّلَ الْمَاءُ إِذَا سَالَ

اَلْفَيْشَلَةُ [el-feyşelet] (فَيْزَلَةٌ [feyzelet] vezninde) Zekerin başına denir, حَشَفَةٌ [ḥaşefet] maʿnāsına. Ve her emles ve müdevver olan şeyʾin başına denir; yukālu: قَطَعَ فَيْشَلَتَهُ وَهُوَ رَأْسُ كُلِّ مُحَوَّقٍ Cemʿi فَيَاشِلُ [feyāşil]dir. Ve

فَيَاشِلُ [feyāşil] Bir şecerin ve bir suyun ve niçe kızıl tepelerin ismidir.

اَلْمِفْشَلُ [el-mifşel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Mihaffe örtüsüne denir. Ve şol adama denir ki hīre, cura evlād hāsıl olmamak için kavm ve akribāsından tezevvüc eylemeyip bīgāneden tezevvüc eyleye. Zāhiren kavm ve akribāları bir alay cura ve horāk imişler.

اَلتَّفْشِيلُ [et-tefşīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde ki تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir) Memeyi sağdıktan sonra bakiyye kalan süte denir; yukālu: أَحْلُبِ التَّفْشِيلَ أَيْ مَا يَبْقَى فِي الضَّرْعِ مِنَ اللَّبَنِ

فَشَالُ [Feşāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Zebīd kurbünde bir karyedir.

أُفْشُولِيَّةُ [Ufşūliyyet] (hemzenin zammıyla) Vāsıṭ kazāsında bir karyedir.

[ف ص ل]

اَلْفَصْلُ [el-faṣl] (وَصْلٌ [vaṣl] vezninde) İki nesne aralığında hāciz olan şeyʾe denir. Fi'l-asl masdardır, فَاصِلٌ [fāṣil] maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا فَصْلٌ أَيْ حَاجِزٌ Ve aʿzā-i bedende olan iki kemiğin kavuştukları yere denir ki en yeri taʿbīr olunur, مَفْصِلٌ [mefṣil] dahi denir. Müʾellif كُلُّ مُلْتَقَى عَظْمَيْنِ مِنَ الْجَسَدِ ʿibāretiyle tefsīr eylemekle öylece terceme olundu, yoksa muktezā-yı mādde iki kemik birbirinden ayrılan yer olmaktır. Gerçi iki maʿnā beyninde mülāzeme vardır, ammā müʾellifin taʿrīfi أَوْصَالٌ [evṣāl] māddesine mülāyimdir. Ve ʿan-karīb mezkūr olan فَصْلُ الْجَسَدِ bundan eʿammdir, zīrā baʿzı mültekī olan kemikler vardır ki kimi أَرْبِطَةٌ [erbiṭat] ve أَوْصَالٌ [evṣāl] ile melsūktur ve kimi müdervezedir ve kimi müselseledir ve kiminin reʾsi muhkem ve āhirde نُقْرَةٌ [nuḳret] olmakla ona idhāl ve ihkām olunmuştur ve kimi esnān-ı minşār şeklinde olup نُقْرَةٌ [nuḳret]lere idhāl olunmuştur. Pes فَصْلُ جَسَدٍ [faṣlu cesed] bunlara şāmildir. Ve

فَصْلٌ [faṣl] Hak söze denir, فَاصِلٌ [fāṣil] maʿnāsınadır; yukālu: قَوْلُهُ فَصْلٌ لَا هَذْرٌ أَيْ حَقٌّ Ve

فَصْلُ الْجَسَدِ [faṣlu'l-cesed] Bedenin oynak

yerine denir ki mevziʿ-i فَصْلٌ [faṣl]dır; bedende her iki فَصْلٌ [faṣl]ın aralığında bir وَصْلٌ [vaṣl] vardır ki o sinirdir, kemikler birbirine onunla mürtebit olmuştur. Ve

فَصْلٌ [faṣl] Nuhāttan Başriyyūn ʿindinde Kūfiyyūn'un عِمَادٌ [ʿimād] ıtlāk ettikleri zamīrden ʿibārettir, yaʿnī Başriyyūn o zamīre فَصْلٌ [faṣl] ve Kūfiyyūn عِمَادٌ [ʿimād] ıtlāk ederler, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ﴾ اَلْآيَة بِنَصْبِ الْحَقِّ لِخَبَرِيَّتِهِ فَقَوْلُهُ هُوَ فَصْلٌ وَعِمَادٌ Mütercim der ki bu zamīrin şānında *Muġni'l-Lebīb* dört mesʾele vazʿ ve şurūt ve fevāʾidini bast eylemiştir fe'lyurācaʿ. Ve

فَصْلٌ [faṣl] Hakk ile bātıl beynini fark ve temyīz ile olan hükm ve kazāʾ maʿnāsınadır, فَيْصَلٌ [fayṣal] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: لَمْ يَرْضَ بِفَصْلِهِ وَبِفَيْصَلِهِ أَيْ قَضَائِهِ بَيْنَ الْحَقِّ وَالْبَاطِلِ Ve veledi memeden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَلَ الْمَوْلُودَ عَنِ الرَّضَاعِ فَصْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَطَمَهُ Bundan ism فِصَالٌ [fiṣāl]dir, ke-mā se-yuzkeru. Ve iki nesne aralığına hāciz olup فَاصِلَةٌ [fāṣilet] vermek maʿnāsınadır ki mā-kablinin müntehī olduğunu işʿār için olur, hadd ve sınır gibi; yukālu: فَصَلَ بَيْنَهُمَا إِذَا حَجَزَ Ve bir nesneyi kesip ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: فَصَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ وَأَبَانَهُ Ve

فَصْلٌ [faṣl] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında beytin ʿarūzuna mahsūs olan tagyīre ıtlāk olunur ki haşvlerde o tagyīr cāʾiz olmaya. Ve bu ʿarūzdan bir yāhūd birden ziyāde harf-i müteharriki iskātla hāsıl olur, pes böyle tagyīre فَصْلٌ [faṣl] ıtlāk olunur.

Mütercim der ki kütüb-i ʿarūzda فَصْلٌ [faṣl] ʿarūzun vasfı olmak üzere bu vechle mersūmdur ki فَصْلٌ [faṣl] şol ʿarūza denir ki kendisine sıhhatin yāhūd ʿilletin lüzūmuyla eczā-i haşve muhālif ola; niteki bu vasfla muttasıf olan darba gāyet ıtlāk olunur, فَصْلٌ [faṣl]-ı ʿarūz bahr-i tavīlin lāzımu'l-kabz olan ʿarūzu ve bahr-ı basītin lāzımu'l-habn olan ʿarūz-ı ūlāsı gibi ki bu ʿilletler bunlara lāzım ve haşvlerde lāzım değildir, kezālik kāmilin ve recezin ʿarūz-ı ūlāları gibi ki bunlara sıhhat lāzım ve haşvlere lāzım değildir. Ve *ʿUbāb*'da tagyīr-i mezkūr ile mugayyir olan ʿarūza فَصْلٌ [faṣl] ve mukābiline صَحِيحَةٌ [ṣaḥīḥat] ıtlākıyla mersūmdur. Pes müʾellifin بِإِسْقَاطِ حَرْفٍ مُتَحَرِّكٍ kavli nazar teʾemmüle muhtāc olur. İntehā.

اَلْمَفْصِلُ [el-mefṣil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) فَصْلٌ [faṣl]-ı meşrūh gibi bu dahi bedende olan en ve oynak yerine denir; cemʿi مَفَاصِلُ [mefāṣil]dir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْفَيْصَلُ [el-feyṣal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) فَصْلٌ [faṣl] gibi hakk ile bātıl beynini fark ve temyīz ile olan hükm ve kazāʾ maʿnāsınadır. Ve

فَيْصَلٌ [feyṣal] ve

فَيْصَلِيٌّ [feyṣaliyy] (yāy-ı nisbetle) Hākim ve kāzīye ıtlāk olunur; yukālu: فُلَانٌ فَيْصَلٌ وَفَيْصَلِيٌّ أَيْ حَاكِمٌ Ve katʿ-ı mādde eden nāfiz hükm ve kazāya vasf olur; yukālu: حُكُومَةٌ فَيْصَلٌ أَيْ قَاطِعَةٌ مَاضِيَةٌ Ve mutlakan iki nesne aralığını tefrīk eden şeyʾe denir; ve minhu yukālu: طَعْنَةٌ فَيْصَلٌ أَيْ تَفْصِلُ بَيْنَ الْقِرْنَيْنِ Yaʿnī "Birbiriyle tutuşmuş iki bahadırın beynini fasl ve tefrīk eder."

اَلْإِفْتِصَالُ [el-iftiṣāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznindedir) Bu dahi veledi sütten kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَصَلَ الْمَوْلُودَ عَنِ الرَّضَاعِ إِذَا فَطَمَهُ Ve fidanı mevziʿ-i āhere nakl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَصَلَ النَّخْلَةَ عَنْ مَوْضِعِهَا إِذَا نَقَلَهَا

اَلْفِصَالُ [el-fiṣāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) فَصْلٌ [faṣl] ve إِفْتِصَالٌ [iftiṣāl]-i mevlūddan ismdir, veled sütten kesilmeğe denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "لَا رَضَاعَ بَعْدَ فِصَالٍ" وَهُوَ أَنْ يُفْصَلَ الْوَلَدُ عَنْ أُمِّهِ

اَلْفَاصِلَةُ [el-fāṣilet] Tesbīh ve kılāde makūlesi dizinin her iki boncukları beynine dizilmiş āher boncuğa denir; cemʿi فَوَاصِلُ [fevāṣil]dir. Ve فَوَاصِلُ الْقُرْآنِ [fevāṣilu'l-Ḳurʾān] her āyet-i kerīmenin evāhirinden ʿibārettir, niteki eşʿārın evāhirine قَوَافِي [ḳavāfī] ıtlāk olunur; müfredi kezālik فَاصِلَةٌ [fāṣilet]tir. Meselā sūre-i Māʾide'nin فَوَاصِلُ [fevāṣil]-i āyātı altı harften ʿibārettir ki lām ve mīm ve nūn ve dāl ve bāʾ ve rāʾ harfleridir, لَمْ نُدَبِّرْ kelimesi onları cāmiʿdir. Ve فَاصِلَةٌ [fāṣilet] ehl-i ʿarūz ıstılāhında iki nevʿdir: biri fāsıla-i sugrādır ki üç müteharrik baʿdehā sākinden ʿibārettir, ضَرَبَتْ kelimesi gibi ki müʾennestir. Ve biri fāsıla-i kübrādır ki dört müteharrik baʿdehā sākinden ʿibārettir, ضَرَبَنَا gibi. Ve şol nafaka-i فَاصِلَةٌ [fāṣilet] ki işbu "مَنْ أَنْفَقَ نَفَقَةً فَاصِلَةً فِي سَبِيلِ اللهِ فَبِسَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ" hadīsinde vākiʿdir, murād şol nafakadır ki infāk eden adamın küfrüyle īmānı beynini fasl eder.

اَلتَّفْصِيلُ [et-tefṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Diziye فَاصِلَةٌ [fāṣilet] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَّلَ النَّظْمَ إِذَا جَعَلَ فِيهِ الْفَاصِلَةَ Ve bir nesneyi beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَّلَهُ إِذَا بَيَّنَهُ Şārih der ki إِجْمَالٌ [icmāl] mukābili تَفْصِيلٌ [tefṣīl] bundandır, zīrā asl تَفْصِيلٌ [tefṣīl] bir nesneyi fusūl-i mütemāyize kılmak maʿnāsınadır ve itāle ve iksār ona lāzımdır. Bu münāsebetle iksār-ı kelāmda istiʿmāl olunup baʿdehu lāzımı olan tebyīnde istiʿmāl olundu.

اَلْفَاصِلُ [el-fāṣil] ve اَلْفَصِيلُ [el-feṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) فَيْصَلٌ [fayṣal] gibi nāfiz olup mādde-i nizāʿı kātıʿ olan hükm ve kazāya vasf olur; yukālu: حُكْمٌ فَاصِلٌ وَفَصِيلٌ وَحُكُومَةٌ فَيْصَلٌ أَيْ مَاضٍ Ve

فَصِيلٌ [feṣīl] Bir mahalde çevrilmiş şol duvara denir ki kalʿa bārūsundan yāhūd sūr-ı beldeden dūn ve kasīr ola, şaranpol gibi. Ve memeden katʿ olunmuş deve köşeğine denir; cemʿi فُصْلَانٌ [fuṣlān] gelir fā'nın zammı ve kesriyle ve فِصَالٌ [fiṣāl] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde. Ve

فَصِيلٌ [Feṣīl] Esāmīdendir: Ḥakem b. Feṣīl ve ʿAdiyy b. el-Feṣīl ve Buḥayr b. el-Feṣīl muhaddislerdir.

اَلْفَصِيلَةُ [el-feṣīlet] (hā'yla) فَصِيلٌ [feṣīl]in müʾennesidir. Ve bir adamın pek karīb olan ʿaşīret ve akribāsına denir, ʿalā-kavlin ābāʾ ve ecdādı tarafından akreb olan akribāsına denir; ve minhu كَانَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَصِيلَةَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ Şārih der ki فَصِيلَةٌ [feṣīlet] فَخِذٌ [feḫiẕ]den akrebdir, zīrā kıtʿa-i lahm-ı فَخِذٌ [feḫiẕ] maʿnāsından meʾhūzdur. İntehā. Ve

فَصِيلَةٌ [feṣīlet] Uyluk etinden bir pāreye denir. Ve mutlakan aʿzā-yı bedenden bir kıtʿaya denir.

اَلْفُصُولُ [el-fuṣūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznince) Bir kimse yerinden çıkıp ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَصَلَ فُلَانٌ مِنَ الْبَلَدِ فُصُولًا Ve مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا خَرَجَ مِنْهُ Ve asmanın hurde hurde dāneleri belirmek maʿnāsınadır; yukālu: فَصَلَ الْكَرْمُ إِذَا خَرَجَ حَبُّهُ صَغِيرًا

اَلْفَصْلَةُ [el-faṣlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yerinden çıkarılıp āher yere nakl ve gars olunmuş hurmā fidanına denir.

اَلْمَفَاصِلُ [el-mefāṣil] مَفْصِلٌ [mefṣil]in cemʿidir ki zikr olundu. Ve pek ve katı taş

yığınına denir. Ve iki dağ beyninde olan kum ve hurde çakıl makūlesine denir ki üzerinden akan su be-gāyet sāf ve berrāk akıp gider, aslā toprağı ve çamuru olmamakla katʿā mütekeddir olmaz.

اَلْمِفْصَلُ [el-mifṣal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Dile ıtlāk olunur, لِسَانٌ [lisān] maʿnāsına.

اَلْفَصَّالُ [el-faṣṣal] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Sıla ve ʿatiyye ümniyyesiyle dāʾimā nāsı medh ve senā eden kimseye denir. Ve bu daḫīldir, ʿArabī-i sahīh değildir; yukālu: رَجُلٌ فَصَّالٌ أَيْ مَدَّاحُ النَّاسِ لِيَصِلُوهُ Niteki elsine-i ʿavāmm-ı Türkīde pek zemmām şahsa da fassāl ıtlāk olunur, gūyā ki zemm ettiği adamın aʿzāsını bend bend fasl eylemekle tevcīhten baʿīd değildir.

فَصْلٌ [Faṣl] (fā'nın fethiyle) Esāmīdendir: Ebu'l-Faṣl el-Behrānī bir şāʿirdir.

فُصَلُ [Fuṣal] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Vāhiddir, yaʿnī hem-nāmı yoktur. Ve o, Cuheyne kabīlesinden bir kimsedir; lākin savāb olan ḳāf ile olmaktır, fā ile galat-ı sarīhtir. İsmāʿīl b. Ḫālid cenābından bize sened-i muttasıl ile mervīdir ki zuhūr-ı āfitāb-ı İslām'dan mukaddemce kabīle-i Cuheyne'den ʿUmeyr b. Cundeb nām bir şahs vefāt eylemekle techīz ve tekfīn olunup tābūta vazʿ olunduktan sonra eliyle başından pūşīdesini açıp kuʿūd ve أَيْنَ الْفُصَلُ diye ʿamuca-zādesi olan Ḳuṣal nām kimseyi suʾāl eyledi. Etrāfında olan adamlar bu hāli müşāhede eyledikte taʿaccüble "Subhānallāh, Ḳuṣal'ı neylersin? O şimdi gitti!" dediklerinde işbu taʿbīrāt-ı müseccaʿa ile tekellüm ve ifāde-i hāl eyledi: "أُتِيتُ فَقِيلَ لِي لِأُمِّكَ الْهَبَلْ، أَلَا تَرَى إِلَى حُفْرَتِكَ تُنْتَلْ، وَقَدْ كَادَتْ أُمُّكَ تَثْكَلْ، أَرَأَيْنَاكَ إِنْ حَوَّلْنَاكَ إِلَى مُحَوَّلْ، ثُمَّ غُيِّبَ فِي حُفْرَتِكَ الْقُصَلْ، الَّذِي مَشَى فَاحْزَأَلْ، ثُمَّ مَلَأْنَاهَا مِنَ الْجَنْدَلْ، أَتَعْبُدُ رَبَّكَ وَتُصَلْ، وَتَتْرُكُ سَبِيلَ مَنْ أَشْرَكَ وَأَضَلْ" Bu ʿibādete أُتِيتُ kelimesi māzī-i meçhuldür. Ve هَبَلْ fethateynle vālide veledini yavı kılmağa denir. Ve تُنْتَلْ [tunteṣel] إِنْتِئَالٌ [intiṣāl] den muzāriʿ-i mechūldür, kazılan çukurdan toprak çıkarmak maʿnāsınadır. Ve مُحَوَّلٌ [muḥavvel] تَحْوِيلٌ [taḥvīl]den ism-i mekāndır. Ve غُيِّبَ [ġuyyibe] تَغْيِيبٌ [taġyīb] den māzī-i mechūldur. Ve إِحْزَأَلَ kelimesi إِحْزِيلَالٌ [iḥzīlāl]den māzīdir, yürüyüşü artırmak maʿnāsınadır. Mefhūmu budur ki "Bana bir şahs gelip dedi ki görmez misin ki işte kabrin hafr olunuyor, validen seni yavı kılmak üzeredir! Ne dersin, reʾy eder misin ki seni başka yere tahvīl edip Ḳuṣal senin yerine defn olunup hufresini taş ile dopdolu edelim ve min-baʿd sen ehl-i şirk ü dalālet yolunu terk birle hālıkına tāʿat ve ʿibādet eder misin? demektir. Baʿdehu o kāʾile ben dahi نَعَمْ diye teklīfini tekabbül eyledim." Rāvī der ki mezbūr ondan sonra ifākat bulup niçe zamān sāha-i hayātta muʿammer olup ve niçe hatunlar tezevvüc ve müteʿaddid evlādları zuhūr eyledi. Ve Ḳuṣal vakʿa-i merkūmeden üç gün mürūrunda fevt ve ʿUmeyr'e ihzār olunan kabre defn olundu.

اَلْمُفَصَّلُ [el-mufaṣṣal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Suver-i Ḳurʾāniyye'den ibtidā sūre-i Hucurāt'tan āhir-i Ḳurʾān'a kadar ıtlāk olunur. Ve asahh-ı akvāl budur. Ve ʿalā-kavlin sūre-i Cāṯiye'den yāhūd sūre-i Ḳıtāl'den ve İmām Nevevī kavli üzere sūre-i Ḳāf'tan ve ʿalā-reʾyin sūre-i Ṣāffāt'tan yāhūd sūre-i Ṣaff ve İbn Ebi'ṣ-Ṣayf rivāyeti üzere Tebāreke sūresinden ve Dizmārī kavlince innā fetehnā sūresinden ve fakīh-i Şām olan Firkāḥ

rivāyeti üzere sebbihi'sme rabbike'l-aʿlā sūretinden ve Ḫaṭṭābī kavlince Ḍuḥā sūresinden āhir-i Ḳurʾān'a kadar ıtlāk olunur. Suver-i merkūme beynlerinde فُصُولٌ [fuṣūl] kesīr olduğu için yāhūd bunlarda āyet-i mensūha kalīl olduğu için ıtlāk olundu.

فَصْلُ الْخِطَابِ [faṣlu'l-ḫiṭāb] (أَصْلُ الْكِتَابِ [aṣlu'l-kitāb] vezninde ki) Ḳurʾān-ı kerīm'de ﴿وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ﴾ āyetinde vārid olmuştur, murād أَمَّا بَعْدُ kelimesidir ki kelāmeyn beynini fasl eder. Ve ʿalā-kavlin اَلْبَيِّنَةُ لِلْمُدَّعِي وَالْيَمِينُ عَلَى الْمُدَّعِي عَلَيْهِ kelāmıdır yāhūd hakk ile bātıl beynini fasl eden hükm ve kazādan ʿibārettir.

اَلْمُفَاصَلَةُ [el-mufāṣalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimse şerīkinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاصَلَ شَرِيكَهُ إِذَا بَايَنَهُ

[ف ص ع ل]

اَلْفِصْعِلُ [el-fiṣʿil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْفُصْعُلُ [el-fuṣʿul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ʿAkrebe denir, ʿalā-kavlin küçük yavrusuna denir. Ve leʾīm ve fürū-māye kimseye denir.

[ف ض ل]

اَلْفَضْلُ [el-faḍl] (fā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Ziyāde maʿnāsınadır ki artmağa ve artığa denir, نَقْصٌ [naḳṣ] mukabilidir; cemʿi فُضُولٌ [fuḍūl] gelir; yukālu: فَضَلَ عَلَيْهِ فَضْلٌ أَيْ ضِدُّ نَقْصٍ بِهِ Ve masdar olur, artmak maʿnāsınadır; yukālu: فَضَلَ الشَّيْءُ وَفَضِلَ فَضْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ ضِدُّ نَقَصَ Ve bunda bir lügat dahi vardır ki bāb-ı rābiʿ ile bāb-ı evvelden mürekkebdir, māzīde kesreteyn ve muzāriʿde zammıyla "فَضِلَ-يَفْضُلُ" denir. Ve bu tedāhulu'l-lugateyn kabīlindendir. Ve

فَضْلٌ [Faḍl] Huẕeyl kabīlesi yurdunda bir dağın adıdır. Ve Faḍl b. ʿAbbās ashābdandır. Ve فَضْلٌ [Faḍl] muhaddisīnden bir cemāʿatin ismidir. Ve

فَضْلٌ [faḍl] Bir nesnenin bakiyyesine denir ki artık taʿbīr olunur, فَضْلَةٌ [faḍlet] gibi, kemā se-yuzkeru. Ve masdar olur, bir nesneden bakiyye kalmak maʿnāsına; yukālu: فَضَلَ الشَّيْءُ كَنَصَرَ وَفَضِلَ كَحَسِبَ فَضْلًا إِذَا بَقِيَ مِنْهُ شَيْءٌ

اَلْفَضَّالُ [el-faḍḍāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمِفْضَلُ [el-mifḍal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِفْضَالُ [el-mifḍāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْمُفَضَّلُ [el-mufaḍḍal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kesīrü'l-fazl adama denir; yukālu: رَجُلٌ فَضَّالٌ وَمِفْضَلٌ وَمِفْضَالٌ وَمُفَضَّلٌ أَيْ كَثِيرُ الْفَضْلِ Ve Faḍḍāl b. Cubeyr tābiʿīndendir.

اَلْفَضِيلَةُ [el-feḍīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Artıklığa denir; yukālu: بِهِ فَضِيلَةٌ أَيْ ضِدُّ نَقِيصَةٍ Ve fazl cihetiyle olan derece-i refīʿaya denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ فِي فَضِيلَةٍ أَيْ دَرَجَةٍ رَفِيعَةٍ Şārih der ki فَضِيلَةٌ [feḍīlet] haslet-i zātiyyeye mahsūstur, şecāʿat gibi; cemʿi فَضَائِلُ [feḍāʾil]dir. Ve فَاضِلَةٌ [fāḍilet] meziyyet-i müteʿaddiyeye mahsūstur, inʿām ve ihsān gibi; cemʿi فَوَاضِلُ [fevāḍil]dir.

اَلْفَاضِلَةُ [el-fāḍilet] فَضِيلَةٌ [feḍīlet]ten ismdir, bülend-pāyeliğe denir.

اَلتَّفْضِيلُ [et-tefdīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama fazl ve meziyyet vermek yaʿnī sāʾirden ziyāde ona meziyyet isbātıyla tercīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فَضَّلَهُ عَلَى غَيْرِهِ إِذَا مَزَّاهُ

اَلْفِضَالُ [el-fiḍāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde ki مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdardır. Ve

اَلتَّفَاضُلُ [et-tefāḍul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Birbiriyle fazl ve meziyyette iddiʿā ile yarışmak maʿnāsınadır; yukālu: فَاضَلَهُ فِضَالا ve تَفَاضَلَا إِذَا تَمَازَيَا ve مُفَاعَلَةٌ أَيْ مَازَاهُ [mufāʿalet] bāb-ı mugālebede istiʿmāl olu-nur; tekūlu: فَاضَلَنِي فَفَضَلْتُهُ أَيْ كُنْتُ أَفْضَلَ مِنْهُ

اَلتَّفَضُّلُ [et-tefaḍḍul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Bir kimse üzere meziyyetlenmek yāhūd ihsānla memnūn eylemek yāhūd akrānı üzere fazl ve meziyyet iddiʿā ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَضَّلَ عَلَيْهِ إِذَا تَمَزَّى أَوْ تَطَوَّلَ أَيْ أَحْسَنَ وَأَنَالَهُ مِنْ فَضْلِهِ أَوِ الدَّعَى الْفَضْلَ عَلَى أَقْرَانِهِ Ve teveşşuḥ maʿnāsınadır ki sevbi sağ koltuğundan alıp sol omzunun üzerinden ve bir ucunu sol koltuğundan alıp sağ omzundan atmaktır; yukālu: تَفَضَّلَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَشَّحَ أَيْ خَالَفَ بَيْنَ أَطْرَافِ ثَوْبَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ

اَلْإِفْضَالُ [el-ifḍāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı lutf ve ihsānla memnūn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَلَ عَلَيْهِ إِذَا تَطَوَّلَ Ve haseb cihetiyle bir kimseden efzūn ve ziyāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَلَ عَلَيْهِ فِي الْحَسَبِ إِذَا صَارَ فَاضِلا Ve bir nesneden ziyāde gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفْضَلَ عَنْهُ إِذَا زَادَ Ve bir nesneden artırıp bakiyye komak maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْضَلْتُ مِنْهُ الشَّيْءَ أَيْ تَرَكْتُ مِنْهُ وَأَبْقَيْتُهُ

اَلْفَوَاضِلُ [el-fevāḍil] فَاضِلَةٌ [fāḍilet]in cemʿidir, cesīm yāhūd cemīl olan ʿatāya ve inʿāmāta ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ عَلَيْهِمُ الْفَوَاضِلُ أَيِ الْأَيَادِي الْجَسِيمَةُ أَوِ الْجَمِيلَةُ Ve فَوَاضِلُ الْمَالِ [fevāḍilu'l-māl] mevāşī ve ʿakārāttan hāsıl olan gılāl ve mahsūlāt ve ticāretten olan erbāḥ makūlesi menāfiʿe ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ مَالٌ كَثِيرُ الْفَوَاضِلِ وَهِيَ مَا يَأْتِيكَ مِنْ غَلَّتِهِ وَمَرَافِقِهِ وَلِهَذَا قَالُوا إِذَا عَزَبَ الْمَالُ قَلَّتْ فَوَاضِلُهُ Yaʿnī "Çiftlik baʿīd olıcak menāfiʿi sāhibinin eli-ne azca girer."

اَلْفَضْلَةُ [el-faḍlet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) فَضْلٌ [faḍl] gibi bakiyye maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve gecelik libāsına ıtlāk olunur; yukālu: نَامَ وَعَلَيْهِ فَضْلَةٌ وَهِيَ الثِّيَابُ الَّتِي تُبْتَذَلُ لِلنَّوْمِ Ve bādeye denir, خَمْرٌ [ḫamr] maʿnāsına; cemʿi فَضَلَاتٌ [faḍalāt] gelir fetehātla ve فِضَالٌ [fiḍāl] gelir fā'nın kesriyle.

اَلْفُضَالَةُ [el-fuḍālet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vez-ninde) Bu dahi bakiyye maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا فَضْلُ الْمَاءِ وَفَضْلَتُهُ وَفُضَالَتُهُ أَيْ بَقِيَّتُهُ

اَلْفِضَالُ [el-fiḍāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi hamra denir.

فُضَيْلٌ [Fuḍayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Fuḍayl b. ʿİyāḍ ez-Zāhid şeyhü'l-haremdir. Ve Fuḍayl b. ʿİyāḍ et-Tābiʿī zaʿīfü'r-rivāyedir. Ve Fuḍayl b. ʿİyāḍ eş-Ṣadefī sikadandır. Ve فُضَيْلٌ [Fuḍayl] muhaddisīnden bir cemāʿatin ismleridir.

فَضَالَةُ [Feḍālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde ve ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Muḥaddisīnden bir cemāʿat ismleridir. Ve Feḍāle b. Ebī Feḍāle ve Feḍāle b. Mufaḍḍal b. Feḍāle muhaddislerdir. Ve Feḍāle b. ʿUbeyd ve Feḍāle b. Hilāl ve Feḍāle b. Hind ve Feḍāle b. ʿAbdullāh ashābdandır. Ve فَضَالَةُ [Feḍālet] Resūl-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri mevālīsinden bir recül-i āherdir ki bir nesneye nisbeti yoktur.

فُضَيْلَةُ [Fuḍaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezin-de) Bir hatun ismidir.

فُضَالَةُ [Fuḍālet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْمِفْضَلُ [el-mifḍal] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلْمِفْضَلَةُ [el-mifḍalet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْفُضُلُ [el-fuḍul] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Nisvān kısmının hānede olduğu eyyāmda giydikleri gündelik libāsına ve iş libāsına ıtlāk olunur; yukālu: جَائَتْ وَعَلَيْهَا الْمِفْضَلُ وَالْمِفْضَلَةُ وَالْفُضُلُ أَيِ الثَّوْبُ الَّذِي تَتَفَضَّلُ فِيهِ الْمَرْأَةُ أَخْفَى يَعْنِي ثَوْبُ الْمِهْنَةِ Şārih der ki müʾellif bunu ile tefsīr eyledi, zīrā تَفَضُّلٌ [tefaḍḍul] kelimesinin buraya mülāyim maʿnāsını zikr eylemedi, meger teveşşuh maʿnāsından iʿtibār etmiş ola; o dahi baʿīddir. Kaldı ki *Nihāye*'de ve ümmehāt-ı sāʾirede ثَوْبُ الْمِهْنَةِ يُقَالُ تَفَضَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا لَبِسَتْ ثِيَابَ مِهْنَتِهَا أَوْ كَانَتْ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَالْعَمَلِ misāliyle mübeyyendir.

اَلْفُضُلُ [el-fuḍul] (zammeteynle) Dāʾimā sevb-i vāhid giyer olan ere ve ʿavrete denir; yukālu: رَجُلٌ وَامْرَأَةٌ فُضُلٌ أَيْ مُتَفَضِّلٌ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ

اَلْفِضْلَةُ [el-fiḍlet] (fā'nın kesriyle) Binā-i nevʿdir, zikr olunan sevbi giymek hāletine ve heyʾetine denir; yukālu: إِنَّهُ لَحَسَنُ الْفِضْلَةِ أَيْ حَالَةِ التَّفَضُّلِ

فَضْلَانُ [Faḍlān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْفَاضِلَةُ [el-fāḍilet] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında fāsıla-i kübrāya denir ki ʿarūz erkānındandır, niteki zikr olundu.

اَلْفُضُولِيُّ [el-fuḍūliyy] (fā'nın zammıyla) Dāʾimā ʿabes ve mā-lā-yaʿnīye müştagil olan boşboğaz kimseye denir; yukālu: هُوَ فُضُولِيٌّ أَيْ مُشْتَغِلٌ بِمَا لَا يَعْنِيهِ Şārihin beyānına göre فُضُولٌ [fuḍūl] فَضْلٌ [faḍl]ın cemʿidir ki burada hadd ve vazīfeden zāʾid kavl ve fiʿl demektir, baʿdehu cemʿi müfred mevkiʿinde istiʿmāl edip lafzına nisbetle فُضُولِيٌّ [fuḍūliyy] dediler. İntehā. Ve

فُضُولِيٌّ [fuḍūliyy] Terziye denir خَيَّاطٌ [ḫayyāṭ] maʿnāsına.

اَلْفُضَالَى [el-fuḍālā] (سُمَانَى [sumānā] veznin-de) Lutf ve ihsānla dāʾimā nāsı memnūn eden adamlara denir; yukālu: هُمْ فُضَالَى أَيِ الْمُتَفَضِّلُونَ

اَلْمِفْضَالُ [el-mifḍāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Fazl ve cūd ve semāhat sāhibi adama denir; müʾennesi مِفْضَالَةٌ [mifḍālet]tir; yukālu: رَجُلٌ مِفْضَالٌ عَلَى قَوْمِهِ أَيْ ذُو فَضْلٍ سَمْحٌ

اَلْإِسْتِفْضَالُ [el-istifḍāl] Bir nesneden bakiye artırmak maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَفْضَلْتُ مِنْهُ الشَّيْءَ إِذَا تَرَكْتَ مِنْهُ وَأَبْقَيْتَهُ

حِلْفُ الْفُضُولِ [ḥilfu'l-fuḍūl] (fā'nın zammıyla ki) İşbu "شَهِدْتُ فِي دَارِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جُدْعَانَ حِلْفًا لَوْ دُعِيتُ إِلَى مِثْلِهِ فِي الْإِسْلَامِ لَأَجَبْتُ" hadīsinde vārid olmuştur, şol ʿahd ve yemīnden ʿibārettir ki Mekke'ye vürūd eden baʿzı tüccār makūlesine baʿzı ahālī cevr ve ezā etmeleriyle bir gün rüʾesā-yı Ḳureyş'ten Hāşim ve Zuhre ve Teym nām kimseler ʿAbdullāh b. Cudʿān hānesine gelip min-baʿd zulmün refʿi ve zālimden mazlūmun hakkının ahzı ve fudulūn reddi zımnında ʿakd-i ʿahd ü yemīn eylediler. Bu münāsebetle حِلْفُ الْفُضُولِ [ḥilfu'l-fuḍūl] ıtlāk olundu.

[ف ط ح ل]

اَلْفِطَحْلُ [el-fiṭaḥl] (هِزَبْرٌ [hizebr] veznin-de) Henüz nevʿ-i insān halk olunmazdan mukaddem olan zamāna denir, ʿalā-kavlin Nūḥ peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām devrine denir yāhūd şol zamān-ı sābıktan ʿibārettir ki onda taşlar pekişmeyip çamur gibi ratb ve nerm idi;

ve minhu'l-meselu: "كَانَ ذَلِكَ زَمَنَ الْفِطَحْلِ وَهُوَ الدَّهْرُ لَمْ يُخْلَقْ فِيهِ النَّاسُ بَعْدُ أَوْ زَمَنُ نُوحٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوْ زَمَنٌ كَانَتِ الْحِجَارَةُ فِيهِ رِطَابًا Mütercim der ki Zemaḫşerī *Mustaḳṣā*'da kavl-i sālisle tefsīr ve tekāzīb-i ʿArabdan olmak üzere takrīr eylemiştir. Ve mesel-i mezbūr kadīmü'l-ʿahd maʿrizinde madrūbdur. Ve

فِطَحْلٌ [fiṭaḥl] Sel suyuna denir. Ve etine dolu tıknaz tenū-mend adama denir. Ve iri ve yumru deveye denir.

فَطْحَلٌ [Faṭḥal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

فُطْحُلٌ [Fuṭḥul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ف ع ل]

اَلْفِعْلُ [el-fiʿl] (fā'nın kesriyle) Hareket-i insāndan ʿibārettir, ʿalā-kavlin āhere müʾessir ve müteʿaddī olan her ʿamelden kināyedir, Türkīde iş ve Fārisīde kār denir. Pes evvele göre eʿamm olur ki gerek āhere müteʿaddī yaʿnī bir nesneyi ihdās zımnında olsun gerek olmasın ve عَمَلٌ [ʿamel] māddesinde farkları beyān olunmuştu.

Şārih der ki Rāġib ʿaleyhi'r-rahme *Mufredāt*'ta cihet-i müʾessirden olan teʾsīr ile tefsīr edip ve gerek müʾessirin icādıyla olsun ve gerek ʿan-ʿilm olsun ve gerek kasd ile olsun ve gerek bunların hilāfıyla olsun ve gerek insān ve hayvāndan ve gerek cemādāttan sādır olsun diye taʿmīm ve عَمَلٌ [ʿamel] ve صُنْعٌ [ṣunʿ]u tahsīs eylemiştir. Vākıʿā müʾellifin taʿrīflerinden bu taʿrīf evlādır, zīrā müʾellifin ibtidā tefsīri ki hareket-i insāna tahsīs eylemiştir, "يَا أَبَا عُمَيْرٍ مَا فَعَلَ النُّغَيْرُ" hadīsi onu māniʿdir. Ve tefsīr-i sānīyi tekellüm eden adama قَدْ فَعَلَ dedikleri redd eder, her ne kadar bunlarda mecāz ise de. Ve فِعْلٌ [fiʿl] kelimesinin cemʿi فِعَالٌ [fiʿāl] gelir, قِدَاحٌ [ḳidāḥ] gibi. İntehā. Ve

فِعْلٌ [fiʿl] Nākanın fercine ve her ünsānın fercine ıtlāk olunur; mefʿūl teʾvīliyledir.

اَلْفَعْلُ [el-faʿl] (fā'nın fethiyle) Masdardır, işlemek maʿnāsınadır; yukālu: فَعَلَ الرَّجُلُ فَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَمِلَ

اَلْفَعَالُ [el-feʿāl] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Fiʿl-i hasenin ismidir ki güzel ve pesendīde iş demektir; yukālu: أَتَى بِالْفَعَالِ أَيِ الْفِعْلِ الْحَسَنِ Ve cūd ve kereme ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin hayr ve şerrde istiʿmāl olunur, hayr ve hasene hāss değildir ve yalnız bir fāʿilden sudūr eden fiʿle mahsustur; iki fāʿilden sudūr ederse فِعَالٌ [fiʿāl] istiʿmāl olunur fā'nın kesriyle ki مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] ten olur; yukālu: فِيهِ السُّودَدُ وَالْفَعَالُ أَيِ الْكَرَمُ أَوْ يَكُونُ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ

اَلْفِعَالُ [el-fiʿāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Vech-i mezkūr üzere مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] ten masdardır, bir kimse ile iş işlemek maʿnāsına ki tarafeynden olur; yukālu: فَاعَلَهُ إِذَا صَانَعَهُ Ve

فِعَالٌ [fiʿāl] فِعْلٌ [fiʿl] lafzından cemʿ olur, işlere ve kār ve kirdārlara denir. Ve

فِعَالٌ [fiʿāl] Balta ve keser misilli ālātın saplarına denir; cemʿi فُعُلٌ [fuʿul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْفَعَلَةُ [el-feʿalet] (fetehātla) Fi'l-asl فَاعِلٌ [fāʿil]in cemʿidir, baʿdehu duvar yapmak ve kuyu kazmak misilli işleri işleyen rencberlerde ve ırgatlarda sıfat-ı gālibe oldu; yukālu: تَسَخَّرَ الْأَمِيرُ الْفَعَلَةَ وَهُمُ الَّذِينَ يَبْنُونَ وَيَحْفِرُونَ

اَلْفَعِلَةُ [el-feʿilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Deʾb ve ʿādete ıtlāk olunur; yukālu: هِيَ فَعِلَتُهُ أَيْ عَادَتُهُ

اَلْإِفْتِعَالُ [el-iftiʿāl] Bir nesneyi yeni-

den kendiliğinden yapmak ve düzmek maʿnāsınadır; baʿdehu karīhasından bir yalan söz düzmekte gālib oldu; yukālu: إِفْتَعَلَ عَلَيْهِ كَذِبًا إِذَا اخْتَلَقَهُ

اَلْمُفْتَعَلُ [el-mufteʿal] (مُعْتَبَرٌ [muʿteber] vezninde) Emr-i ʿazīm ve hatb-ı cesīm maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَاءَ بِالْمُفْتَعَلِ أَيْ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ

فَعَالِ [feʿāli] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir إِفْعَلْ maʿnāsına. Ve şol فُعَالَةٌ [fuʿālet] ki ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] veznindedir, ʿAvf b. Mālik nām şāʿirin işbu: "تَعَرَّضَ ضَيْطَارُو فُعَالَةَ دُونَنَا" mısrāʿında vākiʿdir, Ḫuzāʿa kabīlesinden kināyedir. Ve فُعَالَةٌ [fuʿālet] mefʿūliyyetten kināyedir ki istihkārı müşʿirdir. Ve ضَيْطَارُو kelimesinin aslı ضَيْطَارُونَ idi, izāfet sebebiyle nūn sākıt oldu. Ve ضَيْطَارٌ [ḍayṭār] kıçı büyük fürūmāyeye denir.

[ف ع م ل]

اَلْفَعْمَلُ [el-faʿmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Aslı فَعْمٌ [faʿm] idi, lām'ı zāʾidedir; dopdolu, mümtelī maʿnāsınadır.

[ف ف ل]

اَلْفُوفَلُ [el-fūfel] (fā-yı ūlānın zammı ve sāniyenin fethiyle) Bir cins semerdir; şeceri nārecīl ağacına şebīh olur ve salkımları olup hurmā şeklinde فُوفَلٌ [fūfel] dedikleri semer-i nābit olur. Bu şecer Hindistān'a mahsustur. Semerine Hindīde pūpel ve Türkīde filfilek derler. Bir mikdār ʿufūṣatlı ve cüzʾīce acı ve siyāh ve kırmızısı olur, ehl-i Hind onu tānbūl yaprağıyla ekle ederler. Tılāsı evrām-ı hārre-i galīzeyi dāfiʿ ve iktihāli iltihāb-ı ʿayna nāfiʿdir. Mütercim der ki zāhiren فُوفَلٌ [fūfel] pūpel muʿarrebidir.

فَوْفَلَةُ [Fevfelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Bir recül ismidir.

[ف ق ل]

اَلْفَقْلُ [el-faḳl] (fā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Yaba ile harman savurmak maʿnāsınadır; yukālu: فَقَلَ الْبَيْدَرَ فَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ذَرَّاهُ وَرَفَعَ دِقَّهُ بِالْمِفْقَلَةِ Ve

فَقْلٌ [faḳl] Yer mahsūlüne denir; yukālu: أَرْضٌ كَثِيرَةُ الْفَقْلِ أَيْ كَثِيرَةُ الرَّيْعِ

اَلْمِفْقَلَةُ [el-mifḳalet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Harman savuracak yabaya denir.

اَلْإِفْقَالُ [el-ifḳāl] Tarla ve çiftlik mahsūldār olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَفْقَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَتْ فَقْلا

فُقْلٌ [fuḳl] (fā'nın zammıyla) Bir cins zehrnāk balık ismidir ki parmak mikdārında olur, aslā ekl olunmaz.

[ف ق ح ل]

اَلْفَقْحَلَةُ [el-faḳḥalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse mahalsiz ve münāsebetsiz çabuk çabuk öfkelenip darılmak maʿnāsınadır; yukālu: فَقْحَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ الْغَضَبَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ

اَلْفُقْحُلُ [el-fuḳḥul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) Serīʿü'l-gazab adama denir.

فَقْحَلٌ [Faḳḥal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Şeybān kabīlesinden bir cemāʿattir.

[ف ك ل]

اَلْأَفْكَلُ [el-efkel] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Titremeğe denir, lerziş maʿnāsına; tekūlu: أَخَذَنِي مِنَ الْبَرْدِ الْأَفْكَلُ أَيِ الرِّعْدَةُ فَهُوَ مَفْكُولٌ Şārih der ki bundan fiʿl binā olunmaz ve hemzesi zāʾiddir, lākin müʾellifin وَهُوَ مَفْكُولٌ kavli "ف،ك،ل" māddesinin tasarrufunu müşʿirdir, pes أَفْكَلُ [efkel] فَكْلٌ [fekl]den ism olmuş olur. *Esās*'ta dahi مَفْكُولٌ ʿunvānı

mesbūttur. İntehā. Ve

أَفْكَلُ [efkel] Arı kuşuna denir, شِقِرَّاقٌ [şiḳirrāḳ] maʿnāsına. Ve cemāʿat ve gürūh maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: جَاؤُوا بِأَفْكَلِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ Ve

أَفْكَلُ [Efkel] Nezāl b. ʿAmr el-Murādī feresinin ismidir. Ve Evd kabīlesinden Efveh nām şāʿirin lakabıdır. Ve bir batn pederinin ismidir, evlādına أَفَاكِلُ [Efākil] ıtlāk ederler.

اَلْأَفَاكِيلُ [el-efākīl] أَفْكَلُ [efkel]in cemʿidir ki cemāʿat maʿnāsınadır, pes yāʾ işbāʿiyye olur; yukālu: عِنْدَهُ أَفَاكِيلُ مِنْ كَذَا أَيْ أَفْوَاجٌ مِنْهُ وَتَقُولُ أَخَذَتْ بِي نَاقَتِي أَفْكَلًا مِنَ السَّبْقِ أَيْ فَوْجًا مِنْهُ

اَلْإِفْتِكَالُ [el-iftikāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir işte pek saʿy ve cidd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَكَلَ فِي فِعْلِهِ إِذَا احْتَفَلَ

[ف ل ل]

اَلْفَلُّ [el-fell] (fā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Bir nesneyi rahne-dār eylemek maʿnāsınadır ki gedmek taʿbīr olunur; yukālu: فَلَّ السَّيْفَ فَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ثَلَمَهُ Ve cenkte ʿaskeri bozmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّ الْقَوْمَ إِذَا هَزَمَهُمْ Ve

فَلٌّ [fell] Münhezim olan ʿaskere denir. Şārihin beyānına göre fi'l-asl masdar olmakla müfred ve cemʿi müsāvīdir. Ve vasfiyyeti iʿtibārıyla cemʿlenir; yukālu: قَوْمٌ فَلٌّ أَيْ مُنْهَزِمُونَ Cemʿi فُلُولٌ [fulūl] ve أَفْلَالٌ [eflāl] gelir. Ve

فَلٌّ [fell] İsm olur ki gediğe denir, rahne maʿnāsına; cemʿi فُلُولٌ [fulūl] gelir; yukālu: بِهِ فَلٌّ أَيْ ثَلْمٌ Ve

فَلٌّ [fell] Gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve bir nesneden ayrılıp sıçrayan şeyʾe denir. altın eğentisi ve demir bürādesi ve āteş kıvılcımı gibi. Ve kurak yere denir; bunda fā'nın kesriyle de cāʾizdir, ʿalā-kavlin şol yere denir ki ona yağmur yağıp lākin ot bitirmez ola yāhūd baʿzı seneler ona yağmur yağmaz ola yāhūd yağmur yağmış iki arz beyninde vākiʿ kurak yere denir yāhūd otsuz susuz kır yere denir. Bunların cemʿinde فَلٌّ [fell] denir, müfredi gibi ve أَفْلَالٌ [eflāl] üzere cemʿlenir; yukālu: أَرْضٌ فَلٌّ وَأَرَضُونَ فَلٌّ وَأَفْلَالٌ أَيْ جَدْبَةٌ أَوِ الَّتِي تُمْطَرُ وَلَا تُنْبِتُ أَوْ مَا أَخْطَأَهَا الْمَطَرُ أَعْوَامًا أَوْ مَا لَمْ تُمْطَرْ بَيْنَ مَمْطُورَتَيْنِ أَوِ الْقَفْرَةُ Ve

فَلٌّ [fell] Bir adamın ʿaklı gidip yine gelmek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّ عَنْهُ عَقْلُهُ فَلًّا إِذَا ذَهَبَ ثُمَّ عَادَ

اَلتَّفْلِيلُ [et-teflīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi gedmek maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّلَهُ إِذَا ثَلَمَهُ

اَلتَّفَلُّلُ [et-tefellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْفِلَالُ [el-infilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِفْتِلَالُ [el-iftilāl](إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne gedilmek ve rahne-dār olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَلَّلَهُ فَتَفَلَّلَ وَانْفَلَّ وَافْتَلَّ إِذَا تَثَلَّمَ Ve

تَفَلُّلٌ [tefellul] ʿAsker sınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلَّلَ الْقَوْمُ وَانْفَلُّوا إِذَا انْهَزَمُوا

اَلْفَلِيلُ [el-felīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَفْلُولُ [el-meflūl] ve

اَلْأَفَلُّ [el-efell] ve

اَلْمُنْفَلُّ [el-munfell] Ağzı gedilmiş kılıca vasf olurlar; yukālu: سَيْفٌ فَلِيلٌ وَمَفْلُولٌ وَأَفَلُّ وَمُنْفَلٌّ أَيْ مُثْلِمٌ Ve فَلِيلٌ [felīl] Şikest olmuş deve azısına denir; yukālu: نَابٌ فَلِيلٌ أَيْ مُنْكَسِرٌ Ve gürūh ve cemāʿat maʿnāsınadır. Ve toplanmış saça denir; yukālu: شَعْرٌ فَلِيلٌ أَيْ مُجْتَمِعٌ Ve bunda فَلِيلَةٌ [felīlet] dahi denir.

Ve hurmā līfine denir.

اَلْفُلُولُ [el-fulūl] (fā'nın zammıyla) فَلٌّ [fell] kelimesinin cemʿidir, gediklere denir ki zikr olundu.

اَلْإِفْلَالُ [el-iflāl] (hemzenin kesriyle) فَلٌّ [fell] dedikleri arz-ı mezkūrede gitmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَفْلَلْنَا أَيْ وَطِئْنَا الْفَلَّ Ve bir adamın mālı zāyiʿ olup gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَفَلَّ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ مَالُهُ

اَلْفِلُّ [el-fill] (fā'nın kesriyle) Nebātsız çıplak yere denir. Ve ince saça denir.

اَلْإِسْتِفْلَالُ [el-istiflāl] Bir nesnenin eczāsından pek azca nesne almak maʿnāsınadır ki gūyā ki bir yerini gediklemiş gibi olur, meselā bir nesnenin ʿöşrünü almak gibi; yukālu: إِسْتَفَلَّ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَ مِنْهُ أَدْنَى جُزْءٍ كَعُشْرِهِ

اَلْفُلَّى [el-fullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Münhezim olmuş ʿaskere denir; yukālu: كَتِيبَةٌ فُلَّى أَيْ مُنْهَزِمَةٌ

اَلْفُلْفُلُ [el-fulful] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) ve

اَلْفِلْفِلُ [el-filfil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir cins habb-ı Hindī ismidir ki Türkīde biber taʿbīr olunur; siyāhı ve beyāzı olur, Türkīde akbiber ve karabiber taʿbīr ederler; beyāzı siyāhından aslah olur. İki nevʿi dahi zift ile ağızda çiğnemek lüzūcetli balgamın kalʿında müʾessir ve tenāvülü sinirleri ve balık etlerini teshīnde bī-nazīr ve sancı ve nefh misilli ʿārızalara nāfiʿ ve laʿūk ile istiʿmāli suʿale ve evcāʿ-ı sadra müfīd ve kalīli kābız ve kesīri müshil ve rutūbātı müceffif ve bevli müdirr ve baʿde'l-cimāʿ fezrecesi rahimden menīyi tebdīl ile gereği gibi hamle māniʿdir.

Ve ammā دَارُ فُلْفُلَ [dāru fulful] ki henüz müsmir olan şecer-i فُلْفُلٌ [fulful] olacaktır, cimāʿı mükessir ve taʿāmı hāzım ve sancıyı müzīl ve dühn ile tılāsı haşerāt soktuğu ʿuzva nāfiʿdir, lākin müfredāt-ı tıbbiyyede دَارُ فُلْفُلَ [dāru fulful] şecer-i فُلْفُلٌ [fulful]ün gayrı olmak üzere mersūmdur ki Fārisīde ona fulful-i dırāz derler. Ve

فُلْفُلٌ [fulful] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Rüşd ve izʿān ve kiyāset sāhibi hizmetkāra denir. Ve hurmā līfine denir. Ve bir recülün ismidir.

اَلتَّفَلْفُلُ [et-tefelful] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Adımları sık sık atarak salını salını yürümek manāsınadır; yukālu: تَفَلْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَارَبَ بَيْنَ الْخُطَا وَتَبَخْتَرَ Ve ağza misvāk tutunmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا شَاصَ فَاهُ بِالسِّوَاكِ Ve memenin başları kararmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَلْفَلَ قَادِمَتَا الضَّرْعِ إِذَا اسْوَدَّتْ حَلَمَتَاهَا

اَلْفَلْفَلَةُ [el-felfelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) تَفَلْفُلٌ [tefelful] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْفِلِّيَّةُ [el-filliyyet] (kesreteynle ve teşdīd-i lām'la) Şol arza denir ki bu sene zarfında ona yağmur yağmamış ola, çak gelecek sene ona yağmur yağınca kadar ıtlāk olunur; cemʿi فَلَالِيُّ [felāliyy] gelir, عَلَالِيُّ [ʿalāliyy] vezninde; yukālu: أَرْضٌ فِلِّيَّةٌ إِذَا كَانَتْ لَمْ يُصِبْهَا مَطَرُ عَامِهَا حَتَّى يُصِيبَهَا الْمَطَرُ مِنَ الْقَابِلِ

اَلْمُفَلْفَلُ [el-mufelfel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Şol kumāşa denir ki zamānı fülfül nakşında ola; yukālu: ثَوْبٌ مُفَلْفَلٌ أَيْ مُوَشًّى كَصَغَارِيرِ الْفُلْفُلِ Ve şol şarāba denir ki lisānı فُلْفُلٌ [fulful] gibi yakar ola; yukālu: شَرَابٌ مُفَلْفَلٌ إِذَا صَارَ يَلْذَعُ لَذْعَ الْفُلْفُلِ Ve pek kıvırcık saça denir; yukālu: شَعْرٌ مُفَلْفَلٌ أَيْ شَدِيدُ الْجُعُودَةِ Ve şol meşine ve sahtiyāna denir ki dibāgatte çok yatmakla burtuşup yüzü

فُلْفُلٌ [fulful] däneleri gibi däne däne purtuk purtuk olmuş ola; yukālu: أَدِيمٌ مُفَلْفَلٌ إِذَا نَهَكَهُ الدِّبَاغُ

اَلْأَفَلُّ [el-efell] Gediklenmiş kılıca vasf olur ki zikr olundu. Ve ʿAdiyy b. Ḥātim'in kılıcı ismidir.

فِلْفِلَانُ [Filfilān] (fā'ların kesriyle) Işfahān kazāsında bir mevziʿdir.

[ف ن أ ل]

اَلْفِنْئِلُ [el-finʾil] (nūn ve hemze ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bodur ʿavrete denir. Ve fīl dedikleri hayvānın boynuna denir.

[ف ن ج ل]

اَلْفُنْجُلُ [el-funcul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Karakulak dedikleri cānvere denir.

اَلْفَنْجَلُ [el-fencel] (صَنْدَلٌ [ṣandal] vezninde) Apşak adama denir, أَفْحَجُ [efḥac] maʿnāsına.

اَلْفَنْجَلَةُ [el-fencelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İki paçanın aralığı meydānlı olmağa denir ki apşaklık taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ فَنْجَلَةٌ أَيْ تَبَاعُدُ مَا بَيْنَ السَّاقَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ Ve āheste āheste zaʿīf zaʿīf yürüyüşe denir, pīrlerin yürüyüşleri gibi, niteki فَنْجَلَى [fencelā] dahi bu maʿnāyadır kasr ile; yukālu: يَمْشِي الْفَنْجَلَةَ وَالْفَنْجَلَى أَيْ مِشْيَةً ضَعِيفَةً

[ف ن د ل]

فَنْدَلَةُ [Fendelet] (جَنْدَلَةٌ [cendelet] vezninde) Vezīr ve kātib Ebū Bekr Muḥammed'in pederi ismidir.

[ف ن ش ل]

اَلْمُفَنْشِلُ [el-mufenşil] (فَنْشَلَةٌ [fenşelet]ten ism-i fāʿīl bünyesiyle) Dāʾimā sakalını eliyle oynayıp didikler olan adama denir, مُفَنْشِي [mufanşī] maʿnāsına; tekūlu: أَتَانَا مُفَنْشِلًا لِحْيَتَهُ أَيْ مُفَنْشِيًا يَعْنِي مُنَفِّشًا

[ف و ل]

اَلْفُولُ [el-fūl] (fā'nın zammıyla) Nohuta şebīh bir nevʿ dāne ismidir. Ve ehl-i Şām baklaya ıtlāk ederler; ʿalā-kavlin kurusuna mahsūstur, tāzesine ıtlāk olunmaz; müfredi فُولَةٌ [fūlet]tir. Ve

فُولَةُ [Fūlet] Filesṭīn kazāsında bir beldedir.

[ف ه ل ل]

فَهْلَلُ [fehlel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde gayr-i munsarıf olarak) Bātıl ve beyhūde esmāsındandır; ve minhu kavluhum: اَلضَّلَالُ بْنُ فَهْلَلَ أَيِ الْبَاطِلُ Şārih der ki ʿalemiyyetten gayrı bir ʿillet maʿlūm olmamakla menʿi mūcib-i teʾemmüldür, zāhiren vezn-i fiʿliyyet dahi iʿtibār olunur.

[ف ي ل]

اَلْفِيلُ [el-fīl] (fā'nın kesriyle) Bu ismle maʿrūf hayvāndır; cemʿi أَفْيَالٌ [efyāl] ve فُيُولٌ [fuyūl] gelir ve فِيَلَةٌ [fiyelet] gelir, عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde; müʾennesi فِيلَةٌ [fīlet]tir. Mütercim der ki Fārisīde pīl denir, sāhib-i *Ṭırāz* ondan muʿarreb olmak üzere resm eylemiştir. İntehā. Ve

فِيلٌ [fīl] sakīl ve hasīs ve nākese ıtlāk olunur. Ve fikri zaʿīf ve reʾy ve zihn ve tedbīri saḫīf ve muḫṭī adama فِيلُ الرَّأْيِ [fīlu'r-reʾy] ıtlāk olunur fā'nın kesri ve fethiyle, ke-mā se-yuzkeru; cemʿi أَفْيَالٌ [efyāl]dir.

اَلْفَيَّالُ [el-feyyāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Fīlciye denir ki Fārisīde pīl-bān derler; yukālu: هُوَ فَيَّالٌ أَيْ صَاحِبُ الْفِيلِ

اَلْمَفْيُولَاءُ [el-mefyūlāʾ] (مَشْيُوخَاءُ [meşyūḫāʾ] vezninde) Fīl yavrularına denir.

اَلْإِسْتِفْيَالُ [el-istifyāl] Deve kısmı dızmanlıkta fīl-heyʾet olmak maʿnāsınadır ki fīllenmek taʿbīr olunur; yukālu: إِسْتَفْيَلَ

الْجَمَلُ إِذَا صَارَ كَالْفِيلِ يَعْنِي فِي عِظَمِهِ

اَلتَّفَيُّلُ [et-tefeyyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nebāt gereği gibi kertesini ve mikdārını bulup çiçeklenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيَّلَ النَّبَاتُ إِذَا اكْتَهَلَ Ve delikanlı tamām yāl ü bālini bulup vücūdunu doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيَّلَ الشَّبَابُ إِذَا زَادَ Ve semirmek maʿnāsındaır; yukālu: تَفَيَّلَ فُلَانٌ إِذَا سَمِنَ Ve bir adam zaʿīfü'r-reʾy olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَفَيَّلَ رَأْيُهُ إِذَا ضَعُفَ

اَلْفَيْلُولَةُ [el-feylūlet] (قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] vezninde ve baʿzı nüshada فُيُولَةٌ [fuyūlet] mersūmdur) ve

اَلْفَيْلَةُ [el-feylet] (fā'nın fethiyle) Bir adamın fikr ve zihn ve endīşesi zaʿīf ve muhtī olmak maʿnāsınadır; yukālu: فَالَ رَأْيُهُ يَفِيلُ فَيْلُولَةً وَفَيْلَةً إِذَا أَخْطَأَ وَضَعُفَ

اَلتَّفْيِيلُ [et-tefyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın reʾy ve tedbīrini pesend ve istisvāb eylemeyip kabīh ve hatā görmek maʿnāsınadır; yukālu: فَيَّلَ رَأْيَهُ إِذَا قَبَّحَهُ وَخَطَّأَهُ

اَلْفَيِّلُ [el-feyyil] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) ve

اَلْفَالُ [el-fāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde ki aslı فَيِّلٌ idi yāhūd فَائِلٌ [fāʾil]den maklūbdur) فِيلٌ [fīl]-i mezkūr gibi رَأْيٌ [reʾy] lafzına muzāf olarak reʾy ve endīşesi zaʿīf ve tedbīri saḫīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ فِيلُ الرَّأْيِ كَمَا ذُكِرَ وَفَيِّلُ الرَّأْيِ وَفَائِلُ الرَّأْيِ بِالْإِضَافَةِ وَفَالٌ مِنْ غَيْرِ إِضَافَةٍ وَفَائِلُ الرَّأْيِ أَيْ ضَعِيفُ الرَّأْيِ Ve

فَالٌ [fāl]فَائِلٌ[fāʾil] dedikleri damara denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve Fāris ülkesinde bir kasaba adıdır, Pāl muarrebidir; *Kitāb-ı Taḳrīb* ve sāʾir baʿzı teʾlifāt sāhibi Ḳuṭb-ı Fālī oradandır ve kādī-i Şīrāz İsmāʿīl b. İbrāhīm el-Fālī oradandır. Ve Ḫūzistān kazāsında bir belde adıdır; Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b. Aḥmed el-Edīb el-Fālī oradandır yāhūd bunun ismi فَالَةُ [Fālet]tir. Ve

فَيِّلٌ [feyyil] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Mülahham adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ فَيِّلُ اللَّحْمِ أَيْ كَثِيرُهُ Ve

فَائِلٌ [fāʾil] Omaca kemiğinin çukurunda olan ete denir, ʿalā-kavlin onda olan damara denir.

اَلْفَائِلَتَانِ [el-fāʾiletān] (tesniye bünyesiyle) İki pāre etçeğizdir ki esfelleri sağrının iki tarafında sekirden başı taʿbīr olunan yerlerin altından kuyruk dibine doğru kuyruğun sağ ve sol yanında olan uyluk etleri üzere olup عُصْعُصٌ [ʿuṣʿuṣ] dedikleri büzdüm kemiğini ihāta ederek uylukların iki cāniblerine münhadir olmuşlardır, atta ve insānda dahi böyledir. Ve baʿzılar dedi ki فَائِلَتَانِ [fāʾiletān] uyluğun iç yüzlerinin içinde iki damarın ismidir, her birine فَائِلَةٌ [fāʾilet] denir. Ve bunlarda فَالٌ [fāl] dahi lügattır.

اَلْفَيَالَةُ [el-feyālet] (fā'nın fethiyle) ve

اَلْفُيُولَةُ [el-fuyūlet] (fā'nın zammıyla) Reʾy ve zihn ve endīşede olan zaʿf ve seḫāfete denir; yukālu: فِي رَأْيِهِ فَيَالَةٌ وَفُيُولَةٌ أَيْ ضَعْفٌ

اَلْمُفَايَلَةُ [el-mufāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْفِيَالُ [el-fiyāl] (جِدَالٌ [cidāl] veznin-de) Fityān-ı ʿAraba mahsūs bir laʿib mülāʿabesinden ʿibārettir; hatā edene فَالَ رَأْيَكَ derler, niteki فَأْلٌ [feʾl] māddesinde ki mehmūzdur, güzerān eyledi.

فِيلَانُ [Fīlān] (fā'nın kesriyle) Bābu'l-Ebvāb kurbünde bir mevziʿ adıdır.

فِيلُ [Fīl] (fā'nın kesriyle) Kadīmde şehr-i Ḫārezm'in ismidir, sonra Manṣūre ıtlāk olunup baʿdehu Gürgenç ile tesmiye olundu. Ve Fīl b. ʿArāde muhaddistir. Ve Ziyād b. Ebī Sufyān'ın mevālīsinden bir

kimsedir. Ve Ebu'l-Fīl ashābdandır.

FASLU'L-ḲĀF
(فَصْلُ الْقَافِ)

[ق ب ل]

قَبْلُ [ḳabl] (ḳāf'ın fethi ve zamm üzere binā ile) بَعْدُ [baʿd] kelimesinin nakīzidir, Fārisīde pīş ve Türkīde ileri ve öndün taʿbīr olunur; ve yukālu: أَتَيْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَقَبْلُ مَبْنِيَّيْنِ عَلَى الضَّمِّ وَيُقَالُ قَبْلًا وَقَبْلٌ مُنَوَّنَتَيْنِ الْأَوَّلُ بِالنَّصْبِ وَالثَّانِي بِالضَّمِّ وَيُقَالُ قَبْلَ بِالْفَتْحِ

Şārihin *Mufredāt*-ı Rāġib'den beyānına göre قَبْلُ [ḳabl] takaddüm-i munfasıla mevzūʿdur, niteki بَعْدُ [baʿd] teʾehhür-i munfasıla mevzūʿdur. Ve قُبْلٌ [ḳubl] (ḳāf'ın zammıyla) ve قُبُلٌ [ḳubul] (zammeteynle) takaddüm-i muttasılda müstaʿmeldir, دُبْرٌ [dubr] ve دُبُرٌ [dubur] mukābilidir. Ve قَبْلَ [ḳabl] kelimesi ki بَعْدَ mukābilidir bihasebi'l-izāfe zarf-ı mekān olur, meselā Yemen'den Ḳuds-i şerīfe ʿāzim olanın مَكَّةُ قَبْلَ الْمَدِينَةِ kavli gibi. Ve Ḳuds'ten Yemen'e gidenin اَلْمَدِينَةُ قَبْلَ مَكَّةَ kavli gibi. Ve zarf-ı zamān olur; زَمَانُ عَبْدِ الْمَلِكِ قَبْلَ الْمَنْصُورِ gibi. Ve rütbe ve menzilette istiʿmāl olunur; عَبْدُ الْمَلِكِ قَبْلَ الْحَجَّاجِ gibi. Ve tertīb-i sınāʿīde istiʿmāl olunur, تَعَلَّمَ الْهِجَاءَ قَبْلَ الْخَطِّ gibi. İntehā.

اَلْقُبْلُ [el-ḳubl] (ḳāf'ın zammıyla)

اَلْقُبُلُ [el-ḳubul] (zammeteynle) Öne denir ki art mukābilidir; yukālu: جَاءَ مِنْ قُبْلٍ وَقُبُلٍ ضِدُّ دُبْرٍ وَدُبُرٍ Ve

قُبْلُ الْجَبَلِ [ḳublu'l-cebel] (ḳāf'ın zammıyla) Dağın yöresine ıtlāk olunur; yukālu: يَمْشِي مِنْ قُبْلِ الْجَبَلِ أَيْ مِنْ سَفْحِهِ Ve

قُبْلُ الزَّمَنِ [ḳublu'z-zemen] Mevsimin evvel hengāmına ıtlāk olunur; yukālu: كَانَ ذَلِكَ فِي قُبْلِ الصَّيْفِ أَيْ فِي أَوَّلِهِ Ve

قُبْلٌ [ḳubl] Doğru cihete ıtlāk olunur; ve minhu kavluhum: إِذَا أُقْبِلُ قُبْلَكَ أَيْ أَقْصِدُ قَصْدَكَ وَأَتَوَجَّهُ نَحْوَكَ Ve

قُبُلٌ [ḳubul] (zammeteynle) ʿAyān ve āşikāre maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْقُبْلَةُ [el-ḳublet] (ḳāf'ın zammıyla) Öpüş, büse maʿnāsınadır; tekūlu: أَخَذْتُ مِنْ خَدِّهِ قُبْلَةً أَيْ لَثْمَةً Ve sāhirelerin bir adamı teshīr ve tālib tarafına tevcīh ve imāle için sihr ve efsūn edecek boncuk makūlesi nesnelerine denir. Ve koyun kısmına mahsūs bir damga ismidir ki kulağının gözden tarafa önüne basılır. Ve kefālet maʿnāsınadır; yukālu: قَبِلَ قُبْلَتَهُ أَيْ كَفَالَتَهُ

اَلْقِبْلَةُ [el-ḳiblet] (ḳāf'ın kesriyle) Şol semt ve cihete ıtlāk olunur ki ona teveccühle namāz edā oluna; yukālu: صَلَّى قِبْلَةَ كَذَا وَهِيَ الْجِهَةُ الَّتِي يُصَلَّى نَحْوَهَا Ve mutlak cihet maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: مَا لَهُ قِبْلَةً وَلَا دِبْرَةً أَيْ وِجْهَةً Ve Kaʿbe-i mükerreme'ye ıtlāk olunur. Ve her teveccüh ve istikbāl olunan nesneye ıtlāk olunur. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre قِبْلَةٌ [ḳiblet] fi'l-asl binā-i nevʿdir, bir nesneye doğru yönelmek hālet ve heyʾetinden ʿibarettir, baʿdehu ʿörfte yöneldiği mekāna ıtlāk olundu; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً﴾ أَيْ مُتَقَابِلَةً

اَلْقُبَالَةُ [el-ḳubālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Karşıya ve yamaca denir. Ve bu ismdir, zarf olarak istiʿmāl olunur; yukālu: جَلَسَ فُلَانٌ قُبَالَتَهُ أَيْ تُجَاهَهُ

اَلْقِبَالُ [el-ḳibāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ayakkabıda şol tasmaya denir ki orta parmakla yanındaki parmağın aralığına geçer, bu hālen Haremeyn ahālīsinin cimcime tarzında olan naʿllarında olur.

اَلْقَبْلُ [el-ḳabl] (ḳāf'ın fethiyle) Naʿleyne قِبَالَةٌ [ḳibālet] dediği zikr olunan tasmayı geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَلَ النَّعْلَ قَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا جَعَلَ لَهَا قِبَالَيْنِ Burada bāb-ı sālis bilā-şart vārid olmuştur. Ve burada إِقْبَالٌ [iḳbāl] ve مُقَابَلَةٌ [muḳābelet] ve قَبْلٌ [ḳabl] beynlerinde baʿzılara göre ihtilāf olmakla ʿan-karīb zikr olunur. Ve

قَبْلٌ [ḳabl] Gece قَابِلَةٌ [ḳābilet] olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَلَتِ اللَّيْلَةُ إِذَا صَارَتْ قَابِلَةً Ve

قَبْلٌ [ḳabl] ve

قُبُولٌ [ḳubūl] (ḳāf'ın zammı ve fethiyle) قَبُولٌ [ḳabūl] dediği rüzgār esmek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَلَتِ الْقَبُولُ قَبْلًا وَقُبُولًا وَقَبُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا هَبَّتْ Ve

قَبْلٌ [ḳabl] Bir nesneye başlayıp ona idmān ve müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَبَلَ عَلَى الشَّيْءِ قَبْلًا إِذَا لَزِمَهُ وَأَخَذَ فِيهِ

اَلْمُقَابَلَةُ [el-muḳābelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi naʿleyne قِبَالَةٌ [ḳibālet] dediği tasma geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَابَلَ النَّعْلَ بِمَعْنَى قَبَلَهَا Ve bir kimse ile karşı karşıya olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَابَلَهُ إِذَا وَاجَهَهُ Ve bir kitāb ve mektūbu āher kitābla mukābele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَابَلَ الْكِتَابَ إِذَا عَارَضَهُ

اَلْإِقْبَالُ [el-iḳbāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi naʿleyne قِبَالَةٌ [ḳibālet] geçirmek maʿnāsınadır, قَبْلٌ [ḳabl] ve مُقَابَلَةٌ [muḳābelet] gibi; yukālu: أَقْبَلَ النَّعْلَ بِمَعْنَى قَبَلَهَا Ve baʿzılar beynlerini fark edip dedi ki مُقَابَلَةٌ [muḳābelet] zikr olunan naʿleyn tasmasının yere gelen ucunu ʿukdeye doğru büküp iki kat eylemek ve قَبْلٌ [ḳabl] naʿleyne قِبَالَةٌ [ḳibālet]i bağlamak ve إِقْبَالٌ [iḳbāl] قِبَالَةٌ [ḳibālet] geçirmek maʿnāsınadır; fe-yukālu: قَابَلَ النَّعْلَ إِذَا ثَنَى ذُؤَابَةَ الشِّرَاكِ إِلَى الْعُقْدَةِ وَقَبَلَهَا إِذَا شَدَّ قِبَالَهَا وَأَقْبَلَهَا إِذَا جَعَلَ لَهَا قِبَالَةً Ve

إِقْبَالٌ [iḳbāl] Gece قَابِلَةٌ [ḳābilet] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْبَلَتِ اللَّيْلَةُ بِمَعْنَى قَبَلَتْ Ve gözün siyāhını burun tarafına doğru eğip getirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَقْبَلْتُ عَيْنِي إِذَا صَيَّرْتَهَا قَبْلَاءَ Ke-mā se-yuzkeru. Ve bir nesneye yönelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْبَلَ عَلَيْهِ نَقِيضُ أَدْبَرَ Ve bir adam fi'l-asl ahmak ve nādān iken ʿārif ve dānā olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا عَقَلَ بَعْدَ حَمَاقَةٍ Ve bir nesneye şürūʿ edip ona idmān ve müdāvemet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْبَلَ عَلَى الشَّيْءِ إِذَا لَزِمَهُ وَأَخَذَ فِيهِ Ve bir nesneyi bir adamın önüne karşı tutmak yā getirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْبَلْتُهُ الشَّيْءَ أَيْ جَعَلْتُهُ يَلِي قُبَالَتَهُ

اَلْقَوَابِلُ [el-ḳavābil] قَابِلَةٌ [ḳābilet]in cemʿidir, bir nesnenin evāʾiline denir; tekūlu: أَخَذْتُ الْأَمْرَ بِقَوَابِلِهِ أَيْ أَوَائِلِهِ

اَلْقَابِلَةُ [el-ḳābilet] قَوَابِلُ [ḳavābil]in müfredidir. Ve

قَابِلَةٌ [ḳābilet] Gelecek geceye denir; tekūlu: أَفْعَلُهُ فِي الْقَابِلَةِ أَيِ اللَّيْلَةِ الْمُقْبِلَةِ Şārih der ki baʿzılar ʿindinde fiʿl tasarruf olunur, niteki müʾellif قَبَلَتْ وَأَقْبَلَتْ ʿunvānlarıyla sebt eyledi. Ve baʿzılar inkār eylediler; ve minhu yukālu: قَبَّحَ اللهُ مِنْهُ مَا قَبَلَ وَمَا دَبَرَ Yaʿnī "Hak taʿālā onun önünü sonunu bī-hayr eylesin!" Ve

قَابِلَةٌ [ḳābilet] Ebe kadına denir; yukālu: قَابِلَتُهُ حَاذِقَةٌ وَهِيَ الْمَرْأَةُ الَّتِي تَأْخُذُ الْوَلَدَ عِنْدَ الْوِلَادَةِ

اَلْقَبُولُ [el-ḳabūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi ebe kadına denir. Ve

قَبُولٌ [ḳabūl] Masdar olur, hibe ve nasīhat makūlesi nesneyi telakkī ile alıp der-ʿuhde eylemek maʿnāsına. Fārisīde pezīreften mürādifidir, lisānımızda kabūl etmek taʿbīr olunur; yukālu: قَبِلَ الشَّيْءَ قَبُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَهُ Ve gāhca ḳāf'ı mazmūm olur. Ve

قُبُولٌ [ḳabūl] Sabā yeline denir, zīrā دَبُورٌ [debūr] dedikleri batı yeline mukābildir yāhūd bāb-ı Kaʿbe'ye mukābil estiği için yāhūd ʿinde'n-nefs makbūl ve mergūb olduğuna mebnīdir, pes قَبُولٌ [ḳābūl] مَقْبُولٌ [maḳbūl] maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّتِ الْقَبُولُ أَيْ رِيحُ الصَّبَا Ve

قَبُولٌ [ḳabūl] Hüsn ü cemāl ve bişr ü beşāşet ve talākat maʿnāsına müstaʿmeldir; ḳāf'ın zammıyla da baʿzen zebān-zededir; ve minhu kavlu nedīmi'l-Meʾmūni'l-ʿAbbāsiyyi fi'l-Ḥaseneyn: "أُمُّهُمَا الْبَتُولُ وَأَبُوهُمَا الْقَبُولُ" Ve ism-i masdar olur, nefs ʿafv ve ṣafḥ makūlesi nesneye meyl ve rızā ve muhabbet eyleyip ona yönelmeğe denir. Ve bunun fiʿli hecr ve imāte olunmuştur ki ondan fiʿl tasarruf olunmaz. Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي الْأَرْضِ" أَيِ الْمَحَبَّةُ وَالرِّضَا بِالشَّيْءِ وَمَيْلُ النَّفْسِ إِلَيْهِ Ve

قَبُولٌ [ḳabūl] Masdar olur, kuyudan su çeken adamın elinden kovayı almak maʿnāsına; yukālu: قَبِلَ الْقَابِلُ الدَّلْوَ قَبُولًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَخَذَهَا السَّاقِي Ve

قَبُولٌ [Ḳabūl] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْقَبِيلُ [el-ḳabīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi ebe kadına denir. Ve ʿayān ve āşikāre maʿnāsınadır; ke-mā se-yuzkeru. Ve kefīl maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ قَبِيلٌ لَهُ أَيْ كَفِيلٌ Ve bir kavmin kethudāsına denir; yukālu: هُوَ قَبِيلُ الْقَوْمِ أَيْ عَرِيفُهُمْ Ve zāmin maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ قَبِيلًا لَهُ أَيْ ضَامِنًا Müʾellif gerçi māddesinde ضَامِنٌ [ḍāmin]i كَفِيلٌ [kefīl] ile tefsīr eylemiştir, lākin burada zāhiren kefāleti eʿamm iʿtibār etmiştir. Ve

قَبِيلٌ [ḳabīl] Hatunun zevcine ıtlāk olunur. Ve tavāʾif-i muhtelifeden müctemiʿ üç ne-

fer ve ondan ziyāde cemāʿate denir, Zenc ve Rūm ve ʿArab adamları gibi. Ve gāh olur ki asl-ı vāhidden olanlara da ıtlāk olunur. Ve baʿzen bir pederin evlādından olanlara da denir; cemʿi قُبُلٌ [ḳubul] gelir, عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde tekūlu: رَأَيْتُ قَبِيلًا مِنَ النَّاسِ وَهِيَ جَمَاعَةٌ مِنَ الثَّلَاثَةِ فَصَاعِدًا مِنْ أَقْوَامٍ شَتَّى وَقَدْ يَكُونُ مِنْ نَجْرٍ وَاحِدٍ وَرُبَّمَا كَانُوا مِنْ أَبٍ وَاحِدٍ Ve hatun eğirdiği ipliği bükerken önüne doğru çektiği tele denir; ve minhu'l-meselu: "هُوَ مَا يَعْرِفُ قَبِيلًا مِنْ دَبِيرٍ" Burada قَبِيلٌ [ḳabīl] zikr olunan teldir ve دَبِيرٌ [debīr] onun mukābilidir. Ve baʿzılar burada قَبِيلٌ [ḳabīl] i Rabb-i müteʿāl hazretlerine tāʿat ve دَبِيرٌ [debīr]i maʿsiyet ile tefsīr eylediler. Yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl]den murād kumar okunun fāʾiz olanı ve دَبِيرٌ [debīr] hāʾib olanıdır yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl]den murād ayakkabıdan ayak girdiği yerin baş parmak tarafına gelen ve دَبِيرٌ [debīr] serçe parmağa gelen yeridir yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl] bükülen ipten ve iplikten göğüse doğru çekilen tel ve دَبِيرٌ [debīr] geriye defʿ olunan teldir, niteki zikr olundu yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl] bükümün iç yüzü ve دَبِيرٌ [debīr] taşra yüzüdür yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl] evvelki büküm ve دَبِيرٌ [debīr] en sonraki bükümdür yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl] kulağın esfeli ve دَبِيرٌ [debīr] aʿlāsıdır yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl] pamuğa ve دَبِيرٌ [debīr] ketene denir yāhūd işbu مَا يَعْرِفُ قَبِيلًا مِنْ دَبِيرٍ kavlinde kezālik يَعْرِفُ قِبَالًا مِنْ دِبَارٍ kavlinde ki كِتَابٌ [kitāb] veznindedir, قَبِيلٌ [ḳabīl]den murād شَاةٌ مُقَابَلَةٌ ve دَبِيرٌ [debīr]den murād شَاةٌ مُدَابَرَةٌ tir, ke-mā se-yuzkeru yāhūd قَبِيلٌ [ḳabīl]den murād bir kimseye teveccüh edip gelen ve دَبِيرٌ [debīr]den murād ona arka verip giden adamdır yāhūd مَا يَعْرِفُ نَسَبَ أُمِّهِ مِنْ نَسَبِ أَبِيهِ maʿnāsınadır ki "Vālidesinin soyunu pederinin soyundan fark ve temyīze kudreti yoktur" demektir. Nisvānın şehveti sadrından nebʿ eylediğine mebnī vālideye قَبِيلٌ [ḳabīl] ıtlāk olunup ve ricālin zahrından neşʾet eylediği için دَبِيرٌ [debīr] ile kināye olundu. Ve

قَبِيلٌ [Ḳabīl] Bir recül ismidir.

اَلْقِبَالَةُ [el-ḳibālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznince) Hatun ebelik eylemek ve ebe olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبِلَتِ الْمَرْأَةُ قِبَالَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَتْ قَابِلَةً

اَلتَّقَبُّلُ [et-teḳabbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznince) Bir nesneyi kabūllenmek maʿnāsınadır ki redd etmeyip almaktan ʿibārettir; yukālu: تَقَبَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ Ve bir işi ve bir nesneyi bir adama tekfīl ve ʿuhde-i iltizāmına tefvīz ve ilzām eylemek maʿnāsınadır, mīrīden mukātaʿa ve harāc ve cibāyet makūlesi ʿamel ilzāmı gibi. Ve bu nādir olarak تَفْعِيلٌ [tefʿīl] bābından mutasarrıftır, niteki تَقْبِيلٌ [taḳbīl] dahi nādir olarak تَفَعُّلٌ [tefaʿul]den mutasarrıftır ki o makūle mevāddı der-ʿuhde-i iltizām eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: قَبَّلْتُ الْعَامِلَ الْعَمَلَ تَقَبُّلًا إِذَا أَلْزَمْتَهُ عَلَيْهِ بِعَقْدٍ ve yukālu: تَقَبَّلَ الْعَامِلُ الْعَمَلَ تَقْبِيلًا إِذَا الْتَزَمَهُ بِعَقْدٍ Ve bunlar kıyāstan hāric olmakla şāzz ve nādirlerdir. Şārih der ki kıyās üzere قَبَّلْتُهُ إِيَّاهُ تَقْبِيلًا وَتَقَبَّلَهُ تَقَبُّلًا dahi vāriddir.

اَلْقَبَالَةُ [el-ḳabālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznince) Zikr olunan تَقْبِيلٌ [taḳbīl] ve تَقَبُّلٌ [teḳabbul] māddelerinden ismdir, iltizām temessüküne denir, niteki sınāʿasına yaʿnī iltizāmcılığa قِبَالَةٌ [ḳibālet] denir, kāle fi'l-*Esās*: وَكُلُّ مَنْ تَقَبَّلَ بِشَيْءٍ مُقَاطَعَةً وَكُتِبَ عَلَيْهِ بِذَلِكَ الْكِتَابِ فَعَمَلُهُ الْقِبَالَةُ بِكَسْرِ الْقَافِ وَالْكِتَابُ الْمَكْتُوبُ عَلَيْهِ اَلْقَبَالَةُ بِفَتْحِ الْقَافِ

اَلْقَبَلُ [el-ḳabel] (fethateynle) Yolda giderken karşıdan peydā olan tümsek ve yüce yere denir, ʿalā-kavlin höyük yāhūd dağ

tepesine yāhūd kum yığınına denir ki mukābeleye gelir. Ve açık ve işlek yola denir. Ve ebe kadın iyice ve üstādāne ebelik eylemeğe denir; yukālu: بِالْقَابِلَةِ قَبَلٌ أَيْ لُطْفٌ لِإِخْرَاجِ الْوَلَدِ Ve apşaklığa denir; yukālu: قَبَلُ الْعَيْنِ فِي رِجْلِهِ قَبَلٌ أَيْ فَحَجٌ Ve [ḳabelu'l-ʿayn] gözün siyāhı burna doğru meyilli olmağa yāhūd şaşılık heyʾetinde yāhūd şaşılık heyʾetinden latīf ve nāzük olmağa denir yāhūd iki gözün siyāhları birbirine doğru māʾil ve müteveccih olmağa yāhūd burnun sırtına meyilli olmağa yāhūd hāne-i çeşm üzere yaʿnī gözün oyumu üzere yāhūd yukarı kaşa doğru māʾil olmağa yāhūd iki gözün bakışları birbirine māʾil ve nāzır olmağa denir. Ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: قَبِلَتْ عَيْنُهُ وَقَبِلَتْ قَبَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَيُقَالُ بِعَيْنِهِ قَبَلٌ وَهُوَ إِقْبَالُ سَوَادِهَا عَلَى الْأَنْفِ أَوْ مِثْلُ الْحَوَلِ أَوْ أَحْسَنُ مِنْهُ أَوْ إِقْبَالُ إِحْدَى الْحَدَقَتَيْنِ عَلَى الْأُخْرَى أَوْ إِقْبَالُهَا عَلَى عُرْضِ الْأَنْفِ أَوْ عَلَى الْمَحْجِرِ أَوْ عَلَى الْحَاجِبِ أَوْ إِقْبَالُ نَظَرِ كُلٍّ مِنَ الْعَيْنَيْنِ عَلَى صَاحِبِهَا Ve

قَبَلٌ [ḳabel] Devenin başına su dökülerek su içmeğe denir ki havuza oluktan su akarken içmesinden ʿibārettir. Ve koyun kısmının boynuzları yüzüne doğru çökük olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبِلَتِ الشَّاةُ قَبَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ قَرْنَاهَا مُقْبِلًا عَلَى وَجْهِهَا Ve bir adam bir sözü bī-tevakkuf bi'l-bedāhe söylemeğe denir ki mukaddemce onu tehyiʾe ve tasmīm eylememişti; yukālu: قَالَهُ قَبَلًا وَهُوَ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِكَلَامٍ وَلَمْ يَسْتَعِدَّ لَهُ Ve hilāli cümleden evvel görmek, ʿalā-kavlin mutlakan en evvel merʾī olan şeyʾe denir. Ve قَبَلَةٌ [ḳabelet] kelimesinden cemʿi olur ki ağırşağa denir, فُلْكَةٌ [fulket] maʿnāsına. Ve bir güne boncuk ismidir ki nisvān-ı ʿArab teshīr ve teʾhīz için ona efsūn ederler, ʿalā-kavlin fīl kemiğinden düzülmüş değirmi ve berrāk nesnedir ki karılar boynunlarına ve atların boynunlarına da taʿlīk ederler. Ve

قَبَلٌ [ḳabel] قَبِيلٌ [ḳabīl] gibi ʿayān ve āşikāre maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve gelecek vakt ve zamāna ıtlāk olunur. Bunda عِنَبٌ [ʿineb] vezninde dahi lügattır; ve minhu yukālu: لَا أُكَلِّمُكَ إِلَى عَشْرٍ مِنْ ذِي قِبَلٍ وَقَبَلٍ أَيْ فِيمَا أَسْتَأْنِفُ يَعْنِي أَسْتَقْبِلُ مِنْ وَقْتٍ مُسْتَقْبَلٍ أَوْ مَعْنَى الْمُحَرَّكَةِ لَا أُكَلِّمُكَ إِلَى عَشْرٍ تَسْتَقْبِلُهَا وَمَعْنَى الْمَكْسُورَةِ الْقَافِ لَا أُكَلِّمُكَ إِلَى عَشْرٍ مِمَّا تُشَاهِدُهُ مِنَ الْأَيَّامِ أَيْ فِيمَا تَسْتَقْبِلُ Ve

قَبَلٌ [Ḳabel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Dūmetu'l-Cendel kurbünde bir dağın adıdır.

اَلْإِقْبِلَالُ [el-iḳbilāl] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) ve

اَلْإِقْبِيلَالُ [el-iḳbīlāl] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Göz zikr olunan قَبَلٌ [ḳabel] sıfatıyla pek muttasıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْبَلَّتْ عَيْنُهُ وَاقْبَالَّتْ إِذَا كَانَتْ بِهَا قَبَلٌ

اَلْأَقْبَلُ [el-aḳbel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Gözünde قَبَلٌ [ḳabel] olan kişiye denir; yukālu: رَجُلٌ أَقْبَلُ أَيْ بَيِّنُ الْقَبَلِ كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَى طَرَفِ أَنْفِهِ

اَلْقَبْلَاءُ [el-ḳablāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Kendide zikr olunan قَبَلٌ [ḳabel] olan göze denir. Ve boynuzları yüzüne doğru çökük olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ قَبْلَاءُ أَيِ الْمُقْبِلَةُ الْقَرَنِ عَلَى وَجْهِهَا

اَلْقَبَلَةُ [el-ḳabelet] (fetehātla) Ağırşağa denir ki zikr olundu. Ve جُشَارٌ [cuşār] maʿnāsınadır ki sadra ʿārız olan huşūnete denir. Şārih der ki gerçi nüshalarda جُشَارٌ ʿunvānıyla mersūmdur, lākin galattır, savāb olan خُبَّازٌ [ḫubbāz] olmaktır ki ebegümeci dedikleri nebāttır. Ve Ebū Bekr Muḥammed b. ʿÖmer ve Ebū Yaʿḳūb el-Ḳabeliyyān muhaddislerdir. Şārihin

beyānına göre bu kabāʾile mensūb demektir, niteki Sībeveyhi kabāʾile nisbetinde فَمِنْهُ قَبَلِيٌّ [ḳabeliyy] olmağı tansīs eyledi: قَوْلُهُمْ فِي رَجُلٍ مِنَ الْقَبَائِلِ، قَبَلِيٌّ وَفِي الْمَرْأَةِ قَبَلِيَّةٌ Ve

قَبَلَةُ [Ḳabelet] Derbend ki Kūhu'l-Berz'de Bābu'l-Ebvāb olacaktır, onun kurbünde bir belde adıdır.

اَلْقَبْلَةُ [el-ḳablet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) bu dahi nisvān-ı ʿArabın efsūn boncuklarına denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْقِبْلُ [el-ḳibel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

اَلْقَبَلِيُّ [el-ḳabeliyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Bunlar da karşıda ʿayān ve āşikāre olan şeyʾe denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ قَبَلًا مُحَرَّكَةً وَقُبُلا بِضَمَّتَيْنِ وَقُبُلًا كَصُرَدٍ وَقِبَلًا كَعِنَبٍ وَقَبَلِيًّا وَقَبِيلًا أَيْ عَيَانًا وَمُقَابَلَةً Ve

قِبَلٌ [ḳibel] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) عِنْدَ [ʿinde] maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: لِي قِبَلَ فُلَانٍ حَقٌّ أَيْ عِنْدَهُ Ve tāb u tākat ve mukāvemet maʿnāsına müstaʿmeldir ki bundan karşılık ile taʿbīr olunur; tekūlu: مَا لِي بِهِ قِبَلٌ أَيْ طَاقَةٌ Ve

ذِي قِبَلٍ [ẕī ḳibel] Gelecek zamāndan kināye olur ki zikr olundu.

اَلْقَبِيلَةُ [el-ḳabīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) قَبَائِلُ رَأْسٍ [ḳabāʾilu reʾs]in müfredidir ki baş kāsesinin şebeke gibi birbirine sokuşma olan kemiklerin kıtʿalarına denir; her bir kıtʿasına قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] denir. Onları birbirine sokuşturup bend eden sinire شَأْنٌ [şeʾn] denir; cemʿi شُؤُونٌ [şuʾūn]tur; tekūlu: كَادَتْ تَصْدَعُ قَبَائِلُ رَأْسِي مِنَ الصُّدَاعِ وَهِيَ قِطَعٌ مَشْعُوبٌ بَعْضُهَا إِلَى بَعْضٍ Ve قَبَائِلُ [ḳabāʾil]-i ʿArabın her birine قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] ıtlākı bundan meʾhūzdur ve onlar bir pederin zürriyyetinden münşaʿib olan cemāʿattir, Terākime beyninde boy ve oymak taʿbīr olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre cemāʿāt-i insāniyye tertīb-i aʿzāʾ üzere mürettebdir, ibtidā قَبِيلَةٌ [ḳabīlet]tir, badehu شَعْبٌ [şaʿb] ve عِمَارَةٌ [ʿimāret] ki sadr maʿnāsınadır, baʿdehu بَطْنٌ [baṭn] ve فَخِذٌ [feḫiẕ] ve فَصِيلَةٌ [feṣīlet]tir. Ve aʿzamları حَيٌّ [ḥayy]dır ki mecmūʿunu cāmiʿdir. İntehā. Ve

قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] At geminin başlık dedikleri kayışların her birisine denir; mecmūʿuna قَبَائِلُ [ḳabāʾil] denir; yukālu: لِجَامٌ حَسَنُ الْقَبَائِلِ أَيِ السُّيُورِ Ve kuyu ağzının kenārında olan sahreye ve hacer-i kebīre denir. Ve Ḥuṣayn b. Mirdās'ın feresi ismidir.

اَلْمُقْبَلُ [el-muḳbel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Teveccüh edecek semt ve mahalle denir; إِقْبَالٌ [iḳbāl]den ism-i mekāndır. Ve masdar-ı mīmī olur; ve minhu kavluhum: أَقْبِلْ مُقْبَلًا كَأَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ

اَلْقَبَالَةُ [el-ḳabālet] كَفَالَةٌ [kefālet] vezninde ve mürādifidir ki kefīl ve zāmin olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَبَلَ بِهِ وَقَبِلَ قَبَالَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا كَفَلَ بِهِ وَضَمِنَ Ve

قَبَالَةٌ [ḳabālet] İltizām temessüküne denir, niteki zikr olundu; yukālu: تَقَبَّلَ الْعَامِلُ فَأَعْطَاهُ قَبَالَةً أَيْ مَكْتُوبًا لَهُ

اَلْمُقَابَلَةُ [el-muḳābelet] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Şol koyuna denir ki kulağından bir pāre kesip lākin ayrılmayıp ön tarafında salınıp durur ola; eger art tarafında salınıp durursa مُدَابَرَةٌ [mudāberet] derler; yukālu: شَاةٌ مُقَابَلَةٌ إِذَا قُطِعَتْ مِنْ أُذُنِهَا قِطْعَةٌ وَتُرِكَتْ مُعَلَّقَةً مِنْ قُدُمٍ

اَلتَّقَابُلُ [et-teḳābul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Karşı karşıya olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَابَلَا إِذَا تَوَاجَهَا

اَلْمُقَابَلُ [el-muḳābel] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Pederi ve māderi taraflarından

soyu pāk ve nesebi kerīm adama denir, atta olursa iki başı küheylān taᶜbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ مُقَابَلٌ أَيْ كَرِيمُ النَّسَبِ مِنْ قِبَلِ أَبَوَيْهِ

اَلْإِقْتِبَالُ [el-iḳtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir işe yeni baştan başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَبَلَ أَمْرَهُ إِذَا اسْتَأْنَفَهُ Ve bi'l-bedāhe söz söylemek ve kelām ve hutbe ihdās eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَبَلَ الْخُطْبَةَ إِذَا ارْتَجَلَهَا

اَلْمُقْتَبَلُ [el-muḳtebel] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Yeni baştan istīnāf olunan şeyᵓe denir; ve minhu tekūlu'l-ᶜArab: رَجُلٌ مُقْتَبَلُ الشَّبَابِ إِذَا لَمْ يَظْهَرْ فِيهِ أَثَرُ كِبَرٍ Yaᶜnī "Civānlığı müddet-i medīde sürüp henüz pīrlik eser ve şaᵓibesi zuhūr eylemedi." Güyā ki sāᶜat-be-sāᶜat civānlığı istīnāf olunmuş olur.

قُصَيْرَى قِبَالٍ [ḳuṣayrā ḳibāl] (musaggar bünyesiyle ve kasr ile ve قِبَالٌ [ḳibāl] كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir cins yılana denir ki be-gāyet habīs ve kattāl olur.

قُبْلَى [Ḳublā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Ġurreb nām cebel-i Necd ile Reyyān nām vādī beyninde bir mevziᶜ adıdır.

اَلْقَابِلُ [el-Ḳābil] Minā'da mescid-i Ḫayf yesārı tarafında bir mescidin ismidir.

اَلْمَقْبُولُ [el-maḳbūl] ve

اَلْمُقَبَّلُ [el-muḳabbel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Yamalı sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مَقْبُولٌ وَمُقَبَّلٌ أَيْ مُرَقَّعٌ

اَلْقِبْلِيَّةُ [el-Ḳibliyyet] (ḳāf'ın kesriyle) ve

اَلْقَبَلِيَّةُ [el-Ḳabeliyyet] (fetehātla) Naḫle ve Medīne beyninde Furᶜ nevāhīsinden bir nāhiye adıdır.

مُقْبِلٌ [Muḳbil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

قَابِلٌ [Ḳābil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

قَبِيلٌ [Ḳabīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

قَبُولٌ [Ḳabūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ق ب ع ل]

اَلْقَبْعَلَةُ [el-ḳabᶜalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلْقَعْبَلَةُ [el-ḳaᶜbelet] (ᶜayn'ın takdīmiyle) Ayakları birbirine doğru māᵓil olmak, ᶜalā-kavlin ayağın burunları birbirine yakın ve ökçeleri meydānlı olmak maᶜnāsınadır yāhūd pīr ve ihtiyār yürüyüşü gibi zāᶜīf ve āheste yürümek yāhūd ayaklarıyla toprak savurur gibi yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: قَبْعَلَ الرَّجُلُ وَقَعْبَلَ إِذَا أَقْبَلَ قَدَمَهُ كُلَّهَا عَلَى الْأُخْرَى أَوْ هُوَ تَبَاعُدُ مَا بَيْنَ الْكَعْبَيْنِ أَوْ مَشْيٌ ضَعِيفٌ أَوْ مَشْيُ مَنْ كَأَنَّهُ يَغْرِفُ التُّرَابَ بِقَدَمَيْهِ

[ق ت ل]

اَلْقَتْلُ [el-ḳatl] (ḳāf'ın fethi ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلتَّقْتَالُ [et-taḳtāl] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Öldürmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَتَلَهُ وَقَتَلَ بِهِ قَتْلًا وَتَقْتَالًا إِذَا أَمَاتَهُ Burada bāᵓ harfiyle قَتَلَ بِهِ ᶜunvānı Saᶜleb'den mervīdir. Şārih der ki قَتْلٌ [ḳatl] cesed-i hayvāndan izāle-i rūh eylemek maᶜnāsına mevzūᶜdur ki mütevellī ve mübāşir fiᶜline makrūndur. Ve eğer fevt-i hayāt ile iᶜtibār olunursa ona مَوْتٌ [mevt] denir. İntehā. Ve

قَتْلٌ [ḳatl] Bir nesneye gereği gibi muttaliᶜ olup bilmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, güyā ki cehli قَتْلٌ [ḳatl] eder; yukālu: قَتَلَ الشَّيْءَ خُبْرًا إِذَا عَلِمَهُ يَعْنِي عِلْمًا تَامًّا Ve meşrūb yufkaca olmak için su katmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: قَتَلَ الشَّرَابَ إِذَا مَزَجَهُ بِالْمَاءِ Ve laᶜn ve nefrīn eylemek maᶜnāsınadır; ve minhu kavluhu taᶜālā: ﴿قُتِلَ الْإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ﴾ أَيْ لُعِنَ

اَلتَّقْتِيلُ [et-taḳtīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu

dahi öldürmek maʿnāsınadır ki teksīri mutazammındır; yukālu: قَتَّلَهُ بِمَعْنَى قَتَلَهُ

اَلْقِتَالُ [el-ḳitāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) ve

اَلْمُقَاتَلَةُ [el-muḳātelet] (مُجَادَلَةٌ [mucādelet] vezninde) ve

اَلْقِيتَالُ [el-ḳītāl] (فِيعَالٌ [fīʿāl] vezninde) Katl edişmek maʿnāsınadır; vāhid ve ziyāde için olur; yukālu: قَاتَلَهُ قِتَالًا وَمُقَاتَلَةً وَقِيتَالا Ve bir kimseye laʿn ve nefrīn eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَاتَلَهُمُ اللهُ أَيْ لَعَنَهُمْ Şārih der ki ʿArablar قَاتَلَهُ اللهُ kelāmını gāh olur ki taʿaccüb makāmında īrād ederler, تَرِبَتْ يَدَاهُ dedikleri gibi. Bu makūle kelāmın maʿnāsı murād ve melhūz olmaz.

اَلْقِتْلَةُ [el-ḳitlet] (ḳāf'ın kesriyle) Binā-i nevʿdir, katl hāletine ve heyʾetine dāldır, bir güne öldürmek maʿnāsınadır ki ondan öldürüş ile taʿbīr olunur; yukālu: قَتَلَهُ قِتْلَةَ سُوءٍ وَهِيَ هَيْئَتُهُ

اَلْقِتْلُ [el-ḳitl] (ḳāf'ın kesriyle) Katl bābında dilīr ve māhir düşman mukātile denir; cemʿi أَقْتَالٌ [aḳtāl] gelir; yukālu: هُوَ قِتْلٌ أَيْ عَدُوٌّ مُقَاتِلٌ Ve sadīk dosta denmekle zıdd olur; yukālu: هُوَ قِتْلُهُ أَيْ صَدِيقُهُ Ve bir nesnenin misl ve nazīrine denir; yukālu: مَا لَهُ قِتْلٌ أَيْ نَظِيرٌ Ve bir adamın ʿamuca-zādesine denir; tekūlu: هُوَ قِتْلِي أَيِ ابْنُ عَمِّي Ve bahādır ve dilāvere denir; yukālu: رَجُلٌ قِتْلٌ أَيْ شُجَاعٌ Ve cenkte bir adamın hemtāsına denir; yukālu: قَتَلَ قِتْلَهُ أَيْ قِرْنَهُ Ve şerr ve şūr husūsunu hoşça bilir olan kimseye denir; yukālu: إِنَّهُ لَقِتْلُ شَرٍّ أَيْ عَالِمٌ بِهِ

اَلْقُتْلُ [el-ḳutl] (ḳāf'ın zammıyla) ve

اَلْقُتُلُ [el-ḳutul] (zammeteynle) قَتُولٌ [ḳatūl] un cemʿidir ki صَبُورٌ [ṣabūr] veznindedir, kesīrü'l-katl adama denir; yukālu: هُوَ قَتُولٌ وَهُمْ قُتُلٌ وَقُتُلٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْقَتْلِ

اَلْإِقْتَالُ [el-iḳtāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı katl olunmağa ʿarz eylemek maʿnāsınadır ki onu bir sebeble ʿurza-i katl edip katline bāʿis olmaktan ʿibārettir; yukālu: أَقْتَلَهُ إِذَا عَرَّضَهُ لِلْقَتْلِ

اَلْمُقَتَّلُ [el-muḳattel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] veznninde) Eşmiş yortmuş, tecārib ile ahvāl-i kevniyyeye vākıf ve āgāh olmuş adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُقَتَّلٌ أَيْ مُجَرَّبٌ لِلْأُمُورِ Ve şol bīçāre gönüle vasf olur ki ʿaşk ve muhabbet sadmesi onu makhūr ve müzellel eylemiş ola; yukālu: قَلْبٌ مُقَتَّلٌ أَيْ مُذَلَّلٌ قَتَلَهُ الْحُبُّ وَالْعِشْقُ

اَلْإِسْتِقْتَالُ [el-istiḳtāl] Bir kimse helāktan bībāk olup fart-ı şecāʿat u celādetinden nefsini helāka teslīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقْتَلَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَمَاتَ

اَلْقَتِيلُ [el-ḳatīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Katl olunmuş kimsedir; müzekker ve müʾennese vasf olur; yukālu: رَجُلٌ قَتِيلٌ وَامْرَأَةٌ قَتِيلٌ أَيْ مَقْتُولٌ Ve eger mevsūfa olan إِمْرَأَةٌ lafzın zikr olunmazsa tā ile fark edip هَذِهِ قَتِيلَةُ بَنِي فُلَانٍ derler.

اَلْقَتُولُ [el-ḳatūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Kesīrü'l-katl adama denir, zikr olundu; bunda dahi tezkīr ve teʾnīs müsāvī olur; yukālu: رَجُلٌ قَتُولٌ وَامْرَأَةٌ قَتُولٌ أَيْ قَاتِلٌ وَقَاتِلَةٌ

اَلْقَتَالُ [el-ḳatāl] (سَحَابٌ [seḥāb] veznninde) Nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: نَاقَةٌ ذَاتُ قَتَالٍ أَيْ ذَاتُ نَفْسٍ وَثِيقَةٍ Ve bakiyye-i cism ü cüsseye ıtlāk olunur; yukālu: لَمْ يَبْقَ بِهِ قَتَالٌ وَهِيَ بَقِيَّةُ الْجِسْمِ Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır; yukālu: إِنَّهُ لَذُو قَتَالٍ أَيْ قُوَّةٍ

اَلْإِقْتِتَالُ [el-iḳtitāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznninde) İştirāk içindir, cenk ve kıtāl edişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَتَلُوا إِذَا تَقَاتَلُوا Ve bir adamı ʿaşk yāhūd cinn tāʾifesi helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أُقْتُتِلَ

Ve işbu إِقْتَتَلَ māddesinde efsah olan ʿadem-i idgāmdır, zīrā tāʾ kelimeye lāzım değildir. Ve baʿzılar tā-i ūlānın harekesini ḳāf'a nakl ve tā'ları idgām edip ve māzīnin hemzesi ḳāf'ın sükūnu için ziyāde olduğundan istignā olunmakla māzīde قَتَّلُوا ve muzāriʿde يَقَتِّلُونَ dediler ḳāf'ın fethi ve kesriyle. Ve baʿzılar ictimāʿ-ı sākineyn için māzīde ve muzāriʿde ḳafları meksūr eylediler. Pes vech-i evvelde ism-i fāʿil مُقَتِّلٌ [muḳattil] olur, مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] veznin-de ve sānīde مُقِتِّلٌ [muḳittil] olur mīm'in zammı ve ḳāf'ın kesriyle. Ve ehl-i Mekke zammı zammeye itbāʿla مُقُتِّلٌ [muḳuttil] derler mīm'in ve ḳāf'ın zammıyla.

اَلتَّقَتُّلُ [et-teḳattul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir işi sehl ve münāsibi vechiyle tutmak maʿnāsınadır ki yoluyla ve yollu tutmak taʿbīr olunur; yukālu: تَقَتَّلَ فُلَانٌ لِحَاجَتِهِ إِذَا تَأَتَّى لَهَا Ve hatun edā ve şīvesinden eğilerek ve bükülerek salını bulanı yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَتَّلَتِ الْمَرْأَةُ فِي مِشْيَتِهَا إِذَا تَثَنَّتْ

اَلْقِتْوَلُّ [el-ḳitvell] (عِثْوَلٌّ [ʿiṯvell] vezninde) Çolpa ve ʿāciz ve hemec ve salkı adama denir; yukālu: رَجُلٌ قِتْوَلٌّ أَيْ عَيِيٌّ مُسْتَرْخٍ

قَتْلَةُ [Ḳatlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) ve

قُتَيْلَةُ [Ḳuteylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ve

قِتَالٌ [Ḳitāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

قَتَّالٌ [Ḳattāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

قُتَلُ [Ḳutel] (زُفَرُ [zufer] vezninde) ve

قَتِيلٌ [Ḳatīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Esāmīdendir.

مُقَاتِلٌ [Muḳātil] (مُجَادِلٌ [mucādil] vezninde) İbn Ḥayyān'dır ki imām-ı maʿrūftur. Ve Muḳātil b. Duvāldūz muhaddisīnden başka bir zāttır, ʿalā-kavlin ikisi bir-dir ki Duvāldūz pederinin lakabıdır. Ve Duvāldūz Fārisīdir, tasma diken adama denir. Ve Muḳātil b. Suleymān el-Mufessir zaʿīftir. Ve Muḳātil b. el-Faḍl ve Muḳātil b. Ḳays ve gayr-i mensūb olarak Muḳātil muhaddislerdir.

[ق ث ع ل]

اَلْمُقْثَعِلُّ [el-muḳṯaʿill] (ṣā-yı müsellese ile مُشْمَخِرٌّ [muşmeḫirr] vezninde) İyice ve düzce yonulmamış kec ü mec oka denir yāhūd bu مُقْثَعِلٌّ kelimesinden musahhaftır, "ق،ع،ل" māddesinde mersūmdur.

[ق ث ل]

اَلْقِثْوَلُّ [el-ḳiṯvell] عِثْوَلٌّ [ʿiṯvell] vezninde ve mürādifidir ki hemec ve perīşān ve salkı kimseye denir. Ve iri hurmā salkımına denir. Ve kemikli iri et parçasına denir.

[ق ح ل]

اَلْقُحُولُ [el-ḳuḥūl] (ḥā-yı mühmele ile قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْقَحْلُ [el-ḳaḥl] (فَحْلٌ [faḥl] vezninde ve harf-i halk için fethateynle) İfrāt-ı zaʿf u hüzālden bedenin derisi kupkuru olup kemiğe yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: قَحَلَ الشَّيْخُ قُحُولًا وَقَحِلَ قَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَقُحِلَ عَلَى بِنَاءِ الْمَفْعُولِ قُحُولًا إِذَا يَبِسَ جِلْدُهُ عَلَى عَظْمِهِ

اَلتَّقَحُّلُ [et-teḳaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) قُحُولٌ [ḳuḥūl] maʿnāsınadır; yukālu: تَقَحَّلَ الشَّيْخُ بِمَعْنَى قَحَلَ

اَلْإِقْحَالُ [el-iḳḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı zebūnlatıp derisini kupkuru kemiğe yapışık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْحَلَهُ الصَّوْمُ إِذَا أَيْبَسَ جِلْدَهُ عَلَى عَظْمِهِ Şārih der ki bu terkīb mutlakan bir nesne kurumak

maʿnāsına mevzūʿdur.

اَلْمُتَقَحِّلُ [el-muteḳaḥḥil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Pek zebūnluktan derisi kupkuru olup kemiğine yapışmış hāli dīgergūn adama denir; yukālu: صَارَ فُلَانٌ مُتَقَحِّلًا وَهُوَ الْيَابِسُ الْجِلْدِ السَّيِّءُ الْحَالِ

اَلْقَحَلُ [el-ḳaḥal] (fethateynle) قُحُولٌ [ḳuḥūl] maʿnāsınadır; yukālu: قَحِلَ الشَّيْخُ قَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ جِلْدُهُ عَلَى عَظْمِهِ

اَلْقَحْلُ [el-ḳaḥl] (فَحْلٌ [faḥl] vezninde) ve

اَلْقَحِلُ [el-ḳaḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْإِنْقَحْلُ [el-inḳaḥl] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Pek pīrlikten gövdesi kuruyup derisi kemiğine yapışmış adama denir. Mütercim der ki إِنْقَحْلٌ kelimesi ki hemze ve nūn'ladır; ʿinde'l-ekser zāʾidedir. Ve ʿinde'l-baʿz asliyye olmakla vezni جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl]dır. Müʾellif kavl-i sānīyi iltizām eyledi, lākin bu sūrette mahalli fasl-ı hemze olduğu ʿayāndır, meger ittirād-ı zikrīye haml oluna. Ve bu mādde *Şāfiye* şerhinde meşrūhtur.

اَلْمُقَاحَلَةُ [el-muḳāḥalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müdāvemet ve mülāzemet maʿnāsınadır; vücūdun zaʿfından derisinin kemiğe yapışması maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: قَاحَلَهُ إِذَا لَازَمَهُ

اَلْقُحَالُ [el-ḳuḥāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Koyun kısmına mahsūs bir maraz ismidir ki derileri kuruyup helāk olurlar.

[ق ح ز ل]

اَلْقَحْزَلَةُ [el-ḳaḥzelet] (zā-yı muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi vurup yere düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَحْزَلَهُ إِذَا أَسْقَطَهُ وَضَرَبَهُ Ve

قَحْزَلَةُ [ḳaḥzelet] İsm olur, değneğe denir, عَصَا [ʿaṣā] maʿnāsına.

[ق د ل]

اَلْقَنْدَوِيلُ [el-ḳandevīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Büyük başlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَنْدَوِيلٌ أَيِ الْعَظِيمُ الرَّأْسِ

[ق ذ ل]

اَلْقَذَالُ [el-ḳaẕāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Başın gerisinin devşirilmiş top ve yumru yerine denir ki murād kafā çukurundan yukarı ensedir; kezālik kafānın iki cānibidir, kafā çukurundan kulağa varınca. Ve at kısmında nāsıyenin ensesinde uyan başlığı duran yerden ʿibārettir; cemʿi قُذُلٌ [ḳuẕul]dür zammeteynle ve أَقْذِلَةٌ [aḳẕilet]tir; yukālu: ضَرَبَ قَذَالَهُ أَيْ جِمَاعَ مُؤَخَّرِ رَأْسِهِ Şārihin beyānına göre tesniyesi قَذَالَانِ [ḳaẕālān]dır.

اَلْقَذْلُ [el-ḳaẕl] (عَزْلٌ [ʿazl] vezninde) Bir adamın قَذَالٌ [ḳaẕāl]ine vurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَذَلَهُ قَذْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ضَرَبَ قَذَالَهُ Ve doğrudan sapmak maʿnāsınadır; yukālu: قَذَلَ فُلَانٌ إِذَا مَالَ وَجَارَ Ve bir kimseye uymak, ʿalā-kavlin ʿaybla-mak maʿnāsınadır; yukālu: قَذَلَ فُلَانًا إِذَا تَبِعَهُ أَوْ عَابَهُ Ve bir husūsta cidd ve cehd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَذَلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا جَدَّ

اَلْقَذَلُ [el-ḳaẕel] (fethateynle) ʿAyb ve nakīsa maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ قَذَلٌ أَيْ عَيْبٌ

[ق ذ ع ل]

اَلْقُذْعُلُ [el-ḳuẕʿul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْقِذَعْلُ [el-ḳiẕaʿl] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Leʾīm ve hasīs ve nākese denir.

اَلْإِقْذِعْلَالُ [el-iḳziʿlāl] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiʿlāl] vezninde) Bir nesne çaparızlanıp düşvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْذَعَلَّ الْأَمْرُ إِذَا عَسُرَ

اَلْمُقْذَعِلُّ [el-muḳẕaʿill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Çabuk ve çālāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُقْذَعِلٌّ أَيْ سَرِيعٌ

اَلْقِنْذَعْلُ [el-ḳinẕaʿl] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Ahmak ve nādāna denir.

[ق ذ ع م ل]

اَلْقُذَعْمِلَةُ [el-ḳuẕaʿmilet] (ḳāf'ın zammı ve ẕāl'ın fethi ve mīm'in kesriyle) Hisset ve denāʾeti olan bodur ʿavrete denir. Ve iri ve ʿazīmü'l-heykel deveye denir, قُذَعْمِلٌ [ḳuẕaʿmil] dahi denir hā'sız. Ve nāçīz nesne maʿnāsına müstaʿmeldir; maʿnā-yı evveldendir; yukālu: مَا عِنْدَهُ قُذَعْمِلَةٌ أَيْ شَيْءٌ Ve kemlik ve hakāret maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِي حَسَبِهِ قُذَعْمِلَةٌ أَيْ ضُؤُولَةٌ

اَلْقُذَعْمِيلُ [el-ḳuẕaʿmīl] (ḳāf'ın zammıyla) Pek pīr ve sāl-horde adama denir.

[ق ذ م ل]

اَلْقُذَامِلُ [el-ḳuẕāmil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bol nesneye denir; yukālu: فَضَاءٌ قُذَامِلٌ أَيْ وَاسِعٌ

[ق ر ل]

اَلْقِرِلَّى [el-ḳirillā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Bir cins kuştur ki martı kuşu gibi balık sayd eder, be-gāyet hazm ve hazer sāhibi bir kuştur; havā yüzünde gözünün biri dāʾimā su içindeki balığa ve birisi hazer ve ihtiyātından yukarıya nāzır olur ki cevārihten biri kendisine kasd eylemeye, ona bināʾen hazm ve ihtiyātta darb-ı mesel olmuştur; yukālu: "أَحْزَمُ مِنْ قِرِلَّى وَأَحْذَرُ إِنْ رَأَى خَيْرًا تَدَلَّى وَإِنْ رَأَى شَرًّا تَوَلَّى"

[ق ر ث ل]

اَلْقَرْثَلُ [el-ḳarṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek hor ve cüce olan bodura denir; müʾennesi قَرْثَلَةٌ [ḳarṯelet]tir.

[ق ر ح ل]

اَلْقِرْحَلَةُ [el-ḳirḥalet] (جِرْدَحْلَةٌ [cirdaḥlet] vezninde) Bir türlü boncuk ismidir ki sıbyān ʿArablar takınırlar; kezālik birbirine tefāhur için ezvāc ortakları takınırlar. Ve ʿasā tarzında bir arşın kadar sopaya ve değneğe denir. Ve bodur ʿavrete denir.

[ق ر ز ل]

اَلْقُرْزُلُ [el-ḳurzul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Leʾīm ve fürū-māye kimseye denir. Ve nisvān-ı ʿArabın başlarının tepesine top perçem tarzında vazʿ eyledikleri hotaza ve o heyʾette saça denir. Ve bukağıya denir. Ve taş gibi pek nesneye denir. Ve aʿzāsı dernekli hūb ve latīf ata denir. Ve Ḥuẕeyfe b. Bedr'in ve Ṭufeyl b. Mālik'in feresleri ismidir.

اَلْقَرْزَلَةُ [el-ḳarzelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ʿAvret başının tepesine قُرْزُلٌ [ḳurzul] komak maʿnāsınadır ki perçem tarzında saçını oraya toplamaktan ʿibarettir; yukālu: قَرْزَلَتِ الْمَرْأَةُ الْقُرْزُلَ إِذَا جَمَعَتْهُ فَوْقَ رَأْسِهَا Şārih der ki *Lisānu'l-ʿArab*'da قَرْزَلَتِ الْمَرْأَةُ شَعْرَهَا إِذَا جَمَعَتْهُ وَسَطَ رَأْسِهَا ʿibāretiyle mersūm olmakla müʾellifin شَيْءٌ taʿbīri o resme saçtan ʿibāret olduğu mütebeyyin olur.

[ق ر ط ل]

اَلْقِرْطَلَّةُ [el-ḳirṭallet] (قِرْشَبَّةٌ [ḳirşebbet] vezninde) ve

اَلْقِرْطَالَةُ [el-ḳirṭālet] (قِرْطَاسَةٌ [ḳirṭāset] vezninde) Eşek yükünün bir dengi olan sepete ve küfeye denir. Ve قِرْطَالَةٌ [ḳirṭālet] قِرْطَالٌ [ḳirṭāl]in müfredidir.

[ق ر ع ب ل]

اَلْقَرَعْبَلَانَةُ [el-ḳaraʿbelānet] (ḳāf'ın ve rā'nın ve bā'nın fethiyle) Bir küçük cānverdir

ki karnı büyük ve cüssesi yassı ve yavan olur. Bunun aslı قَرَعْبَلٌ idi, üç harften ziyāde oldu; musaggarı قُرَيْعِبَةٌ [ḳureyʿibet]tir.

[ق ر ف ل]

اَلْقَرَنْفُلُ [el-ḳaranful] ve

اَلْقَرَنْفُولُ [el-ḳaranfūl] (ḳāf'ların fethiyle) Bir cins şecerin yemişidir ki Hind ülkesinin aşağı taraflarında bilād-ı Çīn'e mücāvir olan sevāhilde nābit olur, efāvīh-i hārrenin atyeb ve ezkāsıdır; erkeği ve dişisi olur, erkeğinin ak çiçeği olur, semeri olmaz ve dişisinin semeri olur ve çiçeği erkeğinden ezkā olur. Ve iki nevʿi dahi latīf ve aʿzā-yı bātıneye müʾessir ve kalb ve dimāgı musaffī ve mukavvī ve hafakān ve zaʿf-ı basara ve gışāve ʿilletlerine nāfiʿ ve ağızda olan rāyiha-i kerīheyi müzīl ve taʿāmı hāzımdır. Şārihin beyānına göre قَرَنْفُولٌ [ḳaranfūl]de vāv işbāʿiyyedir.

اَلْمُقَرْفَلُ [el-muḳarfel] ve

اَلْمُقَرْنَفُ [el-muḳarnef] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] veznlerinde) قَرَنْفُلٌ [ḳaranful] kelimesinden mutasarrıf ism-i mefʿūllerdir, karanfil ile mutayyeb taʿāma denir. Evvelde nūn ve sānīde lām hazf olunmuştur, niteki humāsīsinin tasgīrlerinde dahi böylece cārīdir; yukālu: طَعَامٌ مُقَرْفَلٌ وَمُقَرْنَفٌ أَيْ مُطَيَّبٌ بِالْقَرَنْفُلِ

[ق ر ق ل]

اَلْقَرْقَلُ [el-ḳarḳal] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] veznninde ve lām'ın teşdīdiyle zebān-zededir) ʿArab nisvānına mahsūs bir kesim gömleğe yāhūd yenleri olmayan libāsa denir; cemʿi قَرَاقِلُ [ḳarāḳil]dir.

[ق ر م ل]

اَلْقَرْمَلُ [el-ḳarmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir cins dikensiz be-gāyet zaʿīf şecerin ismidir, ayakla basılıp çiğnendikte hemān yarılıp dağılır; müfredi قَرْمَلَةٌ [ḳarmelet] tir; ve minhu'l-meselu: "ذَلِيلٌ عَادَ بِقَرْمَلَةٍ" Bir adam kendi derdine dermān olmayacak bir denī ve bī-hayr adama ilticā ve mürācaʿat eyledikte darb olunur. Ve

قَرْمَلٌ [Ḳarmel] ʿUrve b. Verd'in feresi ismidir.

اَلْقِرْمِلُ [el-ḳirmil] (زِبْرِجٌ [zibric] veznnde) Besirek devenin yavrusuna denir, ʿalā-kavlin iki hörgüçlü deveye denir. Ve nisvānın saç bağlarına denir, nezkep taʿbīr olunur. Ve tüyleri çok hurde develere denir, قِرْمِلِيَّةٌ [ḳirmiliyyet] dahi denir.

قُرْمُلٌ [Ḳurmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve جَعْفَرٌ [caʿfer] veznlerinde) İbnu'l-Ḥumeym'dir ki mülūk-i Ḥimyer'dendir, Merṣed b. Ẕī Ceden nām melikten sonra şāh olmuştur.

قَرْمَلَاءُ [Ḳarmalāʾ] (كَرْبَلَاءُ [kerbelāʾ] veznnde) Bir mevziʿdir.

اَلْقُرْمُولُ [el-ḳurmūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznnde) غَضَا [ġaḍā] nām şecer yemişinden bir güne yemişin ismidir.

[ق ز ل]

اَلْقَزَلُ [el-ḳazel] (ḳāf'ın ve zāy-ı muʿcemenin fethiyle) Pek çirkīn topallığa denir, ʿalā-kavlin baldırların etleri zebūnluktan gitmekle çöp gibi ince kalmasına denir yāhūd vasf-ı sānīyle müctemiʿ olan topallığa denir. Ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: قَزِلَ الرَّجُلُ قَزَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَفِيهِ قَزَلٌ أَيْ أَسْوَأُ الْعَرَجِ أَوْ دِقَّةُ السَّاقِ لِذَهَابِ لَحْمِهَا أَوْ هُمَا جَمِيعًا Ve

قَزْلٌ [ḳazl] Ayağı kesilmiş adamın yürümesi gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يَقْزَلُ فُلَانٌ إِذَا كَانَ يَمْشِي مِشْيَةَ الْمَقْطُوعِ الرِّجْلِ Ve salını salını yürümek maʿnāsınadır; yukālu: قَزِلَ

الرَّجُلُ إِذَا تَبَخْتَرَ

اَلْأَقْزَلُ [el-aḳzel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasftır, ayağında قَزَلٌ [ḳazel] olan kişiye denir. Ve bir nevʿ yılana denir. Ve sibāʿdan kurda ıtlāk olunur.

اَلْقَزَلَانُ [el-ḳazelān] (fetehātla) ve

اَلْقَزْلُ [el-ḳazl] (عَزْلٌ [ʿazl] vezninde) Sıçramak maʿnāsınadır; yukālu: قَزَلَ الرَّجُلُ قَزَلَانًا وَقَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا وَثَبَ Ve topal gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: قَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مِشْيَةَ الْعُرْجَانِ

اَلْأَقْزَلَانِ [el-aḳzelān] (tesniye bünyesiyle) Tavşancıl kuşunun kuyruğunun ortasında olan iki cığaya ıtlāk olunur; cemʿi أَقَازِلُ [eḳāzil]dir.

[ق ز ح ل]

اَلْقَزْحَلَةُ [el-ḳazḥalet] (ḳāf'ın ve ḥā-yı mühmelenin fethiyle) Yaya denir, قَوْسٌ [ḳavs] maʿnāsına.

[ق ز ع ل]

اَلْمُقْزَعِلُّ [el-muḳzeʿill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Şeref-i nā-pāyidār ile müteʿayyen ve müteşahhas olan adama denir, sonradan türeme aʿyān ve derebeyleri gibi; yukālu: هُوَ مُقْزَعِلٌّ أَيْ عَلَى شَرَفٍ غَيْرِ مُطْمَئِنٍّ Ve mutlakan serīʿ ve tīz-rev şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ مُقْزَعِلٌّ أَيْ سَرِيعٌ

[ق ز م ل]

اَلْقَزْمَلُ [el-ḳazmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek çirkīn cüsseli bodura denir.

اَلْقِزْمِيلَةُ [el-ḳizmīlet] (ḳāf'ın kesriyle) Zekere denir.

[ق س ط ل]

اَلْقَسْطَلُ [el-ḳasṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقَسْطَالُ [el-ḳasṭāl] ve

اَلْقَسْطَلَانُ [el-ḳasṭalān] (ḳāf'ların fethiyle) ve

اَلْقُسْطُولُ [el-ḳusṭūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına.

أُمُّ قَسْطَلٍ [ummu ḳasṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Āfet ve dāhiyenin künyesidir.

اَلْقَسْطَلَانِيَّةُ [el-ḳasṭalāniyyet] (ḳāf'ın fethiyle) Kavs-ı kuzah dedikleri dāʾire-i havāʾiyyeye denir ki eleğimsağmaya taʿbīr olunur, ʿalāyim-i semāviyyeden galattır. Ve şafakın humretine denir. Ve bir türlü sevb ismidir ki Ḳasṭalān nām nessāca yāhūd bilād-ı Endelus'ten Ḳasṭale nām şehre nisbet olunur; elif ve nūn tagyīr-i niseb kabīlindendir. Mütercim der ki Bursa kurbünde Kestel nām kasabanın dahi taʿbīrle nisbeti Ḳasṭalānī'dir.

قَسْطِيلِيَةُ [Ḳasṭīliyet] (ḳāf'ın fethi ve yā'nın tahfīfiyle) Endelus'te başka bir şehrdir.

اَلْقَسْطَلَةُ [el-ḳasṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Deve esriyip kükremek maʿnāsınadır; yukālu: قَسْطَلَ الْجَمَلُ إِذَا هَدَرَ Ve akan su çağlamak maʿnāsınadır; yukālu: قَسْطَلَ النَّهْرُ إِذَا حَسَّ وَصَوَّتَ

اَلْقِسْطَالُ [el-ḳisṭāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Çağlayan ırmağa denir; yukālu: نَهْرٌ قِسْطَالٌ أَيْ مُصَوِّتٌ

[ق س ط ب ل]

اَلْقُسْطَبِيلَةُ [el-ḳusṭabīlet] (ḳāf'ın zammıyla) قُسْطَبِينَةُ [ḳusṭabīnet] lafzında lügattır.

[ق س م ل]

اَلْقِسْمِلُ [el-ḳismil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Arslan yavrusuna denir. Ve Ezd kabīlesinden bir batn ismidir.

قِسْمِيلٌ [Ḳismīl] (إِزْمِيلٌ [izmīl] vezninde) Bir

batn pederinin ismidir.

اَلْقَسَامِلَةُ [el-ḳasāmilet] ve

اَلْقَسَامِيلُ [el-Ḳasāmīl] (ḳāf'ların fethiyle) Aʿrābdan bir niçe obalara ıtlāk olunur.

قَسْمَلَةُ [Ḳasmelet] (ḳaf'ın fethiyle) Ceẕīme el-Ebreş nām emīr-i ʿArabın birāderi ʿĀʾiẕ b. ʿAmr'ın lakabıdır; sāhib-i hüsn ü cemāl olduğu için telkīb olundu. Pes lām'ı zāʾid olur, hüsn ü cemāl maʿnāsına olan قَسْمٌ [ḳasm] ve قَسَامَةٌ [ḳasāmet]ten olur.

[ق ص ل]

اَلْقَصْلُ [el-ḳaṣl] (فَصْلٌ [faṣl] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَلَهُ قَصْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve harman dövmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَلَ الْبُرَّ إِذَا دَاسَهُ Ve bir adamın boynunu vurmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَصَلَ عُنُقَهُ إِذَا ضَرَبَهَا Ve dābbeye قَصِيلٌ [ḳaṣīl] yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصَلَ الدَّابَّةَ وَعَلَيْهَا إِذَا عَلَفَهَا الْقَصِيلَ Ve

قَصْلٌ [ḳaṣl] قُصَالَةٌ [ḳuṣālet] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve سَلَمٌ [selem] ağacının çiçeğine denir.

اَلْإِقْتِصَالُ [el-iḳtiṣāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَصَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve kesilmek maʿnāsına mutāviʿ ve lāzım olur; yukālu: قَصَلَهُ فَاقْتَصَلَ

اَلْإِنْقِصَالُ [el-inḳiṣāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi kesilmek maʿnāsına mutāviʿdir; yukālu: قَصَلَهُ فَانْقَصَلَ أَيِ انْقَطَعَ

اَلْقَصِيلُ [el-ḳaṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hasād vaktinden mukaddem biçilmiş gök tāze ekine denir ki davara yedirirler, Fārisīde ḫavīd denir; yukālu: إِجْتَزَّ لِلدَّابَّةِ قَصِيلًا وَهُوَ مَا اقْتُصِلَ مِنَ الزَّرْعِ أَخْضَرَ Ve cemāʿat ve gürūh maʿnāsına müstaʿmeldir, قَطِيعٌ [ḳaṭīʿ] gibi.

اَلْقَاصِلُ [el-ḳāṣil] ve

اَلْمِقْصَلُ [el-miḳṣal] (مِنْبَرٌ [minber] veznince) ve

اَلْقَصَّالُ [el-ḳaṣṣāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Pek keskin kılıca vasf olur; yukālu: سَيْفٌ قَاصِلٌ وَمِقْصَلٌ وَقَصَّالٌ أَيْ قَطَّاعٌ Ve

مِقْصَلٌ [miḳṣal] Lisān-ı hadīde vasf olur; yukālu: لِسَانٌ مِقْصَلٌ أَيْ مَاضٍ

اَلْقَصَلُ [el-ḳaṣal] (fethateynle) ve

اَلْقُصَالَةُ [el-ḳuṣālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) قَصْلٌ [ḳaṣl] gibi Türkīde kesmik ve boğum taʿbīr olunan nesneye denir ki buğdayın içinden tenkiye ve tarh olunur ve baʿzen onu yeniden dövüp saman ederler; yukālu: هَذَا قَصَلُ الْبُرِّ وَقُصَالَتُهُ وَهُوَ مَا عُزِلَ مِنْهُ إِذَا نُقِّيَ فَيُرْمَى بِهِ

اَلْقِصْلُ [el-ḳiṣl] (ḳāf'ın kesriyle) قُصَالَةٌ [ḳuṣālet] maʿnāsınadır, niteki ḳāf'ın fethiyle de lügattır. Ve

قِصْلٌ [ḳiṣl] Aslā hayr ve şerre yaramayan zaʿīf ve nākes şahsa denir. Ve bir işe yaramaz olan ahmak ve nādāna yāhūd fart-ı hamākatinden nāşī nefsine mālik olmayan ahmak ve nādāna denir; yukālu: رَجُلٌ قِصْلٌ أَيْ فَسْلٌ ضَعِيفٌ وَكَذَا أَحْمَقُ لَا خَيْرَ فِيهِ أَوْ مَنْ لَا يَتَمَالَكُ حُمْقًا

اَلْقِصْلَةُ [el-ḳiṣlet] (ḳāf'ın kesriyle) Bön ve nādān ʿavrete denir. Ve deve sürüsüne, ʿalā-kavlin on mihārdan kırka varınca ıtlāk olunur.

قُصَلُ [Ḳuṣal] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Cuheyne kabīlesinden bir kimsedir ki *Men ʿĀşe Baʿde'l-Mevt* kitābında kıssası mezkūrdur, niteki "ف،ص،ل" māddesinde mürūr eyledi.

اَلْقِصْيَلَّةُ [el-ḳiṣyellet] (ḳāf'ın kesri ve yā-yı tahtiyyenin ve lām-ı müşeddedenin fet-

hiyle) Yası gövdeli bodur adama ve deveye denir. Ve topaç gövdeli, tıknaz, karnı büyük adama denir.

اَلْقَصْلَةُ [el-ḳaṣlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Gevşek ağaca denir; yukālu: شَجَرَةٌ قَصْلَةٌ أَيْ رِخْوَةٌ Ve baʿzılar dedi ki قَصْلَةٌ [ḳaṣlet] çok ekinden bölünmüş bir bölük ekine denir. Ve deve sürüsüne denir; bunda ḳāf'ın kesriyle de lügattır. Ve koyun ve keçi makūlesi mevāşī sürüsüne denir.

اَلْقَصَّالُ [el-ḳāṣṣāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Arslana denir.

اَلْإِقْصِيلَالُ [el-iḳṣīlāl] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Bir nesneyi pençe ile kavrayıp tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْصَأَلَّ بِهِ إِذَا قَبَضَ عَلَيْهِ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْصَأَلَّ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

[ق ص ب ل]

اَلْقَصْبَلَةُ [el-ḳaṣbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kapta olan taʿāmın mecmūʿunu sıyırıp yemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصْبَلَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ أَجْمَعَ

[ق ص د ل]

قَصْدَالٌ [Ḳaṣdāl] (ḳāf'ın fethiyle) Bir mevziʿdir ik ondan ʿanber celb olunur.

[ق ص ع ل]

اَلْقُصْعُلُ [el-ḳuṣʿul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznince) Leʾīm ve fürū-māye ve nākese denir. Ve ʿakrebe ʿalā-kavlin yavrusuna denir, زِبْرِجٌ [zibric] vezninde dahi lügattır yāhūd hurde olan ʿakrebe denir, Ṣaġānī ʿaleyhi'r-rahme *Tekmile*'sinde savāb olan fā ile olmaktır diye Cevherī'yi taglīt eylemekle kendisi galat eylemiştir, zīrā fā ile ve ḳāf ile de maʿneyeyn-i mezkūreynde lügat-ı fasīhalardır. Ve

قُصْعُلٌ [ḳuṣʿul] Kurt eniğine denir.

اَلْإِقْصِعْلَالُ [el-iḳṣiʿlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Güneş nısfu'n-nehār derecesine gelmek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْصَعَلَّتِ الشَّمْسُ إِذَا تَكَبَّدَتِ السَّمَاءَ

[ق ص ف ل]

اَلْقَصْفَلَةُ [el-ḳaṣfelet] (فā'yla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) قَصْبَلَةٌ [ḳaṣbelet] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: قَصْفَلَ الطَّعَامَ بِمَعْنَى قَصْبَلَهُ

[ق ص م ل]

اَلْقَصْمَلَةُ [el-ḳaṣmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Adımı sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: قَصْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَارَبَ الْخُطَا يَعْنِي فِي مَشْيِهِ Ve bir adamı yere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: قَصْمَلَ فُلَانًا إِذَا صَرَعَهُ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَصْمَلَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve kapta ve sofrada olan taʿāmı bitince yemek maʿnāsınadır; yukālu: قَصْمَلَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ أَجْمَعَ Ve eşek gibi yiyeceği pek pek dişiyle kavrayıp ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يُقَصْمِلُ إِذَا كَانَ يَعَضُّ الطَّعَامَ شَدِيدًا فَيَأْكُلُ Ve

قَصْمَلَةٌ [ḳaṣmelet] İsm olur, dişlerde tekevvün eden kurtçağıza denir ki dişleri oyup çürütür. Ve su makūlesinin kapta kalan bakiyyesine denir ki dökülür. Ve

قَصْمَلَةٌ [ḳaṣmelet] Deve köşeği قُصْمُلٌ [ḳuṣmul] dedikleri ʿillete uğramak maʿnāsınadır; yukālu: قَصْمَلَ الْفَصِيلَ إِذَا أَصَابَهُ الْقُصْمُلُ

اَلْقَصْمَلَى [el-ḳaṣmelā] (خَوْزَلَى [ḫavzelā] vezninde) Lokmayı şiddetle yutmağa denir; yukālu: إِلْتَقَمَهُ الْقَصْمَلَى أَيِ الْتِقَامًا شَدِيدًا

اَلْقُصْمُلُ [el-ḳuṣmul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir marazdır ki deve köşeklerine ʿārız olup ve ondan helāk olurlar.

اَلْمُقَصْمِلُ [el-muḳaṣmil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Arslana denir. Ve değneği muhkem ve şedīd olan çobana denir.

اَلْقِصْمِلُ [el-ḳiṣmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bu dahi arslana denir. Ve yavuz şedīd adama denir.

اَلْقُصَمِلُ [el-ḳuṣamil] (عُلَبِطٌ [ʿulebiṭ] vezninde) ve

اَلْقَصْمَلُ [el-ḳaṣmel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bunlar da yavuz ve şedīd adama denir.

[ق ط ل]

اَلْقَطْلُ [el-ḳaṭl] (ḳāf'ın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَلَهُ قَطْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve bir adamın boynuna vurmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَلَ عُنُقَهُ إِذَا ضَرَبَهَا

اَلْمَقْطُولُ [el-maḳṭūl] Maktūʿ maʿnāsınadır.

اَلْقَطِيلُ [el-ḳaṭīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مَقْطُولٌ [maḳṭūl] maʿnāsınadır. Ve hāssaten kökünden kesilmiş hurmā ağacına vasf olur; yukālu: نَخْلَةٌ قَطِيلٌ إِذَا قُطِعَتْ مِنْ أَصْلِهَا وَيُقَالُ جِذْعٌ قَطِيلٌ وَقُطُلٌ بِضَمَّتَيْنِ أَيْ مَقْطُوعٌ

اَلتَّقْطِيلُ [et-taḳṭīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: قَطَّلَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir adamı yanı üzere devirip yıkmak yāhūd yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: قَطَّلَهُ إِذَا أَلْقَاهُ عَلَى جَنْبِهِ أَوْ صَرَعَهُ

اَلْقُطُلُ [el-ḳuṭul] (zammeteynle) قَطِيلٌ [ḳaṭīl] kelimesinden cemʿdir. Ve maktūʿ maʿnāsına müfred olur.

اَلتَّقَطُّلُ [et-teḳaṭṭul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Hurmānın dalı dibinden kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَطَّلَ الْجِذْعُ إِذَا تَقَطَّعَ مِنْ أَصْلِهِ

اَلْمِقْطَلَةُ [el-miḳṭalet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] veznninde) Mutlakan nesne katʿ edecek demir ālete denir.

قَطِيلٌ [Ḳaṭīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şuʿarādan Ebū Ẕuʾeyb el-Huẕelī lakabıdır.

اَلْقَطِيلَةُ [el-ḳaṭīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol ʿabā ve sevb parçasına denir ki sünger gibi onunla ıslak nesnenin suyu alınır.

اَلْقَاطُولُ [el-Ḳātūl] Dicle üzerinde bir mevziʿdir.

اَلْمُقَطَّلُ [el-muḳaṭṭal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Pişmiş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُقَطَّلٌ أَيْ مَطْبُوخٌ

[ق ط ر ب ل]

قُطْرُبُّلُ [Ḳuṭrubbul] (ḳāf'ın zammı ve ṭā'nın sükūnu ve rā-i mazmūme ve bā-i muvahhade-i müşeddedenin yāhūd muhaffefenin zammı ve lām'ın teşdīdiyle) İki mevziʿin ismidir. Biri ʿIrāḳ diyārındadır ki garbiyy-i Dicle'de vāḳiʿdir, hamrın eltafı oraya nisbet olunur. Şārihin beyānına göre mevziʿ-i sānī belde-i Āmid mukābilinde bir karyedir.

[ق ع ل]

اَلْقُعَالُ [el-ḳuʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Üzüm makūlesi nebātın çiçeğine denir, ʿalā-kavlin dökülen çiçeğine denir. Ve deveden dökülen tüye denir.

اَلْإِقْعَالُ [el-iḳʿāl] (hemzenin kesriyle) Üzüm ve kına makūlesinin çiçeği açmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْعَلَ النَّوْرُ إِذَا انْشَقَّتْ عَنْهُ قُعَالَتُهُ

اَلْإِقْعِيلَالُ [el-iḳʿīlāl] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiʿlāl] veznninde) إِقْعَالٌ [iḳʿāl] maʿnāsınadır; yukālu: إِقْعَأَلَّ النَّوْرُ بِمَعْنَى أَقْعَلَ Ve rākib merkūb üzere mīl gibi dim dik durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْعَأَلَّ الرَّاكِبُ إِذَا انْتَصَبَ

اَلْإِقْتِعَالُ [el-iḳtiʿāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Üzümün çiçeğini asmasından silkip gider-

mek maʿnāsınadır; yukālu: إِفْتَعَلَ الْفُعَالَ إِذَا نَحَّاهُ وَاسْتَنْفَضَهُ

اَلْقَاعِلَةُ [el-ḳāʿilet] Uzun dağa denir.

اَلْقَيْعَلَةُ [el-ḳayʿalet] ve

اَلْقَوْعَلَةُ [el-ḳavʿalet] (ḳāf'ların fethiyle) Şol tavşancıl kuşuna denir ki قَاعِلَةٌ [ḳāʿilet] dediği dağ tepelerinde yuva tutup karār eder ola; yukālu: عُقَابٌ قَيْعَلَةٌ وَقَوْعَلَةٌ عَلَى الصِّفَةِ وَالْإِضَافَةِ فِيهِمَا إِذَا كَانَتْ تَأْوِي إِلَى الْقَاعِلَةِ وَتَعْلُوهَا Ve

قَيْعَلَةٌ [ḳayʿalet] İri cüsseli yakışıksız taslak ʿavrete denir. Ve rüʾūs-i cibālde īvā ve temekkün eden tavşancıl kuşuna denir. Ve

قَوْعَلَةٌ [Ḳavʿalet] bir mevziʿ adıdır. Ve küçük dağa yāhūd küçük tepeye ve bayıra denir. Ve masdar olur, zikr olunan dağın yā tepenin üzerinde oturmak maʿnāsına; yukālu: قَوْعَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَعَدَ عَلَى الْقَوْعَلَةِ

اَلْمُقْتَعَلُ [el-muḳteʿal] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Hoşça yonulmamış oka denir; yukālu: سَهْمٌ مُقْتَعَلٌ إِذَا لَمْ يُبْرَ بَرْيًا جَيِّدًا

اَلْقَعْوَلَةُ [el-ḳaʿvelet] قَعْبَلَةٌ [ḳaʿbelet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْقَعْلُ [el-ḳaʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Asma ve tevek hereğine denir ki tāze çubuklarının altına dayak ederler. Ve bahīl ve uğursuz olan bodura denir.

اَلْقَعِيلُ [el-ḳaʿīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Erkek tavşana denir.

اَلْمُقْعَالَّةُ [el-muḳʿāllet] (mīm'in zammı lām'ın teşdīdiyle) Şol kayaya denir ki yerde kökü olmayıp yer üzerinde dikilip durur ola; yukālu: صَخْرَةٌ مُقْعَالَّةٌ أَيْ مُنْتَصِبَةٌ لَا أَصْلَ لَهَا فِي الْأَرْضِ

[ق ع ب ل]

اَلْقَعْبَلُ [el-ḳaʿbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْقِعْبِلُ [el-ḳiʿbil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) فُطْرٌ [fuṭr] ismidir ki mantar envāʿındandır, Türkīde delice mantar dedikleridir. Ve başka bir beyāz nebāt adıdır. Ve قَعْبٌ [ḳaʿb] maʿnāsınadır ki süt sağacak kaba denir, ağaçtan olur, külek taʿbīr olunur. Ve bir recül adıdır. Ve soysuz harām-zāde kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ قِعْبِلٌ أَيْ مُتَقَلِّعٌ جِلْفٌ

اَلْقُعْبُولُ [el-ḳuʿbūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) قِعْبِلٌ [ḳiʿbil] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلْمُقَعْبَلُ [el-muḳaʿbel] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Şol adama denir ki ayakları birbirine doğru dürük olmakla pek eğri ola; yukālu: رَجُلٌ مُقَعْبَلُ الْقَدَمَيْنِ إِذَا كَانَ شَدِيدَ الْقَبَلِ

اَلْقَعْبَلَةُ [el-ḳaʿbelet] قَبْعَلَةٌ [ḳabʿalet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[ق ع ث ل]

اَلْقَعْثَلَةُ [el-ḳaʿṯelet] (ṯā-yı müsellese ile) قَعْبَلَةٌ [ḳaʿbelet] ve mürādifidir ki ayakları birbirine māʾil olmak maʿnāsınadır.

اَلتَّقَعْثُلُ [et-teḳaʿṯul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Özlü balçıktan çekirge gibi ayakları yukarı yukarı çekerek yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ فُلَانٌ يَتَقَعْثَلُ أَيْ كَأَنَّهُ يَتَقَلَّعُ مِنْ وَحَلٍ Ve Cevherī'nin burada اَلْمُقْثَعِلُّ مِنَ السِّهَامِ kavli yaʿnī Cevherī burada مُقْثَعِلٌّ kelimesini resm ve iyice yonulmamış ok ile tefsīr eylemesi vehmdir, zīrā onun mevziʿi "ق،ث،ع،ل" māddesidir, niteki zikr olundu ve istişhād için īrād eylediği beyt dahi musahhaftır, yaʿnī Lebīd'in "فَرَمَيْتُ الْقَوْمَ رِشْقًا صَائِبًا || لَيْسَ بِالْعُصْلِ وَلَا بِالْمُفْتَعِلْ" beytinde vākiʿ مُفْتَعِلٌ kelimesi musahhaftır, rivāyet-i sahīha fā ile ve tā-yı fevkiyye iledir ve rivāyet-i şāzze ḳāf'la ve tā-yı fevkiyye ile vārid olmuştur ki إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]

den olur. Ve إِفْتِعَالٌ [iḳtiᶜāl] oku iyice yonmayıp kec ü mec bırakmak maᶜnāsınadır, pes buna göre de mevziᶜ-i zikri "ق،ع،ل" māddesi olur. Mütercim der ki zafer-yāb olduğumuz *Ṣiḥāḥ* nüshalarında اَلْمُقَعْثَلُ ᶜunvānında mersūmdur ki ᶜayn ṣā-yı müselleseden mukaddemdir, bu sūrette müᵓellifin īrādı vārid olmaz.

[ق ع ط ل]

اَلْقَعْطَلَةُ [el-ḳaᶜṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَعْطَلَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve medyūna tazyīk ve tekāzā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَعْطَلَ عَلَى غَرِيمِهِ إِذَا ضَيَّقَ فِي التَّقَاضِي Ve sözü çoğaltmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَعْطَلَ فِي الْكَلَامِ إِذَا أَكْثَرَ مِنْهُ

اَلْقَعْطَلُ [el-Ḳaᶜṭal] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Cevvās nām şāᶜirin pederinin lakabıdır, asl ismi sabittir. Mezbūrun hakkında Benū Zeyd b. Ṣumāme'den bir şāᶜir işbu: "فَظَلَّ يُمَنِّينِي الْأَمَانِيَّ خَالِيًا || وَقَعْطَلَ حَتَّى قَدْ سَئِمْتُ مَكَانِيَا" beytini inşād eylemekle قَعْطَلٌ [ḳaᶜṭal] ile mülakkab oldu.

[ق ف ل]

اَلْقُفُولُ [el-ḳufūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Geri dönmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الرَّجُلُ قُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا رَجَعَ Cemīᶜ-i ümmehātta seferden dönmeğe muhassastır. Ve

قُفُولٌ [ḳufūl] Buğur deve yāhūd aygır at dişiye aşmağa yaranmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الْفَحْلُ قُفُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اهْتَاجَ لِلضِّرَابِ Ve madrabazlık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الطَّعَامَ إِذَا احْتَكَرَهُ Ve deri kurumak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الْجِلْدُ وَقَفِلَ قُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ Ve

قُفُولٌ [ḳufūl] ve

قَفْلٌ [ḳafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Bir nesneyi takdīr edip oranlamak ve ölçümlemek maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الشَّيْءَ قَفْلًا وَقُفُولًا إِذَا حَزَرَهُ Ve gılāl biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الْقَوْمُ الطَّعَامَ قَفْلًا وَقُفُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَمَعُوهُ Ve

قُفُولٌ [ḳufūl] Hāssatan ağaç kurumak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفَلَ الشَّجَرُ وَقَفِلَ قُفُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ

اَلْقَافِلُ [el-ḳāfil] قُفُولٌ [ḳufūl]den ism-i fāᶜildir, rāciᶜ maᶜnāsınadır; cemᶜi قُفَّالٌ [ḳuffāl]dir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde. Ve kuru deriye denir ve bu bāb-ı evveldendir; yukālu: جِلْدٌ قَافِلٌ أَيْ يَابِسٌ Ve vücūdunun derisi yāhūd elleri kurumuş adama denir; yukālu: صَارَ قَافِلًا أَيْ يَابِسَ الْجِلْدِ أَوِ الْيَدِ Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve bir recül ismidir.

اَلْقَفَلُ [el-ḳafel] (fethateynle) İsm-i cemᶜdir, seferden ᶜavdet eden adamlara denir; yukālu: رَأَيْتُ الْقَفَلَ أَيِ الْقَافِلِينَ عَنِ السَّفَرِ Ve

قَفَلٌ [ḳafel] Derinin kuruluğuna denir; yukālu: جِلْدٌ بِهِ قَفَلٌ أَيْ يُبْسٌ

اَلْقَافِلَةُ [el-ḳāfilet] Seferden ᶜavdet eden yoldaşlara denir; teᵓnīsi جَمَاعَةٌ [cemāᶜat] iᶜtibārıyladır. Ve rücūᶜlarına tefeᵓülen sefere ᶜazīmete āgāz eden cemāᶜate ıtlāk olunur, hālen bir semte giden kārbānlara قَافِلَةٌ [ḳāfilet] ıtlākı bu mülābeseye mebnīdir; yukālu: هُمْ قَافِلَةٌ أَيْ رُفْقَةٌ قُفَّالٌ وَكَذَلِكَ مُبْتَدِئَةٌ فِي السَّفَرِ تَفَأُّلًا بِالرُّجُوعِ

اَلْإِقْفَالُ [el-iḳfāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı seferden geri döndürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: أَقْفَلْتُهُمْ مِنْ مَبْعَثِهِمْ إِذَا أَرْجَعْتَهُمْ Ve kapıyı kilīdlemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَقْفَلَ الْبَابَ وَعَلَى الْبَابِ إِذَا جَعَلَ عَلَيْهِ قُفْلًا Ve bir kimse giden adamın ardına bakıp durmak maᶜnāsınadır ki ardından göz dikmek taᶜbīr olunur; yukālu: أَقْفَلَهُمْ إِذَا أَتْبَعَهُمْ

بَصَرَهُ Ve nāsı biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْفَلَهُمْ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا جَمَعَهُمْ

اَلْقَفِيلُ [el-ḳafīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) قَافِلٌ [ḳāfil] gibi kuru deriye denir ve bu bāb-ı rābiʿden ve mübālagayı mutazammındır; yukālu: جِلْدٌ قَفِيلٌ أَيْ بَيِّنُ الْقَفَلِ وَالْيُبُوسَةِ Ve kurumuş ağaca denir. Ve kamçıya denir. Ve celeb-keş adama denir ki bir mahalden satılık deve sürüp getirenlerdir; yukālu: هُوَ قَفِيلٌ أَيْ جَلَّابٌ Ve iki dağ aralığında olan kısık yola denir ki gūyā ki مُقْفَلٌ [muḳfel]-i dervāze gibi olmakla ondan koşup gitmek mümkin olmaya; ıstılāhımızda derbend taʿbīr olunur; tekūlu: أَخَذْنَا قَفِيلًا وَهُوَ الشِّعْبُ الضَّيِّقُ كَأَنَّهُ دَرْبٌ مُقْفَلٌ لَا يُمْكِنُ فِيهِ الْعَدْوُ Ve bir mevziʿin ve bir nebātın ismleridir.

اَلتَّقْفِيلُ [et-taḳfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi deri kurumak maʿnāsınadır; yukālu: قَفَّلَ الْجِلْدُ إِذَا يَبِسَ

اَلْقَفْلُ [el-ḳafl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) قَفِيلٌ [ḳāfīl] vezninde) Kurumuş ağaca denir; yukālu: شَجَرٌ قَفْلٌ وَقَفِيلٌ أَيْ يَابِسٌ Ve

قَفْلٌ [Ḳafl] Ḳarnu'l-Menāzil nām mahal kurbünde bir sarp yokuş adıdır.

اَلْقُفْلُ [el-ḳufl] (ḳāf'ın zammıyla) Ḥicāz'a mahsūs bir şecer ismidir. Ve bir recülün ʿalemidir. Ve demir kilide denir; cemʿi أَقْفَالٌ [aḳfāl] ve أَقْفُلٌ [aḳful] gelir أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve قُفُولٌ [ḳufūl] gelir; yukālu: بِالْبَابِ قُفْلٌ وَهُوَ الْحَدِيدُ الَّذِي يُغْلَقُ بِهِ الْبَابُ Ve

قُفْلٌ [Ḳufl] Yemen'de bir hısn ismidir.

اَلْإِنْقِفَالُ [el-inḳifāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلْإِقْتِفَالُ [el-iḳtifāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) إِقْفَالٌ [iḳfāl]in mutāviʿidir, kapı kilīdlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْفَلَ الْبَابَ فَانْقَفَلَ وَاقْتَفَلَ أَيِ انْغَلَقَ

اَلتَّقَفُّلُ [et-teḳafful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) إِنْقِفَالٌ [inḳifāl] maʿnāsınadır.

اَلْمُتَقَفِّلُ [el-muteḳaffil] ve

اَلْمُقْتَفِلُ [el-muḳtefil] (تَقَفُّلٌ [teḳafful] ve إِقْتِفَالٌ [iḳtifāl]den ism-i fāʿil sīgalarıyla) Kilīdli kapıya denir. Bu ʿalāka ile leʾīm ve nākese مُتَقَفِّلُ الْيَدَيْنِ [muteḳaffilu'l-yedeyn] ve مُقْتَفِلُ الْيَدَيْنِ [muḳtefilu'l-yedeyn] ıtlāk olunur. Ve baʿzılar ʿindinde hergiz elinden hayr ve menfaʿat ve hasene sudūr eylemeyen şahsa ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مُتَقَفِّلُ الْيَدَيْنِ وَمُقْتَفِلُهُمَا أَيْ لَئِيمٌ أَوْ لَا يَكَادُ يَخْرُجُ مِنْ يَدِهِ خَيْرٌ

اَلْقَفْلَةُ [el-ḳaflet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kafā maʿnāsınadır; yukālu: ضَرَبَ قَفْلَتَهُ أَيْ قَفَاهُ Ve bir nesnenin mecmūʿunu birden vermeğe ıtlāk olunur ki ensesinde bir nesne kalmaz olur; tekūlu: أَعْطَيْتُهُ أَلْفًا قَفْلَةً أَيْ بِمَرَّةٍ Ve vezni tāmm olan akçeye denir; yukālu: دِرْهَمٌ قَفْلَةٌ أَيْ وَازِنٌ Burada tāʾ vahdetiyyedir. Ve kuru şecereye denir; bunda fetehātla da cāʾizdir.

اَلْقُفْلَةُ [el-ḳufelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Şol kuvvet-i hāfıza sāhibine denir ki her işittiğini hıfz ve ezber eder ola, gūyā ki bāb-ı hāfızasını ikfāl eder olur; yukālu: رَجُلٌ قُفْلَةٌ أَيْ حَافِظٌ لِكُلِّ مَا يَسْمَعُ

اَلْقِيفَالُ [el-ḳīfāl] (ḳāf'ın kesriyle) Kolda bir damar adıdır ki ondan fasd olunur ve bu muʿarrebdir. Bu damar kolda olan üç damarın biridir ki buna Fārisīde serārūy ve Türkīde baş damarı taʿbīr ederler ve bu Süryānīden muʿarrebdir. Ve biri أَكْحَلُ [ekḥal] dedikleri damardır ki o üç damarın ortasında vākiʿdir. Ve biri bāsilīḳtir ki en aşağı olan damardır, Fārisīde buna reg-i şuş denir ki akciğer damarıdır. Ve bunlar Yūnānīde orta taʿbīr olunan ana damarından şuʿbelerdir, her ʿuzvda birer ismle

müsemmādır.

إِسْتِقْفَالٌ [istiḳfāl] Bir adam bahīl ve mümsik olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَقْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا بَخِلَ

قَافِلَاءُ [Ḳāfilāᵓ] Bir mevziᶜ adıdır.

قُوفِيلُ [Ḳūfīl] (ḳāf'ın zammıyla) Nābulus kazāsında bir karye adıdır.

اَلْقُوفَلُ [el-ḳūfel] فُوفَلُ [fūfel] vezninde ve onda lügattır ve fā'yla eşherdir, niteki māddesinde beyān olundu.

[ق ف ث ل]

اَلْقَفْثَلَةُ [el-ḳafṯelet] (ṯā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürᶜatle bir nesnenin mecmūᶜunu sıyırıp almak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفْثَلَ الشَّيْءَ إِذَا جَرَفَهُ بِسُرْعَةٍ

[ق ف ر ج ل]

قَفَرْجَلٌ [Ḳafercel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bir recülün ᶜalemidir.

[ق ف ش ل]

اَلْقَفْشَلِيلُ [el-ḳafşelīl] (şīn-i muᶜceme ile) Kefçelīz-i Fārisī muᶜarrebidir ki aş kotaracak kepçeye denir, مِغْرَفَةٌ [miġrefet] maᶜnāsına.

[ق ف ص ل]

اَلْقُفْصُلُ [el-ḳufṣul] (ṣād-ı mühmele ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Arslana denir.

[ق ف ط ل]

اَلْقَفْطَلَةُ [el-ḳafṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi kapıp almak maᶜnāsınadır; yukālu: قَفْطَلَ الشَّيْءَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ إِذَا اخْتَطَفَهُ

[ق ف ع ل]

اَلْإِقْفِعْلَالُ [el-iḳfiᶜlāl] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiᶜlāl] vezninde) El soğuktan yā bir ᶜārızadan büzülüp burtulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْفَعَلَّتْ يَدُهُ إِذَا تَشَنَّجَتْ وَتَقَبَّضَتْ Ve

[ق ق ل]

اَلْقَوْقَلُ [el-ḳavḳal] (ḳāf'ların fethiyle) Keklik kuşunun ve bağırtlak kuşunun erkeklerine denir. Ve ensārdan bir cemāᶜat pederlerinin lakabıdır; merkūma yāhūd Yeṯrib'e bir kimse dād-hāh olarak ilticā eylese قَوْقِلْ فِي هَذَا الْجَبَلِ وَقَدْ أَمِنْتَ demekle onunla mülakkab oldu. Burada قَوْقِلْ kelimesi قَوْقَلَةٌ [ḳavḳalet]ten emr-i hāzırdır ki yukarı çıkmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَوْقَلَ فِي الْجَبَلِ إِذَا ارْتَقَى

اَلْقَوَاقِلَةُ [el-Ḳavāḳilet] Batn-ı merkūm cemāᶜatine ıtlāk ederler.

اَلْقَاقُلَّةُ [el-ḳāḳullet] (ḳāf'ın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) Türkīde kakule dedikleri dārūya denir ki bir nebāt-ı Hindī semeridir; ᶜıtr ve efāvīh kısmındandır, miᶜdeyi ve ciğeri mukavvī ve kayᵓ ve gaseyāna nāfiᶜ ve aᶜlāl-i bārideyi māniᶜdir. Ve kebīr nevᶜinin kabzı sagīrinden ezyed ve ḥarāfeti ondan ekall olur.

اَلْقَاقُلِّيُّ [el-ḳāḳulliyy] (yā-yı müşeddede ile) Çevgāna şebīh mülūhiyyetli bir nebāttır. Deve kısmının mergūbu olmakla raᶜy ederler. Bevli ve lebeni müdirr ve sarı suyu müshildir. Bu nebāta رِجْلُ الْفُرُوجِ [riclu'l-furūc] dahi derler, Türkīde deve otu taᶜbīr olunur.

[ق ل ل]

اَلْقُلُّ [el-ḳull] (ḳāf'ın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) ve

اَلْقِلَّةُ [el-ḳillet] (ḳāf'ın kesriyle) Azlığa ve az olmağa denir, كَثْرَةٌ [keṯret] ve كُثْرٌ [kuṯr] mukābilidir; yukālu: فِي مَالِهِ قُلٌّ وَقِلَّةٌ ضِدُّ كُثْرٍ وَكَثْرَةٍ Ve masdar olurlar, az olmak

maʿnāsına; yukālu: قَلَّ الشَّيْءُ قُلًّا وَقِلَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي نَقِيضُ كَثُرَ Ve

قُلٌّ [ḳull] Az nesneye ıtlāk olunur; yukālu: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى الْقُلِّ وَالْكُثْرِ أَيِ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ Ve قُلُّ الشَّيْءِ [ḳullu'ş-şeyʾ] o nesnenin ekalline ıtlāk olunur; yukālu: قُلُّ الرِّجَالِ أَيْ أَقَلُّهُمْ وَيُقَالُ أَخَذَ قُلَّهُ وَتَرَكَ كُثْرَهُ أَيْ أَقَلَّهُ Ve mechūl ve bī-vücūd maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: هُوَ قُلُّ بْنُ قُلٍّ إِذَا كَانَ لَا يُعْرَفُ هُوَ وَلَا أَبُوهُ Niteki ضُلُّ بْنُ ضُلٍّ dahi bu mevkiʿde istiʿmāl olunur. Ve قُلٌّ [ḳull] nefy-i mahz mevkiʿinde istiʿmāl olunur; أَقَلُّ [eḳall] kelimesi gibi, niteki أَكْثَرُ [ekṡer] كُلٌّ [kull] makāmında müstaʿmel olur; ve minhu yukālu: قُلُّ رَجُلٍ وَأَقَلُّ رَجُلٍ يَقُولُ ذَلِكَ اِلَّا زَيْدٌ مَعْنَاهُمَا مَا رَجُلٌ يَقُولُهُ إِلَّا هُوَ Kāle'ş-şārih ve minhu yukālu: قَلَّمَا يَفْعَلُ كَذَا وَلِهَذَا يَصِحُّ أَنْ يَسْتَثْنِيَ مِنْهُ عَلَى حَدِّ مَا يُسْتَثْنَى مِنَ النَّفْيِ فَيُقَالُ إِلَّا قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا Ve

قُلٌّ [ḳull] Bir kimsesi olmayan ferd ve yektā adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قُلٌّ أَيْ فَرْدٌ لَا أَحَدَ لَهُ Ve

قُلٌّ [ḳull] Bir nesneyi götürmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّ الشَّيْءَ إِذَا حَمَلَهُ وَرَفَعَهُ Ve

قِلَّةٌ [ḳillet] Titremeğe denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْقِلَّةُ أَيِ الرِّعْدَةُ Götürmek maʿnāsında gūyā ki o nesneyi istiklāl eylemekle tahammüle muktedir olmak ve titremek maʿnāsında gūyā ki kuvveti kalīl olmak tasavvuruna mahmūldür, pes iki maʿnā dahi mecāzīdir.

اَلْقَلِيلُ [el-ḳalīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vasftır, azca nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ قَلِيلٌ ضِدُّ كَثِيرٍ Ve cüssesi nahīf ve zebūn bodura ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ قَلِيلٌ أَيْ قَصِيرٌ نَحِيفٌ Bunun müʾennesi قَلِيلَةٌ [ḳalīlet]tir; cemʿi قَلِيلُونَ [ḳalīlūn] ve أَقِلَّاءُ [eḳillāʾ] gelir أَحِبَّاءُ [eḥibbāʾ] vezninde ve قُلُلٌ [ḳulul] gelir zammeteynle ve قُلُولُونَ [ḳululūn] gelir zammeteynle. Ve

قَلِيلٌ [ḳalīl] ʿAdedi az olan nesnede ve cüssesi hurde olan insānda ve hayvānda istiʿmāl olunur.

اَلْقُلَالُ [el-ḳulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve **اَلْقَلَالُ** [el-ḳalāl] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) قَلِيلٌ [ḳalīl] gibi sıfatlardır, az nesneye denir.

اَلْإِقْلَالُ [el-iḳlāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi azaltmak ve az kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقَلَّ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ قَلِيلًا Ve bir nesneyi azca bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقَلَّ الشَّيْءَ إِذَا صَادَفَهُ قَلِيلًا Ve bir nesneyi meydāna azca çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقَلَّ الشَّيْءَ إِذَا أَتَى بِقَلِيلٍ Ve bir adamı titreme tutmak maʿnāsınadır ki titremek taʿbīr olunur; yukālu: أَقَلَّتْهُ الرِّعْدَةُ إِذَا أَرْعَدَ Ve bir adam zengin iken fakīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقَلَّ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّ جِدَتُهُ أَيْ مَالُهُ Ve bir nesneyi kaldırıp yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَقَلَّ الشَّيْءَ إِذَا حَمَلَهُ وَرَفَعَهُ

اَلتَّقْلِيلُ [et-taḳlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi azaltmak ve ibtidāʾen azca kılmak maʿnāsınadır; yukālu: قَلَّلَهُ إِذَا جَعَلَهُ قَلِيلًا

اَلْمُقِلُّ [el-muḳill] (mīm'in zammı ve ḳāf'ın kesriyle ki إِقْلَالٌ [iḳlāl]den ism-i fāʿildir) ve

اَلْأَقَلُّ [el-eḳall] (أَجَلُّ [ecell] vezninde) Şol fakīre ıtlāk olunur ki mukaddemā zengin olup baʿdehu mālına kıllet gelip lākin bir mikdārca bakiyyesi kalmış ola; yukālu: رَجُلٌ مُقِلٌّ وَأَقَلُّ أَيْ فَقِيرٌ وَبِهِ بَقِيَّةٌ Ve أَقَلُّ [eḳall] nefy-i mahz mevkiʿinde müstaʿmeldir, niteki misāli evāʾil-i māddede mürūr eyledi.

اَلْمُقَالَّةُ [el-muḳāllet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi bir adama azca ʿadd

ve cezm eylesin diye sūretā azca göstermek maʿnāsınadır, meselā yolda susuzluktan endīşe eylemekle çok taleb eylemesin diye müstashabı olan suyu azca göstermek gibi; tekūlu: قَالَلْتُ لَهُ الْمَاءَ إِذَا خِفْتَ الْعَطَشَ فَأَرَدْتَ أَنْ يَسْتَقِلَّ مَاءَكَ يَعْنِي فَلَا يَطْلُبَ مِنْكَ كَثِيرًا Ve bir adama azca ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; tekūlu: قَالَلْتُ لَهُ إِذَا قَلَّلْتَ عَطَاءَهُ Ve *Lisānu'l-ʿArab*'da قَلَّلْتَ مَا أَعْطَيْتَهُ ʿunvānıyla mersūmdur.

اَلْقُلُلُ [el-ḳulul] (zammeteynle) قَلِيلٌ [ḳalīl] kelimesinin cemʿidir ki zikr olundu. Ve kabāʾil-i muhtelifeden yāhūd gayr-i muhtelifeden olan bölük bölük adamlara denir. Ve eger mecmūʿu bir yere gelip müctemiʿ olsalar o sūrette قُلَلٌ [ḳulel] denir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلْقَلَّةُ [el-ḳallet] (ḳāf'ın fethiyle) Bir ʿilletten yāhūd fakr u fākadan nāşī āher semte göçmeğe denir. Bu mükerreren kayd olunmuştur; yukālu: أَحْسَسْتُ بِهِمْ قَلَّةً أَيْ نَهْضَةً مِنْ عِلَّةٍ أَوْ فَقْرٍ

اَلْقُلَّةُ [el-ḳullet] (ḳāf'ın zammıyla) Başın tepesine denir; yukālu: قُلَّةُ الرَّأْسِ أَيْ أَعْلَاهُ Kezālik hörgücün ve dağın tepelerine ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin her nesnenin tepesine ıtlāk olunur. Ve cemāʿat-i insānīye denir. Ve büyük küpe denir, ʿalā-kavlin büyük destīye denir yā mutlakan destīye denir yāhūd saksıdan olanına denir; yukālu: عِنْدَهُ قُلَّةٌ مِنْ قِلَالِ هَجَرَ وَهِيَ الْحُبُّ الْعَظِيمُ أَوِ الْجَرَّةُ الْعَظِيمَةُ أَوْ عَامَّةٌ أَوْ مِنَ الْفَخَّارِ Ve küçük bardağa denmekle zıdd olur; cemʿi قُلَلٌ [ḳulel] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve قِلَالٌ [ḳilāl] gelir, جِبَالٌ [cibāl] vezninde. Ve قُلَّةُ السَّيْفِ [ḳulletu's-seyf] kılıcın قَبِيعَةٌ [ḳabīʿat]ına yaʿnī perāzvānesine denir.

اَلْإِسْتِقْلَالُ [el-istiḳlāl] Bir nesneyi kaldırıp yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّ الشَّيْءَ إِذَا حَمَلَهُ وَرَفَعَهُ Ve yükselmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّ الطَّائِرُ فِي طَيَرَانِهِ Ve nebāt uzayıp boylanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّ النَّبَاتُ إِذَا أَنَافَ Ve bir yerden göçüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّ الْقَوْمُ إِذَا ذَهَبُوا وَارْتَحَلُوا Ve bir nesneyi azınsımak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّهُ إِذَا عَدَّهُ قَلِيلا Ve darılmak ve öfkelenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ Ve bir adamı titreme tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَلَّتْهُ الرِّعْدَةُ إِذَا أَرْعَدَتْ

اَلتَّقَالُّ [et-teḳāll] (teşdīd-i lām'la تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bu dahi bir nesneyi azınsımak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَالَّهُ إِذَا عَدَّهُ قَلِيلا Ve güneş derecesinden yürüyüp irtifāʿ bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَقَالَّتِ الشَّمْسُ إِذَا تَرَحَّلَتْ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: أَيِ "حَتَّى تَقَالَّتِ الشَّمْسُ" اسْتَقَلَّتْ فِي السَّمَاءِ وَارْتَفَعَتْ

اَلْقِلُّ [el-ḳill] (ḳāf'ın kesriyle) Şol toprakdaki çekirdeğe denir ki top olmayıp yalnızca ve zaʿīf nābit ola. Ve titremeğe denir, ʿalā-kavlin gazab istīlāsında olan titremeğe yāhūd bir nesneye olan fart-ı hırs u tamaʿdan ʿārız olan titremeğe denir, niteki قِلَّةٌ [ḳillet] dahi bu maʿnāyadır; cemʿi قِلَلٌ [ḳilel] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: أَخَذَهُ الْقِلُّ وَالْقِلَّةُ أَيِ الرِّعْدَةُ أَوْ إِذَا كَانَتْ غَضَبًا أَوْ طَمَعًا Ve

قِلٌّ [ḳill] Kısa ve alçak duvara denir.

اَلْقِلَالُ [el-ḳilāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Asma kerevitlerine vurulan dayağa denir. Ve küçük hereğe denir.

اَلْقِلِّيلَةُ [el-ḳillīlet] ve

اَلْقِلِّيلَى [el-ḳillilā] (ḳāf'ların ve lām-ı müşeddedelerin kesreleriyle) ve

اَلْإِقْلِيلَى [el-iḳlīlā] (hemze-ı meksūre ile)

Hep ve cemīʿ maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ بِقِلِّيلِهِ وَقِلِّيلَاهُ وَإِقْلِيلَاهُ أَيْ بِجُمْلَتِهِ

اَلْقِلِّيَّةُ [el-ḳilliyyet] (ḳaf'ın ve lām-ı müşeddedenin kesriyle) Cemīʿ ve cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَحَلُوا بِقِلِّيَّتِهِمْ أَيْ بِجَمَاعَتِهِمْ لَمْ يَدَعُوا وَرَاءَهُمْ شَيْئًا Ve yukālu: أَكَلَ الضَّبَّ بِقِلِّيَّتِهِ أَيْ بِعِظَامِهِ وَجِلْدِهِ Yaʿnī "Aʿrābī keleri kemiğiyle ve derisiyle büsbütün hora geçirdi." Ve

قِلِّيَّةٌ [ḳilliyyet] Naṣārā tāʾifesinin savmaʿagüne ʿibādethānelerine denir. Mütercim der ki İbn Eṣīr bunu *Nihāye*'de "ق،ل،ي" māddesinde resm ve beynlerinde kellāẕe muʿarrebi olmak üzere قَلَّايَةٌ [ḳallāyet] taʿbīr olunan savmaʿa tarzında ʿibādethāne-i mahsūslarıyla beyān eylemiştir.

اَلْقَلْقَالُ [el-ḳalḳāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Aslā ārām eylemeyip dāʾimā sefere müdāvim adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَلْقَالٌ أَيْ مِسْفَارٌ

اَلْقُلْقُلُ [el-ḳulḳul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Hafīf ve çālāk adama denir. Ve

قُلْقُلٌ [ḳulḳul] ve

قُلَاقِلٌ [ḳulāḳil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yolda refīklerin umūrlarına koşup hemīşe beri öte saʿy ve iʿānet eder olan cüst ve sebük-rūh gayretli adama denir; yukālu: رَجُلٌ قُلْقُلٌ وَقُلَاقِلٌ أَيْ مِعْوَانٌ سَرِيعُ التَّقَلْقُلِ

اَلْقِلْقِلُ [el-ḳilḳil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Bir nebāttır ki siyāh ve hoş-bū dāneleri olur; mutlakan cimāʿı muharrik, husūsan simsim ile dakk olunup ʿasel ile maʿcūnu o bābda bī-nazīrdir. Ve ona قُلْقُلَانٌ [ḳulḳulān] ve قُلَاقِلٌ [ḳulāḳil] dahi derler, ḳāf'ların zammıyla, ʿalā-kavlin ikisi başkaca nebātlardır. قِلْقِلٌ [ḳilḳil] kökü مُغَاثٌ [muġāṯ] dedikleri köktür. Ve مُغَاثٌ [muġāṯ] ʿinde'l-ekser رُمَّانٌ [rummān]-i berrī köküdür; ve minhu'l-meselu: "دَقَّكَ بِالْمِنْحَازِ حَبَّ الْقِلْقِلِ" Ve ʿāmme bunu fā'yla tekellüm ederler, galattır, savāb olan ḳāf ile olmaktır. Zikr olunan dāneler dökülüp kırılmaz derecesinde sulb ve metīn olmakla fart-ı salābette mesel olmuştur, be-gāyet şahīh ve bahīl kimseye bir nesne talebiyle ibrām ve ilhāh olunmak mevkiʿinde darb olunur. مِنْحَازٌ [minḥāz], havana denir. Ve mesel-i mezbūr "ن،ح،ز" māddesinde dahi zikr olundu.

اَلْقُلْقُلَانِيُّ [el-ḳulḳulāniyy] (ḳāf'ların zammıyla) Üveyik kuşuna şebīh bir kuş adıdır.

اَلْقَلْقَلَةُ [el-ḳalḳalet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Seslenmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلْقَلَ الشَّيْءُ إِذَا صَوَّتَ Ve

قَلْقَلَةٌ [ḳalḳalet] ve

قِلْقَالٌ [ḳilḳāl] (زِلْزَالٌ [zilzāl] vezninde) Bir nesneyi ırgalayıp depretmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلْقَلَ الشَّيْءَ إِذَا حَرَّكَهُ Ve baʿzılar ʿindinde قَلْقَالٌ [ḳalḳāl]de ḳaf'ın fethiyle de cāʾizdir, ʿalā-kavlin kesr ile masdar ve feth ile ismdir. Ve seyr ve seyāhat edip gezmek maʿnāsınadır; yukālu: قَلْقَلَ الرَّجُلُ فِي الْأَرْضِ إِذَا ذَهَبَ بِهَا

حُرُوفُ الْقَلْقَلَةِ [ḥurūfu'l-ḳalḳalet] Ehl-i sarf u tecvīd ʿindinde beş harften ʿibārettir ki "قُطْبُ جَدٍ" terkībi müştemildir, ʿinde'l-vakf ihdās-ı savt eyledikleri için ıtlāk olundu.

اَلتَّقَلْقُلُ [et-teḳalḳul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznninde) Beri öte deprenmek ve ırgalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَلْقَلَ الشَّيْءُ إِذَا تَحَرَّكَ

اَلْقُلَّى [el-ḳullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Bodur kıza denir.

قُلَّمَا [ḳullemā] (ḳaf'ın zammı ve lām-ı müşeddedenin fethiyle ki mechūl-i māzīdir, maʿlūm olan قَلَّمَا kelimesinde lügattır;

tekūlu: قُلَّمَا جِئْتُكَ بِمَعْنَى قَلَّمَا جِئْتُكَ Mütercim der ki maʿlūm ola ki işbu قَلَّمَا terkībi ki قِلَّةٌ [ḳillet]ten fiʿl-i māzīdir, مَا lafzına muttasıldır, iki maʿnāya istiʿmāl olunur: biri nefy-i mahz maʿnāsınadır ve biri şeyʾ-i kalīl isbāt içindir. Meselā قَلَّمَا جَاءَ terkībi evvele göre "hiç gelmedi" ve sānīye göre "pek az geldi" demek olur. Ve evvelden istisnāʾ olunur. Ve bu قَلَّمَا ve طَالَمَا kelimelerinde vākiʿ مَا lafzı kāffedir, fiʿlleri fāʿil-i nahvī talebinden menʿ eylemiştir. Ve baʿzılar ʿindinde masdariyyedir ve فَاعِل masdardır: قَلَّ مَجِيئُهُ demek olur, lākin kavl-i evvel ercahtır, bināʾenʿaleyh fiʿllere muttasılan resm olunur. Ve masdariyyeye zāhib olanlar ʿindinde munfasılan mersūm olur.

اَلْمُقَلَّلُ [el-muḳallel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Perāzvāneli kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ مُقَلَّلٌ أَيْ لَهُ قَبِيعَةٌ

[ق م ل]

اَلْقَمْلُ [el-ḳaml] (نَمْلٌ [neml] vezninde) Bite denir. Fārisīde supuş denir. Baklayı delip baş bitini o deliğe vazʿ edip belʿ eyleseler hummā-yı rubʿı defʿ için mücerrebdir; müfredi قَمْلَةٌ [ḳamlet]tir.

اَلْقَمَالُ [el-ḳamāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi kehleye denir.

قَمْلُ قُرَيْشٍ [ḳamlu ḳureyş] Habb-ı sanevbere ıtlāk olunur ki çam fıstığıdır.

قَمْلَةُ النَّسْرِ [ḳamletu'n-nesr] Bir böcektir.

اَلْقَمَلُ [el-ḳamel] (fethateynle) Bitli olmak ve vücūd bitlenmek maʿnāsınadır; yukālu: قَمِلَ رَأْسُهُ قَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ قَمْلُهُ Ve عَرْفَجٌ [ʿarfec] dedikleri ağacın dalları bir mikdārca kararıp kehle şeklinde nesneler peydā olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَمِلَ الْعَرْفَجُ إِذَا اسْوَدَّ شَيْئًا وَصَارَ فِيهِ كَالْقَمْلِ Ve nās çoğalmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَمِلَ الْقَوْمُ إِذَا كَثُرُوا Ve baʿde'l-hüzāl semirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَمِلَ الرَّجُلُ إِذَا سَمِنَ بَعْدَ الْهُزَالِ Ve bir adamın karnı kabarıp büyümek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَمِلَ بَطْنُهُ إِذَا ضَخُمَ

اَلْقَمِلُ [el-ḳamil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bitli adama ve bitli nesneye denir; ve minhu: "مِنَ النِّسَاءِ غُلٌّ قَمِلٌ Yaʿnī fi'l-hadīsi: غُلٌّ قَمِلٌ يَقْذِفُهَا اللهُ تَعَالَى فِي عُنُقِ مَنْ يَشَاءُ ثُمَّ لَا يُخْرِجُهَا إِلا هُوَ" Yaʿnī "Nisvāndan bir sınıf vardır ki o yaʿnī bitli demir laledir, onu Bārī taʿālā dilediği kulun gerdanına geçirir ve baʿdehu lutf ve rahmetinden yine kendisi ihrāc ve tahlīs eder." Bunun aslı budur ki ʿArablar tutsağın boynuna üzeri tüylü kayıştan tavk geçirirler. O tutsağın zindānda tūl-ı meksi sebebiyle o tüylere kehle üşüp bir tarafında mahbūsa o ezā eder ve bir vechle o kehlelerin defʿine çāre bulamaz. Bu münāsebetle muttasıl zevcini āzürde eden bed-hūy ve müziye ve melʿūne ʿavrette mesel oldu.

اَلْإِقْمَالُ [el-iḳmāl] (hemzenin kesriyle) رِمْثٌ [rimṯ] dedikleri nebātın yaprağı yenice yarıp kehle tarzında tomurcuklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَقْمَلَ الرِّمْثُ إِذَا تَفَطَّرَ بِالنَّبَاتِ وَقَدْ بَدَا وَرَقُهُ صِغَارًا

اَلْقَمَلِيَّةُ [el-ḳameliyyet] (جَبَلِيَّةٌ [cebeliyyet] vezninde) ve

اَلْقَمِلَةُ [el-ḳamilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْقُمَّلَةُ [el-ḳummelet] (سُكَّرَةٌ [sukkeret] vezninde) Cüce ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ قَمَلِيَّةٌ وَقَمِلَةٌ وَقُمَّلَةٌ أَيْ قَصِيرَةٌ جِدًّا

اَلْقَمَلِيُّ [el-ḳameliyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde) Hakīrü'ş-şān bodura denir. Ve

sonradan beledī olmuş bedevīye denir; yukālu: هُوَ قَمَلِيٌّ أَيْ بَدَوِيٌّ صَارَ سَوَادِيًّا

اَلْقُمَّلُ [el-ḳummel] (سُكَّرٌ [sukker] veznin-de) Hurde karıncaya denir. Ve kanatsız çekirgeye denir ki kötürüm çekirge taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin bu bir cins küçük bö-cektir ki kızıl kanatları olur. Ve hurde keneye şebīh bir bed-rāyiha böceğe de denir ki ekinlere müstevlī olur, lākin bu çekirge gibi ekl eylemeyip dāneler henüz tāze iken özünü sorup mahv eder. Baᶜzılar dedi ki büyük kene endāmında bir bö-cektir. Müfredi قُمَّلَةٌ [ḳummelet]tir. Ve ᶜinde'l-baᶜz murād kehledir; lākin bu kavl merdūddur. Müᵓellif işbu: ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ﴾ āyet-i kerīmesine telmīh eylemiştir.

قَمْلَى [Ḳamelā] (جَمْزَى [cemezā] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

قَمْلَانُ [Ḳamelān] (fethateynle) Yemen'de bir belde adıdır.

قَمُولَةُ [Ḳamūlet] (ḳāf'ın fethiyle) Ṣaᶜīd-i Mıṣr'da bir beldedir; *el-Baḥru'l-Muḥīṭ fī Şerḥi'l-Vasīṭ li'l-Gazālī* musannifi Aḥmed b. Muḥammed el-Ḳamūlī oradandır.

اَلْمِقْمَلُ [el-miḳmel] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Fakīr iken zengin olmuş adama denir.

اَلتَّقَمُّلُ [et-teḳammul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Bir mikdārca semirmeğe başlamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَمَّلَ الرَّجُلُ إِذَا بَدَا أَدْنَى السِّمَنِ فِيهِ

اَلْقَيْمُولِيَا [el-ḳaymūliyā] (ḳāf'ın fethiyle) Ruhāma şebīh ak ve berrāk safhalardır, su ile ve sirke ile mahlūlünü tılā bi'l-hāssa hark-ı nāra nāfiᶜdir. Müfredātta bunu طِينُ قَيْمُولِيَا ᶜunvānıyla sebt ve Türkīde Kefe kili taᶜbīr ettikleri çamur ile beyān ederler, lüzūcetli ve kırılması ve suda inhilāli batıᵓ olur, bilād-ı Endelus'te ve Ermen'den zuhūr eder. Ve lafz-ı mezbūr Yūnānīdir.

[ق م ث ل]

اَلْقَمَيْثَلُ [el-ḳameyṯel] (ṯā-yı müsellese ile سَمَيْدَعٌ [semeydaᶜ] vezninde) Bed yürüyüş-lü adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَمَيْثَلٌ أَيِ الْقَبِيحُ الْمِشْيَةِ

[ق م ع ل]

اَلْقُمْعُلُ [el-ḳumᶜul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْقُمْعُولُ [el-ḳumᶜūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) Büyük kāseye denir, ᶜalā-kavlin küçük küleğe denir; yukālu: سَقَانِي بِالْقُمْعُلِ وَالْقُمْعُولِ أَيِ الْقَدَحِ الضَّخْمِ أَوِ الْقَعْبِ الصَّغِيرِ Ve

قُمْعُلٌ [ḳumᶜul] Boğazı darca kazana de-nir. Ve bir küçük kuş adıdır ki boynu ve burnu pek kısa olur. Ve ᶜavret fercinin dilciğine denir; bunda ᶜayn'ın fethiyle de zebān-zededir.

اَلْقُمْعُولَةُ [el-ḳumᶜūlet] (ḳāf'ın zammıyla) Bedende olan cā-be-cā ᶜukdeye denir ki düğüm gibi dökülüp domalır; cemᶜi قَمَاعِيلُ [ḳamāᶜīl]dir; yukālu: فِي رَأْسِهِ قَمَاعِيلُ أَيْ عُجَرٌ Ve ağaç çiçeğinin tomurcuğuna denir.

اَلْقِمْعَالُ [el-ḳimᶜāl] (ḳāf'ın kesriyle) Bir kavmin seyyid ve zī-şānına denir; yukālu: هُوَ قِمْعَالُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve çobanların baş-buğuna denir.

اَلْقَمْعَلَةُ [el-ḳamᶜalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse قِمْعَالٌ [ḳimᶜāl] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَمْعَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ قِمْعَالًا Ve nebāt ve eşcār tomurcuklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَمْعَلَ النَّبْتُ إِذَا خَرَجَتْ قَمَاعِيلُهُ

اَلْقِمْعَالَةُ [el-ḳimᶜālet] (ḳāf'ın kesriyle) Pek iri zeker başına denir.

[ق ن أ ل]

اَلْقِنْبِلُ [el-ḳinʾil] (nūn'la ve hemze ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Fīl dedikleri hayvānın boynuna denir ki yok derecesinde kısa olur. Ve bodur ᶜavrete denir.

[ق ن ب ل]

اَلْقَنْبَلُ [el-ḳanbel] ve

اَلْقَنْبَلَةُ [el-ḳanbelet] (ḳāf'ların fethiyle) İnsān gürūhuna ve at bölüğüne denir; cemᶜi قَنَابِلُ [ḳanābil]dir.

اَلْقُنَابِلُ [el-ḳunābil] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] veznin-de) Bir maᶜrūf hımārın ismidir. Ve kalın gövdeli adama denir.

اَلْقُنْبُلُ [el-ḳunbul] (سُنْبُلٌ [sunbul] vezninde) Bu dahi kalın gövdeli adama denir. Ve cüst ve sebük-rūh ve hiddet-i dimāg sāhibi oğlana denir ki şuᶜle-i cevvāle gibi cevelān eder; yukālu: غُلاَمٌ قُنْبُلٌ أَيْ حَادُّ الرَّأْسِ خَفِيفُ الرُّوحِ Ve bir şecer adıdır. Ve Muḥammed b. ᶜAbdurraḥmān el-Ḳārī lakabıdır ki İbn Keşīr'in rāvīsidir; dīger rāvīsi Bezzī'dir.

اَلْقُنْبُلَانِيُّ [el-ḳunbulāniyy] (ḳāf'ın zammıy-la) Şol tencereye denir ki nāstan bir gürūhu cemᶜ eyleye, yaᶜnī içinde tabh olunan taᶜām bir gürūha kāfī ola; yukālu: قِدْرٌ قُنْبُلَانِيٌّ إِذَا كَانَتْ تَجْمَعُ الْقَبْلَةَ مِنَ النَّاسِ Şārihin beyānına göre savāb olan قُنْبُلَانِيَّةٌ [ḳunbulāniyyet] olmaktır, lākin lafzı iᶜtibārıyla tezkīri mümkindir.

اَلْقُنْبُلَةُ [el-ḳunbulet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vez-ninde) نُهَسٌ [nuhes] dedikleri ki أَبُو بَرَاقِشَ [ebū berāḳiş] dahi derler, kuştur, onu tu-tup avlayacak tuzağa denir.

اَلْقَنْبَلَةُ [el-ḳanbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Bir adam yalnız başına iken cemāᶜat sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَنْبَلَ قُنْبُلٌ فُلاَنٌ إِذَا صَارَ ذَا قَنْبَلَةٍ بَعْدَ الْوَحْدَةِ Ve şecer-i [ḳunbul] yakmak maᶜnāsınadır; yukālu: قَنْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَوْقَدَ شَجَرَ الْقُنْبُلِ

اَلْقِنْبِيلُ [el-ḳinbīl] (زِنْبِيلٌ [zinbīl] vezninde) Kumlarda bulunur bir güne tohum ismi-dir ki kırmızıya māʾil olur, kābiz ve so-lucanları muhric ve cereb ve seᶜafeye be-gāyet nāfiᶜdir. Müfredātta bu dārū kuma şebīh ve humrete māʾil sarı nesnedir. Ve ᶜinde'l-baᶜz semādan nāzil olur; مَنٌّ [menn] makūlesi olmak üzere mersūmdur, halkın kınbıl otu dedikleri bu değildir o kāknecdir ki it üzümü envāᶜındandır.

[ق ن ث ل]

اَلْقَنْثَلَةُ [el-ḳanṯelet] (ṯā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ayakları top-rak savurarak yürümek maᶜnāsınadır, ni-teki نَقْنَلَةٌ [naḳṯelet] dahi bu maᶜnāyadır; yukālu: يُقَنْثِلُ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ يُثِيرُ التُّرَابَ عِنْدَ الْمَشْيِ

[ق ن ج ل]

اَلْقُنْجُلُ [el-ḳuncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Köleye denir, عَبْدٌ [ᶜabd] maᶜnāsına.

[ق ن ح ل]

اَلْقُنْحُلُ [el-ḳunḥul] (ḥā-yı mühmele ile) قُنْجُلٌ [ḳuncul] vezninde ve mürādifidir, ᶜalā-kavlin yaramaz şerīr köleye denir; yukālu: لَهُ قُنْحُلٌ أَيْ عَبْدٌ أَوْ هُوَ شَرُّ الْعَبِيدِ

[ق ن د ل]

اَلْقَنْدَلُ [el-ḳandel] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) ve

اَلْقُنَادِلُ [el-ḳunādil] (عُلاَبِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) ve

اَلْقَنْدَوِيلُ [el-ḳandevīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Başı büyük deveye ve sāʾir dābbeye denir. Ve pek uzun şeyʾe denir.

اَلْقَنْدَلَةُ [el-ḳandelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İnsān ve hayvānın başı büyük

olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَنْدَلَ الرَّجُلُ وَالْجَمَلُ إِذَا عَظُمَ رَأْسُهُ Ve gevşek ve salkı yürümek maʿnāsınadır; yukālu: قَنْدَلَ فِي مِشْيَتِهِ إِذَا مَشَى فِي اسْتِرْخَاءٍ وَاسْتِرْسَالٍ

اَلْقَنْدَلِيُّ [el-ḳandeliyy] (جَعْفَرِيٌّ [caʿferiyy] vezninde) Bir cins şecer adıdır.

اَلْقِنْدِيلُ [el-ḳindīl] (ḳāf'ın kesriyle) Maʿrūftur ki lisānımızda ḳāf'ın fethiyle müteʿāreftir. Şārih der ki nūn'unun asāleti ve ziyādesi muhtelefün fīhtir.

اَلْقُنْدُولُ [el-ḳundūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Şām diyārına mahsūs bir şecer ismidir ki çiçeğinden şerīf ve muʿteber dühn istihrāc ederler. Ve bu şecer dār-ı şīşeʿāndır ki Türkīde ʿūd-ı frengī ve şimşek ağacı ve kandīl ağacı taʿbīr olunur.

[ق ن د ع ل]

اَلْقِنْدَعْلُ [el-ḳindaʿl] (جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Ahmak ve sebük-magz adama denir.

[ق ن د ف ل]

اَلْقَنْدَفِيلُ [el-ḳandefīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Künde-pīl-i Fārisī muʿarrebidir ki iri fīl demektir, baʿdehu mutlakan iri ve dızman nesneye ıtlāk olundu. Ve ʿinde'l-baʿz iri başlı nākaya ıtlāk olunur.

[ق ن ذ ع ل]

اَلْقِنْذَعْلُ [el-ḳinẕaʿl] قِنْدَعْلٌ [ḳindaʿl] vezninde ve mürādifidir.

[ق ن ص ل]

اَلْقُنْصُلُ [el-ḳunṣul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bodura denir.

[ق ن ع د ل]

اَلْقَنْعَدَلُ [el-ḳanaʿdel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Ahmak adama denir.

[ق ن ف ل]

اَلْقَنْفَلَةُ [el-ḳanfelet] (فَا'yla دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُقَنْفِلُ الرَّجُلُ أَيْ يَمْشِي ثَقِيلا

اَلْقُنْفُلُ [el-Ḳunful] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Bir recül ismidir. Ve iri dişi keçiye denir.

[ق ن ق ل]

اَلْقَنْقَلُ [el-ḳanḳal] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Büyük ölçeğe denir; yukālu: أَعْطَاهُ بِالْقَنْقَلِ أَيِ الْمِكْيَالِ الضَّخْمِ Ve yürürken ayağını yere ağır ağır basan adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَنْقَلٌ أَيِ الثَّقِيلُ الْوَطْءِ Ve

قَنْقَلٌ [ḳanḳal] Kisrā-yı ʿAcemin tāc-ı mahsūsu ismidir.

[ق و ل]

اَلْقَوْلُ [el-ḳavl] (ḳāf'ın fethi ve vāv'ın sükūnuyla) Söze denir, kelām maʿnāsına, ʿalā-kavlin mutlakan lisānın mezl ve neşr ve ifşā eylediği yaʿnī tekellüm eylediği sözden ʿibārettir, gerek tāmm ve gerek nākıs olsun; cemʿi أَقْوَالٌ [aḳvāl] ve cemʿü'l-cemʿi أَقَاوِيلُ [eḳāvīl]dir; tekūlu: سَمِعْتُ قَوْلَهُ أَيْ كَلَامَهُ أَوْ هُوَ كُلُّ لَفْظٍ مَذَلَ بِهِ اللِّسَانُ تَامًّا أَوْ نَاقِصًا Pes tefsīreyn beyninde fark olur, zīrā tefsīr-i evvel kelām-ı nefsīye de şāmildir ve sānī muhassas bi'l-lisāndır, kezālik tefsīr-i evvelden murād kelām-ı müretteb dir ki eczāsı tāmm ve müstagnī olan sözdür, nahviyyūnun جُمْلَةٌ [cumlet] dedikleridir. Pes ona göre زَيْدٌ قَائِمٌ kelāmına قَوْلٌ [ḳavl] denir, yālnız زَيْدٌ lafzına denmez ve sānīye göre cümleye ve زَيْدٌ [Zeyd]e ve قَائِمٌ [ḳāʾim]e قَوْلٌ [ḳavl] ıtlāk olunur. Bu sūrette beynlerinde ʿumūm ve husūs minvech olur. Ve baʿzılar dedi ki قَوْلٌ [ḳavl] hayr olan söze ve قِيلٌ [ḳīl] ve قَالٌ [ḳāl] ve

قَالَةٌ [ḳālet] şerr olanına mahsūstur. Ve ʿalā-reʾyin قَوْلٌ [ḳavl] kelimesi masdardır ve قِيلٌ [ḳīl] ve قَالٌ [ḳāl] ismlerdir. Ve baʿzılar dedi ki قَوْلٌ [ḳavl] ve قِيلٌ [ḳīl] ḳāf'ın kesriyle ve قَوْلَةٌ [ḳavlet] ḳāf'ın fethiyle ve مَقَالٌ [meḳāl] ve مَقَالَةٌ [meḳālet] mīm'lerin fethiyle masdarlardır, söylemek maʿnāsınadır; hayr ve şerrde müstaʿmeldir; yukālu: قَالَ الرَّجُلُ يَقُولُ قَوْلًا وَقِيلًا وَقَوْلَةً وَمَقَالًا وَمَقَالَةً إِذَا تَكَلَّمَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre قِيلٌ [ḳīl] ve قَالٌ [ḳāl] ki ismlerdir fuzūl-i kelimātta istiʿmāl olunurlar, Fārisīde güft ü gū ve Türkīde söz sav taʿbīr olunur; ve minhu ennehu ʿaleyhi's-selām: "نَهَى عَنْ قِيلٍ وَقَالٍ" Ve bunlar ʿinde'l-baʿz fi'l-asl fiʿl-i māzī olmakla binā-i mahkī üzere āhirleri meftūhtur ve ʿinde'l-baʿz ismiyyet sebebiyle mecrūrdur. Ve

قَوْلٌ [ḳavl] Vücūh-ı ʿadīdeye ıtlāk olunur: azheri, nutk vāsıtasıyla hārice ibrāz olunan hurūftan mürekkeb lafzdır, gerek müfred ve gerek cümle olsun; Fārisīde sühan ve Türkīde söz denir. Sānī nefs-i insānīde kable'l-ibrāz mutasavver olana ıtlāk olunur; yukālu: فِي نَفْسِي قَوْلٌ Sālis iʿtikād maʿnāsına müstaʿmeldir; yukalu: فُلَانٌ يَقُولُ بِقَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ Rābiʿ bir nesneye delālet maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَلَأَ الْحَوْضُ فَقَالَ قَطْنِي Hāmis bir nesneye kasd ve ʿināye-i sādık maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَقُولُ بِكَذَا أَيْ يَقْصِدُهُ بِعِنَايَةٍ صَادِقَةٍ Sādis ehl-i maʿkūl hadd ve taʿrīf maʿnāsına istiʿmāl ederler; yekūlūne إِنَّ قَوْلَ الْجَوْهَرِ كَذَا Sābiʿ ilhām maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قِيلَ بِهِ أَيْ أُلْهِمَ

Ve İbn Eşir *Nihāye*'de dedi ki ʿArab قَوْلٌ [ḳavl] māddesini ittisāʿ ve mecāz üzere cemīʿ-i efʿālden ʿibāret edip kelāmın gayrıda istiʿmāl ederler. Meselā قَالَ بِيَدِهِ derler, أَخَذَ maʿnāsına, pes mecāz bi-mertebeteyn olur. Ve قَالَ بِرِجْلِهِ derler, مَشَى maʿnāsına ve قَالَتْ عَيْنُهُ derler, أَوْمَأَتْ maʿnāsına ve قَالَ بِثَوْبِهِ derler رَفَعَهُ maʿnāsına. Ve fiʿl قَوْلٌ [ḳavl]-i kelām maʿnāsına olursa mā-baʿdinde ʿamel eylemez. Ve baʿzılar iʿmāl edip ve meselā قُلْتُ زَيْدًا قَائِمًا derler. Ve قَوْلٌ [ḳavl] ظَنٌّ [ẓann] maʿnāsına istiʿmāl olunursa istifhāma mukārin olduğu hālde ʿamel eder, meselā مَتَى تَقُولُ زَيْدًا ذَاهِبًا derler. İntehā. Ve

قَوْلٌ [ḳavl] Kahr ve galebe maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَالَ بِهِ أَيْ غَلَبَ بِهِ ve minhu hadīsu'd-duʿāʾi: "سُبْحَانَ مَنْ تَعَطَّفَ بِالْعِزِّ وَقَالَ بِهِ" أَيْ تَرَدَّى بِرِدَاءِ الْعِزِّ وَغَلَبَ بِهِ كُلَّ عَزِيزٍ وَمَلَكَ عَلَيْهِ أَمْرَهُ Ve katl maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: قَالَ الْقَوْمُ بِفُلَانٍ إِذَا قَتَلُوهُ Ve İbn Enbārī dedi ki قَالَ kelimesi تَكَلَّمَ ve ضَرَبَ ve غَلَبَ ve مَاتَ ve إِسْتَرَاحَ ve أَقْبَلَ maʿnālarına istiʿmāl olunur. Maʿnā-yı evvelde hakīkī ve sāʾirde ittisāʿa mebnīdir ki cümlesinde mecāz bi-mertebeteyn olur. Ve gāh olur ki طَفِقَ ve أَخَذَ kelimeleri gibi efʿāle teheyyüʾ ve istiʿdāda delāletle taʿbīr olunur; yukālu: قَالَ فَأَكَلَ وَقَالَ فَضَرَبَ وَقَالَ فَتَكَلَّمَ وَنَحْوُهُ Ve قَالَ kelimesinin mechūlünde قِيلَ denir ve قُولَ dahi onda lügattır ḳāf'ın zammı ve vāv'ın meddiyle, niteki kütüb-i sarfta mübeyyendir. Ve تَقُولُ kelimesi istifhāma mukārin olursa ʿamelde تَظُنُّ mecrāsına icrā ederler, yaʿnī تَظُنُّ gibi تَقُولُ ile mefʿūliyyeti mansūb ederler meselā مَتَى تَقُولُ زَيْدًا ذَاهِبًا derler.

اَلْقَائِلُ [el-ḳāʾil] (ism-i fāʿildir) Söyleyici, mütekellim maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ قَائِلٌ وَقَالٌ عَلَى الْقَلْبِ وَالْحَذْفِ وَقَوُولٌ كَصَبُورٍ بِالْهَمْزِ وَالْوَاوِ Ve قَائِلٌ [ḳāʾil] kelimesinin cemʿi قُوَّلٌ [ḳuvvel] ve قُيَّلٌ [ḳuyyel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde, gūyā ki قِيلَ lafzındandır ve قَالَةٌ [ḳālet] gelir, سَادَةٌ [sādet] ve قَادَةٌ [ḳādet] gibi ve قُوَّلٌ [ḳuʾūl] gelir zammeteynle hemze

ile ve vāv ile.

اَلْقَوَّالُ [el-ḳavvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْقَوَّالَةُ [el-ḳavvālet] (عَلَّامَةٌ [ʿallāmet] vezninde) ve

اَلتِّقْوَلَةُ [et-tiḳvelet] ve

اَلتِّقْوَالَةُ [et-tiḳvālet] (tā'ların kesriyle) ve

اَلْمِقْوَلُ [el-miḳvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde)

اَلْمِقْوَالُ [el-miḳvāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْقُوَلَةُ [el-ḳuvelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Hoş-güy ve nāzük-sühan adana denir, ʿalā-kavlin talākatli fesāhatli, kesīrü'l-kavl adama denir; yukālu: رَجُلٌ قَوَّالٌ وَقَوَّالَةٌ وَتِقْوَلَةٌ وَتِقْوَالَةٌ وَمِقْوَلٌ وَمِقْوَالٌ وَقُوَلَةٌ أَيْ حَسَنُ الْقَوْلِ أَوْ كَثِيرُهُ Ve müʾennesinde مِقْوَلٌ [miḳvel] ve مِقْوَالٌ [miḳvāl] denir. Ve bu maʿnādan ism قَالَةٌ [ḳālet] ve قِيلٌ [ḳīl] ve قَالٌ [ḳāl]dir ki güzel söz yāhūd çok söz demek olur. Ve şol قَالٌ [ḳāl] ve قِيلٌ [ḳīl] ki "إِنَّهُ نَهَى عَنْ قِيلٍ وَقَالٍ" hadīsinde vāridir, قَالٌ [ḳāl]den murād ibtidā-yı kelām ve قِيلٌ [ḳīl]den murād cevābdır ki sıhhat ve hakīkati maʿlūm olmayan beyhūde suʾāl ve cevābdan nehy eylemişlerdir. Bu maʿnā masdar yāhūd ism olmalarına mebnīdir.

Şārih der ki *Nihāye*'de fiʿl olmak üzere de rivāyet müsebbettir, yaʿnī emr-i mühimmi terk edip filān şöyle dedi ve böyle denildi diye beyhūde tazyīʿ-i cevher-i enfās eylemekten nehy-i şerʿī vārid olmuştur, intehā.

اِبْنُ أَقْوَالٍ [ibn aḳvāl] ve

اِبْنُ قَوَّالٍ [ibn ḳavvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Talākatli belāgatli, hoş-sühan ve nāzük-edā kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ ابْنُ أَقْوَالٍ وَابْنُ قَوَّالٍ أَيْ فَصِيحٌ جَيِّدُ الْكَلَامِ

اَلْإِقْوَالُ [el-iḳvāl] (hemzenin kesriyle) Bir kimse hakkında demediği sözü dedin diye iddiʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَقْوَلَهُ مَا لَمْ يَقُلْ إِذَا ادَّعَاهُ عَلَيْهِ

اَلتَّقْوِيلُ [et-taḳvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْإِقَالَةُ [el-iḳālet] (إِمَالَةٌ [imālet] vezninde) Bunlar da إِقْوَالٌ [iḳvāl] maʿnāsınadır; yukālu: قَوَّلَهُ وَأَقَالَهُ مَا لَمْ يَقُلْ إِذَا ادَّعَاهُ عَلَيْهِ

اَلْمَقُولُ [el-meḳūl] ve

اَلْمَقْوُولُ [el-maḳvūl] (aslı üzere ism-i mefʿūllerdir) Söylenmiş söze denir; yukālu: قَوْلٌ مَقُولٌ وَمَقْوُولٌ

اَلتَّقَوُّلُ [et-teḳavvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam karīhasından yalan söz peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَوَّلَ قَوْلًا إِذَا ابْتَدَعَهُ كَذِبًا

اَلْمُقَوَّلَةُ [el-muḳavvelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Merreten baʿde-uhrā söylenmiş söze denir; yukālu: كَلِمَةٌ مُقَوَّلَةٌ أَيْ قِيلَتْ مَرَّةً بَعْدَ مَرَّةٍ

اَلْمِقْوَلُ [el-miḳvel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kesīrü'l-kavl adama denir ki zikr olundu. Ve lisāna ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ مِقْوَلٌ فَصِيحٌ أَيْ لِسَانٌ Ve padişaha ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin mülūk-i Ḥimyer'e mahsustur; murād eylediği kelāmı kavl ve infāz eylediği için ıtlāk olundu. Ve baʿzılar dedi ki melik-i aʿlādan yaʿnī şāhenşāhtan dūn olan melike ıtlāk olunur; cemʿi مَقَاوِلُ [meḳāvil] ve مَقَاوِلَةٌ [meḳāvilet] gelir mīm'lerin fethiyle.

اَلْقَيْلُ [el-ḳayl] (ḳāf'ın fethiyle) Bu dahi Ḥimyer kabīlesinin meliklerine ıtlāk olunur. Aslı قَيِّلٌ idi, فَيْعِلٌ [feyʿil] vezninde; nāfiz olduğu için ıtlāk olunmuştur; cemʿi أَقْوَالٌ [aḳvāl]dir aslına mebnī ve أَقْيَالٌ [aḳyāl] gelir lafzına mebnī أَرْيَاحٌ [eryāḥ] gibi.

اَلْإِقْتِيَالُ [el-iḳtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Hākim olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَالَ عَلَيْهِمْ إِذَا احْتَكَمَ Ve ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِقْتَالَ الشَّيْءَ إِذَا اخْتَارَهُ

اَلْقَوْلِيَّةُ [el-ḳavliyyet] (بَوْلِيَّةٌ [bevliyyet] vez-ninde) Erzāl ve evbāş makūlesi sefile-i nāsa ıtlāk olunur; yukālu: هُمُ الْقَوْلِيَّةُ أَيِ الْغَوْغَاءُ

اَلْقَالُ [el-ḳāl] قَوْلٌ [ḳavl] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve قُلَةٌ [ḳulet] maʿnāsınadır ki sıbyānın çelik taʿbīr ettikleri bir karış mikdārı ağaca denir, ʿalā-kavlin çeliği ça-lacak değneğe denir; cemʿi قِيلَانٌ [ḳīlān]dır ḳāf'ın kesriyle.

قُولَةُ [Ḳūlet] (ḳāf'ın zammıyla) İbn Ḥurşīd lakabıdır ki Ebu'l-Ḳāsim el-Ḳuşeyrī şeyhidir.

[ق ه ب ل]

اَلْقَهْبَلَةُ [el-ḳahbelet] (ḳāf'ın ve bā'nın fet-hiyle) Gövdesi yoğun dişi yaban eşeğine denir. Ve bir türlü yürüyüşe denir.

اَلْقَهْبَلُ [el-ḳahbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yüze denir, وَجْهٌ [vech] maʿnāsına; yukālu: حَيَّا اللهُ قَهْبَلَكَ أَيْ وَجْهَكَ

اَلْقَهْبَلَةُ [el-ḳahbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Bir adama حَيَّا اللهُ قَهْبَلَكَ edāsıyla duʿā eylemek yāhūd tahiyyet-i hasene ile tahiyyet eylemek maʿnāsınadır. Bundan lisānımızda alkışlamak ile taʿbīr olunur; yukālu: قَهْبَلَ فُلَانًا إِذَا قَالَ لَهُ حَيَّا اللهُ قَهْبَلَكَ أَوْ حَيَّاهُ بِأَحْسَنَ تَحِيَّةٍ

[ق ه ل]

اَلْقَهْلُ [el-ḳahl] (سَهْلٌ [sehl] vezninde) ve

اَلْقُهُولُ [el-ḳuhūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Bedenin derisinden tāb u tarāvet çekilip kupkuru kalmak maʿnāsınadır; yukālu: قَهَلَ جِلْدُهُ وَقَهِلَ قَهْلًا وَقُهُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا يَبِسَ Ve

قَهْلٌ [ḳahl] İhsāna şükr eylemeyip küfrān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: قَهَلَ فُلَانٌ قَهْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَفَرَ الْإِحْسَانَ Ve bir adamı sūʾ-i zikr ile yād edip zemm ve kadh eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: قَهَلَ فُلَانًا إِذَا أَثْنَى عَلَيْهِ ثَنَاءً قَبِيحًا

اَلْقَهَلُ [el-ḳahel] (fethateynle) Bir adam tanzīf-i bedene takayyüd ve mübālāt eylemeyip dāʾimā kirli pāslı olmak maʿnāsınadır; yukālu: قَهِلَ الرَّجُلُ قَهَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَمْ يَتَعَهَّدْ جِسْمَهُ بِالْمَاءِ وَلَمْ يُنَظِّفْهُ Ve bir kimsenin kendisine verdiği ʿatiyyeyi azın-sımak maʿnāsınadır; yukālu: قَهِلَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَقَلَّ الْعَطِيَّةَ

اَلتَّقَهُّلُ [et-teḳahhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vez-ninde) Bu dahi gövdenin derisi kupku-ru kalmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bu kesret-i ʿibādet ve vefret-i mücāhedetten nāşī beden nahīf olup kupkuru kalma-ğa mahsūstur; yukālu: تَقَهَّلَ جِلْدُهُ إِذَا يَبِسَ أَوْ هُوَ خَاصٌّ بِالْيُبْسِ مِنْ كَثْرَةِ الْعِبَادَةِ Ve bir adam tanzīf-i bedene mübālāt eylemeyip çirkīn ve vesah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَهَّلَ الرَّجُلُ إِذَا لَمْ يَتَعَهَّدْ جِسْمَهُ بِالْمَاءِ وَلَمْ يُنَظِّفْهُ Ve yapça yapça yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَهَّلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مَشْيًا ضَعِيفًا Ve ses āheste ve zaʿīf olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَهَّلَ صَوْتُهُ إِذَا ضَعُفَ وَلَانَ

اَلْقَيْهَلُ [el-ḳayhel] ve

اَلْقَيْهَلَةُ [el-ḳayhelet] (ḳāf'ların fethiyle) İnsānın yüzüne ve çehresine denir; ve minhu kavlu ʿAlī kerremallāhu vechehu li-kātibihi: "وَاجْعَلْ حُنْدُورَتَيْكَ إِلَى قَيْهَلِي" أَيْ مُقْلَتَيْكَ إِلَى وَجْهِي

اَلْإِنْقِهَالُ [el-inḳihāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Bir adam pīrlikten yā bir ʿilletten nāşī zaʿīf ve efkende ve bī-mecāl olmak

maʿnāsınadır; yukālu: إِنْقَهَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَقَطَ وَضَعُفَ Ve ammā Himyān nām şāʿirin hımār ve etānı vasfında inşād eylediği işbu: "تَضْرَحُهُ ضَرْحًا فَيَنْقَهِلُّ" mısrāʿında يَنْقَهِلُّ kelimesi ki lām'ın teşdidiyledir, asl tahfīfiyle olup zarūret için taskīl eyledi. Şārih der ki İbn Sikkīt maʿnā-yı merkūmda إِنْقِهْلَالٌ māddesini dahi rivāyet eylemekle ona göre يَنْقَهِلُّ [yenḳahill] إِنْفِعَالٌ [infiʿāl]den olmaz.

قَيْهَلٌ [Ḳayhel] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bir recül ismidir.

[ق ي ل]

اَلْقَائِلَةُ [el-ḳāʾilet] (نَائِلَةٌ [nāʾilet] vezninde) Nısf-ı nehār vaktine denir; tekūlu: أَتَيْتُهُ عِنْدَ الْقَائِلَةِ أَيْ نِصْفِ النَّهَارِ Ve masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve nısf-ı nehār vaktine içilen suya ıtlāk olunur, hāliyyet ʿalākasıyla; yukālu: شَرِبَتِ الْإِبِلُ قَائِلَةً أَيْ مَاءً فِي وَقْتِ الْقَائِلَةِ Burada قَائِلَةً [ḳāʾilet] lafzı zarf olmak dahi muhtemeldir.

اَلْقَيْلُ [el-ḳayl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلْقَائِلَةُ [el-ḳāʾilet] ve

اَلْقَيْلُولَةُ [el-ḳaylūlet] (حَيْلُولَةٌ [ḥaylūlet] vezninde) ve

اَلْمَقَالُ [el-meḳāl] ve

اَلْمَقِيلُ [el-meḳīl] (mīm'lerin fethiyle) Nısf-ı nehār vaktinde uyumak maʿnāsınadır; yukālu: قَالَ الرَّجُلُ يَقِيلُ قَيْلًا وَقَائِلَةً وَقَيْلُولَةً وَمَقَالًا وَمَقِيلًا إِذَا نَامَ فِي الْقَائِلَةِ Ve

قَيْلٌ [ḳayl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) شَرْبٌ [şerb] kelimesi gibi ism-i cemʿ olur; قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] eden kimselere denir. Ve

قَيْلٌ [ḳayl] ve

قَيُولٌ [ḳayūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Nısf-ı nehārda içilen süte denir; tekūlu: شَرِبْتُ الْقَيْلَ وَالْقَيُولَ وَهُوَ اللَّبَنُ الَّذِي يُشْرَبُ فِي الْقَائِلَةِ Ve baʿzılar ʿindinde قَيْلٌ [ḳayl] nısf-ı nehārda süt içmek maʿnāsına masdardır; yukālu: قَالَ الرَّجُلُ قَيْلًا إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ فِي الْقَائِلَةِ Ve

قَيْلٌ [ḳayl] Nısf-ı nehārda sağılan nākaya denir, قَيْلَةٌ [ḳaylet] dahi denir; yukālu: نَاقَةٌ قَيْلٌ وَقَيْلَةٌ إِذَا كَانَتْ تُحْلَبُ عِنْدَ الْقَائِلَةِ Ve

قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] eden adama denir; yukālu: هُوَ قَيْلٌ أَيْ قَائِلٌ Ve

قَيْلٌ [ḳayl] Beyʿ-i maʿkūdu fesh eylemek yaʿnī pazarı bozmak maʿnāsına gelir; tekūlu: قِلْتُهُ الْبَيْعَ بِكَسْرِ الْقَافِ أَقِيلُهُ قَيْلًا إِذَا فَسَخْتَهُ Şārihin beyānına göre bu maʿnā قَيْلٌ [ḳayl] māddesindendir ki nısf-ı nehārda süt içmek maʿnāsınadır ki defʿ-i harāreti müstelzimdir, defʿ-i harāret cihetini tasavvur ile defʿ-i ʿakd-i beyʿ maʿnāsında istiʿmāl olundu. Pes bu إِقَالَةٌ [iḳālet]-i beyʿ māddesi yāʾiyyedir ve baʿzılar vāviyyedir dediler, sülāsîden vürūdunu gūyā ki inkār edip إِقَالَةٌ [iḳālet]in hemzesi izāleye haml eylediler, lākin gayr-i sahīhtir. Ve

قَيْلٌ [Ḳayl] ʿĀd kavminden bir kimsedir ki Mekke'ye vüfūd eylemiştir, yaʿnī diyārlarında iḥtibās-ı matar olmakla istiskā için bir mikdār kimseler ile Mekke'ye gelip istimtār ve taleb ve ihtiyārlarıyla sehāb-ı ʿazāb sadmesiyle mazhar-ı tebār oldular.

اَلْقَائِلُ [el-ḳāʾil] قُيُولٌ [ḳuyūl]den ism-i fāʿildir; cemʿi قُيَّلٌ [ḳuyyel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde ve قُيَّالٌ [ḳuyyāl] gelir, رُمَّانٌ [rummān] vezninde.

اَلتَّقَيُّلُ [et-teḳayyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَقَيَّلَ الرَّجُلُ إِذَا نَامَ فِي الْقَائِلَةِ Ve nısf-ı nehār vaktinde nesne içmek, ʿalā-kavlin o vaktte nākayı sağmak maʿnāsınadır; yukālu: تَقَيَّلَ الرَّجُلُ إِذَا شَرِبَ فِي الْقَائِلَةِ أَوْ حَلَبَ

النَّاقَةَ فِيهَا Ve bir kimse evzāᶜ ve ahlāk ve atvārında pederine çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَيَّلَ أَبَاهُ إِذَا أَشْبَهَهُ Ve bir yerde su birikmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَقَيَّلَ الْمَاءُ إِذَا اجْتَمَعَ

اَلتَّقْبِيلُ [et-taḳyīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adama قَائِلَةٌ [ḳāʾilet] vaktinde nesne içirmek maᶜnāsınadır; tekūlu: قَيَّلْتُهُ اللَّبَنَ إِذَا سَقَيْتَهُ إِيَّاهُ عِنْدَ الْقَائِلَةِ Ve deveyi قَائِلَةٌ [ḳāʾilet] vaktinde suya götürmek maᶜnāsınadır; tekūlu: قَيَّلْتُ الْإِبِلَ إِذَا أَوْرَدْتَهَا الْمَاءَ فِي الْقَائِلَةِ

اَلْإِقَالَةُ [el-iḳālet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi deveyi قَائِلَةٌ [ḳāʾilet] vaktinde suvarmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَقَلْتُ الْإِبِلَ بِمَعْنَى قِلْتُهَا Ve pazarı bozmak maᶜnāsınadır; tekūlu: أَقَلْتُهُ الْبَيْعَ إِذَا فَسَخْتَهُ Ve cürm ve hatāyı ᶜafv eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; ve minhu yukālu: أَقَالَهُ اللهُ عَثْرَتَكَ وَأَقَالَكَهَا أَيْ صَفَحَ عَنْكَ

اَلْإِسْتِقَالَةُ [el-istiḳālet] إِقَالَةٌ [iḳālet]-i beyᶜ taleb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَقَالَهُ إِذَا طَلَبَ إِلَيْهِ أَنْ يُقِيلَهُ

اَلتَّقَايُلُ [et-teḳāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāᶜul] vezninde) Bāyiᶜ ile müşterī beynlerinde maᶜkūd olan pazarı bozuşmak maᶜnāsınadır ki mebīᶜ mālına ve semen müşterīye ᶜāʾid olur; yukālu: تَقَايَلَ الْبَيِّعَانِ إِذَا تَفَاسَخَا

قَيْلَةُ [Ḳaylet] (ḳāf'ın fethiyle) Evs ve Ḫazret'in vālideleri ismidir. Ve Yemen'de şehr-i Ṣanᶜāʾ türābında vākiᶜ Kenen nām dağın tepesinde bir palanka adıdır. Ve

قَيْلَةٌ [ḳaylet] Debbe ᶜilletine denir; bunda ḳāf'ın kesriyle efsahtır; yukālu: بِهِ قَيْلَةٌ أَيْ أُدْرَةٌ Ve bu ᶜārıza فَتْقٌ [fetḳ] envāᶜındandır, zīrā birkaç nevᶜ olur, قَرْوٌ [ḳarv], قَيْلَةٌ [ḳaylet], أُدْرَةٌ [udret] gibi.

قِيَالٌ [Ḳiyāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bādiyede bir dağın adıdır.

اَلْقَيُولَةُ [el-ḳayūlet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] veznin-de) Şol nākaya denir ki sāhibi sütünü قَائِلَةٌ [ḳāʾilet] vaktinde sağıp içmek için merᶜāya irsāl eylemeyip hānede tevkīf eyleye.

اَلْإِقْتِيَالُ [el-iḳtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Değişmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِقْتَالَهُ بِهِ إِذَا اسْتَبْدَلَهُ بِهِ

اَلْمُقَايَلَةُ [el-muḳāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) مُعَاوَضَةٌ [muᶜāveḍat] maᶜnāsınadır; yukālu: قَايَلَهُ إِذَا عَاوَضَهُ

FASLU'L-KĀF
(فَصْلُ الْكَافِ)

[ك أ ل]

اَلْكَأْلُ [el-keʾl] (kāf'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْكَأْلَةُ [el-keʾlet] (hā'yla) ve

اَلْكُؤُولَةُ [el-kuʾūlet] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Zeyd, ᶜAmr zimmetinde olan deyni ᶜAmr'ın Bişr zimmetinde olan deynine bedel satmak yāhūd almak maᶜnāsınadır ki min-baᶜd matlūbu Bişr zimmetine tahavvül eder; yukālu: كَأَلَ فُلَانٌ بِفُلَانٍ دَيْنَهُ كَأْلًا وَكَأَلَةً وَكُؤُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَهُوَ أَنْ يَبِيعَ أَوْ يَشْتَرِيَ دَيْنًا لَهُ عَلَى رَجُلٍ بِدَيْنٍ لَهُ عَلَى آخَرَ

اَلْكَوْأَلُ [el-kevʾel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلْمُكْوَئِلُّ [el-mukvʾill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeᶜill] vezninde) Bodur adama denir, ᶜalā-kavlin kalın gövdeli bodur yāhūd apşak olan bodura denir; yukālu: رَجُلٌ كَوَأْلَلٌ وَمُكْوَئِلٌّ أَيْ قَصِيرٌ أَوْ مَعَ غِلَظٍ أَوْ مَعَ فَحَجٍ

اَلْإِكْوِيلَالُ [el-ikvīlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Bir kimse مُكْوَئِلٌّ [mukvʾill] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْوَئَلَّ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ مُكْوَئِلًا

[ك ب ر ت ل]

اَلْكَبَرْتَلُ [el-kebertel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Osurgan böceğinin erkeğine denir. Ve bok böceğinin yavrusuna yāhūd kendisine denir.

[ك ب ث ل]

اَلْكَبَوْثَلُ [el-kebevs̱el] (s̱ā-yı müsellese ile سَمَوْأَلٌ [semevʾel] vezninde) Ocak çekirgesine denir. Ve bu İbn Ḫāleveyhi rivāyetidir.

[ك ب ل]

اَلْكَبَلُ [el-kebl] (kāf'ın fethi ve kesri ve bā'nın sükūnuyla) Bukağıya denir, ᶜalā-kavlin büyük bukağıya denir; cemᶜi كُبُولٌ [kubūl]dür kāf'ın zammıyla; yukālu: فِي سَاقِهِ كَبَلٌ أَيْ قَيْدٌ أَوْ أَعْظَمُهُ Ve

كَبَلٌ [kebl] Kovanın kenārında bükülüp kıvrılan deriye denir, ᶜalā-kavlin kovanın kenārına denir. Ve tüyü çok kürke denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ كَبَلٌ أَيْ فَرْوٌ كَثِيرُ الصُّوفِ Ve

كَبْلٌ [kebl] Masdar olur, bir adamı zindānda yā gayrı yerde habs eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَلَهُ كَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَبَسَهُ فِي سِجْنٍ أَوْ غَيْرِهِ Ve teᶜhīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَلَ الدَّيْنَ عَنْ غَرِيمِهِ إِذَا أَخَّرَهُ عَنْهُ

اَلتَّكْبِيلُ [et-tekbīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir adamı habs eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَبَّلَهُ بِمَعْنَى كَبَلَهُ

اَلْمُكَابَلَةُ [el-mukābelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir adam zimmetinde olan deyni edā eylemeyip teʾhīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَابَلَ زَيْدٌ غَرِيمَهُ إِذَا أَخَّرَهُ Ve bir kimse civārında satılan hānenin iştirāsına samīmī zamīrinden taleb-kār iken sükūtla teʾhīr edip satıldıktan sonra şufᶜa iddiᶜāsıyla ahz eylemek maᶜnāsınadır. Ve bu mekrūhtur; ve minhu'l-hadīsu: لَا مُكَابَلَةَ إِذَا حُدَّتِ الْحُدُودُ" وَهِيَ أَنْ تُبَاعَ الدَّارُ إِلَى جَنْبِ دَارٍ وَأَنْتَ تُرِيدُهَا فَتُؤَخِّرَ ذَلِكَ حَتَّى يَسْتَوْجِبَهَا الْمُشْتَرِي ثُمَّ تَأْخُذَهَا بِالشُّفْعَةِ Şārih der ki iddiᶜā-yı mezkūr şufᶜa-i cārr sübūtunu reʾy eden mezhebe mebnīdir.

اَلْكَابُولُ [el-kābūl] Sayyād ağına denir. Ve Ṭaberiyye ile ᶜAkkā beyninde bir karye adıdır.

كَابُلُ [kābul] (bā'nın zammıyla) اَمُلُ [āmul] vezninde) Ṭoḫāristān serhadlerinden bir

belde adıdır.

اَلْكَابِلِيُّ [el-kābiliyy] (bā'nın kesriyle) Bodura denir; yukālu: رَجُلٌ كَابِلِيٌّ أَيْ قَصِيرٌ

اَلْكَبَلُ [el-kebel] (fethateynle) Kısa kürke denir; yukālu: فَرْوٌ كَبَلٌ أَيْ قَصِيرٌ

اَلْكَبُولَاءُ [el-kebūlāʾ] (ḳāf'ın fethi ve bā'nın zammıyla) Bulamaç aşına denir.

[ك ت ل]

اَلْكُتْلَةُ [el-kutlet] (kāf'ın zammıyla) Bir küme ve bir yığın hurmā ve çamur ve sāʾir nesneye denir; yukālu: أَعْطَاهُ كُتْلَةً مِنَ التَّمْرِ وَهِيَ مَا جُمِعَ مِنْهُ Ve bir topak ete denir; yukālu: أَطْعَمَهُ كُتْلَةً مِنَ اللَّحْمِ أَيْ فِدْرَةً Zāhiren Türkīde bir külte taʿbīri bundan muharreftir. Ve

كُتْلَةُ [Kutlet] Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُكَتَّلُ [el-mukettel] (مُعَظَّم [muʿaẓẓam] vezninde) Yuvarlak, top olan şeyʾe denir, baş gibi; yukālu: شَيْءٌ مُكَتَّلٌ أَيْ مُدَوَّرٌ مُجَمَّعٌ Ve bodur adama denir. Ve yoğun gövdeli topaç adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُكَتَّلٌ أَيِ الْغَلِيظُ الْجِسْمِ

اَلْمِكْتَلُ [el-miktel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) On beş sāʿ alır zenbīle denir; yukālu: أَعْطَاهُ بِالْمِكْتَلِ وَهُوَ زِنْبِيلٌ يَسَعُ خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا Ve bir recül ismidir.

اَلْكَتَالُ [el-ketāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Nefs ve zāt maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْكَتَالِ أَيِ النَّفْسِ Ve hācet ve mühimmeye denir ki gerekli işten ʿibārettir; yukālu: قَضَى كَتَالَهُ أَيْ حَاجَتَهُ Ve meʾūnet maʿnāsınadır; yukālu: كَتَالُهُ عَلَى فُلَانٍ أَيْ مَؤُونَتُهُ Ve insānın taʿām ve kisvet makūlesi maslahatına denir ki rüʾyet ve ıslāhı lāzimedendir; tekūlu: سَوَّيْتُ كَتَالَهُ وَهُوَ كُلُّ مَا أُصْلِحَ مِنْ طَعَامٍ أَوْ كُسْوَةٍ Ve nā-hoş dirliğe denir; yukālu: بِهِ كَتَالٌ أَيْ سُوءُ عَيْشٍ Ve gövdenin kalınlığına ve yoğunluğuna denir; yukālu: بِهِ كَتَالٌ أَيْ غِلَظُ الْجِسْمِ Ve ete denir; tekūlu: أَكَلْنَا الْكَتَالَ أَيِ اللَّحْمَ

اَلْكَتَلُ [el-ketel] (fethateynle) Bu dahi gövdenin kalınlığına denir; yukālu: فِي جِسْمِهِ كَتَلٌ أَيْ غِلَظٌ Ve masdar olur, yelmeşik nesne bir şeyʾi bulaşıp yapışmak maʿnāsına; yukālu: كَتِلَ الشَّيْءُ بِهِ كَتَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَلَزَّقَ وَتَلَزَّجَ

اَلتَّكَتُّلُ [et-tekettul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznnde) Bodur adamın yürüyüşü gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَتَكَتَّلُ أَيْ يَمْشِي مِشْيَةَ الْقَصِيرِ

اَلْأَكْتَلُ [el-ektel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Katı nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَكْتَلُ أَيْ شَدِيدٌ Ve beliyye ve mihnete ıtlāk olunur. Ve bir maʿrūf hırsızın adıdır. Ve Ektel b. eş-Şemmāḫ muhaddistir.

اَلْكَتْلُ [el-ketl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Habs eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَتَلَهُ كَتْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَبَسَهُ

اَلْكَتِيلَةُ [el-ketīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznnde) El erişmez olan hurmā ağacına denir; yukālu: نَخْلَةٌ كَتِيلَةٌ إِذَا فَاتَتِ الْيَدَ

كُتَيِّلٌ [Kuteyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْكُتُولُ [el-kutūl] (kāf'ın zammıyla) كُتْلَةٌ [kutlet]in cemʿidir ki kümeye denir. Bu maʿnādandır ki كُتُولُ الْأَرْضِ [kutūlu'l-arḍ] cā-be-cā harman tarzında tümsek tümsek yerlere ıtlāk olunur; tekūlu: نَزَلْنَا كُتُولَ الْأَرْضِ وَهِيَ مَا أَشْرَفَ مِنْهَا

أَكْتَالُ [Ektāl] (hemzenin fethiyle) Bir mevziʿdir.

اَلْكَوَاتِلُ [el-Kevātil] (تَوَابِلُ [tevābil] veznnde) Tarīk-i Raḳḳa'da bir konak yerinin ismidir.

اَلْإِنْكِتَالُ [el-inkitāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznnde) Savuşup gitmek maʿnāsınadır; yukālu:

إِنْكَتَلَ الرَّجُلُ وَالدَّهْرُ إِذَا مَضَى

اَلْمُكَاتَلَةُ [el-mukātelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Birini katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَاتَلَهُ اللهُ إِذَا قَاتَلَهُ

[ك ث ل]

اَلْكَوْثَلُ [el-ḳevṣel] (ṣā-yı müsellese ile جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Geminin kıçına denir, ʿalā-kavlin dümenine denir. Ve baʿzen lām'ı müşedded olur; tekūlu: أُقْعِدَ فِي كَوْثَلِ السَّفِينَةِ أَيْ فِي مُؤَخَّرِهَا يَعْنِي ذَنَبِهَا أَوْ هُوَ سُكَّانُ السَّفِينَةِ Ve

كَوْثَلٌ [Kevṣel] Bir kimsenin ismidir ki Sibāʿ nām şāʿir ona nisbet olunur, bunu Sibāʿ'ın pederidir derler.

اَلْكَثْلُ [el-keṣl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Birik-tirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَثَلَهُ كَثْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ Ve

كَثْلٌ [keṣl] Çeç buğday denir; yukālu: عِنْدَهُ كَثْلٌ مِنَ الطَّعَامِ أَيْ صُبْرَةٌ

أَكْثَالٌ [Ekṣāl] (hemzenin fethiyle) Bir mev-ziʿ ismidir.

اَلْكَوَاثِلُ [el-Kevāṣil] (kāf'ın fethiyle) Bādiyede bir arzın ismidir. Ve bu tā-yı fevkiyye ile كَوَاتِلُ [kevātil] musahhafı değildir.

[ك ح ل]

اَلْكُحْلُ [el-kuḥl] (kāf'ın zammı ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Çok māla denir; yukālu: لِفُلَانٍ كُحْلٌ أَيْ مَالٌ كَثِيرٌ Ve bu maʿnā-yı ātīden meʾhūzdur sevād iʿtibārıyla. Ve göze çekecek sürmeye denir; yukālu: فِي عَيْنِهَا كُحْلٌ أَيْ إِثْمِدٌ Ve mutlakan istişfā için göze çekilen tūtiyāya ve göz otu makūlesine denir. Ve

كُحْلُ السُّودَانِ [kuḥlu's-Sūdān] بَشْمَةٌ [beşmet] tir ki çeşmek ve çeşme-zen ve göz taşı de-dikleri dārūdur. Ve

كُحْلُ فَارِسِ [kuḥlu Fāris] Anzerūt dedikleri dārūdur. Ve

كُحْلُ خَوْلَانَ [kuḥlu ẖavlān] حُضُضٌ [ḥuḍuḍ] dur ki havlān-ı Hindī dedikleri dārūdur, Mekkī kısmı dahi olur.

اَلْكِحَالُ [el-kiḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi sürmeye denir; yukālu: بِعَيْنِهِ كُحْلٌ وَكِحَالٌ أَيْ إِثْمِدٌ

اَلْكَحْلُ [el-kaḥl] (kāf'ın fethiyle) Göze sür-me çekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَحَلَ الْعَيْنَ كَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا جَعَلَ الْكُحْلَ فِي عَيْنِهِ Ve

كَحْلٌ [kaḥl] (harf-i taʿrīfle ve mücerred olarak) Semānın ismidir, gök maʿnāsına ve maʿrife olarak كَحْلَةُ [kaḥlet] dahi ism-i semādır teʾnīs ve taʿrīfle; bu gayr-i munsa-rıftır; yukālu: أَمْسَكَتْ عَلَيْهِمْ كَحْلَةُ وَالْكَحْلُ وَكَحْلٌ أَيِ السَّمَاءُ Ve

كَحْلٌ [kaḥl] Yıl kıtlık olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَحَلَتِ السَّنَةُ كَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اشْتَدَّتْ Ve nāsa kıtlık erişmek maʿnāsınadır; yukālu: كَحَلَتِ السِّنُونَ الْقَوْمَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ Ve

كَحْلٌ [kaḥl] (munsarıf ve gayr-i munsarıf olarak) Kıtlık yıla denir; yukālu: أَصَابَهُمْ كَحْلٌ وَأَصَابَتْهُمْ كَحْلُ أَيِ السَّنَةُ الشَّدِيدَةُ Ve

كَحْلٌ [kaḥl] Pek kıtlık olmağa denir; yukālu: صَرَّحَتْ هَذِهِ السَّنَةُ كَحْلًا أَيْ شِدَّةَ الْمَحْلِ

اَلْمَكْحُولَةُ [el-mekḥūlet] ve

اَلْكَحِيلُ [el-keḥīl] ve

اَلْكَحِيلَةُ [el-keḥīlet] ve

اَلْكَحِلُ [el-keḥil] (خَجِلٌ [ẖacil] vezninde) Sürme çekilmiş göze denir. Ve كَحِيلٌ [keḥīl] kelimesinin cemʿi كَحْلَى [keḥlā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve كَحَائِلُ [keḥāʾil] gelir.

اَلتَّكْحِيلُ [et-tekḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde)

Bu dahi göze sürme çekmek maʿnāsınadır; yukālu: كَحَّلَ الْعَيْنَ بِمَعْنَى كَحَلَهَا

اَلْكَحَلُ [el-keḥal] (fethateynle) Gözün kirpikleri bittiği yerlerde halkī olan siyāhlığa denir, ʿalā-kavlin sürme çekilecek yerlerde olan halkī siyāhlığa denir ki kudretten sürmeli taʿbīr olunur, āhū gözü gibi. Ve bu maʿnāda masdar olur; yukālu: كَحِلَ فِي عَيْنِهِ كَحَلٌ ve yukālu: كَحِلَتْ عَيْنُهُ كَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَهُوَ أَنْ يَعْلُو مَنَابِتَ الْأَشْفَارِ سَوَادٌ خِلْقَةً أَوْ أَنْ تَسْوَدَّ مَوَاضِعُ الْكُحْلِ

اَلْأَكْحَلُ [el-ekḥal] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Gözü kudretten sürmeli kişiye denir; müʾennesi كَحْلَاءُ [keḥlāʾ]dır. Göze de vasf olur. Ve

أَكْحَلُ [ekḥal] Kolda bir damar adıdır, ʿalā-kavlin kolda عِرْقُ الْحَيَاةِ [ʿirḳu'l-ḥayāt] dedikleri damardır ki cemīʿ-i aʿzāda şuʿbeleri vardır, katʿ olunsa aslā kanı sākin olmaz. Ve bunda عِرْقُ الْأَكْحَلِ demek cāʾiz değildir, zīrā şeyʾ kendi nefsine muzāf olmak iktizā eder; yukālu: قَطَعَ الْأَكْحَلَ وَهُوَ عِرْقٌ فِي الْيَدِ أَوْ عِرْقُ النَّسَا Şārih der ki عِرْقُ الْأَكْحَلِ ve عِرْقُ الْحَيَاةِ demek gerçi cāʾiz değildir diye müʾellif tansīs eyledi, lākin يَوْمُ الْأَحَدِ [yevmu'l-eḥad] ve شَجَرُ الْأَرَاكِ [şeceru'l-erāk] kabīlinden olmak cāʾizdir. Ve insānın kavlinde üç damar vardır, biri أَكْحَلُ [ekḥal]dir ki beden damarı ve عِرْقُ الْحَيَاةِ [ʿirḳu'l-ḥayāt] derler o üç damarın ortasında olan damardır, ikincisi قِيفَالٌ [ḳīfāl]dir ki baş damarıdır o üç damardan evvelki damardır, üçüncü بَاسِلِيقُ [bāsilīḳ]tir ki cümleden aşağı olan damardır, niteki قِيفَالٌ [ḳīfāl] māddesinde şerh olundu.

اَلْكَحْلَاءُ [el-kaḥlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Gözleri pek siyāh olan yāhūd gözleri sürmeli şeklinde olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ كَحْلَاءُ أَيِ الشَّدِيدَةُ سَوَادِ الْعَيْنِ أَوِ الَّتِي كَأَنَّهَا مَكْحُولَةٌ وَإِنْ لَمْ تُكْحَلْ Ve tüyleri ak, gözleri siyāh dişi koyuna denir; yukālu: نَعْجَةٌ كَحْلَاءُ أَيْ بَيْضَاءُ سَوْدَاءُ الْعَيْنَيْنِ Ve bir nebāt adıdır ki bal arısı raʿy ve ondan bal tertīb eder, ʿalā-kavlin bir nebāttır ki sehl yerlerde nābit olup hoş-manzar çiçeği olur. Ve لِسَانُ الثَّوْرِ [lisānu'ṣ-ṣevr] dedikleri nebāta denir. Müfredātta كَحْلَاءُ [kaḥlāʾ] dört nebāt ile mübeyyendir ki lisānu'ṣ-ṣevr ve merdeḳuş ve hardal-ı berrī ve ebūḫalsāʾdır. Ve

كَحْلَاءُ [kaḥlāʾ] Bir kuş ismidir.

اَلْكُحَيْلَاءُ [el-kuḥaylāʾ] (musaggar bünyesiyle) Bu dahi لِسَانُ الثَّوْرِ [lisānu'ṣ-ṣevr] nebātına denir.

اَلْكَحْلَةُ [el-kaḥlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir güne boncuk ismidir ki nisvān-ı ʿArab teshīr ve teʾhīz için efsūnla istiʿmāl ederler, ʿalā-kavlin defʿ-i nazar için istishāb ederler ki göz boncuğu dedikleri alaca māʾī boncuktur. Ve

كَحْلَةُ [kaḥlet] (gayr-i munsarıf olarak) İsm-i semāʾdır, niteki zikr olundu.

اَلْكِحَالُ [el-kiḥāl] ve

اَلْكِحْلُ [el-kiḥl] (kāf'ların kesriyle) Bunlar da كَحْلَةٌ [kaḥlet] dedikleri zikr olunan boncuğa denir.

اَلْكُحْلَةُ [el-kuḥlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir güne meʾkūl nebāt ismidir; cemʿi şāz olarak أَكَاحِلُ [ekāḥil] gelir.

اَلْإِكْتِحَالُ [el-iktiḥāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Göze sürme çekinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَحَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا جَعَلَتِ الْكُحْلَ بِعَيْنِهَا Ve rūy-i zemīn tāze çemenler ve otlar ile yemyeşil olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِكْتَحَلَتِ الْأَرْضُ بِالنَّبَاتِ إِذَا اخْضَرَّتْ أَوَّلَ خُضْرَةِ النَّبَاتِ Ve bir kimse şiddet ve mihne-

te sataşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَحَلَ الرَّجُلُ إِذَا وَقَعَ فِي شِدَّةٍ

اَلتَّكْحِيلُ [et-tekḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّكَحُّلُ [et-tekaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِكْحَالُ [el-ikḥāl] (إِهْمَالٌ [ihmāl] vezninde) ve

اَلْإِكْحِيلَالُ [el-ikḥīlāl] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bunlar da yerin yüzü tāze çayır ve çemenler ile yemyeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَحَّلَتِ الْأَرْضُ وَتَكَحَّلَتْ وَأَكْحَلَتْ وَاكْحَالَّتْ بِمَعْنَى اكْتَحَلَتْ

اَلْمِكْحَلُ [el-mikḥal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِكْحَالُ [el-mikḥāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Göze sürme çekecek mīle denir; yukālu: إِكْتَحَلَتْ بِالْمِكْحَلِ وَالْمِكْحَالِ أَيْ بِالْمُلْمُولِ يُكْتَحَلُ بِهِ

اَلْمِكْحَالَانِ [el-mikḥālān] (tesniye bünyesiyle) At kısmının kollarının iç yüzlerine mülāsık iki dik kemiklere denir, ʿalā-kavlin yancık tarafında omaca kemiklerinden ʿibārettir.

اَلْكُحَيْلُ [el-kuḥayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Neft yağına denir, نِفْطٌ [nifṭ] maʿnāsına, ʿalā-kavlin katrāna denir ki onunla develer yağlanır. Ve Cezīre'de bir mevziʿ adıdır.

كُحَيْلَةُ [Kuḥaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْمُكْحُلَةُ [el-mukḥulet] (mīm'in ve ḥā'nın zammıyla) Sürme-dāna denir ki için sürme korlar. Ve bu zamm-ı mīm'le gelen ism-i āletlerin biridir, مُدْهُنٌ [mudhun] ve مُسْعُطٌ [musʿuṭ] gibi.

مُحْكُلُ مُكْحُلُ [mukḥul mukḥul] (mīm'lerin ve ḥā'ların zammıyla) Koyunu sağmak için çağıracak nüvāzişli taʿbīrāttandır, siyāhlığını vasfla gūyā ki siyāh sürme ile memlū مُكْحُلَةٌ [mukḥulet]tir demektir.

كُحْلُ كُحَيْلَهْ [kuḥlu kuḥayle] (kāf'ların zammıyla) Dişi koyuna mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır ki سُودُ سُوَيْدَهْ demeyi murād ederler, yaʿnī dip karası demektir.

كُحْلٌ [Kuḥl] (قُفْلٌ [ḳufl] vezninde) Bir mevziʿdir.

كُحْلَانُ [Kuḥlān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) İbn Şureyḥ'tir ki bir kabīle pederidir.

مَكْحُولٌ [Mekḥūl] Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem mevālīsindendir. Ve Mekḥūl et-Tābiʿī ed-Dimaşḳī fakīh-i Şām'dır. Ve

مَكْحُولٌ [Mekḥūl] ʿAlī b. Şebīb el-Ezdī feresinin ismidir.

كَحَلَةُ [Keḥalet] (fetehātla) Cuşem kabīlesi yurdunda bir su ismidir.

اَلتَّمَكْحُلُ [et-temekḥul] (تَمَذْهُبٌ [temeẕhub] vezninde) مُكْحُلَةٌ [mukḥulet]ten تَمَفْعُلٌ [temefʿul]dür, sürme-dān edinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَكْحَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ مُكْحُلَةً

[ك ح ث ل]

اَلْكَحْثَلَةُ [el-kaḥṯelet] (ṯā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Karın büyüklüğüne denir; tekūlu: مَا هَذِهِ الْكَحْثَلَةُ أَيْ عِظَمُ الْبَطْنِ

[ك د ل]

اَلْمُكَدَّلُ [el-mukeddel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Mükedder maʿnāsınadır; yukālu: مَاءٌ وَقَلْبٌ مُكَدَّلٌ أَيْ مُكَدَّرٌ

اَلْكَنْدَلَى [el-kendelā] (kāf'ın ve dāl'ın fethi ve kasr ile) Bir nevʿ nebāttır ki deniz suyuyla neşv ü nemā bulur.

[ك د م ل]

كُدُمُّلٌ [kudummul] (selās-ı zammāt ve mīm-i müşeddede ile صُفُرُّقٌ [ṣufurruḳ] vezninde) Sāhil-i Bahr-i Yemen'de vākiᶜ Vaṣm nām karye yamacında deryānın vasatında bir dağın adıdır.

[ك ر ب ل]

اَلْكَرْبَلُ [el-kerbel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir otun ismidir ki sürh ve berrāk çiçekleri olur.

اَلْكَرْبَلَةُ [el-kerbelet] (kāf'ın ve bā'nın fethiyle) Ayaklarda olan süstlüğe ve sölpüklüğe denir; yukālu: بِهِ كَرْبَلَةٌ أَيْ رَخَاوَةٌ فِي قَدَمَيْهِ Ve çamurlukta yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى فِي الطِّينِ Ve suya dalmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْبَلَ فِي الْمَاءِ إِذَا خَاضَ فِيهِ Ve karıştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْبَلَ الشَّيْءَ بِهِ إِذَا خَلَطَهُ بِهِ Ve buğdayı ayırtlayıp pāklamak maᶜnāsınadır; yukālu: كَرْبَلَ الْحِنْطَةَ إِذَا هَذَّبَهَا وَنَقَّاهَا

اَلْكِرْبَالُ [el-kirbāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Hallāc tokmağına denir.

كُرْبَالُ [Kurbāl] (kāf'ın zammıyla) Fāris ülkesinde bir kazā adıdır.

كَرْبَلَاءُ [Kerbelāᵓ] (kāf'ın ve bā'nın fethiyle) ᶜIrāḳ'ta bir mevziᶜ adıdır ki İmām Ḥüseyn radıyallāhu ᶜanhu hazretlerinin meşhedleri ondadır; كَرَبٌ [kereb] ve بَلَاءٌ [belāᵓ] fāciᶜası maᶜlūmdur. Bu hakīr Ḥüseynī olmakla bir kasīde-i nāçīzānemizin işbu beyt-i rikkatmeᵓāl cümle-i hasbihālindendir:

Dem olmaz ki vücūdum hūn-ı gamla olmaya ālūd

Bu cism-i hākisārın hāki deşt-i Kerbelādandır

Beher sene muharremü'l-harām ayında mezkūr Kerbelāᵓ türābında cā-be-cā dem levninde kızıllık zuhūru menkūldür ve beyt-i merkūm ona mebnīdir.

[ك ر م ل]

كِرْمِلٌ [Kirmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Ṭayyiᵓ kabīlesine mahsūs Eceᵓ ve Selmā dağlarında bir su adıdır. Ve sāhil-i Bahr-i Şām'da bir hisār adıdır. Ve Filesṭīn kazāsında bir karye adıdır.

[ك س ل]

اَلْكَسَلُ [el-kesel] (kāf'ın ve sīn'in fethiyle) Bir işe süstlük ve ağırlıkla deprenmek maᶜnāsınadır ki üşenmek taᶜbīr olunur; yukālu: كَسِلَ عَنْهُ كَسَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَثَاقَلَ عَنْهُ وَفَتَرَ Ve cimāᶜda inzāl hengāmında taşra çekilmek maᶜnāsınadır; yukālu: كَسِلَ فِي الْجِمَاعِ إِذَا عَزَلَ وَلَمْ يُرِدْ وَلَدًا

اَلْكَسِلُ [el-kesil] (خَجِلٌ [ḫacil] vezninde) ve

اَلْكَسْلَانُ [el-keslān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vezninde) Üşengen ve tenbel adama denir. Ve كَسْلَانُ [keslān] lafzının cemᶜinde كَسَالَى [kesālā] denir kāf'ın harekāt-ı selāsı ve elifin kasrıyla ve كَسَالِي [kesālī] denir lām'ın kesriyle ve كَسْلَى [keslā] denir, قَتْلَى [ḳatlā] vezninde.

اَلْكَسْلَانَةُ [el-keslānet] ve

اَلْكَسُولُ [el-kesūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمِكْسَالُ [el-miksāl] (مِكْثَارٌ [mikṯār] vezninde) Üşengen ve tenbel karıya denir ki eşek eyegülü taᶜbīr olunur. Ve

كَسُولٌ [kesūl] ve

مِكْسَالٌ [miksāl] Meclisten aslā hareket eylemez olan nāz-perver ve nāzenīn mahbūbeye vasf olmakla hakkında medīhadır, zīrā vakār ve temkīninden kināyedir; yukālu: جَارِيَةٌ كَسُولٌ وَمِكْسَالٌ أَيْ

مُنَعَّمَةٌ لَا تَكَادُ تَبْرَحُ مِنْ مَجْلِسِهَا

اَلْإِكْسَالُ [el-iksāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama süstlük ve kesel ve fütūr vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْسَلَهُ الْأَمْرُ إِذَا فَتَّرَهُ Ve cimāʿ hengāmında fütūrdan nāşī inzālden kalmak ʿalā-kavlin veled olmasın diye hengām-ı inzālde taşra çekinmek maʿnāsınadır; yukālu: أَكْسَلَ فِي الْجِمَاعِ إِذَا خَالَطَهَا وَلَمْ يُنْزِلْ وَعَزَلَ وَلَمْ يُرِدْ وَلَدًا

اَلْكِسْلُ [el-kisl] (kāf'ın kesriyle) ve

اَلْمِكْسَلُ [el-miksel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Hallāc yayından çıkmış kirişe denir. Ve

مِكْسَلٌ [miksel] Salāh ve siyādet ve şeref sāhibi ābāʾ ve ecdādı kalīl olan soya vasf olur; yukālu: نَسَبٌ مِكْسَلٌ إِذَا كَانَ قَلِيلَ الْآبَاءِ فِي السُّؤْدُدِ وَالصَّلَاحِ

اَلْكُوسَالَةُ [el-kūsālet] (kāf'ın zammıyla) ve

اَلْكَوْسَلَةُ [el-kevselet] (kāf'ın fethiyle) Zekerin başına denir, حَشَفَةٌ [ḥaşefet] maʿnāsına.

اَلْكِسِّيلَى [el-kissīlā] (خِلِّيفَى [ḫillīfā] vezninde) Kihīlā muʿarrebidir ki lafz-ı Hindī'dir, فُوَّةٌ [fuvvet]le yaʿnī kızıl kök ve kızıl boya kökü dedikleri köke şebīh ve humrete māʾil çöplere denir, müsemmindir. Bu çöpler Türkīde ak selīḫa ve semizlik otu dedikleridir ki bir şecerin dallarıdır.

اَلْمُكْسِلُ [el-muksil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol dereye denir ki pek tūlānī olmamakla sel suları ona yakın yerlerden gelir ola; yukālu: وَادٍ مُكْسِلٌ إِذَا كَانَ يَأْتِيهِ السَّيْلُ مِنْ قَرِيبٍ

كَسِيلَةُ [Kesīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bir recülün ismidir.

[ك س ط ل]

اَلْكَسْطَلُ [el-kesṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكَسْطَالُ [el-kesṭāl] (قَسْطَالٌ [ḳasṭāl] vezninde) Toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına, قَسْطَلٌ [ḳasṭal] ve قَسْطَالٌ [ḳasṭāl] de lügattır.

[ك س م ل]

اَلْكَسْمَلَةُ [el-kesmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Adımları sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُكَسْمِلُ الرَّجُلُ أَيْ يَمْشِي فِي تَقَارُبِ الْخُطَى

[ك ش ل]

اَلْكَوْشَلَةُ [el-kevşelet] (şīn-i muʿceme ve lām-ı müşeddede ile دَوْخَلَةٌ [devḫalet] vezninde) ve

اَلْكُوشَالَةُ [el-kūşālet] (kāf'ın zammıyla) İri zeker başına denir.

[ك ض ل]

اَلْكَضْلُ [el-kaḍl] (kāf'ın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَضَلَهُ كَضْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَفَعَهُ

[ك ع ل]

اَلْكَعْلُ [el-kaʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Her hayvānın vazʿ eylediği anda necisine denir; tekūlu: كَنَسَ الْكَعْلَ وَهُوَ رَجِيعُ كُلِّ شَيْءٍ حِينَ يَضَعُهُ Ve koç koyunların hāyelerine yapışıp salınan çakıldağa denir. Ve bodur kara kişiye denir, كُعَلٌ [kuʿal] dahi denir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde. Ve leʾīm ve nākes çobana denir. Ve birbirine yapışık hurmāya denir. Ve bahīl ve mümsik olan zengine denir; yukālu: هُوَ كَعْلٌ أَيْ غَنِيٌّ بَخِيلٌ

اَلتَّكَعُّلُ [et-tekeʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne bir şeyʾe pek yapışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَعَّلَ بِهِ إِذَا اشْتَدَّ الْتِزَاقُهُ بِهِ

اَلْمُكَعِّلُ [el-mukeʿʿil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şiddet-i hışm u gazabdan tulum

gibi şişip kabarmış adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُكَعِّلٌ أَيْ مُنْتَفِخٌ غَضَبًا Ve kıçını çalkayarak yürür olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُكَعِّلٌ إِذَا كَانَ يُحَرِّكُ اسْتَهُ عِنْدَ الْمَشْيِ

[ك ع ط ل]

اَلْكَعْطَلَةُ [el-kaʿṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Şiddetle yelmek, ʿalā-kavlin yapça yapça yelmek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: كَعْطَلَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا عَدْوًا شَدِيدًا أَوْ بَطِيئًا Ve yorgunluktan ve fütürdan istirāhat için ellerini sündürüp gerinmek maʿnāsınadır; yukālu: كَعْطَلَ بِيَدِهِ إِذَا تَمَطَّى وَتَمَدَّدَ

اَلْكَعْطَلُ [el-kaʿṭal] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْمُكَعْطِلُ [el-mukaʿṭil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) كَعْطَلَةٌ [kaʿṭalet] sāhibi arslana denir; yukālu: أَسَدٌ كَعْطَلٌ وَمُكَعْطِلٌ أَيْ ذُو كَعْطَلَةٍ Burada كَعْطَلَةٌ [kaʿṭalet] zikr olunan iki maʿnāya da sālihtir. Şārih der ki burada أَسَدٌ nüshaları galattır, savāb olan شَدٌّ olmaktır, niteki Ebū ʿAmr işbu: "لَا يُدْرَكُ الْفَوْتُ بِشَدِّ كَعْطَلِ" mısrāʿıyla istişhād ve batīʾ ile tefsīr eyledi.

[ك ع ظ ل]

اَلْكَعْظَلَةُ [el-kaʿẓalet] (ẓā-yı muʿceme ile) كَعْطَلَةٌ [kaʿṭalet] vezninde ve cemīʿ-i maʿānīde mürādifidir.

[ك ف ل]

اَلْكَفَلُ [el-kefel] (kāf'ın ve fā'nın fethiyle) عَجُزٌ [ʿacuz] maʿnāsınadır ki atın ve adamın dip tarafıdır, art taʿbīr olunur; ʿalā-kavlin رِدْفٌ [ridf] maʿnāsınadır ki dābbe üzere artlaşan adamın binip oturduğu mevkiʿden ʿibarettir yāhūd قَطَنٌ [ḳaṭan] maʿnāsınadır ki iki uca kemiğinin arka tarafında olan mā-beynidir ki hayvānda sağrı ve insānda kıç taʿbīr olunur, Fārisīde sürīn denir; cemʿi أَكْفَالٌ [ekfāl]dir; yukālu: عَظِيمُ الْكَفَلِ وَهُوَ الْعَجُزُ أَوْ رِدْفُهُ أَوِ الْقَطَنُ

اَلْكِفْلُ [el-kifl] (kāf'ın kesriyle) ضِعْفٌ [ḍiʿf] maʿnāsınadır ki kat demektir; yukālu: جَازَاهُ بِهِ كِفْلًا أَيْ ضِعْفًا وَكِفْلَيْنِ أَيْ ضِعْفَيْنِ Ve behre ve nasīb maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ كِفْلٌ مِنْهُ أَيْ حَظٌّ وَنَصِيبٌ Ve çift öküzünün boyunduruğu altına boyun sıkılmamak için vazʿ olunan paçavraya denir. Ve devenin kopmuş tüyünün yerine biten tüye denir. Ve at arkasında oturamayan adama denir; yukālu: هُوَ كِفْلٌ أَيْ لَا يَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ Ve hengām-ı muhārebede cebānlıktan nāşī kıçınlayıp semt-i firāra reh-yāb olmak kasdıyla ʿaskerin ense cānibinde duran kimseye denir; yukālu: لَا يَلِيقُ لَكَ أَنْ تَكُونَ كِفْلًا وَهُوَ الرَّجُلُ الَّذِي يَكُونُ فِي مُؤَخَّرِ الْحَرْبِ هِمَّتُهُ التَّأَخُّرُ وَالْفِرَارُ Ve meşīl ve nazīr maʿnāsınadır; yukālu: مَا لَهُ كِفْلٌ أَيْ مَثِيلٌ Ve dāʾimā sıklet ve meʾūnetini il üzere tahmīl ile kendisini halkın başına tarh ve ilkā eden gedā-meşreb şahsa denir; yukālu: هُوَ كِفْلٌ إِذَا كَانَ يُلْقِي نَفْسَهُ عَلَى النَّاسِ Ve

كِفْلٌ [kifl] Ricāle mahsūs bir merkeb ismidir; ve o ihrām yāhūd cacım makūlesidir ki iki uçlarını düğmeleyip bir ucunu devenin pālānının önüne ve dīger ucunu ensesine geçirip üstüne yaydıktan sonra üzerine rükūb ve kuʿūd ederler, ʿalā-kavlin bez ve cacım makūlesinden ittihāz olunmuş değirmi döşemedir ki devenin hörgücü üzere bast olunup onun üzerine rükūb ederler.

ذُوالْكِفْلِ [Ẕu'l-kifl] Bir peygamber-i ʿālīşān hazretleridir. Mütercim der ki Beyḍāvī sūre-i enbiyāda Hazret-i İlyās ve ʿinde'l-baʿz Yūşaʿ ve ʿalā-kavlin Zekeriyyā ʿibāretiyle ve sūre-i ṣādda ibnu ʿammi Yusaʿ yāhūd Bişr b. Eyyūb ʿunvānıyla ʿale'l-ihtilāf tefsīr eylemiştir. Ve kütüb-i

muᶜteberenin ekserinde Bişr b. Eyyūb ile mübeyyen olup lākin nübüvveti muhtelefün-fīhādır.

اَلْكَفِيلُ [el-kefīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi mesīl ve ᶜadīl maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ كَفِيلُهُ أَيْ مَثِيلُهُ Ve zāmin maᶜnāsınadır ki āherin deynini der-ᶜuhde eden kimseden ᶜibārettir, Fārisīde pā-bendān denir; cemᶜi كُفَلَاءُ [kufelāᵓ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāᵓ] vezninde ve كَفِيلٌ [kefīl] cemᶜ olur, müfredi gibi, niteki صَدِيقٌ [ṣadīḳ] dahi böyledir.

اَلْإِكْتِفَالُ [el-iktifāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Deve arkasına كِفْلٌ [kifl] dedikleri zikr olunan döşeme tertīb eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَفَلَ الْبَعِيرَ إِذَا جَعَلَ لَهُ كِفْلًا Ve bir nesneyi ense tarafına almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَفَلَ بِكَذَا إِذَا وَلَّاهُ كَفَلَهُ أَيْ جَعَلَهُ وَرَاءَهُ

اَلْكَافِلُ [el-kāfil] (عَائِلٌ [ᶜāᵓil] maᶜnāsınadır ki bir adamı beslemeği der-ᶜuhde eden adama denir; tekūlu: جَعَلَنِي كَافِلَهُ أَيْ عَائِلَهُ Ve taᶜām ekl eylemez olan, ᶜalā-kavlin savm-ı visāl tutan yāhūd hālet-i siyāmda aslā tekellüm eylemeyip sükūtu iltizām eden adama denir; cemᶜi كُفَّلٌ [kuffel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde. Pes kavl-i evvele göre ehl-i riyāzet olur; yukālu: رَجُلٌ كَافِلٌ إِذَا كَانَ لَا يَأْكُلُ أَوْ يَصِلُ الصِّيَامَ أَوِ الَّذِي جَعَلَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ فِي صِيَامِهِ Ve كَفِيلٌ [kefīl] gibi zāmin maᶜnāsınadır; cemᶜi كُفَّلٌ [kuffel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde; yukālu: هُوَ كَفِيلٌ بِنَفْسِهِ وَبِمَالِهِ وَكَافِلٌ أَيْ ضَامِنٌ

اَلْكَفْلُ [el-kefl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Bir adamın meᵓūnetini der-ᶜuhde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَفَلَهُ كَفْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَ كَافِلًا لَهُ Ve

كَفْلٌ [kefl] ve

كُفُولٌ [kufūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) ve

كَفَالَةٌ [kefālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adama kefīl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَفَلَ بِالرَّجُلِ وَكَفُلَ وَكَفِلَ كَفْلًا وَكُفُولًا وَكَفَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ كَفِيلًا لَهُ Kāle'ş-şārih ve fi'l-*Muġrib* ve'l-*Miṣbāḥ*: كَفَلْتُ بِالْمَالِ وَبِالنَّفْسِ وَكَفَلْتُ عَنْهُ بِالْمَالِ لِغَرِيمِهِ وَالْإِسْمُ الْكَفَالَةُ

اَلتَّكْفِيلُ [et-tekfīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi bir adamın meᵓūnetini iltizām eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: كَفَّلَهُ إِذَا كَانَ كَافِلًا لَهُ Ve bir adamı kefīl kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: كَفَّلَهُ إِيَّاهُ إِذَا ضَمَّنَهُ

اَلتَّكَفُّلُ [et-tekefful] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Kefīl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَكَفَّلَ بِالرَّجُلِ بِمَعْنَى كَفَلَ بِهِ

اَلْإِكْفَالُ [el-ikfāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kefīl kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَكْفَلَهُ إِيَّاهُ إِذَا ضَمَّنَهُ

اَلْمُكَافِلُ [el-mukāfil] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Birbirini himāyet ve dād ve imdād etmek için hılf ve şart eden kimselerin her birine ıtlāk olunur; kezālik ittihād üzere ᶜakd-i ᶜahd ü peymān edenlerin her birine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُكَافِلُهُ أَيْ مُجَاوِرٌ وَمُحَالِفٌ لَهُ وَكَذَا مُعَاقِدٌ وَمُعَاهِدٌ لَهُ

[ك ل ل]

اَلْكُلُّ [el-kull] (kāf'ın zammı ve lām'ın teşdīdiyle) Bir lafz-ı müfreddir ki cemīᶜ-i eczānın şümūl ve istigrāk üzere ismidir, müzekker ve müᵓenneste müsāvīdir; yukālu: كُلُّ رَجُلٍ وَكُلُّ امْرَأَةٍ Ve baᶜzılar ᶜindinde كُلَّةُ رَجُلٍ وَكُلُّ امْرَأَةٍ denir ki müᵓenneste hā'yladır. Ve كُلُّهُنَّ مُنْطَلِقٌ denir ki evvelde lafz üzere ve sānīde maᶜnā-yı izāfī üzere mahmūldür. Ve gāh olur ki كُلٌّ kelimesi بَعْضٌ [baᶜḍ] maᶜnāsına istiᶜmāl olunmakla azdāddan olur. Şārihin beyānına göre kavl-i esahh üzere mecāzīdir; niteki بَعْضٌ dahi أَكْثَرُ ve

كُلٌّ makāmlarında müstaʿmel olur. Mütercim der ki *Dede Cöngü* nām mecmūʿada bu mebhasler mebsūttur. Ve كُلٌّ ve بَعْضٌ kelimeleri maʿrifelerdir, kelām-ı ʿArabda muʿarref bi'l-lām olarak vārīd olmadılar, zīrā maʿnā-yı izāfeti mutazammınlardır, meselā كُلُّ مُنْطَلِقٍ ve بَعْضٌ مُنْطَلِقٌ [taʿbīrleri] كُلُّهُمْ ve بَعْضُهُمْ sebkindedirler ve muʿarref bi'l-lām olmaları cāʾizdir ki harf-i taʿrīf izāfetten ʿivaz olur. Ve كُلٌّ [kull] kelimesi mevsūfun muttasıf olduğu sıfatta kemāline delālet için zikr olunur; yukālu: هُوَ الْعَالِمُ كُلُّ الْعَالِمِ Yaʿnī "Filān ʿilm sıfatında nihāyet-i dereceye bālig ʿālim-i tāmm u kāmildir" demektir.

اَلْكَلُّ [el-kell] (kāf'ın fethiyle) Bıçağın ve kılıcın sırtına denir ki kesmez tarafıdır; yukālu: ضَرَبَهُ بِكَلِّ السَّيْفِ أَيْ قَفَاهُ Ve bir adamın vekīline ıtlāk olunur, sıkletini mütehammil olduğu için; yukālu: هُوَ كَلٌّ لَهُ أَيْ وَكِيلٌ Ve puta ıtlāk olunur ʿaczinden nāşī, صَنَمٌ [ṣanem] maʿnāsına. Baʿzı nüshada ضَيْمٌ ʿunvānıyla ki zulm maʿnāsınadır mersūm olmakla sıklet maʿnāsı tasavvuruyla bu dahi mülāyimdir. Ve

كَلٌّ [kell] Musībet-i hādiseye denir; yukālu: أَصَابَهُ كَلٌّ أَيْ مُصِيبَةٌ حَادِثَةٌ Ve yetīme ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ كَلٌّ أَيْ يَتِيمٌ Ve aslā işe güce yaramayan bī-hayr u menfaʿat, sakīl ve girān-cān şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ كَلٌّ أَيْ ثَقِيلٌ لَا خَيْرَ فِيهِ Ve ʿayāl-mend adama denir; yukālu: هُوَ كَلٌّ أَيْ عَيِّلٌ Ve ʿayāle denir. Ve ağırlığa denir; yukālu: عَلَيْهِ كَلٌّ أَيْ عِيَالٌ وَكَذَا ثِقَلٌ Cemʿi كُلُولٌ [kulūl] gelir. Ve yorgunluğa denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve veledi ve vālidi olmayan adama denir; yukālu: رَجُلٌ كَلٌّ أَيْ لَا وَلَدَ لَهُ وَلَا وَالِدَ Ve bu iki maʿnāda masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve كَلِيلٌ [kelīl] gibi kesmez künd bıçağa ve kılıca denir; ke-mā se-yuzkeru.

اَلْكَلَالُ [el-kelāl] ve

اَلْكَلَالَةُ [el-kelālet] (kāf'ların fethiyle) Yorgunluğa denir, كَلٌّ [kell] gibi; yukālu: أَخَذَهُ الْكَلُّ وَالْكَلَالُ وَالْكَلَالَةُ أَيِ الْإِعْيَاءُ

اَلْكِلَّةُ [el-killet] (kāf'ın kesriyle) ve

اَلْكَلَالَةُ [el-kelālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] veznınde) ve

اَلْكُلُولَةُ [el-kulūlet] ve

اَلْكُلُولُ [el-kulūl] (kāf'ların zammıyla) Yorulmak ve füru-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّ الرَّجُلُ كَلًّا وَكِلَّةً وَكَلَالَةً وَكُلُولَةً وَكُلُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَعْيَا Ve bir adam veled ve vālidsiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ كَلًّا أَيْ لَا وَلَدَ لَهُ وَلَا وَالِدَ Ve gözde hiddet-i basar olmayıp fersiz hīre olmak, kezālik kılıç ve bıçak makūlesi kesmez, künd olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّ الْبَصَرُ وَالسَّيْفُ وَغَيْرُهُ إِذَا لَمْ يَقْطَعْ ve kezā yukālu: كَلَّ لِسَانُهُ وَبَصَرُهُ إِذَا نَبَا وَلَمْ يُحَقِّقِ الْمَنْظُورَ

اَلْكَلِيلُ [el-kelīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hīre göze ve kesmez ālete denir, Türkīde o göze çöngü ve donuk taʿbīr olunur, basarı zaʿīf ve fersiz olur, her nesneyi vākiʿ hāl üzere görmez yāhūd yakından bir güne ve ıraktan bir güne göre ve dahi envāʿı vardır; yukālu: بَصَرٌ وَسَيْفٌ كَلِيلٌ أَيْ لَا يَنْفُذُ وَلَا يَقْطَعُ

اَلتَّكْلِيلُ [et-teklīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi basar hīre ve ālet kesmez künd olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّلَ الْبَصَرُ وَالسَّيْفُ إِذَا لَمْ يَقْطَعْ Ve bir kimse ehl ve ʿayālini telef ve bī-emān ve bī-çāre bırakıp diyār-ı āhere başını alıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّلَ الرَّجُلُ إِذَا ذَهَبَ وَتَرَكَ أَهْلَهُ بِمَضْيَعَةٍ Ve bir husūsta çabalayıp cidd ve cehd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا

جَدَّ Ve bir mādde-i mehmūleden aslā kıçınlamayıp ikdāmla dilīrāne hamle ve hücūm eylemek maʿnāsına; yukālu: كَلَّلَ السَّبُعُ إِذَا حَمَلَ وَلَمْ يُحْجِمْ

Şārih der ki ʿArablar اَلْأَسَدُ يُهَلِّلُ وَيُكَلِّلُ وَالنِّمِرُ يُكَلِّلُ وَلَا يُهَلِّلُ derler, yaʿnī "Arslan gāh olur ki hamle eder, lākin varmayıp yine geri ricʿat eder ve kaplan bir kerre hamle eyledikten sonra aslā ricʿat eylemeyip elbette varıp kārını icrā eder." Zīrā kaplan bi't-tabʿ hūnī ve seffāk ve gaddārdır. İntehā. Ve

تَكْلِيلٌ [teklīl] Bir nesneden havf eylemekle kıçınlayıp geri durmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: كَلَّلَ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا أَحْجَمَ وَجَبُنَ Ve bir adama tāc giydirmek maʿnāsınadır; yukālu: كَلَّلَ فُلَانًا إِذَا أَلْبَسَهُ الْإِكْلِيلَ

اَلْإِكْلَالُ [el-iklāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesne bir adamın gözünü fersiz hīre eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَّ بَصَرَهُ الْبُكَاءُ إِذَا جَعَلَهُ كَلِيلا Ve bir adamın devesi füru-mānde olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَّ الرَّجُلُ إِذَا كَلَّ بَعِيرُهُ Ve deveyi yorup dermānde kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَلَّ الْبَعِيرَ إِذَا أَعْيَاهُ

اَلْكَلَالَةُ [el-kelālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznin-de) Masdardır ki zikr olundu. Ve

كَلَالَةٌ [kelālet] Vālidi ve veledi olmayan kişiye denir ki tesmiye bi'l-masdardır. Ve nesebi ulaşık ve peyvend olmayan karībe denir, meselā هُوَ ابْنُ عَمِّ الْكَلَالَةِ derler, öz ʿamuca-zādesi olmayıp pederi tarafından ʿaşīreti veledi olsa; niteki bunun mukābilinde إِبْنُ عَمِّهِ لَحًّا derler lāsıku'n-neseb maʿnāsına ki öz ʿamm-zādesi olur, pes buna göre baʿīd olan ʿasabe dahi كَلَالَةٌ [kelālet] olur. Ve ʿinde'l-baʿz كَلَالَةٌ [kelālet] تَكَلَّلَ النَّسَبُ kavlinden meʾhūzdur ki ihāta maʿnāsınadır, yaʿnī nesebi nesebini ihāta edendir, ʿamm-zāde makūlesi gibi. Ve ʿalā-kavlin كَلَالَةٌ [kelālet] li-umm kardeşlerdir, إِخْوَةٌ لِأُمٍّ maʿnāsına yāhūd baʿīd olan ʿamm-zādelerdir yāhūd vālid ve veledden gayrı olan akribālardır yāhūd ʿasabeden şol kimsedir ki onunla bilece li-umm kardeşler vāris olalar, pes vech-i mezkūr üzere yedi güne tefsīr olunmuştur; yukālu: وَرِثَهُ كَلَالَةً وَهُوَ الرَّجُلُ الَّذِي لَا وَالِدَ لَهُ وَلَا وَلَدَ وَمَا لَمْ يَكُنْ مِنَ النَّسَبِ لَحًّا أَوْ مَنْ تَكَلَّلَ نَسَبُهُ بِنَسَبِكَ كَابْنِ الْعَمِّ وَشِبْهِهِ أَوْ هِيَ الْإِخْوَةُ لِأُمٍّ أَوْ بَنُو الْعَمِّ الْأَبَاعِدِ أَوْ مَا خَلا الْوَالِدِ وَالْوَلَدِ أَوْ هِيَ مِنَ الْعَصَبَةِ مَنْ وَرِثَ مَعَهُ الْإِخْوَةُ لِلْأُمِّ

اَلْكَلَّةُ [el-kellet] (kāf'ın fethiyle) Kesmez kör bıçağa denir; yukālu: شَفْرَةٌ كَلَّةٌ أَيْ كَالَّةٌ

اَلْكُلَّةُ [el-kullet] (kāf'ın zammıyla) Gerilemeğe denir, teʾhīr maʿnāsına. Ve كُلٌّ [kull] kelimesinden müʾennes olur ki zikr olundu.

اَلْكِلَّةُ [el-killet] (kāf'ın kesriyle) Hālet maʿnāsınadır; yukālu: بَاتَ فُلَانٌ بِكِلَّةِ سُوءٍ أَيْ بِحَالَةِ سُوءٍ Ve ince perdeye denir ki zar taʿbīr olunur; yukālu: قَعَدَ وَرَاءَ الْكِلَّةِ أَيِ السِّتْرِ الرَّقِيقِ Ve cibinlik taʿbīr olunan perdeye denir ki sivrisinek için kurulur, nāmūsiyye dahi denir; yukālu: بَاتَ بِالْكِلَّةِ وَهِيَ غِشَاءَةٌ رَقِيقَةٌ يُتَوَقَّى بِهَا مِنَ الْبَعُوضِ Ve cibin (kesreteynle) Tatar ve Türk lisānında sivrisineğe denmekle cibinlik taʿbīri fasīh olur. Ve

كِلَّةٌ [killet] Hevdec ve mihaffe başlarına astıkları kırmızı yün parçasına denir ki zīnet için asarlar.

اَلْإِكْلِيلُ [el-iklīl] (hemzenin kesriyle) Tāca denir ki selātīn-i selefin baş kisvetleridir; ihāta maʿnāsındandır; yukālu: بِرَأْسِهِ إِكْلِيلٌ أَيْ تَاجٌ Ve عِصَابَةٌ [ʿiṣābet] tarzında baş bağına denir ki envāʿ-ı cevāhir ile müzeyyen olur. Bu nisvāna mahsūstur ki başlarına giyer-

ler. Şārihin beyānı üzere hālen bu semtin nisvānlarının başlarına giydikleri hotaz tarzında olur ki tepelerine vazᶜ ederler, bu cihetle o hotaza da ıtlāk olunur. Ve hotaz, "ḳoṭas" muharrefidir. Ve إِكْلِيلٌ [iklīl]in cemᶜi أَكَالِيلُ [ekālīl]dir. Ve

إِكْلِيلٌ [iklīl] Menāzil-i kamerden bir menzil ismidir ki dört ᶜaded kevākib-i muntazamadan ᶜibārettir. Ve tırnağın çevresini ihāta eden ete denir. Ve şol sehāba denir ki üzerine zar çekilmiş tarzında merᵓī ola.

إِكْلِيلُ الْمَلِكِ [iklīlu'l-melik] Padişah tācı demektir; iki güne nebāta denir ki birinin yaprağı حُلْبَةٌ [ḥulbet] yaᶜnī boy yaprağına ve rāyihası incir rāyihasına şebīh ve çiçeği sarı ve her dalının ucunda nısf-ı dāᵓire yaᶜnī hilāl-i felek şeklinde iklīli yaᶜnī gılāfı olup ve içinde boy tohumuna şebīh hurde ve müdevver ve sarı tohumları olur. Ve birinin yaprağı nohut yaprağına şebīh ve zemīn üzere münbasıt çok dalları olup ve çiçeği sarı ve baᶜzı beyāz ve her dalında hurde ve müdevver أَكَالِيلُ [ekālīl] yaᶜnī gılāfları olur. İkisi de muhallil ve munazzic ve mefāsıl ve ahşāda olan evrām-ı sulbeyi müleyyindir. Müfredātta bu iki nebāt bir nebāt olmak üzere mersūmdur. Birkaç nevᶜini dahi tasvīr ederler. Ve bu Türkīde koçboynuzu dedikleri nebāt olacaktır.

إِكْلِيلُ الْجَبَلِ [iklīlu'l-cebel] Bir nebāt-ı āherdir, yaprağı ince ve uzun ve birbirine sıkışmış ve siyāha māᵓil ve dalları katı ve çiçeği beyāzla gök mā-beyninde olup ve semeri katı ve kurudukta hardaldan hurde tohumları mütenāsir olur. Ve yaprağında merāret ve ḫirāfet olup ve rāyihası hoş olur; müdirr ve muhallil ve süddeleri müfettih ve hafakān ve suᶜāl ve istiskāya nāfiᶜdir. Bu nebāt Türkīde biberiyye dedikleri nebāttır.

اَلتَّكَلُّلُ [et-tekellul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir nesneyi çepçevre ihāta eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَكَلَّلَ بِهِ إِذَا أَحَاطَ Ve تَكَلُّلُ السَّحَابِ [tekellulu's-seḥāb] bulut nevr-i berk ile şuᶜlelenip beyāzından siyāhı açılıp seçilmesinden ᶜibārettir; yukālu: تَكَلَّلَ السَّحَابُ إِذَا تَبَسَّمَ

اَلْمُكَلَّلَةُ [el-mukellelet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Çepçevresi günāgün çiçekler ile muhāt olan bāga ve çemen-zāra vasf olur; yukālu: رَوْضَةٌ مُكَلَّلَةٌ أَيْ مَحْفُوفَةٌ بِالنَّوْرِ

اَلْإِنْكِلَالُ [el-inkilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) Āhestece gülmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَّ الرَّجُلُ إِذَا ضَحِكَ Ve kılıç körlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَّ السَّيْفُ إِذَا ذَهَبَ حَدُّهُ Ve sehāb tebessüm eylemek maᶜnāsınadır ki pertev-i berk ile şuᶜlelenip açılmaktan ᶜibārettir; yukālu: إِنْكَلَّ السَّحَابُ إِذَا تَبَسَّمَ Ve şimşek āhestece yalabımak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْكَلَّ الْبَرْقُ إِذَا لَمَعَ خَفِيفًا

اَلْإِكْتِلَالُ [el-iktilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi إِنْكِلَالٌ [inkilāl]-i sehāb maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَلَّ السَّحَابُ بِمَعْنَى إِنْكَلَّ

اَلْكَلْكَلُ [el-kelkel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ve

اَلْكَلْكَالُ [el-kelkāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Göğüse denir, sadr maᶜnāsına; ᶜalā-kavlin boyun çenberlerinin mā-beynine denir yāhūd göğüs tahtasının iç yüzüne denir; yukālu: ضَرَبَ كَلْكَلَهُ وَكَلْكَالَهُ أَيْ صَدْرَهُ أَوْ هُوَ مَا بَيْنَ التَّرْقُوَتَيْنِ أَوْ بَاطِنُ الزَّوْرِ Ve at kısmı yattıkta kulan bend edecek yerinden ki boş böğürü olacaktır, zemīne dokunan yerinin aralığına ıtlāk olunur.

اَلْكُلْكُلُ [el-kulkul] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Be-gāyet cüst ve çālāk adama de-

nir, ʿalā-kavlin kalın gövdeli bodura denir; yukālu: هُوَ كُلْكُلٌ أَيْ ضَرْبٌ أَوْ قَصِيرٌ غَلِيظٌ Müʾennesi كُلْكُلَةٌ [kulkulet]tir.

اَلْكُلَاكِلُ [el-kulākil] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) كُلْكُلٌ [kulkul] maʿnāsınadır; müʾennesi كُلَاكِلَةٌ [kulākilet]tir.

كَلَّانُ [Kellān] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir dağın adıdır.

اَلْكَلَلُ [el-kelel] (fethateynle) Hāl maʿnāsınadır; yukālu: بَاتَ بِكَلَلِ سُوءٍ أَيْ حَالِ سُوءٍ

اَلْكَلَاكِلُ [el-kelākil] (زَلَازِلُ [zelāzil] vezninde) Cemāʿāt maʿnāsınadır; müfredi كِلْكِلَةٌ [kilkilet]tir, زِبْرِجَةٌ [zibricet] vezninde ki cemāʿat demektir.

كُلَالٌ [Kulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esāmīdendir: İbn ʿAbduyālīl b. ʿAbdukulāl şol kimsedir ki Fahr-i enām ʿaleyhi's-selām hazretleri īmān için nefes-i hümāyūnlarını ʿarz buyurmuş iken murād-ı şerīflerine icābet eylemedi. Mersūm Ṭāʾif ahālīsinin ser-gerdeleri idi, kable'l-hicret bi'n-nefs Hazret-i Seyyidü'l-enām varıp ʿarz-ı İslām buyurdukta icābetten katʿ-ı nazar cevr ve ezā eylemiş idi.

[ك م ل]

اَلْكَمَالُ [el-kemāl] (جَمَالٌ [cemāl] vezninde) İsmdir, bir şeyʾin cemīʿ-i eczāsının yerli yerinde kifāyet ve tamāmına denir; yukālu: بِهِ كَمَالٌ أَيْ تَمَامٌ Ve

كَمَالٌ [kemāl] ve

كُمُولٌ [kumūl] Masdar olurlar, bir şeyʾin cemīʿ-i eczāsı yerli yerinde tāmm ve kāfī olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَمَلَ الشَّيْءُ وَكَمُلَ وَكَمِلَ كُمُولًا وَكَمَالًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا تَمَّ

اَلْكَامِلُ [el-kāmil] ve

اَلْكَمِيلُ [el-kemīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ebvāb-ı mezkūreden ism-i fāʿillerdir, eczāsı tāmm ve kāfī olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ كَامِلٌ وَكَمِيلٌ أَيْ تَامٌّ Ve

كَامِلٌ [kāmil] Buhūr-ı ʿarūzdan bir bahrin ismidir ki altı kerre mütefāʿilun cüzʾünden ʿibārettir. Ve

كَامِلٌ [Kāmil] Meymūn b. Mūsā el-Murrī ve Ruḳād b. el-Munẕir eḍ-Ḍabbī ve Hilḳām el-Kelbī ve Ḥavfezān b. Şerīk ve Sinān b. Ebī Ḥārişe ve Zeydu'l-Fevāris eḍ-Ḍabbī ve Şeybān en-Nehdī ve Zeydu'l-Ḫayl eṭ-Ṭāʾī fereslerinin ismleridir.

اَلتَّكَامُلُ [et-tekāmul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) ve

اَلتَّكَمُّلُ [et-tekemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesne kemālini bulmak ve kāmillenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَامَلَ الشَّيْءُ وَتَكَمَّلَ إِذَا كَانَ كَامِلا

اَلْإِكْمَالُ [el-ikmāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِسْتِكْمَالُ [el-istikmāl] ve

اَلتَّكْمِيلُ [et-tekmīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi tāmm ve kāmil kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكْمَلَهُ وَاسْتَكْمَلَهُ وَكَمَّلَهُ إِذَا أَتَمَّهُ وَجَمَّلَهُ أَيْ جَعَلَهُ جُمْلَةً

اَلْكَمَلُ [el-kemel] (fethateynle) Götürü maʿnāsınadır; yukālu: أَعْطَاهُ الْمَالَ كَمَلًا أَيْ كَامِلا

اَلْكَامِلَةُ [el-Kāmilet] ʿAmr b. Maʿdīkereb'in feresi ismidir. Ve Yezīd b. Ḳanān nām kimsenin feresi ismidir.

اَلْكَامِلِيَّةُ [el-Kāmiliyyet] Revāfızın eşerr ve ahbesi olan bir tāʾifedir. Mütercim der ki *Milel ve Niḥal*'de mersūmdur ki Kāmiliyye tāʾifesi Ebū Kāmil nām kimsenin ashābıdır. Mesfūr cemīʿ-i sahābe-i kirāmı İmām ʿAlī hazretlerinin beyʿat ve nusretini terk ettiler diye ikfār ve İmām

ʿAlī hazretlerini taleb hakkını terk eyledi diye ikfār eyledi ve ʿinde'l-mevt tenāsüh-i ervāha kāʾildir.

اَلْمِكْمَلُ [el-mikmel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Hayr ve şerr cihetlerinde kāmil ve vāfī kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِكْمَلٌ أَيْ كَامِلٌ لِلْخَيْرِ وَالشَّرِّ

اَلْكَوْمَلُ [el-Kevmel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Yemen'de bir hısn ismidir.

كَمْلٌ [Keml] (kāf'ın fethiyle) ve

مُكَمَّلٌ [Mukemmel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

كُمَيْلٌ [Kumeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

كُمَيْلَةُ [Kumeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

اَلْكُمْلُولُ [el-kumlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) قُنَابَرَى [ḳunāberā] ile maʿrūf olan nebāta denir ki شَجَرَةُ الْبَهَقِ [şeceretu'l-behaḳ] dahi derler, Fārisīde bergast derler, Türkīde Ermenīler hıyārı ve sülüklü pancar derler. İbtidā-yı bahārda sāʾir sebzelerden mukaddem شَوْكٌ [şevk] ve عَوْسَجٌ [ʿavsec] inbāt eden arāzī-i tayyibede çok yetişir latīf ü cellāʾ ve بَهَقٌ [behaḳ] ve وَضَحٌ [veḍaḥ] ʿārızalarına eklen ve zımaden enfaʿ ve eyyām-ı kalīlede onları müzīl ve miʿdeye ve ciğere sālih ve mizāc-ı mahrūra vü mebrūda muvāfık ve mümellihi taʿāma müştehīdir.

[ك م ت ل]

اَلْكَمْتَلُ [el-kemtel] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْكُمَاتِلُ [el-kumātil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Pek katı nesneye denir.

اَلْمُكَمْتَلَةُ [el-mukemtelet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Kurumu kunt ve kavī terkīb ve aʿzāsı sımsıkı nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُكَمْتَلَةُ الْخَلْقِ أَيْ مُتَدَاخِلَةٌ مُجْتَمِعَةٌ

[ك م ث ل]

اَلْكَمَيْثَلُ [el-kemeyṯel] (ṯā-yı müsellese ile عَمَيْثَلٌ [ʿameyṯel] vezninde) Bodura denir.

[ك م ه ل]

اَلْكَمْهَلَةُ [el-kemhelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yola giden adam eteklerini devşirip beline bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: كَمْهَلَ الرَّجُلُ إِذَا جَمَعَ ثِيَابَهُ وَحَزَمَهَا لِلسَّفَرِ Ve bir adamın hakk ve matlūbunu edā eylemeyip imtināʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَمْهَلَ عَلَيْنَا أَيْ مَنَعَنَا حَقَّنَا Ve bir haberi yā bir sözü bir kimseden saklayıp gizlemek maʿnāsınadır; yukālu: كَمْهَلَ الْحَدِيثَ إِذَا أَخْفَاهُ وَعَمَّاهُ Ve cemʿ-i māl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: كَمْهَلَ الْمَالَ إِذَا جَمَعَهُ

اَلْإِكْمِهْلَالُ [el-ikmihlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Kirpi gibi büzülüp tortop oturmak maʿnāsınadır; yukālu: إِكْمَهَلَّ الرَّجُلُ إِذَا انْقَبَضَ وَقَعَدَ وَاقْرَنْبَعَ

اَلتَّكَمْهُلُ [et-tekemhul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Müctemiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَمْهَلَ الشَّيْءُ إِذَا اجْتَمَعَ

اَلْمُكَمْهَلُ [el-mukemhel] (مُزَعْفَرٌ [muzaʿfer] vezninde) Dāneli pamuğa denir ki çiğit taʿbīr olunur.

[ك ن ب ل]

اَلْكُنْبُلُ [el-kunbul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz] vezninde) ve

اَلْكُنَابِلُ [el-kunābil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Sulb ve şedīd adama denir. Ve

كُنَابِلُ [Kunābil] Bir mevziʿ adıdır.

[ك ن ت ل]

اَلْكِنْتَأْلُ [el-kinteʾl] (tā-yı fevkiyye ile جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Bodura denir.

[ك ن د ل]

اَلْكَنْدَلَى [el-kendelā] (kāf'ın ve dāl'ın fethi ve kasr ile ve medd ile) Bir nevᶜ nebāttır ki mā-i bahr ile neşv ü nemā bulur. Ve bu nebāt شَوْرَةٌ [şevret] demekle maᶜrūftur. Ve kışrı أَيْدَعٌ [eydaᶜ] yaᶜnī دَمُ الْأَخَوَيْنِ [demu'l-aḫaveyn] dedikleri dārūdur. Ve onunla dibāgat olunur, zamkı cimāᶜı mukavvīdir.

[ك ن ف ل]

اَلْكَنْفَلِيلُ [el-kenfelīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) Kaba sakallı adama denir; yukālu: رَجُلٌ كَنْفَلِيلُ اللِّحْيَةِ أَيْ ضَخْمُهَا Ve kaba sakala denir; yukālu: لِحْيَةٌ كَنْفَلِيلَةٌ أَيْ ضَخْمَةٌ

[ك ن ه ب ل]

اَلْكَنَهْبَلُ [el-kenehbel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde ve bā'nın zammıyla da zebān-zededir) ve

اَلْكَهْبَلُ [el-kehbel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir nevᶜ iri ağaç ismidir ki meşe ağaçlarından-dandır. Ve iri sünbüleli arpa sapına denir.

[ك ن ه ل]

كَنْهَلٌ [Kenhel] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] ve زِبْرِجٌ [zibric] veznlerinde) Bir mevziᶜ ismidir. Ve gāh olur ki ᶜalemiyyet ve teᵓnīs sebebiyle gayr-i munsarıf olur; ᶜalemiyyeti بُقْعَةٌ [buḳᶜat] iᶜtibārıyladır. Ve زِبْرِجٌ [zibric] vezninde كِنْهِلٌ [Kinhil] Benī ᶜAvf b. ᶜĀṣim cemāᶜatine mahsūs bir su adıdır.

[ك ن ه د ل]

اَلْكَنَهْدَلُ [el-kenehdel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) İri ve yoğun şeyᵓe denir. Ve sulb ve şedīd nesneye denir.

[ك ه ل]

اَلْكَهْلُ [el-kehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Şol kimseye denir ki sakalına kır sepip vücūd ve evzāᶜında kemāl ve temkīn-i şeyhūhat emāresi zuhūr eylemiş ola, ᶜalā-kavlin otuz yāhūd otuz dört yaşından elli bir yaşına varınca كَهْلٌ [kehl] denir; cemᶜi كَهْلُونَ [kehlūn] gelir ve كُهُولٌ [kuhūl] gelir kāf'ın zammıyla ve كِهَالٌ [kihāl] gelir kāf'ın kesriyle ve كُهْلَانٌ [kuhlān] gelir kāf'ın zammıyla ve كُهَّلٌ [kuhhel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde; müᵓennesi كَهْلَةٌ [kehlet] tir; cemᶜi كَهْلَاتٌ [kehlāt]tır kāf'ın fethi ve hā'nın sükūnuyla ve fetehātla cāᵓizdir. Veᶜinde'l-baᶜz كَهْلَةٌ [kehlet] taᶜbīri cāᵓiz değildir, illā شَهْلَةٌ [şehlet] lafzına izdivācla bi'l-müşākele īrād olunur; yukālu: هُوَ كَهْلٌ وَهِيَ كَهْلَةٌ إِذَا وَخَطَهُ الشَّيْبُ وَرَأَيْتَ لَهُ بَجَالَةً أَوْ هُوَ مَنْ جَاوَزَ الثَّلَاثِينَ أَوْ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ إِلَى إِحْدَى وَخَمْسِينَ أَوْ لَا يُقَالُ إِمْرَأَةٌ كَهْلَةٌ إِلَّا مُزْدَوِجًا بِشَهْلَةٍ فَيُقَالُ إِمْرَأَةٌ شَهْلَةٌ كَهْلَةٌ Ve

كَهْلٌ [kehl] Uzanıp kadr ve kemālini bulmuş nebāta ıtlāk olunur; yukālu: نَبْتٌ كَهْلٌ أَيْ مُتَنَاهٍ Ve tekūlu'l-ᶜArab طَارَ لَهُ طَائِرٌ كَهْلٌ أَيْ لَهُ جَدٌّ وَحَظٌّ فِي الدُّنْيَا Yaᶜnī dünyā cihetinde baht ve nasīb-i vāfir sāhibi olsa. Ve bu baht ve ikbālin kemāl ve vüfūrundan kināyedir.

اَلْإِكْتِهَالُ [el-iktihāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bir adam كَهْلٌ [kehl] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِكْتَهَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ كَهْلًا Ve ehl-i lügat bu māddeyi sülāsīden istiᶜmāl eylememekle كَهَلَ الرَّجُلُ demek sahīh değildir, gerçi hadīs-i ātīde sülāsīden meᵓhūz olarak كَاهِلٌ [kāhil] kelimesi vārid olmuştur o dahi ihtilāf üzeredir; mā-nassuhu: أَنَّ الرَّجُلَ سَأَلَ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْجِهَادَ مَعَهُ فَقَالَ "هَلْ فِي أَهْلِكَ مِنْ كَاهِلٍ" بِكَسْرِ الْهَاءِ وَيُرْوَى "مَنْ كَاهَلَ" بِفَتْحِ الْمِيمِ وَالْهَاءِ أَيْ مَنْ تَزَوَّجَ فَلَمَّا قَالَ لَهُ مَا هُمْ إِلَا أُصَيْبِيَةٌ صِغَارٌ أَجَابَهُ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ "تَخَلَّفْ وَجَاهِدْ فِيهِمْ وَلَا تُضَيِّعْهُمْ" Pes evvele göre كَاهِلٌ [kāhil] كُهُولَةٌ [kuhūlet]le muttasıf kimse demektir ve sānīye göre مُكَاهَلَةٌ [mukāhelet]ten olur ki تَزَوَّجَ maᶜnāsına müstaᶜmeldir. Şārih

der ki evvele göre كَاهِلٌ [kāhil]-i baʿīrden meʾhūz olmakta muhtemeldir, zīrā ʿArablar عُهْدَتُهُمْ فِي الْمُلِمَّاتِ فُلَانٌ كَاهِلُ بَنِي فُلَانٍ derler, وَسَنَدُهُمْ فِي الْمُلِمَّاتِ maʿnāsını irāde ederler ki ehl ve ʿayālinin umūruna mütekeffil ve müteʿahhid adam demek olur. İntehā. Ve

إِكْتِهَالٌ [iktihāl] Bāgçenin çiçekleri serāpā açmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِكْتَهَلَتِ الرَّوْضَةُ إِذَا عَمَّ نَوْرُهَا

اَلْمُكْتَهِلُ [el-muktehil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Tamām boyunu bulmuş ve kadr ve mikdārına varmış nebāta vasf olur; yukālu: نَبْتٌ مُكْتَهِلٌ أَيْ مُتَنَاهٍ Ve

مُكْتَهِلَةٌ [muktehilet] Şol dişi koyuna denir ki başı sakar ola; yukālu: نَعْجَةٌ مُكْتَهِلَةٌ أَيْ مُخْتَمِرَةُ الرَّأْسِ بِالْبَيَاضِ

اَلْكَاهِلُ [el-kāhil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ʿAle'l-ihtilāf كُهُولَةٌ [kuhūlet]le muttasıf adama denir ki zikr olundu. Ve حَارِكٌ [ḥārik] maʿnāsınadır ki arkanın yukarısında iki küreğin üst yanıdır, ʿalā-kavlin arkanın boyun köküne doğru yukarısının mukaddemine denir ki arkanın sülüs-i aʿlāsıdır, altı ʿaded omurga kemiklerini müştemildir yāhūd iki küreğin aralığına denir ki Türkīde yağrını taʿbīr olunur, Fārisīde yāl denir yāhūd boynun arkaya kavuştuğu yere denir; yukālu: ضَرَبَ كَاهِلَهُ وَهُوَ الْحَارِكُ أَوْ مُقَدَّمُ أَعْلَى الظَّهْرِ مِمَّا يَلِي الْعُنُقَ وَهُوَ الثُّلُثُ الْأَعْلَى وَفِيهِ سِتُّ فِقَرَاتٍ وَمَا بَيْنَ الْكَتِفَيْنِ Şārih der ki كَاهِلٌ [kāhil] ismdir; cemʿi كَوَاهِلُ [kevāhil]dir. Ve

كَاهِلٌ [Kāhil] Benū Esed'den bir kabīlenin pederi ismidir ki Kāhil b. Esed b. Ḫuzeyme'dir ve onlar İmruʾulḳays'ın pederinin kātilleridir. Ve ʿArablar şedīdü'l-gazab adama ve esrimiş deveye ذُو كَاهِلٍ [ẕū kāhil] ıtlāk ederler. كَاهِلٌ [kāhil] mevkiʿ-i kuvvet olduğuna mebnīdir, hattā devenin yük mahallidir; yukālu: رَجُلٌ ذُو كَاهِلٍ فَحْلٌ ذُو كَاهِلٍ ve yukālu: أَيْ شَدِيدُ الْغَضَبِ أَيْ هَائِجٌ Ve şevket sāhibi menīʿu'l-cānib adama شَدِيدُ الْكَاهِلِ [şedīdu'l-kāhil] ıtlāk olunur; yukālu: إِنَّهُ لَشَدِيدُ الْكَاهِلِ أَيْ مَنِيعُ الْجَانِبِ

أَبُو كَاهِلٍ [Ebū Kāhil] Ḳays b. ʿĀʾiẕ el-Becelī ashābdandır.

اَلْكُهْلُولُ [el-kuhlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Güleğen, handān adama denir; yukālu: كُهْلُولٌ أَيْ ضَحَّاكٌ Ve kerīm adama denir; yukālu: رَجُلٌ كُهْلُولٌ أَيْ كَرِيمٌ

كَهْلٌ [Kehl] (سَهْلٌ [sehl] vezninde) ve

كَاهِلٌ [Kāhil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

كُهَيْلٌ [Kuheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ve

كَهْلَانُ [Kehlān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Esāmī-i nāstandır.

كُهَيْلَةُ [Kuheylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿdir.

كُهَالٌ [Kuhāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir kāhil-i Cāhilī ismidir.

اَلْكَهْوَلُ [el-kehvel] (جَرْوَلٌ [cervel] vezninde) ve

اَلْكَهُولُ [el-kehūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Örümceğe denir, عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] maʿnāsına.

[ك ه ب ل]

اَلْكَهْبَلُ [el-kehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bodura denir. Ve bir cins iri şecer ismidir. Ve bu كَنَهْبَلٌ [kenehbel] ile iki maʿnāda dahi mürādiftir.

[ك ه د ل]

اَلْكَهْدَلُ [el-kehdel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Etine dolu semiz tāze hatuna denir. Ve kocakarıya denmekle zıdd olur; yukālu: تَزَوَّجَ كَهْدَلًا أَيْ شَابَّةً سَمِينَةً وَكَذَا عَجُوزًا Ve örümceğe

denir. Ve yeni yetişmiş kıza denir. Ve bir recül ve bir rāciz ʿalemidir.

[ك ه م ل]

اَلْكَهْمَلُ [el-kehmel] (كَهْدَلٌ [kehdel] vezninde) Sakīl ve bī-meze ve nā-hazm kimseye denir; yukālu: جَاءَ كَهْمَلٌ أَيْ ثَقِيلٌ وَخِمٌ

اَلْمُكَهْمَلُ [el-mukehmel] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Cümle ve cemīʿ maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ الْأَمْرَ مُكَهْمَلًا أَيْ بِأَجْمَعِهِ

[ك و ل]

كُوَلُ [Kuvel] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Fāris kazāsında bir karyedir, ʿamme Kuvār derler; Ṣaġānī merhūmun zann eylediği gibi Şīrāz'da mahalle ismi değildir.

اَلْكَوْلَانُ [el-kevlān] (kāf'ın fethi ve zammıyla) بَرْدِيٌّ [berdiyy] nebātına denir ki koğalık ve hasır otu dedikleridir. Ve Māverāʾunnehr'de bir belde adıdır.

اَلْكَوْلَةُ [el-Kevlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yemen'de bir hısn ismidir.

اَلْكَوَأْلَلُ [el-kevaʾlel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Bodura denir.

اَلْإِكْوِئْلَالُ [el-ikviʾlāl] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiʿlāl] vezninde) Bodur olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَوَأْلَلٌ İşbu إِكْوَأَلَّ الرَّجُلُ إِذَا قَصُرَ [kevaʾlel] ve إِكْوِئْلَالٌ [ikviʾlāl] māddelerini Cevherī "ك،أ،ل" māddesinde vehminden nāşī zikr eylemiştir. Şārih der ki müʾellif dahi orada sebt eylemekle taʿāruzan ve tesāḳuṭan kabīlinden olur.

اَلتَّكَوُّلُ [et-tekevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Birikmek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَوَّلُوا إِذَا تَجَمَّعُوا Ve bir kimse üzerine muttasıl ve peyderpey şetm ve darbla üşüntü edip havāle olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَوَّلُوا عَلَيْهِ إِذَا أَقْبَلُوا عَلَيْهِ بِالشَّتْمِ وَالضَّرْبِ فَلَمْ يُقْلِعُوا

اَلْإِنْكِيَالُ [el-inkiyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) تَكَوُّلٌ [tekevvul] ile maʿnā-yı ahīrde murādiftir; yukālu: إِنْكَالُوا عَلَيْهِ بِمَعْنَى تَكَوَّلُوا

اَلتَّكَاوُلُ [et-tekāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Caʿlī kısalanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَكَاوَلَ الرَّجُلُ إِذَا تَقَاصَرَ

اَلْأَكْوَلُ [el-ekvel] (أَطْوَلُ [aṭvel] vezninde) Dağlar şeklinde cā-be-cā tümsekli olan arza denir.

[ك ي ل]

اَلْكَيْلُ [el-keyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلْمَكَالُ [el-mekāl] (مَقَالٌ [meḳāl] vezninde) ve

اَلْمَكِيلُ [el-mekīl] (مَسِيلٌ [mesīl] vezninde) Ölçmek maʿnāsınadır; yukālu: كَالَ الطَّعَامَ يَكِيلُ كَيْلًا وَمَكَالًا وَمَكِيلًا إِذَا وَزَنَهُ بِالْكِيلَةِ ve yukālu: كَالَهُ طَعَامًا وَكَالَ لَهُ طَعَامًا بِمَعْنًى Yaʿnī mefʿūleyne taʿdiye edip ve baʿzen mefʿūl-i evvele lām dāhil olur, pes كَالَهُ طَعَامًا kavli "Ona buğday ölçtü ki ona ölçek ile yāhūd ölçerek buğday verdi" demek olur, hattā Rāġib ʿibāretiyle resm eylemekle tazmīn bābından olduğu telmīh eylemiştir. Ve كَالَ لَهُ طَعَامًا kavli "Ona vermek için buğday ölçtü" demektir. Pes Beyḍāvī merhūmun sūre-i mutaffifīn evvelinde hazf ve īsālden ʿadd eylemesine hācet kalmaz, niteki ʿİṣām dahi lügatte lām'dan mücerreden vürūdunu tasrīh eylemiştir, fe'lyunzar. Ve

كَيْلٌ [keyl] مِكْيَالٌ [mikyāl] gibi ölçeğe de ıtlāk olunur. Ve akçeyi vezn eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: كَالَ الدَّرَاهِمَ إِذَا وَزَنَهَا Ve çakmaktan āteş çıkmayıp āteşsiz olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, çakmaktan murād aʿrābın ağaçtan olan çakmağıdır. Āteş yerine hurde ḥukākeleri çıkmak

mülābesesiyle istiʿmāl olundu; yukālu: كَالَ الزَّنْدُ إِذَا كَبَا Ve bir nesneyi bir nesneye kıyās eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki onun ölçeğine tevfīk eder; yukālu: كَالَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ إِذَا قَاسَهُ بِهِ Ve

كَيْلٌ [keyl] Çakmak çakılırken sıçrayan hurde hurde pārelerine ıtlāk olunur. Ve ʿArablar هَذَا طَعَامٌ لَا يَكْفِينِي كَيْلُهُ derler لَا يَكِيلُنِي manāsını murād ederler ki tazmīni mutazammındır. Ve "إِذَا طَلَعَ سُهَيْلٌ رُفِعَ كَيْلٌ وَوُضِعَ كَيْلٌ" derler, yaʿnī Süheyl yıldızı doğdukta ölçeğin biri refʿ ve biri vazʿ olunur ki harāret-i havā zāʾil olup bürūdetin ʿārız olmasını murād ederler.

اَلْإِكْتِيَالُ [el-iktiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi ölçmek maʿnāsınadır; yukālu: إِكْتَالَ الطَّعَامَ بِمَعْنَى كَالَهُ Burada müʾellif kasr eylemiştir, zīrā إِكْتِيَالٌ [iktiyāl] ölçek ile nesne alan adam kendi nefsi için ölçmek ve ölçüp almak maʿnāsına da gelir. Kāle'r-Rāġib إِكْتَلْتُ عَلَيْهِ إِذَا أَخَذْتَ مِنْهُ كَيْلا Ve fi'l-*Miṣbāḥ* إِكْتَلْتُ مِنْهُ وَعَلَيْهِ إِذَا أَخَذْتَ وَتَوَلَّيْتَ الْكَيْلَ ve yukālu: كَالَ الدَّافِعُ وَاكْتَالَ الْآخِذُ بِنَفْسِكَ Ve عَلَى harfiyle sılalanmak husūsunda sūre-i mutaffifīn evvelinde Ebu's-Suʿūd hazretlerinin kelām-ı nefīsi vardır, fe'lyurācaʿ.

اَلْكِيلَةُ [el-kīlet] (kāf'ın kesriyle) İsmdir, ölçüye denir.

اَلْمِكْيَلُ [el-mikyel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِكْيَالُ [el-mikyāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلْمِكْيَلَةُ [el-mikyelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) كَيْلٌ [keyl] gibi ölçeğe denir; yukālu: أَخَذَهُ بِالْكَيْلِ وَالْمِكْيَلِ وَالْمِكْيَالِ وَالْمِكْيَلَةِ وَهُوَ مَا كِيلَ بِهِ

اَلتَّكَايُلُ [et-tekāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Birbirine mükāfāt üzere muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هُمَا يَتَكَايَلَانِ أَيْ يَتَعَارَضَانِ بِالشَّتْمِ أَوِ الْوَتَرِ Ve kavluhum: لَا تَكَايَلَ بِالدَّمِ أَيْ لَا يَجُوزُ لَكَ أَنْ تَقْتُلَ إِلَّا تَأْرَكَ Yaʿnī "Kātilden gayrıyı katl cāʾiz değildir." Tarafeynde fazl ve meziyyet cihetiyle müsāvāt muʿteber değildir, kātil gerek maktūlden dūn ve gerek efdal olsun, beher hāl kısās ona müteretteb olur.

اَلْمُكَايَلَةُ [el-mukāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir adama bir kimse her ne söylediyse o dahi ona onu söylemek yāhūd onun kendi hakkında işlediğini o dahi işlemek maʿnāsına müstaʿmeldir yāhūd kendisine şetm edenin şetminden ezyed şetm eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, lisān-ı ʿavām-ı Türkīde bundan ölçeğine ölçek belki bir baş ziyāde vermek taʿbīr olunur; yukālu: كَايَلَهُ إِذَا قَالَ لَهُ مِثْلَ مَقَالِهِ أَوْ فَعَلَ كَفِعْلِهِ أَوْ شَاتَمَهُ فَأَرْبَى عَلَيْهِ

اَلْكَيُّولُ [el-keyyūl] (عَيُّوقٌ [ʿayyūḳ] veznin-de) Cenkte en geride olan tabura denir; yukālu: قَامَ فِي الْكَيُّولِ أَيْ فِي آخِرِ الصُّفُوفِ فِي الْحَرْبِ Ve korkak, bī-dīl kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ كَيُّولٌ أَيْ جَبَانٌ Ve yüksek yere denir, tepe gibi. Ve çakmaktan sıçrayan āteşsiz siyāh kıvılcıma denir. Mütercim der ki İbn Eşīr'in beyānına göre āhir saff ve cebān maʿnāları كَيْلُ الزَّنْدِ maʿnāsındandır ki "āteşi çıkmaz" demektir yāhūd cebān maʿnāsı maʿnā-yı ahīrdendir ki geride bir yüksek yerde durup ilerinin hāline nazar eder. Bu münāsebetle bu latīfe sebt olundu: Bir muhārebe hengāmında bir ak sakallı pīr ve ihtiyār kimse ʿaskerin gerisinde bir alarga mahalde tevakkuf eder imiş. Neferātın biri yanına varıp "Evlādın mesābesinde kimseler ileride cenk ediyorlar, sen ak sakalından utanmayıp böyle geride durmak revā mıdır!" diye serzeniş

ettikte, "Ey oğul, ben dāʾimā böylece geride durmakla bu ak sakala mālik oldum yoksa ileriye iktihām eylesem idi kara sakala dahi mālik olmaz idim" diye cevāb eylemiştir; ve mine'l-kissati'l-hissatu.

اَلْكَيِّلُ [el-keyyil] (هَيِّنْ [heyyin] vezninde) Bu dahi çakmaktan sıçrayan āteşsiz siyāh kıvılcıma denir; yukālu: خَرَجَ مِنَ الزَّنْدِ الْكَيُّولُ وَالْكَيِّلُ أَيِ السُّحَالَةُ

اَلتَّكَلِّي [et-tekellī] (تَجَلِّي [tecellī] vezninde) تَكَيُّلٌ [tekeyyul] kelimesinden maklūbdur, cenkte en gerideki taburda durmak maʿnāsınadır; yukālu. تَكَلَّى الرَّجُلُ إِذَا قَامَ فِي الْكَيُّولِ

اَلتَّكْيِيلُ [et-tekyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse korkak olmak maʿnāsınadır; yukālu: كَيَّلَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ كَيُّولًا أَيْ جَبَانًا

FASLU'L-LĀM
(فَصْلُ اللاَّمِ)

[ل ت ل]

لَتْلَةُ [Letlet] (lām'ın fethi ve tā-yı fevkiyyenin sükūnuyla) Bir mevziʿ adıdır.

[ل ع ل]

لَعَلَّ [leʿalle] (fethateynle ve lām-ı müşeddede-i meftūha ile) ve

لَعَلْ [leʿal] (lām-ı muhaffefenin sükūnuyla) Kelime-i tamaʿ u işfāktır, yaʿnī mercū ve meʾmūlü yāhūd muhvif ve mekrūhu tevakkuʿ ve ümīd içindir ki hāsılı mahbūbu tereccī ve mekrūhtan endīşe ve işfāka delālet eder. Meselā لَعَلَّ اللهَ يَغْفِرُ ذَنْبِي derler, "Ümīddir ve meʾmūldür ki Hudā-yı müteʿāl günāhımı magfiret eyleye." Ve لَعَلَّ زَيْدًا يَمُوتُ derler, "Korkarım ki Zeyd vefāt eyleye" demektir. Bu maʿnālardan Fārisīde meger ve şāyed kelimeleriyle taʿbīr olunur. Bunda yirmi sekiz lügat vardır: 1) لَعَلَّ [leʿalle]] 2) لَعَلْ [leʿal]] ki zikr olundu 3) عَلَّ [ʿalle] (bi-gayri lām) 4) عَنَّ [ʿanne] (nūn-ı müşeddede ile) 5) غَنَّ [ġanne] (ġayn-ı muʿceme ile) 6) أَنَّ [enne] (hemze ve nūn-ı müşeddede ile) 7) لَأَنَّ [leʾenne] (lām ve hemze ve nūn-ı müşeddede ile) 8) لَوَنَّ [levenne] (lām ve vāv ve nūn-ı müşeddede ile) 9) رَعَلَّ [reʾalle] (rāʾ ve ʿayn ve lām-ı müşeddede ile) 10) لَعَنَّ [leʾanne] (lām ve ʿayn ve nūn-ı müşeddede ile) 11) لَغَنَّ [leġanne] (lām ve gayn-ı muʿceme ve nūn-ı müşeddede ile) 12) رَغَنَّ [reġanne] (rāʾ ve ġayn-ı muʿceme ve nūn-ı müşeddede ile) 13) وَعَلِّي أَفْعَلُ [ve ʿallī efʿalu] denir (ʿayn ve lām-ı müşeddede ve yā-yı mütekellim ile) 14) وَعَلَّنِي أَفْعَلُ [ve ʿallenī efʿalu]

denir (nūn-ı vikāye ziyadesiyle) 15) لَعَلِّي [leᶜallī] denir 16) لَعَلِّنِي [leᶜallenī] denir 17) لَعَنِّي [leᶜannī] denir (nūn-ı müşeddede ile) 18) لَعَنِّنِي [leᶜannenī] denir (nūn-ı vikāye ile) 19) لَغَنِّي [leġannī] (ġayn-ı muᶜceme ile) 20) لَغَنِّنِي [leġannenī] (nūn-ı vikāye ile) 21) لَوَنِّي [levennī] denir (nūn-ı müşeddede ile) 22) لَوَنِّنِي [levennenī] (nūn-ı vikāye ile) 23) لَأَنِّي [leᵓennī] (hemze ve nūn-ı müşeddede ile) 24) لَأَنِّنِي [leᵓennenī] (nūn-ı vikāye ile) 25) أَنِّي [ennī] (hemze-i meftūha ile) 26) أَنِّنِي [ennenī] (nūn-ı vikāye ile) 27) رَغَنِّي [reġannī] (ġayn-ı muᶜceme ile) 28) رَغَنِّنِي [reġannenī] (nūn-ı vikāye ile.)

Mütercim der ki müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de ve Şihāb'ın *Durretu'l-Ġavvāṣ* şerhinde işbu لَعَلَّ kelimesi müteᶜallik-i nefāyis olmakla tālib olanlar mürācaᶜat edeler.

[ل م ل]

اَللَّمَالُ [el-lemāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde ve غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Sürmeye denir; yukālu: بِعَيْنِهِ لَمَالٌ وَلُمَالٌ أَيْ كُحْلٌ

اَلتَّلَمُّلُ [et-telemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznin-de) Ağzın içinde olan bakiyye-i taᶜāmı dil ile yalaştırmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَلَمَّلَ بِفَمِهِ إِذَا تَلَمَّظَ

[ل و ل]

اَللَّوْلَاءُ [el-levlāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) ضُرٌّ [ḍurr] ve şiddet ve mihnet maᶜnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي اللَّوْلَاءِ أَيِ الشِّدَّةِ وَالضُّرِّ

لَالُ [Lāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) Fukahādan Aḥmed b. ᶜAlī b. Aḥmed'in pederinin ced-di ismidir. Ve لَالٌ [lāl] Fārisī olmakla dilsi-ze denir, أَخْرَسُ [aḫres] maᶜnāsına.

[ل ي ل]

اَللَّيْلُ [el-leyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve اَللَّيْلَاةُ [el-leylāt] (elif ve hā'yla) Ge-ceye denir ki gurūb-ı şemsten fecr-i sādıkın tulūᶜuna kadar ᶜalā-kavlin şem-sin tulūᶜuna kadar müddetten ᶜibārettir; cemᶜi لَيَالِي [leyālī] gelir gayr-i kıyās üze-re yāᵓ ziyādesiyle ve لَيَائِلُ [leyāᵓil] gelir ki maklūbdur.

Şārih der ki لَيْلَاةٌ [leylāt] لَيْلَةٌ [leylet]in as-lıdır, zīrā musaggarı لُيَيْلِيَةٌ [luyeyliyet]tir. Ve لَيْلَةٌ [leylet] لَيْلٌ [leyl]in müfredidir, تَمْرَةٌ [temret] ve تَمْرٌ [temr] gibi. Ve Merzūḳī dedi ki لَيْلٌ [leyl] izā-i نَهَارٌ [nehār]da ve لَيْلَةٌ [leylet] izā-i يَوْمٌ [yevm]de istiᶜmāl olunur. İntehā. Ve

لَيْلٌ [leyl] Toy kuşuna denir, حُبَارَى [ḥubārā] gibi, ᶜalā-kavlin yavrusuna denir. Ve كَرَوَانٌ [kerevān] kuşunun ki çağırgan toy dedik-leridir, yavrusuna da denir. Ve ᶜArfece b. Selāme el-Kindī nām kimsenin kılıcı ismidir. Ve tekūlu'l-ᶜArab: أَلْبَسَ لَيْلٌ لَيْلًا أَيْ رَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا Yaᶜnī "Bir nesnenin eczāsı birbirinin üstüne bingeşti.

اَللَّيْلَاءُ [el-leylāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] ve سَكْرَى [sekrā] veznlerinde) Gecenin tūl ve şid-detini ifāde zımnında teᵓkīd için īrād olu-nur, ᶜinde'l-baᶜz pek karanu olan geceye yāhūd otuzuncu gecesine vasf olur, niteki دَهْمَاءُ [dehmāᵓ] yirmi dokuzuncu ve دَعْجَاءُ [daᶜcāᵓ] yirmi sekizinci gecedir; yukālu: لَيْلَةٌ لَيْلَاءُ وَلَيْلَى أَيْ طَوِيلَةٌ شَدِيدَةٌ أَوْ هِيَ أَشَدُّ لَيَالِي الشَّهْرِ ظُلْمَةً أَوْ لَيْلَةُ ثَلَاثِينَ

اَلْأَيْلُ [el-elyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve اَللَّائِلُ [el-lāᵓil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve اَلْمُلَيِّلُ [el-muleyyel] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bunlar da teᵓkīd için īrād olu-nur; yukālu: لَيْلٌ أَلْيَلُ وَلَائِلٌ وَمُلَيِّلٌ أَيْ شَدِيدُ الظُّلْمَةِ

اَلْإِلْأَلُ [el-ilᵓāl] (hemze ile إِهْمَالٌ [ihmāl]

vezninde) ve

اَلْإِلْيَالُ [el-ilyāl] (hemze-i sāniye bedeli yā'yla) Geceye girmek maʿnāsınadır; yukālu: أَلْأَلَ الْقَوْمُ وَأَلْيَلُوا إِذَا دَخَلُوا فِي اللَّيْلِ Evvelkide hemze-i ūlā münāsebetiyle yāʾ hemzeye ibdāl olunmuştur.

أُمُّ لَيْلَى [ummu leylā] Siyāh bādenin künyesidir, papaz karası dedikleridir. Ve

لَيْلَى [leylā] Bādenin ibtidā-yı keyf ü neşʾesine ıtlāk olunur, buhār tasavvuruna mebnīdir; tekūlu: أَخَذَتْنِي الْخَمْرُ لَيْلَاهَا أَيْ نَشْوَتُهَا وَبَدْءُ سَكْرِهَا Ve bir hatun ismidir; cemʿi لَيَالِي [Leyālī] gelir.

حَرَّةُ لَيْلَى [Ḥarretu Leylā] Bādiyede bir kara taşlık tepedir.

إِبْنُ لَيْلَى اَلْمُزَنِيُّ [İbnu Leylā el-Muzeniyy] ve **أَبُو لَيْلَى اَلْأَشْعَرِيُّ** [Ebū Leylā el-Eşʿariyy] ve **أَبُو لَيْلَى اَلْجَعْدِيُّ** [Ebū Leylā el-Caʿdiyy] ve **أَبُو لَيْلَى اَلْمَازِنِيُّ** [Ebū Leylā el-Māziniyy] ve **أَبُو لَيْلَى اَلْغِفَارِيُّ** [Ebū Leylā el-Ġifāriyy] ve **أَبُو لَيْلَى اَلْخُزَاعِيُّ** [Ebū Leylā el-Ḫuzāʿiyy] sahābelerdir.

اَلْمُلَايَلَةُ [el-mulāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Ecīri gecelikle tutmak maʿnāsınadır, niteki مُشَاهَرَةٌ [muşāheret] aylıkla ve مُيَامَنَةٌ [muyāmenet] gündelikle muʿāmeleden ʿibārettir; tekūlu: لَايَلْتُهُ إِذَا عَامَلَهُ مُلَايَلَةً كَيَاوَمَهُ مُيَاوَمَةً ve yukālu: اسْتَأْجَرْتَهُ لِلَيْلَةٍ مِنَ الْيَوْمِ

FASLU'L-MĪM
(فَصْلُ الْمِيمِ)

[م أ ل]

اَلْمَأْلُ [el-meʾl] (mīm'in fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْمَئِلُ [el-meʾil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Semiz ve yumru gövdeli kişiye denir; müʾennesi مَأْلَةٌ [meʾlet] ve مَئِلَةٌ [meʾilet]tir.

اَلْمُؤُولَةُ [el-muʾūlet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) ve

اَلْمَآلَةُ [el-meʾālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir kimse semiz ve tenū-mend olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَأَلَ الرَّجُلُ وَمَئِلَ مُؤُولَةً وَمَآلَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا كَانَ مَأْلًا أَيْ سَمِينًا ضَخْمًا

اَلْمَأْلُ [el-meʾl] ve

اَلْمَأْلَةُ [el-meʾlet] (mīm'lerin fethiyle) Bir işe kable'l-vukūʿ yapınıp āmāde olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ أَمْرٌ مَا مَأُلَ لَهُ وَمَا مَأَلَ مَآلَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالثَّالِثِ أَيْ لَمْ يَسْتَعِدَّ لَهُ وَلَمْ يَشْعُرْ بِهِ

اَلْمَأْلَةُ [el-meʾlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bāgçeye ve çemen-zāra denir, رَوْضَةٌ [ravḍat] maʿnāsına. Ve değirmene denir, رَحًى [reḥā] maʿnāsına; cemʾi مِئَالٌ [miʾāl]dir mīm'in kesriyle.

[م ت ل]

اَلْمَتْلُ [el-metl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Bir nesneyi sarsıp ırgalamak maʿnāsınadır; yukālu: مَتَلَ الشَّيْءَ مَتْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا زَعْزَعَهُ وَحَرَّكَهُ

[م ث ل]

اَلْمِثْلُ [el-miṯl] (mīm'in kesri ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) ve

اَلْمَثَلُ [el-meṯel] (fethateynle) ve

اَلْمَثِيلُ [el-meṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir şeyʾin benzeri ve yektāsı, şibh ve mānend maʿnāsınadır; cemʿleri أَمْثَالٌ [emṯāl]dir; yukālu: هَذَا مِثْلُهُ وَمَثَلُهُ وَمَثِيلُهُ أَيْ شِبْهُهُ Ve kavlu'l-ʿArab: فُلَانٌ مُسْتَرَادٌ لِمِثْلِهِ أَيْ مِثْلُهُ يُطْلَبُ وَيُشَحُّ عَلَيْهِ Yaʿnī "Filān nesne kemyāb olmakla misl ve mānendi matlūb olup ve kendisini fedā eylemeyip hakkında buhl ve dınnet olunacak yādigār-ı bī-hemdādır" demektir.

اَلْمَثَلُ [el-meṯel] (fethateynle) Şibh ve mānend maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve delīl ve huccet maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَقَامَ لَهُ مَثَلًا أَيْ حُجَّةً Ve kıssa ve hadīs ve dāsitān maʿnāsınadır; yukālu: بَسَطَ لَهُ مَثَلًا أَيْ حَدِيثًا Ve bir nesnenin sıfatına ıtlāk olunur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ﴾ أَيْ صِفَةُ الْجَنَّةِ Şārih der ki مَثَلٌ [meṯel] taʿbīr olunan kelām ki kabūlle müttesem ve tedāvül ile müştehirdir, şibh maʿnāsından meʾhūzdur, gūyā ki muhāzırı olan kimse mevridini madribine misl ve nazīr ederek īrād eder.

اَلتَّمْثِيلُ [et-temṯīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kıssa ve bir lakırdı beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّلَ بِالْمَثَلِ أَيْ بِالْحَدِيثِ Ve bir nesneyi bir nesneye benzetmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّلَهُ بِهِ إِذَا شَبَّهَهُ بِهِ Ve bir nesnenin bi-ʿaynihi sūretini nakş ve kitābet makūlesiyle tasvīr eylemek maʿnāsınadır, şöyle ki şeyʾ-i musavverin şahsına nazar eder gibi bi-ʿaynihi tasvīr eyleye; yukālu: مَثَّلَ الشَّيْءَ لَهُ إِذَا صَوَّرَ لَهُ Ve bir adama مُثْلَةٌ [muṯlet] taʿbīr olunan ʿukūbetle işkence kılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّلَ لِفُلَانٍ إِذَا نَكَّلَ بِهِ

اَلْإِمْتِثَالُ [el-imtiṯāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi mesel ve kıssa beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَثَلَ الْمَثَلَ أَيِ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى مَثَّلَهُ Ve bir kimse mesel cihetiyle bi'l-münāsebe ebyāt-ı selāse inşād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَثَلَ عِنْدَهُمْ تَمَثُّلٌ مَثَلًا حَسَنًا إِذَا أَنْشَدَ بَيْتًا ثُمَّ آخَرَ ثُمَّ آخَرَ Niteki [temeṯṯul] dahi bu maʿnāyadır, ke-mā seyuzkeru. Ve bir nesnenin sūretine girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَثَلَهُ أَيْ تَصَوَّرَهُ Şārihin beyānına göre تَمْثِيلٌ [temṯīl]in mutāviʿidir; fe-yukālu: مَثَّلَهُ لَهُ فَامْتَثَلَهُ أَيْ صَوَّرَهُ لَهُ فَتَصَوَّرَهُ Ve bir adamın tarīka ve meslekine tābiʿ olup aslā ondan ʿudūl ve tecāvüz etmeyerek iktidā ve inkıyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَثَلَ طَرِيقَتَهُ إِذَا تَبِعَهَا فَلَمْ يَعْدُهَا Ve kātili kısās eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَثَلَ مِنْهُ إِذَا اقْتَصَّ

اَلتَّمَثُّلُ [et-temeṯṯul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bu dahi mesel ve kıssa beyān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَثَّلَ الْحَدِيثَ وَبِالْحَدِيثِ بِمَعْنَى امْتَثَلَ Kāle'ş-şārih ve minhu kavlu Cerīr: "وَالتَّغْلِبِيُّ إِذَا تَنَحْنَحَ لِلْقِرَى || حَكَّ اسْتَهُ وَتَمَثَّلَ الْأَمْثَالَا" Ve

تَمَثُّلٌ [temeṯṯul] إِمْتِثَالٌ [imtiṯāl] gibi bir münāsebetle mesel kasdıyla ebyāt-ı selāse inşād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَثَّلَ عِنْدَهُمْ مَثَلًا حَسَنًا إِذَا أَنْشَدَ بَيْتًا ثُمَّ آخَرَ ثُمَّ آخَرَ Şārih der ki müʾellifin sūret-i tefsīrinden إِمْتِثَالٌ [imtiṯāl] ve تَمَثُّلٌ [temeṯṯul] ıtlāk olunmayacağı münfehim olur, lākin ümmehāt-ı sāʾirenin mantūku üzere mısrāʿ-ı vāhidde dahi müstaʿmeldir; ve minhu kavlu ʿĀʾişe: كَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَتَمَثَّلُ بِقَوْلِ الشَّاعِرِ "وَيَأْتِيكَ بِالْأَخْبَارِ مَنْ لَمْ تَزَوَّدِ" Pes müʾellifin murādı mutlakan müteʿaddid manzūme demek olur. Ve bu maʿnāda إِمْتِثَالٌ [imtiṯāl] ve تَمَثُّلٌ [temeṯṯul] bi-nefsihi ve bāʾ harfiyle müteʿaddī olur, ke-mā fi'l-*Esās*: هَذَا الْبَيْتُ مَثَلٌ نَتَمَثَّلُهُ عِنْدَنَا وَنَتَمَثَّلُ بِهِ وَنَمْتَثِلُهُ وَنَمْتَثِلُ بِهِ Ve müʾellif تَمَثُّلٌ [temeṯṯul] sūretlenmek ve bir şeyʾin sūretine girmek

maʿnāsına da vürūdunu ihmāl eyledi. Ve

تَمَثُّلٌ [temeṯṯul] Bir nesneyi yā bir kelāmı mesel darb ve īrād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَثَّلَ بِالشَّيْءِ إِذَا ضَرَبَهُ مَثَلًا ve yukālu: هَذَا الْبَيْتُ مَثَلٌ يُتَمَثَّلُ بِهِ Ve kısās almak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَثَّلَ مِنْهُ إِذَا اقْتَصَّ

اَلْأُمْثُولَةُ [el-umṯūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) İsmdir, temessül olunan beyte denir.

اَلْمِثَالُ [el-miṯāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Mikdār maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا عَلَى مِثَالِهِ أَيْ مِقْدَارِهِ Ve kısās maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ مِنْهُ مِثَالَهُ أَيْ قِصَاصَهُ Ve bir nesnenin örneğine ve sıfatına denir; yukālu: هَذَا عَلَى مِثَالِ ذَاكَ أَيْ عَلَى صِفَتِهِ Ve döşeğe denir; yukālu: نَامَ عَلَى الْمِثَالِ أَيِ الْفِرَاشِ Cemʿi أَمْثِلَةٌ [emṯilet] ve مُثُلٌ [muṯul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلتَّمَاثُلُ [et-temāṯul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Hasta sıhhat ve ifākata yaklaşmak maʿnāsınadır. Ve bu مُثُولٌ [muṯūl] ve kıyām maʿnāsındandır; yukālu: تَمَاثَلَ الْعَلِيلُ إِذَا قَارَبَ الْبُرْءَ

اَلْأَمْثَلُ [el-emṯel] أَفْضَلُ [efḍal] vezninde ve mürādifidir; cemʿi أَمَاثِلُ [emāṯil] dir; yukālu: هَذَا أَمْثَلُ قَوْمِهِ أَيْ أَفْضَلُهُ Rāġib'in beyānına göre أَشْبَهُ [eşbeh] ve أَمْثَلُ [emṯel] kelimeleri fi'l-asl أَمْثَلُ أَشْبَهُ بِالْأَفَاضِلِ olup baʿdehu kesret-i deverān sebebiyle müşebbehün-bih iskāt ve mutlak أَفْضَلُ makāmında ikāme ve istiʿmāl olundular ve onlardan sīga tasrīf olundu. Ve kavluhu taʿālā: ﴿إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً﴾ أَيْ أَعْدَلُهُمْ وَأَشْبَهُهُمْ بِأَهْلِ الْحَقِّ أَوْ أَعْلَمُهُمْ عِنْدَ نَفْسِهِ بِمَا يَقُولُ

اَلْمَثَالَةُ [el-meṯālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Fāzıl olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثُلَ الرَّجُلُ مَثَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا فَضُلَ

اَلْمُثْلَى [el-muṯlā] (mīm'in zammıyla) أَمْثَلُ [emṯel]in müʾennesidir, أَقْصَى [aḳṣā] ve قُصْوَى [ḳuṣvā] gibi. Ve kavluhu taʿālā: ﴿وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى﴾ أَيِ الطَّرِيقَةِ الَّتِي هِيَ الْأَشْبَهُ بِالْحَقِّ

اَلْمَثِيلُ [el-meṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Misl ve nazīr maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve fāzıl maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مَثِيلٌ أَيْ فَاضِلٌ

اَلتَّمْثَالُ [et-temṯāl] (tā'nın fethiyle) تَفْعِيلٌ [tefʿīl]den masdardır, bir nesneyi āhere benzetmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَّلَهُ بِهِ تَمْثِيلًا وَتَمْثَالًا إِذَا شَبَّهَهُ بِهِ

اَلتِّمْثَالُ [et-timṯāl] (tā'nın kesriyle) Masnūʿ olan sūrete denir, gerek kalem işi ve gerek sāʾir güne olsun; tekūlu: رَأَيْتُ تِمْثَالًا فِي يَدِهِ أَيْ صُورَةً Ve Eşʿaṯ b. Ḳays el-Kindī kılıcının ismidir.

اَلْمُثُولُ [el-muṯūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Ayak üzere dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثَلَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَمَثُلَ مُثُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا قَامَ مُنْتَصِبًا Ve sinip yere yapışmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: مَثَلَ الرَّجُلُ إِذَا لَطَأَ بِالْأَرْضِ Ve yerinden ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: مَثَلَ فُلَانٌ إِذَا زَالَ عَنْ مَوْضِعِهِ Ve bir nesneyi bir nesneye benzetmek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَلَ فُلَانًا فُلَانًا وَبِفُلَانٍ إِذَا شَبَّهَهُ بِهِ Ve benzemek maʿnāsınadır; yukālu: مَثَلَ فُلَانٌ فُلَانًا إِذَا صَارَ مِثْلَهُ

اَلْمَثْلُ [el-meṯl] (غَسْلٌ [ġasl] vezninde) ve

اَلْمَثْلَةُ [el-muṯlet] (mīm'in zammıyla) Bir adama gayra ʿibret olacak ʿukūbet eylemek maʿnāsınadır, burnunu ve kulağını ve sāʾir baʿzı aʿzāsını kesmek ve gözünü oymak gibi; yukālu: مَثَلَ بِفُلَانٍ مَثْلًا وَمُثْلَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَكَّلَ

اَلْمُثْلَةُ [el-meṯulet] (mīm'in fethi ve sā'nın zammıyla ve sükūnuyla) İsmdir, ʿibret alacak ʿukūbete denir; cemʿi مُثُولَاتٌ [meṯūlāt]

gelir mīm'in fethiyle ve مَثُلَاتٌ [meṣulāt] gelir mīm'in fethi ve ṣā'nın zammıyla.

اَلْإِمْثَالُ [el-imṣāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı kısās cihetiyle katl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْثَلَهُ إِذَا قَتَلَهُ بِقَوَدٍ

اَلْمَاثِلُ [el-māṣil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ʿUkūbet maʿnāsına olan مَثَلٌ [meṣel] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu: مَثَلٌ مَاثِلٌ أَيْ جَهْدٌ جَاهِدٌ Her şedīd mihneti ona teşbīh ederler. Ve

مَاثِلٌ [māṣil] Eser ve ʿalāmeti bi'l-külliyye nābūd olup hākisār olmuş resm-i bināʾ ve ʿimārete denir; yukālu: كَانَ رَسْمُ الدَّارِ مَاثِلًا أَيِ الذَّاهِبَ الْأَثَرِ

اَلْمَأْثُولُ [el-Meʾṣūl] Medīne'de bir mevziʿdir.

اَلْمَاثِلَةُ [el-māṣilet] Çerāg-pādır ki şemʿdān tarzında olur, çırakma ve ilikmen taʿbīr olunur. Bu münāsebetle şemʿ-dāna da ıtlāk olunur; yukālu: أَتَى بِالْمَاثِلَةِ أَيْ بِمَنَارَةِ الْمِسْرَجَةِ

اَلْمِثْلُ [el-Miṣl] (mīm'in kesriyle) İbn ʿİcl b. Luceym'dir, mülūk-i Yemen'dendir. Emeviyyeden ʿAbdulmelik b. Mervān tarafına Yemen'den bir tāʾife vürūd edip huzūrunda müsūl ve esnā-yı musāhabette ʿAbdulmelik zikr olunan مِثْلٌ lafzını musahhaf olarak مَا الْمِيلُ مِنْكُمْ taʿbīriyle istifsār eyledikte, merkūmlar murādını fehm edip fī-zātihim edeb-āşinā olmalarıyla üslūb-ı hakīmāne ile يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ كَانَ مَلِكٌ لَنَا يُقَالُ لَهُ الْمِثْلُ dediklerinde ʿAbdulmelik şermsār oldu. Ve Benu'l-Miṣl b. Muʿāviye bir kabiledir; Ebu'ş-Şaʿṣāʾ Yezīd el-Kindī onlardandır.

اَلْمُثْلُ [el-Muṣl] (mīm'in zammıyla) Felc nām mahalde bir mevziʿdir ki Reḥā'l-Muṣl dahi derler.

اَلْأَمْثَالُ [el-Emṣāl] (hemzenin fethiyle) Başra'ya karīb bir niçe dağlı arza ıtlāk olunur ki birbirine müteşābihlerdir.

[م ج ل]

اَلْمَجْلُ [el-mecl] (mīm'in fethi ve cīm'in sükūnuyla) ve

اَلْمَجَلُ [el-mecel] (fethateynle) ve

اَلْمُجُولُ [el-mucūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kesret-i ʿamelden el nasırlanıp kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَجَلَتْ يَدُهُ وَمَجِلَتْ مَجْلًا وَمَجَلًا وَمُجُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا نَفِطَتْ مِنَ الْعَمَلِ فَمَرَنَتْ Ve davarın tırnağı taşırkadıktan sonra onulup katılanmak maʿnāsınadır. Ve ʿinde'l-baʿz مَجَلٌ [mecel] bedende deri ile etin beyninde su hādis olmak maʿnāsınadır ki āteş isābetinden yā huşūnetli nesne istiʿmālinden hādis olur, Türkīde buna dahi kabarmak taʿbīr olunur. Ve baʿzılar ʿindinde مَجْلَةٌ [meclet] ki مَجْلٌ [mecl] lafzının müfredidir, şol yufka dericiğe denir ki iş işlemekten kabarıp içinde su dolar, Türkīde kabarcık taʿbīr olunur. Bunun cemʿi مِجَالٌ [micāl]dir mīm'in kesriyle ve مَجْلٌ [mecl]dir, تَمْرٌ [temr] ve تَمْرَةٌ [temret] gibi; yukālu: مَجَلَ الْحَافِرُ إِذَا نَكَبَتْهُ الْحِجَارَةُ فَبَرِئَ فَصَلُبَ أَوِ الْمَجَلُ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ الْجِلْدِ وَاللَّحْمِ مَاءٌ أَوِ الْمَجْلَةُ قِشْرَةٌ رَقِيقَةٌ يَجْتَمِعُ فِيهَا مَاءٌ مِنْ أَثَرِ الْعَمَلِ Ve minhu yukālu: جَاءَتِ الْإِبِلُ كَالْمَجْلِ أَيْ رِوَاءً مُمْتَلِئَةً Yaʿnī "Develer suya gereği gibi kanıp karınları مَجْلٌ [mecl] gibi su ile dopdolu geldiler."

اَلْإِمْجَالُ [el-imcāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi el kesret-i ʿamelden nasırlanıp kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْجَلَتْ يَدُهُ بِمَعْنَى مَجَلَتْ Ve iş eli kabartmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْجَلَ يَدَهُ الْعَمَلُ إِذَا صَيَّرَهَا مَاجِلَةً

اَلْمَاجِلُ [el-mācil] Dağın ve derenin dibin-

de müctemiᶜ olan suya denir. Ve bāb-ı Mekke'de bir mevziᶜ adıdır ki etrāftan tereşşuh eden su ondan müctemiᶜ olur.

[م ح ل]

اَلْمَحْلُ [el-maḥl] (فَحْلٌ [faḥl] vezninde) Mekr ve keyd maᶜnāsınadır; yukālu: لَا يَضُرُّهُ مَحْلُهُ أَيْ مَكْرُهُ وَكَيْدُهُ Ve toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maᶜnāsına. Ve kuraklığa ve kıtlığa denir; yukālu: أَصَابَهُمْ مَحْلٌ أَيْ شِدَّةٌ وَجَدْبٌ وَانْقِطَاعُ الْمَطَرِ Ve مَحُولٌ [meḥūl] ve مَحْلَةٌ [maḥlet] gibi kurak yere denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve masdar olur; yer kurak olmak maᶜnāsına; yukālu: مَحَلَتِ الْأَرْضُ مَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَانَتْ مَحْلَةً Ve

مَحْلٌ [maḥl] ve

مِحَالٌ [miḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Emīr ve vālī ve hākime gamz ve siᶜāyetle bir adama keyd ve zarar īrās eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: مَحَلَ بِفُلَانٍ وَمَحِلَ بِهِ وَمَحُلَ بِهِ مَحْلًا وَمِحَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَادَهُ بِسِعَايَةٍ إِلَى السُّلْطَانِ Ve

مَحْلٌ [maḥl] Aslā hayr ve menfaᶜati olmayan cemād-hilkat kimseye ıtlāk olunur; arz-ı مَحْلٌ [maḥl]e teşbīhle; yukālu: رَجُلٌ مَحْلٌ أَيْ لَا يُنْتَفَعُ بِهِ

اَلْمَحْلَةُ [el-maḥlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْمَحُولُ [el-meḥūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُمْحِلَةُ [el-mumḥilet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) ve

اَلْمُمْحِلُ [el-mumḥil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde ki bu إِمْحَالٌ [imḥāl]den kalīldir) ve

اَلْمِمْحَالُ [el-mimḥāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) مَحْلٌ [maḥl] gibi kurak yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَحْلٌ وَمَحْلَةٌ وَمَحُولٌ وَمُمْحِلَةٌ وَمُمْحِلٌ وَمِمْحَالٌ أَيْ جَدْبَةٌ

اَلْمَحَالَةُ [el-meḥālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Yer kurak olmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَحُلَتِ الْأَرْضُ مَحَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَتْ جَدْبَةً

اَلْإِمْحَالُ [el-imḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir mahal kıtlık ve kuraklık olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْحَلَ الْبَلَدُ إِذَا أَجْدَبَ فَهُوَ مَاحِلٌ وَمُمْحِلٌ قَلِيلٌ Ve nās kıtlığa sataşmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمْحَلَ الْقَوْمُ إِذَا أَجْدَبُوا

اَلْمَاحِلُ [el-māḥil] Kıtlık ve kurak şehre ve mahalle denir, مُمْحِلٌ [mumḥil] dahi denir ki إِمْحَالٌ [imḥāl]dendir; lākin gayr-i kıyās üzere مَاحِلٌ [māḥil] müstaᶜmeldir, مُمْحِلٌ [mumḥil] kalīldir. Ve

مَاحِلٌ [māḥil] Vücūdu mütegayyir olmuş adama denir.

اَلْمُتَمَاحِلُ [el-mutemāḥil] (مُتَمَايِلٌ [mutemāyil] vezninde) Pek uzun olup endāmı perīşān ve muztarib ve nā-zībā deveye ve adama denir. Ve minhu kelāmu ᶜAlī radıyallāhu ᶜanhu: "إِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أُمُورًا مُتَمَاحِلَةً" أَيْ فِتَنًا يَطُولُ شَرْحُهَا Ve bu kelām-ı Murtaḍavī'dir. Cevherī tevehhümünden nāşī hadīs ᶜunvānıyla takyīd eyledi. Kezālik أُمُورًا kelimesi mansūbdur. Cevherī tagyīr edip merfūᶜan resm eylemiştir. Şārih der ki hadīs-i mevkūf cümlesinden olmak ihtimālinden başka kelām-ı ashāba hadīs ıtlākı usūlde mukarrerdir. Vākıᶜā *Nihāye*'de dahi وَفِي حَدِيثِ عَلِيٍّ ᶜunvānıyla müsebbettir. Ve Cevherī hemān أُمُورٌ مُتَمَاحِلَةٌ kelāmıyla iktifā eylemiştir. Ve

مُتَمَاحِلٌ [mutemāḥil] Irak obaya ve eve denir; yukālu: دَارٌ مُتَمَاحِلَةٌ أَيْ مُتَبَاعِدَةٌ Ve vücūdu mütegayyir olmuş kimseye denir, مَاحِلٌ [māḥil] dahi denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ مُتَمَاحِلًا وَمَاحِلًا أَيْ مُتَغَيِّرَ الْبَدَنِ

اَلتَّمَحُّلُ [et-temaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-

ninde) Hīle eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَحَّلَ لَهُ إِذَا احْتَالَ Ve bir adamın ḥakk ve matlūbunu edā husūsunda onu külfet ve zahmete uğratmak maʿnāsınadır ki ezā ve rencle edā etmekten ʿibārettir; yukālu: تَمَحَّلَ لَهُ حَقَّهُ إِذَا تَكَلَّفَهُ لَهُ Müʾellifīnin تَمَحُّلٌ taʿbīrleri bundandır.

اَلْمُمَحَّلُ [el-mumaḥḥal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Uzanmış nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُمَحَّلٌ أَيْ مُطَوَّلٌ Ve şol süte denir ki taʿmı ekşimeğe başlamış ola, ʿalā-kavlin tuluma vazʿ ve ḥıfz olunup lākin henüz taʿmı tamām mütegayyir olmaksızın şürb oluna; yukālu: لَبَنٌ مُمَحَّلٌ أَيْ آخِذٌ طَعْمَ حُمُوضَةٍ أَوْ مَا حُقِنَ فَلَمْ يُتْرَكْ يَأْخُذُ الطَّعْمَ وَشُرِبَ

اَلْمِحَالُ [el-miḥāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Keyd ve mekr maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ضَعِيفُ الْمِحَالِ أَيِ الْكَيْدِ Ve fend ve hīle ile bir husūs ve maslahatı taleb ve teshīr eylemeğe denir; yukālu: فَازَ مَطْلَبَهُ بِالْمِحَالِ وَهُوَ رَوْمُ الْأَمْرِ بِالْحِيَلِ Ve tedbīr maʿnāsınadır; yukālu: قَوِيُّ الْمِحَالِ أَيِ التَّدْبِيرِ Ve kudret maʿnāsınadır. Ve cidāl maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ أَيِ الْجِدَالِ Ve ʿazāb ve ʿıkāb ve ʿadāvet maʿnālarınadır. Ve مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] ten masdar olur, düşmanlık eylemek maʿnāsına; yukālu: مَاحَلَهُ مُمَاحَلَةً وَمِحَالًا إِذَا عَادَاهُ Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır. Ve şiddet ve mihnet ve helāk maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي الْمِحَالِ أَيِ الشِّدَّةِ وَالْهَلَاكِ Ve helāk eylemeğe denir. Ve yine مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] ten masdar olur, مُمَاحَلَةٌ [mumāḥalet] gibi, bir kimse ile zor ve kuvvet husūsunda mübāhase edip yarışmak maʿnāsına, tā ki ehadühümānın kuvveti āherden ziyāde olduğu zāhir ola; yukālu: مَاحَلَهُ مُمَاحَلَةً وَمِحَالًا إِذَا قَاوَاهُ حَتَّى يَتَبَيَّنَ أَيُّهُمَا أَشَدُّ

اَلْمَحَالَةُ [el-meḥālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Büyük makaraya ve çarka denir ki ona deve koşup kuyudan su çekerler; tāʾ vahdetiyyedir; yukālu: إِسْتَقَى عَلَى الْمِحَالَةِ أَيِ الْبَكَرَةُ الْعَظِيمَةُ Müʾellif bunu "ح،و،ل" māddesinde dahi sebt eylemiştir ki dönmek maʿnāsından meʾhūzdur. Burada mīm'ini asliyye iʿtibār eylemiştir. Zāhiren mekr ve hīle yāhūd kuvvet ve şiddet maʿnālarından mutasavverdir. Ve

مَحَالَةٌ [meḥālet] Deve kısmının arka omurgalarından bir omurgaya denir; cemʿleri مَحَالٌ [meḥāl] gelir hā'sız ve cemʿü'l-cemʿi مُحُلٌ [muḥl] gelir mīm'in zammıyla. Ve iskeleye denir ki duvarcılar ve sıvacılar onun üzerinde oturup ʿamel ederler karaçav dahi taʿbīr olunur; yukālu: عَمِلَ الطَّيَّانُ عَلَى الْمَحَالَةِ وَهِيَ الْخَشَبَةُ الَّتِي يَسْتَقِرُّ عَلَيْهَا الطَّيَّانُونَ

اَلْمَحَالُ [el-meḥāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi büyük makaraya ve çarka denir. Ve nisvān düzgünlerinden bir düzgün adıdır ki omurga kemikleri heyʾetinde olur; yukālu: جَاءَتْ وَعَلَيْهَا الْمَحَالُ وَهُوَ ضَرْبٌ مِنَ الْحَلْيِ يَكُونُ عَلَى هَيْئَةِ الْفِقَارِ

اَلْمَمْحَلَةُ [el-memḥalet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Tāze oğlak derisinden olan süt tulumuna denir.

اَلْمَحِلُ [el-meḥil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol adama denir ki ensesinden kovulup uzun uzadı sürülerek dermānde ve bīmecāl kalmış ola; yukālu: صَارَ زَيْدٌ مَحِلًا أَيْ مَطْرُودًا حَتَّى أَعْيَا

اَلتَّمْحِيلُ [et-temḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kuvvetlendirmek ve kuvvet vermek maʿnāsınadır; tekūlu: مَحِّلْنِي يَا فُلَانُ أَيْ قَوِّنِي

[م خ ل]

اَلْمَاخِلُ [el-māḫil] (ḫā-yı muʿceme ile دَاخِلٌ [dāḫil] vezninde) Kaçkın adama denir,

مَالِخٌ [māliḫ] gibi, yukālu: هُوَ مَاخِلٌ وَمَالِخٌ أَيْ هَارِبٌ

[م د ل]

اَلْمِدْلُ [el-midl] (mīm'in kesriyle) Şol hīre ve çelimsiz lāgar adama denir ki pek lāgarlığından karaltısı güçle belirip teşhīs oluna; yukālu: فُلَانٌ صَيِّرَهُ الْمَرَضُ مِدْلًا وَهُوَ الرَّجُلُ الْخَفِيُّ الشَّخِصُ الْقَلِيلُ اللَّحْمِ

اَلْمَدْلُ [el-medl] (mīm'in fethiyle) Hasīs ve denī kimseye denir; yukālu: هُوَ مَدْلٌ أَيْ خَسِيسٌ Ve yoğurt gibi pek koyulmuş süte denir; yukālu: لَبَنٌ مَدْلٌ أَيْ خَاثِرٌ

مَدَلٌ [Medel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Mülūk-i kabīle-i Ḥimyer'den birinin ismidir.

مَدْلِينُ [Medlīn] (سَقَسِينُ [saḳsīn] vezninde) Endelus'te bir hısn adıdır. Şārih der ki Endelus ülkesinde değildir, belki hālen Akdeniz'de Midilli dedikleri cezīre olacaktır.

اَلْمَدْلَاءُ [el-Medlāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznin-de) Necrān şarkīsinde bir kumluk adıdır.

مَدَالَةٌ [Medālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلتَّمَدُّلُ [et-temeddul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Mendil ile silinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَدَّلَ بِالْمِنْدِيلِ بِمَعْنَى تَمَنْدَلَ Zāhiren nūn dāl'a mübeddeldir.

[م ذ ل]

اَلْمَذَلُ [el-meẕel] (ẕāl-ı muʿceme ile عَمَلٌ [ʿamel] vezninde) Bir ʿārıza sebebiyle teng-dil ve muztarib ve bī-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذِلَ الرَّجُلُ مَذَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَجِرَ وَقَلِقَ Ve

مَذَلٌ [meẕel] Uyuşukluğa ve süstlüğe de-nir; yukālu: أَخَذَهُ الْمَذَلُ أَيِ الْفَتْرَةُ وَالْخَدَرُ

اَلْمَذِلُ [el-meẕil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasftır, bir ʿārıza sebebiyle teng-dil ve muztarib ve bī-karār adama denir; yukālu: صَارَ مَذِلًا أَيْ ضَجِرًا وَقَلِقًا Ve مَذِيلٌ [meẕīl] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَذْلُ [el-meẕl] (عَزْلٌ [ʿazl] vezninde) ve

اَلْمَذَالُ [el-meẕāl] (مَقَالٌ [meḳāl] vezninde) Bir adam rāzını hıfz ve ketm edemeyip ifşā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَذَلَ فُلَانٌ بِسِرِّهِ وَمَذِلَ وَمَذُلَ مَذْلًا وَمَذَالًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ [وَالرَّابِعِ] وَالْخَامِسِ إِذَا أَفْشَاهُ Bābeyn-i ahīreynde tabīʿī olur. Ve bezl ve semāhat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَذِلَتْ نَفْسُهُ بِالشَّيْءِ وَمَذُلَتْ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا سَمَحَتْ Ve bir ʿuzv uyuşmak maʿnāsınadır; yukālu: مَذِلَتْ رِجْلُهُ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَدِرَتْ Ve

مَذْلٌ [meẕl] Vasf olur, pek bāzil ve sehī adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مَذْلُ النَّفْسِ وَمَذْلُ الْيَدِ أَيْ سَمْحٌ

اَلْمَذِيلُ [el-meẕīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مَذْلٌ [meẕl] gibi vasftır, sırrını saklayamayıp ifşā eder olan ağzı gevşek adama denir; yukālu: هُوَ مَذِلٌ كَكَتِفٍ وَمَذِيلٌ إِذَا كَانَ يُفْشِي بِسِرِّهِ Ve

مَذِيلٌ [meẕīl] Bī-karār olan hastaya denir; yukālu: مَرِيضٌ مَذِيلٌ إِذَا كَانَ لَا يَتَقَارُّ Ve Fārisīde nerm āhen dedikleri demire denir ki dişi demir taʿbīr olunur; pūlād ve çelik, erkek demirdir.

اَلْإِمْذَالُ [el-imẕāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir ʿuzv uyuşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْذَلَتْ رِجْلُهُ إِذَا خَدِرَتْ ve yukālu: بِهِ إِمْذَالٌ أَيْ فَتْرَةٌ وَخَدَرٌ

اَلْمِذْلُ [el-miẕl] (mīm'in kesriyle) مِدْلٌ [midl] kelimesinde lügattır ki be-gāyet hīre ve lāgar ve ḫayāl adama denir.

اَلْمَذْلَى [el-meẕlā] (قَتْلَى [ḳatlā] vezninde)

مَذْلٌ [meẕl] yāhūd مَذِيلٌ [meẕīl] kelimesinin cemʿidir ki bī-karār hastaya denir. Bu cihetle aslā ārām eylemeyip dāʾimā hareket ve ıztırāb üzere olan kimselerde istiʿmāl olundu; yukālu: رِجَالٌ مَذْلَى أَيْ لَا يَطْمَئِنُّونَ

اَلْمِمْذَلُ [el-mimẕel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ehline pezevenklik eden kurumsağa denir; yukālu: سَمِعْتُ أَنَّهُ مِمْذَلٌ أَيْ قَوَّادٌ عَلَى أَهْلِهِ

اَلْإِمْذِلَالُ [el-imẕilāl] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) Bu dahi bir ʿuzv uyuşuk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْذَلَّتْ رِجْلُهُ بِمَعْنَى أَمْذَلَتْ

اَلْمُمْذَئِلُّ [el-mumẕeʾill] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Uykusunu almamış yāhūd mahmūr ve ḫamyāze keş gibi nefs ve mizācına gılzat ve fütūr ve intifāh ʿārız olmuş adama denir; yukālu: أَصْبَحَ مُمْذَئِلًّا أَيْ خَاثِرَ النَّفْسِ

اَلْمِذَالُ [el-miẕāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مِذَاءٌ [miẕāʾ] maʿnāsınadır ki kurumsaklığa ve kaltabanlığa denir; yukālu: بِهِ مِذَالٌ أَيْ مِذَاءٌ Ve bir kimse zevcesiyle hem-firāş iken zevcesinin āşināsı gelmekle hem-ser olsun diye firāştan yapça yapça yuvarlanarak alargaya çıkmağa denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "اَلْغَيْرَةُ مِنَ الْإِيمَانِ وَالْمِذَالُ مِنَ النِّفَاقِ" وَيُرْوَى اَلْمِذَاءُ مِنَ النِّفَاقِ وَهُوَ أَنْ يَقْلَقَ الرَّجُلُ بِفِرَاشِهِ الَّذِي يُضَاجِعُ فِيهِ حَلِيلَتَهُ وَيَتَحَوَّلُ عَنْهُ حَتَّى يَفْتَرِشَهَا غَيْرُهُ

[م ر ج ل]

اَلْمُمَرْجَلُ [el-mumercel] (مُزَعْفَرٌ [muzaʿfer] vezninde) Bir cins alaca kumaş adıdır. Müʾellif bunu "ر،ج،ل" māddesinde sebt مِرْجَلٌ [mircel] sūretleri menkūş alaca kumaş ile beyān eylemişti.

[م ر د ل]

اَلْمَرْدَلَةُ [el-merdelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işi ihkām ve metānet vechiyle işlemeyip gevşek ve bayağıca işlemek maʿnāsınadır; yukālu: مَرْدَلَ الْعَمَلَ إِذَا لَمْ يُحْكِمْهُ

[م ر ط ل]

اَلْمَرْطَلَةُ [el-merṭalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir ʿamele müdāvemet eylemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin fesād olan ʿamele müdāvemet etmeğe mahsūstur; yukālu: مَرْطَلَ الْعَمَلَ إِذَا أَدَامَهُ وَلَا تَكُونُ إِلَّا فِي فَسَادٍ Ve bir adama bir nesne bulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرْطَلَ فُلَانًا بِالطِّينِ وَغَيْرِهِ إِذَا لَطَخَهُ بِهِ Ve bir adamın ʿırzına dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرْطَلَ عِرْضَهُ إِذَا وَقَعَ فِيهِ Ve ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَرْطَلَ الْمَطَرُ فُلَانًا إِذَا بَلَّهُ

[م ز ه ل]

اَلْإِمْزِهْلَالُ [el-imzihlāl] (إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde) Havā yüzünden bulut açılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْزَهَلَّ السَّحَابُ إِذَا انْقَشَعَ Ve kar erimek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْزَهَلَّ الثَّلْجُ إِذَا ذَابَ Ve bu إِزْمَهَلَّ māddesinden maklūbdur.

[م س ل]

اَلْمَسَلُ [el-mesel] (fethateynle) Etrāfından müfriz hatt gibi doğru ve uzun uzadı arza denir. Ve su akıntısına denir; مَسِيلُ الْمَاءِ [mesīlu'l-māʾ] maʿnāsına; cemʿi أَمْسِلَةٌ [emsilet] gelir ve مُسُلٌ [musul] gelir zammeteynle ve مُسْلَانٌ [muslān] gelir mīm'in zammıyla ve مَسَائِلُ [mesāʾil] gelir. Şārih der ki مَسَائِلُ [mesāʾil] مَسِيلٌ [mesīl] tasavvuruna mebnī olmak gālibdir.

اَلْمَسَالَةُ [el-mesālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Baʿzı yüzde olan yakışıklı ve dil-ber söbülüğe ve akıntılığa denir; yukālu: فِي وَجْهِهِ مَسَالَةٌ أَيْ طُولٌ فِي حُسْنٍ

اَلْمَسْلُ [el-mesl] (نَسْلٌ [nesl] vezninde) Ak-

mak maʿnāsınadır; yukālu: مَسَلَ الْمَاءُ مَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَالَ

اَلْإِمْتِسَالُ [el-imtisāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kılıcı kından sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَسَلَ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ

مَسُولَى [Mesūlā] (تَنُوفَى [tenūfā] vezninde ve medd ile) Bir mevziʿ adıdır.

[م ش ل]

اَلْمَشْلُ [el-meşl] (mīm'in fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) Azca süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَلَ الرَّجُلُ اللَّبَنَ مَشْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَلَبَهُ قَلِيلًا Ve kılıcı kından sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَشَلَ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ

اَلْمِمْشَلُ [el-mimşel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Sühūletle süt sağan adama denir; yukālu: هُوَ مِمْشَلٌ أَيْ حَالِبٌ رَقِيقٌ بِالْحَلْبِ

اَلتَّمْشِيلُ [et-temşīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Nāka azca süt vermek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin sütü aʿzāsına yayılmakla memeye süt pek az inmek maʿnāsınadır; yukālu: مَشَّلَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَنْزَلَتْ شَيْئًا قَلِيلًا أَوِ انْتَشَرَتْ دِرَّتُهَا

اَلْإِمْتِشَالُ [el-imtişāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kından kılıç sıyırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَشَلَ السَّيْفَ إِذَا اسْتَلَّهُ

مُوشِيلُ [mūşīl] (mīm-i mazmūme ile بُوصِيرُ [būṣīr] vezninde) Urmiye kazāsında bir karyedir; Ġānim b. Ḥuseyn el-Fakīh Ebu'l-Ġanāʾim el-Mūşīlī oradandır yāhūd مُوشِيلَا [Mūşīlā]ya mensūbdur ki Naṣārā tāʾifesine mahsūs bir kitābdır; mūmāileyhin ceddi mühtedī olmuştu.

اَلْمُشُولُ [el-muşūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Gövdenin eti azalmak maʿnāsınadır; yukālu. مَشَلَ لَحْمُهُ مُشُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَلَّ ve minhu yukālu: فَخِذٌ مَاشِلَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّحْمِ ve yukālu: رَجُلٌ مَمْشُولُ الْفَخِذِ أَيْ قَلِيلُ اللَّحْمِ

[م ص ل]

اَلْمَصْلُ [el-maṣl] (أَصْلٌ [aṣl] vezninde) ve اَلْمَصَالَةُ [el-maṣālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Yoğurdu kaynatıp sıktıktan sonra galīzine ki keş taʿbīr olunur, onun suyuna denir ki bir defʿa dahi kaynatıp sıkarlar, Türkler kara kurut ve kara keş taʿbīr ederler. Fārisīde ona terf ve keşk-i siyāh derler; pek hāmiz ve bārid ve rediyyü'l-keymūs ve'l-hazm ve miʿdeye muzırr bir nesnedir; yukālu: سَقَاهُ الْمَصْلَ وَالْمَصَالَةَ وَهُوَ مَا سَالَ مِنَ الْأَقِطِ إِذَا طُبِخَ ثُمَّ عُصِرَ Ve

مَصْلٌ [maṣl] ve

مُصُولٌ [muṣūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Damlamak maʿnāsınadır; yukālu. مَصَلَ الشَّيْءُ مَصْلًا وَمُصُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَطَرَ Ve yoğurdu hurmā çöpünden işlenmiş sepet makūlesi zarfa yā torbaya koyup suyunu süzmek maʿnāsınadır ki ona torba yoğurdu taʿbīr olunur; yukālu: مَصَلَ اللَّبَنَ مَصْلًا إِذَا صَارَ فِي وِعَاءٍ خُوصٍ أَوْ خِرَقٍ لِيَقْطُرَ مَاؤُهُ Müʾellifin zāhir-i ʿibāresi lāzım olmasını müşʿirdir, lākin müsāmahayı mutazammındır, *Muḥkem*'de ve sāʾir usūlde إِذَا وَضَعَهُ فِي وِعَاءٍ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve

مَصْلٌ [maṣl] Keş taʿbīr olunan yoğurt kurusunu مَصْلٌ [maṣl] düzmek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَلَ الْأَقِطَ إِذَا عَمِلَهُ Ve yaradan cüzʾīce çirk sızıp seyelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَصَلَ الْجُرْحُ إِذَا سَالَ مِنْهُ شَيْءٌ يَسِيرٌ Ve medyūn dāyine hakkından pek azca nesne vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: مَصَلَ لِفُلَانٍ مِنْ حَقِّهِ إِذَا خَرَجَ لَهُ مِنْهُ يَعْنِي شَيْءٌ يَسِيرٌ Ve mālı nā-be-cā yere sarfla tebāh eylemek maʿnāsına müstaʿeldir; yukālu: مَصَلَ مَالَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ يَعْنِي صَرَفَهُ فِيمَا لَا خَيْرَ فِيهِ

اَلْمُصُولُ [el-muṣūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Damlamak maʿnāsınadır ki zikr olun-

du. Ve suyu yoğurttan süzüp ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَصَلَ اللَّبَنَ مُصُولًا إِذَا مَيَّزَ عَنْهُ الْمَاءَ

اَلْمُصَالَةُ [el-muṣālet] (mīm'in zammı ve fethiyle) Küpten sızıp akan sızıntıya denir.

اَلْمَاصِلُ [el-māṣil] (حَاصِلٌ [ḥāṣil] vezninde) Azca vergiye denir; yukālu: نَالَ مِنْهُ مَاصِلًا أَيْ عَطَاءً قَلِيلا Ve azca süte denir.

اَلْمُمْصِلُ [el-mumṣil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمِمْصَالُ [el-mimṣāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Şol koyuna denir ki sütü küleğe sağıldıkta māyesiz ve kuvvetsiz olmakla tuluma çekmeksizin açılı açılı verip hemān mütezāyil ola; yukālu: شَاةٌ مُمْصِلٌ وَمِمْصَالٌ إِذَا كَانَتْ يَتَزَايَلُ لَبَنُهَا قَبْلَ أَنْ يُحْقَنَ Ve

مُمْصِلٌ [mumṣil] Şol hatuna denir ki rahiminde cenīn henüz muzga iken düşürür ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُمْصِلٌ إِذَا كَانَتْ تُلْقِي وَلَدَهَا مُضْغَةً

اَلْمِمْصَلُ [el-mimṣal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Boyacı süzgüsüne denir ki onunla boya süzerler.

اَلْإِمْصَالُ [el-imṣāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi mālı bī-vech tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْصَلَ مَالَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ Ve koyunun bi'l-cümle sütünü sağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْصَلَ الْغَنَمَ إِذَا حَلَبَهَا مُسْتَوْعِبًا يَعْنِي مَا فِيهَا

اَلْمَصْلَاءُ [el-maṣlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Pazıları ince hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَصْلَاءُ أَيِ الدَّقِيقَةُ الذِّرَاعَيْنِ

اَلْإِسْتِمْصَالُ [el-istimṣāl] Karın ishāle uğramak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمْصَلَ الْبَطْنُ إِذَا أَسْهَلَ

[م ض ح ل]

اَلْإِمْضِحْلَالُ [el-imḍiḥlāl] إِضْمِحْلَالٌ [iḍmiḥlāl] vezninde ve mürādifidir; yukālu: إِمْضَحَلَّ الشَّيْءُ بِمَعْنَى اضْمَحَلَّ

[م ط ل]

اَلْمَطْلُ [el-maṭl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Vaʿdeyi ve deyni uzatıp geciktirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَطَلَ الْعِدَةَ وَالدَّيْنَ مَطْلا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَوَّفَهُ Ve ipi sündürüp uzatmak maʿnāsınadır; yukālu: مَطَلَ الْحَبْلَ إِذَا مَدَّهُ Ve demiri dövüp uzatmakla sebīke edip tolga düzmek maʿnāsınadır; yukālu: مَطَلَ الْحَدِيدَ إِذَا سَبَكَهُ وَطَبَعَهُ وَصَاغَهُ بَيْضَةً

اَلْإِمْتِطَالُ [el-imtiṭāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلْمُمَاطَلَةُ [el-mumāṭalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْمِطَالُ [el-miṭāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bunlar da vaʿdeyi ve deyni leyte ve leʿalle ile uzatıp geciktirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَطَلَ الْوَعْدَ وَالدَّيْنَ وَمَاطَلَهُ إِذَا سَوَّفَهُ Ve

إِمْتِطَالٌ [imtiṭāl] Ot uzayıp gür olmakla birbirine sarmaşmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَطَلَ النَّبَاتُ إِذَا الْتَفَّ

اَلْمَطُولُ [el-meṭūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمَطَّالُ [el-maṭṭāl] (بَطَّالٌ [baṭṭāl] vezninde) Dāʾimā vaʿdi yāhūd deyni uzatıp geciktirir olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مَطُولٌ وَمَطَالٌ أَيْ مُسَوِّفٌ Ve

مَطَّالٌ [maṭṭāl] Demiri dövüp miğfer düzen adama denir ki tolgacı taʿbīr olunur.

اَلْمِطَالَةُ [el-miṭālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Demiri dövüp miğfer düzmek hirfetine denir.

اَلْمَمْطُولُ [el-memṭūl] Her dövülüp sebīke tarzında uzanmış nesneye denir, kılıç ve bıçak demirleri gibi.

اَلْمَطْلَةُ [el-maṭlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla) Havuzun dibinde kalan su bakiyyesine denir.

اَلْمُطْلَةُ [el-muṭlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Tulumdan dökülen azca su ve şarāb makūlesine denir.

مَاطِلٌ [māṭil] Bir deve buğurunun ismidir, إِبِلٌ مَاطِلِيَّةٌ ona nisbet olunur.

[م ع ل]

اَلْمَعْلُ [el-maʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Hayvānın hāyelerini çıkarmak maʿnāsınadır ki enemek ve insānda hādım etmek ve horozda imlik etmek taʿbīr olunur; yukālu: مَعَلَ الْحِمَارَ مَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اسْتَلَّ خُصْيَيْهِ Ve bir nesneyi kapmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ الشَّيْءَ إِذَا اخْتَطَفَهُ وَاخْتَلَسَهُ Ve bir adamı ivdirip izʿāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَهُ عَنْ حَاجَتِهِ إِذَا أَعْجَلَهُ وَأَزْعَجَهُ Ve bir adam ʿacele eylemekle işini tebāh ve berbād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ أَمْرَهُ إِذَا عَجِلَ بِهِ وَقَطَعَهُ وَأَفْسَدَهُ Ve sürʿatle yürüyüp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ فِي السَّيْرِ Ve yolda giderken dābbeleri birbirinden kesip ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ رِكَابَهُ إِذَا قَطَعَ بَعْضَهَا عَنْ بَعْضٍ Ve ağaç ve tahta makūlesini yarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ الْخَشَبَةَ إِذَا شَقَّهَا Ve nākanın fercine el sokup içinden yavruyu ʿacele ile çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ الْحُوَارَ إِذَا مَدَّهُ مِنْ حَيَاءِ النَّاقَةِ وَاسْتَخْرَجَهُ بِعَجَلَةٍ Burada أَوْ kelimesiyle أَوِ اسْتَخْرَجَهُ nüshaları galattır. Ve bir adamın ʿırz ve nāmūsuna halel verip dillemek maʿnāsınadır; yukālu: مَعَلَ بِهِ إِذَا وَقَعَ بِهِ

اَلْإِمْعَالُ [el-imʿāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adamı işinden ivdirip izʿāc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْعَلَهُ عَنْ حَاجَتِهِ إِذَا أَعْجَلَهُ وَأَزْعَجَهُ

اَلْمَعَالَةُ [el-meʿālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Şerr ve şūr maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ صَاحِبُ مَعَالَةٍ أَيْ شَرٍّ

اَلْمِعِلُ [el-meʿil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāʾimā ʿacele edici adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِعِلٌ أَيْ مُسْتَعْجِلٌ

بَطْنُ مَعُولَةَ [Baṭnu Meʿūlet] (مَعُونَةٌ [meʿūnet] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِمْتِعَالُ [el-imtiʿāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimseye sürʿat ve ihtilāsla mızrağı peyderpey sançmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَعَلَ فُلَانًا إِذَا دَارَكَ الطِّعَانَ فِي اخْتِلَاسٍ

[م غ ل]

مَغِيلٌ [Meġīl] (ġayn-ı muʿceme ile أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maġrib'de şehr-i Fās kurbünde bir belde adıdır, ondan niçe muhaddisler zuhūr eyledi.

بَنُومَغَالَةَ [Benū Meġālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Enṣār'dan bir kavm ve cemāʿattır.

اَلْمَغَالَةُ [el-meġālet] (مَقَالَةٌ [meḳālet] vezninde) Gışş ve gadr ve hıyānet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ مَغَالَةٌ أَيْ خِيَانَةٌ وَغِشٌّ Ve gamz ve siʿāyet maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمَغْلُ [el-maġl] (mīm'in fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Davar çayır ile bilece toprak yemekle yüreği ağrımak maʿnāsınadır; yukālu: مَغِلَتِ الدَّابَّةُ مَغْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَتِ التُّرَابَ مَعَ الْبَقْلِ فَأَخَذَهَا وَجَعٌ فِي بَطْنِهَا Ve

مَغْلٌ [maġl] Gebe hatunun çocuğa emzirdiği süte denir; fethateynle de zebānzededir. Ve

مَغْلٌ [maġl] ve

مَغَالَةٌ [meġālet] Bir adamın vālī ve hākim yanında sūʾ-i hālini zikr ile gamz ve siʿāyet eylemek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin ʿumūmen yaʿnī vālī yanında ve sāʾir mahallerde mesāvīsini nakl ile dillemek

maʿnāsınadır; yukālu: مَغَلَ بِهِ مَغْلًا وَمَغَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَشَى بِهِ عِنْدَ السُّلْطَانِ أَوْ عَامٍّ

اَلْمَغِلَةُ [el-meġilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-de) Çayır ile bilece toprak yemekle yüreği ağrıyan dābbeye denir; yukālu: دَابَّةٌ مَغِلَةٌ إِذَا صَارَتْ قَدْ أَكَلَتِ التُّرَابَ مَعَ الْبَقْلِ فَوَجَعَ بَطْنُهَا

اَلْمَغْلَةُ [el-maġlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İsmdir, dābbeye vech-i mezkūr üzere ʿārız olan ağrıya denir; yukālu: بِالْفَرَسِ مَغْلَةٌ أَيْ وَجَعُ بَطْنٍ مِنْ أَكْلِ التُّرَابِ Ve fesād maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ مَغْلَةٌ أَيْ فَسَادٌ Ve

مَغْلَةٌ [maġlet] Şol koyuna denir ki bir sene-de iki defʿa döl vere; cemʿi مِغَالٌ [miġāl]dir mīm'in kesriyle; yukālu: نَعْجَةٌ مَغْلَةٌ إِذَا كَانَتْ تُنْتَجُ فِي عَامٍ مَرَّتَيْنِ

اَلْإِمْغَالُ [el-imġāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın develeri مَغْلَةٌ [maġlet] dedikleri maraz-ı mezkūra uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَلَ الْقَوْمُ إِذَا مَغَلَتْ إِبِلُهُمْ Ve gebe hatun çocuğu emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَلَتِ الْحَامِلُ وَلَدَهُ إِذَا أَرْضَعَتْهُ بِالْمَغْلِ Ve hāssaten dişi koyun bir güne derde mübtelā olmak maʿnāsınadır ki her gebe oldukça o derd sebebiyle dölünü bırakır, ʿalā-kavlin إِمْغَالٌ [imġāl] koyun kısmı beher sene muttasıl doğurmak ve ʿinde'l-baʿz bir senede iki defʿa gebe olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَلَتِ الشَّاةُ إِذَا أَصَابَ وَجَعٌ فِي بَطْنِهَا كُلَّمَا حَمَلَتْ أَلْقَتْ وَلَدَهَا أَوْ هُوَ أَنْ تُنْتَجَ سَنَوَاتٍ مُتَتَابِعَةً أَوْ أَنْ يُحْمَلَ عَلَيْهَا فِي السَّنَةِ مَرَّتَيْنِ Ve

إِمْغَالٌ [imġāl] Hatun beher sene çocuğu henüz memeden kesilmeksizin gebe ka-lıp doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمْغَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتْ كُلَّ سَنَةٍ وَحَمَلَتْ قَبْلَ الْفِطَامِ

اَلْمَغَلُ [el-meġal] (fethateynle) Gebe hatun çocuğu emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَغِلَتِ الْحَامِلُ بِوَلَدِهِ مَغَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَرْضَعَتْهُ Ve bir adamın gözü bozulup fāsid ve tebāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَغِلَ الرَّجُلُ إِذَا فَسَدَتْ عَيْنُهُ

اَلْمُمْغِلُ [el-mumġil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Çocuğunu emziren gebe hatuna denir. Ve beher sene gebe kalır olan ha-tuna denir.

اَلْمِمْغَلُ [el-mimġal] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Toprak yemeğe düşkün olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مِمْغَلٌ أَيْ مُولَعٌ بِأَكْلِ التُّرَابِ

مُغُلٌ [Muġul] māddesini ki mīm-i mazmūme ile Müʾellifin ihāta mültezimi iken kabāʾil-i Etrāktan bir oymak adıdır, ihmāl etmiştir. Ve onların aslı Moġol b. Alan-ca Han b. Türk b. Yāfeṯ b. Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdır; bunun birāderi Tatar'dır, Tatar oymağı dahi ondan türemiştir.

[م ق ل]

اَلْمَقْلُ [el-maḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Bak-mak maʿnāsınadır; yukālu: مَقَلَهُ مَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ Ve suya daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: مَقَلَهُ فِي الْمَاءِ إِذَا غَمَسَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "إِذَا وَقَعَ الذُّبَابُ فِي الطَّعَامِ فَأَمْقُلُوهُ فَإِنَّ فِي أَحَدِ جَنَاحَيْهِ سَمًّا وَفِي الْآخَرِ شِفَاءً وَإِنَّهُ يُقَدِّمُ السَّمَّ وَيُؤَخِّرُ الشِّفَاءَ" Ve

مَقْلٌ [maḳl] Suya dalmak maʿnāsınadır; yukālu: مَقَلَ فِي الْمَاءِ إِذَا غَاصَ فِيهِ Ve memeden bir güne süt emmeğe denir. Ve kuyunun dibine denir; yukālu: وَقَعَ فِي مَقْلِ الْبِئْرِ أَيْ أَسْفَلِهِ Ve bir adam devesinin küçük köşeğinin memeden kendisi emdikte çok emmekle süt dokunur diye endīşesinden eliyle azca azca süt içirmek maʿnāsınadır; yukālu: مَقَلَ فَصِيلَهُ إِذَا سَقَاهُ فِي كَفِّهِ قَلِيلًا قَلِيلًا وَذَلِكَ إِذَا خَافَ عَلَيْهِ مِنْ شُرْبِهِ اللَّبَنَ Ve bir kaba zikri ātī مَقْلَةٌ [maḳlet] dedikleri çakıl taşını koyup üze-rine su dökmek maʿnāsınadır; yukālu: مَقَلَ الْمَقْلَةَ إِذَا أَلْقَاهَا فِي الْإِنَاءِ وَصَبَّ عَلَيْهَا الْمَاءَ

اَلْمُقْلُ [el-muḳl] (mīm'in zammıyla) كُنْدُرٌ [kundur] ismidir ki ak günlük dedikleri dārūdur, Yehūd tāʾifesi tebaḫḫur ederler. Ve bir nevʿ zamk ismidir ki bir şecerden hāsıl olur, Hindī ve ʿArabī ve Şiḳillī kısmı olur; mecmūʿu suʿāl ve nehş-i haşerāt ve bevāsīr ve tenkıye-i rahim ve teshīl-i vilādet ve inzāl-i meşīme ve böbrekte hāsıl olan taşları izāle ve riyāh-ı galīzeyi tahlīl bābında nāfiʿ ve müdirr ve müsmin ve mukavvī ve evrāmı muhallil ve dāfiʿdir. İşbu dārū bilād-ı ʿArabda husūsan Yemen'de nābit bir şecerin zamkıdır, mukl-i ezrak demekle maʿruftur, Türkīde güren derler ve sufrete māʾil olana مُقْلُ الْيَهُودِ [muḳlu'l-yehūd] derler. Pes müʾellifin كُنْدُرٌ [kundur] ile beyān eylediği bu olmak gerektir. Ve gabret ve sevāda māʾil olana صِقِلِّيٌّ [ṣiḳilliyy] derler, zāhiren Şiḳilliyye adasına mensūbdur. Ve nevāhī-i Yemen'den zuhūr eden bāzincānī olur ona مُقْلٌ عَرَبِيٌّ derler, sāf ve humrete māʾil olana Hindī derler.

اَلْمُقْلُ الْمَكِّيُّ [el-muḳlu'l-mekkiyy] دَوْمٌ [devm] ağacının semeridir; nuzc bulduktа ekl olunur, ʿufūsatlı ve huşūnetli, kābız ve bārid ve miʿdeyi mukavvīdir. Bunun tāzesine بَهْشٌ [behş] ve kurusuna دَقَلٌ [deḳal] derler.

اَلْمُقْلَةُ [el-muḳlet) (mīm'in zammıyla) Gözün ak ve karasını cāmiʿ şaḥmesine denir, ʿalā-kavlin ak ve karasına denir yāhūd hadekaya denir ki gözün büyük karasıdır; cemʿi مُقَلٌ [muḳal] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde; ve kavluhu: هَذَا خَيْرٌ يَعْنِي مَا وَرَدَ فِي حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ وَسُئِلَ عَنْ مَسْحِ الْحَصَا فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ "مَرَّةً وَتَرْكُهَا خَيْرٌ مِنْ مِائَةِ نَاقَةٍ لِمُقْلَةٍ" أَيْ خَيْرٌ مِنْ مِائَةٍ تَخْتَارُهَا بِعَيْنِكَ وَنَظَرِكَ Yaʿnī namāz içre mevziʿ-i secdeden mesh-i hasā eylemek husūsundan suʾāl olundukta, "Bir kerre mesh eylemek cāʾizdir, lākin onu dahi terk eylemek nazarında güzīde ve pesendīde olan yüz nākaya mālik olmaktan efdaldir."

اَلْمَقْلَةُ [el-maḳlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol hurde taşlara denir ki ehl-i sefer berriyyede suyun kılletinden nāşī yanlarında mevcūd olan suyu taksīm eylediklerinde o taşları bir kaba koyup onları örtecek mikdārı su vazʿ ve herkese o kadarca su tevzīʿ ederler; yukālu: تَقَاسَمُوا الْمَاءَ بِالْمَقْلَةِ أَيْ حَصَاةِ الْقَسْمِ تُوضَعُ فِي الْإِنَاءِ إِذَا عُدِمَ الْمَاءُ فِي السَّفَرِ ثُمَّ يُصَبُّ عَلَيْهِ مَا يَغْمُرُ الْحَصَاةَ فَيُعْطَى كُلٌّ مِنْهُمْ سَهْمَهُ

اَلتَّمَاقُلُ [et-temāḳul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İki kimse birbirini suya daldırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَاقَلَا إِذَا تَغَاطَا فِي الْمَاءِ

اَلْإِمْتِقَالُ [el-imtiḳāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Peyderpey suya dalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِمْتَقَلَ الرَّجُلُ إِذَا غَاصَ مِرَارًا

[م ك ل]

اَلْمَكْلَةُ [el-meklet] (mīm'in fethi ve zammı ve kāf'ın sükūnuyla) Kuyunun dibinde irkilip birikmiş su māddesine denir, ʿalā-kavlin ondan ibtidā çekilip ihrāc olunan suya denir; tekūlu: أَعْطِنِي مَكْلَةَ بِئْرِكَ وَهِيَ جَمَّةُ الْبِئْرِ أَوْ أَوَّلُ مَا يُسْتَقَى مِنْ جَمَّتِهَا Burada nüsha-i sahīha budur ve baʿzılar ʿindinde مَكْلَةٌ [meklet] kuyunun dibinde kalan azca bakiyyeye denir yāhūd kapta kalan azca bakiyyeye denir; kavl-i evvele göre azdāddan olur.

اَلْمَكُولُ [el-mukūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Kuyunun dibinde مَكْلَةٌ [meklet] dediği su olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَكَلَتِ الْبِئْرُ مَكُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَتْ بِهَا مَكْلَةٌ

اَلْمَكُولُ [el-mekūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde)

İçinde مَكْلَةٌ [meklet] dediği su olan kuyuya denir; cemʿi مُكَلٌ [mukul] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde. Ve şol kuyuya denir ki suyu az olmakla etrāftan azca azca irkilip bir mikdārca dibinde müctemiʿ ola; yukālu: بِئْرٌ مَكُولٌ إِذَا قَلَّ مَاؤُهَا فَاسْتَجَمَّ حَتَّى اجْتَمَعَ الْمَاءُ فِي أَسْفَلِهَا

اَلْمُكُلُ [el-mukul] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

اَلْمَكِلُ [el-mekil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُمْكَلَةُ [el-mumkelet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) ve

اَلْمَمْكُولَةُ [el-memkūlet] Bi'l-cümle suyu çekilip ihrāc olunmuş eski kuyuya denir; yukālu: قَلِيبٌ مُكُلٌ وَمَكِلٌ وَمُمْكَلَةٌ وَمَمْكُولَةٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ نُزِحَ مَاؤُهَا

اَلْمِمْكَلُ [el-mimkel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Suyu azca göle denir; yukālu: غَدِيرٌ مِمْكَلٌ أَيِ الْقَلِيلُ الْمَاءِ Ve içinde su olan kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ مِمْكَلٌ إِذَا كَانَ فِيهَا مَاؤُهَا

اَلْإِسْتِمْكَالُ [el-istimkāl] Tezevvüc eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمْكَلَ بِفُلَانَةٍ إِذَا تَزَوَّجَ بِهَا

اَلْمُكَالُ [el-mukāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) İç yağına denir. Burada kuvvetten kināyedir; yukālu: مَا بِالنَّاقَةِ مِكَالٌ أَيْ شَحْمٌ

اَلْمَكُولِيُّ [el-mekūliyy] (صَبُورِيٌّ [ṣabūriyy] vezninde) Leʾīm ve bed-güher kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مَكُولِيٌّ أَيْ لَئِيمٌ

اَلْمُمَاكِلُ [el-mumākil] (مُمَاثِلٌ [mumāṯil] vezninde) Bulduğu ve gördüğü nesneleri cemʿ ve iddihār eden adama denir.

[م ي ك ل]

مِيكَائِيلُ [Mīkāʾīl] (mīm'in kesriyle) Melāʾike-i erbaʿadan bir ferişte ismidir, ʿaleyhimü's-selām ve nūn'la مِيكَائِينُ [Mīkāʾīn] dahi lügattır. Şārih der ki Hak subhānehu ve taʿālā o ferişteyi rūy-i zemīnde kāʾin insān ve hayvānın erzākını tahsīle müʾekkel eylemiştir.

[م ل ل]

اَلْمَلَلُ [el-melel] (fethateynle) ve

اَلْمَلَّةُ [el-mellet] (غَلَّةٌ [ġallet] vezninde) ve

اَلْمَلَالَةُ [el-melālet] ve

اَلْمَلَالُ [el-melāl] (mīm'lerin fethiyle) Usanmak maʿnāsınadır; tekūlu: مَلِلْتُهُ وَمَلِلْتُ مِنْهُ مَلَلًا وَمَلَّةً وَمَلَالَةً وَمَلَالًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَئِمْتَهُ

اَلْإِسْتِمْلَالُ [el-istimlāl] Bu dahi usanmak maʿnāsınadır; tekūlu: إِسْتَمْلَلْتُهُ بِمَعْنَى مَلِلْتُهُ

اَلْإِمْلَالُ [el-imlāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı yorup usandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَلَّنِي وَأَمَلَّ عَلَيَّ أَيْ أَبْرَمَنِي Ve bir adamın sefer ve gurbeti medīd olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَمَلَّ عَلَيْهِ السَّفَرُ إِذَا طَالَ Ve imlāʾ tarīkiyle yaʿnī birisi söyleyip kendisi yazmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَلَّهُ أَيْ قَالَ لَهُ فَكَتَبَ عَنْهُ

اَلْمَلُولُ [el-melūl] ve

اَلْمَلُولَةُ [el-melūlet] (صَبُورٌ [ṣabūr] ve صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) ve

اَلْمَالُولَةُ [el-mālūlet] (فَاعُولَةٌ [fāʿūlet] vezninde) ve

اَلْمَلَّالَةُ [el-mellālet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Vasflardır, melāletli usanık adama denir; müʾennesinde dahi مَلُولٌ [melūl] ve مَلُولَةٌ [melūlet] denir; yukālu: هُوَ مَلُولٌ وَمَلُولَةٌ وَمَالُولَةٌ وَمَلَالَةٌ وَذُو مَلَّةٍ وَهِيَ مَلُولٌ وَمَلُولَةٌ Şārih der ki evvelki مَلُولَةٌ [melūlet]te tāʾ mübālaga içindir. Ve مَالُولَةٌ [mālūlet] تَامُورَةٌ [tāmūret] vezninde mübālagadır. Ve ذُو مَلَّةٍ [zū mellet] bunların fāʿil maʿnāsına olduklarına işārettir.

اَلْمَلَلُ [el-melel] (fethateynle) Masdardır ki zikr olundu. Ve devenin kulağı tozuna ba-

sılır bir güne tamga ismidir.

اَلْمَلَّةُ [el-mellet] (غَلَّةٌ [ġallet] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve ıssı küle denir; yukālu: أَطْعَمَهُ خُبْزَ مَلَّةٍ وَهِيَ الرَّمَادُ الْحَارُّ [Ve] خُبْزُ مَلَّةٍ [ḫubzu mellet] ıssı külde pişmiş ekmeğe denir ki aʿrāb ve aḥşām tāʾifesi pişirirler ve baʿzı taşra değirmenlerde dahi pişirirler, poğaça taʿbīr ederler. [Ve] āteş koruna denir, جَمْرَةٌ [cemret] maʿnāsına. Ve hummā harāretinden ʿārız olan tere denir, مُلَالٌ [mulāl] gibi, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُلَالُ [el-mulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi hummā terine denir; yukālu: أَخَذَ الْمَحْمُومَ الْمَلَّةُ وَالْمُلَالُ أَيْ عَرَقُ الْحُمَّى

اَلْمُلَّةُ [el-mullet] (mīm'in zammıyla) Dikişin ibtidā çatısına denir ki ilme ve ilinti taʿbīr olunur; yukālu: اَلثَّوْبُ عَلَى الْمُلَّةِ أَيِ الْخِيَاطَةِ الْأُولَى

اَلْمِلَّةُ [el-millet] (mīm'in kesriyle) Dīn ve şerīʿate ıtlāk olunur; أَمْلَلْتُ الْكِتَابَ māddesinden meʾhūzdur; yukālu: مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ خَيْرُ الْمِلَلِ أَيْ شَرِيعَتُهُ وَدِينُهُ *Esās*'ta Zemaḫşerī dedi ki مِلَّةٌ [millet] tarīk-i meslūke maʿnāsınadır; dīn ve şerīʿat şāh-rāh-ı müstakīm olmakla onunla tesmiye olundu. Ve

مِلَّةٌ [millet] Diyet ve hūn-bahā maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ مِلَّتَهُ أَيْ دِيَتَهُ

اَلتَّمَلُّلُ [et-temellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznnde) ve

اَلْإِمْتِلَالُ [el-imtilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir milletle milletlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَلَّلَ مِلَّةَ الْإِسْلَامِ وَامْتَلَّ إِذَا دَخَلَ فِيهَا Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَلَّلَ فِي الْمَشْيِ وَامْتَلَّ إِذَا أَسْرَعَ

تَمَلُّلٌ [temellul] Hastalıktan yāhūd gam ve tasadan muztarib ve bī-karār olmakla beri öte çabalayıp dönüştürmek maʿnāsınadır; tekūlu: تَمَلَّلْتُ إِذَا تَقَلَّبْتَ مَرَضًا أَوْ غَمًّا

اَلْمَلُّ [el-mell] (mīm'in fethiyle) Yay ve ok makūlesini doğrultmak için āteşe tutmak maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّ الْقَوْسَ أَوِ السَّهْمَ بِالنَّارِ مَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَالَجَهُ بِهَا Ve bir nesneyi āteş koruna gömmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّ الشَّيْءَ فِي الْجَمْرِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِيهِ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّ فِي الْمَشْيِ إِذَا أَسْرَعَ Ve sevbi çatıp ilmek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّ الثَّوْبَ إِذَا خَاطَهُ يَعْنِي بِالْمُلَّةِ Ve ekmeği yā eti küle gömüp pişirmek maʿnāsınadır ki külbastı ve poğaça yapmak taʿbīr olunur; yukālu: مَلَّ الْخُبْزَ أَوِ اللَّحْمَ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي الْمَلَّةِ Ve bir adamın sefer ve gurbeti uzamak maʿnāsınadır, yukālu: مَلَّ عَلَيْهِ السَّفَرُ إِذَا طَالَ Ve arka ağrısına uğramak maʿnāsınadır; tekūlu: مَلِلْتُ وَمَلَلْتُ مَلًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ إِذَا أَصَابَكَ الْمُلَالُ Ve hummā sıkletinden terlemek maʿnāsınadır; yukālu: مَلَّ الْمَحْمُومُ إِذَا أَخَذَهُ الْمُلَالُ Ve marazdan yā gam ve tasadan bī-karār olup beri öte dönmek maʿnāsınadır; tekūlu: مَلِلْتُ إِذَا تَقَلَّبْتَ مَرَضًا أَوْ غَمًّا Ve bir nesneyi bī-karār edip beri çevirip döndürmek maʿnāsınadır; tekūlu: مَلَلْتُهُ مَلًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَلَبْتَهُ

اَلْمُلَالُ [el-mulāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hummā sıkletinden ʿārız olan tere denir. Ve kılıç kabzasının ağacına denir ki balçağı olacaktır, üzerine tılā ve tezyīn ederler. Ve yayın arkasına denir; yukālu: كَسَرَ مُلَالَ الْقَوْسِ أَيْ ظَهْرَهُ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve bedende kemik içre ʿārız olan harārete denir ki hummānın şiddetinden kemiklerin içine teʾsīr eder. Ve arka ağrısına denir. Ve marazdan yā gam ve tasadan bī-karār olup beri öte çabalayıp dönmeğe denir; yukālu: أَخَذَهُ الْمُلَالُ أَيِ التَّقَلُّبُ مَرَضًا أَوْ غَمًّا

اَلْمَلِيلُ [el-melīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve
اَلْمَمْلُولُ [el-memlūl] Issı külde pişmiş ekmeğe denir, poğaça ve külbastı gibi; yukālu: أَطْعَمَهُ مَلِيلًا وَمَمْلُولًا أَيْ خُبْزَ الْمَلَّةِ Ve
مَلِيلٌ [melīl] Āyende ve revendesi çok işlek yola denir; مُمَلٌّ [mumell] gibi, ke-mā se-yuzkeru.
اَلْمَلِيلَةُ [el-melīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznide) Bu dahi kemiğe teʾsīr eylemiş harārete denir.
اَلْمُمَلُّ [el-mumell] (mīm-i ūlānın zammı ve sāniyenin fethiyle) Bu dahi āyende ve revendesi çok işlek yola denir; yukālu: طَرِيقٌ مَلِيلٌ وَمُمَلٌّ أَيْ سُلِكَ فَهُوَ مُعْلَمٌ لَاحِبٌ
اَلتَّمْلِيلُ [et-temlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve
اَلتَّمَلْمُلُ [et-temelmul] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] veznide) Bunlar da marazdan yāhūd tasadan döşek içre bī-karār olup beri öte dönüştürmek maʿnāsınadır; tekūlu: مَلَّلْتُ وَتَمَلْمَلْتُ إِذَا تَقَلَّبْتَ مَرَضًا أَوْ غَمًّا
اَلْمُلَامِلُ [el-mulāmil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznide) Cüst ve revende eşeğe denir; yukālu: حِمَارٌ مُلَامِلٌ أَيْ سَرِيعٌ
اَلْمَلْمَلَى [el-melmelā] (mīm'in fethi ve elifin kasrıyla) Eşkin ve çabuk nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مَلْمَلَى أَيْ سَرِيعَةٌ
اَلْمَلْمَلَةُ [el-melmelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznide) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: مَلْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ
اَلْمُلْمُولُ [el-mulmūl] (mīm'in zammıyla) Göze sürme çekecek mīle denir; yukālu: كَحَلَ عَيْنَهُ بِالْمُلْمُولِ أَيِ الْمِكْحَالِ Ve tilkinin ve devenin zekerlerine denir. Ve demir kaleme denir ki levha-i deftere onunla yazı yazarlar; yukālu: كَتَبَهُ بِالْمُلْمُولِ أَيِ بِالْحَدِيدَةِ الَّتِي يُكْتَبُ بِهَا فِي أَلْوَاحِ الدَّفْتَرِ
مَلَلٌ [Melel] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Bir mevziʿdir.
مَلِيلَةُ [Melīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Maġrib'de bir belde adıdır.
مَلَّالَةُ [Mellālet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] vezninde) Bicāye kurbünde bir karyedir.
اَلْمُلَّى [el-mullā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Gereği gibi pişkin ekmeğe denir; yukālu: خُبْزَةٌ مُلًّى أَيْ مُنْضَجَةٌ
مَلُّولٌ [Mellūl] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Esāmīdendir: Hārūn b. Mellūl ve Şuʿayb b. İsḥāk el-maʿrūf bi-İbn Aḫī Melūl muhaddislerdir.
اَلْمُلَيْلُ [el-muleyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Karga kuşuna denir. Ve bir recül ismidir. Ve Ebū Muleyl b. ʿAbdullāh ve Ebū Muleyl ibnu'l-Eġarr sahābelerdir.
اَلْإِنْمِلَالُ [el-inmilāl] إِنْسِلَالٌ [insilāl] veznide ve mürādifīdir ki bir nesnenin içinden sıyrılıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَلَّ مِنْهُ إِذَا انْسَلَّ

[م و ل]

اَلْمَالُ [el-māl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) Bir adamın mālik olduğu nesneye denir, Fārisīde ḫāste denir; cemʿi أَمْوَالٌ [emvāl]dir; yukālu: لَهُ مَالٌ كَثِيرٌ وَهُوَ مَا مَلَكَهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ Şārihin beyānına göre aslı "مَوْلٌ" dir. Mütercim der ki مَالٌ [māl] örümcek ismi olan مُولَةٌ [mūlet]ten meʾhūz olmak hātırası derūnda halecān eder.
اَلْمَوْلُ [el-mevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) ve
اَلْمُؤُولُ [el-muʾūl] (شُمُولٌ [şumūl] veznide) Māl-dār olmak maʿnāsınadır; tekūlu: مِلْتَ يَا فُلَانُ بِكَسْرِ الْمِيمِ تَمَالُ وَمُلْتَ بِضَمِّ الْمِيمِ تَمُولُ مَوْلًا وَمُؤُولًا وَمِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ أَيْ صِرْتَ ذَا مَالٍ Ve bir adama māl vermek manāsınadır; tekūlu: مُلْتُهُ مَوْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَيْتَهُ الْمَالَ

اَلتَّمَوُّلُ [et-temevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) ve

اَلْإِسْتِمَالَةُ [el-istimālet] Çok māl sāhibi ol-mak maʿnāsınadır; tekūlu: تَمَوَّلْتَ وَاسْتَمَلْتَ يَا فُلَانُ أَيْ كَثُرَ مَالُكَ

اَلتَّمْوِيلُ [et-temvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı māl-dār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَوَّلَهُ إِذَا صَيَّرَهُ ذَا مَالٍ

اَلْمَالُ [el-māl] Aslı مَائِلٌ [māʾil] olmak-la baʿde'l-kalb ʿayn'ı zāʾil olmuştur; māl sāhibi demektir.

اَلْمَيِّلُ [el-meyyil] (سَيِّدٌ [seyyid] vezninde ki vāv yā'ya mübdeledir) ve

اَلْمَوِّلُ [el-mevvil] (bu dahi سَيِّدٌ [seyyid] vezninde) Sāhib-i māl adama denir. مَالٌ [māl] kelimesinin cemʿi مَالَةٌ [mālet] ge-lir, قَائِدٌ [ḳāʾid] ve قَادَةٌ [ḳādet] gibi ve مَالُونَ [mālūn] gelir; müʾennesi مَالَةٌ [mālet]tir ki aslı مَائِلَةٌ [māʾilet] baʿdehu مَالِئَةٌ [māliʾet] olup ʿayn'ı hazf olunmuştur, kezālik cemʿi dahi مَالَةٌ [mālet] gelir ve مَالَاتٌ [mālāt] ge-lir; yukālu: رَجُلٌ مَالٌ وَمَيِّلٌ وَمَوِّلٌ وَهُمْ مَالَةٌ وَمَالُونَ وَهِيَ مَالَةٌ وَهُنَّ مَالَةٌ وَمَالَاتٌ أَيْ كَثِيرُ الْمَالِ

اَلْإِمَالَةُ [el-imālet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adama māl vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَمَلْتُهُ إِذَا أَعْطَيْتَهُ الْمَالَ

اَلْمُولَةُ [el-mūlet] (mīm'in zammıy-la) Örümceğe denir, عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] maʿnāsına.

مُوَيْلٌ [muveyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Şühūr-i ʿArabiyyeden şehr-i recebin ism-i kadīmidir.

[م ه ل]

اَلْمَهْلُ [el-mehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde ve fet-hateynle de lügattır harf-i halk için) ve

اَلْمُهْلَةُ [el-muhlet] (mīm'in zammıyla) Bir husūsta ʿacele ve teşdīd eylemeyip rıfk ve teʾennī ile meydān vererek tutmak maʿnāsınadır; yukālu: مَهَلَ فِي عَمَلِهِ مَهْلًا وَمُهْلَةً ve yukālu: مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا عَمِلَهُ بِالسَّكِينَةِ وَالرِّفْقِ Ve yukālu: عَمِلَ ذَلِكَ فِي مَهْلٍ وَمُهْلَةٍ أَيْ عَلَى تُؤَدَةٍ وَسَكِينَةٍ

مُهْلَةٌ [muhlet] Duru katrana denir, مُهْلٌ [muhl] gibi. Ve yat ve yarağa denir; yukālu: أَخَذَ مُهْلَتَهُ أَيْ عُدَّتَهُ Ve bir adama sinn ve ʿömr yāhūd edeb ve ʿirfān cihe-tiyle olan sebk ve takaddüm maʿnāsına müstaʿmeldir; ve minhu yukālu: أَخَذَ عَلَى فُلَانٍ الْمُهْلَةَ إِذَا تَقَدَّمَهُ فِي سِنٍّ أَوْ أَدَبٍ

اَلْإِمْهَالُ [el-imhāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama bir husūsta taʿcīl ve tazyīk eyleme-yip rıfk ve sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْهَلَهُ إِذَا رَفَقَ بِهِ Ve bir māddede ifrātla ʿözr ve bahāne īrād eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: أَمْهَلَ فُلَانٌ فِيهِ إِذَا بَالَغَ وَأَعْذَرَ Ve bir adama bir mādde zımnın-da mühlet ve zamān vermek maʿnāsınadır, meselā edā-i deynin vakti hulūl etmişken bir zamān dahi teʾhīr edip meydān vermek gibi; yukālu: أَمْهَلَهُ إِذَا أَنْظَرَهُ

اَلتَّمْهِيلُ [et-temhīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezni-nde) Bu dahi mühlet ve zamān vermek maʿnāsınadır; yukālu: مَهَّلَهُ إِذَا أَجَّلَهُ

اَلتَّمَهُّلُ [et-temehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezni-nde) Bir husūsta ʿacele etmeyip sükūnet ve teʾennī üzere olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَهَّلَ فِي عَمَلِهِ إِذَا اتَّأَدَ Ve bir hayr ve hase-nede sāʾire sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَهَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَقَدَّمَ فِي الْخَيْرِ

مَهْلا [mehlen] (mīm'in fethi ve āhirin nas-bıyla) Masādır-ı mahzūfetü'l-efʿāl kıs-mındandır, سَقْيًا وَرَعْيًا [saḳyen ve raʿyen] gibi; aslı أَمْهِلْنِي مَهْلا idi, "Bana mühlet ver, ʿacele eyleme" demektir. Müfred ve mü-

zekker ve müʾennes ve cemʿi berāberdir; tekūlu: مَهْلًا يَا رَجُلُ وَيَا رِجَالُ وَيَا فُلَانَةُ أَيْ أَمْهِلْنِي Ve bir kimse bir māddede mühlet talebiyle مَهْلًا [mehlen] dese yāhūd meʾmūr olsa onu redd için وَاللهِ لَا مَهْلَ derler, لَا مَهْلَا demezler, zīrā evvelki ʿadem-i müsāʿadeyi müşʿirdir ve sānī لَا تَقُلْ مَهْلَا īhāmını müzekkirdir; ve tekūlu: مَا مَهْلٌ وَاللهِ بِمُغْنِيَةٍ عَنْكَ شَيْئًا بِالرَّفْعِ Ve ʿArablar رُزِقَ فُلَانٌ مَهْلَا derler, bir adama işlediği günāhın ʿukūbetinde taʿcīl olunmayıp teʾhīr ile kendisine mühlet ve meydān verildikte; fe-yukālu: فُلَانٌ رُزِقَ مَهْلَا أَيْ رَكِبَ الْخَطَايَا فَمُهِّلَ وَلَمْ يُعْجَلْ

اَلْمُهْلُ [el-muhl] (mīm'in zammıyla) Cemīʿ-i maʿdeniyyāt-ı cevāhire şāmil ism-i cinstir, gümüş ve altın ve bakır ve demir gibi; yukālu: أَحْرَزَ الْمُهْلَ وَهُوَ اسْمٌ يَجْمَعُ مَعْدِنِيَّاتِ الْجَوَاهِرِ كَالْفِضَّةِ وَنَحْوِهَا Ve duru katrana denir, مُهْلَةٌ [muhlet] gibi; yukālu: طَلَا إِبِلَهُ بِالْمُهْلِ وَالْمُهْلَةِ أَيْ بِالْقَطِرَانِ الرَّقِيقِ Ve erimiş tunca ve bakır ve demire denir; yukālu: هُوَ كَالْمُهْلِ أَيِ الصُّفْرِ الذَّائِبِ أَوِ الْحَدِيدِ Ve zeytūn yağına yāhūd tortusuna yāhūd duru olanına denir. Ve külde pişmiş ekmekten dökülen küle ve kora denir. Ve ağuya denir; yukālu: سَقَاهُ مُهْلًا أَيْ سَمًّا Ve yaradan akan irine denir; yukālu: يَسِيلُ الْمُهْلُ مِنَ الْجُرْحِ أَيْ الْقَيْحُ Ve meyyitin gövdesinden akan sarı suya denir.

اَلْمَهْلُ [el-mehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve مُهْلٌ [muhl]-i mazmūm gibi, bu dahi meyyitin cesedinden akan sarı suya denir. Ve deveye katran sürmek maʿnāsına masdar olur; yukālu: مَهَلَ الْبَعِيرَ مَهْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا طَلَاهُ بِالْخَضْخَاضِ Ve davar rıfk ve sühūletle otlamak maʿnāsınadır; yukālu: مَهَلَتِ الْغَنَمُ إِذَا رَعَتْ عَلَى مَهَلِهَا

اَلْمَهَلُ [el-mehel] (fethateynle) Bu dahi meyyitin cesedinden akan sarı suya denir. Ve hayr ve hasene husūsunda sāʾire sebk ve takaddüm eylemeğe denir; yukālu: فُلَانٌ ذُو مَهَلٍ أَيْ تَقَدُّمٍ فِي الْخَيْرِ Ve bir adamın takaddüm eden güzeşte eslāfına denir; yukālu: رَحِمَ اللهُ مَهَلَكَ أَيْ أَسْلَافَكَ الْمُتَقَدِّمِينَ

اَلْمُهْلَةُ [el-muhlet] (mīm'in harekāt-ı selāsı ve hā'nın sükūnu ve fethiyle) Bu dahi meyyitin cesedinden akan sarı suya denir.

اَلْمَاهِلُ [el-māhil] Cüst ve serīʿ maʿnāsınadır. Ve sābık ve mütekaddim maʿnāsınadır.

أَبُومَهَلٍ [Ebū Mehel] (fethateynle) ʿUrve b. ʿAbdullāh el-Cuʿfī künyesidir ki etbāʿ-ı tābiʿīndendir.

اَلْإِسْتِمْهَالُ [el-istimhal] Bir kimseden bir husūsta mühlet ve meydān istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَمْهَلَهُ إِذَا اسْتَنْظَرَهُ

اَلْإِنْمِهْلَالُ [el-inmihlāl] (إِنْفِعْلَالٌ [infiʿlāl] vezninde) Dikine doğru dikilip durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَهَلَّ الشَّيْءُ إِذَا اعْتَدَلَ وَانْتَصَبَ Ve bir nesneden fütūr ve sükūnet gelmekle süst ve fātır olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْمَهَلَّ الشَّيْءُ إِذَا سَكَنَ وَفَتَرَ

[م ه ص ل]

اَلْمُهْصُلُ [el-muhṣul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Kalın yapılı eşeğe denir; yukālu: حِمَارٌ مُهْصُلٌ أَيْ غَلِيظٌ

[م ي ل]

اَلْمَيْلُ [el-meyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلْمَمَالُ [el-memāl] (mīm-i meftūha ile مَعَابٌ [meʿāb] vezninde) ve

اَلْمَمِيلُ [el-memīl] (مَعِيبٌ [meʿīb] vezninde) ve

اَلتَّمْيَالُ [et-temyāl] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) ve

اَلْمَيَلَانُ [el-meyelān] (fetehātla) ve اَلْمَيْلُولَةُ [el-meylūlet] (قَيْلُولَةٌ [ḳaylūlet] vezninde) İᶜtidālden bir yana sapıp eğilmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَالَ إِلَيْهِ يَمِيلُ مَيْلًا وَمَمَالا وَمَمِيلًا وَتَمْيَالًا وَمَيَلَانًا وَمَيْلُولَةً إِذَا عَدَلَ فَهُوَ مَائِلٌ Ve tekūlu'l-ᶜArabu: هُوَ لَا تَمِيلُ عَلَيْهِ الْمِرْبَعَةُ أَيْ قَوِيٌّ Yaᶜnī "Filān pek kuvvetli zūr-menddir" diyecek yerde هُوَ لَا تَمِيلُ عَلَيْهِ الْمِرْبَعَةُ derler, مِرْبَعَةٌ [mirbeᶜat] مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde davar üzere yük kaldıracak ağaca denir. Ve مَيْلٌ [meyl] müteᶜaddī olur, bir nesneyi bir yana doğru eğmek maᶜnāsına; yukālu: مَالَهُ إِذَا صَيَّرَهُ مَائِلا

اَلْمَائِلُ [el-māᵓil] Bir cānibe doğru eğilmiş nesneye denir, ḫamīde maᶜnāsına; cemᶜi مَالَةٌ [mālet] gelir ve مُيَّلٌ [muyyel] gelir, رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde.

اَلْإِمَالَةُ [el-imālet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi bir tarafa doğru eğmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَمَالَهُ إِذَا صَيَّرَهُ مَائِلا Ve deveye tatlı ot otarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَمَالَ الْإِبِلَ إِذَا رَعَاهَا الْخَلَّةَ

اَلتَّمْيِيلُ [et-temyīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) إِمَالَةٌ [imālet] maᶜnāsınadır; yukālu: مَيَّلَهُ بِمَعْنَى أَمَالَهُ Ve şekk ve tereddüd maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: مَا مَيَّلُوا أَيْ لَمْ يَشُكُّوا ve tekūlu: مَيَّلْتُ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِذَا تَرَدَّدْتَ

اَلْإِسْتِمَالَةُ [el-istimālet] Bir tarafa doğru sapıp eğilmek maᶜnāsınadır; yukālu: مَيَّلَهُ فَاسْتَمَالَ Ve bir nesneyi harmandan buğday alır gibi iki avuçla yāhūd iki kolları açıp elleri birbirine kavuşturma ölçüsüyle kendiye doğru çekip almak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَمَالَهُ إِذَا اكْتَالَهُ بِالْكَفَّيْنِ أَوْ بِالذِّرَاعَيْنِ Ve bir adamın gönlünü kendi tarafına cezb ve imāle eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَمَالَ فُلَانًا وَاسْتَمَالَ بِقَلْبِهِ أَيْ أَمَالَهُ

اَلْمَيْلَاءُ [el-meylāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Başa bir güne dülbend sarınmağa denir, zāhiren kec-rev sarınmaktır. Ve hatunlar saçlarını bir tarafa hamīde ve māᵓil ederek tarayıp ve düzüp koşmağa denir ki ālüfteler şīvesidir. Ve

مَيْلَاءُ [meylāᵓ] Hörgücü bir cānibe doğru māᵓil olan develere denir; yukālu: إِبِلٌ مَيْلَاءُ أَيْ مَائِلَةُ السَّنَامِ Ve birbirinin üstüne müterākim olmuş büyük kum yığınına denir. Ve şāhları çok ve gür ağaca vasf olur; yukālu: شَجَرَةٌ مَيْلَاءُ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْفُرُوعِ

اَلْمُيُولُ [el-muyūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Güneş gurūba varıp çatmak, ᶜalā-kavlin vasat-ı semādan zevāle varmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَالَتِ الشَّمْسُ مُيُولًا إِذَا ضَيَّفَتْ لِلْغُرُوبِ أَوْ زَالَتْ عَنْ كَبِدِ السَّمَاءِ Ve yol menzile yaklaşmak maᶜnāsınadır; tekūlu: مَالَ بِنَا الطَّرِيقُ إِذَا قَصَدَ أَيْ قَرُبَ وَمِنْهُ لَيْلَةٌ قَاصِدَةٌ

اَلْمَيَلُ [el-meyel] (fethateynle) Bir nesne halkī bir tarafa māᵓil olmak maᶜnāsınadır ve gāh olur ki bināᵓ ve ᶜimārette dahi istiᶜmāl olunur ki miᶜmār eğri yaptığından olur; yukālu: مَيِلَ الشَّيْءُ مَيَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ مَائِلًا خِلْقَةً

اَلْأَمْيَلُ [el-emyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bir cānibe doğru halkī māᵓil olan nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَمْيَلُ أَيْ مَائِلٌ خِلْقَةً Ve eyer üzere doğru oturamaz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَمْيَلُ إِذَا كَانَ يَمِيلُ عَنِ السَّرْجِ فِي جَانِبٍ Ve kalkansız ᶜalā-kavlin kılıçsız yāhūd mızraksız sāde adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَمْيَلُ أَيْ لَا تُرْسَ مَعَهُ أَوْ لَا سَيْفَ أَوْ لَا رُمْحَ Ve korkak adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ أَمْيَلُ أَيْ جَبَانٌ

اَلْمُمَايَلَةُ [el-mumāyelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Baskın eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: مَايَلْنَا الْوَالِي فَمَايَلْنَاهُ أَيْ أَغَارَ عَلَيْنَا فَأَغَرْنَا عَلَيْهِ

اَلْمِيلُ [el-mīl] (mīm'in kesriyle) Göze sür-

me çekecek ālete denir, Türkīde dahi mīl denir; yukālu: كَحَلَ عَيْنَهُ بِالْمِيلِ أَيْ بِالْمُكْحُولِ Ve göz erimi kadar yere denir ki ondan öteye nazar işlemez; yukālu: بَيْنَهُمَا قَدْرُ مِيلٍ أَيْ قَدْرُ مَدِّ الْبَصَرِ Ve yollarda mesāfe nişānı için yaptıkları mināreye denir.

Ve baʿzılar dedi ki مِيلٌ [mīl] bir hadd ve mikdār ile mahdūd ve muʿayyen değildir, belki hemān müterāḫī ve müstatīl mesāfeden ʿibārettir. Ve ʿinde'l-baʿz doksan altı bin isbaʿ mikdārından ʿibārettir, ʿalā-kavlin üç bin ve ʿalā-reʾyin dört bin zirāʿ mikdārı mesāfeye denir. فَرْسَخٌ [fersaḫ] māddesinde ihtilāf eyledikleri üzere baʿzılar kudemāʾ zirāʿıyla dokuz bin zirāʿ ve baʿzılar muhdesīn zirāʿıyla on iki bin zirāʿ takdīr eylediler. Ve مِيلٌ [mīl] kelimesinin cemʿi أَمْيَالٌ [emyāl]dir.

Şārih der ki doksan altı bin isbaʿ takdīr eden kavlle dört bin zirāʿ takdīr edenin beyninde münāfāt yoktur, zīrā her zirāʿ yirmi dört isbaʿdan ʿibāret olmakla dört bine darb olundukta doksan altı bin hāsıl olur. Ve müʾellif فَرْسَخٌ [fersaḫ] māddesinde gerçi beyān eylemeyip lākin "ب،ر،د" maddesinde بَرِيدٌ [berīd]i فَرْسَخَانِ وَاِثْنَا عَشَرَ مِيلا ʿibāretiyle taʿrīf eylemekle her fersah altı mīlden ʿibāret olmuş olur, her fersah ise üç mīlden ʿibārettir ki mīl fersahın sülüsü olur. Ve مِيلٌ [mīl] dört bin hatvedir. Ve her hatve bir buçuk zirāʿdır, pes altı bin zirāʿ eder. Ve fersah üç mīl olmakla on sekiz bin zirāʿ ve dört yüz otuz iki bin isbaʿ eder. İntehā. Ve Mīl bint Mişraḥ tābiʿiyyedir.

اَلْمَائِلَاتُ [el-māʾilāt] مَائِلَةٌ [māʾilet] lafzının cemʿidir ki مَائِلٌ [māʾil] müʾennesidir. Ve şol مَائِلَاتٌ [māʾilāt] ki işbu "صِنْفَانِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا بَعْدُ قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مَائِلَاتٌ مُمِيلَاتٌ رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا" hadīsinde vāriddir, murād kibr ve nahvetle tebahtur ve meyelān ederek meşy eden nisvāndır. Ve مُمِيلَاتٌ [mumīlāt] kulūb-ı ricāli kendilere bir takrīble imāle ve cezb edenlerdir yāhūd ʿarz-ı cemāl için nikāblarını bir cānibe imāle edenlerdir.

اَلْمِيلَةُ [el-mīlet] (حِيلَةٌ [ḥīlet] vezninde) Vakt ve zamāna denir; cemʿi مِيَلٌ [miyel]dir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: مَضَى بَيْنَهُمَا مِيلَةٌ أَيْ حِينٌ وَزَمَانٌ

FASLU'N-NŪN
(فَصْلُ النُّونِ)

[ن أ ل]

اَلنَّأْلُ [en-neʾl] (nūn'un fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلنَّأْلَانِ [en-neʾelān] (fetehātla) ve

اَلنَّئِيلُ [en-neʾīl] (نَفِيرٌ [nefīr] vezninde) Bir adam başını yukarı tutup silkerek yürümek maʿnāsınadır, sırtında yükü olan adam seğirtirken başını yukarı tuttuğu gibi; yukālu: نَأَلَ الرَّجُلُ نَأْلًا وَنَأَلَانًا وَنَئِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَشَى وَنَهَضَ بِرَأْسِهِ يُحَرِّكُهُ إِلَى فَوْقٍ كَمَنْ يَعْدُو وَعَلَيْهِ حِمْلٌ يَنْهَضُ بِهِ Ve at yāhūd sırtlan ırgalanarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَلَ الْفَرَسُ أَوِ الضَّبُعُ إِذَا اهْتَزَّ فِي مَشْيِهِ Ve hased eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَأَلَ فُلَانًا إِذَا حَسَدَهُ Ve ʿArablar نَأَلَ kelimesini ينْبَغِي mevkiʿinde istiʿmāl ederler ki lāyık ve münāsib olur demektir; yekūlūne: نَأَلَ أَنْ تَفْعَلَ أَيْ يَنْبَغِي Şārih der ki niteki "ن،و،ل" māddesi dahi bu maʿnāya müstaʿmeldir ki تَنَاوُلٌ [tenāvul] den meʾhūzdur, zāhiren bu ondan mütegayyirdir, niteki māddesinde meşrūhtur.

اَلنَّؤُولُ [en-neʾūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) نَأْلٌ [neʾl] ve نَأَلَانٌ [neʾelān]dan vasftır, başını yukarı tutarak yürüyen adama ve ırgalanarak yürüyen ata ve sırtlana denir.

[ن أ د ل]

اَلنِّئْدِلُ [en-niʾdil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir.

اَلنِّئْدِلَانُ [en-niʾdilān] (nūn'un ve dāl'ın kesri ve dāl'ın zammıyla) نِيدِلَانٌ [nīdilān] lafzında lügattır, ke-mā se-yuzkeru.

[ن أ ر ج ل]

اَلنَّأْرَجِيلُ [en-neʾrecīl] (hemze ile) نَارَجِيلُ [nārecīl] kelimesinde lügattır ki Hindistān cevzīdir.

[ن أ ط ل]

اَلنِّئْطِلُ [en-niʾṭil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Pek şenīʿ ve şedīd dāhiyeye denir; yukālu: أَصَابَهُ النِّئْطِلُ أَيِ الدَّاهِيَةُ الشَّنْعَاءُ Ve pek zīrek ve sāhib-i fıtnat adama denir; yukālu: رَجُلٌ نِئْطِلٌ أَيْ دَاهٍ

[ن أ م ل]

اَلنَّأْمَلَةُ [en-neʾmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ayağı bukağılı kimse yürümek ve onun yürüyüşü gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَأْمَلَ الْمُقَيَّدُ إِذَا مَشَى ve yukālu: نَأْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى مِشْيَةَ الْمُقَيَّدِ

[ن ب ل]

اَلنُّبْلُ [en-nubl] (nūn'un zammıyla) Zekāʾ ve necābet maʿnāsınadır ki fıtnat ve kerem ve şeref cihetiyle fāzıl ve ʿālī-kadr olmaktan ʿibārettir; yukālu: فِيهِ نُبْلٌ أَيْ ذَكَاءٌ وَنَجَابَةٌ

اَلنَّبَالَةُ [en-nebālet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam نُبْلٌ [nubl] sıfatıyla muttasıf olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ الرَّجُلُ نَبَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ فِيهِ نُبْلٌ

اَلنَّبِيلُ [en-nebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلنَّبَلُ [en-nebel] (fethateynle ve şārihin tasvībi üzere حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Vasflardır, zekāʾ ve şeref ve haseb cihetiyle fāzıl ve ʿālī-kadr olan adama denir. نَبَلٌ [nebel] kelimesinin müʾennesinde نَبَلَةٌ [nebelet] denir. Ve نَبِيلٌ [nebīl] ve نَبَلٌ [nebel] in cemʿleri نِبَالٌ [nibāl] gelir, كِرَامٌ [kirām] gibi ve نَبِيلٌ [nebīl]in cemʿi نَبَلٌ [nebel] dahi gelir fethateynle, أَدَمٌ [edem] ve أَدِيمٌ [edīm] gibi yāhūd bu şārihin beyānına göre ism-i cemʿdir, kezālik cemʿi نَبَلَةٌ [nebelet] gelir fetehātla. Ve

نَبِيلٌ [nebīl] Tīr-endāzlık fenninde üstāz olan adama denir, نَابِلٌ [nābil] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve Ebū ʿĀṣim en-Nebīl muhaddis ve sikadır.

اَلنَّبِيلَةُ [en-nebīlet] نَبِيلٌ [nebīl] kelimesinin müʾennesidir, hüsn ü cemāl bābında fazl ve meziyyet sāhibesi hatuna ıtlāk olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ نَبِيلَةٌ فِي الْحُسْنِ أَيْ بَيِّنَةُ النَّبَالَةِ فَاضِلَةٌ وَفَائِقَةٌ وَكَذَا النَّاقَةُ وَالْفَرَسُ وَالرَّجُلُ وَيُقَالُ نَاقَةٌ نَبِيلَةٌ وَفَرَسٌ وَرَجُلٌ نَبِيلٌ أَيْ فَاضِلٌ فِي الْحُسْنِ Ve

نَبِيلَةُ [nebīlet] Cīfeye denir, meyte maʿnāsına. Ve Nebīle bint Ḳays sahābiyyedir.

اَلتَّنَبُّلُ [et-tenebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam nebīl olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى نَبُلَ Ve نَبْلٌ [nebel] dedikleri taşla istincā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ بِالنَّبْلِ إِذَا اسْتَنْجَى بِهَا Ve ölmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ الْبَعِيرُ وَالرَّجُلُ إِذَا مَاتَ Ve bu meyte maʿnāsına olan نَبِيلَةٌ [nebīlet] ten meʾhūzdur. Ve bir adam fī-zātihi nebālet yok iken tekellüfle nebīllenmek ve fazīlet tasannuʿuyla fuzalāya benzenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ فُلَانٌ إِذَا تَكَلَّفَ النُّبْلَ Ve bir nesnenin içinden güzīde ve efdallerini seçip almak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ الرَّجُلُ مِنْهُ إِذَا أَخَذَ الْأَنْبَلَ فَالْأَنْبَلَ Ve mutlakan ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَبَّلَ مَا عِنْدِي أَيْ أَخَذَهُ

اَلْإِنْتِبَالُ [el-intibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Sihām maʿnāsına olan نَبْلٌ [nebl] ve نِبَالٌ [nibāl]den yāhūd yarak maʿnāsına olan نَبْلٌ [nebl]den meʾhūzdur, bir kimse yat ve yarağını düzüp koşup āmāde olmak maʿnāsınadır; ve minhu'l-meselu: "مَا انْتَبَلَ نَبْلَهُ إِلَّا بِأَخَرَةٍ" Ve bunda lügat-ı erbaʿa dahi vardır: نَبَالٌ [nebāl] ve نَبَالَةٌ [nebālet] ki nūn'ların fethiyledir ve نُبْلٌ [nubl] ve نُبْلَةٌ [nublet] ki nūn'ların zammıyladır, "O husūsta tenebbüh eylemeyip gāfil olmakla āmāde olmadı" demektir. Bu mesel fırsat fevt olduktan sonra tedārüke ibtidār eden kimse hakkında darb olunur. Ve

إِنْتِبَالٌ [intibāl] Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَاتَ Ve katl eylemek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: إِنْتَبَلَ فُلَانًا إِذَا قَتَلَهُ Ve sürʿatle bir nesnenin mecmūʿunu birden kaldırıp yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَبَلَ الشَّيْءَ إِذَا احْتَمَلَهُ بِمَرَّةٍ سَرِيعًا

اَلنَّبُلُ [en-nebel] (fethateynle) Büyük taşlara ve büyük keseklere denir; müfredi نَبَلَةٌ [nebelet]tir. Ve küçük taşlara ve keseklere denmekle zıdd olur. Ve istincā edecek taşlara denir.

اَلنُّبُلُ [en-nubel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bu dahi istincā edecek taşlara denir. Şārihin beyānına göre müfredi نُبْلَةٌ [nublet]tir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرَفٌ [ġuref] gibi.

اَلتَّنْبِيلُ [et-tenbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama istincā taşları vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَّلَهُ النَّبْلَ وَالنُّبْلَ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهَا

اَلْإِسْتِنْبَالُ [el-istinbāl] Bir nesnenin güzīde ve efdalini ahz ve intihāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْبَلَ الْمَالَ إِذَا أَخَذَ خِيَارَهُ

اَلتِّنْبَالَةُ [et-tinbālet] ve

اَلتِّنْبَالُ [et-tinbāl] (tā'ların kesriyle) Bodura denir; yukālu: رَجُلٌ تِنْبَالَةٌ وَتِنْبَالٌ أَيْ قَصِيرٌ Ve

تِنْبَالَةٌ [tinbālet] Bodurluğa denir; yukālu: فِيهِ تِنْبَالَةٌ أَيْ قِصَرٌ

اَلنَّبْلُ [en-nebl] (حَبْلٌ [ḥabl] vezninde) Oklara denir, سِهَامٌ [sihām] maʿnāsına. Ve bu cemʿdir, lafzından müfredi yoktur, ʿalākavlin müfredi نَبْلَةٌ [neblet]tir, تَمْرٌ [temr] ve تَمْرَةٌ [temret] gib; cemʿi أَنْبَالٌ [enbāl]dir

ve نِبَالٌ [nibāl]dir, سِهَامٌ [sihām] vezninde ve نُبْلَانٌ [nublān]dır nūn'un zammıyla. Şārihin beyānına göre نَبْلٌ [nebl] ʿArabların kullandıkları oka mahsūstur ve ʿinde'l-efsah lafzından müfredi yoktur, müfredinde سَهْمٌ [sehm] derler. Ve

نَبْلٌ [nebl] Masdar olur, bir adama ok atmak maʿnāsına yāhūd bir adama ok vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَهُ نَبْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَاهُ بِالنَّبْلِ أَوْ أَعْطَاهُ النَّبْلَ Ve ok atanlar için yerden atılan okları devşirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ عَلَى الْقَوْمِ إِذَا لَقَطَ النَّبْلَ لَهُمْ Ve bir kimseyi azca azca taʿām vererek öyünlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ فُلَانًا بِالطَّعَامِ إِذَا عَلَّلَهُ بِهِ الشَّيْءَ بَعْدَ الشَّيْءِ Ve rıfk ve sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ بِهِ إِذَا رَفَقَ Ve deve sürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ الْإِبِلَ إِذَا سَاقَهَا Ve devenin maslahat ve mühimmesini rüʾyet ve tanzīm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ الْإِبِلَ إِذَا قَامَ بِمَصْلَحَتِهَا Ve yolda pek eşip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَبَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ شَدِيدًا

اَلنَّبَّالُ [en-nebbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ok sāhibine denir ki murād ok taşıyan ve ok ile ticāret edendir. Ve ok işleyen adama denir ki okçu taʿbīr olunur ve buna نَابِلٌ [nābil] dahi denir.

اَلنِّبَالَةُ [en-nibālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Okçuluğa denir; yukālu: هُوَ نَبَّالٌ وَنَابِلٌ حَسَنُ النِّبَالَةِ أَيْ صَانِعُ النَّبْلِ

اَلنَّابِلُ [en-nābil] Okçuya denir. Ve ok atmakta üstāz ve māhir ve tīr-endāza denir; yukālu: هُوَ نَابِلٌ وَابْنُ نَابِلٍ أَيْ حَاذِقٌ وَابْنُ حَاذِقٍ Yaʿnī mutlakan bir işte hāzık olana da ıtlāk olunur. Ve "نَارَ حَابِلُهُمْ عَلَى نَابِلِهِمْ" meseli "ح،ب،ل" māddesinde beyān olundu.

اَلنُّبَّلُ [en-nubbel] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) نَابِلٌ [nābil]in cemʿidir, üstāz tīr-endāzlara denir; yukālu: قَوْمٌ نُبَّلٌ أَيْ رُمَاةٌ

اَلْمُنْتَبِلُ [el-muntebil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Ok taşıyan adama denir; yukālu: هُوَ مُنْتَبِلٌ أَيْ حَامِلُ النَّبْلِ

اَلْإِنْبَالُ [el-inbāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama ok vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ النَّبْلَ Ve hurmā ağacı tāze yemiş vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَلَ النَّخْلُ إِذَا أَرْطَبَ Ve okları yoğun yoğun düzmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْبَلَ قِدَاحَهُ إِذَا جَاءَ بِهَا غِلَاظًا

اَلنُّبْلَةُ [en-nublet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Cezāʾ ve ʿivaz maʿnāsınadır; yukālu: نَالَ مِنْهُ النُّبْلَةَ أَيِ الثَّوَابَ وَالْجَزَاءَ Ve lokmaya denir. Ve yat ve yarağa denir, نُبَالَةٌ [nubālet] gibi, kemā se-yuzkeru.

نَابُلٌ [Nābul] (bā-yı mazmūme ile آنُكٌ [ānuk] vezninde) Bir recül ismidir. Ve İfrīḳiyye'de bir mevziʿ adıdır; aʿlāmdan Aḥmed b. ʿAlī b. ʿAmmār en-Nābulī oradandır.

أَنْبَلُ [Enbel] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Endelus'te şehr-i Beṭalyevs nevāhīsinden bir nāhiyedir.

نُبَلُ [Nubel] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Bintu Bedr'dir ki muhaddisedir.

اَلنُّبَالَةُ [en-nubālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) نُبْلَةٌ [nublet] gibi yat ve yarağ ve pusata denir; yukālu: أَخَذَ نُبَالَتَهُ وَنُبْلَتَهُ أَيْ عُدَّتَهُ وَعَتَادَهُ

اَلْمُنَابَلَةُ [el-munābelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bāb-ı mugālebede müstaʿmeldir, ok yarışmak maʿnāsınadır. Ve baʿzılar نَبَالَةٌ [nebālet]te yaʿnī fazīlette mübāhase eylemekle beyān eylediler; tekūlu: نَابَلْتُهُ فَنَبَلْتُهُ أَيْ كُنْتُ أَجْوَدَ نَبْلًا مِنْهُ أَوْ أَكْثَرَ نَبَالَةً

[ن ب ت ل]

اَلنَّبْتَلُ [en-nebtel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Demir gibi katı ve pek nesneye denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve bir recül ʿalemidir. Ve ʿAbdullāh b. Nebtel münāfikīndendir.

[ن ت ل]

اَلنَّتْلُ [en-netl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) ve

اَلنُّتُولُ [en-nutūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلتَّتَلَانُ [en-netelān] (fetehātla) İleriye geçmek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَلَ مِنْ بَيْنِهِمْ نَتْلًا وَنُتُولًا وَنَتَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تَقَدَّمَ Ve

نَتْلٌ [netl] Bir adamı ileriye çekmek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَلَهُ نَتْلًا إِذَا جَذَبَهُ إِلَى قُدَّامٍ Ve zecr ve āzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَتَلَهُ إِذَا زَجَرَهُ Ve

نَتْلٌ [netl] Şol devekuşu yumurtasına denir ki içine su doldurup berriyede defn ederler, نَتَلٌ [netel] dahi denir fethateynle. Bunu aʿrāb tāʾifesi kış eyyāmında ederler, şiddet-i harārette su bulunmadığı vaktler çıkarıp içerler. Ve

نَتْلٌ [netl] Dağarcığı silkip içinde olan tüşeyi çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَتَلَ الْجِرَابَ إِذَا نَتَلَهُ

اَلْإِسْتِنْتَالُ [el-istintāl] Bu dahi ileriye geçmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْتَلَ مِنْ بَيْنِهِمْ إِذَا تَقَدَّمَ

اَلتَّتَانُلُ [et-tenātul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Otlar birbirinden uzun olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاتَلَ النَّبْتُ إِذَا صَارَ بَعْضُهُ أَطْوَلَ مِنْ بَعْضٍ

نَاتَلُ [Nātel] (هَاجَرُ [hācer] veznincle) ʿArabdan bir recül ismidir. Ve Muḥammed b. Aḥmed en-Nātelī muhaddistir. Şārihin beyānına göre Āmul-i Ṭaberistān eyāletinde Nātel nām kasabaya mensūbdur.

نَاتِلٌ [Nātil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Rebīʿa b. Mālik'in feresi ismidir yāhūd s̱ā-yı müsellese iledir.

نَتْلَةُ [Netlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde)

نُتَيْلَةُ [Nuteylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmīdendir.

اَلنَّتِيلَةُ [en-netīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Vesīle maʿnāsınadır; yukālu: هِيَ نَتِيلَتُهُ أَيْ وَسِيلَتُهُ

اَلتِّنْتِلُ [et-tintil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلتِّنْتِيلُ [et-tintīl] (زِنْبِيلٌ [zinbīl] vezninde) ve

اَلتِّنْتَالَةُ [et-tintālet] (قِرْطَاسَةٌ [ḳirṭāset] veznninde) Bodura denir. Ve bu تِنْبَالَةٌ [tinbālet] musahhafı değildir; yukālu: رَجُلٌ تِنْتِلٌ وَتِنْتِيلٌ وَتِنْتَالَةٌ أَيْ قَصِيرٌ

[ن ث ل]

اَلنَّثْلُ [en-neṯl] (nūn'un fethi ve s̱ā-yı müsellesenin sükūnuyla) Kuyudan toprak çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ الرَّكِيَّةَ نَثْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اسْتَخْرَجَ تُرَابَهَا Ve terkeşten okları çıkarıp dağıtmak maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ الْكِنَانَةَ إِذَا اسْتَخْرَجَ نَبْلَهَا فَنَثَرَهَا Ve giyimli kimse eğninden giyimi çıkarıp bırakmak maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ دِرْعَهُ إِذَا أَلْقَاهَا عَنْهُ Ve eti pāreleyip çömleğe salmak maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ اللَّحْمَ فِي الْقِدْرِ إِذَا وَضَعَهُ فِيهَا مُقَطَّعًا Ve eğnine giyim giymek maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ عَلَيْهِ دِرْعَهُ إِذَا صَبَّهَا عَلَيْهِ أَيْ لَبِسَهَا Şārih der ki bu mādde خَلَعَ عَلَيْهِ الثَّوْبَ وَخَلَعَهُ عَنْهُ kabīlindendir. İntehā. Ve

نَثْلٌ [neṯl] Davar terslemek maʿnāsınadır; yukālu: نَثَلَ الْفَرَسُ نَثْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَاثَ

اَلنَّثِيلَةُ [en-neṯīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلنُّثَالَةُ [en-nuṯālet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] veznin-

de) Kuyudan çıkarılan toprağa denir. Ve

نَثِيلَةٌ [neṯīlet] Bakiyye maʿnāsınadır. Ve semiz ete denir.

اَلنَّثُولُ [en-neṯūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ekserī eti tencereye pāreleyip salan hatuna denir.

اَلْمِنْثَلُ [el-minṯel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çok tersleyen ata denir.

اَلنَّثِيلُ [en-neṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) At fışkısına denir.

اَلنَّثْلَةُ [en-neṯlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İki bıyığın aralığında olan yive denir. Ve zırha denir, ʿalā-kavlin bol olanına denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ نَثْلَةٌ أَيْ دِرْعٌ أَوْ وَاسِعَةٌ مِنْهَا

نَاثِلٌ [nāṯil] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) نَثْلٌ [netl] māddesinde zikr olundu.

اَلتَّنَاثُلُ [et-tenāṯul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesneye üşüntü eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاثَلُوا إِلَيْهِ إِذَا انْصَبُّوا

[ن ج ل]

اَلنَّجْلُ [en-necl] (nūn'un fethi ve cīm'in sükūnuyla) Velede denir; yukālu: هُوَ نَجْلُهُ أَيْ وَلَدُهُ Ve pedere denmekle zıdd olur. Şārihin beyānına göre نَجْلٌ [necl] fi'l-asl masdardır, ke-mā se-yuzkeru. Velede ıtlākı مَنْجُولٌ [mencūl] ve vālide ıtlākı نَاجِلٌ [nācil] maʿnāsınadır; yukālu: نَجْلُهُ أَبٌ كَرِيمٌ أَيْ وَالِدُهُ Ve masdar olur, atmak maʿnāsına; yukālu: نَجَلَ الشَّيْءَ نَجْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا رَمَاهُ Ve ʿamel ve fiʿl maʿnāsınadır; yukālu: نَجْلُهُ جَيِّدٌ أَيْ عَمَلُهُ Ve nāstan cemʿ-i kesīr maʿnāsınadır. Ve şiddetle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَ الرَّجُلُ إِذَا سَارَ شَدِيدًا Ve açık yola denir, şāh-rāh maʿnāsına; yukālu: أَخَذُوا النَّجْلَ أَيِ الْمَحَجَّةَ Ve çocuk meşk eylediği levhasının yazısını silip mahv eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَ الصَّبِيُّ لَوْحَهُ إِذَا مَحَاهُ Ve dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَهُ بِالرُّمْحِ إِذَا طَعَنَهُ بِهِ Ve yarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَهُ إِذَا شَقَّهُ Ve

نَجْلٌ [necl] Yerden ve dereden sızıp çıkan sızıntıya denir; yukālu: يَرْشَحُ النَّجْلُ مِنَ الْأَرْضِ أَيِ النَّزُّ Ve akan suya denir; yukālu: بِهِ نَجْلٌ أَيْ مَاءٌ سَائِلٌ Ve

نَجْلٌ [necl] Veled hāsıl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَهُ أَبُوهُ نَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَلَدَهُ Ve zebh olunmuş hayvānın derisini yüzerken ibtidā bacaklarının ense sinirlerinden yarıp yüzmek maʿnāsınadır ki hālen kassāblar öylece ederler; yukālu: نَجَلَ الْإِهَابَ إِذَا شَقَّهُ عَنْ عُرْقُوبَيْهِ ثُمَّ سَلَخَهُ Ve bir adama ayağın ucuyla vurmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَ فُلَانًا إِذَا ضَرَبَهُ بِمُقَدَّمِ رِجْلِهِ Ve yer nebātla yemyeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا اخْضَرَّتْ Ve nās ile şerr ve āşūb koparmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَ النَّاسَ إِذَا شَارَّهُمْ Ve bir nesneyi ʿayān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَجَلَ الشَّيْءَ إِذَا أَظْهَرَهُ

اَلْإِسْتِنْجَالُ [el-istincāl] Yerden sızıp çıkan su çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْجَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا كَثُرَ نَجْلُهَا

نُجْلٌ [Nucl] (nūn'un zammıyla) Ḥicāz'da Şufeyne nām mahallin aşağı semtinde bir karyedir.

اَلنَّجَلُ [en-necel] (fethateynle) Bir adamın gözünün dā'iresi büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَجِلَ الرَّجُلُ نَجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَسِعَتْ عَيْنُهُ Ve

نَجَلٌ [necel] Kerpiç düzecek çamura katmak için teskere ile gübre taşıyan kimselere denir; müfredi نَاجِلٌ [nācil]dir; yukālu: هُمْ نَجَلٌ أَيْ نَقَّالُو الْجَعْوِ لِطِينِ اللَّبِنِ

اَلْأَنْجَلُ [el-encel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Büyük gözlü adama denir; cemʿi نُجْلٌ [nucl]dür nūn'un zammıyla ve نِجَالٌ [nicāl]

dir, كِرَامٌ [kirām] vezninde; yukālu: رَجُلٌ أَنْجَلُ أَيْ وَاسِعُ الْعَيْنِ Ve uzun olarak enli ve geniş şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ أَنْجَلُ أَيْ وَاسِعٌ عَرِيضٌ طَوِيلٌ

اَلنَّاجِلُ [en-nācil] Kerīmü'n-nesl olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ نَاجِلٌ أَيْ كَرِيمُ النَّسْلِ

اَلْمِنْجَلُ [el-mincel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Orağa denir ki onunla ekin biçilir, Fārisīde dās denir. *Esās*'ın beyānına göre remy maʿnāsına olan نَجْلٌ [necl]den meʾhūzdur ki ekini biçip atacak ālettir. Ve yarayı büyük açan mızrak temrenine denir. Ve birbirine sarmaşık gök ekine denir; yukālu: زَرْعٌ مِنْجَلٌ أَيْ مُلْتَفٌّ Ve kesīrü'l-veled adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِنْجَلٌ أَيْ كَثِيرُ الْوَلَدِ Ve tabanlarıyla yürürken kakıp yerden mantar çıkarır olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ مِنْجَلٌ إِذَا كَانَ يَنْجُلُ الْكَمْأَةَ بِخُفِّهِ Ve sıbyānın meşk eyledikleri taʿlīm tahtalarının yazılarını silecek nesneye denir, sünger gibi.

مَنْجَلٌ [Mencel] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Bir dağın adıdır.

اَلْإِنْجِيلُ [el-İncīl] (hemzenin kesri ve fethiyle) ʿĪsā ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerine nāzil olan kitābın ismidir ve صَحِيفَةٌ [ṣaḥīfet] iʿtibārıyla teʾnīsi cāʾizdir.

Mütercim der ki *Zāhir*'de mestūrdur ki إِنْجِيلٌ [incīl] ʿinde baʿzi ehli'l-luga asl ve düstūr maʿnāsınadır ki nāzil olduğu kavm onun mazmūnuyla ʿāmil olup helāl ve harām husūsunda ona mürācaʿat edeler. Ve bu vālid maʿnāsına olan نَجْلٌ [necl]den meʾhūzdur. Ve ʿalā-kavlin إِنْجِيلٌ [incīl] tesmiye olunduğu Hazret-i Hak celle ve ʿalā onu izhār ettiği içindir, nüzūlü eyyāmında hakk bi'l-külliyye münderis olmuştu, hakkı beyān için onu izhār eyledi. Ve bu izhār maʿnāsına olan نَجْلٌ [necl]den meʾhūzdur. Ve Ebū ʿAmr dedi ki muhāsame maʿnāsına olan تَنَاجُلٌ [tenācul]den kitāb-ı mezbūr nāzil oldukta onun husūsunda nās münāzaʿa ettikleri için tesmiye olundu. Ve Āmulī *Keşkūl* nām teʾlīfinde dedi ki إِنْجِيلٌ [incīl] müjde ve beşāret maʿnāsınadır ki ʿİbrānīdir, kitāb-ı mezbūr ile ʿāmil olanları cennet ile tebşīr eylediği için tesmiye olundu. Ve ʿinde'l-baʿz engeliyūn yāhūd engīl-i ʿİbrānī muʿarrebidir. Ve *Burhān*'da kavl-i ahīre münsahıran mersūmdur ve *Keşkūl* sāhibinin murādı dahi bu olmak melhūzdur.

اَلتَّنَاجُلُ [et-tenācul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Nizāʿ ve husūmet edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاجَلُوا إِذَا تَنَازَعُوا

اَلْإِنْتِجَالُ [el-inticāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne gereği gibi zāhire çıkıp yürümek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَجَلَ الْأَمْرُ إِذَا اسْتَبَانَ وَمَضَى Ve bir adam duvarı dibinden tereşşüh eden suyu topraktan pāk edip sāfī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَجَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَفَّى مَاءَ النَّجْلِ مِنْ أَصْلِ حَائِطِهِ

اَلنَّجِيلُ [en-necīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir cins şūr otun ismidir, ʿalā-kavlin şūr otların kopup kırılan yaprağına denir; müfredātta نَجِيلٌ [necīl] ayrık taʿbīr olunan ot ile mübeyyendir. Ve نَجِيلٌ [necīl]in cemʿi نُجُلٌ [nucul]dur zammeteynle.

اَلْإِنْجَالُ [el-incāl] (hemzenin kesriyle) Bir adam davarı نَجِيلٌ [necīl] dediği nebāt-ı mezkūr otlamağa salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْجَلَ دَابَّتَهُ إِذَا أَرْسَلَهَا فِي النَّجِيلِ

نُجَيْلٌ [Nuceyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Medīne'de bir mevziʿdir, ʿalā-kavlin Yen-

buᶜ nāhiyesindedir.

نَجِيلٌ [Necīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Meslaḥ nām mahal kurbünde bir düz ovanın ismidir.

نُجَيْلَةُ [Nuceylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznin-de) Yemāme ile Ḍariyye beyninde vāki Vādī Neşnāş nām mahalde bir su adıdır.

مَنَاجِلُ [Menācil] (مَنَازِلُ [menāzil] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ن ح ل]

اَلنَّحْلُ [en-naḥl] (nūn'un fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Bal arısına denir, müzekker ve müʾennesine ıtlāk olunur; üdebā-i ᶜulemādan Ebu'l-Velīd en-Naḥlī ona mensūbdur ki onunla ticāret eder idi; müfredi نَحْلَةٌ [naḥlet]tir, تَمْرٌ [temr] ve تَمْرَةٌ [temret] gibi. Ve

نَحْلٌ [naḥl] Masdar olur, bilā-ᶜivaz bir adama nesne bahş eylemek, ᶜalā-kavlin ᶜumūm üzere vermek maᶜnāsınadır ki envāᶜ-ı ᶜatāya şāmildir. Müʾellif burada misāl getirmeyip ve aşağıda وَبِالضَّمِّ مَصْدَرٌ kavli bunun ism olmasını işᶜār eder. Ve iᶜtā olunan nesneye ıtlāk olunur, مَنْحُولٌ [menḥūl] maᶜnāsına; yukālu: هُوَ نَحْلٌ مِنِّي أَيْ عَطِيَّةٌ Ve نَاحِلٌ [nāḥil] maᶜnāsına müstaᶜmeldir ki lāgar ve nahīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَحْلٌ أَيْ نَاحِلٌ Ve bir karye ismidir, muhaddisīnden Menīḥ b. Seyf en-Naḥlī oradandır. Ve

نَحْلٌ [naḥl] Yeni aylara ıtlāk olunur, أَهِلَّةٌ [ehillet] maᶜnāsına, neḥāfetinden nāşī ıtlāk olunur. Ve bu ism-i cemᶜdir. Ve

نَحْلٌ [naḥl] Bir kimseye bir āherin söylediği sözü ᶜazv ve isnād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَحَلَهُ الْقَوْلَ نَحْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَسَبَهُ إِلَيْهِ يَعْنِي قَوْلًا قَالَهُ غَيْرُهُ Ve bir adama sövmek maᶜnāsınadır ki lisānımızda bundan veriştirmek ile taᶜbīr olunur; yukālu: نَحَلَ فُلَانًا إِذَا سَابَّهُ

اَلنُّحْلُ [en-nuḥl] (nūn'un zammıyla) Masdardır, bir adama ᶜatiyye vermek maᶜnāsınadır; yukālu: نَحَلَهُ نُحْلًا إِذَا أَعْطَاهُ Şārih der ki bu maᶜnāda fethle müstaᶜmel değildir, ānifen müʾellifin fethle zikr eylediği budur, sebk-ı kalem vākiᶜ olmuştur, lākin onun ism-i masdar olmak ihtimāl-ı gālibi işᶜār olundu. İntehā. Ve

نُحْلٌ [nuḥl] Hatuna mehr vermek maᶜnāsınadır; yukālu: نَحَلَهَا إِذَا أَعْطَاهَا الْمَهْرَ Ve نُحْلَانٌ [nuḥlān] maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلنِّحْلَةُ [en-niḥlet] (nūn'un kesri ve zammıyla) Zevceye verilen mehr ve kābīne denir. Ve daᶜvā maᶜnāsınadır; yukālu: لَمْ يُسْمَعْ نِحْلَتُهُ أَيْ دَعْوَاهُ

اَلنُّحْلَى [en-nuḥlā] (بُشْرَى [buşrā] vezninde) Vergiye denir, bahşiş maᶜnāsına; tekūlu: هَذَا مِنِّي نُحْلَى أَيْ عَطِيَّةٌ

اَلْإِنْحَالُ [el-inḥāl] (hemzenin kesriyle) Vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْحَلَهُ مَاءً إِذَا أَعْطَاهُ Ve bir kimse bir adama mālından bir mikdār nesne tahsīs ve ifrāz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْحَلَهُ مَالًا إِذَا خَصَّهُ بِشَيْءٍ مِنْهُ Ve vücūdu arıklatmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْحَلَهُ الْهَمُّ إِذَا أَهْزَلَهُ

اَلتَّنْحِيلُ [et-tenḥīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznin-de) إِنْحَالٌ [inḥāl] ile iki maᶜnā-yı evvelde mürādiftir.

اَلنُّحْلُ [en-nuḥl] ve

اَلنُّحْلَانُ [en-nuḥlān] (nūn'ların zammıyla) Bir adama iᶜtā olunan şeyʾe denir; yukālu: هَذَا لَهُ نَحْلٌ وَنُحْلَانٌ أَيْ عَطِيَّةٌ

اَلْإِنْتِحَالُ [el-intiḥāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-

de) ve

اَلتَّنَحُّلُ [et-tenaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir āher adamın nesnesini benimdir diye nefsine ʿazv ile iddiʿā eylemek maʿnāsınadır, meselā bir şāʿirin şiʿrini benimdir diye iddiʿā eylemek gibi; yukālu: إِنْتَحَلَ الشَّيْءَ وَتَنَحَّلَهُ إِذَا ادَّعَاهُ لِنَفْسِهِ وَهُوَ لِغَيْرِهِ

اَلنُّحُولُ [en-nuḥūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Vücūd arıklamak maʿnāsınadır; yukālu: نَحَلَ جِسْمُهُ وَنَحِلَ وَنَحُلَ نُحُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ وَالْأَوَّلِ وَالْخَامِسِ إِذَا ذَهَبَ مِنْ مَرَضٍ أَوْ سَفَرٍ

اَلنَّاحِلُ [en-nāḥil] ve

اَلنَّحِيلُ [en-neḥīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Vücūdu arıklayıp çöp gibi hīre ve lāgar olan adama denir. نَحِيلٌ [neḥīl]in cemʿi نَحْلَى [naḥlā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde ve نَاحِلٌ [nāḥil]in müʾennesi نَاحِلَةٌ [nāḥilet] tir. Ve ince yapılı deveye ve yufka kılıca vasf olur; yukālu: جَمَلٌ وَسَيْفٌ نَاحِلٌ أَيْ رَقِيقٌ

نَحْلَةُ [Naḥlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kinde nām kimsenin ve Subeyʿ b. el-Ḥaṭīm nām kimsenin feresleri ismidir. Ve Baʿlebek kurbünde bir karye adıdır.

أَبُو نُحَيْلَةَ الْبَجَلِيُّ [Ebū Nuḥaylet el-Beceliyy] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznindedir) Ashābdandır, ʿalā-kavlin muʿceme iledir.

نِحْلِينُ [Niḥlīn] (غِسْلِينٌ [ġislīn] veznide) Ḥaleb kazāsında bir karyedir; muhaddisīnden ʿĀmir b. Seyyār en-Niḥlī oradandır; yāʾ ve nūn sākıttır.

[ن خ ل]

اَلنَّخْلُ [en-naḫl] (nūn'un fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi üğürtlemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَلَ الشَّيْءَ نَخْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَفَّاهُ وَاخْتَارَهُ Ve

نَخْلٌ [naḫl] Hurmā ağacına denir; müʾennes ve müzekker olur, müfredi نَخْلَةٌ [naḫlet]tir, cemʿi نَخِيلٌ [neḫīl] gelir nūn'un fethiyle, niteki نَخِيلٌ [neḫīl] نَخْلٌ [naḫl] gibi ism-i cemʿ olur.

Şārih der ki sāhib-i *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre mutlakan müfrediyle kendi beyni hāʾ ile fark olunan ism-i cemʿ ki نَخْلٌ [naḫl] ve تَمْرٌ [temr] ve بُرٌّ [burr] ve بَقَرٌ [baḳar] gibidir, ehl-i Ḥicāz onları müʾennesen istiʿmāl ederler, fe-yekūlūne: هِيَ التَّمْرُ وَهِيَ النَّخْلُ Ve ehl-i Necd ü Temīm müzekker istiʿāl ederler, fe-yekūlūne: هُوَ النَّخْلُ وَهُوَ التَّمْرُ وَنَخْلٌ كَرِيمٌ Ve ammā نَخِيلٌ [neḫīl] kelimesi bi'l-ittifāk müʾennestir. İntehā. Ve

نَخْلٌ [naḫl] Masdar olur, un elemek maʿnāsınadır; yukālu: نَخَلَ الدَّقِيقَ نَخْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَرْبَلَهُ Şārih der ki müʾellif bu māddeyi dahi ʿacīb īcāz eyledi, zīrā نَخْلٌ [naḫl] māddesinin un elemek maʿnāsı kütüb-i lügaviyyenin cümlesinde sābit iken kendisi īmā ile iktifā eyledi. Ve aşağıda وَتَنْخِيلُ الثَّلْجِ وَالْوَدْقِ ʿunvānıyla kelāmı betr eyledi. Vākıʿā şārihin dediği gibidir, ona bināʾen bu hakīr şārihin tasrīhi üzere onları temsīl ve terceme eylemiştir. Ve un elemek maʿnāsı tasfiye ve ihtiyār maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

نَخْلٌ [naḫl] Sehāb kar ve tipi yağdırmak maʿnāsına müstaʿeldir; yukālu: نَخَلَ السَّحَابُ الثَّلْجَ وَالْوَدْقَ إِذَا صَبَّهُ Ve

نَخْلٌ [naḫl] Bir güne nisvān pīrāyesine denir, نَخْلٌ [naḫl] şeklinde düzerler. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّنَخُّلُ [et-tenaḫḫul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznide) ve

اَلْإِنْتِخَالُ [el-intiḫāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Bunlar da bir nesneyi üğürtlemek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَخَّلَ الشَّيْءَ وَانْتَخَلَهُ إِذَا صَفَّاهُ وَاخْتَارَهُ

اَلنُّخَالَةُ [en-nuḫālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Üğürtlenip ihtiyār olunan güzīdeye denir; yukālu: هِيَ نُخَالَتُهُ أَيْ مَا نُخِلَتْ مِنْهُ Ve elekten geçen una denir; yukālu: هِيَ نُخَالَةٌ وَهِيَ مَا نُخِلَ مِنَ الدَّقِيقِ Ve elekte kalan kepeğe denir. Ve çürüntüye denir; yukālu: نَخَلَ الدَّقِيقَ وَرَمَى نُخَالَتَهُ أَيْ مَا بَقِيَ فِي الْمُنْخُلِ مِمَّا يُنْخَلُ İşbu kepeğin havāssındandır ki su ile yāhūd sebzevāttan turp suyuyla matbūhunu ᶜakreb soktuğu yere zımād eyleseler be-gāyet nāfiᶜdir.

اَلْمُنْخُلُ [el-munḫul] (mīm'in ve ḫā'nın zammıyla fethiyle) Un eleyecek eleğe denir. Ve bu kıyāstan hāric olan ism-i āletlerdendir.

اَلنَّخِيلُ [en-neḫīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) نَخْلٌ [naḫl] gibi hurmā ağacına denir, ism-i cemᶜdir. Ve نَخْلٌ [naḫl] kelimesinin cemᶜi olur, hurmā ağaçları ve hurmālık demek olur.

نُخَيْلَةُ [Nuḫaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Hazret-i ᶜĀᵓişe'nin mevālīsindendir. Ve

نُخَيْلَةٌ [nuḫaylet] Tabīᶜat ve seciyyet maᶜnāsınadır. Şārihin beyānına göre bu maᶜnāda ve ātīde سَفِينَةٌ [sefīnet] veznindedir, nüshalarda sakt vākiᶜdir; yukālu: لَهُ نَخِيلَةٌ كَرِيمَةٌ أَيْ طَبِيعَةٌ Ve nasīhat maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ لَا يَقْبَلُ النَّخِيلَةَ أَيِ النَّصِيحَةَ Ve

نُخَيْلَةُ [Nuḫaylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Bādiyede bir mevziᶜdir. Ve ᶜIrāḳ'ta bir mevziᶜdir ki İmām ᶜAlī radıyallāhu ᶜanhu hazretleriyle Ḫavāric tāᵓifesinin cengāhıdır. Ve Ebū Nuḫayle el-ᶜUklī ve Ebū Nuḫayle es-Saᶜdī rācizlerdir. Ve Ebū Nuḫayle el-Becelī ve Ebū Nuḫayle el-Lehbī sahābelerdir.

اَلْمُنَخَّلُ [el-Munaḫḫal] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Bir şāᶜirdir; ve minhu'l-meselu: "لَا أَفْعَلُهُ حَتَّى يَؤُوبَ الْمُنَخَّلُ" Yaᶜnī "Munaḫḫal gittiği yerden ricᶜat edince kadar onu işlemem." Mezbūr bir husūs için bir semte ᶜazīmet edip bir dahi ᶜavdet eylememekle teᵓbīd için darb-ı mesel oldu.

اَلْمُتَنَخِّلُ [el-Mutenaḫḫil] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Mālik b. ᶜUveymir el-Huẕelī nām şāᶜirin lakabıdır.

نُخَيْلٌ [Nuḫayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Şām'da bir mevziᶜ adıdır. Ve Medīne kurbünde bir pınarın ismidir. Ve başka iki mevziᶜlerdir.

ذُو النَّخِيلِ [Ẕu'n-Neḫīl] (أَمِيرٌ [emīr] veznide) Muġammes ile Eṣbire beyninde bir mevziᶜdir. Ve Yemen'de bir mevziᶜdir.

نَخْلَةُ الشَّامِيَّةُ [Naḫletu'ş-Şāmiyyet] ve

نَخْلَةُ الْيَمَانِيَّةُ [Naḫletu'l-Yemāniyyet] Mekke-i mükerreme'ye bir merhale mesāfede iki vādī ismidir. Ve

نَخْلَةُ [Naḫlet] Beş mevziᶜin dahi ismidir.

ذُو النَّخْلَةِ [Ẕu'n-Naḫlet] Mesīḥ b. Meryem ᶜaleyhime's-selām murāddır, zīrā cizᶜ-i naḫle yanında ser-zede-i ᶜālem-i şühūd olmuştur.

بَنُو نَخْلَانَ [Benū Naḫlān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Ẕū Kulāᶜ kabīlesinden bir batndır. Ve ᶜİmrān b. Saᶜīd en-Naḫlī tābiᶜīndendir. Ve İbrāhīm b. Muḥammed en-Naḫlī tārīh sāhibidir.

[ن د ل]

اَلنَّدْلُ [en-nedl] (عَدْلٌ [ᶜadl] vezninde) Bir nesneyi āher yere nakl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: نَدَلَهُ نَدْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَقَلَهُ Ve sofradan ekmek ve sepetten hurmā makūlesini avuçlayıp kümesiyle almak maᶜnāsınadır; yukālu: نَدَلَ الْخُبْزَ مِنَ

السُّفْرَةِ وَالتَّمْرَ مِنَ الْجُلَّةِ إِذَا غَرَفَ بِكَفِّهِ كُتَلًا وَتَنَاوَلَهُ Ve kapmak maʿnāsınadır; yukālu: نَدَلَهُ إِذَا اخْتَلَسَهُ Ve yürek sürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدَلَ بِسَلْحِهِ إِذَا رَمَى Ve

نَدْلٌ [nedl] Kīr ve pāsa denir; yukālu: بِيَدِهِ نَدْلَ أَيْ وَسَخٌ

اَلنَّدَلُ [en-nedel] (fethateynle) Vücūd kīrlenmek maʿnāsınadır; yukālu: نَدِلَتْ يَدُهُ نَدَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَسِخَتْ

اَلْمِنْدَلُ [el-mindel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Çaylak gibi gördüğü nesneyi hemān kapıp alır olan adama denir; yukālu: هُوَ مِنْدَلٌ أَيْ مُخْتَلِسٌ Ve pek ve metīn zekere denir.

اَلْمَنْدَلُ [el-mendel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Çizmeye ve ediğe denir, خُفٌّ [ḫuff] maʿnāsına. Ve Hindistān'da bir belde adıdır. Ve ʿūd ağacına ʿalā-kavlin iyisine ve aʿlāsına denir.

اَلْمَنْدَلِيُّ [el-mendeliyy] (yā-yı nisbetle) Bu dahi ʿūd ağacının aʿlāsına denir. Pes mübālagaten nefsine nisbet olur, ʿalā-kavlin Mendel şehrine mensūb olanına denir ki ʿūdun aʿlāsı ondan meclūb olur.

إِبْنُ مَنْدَلَةَ [İbn Mendelet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Mülūk-i ʿArabdan bir melik idi.

اَلنُّدُلُ [en-nudul] (zammeteynle) Daʿvet ve ziyāfet hizmet-kārlarına denir ki mihmānlara hizmet ve nakl-i taʿām ederler; yukālu: هُمْ نُدُلٌ أَيْ خَدَمُ الدَّعْوَةِ

اَلنِّيْدِلَانُ [en-nīdilān] (nūn'un ve dāl'ın kesri ve dāl'ın zammıyla) ve

اَلنِّيْدَلُ [en-nīdel] (دِرْهَمٌ [dirhem] ve صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznlerinde ve nūn'un kesri ve dāl'ın harekāt-ı selāsıyla ve nūn'un fethi ve dāl'ın zammıyla) ve

اَلنِّئْدِلَانُ [en-niʾdilān] (nūn'un kesri ve hemzenin sükūnu ve dāl-ı meksūre ile ve mazmūme ile) ve

اَلنِّئْدُلُ [en-niʾdul] (nūn'un kesri ve dāl'ın zammıyla) İnsāna uyku içre ʿārız olan ağırlığa denir ki ağır basma ve al basma taʿbīr olunur, kābūs maʿnāsına, ʿalā-kavlin ona şebīh bir ʿārızaya denir.

اَلْمِنْدِيلُ [el-mindīl] (mīm'in kesri ve fethiyle) ve

اَلْمِنْدَلُ [el-mindel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) El silecek destmāle denir; tekūlu: خُذِ الْمِنْدِيلَ وَالْمِنْدَلَ وَهُوَ الَّذِي يُتَمَسَّحُ بِهِ *Esās*'ın ve *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre nakl maʿnāsından ve baʿzı āherin beyānına göre vesah maʿnāsından meʾhūzdur. Ve bu hālen havlu ve makreme ve çevre taʿbīr olunan dülbendin mecmūʿuna şāmildir.

اَلتَّنَدُّلُ [et-teneddul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّمَنْدُلُ [et-temendul] (تَمَسْكُنٌ [temeskun] vezninde) Destmāl ile silinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَدَّلَ بِالْمِنْدِيلِ وَتَمَنْدَلَ إِذَا تَمَسَّحَ بِهِ

اَلنَّوْدَلَةُ [en-nevdelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Bir adam pek pīrlikten kağşayıp sarsak olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَوْدَلَ الشَّيْخُ إِذَا اضْطَرَبَ كِبَرًا Ve hāyeler salkı ve sölpük olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَوْدَلَتْ خُصْيَتَاهُ إِذَا اسْتَرْخَتَا

اَلنَّوْدَلُ [en-nevdel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Nisvān memesine denir. Ve bir recül ismidir.

اَلنِّئْدِلُ [en-niʾdil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Emr-i cesīm ü ʿazīm maʿnāsınadır; yukālu: عَنَّ لَهُ نِئْدِلٌ أَيْ أَمْرٌ جَسِيمٌ

اَلْإِنْدِيَالُ [el-indiyāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Batn ishāl olmak maʿnāsınadır. Bunun mevziʿ-i zikri "د،و،ل" maddesidir, Cevherī

vehminden nāşī burada zikr eylemiştir.

[ن ذ ل]

اَلنَّذْلُ [en-neẕl] (nūn'un fethi ve ẕāl-i muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلنَّذِيلُ [en-neẕīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cemīᶜ-i ahvāl ü evzāᶜında hasīs ve denī ve muhtekar ve kem-māye kimseye denir; cemᶜi أَنْذَالٌ [enẕāl] ve نُذُولٌ [nuẕūl] gelir nūn'un zammıyla ve نَذِيلٌ [neẕīl]in cemᶜi نُذَلَاءُ [nuẕelāᵓ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāᵓ] vezninde ve نِذَالٌ [niẕāl] gelir, كِرَامٌ [kirām] vezninde; yukālu: هُوَ نَذْلٌ وَنَذِيلٌ أَيْ خَسِيسٌ مُحْتَقَرٌ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ

اَلنَّذَالَةُ [en-neẕālet] (رَذَالَةٌ [reẕālet] vezninde) ve

اَلنُّذُولَةُ [en-nuẕūlet] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Bir kimse نَذِيلٌ [neẕīl] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَذُلَ الرَّجُلُ نَذَالَةً وَنُذُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ نَذِيلا

[ن ر ج ل]

اَلنَّارَجِيلُ [en-nārecīl] Cevz-i Hindī ismidir ki Hindistān cevzi taᶜbīr olunur; müfredi نَارَجِيلَةُ [nārecīlet]tir. Ve baᶜzen mehmūz olur. Şeceri hurmā ağacına şebīh uzun ve be-gāyet ter ve mülāyim olmakla üzerine çıkan adam tāze nihāl üzere çıkmış gibi yere doğru eğilip basılır. Ve soy olan dallarının her birinde otuz ᶜaded نَارَجِيلُ [nārecīl] hāsıl olur. Ve onlarda bir güne süt hāsıl olur ki ona أَطْوَاقٌ [aṭvāḳ] derler, niteki māddesinde beyān olundu. Üzerinden yıl geçip eskimişi solucanları muhric ve müshil ve tāzesi takviyet-i cimāᶜda müᵓessirdir.

[ن ز ل]

اَلنُّزُولُ [en-nuzūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) ve

اَلْمَنْزِلُ [el-menzel] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznin-de) Konmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَزَلَهُمْ وَنَزَلَ بِهِمْ وَعَلَيْهِمْ نُزُولًا وَمَنْزِلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا حَلَّ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre inmek maᶜnāsına mevzūᶜdur, konmak maᶜnāsı lüzūm ᶜalākasıyla mecāzdır. Ve نُزُولٌ [nuzūl] hāssatan huccāc Minā'ya gelip konmak maᶜnāsınadır; yukālu: نَزَلَ الْقَوْمُ إِذَا أَتَوْا مِنًى

اَلتَّنْزِيلُ [et-tenzīl] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) İndirmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَزَّلَهُ تَنْزِيلًا إِذَا صَيَّرَهُ نَازِلا

اَلْإِنْزَالُ [el-inzāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْمُنْزَلُ [el-munzel] (مُجْمَلٌ [mucmel] veznin-de) تَنْزِيلٌ [tenzīl] maᶜnāsınadır; yukālu: أَنْزَلَهُ إِنْزَالًا وَمُنْزَلًا بِمَعْنَى نَزَّلَهُ Müᵓellifin *Baṣāᵓir*'de beyānına göre تَنْزِيلٌ [tenzīl] bir nesneyi tedrīcle müteferrikan indirmek ve إِنْزَالٌ [inzāl] ondan eᶜammdır.

اَلْإِسْتِنْزَالُ [el-istinzāl] إِنْزَالٌ [inzāl] maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْزَلَهُ بِمَعْنَى أَنْزَلَهُ

اَلتَّنَزُّلُ [et-tenezzul] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Tedrīcle azca azca inmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَنَزَّلَ الرَّجُلُ إِذَا نَزَلَ فِي مُهْلَةٍ

اَلنُّزُلُ [en-nuzul] (zammeteynle) Konak yerine denir; tekūlu: نَزَلْنَا نُزُلًا لَطِيفًا أَيْ مَنْزِلا Ve mihmān için tehyiᵓe ve ihzār olunan taᶜāma denir, نُزْلٌ [nuzl] denir zāy'ın sükūnuyla; cemᶜi أَنْزَالٌ [enzāl] gelir; yukālu: أَعَدَّ لِضَيْفِهِ النُّزُلَ وَهُوَ مَا هُيِّئَ لِلضَّيْفِ أَنْ يَنْزِلَ عَلَيْهِ Ve bereketli rızk ve taᶜāma denir; yukālu: هُوَ نُزُلٌ أَيْ طَعَامٌ ذُو بَرَكَةٍ Ve fazl ve ziyāde maᶜnāsınadır. Ve ᶜatā ve bahşiş maᶜnāsınadır. Ve bir yere konmuş cemāᶜate denir; yukālu: هُمْ نُزُلٌ أَيْ نَازِلُونَ Bu maᶜnāda نَازِلٌ [nāzil] ve نَزِيلٌ [nezīl] lafzlarından cemᶜdir. Ve ekilmiş ekinin gür ve bereketli olup onup bitmesine de-

nir; yukālu: زَرْعٌ ذُو نُزُلٍ أَيْ ذُو رَيْعٍ وَزَكَاءٍ وَنَمَاءٍ Ve bunda zāy'ın sükūnuyla da lügattır.

اَلنُّزْلُ [en-nuzl] (nūn'un zammı ve zāy'ın sükūnuyla) Mihmān için tehyiʾe olunmuş taʿāma ve ekinin onup gür ve bereketli olmasına denir. Ve menīye ıtlāk olunur, نُطْفَةٌ [nuṭfet] maʿnāsına.

اَلنَّزِيلُ [en-nezīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi bereketli taʿāma denir; yukālu: طَعَامٌ نَزِيلٌ أَيْ ذُو بَرَكَةٍ Ve ḳıṣar ve noksānı olmayıp endāmı tāmm olan libāsa denir; yukālu: ثَوْبٌ نَزِيلٌ أَيْ كَامِلٌ Ve mihmāna denir; yukālu: هُوَ نَزِيلُهُ أَيْ ضَيْفُهُ

اَلنَّزْلُ [en-nezel] (fethateynle) Bu dahi ekilmiş ekinin bereketliliğine ve onatlığına denir; yukālu: زَرْعٌ ذُو نَزْلٍ أَيْ رَيْعٍ وَنَمَاءٍ Ve masdar olur, ekin pek onup bitmek maʿnāsınadır; yukālu: نَزَلَ الزَّرْعُ نَزْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَاعَ وَنَمَى Ve

نَزْلٌ [nezel] Yağmura ıtlāk olunur; yukālu: سَحَابٌ ذُو نَزْلٍ أَيْ مَطَرٍ

اَلنَّزِلُ [en-nezil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şol konak yerine denir ki ona çok konulur ola; yukālu: مَكَانٌ نَزِلٌ أَيْ يُنْزَلُ فِيهِ كَثِيرًا Ve şol yere denir ki pek ve metīn olmakla yağmuru içmeyip hemān akar ola; yukālu: مَكَانٌ نَزِلٌ أَيْ صُلْبٌ سَرِيعُ السَّيْلِ

اَلنِّزَالُ [en-nizāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) İki ʿasker develerinden inip atlanıp muhārebe eylemeğe denir; yukālu: حَارَبُوا بِالنِّزَالِ وَهُوَ أَنْ يَنْزِلَ الْفَرِيقَانِ عَنْ إِبِلِهِمَا إِلَى خَيْلِهِمَا فَيَتَضَارَبُوا

اَلتَّنَازُلُ [et-tenāzul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İki ʿasker develerinden inip atlanıp cenk edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَازَلُوا إِذَا نَزَلُوا عَنْ إِبِلِهِمْ إِلَى خَيْلِهِمْ فَتَضَارَبُوا Şārih der ki fi'l-asl iki fāris birbirine نَزَالِ نَزَالِ yaʿnī atından nüzūl eyle de piyādece cenk edelim diye çağırmaktan ʿibārettir. Ve Zemaḫşerī atlarından inip piyāde cenk edişmekle beyān eyledi.

نَزَالِ [nezāli] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) İsm-i fiʿl-i emrdir, إِنْزِلْ maʿnāsınadır. Müfred ve müzekker ve cemʿ ve müʾennese īrād olunur; yukālu: تَدَاعَوْا نَزَالِ أَيْ قَالَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا إِنْزِلْ نُحَارِبْ رَاجِلا

اَلْمَنْزِلَةُ [el-menzilet] (mīm'in fethi ve zāy'ın kesriyle) Konak yerine denir; yukālu: طَرِيقٌ قَرِيبُ الْمَنْزِلَةِ أَيْ مَوْضِعِ النُّزُولِ Ve pāye ve mertebe maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda cemʿ kılınmaz; yukālu: لَهُ مَنْزِلَةٌ عِنْدَ الْأَمِيرِ أَيْ دَرَجَةٌ Ve hāne ve sarāya ıtlāk olunur; yukālu: لَهُ مَنْزِلَةٌ عَالِيَةٌ أَيْ دَارٌ

اَلنُّزَالَةُ [en-nuzālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Erkeğin inzāl eylediği menīye denir.

اَلنِّزَالَةُ [en-nizālet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Sefer eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: مَا زِلْتُ أَنْزِلُ نِزَالَةً أَيْ أُسَافِرُ

اَلنَّازِلَةُ [en-nāzilet] Mihnet ve beliyye ve nāʾibeye ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَتْهُ نَازِلَةٌ مِنْ نَوَازِلِ الدَّهْرِ أَيْ شَدِيدَةٌ

اَلنَّزْلَةُ [en-nezlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Ekini gür ve onat olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ نَزْلَةٌ أَيْ زَاكِيَةُ الزَّرْعِ Ve zükām ʿilletine denir; yukālu: أَصَابَتْهُ نَزْلَةٌ أَيْ زُكَامٌ Ve masdar olur, zükāma uğramak maʿnāsına; yukālu: نَزَلَ الرَّجُلُ نَزْلَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا زُكِمَ Ve نُزُولٌ [nuzūl]dan binā-i merre olur, bir kerre inmek maʿnāsına; yukālu: نَزَلَ نَزْلَةً أَيْ مَرَّةً

نُزَيْلٌ [Nuzeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Muḍārib b. Nuzeyl muhaddistir. Ve Nuzeyl b. Mesʿūd el-Kelbī kezālik muhaddistir.

اَلنُّزُلَاتُ [en-nezilāt] (nūn'un fethi ve zā'nın kesriyle ve fethiyle) Reyʿ ve bereket ve nemāʾ maʿnāsından cemʿdir, baʿdehu bir

kavmin hālleri muntazam ve ārāmiş ve āsāyiş üzere olmasında istiʿmāl olundu; ve minhu tekūlu: تَرَكْتُ الْقَوْمَ عَلَى نَزِلَاتِهِمْ أَيْ عَلَى اسْتِقَامَةِ أَحْوَالِهِمْ

مَنَازِلُ [Menāzil] (mīm'in fethiyle) İbn Furʿān'dır ki şāʿirdir.

قَرْنُ الْمَنَازِلِ [Ḳarnu'l-Menāzil] Ṭāʾif kurbünde bir karyedir.

اَلنِّزْلُ [en-nizl] (nūn'un kesriyle) Top ve müctemiʿ nesneye denir.

اَلْمَنْزِلُ [el-Menzil] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Benātu Naʿş dedikleri yedi kevkebe denir ki Yediger taʿbīr olunur. Ve sahrālarda konak yerine denir; yukālu: نَزَلُوا مَنْزِلًا لَطِيفًا أَيْ مَنْهَلا Ve hāne ve dāra ıtlāk olunur; tekūlu: شَرَيْتُ مَنْزِلًا أَيْ دَارًا

مُنَازِلٌ [Munāzil] (مُسَاعِدٌ [musāʿid] vezninde)

نَزَّالٌ [Nezzāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ن س ل]

اَلنَّسْلُ [en-nesl] (nūn'un fethi ve sīn'in sükūnuyla) Halk ve mahlūka denir. Ve veled ve zürriyyete denir ki döl döş taʿbīr olunur; cemʿi أَنْسَالٌ [ensāl]dir; yukālu: لَهُ نَسْلٌ كَثِيرٌ أَيْ وَلَدٌ Ve

نَسْلٌ [nesl] Masdar olur, veled hāsıl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: نَسَلَ الْوَلَدَ نَسْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَلَدَهُ Ve hayvānın tüylerini koparıp dökmek maʿnāsınadır; tekūlu: نَسَلْتُ صُوفَهُ إِذَا نَتَفْتَهُ وَأَسْقَطْتَهُ Ve

نَسْلٌ [nesl] ve

نَسَلٌ [nesel] (fethateynle) ve

نَسْلَانٌ [neslān] Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَلَ الْمَاشِي نَسْلًا وَنَسَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ

اَلنَّسِيلَةُ [en-nesīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi veled ve zürriyyete denir; yukālu: لِفُلَانٍ نَسِيلَةٌ كَثِيرَةٌ أَيْ وَلَدٌ Ve çerāg fetīlesine ve bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına.

اَلْإِنْسَالُ [el-insāl] (hemzenin kesriyle) Döl peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَلَ الْوَالِدُ إِذَا وَلَدَ Ve hayvānın tüyleri dökülüp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَلَ صُوفُ الدَّابَّةِ إِذَا سَقَطَ Ve bu maʿnāda müteʿaddī olur; tekūlu: أَنْسَلْتُ الصُّوفَ إِذَا أَسْقَطْتَهُ Ve buğdaycık otu uçlarında olan tüy gibi nesnelerini ibrāz ettikten sonra dökmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَلَ الصِّلِّيَانُ أَطْرَافَهُ إِذَا أَبْرَزَهَا ثُمَّ أَلْقَاهَا Ve deve kısmı tüylerini döküp kavlayacakları zamān gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَلَتِ الْإِبِلُ إِذَا حَانَ لَهَا أَنْ يَنْسَلَ وَبَرُهَا Ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْسَلَ الْقَوْمَ إِذَا تَقَدَّمَهُمْ

اَلنُّسُولُ [en-nusūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Hayvānın tüyü kavlayıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: نَسَلَ الصُّوفُ نُسُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَقَطَ

اَلنَّسِيلُ [en-nesīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلنُّسَالُ [en-nusāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Hayvāndan kopup dökülen tüylere denir; müfredleri hā iledir. Ve

نَسِيلٌ [nesīl] Bala denir عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına. Ve

نُسَالٌ [nusāl] Buğdaycık otunun sünbülesine denir ki kurudukta özü olmamakla uçup savrulur.

اَلتَّنَاسُلُ [et-tenāsul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirinden doğup üremek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَاسَلُوا إِذَا أَنْسَلَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلنَّسَلُ [en-nesel] (fethateynle) Gök incirden çıkan süte denir.

اَلنَّاسِلَةُ [en-nāsilet] Çelimsiz uyluğa vasf olur; yukālu: فَخِذٌ نَاسِلَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ اللَّحْمِ

[ن ش ل]

اَلنَّاشِلَةُ [en-nāşilet] (şīn-i muʿceme ile) Bu dahi etsiz ve çelimsiz olan uyluğa denir; yukālu: فَخِذٌ نَاشِلَةٌ أَيْ نَاسِلَةٌ قَلِيلَةُ اللَّحْمِ

اَلنُّشُولُ [en-nuşūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Uyluk çelimsiz ve etsiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَتْ فَخِذُهُ نُشُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَانَتْ نَاشِلَةً

اَلنَّشْلُ [en-neşl] (nūn'un fethi ve şīn'in sükūnuyla) Bir nesneyi sürʿatle yerinden çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَ الشَّيْءَ نَشْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَسْرَعَ نَزْعَهُ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا Ve tencereden kepçesiz, el ile et çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَ اللَّحْمَ نَشْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا أَخْرَجَهُ مِنَ الْقِدْرِ بِيَدِهِ بِلَا مِغْرَفَةٍ Ve ʿinde'l-baʿz نَشْلٌ [neşl] bir pişmiş ʿuzvu eline alıp etini ağzıyla kemirip yemek maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَ اللَّحْمَ إِذَا أَخَذَهُ بِيَدِهِ عُضْوًا فَتَنَاوَلَ مَا عَلَيْهِ مِنَ اللَّحْمِ بِفِيهِ Ve eti havāyicsiz sādece tabh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَشَلَ اللَّحْمَ إِذَا طَبَخَهُ بِغَيْرِ تَابَلٍ

اَلْإِنْتِشَالُ [el-intişāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi çömlekten eti el ile çekip çıkarmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَشَلَ اللَّحْمَ بِمَعْنَى نَشَلَهُ

اَلنَّشِيلُ [en-neşīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمُنْتَشَلُ [el-munteşel] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Çömlekten el ile çıkarılmış ete denir. Ve

نَشِيلٌ [neşīl] Havāyicsiz tabh olunmuş sādece ete denir; yukālu: أَطْعَمَهُ النَّشِيلَ أَيِ اللَّحْمَ الْمَطْبُوخَ بِلَا تَوَابِلَ Ve henüz sağılmış süte denir; yukālu: سَقَاهُ النَّشِيلَ أَيِ اللَّبَنَ سَاعَةَ الْحَلْبِ Ve ince ve hafīf kılıca denir ki kamçı kılıç taʿbīr olunur; yukālu: ضَرَبَهُ بِالنَّشِيلِ أَيْ بِالسَّيْفِ الْخَفِيفِ الرَّقِيقِ Ve kuyudan en evvel çıkarılmış suya denir.

اَلْمَنْشَلَةُ [el-menşelet] (mīm'in ve şīn'in fethiyle) Parmakta hātem mevziʿine denir ki ābdest alırken orayı tefakkud eylemek müstehabdır. Cevherī bunu وَفِي الْحَدِيثِ ʿunvānıyla zikr eylemekle vehm eyledi, zīrā o baʿzı tābiʿīn kelāmı cümlesindendir. Şārih der ki İbn Eşīr *Nihāye*'de وَفِي حَدِيثِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ لِرَجُلٍ فِي وُضُوءِهِ "عَلَيْكَ بِالْمَنْشَلَةِ" ʿibāretiyle resm eylemiştir, kezālik *Esās*'ta dahi وَفِي الْحَدِيثِ ʿibāretiyle mersūmdur.

اَلْمِنْشَالُ [el-minşāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Yahnī-keş dedikleri demir ālete denir ki onunla tencereden et çekip çıkarırlar ve ona مِنْشَلٌ [minşel] dahi denir, مِنْبَرٌ [minber] vezninde; yukālu: نَشَلَ اللَّحْمَ مِنَ الْقِدْرِ بِالْمِنْشَالِ وَالْمِنْشَلِ وَهُوَ حَدِيدَةٌ يُنْشَلُ بِهَا اللَّحْمُ مِنْهَا Ve

مِنْشَالٌ [Minşāl] Ḥucr b. Muʿāviye'nin feresi ismidir.

اَلتَّنْشِيلُ [et-tenşīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama kahvaltı yedirmek maʿnāsına müstaʿmeldir; fi'l-asl bir mikdārca نَشِيلٌ [neşīl] yedirmek maʿnāsınadır; ve minhu tekūlu: نَشِّلْ ضَيْفَكَ أَيْ سَلِّفْهُ

اَلنَّشَّالُ [en-neşşāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Hem-dem ve rüfekāʾ var iken onlara bakmayıp yalnızca tencereye ekmek parçası banıp ekl eder olan soğumsuz adama denir; yukālu: هُوَ نَشَّالٌ وَهُوَ مَنْ يَأْخُذُ حَرْفَ الْجَرْدَقَةِ فَيَغْمِسُهُ فِي الْقِدْرِ فَيَأْكُلُهُ دُونَ أَصْحَابِهِ Zāhiren Şām'da kese yarıcı ʿayyār ve tarrāra نَشَّالٌ [neşşāl] taʿbīri bundan meʾhūzdur.

[ن ص ل]

اَلنَّصْلُ [en-naṣl] ve

اَلنَّصْلَانُ [en-naṣlān] (nūn'ların fethi ve ṣād'ların sükūnuyla) Ok ve mızrak temrenine denir. Ve kılıç ve bıçak namlusuna

denir; cemʿi أَنْصُلٌ [enṣul] gelir, أَفْلُسٌ [eflus] gibi ve نِصَالٌ [niṣāl] gelir nūn'un kesriyle ve نُصُولٌ [nuṣūl] gelir. Ve kedi otu dedikleri otun kılçığına denir. Ve başa denir cemīʿ-i eczāsıyla, göz ve kulak ve kaş ve sāʾir endāmıyladır; yukālu: أَصَابَ نَصْلَهُ وَهُوَ الرَّأْسُ بِجَمِيعِ مَا فِيهِ Ve kafāda olan yumru yere denir; yukālu: ضَرَبَ نَصْلَهُ أَيْ قَمَحْدُوَتَهُ Ve baʿzı deve ve at kısmının başlarında olan temren gibi uzunluk hāletine denir; yukālu: بِرَأْسِ الْبَعِيرِ وَالْفَرَسِ نَصْلٌ أَيْ طُولٌ Ve iğden çıkarılmış ipliğe denir. Ve

نَصْلٌ [naṣl] Masdar olur, ok temrene geçip gereği gibi yerleşip tutmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَلَ السَّهْمُ فِي النَّصْلِ نَصْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا ثَبَتَ فِيهِ Ve oku temrene yerleştirmek maʿnāsınadır; tekūlu: نَصَلْتُ السَّهْمَ إِذَا أَثْبَتَّهُ فِي النَّصْلِ Ve ok temrenden çıkmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: نَصَلَ السَّهْمُ إِذَا خَرَجَ مِنَ النَّصْلِ Ve نَصْلُ الرَّأْسِ [naṣlu'r-reʾs] başın tepesinden ʿibārettir; yukālu: ضَرَبَ نَصْلَ رَأْسِهِ أَيْ أَعْلَاهُ Ve kabzası çıkmış kılıç ve bıçak makūlesine denir ki vasf bi'l-masdardır; yukālu: مِعْوَلٌ نَصْلٌ إِذَا خَرَجَ عَنْهُ نِصَابُهُ

اَلْإِنْصَالُ [el-inṣāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّنْصِيلُ [et-tanṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Oka temren geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْصَلَ السَّهْمَ وَنَصَلَهُ إِذَا جَعَلَ فِيهِ نَصْلًا Ve okun temrenini çıkarmak maʿnāsına olmakla zıdd olur; bābları izāle için olur; yukālu: أَنْصَلَ السَّهْمَ وَنَصَلَهُ إِذَا أَزَالَ النَّصْلَ عَنْهُ Ve

إِنْصَالٌ [inṣāl] Mutlakan ihrāc eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَنْصَلْتُهُ مِنْهُ إِذَا أَخْرَجْتَهُ

اَلنُّصُولُ [en-nuṣūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Sakalın boyası sıyrılıp rengi zāʾil olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَلَتِ اللِّحْيَةُ نُصُولًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ إِذَا خَرَجَتْ مِنَ الْخِضَابِ Ve yılan ve ʿakreb ve arı makūlesinin soktuğu yerin iğnesi ve semmi zāʾil ve bertaraf olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَلَتِ اللَّسْعَةُ وَالْحُمَّةُ إِذَا خَرَجَ سُمُّهُمَا وَزَالَ أَثَرُهُمَا Ve davarın tırnağı yerinden kopup çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَصَلَ الْحَافِرُ إِذَا خَرَجَ مِنْ مَوْضِعِهِ

اَلنَّاصِلُ [en-nāṣil] Boyası zāʾil vurulmuş sakala denir; yukālu: لِحْيَةٌ نَاصِلٌ إِذَا زَالَ خِضَابُهَا Ve bu vasf-ı hāstır.

اَلْأُنْصُولَةُ [el-unṣūlet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) Kedi otunun kapçığında olan çiçeğine yāhūd havānın ıssılığından kuruyup katılanmış kedi otuna denir.

اَلْإِسْتِنْصَالُ [el-istinṣāl] Havānın ıssılığı kedi otunun kılçıklarını أُنْصُولَةٌ [unṣūlet] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْصَلَ الْحَرُّ السَّفَا إِذَا جَعَلَهُ أَنَاصِيلَ Ve istihrāc maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْصَلَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَخْرَجَهُ Ve kedi otunun kılçıklarını ve başağını rüzgār savurup dökmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَنْصَلَ الْهَيْفُ السَّفَا إِذَا أَسْقَطَهُ

اَلنَّصِيلُ [en-neṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir arşın kadar uzun taşa denir ki onunla nesne dakk olunur, dink eli gibi. Ve insānın ve hayvānın ağzının damağına denir. Ve temizlenmiş pāk buğday denir. Ve çenelerin altından boyun ile başın kavuştuğu yerde olan mafsala denir; yukālu: ضَرَبَ نَصِيلَهُ وَهُوَ مَفْصِلُ مَا بَيْنَ الْعُنُقِ وَالرَّأْسِ تَحْتَ اللَّحْيَيْنِ Ve davarın burnunun ve ağzının ucuna denir. Ve ferc-i nisvānda olan lahm-ı zāʾide denir. Ve baltaya denir, فَأْسٌ [feʾs] maʿnāsına. Ve başın tepesine denir.

اَلْمِنْصِيلُ [el-minṣīl] (مِنْدِيلٌ [mindīl] vezninde) ve

اَلْمِنْصَالُ [el-minṣāl] (مِنْهَالٌ [minhāl] vezninde) Bunlar da zikr olunan نَصِيلٌ [neṣīl] de-

dikleri taşa denir.

اَلْمُنْصُلُ [el-munṣul] (mīm'in ve ṣād'ın zammıyla) ve

اَلْمُنْصَلُ [el-munṣal] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Kılıca denir.

اَلتَّنَصُّلُ [et-tenaṣṣul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir günâhtan sıvılıp çıkmakla berîʾü'z-zimme olmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَنَصَّلَ إِلَى فُلَانٍ مِنَ الْجِنَايَةِ إِذَا خَرَجَ وَتَبَرَّأَ Burada إِلَى ile sılalandığı iʿtizâr maʿnâsını tazmîne mebnîdir. Ve

تَنَصُّلٌ [tenaṣṣul] Bir nesneyi çıkarmak maʿnâsınadır; yukâlu: تَنَصَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْرَجَهُ Ve bir nesneyi sāʾirin içinden üründülemek maʿnâsınadır; yukâlu: تَنَصَّلَ الشَّيْءَ إِذَا تَخَيَّرَهُ Ve bir adamın mashûbu olan nesnelerini bi'l-cümle almak maʿnâsınadır; yukâlu: تَنَصَّلَ فُلَانًا إِذَا أَخَذَ كُلَّ شَيْءٍ مَعَهُ

مُنْصِلُ الْأَسِنَّةِ [munṣilu'l-esinnet] yâhûd

مُنْصِلُ الْأَلِّ [munṣilu'l-ell] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde ve أَلٌّ [ell] (hemze-i meftûha ve lām-ı müşeddede ile) Mızraktan ve oktan temrenleri ve harbeleri çıkarıcı demektir. Bu münâsebetle zamân-ı Câhiliyye'de receb ayına ıtlâk olunur idi, zîrâ mâh-ı mezbûr hulûlünde cenk ve kıtâli terk ve teʾhîr ile âlât ve eslihayı taʿtîl ederler idi; yukâlu: قَدْ حَلَّ مُنْصِلُ الْأَسِنَّةِ أَوِ الْأَلِّ أَيْ شَهْرُ رَجَبٍ

اَلْإِنْتِصَالُ [el-intiṣâl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿâl] veznninde) Kedi otunun kılçıkları çıkmak maʿnâsınadır; yukâlu: إِنْتَصَلَ السَّفَا إِذَا خَرَجَ نَصْلُهُ

اَلْمُنْصُلِيَّةُ [el-Munṣuliyyet] (mīm'in ve ṣād'ın zammıyla) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمِنْصَالُ [el-minṣâl] (مِحْرَابٌ [miḥrâb] veznninde) Üç yüz mikdâr süvârî ʿaskerden kalîl olan ʿaskere denir; yukâlu: أَرْسَلَ عَلَيْهِمْ مِنْصَالًا أَيْ جَيْشًا أَقَلَّ مِنَ الْمِقْنَبِ

[ن ض ل]

اَلنَّضَلُ [en-neḍal] (nūn'un ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyle) İnsân ve hayvân begâyet yorulup zebûn ve bî-mecâl olmak maʿnâsınadır; yukâlu: نَضِلَ الْبَعِيرُ نَضَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا هُزِلَ وَأَعْيَا وَتَعِبَ

اَلْإِنْضَالُ [el-inḍâl] (hemzenin kesriyle) İnsân ve hayvânı pek yorup zebûn ve bî-tâb eylemek maʿnâsınadır; tekûlu: أَنْضَلْتُ الْبَعِيرَ إِذَا أَهْزَلْتَهُ وَأَتْعَبْتَهُ

نَضْلٌ [Naḍl] (فَضْلٌ [faḍl] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

نَضْلَةُ [Naḍlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] veznninde) Esâmîdendir: Nuʿmân b. Naḍle ve Naḍle b. Ḥadîc ve Naḍle b. ʿUbeyd ve Naḍle b. Ṭarîf ve İbn ʿAmr ve İbn Mâʿiz sahâbelerdir. Ve Ebû Naḍle, Hâşim b. ʿAbdumenâf'ın künyesidir.

اَلْمُنَاضَلَةُ [el-munâḍalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufâʿalet] vezninde) ve

اَلنِّضَالُ [en-niḍâl] (قِتَالٌ [ḳıtâl] vezninde) ve

اَلنِّيضَالُ [en-nîḍâl] (قِيتَالٌ [ḳîtâl] vezninde) Tîr-endâzlar ok yarışmak maʿnâsınadır; yukâlu: نَاضَلَهُ مُنَاضَلَةً وَنِضَالًا وَنِيضَالًا إِذَا بَارَاهُ فِي الرَّمْيِ Ve bir kimse tarafından ʿözr beyânıyla yâhûd muhâsame ile ondan defʿ-i zarar u mahzûr eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: نَاضَلَ عَنْهُ إِذَا دَافَعَ

اَلنَّضْلُ [en-naḍl] (فَضْلٌ [faḍl] vezninde) Ok yarışmakta hasmı geçmek maʿnâsınadır; bâb-ı mugâlebede müstaʿmeldir; tekûlu: نَاضَلْتُهُ فَنَضَلْتُهُ نَضْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ سَبَقْتُهُ

اَلتَّنَضُّلُ [et-tenaḍḍul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) ve

اَلْإِنْتِضَالُ [el-intiḍâl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿâl] veznninde) İhrâc eylemek maʿnâsınadır; yukâlu:

تَنَضَّلَهُ وَانْتَضَلَهُ إِذَا أَخْرَجَهُ Ve

إِنْتِضَالٌ [intiḍāl] Üründülemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَضَلَ مِنْهُ إِذَا اخْتَارَهُ Ve deve kollarını salıp atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَضَلَتِ الْإِبِلُ إِذَا رَمَتْ بِأَيْدِيهِمْ فِي السَّيْرِ Ve birbirine tefāhur eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَضَلَ الْقَوْمُ إِذَا تَفَاخَرُوا

اَلنِّنْضِلُ [en-niᵓḍil] (hemze ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Āfet ve dāhiye maᶜnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ نِنْضِلٌ أَيْ دَاهِيَةٌ

[ن ط ل]

اَلنَّطْلُ [en-naṭl] (nūn'un fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Üzüm dānesinin özü üzere olan ince kabuğa denir ki zar taᶜbīr olunur; yukālu: هُوَ أَرَقُّ مِنَ النَّطْلِ وَهُوَ مَا عَلَى طُعْمِ الْعِنَبِ مِنَ الْقِشْرِ Ve şarāb için ıslanmış kuru üzümün ibtidā sıkıp şırası alındıktan sonra tekrār su koyup ıslatmakla hāsıl olan şıraya denir ki mükedder ve galīz olur; yukālu: سَقَاهُ مِنَ النَّطْلِ وَلَمْ يَسْقِهِ مِنَ السُّلَافِ وَهُوَ مَا يُرْفَعُ مِنَ نَقِيعِ الزَّبِيبِ بَعْدَ السُّلَافِ يَعْنِي إِذَا نُقِعَ الزَّبِيبُ فَأَوَّلُ مَا يُرْفَعُ مِنْ عُصَارَتِهِ هُوَ السُّلَافُ فَإِذَا صُبَّ عَلَيْهِ ثَانِيَةً فَهُوَ النَّطْلُ

اَلنَّاطِلُ [en-nāṭil] (عَاطِلٌ [ᶜāṭil] vezninde) Bir içim su ve süt ve bāde makūlesi meşrūba denir; tekūlu: سَقَانِي نَاطِلًا مِنَ الْمَاءِ وَغَيْرِهِ أَيْ جُرْعَةً Ve şarāb peymānesinin dibinde kalan bakiyyeye denir; yukālu: مَا فِي النَّيْطَلِ نَاطِلٌ أَيْ فَضْلَةٌ Ve şarāba denir, خَمْرٌ [ḫamr] maᶜnāsına. Ve şarābın peymānesine denir ve bunda ṭā'nın fethiyle de ve hemze-i sākine ile de lügattır; yukālu: عِنْدَهُ نَاطِلٌ مِنْ خَمْرٍ وَنَاطَلٌ وَنَأْطَلٌ أَيْ مِكْيَالٌ Ve نَاطِلٌ [nāṭil] ile cüzᶻīce nesneden kināye olunur; tekūlu: مَا ظَفِرْتُ مِنْهُ بِنَاطِلٍ أَيْ بِشَيْءٍ يَعْنِي يَسِيرٍ

اَلنَّيْطَلُ [en-neyṭal] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznnde) Bu dahi şarāb peymānesine denir. Ve dühāttan olan zīrek ve sāhib-i fitnat adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَيْطَلٌ أَيْ دَاهٍ Ve zekeri uzun insān ve hayvāna denir. Müᵓellifin اَلطَّوِيلُ الْمَذَاكِيرِ ᶜunvānında īrādı ifrād iᶜtibārıyladır. Ve kovaya denir, دَلْوٌ [delv] maᶜnāsına. Ve āfet ve dāhiyeye denir.

اَلنَّطْلُ [en-naṭl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) Hamr sıkmak yaᶜnī üzümü sıkıp şırasını ve şarābını almak maᶜnāsınadır; yukālu: نَطَلَ الْخَمْرَ نَطْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَصَرَهَا Ve hastanın başına edviye ile matbūh azca azca su dökmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَطَلَ رَأْسَ الْعَلِيلِ بِالنُّطُولِ إِذَا جَعَلَ الْمَاءَ الْمَطْبُوخَ بِالْأَدْوِيَةِ فِي كُوزٍ ثُمَّ صَبَّهُ عَلَيْهِ قَلِيلًا قَلِيلًا

اَلنَّطُولُ [en-naṭūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Edviye ile matbūh olan suya denir ki hastanın aᶜzāsı üzere dökerler.

اَلنِّطْلُ [en-niṭl] (nūn'un kesriyle) Şarābın posasına denir; yukālu: سَقَاهُ النِّطْلَ أَيْ خُشَارَةَ الشَّرَابِ

اَلنُّطْلَةُ [en-nuṭlet] جُرْعَةٌ [curᶜat] vezninde ve mürādifidir ki bir yudum ve bir içim suya denir; yukālu: مَا فِي الدَّنِّ نُطْلَةٌ أَيْ جُرْعَةٌ Ve el ile tulumun ağzından çıkarılan bir mikdārca nesneye denir.

اَلنَّطْلَاءُ [en-naṭlāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Dāhiyeye denir.

اَلْإِنْتِطَالُ [el-intiṭāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Tulumdan bir mikdārca şarāb sırkıtmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِنْتَطَلَ مِنَ الزِّقِّ إِذَا صَبَّ مِنْهُ يَسِيرًا

اَلْمَنَاطِلُ [el-menāṭil] (mīm'in fethiyle) Sıkılmış şıralara ve şarāblara denir, مَعَاصِرُ [meᶜāṣir] maᶜnāsına.

اَلْأَنْطِلَةُ [el-enṭilet] (أَجْوِبَةٌ [ecvibet] veznnde) Devāhī ve āfāta denir; yukālu: رَمَاهُ بِالْأَنْطِلَةِ أَيْ بِالدَّوَاهِي

[ن ع ل]

اَلنَّعْلُ [en-naʿl] (nūn'un fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Ayağı yere çıplak dokunmaktan hıfz edecek nesneye denir ki ayakkabı ve papuç taʿbīr olunur, Fārisīde pāy-efzār derler, envāʿına şāmildir, her mahalde bir güne dikip ayaklarına giyerler. Ve Türkīde nalın dedikleri ki çamurlukta giyilir, نَعْلَيْنِ [naʿleyn] muharrefidir. Ve نَعْلٌ [naʿl] kelimesi müʾennestir ve hā'yla نَعْلَةٌ [naʿlet] dahi lügattır; cemʿi نِعَالٌ [niʿāl] gelir nūn'un kesriyle. Zāhiren نَعْلَةٌ [naʿlet]teki hāʾ vahdetiyyedir. Ve muhaddisīnden Ḥuseyn b. Aḥmed b. Ṭalḥa ve İsḥāḳ b. Muḥammed ve Ebū ʿAlī b. Dūmā en-Niʿāliyyūn نِعَالٌ [niʿāl] ʿameline mensūblardır. Ve

نَعْلٌ [naʿl] Kılıç kınının diplik taʿbīr olunan demirine denir; yukālu: لِسَيْفِهِ نَعْلٌ أَيْ حَدِيدَةٌ تَكُونُ فِي أَسْفَلِ غِمْدِهِ Ve çakılları parlak pek ve por yere denir ki nebāt bitirmez ola; yukālu: سَلَكُوا نَعْلًا مِنَ الْأَرْضِ وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ مِنْهَا يَبْرُقُ حَصَاهَا وَلَا تُنْبِتُ Ve zelīl ve hākisār adama denir ki herkes pāymāl eder ola; yukālu: مَا كُنْتُ نَعْلًا أَيْ ذَلِيلًا أُوطَأُ كَمَا تُوطَأُ الْأَرْضُ Ve kūşe-i kemān sırtına sarılan sinire denir ki zāg taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin kemānın bütün arkasına sardıkları deriye denir; yukālu: لِقَوْسِهِ نَعْلٌ أَيْ عَقَبٌ يُلْبَسُ عَلَى ظَهْرِ سِيَتِهَا أَوْ جِلْدٌ عَلَى ظَهْرِ الْقَوْسِ كُلِّهِ Ve zevceye ıtlāk olunur; yukālu: خَلَعَ نَعْلَهُ أَيْ زَوْجَتَهُ Ve çiftçilerin saban demirine denir. Ve bir cins balık adıdır ki başı yumru olur. Ve Şaṭīb nām dağın başında bir palanka adıdır. Ve davar ayağına kakılan demire denir ki نَعْلٌ [naʿl] muharrefi nal taʿbīr olunur, davarın papucu yerindedir. Ve

نَعْلٌ [naʿl] Masdar olur, bir adama ayakkabı bağışlamak maʿnāsınadır; yukālu: نَعَلَهُمْ نَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا وَهَبَ لَهُمْ النِّعَالَ Ve davarı nallamak maʿnāsınadır; yukālu: نَعَلَ الدَّابَّةَ إِذَا أَلْبَسَهَا النَّعْلَ

اَلنَّعَلُ [en-neʿal] (fethateynle) Bir adam ayakkabı giymek maʿnāsınadır; yukālu: نَعِلَ الرَّجُلُ نَعَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَبِسَ النَّعْلَ

اَلتَّنَعُّلُ [et-tenaʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْتِعَالُ [el-intiʿāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bunlar da ayakkabı giymek maʿnāsınadır; yukālu: تَنَعَّلَ الرَّجُلُ وَانْتَعَلَ إِذَا لَبِسَ النَّعْلَ Ve

إِنْتِعَالٌ [intiʿāl] Piyādece seyr ve sefer eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَعَلَ الرَّجُلُ الْأَرْضَ إِذَا سَافَرَ رَاجِلا Ve toprağı pek ve por yere ekin ekmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin öylesi yerde gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَعَلَ الرَّجُلُ إِذَا زَرَعَ فِي الْأَرْضِ الْغَلِيظَةِ أَوْ رَكِبَهَا

اَلْإِنْعَالُ [el-inʿāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi davarı nallamak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْعَلَ الدَّابَّةَ إِذَا أَلْبَسَهَا النَّعْلَ Ve bir adamın ayakkabıları çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْعَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَثُرَتْ نِعَالُهُ

اَلتَّنْعِيلُ [et-tenʿīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi davarın ayağını nallamak maʿnāsınadır; yukālu: نَعَّلَ الدَّابَّةَ إِذَا أَلْبَسَهَا النَّعْلَ Bunu müʾellif tekrār eylemiştir. Ve devenin ayakları aşınıp fersūde olmasın diye deriden nal düzüp geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: نَعَّلَ الْبَعِيرَ إِذَا أَلْبَسَ خُفَّهُ بِجِلْدٍ لِئَلَّا يَحْفَى

اَلنَّاعِلُ [en-nāʿil] Ayakkabıları kesīr olan adama denir; gayr-i kıyās üzere إِنْعَالٌ [inʿāl] den fāʿildir, أَيْفَعَ [eyfeʿa] ve يَافِعٌ [yāfiʿ] gibi; yukālu: أَنْعَلَ الرَّجُلُ فَهُوَ نَاعِلٌ أَيْ كَثِيرُ النِّعَالِ Ve ayağı papuçlu adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَاعِلٌ أَيْ ذُو نَعْلٍ Ve sulb ve metīn davar tırnağına ıtlāk olunur; yukālu: حَافِرٌ نَاعِلٌ أَيْ صُلْبٌ Ve yaban eşeğine denir; tekūlu: رَأَيْتُ نَاعِلا أَيْ حِمَارَ الْوَحْشِ

اَلْمُنْعَلُ [el-munᶜal] (مُكْرَمٌ [mukrem] veznin-de) Bu dahi ayağı papuçlu adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُنْعَلٌ أَيْ ذُو نَعْلٍ Ve tırnağı pek ve metīn dābbeye denir; yukālu: فَرَسٌ مُنْعَلٌ أَيْ شَدِيدُ الْحَافِرِ Şārihin beyānına göre مُسْهَبٌ [musheb] gibi bunlar da gayr-i kıyāsīdir. Ve

مُنْعَلٌ [munᶜal] Şol ata denir ki bilekçesi nihāyet bulduğu yerde tırnağının üzerin-de tüyleri beyāz olup lākin değirmice ol-maya ve إِنْعَالٌ [inᶜāl]den ism-i mefᶜūldür; ᶜalā-kavlin إِنْعَالٌ [inᶜāl] atın tırnakları üzere olan kılların hātem taᶜbīr olunan cüzᵓīce beyāzlıktan mütecāviz beyāz olmasından ᶜibārettir. El-hāsıl bilekçenin tırnağa ka-vuştuğu aşık kemiği üzere kılların beyāz olmasına إِنْعَالٌ [inᶜāl] ve o sıfatta olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ مُنْعَلُ الْيَدِ وَالرِّجْلِ كَذَا أَوْ رِجْلٍ كَذَا أَوِ الْيَدَيْنِ أَوِ الرِّجْلَيْنِ إِذَا كَانَ فِي مَآخِيرِ أَرْسَاغِهِ بَيَاضٌ وَلَمْ يَسْتَدِرْ أَوِ الْإِنْعَالُ هُوَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَيَاضُ الْخَاتَمَ Ve خَاتَمٌ [ẖātem] mīm bābında māddesinde mersūmdur.

اَلْمَنْعَلُ [el-menᶜal] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] veznin-de) ve

اَلْمَنْعَلَةُ [el-menᶜalet] (مَقْعَدَةٌ [maḳᶜadet] vez-ninde) Toprağı galīz olan arza denir. Ve bu ism ve sıfat olur; tekūlu: نَزَلْنَا مَنْعَلًا وَمَنْعَلَةً وَأَرْضًا مَنْعَلًا وَمَنْعَلَةً أَيْ غَلِيظَةً

بَنُو نُعَيْلَةَ [Benū Nuᶜaylet] İbn Muleyk b. Ḍamre'dir, جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznindedir; ᶜArabdan bir batndır.

ذَاتُ النِّعَالِ [Ẕātu'n-Niᶜāl] Zubeyr b. ᶜAvvām hazretlerinin feresi ismidir.

[ن ع ب ل]

اَلنَّعَابِلُ [en-neᶜābil] (مَسَاجِدُ [mesācid] vez-ninde) Ṭāriḳ b. Deysaḳ nām kimsenin kavmine ıtlāk olunur.

[ن ع ث ل]

اَلنَّعْثَلُ [en-naᶜṯel] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Erkek sırtlana denir. Ve ahmak pīr ve ihtiyār adama denir. Ve bir yehūdī ismidir ki Medīne'de olur idi. Ve uzun sakallı bir adamın ismidir ki Hazret-i ᶜOṯmān'ın mehāsini tūlānī olmakla baᶜde'l-vakᶜa ᶜadāvet ve şemātet edenler ona teşbīhiyle izdirā ederler idi. Ve ᶜAlī b. Naᶜṯel muhaddistir.

اَلنَّعْثَلَةُ [en-naᶜṯelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Biriktirmek maᶜnāsınadır; yukālu: نَعْثَلَ الشَّيْءَ إِذَا جَمَعَهُ Ve bönlüğe ve oğuzluğa denir; yukālu: بِهِ نَعْثَلَةٌ أَيْ حُمْقٌ Ve koca ada-mın yürümesine denir; yukālu: يَمْشِي النَّعْثَلَةَ أَيْ مِشْيَةَ الشَّيْخِ Ve edā ve hırāmla apışlarını açıp ayaklarını iki tarafa çevirerek yürü-meğe denir, ayaklarını daldırıp toprak alır gibi; yukālu: هُوَ يُنَعْثِلُ أَيْ يَمْشِي مُفَاجًّا وَيُقَلِّبُ قَدَمَيْهِ كَأَنَّهُ يَغْرِفُ بِهِمَا وَهُوَ مِنَ التَّبَخْتُرِ

اَلْمُنْعَثِلُ [el-munᶜaṯil] (ism-i fāᶜil bünyesiy-le) Şol ata denir ki yürürken apışını ayırıp ayaklarını yerden alırken çamurdan çıka-rır gibi alır ola; yukālu: فَرَسٌ مُنْعَثِلٌ إِذَا كَانَ يُفَرِّقُ قَوَائِمَهُ عِنْدَ الْمَشْيِ فَإِذَا رَفَعَهَا فَكَأَنَّمَا يَنْزِعُهَا مِنْ وَحَلٍ

[ن ع ظ ل]

اَلنَّعْظَلَةُ [en-naᶜẓalet] (ẓā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ağır ağır yel-mek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يُعَنْظِلُ أَيْ يَعْدُو بَطِيئًا Ve sağa sola boca vurarak yürümek maᶜnāsınadır, şişman bodur yürüme-si gibi; yukālu: يُعَنْظِلُ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ يَحِيكُ فِي الْمَشْيِ يَمْنَةً وَيَسْرَةً

[ن غ ل]

اَلنَّغَلُ [en-neġal] (nūn'un ve ġayn-ı muᶜcemenin fethiyle) Dibāgat ederken enbāştede deri çok yatmakla çürüyüp tebāh

olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَغِلَ الْأَدِيمُ نَغَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا فَسَدَ فِي الدِّبَاغِ Ve yara azmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَغِلَ الْجُرْحُ إِذَا فَسَدَ Ve bir adamın niyyeti fāsid olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَغِلَتْ نِيَّتُهُ إِذَا سَاءَتْ Ve bir adamın derūnu kīndār olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: نَغِلَ قَلْبُهُ عَلَيَّ أَيْ ضَغِنَ Ve koğuculuk ve nakl-i makāl ile nāsın beynini şürīde ve ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَغِلَ بَيْنَهُمْ إِذَا أَفْسَدَ وَنَمَّ

اَلْإِنْغَالُ [el-inġāl] (hemzenin kesriyle) Debbāg deriyi dibāgatte çürütüp berbād ve ifsād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْغَلَ الْأَدِيمَ إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلنُّغْلَةُ [en-nuġlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İsmdir, dibāgat olunan derinin çürüklüğüne ve bozgunluğuna denir; yukālu: بِالْأَدِيمِ نُغْلَةٌ أَيْ فَسَادٌ

اَلنَّغِلَةُ [en-neġilet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) İçi bozuk ve çürük fāsid cevze vasf olur, yukālu: جَوْزَةٌ نَغِلَةٌ أَيْ مُتَغَيِّرَةٌ زَنِخَةٌ

اَلنُّغُولَةُ [en-nuġūlet] (nūn'un zammıyla) Mevlūd fāsid olmak maʿnāsınadır ki murād harām-zāde ve hīz olmaktır; yukālu: نَغُلَ الْمَوْلُودُ نُغُولَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا فَسَدَ

اَلنَّغْلُ [en-naġl] (nūn'un fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) ve

اَلنَّغِلُ [en-neġil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلنَّغِيلُ [en-neġīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Veled-i zināya ve harām-zādeye denir; müʾennesleri hā'yladır; yukālu: غُلَامٌ نَغْلٌ وَنَغِيلٌ وَجَارِيَةٌ نَغْلَةٌ وَنَغِلَةٌ وَنَغِيلَةٌ أَيْ لِزِنْيَةٍ

نُغَيْلٌ [Nuġayl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Mālik b. Nuġayl muhaddistir.

[ن غ ب ل]

اَلنُّغْبُولُ [en-nuġbūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Bir kuşun ve bir otun ismleridir.

[ن غ د ل]

اَلْمُنْغَدِلُ [el-munġadil] (مُنْعَدِمٌ [munʿadim] vezninde) İri ve sölpük başlı adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُنْغَدِلُ الرَّأْسِ أَيْ مُسْتَرْخِيهِ فِي عِظَمٍ وَضِخَمٍ

[ن غ ض ل]

اَلنَّغْضَلُ [en-naġḍal] (ḍād-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ayağı ağır dābbeye denir; yukālu: بِرْذَوْنٌ نَغْضَلٌ أَيْ ثَقِيلٌ

[ن ف ل]

اَلنَّفَلُ [en-nefel] (nūn'un ve fā'nın fethiyle) Māl-ı ganīmete denir ki doyumluk taʿbīr olunur, ʿatā-i ilāhī olduğu için ıtlāk olundu; yukālu: أَصَابَ الْغَازِي نَفَلًا أَيْ غَنِيمَةً Ve bahşişe denir; yukālu: أَعْطَاهُ نَفَلًا أَيْ هِبَةً Cemʿi أَنْفَالٌ [enfāl] ve نِفَالٌ [nifāl] gelir nūn'un kesriyle. Ve

نَفَلٌ [nefel] Cacık ve salata yapılan otlardan bir güne otun ismidir ki hoş-bū sarı çiçekleri olur, at kısmını müsemmindir.

اَلنُّفَلُ [en-nufel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Her ayın ibtidā üç geceden sonra olan üç geceye ıtlāk olunur ki dördüncü ve beşinci ve altıncı olur.

اَلنَّفْلُ [en-nefl] (nūn'un fethi ve fā'nın sükūnuyla) Bir adama māl-ı ganīmet vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَلَهُ النَّفَلَ نَفْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve yemīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَلَ الرَّجُلُ إِذَا حَلَفَ Ve bir adama ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ نَافِلَةً مِنَ الْمَعْرُوفِ Ve pādişāh māl-ı ganīmeti kendi kabūl eylemeyip ʿale'l-ʿumūm ʿaskere bahş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَلَ الْإِمَامُ الْجُنْدَ إِذَا جَعَلَ لَهُمْ مَا غَنِمُوا Ve bir adamın min-gayr-i vücūb işlediği işe denir, نَافِلَةٌ [nāfilet] gibi,

ke-mā se-yuzkeru. Ve soğuk, بَرْدٌ [berd] maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ نَفْلٌ أَيْ بَرْدٌ

اَلْإِنْفَالُ [el-infāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir adama māl-ı ganīmet vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْفَلَهُ النَّفَلَ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve bir kimse gün ağacını balta ile kesip devesine yedirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْفَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَ الْفَأْسَ وَقَطَعَ الْقَتَادَ لِإِبِلِهِ

اَلتَّنْفِيلُ [et-tenfīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir adama māl-ı ganīmet vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَّلَ النَّفَلَ إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ Ve bir adama yemīn vermek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَّلَهُ إِذَا حَلَّفَهُ Ve bir kimse üzerinden bir zarar ve mahzūr defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَفَّلَ عَنْهُ إِذَا دَفَعَ عَنْهُ

اَلنَّافِلَةُ [en-nāfilet] Māl-ı ganīmete denir; yukālu: أَصَابَ نَافِلَةً أَيْ غَنِيمَةً Ve ʿatiyyeye ıtlāk olunur; yukālu: أَعْطَى نَافِلَةً سَنِيَّةً أَيْ عَطِيَّةً Ve min-gayr-i vücūb ityān olunan fiʿl ve ʿamele denir, نَفْلٌ [nefl] gibi; ve minhu: نَافِلَةُ الصَّلَاةِ وَنَفْلُهَا Farīza üzere zāʾid olup kezālik vācib olmadığı için ıtlāk olundu. Ve

نَافِلَةٌ [nāfilet] Veledin veledine ıtlāk olunur ki torun taʿbīr olunur; yukālu: لَهُ نَافِلَةٌ أَيْ وَلَدُ وَلَدٍ

اَلنَّوْفَلُ [en-nevfel] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Deryāya denir, بَحْرٌ [baḥr] maʿnāsına. Ve vergiye denir. Ve yırtıcı cānverlerin baʿzı yavrularına denir. Ve erkek sırtlana ve erkek çakala denir. Ve şiddet maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي نَوْفَلٍ أَيْ شِدَّةٍ Ve kesīrü'l-ʿatāʾ adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَوْفَلٌ أَيْ مِعْطَاءٌ Ve hūb ve dil-ber tāze civāna denir; tekūlu: رَأَيْتُ نَوْفَلًا أَيْ شَابًّا جَمِيلًا Ve Nevfel b. Ṣaʿlebe ve Nevfel b. Ḥāriṣ ve İbn Ṭalḥa ve İbn ʿAbdullāh ve İbn Ferve ve İbn Musāḥiḳ ve İbn Muʿāviye sahābelerdir.

اَلنَّوْفَلَةُ [en-nevfelet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Tuzlaya denir; tekūlu: نَزَلْنَا قُرْبَ نَوْفَلَةٍ أَيْ مَمْلَحَةٍ

اَلْإِنْتِفَالُ [el-intifāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) İstemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَلَ الشَّيْءَ مِنْهُ إِذَا طَلَبَهُ مِنْهُ Ve bir nesneden teberrī kılıp bīzārlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَلَ مِنْهُ إِذَا تَبَرَّأَ وَانْتَقَى مِنْهُ Ve nāfile namāz kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْتَفَلَ الرَّجُلُ إِذَا صَلَّى النَّوَافِلَ

اَلتَّنَفُّلُ [et-tenefful] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi nāfile namāz kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَفَّلَ الرَّجُلُ إِذَا صَلَّى النَّوَافِلَ Ve sāʾir ʿaskerin aldıklarından ezyed ganīmet almak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَفَّلَ عَلَى أَصْحَابِهِ إِذَا أَخَذَ أَكْثَرَ مِمَّا أَخَذُوا مِنَ الْغَنِيمَةِ

نُفَيْلٌ [Nufeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلنَّوْفَلِيَّةُ [en-nevfeliyyet] (جَوْهَرِيَّةٌ [cevheriyyet] vezninde) Koyun yününden dokunmuş cār şeklinde bir türlü örtüdür ki nisvān-ı ʿArab başlarına örterler.

[ن ق ل]

اَلنَّقْلُ [en-naḳl] (nūn'un fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir nesneyi yerinden bir āher yere göçürmek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَلَ الشَّيْءَ نَقْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَوَّلَهُ Ve

نَقْلٌ [naḳl] Eski çizmeye ve meste ve eski papuca denir, nūn'un kesriyle ve fethateynle de lügattır; cemʿi أَنْقَالٌ [enḳāl] ve نِقَالٌ [niḳāl] gelir nūn'un kesriyle; tekūlu: جَاءَنَا فِي خُفِّ نَقْلٍ وَنَعْلِ نِقْلٍ أَيْ خَلَقٍ Ve masdar olur, devenin taştan taşırkayıp mecrūh olan tabanına deriden yama vurmak maʿnāsına; tekūlu: نَقَلْتُ خُفَّ الْبَعِيرِ إِذَا رَقَعْتَهُ Ve fersūde olmuş çizmeyi yāhūd papucu yamayıp meremmet ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: نَقَلْتُ الْخُفَّ أَوِ النَّعْلَ إِذَا أَصْلَحْتَهُ Ve yır-

tık esvābı yamamak maʿnāsınadır; tekūlu: نَقَلْتُ الثَّوْبَ إِذَا رَقَّعْتَهُ Ve

نَقْلٌ [naḳl] ʿİşret mezesine denir ki üzerine tenāvül olunan nevāleden ʿibārettir. Ve baʿzen nūn'u mazmūm olur, ʿalā-kavlin zammesi hatādır; yukālu: تَفَكَّهُوا بِالنَّقْلِ وَهُوَ مَا يُتَنَقَّلُ بِهِ عَلَى الشَّرَابِ Ve develeri kendi başlarına su içmeğe alıştırmak maʿnāsınadır; tekūlu: نَقَلْتُ الْإِبِلَ إِذَا جَعَلْتَهَا تَشْرَبُ بِقَالا

اَلْإِنْتِقَالُ [el-intikāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir yerden bir yere göçmek maʿnāsınadır; yukālu: نَقَلَهُ فَانْتَقَلَ

اَلنُّقْلَةُ [en-nuḳlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) إِنْتِقَالٌ [intiḳāl]den ismdir, göçmeğe ve göçe denir; yukālu: أَسْرَعُوا النُّقْلَةَ أَيِ الْإِنْتِقَالَ Ve koğuculuğa denir; yukālu: حَرَّشَ بَيْنَهُمْ بِالنُّقْلَةِ أَيْ بِالنَّمِيمَةِ

اَلنِّقْلَةُ [en-niḳlet] (nūn'un kesriyle) Atası evinde akşamlamış karı kıza denir ki yaşlılığından bir kimse tezevvücüne ragbet eylemeyip öylece mehcūre kalmış ola; yukālu: سَمِعْتُ فُلَانًا يَخْطُبُ نِقْلَةً وَهِيَ الْمَرْأَةُ الَّتِي تُرِكَتْ وَلَا تُخْطَبُ لِكِبَرِهَا

اَلنَّوَاقِلُ [en-nevāḳil] Bir karyeden bir karyeye menkūl olan emvāl-i harāciyyeye denir; yukālu: قُسِمَتِ النَّوَاقِلُ أَيِ الْأَخْرِجَةُ الَّتِي تُنَقَّلُ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَى قَرْيَةٍ Ve bir kavmden kavm-i āher tarafına nakl eden kabīle halkına denir.

اَلْمِنْقَالُ [el-minḳāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلنَّقَّالُ [en-naḳḳāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمُنَاقِلُ [el-munāḳil] (مُقَاتِلٌ [muḳātil] vezninde) Ayaklarını bastığı yerden çabuk alıp atan ata denir; yukālu: فَرَسٌ مِنْقَالٌ وَنَقَّالٌ وَمُنَاقِلٌ أَيْ سَرِيعُ نَقْلِ الْقَوَائِمِ

اَلنَّقِيلُ [en-neḳīl] (nūn'un fethiyle) At nakıllamağa denir; yukālu: فَرَسٌ ذُو نَقِيلٍ أَيْ سُرْعَةِ نَقْلِ الْقَوَائِمِ Ve garīb adama denir; müʾennesi نَقِيلَةٌ [neḳīlet]tir ve نَقِيلٌ [neḳīl] denir hā'sız; yukālu: رَجُلٌ نَقِيلٌ أَيْ غَرِيبٌ وَامْرَأَةٌ نَقِيلَةٌ وَنَقِيلٌ Ve yağmur yağmış yerden yağmadık yere akıp gelen sel suyuna denir; yukālu: سَيْلٌ نَقِيلٌ إِذَا جَاءَ مِنْ أَرْضٍ مَمْطُورَةٍ إِلَى غَيْرِهَا Ve bir türlü yürüyüşe denir ki murād adımları tīz tīz alarak yürümektir.

اَلْمُنَاقَلَةُ [el-munāḳalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلنِّقَالُ [en-niḳāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) At nakıllayarak yürümek, ʿalā-kavlin ling ile eşkin beyninde yürümek maʿnāsınadır; yukālu: نَاقَلَ الْفَرَسُ مُنَاقَلَةً وَنِقَالًا إِذَا أَسْرَعَ نَقْلَ الْقَوَائِمِ أَوْ سَارَ بَيْنَ الْعَدْوِ وَالْخَبَبِ Ve hem-demler bi'l-münāvebe lakırdı eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَاقَلَهُ الْحَدِيثَ إِذَا حَدَّثَ كُلُّ وَاحِدٍ إِلَى الْآخَرِ

اَلْمُنَقِّلَةُ [el-munaḳḳilet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Şol baş yarığına denir ki atın alnında kemik üzere olan zar gibi gibi ince ince hurde kemikler zāhir ve mütenakkil ola; yukālu: أَصَابَتْهُ شَجَّةٌ مُنَقِّلَةٌ وَهِيَ الَّتِي تَنَقَّلُ مِنْهَا فَرَاشُ الْعِظَامِ وَهِيَ قُشُورٌ تَكُونُ عَلَى الْعَظْمِ دُونَ اللَّحْمِ

اَلْمَنْقَلَةُ [el-menḳalet] مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde ve mürādifidir; tekūlu: سِرْنَا مَنْقَلَةً أَيْ مَرْحَلَةً

اَلْمَنْقَلُ [el-menḳal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Dağ yoluna denir. Ve eski çizmeye ve eski papuça denir.

اَلنَّقِيلَةُ [en-neḳīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Yırtık çizmeye ve yırtık papuça vurulan yamaya ve pīneye denir. Ve yeprimiş deve tabanına vurulan deriden yamaya denir; cemʿi نَقَائِلُ [neḳāʾil] ve نَقِيلٌ [neḳīl] dir. Ve نَقِيلَةُ الْعَضُدِ [naḳīletu'l-ʿaḍud] pazıda karaca taʿbīr olunan yerde olan balık etine denir.

اَلْإِنْقَالُ [el-inḳāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi yırtık ayakkabıyı yamayıp meremmet eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَنْقَلْتُ الْخُفَّ أَوِ النَّعْلَ إِذَا أَصْلَحْتَهُ

اَلتَّنْقِيلُ [et-tenḳīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) إِنْقَالٌ [inḳāl] maʿnāsınadır; tekūlu: نَقَّلْتُ الْخُفَّ بِمَعْنَى أَنْقَلْتُهُ

اَلنَّقَلَةُ [en-neḳalet] (fetehātla) Dereden akan sel suyunun çağıltısına denir; tekūlu: سَمِعْتُ نَقَلَةَ الْوَادِي أَيْ صَوْتَ سَيْلِهِ

اَلنَّقَلُ [en-neḳal] (fethateynle) Birbirine bülend āvāz ile karşılıklı söz döndürmeğe denir; tekūlu: سَمِعْتُ نَقَلَهُمَا وَهِيَ مُرَاجَعَةُ الْكَلَامِ فِي صَخَبٍ Ve bir oktan çıkarılıp āher oka geçirilmiş yeleğe denir. Ve taşlara denir; müfredi نَقَلَةٌ [neḳalet]tir. Ve bir ʿillet ismidir ki devenin tabanına ʿārız olur.

اَلنِّقَالُ [en-niḳāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yassı ve kısa temrenlere denir; müfredi نَقْلَةٌ [naḳlet]tir, تَمْرَةٌ [temret] vezninde. Ve

نِقَالٌ [niḳāl] Deve kısmı ibtidā suyu ve sāniyā içecek suyu bir kimsenin sevki olmayarak kendi başlarına içmeğe denir; yukālu: شَرِبَتِ الْإِبِلُ نِقَالًا وَهُوَ أَنْ تَشْرَبَ عَلَلًا وَنَهَلا بِنَفْسِهَا مِنْ غَيْرِ أَحَدٍ

اَلنَّقَّالُ [en-naḳḳāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir nesneyi nakl edici demektir. Ḥāriṯ b. Şureyḥ ve Bessām b. Yezīd ve Aḥmed b. Muḥammed ve Ḥuseyn b. Ebī Bekr ve Nefīs b. Kerm en-Naḳḳālūn muhaddislerdir. Her biri bir güne nakl fiʿlinde bulunmakla tavsīf olundular. Ez-cümle Ḥāriṯ b. Şureyḥ yed-i İmām-ı Şāfiʿī'den *Kitābu'r-Risāle*'yi ʿAbdurraḥmān b. Mehdī'ye nakl eylemekle Naḳḳāl ile mülakkab oldu. Ve Nāḳil b. ʿUbeyd muhaddistir.

اَلْمَنْقَلُ [el-menḳal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Eski ayakkabına denir ki zikr olundu. Ve şol مَنْقَلٌ [menḳal] ki Kumeyt nām şāʿirin işbu: وَصَارَتْ أَبَاطِحُهَا كَالْإِرِينِ || وَسُوِّيَ بِالْحَفْوَةِ الْمُنْقَلِ" beytinde vākiʿdir, mīm'in zammıyladır. Cevherī'nin tevehhüm eylediği gibi mīm'in fethiyle değildir ve mīm'in fethiyle نَقِيلَةٌ [neḳīlet] ile ayakkabıya yama vuran adama denir. Burada murād ayağı papuçlu kimse demektir. Ve حَفْوَةٌ [ḥafvet] yalın ayaklıktır. Ve إِرِينٌ [irīn] أَرَةٌ [eret]in cemʿidir ki āteşe denir. Pes maʿnā Mekke'nin dereleri fart-ı harāretten āteşīn olmakla mütenaʿil ve ḥāfī onda yeksāndır. Pes حَفْوَةٌ [ḥafvet] ذُو حَفْوَةٍ [ẕū ḥafvet] takdīrinde olur yāhūd حَفْوَةٌ [ḥafvet] otlağın otunu tüketmeğe denir. Ve مُنْقَلٌ [munḳal] otlağın birinin otları tükendikten sonra nakl olunan dīger otlağa denir. Buna göre cemīʿ-i merʿāları yeksāndır, yaʿnī otluklu ve otsuz olmakta müsāvīdir.

اَلنَّاقِلَةُ [en-nāḳilet] Göçer evli tāʾifeye denir; yukālu: هُمْ نَاقِلَةٌ أَيْ لَيْسُوا بِقَاطِنِينَ ve نَوَاقِلُ الدَّهْرِ [nevāḳilu'd-dehr] māddesinden dahi müfred olur ki insānı hālden hāle nakl ve tahvīl eden havādis ve nevāʾib-i zamāndan ʿibārettir; yukālu: أَصَابَتْهُ نَوَاقِلُ الدَّهْرِ أَيْ نَوَائِبُهُ الَّتِي تَنْقُلُ مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ

اَلْأَنْقِلَاءُ [el-enḳilāʾ] (أَنْصِبَاءُ [enṣibāʾ] vezninde) Bir cins hurmāya denir.

[ن ق ث ل]

اَلنَّقْثَلَةُ [en-naḳṯelet] (yā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pīr ve sālhorde adamın yürümesine denir ki ayağını sürüyerek yürümekle toprak savurur ola; yukālu: يَمْشِي النَّقْثَلَةَ وَهِيَ مِشْيَةُ الشَّيْخِ يُثِيرُ التُّرَابَ فِي مَشْيِهِ

[ن ك ل]

اَلنُّكُولُ [en-nukūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Bir nesneden havf ve endîşe eylemekle ikdām eylemeyip kıçınlamak maʿnāsınadır; yukālu: نَكَلَ عَنْهُ وَنَكِلَ نُكُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا نَكَصَ وَجَبُنَ

اَلتَّنْكِيلُ [et-tenkīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama sāʾirlere medār-ı havf u ʿibret olacak bir iş etmek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bir adamı kabūl-kerdesi olan nesneden bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكَّلَ فُلَانًا إِذَا صَنَعَ بِهِ صَنِيعًا يُحَذِّرُ غَيْرَهُ أَوْ نَحَّاهُ عَمَّا قَبْلَهُ

اَلنَّكَالُ [en-nekāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلنُّكْلَةُ [en-nuklet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ve

اَلْمَنْكَلُ [el-menkel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) İşkence ve ʿukūbete denir ki sāʾirlere medār-ı ʿibret olur, ne türlü olursa olsun; yukālu: جَعَلَهُ نَكَالًا لَهُمْ وَنُكْلَةً وَمَنْكَلًا وَهُوَ مَا نَكَّلْتَ بِهِ غَيْرَكَ كَائِنًا مَا كَانَ Ve

مَنْكَلٌ [menkel] مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Kayaya denir, صَخْرٌ [ṣaḫr] maʿnāsına.

اَلنَّكْلُ [en-nekl] (شَكْلٌ [şekl] vezninde) İşkence ve نَكَالٌ [nekāl]i kabūl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَكِلَ الرَّجُلُ نَكْلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قَبِلَ النَّكَالَ

اَلنِّكْلُ [en-nikl] (nūn'un kesriyle) Kendisiyle işkence ve ʿukūbet olunacak şeyʾe denir; ve minhu yukālu: إِنَّهُ لَنِكْلُ شَرٍّ أَيْ يُنَكَّلُ بِهِ أَعْدَاءُهُ Yaʿnī aʿdāsına medār-ı tenkīl ve ʿukūbettir. Ve şiddetli bukağıya denir; cemʿi أَنْكَالٌ [enkāl]dir. ʿAlā-kavlin āteşten olan bukağıya denir. Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِنَّ لَدَيْنَا أَنْكَالًا وَجَحِيمًا﴾ فَالنِّكْلُ الْقَيْدُ الشَّدِيدُ أَوْ قَيْدٌ مِنْ نَارٍ Ve

نِكْلٌ [nikl] Bir güne at gemine ʿalā-kavlin menzil süren ulakların kullandıkları geme denir, kantarma ve şebeş gibi. Ve licām demirine ıtlāk olunur ki atı zabt eder. Ve yulara ıtlāk olunur.

اَلنُّكْلَةُ [en-nuklet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Sāʾire ʿibret olacak işkenceye denir ki zikr olundu; ve tekūlu'l-ʿArab: رَمَاهُ اللهُ بِنُكْلَةٍ أَيْ بِمَا يُنَكِّلُهُ بِهِ Yaʿnī "Onu bir ʿukūbete giriftār eylesin ki nāsa medār-ı ʿibret ola."

اَلنَّكَلُ [en-nekel] (fethateynle) Şol ipe denir ki büyük kovanın aşağısına bağladıktan sonra bir ucunu dahi kovanın ağacına bağlarlar, ona عِنَاجٌ [ʿināc] dahi derler. Ve bahādır ve zūr-mend ve cenk ve cidāl husūsunda mücerreb ve mübdiʾ ve muʿīd olan dilāvere ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ نَكَلٌ أَيْ قَوِيٌّ مُجَرِّبٌ مُبْدِئٌ مُعِيدٌ Bu vasfla muttasıf olan ata da ıtlāk olunur; ve minhu'l-hadîsu: "إِنَّ اللهَ يُحِبُّ النَّكَلَ عَلَى النَّكَلِ" [Ve] مُبْدِئٌ [mubdiʾ] ve مُعِيدٌ [muʿīd] aslā fātir ve süst olmayan mukdim ve gayūr adama ıtlāk olunur, meselā gazā ve cihādın birini edā eyledikten sonra faysal vermeyip birine dahi mübāderet eder. Ve bu sıfatta olan yāhūd müʾeddeb ve münkād olan ata da ıtlāk olunur.

اَلْمِنْكَلُ [el-minkel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) İşkence āletine denir.

اَلْإِنْكَالُ [el-inkāl] (hemzenin kesriyle) Defʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْكَلَهُ إِذَا دَفَعَهُ ve minhu'l-hadîsu: "مُضَرُ صَخْرَةُ اللهِ الَّتِي لَا تُنْكَلُ" أَيْ لَا تُدْفَعُ عَمَّا وَقَعَتْ عَلَيْهِ

اَلنَّاكِلُ [en-nākil] Korkak ve zaʿīf adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَاكِلٌ أَيْ ضَعِيفٌ جَبَانٌ

[ن ك ت ل]

نُكَيْتِلٌ [Nukeytil] (tā-yı fevkiyye ile سُفَيْرِجٌ

[sufeyric] vezninde) Ashābdan bir zāttır.

[ن ل ل]

اَلنُّلْنُلُ [en-nulnul] (هُدْهُدٌ [hudhud] veznin-de) Zaʿīf ve nā-tüvān kimseye denir.

[ن م ل]

اَلنَّمْلُ [en-neml] (nūn'un fethi ve mīm'in sükūnuyla ve baʿzen zammıyla) Karınca-ya denir, Fārisīde mūr derler; müfredi نَمْلَةٌ [nemlet]tir, cemʿi نِمَالٌ [nimāl]dır nūn'un kesriyle. Şārihin beyānına göre نَمْلَةٌ [nem-let]te tāʾ vahdetiyye olmakla zeker ve ünsāya şāmildir. Ve bu mādde hareket maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلنَّمِلَةُ [nemilet] (زَبَجَةٌ [zeniḫat] vezninde) Karıncalı yere denir; yukālu: أَرْضٌ نَمِلَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ النَّمْلِ

اَلْمَنْمُولُ [el-menmūl] Karınca üşmüş nes-neye denir; yukālu: طَعَامٌ مَنْمُولٌ إِذَا كَانَ قَدْ أَصَابَتْهُ النَّمْلُ

اَلنَّمْلَةُ [en-nemlet] (nūn'un harekāt-ı selāsı ve mīm'in sükūnuyla) ve

اَلنَّمِيلَةُ [en-nemīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Koğuculuğa denir, نَمِيمَةٌ [nemīmet] maʿnāsına.

اَلنَّمِلُ [en-nemil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلنَّامِلُ [en-nāmil] ve

اَلْمُنْمِلُ [el-munmil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) ve

اَلْمِنْمَلُ [el-minmel] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلنَّمَّالُ [en-nemmāl] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Koğucuya denir; yukālu: رَجُلٌ نَمِلٌ وَنَامِلٌ وَمُنْمِلٌ وَنَمَّالٌ أَيْ نَمَّامٌ Ve

نَمِلٌ [nemil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Cünbüş ve neşātından bir yerde ārām eylemeyip kesīrü'l-hareke olan ata vasf olur; yukālu: فَرَسٌ نَمِلٌ أَيْ لَا يَسْتَقِرُّ فِي مَكَانٍ Ve şol adama denir ki be-gāyet çīre-dest olmakla gördü-ğü işi hemān bi-ʿaynihi ʿamele getirir ola, ʿalā-kavlin her sanʿatta üstāz olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَمِلٌ أَيْ خَفِيفُ الْأَصَابِعِ لَا يَرَى شَيْئًا إِلَّا عَمِلَهُ أَوْ حَاذِقٌ

اَلنَّمْلُ [en-neml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Ko-ğuculuk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَمَلَ فُلَانٌ وَنَمِلَ نَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا نَمَّ Ve ağaca çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمَلَ فِي الشَّجَرِ نَمْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَعِدَ

اَلْإِنْمَالُ [el-inmāl] (hemzenin kesriyle) Bu dahi koğuculuk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْمَلَ فُلَانٌ إِذَا نَمَّ

اَلنَّمْلَةُ [en-nemlet] (nūn'un fethiyle) Kezib ve dürüg maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ نَمْلَةٌ أَيْ كَذِبٌ Ve

نَمْلَةٌ [nemlet] Baʿzı dābbe kısmının tırna-ğında olan çatlağa denir ki tüyü nihāyet bulduğu yerden tırnağın yonulan yeri-ne varınca olan yarıktır, meʿāyibdendir; yukālu: بِالْفَرَسِ نَمْلَةٌ أَيْ شَقٌّ فِي حَافِرِهِ Ve insānın cenbinde zuhūr eder bir güne yara ismidir, نَمْلٌ [neml] dahi derler. Kezālik beden-i insānīye ʿārız olur bir güne hurde sivilcelere denir ki ibtidā āteş gibi ihtirāk ve iltihābla ve cüzʾīce şiş ile zuhūr edip baʿdehu karınca gibi etrāfa yürüyüp ya-yılır. Sebebi hiddetli safrādır ki dakīk damarların ağızlarından hurūc edip hid-detinden ve şiddet-i letāfetinden zāhir-i beşerenin dāhillerinde muhtebes olmayıp taşra vurur. Kütüb-i tıbbiyyede bu iki ʿil-let şeyʾ-i vāhid olmak üzere mersūmdur, ekserī insānın cenbinde tahaddüs eder, eger safrāda pek hiddet ve şiddet yok ise beşreler zuhūr ve karınca gibi etrāfına seyr ve sereyān eder ve karınca ısırır gibi

acıtır, buna taşra Türkīsinde siyircek ve ısırgı taʿbīr olunur. Ve eger galīz ve hādde ise bir mahalle karınca yuvası gibi oyup müteḳarriḥ olur, ona karınca yuvası ve köstebek yuvası taʿbīr olunur, kütüb-i tıbbiyyede cāversiye ve sāʿiye ve ruṭabet ismleriyle envāʿı mersūmdur. Ve *Ḥayātu'l-Ḥayevān*'da rukyesi merkūmdur. Ve Ebū Nemle ʿAmmār b. Muʿāẕ el-Enṣārī ashābdandır.

اَلْمُنَمَّلَةُ [el-munemmelet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẕẕamet] vezninde) ve

اَلنَّمْلَى [en-nemlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Hiffetinden katʿā bir yerde ārām eylemez olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُنَمَّلَةٌ وَنَمْلَى إِذَا كَانَتْ لَا تَسْتَقِرُّ فِي مَكَانٍ

اَلتَّنَمُّلُ [et-tenemmul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Nās karınca gibi kaynayıp giriş çıkış oynamak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَمَّلَ الْقَوْمُ إِذَا تَحَرَّكُوا وَدَخَلَ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ

اَلنَّمَلُ [en-nemel] (fethateynle) Bir ʿuzv uyuşmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمِلَتْ يَدُهُ نَمَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَدِرَتْ Ve ağaca tırmanıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: نَمِلَ فِي الشَّجَرِ إِذَا صَعِدَ

اَلْمُنَمَّلُ [el-munemmel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẕẕam] vezninde) Yama vurulmuş nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مُنَمَّلٌ أَيْ مَرْقُوءٌ Ve yazılmış nāmeye yāhūd hurde karınca gibi hurde ve sıkı yazılı mektūba denir, siyākat yazısı gibi ki evāʾilde ona غُبَارٌ [ġubār] denir idi; yukālu: وَرَقٌ مُنَمَّلٌ أَيْ مَكْتُوبٌ أَوْ مُتَقَارِبُ الْخَطِّ

اَلْمُنْمَلُ [el-munmel] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Bu dahi hurde ve sık yazılı mektūba denir.

اَلنُّمْلَةُ [en-numlet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Havuzda kalan su bakiyyesine denir.

نَمَلَى [Nemelā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Medīne kurbünde bir su ismidir.

اَلنَّمَلَانُ [en-nemelān] (fetehātla) Bir nesne üzere havāle ve müşrif olmağa denir.

اَلْمُنْمُولُ [el-munmūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Lisāna denir.

اَلنَّامِلَةُ [en-nāmilet] Yolculara denir; yukālu: هُمْ نَامِلَةٌ أَيْ سَابِلَةٌ

اَلنَّمِلُ [en-nemil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yeni doğdukta avucuna karınca vazʿ olunmuş çocuğa denir, ʿArablar fıtnat ve kiyāset sāhibi olmasına tefeʾʾül ederler; yukālu: رَجُلٌ نَمِلٌ إِذَا جُعِلَ فِي يَدِهِ نَمْلَةٌ إِذَا وُلِدَ

نَمْلَةُ [Nemlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde)

نُمَيْلٌ [Numeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

نُمَيْلَةُ [Numeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmīdendir. Ve نُمَيْلَةُ [numeylet] (mensūb olmayarak) ve Numeyle b. ʿAbdullāh b. Fuḳaym ashābdandır. Ve İsmāʿīl b. Numeyl ve Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Numeyl el-Ḫallālān muhaddislerdir.

اَلْمُؤَنْمِلُ [el-muʾenmil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Parmakları kısa olup uçları yoğun olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُؤَنْمِلُ الْأَصَابِعِ أَيْ غَلِيظُ أَطْرَافِهَا فِي قِصَرٍ

اَلْمُنَامَلَةُ [el-munāmelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Ayağı bukağılı adamın yürüyüşü gibi yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُنَامِلُ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ يَمْشِي مِشْيَةَ الْمُقَيَّدِ

اَلْأُنْمُلَةُ [el-unmulet] (hemzenin ve mīm'in harekāt-ı selāsıyla ki mecmūʿu dokuz lügat olur) Parmağın ucuna denir ki tırnak olan yeridir; cemʿi أَنَامِلُ [enāmil] ve أُنْمُلَاتٌ [unmulāt] gelir. Şārihin beyānına göre tırnak olan boğumdan ʿibārettir ve hemzesi zāʾidedir.

[ن و ل]

اَلنَّوَالُ [en-nevāl] (nūn'un fethiyle) ve

اَلنَّالُ [en-nāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) ve

اَلنَّائِلُ [en-nāʾil] Vergiye denir; yukālu: هُوَ نَالٌ كَثِيرُ النَّوَالِ وَالنَّالِ وَالنَّائِلِ أَيِ الْعَطَاءِ Şārih der ki [nāl] kelimesinin aslı نَوْلٌ idi.

اَلنَّوْلُ [en-nevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Bir adama ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; tekūlu: نُلْتُهُ بِضَمِّ النُّونِ وَنُلْتُ لَهُ وَنُلْتُ بِهِ أَنُولُهُ نَوْلا ve yukālu: نَالَتِ الْمَرْأَةُ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَيْتَهُ بِالْحَدِيثِ وَالْحَاجَةِ أَيْ سَمَحَتْ أَوْ هَمَّتْ Yaʿnī "Mahbūbesi ona sohbet keremini ihsān eyledi" yāhūd "niyāzına müsāʿade edip kendisine ikbāl eyle." Ve tekūlu'l-ʿArab: "نَوْلُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا" وَنَوَالُكَ وَمِنْوَالُكَ أَنْ يَنْبَغِي لَكَ Bunlar تَنَاوُلٌ [tenāvul]dendir; فِي فِعْلِهِ نَوَالُ صَلَاحِكَ sebkindedir. Ve baʿzılar نَوْلٌ [nevl] ve نَوَالٌ [nevāl]i behre ve nasīb maʿnāsına haml eylemekle "Senin böylece eylemek behre ve nasībindir, nefʿi sana ʿāʾiddir ve senin rātibe-i hakkın menzilesindedir" demektir, baʿdehu يَنْبَغِي maʿnāsına istiʿmāl olundu ki "Sana lāyık ve revā olan budur ve böylece eylemektir" demektir. Ve ʿaksinde مَا نَوْلُكَ derler, مَا يَنْبَغِي لَكَ أَنْ تَنَالَهُ maʿnāsınadır ki "Şöyle eylemek sana lāyık değildir" demek olur.

Şārih der ki Ferrāʾ dedi ki mādde-i mezbūre أَتَى maʿnāsına yaʿnī bir nesnenin vakti gelip çatmak maʿnāsına olan نَوْلٌ [nevl]dendir; ʿArablar "نَالَ لَهُ أَنْ يَفْعَلَ كَذَا وَكَذَا نَوْلًا" derler. Ve İbn Mālik نَوْلُكَ kelimesini mübtedā ve أَنْ تَفْعَلَ cümlesini haber terkīb edip lākin مَا كَانَ نَوْلُكَ أَنْ تَفْعَلَ kelāmıyla onu redd eylediler. Ve *Cāmiʿ* şerhinde نَوْلُكَ fiʿl maʿnāsını yaʿnī يَنْبَغِي maʿnāsını mutazammın mübtedā ve أَنْ تَفْعَلَ fāʿil olup mübtedānın haberi makāmına kāʾim olmuştur diye mersūmdur. Ve *Mufredāt*-ı Rāġib'de نَوَالُ صَلَاحِكَ فِيهِ takdīriyle meşrūhtur. Ve *Esās*'ta نَوْلُكَ أَنْ تَفْعَلَ كَذَا بِمَعْنَى حَقُّكَ وَمَا يَنْبَغِي أَنْ تُعْطِيَهُ مِنْ نَفْسِكَ ʿibāretiyle ve *Nihāye*'de يَنْبَغِي لَكَ وَحَظُّكَ ʿunvānıyla müfesserdir; ve'l-hāsıl bu mādde fi'l-asl ʿatāʾ maʿnāsına olup baʿdehu hazz ve nasīb maʿnāsına müstaʿmel olmakla "Burada senin nasīb olan kadar ve şānının muktezāyı liyākati şöyle eylemektir" demek olur. Bu mevkiʿde mesel olmuştur. İntehā. Ve

نَوْلٌ [nevl] Suyu akan çaya ve dereye denir. Ve gemi ücretine denir ki tahrīfle navlın taʿbīr olunur; yukālu: لَمْ يُعْطِ نَوْلَ السَّفِينَةِ أَيْ جُعْلَهُ Ve cullāhların sermin dedikleri ağaca denir ki nesc olunan bezi ona sararlar, sermin muharrefi selmen ağacı taʿbīr ederler; cemʿi أَنْوَالٌ [envāl]dir. Ve مِنْوَالٌ [minvāl] dahi bu maʿnāyadır.

اَلْإِنَالَةُ [el-inālet] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّنْوِيلُ [et-tenvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adama ʿatiyye vermek maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَلْتُهُ إِيَّاهُ وَنَوَّلْتُهُ وَنَوَّلْتُ عَلَيْهِ وَنَوَّلْتُ لَهُ إِذَا أَعْطَيْتَهُ Ve

إِنَالَةٌ [inālet] Yemīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَنَالَ بِاللهِ إِذَا حَلَفَ Ve maʿdende cevher bulunmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki maʿden cevher iʿtā etmiş olur; yukālu: أَنَالَ الْمَعْدِنُ إِذَا أُصِيبَ فِيهِ شَيْءٌ

اَلنَّالُ [en-nāl] Vergiye denir ki zikr olundu, aslı نَوْلٌ idi. Ve

نَالٌ [nāl] Sehī ve civān-merd ʿalā-kavlin ihsānı çok olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ نَالٌ أَيْ جَوَادٌ أَوْ كَثِيرُ النَّائِلِ Şārih der ki İbn Sīde dedi ki bu faʿl veznindedir, yaʿnī aslı نَوْلٌ dir ki masdardır, mübālagaten vasf olur yāhūd aslı نَائِلٌ olup baʿde'l-kalb ʿayn'ı

zāʾil olmuştur. İntehā.

اَلنَّائِلُ [en-nāʾil] ve

اَلنَّيِّلُ [en-neyl] (سَيِّلٌ [seyl] vezninde) Bir adam civān-merd olmak yāhūd kesīrü'l-inʿām olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَالَ الرَّجُلُ يَنَالُ نَائِلًا وَنَيِّلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ نَالَا

مَا أَنْوَلَهُ [mā envelehu] Fiʿl-i taʿaccübdür; yukālu: مَا أَنْوَلَهُ أَيْ مَا أَكْثَرَ نَائِلَهُ

اَلنَّوْلَةُ [en-nevlet] (جَوْلَةٌ [cevlet] veznin-de) ʿAtiyyeye denir; tekūlu: مَا أَصَبْتُ مِنْهُ نَوْلَةً أَيْ نَيْلا Ve būseye denir; tekūlu: أَصَبْتُ مِنْ خَدِّهَا نَوْلَةً أَيْ قُبْلَةً Ve bir hisār adıdır. Ve Nevle bint Eslem sahābiyyedir, ʿalā-kavlin Nuveyle'dir, جُهَيْنَةُ [cuheynet] vez-ninde. Ve ʿAlī b. Muḥammed b. Nevle muhaddistir.

اَلْمُنَاوَلَةُ [el-munāvelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneyi elini uzatıp vermek maʿnāsınadır.

اَلتَّنَاوُلُ [et-tenāvul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Bir nesneye el sunup almak maʿnāsınadır; tekūlu: نَاوَلْتُهُ الشَّيْءَ فَتَنَاوَلَهُ أَيْ أَعْطَيْتُهُ فَأَخَذَهُ

اَلْمِنْوَلُ [el-minvel] ve

اَلْمِنْوَالُ [el-minvāl] (مِنْبَرٌ [minber] ve مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznlerinde) Cullāhların sel-men ağacına denir ki nesc olunan bezi ona sararlar. Bu maʿnādandır ki ʿArablar bir tāʾife ahlāk ve evzāʿda yeksān ve yek-renk olsalar, هُمْ عَلَى مِنْوَالٍ وَاحِدٍ derler, إِسْتَوَتْ أَخْلَاقُهُمْ maʿnāsına. Ve

مِنْوَالٌ [minvāl] Cullāha denir; yukālu: هُوَ مِنْوَالٌ أَيْ حَائِكٌ

اَلنُّولُ [en-Nūl] (nūn'un zammıyla) Siyāh ʿArablardan bir tāʾifenin ʿalemidir.

اَلنَّالَةُ [en-Nālet] Ḥarem-i şerīfin çevre-sine denir, ʿalā-kavlin sāha-i Mekke-i mükerreme'ye ıtlāk olunur.

اَلنَّوَالُ [en-nevāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿAtāʾ maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve beh-re ve nasīb maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَ نَوَالَهُ أَيْ نَصِيبَهُ

نَوَّالٌ [Nevvāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

مُنَوِّلٌ [Munevvil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vez-ninde) Esāmī-i ricāldendir.

مَنُولَةُ [Menūlet] (مَقُولَةٌ [maḳūlet] vezninde) Bir kabīlenin vālidesi ismidir.

نَائِلَةُ [nāʾilet] Bir sanemin ismidir ki "أ،س،ف" māddesinde zikr olundu. Ve Nāʾile bint Saʿd sahābiyyedir. Ve Ebū Nāʾile Silkān b. Selāme ashābdandır.

[ن ه ل]

اَلنَّهَلُ [en-nehel] (nūn'un ve hā'nın fethiyle) Evvel شَرْبٌ [şerb] maʿnāsınadır ki ibtidā-yı emrden su içmeğe denir, zīrā deve kısmını ibtidāʾ suya götürüp iskā eyledikten sonra yatağına getirirler, bu defʿada içmeğe نَهَلٌ [nehel] derler, baʿdehu yine suya götürüp iskā ederler, baʿdehu merʿāya götürürler, bu defʿa içmeye عَلَلٌ [ʿalel] derler. Baʿdehu mutlakan insān ve hayvānda istiʿmāl olun-du; yukālu: سَقَى الْإِبِلَ نَهَلًا أَيْ شَرْبًا أَوَّلًا وَيُقَالُ سَقَى عَلَلًا بَعْدَ نَهَلٍ Ve

نَهَلٌ [nehel] ve

مَنْهَلٌ [menhel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Masdar olurlar, ibtidā-yı emrden su içmek maʿnāsınadır; yukālu: نَهِلَتِ الْإِبِلُ نَهَلًا وَمَنْهَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا شَرِبَتْ فِي أَوَّلِ الْوِرْدِ Ve

نَهَلٌ [nehel] نَاهِلٌ [nāhil] kelimesinden cemʿ olur; ke-mā se-yuzkeru. Ve ekl olunan taʿāma ıtlāk olunur.

اَلنَّوَاهِلُ [en-nevāhil] ve

اَلنِّهَالُ [en-nihāl] (جِيَاعٌ [ciyāʿ] vezninde) ve

اَلنَّهَلُ [en-nehel] (خَدَمٌ [ḫadem] vezninde)

ve

اَلنُّهُولُ [en-nuhūl] (فُضُولٌ [fuḍūl] vezninde) ve

اَلنَّهَلَةُ [en-nehelet] (عَمَلَةٌ [ʿamelet] veznin-de) ve

اَلنَّهْلَى [en-nehlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) نَاهِلٌ [nāhil]in cemʿleridir ki ibtidā-yı emr-den su içen develere denir.

اَلْإِنْهَالُ [el-inhāl] (hemzenin kesriy-le) Deveyi evvel mertebede suvarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَلَ الْإِبِلَ إِذَا سَقَاهَا نَهَلا Ve bir adamın devesi ibtidā-yı emr-de su içmek maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَلَ الْقَوْمُ إِذَا نَهِلَتْ إِبِلُهُمْ Ve bir adamı darıltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَنْهَلَهُ إِذَا أَغْضَبَهُ Ve kifāyet eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki suya kanmak maʿnāsına olan نَهَلٌ [nehel] den meʾhūzdur, ke-mā se-yuzkeru; tekūlu: إِنْهَلْ تَلَانَ أَيْ حَسْبُكَ الْآنَ Ve تَلَان [telān] اَلْآن [el-ān] maʿnāsınadır, niteki māddesinde mersūmdur.

اَلْمَنْهَلُ [el-menhel] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Hayvān suvaracak ve su içecek suvata denir, pınar ve havuz ve ayazma ve nehr ve ark kenārlarında olan sulak gibi, Fārisīde āb-hūr derler; yukālu: وَرَدُوا مَنْهَلًا أَيْ مَشْرَبًا Ve su içmek maʿnāsına masdar-ı mīmī olur; yukālu: نَهَلَ الْمَاءَ مَنْهَلًا إِذَا شَرِبَ Ve suvatı olan mahalle denir; yukālu: وَرَدُوا مَنْهَلًا أَيْ مَوْضِعًا فِيهِ الْمَشْرَبُ Ve berriyyede misāfir konacak konak yerine denir ki ekserī suvatlı olur; yukālu: نَزَلُوا مَنْهَلًا أَيْ مَنْزِلًا بِالْمَفَازَةِ

اَلنَّاهِلَةُ [en-nāhilet] Suvatlı yerlere tereddüd eden kimselere denir; yukālu: هُمْ نَاهِلَةٌ أَيْ مُخْتَلِفَةٌ إِلَى الْمَنْهَلِ

اَلْمِنْهَالُ [el-minhāl] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) Deveyi ibtidā-i emrde çok suvarır olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مِنْهَالٌ أَيْ كَثِيرُ الْإِنْهَالِ Ve şol yüksek kum tepeye denir ki kumları durmayıp dāʾimā harıl harıl aşağı inip obrulmakta ola; yukālu: كَثِيبٌ مِنْهَالٌ أَيْ لَا يَتَمَاسَكُ إِنْهِيَارًا عَالٍ Ve kabr ve mezāra de-nir. Ve nihāyet mertebede kerīm ve civān-merd olan adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مِنْهَالٌ أَيْ غَايَةٌ فِي السَّخَاءِ Ve bir arzın ismidir. Ve Minhāl el-Ḳaysī ashābdandır, ʿalā-kavlin savāb olan Milḥān olmaktır.

اَلْمِنْهَلُ [el-minhel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi kabre denir. Ve be-gāyet kerīm ve sehī adama denir.

نُهَيْلٌ [Nuheyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül adıdır.

اَلنَّهْلَانُ [en-nehlān] (سَكْرَانُ [sekrān] vez-ninde) Çok su içen şārib maʿnāsınadır. Ve suya kanmış insān ve hayvāna denir; yukālu: شَرِبَ فَمَا هُوَ نَهْلَانُ أَيْ رَيَّانُ Ve susu-za denmekle zıdd olur; yukālu: هُوَ نَهْلَانُ أَيْ عَطْشَانُ

اَلنَّاهِلُ [en-nāhil] Kezālik reyyān ve ʿatşān maʿnālarına azdāddandır. Şārihin beyānına göre riyy ve ʿaṭaş maʿnālarına olan نَهَلٌ [nehel]den ki fethateynledir, meʾhūzdur. Müʾellif üzere bu mādde müstedrektir.

مُنْهِلٌ [Munhil] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Suleym kabīlesi yurdunda bir su ismidir.

اَلنَّوَاهِلُ [en-nevāhil] Aç develere ıtlāk olur; yukālu: إِبِلٌ نَوَاهِلُ أَيْ جِيَاعٌ

[ن ه ب ل]

اَلنَّهْبَلَةُ [en-nehbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pek pīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: نَهْبَلَ فُلَانٌ إِذَا أَسَنَّ Ve ağır ağır yürü-mek maʿnāsınadır; yukālu: يُنَهْبِلُ الشَّيْخُ أَيْ يَمْشِي فِي ثِقَلٍ Ve

نَهْبَلَةٌ [nehbelet] İsm olur, iri cüsseli dızman nākaya denir.

اَلنَّهْبَلُ [en-nehbel] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek pīr adama denir; müʾennesi نَهْبَلَةٌ [nehbelet]tir; yukālu: شَيْخٌ نَهْبَلٌ وَعَجُوزٌ نَهْبَلَةٌ أَيْ مُسِنٌّ Ve fī *Suneni't-Tirmiẕī* fī hadīsi'd-deccāli: "فَيَطْرَحُهُمْ بِالنَّهْبَلِ" وَهُوَ تَصْحِيفٌ وَالصَّوَابُ بِالْمِيمِ Yaʿnī bu مَنْزِلٌ [menzil] vezninde مَهْبِلٌ [mehbil] kelimesinden musahhaftır, niteki "ه،ب،ل" māddesinde mersūmdur.

[ن ه ش ل]

اَلنَّهْشَلُ [en-nehşel] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Sibāʿdan kurda denir, ذِئْبٌ [ziʾb] gibi. Ve çakır doğana denir ki murād balaban taʿbīr olunan doğandır. Ve bunlar ısırmak maʿnāsındandır. Ve bir kişinin ve bir kabīlenin ismleridir. Ve ihtiyārlıktan muztarib ve perīşān-endām olmuş kocaya denir, ʿalā-kavlin vücūdunda bir mikdārca kuvvet bakiyyesi kalmış kocaya denir; müʾennesi نَهْشَلَةٌ [nehşelet]tir; yukālu: هُوَ نَهْشَلٌ أَيْ مُسِنٌّ مُضْطَرِبٌ كِبَرًا أَوْ وَفِيهِ بَقِيَّةٌ Ve Ebū Nehşel, Laḳīṭ b. Zurāre et-Temīmī künyesidir. Şārihin beyānına göre نَهْشَلٌ [nehşel] kelimesi فَعْلَلٌ [faʿlel] vezninde munsarıftır, vezn-i fiʿliyyeti gayr-i muʿteberdir.

اَلنَّهْشَلَةُ [en-nehşelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kocamak maʿnāsınadır; yukālu: نَهْشَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَبِرَ Ve diş ile ısırıp berelemek maʿnāsınadır; yukālu: نَهْشَلَهُ إِذَا عَضَّهُ تَخْمِيشًا Ve bir nesneyi pek aç adamın ekl eylemesi gibi ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: نَهْشَلَهُ إِذَا أَكَلَهُ أَكْلَ الْجَائِعِ Ve ʿāriyet alınmış nākaya binmek maʿnāsınadır; yukālu: نَهْشَلَ الرَّجُلُ إِذَا رَكِبَ الْهَشِيلَةَ أَيِ النَّاقَةَ الْمُسْتَعَارَةَ

[ن ه ض ل]

اَلنَّهْضَلُ [en-nehḍal] (ḍād-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek pīr ve sāl-horde adama denir. Ve koca kerkes kuşuna ve koca doğana denir.

[ن ي ل]

اَلنَّيِّلُ [en-neyl] (سَيِّلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلنَّالُ [en-nāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde ki elif yā'dan maklūbdur) ve

اَلنَّالَةُ [en-nālet] (حَالَةٌ [ḥālet] vezninde) Matlūba erişmek maʿnāsınadır ki dest-res olmak taʿbīr olunur; tekūlu: نِلْتُ مَطْلُوبِي أَنِيلُهُ وَأَنَالُهُ نَيْلًا وَنَالًا وَنَالَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ أَيْ أَصَبْتُهُ Ve müteʿaddī olur; tekūlu: نِلْتُهُ إِيَّاهُ أَيْ صَيَّرْتُهُ نَائِلًا Ve

نَيْلٌ [neyl] Dest-res olduğun şeyʾe denir, نَائِلٌ [nāʾil] gibi; ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adamı dilleyip nāmūsuna dokunmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: نَالَ فُلَانٌ مِنْ عِرْضِهِ أَيْ سَبَّهُ Ve

نَيْلٌ [neyl] ve

نَيْلَةٌ [neylet] ve

نُولَةٌ [nūlet] (nūn'un zammıyla) Dest-res olacağın şeyʾe denir; yukālu: مَا أَصَابَ مِنْهُ نَيْلًا وَنَيْلَةً وَنُولَةً وَهُوَ مَا تُصِيبُهُ مِنْ خَيْرٍ

اَلْإِنَالَةُ [el-inālet] (hemzenin kesriyle) Bir adamı bir nesneye dest-res eylemek maʿnāsınadır ki nāʾil kılmak taʿbīr olunur; tekūlu: أَنَلْتُهُ إِيَّاهُ وَأَنَلْتُ لَهُ أَيْ جَعَلْتُهُ نَائِلًا لَهُ

اَلنَّائِلُ [en-nāʾil] نَيْلٌ [neyl] gibi dest-res olduğun nesneye denir; tekūlu: أَصَبْتُ مِنْهُ نَيْلًا وَنَائِلًا وَهُوَ مَا نِلْتَهُ

اَلنَّالَةُ [en-nālet] Masdardır ki zikr olundu. Ve hānenin ḳaʿa ve eyvānına ıtlāk olunur; yukālu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ فِي نَالَةِ الدَّارِ أَيْ فِي قَاعَتِهَا

اَلنِّيلُ [en-Nīl] (nūn'un kesriyle) Nehr-i Mışr'ın ismidir ki enhār-ı erbaʿadandır. Ve Kūfe ve Yezd kazālarında birer karye ismleridir. Ve Baġdād ile Vāsiṭ beyninde

bir beldedir. Ve

نِيلٌ [nīl] Nebāt-ı عِظْلِمْ [ʿiẓlim] ismidir ki çivit otudur; ondan نَيْلَجٌ [neylec] yaʿnī çivit ittihāz olunur. Yapraklarını alıp ıssı su ile gasl ederler tā ki üzerinde olan gubār tarzında göklük zāʾil olup yemyeşil kalır. Ondan evvel suyu hāli üzere korlar tā ki durulup çivit çamur gibi dibine çöker baʿdehu üstüne gelen suyu süzüp döktükten sonra dibine çöken kuruyup çivit olur. Tabīʿati müberrid ve evrāmın ibtidāsında tılāsı muhallil ve dört arpa kadarını mā-i bārid ile hall ve şürb heyecān-ı evrāmı müsekkin ve seyelān-ı demi dāfiʿ ve ʿārıza-i ʿaşkı kable't-temekkün müzīl ve zımādı kelef ve behak ʿilletlerine müfīd ve rahimden dem-i dāʾimīyi kātıʿ ve dāʾü's-saʿleb ve hark-ı nāra nāfiʿ ve Hindī nevʿinden bir dirhemini bir ükiyye gülbeşeker ile tenāvül vahşet ve gam ve hemm ve hafakānı dāfiʿdir. Ve

نِيلٌ [nīl] Başka bir nebāta dahi denir ki sākı muhkem ve dalları hurde ve yaprakları sagīr olur ve iki tarafı nizām üzere müretteb olur. Ve Muḥammed b. Nīl el-Fihr ve Ebu'n-Nīl eş-Şāmī muhaddislerdir. Ve bunlarda nūn'un fethiyle de zebān-zededir.

نُيَالٌ [Nuyāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

نَجَزَ بِحَمْدِهِ تَعَالَى

FASLU'L-VĀV
(فَصْلُ الْوَاوِ)

[و أ ل]

اَلْوَأْلُ [el-veʾl] (vāv'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلْوُؤُولُ [el-vuʾūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْوَئِيلُ [el-veʾīl] (وَبِيلٌ [vebīl] vezninde) Bir nesneye yā bir kimseye sığınıp kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: وَأَلَ إِلَيْهِ وَأْلًا وَوُؤُولا وَوَئِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَجَأَ إِلَيْهِ وَخَلَصَ Ve

وَأْلٌ [veʾl] Sığınacak yere denir, tesmiye bi'l-masdardır; yukālu: إِتَّخَذَهُ وَأْلًا أَيْ مَوْئِلا Ve necāt taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَأَلَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ النَّجَاةَ Ve bir yere koşup mübāderet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَأَلَ إِلَى الْمَكَانِ إِذَا بَادَرَ إِلَيْهِ Ve bir mahall fışklı ve gübreli olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَأَلَ الْمَكَانُ إِذَا صَارَ ذَا وَأْلَةٍ Ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُوَاءَلَةُ [el-muvāʾelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْوِئَالُ [el-viʾāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Bu dahi bir yere yāhūd bir kimseye sığınıp kurtulmak maʿnāsınadır; yukālu: وَاءَلَ إِلَيْهِ مُوَاءَلَةً وَوِئَالًا إِذَا لَجَأَ وَخَلَصَ Ve necāt istemek maʿnāsınadır; yukālu: وَاءَلَ فُلَانٌ إِذَا طَلَبَ النَّجَاةَ

اَلْوَأْلَةُ [el-veʾlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Koyun ve keçi ve deve kısmının birikip dertop olmuş kığlarına denir. Ve yalnızca devenin āmīhte olmuş bevl ve ebʿārına denir.

اَلْإِيئَالُ [el-īʾāl] (hemzenin kesriyle) Bir yeri fışkılık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْأَلَ الْمَكَانَ إِذَا جَعَلَهُ ذَا وَأْلَةٍ

اَلْمَوْئِلُ [el-mevʾil] (مَحْفِلٌ [maḥfil] vezninde) İsm-i mekāndır, sığınacak yere denir; yukālu: هُوَ مَوْئِلُ الْقَوْمِ أَيْ مَلْجَأُهُ Ve sel suyu

karār edecek mahalle ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا مَوْئِلُ السَّيْلِ أَيْ مُسْتَقَرُّهُ

اَلْأَوَّلُ [el-evvel] (hemzenin ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle) Bir nesnenin ibtidāʾ ve pīşīnine denir ki آخِرُ [āḫir]i mukābilidir; yukālu: هُوَ أَوَّلُهُ أَيْ ضِدُّ آخِرِهِ

Ve أَوَّلٌ [evvel] kelimesinin aslı أَوْأَلُ idi, أَفْضَلُ [efḍal] vezninde, tahfīf için hemze vāv'a kalb ve idgām olundu, ʿalā-kavlin aslı وَوْأَلٌ idi, فَوْعَلٌ [fevʿal] ve جَوْهَرٌ [cevher] vezninde. Ve cemʿi أَوَائِلُ [evāʾil] gelir ve أَوَالِي [evālī] gelir kalb-i mekān üzere ve أُوَّلُونَ [evvelūn] gelir; müʾennesinde أُولَى [ūlā] denir, hemzenin zammıyla, فُضْلَى [fuḍlā] gibi. Ve bunun cemʿi أُوَلُ [uvel] denir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde أُخَرُ ve [uḫar] gibi ve أُوَّلُ [uvvel] denir, رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde.

Ve أَوَّلُ [evvel] kelimesi sıfat kılınırsa gayr-i munsarıf olur, vezn-i fiʿl ve vasf ʿilletleriyle; tekūlu: لَقِيتُهُ عَامًا أَوَّلَ Ve eger sıfat kılınmaz ise munsarıf olur; tekūlu: لَقِيتُهُ عَامًا أَوَّلًا Ve taʿrīf ve izāfetle عَامَ الْأَوَّلِ kalīl ve nādirdir ki mevsūfun sıfata izāfeti kabīlinden olur. Ve مَا رَأَيْتُهُ مُذْ عَامٌ أَوَّلُ dersin ki sıfat olmak üzere merfūʿdur ve مُذْ عَامٍ أَوَّلَ dersin ki zarfiyyet üzere mansūbdur; إِبْدَأْ بِهِ أَوَّلُ kuvvesindedir. Ve مُذْ عَامٍ قَبْلَ عَامِنَا dediğin sürette gāyetlik üzere mazmūm olur, فَعَلْتُهُ أَوَّلَ كُلِّ شَيْءٍ dediğin gibi. Ve فَعَلْتُهُ قَبْلَ فِعْلِكَ dediğin vaktte mansūb edersin dediğin gibi. Ve bir adamı dünkü günden beri görmesen, مَا رَأَيْتُهُ مُذْ أَمْسِ dersin ve öteki günden beri görmesen مَا رَأَيْتُهُ مُذْ أَوَّلَ مِنْ أَمْسِ dersin ve eger iki gün mukaddemden beri görmesen مَا رَأَيْتُهُ مُذْ أَوَّلَ مِنْ أَوَّلَ مِنْ أَمْسِ dersin ve bundan ziyādeye tecāvüz olunmaz; ve yukālu: هَذَا أَوَّلُ أَيْ بَيِّنُ الْأَوَّلِيَّةِ Bu sürette ismiyyet üzere münevven olur.

Şārih der ki müʾellif işbu أَوَّلُ [evvel] māddesini hemze bābından "أ،و،ل" faslında sebt eylemiştir, gūyā ki rücūʿ maʿnāsından meʾhūzdur, maʿdūdātın gūyā ki merciʿidir. Ve bunda mezheb-i tahkīk budur ki işbu أَوَّلُ [evvel] kelimesi bir şeyʾ-i müstaʿmelden müştak değildir, onun için kendide vasfiyyet maʿnāsı hafī olmakla vasfiyyetini mevsūf zikriyle iʿtibār eylediler. Pes لَقِيتُهُ عَامًا أَوَّلَ dedikte أَوَّلُ kelimesi عَامٌ lafzına sıfat iʿtibār olunur, أَوَّلَ مِنْ هَذَا الْعَامِ maʿnāsına olur ki mā-nahnu fīhi olan عَامٌ [ʿām]ın mā-kabli olan عَامٌ [ʿām] demek olur, Türkīde geçen yıl ve bıldır ile taʿbīr olunur. Ve لَقِيتُهُ عَامًا أَوَّلَا dedikte أَوَّلَا kelimesi عَامًا lafzından bedel ve لَقِيتُهُ عَامًا سَابِقًا fiʿline müteʿallik zarf-ı mahz olur, فِي الْجُمْلَةِ عَلَى هَذَا الْعَامِ kuvvesinde olur ki bu yıldan mukaddemce olan yıl demek olur, bıldırki yıla ve onun mā-kablī olan yıla şāmildir. Ve müʾellifin إِبْدَأْ بِهِ أَوَّلُ kavlinde gāyetlik üzere mazmūm olur dediğinde gāyetten murād bināsı ʿārızī olan kelimāt kabīlinden olur demektir ki kelime fi'l-asl muzāf olup baʿdehu muzāfün ileyh lafzan lā-niyyeten metrūk olur, gerek zarf olsun حَسْبُ ve مِنْ بَعْدُ ve مِنْ قَبْلُ gibi ve gerek olmasın لَا غَيْرُ gibi.

Ve *Miṣbāḥ*'ın bu bābda hulāsası budur ki أَوَّلُ [evvel] kelimesi müftetah-ı ʿaddedir, kendi için sānī vardır. Ve آخِرُ [āḫir] mukābilidir. Ve وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsına olur; ve minhu fī sifātillāhi taʿālā: هُوَ الْأَوَّلُ أَيْ هُوَ الْوَاحِدُ الَّذِي لَا ثَانِيَ لَهُ Musannifīnin وَلَهُ شُرُوطُ اَلْأَوَّلُ كَذَا kavllerinde istiʿmāl eyledikleri أَوَّلُ [evvel] bu maʿnāya mebnīdir. Ve akvāl-i fukahāda أَوَّلُ وَلَدٍ تَلِدُهُ الْأَمَةُ حُرٌّ

kavlinde kezālik وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsına mahmūldür. Ve işbu وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsına olan أَوَّلُ [evvel]in müʾennesi أُولَى [ūlā] gelir ki وَاحِدَةٌ [vāḥid] maʿnāsına olur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى﴾ أَيْ سِوَى الْمَوْتَةِ الَّتِي ذَاقُوهَا فِي الدُّنْيَا وَلَيْسَ بَعْدَهَا أُخْرَى Niteki آخِرُ [āḫir] kelimesi dahi وَاحِدٌ [vāḥid] maʿnāsına olup müʾennesinde أُخْرَى [uḫrā] denir; fe-kavluhu ʿaleyhi's-selām fī vulūgi'l-kelbi: "يُغْسَلُ سَبْعًا فِي رِوَايَةٍ أُولَاهُنَّ وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَاهُنَّ وَفِي رِوَايَةٍ إِحْدَاهُنَّ اَلْكُلُّ أَلْفَاظٌ مُتَرَادِفَةٌ عَلَى مَعْنًى وَاحِدٍ وَلَا حَاجَةَ إِلَى التَّأْوِيلِ

Ve bunun aslı أَوْأَلُ idi ki mehmūzü'l-vasattır, tahfīfen hemze vāv'a kalb ve idgām olundu. Ve أَوَّلُ [evvel] kelimesinde maʿnā-yı tafdīl vardır, her ne kadar fiʿli yok ise de ve efʿal-i tafdīl gibi istiʿmāl olunur ki müfrede ve tesniyeye ve cemʿe lafz-ı vāhid ile vasf olur; ve yukālu: اَلْأَوَّلُ وَأَوَّلُ الْقَوْمِ وَأَوَّلُ مِنَ الْقَوْمِ Ve efʿal-i tafdīl gibi müstaʿmel olduğuna bināʾen kendiden hāl ve temeyyüz olarak mansūb vākiʿ olur; ve yukālu: أَنْتَ أَوَّلُ دُخُولًا وَأَنْتُمَا أَوَّلُ دُخُولًا وَأَنْتُمْ أَوَّلُ دُخُولًا Ve efʿal-i tafdīl maʿnāsını yāhūd veznini mutazammın olduğundan nāşī gayr-i munsarıf olur. İbn Ḥācib'den menkūldür ki أَوَّلُ [evvel] kelimesi efʿal-i tafdīldir, lākin fiʿli yoktur, niteki آبَلُ kelimesi dahi bu günedir, deve kısmına güzel tīmār eden kimseye vasftır. Ve bu Başriyyūn mezhebidir. Ve asahh olan budur, zīrā Kūfiyyūn kavli üzere فَوْعَلٌ [fevʿal] olsa, müʾennesinden أَوَّلَةٌ denir idi. Ve taʿrīf ve izāfetle عَامَ اَلْأَوَّلِ demek cāʾizdir, lākin terkīb üzere عَامَ أَوَّلَ cāʾiz değildir.

Ve şārih der ki müʾellifin *Baṣāʾir*'de أَوَّلُ [evvel] māddesinde zikri rücūʿ şemmesi iʿtibārıyla olup ve *Ḳāmūs*'ta "و،أ،ل" māddesinde resmi sebk ve mübāderet maʿnāsı şāʾibesine mebnīdir.

Mütercim der ki işbu kelām-ı ātī istimāʿa hakīktir. Maʿlūm ola ki أَوَّلُ [evvel] kelimesi lā-mahāle gayr-i munsarıftır, zīrā ʿāmme-i eʾimme-i lügat آخِرُ [āḫir]ın zıddı ile tefsīr eylediler. Pes أَوَّلُ [evvel] sıfat-ı takaddümle zāt-ı mübhemeden ʿibāret olur; niteki آخِرُ [āḫir] sıfat-ı teʾehhür ile zāt-ı mübhemeden ʿibārettir. Ve zāt-ı mübhemeden murād bir sıfatla mevsūfiyyeti vukūʿu sahīh olan nesnedir, gerek cism ve gerek zamān ve mekān ve gerek hades olun. Pes أَوَّلُ [evvel] kelimesi mevzūʿ li'l-vasfiyyet olmakla vasfiyyet ve vezn-i fiʿl ʿilletleriyle elbette gayr-i munsarıf olur, أَوْسَطُ [evsaṭ] gibi. Bu cihetle sāhib-i *Ḳāmūs*'un ve sāʾirin إِذَا جَعَلْتَ أَوَّلًا صِفَةً مَنَعْتَهُ وَإِلَّا صَرَفْتَهُ kelāmları marzī değildir, zīrā vasfiyyette asl-ı vazʿ muʿteber olmakla ondan cāʿilin caʿli cārī olmaz. Hattā cāʿil bir vasf-ı aslīyi ism kılsa vasfiyyeti iʿtibārından ihrāc edemez, niteki bir ism-i aslīyi vasf kılmakla iʿtibār-ı vasfiyyete idhāl edemez. Ve kaldı ki أَوَّلُ [evvel] lafzının sıfat olmaması bābında mesrūd olan meselā لَقِيتُهُ عَامًا أَوَّلَ makūlesi misāllerde أَوَّلُ [evvel] kelimesi hālī değil yā zamānın yā mekānın yā hadesin sıfatı olur, menʿ-i sarfta ise vasfiyyet-i asliyye kifāyet eder. Ve'l-hāsıl أَوَّلُ [evvel] kelimesi eger mevzūʿ li's-sıfat ise ism kılındığı sūrette sarfının vechi yoktur, zīrā muʿteber olan hemān vasfiyyet-i asliyyedir ve eger mevzūʿ li-gayri's-sıfat ise sıfat kılındığı hīnde menʿ-i sarfının vechi yoktur, zīrā vasfiyyet-i ʿārızaya iʿtibār yoktur ve sıfat ve gayr-i sıfatın ihtimāl-i iştirāki dahi sābit değildir. Ve ihtimāl-ı mücerred ise isbāt-ı vazʿ bābında gayr-i müfīddir. Nihāyet ʿadem-i sarfı maʿlūm

iken riʿāyeten li-iştihāri's-sarf munsarıf ʿunvānıyla taʿbīr olunmakta müzāyaka yoktur, fe-lā tagfel. Ve kaldı ki munsarıf olarak أَوَّلَا ʿunvānı ثَانِيًا lafzına müşākeleye mahmūldür, ﴿سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا﴾ kavl-i şerīfi gibi, fe'lyuhfaz.

اَلْمُوَيِّلُ [el-muveʾil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Mevāşīsi olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُوَيِّلٌ أَيْ صَاحِبُ الْمَاشِيَةِ

وَأْلَةُ [Veʾlet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Bir alçak kabīle ismidir.

بَنُو مَوْأَلَةَ [Benū Mevʾelet] (مَسْعَدَةُ [mesʿadet] vezninde) Bir batndır.

وَأْلَانُ [Veʾlān] (سَحْبَانُ [seḥbān] veznin-de) Şukr b. ʿAmr'ın ki bir kabīle pede-ridir, lakabıdır. Ve Veʾlān b. Ḳirfe el-ʿAdevī ve Maḥmūd b. Veʾlān el-ʿAdenī muhaddislerdir.

وَائِلٌ [Vāʾil] Esāmīdendir: Vāʾil b. Ḳāsiṭ bir kabīlenin pederidir. Ve Vāʾil b. Ḥucr ve Vāʾil b. Ebi'l-Ḳuʿays ve Ebū Vāʾil Şeḳīḳ b. Seleme ashābdandır.

[و ب ل]

اَلْوَبْلُ [el-vebl] (vāv'ın fethi ve bā'nın sükūnuyla) İri dāneli şiddetle yağan yağ-mura denir; yukālu: جَادٌ وَبْلٌ أَيِ الْمَطَرُ الشَّدِيدُ الضَّخْمُ الْقَطْرِ Ve

وَبْلٌ [vebl] Masdar olur, iri dāneli şedīd yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبَلَتِ السَّمَاءُ وَبْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَمْطَرَتِ الْوَبْلَ Ve şiddetle şikār sürüp gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: وَبَلَ الصَّيْدَ إِذَا طَرَدَهُ شَدِيدًا Ve bir adamı değnekle harıl harıl dövmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: وَبَلَهُ بِالْعَصَا إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا

اَلْوَابِلُ [el-vābil] Bu dahi iri dāneli sağa-naklı şedīd yağmura denir; tekūlu: أَخَذَنَا فِي الطَّرِيقِ وَابِلٌ بِمَعْنَى وَبْلٍ Ve

وَابِلٌ [Vābil] Medīne'nin yukarı semtinde bir mevziʿ adıdır. Ve Hişām b. Yūnus el-Luʾluʾī nām muhaddisin ceddi ismidir.

اَلْوَبِيلُ [el-vebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şedīd nesneye denir; yukālu: ضَرْبٌ وَبِيلٌ أَيْ شَدِيدٌ Ve sopa ve toyka dedikleri yoğun değneğe denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْوَبِيلِ أَيِ الْعَصَا الضَّخْمَةِ Ve nevʿan yumuşaklığı olan çubu-ğa denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْوَبِيلِ أَيِ الْقَضِيبِ فِيهِ لِينٌ Ve Naṣārā'nın çan çaldıkları ağaca de-nir; yukālu: صَكَّ النَّصْرَانِيُّ النَّاقُوسَ بِالْوَبِيلِ وَهِيَ خَشَبَةٌ يُضْرَبُ بِهَا النَّاقُوسُ Ve bir kucak oduna denir. Ve çırpıcı tokmağına denir; yukālu: دَقَّ الْقَصَّارُ الثَّوْبَ بِالْوَبِيلِ وَهُوَ مِدَقَّتُهُ Ve havāsı ağır ve vahīm olan merʿāya denir; yukālu: مَرْعًى وَبِيلٌ أَيْ وَخِيمٌ Ve şol وَبِيلٌ [vebīl] ki Ṭarefe nām şāʿirin işbu: "فَمَرَّتْ كَهَاةٌ ذَاتُ خَيْفٍ جُلَالَةٌ عَقِيلَةُ شَيْخٍ كَالْوَبِيلِ أَلَنْدَدِ" || beytinde vākiʿdir, murād değnektir yāhūd çırpıcı tokmağı-dır, Cevherī'nin vehm eylediği gibi bir bağ odun değildir. Şārih der ki Ṣāġānī dahi Cevherī'ye muvāfık tefsīr eyledi.

اَلْمِيبَلُ [el-mībel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bu dahi sopa ve soymantı taʿbīr olunan yoğun değneğe denir. Ve kayıştan bükül-müş kırbaca denir ki onunla deve kısmını darb ederler; yukālu: ضَرَبَ الْبَعِيرَ بِالْمِيبَلِ وَهِيَ ضَفِيرَةٌ مِنْ قِدٍّ مُرَكَّبَةٌ فِي عُودٍ يُضْرَبُ بِهَا الْإِبِلُ

اَلْوَبِيلَةُ [el-vebīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi sopaya ve soymantıya denir. Ve bir bağ oduna denir. Ve otlakları bed-hevā ve sakīl ve nā-güvār olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ وَبِيلَةٌ أَيْ وَخِيمَةُ الْمَرْتَعِ Cemʿi وُبُلٌ [vubul]dür, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْمَوْبِلُ [el-mevbil] (مَجْلِسٌ [meclis] veznin-de) Bu dahi sopaya ve soymantıya denir.

اَلْإِبَّالَةُ [el-ibbālet] (إِجَّانَةٌ [iccānet] vezninde

ve كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Bu dahi bir kucak oduna denir. Müʾellif bunu hemze faslında dahi zikr eyledi; ve minhu'l-meselu: "ضِغْثٌ عَلَى إِبَّالَةٍ" Zāhiren burada hemze vāv'dan mübeddeldir, وِشَاحٌ [vişāḥ] ve إِشَاحٌ [işāḥ] gibi.

اَلْوَبَالَةُ [el-vebālet] ve

اَلْوَبَالُ [el-vebāl] (vāv'ların fethiyle) ve

اَلْوُبُولَةُ [el-vubūlet] (vāv'ın zammıyla) Otlak vahīm ve nā-güvār olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبَلَ الْمَرْتَعُ وَبَالَةً وَوَبَالًا وَوُبُولًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا وَخِمَ Kezālik yer vahīm otlaklı olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَبَلَتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَتْ وَخِيمَةَ الْمَرْتَعِ

اَلْإِسْتِبَالُ [el-istībāl] Bir yerin havāsı vahīm olmakla mizāca nā-muvāfık bulmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْبَلَ فُلَانٌ اَلْأَرْضَ إِذَا لَمْ تُوَافِقْهُ وَإِنْ كَانَ مُحِبًّا لَهَا Ve koyun ve keçi kısmı erkeğe kızmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْبَلَتِ الْغَنَمُ إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلْوَبَلَةُ [el-vebelet] ve

اَلْأَبَلَةُ [el-ebelet] (fetehātla ki hemze vāv'dan mübeddeldir) Sakīl ve nā-güvār taʿām eklinden neşʾet eden miʿde fesādına denir; yukālu: أَخَذَتْهُ وَبَلَةُ الطَّعَامِ وَأَبَلَتُهُ أَيْ تُخَمَتُهُ Ve

وَبَلَةٌ [vebelet] Koyunda ʿārız olan erkeğe kızgınlığa denir; yukālu: بِالشَّاةِ وَبَلَةٌ أَيْ شَهْوَةٌ لِلْفَحْلِ

اَلْوَبَالُ [el-vebāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Şiddet ve sıklet maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ الْوَبَالُ أَيِ الشِّدَّةُ وَالثِّقَلُ Mütercim der ki bu maʿnā وَخَامَةٌ [veḫāmet]ten meʾhūzdur, pes sūʾ-i ʿākibette istiʿmāli mecāz bimertebeteyn olur. Ve

وَبَالٌ [Vebāl] Ḍamre b. Cābir b. Ḳaṭan nām kimsenin feresi ismidir. Ve Benū Esed yurdunda bir su adıdır.

اَلْأَبِيلُ [el-ebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pīr ve sāl-horde adama denir; ve minhu kavluhum: أَبِيلٌ عَلَى وَبِيلٍ أَيْ شَيْخٌ عَلَى عَصًا Bunun da hemzesi vāv'dan mübeddeldir.

اَلْوَابِلَةُ [el-vābilet] (قَابِلَةٌ [ḳābilet] vezninde) Pazının ve uyluğun başlarının uçlarına denir, ʿalā-kavlin küreğin ucuna yāhūd diz ağırşağı dedikleri kemiğe yāhūd uyluğun top ve yumru olan etine denir ki but eti olacaktır; yukālu: هُوَ يَشْكُو الْوَابِلَةَ وَهِيَ طَرَفُ رَأْسِ الْعَضُدِ وَالْفَخِذِ أَوْ طَرَفُ الْكَتِفِ أَوْ عَظْمٌ فِي مَفْصِلِ الرُّكْبَةِ أَوْ مَا الْتَفَّ مِنْ لَحْمِ الْفَخِذِ Ve deve ve koyun ve keçi kısmının döllerine denir; yukālu: وَابِلَةٌ كَثِيرَةٌ وَهِيَ نَسْلُ الْإِبِلِ وَالْغَنَمِ

اَلْوَبَلَى [el-vebelā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Şol sütlü hayvāna denir ki ibtidā وَبْلٌ [vebl] gibi yaʿnī sağanaklı yağmur gibi sütü çıkıp baʿdehu ʿale'l-ʿāde idrār eder ola; yukālu: نَاقَةٌ وَشَاةٌ وَبَلَى إِذَا كَانَتْ تَدِرُّ بَعْدَ الدَّفْعَةِ الشَّدِيدَةِ كَالْوَبْلِ

اَلْمُوَابَلَةُ [el-muvābelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müdāvemet ve idmān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَابَلَهُ إِذَا وَاظَبَهُ

اَلْمِيبَلَةُ [el-mībelet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] veznince) Turaya denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْمِيبَلَةِ أَيِ الدِّرَّةِ

[و ت ل]

اَلْوُتُلُ [el-vutul] (vāv'ın ve tā-yı fevkiyyenin zammıyla) Şol kimselere denir ki karınları şarābdan tulum gibi memlū ola; şarābdan murād her türlü şerbettir; müfredi أَوْتَلُ [evtel]dir, أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde; yukālu: رَجُلٌ أَوْتَلُ وَرِجَالٌ وُتُلٌ إِذَا مَلَؤُوا بُطُونَهُمْ مِنَ الشَّرَابِ

[و ث ل]

اَلْوَثَلُ [el-veṯel] (vāv'ın ve ṯā-yı müselle-

senin fethiyle) Lîften bükülmüş ipe ve urgana denir.

اَلْوَثِيلُ [el-veṯīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Lîfe denir. Ve ince zaʿîf ipe denir. Ve mutlakan ağaç kabuğundan ve yaprağından ve lîften ve kendirden bükülmüş ipe ve urgana denir. Ve zaʿîf nesneye denir. Ve bir mevziʿ-i maʿrûf ismidir. Ve Suḥaym nâm şāʿirin pederi ismidir.

اَلْمَوْثُولُ [el-mevṯūl] مَوْصُولٌ [mevṣūl] vezninde ve mürâdifidir.

اَلتَّوْثِيلُ [et-tevṯīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bir yere gereği gibi yerleştirip pâyidâr eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: وَثَّلَ الشَّيْءَ إِذَا أَصَّلَهُ وَمَكَّنَهُ Ve cemʿ eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: وَثَّلَ الْمَالَ إِذَا جَمَعَهُ

ذُووَثَلَةٍ [Ẕū Veṯelet] (fetehâtla) Ezvāʾ taʿbîr olunan mülûk-i Ḥimyer'den bir melik lakabıdır.

وَثَلَةُ [Veṯelet] (fetehâtla) Bir karye ismidir.

وَثَّالٌ [Veṯṯāl] شَدَّادٌ [şeddâd] vezninde) Bir recül ismidir.

وَاثِلَةُ [Vāṯilet] Esâmîdendir: Vāṯile el-Leyṯī şol kimsedir ki hacer-i esvedi beyâz olmak üzere müşâhede ettim diye hikâyet eyledi; zâhiren pek muʿammer imiş. Ve oğlu Ebu't-Ṭufeyl ʿĀmir ashâbdandır. Ve Vāṯile b. el-Esḳaʿ ve Vāṯile b. el-Ḫaṭṭâb ve Ebû Vāṯile el-Huẕelî sahâbelerdir.

[و ج ل]

اَلْوَجَلُ [el-vecel] (vāv'ın ve cîm'in fethiyle) Korkuya denir; yukâlu: فِي قَلْبِهِ وَجَلٌ أَيْ خَوْفٌ Ve korkmak maʿnâsına masdar olur, مَوْجَلٌ [mevcel] dahi masdar-ı mîmîdir, مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde; yukâlu: وَجِلَ يَاجَلُ وَيَيْجَلُ وَيَوْجَلُ وَيِيجَلُ بِكَسْرِ أَوَّلِهِ وَجَلًا وَمَوْجَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَافَ Yaʿnî bunun müstakbelinde dört lügat vardır: Biri يَاجَلُ dir ki vāv elife kalb olunmuştur. Ve biri يَيْجَلُ dir ki yā'yladır, Benû Esed'den zikri ātî يَعْلَمُ kelimesine kıyâsladır. Biri يَوْجَلُ dir ki asl üzeredir. Ve biri يِيجَلُ dir ki yā-yı ûlânın kesriyledir, Benî Esed lügatine ittibāʿladır ki onlar يِيجَلُ وَإِيجَلُ وَنِيجَلُ derler, muzâraʿat harfini meksûr ederler. Ve ammâ يَعْلَمُ kelimesinde yā'yı meksûr eylemezler, yāʾ üzere kesreyi sakîl ʿadd ederler. Ve يِيجَلُ kelimesinde yā'ların birine âherden kuvvet hâsıl olmakla meksûr ederler. Ve bunun emr-i hâzırında إِيجَلْ denir ki vāv yā'ya münkalib olur.

اَلْمَوْجِلُ [el-mevcil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) İsm-i mekândır, mahall-i havf maʿnâsınadır. Şârih der ki bu مَوْعِدٌ [mevʿid] gibidir ki muzâriʿinde vāv'ı sâkıt olan muʿtellü'l-fāʾ sîgasının ism-i mekânı mutlakan meksûrü'l-ʿayn gelir.

اَلْأَوْجَلُ [el-evcel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْوَجِلُ [el-vecil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasflardır, korkak adama denir. وَجِلٌ [vecil]in cemʿi وِجَالٌ [vicâl] gelir vāv'ın kesriyle ve وَجِلُونَ [vecilûn] gelir, فَرِحُونَ [ferîḥûn] vezninde; müʾennesi وَجِلَةٌ [vecilet]tir.

اَلْمُوَاجَلَةُ [el-muvâcelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bâb-ı mugâlebede müstaʿmeldir, korkaklık bâbında yarışmak maʿnâsınadır; yukâlu: وَاجَلَهُ فَوَجَلَهُ وَجَلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ كَانَ أَشَدَّ وَجْلًا مِنْهُ

اَلْوَجِيلُ [el-vecîl] (أَمِيرٌ [emîr] vezninde) ve

اَلْمَوْجِلُ [el-mevcil] (مَوْعِدٌ [mevʿid] vezninde) Su irkilecek çukura denir.

إِيجَلَى [Îcelā] (hemzenin kesriyle ve kasr ile) Bir mevziʿdir.

إِيجَلَنْ [Īcelen] (hemzenin kesri ve cīm ve lām'ın fethiyle) Maġrib'de bir kalʿa adıdır.

إِيجِيلِينُ [Īcīlīn] (hemzenin ve cīm'in kesriyle) Endelus'te şehr-i Merrākeş üzere müşrif bir cebel adıdır.

اَلْوَجَالَةُ [el-vecālet] (خَجَالَةٌ [ḫacālet] vezninde) Pīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَجُلَ الرَّجُلُ وَجَالَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَبِرَ

اَلْوُجُولُ [el-vucūl] (أُصُولٌ [uṣūl] vezninde) Pīr adamlara denir, شُيُوخٌ [şuyūḫ] maʿnāsına.

[و ح ل]

اَلْوَحْلُ [el-vaḥl] (vāv'ın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla ve fethiyle) Sulu sıvık çamura denir ki davar kısmı gömülür; cemʿi أَوْحَالٌ [evḥāl] ve وُحُولٌ [vuḥūl] gelir; yukālu: طَرِيقٌ ذُو وَحْلٍ وَوَحَلٍ أَيْ طِينٍ رَقِيقٍ يَرْتَطِمُ فِيهِ الدَّوَابُّ Ve

وَحَلٌ [veḥal] (fethateynle) Sıvık sulu çamura düşmek maʿnāsınadır; yukālu: وَحِلَ الرَّجُلُ وَحَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَقَعَ فِي الْوَحْلِ

اَلْإِسْتِيحَالُ [el-istīḥāl] ve

اَلتَّوَحُّلُ [et-tevaḥḥul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznine) Bir mahal sıvık çamurlu olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْحَلَ الْمَكَانُ وَتَوَحَّلَ إِذَا صَارَ ذَا وَحْلٍ

اَلْمَوْحِلُ [el-mevḥil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) İsm-i mekāndır, sıvık çamurlu yere denir; yukālu: هَذَا مَوْحِلٌ لَا يُطَاقُ فِيهِ الْمَشْيُ أَيْ مَوْضِعُ الْوَحْلِ Ve ism olur, sıvık çamura düşmeğe denir.

اَلْمَوْحَلُ [el-mevḥal] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Masdar-ı mīmīdir, çamura düşmek maʿnāsınadır; yukālu: وَحِلَ الرَّجُلُ وَحْلًا وَمَوْحَلًا إِذَا وَقَعَ فِي الْوَحْلِ Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِيحَالُ [el-īḥāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı sıvık çamura düşürmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَوْحَلْتُهُ إِذَا أَوْقَعْتَهُ فِي الْوَحْلِ Ve bir adamı bir vartaya uğratıp şerr ve şūr ile bastırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْحَلَ فُلَانًا شَرًّا أَيْ أَثْقَلَهُ بِهِ

اَلْمُوَاحَلَةُ [el-muvāḥalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bāb-ı mugālebede müstaʿmeldir, sıvık çamura dalıp yaʿnī onda yürüyüp çıkmak husūsunda yarışmak maʿnāsınadır. Vanḳulu'nun balçık edişmek taʿbīri çamurludur; tekūlu: وَاحَلْتُهُ فَوَحَلْتُهُ أَحِلُهُ أَيْ كُنْتُ أَخْوَضَ لِلْوَحْلِ مِنْهُ

اَلْإِتِّحَالُ [el-ittiḥāl] (tā-yı müşeddede ile إِفْتِعَالٌ [ifti ʿāl] vezninde) Yemīnde istisnā eylemek maʿnāsınadır, وَاللهِ أَفْعَلُ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللهُ demek gibi; yukālu: إِتَّحَلَ فِي يَمِينِهِ إِذَا تَحَلَّلَ وَاسْتَثْنَى Şārih der ki gerçi bunun aslı إِوْتَحَلَ olmakla vāv tā'ya mübeddel ve müdgam oldu, lākin vazʿ-ı māddeye mülāyemeti maʿlūm olmadı. Mütercim der ki istisnāʾ ile olan yemīn özlü yapışkan balçık gibi olmayıp halāsı eshel sulu sıvık balçık gibi olması medār-ı mülāyemet-i maddedir, fe'lyunzar.

[و د ل]

اَلْوَدْلُ [el-vedl] (عَدْلٌ [ʿadl] vezninde) Tulumu içinde olan ayran yağ olmak için çalkayıp yaymak maʿnāsınadır; yukālu: وَدَلَ السِّقَاءَ يَدِلُ وَدْلًا إِذَا مَخَضَهُ

[و ذ ل]

اَلْوَذِيلَةُ [el-vezīlet] (zāl-ı muʿceme ile سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Aynaya denir. Ve cilā verilmiş gümüş parçasına denir, ʿalākavlin eʿammdır, gerek mücellā ve gerek gayr-i mücellā olsun; cemʿi وَذِيلٌ [vezīl] gelir ve وَذَائِلُ [vezāʾil] gelir; tekūlu: أَقْبَلَ عَلَيَّ بِوَجْهٍ كَالْوَذِيلَةِ وَهِيَ الْمِرْآةُ أَوِ الْقِطْعَةُ مِنَ الْفِضَّةِ الْمَجْلُوَّةِ أَوْ أَعَمُّ Ve hörgüç yağından bir parçaya de-

nir. Kezālik koyun kuyruğunun yağından bir parçaya denir. Ve şol cāriyeye denir ki kıynakları kısa ve kāmet ve endāmı lisān gibi sivri ola; yukālu: أَمَةٌ وَذِيلَةٌ أَيْ لَسْنَاءُ قَصِيرَةُ الْأَلْيَتَيْنِ Ve kadd ve kāmeti mevzūn cünbüşlü şūh ve şengül kıza denir; yukālu: جَارِيَةٌ وَذِيلَةٌ أَيْ نَشِيطَةٌ رَشِيقَةٌ

اَلْوَذَلَةُ [el-veẕelet] (fetehātla) Bu dahi kaddi mevzūn şūh ve şengül kıza denir. Ve cüst ve çālāk adama denir; yukālu: خَادِمٌ وَذَلَةٌ أَيْ خَفِيفٌ

اَلْوَذِلَةُ [el-veẕilet] (زَنِخَةٌ [zeniḫat] vezninde) Şatāretli sehī-kadd mahbūbeye denir.

اَلْوَذَالَةُ [el-veẕālet] (رَذَالَةٌ [reẕālet] vezninde) Kassābın lā-ʿalā tarīki'l-kısme kestiği ete denir.

اَلتَّوَذُّلُ [et-teveẕẕul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Kassābdan pārelenmedik bütün et almak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَذَّلُوا مِنَ الْجَزَّارِ إِذَا أَخَذُوا مِنْهُ الْوَذَالَةَ

[و ر ل]

اَلْوَرَلُ [el-verel] (fethateynle) Kelere şebīh bir cānverdir, ʿalā-kavlin kertenkele envāʿından iri ve kuyruğu uzun başı küçük olandır, Türkīde buna bozumca taʿbīr olunur, cildi siyāh ve huşūnetli ve sarı hutūtla muhattat ve ablak olur, lahmı begāyet hārr ve ziyādesiyle müsemmin ve necisini tılā bedende olan temreyi ve baras ʿārızalarını müzīl ve şahmını tılā edip delk eylemek muʿazzim-i zekerdir. Cemʿi وِرْلَانٌ [virlān]dır vāv'ın kesriyle ve أَوْرَالٌ [evrāl] ve أَرْؤُلٌ [erʾul] gelir hemze ile أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve bu maklūbdur.

اَلْوَرْلَةُ [el-Verlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Benū Kilāb yurdunda bir kuyunun ismidir.

أَوْرَالٌ [Evrāl] (hemze-i meftūha ile) Bir mevziʿdir.

[و ر ن ت ل]

اَلْوَرَنْتَلُ [el-verentel] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve emr-i ʿazīm maʿnāsınadır. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلْوَرَنْتَلَى [el-verentelā] (kasr ile وَرَنْتَلٌ [verentel] maʿnāsınadır.

[و س ل]

اَلْوَسِيلَةُ [el-vesīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلْوَاسِلَةُ [el-vāsilet] Pāye ve rütbe ve kurbete denir ki mülūk yanında iʿtibār olunur; yukālu: لَهُ عِنْدَ الْمَلِكِ وَسِيلَةٌ وَوَاسِلَةٌ أَيْ مَنْزِلَةٌ وَدَرَجَةٌ وَقُرْبَةٌ Müʾellif *Baṣāʾir*'de dedi ki وَسِيلَةٌ [vesīlet]in hakīkati kendisiyle bir nesneye ragbetle tevassul olunacak nesneden ʿibārettir. Ve bu تَوَصُّلٌ [tevaṣṣul]den ahasstır, zīrā bu ragbeti mutazammındır, baʿdehu bu münāsebetle pāye ve menzilette istiʿmāl olundu.

اَلتَّوْسِيلُ [et-tevsīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hak taʿālā dergāhına takarrüb edecek ʿamel işlemek maʿnāsınadır; yukālu: وَسَّلَ إِلَى اللهِ تَعَالَى إِذَا عَمِلَ عَمَلًا تَقَرَّبَ بِهِ إِلَيْهِ تَعَالَى

اَلتَّوَسُّلُ [et-tevessul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) تَوْسِيلٌ [tevsīl] maʿnāsınadır; yukālu: تَوَسَّلَ بِمَعْنَى وَسَّلَ Ve uğruluk eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: أَخَذَ فُلَانٌ إِبِلِي تَوَسُّلًا أَيْ سَرِقَةً

اَلْوَاسِلُ [el-vāsil] Vācib ve lāzım maʿnāsınadır; yukālu: صَارَ عَلَيْهِ وَاسِلًا أَيْ وَاجِبًا Ve rāgıb ilallāh olan adama denir; yukālu: هُوَ وَاسِلٌ أَيْ رَاغِبٌ إِلَى اللهِ تَعَالَى

مُوَيْسِلٌ [Muveysil] (musaggar bünyesiyle) Ṭayyiʾ kabīlesi yurdunda bir su adıdır.

أُمُّ مَوْسِلٍ [Ummu Mevsil] (مَنْزِلٌ [menzil]

vezninde) Bir bayır ismidir.

أَوْسِلَةُ [Evsilet] (hemze-i meftūha ve sīn-i meksūre ile) Hemdān kabīlesinin ismidir.

[و ش ل]

اَلْوَشَلُ [el-veşel] (vāv'ın ve şīn-i muᶜcemenin fethiyle) Dağdan yāhūd kayadan sızıp akan azca suya denir ki katreleri birbirine muttasıl olmaya, ᶜalā-kavlin dağın yukarısından sızıp inen azca suya hāstır; yukālu: مَا فِيهِ إِلَّا وَشَلٌ وَهُوَ الْمَاءُ الْقَلِيلُ يَتَحَلَّبُ مِنْ جَبَلٍ أَوْ صَخْرَةٍ وَلَا يَتَّصِلُ قَطْرُهُ أَوْ لَا يَكُونُ إِلَّا مِنْ أَعْلَى جَبَلٍ Ve çok suya denmekle zıdd olur; yukālu: فِيهِ وَشَلٌ أَيْ مَاءٌ كَثِيرٌ Kezālik azca gözyaşına ve çok gözyaşına ıtlāk olunur. Ve Tihāme'de bir cebel-i ᶜazīm ismidir. Ve iki mevziᶜ adıdır. Ve

وَشَلٌ [veşel] Heybet ve havf ve haşyet maᶜnāsınadır; tekūlu: أَخَذَنِي مِنْهُ الْوَشَلُ أَيِ الْهَيْبَةُ وَالْخَوْفُ

اَلْوَشْلُ [el-veşl] (vāv'ın fethi ve şīn'in sükūnuyla) ve

اَلْوَشَلَانُ [el-veşelān] (fetehātla) Su seyelān eylemek, ᶜalā-kavlin damlamak maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَلَ الْمَاءُ وَشْلًا وَوَشَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَالَ أَوْ قَطَرَ Ve bir adamın hāli zaᶜīf ve fakīr ve gedā olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَلَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ وَاحْتَاجَ وَافْتَقَرَ Ve niyāz ve tazarruᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَلَ إِلَيْهِ إِذَا ضَرَعَ

اَلْوَاشِلُ [el-vāşil] Dāᵓimā kendiden su sızıp seyelān eden dağa denir; yukālu: جَبَلٌ وَاشِلٌ أَيْ لَا يَزَالُ يَتَحَلَّبُ مِنْه مَاءٌ

اَلْإِيشَالُ [el-īşāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamın nasībini eksiltip az vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْشَلَ حَظَّهُ إِذَا أَقَلَّهُ Ve suyu azca sızıntı bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْشَلَ الْمَاءَ إِذَا وَجَدَهُ وَشَلا Ve süt emmeği öğrensin diye sāhibi nākanın memelerini köşeğin ağzına vermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَوْشَلَ الْفَصِيلَ إِذَا أَدْخَلَ أَطْبَاءَ النَّاقَةِ فِي فِيهِ لِيَتَعَلَّمَ الرَّضَاعَ

اَلْوُشُولُ [el-vuşūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir adamın gınāsı kıllet bulup hāli zaᶜīf olmak maᶜnāsınadır; yukālu: وَشَلَ الرَّجُلُ وُشُولا إِذَا قَلَّ غِنَاؤُهُ

اَلْأَوْشَالُ [el-evşāl] (hemze-i meftūha ile) Zikr olunan وَشَلٌ [veşel] kelimesinin cemᶜidir ki damla damla sızıp akan suya denir. Bu münāsebetle birbirinin ardınca katar gibi vürūd eden kimselere ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ الْقَوْمُ أَوْشَالًا أَيْ يَتْبَعُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْمَوَاشِلُ [el-Mevāşil] (mīm'in fethiyle) Bir niçe mevāziᶜin ismleridir.

[و ص ل]

اَلْوَصْلُ [el-vaṣl] (أَصْلٌ [aṣl] vezninde) ve

اَلصِّلَةُ [eṣ-ṣilet] (ṣād'ın kesriyle ve zammıyla) Bir nesneyi bir nesneye ulaştırıp bitiştirmek ve eklemek maᶜnāsınadır; yukālu: وَصَلَ الشَّيْءَ بِالشَّيْءِ وَصْلًا وَصِلَةً وَصُلَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي لُأَمَهُ وَوَصِلَكَ اللهُ بِالْكَسْرِ لُغَةٌ فِي الْفَتْحِ Yaᶜnī lügat-ı kalīlede bāb-ı rābiᶜden dahi gelmiştir. Şārihin beyānına göre صِلَةٌ [şilet]in aslı وَصْلٌ [vaṣl] idi, وَعْدٌ [vaᶜd] ve عِدَةٌ [ᶜidet] gibi ve ṣād'ın zammı aslı vāv-ı mazmūme ile وُصْلَةٌ [vuṣlat] olduğuna mebnīdir, lākin صِلَةٌ [ṣilat] lāzıma mahsūs olmakla fark için vāv'ı hazf ve beyān-ı zamme için ṣād'ı mazmūm eylediler. Ve

وَصْلٌ [vaṣl] ve

صِلَةٌ [ṣilet] ᶜĀşık maᶜşūkuna kavuşmak maᶜnāsınadır, gerek ᶜafāf ve nezāhet ve gerek habāset vechiyle olsun; yukālu: وَصَلَهُ وَصْلًا وَصِلَةً إِذَا الْتَأَمَ يَكُونُ فِي عَفَافِ الْحُبِّ وَدَعَارَتِهِ

اَلْوُصُولُ [el-vuṣūl] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde)

ve

اَلْوُصْلَةُ [el-vuṣlat] (vāv'ın zammıyla) ve

اَلصِّلَةُ [eṣ-ṣilet] (عِدَةٌ [ʿidet] vezninde) Bir nesneye erişip ulaşmak maʿnāsınadır; yukālu: وَصَلَ الشَّيْءَ وَوَصَلَ إِلَيْهِ وُصُولًا وَوُصْلَةً وَصِلَةً إِذَا بَلَغَهُ وَانْتَهَى إِلَيْهِ Ve

وُصْلَةٌ [vuṣlat] İsm olur, bitişikliğe ve ulaşıklığa denir; yukālu: بَيْنَهُمْ وُصْلَةٌ أَيِ اتِّصَالٌ Ve bir nesneyi bir nesneye ekleyip bitiştiren şeyʾe denir ki ek taʿbīr olunur; cemʿi وُصَلٌ [vuṣal]dır, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلتَّوْصِيلُ [et-tavṣīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bir nesneye ulaştırıp eklemek maʿnāsınadır; yukālu: وَصَّلَهُ بِهِ إِذَا لَأَمَهُ

اَلْإِيصَالُ [el-īṣāl] (hemzenin kesriyle) Eriştirmek ve ulaştırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْصَلَهُ إِلَيْهِ إِذَا بَلَّغَهُ وَأَنْهَى إِلَيْهِ

اَلْإِتِّصَالُ [el-ittiṣāl] (إِتِّصَافٌ [ittiṣāf] vezninde) Bir nesneye hemīşe ulaşık ve bitişik olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّصَلَ بِهِ إِذَا لَمْ يَنْقَطِعْ

اَلْوَاصِلَةُ [el-vāṣilet] Şol ʿavrete denir ki saçı kısa ve azca olmakla sāʾirin saçından kendi saçına ekler ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَاصِلَةٌ إِذَا كَانَتْ تَصِلُ شَعْرَهَا بِشَعْرِ غَيْرِهَا

اَلْمُسْتَوْصِلَةُ [el-mustevṣilet] Saçına saç eklemeği tālibe olan ʿavrete denir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "لَعَنَ اللهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ" فَالْوَاصِلَةُ الَّتِي تَصِلُ شَعْرَهَا بِشَعْرِ غَيْرِهَا وَالْمُسْتَوْصِلَةُ الطَّالِبَةُ لِذَلِكَ *Nihāye*'de ʿĀʾişe-i Ṣiddīḳa'dan mervī olarak mersūmdur ki وَاصِلَةٌ [vāṣilet] genç iken fāhişe olup ʿacūz oldukta pezevenklik eden melʿūneye denir. Ve hadīs-i merkūmda وَاصِلَةٌ [vāṣilet] ten murād budur.

اَلْمُوَاصَلَةُ [el-muvāṣalet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلْوِصَالُ [el-viṣāl] (جِدَالٌ [cidāl] vezninde) Muhibb mahbūbuna vāsıl olmak maʿnāsınadır, وُصْلَةٌ [vuṣlat] gibi, gerek ʿafāf ve ʿismet ve gerek hubs ve şenāʿat cihetiyle olsun; yukālu: وَاصَلَهُ مُوَاصَلَةً وَوِصَالًا يَكُونُ فِي عَفَافِ الْحُبِّ وَدَعَارَتِهِ

اَلْمَوْصِلُ [el-mevṣil] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Bir ipin āher ipe eklenen yerine denir; yukālu: هَذَا مَوْصِلُ الْحَبْلَيْنِ أَيْ مَعْقِدُهُمَا Ve

مَوْصِلُ [Mevṣil] Bir belde adıdır; hālen Diyār-ı Bekr'den öte zamm-ı mīm'le مُوصِلُ [Mūṣil] dedikleridir; iki eyālet maʿkıdı olduğu için tesmiye eylediler. Ve ʿIrāḳ ile Cezīre meyānında bir arzın ismidir.

اَلْمَوْصِلَانِ [el-Mevṣilān] (tesniye bünyesiyle) Belde-i merkūme ile Cezīre-i İbn ʿÖmer'e ıtlāk olunur.

اَلْأَوْصَالُ [el-evṣāl] (hemzenin fethiyle) وَصْلٌ [vaṣl] kelimesinin cemʿidir ki vāv-ı meftūha iledir, mefāsıla denir ki bedende en ve oynak yerleri yāhūd kemiklerin birbirine kavuştuğu yerlere denir.

Şārih der ki müʾellifin bu ʿibāresi muhāliftir, zīrā "ف،ص،ل" māddesinde beyānına göre وَصْلٌ [vaṣl] en yerlerinde olan yumuşak sinire denir ki enleri birbirine ekleyip bitiştirir, pes burada zıddıyla tefsīr eylemiştir, meger ki وَصْلٌ [vaṣl] bitiştiği iʿtibārıyla ve فَصْلٌ [faṣl] ayrıldığı iʿtibārıyla ola. İntehā. Ve

أَوْصَالٌ [evṣāl] وِصْلٌ [viṣl] kelimesinden cemʿ olur ki vāv'ın kesri ve zammıyladır, bedende şol kemiğe denir ki aslā kırılmayıp ve başkaca olup sāʾir kemiğe karışmaz ola, omaca kemiği gibi.

اَلْوَصِيلَةُ [el-veṣīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) On karın birbiri üzere döl doğurmuş

nākaya denir. Ve koyun ve keçi kısmından yedi karın ikiz olarak dişi doğurana denir. Ve eger yedincide erkek ve dişi olarak yine ikiz doğurursa وَصَلَتْ أَخَاهَا deyip min-baʿd anasının sütünü nisāʾ tāʾifesi içmeyip hemān ricāl içip sāʾibe olan deve mecrāsına icrā ederler. Ve baʿzılar dediler ki وَصِيلَةٌ [veṣīlet] hemān ganem ve koyun kısmına mahsūstur ki dişi doğurdukta kendilere ʿāʾid olup erkek doğurdukta putları için tahsīs ve zebh ederler. Ve eger erkekli dişili ikiz doğurursa وَصَلَتْ أَخَاهَا deyip o erkeği putları için kurbān eylemezler yāhūd şol koyuna denir ki bir sene erkek ve ikinci sene dişi doğurur ola, o erkeği dişiye riʿāyeten zebh eylemezler ve eger tahallüf edip erkek zuhūr ederse هَذَا قُرْبَانٌ لِآلِهَتِنَا deyip sanemleri için onu kurbān ederler. Ve bu evzāʿ-ı Cāhiliyye'den idi, ke-mā fi't-Tenzīl: ﴿مَا جَعَلَ اللهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ﴾ اَلْآيَة Ve

وَصِيلَةٌ [veṣīlet] Maʿmūr ve ābādan ve mezāriʿ ve merātiʿi firāvān olan yere ıtlāk olunur. Ve bir çeşit çubuklu alaca kumāş-ı Yemenī ismidir. Ve yoldaşlara ıtlāk olunur; tekūlu: ذَهَبْنَا وَصِيلَةً كَثِيرَةً أَيْ رُفْقَةً Ve kılıca ıtlāk olunur. Ve iplik yumağına denir, كُبَّةُ الْغَزْلِ [kubbetu'l-ġazl] maʿnāsına. Ve arz-ı vāsiʿaya denir; yukālu: أَرْضٌ وَصِيلَةٌ أَيْ وَاسِعَةٌ

لَيْلَةُ الْوَصْلِ [leyletu'l-vaṣl] (vāv'ın fethiyle) Ayın āhir gecesine ıtlāk olunur; tekūlu: جَاءَنَا لَيْلَةَ الْوَصْلِ أَيْ آخِرَ لَيَالِي الشَّهْرِ

حَرْفُ الْوَصْلِ [ḥarfu'l-vaṣl] Fenn-i ʿarūz ıstılāhında beytinde revī olan harften sonra mezkūr olan harfe ıtlāk olunur; revī harfinin harekesini vasl eylediği için ıtlāk olundu. Ve harf-i merkūme dört harften ʿibārettir. "Vāv" ve "yāʾ" ve "elif" ve "hā-i sākine vü müteharrike"dir. Ve müteharrike olan hā'nın harekesine nefāẕ ve ona tābiʿ olan harf-i līne hurūc ıtlāk ederler, meselā şāʿirin işbu: "سُقِيتِ الْغَيْثَ أَيَّتُهَا الْخِيَامُو" mısrāʿında mīm revīdir. Ve işbāʿdan hāsıl olan vāv vasldır, kezālik işbu: "كَانَتْ مَنَازِلُهُ مِنَ الْأَيَّامِى" mısrāʿında revī mīm'dir ve yāʾ vasldır. Ve "فَمَا زِلْتُ أَبْكِي عِنْدَهُ وَأُخَاطِبُهْ" mısrāʿında revī bāʾ ve vasl hā-i sākinedir. Ve "إِذَا مَا رَأَيْنَا زَالَ مِنَّا زَوِيلُهَا" mısrāʿında revī lām'dır ve vasl hā-i meftūhadır, onun fethasına nefāẕ ve ona tābiʿ olan elife hurūc derler. Müʾellif elif-i vasle misāl īrād eylemedi. Ve o işbu: "أَقَلُّ اللَّوْمِ عَاذِلٌ وَالْعِتَابَا" mısrāʿında vākiʿ eliftir.

اَلْمَوْصُولُ [el-mevṣūl] Bir cānver ismidir ki eşek arısına şebīh olur ve onun gibi adamı sokar. Ve bir recül ismidir.

مُوَصَّلٌ [Muvaṣṣal] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Esāmīdendir: İsmāʿīl b. Muvaṣṣal muhaddistir.

اَلْوَصِيلُ [el-veṣīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Dāʾimā seninle her yere bilece girip çıkan yaʿnī katʿā senden müfārakat etmez olan adama denir; yukālu: هُوَ وَصِيلُكَ وَهُوَ مَنْ يَدْخُلُ مَعَكَ وَيَخْرُجُ يَعْنِي لَا يُفَارِقُكَ

تَصِلُ [Teṣil] (تَعِدُ [teʿidu] vezninde) Bilād-ı kabīle-i Huẕeyl'de bir kuyu adıdır.

وَاصِلٌ [Vāṣil] Esāmī-i ricāldendir: Vāṣile b. Cenāb sahābiyyedir yāhūd savāb olan Vāṣile b. el-Ḫaṭṭāb olmaktır.

أَبُو الْوَصْلِ [Ebu'l-Vaṣl] Ashābdandır.

[و ع ل]

اَلْوَعْلُ [el-vaʿl] (vāv'ın fethiyle فَلْسٌ [fels] vezninde) ve

اَلْوَعِلُ [el-veʿil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوُعِلُ [el-vuʿil] (دُئِلٌ [duʾil] vezninde ve

bu nadirdir) Dağ keçisinin tekesine denir; cemʿi أَوْعَالٌ [evʿāl] ve وُعُولٌ [vuʿūl] gelir vāv'ın zammıyla ve وُعْلٌ [vuʿul] gelir zammeteynle ve مَوْعَلَةٌ [mevʿalet] gelir, مَشْيَخَةٌ [meşyeẖat] vezninde ve وَعِلَةٌ [veʿilet] gelir, فَرِحَةٌ [feriẖat] vezninde; kezālik müʾennesi وَعِلَةٌ [veʿilet]tir, فَرِحَةٌ [feriẖat] vezninde. Şārihin beyānına göre مَوْعَلَةٌ [mevʿalet] ve وَعِلَةٌ [veʿilet] ism-i cemʿdir ve müʾennesinin cemʿi وِعَالٌ [viʿāl]dir vāv'ın kesriyle. İntehā. Ve

وَعْلٌ [vaʿl] (نَعْلٌ [naʿl] vezninde) Şerīf ve ʿālī-şān adama ıtlāk olunur; cemʿi أَوْعَالٌ [evʿāl] ve وُعُولٌ [vuʿūl]dür; yukālu: هَلَكَ الْأَوْعَالُ أَيِ الْأَشْرَافُ وَبَقِيَ الْأَوْغَالُ أَيِ الْأَنْذَالُ Ve melāz ve melceʾ maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ وَعْلُهُ أَيْ مَلْجَأُهُ Bu maʿnādandır ki ʿArablar مَا لَكَ عَنْهُ بُدٌّ وَحِلْوٌ derler, مَا لَكَ عَنْهُ وَعْلٌ maʿnāsına ki "senin için ondan müfārakat eylemek yoktur" demektir; melceʾ maʿnāsından meʾhūzdur. Kezālik هُمْ عَلَيْنَا وَعْلٌ وَاحِدٌ derler مُجْتَمِعُونَ maʿnāsına ki "onlar bi'l-ittifāk ve'l-ittihād üzerimize kasd edeceklerdir" demektir, هُمْ عَلَيْنَا أَلْبٌ وَاحِدٌ dedikleri gibi dağ keçileri dāʾimā sürü sürü ictimāʿla gezdiklerinden nāşī ahz ve istiʿmāl eylediler. Ve

وَعْلٌ [vaʿl] Şevvāl ayının ism-i kadīmidir. Ve masdar olur, yükseğe çıkmak maʿnāsına; yukālu: وَعَلَ الرَّجُلُ وَعْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَشْرَفَ

اَلْوَعِلُ [el-vaʿil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şehr-i şaʿbānın ism-i kadīmidir; cemʿi أَوْعَالٌ [evʿāl] ve وِعْلَانٌ [viʿlān]dır vāv'ın kesriyle.

اَلْإِسْتِيعَالُ [el-istīʿāl] Sığınmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْعَلَ إِلَيْهِ إِذَا لَجَأَ Ve ceyranlar dağa kaçıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْعَلَتِ الْأَوْعَالُ إِذَا ذَهَبَتْ فِي الْجِبَالِ

اَلْوَعْلَةُ [el-vaʿlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Libāsın iliğine denir ki ona düğme geçirilir. Ve dağın sarp yerine denir yāhūd dağdan domalıp çıkan yüksek yalım kayaya denir. Ve وَعْلَةُ الْقَدَحِ [vaʿletu'l-ḳadeẖ] ve وَعْلَةُ الْإِبْرِيقِ [vaʿletu'l-ibrīḳ] kāsenin ve ibrīgin kulplarından ʿibārettir. Ve bir şāʿir-i Cermī adıdır. Ve Vaʿle b. Yezīd ashābdandır.

وُعَالٌ [Vuʿāl] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziʿ yāhūd bir cebel adıdır.

وُعَيْلَةُ [Vuʿāylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] veznide) Bir su ismidir.

ذُوأَوْعَالٌ [Ẕū Evʿāl] (hemze-i meftūha ile) Bir mevziʿdir.

وَعْلَانُ [Vaʿlān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) Bir kabīlenin pederi ismidir. Ve Yemen'de bir hısn adıdır.

وَعْلٌ [Vaʿl] (تَمْرٌ [temr] vezninde) ve

وَعْلَتَانِ [Vaʿletān] (tesniye olarak) İki hısn ismleridir.

اَلْمُسْتَوْعَلُ [el-mustevʿal] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Dağların tepelerinde dağ keçilerinin hısn gibi mahfūz ve menīʿ meʾvālarına denir; cemʿi مُسْتَوْعَلَاتٌ [mustevʿalāt]tır.

أُمُّ أَوْعَالٍ [Ummu Evʿāl] (hemzenin fethiyle) Bir maʿrūf yastım dağın adıdır.

اَلتَّوَعُّلُ [et-tevaʿʿul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Dağın tepesine çıkmak maʿnāsınadır; tekūlu: تَوَعَّلْتُ الْجَبَلَ إِذَا عَلَوْتَهُ

[و غ ل]

اَلْوَغْلُ [el-vaġl] (vāv'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Zaʿīf ve nākes ve bī-iʿtibār ve her husūsta dūn-himmet ve mukassır adama denir; yukālu: هُوَ وَغْلٌ أَيْ

ضَعِيفٌ نَذْلٌ سَاقِطٌ مُقَصِّرٌ فِي الْأَشْيَاءِ Ve birbirine sarmaşık çatılkı ve koruluk ağaçlığa denir. Ve kuş yemi taʿbīr ettiklerine denir ki güvercinler ekl ederler. Ve yalandan neseb iddiʿā eden soysuza denir; yukālu: إِنَّهُ لَوَغْلٌ أَيْ مُدَّعٍ نَسَبًا كَاذِبًا Ve sığınacak yere denir; yukālu: هُوَ وَغْلُهُ أَيْ مَلْجَأُهُ Ve bed-gıdā olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ وَغْلٌ أَيِ السَّيِّءُ الْغِذَاءِ Ve daʿvetsiz ve teklīfsiz meclis-i taʿām ve şarāba hemān sokulup girmek ʿādeti olan yüzsüz ve ʿārsız adama denir, وَاغِلٌ [vāġil] dahi denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve o kimsenin girip içtiği şarāba da وَغْلٌ [vaġl] denir.

Şārih der ki وَغْلٌ [vaġl] ve وَاغِلٌ [vāġil] şürb meclisinde ve وَرْشٌ [verş] ve وَارِشٌ [vāriş]-i taʿām husūsunda müstaʿmeldir. Müʾellif evvelā taʿmīm baʿdehu tahsīs eylemekle nā-mülāyimdir, meger sānī iktifāya haml oluna.

اَلْوَغِلُ [el-veġil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bu dahi bed-gıdā kimseye denir.

اَلْوَاغِلُ [el-vāġil] Bu dahi meclise bī-daʿvet sokulup girer olan yüzsüze denir ki girinti taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ وَغِلٌ وَوَاغِلٌ أَيْ دَاخِلٌ عَلَى الْقَوْمِ فِي طَعَامِهِمْ وَشَرَابِهِمْ

اَلْوُغُولُ [el-vuġūl] (دُخُولٌ [duḫūl] vezninde) Bir nesne içre girip gizlenmek, ʿalā-kavlin pek ırak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: وَغَلَ فِي الشَّيْءِ وُغُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا دَخَلَ فِيهِ وَتَوَارَى أَوْ يُقَالُ وَغَلَ إِذَا بَعُدَ وَذَهَبَ

اَلْإِيغَالُ [el-īġāl] (hemzenin kesriyle) Pek ırak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْغَلَ فِي الْبِلَادِ إِذَا ذَهَبَ وَبَالَغَ وَأَبْعَدَ وَكَذَا يُقَالُ أَوْغَلَ فِي الْعِلْمِ Ve bir adamı ʿacele ile bir yere sokmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوْغَلَتْهُ الْحَاجَةُ فِيهِ إِذَا أَدْخَلَتْهُ فِيهِ

اَلتَّوَغُّلُ [et-tevaġġul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bu dahi pek ırak gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَغَّلَ فِي الْبِلَادِ وَالْعِلْمِ إِذَا ذَهَبَ وَبَالَغَ وَأَبْعَدَ

اَلْمُوغِلُ [el-mūġil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bi'l-ʿacele bir nesne içre sokulup giren şeyʾe denir.

اَلْإِسْتِيغَالُ [el-istīġāl] Bedeni gasl ederken koltuk ve kasık yerlerini gasl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَوْغَلَ الرَّجُلُ إِذَا غَسَلَ مَغَابِنَهُ

[و ف ل]

اَلْوَفْلُ [el-vefl] (نَفْلٌ [nefl] vezninde) Azca nesneye denir; yukālu: مَا فِيهِ إِلَّا وَفْلٌ أَيْ شَيْءٌ قَلِيلٌ Ve masdar olur, bir nesnenin kabuğunu soyup gidermek maʿnāsınadır; tekūlu: وَفَلْتُ الشَّيْءَ وَفْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَشَرْتَهُ

اَلْوَافِلُ [el-vāfil] Kemālini bulmuş, tamām yetişmiş olan yāhūd her tarafı tām ve vāfir olan şecer makūlesine denir; yukālu: قَصَبٌ وَافِلٌ أَيْ بَالِغٌ أَوْ وَافِرٌ

اَلتَّوْفِيلُ [et-tevfīl] تَوْفِيرٌ [tevfīr] vezninde ve mürādifidir; tekūlu: وَفَّلْتُهُ إِذَا وَفَّرْتَهُ Ve

تَوْفِيلٌ [tevfīl] مَرْوٌ [merv] dedikleri nebātın ismidir.

[و ق ل]

اَلْوَقْلُ [el-vaḳl] (نَقْلٌ [naḳl] vezninde) Dağa çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَلَ فِي الْجَبَلِ وَقْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَعِدَ Ve bir ayağı kaldırıp öbür ayağı basmak manāsınadır; yukālu: وَقَلَ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ رِجْلًا وَأَثْبَتَ أُخْرَى Ve

وَقْلٌ [vaḳl] Şecer-i مُقْلٌ [muḳl] ismidir yāhūd semerine yāhūd semerinin kurusuna denir; tāzesine بَهْشٌ [behş] denir; cemʿi أَوْقَالٌ [evḳāl]dir.

اَلْوَقِلُ [el-veḳil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوَقُلُ [el-veḳul] (نَدُسٌ [nedus] vezninde) ve

اَلْوَقَلُ [el-veḳal] (جَبَلٌ [cebel] vezninde)

Dağa çıkmak bābında kavī ve tüvānā insān ve hayvāna denir; yukālu: فَرَسٌ وَقِلٌ وَوَقْلٌ وَوَقَلٌ أَيْ صَاعِدٌ يَعْنِي قَوِيٌّ فِي الصُّعُودِ

اَلْوَقْلَةُ [el-vaḳlet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Zikr olunan مُقْلٌ [muḳl] yemişinin çekirdeğine denir; cemʿi وُقُولٌ [vuḳūl]dür. Ve pek küçük başlı adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ وَقْلَةُ الرَّأْسِ أَيْ صَغِيرُهُ جِدًّا

اَلْوَقَلُ [el-veḳal] (fethateynle) Taşlara denir, حِجَارَةٌ [ḥicāret] maʿnāsına; müfredi وَقَلَةٌ [veḳalet]tir. Ve hurmā ağacının dalları kesildikten sonra budak yerinde kalan kütüğe denir ki dibinden kesilmeyip bir mikdārı omuz heyʾetinde kalmakla ona yapışıp yukarısına çıkmak mümkin olur.

اَلتَّوْقَلَةُ [et-tevḳalet] (tā-yı fevkiyye ile جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Dağa suʿūd etmesi hūb ve rāhat ve bī-ıstırāb olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ تَوْقَلَةٌ أَيْ حَسَنُ الصُّعُودِ فِي الْجَبَلِ

[و ك ل]

اَلْوَكْلُ [el-vekl] (أَكْلٌ [ekl] vezninde) Her husūsta Hazret-i Ḫudā-yı müteʿāle iʿtimād ve inkıyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَكَلَ بِاللهِ وَكْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا اسْتَسْلَمَ إِلَيْهِ Ve

وَكْلٌ [vekl] ve

وُكُولٌ [vukūl] (وُصُولٌ [vuṣūl] vezninde) Bir işi bi'l-külliyye bir adama sipāriş edip ısmarlamak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَلَ إِلَيْهِ الْأَمْرَ وَكْلًا وَوُكُولًا إِذَا سَلَّمَهُ وَتَرَكَهُ Ve dābbe yürümekten bıkıp süst ve fātir olmak maʿnāsınadır, yukālu: وَكَلَتِ الدَّابَّةُ إِذَا فَتَرَتْ فِي السَّيْرِ

اَلتَّوَكُّلُ [et-tevekkul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi işte Ḫudā-yı müteʿale iʿtimād ve inkıyād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَكَّلَ عَلَى اللهِ إِذَا اسْتَسْلَمَ إِلَيْهِ Ve bir işte izhār-ı ʿacz edip gayra sipāriş ve iʿtimād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَكَّلَ فِي الْأَمْرِ إِذَا أَظْهَرَ الْعَجْزَ وَاعْتَمَدَ عَلَى الْغَيْرِ

اَلْإِيكَالُ [el-īkāl] (hemzenin kesriyle) ve

اَلْإِتِّكَالُ [el-ittikāl] (إِفْتِعَالٌ [ifti'āl] vezninde) Bunlar da Ḫudā-yı müteʿale teslīm-i umūr ile inkıyād ve iʿtimād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَوْكَلَ بِاللهِ وَاتَّكَلَ عَلَيْهِ أَيِ اسْتَسْلَمَ إِلَيْهِ

اَلْوَكَلُ [el-vekel] (fethateynle) ve

اَلْوُكَلَةُ [el-vukelet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلتُّكَلَةُ [et-tukelet] (kezālik هُمَزَةٌ [humezet] vezninde ki tāʾ vāv'dan mübeddeldir) ve

اَلْمُوَاكِلُ [el-muvākil] (مُسَافِرٌ [musāfir] vezninde) Şol adama denir ki kendi umūr ve mesālihinde benim gibi ʿāciz olmakla dāʾimā gayra sifāriş ve tefvīz eder ola; yukālu: رَجُلٌ وَكَلٌ وَوُكَلَةٌ وَتُكَلَةٌ وَمُوَاكِلٌ أَيْ عَاجِزٌ يَعْنِي يَكِلُ أَمْرَهُ إِلَى غَيْرِهِ

اَلْوِكَالُ [el-vikāl] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Davar iyice eşmeyip bed ve fenā yürümek maʿnāsınadır; yukālu: وَاكَلَتِ الدَّابَّةُ وِكَالًا إِذَا أَسَاءَتِ السَّيْرَ Ve

مُوَاكَلَةٌ [muvākelet] ve

وِكَالٌ [vikāl] Birbirine iʿtimād edip işlerini sipāriş edişmek maʿnāsınadır; yukālu: وَاكَلُوا إِذَا اتَّكَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ

اَلتَّوَاكُلُ [et-tevākul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) مُوَاكَلَةٌ [muvākelet] maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاكَلُوا بِمَعْنَى وَاكَلُوا Burada ekser-i nüshalarda تَوَاكَلُوا مُوَاكَلَةً وَوِكَالًا ʿunvānında vārid olmakla nüshalardan وَاكَلُوا kelimesi sākıttır. Ve

تَوَاكُلٌ [tevākul] Bir adamı nās bi'l-külliyye terk ve ferāmūş edip ondan bī-kayd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَاكَلَهُ النَّاسُ إِذَا تَرَكُوهُ يَعْنِي لَمْ يُعِينُوهُ جِدًّا Ve minhu kavlu Umeyye

b. eṣ-Ṣalt: "سِدْرٌ تَوَاكَلَهُ الْقَوَائِمُ أَجْرَدُ" أَيْ لَا قَوَائِمَ لَهُ Bu şiʿri bir feres vasfında söylemiştir.

اَلْوَكِيلُ [el-vekīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maʿlūmdur ki bir adamın bir işi kendisine bi'l-külliyye sipāriş ve tefvīz eylediği kimseden ʿibārettir; yukālu: هُوَ لَهُ وَكِيلٌ فِي الْأَمْرِ أَيْ مَوْكُولٌ إِلَيْهِ Ve gāh olur ki cemʿe ve müʾennese dahi ıtlāk olunur. Şārih der ki burada bi-maʿnā mefʿūldür. Ve hāfız maʿnāsına bi-maʿnā fāʿil dahi olur.

اَلتَّوْكِيلُ [et-tevkīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı vekīl kılmak maʿnāsınadır; yukālu: وَكَّلَهُ تَوْكِيلًا إِذَا جَعَلَهُ وَكِيلا

اَلْوَكَالَةُ [el-vekālet] (vāv'ın fethi ve kesriyle) İsmdir, vekilliğe denir.

مَوْكَلٌ [Mevkel] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Bir dağın yāhūd bir hisārın ismidir. Ve Rebīʿa b. Ġazāle es-Sukūnī feresinin ismidir.

اَلتُّكْلَانُ [et-tuklān] (tā'nın zammıyla) İsmdir, تَوَكُّلٌ [tevekkul] maʿnāsınadır, izhār-ı ʿacz ile gayra iʿtimād eylemeğe denir; tāʾ vāv'dan münkalibedir; yukālu: عَلَيْهِ التُّكْلَانُ أَيِ التَّوَكُّلُ

اَلْمُتَوَكِّلُ [el-mutevekkil] Tevekkül edici demektir. Ve Mutevekkil el-ʿİclī ve Mutevekkil b. ʿAbdullāh b. Nehşel ve Mutevekkil b. ʿİyāḍ şāʿirlerdir. Ve Mutevekkil hulefā-yı ʿAbbāsiyyeden Caʿfer b. Muḥammed'in lakabıdır. Ve Ebu'l-Mutevekkil en-Nācī muhaddistir.

[و ل و ل]

اَلْوَلْوَالُ [el-velvāl] بَلْبَالٌ [belbāl] vezninde ve mürādifidir ki gussa ve tasa maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ الْوَلْوَالُ أَيِ الْبَلْبَالُ Ve veyl ve helākle duʿā eylemeğe denir; tekūlu: سَمِعْتُ وَلْوَالَ الْمَرْأَةِ وَهُوَ الدُّعَاءُ بِالْوَيْلِ Ve bunda masdar olmak dahi muhtemeldir. Ve

وَلْوَالٌ [velvāl] Erkek baykuşa denir. Ve

اَلْوَلْوَلَةُ [el-velvelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) ve

اَلْوَلْوَالُ [el-velvāl] (بَلْبَالٌ [belbāl] vezninde) Yay çinremek maʿnāsınadır; yukālu: وَلْوَلَتِ الْقَوْسُ وَلْوَلَةً وَوِلْوَالًا إِذَا صَوَّتَتْ Ve nevha eden ʿavret feryād ve figān ile ağlamak maʿnāsınadır ki murād vāveylā diyerek ağlamaktır; yukālu: وَلْوَلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا أَعْوَلَتْ Mütercim der ki muzāʿaf olan فَعْلَالٌ [faʿlāl] vezninde meftūhu'l-fāʾ olarak dahi lügattır.

وَلْوَلٌ [Velvel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) ʿAttāb b. Esīd'in kılıcı ismidir.

[و ه ل]

اَلْوَهَلُ [el-vehel] (fethateynle) Bir adam zaʿīf olup her nesneden belinleyip korkar olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَهِلَ الرَّجُلُ وَهَلا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ضَعُفَ وَفَزِعَ Ve bir nesnede sehv ve nisyān hasebiyle galat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: وَهِلَ عَنْهُ إِذَا غَلَطَ فِيهِ وَنَسِيَهُ

اَلْوَهِلُ [el-vehil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْمُسْتَوْهِلُ [el-mustevhil] Her nesneden belinleyip korkar olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ وَهِلٌ مُسْتَوْهِلٌ أَيْ فَزِعٌ

اَلتَّوْهِيلُ [et-tevhīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: وَهَّلَهُ إِذَا فَزَّعَهُ

اَلْوَهْلُ [el-vehl] (أَهْلٌ [ehl] vezninde) Zihn savābdan sapıp āher nesneyi vehm eylemek maʿnāsınadır, yanlış anlamak ve yanlış varmak taʿbīr olunur; yukālu: وَهَلَ إِلَى الشَّيْءِ يَوْهَلُ وَوَهَلَ يَهِلُ وَهْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالثَّانِي إِذَا ذَهَبَ وَهْمُهُ إِلَيْهِ

اَلْوَهْلَةُ [el-vehlet] (سَهْلَةٌ [sehlet] vezninde ve

fetehātla) ve

اَلْوَاهِلَةُ [el-vāhilet] Her şeyʾin evvel ve ibtidāsına denir; bundan ibtidā-yı emr ile taʿbīr olunur; tekūlu: لَقِيتُهُ أَوَّلَ وَهْلَةٍ وَوَاهِلَةٍ أَيْ وَهَلَهُ أَوَّلَ شَيْءٍ Şārihin beyānına göre fi'l-asl وَوَاهَلَهُ أَيْ فَزِعَهُ وَفَازَعَهُ maʿnāsınadır ki bir nesneyi evvel-i emrde görünce ʿārız olan havf ve fezaʿdan ʿibārettir, baʿdehu her nesnenin ibtidā-yı kerresinde istiʿmāl olundu, lākin buna göre tecrīdi mutazammın olur.

اَلتَّوَهُّلُ [et-tevehhul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adamı yanıltmak kaydında olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَوَهَّلَ فُلَانًا إِذَا عَرَّضَهُ لِأَنْ يَغْلَطَ

[و ه ب ل]

وَهْبِيلٌ [Vehbīl] (vāv'ın fethiyle) İbn Saʿd b. Mālik b. en-Neḫaʿʾdır ki bir batn pederidir; muhaddisīnden ʿAlī b. Mudrik el-Vehbīlī onlardandır.

[و و ل]

اَلْأَوَّلُ [el-evvel] (hemzenin ve vāv-ı müşeddedenin fethiyle) آخِرُ [āḫir] mukābilidir, niteki "و،أ،ل" māddesinde bast olundu. Gerçi ehl-i lügat orada resm eylediler, lākin mevziʿ-i zikri bu makām olmakla işāret olundu. Nahviyyūn dediler ki أَوَائِلُ [evāʾil] ki أَوَّلُ [evvel]in cemʿidir, aslı أَوَاوِلُ idi, elifi iki vāv ihāta edip ve birisi kelimenin ucuna mukārin olmakla zaʿīf ve kelime dahi cemʿ olmakla müsteskal olduğundan zaʿīf olan vāv elife kalb olunup أَوَائِلُ [evāʾil] dediler ve gāhca kalb-i mekān edip أَوَالِي [evālī] derler. Müʾellif gūyā ki aslı وَوَلَ olmasına iʿtinā eylemiştir.

[و ي ل]

اَلْوَيْلُ [el-veyl] (لَيْلٌ [leyl] vezninde) Hulūlü'ş-şerr maʿnāsınadır; yukālu: وَيْلٌ لَهُ أَيْ حَلَّ بِهِ الشَّرُّ Baʿzılar dedi ki وَيْلٌ [veyl] kelime-i tefcīʿdir, bir musībet hudūsunda īrād olunur, lisānımızda vay yazık ve hayf ve dirīg ile taʿbīr olunur; yukālu: وَيْلَهُ وَوَيْلَكَ وَوَيْلِي Ve hālet-i nüdbede وَيْلَاهُ derler, kendisine isābet eden emr-i fezīʿden nāşī gūyā ki veyl ve helākı daʿvet eder. Ve وَيْلٌ [veyl] kelime-i ʿazāb olur ki berbādlık ve helāk ve hasār maʿnāsına olur; yukālu: وَيْلٌ لَهُ أَيْ هُلْكٌ وَعَذَابٌ لَهُ وَتَقُولُ وَيْلُ الشَّيْطَانِ مُثَلَّثَةَ اللَّامِ مُضَافَةً وَوَيْلًا لَهُ مُثَلَّثَةً مُنَوَّنَةً

Şārih der ki bu altı vech üzere olmuştur: izāfet sūretinde merfūʿiyyeti ibtidā ile olup haber takdīr olunur. Ve kesri sūretinde aslı وَيْ لِلشَّيْطَانِ olur; وَيْ [vey] kelimesi hüzn ve hüsrān maʿnāsınadır, kesret-i istiʿmālden nāşī وَيْ lafzına muttasıl oldu. Ve fethi sūretinde يَالَ ضَبَّةَ kelimesinde olan lām gibi meftūh eylediler, yaʿnī onun aslı يَا لِضَبَّةٍ olmakla يَا kelimesiyle kesret-i istiʿmālden harf-i vāhid menzilinde olup harekāttan bir hareke ile muʿteber olmamakla fethayı ihtiyār birle meftūh eylediler. İntehā. Ve

وَيْلٌ [veyl] Cehennemde bir dere yāhūd bir kuyu ismidir yāhūd cehennemin bir kapısı adıdır; ve yukālu: رَجُلٌ وَيْلِمِّهِ بِكَسْرِ اللَّامِ وَوَيْلُمِّهِ بِضَمِّ اللَّامِ أَيْ دَاهٍ Yaʿnī ʿArablar bu terkībi mesel mecrāsında istiʿmāl ederler, filān ʿaceb āfet ve zīrektir diyecek mevkiʿde tefevvüh ederler. Şārihin beyānına göre bunların aslı وَيْلٌ لِأُمِّهِ idi, terkīb ve tahfīfle وَيْلِمِّهِ dediler. Burada وَيْ kelime-i müfrede kezālik lām kelime-i müfrede olup وَيْ kelimesi taʿaccüb maʿnāsına olmakla "Vālidesine ʿacebdir ki böyle ʿakl ve zehānette bīhemtā veled doğurmuş!" demek olur yāhūd قَاتَلَهُ اللهُ ve تَرِبَتْ يَدَاهُ kelāmları gibi maʿnāsı melhūz olmayıp hemān taʿaccüb

zımnında istiʿmāl oluna yāhūd وَيْلٌ [veyl] kelime-i mahsūsa olup ʿazāb ve hasār maʿnāsına olmakla "Vālidesi berbād olsun ki bu misilli āfet ve dāhī veled doğurdu!" demek ola ki makām-ı teʾessüf ve infiʿāl olur yāhūd "Vālidesine hayf ki böyle evlādı yalnız doğurdu; bunun mislini bir dahi doğurmadı!" demek olur, baʿdehu terkīb ve tahfīfle kelime-i vāhide edip دَاهِي [dāhī] maʿnāsında bi't-taʿaccüb istiʿmāl eylediler. Kezālik bir nesneyi be-gāyet pesend eylemekle taʿaccüb ve isticāde makāmında وَيْلِمِّهِ derler, bu dahi وَيْلٌ لِأُمِّهِ maʿnāsınadır ve وَيْلٌ لِأُمٍّ muhaffefidir, niteki لَابَ لَكَ derler ki لَا أَبَ لَكَ muhaffefidir. Ve دَاهِي [dāhī] lafzına mübālagaten hāʾ ilhāk olunduğu gibi ona dahi hāʾ ilhāk edip وَيْلِمِّهِ dediler, pes bundaki hāʾ zamīr değildir, hā-yı mübalağadır. Sūret-i evvelde pek dāhī ve zīrek ve sānīde pek iyi ve pek güzel maʿnāsında müstaʿmeldir. Maʿnā-yı evvelde tecrīd olunmakla katʿā melhūz değildir ki asvāttan olmuş olur, niteki İmām Ferrāʾ ʿale'l-ıtlāk وَيْلٌ māddesini asvāttan ʿadd eylemiştir. Ve kāle'z-Zeccāc kavluhum: وَيْلِمِّهِ فِي تَقْدِيرِ يُقَالُ لَهُ مِنْ دَهَائِهِ وَيْلِمِّهِ Ve Zemaḫşerī'nin kelāmından müstefād olan budur ki وَيْلِمِّهِ kelimesi vech-i mezkūr üzere وَيْ لِأُمِّهِ وَيْلٌ yāhūd وَيْلٌ لِأُمِّهِ kelimesinden menhūttur, āhirindeki hāʾ zamīrdir, mā-baʿdinde gelen kelime temeyyüzdür, izmār ʿalā-şarīteti't-tefsīr zamīr ona rāciʿdir, رُبَّهُ رَجُلا kavlleri gibidir; yukālu: وَيْلِمِّهِ رَجُلا Ve kāle Ẕu'r-Rumme: "وَيْلِمِّهَا رَوْحَةً وَالرِّيحُ مُعْصِفَةٌ | وَالْغَيْثُ مُرْتَجِزٌ وَاللَّيْلُ مُقْتَرِبُ" Ve fi'n-*Nihāye* ve minhu hadīsu ʿAlī kerremallāhu vechehu: "وَيْلُمِّهِ كَيْلًا بِغَيْرِ ثَمَنٍ لَوْ أَنَّ لَهُ وِعَاءً" أَيْ يَكِيلُ الْعُلُومَ الْجَمَّةَ بِلَا عِوَضٍ إِلَّا أَنَّهُ لَا يُصَادِفُ وَاعِيًا اَلْوَيْلُ لِلتَّعَجُّبِ وَقِيلَ وَيْ كَلِمَةٌ مُفْرَدَةٌ وَلِأُمِّهِ مُفْرَدَةٌ وَهِيَ كَلِمَةُ تَفَجُّعٍ وَتَعَجُّبٍ وَحُذِفَتِ الْهَمْزَةُ مِنْ أُمِّهِ تَخْفِيفًا وَأُلْقِيَتْ حَرَكَتُهَا عَلَى اللَّامِ وَيُنْصَبُ مَا بَعْدَهَا عَلَى التَّمْيِيزِ Ve *Kāfiye* şerhinde Şeyh Raḍī mefʿūl-i mutlak ve esmā-i efʿāl mebhaslerinde bu māddeyi tafsīl ve tahkīk eylemiştir, fe'lyurācaʿ.

اَلْوَيْلَةُ [el-veylet] (hā'yla) Rüsvāylığa denir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالْوَيْلَةِ أَيِ الْفَضِيحَةِ

اَلتَّوْيِيلُ [et-tevyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı veyl ve helāk duʿāsıyla çok zikr eylemek maʿnāsınadır ki murād veyl ile ona çok bed-duʿā eylemektir; yukālu: وَيَّلَهُ وَوَيَّلَ لَهُ إِذَا أَكْثَرَ لَهُ مِنْ ذِكْرِ الْوَيْلِ

اَلتَّوَايُلُ [et-tevāyul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirine veyl ile duʿā edişmek maʿnāsınadır; yukālu: هُمَا يَتَوَايَلَانِ أَيْ يَدْعُو أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ بِالْوَيْلِ

اَلتَّوَيُّلُ [et-teveyyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir kimse kendisine isābet eden hādiseden nāşī وَيْلِي وَيْلِي diye nefsine duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَوَيَّلَ الرَّجُلُ إِذَا دَعَا بِالْوَيْلِ لِمَا نَزَلَ

اَلْوَائِلُ [el-vāʾil] ve

اَلْوَئِلُ [el-veʾil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْوَئِيلُ [el-veʾīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) وَيْلٌ [veyl] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu: وَيْلٌ وَائِلٌ وَوَئِلٌ وَوَئِيلٌ مُبَالَغَةً

نَجَزَتِ الْوَاوُ بِحَمْدِهِ تَعَالَى

FASLU'L-HĀʾ
(فَصْلُ الْهَاءِ)

[ه ب ل]

اَلْهَبَلُ [el-hebel] (fethateynle) Vālide veledini yavı kılmak maʿnāsınadır; yukālu: هَبِلَتْهُ أُمُّهُ هَبَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ثَكِلَتْهُ Ve

هَبَلٌ [hebel] Hāl ve şān ve şugl maʿnāsına müstaʿmeldir; ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمُهَبَّلُ [el-muhebbel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) تَهْبِيلٌ [tehyīl] olunan kimsedir ki kendisine هَبِلَتْكَ أُمُّكَ yaʿnī "Māderin senin helākın için ağlasın!" denilmiş kimseye denir; yukālu: هُوَ مُهَبَّلٌ أَيْ مَقُولٌ لَهُ هَبِلَتْكَ أُمُّكَ Ve şişkin yüzlü lahīm ve tenū-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُهَبَّلٌ أَيْ لَحِيمٌ مُوَرَّمُ الْوَجْهِ

اَلْمِهْبَلُ [el-mihbel] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Cüst ve hafīf adama denir.

اَلْمَهْبِلُ [el-mehbil] (مَنْزِلٌ [menzil] vezninde) Karında döl yatağına denir رَحِمٌ [raḥim] maʿnāsına, ʿalā-kavlin rahmin çak öte dibine denir yāhūd tarīk-i zekere denir ki ferc-le rahimin aralığıdır yāhūd rahimin ağzına denir yāhūd rahimde nutfe nāzil olan döl yatağına denir yāhūd veled doğduğu anda nüzūl eylediği mevkiʿe denir. Ve

مَهْبِلٌ [mehbil] Dübüre denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve dağdan dereye kadar boş aralığa denir.

اَلْإِهْتِبَالُ [el-ihtibāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Çok yalan söylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَلَ الرَّجُلُ إِذَا كَذَبَ كَثِيرًا Ve sayyād sayd ve şikār araştırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَلَ الصَّيْدَ إِذَا بَغَاهُ Ve bir adam veledini yavı kılmakla girye ve zārī kılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَلَ عَلَى وَلَدِهِ إِذَا أَثْكَلَ Ve minhu yukālu: إِهْتَبِلْ هَبَلَكَ عَلَى الْأَمْرِ أَيْ عَلَيْكَ بِشَأْنِكَ Yaʿnī "Sen kendi hāl ve şānına meşgūl ol" demektir, lisānımızda dahi bu mevkiʿde "Var sen kendi ölüne ağla" taʿbīri vardır. Ve

إِهْتِبَالٌ [ihtibāl] Rencberlikle kesb ü kāra çalışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَلَ لِأَهْلِهِ إِذَا تَكَسَّبَ Ve igtinām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَبَلَ كَلِمَةَ حَكْمَةٍ أَيِ اغْتَنَمَهَا

اَلتَّهْبِيلُ [et-tehbīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّهَبُّلُ [et-tehebbul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da emek çekip kesb ü kār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَبَّلَ الرَّجُلُ لِعِيَالِهِ وَتَهَبَّلَ إِذَا تَكَسَّبَ

اَلْهَبَّالُ [el-hebbāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Envāʿ-ı fend ü tarīk ile kesb ü kār eder olan adama denir; yukālu: هُوَ هَبَّالٌ أَيْ كَاسِبٌ مُحْتَالٌ Ve sayyāda denir.

اَلْهِبِلُ [el-hibil] (إِبِلٌ [ibil] vezninde) İri cüsseli koca adama, kezālik öylesi deveye ve devekuşuna denir.

اَلْهِبِلُّ [el-hibill] (طِمِرٌّ [ṭimirr] vezninde) ve

اَلْهِبَلُّ [el-hibell] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Gemi arslanı gibi tenū-mend adama ʿalā-kavlin pek uzun adama denir; müʾennesi hā'yladır; yukālu: رَجُلٌ هِبِلٌّ وَهِبَلٌّ وَامْرَأَةٌ هِبِلَّةٌ وَهِبَلَّةٌ أَيْ عَظِيمٌ أَوْ طَوِيلٌ

هُبَلُّ [hubel] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Cāhiliyye'de müşrikīn-i Ḳureyş'in bir putları ismidir ki Kaʿbe-i muʿazzamada durur idi; zikr olunan ʿizam ve dahāmet maʿnāsındandır. Ve Kelb kabīlesinden bir batn ismidir ahālīsine هُبَلَاتٌ [Hubelāt] derler.

اَلْهِبَلُّ [el-hibell] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Bir şecer adıdır.

هَبِيلٌ [Hebīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir batn

pederidir.

إِبْنُ هَبُولَةِ [İbnu Hebūlet] yāhūd إِبْنُ الْهَبُولَةِ [İbnu'l-Hebūlet] ki maʿrifedir yāhūd إِبْنُ الْهَبُولِ [İbnu'l-Hebūl] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] ve صَبُورٌ [ṣabūr] veznlerinde) Mülūk-i ʿArabdan bir melik idi.

اَلْهِبِلَّى [el-hibillā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Salınarak yürümeye denir; yukālu: يَمْشِي الْهِبِلَّى أَيْ بِالتَّبَخْتُرِ

اَلْإِهْبَالُ [el-ihbāl] (hemzenin kesriyle) Sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْهَبَالَةُ [el-hebālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Taleb ve hāhiş maʿnāsınadır; yukālu: نَالَهُ بِهَبَالَةٍ أَيْ بِطَلَبٍ Ve bir nākanın ismidir.

هُبَالَةُ [Hubālet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

هُبَيْلٌ [Hubeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Hubeyl b. Vebre ve Hubeyl b. Kaʿb ashābdandır.

هَابِيلُ [Hābīl] İbn Ādem ʿaleyhi's-selāmdır ki birāder-i Ḳābīl'dir. Şārih der ki Ḳābīl, Hābīl'i Şām'da Cebel-i Ḳāsiyūn'da bir magāra içre katl eyledi, hālen mevziʿ-i demi maʿrūftur, zīrā Hazret-i Ādem hacca gidip Ḳābīl ekber-i evlādı olmakla hānumānına vasī nasb eyledi, o hılālde birāderi Hābīl'i katl edip Hazret-i Ādem baʿde'l-ʿavd suʾāl eyledikte bilmem diye cevāb eyledi. Hazret-i Ādem keyfiyyeti idrāk eylemeleriyle: "أَللَّهُمَّ أَلْعِنْ أَرْضًا شَرِبَتْ دَمَهُ" ʿunvānıyla duʿā eylemeğin demini arz ibtilāʿ eylemeyip hālen eseri bākīdir.

هَنْبَلٌ [Henbel] (حَنْبَلٌ [ḥanbel] vezninde) İbn Yaḥyā'dır ki muhaddistir.

[ه ب ر ك ل]

اَلْهَبَرْكَلُ [el-heberkel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Endāmı hūb ve bedeni nāzük tāze civāna denir; tekūlu: رَأَيْتُ هَبَرْكَلًا أَيْ شَابًّا حَسَنَ الْجِسْمِ

[ه ت ل]

اَلْهَتْلُ [el-hetl] (قَتْلٌ [ḳatl] vezninde) ve

اَلْهُتُولُ [el-hutūl] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلتَّهْتَالُ [et-tehtāl] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) ve

اَلْهَتَلَانُ [el-hetelān] (fetehātla) هَطْلٌ [haṭl] maʿnāsınadır ki sehāb peyderpey iri dāneli yağmur yağdırmak maʿnāsınadır, ʿalākavlin bu هَطْلٌ [haṭl] mefhūmundan ezeyddir. Ve ʿinde'l-baʿz هَتَلَانٌ [hetelān] muttasıl yağan yavaşça yağmura denir; yukālu: هَتَلَتِ السَّمَاءُ هَتْلًا وَهُتُولًا وَتَهْتَالًا وَهَتَلَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا هَطَلَتْ أَوْ هُوَ فَوْقَ الْهَطْلِ أَوِ الْهَتَلَانُ الْمَطَرُ الضَّعِيفُ الدَّائِمُ Burada müʾellifin أَوِ الْهَتَلَانُ kavli masādır-ı sāʾireden iktifā ile yine masdar olup الْمَطَرُ الضَّعِيفُ kavli bi'l-müsāmaha muttasıl yavaşça yağmur yağdırmak maʿnāsınadır demek olur yāhūd yalnızca هَتَلَانٌ [hetelān] masdar olmayıp maʿnā-yı mezbūrda ism olması dahi muhtemeldir.

اَلْهُتَّلُ [el-huttel] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) هَاتِلٌ [hātil]in cemʿidir matar-ı mezbūru imtār eden sehāba denir; yukālu: سَحَائِبُ هُتَّلٌ أَيْ هُطَّلٌ

هَتْلَى [hetlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Bir nebāt ismidir.

هَتِيلٌ [Hetīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ه ت م ل]

اَلْهَتْمَلَةُ [el-hetmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gizli söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَتْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا قَالَ بِكَلَامٍ خَفِيٍّ Ve ism olur, gizli söze denir. Şārihin beyānına göre cemʿi هَتَامِلُ [hetāmil]dir.

اَلْمُهْتَمِلُ [el-muhtemil] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Koğucuya denir; yukālu: رَجُلٌ مُهْتَمِلٌ أَيْ نَمَّامٌ

[ه ث م ل]

اَلْهَمْلَةُ [el-heşmelet] (ş̲ā-yı müsellese ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Fesād ve āşūb ve fitne ve ihtilāf maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعُوا فِي هَمْلَةٍ أَيْ فَسَادٍ وَاخْتِلَاطٍ

[ه ج ل]

اَلْهَجْلُ [el-hecl] (hā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Obruk ve alçak oturaklı yere denir, iki dağ beyninde olan yer gibi; cemʿi أَهْجَالٌ [ehcāl] ve هِجَالٌ [hicāl] gelir hā'nın kesriyle ve هُجُولٌ [hucūl] gelir, أُصُولٌ [usūl] gibi ve هَجَلَاتٌ [hecelāt] gelir fetehātla.

اَلْهَجِيلُ [el-hecīl] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) هَجْلٌ [hecl] maʿnāsınadır.

اَلْهَوْجَلُ [el-hevcel] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Nişānsız ve ʿalāmetsiz ırak beyābāna denir; yukālu: سَلَكُوا هَوْجَلًا أَيْ مَفَازَةً بَعِيدَةً لَا عَلَمَ لَهَا Ve şol nākaya denir ki bönlüğünden ve hamākatinden sürʿatle yürüyüp gider ola; yukālu: نَاقَتِي هَوْجَلٌ إِذَا كَانَ بِهَا هَوَجٌ مِنْ سُرْعَتِهَا Ve kılavuza denir, delīl ve rehber maʿnāsına. Ve kāhil ve üşengen sakīl adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَوْجَلٌ أَيْ بَطِيءٌ ثَقِيلٌ Ve ahmak ve sebük-magz adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَوْجَلٌ أَيْ أَحْمَقُ Ve ferci vāsiʿ karıya denir. Ve rūspīye denir; yukālu: هِيَ هَوْجَلٌ أَيْ فَاجِرَةٌ Ve gevşek ve salkı yürüyüşe denir; yukālu: يَمْشِي هَوْجَلًا أَيْ مُسْتَرْخِيًا Ve pek uzun geceye denir, لَيْلٌ طَوِيلٌ maʿnāsına. Ve gözde kalan uyku bakiyyesine denir ki onu tekmīl eylemedikçe dimāg āsūde olmaz; tekūlu: إِنْتَبَهْتُ وَفِي عَيْنِي هَوْجَلٌ أَيْ بَقِيَّةُ النُّعَاسِ Ve gemi demirine denir, lenger maʿnāsına; yukālu: أَرْسَى السَّفِينَةَ بِالْهَوْجَلِ أَيْ بِالْأَنْجَرِ Ve şol uzun ahmak adama denir ki humkundan dāʾimā tīz tīz ve çalık çalık yürür ola; yukālu: رَجُلٌ هَوْجَلٌ أَيْ أَهْوَجُ

اَلْهَجُولُ [el-hecūl] (عَجُولٌ [ʿacūl] vezninde) Bu dahi ferci bol ʿavrete denir.

اَلْهَاجِلُ [el-hācil] Uykucu adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَاجِلٌ أَيْ نَائِمٌ Ve kesīrü's-sefer adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَاجِلٌ أَيْ كَثِيرُ السَّفَرِ

اَلْهَوْجَلَةُ [el-hevcelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Uyumak maʿnāsınadır; yukālu: هَوْجَلَ زَيْدٌ إِذَا نَامَ Ve هَجْلٌ [hecl] dedikleri arz-ı mezkūrede gitmek maʿnāsınadır; yukālu: هَوْهَلَ فُلَانٌ إِذَا سَارَ فِي الْهَجْلِ

اَلْمُهَاجَلَةُ [el-muhācelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi هَجْلٌ [hecl] dedikleri arzda gitmek maʿnāsınadır; yukālu: هَاجَلَ فُلَانٌ إِذَا سَارَ فِي الْهَجْلِ Ve bir husūsta yarışmak maʿnāsınadır; yukālu: هَاجَلَهُ إِذَا سَاجَلَهُ

اَلْإِهْجَالُ [el-ihcāl] (hemzenin kesriyle) Develeri müseyyeb salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَلَ الْإِبِلَ إِذَا أَهْمَلَهَا Ve bir nesneyi tevsīʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَلَ الشَّيْءَ إِذَا وَسَّعَهُ Ve mālı telef ve zāyiʿ kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهْجَلَ الْمَالَ إِذَا ضَيَّعَهُ

أَبُو الْهَجَنْجَلِ [Ebu'l-Hecencel] Bir adamın künyesidir.

اَلْهُنْجُلُ [el-huncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuz̲] vezninde) Sakīl ve girān-cān adama denir; yukālu: رَجُلٌ هُنْجُلٌ أَيْ ثَقِيلٌ

اَلْإِهْتِجَالُ [el-ihticāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir nesneyi yeniden peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَجَلَ الشَّيْءَ إِذَا ابْتَدَعَهُ

اَلْهُجُلُ [el-hucul] (zammeteynle) Vāzıh olmayan yola denir; yukālu: طَرِيقٌ هُجُلٌ أَيْ غَيْرُ مَلْحُوبٍ

اَلْمَهْجِلُ [el-mehcil] (مَنْزِلٌ [menzil] veznin-de) مَهْبِلٌ [mehbil] maʿnāsınadır ki rahime

denir; ʿale'l-ihtilāf beyān olundu.

اَلْهَجْلُ [el-hecl] (hā'nın fethiyle) ʿAvret kısmı bir adama gözünü çevirip gamz ve işāret eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَجَلَتِ الْمَرْأَةُ بِعَيْنِهَا هَجْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَدَارَتْهَا تَغْمِزُ الرَّجُلَ

اَلْمُهْجَلَةُ [el-muhcelet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) İki deliği bir olmuş ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُهْجَلَةٌ أَيْ مُفْضَاةٌ

اَلتَّهْجِيلُ [et-tehcīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamın nāmūsunu dillemek ve ʿırzına dokunmak maʿnāsınadır; yukālu: هَجَّلَ فُلَانًا إِذَا وَقَعَ فِيهِ

اَلْهُجُولُ [el-hucūl] (أُصُولٌ [uṣūl] vezninde) Muttasıl akan gözyaşlarına denir; هَاجِلٌ [hācil] müfredidir; yukālu: دُمُوعٌ هُجُولٌ أَيْ سَائِلَةٌ

[ه ج ف ل]

اَلْهَيْجَفِلُ [el-heycefil] (جَحْمَرِشٌ [caḥmeriş] vezninde) Oku hafīf olan yaya denir; yukālu: قَوْسٌ هَيْجَفِلٌ أَيْ خَفِيفَةُ السَّهْمِ

[ه د ل]

اَلْهَدِيلُ [el-hedīl] (hā'nın fethiyle) Güvercin kuşunun āvāzına denir, ʿalā-kavlin yabanī güvercine mahsūstur; tekūlu: سَمِعْتُ هَدِيلَ الْحَمَامِ أَيْ صَوْتَهُ أَوْ هُوَ خَاصٌّ بِوَحْشِيِّهَا Ve

هَدِيلٌ [hedīl] Masdar olur, güvercin ötmek maʿnāsına; yukālu: هَدَلَ الْحَمَامُ هَدِيلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَوَّتَ Ve

هَدِيلٌ [hedīl] Güvercin palazına denir, ʿalā-kavlin erkek güvercine denir yāhūd هَدِيلٌ [hedīl] bir güvercin yavrusu idi ki Nūḥ peygamber ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām zamānında idi, susuzluktan helāk oldu, ʿalā-kavlin yırtıcı kuşlardan biri onu sayd eylemekle hālen bir güvercin yoktur ki onun için girye ve efgān eylemeye.

اَلْهَدْلُ [el-hedl] (عَدْلٌ [ʿadl] vezninde) Bir nesneyi aşağı salıverip sarkıtmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدَلَ الشَّيْءَ هَدْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَرْسَلَهُ إِلَى أَسْفَلَ وَأَرْخَاهُ

اَلْهَدَلُ [el-hedel] (fethateynle) Devenin dudağı sarkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدَلَ الْمِشْفَرُ هَدَلًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَرْخَى Ve devenin dudağında yara çıkmakla dudağı aşağı sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدَلَ الْبَعِيرُ إِذَا أَخَذَتْهُ الْقُرْحَةُ فَاسْتَرْخَى مِشْفَرُهُ

اَلْهَادِلُ [el-hādil] ve

اَلْأَهْدَلُ [el-ehdel] Sarkık hayvān dudağına denir; yukālu: مِشْفَرٌ هَادِلٌ وَأَهْدَلُ أَيْ مُسْتَرْخٍ

اَلْهَدْلَاءُ [el-hedlāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) Dürük dudağa vasf olur; yukālu: شَفَةٌ هَدْلَاءُ أَيْ مُنْقَلِبَةٌ عَنِ الذَّقَنِ

اَلتَّهَدُّلُ [et-teheddul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Hāyelerin derisi sölpüklenip kova gibi sarkmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَدَّلَتِ الْخُصْيَةُ إِذَا اسْتَرْخَى جِلْدُهَا

اَلْهَدَالُ [el-hedāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Aşağı sarkık ağaç dalına denir.

اَلْهَدَالَةُ [el-hedālet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Cemāʿat maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَتْ هَدَالَةٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ جَمَاعَةٌ Ve

هَدَالَةٌ [hedālet] Bir şecer ismidir سَمُرٌ [semur] dedikleri ağaçta nābit olur ve ondan değildir; cemʿi هَدَالٌ [hedāl]dir, سَحَابٌ [seḥāb] gibi. Ve Yemen'de bir karye adıdır.

اَلْهَيْدَلَةُ [el-heydelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Çaylak kuşuna denir.

اَلْهِدْلُ [el-hidl] (hā'nın kesriyle) Ekşi yoğurda denir; yukālu: لَبَنٌ هِدْلٌ أَيْ إِدْلٌ

[ه د ب ل]

اَلْهِدَبْلُ [el-hidebl] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] veznin-

de) Saçı çok ve firāvān adama denir, ʿalā-kavlin saçı yapağılanıp aslā yuyup taramayıp nizām vermez olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ هِدَبْلٌ أَيِ الْكَثِيرُ الشَّعْرِ أَوْ أَشْعَثُ الَّذِي لَا يُسَرِّحُ رَأْسَهُ Ve sakīl ve girān-cān adama denir.

[ه د م ل]

اَلْهِدْمِلُ [el-hidmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Eski sevbe denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ هِدْمِلٌ مِنَ الثِّيَابِ أَيْ خَلَقٌ Ve zamān-ı kadīmden kalmış nesneye denir ki üzerinden çok müddet güzerān eylemiş ola. Ve şol gür saçlı adama denir ki saçı yapağılanıp aslā yuyup taramaz ola; yukālu: رَجُلٌ هِدْمِلٌ أَيْ كَثِيرُ الشَّعْرِ اَلْأَشْعَثُ

اَلْهِدَمْلُ [el-hideml] (سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde) Eskī cāmeye denir. Ve sakīl ve girān-cān adama denir. Ve yüksek höyüğe denir; yukālu: بِالْأَرْضِ هِدَمْلٌ أَيْ تَلٌّ عَالٍ

اَلْهِدَمْلَةُ [el-hidemlet] (سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) Ağaçlığı çok kumsala denir. Ve eski zamāna denir; yukālu: بَقِيَ مِنَ الْهِدَمْلَةِ أَيِ الدَّهْرِ الْقَدِيمِ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve cemāʿat-i insānīye denir; yukālu: جَاءَتْ هِدَمْلَةٌ أَيْ جَمَاعَةٌ مِنَ النَّاسِ

اَلْهَدْمَلَةُ [el-hedmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir kimse esvābını yırtmak maʿnāsınadır; yukālu: هَدْمَلَ الرَّجُلُ إِذَا خَرَّقَ ثِيَابَهُ

[ه ذ ل]

اَلْهَاذِلُ [el-hāẕil] (ẕāl-ı muʿceme-i meksūre ile) Gecenin vasatına denir; yukālu: جَاءَنِي هَاذِلَ اللَّيْلِ أَيْ فِي وَسَطِهِ

اَلْهُذْلُولُ [el-huẕlūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Cüst ve çālāk olan adama denir, kezālik çabuk oka ve kurda vasf olur; yukālu: رَجُلٌ وَسَهْمٌ وَذِئْبٌ هُذْلُولٌ أَيْ خَفِيفٌ Ve ʿAclān b. Nekre ve Cābir b. ʿUḳayl es-Sedūsī fereslerinin ismidir. Ve gerimli metīn ve tüvānā ata denir; yukālu: فَرَسٌ هُذْلُولٌ أَيْ طَوِيلٌ صُلْبٌ Ve küçük höyüğe denir, تَلٌّ صَغِيرٌ maʿnāsına. Ve küçük su arkına denir. Ve ince ve hurde kumlara denir. Ve Hubeyre b. Ebī Vehb el-Maḫzūmī kılıcının ismidir. Ve āfet ve belāʾ maʿnāsınadır; yukālu: أَصَابَهُ هُذْلُولٌ أَيْ آفَةٌ Ve gecenin evveline ʿalā-kavlin bakiyyesine denir. Ve ırakta görünen yağmura denir. Ve incelmiş sehāba denir.

اَلْهَوْذَلَةُ [el-hevẕelet] (حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] vezninde) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin çalkanarak seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: هَوْذَلَ فِي مَشْيِهِ إِذَا أَسْرَعَ أَوِ اضْطَرَبَ فِي عَدْوِهِ Ve süt tulumu çalkanıp yayılmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوْذَلَ السِّقَاءُ إِذَا تَمَخَّضَ Ve cimāʿ husūsunda zaʿīf ve bīmecāl olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوْذَلَ الرَّجُلُ إِذَا ضَعُفَ فِي الْجِمَاعِ Ve çöğdürüp işemek maʿnāsınadır; yukālu: هَوْذَلَ بِبَوْلِهِ إِذَا نَزَاهُ وَرَمَى بِهِ

هُذَيْلٌ [Huẕeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ashābdandır; peder ve māderi mukʿad idiler. Ve Huẕeyl b. Mudrike b. İlyās b. Muḍar bir küçük kabīlenin pederidir. Ve Ebū Huẕeyl sahābīdir.

[ه ذ م ل]

اَلْهَذْمَلَةُ [el-heẕmelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Adımları ufak ve sık atarak yürümek maʿnāsınadır; هَذْلَمَةٌ [heẕlemet] gibi; yukālu: يُهَذْمِلُ الرَّجُلُ أَيْ يَمْشِي مُقَرْمِطًا

[ه ر ج ل]

اَلْهَرْجَلَةُ [el-hercelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Karışık, şürīde yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَرْجَلَ فُلَانٌ إِذَا مَشَى

مُخْتَلِطًا

اَلْهُرْجُلُ [el-hurcul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) adımlarını seyrek atarak yürüyen adama denir; yukālu: رَجُلٌ هُرْجُلٌ أَيْ بَعِيدُ الْخَطْوِ

اَلْهَرَاجِيلُ [el-herācīl] (أَرَاجِيفُ [erācīf] vezninde) Uzun adımlara denir. Ve iri ve dızman develere denir; müfredi هُرْجُولٌ [hurcūl]dür.

[ه ر ط ل]

اَلْهِرْطَالُ [el-hirṭāl] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Uzun adama denir; yukālu: رَجُلٌ هِرْطَالٌ أَيْ طَوِيلٌ

[ه ر ع ل]

اَلْهَرَاعِلَةُ [el-heraʿilet] (فَرَاعِنَةٌ [ferāʿinet] vezninde) Nākes ve füru-māyelere denir, هُرْعَالٌ [hurʿāl] müfredidir; yukālu: هُمْ هَرَاعِلَةٌ أَيْ لِئَامٌ

[ه ر ق ل]

هِرَقْلُ [Hiraḳl] (ḳāf'la سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde ve زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kayāsire-i Rūm'dan bir kayserin adıdır; ibtidā altına sikke darb eden ve kilise ve manastırları ihdās eden budur. Mütercim der ki mersūm zamān-ı saʿādette muʿāsır olmakla dīvān-ı risāletten "إِلَى هِرْقَلَ عَظِيمِ الرُّومِ" ʿunvānıyla nāme-i şeref-ʿalāmet sādır oldu. Ve bu Erkilis muʿarrebidir. Ve

هِرْقِلٌ [hirḳil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Un eleğine denir, مُنْخُلٌ [munḫul] maʿnāsına.

هِرَقْلَةٌ [Hiraḳlet] (سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) Rūm ülkesinde bir belde adıdır, hālen Anadolu'da Ereğli dedikleri beldedir ki Hiraḳl-i mersūm binā-kerdesidir.

[ه ر ك ل]

اَلْهَرْكَلَةُ [el-herkelet] (hā'nın ve kāf'ın fethiyle) ve

اَلْهُرَكِلَةُ [el-hurekilet] (عُلَبِطَةٌ [ʿulebiṭat] vezninde) ve

اَلْهِرَكْلَةُ [el-hireklet] (سِبَحْلَةٌ [sibaḥlet] vezninde) ve

اَلْهِرْكَوْلَةُ [el-hirkevlet] (بِرْذَوْنَةٌ [birẕevnet] vezninde) ve

اَلْهِرْكِيلُ [el-hirkīl] (قِنْدِيلٌ [ḳindīl] vezninde) Ten ve endāmı hūb ve raʿnā ve meşy ve reftārı latīf ve dil-ārā mahbūbeye denir.

اَلْهُرَاكِلُ [el-hurākil] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yumru gövdeli tenū-mend insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَجَمَلٌ هُرَاكِلٌ أَيْ ضَخْمٌ جَسِيمٌ

اَلْهَرَاكِلُ [el-herākil] (hā'nın fethiyle) İri balıklara denir, kadırga balığı ve falinus gibi, ʿalā-kavlin su kelblerine yāhūd deniz develerine denir. Ve deniz cānverlerinden sağrıları iri ve büyük olan cānverlere denir. Ve emvāc-ı bahrın cemʿiyyet-gāhına denir ki etrāftan mevcler gelip orada tekessür ve tecemmüʿ peydā eder. Ve Cevherī, İbn Aḥmer nām şāʿirin işbu: "رَآى مِنْ دُونِهَا الْغَوَاصُ هَوْلًا | | هَرَاكِلَةً وَحِيتَانًا وَنُونَا" beytini maʿnā-yı mezbūre istişhād için īrād eylemekle vehm eylemiştir, zīra onda olan هَرَاكِلَةٌ [herākilet] iri balıklar yāhūd deniz kelbleri yāhūd deniz develeri demektir, niteki zikr olundu. Şārih der ki niçe eʾimme dahi Cevherī gibi tefsīr eylediler. Ve هَرَاكِلَةٌ [herākilet]in müfredi هِرْكِلٌ [hirkil]dir, زِبْرِجٌ [zibric] vezninde.

اَلْهَرْكَلَةُ [el-herkelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Salınarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يُهَرْكِلُ أَيْ يَمْشِي فِي اخْتِيَالٍ

اَلْهِرْكَوْلَةُ [el-hirkevlet] (بِرْذَوْنَةٌ [birẕevnet] vezninde) Şol hatuna denir ki kıçı büyük ve semiz olmakla Karaman koyununun

kuyruğu gibi titreyerek yürür ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ هِرْكَوْلَةٌ أَيِ الْمُرْتَجَّةُ الْأَرْدَافِ

[ه ر م ل]

اَلْهَرْمَلَةُ [el-hermelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın bedeninden kıl yolmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَرْمَلَهُ إِذَا نَتَفَ شَعْرَهُ Ve mutlakan kıl ve yün yolmak ve kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرْمَلَ الشَّعْرَ إِذَا نَتَفَهُ وَقَطَعَهُ وَكَذَا الْوَبَرَ Ve kocakarı pek yaşlılığından çürüyüp fersūde olmak ve elden gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرْمَلَتِ الْعَجُوزُ إِذَا بَلِيَتْ كِبَرًا Ve bir işi tebāh ve berbād eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَرْمَلَ عَمَلَهُ إِذَا أَفْسَدَهُ

اَلْهِرْمِلُ [el-hirmil] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Pek kocakarıya denir. Ve salkı ve çolpa, hemec ve perīşān ᶜavrete denir. Ve pek koca nākaya denir.

اَلْهُرْمُولُ [el-hurmūl] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Tıraş olup yāhūd saçı kırktıktan sonra başın etrāfında kalan kıllara denir. Kezālik kuşun ve devenin tüylerini yolduktan sonra cā-be-cā kalan tüy bölüğüne denir.

اَلْهُرْمُولَةُ [el-hurmūlet] (زُنْبُورَةٌ [zunbūret] vezninde) Eski gömleğin ve libāsın eteklerinde olan parça parça salkım saçağa denir.

[ه ر و ل]

اَلْهَرْوَلَةُ [el-hervelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Seğirtme ile yürüme beyninde olan yürümektir ki yelmek taᶜbīr olunur; ᶜalākavlin عَنَقٌ [ᶜanaḳ] dedikleri yürümekten ziyādecedir yāhūd sürᶜatle yürümektir, hulāsası ling ile yürümektir; yukālu: هَرْوَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَشَى بَيْنَ الْعَدْوِ وَالْمَشْيِ أَوْ بَعْدَ الْعَنَقِ أَوْ أَسْرَعَ Mütercim der ki Muḥaşşī Saᶜdī Çelebi bu māddeye هَرَلٌ [herel] kelimesini ki fethateynledir, istidrāk eylemiştir. Ve o şārih-i Buḫārī İbn Ḥacer'in sebti üzere zevcenin zevc-i evvelden olan veledine denir.

[ه ز ل]

اَلْهَزْلُ [el-hezl] (عَزْلٌ [ᶜazl] vezninde) Tanz ve lagv ve horata eylemek manāsınadır, gerek kavlde ve gerek fiᶜlde olsun. Ve bu جِدٌّ [cidd]in mukābilidir ki o bir işi latīfegūne eylemeyip gerçekten kasd ile etmektir; yukālu: هَزَلَ فِي فِعْلِهِ أَوْ قَوْلِهِ وَهَزِلَ هَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ ضِدُّ جَدَّ Ve

هَزْلٌ [hezl] (hā'nın fethi ve zammıyla) İnsān ve hayvān arıklayıp lāgar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَلَ الرَّجُلُ هَزْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ مَهْزُولا Ve arıklatmak maᶜnāsına müteᶜaddī olur; tekūlu: هَزَلْتُهُ أَنَا هَزْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَيَّرْتَهُ مَهْزُولا Ve bir adamın hayvānları mehzūl olmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَلَ الْقَوْمُ إِذَا هُزِلَتْ أَمْوَالُهُمْ Ve bir adamın mevāşīsi kırılmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا مَوَّتَتْ مَاشِيَتُهُ Ve fakīr ve muhtāc olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هَزَلَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ

اَلْمُهَازَلَةُ [el-muhāzelet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bu dahi horata eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هَازَلَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى هَزَلَ

اَلْهَزِلُ [el-hezil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Dāᵓimā lāg ve horata eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ هَزِلٌ أَيْ كَثِيرُ الْهَزْلِ

اَلْإِهْزَالُ [el-ihzāl] (hemzenin kesriyle) Bir adamı lāg ve horataya pek meşgūl bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْزَلَ فُلَانًا إِذَا وَجَدَهُ لَعَّابًا Ve bir adamın hayvānları arıklamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْزَلَ الْقَوْمُ إِذَا هُزِلَتْ أَمْوَالُهُمْ Ve yıl kurak olmakla sahrāda ot eseri olmadığından devābb ve mevāşīyi salıvermeyip obada ve hānede alıkomak maᶜnāsınadır, yukālu: أَهْزَلَ الْقَوْمُ إِذَا حَبَسُوا أَمْوَالَهُمْ عَنْ شِدَّةٍ وَضِيقٍ

اَلْهُزَالَةُ [el-huzālet] (hā'nın zammıyla) Lāg ve latīfeye denir; yukālu: وَقَعَتْ بَيْنَهُمَا هُزَالَةٌ أَيْ فُكَاهَةٌ

اَلْهُزَالُ [el-huzāl] (hā'nın zammıyla) İsm olur, arıklığa denir; yukālu: بِهِ هُزَالٌ أَيْ ضِدُّ سِمَنٍ Ve masdar olur, arıklatmak maʿnāsınadır; yukālu: هُزِلَ الرَّجُلُ هُزَالًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ أَيْ صَارَ مَهْزُولا

اَلتَّهْزِيلُ [et-tehzīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Arıklatmak maʿnāsınadır; tekūlu: هَزَّلْتُهُ إِذَا جَعَلْتَهُ مَهْزُولا

اَلْمَهَازِلُ [el-mehāzil] (mīm'in fethiyle) مَهْزَلَةٌ [mehzelet]in cemʿidir ki مَرْحَلَةٌ [merḥalet] veznindedir, hayvānları mehzūl eylemeğe bāʿis olan kuraklığa denir; yukālu: أَخَذَتْهُمُ الْمَهَازِلُ أَيِ الْجُدُوبُ

هَزَّالٌ [Hezzāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Esāmīdendir: Hezzāl b. Murre ve Hezzāl b. Ẕiyāb b. Yezīd ve mensūb olmayarak dīger Hezzāl sahābelerdir.

هُزَيْلٌ [Huzeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn Şuraḥbīl'dir ki tābiʿīndendir, Cāhiliyye zamānını idrāk eylemiştir.

هُزَيْلَةُ [huzeylet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bintu Ḥāriṣ'tir ki Ümmü'l-müʾminīn Meymūne cenāblarının hemşīreleridir, sahābiyyedir; kezālik Huzeyle bint Mesʿūd ve Bint ʿAmr ve Bint Saʿīd sahābiyyelerdir.

اَلْهَيْزَلَةُ [el-heyzelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Bayrağa ıtlāk olunur; rüzgār onunla uğraşıp oynaştığı için; yukālu: سَارُوا وَفِيهِمْ هَيْزَلَةٌ أَيْ رَايَةٌ

اَلْهَزْلَى [el-hezlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Yılanlara ıtlāk olunur ki vasf-ı gālibdir, حَيَّاتٌ [ḥayyāt] maʿnāsına. Ve bunun müfredi yoktur.

[ه ز ب ل]

اَلْهَزْبَلَةُ [el-hezbelet] (bā-i muvahhade ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pek fakīr ve hākisār olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَزْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا افْتَقَرَ فَقْرًا مُدْقِعًا

اَلْهَزْبَلِيلَةُ [el-hezbelīlet] (زَنْجَبِيلَةٌ [zencebīlet] vezninde) Nāçīz nesneye denir; yukālu: مَا فِيهِ هَزْبَلِيلَةٌ أَيْ شَيْءٌ

[ه ز م ل]

اَلْهَزَامِلُ [el-hezāmil] (hā'nın fethiyle) Asvāt maʿnāsınadır; aslı أَزَامِلُ [ezāmil] dir, hemze hā'ya maklūbdur.

[ه ش ل]

اَلْهَشِيلَةُ [el-heşīlet] (şīn-i muʿceme ile سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Sāhibinin izn ve destūru olmayarak bir adamın süvār olduğu dābbeye denir. Ve gasben ahz olunan deveye ve sāʾir hayvāna denir; yukālu: إِبِلٌ هَشِيلَةٌ أَيْ مَغْصُوبَةٌ

اَلْإِهْتِشَالُ [el-ihtişāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznide) Sāhibinin izni olmayarak dābbesine binmek maʿnāsınadır; tekūlu: إِهْتَشَلْتُ فَرَسَهُ إِذَا رَكِبْتَهُ بِغَيْرِ إِذْنِ صَاحِبِهِ

اَلْإِهْشَالُ [el-ihşāl] (hemzenin kesriyle) Bir adama dābbe-i magsūbe vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْشَلَهُ إِذَا أَعْطَاهُ الْهَشِيلَةَ

اَلْهَيْشَلَةُ [el-heyşelet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Yaşlı semiz nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ هَيْشَلَةٌ أَيْ مُسِنَّةٌ سَمِينَةٌ

اَلتَّهْشِيلُ [et-tehşīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) Nāka memesine azca süt getirmek maʿnāsınadır; yukālu: هَشَّلَتِ النَّاقَةُ إِذَا أَنْزَلَتْ شَيْئًا مِنَ اللَّبَنِ

[ه ض ل]

اَلْهَيْضَلَةُ [el-heyḍalet] (ḍād-ı muʿceme ile حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Orta yaşlı ʿav-

rete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَيْضَلَةٌ أَيْ نَصَفٌ Ve sütü çok nākaya denir. Ve yumru gövdeli iri ve uzun ᶜavrete denir. Ve kocakarıya ve sāᵓir hayvāna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ وَأَتَانٌ هَيْضَلَةٌ أَيْ مُسِنَّةٌ Ve silāh-pūş ᶜaskere ve cemāᶜate denir; yukālu: جَمَاعَةٌ هَيْضَلَةٌ أَيْ مُتَسَلِّحَةٌ Ve nāsın gırīv ve feryādlarına denir; tekūlu: سَمِعْتُ هَيْضَلَةَ النَّاسِ أَيْ أَصْوَاتَهُمْ

اَلْهَيْضَلُ [el-heyḍal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznin-de) Bu dahi silāhlı cemāᶜate denir. Ve çok ᶜaskere denir; yukālu: جَاءَ هَيْضَلٌ أَيْ جَيْشٌ كَثِيرٌ

اَلْهَضْلُ [el-haḍl] (فَضْلٌ [faḍl] vezninde) Çok nesneye denir, kesīr maᶜnāsına. Ve mas-dar olur, pek çok söz söylemek maᶜnāsına; yukālu: هَضَلَ بِالشِّعْرِ وَبِالْكَلَامِ هَضْلًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا سَحَّ سَحًّا

اَلْهَضْلَاءُ [el-haḍlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznin-de) Uzun memeli ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَضْلَاءُ أَيِ الطَّوِيلَةُ الثَّدْيَيْنِ

اَلْإِهْضَالُ [el-ihḍāl] (hemzenin kesriy-le) Bulut pek çok yağmur yağdırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْضَلَتِ السَّمَاءُ إِذَا سَحَّتْ بِمَطَرِهَا Ve kuyudan kovayı çeker-ken duvarına çarpmakla suyunu serpmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَهْضَلَتِ الدَّلْوُ إِذَا ضَرَبَهَا جَالُ الْبِئْرِ فَنَضَحَتْ بِالْمَاءِ

[ه ط ل]

اَلْهَطْلُ [el-haṭl] (hā'nın fethiyle) ve

اَلْهَطْلَانُ [el-heṭalān] (fetehātla) ve

اَلتَّهْطَالُ [et-tehṭāl] (تَذْكَارٌ [teẕkār] vezninde) Peyderpey bölük bölük iri dāneli yağmur yağmak maᶜnāsınadır; yukālu: هَطَلَ الْمَطَرُ هَطْلًا وَهَطَلَانًا وَتَهْطَالًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَطَرَ مُتَتَابِعًا مُتَفَرِّقًا عَظِيمَ الْقَطْرِ Ve

هَطْلٌ [haṭl] İsm olur, muttasıl yağan zaᶜīf yağmura denir; yukālu: أَمْطَرَ السَّحَابُ هَطْلًا وَهُوَ الْمَطَرُ الضَّعِيفُ الدَّائِمُ Ve

هَطْلٌ [haṭl] Atı seğirttirmekle gövdesini terini şeyᵓen-fe-şeyᵓen dökmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هَطَلَ الْجَرْيُ الْفَرَسَ إِذَا خَرَجَ عَرَقُهُ شَيْئًا بَعْدَ شَيْءٍ Ve āhestece yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: هَطَلَتِ النَّاقَةُ إِذَا صَارَتْ سَيْرًا ضَعِيفًا Ve göz yaş akıtmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هَطَلَتِ الْعَيْنُ بِالدَّمْعِ إِذَا سَالَتْ بِهِ

اَلْهُطْلُ [el-huṭl] (hā'nın zammıyla) Peyder-pey yağan iri katreli dāᵓimī yağmura denir.

اَلْهَطْلَاءُ [el-haṭlāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznin-de) هُطْلٌ [huṭl] maᶜnāsınadır; yukālu: دِيمَةٌ هُطْلٌ وَهَطْلَاءُ وَلَا يُقَالُ سَحَابٌ أَهْطَلُ كَمَا يُقَالُ سَحَابَةٌ هَطْلَاءُ Yaᶜnī müᵓennes olarak هَطْلَاءُ [haṭlāᵓ] istiᶜmāl olunur ki دِيمَةٌ [dīmet] ve سَحَابَةٌ [seḥābet] kelimelerine sıfat olur, lākin müzekker olarak أَهْطَلُ müstaᶜmel değildir, niteki رَوْعَاءُ [ravᶜāᵓ] derler hadīdü'l-kalb kısrağa ve müzekkerinde أَرْوَعُ demezler.

اَلْهَطِلُ [el-heṭil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْهَطَّالُ [el-haṭṭāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Matara ve sehāba vasf olur; yukālu: مَطَرٌ وَسَحَابٌ هَطِلٌ وَهَطَّالٌ وَسَحَابٌ هُطَّلٌ كَرُكَّعٍ جَمْعُ هَاطِلٍ

اَلْهِطْلُ [el-hiṭl] (hā'nın kesriyle) Kurda de-nir, ذِئْبٌ [ziᵓb] maᶜnāsına. Ve uğruya denir; yukālu: هُوَ هِطْلٌ أَيْ لِصٌّ Ve ahmak adama denir. Burada vāv'sız اَلْأَحْمَقُ nüshaları hatādır. Ve yorulup füru-mānde olmuş insān ve hayvāna denir; ᶜalā-kavlin deve-ye mahsūstur.

اَلْهَطْلَى [el-haṭlā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Yapça yapça yürür olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ هَطْلَى إِذَا كَانَتْ تَمْشِي رُوَيْدًا Ve

هَطْلَى [haṭlā] ve

هَطَلَى [heṭalā] (جَمَزَى [cemezā] vezninde) Sürüden munkatıᶜ olan ᶜalā-kavlin sürü-cüsü olmayıp başlı başlarına salma giden

develere denir; yukālu: إِبِلٌ هَطْلَى وَهَطْلَى أَيْ مُنْقَطِعَةٌ أَوْ مُطْلَقَةٌ لَا سَائِقَ لَهَا

اَلْهَيْطَلُ [el-heyṭal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Tilkiye denir. Ve Māverā'ünnehr ülkesinin ismidir. Ve kendiler ile gazā olunur olan bir mikdārca sipāha denir. Ve Türk tā'ifesinden ʿalā-kavlin Hindūlardan bir cins-i mahsūs idi ki selefte zuhūr eylediler ve sāhib-i şevket ü menāʿat idiler ve onlara هَيَاطِلُ [Heyāṭil] ve هَيَاطِلَةٌ [Heyāṭilet] dahi denir idi, bir müddet Hindistān taraflarında devletleri müstemirr olmuştur. Mü'ellif müfred ve cemʿi bir ʿadd eylemiştir. Ve bu قَيْصَرٌ [ḳayṣar] ve قَيَاصِرَةٌ [ḳayāṣiret] ve كِسْرَى [kisrā] ve أَكَاسِرَةٌ [ekāsiret] gibi; āhirindeki tā' bu makūle aksā-yı cemʿe dāhil olur, müfredinin ʿucme olduğuna işāret için ve ʿadem-i duhūlü dahi cā'izdir. Ve kaldı ki *Burhān*'da mersūmdur ki هَيْتَال [Heytāl] tā' ile nām-ı vilāyet-i Ḫatlān'dır; pādişāhlarına هَيَاتِلَةٌ [heyātilet] denir. Pes هَيْطَلٌ [Heyṭal] muhaffefen هَيْتَالٌ [Heytāl] muʿarrebi olup cemʿinde هَيَاطِلَةٌ [heyāṭilet] denmiştir.

هَطَّالٌ [Haṭṭāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zeydu'l-Ḫayl eṭ-Ṭā'ī feresinin ismidir. Ve bir dağın adıdır.

اَلْهَيْطَلَةُ [el-heyṭalet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Bakır tencereye denir; pātīle-i Fārisī muʿarrebidir.

اَلتَّهَيْطُلُ [et-teheyṭul] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Hastalıktan sağalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَيْطَلَ مِنَ الْمَرَضِ إِذَا بَرَأَ

[ه ق ل]

اَلْهِقْلُ [el-hiḳl] (hā'nın kesri ve ḳāf'ın sükūnuyla) Genç devekuşuna denir. Ve çalıksı hemec uzun adama denir; yukālu: هُوَ هِقْلٌ أَيْ طَوِيلٌ أَخْرَقُ

اَلْهَقِلُ [el-heḳil] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Aç kimseye denir, cāyiʿ maʿnāsınadır.

اَلْهَاقِلُ [el-hāḳil] Erkek fāreye denir.

اَلْهَيْقَلُ [el-heyḳal] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Erkek devekuşuna denir. Ve kelere denir, ضَبٌّ [ḍabb] maʿnāsına.

اَلْهَيْقَلَةُ [el-heyḳalet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir güne yürümeğe denir ki murād ağır ağır yürümektir.

[ه ك ل]

اَلْهَيْكَلُ [el-heykel] (صَيْقَلٌ [ṣayḳal] veznince) Mutlakan iri ve dızman nesneye denir. Ve gerimli uzun ata denir. Ve kemālini bulup mikdārınca yoğunlanmış ve uzamış nebāta denir. Ve Naṣārā tā'ifesine mahsūs şol beyte ve hücreye denir ki onda Meryem ʿaleyhi's-selām sūretini vazʿ ederler. Ve Naṣārā'nın manastırlarına da هَيْكَلٌ [heykel] denir; yukālu: كَأَنَّهُ الرَّاهِبُ فِي هَيْكَلِهِ أَيْ فِي دَيْرِهِ Ve yüksek bināya denir; yukālu: بِنَاءٌ هَيْكَلٌ أَيْ مُرْتَفِعٌ Ve Heykel b. Cābir ashābdandır.

Burhān'da meşrūh olduğu üzere هَيْكَل [heykel] aʿcemī olarak puthāneye ve sūrete denir. Eslāf-ı hukemā' iʿtikādlarında kevākib envār-ı mücerredenin zılāl ve heyākili olmakla her kevkeb için münāsib tılsım vazʿ ve o tılsım için büyūt binā edip o büyūta هَيَاكِلُ النُّورِ [heyākilu'n-nūr] derler idi.

اَلْهَيْكَلَةُ [el-heykelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Nebāt uzayıp yoğunlanmak maʿnāsınadır; yukālu: هَيْكَلَ النَّبَاتُ إِذَا صَارَ هَيْكَلا Ve

هَيْكَلَةٌ [heykelet] İsm olur, büyük cüsseli tenū-mend hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هَيْكَلَةٌ

أَيْ عَظِيمَةٌ

اَلتَّهَاكُلُ [et-tehākul] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznin-de) Nizāʿ edişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَاكَلُوا فِي الْأَمْرِ إِذَا تَنَازَعُوا

اَلتَّهَكْيُلُ [et-tehekyul] (تَعَثْيُرٌ [teʿaṣyur] vez-ninde) Aygır at ve ʿavret kısmı şīve ve reftār ile yürümek maʿnāsınadır; yukālu: تَهَكْيَلَ الْحِصَانُ أَوِ الْمَرْأَةُ إِذَا مَشَى اخْتِيَالا

[ه ل ل]

اَلْهِلَالُ [el-hilāl] (hā'nın kesriyle) Bir gece-lik ʿalā-kavlin iki gecelik yeni aya denir, māh-ı nev maʿnāsına yāhūd üç geceye kadar yāhūd yedinci geceye kadar هِلَالٌ [hilāl] ıtlāk olunur. Ve her ayın āhirinden yirmi altıncı ve yirmi yedinci gecelik aya da هِلَالٌ [hilāl] ıtlāk olunur; mā-ʿadāya yaʿnī mā-beynine قَمَرٌ [ḳamer] denir. Ve

هِلَالٌ [hilāl] Azca suya ıtlāk olunur; yukālu: مَا فِيهِ إِلَّا هِلَالٌ أَيْ مَاءٌ قَلِيلٌ Ve temrene ıtlāk olunur, سِنَانٌ [sinān] maʿnāsına. Ve yı-lana ʿalā-kavlin erkeğine ıtlāk olunur. Ve yılan kavına denir ki soyulmuş derisidir. Ve arık ve mehzūl erkek deveye denir. Ve semerin ve pālānın iki böğrünü birbirine kavuşturan demire denir. Ve ayakkabının ayağa geçen yerinden yere dokunan ma-halline denir. Ve toza denir, غُبَارٌ [ġubār] maʿnāsına. Ve eşek kısmının sinirini kese-cek küçük dehre gibi bir bıçağa denir. Ve sel suyunu taşra savmak için çadırın çev-resine kazılan arkın nısf-ı dāʾire gibi mu-kavvesine denir. Ve deve kısmına mahsūs bir damganın ismidir ki yeni ay şeklinde olur. Ve dil-ber ve mahbūb oğlana denir; tekūlu: رَأَيْتُ هِلَالًا أَيْ غُلَامًا جَمِيلا Ve Hevāzin kabīlesinden bir cemāʿat adıdır. Ve de-ğirmen taşının kırılmış ucuna denir. Ve tūlānī döşenmiş kaldırım taşlarına denir. Ve insānın tırnakları dibinde olan beyāza denir. Ve yağmur borasına denir; tekūlu: أَخَذَنَا الْهِلَالُ أَيْ دُفْعَةٌ مِنَ الْمَطَرِ Ve هِلَالٌ [hilāl] in cemʿi أَهِلَّةٌ [ehillet] gelir, أَجِلَّةٌ [ecillet] gibi ve أَهَالِيلُ [ehālīl] gelir. Ve هِلَالٌ [hilāl] مُهَالَّةٌ [muhāllet] gibi مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]ten masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve on altı sahābe-i kirām ismidir. Ve Ebū Hilāl et-Teymī dahi sahābedir.

اَلْهَلَالُ [el-helāl] (سَحَابٌ [seḥāb] ve كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yağmurun evveline de-nir; yukālu: جَاءَ الْهَلَالُ وَالْهِلَالُ أَيْ أَوَّلُ الْمَطَرِ

هُلَالٌ [Hulāl (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Tihāme'de bir dere yoludur ki Serāt ülke-sinde Yesūm nāhiyesinden beri gelir.

اَلْهَلُّ [el-hell] (hā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Yağmur sağanaklı yağmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّ الْمَطَرُ هَلًّا مِنَ الْبَابِ Ve yeni ay görünmek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّ الْهِلَالُ إِذَا اشْتَدَّ انْصِبَابُهُ الْأَوَّلِ إِذَا ظَهَرَ Ve ayın gurresi görünmek maʿnāsınadır ki شَهْرٌ [şehr]e müsned olur; yukālu: هَلَّ الشَّهْرُ إِذَا ظَهَرَ هِلَالُهُ وَلَا تَقُلْ أَهَلَّ الشَّهْرُ إِهْلَالا Ve ferah-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّ الرَّجُلُ إِذَا فَرِحَ Ve haykırmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّ الرَّجُلُ إِذَا صَاحَ Ve

هَلٌّ [hell] Nāzük nesc olunmuş sevbe de-nir; yukālu: ثَوْبٌ هَلٌّ أَيْ رَقِيقُ النَّسْجِ

اَلْإِنْهِلَالُ [el-inhilāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vez-ninde) Bu dahi yağmur sağanaklı dökül-mek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَلَّ الْمَطَرُ إِذَا اشْتَدَّ انْصِبَابُهُ Ve gözyaşı sapır sapır akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَلَّتِ الْعَيْنُ إِذَا سَالَتْ بِالدَّمْعِ

اَلْإِسْتِهْلَالُ [el-istihlāl] Bu dahi yağmur şid-detle dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَلَّ الْمَطَرُ إِذَا اشْتَدَّ انْصِبَابُهُ Ve yeni ay gö-rünmek maʿnāsınadır; yukālu: أُسْتُهِلَّ الْهِلَالُ

عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا ظَهَرَ Ve sabī vālidesinden tevellüd eylediği anda bükā ile çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَلَّ الصَّبِيُّ إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْبُكَاءِ يَعْنِي عِنْدَ الْوِلَادَةِ وَكَذَا كُلُّ مُتَكَلِّمٍ رَفَعَ صَوْتَهُ أَوْ خَفَضَ Ve kılıç gılāfından sıyrılıp çıkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَهَلَّ السَّيْفُ إِذَا اسْتَلَّ Ve ay yeni olmak maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: أَتَيْتُهُ فِي اسْتِهْلَالِ الشَّهْرِ أَيْ فِي وَقْتِ اسْتِهْلَالِهِ

اَلْإِهْلَالُ [el-ihlāl] (hemzenin kesriyle) Yeni ay görünmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الْهِلَالُ وَأُهِلَّ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا ظَهَرَ Müʾellifin وَلَا تَقُلْ أَهَلَّ kavliyle nehyi شَهْرٌ [şehr]e isnād olunmak sūretindedir ki zikr olundu. Ve

إِهْلَالٌ [ihlāl] Çocuk tevellüd eylediği anda bükā ile çağırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الصَّبِيُّ بِمَعْنَى اسْتَهَلَّ Ve yeni aya bakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الرَّجُلُ إِذَا نَظَرَ إِلَى الْهِلَالِ Ve kılıç madrūbun aʿzāsından bir mikdārını kesip ayırmak maʿnāsınadır ki hilālvārī olur; yukālu: أَهَلَّ السَّيْفُ بِفُلَانٍ إِذَا قَطَعَ مِنْهُ Ve pek susuz kimse tükrüğü yığılmakla boğazına nevʿan rutūbet gelmek için dilini küçük dile doğru kaldırıp bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الْعَطْشَانُ إِذَا رَفَعَ لِسَانَهُ إِلَى لَهَاتِهِ لِيَجْتَمِعَ لَهُ رِيقُهُ Ve bir adam ayın gurresini görmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الشَّهْرَ إِذَا رَأَى هِلَالَهُ Ve hacc eden kimse bülend āvāz ile telbiye eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهَلَّ الْمُلَبِّي إِذَا رَفَعَ صَوْتَهُ بِالتَّلْبِيَةِ

اَلتَّهَلُّلُ [et-tehellul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bişr ve sürūrdan yüz gülüp ışımak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَلَّلَ الْوَجْهُ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve şimşek çakmakla sehāb aydınlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَلَّلَ السَّحَابُ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve gözyaşı sapır sapır akmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَلَّلَتِ الْعَيْنُ إِذَا سَالَتْ بِالدَّمْعِ

اَلْإِهْتِلَالُ [el-ihtilāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi çehre ve sehāb ışımak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَلَّ الْوَجْهُ وَالسَّحَابُ إِذَا تَلَأْلَأَ Ve bir adam tebessüm eylemekle dişleri ışımak maʿnāsınadır; yukālu: إِهْتَلَّ الرَّجُلُ إِذَا افْتَرَّ عَنْ أَسْنَانِهِ

اَلْهَلِيلَةُ [el-helīlet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Şol yere denir ki ona yağmur yağıp çevresinde olan yerlere yağmamış ola; yukālu: أَرْضٌ هَلِيلَةٌ أَيْ مَمْطُورَةٌ دُونَ مَا حَوَالَيْهَا

اَلتَّهْلِيلُ [et-tehlīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ demek maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّلَ الْمُؤْمِنُ إِذَا قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ Şārihin beyānına göre هَيْلَلَةٌ [heylelet]ten meʾhūzdur ki بَسْمَلَةٌ [besmelet] ve حَوْقَلَةٌ [ḥavḳalet] gibidir. Ve

تَهْلِيلٌ [tehlīl] Bir nesneden korkmakla kıçınılıp kaçmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّلَ عَنْهُ إِذَا نَكَصَ وَجَبُنَ وَفَرَّ Ve yazı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّلَ الْكَاتِبُ إِذَا كَتَبَ الْكِتَابَ Ve bir adama şetm ederken imsāk edip gerilenip epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلَّلَ عَنْ شَتْمِهِ إِذَا تَأَخَّرَ

اَلْهَلَلُ [el-helel] (fethateynle) Korkuya denir; tekūlu: أَخَذَنِي مِنْهُ الْهَلَلُ أَيِ الْفَرَقُ Ve yağmurun evveline denir. Ve örümcek evine denir ki tel tel nesc ettiğidir. Ve هَلَّةٌ [hellet] lafzından ki matara denir, cemʿ olur; yukālu: مُطِرَتْ فِي هَذَا الْعَامِ هَلَلٌ كَثِيرَةٌ أَيْ أَمْطَارٌ Ve fīl dedikleri hayvānın dimāgına denir ki sümm-i sāʿattir, tenāvül eden fi'l-hāl helāk olur.

اَلْهُلْهُلُ [el-hulhul] (دُلْدُلٌ [duldul] vezninde) Kara denir, ثَلْجٌ [ṣelc] maʿnāsına.

اَلْهَلْهَلُ [el-helhel] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Ağuya denir; yukālu: سَقَاهُ هَلْهَلًا أَيْ سَمًّا Ve ihtimāmsız gevşek ve pazarī dokunmuş seyrek beze denir; yukālu: ثَوْبٌ هَلْهَلٌ أَيْ سَخِيفُ النَّسْجِ Ve ince ve yufka dokunmuş

beze ve kumaşa denir; yukālu: ثَوْبٌ هَلْهَلٌ أَيْ رَقِيقٌ Ve taʿbīrātı ve mazmūnu nāzük kumāşı latīf şiʿr ve gazele denir; yukālu: شِعْرُهُ هَلْهَلٌ أَيْ رَقِيقٌ

اَلْهَلْهَلَةُ [el-helhelet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] veznınde) Bezi ihtimāmsız gevşek ve pazarī dokumak maʿnāsınadır; yukālu: هَلْهَلَ النَّوْبَ النَّسَّاجُ إِذَا نَسَجَهُ سَخِيفًا Ve bir nesneye pek yaklaşıp çatmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلْهَلَ يُدْرِكُهُ أَيْ كَادَ Ve savtı döndürerek ezgiye almak maʿnāsınadır, hānendelerin tercīʿleri gibi; yukālu: هَلْهَلَ الصَّوْتَ إِذَا رَجَّعَهُ Ve bir husūsta mehl ve teʾennī ile hareket edip encāmına muntazır olmak maʿnāsınadır; yukālu: هَلْهَلَ الرَّجُلُ فِي الْأَمْرِ إِذَا انْتَظَرَ وَتَأَنَّى Ve unu bir saḫīf nesne ile elemek maʿnāsınadır; yukālu: هَلْهَلَ الطَّحِينَ إِذَا نَخَلَهُ بِشَيْءٍ سَخِيفٍ Ve at kısmını hellā diye zecr ve izār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: هَلْهَلَ بِفَرَسِهِ إِذَا زَجَرَهُ بِهَلا

اَلْهَلْهَالُ [el-helhāl] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) ve

اَلْهُلَاهِلُ [el-hulāhil] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] veznınde) Bunlar da nāzük ve ince dokunmuş sevbe ve latīf ve nāzük şiʿre denir; yukālu: ثَوْبٌ وَشِعْرٌ هَلْهَالٌ وَهُلَاهِلٌ أَيْ رَقِيقٌ Ve

هُلَاهِلٌ [hulāhil] Çok olarak sāfī suya denir; yukālu: بِالْغَدِيرِ مَاءٌ هُلَاهِلٌ أَيْ صَافٍ كَثِيرٌ

ذُو هُلَاهِلٍ [Ẕū Hulahil] yāhūd

ذُو هُلَاهِلَةٍ [Ẕū Hulāhilet] Ezvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Yemen'den bir meliktir.

اَلْمُهَلْهَلُ [el-muhelhel] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Bu dahi nāzük ve latīf sevbe ve şiʿr ve güfteye denir.

هِلِيَّانٌ [hiliyyān] (kesreteynle ve yā'nın teşdīdiyle) ve

ذُو هِلِيَّانٍ [ẕū hiliyyān] Nābūd ve nā-bedīd olacak yerde müstaʿmeldir, niteki بِلِيَّانٌ [biliyyān] dahi bu maʿnāyadır, "ب،ل،ل" māddesinde tafsīl olundu; yukālu: ذَهَبُوا بِهِلِيَّانٍ وَبِذِي هِلِيَّانٍ أَيْ بِذِي بِلِيَّانٍ Müʾellif bunları muʿtell bābında dahi zikr eylemiştir.

اَلْأَهَالِيلُ [el-ehālīl] (أَكَالِيلُ [ekālīl] veznınde) Emtār maʿnāsınadır. Müfredi yoktur yāhūd أُهْلُولٌ [uhlūl]dür, أُسْلُوبٌ [uslūb] gibi.

تَهْلَلُ [tehlel] (تَفْعَلُ [tefʿalu] vezninde) Bātıl ve lagv ve beyhūdenin ismidir; yukālu: ذَهَبَ دَمُهُ فِي تَهْلَلَ أَيْ فِي الْبَاطِلِ Ve bu ʿalemiyyet ve vezn-i fiʿl ile gayr-i munsarıftır.

اَلْهَلَّةُ [el-hellet] (غَلَّةٌ [ġallet] vezninde) Yağmura denir. Ve ayın ibtidāsına denir. Ve çerāg-dāna ve şemʿ-dāna denir, مِسْرَجَةٌ [misrecet] maʿnāsına. Ve nāçīz nesneye ıtlāk olunur; yukālu: مَا أَصَابَ هَلَّةً أَيْ شَيْئًا

اَلْهِلُّ [el-hill] (hā'nın kesriyle) Bu dahi ayın ibtidāsına denir; tekūlu: أَتَيْتُهُ فِي هَلَّةِ الشَّهْرِ وَهِلِّهِ وَإِهْلَالِهِ أَيِ اسْتِهْلَالِهِ يَعْنِي وَقْتَ اسْتِهْلَالِهِ Ve

هِلٌّ [hill] Yalnızca bir kat câme ile duran hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ هِلٌّ أَيْ مُتَفَضِّلَةٌ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ

اَلْمُهَالَّةُ [el-muhāllet] (مُقَاتَلَةٌ [muḳātelet] veznınde) ve

اَلْهِلَالُ [el-hilāl] (قِتَالٌ [ḳitāl] vezninde) Bir adamı her ay aylıkla kullanmak maʿnāsınadır; yukālu: هَالَهُ مُهَالَّةً وَهِلَالًا إِذَا اسْتَأْجَرَهُ كُلَّ شَهْرٍ بِشَيْءٍ

اَلْمُهَلِّلَةُ [el-muhellilet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) Şol develere denir ki pek zebūn olmalarıyla belleri yay gibi mukavves ola; yukālu: إِبِلٌ مُهَلَّلَةٌ أَيْ ضَامِرَةٌ مُتَقَوِّسَةٌ

اَلْمُهَلَّلُ [el-muhellel] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] veznınde) هِلَالٌ [hilāl] gibi mukavves olmuş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُهَلَّلٌ أَيْ مُتَقَوَّسٌ

مُهَلْهِلٌ [Muhelhil] (ism-i fāʿil bünyesiyle)

Bir şāʿirin lakabıdır ki ismi ʿAdī yāhūd Rebīʿa idi; eşʿār-ı ʿArabīye ibtidā rikkat ve nezāket sūreti veren merkūm olmakla Muhelhil ile mülakkab oldu, niteki şuʿarā-yı Rūm'da Bāḳī merhūm gibi yāhūd işbu: "لَمَّا تَوَغَّلَ فِي الْكُرَاعِ هَجِينُهُمْ || هَلْهَلْتُ أَثْأَرُ مَالِكًا أَوْ صِنْبِلًا" beytini tefevvüh eylemekle sebeb-i telḳīb oldu.

اَلْهُلَّى [el-hullā] (hā'nın zammıyla رُبَّى [rubbā] vezninde) Gam ve tasadan sonra şeref-vürūd eden ferah ve inbisāta denir; tekūlu: وَجَدْتُ الْهُلَّى أَيِ الْفَرْجَةَ بَعْدَ الْغَمِّ

ذُو الْهِلَالَيْنِ [Ẕu'l-Hilāleyn] Zeyd b. ʿÖmer b. el-Ḫaṭṭāb radıyallāhu ʿanhumā lakabıdır. Vālidesi Ummu Kulṯūm bint ʿAlī b. Ebī Ṭālib olmakla iki cedd-i emcedinden kināye ile mülakkab oldu.

[ه ل]

هَلْ [hel] (hā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kelime-i istifhāmdır; أَمْ ve بَلْ ve قَدْ kelimeleri menzilelerinde istiʿmāl olunur. Ve cezāʾ maʿnāsına gelir. Ve caḥd ve nefy maʿnāsına olur. Ve emr manāsına olur. Ve gāh olur ki هَلْ kelimesine harf-i taʿrīf dāhil olup ism-i muʿreb olur. Ebu'd-Duḳayş nām aʿrābīye هَلْ لَكَ فِي زُبْدٍ وَتَمْرٍ dediklerinde cevābında أَشَدُّ الْهَلِّ dedi, hurūf-ı usūlün ʿadedi ismde tekmīl olmak için lām'ı müşedded kıldı. Ve هَلْ [hel] kelimesinde أَلْ [el] dahi lügattır ve musaggarında هُلَيِّلٌ [huleyl] denir ve هُلَيَّةٌ [huleyyet] ve هُلَيٌّ [huleyy] denir yā-yı müşeddede ile.

هَلا [hellā] (hā'nın fethi ve lām'ın teşdīdiyle) Kelime-i ḥaṣṣ u taḥḍīḍdir ki levm veʿitāb-güne kındırmağa delālet eder; هَلْ [hel] ile لا kelimesinden mürekkebdir. Ve ʿArablar حَيَّهَلِ الثَّرِيدَ kelāmlarında حَيَّ ism-i fiʿl-i emrdir, أَقْبِلْ ve هَلُمَّ maʿnāsınadır; هَلْ kelimesiyle mürekkeb olmakla ism-i vāhid kılınıp أَسْرِعْ lafzına ism kılındı. Müfredi ve cemʿi berāberdir. Şārih der ki vakf hālinde حَيَّهَلا denir, fethayı beyān için elif ilhāk olunur, ʿacele gel demek maʿnāsınadır. İntehā. Ve حَيَّهَلِ الصَّلَاةَ derler, إِئْتُوهَا maʿnāsına ki namāza ikbāl edin demektir. Ve kāf-ı hitāb ilhākıyla حَيَّهَلَكَ derler, هَلُمَّ ve تَعَالَ maʿnāsına. Bunun tafsīli "ح،ي،ي" māddesindedir.

هَلا [helā] (hā'nın fethi ve elifin kasrıyla) ve

هَالْ [hāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) At kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır, yakın gel demektir, meselā binek taşına yanaşmakta beri gel yanaş diyecek yerde tefevvüh ederler.

[ه م ل]

اَلْهَمَلُ [el-hemel] (fethateynle) Leylen ve nehāren kendi başına salma terk olunup takayyüd olunmayan yılkı develere denir; yukālu: إِبِلٌ هَمَلٌ أَيْ سُدًى مَتْرُوكٌ لَيْلًا وَنَهَارًا

اَلْهَمْلُ [el-heml] (حَمْلٌ [ḥaml] vezninde) Deve kısmı leylen ve nehāren çobansız salma gezmek maʿnāsınadır; yukālu: هَمَلَتِ الْإِبِلُ هَمْلًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا تُرِكَتْ سُدًى Ve

هَمْلٌ [heml] ve

هَمَلَانٌ [hemelān] (fetehātla) ve

هُمُولٌ [humūl] (شُمُولٌ [şumūl] vezninde) Gözyaşı hurūşla akmak maʿnāsınadır; yukālu: هَمَلَتْ عَيْنُهُ هَمْلًا وَهَمَلَانًا وَهُمُولًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا فَاضَتْ

اَلْهَامِلُ [el-hāmil] Leyl ve nehār çobansız salma gezip yürüyen deveye denir; cemʿi هَوَامِلُ [hevāmil] ve هُمُولَةٌ [humūlet] gelir ve هَامِلَةٌ [hāmilet] gelir ve هَمَلٌ [hemel] gelir fethateynle ve هُمَّلٌ [hummel] gelir, رُكَّعٌ

[rukkaʿ] vezninde ve هُمَالٌ [humāl] gelir, رُخَالٌ [ruḫāl] vezninde ve هَمْلَى [hemlā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde.

Şārih der ki nüshalarda فَهِيَ هَامِلٌ ʿunvānında vākiʿdir, مَاشِيَةٌ [māşiyet] iʿtibārıyladır yāhūd tugyān-ı kalem-i nāsihtir. Ve cemʿ ʿidādında هَامِلَةٌ [hāmilet] cemʿ olup hā-i teʾnīsle cemiyyet mevsūf iʿtibārıyladır ve fethateynle هَمَلٌ [hemel] ism-i cemʿdir ve هَمْلَى [hemlā] vürūdu vasfiyyet iʿtibārıyladır. Ve *Miṣbāḥ*'ta ve *Nihāye*'de هَمَلٌ [hemel] fethateynle هَامِلٌ [hāmil]in cemʿi olmak üzere mersūmdur, kezālik *Miṣbāḥ*'ta fethateynle masdar olmak üzere de mesbūttur. Pes reʾs-i māddede müʾellifin ifrāzı ism-i cemʿ yāhūd masdar-ı aslī olduğunu müşʿirdir. Ve

هَمَلٌ [hemel] ve

هَمَلَانٌ [hemelān] ve

هُمُولٌ [humūl] Yağmur aralık aralık dinerek dāʾimī yağmak maʿnāsınadır; yukālu: هَمَلَتِ السَّمَاءُ إِذَا دَامَ مَطَرُهَا فِي سُكُونٍ

اَلْإِنْهِمَالُ [el-inhimāl] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi gözyaşı taşıp akmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَمَلَتْ عَيْنُهُ بِمَعْنَى هَمَلَتْ

اَلْهِمْلُ [el-himl] (hā'nın kesriyle) Bedevī kilimlerinden bir güne kilime denir. Ve eski kıl çadıra denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ فِي هِمْلٍ أَيْ بَيْتٍ خَلَقٍ مِنَ الشَّعْرِ Ve yamalı sevbe denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ هِمْلٌ أَيْ ثَوْبٌ مُرَقَّعٌ

اَلْهَمَلُ [el-hemel] (fethateynle) Hurmā ağacından kopmuş lîfe denir ki sābūnla istiʿmāl olunur. Ve aslā önünde mānīʿi olmamakla hemîşe seyelān üzere olan suya denir; yukālu: مَاءٌ هَمَلٌ أَيْ سَائِلٌ لَا مَانِعَ لَهُ

اَلْإِهْمَالُ [el-ihmāl] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi ragbet ve iltifāt eylemeyip boşlamak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin hāli üzere terk edip kullanmaktan mehcūr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَهْمَلَهُ إِذَا خَلَّى بَيْنَهُ وَبَيْنَ نَفْسِهِ أَوْ تَرَكَهُ وَلَمْ يَسْتَعْمِلْهُ

اَلْهُمَّالُ [el-hummāl] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Süst ve gevşek ve sölpük nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ هُمَّالٌ أَيْ رِخْوٌ Ve şol arza denir ki hurūb ve kıtāle mahsūs olmakla harāb olup bir kimse ʿimāretine kasd ve ragbet eylemeye; yukālu: أَرْضٌ هُمَّالٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ تَحَامَتْهَا الْحُرُوبُ فَلَا يَغْمُرُهَا أَحَدٌ Burada nüshalar تَحَامَتْهَا ʿunvānında mersūmdur ki تَحَامِي māddesinden māzī-i müʾennestir, bir yeri kuruluk mahmī eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki hurūb orayı kendi nefsine tahsīsle kuruluk eylemiş olur ki hulāsası kabāʾilin cengāh-ı mahsūsu olur, lākin *Lisānu'l-ʿArab*'da hā'yla تَهَامَتْهَا ʿunvānında mersūm olup إِنْصِبَابٌ maʿnāsına olmakla onda pek çok cenk ve cidāl olmakla harāb olmuş demek olur. Ve māddeye bu mülāyimdir.

هَمَّالٌ [Hemmāl] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir recül ismidir.

هُمَيْلٌ [Humeyl] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbnu'd-Demūn'dur ki sahābīdir.

اَلْهَمَالِيلُ [el-hemālīl] (hā'nın fethiyle) Merʿāda kalan ot bakiyyelerine denir. Ve zaʿīf tuyūra denir ve bunun müfredi yoktur. Ve yırtık libāslara denir.

[ه م ر ج ل]

اَلْهَمَرْجَلُ [el-hemercel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Cinsi pāk yüğrük ata denir. Ve eşkin ve revende nākaya denir. Ve mutlakan ʿacūl ve hafīf ve serīʿ insān ve hayvāna denir.

[ه ن ب ل]

اَلْهَنْبَلَةُ [el-henbelet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-

ninde) Sırtlan gibi bir yana doğru yektirip aksayarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: هَنْبَلَ الرَّجُلُ إِذَا ظَلَعَ وَمَشَى مِشْيَةَ الضِّبَاعِ Burada اَلسِّبَاعِ nüshaları galattır.

[ه ن ت ل]

هَنْتَلٌ [Hentel] (جَنْدَلٌ [cendel] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ه ن ج ل]

اَلْهُنْجُلُ [el-huncul] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sakīl ve girān-cān adama denir.

[ه ن د ل]

اَلْهَنْدَوِيلُ [el-hendevīl] (زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde) İri ve dızman şeyʾe denir. Ve bön ve salkı ve ʿaklı zaʿīf hemec adama denir.

[ه و ل]

اَلْهَوْلُ [el-hevl] (قَوْلٌ [ḳavl] vezninde) Bir adamı belinlendirip korkutmak maʿnāsınadır: yukālu: هَالَهُ يَهُولُهُ هَوْلًا إِذَا أَفْزَعَهُ Ve

هَوْلٌ [hevl] Şol korkunç nesnenin korkusuna denir ki ondan ne güne hālet hādis olacağı nā-maʿlūm olmakla o taraftan dāʾimā endīşe-nāk olunur, هَوْلٌ [hevl]-i bahr gibi; cemʿi أَهْوَالٌ [ehvāl] ve هُوُولٌ [huvūl] gelir hā'nın zammıyla; yukālu: رَكِبَ هَوْلَ اللَّيْلِ وَهَوْلَ الْبَحْرِ وَهُوَ الْمَخَافَةُ مِنَ الْأَمْرِ لَا يُدْرَى مَا هَجَمَ عَلَيْهِ Ve

هَوْلٌ [hevl] Sarhoş kimse ihtilāl-ı dimāg sebebiyle baʿzı suver ve muhayyelāt tevehhüm eylemekle ondan belinleyip ürkmek maʿnāsınadır; yukālu: هِيلَ السَّكْرَانُ يُهَالُ هَوْلًا عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا رَأَى تَهَاوِيلَ فِي سُكْرِهِ فَفَزِعَ مِنْهُ

اَلتَّهْوِيلُ [et-tehvīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Korkunç nesne ile bir adamı korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّلَهُ إِذَا أَفْزَعَهُ Ve

تَهَاوِيلُ [tehāvīl] kelimesinden müfred olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve müzeyyen libāsla ve huliyyātla bezenmek maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّلَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا تَزَيَّنَتْ بِزِينَةِ اللِّبَاسِ وَالْحَلْيِ Ve bir husūsu teşnīʿ eylemek maʿnāsınadır ki hāʾiliyyetle vasf ve taʿrīf eylemektir, tā ki muhātab o emre takarrüb eyleme-ye; yukālu: هَوَّلَ الْأَمْرَ إِذَا شَنَّعَهُ Ve bir adamı korkutacak korkunç nesneye denir ki ism olur; yukālu: هَوَّلَهُ بِالتَّهْوِيلِ وَهُوَ مَا يُهَوَّلُ بِهِ Ve

تَهْوِيلٌ [tehvīl] Ehl-i Cāhiliyyet efʿālinden şol nesnedir ki her kavmin birer kuyuları var idi ve onların huddāmları olup içine āteş yakıp hizmet ederler idi. İki kimse beyninde husūmet vākiʿ olup yemīn vermek iktizā eyledikte o āteşin yanına iletip hufyeten hādimler āteş içre tuz tarh etmeleriyle āteş çatır patır ötüp muztarib oldukça hādimler o kimseyi tahvīf ederler idi, tā ki yemīni hılāf ise nükūl eder idi. İşte bu fiʿle تَهْوِيلٌ [tehvīl] ve o āteşe هُولَةٌ [hūlet] derler hā'nın zammıyla.

اَلْإِهْتِيَالُ [el-ihtiyāl] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir nesneden belinleyip korkmak maʿnāsınadır; yukālu: هَوَّلَهُ فَاهْتَالَ

اَلْهِيلَةُ [el-hīlet] (حِيلَةٌ [ḥīlet] vezninde ki aslı هِوْلَةٌ idi) Bu dahi encāmı nā-maʿlūm olan korkunç nesneden ʿārız korkuya denir.

اَلْهَائِلُ [el-hāʾil] ve

اَلْمَهُولُ [el-mehūl] (مَقُولٌ [meḳūl] veznin-de) هَوْلٌ [hevl] kelimesini teʾkīd olurlar; yukālu: هَوْلٌ هَائِلٌ وَمَهُولٌ تَأْكِيدٌ Burada مَهُولٌ [mehūl] مَرْطُوبٌ [merṭūb] ve مَيْسُورٌ [meysūr] gibi nisbet üzere gelen mefʿūllerdendir.

اَلتَّهَاوِيلُ [et-tehāvīl] Elvān-ı muhtelifeye ıtlāk olunur; yukālu: بِهِ التَّهَاوِيلُ أَيِ الْأَلْوَانُ الْمُخْتَلِفَةُ Ve günāgün nukūş ve tesāvīr ve huliyyāt zīnetlerine ıtlāk olunur; müfred-

leri تَهْوِيلٌ [tehvīl]dir; yukālu: تَزَيَّنَتِ الْمَرْأَةُ بِالتَّهَاوِيلِ وَهِيَ زِينَةُ التَّصَاوِيرِ وَالنُّقُوشِ وَالْحُلِي

اَلْمُهَوِّلُ [el-muhevvil] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Cāhiliyye'de zikr olunan تَهْوِيلٌ [tehvīl] ʿāmeliyle yemīn veren kimseye denir ki āteş-kede-i mezbūrun hādimidir.

اَلْهُولَةُ [el-hūlet] (hā'nın zammıyla) Zikr olunan تَهْوِيلٌ [tehvīl]-i Cāhiliyye āteşine denir. Ve ʿacīb olan nesneye denir; yukālu: إِنَّهُ لَهُولَةٌ أَيْ عَجَبٌ Ve şol mahbūbeye denir ki nihāyet mertebede hūb ve dil-ber olmakla hüsn ü cemāli temāşā edenleri āfet gibi تَهْوِيلٌ [tehvīl] eyleye; yukālu: إِنَّهَا لَهُولَةٌ أَيْ تُهَوِّلُ بِحُسْنِهَا مَنْ نَظَرَ إِلَيْهَا

اَلْهُولُ [el-hūl] (hā'nın zammıyla) Korkunç nesneye denir. Ve yavuz ve tīz-dīl nākaya هُولُ الْجَنَانِ [hūlu'l-cenān] ıtlāk olunur; yukālu: نَاقَةٌ هُولُ الْجَنَانِ أَيْ حَدِيدُ الْقَلْبِ

اَلتَّهَوُّلُ [et-tehevvul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Korkunç olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّلَ الشَّيْءُ إِذَا كَانَ هَائِلا Ve bir nākayı bir yavruya yakmak murād olunup nāka imtināʿ eylemekle sāhibi bir yırtıcı cānver sūretine girip nākayı korkutmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَهَوَّلَ الرَّجُلُ النَّاقَةَ إِذَا تَشَبَّهَ لَهَا بِالسَّبُعِ لِتَكُونَ أَرْأَمَ Ve bir adamın mālına göz değirmek kasdında olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهَوَّلَ لِمَالِهِ إِذَا أَرَادَ أَصَابَتْهُ بِالْعَيْنِ

اَلْهَوْلَوْلُ [el-hevelvel] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Hafīf ve sebük-meşreb adama denir, çalı kuşu gibi; yukālu: رَجُلٌ هَوْلَوْلٌ أَيْ خَفِيفٌ

اَلْهَالَةُ [el-hālet] Ay ağılına nedir; yukālu: خَرَجَ الْقَمَرُ مِنْ هَالَتِهِ أَيْ مِنْ دَائِرَتِهِ Şārih der ki هَالَةٌ [hālet] lafzı هَائِلَةٌ [hāʾilet] muhaffefidir, ʿādetā yağmura delālet eylediği için aʿrāb tāʾifesi tedārük üzere olurlar. Ve baʿzılar هَالَةٌ [hālet]i قَمَرَيْنِ [ḳamereyn]de istiʿmāl ederler. Ve

هَالَةُ [Hālet] ʿAbdulmuṭṭalib'in zevcesi ismidir ki vālide-i Hazret-i Ḥamza'dır. Ve

هَالَةُ [Hālet] Ummu'd-Derdāʾdır ki sahābiyyedir. Ve أَبُو هَالَةَ [Ebū Hālet] ve اِبْنَةُ هِنْدٍ [İbnetu Hind], "ن،ب،ش" māddesinde zikr olundu.

أَبُو الْهَوْلِ [Ebu'l-Hevl] Bir şāʿirin künyesidir. Ve Mışır'da Heremān yanında bir insān başı sūretidir ki taştan tırāşīdedir, tılsım-ı rimāl olmak üzere menkuldür; hālen hā'nın zammıyla mütedāvildir.

اَلْهَالُ [el-hāl] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) آلٌ [āl] maʿnāsınadır ki serāba denir. Ve

هَالٌ [hāl] (tenvīnle) At kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır.

[ه ي ل]

اَلْهَيْلُ [el-heyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) Bir nesneyi boşaltıp dökmek maʿnāsınadır; yukālu: هَالَ عَلَيْهِ التُّرَابَ يَهِيلُ هَيْلًا إِذَا صَبَّهُ Ve

هَيْلٌ [heyl] Tepeden dökülen kuma denir.

اَلْإِهَالَةُ [el-ihālet] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesneyi boşaltıp dökmek maʿnāsınadır.

اَلْإِنْهِيَالُ [el-inhiyāl] Bir nesne sapır sapır dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: أَهَالَ التُّرَابَ فَانْهَالَ أَيْ صَبَّهُ فَانْصَبَّ Ve nās bir kimse üzere şetm ve darb ile üşüntü eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْهَالُوا عَلَيْهِ إِذَا تَتَابَعُوا عَلَيْهِ وَعَلَوْهُ بِالشَّتْمِ وَالضَّرْبِ

اَلتَّهْيِيلُ [et-tehyīl] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi dökmek maʿnāsınadır.

اَلتَّهَيُّلُ [et-teheyyul] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: هَيَّلَ التُّرَابَ فَتَهَيَّلَ أَيْ صَبَّهُ فَتَصَبَّبَ

اَلْهَيَالُ [el-heyāl] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde)

ve

اَلْهَيَلَانُ [el-heyelān] (fetehātla) Yığından dökülen kuma denir.

اَلْهَالُ [el-hāl] ve

اَلْأَهْيَلُ [el-ehyel] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُنْهَالُ [el-munhāl] (مُنْقَادٌ [munḳād] veznin-de) Ber-karār olmayıp dāʾimā akıp dökülen kuma denir; yukālu: رَمْلٌ هَالٍ وَأَهْيَلُ وَمُنْهَالٌ أَيْ مُنْصَبٌّ Burada هَالٍ [hāl] هَائِلٌ [hāʾil] laf-zından maklūb ve mahzūfü'l-ʿacizdir.

اَلْهَيْلُ [el-heyl] (سَيْلٌ [seyl] vezninde) ve

اَلْهَيْلَمَانُ [el-heylemān] (hā'nın fethi ve lām'ın fethi ve zammıyla) İki kelimedir ki māl-ı kesīr maʿnāsına istiʿmāl olunur, ʿalā-kavlin kum ile rüzgār demektir ki onların ʿadedince demektir yāhūd boş ve havā ile geldi demektir; yukālu: جَاءَ بِالْهَيْلِ وَالْهَيْلَمَانِ أَيْ بِالْمَالِ الْكَثِيرِ أَوِ الرَّمْلِ وَالرِّيحِ

اَلْأَهْيَلُ [el-Ehyel] Bir mevziʿdir.

اَلْهَيْوُلُ [el-heyūl] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Zerre taʿbīr olunan hurde gubāra denir ki güneşin şuʿāʿı bacadan oda içre nüfūz eyle-dikte karınca ayağı gibi zāhir olur. Şārihin beyānına göre ʿİbrānī'den muʿarrebdir.

اَلْهَالَةُ [el-hālet] Ay ağılına denir. Pes vāvī ve yāʾī olur, bunda dahi aslı hā'yladır, sabb-ı matar mülāhazasına mebnidir; cemʿi هَالَاتٌ [hālāt] gelir.

هَيْلَاءُ [Heylāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Mekke'de bir kara dağın adıdır.

اَلْهَيُولَى [el-heyūlā] (hā'nın fethi ve yā'nın zammı ve elifin kasrıyla ve İbn Ḳaṭṭāʿ nakli üzere yā-yı mazmūmenin teşdīdiyle de cāʾizdir) Pamuğa denir, قُطْنٌ [ḳuṭn] maʿnāsına. Evāʾil yaʿnī hukemā-i selef tīnet-i ʿāleme bi't-teşbīh هَيُولَى [heyūlā] ıtlāk eylediler. Pamuk asl envāʿ-ı siyāb olduğu gibi sirişt-i ʿālem dahi asl envāʿ-ı suver-i kevniyyedir. Ve ʿinde'l-baʿz ıstılāh-ı felāsifede bir mevsūftur ki ehl-i tevhīdin zāt-ı baht-ı ilāhīyi tavsīf eyle-dikleri sıfatlarıyla muttasıftır, yaʿnī kem-miyyet ve keyfiyyetsiz ve ona simāt-ı hudūstan bir ʿalāmet mukterin olmaya-rak bir mevcūddan ʿibārettir, baʿdehu ona sanʿat-ı sāniʿ-i bī-çūn hulūl ve ʿarazlar iʿtirāz eylemekle ondan işbu ʿālem-i kevn ü fesād hādis oldu. Hulāsası suver-i cin-siyye vü nevʿiyyeye kābil māddeden mü-cerred bir cevherdir.

هَيْلَةُ [Heylet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir dişi keçi ismidir ki bir hatunun idi, ken-disine āzār ve ezā eden kimseye bol süt verip nüvāziş edenlere ve yem verenle-re boynuz ile darb eder idi; ve minhu'l-meselu: "هَيْلُ خَيْرَ حَالِبَيْكِ تَنْطَحِينَ" Burada münādā mürahhamdır.

FASLU'L-YĀʾİ'T-TAHTİYYE

(فَصْلُ الْيَاءِ)

[ي س ل]

اَلْيَسْلُ [el-Yesl] (yā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Ḳureyş-i ẓavāhirin yaʿnī Mekke-nişīn olmayıp zavāhir-i Mekke'ye nāzil olan Ḳureyş tāʾifesinin iʿtiḍād ettikleri iki kabīlenin birisidir ki dīgeri بَسْلٌ [Besl]dir; murād Benū ʿĀmir b. Luʾeyy kabīlesidir.

[ي ل ل]

اَلْيَلَلُ [el-yelel] (fethateynle) Üst dişlerin kısalığına, ʿalā-kavlin nizāmsız ihtilāf üzere bitip ağız içre dürük ve yatık olmasına denir; yukālu: فِي أَسْنَانِهِ يَلَلٌ أَيْ قِصَرٌ فِي أَسْنَانِهِ الْعُلَى أَوِ انْعِطَافٌ إِلَى دَاخِلِ الْفَمِ وَاخْتِلَافُ نَبْتِهَا Niteki أَلَلٌ [elel] dahi bu maʿnāyadır, hemze ile. Ve

يَلَلٌ [yelel] Kayanın düzlüğüne ve yalçınlığına denir.

اَلْأَيَلُّ [el-eyell] (hemzenin ve yā'nın fethiyle ve lām'ın şeddesiyle) Dişleri vasf-ı merkūm üzere olan kişiye denir; müʾennesi يَلَّاءُ [yellāʾ]dır. Ve galīz ve tümsek arza denir ki tepe gibi domalıp çıkmış ola; yukālu: قُفٌّ أَيَلُّ أَيْ غَلِيظٌ مُرْتَفِعٌ Ve tırnakları kısa olan at ve katır ayağına denir; yukālu: حَافِرٌ أَيَلُّ أَيْ قَصِيرُ السُّنْبُكِ

يَالِيلُ [Yālīl] Bir kimse ismidir. Ve bir sanem adıdır. Ve عَبْدُ يَالِيلَ [ʿabdu yālīl] "ل،ل،ك" māddesinde zikr olundu.

يَلْيَلٌ [Yelyel] (زَمْزَمٌ [zemzem] vezninde) Vādi'ṣ-Ṣafrāʾ kurbünde bir mevziʿ adıdır.

[ي و ل]

يُولَةُ [Yūlet] (yā'nın zammıyla) Muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed el-Mīhenī ceddinin ismidir.

نَجَزَ اللَّامُ بِعَوْنِ اللهِ الْمَلِكِ الْمِنْعَامِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ الْأَنَامِ، إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ وَسَاعَةِ الْقِيَامِ

BĀBU'L-MĪM
(بَابُ الْمِيمِ)

م

FASLU'L-HEMZE
(فَصْلُ الْهَمْزَةِ)

[أ ب م]

أُبَامٌ [Ubām] (bā-yı muvahhade ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

أُبَيِّمٌ [Ubeyyim] (yā-yı tahtiyye-i müşeddede ile غُرَيِّبٌ [ġurayyib] vezninde) ve أُبَيْمَةُ [Ubeymet] dahi denir (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Naḫletu Yemāme'de iki şiʿb ismidir ki beynlerinde bir dağ vardır.

أُبَامَةُ [Ubāmet] (أُسَامَةُ [usāmet] vezninde) İbn Ġaṭafān'dır ki Cuẕām kabīlesinin nesebi ricālindendir. Ve Ubāme b. Seleme ve Ubāme b. Rebīʿa, Sekūn kabīlesi halkındandır. Ve Ubāme b. Vehbullāh, Ḫeşʿam kabīlesinin nesebi ricālindendir. Ve bunlardan mā-ʿadāsı Usāme'dir sīn'le.

[أ ت م]

اَلْأَتْمُ [el-etm] (خَتْمٌ [ḫatm] vezninde) Kırbanın iki nigendesini söküp birbirine ulaştırmakla ikisini bir eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْمَتِ الْقِرْبَةُ أَتْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فُتِقَ خُرْزَتَاهُ فَصَارَتَا وَاحِدَةً Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَمَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَمَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ بِهِ

اَلْأَتَمُ [el-etem] (fethateynle) Gecikmek ve oyalanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتِمَ الرَّجُلُ أَتَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَبْطَأَ

اَلْأُتْمُ [el-utm] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْأُتُمُ [el-utum] (zammeteynle) Yaban zeytūnuna denir, عُتْمٌ [ʿutm] lafzında lügattır.

اَلْأَتُومُ [el-etūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ferci sagīr ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَتُومٌ

أَيِ الصَّغِيرَةُ الْفَرْجِ Ve iki deliği bir olan ʿavrete de denmekle zıdd olunur; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَتُومٌ أَيْ مُفْضَاةٌ Burada مُفَاضَةٌ nüshaları galattır. Ve bunun fercinde vüsʿat olmakla zıddiyet sābittir.

اَلْإِيتَامُ [el-ītām] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّأْتِيمُ [et-teʾtīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) ʿAvretin iki deliğini bir eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آتَمَ الْمَرْأَةَ وَأَتَّمَهَا إِذَا صَيَّرَهَا أَتُومًا

اَلْمَأْتَمُ [el-meʾtem] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] veznin-de) Ricāl ve nisvāndan hüzn ve musībet yāhūd ferah ve meserret derneğine denir, ʿalā-kavlin nisvān yāhūd genç ve tāze nisvān derneğine mahsūstur; yukālu: حَضَرُوا مَأْتَمَ فُلَانٍ وَهُوَ كُلُّ مُجْتَمَعٍ فِي حُزْنٍ أَوْ فَرَحٍ أَوْ خَاصٌّ بِالنِّسَاءِ أَيْ بِالشَّوَابِّ Şārihin beyānına göre ism-i masdar ve ism-i mekān olur. Ve bu katʿ ve fetk maʿnāsındandır. Ve *Esās*'ın beyānına göre hüzn ve musībet zımnında cemʿiyyet-i nisvānda gālib olmuştur ki hālen elsinede hemzeyi elife kalble mütedavildir, Fārisīde ona şīven denir.

اَلْآتِمَاتُ [el-ātimāt] (حَاصِلَاتٌ [ḥāṣilāt] vezninde) آتِمَةٌ [ātimet]in cemʿidir, yorulup füru-mānde kalmakla oyalanıp ağır ağır yürüyen develere denir; katʿ ve ibtāʾ maʿnālarından meʾhūzdur; yukālu: إِبِلٌ آتِمَاتٌ أَيْ مُعْيِيَةٌ مُبْطِئَةٌ

[أ ث م]

اَلْإِثْمُ [el-iṯm] (hemzenin kesri ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla) Günāh ve zenb maʿnāsınadır. Ve hamra ve kumara ıtlāk olunur. Ve helāl ve mübāh olmayan ʿameli işlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثِمَ الرَّجُلُ إِثْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَمِلَ مَا لَا يَحِلُّ Ve

إِثْمٌ [iṯm] ve

مَأْثَمٌ [meʾṯem] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vezninde) Günāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَثِمَ الرَّجُلُ إِثْمًا وَمَأْثَمًا إِذَا أَذْنَبَ Ve

إِثْمٌ [iṯm] ve

مَأْثَمٌ [meʾṯem] İşkence ve ʿukūbete denir ki günāh cezāsıdır.

اَلْآثِمُ [el-āṯim] (قَاسِمٌ [ḳāsim] vezninde) ve

اَلْأَثِيمُ [el-eṯīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْأَثَّامُ [el-eṯṯām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْأَثُومُ [el-eṯūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Günāhkāra denir.

اَلْإِثْمُ [el-iṯm] (hemzenin kesriyle) Bir māddeyi bir kimse üzere günāh ʿadd eylemek maʿnāsınadır ki o kimseyi onun sebebiyle günahkār ʿadd eylemekten ʿibārettir; yukālu: أَثَّمَهُ اللهُ فِي كَذَا إِثْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ عَلَى الشُّذُوذِ وِمِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ عَدَّهُ عَلَيْهِ إِثْمًا

اَلْمَأْثُومُ [el-meʾṯūm] Bir mādde zımnında günāhkār ʿadd olunmuş adama denir.

اَلْإِيثَامُ [el-īṯām] (hemzenin kesriyle) Bir adamı günāha komak maʿnāsınadır; yukālu: آثَمَهُ إِذَا أَوْقَعَهُ فِي الْإِثْمِ

اَلتَّأْثِيمُ [et-teʾṯīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye günahkār oldun demek maʿnāsınadır; yukālu: أَثَّمَهُ إِذَا قَالَ لَهُ أَثِمْتَ Ve

تَأْثِيمٌ [teʾṯīm] İsm olur, إِثْمٌ [iṯm] maʿnāsına, تَنْبِيتٌ [tenbīt] gibi.

اَلتَّأَثُّمُ [et-teʾeṯṯum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Günāhtan tevbe ve istigfār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَابَ مِنَ الْإِثْمِ Ve günāhtan perhīz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَثَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَرَّجَ Bunun bināsı selb içindir.

اَلْأَثَامُ [el-eṯām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Cehennemde bir derenin ismidir. Ve

ʿukūbet ve نَكَالٌ [nekāl] maʿnāsınadır ki günāhın cezasıdır;كِتَابٌ [kitāb] vezninde dahi cāʾizdir; yukālu: لَقِيَ أَثَامَهُ وَإِثَامَهُ وَمَأْثَمَهُ أَيْ عُقُوبَتَهُ

اَلْأَثِيمُ [el-eṯīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Günahkār maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve kezzāba ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أَثِيمٌ أَيْ كَذَّابٌ Ve

أَثِيمٌ [eṯīm] ve

أَثِيمَةٌ [eṯīmet] (hāʾyla) Çok çok günāh irtikābına denir; yukālu: هُوَ مُتَهَافِتٌ عَلَى الْأَثِيمِ وَالْأَثِيمَةِ أَيْ كَثْرَةِ رُكُوبِ الْإِثْمِ Ve

أَثِيمٌ [Eṯīm] Ebū Cehl-i melʿūna ıtlāk olunur.

اَلْأَثُومُ [el-eṯūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi kezzāba denir.

اَلْمُؤَاثِمُ [el-muʾāṯim] (مُلَازِمٌ [mulāzim] vezninde) Sūret-i hālinden gereği gibi revendelik meʾmūl iken hilāf-ı meʾmūl yürür olan insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ مُؤَاثِمٌ إِذَا كَانَ يَكْذِبُ فِي السَّيْرِ

اَلْآثِمَاتُ [el-āṯimāt] آثِمَةٌ [āṯimet]in cemʿidir, yorulup kesilmekle ağır ağır yürüyen nākalara denir; yukālu: نُوقٌ آثِمَاتٌ أَيْ مُبْطِئَاتٌ مُعْيِيَاتٌ Müʾellif bunu ʿan-karīb tāyı fevkiyye ile de resm eylemiştir, lügat-ı mahsūslardır yāhūd ehadühümā āherden musahhaftır.

[أ ج م]

اَلْأَجْمُ [el-ecm] (رَجْمٌ [recm] vezninde) Bir nesneden kesret-i müdāvemet sebebiyle bıkıp usanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجِمَ الطَّعَامَ وَغَيْرَهَا أَجْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَرِهَهُ وَمَلَّهُ Ve su bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجِمَ الْمَاءُ إِذَا تَغَيَّرَ Ve bir adamı hoşlanmadığı nesneye uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَمَ فُلَانًا إِذَا حَمَلَهُ عَلَى مَا يَكْرَهُهُ

اَلتَّأَجُّمُ [et-teʾeccum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Darılmak ve öfkelenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّمَ عَلَيْهِ إِذَا غَضِبَ Ve āteş ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّمَتِ النَّارُ إِذَا ذَكَتْ Ve havā pek ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّمَ النَّهَارُ إِذَا اشْتَدَّ حَرُّهُ Ve arslan kendi yatağı olan büke girmek maʿnāsınadır; yukālu: تَأَجَّمَ الْأَسَدُ إِذَا دَخَلَ فِي أَجَمَتِهِ

اَلْأَجِيمُ [el-ecīm] أَجِيجٌ [ecīc] vezninde ve mürādifidir ki āteş ʿalevine denir; yukālu: أَجِيمُ النَّارِ أَيْ أَجِيجُهَا

اَلْأَجْمُ [el-ecm] (hemzenin fethiyle) Murabbaʿ ve müsattah olan hāneye denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ فِي أَجْمٍ أَيْ بَيْتٍ مُرَبَّعٍ مُسَطَّحٍ

اَلْأُجُمُ [el-ucum] (zammeteynle) Hısn ve hisāra ve palankaya denir,cemʿi آجَامٌ [ācām]dır, عُنُقٌ [ʿunuḳ] ve أَعْنَاقٌ [aʿnāḳ] gibi. Ve Medīne'de bir hısn-ı mahsūs adıdır.

اَلْأَجَمُ [el-Ecem] (fethateynle) Şām'da Ferādīs kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْأَجَمَةُ [el-ecemet] (fetehātla) Birbirine girgin sarmaşık sık ve gür ağaçlığa denir ki bük taʿbīr olunur, ekserī arslan yatağı olur;cemʿi أُجْمٌ [ucm] gelir hemzenin zammıyla ve أُجُمٌ [ucum] gelir zammeteynle ve أَجَمٌ [ecem] gelir fethateynle ve آجَامٌ [ācām] gelir hemzenin meddiyle ve أَجَمَاتٌ [ecemāt] gelir fetehātla.

اَلْآجَامُ [el-ācām] (hemzenin meddiyle) Kurbağalara denir, ضَفَادِعُ [ḍafādiʿ] maʿnāsına.

اَلْإِيجَامُ [el-īcām] Bir nesneden bir kimseyi hoşlandırmayıp bīzār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آجَمَهُ مِنْهُ إِيجَامًا إِذَا كَرَّهَهُ إِلَيْهِ

اَلْأَجُومُ [el-ecūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Nāsı nefsinden bīzār eden kimseye denir; yukālu: هُوَ أَجُومٌ أَيْ يُؤْجِمُ النَّاسَ أَيْ يُكَرِّهُ

إِلَيْهِ أَنْفُسَهَا Zamīr-i teʾnīs جَمَاعَةٌ [cemāʿat] iʿtibārıyladır.

[أ د م]

اَلْأُدْمَةُ [el-udmet] (hemzenin zammıyla) Hısımlık ve yakınlık maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا أُدْمَةٌ أَيْ قَرَابَةٌ Ve vesīle maʿnāsınadır; bunda fetehātla da cāʾizdir; tekūlu: إِتَّخَذْتُهُ أُدْمَةً أَيْ وَسِيلَةً Ve خُلْطَةٌ [ḫulṭat] ve ülfet ve muvāfakat maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمْ أُدْمَةٌ أَيْ خُلْطَةٌ وَمُوَافَقَةٌ Ve

أُدْمَةٌ [udmet] Deve kısmında bir levndir ki tüyü siyāha māʾil olmaktır, karamtık taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin akçıl olmaktır yāhūd pek aklıktır yāhūd levn-i mezbūr āhū kısmında akçıl olmaktır ve insānda karayağızlıktır, سُمْرَةٌ [sumret] maʿnāsına ki buğday enli olmak taʿbīr olunur.

اَلْأَدْمُ [el-edm] (hemzenin fethiyle) İki nesne beynini bitiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَمَ بَيْنَهُمْ أَدْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا لَأَمَ Ve ekmeği katığa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَمَ الْخُبْزَ إِذَا خَلَطَهُ بِالْأُدْمِ Kezālik bir adamın ekmeğini katığa bulamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَمَ الْقَوْمَ إِذَا أَدَمَ لَهُمْ خُبْزَهُمْ Ve

أَدْمٌ [edm] Bir kavmin taʿayyün ve maʿrūfiyyetlerine medār olan müteşahhıs ve zī-şān ser-gerdelerine denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve masdar olur, bir kavme medār-ı taʿayyün olarak ser-gerde olmak maʿnāsına; yukālu: أَدَمَ فُلَانٌ الْقَوْمَ أَدْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا صَارَ لَهُمْ أَدْمًا

اَلْإِيدَامُ [el-īdām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi iki nesne aralığını bitiştirmek maʿnāsınadır; yukālu: آدَمَ بَيْنَهُمْ إِيدَامًا إِذَا لَأَمَ Ve bir nesneyi ekmeğe katık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آدَمَ الْخُبْزَ بِمَعْنَى أَدَمَهُ Ve sahtiyānın iç yüzünü taşra getirmek maʿnāsınadır; yukālu: آدَمَ الْأَدِيمَ إِذَا أَظْهَرَ أَدَمَتَهُ

اَلْأَدْمَةُ [el-edmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla) ve

اَلْإِدَامُ [el-idām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) أَدْمٌ [edm] gibi şol zī-şān ve müteʿayyen adama denir ki kavmi kendi sebebiyle beyne'l-enām müteʿāref ve nām-dār olalar ve bu ıslāh ve ilʾām maʿnāsındandır; yukālu: هُوَ أَدْمُ أَهْلِهِ وَأَدْمَتُهُمْ وَأَدَمَتُهُمْ وَإِدَامُهُمْ أَيْ أُسْوَتُهُمُ الَّذِي بِهِ يُعْرَفُونَ Ve

إِدَامٌ [idām] Mutlakan uygun ve çespān olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ إِدَامُهُ أَيْ مُوَافِقُهُ Ve bir hatun ismidir. Ve Mekke'ye bir merhale mesāfede bir kuyu adıdır. Ve ekmek katığına denir, Fārisīde nān-hūreş denir;cemʿi آدِمَةٌ [ādimet] gelir hemzenin meddiyle ki aslı أَأْدِمَةٌ tir ve آدَامٌ [ādām] gelir ki aslı أَأْدَامٌ idi; tekūlu: أَكَلْتُ الْخُبْزَ بِلَا إِدَامٍ وَهُوَ مَا يُؤْتَدَمُ بِهِ

أَدَمٌ [Edām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلْإِئْتِدَامُ [el-iʾtidām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Ekmeği katıkla tenāvül eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَدَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ الْخُبْزَ مَعَ الْإِدَامِ Ve işbu إِدَامٌ [idām] خُلْطَةٌ [ḫulṭat] ve ülfet maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

إِئْتِدَامٌ [iʾtidām] Ağaca su yürüyüp tāb u tarāvet peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَدَمَ الْعُودُ إِذَا جَرَى فِيهِ الْمَاءُ

اَلْأَدِيمُ [el-edīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Katık olmuş taʿāma denir; yukālu: طَعَامٌ أَدِيمٌ أَيْ مَأْدُومٌ Ve

أَدِيمٌ [Edīm] Huẕeyl bilādında bir mevziʿ adıdır. Ve Ebreş-i Kelbī feresinin ismidir. Ve deriye denir, جِلْدٌ [cild] maʿnāsına yāhūd kırmızıya boyanmışına denir; ʿalā-kavlin dibāgat olunmuş deriye denir ki sahtiyān taʿbīr olunur; cemʿi آدِمَةٌ [ādimet]

gelir hemzenin meddiyle ki أَفْعِلَةٌ [efʿilet] veznindedir ve أُدُمٌ [udum] gelir zammeteynle ve آدَامٌ [ādām] gelir hemzenin meddiyle ve أَدَمٌ [edem] gelir fethateynle ki bu ism-i cemʿdir; yukālu: قَطَعَ الْأَدِيمَ أَيِ الْجِلْدَ Ve minhu yukālu: ظَلَّ أَوْ هُوَ أَحْمَرُهُ أَوْ مَدْبُوغُهُ صَائِمًا أَدِيمَ النَّهَارِ أَيْ عَامَّتُهُ Yaʿnī "Bütün gündüz sāʾim oldu." Ev yukālu: أَعْجَبَنِي الْيَوْمَ أَدِيمُ النَّهَارِ أَيْ بَيَاضُهُ وَتَقُولُ جِئْتُكَ أَدِيمَ الضُّحَى أَيْ فِي أَوَّلِهِ وَيُقَالُ لَيْسَ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ وَفَوْقَ أَدِيمِ الْأَرْضِ أَكْرَمُ مِنْهُ وَهُوَ مَا ظَهَرَ مِنْهُمَا

أُدَيْمٌ [Udeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tihāme ile Yemen beyninde Teşlīş nām mevziʿe mücāvir bir mevziʿ adıdır.

أُدَيْمَةُ [Udeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir dağın adıdır.

اَلْأَدَمَةُ [el-edemet] (fetehātla) Bedende derinin iç yüzüne denir ki et cānibine gelir, ʿalā-kavlin taşra yüzüne denir ki kıl biten yüzüdür. Ve başın derisinin taşra yüzüne denir. Ve yerin iç yüzüne denir, bātınü'l-arz maʿnāsına.

اَلْمُؤْدَمُ [el-muʾdem] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Derisinin iç yüzü ter ve mülāyim adama denir, niteki مُبْشَرٌ [mubşer] derisinin taşra yüzü huşūnetli olan adama deni. Baʿdehu bu iki kelime bi'l-maʿiyye uz ve hāzık ve mücerreb ve kār-āgāh ve ahvāl-āşinā kimseye ıtlāk olundu ki mevkiʿlerine göre hasbe'l-iktizāʾ mülāyemet ve huşūnetle muʿāmele ederve zāhiren huşūnetli görünür lākin bātınen mülāyim olur; yukālu: رَجُلٌ مُؤْدَمٌ مُبْشَرٌ أَيْ حَاذِقٌ مُجَرَّبٌ جَمَعَ لِينَ الْأَدَمَةِ وَخُشُونَةَ الْبَشَرَةِ Müʾennesi مُؤْدَمَةٌ [muʾdemet] ve مُبْشَرَةٌ [mubşeret]tir.

اَلْأَدَمُ [el-edem] (fethateynle) ve

اَلْأُدُومَةُ [el-udūmet] (hemzenin zammıyla) Karayağız olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدِمَ الصَّبِيُّ وَأَدُمَ أَدَمًا وَأُدُومَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالْخَامِسِ إِذَا كَانَ بِهِ أُدْمَةٌ

اَلْآدَمُ [el-ādem] (hemzenin meddiyle أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Zikr olunan أُدْمَةٌ [udmet] renginde olan āhūya ve deveye denir. Ve karayağız kimseye denir;cemʿi أُدْمٌ [udm] gelir hemzenin zammıyla ve أُدْمَانٌ [udmān] gelir kezālik hemzenin zammıyla. Müʾennesinde أَدْمَاءُ [edmāʾ] denir,حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde ve şāzz olarak أَدْمَانَةٌ [edmānet] denir;cemʿi أُدْمٌ [udm] gelir hemzenin zammıyla. Ve

آدَمُ [Ādem] Ebu'l-Beşer ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām hazretlerinin ismidir ve şāzz olarak أَدَمُ [Edem] dahi denir fethateynle ki elif tahfīf olunur;cemʿi أَوَادِمُ [evādim] gelir.

Mütercim der ki müʾellifin siyākından آدَمُ [Ādem] أُدْمَةٌ [udmet]ten yāhūd أَدِيمٌ [edīm]-i arzdan müştakk ʿArabī olmasına zehābı münfehim olur, niteki *Şāfiye*'de dahi aslı hemzeteynle أَأْدَمُ [eʾdem] olarak أَفْعَلُ [efʿal] vezninde ʿArabiyyeti mersūmdur. Ve cemʿinde hemze vāv'a kalb olunur,kaldı ki cemʿiyyeti zürriyyetine müteʿalliktir,bir kabīle pederinin ismiyle kabīle müsemmā olduğu gibi. Ve ʿinde'l-baʿz aslı Süryānī olarak آدَام idi خَاتَامٌ [ḫātām] vezninde baʿdehu taʿrīble elif-i sāniye hazf olundu. Ve İmām Şaʿbī, ʿİbrānī olup vezni فَاعَلٌ [fāʿal] olduğuna zāhib oldu; آذَرُ [āẕer] ve عَاذَرُ [ʿāẕer] gibi ve Süryānīde آدَم [ādem] toprağa denir dedi. Ve *Keşşāf*'ta Zemaḫşerī ve Beyḍāvī ve sāʾir ehl-i tahkīk ʿAcemī olduğunu tansīs eylediler. Pes ʿArabī ve aʿcemī diyenlere göre de gayr-i munsarıf olur, intehā. Ve Ebū Bekr Aḥmed b. Ādem el-Ādemī muhaddistir.

اَلْأَدَمَانُ [el-edemān] (fetehātla) Bir şecer ismidir. Ve hurmā ağacının beynisine ʿārız olan çürüklüğe ve siyāhlığa denir, ağacın tebāh olmasını müʾeddī olur; yukālu: رَكِبَ فِي النَّخْلَةِ أَدَمَانٌ أَيْ عَفَنٌ وَسَوَادٌ فِي قَلْبِهَا

أُدَمَى [Udemā] (أُرَبَى [urebā] vezninde yāhūd muʿarref olarak)Bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِيدَامَةُ [el-īdāmet] (hemzenin kesriyle) Toprağı pek ve muhkem olup aslā taşları olmayan arza denir;cemʿi أَيَادِيمُ [eyādīm] gelir. Cevherī bunun müfredini selb eylemekle vehm eylemiştir.

اَلْأَدَمُ [el-edem] (fethateynle) Kabr ve mezāra denir. Ve بَرْنِيٌّ [berniyy] dedikleri bir güne hurmāya denir. Ve Ẕī Ḳār kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve ʿAmḳ kurbünde bir mevziʿdir. Ve Yemen'de şehr-i Ṣanʿā kazāsında bir karye adıdır. Ve Hecer kurbünde bir nāhiye adıdır. Ve ʿUmān nevāhīsinden bir nāhiye ismidir.

أُدَيِّمٌ [Udeyyim] (غُلَيِّمٌ [ġuleyyim] vezninde) Serāt ile Tihāme ve Yemen beyninde bir arzın ismidir. Ve Vādi'l-Ḳurā yanında bir mevziʿ adıdır.

أُدْمَامُ [Udmān] (hemzenin zammıyla) Maġrib'de bir beldedir.

اَلْمَأْدُومُ [el-meʾdūm] Katık olmuş taʿāma denir ki zikr olundu; ve minhu kavluhum: أَطْعَمْتُكَ مَأْدُومِي أَيْ أَتَيْتُكَ بِعُذْرِي Yaʿnī "Biṭāne-i ahvālimde olan ʿözr ve ʿilleti sanā īrād eyledim." Ve bu kināyāttandır.

[أ ذ م]

أُذَيْمٌ [Uẕeym] (ẕāl-ı muʿceme ile زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir. Uẕeym eṣ-Ṣaʿlebī sahābedir.

[أ ر م]

اَلْأَرْمُ [el-erm] (hemzenin fethi ve rā'nın sükūnuyla) Hāzır olan taʿāmın mecmūʿunu ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَ عَلَى الْمَائِدَةِ أَرْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَهُ فَلَمْ يَدَعْ شَيْئًا Ve yumuşatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَ فُلَانًا إِذَا لَيَّنَهُ Ve bir kavmi istīsāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَتِ السَّنَةُ الْقَوْمَ إِذَا قَطَعَتْهُمْ Ve bir nesneyi muhkem bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَ الشَّيْءَ إِذَا شَدَّهُ Ve ısırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَ عَلَيْهِ إِذَا عَضَّ Ve ipi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا

اَلْأَرِمَةُ [el-erimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Halkı istīsāl eden kurak ve kıtlık seneye denir; yukālu: سَنَةٌ أَرِمَةٌ أَيْ قَاطِعَةٌ مُسْتَأْصِلَةٌ

اَلْأُرُّمُ [el-urrem] (رُكَّعٌ [rukkaʿ] vezninde) Azı dişlere denir. Ve parmağın uçlarına denir. Ve taşlara denir. Ve hurde çakıl taşlarına denir.

اَلْمَأْرُومَةُ [el-meʾrūmet] ve

اَلْأَرْمَاءُ [el-ermāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol arza denir ki davarlar bütün eşcār ve nebātātını silip süpürmekle usūl ve fürūʿlarından bir nesne kalmamış ola; yukālu: أَرْضٌ مَأْرُومَةٌ وَأَرْمَاءُ أَيْ لَمْ يُتْرَكْ فِيهَا أَصْلٌ وَلَا فَرْعٌ Ve bu istīsāl-ı kahtla nāsta dahi müstaʿmeldir. Ve

مَأْرُومَةٌ [meʾrūmet] Her yanı uygun, aʿzāʾ ve endāmı dernekli mütenāsib mahbūbeye ıtlāk olunur;فَتْلٌ [fetl] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: جَارِيَةٌ مَأْرُومَةٌ أَيْ حَسَنَةُ الْأَرْمِ يَعْنِي مَحْدُولَةُ الْخَلْقِ

اَلْآرَامُ [el-ārām] (hemzenin meddiyle) Nişān için beriyyede nasb olunan mīl ve minārelere denir; yukālu: مَفَازَةٌ لَيْسَتْ فِيهَا آرَامٌ أَيْ أَعْلَامٌ Ve ʿalā-kavlin bu ʿādī olanlara yaʿnī

pek kadīm olanlarına mahsustur,müfredi إِرَمٌ [irem]dir,عِنَبٌ [ʿineb] gibi ve أَرِمٌ [erim] dir,كَتِفٌ [ketif] gibi ve إِرَمِيٌّ [iremiyy]dir, عِنَبِيٌّ [ʿinebiyy] gibi ve fethateynle cāʾizdir ve أَيْرَمِيٌّ [eyremiyy]dir, حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] vezninde ve يَرَمِيٌّ [yeremiyy]dir yā'nın ve rā'nın fethiyle, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأُرُومُ [el-urūm] (hemzenin zammıyla) Bu dahi aʿlām maʿnāsınadır ki nişān için dikilen mīl ve minārelerdir. Ve ʿĀd kavminin kubūruna denir. Ve أُرُومُ الرَّأْسِ [urūmu'r-reʾs] başların tepeden tarafa uçlarına ıtlāk olunur. Şārih der ki müfredi أُرْمَةٌ [urmet] tir, غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde.

إِرَمُ [İrem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) ve

أَرَامٌ [Erām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ʿĀd-ı ūlā yāhūd ʿĀd-ı ahīrenin pederleri ismidir, ʿalā-kavlin beldeleri ismidir yā vālideleri yāhūd kabīlelerinin ismidir. Ve ﴿إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ﴾ ki Ḳurʾān-ı mübīnde vārid olmuştur, murād Dimaşḳ-ı Şām yāhūd İskenderiyye şehridir. Ve

إِرَمُ [İrem] Fāris ülkesinde bir mevziʿdir.

إِرَمُ الْكَلْبَةِ [İremu'l-Kelbet] yāhūd

إِرَمِيُّ الْكَلْبَةِ [İremiyyu'l-Kelbet] Başra ile Mekke meyānında bir mevziʿdir.

أَرَامٌ [Erām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Etrāf-ı Şām'da Cuẕām kabīlesi diyārında bir dağın ve bir suyun adıdır. Ve

أَرَامٌ [erām] قَبَائِلُ [ḳabāʾil]-i reʾsin kavuştukları yere denir. Ve قَبِيلَةٌ [ḳabīlet] başta olan kemik kıtʿalarına denir, niteki zikr olundu.

اَلْأَرُومَةُ [el-erūmet] (hemzenin fethi ve zammıyla) Her nesnenin köküne denir ki murād göm ve firāvān olan köktür, Türkīde ona oyum taʿbīr olunur; cemʿi أَرُومٌ [erūm]dur; yukālu: أَرُومَتُهُ قَوِيَّةٌ أَيْ أَصْلُهُ

اَلْمُؤَرَّمُ [el-muʾerrem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Kemik kıtʿaları iri olan başa vasf olur; yukālu: رَأْسٌ مُؤَرَّمٌ أَيْ ضَخْمُ الْقَبَائِلِ Ve yukarısı bol olan tolgaya denir; yukālu: بَيْضَةٌ مُؤَرَّمَةٌ أَيْ وَاسِعَةُ الْأَعْلَى

اَلْأَرَمُ [el-erem] (fethateynle) ve

اَلْأَرِيمُ [el-erīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْإِرَمِيُّ [el-iremiyy] (عِنَبِيٌّ [ʿinebiyy] veznin-de ve hemzenin fethiyle de cāʾizdir) ve

اَلْأَيْرَمِيُّ [el-eyremiyy] (حَيْدَرِيٌّ [ḥayderiyy] vezninde ve hemzenin kesriyle lügattır) Nāstan bir kimse ve eser ve nişān maʿnālarına müstaʿmeldir; mīl ve mināre maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: مَا بِالْمَكَانِ أَرَمٌ وَأَرِيمٌ وَإِرَمِيٌّ وَأَيْرَمِيٌّ أَيْ أَحَدٌ وَعَلَمٌ Şārihin beyānına göre nefy mevkiʿine mahsūstur. Ve إِرَمِيٌّ [iremiyy] ve أَيْرَمِيٌّ [eyremiyy] kelimelerinde yāʾ vahdetiyyedir, gūyā ki إِرَمٌ [irem] ve أَيْرَمٌ [eyrem] cins ʿadd olunmuştur;cemʿi أَرَامٌ [erām]dır niteki zikr olundu.

أَرَمَا [eremā] (fethateynle) ve

أَرَمُ [erem] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Hılf ve kaseme makrūn olarak أَمَا ve أَمَ maʿnāsına müstaʿmeldir.أَرَمَا [eremā] lafzı أَمَا maʿnāsınadır ki harf-i istiftāhtırve أَرَمٌ [erem] kelimesi أَمَ maʿnāsınadır ki بَلْ mürādifidir; yukālu: أَرَمَا وَاللهِ أَيْ أَمَا وَاللهِ وَأَرَمَ هَمَا وَحَرْمَى وَحَزْمَى والله وَاللهِ أَيْ أَمَ وَاللهِ Niteki وَغَرْمَى والله [terkībleri] أَمَا وَاللهِ makāmında müstaʿmeldir. Ve أَمَا lafzı حَقًّا maʿnāsınadır. Ve bunlar istiʿmālāt-ı ʿArabdır, her birinin münāsebet-i maʿneviyyesi vardır, māddelerinde meşrūhtur, cümlesi kasem ve yemīn makāmındadır.

أُرْمُ [Urm] (hemzenin zammıyla) Ṭaberistān'da bir mevziʿdir.

أُرْمِيَةُ [Urmiyet] (hemzenin zammı ve mīm'in kesri ve yā'nın tahfīfiyle) Āẕerbaycān ülkesinde bir belde adıdır.

أَرُومٌ [Erūm](صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Benī Suleym yurdunda bir dağın adıdır.

آرَمُ [Ārem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir mevziᶜdir.

بِئْرُ إِرْمَى [Biʾru Irmā] (حِسْمَى [ḥismā] vezninde) Medīne kurbünde bir kuyu adıdır.

اَلْأَوْرَمُ [el-evrem] (hemzenin fethiyle) "و،ر،م" māddesinde mersūmdur.

آرِمُ [Ārim] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Māzenderān ülkesinde bir beldedir; Ḫusrev b. Ḥamze el-Muʾeddib oradandır. Ve Dihistān kurbünde bir karyedir.

آرَامٌ [Ārām] (hemzenin meddiyle) Beyne'l-Ḥaremeyn bir dağın adıdır.

ذَاتُ آرَامٍ [Ẕātu Ārām) Kabīle-i Ḍibāb diyārında bir dağdır.

ذُو آرَامٍ [Ẕū Ārām] Bir mürtefiᶜ ve pek yer ismidir ki onda ᶜĀd kavmi nişān için aᶜlām cemᶜ eylemişlerdir.

[أ ز م]

اَلْأَزْمُ [el-ezm] (hemzenin fethi ve zāy-ı muᶜcemenin sükūnuyla) ve

اَلْأُزُومُ [el-uzūm] قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir nesneyi dişlerin mecmūᶜuyla kavrayıp pek ısırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الشَّيْءَ أَزْمًا وَأُزُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَضَّهُ بِالْفَمِ كُلِّهِ شَدِيدًا Ve at gem damağını dişleriyle sıkıp azıya çalmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الْفَرَسُ عَلَى فَأْسِ اللِّجَامِ إِذَا قَبَضَ Ve yıl pek kurak ve kıtlık olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَزَمَ الْعَامُ إِذَا اشْتَدَّ قَحْطُهُ Ve halkı kırıp geçirmek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَزَمَ الْعَامُ إِذَا اسْتَأْصَلَهُمْ Ve bir adam bir kimseye yāhūd bir mahalle ayrılmamak vech üzere mülāzemet eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: أَزَمَ بِصَاحِبِهِ وَبِالْمَكَانِ إِذَا لَزِمَ Ve bir nesneyi muhkem bükmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الْحَبْلَ إِذَا أَحْكَمَ فَتْلَهُ Ve dāʾimī bir nesne üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ عَلَيْهِ إِذَا وَاظَبَ Ve bir adam mezraᶜa ve çiftlik makūlesi mülkünü muhāfaza eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ بِضَيْعَتِهِ إِذَا حَافَظَ Ve kapıyı kapamak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ Ve bir nesne buruşup ve burtulup tortop olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الشَّيْءُ إِذَا تَقَبَّضَ وَانْضَمَّ Ve bir nesneyi diş ile ve bıçak makūlesiyle kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ الشَّيْءَ بِنَابِهِ أَوْ بِالسِّكِّينِ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir nesneden imsāk ve ferāgat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَزَمَ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا أَمْسَكَ عَنْهُ Ve yemeği terk edip geri durmak maᶜnāsınadır. Kāle'ş-şārih: سَأَلَ كِسْرَى اَلْحَارِثَ بْنَ كَلَدَةَ وَهُوَ طَبِيبُ الْعَرَبِ مَا أَصْلُ الطِّبِّ قَالَ اَلْأَزْمُ قَالَ فَمَا الْأَزْمُ قَالَ ضَبْطُ الشَّفَتَيْنِ وَالرِّفْقُ بِالْيَدَيْنِ قَالَ أَصَبْتَ Ve

أَزْمٌ [ezm] Taᶜām üzere taᶜām idhālinden perhīz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ يَأْزِمُ أَيْ لَا يُدْخِلُ الطَّعَامَ عَلَى الطَّعَامِ Ve samt ve sükūt maᶜnāsınadır; yukālu: أَيِ عَلَيْكَ بِالْأَزْمِ الصَّمْتِ

اَلْآزِمُ [el-āzim] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) ve

اَلْأَزُومُ [el-ezūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir nesneyi dişlerinin mecmūᶜuyla kavrayıp pek ısırır olan adama denir. Ve

آزِمٌ [āzim] Azı dişine denir;cemᶜi أُزَّمٌ [uzzem] gelir,رُكَّعٌ [rukkaᶜ] vezninde. Ve

أَزُومٌ [ezūm] Kezālik azı dişe denir;cemᶜi أُزُمٌ [uzum] gelir,عُنُقٌ [ᶜunuḳ] vezninde.

اَلْأَزَمُ [el-ezem] (fethateynle) Bu dahi bir

nesne buruşup tortop olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزِمَ الشَّيْءُ أَزَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَقَبَّضَ وَانْضَمَّ Ve mihmān üzere mihmān kondurmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَزِمَ بِي عَلَيْهِ أَيْ أَلَمَّ

اَلْأَزْمَةُ [el-ezmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلْأَزِمَةُ [el-ezimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْأَزُومَةُ [el-ezūmet] (مَلُولَةٌ [melūlet] vezninde) Pek kurak ve kıtlık yıla vasf olur; yukālu: سَنَةٌ أَزْمَةٌ وَأَزِمَةٌ وَأَزُومَةٌ أَيْ شَدِيدَةٌ Ve

أَزْمَةٌ [ezmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla) Günde bir öğün yemek yemeğe denir; yukālu: إِعْتَادَ فُلَانٌ فِي الْيَوْمِ أَزْمَةً أَيْ أَكْلَةً وَاحِدَةً Ve şiddet ve mihnet maʿnāsınadır;cemʿi أَزْمٌ [ezm] gelir, تَمْرَةٌ [temret] ve تَمْرٌ [temr] gibi ve إِزَمٌ [izem] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde, بَدْرَةٌ [bedret] ve بِدَرٌ [bider] gibi. Kāle'ş-şārih ve minhu: "إِشْتَدِّي أَزْمَةُ تَنْفَرِجِي"

اَلْمَآزِمُ [el-meʾāzim] (مَنَازِلُ [menāzil] vezninde) مَأْزِمٌ [meʾzim] kelimesinin cemʿidir ki مَنْزِلٌ [menzil] veznindedir, her nesnenin sıkışıp teng ve sıklet olan yerine denir; ve minhu مَأْزِمُ الْأَرْضِ وَالْفَرْجِ وَالْعَيْشِ أَيْ مَضَايِقُهَا Bu cihetle cemʿ ile yaʿnī Muzdelife ile ʿArafāt beyninde vākiʿ daracık yere مَأْزِمٌ [Meʾzim] ıtlāk olundu ve ona مَأْزِمَانِ [Meʾzimān] dahi denir tesniye sīgasıyla iki tarafındaki cebel iʿtibārıyla. Ve

مَأْزِمَانِ [Meʾzimān] Mekke ile Minā aralığında bir mevziʿin dahi ismidir.

اَلْآزِمَةُ [el-āzimet] (صَاحِبَةٌ [ṣāḥibet] vezninde) Bu dahi şiddet ve mihnete denir; yukālu: وَقَعُوا فِي آزِمَةٍ أَيْ شِدَّةٍ Ve azı dişe denir; cemʿi أَوَازِمُ [evāzim] gelir.

أَزِيمٌ [Ezīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bādiyede bir dağın adıdır.

أَزَامٍ [ezāmi] (قَطَامٍ [ḳaṭāmi] vezninde) Kıtlık ve kurak seneye denir; yukālu: أَصَابَتْهُمْ أَزَامٍ أَيِ السَّنَةُ الْمُجْدِبَةُ

اَلْأَزُومُ [el-ezūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْأُزَامُ [el-uzām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir nesneye müdāvim olan kimseye denir; yukālu: هُوَ أَزُومٌ بِهِ وَأُزَامٌ أَيْ مُلَازِمٌ لَهُ

اَلْمُتَأَزِّمُ [el-muteʾezzim] (مُتَأَلِّمٌ [muteʾellim] vezninde) Kaht ve şiddete uğramış adama denir, yukālu: هُوَ مُتَأَزِّمٌ أَيْ أَصَابَتْهُ أَزْمَةٌ

أَزَمٌ [Ezem] (fethateynle) Īrān'da Sīrāf kazāsında bir nahiyedir; muhaddisīnden Baḥr b. Yaḥyā b. Baḥr el-Ezemī oradandır. Ve Ehvāz ile Rāmehurmuz miyānında bir mevziʿdir; Mebremān demekle maʿrūf Muḥammed b. ʿAlī en-Naḥvī el-Ezemī oradandır.

[أ س م]

أُسَامَةُ [usāmet] (hemze-i mazmūme ile maʿrūfe olarak) Arslanın ʿalem-i cinsidir; yukālu: هَذَا أُسَامَةُ عَادِيًا أَيْ جَرِيئًا Ve harf-i taʿrīfle اَلْأُسَامَةُ [el-usāmet] dahi lügattır; *Kāfiye* şārihi Şeyh Raḍī maʿrife bahsinde tahkīk eylemiştir, fe'lyurācaʿ. Ve

أُسَامَةُ [Usāmet] Esāmīdendir: Usāme b. Zeyd, Faḫr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin mevālīsindendir ve be-gāyet sevdiği zevāttandır. Ve Usāme b. Şerīk eş-Şaʿlebī ve Usāme b. ʿUmeyr el-Huẕelī ve İbn Mālik ed-Dārimī ve İbn Aḫderī eş-Şeḳarī sahābelerdir. Ve bunda hemzesiz سَامَةُ [Sāmet] dahi lügattır. Ve

إِسْمٌ [ism] kelimesi muʿtellü'l-lām olmakla سُمُوٌّ [sumuvv] māddesinde mersūmdur.

[أ ش م]

اَلْأَشَمُ [el-eşem] (hemzenin ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Zikr olunan أَزَمٌ [ezem] lafzında lügattır ki mihmān üzere mihmān kondurmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَشِمَ بِي عَلَى فُلَانٍ أَشَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ بِمَعْنَى أَزِمَ

أُشْمُومُ [Uşmūm] (hemzenin zammıyla) Mısır'da iki karye ismidir.

[أ ص ط ك م]

اَلْإِصْطَكْمَةُ [el-işṭakmet] (hemzenin kesri ve ṭā'nın fethiyle) Külde pişmiş ekmeğe denir ki taşra ahālīsi poğaça taʿbīr ederler; tekūlu: أَكَلْتُ إِصْطَكْمَةً أَيْ خُبْزَ الْمَلَّةِ

[أ ض م]

اَلْأَضَمُ [el-eḍam] (hemzenin ve ḍād-ı muʿcemenin fethiyle) Hıkd ve kīne maʿnāsınadır; yukālu: بِقَلْبِهِ أَضَمٌ أَيْ حِقْدٌ Ve hased maʿnāsınadır. Ve dargınlık, gazab maʿnāsınadır;cemʿi أَضَمَاتٌ [eḍamāt] gelir fetehātla. Ve

أَضَمٌ [eḍam] Masdar olur, darılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضِمَ عَلَيْهِ أَضَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Ve bir adam ezā ve rencīde ederek şer-gīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَضِمَ بِهِ إِذَا عَلِقَ يُؤْذِيهِ Ve aygır hayvān dişilere sataşıp kimini kapıp kimini önüne katıp kovmak maʿnāsınadır; yukālu. أَضِمَ الْفَحْلُ بِالشُّوَّلِ إِذَا عَلِقَ بِهَا يَطْرُدُهَا وَيَعَضُّهَا

إِضَمٌ [İḍam] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir dağın adıdır. Ve şol vādī ismidir ki Medīne-i münevvere o vādīde bünyād ve ābād olmuştur; Medīne'nin ittisālinde olan yerine Ḳanāt derler ve Medīne'den yukarı Seddu Ḳanāt yanında olan yerine Şeẓāt derler ve ondan aşağıya İḍam derler.

ذُوإِضَمٍ [Ẕū İḍam] Mekke ile Yemāme beyninde bir mevziʿ adıdır.

[أ ط م]

اَلْأُطُمُ [el-uṭum] (zammeteynle) Köşke denir, قَصْرٌ [ḳaṣr] maʿnāsına. Ve mutlakan taştan yapılmış hısn ve hisāra denir, palanka ve kule ve tabya ve şanş gibi ki Fārisīde dīze derler. أُطُومٌ [uṭūm]-ı medīne bundandır ki selefte damları üzere tahassun edecek kuleler binā ve onda mütehassın olurlar idi. Ve

أُطُمٌ [uṭum] Mutlakan murabbaʿ ve müsattah kārgīr hāneye denir;cemʿi آطَامٌ [āṭām] gelir hemzenin meddiyle ve أُطُومٌ [uṭūm] gelir, lisānımızda oda taʿbīri أُطُمٌ [uṭum] muharrefi olmak zihnde cevelān eder. Ve kavluhum: آطَامٌ مُؤَطَّمَةٌ كَمُعَظَّمَةٍ مِثْلَ أَجْنَادٍ مُجَنَّدَةٍ Yaʿnī rifʿat ve menāʿatini tavsīf için īrād olunur. Ve

أُطُمُ الْأَضْبَطِ بْنِ قُرَيْعٍ [Uṭumu'l-Aḍbaṭ b. Ḳureyʿ] Yemen'de bir hısndır.

اَلْأَطَمُ [el-eṭam] (fethateynle) Öfkelenip darılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطِمَ الرَّجُلُ أَطَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غَضِبَ Ve bir āher nesneye munzamm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَطِمَ إِلَيْهِ إِذَا انْضَمَّ Ve أُطَامٌ [uṭām] marazına uğramak maʿnāsınadır; yukālu: أَطِمَ الرَّجُلُ وَالْبَعِيرُ إِذَا أَصَابَهُ الْأُطَامُ

اَلْأَطِيمَةُ [el-eṭīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Āteş yakacak ocağa denir.

اَلْأَطُومُ [el-eṭūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Deniz kaplumbağasına denir ki derisi galīz olur. Ve bir cins balık ismidir ki iri ve derisi galīz olur. Ve şol yaya denir ki kirişi bağrına yapışık olmakla basık ola; yukālu: قَوْسٌ أَطُومٌ أَيْ لَازِقٌ وَتَرُهَا بِكَبِدِهَا Ve kirpiye denir,قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] maʿnāsına. Ve öküze denir. Ve sedefe denir ki inci kabıdır.

اَلْأُطَامُ [el-uṭām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve اَلْإِطَامُ [el-iṭām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir ᶜārıza sebebiyle bevl ve fazālātın münkabız olmasına denir ki ᶜillet-i mahsūsadır.

اَلْأَطْمُ [el-eṭm] (hemzenin fethiyle) Zikr olunan ᶜillete uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطِمَ الرَّجُلُ وَالْبَعِيرُ أَطَمًا عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ وَأَطِمَ عَلَيْهِ فَهُوَ مَأْطُومٌ إِذَا أَصَابَهُ الْأُطَامُ Ve ısırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَمَ بِيَدِهِ أَطْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا عَضَّ Ve çımkırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَمَ بِسِلْحِهِ إِذَا رَمَى بِهِ Ve kuyunun ağzını daracık yapmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَمَ الْبِئْرَ إِذَا ضَيَّقَ فَاهَا Ve perdeyi salıvermek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَمَ عَلَى الْبَيْتِ إِذَا أَرْخَى سُتُورَهُ

اَلْإِئْتِطَامُ [el-iᵓtiṭām] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi أُطَامٌ [uṭām] dedikleri maraz-ı mezbūra uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: أُئْتُطِمَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَهُ الْأُطَامُ

اَلتَّأَطُّمُ [et-teᵓeṭṭum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Pek gazab-nāk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَطَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَأَجَّمَ وَغَضِبَ Ve dalgalar yükselip birbirine çarpılmakla birbiri üstünde çatlayıp yarılmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَطَّمَ السَّيْلُ إِذَا ارْفَتَعَتْ أَمْوَاجُهُ فَتَكَسَّرَ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ Ve gece pek karanu olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَطَّمَ اللَّيْلُ إِذَا اشْتَدَّتْ ظُلْمَتُهُ Ve kedi kısmı uyurken mırıldayıp hırıldamak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَطَّمَ السِّنَّوْرُ إِذَا خَرَّ فِي نَوْمِهِ Ve bir kimse mā-fi'z-zamīrini ketm ve imsāk edip açmazda komak maᶜnāsınadır; yukālu: تَأَطَّمَ فُلَانٌ إِذَا سَكَتَ عَلَى مَا فِي نَفْسِهِ

اَلْإِيطَامُ [el-īṭām] (hemzenin kesriyle) Kapıyı kapamak maᶜnāsınadır; yukālu: آطَمَ بَابَهُ إِيطَامًا إِذَا أَغْلَقَهُ

اَلتَّأْطِيمُ [et-teᵓṭīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Örtü ile mihaffeyi ve mahmili örtmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَطَّمَ الْهَوْدَجَ إِذَا سَتَرَهُ بِثِيَابٍ

آطَامُ [Āṭām] (hemzenin meddiyle) Yemāme'de bir karyedir.

[أ ك م]

اَلْأَكَمَةُ [el-ekemet] (fetehātla) Cins-i vāhid taşlıktan olan yüksek tepeye denir ki yığın olmaya, ᶜalā-kavlin dağdan alçak tepeye denir yāhūd etrāfından pek yüksek olan yere ve bayıra denir ki toprağı galīz olup lākin gılzatte taş derecesine bālig olmaya;cemᶜi أَكَمٌ [ekem] gelir fethateynle ve أُكُمٌ [ukum] gelir zammeteynle ve آكُمٌ [ākum] gelir, أَجْبُلٌ [ecbul] vezninde ve إِكَامٌ [ikām] gelir, جِبَالٌ [cibāl] vezninde ve آكَامٌ [ākām] gelir, أَجْبَالٌ [ecbāl] vezninde. Ve

أَكَمَةُ [Ekemet] Ṭayyiᵓ kabīlesi yurdunda Eceᵓ nām dağın hadabātından bir هَضْبَةٌ [haḍbet] adıdır. Ve Ḥācir kurbünde bir mevziᶜ adıdır ki Ekemetu'l-ᶜİşrik demekle müteᶜāreftir.

اَلْإِسْتِيكَامُ [el-istīkām] Bir mahal tepelik olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْكَمَ الْمَوْضِعُ إِذَا صَارَ أَكَمًا Ve oturacak yeri mülāyim bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَأْكَمَ مَجْلِسَهُ إِذَا اسْتَوْطَأَهُ

اَلْمَأْكَمُ [el-meᵓkem] ve

اَلْمَأْكَمَةُ [el-meᵓkemet] (mīm'in fethi ve kāf'ın fethi ve kesriyle) Uca kemiğinin başında olan ete denir ki iki taraflı iki et parçasıdır ki yancık eti taᶜbīr olunur, ᶜalā-kavlin iki kıtᶜa ettir ki kıynaklar ile arkanın iki cānibini vasl eylemişlerdir ki pöç eti taᶜbīr olunur; cemᶜi مَآكِمُ [meᵓākim] gelir,مَنَازِلُ [menāzil] vezninde.

اَلْمُؤَاكِمَةُ [el-muᵓākimet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] ten ism-i fāᶜil bünyesiyle) ve

اَلْمُؤَكِّمَةُ [el-muᵓekkimet] (مُحَدِّثَةٌ [muḥaddiṯet] vezninde) مَأْكَمٌ [meᵓkem]

dedikleri etleri büyük olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُؤَاكِمَةٌ وَمُؤَكِّمَةٌ أَي الْعَظِيمَةُ الْمَأْكَمَتَيْنِ وَهِيَ لَحْمَةٌ عَلَى رَأْسِ الْوَرِكِ وَهُمَا ثِنْتَانِ أَوْ لَحْمَتَانِ وَصَلَتَا بَيْنَ الْعَجِزِ وَالْمَتْنَيْنِ

اَلْأَكْمُ [el-ekm] (hemzenin fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Yerde olan otların mecmūʿu raʿy olunmak manāsınadır; yukālu: أُكِمَتِ الْأَرْضُ عَلَى الْمَجْهُولِ أَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أُكِلَ جَمِيعُ مَا فِيهَا

أُكَامٌ [Ukām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir dağın adıdır.

اَلتَّأْكِيمُ [et-teʾkīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Sağrı büyük olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَكَّمَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا غَلُظَ كَفَلُهَا

اَلْمَأْكُومُ [el-meʾkūm] Gam ve endūh sebebiyle rengi mütegayyir olmuş adama denir; yukālu: رَجُلٌ مَأْكُومٌ أَيْ كَمِدٌ غَمًّا

[أ ل م]

اَلْأَلَمُ [el-elem] (fethateynle) Ağrıya denir;cemʿi آلَامٌ [ālām]dır hemzenin meddiyle; yukālu: بِهِ أَلَمٌ شَدِيدٌ أَيْ وَجَعٌ Şārih der ki أَلَمٌ [elem] وَجَعٌ [vecaʿ]dan eʿammdır, hattā müʾellif ẕāl bābında لَذَّةٌ [leẕẕet]i ki hoşluktur ضِدُّ الْأَلَمِ ile taʿbīr eyledi, pes أَلَمٌ [elem] nā-hoşluk demek olur gerek وَجَعٌ [vecaʿ] ile ve gerek fütūr ve endīşe gibi ʿārıza ile olsun. İntehā. Ve

أَلَمٌ [elem] Masdar olur, derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَلِمَ رَأْسُهُ أَلَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا وَجِعَ

اَلْأَيْلَمَةُ [el-eylemet] (hemzenin ve lām'ın fethiyle) Bu dahi وَجَعٌ [vecaʿ] maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ الْأَلَمُ وَالْأَيْلَمَةُ أَيِ الْوَجَعُ Ve hareket ve cünbüş maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ أَيْلَمَةٌ أَيْ حَرَكَةٌ Ve ses maʿnāsınadır; tekūlu: سَمِعْتُ أَيْلَمَتَهُ أَيْ صَوْتَهُ

اَلْأَلِمُ [el-elim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Derd-nāk adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَلِمٌ أَيْ وَجِعٌ

اَلتَّأَلُّمُ [et-teʾellum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Derd-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَلَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَوَجَّعَ

اَلْإِيلَامُ [el-īlām] (hemzenin kesriyle) Derd-nāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آلَمَهُ إِيلَامًا إِذَا أَوْجَعَهُ

اَلْأَلِيمُ [el-elīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Acıtıp ağrıtan nesneye denir; yukālu: ضَرْبٌ أَلِيمٌ أَيْ مُؤْلِمٌ Ve bu سَمِيعٌ [semīʿ] ve مُسْمِعٌ [musmiʿ] gibidir. Ve إِيجَاعٌ [īcāʿ] ve إِيلَامٌ [īlām] ı nihāyet dereceye bālig olan işkence ve ʿazāba denir; yukālu: عَذَابٌ أَلِيمٌ إِذَا بَلَغَ إِيجَاعُهُ غَايَةَ الْبُلُوغِ

اَلْأَلُومَةُ [el-elūmet] (hemzenin fethiyle) Hisset ve lüʾm ve denāʾet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ أَلُومَةٌ أَيْ لُؤْمٌ وَخِسَّةٌ Ve bir mevziʿ adıdır.

[أ م م]

اَلْأَمُّ [el-emm] (hemzenin fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Kasd ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّهُ أَمَّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَصَدَهُ Ve başı dimāga varınca yarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّ فُلَانًا إِذَا أَصَابَ أُمَّ رَأْسِهِ

اَلْإِئْتِمَامُ [el-iʾtimām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi kasd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَمَّ شَيْئًا إِذَا قَصَدَهُ Ve iktidā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِئْتَمَّ بِهِ إِذَا اقْتَدَى Ve yukālu: إِيتَمَى بِهِ عَلَى الْبَدَلِ Yaʿnī şeddeyi istiskālle yā'ya ibdāl edip إِيتَمَى dahi derler.

اَلتَّأْمِيمُ [et-teʾmīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلتَّأَمُّمُ [et-teʾemmum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bunlar da kasd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّمَهُ وَتَأَمَّمَهُ إِذَا قَصَدَهُ Ve bunlarda hemzeyi yā'ya ibdālle يَمَّمَهُ ve تَيَمَّمَهُ dahi derler. Ve

تَيَمُّمٌ [teyemmum] Tevaddu' bi't-türāb ma'nāsına müsta'mel olur ki 'örf-i şer'īdir, kasd ma'nāsından me'hūzdur; yukālu: تَيَمَّمَ الصَّعِيدَ إِذَا تَوَضَّأَ بِهِ Bunun da aslı تَأَمُّمٌ idi, hemze yā'ya ibdāl olundu. Ve

تَأَمُّمٌ [te'emmum] Analık edinmek ma'nāsınadır; yukālu: تَأَمَّمَ فُلَانَةً إِذَا اتَّخَذَهَا أُمًّا

اَلْمِئَمُّ [el-mi'emm] (mīm'in kesri ve hemzenin fethiyle) Üstāz rehbere denir;yukālu: هُوَ مِئَمٌّ أَيْ دَلِيلٌ هَادٍ Ve dā'imā önce ileride giden erkek deveye denir ki sā'irleri ona uyup ardınca giderler, pīş-āheng ta'bīr olunur, mü'ennesi مِئَمَّةٌ [mi'emmet]tir hā'yla.

اَلْإِمَّةُ [el-immet] (hemzenin kesriyle) Hālet ma'nāsınadır; yukālu: لَهُ إِمَّةٌ حَسَنَةٌ أَيْ حَالَةٌ Ve burada hāletten binā-i nev' olmak muhtemeldir, إِمَامَةٌ [imāmet] māddesinden. Ve

إِمَّةٌ [immet] Mezheb ve dīn ma'nāsına gelir; hemzenin zammıyla da lügattır. Ve ni'met ma'nāsınadır. Ve şān ve hey'et ma'nāsınadır. Ve dirlik hoşluğuna denir; yukālu: بِهِ إِمَّةٌ أَيْ غَضَارَةُ عَيْشٍ Ve sünnet ve 'ādet ma'nāsınadır; bunda hā'nın zammıyla da ca'izdir. Ve tarīka ve reviş ve üslūb ma'nāsınadır; yukālu: لَهُ إِمَّةٌ مُعْتَدِلَةٌ أَيْ طَرِيقَةٌ Ve imāmlık ma'nāsınadır; إِمَامَةٌ [imāmet] gibi.Ve imāma uymağa denir; yukālu: صَلَّى بِالْإِمَّةِ أَيِ بِالْإِئْتِمَامِ بِالْإِمَامِ

اَلْأُمَّةُ [el-ummet] (hemzenin zammıyla) Envā'-ı hayrı cāmi' olan adama denir, cemā'at-i kesīre makāmındadır. Kāle'ş-şārih ve bihi fussire kavluhu ta'ālā: ﴿إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً﴾ اَلْآيَةُ، وَهُوَ الرَّجُلُ الْجَامِعُ لِلْخَيْرِ Ve imām ve muktedāya denir; yukālu: هُوَ أُمَّتُهُمْ أَيْ إِمَامُهُمْ Ve kendilere peygamber gönderilen cemā'ate denir, gerek īmān eylesinler ki ümmet-i icābet ıtlāk olunur gerek īmān eylemesinler ki ümmet-i da'vet ıtlāk olunur. Ve her kabīleden bir tā'ife ve cemā'ate denir. Ve her hayvān cinsine denir. Kāle'ş-şārih ve fi'l-hadīsi: "لَوْلَا إِنَّ الْكِلَابَ أُمَّةٌ مِنَ الْأُمَمِ لَأَمَرْتُ بِقَتْلِهَا" Ve şol adama denir ki sā'ir edyāna muhālif dīn-i hakk üzere ola. Ve vakt ve hīn ma'nāsınadır. Ve kadd ü kāmet ma'nāsınadır. Ve yüze denir, vech ma'nāsına. Ve ferah ve neşāt ma'nāsınadır. Ve ta'āt ve inkıyād ma'nāsınadır. Ve ālim ve dānāya denir; yukālu: هُوَ أُمَّةٌ أَيْ عَالِمٌ Ve

أُمَّةُ الْوَجْهِ [ummetu'l-vech] Yüzün büyük ve dolgun yerine ıtlāk olunur ki hüsn ü cemāl 'alāmetinin mahallidir. Ve

أُمَّةُ الطَّرِيقِ [ummetu'ṭ-ṭarīk] Kezālik yolun ulu yerine ıtlāk olunur; yukālu: ذَهَبُوا مِنْ أُمَّةِ الطَّرِيقِ أَيْ مُعْظَمِهِ Ve

أُمَّةُ الرَّجُلِ [ummetu'r-recul] Bir adamın kavm ve cemā'atine ıtlāk olunur. Ve

أُمَّةُ اللهِ [ummetullāh] Hazret-i Ḫālik-i lā-yezālin mahlūkundan 'ibārettir.

اَلْأُمُّ [el-umm] (hemzenin zammıyla) Bu dahi her kabīleden bir gürūha denir. Ve hayvāndan her cinse denir. Ve anaya denir, Fārisīde māder derler; bunda hemzenin kesriyle de cā'izdir; yukālu: لَهُ أُمُّ خَيْرَةٌ أَيْ وَالِدَةٌ Ve bunda أُمَّةٌ [ummet] dahi denir hā'yla ve أُمَّهَةٌ [ummehet] dahi denir; cem'leri أُمَّاتٌ [ummāt] ve أُمَّهَاتٌ [ummehāt] gelir, 'alākavlin أُمَّهَاتٌ [ummehāt] zevi'l-'ukūla ve أُمَّاتٌ [ummāt] behāyime mahsūstur.

Pes bunda dört lügat olur. أُمٌّ [umm] ki hemzenin zammıyladır ve إِمٌّ [imm]dir, hemzenin kesriyle ve أُمَّةٌ [ummet]tir hā'yla ve أُمَّهَةٌ [ummehet]tir iki hā'yla. Şārih der ki ehl-i tahkīk kavli üzere أُمَّةٌ [ummet] ve أُمَّهَةٌ [ummehet] lügat-ı mahsūsalardır. أُمٌّ [umm] lafzının aslı kezālik أُمَّهَةٌ [umme-

het]tir, hāʾ mezīd değildir. İntehā. Ve أُمٌّ [umm] lafzını أَبٌ [eb] kelimesine taglīb edip هُمَا أُمَّاكَ derler هُمَا أَبَوَاكَ maʿnāsına. Ve ʿinde'l-baʿz bundan murād وَالِدَةٌ [vālidet] ile خَالَةٌ [ḫālet]tir; yukālu: هُمَا أُمَّاكَ أَيْ أُمُّكَ وَخَالَتُكَ Şārih der ki kavl-i evvele göre asl maʿnāsından meʾhūz olmakla hilāf-ı kıyās müʾennes müzekkere taglīb olundu. Ve

أُمٌّ [umm] Bir adamın yaşlı ve müsinne olan zevcesine ıtlāk olunur. Ve bir adamın mesken ve meʾvāsına ıtlāk olunur. Ve bir kavm ve cemāʿatin hizmet-kārına denir; yukālu: هُوَ أُمُّ الْقَوْمِ أَيْ خَادِمُهُمْ Ve her nesnenin asl ve ʿimādına denir; yukālu: هُوَ أُمُّهُ أَيْ أَصْلُهُ وَعِمَادُهُ Ve

أُمُّ الْقَوْمِ [ummu'l-kavm] Bir cemāʿatin başbuğuna ve serkārına ıtlāk olunur; yukālu: هَذَا أُمُّ الْقَوْمِ أَيْ رَئِيسُهُمْ Ve

أُمُّ الْقُرْآنِ [ummu'l-Ḳurʾān] Fātihadır, ʿalā-kavlin şerāyiʿ ve ahkām ve ferāyiz āyetlerinden her āyet-i muhkemeye ıtlāk olunur; tekūlu: قَرَأْتُ أُمَّ الْقُرْآنِ أَيِ الْفَاتِحَةَ أَوْ كُلَّ آيَةٍ مُحْكَمَةٍ مِنْ آيَاتِ الشَّرَائِعِ وَالْأَحْكَامِ وَالْفَرَائِضِ

أُمُّ النُّجُومِ [ummu'n-nucūm] Kehkeşān-ı felektir; yukālu: مَا أَشْبَهَ مَجْلِسَكَ بِأُمِّ النُّجُومِ وَهِيَ الْمَجَرَّةِ

أُمُّ الرَّأْسِ [ummu'r-reʾs] Dimāgdır, ʿalā-kavlin dimāg üzere olan ince zardan ʿibārettir; yukālu: بَلَغَتِ الشَّجَّةُ أُمَّ الرَّأْسِ أَيِ الدِّمَاغَ أَوِ الْجِلْدَةَ الرَّقِيقَةَ الَّتِي عَلَيْهَا Kütüb-i teşrīhte beyān olunduğu üzere dimāg iki zār ile muhassandır:birisi baş çanağına mümāsstır, şöyle ki derzlerine muhālittir, sānī bunun āltındadır ve nerm ve latīftir, gerçi dimāga mümāss değildir, lākin galeyān-ı gayz ü gazab vaktinde dimāg kalkıp ona dokunmak sūretinde olur, işte bu zara أُمُّ رَأْسٍ [ummu reʾs] ve أُمُّ دِمَاغٍ [ummu dimāġ] derler.

أُمُّ الرُّمْحِ [ummu'r-rumḥ] Bayrağa ıtlāk olunur; yukālu: تَجَمَّعُوا تَحْتَ أُمِّ الرُّمْحِ أَيِ اللِّوَاءِ

أُمُّ التَّنَائِفِ [ummu't-tenāʾif] (tā-yı fevkiyye-i meftūha ile) Beyābānın künyesidir, مَفَازَةٌ [mefāzet] maʿnāsına. Şārih der ki bunun müfredi تَنُوفَةٌ [tenūfet]tir, ümmehāt-ı saʾirede أَشَدُّ الْمَفَاوِزِ وَأَشَقُّهَا ʿibāretiyle müfesserdir.

أُمُّ الْبَيْضِ [ummu'l-beyḍ] Dişi devekuşunun künyesidir. Ve

أُمٌّ [umm] Mutlakan şol şeyʾe ıtlāk olunur ki asl gibi semtinde olan niçe nesneler ona munzamm ve mürteciʿ ola, aktār-ı dāʾirenin merkezi olan nokta gibi.

أُمُّ الْقُرَى [ummu'l-ḳurā] Mekke-i mükerreme'dir, küre-i arzın ʿalā-mā zeʿamū vasatı olduğuna mebnīdir yāhūd ehl-i İslām'ın kıble ve maksadları olup yāhūd kurā-yı sāʾirenin kadr ve şānı ʿazīm olmakla ıtlāk olundu.

أُمُّ الْكِتَابِ [ummu'l-kitāb] Asl-ı kitāb yāhūd levh-i mahfūz murāddır yāhūd sūre-i fātihadır yāhūd mecmūʿ-ı Ḳurʾān-ı kerīm murāddır. Mütercim der ki burada أَوِ اللَّوْحِ lafzında gālibā أَوْ ʿunvānı kalem-i nāsih tugyānıdır, savāb olan vāv ile olmaktır ki أَصْلٌ kelimesini ʿatf-ı tefsīrdir, niteki Beyḍāvī أُمُّ الْكِتَابِ أَيِ اللَّوْحُ الْمَحْفُوظُ فَإِنَّهُ أَصْلُ الْكُتُبِ السَّمَاوِيَّةِ ʿibāretiyle beyān eylemiştir. Ve ʿArabların وَيْلِمِّهِ [veylimmihi] kavlleri وَيْلٌ [veyl] māddesinde beyān olundu. Ve لَا أُمَّ لَكَ kavlleri zemm ve kadh maʿrizinde müstaʿmeldir ki muhātabın lakīt olduğundan kināye ederler. Ve gahca medh makāmında dahi istiʿmāl olunur ki nisvān makūlesi nākısāttan böyle kāmil zuhūru muhāl gibi bir maʿnādır demek dakīkasıyla

taʿaccüb olunur.

اَلْأُمُومَةُ [el-umūmet] (hemzenin zammıyla) Vālide olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّتْ مَا كُنْتِ أُمًّا ve yukālu: فُلَانَةٌ أُمُومَةً أَيْ صَارَتْ أُمًّا فَأَمِمْتِ أُمُومَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ صِرْتِ أُمًّا

اَلْإِسْتِيمَامُ [el-istīmām] Analık edinmek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَأَمَّهَا إِذَا اتَّخَذَهَا أُمًّا

اَلْأَمِيمُ [el-emīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَأْمُومُ [el-meʾmūm] Başı أُمُّ رَأْسٍ [ummu reʾs]e varıca kadar yarılmış adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَمِيمٌ وَمَأْمُومٌ أَيْ أَصَابَتْهُ الشَّجَّةُ إِلَى أُمِّ رَأْسِهِ Ve

أَمِيمٌ [emīm] Kadd ü kāmeti hūb ve mevzūn adama denir. Ve

مَأْمُومٌ [meʾmūm] Şol deveye denir ki vurmaktan yāhūd yağır olmaktan nāşī sırtının tüyleri gitmiş ola. Ve Ṭayyiʿ kabīlesinden bir recül ismidir.

اَلْآمَّةُ [el-āmmet] (hemzenin meddi ve mīm'in şeddesiyle) ve

اَلْمَأْمُومَةُ [el-meʾmūmet] Şol baş yarığına denir ki أُمُّ رَأْسٍ [ummu reʾs]e kadar varmış ola; yukālu: شَجَّةٌ آمَةٌ وَمَأْمُومَةٌ أَيْ بَلَغَتْ أُمَّ الرَّأْسِ

اَلْأُمَيْمَةُ [el-umeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Kendiler ile baş yarılır olan taşlara denir. Ve أُمٌّ [umm] kelimesinden musaggar olur. Ve demirci çekicine denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْأُمَيْمَةِ أَيْ بِمِطْرَقَةِ الْحَدَّادِ Ve on iki sahābiyye hatun ismidir. Ve Ebū Umeyme el-Cuşemī yāhūd Caʿdī ashābdandır.

اَلْمَأْمُومُ [el-meʿmūm] Başı أُمُّ رَأْسٍ [ummu reʾs]e varınca yarılmış adama denir. Ve sırtının tüyleri vurmaktan yāhūd yağır olmaktan nāşī zāʾil olmuş erkek deveye denir. Ve Ṭayyiʾ kabīlesinden bir recül ismidir.

اَلْأُمِّيُّ [el-ummiyy] (hemzenin zammıyla) ve

اَلْأُمَّانُ [el-ummān] (رُمَّانٌ [rummān] veznin-de) Yazı yazmak bilmeyen adama denir, ʿalā-kavlin şol adama denir ki aslā okuyup yazmayı taʿlīm ve taʿallüm eylemeyen tāʾife içre neşʾet eylemekle onlar gibi okuyup yazmaktan ve yazıyı ve okumayı bilmekten bī-behre olup ve o cibillet üzere neşvünemā bulmuş ola; yukālu: هُوَ أُمِّيٌّ وَأُمَّانٌ وَهُوَ مَنْ لَا يَكْتُبُ أَوْ مَنْ عَلَى خَلْقِهِ الْأُمَّةُ لَمْ يَتَعَلَّمِ الْكِتَابَ وُهُوَ بَاقٍ عَلَى جِبِلَّتِهِ Şārih der ki burada أُمَّانٌ [ummān] kelimesini aslı أُمَّانِيٌّ idi, elif ve nūn tagyīr-i niseb içindir ve tahfīfen yāʾ mahzūftur. Ve عَلَى خِلْقَةِ الْأُمَّةِ kavlinde أُمَّةٌ kelimesinden murād kavm ve cemāʿat-iʿArabdır, zīrā onlar ʿilm ve kitābetten bī-behre idiler. Ve vālide murād olduğuna göre vālidesinden tevellüdü hilkat üzere demektir ki o makūle efʿāl ve evzāʿdan ʿārī olur yāhūd anasının hilkati üzeredir ki nisvān kısmı ders ve kitābetten bī-behre olurlar. Ve bu vasf-ı Mefhar-ı ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hakkında fazīlet-i celiyyedir, bilā-taʿallüm ʿulūm-ı evvelīn ü āhirīni cāmiʿ ve kelimāt-ı mektūbeyi ve kitābeti ʿālim olması muʿcize-i kübrādır. Mütercim der ki bir kimsenin ʿilmen ve taʿlīmen kendileri üzere fazl ve tefevvuku nakīsasından masūn olması dahi fezāʾil-i mezkūredendir. İntehā. Ve

أُمِّيٌّ [ummiyy] Aslā söz bilmez gabī ve ʿāciz ve nā-tırāş ve nā-müʾeddeb kimseye ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ أُمِّيٌّ أَيْ غَبِيٌّ جِلْفٌ جَافٍ قَلِيلُ الْكَلَامِ

اَلْأَمَامُ [el-emām] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Öne denir ki Fārisīde pīş derler, قُدَّامَ [ḳuddām] lafzı gibi, cihāt-ı sittedendir,

وَرَاءَ [verāʾ] nakīzidir.İsm olur ve zarf olur ve bu müʾennestir baʿzen müzekker olur; ve kavluhum: أَمَامَكَ بِالنَّصْبِ كَلِمَةُ تَحْذِيرٍ Yaʿnī "Önüne bak ve önünden basīret üzere ol."

أُمَامَةٌ [umāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] veznin-de) Üç yüz mihār deveye ıtlāk olunur ki ismdir; yukālu: أَعْطَاهُ أُمَامَةً أَيْ ثَلَاثَمِائَةٍ مِنَ الْإِبِلِ Şārih der ki niteki هُنَيْدَةٌ [huneydet] yüz deveye ismdir. İntehā. Ve Umāme bint Ḳuşeyr ve Bint Ḥāriṣ ve Bintu'l-ʿĀṣ ve Bint Ḳureybe sahābiyyelerdir. Ve Ebū Umāme el-Enṣārī ve Ebū Umāme b. Sehl b. Ḥuneyf ve İbn Saʿd ve İbn Ṣaʿlebe ve İbn ʿAclān ashābdandır. Ve Ebū Umāme b. Sehl b. Ḥanīfe muhaddisīnden ʿAbdurraḥmān el-Umāmī mensūbdur, zīrā onun evlādındandır.

أَمَّا [emmā] (hemzenin fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Harf-i şarttır;cevābında fāʾ lāzımdır, ke-kavlihi taʿālā: ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ﴾ الْآيَة Ve gāh olur ki mīm-i ūlāsını istiskālen li't-tadʿīf yā-yı tahtiyyeye ibdāl edip أَيْمَا derler, ke-kavli ʿÖmer b. Ebī Rebīʿa: "رَأَتْ رَجُلًا أَيْمَا إِذَا الشَّمْسُ عَارَضَتْ || فَيَضْحَى وَأَيْمَا بِالْعَشِيِّ فَيَخْصَرُ" Ve أَمَّا [emmā] kelimesi tafsīl için olur ki gālib-i ahvāli budur; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ﴾ الْآيَة ve ke-kavlihi taʿālā: ﴿وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ﴾ الآية ve kavluhu taʿālā: ﴿وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ﴾ الآية Ve teʾkīd için olur, ke-kavlike: أَمَّا زَيْدٌ فَذَاهِبٌ إِذَا أَرَدْتَ أَنَّهُ ذَاهِبٌ لَا مَحَالَةَ وَأَنَّهُ مِنْهُ عَزِيمَةٌ

إِمَّا [immā] (hemzenin kesriyle) Şart maʿnāsına müstaʿmeldir ki kelim-i mecāzāttan olur. Bu sūrette aslı إِنْ [in] ve مَا [mā] olup terkīb ve idgāmla إِمَّا oldu. Ve baʿzen hemzesi meftūh ve baʿzen mīm-i ūlāsı yā'ya kalb olunur, ke-kavli'ş-şāʿir: "يَا لَيْتَمَا أُمُّنَا شَالَتْ نَعَامَتُهَا || إِيمَا إِلَى جَنَّةٍ إِيمَا إِلَى نَارِ" Ve gāh olur ki ehad-ı cüzʾeyni olan مَا ke-limesi hafz olunur, ke-kavli'ş-şāʿir: "سَقَتْهُ الرَّوَاعِدُ مِنْ صَيِّفٍ || وَإِنْ مِنْ خَرِيفٍ فَلَنْ يَعْدَمَا" أَيْ إِمَّا مِنْ صَيْفٍ وَإِمَّا مِنْ خَرِيفٍ Ve إِمَّا [immā] kelimesi beş maʿnāya delālet eder: Evvel şekk ve terdīd için olur, ke-kavlihi جَاءَنِي إِمَّا زَيْدٌ وَإِمَّا عَمْرٌو إِذَا لَمْ يُعْلَمِ الْجَائِيَ مِنْهُمَا Sānī ibhām için olur, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ﴾ Sālis iki nesne beyninde tahyīr için olur ki ikisini cemʿ cāʾiz değildir, ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا﴾ Rābiʿ ibāha için olur ki cemʿi cāʾiz değildir, ke-kavlike: تَعَلَّمْ إِمَّا فِقْهًا وَإِمَّا نَحْوًا Bu maʿnāya vürūdunda nühāttan bir cemāʿat nizāʿ eylediler. Hāmis tafsīl için olur; ke-kavlihi taʿālā: ﴿إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾

اَلْأَمَمُ [el-emem] (fethateynle) Yakınlık maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا أَمَمٌ أَيْ قُرْبٌ Ve kolay ve yesīr nesneye denir; tekūlu: مَا طَلَبْتُ إِلَّا شَيْئًا أَمَمًا أَيْ يَسِيرًا Ve belli ve ʿayān şeyʾe denir; yukālu: أَمْرُهُ أَمَمٌ أَيْ بَيِّنٌ Ve kasd ve vasat maʿnāsınadır ki iʿtidālden ʿibārettir; yukālu: مَا رَكِبَ إِلَّا أَمَمًا أَيْ قَصْدًا وَسَطًا

اَلْمُؤَامُ [el-muʾāmm] (mīm'in zammı ve eli-fin meddiyle ki مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]tendir) Bu dahi belli ve āşikār işe denir. Ve uy-gun ve muvāfık maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مُؤَامٌّ لَهُ أَيْ مُوَافِقٌ

اَلْأَمُّ [el-emm] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْإِمَامُ [el-imām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْإِمَامَةُ [el-imāmet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Nāsa takaddüm eylemek yaʿnī önleri-ne geçmek maʿnāsınadır; yukālu: أَمَّهُمْ وَأَمَّ بِهِمْ Ve أَمَّا وَإِمَامًا وَإِمَامَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا تَقَدَّمَهُمْ

إِمَامَةٌ [imāmet] İsm-i masdar olur, imāmlık maʿnāsına ki ʿörf-i şerʿde ehl-i namāza muktedā olmaktan ʿibārettir; ve minhu

kavlu'l-fukahāʾ: وَيُكْرَهُ إِمَامَةُ الْفَاسِقِ أَيْ تَقَدُّمُهُ إِمَامًا Müʾellifin وَهِيَ الْإِمَامَةُ kavlinde zamīr ʿādeti üzere fiʿle rāciʿdir ki ism-i masdarı إِمَامَةٌ [imāmet] demektir, pes tercemede إِمَامَةٌ [imāmet] lafzı sāʾir baʿzı usūlden meʾhūzdur, onlarda hem masdar ve hem ism olarak mersūmdur, iştirāk sūretinde; müʾellifin وَهِيَ kavlinde vāv ʿātıfeye haml olunur, fe'lyunzar.

اَلْإِمَامُ [el-imām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şol adama denir ki kendisine iʾtimām ve iktidā oluna, gerek reʾīs olsun ve gerek olmasın;cemʿi müfredinin lafzı üzere إِمَامٌ [imām]dır. Ve bu عَدْلٌ [ʿadl] kelimesinin hadd ve vechi üzere değildir; zīrā bunun tesniyesinde إِمَامَانِ [imāmān] dediler, belki takdīren cemʿ-i mükesserinde müfredi gibi إِمَامٌ [imām] denir ve şāzz olarak cemʿi أَئِمَّةٌ [eyimmet] gelir hemzenin fethi ve yā'nın kesriyle ki hemze-i sāniye yā'ya mübeddeldir ve أَئِمَّةٌ [eʾimmet] gelir hemze ile ki aslı üzeredir.

Mütercim der ki عَدْلٌ [ʿadl] kelimesi ism-i cemʿ olur, ve masdar olur ve mübālagaten vasf bi'l-masdar olur. Bu sūretle müʾennes ve tesniye ve cemʿi müsāvīdir ve gāhca vasf mecrāsına cārī olmakla müʾennesinde عَدْلَةٌ [ʿadlet] ve tesniyesinde عَدْلَانِ [ʿadlān] denir. Pes müʾellifin hadd-iعَدْلٌ [ʿadl] üzere değildir dediği sūret-i ūlāya göre olur ki masdariyyet bi'l-külliyye zāʾil olmayan sūrettir, جُنُبٌ [cunub] gibi. Ammā masdariyyet tarafı iʿtibār olunmayıp خَصْمٌ [ḫaṣm] kelimesi kabīlinden yaʿnī vasfiyyeti muʿteber olduğu hīnde tesniye ve cemʿi ve teʾnīsi sahihtir,hattā müʾennesinde إِمَامَةٌ [imāmet] denir. Ve işbu إِمَامٌ [imām] lafzı fi'l-asl masdar olup baʿdehu ism olmuştur, onun için tesniyesinde إِمَامَانِ [imāmān] ve cemʿinde إِمَامٌ [imām] denir müfredi üzere, دِلَاصٌ [dilāṣ] ve هِجَانٌ [hicān] ve فُلْكٌ [fulk] gibi, belki أَئِمَّةٌ [eʾimmet] dahi gelir ki aslı أَءْمِمَةٌ idi ve yā'ya kalble أَيِمَّةٌ [eyimmet] dahi denir.Ve'l-hāsıl müʾellifin iki māddede serd eylediği kelāmdan münfehim olduğu üzere عَدْلٌ [ʿadl] kelimesi üç sūreti mutazammındır ki ism-i cemʿ ve masdar ve vasf olmaktır. Ve إِمَامٌ [imām] kelimesi dahi üç sūreti mutazammındır, masdar ve vasf ve ism olmaktır, her birinin muktezāsı icrā olunur. Bu cihetle إِمَامٌ [imām] عَدْلٌ [ʿadl] haddinden hāricdir. Ve baʿzı usūlden nakl ve tasrīhle bu mebhas عَدْلٌ [ʿadl] māddesinde ziyādece işbāʿ olundu. İntehā. Ve

إِمَامٌ [imām] Miʿmārların çırpı ipi dedikleri ipe denir ki bināyı onunla tesviye ederler; yukālu: سَوَّى الْمِعْمَارُ بِنَاءَهُ بِالْإِمَامِ أَيْ بِالْخَيْطِ الَّذِي يُمَدُّ عَلَى الْبِنَاءِ فَيُبْنَى Ve yola ıtlāk olunur; tekūlu: أَخَذْتُ إِمَامًا مُسْتَقِيمًا أَيْ طَرِيقًا Ve bir işin dāʾimā üzerine olup ıslāh ve tanzīmine takayyüd ve ihtimām ve müdāvemet eden adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ إِمَامُ ذَلِكَ الْأَمْرِ أَيْ قَيِّمُهُ مُصْلِحٌ لَهُ Ve Ḳurʾān-ı kerīm'e ıtlāk olunur. Ve üsve-i enām nebiyy-i hümām ʿaleyhi's-salātu ve's-selām hazretlerine ıtlāk olunur. Ve halīfeye ıtlāk olunur ki imāmü'l-müslimīndir; yukālu: هُوَ إِمَامٌ أَيْ خَلِيفَةٌ Ve leşkerin başbuğuna ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ إِمَامُ الْجُنْدِ أَيْ قَائِدُهُمْ Ve etfāl-i mektebin yevmiyye taʿallüm eyledikleri sebaklarına ve ders hisselerine ıtlāk olunur. Ve bir nesnenin kālıb ve endāzesine ıtlāk olunur ki onun üstüne resm ve takvīm olunur. Ve delīl ve rehbere denir. Ve develerin önünce tarab ve tegannī eden hānendeye denir ki devler onun nagmesine revān olurlar, حَادِي [ḥādī]

maʿnāsınadır. Ve kıble cānibine denir; tekulu: تَوَجَّهْتُ الْإِمَامَ أَيْ تِلْقَاءَ الْقِبْلَةِ Ve yayın kirişine denir,وَتَرٌ [veter] maʿnāsına. Ve kārgīr binālarda binānın medār-ı tesviyesi olan ağaca denir. Ve إِمَامٌ [imām] kelimesi آمٌّ [āmm] lafzından ki medd iledir, cemʿ olur, صَاحِبٌ [ṣāḥib] ve صِحَابٌ [ṣiḥāb] gibi, kāsıd maʿnāsınadır. Ve Muḥammed b. ʿAbdulcebbār ve Muḥammed b. İsmāʿīl el-Bisṭāmiyyān muhaddislerdir.

اَلْأَيِّمُ [el-eyemm] (fethateynle) ve

اَلْأَوَمُّ [el-evemm] (vāv ile) Efʿal-i tafdīllerdir, imāmet husūsunda ahsen ve efdal demektir; mīm yāʾ ve vāv'a mübeddeledir; yukālu: هَذَا أَيَمُّ مِنْهُ وَأَوَمُّ أَيْ أَحْسَنُ إِمَامَةً

[أ م]

أَمْ [em] (hemze-i meftūha ile) Maʿnā-yı istifhāmda harf-i ʿatftır. Ve baʿzen بَلْ [bel] maʿnāsına olur ki idrāb için olur. Ve elif-i istifhām maʿnāsına olur, ke-kavlike: أَمْ عِنْدَكَ غِدَاءٌ حَاضِرٌ Ve gāh olur ki هَلْ kelimesi üzere dāhil olur; tekūlu: أَمْ هَلْ عِنْدَكَ عُمَرُ Ve gāhca zāʾid olur.

[أ ن م]

اَلْأَنَامُ [el-enām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve

اَلْآنَامُ [el-ānām] (سَابَاطٌ [sābāṭ] vezninde) ve

اَلْأَنِيمُ [el-enīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Cümle-i mahlūka denir, ʿalā-kavlin cinn ve ins yāhūd yer yüzünde olan mahlūkun mecmūʿuna denir ki semāvīye ıtlāk olunmaz. Kāle fi'l-*Esās*: لَوْ رَزَقَنَا اللهُ عَدْلَ سُلْطَانِهِ لَأَنَامَ أَنَامَهُ فِي ظِلِّ أَمَانِهِ

[أ و م]

اَلْأُوَامُ [el-uvām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Susuzluğa denir; ʿalā-kavlin susuzluk harāretine denir; yukālu: فِي جَوْفِهِ أُوَامٌ دُخَانٌ, أَيْ عَطَشٌ أَوْ حَرُّ عَطَشٍ Ve tütüne denir, [duḫān] maʿnāsına. Ve baş dönmesine denir ki ekserī safrādan tahaddüs eder; tekūlu: أَخَذَنِي الْأُوَامُ أَيْ دُوَارُ الرَّأْسِ Ve kirişe denir, وَتَرٌ [veter] maʿnāsına. Ve susuzluktan olan feryāda denir; tekūlu: سَمِعْتُ أُوَامَهُ أَيْ ضَجَّتَهُ مِنَ الْعَطَشِ

اَلْأَوْمُ [el-evm] (نَوْمٌ [nevm] vezninde) Susuzluktan derūn yanmak maʿnāsınadır; yukālu: آمَ الرَّجُلُ يَؤُومُ أَوْمًا إِذَا اشْتَدَّ حَرُّ عَطَشِهِ Ve tütsü vermek maʿnāsınadır; yukālu: آمَ النَّخْلَ وَعَلَيْهَا إِذَا دَخَّنَ عَلَيْهَا لِتَخْرُجَ مِنَ الْخَلِيَّةِ Ve susuzluktan feryād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آمَ مِنَ الْعَطَشِ إِذَا ضَجَّ Ve bir nesneyi muhāfaza edip umūruna riʿāyet ve ihtimām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: آمَهُ إِذَا سَاسَهُ

اَلْإِيَامُ [el-iyām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) أَوْمٌ [evm] maʿnālarına masdardır. Ve tütüne denir, دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına;cemʿi أُيُمٌ [uyum] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْمُؤَوَّمُ [el-muʾevvem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Büyük başlı ʿalā-kavlin çirkīn başlı insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مُؤَوَّمٌ أَيِ الْعَظِيمُ الرَّأْسِ أَوِ الْمُشَوَّهُ

اَلتَّأْوِيمُ [et-teʾvīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Susatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَوَّمَهُ إِذَا عَطَّشَهُ

اَلْآمَةُ [el-āmet] (قَامَةٌ [ḳāmet] vezninde) Ucuzluk ve bolluk maʿnāsınadır; yukālu: بِالْعَامِ آمَةٌ أَيْ خِصْبٌ Ve ʿayb ve nakīsaya denir; yukālu: مَا بِهِ آمَةٌ أَيْ عَيْبٌ Ve yeni doğan tıflın göbeğine yapışıp bilece çıkan şeyʾe denir ki bağırsak gibi bir nesnedir, ʿalā-kavlin doğdukta çocuğu sardıkları bez makūlesine denir yāhūd çocukla bilece çıkan fazlaya denir.

آمٌ [Ām] (نَامٌ [nām] vezninde) Bir belde adıdır; ثِيَابٌ آمِيَّةٌ ona mensūbdur. Ve Cezīre-i İbn ʿÖmer'de bir karye adıdır.

اَلْأُوَمُ [el-uvem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Begāyet muʿāzzam ve mühvil gecelere denir; yukālu: لَيَالٍ أُوَمٌ أَيْ مُنْكَرَةٌ

[أ ي م]

اَلْأَيِّمُ [el-eyyim] (كَيِّسٌ [keyyis] vezninde) Zevci olmayan hatuna denir, gerek bikr ve gerek seyyib olsun; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَيِّمَةٌ أَيِّمٌ أَيْ لَا زَوْجَ لَهَا بِكْرًا أَوْ ثَيِّبًا Şārih der ki [eyyimet] dahi menkūldur, hā'yla. İntehā. Bunun cemʿi أَيَايِمُ [eyāyim] gelir ve أَيَامَى [eyāmā] gelir, يَتَامَى [yetāmā] vezninde. Ve أَيِّمٌ [eyyim] zevcesi olmayan ere dahi denir, yukālu: رَجُلٌ أَيِّمٌ أَيْ لَا امْرَأَةَ لَهُ *Miṣbāḥ*'ın beyānına göre رَجُلٌ [recul] dahi gerek mukaddemden tezevvüc eylesin ve gerek eylemesin.Ve أَيَامَى [eyāmā] kelimesinin aslı أَيَايِمُ idi. Ve

أَيِّمٌ [eyyim] Hurre olan hatuna denir ki أَمَةٌ [emet]mukābilidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَيِّمٌ أَيْ حُرَّةٌ Ve bir adamın kızı ve hemşīresi ve hālesi gibi karīb hısımına denir. Ve Ḥimā Ḍariyye nām mahalde bir dağın adıdır. Ve ak ve levni latīf yılana denir, ʿalā-kavlin mutlakan yılana denir,حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına.

اَلْأَيْمُ [el-eym] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْأُيُومُ [el-uyūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلْأَيْمَةُ [el-eymet] (hemzenin fethiyle) ve

اَلْإِيمَةُ [el-īmet] (hemzenin kesriyle) Hatun ersiz kalmak maʿnāsınadır; yukālu: آمَتِ الْمَرْأَةُ أَيْمًا وَأُيُومًا وَأَيْمَةً وَإِيمَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقَامَتْ لَا تَتَزَوَّجُ بِكْرًا أَوْ ثَيِّبًا Ve ʿArablar bed-duʿā maʿrizinde مَا لَهُ آمَ وَعَامَ derler; ikisi de māzī sīgasıyladır ve مَا kelimesi mevsūledir, هَلَكَتِ امْرَأَتُهُ وَمَاشِيَتُهُ حَتَّى يَئِيمَ وَيَعِيمَ maʿnāsına ki "Hem zevcesi ve hem sağılır mevāşīsi helāk olup ʿavretsiz ve sütsüz olarak perīşān-hāl kalsın!" demektir.

اَلْإِئَامَةُ [el-iʾāmet] (إِعَامَةٌ [iʿāmet] vezninde) أَيِّمٌ [eyyim] olan hatunu tezevvüc eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: أَأَمْتُ الْأَيِّمَ إِئَامَةً أَيْ تَزَوَّجْتُهَا أَيِّمًا Baʿzı nüshada إِئْتَمْتُهَا ʿunvānıyla mersūm olmakla masdarı إِئْتِيَامٌ olur,إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde. Ve bu nüsha evvelkiden ercahtır. Ve إِئْتَيَمْتُهَا kelimesinin aslı إِئْتَيَمْتُهَا idi, yāʾ hazf olundu.

اَلْأَيْمَانُ [el-eymān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Zevcesi vefāt eylemiş adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَيْمَانُ عَيْمَانُ أَيْ هَلَكَتِ امْرَأَتُهُ وَمَاشِيَتُهُ Yaʿnī zevcesi ve mevāşīsi helāk olmakla zevceye ve süte muhtācdır.

اَلْأَيْمَى [el-eymā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Zevci vefāt eden ʿavrete denir ki zevce muhtācdır;أَيْمَانُ [eymān] kelimesinin müʾennesidir; yukālu: إِمْرَأَةٌ أَيْمَى عَيْمَى أَيْ هَلَكَ زَوْجُهُ وَمَاشِيَتُهُ

اَلْمَأْيَمَةُ [el-meʾyemet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Hatunu ersiz komağa bāʾis olan şeyʾe denir; yukālu: اَلْحَرْبُ مَأْيَمَةٌ لِلنِّسَاءِ أَيْ تَقْتُلُ الرِّجَالَ فَتَدَعُ النِّسَاءَ بِلَا أَزْوَاجٍ

اَلتَّأَيُّمُ [et-teʾeyyum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznince) Bir adam müddet-i medīde teʾehhül etmeyip ergen kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَأَيَّمَ الرَّجُلُ إِذَا مَكَثَ زَمَانًا لَمْ يَتَزَوَّجْ

اَلتَّأْيِيمُ [et-teʾyīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı çiftsiz komak maʿnāsınadır, er olsun ve ʿavret olsun; yukālu: أَيَّمَهُ اللهُ تَعَالَى أَيْ جَعَلَهُ أَيِّمًا

اَلْإِيمُ [el-īm] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ak ve levni latīf yılana yāhūd mutlakan yılana denir;cemʿi أُيُومٌ [uyūm] gelir.

اَلْآمَةُ [el-āmet] (هَامَةٌ [hāmet] vezninde)

ʿAyb maʿnāsınadır; yukālu: مَا بِهِ آمَةٌ أَيْ عَيْبٌ Ve vazʿ ve inhitāt maʿnāsınadır; yukālu: فِي ذَلِكَ آمَةٌ عَلَيْنَا أَيْ نَقْصٌ وَغَضَاضَةٌ يَعْنِي وَضْعٌ وَانْحِطَاطُ الْقَدْرِ

بَنُو إِيَّامٍ [Benū İyyām] (كِذَّابٌ [kiẕẕāb] vezninde) ʿArabdan bir batndır.

اَلْمُؤْيِمَةُ [el-muʾyimet] (مُحْسِنَةٌ [muḥsinet] vezninde) Māldar olup ersiz olan hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُؤْيِمَةٌ أَيْ مُوسِرَةٌ وَلَا زَوْجَ لَهَا

اَلْأُيَامُ [el-uyām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْإِيَامُ [el-iyām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Deve kısmına mahsūs bir maraz ismidir. Ve

إِيَامٌ [İyām] كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Duhāna denir. Ve Zubeyd b. el-Ḥāriṯ ve el-ʿAlāʾ b. ʿAbdulkerīm el-İyāmiyyān muhaddislerdir. Şārihin beyānına göre إِيَامٌ [İyām] nām kabīleye mensūblardır. Ve

إِيَامٌ [iyām] Masdar olur, أَوْمٌ [evm] gibi bal arısına tütsü vermek maʿnāsına; yukālu: آمَ النَّحْلَ إِيَامًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَخَّنَ عَلَيْهَا لِيَشْتَارَ الْعَسَلَ Ve ʿArabların أَيْمُ اللهِ kavlleri ki kasemdir "ي،م،ن" māddesindedir.

FASLU'L-BĀʾİ'L-MUVAHHADE
(فَصْلُ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ)

[ب ب م]

أَبَنْبَمُ [Ebenbem] (nūn'dan sonra bāʾ ile سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) Teslīs kurbünde bir mevziʿdir, يَبَنْبَمُ [Yebenbem] dahi derler yā-i tahtiyye ile.

[ب ت م]

اَلْبُتْمُ [el-Butm] (bā'nın zammı ve tā'nın sükūnuyla) ve

اَلْبَتَمُ [el-Betem] (fethateynle) ve

اَلْبُتُّمُ [el-Buttem] (زُمَّجٌ [zummec] vezninde) Fergāna kazāsında bir nāhiye yā bir hısn yāhūd bir cebel adıdır.

[ب ج م]

اَلْبَجْمُ [el-becm] (رَجْمٌ [recm] vezninde) ve

اَلْبُجُومُ [el-bucūm] (هُجُومٌ [hucūm] veznide) ʿAcz sebebiyle yāhūd bir nesneden korkmaktan yā mehābetten nāşī epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجَمَ الرَّجُلُ بَجْمًا وَبُجُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَكَتَ مِنْ عَيٍّ أَوْ فَزَعٍ أَوْ هَيْبَةٍ Ve oyalanıp gecikmek maʿnāsınadır; yukālu: بَجَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَبْطَأَ Ve münkabız olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَجَمَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَبَضَ

اَلتَّبْجِيمُ [et-tebcīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznide) بَجْمٌ [becm] ile iki maʿnā-yı ahīrde mürādiftir. Ve bir nesneye dikkat ile nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَجَّمَ النَّظَرَ إِذَا حَدَّقَ

[ب ج ر م]

اَلْبَجَارِمُ [el-becārim] (bā'nın fethi ve rā'nın kesriyle) Āfāt ve devāhī maʿnāsınadır; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالْبَجَارِمِ أَيْ بِالدَّوَاهِي

[ب ح م]

اَلْبَحْوَمُ [el-baḥvem] (ḥā-yı mühmele ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Suyu firāvān göle denir; yukālu: غَدِيرٌ بَحْوَمٌ أَيْ كَثِيرُ الْمَاءِ

[ب خ ذ م]

بَخْذَمٌ [Baḫẕem] (ḫāʾ ve ẕāl-ı muʿcemeteyn ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ب ذ م]

اَلْبُذْمُ [el-buẕm] (bā'nın zammı ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Fikr-i metīn ve reʾy ve hazm maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ ذُو بُذْمٍ أَيْ رَأْيٍ وَحَزْمٍ Ve nefs ve zāt maʿnāsınadır. Ve kesāfet maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ بُذْمٌ أَيْ كَثَافَةٌ Ve çālaklık, celādet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ذُو بُذْمٍ أَيْ جَلَدٍ Ve semizliğe denir; yukālu: بِهِ بُذْمٌ أَيْ سِمَنٌ Ve tahmīl olunan tekālīf ve ʿārızātı ihtimālle olan sabr ve sebāt ve tahammüle denir. Ve zor ve kuvvet maʿnāsınadır.

اَلْبَيْذُمَانُ [el-beyẕumān] (bā'nın fethi ve ẕāl'ın zammıyla) Bir otun ismidir.

اَلْبَذِيمُ [el-beẕīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Zūr-mend adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَذِيمٌ أَيْ قَوِيٌّ Ve bed rāyihalı ağza denir; yukālu: فَمٌ بَذِيمٌ أَيِ الْمُتَغَيِّرُ الرَّائِحَةِ Ve ʿinde'l-gazab dimāgı mütegayyir olmayıp ke-mā kāne ʿākıl ve hüşyār olan adama denir ki o vaktte habt eylemeyip nefsini nā-becā vazʿ ve hareketten zabt ve hıfz eden havsala-dār adamdan ʿibārettir; yukālu: رَجُلٌ بَذِيمٌ أَيْ عَاقِلٌ عِنْدَ الْغَضَبِ

اَلْبَذِيمَةُ [el-beẕīmet] (hā'yla) بَذِيمٌ [beẕīm] ile maʿnā-yı ahīrde mürādiftir. Ve

بَذِيمَةُ [Beẕīmet] Cābir b. Semure'nin ʿutekāsınandır. Ve Ebū ʿAbdullāh b. Beẕīme etbāʿ-ı tābiʿīndendir.

اَلْبَذَامَةُ [el-beẕāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam gazab hengāmında habt ve hatā eylemeyip temkīnli ʿākıl ve mütebassır olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَذُمَ الرَّجُلُ بَذَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ بَذِيمًا

اَلْإِبْذَامُ [el-ibẕām] (hemzenin kesriyle) Nākanın kösnümekten ferci şişip kabarmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْذَمَتِ النَّاقَةُ إِذَا وَرِمَ حَيَاؤُهَا مِنْ شِدَّةِ الضَّبَعَةِ

اَلْمِبْذَمُ [el-mibẕem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Tüvānā olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مِبْذَمٌ أَيْ قَوِيَّةٌ

بَاذَامُ [bāẕām] Bādām-ı Fārisī muʿarrebidir ki meyve-i maʿrūftur, ʿArabīde لَوْزٌ [levz] denir. Bununla baʿzı kimseler tesmiye olundu. Ez-cümle Bāẕām Ebū Ṣāliḥ ki ʿatīk-i Ummu Hāniʾ'dir, müfessir ve muhaddistir; İmām ʿAlī hazretlerinden ve seyyidesi Ummu Hāniʾ cenābından rivāyet eyledi, lākin zaʿīftir. Ve بَاذَامُ [bāẕām] ʿucme ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır.

[ب ر م]

اَلْبَرَمُ [el-berem] (fethateynle) Şol leʾīm kimseye denir ki buhl ve leʾāmetinden kumarcılar ile berāber kumara girmez ola; yukālu: رَجُلٌ بَرَمٌ أَيْ لَا يَدْخُلُ مَعَ الْقَوْمِ فِي الْمَيْسِرِ Ve minhu'l-meselu: أَبْرَمَا قَرُونًا" أَيْ ثَقِيلٌ بُخْلًا" Yaʿnī "Dāhil-i meclis olmayıp sakīl ve nā-tırāş olduğundan başka hurmāyı ikişer ikişer mi ekl eder?" Ve بَرَمٌ [berem] kelimesinin cemʿi أَبْرَامٌ [ebrām] gelir. Ve

بَرَمٌ [berem] Masdar olur, bir nesneden bıkıp usanmak maʿnāsına; yukālu: بَرِمَ بِهِ بَرَمًا Ve مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا سَئِمَ وَضَجِرَ

بَرَمٌ [berem] İri meşe ağacının yemişine denir. Ve henüz darı başı kadar olmuş hurde

üzüm koruğuna denir; yukālu: بَدَا الْبَرَمُ أَيْ حَبُّ الْعِنَبِ إِذَا كَانَ مِثْلَ رُؤُوسِ الذَّرِّ Ve dağ kulelerine denir;müfredi بَرَمَةٌ [beremet]tir. Ve bir nākanın ismidir. Ve misvāk ağaçlarına denir; kezālik müfredi بَرَمَةٌ [beremet] tir. Şārih semer-i أَرَاكٌ [erāk] ile beyān eylemiştir. Ve zevb olunmuş revāk sürmeye denir; yukālu: صَبَّ فِي أُذُنِهِ الْبَرَمَ أَيِ الْكُحْلَ الْمُذَابَ

اَلْإِبْرَامُ [el-ibrām] (hemzenin kesriyle) Asmanın korukları darı başı kadar olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَمَ الْكَرْمُ إِذَا صَارَ حَبُّهُ مِثْلَ رُؤُوسِ الذَّرِّ Ve ipi iki kat edip bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَمَ الْحَبْلَ إِذَا جَعَلَهُ طَاقَيْنِ ثُمَّ فَتَلَهُ Ve bir adama bir nesne zımnında sıklet vererek melūl edip usandırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَمَهُ فَبَرِمَ أَيْ أَمَلَّهُ فَمَلَّ Ve bir işi muhkem ve üstüvār kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْرَمَ الْأَمْرَ إِذَا أَحْكَمَهُ

اَلْبِرَامُ [el-birām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bu dahi بَرَمَةٌ [beremet]in cemʿidir ki misvāk ağacıdır.

اَلتَّبَرُّمُ [et-teberrum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir nesneden melālet gelip usanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرَّمَ مِنْهُ إِذَا مَلَّ

اَلْمَبَارِمُ [el-mebārim (مَكَارِمُ [mekārim] vezninde) İplik bükecek iğlere denir; müfredi مِبْرَمٌ [mibrem]dir, مِنْبَرٌ [minber] vezninde.

اَلْمُبْرِمُ [el-mubrim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) بَرَمٌ [berem] yaʿni iri meşe ağacı yemişini derip devşiren adama denir. Ve بُرْمَةٌ [burmet] dedikleri çömlek yapan, ʿalā-kavlin dağlardan o çömlek taşlarını katʿ eden adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُبْرِمٌ أَيْ صَانِعُ الْبُرْمَةِ أَوْ هُوَ مَنْ يَقْتَلِعُ حِجَارَتَهَا مِنَ الْجِبَالِ Ve sakīl ve girān-cān kimseye ıtlāk olunur, gūyā ki hem-demlerinin vücūdlarını kalʿ ve kamʿ eder; yukālu: رَجُلٌ مُبْرِمٌ أَيْ ثَقِيلٌ Ve dāʾimā beyhūde ve bī-maʿnā efsāne-güy olan kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُبْرِمٌ أَيْ غَثُّ الْحَدِيثِ

اَلْبَرْمُ [el-berm] (bā'nın fethiyle) Bu dahi bir işi muhkem ve metīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرَمَ الْأَمْرَ بَرْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَحْكَمَهُ Ve bir kimse bir mādde zımnında serd edecek delīl ve burhān īrādına kasd ve niyyet eylemişken ihzārından ʿāciz olmak maʿnāsına müstaʿmeldir, gūyā ki ondan melālet terk eylemiş gibi olur; yukālu: بَرِمَ بِحُجَّتِهِ بَرْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا نَوَاهَا فَلَمْ تَحْضُرْهُ

اَلْبَرِيمُ [el-berīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sabāh vaktine denir; yukālu: جَاءَنِي فِي الْبَرِيمِ أَيْ فِي الصُّبْحِ Ve kaytan taʿbīr olunan hayta denir ki ak ve kırmızı haytlardan büküp nisvān-ı Aʿrāb onu bellerine kuşanırlar ve kollarına bağlarlar. Ve mutlakan karışık iki renkten mürekkeb alaca nesneye de denir. Ve şol ipe denir ki alaca olup nisvān kısmı onu cevāhir ile tezyīn edip hamāʾil gibi takınırlar; yukālu: جَاءَتْ وَعَلَيْهَا بَرِيمٌ وَهُوَ حَبْلٌ لِلْمَرْأَةِ فِيهِ لَوْنَانِ مُزَيَّنٌ بِجَوْهَرٍ Ve sürme ile karışık akan gözyaşına ıtlāk olunur; yukālu: سَالَ مِنْ عَيْنِهِ بَرِيمٌ أَيْ دَمْعٌ مُخْتَلِطٌ بِالْإِثْمِدِ Ve kabāʾil-i muhtelifeden müctemiʿ kavm ve gürūh-ı nāsa ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَ بَرِيمٌ مِنَ النَّاسِ أَيْ لَفِيفٌ Ve ʿaskere ıtlāk olunur, ahlāt-ı nāstan müctemiʿ olup yāhūd onda kabāʾil-i muhtelifenin günāgün şiʿār ve ʿalāmetleri vākiʿ olduğu için; yukālu: بَرِيمٌ عَظِيمٌ أَيْ جَيْشٌ Ve حِرْزٌ [ḥirz] ve عُوذَةٌ [ʿūẕet] e denir ki rengārenk alaca ile dikip etfāle taʿlīk olunur. Ve koyun ve keçi karışık sürüye denir. Ve müttehem adama denir; yukālu: هُوَ بَرِيمٌ بِهِ أَيْ مُتَّهَمٌ Ve devenin hörgücüyle karaciğerine denir. tūlan katʿ olup ip makūlesi nesne ile birbirine sarıp

pişirirler;hörgüç ak ve ciğer siyāh olmakla alacalığı bāʿis-i tesmiyedir; tekūlu: إِشْوِ لَنَا مِنْ بَرِيمِهَا أَيْ كَبِدِهَا وَسَنَامِهَا يُقَدَّانِ طُولًا وَيُلَفَّانِ بِخَيْطٍ أَوْ غَيْرِهِ

اَلْبُرْمَةُ [el-burmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Taştan düzülmüş çömleğe denir ki murād حَجَرُ اَلْبِرَامِ [ḥaceru'l-birām] dedikleri bir nevʿ taştan düzülmüş olandır;cemʿi بُرُمٌ [burum] gelir bā'nın zammıyla ve بُرَمٌ [burem] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve بِرَامٌ [birām] gelir, جِبَالٌ [cibāl] vezninde.

اَلْمُبْرَمُ [el-mubrem] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) İki kat bükülmüş iplikle dokunmuş sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُبْرَمٌ أَيِ الْمَفْتُولُ الْغَزْلِ طَاقَيْنِ Ve bir cins bez ismidir ki boğası dedikleridir, taşra memleketlerde mebrūm taʿbīr ederler,iki kat iplikten nesc olunur.

اَلْبَيْرَمُ [el-beyrem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) عَتَلَةٌ [ʿatelet] maʿnāsınadır ki duvarcıların duvar yıkacak āletleridir, ʿalā-kavlin عَتَلَةٌ [ʿatelet]-i neccāra mahsūstur ki dülgerlerin ay demiri dedikleridir, Fārisīde iskene derler. Ve

بَيْرَمٌ [beyrem] Eritilmiş sürmeye denir, كُحْلٌ مُذَابٌ maʿnāsına. Ve بِرْطِيلٌ [birṭīl] maʿnāsınadır ki uzun ve pek taştır ki palandız taşı taʿbīr ederler.

اَلْبَرَامُ [el-burām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Keneye denir, قُرَادٌ [ḳurād] maʿnāsına;cemʿi أَبْرِمَةٌ [ebrimet] gelir,أَجْوِبَةٌ [ecvibet] vezninde.

أَبْرَمُ [ebrem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Bir belde adıdır yāhūd bir nebāt ismidir.

بُرْمٌ [Burm] (bā'nın zammıyla) Bir mevziʿdir.

بُرْمَةُ [Burmet] (سُرْمَةٌ [surmet] vezninde) Bir recül ismidir.

بَرَامٌ [Berām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) ve بَرَامِ [Berāmi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

بُرَيْمَةُ [Bureymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmī-iʿArabdandır.

مَبْرَمَانُ [Mebremān] (pehlevān vezninde) Ebū Bekr el-Ezemī el-Luġavī lakabıdır.

[ب ر ث م]

بُرْثُمٌ [Burṯum] (ṣā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ʿAbdurraḥmān nām muhaddisin pederi ismidir.

[ب ر ج م]

اَلْبُرْجُمَةُ [el-burcumet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Parmakların taşra yüzünün boğum başına ʿalā-kavlin iç yüzünün boğum başına denir yāhūd cemīʿ boğum başlarına denir, gerek zāhir ve gerek bātın olsun ki en ve oynak yerlerinin düğmeleri olacaktır yāhūd parmak kaleminin sırtına denir; yāhūd سُلَامَيَاتٌ [sulāmeyāt]ın yaʿnī parmakta olan ince ince kemiklerin uçlarına denir ki avucu yumdukta taşra doğru tümüp çıkar, orta boğumların taşra yüzünden oynak yerinin ʿukdeleri olur; cemʿi بَرَاجِمُ [berācim] gelir bā'nın fethiyle; yukālu: أَصَابَ بُرْجُمَهُ وَهُوَ الْمَفْصِلُ الظَّاهِرُ أَوِ الْبَاطِنُ مِنَ الْأَصَابِعِ أَوْ هُوَ مَفْصِلُ الْأَصَابِعِ كُلِّهَا أَوْ ظُهُورُ الْقَصَبِ مِنَ الْأَصَابِعِ أَوْ رُؤُوسُ السُّلَامَيَاتِ الَّتِي إِذَا قَبَضْتَ كَفَّكَ نَشَزَتْ وَارْتَفَعَتْ Lākin *Nihāye*'de "مِنَ الْفِطْرَةِ هِيَ الْعُقَدُ الَّتِي غَسْلُ الْبَرَاجِمِ hadīsi zeylinde ʿibāretiyle فِي ظُهُورِ الْأَصَابِعِ يَجْتَمِعُ فِيهَا الْوَسَخُ müfesser olmakla ona göre mutlakan parmakların boğumlarının taşra yüzündeki oynak yerinin düğmeleri olur ki derilerinde yiv olmakla kīr tahallül eder. Ve

بُرْجُمَةٌ [burcumet] Kuş kısmının pençesinin orta parmağına denir ki cevārihte soya

taʿbīr olunur.

اَلْبَرَاجِمُ [el-Berācim] بُرْجُمَةٌ [burcumet]in cemʿidir. Ve Ḥanẓale b. Mālik b. Temīm evlādından bir kavm ismidir; ve minhu'l-mesel: "إِنَّ الشَّقِيَّ وَافِدُ الْبَرَاجِمِ" Aslı budur ki ʿAmr b. Hind nām emīrin Benū Dārim b. Mālik b. Ḥanẓale'den bir kimse birāderini katl eylemekle ʿAmr onlardan yüz nefer kimseyi ihrāk bi'n-nār eylemek bābında yemīn eylemekle doksan dokuz neferine dest-res olup ihrāk eyledi. Bir gün Berācim dedikleri kavm-i mezbūrdan bir kimse o semtten güzerān ederken ʿAmr o hılālde yine birisini ihrāk eder olmakla mezbūrun meşāmmına et rāyihası gelmeğin emīr biryān tabh ettiriyor, şundan biz dahi hisse-yāb-ı tenāvül olalım diyerek vardıkta ʿAmr o şahstan nām ve şānını suʾāl eylemekle mezbūr dahi Berācim'den olduğunu ifāde ettikte hemān ahz ve ihrāk eylemekle yüz neferi tekmīl eyledi. Kemāl-i mertebe hırsından kendiyi mehlekeye düşüren kimse hakkında darb olunur. Ve Heyyāc el-Burcumī tābiʿīndendir. Ve Ḥafṣ b. ʿİmrān ve Muḥammed b. Ziyād ve Sinān b. Hārūn ve ʿAmr b. ʿĀṣim el-Burcumiyyūn muhaddislerdir;bunlarda bā'nın fethi lahn ve hatādır.

اَلْبَرْجَمَةُ [el-bercemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dürüşt ve galīz söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَرْجَمَ الْكَلَامَ إِذَا أَغْلَظَهُ

[ب ر س م]

اَلْبِرْسَامُ [el-birsām] (bā'nın kesriyle) Bir ʿillet ismidir ki ʿiyāzen billāhi taʿālā mübtelā olanlar muhtellü'd-dimāg olmakla hezeyān tekellüm eder; yukālu: بِهِ بِرْسَامٌ وَهِيَ عِلَّةٌ يُهْذَى فِيهَا Müfredāt-ı tıbbiyyede mersūm olduğu üzere bersām-ı Fārisī muʿarrebidir ki bā-yı meftūha iledir, وَرَمُ الصَّدْرِ [veremu'ṣ-ṣadr] maʿnāsınadır, hulāsası zātü'l-cenb dedikleri ʿillet envāʿındandır. Hattā *Mūciz* nām kitābda ذَاتُ الْجَنْبِ وَيُسَمَّى شَوْصَةَ وَبِرْسَامًا ʿibāretiyle ittihādları mersūmdur ve *Teẕkire* sāhibi وَمِنْهَا ذَاتُ الْعَرْضِ وَذَاتُ الصَّدْرِ وَالْبِرْسَامُ ʿibāretiyle envāʿından olduğunu tahrīr ve beyān eylemiştir. Ve müʾellifin hezeyān söyler dediği sersām ʿilletinin vasfıdır ki o dimāga ʿārız olur.

اَلْمُبَرْسَمُ [el-mubersem] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) بِرْسَامٌ [birsām] ʿilletine uğramış adama denir; yukālu: بُرْسِمَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مُبَرْسَمٌ أَيْ بِهِ بِرْسَامٌ

اَلْأَبْرَيْسَمُ [el-ebreysem] (hemzenin ve sīn'in fethi ve zammıyla) İpeğe denir, حَرِيرٌ [ḥarīr] maʿnāsına, ʿalā-kavlin ibrīşem-i Fārisī muʿarrebidir; bedeni müsahhin ve muʿtedil ve iktihāli basarı mukavvīdir. Şārih der ki baʿzılar أَبْرَيْسَمٌ [ebreysem]i bükülmüş ipeğe ve قَزٌّ [ḳazz]ı hām ipeğe ve حَرِيرٌ [ḥarīr]i matbūh henüz bükülmemiş olanına tahsīs eylediler.

اَلْبِرْسِيمُ [el-birsīm] (bā'nın kesriyle) قُرْطٌ [ḳurṭ] dedikleri nebātın tohumuna denir ki yoncaya şebīh yā ondan büyük olur. Müʾellif قُرْطٌ [ḳurṭ] maʿnāsından yoncaya şebīh olur diye beyān edip lākin müfredātta yonca envāʿından Fārisīde seberge derler, üç yapraklı olur diye mübeyyendir. Ve Mışrīler mutlak yoncaya بِرْسِيمٌ [birsīm] derler. Ve

بِرْسِيمٌ [Birsīm] Ḳāhire-i Mışr'da bir sokağın ismidir; muhaddisīnden ʿAbdulʿazīz el-Birsīmī oraya mensūbdur.

[ب ر ش م]

اَلْبَرْشَمَةُ [el-berşemet] (şīn-i muʿceme

ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hüzn ve endüh izhār eylemek maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin çehreyi buruşturmak maʿnāsınadır ki infiʿāl eseridir; yukālu: بَرْشَمَ الرَّجُلُ إِذَا وَجِمَ وَأَظْهَرَ الْحُزْنَ أَوْ شَنَّجَ الْوَجْهَ Ve günāgün benekler ile bir nesneyi benekleyip nakş eylemek maʿnāsınadır,çocuğun yüzünü türlü türlü noktalar ile ve benekler ile nakş ve tezyīn eyledikleri gibi; yukālu: بَرْشَمَ فِيهِ إِذَا لَوَّنَ فِيهِ النُّقَطَ أَلْوَانًا يَعْنِي مِنَ النُّقُوشِ كَمَا يُبَرْشِمُ الصَّبِيُّ Ve

بَرْشَمَةٌ [berşemet] ve

بِرْشَامٌ [birşām] (دِحْرَاجٌ [diḥrāc] vezninde) Bir nesneye muttasıl bakıp durmak yāhūd dike dike bakmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْشَمَ إِلَيْهِ بَرْشَمَةً وَبِرْشَامًا إِذَا أَدَامَ النَّظَرَ إِلَيْهِ أَوْ أَحَدَّهُ

اَلْبُرَاشِمُ [el-burāşim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Hadīdü'n-nazar adama denir.

اَلْبُرْشُمُ [el-burşum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Peçeye denir ki ʿArabistān ve Anadolu nisvānları yüzlerine tutunurlar, pek güzel ʿādettir; yukālu: جَاءَتْ وَفِي وَجْهِهَا بُرْشُمٌ أَيْ بُرْقُعٌ

اَلْبُرْشُومُ [el-burşūm] (bā'nın zammı ve fethiyle) Başra'ya mahsūs bir cins hurmā ağacıdır ki meyvesi sāʾirden mukaddem erişir.

[ب ر ص م]

اَلْبُرْصُومُ [el-burṣūm] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Şīşe makūlesinin ağızları bağına denir.

[ب ر ط م]

اَلْبِرْطَامُ [el-birṭām] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) ve

اَلْبُرَاطِمُ [el-burāṭim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) İri ve yumru dudaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ بِرْطَامٌ وَبُرَاطِمٌ أَيِ الضَّخْمُ الشَّفَةِ Ve

بِرْطَامٌ [birṭām] Dudağa vasf olur; yukālu: شَفَةٌ بِرْطَامٌ أَيْ ضَخْمَةٌ

اَلْبَرْطَمُ [el-berṭam] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Tekellümde ʿaczi olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَرْطَمٌ أَيِ الْعَيِيُّ اللِّسَانِ

اَلْبَرْطَمَةُ [el-berṭamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Pür-gazab olmak maʿnāsınadır ki kemāl-i gazabdan tulum gibi şişip kabarmaktır; yukālu: بَرْطَمَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَفَخَ غَضَبًا Ve bir adamı pek öfkelendirip darıltmak maʿnāsınadır ki müteʿaddī olur; yukālu: بَرْطَمَ فُلَانًا إِذَا غَاظَهُ Ve gece pek muzlim olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَرْطَمَ اللَّيْلُ إِذَا اسْوَدَّ

اَلتَّبَرْطُمُ [et-teberṭum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir sözden nāşī dargınlık peydā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَرْطَمَ الرَّجُلُ إِذَا تَغَضَّبَ مِنْ كَلَامٍ *Ḳāmūs*'ta ve *Ṣiḥāh*'ta bu ʿibāre ile mersūm olmakla bu resme terceme olundu, lākin Zemāḫşerī *Muḳaddimetu'l-Edeb*'de "تَبَرْطُمٌ [teberṭum] hışm girīften bā-dendīden" ʿibāretiyle beyān eylemekle ona göre gümürdenip somurdanarak darılmak yāhūd dargınlıktan gümürdenip somurdanmak demek olur, eger bu savāb ise müʾellifin bu resme tefsīri müsāmahaya mebnī olur.

[ب ر ع م]

اَلْبُرْعُمُ [el-burʿum] ve

اَلْبُرْعُومُ [el-burʿūm] ve

اَلْبُرْعُمَةُ [el-burʿumet] ve

اَلْبُرْعُومَةُ [el-burʿūmet] (bā'ların zammıyla) Ağacın henüz yarıp çıkan yemişinin çiçeğinin kapçığına denir, ʿalā-kavlin henüz açılmamış çiçeğine denir ki tomurcuk taʿbīr olunur.

اَلْبَرْعَمَةُ [el-berʿamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ve

اَلتَّبَرْعُمُ [et-teberʿum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Ağacın بُرْعُومٌ [burʿūm]u zuhûr eylemek maʿnâsınadır; yukâlu: بَرْعَمَتِ الشَّجَرَةُ وَتَبَرْعَمَتْ إِذَا خَرَجَتْ بُرْعُمَتُهَا

اَلْبَرَاعِيمُ [el-berāʿīm] (bā'nın fethiyle) Bir mevziʿ ismidir, ʿalâ-kavlin şol kumsallara denir ki aralıklarında buḳûl inbât eder نَوْرٌ [nevr]ler ola. Ve

بَرَاعِيمُ الْجِبَالِ [berāʿīmu'l-cibāl] Dağların sivri sivri tepelerine ıtlâk olunur.

[ب ر ه م]

اَلْبَرْهَمَةُ [el-berhemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Gözü kıpıp ve kapağını depretmeyerek bir nesneye muttasıl bakıp durmak maʿnâsınadır; yukâlu: بَرْهَمَ إِلَيْهِ إِذَا أَدَامَ النَّظَرَ إِلَيْهِ فِي سُكُونِ الطَّرْفِ Ve

بَرْهَمَةٌ [berhemet] İsm olur, بُرْعُمَةُ الشَّجَرِ [burʿumetu'ş-şecer] maʿnâsına; bunda قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde dahi cāʾizdir.

إِبْرَاهِيمُ [İbrâhîm] İsm-i aʿcemîdir, bunda yedi lügat vardır:

إِبْرَاهِيمُ [İbrâhîm]

إِبْرَاهَامُ [İbrâhâm]

إِبْرَاهُومُ İbrâhûm] (hā'nın zammıyla)

إِبْرَاهِمُ İbrâhim] (yā'yı hazfle ve hā'nın harekât-ı selâsıyla)

إِبْرَهَمُ [İbrehem] (elifsiz hā'nın fethiyle ki yedi lügat olur) Musaggarında بُرَيْهٌ [Bureyh] denir, زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde hemzenin ve mîm'in tarhıyla, ʿalâ-kavlin أُبَيْرِهٌ [Ubeyrih] denir, سَفَرْجَلٌ [sefercel]de سُفَيْرِجٌ [sufeyric] dedikleri gibi ve ʿinde'l-baʿz بُرَيْهِيمٌ [Bureyhîm] denir, hemzesini zāʾid tevehhüm eylemiştir. Ve cemʿi أَبَارِهُ [Ebârih] ve أَبَارِيهُ [Ebârîh] ve أَبَارِهَةُ [Ebârihet] ve بَرَاهِمُ [Berâhim] ve بَرَاهِيمُ [Berâhîm] ve بَرَاهِمَةُ [Berâhimet] ve بِرَاهٌ [Birâh] gelir mîm'siz. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyânına göre İbrâhîm Ḫalîlu'r-Raḥmân ʿalânebiyyinâ ve ʿaleyhi's-selâm hazretlerinin ism-i şerîfidir, lafz-ı Süryânîdir, أَبٌ [eb] ile رَاهِيمٌ [râhîm] lafzından mürekkebdir ki أَبٌ رَحِيمٌ demektir; arz-ı ʿIrâḳ'tan Bâbil vilâyetinden Kûṣâ nâm kasabada tevellüd eyledi, Ġûṭa-i Dimaşḳ kurâlarından Berze nâm karyeye nisbeti onda mütemekkin olduğuna mebnîdir.

اَلْإِبْرَاهِيمُونَ [el-İbrâhîmûn] On iki nefer ashâb-ı kirâmdır ki ismleri İbrâhîm idi.

اَلْبَرَاهِمَةُ [el-Berâhimet] Bir tāʾifedir ki Hak celle ve ʿalâ hazretlerinin peygamber irsâlini tecvîz eylemezler; yukâlu: هُوَ مِنَ الْبَرَاهِمَةِ وَهِيَ قَوْمٌ لَا يُجَوِّزُونَ عَلَى اللهِ بِعْثَةَ الرُّسُلِ Mütercim der ki *Miṣbāḥ*'ın beyânına göre بَرَاهِمَةٌ [Berâhimet] Hindûların ʿubbâd ve zühhâdına ıtlâk olunur;müfredi بَرْهَمَنٌ [Berehmen]dir, nûn'u tenvîne müşâbihtir ki nisbette sâkıt olup بَرْهَمِيٌّ [Berhemiyy] derler, ʿalâ-kavlin bu hukemâ-i hünûddan Berhemân nâm şahsa mensûbdur ki tevâbiʿine temhîd-i kavāʿid-i ʿakāʾid eden kimse olacaktır. Bu sûrette nisbeti gayr-i kıyâs üzere olur. Ve bunlar biʿset-i enbiyâyı tecvîz eylemezler ve luhûm-ı hayvânı tahrîm ederler, zünûb ve ʿudvândan berîʾ olan hayvânâtı îlâm ve taʿzîb hikmetten hâric zulmdür derler. Ve *Burhân*'da Berehmen Hindistân'da Mecûs kavminin papazlarına ʿalem-i hâss olmak üzere mersûmdur. Ve tafsîl-i ʿakāʾidleri kütüb-i kelâmiyyede mebsûttur.

اَلْإِبْرَاهِيمِيُّ [el-ibrâhîmiyy] Bir nevʿ siyâh hurmâya denir.

اَلْإِبْرَاهِيمِيَّةُ [el-İbrâhîmiyyet] Üç karye

adıdır: birisi Vāsiṭ kazāsında ve birisi Cezīre-i İbn ʿÖmer'de ve birisi Nehr-i ʿĪsā kazāsında vākiʿdir.

[ب ر ه س م]

اَبُو الْبَرَهْسَمِ [Ebu'l-Berehsem] (sīn-i mühmele ile سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ʿİmrān b. ʿOs̱mān ez-Zebīdī eş-Şāmī künyesidir ki kırāʾat-i şevāzz sāhibidir.

[ب ز م]

اَلْبَزْمُ [el-bezm] (zā-yı muʿceme ile جَزْمٌ [cezm] vezninde) Bir nesneyi dişlerin uçlarıyla ısırmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin dört ön dişler ile ve o dişlerin ardında olan dört diş ile ısırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ عَلَيْهِ بَزْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَضَّ بِمُقَدَّمِ أَسْنَانِهِ أَوْ بِالثَّنَايَا وَالرَّبَاعِيَاتِ Ve bir ağır yükü yüklenip aslen istiskāl eylemeyerek bī-muhābā harekete muktedir olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ بِالْعِبْءِ إِذَا حَمَلَهُ فَاسْتَمَرَّ بِهِ Ve baş parmakla ve şehādet parmağıyla süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا بِالسَّبَّابَةِ وَالْإِبْهَامِ Ve bir adamın libāsını kapıp almak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ فُلَانًا ثَوْبَهُ إِذَا سَلَبَهُ إِيَّاهُ كَمَا يُقَالُ بَزَّهُ إِيَّاهُ Ve bir işe katʿī ʿazīmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ الْأَمْرَ إِذَا صَرَمَ عَلَيْهِ أَيْ عَزَمَ Ve galīz söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ الْقَوْلَ إِذَا أَغْلَظَ Ve kırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَهُ إِذَا كَسَرَهُ Ve yayın kirişini sebbābe ve ibhāmla çekip salıvermek maʿnāsınadır; yukālu: بَزَمَ وَتَرَ الْقَوْسِ إِذَا أَخَذَهُ بِالسَّبَّابَةِ وَالْإِبْهَامِ ثُمَّ أَرْسَلَهُ

اَلْمُبَازَمَةُ [el-mubāzemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İşi ʿazm-i katʿī ile kesip biçmek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ ذُو مُبَازَمَةٍ فِي الْأَمْرِ أَيْ ذُو صَرِيمَةٍ

اَلْبَزِيمُ [el-bezīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sebze bağı sarılan hurmā yaprağına denir. Ve çömlek dibinde kalan sāde et suyuna denir. Ve Cevherī بَزِيمٌ [bezīm] lafzını خَيْطُ الْقِلَادَةِ ile yaʿnī kaytan ile tefsīr eylemekle tashīf eylemiştir, savāb olan lügatte ve istişhād eylediği iki beytte dahi rā-i mükerrere ile olmaktır, müʾellifin rā-i mükerrereden murādı rā-i mühmeledir. Ve bu ehl-i tecvīd ıtlākātındandır, zīrā tekrīr-i rāʾ mühmelenin sıfatıdır.

اَلْإِبْزَامُ [el-ibzām] ve

اَلْإِبْزِيمُ [el-ibzīm] (hemzelerin kesriyle) Kemer ve kolan makūlesinin uçlarında olan tokaya denir ki ekserī demirden olur, dīger uçlarını ona geçirirler; ısırmak maʿnāsından meʾhūzdur.

اَلْإِبْزَامُ [el-ibzām] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) Bir adama nesne vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْزَمَهُ أَلْفًا إِذَا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

اَلْبَزْمَةُ [el-bezmet] (bā'nın fethiyle) Günde bir öğün taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: فُلَانٌ يَأْكُلُ بَزْمَةً أَيْ أَكْلَةً وَاحِدَةً Ve otuz dirhem veznine denir; yukālu: أَعْطَاهُ بَزْمَةً أَيْ وَزْنَ ثَلَاثِينَ دِرْهَمًا

اَلْإِبْتِزَامُ [el-ibtizām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Gün geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَزَمَ الْيَوْمَ كَذَا أَيْ سَبَقَ بِهِ

[ب س م]

اَلْبَسْمُ [el-besm] (bā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Āheste ve latīf gülmek maʿnāsınadır ki kendi işitecek kadar gülmekten ʿibārettir, sırıtmak taʿbīr olunur; yukālu: بَسَمَ الرَّجُلُ بَسْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَهُوَ أَقَلُّ الضَّحِكِ وَأَحْسَنُهُ Ve bir nesneyi tatmak maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: مَا بَسَمْتُ فِي الشَّيْءِ أَيْ مَا ذُقْتُهُ

اَلْإِبْتِسَامُ [el-ibtisām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّبَسُّمُ [et-tebessum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Bunlar da āheste ve nāzükāne gülmek maʿnāsınadır; yukālu: إِبْتَسَمَ الرَّجُلُ وَتَبَسَّمَ بِمَعْنَى بَسَمَ

اَلْبَاسِمُ [el-bāsim] ve

اَلْمِبْسَامُ [el-mibsām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) ve

اَلْبَسَّامُ [el-bessām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Ekserī tebessüm üzere olan adama denir.

اَلْمَبْسِمُ [el-mebsim] (مَنْزِلٌ [menzil] vezni-nde) Ön dişlere ıtlāk olunur, mahall-i بَسْمٌ [besm] olduğu için.

اَلْمَبْسَمُ [el-mebsem] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vez-ninde) Masdar-ı mīmīdir, بَسْمٌ [besm] maʿnāsına.

بَسَّامٌ [Bessām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

بَسَّامَةٌ [Bessāmet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vez-ninde) Esāmīdendir: Ve Aḥmed b. Muḥammed eṭ-Ṭabesī el-Bessāmī muhaddistir.

[ب س ط م]

بِسْطَامٌ [Bisṭām] (bā'nın kesriyle) Esmā-i ricāldendir. Bisṭām b. Ḳays b. Mesʿūd, Şeybān kabīlesinden bir kimsedir. Ve

بِسْطَامٌ [Bisṭām]Īrān'da bir belde adıdır; bā'nın fethiyle de zebān-zededir yāhūd fethi lahndır.O beldede göz ağrısına ve ʿārıza-i ʿaşka mübtelā olmuş kimse merʾī olmamıştır; eger onlardan biri o beldeye vürūd eylese bi-iznihi taʿālā ifākat bu-lur; ʿārif-i maʿrūf Ebū Yezīd-i Bisṭāmī ve muhaddisīnden ʿÖmer ve Muḥammed ibnā Muḥammed ve Ḥuseyn b. ʿĪsā el-Bisṭāmiyyūn oraya mensūblardır. Ve ʿAlī b. Aḥmed b. Bisṭām el-Bisṭāmī ceddine mensūblardır, bu dahi muhaddistir.

[ب ش م]

اَلْبَشَمُ [el-beşem] (bā'nın ve şīn-i muʿcemenin fethiyle) Tohme ve imtilāʾ olmak maʿnāsınadır; taşra Türkīsinde genek azmak taʿbīr olunur; yukālu: بَشِمَ الصَّبِيُّ مِنْ كَثْرَةِ اللَّبَنِ بَشَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَتْخَمَ Ve bir nesneden bıkıp usanmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَشِمَ مِنْهُ إِذَا سَئِمَ

اَلْإِبْشَامُ [el-ibşām] (hemzenin kesriyle) İmtilā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْشَمَهُ الطَّعَامُ إِذَا أَتْخَمَهُ

اَلْبَشَّامُ [el-beşām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir hoş-bū şecer ismidir, yaprağını خِضَابٌ [ḫiḍāb] ve dallarından misvāk ederler. Bu şecer bu ismle maʿrūftur, Ḥicāzīdir, ʿIrāḳ ve Mıṣır'da dahi olur, hālen dühn-i belesān mefkūd olmakla ondan hāsıl olan dühnü belesān yağı diye getirirler.

بَشَامَةُ [Beşāmet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezni-nde) Esāmīdendir: Beşāme b. el-Ġadīr ve Beşāme b. Ḥazn şāʿirlerdir.

[ب ص م]

اَلْبُصْمُ [el-buṣm] (bā'nın zammı ve ṣād'ın sükūnuyla) Serçe parmakla yanındaki ad-sız parmağın uçlarının açıldığı hālde mā-beyni olan mikdāra denir, niteki baş par-makla şehādet parmağının açıldığı hālde mā-beyni olan mikdāra فَتْرَةٌ [fetret] denir. Kezālik sāʾir parmakların aralıklarının dahi ism-i mahsūsları vardır; yukālu: طُولُهُ قَدْرُ الْبُصْمِ أَيْ مَا بَيْنَ طَرَفِ الْخِنْصِرِ إِلَى طَرَفِ الْبِنْصِرِ Ve yoğunluk, gılzat maʿnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ أَوْ ثَوْبٌ ذُو بُصْمٍ أَيْ غَلِيظٌ

[ب ض م]

اَلْبُضْمُ [el-buḍm] (bā'nın zammı ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Nefs maʿnāsınadır ki rūh-ı hayvānīdir; yukālu: كَرِيمُ الْبُضْمِ أَيِ

النَّفْسِ Ve dāneden henüz çıkıp büyümeğe başlamış sünbüleye denir.

اَلْبَضْمُ [el-baḍm] (هَضْمٌ [haḍm] vezninde) Ekinin dāneleri irilenmek maʿnāsınadır; yukālu: بَضَمَ الزَّرْعُ بَضْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا غَلُظَ حَبُّهُ Ve sünbülenin dāneleri bir mikdārca irileşip pekişmek maʿnāsınadır; yukālu: بَضَمَ الْحَبُّ إِذَا اشْتَدَّ قَلِيلا

[ب ط م]

اَلْبُطْمُ [el-buṭm] (bā'nın zammıyla ve zammeteynle) اَلْحَبَّةُ الْخَضْرَاءُ[el-ḥabbetu'l-ḫaḍrāʾ]ismidir ki sakız ağacının yemişidir, çitlenbik ve meneviş taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin şecerine denir.Yemişi müsahhin ve bevli müdirr ve cimāʿı mukavvī ve suʿāl ve lakve ve كُلْيَةٌ [kulyet] ʿilletlerine nāfiʿ ve kurumuş yaprağını ufatıp elekten geçirdikten sonra tılā eylemek saç ve sakalı münbit ve muhassindir.

[ب ظ ر م]

اَلْبَظْرَمُ [el-baẓram] (ẓā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Hāteme denir; yukālu. فِي إِصْبَعِهِ بَظْرَمٌ أَيْ خَاتَمٌ

اَلتَّبَظْرُمُ [et-tebaẓrum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Parmağı yüzüklü ahmak ve bī-magz kimse, yüzüklü parmağını lakırdı ettiği adamın lakırdı esnāsında yüzüne doğru işāret ve imāle ederek tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَبَظْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ أَحْمَقَ وَعَلَيْهِ خَاتَمٌ فَيَتَكَلَّمُ وَيُشِيرُ بِهِ فِي وُجُوهِ النَّاسِ Şārih der ki o kimseye بَظْرَمِيتٌ [baẓramīt] denir, زَنْجَبِيلٌ [zencebīl] vezninde.

[ب ع م]

اَلْبَعِيمُ [el-beʿīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir putun ismidir. Ve ağaçtan düzme sūrete denir, kezālik ağaç posasından düzülmüş sūrete denir; bal mumundan düzüldüğü gibi. Burada مِنَ الصِّبْغِ nüshaları galattır, savāb olan مِنَ الصَّمْغِ olmaktır. Ve şol ʿāciz ve müfḥam ve bī-nātıka kimseye denir ki aslā şiʿr ve manzūm nazm ve inşādına kādir olmaya. Selefte beyne'l-ʿArab inşād-ı şiʿre muktedir olmayan kimse insāndan maʿdūd olmaz idi; yukālu: هُوَ بَعِيمٌ أَيْ مُفْحَمٌ لَا يَقُولُ الشِّعْرَ

[ب ع ث م]

بُعْثُمٌ [Buʿṯum] (ṯā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Mescid-i Ḥīre sāhibi ʿAyān nām kimsenin pederi ismidir.

[ب غ م]

اَلْبُغَامُ [el-buġām] (ġayn-ı muʿceme ile غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْبُغُومُ [el-buġūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] veznin-de) Āhū kısmı zārīlik eder gibi yanık yanık kendi yavrusuna bağırıp melemek maʿnāsınadır; yukālu: بَغَمَتِ الظَّبْيَةُ بُغَامًا وَبُغُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا صَاحَتْ إِلَى وَلَدِهَا بِأَرْخَمِ مَا يَكُونُ مِنْ صَوْتِهَا Ve nāka kesik kesik hanīn ve zārī eylemek maʿnāsınadır ki yavrusuna şevk ve ārzū ile hanīn eylemektir; yukālu: بَغَمَتِ النَّاقَةُ إِذَا قَطَعَتِ الْحَنِينَ وَلَمْ تَمُدَّهُ Ve sığın ve ceyran makūlesi melemek maʿnāsınadır; yukālu: بَغَمَ الثَّيْتَلُ وَالْأَيِّلُ وَالْوَعِلُ إِذَا صَوَّتَ Ve bir adam sözü hoşça ifāde ve beyān eylemeyip anlatır anlatmaz, arkın söylemek maʿnāsınadır; yukālu: بَغَمَ فُلَانٌ بِصَاحِبِهِ إِذَا لَمْ يُفْصِحْ لَهُ عَنْ مَعْنَى مَا يُحَدِّثُهُ

اَلتَّبَغُّمُ [et-tebeġġum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) بُغَامٌ [buġām] ile üç maʿnā-yı evvelde mürādiftir.

بَغْمٌ [baġm] (لَغْمٌ [laġm] vezninde) ve

بَغُومٌ [Beġūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bintu'l-Muʿaddel ismidir sahābiyyedir.

اَلْمُبَاغَمَةُ [el-mubāġamet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet]

vezninde) Bir adam ile arkın arkın lakırdı eylemek maʿnāsınadır, ʿāşıkın maʿşūkla lakırdısı gibi; yukālu: بَاغَمَهُ إِذَا حَادَثَهُ بِصَوْتٍ رَخِيمٍ

[ب غ ث م]

بَغْثَمٌ [Baġṯem] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ب ق م]

اَلْبَقَّمُ [el-baḳḳam] (bā'nın ve ḳāf-ı müşeddedenin fethiyle) Boya ağacı dedikleridir ki şeceri ʿazīm olur, ahşābını sabbāglar istiʿmāl ederler:Bakkam boyası maʿruftur;ağacının yaprağı bādem yaprağına şebīh ve sākı kızıl olur,ahşābının matbūhuyla boya boyarlar; zürūru yaraları onultup ve her aʿzādan seyelān-ı demi kātıʿ ve kurhaları müceffiftirve kökü semm-i sāʿattır. Şārih der ki بَقَّمٌ [baḳḳam] muʿarrebdir, vākıʿā *Burhān-ı Ḳāṭiʿ*da bekem muʿarrebi olmak üzere merkūmdur.

اَلْبُقَّمُ [el-buḳḳam] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Şecer-i cevz-i māṣil ismidir ki Türkīde tatula dedikleri nebattır; bāzincān nebātı kadar olur, dāneleri müsekkir ve muhaddirdir.

اَلْبُقَامَةُ [el-buḳāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Yapağı döküntüsüne denir ki hālisi eğrilip geriye kalan işe yaramaz talaşından ʿibārettir, eğrilmesi mümkin olmaz, kezālik yorgancıların ve yüncülerin işe yaramadığından attıkları hırt ve mırt tarantı ve talaş makūlesi yapağı döküntüsüne denir. Burada اَلنَّجَّارُ nüshası ki rā iledir galattır, savāb olan اَلنَّجَّادُ olmaktır dāl'la ki yorgancıya denir. Ve ʿaklı azca, reʾy ve fikr ve endīşesi zaʿīf hīre-dil adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ بُقَامَةٌ أَيِ الْقَلِيلُ الْعَقْلِ الضَّعِيفُ الرَّأْيِ

اَلْبُقْمُ [el-Buḳm] (bā'nın zammıyla ve zammeteynle) Bir batn ismidir.

بَاقُومُ [Bāḳūm] (يَاقُوتٌ [yāḳūt] vezninde) Rūmiyyü'l-asl Neccār'dır ki Saʿīd b. el-ʿĀṣ ʿatīkidir, Mescid-i Nebevī'de minber-i şerīfi o düzmüştür. Şārihin beyānına göre ashābdandır.

اَلْبَقَمُ [el-beḳam] (fethateynle) Deve عُنْظُوَانٌ [ʿunẓuvān] dediği ot otlamakla hastalanmak maʿnāsınadır; yukālu: بَقِمَ الْبَعِيرُ بَقَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَرَضَ لَهُ دَاءٌ مِنْ أَكْلِ الْعُنْظُوَانِ

اَلتَّبَقُّمُ [et-tebaḳḳum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Koyunun karnında kuzusu pek büyümekle ağırlaşıp hareketten kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَقَّمَتِ الْغَنَمُ إِذَا ثَقُلَ عَلَيْهَا أَوْلَادُهَا فِي بُطُونِهَا فَلَمْ تَنْزُ

[ب ك م]

اَلْبَكَمُ [el-bekem] (fethateynle) ve

اَلْبَكَامَةُ [el-bekāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Dilsiz olmak maʿnāsınadır, خَرَسٌ [ḫares] gibi; ʿalā-kavlin ʿacz ve belāhete mukārin olan dilsizliktir, yaʿnī ebleh ve nādān olmakla nutktan ʿāciz olmak hasebiyle olan dilsizliktir yāhūd anadan dilsiz ve gözsüz ve kulaksız doğmağa denir ki māder-zād olarak dilsiz ve kör ve sağır olmaktan ʿibārettir; yukālu: بَكِمَ الصَّبِيُّ بَكَمًا وَبَكَامَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَرِسَ أَوْ هُوَ مَعَ عِيٍّ وَبَلَهٍ أَوْ أَنْ يُولَدَ لَا يَنْطِقَ وَلَا يَسْمَعَ وَلَا يُبْصِرَ

اَلْأَبْكَمُ [el-ebkem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْبَكِيمُ [el-bekīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan sıfattır.أَبْكَمُ [ebkem] lafzının cemʿi بُكْمَانٌ [bukmān]dır bā'nın zammıyla ve بُكْمٌ [bukm]dür bā'nın zammıyla.

اَلْبَكَامَةُ [el-bekāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) بَكَمٌ [bekem] maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve ʿan-kasdin dilsizlik edip epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَكُمَ الرَّجُلُ بَكَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا امْتَنَعَ عَنِ الْكَلَامِ تَعَمُّدًا Ve bir adam bilmediğinden yā ʿan-kasdin cimāʿdan munkatıʿ olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: بَكُمَ الرَّجُلُ إِذَا انْقَطَعَ عَنِ النِّكَاحِ جَهْلًا أَوْ عَمْدًا

اَلتَّبَكُّمُ [et-tebekkum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Sözde hasr olmakla tekellümden tutulup kalmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَكَّمَ عَلَيْهِ الْكَلَامُ إِذَا أُرْتِجَ

ذُوبُكُمٍ [Ẕū Bukum] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[ب ل م]

اَلْبَلَمُ [el-belem] (fethateynle) Hurde balıklara denir, aterina ve tirhoz gibi. Ve

بَلَمٌ [belem] Nāka kısmının kösnüklüğüne denir, ʿalā-kavlin pek kösnümekten ferci şişmeğe denir, بَلَمَةٌ [belemet] dahi bu maʿnāyadır, fetehātla; yukālu: بِالنَّاقَةِ بَلَمٌ وَبَلَمَةٌ أَيْ ضَبَعَةٌ أَوْ هُوَ وَرَمُ الْحَيَاءِ مِنْ شِدَّةِ الضَّبَعَةِ Ve

بَلَمَةٌ [belemet] Dudağın şişip kabarmasına denir; yukālu: مَا هَذِهِ الْبَلَمَةُ فِي شَفَتِكَ أَيِ الْوَرَمُ

اَلْبَلْمُ [el-belm] (bā'nın fethi ve lām'ın sükūnuyla) Nāka kösnümek maʿnāsınadır; yukālu: بَلَمَتِ النَّاقَةُ بَلْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اشْتَهَتِ الْفَحْلَ

اَلْإِبْلَامُ [el-iblām] (hemzenin kesriyle) بِلْمٌ [belm] maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَمَتِ النَّاقَةُ بِمَعْنَى بَلَمَتْ Ve takbīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ إِذَا قَبَّحَهُ Ve tınmayıp sükūt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْلَمَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ

اَلْأَبْلَمُ [el-eblem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kalın dudaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَبْلَمُ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّفَتَيْنِ Ve bir cins nebāt-ı meʾkūl ismidir ki bakla tarzında ḳurūnları olur. Ve مُقْلٌ [muḳl] ağacının yaprağına denir;bunda hemzenin harekāt-ı selāsıyla lügattır.

اَلْأَبْلَمَةُ [el-eblemet] (hemzenin ve lām'ın harekāt-ı selāsıyla) Bu dahi مُقْلٌ [muḳl] ağacının yaprağına denir; ve minhu yukālu: اَلْمَالُ بَيْنَنَا شَقُّ الْأَبْلَمَةِ أَيْ نِصْفَيْنِ Zīrā o yaprak ortasından tūlānī düz şakk olunur.

اَلْبَيْلَمُ [el-beylem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Hasır otunun tozağına denir ki pamuk tarzında olur. Ve dülgerlerin ay demirine denir, بَيْرَمٌ [beyrem] gibi. Ve pamuk kozasına denir, جَوْزُ الْقُطْنِ[cevzu'l-ḳuṭn] maʿnāsına. Ve kamış ve kargı tozağına denir.

اَلْمُبْلِمُ [el-mublim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلْمِبْلَامُ [el-miblām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Pek kösnümekten seslenemez olan nākaya denir. Ve

مُبْلِمٌ [mublim] Henüz buğura çekilmeyip ve doğurmamış olan genç nākaya denir.

اَلتَّبْلِيمُ [et-teblīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Takbīh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: لَا تُبَلِّمْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ أَيْ لَا تُقَبِّحْ

بَيْلَمَانُ [Beylemān] (pehlevān vezninde) Yemen'de yāhūd Sind ülkesinde yāhūd Hindistān'da bir mevziʿ adıdır, süyūf-ı Beylemāniyye oraya mensūbdur. Ve ʿAbdurraḥmān b. Beylemānī, ʿÖmer b. el-Ḫaṭṭāb radıyallāhu ʿanhu ʿutekāsındandır.

اَلْإِبْلِيمُ [el-iblīm] (hemzenin kesriyle) ʿAnbere denir; yukālu: أَتَى مِنَ الْهِنْدِ بِالْإِبْلِيمِ أَيْ بِالْعَنْبَرِ Ve bala denir, عَسَلٌ [ʿasel] maʿnāsına.

اَلْبَلْمَاءُ [el-belmāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] vezninde) Ayın on dördüncü gecesine denir, لَيْلَةُ

الْبَدْرِ [leyletu'l-bedr] maʿnāsına.

بُلَامٌ [bulām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) حَمْضٌ [ḥamḍ] dedikleri nebātın tāze ve yeşil olanına denir. Garībdir ki müʾellif بَالَامٌ māddesinden zühūl eyledi. Kāle fi'n-*Nihāye* fī zikri udmi ehli'l-cenneti kāle: إِدَامُهُمْ بَالَامٌ وَالنُّونُ قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ ثُوْرٌ وَنُونٌ Şürrāhın hulāsa-i tahkīkleri üzere بَالَامٌ [bālām] lafz-ı ʿİbrānīdir, öküze denir ve نُونٌ [nūn] balığa denir.

[ب ل ت م]

اَلْبَلْتَمُ [el-beltem] (tā-yı fevkiyye ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Talākatle tekellümden ʿāciz olan kimseye denir ki peltek taʿbīr olunur; yukālu: رَجُلٌ بَلْتَمٌ أَيِ الْعَيِيُّ الثَّقِيلُ اللِّسَانِ Ve halk ve nās maʿnāsınadır; yukālu: فِيهِ بَلْتَمٌ كَثِيرٌ أَيْ خَلْقٌ وَنَاسٌ كَثِيرٌ

[ب ل ج م]

اَلْبَلْجَمَةُ [el-belcemet] (cīm'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Davarın ayağını bıçılgan ve topuk çalma gibi marazlardan nāşī sargı ile sarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلْجَمَ الْبَيْطَارُ الدَّابَّةَ إِذَا عَصَبَ قَوَائِمَهَا مِنْ دَاءٍ يُصِيبُهَا

[ب ل د م]

اَلْبَلْدَمُ [el-beldem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Göğsün mukaddemine denir ki boğaz semtidir, Türkīde döş taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin boğaz ile boğazın gırtlak yapışık olan yerin mecmūʿuna ve ʿalā-kavlin at kısmının boğazında kımıldayıp oynayan yerine denir; yukālu: أَصَابَ بَلْدَمَهُ وَهُوَ مُقَدَّمُ الصَّدْرِ أَوِ الْحُلْقُومُ وَمَا اتَّصَلَ بِهِ مِنَ الْمَرِيءِ أَوْ مَا اضْطَرَبَ مِنْ حُلْقُومِ الْفَرَسِ Ve künd-zihn ve bed-manzar ve sakīlü'l-heyʾe, endāmı muztarib, yakışıksız nā-tırāş adama denir. Ve kesmez kör kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ بَلْدَمٌ أَيْ كَهَامٌ

اَلْبَلَنْدَمُ [el-belendem] (سَفَرْجَلٌ [sefercel] vezninde) ve

اَلْبِلْدَامُ [el-bildām] ve

اَلْبِلْدَامَةُ [el-bildāmet] (bā'ların kesriyle) Bunlar da künd-zihn, bed-manzar, nā-tırāş ve nādān çolpa kimseye denir; lākin ziyāde-i hurūf ziyāde-i maʿnāya dāll olmakla bunlar بَلْدَمٌ [beldem] lafzından eblag olur.

اَلْبَلْدَمَةُ [el-beldemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Korkmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلْدَمَ الرَّجُلُ إِذَا خَافَ

[ب ل س م]

اَلْبَلْسَمَةُ [el-belsemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneden korkmakla epsem ve hamūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلْسَمَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ عَنْ فَزَعٍ Ve çehreyi ekşitip burtarmak maʿnāsınadır; yukālu: بَلْسَمَ الرَّجُلُ إِذَا كَرَّهَ وَجْهَهُ

اَلتَّبَلْسُمُ [et-tebelsum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi çehreyi ekşitip burtarmak maʿnāsınadır; yukālu: تَبَلْسَمَ الرَّجُلُ إِذَا كَرَّهَ وَجْهَهُ

اَلْبِلْسَامُ [el-bilsām] بِرْسَامٌ [birsām] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْبَلَنْسَمُ [el-belensem] (سَمَنْدَلٌ [semendel] vezninde) Katrana denir.

[ب ل ع م]

اَلْبُلْعُومُ [el-bulʿūm] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) vezninde) ve

اَلْبَلْعُمُ [el-bulʿum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Boğazda taʿām mürūr edecek yere denir ki gırtlak olacaktır.Boğazda iki mecrā vardır: biri مَرِيءٌ [merīʾ] ve بُلْعُومٌ [bulʿūm] dur ki miʿdenin yoludur ve biri mecrā-yı hevādır; yukālu: قَطَعَ بُلْعُومَهُ وَبُلْعُمَهُ وَهُوَ مَجْرَى

الطَّعَامِ فِي الْحَلْقِ Ve

بُلْعُومٌ [bulʿūm] Hımār kısmının dudağında olan sakarlığa denir. Ve yüksekçe yer altından gelen su kārīzine denir.

اَلْبَلْعَمُ [el-belʿam] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pek pek yutan ekūl ve küstāh adama denir; yukālu: رَجُلٌ بَلْعَمٌ أَيْ أَكُولٌ شَدِيدُ الْبَلْعِ Ve

بَلْعَمٌ [Belʿam] Bir maʿrūf kimse ismidir yāhūd bu بَلْعَامٌ [Belʾām]dır elifle. İşbu kimse Belʿam b. Bāʿūrā dedikleridir ki Kenʿāniyyūn'dan idi. İsm-i aʿzam bilir idive be-gāyet ʿābid ve perhīz-kār ve ism-i aʿzam berekātıyla müstecābu'd-daʿvet idi. Hazret-i Mūsā ʿaleyhi's-selām Benī İsrāʾīl üzerlerine meʾmūren vürūdlarında kavmi defʿ-i Mūsā bābında duʿā eylemesini niyāz ve bi'l-āhere iṭmāʿ ile ilzām eylediler, maʿāzallāhi taʿālā, taẖẕīl-i ilāhī ile Hazret-i Mūsā hakkında duʿāya cesāret eyledikte derūnundan bir murg-i ebyaz hurūc ve tayerān edip ve lisānı sadrına sākıt olup kelb gibi lehṣ ederek mürd oldu, neʿūzu billāhi mine'l-hizlāni. Ve

بَلْعَمٌ [Belʿam] Rūm nevāhīsinde bir belde adıdır. Ve bir kabīle ismidir. Bunun aslı بَنُو الْعَمِّ idi بَنُو الْحَارِثِ ve بَنُو الْعَنْبَرِ kelimelerinde tahfīfle بَلْحَارِثِ [Belḥāriṣ]ve بَلْعَنْبَرِ [Belʿanber] dedikleri gibi bunu da tahfīf eylediler.

[ب ل غ م]

اَلْبَلْغَمُ [el-belġam] (ġayn-ı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ahlāt-ı erbaʿa-ı bedenden bir halt ismidir. Ve ahlāt-ı erbaʿa safrāʾ ve sevdāʾ ve dem ve balgamdan ʿibārettir.

[ب م م]

اَلْبَمُّ [el-bemm] (bā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Tanbūrun ve lavtanın kalın teline denir ki āvāzı dahi kalın olur, bām teli taʿbīr olunur, zīr mukābilidir. Şārihin beyānına göre ikisi de Fārisīden muʿarrebdir. Ve

بَمٌّ [Bemm] Kirmān eyāletinde bir belde adıdır.

اَلْبُمُّ [el-bumm] (bā'nın zammıyla) Baykuşa denir, بُومٌ [būm] gibi.

[ب ن م]

اَلْبَنَامُ [el-benām] بَنَانٌ [benān] vezninde ve mürādifidir ki parmağın ucuna denir. Ve kavluhum هَذَا ابْنُمٌ أَيِ ابْنٌ وَالْمِيمُ زَائِدَةٌ وَذَكَرَ فِي "ب،ن،ى" Yaʿnī muʿtell bābında "ب،ن،ي" māddesinde mersūmdur.

[ب و م]

اَلْبُومُ [el-būm] ve

اَلْبُومَةُ [el-būmet] (bā'ların zammıyla) Baykuşa denir; bunlardan her biri müzekker ve müʾennesine ıtlāk olunur ki tāʾ vahdetiyye olur. Şārih der ki Fārisī ile lügat-ı mütevāridedir. Ve

بُومَةُ [Būmet] Muḥammed b. Suleymān nām muhaddisin lakabıdır.

[ب ه م]

اَلْبَهِيمَةُ [el-behīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Dört ayaklı hayvānın cümlesine denir, çārpā maʿnāsına, berr ve bahrda olana şāmildir, ʿalā-kavlin mutlakān temyīz ve idrāki olmayan cānlıya denir ki insāndan mā-ʿadā bi'l-cümle hayvān olur;cemʿi بَهَائِمُ [behāʾim] gelir; yukālu: هُوَ كَالْبَهِيمَةِ وَهِيَ كُلُّ ذَاتِ أَرْبَعِ قَوَائِمَ وَلَوْ فِي الْمَاءِ أَوْ كُلُّ حَيٍّ لَا يُمَيِّزُ

اَلْبَهْمَةُ [el-behmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kuzuya kezālik oğlağa kezālik buzağıya denir;cemʿi بَهْمٌ [behm] gelir; تَمْرَةٌ [tem-

ret] ve تَمْرٌ [temr] gibi ve hā'nın fethiyle de cāʾizdirharf-i halk olduğu için ve بِهَامٌ [bihām] gelir, سِهَامٌ [sihām] gibi ve cemʿü'l-cemʿi بِهَامَاتٌ [bihāmāt] gelir; yukālu: أَتَى بِالْبَهْمَةِ وَهِيَ أَوْلَادُ الضَّأْنِ وَالْمَعَزِ وَالْبَقَرِ

اَلْأَبْهَمُ [el-ebhem] (أَبْكَمُ [ebkem] vezninde) Her nutk ve tekellüme kudreti olmayan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَبْهَمُ أَيْ أَعْجَمُ

اَلْإِسْتِبْهَامُ [el-istibhām] Kelāmdan ʿacz ve hasr ile tutulup epsem ve hamūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: أُسْتُبْهِمَ عَلَيْهِ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اسْتَعْجَمَ فَلَمْ يَقْدِرْ عَلَى كَلَامٍ Ve bir iş çaparızlanıp müşkil ve muglak olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَبْهَمَ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَبَهَ

اَلْبُهْمَةُ [el-buhmet] (تُهْمَةٌ [tuhmet] veznnde) Müşkil ve şedīd emr ve hādiseye denir; yukālu: وَقَعَ فِي بُهْمَةٍ أَيْ خُطَّةٍ شَدِيدَةٍ Ve şol bahādıra denir ki kemāl-i kuvvet ü satvetinden nāşī ahz ve mukāvemet ve tagallüb edecek semt ve ciheti nā-maʿlūm ola; yukālu: هُوَ بُهْمَةٌ أَيْ شُجَاعٌ لَا يُهْتَدَى مِنْ أَيْنَ يُؤْتَى Ve kayaya ıtlāk olunur, صَخْرَةٌ [ṣaḫret] maʿnāsına. Ve ʿaskere ıtlāk olunur;cemʿi بُهَمٌ [buhem] gelir,صُرَدٌ [ṣurad] vezninde.

اَلتَّبْهِيمُ [et-tebhīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Kuzuyu yāhūd oğlağı yā buzağıyı analarından ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَّمُوا الْبُهْمَ إِذَا أَفْرَدُوهُ عَنْ أُمَّهَاتِهِ Ve bir yerde mukīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: بَهَّمُوا بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامُوا

اَلْإِبْهَامُ [el-ibhām] (hemzenin kesriyle) Bir iş muglak ve müştebih olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَمَ الْأَمْرُ إِذَا اشْتَبَهَ Ve bir adamı bir işten bertaraf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَمَ فُلَانًا عَنِ الْأَمْرِ إِذَا نَحَّاهُ Ve yer بُهْمَى [buhmā] dedikleri nebāt bitirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَبْهَمَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الْبُهْمَى

Şārih der ki إِبْهَامٌ [ibhām] kapıyı kapamak maʿnāsına da gelir, niteki مُبْهَمٌ [mubhem] ʿunvānıyla ona işāret eyledi. Müʾellifīnin إِبْهَامٌ [ibhām] ve مُبْهَمٌ [mubhem] taʿbīrleri bundan meʾhūzdur.

اَلْبُهْمَى [el-buhmā] (حُبْلَى [ḥublā] vezninde) Nebāt-ı maʿrūf ismidir ki sıbyānın pisi pisi ve taşra sıbyānlarının ebe pisiği dedikleri kılçıklı ottur, kedi otu taʿbīr olunur;arpa nebātına şebīh lākin ondan asgar olur. Ve بُهْمَى [buhmā] kelimesi müfred ve cemʿe ıtlāk olunur, ʿalā-kavlin müfredinde بُهْمَاةٌ [buhmāt] denir ki elifi ilhāk için olur.

اَلْبَهِيمَةُ [el-behimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) بُهْمَى [buhmā] dedikleri nebāt-ı mezbūru çok olan yere denir; yukālu: أَرْضٌ بَهِيمَةٌ أَيْ كَثِيرَةُ الْبُهْمَى

اَلْمُبْهَمُ [el-mubhem] (مُكْرَمٌ [mukrem] veznninde) Kapanmış kapıya denir; yukālu: بَابٌ مُبْهَمٌ أَيْ مُغْلَقٌ Ve mücevvef olmayıp musmet olan şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ مُبْهَمٌ أَيْ أَصْمَتُ Ve şol harām ve mahzūr olan şeyʾe ıtlāk olunur ki ibāha ve tahlīline bi-vechin mine'l-vücūh semt ve cihet mümkin olmaya, harām-ı katʿī taʿbīr olunur, tahrīm-i tezevvüc-i ümm ü uht gibi.

اَلْأَبْهَمُ [el-ebhem] (أَكْرَمُ [ekrem] vezninde) Bu dahi musmet olan şeyʾe denir.

اَلْبَهِيمُ [el-behīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Pek siyāh nesneye denir;cemʿi بُهْمٌ [buhm] gelir bā'nın zammıyla ve بُهُمٌ [buhum] gelir zammeteynle; yukālu: شَيْءٌ بَهِيمٌ أَيْ أَسْوَدُ Bu makāmda nüshalarda nāsihin takdīm ve teʾhīri vardır,bu cemʿleri مُبْهَمٌ [mubhem] zeylinde nesh eylemişlerdir. Ve

بَهِيمٌ [behīm] Benū Kilāb b. Rebīʿa'ya mahsūs bir feresin ismidir. Ve şol ata denir ki rengi sāfī olup aslā gayrı renk ve alacalık karışmamış ola ki yek-renk taʿbīr

olunur, ne tonda olursa olsun; müzekker ve müʾennese ıtlāk olunur; yukālu: فَحْلٌ وَفَرَسٌ بَهِيمٌ أَيْ لَا شِيَةَ فِيهِ Ve kara dişi koyuna denir. Ve düpdüz olup aslā tercīᶜ ve terdīdi olmayan āvāza denir; yukālu: صَوْتٌ بَهِيمٌ أَيْ لَا تَرْجِيعَ فِيهِ Ve şol hālis ve sāfī renge denir ki ona reng-i āher karışmamış ola; yukālu: لَوْنٌ بَهِيمٌ أَيْ لَمْ يُشْبِهْ غَيْرَهُ Burada يُشْبِهْ kelimesi شَوْبٌ māddesindendir; ve minhu'l-hadīsu: "يُحْشَرُ النَّاسُ بُهْمًا" أَيْ لَيْسَ بِهِمْ شَيْءٌ مِمَّا كَانَ فِي الدُّنْيَا نَحْوَ الْبَرَصِ وَالْعَرَجِ أَوْ عُرَاةً Yaᶜnī bu hadīste بُهْمٌ [buhm] kelimesi ki bā'nın zammıyladır, بَهِيمٌ [behīm] lafzından cemᶜdir, hālis ve yeksān renge denir. Burada tecevvüz üzere müstaᶜmeldir ki murād ᶜālem-i dünyāya mahsūs olan körlük ve topallık ve abraşlık gibi emrāz ve ᶜāhāttan sahīh ve sālim olarak mahşūr olurlar demektir. Ve baᶜzılar عُرَاةً [ᶜurāt] ile tefsīr eylediler ki dünyāya mahsūs olan emtiᶜa ve elbiseden ᶜārī olarak haşr olunurlar demektir.

اَلْبَهَائِمُ [el-Behāʾim] (bā'nın fethiyle) Ḥimā türābında bir niçe dağlara ıtlāk olunur, yek-renk oldukları için ve onda vākiᶜ suya Munbecis derler. Ve

بَهَائِمُ [Behāʾim] Bir arzın ismidir.

ذُو الْأَبَاهِيمِ [Ẕu'l-Ebāhīm] Benū Ḳuṭayᶜa'dan Zeyd nām şāᶜirin lakabıdır.

اَلْإِبْهَامُ [el-ibhām] (hemzenin kesriyle) Baş parmağa denir, elin ve ayağın olsun. Ve bu müʾennestir, baᶜzen müzekker olur;cemᶜi أَبَاهِيمُ [ebāhīm] ve أَبَاهِمُ [ebāhim] gelir. Ve bu إِعْصَارٌ [iᶜṣār] gibi إِفْعَالٌ [ifᶜāl] vezninde gelenlerdendir.

سَعْدُ الْبِهَامِ [Saᶜdu'l-Bihām] (سَعْدُ الْكِرَامِ [vaᶜdu'l-kirām] vezninde) Menāzil-i kamerden bir menzil adıdır. Müʾellif "س،ع،د" māddesinde bunu menāzilden ᶜadd eylememiştir.

اَلْأَسْمَاءُ الْمُبْهَمَةُ [el-esmāʾu'l-mubhemet] Nahviyyūn ᶜindinde esmā-i işārāttan ᶜibārettir; هَذَا ve هَؤُلَاءِ ve ذَاكَ ve أُولَئِكَ gibi.

[ب ه ر م]

اَلْبَهْرَمُ [el-behrem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلْبَهْرَمَانُ [el-behremān] (قهرَمَانٌ [ḳahramān] vezninde) Aspur çiçeğine denir, عُصْفُرٌ [ᶜuṣfur] maᶜnāsına. Ve

بَهْرَمٌ [behrem] Kınaya denir حِنَّاءٌ [ḥinnāʾ] maᶜnāsına.

اَلْبَهْرَمَةُ [el-behremet] (bā'nın ve rā'nın fethiyle) Çiçeğin hüsn ü revnakına ve āb u tābına denir; yukālu: أَعْجَبَتْنِي بَهْرَمَةُ النَّوْرِ أَيْ زَهْرُهُ Ve ehl-i Hind'in ᶜibādetine denir ki murād بَرَاهِمَةٌ [Berāhimet] dedikleri Mecūs tāʾifesinin ᶜibādetleridir. Ve

بَهْرَمَةٌ [behremet] Masdar olur, saç ve sakalı gereği gibi kına ile boyamak maᶜnāsınadır; yukālu: بَهْرَمَ لِحْيَتَهُ إِذَا حَنَّأَهَا مُشْبَعَةً

اَلتَّبَهْرُمُ [et-tebehrum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) خِضَابٌ [ḫiḍāb] sebebiyle saç kızarmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَبَهْرَمَ الرَّأْسُ إِذَا احْمَرَّ يَعْنِي مِنَ الْبَهْرَمَةِ

بَهْرَامُ [Behrām] (bā'nın fethiyle) Bir recül ismidir; murād mülūk-i Fürsten Behrām b. Yezdicerd olacaktır. Ve Nuᶜmān b. ᶜUtbe b. el-ᶜAtekī feresinin ismidir.

اَلْمُبَهْرَمُ [el-mubehrem] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) عُصْفُرٌ [ᶜuṣfur] ile boyanmış nesneye denir; yukālu: ثَوْبٌ مُبَهْرَمٌ أَيْ مُعَصْفَرٌ

[ب ه ص م]

اَلْبُهْصُمُ [el-buhṣum] (ṣād-ı mühmele ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Sulb ve şedīd olan şeyʾe denir.

FASLU'T-TĀ'İ'L-FEVKİYYE
(فَصْلُ التَّاءِ الْفَوْقِيَّةِ)

[ت أ م]

اَلتَّوْأَمُ [et-tevʾem] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Cemīʿ-i hayvānātın bir batndan çift doğurduğu velede denir ki Fārisīde hem-şikem ve Türkīde ikiz derler, gerek iki ve gerek ziyāde olsun ve gerek erkek ve dişi olsun ve gerek muhtelit olsunlar her birine; āhere nisbetle تَوْأَمٌ [tevʾem] denir, Cemʿi تَوَائِمُ [tevāʾim] gelir ve تُؤَامٌ [tuʾām] gelir tā'nın zammıyla, رُخَالٌ [ruḫāl] gibi. Ve müzekkerinde تَوْأَمٌ [tevʾem] ve müʾennesinde تَوْأَمَةٌ [tevʾemet] dahi denir. Ve ikisi cemʿ oldukta تَوْأَمَانِ [tevʾemān] denir,, kezālik تَوْأَمٌ [tevʾem] denir, هُمَا زَوْجَانِ ve هُمَا زَوْجٌ dedikleri gibi. Şārih der ki müʾellif bunu vāv faslında dahi resm eyledi, tā'nın asliyye olup ve vāv'dan inkılābı muhtelef olduğuna bināʾen. İntehā. Ve

تَوَائِمُ النُّجُومِ [tevāʾimu'n-nucūm] Birbirine sokuşmuş heyʾetinde olan kevākibe ıtlāk olunur. Kezālik

تَوَائِمُ اللُّؤْلُؤِ [tevāʾimu'l-luʾluʾ] Sedef içre birbirine sıkışmış incilerden ʿibārettir. Ve

تَوْأَمٌ [Tevʾem] Cevzāʾ burcunda menāzil-i kamerden bir menzil adıdır. Şārih der ki onda olan iki menzile تَوْأَمَانِ [Tevʾemān] derler ki هَقْعَةُ [Haḳʿat] ile هَنْعَةُ [Henʿat] olacaktır; her birine تَوْأَمٌ [Tevʾem] derler. Ve

تَوْأَمٌ [tevʾem] Kumar oklarından bir oka ʿalā-kavlin ikinci çıkan oka denir; fāʾiz olursa iki nasībi ve hāsir olursa iki garāmeti vardır. Ve esāmī-i ricāldendir, niteki تَوْأَمَةُ [Tevʾemet] esāmī-i nisvāndandır: Tevʾeme bint Umeyye b. Ḫalef sahābiyyedir; ehl-i hadīsten Ṣāliḥ b. Ebī Ṣāliḥ onun ʿutekāsındandır. Şārih der ki İmām Ḫalīl kavli üzere تَوْأَمٌ [tevʾem] lafzının aslı وَوْأَمٌ idi, vāv tā'ya kalb olundu, niteki müʾellif vāv māddesinde dahi zikr eylemiştir.

اَلْإِتْئَامُ [el-itʾām] (إِكْرَامٌ [ikrām] vezninde) İkiz doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْأَمَتِ الْأُمُّ إِذَا وَلَدَتِ اثْنَيْنِ فَصَاعِدًا مِنْ بَطْنٍ وَاحِدٍ Ve hatunun iki deliğini bir eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتْأَمَ الْمَرْأَةَ إِذَا أَفْضَاهَا

اَلْمُتْئِمُ [el-mutʾim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) İkiz doğuran ʿavrete ve hayvāna denir; vasf-ı hāstır.

اَلْمِتْئَامُ [el-mitʾām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Her bār ikiz doğurur olan ʿavrete ve hayvāna denir.

اَلْمُتَاءَمَةُ [el-mutāʾemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir karından ikiz eşi olarak doğmak maʿnāsınadır; yukālu: تَاءَمَ أَخَاهُ مُتَاءَمَةً إِذَا وُلِدَ مَعَهُ Ve arışı ve argacı ikişer kat olarak bez dokumak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَاءَمَ الثَّوْبَ إِذَا نَسَجَهُ عَلَى طَاقَيْنِ فِي سَدَاهُ وَلُحْمَتِهِ Ve at bir baş seğirttikten sonra yine seğirtmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَاءَمَ الْفَرَسُ إِذَا جَاءَ جَرْيًا بَعْدَ جَرْيٍ

اَلتِّئْمُ [et-tiʾm] (tā'nın kesriyle) ve

اَلتُّؤْمُ [et-tuʾm] (tā'nın zammıyla) ve

اَلتَّئِيمُ [et-teʾīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) İkizin eşine denir, her biri āhere nisbetledir; yukālu: هُوَ تِئْمُهُ وَتُؤْمُهُ وَتَئِيمُهُ أَيْ وُلِدَ مَعَهُ

اَلتُّؤَامِيَّةُ [et-tuʾāmiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) İnci dānesine denir.

اَلتُّؤَامُ [et-Tuʾām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ʿUmān ülkesinin kasabası olan şehre yirmi fersah mesāfede bir belde adıdır. Cevherī bunu جَوْهَرٌ [cevher] vezninde takyīd ve

kasaba-i ʿUmān ile tefsīr eylemekle iki vechle vehm eylemişlitir. Ve

تُؤَامٌ [Tuʾām] Baḥreyn türābında bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّوْأَمَانُ [et-tevʾemān] (بَهْرَمَانٌ [behremān] vezninde) Bir cins hurde otun ismidir.

اَلتِّتْمَةُ [et-tiʾmet] (tā'nın kesriyle) Hatunun sağımlık ittihāz eylediği koyuna denir.

اَلْإِتِّئَامُ [el-ittiʾām] (teşdīd-i tā'yla إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Zikr olunan sağımlık koyunu boğazlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِتَّأَمَ الرَّجُلُ إِذَا ذَبَحَ التِّتْمَةَ Burada إِفْعَالٌ [ifʿāl] vezninde olan nüshalar galattır.

اَلتَّوْأَمَاتُ [et-tevʾemāt] (جَوْهَرَاتٌ [cevherāt] vezninde) تَوْأَمَةٌ [tevʾemet] lafzından cemʿdir, nisvāna mahsūs mihaffe gibi bir güne merkeb ismidir ki مَشَاجِر [meşācir] dedikleri üstü açık merkeb tarzında bunun da örtüsü olmaz. Burada كَالْمَشَاجِبِ nüshaları galattır, savāb olan كَالْمَشَاجِرِ olmaktır.

[ت ح م]

اَلتَّحْمُ [et-taḥm] (tā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla) Cullāh bezi alaca dokumak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَمَ الْحَائِكُ الثَّوْبَ تَحْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَشَّاهُ

اَلتَّاحِمُ [et-tāḥim] Alaca bez dokuyan cullāha denir.

اَلْأَتْحَمِيُّ [el-etḥamiyy] (أَدْهَمِيٌّ [edhemiyy] vezninde) ve

اَلْأَتْحَمِيَّةُ [el-etḥamiyyet] (hā'yla) ve

اَلْمُتْحَمَةُ [el-mutḥamet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) ve

اَلْمُتَحَّمَةُ [el-mutaḥḥamet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) Bir çeşit kumāş-ı maʿrūf ismidir. Ve

مُتَحَّمٌ [mutaḥḥam] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Rengi aşkara māʾil siyāh ata denir ki Türkīde konur taʿbīr olunur; yukālu: فَرَسٌ مُتَحَّمُ اللَّوْنِ أَيْ أَسْوَدُ إِلَى الشُّقْرَةِ

اَلتُّحْمَةُ [et-tuḥmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Pek siyāhlığa denir; yukālu: بِهِ تُحْمَةٌ أَيْ شِدَّةُ السَّوَادِ

اَلتَّحَمَةُ [et-teḥamet] (fetehātla) Şol kumaşlara denir ki çubukları ve kalemleri sarı ola.

اَلْأَتْحَمُ [el-etḥam] أَدْهَمُ [edhem] vezninde ve mürādifidir ki yağız ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَتْحَمُ أَيْ أَدْهَمُ

[ت خ م]

اَلتُّخُومُ [et-tuḫūm] (tā'nın ve ḫā-yı muʿcemenin zammıyla) İki arzın beynini fasl eden sınıra denir, Fārisīde merz derler, gerek nişān-ı mansūb ve gerek hadd-i muʿayyen olsun. Ve bu müʾennestir;cemʿi تُخُومٌ [tuḫūm] gelir müfredi gibi ve تُخُمٌ [tuḫum] gelir,عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde ve ʿalākavlin تُخُومٌ [tuḫūm] cemʿdir, müfredi تُخْمٌ [tuḫm]dur tā'nın zammıyla, kezālik تَخْمٌ [taḫm] ve تَخُومَةٌ [teḫūmet]tir tā'ların fethiyle. Ve

تُخُومٌ [tuḫūm] İnsānın murād ve dil-hāhı olan hāle denir.

اَلْمُتَاخَمَةُ [el-mutāḫamet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir arz bir āher arza hem-sınır olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْضُنَا تُتَاخِمُ أَرْضَكُمْ أَيْ تُحَادُّهَا

اَلتُّخْمَةُ [et-tuḫmet] (tā'nın zammıyla ki) İmtilā olmağa denir, "و،خ،م" māddesinde mersūmdur.

[ت ر م]

اَلتِّرْيَمُ [et-Tiryem] (حِذْيَمٌ [ḥiẕyem] veznide) Bir mevziʿ adıdır.

اَلتَّرِيمُ [et-terīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mütevāziᶜ lillāh olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ تَرِيمٌ أَيْ مُتَوَاضِعٌ لِلَّهِ تَعَالَى Ve meᶜāyib ve nakāᵓisle ᶜalā-kavlin kīr ve pāsla ālūde ve mülevves kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ تَرِيمٌ أَيْ مُلَوَّثٌ بِالْمَعَايِبِ أَوْ بِالدَّرَنِ

اَلتَّرَمُ [et-terem] (fethateynle) Davar kısmının dübürü ağrımağa denir.

لَاتَرَمَا [lā teremā] (fetehātla) Kelimāt-ı tahsīstendir; لَا[lā siyyemā] سِيَّمَا maᶜnāsınadır, husūsan demektir.

تَارَمُ [Tārem] (هَاجَرُ [hācer] vezninde) Āẕerbaycān ülkesinde bir eyālet adıdır. Ve Fāris ülkesinde Furec nām belde ile hem-sınır bir belde adıdır ve sükūn-ı rā ile تَارْمُ [Tārm] dahi derler.

[ت ر ج م]

اَلتُّرْجُمَانُ [et-turcumān] (عُنْفُوَانٌ [ᶜunfuvān] vezninde) ve

اَلتَّرْجَمَانُ [et-tercemān] (زَعْفَرَانٌ [zaᶜferān] vezninde) ve

اَلتَّرْجُمَانُ [et-tercumān] (رَيْهُقَانٌ [reyhuḳān] vezninde) Şol adama denir ki bir lügati āher lügatle beyān ve tefsīr eyleye. Ve Tercemān b. Hureym b. Ebī Ṭaḥme bir maᶜrūf kimsedir.

اَلتَّرْجَمَةُ [et-tercemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir lisānı āher ile tefsīr ve beyān eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرْجَمَ اللِّسَانَ وَتَرْجَمَ عَنْهُ إِذَا فَسَّرَ كَلَامَهُ بِلِسَانٍ آخَرَ Ve işbu fiᶜl bu māddenin asālet-i "tā"yına delālet eder. Müᵓellif bununla Cevherī'ye taᶜrīz eylemiştir; zīrā Cevherī bunu "ر،ج،م" māddesinde resm eyledi, güyā ki رَجْمٌ [recm] kelimesinden meᵓhūz olup tā'nın ziyādesine zāhib oldu.

[ت ر ك م]

اَلتُّرْكُمَانُ [et-Turkumān] (عُنْفُوَانٌ [ᶜunfuvān] vezninde) Türk kavminden bir tāᵓifedir. Bir ayda onlardan iki yüz bin nefer kimse īmāna gelmekle mübālagaten īmāna izāfetle kendilere تُرْكُ إِيمَانٍ dediler, baᶜdehu kesret-i istiᶜmālle tahfīf edip تُرْكُمَانٌ dediler. Mütercim der ki kütüb-i Fārisiyyede bu resme mersūmdur ki kavm-i mezbūr evzāᶜ ve atvārda Türk tāᵓifesine müşābih olmakla تُرْكُمَانٌ ıtlāk olundu;"mān" lafzı Fārisīde şibh ve misl maᶜnāsınadır.

[ت غ ل م]

تَغْلَمُ [Taġlem] (ġayn-ı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır. Ve bir dağın ismidir yāhūd o dağın ismi تَغْلَمَانُ [Taġlemān]dır, زَعْفَرَانٌ [zaᶜferān] vezninde.

[ت غ م]

تُغْمَى [Tuġmā] (بُهْمَى [buhmā] veznin-de) Mehre b. Ḥaydān kabīlesinden bir kabīledir.

اَلْمَتْغَمَةُ [el-metġamet] (مَرْحَمَةٌ [merḥamet] vezninde) Tohme ve imtilā eylemeğe bāᶜis olan taᶜāma denir; yukālu: طَعَامٌ مَتْغَمَةٌ أَيْ مَتْخَمَةٌ

اَلْإِتْغَامُ [el-itġām] (hemzenin kesriyle) Tohme ve imtilā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَتْغَمَهُ إِذَا أَتْخَمَهُ

[ت ك م]

تُكْمَةُ [Tukmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Murr nām kimsenin kızının ismidir ki Ġaṭafān ᶜalā-kavlin Suleym nām kabīle pederlerinin vālidesidir.

[ت ل م]

اَلتَّلَمُ [et-telem] (fethateynle) Tarlada çift sürerken saban demirinin yarıp gittiği ark

gibi yarığa denir, ʿalā-kavlin mutlakan yerde olan yarığa ve hendeğe denir;cemʿi أَتْلَامٌ [etlām] gelir.

اَلتِّلْمُ [et-tilm] (tā'nın kesriyle) Gulām maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا تِلْمُ فُلَانٍ أَيْ غُلَامُهُ Ve çiftçiye denir; yukālu: هُوَ تِلْمٌ أَيْ أَكَّارٌ Ve kuyumcuya denir صَائِغٌ [ṣāʾiġ] maʿnāsına; ʿalā-kavlin kuyumcuların uzun körüğüne denir;cemʿi تِلَامٌ [tilām] gelir tā'nın kesriyle.

اَلتِّلَامُ [et-telām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) تَلَامِيذُ [telāmīẕ] demektir ki şākirdler demek olur, yaʿnī aslı تَلَامِيذُ [telāmīẕ] olup ẕāl'ı hazf olunmuştur. Cevherī burada تَلَامٌ[telām] kelimesini bu maʿnādan gayrı ile beyān eylemeyip hasr eylemiştir. Ve hālen ki bu māddeden olmayıp belki mahall-ı zikri bābu'ẕ-ẕāl olmaktır. Şārih der ki müʾellif ẕāl bābında تِلْمِيذٌ [tilmīẕ] māddesini beyān eylemedi ve تَلَامِيذُ kelimesinden yalnız ẕāl'ın hazfine kasr eyledi, zīrā sūret-i mezbūrede yāʾ ve ẕāl iskāt olunmağa muhtācdır. Garībdir ki müʾellif Cevherī'ye harf-gīrlik tehālükünden tahrīr ve takrīrinde rābıtayı gāʾib eylemiştir; zīrā usūl-i sāʾirenin ekserinde تَلَامِيذُ [telāmīẕ] in müfredi olan تِلْمِيذٌ [tilmīẕ] bi-reʾsihi lügat-ı ʿArabiyye olup şākird maʿnāsına olmak üzere mersūmdur. Ve تَلَامٌ [telām] lafzı aʿcemī-i muʿarreb olup صَاغَةٌ [ṣāġat] ve gılmān-ı [ṣāġat] ve تَلَامِيذُ [telāmīz] maʿnāsına olmak üzere merkūmdur. Bu sūrette mürahham olmaz. Ve eger ʿindiyye ile lügat sābit olaydı, işbu تِلْمِيذٌ kelimesi "ذ،م،ل" māddesinden meʾhūz olduğuna hükm olunur idi, zīrā لَمْذٌ [lemẕ] bir nesneyi dişlerin uçlarıyla ekl eylemektir, şākird dahi üstāzından istihsāl eylediği ʿulūm ve maʿārifi tedrīcī ahz eyledikleri tasavvuruyla ondan tasarruf edip şākirde تِلْمِيذٌ [tilmīẕ] ıtlāk eylediler demek muvāfık olur idi, zīrā bu güne ahz ve tasarrufla o kelimeye tāʾ idhāli tasarrufāt-ı ʿArabiyyeden kesīretü'l-emsāldir. Ve bu bahs "ذ،م،ل" māddesinde işbāʿ olundu.

[ت م م]

اَلتَّمُّ [et-temm] (tā'nın harekāt-ı selāsı ve mīm'in teşdīdiyle) ve

اَلتَّمَامُ [et-temām] (kezālik tā'nın harekāt-ı selāsıyla) ve

اَلتَّمَامَةُ [et-temāmet] (tā'nın fethi ve kesriyle) Bir nesne kāmil olmak maʿnāsınadır ki cemīʿ-i eczāsı kemāl bulmaktan ʿibārettir; yukālu: تَمَّ الشَّيْءُ تَمًّا وَتَمَامًا مُثَلَّثَيْنِ وَتَمَامَةً وَتِمَامَةً Müʾellif كَمَالٌ [kemāl] مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَمُلَ iتَمَامٌ [temām] ile beyān eylemekle misāl-i mezbūr كَمُلَ lafzıyla tefsīr olundu. Şārih der ki *Mufredāt*-ı Rāġib'de mersūm olduğu üzere تَمَامُ الشَّيْءِ o nesnenin bir hadde bulūg ve intihāsından ʿibārettir ki min-baʿd hāric nesne inzimāmına muhtāc olmaya,pes نَاقِصٌ [nāḳiṣ] mukābilidir ki elbette hāric-i inzimāmına muhtācdır. Ve كَمَالٌ [kemāl]i حُصُولُ مَا فِيهِ الْغَرَضُ ile tefsīr eyledi. İntehā. Ve

تَمٌّ [temm] ve

تَمَامٌ [temām] māddesi bāʾ ve عَلَى harfleriyle sılalandıkta müteʿaddī olur, bir nesneyi tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّ بِهِ وَتَمَّ عَلَيْهِ إِذَا جَعَلَهُ تَامًّا

اَلْإِتْمَامُ [el-itmām] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَمَّهُ إِذَا جَعَلَهُ تَامًّا Ve hāmilin müddet-i hamli nihāyet bulup doğurması gelip çatmak maʿnāsınadır ki ayı günü tamām olmak taʿbīr olunur; yukālu: أَتَمَّتِ الْحُبْلَى إِذَا

دَنَا وِلَادُهَا Ve nebāt kısmı tamām mikdārını bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَتَمَّ النَّبْتُ إِذَا اكْتَهَلَ Ve ayın nūru tamām dolup bedr olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتَمَّ الْقَمَرُ إِذَا امْتَلَأَ فَبَهَرَ فَهُوَ بَدْرٌ تَمَامٌ Ke-mā zukire. Ve bir adama تِمٌّ [timm] vermek yaʿnī demir bel vermek maʿnāsınadır; yukālu: أَتَمَّ فُلَانًا إِذَا أَعْطَاهُ التِّمَّ

اَلتَّتْمِيمُ [et-tetmīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Bu dahi bir nesneyi tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَهُ تَتْمِيمًا وَتَتْمِمَةً بِمَعْنًى أَتَمَّهُ Ve kırılan nesne ayrılmamak üzere çatlamak, ʿalā-kavlin çatlayıp yarıldık-tan sonra ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَ الْكَسْرُ إِذَا انْصَدَعَ فَلَمْ يَبِنْ أَوِ انْصَدَعَ ثُمَّ بَانَ Ve mecrūhu soluk vermeyip işini çabuk bi-tirip tepelemek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَ عَلَى الْجَرِيحِ إِذَا أَجْهَزَ Ve bir kimse ku-mar okundan fāʾiz olduğu nasībini gayra vermek maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَ الْقَوْمَ إِذَا أَعْطَاهُمْ نَصِيبَ قِدْحِهِ Ve bir ʿArabın hevā ve hevesi yā reʾy ve fikri yā mahalle ve ārām-gāhı Temīmī olmak yaʿnī Temīm kabīlesi ahālīsiyle hem olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَ الرَّجُلُ إِذَا صَارَ هَوَاهُ أَوْ رَأْيُهُ أَوْ مَحَلَّتُهُ تَمِيمِيًّا Ve bir nesneyi nihāyetine yetiştirip ihlāk ve ifnā eylemek maʿnāsınadır ki işi-ni bitirmek taʿbīr olunur; yukālu: تَمَّمَ الشَّيْءَ إِذَا أَهْلَكَهُ وَبَلَّغَهُ أَجَلَهُ Ve sabīye تَمِيمَةٌ [temīmet] takmak maʿnāsınadır; yukālu: تَمَّمَ الْمَوْلُودَ إِذَا عَلَّقَ التَّمِيمَةَ عَلَيْهِ

اَلْإِسْتِتْمَامُ [el-istitmām] Bu dahi bir nesne-yi tamām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَتَمَّ الشَّيْءَ إِذَا أَتَمَّهُ Ve bir nesnenin itmāmını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَتَمَّ النِّعْمَةَ إِذَا سَأَلَ إِتْمَامَهَا Ve bir kimseden demir bel taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَتَمَّهُ إِذَا طَلَبَ مِنْهُ التِّمَّ فَأَتَمَّهُ أَيْ أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

اَلتَّمَامُ [et-temām] ve

اَلتَّمَامَةُ [et-temāmet] (tāʾların fethiyle) ve

اَلتَّتِمَّةُ [et-tetimmet] (تَحِلَّةٌ [teḥillet] vez-ninde) Bir nesnenin noksānı kendisiyle mükemmel olan şeyʾe denir; yukālu: هَذِهِ الدَّرَاهِمُ تَمَامُ الْمِائَةِ وَتَمَامَتُهَا وَتَتِمَّتُهَا أَيْ مَا تَتِمُّ بِهَا Ve

تَمَامٌ [Temām] Üç nefer sahābe ismidir. Ve Temāme bint Ḥuseyn b. Ḳanān muhaddi-sedir. Ve ʿarūziyyūn ıstılāhında şol beyte ıtlāk olunur ki nısfı dāʾirenin nısfını istīfā ve istikmāl edip nısf-ı āheri haşv menzi-linde kala ki haşve ʿurūz etmesi cāʾiz olan ʿārıza onda dahi cāʾiz ola. Ve ʿinde'l-baʿz şol beyte denir ki eczāsına zihāf duhūlü mümkin iken zihāftan sālim ola.

لَيْلُ التِّمَامِ [leylu't-timām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Atvel-i leyālī-i şitādır ki şeb-i yeldā taʿbīr olunan gecedir. Bunda izāfetle لَيْلُ التِّمَامِ ve sıfat olarak لَيْلٌ تِمَامٌ ve nisbetle لَيْلٌ تِمَامِيٌّ dahi cāʾizdir. ʿAlā-kavlin لَيْلُ التِّمَامِ [leylu't-timām]şol üç gecedir ki noksānı müstebān olmaya ki tesāvī-i leyl ü nehār hengāmında olurve ʿalā-reʾyin on iki sāʿate ve dahi ziyādeye bālig olan geceden ʿibārettir; yukālu: هَذِهِ لَيْلَةُ التِّمَامِ وَلَيْلَةٌ تِمَامِيَّةٌ أَيْ أَطْوَلُ لَيَالِي الشِّتَاءِ أَوْ هِيَ ثَلَاثٌ لَا يُسْتَبَانُ نُقْصَانُهَا أَوْ هِيَ إِذَا بَلَغَتِ اثْنَتَا عَشْرَةَ سَاعَةً فَصَاعِدًا

اَلتِّمُّ [et-timm] (tāʾnın kesriyle) ve

اَلتِّمَامُ [et-timām] (tāʾnın kesri ve fethiyle) Veled kısmı tamām vaktinde hilkati mü-kemmel olarak doğmağa denir; yukālu: وَلَدَتْهُ أُمُّهُ لِتِمٍّ وَتِمَامٍ أَيْ تَمَامِ الْخَلْقِ Burada لِتِمٍّ kelimesindeki lām vakt maʿnāsınadır. Ve

تِمَامٌ [timām] Ay bedr olmağa denir. Ve bedr olmuş aya vasf olur; yukālu: هَذِهِ لَيْلَةُ تِمَامِ الْقَمَرِ أَيْ لَيْلَةُ بَدْرِهِ ve yukālu: بَدْرٌ تَمَامٌ بِالْفَتْحِ وَالْكَسْرِ وَالْإِضَافَةِ وَيُقَالُ بَدْرٌ تَمَامٌ بِالْوَصْفِ

اَلْمُتِمُّ [el-mutimm] (ism-i fāʿil ʿunvānıyla) Ayı günü tamām olmuş gebeye denir; yukālu: حَامِلٌ مُتِمٌّ إِذَا دَنَا وِلَادُهَا

اَلتَّتَمُّمُ [et-tetemmum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi Temīm kabīlesi halkına uymak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَمَّمَ فُلَانٌ إِذَا صَارَ هَوَاهُ أَوْ رَأْيُهُ أَوْ مَحَلَّتُهُ تَمِيمِيًّا Ve kırılan nesne ayrılmamak üzere çatlamak, ʿalā-kavlin çatladıktan sonra ayrılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَمَّمَ الشَّيْءُ إِذَا انْصَدَعَ وَلَمْ يَبِنْ أَوِ انْصَدَعَ ثُمَّ بَانَ Ve ayağı şikest olan adam onunla gezip dururken kesip ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَمَّمَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ بِهِ كَسْرٌ يَمْشِي بِهِ ثُمَّ أَبَتَّ

اَلتَّمِيمُ [et-temīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hilkat ve bünyesi tām ve kāmil olan adama denir; yukālu: وَلَدٌ تَمِيمٌ أَيْ تَامُّ الْخَلْقِ Ve yavuz ve şedīd insān ve hayvāna denir. Ve تَمِيمَةٌ [temīmet] kelimesinden cemʿ olur. Ve Temīm b. Murr b. Udd b. Ṭābiḫa bir kabīle pederidir;gayr-i munsarıftır, قَبِيلَةٌ [ḳābīlet] teʾvīliyle, Ṣaḳīf gibive munsarıf olur. Ve on sekiz sahābe-i kirām ismleridir.

اَلتَّمِيمَةُ [et-temīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Göz boncuğuna denir ki alaca ve benekli boncuktur, ipe yāhūd sırıma dizip defʿ-i nazar için etfāl boyunlarına taʿlīk ederler;cemʿi تَمِيمٌ [temīm] ve تَمَائِمُ [temāʾim] gelir.ʿArablar bunu gūyā ki tamām-ı devāʾ vü şifāʾ ʿadd ederler. Ve Temīme bint Vehb ve Temīme bint Umeyye sahābiyyelerdir.

اَلْمُتَمُّ [el-mutemm] (mīm'in zammı ve tā'nın fethiyle) Göbeğinin damarı munkatıʿ olmuş kimseye denir.

اَلتُّمَمُ [et-tumem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve اَلتِّمَمُ [et-timem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Kıl ve yün ve tüy kırkıntılarına denir, nesc olunan nesneyi onunla itmām ederler;müfredleri تُمَّةٌ [tummet]tir ve تِمَّةٌ [timmet]tir zammla ve kesr ile.

اَلتَّمُّ [et-temm] (tā'nın fethiyle) İsm-i cemʿdir, tām olan nesnelere denir; yukālu: دَرَاهِمُ تَمٌّ أَيْ تَمَامٌ

اَلتِّمُّ [et-timm] (tā'nın kesriyle) Baltaya denir, فَأْسٌ [feʾs] maʿnāsına. Ve demir bele ve çapaya denir, مِسْحَاةٌ [misḥāt] maʿnāsına.

اَلتُّمَّةُ [et-tummet] ve

اَلتُّمَّى [et-tummā] (tā'ların zammıyla) Bir adama hibe olunan bele ve çapaya denir.

اَلْمُتَمَّمُ [el-mutemmem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Şol nesneye denir ki eczāsı kifāyet ve iʿtidāl üzere olduktan sonra ona nesne ziyāde olunmuş ola; yukālu: شَيْءٌ مُتَمَّمٌ أَيْ زِيدَ عَلَيْهِ بَعْدَ اعْتِدَالٍ Niteki fenn-i ʿarūzda مُتَمَّمٌ [mutemmem] bundan meʾhūzdur, bahr-i remelin darbında fāʿilātun geldiği gibi. Ve Mutemmem b. Nuveyre et-Temīmī bir şāʿirdir.

اَلْمُتَمِّمُ [el-mutemmim] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Şol adama denir ki kumarda oku merreten baʿde-uhrā fāʾiz olmakla mebhas olan cezūrun lahmını fukarāʾ ve mesākīne tasadduk ve itʿām eder ola, ʿalā-kavlin kumar cezūrunun ki yirmi sekiz yāhūd on kısm olur, o denli mukāmir bulunmamakla hāricden girip bakiyyeyi ahz ile nasīblerini tekmīl eden kimseye denir.

اَلتَّمْتَمَةُ [et-temtemet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Pepeyilikten bir gūnesidir ki kelāmı tāʾ ve mīm harflerine redd ederek söylemekten ʿibārettir, ʿalā-kavlin dilini söylerken üst damağına çalarak söylemekten ʿibārettir; yukālu: فُلَانٌ يُتَمْتِمُ الْكَلَامَ أَيْ يَرُدُّهُ إِلَى التَّاءِ وَالْمِيمِ أَوْ هُوَ أَنْ تَسْبِقَ كَلِمَتُهُ إِلَى حَنَكِهِ الْأَعْلَى وَيُقَالُ بِهِ تَمْتَمَةٌ

اَلتَّمْتَامُ [et-temtām] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Lisānında تَمْتَمَةٌ [temtemet] olan adama denir;müʾennesi تَمْتَامَةٌ [temtāmet]tir. Ve

تَمْتَامٌ [Temtām] Muhaddisīnden Muḥammed b. Ġālib eḍ-Ḍabbī et-Temmār lakabıdır.

اَلتُّمَامَةُ [et-tumāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bakiyye maʿnāsınadır; yukālu: مَا فِيهِ ثُمَامَةٌ أَيْ بَقِيَّةٌ

تَمَّامٌ [Temmām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Niçe kimselerin ismleridir.

اَلتَّتَامُّ [et-tetāmm] (teşdīd-i mīm'le تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Herkes gelip tamām olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَتَامُّوا أَيْ جَاؤُوا كُلُّهُمْ وَتَمُّوا

اَلتُّمْتُمُ [et-tumtum] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Sumāk cismidir ki maʿrūf ekşi dānelerdir.

اَلتَّمْتَمُ [et-temtem] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Şol adama denir ki ayağı şikest olup lākin onunla gezip yürümeğe imkānı var iken katʿ olunmuş ola.

[ت ن م]

اَلتَّنُّومُ [et-tennūm] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir cins yemişli şecer ismidir. Baʿzı müfredātta bunu خَمَّانٌ [ḫammān] ile beyān eylemişler ki Türkīde mürver dedikleri nebattır, kebīri ve sagīri olur, kebīri şecere karībdir, sagīrine yer mürveri taʿbīr olunur. Ve *Tuḥfe* tercemesinde şāmiryūmādan yaʿnī pānbāl otu ve günebakan dedikleri nebāttan bir nevʿ olmak üzere mersūmdur; semerini tere tohumuyla şürb solucanları muhric ve varakını sirke ile zımād bedenden siğilleri kāliʿdir; müfredi تَنُّومَةٌ [tennūmet]tir.

اَلتَّنْمُ [et-tenm] (tā'nın fethiyle) Deve zikr olunan تَنُّومٌ [tennūm] otlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَنَمَ الْبَعِيرُ تَنْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَكَلَ التَّنُّومَ

[ت و م]

اَلتُّومَةُ [et-tūmet] (tā'nın zammıyla) İnciye denir;cemʿi تُومٌ [tūm] gelir قُفْلٌ [ḳufl] gibi ve تُوَمٌ [tuvem] gelir,صُرَدٌ [ṣurad] gibi; yukālu: فِي فُرْطِهَا تُومَةٌ كَبِيرَةٌ أَيْ لُؤْلُؤَةٌ *Ṣiḥāḥ*'ta inci dānesi gibi gümüş düğme ile müfesserdir. Ve *Esās*'ta baʿzılar ʿindinde ʿunvānıyla mersūmdur. Lisānımızda düğme taʿbīri hemān تُومَةٌ [tūmet] muharrefi zann olunur. Ve

تُومَةٌ [tūmet] Büyük habbeli küpeye denir; yukālu: صَبِيَّةٌ ذُو تُومَةٍ أَيْ قُرْطٍ فِيهِ حَبَّةٌ كَبِيرَةٌ Ve devekuşu yumurtasına denir.

أُمُّ تُومَةَ [ummu tūmet] Sedefin künyesidir.

تُومَاءُ [Tūmāʾ] (tā'nın zammıyla) Dımaşḳ kazāsında bir karyedir.

تُومَى [Tūmā] (طُوبَى [ṭubā] vezninde) Ḥavāriyyūndan bir zāt ismidir.

تُوَمَى [Tuvemā] (vāv'ın fethiye أُرَبَى [urebā] vezninde) Cezīre'de bir mevziʿ adıdır.

تُومٌ [Tūm] (نُوحٌ [nūḥ] vezninde) Anṭākiye kazāsında bir karyedir.

تَوَمٌ [Tevem] (fethateynle) Yemāme'de bir karyedir.

تُوَيْمَةُ [Tuveymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Benū Suleym yurdunda bir su adıdır.

اَلْمُتَوَّمُ [el-mutevvem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Boynu kılādeli adama denir; yukālu: صَبِيٌّ مُتَوَّمٌ أَيْ مُقَلَّدٌ

[ت ه م]

اَلتَّهَمُ [et-tehem] (fethateynle) Yağ ve et makūlesi nesne bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهِمَ الدُّهْنُ وَاللَّحْمُ تَهَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَ Ve bir nesne bed rāyiha bağlamak

maʿnāsınadır ki kokmak taʿbīr olunur; yukālu: تَهِمَ اللَّحْمُ إِذَا زَهِمَ Ve bir kimse bir nesneden ʿaczi zuhūr etmekle mütehayyir olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَهِمَ فُلَانٌ مِنْهُ إِذَا ظَهَرَ عَجْزُهُ وَتَحَيَّرَ Ve deve otladığı otluğu beğenmeyip yiğrenerek otlamakla içine sinmeyip zebūnlamak maʿnāsınadır; yukālu: تَهِمَ الْبَعِيرُ إِذَا اسْتَنْكَرَ الْمَرْعَى فَلَمْ يَسْتَمْرِئْهُ Ve aslā rüzgār kımıldamayıp havā rākid olarak be-gāyet ıssı olmak maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعْنَا فِي تَهَمٍ وَهُوَ شِدَّةُ الْحَرِّ وَسُكُونُ الرِّيحِ

اَلتَّهَمَةُ [et-tehemet] (fetehātla) Mütegayyir olmuş yağ ve et makūlesinin bed rāyihasına denir; yukālu: فِيهِ تَهَمَةٌ أَيْ خُبْثُ رِيحٍ وَزُهُومَةٌ Ve deryāya doğru engin ve engebe olan arza denir, تَهَمْ [tehem] dahi denir; bunlar gūyā ki fi'l-asl تِهَامَةُ [Tihāmet] ten masdarlardır, yaʿnī Tihāme bunlardan meʾhūzdur, zīrā Tihāme'nin bi'l-cümle arāzīsi bahre doğru engebedir.

اَلتَّهِمُ [et-tehim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bed rāyiha bağlamış nesneye denir.

تِهَامَةُ [Tihāmet] (tā'nın kesriyle) Mekke-i mükerreme'nin ismidir, şiddet-i harāret maʿnāsına olan تَهَمْ [tehem]den meʾhūzdur. Ve bir arz-ı maʿrūfenin ismidir ki Ġavr ve Necd bilādına mütāḫim arzdan ʿibārettir. Cevherī vehminden nāşī بَلْدَةٌ [beldet] ile tefsīr eyledi. Nisbetinde تِهَامِيٌّ [Tihāmiyy] denir tā'nın kesriyle ve تَهَامٍ [Tehām] denir tā'nın fethiyle, يَمَانٍ [Yemān] gibi; yukālu: رَجُلٌ تِهَامِيٌّ وَتَهَامٍ وَقَوْمٌ تِهَامُونَ كَيَمَانُونَ Şārih der ki lügat-ı sāniye tagyīrāt-ı niseb kabīlindendir.

اَلْمِتْهَامُ [el-mithām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Arz-ı Tihāme'ye çok tereddüd eden adama denir; yukālu: هُوَ مِتْهَامٌ أَيْ كَثِيرُ الْإِتْيَانِ إِلَى تِهَامَةَ

اَلْإِتْهَامُ [el-ithām] (hemzenin kesriyle) Tihāme ülkesine gelmek yāhūd arz-ı Tihāme'ye konmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْهَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى تِهَامَةَ أَوْ نَزَلَ فِيهَا Ve bir yerin havāsını vahīm ve sakīl bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَتْهَمَ الْبَلَدَ إِذَا اسْتَوْخَمَهُ

اَلْمُتَاهَمَةُ [el-mutāhemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) ve

اَلتَّتَهُّمُ [et-tetehhum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bunlar da arz-ı Tihāme'ye gelmek yāhūd konmak maʿnāsınadır; yukālu: تَاهَمَ الرَّجُلُ تَتَهَّمَ بِمَعْنَى أَتْهَمَ

اَلتَّهْمَةُ [et-tehmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şehr ve belde maʿnāsınadır. Ve تِهَامَةُ [tihāmet] lafzında lügattır.

تُهَمُ [Tuhem] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Cevārī esmāsındandır.

تِهَامٌ [Tihām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yemāme'de bir vādī ismidir.

اَلتُّهْمَةُ [et-tuhmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) "و،ه،م" māddesinde mersūmdur.

[ت ي م]

اَلتَّيْمُ [et-teym] (tā'nın fethi ve yā'nın sükūnuyla) Kula denir; yukālu: هُوَ تَيْمُ اللهِ أَيْ عَبْدُ اللهِ Bekr [b.] Vāʾil kabīlesinden bir batn olan Teymullāh b. Şaʿlebe b. ʿUkābe maʿnā-yı mezkūrdan ismdir. Ve تَيْمُ اللهِ [Teymullāh] Nemir b. Ḳāsiṭ kabīlesi nesebinin ricālindendir. Ve izāfetsiz yalnız تَيْمٌ [Teym] ile tesmiye ederler. Ez-cümle Teym b. Murre, Ḳureyş nesebinde Ebū Bekr eṣ-Ṣiddīḳ radıyallāhu ʿanhu hazretlerinin kavmidir, yaʿnī ceddidir. Ve Teym b. Ġālib b. Fihr kezālik Ḳureyş ricālindendir. Ve Teym b. Ḳays b. Şaʿlebe b. ʿUkābe, Teymullāh-ı merkūmun birāderidir. Ve Teym b. Şaʿbān b. Şaʿlebe

mezbūrun ʿamm-zādesidir. Ve Teymullāt, Ḍabbe kabīlesinden bir kimsedir. Ve Teym b. Ḍabbe mezbūrun ʿamucasıdır. Ve Teymullāt b. Ṣaʿlebe, Ḫazrec kabīlesindendir.

اَلتَّيْمُ [et-teym] (tā'nın fethiyle) Bir adamı bende eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَامَتْهُ الْمَرْأَةُ أَوْ تَامَهُ الْعِشْقُ يَتِيمُ تَيْمًا إِذَا عَبَّدَتْهُ وَذَلَّلَتْهُ

اَلتَّيْمِيمُ [et-teymīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) تَيْمٌ [teym] maʿnāsınadır; yukālu: تَيَّمَتْهُ الْمَرْأَةُ أَوِ الْعِشْقُ بِمَعْنَى تَامَتْهُ

اَلتِّيمَةُ [et-tīmet] (tā'nın kesriyle;hemze ile تِئْمَةٌ [tiʾmet] dahi lügattır)Pek açlık ve müzāyaka hengāmında nāçār zebh olunan koyuna denir. Ve kırk ʿaded koyundan nisāb-ı āhere varınca zāʾid olan koyunlara denir. Ve sāʾime olmayıp hānede sağımlık ittihāz olunan koyuna denir. Ve تَمِيمَةٌ [temīmet] maʿnāsınadır ki etfāle taʿlīk olunan göz boncuğudur.

اَلتَّيْمَاءُ [et-teymāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şenliksiz ve otsuz susuz, mudill ve mühlik olan ʿalā-kavlin vāsiʿ olan arza denir; yukālu: أَرْضٌ تَيْمَاءُ أَيْ قَفْرَةٌ مُضِلَّةٌ مُهْلِكَةٌ أَوْ وَاسِعَةٌ Ve beyābāna denir, مَفَازَةٌ [mefāzet] maʿnāsına. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve Cevzāʾ burcunda olan cevzāʾ sūretinde merkūz kevākibe ıtlāk olunur.

تَيْمٌ [Teym] (fethateynle) Ġāfiḳ kabīlesinden bir batndır; Māḍī b. Muḥammed et-Teyemī onlardandır, Enes hazretlerinden rivāyet eylemiştir.

مُتَيَّمٌ [Muteyyem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recül ismidir.

FASLU'Ṣ-ṢĀʾİ'L-MÜSELLESE
(فَصْلُ الثَّاءِ الْمُثَلَّثَة)

[ث ت م]

اَلتَّثْتُمُ [eṣ-ṣetm] (خَتْمٌ [ḫatm] vezninde) Dikişi tebāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَتَمَتِ الْمَرْأَةُ خَرَزَهَا ثَتْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَفْسَدَتْهُ Ve ishālle defʿ-i tabīʿī eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَتَمَ الرَّجُلُ بِمَا فِي بَطْنِهِ إِذَا رَمَى بِهِ

اَلتَّثَتُّمُ [et-teṣettum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznninde) ve

اَلْإِنْثِتَامُ [el-inṣitām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznninde) Bir adam bed ve nā-sezā sözler söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَتَّمَ فُلَانٌ وَانْثَتَمَ إِذَا انْفَجَرَ بِالْقَوْلِ الْقَبِيحِ Ve

تَثَتُّمٌ [teṣettum] Esvāb pārelenmek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَتَّمَ الثَّوْبُ إِذَا تَقَطَّعَ Ve et ziyāde pişmekle yepriyip müherrā olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَتَّمَ اللَّحْمُ إِذَا تَهَرَّأَ Ve eşme taʿbīr olunan kuyu çöküp yıkılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَثَتَّمَ الْحِسْيُ إِذَا تَهَدَّمَ

[ث ج م]

اَلثَّجْمُ [eṣ-ṣecm] (رَجْمٌ [recm] vezninde) Bir kimseyi yā bir nesneyi bir nesneden sürʿatle sarf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَجَمَهُ عَنْهُ ثَجْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا صَرَفَهُ عَنْهُ سَرِيعًا

اَلثَّجَمُ [eṣ-ṣecem] (fethateynle) Bir nesneden çabuk munsarif olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذَا الثَّجَمُ أَيْ سُرْعَةُ الْإِنْصِرَافِ

اَلْإِثْجَامُ [el-iṣcām] ve

اَلتَّثْجِيمُ [et-teṣcīm] Bir nesne dāʾimī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْجَمَ الشَّيْءُ إِذَا دَامَ Ve yağmur sürʿatle muttasıl yağmak maʿnāsınadır; yukālu: أَثْجَمَتِ السَّمَاءُ وَثَجَّمَتْ إِذَا أَسْرَعَ مَطَرُهَا وَدَامَ

[ث د م]

اَلثَّدْمُ [eṣ-ṣedm] (ṣā'nın fethiyle) Sakīl ve sölpük çolpa kimseye denir ki idāre-i kelāmdan ve tefevvüh ettiği kelāma delīl ve burhān ve mesel īrādından ʿāciz ve nādān ola yāhūd vücūdu galīz şişman ve yakışıksız taslak olarak ahmak ve bī-magz şahsa denir;müʾennesi ثَدْمَةٌ [ṣedmet]tir; yukālu: رَجُلٌ ثَدْمٌ وَامْرَأَةٌ ثَدْمَةٌ أَيْ فَدْمٌ عَيِيٌّ مِنَ الْكَلَامِ وَالْحُجَّةِ مَعَ ثِقَلٍ وَرَخَاوَةٍ أَوِ الْغَلِيظُ السَّمِينُ الْأَحْمَقُ الْجَافِي

اَلثِّدَامُ [eṣ-ṣidām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Süzgüye denir, مِصْفَاةٌ [miṣfāt] maʿnāsına.

اَلْمُثَدَّمُ [el-muṣeddem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Ağzı süzgülü bardak ve ibrīk makūlesine denir; yukālu: إِبْرِيقٌ مُثَدَّمٌ أَيْ وُضِعَ عَلَيْهِ الثِّدَامُ

[ث د ق م]

اَلثِّدْقِمُ [eṣ-ṣidḳim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Söz bilmez ve söz anlamaz sakīl ve nā-tırāş kimseye denir. Ve bir recül ismidir.

[ث ر م]

اَلثَّرْمُ [eṣ-ṣerem] (fethateynle) Ağızda diş kökünden kırılmak, ʿalā-kavlin ṣenāyā ve rebāʿiyāttan kırılmaya mahsūstur yāhūd ön dişlere hāstır; yukālu: ثَرِمَ الرَّجُلُ ثَرَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْكَسَرَتْ سِنُّهُ مِنْ أَصْلِهَا أَوْ سِنٌّ مِنَ الثَّنَايَا وَالرَّبَاعِيَاتِ أَوْ خَاصٌّ بِالثَّنِيَّةِ

اَلْأَثْرَمُ [el-eṣrem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Maʿnā-yı mezbūrdan vasftır, ثَرْمَاءُ [ṣermāʾ] müʾennesidir. Ve

أَثْرَمُ [eṣrem] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında şol cüzʾe denir ki onda kabz ve ḫarm ʿilletleri müctemiʿ ola; ḫarm vetid-i mecmūʿun ev-velini ve kabz beşinci harf-i sākini hazf-ten ʿibārettir. Meselā mefāʿīlun fāʿilun ve feʿūlun ʿūl kalır ve ʿalā-kavlin faʿūl cüzʾüne mahsūstur ki harm ve kabz olup ʿūl kalır, yaʿnī bahr-i tavīl ile mütekāribe mahsūstur.

اَلثَّرْمُ [eṣ-ṣerm] (ṣā'nın fethiyle) Bir ada-mın vech-i mezkūr üzere dişlerini kırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرَمَهُ ثَرْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا جَعَلَهُ أَثْرَمَ

اَلْإِثْرَامُ [el-iṣrām] (hemzenin kesriyle) ثَرْمٌ [ṣerm] maʿnāsınadır.

اَلْإِنْثِرَامُ [el-inṣirām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) إِثْرَامٌ [iṣrām]ın mutāviʿidir; yukālu: أَثْرَمَهُ فَانْثَرَمَ

اَلْأَثْرُمَانِ [el-eṣremān] (tesniye sīgasıyla) Leyl ve nehāra ıtlāk olunur, tenākusları tasavvuruyla.

اَلثَّرْمَانُ [eṣ-ṣermān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Çoğana şebīh bir ekşi şecer nebātıdır, deve ve koyun merʿāsındandır.

ثَرَمٌ [Ṣerem] (fethateynle) Yemāme'de bir dağın ismidir.

ثَرَامٌ [Ṣerām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yemāme'de bir sarp yokuş adıdır.

ثَرَمَةُ [Ṣeremet] (fetehātla) Akdeniz'de Si-cilya adasında bir belde adıdır.

[ث ر ث م]

اَلثُّرْثُمُ [eṣ-ṣurṣum] (ṣā-yı müsellese ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẓ] vezninde) Kapta kalan taʿām ve katık makūlesi bakiyyesine denir, ʿalā-kavlin çanakta ve kavatada kalan bakiy-yeye hāsstır.

[ث ر ط م]

اَلثَّرْطَمَةُ [eṣ-ṣerṭamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vez-ninde) Min-gayr-i gazab ve lā-tekebbür başı yere eğip epsem ve sākit durmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَرْطَمَ فُلَانٌ فِي الْمَجْلِسِ أَيْ أَطْرَقَ مِنْ غَيْرِ غَضَبٍ وَلَا تَكَبُّرٍ Ve hayvān be-

gāyet semirmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرْطَمَ الْكَبْشُ إِذَا تَنَاهَى فِي السِّمَنِ

اَلْمُتْرِطِمُ [el-muṯerṭim] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Nihāyet derecede semirmiş insān ve hayvāna denir, ᶜalā-kavlin dābbe kısmına mahsūstur.

[ث ر ع م]

اَلثِّرْعَامَةُ [eṯ-ṯirᶜāmet] (قِرْطَاسَةٌ [ḳirṭāset] vezninde) Bir adamın zevcesine denir, ᶜalā-kavlin mutlakan ᶜavrete denir.

[ث ط ع م]

اَلتَّطْعُمُ [et-teṯaṭᶜum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Nāsa söz ile havāle ve şer-gīr olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَطْعَمَ عَلَى أَصْحَابِهِ إِذَا عَلَاهُمْ بِالْكَلَامِ

اَلثَّطْعَمَةُ [eṯ-ṯaṭᶜamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Maᶜnā-yı mezbūrdan ismdir.

[ث ع م]

اَلثَّعْمُ [eṯ-ṯaᶜm] (ṯā'nın fethi ve ᶜayn'ın sükūnuyla) Bir nesneyi çekip koparmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَعَمَهُ ثَعْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا نَزَعَهُ

اَلتَّثَعُّمُ [et-teṯaᶜᶜum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir yer bir adama be-gāyet hūb gelip ondan hoşlanmak maᶜnāsınadır; tekūlu: تَثَعَّمَتْنِي أَرْضُ كَذَا أَيْ أَعْجَبَتْنِي

اَلثُّعَامَةُ [eṯ-ṯuᶜāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Rūspī ᶜavrete denir, süfehāyı kendisine nezᶜ eylediği için.

[ث غ م]

اَلثَّغَامُ [eṯ-ṯeġām] (ġayn-ı muᶜceme ile سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nebāt ismidir ki Fārisīde dermene derler. Bu sürette ak yavşan dedikleri nebāt olur, lākin *Burhān*'da cāverd ile müfesserdir ki yandık otu dedikleri beyāz dikendir; müfredi ثَغَامَةٌ [ṯeġāmet]tir.

اَلْأَثْغِمَاءُ [el-eṯġimāᵓ] (أَنْصِبَاءُ [enṣibāᵓ] vezninde) ثَغَامَةٌ [ṯeġāmet]ten ism-i cemᶜdir.

اَلْإِثْغَامُ [el-iṯġām] (hemzenin kesriyle) Yer ثَغَامٌ [ṯeġām] bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْغَمَ الْوَادِي إِذَا أَنْبَتَ الثَّغَامَ Ve saç ثَغَامٌ [ṯeġām] gibi ağarmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْغَمَ الرَّأْسُ إِذَا صَارَ كَالثَّغَامَةِ بَيَاضًا Ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْغَمَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve bir adamı öfkelendirmek ᶜalā-kavlin sevindirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَثْغَمَ فُلَانًا إِذَا أَغْضَبَهُ أَوْ فَرَّحَهُ

اَلثَّاغِمُ [eṯ-ṯāġim] ثَغَامٌ [ṯeġām] gibi ak olan renge denir; yukālu: لَوْنٌ ثَاغِمٌ أَيْ أَبْيَضُ كَالثَّغَامِ

اَلثَّغِمُ [eṯ-ṯeġim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Şikāra bavlıyıp dadanmış tazıya denir; yukālu: كَلْبٌ ثَغِمٌ أَيْ ضَارٍ

اَلْمُثَاغَمَةُ [el-muṯāġamet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Öpüşmek maᶜnāsınadır; yukālu: ثَاغَمَتِ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ إِذَا لَاثَمَتْهَا

[ث ك م]

اَلثَّكْمُ [eṯ-ṯekm] (ṯā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir adamın izine düşüp yāhūd izini sürüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: ثَكَمَ آثَارَهُمْ ثَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا اقْتَصَّهَا Ve bir nesneye müdāvemet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ثَكَمَ الْأَمْرَ إِذَا لَزِمَهُ Ve bir yerde mukīm olmak maᶜnāsınadır; yukālu: ثَكَمَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ

اَلثَّكَمُ [eṯ-ṯekem] (fethateynle) ثَكْمٌ [ṯekm] kelimesiyle iki maᶜnā-yı ahīrde mürādiftir; yukālu: ثَكِمَ الْأَمْرَ ثَكَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا لَزِمَهُ ve yukālu: ثَكِمَ بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامَ Ve

ثَكَمُ الطَّرِيقِ [ṯekemu'ṭ-ṭarīḳ] ve

ثُكَمُ الطَّرِيقِ [ṯukemu'ṭ-ṭarīḳ] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Yolun açık doğru ve belli sırtına denir; yukālu: أَخَذَ ثَكَمَ الطَّرِيقِ وَثُكَمَهُ أَيْ سَنَنَهُ

ثُكَامَةُ [Ṣukāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] veznin-de) Bir belde adıdır.

ثُكْمَةُ [Ṣukmet] (عُرْوَةُ [ʿurvet] vezninde) Bir recül ismidir.

[ث ل م]

اَلثَّلْمُ [eṣ-ṣelm] (ṣā'nın fethi ve lām'ın sukūnuyla) Bir nesneyi rahne-dār eyle-mek maʿnāsınadır ki kedmek taʿbīr olu-nur, kılıç ağzında ve duvarda olduğu gibi; yukālu: ثَلَمَ الْإِنَاءَ وَالسَّيْفَ وَنَحْوَهُ ثَلْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَ حَرْفَهُ

اَلتَّثْلِيمُ [et-teṣlīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ثَلْمٌ [ṣelm] maʿnāsınadır.

اَلْإِنْثِلَامُ [el-inṣilām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) ve

اَلتَّثَلُّمُ [et-teṣellum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Mutāviʿlerdir; yukālu: ثَلَمَهُ ثَلْمًا وَثَلَّمَهُ تَثْلِيمًا فَانْثَلَمَ وَتَثَلَّمَ

اَلثُّلْمَةُ [eṣ-ṣulmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İsmdir, gediğe denir; rahne maʿnāsına; yukālu: بِهِ ثُلْمَةٌ وَهِيَ فُرْجَةُ الْمَكْسُورِ وَالْمَهْدُومِ

اَلثَّلَمُ [eṣ-ṣelem] (fethateynle) Bu dahi bir nesneyi kedmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَلِمَ السَّيْفَ ثَلَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَسَرَ حَرْفَهُ Ve de-renin ve çayın kıyısından gedik açılmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَلِمَ الْوَادِي إِذَا انْثَلَمَ حَرْفُهُ Ve

ثَلَمُ [Ṣelem] Bir mevziʿ adıdır ki ثَلْمَاءُ [Ṣelmāʾ] dahi derler.

مُثَلَّمُ [Muṣellem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] veznin-de) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُتَثَلِّمُ [el-Muteṣellem] (lām-ı müşeddede-nin fethiyle) Bir arzın ismidir.

اَلْأَثْلَمُ [el-eṣlem] Fenn-i ʿarūzda أَثْرَمُ [eṣrem] maʿnāsınadır ki harm ile kabz ʿilletleri müctemiʿ olan cüzʾe denir. Gerçi müʾellif bu resme beyān eyledi, lākin kütüb-i ʿarūzda beynleri fark üzere mersūmdur.

[ث م م]

اَلثَّمُّ [eṣ-ṣemm] (ṣā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Bir nesneyi ayakla basıp çiğ-nemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّ الشَّيْءَ ثَمًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا وَطِئَهُ Ve bir nesneyi meremmet ve ıslāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّهُ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّهُ إِذَا جَمَعَهُ Ve bu haşīş biriktir-mesinde kesīrü'l-istiʿmāldir. Ve eli ot ile silmek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّ يَدَهُ بِالْحَشِيشِ إِذَا مَسَحَهَا بِهِ Ve koyun ağzıyla ot koparmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّتِ الشَّاةُ النَّبْتَ إِذَا قَلَعَتْهُ بِفِيهَا Ve taʿāmı yahşi yaman demeyip mecmūʿunu süpürü yemek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَ جَيِّدَهُ وَرَدِيئَهُ

اَلتَّثْمِيمُ [et-teṣmīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesneyi ayakla basıp çiğne-mek maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّمَهُ إِذَا وَطِئَهُ Ve bitişik kemiği ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمَّمَ الْعَظْمَ إِذَا أَبَانَهُ وَذَلِكَ إِذَا كَانَ عَتِيًّا

اَلثُّمَّةُ [eṣ-ṣummet] (ṣā'nın zammıyla) Bir tutam ota denir; tekūlu: أَخَذْتُ مِنَ الْحَشِيشِ ثُمَّةً أَيْ قَبْضَةً

اَلثَّمُومُ [eṣ-ṣemūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ağzıyla ot koparan koyuna denir.

اَلْمِثَمُّ [el-miṣemm] ve

اَلْمِثَمَّةُ [el-miṣemmet] (mīm'lerin kesriyle) Şol kimsedir ki iyi kötü demeyip mecmūʿ-ı taʿāmı silip süpürür ola; yukālu: رَجُلٌ مِثَمٌّ وَمِقَمٌّ وَمِثَمَّةٌ وَمِقَمَّةٌ إِذَا كَانَ يَأْكُلُ الطَّعَامَ جَيِّدَهُ وَرَدِيئَهُ Ve مِقَمٌّ [miḳamm] kezālik bir nesnenin mecmūʿunu süpürüp alan kimseye denir.

اَلْإِنْثِمَامُ [el-inṣimām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Bir nesne yā bir kimse üzere üşüp düş-mek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَمَّ عَلَيْهِ إِذَا انْثَالَ

Ve vücūd erimek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَمَّ جِسْمُهُ أَيْ ذَابَ Ve kocamak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْثَمَّ الرَّجُلُ إِذَا شَاخَ

اَلثُّمُّ [eṣ-ṣumm] (ṣā'nın zammıyla) Ev metāʿına denir ki kap kacak ve hırt mırt makūlesidir; ve minhu yukālu: مَا لَهُ ثُمٌّ وَلَا رُمٌّ أَيْ مَالٌ

ثُمَّ [ṣumme] (ṣā'nın zammı ve mīm-i müşeddedenin fethiyle) Harftir, yaʿnī harf-i ʿatftır, umūr-ı selāseyi iktizā eder, yaʿnī üç maʿnāya delālet eder ve her birinde nahviyyūnun ihtilāfı vardır: Evvel mābaʿdini hükmde mā-kabline teşrīk eder. Baʿzılar ʿindinde gāhca bu maʿnādan tahallüf eder ki ʿātıfe olmayıp zā'id olur, kemā fī-kavlihi taʿālā: ﴿وَظَنُّوا أَنْ لَا مَلْجَأَ مِنَ اللهِ إِلَّا إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ﴾ Sānī tertīb iktizā eder, ʿalā-kavlin iktizā eylemez, ke-mā fī kavlihi taʿālā: ﴿وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ﴾ الآية Sālis mühlet iktizā eder, ʿalā-kavlin gāhca bundan mütehallif olur ki ke-kavlike أَعْجَبَنِي مَا صَنَعْتَ الْيَوْمَ ثُمَّ مَا صَنَعْتَ أَمْسِ أَعْجَبُZirā burada ثُمَّ kelimesi tertīb-i ihbār içindir, zikr olunan ihbāreyn beyninde ise mühlet ve terāhī yoktur.

ثَمَّ [ṣemme] (ṣā'nın fethiyle) Bir ismdir ki onunla mekān-ı baʿīde işāret olunur, هَنَّاكَ maʿnāsınadır ki orada demektir; tekūlu: رَأَيْتُهُ ثَمَّ أَيْ هَنَّاكَ Burada هَنَّاكَ kelimesi hā-i meftūha ve nūn-ı müşeddede iledir. Ve işbu ثَمَّ [ṣemme] kelimesi zarftır, iʿrābla tasarruf olunmaz. Ve işbu: ﴿إِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ﴾ اَلْآيَة kerīmesinde ثَمَّ kelimesi رَأَيْتَ fiʿlinin mefʿūlü olmak üzere muʿreb olmasına kā'il olanlar vehm eylediler. Mütercim der ki sāhib-i *Keşşāf*'ın beyānına göre رَأَيْتَ fiʿlinin zāhir ve mukadder mefʿūlü yoktur, ʿumūm ve şüyūʿa dālldır, yaʿnī masdarı lām-ı istigrākla mukadderdir ki إِذَا وَجَدْتَ الرُّؤْيَةَ ثَمَّ sebkindedir, pes maʿnā "Rā'īnin basarı nereye uğrarsa naʿīm-i kesīr ve mülk-i kebīrden gayrı nesne idrāk olunmaz" demektir.Ve ثَمَّ lafzı zarfiyyet üzere mansūbdur,فِي الْجَنَّةِ demektir.

اَلْمَثَمُّ [el-meṣemm] ve

اَلْمَثَمَّةُ [el-meṣemmet] (mīm'lerin ve ṣā'ların fethiyle) At kısmının göbeğinin kesildiği yere denir.

اَلثَّمْثَامُ [eṣ-ṣemṣām] (سَلْسَالٌ [selsāl] vezninde) Şol adama denir ki be-gāyet zūr-ı bāzūya mālik olmakla tuttuğu nesneyi kırıp ufatır olur; yukālu: رَجُلٌ ثَمْثَامٌ أَيْ إِذَا أَخَذَ الشَّيْءَ كَسَرَهُ

اَلثُّمَامُ [eṣ-ṣumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْيَثْمُومُ [el-yeṣmūm] (يَنْبُوتٌ [yenbūt] vezninde) Bir nebāt-ı maʿrūf ismidir. Bu nebāt yaban darısı dedikleri ottur ki semer otu dahi derler, bi-ʿaynihi darı başı ve darı sapı gibi olur; yabanda biter, dövüp suyunu göze sıkarlar, beyāz-ı ʿaynı dāfiʿdir;müfredi ثُمَامَةٌ [ṣumāmet]tir. Bedevīler bu otu katık edip havut ve semer ve yastık içlerine haşv ederler ve sazlıktan yaptıkları huğ taʿbīr olunan büyūt üzerine sath ederler. Ve bu nebāt pek kasīr olmakla tenāvülü yesīr olduğundan mutlakan sehlü't-tenāvül olan nesnede darb-ı mesel edip "هُوَ عَلَى طَرَفِ الثُّمَامِ" derler. Ve Ṣumām b. el-Leyṣ muhaddisīndendir.

اَلْمَثْمُومُ [el-meṣmūm] Sathı zikr olunan ثُمَامٌ [ṣumām] ile örtülmüş eve denir; yukālu: بَيْتٌ مَثْمُومٌ أَيْ مُغَطًّى بِالثُّمَامِ

صُخَيْرَاتُ الثُّمَامَةِ [Ṣuḫayrātu'ṣ-Ṣumāmet] (ṣād'ın zammıyla) Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri Bedr gazāsına

ʿazīmetleri hilālinde vākiʿ konaklardan birinin ismidir. Ve Ṣumāme b. Uṯāl ve Ṣumāme b. Ebī Ṣumāme ve Ṣumāme b. Ḥazn ve Ṣumāme b. ʿAdl sahābelerdir.

اَلثَّمِيمَةُ [eṣ-ṣemīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Ağzı bağlı olan ibriğe ve mataraya denir.

اَلثَّمْثَمُ [eṣ-ṣemṣem] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) Şikār kelbine denir ki Fārisīde yüze ve Türkīde zağar dedikleri kelb olacaktır. Ve Ṣemṣem el-ʿAbdī şuʿarādandır. Ve Rezīn b. Ṣemṣem eḍ-Ḍabbī, Sehm b. Ebī Aṣrem ile kıtāl eden kimsedir.

اَلثِّمَّةُ [eṣ-ṣimmet] (ṣā'nın kesriyle) Pīr ve ihtiyār adama denir.

اَلثَّمْثَمَةُ [eṣ-ṣemṣemet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Kabın kacağın ağzını kapak ile kapamak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمْثَمَ الْإِنَاءَ إِذَا غَطَّى رَأْسَهُ Ve alıkomak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمْثِمُوا بِنَا سَاعَةً أَيِ احْتَبِسُونَا حَتَّى نَسْتَرِيحَ Ve bir işi iyice beceremeyip fenā' ve nā-hoş yapmak maʿnāsınadır; yukālu: ثَمْثَمَ الْعَمَلَ أَيْ مَا أَجَادَ Ve içinde süt olan tulumun ağzını bağlayıp direğe asmak maʿnāsınadır. Ve temrenin ve namlunun ağzı eğilip dönmek maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا سَيْفٌ لَا يُثَمْثِمُ نَصْلُهُ أَيْ لَا يَنْثَنِي إِذَا ضُرِبَ بِهِ وَلَا يَرْتَدُّ

اَلْمِثَمُّ [el-miṣemm] (مِسَنٌّ [misenn] vezninde) Şol mürüvvetli ʿālī-himmetli adama denir ki hāmī ve muhāfızı olmayan bīkeslere hāmī ve rāʿī olup ve merkūbu olmayıp piyāde kalmışları irkāb ve ehl-i kabīlenin ʿāciz ve kāsır kaldıkları umūr ve mesālihlerini meremmet ve ıslāh eder ola; yukālu: هُوَ مِثَمٌّ أَيْ يَرْعَى عَلَى مَنْ لَا رَاعِيَ لَهُ وَيُفْقِرُ مَنْ لَا ظَهْرَ لَهُ وَيَثُمُّ مَا عَجَزَ عَنْهُ الْحَيُّ مِنْ أَمْرِهِمْ

اَلتَّثَمْثُمُ [et-teṣemṣum] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Tevakkuf eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَثَمْثَمَ عَنْهُ إِذَا تَوَقَّفَ Ve irkilip tutularak tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَكَلَّمَ وَمَا تَثَمْثَمَ أَيْ مَا تَلَعْثَمَ

[ث و م]

اَلثُّومُ [eṣ-ṣūm] (ṣā'nın zammıyla) Sarmısağa denir: bostānī olur ki maʿrūfturve berrīsi olur ki yaban sarmısağı taʿbīr olunur, ʿArabīde ثُومُ الْحَيَّةِ [ṣūmu'l-ḥayyet] dedikleridir, bostānīden akvā olur.İki nevʿi dahi müsahhin ve rīhleri ve solucanları muhric ve be-gāyet mudirr ve efdal-ı havāssı nisyān ʿārızasını dāfiʿ ve rebv ve suʿāl-ı muzmin ve ṭıḥāl ve ḫāṣıra rīhlerini ve kulunc ve ʿırku'n-nesā ve yan ve kalça ağrılarını ve nikrīs ve haşerāt ve yılan ve ʿakreb soktukları yere ve kuduz kelb ısırdığı yere nāfiʿ ve ʿataş-ı balgamī ve taktīr-i bevl ve boğaza yapışan sülük ve balgamdan tasfiye husūsunda müfīd ve cimāʿı mukavvī ve kavrulmuşu diş ağrısını müsekkin ve mebrūdü'l-mizāc olanların ve pīrlerin sıhhatini muhāfızdır. Ve bevāsīr ve zaḫīr ve hanāzīr ve dakk ʿilletlerine ve gebe hatunlara ve emzikli hatunlara ve sudāʿ ashābına muzırrdır. Muslihi cüzʾī tuz ile su içre tabh olunup badem yağı izāfe eylemek ve baʿde'l-ekl ekşi nar mass eylemektir.

اَلثُّومَةُ [eṣ-ṣūmet] ثُومٌ [ṣūm] lafzının müfredidir. Ve

ثُومَةٌ [ṣūmet] Kılıç kabzasının perāzvānesine denir, قَبِيعَةُ السَّيْفِ[ḳabīʿatu's-seyf]maʿnāsına.

بَنُو ثُومَةَ بْنُ مُخَاشِنٍ [Benū Ṣūmet b. Muḫāşin] Bir kabiledir; aʿlāmdan Ḥakem b. Zuhre eṣ-Ṣūmī onlardandır.

اَلثِّوَمَةُ [eṣ-ṣivemet] (عِنَبَةٌ [ʿinebet] vezninde) Bir şecer-i ʿazīm ismidir, semeri olmaz ve

rāyihası mürver ağacından atyeb olur ve dallarından misvāk ittihāz olunur, Tīrā dağında görmüşdürüz.

FASLU'L-CĪM
(فَصْلُ الْجِيمِ)

[ج ث م]

اَلْجَثْمُ [el-ceṯm] (ṯā-yı müsellese ile رَسْمٌ [resm] vezninde) ve

اَلْجُثُومُ [el-cuṯūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Olduğu yerden aslā kımıldamamak üzere yerleşip oturmak, ʿalā-kavlin göğsü üzere çöküp oturmak maʿnāsınadır ki insānda diz çöküp ve göğsü üzere yassılarak oturmak olur ve ʿalā-reʾyin yere göğüs vererek çöküp oturmak maʿnāsınadır, kuşun göğüs derip oturması gibi; yukālu: جَثَمَ الْإِنْسَانُ وَالطَّائِرُ وَالنَّعَامُ وَالْخِشْفُ وَالْيَرْبُوعُ جَثْمًا وَجُثُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا لَزِمَ مَكَانَهُ فَلَمْ يَبْرَحْ أَوْ وَقَعَ عَلَى صَدْرِهِ أَوْ تَلَبَّدَ بِالْأَرْضِ Ve

جُثُومٌ [cuṯūm] Gece yarı olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: جَثَمَ اللَّيْلُ جُثُومًا إِذَا انْتَصَفَ Ve ekin kısmı yerden yükselip kalkmak maʿnāsınadır; yukālu: جَثَمَ الزَّرْعُ إِذَا ارْتَفَعَ عَنِ الْأَرْضِ وَاسْتَقَلَّ نَبَاتُهُ Ve hurmā dalının koruğu irilenip büyümek maʿnāsınadır; yukālu: جَثَمَ الْعِذْقُ إِذَا عَظُمَ بُسْرُهُ Ve çamur ve toprak ve kül makūlesini biriktirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَثَمَ الطِّينَ وَالتُّرَابَ وَالرَّمَادَ إِذَا جَمَعَهُ يَعْنِي جَمَعَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهَا Ve

جُثُومٌ [Cuṯūm] ʿArab diyārında bir suyun ve bir dağın adıdır. Ve toprak tepeye denir, أَكَمَةٌ [ekemet] maʿnāsına.

دَارَةُ الْجُثُومِ [Dāretu'l-Cuṯūm] Beni'l-Aḍbaṭ cemāʿatine mahsūs bir mevziʿdir.

اَلْجَاثِمُ [el-cāṯim] ve

اَلْجَثُومُ [el-ceṯūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) جَثْمٌ [ceṯm] ve جُثُومٌ [cuṯūm]dan ism-i fāʿildir, maʿānī-i muhtelifesi üzere muttasıf olan insān ve hayvāna denir.Baʿzı nüs-

hada فَهُوَ جَاثِمٌ جَمْعُهُ جُثُومٌ ʿibāretiyle mersūm olmakla ona göre yalnız جَاثِمٌ [cāṣim] olur.

اَلْجَثْمُ [el-ceṣm] (رَسْمٌ [resm] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve vasf olur, yerden yükselip kalkmış ekine denir; fethateynle de cāʾizdir. Ve koruğu irilenmiş hurmā dalına denir.

اَلْجُثْمَةُ [el-cuṣmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Çamur yā toprak yāhūd kül kümesine denir.

اَلْجُثَامُ [el-cuṣām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْجَاثُومُ [el-cāṣūm] Uykuda ʿārız olan ağırlığa denir ki ağır basma taʿbīr olunur, كَابُوسٌ [kābūs] maʿnāsınadır. Ve

جَاثُومٌ [cāṣūm] Uykucu tenbel adama denir ki seyr ve sefere liyākat ve iktidārı olmaz.

اَلْجَثَّامَةُ [el-ceṣṣāmet] (شَدَّادَةٌ [şeddādet] vezninde) Künd-zihn, belīd ve nādān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ جَثَّامَةٌ أَيْ بَلِيدٌ Ve halīm ve sehlü'l-ʿatf seyyid ve müteʿayyen adama denir; yukālu: هُوَ جَثَّامَةٌ أَيْ سَيِّدٌ حَلِيمٌ Ve uykucu tenbel adama denir, جَاثُومٌ [cāṣūm] gibi; yukālu: رَجُلٌ جَاثُومٌ وَجَثَّامَةٌ أَيْ نَوَّامٌ لَا يُسَافِرُ Ve Ṣaʿb b. Ceṣṣāme ashābdandır. Ve Ceṣṣāme el-Muzeniyye sahābiyyedir.

اَلْجُثَمَةُ [el-cuṣemet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) ve

اَلْجُثَمُ [el-cuṣem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bunlar da uykucu tenbel adama denirki bir türlü seyr ve sefere liyākat ve iktidārı olmaya.

اَلْجُثْمَانُ [el-cuṣmān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Cism ve beden maʿnāsınadır.Ve şahs ve kālıb maʿnāsınadır. Ve Ferezdaḳ nām şāʿirin işbu: "وَبَاتَتْ بِجُثْمَانِيَّةِ الْمَاءِ نِيبُهَا إِلَى ذَاتِ رَحْلٍ كَالْمَآتِمِ حُسَّرَا" beytinde vākiʿ جُثْمَانِيَّةُ الْمَاءِ kavlinden murād suyun kendisidir yāhūd vasatı yā müctemaʿı murāddır.

اَلْجَثْمَةُ [el-ceṣemet] (fetehātla) Bu dahi yüksek tepeye denir.

جَاثِمٌ [Cāṣim] Esmādandır: Cāṣim b. Mureyd ed-Dellāl muhaddistir,ondan İbrāhīm b. Nehd rivāyet eylemiştir, ʿalā-kavlin ḥāyı mühmele iledir.

[ج ح م]

اَلْإِجْحَامُ [el-icḥām] (hemzenin kesri ve cīm'in sükūnuyla) Bir işe ikdām eylemeyip geri durmak maʿnāsınadır ki vāzgelmek taʿbīr olunur; yukālu: أَجْحَمَ عَنْهُ إِذَا كَفَّ Ve bir adamı helāk eylemek mertebesine gelmek maʿnāsınadır ki helāk edeyazmak taʿbīr olunur; yukālu: أَجْحَمَ فُلَانًا أَيْ دَنَا أَنْ يُهْلِكَهُ

اَلْجَحِيمُ [el-ceḥīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ʿAlevi be-gāyet şedīd olan āteşe denir. Ve birbirinin üzerinde kat kat yanan āteşe denir. Ve çukur yerde yanan ʿazīm āteşe denir. Ve pek ıssı yere denir.

اَلْجَحْمَةُ [el-caḥmet] (cīm'in fethi ve zammıyla) Bu dahi kat kat yanan āteşe denir. Ve göze denir, عَيْنٌ [ʿayn]maʿnāsına, tevakkudu için.

اَلْجَاحِمُ [el-cāḥim] Bu dahi pek ıssı mekāna denir. Ve pek şuʿleli āteş koruna denir. Ve cenk ve cidālın engin ve muʿzam ve müzdeham-gāhına denir. Ve maʿreke-i harbde olan kıtāl-ı şedīde denir.

اَلْجَحْمُ [el-caḥm] (رَحْمٌ [raḥm] vezninde) Āteşi yakıp ʿalevlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: جَحَمَ النَّارَ جَحْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا أَوْقَدَهَا Ve

جَحْمٌ [caḥm] ve

جُحُومٌ [cuḥūm] Āteş ʿalevlenmek

maʿnāsınadır; yukālu: جَحِمَتِ النَّارُ جَحْمًا وَجُحُومًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اضْطَرَمَتْ وَيُقَالُ جَحِمَتِ النَّارُ جُحُومًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا اضْطَرَمَتْ

اَلْجُحَامُ [el-cuḥām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir maraz adıdır ki gözde zuhūr eder, ʿalā-kavlin kilāb kısmının başlarında zuhūr eder.

اَلْجَحَّامُ [el-caḥḥām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bahīl ve nākese denir.

جُحَمٌ [cuḥam] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلْجُحُمُ [el-cuḥum] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) Şerm ve hayāsı olmayan kimselere denir; yukālu: هُمْ جُحُمٌ أَيِ الْقَلِيلُو الْحَيَاءِ

اَلتَّجْحِيمُ [et-tecḥīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Aslā gözünün kapaklarını ve kirpiklerini kımıldatmayarak bir nesneye göz belertip bakmak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin kıya kıya dikkatle bakmak maʿnāsınadır; tekūlu: جَحَّمَنِي بِعَيْنِهِ إِذَا اسْتَثْبَتَ فِي نَظَرِهِ لَا تَطْرِفُ عَيْنُهُ أَوْ أَحَدَّ النَّظَرَ

اَلْحَاجِمَةُ [el-ḥācimet] Belermiş göze denir; yukālu: عَيْنٌ جَاحِمَةٌ أَيْ شَاخِصَةٌ

اَلْأَجْحَمُ [el-ecḥam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Gözü pek kızıl olarak dāʾiresi vāsiʿ olan adama denir; جَحْمَاءُ [caḥmāʾ] müʾennesidir;cemʿi جُحْمٌ [cuḥum]dur, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve جَحْمَى [caḥmā] gelir, سَكْرَى [sekrā] vezninde. Ve Ecḥam b. Dendene ricālāt-ı ʿArabdan bir kimsedir.

اَلْجَوْحَمُ [el-cevḥam] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Kırmızı güle denir,حَوْجَمٌ [ḥavcem] maʿnāsına.

اَلتَّجَحُّمُ [et-tecaḥḥum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam fart-ı hırs u buhlünden nāşī yanıp yakılmak maʿnāsınadır ki bir taraftan hırs cemʿ ve bir taraftan masrafı gördükçe āteşlere yanar; yukālu: تَجَحَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَحَرَّقَ حِرْصًا وَبُخْلًا Ve bir mahal ve hāl makūlesi nesne sıkışıp daralmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَحَّمَ الْمَكَانُ أَوْ قَلْبُهُ إِذَا تَضَايَقَ

[ج ح د م]

اَلْجَحْدَمَةُ [el-caḥdemet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Sürʿatle yelip yopurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْدَمَ الرَّجُلُ إِذَا عَدَا سَرِيعًا

جَحْدَمٌ [Caḥdem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Esmādandır: Caḥdem b. Feḍale ve mensūb olmayarak Caḥdem ashābdandır.

[ج ح ر م]

اَلْجَحْرَمَةُ [el-caḥremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bed-hūyluk ve teng-meşrebliğe denir; yukālu: بِهِ جَحْرَمَةٌ أَيْ ضِيقٌ وَسُوءُ خُلُقٍ

اَلْجَحْرَمُ [el-caḥrem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجُحَارِمُ [el-cuḥārim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bed-hūy ve teng-meşreb adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَحْرَمٌ وَجُحَارِمٌ أَيْ بِهِ جَحْرَمَةٌ

[ج ح ش م]

اَلْجَحْشَمُ [el-caḥşem] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yanları kaba deveye denir.

[ج ح ظ م]

اَلْجَحْظَمُ [el-caḥẓam] (ẓā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Büyük gözlü adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَحْظَمٌ أَيِ الْكَبِيرُ الْعَيْنَيْنِ

[ج ح ل م]

اَلْجَحْلَمَةُ [el-caḥlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Yere çalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَحْلَمَهُ إِذَا صَرَعَهُ

[ج خ د م]

اَلْجَخْدَمَةُ [el-caẖdemet] (ẖā-yı muᶜceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İş işlemekte ve yürümekte sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَخْدَمَ فُلَانٌ إِذَا أَسْرَعَ فِي الْعَمَلِ وَالْمَشْيِ

[ج د م]

اَلْجَدَمَةُ [el-cedemet] (fetehātla) Bodur adama denir;cemᶜi جَدَمٌ [cedem]dir hā'sız. Ve kötü ve kemter koyuna denir, شَاةٌ رَدِيئَةٌ maᶜnāsına. Ve bir kapçıkta çatal bitmiş hurmā koruklarına denir. Ve harmanda dövülüp ufanmamış ekin başına denir ki başak hurdesiyle kalan kesmikten ᶜibārettir.

اَلْجَدَمُ [el-cedem] (fethateynle) Bir cins kuş isimidir ki serçe şeklinde ve burunları kızıl olur. Ve bir nevᶜ hurmā ismidir.

اَلْجُدَامَةُ [el-cudāmet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Şol kesmiğe denir ki harman savrulup samanı çeçten ayrıldıktan sonra baᶜzı başak hurdesiyle kalır, onu tekrār dövüp tefrīk ederler, جَدَمَةٌ [cedemet] gibi. Ve

جُدَامَةُ [Cudāmet] Esāmī-i nisvāndandır: Cudāme bint Vehb ve Cudāme bint Cendel ve Cudāme bint Ḥāriṣ sahābiyyelerdir.

اَلْجَدْمُ [el-cedm] (هَدْمٌ [hedm] vezninde) Hurmā ağacı yemiş verdikten sonra kurumak maᶜnāsınadır; yukālu: جَدَمَتِ النَّخْلَةُ جَدْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَثْمَرَتْ وَيَبِسَتْ

اَلْجُدَامِيُّ [el-cudāmiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Bir cins hurmā ismidir.

اَلْجُدَامِيَّةُ [el-cudāmiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Dalları ve meyveleri pek firāvān şāh-ber-şāh olan hurmā ağacına denir.

إِجْدَمْ [icdem] (hemzenin kesri ve dāl'ın fethiyle) At kısmına mahsūs zecr ve āzār kelimātındandır, ikdām için tefevvüh ederler, aslı هِجْدَمْ idi.

اَلْإِجْدَامُ [el-icdām] (إِقْدَامٌ [iḳdām] vezninde) At kısmına eşip gitmeğe ikdām için إِجْدَمْ demek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْدَمَ الْفَرَسَ إِذَا قَالَ لَهُ إِجْدَمْ

[ج ذ م]

اَلْجِذْمُ [el-ciẕm](cīm'in kesri ve fethi ve ẕāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Bir nesnenin köküne denir, أَصْلٌ [aṣl] maᶜnāsınadır;cemᶜi أَجْذَامٌ [ecẕām] ve جُذُومٌ [cuẕūm]dur.

اَلْجَذَمُ [el-Ceẕem] (fethateynle) Fehm kabīlesi bilādında bir arzın ismidir. Ve

جَذَمٌ [ceẕem] Masdar olur, bir adamın eli kesilmek maᶜnāsına; yukālu: جَذِمَتْ يَدُهُ جَذَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَتْ

اَلْجَذِمُ [el-ceẕim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Cüst ve çālāk insān ve hayvāna denir.

اَلْجَذْمُ [el-ceẕm] (جَزْمٌ [cezm] vezninde) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَذَمَهُ جَذْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا قَطَعَهُ Ve hāssaten el kesmek maᶜnāsınadır; tekūlu: جَذَمْتُ يَدَهُ إِذَا قَطَعْتَهَا

اَلتَّجْذِيمُ [et-tecẕīm] Bu dahi kesmek maᶜnāsınadır.

اَلْإِنْجِذَامُ [el-inciẕām] (إِنْفِعَالٌ [infiᶜāl] vezninde) ve

اَلتَّجَذُّمُ [et-teceẕẕum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَذَمَهُ فَانْجَذَمَ وَتَجَذَّمَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ وَتَقَطَّعَ

اَلْجِذْمَةُ [el-ciẕmet] (cīm'in kesriyle) Mutlakan ucu kesilip dibi kalmış kıᶜaya denir; tekūlu: رَأَيْتُ فِي يَدِهِ جِذْمَةَ حَبْلٍ أَيْ قِطْعَةً مِنْهُ قَدْ قُطِعَ طَرَفُهُ وَبَقِيَ أَصْلُهُ Ve kamçıya ıtlāk olunur, سَوْطٌ [savṭ] maᶜnāsına.

اَلْجَذَمَةُ [el-ceẕemet] (fetehātla) Hurmā ağacının en tepesinde olan beynisine denir ki

ecved ve eltafı odur.

اَلْمِجْذَامُ [el-micẕām] ve

اَلْمِجْذَامَةُ [el-micẕāmet] (mīm'lerin kesriyle) Umūr ve kazāyāyı taban kılıç gibi katʿ ve fasl eden reʾy-i kātıʿ sāhibi adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ مِجْذَامٌ وَمِجْذَامَةٌ أَيْ قَاطِعٌ لِلْأُمُورِ فَيْصَلٌ Ve

مِجْذَامَةٌ [micẕāmet] Hukūk ve ülfet ve muhabbeti çabuk katʿ eden felek-meşreb adama denir; yukālu: هُوَ مِجْذَامَةٌ أَيْ سَرِيعُ الْقَطْعِ لِلْمَوَدَّةِ Ve

مِجْذَامٌ [Micẕām] Benū Yerbūʿ cemāʿatinden birinin feresi ismidir.

اَلْأَجْذَمُ [el-ecẕem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Maktūʿu'l-yed adama denir; ʿalā-kavlin parmaklarının uçları düşmüş adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَجْذَمُ أَيِ الْمَقْطُوعُ الْيَدِ أَوِ الذَّاهِبُ الْأَنَامِلِ Ve مَجْذُومٌ [mecẕūm] kimseye denir. Cevherī أَجْذَمُ denmek cāʾiz değildir diye menʿ eylemesi vehmdir. Şārihin beyānına göre Cevherī fesāhatini menʿ eylemiştir.

اَلْإِجْذَامُ [el-icẕām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi el kesmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَجْذَمْتُ يَدَهُ إِذَا قَطَعْتَهَا Ve sürʿatle yürümek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: أَجْذَمَ السَّيْرَ إِذَا أَسْرَعَ فِيهِ Ve at pek seğirtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْذَمَ الْفَرَسُ إِذَا اشْتَدَّ عَدْوُهُ Ve bir nesneden ferāgat edip vāzgelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْذَمَ عَنِ الشَّيْءِ إِذَا أَقْلَعَ Ve bir nesneye ʿazm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَجْذَمَ عَلَيْهِ إِذَا عَزَمَ

اَلْجَذْمَةُ [el-ceẕmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde ve fetehātla) Elin kesilen yerine denir.

اَلْجُذْمَةُ [el-cuẕmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İsmdir, el kesikliğine denir.

اَلْجُذَامُ [el-cuẕām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Maʿāzallāhi taʿālā bir ʿillet adıdır ki sevdānın cemīʿ-i bedene intişārından tahaddüs edip cümle aʿzānın mizācı ve heyʾeti fāsid ve mütegayyir olur ve bedende yaramaz yaralar ve çıbanlar zuhūr eder ve gāh olur ki aʿzānın yepriyip dökülmesini müʾeddī olur, Türkīde miskīnlik dedikleridir. Ve

جُذَامُ [Cuẕām] Bir kabile ismidir, Ḥismā dağlarında sākin olurlar, Maʿadd neslinden münşaʿiblerdir.

اَلْمَجْذُومُ [el-mecẕūm] جُذَامٌ [cuẕām] ʿillетine uğramış kimseye denir; yukālu: جُذِمَ الرَّجُلُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَجْذُومٌ أَيْ بِهِ جُذَامٌ

اَلْمُجَذَّمُ [el-muceẕẕem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْأَجْذَمُ [el-ecẕem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ki zikr olundu, مَجْذُومٌ [mecẕūm] maʿnāsınadır.

جَذِيمَةُ [Ceẕīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ʿAbdulḳays kabīlesinden bir kabīle adıdır, nisbetinde جَذَمِيٌّ [Ceẕemiyy] denir, عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vezninde ve baʿzen cīm'i mazmūm olur. Ve Ceẕīme el-Ebreş, Fehm kabīlesinden İbn Mālik'tir ki emīr-i ülke-yi Ḥīre'dir; Zebbāʾ nām melikenin mukārinidir ki kıssaları maʿlūmdur.

اَلْجُذْمَانُ [el-cuẕmān] (cīm'in zammıyla) Zekere ʿalā-kavlin zekerin köküne denir.

اَلْجَذْمَاءُ [el-Ceẕmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şeybān kabīlesinden bir hatundur ki Berşāʾ nām hatunun ضَرَّةٌ [ḍarret]i idi. Bir gün Berşāʾ nām hatunu tutup āteşe atmakla aʿzāları yanıp soyulduğundan ona Berşāʾ dediler. Ve بَرْشَاءُ [Berşāʾ] dahi bir takrīble onun elini katʿ eylemekle ona dahi جَذْمَاءُ [Ceẕmāʾ] ıtlāk eylediler.

اَلْأَجْذَمُ [el-Ecẕem] (أَسْلَمُ [eslem] veznin-

de) Esmādandır: Kerevves b. el-Ecẕem şuᶜarādandır.

شِعْبُ الْمُجَذَّمِينَ [Şiᶜbu'l-Muceẕẕemīn] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẕẕam] vezninde) Mekke-i mükerreme'de bir şiᶜb ismidir.

[ج ر م]

اَلْجَرْمُ [el-cerm] (cīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَهُ جَرْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve

جَرْمٌ [cerm] ve

جَرَامٌ [cerām] (سَحَابٌ [seḥāb] ve كِتَابٌ [kitāb] veznlerinde) Hāssaten hurmā yemişini kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ النَّخْلَ جَرْمًا وَجَرَامًا وَجِرَامًا إِذَا صَرَمَهُ Ve hurmā ağacının üzerinde olan hurmāları rutab iken resīde oldukta ne mikdāra bālig olur diye tahmīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ النَّخْلَ إِذَا خَرَصَهُ Ve günāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَذْنَبَ Ve kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ لِأَهْلِهِ إِذَا كَسَبَ Ve bir adama cināyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ عَلَيْهِمْ وَإِلَيْهِمْ جَرِيمَةً إِذَا جَنَى جِنَايَةً Ve koyunun yününü kırkmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَرَمَ الشَّاةَ إِذَا جَزَّهَا Ve

جَرْمٌ [cerm] Issıya denir. Ve bu germ-i Fārisī muᶜarrebidir; tekūlu: يَوْمُنَا هَذَا جَرْمٌ أَيْ حَارٌّ Ve havāsı be-gāyet ıssı olan arza denir. Ve ehl-i Yemen lügatında bir güne kayığa denir;cemᶜi جُرُومٌ [curūm]dur, zāhiren Nīl-i Mıṣr'da جَرْمٌ [cerm] dedikleri büyücek kayık olacaktır. Ve

جَرْمٌ [Cerm] Ṭayyiʾ kabīlesinden bir batn ismidir. Ve Cerm b. Zebbān, Ḳuḍāᶜa kabīlesinden bir batndır.

اَلْإِجْتِرَامُ [el-ictirām] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezninde) Bu dahi hurmā ağacının meyvesini tahmīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَمَ النَّخْلَ إِذَا خَرَصَهُ Ve günāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَمَ فُلَانٌ إِذَا أَذْنَبَ Ve emek çekip kesb ü kār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِجْتَرَمَ لِأَهْلِهِ إِذَا كَسَبَ

اَلْإِجْرَامُ [el-icrām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi günāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَذْنَبَ Ve bir adama cināyet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ عَلَيْهِمْ وَإِلَيْهِمْ أَيْ جَنَى عَلَيْهِمْ Ve tenū-mend olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا عَظُمَ يَعْنِي جِرْمُهُ وَجَسَدُهُ Ve renk sāfī ve hālis olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ لَوْنُهُ إِذَا صَفَا Ve bir nesneye kan yapışmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ بِهِ الدَّمُ إِذَا لَصِقَ Ve bir adamın savtı sāfī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَجْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا صَفَا صَوْتُهُ

اَلْمُجْرِمُ [el-mucrim] (إِجْرَامٌ [icrām]dan ism-i fāᶜildir)ve

اَلْجَرِيمُ [el-cerīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde sülāsīdendir)Günāhkāra denir. Ve fī kavlihi taᶜālā: ﴿وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ﴾ أَيِ الْكَافِرِينَ Ve

مُجْرِمٌ [Mucrim] Bir recül adıdır. Ve

جَرِيمٌ [cerīm] Kuru hurmāya denir. Ve çekirdeğe denir. Ve tenū-mend adama denir;müʾennesi جَرِيمَةٌ [cerīmet]tir; cemᶜi جِرَامٌ [cirām] gelir, كِرَامٌ [kirām] gibi; yukālu: رَجُلٌ جَرِيمٌ وَامْرَأَةٌ جَرِيمَةٌ أَيِ الْعَظِيمُ الْجَسَدِ

اَلْجَرِيمَةُ [el-cerīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Suça ve günāha denir. Ve cināyet maᶜnāsınadır; yukālu: أُخِذَ فُلَانٌ بِجَرِيمَتِهِ أَيْ بِجِنَايَتِهِ Ve جَرِيمَةُ الْقَوْمِ [cerīmetu'l-kavm] o zümrenin kendiler için kesb ü kār eden ᶜameldārlarına denir; yukālu: هَذَا جَرِيمَةُ الْقَوْمِ أَيْ كَاسِبُهُمْ Ve bir adamın en son veledine denir; yukālu: هَذَا جَرِيمَتُهُ أَيْ آخِرُ وَلَدِهِ

اَلْجِرْمَةُ [el-cirmet] (cīm'in kesriyle) Hurmā kesen kimselere denir; yukālu: جَاءَتْ جِرْمَةٌ

وَهِيَ الْقَوْمُ يَجْتَرِمُونَ النَّخْلَ

اَلْجُرْمُ [el-curm] (cīm'in zammıyla) Günāha denir;cemʿi أَجْرَامٌ [ecrām] ve جُرُومٌ [curūm] gelir; yukālu: مَا لَهُ جُرْمٌ أَيْ ذَنْبٌ

اَلْجَرِمَةُ [el-cerimet] (كَلِمَةٌ [kelimet] veznin-de) Bu dahi günāha denir.

اَلْجُرَامَةُ [el-curāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vez-ninde) Kesilirken ağaçtan yere düşen hurmāya denir. Ve kesilmiş hurmāya denir ki kesinti taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin hurmā kesiminden sonra budak başlarında kal-makla sonradan kesilen başak hurmālara denir; yukālu: هَذِهِ جُرَامَةُ نَخْلِكَ أَيِ التَّمْرُ الْمَجْرُومُ أَوْ مَا يُجْرَمُ مِنْهُ بَعْدَمَا يُصْرَمُ يُلْقَطُ مِنَ الْكَرَبِ Ve buğ-day ve arpa kesmiğine denir ki başaklı kalmakla tekrār dövülüp temizlenir.

اَلتَّجَرُّمُ [et-tecerrum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] veznin-de) Bir adama bir cürm ve töhmet isnād eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرَّمَ عَلَيْهِ إِذَا ادَّعَى عَلَيْهِ الْجُرْمَ وَإِنْ لَمْ يُجْرِمْ Ve zamān geçip gitmek maʿnāsına müstaʿmeldir; inkıtāʿ maʿnāsındandır; yukālu: تَجَرَّمَ اللَّيْلُ إِذَا ذَهَبَ وَتَكَمَّلَ وَيُقَالُ تَجَرَّمَ الْحَوْلُ إِذَا انْقَضَى وَتَمَّ

اَلْجِرْمُ [el-cirm] (cīm'in kesriyle) Cesed ve ten maʿnāsınadır;cemʿi أَجْرَامٌ [ecrām] ve جُرُومٌ [curūm] ve جُرْمٌ [curum] gelir zam-meteynle. Şārih der ki cemādātta istiʿmāli gālibdir. Ve

جِرْمٌ [cirm] Boğaza denir, حَلْقٌ [ḥalḳ] maʿnāsına. Ve savt ve āvāzā denir, ʿalā-kavlin savtın bülend olmasından ʿibārettir; yukālu: لَهُ جِرْمُ الصَّوْتِ أَيْ جَهَارَتُهُ Ve renk ve levn maʿnāsınadır.

اَلْجِرْمَانُ [el-cirmān] (cīm'in kesriyle) Bu dahi cesed ve ten maʿnāsınadır.

اَلْمَجْرُومُ [el-mecrūm] Bu dahi tenū-mend adama denir.

اَلْمُجَرَّمُ [el-mucerrem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Tamām olan yıla ıtlāk olunur, yukālu: حَوْلٌ مُجَرَّمٌ أَيْ تَامٌّ

اَلتَّجْرِيمُ [et-tecrīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vez-ninde) Bir tāʾife içinden çıkıp gitmek maʿnāsınadır; katʿ maʿnāsındandır; tekūlu: جَرَّمْنَاهُمْ أَيْ خَرَجْنَا عَنْهُمْ Lisānımızda müsādere mevkiʿinde "Vālī filānı tecrīm eyledi" taʿbīri müvelleddir, isnād-ı cürm eylemekten meʾhūzdur.

لَاجَرَمَ [lā cereme] (fethateynle ve āhirin fethiyle) Bunda birkaç lügat dahi vardır:لَا أَنْ ذَا جَرَمَ ve لَا أَنْ ذَا جَرَمَ [lā en zā cereme] أَنْ [en]-i meftūha ile ve لَا عَنْ ذَا جَرَمَ ve لَا جَرَ [lā cere] hazf-ı mīm'le ve لَا جَرُمَ [lā ceru-me] rā'nın zammıyla كَرُمَ vezninde ve لَا جُرَمَ [lā cureme] cīm'in zammıyla.Bunların mecmūʿu لَا بُدَّ maʿnāsınadır ki çāresiz ve zarūrī demektir, ʿalā-kavlin حَقًّا [ḥaḳḳan] maʿnāsınadır yāhūd لَا مَحَالَةَ[lā meḥālet] maʿnāsınadır ki şübhesiz ve elbette de-mektir. Ve ʿinde'l-baʿz asl maʿnāsı budur. Kesret-i istiʿmālle bir dereceye vardı ki kasem makāmında müstaʿmel oldu, onun için kasem cevābı gibi bunun da cevābına lām idhāl edip meselā لَا جَرَمَ لَآتِيَنَّكَ dediler. Şārihin beyānına göre katʿ maʿnāsından meʾhūzdur ki fi'l-asl onu kesmek ve on-dan kesilmek yoktur demektir, baʿdehu lāzımı olan maʿnā-yı mezbūrda istiʿmāl olundu.

جِرْمٌ [Cirm] (cīm'in kesriyle) Bedaḫşān ül-kesinde bir belde adıdır.

بَنُوا جَارِمٍ [Benū Cārim] ʿArabdan iki batndır.

اَلْجَرَمُ [el-cerem] (fethateynle) Hurmā kesilirken yere düşenleri ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرِمَ الرَّجُلُ جَرَمًا مِنَ

الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ يَأْكُلُ جُرَامَةَ النَّخْلِ

جَاجَرْمُ [Cācerm] (cīm'in fethi ve rā'nın sükūnuyla) Neysābūr ile Curcān beyninde bir belde adıdır.

أَجْرَمُ [Ecrem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Ḫaṣʿam kabīlesinden bir batndır.

اَلْأَجْرَامُ [el-ecrām] (hemzenin fethiyle) Çoban kısmının sāz ve selbine denir. Ve iki türlü rengi olan balıklara denir.

[ج ر ث م]

اَلْجُرْثُومَةُ [el-curṯūmet] (cīm'in ve ṯā-yı müsellesenin zammıyla) Bir nesnenin köküne denir, asl maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin ağacın diplerinde yığılmış toprak kümesine denir. Ve yel savurduğu toprağa denir. Ve karınca yuvasına denir. Ve boğazın başında olan yumruca yere denir ki dil dibinde olur. Ve Ebū Ṯaʿlebe el-Ḫuşenī Curṯūm b. Nāşir yāhūd Nāşīm ashābdandır, ʿalā-kavlin ismi Curhum'dur.

اَلْإِجْرِنْثَامُ [el-icrinṯām] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) ve

اَلتَّجَرْثُمُ [et-tecerṯum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yüksekten aşağıya düşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَنْثَمَ الرَّجُلُ وَتَجَرْثَمَ إِذَا سَقَطَ مِنْ عُلْوٍ إِلَى سُفْلٍ Ve dertop derneşip kımıldanmayarak yerinde sākin olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْرَنْثَمَ الرَّجُلُ وَتَجَرْثَمَ إِذَا اجْتَمَعَ وَلَزِمَ مَوْضِعَهُ Ve

تَجَرْثُمٌ [tecerṯum] Bir nesnenin gömünü ahz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْثَمَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَ مُعْظَمَهُ

جُرْثُمٌ [Curṯum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Benī Esed yurdunda bir mevziʿ yāhūd bir suyun adıdır. Ve Şedīd b. Ḳays b. Hāniʾ b. Curṯume muhaddistir.

اَلْمُجْرَنْثِمُ [el-mucrenṯim] (ism-i fāʿil bünyesiyle) ʿArīz olan ferce denir; yukālu: رَكَبٌ مُجْرَنْثِمٌ أَيْ مُسْتَهْدَفٌ

[ج ر ج م]

اَلْجَرْجَمَةُ [el-cercemet] (cīm'le دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İçmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَمَ الْمَاءَ إِذَا شَرِبَهُ Ve yere yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَمَهُ إِذَا صَرَعَهُ Ve bināyı yıkmak ʿalā-kavlin hedm eylemeksizin söküp bozmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَمَ الْبَيْتَ إِذَا هَدَمَهُ أَوْ قَوَّضَهُ Ve taʿām ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْجَمَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ

اَلتَّجَرْجُمُ [et-tecercum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Yere yıkılıp düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ الرَّجُلُ إِذَا سَقَطَ وَتَجَدَّلَ Ve kuyuya yuvarlanıp gitmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ الشَّيْءُ إِذَا انْحَدَرَ فِي الْبِئْرِ Ve binā hedm olunmaksızın sökülüp bozulmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ الْبَيْتُ إِذَا تَقَوَّضَ Ve binā yıkılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ الْبِنَاءُ إِذَا انْهَدَمَ Ve ekl ve şürbde iksār ve ifrāt eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ فِي الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ إِذَا أَكْثَرَ Ve cānver yatağında tortop kımıldanmayarak oturmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَرْجَمَ الْوَحْشِيُّ وَغَيْرُهُ فِي وِجَارِهِ إِذَا تَقَبَّضَ وَسَكَنَ

اَلْجُرْجُومُ [el-curcūm] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Aspur çiçeğine denir. Ve akrān ve hemtālarını sarʿ eden pehlevān güreşçiye denir; yukālu: هُوَ جُرْجُومٌ أَيْ صُرَعَةٌ

اَلْجَرَاجِمُ [el-cerācim] (cīm'in fethiyle) Tulumda olan sütün beri öte çalkandıkta zuhūr eden sesine denir ki vıcırtı taʿbīr olunur.

اَلْجَرَاجِمَةُ [el-Cerācimet] (عَمَالِقَةٌ [ʿamāliḳat] vezninde) ʿArabdan bir tāʾifedir ki Cezīre'de temekkün ederler,

ʿalā-kavlin Nebaṭ-ı Şām kavmidir.

اَلْجُرْجُمَانُ [el-curcumān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Ekūl adama denir.

[ج ر د م]

اَلْجَرْدَمُ [el-cerdem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir cins çekirgedir ki başları yeşil ve bedeni siyāh olur. Ve ozan ve pür-gūy adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَرْدَمٌ أَيْ مِكْثَارٌ

اَلْجَرْدَمَةُ [el-cerdemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) جَرْدَبَةٌ [cerdebet] maʿnāsınadır ki fart-ı hırs u denāʾetten nāşī taʿām yerken āher kimse yemesin diye sol eliyle taʿām üzerini kapamaktan ʿibārettir; yukālu: جَرْدَمَ فِي الطَّعَامِ بِمَعْنَى جَرْدَبَ Ve kapta olan taʿāmın mecmūʿunu silip süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَمَ مَا فِي الْجَفْنَةِ إِذَا أَتَى عَلَيْهِ Ve bir adam altmış yaşını geçmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَمَ السِّتِّينَ إِذَا جَاوَزَهَا Ve bütün ekmeğin mecmūʿunu yemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَمَ الْخُبْزَ إِذَا أَكَلَهُ كُلَّهُ Ve çok söylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ Ve sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْدَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ج ر ذ م]

اَلْجَرْذَمَةُ [el-cerẕemet] (ẕāl-ı muʿceme ile) Bu dahi sürʿat eylemek maʿnāsınadır, ʿamelde ve seyrde olsun; yukālu: جَرْذَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ

[ج ر ز م]

اَلْجَرْزَمُ [el-cerzem] (zā-yı muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْجِرْزِمُ [el-cirzim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Katıksız kuru ekmeğe denir.

[ج ر س م]

اَلْجَرْسَمَةُ [el-cersemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneye kıya kıya bakmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْسَمَ إِلَيْهِ إِذَا أَحَدَّ النَّظَرَ

اَلْجِرْسَامُ [el-cirsām] (cīm'in kesriyle) بِرْسَامٌ [birsām] maʿnāsınadır ki ʿillet-i maʿrūfedir. Ve zehr-i kātile denir; yukālu: سَقَاهُ الْجِرْسَامَ أَيِ السَّمَّ الذُّعَافَ

[ج ر ش م]

اَلْجَرْشَمَةُ [el-cerşemet] (şīn-i muʿceme ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Hastalıktan ifākat bulmak maʿnāsınadır; yukālu: جَرْشَمَ الرَّجُلُ إِذَا انْدَمَلَ بَعْدَ الْمَرَضِ Ve çehreyi burtarıp ekşitmek maʿnāsınadır; yukālu: جَرْشَمَ الرَّجُلُ إِذَا كَرَّهَ وَجْهَهُ

[ج ر ض م]

اَلْجُرْضُمُ [el-curḍum] (ḍād-ı muʿceme ile قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) ve

اَلْجُرَاضِمُ [el-curāḍim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Ekūl ve inhan adama denir.

اَلْجَرْضَمُ [el-cerḍam] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Zaʿf ve hüzālden üftāde olan pīr ve ihtiyār adama denir.

اَلْجِرْضَمُّ [el-cirḍamm] (قِرْشَبٌّ [ḳirşebb] vezninde) Bu dahi ekūl ve inhan adama denir. Ve büyük semiz koyuna denir.

[ج ر ه م]

جُرْهُمٌ [Curhum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Yemen'den bir kabīle adıdır ki Hazret-i İsmāʿīl ʿalā-nebiyyinā ve ʿaleyhi's-selām onlardan tezevvüc eyledi. Ve Curhum b. Nāşir,"ج،ر،ث،م"māddesinde zikr olundu.

اَلْجُرَاهِمُ [el-curāhim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Arslana denir. Ve iri ve dızman deveye denir;müʾennesi جُرَاهِمَةٌ [curāhimet] tir.

اَلْجِرْهَامُ [el-cirhām] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Bu dahi arslana denir. Ve her umūr ve husūsunda çalışkan adama denir.

اَلْمُجَرْهِمُ [el-mucerhim] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Bu dahi umūr ve mesālihinde çalışkan adama denir; yukālu: رَجُلٌ جِرْهَامٌ وَمُجَرْهِمٌ أَيْ جَادٌّ فِي أَمْرِهِ

[ج ز م]

اَلْجَزْمُ [el-cezm] (عَزْمٌ [ʿazm] vezninde) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَهُ جَزْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve şurūt ve istisnāsız ḥatm ve katʿī vech üzere yemīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ الْيَمِينَ إِذَا أَمْضَاهَا Ve bir işi aslā ilişik kalmamak üzere kesip biçmek maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ الْأَمْرَ إِذَا قَطَعَهُ قَطْعًا لَا عَوْدَةَ فِيهِ Ve nahviyyūn ʿindinde جَزْمٌ [cezm] kelimenin āhirinde olan harfin harekesini iskān eylemekten ʿibārettir ki harekesini katʿ eder; لَمْ يَنْصُرْ kelimesi gibi; yukālu: جَزَمَ الْحَرْفَ إِذَا أَسْكَنَهُ Ve bir nesneden korkup ʿāciz olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ عَنْهُ إِذَا جَبُنَ وَعَجَزَ Ve bir husūsta aslā tınmayıp hamūş ve epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ عَلَيْهِ إِذَا سَكَتَ ve Ḳurʾān-ı kerīm'de hurūfu yerli yerine vazʿ edip mahreclerinden ihrācla dānedār olarak fesāhat ve beyān ve teʾennī ve sükūnet vechiyle okumak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ الْقِرَاءَةَ إِذَا وَضَعَ الْحُرُوفَ مَوَاضِعَهَا فِي بَيَانٍ وَمَهَلٍ Ve kırbayı doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ السِّقَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve hurmā ağacının üzerinde olan meyveyi tahmīn ve takdīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ النَّخْلَ إِذَا خَرَصَهُ Ve defʿ-i tabīʿī ederken fazlanın yarısını çıkarıp yarısını kesekomak maʿnāsınadır; ve ʿalā-kavlin neces atmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ بِسِلْحِهِ إِذَا أَخْرَجَ بَعْضَهُ وَبَقِيَ بَعْضُهُ أَوْ خَذَفَهُ Ve tulum gibi içerisi dolmak derecesinde ekl eylemek, ʿalā-kavlin yirmi dört sāʿatte bir öğün taʿām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ أَكْلَةً تَمْلَأُ عَنْهَا أَوْ أَكَلَ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ أَكْلَةً Ve bir nesneyi bir kimse üzere īcāb ve ilzām kılmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ عَلَى فُلَانٍ كَذَا وَكَذَا إِذَا أَوْجَبَهُ Ve deve suya kanmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَتِ الْإِبِلُ إِذَا رَوِيَتْ مِنَ الْمَاءِ Ve ʿinde'l-küttāb جَزْمٌ [cezm] tesviye-i hurūf u kelimāttan ʿibārettir ki bir çırpı üzere rāst ve hemvār yazmaktır; yukālu: جَزَمَ الْخَطَّ إِذَا سَوَّى حُرُوفَهُ Ve şol kaleme denir ki ucu muharref katʿ olunmayıp düz katʿ olunmuş ola, niteki ʿArablar ve Hindīler öylece katʿ ederler. Ve bu fi'l-asl masdardır; yukālu: لَا قَلَمٌ جَزْمٌ أَيْ مُسْتَوِي الْقَطِّ حَرْفَ لَهُ Ve ʿArab işbu hurūf-ı muʿcemden müʾellef ve müretteb olan hatt-ı müteʿārefe جَزْمٌ [cezm] ıtlāk ederler, selefte Ḥimyer tāʾifesinin hatlarından maktūʿ ve meʾhūz olduğu için. Şārih der ki o hatta مُسْنَدٌ [musned] derler,hālen Yemen'de müteʿāreftir. Ve

جَزْمٌ [cezm] Nākanın fercine idhāl eyledikleri nesneye denir ve ona دُرْجَةٌ [durcet] dahi derler, niteki "د،ر،ج" māddesinde beyān olundu. Ve

جَزْمُ الْأُمُورِ [cezmu'l-umūr] Vaktinden mukaddem zuhūr eden emr ve māddeye denir, niteki وَزْمٌ [vezm] vaktinde zuhūr edene denir, her ne olursa olsun.

اَلتَّجْزِيمُ [et-teczīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir husūsta aslā tınmayıp sākit olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ عَلَيْهِ إِذَا سَكَتَ Ve bir nesneden havfe düşmekle ʿāciz olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ عَنْهُ إِذَا جَبُنَ وَعَجَزَ Ve tulumu doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: جَزَمَ السِّقَاءَ إِذَا مَلَأَهُ

اَلْجَازِمُ [el-cāzim] ve

اَلْمِجْزَمُ [el-miczem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Dolu tuluma denir; yukālu: سِقَاءٌ جَازِمٌ

وَمِجْزَمٌ أَيْ مَلْآنُ Ve

جَازِمٌ [cāzim] Suya kanmış deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ جَازِمٌ وَإِبِلٌ جَوَازِمُ أَيْ رَيَّانُ Ve

مِجْزَمٌ [Miczem] Bir recül adıdır.

اَلْإِجْتِزَامُ [el-ictizām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Hurmā ağacının meyvesini takdīr ve tahmīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَزَمَ النَّخْلَ إِذَا خَرَصَهُ Ve bir mālın kimini ke-sip alıp kimini geri komak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَزَمَ جِزْمَةً مِنَ الْمَالِ إِذَا أَخَذَ بَعْضَهُ وَأَبْقَى بَعْضَهُ Ve hurmā serecek yer yāhūd ağıl iştirā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَزَمَ حَظِيرَتَهُ إِذَا اشْتَرَاهَا

اَلْإِنْجِزَامُ [el-incizām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-de) Kemik kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْجَزَمَ الْعَظْمُ إِذَا انْكَسَرَ

اَلتَّجَزُّمُ [et-tecezzum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Değnek makūlesi nesne çatlayıp yarıl-mak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَزَّمَتِ الْعَصَا إِذَا تَشَقَّقَتْ

اَلْجِزْمَةُ [el-cizmet] (cīm'in kesriyle) Bir nesneden kesilmiş kıtʿaya denir. Ve yüz ʿaded ve ondan ziyādece olan māşiye sü-rüsüne denir, ʿalā-kavlin ondan kırka va-rınca denir yāhūd bir bölük deveye denir. Ve bir sürü koyuna denir.

مُجَزَّمٌ [Mucezzem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vez-ninde) Bir recül ismidir.

اَلْجَوَازِمُ [el-cevāzim] Süt ile dolu olan tu-lumlara denir;müfredi جَازِمٌ [cāzim]dir ki zikr olundu.

[ج س م]

اَلْجِسْمُ [el-cism] (cīm'in kesriyle) İnsānın ve sāʾir hilkati ʿazīm ve müteşahhıs olan envāʿ-ı hayvānın beden ve aʿzālarının cemāʿatine yaʿnī mecmūʿuna denir;cemʿi أَجْسَامٌ [ecsām] ve جُسُومٌ [cusūm] gelir, Türkīde gövde taʿbīr olunur.

Şārih der ki müʾellif bu taʿrīfte Ebū Zeyd'e iktifā eyledi, lākin İbn Dureyd mutla-kan idrāk olunan yaʿnī mubassar olan şahs ile taʿrīf eyledi. Pes Ebū Zeyd'in ve müʾellifin tefsīrlerine göre جَسَدٌ [cesed] ile muvāfık olur, cemād ve nebāta ve cirm-i sagīre جِسْمٌ [cism] ıtlāk olunmaz. Ve İbn Dureyd'e göre hayvān ve cemād ve nebāta ve cirm-i sagīre şāmil olur. Ve müʾellif *Baṣāʾir*'de ehl-i maʿkūle iktidā edip جِسْمٌ [cism]i ebʿād-ı selāseden mürekkeb nesne ile taʿrīf eyledi,yaʿnī tūl ve ʿarz ve ʿumku olan nesneden ʿibārettir dedive جِسْمٌ [cism] in eczāsı tecziye ve taktīʿle ecsām olmak-tan zāʾil olmaz dedi. İntehā.

اَلْجُسْمَانُ [el-cusmān] (cīm'in zammıyla) جِسْمٌ [cism] maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ جِسْمٌ لَطِيفٌ وَجُسْمَانٌ وَهِيَ جَمَاعَةُ الْبَدَنِ وَالْأَعْضَاءِ مِنَ النَّاسِ وَسَائِرِ الْأَنْوَاعِ الْعَظِيمَةِ الْخَلْقِ

اَلْجَسَامَةُ [el-cesāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vez-ninde) ʿAzīmü'l-cism olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَسُمَ الرَّجُلُ جَسَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا عَظُمَ

اَلْجَسِيمُ [el-cesīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve اَلْجُسَامُ [el-cusām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Vasflardır, tenū-mend ve ʿazīmü'l-hilkat şeyʾe denir;müʾennesleri hā'yladır. Ve etli cānlı semiz adama denir; yukālu:رَجُلٌ جَسِيمٌ أَيْ بَدِينٌ Ve şol mahalle denir ki sahn-ı zemīnden yüksek olup lākin ona su çıkıp aşar ola;cemʿi جِسَامٌ [cisām]dır, كِتَابٌ [kitāb] gibi.

بَنُو جَوْسَمٍ [Benū Cevsem] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Selefte ʿArabdan bir cemāʿat idiler, hālen münkarızlardır.

بَنُو جَاسِمٍ [Benū Cāsim] Bir kadīm cemāʿat adıdır.

اَلتَّجَسُّمُ [et-tecessum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ʿAzīm nesneye ʿazm ve ikdām eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَجَسَّمَ الْأَمْرَ وَالرَّمْلَ إِذَا رَكِبَ مُعْظَمَهُمَا Ve bir arzın bir semtini kasd edip orasına teveccüh ve ʿazm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَسَّمَ الْأَرْضَ إِذَا أَخَذَ نَحْوَهَا Ve bir tāʾifeden bir adamı ihtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَسَّمَ مِنَ الْعَشِيرَةِ فُلَانًا إِذَا اخْتَارَهُ

اَلْأَجْسَمُ [el-ecsem] أَضْخَمُ [aḍḫam] vezninde ve mürādifidir ki pek iri dızman şeyʾe denir.

جَاسِمٌ [Cāsim] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde) Şām'da bir karye ismidir.

[ج ش م]

اَلْجَشْمُ [el-ceşm] (cīm'in fethi ve şīn-i muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلْجَشَامَةُ [el-ceşāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam bir zahmetli güç işi üzerine alıp renc ve zahmetini mürtekib olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَشِمَ الْأَمْرَ جَشْمًا وَجَشَامَةً مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَكَلَّفَهُ عَلَى مَشَقَّةٍ

اَلتَّجَشُّمُ [et-teceşşum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) جَشْمٌ [ceşm] maʿnāsınadır; yukālu: تَجَشَّمَهُ بِمَعْنَى جَشِمَهُ

اَلْإِجْشَامُ [el-icşām] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّجْشِيمُ [et-tecşīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı renc ve zahmetli işe uğratmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَجْشَمَنِيَ الْأَمْرُ وَجَشَّمَنِي أَيْ كَلَّفَنِي إِيَّاهُ

اَلْجَشَمُ [el-ceşem] (fethateynle) ve

اَلْجَشْمُ [el-ceşm] (şīn'in sükūnuyla) Ağırlık maʿnāsınadır; tekūlu: أَلْقَى عَلَيَّ جَشَمَهُ وَجَشْمَهُ أَيْ ثِقَلَهُ Ve fethateynle semizliğe denir, سِمَنٌ [simen] maʿnāsına.

اَلْجُشُمُ [el-cuşum] (كُتُبٌ [kutub] vezninde) Semiz kimselere denir; yukālu: قَوْمٌ جُشُمٌ وَإِبِلٌ جُشُمٌ أَيْ سِمَانٌ

اَلْجَشِيمُ [el-ceşīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yoğun ve galīz nesneye denir.

اَلْجُشَمُ [el-cuşem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) İnsānın ve hayvānın cevfine denir, ʿalā-kavlin göğse müştemil eyegüleriyle berāber göğse denir. Ve ağırlık, sikal maʿnāsınadır. Ve

جُشَمُ [Cuşem] Muḍar kabīlesinden ve Yemen halkından ve Taġlib kabīlesinden birer cemāʿat adıdır. Ve Ṣaḳīf ve Hevāzin kabīleleri neseblerinin ricālinden birer kimsenin ismidir. Ve Beyhaḳ kazāsında bir karye adıdır. Ve bir ʿabd-i Ḥabeşī ismidir ki Ḥāriṯ b. Luʾey nām kimseyi terbiye eylemekle Ḥāriṯ'in evlādına Benū Cuşem ıtlāk eylediler.

اَلْمُجْشِمُ [el-mucşim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Arslana denir.

[ج ض م]

اَلْجُضُمُ [el-cuḍum] (cīm'in ve ḍād-ı muʿcemenin zammıyla) Kesīrü'l-ekl adamlara denir. Şārihin beyānına göre müfredi gūyā ki جَاضِمٌ [cāḍim]dir.

اَلْجُنْضَمُ [el-cunḍam] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) Yanları ve beli iri ve kaba adama denir.

اَلتَّجَضُّمُ [et-tecaḍḍum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesneyi bütün ağız ile almak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَضَّمَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ بِالْفَمِ

[ج ع م]

اَلْجَعَمُ [el-ceʿam] (fethateynle) Tamaʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَ فِيهِ جَعَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَمِعَ Ve bir adam boğazı vāsiʿ olmakla kalın ve kaba sözlü olmak

maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَ الرَّجُلُ إِذَا غَلُظَ كَلَامُهُ فِي سَعَةِ حَلْقٍ Ve et kısmına pek iştihālı olup çok ekl eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَ إِلَى اللَّحْمِ إِذَا قَرِمَ وَهُوَ أَكُولٌ Ve deve kısmı şūr ot ve dikenlik bulmamakla kemikler ve neces-i kilāb ekl eder olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَتِ الْإِبِلُ إِذَا قَضِمَتِ الْعِظَامَ وَخُزَعَ الْكِلَابِ لِشِبْهِ قَرَمٍ بِهَا Yaʿnī deve kısmı zikr olunan merʿāyı bulmayıcak onlara iştihā eder. Ve bir adam taʿāma bī-iştihā olup aslā gönlü istemez olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَ فُلَانٌ إِذَا لَمْ يَشْتَهِ الطَّعَامَ Bu cihetle maʿnā-yı esbak beyninde tezādd olur. Ve deve kısmı pek pīr olmakla dişleri dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: جَعِمَتِ الْإِبِلُ إِذَا ذَهَبَتْ أَسْنَانُهَا يَعْنِي مِنَ الْكِبَرِ

اَلتَّجَعُّمُ [et-tecaʿʿum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi tamaʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَعَّمَ فِيهِ إِذَا طَمِعَ Ve yaşlı koca deve hazīn hazīn böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَعَّمَ الْعُودُ إِذَا تَحَنَّنَ

اَلْجَعِمُ [el-caʿim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Ete pek müştehī olmakla çok ekl eden kimseye denir. Ve taʿāma iştihāsı olmayan adama denir.

اَلْجِعْمُ [el-ciʿm] (cīm'in kesriyle) Bu dahi ete pek iştihādār olan ekūla denir.

اَلْجَعْمُ [el-caʿm] (cīm'in fethiyle) Taʿāma bī-iştihā olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَعَمَ فُلَانٌ جَعْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا لَمْ يَشْتَهِ الطَّعَامَ Ve deve nesne ekl eylemesin ve bir kimseyi ısırmasın diye ağzına bağ eylemek maʿnāsınadır ki esnek vurmak taʿbīr olunur; yukālu: جَعَمَ الْبَعِيرَ إِذَا وَضَعَ عَلَى فِيهِ مَا يَمْنَعُهُ مِنَ الْأَكْلِ وَالْعَضِّ

اَلْمَجْعُومُ [el-mecʿūm] Taʿāma iştihāsı olmayan adama denir. Ve bu مَرْطُوبٌ [merṭūb] gibi niseb üzeredir.

اَلْجَعْمَاءُ [el-caʿmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Pīrlikten hep dişleri dökülmüş develere denir; yukālu: إِبِلٌ جَعْمَاءُ أَيْ ذَهَبَتْ أَسْنَانُهَا كُلُّهَا Ve nākaya da vasf olur. Ve dübür ve makʿada denir. Ve bunamış kocakarıya denir; müzekkerinde أَجْعَمُ denmez.

اَلْإِجْعَامُ [el-icʿām] (hemzenin kesriyle) Yerin nebātı köklerine dek otlanmış olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْعَمَتِ الْأَرْضُ إِذَا كَثُرَ الْحَنَكُ عَلَى نَبَاتِهَا فَأَكَلَهُ وَأَلْجَأَهُ إِلَى أُصُولِهِ Burada حَنَكٌ [ḥanek] fethateynle otçulara denir ki cā-be-cā davarlarını raʿy ederler; ve yukālu: أُجْعِمَ الشَّجَرُ أَيْ أُكِلَ وَرَقُهُ إِلَى أُصُولِهِ Ve

إِجْعَامٌ [icʿām] İstīsāl maʿnāsınadır; yukālu: أَجْعَمَ الشَّيْءَ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ

اَلْجَيْعَمُ [el-ceyʿam] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Aç ve cāyiʿ maʿnāsınadır.

اَلْمَجْعَمُ [el-mecʿam] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Sığınacak yere denir; yukālu: هُوَ مَجْعَمٌ لَهُ أَيْ مَلْجَأٌ

اَلْجُعَامُ [el-cuʿām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir ʿillettir ki deveye ve sāʾir devābba ʿārız olur, yaz mevsiminden sonra yağmur sebebiyle yeniden tāzelenen ot yemekten neşʾet edip ishāle düçār olurlar.

[ج ع ث م]

اَلْجِعْثِمُ [el-ciʿṯim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Buğdaycık otunun köklerine denir.

اَلْجُعْثُومُ [el-cuʿṯūm] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) İri zeker kellesine denir.

جُعْثُمَةٌ [Cuʿṯumet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) Huẕeyl kabīlesinden ʿalā-kavlin Ezdu's-Serāt kabīlesinden bir cemāʿattir.

اَلْجُعْثُمِيَّاتُ [el-cuʿṯumiyyāt] (cīm'in ve ṯā'nın zammıyla) Yaylara ıtlāk olunur, قِسِيٌّ [ḳisiyy] maʿnāsına. Ve bu fi'l-asl cemāʿat-i mezbūreye mensūbdur, aʿlā yay

düzerler idi.

اَلتَّجَعْثُمُ [et-tecaʿṣum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Büzülüp derneşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَجَعْثَمَ الشَّيْءُ إِذَا انْقَبَضَ وَدَخَلَ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ

[ج ع ش م]

اَلْجَعْشَمُ [el-caʿşem] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Ortaya denir, وَسَطٌ [vasaṭ] maʿnāsına.

اَلْجُعْشُمُ [el-cuʿşum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve جُنْدَبٌ [cundeb] veznlerinde) Topaç ve kunt gövdeli bodura denir. Ve tenū-mend uzun adama denmekle zıdd olur. Ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde esāmīdendir: Cuʿşum b. Ḫuleybe b. Cuʿşum ve Surāḳa b. Mālik b. Cuʿşum ashābdandır.

[ج ل م]

اَلْجَلْمُ [el-celm] (cīm'in fethi ve lām'ın sükūnuyla) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: جَلَمَهُ جَلْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve kemik üzere olan eti soyup almak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَمَ الْجَزُورَ إِذَا أَخَذَ مَا عَلَى عِظَامِهَا مِنَ اللَّحْمِ Ve koyunun yününü kırkmak maʿnāsınadır; yukālu: جَلَمَ الصُّوفَ إِذَا جَزَّهُ

اَلْإِجْتِلَامُ [el-ictilām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Kemik üzere olan eti sıyırıp almak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَلَمَ الْجَزُورَ بِمَعْنَى جَلَمَهُ

اَلْجُلَامَةُ [el-culāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vez-ninde) Kırkılmış yüne denir ki kırkıntı taʿbīr olunur.

اَلْجِلْمُ [el-cilm] (cīm'in kesriyle) Koyunun böbrek yağına denir ki böbrekleri ihāta eden yağdır.

اَلْمَجْلُومُ [el-meclūm] Mahlūk ve tırāşīde maʿnāsınadır; yukālu: هَنٌ مَجْلُومٌ أَيْ مَحْلُوقٌ Burada هَنٌ [hen] fercden kināyedir.

اَلْجَلَمَةُ [el-celemet] (fetehātla) Derisi yü-zülmüş koyun gövdesine denir,içi çıkıp paçası kesildikten sonra.Ve götürü, hep maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَهُ بِجَلَمَتِهِ أَيْ بِأَجْمَعِهِ Bunda cīm'in zammı ve lām'ın sükūnuyla da cāʾizdir.

اَلْجَلْمَةُ [el-celmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bu dahi götürü, cümle maʿnāsınadır.

اَلْجُلَّامُ [el-cullām] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Tüyleri kırkılmış kavlak keçi tekelerine denir; müfredi جُلَّامَةٌ [cullāmet]tir.

اَلْجَلَمُ [el-celem] (fethateynle) Bir cins ko-yundur ki ayakları uzun olup ve bacakla-rında tüy olmayıp daz olur, Ṭāʾif şehrine mahsūstur. Ve geyik ve keçi tekelerine ve koyun koçuna denir, cemʿi جِلَامٌ [cilām] dır, كِتَابٌ [kitāb] gibi. Ve yün kırkacak ma-kasa denir. Ve keneye denir, قُرَادٌ [ḳurād] maʿnāsına. Ve deve kısmına mahsūs bir damga ismidir. Ve aya denir, قَمَرٌ [ḳamer] maʿnāsına, ʿalā-kavlin هِلَالٌ [hilāl]e denir. Ve oğlağa denir.

اَلْجَيْلَمُ [el-ceylem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bu dahi aya denir,قَمَرٌ [ḳamer] maʿnāsına.

[ح ل ث م]

جَلْثَمٌ [Celṯem] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[ج ل ح م]

اَلْجَلْحَمَةُ [el-celḥamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) İp bükmek maʿnāsınadır; yukālu: جَلْحَمَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ

اَلْإِجْلِحْمَامُ [el-icliḥmām] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Nās her taraftan gelip birikmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْلَحَمَّ الْقَوْمُ إِذَا اجْتَمَعُوا

[ج ل خ م]

اَلْإِجْلِخْمَامُ [el-icliẖmām] (ẖā-yı muʿceme

ile إِجْلِحْمَامٌ [icliḥmām] vezninde) Nās her taraftan gelip birikip pek çok ve müzdahim olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِجْلَخَمَّ الْقَوْمُ إِذَا اسْتَكْثَرُوا وَاجْتَمَعُوا

[ج ل س م]

اَلْجِلْسَامُ [el-cilsām] (cīm'in kesriyle) ʿĀmmenin بِرْسَامٌ [birsām] dedikleri ʿillete denir ki māddesinde beyān olundu. Pes fasīhi جِلْسَامٌ [cilsām] olur.

[ج ل ع م]

اَلْجَلَاعِمُ [el-Celāʿim] (cīm'in fethiyle) Benī Suḥme'den bir batndır ki Yemāme ile Baḥreyn beyninde mütemekkin olurlar.

[ج ل ه م]

اَلْجُلْهُمَةُ [el-culhumet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde ve cīm'in ve hā'nın fethiyle) Derenin kıyısına denir; tekūlu: رَأَيْتُهُ يَقْعُدُ فِي الْجُلْهُمَةِ أَيْ فِي حَافَةِ الْوَادِي Ve قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde şiddet ve mihnet maʿnāsınadır. Ve müşkil işe denir. Ve emr-i ʿazīm maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ فِي جُلْهُمَةٍ أَيْ شِدَّةٍ وَكَذَا خُطَّةٍ وَأَمْرٍ عَظِيمٍ Ve bir recül ismidir.

اَلْجُلْهُمُ [el-culhum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) İri ve büyük fāreye denir. Ve bir hatun ismidir.

اَلْجُلْهُومُ [el-culhūm] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Cemāʿat-i kesīr maʿnāsınadır.

اَلْجَلَاهِمُ [el-Celāhim] (cīm'in fethiyle) Rebīʿa kabīlesinden münşaʿib bir küçük kabīle ismidir.

[ج م م]

اَلْجَمُّ [el-cemm] (cīm'in fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Çok nesneye denir; yukālu: مَالٌ جَمٌّ أَيْ كَثِيرٌ Ve جَمُّ الظَّهِيرَةِ [cemmu'ẓ-ẓahīret] nısf-ı nehārın tamām dolgunluğu kerteye ıtlāk olunur; tekūlu: سِرْنَا فِي جَمِّ الظَّهِيرَةِ أَيْ فِي مُعْظَمِهَا Ve جَمُّ الْمَاءِ [cemmu'l-māʾ] suyun engin yerinden ʿibārettir. Ve جَمٌّ [cemm] kelimesinin cemʿi جِمَامٌ [cimām] gelir cīm'in kesriyle ve جُمُومٌ [cumūm] gelir. Ve

جَمٌّ [cemm] ve

جِمَامٌ [cimām] (harekāt-ı selāsla) Masdar olurlar, ölçeği başlı ölçmek maʿnāsına; yukālu: جَمَّ الْكَيْلَ جَمًّا وَجِمَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَالَهُ إِلَى رَأْسِ الْمِكْيَالِ Ve

جَمٌّ [cemm] ve

جَمَامٌ [cemām] (سَحَابٌ [seḥāb] veznin-de) Yorgun at binilmeyip dinlenmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْفَرَسُ جَمًّا وَجَمَامًا إِذَا تُرِكَ وَلَمْ يُرْكَبْ فَعَفَا مِنْ تَعَبِهِ Ve

جَمٌّ [cemm] Kemiğin eti çok olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْعَظْمُ إِذَا كَثُرَ لَحْمُهُ Ve su biriksin diye almayıp hāli üzere terk eylemekle ırkmek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْمَاءَ إِذَا تَرَكَهُ يَجْتَمِعُ Ve bir iş ve bir nesne pek yaklaşıp çatmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْأَمْرُ إِذَا دَنَا Ve kīle üzerine baş yığmak maʿnāsınadır; tekūlu: جَمَمْتُ الْمِكْيَالَ إِذَا جَعَلْتَهُ عَلَى رَأْسِهِ طَفَافًا

اَلْجَمِيمُ [el-cemīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi çok maʿnāsınadır; yukālu: شَيْءٌ جَمِيمٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve çok çayıra ve ota denir yāhūd tamām boylanmış ve her yere yayılmış olanına denir; cemʿi أَجِمَّاءُ [ecimmāʾ] gelir, لَبِيبٌ [lebīb] ve أَلِبَّاءُ [elibbāʾ] gibi.

اَلْجُمَّةُ [el-cummet] (cīm'in zammıyla) Bu dahi suyun engin ve firāvān olan yerine denir; yukālu: وَقَعَ فِي جُمَّةِ الْمَاءِ أَيْ مُعْظَمِهِ Ve başta olan saçın gür ve firāvān olanına denir ki kesretinden omuzlara kadar nāzil olur. Ve

جُمَّةٌ [cummet] Cemāʿat-i ʿazīmeye denir. Ve Suleymān b. Cumme tābiʿīdir,

muhaddisīndendir. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

اَلْجِمُّ [el-cimm] (cīm'in kesriyle) Şeytāna yāhūd şeyātīne ıtlāk olunur.

اَلْجُمُّ [el-cumm] (cīm'in zammıyla) Bir güne sedef-i bahrī ismidir.

اَلْجُمُومُ [el-cumūm] (عُمُومٌ [ʿumūm] veznin-de) Göl ve kuyu makūlesinin suyu birikip çoğalmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْمَاءُ جُمُومًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَثُرَ وَاجْتَمَعَ Ve kuyunun soğulmuş suyu geri zuhūr ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّتِ الْبِئْرُ إِذَا تَرَاجَعَ مَاؤُهَا

اَلْجَمَامُ [el-cemām] (سَحَابٌ [seḥāb] vez-ninde) Aygır at ve buğur dişiye aşma-ğı bir müddet terk eylemekle sulbünde menīsi müctemiʿ ve mütekessir olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَمَّ الْفَرَسُ جَمَامًا إِذَا تُرِكَ الضِّرَابَ فَتَجَمَّعَ مَاؤُهُ Ve dinlenmeğe ve āsūdeliğe denir ki ismidir; yukālu: وَجَدَ جَمَامَهُ أَيْ رَاحَتَهُ

اَلْإِجْمَامُ [el-icmām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi at kısmı binilmeyip soluklanmak ve dinlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَمَّ الْفَرَسُ إِذَا تُرِكَ فَلَمْ يُرْكَبْ فَعَفَا مِنْ تَعَبِهِ Ve müteʿaddī olur, atı dinlendirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَمَّ فَرَسَهُ إِذَا تَرَكَهُ وَلَمْ يُرْكَبْ عَلَيْهِ فَعَفَا مِنْ تَعَبِهِ Ve su biriksin diye hāli üzere terk ile irkmek maʿnāsınadır; yukālu: أَجَمَّ الْمَاءَ إِذَا تَرَكَهُ يَجْتَمِعُ Ve bir nesne gelip çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجَمَّ الْأَمْرُ إِذَا دَنَا Ve ölçeğin üzerine baş yığmak maʿnāsınadır; tekūlu: أَجْمَمْتُ الْمَكُّوكَ إِذَا جَعَلْتَهُ عَلَى رَأْسِهِ طَفَافًا

اَلْأَجَمُّ [el-ecemm] (أَعَمُّ [eʿamm] vezninde) Üzerinde eti çok kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ أَجَمُّ أَيْ كَثِيرُ اللَّحْمِ Ve mızraksız adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَجَمُّ أَيْ لَا رُمْحَ مَعَهُ Ve boynuzsuz kabak koça denir; yukālu: كَبْشٌ أَجَمُّ أَيْ بِلَا قَرْنٍ Ve ʿavret kısmının fercine ıtlāk olunur, boynuzsuz olduğu için. Ve çanağa denir.

اَلْجَمَّةُ [el-cemmet] (cīm'in fethiyle) Ge-milerde ve kayıklarda kıç altında olup sızan sular biriktiği yere denir, sintine taʿbīr olunur; yukālu: تَعَفَّنَتْ جَمَّةُ السَّفِينَةِ وَهِيَ الْمَوْضِعُ الَّذِي يَجْتَمِعُ فِيهِ الرَّشْحُ مِنْ خُرُوزِهِ Ve suyu firāvān kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ جَمَّةٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْمَاءِ Ve maktūllerinin diyetini taleb eden cemāʿate denir;bu maʿnāda cīm'in zammıyla da lügattır; yukālu: جَاءَ فِي جَمَّةٍ عَظِيمَةٍ أَيْ جَمَاعَةٍ يَسْأَلُونَ الدِّيَةَ

اَلْمُجَمَّمُ [el-mucemmem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Saçı firāvān olmakla omuzla-rından aşağıya kadar iner olan adama de-nir; yukālu: رَجُلٌ مُجَمَّمٌ أَيْ ذُو الْجُمَّةِ

اَلْجُمَّامِيُّ [el-cummāmiyy] (رُمَّانِيٌّ [rummāniyy] vezninde) Başının saçı top ve gür olarak uzun adama denir; yukālu: رَجُلٌ جُمَّانِيٌّ أَيْ طَوِيلُ الْجُمَّةِ Şārihin beyānına göre bunda nūn'un ziyādesi hilāf-ı kıyās üzeredir. Ve eger جُمَّةٌ [cummet] ile bir adam müsemmā olup ve ona nisbet olunsa جُمِّيٌّ [cummiyy] denir.

اَلْجُمَامُ [el-cumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلْجِمَامُ [el-cimām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Aygır çekilmekten bir müddet terk olun-makla sulbünde müctemiʿ olan menīye denir. Ve

جِمَامٌ [cimām] (harekāt-ı selāse ile) ve

جَمَمٌ [cemem] (جَبَلٌ [cebel] vezninde) Başlı ölçülen ölçeğin başına denir; yukālu: أَعْطَاهُ جِمَامَ الْمَكُّوكِ مُثَلَّثَةً وَجَمَمَهُ وَهُوَ مَا عَلَى رَأْسِهِ فَوْقَ طَفَافِهِ Ve

جُمَامٌ [Cumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

Esāmīdendir, ke-mā se-yuzkeru. Ve

جِمَامٌ [cimām] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Cemīᶜ-i butūnun mensūb oldukları kabīlelere denir, جَمَاجِمُ [cemācim] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Şārihin beyānına göre cemᶜi جَمِيمَةٌ [cemīmet]tir, حَمِيمَةٌ [ḥamīmet] vezninde.

اَلتَّجْمِيمُ [et-tecmīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi ölçeğe baş yığmak maᶜnāsınadır; tekūlu: جَمَّمْتُ الْمَكُّوكَ إِذَا جَعَلْتَ رَأْسًا عَلَيْهِ Ve yerin otları çayırları جَمِيمٌ [cemīm] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَمَّمَ النَّبْتُ إِذَا صَارَ جَمِيمًا Ve

تَجْمِيمٌ [tecmīm] Mutallaka hatuna verilen mutᶜaya denir. Müᵓellifin resmine göre تَمْتِينٌ [temtīn] gibi ismdir, zāhiren mukad-dem masdar olup baᶜdehu ism olmuştur.

اَلْجَمَّانُ [el-cemmān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vez-ninde) ve

اَلْجَمَّامُ [el-cemmām] (شَدَّادٌ [şeddād] vez-ninde) Başlı ölçeğe denir. Ve Cemmām b. Duᶜmī, Ḥimyer kabīlesi nesebinin ricālindendir. Ve Cemmām b. Hedād, Ezd kabīlesindendir.

اَلْجَمَّاءُ [el-cemmāᵓ] (صَمَّاءُ [ṣammāᵓ] vez-ninde) Dolu kavataya denir; yukālu: جَمَّاءُ الْعِظَامِ Ve جُمْجُمَةٌ جَمَّاءُ أَيْ مَلْآى [cemmāᵓu'l-ᶜiẓām] kemikleri pek etli hatuna vasf olur; yukālu: إِمْرَأَةٌ جَمَّاءُ أَيْ كَثِيرَةُ اللَّحْمِ Ve ᶜArabların جَاؤُوا جَمًّا غَفِيرًا kavlleri ki وَالْجَمَّاءَ الْغَفِيرَ بِأَجْمَعِهِمْ maᶜnāsına müstaᶜmeldir, "غ،ف،ر" māddesinde beyān olundu. Ve

جَمَّاءُ [cemmāᵓ] Mühre tahtası gibi düp-düz yalçın nesneye denir; teᵓnīsi mevsūf iᶜtibārıyladır; yukālu: أَرْضٌ وَصَخْرَةٌ وَعِمَارَةٌ جَمَّاءُ أَيْ مَلْسَاءُ Ve cenklerde başa giyilen tol-gaya denir.

اَلْجَمُومُ [el-cemūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-de) Suyu firāvān kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ جَمُومٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الْمَاءِ Ve māyeli ata ıtlāk olunur ki bir defᶜa seğirttikten sonra aslā aşağılamayıp bilā-fütūr tekrār seğirtir ola; yukālu: فَرَسٌ جَمُومٌ أَيْ كُلَّمَا ذَهَبَ مِنْهُ جَرْيٌ جَاءَهُ جَرْيٌ آخَرُ

اَلتَّجَمُّمُ [et-tecemmum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Bu dahi ot جَمِيمٌ [cemīm] olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَمَّمَ النَّبْتُ إِذَا صَارَ جَمِيمًا

اَلْجَمِيمَةُ [el-cemīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vez-ninde) Şol tāze buğdaycık otuna denir ki nebātı yarım aylık olmakla raᶜy eden hayvānın kavramına gelip ağzını doldurur ola.

جُمَيْمَةُ [Cumeymet] (أُمَيْمَةُ [umeymet] vez-ninde ki) Bint Şayfī'dir; kezālik Cu-meyme bint Cumām el-Cemūḥ ki pe-deri غُرَابٌ [ġurāb] veznindedir, ikisi de sahābiyyelerdir.

اَلْإِسْتِجْمَامُ [el-isticmām] Bir yerin suyu te-cemmuᶜ edip kesret bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَمَّ الْمَاءُ إِذَا كَثُرَ وَاجْتَمَعَ Ve yerin çayırları çıkıp görünmek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَجَمَّتِ الْأَرْضُ إِذَا خَرَجَ نَبْتُهَا

اَلْمَجَمُّ [el-mecemm] (fethateynle) Göğse ıtlāk olunur, صَدْرٌ [ṣadr] maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: هُوَ وَاسِعُ الْمَجَمِّ أَيْ رَحْبُ الذِّرَاعِ Şārih der ki asl مَجَمٌّ [mecemm] وَاسِعُ الصَّدْرِ kuyunun dibinde su müctemiᶜ olan yeri-ne denir ki kuyunun taştı ve teknesi taᶜbīr olunur, bu münāsebetle sadra dahi ıtlāk olundu.

اَلْجُمَّى [el-cummā] (رُبَّى [rubbā] vezninde) Baklaya denir, بَاقِلَّاءُ [bāḳillāᵓ] maᶜnāsına.

اَلْجَمْجَمَةُ [el-cemcemet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet]

vezninde) ve

اَلتَّجَمْجُمُ [et-tecemcum] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Sözü açık söylemeyip yaʿnī hurūfları birbirinden temeyyüz ederek dānedār edā etmeyip değirmenden darı çeker gibi söylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمْجَمَ الْكَلَامَ وَتَجَمْجَمَ إِذَا لَمْ يُبَيِّنْ كَلَامَهُ Ve

جَمْجَمَةٌ [cemcemet] Bir nesneyi derūnda ketm ve ihfā eylemek maʿnāsınadır; yukālu. جَمْجَمَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْفَاهُ فِي صَدْرٍ Ve helāk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: جَمْجَمَ فُلَانًا إِذَا أَهْلَكَهُ

اَلْجُمْجُمَةُ [el-cumcumet] (cīm'lerin zammıyla) Başın çanağına denir, kāse-i ser maʿnāsına, ʿalā-kavlin dimāga zarf olan kemiğe denir;cemʿi جُمْجُمٌ [cumcum] dur hā'sız. Bunun tafsīli قِحْفٌ [ḳiḥf] māddesinde mürūr eyledi. Ve bir güne ölçek ismidir. Ve çorak yerde kazılmış kuyuya denir. Ve ağaçtan düzülmüş çanağa ve kavataya denir; tekūlu: سَقَانِي فِي جُمْجُمَةٍ أَيْ قَدَحٍ مِنْ خَشَبٍ

اَلْجَمَاجِمُ [el-cemācim] جُمْجُمَةٌ [cumcumet] cemʿidir. Ve

جَمَاجِمُ [cemācim] Sādāt ve eşrāfa ıtlāk olunur; yukālu: هُمُ الْجَمَاجِمُ أَيِ السَّادَاتُ Ve cemīʿ-i butūnun müntesib oldukları kabāʾile denir, ʿazīm olduğu için, cemīʿ-i butūnu cemʿ eder, meselā Kelb b. Vebre kabīlesi gibi ki كَلْبِيٌّ [Kelbiyy] dense butūndan şeyʾ-i āhere nisbete hācet kalmaz. Ve

جَمَاجِمُ [Cemācim] Curcān şehrinde bir sokağın adıdır.

دَيْرُ الْجَمَاجِمِ [Deyru'l-Cemācim] Kūfe kurbünde bir mevziʿ adıdır. Ve Ḥasen b. Yaḥyā ve ʿAlī b. Mesʿūd el-Cemācimiyyān muhaddislerdir.

اَلْجَمَّاوَانِ [el-Cemmāvān] (شَدَّادَانِ [şeddādān] vezninde) Medīne kurbünde iki bayıra ıtlāk olunur.

اَلْجُمْجُمُ [el-cumcum] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Bir güne papuca denir. Ve bu muʿarrebdir, hālen Mekke'de جُمْجُمَةٌ [cumcumet] dedikleri papuç olacaktır, Fārisīde جِمْجِمٌ [cimcim] derler cīm'lerin kesriyle.

[ج ن م]

اَلْجَنْمَةُ [el-cenmet] (cīm'in fethi ve nūn'un sükūnuyla ve fethiyle) Bir nesnenin cemāʿatine denir; ve yukālu: أَخَذَهُ بِجَنْمَتِهِ أَيْ كُلَّهُ

[ج و م]

اَلْجَوْمُ [el-cevm] (قَوْمٌ [ḳavm] vezninde) Birlikte olan çobanlara denir, ism-i cemʿdir; yukālu: هُمْ جَوْمُ أَيْ رِعَاءٌ يَكُونُ أَمْرُهُمْ وَاحِدًا Ve

جَوْمٌ [cevm] Masdar olur, bir nesne taleb eylemek maʿnāsına, gerek hayr ve gerek şerr olsun; yukālu: جَامَ الرَّجُلُ يَجُومُ جَوْمًا إِذَا طَلَبَ شَيْئًا خَيْرًا أَوْ شَرًّا

اَلْجَامُ [el-cām] (نَامٌ [nām] vezninde) Gümüşten olan kaba denir, kāse ve maşraba ve sāʾiri gibi;cemʿi أَجْؤُمٌ [ecʾum] gelir hemze ile أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve أَجْوَامٌ [ecvām] ve جَامَاتٌ [cāmāt] gelir ve جُومٌ [cūm] gelir cīm'in zammıyla; yukālu: شَرِبَ مِنَ الْجَامِ وَهُوَ إِنَاءٌ مِنْ فِضَّةٍ Ve

جَامٌ [Cām] Neysābūr aʿmālinden bir kasaba adıdır; ʿĀrif Ebū Naṣr Aḥmed b. el-Ḥuseyn ve oğlu Şeyhülislām İsmāʿīl ve muhaddisīnden Suleymān b. Ḥamza ve Yūsuf b. ʿÖmer el-Cāmiyyūn oraya mensūblardır.

جُوَيْمٌ [Cuveym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Fāris eyāletinden bir belde adıdır. ʿĀmme bunun yā'sını mazmūm tefevvüh ederler.

[ج ه م]

اَلْجَهْمُ [el-cehm] (سَهْمٌ [sehm] vezninde) ve **اَلْجَهِمُ** [el-cehim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Yumru ve topaç ve dürük çirkīn yüze denir; yukālu: وَجْهٌ جَهْمٌ وَجَهِمٌ أَيْ غَلِيظٌ مُجْتَمِعٌ سَمِجٌ Ve

جَهْمٌ [cehm] (سَهْمٌ [sehm] vezninde) Bir adamı türş ve ʿabūs çehre ile karşılamak maʿnāsınadır; yukālu: جَهَمَ فُلَانًا وَجَهِمَهُ جَهْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا اسْتَقْبَلَهُ بِوَجْهٍ كَرِيهٍ Ve

جَهْمٌ [cehm] ʿĀciz ve zaʿīf ve bī-mecāl adama denir; yukālu: رَجُلٌ جَهْمٌ أَيْ عَاجِزٌ ضَعِيفٌ Ve arslana denmekle zıdd olur. Ve Cehm b. Ḳays yāhūd bu زُبَيْرٌ [zubeyr] veznindedir ve Cehm b. Ḳuṣem ve Cehm nāmında iki zāt dahi ki biri Belevī ve biri Eslemī'dir, sahābedendir.

اَلْجَهَامَةُ [el-cehāmet] (نَدَامَةٌ [nedāmet] vezninde) ve **اَلْجُهُومَةُ** [el-cuhūmet] (عُمُومَةٌ [ʿumūmet] vezninde) Bir adamın yüzü topaç yumru ve dürük çirkīn olmak maʿnāsınadır; yukālu: جَهُمَ وَجْهُهُ جَهَامَةً وَجُهُومَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ جَهْمًا

اَلتَّجَهُّمُ [et-tecehhum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bu dahi bir adamı bed-çehre ile karşılamak ve karşısına varmak maʿnāsınadır; yukālu: تَجَهَّمَهُ وَتَجَهَّمَ لَهُ إِذَا اسْتَقْبَلَهُ بِوَجْهٍ كَرِيهٍ

اَلْجَهْمَةُ [el-cehmet] (cīm'in fethi ve zammıyla) Evāhir-i leylin ibtidāsına denir, ʿalā-kavlin āhirinden henüz karanlık bakiyyesine denir; yukālu: خَرَجَ فِي جَهْمَةِ اللَّيْلِ أَيْ أَوَّلِ مَآخِيرِهِ أَوْ بَقِيَّةِ سَوَادٍ مِنْ آخِرِهِ Ve büyük kazana denir.

اَلْإِجْتِهَامُ [el-ictihām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) جَهْمَةٌ [cehmet]-i leyl vaktine girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِجْتَهَمَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي جَهْمَةِ اللَّيْلِ

اَلْجُهْمَةُ [el-cuhmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Seksen mihār mikdārı deve bölüğüne denir.

اَلْجَهُومُ [el-cehūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi ʿāciz ve zebūn ve zaʿīf adama denir.

اَلْجُهَيْمُ [el-Cuheym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde yāhūd lām'sız) İbnu'ṣ-Ṣalt ve Cāhime b. el-ʿAbbās sahābelerdir.

اَلْجَهَامُ [el-cehām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yağmursuz buluta denir, ʿalā-kavlin yağmuru yağmış olanına denir; yukālu: مَا هُوَ إِلَّا جَهَامٌ أَيْ سَحَابٌ لَا مَاءَ فِيهِ أَوْ هَرَاقَ مَاءَهُ

اَلْإِجْهَامُ [el-ichām] (hemzenin kesriyle) Bulut جَهَامٌ [cehām] olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَجْهَمَتِ السَّمَاءُ إِذَا صَارَتْ جَهَامًا

جَيْهَمٌ [Ceyhem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Bir recül ismidir. Ve bir mevziʿ adıdır ki onda cinn tāʾifesi çoktur.

اَلْجَيْهُمَانُ [el-ceyhuman] (رَيْهُقَانٌ [reyhuḳān] vezninde) Zaʿferāna denir.

[ج ه د م]

جَهْدَمَةُ [Cehdemet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) Beşīr b. el-Ḫaṣāsiye'nin hatunudur ki Nebiyy-i ekrem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerini rüʾyet eylediler.

[ج ه ر م]

جَهْرَمُ [Cehrem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Fāris ülkesinde bir belde adıdır, döşeme yāhūd keten cinsinden siyāb-ı Cehremiyye dedikleri oraya mensūbdur.

[ج ه ض م]

اَلْجَهْضَمُ [el-cehḍam] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Büyük başlı değirmi yüzlü adama denir. Ve yanları meydānlı ve göğsü geniş

kimseye denir. Ve arslana denir. Ve bir recül ismidir.

اَلتَّجَهْضُمُ [et-tecehḍum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Taᶜazzum ve tekebbür ile tafralanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَهْضَمَ الرَّجُلُ إِذَا تَغَطْرَسَ وَتَعَظَّمَ Ve buğur deve sāᵓir buğurları göğsüyle çalıp çarpıp pāymāl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَجَهْضَمَ الْفَحْلُ عَلَى أَقْرَانِهِ إِذَا عَلَاهُمْ بِكَلْكَلِهِ

[ج ه ن م]

جُهُنَّامٌ [Cuhunnām] (zammeteynle ve nūn-ı müşeddede ile) Aᶜşā nām şāᶜirin tābiᶜası olan cinnīnin ismidir. Ve ᶜAmr b. Ḳaṭan nām kimsenin lakabıdır. Bunda kesreteynle de zebān-zededir.

جِهِنَّامٌ [Cihinnām] (kesreteynle) Ḳays b. Ḥassān'ın feresi ismidir. Ve

جَهَنَّامٌ [cehennām] (cīm'in harekāt-ı selāsıyla) ve

جَهَنَّمٌ [cehennem] (عَمَلَّسٌ [ᶜamelles] vezninde) Dibi derin kuyuya denir; yukālu: رَكِيَّةٌ جَهَنَّامٌ وَجَهَنَّمٌ أَيْ بَعِيدَةُ الْقَعْرِ Ve جَنَّةٌ [cennet] mukābili olan جَهَنَّمٌ [cehennem] eᶜāzenallāhu minhā onunla tesmiye olundu. Şārih der ki bu sürette teᵓnīs ve ᶜalemiyyetle gayr-i munsarıf olur. Ve teᵓnīsi müsemmāsı olan بِئْرٌ yāhūd نَارٌ iᶜtibārıyladır. Ve baᶜzılar aslı gühnām-ı ᶜİbrānī olmasına zāhib olmakla ona göre aᶜcemiyye olur.

[ج ي م]

اَلْجِيمُ [el-cīm] (مِيمٌ [mīm] vezninde) Esrimiş, dişiye kızmış deveye denir. Ve dībā taᶜbīr olunan kumaşa denir, دِيبَاجٌ [dībāc] maᶜnāsına. Lafz-ı mezbūrun bu maᶜnālara vürūdu *Kitābu'l-Cīm* müᵓellifi Ebū ᶜAmr'dan nākil olarak baᶜzı ᶜulemā-i kirāmdan mesmūᶜumuz oldu. Ve

جِيمٌ [cīm] Hurūf-ı hecādan bir harf-i maᶜhūdedir ve müᵓennestir.

اَلتَّجْيِيمُ [et-tecyīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznide) جِيمٌ [cīm] harfi yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: جَيَّمَ جِيمًا إِذَا كَتَبَ الْجِيمَ

FASLU'L-ḤĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الْحَاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ح ب ر م]

اَلْمُحَبْرَمُ [el-muḥabrem] (مُزَعْفَرٌ [muzaʿfer] vezninde) Habb-ı rümmān çorbasına denir ki ʿArabistān'da maʿrūftur.

اَلْحَبْرَمَةُ [el-ḥabremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) حَبُّ رُمَّانٍ [ḥabbu rummān] çorbası yapmak maʿnāsınadır; yukālu: حَبْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّخَذَ الْحَبْرَمَةَ Şārihin beyānına göre işbu حَبْرَمَةٌ [ḥabremet] māddesi حَبٌّ [ḥabb] ile رُمَّانٌ [rummān] kelimesinden menhūttur.

[ح ت م]

اَلْحَتْمُ [el-ḥatm] (خَتْمٌ [ḫatm] vezninde) Hālis maʿnāsınadır; bunda مَحْتٌ [maḥt] lafzından maklūbdur; yukālu: شَيْءٌ مَحْتٌ وَحَتْمٌ أَيْ خَالِصٌ Ve hükm ve kazā maʿnāsınadır; yukālu: حَتْمٌ مَقْضِيٌّ أَيْ حُكْمٌ Ve īcāb ve ilzām maʿnāsınadır; yukālu: وَقَعَ بِحَتْمِهِ أَيْ بِإِيجَابِهِ Ve bir işi muhkem ve metīn eylemeğe denir;cemʿi حُتُومٌ [ḥutūm] gelir. Şārih der ki burada baʿzı nüshada takdīm ve teʾhīr vākiʿdir,savāb olan وَإِحْكَامُ الْأَمْرِ وَإِيجَابُهُ ʿunvānında olmaktır. Ve حَتْمٌ [ḥatm] lafzı fi'l-asl masdardır, ism mevkiʿinde dahi müstaʿmeldir. Ve

حَتْمٌ [ḥatm] Masdar olur, bir kimse üzere bir nesne ile hükm eylemek maʿnāsına; yukālu: حَتَمَ بِكَذَا حَتْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ قَضَى Ve bir nesneyi bir kimse üzere īcāb ve ilzām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَتَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرَ إِذَا أَوْجَبَهُ Ve bir işi metīn ve muhkem kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَتَمَ الْأَمْرَ إِذَا أَحْكَمَهُ

اَلْحَاتِمُ [el-ḥātim] حَاكِمٌ [ḥākim] vezninde ve mürādifidir ki kādīye denir;cemʿi حُتُومٌ [ḥutūm] gelir; yukālu: حَتَمَ الْحَاتِمُ بِكَذَا أَيْ حَكَمَ الْقَاضِي Ve siyāh kargaya ıtlāk olunur ki kuzgun taʿbīr olunur. Ve غُرَابُ الْبَيْنِ [ġurābu'l-beyn] ıtlāk eyledikleri kargaya da ıtlāk olunur ki minkārı ve ayakları kızıl olur, ekin kargası dedikleridir. ʿArablar bunların āvāzından firāka tatayyür ederler, gūyā ki bunlar firākla hükm ettiklerine mebnī ıtlāk eylediler. Ve Ḥātim b. ʿAbdullāh b. Saʿd eṭ-Ṭāʾī cūd ve sehāda darb-ı mesel olunan kimsedir, lisān-ı ʿāmmede tā-yı meftūha ile mütedāvildir ki muharreftir.

اَلتَّحَتُّمُ [et-teḥattum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Bir nesneyi nefsine vācib ve lāzım kılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَتَّمَ الشَّيْءُ إِذَا جَعَلَهُ حَتْمًا يَعْنِي عَلَى نَفْسِهِ Ve ağızda mülāyim olan nesne ekl etmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَتَّمَ الرَّجُلُ إِذَا أَكَلَ شَيْئًا هَشًّا فِي فِيهِ Ve حُتَامَةٌ [ḥutāmet]i yemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَتَّمَ فُلَانٌ إِذَا أَكَلَ الْحُتَامَةَ Ve bir adamın hakkında tefeʾül ile hayr ümīd eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَتَّمَ لِفُلَانٍ بِخَيْرٍ إِذَا تَمَنَّى لَهُ خَيْرًا وَتَفَأَّلَ لَهُ Ve bir nesne için münbasit ve sefā-yāb olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَتَّمَ لِكَذَا إِذَا هَشَّ لَهُ وَيُقَالُ هُوَ ذُو تَحَتُّمٍ أَيْ هَشَاشٌ

اَلْمُتَحَتَّمُ [el-muteḥattem] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Kendisiyle heşāşet gelip neşātmend olunacak nesneye denir; ve minhu yukālu: هُوَ غَضٌّ لِلتَّحَتُّمِ أَيْ هَشٌّ مُرْتَاحٌ دَائِمًا

اَلْحُتْمَةُ [el-ḥutmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Siyāhlığa denir; yukālu: بِهِ حُتْمَةٌ أَيْ سَوَادٌ

اَلْحَتَمَةُ [el-ḥatemet] (fetehātla) Ufanmış şīşeye denir.

اَلْحُتَامَةُ [el-ḥutāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Taʿām ekl olunduktan sonra sofrada ve tepside kalan taʿām bakiyyesine denir, ʿalā-kavlin ekl olunurken dökülüp

düşen taᶜām döküntüsüne denir; yukālu: أَكَلَ الْحُتَامَةَ فَلَمْ يَطْرَحْهَا وَهِيَ مَا يَبْقَى عَلَى الْمَائِدَةِ مِنَ الطَّعَامِ أَوْ مَا سَقَطَ مِنْهُ إِذَا أُكِلَ

اَلْحُتُومَةُ [el-ḥutūmet] (ḥā'nın zammıyla) Ekşiliğe denir; yukālu: فِي طَعْمِهِ حُتُومَةٌ أَيْ حُمُوضَةٌ

اَلْإِحْتِيمَامُ [el-iḥtīmām] (إِطْمِينَانٌ [iṭmīnān] vezninde) Katᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَأَمَّ الْأَمْرَ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْأَحْتَمُ [el-aḥtem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Siyāh nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَحْتَمُ أَيْ أَسْوَدُ

[ح ل ت م]

حِتْلِمٌ [Ḥitlim] (tā-yı fevkiyye ile زِبْرِجٌ [zibric] ve جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznlerinde) Bir mevziᶜ adıdır.

[ح ث م]

اَلْحَثْمَةُ [el-ḥaṯmet] (ḥā'nın fethi ve ṯā-yı müsellesenin sükūnuyla ve fethiyle) Toprağı kızıl küçük tepeye denir, ᶜalā-kavlin karataşlık tepeye denir. Ve burnun ucuna denir, أَرْنَبَةٌ [ernebet] maᶜnāsına. Ve küçük at kulununa denir muhr-i sagīr maᶜnāsına;cemᶜi حِثَامٌ [ḥiṯām] gelir ḥā'nın kesriyle. Ve Mekke'de Ḥacūn kurbünde bir mevziᶜ adıdır. Ve bilā-lām bir hatun ismidir. Ve Ebū Ḥaṯme, Hazret-i Fārūḳ cülesālarındandır. Ve İbn Ebī Ḥaṯme Ebū Bekr b. Suleymān el-Muhaddis ᶜulemā-i Ḳureyş'tendir.

اَلْحُثْمَةُ [el-ḥuṯmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Su bendinden suyun dökülecek mevkiᶜine denir.

اَلْحَوْثَمُ [el-ḥavṯem] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) İnsāndan ve deve kısmından muᶜtedilü't-tūl olana denir ki murād uzunluğa māᵓil orta boylu olmaktır.

اَلْحَثْمَاءُ [el-ḥaṯmāᵓ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāᵓ] vezninde) Sel suyu akıp gittikten sonra derede kalan kum bakiyyesine denir.

اَلْحَثْمُ [el-ḥaṯm] (خَصْمٌ [ḫaṣm] vezninde) Vermek maᶜnāsınadır; yukālu: حَثَمَ لَهُ حَثْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَعْطَاهُ

[ح ث ر م]

اَلْحَثْرَمَةُ [el-ḥaṯremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Dudak kalın olmağa denir; yukālu: بِهِ حَثْرَمَةٌ أَيْ غِلَظُ الشَّفَةِ

اَلْحِثْرِمَةُ [el-ḥiṯrimet] (زِبْرِجَةٌ [zibricet] vezninde) Burnun ucuna denir ki yumuşak yeridir, ᶜalā-kavlin en ucuna denir. Ve burnun altında üst dudağın ortasında olan hurde dāᵓireye denir.

اَلْحُثَارِمُ [el-ḥuṯārim] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Dudakları kalın adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُثَارِمٌ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّفَةِ

[ح ث ل م]

اَلْحِثْلِمُ [el-ḥiṯlim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Tīb makūlesi yağın yāhūd sāfī yağın dibinde kalan tortusuna ve posasına denir.

[ح ج م]

اَلْحَجْمُ [el-ḥacm] (ḥā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Bir nesnenin el sürüp yoklanacak ve ele dokunacak yumruca cüsse ve mikdārına denir ki çelim taᶜbīr olunur;cemᶜi حُجُومٌ [ḥucūm] gelir; yukālu: حَجْمُ الْكِتَابِ ضَخْمٌ وَهُوَ مَلْمَسُهُ النَّاتِئُ تَحْتَ الْيَدِ Ve

حَجْمٌ [ḥacm] Masdar olur, menᶜ eylemek maᶜnāsına; yukālu: حَجَمَهُ عَنْهُ حَجْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ Ve kızın memesi tümüp ağırşaklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَجَمَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ إِذَا نَهَدَ Ve kemikte olan eti kemirip yemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَجَمَ الْعَظْمَ إِذَا عَرَقَهُ Ve emmek ve sormak maᶜnāsınadır;

yukālu: حَجَمَ الصَّبِيُّ ثَدْيَ أُمِّهِ حَجْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا مَصَّهُ

اَلْحَجَّامُ [el-ḥaccām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Bir nesneyi pek emip sorucu kimseye denir, مَصَّاصٌ [maṣṣāṣ] maʿnāsınadır; dāʾimā hacāmat eden adama حَجَّامٌ [ḥaccām] ıtlākı bu maʿnāya mebnīdir. Ve "أَفْرَغُ مِنْ حَجَّامٍ سَابَاطَ" meseli "س،ب،ط" māddesinde mürūr eyledi.

اَلْحَجُومُ [el-ḥacūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمِحْجَمُ [el-miḥcem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Rıfk ve sühūletle hacāmat eden uz üstāza denir; yukālu: حَاجِمٌ حَجُومٌ وَمِحْجَمٌ أَيْ رَفِيقٌ Ve

حَجُومٌ [ḥacūm] Nisvānın fercine ıtlāk olunur; meşūş olduğu için. Ve

مِحْجَمٌ [miḥcem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

مِحْجَمَةٌ [miḥcemet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Hacāmat alacak şīşeye ve boynuza denir.

اَلْحِجَامَةُ [el-ḥicāmet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) Haccāmlık hirfetine denir ki hacāmatçılık taʿbīr olunur.

اَلْإِحْتِجَامُ [el-iḥticām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Haccāmdan hacāmat almasını istemek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَجَمَ الرَّجُلُ إِذَا طَلَبَ الْحِجَامَةَ

اَلْإِحْجَامُ [el-iḥcām] (hemzenin kesriyle) Bir işten geri durup vāzgelmek yāhūd havf ve heybetinden kıçınlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْجَمَ عَنْهُ إِذَا كَفَّ عَنْهُ أَوْ نَكَصَ هَيْبَةً Şārih der ki bu maʿnāda إِحْجَامٌ [iḥcām] menʿ maʿnāsına olan حَجْمٌ [ḥacm]in mutāviʿidir, كَبَبْتُهُ فَأَكَبَّ kabīlindendir. Ve

إِحْجَامٌ [iḥcām] Kızın memesi tümüp ağırşaklanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْجَمَ ثَدْيُ الْجَارِيَةِ إِذَا نَهَدَ Ve hatun henüz doğmuş veledini en evvel emzirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْجَمَتِ الْمَرْأَةُ لِلْمَوْلُودِ إِذَا أَرْضَعَتْهُ أَوَّلَ رَضْعَةٍ

اَلْمِحْجَامُ [el-miḥcām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Dāʾimā her nesneden havf ve heybetle kıçınılıp geri durur olan kimseye denir.

اَلْحِجَامُ [el-ḥicām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Isırmasın diye hūysuz devenin ağzına yāhūd burunduruğuna bağladıkları esnek taʿbīr olunan şeyʾe denir.

اَلْحَوْجَمَةُ [el-ḥavcemet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Kırmızı güle denir, verd-i ahmer maʿnāsına;cemʿi حَوْجَمٌ [ḥavcem]dir.

اَلتَّحْجِيمُ [et-taḥcīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseye şiddetle dike dike bakmak maʿnāsınadır, gūyā ki nazarıyla kanını iliğini sorup çıkarır; yukālu: حَجَّمَ إِلَيْهِ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ شَدِيدًا

[ح د م]

اَلْحَدْمُ [el-ḥadm] (ḥā'nın fethi ve dāl'ın sükūnuyla ve fethiyle) Āteşin pek harr ve ihrākına denir; yukālu: مَا أَشَدَّ حَدْمَ النَّارِ وَحَدَمَهَا أَيْ شِدَّةَ إِحْرَاقِهَا وَحَمْيِهَا

اَلْإِحْدَامُ [el-iḥdām] (hemzenin kesriyle) Āteş kezālik havānın ıssılığı yanıp tutuşmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْدَمَتِ النَّارُ وَالْحَرُّ إِذَا اتَّقَدَا

اَلْإِحْتِدَامُ [el-iḥtidām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir kimseye ifrāt-ı gayz u gazabdan pür-āteş olup yanıp yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَدَمَ عَلَيْهِ غَيْظًا إِذَا تَحَرَّقَ Ve āteş ʿalevlenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَدَمَتِ النَّارُ إِذَا الْتَهَبَتْ Ve kan pek kırmızı olmak maʿnāsınadır,şöyle ki siyāhlık dere-

cesine bālig ola; yukālu: إِحْتَدَمَ الدَّمُ إِذَا اشْتَدَّتْ حُمْرَتُهُ حَتَّى يَسْوَدَّ

اَلتَّحَدُّمُ [et-teḥaddum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) إِحْتِدَامٌ [iḥtidām] ile maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: تَحَدَّمَ عَلَيْهِ غَيْظًا إِذَا تَحَرَّقَ

اَلْحَدَمَةُ [el-ḥademet] (fetehātla) Āteş ʿalevinin parıltısına ve gürültüsüne denir; tekūlu: سَمِعْتُ حَدَمَةَ النَّارِ أَيْ صَوْتَ الْتِهَابِهَا Ve hayye kısmının cevfinden gelen sese ʿalākavlin insānın gayz ve gazabdan nāşī içerisinden zuhūr eden gürültü gibi gümürtüsüne denir.

حُدْمَةُ [Ḥudmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] yāhūd هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir mevziʿ-i maʿrūf ismidir.

اَلْحَدِمَةُ [el-ḥadimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Çabuk kaynar olan tencereye ve çömleğe denir; yukālu: قِدْرٌ حَدِمَةٌ أَيْ سَرِيعَةُ الْغَلْيِ

[ح ذ م]

اَلْحَذْمُ [el-ḥaẕm] (ḥā'nın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi kesmek, ʿalā-kavlin tīz ve çabuk kesmek maʿnāsınadır; yukālu: حَذَمَهُ حَذْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ أَوْ قَطْعًا وَحِيًّا Ve mutlakan sürʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَذَمَ فِي قِرَاءَتِهِ وَغَيْرِهَا إِذَا أَسْرَعَ

اَلْحَذِمُ [el-ḥaẕim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek kesici nesneye denir; yukālu: سَيْفٌ حَذِمٌ أَيْ قَاطِعٌ

اَلْحِذْيَمُ [el-ḥiẕyem] (ḥā'nın kesri ve yā'nın fethiyle) Bu dahi pek kesici nesneye denir. Ve her işte uz ve üstāz olan çīre-dest adama denir; yukālu: هُوَ حِذْيَمٌ أَيْ حَاذِقٌ Ve Necd ülkesinde bir mevziʿ adıdır. Ve Teymu'r-Ribāb kabīlesinden bir mütetayyib kimsenin ismidir. Ve Ḥiẕyem b. ʿAmr es-Saʿdī ve Ḥiẕyem b. Ḥanīfe b. Ḥiẕyem ve Ebū Ḥanīfe ve Ebū Ḥanẓale b. Ḥiẕyem sahābelerdir. Ve Selm b. Ḥiẕyem ve Temīm b. Ḥiẕyem tabīʿīlerdir. Ve bu Temīm b. Ḥaẕlem'in gayrıdır.

اَلْحَذَمُ [el-ḥaẕem] (fethateynle) Kanadı kesilmiş kuşun uçmasına denir ki kesik kesik uçar.

اَلْحُذُمُ [el-ḥuẕum] (zammeteynle) Pek çabuk tavşanlara ve uz uğrulara denir.

اَلْحُذْمُ [el-ḥuẕem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

اَلْحُذَمَةُ [el-ḥuẕemet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Adımlarını sık sık atarak yürüyen bodura denir;evvelin müʾennesi hā iledir.

اَلْحَذَمَانُ [el-ḥaẕemān] (fetehātla) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: حَذَمَ الرَّجُلُ حَذَمَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا مَشَى مُسْرِعًا Ve ağır ağır oyalanarak yürümek maʿnāsına olmakla zıdd olur; yukālu: يَحْذِمُ أَيْ يَمْشِي بَطِيئًا

حَذَامِ [Ḥaẕāmi] (قَطَامِ [ḳaṭāmi] vezninde ve سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir hatun ismidir.

حُذَمَةُ [Ḥuẕemet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Bir feres ismidir.

اَلْحُذَامُ [el-ḥuẕām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Yap yap oyalanarak kesel ve batāletle olan yürüyüşe denir, katʿ maʿnāsındandır; yukālu: إِشْتَرَى عَبْدًا حُذَامَ الْمَشْيِ أَيْ بَطِيئًا كَسْلَانَ

حَذِيمَةُ [Ḥaẕīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) İbn Yerbūʿ b. Ġayẓ b. Murre'dir.

[ح ذ ر م]

اَلْحَذْرَمَةُ [el-ḥaẕremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Kesret-i kelām maʿnāsınadır; yukālu: حَذْرَمَ فُلَانٌ إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ

اَلْحُذَارِمَةُ [el-ḥuẕārimet] (عُلَابِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Çok sözlü ozan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُذَارِمَةٌ أَيْ مِكْثَارٌ

[ح ذ ل م]

اَلْحَذْلَمَةُ [el-ḥaẕlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ata tīmār ve ıslāh eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَذْلَمَ فَرَسَهُ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve ağacı ok gibi yonup bıçak gibi keskin eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَذْلَمَ الْعُودَ إِذَا بَرَأَهُ وَأَحَدَّهُ Ve sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: حَذْلَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَذْلَمَ سِقَاءَهُ إِذَا مَلَأَهُ Ve ᶜacelesinden yuvarlanır gibi yürümek maᶜnāsınadır; تَحَذْلُمٌ [teḥaẕlum] dahi bu maᶜnāyadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّحَذْلُمُ [et-teḥaẕlum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bu dahi sürᶜatle yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَذْلَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve bir adamın fuzūl-ı humku ve çolpalığı gidip edeb ve ᶜirfān sāhibi olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَذْلَمَ الرَّجُلُ إِذَا تَأَدَّبَ وَذَهَبَ فُضُولُ حُمْقِهِ Ve sürᶜatten yuvarlanır gibi yürüyüp gitmek maᶜnāsınadır; yukālu: مُرَّ فُلَانٌ يُحَذْلِمُ وَيَتَحَذْلَمُ أَيْ مَرَّ كَأَنَّهُ يَتَدَحْرَجُ

اَلْحُذْلُومُ [el-ḥuẕlūm] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznince) Pek çabuk ve çālāk insān ve hayvāna denir.

اَلْحَذْلَمُ [el-ḥaẕlem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Tıknaz gövdeli bodura denir. Ve Temīm b. Ḥaẕlem tābiᶜīdir.

[ح ر م]

اَلْحِرْمُ [el-ḥirm] (ḥā'nın kesriyle) حَرَامٌ [ḥarām] lafzında lügattır ki حَلَالٌ [ḥelāl] ve مُبَاحٌ [mubāḥ] mukābilidir, istiᶜmāli memnūᶜ olan nesneden ᶜibārettir; cemᶜi حُرُمٌ [ḥurum] gelir zammeteynle. Ve حَرِيمٌ [ḥarīm] ve حِرْمَانٌ [ḥirmān] maᶜnāsına masdar olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve وَاجِبٌ [vācib] maᶜnāsına müstaᶜmeldir; ve minhu kavluhu taᶜālā: "وَحِرْمٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا" Şārih der ki ﴿وَحَرَامٌ﴾ kırā'atine göre حَرَامٌ [ḥarām] kendi maᶜnāsınadır; lākin işbu حِرْمٌ kırā'atına göre Kisā'ī وَاجِبٌ [vācib] ile tefsīr eyledi. Ve bu mecāzdır.

اَلْحُرْمُ [el-ḥurm] (ḥā'nın zammıyla) ve

اَلْحَرَامُ [el-ḥarām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bir nesne bir kimse üzere memnūᶜ olmak maᶜnāsınadır ki murād teshīr-i ilāhī yāhūd menᶜ-i kahrī ile ᶜan-asl memnūᶜ olmaktır; yukālu: حَرُمَ الشَّيْءُ عَلَيْهِ حُرْمًا وَحَرَامًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ مَمْنُوعًا Müᵓellifin *Baṣā'ir*'de beyānına göre asl حَرَامٌ [ḥarām] ki memnūᶜun minh olan nesneden ᶜibārettir, yā teshīr-i ilāhī ile olur yāhūd menᶜ-i kahrī ile yāhūd min-ciheti'l-ᶜakl yāhūd min-ciheti'ş-şerᶜ olur yāhūd emr ve maslahatın mürtesem olduğu cihetinden olur. İşbu *Ḳāmūs*'ta bu mahalde īrād eylediği misāller zāhiren maᶜnā-yı vāhid kıyās olunmakla tekrār vehm olunur, lākin zikr olunanın hurmeti vech-i mezkūr üzeredir ve misāl-i ātīnin hurmeti ᶜārızīdir. Pes bu iki حَرَامٌ [ḥarām]ın beyninde fark-ı fārık vardır. İntehā. Ve yukālu: حَرُمَتِ الصَّلَاةُ عَلَى الْمَرْأَةِ أَيِ الْحَائِضِ وَكَذَا السَّحُورُ عَلَى الصَّائِمِ حُرْمًا وَحُرُمًا بِضَمَّتَيْنِ مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا امْتَنَعَ فِعْلُهَا Ve

حُرْمٌ [ḥurm] İhrām bi'l-hacc maᶜnāsına ismdir; حِلٌّ [ḥill] mukābilidir. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: Kālet ᶜĀᵓişe radıyallāhu ᶜanhā: "كُنْتُ أُطَيِّبُ النَّبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِحِلِّهِ وَحُرْمِهِ" أَيْ وَعِنْدَ إِحْرَامِهِ

اَلْحَرَمُ [el-ḥarem] (fethateynle) ve

اَلْحَرَامُ [el-ḥarām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Bu dahi bir nesne bir kimseden memnūᶜ olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَرِمَتِ الصَّلَاةُ عَلَى الْحَائِضِ وَحَرِمَ السَّحُورُ عَلَى الصَّائِمِ حَرَمًا وَحَرَامًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا امْتَنَعَ فِعْلُهَا Ve

حَرَمٌ [Ḥarem] (fethateynle) Mutlak zikr

olundukta murād Ḥarem-i Mekke-i mükerreme'dir ki haremullāh ve harem-i Resūlullāh'tır, ʿaleyhi's-salātu ve's-selāmdır. Ve bu حِلٌّ [ḥill] mukābilidir ki mevāziʿ-i maʿrūfe-i muhaddedenin hāricī حِلٌّ [ḥill] ve dāhili حَرَمٌ [ḥarem]dir, niçe efʿāl onda memnūʿ ve mahzūrdur. Ve ona مُحَرَّمٌ [muḥarrem] dahi ıtlāk olunur. Ve tesniye sīgasıyla حَرَمَانِ [Ḥaremān] Mekke-i mükerreme ile Medīne-i münevvere'ye ıtlāk olunur. Ve حَرَمٌ [ḥarem] lafzının cemʿi أَحْرَامٌ [aḥrām]dır. Ve حَرَمُ الرَّجُلِ [ḥaremu'r-recul] حَرِيمٌ [ḥarīm] maʿnāsınadır; ke-mā se-yuzkeru. Ve

حَرَمٌ [ḥarem] Masdar olur; bir adam kumar oyununda hemīşe maglūb olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرِمَ فُلَانٌ حَرَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا قُمِرَ وَلَمْ يَقْمُرْ هُوَ Ve önegülük ve yanazlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَرِمَ فِيهِ إِذَا لَجَّ وَمَحَكَ Ve Ebu'l-Ḥarem muhaddisīnden bir cemāʿattir.

اَلتَّحْرِيمُ [et-taḥrīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Hak celle ve ʿalā bir nesneyi harām kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّمَهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ حَرَامًا Ve şehr-i harāma girmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّمَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ Ve bir adama kumarda gālib olup yenmek maʿnāsınadır; yukālu: حَرَّمَ فُلَانًا إِذَا قَمَرَهُ

اَلْحَرَامُ [el-ḥarām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve ism olur ki حَلَالٌ [ḥelāl] mukabilidir, memnūʿun minh olan şeyʾe denir; yukālu: هُوَ حَرَامٌ عَلَيْهِ ضِدُّ حَلَالٍ Ve eşhür-i hurumdan müfred olur, ke-mā se-yuzkeru. Ve

حَرَامٌ [Ḥarām] Esāmīdendir, Medīne ahālīsi beyninde ism-i şāyiʿdir: Ḥarām b. ʿOṣmān, Medenī ve muhaddis-i vāhī vü zaʿīftir. Ve Muḥammed b. Ḥafṣ ve Mūsā b. İbrāhīm el-Ḥarāmiyyān muhaddislerdir. Ve Ḥarām b. ʿAvf ve Ḥarām b. Milḥān ve Ḥarām b. Muʿāviye yāhūd bu zāy-ı muʿceme iledir ve Ḥarām b. Ebī Kaʿb sahābelerdir. Ve ʿArabların حَرَامُ اللهِ لَا أَفْعَلُ kavlleri لا يَمِينُ اللهِ لَا أَفْعَلُ terkībi kabīlindendir ki beynlerinde yemīndir. Şārihin beyānına göre bu ʿAḳīl kabīlesine mahsūstur, "Rabb-ı müteʿālin helāl eylediği nesne bana harām olsun!" demektir. Ve hattā bundan tasarrufla تَحْرِيمٌ [taḥrīm] lafzını yemīn eylemek maʿnāsına istiʿmāl eylediler. İntehā.

اَلْمَحَارِمُ [el-meḥārim] (mīm'in fethiyle) Hak taʿālānın harām kıldığı nesnelerdir; müfredi مَحْرَمٌ [maḥrem]dir, مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde; yukālu: إِتَّقُوا الْمَحَارِمَ أَيْ مَا حَرَّمَ اللهُ تَعَالَى Ve

مَحَارِمُ اللَّيْلِ [meḥārimu'l-leyl] Korkunç gecelerden ʿibārettir ki pek hatar-nāk olmakla onlarda bī-muhābā yola gitmek harām olur; yukālu: سَرَى فِي مَحَارِمِ اللَّيْلِ أَيْ مَخَاوِفِهِ

اَلْمُحَرَّمُ [el-Muḥarrem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bu dahi Ḥarem-i Mekke'ye ıtlāk olunur. Ve şol deveye ıtlāk olunur ki gerçi bir mikdār kullanmakla ortaca yavaşıyıp lākin dil-hāh üzere kullanılması henüz düşvār ola. Ve sert olmayıp ele mülāyim dokunur olan burna denir. Ve yeni kamçıya denir. Ve dibāgat olunmamış deriye denir. Ve شَهْرُ اللهِ الْأَصَبُّ [şehrullāhi'l-eṣabb] ismidir. Cemʿi مَحَارِمُ [meḥārim] ve مَحَارِيمُ [meḥārīm] ve مُحَرَّمَاتٌ [muḥarremāt] gelir.

Şārih der ki gerçi murād evvel-i şühūr-i sene olan aydır ki muharremu'l-harāmdır, lākin müʾellifin أَصَبُّ ile tavsīfi mülāyim değildir, zīrā أَصَبُّ lafzı أَصَمُّ gibi māh-ı recebin vasfıdır, duhūlünde silāhlar elden döküldüğü için, yaʿnī onda kıtāl

terk olunduğu için muttasıf olmuştur. Ve müʾellif bunu mâddesinde beyân eylememiştir.Kezālik شَهْرُ اللهِ dahi recebin evsāfındandır, hattā eşhür-i hurum taʿrīfinde kendisi dahi tasrīh eylemiştir, lākin eşhür-i mübārekenin her birine taʿzīmen شَهْرُ اللهِ [şehrullāh]ıtlāk olunmuştur, nihāyet birer vasf-ı mahsūsla temyīz ederler. Meselā muharreme شَهْرُ اللهِ الْحَرَامُ [şehrullāhi'l-ḥarām]ve recebe شَهْرُ اللهِ الْأَصَمُّ [şehrullāhi'l-eṣamm]ve şaʿbāna شَهْرُ اللهِ الْمُعَظَّمُ [şehrullāhi'l-muʿaẓẓam] ve ramāzana شَهْرُ اللهِ الْمُبَارَكُ [şehrullāhi'l-mubārek]ıtlāk ederler. Ve kaldı ki أَصَبُّ[eṣabb] vasfı muharreme recebden ezyed mülāyimdir. Ve müʾellif "ص،م،م" mâddesinde recebi أَصَمُّ[eṣamm] ile vasf eylemiştir, fe'lyunzar. İntehā. Ve

مُحَرَّمٌ [Muḥarrem] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْإِحْرَامُ [el-iḥrām] (hemzenin kesriyle) Ḥarem-i Mekke'ye dāhil olmak yāhūd hetk ve fesh olunmayan hurmete yāhūd şehr-i harāma dāhil olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا دَخَلَ فِي حَرَمِ مَكَّةَ أَوْ فِي حُرْمَةٍ لَا تُهْتَكُ أَوْ فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ Ve bir nesneyi helāl iken harām kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَمَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ حَرَامًا Ve hacc için ve ʿumre için ihrāmlanmak maʿnāsınadır ki helāl olan nesne kendisiyle harām olan aʿmāle girmekten ʿibārettir; yukālu: أَحْرَمَ الْحَاجُّ وَالْمُعْتَمِرُ إِذَا دَخَلَ فِي عَمَلٍ حَرُمَ عَلَيْهِ بِهِ مَا كَانَ حَلَالًا Ve bir adamı kumarda yenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْرَمَ فُلَانًا إِذَا قَمَرَهُ

اَلْحَرِيمُ [el-ḥarīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Şol şeyʾe denir ki tahrīm olunmakla aslā yapışılmayıp ve dokunulmaz ola; yukālu: شَيْءٌ حَرِيمٌ وَهُوَ مَا حُرِّمَ فَلَمْ يُمَسَّ Ve bir adamın ortağına denir; yukālu: هُوَ حَرِيمُهُ أَيْ شَرِيكُهُ Ve Yemāme'de bir mevziʿ adıdır. Ve Baġdād'da bir mahalle adıdır ki Ṭāhir b. Ḥuseyn tarafına nisbet olunur, merkūm Meʾmūn Ḫalīfe'nin vezīri ve ser-ʿaskeri idi, aʿlāmdan İbnu'l-Lettī el-Ḥarīmī oradandır. Ve

حَرِيمٌ [ḥarīm] İhrāma girmiş adamın giyindiği libāsına denir ki lisānımızda ihrām taʿbīr olunan fūtalardır.Kezālik ihrāma girmiş adamın arkasından çıkardığı libāsına denir ki ihrāmda oldukça onu telebbüs eylemez. Ve حَرِيمُ الدَّارِ [ḥarīmu'd-dār] o hāneye muzāf olan hukūk ve menāfiʿine ıtlāk olunur ki çevresinde ve yöresinde hāneye lāzım olacak yerlerden ʿibarettir, sāʾirin taʿarruzu harāmdır, meselā zibīl dökecek yer gibi. Ve حَرِيمُ الْبِئْرِ [ḥarīmu'l-biʾr] kuyu kazılırken yöresinde toprağı ilkā olunacak mahallerden ʿibārettir. Şārih der ki kütüb-i fıkhiyyede mesāʾil-i mahsūsayı müştemildir ki ekserī her taraftan kırkar arşın mahal ile tahdīd eylediler. Ve حَرِيمُ الرَّجُلِ [ḥarīmu'r-recul] kişiye savn ve himāyeti vācib olup ve onlardan bīgānenin dahl ve taʿarruzunu menʿ ve defʿ zımnında mukātele olunacak nesnelerden ʿibārettir ki ıstılāhımızda ʿırz ve nāmūs taʿbīr olunur ve ona حَرَمٌ [ḥarem] dahi denir, ke-mā zukire;cemʿi أَحْرَامٌ [aḥrām] ve حُرُمٌ [ḥurum] gelir zammeteynle; yukālu: هُوَ يَحْمِي حَرِيمَهُ وَحَرَمَهُ وَهُوَ مَا يَحْمِيهِ وَيُقَالُ عَنْهُ Ve

حَرِيمٌ [ḥarīm] Masdar olur, حِرْمَانٌ [ḥirmān] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve esāmīdendir: Ḥarīm, İbn Cuʿfī b. Saʿdu'l-ʿAşīre'dir. Ve Mālik b. Ḥarīm el-Hemdānī cedd-i Mesrūḳ'tur.

اَلْحَرِيمُ [el-ḥarīm] (ḥā'nın fethiyle) ve

اَلْحِرْمَانُ [el-ḥirmān] (ḥā'nın kesriyle) ve

اَلْحِرْمُ [el-ḥirm] ve
اَلْحِرْمَةُ [el-ḥirmet] (kezālik ḥā'ların kesriyle) ve
اَلْحَرِمُ [el-ḥarim] ve
اَلْحَرِمَةُ [el-ḥarimet] (ḥā'ların fethi ve rā'ların kesriyle) ve
اَلْحَرِيمَةُ [el-ḥarīmet] (ḥā'nın fethiyle) Bir kimseden bir nesneyi menᶜ eylemek maᶜnāsınadır ki o kimseyi ondan mahrūm eylemek taᶜbīr olunur; yukālu: حَرَمَهُ الشَّيْءَ وَحَرِمَهُ حَرِيمًا وَحِرْمَانًا وَحِرْمًا وَحِرْمَةً وَحَرِمًا وَحَرِمَةً وَحَرِيمَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ إِذَا مَنَعَهُ Ve kavluhum: أَحْرَمَهُ لُغَيَّةٌ Yaᶜnī bu maᶜnāda إِفْعَالٌ [ifᶜāl] bābından vürūdu lügat-ı fasīha değildir.

اَلْمَحْرُومُ [el-maḥrūm] Hayrdan memnūᶜ olan yaᶜnī hemīşe müdebbir ve bed-baht olup felāhtan bī-behre olan adama denir, hazīneye de girse yine hāᵓib ve hāsir hurūc eder; yukālu: فُلَانٌ مَحْرُومٌ أَيْ مَمْنُوعٌ عَنِ الْخَيْرِ Ve aslā mālı nemā ve bereket bulmaz adama ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مَحْرُومٌ إِذَا كَانَ لَا يَنْمِي لَهُ مَالٌ Ve şol ehl-i hirfet adama denir ki her ne kadar saᶜy ve ikdām eylese beher-hāl bir kazanca nāᵓil olamaz ola; yukālu: هُوَ مَحْرُومٌ أَيْ مُحَارَفٌ لَا يَكَادُ يَكْسِبُ Ve

مَحْرُومٌ [Maḥrūm] Bir belde adıdır. Ve
مَحْرُومٌ [Maḥrūm] Esmā-i ricāldendir.

اَلْحَرِيمَةُ [el-ḥarīmet] Masdardır ki zikr olundu. Ve mefᶜūl maᶜnāsına vasf olur ki مَمْنُوعَةٌ [memnūᶜat] demek olur; ve minhu: حَرِيمَةُ الرَّبِّ وَهِيَ الَّتِي مَنَعَهَا مَنْ شَاءَ Yaᶜnī "Kişinin harīmesi şol nesnelerdir ki kendi māl ve mülkü olmakla dilediği kimselerden onu menᶜ eder ola."Yaᶜnī kabza-i tasarrufunda olmakla dilediğini iᶜtā ve dilediğine menᶜ eder olduğu nesneden ᶜibārettir; tāᵓ ismiyyet içindir yāhūd teᵓnīsi mevsūf iᶜtibārıyladır.

اَلْحِرَامُ [el-ḥirām] (ḥā'nın kesriyle) Çatal tırnaklı hayvān ve kurt ve kelb makūlesi cānver erkeğe kızmak maᶜnāsınadır ki yalıkmak taᶜbīr olunur; yukālu: حَرِمَتْ ذَاتُ الظِّلْفِ وَالذِّئْبَةُ وَالْكَلْبَةُ حِرَامًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلْحَرْمَى [el-ḥarmā] (سَكْرَى [sekrā] veznince) حِرَامٌ [ḥirām]dan vasftır, erkeğe kızmış hayvān-ı mezkūreye denir; cemᶜi حِرَامٌ [ḥirām] gelir,جِبَالٌ [cibāl] gibi ve حَرَامَى [ḥarāmā] gelir,سَكَارَى [sekārā] vezninde.

اَلْحِرْمَةُ [el-ḥirmet] (ḥā'nın kesriyle) Maᶜnāyı merkūmdan ismdir, hayvān-ı mezkūrun erkeğe kızgınlığına denir; yukālu: شَاةٌ وَبَقَرَةٌ وَكَلْبَةٌ حَرْمَى وَبِهَا حِرْمَةٌ أَيْ إِرَادَةُ الْفَحْلِ Ve bunda fetehātla حَرَمَةٌ [ḥaremet] dahi lügattır. Ve hadīste zükūr-i أَنَاسِيٌّ [enāsiyy] kızgınlığında dahi istiᶜmāl olundu. Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "اَلَّذِينَ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ تُبْعَثُ عَلَيْهِمُ الْحِرْمَةَ" وَهِيَ بِالْكَسْرِ اَلْغُلْمَةُ وَطَلَبُ الْجِمَاعِ Pes hadīs-i mezkūrda mecāz olur, zīrā vasf-ı mezkūr ezell-i behāᵓim sıfatıdır.

اَلْإِسْتِحْرَامُ [el-istiḥrām] حِرَامٌ [ḥirām] maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَحْرَمَتْ ذَاتُ الظِّلْفِ وَالذِّئْبَةُ وَالْكَلْبَةُ إِذَا أَرَادَتِ الْفَحْلَ

اَلْأَشْهُرُ الْحُرُمُ [el-eşhuru'l-ḥurum] (zammeteynle ki) حَرَامٌ [ḥarām]ın cemᶜidir, zü'l-kaᶜde ve zü'l-hicce ve muharrem ve receb aylarından ᶜibāret şühūr-i erbaᶜadır, Cāhiliyye ehli şühūr-i mezkūrede kıtālı kendilere harām eylemişler idi. Kāle'ş-şārih وَهِيَ أَرْبَعَةٌ وَاحِدٌ فَرْدٌ وَهُوَ رَجَبٌ وَثَلَاثَةٌ سَرْدٌ وَهِيَ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمُ

اَلْحُرْمَةُ [el-ḥurmet] (ḥā'nın zammıyla) ve
اَلْحُرُمَةُ [el-ḥurumet] (zammeteynle) ve
اَلْحُرَمَةُ [el-ḥuremet] (هُمَزَةٌ [humezet] vez-

ninde) Fesh ve intihākı helāl olmayan şeyᵓe denir, kişinin ʿırz ve nāmūsu gibi; yukālu: لَا يَلِيقُ بِكَ أَنْ تَهْتِكَ حُرْمَتَهُ وَحُرْمَتَهُ وَحُرْمَتَهُ وَهِيَ مَا لَا يَحِلُّ انْتِهَاكُهُ Veʿuhde ve zimmet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي حُرْمَتِهِ أَيْ فِي ذِمَّتِهِ Ve mehābet maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ أَهْلُ الْحُرْمَةِ أَيِ الْمَهَابَةِ Tevkīr makāmında müstaʿmel olan إِحْتِرَامٌ [iḥtirām] bu maʿnādandır. Ve behre ve nasīb maʿnāsınadır; ve kavluhu taʿālā: ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ﴾ اَلْآيَة أَيْ مَا وَجَبَ الْقِيَامُ بِهِ وَحَرُمَ التَّفْرِيطُ فِيهِ İşbu āyet-i kerīmede حُرُمَاتٌ [ḥurumāt] حُرْمَةٌ [ḥurmet]in cemʿidir, غُرْفَةٌ [ġurfet] ve غُرُفَاتٌ [ġurufāt] gibi; murād kıyām ve edāsı ʿibād üzere vācib olup tefrīt ve taksīri harām olan aʿmāl-i meᵓmūredir.

اَلْحُرَمُ [el-ḥurem] (صُرَدٌ [ṣurad] veznin-de) Bu dahi حُرْمَةٌ [ḥurmet]in cemʿidir, bir adamın zevcesine ve ecānibden himāyesi lāzım olan ehl ve ʿayāline denir.

اَلْمَحَارِمُ [el-meḥārim] (mīm'in fethiyle) Bu dahi حَرَمٌ [ḥarem] maʿnāsınadır; müf-redi مَحْرُمَةٌ [maḥrumet]tir, مَكْرُمَةٌ [mekru-met] vezninde ve rā'yı meftūh olup مَحْرَمَةٌ [maḥremet] dahi denir, مَقْعَدَةٌ [maḳʿadet] vezninde.

اَلْمَحْرَمُ [el-maḥrem] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] veznin-de) Bir adama tezevvücü helāl olmayan akribādan ʿibārettir, zükūr olsun ve inās olsun; yukālu: رَحِمٌ مَحْرَمٌ أَيْ مُحَرَّمٌ تَزَوَّجُهَا وَيُقَالُ هِيَ لَهُ مَحْرَمٌ وَهُوَ لَهَا مَحْرَمٌ

اَلتَّحَرُّمُ [et-teḥarrum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Nā-sezā bir nesneden ʿizzet-i nefs ve cenāb ve celāletle korunmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَرَّمَ مِنْهُ بِحُرْمَةٍ إِذَا تَمَنَّعَ وَتَحَمَّى بِذِمَّةٍ

اَلْمُحْرِمُ [el-muḥrim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vez-ninde) Bir adamın musālaha eylediği kimseye ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ مُحْرِمُكَ أَيْ مُسَالِمُكَ Ve bir adamın حَرِيمٌ [ḥarīm] ve himāyetinde olan adama denir. Ve bir kimsenin her vechle ezā ve taʿarruzu harām ve nā-revā olan adama ıtlāk olu-nur ki o ondan hemīşe muʿāf ve müsellem olur; yukālu: إِنَّهُ لَمُحْرِمٌ عَنْكَ أَيْ يَحْرُمُ أَذَاهُ عَلَيْكَ Ve esmādandır.

حُرَيْمٌ [Ḥureym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Ḥaḍramevt kabīlesinden bir batn ismi-dir, ʿalā-kavlin bu أَمِيرٌ [emīr] veznindedir; ʿAbdullāh b. Yaḥyā el-Ḥureymī et-Tābiʿī onlardandırve Cuʿşum b. Ḥuleybe'nin ceddi ismidir. Ve Ḥaḍramevt kabīlesi ne-sebinin ricālinden bir kimsenin ismidir. Ḥaḍramevt'in müntehī olduğu batn pederi olan Ṣadif nām kimseden mezbūr Ḥureym tevellüd eyledive ona Uḥrūm ve Cuẕām ve Ucẕūm dahi derler idi.

أَحْرَمُ [Aḥrem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Esmādandır: Aḥrem b. Hebre el-Hemdānī cāhiliyyedendir.

حَرَمِيٌّ [Ḥaremiyy] (عَرَبِيٌّ [ʿarabiyy] vez-ninde) Esmādandır: Ḥaremī b. Ḥafṣ el-Ḳasmelī ve Ḥaremī b. ʿUmāre el-ʿAtekī sikāt-ı muhaddisīndendir.

أَبُو الْحُرُمِ [Ebu'l-Ḥurum] (zammeteynle) İbn Meẕkūr el-Ekkāf'tır.

اَلْحَيْرَمُ [el-ḥayrem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Sığıra denir, بَقَرٌ [baḳar] maʿnāsına;müfredi حَيْرَمَةٌ [ḥayremet]tir.

حَرْمَى وَاللهِ [ḥarmā vallāhi] سَلْمَى تَاللهِ [selmā tallāhi] vezninde) أَمَا وَاللهِ kabīlindendir ki beyne'l-ʿArab kelāmāt-ı kasemiyyedendir.

اَلْحَرُومُ [el-ḥarūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Rahimi kapanık olmakla katʿā gebe olmaz olan nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ حَرُومٌ أَيِ الْمُعْتَاطَةُ الرَّحِمِ

اَلْحَارِمُ [el-ḥārim] Māniᶜ maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: هُوَ بِحَارِمِ عَقْلٍ أَيْ لَهُ عَقْلٌ Yaᶜnī "ᶜAkl-ı kāmil sāhibidir ki nā-sezālardan māniᶜdir." Ve bu zāhiren جُزْدُ قَطِيفَةٍ kabīlindendir. Ve Maḥmūd b. Tekeş el-Ḥārimī şehr-i Ḥamā sāhibi ve hükümrānı idi. Mütercim der ki حَارِمٌ [Ḥārim] Ḥaleb'e iki merhale mesāfede bir belde-i sagīrenin de adıdır.

اَلْحَرَامِيَّةُ [el-Ḥarāmiyyet] (سَحَابِيَّةٌ [seḥābiyyet] vezninde) Benū Zinbāᶜ yurdunda bir su adıdır. Kezālik Benū ᶜAmr b. Kilāb yurdunda bir sudur.

اَلْحِرْمَانُ [el-Ḥirmān] (ḥā'nın kesriyle) İki vādīdir ki suyu Baṭnu Leyṣ yurduna munsabb olur.

حِرْمَةُ [Ḥirmet] (ḥā'nın kesriyle) Ḥimā Ḍariyye cenbinde bir mevziᶜdir.

حِرْمَانُ [Ḥirmān] (ḥā'nın kesriyle) Yemen'de Demluve kurbünde bir hısn adıdır.

اَلْحَرَمَّانُ [el-ḥaremmān] (fethateynle ve teşdīd-i mīm'le) Biraz küçük tepelere denir ki aslā nesne isbāt eylemezler.

مَحْرَمَةُ [Maḥremet] (مَقْعَدَةٌ [maḳᶜadet] veznninde) Ṭayyiʾ kabīlesi cibālinden Selmā nām cebel meḥāḍırından bir mahdar ismidir ki suya varacak mevziᶜ olacaktır.

اَلْحَوْرَمُ [el-ḥavrem] (جَوْهَرٌ [cevher] veznninde) Sāmit ve nātıktan māl-ı kesīre denir; yukālu: لَهُ حَوْرَمٌ أَيْ مَالٌ كَثِيرٌ مِنَ الصَّامِتِ وَالنَّاطِقِ

[ح ر ج م]

اَلْحَرْجَمَةُ [el-ḥarcemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Develeri geri tüskürüp birbiri üzere toplamak maᶜnāsınadır; yukālu: حَرْجَمَ الْإِبِلَ إِذَا رَدَّ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ

اَلْإِحْرِنْجَامُ [el-iḥrincām] (إِفْرِنْقَاعٌ [ifrinḳāᶜ] vezninde) Bir kimse bir işi irāde edip sonra ondan rücūᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْرَنْجَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَرَادَ الْأَمْرَ ثُمَّ رَجَعَ عَنْهُ Ve nās yāhūd develer birbiri üzere toplanıp sıkışmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْرَنْجَمَ الْقَوْمُ أَوِ الْإِبِلُ إِذَا اجْتَمَعَ بَعْضُهُ عَلَى بَعْضٍ وَازْدَحَمُوا

اَلْمُحْرَنْجِمُ [el-muḥrencim] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) ᶜAded-i kesīre denir.

[ح ر د م]

اَلْحَرْدَمَةُ [el-ḥardemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işte önegülük eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَرْدَمَ فِي الْأَمْرِ إِذَا لَجَّ

[ح ر ز م]

اَلْحَرْزَمَةُ [el-ḥarzemet] (zāy-ı muᶜceme ile) Laᶜnet ve nefrīn eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَرْزَمَهُ اللهُ أَيْ لَعَنَهُ ve doldurmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَرْزَمَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَ

حَرْزَمٌ [Ḥarzem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Mardin kurbünde bir karyedir. Ve bir erkek deve ismidir. Ve şuᶜarādan Āġleb-i Kelbī pederinin ismidir.

[ح ر س م]

اَلْحِرْسِمُ [el-ḥirsim] (زِبْرِجٌ [zibric] ve ضِفْدَعٌ [ḍifdaᶜ] veznlerinde) Ağuya denir, سَمٌّ [semm] maᶜnāsına. Ve ölüme denir, مَوْتٌ [mevt] maᶜnāsına.

اَلْحَرْسَمُ [el-ḥarsem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznninde) Köşeye denir, زَاوِيَةٌ [zāviyet] maᶜnāsına.

[ح ر ق م]

حَرْقَمُ [Ḥarḳam] (ḳāf'la جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznninde) Bir mevziᶜ adıdır.

اَلْحَرَاقِمُ [el-ḥarāḳim] (ḥā'nın fethiyle) Sahtiyāna ve köseleye denir. Ve tasma ve tirşe boyadıkları kızıl boyaya denir.

[ح ز م]

اَلْحَزْمُ [el-ḥazm] (عَزْمٌ [ᶜazm] vezninde) ve

اَلْحَزَامَةُ [el-ḥazāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلْحُزُومَةُ [el-ḥuzūmet] (عُمُومَةٌ [ᶜumūmet] vezninde) Bir adam dāᵓimā rüşd ve reviyyetle umūrunu mazbūt edip itkān ve istihkām vechiyle tutar olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَزُمَ الرَّجُلُ حَزْمًا وَحَزَامَةً وَحُزُومَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ يَضْبِطُ الْأَمْرَ وَيَأْخُذُ فِيهِ بِالثِّقَةِ فَهُوَ حَازِمٌ وَحَزِيمٌ Ve

حَزْمٌ [Ḥazm] Esāmīdendir: Ḥazm b. Ebī Kaᶜb ashābdandır. Ve Ḥazm b. Ebī Ḥazm el-Ḳuṭaᶜī tebeᶜ-i tābiᶜīndendir. Ve Ebū Muḥammed b. Ḥazm tesānīf sāhibi zāt-ı maᶜrūftur. Ve Ebu'l-Ḥazm Cehver, Endelus'te Ḳurṭuba şehrinin reᵓīsi idi. Ve Ḥazme bint Ḳays ki uht-ı Fāṭime'dir, sahābiyyedir. Ve ᶜAccāc nām şāᶜirin kızı ismidir. Ve

حَزْمٌ [ḥazm] Kezālik masdar olur, bir nesneyi muhkem çekip bağlamak maᶜnāsına; yukālu: حَزَمَهُ حَزْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَدَّهُ Ve dābbeye kolan çekmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَزَمَ الْفَرَسَ إِذَا شَدَّ حِزَامَهُ Ve

حَزْمٌ [ḥazm] Galīz yāhūd mürtefiᶜ arza denir.

اَلْحَازِمُ [el-ḥāzim] ve

اَلْحَزِيمُ [el-ḥazīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) حَذَامَةٌ [ḥazāmet]ten ism-i fāᶜildir, dāᵓimā rüşd ve basīretle umūrunu mazbūt edip itkān ve istihkām cihetiyle tutan adama denir.حَازِمٌ [ḥāzim]in cemᶜi حَزَمَةٌ [ḥazemet] tir, كَاتِبٌ [kātib] ve كَتَبَةٌ [ketebet] gibi ve حَزِيمٌ [ḥazīm]in cemᶜi حُزَمَاءُ [ḥuzemāᵓ]dır, كُرَمَاءُ [kuremāᵓ] gibi. Ve

حَازِمٌ [Ḥāzim] Esāmīdendir: İmām Ebū Bekr Muḥammed b. Mūsā el-Ḥāzimī sāhib-i tesānīftir. Ve Aḥmed b. Muḥammed b. İbrāhīm b. Ḥāzim el-Ḥāzimī muhaddistir. Ve Ḥāzim b. Ebī Ḥāzim ve Ḥāzim b. Ḥarmele ve Ḥāzim b. Ḥizām ve mensūb olmayarak Ḥāzim sahābelerdir. Ve Ḳays b. Ebī Ḥāzim tābiᶜīdir, zamān-ı saᶜādeti idrāke pek karīb idi.

اَلْإِحْزَامُ [el-iḥzām] (hemzenin kesriyle) Dābbeye kolan yapmak ve kolan takmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْزَمَ الْفَرَسَ إِذَا جَعَلَهُ لَهُ حِزَامًا

اَلتَّحَزُّمُ [et-teḥazzum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) ve

اَلْإِحْتِزَامُ [el-iḥtizām] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznide) Dābbenin kolanı çekilmek, kezālik bir adam beline kolan gibi kuşak kuşanmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَحَزَّمَ الْفَرَسُ وَالرَّجُلُ وَاحْتَزَمَ إِذَا تَلَبَّبَ

اَلْحَزِيمُ [el-ḥazīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Göğse denir, ᶜalā-kavlin göğsün ortasına denir; cemᶜi أَحْزِمَةٌ [aḥzimet] ve حُزُمٌ [ḥuzum] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde.

اَلْحَيْزُومُ [el-ḥayzūm] (قَيْصُومٌ [ḳayṣūm] vezninde) حَزِيمٌ [ḥazīm] maᶜnāsınadır. Ve bedende arka ile karnın çepçevre dāᵓiresine denir ki göğüsten aşağı ve kasıklardan yukarı dāᵓiresidir, ᶜalā-kavlin yürek tarafında olan eyegü ile göğüs tarafından hulkūmu dāᵓir olan yere denir ki göğüs kavuşturacak yer olur. Ve galīz yāhūd tümsek arza denir. Ve Cibrīl ᶜaleyhi's-selām hazretlerinin feresleri ismidir. Şārih der ki ona فَرَسُ الْحَيْزُومِ dahi ıtlāk olunur, Hazret-i Mūsā'yı bahrden geçirmeye binip gelmişti. Sāmirī onun ayağı türābından ahz ve ᶜicl sūretine tarh eylemişti. Kezālik Bedr gazāsında dahi o ata süvār olmuştu.

اَلْحُزْمَةُ [el-ḥuzmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir bağ ve bir demet şeyʾe denir, ortasından bağlandığı için; cemʿi حُزَمٌ [ḥuzum] gelir zammeteynle; tekūlu: أَخَذْتُ مِنْهُ حُزْمَةً وَهِيَ مَا حُزِمَ Ve Useylim b. Aḥnef ve Ḥanẓale b. Fātik nām kimselerin feresleri ismidir.

اَلْمِحْزَمُ [el-miḥzem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِحْزَمَةُ [el-miḥzemet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) ve

اَلْحِزَامُ [el-ḥizām] ve

اَلْحِزَامَةُ [el-ḥizāmet] (كِتَابٌ [kitāb] ve كِتَابَةٌ [kitābet] veznlerinde) Kolana ve çocuk bağırdağına ve sāʾir bu makūle nesnelere denir. Ve Ḍaḥḥāk b. ʿOs̱mān ve İbrāhīm b. el-Munẕir ki İmām Buḫārī şeyhidir ve Ebū Bekr Şeybe b. ʿAbdurraḥmān b. ʿAbdulmelik el-Ḥizāmiyyūn muhaddislerdir. Ve Ḥakīm b. Ḥizām kendisi ve pederi sahābedir. Ve oğlu Ḥizām kezālik Ḥizām b. Derrāc tābiʿīlerdir. Ve Ḥizām b. Hişām ve Ḥizām b. İsmāʿīl ve Mūsā b. Ḥizām et-Tirmizī muhaddislerdir.

اَلْأَحْزَمُ [el-aḥzem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bu dahi galīz yāhūd mürtefiʿ arza denir. Ve göğüslü ve karınlı insān ve hayvāna denir, أَهْضَمُ [ehḍam] mukābilidir ki göğsü ve karnı basık olandır; yukālu: رَجُلٌ حَيْزُومٌ [ḥayzūm] وَفَرَسٌ أَحْزَمُ أَيْ ضِدُّ الْأَهْضَمِ dediği ʿuzv-ı mezkūru büyük olana denir; yukālu: رَجُلٌ أَحْزَمُ أَيِ الْعَظِيمُ الْحَيْزُومِ Ve Nubeyşe es-Sulemī feresinin ismidir. Ve Aḥzem b. Duhul, Sāme b. Luʾey nesebinin ricālindendir, Kādī-i Başra ʿAbbād b. Manṣūr ve eşrāf-ı ʿArabdan ʿAbdullāh Ẕu'r-Rumḥayn onun neslindendir.

اَلْإِحْزِيزَامُ [el-iḥzīzām] (إِشْمِيزَازٌ [işmīzāz] vezninde) Bir nesne toplanıp sımsıkı topaç olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَوْزَمَ الشَّيْءُ إِذَا اجْتَمَعَ وَاكْتَنَزَ Ve bir yer galīz olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَوْزَمَ الْمَكَانُ إِذَا غَلُظَ Ve bir adam pek dolgun olmayarak karınlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْزَوْزَمَ الرَّجُلُ إِذَا بَطُنَ وَلَمْ يَمْتَلِئْ

اَلْحَزَمُ [el-ḥazem] (fethateynle) İnsānın ve hayvānın göğsü tutkun olmak maʿnāsınadır ki zīk-i nefesi müʾeyyiddir; yukālu: حَزِمَ الرَّجُلُ حَزَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا غُصَّ فِي صَدْرِهِ

اَلْحُزُمَّةُ [el-ḥuzummet] (zammeteynle ve teşdīd-i mīm'le) Bodura denir.

اَلْأَحْزَامُ [el-aḥzām] أَحْزَابٌ [aḥzāb] vezninde ve mürādifidir; yukālu: هُمْ أَحْزَامُهُ أَيْ أَحْزَابُهُ Zāhiren müfredi حِزْمٌ [ḥizm] olur, حِزْبٌ [ḥizb] gibi.

حَزْمَى وَاللهِ [ḥazmā vallāhi] حَرْمَى وَاللهِ [ḥarmā vallāhi] vezninde ve onun gibi kelimāt-ı yemīndendir, أَمَا وَاللهِ dahi bu kabīldendir.

اَلْحَزَّامُ [el-ḥazzām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kolancıya denir; ʿAllāme ʿİmāduddīn el-Ḥazzāmī ki ona mensūbdur, müteʾahhirīndendir.

حَزِيمَةُ [Ḥazīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Esāmīdendir. Ḥazīme b. Ḥarb, Becīle kabīlesi nesebindendir. Ve Ḥazīme b. Ḥayyān, Benū Sāme b. Luʾeyy nesebindedir. Ve Ḥazīme b. Nehd, Ḳuḍāʿa'dadır. Ve Zubeyr b. Ḥazīme b. Hubeyre b. Ḥazīme rivāyet-i hadīs eylediler. Ve Ebū Ḥazīme, Saʿd b. ʿUbāde'nin ceddidir.

اَلْحَزِيمَتَانِ [el-Ḥazīmetān] ve اَلزَّبِينَتَانِ [ez-zebīnetān] Bāhile kabīlesinden iki kimsedir, birinin ismi Ḥazīme ve birinin Zebīne'dir ve baʿzen yekdīgere taglīb olunur.

[ح ز ر م]

حَزْرَمٌ [Ḥazrem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir cebel-i maʿrūf ismidir.

[ح س م]

اَلْحَسْمُ [el-ḥasm] (ḥā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَمَهُ حَسْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve damarı kesip kanı dinmek için dağlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَمَ الْعِرْقَ إِذَا قَطَعَهُ ثُمَّ كَوَاهُ لِئَلَّا يَسِيلَ دَمُهُ Ve bir marazı devā ile katʿ ve izāle eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَسَمَ الدَّاءَ إِذَا قَطَعَهُ بِالدَّوَاءِ Ve bir kimseden bir nesneyi vermeyip menʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir ki verip dururken vermemekten ʿibārettir; yukālu: حَسَمَ فُلَانًا الشَّيْءَ إِذَا مَنَعَهُ إِيَّاهُ

اَلْمَحْسَمَةُ [el-maḥsemet] (مَرْحَمَةٌ [merḥamet] vezninde) Bir nesnenin bāʿis-i katʿı olan şeyʾe denir; ve minhu yukālu: هَذَا مَحْسَمَةٌ لِلدَّاءِ أَيْ يَقْطَعُهُ

اَلْحُسَامُ [el-ḥusām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Keskin kılıca denir, ʿalā-kavlin ağzına denir ki çalım yeridir, orasıyla darb ve katʿ olunur; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْحُسَامِ أَيْ بِالسَّيْفِ الْقَاطِعِ أَوْ طَرَفِهِ الَّذِي يُضْرَبُ بِهِ Ve

حُسَامُ اللَّيَالِي [ḥusāmu'l-leyālī] Dāʾime olan yaʿnī pek uzun olan leyleye ıtlāk olunur. Ve bir recül ismidir.

اَلْإِنْحِسَامُ [el-inḥisām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır; yukālu: حَسَمَهُ فَانْحَسَمَ أَيْ قَطَعَهُ فَانْقَطَعَ

اَلْمَحْسُومُ [el-maḥsūm] رَضَاعٌ [reḍāʿ]dan maktūʿ olan sabīye denir. Ve gıdāsı bed ve fenā olan sabīye denir.

اَلْحُسُومُ [el-ḥusūm] (ḥā'nın zammıyla) Uğursuzluğa denir; yukālu: فِيهِ حُسُومٌ أَيْ شُؤْمٌ Ve bir işe emek çekip idmān vechiyle çalışmak maʿnāsınadır; yukālu: حَسَمَ فِي الْعَمَلِ حُسُومًا إِذَا دَأَبَ فِيهِ Ve حَاسِمٌ [ḥāsim] lafzından cemʿ olur ki قَاطِعٌ [ḳāṭiʿ] maʿnāsınadır; ve kavluhu taʿālā: ﴿سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا﴾ أَيْ مُتَتَابِعَةً أَوِ اللَّيَالِ الْحُسُومُ الَّتِي تَحْسِمُ الْخَيْرَ عَنْ أَهْلِهَا وَأَيَّامٌ حُسُومٌ بِالصِّفَةِ وَتُضَافُ كَذَلِكَ Şārihin beyānına göre tetābuʿ maʿnāsına حَسَمْتُ الدَّابَّةَ kavlinden meʾhūzdur; yukālu: حَسَمْتُ الدَّابَّةَ إِذَا تَابَعْتَ بَيْنَ كَيَّيْهَا Lākin müʾellif bu maʿnādan sākit olmuştur. Ve maʿnā-yı sānī katʿ ve menʿ maʿnālarındandır. Ve baʿzı müfessirīn nehāset ile tefsīr eyledi ki şuʾm maʿnāsındandırve baʿzılar katʿı istīsāle haml eylediler ve baʿzılar حُسُومٌ [ḥusūm] lafzını masdar iʿtibār eylediler, ʿilliyyet üzere mansūbdur dediler. Ve eyyām-ı mezbūre eyyām-ı ʿacūz idi ki ʿĀd kavminin صَرْصَرٌ [ṣarṣar] ile berbād oldukları gündür. Bir çarşamba gününden bedʾ edip öbür çarşamba günü tamām oldu.

اَلْحَيْسُمَانُ [el-ḥaysumān] (رَيْهُقَانٌ [reyhuḳān] vezninde) Yumru ve iri gövdeli kara yağız adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَيْسُمَانٌ أَيْ ضَخْمٌ آدَمُ Ve Ḥaysumān b. İyās el-Ḥuzāʿī ashābdandır.

حِسْمَى [Ḥismā] (hā'nın kesri ve elifin kasrıyla) Bādiyede bir arzın ismidir, onda niçe yüksek dağlar vardır ki aslā tozdan hālī olmaz. Ve Cuẕām kabīlesine denir.

حُسَمُ [Ḥusem] (زُفَرُ [zufer] vezninde) Esāmīdendir: Ḥusem İbn Rebīʿa b. el-Ḥarīṯ b. Sāme b. Luʾeyy'dir.

اَلْحُسَامِيَّةُ [el-Ḥusāmiyyet] (غُرَابِيَّةٌ [ġurābiyyet] vezninde) Ḥumeyd b. Ḥureyṯ el-Kelbī feresinin ismidir.

حُسُمٌ [Ḥusum] (عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde) ve

حُسَمٌ [Ḥusem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) ve

حَاسِمٌ [Ḥāsim] (صَاحِبٌ [ṣāḥib] vezninde)

Birer mevziᶜ adıdır.

اَلْحُسَمِيُّ [el-ḥusemiyy] (عُمَرِيٌّ [ᶜumeriyy] vezninde) Bedeni kıllı adama denir; yukālu: رَجُلٌ حُسَمِيٌّ أَيْ كَثِيرُ الشَّعْرِ

[ح ش م]

اَلْحِشْمَةُ [el-ḥişmet] (ḥā'nın kesriyle) Pek utanmağa denir, şöyle ki utandığından büzülüp kalır ola. Ve bu ismdir; tekūlu: أَخَذَنِي مِنْهُ الْحِشْمَةُ أَيِ الْحَيَاءُ وَالْإِنْقِبَاضُ Ve

حِشْمَةٌ [ḥişmet] Bir adama hem-nişīni olan kimseye hoşlanmayıp āzürde olacağı söz işittirmekle rencīde eylemeğe denir;bunda ḥā'nın zammıyla da lügattır.

اَلْإِحْتِشَامُ [el-iḥtişām] (اِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznin-de) Bir adamdan utanmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْتَشَمَ مِنْهُ وَعَنْهُ إِذَا اسْتَحْيَا

اَلْحَشْمُ [el-ḥaşm] (ḥā'nın fethi ve şīn'in sükūnuyla) Bir adamı utandırıp şermsār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَمَهُ حَشْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَخْجَلَهُ Ve bir kimse yanına gelen adamı hoşlanmayıp āzürde olacak kelām ismāᶜ ve teşnīᶜiyle rencīde eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَمَهُ حَشْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا آذَى مَنْ جَلَسَ إِلَيْهِ بِتَسْمِيعِهِ مَا يَكْرَهُ Ve bir adamı darıltmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشِمَهُ حَشْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَغْضَبَهُ

اَلْإِحْشَامُ [el-iḥşām] (hemzenin kesriy-le) حَشْمٌ [ḥaşm] ile maᶜānī-i selāsede mürādiftir; yukālu: أَحْشَمَهُ بِمَعْنَى حَشَمَهُ

اَلْحَشَمُ [el-ḥaşem] (fethateynle) Darılmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشِمَ الرَّجُلُ حَشَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَغْضَبَ Ve

حَشَمٌ [ḥaşem] أَحْشَامٌ [aḥşām] lafzından müfred olur, حَشْمَةٌ [ḥaşmet] maᶜnāsına, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir adamın matlūbu olan şeyᵓe denir; yukālu: هُوَ حَشَمُهُ أَيْ طَلِبَتُهُ

اَلتَّحْشِيمُ [et-taḥşīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi darıltmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَّمَهُ إِذَا أَغْضَبَهُ

اَلْحَشْمَةُ [el-ḥaşmet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de) ve

اَلْحَشَمَةُ [el-ḥaşemet] (fetehātla) ve

اَلْأَحْشَامُ [el-aḥşām] (hemzenin fethiyle ki) حَشَمٌ [ḥaşem] lafzından cemᶜdir, سَبَبٌ [se-beb] ve أَسْبَابٌ [esbāb] gibi,bir adamın ehl ve ᶜabīd ve hem-civārı makūlesi hāssa ve müteᶜallakātına denir ki o adamın gayreti-ni çekip hamiyyetlerinden nāşī aᶜdāsına ve bed-hāhına gazab eder olalar. Ve bunda أَحْشَامٌ [aḥşām]ın müfredi olan حَشَمٌ [ḥaşem] müfred ve cemᶜe ıtlāk olunur, masdar-ı aslī olduğu için; yukālu: هُوَ مِنْ حَشْمَتِهِ وَحَشَمَتِهِ وَأَحْشَامِهِ وَحَشَمِهِ أَيْ خَاصَّتِهِ الَّذِينَ يَغْضَبُونَ لَهُ مِنْ أَهْلٍ وَعَبِيدٍ أَوْ جِيرَةٍ Ve

حَشَمٌ [ḥaşem] Kişinin ᶜayāline ve hısım ve akribāsına ıtlāk olunur. Mütercim der ki göçer tāᵓifesine haşem-nişīn taᶜbīri kavm ve müteallakātlarıyla oba olduklarına mebnidir; yalnız حَشَمٌ [ḥaşem] ve أَحْشَامٌ [aḥşām] dahi denir.

اَلْحُشُومُ [el-ḥuşūm] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Vücūda hüzāl ve nehāfet geldikten son-ra tavlanmağa yüz tutmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَمَ الرَّجُلُ حُشُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا أَقْبَلَ بَعْدَ هُزَالٍ Ve dābbe kısmı evāᵓil-i bahārda çayır bulup otlamakla cānlanıp ve karın-lanıp tavlanmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَمَتِ الدَّابَّةُ فِي أَوَّلِ الرَّبِيعِ أَيْ أَصَابَتْ مِنْهُ شَيْئًا فَسَمِنَتْ وَصَلُحَتْ وَعَظُمَ بَطْنُهَا Ve cüzᵓī nesne ekl eylemek maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا حَشَمَ مِنْ طَعَامِنَا أَيْ مَا أَكَلَ Ve sayyād nāçīz şikār bulmak maᶜnāsınadır; yukālu: مَا حَشَمَ الصَّيْدَ أَيْ مَا أَصَابَهُ Ve yorulup dermānde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَشَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَعْيَا Ve büzülüp burtarmak maᶜnāsınadır; yukālu:

Ve حَشَمَ مِنْهُ إِذَا انْقَبَضَ

حُشُومٌ [ḥuşūm] حَشَمٌ [ḥaşem] gibi bir adamın taleb eylediği nesneye denir.

اَلْحُشَمَاءُ [el-ḥuşemāʾ] (كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde) Bir adamın komşularına denir; tekūlu: هُمْ حُشَمَائِي أَيْ جِيرَانِي Güyā ki حَشِيمٌ [ḥaşīm]in cemʿidir. Ve mihmānlara denir; yukālu: فِي بَيْتِهِ حُشَمَاءُ أَيِ الْأَضْيَافُ

اَلْحُشْمَةُ [el-ḥuşmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Kişinin ʿavretine denir. Ve ʿuhde ve zimām ve hürmet maʿnāsınadır. Ve rahm ve karābet ve hısımlık maʿnāsınadır; yukālu: بَيْنَهُمَا حُشْمَةٌ أَيْ قَرَابَةٌ

اَلْحَشِيمُ [el-ḥaşīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Nāstan şerm ve hayā eder olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَشِيمٌ أَيْ مُحْتَشِمٌ

اَلتَّحَشُّمُ [et-teḥaşşum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Halktan istihyāʾ sebebiyle bir nā-sezā nesneden istinkāf eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: إِنِّي لَأَتَحَشَّمُ مِنْهُ أَيْ أَتَذَمَّمُ مِنْهُ وَأَسْتَحْيِي

اَلْحُشُمُ [el-ḥuşum] (zammeteynle) Hayā-i tāmm sāhibi adamlara denir;müfredi حَشِيمٌ [ḥaşīm]dir; yukālu: هُمْ حُشُمٌ أَيْ ذَوُو الْحَيَاءِ التَّامِّ

حِشْمٌ [Ḥişm] (ḥā'nın kesriyle) ve

حَيْشَمٌ [Ḥayşem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

[ح ص م]

اَلْحَصْمُ [el-ḥaşm] (خَصْمٌ [ḫaşm] vezninde) Zartalamak maʿnāsınadır; ʿalā-kavlin bu at kısmına mahsūstur; yukālu: حَصَمَ بِهَا أَيْ بِالْمَرْأَةِ حَصْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَطَ أَوْ خَاصَّ بِالْفَرَسِ

اَلْحَصُومُ [el-ḥaşūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Osurgan adama denir; yukālu: رَجُلٌ حَصُومٌ أَيْ ضَرُوطٌ

اَلْحَصِيمُ [el-ḥaşīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hurde çakıl taşlarına denir.

اَلْحَصْمَاءُ [el-ḥaşmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Zartacı kancık merkebe denir.

اَلْإِنْحِصَامُ [el-inḥişām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Kırılmak maʿnāsınadır; yukālu: إِنْحَصَمَ الشَّيْءُ إِذَا انْكَسَرَ

اَلْمِحْصَمَةُ [el-miḥşamet] (مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde) Demircilerin demir dövecek büyük çekiçlerine denir; yukālu: ضَرَبَهُ بِالْمِحْصَمَةِ أَيْ بِمِدَقَّةِ الْحَدِيدِ

[ح ص ر م]

الحِصْرِمُ [el-ḥişrim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Hām ve nā-puhte hurmāya denir ki koruk taʿbīr olunur. Ve be-gāyet bahīl ve cimri adama ıtlāk olunur.Kezālik üzümün ibtidā kertesine denir, henüz yeşil oldukça ki ona dahi koruk taʿbīr olunur;gölgede kurumuşunun meshūkunu hammāmda gereği gibi bedene sürmek o sene zarfında bedende حَصَفَةٌ [ḥaşafet] tahaddüsüne māniʿ ve vücūdu takviyet ve tebrīd husūsunda nāfiʿdir. Ve

حِصْرِمٌ [ḥişrim] Kuyudan kova çıkaracak çengele denir; yukālu: أَخْرَجَ الدَّلْوَ بِالْحِصْرِمِ وَهِيَ الْحَدِيدَةُ الَّتِي تُخْرَجُ بِهَا الدَّلْوُ Ve bodur adama denir. Ve yaban narı ağacının yemişine denir. Ve mutlakan her nesnenin ekl ve tenāvüle salāhiyyeti olmayan kemterine denir. Ve Ġūrek b. el-Ḥişrim el-Ḥişrimī, Sādıḳ'tan rivāyet-i hadīs eyledi.Garībdir ki peder ve piser nā-puhtelikten kurtulmamışlar, zīrā gürek dahi Fārisīde koruğa denir ve kāf edāt-ı tasgīrdir.

اَلْحَصْرَمَةُ [el-ḥaşramet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصْرَمَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve yay kurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصْرَمَ الْقَوْسَ إِذَا

شَدَّ تَوْتِيرَهَا Ve kalem yonmak maʿnāsınadır; yukālu: حَصْرَمَ الْقَلَمَ إِذَا بَرَأَهُ Ve ipi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: حَصْرَمَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا Ve buhl maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ حَصْرَمَةٌ أَيْ شُحٌّ

اَلْمُحَصْرَمُ [el-muḥaṣrem] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Cāhiliyye ve İslām'ı idrāk eylemiş şāʿire denir, Lebīd gibi; yukālu: شَاعِرٌ مُحَصْرَمٌ أَيْ مُخَضْرَمٌ Ve soğuğun teʾsīrinden toplanmayıp dağılan kere yağına denir; yukālu: زُبْدٌ مُحَصْرَمٌ أَيْ مُتَفَرِّقٌ لَا يَجْتَمِعُ مِنْ شِدَّةِ الْبَرْدِ

[ح ص ل م]

اَلْحِصْلِمُ [el-ḥiṣlim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Toprağa denir, تُرَابٌ [turāb] maʿnāsına.

[ح ض ج م]

اَلْحِضْجِمُ [el-ḥiḍcim] (ḍād-ı muʿceme ile زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) ve

اَلْحُضَاجِمُ [el-ḥuḍācim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Gövdesinin etleri kalın, vücūdu taslak yakışıksız adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِضْجِمٌ وَحُضَاجِمٌ أَيْ جَافٍ غَلِيظُ اللَّحْمِ

[ح ض ر م]

اَلْحَضْرَمَةُ [el-ḥaḍramet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adam kelāmında ʿArabiyyeye muhālif lahn ve hatā eylemek maʿnāsınadır ki dāʾimā lahn ile tekellüm eylemekten ʿibārettir; yukālu: حَضْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا لَحَنَ فِي كَلَامِهِ Ve ağacın kabuğunu soyup koparmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَزَعَ لِحَاءَ الشَّجَرِ Ve yayın kirişini çekip kurmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضْرَمَ الْقَوْسَ إِذَا شَدَّ تَوْتِيرَهَا Ve karıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: حَضْرَمَهُ إِذَا خَلَطَهُ

اَلْحَضْرَمِيُّ [el-ḥaḍramiyy] (yā-yı müşeddede ile) Ucu sivrice ve yapısı iyice yakışıklı ayakkabıya denir; yukālu: نَعْلٌ حَضْرَمِيٌّ أَيْ مُلَسَّنٌ Şārih der ki Ḥaḍramevt şehrine mensūbdur.

اَلْحَضْرَمِيَّةُ [el-ḥaḍramiyyet] Lisānda olan lüknete denir; yukālu: فِي لِسَانِهِ حَضْرَمِيَّةٌ أَيْ لُكْنَةٌ

اَلْمُحَضْرَمُ [el-muḥaḍrem] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) مُخَضْرَمٌ [muḫaḍrem] maʿnāsınadır ki Cāhiliyye ve İslām'ı idrāk eylemiş şāʿire denir; yukālu: شَاعِرٌ مُحَضْرَمٌ أَيْ مُخَضْرَمٌ

اَلْحَضْرَمِيُّونَ [el-Ḥaḍramiyyūn] Ḥaḍramevt şehrine mensūb olan kimselerdir; cemʿinde حَضَارِمَةٌ [Ḥaḍārimet] dahi denir. Ve fi'l-asl Ḥaḍramevt şehrinden olup Mışır'da sākin olan Ḥaḍārime cemāʿati Ḫayr b. Nuʿaym el-Ḳāḍī ve Āl b. Lehīʿa ve Ḥayve b. Şureyḥ ve Ġavs̱ b. Suleymān ve ʿAmr b. Cābir ve Ziyād b. Yūnus nām muhaddislerdir. Ve Kūfe'de mütemekkin olan Ḥaḍārime, Evs b. Ḍamʿac ve Seleme b. Kuheyl ve Muṭayyen ve sāʾirleridir. Ve Baṣra'da ārām edenler mukriʾ-i Baṣra Yaʿḳūb ki kırāʾatte cevād idi ve birāderi Aḥmed ve sāʾir bir fırka cemāʿattir. Ve Şām'da karār edenler Cubeyr b. Nufeyr ve oğlu ve Keşīr b. Murre ve Naṣr b. ʿAlḳame ve birāderi Mahfūẓ Ve ʿUfeyr b. Maʿdān ve Yaḥyā b. Ḥamza el-Ḥaḍramiyyūn ve aʿlām-ı ʿulemāʾ zümresinde ʿAlāʾ b. el-Ḥaḍramī ve Ḥaḍramī b. ʿAclān ve Ḥaḍramī b. Aḥmed bunların cümlesi muhaddislerdir.

[ح ط م]

اَلْحَطْمُ [el-ḥaṭm] (ḥā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Kırmak maʿnāsınadır; ʿalākavlin kuru nesneyi kırmağa mahsūstur ki ufatmak olur; yukālu: حَطَمَهُ حَطْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ أَوْ خَاصٌّ بِالْيَابِسِ

اَلتَّحْطِيمُ [et-taḥṭīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi حَطْمٌ [ḥaṭm] maʿnāsınadır; yukālu: حَطَّمَهُ بِمَعْنَى حَطَمَهُ

اَلْإِنْحِطَامُ [el-inḥiṭām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّحَطُّمُ [et-teḥaṭṭum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mutāviʿlerdir; yukālu: حَطَّمَهُ فَانْحَطَمَ وَتَحَطَّمَ أَيْ كَسَرَهُ فَانْكَسَرَ وَتَكَسَّرَ Ve

تَحَطُّمٌ [teḥaṭṭum] Bir adama gayz ve kīneden pür-āteş olmak maʿnāsınadır; حِطْمَةٌ [ḥiṭmet] maʿnāsından meʾhūzdur; yukālu: تَحَطَّمَ فُلَانٌ غَيْظًا إِذَا تَلَظَّى

اَلْحِطْمَةُ [el-ḥiṭmet] (ḥā'nın kesriyle) ve

اَلْحُطَامَةُ [el-ḥuṭāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Kırılmış nesneye denir ki kırık taʿbīr olunur; yukālu: هَذَا حِطْمَتُهُ وَحُطَامَتُهُ وَهِيَ مَا تَحَطَّمَ مِنْ ذَلِكَ Ve حِطْمَةٌ [ḥiṭmet] lafzının cemʿi حِطَمٌ [ḥiṭam]dır,كِسْرَةٌ [kisret] ve كِسَرٌ [kiser] gibi; ve minhu yukālu: صَعْدَةٌ حِطَمٌ بِاعْتِبَارِ الْأَجْزَاءِ Yaʿnī her cüzʾü iʿtibārıyla cemʿ ile vasf olundu.

اَلْحُطَامُ [el-ḥuṭām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kuru nesnenin kırıntısına denir. Ve

حُطَامُ الْبَيْضِ [ḥuṭāmu'l-bayḍ] Yumurtanın kabuğuna ıtlāk olunur ki murād kırıntısıdır.

اَلْحَطِيمُ [el-Ḥaṭīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ḥicr-i Kaʿbe-i muʿazzamaya ıtlāk olunur ki cānib-i şimālīsinde olan mahaldir, beyt-i şerîften muhrecdir, ʿalā-kavlin onun duvarına denir yāhūd Rükn ile Zemzem ve Māḳām-ı İbrāhīm mā-beyninden ʿibārettir. Ve baʿzılar bu tefsīre Ḥicr'i dahi zamm ve ziyāde eylediler ki dördünün mā-beyni olur. Ve ʿalā-kavlin Maḳām-ı İbrāhīm'den Bāb-ı Beyt'e varınca mahaldir yāhūd Rükn-i Esved ile Bāb-ı Beyt'in Maḳām-ı İbrāhīm'e varınca mā-beynidir ki nās onda duʿā için müzdahim ve mütekessir olur. Ve ehl-i Cāhiliyye orada müctemiʿan tehālüf ve teʿāhud ederler idi. Ve

حَطِيمٌ [ḥaṭīm] Geçen seneden kalmış nebāta ıtlāk olunur.

حُطَيْمٌ [Ḥuṭaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Tābiʿīndendir.

اَلْحَطْمَةُ [el-ḥaṭmet] (ḥā'nın fethi ve zammıyla) ve

اَلْحَاطُومُ [el-ḥāṭūm] Kurak ve kıtlık yıla ıtlāk olunur; yukālu: أَصَابَتْهُمْ حَطْمَةٌ وَحَاطُومٌ أَيْ سَنَةٌ شَدِيدَةٌ Ve

حَاطُومٌ [ḥāṭūm] Taʿāmı hazm ettirici güvārā nesneye denir; yukālu: نِعْمَ حَاطُومُ الطَّعَامِ اَلْبِطِّيخُ أَيِ الْهَاضُومُ

اَلْحَطُومُ [el-ḥaṭūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْحَطَّامُ [el-ḥaṭṭām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ve

اَلْمِحْطَمُ [el-miḥṭam] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Arslana ıtlāk olunur.

اَلْحُطَمَةُ [el-ḥuṭamet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Çok deve sürüsüne ve çok koyun ve keçi sürüsüne denir, uğradıkları nesneleri حَطْمٌ [ḥaṭm] eyledikleri için. Ve pek şiddetli āteşe denir. Ve cehennem esmāsındandır, ʿalā-kavlin bir kapısının ismidir, derūnuna ilkā olunanları kesr eylediği için ıtlāk olundu. Ve şol merhametsiz ve şefkatsiz seng-dil çobana denir ki mevāşīyi şiddetle zecr ve darb ederek birbirine katıp kırıp geçirir ola ve ona حُطَمٌ [ḥuṭam] dahi denir,صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve minhu'l-hadīsu: "أَيْ شَرُّ الرِّعَاءِ اَلْحُطَمَةُ" الرَّاعِي اَلظَّلُومُ لِلْمَاشِيَةِ يَهْشِمُ بَعْضَهَا بِبَعْضٍ Ve bu

hadīs-i sahīh olmakla Cevherī وَفِي الْمَثَلِ ʿibāretiyle darb-ı mesel olarak īrād eylemesi vehmdir. Mütercim der ki hadīs olmak mesel olmağa münāfī değildir. اَلْآنَ" حَمِيَ الْوَطِيسُ" gibi. Hattā *Nihāye*'de mesel-i madrūb olduğu musarrahtır ve Zemaḫşerī *Mustaḳṣā*'da sebt eylemiştir. Ve

حُطَمَةُ [Ḥuṭamet] Esāmīdendir: Ḥuṭame b. Muḥārib dāʾimā zırh işler zırhçı bir adam idi,دُرُوعٌ حُطَمِيَّاتٌ ona mensūbdur yāhūd süyūfu kesr eden kavī ve metīn zırhlar demektir yāhūd bāfteleri enli ağır zırhlara ıtlāk olunur.

اَلْحَطَمُ [el-ḥaṭam] (fethateynle) Devābb ayağına mahsūs bir ʿillet adıdır.

اَلْحَطِمُ [el-ḥaṭim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Fī-nefsihi kırılıp ufanır olan şeyʾe denir, hatāyī kāgıd ve gevrek nesneler gibi; yukālu: شَيْءٌ حَطِمٌ أَيْ مُتَكَسِّرٌ فِي نَفْسِهِ

بَنُو حُطَامَةَ [Benū Ḥuṭāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir batndır. Ve bu Benū Ḥuṭame'nin gayrıdır ki o muʿceme iledir.

[ح ق م]

اَلْحَقْمُ [el-ḥaḳm] (ḥā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Güvercin kuşuna denir, ʿalākavlin güvercine şebīh başka bir kuştur.

اَلْحَقِيمَانِ [el-ḥaḳīmān] (ḥā'nın fethi ve tesniye bünyesiyle) Gözlerin tulun taraflarından kuyruklarına ıtlāk olunur. Her biri حَقِيمٌ [ḥaḳīm]dir.

[ح ك م]

اَلْحُكْمُ [el-ḥukm] (ḥā'nın zammıyla) Kazāʾ maʿnāsına ismdir, şu nesne şöyledir demekten ʿibārettir;cemʿi أَحْكَامٌ [aḥkām]dır. Ve

حُكْمٌ [ḥukm] ve

حُكُومَةٌ [ḥukūmet] Masdar olur, şu nesne şöyledir diye imzā eylemek ve fasl-ı husūmetle kādılık eylemek maʿnāsına; yukālu: حَكَمَ عَلَيْهِ بِالْأَمْرِ حُكْمًا وَحُكُومَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَضَى عَلَيْهِ بِهِ وَكَذَلِكَ يُقَالُ حَكَمَ بَيْنَهُمْ إِذَا قَضَى وَفَصَلَ Ve bu menʿ maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

حُكُومَةٌ [ḥukūmet] İsm olur, أُحْكُومَةٌ [uḥkūmet] gibi fasl-ı husūmet maʿnāsına.

اَلْحَاكِمُ [el-ḥākim] İnfāz-ı hükm eden kimsedir ki kādī olacaktır;cemʿi حُكَّامٌ [ḥukkām] dır; yukālu: هُوَ حَاكِمٌ بَيْنَهُمْ أَيْ مُنَفِّذُ الْحُكْمِ Ve zamān-ı Cāhiliyye'de kāʾin hukkām-ı ʿArab ki onların her mādde zımnında hükūmetleri düstürü'l-ʿamel ve nāfiz idi işbu aşhās-ı mezkūreden ʿibārettir: Ekṣem b. Ṣayfī ve Hācib b. Zurāre ve Aḳraʿ b. Ḥābis ve Rebīʿa b. Muḫāşin ve Ḍamre b. Ḍamre ki bunlar Temīm kabīlesinin hākimi idi ve ʿĀmir b. eẕ-Ẕarib ve Ġaylān b. Seleme hākim-i kabīle-i Ḳays idiler ve hākim-i Ḳureyş olan ʿAbdulmuṭṭalib ve Ebū Ṭālib ve ʿĀṣī b. Vāʾil ve ʿAlāʾ b. Ḥārişe ve hākim-i kabīle-i Esed olan Rebīʿa b. Ḥizār ve hākim-i Kināne olan Yaʿmur b. eş-Şeddāḫ ve Ṣafvān b. Umeyye ve Selmā b. Nevfel'dir.

اَلْحَكَمُ [el-ḥakem] (fethateynle) Bu dahi حَاكِمٌ [ḥākim] maʿnāsınadır. Şārihin beyānına göre حَكَمٌ [ḥakem] حَاكِمٌ [ḥākim]den eblagdırve müfred ve cemʿe ıtlāk olunur. İntehā. Ve tesniye sīgasıyla حَكَمَانِ [Ḥakemān] zikr olundukta murād ashābdan Ebū Mūsā el-Eşʿarī ile ʿAmr b. el-ʿĀṣ'dır ki İmām bi'l-hakk ʿAlī el-Murtaḍā tarafından Ebū Mūsā ve Muʿāviye cānibinden ʿAmr taʿyīn olunmuşlar idi. Ve

حَكَمٌ [ḥakem] Yaşlı, gün geçirmiş pīr ada-

ma ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ حَكَمٌ أَيْ مُسِنٌّ Ve Yemen iklīminde bir ülkenin ismidir. Ve yirmi mikdār sahābe-i kirām ve otuz kadar muhaddisīn ismleridir.

اَلْمُحَاكَمَةُ [el-muḥākemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Müddeʿī olan adam hasmını hākim huzūruna daʿvet edip mürāfaʿa eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَاكَمَهُ إِلَى الْحَاكِمِ إِذَا دَعَاهُ إِلَيْهِ وَخَاصَمَهُ

اَلتَّحْكِيمُ [et-taḥkīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir adamı bir mādde zımnında hakem ittihāz edip muktezāsıyla hükm eylemesini emr ve iltimās eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَّمَهُ فِي الْأَمْرِ إِذَا أَمَرَهُ أَنْ يَحْكُمَ Ve تَحْكِيمُ الْحَرُورِيَّةِ [taḥkīmu'l-ḥarūriyyet] nasb-ı hakem husūsunda İmām ʿAlī kerremallāhu vechehu üzerine bagy ve hurūc eden Ḫavāric-i tāʾife-i Ḥarūriyye'nin لَا حُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ" "demelerinden ʿibārettir. Nasb-ı hakem bābında İmām hazretlerini tahtiʾe ile hurūc eylediler. Ve

تَحْكِيمٌ [taḥkīm] Bir adamı fesāddan menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَكَّمَ فُلَانًا إِذَا مَنَعَهُ عَنِ الْفَسَادِ Ve bir adamı murād ve dil-hāhından menʿ ve mahrūm kılmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكَّمَهُ إِذَا مَنَعَهُ مِمَّا يُرِيدُ

اَلْإِحْتِكَامُ [el-iḥtikām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamın tahkīmini kabūl edip hakem olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَكَّمَ فُلَانًا فِي الْأَمْرِ فَاحْتَكَمَ فِيهِ

اَلتَّحَكُّمُ [et-teḥakkum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) حَاكِمٌ [ḥākim]in mādde-i mahkūmede hükmü nāfiz olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَكَّمَ فِي الْأَمْرِ إِذَا جَازَ فِيهِ حُكْمُهُ

اَلْأُحْكُومَةُ [el-uḥkūmet] (أُضْحُوكَةٌ [uḍḥūket] vezninde) İsmdir, حُكُومَةٌ [ḥukūmet] gibi.

اَلْحَكِيمَةُ [el-ḥakīmet] حَكِيمٌ [ḥakīm]in müʾennesidir ki hikmetle muttasıfa olan hatuna denir;cemʿi حَكِيمَاتٌ [ḥakīmāt]tır. Ve beyne'l-ʿArabحَكِيمَاتٌ [ḥakīmāt] Ṣaḫr bint Loḳmān ve Hind bint el-Ḥasen ve Cumʿa bint Ḥābis ve Bint ʿĀmir b. eẕ-Ẓarib nām hatunlar idi. Ve ʿAlī b. Yezīd b. Ebī Ḥakīme ve Muḥammed b. ʿAbdullāh b. Ebī Ḥakīme muhaddislerdir.

اَلْحِكْمَةُ [el-ḥikmet] (ḥā'nın kesriyle) ʿAdl ve ʿilm ve hilm ve nübüvvet ve Ḳurʾān ve İncīl'e ıtlāk olunur.

Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre menʿ ʿani'l-fesād ve menʿ li-kasdi'l-ıslāh maʿnāsından meʾhūzdur. ʿUlemāʾ taʿārīf-i müteʿaddide ile taʿrīf eylediler. Ve ekserī sıfāt-ı ilāhiyyeden olan حِكْمَةٌ [ḥikmet] i مَعْرِفَةُ الْأَشْيَاءِ وَإِيجَادُهَا عَلَى غَايَةِ الْإِحْكَامِ وَالْإِتْقَانِ ʿunvānıyla ve حِكْمَةٌ [ḥikmet]-i insāniyyeyi ʿibāretiyle taʿrīf eylediler. Ve مَعْرِفَةُ الْمَوْجُودَاتِ وَفِعْلُ الْخَيْرَاتِ *Tenzīl-i Mubīn*'de mezkūr olan hikmet vech-i mezkūr üzere ʿadl ve ʿilm ve hilm ve nübüvvet ve Ḳurʾān ve İncīl maʿnālarına vāriddir. Ve tāʿāt-ı Bārī ve fıkh ve dīn ve ʿamel bi'd-dīn ve haşyet ve fehm ve veraʿ ve takvā ve kavl ve fiʿlde isābet ve tefekkür fī emrillāhi taʿālā ve ittibāʿ-ı emr maʿnālarına da müstaʿmeldir. İntehā.

اَلْإِحْكَامُ [el-iḥkām] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi metīn ve üstüvār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَ الشَّيْءَ إِذَا أَتْقَنَهُ Ve bir adamı muhāfaza edip fesāddan menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَهُ إِذَا مَنَعَهُ عَنِ الْفَسَادِ Ve bir adamı bir işten döndürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ إِذَا رَجَعَهُ Ve bir adamı dilediği nesneden menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَ فُلَانًا إِذَا مَنَعَهُ مِمَّا يُرِيدُ Ve atın licāmına حَكَمَةٌ [ḥakemet] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَ

الْفَرَسَ إِذَا جَعَلَ لِلِجَامِهِ حَكَمَةً

اَلْحَكْمُ [el-ḥakm] (ḥā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bu dahi bir adamı fesāddan menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَكَمَهُ حَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَنَعَهُ عَنِ الْفَسَادِ Ve bir işten rücūᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَهُ عَنِ الْأَمْرِ فَحَكَمَ أَيْ رَجَّعَهُ فَرَجَعَ Ve bir adamı murādından menᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَكَمَهُ إِذَا مَنَعَهُ مِمَّا يُرِيدُ Ve atın licāmına حَكَمَةٌ [ḥakemet] takmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَكَمَ الْفَرَسَ إِذَا جَعَلَ لِلِجَامِهِ حَكَمَةً

اَلْإِسْتِحْكَامُ [el-istiḥkām] Bir nesne metīn ve muhkem olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحْكَمَ الشَّيْءَ فَاسْتَحْكَمَ أَيْ أَتْقَنَهُ فَصَارَ مُتْقَنًا Şārih der ki Şihāb'ın beyānına göre metīn ve üstüvār olmuş nesneye ᶜammenin feth-i kāf'la مُسْتَحْكَمٌ kavlleri hatādır, zīrā fiᶜli lāzım olmakla elbette kāf'ın kesriyle olmak lāzımdır.

اَلْحَكَمَةُ [el-ḥakemet] (fetehātla) At kısmının licāmından iki taraflı çenelerini ihāta eden demire denir ki gemin iki taraflı kollarıdır. Üstlerinde iki halka olur, başlığın kollarını onlara geçirirler ve altlarında dahi iki halka olur, dizginin iki kolunu ona geçirirler. Ve حَكَمَةُ الْإِنْسَانِ [ḥakemetu'l-insān] adamın yüzünün yāhūd başının mukaddemine ıtlāk olunur. Ve emr ve şān ve hāl maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: حَكَمَتُهُ كَذَا أَيْ شَأْنُهُ وَأَمْرُهُ Ve حَكَمَةُ الضَّائِنَةِ [ḥakemetu'ḍ-ḍāᵓinet] koyun kısmının eğninden ᶜibārettir; yukālu: ضَرَبَ حَكَمَةَ الضَّائِنَةِ أَيْ ذَقَنَهَا Ve kadr ve pāye ve menzile maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: هُوَ أَعْظَمُ حَكَمَةً مِنْكَ أَيْ قَدْرًا وَمَنْزِلَةً

اَلْمُحْكَمَةُ [el-muḥkemet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Gayr-i mensūh olan sūreye vasf olur; yukālu: سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ أَيْ غَيْرُ مَنْسُوخَةٍ Müᵓellifin murādı kendide āyet-i mensūha olmayan sūre demektir, غَيْرُ مَنْسُوخَةٍ فِيهَا takdīrindedir.

Baṣāᵓir'in evāᵓilinde bast eylediği üzere yüz yirmi dört sūreden kendide nāsih ve mensūh āyāt olan kırk üç sūredir yāhūd müᵓellifin murādı gayr-i mensūhiyyet bi'n-nefs sūrenin vasfı olmaktır, zīrā yine mahall-i mezbūrda beyān eylediği üzere mensūh üç nevᶜ üzeredir:biri kitābeti ve kırāᵓeti mensūh olandır, niteki Enes hazretlerinden mervīdir ki sūre-i Berāᵓe'ye mukārin bir sūre-i tavīle var idi ki zamān-ı saᶜādette tilāvet eder idik, baᶜdehu bi-külliyyetihā mensūh olup beyne'l-müslimīn hemān işbu āyet kaldı: "لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ ذَهَبٍ لَابْتَغَى إِلَيْهِمَا ثَالِثًا وَلَوْ كَانَ ثَالِثًا لَابْتَغَى رَابِعًا وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ وَيَتُوبُ اللهُ عَلَى مَنْ تَابَ" Nevᶜ-i sānī kitābeti mensūh ve hükmü bākī olandır: "اَلشَّيْخُ وَالشَّيْخَةُ إِذَا زَنَيَا فَارْجُمُوهُمَا الْبَتَّةَ نَكَالًا مِنَ اللهِ وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ" Sālis hükmü mensūh ve kitābeti bākī olandır, misāli kesīrdir. İntehā.

اَلْآيَاتُ الْمُحْكَمَاتُ [el-āyātu'l-muḥkemāt] Sūre-i Enᶜām'da ﴿قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ﴾ الآية kerīmesinden āhir-i sūreye kadar āyāt-ı kerīmeden ᶜibārettir ki evāmir ü nevāhī-i sarīhayı müştemildir, ᶜalā-kavlin müteşābih ve muhtemel olmayıp muhkem ve mübīn olmakla sāmiᶜi katᶜā teᵓvīle muhtāc olmayan āyetlerden ᶜibārettir ekāsīs-i enbiyāᵓ gibi.

اَلْمُحَكِّمُ [el-muḥakkim] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde ki) Ṭarafe'nin şiᶜrinde vākiᶜdir, eşmiş yortmuş, cihān-dīde ve ahvāl-āşinā pīr adamdan ᶜibārettir. Cevherī kāf'ı meftūhan kayd etmekle vehm eylemiştir.

Ve işbu "إِنَّ الْجَنَّةَ لِلْمُحَكَّمِينَ" hadīsinde vārid olan مُحَكَّمٌ [muḥakkem] lafzı kāf'ın fethiyle ve kesriyle mervīdir, kesr rivāyetine göre مُنْصِفٌ مِنْ نَفْسِهِ maʿnāsınadır. Ve onlar ashāb-ı uhdūddan şol kavmdir ki küffār kendileri katl ile küfr beyninde tahyīr eylediklerinde İslām üzere sebātla katl olunmağı ihtiyār eylediler.

اَلْحَكِيمُ [el-ḥakīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hikmetle muttasıf olan adama denir. Ve esmā-i ricāldendir: Ḥakīm b. Umeyye ve İbn Cebele ve İbn Ḥizām ve İbn Ḥazn ve İbn Ḳays ve İbn Ṭalīḳ ve İbn Muʿāviye sahābelerdir. Ve حَكِيمٌ [Ḥakīm] nāmında yirmi mikdār muhaddis vardır.

حُكَيْمٌ [Ḥukeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır: Ḥukeym b. Saʿd ve İbn Muʿāviye ve İbn ʿAmmār ve İbn ʿAbdullāh b. Ḳays ve oğlu Ṣalt b. Ḥukeym ve ʿamuca-zādesi Ḥukeym b. Muḥammed muhaddislerdir.

حُكَيْمَةُ [Ḥukeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bint Ġaylān eş-Ṣaḳafiyye'dir ki sahābiyyedir. Ve Ḥukeyme bint Umeyme tābiʿiyyedir.

حَكَّامٌ [Ḥakkām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) İbn Eslem el-Kinānī'dir ki sikāttandır. Ve Benū Ḥukkām, Yemāme'de bir batndır.

أَحْكَمُ [Aḥkem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Esāmīdendir: Saʿd b. Aḥkem tābiʿīdir.

حَكْمَانُ [Ḥakmān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir recül ismidir. Ve Baṣra'da bir mevziʿ adıdır ki Ḥakem b. el-ʿĀṣ ismiyle müsemmādır.

حَكْمُونُ [Ḥakmūn] (حَمْدُونٌ [ḥamdūn] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْحَكَّامِيَّةُ [el-Ḥakkāmiyyet] (شَدَّادِيَّةٌ [şeddādiyyet] vezninde) Zikr olunan Benī Ḥukkām'a mahsūs bir hurmālık adıdır.

مُحَكَّمٌ [Muḥakkem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Maʿrūf Muḥakkemu'l-Yemāme'dir ki Murteddīn gazāsında Ḫālid b. el-Vedīl onu katl eyledi.

ذُو الْحُكْمِ [Ẕu'l-Ḥukum] (zammeteynle) Ekṣem b. Ṣayfī pederi olan Ṣayfī b. Rebāḥ lakabıdır.

[ح ل م]

اَلْحُلْمُ [el-ḥulm] (ḥā'nın zammı ve lām'ın sükūnuyla ve zammeteynle) Düşe denir ki uykuda olan adamın ʿālem-i hayālde müşāhede eylediği misālden ʿibārettir;cemʿi أَحْلَامٌ [aḥlām] gelir; yukālu: رَأَى فِي حُلْمِهِ كَذَا أَيْ فِي رُؤْيَاهُ Ve

حُلْمٌ [ḥulm] Masdar olur, düş görmek maʿnāsına; yukālu: حَلَمَ فِي نَوْمِهِ حُلْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ رَأَى فِي مَنَامِهِ رُؤْيَا Ve bāʾ ve عَنْ harfiyle sılalandıkta bir adamın hakkında düş görmek maʿnāsınadır, istihāreciler gibi yāhūd o adamı düşünde görmek maʿnāsına olur; yukālu: حَلَمَ بِهِ وَعَنْهُ إِذَا رَأَى لَهُ رُؤْيَا أَوْ رَآهُ فِي النَّوْمِ Ve

حُلْمٌ [ḥulm] (ḥā'nın zammıyla) Rüʾyāda cimāʿ eylemek maʿnāsına olur; yukālu: حَلَمَ الْغُلَامُ إِذَا جَامَعَ فِي النَّوْمِ [Ve] إِحْتِلَامٌ [iḥtilām] dahi bu maʿnāyadır. Bunlardan ism حُلُمٌ [ḥulum]dur, عُنُقٌ [ʿunuḳ] vezninde buna ʿavām-ı Türkīde düş azmak taʿbīr olunur.

اَلْإِحْتِلَامُ [el-iḥtilām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) حُلْمٌ [ḥulm] ile iki maʿnāda dahi mürādiftir; yukālu: إِحْتَلَمَ الرَّجُلُ إِذَا رَآى فِي نَوْمِهِ رُؤْيَا وَيُقَالُ احْتَلَمَ الْغُلَامُ إِذَا جَامَعَ فِي رُؤْيَاهُ

اَلتَّحَلُّمُ [et-teḥallum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلْإِنْحِلَامُ [el-inḥilām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] veznin-

de) Bunlar da düş görmek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّمَ الرَّجُلُ بِمَعْنَى حَلَمَ Ve

تَحَلُّمٌ [teḥallum] Yalandan rüʾyā düzüp söylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّمَ فُلَانٌ إِذَا اسْتَعْمَلَهُ الْحُلْمَ Kāle fi'l-*Esās* قَالَ حَلَمْتُ بِكَذَا وَهُوَ كَاذِبٌ Ve kāle İbnu'l-Eşīr fi'n-*Nihāye* ve minhu'l-hadīsu: "مَنْ تَحَلَّمَ كُلِّفَ أَنْ يَعْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ" أَيْ قَالَ إِنَّهُ رَأَى فِي النَّوْمِ مَا لَمْ يَرَهُ يُقَالُ حَلَمَ بِالْفَتْحِ إِذَا رَأَى وَتَحَلَّمَ إِذَا ادَّعَى الرُّؤْيَا كَاذِبًا Yaʿnī "Bir adam yalan rüʾyā nakl eylese āhirette iki arpa dānesini birbirine bitiştirmek teklīfiyle ʿukūbete dūçār olur" ki ʿikāb-ı şedīdden kināyedir, zīrā rüʾyā-yı sādıka nübüvvetten cüzʾdür ve nübüvvet ancak vahy ile olur, pes kāzib fi'r-rüʾyā olan şahs görmediği nesneyi Hak taʿālā kendisine gösterdiğini iddiʿā eylemekle nübüvvetten dahi bir cüzʾ iʿtā eylediğini iddiʿā etmiş olur. Bu cihetle iftirāʾ ʿalallāh olur, onun için yakazada kizb edenlerden eşedd ʿukūbete mazhar olurlar, zīrā kizb ʿalallāh kizb ʿala'n-nās şenīʿasından eşnaʿdır. İntehā. Ve

تَحَلُّمٌ [teḥallum] Zātında halīm olmayan adam güçle halīmlenmek ve hilm göstermek maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّفَ الْحِلْمَ Ve mevāşī tavlanmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّمَ الْمَالُ إِذَا سَمِنَ Ve çocuk ve keler ve çekirge makūlesi vücūdlanıp semirmeğe yüz tutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَحَلَّمَ الصَّبِيُّ وَالضَّبُّ وَالْجَرَادُ إِذَا أَقْبَلَ شَحْمُهُ

اَلْحِلْمُ [el-ḥilm] (ḥā'nın kesriyle) İnsānda yavaşlığa denir; yukālu: فِيهِ حِلْمٌ أَيْ أَنَاءَةٌ Ve ʿakl maʿnāsına müstaʿmeldir, sebeb-i hilm olduğu için;cemʿi أَحْلَامٌ [aḥlām] ve حُلُومٌ [ḥulūm] gelir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ﴾ أَيْ عُقُولُهُمْ Ve

حِلْمٌ [ḥilm] Masdar olur, adam yavaş olmak maʿnāsına; yukālu: حَلُمَ الرَّجُلُ حِلْمًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ حَلِيمًا

اَلْحَلِيمُ [el-ḥalīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Hilm ile muttasıf olan kimseye denir; cemʿi حُلَمَاءُ [ḥulemāʾ] gelir, عُلَمَاءُ [ʿulemāʾ] vezninde ve أَحْلَامٌ [aḥlām] gelir,أَشْرَافٌ [eşrāf] vezninde.Ve

حَلِيمٌ [ḥalīm] Mehzūl olan bedene yürümeğe başlamış tāb ve kuvvete ve semizliğe denir. Ve tavlı deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ حَلِيمٌ أَيْ سَمِينٌ Ve

حَلِيمٌ [Ḥalīm] Esmādandır: Ḥalīm b. Vaḍḍāḥ fukahādandır. Ve sāhib-i tasānīf olan Ebū ʿAbdullāh Ḥuseyn b. Muḥammed b. el-Ḥasen el-Halīmī ve birāderi Ḥasen'in ceddi ismidir ki mūmāileyh ona mensūbdur. Ve Ḥalīm b. Dāvūd ve Muḥammed b. Ḥalīm el-Mervezī muhaddislerdir.

اَلتَّحْلِيمُ [et-taḥlīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) ve

اَلْحِلَّامُ [el-ḥillām] (كِذَّابٌ [kiẕẕāb] veznin-de) Bir adamı yavaşıtmak yāhūd yavaşlık etmesiyle emr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّمَهُ تَحْلِيمًا وَحِلَّامًا إِذَا جَعَلَهُ حَلِيمًا وَأَمَرَهُ بِالْحِلْمِ Ve حَلَمٌ [ḥalem] dediği böcek üşmüş deriden o böcekleri ayırtlayıp koparmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَّمَ الْجِلْدَ إِذَا نَزَعَ الْحَلَمَ عَنْهُ

اَلْإِحْلَامُ [el-iḥlām] (hemzenin kesriyle) Bir hatun halīm evlād doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحْلَمَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا وَلَدَتِ الْحُلَمَاءَ

ذُو الْحِلْمِ [Ẕu'l-Ḥilm] ʿĀmir b. eẓ-Ẓarib lakabıdır.

اَلْأَحْلَامُ [el-aḥlām] (hemzenin fethiyle) حِلْمٌ [ḥilm] lafzından cemʿdir ki ʿukūl maʿnāsınadır. Ve ecsām maʿnāsına gelir,

bunun müfredi yoktur; yukālu: لَهُمْ أَحْلَامُ عَادٍ أَيْ أَجْسَامُهُمْ

أَحْلُمُ [Aḥlum] (hemzenin fethi ve lām'ın zammıyla) Esmādandır: Aḥlum b. ʿUbeyd el-Buḫārī ve ʿÖmer b. Ḥafṣ b. Aḥlum muhaddislerdir.

اَلْحَلَمَةُ [el-ḥalemet] (fetehātla) Memenin vasatında yaʿnī ucunda olan hurde dāneye denir ki meme düğmesi taʿbīr olunur. Ve şecer-i سَعْدَانٌ [saʿdān] ismidir. Ve bir nebāt-ı āher adıdır. Ve hurde keneye denir, قُرَادٌ صَغِيرٌ maʿnāsına, ʿalā-kavlin irisine denmekle zıdd olur, Türkīde buna sakırga taʿbīr olunur. Ve bir güne hurde güve gibi böceğe denir ki derilere üşüp ekl eder, kaçan o deri dibāgat olunsa ekl eylediği mevziʿler sıyrık ve delik delik olmakla işe yaramaz olur;cemʿi حَلَمٌ [ḥalem]dir hā'sız. Ve

حَلَمَةُ [Ḥalemet] Bir küçük kabīle ismidir. Ve heder olan kana denir; yukālu: كَانَ دَمُهُ حَلَمَةً أَيْ هَدَرًا

اَلْحَلَمُ [el-ḥalem] (fethateynle) Davar keneli yāhūd sakırgalı olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلِمَ الْبَعِيرُ حَلَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ حَلَمُهُ Ve deriye حَلَمَةٌ [ḥalemet] dedikleri zikr olunan böcek üşmek maʿnāsınadır; yukālu: حَلِمَ الْجِلْدُ إِذَا وَقَعَ فِيهِ الْحَلَمُ

اَلْحَلِمُ [el-ḥalim] (كَتِفٌ [ketif] veznin-de) Kene yāhūd sakırga üşmüş deve makūlesine denir;müʾennesi حَلَمَةٌ [ḥalemet]tir; yukālu: بَعِيرٌ حَلِمٌ وَعَنَاقٌ حَلِمَةٌ

اَلتِّحْلِمَةُ [et-tiḥlimet] (tā'nın ve lām'ın kesriyle) Bu dahi sakırga yāhūd kene üşmüş keçiye denir;cemʿi تَحَالِمَةٌ [teḥālimet]tir.

اَلْحَلْمُ [el-ḥalm] (ḥā'nın fethiyle) Deriden حَلَمَةٌ [ḥalemet] dedikleri böceği ayırtlayıp koparmak maʿnāsınadır; yukālu: حَلَمَ الْجِلْدَ حَلْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا نَزَعَ الْحَلَمَ عَنْهُ

اَلْحُلَّامُ [el-ḥullām] (زُنَّارٌ [zunnār] veznin-de) Oğlağa denir, جَدْيٌ [cedy] maʿnāsına. Ve erkek kuzuya denir. Ve ʿAdvān kabīlesinden bir cemāʿat adıdır. Ve heder olan kana denir; yukālu: دَمٌ حُلَّامٌ أَيْ هَدَرٌ

اَلْحَالُومُ [el-ḥālūm] Keş taʿbīr olunan yoğurt kurusundan bir türlüye denir, ʿalā-kavlin ziyādesiyle koyu olduğundan tāze peynir tarzında olan süte denir. Şārihin beyānına göre تَلَمَةٌ [telemet] dedikleridir.

حَلِيمَةُ [ḥalīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) حَلِيمٌ [ḥalīm]in müʾennesidir. Ve esāmī-i nisvāndandır: Ḥalīme bint Ebī Ẕuʾeyb, Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretlerinin murḍiʿalarıdır. Ve Ḥalīme bintu'l-Ḥāriṯ b. Şimr şol hatundur ki pederi Ḥāriṯ ʿadūsu olan Munẕir b. Māʾussemā nām emīr üzere ʿasker techīz ve tevcīh eyledikte mezbūre Ḥalīme tīble memlū bir leğen çıkarıp ʿādet-i ʿArab üzere tehyīc-i gayret için bi'l-cümle ʿaskeri tatyīb eyledi. Bināʾenʿaleyh yevm-i merkūm yevm-i maʿrūf olmakla "مَا يَوْمُ حَلِيمَةَ بِسِرٍّ" dediler ve giderek elsinede mütedāvil olup mesel oldu. Beyne'n-nās pek meşhūr ve müteʿayyen olan nesne hakkında darb olunur, kezālik zikri ʿālī, şerīf ve nāmdar kimse hakkında īrād olunur. Ebū Ḥalīme Muʿāẕ el-Ḳārī ashābdandır.

حُلَيْمَةُ [Ḥuleymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

حُلَيْمَاتٌ [Ḥuleymāt] (جُهَيْنَاتٌ [cuheynāt] vezninde) Dehnāʾ nām mahalde bir niçe kum yığınına ıtlāk olunur yāhūd Baṭnu Felc nām mahalde niçe tepelere ıtlāk olunur.

اَلْحَلَمَتَانُ [el-Ḥalemetān] (fetehātla) Bir

mevziᶜ adıdır.

اَلْحَيْلَمُ [el-ḥaylem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] veznin-de) Hurde böceklere denir.

[ح ل س م]

اَلْحِلَّسْمُ [el-ḥillesm] (teşdīd-i lām'la جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Harīs adama denir; yukālu: رَجُلٌ حِلَّسْمٌ أَيْ حَرِيصٌ

[ح ل ق م]

اَلْحُلْقُومُ [el-ḥulḳūm] (زُنْبُورٌ [zunbūr] veznin-de) Boğaza denir, حَلْقٌ [ḥalḳ] maᶜnāsına.

اَلْحَلْقَمَةُ [el-ḥalḳamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Boğazı kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَلْقَمَهُ إِذَا قَطَعَ حُلْقُومَهُ أَيْ حَلْقَهُ

اَلْمُحَلْقَمُ [el-muḥalḳam] (ism-i fāᶜil bünye-siyle) Şol hurmā koruğuna denir ki çöpü bittiği yerde olan nesneden beri nuzc bul-mağa başlamış ola; yukālu: رُطَبٌ مُحَلْقَمٌ إِذَا بَدَا فِيهِ النُّضْجُ مِنْ قِبَلِ قِمَعِهَا وَيُقَالُ رُطَبَةٌ حِلْقَامَةٌ

اَلْإِحْلِنْقَامُ [el-iḥlinḳām] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Taāᶜmdan çekilip terk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِحْلَنْقَمَ الرَّجُلُ إِذَا تَرَكَ الطَّعَامَ

[ح ل ك م]

اَلْحُلْكُمُ [el-ḥulkum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznlerinde) Siyāh nesneye denir.

اَلْحَلْكَمَةُ [el-ḥalkemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Siyāhlığa denir; yukālu: فِيهِ حَلْكَمَةٌ أَيْ سَوَادٌ

[ح م م]

اَلْحَمُّ [el-ḥamm] (ḥā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Kazāᵓ ve takdīr maᶜnālarınadır; yukālu: حُمَّ الْأَمْرُ عَلَى بِنَاءِ الْمَجْهُولِ حَمًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ أَيْ قُضِيَ وَيُقَالُ حُمَّ لَهُ ذَلِكَ أَيْ قُدِّرَ Ve kasd maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ حَمَّهُ إِذَا قَصَدَ قَصْدَهُ Ve tennūru ve fırın makūlesini kızdır-mak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ التَّنُّورَ إِذَا سَجَرَهُ Ve iç yağını eritmek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ الشَّحْمَةَ إِذَا أَذَابَهَا Ve suyu ısıtmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ الْمَاءَ إِذَا سَخَّنَهُ Ve devenin göçüp gitmesini taᶜcīl eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ ارْتِحَالَ الْبَعِيرِ إِذَا عَجَّلَهُ Ve Hak celle ve ᶜalā bir kimse hakkında bir nesne kazā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ اللهُ لَهُ كَذَا أَيْ قَضَاهُ لَهُ Ve bir kim-seye bir nesne mühimm ve zarūrī olmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّهُ الْأَمْرُ إِذَا أَهَمَّهُ Ve hemm ve hācet maᶜnāsınadır;bunda ḥā'nın zammıyla da cāᵓizdir; ve minhu yukālu: مَا لَهُ حَمٌّ وَلَا سَمٌّ أَيْ هَمٌّ Baᶜzılar bunu māl ıtlāk olunur nesne ile tefsīr eylediler; fe-kālu: مَا لَهُ حَمٌّ وَلَا سَمٌّ أَيْ لَا قَلِيلٌ وَلَا كَثِيرٌ Ve zarūrī ve nāçār maᶜnāsına da müstaᶜmeldir; yukālu: مَا لَهُ حَمٌّ عَنْهُ أَيْ مَا لَهُ بُدٌّ Ve bir nesne-nin kesīr ve vāfirine ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَ مِنْ حَمِّ الشَّيْءِ أَيْ مِنْ مُعْظَمِهِ Ve حَمُّ الظَّهِيرَةِ [ḥammu'ẓ-ẓahīret] öğle ıssılığının şidde-tinden ᶜibārettir; tekūlu: جَاءَنِي فِي حَمِّ الظَّهِيرَةِ أَيْ فِي شِدَّتِهِ Ve soyu pāk deveye denir;cemᶜi حَمَائِمُ [ḥamāᵓim] gelir. Ve bir adama sıtma uğramak maᶜnāsınadır; yukālu: حُمَّ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا أَصَابَتْهُ الْحُمَّى Bunda مَحْمُومٌ den-mez, zīrā hilāf-ı kıyās üzere إِحْمَامٌ [iḥmām] dan müstaᶜmeldir, ke-mā se-yuzkeru; ve yukālu: حُمِمْتُ حُمَّى عَلَى الْمَجْهُولِ كَذَلِكَ Ve āteş kararmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّتِ الْجَمْرَةُ حَمًّا كَمَلَّ مَلًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ حُمَمَةً Ve su kızmak maᶜnāsınadır; yukālu: حَمَّ الْمَاءُ إِذَا سَخُنَ Ve

حَمٌّ [Ḥamm] Esāmī-i ricāldendir.

اَلْإِحْمَامُ [el-iḥmām] (hemzenin kesriy-le) Bu dahi suyu ısıtmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَمَّ الْمَاءَ إِذَا سَخَّنَهُ Ve Ḫudā-yı müteᶜāl bir kimse hakkında bir nesneyi kazā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَحَمَّهُ

اللهُ لَهُ كَذَا أَيْ قَضَاهُ لَهُ Ve bir nesne pek yakın olup çatmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَمَّ الشَّيْءُ إِذَا دَنَا وَحَضَرَ Ve bir nesne bir adama mühimm olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَمَّ الْأَمْرَ فُلَانًا إِذَا أَهَمَّهُ Ve bir adam soğuk su ile yaykanmak maʿnāsınadır ki harāretini izāle için eder, bināsı selb içindir; yukālu: أَحَمَّ فُلَانٌ نَفْسَهُ إِذَا غَسَلَهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ Ve bir yer sıtmalı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَمَّتِ الْأَرْضُ إِذَا صَارَتْ ذَاتَ حُمَّى Ve bir adamı مَحْمُومٌ [maḥmūm] kılmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَمَّهُ اللهُ فَهُوَ مَحْمُومٌ أَوْ يُقَالُ حُمِمْتُ حُمَّى Bu cihetle sülāsīden مَحْمُومٌ [maḥmūm] vārid olur, hattā *Esās*'ta حُمَّ الرَّجُلُ حُمَّى شَدِيدَةً وَهُوَ مَحْمُومٌ ʿibāretiyle mersūmdur. Ve

إِحْمَامٌ [iḥmām] Bir nesneyi kara kılmak ve karartmak maʿnāsınadır; yukālu: أَحَمَّهُ اللهُ أَيْ جَعَلَهُ أَحَمَّ

اَلتَّحْمِيمُ [et-taḥmīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi suyu ısıtmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ الْمَاءَ إِذَا سَخَّنَهُ Ve bir adamın yüzünü kömür ile karartmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ فُلَانًا إِذَا سَخَّمَ وَجْهَهُ بِالْحُمَمِ Ve täze oğlan müzellef olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ الْغُلَامُ إِذَا بَدَتْ لِحْيَتُهُ Ve başın tırāşı gelip kararmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ الرَّأْسُ إِذَا نَبَتَ شَعْرُهُ بَعْدَمَا حُلِقَ Ve mutallakaya mutʿa vermek maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ الْمَرْأَةَ إِذَا مَتَّعَهَا بِالطَّلَاقِ Ve yerin çayırları zuhūr edip yerin yüzü karamtık yemyeşil olmak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَتِ الْأَرْضُ إِذَا بَدَا نَبَاتُهَا أَخْضَرَ إِلَى السَّوَادِ Ve kuş yavrusu tüylenmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: حَمَّمَ الْفَرْخُ إِذَا نَبَتَ رِيشُهُ

اَلْحِمَامُ [el-ḥimām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) İsmdir, قَضَاءُ الْمَوْتِ وَقَدَرُهُ maʿnāsınadır. Kāle'ş-şārih ve minhu şiʿru İbn Revāḥa: "هَذَا حِمَامُ الْمَوْتِ قَدْ صَلِيتِ" أَيْ قَضَاؤُهُ وَقَدَرُهُ Burada مَوْتٌ [mevt] makzī ve mukadder maʿnāsına dahi muhtemeldir. Fi'l-asl takdīr maʿnāsına masdar olmakla mefʿūl maʿnāsına olur.

اَلْحُمَامُ [el-ḥumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mutlakan dābbe kısmına ʿārız olan hummā ʿilletine denir, meselā deveye çok çekirdek yemekten ʿārız olmakla gövdesine çamur sürüp tebrīd ederler. Ve

حُمَامٌ [ḥumām] Kavmi beyninde müteʿayyen ve şeref ve şān sāhibi adama denir; yukālu: هُوَ حُمَامُ الْقَوْمِ أَيِ السَّيِّدُ الشَّرِيفُ Ve bir recül ismidir. Ve Ẕu'l-Ḥumām b. Mālik ezvāʾ taʿbīr olunan mülūk-i Yemen'dendir.

اَلْحَمَامُ [el-ḥamām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yabanī güvercin kuşuna denir ki büyüta meʾlūf olmaz; ʿalā-kavlin mutlakan gerdanı mutavvak olan kuşa denir, güvercin ve kumru ve üveyik gibi;müfredi حَمَامَةٌ [ḥamāmet]tir, hā-i vahdetle;حَيَّةٌ [ḥayyet] lafzı gibi müzekker ve müʾennese حَمَامَةٌ [ḥamāmet] ıtlāk olunur, erkeğine حَمَامٌ denmez,cemʿi حَمَائِمُ [ḥamāʾim] gelir. Şārih der ki müʾellif يَمَامَةٌ [yemāmet] i dahi yabanī güvercin ile beyān eyledi, lākin ekser-i ehl-i lügat ʿindinde حَمَامَةٌ [ḥamāmet] ehlī ve يَمَامَةٌ [yemāmet] yabanī güvercin ile müfesserdir. İntehā.

İşbu güvercin kısmının büyütta mücāvereti خَدَرٌ [ḫader] ve فَالِجٌ [fālic] ve سَكْتَةٌ [sektet] ve خُمُودٌ [ḫumūd] ve سُبَاتٌ [subāt] ʿilletlerinden emāna sebeb ve lahmı cimāʿı mukavvī ve demi menīyi mükessir ve zinde iken karnını yarıp ʿakreb soktuğu yere zımād zehri cāzīb ve berʾ ve ifākatı bābında mücerreb ve demini cebheye tılā رُعَافٌ [ruʿāf] ı kātıʿdır. Ve muhaddisīnden Muḥammed

b. Yezīd el-Ḥamāmī ve Muḥammed b. Aḥmed b. Muḥammed b. Fevāris ve Ebū Saʿd eṭ-Ṭuyūrī ve Hibetullāh b. el-Ḥasen ve Dāvūd b. ʿAlī b. Reʾīsu'r-Ruʾesā el-Ḥamāmiyyūn zikr olunan حَمَامَةٌ [ḥamāmet] e mensūblardır. Ve Ḥamām b. el-Cemūḥ ve mensūb olmayarak dīger Ḥamām sahābelerdir.

اَلْحُمَّةُ [el-ḥummet] (ḥā'nın zammıyla) Mukadder ve makzī olan şeyʾe denir. Ve minhu حُمَّةُ الْفِرَاقِ تَقُولُ عَجِلَتْ بِنَا وَبِكُمْ حُمَّةُ الْفِرَاقِ أَيْ مَا قُدِّرَ مِنْهُ وَقُضِيَ Cemʿi حُمَمٌ [ḥumem] gelir, صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve حِمَامٌ [ḥimām] gelir,جِبَالٌ [cibāl] vezninde. Şārih der ki burada حُمَّى [ḥummā] kızgınlık maʿnāsından dahi mümkindir, hark ve muztarib eylediği için. Ve

حُمَّةٌ [ḥummet] Bir güne levn ismidir ki دُهْمَةٌ [duhmet] ile كُمْتَةٌ [kumtet] beyninde olup ve حُوَّةٌ [ḥuvvet] dedikleri levnden dün olur, yaʿnī ne siyāh ve ne koyu kırmızı olur ki zeytūnī taʿbīr olunur, nisvān-ı aʿrābın dudaklarının rengi gibi ve at kısmında kestane dorusu taʿbīr olunur; yukālu: بِهِ حُمَّةٌ وَهِيَ بَيْنَ الدُّهْمَةِ وَالْكُمْتَةِ وَدُونَ الْحُوَّةِ Ve

حُمَّةُ [Ḥummet] Bir belde adıdır. Ve muhaffef olan حُمَةٌ [ḥumet] lafzında lügattır ki ʿakrebin sokacak dikenine denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve hummā ʿilletine denir; yukālu: أَخَذَتْهُ الْحُمَّةُ أَيِ الْحُمَّى Ve تَحَمُّمٌ [teḥammum] lafzından ism olur, siyāhlık maʿnāsına; yukālu: بِهِ حُمَّةٌ أَيْ سَوَادٌ

اَلْمُحَامَّةُ [el-muḥāmmet] (teşdīd-i mīm'le مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir nesneye yā bir kimseye yaklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: حَامَّهُ إِذَا قَارَبَهُ Ve mutālebe maʿnāsınadır; tekūlu: حَامَمْتُهُ أَيْ طَالَبْتُهُ

اَلْحَمِيمُ [el-ḥamīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Yakın hısıma denir;cemʿi أَحِمَّاءُ [eḥimmāʾ] gelir, خَلِيلٌ [ḫalīl] ve أَخِلَّاءُ [eḫillāʾ] gibi. Ve gāh olur ki حَمِيمٌ [ḥamīm] cemʿe ve müʾennese de ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ وَهِيَ وَهُمْ حَمِيمِي أَيْ قَرِيبِي Ve ıssı suya denir;cemʿi حَمَائِمُ [ḥamāʾim] gelir. Ve soğuk suya denmekle zıdd olur; tekūlu: إِغْتَسَلْتُ بِالْحَمِيمِ أَيْ بِالْمَاءِ الْحَارِّ وَكَذَلِكَ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ Ve pek ıssı ve germ-nāk olan yaz vaktine denir, temmūz ayı gibi. Ve havānın pek iştidād-ı harāreti ʿakibinde yağan yağmura denir. Ve gövdeden tereşşuh eden tere denir, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına.

اَلْمُحِمُّ [el-muḥimm] (مُهِمٌّ [muhimm] vezninde) Bu dahi adamın yakın hısımına denir; yukālu: هُوَ مُحِمُّهُ أَيْ قَرِيبُهُ

اَلْحَمِيمَةُ [el-ḥamīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Bu dahi ıssı suya denir. Ve ısınmış süte denir; yukālu: سَقَانِي حَمِيمَةً أَيْ لَبَنًا مُسَخَّنًا Ve cinsi pāk olan soy deveye denir;cemʿi حَمَائِمُ [ḥamāʾim] gelir.

اَلْإِسْتِحْمَامُ [el-istiḥmām] Issı su ile yaykanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَمَّ الرَّجُلُ إِذَا اغْتَسَلَ بِالْحَمِيمِ Ve terlemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَحَمَّ الرَّجُلُ إِذَا عَرِقَ

اَلْإِحْتِمَامُ [el-iḥtimām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adam gece içre bir nesneyi mühimm edip tasalanmak yāhūd gussa ve tasadan uyumayıp bīdār kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَمَّ الرَّجُلُ إِذَا اهْتَمَّ بِاللَّيْلِ أَوْ لَمْ يَنَمْ مِنَ الْهَمِّ Ve göze aslā ağrısı olmayarak uyku gelmeyip tā be-sabāh uyanık durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِحْتَمَّتِ الْعَيْنُ إِذَا أَرِقَتْ مِنْ غَيْرِ وَجَعٍ

اَلْحَامَّةُ [el-ḥāmmet] عَامَّةٌ [ʿāmmet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: جَاؤُوا حَامَّةً أَيْ عَامَّةً Ve bir adamın mütehassıs akribā ve

müteʿallakātına denir, ehl ve ʿayāl ve evlād ve akribāsı gibi; yukālu: هُمْ حَامَّةُ فُلَانٍ أَيْ خَاصَّتُهُ Ve deve kısmının güzīdesine denir.

اَلْحَمَّامُ [el-ḥammām] (شَدَّادٌ [şeddād] veznninde) دِيمَاسٌ [dīmās] maʿnāsınadır ki lisānımızda dahi hammām taʿbīr olunan mahall-i igtisālin ismidir, Fārisīde germ-ābe denir. Ve حَمَّامٌ [ḥammām] lafzı müzekkerdir;cemʿi حَمَّامَاتٌ [ḥammāmāt] tır, lākin *Miṣbāḥ*'ta mersūmdur ki حَمَّامٌ [ḥammām] lafzında teʾnīs aglebdir, onun için cemʿi kıyās üzere حَمَّامَاتٌ [ḥammāmāt] gelir, pes müzekkerin cemʿi hilāf-ı kıyās olur. Ve zāhiren teʾnīsi بُقْعَةٌ [buḳʿat] tasavvuruna mebnīdir. Ve letāʾiftendir ki üdebādan biri هَذِهِ الْحَمَّامُ ʿibāretiyle müʾennesen īrād eylemekle muhātab حَمَّامٌ [ḥammām] müzekkerdir, niçin teʾnīse münharif oldunuz diye istifsār eylediğinde nisvān hammāmını murād eyledim diye cevāb vermiştir. Ve ādābdandır ki hammāmdan çıkan adama طَابَ حَمَّامُكَ demek cāʾiz değildir, zīrā o hammāma duʿā olur, belki طَابَتْ حِمَّتُكَ denir ki ḥā'nın kesriyle hammāmlanmak yāhūd ter maʿnāsınadır yāhūd طَابَ حَمِيمُكَ demek gerektir, zīrā hastanın teri bed rāyiha ve sağın teri hoş-bū olmakla dāʾimā sıhhat ve ʿāfiyet ola demekten kināye olur. Ve Ebu'l-Ḥasen el-Ḥammāmī mukriʾü'l-Ḳurʾān'dır.

ذَاتُ الْحَمَّامِ [Ẕātu'l-Ḥammām] İskenderiyye ile İfrīḳiyye miyānında bir kasaba adıdır.

اَلْحِمَّةُ [el-ḥimmet] (ḥā'nın kesriyle) Issı su kaynayıp çıkan pınara denir ki ashāb-ı ʿillet onun suyuyla istişfāʾ ve igtisāl ederler, Türkīde ılıca taʿbī olunurve Bursa şehrinde kaplıca ve Rūmili'de bana taʿbīr ederler. Ve

حِمَّةٌ [ḥimmet] حَمٌّ [ḥamm] lafzından müfred olur ki sızılmış iç yağına ve kuyruk yağına denir, ʿalā-kavlin kakırdağına denir. Ve Yemāme'de bir vādī adıdır.

حَمَّتَا الثُّوَيْرِ [Ḥammeta'ṣ-Ṣuveyr] İki dağa ıtlāk olunur.

اَلْحِمَّةُ [el-ḥimmet] (ḥā'nın kesriyle) Hammāmlanmağa denir;ismdir. Ve tere denir, عَرَقٌ [ʿaraḳ] maʿnāsına. Ve ölüme denir, مَنِيَّةٌ [meniyyet] maʿnāsına.

اَلْحُمَّى [el-ḥummā] (ḥā'nın zammı ve elifin kasrıyla) Bu ismle maʿrūf marazın adıdır ki envāʿı vardır, sıtma dedikleri titremeli ʿārıza ondan bir nevʿdir.

اَلْمَحَمَّةُ [el-meḥammet] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle) ve

اَلْمُحِمَّةُ [el-muḥimmet] (mīm'in zammı ve ḥā'nın kesriyle) Sıtmalı ve hummālı arza denir yāhūd sıtması ve hummāsı çok yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَحَمَّةٌ وَمُحِمَّةٌ أَيْ ذَاتُ حُمَّى أَوْ كَثِيرَتُهَا Ve hummā īrāsına bāʿis olan nesneye denir; yukālu: لَا تَأْكُلْ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُحِمَّةٌ وَهِيَ مَا حُمَّ عَلَيْهِ Ve

مَحَمَّةُ [Meḥammet] Ṣaʿīd-i Mıṣr kazāsında bir karye adıdır. Ve şarkiyye-i Mıṣr'da bir kazānın ismidir. Ve ḍavāhī-i İskenderiyye'de bir karye adıdır.

اَلْأَحَمُّ [el-eḥamm] (fethateynle) Bardağa denir, kadeh maʿnāsına. Ve pek kara nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَحَمُّ أَيْ أَسْوَدُ Ve ak nesneye denmekle zıdd olur; yukālu: شَيْءٌ أَحَمُّ أَيْ أَبْيَضُ

اَلْيَحْمُومُ [el-yaḥmūm] (يَعْفُورٌ [yaʿfūr] veznninde) ve

اَلْحِمْحِمُ [el-ḥimḥim] (سِمْسِمٌ [simsim] ve هُدْهُدٌ [hudhud] veznlerinde) Bunlar da

siyāh nesneye denir. Ve

يَحْمُومٌ [yaḥmūm] Tütüne denir,دُخَانٌ [duḫān] maʿnāsına. Ve bir kuş adıdır. Ve kara dağa denir. Ve İmām Ḥuseyn b. ʿAlī el-Murtaḍā hazretlerinin feresi ismidir. Ve Hişām b. ʿAbdulmelik-i Emevī'nin dahi feresi ismidir ki Ḥarūn nām feresin neslinden idi. Ve Ḥassān eṭ-Ṭāʾī ve Loḳmān b. Munẕir'in dahi feresleri ismidir. Ve Mışr'da bir dağın adıdır. Ve garbiyy-i Muġīṯa'da bir suyun adıdır. Ve kabīle-i Ḍibāb diyārında bir dağın adıdır. Ve هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde حُمْحُمٌ [ḥumḥum] bir kuşun adıdır.

اَلْحَمَمُ [el-ḥamem] (fethateynle) Bir nesne kararmak maʿnāsınadır; yukālu. حَمِمْتُ حَمًّا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ أَيْ صِرْتُ أَسْوَدَ

اَلْإِحْمِيمَاءُ [el-iḥmīmāʾ] (إِفْعِيعَالٌ [ifʿīʿāl] vezninde) ve

اَلتَّحَمُّمُ [et-teḥammum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) ve

اَلتَّحَمْحُمُ [et-teḥamḥum] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Bunlar da kararmak maʿnāsınadır; tekūlu: إِحْمَوْمَيْتُ وَتَحَمَّمْتُ وَتَحَمْحَمْتُ أَيْ صِرْتُ أَسْوَدَ Şārih der ki إِحْمِيمَاءٌ [iḥmīmāʾ] māddesi muʿtell olmakla burada ittirādı zikr olunmuştur. İntehā. Ve

تَحَمْحُمٌ [teḥamḥum] حَمْحَمَةٌ [ḥamḥamet] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْحَمَّاءُ [el-ḥammāʾ] (ḥā'nın fethiyle) İnsānın dübürüne denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına; siyāhlıktan meʾhūzdur;cemʿi حُمٌّ [ḥumm] gelir ḥā'nın zammıyla.

اَلْحُمَمُ [el-ḥumem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Kömüre denir, فَحْمٌ [faḥm] maʿnāsına. Müfredi حُمَمَةٌ [ḥumemet]tir.

اَلْحَمَامَةُ [el-ḥamāmet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) حَمَامٌ [ḥamām] lafzının müfredidir ki güvercine denir. Ve göğsün ortasına denir. Ve ʿavrete yāhūd güzel ve dil-ber olanına denir; yukālu: جَاءَتْ حَمَامَةٌ أَيْ مَرْأَةٌ أَوْ جَمِيلَةٌ Ve bir su ismidir. Ve devābb ve mevāşī kısmının güzīdesine denir. Ve devenin göğüsten yere gelen değirmi mühresine denir. Ve süpürülmüş pākīze köşk avlusuna denir. Ve kovaya geçirilen makaraya denir. Ve kapı halkasına denir. Ve حَمَامَةُ الْفَرَسِ [ḥamāmetu'l-feres] atın göğsüne denir. Ve

حَمَامَةٌ [Ḥamāmet] İyās b. Ḳabīṣa'nın ve Ḳurād b. Zeyd'in feresleri ismidir. Ve Ḥamāme el-Eslemī ve Ḥabīb b. Ḥamāme bunları baʿzılar silsile-i ashābda zikr eylediler.

حِمَّانُ [Ḥimmān] (ḥā'nın fethiyle) Temīm kabīlesinden bir cemāʿate denir.

حَمُومَةُ [Ḥamūmet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) Mülūk-i Yemen'den bir melik ismidir.

حَمَّةُ [Ḥammet] (ḥā'nın fethiyle) Esāmīdendir: ʿAbdurraḥmān b. ʿArefe b. Ḥamme ve Aḥmed b. el-ʿAbbās b. Ḥamme muhaddislerdir.

اَلْحَمْحَمَةُ [el-ḥamḥamet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Beygir ve at kısmı okramak maʿnāsınadır ki beygir yemi gördükte ve at sāhibini gördükte pek kişnemeyip içerisinden alarak sehlce ve yavaşça kişnemekten ʿibārettir, تَحَمْحُمٌ [taḥamḥum] dahi bu maʿnāyadır; yukālu: حَمْحَمَ الْبِرْذَوْنُ وَتَحَمْحَمَ إِذَا صَوَّتَ عِنْدَ الشَّعِيرِ وَحَمْحَمَ الْفَرَسُ وَتَحَمْحَمَ إِذَا عَرَّ حِينَ يُقْصِرُ فِي الصَّهِيلِ وَاسْتَعَانَ بِنَفَسِهِ Ve

حَمْحَمَةٌ [ḥamḥamet] Öküz kısmı dişiye çekildiği hengāmda yavaşça böğürmek maʿnāsınadır; yukālu: حَمْحَمَ الثَّوْرُ إِذَا نَبَّ لِلسِّفَادِ

اَلْحِمْحِمَةُ [el-ḥimḥimet] (ḥā'ların kesri ve zammıyla) Bir nebāt adıdır, ʿalā-kavlin لِسَانُ الثَّوْرِ [lisānu'ṣ-ṣevr] dediği nebattır; cemʿi حِمْحِمٌ [ḥimḥim] gelir.

اَلْحَمَاحِمُ [el-ḥamāḥim] (ḥā'nın fethiyle) حَبَقٌ [ḥabaḳ]-ı bostānī ismidir ki ʿarīzü'l-varak olur, حَبَقٌ [ḥabaḳ]-ı nebatī dahi derler;müfredi حَمَاحِمَةٌ [hamāḥimet]tir, Türkīde Firengī fesleğen ve lāle-i hatāyī dedikleri nebattır; zukāmı dāfiʿ ve südde-i dimāgı müfettih ve kalbi mukavvī ve kavrulmuşunu gül yağı ve mā-i bārid ile şürb ishāl-ı müzmini kātıʿdır. Ve Muḥammed b. ʿAbdullāh Ebu'l-Muġīṯ el-Ḥamāḥimī muhaddisīndendir.

آلُ حَامِيمَ [ālu ḥāmīm] (hemzenin meddiyle) ذَوَاتُ حَامِيمَ [ẕevātu ḥāmīm] dahi ıtlāk olunur; Ḳurʾān-ı kerīm'de حَامِيمٌ kelimesiyle müfettih olan sūre-i maʿlūmelerdir, حَوَامِيمُ demek cāʾiz değildir, lākin baʿzı şiʿrde vārid olmuştur. Ve حَامِيمُ [ḥāmīm] ism-i aʿzamdır, yāhūd kasemdir yāhūd "اَلرَّحْمَنُ" ism-i şerīfinin hurūf-ı mukattaʿasıdır, tamāmı "الر" ve "ن" harfleridir ki ibtidā-yı sūrelerdir. Kāle'ş-şārih kāle İbn Mesʿūd: "آلُ حَامِيمَ دِيبَاجُ الْقُرْآنِ" أَيْ زِينَتُهُ لِمَا فِيهِ مِنْ أُمُورِ الْآخِرَةِ Ve kezā fi'l-hadīsi: "قُولُوا حم لَا يُنْصَرُونَ" İbn Eṯīr dedi ki حَامِيمُ [ḥāmīm] esmā-i ilāhiyyeden olmakla اَللَّهُمَّ لَا يُنْصَرُونَ maʿnāsınadır yāhūd kasemdir, وَاللهِ لَا يُنْصَرُونَ maʿnāsınadır; yāhūd suver-i merkūme zī-şān olmakla istinzāl-i rahmet bābında kendiler ile istizhār olunur, pes لَا يُنْصَرُونَ kelām-ı müsteʾnef olur, gūyā ki حم kelimesini dediğimiz hīnde ne terettüb eder diye istifsāra cevāb olur. Ve Şihāb merhūm *Durretu'l-Ġavvāṣ* şerhinde dediler ki حَوَامِيمُ ve طَوَاسِينُ fasīh-i eşʿārda vārid olmuştur, قَوَابِيلُ gibi ki قَابِيلُ [ḳābīl]cemʿidir. Ve آلُ حَامِيمَ kelimesinde olan آلٌ [āl] أَهْلٌ [ehl] maʿnāsına değildir, belki esmā-i mürekkebe makūlesinden tesniye ve cemʿi sahīh olmayan kelimātın cemʿ ve tesniyesini murād ettikte ʿArablar آلٌ [āl] ve ذُو [ẕū] kelimelerini idhāl edip tesniye yāhūd cemʿ maʿnāsını irāde ederler. Meselā bana bir niçe TeʾebbeṭaŞerren ismiyle müsemmā kimseler geldi diyecek yerde جَاءَنِي آلُ تَأَبَّطَ شَرًّا وَذُو تَأَبَّطَ شَرًّا derler. Pes آلُ حَامِيمَ ve ذَوَاتُ حَامِيمَ bu kabīldendir ki حَامِيمُ ıtlāk olunan sūreler demektir, sohbet-i maʿneviyyeden mecāzdır. İntehā.

اَلْمُحَامُّ [el-muḥāmm] (mīm'in zammıyla) Sābit ve ber-karār maʿnāsınadır; tekūlu: أَنَا مُحَامٌّ عَلَى هَذَا أَيْ ثَابِتٌ

حُمَحَامِ [ḥamḥāmi] (ḥā'nın fethi ve āhirin kesr üzere bināsıyla ism-i fāʿildir) Bir nesne kalmadı, hep tükendi maʿnāsınadır; yukālu: قُلْتُ أَبَقِيَ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ قَالَ حَمْحَامِ أَيْ لَمْ يَبْقَ شَيْءٌ Niteki هَمْهَامِ [hemhāmi] ve مَحْمَاحِ [maḥmāḥi] ve بَحْبَاحِ [baḥbāḥi] dahi bu maʿnāyadır.

حُمَيْمَةُ [Ḥumeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Belḳāʾ nāhiyesinde bir küçük belde adıdır.

حِمٌّ [Ḥimm] (ḥā'nın kesriyle) Ṭayyiʾ kabīlesi diyārında bir dere adıdır.

حُمٌّ [Ḥumm] (ḥā'nın zammıyla) Diyār-ı Benī Kilāb'da niçe kara dağcağızlardır.

اَلْحَمَائِمُ [el-Ḥamāʾim] (ḥā'nın fethiyle) Yemāme'de bir niçe dağlardır.

حَمُّوِيَةُ [Ḥammūyet] (شَبُّوِيَةُ [şebbūyet] vezninde) Esāmīdendir: ʿAbdullāh b. Aḥmed b. Ḥammūye es-Seraḫsī rāvī-i *Ṣaḥīḥ-i Buḫārī*'dir. Ve Benū Ḥammūye el-Cuveynī niçe meşāyıh-ı kirāmdır. Mü-

tercim der ki fāzıl-ı meşhūr Saᶜduddīn el-Ḥammuvī, Şihāb'ın beyānına göre ḥā'nın fethi ve mīm-i müşeddedenin zammı ve vāv'ın kesriyledir ki ceddi olan Ḥammūye'ye mensūbdur.

حَمٌّ [Ḥamm] (ḥā'nın fethiyle) ve

حُمٌّ [Ḥumm] (ḥā'nın zammıyla) ve

حِمَّانُ [Ḥimmān] (عِمْرَانُ [ᶜimrān] vezninde) ve

حُمَّانُ [Ḥummān] (عُثْمَانُ [ᶜuṯmān] vezninde) ve

حَمَامَةُ [Ḥamāmet] (نَعَامَةٌ [neᶜāmet] veznin-de) ve

حُمَمَةُ [Ḥumemet] (هُمَزَةٌ [humezet] veznin-de) ve

حُمَامٌ [Ḥumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

حِمْحِمَةُ [Ḥimḥimet] (كِرْكِرَةٌ [kirkiret] vez-ninde) ve

حُمَّى [Ḥummā] (ḥā'nın zammı ve mīm'in zammeye imālesiyle) ve

حُمَامَى [Ḥumāmā] (غُرَابَى [ġurābā] veznin-de) Esāmī-i ᶜArabdandır.

اَلْحُمَيْمَاتُ [el-ḥumeymāt] (ḥā'nın zammıy-la) حُمَيْمَةُ [ḥumeymet]in cemᶜidir, āteş ko-runa denir, جَمْرَةٌ [cemret] maᶜnāsına.

اَلتَّحِمَّةُ [et-teḥimmet] (تَحِلَّةٌ [taḥillet] vez-ninde) تَفْعِيلٌ [tefᶜīl]den masdardır, mutal-lakaya mutᶜa vermek maᶜnāsınadır; تَحْمِيمٌ [taḥmīm] gibi. Bu cihetle mutᶜa zımnında iᶜtā ve ilbās eyledikleri siyāba ثِيَابُ التَّحِمَّةِ [siyābu't-teḥimmet] ıtlāk olunur.

[ح ن م]

اَلْحَنَمَةُ [el-ḥanemet] (ḥā'nın ve nūn'un fet-hiyle) Baykuş kuşuna denir, بُومَةٌ [būmet] maᶜnāsına; حَنَمٌ [ḥanem] cemᶜidir.

[ح ن ت م]

اَلْحَنْتَمُ [el-ḥantem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Sırlı yeşil destīye denir; yukālu: جَاءَ وَفِي يَدِهِ حَنْتَمَةٌ أَيْ جَرَّةٌ خَضْرَاءُ Ve حَنْظَلٌ [ḥanẓal] ağa-cına denir. Ve bir arzın ismidir. Ve siyāh bulutlara denir, حَنَاتِمُ [ḥanātim] dahi denir; yukālu: ظَهَرَتْ فِي السَّمَاءِ حَنْتَمٌ وَحَنَاتِمُ أَيْ سَحَائِبُ سُودٌ

اَلْحَنْتَمَةُ [el-ḥantemet] (hā'yla) Zikr olunan حَنْتَمٌ [ḥantem] ve حَنَاتِمُ [ḥanātim]in müf-redidir. Ve Ḥanteme bint ᶜAbdurraḥmān b. el-Ḥāriṯ'tir ki şārihin beyānına göre sahābiyyedir. Ve Ḥanteme bint Ẕi'r-Rumḥayn vālide-i ᶜÖmer el-Ḫaṭṭab'dır radıyallāhu ᶜanhu; ve bu Ebū Cehl'in hemşīresi değildir, niteki baᶜzılar öylece vehm eylediler, belki ᶜamuca-zādesidir.

[ح ن د م]

اَلْحَنْدَمُ [el-ḥandem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] veznin-de) Kızıl boya dedikleri kökün şeceri is-midir; müfrediٌحَنْدَمَة [ḥandemet]tir. Ve bir recülün ᶜalemidir.

اَلْحِنْدِمَانُ [el-ḥindimān] (ḥā'nın ve dāl'ın kesriyle) Cemāᶜat maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin tā'ife maᶜnāsınadır yāhūd bir kabīle ismidir.

[ح و م]

اَلْحَوْمُ [el-ḥavm] (قَوْمٌ [ḳavm] vezninde) Bin mihāra kadar olan deve sürüsüne denir ki pek büyük sürü olur, ᶜalā-kavlin ᶜaded-i muᶜayyen ile mahdūd olmayan büyük sü-rüye denir. Ve

حَوْمٌ [ḥavm] ve

حَوَمَانٌ [ḥavemān] (fetehātla) Masdar olurlar, bir nesnenin çevresini dolanmak maᶜnāsına; yukālu: حَامَ الطَّيْرُ عَلَى الشَّيْءِ يَحُومُ حَوْمًا وَحَوَمَانًا إِذَا دَوَّمَ وَكَذَا يُقَالُ حَامَتِ الْإِبِلُ حَوْلَ

الْمَاءِ إِذَا طَافَتْ Ve

حَوْمٌ [ḥavm] ve

حِيَامٌ [ḥiyām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

حُؤُومٌ [ḥuʾūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

حَوَمَانٌ [ḥavemān] (fetehātla) Bir nesneyi kasd ve taleb eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: حَامَ فُلَانٌ عَلَى الْأَمْرِ حَوْمًا وَحِيَامًا وَحُؤُومًا وَحَوَمَانًا إِذَا رَامَهُ

اَلْحَائِمُ [el-ḥāʾim] Maʿnayeyn-i mezkūreynden ism-i fāʿildir;cemʿi حُوَّمٌ [ḥūm] gelir ḥā'nın zammıyla, lākin şārihin beyānına göre رُكَّعٌ [rukkaʿ] veznindedir. Ve

حَائِمٌ [ḥāʾim] Susuz, ʿatşān maʿnāsınadır; yukālu: بَعِيرٌ حَائِمٌ وَإِبِلٌ حَوَائِمُ وَحُوَّمٌ أَيْ عَطْشَانُ

اَلْحَوْمَةُ [el-ḥavmet] (تَمْرَةٌ [temret] veznince) Her nesnenin gömüne ve muʿzamına yāhūd eşedd olan yerine denir,meselā حَوْمَةُ الْبَحْرِ [ḥavmetu'l-baḥr] deryānın engin yerine denir. Ve حَوْمَةُ الرَّمْلِ [ḥavmetu'r-reml] ve حَوْمَةُ الْقِتَالِ [ḥavmetu'l-ḳitāl] kumluğun ve maʿrekenin göm ve cemʿiyyetli yerine denir yāhūd maʿrekenin cengi pek şedīd olan yerine denir.

اَلْحَوْمَانَةُ [el-ḥavmānet] (ḥā'nın fethiyle) Toprağı galīz olup lākin sarp olmayan mekāna denir;cemʿi حَوْمَانٌ [ḥavmān]dır ve حَوَامِينُ [ḥavāmīn] gelir. Ve bir nebāt adıdır;bunun cemʿi حَوْمَانٌ [ḥavmān]dır,bu nebāt yonca envāʿından tirfil dedikleridir.

حَامٌ [Ḥām] (سَامٌ [sām] vezninde) İbn Nūḥ ʿaleyhi's-selāmdır,ebu's-sūdāndır, yaʿnī siyāh zengī adamlar onun zürriyyetinden neşʾet eylediler; ve minhu غُلَامٌ حَامِيٌّ أَيْ أَسْوَدُ Ve Enceb b. Aḥmed el-Ḥāmī muhaddistir.

اَلْحُومَةُ [el-ḥūmet] (ḥā'nın zammıyla) Billūra denir.

اَلْحُومُ [el-ḥūm] (ḥā'nın zammıyla) Şol bādeye denir ki pek keskin olup başa vurmakla buhārı kāse-i serde deverān eder ola.Nüshalardan اَلْخَمْرُ kelimesi sākıt olmuştur.

اَلتَّحْوِيمُ [et-taḥvīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İstidāme maʿnāsınadır; yukālu: حَوَّمَ فِي الْأَمْرِ إِذَا اسْتَدَامَ

[ح ي م]

اَلْحَيْمَةُ [el-Ḥaymet] (ḥā'nın fethiyle) Yemen'de eyālet-i Cened kurālarından bir karye ismidir.

اَلْمِحْيَمُ [el-miḥyem] (مِكْتَلٌ [miktel] vezninde) Be-gāyet dimāgı tīz, zīrek ve hūşmend olan sabīye denir.

FASLU'L-ḤĀʾİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ)

[خ ت م]

اَلْخَتْمُ [el-ḫatm] (شَتْمٌ [şetm] vezninde) ve اَلْخِتَامُ [el-ḫitām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesneye mühr basmak maᶜnāsınadır ki mühürlemek taᶜbīr olunur; yukālu: خَتَمَهُ خَتْمُ الْقَلْبِ Ve خَتْمًا وَخِتَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَبَعَهُ [ḫatmu'l-ḳalb] Hak celle ve ᶜalā küffārın kulūbunu sedd edip īmān ve iᶜtikādāt-ı hakkaya dāʾir nesne fehm etmeyip ve iᶜtikād ve īmāna müteᶜallik nesne sudūr eylemez kılmaktan ᶜibārettir; yukālu: خَتَمَ اللهُ عَلَى قَلْبِهِ أَيْ جَعَلَهُ لَا يَفْهَمُ شَيْئًا وَلَا يَخْرُجُ مِنْهُ شَيْءٌ Ve

خَتْمٌ [ḫatm] Bir nesneyi itmām edip āhirlemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir, gūyā ki onu sedd ve hatm etmiş olur; yukālu: خَتَمَ الشَّيْءَ خَتْمًا إِذَا بَلَغَ آخِرَهُ Ve ekini ektikten sonra ibtidā suvarmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: خَتَمَ الزَّرْعَ وَعَلَيْهِ إِذَا سَقَاهُ أَوْ سَقْيَةً Ve

خَتْمٌ [ḫatm] Bala ıtlāk olunur, عَسَلٌ [ᶜasel] maᶜnāsına. Ve bu vasf bi'l-masdardır. Ve arı kovanlarının ağızlarına ıtlāk olunur. Ve bal arısı ince mūm ile gömecin yüzünü sıvarmak maᶜnāsınadır ki sırlamak taᶜbīr olur, bal mūmundan ince zar gibi mūm ile sıvayıp sedd eder, gūyā ki gömeci mührlemiş olur; yukālu: خَتَمَ النَّحْلَ إِذَا جَمَعَ شَيْئًا مِنَ الشَّمْعِ رَقِيقًا أَرَقَّ مِنَ الشَّمْعِ فَطَلَاهُ بِهِ

اَلْخِتَامُ [el-ḫitām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve

خِتَامٌ [ḫitām] Bir nesneyi mührleyecek balçığa denir ki selefte balçık istiᶜmāl ederler idi, hālen maᶜrūf mühr mūmu istiᶜmāl olunur; yukālu: خَتَمَ الْكِتَابَ بِالْخِتَامِ أَيِ الطِّينِ الَّذِي يُخْتَمُ بِهِ عَلَيْهِ

اَلْخَاتَمُ [el-ḫātem] (tā'nın fethiyle) خَتْمٌ [ḫatm] olunacak nesne üzere basılan şeyᵓe denir ki mühr taᶜbīr olunur; yukālu: وَضَعَ عَلَيْهِ الْخَاتَمَ وَهُوَ مَا يُخْتَمُ بِهِ Ve zīnet için parmağa geçirdikleri yüzüğe denir. Ve işbu خَاتَمٌ [ḫātem] māddesinde yedi lügat vardır. 1) خَاتَمٌ [ḫātem] (ki tā'nın fethiyledir) 2) خَاتِمٌ [ḫātim] (tā'nın kesriyle) 3) خَاتَامٌ [ḫātām]4) خَيْتَامٌ [ḫaytām] (ḫā'nın fethiyle) 5) خِتَامٌ [ḫitām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) 6) خَتَمٌ [ḫatem] (fethateynle) 7) خَاتِيَامٌ [ḫātiyām] (tā'nın kesriyledir) Cemᶜi خَوَاتِمُ [ḫavātim] ve خَوَاتِيمُ [ḫavātīm] gelir. Ve

خَاتَمٌ [ḫātem] Bir nesnenin encāmına ve sonuna denir; yukālu: خَاتَمَتُهُ خَيْرٌ أَيْ عَاقِبَتُهُ وَآخِرَتُهُ Ve

خَاتَمُ الْقَوْمِ [ḫātemu'l-ḳavm] (tā'nın fethi ve kesriyle) Bir kavm ve zümrenin en āhiri olan adama denir; yukālu: هُوَ خَاتَمُ الْقَوْمِ وَخَاتِمُهُ أَيْ آخِرُهُمْ Ve

خَاتَمُ الْقَفَا [ḫātemu'l-ḳafā] (tā'nın fethiyle) İnsānın kafāsı çukuruna ıtlāk olunur, نُقْرَةُ الْقَفَا [nuḳretu'l-ḳafā] maᶜnāsına. Ve

خَاتَمٌ [ḫātem] At kısmının ayağında olan sehlce sakarlığa denir ki belli bellisiz olur, تَخْدِيمٌ [taḫdīm] dedikleri sakarlıktan az olur; yukālu: مَا فِي قَوَائِمِ الْفَرَسِ إِلَّا خَاتَمٌ وَهُوَ أَقَلُّ الْوَضَحِ Ve

خَاتَمُ الْفَرَسِ [ḫātemu'l-feres] Kısrağın memelerinden karnına yakın olan memesi başına ıtlāk olunur.

اَلْخَاتِمَةُ [el-ḫātimet] (tā'nın kesriyle) Bu dahi bir şeyᵓin āhir ve encāmına denir.

اَلتَّخَتُّمُ [et-teḫattum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Parmağa خَاتَمٌ [ḫātem] takınmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَتَّمَ بِالْخَاتَمِ

إِذَا جَعَلَهُ فِي إِصْبَعِهِ Ve bir nesneden tegāfül edip tınmayıp epsem olmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَخَتَّمَ عَنْهُ إِذَا تَغَافَلَ وَسَكَتَ Ve bir māddeyi ketm eylemek maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَخَتَّمَ بِأَمْرِهِ إِذَا كَتَمَهُ Ve başa destār sarınmak maᶜnāsına müstaᶜmeldir; yukālu: تَخَتَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَمَّمَ Ve bu maᶜnādan ism تَخْتِمَةٌ [taḫtimet]tir, تَذْكِرَةٌ [teẕkiret] vezninde.

اَلْمُخَتَّمُ [el-muḫattem] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Ayaklarında خَاتَمٌ [ḫātem] olan yaᶜnī sehlce sakarlığı olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ مُخَتَّمٌ إِذَا كَانَ فِي قَوَائِمِهِ خَاتَمٌ

اَلْمِخْتَمُ [el-miḫtem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol cevze denir ki bir nesneye sürüp düz ve yalçın eyledikten sonra ona oyma oyarlar, Fārisīde tīr derler.Lākin lügat-ı Fārisiyyede bu maᶜnāya tīr bulunmayıp ancak yuvarlak maᶜnāsına da geldiği mersūmdur. Müᵓellif o lügatın dahi ehli olmakla bizlere öylece zabt eylemek lāzimedendir.

اَلْمَخْتُومُ [el-maḫtūm] Ölçeğe ıtlāk olunur, صَاعٌ [ṣāᶜ] maᶜnāsına, mikdār-ı muᶜaddeli üzere خَتْمٌ [ḫatm] olunduğu için.

اَلْخُتُمُ [el-ḫutum] (zammeteynle) At kısmının oynak yerlerinde aşık ve en taᶜbīr olunan bendlere denir;müfredi خِتَامٌ [ḫitām] dır, كِتَابٌ [kitāb] vezninde ve خَاتَمٌ [ḫātem] dir,عَالَمٌ [ᶜālem] vezninde.

[خ ت ر م]

اَلْخَتْرَمَةُ [el-ḫatremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) ᶜAcz yāhūd havf ve fezaᶜ sebebiyle tekellümde hāmūş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَتْرَمَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ عَنْ عِيٍّ أَوْ فَزَعٍ

[خ ت ل م]

اَلْخَتْلَمَةُ [el-ḫatlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi nihānīce uğrulukla ahz eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَتْلَمَ الشَّيْءَ إِذَا أَخَذَهُ فِي خُفْيَةٍ

[خ ث م]

اَلتَّخْثِيمُ [et-taḫṯīm] (ṯā-yı müsellese ile تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir nesneyi yassıltıp enliletmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَثَّمَهُ تَخْثِيمًا إِذَا عَرَّضَهُ

اَلْخَثَمُ [el-ḫaṯem] (fethateynle) Burun yassı yāhūd kalın olmak, kezālik kulakların uçları makūlesi yassı ve yayvan olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَثِمَ الرَّجُلُ خَثَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ أَنْفُهُ عَرِيضًا أَوْ غَلِيظًا وَكَذَلِكَ إِذَا كَانَتْ أُذُنُهُ عَرِيضَةً وَيُقَالُ خَثِمَ أَنْفُهُ وَخَثِمَتْ أُذُنُهُ Kezālik külüng dedikleri ālet çöngelip yassılanmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَثِمَ الْمِعْوَلُ إِذَا صَارَ مُفَلْطَحًا Ve nākanın memelerinin delikleri kapanmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَثِمَتْ أَخْلَافُ النَّاقَةِ إِذَا انْسَدَّتْ

اَلْأَخْثَمُ [el-aḫṯem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Vasftır, yassı burunlu adama denir. Ve yayvan yassı buruna denir. Ve arslana denir. Ve namlusu enli kılıca denir. Ve yumru kalın ferce denir.

اَلْخَثِيمُ [el-ḫaṯīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi yumru kaba ferce denir.

اَلْمُخَثَّمَةُ [el-muḫaṯṯemet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Ucu sivri olmayarak cirmi yassı ve yayvan ayakkabıya denir; yukālu: نَعْلٌ مُخَثَّمَةٌ أَيْ مُعَرَّضَةٌ بِلَا رَأْسٍ

اَلْخُثْمَةُ [el-ḫuṯmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Öküz kısmının burunlarında olan kısalığa ve yassılığa denir.

اَلْخَثْمَاءُ [el-ḫaṯmāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Şol nākaya denir ki tabanı değirmi ve bakanakları kısa ola; yukālu: نَاقَةٌ خَثْمَاءُ أَيِ الْمُسْتَدِيرَةُ الْخُفِّ الْقَصِيرَةُ الْمَنَاسِمِ Ve Yemāme'de

bir mevziʿ adıdır.

خَيْثَمَةُ [Ḫayṯemet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) İbnu'l-Ḥāriṯ'tir ki ashābdandır.

خَيْثَمٌ [Ḫayṯem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) ve

خُثَامَةُ [Ḫuṯāmet] (أُسَامَةُ [usāmet] vezninde) ve

أَخْثَمُ [Aḫṯem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

خُثْمَانُ [Ḫuṯmān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) ve

خُثَيْمَةُ [Ḫuṯeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلْخَثْمُ [el-ḫaṯm] (ḫā'nın fethiyle) Bir adamın burnunu vurup ezmek maʿnāsınadır ki yamyassı kalır; yukālu: خَثَمَ أَنْفَهُ خَثْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَقَّهُ

إِبْنُ خُثَيْمٍ [İbn Ḫuṯeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) ʿAbdullāh b. ʿOṯmān'dır ki muhaddistir.

[خ ث ر م]

اَلْخُثَارِمُ [el-ḫuṯārim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Her nesneden tatayyur eden yaʿnī bed fāl edip teşe»üm eder olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ خُثَارِمٌ أَيْ مُتَطَيِّرٌ Ve ʿAmr el-Becelī nām kimsenin ki Kumeyt nām şāʿirin ʿamucasıdır, pederi ismidir. Ve kalın dudaklı adama denir; yukālu: رَجُلٌ خُثَارِمٌ أَيِ الْغَلِيظُ الشَّفَةِ

اَلْخِثْرِمَةُ [el-ḫiṯrimet] (ḫā'nın ve rā'nın kesriyle) خِثْرِمَةٌ [ḫiṯrimet] maʿnāsınadır ki üst dudağın ortasında olan düğmeciğe denir.

اَلْخَثْرَمَةُ [el-ḫaṯremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir işte beceriksiz çolpa ve hemec olmak maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذِهِ الْخَثْرَمَةُ أَيِ الْخُرْقُ فِي الْعَمَلِ

[خ ث ع م]

خَثْعَمٌ [Ḫaṯʿam] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir dağın adıdır, onda mütemekkin olanlara Ḫaṯʿamiyyūn ıtlāk olunur. Ve Ḫaṯʿam b. Enmār, Maʿadd kabīlesinden münşaʿib bir kabīlenin pederleri ismidir. Ve bir erkek devenin ismidir, o kabīle halkı onu boğazladıktan nāşī pederleri Ḫaṯʿam ile tesmiye olundu. Ve İbn Ebī Ḫaṯʿam, ʿÖmer b. ʿAbdullāh'tır ki muhaddistir. Ve

خَثْعَمٌ [ḫaṯʿam] Arslana denir.

اَلْمُخَثْعَمُ [el-muḫaṯʿam] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Bu dahi arslana denir. Ve yüzü enli ve değirmi adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَثْعَمُ الْوَجْهِ أَيْ مُكَلْثَمُهُ

اَلْخَثْعَمَةُ [el-ḫaṯʿamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Beden kana bulaşmak maʿnāsınadır. ʿAlā-kavlin aʿmāl-iʿArabdan bir ʿameldir ve o bir kavm teʿāvun ve tenāsur üzere ʿahd ve peymān edecek olduklarında bir araya gelip bir hayvānı zebh ve lahmını ekl eyledikten sonra kanını bir kap içre vazʿ ve ona baʿzı tīb halt edip ellerini ona batırdıkları hālde ʿakd-i ʿahd ü mīsāk ederler,işte خَثْعَمَةٌ [ḫaṯʿamet] bundan ʿibārettir. Ve

خَثْعَمَةٌ [ḫaṯʿamet] Kızıl tüylü keçiye denir, koyuna ıtlāk olunmaz; yukālu: عَنْزٌ خَثْعَمَةٌ أَيْ حَمْرَاءُ

[خ ث ل م]

اَلْخَثْلَمَةُ [el-ḫaṯlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Karışmak, ihtilāt maʿnāsınadır. Ve bir nesneyi uğurlayın gizlice almak maʿnāsınadır; yukālu: خَثْلَمَهُ إِذَا أَخَذَهُ فِي خُفْيَةٍ

خَثْلَمٌ [Ḫaṯlem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[خ ج م]

اَلْخِجَامُ [el-ḫicām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلْخَجُومُ [el-ḫacūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Ferci bol karıya denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ خِجَامٌ وَخَجُومٌ أَيِ الْوَاسِعَةُ الْهَنِ

[خ د م]

اَلْخِدْمَةُ [el-ḫidmet] (ḫā'nın kesriyle ve fethiyle) Bir adamın işini gücünü görüp bendelik ve pīşkārlık eylemek maᶜnāsınadır ki tahrīfle hizmet eylemek taᶜbīr olunur; yukālu: خَدَمَهُ خِدْمَةً وَخَدْمَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا عَمِلَ لَهُ

اَلْخَادِمُ [el-ḫādim] Hizmet-kāra denir, Fārisīde pīşkārlık derler;cemᶜi خُدَّامٌ [ḫuddām] gelir, كَاتِبٌ [kātib] ve كُتَّابٌ [kuttāb] gibi ve خَدَمٌ [ḫadem] gelir fethateynle. Müᵓennesinde kezālik خَادِمٌ [ḫādim] denir ve خَادِمَةٌ [ḫādimet] denir hā'yla. Şārih der ki خَادِمٌ [ḫādim] ism mecrāsına icrā olunmuştur,حَدَثٌ [ḥadeṯ] maᶜnāsında, hāᵓ ilhāk olunur; tekūlu: هَذِهِ خَادِمَةٌ غَدًا

اَلْإِخْتِدَامُ [el-iḫtidām] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] veznide) Bir adamın hizmet-kārı olmamakla işini gücünü kendisi görmek maᶜnāsınadır ki kendi nefsine hizmet-kārlık eylemektir; yukālu: إِخْتَدَمَ الرَّجُلُ إِذَا خَدَمَ نَفْسَهُ Kāle'ş-şārih ve minhu yukālu: لَا بُدَّ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ خَادِمٌ أَنْ يَخْتَدِمَ Ve bir kimseden hizmet-kār istemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِخْتَدَمَهُ إِذَا اسْتَوْهَبَهُ خَادِمًا

اَلْإِسْتِخْدَامُ [el-istiḫdām] Bu dahi bir kimseden hizmet-kār istemek maᶜnāsınadır.

اَلْإِخْدَامُ [el-iḫdām] (hemzenin kesriyle) Bir adama hizmet-kār vermek maᶜnāsınadır; yukālu: إِسْتَخْدَمَهُ وَاخْتَدَمَهُ فَأَخْدَمَهُ أَيِ اسْتَوْهَبَهُ خَادِمًا فَوَهَبَهُ لَهُ

اَلْخَدَمَةُ [el-ḫademet] (fetehātla) Şol halka tarzında kalın ve muhkem tasmaya denir ki devenin bileğine bağlayıp ona devenin ayağına diktikleri çarığı bend ederler. Ve bir yerde dāᵓire olmuş nās halkasına denir; ve minhu yukālu: فَضَّ اللهُ خَدَمَتَهُمْ أَيْ فَرَّقَ جَمْعَهُمْ Ve

خَدَمَةٌ [ḫademet] Halhāla ıtlāk olunur; yukālu: جَاءَتْ وَفِي رِجْلِهَا خَدَمَةٌ أَيْ خَلْخَالٌ Ve baldıra ıtlāk olunur;cemᶜi خَدَمٌ [ḫadem] gelir hā'sız ve خِدَامٌ [ḫidām] gelir, كِتَابٌ [kitāb] vezninde.

اَلْمُخَدَّمُ [el-muḫaddem] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Ayakta halhāl geçirecek yere denir. Ve devenin bilekçesinde zikr olunan خَدَمَةٌ [ḫademet] dedikleri tasma geçirecek yere denir, مُخَدَّمَةٌ [muḫaddemet] dahi denir hā'yla. Ve nisvānın ayakta don paçalarını bağladıkları don halkasına denir, zīrā onlar donlarının paçalarını topuk üzere çekip bend ederler, don orada kıvrım kıvrım yeri süpürür; yukālu. مُخَدَّمُ سَرَاوِيلِهَا يَتَذَبْذَبُ أَيْ رِبَاطُهُ عِنْدَ أَسْفَلِ رِجْلِهِ Ve şol ata denir ki ayağında olan sekili tırnak üzere dāᵓire gibi olan kıllardan yukarıca değirmi ola ve ona أَخْدَمُ [aḫdem] dahi denir, ᶜalā-kavlin sekili bileklerinin bütününü yāhūd baᶜzı yerini tecāvüz eylemiş ola; yukālu: فَرَسٌ مُخَدَّمٌ وَأَخْدَمُ إِذَا كَانَ تَحْجِيلُهُ فَوْقَ أَشَاعِرِهِ أَوْ جَاوَزَ الْبَيَاضُ أَرْسَاغَهُ أَوْ بَعْضَهَا

اَلْخَدْمَاءُ [el-ḫadmāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] veznide) Elleri ve ayakları ak olan koyuna denir, ᶜalā-kavlin bir ayağı ak ve sāᵓir bedeni siyāh olana denir yāhūd bacağı bilekçesine karīb karamtık ak ola yāhūd akçıl kara ola; kezālik bu sıfat üzere olan dağ keçilerine de denir.

اَلْخُدْمَةُ [el-ḫudmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] veznide) خَدْمَاءُ [ḫadmāᵓ] lafzından ismdir, خُدْمَةٌ

[ḥumret] gibi.

اَلْخَدْمَةُ [el-ḫadmet] (ḫā'nın fethiyle) Leyl ve nehārdan bir sāᶜate denir; yukālu: مَضَتْ خَدْمَةٌ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ أَيْ سَاعَةٌ

اَلْخِدْمَةُ [el-ḫidemet] (عِنَبَةٌ [ᶜinebet] vezninde) Kayışa denir.

اَلْمَخْدُومُ [el-maḫdūm] Şol adama denir ki cinn tāᵓifesinden tābiᶜası ola ki خُدَّامٌ [ḫuddām] sāhibi taᶜbīr olunur.

اَلْمُخَدَّمُونَ [el-muḫaddemūn] (مُعَظَّمُونَ [muᶜaẓẓamūn] vezninde) مُخَدَّمٌ [muḫaddem] kelimesinin cemᶜidir, hadem ve haşemi firāvān adama denir; yukālu: قَوْمٌ مُخَدَّمُونَ أَيْ كَثِيرُوا الْخَدَمِ

إِبْنُ خِدَامٍ [İbnu Ḫidām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir şāᶜirdir yāhūd bu ẕāl-ı muᶜceme ileder. Ve Ebū İsḥāḳ İbrāhīm el-Ḫudāmī ki fukahādandır, ḫā'nın zammıyladır; Ebu'l-Ferec mühmele ile takyīd eylemiştir, lākin vehmdir, muᶜceme ile olmak melhūzdur.

[خ ذ م]

اَلْخَذْمُ [el-ḫaẕm] (ḫā'nın fethi ve ẕāl-ı muᶜcemenin sükūnuyla) Kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَمَهُ خَذْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve şikārī kuş şikārına yāhūd tuᶜmesine pençe vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَمَهُ الصَّقْرُ إذا ضَرَبَهُ بِمِخْلَبِهِ Ve kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَمَ الشَّيْءُ خَذْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا انْقَطَعَ Ve sarhoş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَمَ فُلَانٌ إِذَا سَكِرَ

اَلتَّخْذِيمُ [et-taḫẕīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّخَذُّمُ [et-taḫaẕẕum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da kesmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَذَّمَهُ وَتَخَذَّمَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve

تَخَذُّمٌ [teḫaẕẕum] Kesilmek maᶜnāsınadır; yukālu: تَخَذَّمَ الشَّيْءُ إِذَا انْقَطَعَ

اَلْخَذِيمُ [el-ḫaẕīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Sarhoşa denir; müᵓennesi خَذِيمَةٌ [ḫaẕīmet] tir; yukālu: رَجُلٌ خَذِيمٌ أَيْ سَكْرَانُ وَامْرَأَةٌ خَذِيمَةٌ أَيْ سَكْرَى Ve kesilmiş kulağa denir; yukālu: أُذُنٌ خَذِيمٌ أَيْ مَقْطُوعَةٌ

اَلْخَذَمُ [el-ḫaẕem] (fethateynle) Sürᶜat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَذِمَ الرَّجُلُ خَذَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَسْرَعَ

اَلْخَذِمُ [el-ḫaẕim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْخَذُومُ [el-ḫaẕūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلْمُخَذَّمُ [el-muḫaẕẕem] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Keskin kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ خَذِمٌ وَخَذُومٌ وَمُخَذَّمٌ أَيْ قَاطِعٌ Ve

خَذِمٌ [ḫaẕim] Hoş-tabᶜ ve nīk-hūy, kerīm ve civān-merd adama denir; cemᶜi خَذِمُونَ [ḫaẕimūn]dur; yukālu: رَجُلٌ خَذِمٌ أَيْ سَمْحٌ طَيِّبُ النَّفْسِ Ve Mirdās b. Ebī ᶜĀmir'in feresi ismidir.

اَلْخُذَامَةُ [el-ḫuẕāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bir nesneden kesilmiş pāreye denir ki kesinti taᶜbīr olunur; yukālu: هَذِهِ خُذَامَتُهُ أَيْ قِطْعَتُهُ

اَلْخَذْمَاءُ [el-ḫaẕmāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Şol koyuna denir ki kulağı arkuru kesilip lākin kopup ayrılmakla yarık kalmış ola; yukālu: شَاةٌ خَذْمَاءُ وَهِيَ الَّتِي شُقَّتْ أُذُنُهَا عَرْضًا وَلَمْ تَبِنْ

اَلْخَذْمَةُ [el-ḫaẕmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Deveye mahsūs bir güne damga ismidir. Ve bu, zamān-ı İslām'da ihdās olunan damgalardandır.

خِذَامٌ [Ḫiẕām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Muḥārib kabīlesinden bir batndır. Ve Ḫayyāş b. Ḳays b. el-Aᶜver nām kimsenin feresi ismidir. Ve İbn Ḫiẕām ānifen "خ،د،م" māddesinde zikr olundu.

اَلْإِخْذَامُ [el-iḫẕām] (hemzenin kesriyle) Bir kimse züll ve hakāretini ikrār edip epsem olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخْذَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَقَرَّ بِالذُّلِّ وَسَكَنَ Ve sarhoş eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَخْذَمَهُ الشَّرَابُ إِذَا أَسْكَرَهُ

خُذَيْمٌ [Ḫuẕeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. Rebīʿ b. Ḫuẕeym muhaddistir.

مِخْذَمٌ [Miḫẕem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Ḫāriṣ b. Ebī Şemir el-Ġassānī nām emirin kılıcı ismidir.

ذُو الْخَذَمَةِ [Ẕu'l-Ḫaẕemet] (fetehātla) ʿĀmir b. Maʿbed'in lakabıdır.

[خ ذ ر م]

اَلْخَذَارِيمِ [el-ḫaẕārīm] (ḫā'nın fethiyle) Pek köhne pāre pāre libāsa denir; yukālu: ثَوْبٌ بُرْمَةٌ أَعْشَارٌ خَذَارِيمُ أَيْ رَعَابِيلُ أَيْ أَخْلَاقٌ Ve bu kabīlindendir.

[خ ذ ل م]

اَلْخَذْلَمَةُ [el-ḫaẕlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: خَذْلَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve bu ḫā-yı mühmele ile de lügattır.

[خ ر م]

اَلْخَرْمُ [el-ḫarm] (ḫā'nın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Bir nesnenin dikişini ve nigendesini söküp ayırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَمَ الْخَرَزَةَ خَرْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا فَصَمَهَا Ve bir adamın burnunun direğini yarmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرَمَ فُلَانًا إِذَا شَقَّ وَتَرَةَ أَنْفِهِ Ve

خَرْمٌ [ḫarm] Dağın burnuna denir ki sivri çıkan ucundan ʿibārettir. Ve

خَرْمٌ [ḫarm] ʿArūziyyūn ıstılāhında feʿūlun cüzʾünden fā'nın yāhūd mefāʿīlun cüzʾünden mīm'in iskātından ʿibārettir, pes feʿūlun, ʿūlun kalmakla faʿlun cüzʾüne nakl olunur ve mefāʿīlun, fāʿīlun kalmakla mefʿūlun cüzʿüne nakl olunur. Ve خَرْمٌ [ḫarm] ʿilleti ʿārız olan beyte مَخْرُومٌ [maḫrūm] ve أَخْرَمُ [aḫrem] dediler. Ve خَرْمٌ [ḫarm] kelimesinin cemʿi خُرُومٌ [ḫurūm] dur, burada وَالْمِيمُ مِنْ مُفَاعَلَتُنْ nüshaları galattır.

اَلتَّخْرِيمُ [et-taḫrīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi bir nesnenin dikişini söküp yirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَرَّمَ الْخَرَزَةَ بِمَعْنَى خَرَمَهَا

اَلتَّخَرُّمُ [et-teḫarrum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mutāviʿdir, dikiş sökülüp yirilmek maʿnāsınadır; yukālu: خَرَمَ الْخَرَزَةَ فَتَخَرَّمَتْ أَيْ فَصَمَهَا فَانْفَصَمَتْ Ve bir nesneyi bi-tamāmihi kesip ayırmak maʿnāsınadır. Bu münāsebetle bir tāʾifeyi bi'l-cümle istīsāl edip kökünü kesmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: تَخَرَّمَتِ الْمَنِيَّةُ الْقَوْمَ إِذَا اسْتَأْصَلَتْهُمْ وَاقْتَطَعَتْهُمْ Ve تَخَرُّمُ الزَّنْدِ [teḫarrumu'z-zend] bir adam bir kimseye zulm ve humk ile şer-gīr olmak maʿnāsından ʿibārettir; tekūlu: فُلَانٌ يَتَخَرَّمُ زَنْدُهُ أَيْ يَرْكَبُنَا بِالظُّلْمِ وَالْحُمْقِ Şārih der ki مُتَخَرَّمٌ [muteḫarrem] olan zend yaʿnī bir tarafı kesilip yirilmiş olan çakmağın āteşi çıkmamakla hayr ve menfaʿati olmadığından hayr ve fāʾidesi olmayıp hemān beyhūde cevr ve cefā ve evzāʿ-ı ahmakāne ile ilkā-i sıklet eden kimseden kināye edip يَتَخَرَّمُ زَنْدُهُ derler, fāʾidesiz istīlā eder demektir; kezālik تَخَرَّمَ زَبَدُهُ derler ki bā-i muvahhade iledir, kere yağına denir, gazabı sākin oldu diyecek yerde istiʿmāl ederler. İntehā. Ve

تَخَرُّمٌ [teḫarrum] Ḫurremiyye tāʾifesinin dīn ve āyīnlerine tābiʿ olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَرَّمَ الرَّجُلُ إِذَا دَانَ بِدِينِ الْخُرَّمِيَّةِ

اَلْخَرَمُ [el-ḫarem] (fethateynle) Bir adamın burnunun direği yirilmek maʿnāsınadır; yukālu: خَرِمَ الرَّجُلُ خَرَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَخَرَّمَتْ وَتَرَةُ أَنْفِهِ

اَلْخَرَمَةُ [el-ḫaremet] (fetehātla) Burunda yirilmiş yere denir ki yarık taʿbīr olunur.

اَلْخَرْمَاءُ [el-ḫarmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Yirilmiş kulağa denir; yukālu: أُذُنٌ خَرْمَاءُ أَيْ مُنْخَرِمَةٌ Ve Ṣafrāʾ nām mahalde bir çeşme adıdır. Ve Zeydu'l-Fevāris eḍ-Ḍabbī ve Rāşid b. Şemmās el-Maʿnī fereslerinin ismidir. Ve Benī Ebī Rebīʿa'ya mahsūs bir feres ismidir. Ve

خَرْمَاءُ [ḫarmāʾ] Şol yüksek bayıra denir ki bir tarafı çukur ve isik yere engebe ola, ʿalā-kavlin şol tepeye denir ki bir cānibi be-gāyet sarp olmakla oradan suʿūd mümkin olmaya. Ve kulağı arkurudan yirilmiş dişi keçiye vasf olur; yukālu: عَنَزٌ خَرْمَاءُ إِذَا كَانَتْ قَدْ شُقَّتْ أُذُنُهَا عَرْضًا

خُرْمٌ [Ḫurm] (ḫā'nın zammıyla) Bir mevziʿ yāhūd bir niçe hurde dağların ismidir. Ve

خُرْمُ الْأَكَمَةِ [ḫurmu'l-ekemet] Tepenin tükenip kesildiği yerden ʿibārettir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْأَخْرَمَانِ [el-aḫremān] (tesniye sīgasıyla) Üst damağın yukarı uçlarında çenelerden ayrıca iki kemiğe ıtlāk olunur. Ve

أَخْرَمَا الْكَتِفَيْنِ [aḫreme'l-ketifeyn] Arkada kürek kemiklerinin kollar tarafında olan uçlarına denir, ʿalā-kavlin kürek kemiklerinin aşağı uçlarından ʿibārettir ki كُعْبُرَةٌ [kuʿburet] dedikleri yumruca kemiği ihāta eylemiştir; yukālu: أَصَابَ أَخْرَمَا الْكَتِفَيْنِ وَهُمَا عَظْمَانِ مُنْخَرِمَانِ مِنْ قِبَلِ الْعَضُدَيْنِ أَوْ طَرَفَا أَسْفَلِ الْكَتِفَيْنِ اللَّذَانِ اكْتَنَفَا كُعْبُرَةَ الْكَتِفِ Burada فِي ziyādesiyle أَخْرَمَا فِي الْكَتِفَيْنِ nüshaları galat-ı sarīhtir.

اَلْأَخْرَمُ [el-aḫrem] أَخْرَمَانِ [aḫremān] lafzından müfreddir. Ve gözü yırtlaz adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَخْرَمُ أَيْ مُنْقَطِعُ الْعَيْنَيْنِ Ve kulağı yırtık adama denir. Ve burnunun direği yarık kimseye denir. Ve mülūk-i Rūm'dan birinin ismidir. Ve Benū Suleym yurdunda bir dağın adıdır. Ve taraf-ı Dehnā'da bir başka dağın adıdır; rā'nın zammıyla zebān-zededir. Ve Necd'de bir dağın adıdır.

اَلْمَخْرِمُ [el-maḫrim] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) خُرْمٌ [ḫurm] gibi bu dahi tepenin tükenip kesildiği yere denir; yukālu: نَزَلُوا فِي خُرْمِ الْأَكَمَةِ وَمَخْرِمِهَا أَيْ مُنْقَطَعِهَا Ve

مَخْرِمُ الْجَبَلِ [maḫrimu'l-cebel] ve

مَخْرِمُ السَّيْفِ [maḫrimu's-seyf] Dağın ve kılıcın burunlarından ʿibārettir;cemʿi مَخَارِمُ [maḫārim]dir. Ve

مَخَارِمُ [meḫārim] Pek ve galīz yerlerde olan yollara ıtlāk olunur. Ve gecenin evāʾiline ıtlāk olunur; tekūlu: سِرْنَا مَخَارِمَ الطُّرُقِ فِي مَخَارِمِ اللَّيْلِ أَيِ الطُّرُقَ فِي الْغِلَظِ فِي أَوَائِلِ اللَّيْلِ

اَلْخَوْرَمَةُ [el-ḫavremet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Burnun ön tarafına ʿalā-kavlin deliklerinin aralığına denir. Ve خَوْرَمٌ [ḫavrem] kelimesinden müfred olur ki yarığı ve çatlağı olan kayaya denir.

اَلْإِخْتِرَامُ [el-iḫtirām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Kesilmek maʿnāsınadır. Bu münāsebetle ölmek maʿnāsında müstaʿmeldir; tekūlu: أُخْتُرِمَ فُلَانٌ عَنَّا عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا مَاتَ وَيُقَالُ اخْتَرَمَتْهُ الْمَنِيَّةُ أَيْ أَخَذَتْهُ Ve bir kavmi istīsāl edip ötesini kesmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: إِخْتَرَمَتِ الْمَنِيَّةُ الْقَوْمَ إِذَا اسْتَأْصَلَتْهُمْ وَاقْتَطَعَتْهُمْ

اَلْخَارِمُ [el-ḫārim] (rā'nın kesriyle) Soğuk nesneye denir, bārid maʿnāsına. Ve tārik

maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ خَارِمُ الْعِلْمِ أَيْ تَارِكُهُ Ve müfsid maʿnāsınadır. Ve hāssaten soğuk rüzgāra denir.

اَلْخَرِيمُ [el-ḫarīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mācin ve lāübāliyāne-meşreb kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ خَرِيمٌ أَيْ مَاجِنٌ

اَلْخَرَامَةُ [el-ḫarāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam mācin ve lāübālī olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَرُمَ الرَّجُلُ خَرَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا كَانَ خَرِيمًا

اَلْخُرُمُ [el-ḫurrem] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Şecerin nebātına denir ki murād ağacın dalları ve budakları ve yapraklarıdır ki tāb u tarāvetli ola.Ve keder ve zahmetsiz hoş ve mülāyim dirliğe denir. ʿAlā-kavlin خُرَّمٌ [ḫurrem] lafzı muʿarrebdir, yaʿnī Fārisīden muʿarrebdir, lākin Fārisīde mesrūr ve şādān maʿnāsıyla mübeyyen olmakla zāhiren maʿnā-yı mezbūr mecāz olur. Ve

خُرَّمٌ [Ḫurrem] Ḥāfız Ḥuseyn b. İdrīs'in pederinin lakabıdır. Ve خُرَّمَةٌ [ḫurremet] lafzından cemʿ olur ki böğrülceye şebīh bir nebāt ismidir, levni benefsecī ve begāyet hoş-bū ve hoş-manzar olur. İstishābı bāʿis-i muhabbet ve çiçeğinden tertīb olunan yağla iddihān zikr olunan muhabbet husūsunda nāfiʿ ve ʿadāveti dāfiʿdir. Bu nebātı müfredātta erguvānī şebboy ile beyān ederler. Ve baʿzı müfredātta Türkīde anasına dil döndüren taʿbīr ederler, bi-ʿaynihi fasulye kabı gibi, çiçekleri uzun uzun ve rengi gökçül mor olur, ucunda hurde bir sarıca tel gibi nesnesi olmakla onu lisān ʿadd edip gūyā ki lisānı ensesine çekilmiş olur diye mersūmdur. Ve

خُرَّمَةُ [Ḫurremet] Fāris diyārında bir karye adıdır; Bābek el-Ḫurremī dedikleri Mecūsī-yi meşhūr oradandır. Mesfūr, Muʿtaşım Halīfe zamānında zuhūr ve Mazdekiyye āyīnini halka neşr eyledi, tenāsuh iʿtikādında olup ve nisvānda herkes müşterekti diye ibāhet-i nisā ile katı vāfir fesāda bāʿis ve ekser-i bilāda müstevlī oldu. Ve Ḫurremiyye dedikleri tāʾife bunun kavmidir.

أُمُّ خُرَّمَانَ [Ummu Ḫurremān] Bir mevziʿ adıdır.

مُخَرِّمٌ [Muḫarrim] (مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde) Baġdād'da bir mahalledir; Yezīd b. Muḫarrem nām kimseye mensūbdur.

اَلْخُرْمَانُ [el-ḫurmān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Yalan söze denir, kezib maʿnāsına.

اَلْخُرَّامُ [el-ḫurrām] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde) Tāʿat ve ʿibādetten bi'l-külliyye munkatıʿ olup müdām irtikāb-ı meʿāsī vü āsām eden kimselere denir; yukālu: هُمَ خُرَّامٌ أَيِ الْمُتَخَرِّمُونَ فِي الْمَعَاصِي Ve bu gūyā ki خَارِمٌ [ḫārim]in cemʿidir. Ve

خُرَّامٌ [Ḫurrām] Aḥmed b. ʿAbdullāh ve ʿAmr b. Ḥammūye nām muhaddislerin cedleri ismidir.

خُرَيْمٌ [Ḫureym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: Mūsā b. ʿĀmir ve Saʿīd b. ʿAmr b. Ḫureym ve Muḥammed b. Muḥammed b. Ebī Caḥveş el-Ḫureymiyyūn muhhadislerdir. Ve Ḫureym b. Fātik b. el-Aḫrem ve Ḫureym b. Eymen ashābdandır.

اَلْخَرُومَانَةُ [el-ḫarūmānet] (ḫā'nın fethiyle) Bir bed-rāyiha ottur ki suya yakın deve yataklarında biter.

مُخَرَّمٌ [Muḫarrem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recül ismidir.

[خ ر ث م]

اَلْخَرْثَمَةُ [el-ḫarṯemet] (ḫā'nın ve ṯā-yı müsellesenin fethalarıyla ve kesreleriyle) Ayakkabının ucuna denir ki burnu taʿbīr olunur, eger خَرْثَمَةٌ [ḫarṯemet]i yoksa ona لَسِنَةٌ [lesinet] derler ki göğsünden ucuna varınca lisān heyʾetinde mahrūtī olur.

[خ ر ش م]

اَلْخُرْشُومُ [el-ḫurşūm] (şīn-i muʿceme ile زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) Dağın dereye yāhūd sahrāya doğru havāle çıkan burnuna denir. Ve büyük dağa denir. Ve pek ve galīz arza denir.

اَلْخِرْشَمَّةُ [el-ḫirşemmet] (mīm-i müşeddede ile هِرْشَفَّةٌ [hirşeffet] vezninde) Bu dahi pek ve kalın arza denir.

اَلْمُخْرَنْشِمُ [el-muḫrenşim] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Hod-bīn, müteʿazzim ve kibr-ālūd kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مُخْرَنْشِمٌ أَيْ مُتَعَظِّمٌ مُتَكَبِّرٌ فِي نَفْسِهِ Ve arıklayıp mütegayyirü'l-levn olan adama denir. Ve gövdesi kirpi gibi topaç, aʿzāları bodur adama denir.

[خ ر ط م]

اَلْخُرْطُومُ [el-ḫurṭūm] (زُنْبُورٌ [zunbūr] vezninde) ve

اَلْخُرْطُمُ [el-ḫurṭum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde) Buruna denir, ʿalā-kavlin burnun önüne denir ki uç tarafıdır yāhūd iki taraflı damakların burna kavuştuğu yere denir; yukālu: أَصَابَ خُرْطُومَهُ وَخُرْطُمَهُ أَيْ أَنْفَهُ أَوْ مُقَدَّمَهُ أَوْ هُوَ مَا ضَمَمْتَ عَلَيْهِ الْحَنَكَيْنِ Şārih der ki خُرْطُومٌ [ḫurṭūm] fīlin enfine mevzūʿdur, baʿdehu ʿale'l-ıtlāk istiʿmāl olundu. Ve

خُرْطُومٌ [ḫurṭūm] Çabuk sarhoş eden keskin hamra denir yāhūd sıkılan üzümden en evvel akan şıraya denir ki ayakla çiğnemezden evvel akar, şıra burnu taʿbīr olunur, onun şarābı pek tīz olur; yukālu: شَرِبَ الْخُرْطُومَ أَيِ الْخَمْرَ السَّرِيعَةَ الْإِسْكَارِ أَوْ هُوَ مَا يَجْرِي مِنَ الْعِنَبِ قَبْلَ أَنْ يُدَاسَ

ذُو الْخُرْطُومِ [Ẕu'l-Ḫurṭūm] ʿAbdullāh b. Enīs radıyallāhu ʿanhu kılıcının ismidir. Ve

خُرْطُومُ الْحُبَارَى [Ḫurṭūmu'l-Ḫubārā]Bir şāʿirdir, ismi ʿAbdullāh b. Zuheyr'dir. Ve

خُرْطُومَانِ [Ḫurṭūmān] Cuşem b. el-Ḫazrec ile ʿAvf b. el-Ḫazrec'dir. Ve خُرْطُومٌ [ḫurṭūm] lafzının cemʿi خَرَاطِيمُ [ḫarāṭīm] gelir. Ve

خَرَاطِيمُ [ḫarāṭīm] Bir kavmin aʿyān ve zīşānlarına ıtlāk olunur; yukālu: هُمْ خَرَاطِيمُ الْقَوْمِ أَيْ سَادَاتُهُمْ

اَلْخُرَاطِمُ [el-ḫurāṭim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Yaşını bulmuş kocaman karıya denir.

اَلْخَرْطَمَةُ [el-ḫarṭamet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamın burnuna vurmak yāhūd burnunu bir tarafa doğru eğmek maʿnāsınadır; yukālu: خَرْطَمَهُ إِذَا ضَرَبَ خُرْطُومَهُ أَوْ عَوَّجَهُ

اَلْإِخْرِنْطَامُ [el-iḫrinṭām] (إِحْرِنْجَامٌ [iḥrincām] vezninde) Kibr ve dimāgdan nāşī burnu yukarı tutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْرَنْطَمَ الرَّجُلُ إِذَا رَفَعَ أَنْفَهُ وَاسْتَكْبَرَ Ve gazab-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِخْرَنْطَمَ الرَّجُلُ إِذَا غَضِبَ

اَلْخُرْطُمَانُ [el-ḫurṭumān] (عُنْفُوَانٌ [ʿunfuvān] vezninde) Pek uzun adama denir.

[خ ز م]

اَلْخَزْمُ [el-ḫazm] (zā-yı muʿceme ile عَزْمٌ [ʿazm] vezninde) Dizmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزَمَ اللُّؤْلُؤَ خَمْزًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا شَكَّهُ Ve devenin burnuna خِزَامَةٌ [ḫizāmet] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزَمَ الْبَعِيرَ إِذَا جَعَلَ

Ve فِي جَانِبِ مَنْخِرِهِ الْخِزَامَةَ

خَزْمٌ [ḫazm] Ehl-i ʿarūz ıstılāhında beytin evveline yaʿnī şatr-ı evvelin sadrına birden dörde kadar harf ziyāde eylemekten ʿibārettir ki o harf-i taktīʿde muʿteddün bihā olmaz. Şārih der ki ʿinde'l-Aḫfeş mısrāʿ-ı sānīnin ibtidāsına da ziyāde kılınır bir harf yā iki harf olur. Bunda üç ve dört olmaz, meselā bahr-i tavīlden işbu: "وَإِذَا أَنْتَ جَازَيْتَ امْرَأً السُّوءِ فِعْلَهُ || أَتَيْتَ مِنَ الْأَخْلَاقِ مَا أَنْتَ رَاضِيًا" beytin şatr-ı evvelinde vāv ziyāde olmuştur, yine faʿūlun taktīʿindedir.

اَلْخِزَامَةُ [el-ḫizāmet] (كِتَابَةٌ [kitābet] vezninde) بُرَةٌ [buret] maʿnāsınadır ki devenin burnunun bir tarafına geçirdikleri halkadır, burundarak taʿbīr olunur. Ve

خِزَامَةُ النَّعْلَيْنِ [ḫizāmetu'n-naʿleyn] Şol ince tirşeye denir ki onunla naʿleyn tasmalarını birbirine dikip kavuştururlar.

اَلتَّخْزِيمُ [et-taḫzīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi devenin burnuna burundarak geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَزَّمَ الْبَعِيرَ بِمَعْنَى خَزَمَهُ

اَلْخَزْمَى [el-ḫazmā] (سَكْرَى [sekrā] vezninde) Burunlarına burundarak geçirilmiş develere denir.Ve tuyūr kısmının cümlesi, kezālik devekuşu مَخْزُومَةٌ [maḫzūmet] ve مُخَزَّمَةٌ [muḫazzemet] olurlar, zīrā burunlarının vetereleri bi'l-cümle delik olur.

اَلتَّخَزُّمُ [et-teḫazzum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Dizilmek maʿnāsınadır; ve minhu yukālu: تَخَزَّمَ الشَّوْكُ فِي رِجْلِهِ إِذَا شَكَّهَا وَدَخَلَ فِيهَا

اَلْمُخَازَمَةُ [el-muḫāzemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) İki adam bir mahalde buluşmak kavliyle her biri bir yola sülūk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَازَمَهُ الطَّرِيقَ إِذَا أَخَذَ فِي طَرِيقٍ وَأَخَذَ الْآخَرُ فِي طَرِيقٍ حَتَّى الْتَقَيَا فِي مَكَانٍ

اَلْخَازِمُ [el-ḫāzim] Pek soğuk rüzgāra denir; yukālu: رِيحٌ خَازِمٌ أَيْ خَارِمٌ

اَلْخَزَمُ [el-ḫazem] (fethateynle) دَوْمٌ [devm] ağacına şebīh bir şecer adıdır, kabuğundan ip bükülür.

اَلْخَزَّامُ [el-ḫazzām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Şecer-i mezbūru satıcı adama denir, Medīne'de سُوقُ الْخَزَّامِينَ [Sūḳu'l-Ḫazzāmīn] dedikleri çarşı ona muzāftır.

اَلْخَزَمَةُ [el-ḫazemet] (fetehātla) مُقْلٌ [muḳl] ağacının yaprağına denir. Ve

خَزَمَةُ [Ḫazemet] Esāmīdendir: Ḫazeme b. Ḫazeme ve Ḥāriṯ b. Ḫazeme ve Nehīk b. Evs b. Ḫazeme ve zā'nın sükūnuyla Ḥāriṯ b. Ḫazume ve ʿAbdullāh b. Ṣaʿlebe b. Ḫazume ashābdandır.

اَلْخُزَامَى [el-ḫuzāmā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) Bir nebāttır, ʿalā-kavlin خِيرِيُّ الْبَرِّ [ḫīriyyu'l-berr] yaʿnī yabanī şebboy ismidir; çiçeği bi'l-cümle sahrā çiçeklerinden hoş-būy olur, tebhīri mutlakan rāyiha-i müntineyi müzīl ve fezrecesi rahimi münakkī olmakla muḥabbil ve ondan maʿmūl şerbetinin şürbü kebid ve tıhāl ve dimāg-ı bāridi muslihtir. Bu nebāt halkın tahrifle ḥusāme dedikleridir,ḥusāme rūhu maʿrūftur.

اَلْخَزُومَةُ [el-ḫazūmet] (صَبُورَةٌ [ṣabūret] vezninde) Sığır ineğine denir, ʿalā-kavlin yaşlı ve kısa gövdeli olanına denir;cemʿi خَزَائِمُ [ḫazāʾim] ve خَزُومٌ [ḫazūm] gelir.

اَلْأَخْزَمُ [el-aḫzem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Erkek yılana denir. Ve kısa damaklı zekere denir. Esāmīdendir: Ebū Aḫzem eṭ-Ṭāʾī, Ḥātim nām kerīm-i meşhūrun ceddi yāhūd ceddinin ceddidir. Aḫzem nām oğlu vefāt edip onun birkaç oğulları kalmıştı. Bir gün

bir mādde zımnında cümlesi merkūmun üzerine hurūc ve hücūm ve durūb ve cerh eylemeleriyle işbu ”إِنَّ بَنِيَّ زَمَّلُونِي بِالدَّمِ || وَمَنْ يَكُنْ دَرْءٌ بِهِ يُقَوَّمِ || مَنْ يَلْقَ آسَادَ الرِّجَالِ يُكْلَمِ || شِنْشِنَةٌ أَعْرِفُهَا مِنْ أَخْزَمِ“ kıtʿasını nazm ve īrād edip pederleri Aḫzem dahi kendisine bu güne ʿakūk ve ʿisyān sāhibi olmakla evlādları dahi onunla hem-hūy oldukları-nı işʿār eyledi. Ve min-baʿd mısrāʿ-ı ahīr durūb-ı emsālden oldu. Burada دَرْءٌ [derʾ] lafzı eğrilik ve شِنْشِنَةٌ [şinşinet] kesreteynle hūy ve tabīʿat maʿnāsınadır. Ve

أَخْزَمُ [Aḫzem] Medīne kurbünde bir dağın adıdır. Ve bir maʿrūf cinsi pāk deve buğu-runun ismidir.

اَلْخَزْمَاءُ [el-ḫazmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Kısa zeker başına denir; yukālu: كَمَرَةٌ خَزْمَاءُ أَيِ الْقَصِيرُ الْوَتَرَةِ

خُزَامٌ [Ḫuzām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Necd'de bir dere ismidir.

اَلْخُزَيْمِيَّةُ [el-Ḫuzeymiyyet] (زُبَيْرِيَّةٌ [zubeyriyyet] vezninde) Ecfer ile Ṣaʿlebiyye nām mahal beyninde bir huccāc konağının ismidir.

خَازِمٌ [Ḫāzim] Esāmīdendir: Ḫāzim b. el-Cihbid ve İbn Cebele ve İbnu'l-Ḳāsim ve İbn Mervān yāhūd bu ḥā-yı mühmele iledirve Ḫāzim b. Ḫuzeyme ve Ḫāzim b. Muḥammed b. Ḫāzim el-Ḳurṭubī ve İbn Muḥammed el-Cuhenī ve İbn Muḥammed er-Reḥabī. Ve pederleri Ḫāzim olanlardan: Saʿīd b. Ḫāzim el-Kūfī ve Ḫuzeyme el-ʿAbbāsī ve Aḥmed el-Lehīʿī ve Muḥammed eḍ-Ḍarīr Ebū Muʿāviye ve Misʿade ve Ḫālid ve Ḥasen b. Maḫled b. Ḫāzim ve ʿAbdullāh b. Ḫālid b. Ḫāzim. Ve künyesi Ebū Ḫāzim olan-lardan: Ebū Ḫāzim Cuneyd b. el-ʿAlāʾ ve ʿAbdulġaffār b. Ḥasen ve ʿAbdulḥamīd el-Ḳāḍī ve Aḥmed b. Muḥammed b. Ṣulb ve ʿAbdullāh b. Muḥammed ve İbnu'l-Ferrāʾ ve İbn Ebī Yaʿlā cümlesi muhaddislerdir. Ve Muḥammed b. Caʿfer b. Muḥammed ve İsmāʿīl b. ʿAbdullāh ve Aḥmed ve Caʿfer ibnā Muḥammed ve imām-ı kebīr Muḥammed b. ʿÖmer b. Ebī Bekr el-Ḫāzimiyyūn ʿulemā-yı kirāmdandır. Ve Ḥuseyn b. İsmāʿīl eş-Şeşdānikī ki mu-haddistir, Ḫuzeyme b. Ṣābit el-Enṣārī neslindendir. Ve İmām Muḥammed b. İsḥāḳ b. Ḫuzeyme ve Muḥammed b. ʿAlī b. Muḥammed b. ʿAlī b. Ḫuzeyme el-Ḫuzeymiyyān cedlerine mensūblardır.

خُزَيْمٌ [Ḫuzeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir: İbrāhīm b. Ḫuzeym ve Muḥammed b. Ḫuzeym eş-Şāşiyyān muhaddislerdir. Ve Muḥammed b. Ḫaḍr b. Ḥazzām ki شَدَّادٌ [şeddād] veznindedir yāhūd İbn Ebī Ḫazzām'dır, İmām Baġavī'den semāʿ ve telakkī eyledi.

مُخَزَّمٌ [Muḫazzem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Bir recūl ismidir.

خُزَيْمَةُ [Ḫuzeymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bu dahi esāmīdendir: Ḫuzeyme b. Evs ve İbn Ṣābit ve İbn Ḥakīm ve İbn Ceziyy ve İbn Cehm ve İbnu'l-Ḥāriṯ ve İbn Ḫazme ve İbn ʿĀṣim ve İbn Maʿmer ve ثُمَامَةُ [ṯumāmet] vezninde Ḫuzāme b. Yaʿmur el-Leyṯī ashābdandır. Ve İbn Ebī Ḫuzāme yāhūd Ebū Ḫuzāme b. Ḫuzeyme, Zuhrī'nin şeyhidir. Ve Ḫuzāme bint Ceh-me sahābiyyedir.

[خ س م]

اَلْأُخْسُومُ [el-uḫsūm] (أُسْلُوبٌ [uslūb] vezninde) Çuvalın kulpuna denir.

[خ ش م]

اَلْخَشَمُ [el-ḫaşem] (ḫā'nın ve şīn-i muᶜcemenin fethiyle) Et taᶜaffün edip kokmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَشِمَ اللَّحْمُ خَشَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ Ve

خَشَمٌ [ḫaşem] ve

خُشُومٌ [ḫuşūm] (قُعُودٌ [ḳuᶜūd] vezninde) Bir adamın burnunun deliği geniş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: خَشِمَ الرَّجُلُ خَشَمًا وَخُشُومًا مِنَ الْبَابِ الْمَزْبُورِ إِذَا اتَّسَعَ أَنْفُهُ Ve burun içinde kurūh ve sereṭān ve bāsūr makūlesi ᶜillet ᶜurūzundan bed rāyiha bağlamak maᶜnāsınadır; yukālu: خَشِمَ الْأَنْفُ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ مِنْ دَاءٍ فِيهِ Ve bir adamın genizi zāᵓil olmak maᶜnāsınadır ki kuvvet-i şāmmesi ᶜātıl olmakla aslā rāyiha duymaz olur, خُشَامٌ [ḫuşām] dahi bu maᶜnāyadır, غُرَابٌ [ġurāb] vezninde; yukālu: خَشِمَ فُلَانٌ خَشَمًا وَخُشَامًا إِذَا سَقَطَتْ خَيَاشِيمُهُ

اَلْإِخْشَامُ [el-iḫşām] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّخَشُّمُ [et-teḫaşşum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bunlar da et bozulmakla kokmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَخْشَمَ اللَّحْمُ وَتَخَشَّمَ إِذَا تَغَيَّرَتْ رَائِحَتُهُ

اَلْخَيْشُومُ [el-ḫayşūm] (قَيْصُومٌ [ḳayṣūm] vezninde) Burnun kasabasından نُخْرَةٌ [nuḫret] in mā-fevkiyle خَشَارِمُ [ḫaşārim]-i reᵓsten نُخْرَةٌ [nuḫret]in mā-tahtına denir, قَصَبَةُ الْأَنْفِ [ḳaṣabetu'l-enf] burun kemiğidir ve نُخْرَةٌ [nuḫret] burnun ilerisidir ve خَشَارِمُ الرَّأْسِ [ḫaşārimu'r-reᵓs] baştan burun içre inen yufka kemirtleklerdir.Pes خَيْشُومٌ [ḫayşūm] mukaddem-i dimāgda hiss-i müşterek olan yere muttasıl mevziᶜ olur ki Türkīde geniz taᶜbīr olunur;cemᶜi خَيَاشِيمُ [ḫayāşīm] dir. Ve ᶜinde'l-baᶜz خَيَاشِيمُ [ḫayāşīm] enfin nihāyetinde olan kemirtleklerden ᶜibārettir ki burun ile dimāgın beyninde olur ve ᶜalā-kavlin burnun içinde olan damarlara denir, onun için cemᶜ olarak istiᶜmāl ederler.

اَلْخَشْمُ [el-ḫaşm] (ḫā'nın fethiyle) Bir adamın genizini ezmek maᶜnāsınadır; yukālu: خَشَمَهُ خَشْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَ خَيْشُومَهُ

اَلْأَخْشَمُ [el-aḫşem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Burnunun içi geniş olan adama denir. Ve genizi tutkun kimseye denir ki aslā rāyiha duymaz olur ve burna dahi vasf olur.

اَلْمُخَشَّمُ [el-muḫaşşem] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمَخْشُومُ [el-maḫşūm] ve

اَلْمُتَخَشِّمُ [el-muteḫaşşim] (ism-i fāᶜil bünyesiyle) Sarhoşa denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَشَّمٌ وَمَخْشُومٌ وَمُتَخَشِّمٌ أَيْ سَكْرَانُ

اَلتَّخْشِيمُ [et-taḫşīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Keskin şarābın rāyihası genize sıçramakla adamı sarhoş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: خَشَّمَهُ الشَّرَابُ إِذَا تَفَوَّرَتْ رَائِحَتُهُ فِي الْخَيْشُومِ فَأَسْكَرَتْهُ

اَلْخُشْمَةُ [el-ḫuşmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) تَخْشِيمٌ [taḫşīm]den ismdir.

اَلْخُشَامُ [el-ḫuşām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Arslana denir. Ve büyük buruna denir. Ve büyük dağa denir. Ve Ṣaᶜlebe b. el-Ḫuşām, fāris-i meşhūrdur.

اَلْخَشَّامُ [el-Ḫaşşām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) ᶜAmr b. Mālik nām muhaddisin lakabıdır,burnu büyük olduğundan mülakkab oldu.

[خ ش ر م]

اَلْخَشْرَمُ [el-ḫaşrem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Arı cemāᶜatine denir, gerek bal arısı ve gerek eşek arısı olsun;müfredi خَشْرَمَةٌ [ḫaşremet]tir. Ve arı beyine denir, أَمِيرُ النَّحْلِ [emīru'n-naḥl] maᶜnāsına. Ve arıların bal yaptıkları gömece denir. Ve yumuşak kü-

fegi taşlara denir. Ve bir recül ismidir. Ve şol tümsek tepe tarzında taşlık yere denir ki taşları hurde ve fersūde ola;cemʿi خَشَارِمَةٌ [ḫaşārimet]tir.

اَلْخَشَارِمُ [el-Ḫaşārim] (ḫā'nın fethiyle) Bir mevziʿ adıdır. Ve

خَشَارِمُ الرَّأْسِ [ḫaşārimu'r-reʾs] خَيْشُومٌ [ḫayşūm]da olan yufka kemirtleklere denir.

اَلْخُشَارِمُ [el-ḫuşārim] (عُلاَبِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Seslere denir أَصْوَاتٌ [aṣvāt] maʿnāsınadır. Ve galīz olan buruna denir.

اَلْخَشْرَمَةُ [el-ḫaşremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Sırtlan bir nesne ekl ederken ağzını öttürmek maʿnāsınadır; yukālu: خَشْرَمَتِ الضَّبُعُ إِذَا صَوَّتَتْ فِي أَكْلِهَا

[خ ش س ب ر م]

خَشَسْبَرَمُ [ḫaşesberem] (ḫā'nın ve şīn'in fethi ve sīn-i mühmelenin sükūnu ve bāʾ ve rā-i meftūhateynle) Reyāhīn-i berriyye envāʿındandır. Şārihin beyānına göre bu hoş-isperem muʿarrebidir ki Fārisīde reyhān-ı tayyib demektir, murād yaban fesleğeni dedikleridir.

[خ ش ن م]

خُشْنَامُ [Ḫuşnām] (ḫā'nın zammıyla) Bir recülün ʿalemidir, hoş-nām-ı Fārisī muʿarrebidir ki adı hoş adam demektir.

[خ ص م]

اَلْخُصُومَةُ [el-ḫuṣūmet] (ḫā'nın zammıyla) İsmdir, cedel ve nizāʿ maʿnāsınadır; yukālu: كُنَّا فِي خُصُومَةٍ أَيْ جَدَلٍ Ve مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] ten masdar olur, bir adam ile çekişmek maʿnāsına; مُخَاصَمَةٌ [muḫāṣamet] gibi, pes خُصُومَةٌ [ḫuṣūmet] bu bābda nevādirden olur ve bāb-ı mezbūr mugālebede istiʿmāl olunur; yukālu: خَاصَمَهُ مُخَاصَمَةً وَخُصُومَةً فَخَصَمَهُ يَخْصِمُهُ خَصْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي أَيْ جَادَلَهُ فَغَلَبَهُ وَهُوَ شَاذٌّ Yaʿnī bāb-ı mugālebeden galebe maʿnāsını mutazammın olan fiʿl elbette bāb-ı evvelden gelmek muttarid iken bunda bāb-ı sānīden gelmekle kıyāstan hāricdir. Maʿlūm ola ki فَاعَلْتُهُ فَفَعَلْتُهُ bābında yaʿnī mugālebe bābında hurūf-ı halktan ʿārī olan fiʿlin muzāriʿi zammeye redd olunur, عَالَمْتُهُ فَعَلِمْتُهُ أَعْلَمُهُ denir. Ve harf-i halkı müştemil olursa bāb-ı sālisten olur, فَاخَرَهُ فَفَخَرَهُ يَفْخَرُهُ denir; sahīh olan bābların cümlesinde hāl böylecedir. Ve eger muʿtell olursa وَجَدْتُ ve بِعْتُ ve رَمَيْتُ ve خَشِيتُ ve سَعَيْتُ gibi. Bunların cümlesinde kesreye redd olunur, meger ki muʿtell vāvī yaʿnī ecvef ve nākıs vāvī ola, o sūrette zammeye redd olunur, رَاضَيْتُهُ فَرَضَوْتُهُ أَرْضُوهُ ve خَاوَفَنِي فَخُفْتُهُ أَخُوفُهُ gibi. Ammā bu nizāʿ ve cidāl maʿnāsını mutazammın olan bābda cārī olmaz, meselā نَازَعْتُهُ فَنَزَعْتُهُ demezler, zīrā غَلَبْتُهُ lafzıyla istignā hāsıl olmuştur, pes mā-nahnu fīhte فَخَصِمَهُ يَخْصِمُهُ ʿunvānı ki bāb-ı sānīdendir, kıyāsen ve istiʿmālen şāzz olur; zīrā kıyāsta bāb-ı evvele redd olunup ve istiʿmālde خَصَمَهُ yerine غَلَبَهُ lafzı īrād olunmak lāzımdır.

اَلْإِخْتِصَامُ [el-iḫtiṣām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Müşāreket içindir, biriyle husūmet edişmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَصَمَ الْقَوْمُ وَتَخَاصَمُوا بِمَعْنًى Ve men kareʾe kavlehu taʿālā: ﴿وَهُمْ يَخِصِّمُونَ﴾ الآية ﴿يَخِصِّمُونَ﴾ yaʿnī kelimesini ḫā'nın fethi ve ṣād-ı müşeddedenin kesriyle kırāʾat edenler, aslı يَخْتَصِمُونَ idi dediler ki إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl]in tā'yı ṣād'a kalb ve idgām ve fethası ḫā'ya nakl olundu. Ve baʿzılar fethayı nakl eylemeyip ictimāʿ-ı sākineynden nāşī izā hurrike's-sākin kāʿidesine mebnī ḫā'yı meksūr ey-

lediler. Ve Ebū ʿAmr ḫā'nın harekesini ihtilās yaʿnī hareke-i gayr-i mütemeyyize ile kırāʾat eyledi, ictimāʿ-ı sākineynden ihtirāz ile ve ammā sākineyn beynini cemʿ eylemek lahndır.Müʾellif bununla İmām Nāfiʿ kırāʾatine taʿrīz eylemiştir ki sānī müdgam olan yerde ictimāʿ-ı sākineyni tecvīz eylemiştir. Ve burada Cevherī'nin وَيُقَالُ اَلسَّيْفُ يَخْتَصِمُ جَفْنَهُ إِذَا أَكَلَهُ kavli galattır, bu ḍād-ı muʿceme iledir.

اَلْخَصْمُ [el-ḫaṣm] (ḫā'nın fethiyle) Masdardır ki zikr olundu, nizāʿ ve cidāl eylemek maʿnāsına; ve minhu kırāʾatu Ḥamze: "وَهُمْ يَخْصِمُونَ" بِكَسْرِ الصَّادِ مِنَ الْبَابِ الثَّانِي Ve

خَصْمٌ [ḫaṣm] مُخَاصِمٌ [muḫāṣim] maʿnāsına olur ki vasf bi'l-masdar olur;cemʿi خُصُومٌ [ḫuṣūm] gelir ve gāh olur ki müfred ve tesniye ve cemʿ ve müzekker ve müʾennesi müsāvī olur. Bu mücmelin mufassalı budur ki خَصْمٌ [ḫaṣm] lafzı fi'l-asl vech-i mezkūr üzere masdardır ve gāhîce bir kimse mübālagaten vasf olup مُخَاصِمٌ [muḫāṣim] maʿnāsına olur.Eger masdariyyet ciheti maktūʿu'n-nazar olup vasfiyyeti melhūz ve muʿteber olursa tesniyelenip cemʿlenir ve eger vasf olup masdariyyet ciheti melhūz olursa müfred ve tesniye ve cemʿi ve müzekker ve müʾennesi müsāvī olur.

اَلْخَصِيمُ [el-ḫaṣīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) مُخَاصِمٌ [muḫāṣim] maʿnāsınadır ki iki خَصْمٌ [ḫaṣm]ın her birine ıtlāk olunur, جَلِيسٌ [celīs] ve مُجَالِسٌ [mucālis] gibi; cemʿi خُصَمَاءُ [ḫuṣamāʾ] gelir, كُرَمَاءُ [kuremāʾ] gibi ve خُصْمَانٌ [ḫuṣmān] gelir ḫā'nın zammıyla; yukālu: هُوَ خَصِيمُهُ أَيْ مُخَاصِمُهُ

اَلْخَصِمُ [el-ḫaṣim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Cidāl ve husūmeti şedīd adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَصِمٌ أَيْ مُجَادِلٌ Cemʿi خَصِمُونَ [ḫaṣimūn] gelir.

اَلْخُصْمُ [el-ḫuṣm] (ḫā'nın zammıyla) Cānib maʿnāsınadır; tekūlu: ضَعْهُ فِي خُصْمِهِ أَيْ جَانِبِهِ Ve bir nesnenin köşesine denir; yukālu: وَقَعَ الْمَتَاعُ فِي خُصْمِ الْوِعَاءِ أَيْ زَاوِيَتِهِ Ve nāhiye maʿnāsınadır; yukālu: قَعَدَ فِي خُصْمٍ أَيْ نَاحِيَةٍ Ve tulumun ve meşkin aşağı ağzı tarafında olan ucuna denir ki dip tarafı olacaktır; yukarı tarafına عُصْمٌ [ʿuṣm] denir; cemʿi أَخْصَامٌ [aḫṣām] ve خُصُومٌ [ḫuṣūm] gelir; yukālu: أَخَذَ بِخُصْمِ الرَّاوِيَةِ وَعُصْمِهَا فَرَفَعَهَا أَيْ بِطَرَفِهَا الْأَسْفَلِ وَبِطَرَفِهَا الْأَعْلَى Ve أَخْصَامُ الْعَيْنِ [aḫṣāmu'l-ʿayn] gözün kirpik yumulan kenārlarına ıtlāk olunur ki kirpik dipleri olur.

اَلْأُخْصُومُ [el-uḫṣūm] أُخْسُومٌ [uḫsūm] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

اَلْخَصْمَةُ [el-ḫaṣmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Şol hāssiyyetli mühre ve cevher makūlesine denir ki bir adam cenk ve maʿrekeye yāhūd huzūr-ı selātīne varacak oldukta emān ve selāmet bulmak için takınırlar.Baʿzı hāssiyyetli cevher yāhūd havāss ve evfākı müştemil hātem ve tılsım makūlesi olacaktır. Ve baʿzı nüshada ḫā-yı mühmele ile مِنْ حُرُوزِ ʿunvānında mersūm olmakla حَرَزٌ [ḫarez] ve taʿvīz ve bāzū-bend makūlesi nesne olur.

اَلْخُصُومُ [el-ḫuṣūm] (ḫā'nın zammıyla) Derelerin diplerine kezālik ağızlarına ıtlāk olunur; zikr olunan خُصْمٌ [ḫuṣm] lafzından cemʿdir.

[خ ض م]

اَلْخَضْمُ [el-ḫaḍm] (ḫā'nın fethi ve ḍād-ı muʿcemenin sükūnuyla) Ekl eylemek, ʿalā-kavlin ağzın en ötesinde olan azı dişleriyle ekl eylemek yāhūd ağzı doldurarak hırs ve şereh ile yemek maʿnāsınadır

yāhūd hıyār makūlesi ratb nesneleri yemeye mahsūstur, çatır çatır ve hayır hayır yemek olur; yukālu: خَضِمَ الشَّيْءَ خَضْمًا وَخَضِمَهُ خَضْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّانِي إِذَا أَكَلَهُ أَوْ بِأَقْصَى الْأَضْرَاسِ أَوْ هُوَ مَلْءُ الْفَمِ بِالْمَأْكُولِ أَوْ خَاصٌّ بِالشَّيْءِ الرَّطْبِ كَالْقِثَّاءِ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَضَمَهُ خَضْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve bir adam māldan bir mikdār ifrāz edip bir kimseye vermek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: خَضَمَ لَهُ مِنْ مَالِهِ إِذَا أَعْطَاهُ Ve zartalamak maʿnāsınadır; yukālu: خَضَمَ بِهَا أَيْ بِالْمَرْأَةِ إِذَا حَبَقَ

اَلْخُضَامَةُ [el-ḫuḍāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Hazm olunan yaʿnī vech-i mezkūr üzere ekl olunan yiyintiye denir.

اَلْخَضِيمَةُ [el-ḫaḍīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Terütāze yeşil otluğa ve çayıra denir. Ve çayırlı çimenli latīf ve nerm ve münbit arza denir. Ve suda tabh olunmuş buğdaya denir, etfālin diş buğdayı gibi.

اَلْإِخْتِضَامُ [el-iḫtiḍām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَضَمَ الشَّيْءَ إِذَا قَطَعَهُ ve minhu yukālu: اَلسَّيْفُ يَخْتَضِمُ جَفْنَهُ أَيْ الطَّرِيقَ إِذَا قَطَعَهُ يَقْطَعُهُ وَيَأْكُلُهُ ve yukālu:

اَلْمُخْضِمُ [el-muḫḍim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol şorakça suya denir ki acılık derecesinde olmamakla davar içip lākin insān içemez ola; yukālu: مَاءٌ مُخْضِمٌ إِذَا كَانَ لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَكُونَ أُجَاجًا يَشْرَبُهُ الْمَالُ لَا النَّاسُ

اَلْمُخَضَّمُ [el-muḫaḍḍam] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُخْضَمُ [el-muḫḍam] (مُكْرَمٌ [mukrem] vezninde) Dünyāsı vüsʿat üzere olan müzāyakasız hāl ve māl sāhibi nīk-baht adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَضَّمٌ وَمُخْضَمٌ أَيْ مُوَسَّعٌ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا

اَلْخُضُمَّةُ [el-ḫuḍummet] (خُزُقَّةٌ [ḫuzuḳḳat] vezninde) Bir nesnenin ortasına denir, vasat maʿnāsına. Ve her şeyʾin göm ve firāvān yerine denir; yukālu: أَخَذَ مِنْ خُضُمَّتِهِ أَيْ مِنْ مُعْظَمِهِ Ve kolun kalın ve yoğun yerine denir ki karacaları olur. Ve her şeyʾin hālisine ıtlāk olunur; ve minhu yukālu: هُوَ فِي خُضُمَّةِ قَوْمِهِ أَيْ فِي مُصَاصِهِمْ

اَلْخِضَمُّ [el-ḫiḍamm] (خِدَبٌّ [ḫidebb] vezninde) Hamūl ve deryā-dil ve kerīm ve civānmerd olan müteʿayyen ve zī-şān adama denir. Ve bu ricāla mahsūstur, nisvāna vasf olmaz;cemʿi خِضَمُّونَ [ḫiḍammūn] gelir; yukālu: رَجُلٌ خِضَمٌّ أَيْ سَيِّدٌ حَمُولٌ مِعْطَاءٌ Ve

خِضَمٌّ [ḫiḍamm] Deryāya denir. Ve cemʿi kesīre denir. Ve iri cüsseli ʿazīmü'l-heykel ata denir; yukālu: فَرَسٌ خِضَمٌّ أَيْ ضَخْمٌ Ve pek kesici kılıca denir; yukālu: سَيْفٌ خِضَمٌّ أَيْ قَاطِعٌ Ve bileğiye denir ki bıçak bilenir, مِسَنٌّ [misenn] maʿnāsına, zīrā bıçak makūlesi demiri bileyip katʿ eder olmakla sebebiyyet ʿalākasıyla ıtlāk olundu. Cevherī bunu mīm'in zammı ve sīn'in kesriyle ahz eylemekle اَلْمُسِنُّ مِنَ الْإِبِلِ yaʿnī yaşlı koca deve ile tefsīr eylemeğin galat eyledi ve Ebī Cezze'nin beytinde bu maʿnāya vārid olmuştur diye istişhāda işāret edip ve beyti zikr eylemedi. Ve o beyt budur: "شَاكَتْ رُغَامَى قَذُوفِ الطَّرْفِ خَائِفَةٍ || هَوْلَ الْجَنَانِ نَزُورٍ غَيْرِ مِخْدَاجِ || حَرَّى مُوَقَّعَةٌ مَاجَ الْبَنَانُ بِهَا || عَلَى خِضَمٍّ يُسَقَّى الْمَاءَ عَجَّاجِ" Beyt-i sānīde olan حَرَّى kelimesi شَاكَتْ lafzının fāʿilidir. Maʿnā-yı beyt دَخَلَتْ فِي كَبِدِهَا حَدِيدَةٌ عَطْشَى إِلَى دَمِ الْوَحْشِ وَقَدْ وَقَّعَهَا الْحَدَّادُ وَاضْطَرَبَ الْبَنَانُ بِتَحْدِيدِهَا عَلَى مِسَنٍّ مَسْقِيٍّ demektir, pes hāsıl-ı maʿnā: "Bıçakçı bileğiye sürerken parmaklarının uçları beri öte müteharrik ve muztarib olan hadīde-i meskiyye ki dem-i āhūya teşnedir, vasf-ı mezkūr üzere olan āhūnun ciger-kūşesine dokunup oraya saplandı" demek olur.

اَلْخَضَّمُ [el-ḫaḍḍam] (بَقَّمٌ [baḳḳam] vezninde) İnsāndan cemᶜ-i kesīre denir. Ve bir belde ve bir su ismleridir. Ve bir recül adıdır, ᶜalā-kavlin ᶜAnber b. ᶜAmr b. Temīm'in ismidir, kabīlesinde istiᶜmāli gālib olmuştur, kesīrü'l-ekl olduklarından ıtlāk olunmuştur, zīrā خَضَّمٌ [ḫaḍḍam] sīgası ebniye-i mübālagadandır.

اَلْخُضُمَّانُ [el-ḫuḍummān] (جُرُبَّانٌ [curubbān] vezninde ve mürādifidir ki gömleğin yakasına denir.

اَلْخَضْمَةُ [el-ḫaḍmet] (ḫā'nın fethiyle) خَصْمَةٌ [ḫaṣmet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu.

[خ ض ر م]

اَلْخِضْرِمُ [el-ḫiḍrim] (زِبْرِجٌ [zibric] veznin-de) Suyu çok kuyuya denir; yukālu: بِئْرٌ خِضْرِمٌ أَيِ الْكَثِيرُ الْمَاءِ Ve büyük deryāya denir, Bahr-iSefīd gibi; yukālu: بَحْرٌ خِضْرِمٌ أَيْ غَطَمْطَمٌ Ve mutlakan çok firāvān şeyᵓe ve vāsiᶜ nesneye denir. Ve kerīm ve bahşende adama denir; yukālu: رَجُلٌ خِضْرِمٌ أَيْ جَوَادٌ مِعْطَاءٌ Ve nāsın havāyic ve mühimmātını hamūl ve mütekeffil deryā-dil müteᶜayyen ve zī-şān adama denir; yukālu: رَجُلٌ خِضْرِمٌ أَيْ سَيِّدٌ حَمُولٌ Cemᶜi خَضَارِمُ [ḫaḍārim] ve خَضَارِمَةٌ [ḫaḍārimet] gelir ḫā'nın fethiyle ve خِضْرِمُونَ [ḫiḍrimūn] gelir ki cemᶜ-i sālimdir. Ve bunlar ricāle mahsūslardır, nisvāna ıtlāk olunmazlar.

اَلْخُضَارِمُ [el-ḫuḍārim] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Bu dahi seyyid ve hamūl adama denir.

اَلْخُضَرِمُ [el-ḫuḍarim] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] vezninde) Keler yavrusuna denir. Ve tatlı suya denir, ᶜalā-kavlin tatlı ile acı beyninde olana denir, kuyu suyu gibi.

اَلْمُخَضْرَمُ [el-muḫaḍram] (ism-i mefᶜūl bünyesiyle) Sünnet olmamış adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُخَضْرَمٌ إِذَا كَانَ لَمْ يَخْتَتِنْ Ve ᶜömrünün nısfı Cāhiliyye zamānında ve nısfı İslām ᶜahd ve evānında güzerān eden adama denir, ᶜalā-kavlin Cāhiliyye ve İslām'ı idrāk eden kimseye denir yāhūd Cāhiliyye ve İslām'ı müdrik olan şāᶜire denir, Lebīd gibi; yukālu: هُوَ مُخَضْرَمٌ وَهُوَ الْمَاضِي نِصْفُ عُمُرِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَنِصْفُهُ فِي الْإِسْلَامِ أَوْ مَنْ أَدْرَكَهُمَا أَوْ شَاعِرٌ أَدْرَكَهُمَا Şārih der ki ḥulv ve mürr beyninde yāhūd hafīf ve sakīl beyninde olan su maᶜnāsından meᵓhūzdur. Ve ᶜinde'l-baᶜz خَضْرَمَةٌ [ḫaḍramet] katᶜ maᶜnāsına olmakla o maᶜnādan meᵓhūzdur, lākin müᵓellif mühmeleteyn ile ve ḍād-ı muᶜceme ile de sebt eylemekle teᵓemmül olunmak lāzımdır. İntehā. Ve

مُخَضْرَمٌ [muḫaḍram] Pederi ebyaz ve kendi esved olan kimseye denir; yukālu: هُوَ مُخَضْرَمٌ أَيْ أَسْوَدُ أَبُوهُ أَبْيَضُ Ve nākısü'l-haseb olan adama denir. Ve مُخَضْرَمُ النَّسَبِ [muḫaḍram] bir adamın oğul edindiği kimseye denir ki oğulluk taᶜbīr olunur. Ve pederi mechūl olan yāhūd veled-i serārīye ıtlāk olunur. Ve şol ete denir ki erkek davar eti midir yoksa dişi davar eti midir nā-maᶜlūm ola; yukālu: لَحْمٌ مُخَضْرَمٌ إِذَا كَانَ لَا يُدْرَى أَمِنْ ذَكَرٍ أَمْ مِنْ أُنْثَى Ve tatsız nā-hoş taᶜāma denir; yukālu: طَعَامٌ مُخَضْرَمٌ أَيْ تَافِهٌ Ve sakīl ve hafīf beyninde miyāne olan suya denir.

اَلْمُخَضْرَمَةُ [el-muḫaḍramet] (مُدَحْرَجَةٌ [mudaḥrecet] vezninde) Kulağının ucu kesilmiş nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مُخَضْرَمَةٌ إِذَا كَانَتْ قُطِعَ طَرَفُ أُذُنِهَا Ve bu خَضْرَمَةٌ [ḫaḍramet] ten meᵓhūzdur ki katᶜ maᶜnāsınadır. Ve hitān olmuş hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ

مُخَضْرَمَةٌ أَيْ مَخْفُوضَةٌ

اَلْخَضَارِمَةُ [el-Ḫaḍārimet] (ḫā'nın fethiyle) ʿAcem sınfından bir tāʾifedir ki ibtidā-yı İslām hengāmında vatanlarından çıkıp diyār-ı Şām'da sākin oldular;müfredi خِضْرِمِيٌّ [Ḫiḍrimiyy]dir ḫā'nın ve rā'nın kesriyle, muhaddisīnden ʿAbdulkerīm b. Mālik ve Hebbār b. ʿUkayl ve ʿAbbās b. Ḥasen el-Ḫidrimiyyūn onlardandır. Şārih der ki tāʾife-i mezbūre bilād-ı ʿAraba müteferrik oldular, onlardan Baṣra'da ikāmet edenlere أَسَاوِدَةٌ [Esāvidet] ve Kūfe'de ārām edenlere أَحَامِرَةٌ [Eḥāmiret] ve Şām'da temekkün edenlere خَضَارِمَةٌ [Ḫaḍārimet] ve Cezīre'de tavattun edenlere جَرَاجِمَةٌ [Cerācimet] ve Yemen'de sākin olanlara أَبْنَاءٌ [Ebnāʾ] ve Mavṣil'de karār edenlere جَرَامِقَةٌ [Cerāmiḳat] ıtlāk olundu.

اَلْمُتَخَضْرِمُ [el-muteḫaḍrim] (ism-i fāʿil bünyesiyle) Şol kere yağına denir ki soğuğun şiddetinden tulumda dağınık ve kesik kesik olup bir türlü toplanmaz ola; yukālu: زُبْدٌ مُتَخَضْرِمٌ أَيْ مُتَفَرِّقٌ لَا يَجْتَمِعُ مِنَ الْبَرْدِ

[خ ط م]

اَلْخَطْمُ [el-ḫaṭm] (ḫā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Emr-i ʿazīm maʿnāsınadır; yukālu: هَذَا خَطْمٌ أَيْ خَطْبٌ جَلِيلٌ Ve bir mevziʿ adıdır. Ve kuşun burnuna denir, مِنْقَارٌ [minḳār] maʿnāsına. Ve dābbe kısmının burunlarının ve ağızlarının önlerine ve uçlarına denir. Ve insānın burnuna denir. Ve

خَطْمٌ [ḫaṭm] Masdar olur, bir adamın yā bir hayvānın burnuna vurmak maʿnāsına; yukālu: خَطَمَهُ خَطْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ضَرَبَ أَنْفَهُ Ve devenin burnuna خِطَامٌ [ḫiṭām] takmak ʿalā-kavlin خِطَامٌ [ḫiṭām] için burnunu yufkaca kedmek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَمَ الْبَعِيرَ بِالْخِطَامِ إِذَا جَعَلَهُ عَلَى أَنْفِهِ أَوْ جَزَّ أَنْفَهُ Ve bir adama söz ile kahr ve galebe eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir,şöyle ki mukābelesinde şakk-ı şefeye kādir olmaya; yukālu: خَطَمَهُ بِالْكَلَامِ أَيْ قَهَرَهُ وَمَنَعَهُ حَتَّى لَا يَنْبِسَ Ve sahtiyānın kenārlarını pervāz edip dikmek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَمَ الْأَدِيمَ إِذَا خَاطَ حَوَاشِيَهُ Ve

خَطْمٌ [ḫaṭm] ve

خِطَامٌ [ḫiṭām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Yaya kiriş geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَمَ الْقَوْسَ بِالْوَتَرِ خَطْمًا وَخِطَامًا إِذَا عَلَّقَهَا يَعْنِي عَلَّقَ الْوَتَرَ عَلَيْهَا

اَلْمَخْطِمُ [el-maḫṭim] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) ve

اَلْمِخْطَمُ [el-miḫṭam] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Bunlar da insānın burnuna denir; yukālu: ضَرَبَ عَلَى خَطْمِهِ وَمَخْطِمِهِ وَمِخْطَمِهِ أَيْ عَلَى أَنْفِهِ

اَلتَّخْطِيمُ [et-taḫṭīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi devenin burnuna خِطَامٌ [ḫiṭām] geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: خَطَّمَ الْبَعِيرَ بِالْخِطَامِ إِذَا جَعَلَهُ عَلَى أَنْفِهِ

اَلْخِطَامُ [el-ḫiṭām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve yaya geçirilen şeyʾe denir, kiriş olsun ibrīşim ve kaytan makūlesi olsun. Ve hāssaten yayın kirişine ıtlāk olunur. Ve deveyi yedmek için burnuna geçirilen nesneye denir ki yular taʿbīr olunur, gerek ip ve gerek kayış ve līf makūlesi olsun;cemʿi خُطُمٌ [ḫuṭum] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde; yukālu: وَضَعَ عَلَى الْبَعِيرِ خِطَامَهُ وَهُوَ مَا وُضِعَ فِي أَنْفِهِ لِيُقْتَادَ بِهِ Şārih der ki İbn Eṯīr خِطَامٌ [ḫiṭām] ile زِمَامٌ [zimām] ı bu güne fark eyledi ki خِطَامٌ [ḫiṭām] zikr olunan uzun yulara denir ve زِمَامٌ [zimām] burnuna geçirdikleri ince ipten halkaya denir ki yuları ona geçirirler. İntehā. Ve

خِطَامٌ [ḫiṭām] Bir güne damga ismidir ki

devenin burnuna yāhūd arkurudan yanağına doğru yüzüne basılır ve gāh bir ve gāhca iki dāne basarlar; ve minhu yukālu: جَمَلٌ مَخْطُومُ خِطَامٍ أَوْ خِطَامَيْنِ بِالْإِضَافَةِ

اَلْأَخْطَمُ [el-aḫṭam] Uzun burunlu adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَخْطَمُ أَيِ الطَّوِيلُ الْأَنْفِ Ve siyāh adama denir.

اَلْمُخَطَّمُ [el-muḫaṭṭam] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol ata denir ki burnundan alt çenesine doğru sakar ola; yukālu: فَرَسٌ مُخَطَّمٌ إِذَا أَخَذَ الْبَيَاضُ مِنْ خَطْمِهِ إِلَى حَنَكِهِ الْأَسْفَلِ Ve üzerinde çizgiler olan hurmā koruğuna denir, مُخَطِّمٌ [muḫaṭṭim] dahi مُحَدِّثٌ [muḥaddiṯ] vezninde.

اَلْخِطْمِيُّ [el-ḫiṭmiyy] (ḫā'nın kesri ve fethiyle) Nebāt-ı maᶜrūftur ki çiçeğine hātem çiçeği taᶜbīr olunur; muhallil ve münazzic ve müleyyin ve ᶜusr-i bevle müfīd ve mesānede olan taşları dāfiᶜ ve ᶜırku'n-nesā ve emᶜāda olan kurhalara ve irtiᶜāş ve nuzc-ı cirāhāt ve teskīn-i vecaᶜ husūsunda nāfiᶜ ve sirke ile zımādı behak ᶜilletini ve mazmazası diş ağrılarını müzīl, kezālik sirke ile zımādı hayvānāt sümümuna ve āteş yanığına ve su ile mahlūt tohumunu yā sahk olunmuş kökünü zımād āteş yanığını kurutup onultmakta müᵓessirdir. Ve ıssı su ile müstahrec olan lüᶜābında cülūs ᶜakīm hatuna ve verem-i makᶜada müfīddir.

ذَاتُ الْخِطْمِيِّ [Ẕātu'l-Ḫiṭmiyy] Tebūk kalᶜası yolunda bir mevziᶜdir ki onda mescid-i Nebevī ᶜaleyhi's-selām vardır.

خُطَيْمٌ [Ḫuṭaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) İbn ᶜAlī b. Ḫuṭeym'dır ki muhaddisīndendir.

خَطِيمٌ [Ḫaṭīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Ashābdandır. Ve Ḫaṭīm b. Nuveyre ve Ḳays b. el-Ḫaṭīm şāᶜirlerdir. Ve Necm b. el-Ḫaṭīm muhaddistir. Ve Ḫaṭīm, ᶜAbbād b. ᶜAbdulᶜuzzā lakabıdır, Cemel vakᶜasında burnuna vurulmakla mülakkab oldu.

خِطَامٌ [Ḫiṭām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir recül ismidir. Ve Ḫiṭām el-Kelb bir şāᶜirdir.

خَطْمَةُ [Ḫaṭmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bir mevziᶜdir. Ve Ḫaṭme ve Ḫuṭayme (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) ibnā Saᶜd b. Ṣaᶜlebe'dir ki Ṭayyiᵓ kabīlesindendir. Ve

خَطْمَةُ [Ḫaṭmet] Enṣār'dan bir batndır ki Benū ᶜAbdullāh b. Mālik b. Evs'tir.

بَنُوخُطَامَةَ [Benū Ḫuṭāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Ezd kabīlesinden bir cemāᶜattir.

اَلْخَطَّامُ [el-ḫaṭṭām] (شَدَّادٌ [şeddād] veznin-de) Rāyihası genizleri tutup doldurur olan tīz miske vasf olur; yukālu: مِسْكٌ خَطَّامٌ إِذَا كَانَ يَفْعَمُ الْخَيَاشِيمَ

[خ ع م]

اَلْخَوْعَمُ [el-ḫavᶜam] (جَوْهَرٌ [cevher] veznin-de) Bön ve ahmak adama denir; yukālu: رَجُلٌ خَوْعَمٌ أَيْ أَحْمَقُ

اَلْخَيْعَامَةُ [el-ḫayᶜāmet] (ḫā'nın fethiyle) Bed-kār olan kimse hakkında evsāf-ı şenīᶜadan bir vasftır yāhūd meᵓbūn demektir.

[خ ق م]

خَيْقَمٌ [ḫayḳam] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Hikāye-i savttır.

خَيْقَمَانَةُ [Ḫayḳamānet] (ḫā'nın fethiyle) Benū Temīm diyārında pek kadīm ve ᶜādī bir kuyunun ismidir.

[خ ل م]

اَلْخِلْمُ [el-ḫilm] (ḫā'nın kesriyle) Dost ve sadīk maᶜnāsınadır; yukālu: هُوَ خِلْمُهُ أَيْ صَدِيقُهُ

Ve bir adamın hem-demine denir; yukālu: هُوَ خِلْمِي أَيْ صَاحِبِي Ve āhū yatağına denir, ʿalā-kavlin ormanlık içre ittihāz eylediği ine denir.Ve şeyʾ-i ʿazīm maʿnāsınadır. Ve koyun böbreğinin yağına denir;cemʿi أَخْلَامٌ [aḫlām] ve خُلَمَاءُ [ḫulemāʾ] gelir,عُلَمَاءُ [ʿulemāʾ] vezninde.

اَلْخَالِمُ [el-ḫālim] (ظَالِمٌ [ẓālim] vezninde) Be-gāyet düz ve hemvār olan nesneye denir ki ezcāʾ ve endāmının birbirinden katʿā tefāvütü olmaya; yukālu: شَيْءٌ خَالِمٌ أَيْ مُسْتَوٍ لَا يَفُوتُ بَعْضُهُ بَعْضًا

اَلْخِلْمَةُ [el-ḫilmet] (hā'nın kesriyle) Bol çayırlıkta otlayan develere denir; yukālu: إِبِلٌ خِلْمَةٌ أَيْ رِتَاعٌ

اَلْإِخْتِلَامُ [el-iḫtilām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّخْلِيمُ [et-taḫlīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) İhtiyār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَلَمَهُ وَخَلَّمَهُ إِذَا اخْتَارَهُ

اَلْمُخَالَمَةُ [el-muḫālemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Dostluk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَالَمَهُ إِذَا صَادَقَهُ

[خ ل ج م]

اَلْخَلْجَمُ [el-ḫalcem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلْخَلَيْجَمُ [el-ḫaleycem] (سَمَيْدَعٌ [semeydaʿ] vezninde) Tenū-mend ve ʿazīmü'l-heykel adama denir, ʿalā-kavlin aʿzāʾ ve endāmı gerimli uzun adama denir.

[خ م م]

اَلْخَمُّ [el-ḫamm] (ḫā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّ الْبَيْتَ وَالْبِئْرَ خَمًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَنَسَهُمَا Ve خَمُّ الثِّيَابِ [ḫammu's-siyāb] senā ve sitāyiş eylemekte müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ يَخُمُّ ثِيَابَ فُلَانٍ أَيْ يُثْنِي عَلَيْهِ Yaʿnī "Üstüne toz kondurmayıp dāʾimā medh ve senāsını eder." Ve

خَمٌّ [ḫamm] Süt sağmak maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّ النَّاقَةَ إِذَا حَلَبَهَا Ve

خَمٌّ [ḫamm] ve

خُمُومٌ [ḫumūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) Et bozulup kokmak maʿnāsınadır ve bu matbūh ve meşvī olan ette kesīrü'l-istiʿmāldir; yukālu: خَمَّ اللَّحْمُ خَمًّا وَخُمُومًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَنْتَنَ Ve

خَمٌّ [ḫamm] Vasf olur, kokmuş ete denir; yukālu: لَحْمٌ خَمٌّ أَيْ مُنْتِنٌ Ve

خَمٌّ [ḫamm] Sütün taʿmını tulumun bed rāyihası tagyīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّ اللَّبَنَ إِذَا غَيَّرَهُ خُبْثُ رَائِحَةِ السِّقَاءِ Ve kafeste tavuk habs olunmak maʿnāsınadır; yukālu: خُمَّ الدَّجَاجُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا حُبِسَ Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: خَمَّهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve bir adamı güzel senā eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir, niteki خَمُّ الثِّيَابِ [ḫammu's-siyāb] dahi müstaʿmeldir; yukālu: خَمَّ فُلَانًا إِذَا أَثْنَى عَلَيْهِ طَيِّبًا Ve pek ağlamak maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ يَخُمُّ أَيْ يَبْكِي شَدِيدًا

اَلْإِخْتِمَامُ [el-iḫtimām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi süpürmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَمَّ الْبَيْتَ وَالْبِئْرَ إِذَا كَنَسَهُمَا Ve kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِخْتَمَّهُ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْإِخْمَامُ [el-iḫmām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi sütün taʿmını tulumun bed rāyihası bozmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَمَّ اللَّبَنَ إِذَا غَيَّرَهُ خُبْثُ رَائِحَةِ السِّقَاءِ

اَلْمِخَمَّةُ [el-miḫammet] (mīm'in kesriyle) Süpürgeye denir.

اَلْخُمَامَةُ [el-ḫumāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Süpürüntüye denir, كُنَاسَةٌ [kunāset] maʿnāsına. Ve taʿām döküntüsüne denir ki

ecr ve sevāb için devşirip ekl ederler.

اَلْمَخْمُومُ [el-maḫmūm] Süpürülmüş odaya ve kuyuya denir. Bu münāsebetle derūnu gıll ve hased ve kīne makūlesi gubār ve kāzūrāttan pāk ve pākīze adama مَخْمُومُ الْقَلْبِ [maḫmūmu'l-ḳalb] ıtlāk olunur; ve minhu'l-ḥadīsu: سُئِلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ فَقَالَ "اَلصَّادِقُ اللِّسَانِ اَلْمَخْمُومُ الْقَلْبِ" أَيِ النَّقِيَّةُ مِنَ الْغِلِّ وَالْحَسَدِ

اَلْخُمُّ [el-ḫumm] (ḫā'nın zammıyla) Tavuk kafesine denir. Ve bir vādī ismidir; ḫā'nın fethiyle de zebān-zededir. Ve Mekke'de bir kuyu ismidir ki ʿAbduşems b. ʿAbdumenāf hafr eylemiştir.

غَدِيرُ خُمٍّ [Ġadīru Ḫumm] Beyne'l-Ḥaremeyn Cuḥfe'ye üç mīl mesāfede bir mevziʿdir yāhūd خُمٌّ [Ḫumm] mevziʿ-i merkūmda bir meşe ismidir, onda bir göl vardır ki suyu semmiyyetlidir, orada tevellüd eden veled bülūga kadar yaşayıp kalmaz, meger ki mukaddemce oradan mahall-i dīgere intikāl edeler. Ve

خُمٌّ [ḫumm] Yerde kazılmış şol büyücek çukura denir ki dibine kül koyup yeni doğan kuzuları ve oğlakları oraya vazʿ ve hıfz ederler, ağıl gibi olup mahfūz olurlar; cemʿi خِمَمَةٌ [ḫimemet] gelir, قِرَدَةٌ [ḳiredet] gibi. Ve kavsara sepetinden yaptıkları folluğa denir ki sepetin içine saman doldurup onda tavuk bastırırlar.

اَلْخِمُّ [el-ḫimm] (ḫā'nın kesriyle) Eşcār ve esmārdan hālī kalmış bostāna denir.

اَلْخَمَّانُ [el-ḫammān] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Zaʿīf ve fersiz mızrağa denir. Ve Şām'da bir mevziʿ adıdır.

اَلْخُمَّانُ [el-ḫummān] (ḫā'nın zammıyla) Rezīl ve fürū-māye esfāl-i nāsa denir ki insān molozu taʿbīr olunur; yukālu: هُوَ مِنْ خُمَّانِ النَّاسِ أَيْ رُذَالِهِمْ Ve şecerin ve metāʿın kötüsüne ve kemterine denir. Ve ḫā'nın zammıyla bir nebāt adıdır ki خُمَامَى [ḫumāmā] dahi denir, خُزَامَى [ḫuzāmā] vezninde, Türkīde mürver dedikleridir; matbūhu istiskā ʿilletine ve yılan sokana nāfiʿ ve saḳṭadan ʿārız olan kesr ve veşy ve kuduz kelb ısırdığı yere müfīd ve tesvīd-i şaʿrda müʾessirdir.

اَلْخَمْخَمَةُ [el-ḫamḫamet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) خَنْخَنَةٌ [ḫanḫanet] maʿnāsınadır ki sözü genizden söylemektir; yukālu: فُلَانٌ يُخَمْخِمُ أَيْ يُخَنْخِنُ

اَلْخِمْخِمُ [el-ḫimḫim] (سِمْسِمٌ [simsim] vezninde) Sütü çok memeye denir. Ve dikenli bir nebāt adıdır, hemān kendisine sürünüp uğrayanlara yapışıp ilişir, zāhir-i Ḳāhire-i Mıṣr'da çok olur; baʿzılar bunu لِسَانُ الثَّوْرِ [lisānu'ṯ-ṯevr] tevehhüm eylediler, lākin değildir, o ḫā-i mühmele iledir; bunu müfredātta sığır dili dedikleri nebātla beyān ederler ki لِسَانُ الثَّوْرِ [lisānu'ṯ-ṯevr]in gayrıdır,baʿzılar kuş ekmeği denir dediler.

اَلْخُمْخُمُ [el-ḫumḫum] (هُدْهُدٌ [hudhud] vezninde) Deryā cānverlerinden bir küçük cānver adıdır.

اَلْخَمْخَامُ [el-Ḫamḫām] (ثَرْثَارٌ [ṯerṯār] vezninde) İbnu'l-Ḥāriṯ'tir ki ashābdandır.

إِخْمِيمُ [İḫmīm] (hemzenin kesriyle) Mıṣır'da bir belde adıdır. Ve Benī ʿAneze yurdunda bir mevziʿdir.

خُمَّامٌ [Ḫummām] (زُنَّارٌ [zunnār] vezninde ve غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ezd kabīlesinden bir batndır; Ḫuveyl b. Muḥammed ez-Zāhid ve Ferezdaḳ b. Cevvās nām muhaddisler onlardandır.

اَلْخَمِيمُ [el-ḫamīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Memdūh ve sütūde-hisāl adama denir;

yukālu: رَجُلٌ خَمِيمٌ أَيْ مَمْدُوحٌ Ve sakīl ve müsteskil şahsa denir; yukālu: رَجُلٌ خَمِيمٌ أَيِ الثَّقِيلُ الرُّوحِ Ve henüz sağılmış tāze süte denir.

اَلْخِمَامَةُ [el-ḫimāmet] (كِتَابَةٌ [kitābet] veznin-de) Kuşun yelekleri altında olan fāsid tüye denir ki murdār tüy taʿbī olunur.

خِمَّاءُ [Ḫimmāʾ] (حِنَّاءٌ [ḥinnāʾ] vezninde) Bir mevziʿdir.

اَلتَّخَمُّمُ [et-teḫammum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Sofrada kalan ekmek ve taʿām döküntüsü ve kırıntısını ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَمَّمَ الرَّجُلُ مَا عَلَى الْخِوَانِ إِذَا أَكَلَ بَقَايَا مَا عَلَيْهِ مِنْ كُسَارٍ وَحُثَاتٍ

[خ ن د م]

اَلْخَنْدَمَةُ [el-Ḫandemet] (müʾellifin kāʿidesi üzere ḫā'nın fethiyle olmaktır lākin sāʾir mahallerde زِبْرِجَةٌ [zibricet] vezninde mazbūttur) Mekke'de bir dağın ismidir.

اَلْخِنْدِمَانُ [el-Ḫindimān] (ḫā'nın ve dāl'ın kesriyle) Bir kabīle adıdır.

[خ ن م]

اَلْخَنَمَةُ [el-ḫanemet] (fetehātla) Sadrdan ahırıp balgam ihrāc ederken soluk darlığı ʿārızasına denir; yukālu: أَخَذَهُ الْخَنَمَةُ أَيْ ضِيقٌ فِي النَّفَسِ عِنْدَ التَّنَخُّمِ

تَخْنِيمُ [Taḫnim] (تَضْرِبُ [taḍribu] vezninde) Bir mevziʿ yāhūd bir cebel adıdır.

[خ و م]

اَلْخَامَةُ [el-ḫāmet] Havāsı bed ve sakīl ve hastalıklı olan yere denir. Şārihin beyānına göre aslı خَوَمَةٌ tir; yukālu: أَرْضٌ خَامَةٌ أَيْ وَخِمَةٌ Ve

خَامَةٌ [ḫāmet] Turp dedikleri sebzeye denir,فُجْلَةٌ [fuclet] maʿnāsına;cemʿi خَامٌ [ḫām]dır. Ve sāk-ı vāhide üzere nābit tāze ekine denir. Ve bu yāʾiyye olmakla mādde-i ātiyede mersūmdur, Cevherī veh-minden burada zikr eyledi.

اَلْخَوَمَانُ [el-ḫavemān] (fetehātla) Bir yere vahīm olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَامَتِ الْأَرْضُ تَخُومُ خَوَمَانًا إِذَا كَانَتْ خَامَةً

اَلْإِخَامَةُ [el-iḫāmet] (hemzenin kesriyle) ضُفُونٌ [ṣufūn] maʿnāsınadır ki at üç ayağı üzere durup ellerinin yāhūd ayaklarının birini yukarıca çekip tırnağını dikmek maʿnāsınadır; yukālu: أَخَامَ الْفَرَسُ إِذَا صَفَنَ Ve bu vāviyye ve yāʾiyye olmakla mādde-i ātiyede dahi müsebbettir.

[خ ي م]

اَلْخَيْمَةُ [el-Ḫaymet] (ḫā'nın fethiyle) أَبَانَيْنِ [Ebāneyn] dedikleri dağların üst tarafında bir tepenin ismidir. Ve

خَيْمَةٌ [ḫaymet] Büyūt-ı aʿrābdan müstedīr olan beyte denir ki çadır taʿbīr olunur. Ve baʿzılar dedi ki üç yāhūd dört ʿamūd üzere tertīb olunup üzerine ثُمَامٌ [ṯumām] dedik-leri otlukla örttükleri beyttir ki harāret-i havādan onda müstazill olurlar yāhūd mutlakan ağaç dallarından tertīb ettikleri beyte denir ki Türkīde bunlar salaş taʿbīr olunur, hulāsāsı aʿrāb tāʾifesi kıldan mü-devver kubbe tarzında ittihāz ederler-ve baʿzen müstatīl olur. Ve deriden dahi düzerler, lisānımızda bunlara çadır taʿbīr olunur. Ve ağaçtan çattıklarına Türkmen lisānında alaçık taʿbīr olunurve sāzlıktan yaptıklarına huğ taʿbīr olunur. Ve hālen müteʿāref olan çadırlar muhdestir, otak ve şemsiyye ve kubbe ve aylak çadırları gibi, günāgünu ihdās olunmuştur. Ve خَيْمَةٌ [ḫaymet]in cemʿi خَيَمَاتٌ [ḫayemāt] gelir fetehātla ve خِيَامٌ [ḫiyām] gelir ḫā'nın kes-riyle ve خَيْمٌ [ḫaym] gelir ḫā'nın fethi ve

yā'nın sükūnuyla ve خِيَمٌ [ḫiyem] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] vezninde.

اَلْإِخَامَةُ [el-iḫāmet] ve

اَلْإِخْيَامُ [el-iḫyām] (aslı üzere) خَيْمَةٌ [ḫaymet] kurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَخَامَ الْخَيْمَةَ وَأَخْيَمَهَا إِذَا بَنَاهَا Ve

إِخَامَةٌ [iḫāmet] At üç ayağı üzere durup öbürünü bir mikdārca çekip tırnağını dikerek durmak maʿnāsınadır, niteki vāviyyede dahi zikr olundu; yukālu: أَخَامَ الْفَرَسُ إِذَا صَفَنَ

اَلتَّخْيِيمُ [et-taḫyīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Haymeye girip oturmak maʿnāsınadır ki hayme-nişīn olmak taʿbīr olunur; yukālu: خَيَّمَ الْقَوْمُ إِذَا دَخَلُوا فِي الْخَيْمَةِ Ve bir mahalde mukīm olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu. خَيَّمُوا بِالْمَكَانِ إِذَا أَقَامُوا بِهِ Ve bir hoşbū nesneyi rāyihası sinmek için mendil makūlesi örtüp bürümek maʿnāsınadır; yukālu: خَيَّمَ الشَّيْءَ إِذَا غَطَّاهُ بِشَيْءٍ كَيْ يَعْبَقَ بِهِ

اَلْخَيْمُ [el-ḫaym] (ḫā'nın fethiyle) ve

اَلْخَيَمَانُ [el-ḫayemān] (fetehātla) ve

اَلْخُيُومُ [el-ḫuyūm] ve

اَلْخُيُومَةُ [el-ḫuyūmet] (ḫā'ların zammıyla) ve

اَلْخَيْمُومَةُ [el-ḫaymūmet] (دَيْمُومَةٌ [deymūmet] vezninde) ve

اَلْخِيَامُ [el-ḫiyām] (كِتَابٌ [kitāb] veznincde) Bir nesneden korkup kıçınlamak maʿnāsınadır; yukālu: خَامَ عَنْهُ خَيْمًا وَخَيَمَانًا وَخُيُومًا وَخُيُومَةً وَخَيْمُومَةً وَخِيَامًا إِذَا نَكَصَ وَجَبُنَ Ve bir kimse bir adama keyd ve mekr edip zarar ve vehāmeti kendisine ʿā'id olmak maʿnāsınadır; yukālu: خَامَ فُلَانٌ إِذَا كَادَ كَيْدًا فَرَجَعَ عَلَيْهِ Ve ayağı yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: خَامَ رِجْلَهُ إِذَا رَفَعَهَا

اَلْخَامَةُ [el-ḫāmet] Sāk-ı vāhide üzere bitmiş ekine denir, ʿalā-kavlin tāze ekin destesine denir yāhūd sapına denir.

اَلْخَامُ [el-ḫām] Dibāgat olunmamış deriye denir ki Türkīde dahi hām deri taʿbīr olunur yāhūd dibāgatında ihtimām olunmamış deriye denir. Ve henüz çırpılmamış beze denir;bu maʿnalarda Fārisīden muʿarrebdir. Ve turp taʿbīr olunan sebzeye denir, niteki vāviyyede dahi zikr olundu. Ve muhaddisīnden Aḥmed b. Muḥammed b. ʿAmr el-Ḫāmī gön ʿameline mensūbdur.

اَلتَّخَيُّمُ [et-teḫayyum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir adam çadırını kurmak maʿnāsınadır; yukālu: تَخَيَّمَ هُنَا أَيْ ضَرَبَ خَيْمَتَهُ بِهِ Ve tībin rāyihası sarıldığı nesneye yāhūd libāsa sinmek maʿnāsınadır; yukālu: تَخَيَّمَتِ الرِّيحُ الطَّيِّبَةُ فِي الثَّوْبِ إِذَا عَبِقَتْ بِهِ

اَلْخِيمُ [el-ḫīm] (ḫā'nın kesriyle) Hūy ve tabīʿat maʿnāsınadır; lafzından müfredi yoktur; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الْخِيمِ وَهُمْ كَرِيمُ الْخِيمِ أَيِ السَّجِيَّةِ وَالطَّبِيعَةِ Ve kılıcın namlusunda olan cevhere denir, فِرِنْدٌ [firind] maʿnāsına.

اَلْمَخِيمُ [el-meḫīm] (مَكِيلٌ [mekīl] vezninde) Biçilmiş ekin demetine ve destesine denir. Müʾellif burada müsāmaha ile tefsīr eylemiştir. Ve

مَخِيمٌ [Meḫīm] Bir vādī yāhūd bir cebel adıdır.

اَلْمُخَيَّمُ [el-Muḫayyem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) ve

اَلْمُخَيَّمَاتُ [el-Muḫāyyemāt] (مُعَظَّمَاتٌ [muʿaẓẓamāt] vezninde) Baṭnu Bīşe'de Benū Selūl'e mahsūs bir hurmālık adıdır.

خَيْمٌ [Ḫaym] (ḫā'nın fethiyle) ve

ذُوخَيْمٍ [Ẕū Ḫaym] ve

ذَاتُ خَيْمٍ [Ẕātu Ḫaym] Birer mevziʿ adıdır.

اَلْخِيمَاءُ [el-Ḫīmāʾ] (ḫā'nın kesriyle ve medd

ve kasr ile ve yā'nın fethiyle de zebān-zededir) Benī Esed yurdunda bir su adıdır.

خِيَمٌ [Ḫiyem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Bir dağın adıdır.

FASLU'D-DĀLİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الدَّالِ الْمُهْمَلَةِ)

[د أ م]

اَلدَّأْمُ [ed-deʾm] (dāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir cānibe meyl edip eğilen şeyʾe dayak vurup doğrultmak maʿnāsınadır; yukālu: دَأَمَهُ دَأْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَعَمَهُ Ve bir nesneyi örtüp bürüyen şeyʾe denir.

اَلتَّدَأُّمُ [et-tedeʾʾum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Su bir nesneyi bürüyüp örtmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأَّمَ الْمَاءُ الشَّيْءَ إِذَا غَمَرَهُ Ve buğur nākaya aşmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَأَّمَ الْفَحْلُ النَّاقَةَ إِذَا تَجَلَّلَهَا

اَلتَّدَاؤُمُ [et-tedāʾum] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] veznide) Bir nesne terāküm edip mütezāhim olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاءَمَهُ الْأَمْرُ إِذَا تَرَاكَمَ عَلَيْهِ وَتَزَاحَمَ

اَلدَّأْمَاءُ [ed-deʾmāʾ] (صَحْرَاءُ [ṣaḥrāʾ] veznide) Denize denir, bahr maʿnāsına. Müʾellif bunu "د،و،م" māddesinde dahi sebt etmiştir, her birinin münāsebeti vardır.

اَلْمِدْأَمُ [el-midʾem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Şol ʿaskere denir ki kesretinden uğradıkları kūh ve sahrāyı bürüyüp ihāta eyleye; yukālu: جَيْشٌ مِدْأَمٌ أَيْ يَرْكَبُ كُلَّ شَيْءٍ

اَلْمُتَدَأَّمُ [el-mutedeʾʾem] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Meʾbūn kimseye denir ki kekez taʿbīr olunur; yukālu: هِيَ مُتَدَأَّمٌ أَيْ مَأْبُونٌ

[د ث م]

اَلدَّثِيمَةُ [ed-deṯīmet] (ṯā-yı müsellese ile سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Sıçana denir, فَأْرَةٌ [feʾret] maʿnāsına.

[د ج م]

اَلدَّجْمُ [ed-decm] (رَجْمٌ [recm]vezninde)

Mahzūn ve gam-nāk olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَجِمَ الرَّجُلُ مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَدُجِمَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا حَزِنَ Ve muzlim olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَجَمَ اللَّيْلُ دَجْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَظْلَمَ Ve

دَجْمٌ [decm] Gün ve darb ve nevʿ maʿnāsınadır; yukālu: أَمِنْ هَذَا الدَّجْمِ هُوَ أَيْ مِنْ هَذَا الضَّرْبِ

اَلدُّجَمُ [ed-ducem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) دَجْمَةٌ [decmet]in cemʿidir ki çokluktan bir nesneyi bürüyüp ihāta eden şeyʾe denir; ve minhu: أَخَذَتْهُ دُجَمُ الْعِشْقِ أَيْ غَمَرَاتُهُ وَظُلَمُهُ

اَلدِّجَمُ [ed-dicem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) دِجْمَةٌ [dicmet]in cemʿidir, dāl'ın kesriyle ahbāb ve yārān ve ashāb maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ كَثِيرُ الدِّجَمِ أَيِ الْأَخْدَانِ وَالْأَصْحَابِ Ve rüsūm ve ʿādāt maʿnāsınadır; yukālu: هُمْ كَرِيمُ الدِّجَمِ أَيِ الْعَادَاتِ

اَلدَّجْمَةُ [ed-decmet] (dāl'ın fethi ve zammıyla) Bir söze denir; tekūlu: مَا سَمِعْتُ لَهُ دَجْمَةً أَيْ كَلِمَةً

[د ح م]

اَلدَّحْمُ [ed-daḥm] (ḥā-yı mühmele ile رَحْمٌ [raḥm] vezninde) Bir nesneyi şiddetle öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَحَمَهُ دَحْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ شَدِيدًا Ve cimāʿ eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَحَمَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا

اَلدَّاحُومُ [ed-dāḥūm] Tilki tuzağına denir.

اَلدِّحْمُ [ed-diḥm] (dāl'ın kesriyle) Asl ve bünyād maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ مِنْ دِحْمِ فُلَانٍ أَيْ مِنْ أَصْلِهِ

دَحْمٌ [Daḥm]

دَحْمَانُ [Daḥmān] (dāl'ların fethiyle)

دُحَيْمٌ [Duḥaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

دَحْمَةُ [daḥmet] (رَحْمَةٌ [raḥmet] vezninde)

دُحَامٌ [duḥām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Esāmī-i nisvāndandır: Dahme bint Cudayʿ, Ummu Yezīd b. el-Muhelleb'dir. Ebu'n-Necm işbu: "لَمْ يَقْضِ أَنْ يَمْلِكَنَا ابْنُ الدَّحَمَةْ" mısrāʿında zarūret-i vezn için tahrīk eylemiştir.

[د ح س م]

اَلدُّحْسُمُ [ed-duḥsum] ve

اَلدُّحْسُمَانُ [ed-duḥsumān] ve

اَلدُّحْسُمَانِيُّ [ed-duḥsumāniyy] (dāl'ların ve sīn'lerin zammıyla) Kara yağız olup endāmı dernekli tenū-mend adama denir. Ve

دُحْسُمَانٌ [duḥsumān] Tahlīt-i umūr eden kimseye denir ki nādānlığından tuttuğu maslahatı ʿarab saçı gibi şūrīde ve ifsād eder; yukālu: إِنَّهُ لَدُحْسُمَانُ الْأَمْرِ أَيْ مُخَلِّطُهُ

[د ح ق م]

اَلدُّحْقُومُ [ed-duḥḳūm] (ḳāf'la عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) ʿAzīmü'l-hilkat insān ve hayvāna denir, دُحْمُوقٌ [duḥmūḳ] ve دُمْحُوقٌ [dumḥūḳ] gibi.

[د ح ل م]

اَلدَّحْلَمَةُ [ed-daḥlemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi tortop edip dağdan yā bir yüksek yerden aşağıya yāhūd kuyuya ilkā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَحْلَمَ الشَّيْءَ إِذَا دَهْوَرَهُ مِنْ جَبَلٍ إِلَى مَهْوَاةٍ أَوْ بِئْرٍ

[د خ م]

اَلدَّخْمُ [ed-daḫm] (dāl'ın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir nesneyi ʿunf ve izʿācla öte kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَخَمَهُ دَخْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ بِإِزْعَاجٍ Ve cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَخَمَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا

[د خ ش م]

اَلدَّخْشَمُ [ed-daḫşem] (şīn-i muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلدُّخْشُمُ [ed-duḫşum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] veznin-de) Yumru ve iri gövdeli kara adama de-nir. Ve bodur kimseye denir. Ve bir recül ismidir. Müᵓellif "د،خ،ش" faslında mīm'i zāᵓid olmak üzere sebt eylemiştir ve nüs-halarda harf-i taᶜrīften mücerred mersūm olmakla ebterdir.

[د د م]

اَلدُّوَدِمُ [ed-duvedim] (عُلَبِطٌ [ᶜulebiṭ] veznin-de) ve

اَلدُّوَادِمُ [ed-duvādim] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vez-ninde) Kana şebīh bir nesnedir ki سَمُرَةٌ [se-muret] yāhūd عَرْزٌ [ᶜarz] dedikleri bādiye eşcārından hāsıl olur, mūmyā makāmına kāᵓim ve onun fiᶜlini icrāda mücerrebdir, ekser-i Şām bilādından Beyrūt dağlarında bulunur. Bu māddeyi "د،و،م" māddesinde zikr eylemek vehmdir.

[د ر م]

اَلدَّرَمُ [ed-derem] (dāl'ın ve rā'nın fethiy-le) Adamın baldırı düz ve hemvār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَرِمَ السَّاقُ دَرَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اسْتَوَى Ve topukları yā kemikleri se-mizlikten et basıp bürümek maᶜnāsınadır, şöyle ki topuğun ve kemiğin hacmi et al-tında kalıp belirsiz ola; yukālu: دَرِمَ الْكَعْبُ أَوِ الْعَظْمُ إِذَا وَارَاهُ اللَّحْمُ حَتَّى لَمْ يَبِنْ لَهُ حَجْمٌ Ve dişler çürüyüp dökülmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرِمَتُ الْأَسْنَانُ إِذَا تَحَاتَّتْ Ve devenin kocalık-tan dişleri aşınıp dökülmek üzere olmak maᶜnāsınadır; yukālu: دَرِمَ الْبَعِيرُ إِذَا ذَهَبَتْ أَسْنَانُهُ وَدَنَا وُقُوعُهَا

اَلدَّرْمُ [ed-derm] (dāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) ve

اَلدَّرِمُ [ed-derim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلدَّرَمُ [ed-derem] (كَرَمٌ [kerem] vezninde) ve

اَلدَّرَمَانُ [ed-deremān] (fetehātla) ve

اَلدَّرَامَةُ [ed-derāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vez-ninde) Kirpi ve tavşan makūlesi hayvān sürᶜatle adımlarını sık sık atarak yürümek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرَمَ الْقُنْفُذُ دَرْمًا وَدَرَمًا وَدَرَمَانًا وَدَرَامَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَارَبَ الْخَطْوَ فِي عَجَلَةٍ

اَلدَّرْمَاءُ [ed-dermāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Şol hatuna denir ki etine dolu olmakla topuklarını ve dirseklerini et bürüyüp be-lirsiz eylemiş ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَرْمَاءُ إِذَا كَانَتْ لَا تَسْتَبِينُ كُعُوبُهَا وَمَرَافِقُهَا وَكُلُّ مَا غَطَّاهُ الشَّحْمُ وَاللَّحْمُ وَخَفِيَ حَجْمُهُ فَقَدْ دَرِمَ Ke-mā zukire. Beyne'l-ᶜArab bu sıfatta olan nisvān muᶜteber ol-makla hemān bunu nisvānda istiᶜmāl edip müzekkerinden katᶜ-ı nazar eylediler. Ve

دَرْمَاءُ [dermāᵓ] Kızıl yapraklı bir otun adıdır. Ve tavşana denir, أَرْنَبٌ [erneb] maᶜnāsına.

اَلدَّرِمَةُ [ed-derimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) ve

اَلْمُدَرَّمَةُ [el-muderremet] (مُعَظَّمَةٌ [muᶜaẓẓamet] vezninde) Cā-be-cā çıkık-ları ve yumruları olmayıp düz ve hemvār olan yāhūd sert olmayıp mülāyim ve latīf olan zırha vasf olur; yukālu: دِرْعٌ دَرِمَةٌ وَمُدَرَّمَةٌ أَيْ مَلْسَاءُ أَوْ لَيِّنَةٌ Ve

دَرِمَةٌ [derimet] Tavşana denir. ᶜİnde'l-ekser أَرْنَبٌ [erneb] müᵓennese ıtlāk olunmakla ekserī esāmīsi müᵓennes ᶜunvānında olur.

اَلْأَدْرَمُ [el-edrem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Dişleri çürüyüp dökülmüş adama denir. Ve düpdüz hemvār nesneye denir. Ve bir mevziᶜ adıdır. Ve

بَنُو الْأَدْرَمِ [Benu'l-Edrem] Ḳureyş'ten bir

cemāᶜattir.

اَلْإِدْرَامُ [el-idrām] (hemzenin kesriyle) Küçük çocuğun dişleri oynamak maᶜnāsınadır ki yerlerinden asl metīn dişler çıkmaya başladıkta olur, diş sürmek taᶜbīr olunur; yukālu: أَدْرَمَ الصَّبِيُّ إِذَا تَحَرَّكَتْ أَسْنَانُهُ لِيَسْتَخْلِفَ أُخَرَ Ve deve köşeği beşinci yāhūd altıncı yaşına varmak maᶜnāsınadır ki oralarda dişlerini ilkā eder; yukālu: أَدْرَمَ الْفَصِيلُ إِذَا شَرَعَ لِلْإِجْذَاعِ وَالْإِثْنَاءِ Ve yer دَرْمَاءُ [dermāᵓ] dedikleri nebāt-ı mezbūr bitirmek maᶜnāsınadır; yukālu: أَدْرَمَتِ الْأَرْضُ إِذَا أَنْبَتَتِ الدَّرْمَاءَ

اَلدَّرَّامَةُ [ed-derrāmet] (جَبَّانَةٌ [cebbānet] veznninde) Tavşana denir. Ve kirpiye denir. Ve çirkīn yürüyüşlü bodur ve cüce ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَرَّامَةٌ أَيِ السَّيِّئَةُ الْمَشْيِ الْقَصِيرَةُ فِي الصِّغَرِ

اَلدَّرُومُ [ed-derūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bu dahi bed yürüyüşlü bodur cüce ᶜavrete denir. Ve gecelerde nā-sezā mahallerde tereddüd eden başı taşra ᶜavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ دَرُومٌ إِذَا كَانَتْ تَجِيءُ وَتَذْهَبُ بِاللَّيْلِ Şārihin beyānına göre اَلَّذِي يَجِيءُ nüshaları galattır.

اَلدَّرَّامُ [ed-derrām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde) Kirpiye denir. Ve çirkīn yürüyüşlü adama denir; yukālu: رَجُلٌ دَرَّامٌ أَيِ الْقَبِيحُ الْمِشْيَةِ

اَلدَّارِمُ [ed-dārim] غَضَا [ġaḍā] nām şecere şebīh bir şecer-i maᶜrūf adıdır. Ve Dārim b. Ebī Dārim ashābdandır. Ve Dārim b. Mālik b. Ḥanẓale, Temīm kabīlesinden bir cemāᶜat pederidir,mukaddemā ismi Baḥr idi; bir gün pederine baᶜzı kimseler iktizā eden bir diyet husūsunda istiᶜāne eylemeleriyle pederi mezbūr Baḥr'e يَا بَحْرُ إِئْتِنِي بِخَرِيطَةِ الْمَالِ diye akçe kesesini getirmekle emr eyledi. O dahi varıp keseyi arkasına alıp kendi sagīr ve kese kebīr ve sakīl olduğundan altında tavşan gibi derāmetle yaᶜnī adımlarını hurde hurde atarak getirmekle Dārim ile telkīb eylediler.

اَلدَّرِيمُ [ed-derīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Etli cānlı, nāzük-beden, tāze dil-ber delikanlıya denir.

اَلدَّارُومُ [ed-Dārūm] Şām'dan Mısır yolunda Ġazze'den ötede bir kalᶜa adıdır.

اَلتَّدْرِيمُ [et-tedrīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] veznninde) Tırnakları kestikten sonra düzeltmek maᶜnāsınadır; yukālu: دَرَّمَ أَظْفَارَهُ إِذَا سَوَّاهَا بَعْدَ الْقَصِّ

اَلْمَدَارِيمُ [el-medārīm] (mīm'in fethiyle) مَدَارِينُ [medārīn] maᶜnāsınadır ki مِدْرَانٌ [midrān] lafzından cemᶜdir, dāᵓimā vesahnāk ve ālūde olan adama denir;مَدَارِيمُ [medārīm] dahi مِدْرَامٌ [midrām] lafzından cemᶜdir.

اَلدَّرِمُ [ed-derim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bir şecer adıdır. Ve Şeybān kabīlesinden bir kimse ismidir. "أَوْدَى دَرِمٌ" meselinin menşeᵓidir, katl olunup intikāmı ahz olunmadığından; ᶜalā-kavlin Ḳāriż-ı ᶜAnzī gibi nā-bedīd olduğundan darb olundu.أَوْدَى [evdā] هَلَكَ [heleke] maᶜnāsınadır.

[د ر خ م]

اَلدُّرَخْمِينُ [ed-duraḫmīn] (ḫā-yı muᶜceme ile شُرَحْبِيلٌ [şuraḥbīl] vezninde) Āfet ve dāhiye maᶜnāsınadır, mübālagaten cemᶜ-i ᶜākıl bünyesindedir; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالدُّرَخْمِينَ أَيِ الدَّاهِيَةِ

[د ر د م]

اَلدِّرْدِمُ [ed-dirdim] (زِبْرِجٌ [zibric] veznninde) Gecelerde nā-sezā mahallere tereddüd eden başı taşra ᶜavrete denir. Ve koca nākaya denir.

[د ر ع م]

اَلدِّرْعِمُ [ed-dirʿim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Alçak ve kem-māye bed-zebān kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ دِرْعِمٌ أَيْ رَدِيءٌ بَذِيءٌ

[د ر ق م]

اَلدِّرْقِمُ [ed-dirḳim] (ḳāf'la زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Vakʿ ve haysiyyeti olmayan bī-kadr ve sākıt kimseye denir. Ve deccālin ismidir. Şārih der ki savāb olan اِسْمٌ لِلرِّجَالِ olmaktır ki رَجُلٌ [recul]un cemʿidir, niteki *Muḥkem*'de هُوَ مِنْ أَسْمَاءِ الرِّجَالِ ʿunvānıyla müsebbettir.

[د ر ه م]

اَلدِّرْهَمُ [ed-dirhem] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) ve

اَلدِّرْهَامُ [ed-dirhām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vez-ninde) ve

اَلدِّرْهِمُ [ed-dirhim] (زِبْرِجٌ [zibric] veznin-de) Vezn-i maʿlūm ismidir ki "م،ك،ك" bābında zikr olundu,altı دَانِقٌ [dāniḳ] vez-ninden ʿibārettir;cemʿi دَرَاهِمُ [derāhim] ve دَرَاهِيمُ [derāhīm] gelir. Şārih der ki baʿdehu sikkeli fiddada dahi istiʿmāl olundu ki akçe taʿbīr olunurve dirhem-i Fārisīden muʿarrebdir. Mütercim der ki Yūnānī olan dıraḫmi muʿarrebi olduğu baʿzı kütüb-i eslāfta resīde-i nazardır. İntehā. Ve

دِرْهَمٌ [dirhem] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Etrāfı duvarlı bāgçeye denir. Ve esāmīdendir: Dirhem Ebū Ziyād ve Dir-hem Ebū Muʿāviye ashābdandır. Ve

دِرْهَمٌ [Dirhem] Ḫidāş b. Zuheyr'in feresi ismidir. Ve Ḥammād b. Zeyd b. Dirhem muhaddistir.

اَلْمُدَرْهَمُ [el-muderhem] (مُدَحْرَجٌ [mudaḥrec] vezninde) Akçesi çok adama denir; رَجُلٌ مُدَرْهَمٌ أَيْ كَثِيرُ الدَّرَاهِمِ وَلَا تَقُلْ دُرْهِمَ مَبْنِيًّا لِلْمَفْعُولِ لَكِنَّهُ إِذَا وُجِدَ اسْمُ الْمَفْعُولِ فَالْفِعْلُ حَاصِلٌ yukālu: Yaʿnī bunun fiʿlini gerçi istiʿmāl eyleme-diler, lākin ism-i mefʿūl mevcūd olıcak elbette onun fiʿli hāsıldır.

اَلدَّرْهَمَةُ [ed-derhemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Ebe gümecinin yaprakları dir-hem şeklinde olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَرْهَمَتِ الْخُبَّازَى إِذَا صَارَ وَرَقُهَا كَالدَّرَاهِمِ

اَلْمُدْرَهِمُّ [el-mudrehimm] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) ʿAmel-mānde pek pīr-i fānīye denir; yukālu: شَيْخٌ مُدْرَهِمٌّ أَيْ سَاقِطٌ كِبَرًا

اَلْإِدْرِهْمَامُ [el-idrihmām] (إِشْمِعْلَالٌ [işmiʿlāl] vezninde) Bir adamın gözleri görmekten kalmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْرَهَمَّ بَصَرُهُ إِذَا أَظْلَمَ Ve pek pīr-i fānī olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْرَهَمَّ فُلَانٌ إِذَا كَبِرَ سِنُّهُ

[د س م]

اَلدَّسَمُ [ed-desem] (dāl'ın ve sīn'in fethiyle) Çerviş yağına denir; yukālu: طَعَامٌ كَثِيرُ الدَّسَمِ أَيِ الْوَدَكِ Ve yağın zifīrine ve bulaşığından olan kīr ve pāsa denir; yukālu: بِيَدِهِ أَوْ بِثِيَابِهِ دَسَمٌ أَيْ وَضَرٌ وَدَنَسٌ Ve masdar olur, taʿām pek çerviş yağlı olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَسِمَ الطَّعَامُ دَسَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَثُرَ وَدَكُهُ Ve bir adamın eli yāhūd libāsı yağdan zefīrlenip ve kīrli pāslı olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَسِمَتْ يَدُهُ أَوْ ثَوْبُهُ إِذَا كَانَتْ دَسِمَةً وَيُقَالُ يَدُهُ مِنَ الدَّسَمِ سَطْلَةٌ Yaʿnī "Eli pek zefīrlilikten bi-ʿaynihi yağ sitili olmuştur." Ve

دَسَمٌ [desem] Bir nesnenin levni karamtık boz olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَسِمَ الشَّيْءُ إِذَا كَانَ أَغْبَرَ إِلَى السَّوَادِ

اَلدَّسْمُ [ed-desm] (رَسْمٌ [resm] vezninde) Cimāʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْمَرْأَةَ دَسْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَامَعَهَا Ve

şīşenin ağzını tıkamak maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْقَارُورَةَ إِذَا سَدَّهَا Ve bir nesnenin eser ve nişānını giderip belirsiz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْأَثَرَ إِذَا طَمَسَهُ Ve yeri yağmur bir mikdārca ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْمَطَرُ الْأَرْضَ إِذَا بَلَّهَا قَلِيلا Ve kapıyı kapamak maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْبَابَ إِذَا أَغْلَقَهُ Ve deveyi katranlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَسَمَ الْبَعِيرَ دَسْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا طَلَاهُ بِالْهِنَاءِ Ve

دَسْمٌ [desm] Bir nesnenin ucuna ve köşesine ıtlāk olunur, gūyā ki o nesnenin bulaşığı olur; ve minhu yukālu: أَنَا عَلَى دَسْمِ الْأَمْرِ أَيْ عَلَى طَرَفٍ مِنْهُ Ve

دَسْمٌ [Desm] Mekke kurbünde bir mevziʿ adıdır.

اَلْإِدْسَامُ [el-idsām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi şīşenin ağzını tıkamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْسَمَ الْقَارُورَةَ إِذَا سَدَّهَا

اَلدِّسَامُ [ed-disām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Şīşenin tıkacına denir; yukālu: دَسَمَ الْقَارُورَةَ بِالدِّسَامِ أَيِ السِّدَادِ

اَلدُّسْمَةُ [ed-dusmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Tulumun yırtığı sedd olunacak yamaya denir. Ve karamtık bozluğa denir ki fiʿli ānifen zikr olundu; yukālu: بِهِ دُسْمَةٌ أَيْ غُبْرَةٌ إِلَى السَّوَادِ Ve hasīs ve kem-māye insān molozu kimseye denir; yukālu: مَا هُوَ إِلا دُسْمَةٌ أَيْ رَدِيءٌ Şārihin beyānına göre bunda tesmiye bi'l-masdardır.

اَلْأَدْسَمُ [el-edsem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Pek yağlı nesneye denir. Ve yağdan zefīrlenmiş nesneye denir. Ve levni karamtık boz olan şeyʾe denir;müʾennesi دَسْمَاءُ [desmāʾ]dır.

اَلدَّيْسَمُ [ed-deysem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) Tilkinin kancık köpekten olan yavrusuna denir, ʿalā-kavlin kurdun kancık köpekten olan eniğine denir; tekūlu: رَأَيْتُ دَيْسَمًا أَيْ وَلَدَ الثَّعْلَبِ مِنَ الْكَلْبَةِ أَوْ وَلَدَ الذِّئْبِ مِنْهَا Ve ayıya denir, دُبٌّ [dubb] maʿnāsına, ʿalā-kavlin yavrusuna denir. Ve bal arısının oğuluna denir, فَرْخُ النَّحْلِ [ferḫu'n-naḥl] maʿnāsına. Ve zulmet ve sevād maʿnālarınadır. Ve bir nebāt ismidir,müfredātta حَمَاحِمُ [ḥamāḥim] ile tefsīr ederler ki firenk fesleğeni dedikleridir. Ve

دَيْسَمٌ [Deysem] Ḳuṭrub nām imām-ı lugavīnin ashābından Ebu'l-Feṯḥ el-Luġavī ismidir. Ve her umūrda rıfk ve teʾennī ve şefkat üzere olan mülāyim-meşreb adama denir; yukālu: هُوَ دَيْسَمٌ أَيْ رَفِيقٌ بِالْعَمَلِ مُشْفِقٌ Ve tilkiye denir.

اَلدَّاسِمُ [ed-dāsim] (رَاسِمٌ [rāsim] vezninde) Bu dahi umūr ve muʿāmelātta rıfk ve şefkat üzere olan mülāyim ve müteʾennī adama denir.

اَلدَّيْسَمَةُ [ed-deysemet] (حَيْدَرَةٌ [ḥayderet] vezninde) Hurde karıncaya denir.

اَلتَّدْسِيمُ [et-tedsīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Defʿ-i çeşm-i zahm için çocuğun zenahdānı çukurunu azca siyāh nesne ile karalayıp benlemek maʿnāsınadır; ve minhu hadīsu ʿOs̱mān radıyallāhu: إِنَّهُ رَأَى صَبِيًّا تَأْخُذُهُ الْعَيْنُ جَمَالًا فَقَالَ "دَسِّمُوا نُونَتَهُ" أَيْ سَوِّدُوهَا لِئَلَّا تُصِيبَهُ الْعَيْنُ

اَلدَّسِيمُ [ed-desīm] (أَمِيرٌ [emīr] veznince) Kesīrü'z-zikr adama ıtlāk olunur; ve minhu'l-hadīsu'z-zaʿīfu: "لَا تَذْكُرُونَ اللهَ إِلَّا دَسِيمًا" يُحْتَمَلُ أَنْ يَكُونَ مَدْحًا وَأَنْ يَكُونَ ذَمًّا Yaʿnī Ebu'd-Derdāʾ hazretlerinden mervī "أَرَضِيتُمْ إِنْ شَبِعْتُمْ عَامًا ثُمَّ عَامًا لَا تَذْكُرُونَ اللهَ إِلا دَسِيمًا" hadīsinde vākiʿ دَسِيمٌ [desm] lafzı ki رَسِيمٌ [resm] vezninde kārūre ağzını tıkamak maʿnāsından meʾhūz olmakla "derūnları ve dehānları zikr-i Ḫudā-yı müteʿālle dol-

muş ve tıkanmış" demek olur ki medh olur yāhūd تَدْسِيمٌ نُونَةٌ [tedsīm]-i [nūnet] ten meʾhūz olmakla kıllet maʿnāsını mütezammin olduğundan zemm olur.Gerçi nüshalarda gāʾib sīgasıyla لَا يَذْكُرُونَ ʿibāretiyle mersūm olup lākin *Nihāye*'de ʿibāret-i merkūme ile mesbūt olmakla biʿaynihā nakl olundu.

دُسْمَانُ [Dusmān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

[د ش م]

اَلدُّشْمَةُ [ed-duşmet] (ġīn-i muʿceme ile غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Hayr ve menfaʿatsiz cemād gibi şahsa denir; yukālu: مَا أَنْتَ إِلا دُشْمَةٌ أَيْ لَا خَيْرَ فِيكَ

[د ع م]

اَلدَّعْمُ [ed-daʿm] (dāl'ın fethi ve ʿayn'ın sükūnuyla) Bir tarafa meyl eylemiş nesneye dayak vurup doğrultmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَمَ الشَّيْءَ دَعْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا مَالَ فَأَقَامَهُ Ve cimāʿ eylemek, ʿalā-kavlin dürtüştürmek yāhūd içine büsbütün sokmak maʿnāsınadır; yukālu: دَعَمَ الْمَرْأَةَ إِذَا جَامَعَهَا أَوْ طَعَنَ فِيهَا أَوْ أَوْلَجَهُ أَجْمَعَ

اَلدِّعْمَةُ [ed-diʿmet] ve

اَلدِّعَامَةُ [ed-diʿāmet] ve

اَلدِّعَامُ [ed-diʿām] (dāl'ların kesriyle) Temkīn için beyte vurulan direğe denir ki pāyende taʿbīr olunur; yukālu: مَالَ حَائِطُهُ فَدَعَمَهُ بِدِعْمَةٍ وَدِعَامَةٍ وَدِعَامٍ وَهُوَ عِمَادُ الْبَيْتِ Ve asma kerevit vurulan dayağa denir;cemʿi دِعَمٌ [diʿam] gelir, عِنَبٌ [ʿineb] veznin-de ve دَعَائِمُ [deʿāʾim] gelir. Ve دِعَامَةُ الْقَوْمِ [diʿāmetu'l-ḳavm] bir kavmin seyyid ve sergerdelerine ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ دِعَامَةُ قَوْمِهِ أَيْ سَيِّدُهُمْ Ve makaranın iki ağaçlarının her birine yaʿnī kuyunun iki cānibinde olan ağaç mīllerin herbirine denir ki çarkı onlara vazʿ ederler; ikisine دِعَامَتَانِ [diʿāmetān] derler. Ve

دِعَامَةُ [Diʿāmet] Esāmīdendir: Diʿāme b. Ġarīz ve oğlu Ḳatāde b. Diʿāme ashābdandır.

اَلْإِدِّعَامُ [el-iddiʿām] (teşdīd-i dāl'la إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) دِعَامَةٌ [diʿāmet]le dayanmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدَّعَمَ الرَّجُلُ إِذَا اتَّكَأَ عَلَى الدِّعَامَةِ

اَلدُّعْمِيُّ [ed-duʿmiyy] (كُرْدِيٌّ [kurdiyy] vezninde) Dülgere ıtlāk olunur; yukālu: هُوَ دُعْمِيٌّ أَيْ نَجَّارٌ Bu cihetle keresteciye de ıtlākı sahīhtir. Ve دُعْمِيُّ الطَّرِيقِ [duʿmiyyu'ṭ-ṭarīḳ] yolun ulu yerine yāhūd ortasına ıtlāk olunur; yukālu: أَخَذَ دُعْمِيَّ الطَّرِيقِ أَيْ مُعْظَمَهُ أَوْ وَسَطَهُ Ve kıvāmı pek ve muhkem şeyʾe denir; yukālu: شَيْءٌ دُعْمِيٌّ أَيْ شَدِيدُ الدِّعَامِ Ve şol ata denir ki göğsünde yāhūd sīne-bend yerinde sakarlığı ola,أَدْعَمُ [edʿam] dahi denir. Ve Duʿmī b. Cedīle bir kabīle pederidir.

اَلْأَدْعَمُ [el-edʿam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bu dahi göğsünde yāhūd sīne-bend yerinde sakarlığı olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ دُعْمِيٌّ وَأَدْعَمُ إِذَا كَانَ فِي صَدْرِهِ أَوْ لَبَّتِهِ بَيَاضٌ

اَلدَّعَامَةُ [ed-deʿāmet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] vezninde) Şart maʿnāsına müstaʿmeldir; meşrūtun إِدِّعَامٌ [iddiʿām]ı tasavvuruyladır; yukālu: لَهُ دَعَامَةٌ أَيْ شَرْطٌ

دُعَامٌ [Duʿām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ʿArabdan bir batn-ı ʿazīm ismidir.

دِعَامٌ [Diʿām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir recül ismidir.

دَعْمَانُ [Daʿmān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) Bir mevziʿdir.

دُعْمَةُ [Duʿmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Eceʾ nām cebelde bir su adıdır.

[د ع ر م]

اَلدِّعْرِمُ [ed-diʿrim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Cüssesi hor ve çirkīn endāmsız bodura denir. Ve دِعْفِسٌ [diʿfis] maʿnāsınadır ki sāʾir develer içtikten sonra içen deveye denir; zilletinden ileriye sokulmayıp develerin içimine muntazır olup onlardan sonra varıp içer.

اَلدَّعْرَمَةُ [ed-daʿremet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Adımları tavşan gibi tīz tīz ve sık sık atarak yürümek maʿnāsınadır; yukālu: يُدَعْرِمُ فِي مَشْيِهِ أَيْ يُخَطِّي قِصَرًا فِي عَجَلَةٍ

[د ع س م]

دَعْسَمٌ [Daʿsem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül ismidir.

[د ع ش م]

دَعْشَمٌ [Daʿşem] (şīn-i muʿceme ile) Bir recül adıdır.

[د ع ن م]

دَعَانِيمُ [Deʿānīm] (أَفَانِيمُ [aḳānīm] vezninde) Ḫaṣ̱ʿam kabīlesinden Benu'l-Ḥuleys yurdunda bir su adıdır.

[د غ م]

اَلدَّغْمُ [ed-daġm] (dāl'ın fethi ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) Issı yāhūd soğuk bir adamı kaplamak maʿnāsınadır; yukālu: دَغَمَهُمُ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ وَدَغِمَهُمْ دَغْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ وَالرَّابِعِ إِذَا غَشِيَهُمْ Ve burun kemiğini içine doğru ezmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَمَ أَنْفَهُ مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا كَسَرَهُ إِلَى بَاطِنٍ Ve kabı kapaklayıp örtmek maʿnāsınadır; yukālu: دَغَمَ الْإِنَاءَ إِذَا غَطَّاهُ Ve رَغْمٌ [raġm] kelimesini teʾkīd için īrād olunur; yukālu fi'd-duʿāʾi: رَغْمًا لَهُ دَغْمًا سَغْمًا

اَلْإِدْغَامُ [el-idġām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi ıssı yā soğuk bir kimseyi kaplamak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَمَهُمُ الْحَرُّ وَالْبَرْدُ إِذَا غَشِيَهُمْ Ve yüzü karartmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَمَهُ اللهُ أَيْ سَوَّدَ وَجْهَهُ يَعْنِي أَذَلَّهُ Ve atın ağzına gem geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَمَ الْفَرَسَ اللِّجَامَ إِذَا أَدْخَلَهُ فِي فِيهِ Ve sarfiyyūn ıstılāhında bir harfi āher harf içre derc ve idhāl eylemekten ʿibārettir ki cins-i vāhidden olalar; yukālu: أَدْغَمَ الْحَرْفَ فِي الْحَرْفِ أَيْ أَدْخَلَهُ Ve taʿāmda aç gözlülükten nāşī ehl-i sofra kendisini sebk ederler diye tīz tīz lokmayı çiğnemeksizin yutarak yemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَمَ فُلَانٌ إِذَا بَادَرَ الْقَوْمَ مَخَافَةً أَنْ يَسْبِقُوهُ فَأَكَلَ بِلَا مَضْغٍ Ve bir adamı hor ve hākisār eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْغَمَهُ اللهُ أَيْ أَرْغَمَهُ

اَلدُّغْمَةُ [ed-duġmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) ve

اَلدَّغَمُ [ed-deġam] (fethateynle) At elvānından bir levndir ki çehresi ve dudakları etrāfı karamtık olup sāʾir cesedinin siyāhlığından eşedd ola; murād açık yağız olup lākin çehresi ve dudakları etrāfı bedeninden ziyāde yağız olmaktır, hulāsası bozumtuk yağızdır ki Türkmenler konur taʿbīr ederler, makbūl levn değildir.

اَلْإِدْغِيمَامُ [el-idġīmām] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) At دُغْمَةٌ [duġmet] renkte olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْغَامُ الْفَرَسِ إِذَا كَانَتْ بِهِ دُغْمَةٌ

اَلْأَدْغَمُ [el-edġam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) دُغْمَةٌ [duġmet] renginde olan ata denir, müʾennesi دَغْمَاءُ [daġmāʾ]dır. Bu donda olan ata Fārisīde dīzec denir; yukālu: فَرَسٌ أَدْغَمُ إِذَا كَانَتْ بِهِ دُغْمَةٌ وَهِيَ مِنْ أَلْوَانِ الْخَيْلِ أَنْ يَضْرِبَ وَجْهُهُ وَحَجَافِلُهُ إِلَى السَّوَادِ وَيَكُونُ ذَلِكَ أَشَدَّ سَوَادًا مِنْ سَائِرِ جَسَدِهِ Müʾellif gerçi Fārisīde dīzec denir diye beyān eyledi, lākin dīzec dīze muʿarrebidir ki yağız ata kezālik boz ata

denir ki karamtık ola, bazı kurdun ve yaban eşeğinin renkleri tarzında olan yağız olur ki yelesi ve çehresi ve ağzının çevresi ziyādece karamtık olur. Ve

أَدْغَمَ [edġam] Burnu siyāh olan hayvānāta denir. Ve genizden söyler olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَدْغَمُ أَيْ يَتَكَلَّمُ مِنْ قِبَلِ أَنْفِهِ

اَلْإِدْغَامُ [el-iddiġām] (dāl'ın teşdīdiyle إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi bir harfi āher harf içre derc ve idhāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِدْغَمَ الْحَرْفَ فِي الْحَرْفِ إِذَا أَدْخَلَهُ

اَلدُّغْمَانُ [ed-duġmān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Siyāh adama denir, ʿalā-kavlin ʿazīmü'l-heykel siyāh adama denir. Ve bir recül ismidir; dāl'ın fethiyle de zebān-zededir.

اَلدَّاغِمُ [ed-dāġim] رَاغِمٌ [rāġim] vezninde ve ona müʾekkeden zikr olunur; yukālu: رَجُلٌ رَاغِمٌ دَاغِمٌ

اَلدُّغَامُ [ed-duġām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Boğaz ağrılarından bir güne ağrıya denir.

دُغَيْمٌ [Duġaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلدُّغْمُ [ed-duġm] (dāl'ın zammıyla) بِيضٌ [bīḍ] maʿnāsınadır, yaʿnī أَدْغَمَ [edġam] lafzından cemʿ olup ak nesnelere denir,bu cihetle gūyā ki zıdd olur.

[د ق م]

اَلدَّقْمُ [ed-daḳm] (dāl'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Şedīd gam ve endūha denir, gerek borç ve sāʾir cihetten olsun; yukālu: أَخَذَهُ الدَّقْمُ أَيِ الْغَمُّ الشَّدِيدُ مِنْ دَيْنٍ وَغَيْرِهِ Ve

دَقْمٌ [daḳm] Masdar olur, bir adamın dişlerini ufatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَقَمَهُ دَقْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّانِي إِذَا كَسَرَ أَسْنَانَهُ Ve bir adamı ansızın öte kakmak maʿnāsınadır, kezālik göğsüne kakıvermek maʿnāsınadır; yukālu: دَقَمَهُ إِذَا دَفَعَهُ مُفَاجَأَةً وَكَذَا يُقَالُ دَقَمَهُ دَفَعَهُ فِي صَدْرِهِ Ve içeride olan kimse üzere rüzgār girmek maʿnāsınadır; yukālu: دَقَمَتِ الرِّيحُ عَلَيْهِ إِذَا دَخَلَتْ

اَلدَّقْمُ [ed-deḳam] (fethateynle) Zarar ve ziyān maʿnāsınadır; yukālu: بِهِ دَقْمٌ أَيْ ضَرَرٌ Şārih der ki savāb olan ضَزَزٌ [ḍazez]olmaktır zāʾeyn-i muʿcemeteyn ile ki mahrec-i kelāmı ḍād harfine vurmaksızın söyleyemez olmak maʿnāsınadır. Ve

دَقَمٌ [deḳam] Bir adamın ön dişleri çürüyüp dökülmek maʿnāsınadır; yukālu: دَقِمَ الرَّجُلُ دَقَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَهَبَ مُقَدَّمُ أَسْنَانِهِ

اَلْإِنْدِقَامُ [el-indiḳām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bu dahi bir kimse üzere taşradan rüzgār girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَقَمَتِ الرِّيحُ عَلَيْهِ إِذَا دَخَلَتْ

اَلدِّقِمُّ [ed-diḳimm] (فِلِزٌّ [filizz] vezninde) Dişleri kırık adama denir; yukālu: رَجُلٌ دِقِمٌّ أَيِ الْمَكْسُورُ الْأَسْنَانِ

اَلدِّقَمُّ [ed-diḳamm] (هِجَفٌّ [hiceff] vezninde) Vāsiʿ nesneye denir.

اَلْأَدْقَمُ [el-edḳam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Üç dişi sınmış adama denir, دَقَمٌ [deḳam]-ı mezkūrdan vasftır; yukālu: رَجُلٌ أَدْقَمُ إِذَا كَانَتْ قَدِ انْكَسَرَتْ ثَلَاثٌ مِنْ أَسْنَانِهِ

اَلْمُدْقِمُ [el-mudḳim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) Şol karıya denir ki ferci pek vāsiʿ olmakla her nesneyi birden belʿ eder ola, ʿalā-kavlin cimāʿ olunurken ferci öter ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مُدْقِمٌ إِذَا كَانَتْ يَلْتَهِمُ فَرْجُهَا كُلَّ شَيْءٍ أَوْ يُصَوِّتُ فَرْجُهَا عِنْدَ الْجِمَاعِ

دُقَيْمٌ [Duḳaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

دُقْمَانُ [Duḳmān] (عُثْمَانُ [ʿuṯmān] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلدَّقِمَةُ [ed-deḳimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] veznin-

de) Pek kocalıktan dişleri dökülüp çeneleri elden gitmiş deveye ve koyuna denir.

[د ك م]

اَلدَّكْمُ [ed-dekm] (dāl'ın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir adamın göğsüne kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَمَ فِي صَدْرِهِ دَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَفَعَ Ve bir nesneyi birbiri üzere dövüp hurd eylemek maʿnāsınadır, harman demetlerini dövdükleri gibi; yukālu: دَكَمَ الشَّيْءَ إِذَا دَقَّ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلتَّدَاكُمُ [et-tedākum] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) İtişmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَاكَمُوا إِذَا تَدَافَعُوا

اَلْإِنْدِكَامُ [el-indikām] (إِنْفِعَالٌ [infiʿāl] vezninde) Bir teng yāhūd şiddetli yere sokulup girmek maʿnāsınadır; yukālu: إِنْدَكَمَ فُلَانٌ إِذَا انْقَحَمَ

دَكْمَةُ [Dekmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Maġrib'de bir belde adıdır.

اَلتَّدْكِيمُ [et-tedkīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi bir nesne içre sokmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّمَهُ فِيهِ إِذَا أَدْخَلَهُ فِيهِ Ve bir adamın boğazının ortasına baş ile süsüp kakmak maʿnāsınadır; yukālu: دَكَّمَ فُلَانًا بِرَأْسِهِ إِذَا نَطَحَهُ فِي حَاقِ حُنْجُورَتِهِ

دُكَيْمٌ [Dukeym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

[د ل م]

اَلدَّلَمُ [ed-delem] (fethateynle) Bir nesne düz ve dayıncak yalçın olarak pek siyāh olmak maʿnāsınadır, yalçın siyāh kaya gibi; yukālu: دَلِمَ الشَّيْءُ دَلَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا اشْتَدَّ سَوَادُهُ فِي مُلُوسَةٍ Ve dudak sarkık olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَلِمَتِ الشَّفَةُ إِذَا تَهَدَّلَتْ Ve ism olur, dudakta olan sarkıklığa denir; yukālu: فِي شَفَتِهِ دَلَمٌ أَيْ هَدَلٌ Ve hayyeye şebīh bir cānver ismidir ki Ḥicāz diyārına mahsūstur, pek yavuz cānver olmakla "أَشَدُّ مِنَ الدَّلَمِ" darb-ı mesel olmuştur. Ve bir recülün ismidir.

اَلْإِدْلِيمَامُ [el-idlīmām] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bu dahi bir nesne düz ve yalçın olarak pek siyāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْلَأَمَّ الشَّيْءُ إِذَا اشْتَدَّ سَوَادُهُ فِي مُلُوسَةٍ Ve gece pek karanu olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْلَأَمَّ اللَّيْلُ إِذَا ادْلَهَمَّ

اَلْأَدْلَمُ [el-edlem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kara yağız adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَدْلَمُ أَيْ آدَمُ Ve pek siyāh adama ve pek siyāh dağa denir. Ve arslana denir. Ve أَرْنَدَجٌ [erendec] maʿnāsınadır ki zāc taʿbīr olunan kara boyadır.

اَلدَّلَامُ [ed-delām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Siyāhlığa denir; yukālu: بِهِ دَلَامٌ أَيْ سَوَادٌ Ve siyāh nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ دَلَامٌ أَيْ أَسْوَدُ

اَلدَّلْمَاءُ [ed-delmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Ayın otuzuncu gecesine ıtlāk olunur; yukālu: هَذِهِ لَيْلَةُ الدَّلْمَاءِ أَيْ لَيْلَةُ ثَلَاثِينَ

اَلدَّيْلَمُ [ed-Deylem] (حَيْدَرٌ [ḥayder] vezninde) bir maʿrūf tāʾife-i insānī ismidir, *Burhān*'da mestūr olduğu üzere Deylem, Īrān'da Geylān eyāletinde bir şehrdir, halkı be-gāyed şedīd olup saçları kıvırcık olur, onlara dahi Deylem ıtlāk olunur, fi'l-asl Ekrād kısmından bir sınf idiler. Ve

دَيْلَمٌ [deylem] Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır. Ve düşman ve ʿadüvv maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: هُوَ دَيْلَمٌ مِنَ الدَّيَالِمَةِ أَيْ عَدُوٌّ مِنَ الْأَعْدَاءِ Ve cemāʿat ve gürūh maʿnāsına müstaʿmeldir. Ve karıncalık ve kenelik yere denir ki havuz ayaklarında ve deve yataklarında olur. Ve turaç kuşunun erkeğine denir; yukālu: صَادَ دَيْلَمًا وَهُوَ ذَكَرُ الدُّرَّاجِ Ve bādiyede سَلَمٌ [se-

lem] ağacının ismidir. Ve Benū Ḍabbe cemāᶜatinin lakabıdır, pek siyāh olduklarından mülakkab oldular. Ve Benī ᶜAbs yurdunda bir suyun adıdır. Ve bağırtlak kuşundan bir nevᶜ yāhūd erkeğine denir. Ve Deylem b. Feyrūz yāhūd Feyrūz b. Deylem ashābdandır. Ve bu, peygamberlik iddiᶜāsında olan Esved-i ᶜAnsī nām kezzābın kātili Feyrūz-ı Deylemī değildir, o, Deylem tāᵓifesine mensūbdur. Ve

جَبَلُ دَيْلَمِيٌّ [Cebelu Deylemiyy] (izāfetle) Mekke'de Merve üzere müşrif dağın ismidir.

أَبُو دُلَامَةَ [Ebū Dulāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Bir kimsenin künyesidir, Meᵓmūn Ḫalīfe'ye muᶜāsır ve kütüb-i edebiyyede letāᵓif ve menākıbı müsebbet bir şūh ve şīrīn-kār adam idi. Ve

أَبُو دُلَامَةَ [ebū dulāmet] Mekke'de Ḥacūn üzere müşrif bir dağa ıtlāk olunur.

اَلدُّلَمُ [ed-dulem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Fīl dedikleri hayvāna denir.

دُلَامٌ [Dulām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

دُلَيْمٌ [Duleym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır.

[د ل ث م]

اَلدَّلْثَمُ [ed-delṯem] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ve

اَلدُّلَاثِمُ [ed-dulāṯim] (عُلَابِطٌ [ᶜulābiṭ] vezninde) Cüst ve çālāk insān ve hayvāna denir.

[د ل خ م]

اَلدِّلَّخْمُ [ed-dillaḫm] (ḫā-yı muᶜceme ve teşdīd-i lām'la جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] vezninde) Cüssesi ᶜazīm yumru ve iri deveye denir. Ve şedīd ᶜillet ve maraza denir; yukālu: أَخَذَهُ دِلَّخْمٌ أَيْ دَاءٌ شَدِيدٌ Ve hafīf uykuya ᶜalā-kavlin uzun uzadı uykuya denir. Ve her sakīl nesneye دِلَّخْمٌ [dillaḫm] denir.

[د ل ظ م]

اَلدَّلْظَمُ [ed-delẓam] (ẓā-yı muᶜceme ile جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde ve زِبْرِجٌ [zibric] ve سِبَحْلٌ [sibaḥl] ve جِرْدَحْلٌ [cirdaḥl] ve إِرْدَبٌّ [irdebb] veznlerinde) Be-gāyet yaşlı olmakla ᶜamel-mānde olmuş nākaya denir. Ve سِبَحْلٌ [sibaḥl] vezninde kavī ve tüvānā erkek deveye ve yavuz ve şedīd adama denir.

[د ل ق م]

اَلدِّلْقِمُ [ed-dilḳim] (ḳāf'la زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kocakarıya denir. Ve pek yaşlılığından dişleri aşınıp ufanmış nākaya denir.

[د ل ه م]

اَلْإِدْلِهْمَامُ [el-idlihmām] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiᶜrār] vezninde) Pek karanuluk basmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِدْلَهَمَّ الظَّلَامُ إِذَا كَثُفَ ve yukālu: أَسْوَدُ مُدْلَهِمٌّ مُبَالَغَةً

اَلدَّلْهَمُ [ed-delhem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) Muzlim maᶜnāsınadır; yukālu: لَيْلٌ دَلْهَمٌ أَيْ مُظْلِمٌ Ve kurda denir; ذِئْبٌ [ziᵓb] maᶜnāsına. Ve bağırtlak kuşunun erkeğine denir. Ve ᶜaşk ve hevādan dīvānevār sersem ve vālih ve āşüfte olmuş ᶜāşıka denir; yukālu: هُوَ دَلْهَمٌ أَيِ الْمُدَلَّهُ الْعَقْلِ مِنَ الْهَوَى Ve

دَلْهَمٌ [Delhem] Bir recül ismidir.

اَلدِّلْهَامُ [ed-dilhām] (قِرْطَاسٌ [ḳirṭās] vezninde) Arslana denir. Ve işlek kār-güzār ve nāfiz kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ دِلْهَامٌ أَيْ مَاضٍ

[د م م]

اَلدَّمُّ [ed-demm] (dāl'ın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Bir nesneyi bir şeyᵓe sürüp sı-

vamak maʿnāsınadır, yaldız ve boya sürmek gibi; yukālu: دَمَّهُ بِهِ دَمًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا طَلَاهُ بِهِ Ve duvarı kireç ile sıvayıp badana çalmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْبَيْتَ إِذَا جَصَّصَهُ Ve gemiyi zift ile kalafatlamak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ السَّفِينَةَ إِذَا قَيَّرَهَا Ve gözün taşrasına دِمَامٌ [dimām] yani aspur ve zaʿferān makūlesi nesne sürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْعَيْنَ إِذَا طَلَا ظَاهِرَهَا بِدِمَامٍ Ve yeri düzeltmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْأَرْضَ إِذَا سَوَّاهَا Ve bir kimseye tamām derecede şedīd ʿazāb ile ʿazāb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ فُلَانًا إِذَا عَذَّبَهُ عَذَابًا تَامًّا Ve bir adamın başını ezip hurd eylemek yāhūd yarmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ رَأْسَهُ إِذَا شَدَخَهُ أَوْ شَجَّهُ Ve vurmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّهُ إِذَا ضَرَبَهُ Ve sürʿatle yürümek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الرَّجُلُ إِذَا أَسْرَعَ Ve halkı istīsāl vechiyle rīze rīze kırıp geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْقَوْمَ إِذَا طَحَنَهُمْ فَأَهْلَكَهُمْ Ve ʿArab tavşanı yuvasının ağzını toprakla düpdüz örtüp belirsiz eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْيَرْبُوعُ جُحْرَهُ إِذَا غَطَّاهُ وَسَوَّاهُ Ve aygır kısrağa aşmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْحِصَانُ الْحِجْرَ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهَا Ve yerde mantarın üzerini topraklayıp gömmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّ الْكَمْأَةَ إِذَا سَوَّى عَلَيْهَا التُّرَابَ Ve

دَمٌّ [demm] Bir nesneye tılā olunan şeyʾe denir, دِمَامٌ [dimām] gibi, ke-mā se-yuzkeru. Ve bir nebāt adıdır. Ve دَمْ [dem]-i muhaffefede lügattır ki kana denir.دَمْ [dem]-i muhaffefenin aslı دَمَيٌ idi. Şārih der ki niteki şāʿirin işbu: "أَهَانَ دَمُكَ فِرْعًا بَعْدَ عِزَّتِهِ || يَا عَمْرُو بَعْيُكَ إِضْرَارًا عَلَى الْحَسَدِ" beytinde tadʿīfle vārid oldu, lākin yine aslı دَمَيٌ olup yāʾ mīm'e kalb ve idgām olunmak melhūzdur.

اَلتَّدْمِيمُ [et-tedmīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi gözün taşrasına zaʿferān ve ḫavlān makūlesi nesne sürmek maʿnāsınadır; yukālu: دَمَّمَ الْعَيْنَ إِذَا طَلَا ظَاهِرَهَا بِدِمَامٍ

اَلدَّمْدَمَةُ [ed-demdemet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Bu dahi nāsı istīsāl vechiyle hākisār edip rīze rīze kırıp geçirmek maʿnāsınadır; tılā maʿnāsından mükerrerdir; yukālu: دَمْدَمَ الْقَوْمَ وَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ أَيْ طَحَنَهُمْ فَأَهْلَكَهُمْ Ve hışm ve gazab maʿnāsınadır; yukālu: أَخَذَتْهُ الدَّمْدَمَةُ أَيِ الْغَضَبُ Ve bir adama hışm ve gazabla gümürdenerek söz söylemek ve alabanda vermek maʿnāsınadır; yukālu: دَمْدَمَ عَلَيْهِ إِذَا كَلَّمَهُ مُغْضَبًا

اَلدِّمِيمُ [ed-demīm] ve

اَلدِّمِيمَةُ [ed-demīmet] (dāl'ların fethiyle) Şol çömleğe denir ki kırığı cebr ve meremmet olduktan sonra üzeri ṭıḥāl yā kebid yāhūd dem ile sıvanmış ola, bunu iyice tutsun diye ederler; yukālu: قِدْرٌ دَمِيمٌ وَدَمِيمَةٌ أَيْ مَطْلِيَّةٌ بِالطِّحَالِ أَوِ الْكَبِدِ أَوِ الدَّمِ بَعْدَ الْجَبْرِ Ve

دَمِيمٌ [demīm] Cüssesi hakīr ve çirkīn hīre ve cura adama denir;cemʿi دِمَامٌ [dimām] gelir,جِبَالٌ [cibāl] vezninde;müʾennesi دَمِيمَةٌ [demīmet]tir, cemʿi دَمَائِمُ [demāʾim] gelir ve دِمَامٌ [dimām] gelir, cemʿ-i müzekkeri gibi; yukālu: رَجُلٌ دَمِيمٌ أَيْ حَقِيرٌ يَعْنِي قَبِيحٌ

اَلدِّمَمُ [ed-dimem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) Kırık ve yarık çömlek kırığını ve yarığını sıvayacak nesneye denir, kan gibi ve koyu ağız gibi. Aʿrāb tāʾifesi bu makūle ile sıvarlar, zīrā ṭīn-i hikmet makūlesi onlarda olmaz.

اَلدِّمَامُ [ed-dimām] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Sıvaya denir, ne güne olursa olsun; yukālu: دَمَّهُ بِالدِّمَامِ وَهُوَ مَا طُلِيَ بِهِ Ve küçük çocuğun cebhesine tılā eyledikleri devāya denir, ḫavlān-ı Mekkī gibi. Ve yağmursuz

sehāba denir; yukālu: بَدَا فِي السَّمَاءِ دِمَامٌ أَيْ سَحَابٌ لَا مَاءَ فِيهِ

اَلْمَدْمُومُ [el-medmūm] Gövdesi lahm ve şahm ile memlū olup nihāyet derecede semiz olan insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ مَدْمُومٌ أَيِ الْمُمْتَلِئُ بِالشَّحْمِ

اَلدِّمَّةُ [ed-dimmet] (dāl'ın kesriyle) Kehleye denir, قَمْلَةٌ [ḳamlet] maʿnāsına. Ve karıncaya denir. Ve heyʾeti hurde ve hakīr bodur adama denir. Ve kediye denir, هِرَّةٌ [hirret] maʿnāsına. Ve deve kığına denir, بَعَرَةٌ [beʿaret] maʿnāsına. Ve koyun yatağına denir.

اَلدُّمَّةُ [ed-dummet] (dāl'ın zammıyla) Tarīka ve üslūb maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ فِي دُمَّةٍ حَسَنَةٍ أَيْ طَرِيقَةٍ Ve bir laʿib adıdır. Ve دَامَّاءُ [dāmmāʾ] maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru.

اَلْمِدَمَّةُ [el-midemmet] (mīm'in kesriyle) Ağaçtan bir ālettir ki dişleri olur, çiftçiler ekin ektikten sonra onunla ekilen yeri tesviye ederler, sürgü taʿbīr olunur.

اَلدُّمَمَةُ [ed-dumemet] (صُرَدَةٌ [ṣuredet] vezninde) ve

اَلدَّامَّاءُ [ed-dāmmāʾ] (mīm'in teşdīdiyle ki aslı دَامِمَاءُ idi) ʿArab tavşanının yuvalarından birinin ismidir ki diğerlerine نَافِقَاءُ [nāfiḳāʾ] ve قَاصِعَاءُ [ḳāṣiʿāʾ] ve رَاهِطَاءُ [rāhiṭāʾ] denir. Ve şol toprağa denir ki ʿArab tavşanı kendi yuvasından taşra çekip onunla yuvasının ağzını örtüp belirsiz eyler;cemʿi دَوَامُّ [devāmm] gelir, fi'l-asl فَوَاعِلُ [fevāʿil] vezninde.

اَلدَّمَامَةُ [ed-demāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Bir adam çirkīn vücūdlu hor ve bed-manzar olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَمُمْتَ يَا فُلَانُ وَدَمِمْتَ وَدَمُمْتَ دَمَامَةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ وَالْخَامِسِ أَيْ أَسَأْتَ يَعْنِي صِرْتَ قَبِيحَ الْمَنْظَرِ

اَلْإِدْمَاءُ [el-idmāʾ] (hemzenin kesriyle) Bed ve nā-sezā iş işlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْمَمْتَ يَا فُلَانُ أَيْ قَبُحْتَ الْفِعْلَ Ve bir kimse çirkīn ve bed-heyʾet olmak, ʿalā-kavlin hurde ve çirkīn evlādı olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَمَّ الرَّجُلُ أَيْ أَقْبَحَ أَوْ وُلِدَ لَهُ وَلَدٌ دَمِيمٌ

اَلدَّيْمُومُ [ed-deymūm] ve

اَلدَّيْمُومَةُ [ed-deymūmet] (dāl'ların fethiyle) Geniş beyābāna denir.

اَلدَّمْدَامَةُ [ed-demdāmet] (dāl'ın fethiyle) Bir nevʿ ot ismidir ki havuç kökü gibi olup pek ve lezīz olmakla ekl olunur,cemʿi دَمْدَامٌ [demdām] gelir hā'sız.

اَلدِّمُّ [ed-dimm] (dāl'ın kesriyle) Debbeliğe denir; yukālu: بِهِ دِمٌّ أَيْ أُدْرَةٌ

اَلدُّمَادِمُ [ed-dumādim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Bir nevʿ nebāttır, iki sınf olur, biri ziyādesiyle kırmızı ve birisi ondan açık olup ve tepesinde siyāhlık olur; iki nevʿide ağızdan akan salyarı kātıʿdır ve iki nevʿinden dahi yarım deng mikdārını şürb dimāg-ı sıbyānı mukavvīdir.

اَلدِّمْدِمُ [ed-dimdim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kuru otluğa denir. Ve üzerinden yıl geçmiş buğdaycık otunun kurusuna denir.

دَمْدَمٌ [Demdem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir mevziʿ adıdır.

دِمِمَّى [Dimimmā] (زِمِكَّى [zimikkā] vezninde) Nehr-i Furāt üzere bir karye adıdır.

اَلدُّمَمَاءُ [ed-dumemāʾ] (غُلَوَاءُ [ġulevāʾ] vezninde) دَامَّاءُ [dāmmāʾ] maʿnāsınadır ki ʿArab tavşanı yuvalarından birisine denir.

اَلْمُدَمَّمُ [el-mudemmem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) İçinin duvarı taşla örülmüş dibi yakın kuyuya denir.

[د ن م]

اَلدِّنَّمَةُ [ed-dinnemet] ve

اَلدِّنَّامَةُ [ed-dinnāmet] (dāl'ların kesri ve nūn'ların teşdīdiyle) Bodur adama denir. Ve hurde karıncaya denir.

اَلتَّدْنِيمُ [et-tednīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimse denī ve alçak ve fürū-māye olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَنَّمَ الرَّجُلُ إِذَا نَذُلَ Ve yay ve leğen makūlesi çinremek maʿnāsınadır, تَرْنِيمٌ [ternīm] gibi; yukālu: دَنَّمَتِ الْقَوْسُ وَالطَّسْتُ إِذَا صَوَّتَتْ

[د ن د م]

اَلدِّنْدِمُ [ed-dindim] (زِبْرِجٌ [zibric] vezninde) Kararmış eski ota denir.

[د و م]

اَلدَّوْمُ [ed-devm] (نَوْمٌ [nevm] vezninde) ve

اَلدَّوَامُ [ed-devām] ve

اَلدَّيْمُومَةُ [ed-deymūmet] (dāl'ların fethiyle) Dāʾim ve ber-karār olmak maʿnāsınadır; yukālu: دَامَ الشَّيْءُ يَدُومُ وَيَدَامُ دَوْمًا وَدَوَامًا وَدَيْمُومَةً Ve قَوْلُهُمْ "دِمْتَ مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالرَّابِعِ إِذَا ثَبَتَ وَامْتَدَّ نَادِرَةٌ" تَدُومُ Yaʿnī māzīde ʿayn'ın kesri ve muzāriʿde zammıyla şāzzdır. Şārih der ki bu فَضِلَ-يَفْضُلُ ve مِتَّ-تَمُوتُ gibi şevāzdandır. Ve ʿinde'l-baʿz tedāhulu'l-lugateyn kabīlindendir ki دِمْتَ bāb-ı rābiʿden ve تَدُومُ evvelden ahz olunmuştur. İntehā. Ve

دَوْمٌ [devm] Dāʾim ve sābit maʿnāsına olur ki vasf bi'l-masdar olur; yukālu: ظِلٌّ دَوْمٌ أَيْ دَائِمٌ Ve

دَوْمٌ [devm] ve

دَوَامٌ [devām] Müteharrik nesne sükūnet bulmak maʿnāsına müstaʿmeldir ki dinmek taʿbīr olunur; yukālu: دَامَ الشَّيْءُ إِذَا سَكَنَ وَمِنْهُ الْمَاءُ الدَّائِمُ Ve kova su ile dopdolu olmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: دَامَتِ الدَّلْوُ إِذَا امْتَلَأَتْ Ve

دَوْمٌ [devm] Sehāb dāʾimü'l-matar olmak maʿnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru. Ve

دَوْمٌ [devm] Bir şecer ismidir ki مُقْلٌ [muḳl] onun semeridir, bilād-ı ʿArabda husūsan Yemen'de olur. Ve سِدْرٌ [sidr] ağacına دَوْمٌ [devm] denir ki نَبِقٌ [nebiḳ] onun semeridir. Ve pek ulu ağaca dahi denir. Müʾellifin مَا kavlinde كَانَ lafzı mübālaga içindir. Ve

دَوْمٌ [Devm] Esmādandır: Devm b. Ḥimyer b. Sebā evlād-ı Ḳaḥṭān'dandır.

اَلْإِدَامَةُ [el-idāmet] (hemzenin kesriyle) Bir nesneyi dāʾim eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَ الشَّيْءَ إِذَا جَعَلَهُ دَائِمًا Ve kovayı doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَ الدَّلْوَ إِذَا مَلَأَهَا Ve sehāb دِيمَةٌ [dīmet] dedikleri yağmur yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَتِ السَّمَاءُ إِذَا مَطَرَتْ دِيمَةً Ve kaynayan tencerenin kaynamasını teskīn için soğuk su serpmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَ الْقِدْرَ إِذَا نَضَحَهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ لِيَسْكُنَ غَلَيَانُهَا Ve oku baş parmak üzere çinretmek maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَ السَّهْمَ إِذَا نَقَّرَهُ عَلَى الْإِبْهَامِ Ve tencerenin galeyānı sākin olduktan sonra saç ayağından indirmeyip ʿalā-hālihi komak maʿnāsınadır; yukālu: أَدَامَ الْقِدْرَ عَلَى الْأُثْفِيَّةِ إِذَا أَبْقَاهَا عَلَيْهَا بَعْدَ الْفَرَاغِ

اَلْإِسْتِدَامَةُ [el-istidāmet] Bir husūsta ʿacele eylemeyip teʾennī kılmak, ʿalā-kavlin devāmını taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدَامَهُ إِذَا تَأَنَّى فِيهِ أَوْ طَلَبَ دَوَامَهُ Ve kuş havāda dāʾire gibi devr ederek pervāz eylemek maʿnāsınadır ki yükselmek için deverān ederler; yukālu: إِسْتَدَامَ الطَّائِرُ إِذَا حَلَّقَ فِي الْهَوَاءِ Ve hakkı taleb bābında medyūna rıfk ve sühūletle muʿāmele eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَدَامَ غَرِيمَهُ إِذَا رَفَقَ بِهِ Niteki إِسْتِدْمَاءٌ [istidmāʾ] dahi bu

maʿnāyadır.

اَلْمُدَاوَمَةُ [el-mudāvemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bu dahi bir işte ʿacele eylemeyip teʾennī kılmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin devāmını taleb eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَاوَمَ الْأَمْرَ إِذَا تَأَنَّى فِيهِ أَوْ طَلَبَ دَوَامَهُ

اَلدَّيُّومُ [ed-deyyūm] (قَيُّومٌ [ḳayyūm] vezninde) Dāʾim ve hemīşe nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ دَيُّومٌ أَيْ دَائِمٌ

اَلدَّائِمُ [ed-dāʾim] Hemīşe ve sābit nesneye denir. Ve akmayıp duran suya denir; yukālu: مَاءٌ دَائِمٌ أَيْ سَاكِنٌ

اَلدِّيمَةُ [ed-dīmet] (dāl'ın kesriyle) Raʿd ve berksiz sükūn üzere çok zamān yağan yağmura denir, ʿalā-kavlin beş gün yāhūd altı yā yedi gün yāhūd bir gün bir gece muttasıl yağan yağmurdan ʿibārettir. Ve ʿinde'l-baʿz دِيمَةٌ [dīmet]in ekall-i müddeti sülüs-i nehārdır yāhūd sülüs-i leyl mikdārıdır ve ekserine hadd yoktur;cemʿi دِيَمٌ [diyem] gelir,قِرْبَةٌ [ḳirbet] ve قِرَبٌ [ḳireb] gibi ve دُيُومٌ [duyūm] gelir; yukālu: مَطَرَتْهُمُ السَّمَاءُ بِدِيمَةٍ وَهُوَ مَطَرٌ يَدُومُ فِي سُكُونٍ بِلَا رَعْدٍ وَبَرْقٍ أَوْ يَدُومُ خَمْسَةً أَوْ سِتَّةً أَوْ سَبْعَةً أَوْ يَوْمًا وَلَيْلَةً أَوْ أَقَلُّهُ ثُلُثُ النَّهَارِ أَوِ اللَّيْلِ وَأَكْثَرُهُ مَا بَلَغَ يَعْنِي مَا بَلَغَ مِنَ الْعِدَّةِ ve yukālu: مَا زَالَتِ السَّمَاءُ دَوْمًا دَوْمًا وَدَيْمًا دَيْمًا أَيْ دَائِمَةَ الْمَطَرِ

اَلدَّيْمُ [ed-deym] (dāl'ın fethiyle) دَوْمٌ [devm] gibi sehāb dāʾimetü'l-matar olmak maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve sehāb دِيمَةٌ [dīmet] dedikleri matar yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَامَتِ السَّمَاءُ تَدِيمُ دَيْمًا إِذَا مَطَرَتْ دِيمَةً

اَلتَّدْوِيمُ [et-tedvīm] ve

اَلتَّدْيِيمُ [et-tedyīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznlerinde) Bunlar da sehāb دِيمَةٌ [dīmet] yağdırmak maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَتِ السَّمَاءُ وَدَيَّمَتْ إِذَا أَمْطَرَتِ الدِّيمَةَ Pes bu vāviyye ve yāʾiyyedir. Ve kelb kısmı pek uzun uzadı seğirtip gitmek maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَتِ الْكِلَابُ إِذَا أَمْعَنَتْ فِي السَّيْرِ Ve güneş felekte deverān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَتِ الشَّمْسُ إِذَا دَارَتْ فِي السَّمَاءِ Ve gözün siyāhı ağırşakta döner gibi deverān eder heyʾetinde görünmek maʿnāsınadır ki gözü çark gibi döner taʿbīri zebān-zededir; yukālu: دَوَّمَتْ عَيْنُهُ إِذَا دَارَتْ حَدَقَتُهَا كَأَنَّهَا فِي فَلْكَةٍ Kezālik çorbaya yağ kondukta yüzünde kalkan şeklinde deverān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَ الْمَرَقَةَ إِذَا أَكْثَرَ فِيهَا الْإِهَالَةَ حَتَّى تَدُورَ فَوْقَهَا Ve bir nesneyi yaşartmak maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَ الشَّيْءَ إِذَا بَلَّهُ Ve zaʿferān makūlesi dārūyu suya ıslatmak maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَ الزَّعْفَرَانَ إِذَا دَافَهُ Ve tencere kaynar iken galeyānını teskīn için soğuk su serpmek maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin mutlakan bir nesne ile tencerenin galeyānını teskīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَوَّمَ الْقِدْرَ إِذَا نَضَحَهَا بِالْمَاءِ الْبَارِدِ لِيَسْكُنَ غَلَيَانُهَا أَوْ كَسَرَ غَلَيَانَهَا بِشَيْءٍ Ve kuş havāda dāʾire kurup deverān eylemek maʿnāsınadır ki aylanmak taʿbīr olunur, bālāya suʿūd için deverān ederek pervāz eder; yukālu: دَوَّمَ الطَّائِرُ إِذَا حَلَّقَ فِي الْهَوَاءِ Baʿzılar dedi ki تَدْوِيمٌ [tedvīm] kuş kanatlarını oynatmayarak pervāz eylemesinden ʿibārettir; yukālu: دَوَّمَ الطَّائِرُ إِذَا طَارَ فَلَمْ يُحَرِّكْ جَنَاحَهُ Ve دُوَّامَةٌ [duvvāmet] oynamak maʿnāsınadır; tekūlu: دَوَّمْتُ الدُّوَّامَةَ أَيْ لَعِبْتُهَا

اَلدُّوَّامَةُ [ed-duvvāmet] (رُمَّانَةٌ [rummānet] vezninde) Fırlak dedikleri nesnedir ki oğlancıklar oynarlar, ağırşak gibi, saplı ağaçtan yaparlar;cemʿi دُوَّامٌ [duvvām]dır hā'sız.

اَلْمَدِيمَةُ [el-medīmet] (mīm'in fethiyle) دِيمَةٌ [dīmet] dedikleri yağmur yağmış yere denir; yukālu: أَرْضٌ مَدِيمَةٌ إِذَا أَصَابَتْهَا الدِّيمَةُ

اَلْمُدَامُ [el-mudām] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-

de) Matar-ı dāᵓimīye denir. Ve hamra denir, مُدَامَةٌ [mudāmet] dahi denir, mübtelā olan müdāvemet eylediği için ve eşribe-i sāᵓirenin müdāvemet-i şürbüne adam tākat getiremeyip ona müsteṭīᶜ olduğu için ıtlāk olundu; yukālu: شَرِبَ الْمُدَامَ وَالْمُدَامَةَ أَيِ الْخَمْرَ

اَلدَّامَاءُ [ed-dāmāᵓ] (medd ile) Deryāya denir, aslı دَوَمَاءُ idi, dāl'ın ve vāv'ın fethiyle yāhūd vāv'ın sükūnuyla bu sūrette iᶜlāli yaᶜnī vāv'ı elife kalb olunması şāzz olur.

اَلدَّيْمُومُ [ed-deymūm] "د،م،م" māddesinde zikr olundu.

اَلْمِدْوَمُ [el-midvem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمِدْوَامُ [el-midvām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] veznninde) Tencerenin galeyānını teskīn edecek ağaca denir, çömçe gibi.

دُومَةُ الْجَنْدَلِ [Dūmetu'l-Cendel] ki دُومَاءُ الْجَنْدَلِ [Dūmāᵓu'l-Cendel] dahi denir (dāl'ların zammıyladır) Bir hısn adıdır ki Ḥicāz ile Şām miyānını fāsıldır.

دَوْمَانُ [Devmān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) İbn Bekīl b. Cuşem'dir ki Hemdān'dan bir kabīle pederidir.

اَلدُّومِيُّ [ed-Dūmiyy] (رُومِيٌّ [rūmiyy] vezninde) İbn Ḳays b. Ẕuhel'dir ki ashābdandır.

اَلدَّامُ [ed-Dām] Bir mevziᶜ adıdır.

يَدُومُ [Yedūm] (يَقُولُ [yeḳūlu] vezninde) Bir cebel yāhūd bir vādī ismidir.

ذُو يَدُومَ [Ẕu Yedūm] Yemen'de bir karye yāhūd bir nehrin ismidir.

اَلدُّوَامُ [ed-duvām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Baş dönmesi ᶜārızasına denir ki baş çiğrinme taᶜbīr olunur; yukālu: أَخَذَهُ الدُّوَامُ أَيِ الدُّوَارُ

اَلْمُدِيمُ [el-mudīm] (مُقِيمٌ [muḳīm] veznninde) Dāᵓimā burnu kanayan adama denir; yukālu: هُوَ مُدِيمٌ أَيْ رَاعِفٌ

اَلدَّوْمَةُ [ed-devmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Hāyeye denir; husye maᶜnāsına; şecer-i دَوْمٌ [devm] semerine teşbīhledir. Ve bir meyhāneci ᶜavretin ismidir.

اَلدَّوَمَانُ [ed-devemān] (fetehātla) Kuşun havāda yāhūd su çevresinde dönmesine denir.

مَدَامَةُ [Medāmet] (سَحَابَةٌ [seḥābet] veznninde) Bir mevziᶜ ismidir.

اَلتَّدَوُّمُ [et-tedevvum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznninde) Bir nesneye muntazır olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَدَوَّمَ الرَّجُلُ إِذَا انْتَظَرَ

[د ه م]

اَلدُّهْمَةُ [ed-duhmet] (dāl'ın zammı ve hā'nın sükūnuyla) Karalığa denir; yukālu: فِيهِ دُهْمَةٌ أَيْ سَوَادٌ

اَلْأَدْهَمُ [el-edhem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Kara nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ أَدْهَمُ أَيْ أَسْوَدُ Yağız ata أَدْهَمُ [edhem] ıtlākı bu cihetledir. Ve yerde olan yeni ayak izine denir. Ve bozulmuş eski ize dahi denmekle zıdd olur. Şārih der ki bozulmuş eski ize أَغْبَرُ [aġber] dahi denir, kezālik وَطْأَةٌ دَهْمَاءُ dahi o maᶜnāyadır. Müᵓellifin وَوَطْأَةٌ غَبْرَاءُ مِنَ الْآثَارِ kavli iz maᶜnāsına olan أَثَرٌ [eṯer]in cemᶜidir. Ve bā-yı muvahhade ile مِنَ الْآبَارِ nüshaları galattır. İntehā. Ve

أَدْهَمُ [edhem] Siyāhı gālib olan deveye denir ki beyāzı belirsiz olmuş ola; ondan جَوْنٌ[cevn] derler; دَهْمَاءُ [dehmāᵓ] müᵓennesidir. Ve

أَدْهَمُ [edhem] Bukağıya ıtlāk olunur;cemᶜi أَدَاهِمُ [edāhim]dir; yukālu: حَمَلَهُ عَلَى الْأَدْهَمِ أَيِ الْقَيْدِ Ve

أَدْهَمُ [Edhem] Hāşim b. Ḥarmele el-Murrī ve ᶜAntere b. Şeddād el-ᶜAbsī ve Muᶜāviye

b. Mirdās es-Sulemī nām kimselerin ve Benū Buceyr b. ʿAbbād'ın feresleri ismidir.

اَلْإِدْهِمَامُ [el-idhimām] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] vezninde) At أَدْهَمُ [edhem] olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْهَمَّ الْفَرَسُ إِدْهِمَامًا إِذَا صَارَ أَدْهَمَ

اَلْإِدْهِيمَامُ [el-idhīmām] (إِحْمِيرَارٌ [iḥmīrār] vezninde) Bir nesne siyāh olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِدْهَامَّ الشَّيْءُ إِدْهِيمَامًا إِذَا اسْوَدَّ

اَلدُّهَامُ [ed-duhām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Siyāh nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ دُهَامٌ أَيْ أَسْوَدُ Ve bir maʿrūf deve buğurunun ismidir, إِبِلٌ دُهَامِيَّةٌ ona mensūblardır.

اَلدَّهْمَاءُ [ed-dehmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَدْهَمُ [edhem]in müʾennesidir. Ve

دَهْمَاءُ [dehmāʾ] Tencereye ıtlāk olunur; yukālu: بِيَدِهِ الدَّهْمَاءُ أَيِ الْقِدْرُ Ve eski ve kadīm ize وَطْأَةٌ دَهْمَاءُ ıtlāk olunur. Burada nüshalarda وَالْوَطْأَةُ الدَّهْمَاءُ lafzı sākıttır. Ve tüyleri hālis kızıl olan koyuna denir; yukālu: شَاةٌ دَهْمَاءُ أَيِ الْخَالِصَةُ الْحُمْرَةِ Ve ʿaded-i kesīre denir. Ve cemāʿat-i insānīye denir. Ve bir adamın sīmā ve heyʾetine denir. Ve bir ot adıdır ki yassı olur, onunla dibāgat ederler. Ve Maʿḳil b. ʿĀmir ve Ḫubāşe el-Kinānī fereslerinin ismidir. Ve ayın yirmi dokuzuncu gecesine denir; yukālu: أَتَانِي لَيْلَةَ الدَّهْمَاءِ أَيْ فِي لَيْلَةِ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ

اَلدُّهْمُ [ed-duhm] (dāl'ın zammıyla) Ayın āhir üç gecesine denir. Ve

دُهْمٌ [duhm] Mahlūkāta ıtlāk olunur, سَوَادٌ [sevād] gibi; ve minhu yukālu: أَيُّ الدُّهْمِ هُوَ وَأَيُّ دُهْمِ اللهِ هُوَ أَيْ أَيُّ خَلْقِ اللهِ هُوَ

اَلْإِدْهَامُ [el-idhām] (hemzenin kesriyle) Bir adama kemlik ve kötülük eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَدْهَمَ فُلَانًا إِذَا سَاءَهُ

اَلدَّهْمُ [ed-dehm] (وَهْمٌ [vehm] vezninde) Bir nesne nāgehānī gelip basmak ve istīlā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: دَهِمَكَ الْأَمْرُ وَدَهَمَكَ دَهْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ أَيْ غَشِيَكَ

اَلدُّهَيْمُ [ed-duheym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir, أُمُّ الدُّهَيْمِ [ummu'd-duheym] dahi derler. Ve ahmak ve sebük-magz adama denir. Ve ʿAmr b. er-Reyyān ez-Ẕuhlī nākasının ismidir, mezbūr birāderleriyle katl olunup rüʾūs-i maktūʿaları o nākaya taʿlīk ve tesyīb olunmakla "أَشْأَمُ مِنَ الدُّهَيْمِ" darb-ı mesel olmuştur. Ve Ṣevābe b. Duheym ve Ḳāsim b. Duheym muhaddislerdir.

اَلتَّدْهِيمُ [et-tedhīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi karartmak maʿnāsınadır; tekūlu: دَهَّمَتِ النَّارُ [الْقِدْرَ] إِذَا سَوَّدَتْهَا

اَلْمُتَدَهَّمُ [el-mutedehhem] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) مُتَدَأَّمٌ [mutedeʾem] vezninde ve mürādifidir ki meʾbūn şahsa denir.

دُهَامٌ [Duhām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde)

أَدْهَمُ [Edhem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde)

دُهْمَانُ [Duhmān] (عُثْمَانُ [ʿuṣmān] vezninde) Esāmī-i ricāldendir.

اَلدَّهْمَاءُ [ed-dehmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) ve

اَلْمُدْهَامَّةُ [el-mudhāmmet] (mīm'in zammıyla) Şol bāgçeye vasf olur ki nebātātı pek firāvān ve pür-tāb u tarāvet olmakla geriden karamtık koyu yeşil görünür ola; yukālu: حَدِيقَةٌ دَهْمَاءُ وَمُدْهَامَّةٌ أَيْ خَضْرَاءُ تَضْرِبُ إِلَى السَّوَادِ نَعْمَةً وَرِيًّا ve minhu kavluhu: ﴿مُدْهَامَّتَانِ﴾ أَيْ سَوْدَاوَانِ مِنْ شِدَّةِ الْخُضْرَةِ مِنَ الرِّيِّ

[د ه ث م]

اَلدَّهْثَمُ [ed-dehṯem] (ṯā-yı müsellese ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Yavuz ve şedīd

deveye denir. Ve mülāyim-meşreb nāzük-tabīʿat adama denir. Ve düz ve mülāyim arza denir, دَهْثَمَةٌ [dehṯemet] dahi derler. Ve Dehṯem b. Ḳarrān muhaddistir.

[د ه د م]

اَلدَّهْدَمَةُ [ed-dehdemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bināyı yıkmak maʿnāsınadır; yukālu: دَهْدَمَ الْبَيْتَ إِذَا هَدَمَهُ Ve yığılmış nesnenin altlarını üstlerine çevirmek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْدَمَ الشَّيْءَ إِذَا قَلَبَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلتَّدَهْدُمُ [et-tedehdum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Düşmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْدَمَ الشَّيْءُ إِذَا سَقَطَ

[د ه س م]

اَلدَّهْسَمَةُ [ed-dehsemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir nesneyi gizlemek maʿnāsınadır; yukālu: دَهْسَمَ الشَّيْءَ إِذَا أَخْفَاهُ

[د ه ش م]

دَهْشَمٌ [Dehşem] (şīn-i muʿceme ile جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Bir recül adıdır.

[د ه ك م]

اَلدَّهْكَمُ [ed-dehkem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) Pīr-i fānīye denir; yukālu: شَيْخٌ دَهْكَمٌ أَيْ بَالٍ

اَلتَّدَهْكُمُ [et-tedehkum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Bir emr-i şedīde bī-muhābā saldırmak maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْكَمَ فُلَانٌ إِذَا اقْتَحَمَ فِي أَمْرٍ شَدِيدٍ Ve nāgehānī çıkagelmek maʿnāsınadır; yukālu: تَدَهْكَمَ عَلَيْنَا إِذَا تَدَرَّأَ

[د ي م]

اَلدِّيمَةُ [ed-dīmet] (dāl'ın kesriyle) Matar-ı dāʾimīye denir. Ve bu vāviyye ve yāʾiyyedir.

اَلدَّيْمُومَةُ [ed-deymūmet] (dāl'ın fethiyle) Pek ırak beyābāna denir, niteki "د،م،م" māddesinde beyān olundu. Cevherī vehminden nāşī burada zikr eyledi. Şārih der ki baʿzılar دَوَامٌ [devām]dan ahz eylediler.

FASLU'Ż-ŻĀLİ'L-MUᶜCEME
(فَصْلُ الذَّالِ الْمُعْجَمَةِ)

[ذ أ م]

اَلذَّأْمُ [eż-żeʾm] (żāl'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir adamı zemm ve tahkīr eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَمَهُ ذَأْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا حَقَّرَهُ وَذَمَّهُ Ve tard eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَمَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve ihānet eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: ذَأَمَهُ إِذَا خَزَاهُ

اَلْإِذْآمُ [el-iżʾām] (hemzenin kesriyle) Bir adamı korkutmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَذْأَمَهُ إِذَا رَعَّبَهُ

اَلذَّأْمَةُ [eż-żeʾmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Kelime maᶜnāsınadır; tekūlu: مَا سَمِعْتُ لَهُ ذَأْمَةً أَيْ كَلِمَةً

[ذ ج م]

اَلذَّجْمَةُ [eż-żecmet] (cīm'le) ذَأْمَةٌ [żeʾmet] vezninde ve mürādifidir; tekūlu: مَا سَمِعْتُ لَهُ ذَجْمَةً أَيْ كَلِمَةً

[ذ ح ل م]

اَلذَّحْلَمَةُ [eż-żaḥlemet] (ḥā-yı mühmele ile دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Boğazlamak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَحْلَمَهُ إِذَا ذَبَحَهُ Ve bir nesneyi obruk yere atmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَحْلَمَهُ إِذَا دَهْوَرَهُ

اَلتَّذَحْلُمُ [et-teżaḥlum] (تَدَحْرُجٌ [tedaḥruc] vezninde) Obruk yere atılmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَحْلَمَهُ فَتَذَحْلَمَ أَيْ تَدَهْوَرَ

[ذ ر م]

اَلذَّرْمُ [eż-żerm] (żāl'ın fethi ve rā'nın sükūnuyla) Sıkıntıyla çocuk doğurmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَرَمَتِ الْمَرْأَةُ بِوَلَدِهَا ذَرْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَمَتْ بِهَا

أَذْرَمَةُ [Eżremet] (hemzenin ve rā'nın fethiyle) Adana şehrinin kazāsında bir karye adıdır.

[ذ ل م]

اَلذَّلَمُ [eż-żelem] (fethateynle) Derenin ve çayın ayağı battığı yere denir; yukālu: نَزَلُوا فِي ذَلَمِ الْوَادِي أَيْ مَغِيضِ مَصَبِّهِ

[ذ م م]

اَلذَّمُّ [eż-żemm] (żāl'ın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) ve

اَلْمَذَمَّةُ [el-meżemmet] (mīm'in ve żāl'ın fethiyle) Yermek ve karamak maᶜnāsınadır, övmek mukābilidir; yukālu: ذَمَّهُ ذَمًّا وَمَذَمَّةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ Ve tekūlu: إِفْعَلْ كَذَا وَخَلَاكَ ذَمٌّ أَيْ خَلَا مِنْكَ ذَمٌّ أَيْ لَا تُذَمُّ Burada إِفْعَلْ emr-i sīgasıyladır. Ve vāv-ı خَلَاكَ lām-ı taᶜlīl maᶜnāsına olmakla "Sen şöylece işle ki senden zemm ve levm zāʾil olsun" yaᶜnī beyne'n-nās melūm ve mezmūm olmayasın. Ve

ذَمٌّ [żemm] Burundan sümük akmak maᶜnāsınadır; yukālu: ذَمَّ أَنْفُهُ وَذَنَّ إِذَا سَالَ

اَلْمَذْمُومُ [el-meżmūm] Memdūh olmayan kimseye denir.

اَلذَّمِيمُ [eż-żemīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Mezmūm maᶜnāsınadır; yukālu: رَجُلٌ مَذْمُومٌ وَذَمِيمٌ ضِدُّ مَمْدُوحٍ Ve

ذَمِيمٌ [żemīm] Suyu az kuyuya denir. Ve suyu çok kuyuya denmekle de zıdd olur, ذَمِيمَةٌ [żemīmet] gibi. Ve şol hurde sivilcelere denir ki harāretten yāhūd gicikten insānın çehresinde tahaddüs eder. Ve rutūbet ve nem maᶜnāsınadır, ᶜalā-kavlin çiğ taᶜbīr olunan rutūbete denir, şebnem maᶜnāsına ki geceler eşcār ve nebātāta düşüp bulaştığı toprak yer yer çamur parçaları gibi olur. Ve

ذَمِيمٌ [żemīm] Oğlağın burnu üzerinde olan

beyāza denir. Ve mekrūh suya denir. Ve sümüğe denir. مُخَاطٌ [muḫāṭ] maʿnāsına. Ve teke kısmının zekerinden bi-nefsihi akan bevle denir. Burada بَوْلٌ [bevl] kelimesi مُخَاطٌ [muḫāṭ] üzere mukaddem mersūm olan nüshalar galattır. Ve koyun kısmının memesinden bi-nefsihi seyelān eden süte denir.

اَلذَّمُّ [eẕ-ẕemm] (ẕāl'ın fethi ve kesriyle) Mezmūm maʿnāsınadır; ẕāl'ın fethi vasf bi'l-masdardır ve kesri حِبٌّ [ḥibb] lafzı gibi mefʿūl maʿnāsınadır.

اَلْإِذْمَام [el-iẕmām] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi yā bir nesneyi mezmūm bulmak maʿnāsınadır; yukālu: أَذَمَّهُ إِذَا وَجَدَهُ ذَمِيمًا Ve bir adamı hakīr görmek yāhūd beyne'n-nās onu mezmūm terk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَمَّ بِهِمْ إِذَا تَهَاوَنَ أَوْ تَرَكَهُمْ مَذْمُومِينَ فِي النَّاسِ Ve davar yolda yorulup eşlerinden tahallüf eylemek maʿnāsınadır, gūyā ki o cihetle zimmete müstehak iş işlemiş olur yāhūd kalīlü'l-māʾ maʿnāsına olan ذَمِيمٌ [ẕemīm]den meʾhūzdur; yukālu: أَذَمَّتْ رِكَابُهُمْ أَيْ أَعْيَتْ وَتَخَلَّفَتْ Ve bir adam mezemmet olunacak iş işlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَذَمَّ فُلَانٌ إِذَا أَتَى بِمَا يُذَمُّ عَلَيْهِ Ve bir kimseden bir nesne hakkında ʿahd ve emān almak maʿnāsınadır; yukālu: أَذَمَّ لَهُ عَلَيْهِ إِذَا أَخَذَ لَهُ الذِّمَّةَ Ve bir adamı emāna alıp meded eylemek maʿnāsınadır. Bunlar ذِمَامٌ [ẕimām] dan meʾhūzdur; yukālu: أَذَمَّ فُلَانًا إِذَا أَجَارَهُ

اَلتَّذَامُّ [et-teẕāmm] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Birbirlerini fasl ve mezemmet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَذَامُّوا إِذَا ذَمَّ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

اَلْمَذِمَّةُ [el-meẕimmet] (mīm'in fethi ve ẕāl'ın kesri ve fethateynle) Masdardır ki zikr olundu. Ve zemm ve kadh olunmağa bāʿis olan nesneye denir; ve minhu yukālu: قَضَى مَذِمَّتَهُ أَيْ أَحْسَنَ إِلَيْهِ لِئَلَّا يُذَمَّ Yaʿnī "Filān kimse beni zemm eylemesin diye ona ihsān eyledi."Ve yukālu: رَجُلٌ ذُو مَذِمَّةٍ أَيْ كَلٌّ عَلَى النَّاسِ Yaʿnī "Filān nās üzere bār ve sıklettir." Ve bu davarın yorulup dermānde kalması maʿnāsından meʾhūzdur. Ve

مَذِمَّةٌ [meẕimmet] Hak ve hürmet maʿnāsına müstaʿmeldir ki terk ve tehāvünü mūcib-i zemm ü kadhtır; yukālu: هُوَ يَحْفَظُ مَذَمَّتَهُ أَيْ حَقَّهُ وَحُرْمَتَهُ Ve bir adamın hak ve hürmetini terk eylemekten ʿārız olan rikkat ve ʿār maʿnāsına müstaʿmeldir; bunda ẕāl'ın kesriyle de cāʾizdir; ve minhu yukālu: أَخَذَتْنِي مِنْهُ مَذَمَّةٌ أَيْ رِقَّةٌ وَعَارٌ مِنْ تَرْكِ الْحُرْمَةِ ve yukālu: اَذْهِبْ مَذَمَّتَهُمْ بِشَيْءٍ أَيْ أَعْطِهِمْ شَيْئًا فَإِنَّ لَهُمْ ذِمَامًا Şārih der ki bu maʿnā ذِمَامٌ [ẕimām] māddesinde zikr olunacak hadīs-i ātīden meʾhūzdur. İntehā. Ve ʿArabların اَلْبُخْلُ مَذَمَّةٌ kavlleri ẕāl'ın fethiyledir, zemm ve kadh olunmağa bāʿis-i haslettir demektir.

اَلْإِسْتِذْمَام [el-istiẕmām] Bir kimse zemm ve kadh olunacak iş işlemek maʿnāsınadır; yukālu: إِسْتَذَمَّ إِلَيْهِ إِذَا فَعَلَ مَا يَذُمُّهُ عَلَى فِعْلِهِ

اَلذُّمُوم [eẕ-ẕumūm] (ẕāl'ın zammıyla) ʿUyūb maʿnāsınadır; pes müfredi olan ذَمٌّ [ẕemm] ve ʿayb maʿnāsına olur; yukālu: بِهِ ذُمُومٌ أَيْ عُيُوبٌ

اَلذَّمَّةُ [eẕ-ẕemmet] (ẕāl'ın fethiyle) ve

اَلذَّمِيمَةُ [eẕ-ẕemīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ذَمِيمٌ [ẕemīm] gibi suyu az ve suyu çok olan kuyuya denir ki azdāddan olur. ذَمَّةٌ [ẕemmet]in cemʿi ذِمَامٌ [ẕimām] gelir ẕāl'ın kesriyle; yukālu: بِئْرٌ ذَمَّةٌ وَذَمِيمٌ وَذَمِيمَةٌ أَيْ قَلِيلَةُ الْمَاءِ وَغَزِيرَتُهُ Ve

ذَمِيمَةٌ [ẕemīmet] Kötürümlüğe denir; yukālu: بِهِ ذَمِيمَةٌ أَيْ زَمَانَةٌ تَمْنَعُهُ الْخُرُوجَ

اَلذِّمَام [eẕ-ẕimām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) مَذَمَّةٌ [meẕemmet] gibi hak ve hürmet

maʿnāsınadır ki izāʿa müstevcib-i mezemmet olur; cemʿi أَذِمَّةٌ [eẕimmet] gelir, أَعِزَّةٌ [eʿizzet] vezninde. Kāle'ş-şārih ve minhu'l-hadīsu: "سُئِلَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَا يُذْهِبُ عَنِّي مَذَمَّةَ الرَّضَاعِ "فَقَالَ غُرَّةٌ عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ" يَعْنِي بِمَذَمَّةِ الرَّضَاعِ مَذَمَّةَ الْمُرْضِعَةِ Yaʿnī "Mezemme-i radāʿdan murād hürmet-i murdiʿayı terk eylemekten lāhık olan rikkat ve ʿārdır." Ve Neḫaʿī ذِمَامَ الْمُرْضِعَةِ ile yaʿnī hakk ve hürmet-i murdiʿa ile tefsīr eyledi, zīrā ʿArablar oğullarını memeden kestikte murdiʿaya ücretinden başka bahşiş vermeği istihbāb ederler idi, pes sāʾil dāyeye ne verilmek gerektir ki tamām-ı hakkını terk eylemekten ʿārız olan ʿār ve nakīsayı izāle eyleye yāhūd hakkı tamām ve kāmil edā olunmuş ola diye suʾāl eylemiştir. Ve İbn Eṯīr dedi ki ẕāl'ın fethiyle bāʿis-i zemm olan nesne demektir ve ẕāl'ın kesriyle hak ve hurmet maʿnāsınadır.

اَلذِّمَّةُ [eẕ-ẕimmet] (ẕāl'ın kesriyle) ʿAhd ve emān maʿnāsınadır ki nakzı mūcib-i zemm olur; yukālu: هُوَ فِي ذِمَّتِي أَيْ لَهُ عَهْدٌ Ve kefālet maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ عَلَيْهِ ذِمَّةٌ أَيْ كَفَالَةٌ Ve daʿvet taʿāmına denir gerek ziyāfet ve gerek velīme olsun; yukālu: حَضَرْنَا ذِمَّتَهُ وَهِيَ مَأْدُبَةُ الطَّعَامِ أَوِ الْعُرْسِ Ve kendiler ile ʿahd ve peymān olunmuş kavm ve cemāʿate denir ki mahall-i zimmetlerdir; yukālu: هُمْ ذِمَّةٌ أَيِ الْمُعَاهَدُونَ Şārih der ki fukahānın ثَبَتَ فِي ذِمَّتِي كَذَا kavlleri ʿahd maʿnāsındandır ki mahall-i iltizām-ı ʿahdde istiʿmāl ederler.

اَلذَّمَامَةُ [eẕ-ẕemāmet] (ẕāl'ın fethi ve kesriyle) Bu dahi kefālet maʿnāsınadır.

اَلذِّمُّ [eẕ-ẕimm] (ẕāl'ın kesriyle) Kefālet maʿnāsınadır. Ve fart-ı hüzālden ölümcül kertesine varmış insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَفَرَسٌ ذِمٌّ أَيِ الْمُفْرِطُ الْهُزَالِ الْهَالِكُ

اَلذَّمْذَمَةُ [eẕ-ẕemẕemet] (زَمْزَمَةٌ [zemzemet] vezninde) Az bahşiş vermek maʿnāsınadır; yukālu: ذَمْذَمَ الرَّجُلُ إِذَا قَلَّلَ عَطِيَّتَهُ

اَلذُّمَامَةُ [eẕ-ẕumāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bakiyye maʿnāsınadır.

اَلْمُذَمَّمُ [el-muẕemmem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Pek mezmūm adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُذَمَّمٌ أَيْ مَذْمُومٌ جِدًّا

اَلْمِذَمُّ [el-miẕemm] (mīm'in kesriyle مِسَنٌّ [misenn] vezninde) ve

اَلْمُذِمُّ [el-muẕimm] (مُتِمٌّ [mutimm] veznin-de) Yerinden kımıldayamaz olan adama denir; زَمَانَةٌ [zemānet] maʿnāsına olan ذَمِيمَةٌ [ẕemīmet]tendir; yukālu: رَجُلٌ مِذَمٌّ وَمُذِمٌّ أَيْ لَا حَرَاكَ بِهِ Ve

مُذِمٌّ [muẕimm] (مُتِمٌّ [mutimm] vezninde) ʿAyblı nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ مُذِمٌّ أَيْ مَعِيبٌ

اَلتَّذَمُّمُ [et-teẕemmum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Mūcib-i mezemmet olan nesneden istinkāf eylemek maʿnāsınadır, bināsı selb içindir; yukālu: تَذَمَّمَ الرَّجُلُ إِذَا اسْتَنْكَفَ ve minhu yukālu: لَوْ لَمْ أَتْرُكِ الْكَذِبَ تَأَثُّمًا لَتَرَكْتُهُ تَذَمُّمًا

[ذ ن م]

ذُو ذَنَمٍ [Ẕū Ẕenem] (ẕāl'ın ve nūn'un fethiyle) Saʿd b. el-Ḳays el-Hemdānī lakabıdır.

[ذ ي م]

اَلذَّيْمُ [eẕ-ẕeym] (ẕāl'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) ve

اَلذَّامُ [eẕ-ẕām] (حَالٌ [ḥāl] vezninde) ʿAyb ve zemm ve kadh maʿnālarınadır; yukālu: ذَامَهُ ذَيْمًا وَذَامًا إِذَا عَابَهُ ve yukālu: ذَامَهُ إِذَا ذَمَّهُ فَهُوَ مَذِيمٌ كَمَكِيلٍ عَلَى النَّقْصِ وَمَذْيُومٌ أَيْ مَعِيبٌ وَمَذْمُومٌ Kāle'ş-şārih ve minhu'l-meselu: "لَا تَعْدَمُ الْحَسْنَاءُ ذَامًا" أَيْ عَيْبًا Yaʿnī "Her ne kadar dilber olsa yine ʿayb ve nakīsası bulunur."

FASLU'R-RĀʾİ'L-MÜHMELE
(فَصْلُ الرَّاءِ الْمُهْمَلَةِ)

[ر أ م]

اَلرَّأْمُ [er-reʾm] (rā'nın fethi ve hemzenin sükūnuyla) Bir nesneye yā bir kimseye muhabbet edip onunla alışmak ve üns ve ülfet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَئِمَ الشَّيْءَ رَأْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا أَحَبَّهُ وَأَلِفَهُ Ve

رَأْمٌ [reʾm] ve

رِئْمَانٌ [riʾmān] (rā'nın kesriyle) Yara onulmakla ağzı derneşip bitişmek maʿnāsınadır; yukālu: رَئِمَ الْجُرْحُ رَأْمًا وَرِئْمَانًا إِذَا انْضَمَّ لِلْبُرْءِ Ve nāka veledine yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَئِمَتِ النَّاقَةُ وَلَدَهَا إِذَا عَطَفَتْ عَلَيْهِ وَلَزِمَتْهُ Ve

رَأْمٌ [reʾm] İpi pek bükmek maʿnāsınadır; yukālu: رَأَمَ الْحَبْلَ رَأْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا Ve kırık çanak makūlesini kenetlemek maʿnāsınadır; yukālu: رَأَمَ الْقَدْحَ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve

رَأْمٌ [reʾm] بَوٌّ [bevv] maʿnāsınadır ki devenin yavrusu helāk olmakla süt vermez oldukta o yavrunun derisini yüzüp saman ile doldururlar, anası onu yavrusu zannıyla yakılıp bu takrīble sütünü sağarlar; o yavrunun sūret-i mezbūresine بَوٌّ [bevv] derler. Ve

رَأْمٌ [Reʾm] Bir mevziʿ adıdır.

اَلرَّؤُومُ [er-reʾūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّائِمَةُ [er-rāʾimet] ve

اَلرَّائِمُ [er-rāʾim] Yavrusuna yakılmış nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ رَؤُومٌ وَرَائِمَةٌ وَرَائِمٌ أَيْ عَاطِفَةٌ عَلَى وَلَدِهَا Ve

رَؤُومٌ [reʾūm] Şol ekti ve alışkan koyuna denir ki yanından geçenlerin esvābını yalar olar; yukālu: شَاةٌ رَؤُومٌ أَيْ أَلُوفٌ تَلْحَسُ ثِيَابَ مَنْ مَرَّ بِهَا

اَلْإِرْآمُ [el-irʾām] (hemzenin kesriyle) Nākayı kendi yavrusunun gayrıya yakmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْأَمَ النَّاقَةَ إِذَا عَطَفَهَا عَلَى غَيْرِ وَلَدِهَا Ve yaraya tīmār edip onultmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْأَمَ الْجُرْحَ إِذَا عَالَجَهُ حَتَّى رَئِمَ Ve bir kimseyi bir māddeye cebr ve ikrāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْأَمَ فُلَانًا عَلَى الشَّيْءِ إِذَا أَكْرَهَهُ Ve ipi muhkem bükmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْأَمَ الْحَبْلَ إِذَا فَتَلَهُ شَدِيدًا

اَلرِّئْمُ [er-riʾm] (rā'nın kesriyle) Beyāzı hālis ve sāfī olan ak āhūya denir;cemʿi أَرْئَامٌ [erʾām] gelir,أَجْرَامٌ [ecrām] gibi ve آرَامٌ [ārām] gelir,آمَالٌ [āmāl] gibi; yukālu: كَأَنَّهَا رِئْمُ أَيْ ظَبْيٌ خَالِصُ الْبَيَاضِ Şārih der ki sīga-i sāniye cemʿ-i maklūbdur.

اَلرُّؤَامُ [er-ruʾām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Ağızdan akan salyara denir.

رِآمٌ [Riʾām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Ḥimyer kabīlesine mahsūs bir belde adıdır.

اَلرُّئِمُ [er-ruʾim] (دُئِلٌ [Duʾil] vezninde) İnsān dübürüne denir, إِسْتٌ [ist] maʿnāsına. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلرَّوَائِمُ [er-revāʾim] (rā'nın fethiyle) Saç ayağına ve çatma ocak taşlarına ıtlāk olunur; أَثَافِيُّ [eṯāfiyy] maʿnāsına, remāda enīs olup yakıldığı için ıtlāk olundu; ve minhu yukālu: رَئِمَتِ الرَّوَائِمُ الرَّمَادَ أَيِ الْأَثَافِيُّ لِأَنَّ الرَّمَادَ كَالْوَلَدِ لَهَا

اَلرَّأْمَةُ [er-reʾmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Teshīr ve muhabbet için efsūnla istiʿmāl eyledikleri boncuğa denir.

اَلتَّرَأُّمُ [et-tereʾʾum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Esirgemek maʿnāsınadır; tekūlu: تَرَأَّمْتُهُ

أَيْ تَرَحَّمْتُ عَلَيْهِ

اَلرُّومَةُ [er-rūmet] (rā'nın zammıyla ki) Tutkala denir.Bunu Cevherī mehmūz kıyāsıyla burada zikr eylemesi vehmdir, zīrā bu ecveftir. Şārih der ki Ṣaʿleb mehmūzen rivāyet edip ve mādde dahi münāsebetli olmakla Cevherī'yi tevhīm vehmdir.

دَارَةُ الْأَرْآمِ [Dāretu'l-Erʾām] (hemzenin fethiyle) Dārāt-ı ʿArabdan bir dāredir.

[ر ب م]

اَلرَّبَمُ [er-rebem] (rā'nın ve bā'nın fethiyle) Birbirine muttasıl sık çayıra denir.

[ر ت م]

اَلرَّتْمُ [er-retm] (كَتْمٌ [ketm] vezninde) Kırıp ufatmak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin kesr-i enfe mahsūstur; yukālu: رَتَمَهُ رَتْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ وَدَقَّقَهُ أَوْ خَاصٌّ بِكَسْرِ الْأَنْفِ Ve

رَتْمٌ [retm] Kırılıp hurd olmuş nesneye denir ki vasf bi'l-masdardır, مَرْتُومٌ [mertūm] maʿnāsınadır. Ve neşʾet eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَمَ فِي بَنِي فُلَانٍ أَيْ نَشَأَ Ve رَتْمٌ [retem] dedikleri zikri ātī nebāt ekl eylemekle bayılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَمَ الرَّجُلُ إِذَا أَخَذَهُ غَشْيٌ مِنْ أَكْلِ الرَّتَمِ Ve mevāşī رَتْمٌ [retem] dedikleri nebāt otlamak maʿnāsınadır; yukālu: رَتَمَتِ الْمِعْزَى إِذَا رَعَتِ الرَّتَمَ Ve söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: مَا رَتَمَ فُلَانٌ بِكَلِمَةٍ أَيْ مَا تَكَلَّمَ بِهَا

اَلْمَرْتُومُ [el-mertūm] ve

اَلرَّتِيمُ [er-retīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kırılıp hurd olmuş nesneye denir, رَتْمٌ [retm] gibi. Ve

رَتِيمٌ [retīm] Oyalanarak ağır ağır yürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَتَمَ الرَّجُلُ رَتِيمًا إِذَا سَارَ بَطِيئًا

اَلرَّتْمَةُ [er-retmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Sipāriş olunan nesneyi unutursa tezkīr için bir adamın yāhūd kendisinin parmağına bağladığı ipliğe denir;cemʿi رَتْمٌ [retm]dir, تَمْرٌ [temr] gibi.

اَلرَّتِيمَةُ [er-retīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) رَتْمَةٌ [retmet] maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ ذَكُورٌ لَا يَحْتَاجُ إِلَى عَقْدِ الرَّتْمَةِ وَالرَّتِيمَةِ وَهِيَ خَيْطٌ يُعْقَدُ فِي الْإِصْبَعِ لِلتَّذْكِيرِ [Ve] رَتِيمَةٌ [retīmet]in cemʿi رَتَائِمُ [retāʾim]dir ve رِتَامٌ [ritām]dır, جِبَالٌ [cibāl] vezninde. "Didim parmağına bend it unutma rişte-i cānı // O şūh-ı dil-sitānım dolamış parmağına anı" Ve

رَتِيمَةٌ [retīmet] Sefere ʿāzim olan aʿrābīnin bend eyledikleri ağaç çubuğuna denir. Cāhiliyye'de bir kimse sefer eylemek murād eyledikte tenhāca bir ağacın iki dāne dalını birbirine bend eder idi, seferden ʿavdet eyledikte eger o dalları hāli üzere bağlı bulursa hatunu bīgāneye teslīm-i dāmen eylememiş pākīze olup ve eger küşāde bulursa hıyānet eylemiş iʿtikād eder idi.

اَلْإِرْتَامُ [el-irtām] (hemzenin kesriyle) Parmağa tezkīr için رَتِيمَةٌ [retīmet] bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَمَ فُلَانًا إِذَا عَقَدَ الرَّتِيمَةَ فِي إِصْبَعِهِ Ve deve köşeğinin hörgücü yağ bağlayıp semizlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَمَ الْفَصِيلُ إِذَا أَجْذَى سَنَامُهُ

اَلْإِرْتِتَامُ [el-irtitām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّرَتُّمُ [et-terettum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznide) Bir kimse parmağına رَتِيمَةٌ [retīmet] bağlanmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْتَمَهُ فَارْتَتَمَ وَتَرَتَّمَ

اَلرَّتَمُ [er-retem] (fethateynle) Katır tırnağı dedikleri nebāta denir, iplik gibi ince olmakla رَتْمٌ [retm] dedikleri rişteye teşbīh

olunmuştur; çiçeği şebboy çiçeğine ve tohumu mercimeğe şebīh olur, çiçeği ve tohumu kuvvetli mukayyī ve dallarının ʿusāresini ʿale'r-rīk şürb, kezālik deniz suyuyla menkūʿunu ihtikān ʿırku'n-nesā ʿilletine nāfiʿ ve tohumundan yirmi bir dānesini ʿale'r-rīk ibtilāʿ gövdede çıkan çıbanları dāfiʿdir. رَتَمٌ [retem] lafzının müfredi رَتَمَةٌ [retemet]tir hā'yla. Ve

رَتَمٌ [retem] Su ile dolu tuluma ve meşke denir. Ve açık ulu yola denir, şāh-rāh maʿnāsına. Ve gizli söze denir. Ve pek utanmağa denir; yukālu: أَخَذَهُ مِنْهُ الرَّتَمُ أَيِ الْحَيَاءُ التَّامُّ Ve رَتِيمَةٌ [retīmet] dedikleri zikr olunan ağaç dallarına denir ki seferber olan ʿArab birbirine bend eder.

اَلرَّتْمَاءُ [er-retmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznide) Şol nākaya denir ki رَتَمٌ [retem] dediği zikr olunan nebātı be-gāyet sevip dadanmakla arayıp bulup raʿy eder ola. Ve dolu su tulumunu götürür olan nākaya denir.

اَلرُّتَامُ [er-rutām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Kırılıp ufanmış nesnenin kırıntısına ve ufantısına denir.

اَلرَّتَامَى [er-retāmā] (سَكَارَى [sekārā] veznide) رَتَمٌ [retem] dediği nebāt-ı mezkūru ekl eylemekle baygınlık ʿārız olan kimselere denir; güyā ki müfredi رَتِيمٌ [retīm]dir.

اَلرَّاتِمُ [er-rātim] Mukīm ve sābit maʿnāsınadır; yukālu: مَا زَالَ رَاتِمًا عَلَى هَذَا الْأَمْرِ أَيْ مُقِيمًا

اَلتُّرْتُمُ [et-turtum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] ve جُنْدَبٌ [cundeb] veznlerinde) Şerr ve şūr-ı dāʾimīye denir; yukālu: شَرٌّ تُرْتُمٌ وَتُرْتَمٌ أَيْ دَائِمٌ

أَرْتَمُ [Ertem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Esāmīdendir: Ḫālid bint Ertem, Kerdem nām kimsenin vālidesidir, Mezbūr Kerdem, Ḥuneyn gazvesinde Dureyd b. eṣ-Ṣimme'yi mızrakla taʿn ve katl eyledi.

[ر ث م]

اَلرَّثَمُ [er-reṯem] (rā'nın ve ṯā-yı müsellesenin fethiyle) ve

اَلرُّثْمَةُ [er-ruṯmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) At kısmının burnu ucunda olan aklığa denir yāhūd üst dudağından burna kadar yayılmış olanına ve ʿalā-kavlin burnunda olan aklığa denir ki sakarlık taʿbīr olunur; yukālu: بِالْفَرَسِ رَثَمٌ وَرُثْمَةٌ أَيْ بَيَاضٌ فِي طَرَفِ أَنْفِهِ أَوْ كُلُّ بَيَاضٍ أَصَابَ الْجَحْفَلَةَ الْعُلْيَا فَبَلَغَ الْمَرْسِنَ أَوْ بَيَاضٌ فِي الْأَنْفِ Ve

رَثْمٌ [reṯem] Masdar olur, at رُثْمَةٌ [ruṯmet]li olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَثِمَ الْفَرَسُ رَثَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا كَانَ بِهِ رُثْمَةٌ

اَلْإِرْثِمَامُ [el-irṯimām] (إِحْمِرَارٌ [iḥmirār] veznide) رَثْمٌ [reṯem] maʿnāsınadır; yukālu: إِرْثَمَّ الْفَرَسُ بِمَعْنَى رَثِمَ

اَلرَّثِمُ [er-reṯim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَرْثَمُ [el-erṯem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) رُثْمَةٌ [ruṯmet]li ata denir, رَثْمَاءُ [reṯmāʾ] müʾennesidir. Ve رَثْمَاءُ [reṯmāʾ] şol dişi koyuna denir ki burnunun ucu siyāh ve sāʾir aʿzāsı ak ola; yukālu: نَعْجَةٌ رَثْمَاءُ أَيْ سَوْدَاءُ الْأَرْنَبَةِ وَسَائِرُهَا أَبْيَضُ

اَلرَّثْمُ [er-reṯm] (rā'nın fethi ve ṯā'nın sükūnuyla) Bir adamın burnunu yāhūd ağzını ezip kanatmak maʿnāsınadır; yukālu: رَثَمَ أَنْفَهُ أَوْ فَاهُ رَثْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا كَسَرَهُ حَتَّى تَقَطَّرَ مِنْهُ الدَّمُ Ve hatun burnuna tīb sürünmek maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: رَثَمَتِ الْمَرْأَةُ أَنْفَهَا بِالطِّيبِ إِذَا لَطَخَتْهُ

اَلْمَرْثُومُ [el-merṯūm] ve

اَلرَّثِيمُ [er-reṯīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Burnu yāhūd ağzı darbe ile ezilip kanamış adama denir. Ve o buruna ve ağza da vasf olur. Ve mutlakan şikest olup kanla ālūde

olan ʿuzva da ıtlāk olunur.

اَلْمِرْثَمُ [el-mirṯem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) ve

اَلْمَرْثِمُ [el-merṯim] (مَجْلِسٌ [meclis] veznin-de) Burna ıtlāk olunur; yukālu: ضَرَبَ مِرْثَمَهُ وَمَرْثِمَهُ أَيْ أَنْفَهُ

اَلرَّثِيمَةُ [er-reṯīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) Fāreye denir. Şārih der ki fā'yla olan nüshalar galattır, savāb olan ḳāf'la olmak-tır ki siyāh ve büyük kayaya denir.

اَلرَّثْمَةُ [er-reṯmet] (تَمْرَةٌ [temret] veznin-de yāhūd fetehātla) Zaʿīf çisinti yağmu-ra denir;cemʿi رِثَامٌ [riṯām]dır, جِبَالٌ [cibāl] vezninde; yukālu: خَرَجْنَا وَفِي السَّمَاءِ رَثْمَةٌ أَيْ رَكٌّ مِنَ الْمَطَرِ Ve bir haber ve bir lakırdı nebze-sine ıtlāḳ olunur; yukālu: هَلْ عِنْدَكَ رَثْمَةٌ مِنْ خَيْرٍ أَوْ طَرَفٌ مِنْهُ

اَلْمُرَثَّمَةُ [el-mureṯṯemet] (مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde) رَثْمَةٌ [reṯmet] de-dikleri matar-ı mezbūr yağmış yere denir; yukālu: أَرْضٌ مُرَثَّمَةٌ أَيْ مَمْطُورَةُ الرَّثْمَةِ

يَرْثُمُ [Yerṯum] (يَنْصُرُ [yanṣuru] vezninde) Benī Suleym yurdunda bir dağın adıdır.

[ر ج م]

اَلرَّجْمُ [er-recm] (rā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Katl eylemek maʿnāsınadır. Bu maʿnā ve maʿānī-i sāʾire remy bi'l-hicāre maʿnāsından müteferraʿdır; yukālu: رَجَمَهُ رَجْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَتَلَهُ Ve bir adamın nāmūsuna bühtān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَهُ إِذَا قَذَفَهُ Ve gayb maʿnāsınadır; yukālu: قَالَهُ رَجْمًا أَيْ غَيْبًا Ve zann ve gümān maʿnāsınadır; yukālu: قَالَ ذَلِكَ رَجْمًا أَيْ ظَنًّا Ve dost maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ رَجْمُ فُلَانٍ أَيْ خَلِيلُهُ Ve nedīm ve musāhibe denir; yukālu: هُوَ رَجْمُهُ أَيْ نَدِيمُهُ Ve laʿn ve nefrīn maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَهُ رَجْمًا إِذَا لَعَنَهُ Ve sövmek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَهُ إِذَا شَتَمَهُ Ve bir nesneyi külliyyen terk ve katʿ eyle-mek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَ فُلَانًا إِذَا هَجَرَهُ Ve kovmak maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَهُ إِذَا طَرَدَهُ Ve bir adamı taşa tutmak, seng-sār maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَهُ إِذَا رَمَاهُ بِالْحِجَارَةِ Ve

رَجْمٌ [recm] Bir kimseye atılan taşın ismidir;cemʿi رُجُومٌ [rucūm]dur. Kāle'ş-şārih ve fi'n-*Nihāye* ve fī hadīsi Ḳatāde: "خَلَقَ اللهُ هَذِهِ النُّجُومَ لِثَلَاثٍ زِينَةً لِلسَّمَاءِ وَرُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَعَلَامَاتٍ يُهْتَدَى بِهَا" فَالرُّجُومُ جَمْعُ رَجْمٍ وَهُوَ مَا يُرْجَمُ بِهِ Burada رُجُوم [rucūm]dan murād şihāblardır kevākib merkezlerinde sābit olup melāʾike onların ʿalev-i āteş gibi nūrundan ahz ve şeyātīn üzere remy eder-ler. Ve

رَجْمٌ [recm] Kabre taştan nişān ve ʿalāmet nasb eylemek, ʿalā-kavlin kabr üzere رِجَامٌ [ricām] dediği taşlar vazʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَجَمَ الْقَبْرَ رَجْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَلَّمَهُ أَوْ وَضَعَ عَلَيْهِ الرِّجَامِ Ve āteş gibi şiddetle yelmek maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ يَرْجُمُ إِذَا مَرَّ وَهُوَ يَضْطَرِمُ فِي عَدْوِهِ Burada يَرْجُمُ lafzı sākıt olan nüshalar sākıttır.

اَلرَّجَمُ [er-recem] (fethateynle) Kuyuya de-nir; بِئْرٌ [biʾr] maʿnāsına. Ve tennūra denir. Ve değirmi geniş yere denir, جَفْرَةٌ [cefret] maʿnāsına. Ve Eceʾ nām cebel kurbünde bir cebel adıdır. Ve kabre ve mezāra denir. Ve karındaşlara denir, ihvān maʿnāsına. Müfredi Kurāʿ-ı Lugavī beyānı üzere رَجْمٌ [recm]dir rā'nın fethi ve cīm'in sükūnuyla ve fethiyle, lākin bu güne cemʿ ve müfre-din keyfiyyeti bize nā-maʿlūmdur.

اَلرَّجْمَةُ [er-recmet] (rā'nın fethiyle ve zam-mıyla) Bu dahi kabr ve mezāra denir.

اَلرُّجُمُ [er-rucum] (zammeteynle) Şeyātīn

üzere remy olunan nücūma ıtlāk olunur ki murād şihābdır, niteki ānifen zikr olundu. Şārihin beyānına göre müfredi رَجْمٌ [recm] dir, حَجْمٌ [ḥacm] vezninde. Ve kabr üzere nasb olunan taşlara denir ki kabr onunla müsennem olur.

اَلرُّجْمَةُ [er-rucmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bu dahi kabr üzere nasb olunan taşlara denir; cemʿi رُجَمٌ [rucem] gelir,صُرَدٌ [ṣurad] vezninde ve رِجَامٌ [ricām] gelir,جِبَالٌ [cibāl] vezninde.Ve ʿalā-kavlin رُجُمٌ [rucum] ve رُجْمَةٌ [rucmet] kabr üzere nasb olunan taştan ʿalāmet ve nişāna denir ki seng-i mezār olacaktır. Ve

رُجْمَةٌ [rucmet] Sırtlan inine denir وِجَارُ الضَّبُعِ [vicāru'ḍ-ḍabuʿ] maʿnāsına. Ve meyvesi firāvān olan hurmā ağacı yıkılmamak için pāyende ve destek tarzında yukarısına doğru yaptıkları sedde ve sekiye denir,رُجْبَةٌ [rucbet] dahi denir.

اَلْمَرَاجِمُ [el-merācim] (mīm'in fethiyle) Bed ve kabīh sözlere denir. Şārihin beyānına göre müfredi مِرْجَمَةٌ [mircemet] tir, مِكْنَسَةٌ [mikneset] vezninde; yukālu: تَرَامَوْا بِالْمَرَاجِمِ أَيْ بِقَبِيحِ الْكَلَامِ

اَلْمُرَاجَمَةُ [el-murācemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) مُنَاضَلَةٌ [munāḍalet] maʿnāsınadır ki bi-nefsihi olursa atışmak maʿnāsınadır ve عَنْ harfiyle müteʿaddī olursa bir kimse tarafından ʿözr beyānıyla yāhūd vech-i āher ile mahzūrunu defʿ eylemek maʿnāsına olur. Burada maʿnā-yı sānīdir; yukālu: رَاجَمَ عَنْهُ أَيْ نَاضَلَ عَنْهُ Ve bir kimse ile sözde yāhūd seğirtmekte yā cenk eylemekte mübālaga vechiyle yarışmak maʿnāsınadır; yukālu: رَاجَمَهُ فِي الْكَلَامِ وَالْعَدْوِ وَالْحَرْبِ إِذَا بَالَغَهُ بِأَشَدِّ مُسَاجَلَةٍ

مَرْجُومٌ اَلْعَصْرِيُّ [Mercūm el-ʿAṣriyy] Benī ʿAṣr cemāʿatindendir, Cāhiliyye'de ʿAbdulḳays kabīlesinin eşrāfından idi. Ve Mercūm isminde bir adam dahi var idi ki sādāt-ı ʿArabdan idi, bir kimse ile melik-i Ḥīre huzūrunda müfāhare edip melik-i merkūma fahr ile hükm edip قَدْ رَجَمْتُكَ بِالشَّرَفِ demekle Mercūm ile mülakkab oldu. Ve

مَرْجُومٌ [mercūm] Bādiyede maḍḥayāt-ı huccācdan bir maḍḥā yaʿnī bir gūnī konağın ismidir.

مُرَاجِمٌ [Murācim] (مُزَاحِمٌ [muzāḥim] vezninde) İbnu'l-ʿAvvām'dır ki muhaddistir.

اَلْإِرْتِجَامُ [el-irticām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne birbiri üzere katlanıp bingeşmek maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَجَمَ الشَّيْءُ إِذَا رَكِبَ بَعْضُهُ بَعْضًا

اَلتَّرْجَمَانُ [er-tercemān] "ت،ر،ج،م" māddesinde güzerān eyledi. Mütercim der ki Rāġib *Mufredāt*'ta burada sebt edip رَجْمٌ [recm]-i kelām maʿnāsından meʾhūz olduğunu işʿār eylemiştir.

اَلْأَرْجَامُ [el-Ercām] (hemzenin fethiyle) Bir dağın ismidir.

رَجْمَانُ [Recmān] (rā'nın fethi ve zammıyla) Ḫābūr kazāsında bir karye adıdır.

اَلْمِرْجَامُ [el-mircām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) Boynunu sündürüp uzatarak yürür olan, ʿalā-kavlin şedīdü's-seyr olan deveye denir. Ve sapana denir ki onunla taş atılır.

رِجَامٌ [Ricām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir mevziʿdir. Ve مِرْجَاسٌ [mircās] maʿnāsınadır.Ve o şol taşa denir ki bir ipe bağlayıp kuyuya sarkıtırlar ve onunla kuyu içre olan suyu çalkayarak bulandırırlar, tā ki o bulanık su çekilip kuyu pāk ola

ve gāh olur ki kova ağacının ucuna bend ederler tā ki kova ağırlaşıp tīz nüzūl eyleye. Pes bu taşa da رِجَامٌ [ricām] denir. Ve kuyu ağzına yapılan bināya denir ki üzerine bir arkuru ağaç vazᶜ edip kovayı ona taᶜlīk ederler, çark menzilinde olur. Ve

رِجَامَانِ [ricāmān] (tesniye bünyesiyle) Kuyu ağzında iki taraflı dikilmiş ağaçlara denir ki çarkın iki uçları onlara vazᶜ olunur.

اَلْمِرْجَمُ [el-mircem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Be-gāyet yavuz ve şedīd adama ıtlāk olunur, güyā ki onunla düşman recm olunur; yukālu: رَجُلٌ مِرْجَمٌ أَيْ شَدِيدٌ كَأَنَّهُ يُرْجَمُ بِهِ عَدُوُّهُ Ve şol ata denir ki şedīdü'l-vaṭʾ olmakla yürürken tırnaklarıyla yerin toprağını ve taşını geri püskürür ola; yukālu: فَرَسٌ مِرْجَمٌ إِذَا كَانَ يَرْجُمُ الْأَرْضَ بِحَوَافِرِهِ

اَلْمُرَجَّمُ [el-mureccem] (مُعَظَّمٌ [muᶜaẓẓam] vezninde) Şol habere ve lakırdıya denir ki hakīkatine vukūf hāsıl olmaya, zann ve tahmīnle söylenilmiş olmakla maznūn ve müştebih ola; yukālu: حَدِيثٌ مُرَجَّمٌ إِذَا كَانَ لَا يُوقَفُ عَلَى حَقِيقَتِهِ

[ر ح م]

اَلرَّحْمَةُ [er-raḥmet] (rā'nın fethi ve ḥā-yı mühmelenin sükūnuyla ve fethiyle) ve

اَلْمَرْحَمَةُ [el-merḥamet] (mīm'in ve ḥā'nın fethiyle) ve

اَلرُّحْمُ [er-ruḥm] (rā'nın zammıyla ve zammeteynle) Bir kimseyi esirgemek ve rikkat ve şefkat eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَحِمَهُ رَحْمَةً وَمَرْحَمَةً وَرُحْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا رَقَّ لَهُ وَغَفَرَ وَتَعَطَّفَ Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre رَحْمَةٌ [raḥmet] merhūma ihsānı muktezī rikkatten ᶜibārettir ki esirgemek taᶜbīr olunur, عَطْفٌ [ᶜaṭf]tan eblagdır. Ve gāh olur ki rikkat-i mücerrededе ve rikkatten mücerred ihsānda istiᶜmāl olunur, رَحِمَ اللهُ فُلَانًا gibi. Kaçan onunla Ḫudā-yı müteᶜāl vasflansa hemān ihsān-ı mücerred olur, rikkat murād olmaz, zīrā rikkat kalbin hāletidir, pes gāyeti olan ihsān irāde olunur. Ve رَحْمَنُ [Raḥmān] ismi ancak Ḫudā-yı muteᶜāl'e mahsūstur. Ve رَحِيمٌ [raḥīm] mahlūka da vasf olur, zīrā رَحْمَنُ [Raḥmān] eblagdır. Ve İmām Muberred ve Ṣaᶜleb dediler ki رَحْمَنُ [Raḥmān] lafzı Suryānīdir ve aslı ḫā-yı muᶜcemedir. Ve

رُحْمٌ [ruḥm] (rā'nın zammıyla) Masdar olduğu gibi ism dahi olur. Müʾellifin وَالْمَغْفِرَةُ وَالتَّعَطُّفُ kavli tahsīs baᶜde't-taᶜmīmdir. İntehā. Ve kavluhu taᶜālā: ﴿وَاللهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ أَيْ يَخْتَصُّ بِنُبُوَّتِهِ

اَلتَّرْحِيمُ [et-terḥīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) ve

اَلتَّرَحُّمُ [et-teraḥḥum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] veznинde) Bir kimse hakkında رَحِمَهُ اللهُ diye duᶜā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَحَّمَ عَلَيْهِ تَرْحِيمًا وَتَرَحَّمَ أَيْ قَالَ لَهُ رَحِمَهُ اللهُ Lākin evveli yaᶜnī تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] bābından vürūdu füshādır, yaᶜnī تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] bābına nisbetle efsahtır, zīrā müʾellifin وَالْأُولَى الْفُصْحَى kavlinde فُصْحَى [fuṣḥā] أَفْصَحُ [efṣaḥ]ın müʾennesidir.

اَلرُّحْمَى [er-ruḥmā] (طُوبَى [ṭūbā] ve بُشْرَى [buşrā] vezninde) Maᶜnā-yı mezbūrdan ismdir.

اَلرَّحَمُوتُ [er-reḥamūt] (rā'nın ve ḥā'nın fethiyle فَعَلُوتٌ [faᶜalūt] vezninde ki mübālagadır) Merhamet-i ᶜazīme maᶜnāsınadır. Ve hemān رَهَبُوتٌ [rehebūt] kelimesiyle müzdevic ve mukterin olarak istiᶜmāl olunur; ve minhu yukālu: رَهَبُوتٌ خَيْرٌ لَكَ مِنْ رَحَمُوتٍ أَيْ أَنْ تُرْهَبَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرْحَمَ

Yaʿnī "Sende rahm ve ihsāna mütehammil havsala olmamakla tugyānına bāʿis olduğundan nāşī sana dāʾimā havf ve haşyet merkezinde olmak hakkına mücib hayr ve salāhiyyettir." Şārih der ki işbu رَحَمُوتٌ [reḥamūt] ve رَهَبُوتٌ [rehebūt] ve مَلَكُوتٌ [melekūt] ve جَبَرُوتٌ [ceberūt] ve لَاهُوتٌ [lāhūt] ve طَاغُوتٌ [ṭāġūt] makūlesi ʿinde'l-ekser masdar maʿnāsını müfīd ismdir ve ʿinde'l-baʿz masdardır.

اَلرِّحْمُ [er-riḥm] (rā'nın kesriyle) ve

اَلرَّحِمُ [er-raḥim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Nisvānda ve dişi hayvānda olan döl yatağına denir ki veled onun içinde tekevvün eder, Fārisīde zihdān denir; yukālu: وَقَعَتِ النُّطْفَةُ فِي الرَّحْمِ وَالرَّحِمِ وَهُوَ بَيْتُ مَنْبِتِ الْوَلَدِ وَوِعَاؤُهُ Ve hısımlığa denir, karābet maʿnāsına yāhūd asl ve esbābına denir;cemʿi أَرْحَامٌ [erḥām] gelir.

Şārih der ki müʾellifin وَأَسْبَابُهَا أَوْ أَصْلُهَا kavlinde أَوْ أَصْلُهَا lafzı tefsīrden değildir,müʾellif zeyg eylemiştir, zīrā meʾhazı olan *Muḥkem*'de وَالرَّحِمُ أَسْبَابُ الْقَرَابَةِ وَأَصْلُهَا اَلرَّحِمُ الَّتِي هِيَ مَنْبِتُ الْوَلَدِ ʿibāretiyle müsebbet olmakla müʾellif zeyg-i nazar ile tefsīrden zann ve nakl eylemiştir. Ve *Esās*'ta هِيَ عَلَاقَةُ الْقَرَابَةِ وَسَبَبُهَا ʿibāreti onu müʾeyyiddir. Ve esbāb-ı karābetten murād uhuvvet ve ʿumūmet gibi vesāʾil-i karābettir. Ve رَحِمٌ [raḥim] lafzı müʾennestir, karābet iʿtibāriyle. İntehā.

أُمُّ رُحْمٍ [Ummu Ruḥm] ve

أُمُّ الرُّحْمِ [Ummu'r-Ruḥm] (rā'ların zammıyla) Mekke-i mükerreme'nin künyesidir. Burada رُحْمٌ [ruḥm] rahmet maʿnāsına olmakla asl-ı rahmet demek olur.

اَلْمَرْحُومَةُ [el-Merḥūmet] Medīne-i münevvere esmāsındandır, şerrefehallāhu taʿālā.

اَلرَّحُومُ [er-raḥūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلرَّحْمَاءُ [er-raḥmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol hatuna ve hayvāna denir ki doğurduktan sonra rahimi ağrımakla ondan helāk ola.

اَلرَّحَامَةُ [er-reḥāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) ve

اَلرَّحْمُ [er-raḥm] (rā'nın fethiyle) ve

اَلرَّحَمُ [er-reḥam] (fethateynle) Hatun yāhūd hayvān doğurduktan sonra rahim ağrısını mübtelā olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَحُمَتِ الْمَرْأَةُ وَالنَّاقَةُ وَرَحِمَتْ وَرُحِمَتْ عَلَى الْمَجْهُولِ رَحَامَةً وَرَحْمًا وَرَحَمًا مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ وَالرَّابِعِ إِذَا اشْتَكَتْ رَحِمَهَا بَعْدَ الْوِلَادَةِ Baʿzılar dedi ki رَحَامَةٌ [reḥāmet] ve رَحَمٌ [reḥam] bir ʿillettir ki rahimde hādis olmakla döl tutmaz olur, ʿalā-kavlin doğurduktan sonra sonu düşmez olur ki helākı müʾeddīdir. Müʾellif burada dahi müsāmaha eylemiştir, zīrā o ʿilletin ismi رُحَامٌ [ruḥām]dır, غُرَابٌ [ġurāb] vezninde. Ve رَحَامَةٌ [reḥāmet] ve رَحَمٌ [reḥam] vech-i mezkūr üzere masdarlardır.

اَلرَّاحِمُ [er-rāḥim] (ḥā'nın kesriyle) Rahimi müteverrem olan hayvāna denir; yukālu: شَاةٌ رَاحِمٌ أَيْ وَارِمَةُ الرَّحِمِ

رَحْمَوَيْهِ [Raḥmeveyhi] (عَمْرَوَيْهِ [ʿamreveyhi] vezninde)

رُحَيْمٌ [Ruḥaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

مَرْحُومٌ [Merḥūm] (مَرْقُومٌ [merḳūm] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. Raḥmeveyhi ve Ruḥaym b. Mālik el-Ḥazrecī ve Ruḥaym b. Ḥasen ed-Dihḳān ve Merḥūm el-ʿAṭṭār muhaddislerdir.

رَحْمَةُ [Raḥmet] (طَلْحَةُ [ṭalḥat] vezninde) Esmā-i nisvāndandır.

[ر خ م]

اَلرَّخَمُ [er-reḫam] (rā'nın ve ḫā-yı muᶜcemenin fethiyle) Koyu süte denir; tekūlu: سَقَانِي رَخَمًا أَيْ لَبَنًا غَلِيظًا Ve esirgemeğe denir, عَطْفٌ [ᶜaṭf] maᶜnāsına. Ve muhabbet ve mülāyemet maᶜnāsınadır; ve minhu yukālu: أَلْقَى عَلَيْهِ رَخَمَتَهُ وَرَخَمَهُ أَيْ عَطْفَهُ وَمَحَبَّتَهُ وَلِينَهُ Burada رَخَمَةٌ [reḫamet] müfredidir. Şārih der ki رَخْمٌ [reḫam] masdar olarak dahi müstaᶜmel olur; fe-yukālu: رَخِمَهُ رَخَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا عَطَفَ عَلَيْهِ Ve

رَخَمٌ [Reḫam] Şām ile Necd meyānında bir mevziᶜ adıdır. Ve Mekke'de bir şiᶜb adıdır. Ve kartal taᶜbīr olunan kuşa denir; müfredi رَخَمَةٌ [reḫamet]tir; merāresi yılan ve sā'ir zehr-nāk cānverin soktuğu yere tılā olunur nāfiᶜdir. Ve hardal ile lahm-ı kadīdini yedi defᶜaya kadar tebhīr nisvāndan bağlı olan kimsenin bağı çözülmek için mücerrebdir. Ve sağ kanadının tüylerini nisvānın paçası aralığına vazᶜ teshīl-i vilādete bāᶜis ve necisini tebhīr hāneden tard-ı hevāmm husūsunda nāfiᶜ, kezālik hamrdan münkalib sirke ile ıslanmış necisini tılā baras ᶜilletini müzīl ve kavrulmuş ciğerinin meshūkunu hamr ile ıslatıp üç güne dek mütevāliyen günde üçer kerre içirmek cünūnu defᶜ için müᵓessirdir.

اَلرُّخُمُ [er-ruḫum] (zammeteynle) Süt ağızının külçesine ve topacına denir.

اَلْإِرْخَامُ [el-irḫām] (hemzenin kesriyle) Tavuk yumurta basmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْخَمَتِ الدَّجَاجَةُ عَلَى بَيْضِهَا إِذَا حَضَنَتْهَا

اَلرَّخْمُ [er-raḫm] (rā'nın fethiyle) ve

اَلرَّخَمُ [er-reḫam] (fethateynle) ve

اَلرَّخَمَةُ [er-reḫamet] (fetehātla) إِرْخَامٌ [irḫām] maᶜnāsınadır; yukālu: رَخَمَتِ الدَّجَاجَةُ الْبَيْضَ وَعَلَيْهِ رَخْمًا وَرَخَمًا وَرَخَمَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا حَضَنَتْهُ Şārih der ki burada zamīrler müşevveştir. Ve

رَخَمٌ [reḫam] ve

رَخَمَةٌ [reḫamet] Çocukla vālidesi erişip oynaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَخَمَتِ الْمَرْأَةُ وَلَدَهَا رَخْمًا وَرَخَمَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَالثَّالِثِ إِذَا لَاعَبَتْهُ Ve rahm ve şefkat eylemek maᶜnāsınadır; pes mühmele ve muᶜceme bir maᶜnāyadır; tekūlu: رَخَمْتُ الشَّيْءَ أَيْ رَحِمْتُهُ Ve savt yā kelām āheste ve nerm ve mülāyim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَخَمَ الصَّوْتُ أَوِ الْكَلَامُ رَخَمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَانَ وَسَهُلَ

اَلْمُرْخِمُ [el-murḫim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] vezninde) ve

اَلرَّاخِمُ [er-rāḫim] Kuluçka tavuğa denir; yukālu: دَجَاجَةٌ مُرْخِمٌ وَرَاخِمٌ إِذَا كَانَ قَدْ حَضَنَتِ الْبَيْضَ

اَلرَّخَامَةُ [er-reḫāmet] (وَخَامَةٌ [vaḫāmet] vezninde) Bu dahi savt yā kelām nerm ve āheste ve rakīk olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَخُمَ الْكَلَامُ رَخَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا لَانَ وَسَهُلَ Ve kız nerm ve āheste ve ince sözlü olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَخُمَتِ الْجَارِيَةُ إِذَا صَارَتْ سَهْلَةَ الْمَنْطِقِ

اَلرَّخِيمَةُ [er-reḫīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) ve

اَلرَّخِيمُ [er-reḫīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Savtı ince ve yavaş ve sözü nerm ve latīf olan kıza denir; yukālu: جَارِيَةٌ رَخِيمَةٌ وَرَخِيمٌ إِذَا رَخُمَ صَوْتُهَا وَكَلَامُهَا

اَلتَّرْخِيمُ [et-terḫīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Kuluçka tavuğu yumurtaya bastırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَخَّمَ الدَّجَاجَةَ أَهْلُهَا إِذَا أَلْزَمُوهَا الْبَيْضَ Ve

تَرْخِيمٌ [terḫīm] Nahviyyūn ıstılāhında ismin hālet-i nidāda harf-i ahīrini iskāt eyle-

mekten ʿibārettir; sehl-i kelām maʿnāsına olan رَخَامَةٌ [reḫāmet]ten meʾhūzdur, zīrā kelime-i mürahhama ile nutk sehl ve āsān olur, meselā يَا مَالِكُ ve يَا عُثْمَانُ kelimelerinde يَا مَالِ ve يَا عُثْمُ denir.

اَلرُّخَامَى [er-ruḫāmā] (سُكَارَى [sukārā] vezninde) ve

اَلرُّخَامَةُ [er-ruḫāmet] (ثُمَامَةٌ [ṯumāmet] vezninde) Bir nebāt ismidir. Ve

رُخَامَى [ruḫāmā] Nerm ve latīf esen rüzgāra denir.

اَلرُّخَامُ [er-ruḫām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir cins ak ve mülāyim taş ismidir; humrī ve asfer ve zurzūrī yaʿnī kırmızı ve sarı ve alaca olanı sāʾir asnāf-ı ahcārdandır ki رُخَامٌ [ruḫām]dan değildir. Burada حُمْرِيٌّ [ḥumriyy] حُمْرَةٌ [ḥumret]le mensūb demektir ki pek kırmızı olmayıp kızılca demektir. Ve زُرْزُورِيٌّ [zurzūriyy] alaca demektir, zīrā زُرْزُورٌ [zurzūr] sığırcık kuşuna denir ki alaca olur, pes müʾellife göre beyāz olmayanı رُخَامٌ [ruḫām]dan maʿdūd değildir. Ve bu taş yumuşak mermer olacaktır ki seng-i mezār ederler, yanmışının meshūkunu yara üzere ekseler fi'l-hāl demini kātıʿ ve meshūkundan bir miskālini üç güne kadar ʿasel ile şürb demevī çıbanları dāfiʿ ve levha-i kabr ettiklerinin meshūkunu maʿşūkun ismini yād ederek şürb maraz-ı ʿaşkı müzīldir. Şārih der ki hacer-i mezbūr eksерʿArabistān'da olur.

رَخْمَانُ [Raḫmān] (سَحْبَانُ [seḥbān] vezninde) Bir mevziʿdir ki onda Teʾebbeṭa Şerren dedikleri şāʿir katl olundu.

أَرْخُمَانُ [Erḫumān] (hemzenin fethi ve ḫā'nın zammıyla) Fāris ülkesinde bir belde adıdır.

رَخِيمٌ [Reḫīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir dere ismidir.

رُخَيْمٌ [Ruḫaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

رُخَيْمَةُ [Ruḫaymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Bir su ismidir.

رَخِيمَةُ [Reḫīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Yemāme'de Benī Vaʿle yurdunda bir su adıdır.

رَخْمَةُ [Raḫmet] (حَمْزَةُ [ḥamzet] vezninde) Huẕeyl bilādında bir mevziʿdir.

اَلْيَرْخُمُ [el-yerḫum] ve

اَلْيَرْخُومُ [el-yerḫūm] (يَنْصُرُ [yanṣuru] ve يَغْفُورٌ [yaʿfūr] veznlerinde) ve

اَلتَّرْخُومُ [et-terḫūm] (tā-yı fevkiyye-i meftūha ile) Kartal kuşunun erkeğine denir.

اَلتُّرْخُمُ [et-turḫum] (قُنْفُذٌ [ḳunfuẕ] vezninde munsarıf olarak) ve

تُرْخُمُ [turḫum] (gayr-i munsarıf olarak) ve

تُرْخَمُ [turḫam] (جُنْدَبٌ [cundeb] vezninde) ve

تُرْخُمَةٌ [turḫumet] (قُنْفُذَةٌ [ḳunfuẕet] vezninde) ve

تُرْخَمَةٌ [turḫamet] (جُنْدَبَةٌ [cundebet] vezninde) Nās maʿnāsınadır; tekūlu: مَا أَدْرِي مِنْ أَيِّ تُرْخُمٍ [هُوَ] مَصْرُوفًا وَمِنْ أَيِّ تُرْخُمَ مَمْنُوعًا وَتُرْخَمٍ مَصْرُوفًا وَمَمْنُوعًا وَتُرْخُمَةٍ وَتُرْخَمَةٍ أَيْ أَيُّ النَّاسِ هُوَ

رَخِيمٌ [Reḫīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde yāhūd زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Zikri ātī Ḫālid b. Ruḫaym el-Baṣrī ve Ḥasen b. Ruḫaym ki muhaddislerdir, pederleri ismidir.

اَلرَّخْمَاءُ [er-raḫmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) Şol koyuna denir ki başı ak ve sāʾir yeri siyāh ola; yukālu: شَاةٌ رَخْمَاءُ أَيْ أَبْيَضُ رَأْسُهَا وَأَسْوَدُ سَائِرُهَا

اَلْأَرْخَمُ [el-erḫam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde)

Başı ak ve sāʾir yeri kara olan ata denir; yukālu: فَرَسٌ أَرْخَمُ أَيِ الْأَبْيَضُ الرَّأْسِ وَسَائِرُهُ أَسْوَدُ

تُرْخُمٌ [Turḫum] (عُنْصُرٌ [ʿunṣur] vezninde) Ḥimyer'den bir kabīle adıdır; Ẕū Turḫum b. Vāʾil b. el-Ġavṯ ezvā-i Ḥimyer'dendir. Ve Muḥammed b. Saʿīd ve ʿAmr b. Ebher et-Turḫumiyyān muhaddislerdir.

[ر د م]

اَلرَّدْمُ [er-redm] (هَدْمٌ [hedm] vezninde) Kapı ve gedik makūlesi yerleri tamāmen kapamak, ʿalā-kavlin sülüs mikdārını kapamak maʿnāsınadır yāhūd رَدْمٌ [redm] sedd maʿnāsından ekser ve eblagdır, zīrā رَدْمٌ [redm] gediği kat kat nesne ile kapayıp berkitmek maʿnāsınadır; yukālu: رَدَمَ الْبَابَ وَالثُّلْمَةَ رَدْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَدَّهُ كُلَّهُ أَوْ ثُلْثَهُ أَوِ الرَّدْمُ أَكْثَرُ مِنَ السَّدِّ Ve

رَدْمٌ [Redm] Baḥreyn eyaletinde bir karye ismidir. Ve Mekke'de bir mevziʿdir ki Benī Cumaḥ cemāʿatine muzāf olup رَدْمُ بَنِي جُمَحَ [Redmu Benī Cumaḥ] derler, o ise Benī Ḳurād cemāʿatine mahsūstur. Ve

رَدْمٌ [redm] Yıkılan duvardan sākıt olan taşa toprağa denir. Ve

رَدْمٌ [Redm] Beri tarafla Yeʾcūc ve Meʾcūc kavmi beyninde vākiʿ sedde denir ki Ẕu'l-Ḳarneyn binā eylemiştir; ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾ Ve yaydan ok çıktıktan sonra zuhūr eden sese denir ki çınırtı taʿbīr olunur, ʿalā-kavlin mutlakan sese denir. Ve hayr ve menfaʿatsiz kimseye denir, ke-mā se-yuzkeru. Ve zartaya denir. Ve yayı tıngırdatmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَمَ الْقَوْسَ رَدْمًا إِذَا صَوَّتَهَا Ve bir nesne dāʾimī olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَمَتِ السَّحَابُ وَالْوَرْدُ وَالْحُمَّى رَدْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَامَتْ Ve ağaç kuruduktan sonra yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: رَدَمَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا اخْضَرَّتْ بَعْدَ يُبُوسَتِهَا Ve seyelān eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَدَمَ الشَّيْءُ إِذَا سَالَ

اَلرَّدَمُ [er-redem] (fethateynle) رَدْمٌ [redm] lafzının maʿnā-yı evvelinden ismdir ki sedd ve bend maʿnāsınadır; cemʿi رُدُومٌ [rudūm]dur.

اَلْمِرْدَامُ [el-mirdām] (مِحْرَابٌ [miḥrāb] vezninde) ve

اَلرُّدَامُ [er-rudām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bunlar da bī-hayr u menfaʿat kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ رَدْمٌ وَمِرْدَامٌ وَرُدَامٌ أَيْ لَا خَيْرَ فِيهِ Ve

رُدَامٌ [rudām] Zartaya denir.

اَلرِّدْمُ [er-ridm] (rā'nın kesriyle) Bir mevziʿ adıdır.

اَلْمُرَدَّمُ [el-mureddem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Yamalı sevbe denir; yukālu: ثَوْبٌ مُرَدَّمٌ أَيْ مُرَقَّعٌ

اَلرَّدِيمُ [er-redīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Eski cāmeye denir;cemʿi رُدُمٌ [rudum]dur, كُتُبٌ [kutub] gibi; yukālu: ثَوْبٌ رَدِيمٌ أَيْ خَلَقٌ Ve

رَدِيمٌ [Redīm] Şeh-süvārān-ı ʿArabdan birinin ismidir, sedd gibi ʿazīmü'l-heykel olmakla tesmiye olunmuştur.

اَلتَّرَدُّمُ [et-tereddum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Esvābı yamamak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَدَّمَ ثَوْبَهُ إِذَا رَقَعَهُ Ve esvāb eski ve yırtık olduğundan yamalı olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَدَّمَ الثَّوْبُ إِذَا اسْتَرْقَعَ وَأَخْلَقَ Ve miyānede husūmet mümtedd olmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَدَّمَتِ الْخُصُومَةُ إِذَا بَعُدَتْ وَطَالَتْ Ve bir adamın ardını araştırıp cüst ü cū ederek ne hālde olduğuna vākıf olmak maʿnāsınadır, tā ki bir haleli var ise sedd eyleye; yukālu: تَرَدَّمَ فُلَانًا إِذَا تَعَقَّبَهُ وَاطَّلَعَ عَلَى مَا هُوَ فِيهِ Ve ʿavret yā bir gayrı hayvān

veledini esirgeyip yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَدَّمَتِ النَّاقَةُ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا عَطَفَتْ

اَلْمُتَرَدَّمُ [el-mutereddem] (ism-i mefʿūl bünyesiyle) Libāsta yama vurulmuş yere denir.

اَلْإِرْدَامُ [el-irdām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi bir nesne dāʾimī olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَمَتِ السَّحَابُ وَالْوِرْدُ وَالْحُمَّى إِذَا دَامَتْ Ve ağaç kuruduktan sonra yeşermek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَمَتِ الشَّجَرَةُ إِذَا اخْضَرَّتْ بَعْدَ يُبُوسَتِهَا Ve davarı dürtmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْدَمَ الْبَعِيرَ إِذَا غَمَزَهُ

رِدَامٌ [Ridām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Esāmīdendir: Muḥammed b. Yūsuf b. Ridām muhaddistir.

اَلْأَرْدَمُ [el-erdem] (أَرْقَمُ [erḳam] veznin-de) Üstād gemiciye denir;cemʿi أَرْدَمُونَ [erdemūn]dur, yukālu: هُوَ أَرْدَمُ أَيْ مَلَّاحٌ حَاذِقٌ

اَلرِّدْمَةُ [er-ridmet] (rāʾnın kesriyle) Kavsara ve sepet diplerinde kalan bakiyyeye denir.

اَلتَّرْدِيمُ [et-terdīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) ʿAvret ve sāʾir hayvān veledini esirgeyip mihrübānlık eylemekle yakılmak maʿnāsınadır; yukālu: رَدَّمَتِ النَّاقَةُ عَلَى وَلَدِهَا إِذَا عَطَفَتْ

اَلرَّدِيمَةُ [er-redīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] veznin-de) لِفَاقٌ [lifāḳ] tarzında birbirine dikilmiş iki sevbe denir. Ve لِفَاقٌ [lifāḳ] كِتَابٌ [kitāb] vezninde iki enden dikilmiş fūtaya denir. Ve رَدِيمَةٌ [redīmet]in cemʿi رُدُمٌ [rudum] dur,كُتُبٌ [kutub] vezninde.

رَدْمَانُ [Redmān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Yemen'de bir mevziʿ adıdır. Ve Redmān b. Nāciye ve Redmān b. Vāʾil ve İbn Ruʿayn birer kabīle pederleridir.

دَارَةُ الْمَرْدَمَةِ [Dāretu'l-Merdemet] (مَرْحَمَةٌ [merḥamet] vezninde) Benī Mālik b. Rebīʿa'ya mahsūstur.

[ر ذ م]

اَلرَّذْمُ [er-reẕm] (rāʾnın fethi ve ẕāl-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلرَّذَمَانُ [er-reẕemān] (fetehātla) Akmak maʿnāsınadır, yukālu: رَذَمَ أَنْفُهُ رَذْمًا وَرَذَمَانًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَالَ Ve

رَذْمٌ [reẕm] Alçak ve kem-māye kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ رَذْمٌ أَيْ فَسْلٌ

اَلرَّاذِمُ [er-rāẕim] Sütünü tulumba gibi birden idrār eden nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ رَاذِمٌ إِذَا دَفَعَتْ بِلَبَنِهَا

اَلرَّذُومُ [er-reẕūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Mutlakan seyelān eden nesneye denir. Ve şol dolu kāseye ve çanağa denir ki pek dolgunluğundan nāşī kenārlarından taşıp akar ola; yukālu: قَصْعَةٌ رَذُومٌ أَيْ مُمْتَلِئَةٌ تُصَبِّبُ جَوَانِبَهَا Ve ilikli ʿuzva denir; cemʿi رُذُمٌ [ruẕum] gelir, كُتُبٌ [kutub] vezninde ve fethateynle lügattır, عَمُودٌ [ʿamūd] ve عُمُدٌ [ʿumud] ve عَمَدٌ [ʿamed] gibi.

اَلرَّذَمُ [er-reẕem] (fethateynle) Çanak kenārlarından taşıp akar olmak vechiyle dopdolu olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَذِمَتِ الْقَصْعَةُ رَذَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَتْ رَذُومًا Ve

رَذَمٌ [reẕem] Müteferrik gürūh-ı insānīye denir ki ism-i cemʿdir; yukālu: رَأَيْتُ رَذَمًا مِنَ النَّاسِ أَيْ مُتَفَرِّقِينَ Ve eski libāsa denir; yukālu: صَارَ فُلَانٌ بَعْدَ الْخَزِّ فِي رَذَمٍ أَيْ خُلَقَانٍ

اَلرُّذَامُ [er-ruẕām] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Bu dahi alçak ve kem-māye kimseye denir.

اَلْإِرْذَامُ [el-irẕām] (hemzenin kesriyle) Çanak ağzından dökülüp akar vech üzere dolmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْذَمَتِ الْقَصْعَةُ بِمَعْنَى رَذِمَتْ Ve bir nesne üzere ziyāde ol-

mak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْذَمَ عَلَى الْخَمْسِينَ إِذَا زَادَ

اَلرَّوْذَمَةُ [er-revẕemet] (جَوْهَرَةٌ [cevheret] vezninde) Beygir kısmının yürüyüşüne denir; yukālu: يَمْشِي الرَّوْذَمَةَ وَهِيَ مَشْيُ الْبِرْذَوْنِ

اَلرَّذَمَانُ [er-reẕemān] (fetehātla) Bir mikdārca gürūh-ı insānīye denir; yukālu: هُوَ فِي رَذَمَانٍ مِنَ النَّاسِ أَيْ لَيْسُوا بِالْكَثِيرِ

[ر ز م]

اَلرُّزَمُ [er-ruzem] (rā'nın zammı ve zā-yı muʿcemenin fethiyle) Yer üzere sābit ve kāʾim olan nesneye denir. Ve arslana denir.

اَلْمُرْزِمُ [el-murzim] (مُحْسِنٌ [muḥsin] veznin-de) رُزَمٌ [ruzem] maʿnālarınadır. Müʾellif bunu tekrār eylemiştir.

اَلرَّازِمُ [er-rāzim] Şol deveye denir ki pek zebūnluğundan kıyāma kudreti olmayıp lāşe gibi yere yapışıp kalmış ola; yukālu: بَعِيرٌ رَازِمٌ إِذَا كَانَ لَا يَقُومُ هُزَالا

اَلرُّزُومُ [er-ruzūm] (قُعُودٌ [ḳuʿūd] vezninde) ve

اَلرُّزَامُ [er-ruzām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Deve nā-tüvānlığından kıyāma kādir ol-mayıp yere yapışıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ الْبَعِيرُ رُزُومًا وَرُزَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا صَارَ رَازِمًا

اَلرَّزَمَةُ [er-rezemet] (fetehātla) Çocuk sesi-ne denir; tekūlu: سَمِعْتُ رَزَمَةَ أَيْ صَوْتَ الصَّبِيِّ Ve nākanın veledine özleyip tahannün ey-ledikte boğazından ihrāc eylediği rikkatli sesceğize denir; ve minhu'l-meselu: لَا" "خَيْرَ فِي رَزَمَةٍ لَا دِرَّةَ فِيهَا Yaʿnī "Zātında süt-süz iken sütü var gibi zuhūr eden āvāze-i nākada hayr yoktur." Bu mesel vaʿd edip vefā eylemeyen kimse hakkında īrād olunur.

اَلْإِرْزَامُ [el-irzām] (hemzenin kesriyle) Raʿd pek gürüldemek ʿalā-kavlin yapça gürül-demek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْزَمَ الرَّعْدُ إِذَا اشْتَدَّ صَوْتُهُ أَوْ صَوَّتَ غَيْرَ شَدِيدٍ Ve nāka yavru-sunu özlemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرْزَمَتِ النَّاقَةُ إِذَا حَنَّتْ عَلَى وَلَدِهَا ve minhu'l-meselu: "لَا أَفْعَلُهُ مَا أَرْزَمَتْ أُمُّ حَائِلٍ" Ve insānın ve hayvānın cevfinde cevelān eden yel ses-lenip guruldamak maʿnāsınadır; yukālu: أَرْزَمَتِ الرِّيحُ فِي الْجَوْفِ إِذَا صَاتَتْ

اَلرِّزْمَةُ [er-rizmet] (rā'nın kesriyle) Bir sev-be dertop sarılıp bağlanmış nesneye denir ki boğça taʿbīr olunur, Fārisīde pervende denir; yukālu: عِنْدَهُ رِزْمَةٌ مِنَ الثِّيَابِ وَهِيَ مَا شُدَّ مِنْهَا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ Ve

رِزْمَةٌ [rizmet] Darb-ı şedīd maʿnāsınadır; rā'nın fethiyle de lügattır.

اَلتَّرْزِيمُ [et-terzīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] veznin-de) Esvābı boğça boğça edip bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَّمَ الثِّيَابَ إِذَا شَدَّهَا يَعْنِي رِزْمَةً Burada رِزَمٌ [rizem] [rizmet]in cemʿidir. Ve

تَرْزِيمٌ [terzīm] Bir mahalde aslā cüdā ol-mamak vech üzere sābit ve pāyidār ol-mak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَّمَ الْقَوْمُ إِذَا ضَرَبُوا بِأَنْفُسِهِمُ الْأَرْضَ لَا يَبْرَحُونَ

اَلْمُرَازَمَةُ [el-murāzemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Muʿākabe fi't-taʿām maʿnāsınadır ki her gün taʿāmı değiştir-erek ekl eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَازَمَ فِي الطَّعَامِ إِذَا عَاقَبَ بِأَنْ يَأْكُلَ يَوْمًا لَحْمًا يَوْمًا عَسَلًا وَيَوْمًا لَبَنًا وَنَحْوَهُ لَا يُدَاوِمُ عَلَى شَيْءٍ Ve ekli şükr ile ve lokmaları hamd ile halt ve muʿākabe eylemek maʿnāsınadır. Bunları da gūyā ki boğça boğça eder yāhūd مُرَازَمَةٌ [murāzemet] dāʾimā nefīs ve çerb taʿāma hasr eylemeyip gāh ter ve gāh huşk ve gāh hulv ve gāh hāmiz ve gāh katıksız ve

gāh katıklı ekl eylemekten ʿibārettir yāhūd bir sofrada zikr olunan makūlelerden bi'l-mukābele ekl eylemektir ki meselā nerm taʿām var ise huşūnetlisini ve hulv var ise hāmizini dahi bulundurup gāh ondan ve gāh bundan tenāvül eylemekten ʿibārettir. Ve bi-kullin fussire kavlu ʿÖmer radıyallāhu ʿanhu: "إِذَا أَكَلْتُمْ فَرَازِمُوا" أَيْ عَاقِبُوا فِي الطَّعَامِ كَمَا ذُكِرَ أَوِ الْمُرَازَمَةُ أَنْ يَخْلِطَ الْأَكْلَ بِالشُّكْرِ وَاللُّقَمَ بِالْحَمْدِ أَوْ أَكْلُ اللَّيِّنِ وَالْيَابِسِ وَالْحُلْوِ وَالْحَامِضِ وَالْجَشِبِ وَالْمَأْدُومِ Ve

مُرَازَمَةٌ [murāzemet] İki nesne beynini cemʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَازَمَ بَيْنَهُمَا إِذَا جَمَعَ Ve bir yerde müddet-i medīde ārām eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَازَمَ الدَّارَ إِذَا أَقَامَ بِهَا طَوِيلا Ve

مُرَازَمَةُ السُّوقِ [murāzemetu's-sūḳ] Pazarda tamām yük denginden nākıs nesne iştirā eylemekten ʿibārettir; yukālu: رَازَمَ السُّوقَ إِذَا اشْتَرَى مِنْهَا دُومَ مِلْءِ الْأَحْمَالِ

اَلرَّزْمُ [er-rezm] (عَزْمٌ [ʿazm] vezninde) Ölmek maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ الرَّجُلُ رَزْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا مَاتَ Ve bir nesneyi ahz etmek maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ بِالشَّيْءِ أَيْ أَخَذَ بِهِ Ve doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَتِ الْأُمُّ بِهِ إِذَا وَلَدَتْهُ Ve hasmını yenip üstüne çökmek maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ عَلَى قِرْنِهِ إِذَا غَلَبَ عَلَيْهِ وَبَرَكَ Ve bir nesneyi toplayıp boğça eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ الشَّيْءَ رَزْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ فِي ثَوْبٍ

اَلرَّزْمَةُ [er-rezmet] (rā'nın fethiyle) Soğuk olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَزَمَ الشِّتَاءُ رَزْمَةً إِذَا بَرَدَ Ve نَوْءُ الْمِرْزَمِ [nevʾu'l-mirzem] maʿnāsınadır ki zikri ātī مِرْزَمَانِ [Mirzemān] dedikleri kevkebler sukūtundan ʿibārettir,o hengāmda berdin şiddeti olmakla ıtlāk olundu. Ve

رَزْمَةٌ [rezmet] ʿUlūfe ve vazīfeye denir; yukālu: أَكَلَ الرَّزْمَةَ أَيِ الْوَجْبَةَ

أُمُّ مِرْزَمٍ [ummu mirzem] (مِنْبَرٌ [minber] veznninde) Poyraz yeline denir, شَمَالٌ [şemāl] maʿnāsına, ʿāla-kavlin mutlakan yele denir, رِيحٌ [rīḥ] maʿnāsına.

اَلْمِرْزَمَانِ [el-Mirzemān] (مِنْبَرَانِ [minberān] vezninde ki tesniyedir) Sevābitten iki kevkebdir ki Şaʿrā-yı Şāmī ve Şaʿrā-yı Yemānī dedikleri kevkebler ile yaʿnī onlara mukārin olurlar; her birinin nevʾ ve sukūtu delīl-i berd ü matardır, Ẕirāʿ-ı Makbūza onların biridir. Ve فَرْقَدٌ [Ferḳad] ve فَرْقَدَانِ [Ferḳadān] gibi, bunlarda مِرْزَمٌ [Mirzem] ve مِرْزَمَانِ [Mirzemān] dahi derler.

اَلرِّزَامُ [er-rizām] (كِتَابٌ [kitāb] veznninde) Yavuz ve serkeş çetin adama denir; yukālu: رَجُلٌ رِزَامٌ أَيْ شَدِيدٌ صَعْبٌ Ve Rizām b. Mālik b. Ḥanẓale, Temīm'den bir kabīle pederidir.

رَزْمٌ [Rezm] (عَزْمٌ [ʿazm] vezninde) Murād kabīlesi diyārında bir mevziʿdir.

خُوَارَزْمُ [Ḫuvārezm] Bir belde adıdır ki Māverāünnehr'de vākiʿdir, ʿinde'l-baʿz aslı خُوَارِ رَزْمٍ idi ḫā'nın zammıyla muzāf olarak; baʿdehu tahfīf olunup خُوَارَزْمُ dediler.

Maʿlūm ola ki *Taḳvīmu'l-Buldān* sāhibinin beyānı üzere خوارزم ḫā'nın harekesini fetha ile zamme beyninde vāv-ı maʿdūle ile ve rā-i mühmele ve zā-yı muʿceme-i meftūha ile Māverāünnehr'de bir memleket adıdır, vech-i tesmiyesinde demiştir ki bu خُوار lafzıyla ki hakīr maʿnāsınadır, zemīn maʿnāsına olan زَم lafzından mürekkebdir, zīrā halkı horluk görmeyince itāʿat eylemezler. Ve baʿzılar dedi ki selātīnden biri bir kavmi bu beyābāna nefy edip vardıklarında hāneler yapıp temekkün eyledi-

ler. Bir zamāndan sonra melik-i merkūm menfīleri tefahhus için adam gönderip geldikte gördü ki evler yapmışlar ve odunlar yığmışlar, nehrden balık sayd edip tabh ederler, onların lisānında خُوَار [ḫuvar] lahm ve زَم [zem] odun maʿnāsına olmakla et ve odun yeri ancak diyerek terkīb olunup خُوَارُزَم dediler. Ve müʾellifin ʿinde'l-baʿz خُوَار lafzı ki غُرَاب [ġurāb] veznindedir, رَزْم lafzına muzāf olarak aslı خُوَارُ رَزْم olup baʿdehu tahfīfle rā'nın biri hazf olunup خُوَارَزْم dediler kavline göre خُوار savt ve رَزْم Fārisīde cenk maʿnāsına olmakla cenk āvāzı demek olur, halkı cengāver ve dāʾimā harb ve kıtālle müştagil olmalarıyla her zamān oradan āvāz-ı cenk mesmūʿ olmakla giderek onda ism olmuş olur ve taʿrīb edip خَوَارَزْم dediler ki ḫā'nın ve vāv'ın ve rā'nın fethiyledir. Ve kavl-i sānīye Şaḳīḳ b. Suleyk nām şāʿirin işbu "وَخَافَتْ مِنْ جِبَالِ الصُّغْدَ نَفْسِي || وَخَافَتْ مِنْ جِبَالِ خُوَارَزْم" beyti müʾeyyiddir. Ve baʿzılar dedi ki خُوَار [ḫuvār] غُرَاب [ġurāb] vezninde Ḫārezmī lisānında ete denir ve رَزْم [rezm] zikr olunduğu üzere oduna denir, vech-i tesmiyesi mādde-i merkūmedir. İntehā.

اَلْمِرْزَامَةُ [el-mirzāmet] (mīm'in kesriyle) Eşkin ve revende nākaya denir; yukālu: نَاقَةٌ مِرْزَامَةٌ أَيْ فَارِهَةٌ

اَلْمُرْتَزَمُ [el-murtezem] اِرْتِزَامٌ [irtizām]dan ism-i mefʿūldür, yere yapıştırılmış demektir; tekūlu: تَرَكْتُهُ بِالْمُرْتَزَمِ أَيْ أَلْزَقْتُهُ بِالْأَرْضِ

[ر س ت م]

رُسْتَمُ [Rustem] (rā'nın zammı ve tā'nın fethiyle ve baʿzen mazmūm olur) İsm-i Fārisīdir, muhaddisīnden bir cemāʿatin ismidir.

اَلرُّسْتَمِيُّونَ [er-Rustemiyyūn] Bir cemāʿattir ki cedleri olan Rustem nām kimseye mensūblardır.

[ر س م]

اَلرَّسْمُ [er-resm] (rā'nın fethi ve sīn'in sükūnuyla) Eşme taʿbīr olunan kuyuya denir ki toprakla örtülüp basırılmış ola. Ve bir nesnenin eser ve nişānına denir, ʿalā-kavlin bir nesnenin eser-i bakiyyesine denir, meselā harābe yerin bākī kalan eser ve nişānı gibi. Ve ʿinde'l-baʿz āsārdan şahs ve sevād-ı merʾīsi hergiz kalmayan esere denir, meselā yere berāber vīrān olan hānenin tahte't-türāb temeli gibi; cemʿi أَرْسُمٌ [ersum] gelir,أَفْلُسٌ [eflus] vezninde ve رُسُومٌ [rusūm] gelir; ve minhu yukālu: عَفَتْ رُسُومُ الدِّيَارِ أَيِ الْآثَارُ أَوْ بَقَايَاهَا أَوْ هِيَ مَا لَا شَخْصَ لَهُ مِنَ الْآثَارِ Şārih der ki şīve ve ʿörf ve ʿādet maʿnāsına mütedāvil olan رسْمٌ [resm] eser ve nişān maʿnāsınadır. Ve

رَسْمٌ [resm] Masdar olur, bir hādise bir yeri harāb u yebāb edip yere berāber eserini komak maʿnāsınadır; yukālu: رَسَمَ الْغَيْثُ الدِّيَارَ رَسْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا عَفَّاهَا وَأَبْقَى أَثَرَهَا لَاصِقًا بِالْأَرْضِ Ve bir adama bir nesne ile emr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَسَمَ لَهُ كَذَا إِذَا أَمَرَهُ بِهِ Ve arz içre nā-bedīd olmak maʿnāsınadır ki ölmekten kināyedir; yukālu: رَسَمَ فِي الْأَرْضِ إِذَا غَابَ فِيهَا Ve bir kimse için mersūm yaʿnī vazīfe-i muʿayyene ketb ve taʿyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَسَمَ عَلَى كَذَا إِذَا كَتَبَ Şārihin beyānına göre o vazīfeye مَرْسُومٌ [mersūm] denir;cemʿi مَرَاسِيمُ [merāsīm]dir, baʿzen tahfīfle مَرَاسِمُ [merāsim] dahi derler.

اَلتَّرَسُّمُ [et-teressum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vezninde) Bir nesnenin bākī kalan nişāne ve āsārına nazar eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَسَّمَ الدَّارَ إِذَا نَظَرَ إِلَى رُسُومِهَا Ve mektūb ve eşʿār makūlesini okuyup

mefhūmuna gereği gibi imʿān ve dikkat eylemek maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu bi-sīgati'l-emri: تَرَسَّمْ هَذِهِ الْقَصِيدَةَ أَيِ ادْرُسْهَا وَتَذَكَّرْهَا

اَلرَّسِيمُ [er-resīm] (رَمِيمٌ [remīm] vezninde) Deve yere zor ve şiddetle basmakla tabanı yerde teʾsīr eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَسَمَتِ النَّاقَةُ رَسِيمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَثَّرَتْ فِي الْأَرْضِ Ve deve kısmı bir güne yürümek maʿnāsınadır ki ذَمِيلٌ [ẕemīl] dedikleri yürümekten ziyāde olur ki tabanları yere teʾsīr eder; yukālu: رَسَمَ الْبَعِيرُ رَسِيمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا سَارَ فَوْقَ الذَّمِيلِ Ve

رَسِيمٌ [Resīm] Ashābdan bir zāt ismidir ki Hecer nām belde ahālīsinden ve Benū ʿAbdilḳays cemāʿatindendir.

اَلْإِرْسَامُ [el-irsām] (hemzenin kesriyle) Deveye zor vermekle yeri şiddetle çiğnetip tabanını yerde teʾsīr ettirmek maʿnāsınadır; tekūlu: أَرْسَمْتُ النَّاقَةَ وَلَا تَقُلْ أَرْسَمَتْ هِيَ

اَلْإِرْتِسَامُ [el-irtisām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir adamın emr eylediği nesneye imtisāl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَسَمَ لَهُ كَذَا فَارْتَسَمَ أَيْ أَمَرَهُ بِهِ فَامْتَثَلَ Ve Ḫudāyı müteʿāl dergāhına tekbīr ve taʿavvüz ve ilticā ve duʿā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: اِرْتَسَمَ للهِ تَعَالَى أَيْ كَبَّرَ لَهُ وَتَعَوَّذَ وَدَعَا

اَلرَّوْسَمُ [er-revsem] (جَوْهَرٌ [cevher] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve şol damgaya denir ki ona hātem gibi bir iki hatt kazıp onunla dolu küp ağzına mühr vururlar.Kezālik şol küçük tahtaya denir ki damga nakşı gibi oyma nakşı olmakla onunla çeç harman mührlenir, رَوْشَمٌ [revşem] dahi denir şīn-i muʿceme ile. Vākıʿā bizim diyārlarda ona reşm taʿbīr ederler, harmanı şahne reşmledi derler; küp kapağından büyücek kulplu ve damgalı tahtadır, damga basar gibi onunla çeç harmanın her tarafına basarlar, tā ki mühr altında kalıp dest-i hıyānetten mahfūz olur. Bu cihetle hālen kīle ve dirhem makūlesi üzere basılan damgalara da ıtlāk olunur. Ve

رَوْسَمٌ [revsem] ʿAlāmet maʿnāsınadır. Ve eser ve resm maʿnāsınadır. Ve altına cilā verecek nesneye denir.

اَلرَّاسُومُ [er-rāsūm] Bu dahi رَوْسَمٌ [revsem] gibi dolu küp ağzına mühr vuracak damgaya denir.

اَلرَّوَاسِيمُ [er-revāsīm] (rā'nın fethiyle) Zamān-ı Cāhiliyye'de istiʿmāl eyledikleri kitāblara denir, murād beynlerinde ahkām ve evzāʿ-ı Cāhiliyye üzere mütedāvil olan kitāblardır; onlar kitābī olmamakla kitāb-ı semāviyye ve kütüb-i şerīʿatleri olmayıp nihāyet hukemāları baʿzı kütüb tertīb ve onunla ʿamel ve iʿmāl ederler idi, Yehūd'un Mezāmīr dedikleri kitāb gibi.

اَلرَّاسِمُ [er-rāsim] Mā-i cārī maʿnāsınadır; yukālu: مَاءٌ رَاسِمٌ أَيْ جَارٍ

اَلرَّسَمُ [er-resem] (fethateynle) Güzel ve latīf yürüyüşe denir; yukālu: لَهُ مَشْيٌ رَسَمٌ أَيْ حُسْنُ الْمَشْيِ

اَلْمِرْسَمُ [el-mirsem] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) رَسِيمٌ [resīm] gibi deveye mahsūs bir güne yürüyüşe denir ki murād ayaklarını pek pek basarak şiddet ve sürʿatle olan yürüyüşüdür.

اَلْمُرَسَّمُ [el-muressem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Çubuklu ve kalemli nesc olunmuş alaca sevbe denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ مُرَسَّمٌ أَيْ مُخَطَّطٌ

اَلرَّسُومُ [er-resūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir gün bir gece muttasıl yürür olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ رَسُومٌ إِذَا كَانَ يَبْقَى عَلَى

السَّيْرِ يَوْمًا وَلَيْلَةً

[ر ش م]

اَلرَّشْمُ [er-reşm] (rā'nın fethi ve şīn-i muᶜcemenin sükūnuyla) Yazı yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَشَمَ إِلَيْهِ رَشْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَتَبَ Ve رَوْشَمٌ [revşem] dedikleri damga ile çeç harmanı mührlemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَشَمَ الطَّعَامَ إِذَا خَتَمَهُ يَعْنِي بِالرَّوْشَمِ

اَلرَّوْشَمُ [er-revşem] رَوْسَمٌ [revsem] vezninde ve mürādifidir ki رَشْمٌ [reşm] tahtasına denir.

اَلرَّاشُومُ [er-rāşūm] رَاسُومٌ [rāsūm] vezninde ve mürādifidir.

اَلرَّشَمُ [er-reşem] (fethateynle) Sırtlan kısmının çehresinde olan karamtığa denir. Ve henüz zuhūr eylemeğe başlamış nebāta denir. Ve yerde olan yağmur eserine ve bulaşığına denir: Ve mutlakan eser ve nişāne maᶜnāsınadır; bunda şīn'in sükūnuyla da lügattır. Ve masdar olur, taᶜāmı koklayıp üzerine harīs ve şerehmend olmak maᶜnāsına; yukālu: رَشِمَ الرَّجُلُ رَشَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا صَارَ أَرْشَمَ

اَلرَّشْمَاءُ [er-reşmā'] (حَمْرَاءُ [ḥamrā'] vezninde) Çehresi karamtık olan dişi sırtlana denir; yukālu: ضَبُعٌ رَشْمَاءُ إِذَا كَانَ فِي وَجْهِهِ رَشَمٌ

اَلتَّرْشِيمُ [et-terşīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bu dahi yazı yazmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَشَّمَ الرَّجُلُ إِذَا كَتَبَ

اَلْإِرْشَامُ [el-irşām] (hemzenin kesriyle) رَوْشَمٌ [revşem] ile bir dolu kabı mührlemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْشَمَ الرَّجُلُ إِذَا خَتَمَ إِنَاءَهُ بِالرَّوْشَمِ Ve āhū kısmı henüz zuhūr eden körpe nebātı görüp otlamak maᶜnāsınadır; yukālu:أَرْشَمَتِ الْمَهَاةُ إِذَا رَأَتِ الرَّشَمَ فَرَعَتْهُ Ve ağaç yapraklanmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْشَمَ الشَّجَرُ إِذَا أَوْرَقَ Ve şimşek āhestece çakmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْشَمَ الْبَرْقُ إِذَا أَوْشَمَ

اَلْأَرْشَمُ [el-erşem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Çubuk çubuk alaca ve müntakış olan şeyᵓe denir. Ve taᶜāmı koklayıp hırs ve şerehe düşkün olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ أَرْشَمُ إِذَا كَانَ يَتَشَمَّمُ الطَّعَامَ وَيَحْرِصُ عَلَيْهِ Ve gayr-i memdūh olan azca yağmura denir; yukālu: غَيْثٌ أَرْشَمُ أَيْ قَلِيلٌ مَذْمُومٌ Ve köpeğe denir, كَلْبٌ [kelb] maᶜnāsına.

[ر ص م]

اَلرَّصَمُ [er-reṣam] (rā'nın ve ṣād'ın fethiyle) Dağ aralığında olan kısık yola girmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَصَمَ الرَّجُلُ رَصَمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا دَخَلَ فِي الشِّعْبِ الضَّيِّقِ

[ر ض م]

اَلرَّضْمُ [er-raḍm] (rā'nın fethi ve ḍādı muᶜcemenin sükūnuyla) İnsānın ve davarın eşkini ağır ve künd olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَ الشَّيْخُ رَضْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا ثَقُلَ عَدْوُهُ وَكَذَا الدَّابَّةُ Ve ekin ekmek makūlesi iş için yeri söküp sürmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَ الْأَرْضَ إِذَا أَثَارَهَا بِالزَّرْعِ وَنَحْوِهِ Ve bir adam hānesinde taş gibi ağır düşüp bir yere çıkmayıp oturmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَ فِي بَيْتِهِ إِذَا سَقَطَ لَا يَبْرَحُهُ Ve bir kimseyi yā bir nesneyi yere vurmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَ بِهِ الْأَرْضَ إِذَا ضَرَبَهُ بِهَا Ve

رَضْمٌ [raḍm] رِضَامٌ [riḍām] maᶜnāsınadır, ke-mā se-yuzkeru; fethateynle de lügattır. Ve kuş yerinden kımıldamayıp sābit olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَتِ الطَّيْرُ إِذَا ثَبَتَتْ Ve

رَضْمٌ [Raḍm] Zubāle ile Şuḳūḳ beyninde bir mevziᶜ adıdır. Ve Teymāᵓ nevāhīsinde

bir mevziᶜ adıdır.

ذَاتُ الرَّضْمِ [Ẕātu'r-Raḍm] Vādi'l-Ḳurā nām mahalde bir mevziᶜdir.

اَلرِّضَامُ [er-riḍām] (كِتَابٌ [kitāb] veznin-de) Şol kaya gibi ᶜazīm taşlara denir ki binālarda birbiri üzere vazᶜ ve tertīb olu-nur, kalᶜa bārūlarının iri taşları gibi,رَضْمٌ [raḍm] dahi denir; yukālu: بَنَى دَارَهُ بِالرَّضْمِ وَالرِّضَامِ أَيْ بِالصُّخُورِ الْعِظَامِ يُرْضَمُ بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ

اَلرَّضَمَانُ [er-reḍamān] (fetehātla) Adım-ları sık sık atarak yelmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَضَمَ الرَّجُلُ رَضَمَانًا إِذَا تَقَارَبَ الْعَدْوَ

اَلْمِرْضَمُ [el-mirḍam] (مِنْبَرٌ [minber] vez-ninde) Şol şedīd ve kavī deveye denir ki yürürken iri iri taşları ayaklarıyla çarpıp birbirinin üzere atar ola; yukālu: بَعِيرٌ مِرْضَمٌ إِذَا كَانَ يَرْمِي الْحَجَرَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

اَلرَّضِيمُ [er-reḍīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) ve

اَلْمَرْضُومُ [el-merḍūm] Kaya gibi büyük taş-lar ile yapılmış bināya vasf olur; yukālu: بِنَاءٌ رَضِيمٌ وَمَرْضُومٌ أَيْ مَبْنِيٌّ بِالصَّخْرِ

اَلرُّضَيْمُ [er-ruḍaym] (rā'nın zammıyla) رَضِيمٌ [reḍīm] lafzından musaggardır, bir kuşun ismidir.

رُضَامٌ [ruḍām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir nebāt adıdır. Ve

رُضَامٌ [ruḍām] Cüzᵓīce nebāta denir; yukālu: رُضَامٌ مِنْ نَبْتٍ أَيْ قَلِيلٌ مِنْهُ

اَلرُّضَمَةُ [er-ruḍamet] (هُمَزَةٌ [humezet] vez-ninde) Aslā yuvasından kımıldamayıp dāᵓimā çöküp oturur olan kuşa denir.

اَلرَّضْمَانُ [er-raḍmān] (سَلْمَانُ [selmān] vez-ninde) Eşkini az künd deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ رَضْمَانُ أَيْ ثَقِيلٌ

[ر ط م]

اَلرَّطْمُ [er-raṭm] (rā'nın fethi ve ṭā'nın sükūnuyla) Bir adamı necāt ve hurūcu kābil olmayan bir işe giriftār eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَمَهُ رَطْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَوْحَلَهُ فِي أَمْرٍ لَا يَخْرُجُ مِنْهُ Şārihin beyānına göre رَطْمٌ [raṭm] bir adamı çamu-ra bulamak maᶜnāsına mevzūᶜdur, maᶜānī-i sāᵓire ondan müteferraᶜdır. İntehā. Ve

رَطْمٌ [raṭm] Zekeri tamām yerleştirmek vechiyle cimāᶜ eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَمَ الْمَرْأَةَ إِذَا نَكَحَهَا بِكُلِّ ذَكَرِهِ Ve çım-kırmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَمَ بِسِلْحِهِ إِذَا رَمَى

اَلْإِرْتِطَامُ [el-irtiṭām] (إِفْتِعَالٌ [iftiᶜāl] vezni-nde) Cemīᶜ-i turuk-ı necāt mesdūd olan bir müşkil işe giriftār olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَطَمَهُ فِي أَمْرٍ فَارْتَطَمَ ve yukālu: ارْتَطَمَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ إِذَا لَمْ يَقْدِرْ عَلَى الْخُرُوجِ مِنْهُ Ve bir nesne müzdahim ve müterākim olmak maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَطَمَ الشَّيْءُ إِذَا ازْدَحَمَ وَتَرَاكَمَ Ve fazla-i tabīᶜiyyeyi defᶜ eylemeyip habs eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: إِرْتَطَمَ السِّلْحَ إِذَا حَبَسَهُ

اَلتَّرَطُّمُ [et-teraṭṭum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vez-ninde) Bu dahi habs-i fazla eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَطَّمَ السِّلْحَ إِذَا حَبَسَهُ

اَلرَّاطِمُ [er-rāṭim] Dāᵓimā bir nesneye lüzūm ve mukārenet üzere olan şeyᵓe de-nir; yukālu: هُوَ رَاطِمٌ لَهُ أَيْ لَازِمٌ

اَلْإِرْطَامُ [el-irṭām] (hemzenin kesriyle) Habs ve tevkīf olunmak maᶜnāsınadır; yukālu: أُرْطِمَ الْبَعِيرُ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا احْتُبِسَ كَمَا يُقَالُ رُطِمَ الْبَعِيرُ عَلَى الْمَجْهُولِ مِنَ الثُّلَاثِيِّ Ve hāmūş olmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْطَمَ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ

اَلرُّطَامُ [er-ruṭām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) إِرْطَامٌ [irṭām]ın maᶜnā-yı evvelinden ism-dir, ihtibās maᶜnāsınadır.

اَلرَّطُومُ [er-reṭūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] veznin-

de) Ferci daracık ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَطُومٌ أَيِ الضَّيِّقَةُ الْجِهَازِ Cevherī vehminden nāşī وَاسِعَةُ الْفَرْجِ ile beyān eylemiştir. Kezālik ferci daracık nākaya denir. Ve aslık taʿbīr olunan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَطُومٌ أَيْ رَتْقَاءُ

اَلرُّطْمَةُ [er-ruṭmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Şol düşvār işe denir ki semt ve ciheti bilinmeye, yaʿnī teshīl ve temşīti birle ʿuhdesinden hurūcu kābil olmaya.

اَلْمَرْطُومَةُ [el-merṭūmet] Efʿāl-i şenīʿa ile methūme olan ʿavrete denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ مَرْطُومَةٌ أَيْ مَرْمِيَّةٌ بِسُوءٍ

[ر ع م]

اَلرَّعَامُ [er-reʿām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Hiddetle dike dike bakmaya denir; yukālu: مَا هَذِهِ الرَّعَامُ أَيْ حِدَّةُ النَّظَرِ

اَلرُّعَامُ [er-ruʿām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) At ve koyun kısmının burunlarından akan sümüğe denir, ʿalā-kavlin eʿammdır, sāʾir hayvānın dahi ıtlāk olunur; cemʿi أَرْعِمَةٌ [erʿimet] gelir, أَجْوِبَةٌ [ecvibet] vezninde. Ve

رُعَامٌ [ruʿām] Masdar olur, koyun pek zebūnlayıp arıkladığından burnundan sümük akar olmak maʿnāsına; yukālu: رَعَمَتِ الشَّاةُ رُعَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا اشْتَدَّ هُزَالُهَا فَسَالَ رُعَامُهَا

اَلرَّعَامَةُ [er-reʿāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) رُعَامٌ [ruʿām] maʿnāsınadır; yukālu: رَعَمَتِ الشَّاةُ رَعَامَةً مِنَ الْبَابِ الْخَامِسِ إِذَا اشْتَدَّ هُزَالُهَا فَسَالَ رُعَامُهَا

اَلرَّعْمُ [er-raʿm] (rā'nın fethiyle) Bir nesneyi hıfz ve sıyānet için görüp gözetmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَمَ الشَّيْءَ رَعْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا رَقَبَهُ وَرَعَاهُ Ve güneşin gurūbuna göz dikip muntazır olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَعَمَ الشَّمْسَ إِذَا رَاقَبَ غَيْبُوبَتَهَا Ve

رَعْمٌ [Raʿm] Bir dağın adıdır.

اَلرَّعُومُ [er-reʿūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Burnu sümüklü zebūn koyuna denir. Ve nefs maʿnāsınadır ki rūh-ı insānīdir; yukālu: هُوَ كَرِيمُ الرَّعُومِ أَيِ النَّفْسِ Ve pek arıklayıp zebūnlamış insān ve hayvāna denir; yukālu: رَجُلٌ وَبَعِيرٌ رَعُومٌ أَيِ الشَّدِيدُ الْهُزَالِ Ve bir hatun ismidir.

اَلرُّعَامَى [er-ruʿāmā] (حُبَارَى [ḥubārā] vezninde) ve

اَلرُّعَامَةُ [er-ruʿāmet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Bir şecer adıdır. Ve

رُعَامَى [ruʿāmā] Ciğerde olan ziyādeye denir ki cīger-kūşe taʿbīr olunur.

اَلرُّعْمُومُ [er-ruʿmūm] (rā'nın zammıyla) Bedeni pālūze gibi ter ve nerm ve nāzük mahbūbeye denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رُعْمُومٌ أَيْ نَاعِمَةٌ

اَلتَّرْعِيمُ [et-terʿīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Koyunun burnundan akan sümüğü silmek maʿnāsınadır; yukālu: رَعَّمَ الشَّاةَ إِذَا مَسَحَ رُعَامَهَا

اَلرِّعْمُ [er-riʿm] (rā'nın kesriyle) İç yağına denir. Ve bir hatun ismidir.

أُمُّ رِعْمٍ [ummu riʿm] (rā'nın kesriyle) Dişi sırtlanın künyesidir.

رَعْمَانُ [Raʿmān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde)

رُعَيْمٌ [Ruʿaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esāmīdendir.

[ر غ م]

اَلرَّغْمُ [er-raġm] (rā'nın harekāt-ı selāsı ve ġayn-ı muʿcemenin sükūnuyla) ve

اَلْمَرْغَمَةُ [el-merġamet] (مَرْحَمَةٌ [merḥamet] vezninde) كُرْهٌ [kurh] maʿnāsınadır ki hoşlanmamaktan ʿibārettir, ismlerdir; tekūlu: فَعَلْتُ ذَلِكَ عَلَى رَغْمِهِ وَمَرْغَمَتِهِ أَيْ عَلَى كُرْهٍ مِنْهُ Ve

رَغْمٌ [raġm] (rā'nın fethi ve ġayn'ın sükūnuyla) Masdar olur, bir nesneden hoşlanmayıp kerīh görmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَغِمَهُ وَرَغَمَهُ رَغْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَالثَّالِثِ إِذَا كَرِهَهُ Ve

رَغْمٌ [raġm] Toprağa denir; yukālu: أَلْقَى عَلَيَّ الرَّغْمَ أَيِ التُّرَابَ Ve bir işi bir adama zoraki tutturmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَغَمَهُ رَغْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا قَسَرَهُ Ve züll ve hakāret maᶜnāsınadır; yukālu: رَغِمَ أَنْفُ فُلَانٍ رَغْمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا ذَلَّ Ve bu kināye bābındandır; ve yukālu: رَغِمَ أَنْفِي لِلَّهِ مُثَلَّثَةَ الرَّاءِ أَيْ ذَلَّ عَنْ كُرْهٍ Yaᶜnī bāb-ı rābiᶜden ve sālisten ve hāmistendir. Ve لله kavli لِأَمْرِ اللهِ takdīrinde olmakla "Nefsim istemeyip hoşlanmayarak züll ve tevāzuᶜ eder oldu" demektir. Ve

رَغْمٌ [raġm] Bir adamı mahz tezlīl ve tekdīr için bir iş işlemek maᶜnāsınadır; tekūlu: رَغِمْتُهُ أَيْ فَعَلْتُ شَيْئًا عَلَى رَغْمِهِ

اَلرُّغَامُ [er-ruġām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bu dahi toprağa denir ve bu mādde bu maᶜnāya mevzūᶜdur; yukālu: أَلْقَاهُ فِي الرُّغَامِ أَيِ التُّرَابِ Ve رُعَامٌ [ruᶜām] maᶜnāsınadır ki mühmeledir, sümüğe denir yāhūd lügat-ı redīᵓedir.

اَلْإِرْغَامُ [el-irġām] (hemzenin kesriyle) Toprağa sürmek amᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَمَهُ الذُّلُّ أَيْ أَلْصَقَهُ بِالتُّرَابِ Yaᶜnī pek hākisār etti, ıstılāhımızda dahi burnunu toprağa sürttü taᶜbīri zebān-zededir. Ve bir adamı hoşnūd etmeyip gazab-nāk eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْغَمَهُ أَيْ أَسْخَطَهُ Şārih der ki burada teşvīş-i nüsha vardır, zīrā asl meᵓhazlarda وَأَرْغَمَهُ أَسْخَطَهُ وَأَرْغَمَهُ اللهُ وَأَدْغَمَهُ سَوَّدَهُ ᶜunvānında müsebbettir. Ve

إِرْغَامٌ [irġām] إِدْغَامٌ [idġām] maᶜnāsınadır ki yüz karartmaktır ki tezlīl ve tahkīrden kināyedir; yukālu: أَرْغَمَهُ اللهُ وَأَدْغَمَهُ أَيْ سَوَّدَ وَجْهَهُ

اَلْمَرْغَمُ [el-merġam] (مَقْعَدٌ [maḳᶜad] vezninde) ve

اَلْمَرْغِمُ [el-merġim] (مَجْلِسٌ [meclis] vezninde) Burna ıtlāk olunur.

اَلتَّرْغِيمُ [et-terġīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Bir adamın hakkında hor ve hakīr olsun diye duᶜā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَغَّمَهُ إِذَا قَالَ لَهُ رَغْمًا رَغْمًا وَقَوْلُهُمْ رَاغِمٌ دَاغِمٌ إِتْبَاعٌ

اَلرَّغْمَاءُ [er-raġmāᵓ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāᵓ] vezninde) Burnunun ucu ak olan koyuna denir, ᶜalā-kavlin burnunun ucunda sāᵓir bedeninin levnine muhālif levn ola; yukālu: شَاةٌ رَغْمَاءُ إِذَا كَانَ عَلَى طَرَفِ أَنْفِهَا بَيَاضٌ أَوْ لَوْنٌ يُخَالِفُ سَائِرَ بَدَنِهَا

اَلْمِرْغَامَةُ [el-mirġāmet] (mīm'in kesriyle) Bed-meşreb ve nādān karıya denir ki dāᵓimā zevcini igzāb eder ola; yukālu: إِمْرَأَةٌ مِرْغَامَةٌ أَيْ مُغْضِبَةٌ لِبَعْلِهَا

اَلرَّغَامُ [er-reġām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Yumuşak toprağa denir; ᶜalā-kavlin toprakla karışık kuma denir. Ve bir kumluk ismidir.

اَلْمُرَاغَمَةُ [el-murāġamet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāᶜalet] vezninde) Bir kimse ile nizāᶜ edip onu terk ve ferāmūş eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَاغَمَهُمْ إِذَا نَابَذَهُمْ وَهَجَرَهُمْ Ve bir adamdan ıraklaşmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَاغَمَهُ إِذَا تَبَاعَدَ عَنْهُ Ve düşmanlık eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَاغَمَهُمْ إِذَا عَادَاهُمْ Ve bir adamı darıltmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَاغَمَهُ إِذَا غَاضَبَهُ

اَلتَّرَغُّمُ [et-teraġġum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜᶜul] vezninde) Bir adama dargınlık peydā eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَغَّمَ عَلَيْهِ إِذَا تَغَضَّبَ

اَلرُّغَامَى [er-ruġāmā] (حُبَارَى [ḥubārā] vez-

ninde) رُعَامَى [ruʿāmā] lafzında lügattır ki ciger-kūşeye denir. Ve رُخَامَى [ruḫāmā] lafzında lügattır ki bir nebāt ismidir. Ve burna denir. Ve akciğerin boğurtlağına denir ki gırtlak dahi taʿbīr olunur.

اَلْمُرَاغَمُ [el-murāġam] (mīm'in zammı ve ġayn'ın fethiyle) Gidecek yere denir; yukālu: وَجَدَ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا أَيْ مَذْهَبًا Ve kaçacak yere denir; tekūlu: مَا لِي عَنْكَ مُرَاغَمٌ أَيْ مَهْرَبٌ Kāle'ş-şārih ve minhu kavluhu taʿālā: ﴿يَجِدْ فِي الْأَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا﴾ أَيْ مَذْهَبًا يَذْهَبُ إِلَيْهِ إِذَا رَأَى مُنْكَرًا يَلْزَمُهُ أَنْ يَغْضِبَ مِنْهُ ve

مُرَاغَمٌ [murāġam] Hısn ve hisāra ıtlāk olunur. Ve mevkiʿ-i ıztırāba denir; yukālu: وَقَعَ فِي الْمَرَاغِمِ أَيِ الْمُضْطَرَبِ

رَغْمَانُ [Raġmān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) Bir recül ismidir.

رُغَيْمَانُ [Ruġaymān] (rā'nın zammıyla) Bir mevziʿdir.

رُغَيْمٌ [Ruġaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir recül ismidir.

اَلْمَرْغَمَةُ [el-merġamet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) ʿArablara mahsūs bir laʿib adıdır.

اَلرُّغَامَةُ [er-ruġāmet] (ثُمَامَةٌ [ṣumāmet] vezninde) Matlūb ve dil-hāh olan şeyʾe denir; tekūlu: لِي عِنْدَ فُلَانٍ رُغَامَةٌ أَيْ طَلِبَةٌ

[ر ق م]

اَلرَّقْمُ [er-raḳm] (rā'nın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Yazı yazmak maʿnāsınadır; yukālu: رَقَمَ الرَّاقِمُ رَقْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَتَبَ Ve yazıya nokta ve iʿrāb vazʿıyla tebyīn eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَقَمَ الْكِتَابَ إِذَا أَعْجَمَهُ وَبَيَّنَهُ [Ve] رَقْمٌ [raḳm]-ı hisābī bundan meʾhūzdur. Ve sevbi muhattat kılmak maʿnāsınadır. Şārihin beyānı üzere bu üç güne maʿnāyı muhtemeldir: Evvelā cullāh sevbi yol yol çubuklu alaca nesc eylemek, sāniyā bāzirgānlar nişān için çizgiler eylemek, sālisā bir tarafına bahāsını ve endāzesinin ʿadedini resm eylemek maʿnālarıdır; yukālu: رَقَمَ الثَّوْبَ إِذَا خَطَّطَهُ Ve

رَقْمٌ [raḳm] Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır; yukālu: جَاءَ بِالرَّقْمِ أَيْ بِالدَّاهِيَةِ Ve bir çeşit çubuklu alaca kumaşın ismidir, ʿalā-kavlin ḫazz ile mensūc kutnī kumaşa denir yāhūd بُرْدٌ [burd] dedikleri kumaş cinsindendir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ رَقْمٌ أَيْ ضَرْبٌ مُخَطَّطٌ مِنَ الْوَشْيِ أَوْ مِنَ الْخَزِّ أَوْ مِنَ الْبُرُودِ Ve

رَقْمٌ [raḳm] Çok nesneye denir, ke-mā se-yuzkeru.

اَلتَّرْقِيمُ [et-terḳīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) رَقْمٌ [raḳm] ile üç maʿnā-yı evvelde mürādiftir; yukālu: رَقَّمَهُ بِمَعْنَى رَقَمَهُ Ve تَرْقِينٌ [terḳīn] maʿnāsınadır ki dīvān-ı mīrī kātibleri rikāʿ ve tevkīʿāt ve ḥusbānāt defterlerine ʿalāmet-i mahsūsa ile nişān eylemek maʿnāsınadır ki bir mahalli tesvīd ile ibtāl eylemekten ʿibārettir tā ki onun sūreti rūznāmçeye nakl ve tebyīz olunmuş zannıyla sonradan hisāba idhāl olunmaya. Hālen dīvān küttābı beyninde meselā bir fermānlı kimsenin ʿafvı zuhūrunda fermānlı defterinden ismini çaldıkta kaydı terkīn olunmak taʿbīri bu kabīldendir. Ve mahlūl vukūʿunda defterten ismi terkīn olunmak ve kuzāt-ı ʿasākir rūznāmçelerinden kezālik tezkire-i tevcīhlerinde merfūʿ çekilmek bu cümledendir; yukālu: رَقَّمَ الْكَاتِبُ أَيْ رَقَّنَ وَهِيَ عَلَامَةٌ لِأَهْلِ دِيوَانِ الْخَرَاجِ يُجْعَلُ عَلَى الرِّقَاعِ وَالتَّوْقِيعَاتِ وَالْحُسْبَانَاتِ لِئَلَّا يُتَوَهَّمَ أَنَّهُ بُيِّضَ كَيْلَا يَقَعَ فِيهِ حِسَابٌ

اَلْمِرْقَمُ [el-mirḳam] (مِنْبَرٌ [minber] vezninde) Kaleme ıtlāk olunur. Ve ʿArablar bir şedīdü'l-gazab kimse beyhūde yere hışm

ve gazabını taşırdıkta "طَفَا مِرْقَمُكَ" وَ"جَاشَ مِرْقَمُكَ" وَ"غَلَا وَطَفَحَ وَارْتَفَعَ وَقَذَفَ مِرْقَمُكَ" derler, güyā ki kalemi tugyān edip mistardan zāyig olmasını tugyān-ı gazabdan kināye ederler.

اَلْمَرْقُومَةُ [el-merḳūmet] Şol dābbeye denir ki ayakları çizgili dağlanmış ola; yukālu. دَابَّةٌ مَرْقُومَةٌ إِذَا كَانَتْ فِي قَوَائِمِهَا خُطُوطُ كَيَّاتٍ ve yukālu: ثَوْرٌ وَحِمَارُ وَحْشٍ مَرْقُومُ الْقَوَائِمِ أَيْ مُخَطَّطُهَا بِسَوَادٍ Yaʿnī halkī siyāh siyāh çizgileri ola. Ve

مَرْقُومَةٌ [merḳūmet] Nebāt-ı kalīli olan yere denir ki seyrek seyrek bir mikdārca alaca nebāt ola.

اَلرَّقْمَةُ [er-raḳmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Bāgçeye ve çemen-zāra denir, رَوْضَةٌ [ravḍat] maʿnāsına. Ve derenin bir cānibine yāhūd suyu müctemiʿ olan yerine denir. Ve ebe gümeci dedikleri nebāta denir.

اَلرَّقَمَةُ [er-reḳamet] (fetehātla) Bir nebāt adıdır.

اَلرَّقْمَتَانِ [er-raḳmetān] (تَمْرَتَانِ [temretān] vezninde) Davarın iki ellerinin iç yüzlerinde tırnağa şebīh iki mühredir ki birbirine mukābil olur, ʿalā-kavlin eşek kısmının yancık etlerini ihāta eylemiş iki eser ve nişāneye denir ki dağlamaktan peydā olmuştur yāhūd etten iki mühredir ki at kısmının kollarının iç yüzlerine karīb yerlerinde olur, üzerlerinde tüy olmaz yāhūd جَاعِرَتَانِ [cāʿiretān]dan ʿibārettir. Müʾellif "ج،ع،ر" māddesinde جَاعِرَتَانِ مَوْضِعُ الرَّقْمَتَيْنِ مِنِ اسْتِ الْحِمَارِ kavli maʿnā-yı ahīri müʾeyyiddir. Ve

رَقْمَتَانِ [Rakmetān] Ṣammān nāhiyesinde iki çemen-zāra denir.

اَلرَّقَمُ [er-reḳam] (fethateynle) Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır. Ve Medīne'de bir mevziʿ adıdır. سِهَامٌ رَقَمِيَّاتٌ oraya mensūbdur.

يَوْمُ الرَّقَمِ [yevmu'r-reḳam] Beyne'l-ʿArab yevm-i maʿrūftur.

اَلرَّقِمُ [er-reḳim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Āfet ve dāhiyeye denir. Ve çok nesneye denir, رَقْمٌ [raḳm] gibi; yukālu: جَاءَ بِالرَّقَمِ وَبِالرَّقْمِ أَيْ بِالْكَثِيرِ

اَلرَّقِيمُ [er-Reḳīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir mevziʿ adıdır. Ve Ḫirām b. Vābiṣa'nın feresi ismidir. Ve ashāb-ı kehfin karyesi ismidir yāhūd mağaraları olan dağın yāhūd kelblerinin ismidir yāhūd mağaraları olan derenin yāhūd sahranın ismidir yāhūd resāstan düzülmüş bir levhin ismidir ki onda ashāb-ı kehfin nesebleri ve esmāları ve dīnleri ve kendiden havfla firār ettikleri melikin ismi ve kıssaları nakş olunmuştur. Ve

رَقِيمٌ [reḳīm] Yazı yazacak devāta yaʿnī divite ve levhaya denir. Mütercim der ki baʿzılar ashāb-ı rekīmi başka kimseler ile tefsīr eylediler kıssası tefsīr-i Beyḍāvī'de mebsūttur.

اَلْأَرْقَمُ [el-erḳam] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Bir türlü yılana denir ki cemīʿ yılanlardan yaramaz olup dāʾimā ledg için insān kısmını cüstücū eder, ʿalā-kavlin aklı karalı alaca yılana denir, yāhūd erkek alaca yılana denir. Müʾennesinde رَقْشَاءُ [raḳşāʾ] denir, رَقْمَاءُ denmez. Ve

أَرْقَمُ [Erḳam] Tağlib kabīlesinde bir küçük kabīleye denir, cemāʿatine أَرَاقِمُ [Erāḳim] denir.

اَلرَّقِيمَةُ [er-reḳīmet] (سَفِينَةٌ [sefīnet] vezninde) Rüşd ve fetānet ehli kār-güzār ve

müdebbire ve müdīre-i umūr olan hatman hatuna denir; yukālu: إِمْرَأَةٌ رَقِيمَةٌ أَيْ عَاقِلَةٌ بَرْزَةٌ

رُقَيْمٌ [Ruḳaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Esmādandır. Ḥumeyḍa bint Ruḳaym ashāb-ı Bedr'dendir.

[ر ك م]

اَلرَّكْمُ [er-rekm] (rā'nın fethi ve kāf'ın sükūnuyla) Bir nesneyi biriktirip birbiri üzere yığmak maʿnāsınadır; yukālu: رَكَمَ الشَّيْءَ رَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا جَمَعَهُ فَوْقَ آخَرَ حَتَّى يَصِيرَ رُكَامًا مَرْكُومًا

اَلرُّكَامُ [er-rukām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Birbiri üzere yığılmış nesneye denir ki yığın taʿbīr olunur; yukālu: رَكَمَهُ حَتَّى صَارَ رُكَامًا كَرُكَامِ الرَّمْلِ Ve kat kat olmuş buluta denir. Ve büyük sürüye denir; yukālu: قَطِيعٌ رُكَامٌ أَيْ ضَخْمٌ

اَلرَّكَمُ [er-rekem] (fethateynle) Bu dahi katlanmış sehāba denir; yukālu: سَحَابٌ رَكَمٌ أَيْ رُكَامٌ

اَلْإِرْتِكَامُ [el-irtikām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bir nesne birbiri üzere kat kat yığılıp sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَكَمَ الشَّيْءُ إِذَا اجْتَمَعَ يَعْنِي بَعْضُهُ فَوْقَ بَعْضٍ

اَلْمُرْتَكَمُ [el-murtekem] (ism-i mefʿūldür) ve

مُرْتَكَمُ الطَّرِيقِ [murtekemu'ṭ-ṭarīḳ] Yolun düz cāddesine ıtlāk olunur, gūyā ki sāʾir fürūʿ ve şuʿbeleri onda cemʿ olunmuştur; yukālu: هَذَا مُرْتَكَمُ الطَّرِيقِ أَيْ جَادَّتُهُ

اَلرُّكْمَةُ [er-rukmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Balçık kümesine denir.

اَلتَّرَاكُمُ [et-terākum] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Cemʿ olup birbiri üzere sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَاكَمَ الشَّيْءُ إِذَا اجْتَمَعَ

[ر م م]

اَلرَّمُّ [er-remm] (rā'nın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) ve

اَلْمَرَمَّةُ [el-meremmet] (mīm'in ve rā'nın fethiyle) Halel bulmuş nesneyi ıslāh eylemek maʿnāsınadır ki onarmak taʿbīr olunur; yukālu: رَمَّهُ رَمًّا وَمَرَمَّةً مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالْأَوَّلِ إِذَا أَصْلَحَهُ Ve koyun ve keçi makūlesi hayvān ağız ile ağaç budaklarının uçlarını kavrayıp otlamak maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّتِ الْبَهِيمَةُ إِذَا تَنَاوَلَتِ الْعِيدَانَ بِفَمِهَا Ve ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّ الشَّيْءَ إِذَا أَكَلَهُ Ve

رَمٌّ [remm] ve

رِمَّةٌ [rimmet] (rā'nın kesriyle) ve

رَمِيمٌ [remīm] Kemik çürümek maʿnāsınadır; yukālu: رَمَّ الْعَظْمُ رِمَّةً وَرَمًّا وَرَمِيمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا بَلِيَ

اَلْإِرْتِمَامُ [el-irtimām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Bu dahi behīme ağzıyla budak uçlarını çekip otlamak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَمَّتِ الْبَهِيمَةُ إِذَا تَنَاوَلَتِ الْعِيدَانَ بِفَمِهَا Ve deve yavrusu hörgücü ibtidā el ile yoklanmak derecesine bālig olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِرْتَمَّ الْفَصِيلُ وَهُوَ أَوَّلُ مَا تَجِدُ لِسَنَامِهِ مَسًّا

اَلْإِرْمَامُ [el-irmām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi kemik çürümek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَّ الْعَظْمُ إِذَا بَلِيَ ve fi'l-hadīsi: "قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ تُعْرَضُ صَلَاتُنَا عَلَيْكَ وَقَدْ أَرَمْتَ" عَلَى وَزْنِ ضَرَبْتَ أَيْ بَلِيتَ أَصْلُهُ أَرْمَمْتَ فَحُذِفَتْ إِحْدَى الْمِيمَيْنِ كَأَحَسْتَ فِي أَحْسَسْتَ Ve

إِرْمَامٌ [irmām] Kemik iliklenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَّ الْعَظْمُ إِذَا جَرَى فِيهِ الرِّمُّ أَيِ الْمُخُّ Ve hāmūş olmak maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَّ الرَّجُلُ إِذَا سَكَتَ Ve lehv ve hevāya meyl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَرَمَّ إِلَى اللَّهْوِ إِذَا مَالَ

اَلرَّمِيمُ [er-remīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Masdardır ki zikr olundu. Ve vasf olur, çürümüş kemiğe denir; yukālu: عَظْمٌ رَمِيمٌ أَيْ بَالٍ

اَلْإِسْتِرْمَامُ [el-istirmām] Duvar köhnelenmekle meremmet ve ıslāha muhtāc olmak maʿnāsınadır ki lisān-ı hālle meremmetini daʿvet ve taleb eder; yukālu: إِسْتَرَمَّ الْحَائِطُ إِذَا دَعَا إِلَى إِصْلَاحِهِ

اَلرُّمَّةُ [er-rummet] (rā'nın zammıyla ve kesriyle) Çürük ip parçasına denir; yukālu: فِي رَأْسِ الْوَتِدِ رُمَّةٌ أَيْ قِطْعَةُ حَبْلٍ بَالٍ Şārih der ki nüshalardan بَالٍ lafzı sākıt olmuştur. İntehā. Ẕu'r-Rumme nām şāʿir onunla mülakkab oldu. Şārihin beyānına göre "أَشْعَثَ بَاقِي رُمَّةِ التَّقْلِيدِ" mısrāʿına mebnī telkīb olundu. Ve baʿzılar dedi ki henüz tıfl iken bir parça eski ip ile kitābını gerdanına geçirip mektebe giderken bir kimse görüp ẕu'r-rumme diye nevāziş eylediği bāʿis-i telkīb olmuştur. Ve

رُمَّةُ [Rummet] Necd diyārında bir büyük ovanın ismidir ki ona niçe dereler ve çaylar munsabb olur. Ve gāh olur ki mīm'ini tahfīf ederler; ve minhu'l-meselu: "كُلُّ بَنِيَّ يُحْسِينِي إِلَّا الْجُرَيْبَ فَإِنَّهُ يُرْوِينِي" Yaʿnī ʿArablar zikr olunan ovanın lisānından mesel-i mezbūru tefevvüh eylediler:"Cemīʿ-i evlādım yaʿnī bana munsabb olan derelerim suyu bana azca azca içirirler, lākin Cureyb dedikleri büyük dere beni suya kandırır." Madrib-i mesel maʿlūmdur. Ve

رُمَّةٌ [rummet] Alına denir ki جَبْهَةٌ [cebhet] maʿnāsına. Ve bi'l-cümle ve bi'l-külliyye maʿnāsınadır ki hep ve kamu taʿbīr olunur. Bir kimse bir devenin boynuna bir çürük ip parçası bağlayıp beyʿ ettikte mezbūr ipi dahi müşterīye vermekle دَفَعَهُ إِلَيْهِ بِرُمَّتِهِ dediler,min-baʿd وَكُلِّهِ بِجُمْلَتِهِ maʿnāsına istiʿmāl olundu; yukālu: دَفَعَهُ اللهُ بِرُمَّتِهِ أَيْ بِجُمْلَتِهِ

اَلرِّمَّةُ [er-rimmet] (rā'nın kesriyle) Masdardır ki zikr olundu. Ve çürümüş kemiklere denir, عِظَامٌ بَالِيَةٌ maʿnāsına. Şārih der ki savāb olan اَلْعَظْمُ الْبَالِي olmaktır, zīrā رِمَّةٌ [rimmet] müfreddir. Cemʿi رِمَمٌ [rimem] dir,عِنَبٌ [ʿineb] vezninde; yukālu: اَللهُ يُحْيِي الرِّمَمَ أَيِ الْعِظَامَ الْبَالِيَةَ Ve kanatlı karıncaya denir. Ve ağaç kurduna denir.

اَلْأَرْمَامُ [el-ermām] (hemzenin fethiyle) ve

اَلرِّمَامُ [er-rimām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) ve

اَلرِّمَمُ [er-rimem] (عِنَبٌ [ʿineb] vezninde) رِمَّةٌ [rimmet]in cemʿleridir; ve yukālu: حَبْلٌ أَرْمَامٌ وَرِمَامٌ وَرِمَمٌ أَيْ بَالٍ Ve bu ثَوْبٌ أَخْلَاقٌ kabīlindendir.

اَلرِّمُّ [er-rimm] (rā'nın kesriyle) Fi'l-asl çürümüş kemiğe denir ki türāb olur. Ve ʿArablar طِمٌّ [ṭimm] lafzıyla zikr edip pek firāvān nesne murād ederler; yekūlūne: جَاءَ فُلَانٌ بِالطِّمِّ وَالرِّمِّ أَيْ بِالْبَحْرِيِّ وَالْبَرِّيِّ أَوِ الرَّطْبِ وَالْيَابِسِ أَوِ الْمَاءِ وَالتُّرَابِ أَوْ بِالْمَالِ الْكَثِيرِ Ve suyun götürüp gittiği nesneye denir, ʿalākavlin su yüzünde olan otluk ve sazlık makūlesinin kırıntısına denir. Ve kemik içre olan iliğe denir.

اَلْمُرِمُّ [el-murimm] (mīm'in zammı ve rā'nın kesriyle) Kemikleri ilik tutmağa başlamış nākaya denir.

اَلرُّمُّ [er-rumm] (rā'nın zammıyla) Derūnda olan hemm ve tasaya denir; yukālu: فِي قَلْبِهِ رُمٌّ أَيْ هَمٌّ Ve Mekke'de bir köhne kuyunun ismidir. Ve Ḥicāz'da bir binānın adıdır.

رَمٌّ [Remm] (rā'nın fethiyle) Beş karye ismidir,mecmūʿu Şīrāz ülkesindedir.

اَلْمَرَمَّةُ [el-meremmet] (mīm'in fethi ve rā'nın fethi ve kesriyle) Her çatal tırnaklı hayvānın dudağına denir.

اَلرَّمْرَامُ [er-remrām] (ثَرْثَارٌ [serserār] vezninde) Bir güne boz renkli nebāt adıdır, berdān dedikleridir ki Türkīde ayçiçeği derler.

رَمْرَمٌ [Remrem] (فَدْفَدٌ [fedfed] vezninde) yāhūd

يَرَمْرَمٌ [Yeremrem] Bir dağın adıdır.

دَارَةُ الرِّمْرِمِ [Dāretu'r-Rimrim] (سِمْسِمٌ [simsim] vezninde)

رُمَّانٌ [Rummān]

رُمَّانَتَانِ [Rummānetān] (rā'ların zammıyla)

أَرْمَامٌ [Ermām] (hemze-i meftūha ile) Birer mevziʿlerdir.

اَلرَّمَمُ [er-Remem] (fethateynle) Bir vādī ismidir.

اَلتَّرَمْرُمُ [et-teremrum] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Söylemeğe ağız açıp deprenip yapınmak maʿnāsınadır; yukālu: تَرَمْرَمُوا إِذَا تَحَرَّكُوا لِلْكَلَامِ وَلَمْ يَتَكَلَّمُوا

اَلرُّمَامَةُ [er-rumāmet] (ثُمَامَةٌ [sumāmet] vezninde) Kefāf-ı maʿāşā denir; yukālu: إِكْتَفَى بِالرُّمَامَةِ أَيِ الْبُلْغَةِ

اَلتَّرَمُّمُ [et-teremmum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Kemik kemirmek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَمَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَعَرَّقَ

اَلْمَرَامِيمُ [el-merāmīm] (mīm'in fethiyle) Yelekleri geçirilip ıslāh olunmuş oklara denir;müfredi مَرْمُومٌ [mermūm]dur; yukālu: سَهْمٌ مَرْمُومٌ وَسِهَامٌ مَرَامِيمُ أَيِ الْمُصْلَحَةُ الرِّيشِ

اَلْمُرِمَّاتُ [el-murimmāt] (مُهِمَّاتٌ [muhimmāt] vezninde) Devāhī ve āfāta denir;müfredi مُرِمَّةٌ [murimmet]tir.

اَلرُّمُمُ [er-rumum] (zammeteynle) Rüşd ve fetānetli zihn ve zekā sāhibesi kızlara denir; müfredi رَامَّةٌ [rāmmet]tir; yukālu: جَارِيَةٌ رَامَّةٌ وَجَوَارٍ رُمُمٌ أَيْ كَيِّسَةٌ

اَلرُّمَامُ [er-rumām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Mübālagadır, pek çürümüş kemiğe denir.

[ر ن م]

اَلرُّنُمُ [er-runum] (zammeteynle) Hoş āvāze ve hūb nagmeler ile beste ve şarkılar söyleyen mūsikī-āşinā çengī takımına denir, مُغَنِّيَاتٌ مُجِيدَاتٌ maʿnāsına.

اَلرَّنَمُ [er-renem] (fethateynle) Savt ve āvāza denir; yukālu: لَهُ رَنَمٌ لَطِيفٌ أَيْ صَوْتٌ

اَلرَّنِيمُ [er-renīm] (rā'nın fethiyle) Ezgiler ile ırlamak maʿnāsınadır; Fārisīde serāyīden mürādifidir; yukālu: رَنِمَ الْمُطْرِبُ رَنِيمًا إِذَا طَرَّبَ صَوْتَهُ

اَلتَّرْنِيمُ [et-ternīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi hoş ve dil-keş ezgiler ile ırlamak maʿnāsınadır; yukālu: رَنَّمَ الْمُطْرِبُ وَالْحَمَامُ وَالْجُنْدَبُ وَالْقَوْسُ وَكَذَا كُلُّ مَا اسْتُلِذَّ صَوْتُهُ تَرْنِيمًا إِذَا طَرَّبَ صَوْتَهُ

اَلتَّرَنُّمُ [et-terennum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿul] vezninde) Pestli tīzli hoş ezgiler ile nagme ve āhenk eylemek maʿnāsınadır; yukālu: تَرَنَّمَ الْبُلْبُلُ إِذَا رَجَّعَ صَوْتَهُ

اَلرَّنْمَةُ [er-renmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلتَّرْنَمُوتَةُ [et-ternemūtet] (فَعْلَلُوتَةٌ [faʿlelūtet] vezninde ki mübālagadır) Pestli tīzli ezgiler ile olan hoş ve dil-keş nagmeye denir; yukālu: لَهُ رَنْمَةٌ حَسَنَةٌ وَتَرْنَمُوتَةٌ أَيْ تَرَنُّمٌ

اَلتَّرْنَمُوتُ [et-ternemūt] (عَنْكَبُوتٌ [ʿankebūt] vezninde) Şol yaya denir ki atılırken nagme ve terāne gibi hoş ve şīvelī tıngırtısı ola; yukālu: قَوْسٌ تَرْنَمُوتٌ أَيْ لَهَا حَنِينٌ عِنْدَ الرَّمْيِ

اَلرَّنَمَةُ [er-renemet] (fetehātla) Bir hurde nebāt adıdır.

رَنُومٌ [Renūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Bir mevziᶜdir.

[ر و م]

اَلرَّوْمُ [er-revm] (نَوْمٌ [nevm] vezninde) ve اَلْمَرَامُ [el-merām] (mīm'in fethiyle) Talep eylemek maᶜnāsınadır; yukālu: رَامَهُ يَرُومُهُ رَوْمًا وَمَرَامًا إِذَا طَلَبَهُ Ve

رَوْمٌ [revm] Kulağın yumuşağına denir; zammla da lügattır; yukālu: أَصَابَ رَوْمَ أُذُنِهِ أَيْ شَحْمَتَهُ Ve ehl-i tecvīd ıstılāhında رَوْمُ الْحَرَكَةِ [revmu'l-ḥareket] kelimede olan gizlice hareke-i muhteleseden ᶜibārettirve bu إِشْمَامٌ [işmām]dan ekserdir, zīrā إِشْمَامٌ [işmām]da hareke istimāᶜ olunur, her ne denli hafiy-ye ve muhtelese ise de beyne beyne olan hemzenin harekesi gibi, hemān harekeye işāret olur, el-hāsıl dürüst hareke değildir; yukālu: وَقَفَ الْقَارِئُ عَلَى الرَّوْمِ وَهِيَ حَرَكَةٌ مُخْتَلَسَةٌ مُخْتَفَاةٌ وَهِيَ أَكْثَرُ مِنَ الْإِشْمَامِ لِأَنَّهَا تُسْمَعُ Ve

مَرَامٌ [merām] Matlab maᶜnāsına gelir; yukālu: هُوَ بَعِيدُ الْمَرَامِ أَيِ الْمَطْلَبِ

اَلرُّومُ [er-Rūm] (rā'nın zammıyla) Nevᶜ-i insāndan bir sınf ve tāᵓifedir ki Rūm b. ᶜĪṣū b. İsḥāḳ ᶜaleyhi's-selām neslinden münşaᶜiblerdir. Ve رُومٌ [Rūm] lafzı cemᶜ olur, müfredinde رُومِيٌّ [Rūmiyy] denir, زَنْجٌ [zenc] ve زَنْجِيٌّ [zenciyy] gibi; yukālu: رَجُلٌ رُومِيٌّ وَهُمْ رُومٌ

اَلرُّومَةُ [er-rūmet] (rā'nın zammıyla) Tut-kala denir, غِرَاءٌ [ġirāᵓ] maᶜnāsına. Ve Ṭaberiyye kazāsında bir karye adıdır. Ve Medīne'de bir kuyu ismidir.

اَلتَّرْوِيمُ [et-tervīm] (تَفْعِيلٌ [tefᶜīl] vezninde) Eğlenmek maᶜnāsınadır; yukālu: رَوَّمَ الرَّجُلُ إِذَا لَبِثَ Ve bir adamı bir nesneyi taleb eder kılmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَوَّمَ فُلَانًا وَرَوَّمَ بِهِ إِذَا جَعَلَهُ يَطْلُبُ الشَّيْءَ Ve bir nesneden son-ra yine bir nesneyi tahsīl fikrinde olmak maᶜnāsınadır; yukālu: رَوَّمَ رَأْيَهُ إِذَا هَمَّ بِشَيْءٍ بَعْدَ شَيْءٍ

رَامَةُ [Rāmet] Bādiye'de bir mevziᶜdir;ekserī eşᶜārda tesniye sīgasıyla īrād ederler, iki tarafı iᶜtibārıyla; ve minhu'l-meselu: "تَسْأَلُنِي بِرَامَتَيْنِ سَلْجَمًا" Mevziᶜ-i mezbūrda bir hatun şevherinden şalgam taleb eylemekle kelām-ı mezbūru tefevvüh eyledi, mevkiᶜi olmayan mahalde nesne taleb olundukta īrād olunur.

رُومَانُ [Rūmān] (rā'nın zammıyla) Bir mevziᶜdir. Rūmān er-Rūmī ve Rūmān b. Naᶜce ashābdandır.

أُمُّ رُومَانَ [Ummu Rūmān] Ummu ᶜĀᵓişe eṣ-Ṣiddīḳa'dır, ismi Zeyneb idi.

اَلرُّومَانِيُّ [er-Rūmāniyy] (rā'nın zammıyla) Yemāme'de bir mevziᶜdir.

رُومِيَّةُ [Rūmiyyet] (rā'nın zammı ve yā'nın tahfīfiyle) Medāᵓin şehrlerinden bir şehr ismidir ki hālen harābedir. Ve

رُومِيَّةُ [Rūmiyyet] Rūm ülkesinde dahi bir belde-i ᶜazīmedir.

İbn Ḫurdāẕbih nakli üzere tavuk pazarı de-dikleri çarşının tūlü bir fersah mikdārıdır ve bedesteni üç fersah mikdārı mesāfedir. Ve iskelesinde bakırdan maᶜmūl körfez olup ve onda bāzirgān dükkānları vardır. Ve o dükkānlar şol mertebe süsᶜatlidir ki her birinde sāhibinin sefīneleri durur. Ve şehrinin sūrunun irtifāᶜı seksen ve ᶜarzı yirmi zirāᶜdır. Ve bu merkūmun nakli ol-makla "فَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ" Hālen şehr-i mezbūr İṭalya ülkesinde Rūmiyye dedik-leridir ki papanın karār-gāhıdır. Vākıᶜā ashāb-ı cogrāfiyye selefte pek ᶜazametini rivāyet ederler.

Ve خُرْدَاذِيه [Ḫurdāẕīh] ḫā'nın zammı ve ẕāl-ı muᶜcemenin kesri ve yā-yı tahtiyyenin sükūnu ve āhirde hā'yla mazbūttur. Aslı خُورْدَاد idi, güneş vergisi demektir ويه kelimesi savttır. Ve baᶜzılar bā-yı muvahhade ile takyīd eylemekle ne güzel ᶜatiyye şems demek olur ve baᶜzılar خُرْزَاد zabt eylemekle اِبْنُ الشَّمْسِ demek olur. Şārih der ki Medāᵓin'de olan Rūmiyye, Nūşirevān bināsıdırve Rūm'da olan Rūmiyye evvel-i mülūk-i Rūm olan Rūmīs bināsıdır.

اَلتَّرَوُّمُ [et-terevvum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Bir adamı maskaralığa almak maᶜnāsınadır; yukālu: تَرَوَّمَ بِهِ إِذَا تَهَزَّأَ

اَلرُّوَامُ [er-ruvām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Devenin ağzında olan köpüğe denir, لُغَامٌ [luġām] maᶜnāsına.

اَلرُّومِيُّ [er-rūmiyy] (rā'nın zammıyla) Boş geminin yelkenine denir, niteki dolu geminin yelkenine مُرْبِعٌ [murbiᶜ] derler. Ve Rūmī b. Mālik şuᶜarādandır. Ve İbnu'r-Rūmī müteᵓahhirīn-i şuᶜarādandır.

أَبُورُومَى [Ebū Rūmā] (طُوبَى [ṭubā] vezninde) ve

أَبُو الرُّومِ بْنُ عُمَيْرٍ [Ebu'r-Rūm b. ᶜUmeyr] Ashābdandır.

اَلرَّامُ [er-rām] (نَامٌ [nām] vezninde) Bir şecer adıdır.

[ر ه م]

اَلرِّهْمَةُ [er-rihmet] (rā'nın kesri ve hā'nın sükūnuyla) Muttasıl yağan çisinti gibi zaᶜīf yağmura denir;cemᶜi رِهَمٌ [rihem] gelir, عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde ve رِهَامٌ [rihām] gelir, جِبَالٌ [cibāl] vezninde; yukālu: وَقَعَتْ رِهْمَةٌ أَيْ مَطَرٌ ضَعِيفٌ دَائِمٌ

اَلْإِرْهَامُ [el-irhām] (hemzenin kesriyle) Bulut رِهْمَةٌ [rihmet] yağdırmak maᶜnāsınadır; yukālu: أَرْهَمَتِ السَّمَاءُ إِذَا أَتَتْ بِالرِّهْمَةِ

اَلْمَرْهُومَةُ [el-merhūmet] رِهْمَةٌ [rihmet] dedikleri yağmur yağmış bāgçeye ve mergzāra denir; yukālu: رَوْضَةٌ مَرْهُومَةٌ وَلَا تَقُلْ مُرْهَمَةٌ Kıyās ise إِرْهَامٌ [irhām]dan مُرْهَمَةٌ gelmektir.

اَلْمَرْهَمُ [el-merhem] (مَفْعَلٌ [maḳᶜad] vezninde) Yara üzere vuracak yumuşak devāya denir ki tahrīfle melhem taᶜbīr olunur, zikr olunan رِهْمَةٌ [rihmet]ten meᵓhūzdur, mülāyemetten nāşī ıtlāk olundu; yukālu: وَضَعَ عَلَى الْجُرْحِ الْمَرْهَمَ وَهُوَ طِلَاءٌ لَيِّنٌ يُطْلَى بِهِ الْجُرْحُ Müᵓellif iştikākını beyānla muᶜarreb zuᶜm edenlere taᶜrīz eylemiştir.

بَنُو رُهْمٍ [Benū Ruhm] (rā'nın zammıyla) ᶜArabdan bir batndır.

اَلرُّهَامُ [er-ruhām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Avcı olmayan kuş nevᶜine denir. Ve ᶜaded-i kesīr maᶜnāsınadır.

اَلرَّهَامُ [er-rehām] (سَحَابٌ [seḥāb] vezninde) Zebūn ve arık koyuna ve keçiye denir.

اَلرَّهُومُ [er-rehūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Arık ve mehzūl koyuna denir; yukālu: شَاةٌ رَهُومٌ أَيْ مَهْزُولَةٌ Ve zann ve tereddüdü ve vāhime-i ihtimālātı çok, zaᶜīfü't-taleb adama denir; ihtimāl saymaktan matlūbunu ᶜazm ve ihtimāmla taleb eyleyemez; yukālu: رَجُلٌ رَهُومٌ أَيْ ضَعِيفُ الطَّلَبِ يَرْكَبُ الظَّنَّ

اَلرَّهَمَانُ [er-rehemān] (fetehātla) Deve yürüyüşünden bir güne yürüyüşe denir ki zaᶜf ve hüzālden iki tarafa poça vururak yürümekten ᶜibārettir.

رَهْمَانُ [Rehmān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde) Bir mevziᶜ adıdır.

رُهَيْمَةُ [Ruheymet] (جُهَيْنَةُ [cuheynet] vezninde) Şām ile Kūfe beyninde bir pınar adıdır.

أَبُو رُهْمٍ اَلْأَنْمَارِيُّ [Ebū Ruhm el-Enmāriyy]

(rā'nın zammıyla) ve أَبُو رُهْمٍ اَلسَّمَعِيُّ وَالْغِفَارِيُّ [Ebū Ruhm es-Semeʿiyy ve'l-Ġifāriyy] ve إِبْنُ قَيْسٍ اَلْأَشْعَرِيُّ [İbn Ḳays el-Eşʿariyy] ve إِبْنُ مُطْعِمٍ اَلْأَرْحَبِيُّ [ibn Muṭʿim el-Erḥabiyy] ve أَبُو رُهْمَةَ [Ebū Ruhmet] ve أَبُو رُهَيْمَةَ [Ebū Ruheymet] (rā'ların zammıyla) ʿalā-kavlin ikisi birdir, cümlesi sahābedir.

[ر ي م]

اَلرَّيْمُ [er-reym] (rā'nın fethiyle) Artık, fazl ve ziyāde maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ عَلَى هَذَا رَيْمٌ أَيْ فَضْلٌ Ve ʿilāve maʿnāsınadır ki yükü dābbeye çattıktan sonra iki denk aralığına vazʿ olunan bir mikdārca fazlaya denir, Türkīde serbār-ı Fārisī muharrefi zelber taʿbīr olunur; yukālu: اَلرَّيْمُ أَثْقَلُ عَلَى الدَّوَابِّ مِنَ الْحَمْلِ أَيِ الْعِلَاوَةُ Ve hurde dağlara denir. Ve kabr ve mezāra denir, ʿalā-kavlin kabrin vasatına denir. Ve bir nesneden ıraklaşmak maʿnāsınadır; yukālu: رَامَهُ يَرِيمُهُ رَيْمًا إِذَا تَبَاعَدَ عَنْهُ Ve

رَيْمٌ [reym] Hālis ak olan āhūya denir, niteki mehmūzen رَأْمٌ [reʾm] dahi denir. Ve gündüzün karanlık kavuşunca kadar āhir vaktine denir; yukālu: قَدْ بَقِيَ رَيْمٌ مِنَ النَّهَارِ وَهُوَ آخِرُهُ إِلَى اخْتِلَافِ الظُّلْمَةِ Ve

رَيْمٌ [reym] ve

رَيَمَانٌ [reyemān] (fetehātla) Yara onulmakla ağzı kavuşup bitişmek maʿnāsınadır; yukālu: رَامَ الْجُرْحُ يَرِيمُ رَيْمًا وَرَيَمَانًا إِذَا انْضَمَّ فَمُهُ لِلْبُرْءِ Ve

رَيْمٌ [reym] Devenin sırtında olan yükü bir tarafa doğru ağmak maʿnāsınadır; yukālu: رَامَ حِمْلُ الْبَعِيرِ إِذَا مَالَ Ve deveyi boğazlayıp üleştirdikten sonra bākī kalan hisseye denir, ʿalā-kavlin fazla kalan kemiğine denir ki boğazlayan kassāba verilir. Ve sāʿat-i tavīle maʿnāsınadır; yukālu: مَضَى مِنَ اللَّيْلِ أَوِ النَّهَارِ رَيْمٌ أَيْ سَاعَةٌ طَوِيلَةٌ Ve pāye ve derece maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ رَيْمٌ رَفِيعٌ أَيْ دَرَجَةٌ Ve ayrılmak, بَرَاحٌ [berāḥ] ve زَوَالٌ [zevāl] maʿnāsınadır; tekūlu: مَا رِمْتُ أَفْعَلُ أَيْ مَا بَرِحْتُ وَتَقُولُ مَا رِمْتُ الْمَكَانَ وَمَا رِمْتُ مِنْهُ أَيْ مَا بَرِحْتُ Şārih der ki İbn Mālik'in ʿindinde مَا رَامَ efʿāl-i nākısadandır, كَانَ ve مَا دَامَ kelimelerinin ehavātındandır, مَا زَالَ ve مَا بَرِحَ maʿnāsınadır, onlar gibi nefye mahsūstur. İntehā. Ve katʿ ve iftirāk maʿnāsınadır; yukālu: رِيمَ بِهِ إِذَا قُطِعَ

يَرِيمُ [Yerīm] (يَبِيعُ [yebīʿu] vezninde) Esmādandır: Nehīk b. Yerīm muhaddistir. Ve

يَرِيمُ [Yerīm] Bir palankanın ismidir.

تَرِيمُ [Terīm] (tā-yı fevkiyye-i meftūha ile) Ḥaḍramevt eyāletinde bir belde adıdır.

مَرِيمَةُ [Merīmet] (mīm'in fethi ve rā'nın kesriyle) Yine Ḥaḍramevt eyāletinde bir beldedir.

رِيمٌ [Rīm] (rā'nın kesriyle) Bilād-ı Maġrib'de bir mevziʿdir. Ve Maḳdişūh kurbünde bir mevziʿdir.

رِيمَةُ [Rīmet] (rā'nın kesriyle) Medīne'de Benī Şeybe'ye mahsūs bir vādī ismidir.

رَيْمَةُ [Reymet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Yemen'de bir nāhiyedir, kezālik Yemen'de bir hısn adıdır.

أَبُو رَيْمَةَ [Ebū Reymet] (rā'nın fethiyle) Sahābī-yi Baṣrīdir.

اَلْمَرْيَمُ [el-meryem] (مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde) Şol hatuna denir ki ʿafīfe ve pākdāmen olarak ricāl kısmıyla sohbet ve lakırdı eylemekten hoşlanır ola; yukālu: هِيَ مَرْيَمُ إِذَا كَانَتْ تُحِبُّ حَدِيثَ الرِّجَالِ وَلَا تَفْجُرُ Ve

مَرْيَمُ [Meryem] Bir hatun ismidir, yaʿnī ism-i Bint ʿİmrān'dır ki vālide-i Hazret-i

ʿĪsā'dır, ʿaleyhime's-selām. Müʾellifin *Baṣāʾir*'de beyānına göre مَرْيَمُ [Meryem] ism-i aʿcemīdir, ʿucme ve ʿalemiyyet ʿilletleriyle gayr-i munsarıftır ve lafz-ı ʿİbrānīdir, خَادِمَةُ اللهِ [ḫādimetullāh] maʿnāsına yāhūd أَمَةُ اللهِ [emetullāh] maʿnāsınadır yāhūd مُحَرَّرَةٌ [muḥarreret] maʿnāsınadır. Ve ʿinde'l-baʿz ʿArabīdir.

اَلتَّرْيِيمُ [et-teryīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Zāʾid ve efzūn olmak maʿnāsınadır; yukālu: رَيَّمَ عَلَيْهِ إِذَا زَادَ

رَيْمَانُ [Reymān] (سَلْمَانُ [selmān] vezninde) İki mevziʿ ismleridir.

FASLU'Z-ZĀYİ'L-MUʿCEME
(فَصْلُ الزَّايِ الْمُعْجَمَةِ)

[ز أ م]

اَلزَّأْمُ [ez-zeʾm] (zāy'ın fethi ve hemzenin sükūnuyla) ve

اَلزُّؤَامُ [ez-zuʾām] (غُرَابٌ [ġurāb] veznin-de) Fevrī ve fi'l-hāl ölmek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَمَ الرَّجُلُ زَأْمًا وَزُؤَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ Ve taʿāmı pek pek şiddetle ekl eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَمَ الطَّعَامَ إِذَا أَكَلَهُ شَدِيدًا Ve bir adamı korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: زَأَمَ الرَّجُلَ إِذَا ذَعَرَهُ Ve hak ve butlānı meşkūk olan bir söze tefevvüh eylemek maʿnāsınadır; tekūlu: زَأَمَ لِي كَلِمَةً أَيْ طَرَحَهَا لَا أَدْرِي أَحَقٌّ هُوَ أَمْ بَاطِلٌ Ve bir adamın içerisini soğuk kaplamakla üşüyüp titremek maʿnāsınadır; yukālu: زَأَمَهُ الْبَرْدُ إِذَا مَلَأَ جَوْفَهُ حَتَّى أَخَذَهُ قِلٌّ

اَلتَّزْئِيمُ [et-tezʾīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bu dahi korkutmak maʿnāsınadır; yukālu: زَأَّمَهُ إِذَا ذَعَرَهُ

اَلزَّأَمُ [ez-zeʾem] (fethateynle) Bir nesneden pek belinleyip korkar olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَئِمَ فُلَانٌ زَأَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ وَزُئِمَ عَلَى الْمَجْهُولِ إِذَا اشْتَدَّ ذُعْرُهُ

اَلزَّئِمُ [ez-zeʾim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Vasftır, pek belinleyip korkmuş adama denir.

اَلْإِزْدِآمُ [el-izdiʾām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bu dahi bir nesneden pek korkmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَأَمَ الرَّجُلُ إِذَا اشْتَدَّ ذُعْرُهُ

اَلزَّأْمَةُ [ez-zeʾmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Savt-ı şedīd maʿnāsınadır; tekūlu: سَمِعْتُ زَأْمَةً أَيْ صَوْتًا شَدِيدًا Ve hācet ve mühimme maʿnāsınadır. Ve şiddetle yemeğe ve içmeye denir; yukālu: أَعْجَبَتْنِي زَأْمَتُهُ أَيْ شِدَّةُ أَكْلِهِ

وَشُرْبِهِ Ve yele denir, رِيحٌ [rīḥ] maʿnāsına. Ve kifāyet mikdārı zād ve zahīreye denir; yukālu: لَهُ زَأْمَةٌ أَيْ مَا يَكْفِي مِنَ الطَّعَامِ أَيِ الذَّخِيرَةِ Ve kelime maʿnāsınadır; tekūlu: مَا كَلَّمَنِي بِزَأْمَةٍ أَيْ بِكَلِمَةٍ ve yukālu: مَا يَعْصِيهِ زَأْمَةً أَيْ كَلِمَةً Yaʿnī "Onun bir sözüne muhālefet eylemez."

اَلزُّؤَامُ [ez-zuʾām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Çirkīn ve nā-hoş ölüme denir, bahādırān ʿindlerinde döşeğinde olan ölüm gibi, ʿalā-kavlin fevrīce olan ölüme denir; yukālu: مَوْتٌ زُؤَامٌ أَيْ كَرِيهٌ أَوْ مُجْهِزٌ

اَلْإِزْآمُ [el-izʾām] (hemzenin kesriyle) Bir kimseyi bir işe cebr ve ikrāh eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْأَمَهُ عَلَى الْأَمْرِ إِذَا أَكْرَهَهُ Ve yarayı sıkmakla derisi kana yapışıp kan yaranın üzerinde kurumak maʿnāsınadır, ʿalā-kavlin yaraya tīmār edip sağaltmak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْأَمَ الْجُرْحَ إِذَا غَمَزَهُ حَتَّى لَزَقَ جِلْدَتُهُ بِدَمِهِ وَيَبِسَ الدَّمُ عَلَيْهِ أَوْ دَاوَاهُ حَتَّى بَرِئَ

اَلزُّؤَامِيُّ [ez-zuʾāmiyy] (غُرَابِيٌّ [ġurābiyy] vezninde) Hūnī ve kattāl adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُؤَامِيٌّ أَيْ قَتَّالٌ

اَلزِّئْمُ [ez-ziʾm] (zā'nın kesriyle) Göze denir; yukālu: يَرْمُونَ فِي زِئْمِكَ أَيْ فِي عَيْنِكَ Ve haseb ve nesebe denir; yukālu: طَعَنُوا فِي زِئْمِهِ أَيْ فِي حَسَبِهِ

[ز ب ه م]

اَلزَّبْهَمَةُ [ez-zebhemet] (مَرْحَلَةٌ [merḥalet] vezninde) ʿAcele ve şitāb maʿnāsınadır; yukālu: مَرَّ بِزَبْهَمَةٍ أَيْ بِعَجَلَةٍ

[ز ج م]

اَلزَّجْمَةُ [ez-zecmet] (zāy'ın fethi ve cīm'in sükūnuyla) Gizlice söylenen kelāmdan mesmūʿ olan bir söze denir; tekūlu: سَمِعْتُ زَجْمَةً أَيْ شَيْئًا مِنَ الْكَلِمَةِ الْخَفِيَّةِ Müʾellifin tefsīri ʿādeti üzere müsāmaha kabīlindendir. Ve

زَجْمَةٌ [zecmet] Bir sözceğize denir; zammla da lügattır; yukālu: لَمْ أَسْمَعْ لَهُ زَجْمَةً أَيْ نَبْسَةً ve yukālu: مَا يَعْصِيهِ زَجْمَةً أَيْ كَلِمَةً Niteki زَأْمَةٌ [zeʾmet] dahi bu maʿnāyadır. Ve doğuran hatunun ve sāʾir hayvānın ıkıntısına ve sıkıntısına denir, زَحْمَةٌ [zaḥmet] ve زَكْمَةٌ [zekmet] gibi; yukālu: وَلَدَتْهُ بِزَجْمَةٍ أَيْ بِزَحْرَةٍ

اَلزَّجُومُ [ez-zecūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) Tıngırdaması fersiz olan yaya denir, ʿalā-kavlin seslice olanına denir; yukālu: قَوْسٌ زَجُومٌ أَيِ الضَّعِيفَةُ الْإِرْنَانِ أَوِ الْحَنُونُ Ve şol nākaya denir ki bed-hūy olmakla sāʾir nākanın yavrusuna aslā yakılmayıp kokladıkça şekk ve gümān eylemekle kabūl eylemez ola.

اَلْأَزْجَمُ [el-ezcem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Açık ve serbest böğüremez olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَزْجَمُ إِذَا كَانَ لَا يَرْغُو وَلَا يُفْصِحُ بِالْهَدِيرِ

زُجَّمٌ [zuccem] (سُكَّرٌ [sukker] vezninde) Bir kuş adıdır.

[ز ح م]

اَلزَّحْمُ [ez-zaḥm] (mühmele ile رَحْمٌ [raḥm] vezninde) ve

اَلزِّحَامُ [ez-ziḥām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir adama müzāyaka eylemek maʿnāsınadır ki sıkıştırmak taʿbīr olunur, dar yerde kıstırıp sıkıştırmak gibi; yukālu: زَحَمَهُ زَحْمًا وَزِحَامًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا ضَايَقَهُ Ve

زَحْمٌ [zaḥm] İsm-i cemʿ olur; yukālu: قَوْمٌ زَحْمٌ أَيْ مُزْدَحِمُونَ Ve bir recül ismidir.

اَلْإِزْدِحَامُ [el-izdiḥām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) ve

اَلتَّزَاحُمُ [et-tezāḥum] (تَفَاعُلٌ [tefāʿul] vezninde) Halk gulüvv ve kalabalık edip sıkışmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَحَمَ الْقَوْمُ وَتَزَاحَمُوا أَيْ تَضَايَقُوا

زُحْمٌ [Zuḥm] (zāy'ın zammıyla) Mekke-i mükerreme'nin ismidir yāhūd أُمُّ الزُّحْمِ [Ummu'z-Zuḥm]dur, kalabalığı müştemil olduğu için.

اَلْمِزْحَمُ [el-mizḥam] (مِنْبَرٌ [minber] veznin-de) Kesīrü'z-ziḥām yāhūd şedīdü'z-ziḥām olan kimseye denir; yukālu: رَجُلٌ مِزْحَمٌ أَيْ كَثِيرُ الزِّحَامِ أَوْ شَدِيدُهُ

اَلْمُزَاحَمَةُ [el-muzāḥamet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Sıkıştırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَاحَمَهُ إِذَا ضَايَقَهُ Ve bir nesneye pek yaklaşmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَاحَمَ الْخَمْسِينَ إِذَا قَارَبَهَا

أَبُو مُزَاحِمٍ [ebū muzāḥim] (مُجَادِلٌ [mucādil] vezninde) Fīl dedikleri cānverin künyesi-dir. Ve kırık boynuzlu öküze ıtlāk olunur. Ve havākīn-i Türkten ʿArab kavmiyle en evvel harb ve kıtāl eden hakanın künyesi-dir. Ve Muzāḥim b. Ebī Muzāḥim, Zufer el-Kūfī ve Muzāḥim b. Muzāḥim ki ʿÖmer b. ʿAbdulʿazīz'in muʿtakıdır ve Muzāḥim b. Dāvūd muhaddislerdir. Ve

مُزَاحِمٌ [Muzāḥim] Bir feresin ismidir.

اَلزَّحْمَةُ [ez-zaḥmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) İsmdir, sıkışmağa denir. Ve زَجْمَةٌ [zecmet] maʿnāsınadır ki doğuran hatunun vilādet burusuyla olan ıkıntısına ve sıkıntısına denir ki onunla veled taşra uğrar.

زَحْمَوَيْهِ [Zaḥmeveyhi] (عَمْرَوَيْهِ [ʿamreveyh] vezninde) Esmādandır: Zekeriyyā b. Yaḥyā b. Zaḥmeveyhi muhaddistir.

زُحْمَةُ [Zuḥmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) İbn ʿAbdullāh el-Kelbī'dir ki Mercu Rāhiṭ vakʿasında Ḍaḥḥāk el-Fihrī nām kimsenin kātilidir.

[ز خ م]

اَلزَّخْمُ [ez-Zaḫm] (zāy'ın fethi ve ḫā-yı muʿcemenin sükūnuyla) Bir mevziʿ adıdır. Ve

زَخْمٌ [zaḫm] Masdar olur, şiddetle öte kak-mak maʿnāsınadır; yukālu: زَخَمَهُ زَخْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّالِثِ إِذَا دَفَعَهُ شَدِيدًا

اَلزَّخَمُ [ez-zeḫam] (fethateynle) Et bozulup kokmak maʿnāsınadır; yukālu: زَخِمَ اللَّحْمُ زَخَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا خَبُثَ وَأَنْتَنَ

اَلْإِزْخَامُ [el-izḫām] (hemzenin kesriyle) زَخَمٌ [zeḫam] maʿnāsınadır; yukālu: أَزْخَمَ اللَّحْمُ بِمَعْنَى زَخِمَ

اَلزَّخِمُ [ez-zeḫim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Bozulup kokmuş ete denir.

اَلزَّخَمَةُ [ez-zaḫamet] (fetehātla) İsmdir, kokmuş ette olan bed kokuya denir yāhūd yırtıcı cānver etine mahsūstur, ʿalā-kavlin زَخَمَةٌ [zeḫamet] zefīri çok olan etin taʿmı fāsid olduğundan ʿārız olan acılığa denir, acımış yağ gibi; yukālu: فِي اللَّحْمِ زَخَمَةٌ أَيْ رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ أَوْ خَاصٌّ بِلَحْمِ السَّبُعِ أَوْ هُوَ أَنْ يَكُونَ نَمِسًا كَثِيرَ الدَّسَمِ وَالزُّهُومَةِ

اَلزَّخْمَاءُ [ez-zaḫmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] veznin-de) Gövdesi bed-būy olan ʿavrete denir.

اَلْإِزْدِخَامُ [el-izdiḫām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Bir nesneyi yüklenmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَخَمَ الْحِمْلَ إِذَا احْتَمَلَهُ

[ز د ر م]

اَلْإِزْدِرَامُ [el-izdirām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vez-ninde) Büyücek lokmayı yutmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَرَمَهُ إِذَا ابْتَلَعَهُ

[ز ر م]

اَلزَّرَمُ [ez-zerem] (fethateynle) Kelb ve kedi makūlesinin fazlası dübüründe kısı-lıp kalmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرِمَ الْكَلْبُ وَالسِّنَّوْرُ زَرَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا بَقِيَ جَعْرُهُ فِي دُبُرِهِ Ve mutlakan bir nesne munkatıʿ olup durmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرِمَ بَوْلُهُ وَدَمْعُهُ وَكَلَامُهُ إِذَا

انْقَطَعَ

اَلْإِزْرِيمَامُ [el-izrīmām] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Bu dahi bir nesne munkatıʿ olup durmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْرَأَمَّ بَوْلُهُ إِذَا انْقَطَعَ

اَلزَّرْمُ [ez-zerm] (zāy'ın fethiyle) Kesmek maʿnāsınadır; yukālu: زَرَمَهُ زَرْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي إِذَا قَطَعَهُ Ve doğurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرَمَتْ بِهِ أُمُّهُ إِذَا وَلَدَتْهُ Ve hazer ve ihtirāz maʿnāsınadır; yukālu: مَا هَذَا الزَّرْمُ أَيِ الْحَذَرُ Ve bir vādī ismidir ki nehr-i Dicle'ye munsabb olur.

اَلْإِزْرَامُ [el-izrām] (hemzenin kesriyle) ve

اَلتَّزْرِيمُ [et-tezrīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bunlar da kesmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْرَمَهُ وَزَرَّمَهُ إِذَا قَطَعَهُ Ve

إِزْرَامٌ [izrām] Hāssaten tebevvül eden kimsenin bevlini kestirmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْرَمَهُ إِذَا قَطَعَ عَلَيْهِ بَوْلَهُ

اَلزَّرِمُ [ez-zerim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Kavm ve karābeti kalīl olan zelīl ve bī-haysiyyet adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَرِمٌ أَيْ ذَلِيلٌ قَلِيلُ الرَّهْطِ Ve bir yerde sebāt ve ārām eylemez olan müteharrik adama denir; yukālu: هُوَ زَرِمٌ أَيْ لَا يَثْبُتُ فِي مَكَانٍ

اَلْمُزْرَئِمُّ [el-muzreʾimm] (مُقْشَعِرٌّ [muḳşeʿirr] vezninde) ve

اَلزُّرَأْمِيمُ [ez-zurʾemīm] (zāy'ın zammı ve rā'nın fethiyle) Munkabız maʿnāsınadır.

اَلْأَزْرَمُ [el-ezrem] (أَسْلَمُ [eslem] vezninde) Kediye denir, سِنَّوْرٌ [sinnevr] maʿnāsına.

[ز ر د م]

اَلزَّرْدَمَةُ [ez-zerdemet] (دَحْرَجَةٌ [daḥrecet] vezninde) Bir adamı boğmak yāhūd boğazını sıkıp kısmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرْدَمَهُ إِذَا خَنَقَهُ أَوْ عَصَرَ حَلْقَهُ Ve yutmak maʿnāsınadır; yukālu: زَرْدَمَ الشَّيْءَ إِذَا ابْتَلَعَهُ Ve

زَرْدَمَةٌ [zerdemet] Boğazda olan yumruya denir, غَلْصَمَةٌ [ġalṣamet] maʿnāsına; ʿalā-kavlin nesne yutacak yere denir.

[ز ر ه م]

اَلزُّرَاهِمَةُ [ez-zurāhimet] (عُلَابِطَةٌ [ʿulābiṭat] vezninde) Galīz olan nesnelere denir. Ve eski ve köhne nesnelere denir.

[ز ع م]

اَلزُّعْمُ [ez-zuʿm] (zāy'ın harekāt-ı selāsıyla) Söylemek maʿnāsınadır, hak ve sıdk sözde ve bātıl ve kizb sözde müstaʿmel olmakla azdāddandır. Ve ekserī mütehakkak olmayıp meşkūk ve müştebih olan mahalde istiʿmāl olunur; yukālu: زَعَمَ الرَّجُلُ زُعْمًا مُثَلَّثَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا قَالَ قَوْلًا حَقًّا وَكَذَا بَاطِلًا وَكَذِبًا وَأَكْثَرُ مَا يُقَالُ فِيمَا يُشَكُّ فِيهِ Meselā bir kavlin sıdk ve kizbi müştebih olan yerde قَالَ كَذَا demeyip زَعَمَ كَذَا derler. Şārih der ki onun için زَعَمُوا مَطِيَّةُ الْكَذِبِ derler.

اَلزُّعْمِيُّ [ez-zuʿmiyy] (zāy'ın zammıyla) Kezzāb adama denir; yukālu: رَجُلٌ زُعْمِيٌّ أَيْ كَذَّابٌ Ve sādıku'l-kavl adama denir; yukālu: هُوَ زُعْمِيٌّ أَيْ صَادِقٌ

اَلزَّعِيمُ [ez-zeʿīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Kefīl maʿnāsınadır; yukālu: هُوَ بِهِ زَعِيمٌ أَيْ كَفِيلٌ Ve bir kavmin seyyid ve serkārına denir, ʿalā-kavlin umūr ve mesālihlerinde cümle tarafından tekellüm eden söz sāhiblerine denir;cemʿi زُعَمَاءُ [zuʿamāʾ] gelir,كُرَمَاءُ [kuremāʾ] vezninde; yukālu: هُوَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَيْ سَيِّدُهُمْ وَرَئِيسُهُمْ أَوِ الْمُتَكَلِّمُ عَنْهُمْ

اَلزَّعْمُ [ez-zaʿm] ve

اَلزَّعَامَةُ [ez-zeʿāmet] (zā'ların fethiyle) Kefīl olma maʿnāsınadır; yukālu: زَعَمَ بِهِ زَعْمًا وَزَعَامَةً مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا كَفَلَ بِهِ Ve

زَعْمٌ [zaʿm] (zāy'ın fethiyle ve zammıyla) Zann ve gümān maʿnāsınadır; tekūlu:

زَعَمْتَنِي كَذَا أَيْ ظَنَنْتَنِي Ve hayvānın sütü mukaddemce sıvık ve nā-hoş iken iyi ve hoş olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَعَمَ اللَّبَنُ إِذَا أَخَذَ يَطِيبُ

اَلزَّعَمُ [ez-zeʿam] (fethateynle) Tamaʿ maʿnāsınadır; yukālu: زَعِمَ إِلَيْهِ زَعَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا طَمَعَ

اَلزَّعَامَةُ [ez-zeʿāmet] (كَرَامَةٌ [kerāmet] vezninde) Kefālet maʿnāsınadır ki zikr olundu. Ve şeref ve şān ve riyāset maʿnāsınadır; yukālu: لَهُ زَعَامَةٌ أَيْ شَرَفٌ وَرِيَاسَةٌ Ve silāh maʿnāsınadır; yukālu: تَقَلَّدَ الزَّعَامَةَ أَيِ السِّلَاحَ Ve zırha denir; yukālu: جَاءَ وَعَلَيْهِ الزَّعَامَةُ أَيِ الدِّرْعُ Ve ineğe denir, بَقَرَةٌ [baḳarat] maʿnāsına;bunda ʿayn'ın teşdīdiyle de lügattır. Ve māl-ı ganīmetten başbuğa ve aʿyān-ı kavmeifrāz olunan hisseye denir; yukālu: لَا تَأْخُذْهَا فَإِنَّهَا زَعَامَةٌ أَيْ حَظُّ السَّيِّدِ مِنَ الْمَغْنَمِ Ve mālın güzīdesine ve efdal ve ekserine denir, gerek mīrās ve gerek sāʾir cihetten olsun; yukālu: أَخَذَ الزَّعَامَةَ مِنَ الْمَالِ أَيْ أَفْضَلَهُ وَأَكْثَرَهُ مِنْ مِيرَاثٍ وَنَحْوِهِ

اَلزَّعِمُ [ez-zeʿim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Pek yağlı çerb kebāb ve biryāna denir ki çevirirken yağı sapır sapır āteş üzere akar ola; yukālu: شِوَاءٌ زَعِمٌ أَيْ كَثِيرُ الدَّسَمِ سَرِيعُ السَّيَلَانِ عَلَى النَّارِ

اَلْإِزْعَامُ [el-izʿām] (hemzenin kesriyle) Bir adamı tamaʿa düşürmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَمَ فُلَانًا إِذَا أَطْمَعَهُ Ve itāʿat eylemek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَمَ إِلَيْهِ إِذَا أَطَاعَ Ve bir iş imkāna gelmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَمَ الْأَمْرُ إِذَا أَمْكَنَ Ve süt hoşlanmağa başlama maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَمَ اللَّبَنُ إِذَا أَخَذَ يَطِيبُ Ve yerin ibtidā nebātı belirmeğe başlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْعَمَتِ الْأَرْضُ إِذَا طَلَعَ أَوَّلُ نَبْتِهَا

اَلْمَزَاعِمُ [el-mezāʿim] (مَنَابِرُ [menābir] vezninde) Şol işe denir ki hakīkati mütebeyyin olmamakla onda münāzaʿa vākiʿ ola; yukālu: أَمْرٌ فِيهِ مَزَاعِمُ أَيْ مُنَازَعَةٌ Bunun müfredi مَزْعَمٌ [mezʿam]dır, مَقْعَدٌ [maḳʿad] vezninde ki ism-i mekāndır; cemʿ ʿunvānı herkes onda bir güne söylemekle yāhūd tarafeynden kīl ü kāl-i kesīr vākiʿ olmakla münāzaʿat vukūʿuna mebnīdir.

اَلزَّعُومُ [ez-zeʿūm] (صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ve

اَلزُّعْمُومُ [ez-zuʿmūm] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Fesāhat ve talākatı olmadığından hakīkati üzere edā-yı merāmdan ʿāciz ve tutkun olan adama denir; yukālu: رَجُلٌ زَعُومٌ وَزُعْمُومٌ أَيِ الْعَيِيُّ اللِّسَانِ Ve

زَعُومٌ [zeʿūm] Şol nāka ve koyun makūlesine denir ki gövdesinin yağı az ola ki zebūnluğundan kināyedir. Ve yağı çok olana denir ki semizliğinden kinayedir,bu cihetle azdāddandır; yukālu: نَاقَةٌ وَشَاةٌ زَعُومٌ أَيِ الْقَلِيلَةُ الشَّحْمِ وَيُقَالُ زَعُومٌ أَيِ الْكَثِيرَةُ الشَّحْمِ Ve şol nāka ve koyun makūlesine denir ki semizliğinde ve zebūnluğunda şekk ve iştibāh oluna; yukālu: شَاةٌ زَعُومٌ إِذَا كَانَتْ قَدْ شُكَّ أَبِهَا طِرْقٌ أَمْ لَا

اَلْمُزْعَمَةُ [el-muzʿamet] (مُكْرَمَةٌ [mukremet] vezninde) Bu dahi zebūn olan ve semiz ve kuvvetli olan hayvāna denir, زَعُومٌ [zeʿūm] gibi.

اَلزَّعْمَةُ [ez-zaʿmet] (zāy'ın fethiyle) زُعْمٌ [zuʿm] lafzından binā-i merredir, cemʿi زَعَمَاتٌ [zeʿamāt] gelir; ve minhu tekūlu: هَذَا وَلَا زَعْمَتَكَ وَلَا زَعْمَاتِكَ أَيْ لَا أَتَوَهَّمُ زَعَمَاتِكَ تَذْهَبُ إِلَى رَدِّ قَوْلِهِ Bu kelām iki mahalde istiʿmāl olunur: Evvelā bir kimse bir nesneyi başka zann ile hakīkati şöyledir diye hilāf-ı vākiʿ beyān edip baʿdehu hilāfı zāhir oldukta īrād olunur.Sānīyā bir māddede

onunla meşveret olunup hatā cihetini īrād ettikte müsteşīr olan adam kavl-i mezbūru redd ve ibā ile cihet-i savābı ibrāz edip "هَذَا وَلَا زَعْمَتَكَ وَلَا زَعَمَاتِكَ" derler, yaʿnī "Hakk-ı savāb budur, ben senin zuʿm ve zann eylediğin semtleri tevehhümle ʿamel ve telakkī eylemem" demektir. Pes لَا أَتَوَهَّمُ kelimesiyle fiʿl-i mukadder زَعْمَتَكَ mansūbdur.

اَلْمِزْعَامَةُ [el-mizʿāmet] (mīm'in kesriyle) Yılana denir, حَيَّةٌ [ḥayyet] maʿnāsına.

اَلتَّزَعُّمُ [et-tezaʿʿum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] veznin-de) Güçle yalan söz düzmek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَعَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَذَّبَ

اَلْمَزْعَمُ [el-mezʿam] (مَفْعَلٌ [maḳʿad] vez-ninde) Çendān iʿtimād olunmayacak işe denir ki hakīkati mütebeyyin olmamakla hakkında herkes bir güne zuʿm eder ola; yukālu: أَمْرٌ مَزْعَمٌ إِذَا كَانَ لَا يُوثَقُ بِهِ

اَلْمُزَاعَمَةُ [el-muzāʿamet] مُزَاحَمَةٌ [muzāḥamet] vezninde ve mürādifidir; yukālu: زَاعَمَهُ أَيْ زَاحَمَهُ

[ز غ م]

اَلزَّغُومُ [ez-zeġūm] (ġayn-ı muʿceme ile صَبُورٌ [ṣabūr] vezninde) ʿalā-kavlin زُغْمُومٌ [zuġmūm] ki عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde-dir, fesāhat ve talākatı olmamakla edā-yı merāmdan ke-mā yenbagī ʿāciz ve tutkun olan adama denir, niteki ʿayn-ı mühmele iledir, lügattır; yukālu: رَجُلٌ زَغُومٌ أَوْ زُغْمُومٌ أَيِ الْعَيِيُّ اللِّسَانِ

زُغَيْمٌ [zuġaym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Bir kuş adıdır.

اَلتَّزَغُّمُ [et-tezaġġum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Deve kısmı böğürmesini açık ve serbest çıkarmayıp çenelerinde terdīd ey-lemek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَغَّمَ الْجَمَلُ إِذَا رَدَّدَ رُغَاءَهُ فِي لَهَازِمِهِ İşbu تَزَغُّمٌ [tezaġġum] laf-zının asl maʿnā-yı mevzūʿu budur, baʿdehu kesret-i istimʿālle dargın ve hışm-nāk gibi tekellüm eylemekte istiʿmāl olundu; yukālu: تَزَغَّمَ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ كَالْمُتَغَضِّبِ

زُغْمَةُ [Zuġmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Bir mevziʿdir.

[ز غ ل م]

اَلزَّغْلَمَةُ [ez-zaġlemet] (zāy'ın fethi ve zammıyla) Şekk ve şübhe ve vehm maʿnāsınadır. Ve derūnda muzmer olan kīne ve ʿadāvete denir. Ve hırāş ve hadşe-i derūna denir; yukālu: وَقَعَ مِنْهُ فِي قَلْبِي زَغْلَمَةٌ أَيْ حَسَكَةٌ

[ز ق م]

اَلزَّقْمُ [ez-zaḳm] (zāy'ın fethi ve ḳāf'ın sükūnuyla) Bir nesneyi lokma edip yut-mak maʿnāsınadır; yukālu: زَقَمَهُ زَقْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا لَقَمَهُ

اَلتَّزَقُّمُ [et-tezaḳḳum] (تَفَعُّلٌ [tefaʿʿul] vez-ninde) Tekellüfle lokmayı yutmak maʿnāsınadır; yukālu: تَزَقَّمَهُ إِذَا تَلَقَّمَهُ

اَلْإِزْقَامُ [el-izḳām] (hemzenin kesriy-le) Bir adama bir nesneyi yutturmak maʿnāsınadır.

اَلْإِزْدِقَامُ [el-izdiḳām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Yutmak maʿnāsına mutāviʿdir; yukālu: أَزْقَمَهُ فَازْدَقَمَ أَيْ أَبْلَعَهُ فَابْتَلَعَهُ

اَلزَّقُّومُ [ez-zaḳḳūm] (تَنُّورٌ [tennūr] vezninde) Bir türlü taʿāma denir ki hurmā ile kay-maktan tertīb olunur. Ve

زَقُّومٌ [zaḳḳūm] Cehennemde bir şecerin ismidir. Ve bādiyede nābit bir nebāt adı-dır ki yāsemin tarzında çiçekleri olur, Türkīde dahi zakkūm ağacı taʿbīr olunur, hālen nümāyişi için bāgçelerde dahi yetiş-tirilmiştir. Ve

زَقُّومٌ [zaḳḳūm] Ehl-i cehennemin taʿāmına denir. Ve Ġavr bilādından Erīḥāʾ nām beldeye mahsūs bir şecer adıdır. Müfredātın beyānına göre şecer-i evvelden bir nevʿdir ki Ḥicāzī ve Şāmī olur; Ḥicāzī nevʿ-i evvel ve Şāmī bu nevʿdir.Hurmāya şebīh meyvesi olur, hulv ve bir mikdārca ʿufūsatlı olur. Ve çekirdeğinden istihrāc olunan dühn riyāh-ı bārideyi ve mevādd-ı balgamiyyeyi ve evcāʿ-ı mefāsılı tahlīl ve nikris ve ʿırku'n-nesā ve kalça içlerinde olan rīhi izāle eylemekte ʿazīmü'l-menāfiʿ ve ʿacībü'l-eserdir. Ve mikdār-ı şerbeti üç yāhūd beş güne kadar yedişer dirhemdir. Ve gāh olur ki kötürümleri ayağa kaldırır. Ve derler ki bu fi'l-asl ihlīlec-i kābülī olup Benū Umeyye Hindistān'dan celb ve Erīḥāʾ arzında zerʿ ve gars eylediler, giderek arz-ı mezbūre tabīʿatini tagyīr eylemekle bu sūrete münkalib oldu.

اَلزَّقْمَةُ [ez-zaḳmet] (زَحْمَةٌ [zaḥmet] veznin-de) Tāʿūn ve vebāʾ maʿnāsınadır; yukālu: رَمَاهُ اللهُ بِالزَّقْمَةِ أَيْ بِالطَّاعُونِ

[ز ك م]

اَلزُّكَامُ [ez-zukām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) ve

اَلزَّكْمَةُ [ez-zekmet] (زَحْمَةٌ [zaḥmet] veznin-de) Halkın dumağı ve reşha ve nezle dedikleri ʿillet ismidir ki dimāgın iki batn-ı mukaddemlerinden fazla-i rutūbetin burun deliklerine seyelānından ʿibārettir. Sebebi nezledir ki gıdāʾiyyete sālih olan eşyāʾ ile dimāg gıdālanıp ve gıdāya sālih olmayanı fazla olup ağızdan ve burundan mündefiʿ olur.

اَلْمَزْكُومُ [el-mezkūm] زُكَامٌ [zukām] ʿārızasına uğramış adama denir; yukālu: زُكِمَ الرَّجُلُ عَلَى الْمَجْهُولِ فَهُوَ مَزْكُومٌ أَيْ أَصَابَهُ الزُّكَامُ

اَلزَّكْمُ [ez-zekm] (zāy'ın fethiyle) ve

اَلْإِزْكَامُ [el-izkām] (hemzenin kesriyle) Bir adamı zükām ʿilletine uğratmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَمَهُ اللهُ زَكْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ وَأَزْكَمَهُ أَيْ جَعَلَهُ مَزْكُومًا Ve

زَكْمٌ [zekm] Cimāʿda menīyi attırmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَكَمَ بِنُطْفَتِهِ إِذَا رَمَى بِهَا Ve kırbayı doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَكَمَ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا

اَلزُّكْمَةُ [ez-zukmet] (غُرْفَةٌ [ġurfet] vezninde) Sakīl ve taslak ve nā-tırāş kimseye denir; yukālu: هُوَ زُكْمَةٌ أَيْ ثَقِيلٌ جَافٌّ Ve bir adamın en sonra doğan veledine denir; yukālu: هُوَ زُكْمَةُ وَلَدِ أَبَوَيْهِ أَيْ آخِرُهُ

اَلزَّكْمَةُ [ez-zekmet] (زَحْمَةٌ [zaḥmet] veznin-de) Veled doğuranın ıkıntısına ve sıkıntısına denir ki onunla veled taşra uğrar, niteki زَجْمَةٌ [zecmet] dahi denir ki beyān olundu; yukālu: أَخْرَجَتِ الْوَلَدَ بِزَكْمَةٍ وَاحِدَةٍ أَيْ بِزَحْرَةٍ

[ز ل ق م]

اَلزُّلْقُومُ [ez-zulḳūm] حُلْقُومٌ [ḥulḳūm] veznin-de ve mürādifidir.

[ز ل م]

اَلزَّلَمُ [ez-zelem] (fethateynle) ve

اَلزُّلَمُ [ez-zulem] (صُرَدٌ [ṣurad] vezninde) Çatal tırnaklı hayvānın bakanağına denir, ظِلْفٌ [ẓilf] maʿnāsına, ʿalā-kavlin bakanağın ensesinde olan sivrice mühreye denir. Ve yeleksiz oka denir. Ve kumar okuna denir ki Cāhiliyye'de onlar ile istiksām ederler idi, meselā bir kimse bir emre mübāşeret edecek olsa okun birine emr ve birine nehy tahrīr ve bir zarf içre vazʿ edip elini ona idhāl eder idi, ne güne çıkar ise onunla ʿāmil olur idi;cemʿi أَزْلَامٌ [ezlām] gelir. Ve

زَلَمٌ [zelem] ve

زُلَمٌ [zulem] Ada tavşanına denir, وَبْرٌ [vebr] maʿnāsına ki وِبَارٌ [vibār]ın müfredidir;cemʿi أَزْلَامٌ [ezlām] gelir.

اَلتَّزْلِيمُ [et-tezlīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir nesneyi yumuşatıp düzeltmek ve doğrultmak maʿnāsınadır, katı yayı yumuşatıp doğrultmak gibi; yukālu: زَلَّمَهُ إِذَا سَوَّاهُ وَلَيَّنَهُ Ve değirmen taşının külüng ile etrāfını dişeyip düzeltmekle değirmilendirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَلَّمَ الرَّحَى إِذَا أَدَارَهَا وَأَخَذَ مِنْ حُرُوفِهَا Ve bir adama nā-hoş gıdā vermek maʿnāsınadır; yukālu: زَلَّمَ غِذَائَهُ إِذَا أَسَاءَهُ

اَلْمُزَلَّمُ [el-muzellem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) Hafīf ve şūh ve zarīf olan bodura denir; yukālu: رَجُلٌ مُزَلَّمٌ أَيْ قَصِيرٌ خَفِيفٌ ظَرِيفٌ Ve aʿzāsı dernekli kunt yapılı ata denir; yukālu: فَرَسٌ مُزَلَّمٌ أَيِ الْمُلَزَّزُ الْخَلْقِ Ve kulağının ucu kesilmiş deveye ve koyuna denir; cinsi pāk olan devenin ve koyunun nişān için kulağının uçlarından katʿ ederler. Ve kesimi hūb ve mevzūn ve tarh ve kıtʿası latīf oka denir. Ve dağ keçisine denir. Ve cura adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزَلَّمٌ أَيِ الصَّغِيرُ الْجُثَّةِ

اَلْأَزْلَمُ [el-ezlem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Nişān için kulağının uçları kesilmiş soyu pāk erkek deveye ve koyuna denir;müʾennesi زَلْمَاءُ [zelmāʾ]dır.

اَلْأَزْلَمُ الْجَذَعُ [el-ezlemu'l-ceẕaʿ] (cīm'in ve ẕāl-ı muʿcemenin fethiyle) Dağ keçisine denir;جَذَعٌ [ceẕaʿ] tāze maʿnāsınadır, dağ keçisi ve sığın pek çok yaşamakla onunla tavsīf olunur, gūyā ki beher sene tāzelenirler. Bu mülābese ile şedīd ve kesīrü'l-belā dehr ve zamāna ıtlāk olunur.

اَلزَّلِيمُ [ez-zelīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bu dahi kıtʿası mevzūn ve kesimi latīf oka denir.

اَلزَّلْمَةُ [ez-zelmet] (zāy'ın fethi ve zāmmı ve lām'ın sükūnuyla ve fetehātla) ve

اَلزُّلَمَةُ [ez-zulemet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) Katʿ maʿnāsına olan زَلْمٌ [zelm] lafzından meʾhūzlardır, bunlar Türkīde kesim ve biçim ile taʿbīr olunurve hemīşe ʿabd ile cāriyede istiʿmāl olunur; yukālu: هُوَ الْعَبْدُ زَلْمَةً وَزُلْمَةً وَزُلَمَةً أَيْ قَدُّهُ قَدُّ الْعَبْدِ أَوْ حَذْوُهُ حَذْوُ الْعَبْدِ أَوْ يُشْبِهُهُ كَأَنَّهُ هَوَ وَكَذَلِكَ الْأَمَةُ Yaʿnī şu adam köle kesiminde ve çırpısındadır yāhūd köle kılığındadır yāhūd bir güne köleye şebīhtir ki gūyā ki köledir.Ve زَلْمَةٌ [zelmet] kelimesi temyīziyyetle mansubdur.

اَلزَّلَمَةُ [ez-zelemet] (fetehātla) Baʿzı keçi kısmının kulağında olan halkī etten askı küpeye denir ki iki dāne olursa زَلَمَتَانِ [zelemetān] denir, زَنَمَةٌ [zenemet] dahi denir.

اَلزَّلْمَاءُ [ez-zelmāʾ] (حَمْرَاءُ [ḥamrāʾ] vezninde) أَزْلَمُ [ezlem] lafzının müʾennesidir. Ve dağ keçisinin dişisine denir. Ve çakır doğanın dişisine denir.

اَلْمُزْلَئِمُّ [el-muzleʾimm] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Geçip gidici ʿalā-kavlin seyr ve zehābında ve sāʾir efʿālinde gittikçe artırıp müzdād edici insān ve hayvāna denir; yukālu: هُوَ مُزْلَئِمٌّ أَيْ ذَاهِبٌ مَاضٍ أَوِ الْمُرْتَفِعُ فِي سَيْرٍ أَوْ غَيْرِهِ Ve mahall-i āhere nakl ve irtihāl üzere olan adama denir.

اَلْإِزْلِئْمَامُ [el-izliʾmām] (إِقْشِعْرَارٌ [iḳşiʿrār] vezninde) Gün kaba kuşluk olmak maʿnāsınadır; yukālu: إِزْلَأَمَّتِ الضُّحَى أَيِ انْبَسَطَتْ

زُلَيْمٌ [Zuleym] (زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde)

زَلَّامٌ [Zellām] (شَدَّادٌ [şeddād] vezninde)

Esāmīdendir.

اَلزَّلْم [ez-zelm] (zāy'ın fethiyle) Hatā eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَلَمَ الرَّجُلُ زَلْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَخْطَأَ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَمَ الْإِنَاءَ إِذَا مَلَأَهُ Ve vergiyi azaltmak maʿnāsınadır; yukālu: زَلَمَ عَطَاءَهُ إِذَا قَلَّلَهُ Ve burun kesmek maʿnāsınadır; yukālu: زَلَمَ أَنْفَهُ إِذَا قَطَعَهُ

اَلْإِزْدِلَام [el-izdilām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] veznin-de) Burnu dibinden kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَلَمَ أَنْفَهُ إِذَا اسْتَأْصَلَهُ Ve bir adamın başını kesmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَلَمَ رَأْسَهُ إِذَا قَطَعَهُ

اَلزَّلَم [ez-zelem] (fethateynle) Şehrezūr kurbünde bir dağın adıdır. Ve bir nebāt ismidir ki tohumu ve çiçeği olmaz, yerin altına sürmüş ince ince kökleri olur ve onda yayvan däneleri olur ki hulv ve mukavvīdir.

[ز ل ه م]

اَلْمُزْلَهِمُّ [el-muzlehimm] (مُشْمَعِلٌّ [muşmeʿill] vezninde) Cüst ve şīr-i merd adama denir; yukālu: رَجُلٌ مُزْلَهِمٌّ أَيْ خَفِيفٌ

[ز م م]

اَلزَّمُّ [ez-zemm] (zāy'ın fethi ve mīm'in teşdīdiyle) Bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّهُ زَمًّا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا شَدَّهُ Ve devenin başında ağrı hādis olmakla başını yukarı kaldırmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّ الْبَعِيرُ بِأَنْفِهِ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ لِأَلَمٍ بِهِ Ve bir kimse başını yukarı tutmak maʿnāsına müstaʿmeldir; yukālu: زَمَّ الرَّجُلُ بِرَأْسِهِ إِذَا رَفَعَهُ Ve زَمُّ الْأَنْفِ [zemmu'l-enf] burnunu havāya tutmak maʿnāsınadır ki kibr ve nahvetle dimāg eylemekten kināyedir; yukālu: زَمَّ الرَّجُلُ بِأَنْفِهِ إِذَا شَمَخَ Ve doldurmak maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّ الْقِرْبَةَ إِذَا مَلَأَهَا Ve deveye yular geçirmek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّ الْبَعِيرَ إِذَا خَطَمَهُ Ve yürümekte sāʾire sebk ve takaddüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّ الرَّجُلُ إِذَا تَقَدَّمَ فِي السَّيْرِ Ve tekellüm eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَمَّ الرَّجُلُ إِذَا تَكَلَّمَ Ve kurt kuzuyu kapıp başını yukarı tutarak alıp götürmek maʿnāsınadır ki kuzunun boynundan kavramakla kuzunun başı yukarı kalır; yukālu: زَمَّ الذِّئْبُ السَّخْلَةَ إِذَا أَخَذَهَا رَافِعًا رَأْسَهَا

اَلزُّمُوم [ez-zumūm] (فُعُولٌ [ḳuʿūd] vezninde) Dolmak maʿnāsına lāzımdır; yukālu: زَمَّ الْقِرْبَةَ زَمًّا فَزَمَّتْ هِيَ زُمُومًا أَيْ مَلَأَهَا فَامْتَلَأَتْ

اَلزَّمْزَمَةُ [ez-zemzemet] (زَلْزَلَةٌ [zelzelet] vezninde) Uzun uzadı gürüldeyerek ve yankılayarak seslenmek maʿnāsınadır, ıraktan dağ içinden gelen top ve raʿd āvāzı gibi; yukālu: زَمْزَمَ الشَّيْءُ إِذَا صَاتَ بَعِيدًا وَلَهُ دَوِيٌّ Bu maʿnāda ism olarak istiʿmāl olunur; tekūlu: سَمِعْتُ زَمْزَمَةً أَيْ صَوْتًا بَعِيدًا وَلَهُ دَوِيٌّ Ve peyder-pey gök gürüldemek maʿnāsınadır ki şedīd olmamakla gürültüsü hoş ve muʿtedil ve yağmuru firāvān olur; yukālu: اَلرَّعْدُ يُزَمْزِمُ أَيْ يُصَوِّتُ مُتَتَابِعًا وَهُوَ أَحْسَنُهُ صَوْتًا وَأَثْبَتُهُ مَطَرًا Ve

زَمْزَمَةٌ [zemzemet] Āteş-perest tāʾifesi taʿām ederken dem-sāz oldukları nagmeye denir ki genizlerinde ve boğazlarında bir güne ezgi ile ve terāne ile terdīd ve tercīʿ-i āvāz eylemekten ʿibārettir ne şakk-ı şefeh ve ne tahrīk-i lisān ederler, beynlerinde o kelām masnūʿdur, bīgāneler fehm eylemeyip hemān kendileri fehm ederler. Bu maʿnāda kezālik masdar olur ve ism olarak istiʿmāl olunur; yukālu: زَمْزَمَ الْعُلُوجُ أَيْ تَرَاطَنُوا عَلَى أَكْلِهِمْ وَهُمْ صُمُوتٌ لَا يَسْتَعْمِلُونَ لِسَانًا وَلَا شَفَةً لَكِنَّهُ صَوْتٌ تُدِيرُهُ فِي الْخَيَاشِيمِ وَالْحُلُوقِ فَيَفْهَمُ بَعْضُهُمْ عَنْ بَعْضٍ Ve

زَمْزَمَةٌ [zemzemet] Arslan gümürtüsüne

denir.

اَلزِّمَامُ [ez-zimām] (كِتَابٌ [kitāb] vezninde) Bir nesneyi bağlayacak bağa denir, yulara زِمَامٌ [zimām] ıtlākı bu cihetledir;cemʿi أَزِمَّةٌ [ezimmet] gelir.

اَلزِّمْزِمَةُ [ez-zimzimet] (zā'ların kesriyle) Cemāʿat-i insānīye denir, ʿalā-kavlin deve kısmından ve insāndan elli neferden ʿibāret gürūha denir; yukālu: جَاءَتْ زَمْزَمَةٌ أَيْ جَمَاعَةٌ أَوْ هِيَ خَمْسُونَ مِنَ الْإِبِلِ وَالنَّاسِ Ve cinn tāʾifesinden yāhūd yırtıcı cānverden bir bölüğe ve bir sürüye denir. Ve şol deve sürüsüne denir ki içinde küçekleri olmaya; yukālu: زَمْزَمَةٌ مِنَ الْإِبِلِ أَيْ جَمَاعَةٌ مَا فِيهَا صِغَارٌ

اَلزِّمْزِيمُ [ez-zimzīm] (zāy'ın kesriyle) Bu dahi içinde sagīr olmayan deve sürüsüne denir.

اَلزُّمْزُومُ [ez-zumzūm] (عُصْفُورٌ [ʿuṣfūr] vezninde) Güzīde ve müntehab develere, ʿalā-kavlin yüz mihār deveye denir. Ve

زُمْزُومُ الْقَوْمِ [zumzūmu'l-ḳavm] Bir kavm ve cemāʿatin güzīde ve hulāsa ve nuhbesine denir; yukālu: هُوَ زُمْزُومُ الْقَوْمِ أَيْ سُرُّهُمْ بِضَمِّ السِّينِ

اَلزَّمْزَمُ [ez-zemzem] (جَعْفَرٌ [caʿfer] vezninde) ve

اَلزُّمَازِمُ [ez-zumāzim] (عُلَابِطٌ [ʿulābiṭ] vezninde) Çok suya denir; yukālu: مَاءٌ زَمْزَمٌ وَزُمَازِمٌ أَيْ كَثِيرٌ Ve

زَمْزَمُ [Zemzem] ve

زُمَازِمُ [Zumāzim] Kaʿbe-i mükerreme'nin yanında olan maʿrūf kuyunun ismidir. Şārih der ki kesret-i māʾ sebebiyle ıtlāk olundu. Ve teʾnīs ve ʿalemiyyetle gayr-i munsarıftır. Pes baʿzıların lafz-ı Süryānīdir kavlleri gayr-i muʿteberdir gūyā ki ibtidā cereyāna başladıkta Hācer cenābları زَمْ زَمْ diye hitāb eylemekle min-baʿd زَمْزَمٌ [zemzem] ıtlāk olundu; Süryānīde زَمْ dur gitme demek maʿnāsına imiş.

زَمَّمَ [Zemmem] (بَقَّمَ [baḳḳam] vezninde) Bu dahi biʾr-i zemzemin ismidir.

اَلتَّزَمْزُمُ [et-tezemzum] (تَزَلْزُلٌ [tezelzul] vezninde) Deve kükremek maʿnāsınadır; yukālu: تَزَمْزَمَ الْجَمَلُ إِذَا هَدَرَ

اَلزُّمَّانُ [ez-zummān] (رُمَّانٌ [rummān] vezninde) Yüksek boylu ota denir.

اَلْإِزْمِيمُ [el-izmīm] (hemzenin kesriyle) مَحَاقٌ [meḥāḳ] gecelerinden bir geceye denir. Ve bir mevziʿ adıdır. Ve ayın evāhirinde hilāl şeklinde görünen aya denir ki nūru azalmakla o şekle girer.

اَلزَّمَمُ [ez-zemem] (fethateynle) Karşı, mukābil maʿnāsınadır; yukālu: وَجْهِي زَمَمَ بَيْتِهِ أَيْ تُجَاهَهُ Ve karīb maʿnāsına müstaʿmeldir; tekūlu: دَارِي زَمَمَ دَارِهِ أَيْ قَرِيبٌ مِنْهَا ve yukālu: أَمْرُهُمْ زَمَمٌ أَمَمٌ أَيْ مُقَارِبٌ

زَمٌّ [Zemm] (zāy'ın fethiyle) Ceyḥūn sāhilinde bir belde adıdır.

زُمٌّ [Zumm] (zāy'ın zammıyla) Bir mevziʿdir.

زِمْزِمُ [Zimzem] (حِمْيَرُ [ḥimyer] vezninde) Ḫūzistān'da bir mevziʿdir.

اَلْإِزْدِمَامُ [el-izdimām] (إِفْتِعَالٌ [iftiʿāl] vezninde) Hod-bīnlik eylemek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَمَّ الرَّجُلُ إِذَا تَكَبَّرَ Ve kurt kuzuyu kapıp başını yukarı tutarak iletmek maʿnāsınadır; yukālu: إِزْدَمَّ الذِّئْبُ السَّخْلَةَ إِذَا أَخَذَهَا رَافِعًا رَأْسَهُ

[ز ن م]

زُنَيْمٌ [Zuneym] (nūn'la زُبَيْرٌ [zubeyr] vezninde) Sāriye cenāblarının vālidesi ismidir. Ve Sāriye ashābdandır, Nehāvend gazāsında ehl-i Fürs ile kār-zāra meşgūl

iken Fürs ʿaskerinden bir mikdārı uğurlanıp leşker-i İslām'ın verālarında olan cebele kasd ve o takrīble bagteten arkadan hücūm eylemek sadedinde iken Medīne'de Halīfe Fārūḳ-ı aʿẓam hazretlerinin minber üzere hutbe okurken bu hāleti keşf-i rabbānī ile ʿayne'l-yakīn müşāhede eyledikte hılāl-i hutbede hemān يَا سَارِيَةُ اَلْجَبَلَ" "الْجَبَلَ diye nidā eyledi. Sāriye dahi ismāʿ-i ilāhī ile nidā-yı Fārūḳ'u istimāʿ eylemekle cebel tarafına iltifāt eyledikte keyfiyyet-i mezbūreyi müşāhede edip fi'l-hāl onları dahi hamle-i kūh-endāz ile tuʿme-i tīg-i kahr ü nekāl eylediler. Ve bu, kerāmāt-ı Hazret-i Fārūḳī'dendir radıyallāhu ʿanhu. Ve

زُنَيْمٌ [Zuneym] Bir cüce adamın ismidir ki Fahr-i ʿālem sallallāhu ʿaleyhi ve sellem hazretleri onu gördükte ʿāfiyet ve iʿtidāl-i vücūd niʿmetine teşekküren secde-i şükrān ederler idi. Ve

زُنَيْمٌ [Zuneym] Ẕuveyb eṭ-Ṭuhevī nām şāʿirin ismidir. Kezālik Enes b. Ebī İyās nām şāʿirin ceddi ismidir.

اَلزَّنَمَتَانِ [ez-zenemetān] (fetehātla ki زَنَمَةٌ [zenemet]in tesniyesidir) Baʿzı koyun ve keçi kısmının kulakları yumuşağına karīb ve kemirtleğine mukābil etten halkī aslık küpeye denir, زَلَمَةٌ [zelemet] ve زَلَمَتَانِ [zelemetān] dahi denir. Şārih der ki müʾellif زَلَمَتَانِ [zelemetān] lafzını زَنَمَتَانِ [zenemetān] ile beyān eyledi, lākin ümmehāt-ı sāʾirenin beyānlarına göre زَلَمَتَانِ [zenemetān] baʿzı agnāmın boğazlarında olan ve زَنَمَتَانِ [zenemetān] binā-gūşlarında olan küpeden ʿibārettir. Ve

زَنَمَتَانِ [zenemetān] Ok gezinin kertiğinin iki uçlarına ıtlāk olunur; nūn'un sükūnuyla da cāʾizdir.

اَلزَّنْمَةُ [ez-zenmet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) ve

اَلزَّنَمَةُ [ez-zenemet] (fetehātla) ve

اَلزُّنَمَةُ [ez-zunemet] (هُمَزَةٌ [humezet] vezninde) زَلْمَةٌ [zelmet] ve زَلَمَةٌ [zelemet] ve زُلَمَةٌ [zulemet] maʿnāsınadır ki zikr olundu; yukālu: هُوَ الْعَبْدُ زَنْمَةٌ وَزَنَمَةٌ وَزُنَمَةٌ أَيْ زَلْمَةٌ Bu dahi katʿ maʿnāsına olan زَنَمَةٌ [zenemet]-i ātiyeden meʾhūzdur. Ve

زَنَمَةٌ [zenemet] (fetehātla) Bir nebāt adıdır. Ve soyu pāk olan devenin kesilen kulağının parçasına denir ki dibinden kesmeyip öylece küpe tarzında salınıp kalır, soyu pāk olduğuna nişān için ederler.

اَلزَّنِمُ [ez-zenim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) ve

اَلْأَزْنَمُ [el-eznem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) ve

اَلْمُزَنَّمُ [el-muzennem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam] vezninde) زَنَمَةٌ [zenemet]li deveye denir. Müʾellifi زَنِمَةٌ [zenimet]tir ve زَنْمَاءُ [zenmāʾ] ve مُزَنَّمَةٌ [muzennemet]tir, مُعَظَّمَةٌ [muʿaẓẓamet] vezninde.

اَلزَّنَمُ [ez-zenem] (fethateynle) زَلَمٌ [zelem] vezninde ve mürādifidir ki koyun ve keçi bakanağının ardında olan mühreye denir.

اَلزَّنِيمُ [ez-zenīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Bir kavme sonradan mülhak olup onlardan olmayan adama ıtlāk olunur; yukālu: رَجُلٌ زَنِيمٌ أَيْ مُسْتَلْحَقٌ فِي قَوْمٍ لَيْسَ مِنْهُمْ Ve oğulluğa denir, دَعِيٌّ [deʿiyy] maʿnāsına; zikr olunan زَنَمَةٌ [zenemet]-i üzün maʿnāsındandır. Ve şol fürū-māye ve leʾīm kimseye denir ki lüʾm ve denāʾetle yāhūd şerr ve şenāʿatle maʿrūf ola; yukālu: هُوَ زَنِيمٌ أَيْ لَئِيمٌ مَعْرُوفٌ بِلُؤْمِهِ أَوْ شَرِّهِ

اَلْمُزَنَّمُ [el-muzennem] (مُعَظَّمٌ [muʿaẓẓam]

vezninde) زَنِيمٌ [zenīm] ile iki maʿnā-yı evvelde mürādiftir. Ve hurde develere denir. Ve bir deve buğurunun ismidir.

أَزْنَمُ [Eznem] (أَحْمَدُ [aḥmed] vezninde) Benī Yerbūʿ'dan bir batndır. Ve Eznem b. Cuşem, Temīm'den bir batn pederidir. Ve bir mevziʿ adıdır.

اَلزُّنَامُ [ez-zunām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Āfet ve dāhiye maʿnāsınadır. Ve Hārūn-ı Reşīd'in sāzendelerinden bir üstād neyzen ismidir.

اَلتَّزْنِيمُ [et-teznīm] (تَفْعِيلٌ [tefʿīl] vezninde) Bir kimseyi muhāsame için bir adama yollamak maʿnāsınadır; tekūlu: زَنَّمُوا إِلَى هَذَا الْخَصْمِ أَيْ بَعَثُوهُ لِي لِيُخَاصِمَنِي

اَلْإِزْنَامُ [el-iznām] (hemzenin kesriyle) Ağaç kısmı koyunun küpesi gibi salkım salkım yemişlenmek maʿnāsınadır; yukālu: أَزْنَمَ الشَّجَرُ إِذَا صَارَتْ لَهُ زَنَمَةٌ

اَلْأَزْنَمُ الْجَذَعُ [el-eznemu'l-ceẕaʿ] أَزْلَمُ الْجَذَعُ [ezlemu'l-ceẕaʿ] maʿnāsınadır ki zikr olundu.

[ز ه م]

اَلزُّهُومَةُ [ez-zuhūmet] ve

اَلزُّهْمَةُ [ez-zuhmet] (zā'ların zammıyla) Kokmuş semiz etin rāyihasına denir; yukālu: أَخَذْتُ زُهُومَةَ اللَّحْمِ وَزُهْمَتَهُ وَهِيَ رِيحُ لَحْمٍ سَمِينٍ

اَلزُّهْمُ [ez-zuhm] (zāy'ın zammıyla) Mutlakan müteʿaffin rāyihaya denir; yukālu: بِهِ زُهْمٌ أَيْ رِيحٌ مُنْتِنَةٌ Ve vahşī cānverin yāhūd devekuşunun ve etin iç yağına denir, ʿalā-kavlin mutlakan iç yağına denir. Ve زَبَادٌ [zebād] ile maʿrūf yaʿnī kalye misk dedikleri ʿıtra denir ki زَبَادٌ [zebād] dedikleri kedinin kuyrukları altından dübürüyle مَبَالٌ [mebāl]i beyninden sıyırıp alırlar.

اَلزَّهَمُ [ez-zehem] (fethateynle) Bir nesneye yağ bulaşıp zefīr olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهِمَتْ يَدُهُ زَهَمًا مِنَ الْبَابِ الرَّابِعِ إِذَا دَسِمَتْ Ve tohme ve imtilā olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَهِمَ الرَّجُلُ إِذَا أَتْخَمَ

اَلزَّهِمَةُ [ez-zehimet] (فَرِحَةٌ [feriḥat] vezninde) Yağ bulaşık ele denir; yukālu: يَدُهُ زَهِمَةٌ أَيْ دَسِمَةٌ

اَلزَّهِمُ [ez-zehim] (كَتِفٌ [ketif] vezninde) Gövdesi semiz ve yağlı lahīm ve şahīm adama denir, ʿalā-kavlin gövdesinde semizlik bakiyyesi olana denir; yukālu: رَجُلٌ زَهِمٌ أَيْ سَمِينٌ كَثِيرُ الشَّحْمِ أَوِ الَّذِي فِيهِ بَاقِي طِرْقٍ

اَلْمُزَاهَمَةُ [el-muzāhemet] (مُفَاعَلَةٌ [mufāʿalet] vezninde) Bir kimseye düşmanlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَاهَمَهُ إِذَا عَادَاهُ Ve bir adama gücenip bīzārlık eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَاهَمَهُ إِذَا حَاكَّهُ Ve müfārakat maʿnāsınadır; yukālu: زَاهَمَهُ إِذَا فَارَقَهُ Ve yakın olmak maʿnāsınadır; yukālu: زَاهَمَهُ إِذَا قَارَبَهُ Ve bu cihetle zıdd olur. Kezālik seyr ve meşy hālinde ve beyʿ ve şirāʾ ve sāʾir efʿāl ve muʿāmelātta müdānāt ve mukārebet maʿnāsına müstaʿmeldir.

زَهْمَانُ [Zehmān] (سَكْرَانُ [sekrān] vezninde ve zāy'ın zammıyla) Bir kelbin ve bir mevziʿin adlarıdır.

اَلزَّهْمُ [ez-zehm] (وَهْمٌ [vehm] vezninde) Semizlikten kemik iliklenmek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَمَ الْعَظْمُ زَهْمًا مِنَ الْبَابِ الْأَوَّلِ إِذَا أَمَخَّ Ve bir adamı bir nesneden zecr ve menʿ eylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَمَ فُلَانًا عَنْ كَذَا إِذَا زَجَرَهُ عَنْهُ Ve bir kimsenin hakkında çok söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَهَمَ فُلَانًا إِذَا أَكْثَرَ الْكَلَامَ عَلَيْهِ

اَلْإِزْهَامُ [el-izhām] (hemzenin kesriyle) Bu dahi semizlikten kemikler ilik bağlamak maʿnāsınadır; yukālu: أَزْهَمَ الْعَظْمُ إِذَا أَمَخَّ

اَلزَّهْمَانُ [ez-zehmān] (عَطْشَانُ [ᶜaṭşān] vezninde) İmtilā olmuş adama denir.

اَلزَّهْزَمَةُ [ez-zehzemet] زَمْزَمَةٌ [zemzemet] vezninde ve mürādifidir ki zikr olundu. Ve deve adımlarını sık sık atarak yorgalamak maᶜnāsınadır; yukālu: زَهْزَمَ الْبَعِيرُ إِذَا رَتَكَ فِي الْمَشْيِ

زُهَامٌ [Zuhām] (غُرَابٌ [ġurāb] vezninde) Bir mevziᶜdir.

[ز ه د م]

زَهْدَمٌ [Zehdem] (جَعْفَرٌ [caᶜfer] vezninde) ᶜAntere el-ᶜAbsī nām şāᶜir ve pehlevānın feresi ismidir. Ve Bişr b. ᶜAmr er-Riyāḥī feresinin ismidir. Ve

زَهْدَمٌ [zehdem] Arslana denir. Ve çakır doğana, ᶜalā-kavlin doğan yavrusuna denir. Ve Abraḳ ile zebān-zede olan mevāziᶜden bir mevziᶜin adıdır.

اَلزَّهْدَمَانِ [ez-Zehdemān] (tesniye bünyesiyle) Benū ᶜAbs kabīlesinden iki birādere ıtlāk olunur;birinin adı Zehdem ve birinin Kerdem yāhūd Ḳays idi. Ve Zehdem b. Muḍarrib tābiᶜī-i mevsūktur.

[ز و م]

اَلزَّامُ [ez-zām] (جَامٌ [cām] vezninde) Her nesnenin rubᶜ-ı mikdārına denir; yukālu: مَضَى مِنَ النَّهَارِ زَامٌ أَيْ رُبُعٌ وَمَضَى زَامَانِ أَيْ نِصْفُهُ Zīrā iki rübᶜ nısf olur. Ve

زَامٌ [Zām] Neysābūr ülkesinde bir eyālet adıdır, ᶜāmme-i nās Cām derler cīm'le.

اَلزَّوْمُ [ez-zevm] (قَوْمٌ [ḳavm] vezninde) Ehl-i Yemen'e mahsūs bir türlü taᶜām adıdır ki süt ile tertīb ederler lezīz olur.

زُومٌ [Zūm] (zāy'ın zammıyla) Ḥicāz'da bir mevziᶜdir. Ve Ermīniyye ülkesinde bir nāhiyedir.

زُومَانُ [Zūmān] (zāy'ın zammıyla) Ekrād kavminden bir tāᵓife ve bir boy adıdır.

اَلزَّوِيمُ [ez-zevīm] (أَمِيرٌ [emīr] vezninde) Birikmiş nesneye denir; yukālu: شَيْءٌ زَوِيمٌ أَيْ مُجْتَمِعٌ

اَلزَّامَاتُ [ez-zāmāt] فِرَقٌ [firaḳ] maᶜnāsınadır ki فِرْقَةٌ [firḳat]ın cemᶜidir, bölükler ve gürūhlar demektir;müfredi زَامَةٌ [zāmet]tir; yukālu: زَامَةٌ مِنَ النَّاسِ وَزَامَاتٌ أَيْ فِرْقَةٌ وَفِرَقٌ

[ز ي م]

اَلزِّيَمُ [ez-ziyem] (عِنَبٌ [ᶜineb] vezninde) Müteferrik ete denir ki aᶜzāda müctemiᶜ olmamakla zāhir olmaya; yukālu: لَحْمُهُ زِيَمٌ أَيْ مُتَفَرِّقٌ يَعْنِي مُتَفَرِّقٌ فِي أَعْضَائِهِ لَيْسَ بِمُجْتَمِعٍ فِي مَكَانٍ فَيَبْدُنَ Ve perākende dābbelere denir. Kezālik perākende çapul ᶜaskerine denir. Ve Cābir b. Ḥuyeyy et-Ṭaġlibī ve Aḫnes b. Şihāb fereslerinin ismidir. Ve bu ᶜalemiyyet ve فِرْقَةٌ [firḳat] teᵓvīliyle teᵓnīs ᶜilletleriyle gayr-i munsarıftır.

اَلزَّيْمَةُ [ez-Zeymet] (تَمْرَةٌ [temret] vezninde) Naḫle-i Yemāniyye'de bir karye adıdır.

اَلزِّيمَةُ [ez-zīmet] (zāy'ın kesriyle) Şol deve sürüsüne denir ki ekalli iki üç ve ekseri on beş kadar ola.

اَلتَّزَيُّمُ [et-tezeyyum] (تَفَعُّلٌ [tefaᶜul] vezninde) Bölük bölük perākende olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَيَّمَ الْخَيْلُ إِذَا تَفَرَّقَ Ve bedenin eti parça parça ve bölük bölük olmak maᶜnāsınadır; yukālu: تَزَيَّمَ اللَّحْمُ إِذَا صَارَ زِيَمًا زِيَمًا Ve gövdede olan et pek dernekli ve sıkı ve tıknaz olmak maᶜnāsına olmakla gūyā ki zıdd olur; yukālu: تَزَيَّمَ اللَّحْمُ إِذَا اشْتَدَ اكْتِنَازُهُ وَانْضَمَّ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ

اَلزِّيزَمُ [ez-zīzem] (zāy-ı ūlānın kesriyle) Cinn tāᵓifesinin cıvıltılarından hikāyedir.

اَلزَّيْمُ [ez-zeym] (zāy'ın fethiyle) Muhātabı

iskāt edici söz söylemek maʿnāsınadır; yukālu: زَامَ لَهُ يَزِيمُ وَيَزَامُ زَيْمًا مِنَ الْبَابِ الثَّانِي وَالرَّابِعِ فَأَسْكَتَهُ أَيْ تَكَلَّمَ لَهُ بِكَلِمَةٍ فَأَسْكَتَهُ بِهَا

اَلْأَزْيَمُ [el-ezyem] (أَحْمَرُ [aḥmer] vezninde) Böğürmez olan deveye denir; yukālu: بَعِيرٌ أَزْيَمُ إِذَا كَانَ لَا يَرْغُو